9-368

2 volummes 6 gulde

X.74



LUGD. BATAV. Ex Officina HACKIANA . 1673 .



ALEXANDRI AB ALEXANDRO,

Jurisperiti Neapolitani,

GENIALIUM DIERUM LIBER QUINTUS.

Caput I.

Locus ex Martiale, apud Gabrielem Altilium in convivio familiari invicem diſcuſſus.

AD Gabrielem Altilium, virum modeſtiſſimum, doctiſſimumque, cum quo mihi à prima adoleſcentia intima familiaritas fuit, quod is tunc ad pontificatum evectus fuerat, nos & aliquot bonarum artium ſtudioſi juvenes, ſummo loco nati Neapoli, congratulatum veneramus: ad quem ut venimus, excepti ab eo comiter & benigne fuimus. Cumque complexi hominem in primis ædibus, poſt mutuam ſalutationem, lætis precationibus ei gratularemur, eumque honorem ſibi à diis fortunari, & quod nobis diu in optatis fuerat, id nunc magnæ voluptati eſſe, ac bene locatum in homine morum honeſtate & omni doctrina conſpicuo, ſperareque illud ſibi, & urbi noſtræ ornamento ceſſurum, profiteremur: poſt mutuos inter nos mira ſuavitate editos ſermones ad multam diem, cum jam adveſperaſceret, & cœnæ tempus appeteret, indeque nos digredi volentes

univerſi aſſurgeremus, impenſe rogavit, invitavitque nos diu recuſantes, atque excepit ipſe admodum placidus & mitis, non grandi convivio, ſed cœnula non injucunda, minimeque ſumptuoſa & petulanti, verum admodum eleganti & frugi: olerum ſcilicet ferculo, thyrſis viridibus, minuſculis cauliculis teneris, tunc in florem erumpentibus, leviter igni admotis, & piſciculis multo pipere & nuce conditis, cum præcoci uva, & primis pomis, ex Lucano ſuo, quæ ad ſe delata, ſecundas nobis menſas ipſe præpararat. Cumque miti caſtoque inter nos procedente ſermone, variato luſu, ad finem cœnulæ ventum foret, quempiam, qui ibi aſſiſtebat, raræ indolis puerum, forma & ſpecie liberali, literulis ſatis aſperſum, ad ſe advocavit, ac unumquemque noſtrûm per vices dicere juſſit, quod quiſque vellet ſibi ab illo cani epigramma. Cumque nonnullis enunciatis verſibus, quos miris modulis & concentu admodum ſuavi, perquam feſtiviter ad lyram ille decantarat, à quodam noſtrate in eo cœtu ſervata ejus vice, [1] hoc epigramma prolatum fuit:

Martialis locus enucleatus.

Quod non argentum, quod non tibi miſimus aurum,
Hoc facimus cauſa Stella diſerte tua:
Quiſquis magna dedit, voluit ſibi magna remitti:
Fictilibus noſtris exoneratus eris.

Quos verſus quum admodum concinniter ſuaviterque ille fuiſſet modulatus: Quid eſt, Altilius inquit, quod hic auctor dicit, quod qui multas opes liberaliter largitus eſt, expetat ipſe tantundem ſibi reddi ab eo quem munere affecit; equidem ignoro: quum ſatis conſtet, quód is qui ingenue liberalis eſt, non id appetit, ut beneficium pro beneficio fœneretur. Siquidem munificentia & liberalitas, quæ magni animi eſt, avaritiæ & appetentiæ, quæ ſemper puſilli fuit, diſpar longe & diverſa exiſtit. Qui ergo munificus & liberalis eſt, & ſponte largitur, is profectò ita liberalis eſt, ut

Liberalis hominis natura.

TIRAQUELLUS.

1 *Hoc epigramma.*] Id Martialis eſt lib. 5. epigramm. 65.

ut quod dedit beneficium non mereetur: & quanto quiſque magno & erecto animo eſt, ut ingentia largiatur, ita magni putat fuiſſe, multo plura & majora ſi poſſet largiri, neque beneficii collati unquam pœnitere. Alioqui qui opis emolumentive cauſa largitur, virtutis nomen amittit, ingentiaque eum animi bona fœdare neceſſe eſt. Neque enim ([1] ut Cicero inquit) ſi ob tuam cauſam cuiquam commodes, beneficium id putandum eſt, ſed fœneratio. Contra vero avari & cupidi eſt, ſi quod forte munus erogavit, tantundem aut multo plura poſtulare, & velut datæ mercis precium ferre: quæ ſi, ut videtis, repugnantia ſunt, quo nunc modo in unum coëant, & in eodem ſubjecto ſint, non ſane intelligo. Quum ergo auctor hic dicat, quod qui magna dedit, quod officium magni & liberalis eſt, magna ſibi poſtulet remitti, quod eſſe cupidi & avari ſatis conſtat, equidem eundem liberalis dantis, & avari repoſcentis, animum in unum ponere videtur: quod eſſe minime poteſt, nec decet. Cumque vir quiſpiam haud ſane ineruditus, qui ſermoni aderat, ſe maxime putare diceret, poëtam non ingenui & liberalis, ſed cupidi & turpis animi vim naturamque hoc epigrammate deſignaſſe, quod uſu compertum eſſet, alieni appetentem, ejus ingenii eſſe, ut ſi quid benigna manu dedit, præpoſtero more & turbato gentium jure, majora ſibi reddi poſtulet: & ideo contra officium facit, qui ita beneficium dando fœneratur: iſtumque, quicunque eſt, qui tam ſtolide largitur, avari potius quam liberalis officium ferre. Nunquam, inquit Altilius, tam ruſtica muſa Martialem fuiſſe certe ſcio, ut quum liberalem exprimere oſtendat, cupidum potius & appetentem deſignaſſe credatur, quum præſertim definito utatur verbo, abſonumque, & ab omni prorſus candore alienum videri poterat, turpis animi potius quam vere ingenui vim exprimere voluiſſe. Et ad me converſus, quid cenſerem in hac re, potiſſime interrogavit. Tum ego me arbitrari dixi, quod is qui

Avari natura.

1 *Ut Cicero inquit.*] Lib. de Finibus.

 1 *Nec*

is qui munificus & liberalis eſt, licet ingenuè largiatur, & libenter officium faciat, tamen natura ita eſſe comparatum, ut qui beneficium accipit, eo conſilio & animo ſit, ut illi à quo accepit, ad tantundem ſponte obligatus maneat, eumque pari obſequio devinciat, ut ſimilem, ſi occaſio detur, gratiam referat, qui de ſe benemeritus fuit: idque fit, non animi appetentia, aut lucri ſpe ſuadente, ſed quod ita homini natura præſcripſit, ut ampla precia beneficiis demus. Siquidem ad promerendum nulla efficacior vis quam officium manet. Atque ita hoc perſpicuum eſt, fixum homini ingenitumque fuiſſe, ut ſicut ſe à vi & injuria tutari, & illatam contumeliam ulciſci, ac talionem reddere, jubente natura impellimur, ita collatum nobis officium alio officio penſare & conferre cogamur. [1] Nec tantum eadem menſura, ſed multo majore, ſi poteſt, beneficium remunerari, & bene cumulatam gratiam referre decet, nec vocare ad calculos expenſorum & acceptorum. [2] Ideo non immerito Gratias, unam averſam, duaſque nos aſpicientes, veteres effinxere, quia geminata gratia, & cumulatior ad nos redire debet: [3] quarum nomina Paſithea, Aglaïa, & Euphro-

Qui beneficium accipit.

Gratitudo naturaliter homini inſita.

Gratiæ tres.

1 *Nec tantum eadem menſura.*] Heſiodus in libris operum & dierum,

Εὖ μὲν μετρεῖσθαι παρὰ γείτονος, εὖ δ' ἀποδοῦναι

Αὐτῷ τῷ μέτρῳ, καὶ λώϊον αἴ κε δύνηαι.

Et ab eo Tullius lib. 1. Officior. monens imitandos agros fertiles, qui multo plus afferunt quam acceperint. De Heſiodi ſententia Eraſm. Chil. 1. cent. 1. cap. 36. Eadem menſura. Et nos abunde diximus in Commentariis noſtris *l. ſi unquam*, in verbo, *Donatione largitus.* num. 85. incip. *Et ego.*

2 *Ideo non immerito Gratias.*] Servius enarrans illud Virgilii l. 1. Æn. ad fin.

—— *At memor ille*

Matris Acidaliæ.

Quod vero, inquit, *una averſa pingitur, duæ nos reſpicientes, hæc ratio eſt: quia profecta à nobis gratia duplex ſolet reverti.*

3 *Quarum nomina.*] Inter omnes convenit tres eſſe Gratias: de nominibus autem non convenit. Heſiodus in Theogonia eas nominat Aglaïam, Euphroſynem & Thaliam,

Τρεῖς δέ οἱ Εὐρυνόμη Χάριτας τέκε καλλιπαρήους

Ἀγλαΐην τε, καὶ Εὐφροσύνην, Θαλίην τ' ἐρατεινήν.

Sed Homerus Iliad. lib. 14. unam illarum Paſitheam appellavit,

Ἦ μὲν ἐμοὶ δώσειν Χαρίτων μίαν ὁπλοτεράων

Πασιθέην, ἧς τ' αὐτὸς ἐέλδομαι ἤματα πάντα.

Quem ſequutus Statius lib. 2. Thebaidos ſic infit,

Non hoc Paſithea blandarum prima ſororum.

Ubi Luctatius interpres hanc dicit eſſe unam Gratiarum: alias autem vocari Aglaïam & Euphroſynam.

1 *Apud*

Euphroſyne. [1] Apud Lacedæmonios traduntur duæ, ab *Gratiarum ædes.*
[2] Homero una, uxor Vulcani: illarumque ædes in foro medio veteres poſuere, ut gratia meriti cuivis in promptu foret, atque ad promerendum quiſque eſſet facilis & expeditus. Quod quidem jus naturæ eſt, nullo jure civili aut plebiſcito. [3] Itaque ſi quis eum, qui de ſe benemeritus fuit, illiberali animo, alio officio non demeretur, neque illud gratè acceptum fert, quippe qui nihil adjumenti, nihil opis confert: is profecto tanquam violator humani juris, ita de officio decedit, ut omni humana ope indignus, ingrati, criminoſi, & mali hominis ſuſpicionem non evadat, ſimulque famæ jacturam facere certum ſit. [4] Quod apud Athenienſes [5] & Macedones lege cavebatur, ut haud ſecus adverſus male meritos ingrati actio detur, jus judiciumque dicatur, ac ſi ære alieno, aut gravi crimine nexi forent: nam beneficii memoriam ([6] auctore Demoſthene) qui recipit, habere debet: qui vero dedit, ſtatim obliviſci. [7] Perſæ quoque illum, qui accepto beneficio gratiam, quum poſſit, non refert, gravi pœna proſequuntur, in eumque lege agere licet, tanquam magno eſſet ſcelere pollutus. *Lex Athenienſium, & Macedonum, in ingratos. Demoſthenis dictum.*
[8] Germani contra: nam collati beneficii merito nihil ſibi deberi putant, neque acceptis obligantur. Quum ergo auctor hic dicat, eum qui magna dedit, magna ſibi velle remit- *Perſæ Germani.*

1 *Apud Lacedæmonios traduntur duæ.*] Scilicet Clyta ſive Clyto & Phænua Thaygetæ filiæ. Pauſanias lib. 3. & 6. & Plinius lib. 9.

2 *Ab Homero una, uxor Vulcani.*] Scilicet Iliados 18.

Τὸν δ' ἴδε προμολοῦσα χάρις λιπαρο-
κρήδεμνος
Καλὴ, τὴν ὤπυιε περικλυτὸς ἀμφιγυήεις.

Quo etiam ſpectat illud Plinii lib. 35. cap. 10. *Deeſſe iis unam illam Venerem dicebat, quam Græci Charita vocant: & quod Phanutius tradit unam Gratiarum Vulcano eſſe conjunctam: ea forte, ut dicit, cauſa, quod quæ arte fiunt, opera ἐπὶ χάρισι dicuntur.*

3 *Itaque ſi quis eum.*] Hæc ex Seneca in libris de Beneficentia.

4 *Quod apud Athenienſes.*] Valerius Maximus lib. 2. c. 1. & expreſſius lib. 5. c. 3.

5 *Et Macedones.*] Seneca lib. 3. illius operis de Beneficentia, tradit apud ipſos Macedonas ſolos datam eſſe adverſus ingratos actionem.

6 *Auctore Demoſthene.*] In Oratione de Corona.

7 *Perſæ quoque.*] Xenophon lib. 1. Pædiæ Cyri.

8 *Germani contra.*] Corn. Tacitus lib. de Moribus Germanorum.

remitti, non cupidi animum penſare voluiſſe putandum eſt, ſed liberalis potius & ingenui, quodque natura jubente cogimur, ut eum qui beneficia in nos contulit, alio officio devinciamus, certa ſtabilique ſententia multa majora, & quam maxima largiri: [1] quæ obligatio, ad ἀντίδωρα dicta eſt: beneficium enim cui collatum eſt, ad promerendum naturæ lex obligat & devincit. Eſt, inquit Altilius, ita ut dicis, poſſetque veritas carminis & mens auctoris ex tuo ſenſu facile judicari, promptaque & expedita defenſio foret, niſi aliud ex contextu verborum liqueret. Sed in hoc ego anceps adhuc & dubius ſum, quod poëta iſtud non naturæ tribuit, ſicut tu aſſeveras, ut ea cogente, qui beneficium accepit, alio officio obſtrictus maneat: ſed hoc tribuit voluntati dantis, illo ſcilicet qui ſponte largitur, quique beneficium contulit, id poſtulante. Namque his utitur verbis:

Si quis magna dedit, voluit ſibi magna remitti.

Quod verbum cupidi & expetentis eſt, & propterea avari. Convincimur ergo, auctorem potius benemerentis voluntatem, quam vim naturæ, penſitare voluiſſe. Et quum is qui largitur, eo animo ſit, ut ob gratiam meriti tantundem repetat: profecto appetentem & turpem animum, non autem ingenuum & liberalem, præferre videtur. Ergo avari potius, non autem prompte liberalis animum poëta expendere voluit. Tum ego, Eſt, inquam, quod dubitetur: ſed tamen, ſi vera & ſalubri ratione rem penſitare volumus, qui mihi naturæ imperio ad dandum faciendumve devinctus manet, eundem mihi velle obnoxium manere, qui à me officium accipit, profecto non negaverim, ut dare facereque teneatur, quod natura imperat, quodque jura divina & humana volunt, ne ſubeat ingrati culpam: licet ego libenter dem, & ingenue liberalis ſim. Neque propterea animum videor deturpare, quod in

1 *Quæ obligatio, ad ἀντίδωρα dicta eſt.*] Ulpianus in *l. ſed etſi lege.* §. *conſuluit.* *ff. de pet. hered.*

1 *Tribuni*

in quem beneficium contuli, eundem obnoxium mihi eſſe volo. Igitur quum lege naturæ, qui beneficium accipit, debitor maneat, proculdubio me velle, quod mihi naturæ imperio debetur, non negaverim: neque propterea liberalis officium imminuo, aut deturpo. Nam gratiæ debitio ita homini ingenita eſt, ut divelli nullo modo queat: quam dantem appetere, velut promeritum, non eſt contra officium: niſi ſit fortaſſe quod tu ſecus arbitrere. Tum Altilius miti, ut erat, ingenio: aut hoc inquit verum eſt, quod modo dixti, aut profecto ſua tempora, in quibus qui multa dabant, multa repetere volebant, feſtiviter (ut ſolet) poëta hic criminatur.

CAPUT II.

Quot plebis tribuni à primordio urbis fuerint, quæve poteſtas, & qui conſulari poteſtate, & qui tribuni ærarii.

Tribuni plebis bini, cum tribus collegis.

TRibuni [1] plebis, qui poſt ſeceſſionem ad ſacrum montem, ut eſſent præſidio adverſus potentiam magiſtratuum, creati ſunt, bini à principio fuere, [2] C. ſcilicet Licinius, & P. Albinus, è plebe homines, comitiis curiatis creati, qui tres collegas ſibi deſumpſere, ita [3] ut quinque eſſent qui plebis tribunatum gererent, ſinguli ex ſingulis claſſibus: cautumque fuit, ne cui patricio eum gerere honorem liceret. [4] Cumque propter crebras patrum & plebis contentiones ſeditio gliſceret magis in dies, tribunorumque numerum augeri oporteret, qui munimentum eſſent

TIRAQUELLUS.

1 *Tribuni plebis.*] Livius 1. Decad. lib. 2. non uno in loco. Sed hæc aliter Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 6. non longe à fin. ſic ſcribit, *Plebs curialis comitiis annuos magiſtratus creavit L. Junium Brutum, C. Sicinium Bellutum, quos & antea Duces habuerat, cum hiſque C. & P. Licinios, & Sp. Icilium Rugam. Hi quinque primi Tribunitiam poteſtatem acceperunt ad quartum Iduum Decembrium, quemadmodum fit & hoc tempore.*

2 *C. ſcilicet Licinius & P. Albinus.*] Alios nominat Plutarchus in Coriolano, & Aſconius Pædianus in Orat. Cicer. pro Cornelio.

3 *Ut quinque eſſent.*] Pædianus & Dionyſius Halicarn. ubi ſupra.

4 *Cumque propter crebras.*] Livius 1. Decad. lib. 3. Halicarn. lib. 10. Pædianus ubi ſupra, Valerius Max l. 9. c. 7. poſt princ.

eſſent libertatis, à L. Trebonio rogatione promulgata, [1] trigeſimo pòſt exacto anno cautum fuit, ut [2] decem numero poteſtas finiretur, binique ex ſingulis claſſibus fierent, qui iterum ac tertio refici, & in ſequentes annos à ſeipſis creari poterant. [3] Tametſi, ne eoſdem tribunos populus videret, [4] neve collegam cooptare jus foret, præcipua lege exceptum fuerit: qua lege cavebatur, ut eſſent ſacroſancti, [5] in hæc verba: Plebs quos pro ſe contra vim, auxilii ergo, decem creavèrit, tribuni ejus ſunto: quodque hi prohibuiſſent, quodque hi plebem rogaſſent, ratum eſto: ſanctique ſunto, neve plebem orbam tribunis relinquunto. & infra: [6] Qui etiam eo poteſtatis venere, ut comitia conſulum [7] prætorumve, [8] & aliorum magiſtratuum habere, & ne quid fieret, inhibere, [9] ſenatum diſſolvere, [10] reliquis tribunis, & quibuſcunque magiſtratibus diem dicere, [11] ærarii curam gerere, patri-

Tribuni decem.

Tribunorum plebis poteſtas.

1 *Trigeſimo poſt.*] Trigeſimo ſexto dicit Livius ubi ſupra.

2 *Decem.*] In hoc numero etiam concordat Cicero in Orat. in Vatinium non ſemel: quanquam aliquando undecim fuiſſe legimus. Nam & Livius 1. Decad. lib. 4. ſcribit L. Minutium undecimum fuiſſe tribunum plebis cooptatum. Sed tamen ibi vide.

3 *Tametſi eoſdem.*] Livius l. 3. Decad. 1. & alibi quoque dictum eſt.

4 *Neve collegam.*] Idem Livius ejuſdem Decad. lib. 4. Tranquillus tamen in Auguſto, c. 27. ad finem ſcribit, Auguſtum poteſtatem Tribunitiam perpetuam recepiſſe, & in ea ſemel atque iterum per ſingula luſtra collegam ſibi cooptaſſe. *

COLERUS.

* Vide Cornel. Tacitum lib. 3. Annal. & Dionem lib. 42.

TIRAQUELLUS.

5 *In hæc verba.*] Apud Ciceronem lib. 3. de Legibus. Ex quo intelliges, hic emendanda plurima verba hujus legis. Quod autem ſacroſancti eſſent, videre licet ex Dionyſio Halicarnaſſæo lib. 6. ad fin. ubi etiam d. legem ſcribit.

6 *Qui etiam eo poteſtatis venere.*] Livius 1. Decad. lib. 3. & alibi quoque dictum eſt ſupra lib. 1. cap. 3.

7 *Prætorumve.*] Dion. Halicarnaſſ. lib. 8..

8 *Et aliorum magiſtratuum.*] Diximus ſupra lib. 1. cap. 3.

9 *Senatum diſſolvere.*] Livius 1. Decad. lib. 4. non multo poſt princip. & Appianus lib. 2. bellorum Civilium, ubi de Curione Trib. pleb. loquitur, & ſupra diximus d. lib. 1. c. 3.

10 *Reliquis tribunis.*] Gellius l. 13. cap. 12. ſcribit Tribunos plebis habuiſſe ſummam coërcendi poteſtatem: jus vocandi non habuiſſe.

11 *Ærarii curam gerere.*] Pomponius Juriſconſultus in *l. 2. ff. de orig. juris.* *

COLERUS.

* Varro lib. 4. de ling. Latin. *Tributum dictum à tribubus, quod ea pecunia, quæ populo imperata erat tributim à ſingulis, proportione cenſus, exigebatur, ab hoc ea quæ adſignata erat, adtributum*

[1] patricios cogere, [2] mulctam irrogare, atque ſenatus [3] decreta approbare & improbare poterant: eoque quod tribuni plebis ſanxiſſent, [4] lege ab Hortenſio lata cautum fuit, ut omnes tenerentur. Hinc quæ à tribunis plebis edita ſunt, plebi-

tum dictum: ab eo quoque, quibus adtributa erat pecunia, ut militi redderent, tribuni ærarii dicti. Aſcon. Pedianus in Verrin. *Pecunia*, inquit, *adtributa eſt, quæ in ſtipendium militum, de ærario à tribunis ærariis adnumerari Quæſtori ſolet.*

TIRAQUELLUS.

1 *Patricios cogere.*] Quando primum Tribuni pleb. ſenatum convocare aggreſſi ſint, meditata oratione ſcribit Dionyſius Halicarnaſſ. lib. Antiquit. 10.

2 *Mulctam irrogare.*] Livius 5. Dec. lib. 3.

3 *Decreta approbare.*] Nam cum L. Manlius Acidinus à Senatu impetraſſet, ut ex Hiſpania decedens, ovans urbem rediret, prohibitus eſt à M. Porcio Lecca Trib. plebis, ut retulit Livius 4. Decad. lib. 4.

4 *Lege ab Hortenſio lata.*] Plinius lib. 16. cap. 10. non multo poſt princ. Q. (inquit) *Hortenſius Dictator, cum plebs ſeceßiſſet in Janiculum, legem in Eſculeto tulit, ut quod ea jußiſſet omnes Quirites tenerent.* Lælius Felix ad Q. Mutium apud Gellium lib. 15. capite 27. *Ita ne leges quidem proprie, ſed plebiſcita appellantur, quæ Tribunis plebis ferentibus accepta ſunt. Quibus rogationibus ante patricii non tenebantur, donec Q. Hortenſius Dictator eam legem tulit, ut eo jure quod plebs ſtatuiſſet, omnes Quirites tenerentur.* Et hujus quoque legis meminit Pomponius Juriſconſultus in *l. 2. §. deinde cum eſſet. ff. de orig. jur.* in hæc verba, *Deinde cum eſſet in civitate lex duodecim tabularum, & jus civile, eſſent & legis actiones, evenit ut plebs in diſcordiam cum patribus perveniret & ſecederet, ſibique jura conſtitueret, quæ plebiſcita vocantur. Mox cum revocata eſſet plebs, quia multa diſcordia naſcebantur de his plebiſcitis, pro legibus placuit & ea obſervari, lege Hortenſia lata, & ita factum eſt, ut inter plebiſcita & leges, ſpecies. conſtituendi intereſſet, & poteſtas eadem eſſet.* Et Juſtinianus in §. *plebiſcitum. inſtit. de jur. natur. gent. & civil. Sed &*, inquit, *plebiſcita lege Hortenſia lata non minus valere quam leges cœperunt.* Et hujus quoque Hortenſii Dictatoris, qui plebem, quæ in Janiculum ſeceſſerat, revocavit, meminere Jul. Florus epit. Livii lib. 11. ad finem. & Divus Auguſtinus de Civitate Dei, lib. 3. c. 17. Quæ eo volui dicere, quoniam legitur apud Livium 1. Decad. lib. 3. L. Valerium & M. Horatium Coſſ. cum veluti in controverſo jure eſſet, tenerenturne patres plebiſcitis, legem centuriatis comitiis tuliſſe, ut quod tributim plebs juſſiſſet, populus teneret, id eſt, ut id propter imbecilliores interpreter, univerſos cives, comprehenſis etiam patriciis & Senatoribus, ut etiam diſerte declaratur in d. §. *plebiſcitum.* Subjungit autem Livius, *Qua lege Tribuniciis rogationibus telum acerrimum datum eſt.* Et eadem propemodum ſcribit Dionyſius Halicarnaſſ. lib. 11. Sed & ipſe Livius 1. Decad. lib. 8. tradit, T. Æmylium Mamercum Conſulem, dixiſſe Dictatorem Q. Publium Philonem ſuum collegam, qui tres leges ſecundiſſimas plebi, adverſas nobilitati tulit: Primam ut plebiſcita omnes Quirites tenerent, ut ex his aperte intelligas, non Hortenſium Dictatorem primum eam legem plebiſcitorum tuliſſe: ſed antea non ſemel latam fuiſſe. Sed quia, veriſimile eſt, non paſſim obſervabatur, reſiſtentibus ſemper patribus, tandem & tertio lata eſt ab ipſo Hortenſio, denique perpetuo obſervata. Ex quo & Hortenſia dicta eſt.

Plebiſcita unde dicta. *Poteſtas tribunitia inſolens.* *Hanc comminuit Sylla.* *Interceſſio tribunis relicta.*

plebiſcita dicuntur. Fuitque præcipuo quodam jure excelſa & inſolens tribunitia poteſtas, [1] adeo ut M. Vectium in capitis dimicationem veniſſe, & ultimo affectum ſupplicio fuiſſe, quod tranſeunti tribuno non decederet de via, ſcriptum inveniamus, [2] donec Sylla rerum potens, cum reipub. imperitaret, tribunitiam poteſtatem ita fregit & comminuit, ut legem ferret, ne cui qui tribunatum geſſiſſet, ad alios honores pateret aditus, velut indignus honore publico ſemper futurus. Interceſſionem tamen liberam tribuno nihilominus reliquit, [3] quam poſtea Tiberius Gracchus in tribunatu collegis abrogavit. [4] Quæ quidem [5] interceſſio etiam prætoribus competebat: quippe intercedere etiam Prætor prætori poterat: [6] qui licet tantæ poteſtatis foret, ut etiam [7] conſulem in carcerem ducere, dictatorique comminari, & mulctam irrogare poſſet:

1 *Adeo ut M. Vectium.*] Plutarchus in vita C. Gracchi.

2 *Donec Sylla.*] Cæſar Comment. belli Civilis libro 1. non multo poſt princ. ſcribit Syllam omnibus rebus nudaſſe Tribunitiam poteſtatem, cui tantum interceſſionem liberam reliquit. Q. Cicero ſic inquit apud M. Tullium Fratrem libro 3. de legibus, *Quam ob rem in iſta quidem re vehementer laudo Syllam, qui Trib. plebis ſua lege injuriæ faciendæ poteſtatem ademerit, auxilii ferendi reliquerit. Pompejumque noſtrum in cæteris rebus ſemper ampliſſimis ſummiſque effero laudibus: de Tribunitia poteſtate taceo: neque enim reprehendere libet, neque laudare poſſum.* Appianus bellorum Civilium lib. 1. *Sylla Dictator*, inquit, *Tribunitiam poteſtatem adeo perfregit ac debilitavit, ut fere ad nihilum redegerit, cum ex lege prohiberet, eum qui Tribunitiam geſſiſſet, ulterius poteſtatem habere poſſe.* Florus epitom. Livii 89. ſcribit omnem ferendarum legum poteſtatem Trib. plebis à Sylla ademptam fuiſſe. Præter hos vide Suet. in Cæſare cap. 5. Aſconium Pedianum in Orat. Cicer. pro Cornelio Balbo, & 3. in Verrem act. ad fin.

3 *Quam poſtea Tib. Gracchus.*] Plut. in vita illius.

4 *Quæ quidem interceſſio.*] Aſconius Pedianus in 3. in Verrem act.

MERCERUS.

5 *Interceſſio Prætoribus competebat.*] Non ſolum Prætoribus, ſed cuilibet majori poteſtati. Prætorem Conſul vetare poterat habere comitia, populum vocare, concionem habere, & alia multa jure ſui magiſtratus agere. Unde Cic. in leg. *Par, majore poteſtas, plus valeto.* Id confirmant omnes hiſtoriæ. Vetare autem nihil eſt, quam intercedere. Nam & ipſi Tribuni plebis, quorum quaſi peculiaris erat interceſſio, cum intercederent, nullo alio verbo utebantur quam verbo, *Veto.* Teſtis Livius lib. 6. *Agitedum, comitia indicite Patres, Tribunis militum creandis. Faxo ne juvet vox iſta Veto, qua nunc concinentes collegas noſtros tam læti auditis.*

TIRAQUELLUS.

6 *Qui licet.*] Scilicet Tribunus plebis, ad eum enim redit.

7 *Conſulem.*] Vide ſupra lib. 1. c. 3. num. 8. & 9.

ſet: [1] ſi quid tamen ſceleſto conſilio contra commoda plebis geſſiſſet, aut exorta offenſione apud collegas minus juſte interceſſiſſet, poterat ei à reliquis tribunis dies ad populum dici, juſſuque populi aut tribunorum in carcerem duci eique tribunatus abrogari, & in exilium agi, & ſenatu amoveri. [2] Cn. enim Tremelio tribuno pl. in crimen adducto, quod M. Æmylio Lepido pontifici maximo convicium feciſſet, contumeliaque & probris affeciſſet, à populo mulcta dicta fuit. [3] Et L. Cottam tribunum plebis, quum æs alienum abnegaret, eo quod in jus vocari, & magiſtratus imperio cogi non poſſet, collegæ illum coëgere, comminatique ſunt, niſi æs ſolveret alienum, ſe creditoribus illum dedituros, ſi poſtulaſſent. Aliique tribuni ſuffragio populi ſæpe coërciti fuere, penes quem coërcitio tribunorum fuit. [4] Sed tametſi tribunatus, plebis foret magiſtratus, [5] ſequutis inde temporibus, à plebe ad ſenatum tranſlatus fertur: ita ut ſenatores & [6] patricii tribunatum gerere ampliſſimum munus putarent: quod poſt Syllæ

Tribunus plebis puniebatur à reliquis trib. & populo.

Cn. Tremelius.

L. Cotta.

Tribunatus plebis magiſtratus tranſlatus eſt ad ſenatores & patricios.

1 *Si quid tamen.*] Livius 1. Decad. lib. 5. & Plutarchus in Tiberio Graccho.

2 *Cn. enim Tremelio.*] L. Florus epitom. Livii libro 47. in princ.

3 *Et L. Cottam.*] Val. Maximus l. 6. cap. 5.

4 *Sed tametſi Tribun.*] Et non populi, ut dicit Appius apud Livium 1. Dec. lib. 2.

5 *Sequutis inde temporibus.*] Livius 1. Decad. lib. 3. ubi dicit duos patricios conſulareſque Sp. Tarpejum & A. Æternium in Tribunos plebis fuiſſe cooptatos, & iterum libro 4.

MERCERUS.

6 *Patritii.*] Certe colligas ex Hiſtoria Romana duo valde inter ſe pugnantia. Prius: Patritiis interdictum tribunatum plebis. Poſterius: Licuiſſe plebi quos vellet Tribunos creare. Imo, de facto hunc honorem aliquando detuliſſe Patriciis, ut legas apud Livium libro 2. Tribunos plebis ſibi cooptaſſe duos patritios, & conſulares: Sp. Tarpejum, & A. Aterium. Cæterа, vix legas ullum patricium geſſiſſe hunc magiſtratum. Nec video quomodo hæc duo poſſint conciliari, niſi dicas interdictam quidem Patritiis petitionem Tribunatus, non autem eum Magiſtratum. Nec obſtitiſſe quin eum Magiſtratum caperent, ſi modo vel à plebe, vel ab ipſis Tribunis plebis evehERentur ad eum honoris gradum. Non eſt vero dubium, quin poſt legem Atiniam, Senatores potuerint petere tribunatum, ſi modo plebejæ gentis eſſent. Adeo ut poſtea mos invaluerit, ne quis eum Magiſtratum peteret, niſi jam ſenator foret. Colligas ex Suet. qui tradit Auguſtum Tribunos ex Equitibus Romanis creaſſe, ſi candidati ſenatores deeſſent. Itaque, qui tunc tantum plebejus erat, vix poterat ad eum Magiſtratum aſpirare qui proprius erat plebis.

Tribunorum poteſtas aucta. Syllæ tempora obſervatum invenimus,[1] in tantum, ut extra urbem tribuno provincias demandari, illiſque cum imperio præfuiſſe, exercitus ductaſſe, faſceſque & lictores habuiſſe legamus. [2] Primuſque Cotta legem tulit, ut *Lex C. Cotta.* tribunus gerere honores,& provinciis præeſſe,ac magiſtratus extra urbem ſortiri poſſet. [3] A principio enim extra urbem ultra mille paſſus tribuno nulla erat poteſtas aut imperium. [4] Demum Cæſares tribunitiam poteſtatem tam cupide appetiverunt, ut magni muneris loco, proque regali poteſtate illis delata ſit: [5] quippe Auguſtus, ne regis aut dictatoris

TIRAQUELLUS.

1 *In tantum, ut extra urbem.*] Id quod ex ſequentibus apparet.

2 *Primuſque Cottà.*]Aſcon. Pedianus in Oratione Cic. pro Cornelio. Cicero autem in 3. in Verrem actio. ſcribit Q. Opimium adductum in judicium, verbo, quod cum eſſet Tribunus plebis, intercesſiſſet contra legem Corneliam, quod in Tribunatu dixiſſet contra alicujus hominis nobilis voluntatem. Ubi Aſconius, *ut Tribuni plebis*, inquit, *aliorum quoque magiſtratuum capeſſendorum poteſtatem haberent, perſuaſiſſe dicitur hanc legem Opimius.*

3 *A principio.*] Livius 1. Decad. libro 3.

4 *Demum Cæſares.*] Id probat ſequentibus exemplis. Sed huc quoque pertinet quod ſcribit Ælius Spartian. in vita Adriani poſt princip. *Tribunus plebis factus eſt Candido & Quadrato iterum Coſſ. in quo magiſtratu ad perpetuam Tribunitiam poteſtatem omen ſibi factum aſſerit, quod penulas amiſerit, quibus uti Tribuni plebis pluvia tempore ſolebant: Imperatores autem nunquam.* Flavius Vopiſcus in Aureliano dicit Tribunitiam poteſtatem eſſe partem maximam regalis imperii. & vide infra in verbo, *Licet vero Veſpaſianus.*

5 *Quippe Auguſtus.*] Appianus l. 5. belli Civilis tradit Auguſtum perpetuum plebis Tribunum à Romanis fuiſſe delectum, ut à primo magiſtratu ipſum averterent, hiſque auſpiciis initiiſque eum Tribunitiam poteſtatem ſuſcepiſſe, quam tamen, immemor promiſſionis, ad fulciendam monarchiam deponere noluit: atque inſuper in privignos ſuos Tiberium & Druſum transfudit. Suetonius quoque in vita illius, cap. 27. *Tribunitiam*, inquit, *poteſtatem perpetuam recepit.* Dion item in vita ejuſdem rationem reddit, cur Trib. poteſtatem perpetuam retinuerit. Cornelius Tacitus lib. 3. de poteſtate Tribunitia loquens, *Id*, ait, *ſummi faſtigii vocabulum Auguſtus reperit, ne Regis aut Dictatoris nomen aſſumeret, ne tamen appellatione aliqua cætera præmineret.* * Sed ante lib. ſcilicet 1. deſcribens pompam funeris Auguſti, ſic ſcribit, *Continuata per triginta ſeptem annos Tribunitia poteſtas.* Ex quibus Taciti locis Alexander hæc aſſumpſit.

COLERUS.

* Sed hoc refutat Dion lib. 42 ubi ſcribit, Cæſarem admiſiſſe ut Dictator in integrum annum diceretur, & Tribunitiam poteſtatem per omne ævum haberet.

MERCERUS.

Quippe Auguſtus.] Ne putes ex hoc loco Auguſtum primum uſurpaſſe Tribunitiam poteſtatem. Ante Auguſtum eam ceperat Julius Cæſar,& ejus inſtituto extiterat. Dio lib. 42. *Cæſar hoc accepit, ut quinque continuis annis conſulatum gereret, ut dictator non in ſemeſtre tantum ſpatium, ſed in integrum annum*

toris nomen aſſumeret, tribunitiam poteſtatem velut ſublime faſtigium, & ſumma potentia ſubnixus foret, per ſeptem & triginta annos perpetuam geſſit. [1] Quam etiam Tiberius in quinquennium accepit: [2] ipſamque Druſo conferri à populo pro ſummo decore habuit. [3] Et deinceps Otho, & ſequuti Cæſares, ampliſſimi imperii loco appetivere, [4] licet ſero Veſpaſianus illam fuerit aſſequutus. [5] Adeoque proceſſit tribunitia poteſtas, ut actum aliquando fuerit in ſenatu, ut non à conſulibus, ſed ab his qui tribunitiam gererent poteſtatem, annos & tempora dinumerarent. [6] Poſtea vero à Nerone illi ordini infenſo, tribunorum facultas maximis edictis coërcita fuit, cautumque ſevere, ne tribuni jus prætorium aut conſulum præriperent,

Auguſtus tribunus ſeptem & triginta annis. Anni & tempora anni à tribunis, an à conſulibus numerarentur diſceptatum.

annum diceretur. Adhac tribunitiam poteſtatem per omnem ſuam vitam haberet. Auguſtus tamen ut loquitur Cornel. Tacit. Annal. 3. *id ſummi faſtigii vocabulum repperit.* Quomodo ergo verum dixerat Dio? Quod aliqui dicunt Cæſarem publice non prætuliſſe nomen Tribuni, confutare videtur Dio, qui tradit Cæſarem aſſidere ſolitum inter Tribunos plebis, & omnia eorum munia obire. Quid ergo dices? An falſus Tacitus? Abſit. An Dio? Non dico. forte tamen id vocabulum non fuit ſummi faſtigii ſub Cæſare, ſicut poſtea fuit Auguſto. Hoc tamen non ſatisfacit. Fortè etiam Julius Cæſar Tribubunatum plebis re vera gerere voluit. Cum interea cæteri Cæſares, ut auctor eſt Dio lib. 53. nefas ducerent gerere tribunatum plebis, & ſolam poteſtatem tribunorum aſſumpſerint, cum interea alios Tribunos crearent.

TIRAQVELLVS.

1 *Quam etiam Tiberius.*] Dion in Auguſto ſcribit Auguſtum Tiberio poteſtatem Tribunitiam dediſſe in quinquennium.

2 *Ipſamque Druſo.*] Tacitus lib. 3. *Tiberius*, inquit, *mittit literas ad Senatum, queis poteſtatem Tribunitiam Druſo petebat.*

3 *Et deinceps Otho.*] Tacitus lib. 17. *Decernitur*, inquit, *Othoni Tribunitia poteſtas, & nomen Auguſti, & omnes principum honores.*

4 *Licet ſero Veſpaſianus.*] Suetonius in vita illius, cap. 12. Sed ſuperioribus adde, quod Julius Capitolinus in Antonino Pio tradit: ipſum Antoninum gratias in Senatu egiſſe, quod factus eſſet patri (ſcilicet Hadriano) & in imperio Proconſulari & in Tribunitia poteſtate collega. Et in vita Macrini: *Denique Macrino ſtatim & Proconſulare imperium, & poteſtatem Tribunitiam detulerunt.* Et in Maximino & Balbino, *Decretis ergo omnibus Imperatoriis honoribus atque inſignibus, percepta Tribunitia poteſtate, jure Proconſulari, Pontificatu Maximo, patris etiam nomine meruerunt imperium.*

5 *Adeoque proceſſit.*] Tacitus lib. 3. *Marcus, ait, Syllanus ex contumelia Conſulatus honorem principibus petivit, dixitq; pro ſententia, ut publicis privatiſque monimentis ad memoriam temporum, non Conſulum nomina præſcriberentur, ſed eorum qui Tribunitiam poteſtatem gererent.*

6 *Poſtea vero Nerone.*] Hæc uſque ad clauſulam, *Sed præter hos*, ſunt Taciti lib. 13.

1 Fuere

rent, neve quempiam ex Italia evocarent, cum quo lege agi poſſet, neve quid intra domum pro poteſtate agerent, neve illatam mulctam à tribunis quæſtores ærarii intra menſes quatuor in publicas tabulas referrent. Sed præter hos plebis tribunos,[1] fuere & alii conſulari poteſtate, anno trecenteſimo decimotertio ab urbe condita, iiſdem auſpiciis quibus conſules creati, tam ex plebe quam patribus. Nam quum Canulejus legem ad populum ferre contenderet, ut ex plebe conſules facere liceret, patreſque ne conſulatus cum plebe promiſcuus foret, vehementer obſiſterent, eo res ducta eſt, ut tribuni militum conſulari poteſtate fierent, tam ex plebe quam patribus: idemque juris quod conſules haberent. Nam & ſella curuli, & conſulari prætexta, lictoribus & faſcibus conſularibus inſignes erant: ac primo tres patricii creati, mox quum defectiones populorum, & tot ſimul orientia bella tres obire non valerent, illorum numerus auctus fertur,[2] ut modo quatuor, modo quinque,[3] interdum ſex,[4] nonnunquam octo crearentur, tunc quum à Romanis Veji diutino & gravi bello premebantur. Ad tantam enim belli molem, tribunorum auxerunt numerum, quot nunquam antea facti,[5] per quod tempus tribus annis ſine conſulibus Romana res fuit,[6] ſicut decemviris legum ferendarum cauſa creatis, biennio defuere:

Tribuni conſulari poteſtate.

Tribuni militū dicti.

Romani ſine conſulibus.

1 *Fuere & alii conſulari poteſtate.*] Hæc uſque ad clauſulam, *Donec deſito*, ſunt Livii 1. Decad. lib. 4. non uno in loco, & Diodori Siculi lib. 2.

2 *Ut modo quatuor.*] Livius 1. Dec. lib. 4. ſic ſcribit, *Quià duo Coſſ. obire tot ſimul bella nequirent, Tribunos militum tres creatos dicant, ſine mentione promulgatæ legis de Conſulibus creandis ex plebe: & imperio & inſignibus conſularibus uſos.* Idem eodem ſcribit, Tribunos militum Conſulari poteſtate quatuor creatos fuiſſe: omnes jam functos eo honore.

3 *Interdum ſex.*] Livius d. 1. Dec. lib. 4. & 5. in princ.

4 *Nonnunquam octo.*] Idem d. l. 5. in princip. his verbis, *Romani auxere Tribunorum militum conſulari poteſtate numerum; octo, quod nunquam antea, creati.* Sed adde aliquando decem ex eodem ejuſdem Decad. lib. 3. Atque etiam ſenoſdenos in quatuor legiones fuiſſe creatos à populo ex 1. Decad. libro 9. Sed vide an loquatur de Tribunis conſulari poteſtate, an aliàs.

5 *Per quod tempus.*] Livius Dec. 1. l. 4. & 5. Imo & aliquando quindecim quoque annis ex eodem illo ipſo l. 5.

6 *Sicut decemviris.*] Idem Livius 1. Decad. lib. 3. Plinius Secundus de Viris illuſtribus c. 21.

fuere: donec deſito tribunorum militum magiſtratu, & per ingentia certamina victo ſenatu, [1] ut conſules etiam de plebe fierent, ægre nobilitas paſſa eſt. In qua re admirari ſuccurrit, [2] quod Pomponius Jureconſultus de origine juris literis prodidit, tribunos militares conſulari poteſtate ad vigeſimum numerum auctos Romæ fuiſſe: quod nunquam fando auditum, & apud auctores tacitum & prætermiſſum eſt, quum tot tribunorum imperia ambiguis decretis certiſſimo exitio reipub. fuiſſent. [3] Præter hos fuere ærarii tribuni, [4] ex tertio judicum genere, quorum cognitio in pecuniariis & minoribus cauſis plerunque fuit: [5] quippe quum ſoli antea ſenatores judicarent, ob eamque rem inviſi plebi fierent, C. Gracchus rogatione promulgata, trecentos ex equeſtri ordine adjecit judices, parem ſenatoribus numerum, ut metu communicati imperii judicia æqua lance penſitarent: judicaruntque aliquamdiu judicia integre & incorrupte. Victor deinde Sylla, ſublatis equeſtris ordinis judiciis, ſolos ſenatores juris cognitionem habere, & judicia ferre juſſit: qui annis decem licenter judicia exercuere per turpitudinem & ſordes, [6] donec ab Aurelio prætore, alia rogatione iterum communicata judicia fuere ſenatui, equitibus, & tribunis ærariis: [7] quæ lex judiciaria dicta

Conſules de plebe tandem creati.
Tribuni militares 20.
Tribuni Ærarii. 300.
ex equeſtri ordine adjuncti ſenatoribus.
Aurelius prætor ſenatum, Equites, Tribunos ærarios conjunxit judiciis exercendis.

1 *Ut conſules etiam de plebe fierent.*] Livius 1. Dec. lib. 6. ad fin. Idem Plinius d. lib. c. 20.

2 *Quod Pomponius Jurecon.*] In *l.* 2. § *deinde cum poſt ff. de orig. jur.*

3 *Præter hos fuere.*] De quibus Plinius lib. 34. c. 1. & Feſtus Pompejus lib. 1. non multo poſt princip. & ii quos poſtea citabimus. *

COLERUS.

* Dixi jam initio hujus capitis: hoc tantum addere debuit, quod in Gloſſario legi Ærarius ταμιοῦχος. Adde *l.* 42. *ff. de jure fiſci.*

TIRAQUELLUS.

4 *Ex tertio.*] Aſconius Pedianus in Orat. Cic. pro M. Scauro, pro L. Cornelio, & pro Milone.

5 *Quippe cum ſoli.*] Id uſque ad clauſulam, *Victor deinde Sylla*, eſt Plutarchi in vita Gracchorum. At Florus epit. lib. 60. ſcribit Gracchum legem tuliſſe, qua equeſtrem ordinem cum Senatu conſentientem corrumpere nitebatur. Statuerat enim, ut trecenti Senatores eſſent, equites ſexcenti, id eſt, ut equeſter ordo bis tantum virium haberet.

6 *Donec ab Aurelio.*] Idem Aſconius in Orat. Cic. in Piſonem paulo ante fin. & in d. Orat. pro L. Cornelio.

7 *Quæ lex judiciaria dicta eſt.*] Cic. in dicta Orat. in Piſonem, & ibi quoque Aſconius ad fin.

dicta eſt, quo tempore Verres peculatus criminis cauſam dixit: [1] Quibus vetitum lege Gabinia fuit, ne ex ſyngrapha jus dicere liceret. [2] Quos poſtea divus Julius nova conſtitutione abrogavit: nam judicia ad duo tantum genera redegit, equeſtris ſcilicet ordinis & ſenatorii. Tribunos vero ærarios, quod erat tertium, ſuſtulit: quos deinde reſtitutos, & jura ſicut prius dixiſſe, facile crediderim: ſiquidem [3] Auguſtus Cæſar ad has judicum decurias quartam adjecit, quæ ducenariorum dicta eſt, quæ de minimis judicaret. [4] M. deinde Plautius, nobilitate ſuffragante, tuliſſe ad populum dicitur, & perviciſſe, ut ſingulæ tribus quindenos crearent judices, qui numerus ſexcentos vigintiquinque explevit: inter quos erant ſenatores & plebeji, tribuni ærarii dicti. Quod compar fuit cum eo quod Athenis ſtatutum comperimus, ut à mille quadringentis, furti aut ambitus & injuriarum quandoque judicatum ſit. [5] Poſt quos C. Caligula quintam adjecit decuriam, [6] Galba ſextam adjicere recuſavit:

D. Julius judicia ad duo genera redegit.

Quarta judicum decuria.

Ducenarii adjuncti.

M. Plautii lex.

Quinta decuria.

1 *Quibus vetitum lege Gabinia fuit.*] Cicero epiſt. ad Atticum lib. 5. epiſt. ult. *Et poſtea*, ait, *venit in mentem fœneratoribus nihil ſe juvare illud S. C. quod ex ſyngrapha jus dici lex Gabinia vetaret.* & lib. 6. epiſt. 3. *Audio*, inquit, *omnino Scaptium pœnitere: nam quod S. C. eſſe dicebat, ut jus ex ſyngrapha diceretur, eo conſilio factum eſt quod pecuniam Salaminii contra legem Gabiniam ſumpſerant. Vetabat autem Auli lex jus dici de ita ſumpta pecunia.* Auli autem dicit, quod Aulus Gabinius Conſul eam tulerat.

2 *Quos poſtea D. Julius.*] Sueton. in Cæſare, c. 41. hæc eadem ad verbum dicit.

3 *Auguſtus Cæſar.*] Suetonius in vita illius cap. 32. & vide Plinium libro 33. c. 1. ad fin.

4 *M. deinde Plautius.*] Cicero in Orat. pro Cornelio, *Memoria*, inquit, *teneo, cum primum Senatores lege Plautia judicarent, hominem diis ac nobilitati perinviſum, Cn. Pompejum cauſam lege Varia de majeſtate dixiſſe.* Quem locum enarrans Aſconius Pedianus, *M.* ait, *Plautius Sillan. Trib. plebis Cn. Pompejo Strabone, L. Porcio Catone Coſſ. ſecundo anno belli Italici, cum Equeſter ordo in judiciis dominaretur, legem tulit adjuvantibus nobilibus: quæ lex vim eam habuit, quam Cicero ſignificat: Nam ex ea lege tribus ſingula ex eo numero quinos denos ſuffragio creabant, qui eo anno judicarent. Ex eo factum eſt, ut Senatores quoque in eo numero eſſent, & quidam etiam ex ipſa plebe.*

5 *Poſt quos C. Caligula.*] Sueton. in vita illius cap. 16. & Plinius lib. 33. cap. 2. afferentes uterque rei rationem diverſam.

6 *Galba ſextam.*] Sueton. in Galba cap. 14. *Judicibus*, inquit, *ſextam decuriam adjici precantibus, non modo negavit: ſed etiam conceſſum à Claudio beneficium, ne hyeme initioque anni ad judicandum evocarentur, eripuit.*

ſavit: [1] quæ quidem diverſis erant diſcretæ nominibus. Namque alii tribuni æris, alii ſelecti, nonnulli judices, plerique Nongenti nuncupati: [2] quorum ſortitio fiebat quoties jura dicturi erant, ne quid doli aſtuſve admitteretur, neve judicantis ſuſpicio, judicii fidem elevaret. Illorum enim nomina inſculpta tabellis, & in urnam conjecta, ſorte educebantur. [3] Manſitque conſtitutum, ne quis ex novis civibus collegio adnumeratus, inter decurias judicaret: [4] utque in Porcia baſilica, quam Cato erexit, non è tribunali [5] jus dicerent, ſicut prætores, [6] ſed è ſubſelliis: quod non ſummi honoris, ſed minores eſſent magiſtratus: [7] quibus etiam hoc curæ fuit, ut publicam pecuniam ſignarent, illiuſque curam agerent, ſontiumque vincula ſervarent. Verba legis fuere: Tribuni ſunto, Domi pecuniam publicam cuſtodiunto, Vincula ſontium ſervanto, Æs, argentum, aurum publice ſignanto. [8] Hoc quoque meminiſſe non pigebit, quod tametſi adverſus reliquos magiſtratus jure ſacroſanctæ poteſtatis, tribunis plebis intercedere liceat, ita ut uno intercedente, nihil reliqui decernere valeant: tamen adverſus dictatoriam vim, [9] aut Veſtales virgines, quæ velut ſacroſanctæ ab hominis tactu illæſæ manent, nulli tribunorum intercedere, vetare aut prohibere, facultas eſt.

Tribunorum ſortitio in jure dicundo.

Novi cives inter decurias non judicabant.

In Porcia baſilica jus dicebant.

Tribuni. Horum officium.

1 *Quæ quidem diverſis.*] Plin. libro 33. cap. 2. in princ.

2 *Quorum ſortitio fiebat.*] Hic omnino vide, quæ ſcripſimus in noſtris Commentariis Primigeniorum c. 17. in 1. opin. num. 52.

3 *Manſitque conſtitutum.*] Plin. libro 33. cap. 1. in fin.

4 *Utque in Porcia Baſilica.*] De qua dictum eſt ſupra, lib. 2. cap. 12.

5 *Jus dicerent.*] Scilicet Tribuni plebis ex Plutarcho in Catone Uticenſe, & in prob. c. 81.

6 *Sed è ſubſelliis.*] Plutarch. ubi ſupra proxime, & Aſcon. Pedianus in Verrem act. 1. ibi, *Alienum habet, hunc tamen à ſubſelliis.*

7 *Quibus etiam hoc curæ fuit.*] Legis in eam rem verba reperies apud Ciceronem lib. 3. de legib.

8 *Hoc quoque.*] De his vide omnino quæ dicta ſunt ſupra lib. 1. cap. 4. num. 12. & multis ſeqq.

9 *Aut Veſtales virgines.*] Vide infra eodem lib. 5. cap. 12. ubi de Claudia Veſtali, quæ injuſſu populi patrem triumphantem complexa, aſcenſo ſimul curru uſque in Capitolium proſecuta eſt, ne vetare aut intercedere fas cuiquam Tribunorum eſſet.

CAPUT III.

Quonam modo per feciales inirentur fœdera, aut bella indicerentur, & quid ab exteris ſervatum eſt.

Feciales 20. Fecialium munera.

FEciales, [1] quos fœderibus ſanciendis,& rebus repetendis, ac bellis indicendis Romanos habuiſſe conſtat, [2] à Tullo Hoſtilio, ſeu Anco Martio, [3] ut vero alii, à Numa Pompilio creatos fuiſſe liquet, qui ab antiqua gente Equiculis jura & verba ſolennia, [4] quibus res repetuntur,& bella indicuntur, accepere. [5] Horum collegium à principio viginti fuere, quibus, & patripatrato, ut nunquam lineo amictu uterentur, proprium fuit: [6] qui tametſi fœderibus ſanciendis, & bellis indicendis, [7] aut rebus repetendis, quæ

TIRAQUELLUS.

1 *Feciales.*] Varro lib. 1. aut aliorum comput. 4. de lingua Latina, *Feciales*,inquit,*quod fidei publicæ inter populos præerant: nam per hos fiebat, ut juſtum conciperetur bellum (& inde deſitum) & ut fœdere fides pacis conſtitueretur. Ex his mittebant, antequam conciperetur, qui res repeterent, & per hos etiam nunc fit fœdus, quod fidus ſcribit Ennius dictum.* De his vide Livium 1. Decad. lib. 1. Feneſtellam, aut quiſquis is eſt, de Romanorum magiſtratibus, cap. 9. Gellium lib. 6. cap. 4. Dionyſium Halicarnaſſæum lib. 2. ubi fecialium officia & ritus deſcribit Plutarchus in Numa, & in Camillo, & probl. c. 62. & Servium in illud 1. Æn.

Regemque dedit, qui fœdere certo, &c.

2 *A Tullo Hoſtilio, ſeu Anco Martio.*] Nam de his duobus Livius 1. Dec. lib. 1. in duobus locis agit.

3 *Ut vero alii à Numa.*]Plutarch. in vita illius. Liv. & Halicarn. ubi ſupra.

4 *Quibus.*] Servius lib. 12. Æneid. in eum locum,

—— Alii fontemque ignemque ferebant

Velati lino, & verbena tempora vincti.

Atqui, inquit, *feciales & Paterpatratus, per quos bella vel fœdera confirmabantur, nunquam utebantur veſtibus lineis. Unde dicemus errore non factum, ut linea veſtis contra morem adhiberetur ad fœdera, quæ firma futura non erant. Scimus enim hoc utique ſervare Virgilium, ut rebus quibus denegatur exitus, det etiam infirma principia.* ejuſque rei adfert multa teſtimonia.

5 *Horum collegium.*] Varro de vita pop. Romani, apud Nonium Marcellum de Doctorum indagine, *Fecialeſque*, inquit, *viginti, qui de rebus cognoſcerent, judicarent, & ſtatuerent, conſtituerunt.* *

COLERUS.

* Idem lib. 2. de vita pop. Rom. *Priuſquam indicerent bellum iis, à quibus injurias factas ſciebant, feciales legatos repetitum mittebant quatuor, quos oratores vocabant.*

TIRAQUELLUS.

6 *Qui tametſi.*] Livius 1. Decad. lib. 1. in pluribus locis.

7 *Aut rebus repetendis.*] Neque enim licebat bellum movere prius quam feciales miſſi eſſent ad res repetendas, ex Livio 1. Decad. lib. 4. *Tunc quoque ne confeſtim bellum indiceretur, neve exercitus mitteretur, religio obſtitit: Feciales prius mittendos ad res repetendas cenſuere,* & vide paulo infra.

quæ præter jus præterque fas ademptæ ſunt adhiberentur: [1] tamen ſi qui legati pop. Romani, qui jure gentium ſancti ſunt, à quovis populo aut natione violati forent, ut hi dederentur qui jura gentium temere violaſſent, per feciales cavebatur. [2] Erat enim veteribus jus legatorum ſanctum & inviolabile, cum hominum præſidio munitum, tum divino jure defenſum, quod etiam inter bella & hoſtium tela incolume ſervabatur. [3] Fuit ergo proprium collegii fecialium, tam de bellis juſtiſque fœderibus, pactionibuſque & conditionibus populorum, Regum, terrarum & nationum, quam de illatis injuriis, ſociis, fœderatiſque gentibus cognoſcere, raptaque, & hoſtili modo devaſtata, belli jure repetere: tum ſi hoſtes æqua poſtulent, aut ſi præter legem fœderis ſe aliquid perpeſſos querantur, ſi ſua ſponte, aut læſi & laceſſiti arma ſumpſerint, ſi infida pax ſervanda, ſi induciæ aut bella juſte indicta & pacta ſint, ſi petita ex fœdere danda, ſi auctores defectionis depoſcendi, ſi contra fidem conventionis & jus gentium venire liceat, animadvertere: [4] belli paciſque jura exequi, & perpenſo judicio æſtimare. Quæ verba juris fecialis ſic habent: Belli, pacis, fœderum, induciarum, oratorum, feciales judices ſunto, & infra. [5] Sed tamen ea fœdera pactioneſque, quæ cum ſociis

Legatorum jus ſanctum.

1 *Tamen ſi qui legati populi Rom.*] Appoſite verbo, *dederentur*, utitur. Nam qui fœdus violarant, ii ut populo, cujus fœdus violarant, dederentur, feciales poſtulabant. Varro ubi ſupra, *Si cujus*, inquit, *legati violati eſſent, qui id feciſſent, quamvis nobiles eſſent, ut civitati dederentur, ſtatuerunt.* Et è diverſo quoque, ſi qui Romani legatos exterarum gentium violaſſent, ii per feciales ipſis legatis tradebantur, ut videre eſt apud Livium 4. Decad. l. 8.

2 *Erat enim veteribus.*] Statius lib. 2. Thebaid.

— *Sed juſſa patris tutique regreſſus*
Legato, juſtaſque preces vicere ſororis.

Ubi Luctatius interpres, *Tuti regreſſus*, inquit, *quia legatum nefas eſſet interfici: Sacroſancta enim ſunt legationis officia.* Citatque illud Ciceronis in 1. Orat. *Orator etiam inter hoſtium tela incolumis verſari poteſt.*

3 *Fuit ergo proprium collegii.*] Varro lib. 2. & 3. de vita populi Romani apud Nonium Marcellum de Doctorum indagine, & Plutarchus in Camillo.

4 *Belli paciſque.*] Cicero lib. 2. de legibus, ubi adſcripſit hæc ipſa verba.

5 *Sed tamen.*] Livius 1. Decad. libro 9. ſic ſcribit: *Conſules profecti ad Pontium in colloquium, cum de fœdere victor agitaret, negarunt injuſſu populi fœdus fieri poſſe, nec ſine fecialibus ceremoniaque alia ſolenni.* Et 3. Dec. lib. 10. non longe à fine. *Tum* (inquit) *M. Attilius*

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

Feciales nihil poterant, niſi prætoris auctoritate, aut ſenatusconſulto intercedente. Fœderis percutiendi ceremonia.

ſociis inire decet, feciales ſancire, aut pacta concipere, haud aliter poterant, quam ſi conſulis aut prætoris auctoritate intercedente, ſenatuſconſulto juſſuque populi permiſſum foret: injuſſu enim populi, aut citra ſenatus auctoritatem, nihil ſanciri poſſe quod populum teneat, haud dubium eſt. [1] Fiebat enim ſenatuſconſultum in hæc verba, ut privas verbenas privoſque lapides prætorem poſcerent: qui verbenam ex arce, & ſagmina (herbæ enim genus eſt) [2] ac lapidem ſilicem ex templo Iovis Feretrii daret, fecialeſque ea ſecum ferrent, [3] ac porca adhibita, vetere præfatione priſcis

tilius & Q. Minutius Trib. plebis ad populum tulerunt, Vellent juberent ne Senatum decernere, ut cum Carthaginenſibus pax fieret, & quem eam pacem dare, quemque ex Africa exercitus deportare juberent. De pace uti rogatæ omnes tribus erant, juſſerunt pacem dare P. Scipionem, eundem exercitus deportare. Ex hac rogatione Senatus decrevit, ut P. Scipio ex decem legatorum ſententia, pacem cum populo Carthaginenſi, quibus legibus ei videretur, faceret. Polybius lib. 3. introducit quempiam Carthaginenſem hæc dicentem, *Deinde etiamſi ictum fœdus fuerat, non teneri eo Carthaginenſes, quod abſque auctoritate Senatus & populi juſſu ab Aſdrubale privato arbitrio ictum extitiſſet.* Ad id adducere Romanorum exemplum, quod fœdus à Luctatio Coſ. in Sicilia ictum, quia ſine auctoritate populi Romani factum erat, infringi debere judicaverint.

1 *Fiebat enim Senatuſconſultum.*] Livius ubi ſupra, paulo poſt ea quæ ex eo illic adduximus, *feciales cum in Africam ad fœdus feriendum ire juberentur, ipſis poſtulantibus Senatuſconſultum in hæc verba factum eſt, Ut primos lapides ſilices, privaſque verbenas ſecum ferrent: uti Prætor Romanus his imperaret, ut fœdus ferirent, illi Prætorem ſagmina poſcerent. Herbæ id genus ex arce ſumptum dari fecialibus ſolet.* Plinius autem lib. 22. c. 2. Verbenam quoque ex arce ſumi dicit. Sed & lib. 25. cap. 9. de ea verbena loquens, *Hæc eſt,* inquit, *quam legatos ad hoſtes ferre indicavimus:* * & vide paulo infra in verbo, *Et verbena.*

COLERUS.

* Varro apud Nonium: *Verbenarius ferebat verbenam: id erat caduceus pacis ſignum, nam Mercurii virgam poſſumus exiſtimare.* De hac vide & Macrob.

TIRAQUELLUS.

2 *Ac lapidem ſilicem*] Feſtus Pomp. libro ſexto ubi de Jove Feretrio. Vide omnino Polybium d. libro 3.

3 *Ac porca adhibita.*] Virgil. lib. 8. Æneid.

—— *Et cæſa jungebant fœdera porca.*

Sueton. in Claudio cap. 25, *Cum regibus fœdus in foro icit, porca cæſa ac vetere fecialium præfatione adhibita.* Et Servius enarrans illud ipſius Virgilii lib. 1. Æneid.

—— *Regemque dedit, qui fœdere certo*
Et premere, & laxas ſciret dare juſſus habenas.

Fœdus, inquit, *dictum eſt, vel à fecialibus per quos fiunt fœdera, vel à porca fœde lacerata,* citatque illud Virgilii ſupra adductum. Verum Livius non ſemel dicit *porcum.* Nam 1. Decad. l. 1. de eadem re loquens, ſic ſcribit, *Si prior defecit publico conſilio, dolo malo, tu illo die Jupiter populum Romanum ſic ferito, ut ego hunc porcum hodie feriam.* Et ejuſdem Decad. lib. 9. ſtatim poſt ea, quæ attulimus ſupra, ibi, *Fiebat enim Senatuſcon-*

priſcis carminibus ad præſtitutum diem in foro, ſeu ubi convenerat, enunciatis, [1] fecialis ſceptrum manu tenens, pro Iovis ſimulacro, tanquam is fœderi adhiberetur, [2] filo lanæ capite velatus, [3] & verbena coronatus, [4] Iovem, Martem, cæteroſque obteſtari deos, & dira obſecratione precari debebat, ut ſi quis eorum fœdera violaſſet, aut illa ſciens

tuſconſultum : ſubjungit, *Quid enim aut ſponſoribus in fœdere opus eſſet, aut obſidibus, ubi precatione res transigitur, per quem populum fiat, quominus legibus dictis ſtetur, ut eum ita Jupiter feriat, quemadmodum à fecialibus porcus ferietur.* Sed & Servius non ſatis ſibi conſtans in enarratione illius loci 8. Æn. *Falſo*, inquit, *porca : nam ad hoc genus ſacrificii porcus adhibebatur.* Ergo aut uſurpavit genus; ſcilicet porcam pro porco, ut in aliis locis ibi deſignatis. Aut certe illud oſtendit : quia in omnibus ſacris fœminini generis plus valent victimæ. Denique ſi per marem litarent, ſuccidanea dabatur fœmina: ſi autem per fœminam non litaſſent, ſuccidanea adhiberi non poterat. Idem Virgil. libro 12. de fœdere loquens,

— Puraque in veſte ſacerdos
Setigeræ fœtum ſuis, intonſamque bidentem Attulit. —

Quæ verba ad marem & ad fœminam trahi poſſunt.

1 *Fecialis ſceptrum manu tenens.*] Feſtus Pompejus lib. 6. ubi de Jove Feretrio loquitur, inquit, *ex ejus templo ſceptrum ſumebant, per quod jurarent.*

2 *Filo lanæ.*] Liv. 1. Decad. lib. 1. in Anco Martio, *Legatus*, inquit, *ubi ad fines eorum venit unde res repetuntur, capite velato (filum lanæ velamen eſt) Audi Jupiter, inquit, &c.* Verum Virgilius lib. 12. lino vult videri eos velatos fuiſſe cum dicit,

Velati lino.

Ubi Servius auctoritate Capri & Iginii, dicit lectionem eſſe corruptam, & pro *lino* legendum *limo*, continuoque quid ſit limus declarat, ut ibi videre poteris. * Alibi autem docuimus linum magis decere ſacerdotes, quam lanam.

COLERUS.

* Vide & Levinum Torrentium apud Suetonium.

TIRAQUELLUS.

3 *Et verbena.*] Virgil. d. lib. 12. ad illud,

Velati lino.

mox ſubdit,

Et verbena tempora vincti.

Ubi Servius, *Verbena*, ait, *proprie eſt herba ſacra, ſumpta de loco ſacro Capitolii : qua coronabantur feciales & Paterpatratus, fœdera facturi, vel bella indicturi. Abuſive tamen etiam verbenas vocamus omnes frondes ſacratas, ut eſt laurus, oliva vel myrtus :* ut Terent. in Andria act. 4. ſc. vero 4.

— Ex ara hinc verbenas ſume.

Nam myrtum fuiſſe Menander teſtatur, de quo Terentius tranſtulit. Sed & Donatus in eum locum Terentii, *Verbenæ*, ait, *quaſi herbenæ, redimicula ſunt ararum. Et ſunt omnes herbæ frondeſque feſtæ ad aras coronandas : vel omnes herbæ frondeſque ex aliquo puro loco decerptæ*, citatque ipſum Menandrum. Hæc autem ea eſt quam *verbenacam* vocant, ut videre licet ex Plinii libro 25. cap. 9. quæ, ut tradit Ruellius, hodie Gallis noſtris vulgo *Vervena* dicitur.

COLERUS.

* De hac verbena dixi aliquid l. 4.

TIRAQUELLUS.

4 *Jovem, Martem cæteroſque.*] Livius 1. Decad. lib. 1. in Anco Martio, ubi hujus obteſtationis verba ponit.

ſciens falleret, ita illum Jupiter feriret, quemadmodum ipſe porcam percuteret. Quibus obteſtationibus quam ſanctiſſime prolatis, ſecundum rem divinam precationemque, [1] lapide ſilice porcam percutiebat: mox aqua & igne in ſacris adhibitis, illam immolabant: qua cæſa, jura pacis & fœdera conventa, ita eſſe rite putavere, hanc fidem ſocialem & ſanctiſſimum fœdus eſſe arbitrati, quo nihil ſanctius firmiuſque fuit: [2] Idque ante meridiem, & primo diluculo: nam poſt meridiem eas precationes facere, aut fœdus percutere non licebat. A principio tamen conditæ urbis, in fœderibus pacis pactionibuſque [3] pro verbena myrtus ſumebatur. [4] Apud Græcos niſi præconibus adhibitis, legatos minime hoſtium fines ingredi decebat, neque legationis munere fungi quenquam, ni prius infuſa aqua, ab eiſdem manus abluiſſent, Iovique coronatis poculis propinaſſent. Hi tamen legati, qui cum patriis ſacris Olympum aut Pythiam miſſi erant, ſacri: qui vero fœdera percutiebant, quaſi pacis arbitri & interpretes, [5] σπονδοφόροι dicti. [6] Quæ fœdera pactioneſque poſtquam cum exteris & ultimis

Tempus fœderis percutiendi. Græcorum cæremoniæ in ſuſcipiendis legatis hoſtiũ. Σπονδοφόροι. Poſt fœdera inita.

1 *Lapide ſilice.*] Vide ſupra in verbo, *ac lapidem ſilicem.*

2 *Idque ante meridiem.*] Plinius d. lib. 25. c. 9.

3 *Pro verbena.*] Vide ſupra in verbo, *Et verbena.*

4 *Apud Græcos.*] Homerus lib. 3. Iliados

-- Αὐτὰρ κήρυκες ἀγαυοὶ
Ὅρκια πιστὰ θεῶν σύναγον. κρητῆρι δὲ οἶνον
Μίσγον, ἀτὰρ βασιλεῦσιν ὕδωρ ἐπὶ χεῖρας ἔχευαν.

Et cætera quæ ſequuntur, & vide infra ubi partem horum afferemus.

5 Σπονδοφόροι.] Apud Pollu. lib. 8. περὶ πρέσβεων, &c. *

COLERUS.

* Et ita in Gloſſario. Ibidem Σπονδὴ ἡ πρὸς πολεμίους id eſt, *fœdus.*

TIRAQUELLUS.

6 *Quæ fœdera.*] Livius 1. Dec. l. 2. *Tantumque ſua laude obſtitit famæ Coſſ. Martius, ut niſi fœdus cum Latinis columna ænea inſculptum monumento eſſet, ab Sp. Caſſio uno, quia collega abfuerat, ictum. Poſthumium Cominium bellum geſſiſſe cum Volſcis, memoria ceſſiſſet.* Idem 3. Dec. lib. 6. *Hæc,* inquit, *convenerant, conſcriptaque biennio poſt, Olympiæ ab Ætolis, in Capitolio ab Romanis, ut teſtata ſacratis monimentis eſſent, ſunt poſita.* Cicero pro Cornelio Balbo, *Cum Latinis omnibus fœdus ictum, Sp. Caſſio, Poſthumio Cominio Coſſ. quis ignorat? quod nuper in columna ænea meminimus poſt roſtra inciſum & perſcriptum fuiſſe.* Polybius lib. 3. loquens de fœdere Romanorum & Carthaginenſium. Dionyſius Halicarnaſſ. lib. 4. de Tullio Rege loquens ſic ſcribit, *Collatis deinde oppidatim pecuniis, Dianæ templum ædificavit in Aventino eminentiſſimo urbis tumulo & fœderis leges conſcripſit*

mis gentibus inita erant,Romani in templo Capitolini Jovis,columna aut æneis tabulis inſculpta,ut perpetua monumenta extarent, nonnunquam in faſtos & annales referebant, aut [1] in æde Jovis Piſcii [2] in clypeo ligneo, corio bovis immolati inſcripta. [3] Græci in Jovis Olympii templo, *Græci.* [4] & in arce Athenis,tanquam in Abdito quodam: plerumque tabulis ex antiquo ære,[5] ut eſſent teſtata monumentis, [6] ſancta & ſacrata habuere: [7] nonnunquam in Iſthmo aut ludis Pythiis, fœdera icta, & leges dictas, pactioneſque erectis titulis perpetuo tempore duraturis publicabant. Athe-

ſcripſit civitatibus,rituſque celebrandi feſti atque fori conſtituit. Et ne ulla injuria temporum abolerentur, in ærea columna incidit decreta concilii, & civitates ejus conventus participes, ea columna permanſit uſque ad ætatem noſtram in Dianæ templo dedicata, inſcripta literarum characteribus Græcanicis, qualibus olim utebatur Græcia.

1 *In æde Jovis Piſcii.*] Legendum *Piſtii* ex Dionyſ. Halicarnaſſæo lib. 4. ubi de fœdere Tarquinii, Gabiorum & Sabinorum loquens, ſic ſcribit, *Hujus jurisjurandi monumentum poſitum fuit in templo Jovis Piſtii.* Sed & Piſtii mentionem facit idem Halicarn. l. 2. ubi de Curibus Sabinorum loquitur. Nonnullique eundem putant, quem & *Fidium* vocant, ſive *Sanum*: Nam idem Sanus & Fidius ſunt vel Ovidio teſte Faſt.lib.6. his verbis:

Quærebam Nonas Sano Fidione referrem,
An tibi Semipater.

πίστις enim fides eſt: ex quo & πιστὸς & πίστιος fidelis & qui fidem ſervat, dici poteſt. Vide Lilium Gregorium Gyraldum in Hiſtor. de Diis Gentium ſyntagmate 2.

2 *In clypeo ligneo.*] Feſtus Pompejus lib.3. *Clypeum*, inquit, *antiqui ob rotunditatem etiam corium bovis appellarunt, in quo fœdus Gabiorum cum Romanis fuerat deſcriptum.* Superioribus autem adde, quod nonnunquam fœdera in æde Caſtoris figebantur,ut diximus ſupra lib. 2. cap.2. Adde præcedentibus, nonnunquam fœdera Romanorum cum cæteris gentibus fuiſſe in æs inciſa, in urbis foro medio. Nam ſic poſitum fuiſſe fœdus Agrippæ Regis cum Romanis ſcribit Joſephus lib.19. Antiquitatum c.4. in princ.

3 *Græci in Jovis Olympii templo.*] Id patet ex illo Livii 3. Decad. lib. 6. ſupra relato ibi, *Quæ fœdera*, atque ex eo quod ſcribit Pauſanias l. 5. his verbis, *Erectæ vero ſunt & aliæ pilæ in fano Jovis Olympii, & ea inter cæteras, in qua fœdus teſtatum eſt, quod in annos centum Athenienſes, Argivi & Mantuenſes fecere.* Cæterum Thucydides lib. 5. tradit Græcos hujuſmodi fœderum titulos lapideos erigere in ludis Olympicis.

4 *Et in arce Athenis.*] Thucydides ubi ſupra dicit, *Athenis intra urbem.*

5 *Ut eſſent teſtata.*] Sunt verba Livii 3. Dec. lib.6. ſupra adducta in verbo, *Quæ fœdera.*

6 *Sancta & ſacrata.*] Verba ſunt ejuſdem 4. Decad. lib. 9. in fine Orationis Lycortæ Prætoris Achæorum. Sic enim ſcribit, *Quæ jurejurando, quæ monumentis literarum in lapide inſculptis in æternam memoriam ſancta atque ſacrata ſint: ea cum perjurio noſtro tollere parant.*

7 *Nonnunquam in Iſthmo, aut ludis Pythiis.*] De his duobus teſtis eſt Thucydides d. lib. 5.

Athenienſes. Lacedæmonii. Rom. conſtitutum. Athen. quando fœdera inibant. Carth. Siculi per tubicinem. Fœderis percutiendi mos apud exteros. Caduceatores. Legati.

[1] Athenienſes plerunque intra urbem, [2] Lacedæmonii in Amycleo ſocietatum & fœderum tabulas fideli cuſtodia ſervabant. [3] Eratque Romanis conſtitutum, ut nunquam cum hoſte armato conditionem fœderis acciperent, neque citra ſenatus aut populi juſſum ſocietates & fœdera inirent, neque cum aliquibus pacato imperio uti, ni prius omnia divina & humana tradidiſſent, & præſidium accepiſſent, aut denique ſocietate & fœdere adſtricti eſſent. Feruntque Athenienſes nunquam niſi in veſte pulla, & malis victos, pacem & fœdera iniſſe. Qua re ſignificabant, ſuorum clade admonitos, & ultima ductos neceſſitate, poſt innumeras cædes viribus extenuatis pacem petere. Carthaginenſes & Siculi fœdera & inducias non per feciales, ſed per tubicinem ſæpe iniverunt. Apud Græcos vero exteraſque nationes fœderum percutiendorum multimodæ ſpecies erant: nam porco, ariete & tauro immolatis, pacis fœdus inire, & res repetere ſolebant, [4] qui belli tempore caduceatores dicti, in pace vero legati. [5] Ex quibus feriebant plerique fœdera, vel pane præciſo, & invicem guſtato,

1 *Athenienſes.*] Idem Thucydides d. l. 5. non ſemel, & dictum eſt ſupra.

2 *Lacedæmonii in Amycleo.*] Ibi quoque Thucydides non ſemel, quo etiam in libro ſcribit Argivos id facere in foro apud delubrum Apollinis, & Mantinees: item in foro in Jovis delubro. Sed quod ad Lacedæmonios ſpectat, Plutarchus problem. cap. 118. ſic ſcribit, *Lacedæmonii facta cum Tegeatibus pace, fœdere icto, communem apud Alpheum columnam ſtatuerunt, in qua cum alia multa, tum illud in primis ſcriptum erat, Meſſenios ex agro ejicerent, &c.* Adde quod de Megalopolitanis ſcribit Polybius lib. 5. *Cum in hac civitate diſſenſio eſſet, Aratus civiles omnes diſcordias ſedavit, & exardeſcentem jam mutuo Megalopolitanorum iram publice privatimque reſtinxit. Capita vero conventionis columnæ inſcripſerunt, & ad aram Veſtæ in Omario collocarunt.*

3 *Eratque Romanis conſtitutum.*] Plutarchus auctoritate Demadis in præceptis bonæ valetudinis tuendæ.

4 *Qui belli.*] Vide Feſtum Pompejum lib. 3. & Pollucem lib. 8. quo loco ſupra citavimus, ubi de Spondophoro. *

COLERUS.

* *Caduceum* Græcum eſſe, pro *Caruceum* R in D mutata, Scaliger inquit. Nam *καρύκειον*, Syracuſane & Tarentine eſſe, quod aliis *κηρυκεῖον*: ut & in *l. 8. §. 1. ff. de rer. diviſ.*

TIRAQUELLUS.

5 *Ex quibus.*] Q. Curtius libro 8. *Et Rex medio cupiditatis ardore juſſit afferri patrio more panem (hoc erat apud Macedones ſanctiſſimum coëuntium pignus) quem diviſum gladio uterque libabat.*

1 *Ant*

to, [1] aut vini poculo epoto. [2] Nonnulli agnum marem candidi velleris, agnam vero pullam adhibebant: atque ex utriuſque vertice pilis diſſectis, & viciſſim diſtributis, manibuſque aqua infuſa, & vino pateris, mox Soli & Telluri illis immolatis, leges pacis & fœdera inibant: quibus qui contrairet, turpiſſimo facinore & inexpiabili ſcelere tenebatur. [3] Fertur Ariſtides, ut ictum fœdus cum omni Græcia firmaret, poſt diras execrationes, accenſos ferreos orbes in mare dejeciſſe, adjurans, ut ita extinguerentur cum omni ſtirpe & gente, qui contra fœdus irent, velut ignitum illud ferrum aqua. [4] Vel brachia circa humeros gladio feriendo, & per vices elicitum cruorem lingendo, quod Medis Lydiſque ſanctiſſimum fœderis vinculum, & jusjurandum eſſe putabatur, quaſi mutuo cruore ſacratum. ***Medi & Lydi.*** [5] Id quod Carmani frequentes factitarunt, ut in epulis percuſſa faciei vena, profluentem cruorem vino miſcerent, invicemque propinarent, ſummum fœdus amicitiæ, mutuum ſanguinem guſtaſſe rati. ***Carmani.*** [6] Naſamonibus fidei dandæ ***Naſamones.***

hæc

1 *Aut vini poculo epoto.*] Homerus lib. 3. Iliados, quo loco ſupra citavimus ibi, *Apud Græcos*, & paulo poſt,

Οἶνον δ' ἐκ κρητῆρος ἀφυσσόμενοι δεπάεσσιν.

2 *Nonnulli agnum marem.*] Hæc magna ex parte ſunt ex Homero libro 3. Iliados deſcribente fœdus initum inter Græcos & Trojanos: cujus in eam rem hi ſunt verſus,

Οἴσετε δ' ἄρν', ἕτερον λευκὸν, ἑτέρην δὲ μέλαιναν
Γῇ τε καὶ ἠελίῳ. Id eſt,
Afferte autem agnos, alterum autem album, alteram autem nigram,
Terræque & ſoli.

Et poſtea,

— κρητῆρι δὲ οἶνον
Μίσγον, ἀτὰρ βασιλεῦσιν ὕδωρ ἐπὶ χεῖρας ἔχευαν,
Ἀτρείδης δὲ ἐρυσσάμενος χείρεσσι μάχαιραν,
Ἀρνῶν ἐκ κεφαλέων τάμνε τρίχας.

Id eſt, ad verbum, ex Andreæ Divi tranſlatione,

— Cratere autem vinum
Miſcuerunt, & regibus aquam manibus fuderunt,
Atrides autem trahens manibus gladium,
Qui apud enſis magnam vaginam ſemper pendebat,
Agnorum ex capitibus incidit pilos.

3 *Fertur Ariſtides.*] Plutarchus in vita ipſius. Et ad id alludit Sophocles in Antigone.

4 *Vel brachia.*] Id uſque ad verſicul. *Id quod*, eſt Herodoti lib. 1.

5 *Id quod Carmani.*] Id ipſum facere Germanos tradit Poſſidonius & ex eo Athenæus libro ſecundo, cap. ſecundo. Ideo vereor ne *Carmani* hic ſcripſerit Alexander pro *Germani*. Eſt enim lapſus lubricus, nec diſtat unum ab altero, niſi duabus primis literis & iis quidem prope ſimilibus.

6 *Naſamonibus.*] Id quoque eſt Herod. lib. 4.

1 *Indit.*]

hæc lex erat, ut porrectum vini poculum de manu alterius alter ſumat, invicemque hauriat: aut ſi poculum deeſſet, terræ cinerem lingerent. [1] Indis ſocietas erat maxima, de Tantali aqua potare, de qua ſi qui una bibiſſent, ea obteſtatione tenebantur, ut ejuſdem fati & fortunæ fœdus iniſſe cenſerentur. [2] Apud Arabes aſſuetum erat, ut acuta ſilice digitos manus expungerent: veſtiſque utriuſque laneos floccos, ſanguine qui inde fluxerat, delibutos, ſeptem lapidibus delinirent, diroque carmine in execrationem capitis illius qui contrairet edito, paribus votis fœdera percuterent. [3] Scythis grandem [4] calicem mero plenum mutui ſanguinis fuſo cruore miſcere, & poſtquam gladium & ſagittas eo perfuderant, illum invicem epotare, maximum erat concordiæ vinculum: quo epoto, divini humanique juris fœdus æquis legibus ictum erat. [5] Galli cum quibus fide & jurejurando junguntur, omnes collatis militaribus ſignis adeſſe jubent. Britanni indictis cœtibus & ſacrificiis conſpirationem fidemque ſanciebant, atque ita communi conſilio & una mente, pia & æterna pax inita cenſebatur. Neque omiſerim Perſas, apud quos inter vinum & epulas frequen-

Indi. *Arabes.* *Scythæ.* *Galli.* *Britanni.* *Perſæ.*

1 *Indis.*] Ex Philoſtrato in Apollonii vita, lib. 3. cap. 10.

2 *Apud Arabes.*] Herodot. lib. 3. non multo poſt princ.

3 *Scythis.*] Idem Herodotus lib. 4. Solinus cap. 25. Tertullianus in Apologetico 9. Pomponius Mela l. 2. c. 1. non longe à fin. * Lucianus autem in Toxari dicit hos fœdus jungere diſſecto in minimas partes bove, quod Homoletos facere tradit Xenodotus, ut dicemus infra eod. lib. c. 8.

COLERUS.

* Idem hoc Armenios facere Valerius ſcribit lib. 9. *Sariaſter adverſus patrem ſuum Tigranem Armeniæ regem ita cum amicis conſenſit, ut omnes dextris manibus ſanguinem mitterent, atque eum invicem ſorberent.*

MERCERUS.

4 *Calicem mero plenum.*] Tale aliquid ipſis Romanis cognitum. Salluſt. *Fuere qui dicerent, Catilinam humani corporis ſanguinem vino permiſtum in pateris circumtuliſſe. Inde cum poſt execrationem omnes deguſtaſſent, ſicuti in ſolennibus ſacris fieri conſuevit, aperuiſſe conſilium ſuum.* Ubi nota illa verba, *Sicuti in ſolennibus ſacris fieri conſuevit.* Ibi enim fortaſſe talis uſitata potio quam Feſtus vocat *Aſſyratum.*

TIRAQUELLUS.

5 *Galli.*] Iulius Cæſar Commentariorum belli Gallici lib. 7. in princ. *Et quoniam,* inquit, *in præſentia de obſidibus cavere inter ſe non poſſent, ne res efferatur, ut jurejurando ac fide ſanciatur, petunt, collatis militaribus ſignis (quod more eorum graviſſima ceremonia continetur) ne facto initio belli, reliqui deſerantur.*

I Qui

frequenti convivio, in quo uxores & filios, cæteroſque quos charos habent, tanquam fidei pignora adhibebant, ibique inter ſacra menſæ, velut apud hoſpitales deos, fœdera & pacta inibant, eam fidem ſocialem rati, & manſuræ pacis pignus inviolabile. [1] Qui etiam mos Germanorum fuit, ut de pace & bello, deque fœderibus, ſocietatibus, amicitiis, ſponſaliis & pactis, in conviviis inter pocula decernant. [2] Macroni, quæ gens Perſica eſt, quum haſtam more ipſorum barbaricam tradunt, aliamque more gentis cum qua fœdere junguntur, accipiunt, ſe maxima & firmiſſima pactione teneri, & pari vinculo aſtringi putabant. [3] Ferunt nonnulli Clearchum Lacedæmoniorum ducem, cum barbaris quibuſdam fœdus ſanxiſſe, ut cæſo Iovi tauro, lupo, apro & ariete, Græci gladios, barbari lanceas in ſanguine victimarum intingerent. [4] Thraces quoque & Ægyptii [5] è cornibus boum vina libare alterna vice, conciliati amoris & manſuræ fidei certiſſima pignora cenſuere: quippe veteribus cornua boum poculorum præſtabant vicem. [6] Apud Armenios & Iberos prævaluit mos, ut pollices manus, invicem conjurantes necterent, mox arctiſſimo nodo perſtrictis, collectum ſanguinem levi ictu percu-

Germani. *Macroni.* *Clearchus.* *Thraces.* *Ægyptii.* *Armenii.* *Iberi.*

1 *Qui etiam mos Germanorum.*] Cornelius Tacit. lib. de Moribus German.

2 *Macroni.*] Xenophon de Cyri minoris expeditione lib. 4.

3 *Ferunt nonnulli Clearchum.*] Idem Xenophon ejuſdem operis lib. 2.

4 *Thraces.*] Idem Xenophon in libro Aſcenſus 7. ubi deſcribit Seuthæ Thracis convivium.

5 *E cornibus boum.*] Nam & priſcos homines ex bovinis cornibus bibere ſolitos tradit Athenæus lib. 11. cap. 8. in princip. *Unde*, inquit, *& cornutus Dionyſius fingitur & taurus à compluribus poëtis nuncupatur, atque taurina facie conſpicitur in Cyrico.* Subdit & alia multa in eam rem, ex quibus intelliges & alios multos populos ita uſos fuiſſe. Hunc in inſulis Orchadenſium morem ſervant qui ſunt è nobilitate primi adhuc hodie: quemadmodum ego Ioan. Ferrerius Pedemontanus anno Dom. 1540. *illic præſens cum eſſim, in comitatu R. Dom. Roberti Reid, earum Inſularum uſque ad ultimam Tylem præſulis digniſſimi, vidi.*

6 *Apud Armenios & Iberos.*] Tacitus de his duobus loquens libro 12. *Mos*, inquit, *eſt regibus, quoties in ſocietatem coëant, implicare dextras, pollicesque inter ſe vincire, nodoque perſtringere. Mox ut ſanguis in artus extremos ſe effuderit, levi ictu cruorem eliciunt, atque invicem lambunt. Id fœdus arcanum habetur, quaſi mutuo cruore ſacratum.* *

COLERUS.

* Jam dixi ex Valerio.

percuterent, manantemque inde cruorem lamberent. [1] In qua quidem re, proditur Rhadamiſtus regis Iberiæ filius, dum ſimulat cum Mithridate Armeniæ rege fœdus inire, & ob id colligandi pollices forent, lorum ad terram callido aſtu decidere ſimulaſſe, quo Mithridatis pedes vinculo invaſit, ipſumque cum uxore & liberis captivos duxit, & ne-

Ætoli & Parthi. ce affecit. [2] Ætoli, quia feroces & immanes, [3] Parthi, quia libertatem tuentes, nemini ſervire patiebantur, aut vinculo fidei aſtringi, nullam fœderis legem paciſci aſſuerant. Si quid tamen vellent confœderatum, licet ægre & difficulter, apud altaria complexi dextras, tanquam diis teſtibus, & arbitris, poſtquam ſacra libaſſent, pacta polliceri ſolebant, ita ſe æquiſſimo jure conſociatos, & arcanum fœdus

Hircani & Medi. inire putantes. [4] Idem ab Hircanis [5] Mediſque factitatum, ut dextras dextræ jungentes, conventiones & pacta ſancirent. [6] Fuitque literis proditum, ut ſi qui ſceleſti facinoris con-

TIRAQUELLUS.

1 *In qua re proditur Rhadamiſtus.*] Et id idem Tacitus ubi ſupra.

2 *Ætoli.*] Inter Ætolos & Romanos ictum fœdus fuiſſe, ſcribit Livius 4. Decad. lib. 8.

3 *Parthi.*] Cornelius Tacitus libro ſecundo, & 11.

4 *Idem ab Hircanis.*] Tacitus eod. lib. 11.

5 *Mediſque.*] De Medorum more in fœderibus ineundis ſic ſcribit Herodotus lib. 1. *Ineunt hæ gentes fœdera cum cætera ritu Græcorum, tum feriendo brachia, quæ illa humeris connectuntur, ac mutuum ſanguinem delingendo.* Adde & Romanis & Numidis ex Plutar. in Scipione, & Campanis ex Liv. 3. Dec. libro item 3. Ubi Calavius Campanus alloquens filium, *Pauca*, inquit, *horæ ſunt, intra quas jurantes per quidquid deorum eſt, dextras dextræ jungentes, fidem obſtrinximus, ut ſacratis de menſis eſſemus, &c.* Idque vetus eſſe teſtimonio eſt illud Virgil. lib. 11. Æneid.

Coëant in fœdera dextræ
Qua datur. ———

6 *Fuitque literis proditum.*] Saluſtius in Catilina ſic inſit, *Fuere ea tempeſtate, qui dicerent Catilinam oratione habita, cum ad jusjurandum populares ſceleris ſui addiceret, humani corporis ſanguinem vino permiſtum in pateris circumtuliſſe: inde cum poſt execrationem omnes deguſtaſſent, ſicuti in ſolemnibus ſacris fieri conſuevit, dicitur aperuiſſe conſilium, &c.* *

COLERUS.

* Tertull. Apologet. *Legite nec ubi relatum ſit, defuſum brachiis ſanguinem ex alterutro deguſtatum, nationes quaſdam fœderi comparaſſe.* Neſcio quid & ſub Catilina deguſtatum eſt. Sed quod Alexander hoc ſolemne putat fuiſſe Romæ, videtur à vero aberrare. Siquidem (vel Tertull. teſte) ſub Catilina tantum hoc factum eſſe conſtat. Ritum ſcilicet ſacræ cujuſdam ceremoniæ volebat exprimere Catilina, ut hoc ſacramenti cujuſdam inſtar eſſet. Feſtum quoque vide in voce *Aſſiratum.*

1 *Manet-*

conſcii, magni criminis admittendi conjurationem inirent, quo magis conſociato facinori nexi forent, poſt diras imprecationes execrationeſque ii qui clandeſtino ſcelere obſtringebantur, poculum humani ſanguinis admixto mero circumferrent, omneſque ad facinus adjurati, de poculo libarent: aut jugulato homine, poſt exhauſtum ſanguinem, diris imprecationibus & furiali carmine exta tangerent. Quod quidem maximum vinculum communi ſcelere pollutis, & dira execratio habebatur. [1] Manetque conſtitutum apud Scythas, ut qui opis egeret, inſigni calamitate preſſus immolato bove, & carnibus decoctis, ſupra tergus victimæ ſtratus humi expectet, donec quiſpiam opem laturus adveniat, carne delibata, dextro pede tergori appoſito: quo prodeunte, eo adſtringebatur fœdere, quo nihil ſanctius dici aut æſtimari poterat. [2] Quod ſi cui bellum indicendum foret, aut pia & juſta arma movenda, mos Romanus erat prius res repeti, mox bellum denunciari: quippe quum nullum putarent juſtum bellum, niſi quod rebus petitis geratur, aut antea denunciatum foret, & ſolenni more indictum. [3] Fecialibus enim prohibentibus, aut non probantibus, neque conſuli, neque ſenatui aut populo arma in hoſtes ſumere licebat. [4] Sed tamen quum res repetuntur, obſer-

Conſœderatio ad ſcelus aliquod patrandum.

Calamitate preſſi apud Scythas.

Belli indicendi mos apud Rom.

TIRAQUELLUS.

1 *Manetque conſtitutum apud Scythas.*] Lucianus in Toxari. Hinc natum proverbium, *In tergore bovis deſedit*, de quo Eraſmus Chiliad. 3. cent. 5. cap. 99.

2 *Quod ſi cui bellum.*] Ad Romanos redit, & id Varronis eſt lib. 2. de vita populi Romani, apud Nonium Marcellum de Doctorum indagine, & Livii 1. Decad. lib. 1. & iterum lib. 4. & diximus ſupra hoc eod. cap.

3 *Fecialibus enim.*] Varro ubi ſupra. Feſtus autem Pompejus lib. 8. *Feciales*, inquit, *à feriendo dicti, apud hos enim belli paciſque faciendæ jus eſt*, & dictum eſt ſupra hoc eodem cap. & vide infra proxime ſeq.

4 *Sed tamen.*] Liv. 4. Decad. lib. 1. non adeo longe à princip. loquens de bello indicendo Philippo Regi, *Conſultique*, inquit, *feciales ab Conſule Sulpitio, bellum quod indiceretur Regi Philippo, utrum ipſi utique nunciari juberent: an ſatis eſſet in finibus regni, quod proximum præſidium eſſet eo nunciari. Feciales decreverunt, utrum eorum feciſſet, recte facturum.* Sed & vide eundem 1. Dec. l. 1. in regno Anci Martii, & Servium enarrantem illud Virg. lib. 9. Æneid. paulo poſt princ.

Principium pugnæ, & campo ſeſe arduus infert.

Atque illud lib. 10. in prin.

— *Tum res rapuiſſe licebit.*

1 *Quæ*

obſervatum eſt, ut populi juſſu ad fines illorum [1] quatuor feciales, quos oratores nuncupant, [2] verbena coronati, res petitum irent, ac deos fœderum ultores teſtes facerent. [3] Ex quibus verbenarius gramen cum terra evulſum ferebat [4] ex arce, legatuſque [5] filo lanæ capite velato, res ſibi dari clara voce poſceret, [6] quæ clarigatio dicta, [7] his verbis: Jovem ego teſtem facio, ſi ego impie injuſteque illas res dedier populo Ro. mihique expoſco, tum patriæ compotem nunquam ſinas eſſe. [8] Quæ ſi præſtituta die non darentur, poſt dies tres & triginta (tot enim ſolemnes fuere) paterpatratus, qui fecialium princeps erat, pariter coronatus bellum indiceret. Non enim quicunque ex fecialibus, [9] ſed ſoli patripatrato indicendi belli facultas erat: quem fecialis verbena caput & frontem cingens, indicendi belli aut percutiendi fœderis principem faciebat. Ibat enim paterpatratus ad hoſtium fines, & verba ſolennia præfatus, bellum à populo Romano contra præſcriptos hoſtes, ob legitimas quas cenſuerat cauſas, clara voce indicebat: poſt quam clarigationem mos erat, ut de ſenatus conſilio, & populi juſſu, [10] feciales haſtam ferratam, [11] aut ſanguineam præ-

Verbenarius. *Clarigatio.* *Paterpatratus.* *Haſtæ projectio.*

1 *Quatuor feciales.*] Varro lib. 2. de vita populi Romani apud Nonium Marcellum de Doctorum indagine. *

COLERUS.

* Quem locum ſupra poſui.

TIRAQUELLUS.

2 *Verbena coronati.*] Dictum eſt ſupra in verbo, *Et verbena.*

3 *Ex quibus verbenarius.*] Plinius libro 22. cap 2. & lib. 25. cap. 9. Livius 3. Dec. lib. 20.

4 *Ex arce.*] Livius 1. Decad. lib. 1. & 3. & 10. paulo ante fin.

5 *Filo lanæ capite velato.*] De hoc quoque dictum eſt ſupra in verbo, *Filo lanæ.*

6 *Quæ clarigatio dicta eſt.*] Hic omnino vide quæ ſcripſimus in noſtris Commentariis in *l. ſi unquam*, in verbo, *Suſceperit liberos.* num. 147. incip. *quum etiam is infans*, in ult. editione anni 1553. *

COLERUS.

* Gloſſarium: Clarigatio Ἐνεχυρασία, ὁμηρεία.

TIRAQUELLUS.

7 *His verbis: Jovem ego teſtem.*] Hæc ſunt Livii 1. Dec. lib. 1. in Anco Martio.

8 *Quæ ſi præſtituta die.*] Hæc quoque ſunt Livii, ubi ſupra, & 4. Decad. lib. 1. & lib. 8. in oratio. Darii & Æmylii, & iterum 10. & Plutarch. problem. c. 62.

9 *Sed ſoli patripatrato.*] Vide Servium in locis ſupra proxime allegatis.

10 *Feciales haſtam.*] Livius ubi ſupra. Alexander autem Magnus in Aſiam trajiciens primus Macedonum è navi haſtam jaculatus, littori Aſiæ eam infixit, ac ſtatim exilivit de navi, viſus quodammodo ope deorum captivam terram occupare, ut tradit Diod. Siculus lib. 17. c. 2. in prin.

11 *Aut*

præuſtam, ad fines illorum jaceret: & non minus tribus puberibus præſentibus bellum indiceret, & ita denunciari & indici juſtum piumque bellum putavere. Poſt quæ quaſi claſſico perſonato, ſublatis commerciis, militi arma capere, & copias cogere licebat, ad hoſtes ducere, excurſiones facere, prædas agere, fines populari, eoſque ferro ignique vaſtare, frumenta ſuccidere, ædificia incendere atque omnia hoſtiliter agere. [1] Apud Carthaginenſes haſtam mittere vel caduceum, belli paciſque ſignum fuit. *Carthaginenſes.* [2] Gallorum mos habuit, ut Druidis jubentibus, quum bellum indicendum foret, armatum concilium indicerent, penes quos arbitrium bellorum & pacis erat: & qui noviſſimus accederet, novis exemplorum modis afficeretur. *Galli.* Tunc enim principium bellorum eſſe, & arma legitime indicta putarunt. Græcis vero in uſu fuit, ut fecialis, poſt res repetitas, ſi ad conſtitutam diem non darentur, arietem in hoſtium agros ſtatim immitteret, eo modo bellum indictum & armis uti licere arbitrati. *Græci.* Corinthiis [3] & pleriſque gentibus per caduceatorem bellum indicebatur, qui in pacis argumentum, *Corinthii.*

MERCERUS.

11 *Aut ſanguineam præuſtam.*] Is mos etiam apud Perſas invaluit. Ammianus lib. 19. *Vixque ibi Grumbates haſtam infectam ſanguine ritu patrio, noſtrique more conjecerat fœcialis, armis exercitus concrepans involat in muros, &c.*

TIRAQUELLUS.

1 *Apud Carthaginenſes.*] Feſtus Pompejus lib. 8. *Carthaginenſes*, inquit, *cum bellum vellent, Romam haſtam miſerunt.* Gellius autem lib. 10. c. 27. ſcribit populum Romanum miſiſſe ad Carthaginenſes haſtam & caduceum, ſigna duo belli & pacis, ex queis utrum vellent eligerent: quod elegiſſent, id unum, ut eſſe miſſum exiſtimarent. Carthaginenſes reſponderunt, neutrum ſeſe eligere: ſed poſſe qui attuliſſent, utrum mallent, relinquere: quod reliquiſſent, id ſibi pro lecto futurum. Subditque, Varronem non haſtam ipſam, neque ipſum caduceum miſſa dicere: ſed duas teſſerulas, in quarum altera caduceum, in altera ſimulachra haſtæ fuerunt inciſa. Sed & Polyb. lib. 4. ſcribit Rhodios miſiſſe legatum ad Byzantios, volentes id, quod in proverbio eſt, haſtam ſimul & caduceum. Simillimum eſt huic proverbium, quod eleganter uſurpavit D. Hieronymus, *Scuto pacem petere*, de quo vide Eraſmum Chil. 2. cent. 10. c. 96. ibi, Haſtam, caduceum.

2 *Gallorum mos habuit.*] Cæſar l. 5. belli Gallici non multo ante fin. *Induciomarus armatum concilium indicit. Hoc more Gallorum eſt initium bellorum, quo lege communi omnes puberes armati convenire coguntur: & qui ex his noviſſimus venit, in conſpectu multitudinis omnibus cruciatibus affectus necatur.*

3 *Et pleriſque gentibus.*] Vide in ſeq.

Indi. Syri. Lingones. Persæ. Athenienſes. Lacedæmonii. Græci ubi congrediendum cum hoſte.

mentum, [1] caduceum circundata effigie anguium invicem connexorum deferebat: quem tamen non admiſiſſe, aut finibus excedere juſſiſſe, nulli fraudi fuit. [2] Indis vero anchora erat pro caduceo, [3] Carthaginenſibus teſſera. [4] Apud Syros ſignum dextræ, [5] quod apud Lingones erat hoſpitii ſymbolum. [6] Perſæ lactacem herbam, velut caduceum & pacis ſymbolum ferebant. [7] Athenienſes Ereſionem cum indumento pro caduceo habebant. A Lacedæmoniis per præcones ſæpe bellum indictum eſt, apud quos mittere legatos cum lana, comminatio cenſebatur, niſi paritum fuiſſet, ſe mandata exequuturos. [8] Prævaluitque Græcorum mos, ut quoties procinctæ acies congredi parant, ante prima

1 *Caduceum circundata.*] Plinius lib. 29. cap. 3. non longe à fin. *Hic tamen complexus anguium & efferatorum concordia, cauſa videtur eſſe, quare exteræ gentes caduceum in pacis argumentis circumdata effigie fecerunt: neque criſtatos eſſe in caduceo mos eſt.* Ex quo clare intelligis hunc Alexandri locum eſſe depromptum. Sed & de hujuſmodi caduceo vide Iul. Hyginum de ſignis cæleſtibus lib. 2. cap. 8. ubi de lyra, & Macro. lib. 1. Satur. cap. 19.

2 *Indis vero anchora.*] Philoſtratus in vita Apollonii lib. 3. c. 3. ubi rationem reddit, his verbis, *Gerebat autem manu auream anchoram, quam Indi pro caduceo habent, propterea quod omnia tentat.*

3 *Carthaginenſibus teſſera.*] Supra in verbo, *Apud Carthaginenſes.*

4 *Apud Syros.*] Tacitus l. 18. *Centurionemque Siſennam dextras, concordiæ inſignia, Syriaci exercitus nomine ad prætorianos ferentem, variis artibus aggreſſus eſt.*

5 *Quod apud Lingones.*] Idem Tacitus lib. 17. *Miſerat*, inquit, *civitas Lingonum vetere inſtituto dona legionibus, dextras hoſpitii inſigne.*

6 *Perſæ lactacem herbam.*] Plinius lib. 26. c. 4. ex cujus auctoritate *Latacen* lego.

7 *Athenienſes Ereſionem.*] Id ex Luctatio Grammatico, interprete Statii illud ipſius libro 12. Thebaidos enarrantis,

Mitte nemus circa, cultuque inſigne verendo,
Vittatæ laurus & ſupplicis arbor olivæ.

Supplicis, ait, *arbor olivæ, per quam pax petitur ſupplicando, & in ſecundo diximus hanc ab Athenienſibus Ereſionem dici Hiceteriam. Supplicis autem olivæ, non quod ipſa ſit ſupplex, ſed quod omnes qui rogant, hac ſuppliciter utuntur.* Hæc ille. Ille autem locus Luctatii erat corruptus in illis duabus dictionibus *Ereſionem* & *Hiceteriam*: Sed illum reſtituit Cælius Rhodiginus libro 12. c. 19. Eſt enim εἰρεσιώνη, ramus oleæ lana obvolutus (nam & εἴριον ſive ἔριον, lana ſive vellus eſt) arborum fructibus, quæ Acrodia vocant, circumpendentibus, qui ante januas ædium ſuſpendi ſolebat in honorem Apollinis ad famem arcendam ex oraculi præcepto. De quo Herodotus in vita Homeri, Plutarch. in Theſeo, Suidas & Ariſtophanis interpres tum in Pluto, tum in Equitibus. Et vide, quod de ramis olivæ ad petendam pacem diximus ſupra l. 2. c. 19. & iterum l. 4. c 7.

8 *Prævaluitque Græcorum mos.*] Idem Cælius Rhodiginus lib. 8. cap. 2. ubi Perſarum luxum ſcribit, citatque Suidam & Pollucem.

prima ſigna ſtaret vates laureos ferens ramos & corollas,
cui pyrophoro dixere nomen, quoniam lampada præfer- *Pyro-*
ret: quem violare, ſummum habebatur nefas, quod legati *phorus.*
munere fungeretur: [1] utque in fœdere percutiendo hicce-
teria, hoc eſt, oleæ ramum cum vitta lanea legati ferant:
quo prætenſo, ab omni ſævitia hoſtili & violenta incurſio-
ne tuti erant. [2] De ſagminibus vero etiam apud Martia- *l. ſan-*
num Jureconſultum de diviſione rerum, teſtatum inveni- *ctum.*
mus, cujus verba ſunt: Sagmina ſunt herbæ quas legati *ff. de*
populi Romani ferre ſolent, ne quis eos violaret, ſicut le- *re. di-*
gati Græcorum ferunt quæ vocantur hiceteria: tametſi *viſio.*
cerycium dici oportere nonnulli putent: χηρύκειον enim *Sagmi-*
legatorum ornatus erat: ἱκετεύειν ſupplicare dicitur. *na.*
[3] In qua quidem re ſcitu dignum eſt, olim Dario contra *Mar-*
Scythas pugnaturo, ab illis caduceatorem miſſum cum ave, *tian.*
mure & rana, ac ſagittis quinque, tacitis ambagibus nullas *Jeriſ-*
opes contra Scythas prævalere ſignificantes. [4] Illud quo- *conſult.*
que in jure fecialium quæſitum eſt, utrum regibus contra *Cery-*
quos ſumuntur arma, an vero in regni finibus, aut aliquo *cium.*
ejus

Aliud jus fecialiũ.

1 *Utque in fœdere percutiendo.*] Idem Luctatius Statii interpres, cujus in eam rem verba adduximus. Eſt enim ἱκετηρία veluti ſupplicatio, ſupplex libellus, & proprie ramus olivæ, quem ſupplicantes in manibus ferebant, ut dicit Ariſtophanis interpres in Pluto eum locum enarrans act. 3.

Ὁρῶ τιν' ἐπὶ τ̃ βωμοῦ καθιδρύμενον

Ἱκετηρίαν ἔχοντα μετὰ τ̃ παιδίων.

Plutarchus in Theſeo Græce quidem, ſed in hunc ſenſum, *Ductis igitur ſortibus Theſeus acceptis ex Prytaneo his, quorum nomina exierant, in Delphinium profectus, Apollini pro ſua ſuorumque ſalute Hiceteriam peregit*: quam vocem interpres in ſupplicationem vertit. Sunt & nonnulli qui putant, Marcianum hac dictione uſum fuiſſe in *l. ſanctum, ff. de rerum diviſio.* ut ſcilicet ita legatur, *Sunt autem ſagmina quædam herbæ, quas legati populi Romani ferre ſolebant, ne quis eos violaret: ſicut legati Græcorum ferunt ea, quæ vocantur hiceteria.* Et ea quidem vox non male ſenſui quadraret. Verum in Pandectis Florentinis legitur *Cerycia*, eamque lectionem agnoſcit Budæus, quæ & admodum convenit: nam ea dictio peræque ſignificat, ac ſi diceris *caducea*. Ceryx enim caduceator, fecialis, legatus, præco eſt.

2 *De ſagminibus vero.*] Locum & verba Marciani poſuimus ſupra proxime. Sed & tu de his vide præterea Livium 1. Decad. lib. 1. & 3. Decad. l. 10. Plinium lib. 22. cap. 2. & lib. 25. c. 10. & Feſtum Pompejum lib. 17.

3 *In qua re ſcitu dignum.*] Herodotus lib. 4. quod ex eo repetit Athenæus lib. 8. c. 2.

4 *Illud quoque in jure fecialium.*] Livius 4. Dec. lib. 1. poſt princ. cujus verba attulimus ſupra.

ejus præſidio, bellum indici oporteret, & an ſi contra ſocios fœderatoſque, arma ſumenda eſſent, amicitiæ prius renunciare neceſſe foret. Et placuit, ſive coram, ſive in præſidio, ſive ſodalitati & fœderibus renunciatum fuiſſet, ſive non, quodcunque eorum factum eſſet, rite id factum videri. [1] Eſt tamen obſervatum, ut ſi qua contentio inter amicos intercederet, [2] ſodalitati prius & hoſpitio renunciari. [3] Nam & Germanicus Piſoni prius amicitiam, [4] & Criſpinus

Sodalitati & hoſpitio renunciare.

1 *Eſt tamen obſervatum.*] Id quod patet exemplis ſeqq.

MERCERUS.

2 *Sodalitati prius.*] Non privatim ſolum renunciatum amicitiæ, ſed etiam publice. Livius 45. *Miſſi legati amicitiam Perſeo renunciarunt.* Idem lib. 36. Conſulti feciales à Manio. *Acilio Coſ. num prius Ætolis renuncianda amicitia eſſet, quam bellum inferendum.* Amicitiæ renunciandæ modus, fuit interdicere domo. Tacit. Annal. 6. *Cæſar miſſis ad ſenatum literis, diſſeruit morem fuiſſe majoribus, quoties dirimerent amicitias, interdicere domo, eumque finem gratis ponere.* Renunciandi ſodalitatem formula videtur fuiſſe, *Tuas res tibi habeto. Tuas res tibi agito.* Ea certe formula, apud Petronium Eucolpius renunciat ſodalitatem Aſcylto.

TIRAQUELLUS.

3 *Nam & Germanicus.*] Apud Suetonium in Caligula, c. 3. in fin. ubi id dicit fuiſſe more majorum.

4 *Et Criſpinus Badio.*] Livius 3. Decad. lib. 5. Cujus verba libuit hic ſubtexere: nam eſt res memoria admodum digna. *T.* (inquit) *Quintio Criſpino, Badius Campanus hoſpes erat, perfamiliari hoſpitio junctus. Creverat conſuetudo, quod æger Romæ apud Criſpinum Badius, ante defectionem Campanam, liberaliter comiterque curatus fuerat. Tum Badius progreſſus ante ſtationes, quæ pro porta ſtabant, evocari Criſpinum juſſit: quod ubi eſt Criſpino nuntiatum, ratus colloquium amicum ac familiare quæri, manente memoria etiam in diſſidio publicorum fœderum privati juris, paulum à cæteris proceſſit. Poſtquam in conſpectum venere, Provoco te, inquit, ad pugnam Criſpine. Badius, conſcendamus equos, ſummotiſque aliis, uter bello melior ſit, decernamus. Ad ea Criſpinus, nec ſibi, nec illi ait hoſtes deeſſe, in quibus virtutem oſtendant, ſe ab eo, etiam ſi in acie occurrat, declinaturum, ne hoſpitali cæde dextram violet, converſuſque abibat. Enimvero ferocius tum Campanus increpare mollitiem ignaviamque, & ſe digna probra in inſontem jacere, hoſpitalem hoſtem appellans, ſimulantemque parcere cui ſciat parem ſe non eſſe. Si parum publicis fœderibus ruptis dirempta ſimul & privata jura eſſe putet, Badium Campanum T. Quintio Criſpino Romano palam omnibus, duobus exercitibus audientibus, renunciare hoſpitium, nihil ſibi cum eo conſociatum, nihil fœderatum hoſpiti cum hoſte, cujus patriam ac penates publicos, privatoſque oppugnatum veniſſet: ſi vir eſſet, congrederetur. Diu cunctantem Criſpinum perpulere turmales, ne impune inſultare Campanum pateretur. Itaque tantum moratus, dum Imperatores conſuleret, permitterentne ſibi extra ordinem in provocantem hoſtem pugnare, permiſſu eorum arma cepit, equumque conſcendit, & Badium nomine compellans ad pugnam evocavit. Nulla mora à Campano facta eſt, infeſtis equis concurrere. Criſpinus ſupra ſcutum ſiniſtrum humerum Badio haſta transfixit: ſuperque delapſum cum vulnere ex equo deſiliit, ut pedes jacentem conficeret. Badius prinſquam opprimeretur, parma atque equo relicto, ad ſuos aufugit. Criſpinus equum, armaque*

ſpinus Badio hoſpitium remiſit. [1] Amaſis quoque animo præſumens Polycratis ruinam ex ſucceſſu continuæ felicitatis, ut minus doleret, miſit qui ſodalitati & amicitiæ renunciaret. [2] Eratque moris priſci, quoties dirimerent amicitias aut ſodalitates, etiam domo interdicere, isque finis gratiæ foret. [3] Neque omiſerim Tybarenos adeo juſtos, ut non prius cum hoſte congrediantur, quam diem, locum, & decertandi horam, ex fide per feciales hoſti renunciarent. [4] Quodque nonnulli prodiderunt, id quod mihi non probatur, & pro certo affirmare non auſim, legatum populi Romani, ſi mandata minus vera attuliſſet, aut parum integra fide fœdus percuſſiſſet, velut ſi populus mandata dediſſet, perinde teneri & fœdere coërceri.

Tybarenorum erga hoſtes juſtitia.

armaque capta, & cruentam cuſpidem inſignis ſpoliis oſtentans, cum magna laude & gratulatione militum ad Conſules eſt deductus, laudatuſque ibi magnifice & donis donatus. Et idem propemodum recenſuit Valerius Maximus l. 5. tit. de humanitate.

1 *Amaſis quoque.*] Herodotus l. 3. nonnihil Strabo lib. 14. non adeo longe à princ. Diodorus Siculus l. 2. c. 5. paulo ante fin. Vide Ciceronem de Finibus lib. 5. ad fin.

2 *Eratque moris priſci.*] Hinc Badius Campanus cum Criſpino pugnaturus renunciavit illi hoſpitium, ut eſt apud Livium 3. Decad. lib. 5. Cicero 4. in Verrem act. *Itaque iſte vehementer Sthenio infenſus, hoſpitium ei renuntiat: domo ejus emigrat, atque adeo exit.* Vide, quæ ſupra dixi.

3 *Neque omiſerim Tibarenos.*] Cælius lib. 18. c. 20.

4 *Quodque nonnulli prodiderunt.*] Et hic ſuperioribus adde, apud Samnites quoque fuiſſe feciales, per quos fœdera conficiebant, ut conſtat ex Livio 1. Decad. lib. 8. ad fin. Et illud quoque, quod ad facienda fœdera apud veteres aqua & ignis adhibebantur, ut colligitur ex illo loco Virgilii libro 12. Æneidos:

— *Alii fontemque ignemque ferrbant.*

Ubi & id obſervavit Servius, *Unde*, ait, *contra quos arcere volumus à noſtro conſortio, eis aqua & igni interdicimus, id eſt, rebus quibus conſortia copulantur.*

CAPUT IV.

Pleraque veterum prænomina unde deducta fuerint, & denominata, & de Nonis Caprotinis quæ tradantur.

QUæri à pluribus audio, unde veterum illa prænomina, Spurius, Sextus, Cajus, Cneus, Titus, & pleraque à veteribus uſurpata, deducta fuerint: quæque vis prænominum foret. Et dum priſcos ritus, veterumque exempla

cura cogitationeque admitto, dumque antiquitatis monumenta colligo, invenimus Romanos antiquiſſima prænomina velut notiſſima, non integris dictionibus, ſed ſucciſis & ſimplicibus literis notare, ut T. pro Tito, L. pro Lucio, Q. pro Quinto: modo duplici, ut Cn. Sp. pro Cneo, Spurio: nonnunquam triplici, ut Sex. pro Sexto. [1] Et *Cnei.* Cneos quidem à generando, [2] Titos à tuendo denominari: alteros, tanquam ſobolis procreandæ auſpicia ſortiti: alteros, quaſi tuendæ patriæ omen aſſequuti forent. Unde *Tituli.* & Titulos, quod patriam tuerentur, [3] vel quod inſignia capitis ea ornamenta ferrent, quibus Tutulos dixere no- *Spurii.* men, dictos autumant: [4] ſicut Spurios, ſine patre genitos denominari. Fuit enim priſci moris, ut quum ſine patre certo aliquem notarent, illum non exarata dictione, ſed per ſimplices diviſaſque literas, ſcilicet per S & P, ſine *Lucii.* *Manii.* patre ſignificarent. [5] Lucios quoque & [6] Manios ferunt, alteros

TIRAQUELLUS.

1 *Et Cneos quidem.*] Feſtus Pompejus lib. 7. *Gneus, inquit, & Cneus corporis inſigne & prænomen, à generando dicta eſſe, & ea ipſa ex Græco* γίγνεσθαι, *apparet.* Alii à nævo deducunt, præpoſita c. litera, quod & aſtruit Feſtus, dum dicit corporis inſigne. Cajus autem Titus Probus Epitome Valerii Maximi lib. 10. *Cneus*, ait, *ob inſignem rem appellatus, quod unum prænomen varia ſcriptura notatur: alii enim Neum, alii Gneum, alii Cneum ſcribunt. Qui G. litera in hoc prænomine utuntur, antiquitatem ſequi videntur, quæ multum ea litera uſa eſt. Olim enim dicebant frugmentum, nunc frumentum refertur: & gnatura, modo natura. Igitur etiam nævus qui in corporibus gigni ſolet, Gnævus appellatur, qui c. corruptione ſyllabæ delectari videntur, &c.* Quintil. autem l. 1. c. 13. *Nec Gneus*, inquit, *eam literam in prænominis nota accipit, qua ſonat.*

2 *Titos à tuendo.*] Feſt. Pompejus lib. 18. *Tituli*, ait, *milites appellantur quaſi tutuli, quod patriam tuerentur, unde & Titi prænomen ortum eſt.* Verum Titus Probus in eo libro, *Titus à Sabino nomine Tito fluxit.*

3 *Vel quod inſignia capitis.*] Feſtus libro 18. dicit tutulum vocari pileum lanatum forma è tali figuratum, quo flaminicæ ac pontifices utebantur.

4 *Sicut Spurios.*] Plutarch. problem. c. 103. & vide Titum Probum ubi ſupra in verbo, *Et Cneos quidem.* *

COLERUS.

* Spurii, patre incerto geniti, quaſi Epoptæ.

TIRAQUELLUS.

5 *Lucios.*] Varro lib. 2. de Analogia, Tit. Probus ibidem, ubi etiam dicit quoſdam arbitrari à Lucumonibus Hetruſcis, & Feſt. Pompejus lib. 11. *

COLERUS.

* Feſtus Lucios dictos ait, quod luce oriento nati fuerint.

TIRAQUELLUS.

6 *Manios.*] Varro, Probus, & Feſtus Pompejus in dictis locis, & Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 7. Aliter Sozimus Romanæ hiſtoriæ lib. 1. Nempe Manium, ut gentem Valeriam, profectum eſſe à quodam Valerio, qui primus

alteros quaſi oriente luce, alteros quaſi mane editos: [1] & Poſthumos, quod poſt patris obitum editi eſſent, nuncupari. [2] Sexti vero, Quinti & Decimi, tum Nonii, Septimii, & Octacilii, à numero genituræ indita nomina fuere. [3] Plerique à Tullo Hoſtilio Quintios, ſicut Servilios, Tullios, Geganios, Curiatios & Cloelios, ex Albanis Romam advocatos ferunt. [4] Eratque proprium Quintiorum familiæ, ut viri æque ac fœminæ, nullo tempore utantur auro. [5] Mamercos (quod nomen Oſcum eſt) à Marte genitos dicunt: [6] ſicut Martios, quod Æmyliorum prænomen fuit proprium. [7] Cajus vero & Caja, æque viris

Poſthumii. Sexti. Quintii. Decimi. Nonii. Septimii. Octacilii. Servilii. Tullii. Geganii. Curiatii. Cloelii. Mamerci. Martii.

mus diis Manibus ſacra fecit. Ejus verba hæc ſunt, τοῦτον τὸν βωμὸν ὁ Οὐαλέριος εὑρὼν, καὶ τὴν θυσίαν, καὶ τὰς παννυχίδας ἐπιτελέσας, ἐκλήθη Μάνιος Οὐαλέριος Τερεντῖνος· τούς τε γὰρ χθονίους θεοὺς, Μάνεις, καλοῦσι Ῥωμαῖοι, καὶ τὸ ὑγιαίνειν, βαλῆρε.

1 *Et Poſthumos.*] Vide ſupra lib. 1. cap.9. *

COLERUS.

* Feſtus & alii, Poſthumum dici volunt, quod poſt mortuum ſeu humatum patrem natus ſit. Sed hoc videtur eſſe falſum. Siquidem Poſtumus, non Poſthumus, recte ſcribitur. A poſt enim formantur, poſterior, Poſtumus ſeu Poſtimus & poſtremus. Græci quoque nunquam aliter ſcribunt, quam πόστυμον, non πόσθυμον. Poſtumus igitur poſterior dicitur. Illud tamen verum eſt, Poſtumum dici ἐὰν τεθνηκότος πατρὸς γένηται. Et ſic Ulp. Cajus, Feſt. Varro. Gloſſarium quoque Poſtumus ὁ ζῶντος μὲν τοῦ πατρὸς συλλαμβανόμενος, ἀποθανόντος δὲ γεννώμενος. Vide Tertul. Carol. Sigonium & Jacob. Cujacium lib. 3. obſ. cap.4.

TIRAQUELLUS.

2 *Sexti vero.*] Nomina ipſa hæc ſatis indicant.

3 *Plerique à Tullo Hoſtilio.*] De his Sex. Livius 1. Decad. lib. 1. in Tullo Hoſtilio. Sed & quantum ad Tullios, T. Probus, ubi ſupra, dicit hos fuiſſe ſic prænominatos ominis gratia, quaſi tollendos, o, litera in v, converſa, & quantum ad Cloelios Feſt. Pompejus libro 3. ſcribit Cloeliam familiam à Cloelio, vel (ut alii legunt) Cloantho, Æneæ comite eſſe appellatam. *

COLERUS.

* Clœlios dictos eſſe à comite Æneæ ejus nominis, Dion probat. Hi etiam opinor, Cluilii dicti fuerunt. A Cloantho autem Cluentii dicti fuere, ut Virg. Æneid. 5.

—— *Genus unde tibi Romane Cluenti.*

TIRAQUELLUS.

4 *Eratque proprium Quintiorum.*] Plinius lib. 33. cap. 1.

5 *Mamercos.*] Feſtus Pompejus libro 11. Sed aliter Plutarchus in Numa, & vide ſupra lib. 1. c. 9.

6 *Sicut Martios.*] Adde & Marios ex Tito Probo ubi ſupra.

7 *Cajus vero & Caja.*] Plutarchus probl. cap. 28. ſcribit apud priſcos Romanos hunc fuiſſe morem, ut ſponſam introducentes juberent dicere, *Ubi tu Cajus, ego Caja*, quod quare dicebatur & quid ſignificaret, declarat Quintilianus lib. 1 cap. 13. Nam aliter quam ſcribantur, aliqua enunciantur. Et Cajus c litera notatur, ut quæ inverſa mulierem declarat: quia tam Cajas vocitatas eſſe, quam Cajos, ex nuptialibus ſacris apparet. Feſt. Pompejus lib. 14. *Prænominibus*, inquit, *fœminas*

viris ac fœminis prænomina frequentia fuere, maxime in ſolennibus nuptiarum uſurpata, videlicet Cajæ Cæciliæ, quæ Tanaquil dicta eſt, felix fauſtumque conjugium fortunasque augurati. Quod etiam frequens prænomen Tarentinis ferunt, quo brutum, terrenum & colonum hominem deſignabant: Siquidem γέα terra eſt, unde γεῖος & γαῖος deducta volunt. [1] Et tametſi in veteribus monumentis C litera Cajum denotaret, ea tamen inverſa hac figura Ɔ, Cajam deſignavit. [2] Illud tamen admonitu non inutile duxerim, [3] neminem Romanorum ſine prænomine appellari: idque ex eo inſtitutum, quod quum inter Romulum & Tatium ſocietas & communicatio imperii inita eſſet, ut una conſenſio, unus populus, una mens atque idem corpus, ſublato diſcrimine notaretur, [4] ut Romani Sabinorum, Sabini Romanorum nomina ſuis nominibus præponerent, æquato regni jure, & conſociato imperio, cautum fuit.

Cajus, Caja, quare prænomina inſtituta.

eſſe appellatas, teſtimonio ſunt Recilia & Terentia, quæ ambæ Cajæ ſolitæ ſunt appellari: pari modo Lucia & Titia, quem locum & nos alibi attulimus. Titus Probus ubi ſupra, *Iſta prænomina à viris tracta ſunt, Caja, Lucia, Publia, Marca. Cæterum Caja, uſu apud omnes celebrata eſt: Fertur enim Cajam Cæciliam Tarquinii Priſci Regis uxorem, optimam lanificam fuiſſe, & ideo inſtitutum fuit, ut novæ nuptæ ante januam mariti interrogatæ, quænam vocarentur, Cajam ſe eſſe dicerent.* Et vide præterea quæ diximus in noſtris legibus Connubialibus l. 10. n. 38. incip. *Sed & præterea.* Ut tamen non omittam illud Ciceronis in Oratione pro Murena, ut quia in aliquibus libris exempli cauſa id nomen invenerant, putarunt omnes mulieres, quæ coëmptionem facerent, Cajas vocari.

1 *Et tametſi in veteribus.*] Id jam dictum eſt ex Quintil. cujus verba vide ſupra, in verbo, *Cajus vero & Caja.*

2 *Illud tamen admonitu.*] Vide Quintilianum lib. 7. c. 6. Priſcianum lib. 1. & Plutarchum in Romulo.

MERCERUS.

3 *Neminem Romanorum.*] Tanta Prænominum dignitas fuit, ut ab illis certiſſimum nobilitatis & generis argumentum peterent. Ammianus l. 28. *Prænominum claritudine conſpicui quidam, ut putant, in immenſum ſeſe extollunt.* Ideo apud Petronium Trimalcio, ſe luculenter *Cnæum* prænominat.

4 *Romanis Sabinorum.*] Id quidem tradunt Priſcianus, Eutropius, & aliqui alii. Si tamen id verum, quomodo fit, ut non legas vel unum Prænomen, quod quidem à Romanis uſurpatum ſit, fuiſſe nomen Sabinum vel contra? Ob hanc cauſſam, nonnemo ita interpretatur hunc Alexandri locum, ut dicat fuiſſe quædam Prænomina, Romanis quaſi propria: & viciſſim, ſua Sabinis fuiſſe peculiaria: Quæ promiſcua facta ſint, ambobus illis populis, in unum conjunctis. Verumtamen quam bene hoc quadret ipſi viderint.

1 *Quare*

Prænomina ex Sabinis nominibus.

fuit. [1] Quare prænomina veterum fuiſſe ex Sabinis nominibus deducta, multorum opinio fuit. Quin etiam excellentes viros, & principali dignitate inſignes, ſolis prænominibus nominaſſe, magnificentius honeſtiusque duxere, tanquam ob illorum amplitudinem vulgo noti & conſpicui forent. [2] Cumque mancipiis & ſervis nullum cognomentum aut prænomen veteres impartirent, ſoloque appellarent nomine: ſi quando tamen manu emiſſi, libertatem meruiſſent, ut inter ſervilem perſonam & liberam diſcrimen nominis foret, cum illis ordo, honos & locus acceſſerit, prænomina patronorum, ac ſi diſciplina & cultu Romano eſſent educati, ſæpiſſime ſibi arrogarunt: [3] quare Marcipores, Lucipores, Publipores, à Marco, Lucio, & Publio, multi ſervitute exempti, nuncupati ſunt. Nec modo libertorum hoc fuit proprium, [4] ſed adoptivi filii

Servi & mãcipia.

Manumiſſi.

Adoptivi.

TIRAQUELLUS.

1 *Quare prænomina.*] Val. Maxim. lib. 10. de prænomine: *Romanos autem arbitrandum eſt ab Albanis & Sabinis multiplicandorum nominum conſuetudinem traxiſſe, quoniam ab illis orti ſunt.*

2 *Cumque mancipiis.*] Id probat ex ſeq.

3 *Quare Marcipores.*] De duobus primis Plinius lib. 33. c. 1. De primo & poſtremo Quintil. lib. 1. c. 4. Itemque de primo Feſtus Pompejus lib. 15. cujus verba hæc ſunt, *Quintipor ſervile nomen, frequens apud antiquos erat, à prænomine domini ductum, ut Marcipor,* * *Felicer:* quamvis ſint, qui à numero natorum ex ancilla quinto loco dictum putent.

COLERUS.

* Pro *Felicer*, inſcr. habebat *Gnider.* Quod vide, num corruptum, ex eo, quod erat, *M. puer*, niſi malis *Publiper*, aut *Lucipor.*

TIRAQUELLUS.

4 *Sed adoptivi filii.*] Appianus l. 3. bellorum Civilium ſcribit Octavium, quem filium C. Cæſar adoptaverat, Cæſarem appellatum Romanorum more, qui adoptivis filiis adoptantium nomina ſolent imponere. Nam & Suetonius in Cæſare, cap. 83. ſcribit eundem Octavium in familiam nomenque Cæſarum adoptatum fuiſſe. Sic quoque Pomponius Attic. cognominatus eſt Cecilius à Q. Cecilio, qui moriens teſtamento eum adoptaverat, heredemque ex dodrante fecerat, ut tradit Corn. Nepos, ſive, ut alii malunt, Probus Æmylius in Attici vita. Sic longo ante tempore duo priores filii Pauli Æmylii & horum major à Fabio Maximo, alter à Scipione Africano adoptati, ille Fabius Maximus, hic Scipio appellati ſunt apud Plutarchum in Pauli Æmylii vita. Sic M. Brutus à Q. Cæpione adoptatus Q. Cæpio dictus, & P. Scipio à Q. Metello adoptatus Q. Metellus Scipio dictus. Hucque ſpectat quod ſcribit idem Suetonius in Tiberio, c. 6. poſt reditum in urbem à M. Gallio Senatore teſtamento adoptatus, hereditate adita, mox nomine abſtinuit: quod Gallius adverſarum Auguſto partium fuerat. Et quod prodit Tacitus lib. 3. *Criſpum,* ait, *equeſtri ortum loco, C. Saluſtius, rerum Romanarum florentiſſimus auctor, ſororis nepotem, in nomen adſcivit.*

filii & arrogati, adoptantium ſæpe nomina & prænomina, atque cognomenta deſumpſere. [1] Inter quos erant addicti, qui tametſi nomen, prænomen ac tribum in præſenti habeant: illos tamen ſerviſſe, & ſub alterius mancipio fuiſſe liquet. *Addicti.* Fuere autem addicti, qui quum non eſſent ſolvendo, creditoribus addicebantur: mox precio perſoluto, ſeu quavis cauſa, etiam citra domini voluntatem ſervitute exempti, & libertate donati ſunt. [2] Præter hos erant abſciſſi & lenones, *Abſciſſi. Lenones.* æqua fere conditione ac ſervi, nullo cognomento aut ordine, infames. Namque Senatuſconſulto prohibitum erat, ne abſciſſi, quibusque virilia execta forent, utpote ſemiviri, aut lenones, quærendi juris aut poſtulandi cauſa, tribunalia adirent. [3] Ideo Vectilius leno in cauſa teſtamentaria à Q. Metello dejectus fuit, & à ſubſellio prohibitus, quia leno erat, quem pro libero propterea habendum non cenſuere. *Gentilitatis cognomen ingenuorum.* [4] Eſt tamen literis proditum, ut niſi inter ingenuos, aut ex ingenuis oriundos, nullum gentilitatis cognomen foret: nam ſervorum libertorumque nulla cognatio, nec gentilitas erat. *Fœminæ non indebãt familiæ cognomenta.* [5] Apud Athenienſes vero conſtitutum eſt, ut nemo ex fœmina genitus, maternum ſibi nomen aſciſceret: nam fœminis indere familiæ cognomenta lege vetabatur. Id quod æque à Romanis factitatum comperimus: tum, ne quis illas Athenias vocaret, edicto cautum fuit. [6] E diverſo apud Lycios: *Lyciis fœminæ magno in honore.* nam ex matribus, non patribus gentilitia fuere nomina, filiasque non filios ſuos habuere heredes: plusque honoris fœminis quam viris tributum eſt, [7] Neque omit-

1 *Inter quos erant addicti.*] Id uſque ad verſ. *Præter hos*, eſt magna ex parte Quintiliani lib. 5. c. 10. & iterum l. 7. cap. 4.

2 *Præter hos erant abſciſſi & lenones.*] Hoc ex ſeq. probat.

3 *Ideo Vectilius leno.*] Val. Maximus lib. 7. cap. item 7. titulo De teſtamentis, quæ reſciſſa ſunt, in fine.

4 *Eſt tamen literis proditum.*] Cicer. in Topicis.

5 *Apud Athenienſes.*] Vide noſtros Commentarios Nobilitatis cap. 18. n. 35. incip. *Athenienſium.*

6 *E diverſo apud Lycios.*] Herodotus lib. 1.

7 *Neque omittendum.*] Hæc uſque ad verſi. *ſicut in*, ſunt partim Varronis lib. 5. de ling. Latina, & magna ex parte Plutarchi, tum in Numa Pompilio, tum in Camillo, & Macrobii l. 1. Satur. c. 11. & Solini c. 2.

1 *Sicut*

omittendum, Nonis Iulii, quibus è vita conceſſit Romulus, quas caprotinas & vulgi fugam appellant, Romanos urbe excedentes, ad Capreæ paludem ſacra facere: dumque ad rem divinam vadunt, veterum prænomina, ut Cajum, Lucium, Marcium, aliaque priſca nomina inclamare: [1] ſicut in Oſchophoriis Athenienſes ob Ægei mortem, dolentium voces imitantur. [2] Ancillasque cultu decoras in matronali habitu cum ocurrentibus prælii imaginem effingere, quod olim cum Latinis Romani geſſere: unde celebritatis cauſa & origo eſt, tectasque umbra caprifici epulas & alia lætitiæ invitamenta celebrare. In quibus ſacris hoc ſervari meminimus, ut inter ſolennia de caprifici lacte apponatur. [3] Illud præterea notatum eſt, Romanas mulieres ſine cognomento, ſolis prænominibus adjecto nomine denominari. [4] Quodque Marci prænomen velut pernicioſum & infame, plerique magnopere devitarunt, poſtquam M. Manlio crimine affectati regni turpi judicio convicto, ne cui gentili nomen M. Manlio foret, ſenatuſconſulto cautum fuit: quod generi & nomini ſuo inuſtam dedecoris notam attuliſſet: [5] ſicut Claudia gens, propter gentilium flagitia, cum Luciorum alter cædis, alter latrocinii damnatus foret, ad diluendam memoriam dedecoris, Lucii prænomen devitavit. [6] Quodque Domitia gens, cæteris prætermiſſis, Cn. & Lucii prænomen peculiare ſibi deſumpſit. Siquidem ex Ænobarbis (auctore Tranquillo) continua ſerie tres, Lucii: reliqui vero, Cnei prænomina eadem ſerie vendicarunt.

Nonæ Caprotinæ.

Oſchophoria.

Rom. mulieres ſolo prænomine denominabantur.

Marci prænomen vitatū.

Lucii prænomen vitatum à Claudia gente.

C. & Lucii prænomina in honore apud Domitiam gentē:

1 *Sicut in Oſchophoriis.*] Plutarch. in Theſeo.

2 *Ancillaſque cultu decoras.*] Ad Romanos redit, & eſt totum id uſque ad verſi. *Illud præterea*, ipſius Plutarchi in Camillo.

3 *Illud præterea notatum eſt.*] Plut. in Mario in princ. *Quandoquidem inter genera iſta nominum primum, quod Poſidonius proprie nomen Romanis eſſe arbitratur, nulli mulieri imponitur.* Vide Val. Max. lib. 10.

4 *Quodque Marci prænomen.*] Liv. 1. Decad. lib. 6.

5 *Sicut Claudia gens.*] Suetonius in Tiberio, c. 1.

6 *Quodque Domitia gens.*] Idem Sueton. in Nerone, c. 1.

CAPUT

CAPUT V.

Quid ſit apud Jureconſultos heliocaminus, quid zeta, & unde deductum nomen, & denominatum.

IN circo Flaminio, dum poſt immodicos calores ſole occiduo deambularemus, ad nos contubernalis meus quiſpiam, proficiens in jure civili, ſed nimis inepte glorioſus: & percontatus eſt, quid eſſet [1] quod Ulpianus de ſervitutibus urbanorum dixit: Quod ſi arbor à te compacta, heliocamino meo ſolem adimeret, eo quod umbram facit in loco heliocamini, id contra ſervitutem tibi facere non licere. Quid eſſet heliocaminus, percontabatur. Cumque de verbi ſignificatu ambigeretur, dixi heliocaminum vaporarium quoddam ſolare, & apricum locum dici, ad quem ſol hybernus accedens ipſum evaporat & calefacit, deductum nomen ἀπὸ τοῦ ἡλίου καὶ καμίνου, id eſt, ſolis vaporario ſeu æſtuario. [2] Fuiſſeque moris priſci, ut juxta zetam heliocaminus conſtruatur, zeta enim locus erat unius cubiculi capax, ſolem hybernum proſpectans, ita conſtructa, ut per heliocaminum vaporem acciperet. Erat enim cubiculum hybernum frigori accommodatum, quod nunc ſole, nunc igne æſtuaret. [3] Quare Heliogabalum Indicos odores ad vaporandas zetas accendere conſueviſſe, auctores tradunt. Fuit ergo opinio Ulpiani, quod ſi heliocamino meo & vaporario ejuſmodi, ad quem ſol admitti debet, arbor per te compacta officiat, ita quod ad eum admitti nequeat, id velut contra ſervitutem factum, non rite factum videri.

Helio-caminus.
Zeta.

1 *Quod Ulpianus.*] In *l. ſi arborem. ff. de ſervitutibus urban. præd.* ubi Budæus in prioribus Annotationibus eam dictionem interpretatur, ut hic noſter Alexander, citatque Plinium lib. epiſtol. 2. epiſt. ejus lib. 17. ubi de *diæta* quadam, aut, ut alii legunt, *zeta* loquens, ſic ſcribit, *In hac heliocaminus quidem alia xiſtum, alia mare, utraque ſolem proſpicit.*

2 *Fuiſſeque moris priſci.*] Hic omnino vide Joannem Mariam Cataneum, doctum interpretem Plinii in ea epiſtola.

3 *Quare Heliogabalum.*] Lampridius in ejuſdem Heliogabali vita.

Caput VI.

Quando primum interregnum cœptum fuerit, & quibus de cauſis interreges Romæ creari conſueverint.

Quo [1] tempore Romulus ad Capreæ paludem humanitatem exuiſſe fertur, ſatis conſtat, patres conſcriptos de regni ſucceſſore ſolicitos, decem decuriis factis, ſingulisque in ſingulas decurias creatis, ut decem imperitarent, unuſque cum inſignibus imperii & lictoribus eſſet, interreges creaviſſe, quod imperium per orbem ire, & quinque dierum ſpatio terminari juſſerunt. [2] Alii per ternos quaternoſque dies, interregni ſpatium per ſingulos iviſſe, atque anno uno ſenatores, qui centum numero erant, imperium tenuiſſe ferunt. Plerique aſſerunt, cum ducenti ſenatores eſſent, à patribus fuiſſe conſtitutum, ut per quinos dies ſinguli qui faſces & imperii inſignia habebant, imperitarent: functuſque imperio primus, ſecundo, & reliquis deinceps, regni curam munuſque traderet, nonnulli putant, quod cum centum & quinquaginta patres eſſent, ſinguli cum faſcibus prodeuntes, ſex noctis horas, & ſex diei, Quirino imperitarunt, & ſacrum fecerunt: tantundem Tatio, qui regni conſors erat, annuumque intervallum fuiſſe: donec Numa Pompilio Rege creato, Romulo regni ſucceſſor datus eſt. Manſitque mos poſt exactos Reges, ut ſi qua fortuna aut caſu conſules creari nequirent, vel vitio creati forent, aut ſi qua turbulenta confuſio & neceſſitas premeret, donec de conſulatu decerneretur, aut dictator reipub. daretur, interreges præeſſent, qui populo vice conſulum jura darent. [3] Quinetiam ſi contentio inter patres & plebem foret de magi-

Interreges quando primum creati.

cl. patres.

Interreges quando & qua de cauſa creentur.

TIRAQUELLUS.

1 *Quo tempore Romulus.*] Livius 1. Decad. lib. 1. Dionyſius Halicarnaſſæus l. 1. & latius l. 2. Plutarchus in Numa Pompilio. Sed & quod illi de quinque diebus dixerunt, confirmat Aſconius Pedianus in Orationem Ciceronis pro Milone.

2 *Alii per ternos.*] Vide omnino Dion. Halicarn. d. lib. 2.

3 *Quinetiam ſi contentio.*] Livius 1. Decad. lib. 3. 4. & 7.

1 *Vel*

magiſtratibus creandis, aut abſentibus conſulibus comitia haberi non poſſent, [1] vel vitio creatis magiſtratibus auſpicia renovari oporteret: [2] vel conſulibus morte ſublatis, [3] de comitiis & creandis conſulibus contentio eſſet, interreges creari compertum eſt, ut eſſent qui comitia haberent, magiſtratuumque munia obirent. [4] Qui quidem interreges ſine populi ſuffragio, ad concilium plebe non admiſſa, à patribus tantum auſpicàto creabantnr. [5] Quotieſque per interregem comitia fiebant, in patrum poteſtate eventum comitiorum fuiſſe liquet: quippe nemo interrex, qui auctor comitiorum foret, niſi ex patribus erat. [6] Dicebat vero conſulem plerumque interrex, ex patrum decreto, quem ipſi voluiſſent, quod officium prodendi interregem, oratoris fuiſſe autumant: [7] poteratque non modo prætor, ſed conſul aut dictator interrex fieri. Et ſi quando proditus interrex, munus pro quo dicebatur, exequi nequiret, [8] exacto dierum quinque ſpatio, alius ſucce-

Patres interregem creabant: Qui interreges creabantur.

1 *Vel vitio creatis.*] Idem Livius ejuſdem 1. Decad. lib. 5. & 8.

2 *Vel Conſulibus morte ſublatis.*] Aut etiam morte implicatis, Livius d. l. 5.

3 *De comitiis & creandis Coſſ.*] De utroque Livius l. 7. & Halicarnaſſæus lib. 9. ubi loquitur de creatione L. Lucretii, & T. Veturii Geminii Coſſ.

4 *Qui quidem interreges.*] Halicarnaſſæus lib. 3. ſic ſcribit, *Poſt cujus mortem Senatus accepto à populo arbitrio conſtituendi rempub. præſenti ſtatu contentus creavit interreges: qui curiatis comitiis Regem elegerunt L. Tarquinium.* Titus Livius 1. Decad. lib. 1. *Alia ſententia aſperior in ſpeciem, quæ Patricios coire ad prodendum interregem jubebat.* Et lib. 4. *Patritii, cum ſine curuli magiſtratu Reſp. eſſet coiere & interregem creavere.* Et libro ſexto: *Penes quos ſunt auſpicia? nempe penes patres. Nam plebejus nullus magiſtratus auſpicato creatur. Nobis adeo ſunt propria, ut non ſolum quos populus Patricios magiſtratus, non aliter, quam auſpicato creet: ſed nos quoque ipſi, ſine ſuffragio populi auſpicato, interregem prodamus:* & Cicero pro domo ſua, *Auſpiciaque populi Roma. ſi magiſtratus Patricii creati non ſint, intereant neceſſe eſt, cum interrex nullus ſit: quod & ipſum Patricium eſſe, & à Patritiis prodi neceſſe eſt.*

5 *Quotieſque per interregem comitia.*] Hoc autem fiebat ob eas cauſas, quas ſupra proxime attulimus.

6 *Dicebat vero Conſulem.*] Livius 1. Decad. lib. 3. ubi per interregem creati ſunt L. Valerius, & M. Horatius Coſſ. & iterum lib. 4. & Plutarch. in Pompejo, ubi dicit Pompejum à Sulpitio interrege Conſulem creatum.

7 *Poteratque.*] Sic Valerius Publicola factus interrex Livio Decad. 1. libro 3. qui jam conſul fuerat, eidem ejuſdem Decad. lib. 2. Sic & M. Furius Camillus factus interrex, quinquennio ante Dictator fuerat, ut patet ex eod. Livio 1. Decad. lib. 5.

8 *Exacto quinque dierum ſpatio.*] Halicarnaſſæus de hujus magiſtratus creatione loquens ſic ſcribit lib. 2. *Ducenti patres conſcripti, ex quibus Senatum Rege Ro-*

ſuccedebat qui vices ſuſciperet, donec per ſingulos in orbem irent, [1] ut modo tertius, [2] nunc quintus, [3] aut quartus, [4] nonnunquam quartuſdecimus, [5] plerunque vigeſimus proditus interrex, conſules magiſtratuſve faceret, aut comitia haberet. [6] Quos quidem interreges dum honori præerant, conſulum vicem gerere, idemque juris & poteſtatis habere, haud dubium eſt, donec abſoluto reipublicæ munere, interregum poteſtas finiretur. [7] In quo id plerumque eveniſſe comperimus, ut proditus interrex, comitiis, quæ ipſe habuiſſet, conſul crearetur: ſicut de L. Poſthumio Metello traditur, qui his comitiis quibus interrex præerat, cum Iunio Bubulco conſul factus eſt. Qui etiam tantæ poteſtatis erat, ut legem ferre poſſent, ſenatum conſulere, & conſulis munia obire. Hoc quoque dicere haud piget, ſine cauſa interregem dicere haud licere: ſed quum turbulentæ confuſiones, aut tumultus comitia impedirent, [8] & niſi ad quartum calendas Februarias creari non licuiſſe. Et ſi quando comitiorum cauſa interrex proditus eſſet, quod plerunque uſu veniebat,

Interregum munus.

Interregum poteſtas.

Interregem temere dicere non licebat.

nun-

ge Romulo conſtitutum diximus, diſtributi in decurias, decemviris ſorte committebant urbis imperium. Hi non ſimul, ſed unus poſt alium quinis diebus lictores habebant cæteraque inſignia regia, quæ ceu per manus tradebantur à primo deinceps uſque ad ultimum. Tum Quinquedunus ille magiſtratus migrabat ad ſequentem decuriam, & inde rurſum ad aliam. Supra etiam dictum eſt ibi, *Quo tempore.* Aſconius Pedianus in Orat. pro Milone, & Appianus bellorum Civil. l. 1.

1 *Ut modo tertius.*] Livius 1. Decad. lib. 5. in creatione L. Lucretii, & Servii Sulpitii, & aliorum Tribunorum militum: & eod. lib. paulo ante, *Interreges tres deinceps fuere L. Valerius, Q. Servilius Fidenas, M. Furius Camillus.*

2 *Nunc quintus.*] Livius 1. Dec. l. 8. ubi Cornelius iterum, & Cn. Domitius Coſſ. creati ſunt per quintum demum interregem M. Valer. Corvinum.

3 *Aut quartus.*] Halicarnaſſæus d. lib. 2.

4 *Nonnunquam quartus decimus.*] Livius 1. Decad. lib. 8. in creatione C. Petilii, & L. Mugilani Conſulum.

5 *Plerunque vigeſimus.*] Livius l. 7. Decad. 1. ſcribit ad undecimum uſque interregem aliquando perventum fuiſſe. Infeſtam inde patribus plebem, interreges cum accepiſſent, ad undecimum interregem ſeditionibus certatum eſt. Vide Dionyſium Halicarnaſſæum.

6 *Quos quidem interreges.*] Feneſtella cap. 4. & Pompo. Lætus c. 5. de Rom. magiſtratibus. Blondus lib. 3. Romæ triumph.

7 *In quo id plerunque.*] Liv. 3. Dec. lib. 7. Ex quo intellige, *Mugillo* hic legendum eſſe non *Metello*.

8 *Et niſi ad quartum Calend. Febr.*] Aſconius Pedianus in Orat. Ciceronis pro Milone dicit ad 14.

1 *Nun-*

[1] nunquam ab eo qui primus proderetur, [2] ſed qui ſecundo[3] aut tertio[4] ac deinceps in orbem iſſent, vel comitia haberi, vel dictatorem dici, aut conſulem vel tribunum creari. [5] Fertur vero Sylla, cum ſummæ eſſet potentiæ, conſulibus morbo ſublatis, per ſenatum interregem creari mandaſſe: ſcilicet qui non conſulum comitia exemplo veteri indiceret, ſed ut ſe dictatorem ad imaginem antiquitatis, indictis comitiis crearet. Neque negaverim Cæſarum temporibus nullum interregnum fuiſſe, quum unius imperio occupata republ. ſenatus eſſet negligens & remiſſus, & vix ulla foret libertatis imago, [6] niſi poſt Aurelianum, quum de principe deligendo ſenatus opinione vaga duceretur, & cum militibus tumultuantibus non conſentiret, per ſex menſes deligendo principi interregnum fuiſſe: donec Tacitus in imperio aſſumptus fuit, qui ſummi principis ſpem oſtendit. Tametſi morte ſublatis Cæſaribus, quoties de principe deligendo ambigebatur, ad ſenatum Romanum rem pertinuiſſe, multiplici exemplo probatum ſit: [7] quod Trajanus facere deſtinarat, ut ſi quid ei eveniſſet humanitus, principem reipublicæ ſenatus daret.

Cæſarum temporibus nullum interregnum fuit.

Cæſaribus morte ſublatis, ad ſenatum res Rom. pertinebat.

1 *Nunquam ab eo qui primus.*] Idem Aſconius in d. Orat. *Non fuit*, inquit, *moris, ut ab eo, qui primus interrex proditus erat, comitia haberentur.*

2 *Sed qui ſecundo.*] Livius 1. Dec. lib. 6. ſtatim poſt princip. in creatione A. Valerii Publicolæ, & L. Virginii & aliorum Trib. militum, & lib. 10. in creatione L. Cornelii Scipionis, & Cn. Fulvii Conſulum.

3 *Aut tertio.*] Supra eodem capite dictum eſt in verbo, *Ut modo tertius.*

4 *Ac deinceps.*] Nam & præter numeros præcedentes, videbis de undecim (ut jam dictum eſt) apud Livium 1. Decad. lib. 7. in creatione P. Valerii Publicolæ, & C. Martii Rutilii Conſulum.

5 *Fertur vero Sylla.*] Appianus l. 1. bellorum Civilium.

6 *Niſi poſt Aurelianum.*] Flavius Vopiſcus in vita Taciti Imperatoris in princ.

7 *Quod Trajanus.*] Ælius Spartianus in vita Adriani.

CAPUT

CAPUT VII.

Sacrificium Latinarum quomodo in Albano fiebat, & quæ erant feriæ, quive populi ad ſacrum convenirent.

ROmanos [1] Conſules comitiis creatos, ſortitis provinciis, aut extra ſortem datis, Latinas ferias indicere conſueviſſe, planè perſpicuum eſt: Jovique Latiali in monte Albano ſacrum facere, quod Latiar dixere, ubi carnem Latinis populis dare mos erat, quæ viſceratio dicta. Eſt enim mons Albanus, inter Albam & urbem Romam tractu fere pari disjunctus, ubi templum à Tarquinio Superbo Jovi Latiali conſtructum ferunt, ſacrumque inſtitutum, ad quod Latini populi numero ſeptem & ſexaginta, ſtato tempore, nonnunquam noctu ad lumina frequentes convenirent, ibique nundinas haberent: utque alii agnos, alii caſeos, nonnulli lac, plerique molam ad commune epulum afferrent, [2] & una taurum immolarent, concordi ſuffragio ſtatutum erat: tauroque immolato, & cæſa victima, riteque ſacrificio perfecto, ut quiſque populus qui ad ſacrum acceſſerat, & quæque civitas carnem poſceret, de tauroque partem acciperet, priſci moris erat. Principatus vero ſacri & publici concilii caput, haud dubie penes Romanos fuit, quas quidem ferias conceptivas, non ſtati-

Viſceratio.

Albanus mons.

Templum Jovis Latialis.

TIRAQUELLUS.

1 *Romanos Conſules.*] Id videre licet ex infinitis locis Livii, ex quibus multa in ſequ. afferemus. Id autem princ. uſque ad verſic. *Cum enim ſe. Latinarum*, eſt Dionyſii Halicar. lib. 4. Sed de viſceratione vide Varronem lib. 1. aut ex aliorum comput. 4. ling. Lat. Livium 4. Decad. lib. 2. ſtatim poſt princ. & Servium lib. 1. Æneidos in eum locum,

Tergora diripiunt coſtis & viſcera nudant.

Et lib. 6. eo loco,

Et ſolida imponit taurorum viſcera flammis.

Vide infra in verbo, *Propterea C. Flaminio.*

MERCERUS.

2 *Taurum immolarent.*] Hic Taurus olim niveus eſſe debebat, poſtea ex Senatus decreto potuit eſſe ruffus. Atn. lib. 2. *In Albano antiquitus monte, nullos alios licebat quam niveos tauros immolare candidos. Nonne iſtum morem, religionemque mutaſtis? Atque ut ruffulos liceret dari, ſenatus conſtitutum ſanctione?*

Feriarum quatuor genera. ſtativas eſſe multi putarunt. [1] Cum enim feriarum quatuor eſſent genera, ſtativæ, conceptivæ, imperativæ, aut nundinæ: *Stativæ.* Stativæ autem fuerunt, quæ ſtatis diebus ac menſibus ſervantur, veluti Saturnalia, Lupercalia: Agonalia: *Conceptivæ.* Conceptivæ quæ in diem certam à pontifice vel magiſtratu concipiuntur, quemadmodum Latinæ, Sementinæ, Paganalia, † vel Compitalia: *Imperativæ.* Imperativæ, quas conſul prætorve, aut pontifex maximus pro arbitrio indixit: *Nundinæ.* [2] Nundinæ vero ſemper paganorum habitæ ſunt feriæ, [3] quas Hortenſius nefaſtas eſſe ſanxit, ut ruſticis qui nundinandi cauſa in urbem venerant, lites componere, & leges accipere facultas foret. [4] Quod quidem ſacrum velut anniverſarium ſine piaculo nec præmitti, nec ſupprimi poterat. Ideo ſi dilatum aut omiſſum foret, piaculum admitti putabatur: namque illud iterari, aut intermitti, vel non ſuo tempore celebrari, prodigium erat. [5] Propterea Cajo Flaminio, quod ſecundo Punico bello conſul Latinas

† Idem infra lib. 6. cap. 11. qui Paganalia dictus.

TIRAQUELLUS.

1 *Cum enim feriarum.*] Hæc ſunt Varronis lib. 2. aut aliorum computatione 5. linguæ Latinæ, & Macrobii lib. 1. Saturn. cap. 16. Sed quas illi *ſtativas* vocant, Feſtus Pompejus lib. 6. *ſtatas* vocat, quod certo ſtatutoque die obſervarentur, & de conceptivis idem Feſtus lib. 3. ubi *Conceptivæ*, inquit, *feriæ feſta dicebantur, quæ incertis diebus obſervabantur quotannis, ut Sementinæ, compitalitiæ.* Sed & de ipſis Sementinis ipſe Varro, Rei ruſticæ lib. 1. cap. 2. in princ. Et de Panagalib. Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 4. ubi declarat quæ ea ſint, & Ovid. lib. 1. Faſtorum his verſibus,

Ter quater evolvi ſignantes tempora Faſtos,
Nec ſementina eſt ulla reperta dies.
Cum mihi (ſenſit enim) lux hæc indicitur, inquit,
Muſa: quid à Faſtis non ſtata ſacra petis?
Utque dies incerta ſacris ſic tempore certo
Seminibus jactis eſt ubi fœtus ager.

2 *Nundinæ vero.*] Plinius l. 18. c. 3. An autem hæ eſſent apud veteres non parvum dubium erat, ut videbis apud Macrobium d. lib. 1. cap. 16.

3 *Quas Hortenſius.*] Id accepiſſe videtur à Macrobio d. lib. 1. cap. 16. qui tamen aliter dicere videtur. Feſtus autem Pompejus lib. 12. *Nundinas*, inquit, *feriarum diem eſſe voluerunt antiqui, quo ruſtici mercandi, vendendique cauſa in urbem convenirent, cumque nefaſtum, ne ſi liceret cum populo agi interpellarentur nundinatores.*

4 *Quod quidem ſacrum.*] Scilicet Latinarum feriarum. Nam & id videre licet ex multis Livii locis, ex quibus nonnullos inferius adducemus.

5 *Propterea C. Flaminio.*] Plutarchus in Hannibale, & Livius 3. Decad. libro primo, ad fin. ex quo intelliges id quod ſupra in princip. dictum eſt, Jovi Latiali id ſacrum fieri ſolitum in monte Albano.

1 Quod

nas non indixiſſet, neque ſacrum in Albano feciſſet, ſed lixæ modo ſine more, ſine auſpiciis ad exercitum profectus eſſet, dirum fuit, & haud multo poſt publica clade expiatum, ſiquidem ad Traſimenum, quum inconſulta audacia in hoſtes irruiſſet, depulſis & diſſipatis copiis, totoque exercitu profligato, & nefanda cæde afflicto, prætermiſſi ſacri pœnas dedit. [1] Quod ſi in eo ſacro non omnes Latini carnem accepiſſent, [2] ſed aliquid dilatum [3] præteritumve fuiſſet, aut neglectæ cæremoniæ, intermiſſumve ſolenne eſſet, tanquam non rite exhibitum foret, denuo inſtaurari oportebat. [4] Ea vero quæ non anniverſaria, ſed calendaria dicuntur ſacra, ſi quo caſu aut fortuna dilata, vel ſuo tempore omiſſa forent, & differri, & novari, & repeti poſſe ſine piaculo veteres credidere. [5] Has ergo Latinas Tarquinius

Cæremoniæ Latinarum.

Calendaria ſacra.

1 *Quod ſi in eo ſacro.*] Livius 4. Dec. libro ſecundo, *Feriæ Latinæ pontificum decreto inſtauratæ ſunt, quod ab Ardea queſti in Senatu erant, ſibi in monte Albano Latinis carnem, ut aſſolet datam non eſſe.* Et libro ſeptimo. *Latinæ inſtauratæ, quod Laurentibus caro, quæ dari deberet, data non fuerat.*

2 *Sed aliquid dilatum.*] Ut dictum eſt ſupra proxime. Non licebat autem differri hæc ſacra, quia anniverſaria erant, ut dicemus infra in verbo, *Ea vero quæ anniverſaria.*

3 *Præteritumve fuiſſet.*] Livius 5. Decad. lib. 1. *Latinæ feriæ fuere ad diem III. Non. Maji: in quibus quia in una hoſtia magiſtratus Lanuvinus precatus non erat, P. R. Quiritium, religioni fuit. Id cum ad Senatum relatum eſſet, Senatuſque ad pontificum collegium rejeciſſet, pontificibus, quia non recte factæ Latinæ eſſent, inſtauratis Latinis, placuit Lanuvinos, quorum opera inſtauratæ eſſent, hoſtias præbere, &c.* quæ ſequuntur. Et hic vide omnino quæ ſcripſimus in noſtris Commentariis ad *l. boves. § hoc ſermone.* num. regulæ 26. incip. *Adde quod apud ipſos Rom.*

4 *Ea vero quæ non anniverſaria.*] Livius 3. Decad. lib. 2. ſcribit, Anniverſarium Cereris ſacrum Cannenſi clade intermiſſum fuiſſe: quia nec lugentibus id facere fas eſſet, nec ulla in illa tempeſtate matrona expers luctus fuerat. Servius enarrans locum illum Virgil. 8. Æneid.

Interea ſacra hæc (quando huc veniſtis amici)
Annua, quæ differre nephas, celebrate faventes.

Anniverſaria, inquit, *ſacrificia ideo non differuntur: quia nec iterari poſſunt. Nam Calendaria, ſi qua fuerint ratione dilata, poſſunt repeti, nec piaculum eorum intermiſſione committitur.* Vide in d. noſtris Comment. d. *l. boves.* num. regulæ 23. incip. *Hucque.*

5 *Has vero Latinas Tarquinius.*] Hæc uſque ad ea verba, *Interjecto deinde tempore*, ſunt Dionyſii Halicarnaſſæi libro ſexto, ad finem. Cujus hæc verba ſunt reddita Latinitati à Sigiſmundo Gelenio. *Supplicationes etiam Senatus decrevit ob plebis in gratiam reditum, & Feriis Latinis diem tertium addidit, cum prius duo tantum fuerint, primus conſecratus à Rege Tarquinio, quo tempore devicit Hetruriam, alter à populo additus, quando regibus pulſis libertatem adeptus eſt: tunc vero tertius acceſſit poſt reconciliatam*

quinius à principio in unam diem indixit: Poſt Reges vero exactos, altera populi juſſu adjici cœpta fuit. Demum reſtituta plebe quæ ad ſacrum montem ſeceſſerat, in tres aut quatuor dies indictas à conſule vel præfecto Latinarum fuiſſe: interjecto deinde tempore in decem dilatas ſervataſque invenimus.

Dies duo religioſi poſt Latinas.

[1] Ultra quos, duo etiam poſt Latinas religioſi dies habiti, [2] quo tempore ſolenne ludicrum in Capitolio fieri, quadrigæque concito curſu decertare, victorque certaminis in palmam victoriæ abſinthium bibere ſolebat: [3] quibus diebus ſi cum Latinis & populo Romano bellum inter eos aut dimicatio foret, induciæ dabantur: namque indictis feriis Latinos populos invicem arma ſumere aut acie decernere, vel agros hoſtili modo vaſtare, ſine gravi prodigio non licebat: tunc enim odia offenſioneſque quieſcebant.

Veneris templum apud Latinos.

Concilium Latinorum in Albano aut luco Ferentino.

[4] Cumque poſt pugnam cum Vejentibus ad Veſuvium, fœdus ictum fuerit cum Laurentibus, deinceps ſingulis annis poſt decimum Latinarum denuo innovari ſervatum eſt. Sed ſicut hoc ſacrum in Albano, [5] ſic Veneris templum Lavini celebre Latinis populis erat: ad quod convenire, & annua ſacra ſtato die facere aſſuerant, quorum Ardeates (qui antiſtites templi erant) præcipuam geſſere curam. [6] Manſitque in poſterum, ut ſi quod nomini Latino impenderet bellum, vitandæ injuriæ cauſa, in Albano, [7] aut ad lucum Ferentinæ, quid facto

ciliatam plebem patribus. Adde & quartum poſtquam reconciliavit cum patribus plebem Camillus apud Livium 1. Decad. lib. 6. in fine.

1 *Ultra quos duo etiam.*] Hæc alibi dicentur oportunius.

2 *Quo tempore ſolenne.*] Plinius libro 27. cap. 7. de abſinthio loquens ſic ſcribit, *De uſu ejus convenit, herbæ facillimæ, atque inter paucas utiliſſimæ, præterea ſacris populi Romani celebratæ peculiariter. Siquidem Latinarum feriis quadrigæ certant in Capitolio, victorque abſinthium bibit: credo ſanitatem præmio dari honorifice arbitratis majoribus.*

3 *Quibus diebus.*] Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 16.

4 *Cumque poſt pugnam.*] Livius 1. Decad. lib. 8. *Cum Laurentibus*, ait, *fœdus renovari juſſum, renovaturque ex eo quotannis poſt diem decimum Latinarum.*

5 *Sic Veneris templum Lavini.*] Vide Halicarnaſſæum.

6 *Manſitque in poſterum.*] Idem.

7 *Aut ad lucum Ferentinæ.*] Livius 1. Dec. libro primo, ſtatim poſt princ. regni Tarquinii Superbi, *Jam magna*, inquit, *Tarquinii auctoritas inter Latinorum proceres erat, cum in diem certam, ut ad*

ϲto opus foret, communi conſilio decernerent. [1] Ana- *Anagnini.*
gnini autem concilium Hernicis populis in circo quem
maritimum vocant, indicebant. [2] Græcis vero conven- *Græci.*
tum Amphictyonum ab Amphictyone, Heleni filio, in- *Amphictyones.*
ventum quod fuit ſanctiſſimum Græciæ concilium, hujus
inſtar ſacri tenuiſſe dicunt, [3] ad quem duodecim florentes
Græciæ urbes initio veris & autumni convenire, & Cere- *Græcorum concilium.*
ri ſacrum facere, deque maximis rebus communi decreto
decernere ſolebant: quod ad Thermopylas indicebatur,
& Pylaicum vocant. [4] Fuere autem populi qui exciti ſedibus illuc confluebant, Iones, Dorii, Perrhæbii, Bœotii, Magnetes, Achæi, Phthii, Melienſes, Dolopes, Ænianes, Delphi & Phocenſes. [5] Præter quos Homoloctos populos hujus ſacri imaginem prætuliſſe tradunt. Diſſecto enim in minimas partes bove immolato, fœdus jungunt, & ſacrum faciunt. Nec deſunt, qui Dianæ templum, quod

ut ad lucum Ferentinæ conveniant, indicit: eſſe quæ agere de rebus communibus velit.

1 *Anagnini autem concilium Hernicis.*] Livius 1. Decad. lib. 9. non adeo longe ante finem: *Id ægre paſſi Hernici, concilium populorum omnium habentibus Anagninis in circo quem maritimum vocant: præter Analitratem, Ferentinatemque & Verulanum, omnes Hernici nominis populo Romano bellum indixerunt.*

2 *Græcis vero conventum Amphictyonum.*] Cicero lib. 2. de Invent. Unde decreta Amphictyonum citat Demoſthenes in Oratione pro Cteſiphonte. Conſtabat autem Amphictyonum conventus ex ſeptem Græciæ civitatibus, ut docet Strabo libro octavo. Unde autem Amphictyonum nomen deducatur, docet Dionyſius Halicarnaſſæus libro quarto. Amphictyonem Heleni filium commentum eſſe Amphictyonicum concilium, cui ab ipſius nomine nomen indiderunt. Hujus concilii meminit Plinius l. 35. c. 9. Pauſanias lib. 10. dicit hunc Amphictyonem Deucalionis filium fuiſſe.

3 *Ad quem duodecim.*] Hæc uſque ad verſicul. *Fuere autem*, ſunt Strabonis lib. 8. Sed & quod hic dicitur de Thermopylis idem dicunt Herodotus in Polymnia & Pauſanias in Achaicis, ubi & idem dicit de Delphis. Et quod hic *Pylaicum* dicit id concilium fuiſſe vocatum, poteſt videri Alexandrum aberraſſe, & *Pyalam* dicere debuiſſe, ex Strabone ubi ſupra. Pylaicum autem aliud dictum eſt, ut dicemus paulo poſt in verbo, *Concilium quoque Ætolorum*: ibi videto.

4 *Fuere autem populi.*] Hæc Pauſanias lib. 10. Sed quod ad Magnetes ſpectat, Livius 4. Dec. lib. 5. ita de his loquitur tanquam illorum eſſet proprium concilium.

5 *Præter quos Homoloctos.*] *Homolettos* legendum eſt ex Zenodoto, qui id de illis prodidit in enarratione illius proverbii, βὰς Ὁμολοττᾶν. id eſt *bos Homolottorum*. Morem hunc Scythis fuiſſe teſtatur Lucianus in Toxaride. *

COLERUS.

* De quo vide hujus libri c. 3.

quod eſt in Laconiæ finibus, hujus figuram obtinere dicant. Illic enim Lacones & Meſſenii ſtatuto ſacrificio, quod in diem certam quotannis faciunt, crebra concilia indicunt, & adverſus maximos conatus de ſumma rerum conſultant. [1] Lugduni quoque ubi Arar Rhodano commiſcetur, communis ara finitimos concivit populos numero ſexaginta: ad quod ſacrum ſinguli evocati, ingenti coacta manu, adventabant, deque rebus magnis indicto concilio decernebant. [2] Concilium quoque Ætolorum quod Panætolium vocant, magni nominis fuit, in quo niſi in Panætolico & Pyrrhiacho concilio de bello vel pace decerni nihil poterat. [3] In Palladis Ioniæ templo Pambœotia ſacra concilio concurrente Bœotia tota, & concilia populorum magno concurſu ad omnes hoſtium motus frequentia fiunt. [4] Et Panægyres Athenis quinto quoque anno, [5] atque in Neptuni templo Heliconii ab univerſis Ionibus con-

Lugduni ara. *Ætolorum concilium.* *Bœotiorum.* *Athenienſium.*

TIRAQUELLUS.

1 *Lugduni.*] Strabo l. 4. non ſemel.

2 *Concilium quoque Ætolorum.*] Livius 4. Decad. lib. 1. *Concilium*, inquit, *Ætolorum ſtatuta die, quod Panætolium vocant, futurum erat.* Et paulo poſt, *Cum legibus cautum eſſet, ne de pace bellove, niſi in Panætolico & Pylaico concilio ageretur, decernerent extemplo.* Ex quo jam intelligis hic non *Pyrrhiachum*, ſed *Pylaicum* eſſe legendum. Nam & ita quoque vocatum fuiſſe dicit idem Livius ejuſdem 4. Decad. lib. 3. cum ita ſcribit, *Cornelius Thermopylas, ubi frequens Græciæ ſtatis diebus eſſe ſolet conventus: (Pylaicum appellant) venit.* Qui locus ambiguum reddit, quod ſupra ibi, *Ad quem duodecim*, diximus de Pylaico. Sunt autem qui in hoc Livii poſtremo loco legunt non *Pylaicum*, ſed *Pylæam*, de qua Strabo lib. 9. in aliquot locis. Ita tamen, ut intelligas Pylaicum, ſive mavis, Pylæam vocari, ob id quod ad Thermopylas indicebatur. Nam quas Græci Thermopylas vocant, indigenæ & accolæ Pylas appellant, ut tradit Herodotus lib. 7. ut non mirum ſit, ſi is conventus Pylaicus ſive Pyleus vel Pyleas vocetur ab eo loco. Nam & ipſe Herodotus non multo poſt memorat, Pylagoras Amphictyones apud Pylæam congregari. De quo & nos ſupra libro tertio, cap. vigeſimo octavo, n. 3. Vide Budæum in Annot. in Pandectas in *l. ult. de Senator.*

3 *In Palladis Ioniæ templo Pambœotia.*] Strabo lib. 8.

4 *Et Panægyres Athenis.*] Panægyrias dicit Herodotus in Erato, his verbis, *Quo factum eſt, ut ab hujus pugnæ tempore, quoties Athenienſes ferunt hoſtias apud Panægyrias, id eſt publicos conventus, quæ quinto quoque anno fiunt, Athenienſis præco conceptis verbis precetur bona Athenienſibus pariter & Plataenſibus.*

5 *Atque Neptuni templo Heliconii.*] Strabo lib. 8. ſcribit, Homerum hujus ſacrificii (ut quidam referunt) meminiſſe, cum inquit,

Αὐτὰρ ὁ θυμὸν ἄισθε, καὶ ἤρυγεν ὡς ὅτε ταῦρος
Ἤρυγεν, ἑλκόμενος Ἑλικώνιον ἀμφὶ ἄνακτα.

Ille

conventus & ſacrum fit, quod vocant Panionia. Fuitque alter conventus [1] Amphictyonum in Troezena templo Neptuni inclyto, quo ex ſeptem civitatibus populi ad commune ſacrum pari uſu & commercio coibant. Hæ fuere, Athenæ, Praſium, Epidaurus, Ægina, Nauplia, Orchomenus, & Mynius. [2] Apud Cares autem Chryſaorei Jovis templum omnibus Caribus communis concilii locus erat. [3] Et Sybaritis Omarii Jovis delubrum, in quo Sybaritæ, Caulonitæ & Crodematæ conveniunt. [4] Et Doriis in Epitropio Apolline, ad quem convenientes cum uxoribus & liberis ſacrificant, ibique, ex omnibus oppidis & vicis, ſi qua conſultatio fieret, cives & incolæ concilio adeſſe aſſuerant [5] Præ cæteris vero Senonum conventus fertur immaniſſimus, quo omnes ejuſdem ſanguinis ſtatuto tempore in ſylvam religione ſacram conveniunt: cæſoque publice homine, barbara feritate victimam faciunt, & de bellis conſultant. [6] Præter quos fuit conventus in Olympia Dianæ Alpheoniæ, juxta Alpheum: ſicut Elaphiæ & Daphniæ ac Laureæ, qui annis ſingulis ſtato die celebrantur. [7] Uni ſoli feruntur Britanni, qui quum variis factionibus laborent, ad propulſandum commune periculum nullos aut pauciſſimos conventus habent. Ita fit, ut cum vires conſociatas non teneant, dum ſinguli oppugnantur, univerſi ſuccumbant. [8] In Albano autem,

Amphictyonum conventus in Troezena.

Carum.

Sybaritarum.

Senonum.

Conventus in Olympia.

Britannorum.

Ille animum ſpirat, ſic ructans taurus ut olim
Pertrahitur, Regis ructans Heliconii ad aras:

Idem Strabo lib. 14. ſic ſcribit, *Poſt Samium fretum, quod Myralim verſus eſt, Epheſum navigantibus, eſt Epheſiorum ara, ad dextram & Panionia, quæ tribus ſtadiis ſupra mare eſt, ubi Panionia communia omnium Ionum feſta. Neptuno Heliconio & ſacrificium celebratur.*

1 *Amphictyonum in Troëzena.*] Strabo libro octavo.

2 *Apud Cares autem.*] Strabo l. 14. *Prope urbem,* inquit, *eſt Jovis Chryſaorei templum, Caribus omnibus commune, quo illi ſacrificaturi & de communibus rebus deliberaturi conveniunt, qui conventus Chryſaoreus vocatur.*

3 *Et Sybaritis Omarii Jovis.*] Thucydides. Vide Gyraldum de diis Gentium.

4 *Et Doriis.*] Dion. Halicarn. lib. 4.

5 *Præ cæteris vero.*] Cæſar libro 6. belli Gallici.

6 *Præter quos fuit conventus.*] De his tribus conventibus Strabo l. 8.

7 *Uni ſoli feruntur Britanni.*] Cæſar libro belli Gallici 5.

8 *In Albano autem.*] Hæc uſque ad

Qui populi in Albano convenirent ad ſacra Latinarum.

autem, qui populi convenirent, & carnem poſcerent, hi ferme traduntur, Albenſes, Albani, Eſolani, Accienſes, Abolani, Nubetani, Bolantii, Coretii, Ortenſes, Latinienſes, Longani, Manates, Macrales, Munienſes, Olliculani, Octulani, Pedani, Pelletaurini, Querculani, Sicanii, Siſolenſes, Tolcrenſes, Corniculani, Ficulei, Vetuſcamerii, Amerioli, Tutienſes, Venatulani, Vicellenſes. Præter hos fuere Ardeates, Violanenſes, Bubetani, Corni, Varientani, Gabini, Lavinienſes, Laviniatæ, Lavicani, Nomentani, Bovillani, Præneſtini, Atriciani, Scaptemii, [1] adde etiam Laurenſes, cum quibus & Romanis poſt decimum Latinarum, ſingulis annis fœdus renovatur, ut percenſuimus.

verſic. *Adde etiam*, ſunt Plinii lib. 3. c. 5. ſed ſunt multa horum populorum vocabula corrupta.

1 *Adde etiam Laurenſes.*] *Laurentes* dicendum ex Livio, cujus hæc ſunt 1. Decad. lib. 8. cujus verba adduximus ſupra. Sed & adde præcedentibus alios Græcorum publicos conventus: ſcilicet in Herculea Tarentinæ telluris æde, quod Alexander Moloſſorum Rex, odio Græcorum compulſus, ad Thuriorum agrum traducere conatus eſt, apud Strab. lib. 6. non procul à fin. Et Achæorum quoque concilium apud Ægium, cujus meminit Polyb. lib. 4. & 5. non ſemel, & Pauſan. lib. 7. Et Bubaſti in honorem Dianæ, & in urbe Buſiri in honorem Iſidis, & apud Ægyptum in urbe Sai in honorem Minervæ, & Heliopoli in honorem Solis, & in urbe Buto in honorem Latonæ, & in urbe Papremi in honorem Martis, ut ſcribit Herodotus l. 2. Albanorum & Latinorum ad forum Ferentinum ex Dionyſio Halic. lib. 3. 4. & iterum 5.

CAP. VIII.

*Qui ludi Olympici, * qui Pythii, qui Iſthmii, & qui Nemei, olim apud Græcos; & qui Circenſes Romæ fuerint.*

QUæ [1] victoribus præmia in ludis Olympicis fuerint, quibuſve coronis donarentur, à nonnullis quæſitum eſt.

COLERUS.

* *Qui ludi Olympici.*] De ludis Olympicis egregie Virgilius quoque loquitur l. 3. Georgicorum, ipſo Prooemio.

TIRAQUELLUS.

1 *Quæ victoribus præmia.*] Hoc capite potiſſimum de quatuor illis Græciæ ludis celeberrimis diſſerit; ſcilicet, Olympiis, Pythiis, Iſthmiis & Nemeis, de quibus extant verſus Archiæ Poëtæ epigr. 1. lib. Epigrammatôn.

Τέσσαρές εἰσιν ἀγῶνες ἀν' Ἑλλάδα,
τέσσαρες ἱροί·

eſt. Olympicos enim ludos propter olympii Jovis delubrum, [1] quod in Achaja fuit celebratiſſimum, dictos accepimus, qui juxta Piſam & Elidem in campo, cui Olympia nomen, magno conventu totius Græciæ, certamine gymnico & equeſtri celebrari conſuerant: quod delubrum *Olym-*
[2] in agro Piſano ab Elide trecentis fere ſtadiis aberat. Piſæ *picos ludos*
autem pars erat Olympias. [3] Quos ab Hercule inſtitutos in *quis*
Pelo- *instituerit.*

Οἱ δύο μὲν θνητῶν, οἱ δύο δ' ἀθανάτων,
Ζηνὸς, Λητοΐδαο, Παλαίμονος, Ἀρχεμόροιο.
Ἆθλα δὲ τῶν, κότινος, μῆλα, σέλινα, πίτυς.

Quos ſic Latinos fecit Alciatus:

Sacra per Argivas certamina quattuor urbes
Sunt, duo facta viris, & duo cœlitibus.
Ut Jovis, & Phœbi, Melicertaque, Archemorique
Præmia ſunt pinus, poma, apium, atque olea. *

Sed quod κότινον vertit oleum vide infra ibi, *Quos ab Hercule*, & iterum ibi, *Oleaſtro coronari*. Vide etiam circa id initium lib. 8. Herodoti & Diodorum Siculum lib. 5. c. 3.

COLERUS.

* Hos verſus elegantiſſime quoque vertit Janus Fruterius, hoc modo:

Quatuor exercet certamina ſacra Pelaſgus:
Quorum hominum duo ſunt, cœlicolumque duo.
Nempe Jovis Phœbique, Palæmonis, Archemorique:
Dona; apium, pinus, poma, oleaſter erant.

TIRAQUELLUS.

1 *Quod in Achaja.*] Pomponius Mela lib. 2. cap. 3. tit. de Macedonia, ſic ſcribit, *In Achaja atque Elide quondam Piſæ Oenomai Elis & numen delubrumque Olympii Jovis, certamine gymnico & ſingulari ſanctitate, ipſo quidem tamen ſimulacro, quod Phidiæ opus eſt, maxime nobile.*

2 *In agro Piſano.*] Pindarus non obſcure Olymp. Ode 2. 8. & 9. in princ. innuit ad Cronium collem prope Piſam Olympia celebrari ſolita: quod & aperte inſinuant ibi interpretes & Servius in lib. 3. Georg. loco quem infra deſignabimus.

3 *Quos ab Hercule inſtitutos.*] Pindarus Ode 3. Diodorus Siculus dicit lib. 5. c. 3. *Olympicum certamen utique ab Hercule primum inſtitutum, ipſum tamen non Pelopi, ſed Jovi patri dedicaſſe.* Solinus tamen c. 2. ſcribit: *Certamen Olympicum, quod Hercules in honorem atavi materni Pelopis ediderat, intermiſſum, ab Iphiclo ejus filio inſtauratum fuiſſe poſt excidium Trojæ anno quadrageſimo octavo.* Pro cujus Solini ſententia facit quod ſcribit Statius libro 6. Thebaidos poſt princ. loquens de Olympici certaminis inſtitutione,

Hunc pius Alcides Pelopi certavit honorem:
Pulvereumque fera crinem deterſit oliva.

Quem locum exponens Luctatius, *Primus*, inquit, *Hercules hunc honorem manibus Pelopis exhibuit, qui erat Herculi per Alcmenam genere conjunctus.* Appellat autem feram olivam, id eſt agreſtem, quæ oleaſter Latinis dicitur & Græcis κότινος, cujus fronde coronabantur Olympiorum victores, ut poſtea dicetur. Et vide ſupra ibi, *Quæ victoribus.* Vide præterea Cælium Rhodiginum lib. 13. c. 17. *

COLERUS.

* Vide Tertull. de Spectaculis, ubi Jovi Olympia, quæ ſunt Romæ Capitolina, Neptuno Iſthmia, Herculi Nemæa adſignat cap. nono.

Pelopis honorem, anno mundi quadringenteſimo ſupra quatuor millia, fama diſtulit. [1] In quibus primus Corœbus, qui Olympia vinceret, fuiſſe traditur. [2] Ipſumque Herculem ſtadium illic metatum, quod majus quam reliqua fuiſſe memorant. [3] Qui quidem Hercules non is fuit, qui ex Iove & Alcmena natus fertur: ſed qui in Creta genitus: inter Idæos Dactylos adnominatus eſt; certantibus ibidem Hercule, Pœneo, Epimede, Iaſio, & Ida fratribus Idæis. [4] Nonnulli ab Iphito ejus filio, & Lycurgo olympicos inventos primum autumant. [5] Plerique Oenomaum ludos & equorum curſus apud Elidem edidiſſe volunt, [6] quorum præfecturam Elei longo tempore habuere, [7] in quibus Agrigentini equi atque Aetnæi ſemper præceleres habiti, & [8] ex Epiro primas in olympiacis meruere,

Agrigentini & Ætnæi equi.

TIRAQUELLUS.

1 *In quibus primus Corœbus.*] Pauſanias lib. 5. Plutarchus autem in Theſeo tradit, Herculem Jovis, & Alcmenæ filium Olympia quidem conſtituiſſe, ibique primum decertaſſe & palmam conſecutum. Sed Euſeb. in 10. de præparatione Euangelica dicit in Olympico ſtadio Corylum Argivum primum victorem fuiſſe declaratum.

2 *Ipſumque Herculem ſtadium.*] Plutarchus in libro, cui titulus eſt. *Quantum inter homines animi corporiſque ingenio ac virtutibus interſit*, & ex eo Gellius lib. 1. c. 1.

3 *Qui quidem Hercules.*] Vide omnino Pauſaniam lib. 5. ubi ampliſſime declarat originem hujuſmodi ludorum, & id idem quod noſter auctor dicit.

4 *Nonnulli ab Iphito.*] Solinus & Pauſanias ubi ſupra.

5 *Plerique Oenomaum.*] Strabo l. 8.

6 *Quorum præfecturam Elei.*] Ut dicetur infra.

7 *In quibus Agrigentini equi.*] Servius enarrans illud Virgil. ſub finem lib. 3. Æneid.

— Magnanimum quondam generator equorum.

Agragantem Siciliæ urbem quam Latini Agrigentum dixerunt, laudat à fœcunditate nobilium equorum: ſic enim ſcribit. *Nam (Pindaro teſte) hi equi ad agonas Græciæ mittebantur. Legimus etiam, cum in Cappadocia equorum greges periſſent, adductis oraculo Apollinis ex Agrigento gregibus, meliores repararunt.* Hæc ille. Et ob id forte tanti ſuos equos faciebant, ut poſt mortem tumulis eorum Pyramide erigerent, ut tradit Plinius lib. 8. c. 42.

8 *Et ex Epiro.*] Virgil. l. 1. Georg.

— Eliadum palmas Epeiros equarum.

Ubi Servius *Epirus*, ait, *creat equas optimas, quæ apud Elidem palmas merentur in Jovis Olympici curuli certamine.* Idemque Virgil. de equis loquens l. 3. ejuſdem operis,

Quamvis ſæpe fuga verſos ille egerit hoſtes,
Et patriam Epeirum referat, fortesque Mycenas.

Quo in loco idem Servius, *Quia*, inquit, *in Epiro ſunt equæ optimæ, quibus exercetur curule certamen Jovis Olympici.*

1 *Atque*

ruere,[1] atque ex Venetia, in ſacris certaminibus ſæpe nobilitati ſunt:[2] præcipui vero Nyſæi, quibus Perſarum Reges utebantur, & apud Eleos educati, quibus non ſegnis equorum cura fuit: quippe qui equas finibus eductas iniri faciant, quod eſſet experimento cognitum, miræ felicitatis prolem inde provenire: ſicut apud Argivos ad lucum Agenoris hircos pecudibus admittunt, ut fœcundiſſimos habeant fœtus, uberes & quæſtuoſos. Laudaturque Atheas Rex Scytharum, quod tanto equorum ſtudio flagravit, ut equum ipſe pecteret, & manibus ſuis ornaret: qui quum à legatis Philippi conſpiceretur, an ipſe idem faceret, interrogavit.[3] Fertur tamen Alcibiades ſeptem quadrigas miræ pernicitatis ad olympia deduxiſſe, & victor fuiſſe.[4] Hecratites Theſſalus equa prægnante olympia viciſſe.[5] Atque Archidami Spartanorum Regis filia inter fœminas victricem palmam tuliſſe.[6] Ab Homero autem celebratur Clytoneus Phæacum velociſſimus, in palæſtra Euryalus, in ſaltu Anchialus, in pugilatu Laodamas, in diſco Elatreus.[7] Præ cæteris proditur Theogenes

Hirci pecudibus admiſſi apud Argivos.

Athea equorum ſtudium.

Qui olympia vicerint.

Odyſſ. 8.

1 *Atque ex Venetia.*] Strabo l. 5.

2 *Præcipui vero Nyſæi.*] De quibus Herodotus libro tertio, & iterum libro ſeptimo, quo loco deſcribit ordinem exercitus Xerxis, ubi dicit ipſum Xerxem eiſdem uti. Sed & adde inter equos agilitate & currendi dexteritate præſtantes Celtiberos & Parthicos poſitos à Strabone lib. 3.

3 *Fertur tamen Alcibiades.*] Plutarchus in Alcibiade ex Thucydide, *Alcibiades*, inquit, *equos, quibus poſtea in Olympia uteretur, tanta cura & ſtudio enutrivit, ut ad quinquennalem ludorum celebritatem ſeptem quadrigas perduxerit, quod antea nemo vel Regum, vel privatorum hominum adhuc fecerat. Unde equorum (quos eo duxerat) alacritate ſecundum & quartum victor evaſit.* Quod indicant verſus Euripidis, quos Donatus Acciaolus apud eundem Plutarch. hunc in modum Latinos fecit,

Formoſa proles Cliniæ te nunc canam,
Quam illo ſuperbam præmiis vidit die,
Grajorum Olympia clarus cum viceras,
Et mox paratas tres quadrigarum tibi
Victorias labentium curſu rotis.
Jam voce præco nunc ad aſtra tulit,
Bis cinctum olivæ fronde pallentis caput.
O gloriam tantam efferentem, quod tibi
Profecto ſoli, nemini certantium
Evenit et Grajorum Olympia rotis.

4 *Et Hecratite.*] Plin. lib 1[illegible]. c. 63. hunc *Echecratidem* vocat, cum de equarum prægnantium natura loquens, inquit, *Viciſſe Olympia prægnantem Echecratidis Theſſali invenimus.*

5 *Atque Archidami Spartanorum Regis filia*] Pauſanias lib. 3. ubi eam vocat Cyniſcam.

6 *Ab Homero.*] Hujus enim ſunt hæc, uſque ad verſic. *Præ cæteris proditur*, lib. 8. Odyſſeæ.

7 *Præ cæteris proditur Theogenes.*] Pauſanias lib. 6. ſcribit hunc Theogenem

nes curſu, lucta & pugilatu ita celebris famæ, ut mille & ducentas coronas tulerit. [1] Et Glaucus Demyli filius, qui cum ipſum arantem pugno excuſſum vomerem, aratro indidiſſe conſpiceret, pater admirans, illum produxit in Olympia: & quum arte adverſarii eluderetur, pater clamavit, τ ἀπ᾽ ἀρότρȣ, id eſt, vulnus ab aratro, ut tam fortiter percuteret, ſicut olim pugno vomerem aratro indiderat, quod ille audiens, & tunc vicit, & ſæpe alias.

Ludi Olympici varii. Hoſque ludos, qui varii & multiplices erant ([2] nam palæſtra, pugnis, curſu & lucta certabatur) [3] quinto quoque anno celebrari: quod tempus Olympiadem dixere, unde *Græci per Olympiades numerabant.* Græci annorum curricula & tempora dinumerant: [4] atque in his decem præfectos ſorte ductos dijudicare, celebris fama eſt, victoreſque quorum virtus præcipua fuit, [5] oleaſtro coronari [6] vel calliſtephano (oleæ enim genus erat) *Præfecti decem Olympiorum.* velut grande virtutis præmium ferrent, & præter coronam victori ſtatuam [7] Olympiæ dicari: tametſi Olympiæ victorem coronis aureis aut æneis vulgo donari quandoque proditum.

nem Thaſium accepiſſe mille & quadringentas coronas.

1 *Et Glaucus.*] Hæc uſque ad ea verba, *Hoſque ludos*, ſunt Pauſaniæ libr. 6.

2 *Nam palæſtra.*] Vide ſupra lib. 1. cap. 20. & lib. 3. cap. 21.

3 *Quinto quoque anno.*] Pauſanias l. 5. ubi temporis rationem reddit.

4 *Atque in his decem præfectos.*] Imo vero *duos* ex Pauſania d. l. 5. *qui numerus*, inquit, *ad multos poſt annos ſervatus eſt. At quinta poſt & viceſima Olympiade judices novem (Hellanodicas vocabant) creati. Eorum tres de equorum curſu, totidem de quinquertio, de cæteris certaminibus reliqui tres cognoſcebant.*

5 *Oleaſtro coronari.*] Herod. lib. 8. non longe à princ. Plinius lib. 15. c. 4. Philoſtratus in vita Apollonii lib. 5. cap. 12. ubi tamen Alemanus Rhinuccius interpres κοτινῷ vertit *apio*, cum *oleaſtro* dicere debuiſſet. Pauſanias d. lib. 5. Interpres Pindari in Olympicis. Ariſtophanes in Pluto. & Statius l. 6. Theb. cujus in eam rem verſus adduximus ſupra in verbo, *Quos ab Hercule inſtitutos*, & ibi Luctatius interpres.

6 *Vel calliſtephano.*] Ariſtoteles Mirabilium auſcultationum c. 50. & Pauſanias lib. 5. *Ad dexteram oleaſter ſe oſtendit, quem Calliſtephanum appellant, quaſi coronarium dicas. Ex ea enim arbore ſolenne eſt victoribus coronam decerpere.* Hæc Pauſanias.

7 *Statuam Olympiæ dicari.*] Plinius lib. 34. cap. 4. *Effigies*, inquit, *hominum non ſolebant exprimi, niſi aliqua illuſtri cauſa perpetuitatem merentium, primo ſacrorum certaminum victoria, maximeque Olympiæ, ubi omnium qui viciſſent, ſtatuas dicari mos erat.* Apud Suetonium in Nerone, cap. 24. *Ipſe Nero poſtquam ſe victorem in certamine pronunciavit: Ac ne cujus alterius hieronicarum memoria aut veſtigium extaret unquam, ſubverti & unco trahi, abjicique in latrinas omnium ſtatuas & imagines imperavit.*

1 *Antea*

ditum. [1] Antea enim in ſacris certaminibus arboris ramus pro corona fuit: ſic [2] Athenis Panathenæa, [3] quibus peplum Minervæ ferebatur ſingulis luſtris ſunt fieri ſolita, in quibus ſolenni carmine per tubicinem & præconem ludicrum indicebatur: nudoſque ad certandum ingredi athletas, neque congreſſurum quempiam cum quo certaretur eligere, ſed cum primo prodeunte congrediendum eſſe. [4] Neque ad ſpectandum mulieres admitti, [5] præter unam Pherenicem, quæ mater, filia & ſoror

Panathenæa.

Mulieres ad ſpectacula Olympica non admittebantur.

1 *Antea enim.*] Hoc probat ex iis quæ ſequuntur.

2 *Sic Athenis Panathenæa.*] De quibus Iſocrates in libro cui eſt titulus, *Panathenaicus.* Ariſtophanes in Nebulis, Euſebius in Chronicis, Plutarchus in Theſeo & in Pericle. Pauſanias libro 8. Suidas tradit duas Panathenæorum eſſe feſtivitates: alteram anniverſariam, & quæ quotannis repeteretur: alteram quinquennalem, & quod quinto quoque anno celebraretur: quæ etiam magna Panathenæa nuncupabatur. Primus Erichthonius, Vulcani & Minervæ filius, ea inſtituit. Poſtea Theſeus cum vicatim disjectum populum Athenienſium in civitatem evocaſſet, unamque urbem feciſſet, decrevit. In hac celebritate neque ſenes, neque ignobiles, neque viri certabant: ſed pueri & puellæ ſeſe manibus complexi Pyrrhicam in theatro ſaltabant. Thucydides autem lib. 6. ſcribit Hipparchum tyrannum ab Harmodio & Ariſtogitone fuiſſe occiſum, dum pompa minorum Panathenæorum ab ipſo ordinaretur.

3 *Quibus peplum Minervæ.*] Virgil. in Cyri poſt princ.

Sed magno intexens (ſi fas eſt dicere) peplo,
Qualis Erichtheis olim portatur Athenis,
Debita cum caſtæ ſolvuntur dona Minervæ,
Tardaque confecto redeunt Quinquatria luſtro.

Eſt autem peplus vel peplum, veſtis muliebris candida, ex Lamberto Hortenſio in illud lib. 1. Æneid.

Interea ad templum non æquæ Palladis ibant
Crinibus Iliades paſſis, peplumque ferebant.

Erat & diſtincta clavis aureis, ſine manicis, & ad extremos uſque talos defluens, quæ ſimulacris divorum, & primum quidem ab Athenienſibus Minervæ offerebatur. Hinc matronæ Trojanæ ab Hom. ταύπεπλοι vocantur.

4 *Neque ad ſpectandum mulieres.*] Statius lib. 1. Thebaidos.

—— Excluſæque expectant præmia matres.

Ubi Luctatius interpres ſcribit, Sacrorum lege prohibitum eſſe, Olympicum certamen ſpectare mulieres. Id quod aſtruit etiam Valerius Maximus lib. 8. c. 16. eodemque ult. cum dicit: *Berenices quoque* (ſive ut aliis placet, *Pherenices*) *non vulgaris honos, cui ſoli omnium fœminarum gymnico ſpectaculo intereſſe permiſſum eſt, cum ad Olympia filium certamen ingreſſum adduxiſſet, Olympionico patre genita, fratribus eandem palmam aſſecutis latera ejus cingentibus.* Et vide noſtras leges Connubiales l. 16. n. 37. incip. *& ob hæc.*

5 *Præter unam Pherenicem.*] Pauſanias lib. 5. ubi & hanc *Callipatiram* dicit fuiſſe vocatam, & Tzetzes Hiſtoriarum Chil. 1. cap. 23. & Pindari interpres, qui & hanc quoque *Ariſtopatiram* appellant, & diximus in legibus Connubialibus parte 4. n. 37. incip. *ſed quid de certaminibus.*

1 *Sicut*

ſoror Olympionicarum fuit, & Cereris ſacerdotes mulieres: neque barbaris pugnare licere, lege cavebatur. [1] Sicut Milciadi certamen equeſtre & gymnicum Cherſonitæ fecerunt, in quo nulli Lampſaceno pugnare permittitur. [2] Proditumque memoriæ fuit, à prima olympiade uſque vigeſimamſextam, Eleos Olympiaco ſemper certamini præfuiſſe: [3] in quo licet prius athletæ ſubligacula ferrent, poſtea Lacedæmonii decertantium corpora nudari, mox oleo perfundi edocuere. Primus enim qui nudare corpora in olympiis aggreſſus fuerit, [4] Hacantus Lacedæmonius fuiſſe traditur. Antea enim pudori ducebant, nudatis corporibus apparere in ludis. [5] In his quoque inſtitutum, ut qui largitione corruptis adverſariis, pugnarent, quique athletæ ad præſcriptum tempus non venirent, mulcta plecterentur: utque nefario ſcelere convicti, aut crimine damnati, nec in certamen venirent, neque ante commiſſionem ſpectaculi,

Cherſonitæ.
Elei certamini Olympico præfuere.
Quis primus nudaverit corpus in Olympiis.
Inſtituta in Olymp.

1 *Sicut Milciadi.*] Herodotus lib. 6. *Ei defuncto Cherſonitæ (ut mos eſt) conditori urbis ſacrificant, certamenque equeſtre ac gymnicum ſtatuto tempore celebrant, in quo nulli Lampſacenorum certare permittitur.*

2 *Proditumque memoriæ fuit.*] A Strabone lib. 8. & Pauſania lib. 5.

3 *In quo licet prius athletæ.*] Thucydides lib. 3. Divus Auguſtinus de Civitate Dei, lib. 14. cap. 17. & diximus & probavimus auctoritate Homeri in dd. legib. Connubialib. parte 4. n. 36. incip. *Sed & Dionyſius.*

4 *Hacantus Lacedæmonius.*] Dionyſius Halicarnaſſæus libro 7. non hunc *Hacantum*, ſed *Neanthum* vocat his verbis, *Poſt quos athlethæ graviorum leviorumque certaminum, nudi cætera, pudenda tantum tecti ſubligaribus campeſtribus: qui mos Romæ manet noſtro quoque tempore: ſicut olim fuit in Græcia, in qua nunc antiquatus eſt, orto à Lacedæmoniis initio. Primus autem nudavit totum corpus in Olympiaco ſtadio decurrens Neanthus Lacedæmonius Olympiade quintadecima: antea vero turpe habebatur apud omnes Græcos toto corpore nudo certare, ſicut colligere licet ex Homero teſtium omnium graviſſimo & antiquiſſimo, qui ſuccinctos inducit heroas.* Certe Ajacis & Ulyſſis luctam ludis in Patrocli honorem funebribus (Iliados libro 23.) deſcribens, ſic ait,

Tum ſeſe in medium cœtum duo magna dedere
Corpora heroum ſuccincta.

Atque etiam manifeſtius idem liquet ex Odyſſæa l. 18. ubi Irum & Ulyſſem facit pugiles his verſibus,

— Divus Ulyſſes,
Proſilit in medium fervens, partique pudendæ
Subligar injecit.

Mendicum porro metu tergiverſantem fingens, ſic canit,

Frigidus aſt Iro tetigit præcordia ſanguis,
Illi cunctanti licet, invito atque trementi
Subligar inducunt.

5 *In his quoque inſtitutum.*] Pauſanias in Eliacis.

ctaculi, ad immolandum accederent: quippe athletarum parentes, & omnem ſtirpem citra labem eſſe voluerunt. [1] Sorte quoque duci ad pugnandum paria athletarum, & de loco inter ſe pugiles decernere, exemplis ſæpe probatum eſt. Quæ ſortitio fiebat, ut calculis in urnam conjectis, binæ compares literæ inſciberentur: quique eductis ſortibus pares ſortiti erant, invicem committerentur. [2] Horum imaginem ludorum Cato Romam transtuliſſe dicitur, cum in theatro ſpectacula edidiſſet, victoribuſque non ex auro, ſicut olim, ſed ex oleaſtro, ſicut in olympicis, coronas propoſuiſſet. [3] Cujus exemplo Auguſtus poſt pugnam Actiacam, olympicorum imaginem & ludos illis æmulos apud Actium in ſinu Ambracio Apollini conſecravit, illorumque curam multis propoſitis coronis Lacedæmoniis demandavit. [4] Præter quos in agro Leontino, olympicos ludos

Sorte educebantur Athletæ.

Imago Olympiorum Romam à Catone translata.

Olympici ludi in agro Leontino.

1 *Sorte quoque duci.*] Lucianus in Hermotimo.

2 *Horum imaginem ludorum Cato.*] Sc. Uticenſis ex Plutarcho in vita illius

3 *Cujus exemplo Auguſtus.*] Tranquillus in Auguſto, c. 18. de his ludis ſic ſcribit, *Quoque Actiacæ victoriæ memoria celebratior & in poſterum eſſet, urbem Nicopolim apud Actium condidit ludoſque illic quinquennales conſtituit.* Inſtar (inquit Strabo Geographiæ l. 7.) *Olympiorum, ludi Actii deſignantur, Actio Apollini conſecrati, eorum curæ Lacedæmonii præfecti ſunt. Reliqui vici & circumhabitata loca, Nicopoleos juri attributa ſunt. Actia quoque ipſi Deo prius & à finitimis agebantur & certantibus coronæ proponebantur: hac autem ætate Cæſar Auguſtus honorificentius edidit.* Ad ludos hos Actiacos alluſit Virgilius lib. 3. Æneid. in honorem Auguſti ſic ſcribens,

Actiaque Iliacis celebramus littora ludis. *

Actium autem, auctore eodem Strabone ubi ſupra, ſitum eſt in faucibus ſinus Ambracii, celeberrimi inter omnes Europæos ſinus.

COLERUS.

* Vide & Dionem lib. 53. Ad hos ludos haud dubie alluſit idem Virgilius procemio lib. 3. Georg.

TIRAQUELLUS.

4 *Præter quos in agro Leontino.*] Diodorus Siculus lib. 4. aut aliorum ſupputatione 5. cap. 2. ubi de Hercule & duodecim ejus laboribus, cæteriſque ab eo uſque ad vitæ finem geſtis. *Per agrum,* inquit, *Leontinum pergens, pulchritudinem ejus regionis admiratus, apud eos, à quibus honore exceptus eſt, æterna ſui reliquit monumenta.* Paulo poſt. *Iolao nepoti templum ædificavit, oſtenditque quomodo honores ei ac ſacra annua fierent, uſque ad hoc tempus ſervata. Tanta vero ejus templi majeſtas habetur, reverentiaque, ut qui à ſuetis deficiant ſacris pueri, muti evadant & mortuis ſimiles. Iidem ſi voverint ſolida ſacrificia, ſuſcepto voto ſtatim fiunt à morbo liberi. Paliſtræ inſuper equorumque certamina quotannis, ad quæ publice omnes ſervi liberique conveniunt, inſtituere, &c.*

1 Fer-

ludos Herculi paleſtræ inſtitutos Diodorus memorat, qui ſi intermitterentur, ſacerdotes muti fierent: & ſi ſacra repeterent, liberarentur morbo. [1] Ferturque Sylla Olympiade quinta & ſeptuageſima ſupra centeſimam, athletas & reliqua ex olympiis certamina Romam traduxiſſe, & ſolum ſtadii curſum illis reliquiſſe. [2] Nero vero contra: namque agona muſicum Olympiis addidit, & primus præter aſſuetum celebravit: [3] in quibus aurigavit, [4] & coronam meruit. [5] Fuitque literis proditum (ſi libet credere) ab immolato tauro deo, quem Myiodem vocant, dum Olympiorum celebritas manet, muſcas ad unum catervatim Piſas concedere: rurſuſque ludis abſolutis, eodem reverti: [6] ſicut in Leucade apud Actium Apollinis, ubi Panegyri celebritas futura erat, muſcas, bove immolato, illius diſtentas cruore protinus evolare. [7] Alteri ludi, à Pythone interem-

Sylla Athletas ex Olympiis Romam traduxit. Nero in Olympiis. Myiodes. Pythii ludi.

1 *Ferturque Sylla.*] Appianus bellorum Civilium lib. 1. ſic ſcribit, *In hunc modum Romani regibus ſupra centeſimam Olympiadem in primis uſi, cum ab illis Democratia & annuis Conſulibus functi eſſent, aliis interjectis centum Olympiadibus iterum Reges experti ſunt, Olympiade apud Græcos quinta & ſeptuageſima ſupra centeſimam, nullo in Olympiis certamine præterquam ſtadii curſu edito. Athletas nempe & cætera ſpectacula Sylla Romam evocavit, veluti ſolamina quædam belli Mithridatici, aut Itali, excuſatione adhibita quaſi populum à calore reſpirare & refrigerari cuperet.*

2 *Nero vero contra.*] Suetonius in vita illius, cap. 23. & 24.

3 *In quibus aurigavit.*] Idem ibi. cap. 22.

4 *Et coronam meruit.*] Idem d. c. 24. Scribit Philoſtratus in 4. lib. cap. 8. de vita Apollonii, Neronem, relicta regia, in Græciam veniſſe, ſubjicientem ſe præconi in Olympiis, Pythiiſque: aitque eum viciſſe in Iſthmiis citharœdos & præcones. Vicit etiam Tragœdos in Olympiis, tunc cum de Iſthmo fodiendo dicitur cogitaſſe, ut ipſum navibus pervium redderet. In Olympiis ter victorem fuiſſe Neronem teſtatur idem Philoſtratus lib. 5. cap. 3. qui ait miſſos fuiſſe curſores uſque ad Gaditanos, qui juberent ſupplicationes fieri ob victoriam Neronis in Olympiis. *

COLERUS.

* De eodem Nerone eadem referunt Euſebius & Oroſius.

TIRAQUELLUS.

5 *Fuitque literis proditum.*] Apud Plinium lib. 29. cap. 6. poſt princ. Vide Pauſaniam lib. 5. & 8. ubi loquitur de Jove Muſcario. Cælius Rhodiginus lib. 23. cap. 30.

6 *Sicut in Leucade apud Actium.*] Idem refert Gregorius Gyraldus de Diis Gentium ſyntag. 7. nullo quoque auctore citato: ſed id eſt Æliani de Natura animalium lib. 2. c. 8.

7 *Alteri ludi à Pythone interempto Pythii dicti.*] Ovid. l. 1. Metam.

Inſtituit ſacros celebri certamine ludos
Pythia perdomitæ ſerpentis nomine dictos.
Hic juvenum quicunque manu, pedibuſque, rotave

Vice-

terempto Pythii dicti, in Apollinis honorem celebres fuere, à Diomede primum inſtituti, magna religione ſacri, in quibus victores lauro coronati triumpharunt: qui apud Delphos in Phocide, ubi templum Apollinis erat, magnopere culti concelebratique ſunt, in quibus comœdiæ & tragœdiæ, & alia fabularum argumenta ſpectatoribus exhiberi, atque ad ſpectandum tibia & cantu invitari ſolebant. [1] Tertii Iſthmii in Iſthmo Achajæ juxta Corinthum in Megarenſium ſinu delubro Neptuni inclyto, inter Ionium & Ægæum, à conventu totius Achajæ profuſis ſumptibus fiebant: qui in honorem Melicertæ ſeu Palæmonis, aut Portumni marini dei, manſere: quos quidem noctu à principio, mox die celebrari inſtitutum eſt. [2] Hos enim à The-

Præmium victoriæ.

Iſthmii ludi.

Vicerat, eſculeæ capiebat frondis honorem.

Plinius lib. 15. cap. 30. Luctarius interpres Statii lib. 6. in princ. ſic ſcribit, *Prima ergo certaminum genera hæc fuerunt: Olympia in honorem Pelopis: cujus victores oleaſtro coronantur. Pythia in honorem Apollinis: cujus victores lauro coronantur. Iſthmia in honorem Palæmonis, & Leucothoë marinorum deorum, cujus victores pinu coronantur. Nemea in honorem Archemori: cujus victores apio coronantur.* Ælianus de Natura animalium lib. 6. cap. 4. Aliter Strabo lib. 9.

1 *Tertii Iſthmii.*] Strabo lib. 8. *In Iſthmo*, inquit, *Neptuni, quem Iſthmium vocant, templum eminet, picearum arborum luco circumcluſum, ubi ludos Iſthmios decertantes Corinthii celebrare ſoliti ſunt.* Plinius lib. 4. cap. 5. Statius 1. Thebaidos poſt princ.

— Et geminis vix fluctibus obſtitit Iſthmos.
Ipſa ſuum genitrix, curvo delphine vagantem
Arripuit frenis: gremioque Palæmona preſſit.

Et ejus interpretes ejuſdem operis libro 4. poſt princ. ibi,

——— Quaque objacet alto
Iſthmos, & à terris maria inclinata repellit.

Rurſuſque lib. 6. poſt princ. ibi,

Mox circum triſtes ſervata Palæmonis aras
Nigra ſuperſtitio: quotiens animoſa reſumit
Leucothoë gemitus: & amica ad littora feſta
Tempeſtate venit: planctu conclamat uterque
Iſthmos: echioniæ reſponſant flebile Thebæ.

Itemque libro 7. in eum locum ſtatim poſt princ.

— Atque omne quod Iſthmius umbo
Detinet. ———

Et non multo poſt ibi,

—— Gemini maris incola narrat
Thebanum toto planxiſſe Palæmona ponto.

Solinus c. 12. Pauſanias lib. 10. Zenodotus in proverbio ἰνὺς ἄχη Servius in eum locum Virgilii l. 5. Æneid.

Et pater ipſe manu magna Portunnus euntem
Impulit. ———

2 *Hos enim à Theſeo.*] Plutarchus in vita illius. Solinus c. 12. Pauſanias in Corinthiacis.

Theſeus Iſthmiorum inventor.

Iſthmiorum religioſa obſervatio.

Theſeo æmulatione Herculis, qui Olympia inſtituit, primum inventos memorant, qui & quinquennales erant, tanta religione ſacri, ut cum eos Cypſelus tyrannus Corinthius intermiſſo more reliquiſſet, illorumque prope intermortua memoria eſſet, ne tanta celebritas prætermitteretur, Corinthii aliquanto enixius ex omni ſeculorum memoria ſolennes celebrarunt: [1] quos tanto deinceps ſtudio coluere, ut ne delata quidem Achaja à Lucio Mummio, & tota Corintho maximo bello convulſa, ab eorum ſpectaculis deſiverint. Cumque deſerta Corintho celebrandis ludis cives ſupereſſe nequirent, Sicyoniis proximis incolis, ne celebritas intermitteretur, cultum curamque demandarunt. In quibus præcipuus honor ſpectaculi [2] Athenienſibus datus: ſiquidem tantum ſpatii, quantum velum navis occuparet, ut cæteris præferrentur, ſubſelliaque præcipua haberent, cum Corinthiis conveniſſe dicuntur.

Præmia victorum.

Et quamvis in Iſthmo victores, [3] apii coronam præmium ferrent, [4] poſtea pinea coronari, [5] demum à Solone, ut qui Iſthmia viciſſet, centum drachmas: qui vero Olympia, quingentas ferret, cautum fuit. Præter quæ munera, hoc etiam victori tributum eſt; [6] ut victor ſtatua donetur, illi-

1 *Quos tanto deinceps.*] Hæc uſque ad ea verba *In quibus præcipuus*, ſunt Pauſaniæ lib. 2. non longe à princ.

2 *Athenienſibus.*] Plutarch. in Theſeo.

3 *Apii coronam.*] Diodorus Siculus l. 16. c. 21. Plutarchus in Timoleone, & l. 4. Sympoſiacon, & Diphilus apud Athenæum lib. 6. Dipnoſophiſtarum περὶ τοῦ σελίνου μάχεσθ'· ὥσπερ Ἰσθμίοισι.

4 *Poſtea pinea.*] Plutarchus in utriſque illis locis, & Plinius lib 15. c. 10. in fin. Interpres Statii lib. 6. Thebaid. in prin. Ælianus de Animalibus l. 6. cap. 1. Et hinc illud ejuſdem Statii Sylvarum lib. 5. in Epicedio ad patrem,

Nunc Atamentaa protectum tempora pinu.

Atamantæum pinum vocat coronam ex ludis Iſthmicis, quoniam hi ludi Iſthmici inſtituti erant in honorem Melicertæ filii Atamantis. *

COLERUS.

* Melicertes enim Palæmon dictus: ſicut idem etiam Palæmon.

TIRAQUELLUS.

5 *Demum à Solone.*] Plutarchus in vita illius.

6 *Ut victor ſtatua donetur:*] Vide ſupra in verbo, *Statuam Olympiæ dicari.*

[1] illique publice decernantur alimenta. [2] Si autem ter olympia viciſſet, ſtatuæ, quas iconas vocant, ſimilitudine membrorum expreſſa dicarentur. [3] Nonnunquam, ut cum quadrigis triumphantium more vectentur in patriam, [4] aut pro ampliori munere, coronis vittiſque exornentur: reverſurique disjecta parte muri urbes ineant: ſtatuaque in foro, & perpetua immunitate fruantur: adeo ut Græcis Olympionicen eſſe, majus cenſeretur munus, quam Romæ de hoſtibus triumphus. [5] Quod Romanis etiam in uſu fuit, ut athletas qui ſacris certaminibus coronam meruiſſent, vacatione munerum curæ tutelæque & perpetua immunitate donarent. [6] Quartos autem Nemeos à Nemea ſylva in Archemori honorem inſtitutos ferunt: [7] hic enim Lycurgi filius, Opheltes dictus, cui à ſerpente interempto, in patris ſolatium ludi manſere, quos dicunt Nemeos, quorum non minor apparatus & celebritas erat. [8] Tametſi à Molorcho, qui Herculem ſuſcepit hoſpitio, cujus filius à leone

Qui ter Olympia viciſſet.

Olympionices.

Ludi Nemei.

Cærimoniæ & certaminum genera.

1 *Illique publice.*] Vitruvius in prin. præf. lib. 9. *

COLERUS.

* Digna ſunt iſta Vitruvii, quæ adſcribantur. *Nobilibus*, inquit, *Athletis, qui Olympia & Pythia, Iſthmia, Nemea viciſſent, Græcorum majores ita magnos honores conſtituerunt, uti non modo in conventu ſtantes cum palma & corona ferant laudes, ſed etiam cum revertantur in ſuas civitates cum victoria, triumphantes quadrigis in mœnia & in patrias invehantur, è reque publica perpetua vita, conſtitutis vectigalibus fruantur.* Feſtus ait: *In Gymnicis certaminibus periodon viciſſe dicitur, qui Pythia, Iſthmia, Nemea, Olympia vicit: à circumitu eorum ſpectaculorum.*

TIRAQUELLUS.

2 *Si autem ter Olympia viciſſet.*] Plinius lib. 34. c. 4.

3 *Nonnunquam, ut cum quadrigis.*] Vitruvius ubi ſupra.

4 *Aut pro ampliori munere.*] Plutar. lib. 2. Sympoſiacon, & Suetonius in Nerone, c. 25. ubi loquens de Neronis triumpho ob muſicam victoriam, *Dehinc*, inquit, *diruto circi maximi arcu per velabrum forumque, Palatium & Apollinem petiit.*

5 *Quod Romanis.*] Ulpianus libro Digeſtorum 27. tit. 1. l. 8. de *Athletis* ſic ſcribit, *Athletæ habent à tutela excuſationem: ſed & qui ſacris certaminibus coronati ſunt.* Vide Budæum in *l. Athletas. ff. de his qui not. infa.* Alciat. in *l. unica. C. de athletis.*

6 *Quartos autem Nemeos à Nemea ſylva.*] Strabo lib. 8. Probus & Servius interpretes Virgilii in eum locum l. 3. Georg.

Cuncta mihi Alphæum linquens, lucoſque Molorchi.

7 *Hic enim Lycurgi filius.*] Pauſanias lib. 2.

8 *Tametſi à Molorcho.*] Probus & Servius ubi ſupra, & Lactantius interpres Statii lib. 4. Thebaidos, ibi,

Sacra Cleonæi cogunt vincta Molorchi.

leone interemptus fuerat, eo enecato, primum inſtitutos dicant, in quibus majorum imagines, ſicut in funebri pompa, longo ordine repræſentari, atque equorum curſu, ſimul *Præmium victoria.* diſco, cæſtu & paleſtra dimicari, [1] victoreſque apio coronari ſolebant: ideo quod ſuper hanc herbam reptantem puerum, à dracone interemptum ferant. [2] Inde fuit Græcis apii corona funeralis, majorumque ſepulchris ex apio coronas apponi, illoque ornari & tegi ſervatum eſt, quæ *Arion equus.* ſepulchrales dictæ. [3] In quibus Nemeis memoratur Arion equus pernicitatis eximiæ, excuſſo rectore Polynice, pal- *Citharœdorum certamen.* mam tuliſſe. Præter quos fuit Delphis citharœdorum certamen, quod & Pythia dixere, ad quod citharœdi tibicines & fidicines concurrebant: [4] & in Delo certamen à The- *Certamen in Delo.* ſeo inſtitutum, in quo novo exemplo palmæ victoribus dabantur. Romæ vero P. Cornelio Ruina, & C. Mario Rutilio conſulibus palmæ primum victoribus dari cœptæ. [5] Alexander vero Macedo è Perſa arbore coronas propoſuit

1 *Victoreſque apio.*] Plinius lib. 19. cap. 8. Luctatius interpres Statii, ubi ſupra lib. 6. Unde & illud Juvenalis Satyr. 8.

Hæc opera, atque hæ ſunt generoſi principis artes,
Candentis fœdo generoſa ad pulpita ſaltu
Proſtitui; Grajæque apium meruiſſe coronæ.

2 *Inde fuit Græcis.*] Plutarchus in Timoleone.

3 *In quibus Nemeis.*] De hoc equo Arione multa, aliorum auctoritate, Pauſanias lib. 8. Statius lib. 4. Thebaidos,

—— Volucres portis auriga ſub ipſis
Comit equos, & inde jugo luctatur Arion.

Idem hujus equi virtutem & alacritatem lib. 6. deſcribit hoc modo,

Ducitur ante omnes rutila manifeſtus Arion
Igne jubæ, Neptunus equo (ſi certa priorum
Famæ patet) primus teneris læſiſſe lupatis
Ora, & littoreo domitaſſe in pulvere fertur
Verberibus parcens: etenim inſatiatus eundi
Ardor, & hyberno par inconſtantia ponto.
Sæpe per Ionium: Libycumque natantibus ire
Interjectus equis, omneſque aſſuetus in oras
Cœruleum deferre patrem: ſtupuere relicta
Nubila, certantes Eurique Notique ſequuntur.

4 *Et in Delo certamen.*] Plutarchus in Theſeo.

5 *Alexander vero.*] Plinius lib. 15. cap. 13. ubi de pruno & ejus generibus ad fin. *Et ob id,* inquit, *Alexander illa coronari victores ibi inſtituiſſe, in honorem atavi ſui.*

ſuit primus. [1] Pergami autem & [2] Athenis fuit pugna gallinaceorum [3] & coturnicum, tanti decoris, ut ad illud tanquam gladiatorium munus effuſiſſimo ſtudio omnes convenirent. [4] Et certamen picturæ Corinthi & Delphis. Et [5] Æginæ ſacra certamina ab Æaco inventa, & Thebis Heraclea & Iolacea, Megaris vero Dioclea. [6] Et ob taurum à Theſeo interfectum, marathonea, in quibus phialam argenteam victor accipiebat: in Deliacis autem bovem, ſicut in certamine dithyramborum poëtis dabatur bos, vel tripos cum inſcripto epigrammate, [7] & Spartæ in certamine poëtarum, præmium ex farina & melle, quod ſyrmeam dixere. [8] In Panathenæis vero olei ceramum velut amplum precium victor accipiebat. [9] Ea quidem duplicia fuere: nam & magna quinto quoque anno, & minora ſingulis fiebant. [10] Apud Pellenen erat Apollinis agon, ubi ex argento propoſita præmia certantibus fuere, quæ theoxenion vocabant. [11] Et apud Platæas certamen gymnicum, in quo coronæ dabantur ex auro. [12] Et ludi eleutherii, quod illic

Gallinaceorum & coturnicum pugna. Picturæ certamen. Æginea. Heraclea Iolacea. Dioclea. Marathonea. Deliaca. Dithyrambica. Certamen poëtarum Panathenaica duplicia. Agon. Theoxenion. Gymnicum. Eleutherii ludi.

1 *Pergami autem.*] Idem Plinius lib.10.c.21. ad finem.

2 *Et Athenis.*] Ælianus Variæ hiſtoriæ libro 2. dicit à Themiſtocle id ceptum, Perſis ſuperatis.

3 *Et coturnicum.*] Lucianus lib. qui Anacharſis, ſeu de Gymnaſiis inſcribitur.

4 *Et certamen picturæ Corinthi & Delphis.*] Plinius lib.35.c 9. in princ.

5 *Æginæ ſacra certamina.*] Plutarch. in Theſeo.

6 *Et ob taurum à Theſeo interfectum Marathonea.*] De hoc alibi.

7 *Et Spartæ.*] Sed & ibi certamen erat verberum & plagarum. Statius lib.4 poſt princ.

Et Lacedæmonium Tyrræ lectura cruorem.

Et ibi Luctatius interpres, qui non multo poſt ſcribit, id certamen fuiſſe iuxta fluvium Eurotæ: glorioſiorem tamen illum fuiſſe, qui juxta præſcriptum numerum plagarum animæ non pepercerat, qui cum devoviſſet ſpiritum publice funerabatur & capite coronabatur. Sed & de his idem lib. 8. ejuſdem operis,

—— *Et pugnæ laudataque prælia matri.*

Ubi id verberum certamen dicit Oreſtem è Scythia in Laconiam tranſtuliſſe.

8 *In Panathenæis.*] De his ſupra ibi, *Sic Athenis Panathenæa.*

9 *Ea quidem duplicia fuere.*] Diximus ſupra ibid. ex Suida.

10 *Apud Pellenen.*] Idem nullo etiam auctore Cælius Rhodig. lib.18. c.5. At illud Pauſaniæ eſt lib.7. paulo ante fin.

11 *Et apud Platæas.*] Pauſanias l.9. poſt prin.

12 *Et ludi Eleutherii.*] Pauſanias l.9. non adeo longe à prin.

illic Græcorum copiæ Mardonium cum trecentis millibus Perſarum deleviſſent: [1] & apud Rhodios ludi, qui vocantur Halia: atque certamen hirundinum,& cornicum. [2] Erantque feſta Jovis Dialia [3] & Pandia: [4] ſicut Junonis Heræa, [5] Muſarum muſea, [6] Cereris demetria, [7] Mercurii Hermea.[8] In quibus chlænæ veſtes pelliceæ dabantur,quæ ſæpe in agonibus fuere præmia. [9] Gymnica quoque in honorem Androgei Minos ſtatuiſſe fertur, in quibus præmium victori pueros propoſuit. [10] Apud Nemeam vero obſcura quadam ambage [11] hippoſelinum dabatur donum, quibus muneribus cum præfatione virtutum victores donabantur. [12] Præter quæ fuerunt Promethea, ut currentes in

Halia. *Dialia.* *Pandia.* *Heraa.* *Muſea.* *Demetria.*

1 *Et apud Rhodios ludi.*] Idem, nullo quoque auctore laudato, Cælius lib. 16. c. 24.

2 *Erantque feſta Jovis Dialia.*] Legendum *Diaſia*, quæ idem ſignificat ac Jovialia Athenis celebrata, ut tradit Lucian. in Charidemo, & Suidas, & de his Ariſtophanes in Nebulis ἀτεχνῶς ἔπαθον τοῖσι Διασίοις, & Heſichius. Quæ & ipſa eidem διιπόλεια vocantur. Quæ autem ſint dialia intelliges ex Thucydide lib. 1.

3 *Et Pandia.*] Πάνδια feſta Atheniensium poſt Dionyſia in honorem ipſius Jovis, aut (ut alii dicunt) Lunæ, πάνδια τῆς σελήνης, vel Pandionis, cui tribus cognominis erat, ex Etymo.

4 *Sicut Junonis Heræa.*] Interpres Pindari tradit Argis ἡραῖα, id eſt, *Junonis ſacra* celebrari: in quibus Hecatombe, id eſt, centum boum ſacrificium fiebat: hujuſque celebritatis præmium fuiſſe æreum ſcutum & corona Myrtea. Et de hujuſmodi Heræis mentionem facit Livius 3. Decad l. 7. Juno autem ἥρα & ἥρη Græcis dicitur apud Homerum 4. Iliados poſt prin. & Platonem in Cratino, ubi ejus nominis rationem dicit. Et vide infra libro 6. cap. 4.

5 *Muſarum Muſea.*] Idem Rhodiginus lib. 17. c. 8.

6 *Cereris Demetria.*] Idem ibi, & Gyrald. de Diis Gentium ſyntag. 17.

7 *Mercurii Hermea.*] Idem Rhodiginus ibi.

8 *In quibus chlænæ.*] Strabo l. 8.

9 *Gymnica quoque in honorem Androgei.*] Plutar. in Theſeo. Gymnici autem ludi dicuntur in quibus corpora per gymnaſticam diſciplinam exercentur, quæ à Platone & Ariſtotele, principibus philoſophorum, veluti maxime neceſſaria in primis probantur.

10 *Apud Nemeam.*] In honorem Archemori Lycurgi Thracum Regis filii, ut diximus ſupra ex Statio l.b. 6. Thebaidos.

11 *Hippoſelinum.*] Id eſt, grande apium apud Dioſcoridem lib. 3. c. 95. Latini *oluſatrum* appellant, Columella, Pullum olus. *Atque oleris*, inquit, *pulli radix*. Vide Plinium lib. 19. c. 8.

12 *Præter quæ fuerunt Promethea.*] Id uſque ad verſiculum, *Eſtque animadverſum*, eſt Pauſaniæ in Atticis. Meminit hujus rei Herodotus, ſed obiter in Urania. Vide Eraſmum Chiliadis primæ cent. 2. in proverbio, *Curſu lampada trado.* Sed & (quod ſuperioribus addere potes) in Dio Macedoniæ urbe, Alexander Jovi & Muſis ſcenica fecit certamina, quæ ab Archaleo ſuperio–

in palæſtra, tedam ardentem geſtarent, eamque defatigatus proximo, iſque poſtea defeſſus alteri, & deinceps alius alii traderet, donec metam pertingerent. Ea quidem ara Promethei in Academia fuit, à qua ad urbem cum accenſis ejuſmodi facibus curſus erat. Eſtque animadverſum, Olympicum ſtadium in Hereis ludis, ſexta parte dempta, mulieribus patere. Currebant enim collecta tunica, ſolutis comis, dextro exerto humero. In quibus victrici oleæ corona erat præmium, & bovis portio Iunoni immolatæ. Ex his ergo ludis, cum Olympiaci & Iſthmii [1] quinquennales forent, & Nemæi ſingula trieteride fierent, ſolennes reliqui annui manſere, [2] quorum frequens luſus erat, jaculatio, jactus diſci, ſtadii curſus, palæſtra & ſaltus, quem pentathlum Græci vocant, Latini quinquertium, ipſoſque athletas, quinquertiones. Cumque victoribus dabatur corona, vetus erat mos, ut non illos qui vincerent, ſed illorum patriam per

Mulier Hereis curſus.

Pentathlon. Quinquertium. Quinquertiones.

periorum temporum Rege inſtituta fuerant, duravitque ea celebritas in diem nonum, cum Muſis ſingulis diem unum dedicaſſet. Auctor Diodorus Siculus l. 17. c. 1. ad fin. Idem Alexander vinariæ potationis certamen inſtituit, coronamque victori propoſuit apud Plutarchum in vita ipſius, & Q. Curtium lib. 10. Ælianus de Varia hiſtoria lib. 2. tradit ipſum Alexandrum in honorem Calani Brachmanis Indici Sophiſtæ, qui ſeipſum combuſſerat, certamina muſica, equeſtria & pugillatoria conſtituiſſe: uſitatam etiam domeſticamque concertationem in honorem Calani ſuperioribus certaminibus adjeciſſe, & potandi vini certamen inſtituiſſe, atque primas obtinenti præmium conſtituiſſe talentum, proximo triginta minas, tertio decem. In his victoriam conſecutus eſt Promachus. In Bacchi etiam feſto libationum, præmium ordinatum eſt ei, qui plus bibiſſet, corona aurea, &c.

1 *Quinquennales forent.*] Ut dictum eſt ſupra.

2 *Quorum frequens luſus erat.*] De his quinque ludis, vide quæ diximus lib. 1. c. 20. & lib. 3. c. 21. Sed his, quæ utrobique dicta ſunt, adde illud Simonidis diſtichon,

Ἴσθμια καὶ Πυθοῖ Διοφῶν ὁ Πίθωνος ἐνίκα
Ἅλμα, ποδωκείην, δίσκον, ἄκοντα, πάλην.

Id eſt ex Alciati noſtri verſione,

Iſthmia Pythonis Diophon & Pythia vicit,
Et curſu, & jaculo, ſaltibus, orbe, pale.

Et aliud quoque interpretis Pindari,

Ἅλμα ποδός, δίσκου τιβολὴ, καὶ ἄκοντος ἱερόν,
Καὶ δρόμος ἠδὲ πάλη, μία δ' ἄπλιτο πᾶσι τελευτή.

Quod & ſic vertit idem Alciatus,

Cum diſci jactu, ſaltus pedis, impetus haſtæ
Atque pale, & curſus ſtudium fuit omnibus idem. *

COLERUS.

* Referuntur & à Juriſconſulto Paulo de aleæ luſu lib. 11. Utebantur & halteribus in ſaltu, de quibus Pauſanias Eliacor. lib. 1.

 1 Pro-

per præconem coronari magna voce pronunciarent, mox ipſi præconi alter præco ante ludorum miſſionem coronam daret. Athenis vero lex jubebat, ut ſi quis coronaretur à ſenatu, in ſenatu præconium fieret: ſi à populo, in concione. [1] Proditum quoque memoriæ eſt, apud Naſamones à virginibus edi certamen quotannis ad Tritonidis paludem, quæ non curſu, ſed pugnis & fuſtibus certabant: ex quibus ſi qua ictu concidiſſet, falſa cenſebatur virgo: victrix vero, armata vectabatur curru. Sed quod Græcis olympici fuere, hoc nimirum Romæ (quantum opinione auguror) Circenſes fuiſſe crediderim: quippe agonici Circenſes apud Elidem in honorem Jovis Olympici pariter inventi inſtitutique ſunt. Inde Romam advocatos putarim. [2] In Elide enim juxta fluminis ripam anguſto tramite, altero latere urgente flumine, altero poſitis gladiis, ut utrinque præſens exitium eſſet, bigarum curſu certabatur, dimicatione pernicioſa adeo, ut intra præſcriptum illas coërcere neceſſe foret; unde Circenſes dicti. [3] Plerunque unius equi curru,

Virginibus apud Naſamones edebatur certamen.

Ludi Circenſes.

Circenſes unde dicti.

TIRAQUELLUS.

1 *Proditum quoque memoria eſt.*] Imo vero Auſes ex Herodoto libro 4. non adeo longe à fin. & de his quoque nonnihil Pomponius Mela lib. 1. c. 7. loquens de incolis Tritonis amnis. Nam & Auſes circum Tritonem habitant, ut dicit idem Herod. ubi ſupra.

2 *In Elide enim.*] Hæc uſque ad verba, *Plerunque unius equi*, ſunt Servii in 3. Georg. ibi,

Centum quadrijuges agitabo ad flumina currus.

Ubi præterea dicit alios à circumeundo Circenſes vocari putare. Et idem propemodum ſcribit in lib. 8. Æneid. ibi,

— *Magnis circenſibus actis.* *

COLERUS.

* Gloſſarium vetus Ἱππικὸς τόπος circus circenſis. Idem & ἱππόδρομος dicitur.

TIRAQUELLUS.

3 *Plerunque unius equi curru, qui Celes.*] Celetes vocabant eos, qui ſingulari, ſive uno equo currebant, ut dicit Budæus in *l. athletas, ff. de his qui not. infam.* & ante eum interpres Ariſtophanis, qui & equum, quo hi Celetes currebant, *Monatora* Græcis dictum tradit. De his autem Plinius l. 34. c. 5. *Equeſtres*, inquit, *utique ſtatuæ Romanam celebrationem habent, orto, ſine dubio, à Græcis exemplo.* Sed illi Celetas tantum dicebant in ſacris victores. Poſtea vero & qui bigis vel quadrigis viciſſent. Et hinc idem Plinius ejuſdem libri c. 8. in duobus locis, *Celetizontes*, inquit, *pueri dicti ſunt, qui ſcilicet equorum ſingulorum certamine delectabantur.* Palephatus autem ubi de Centauris loquitur, *Juvenes* (inquit Græce quidem, ſed hoc ſenſu) *quidam è radice montis profecti, à vico quodam vocato Nebula, excogitant equos Celetas condocefacere, in hiſque ſedere: nam ante id tempus neſciebant in equis ſedere, ſed ſolum curribus utebantur.* Ex quo intelligis

curru, qui Celes, [1]aliquando ſimplici biga, quæ Sinoris dicta eſt, pugna committebatur. [2] Quibus poſtea acceſſere calpæ & apenæ. Calpæ currus trahebatur equa, apenæ mulas jugabat. [3] Nero vero in olympiis non bigis, ſed decemjugi curru aurigaſſe & victor fuiſſe proditur. [4] Milciades vero quadrigario curriculo olympicam palmam reportavit. Traditumque memoriæ eſt, Romæ quadrigas ex aſinis immenſo conſtitiſſe, adeo ut quadrigæ quadringentis millibus venirent. [5] Ibi quoque formæ certamen haberi, victorque annis donari, & ad templa vittatus deduci, myrtoque coronari ſolebat: ſicut [6]in Cereris Eleuſinæ feſto prope Alpheum, ſpeciei certamen erat: in quo animadverſum, [7] Tenedias mulieres, omnium quot ſunt in Aſia, venuſtatis palmam tuliſſe, tametſi Hypepas tanquam venuſtatis præcipuæ, alii celebrarint, [8] & Homerus formoſiſ-

Calpæ. Apenæ. Formæ certamen. Certamen in feſto Cereris de ſpecie venuſtate.

ligis non ſolum eum qui equo uno inſidet: ſed ipſum quoque equum, ſingularem dici Celetem. Nam & apud Homerum Iliad. 4. Celes equus dicitur, qui ſolus agitatur, quaſi Monampyx, ut nonnulli dicunt. Aliis autem *Μονάμπυξ jubatus*, ut apud Euripidem *Μονάμπυκες πῶλοι*, id eſt, *κέλητες*. Cæterum Gellius lib. 10. cap. 25. inter genera navium *celoces* numerat, quas, ut dicit, Græci celetes vocant, ſcilicet à ſimilitudine equorum Celetum, ut plerique omnes intelligunt.

1 *Aliquando ſimplici biga, quæ Sinoris dicta eſt.* Legendum eſt *Synoris* ex Ariſtophanis interprete in Nebulis, qui ita ſcribit, *Συνωρὶς eſt currus non plenus, ſed ex duobus junctus equis, quem nunc diphron vocamus.* Vide Rhodiginum lib. 21. c. 31.

2 *Quibus poſtea acceſſere Calpæ & Apenæ.*] De quibus, & quid inter eas interſit, videbis apud Pauſaniam l. 5. & eundem Rhodig. d. l. 21. c. 31.

3 *Nero.*] Suetonius in vita illius, cap. 24.

4 *Milciades.*] Herodotus lib. 6. non ita longe à prin.

5 *Ibi quoque formæ certamen.*] Non intelligas Romæ, de qua poſtremo loquutus eſt, ſed apud Eleos, de quibus ante loquutus fuerat. Et ejus rei teſtis eſt Theophraſtus & alii, quos in id citavi in legibus Connubialibus parte 2. n. 49. incip. *Hinc multa.*

6 *Sicut in Cereris Eleuſinæ.*] Nicias in Arcadicis, & ex eo Athenæus l. 13. tit. *Certamina de pulchritudine*, & diximus ubi ſupra proxime quo in loco videbis, & alia pulchritudinis certamina.

7 *Tenedias mulieres.*] Nymphodorus in Aſiæ navigatione, & ex eo Athenæus d. l. 13. c. 37. in fine, *Omnium*, inquit, *quæ alibi naſcuntur, pulcherrimas mulieres eſſe in Tenedo inſula Troica affirmat.*

8 *Et Homerus.*] Lib. 2. Iliados in Catalogo,

Οἵ τ' εἶχον Φθίην, ἠδ' Ἑλλάδα καλλιγύναικα.

Quique habitant Phthiam, & Hellada pulchras mulieres habentem.

Adde & Achæidæ ex eodem l. 3. ejuſdem operis,

Circenſes Romã tranſlati.

Ritus Circenſium ludorum.

moſiſſimas in Hellade aſſeveret. Romam deinde Circenſes tranſlati, poſitis metis, non autem gladiis, eximie culti celebratique ſunt, in quibus [1] ſeptem fuere curricula ſolennia (nam ſepteno circuitu currebant aurigæ) [2] & vigintiquinque miſſus, [3] quę Domitianus ad quinta ſpatia corripuit: miſſus vero, ad centenos propagavit, uterque ſingulos quinos miſſus, ſæpe Romani principes [4] venationem dedere, [5] aut Trojæ decurſionem. Ultimus vero, quod ex collatione populi fiebat, ærarius dictus. [6] Equis enim mira velocitate currentibus inſidentes, leviſſimos currus ingenui pueri curſu quam citatiſſimo agitabant, qui præcipua arte ſatis gnari doctique erant examuſſim ſervare normam, ne ipſi aut quadrigæ agitatæ, aliquo. t emporis puncto metas contingerent, utque per ſingulos miſſus, idem currus per quinta ſpatia ſine offenſione circuiret. [7] Quæ quidem metæ cum antea ligneæ fuiſſent, Claudius auratas inſtituit. [8] Fuitque moris, ut ante commiſſio-

Metæ in circenſibus.

Factiones quatuor Circenſium.

Ἄργος ἐς ἱππόβοτον, καὶ Ἀχαΐδα καλλιγύναικα.

Argos in equiferum, & Achajam pulchras mulieres habentem.

1 *Septem fuere curricula ſolennia.*] Propertius lib. eleg. 24. ad Cynthiam,

Aut prius infecto depoſcit præmia curſu,
Septima quam metam triverit arte rota?

Seneca ad Lucilium lib. epiſt. 4. Gellius auctoritate Varronis in l. 3. c. 10. Lactantius lib. 7. c. 27. eodemque ult. in prin. Caſſiodorus Variarum lib. 3. epiſtola, cujus initium eſt, *Quantum hiſtrionibus.*

2 *Et viginti quinque miſſus.*] Servius auctoritate Varronis lib. 3. Georg. ubi ſupra citavimus.

3 *Quæ Domitianus.*] Suetonius in vita illius, c. 4. ubi de ſpectaculis per eum editis loquens, ſic ſcribit, *In hoc Circenſium die, quo facilius centum miſſus peragerentur, ſingulos à ſeptenis ſpatiis ad quina corripuit.*

4 *Venationem dedere.*] Idem Suet. in C. Julio Cæſare, c. 39. in Auguſto, c. 43. in Claudio, c. 21. & in Nerone, c. 7. in fin.

5 *Aut Trojæ decurſionem.*] Suetonius in locis nuper citatis, & præterea in Nerone, cap. 7. Cornelius Tacitus lib. 11. *Sedente,* inquit, *Clodio Circenſibus ludis, cum pueri nobiles equis ludicrum Trojæ inirent, interque eos Britannicus Imperatore genitus, & L. Domitius adoptione mox in imperium & cognomentum Neronis adſcitus, favor plebis acrior in Domitium loco præſagii acceptus eſt.* Virgilius lib. 5. Æneid.

Trojaque nunc, pueri Trojanum dicitur agmen.

Et vide inferius lib. 6. c. 19.

6 *Equis enim.*] Suetonius in Cæſare, c. 39.

7 *Quæ quidem metæ.*] Suetonius in Claudio, cap. 21. aut tophinæ, ſive ex topho lapide, ut idem dicit, atque etiam Livius 1. Decad. lib. 7.

8 *Fuitque moris.*] Caſſiodorus ubi ſupra,

miſſionem Circenſium, miniſtri cum equis deſultoriis miſſus exituros nunciarent. [1] In his quoque quatuor factiones pro anni temporibus, videlicet veneta quæ cerulea, praſſina quæ viridis dicta eſt, alba, & roſea, miro faventium ſtudio coli celebrarique ſolitæ ſunt. Viridis enim color, veri dicatus erat, æſtati roſeus, hyemi venetus, albus autumno. Nonnulli vero per elementa colores diviſere: quippe hyacinthus aëri dabatur, coccus ætheri, byſſus terræ, purpura mari. [2] Pannoque verſicolore per ſingulas factiones certabatur, in quibus ſpectantium favor & aura popularis, gratiaque & ſtudium, ad victoriam multum loci dedit, nam tanto faventium ſtudio hinc inde certabatur, quum ſuos quiſque clamore & plauſu foveret, ut magis ſtudio & colore panni, ac favore quo affecti erant, quam vera virtute niterentur: iſque popularis favor & gratia non dubiam plerunque victoriam dedit: adeo ut non populus modo, ſed & principes ingenti ſtudio & gratia factionum contenderent: [3] ſiquidem Vitellius venetæ factio-

ſupra, & vide Suet. in Cæſare, d. c. 39.*

COLERUS.

* Equos iſtos Græci *ἀμφίππους*, quod binos ducentes equos, ab altero in alterum ſubinde ſaltabant, ſed & *παραβάτας* & *ἀποβάτας* vocabant. Cicero pro Murena: *Neſcio quo pacto mihi videtur prætorius candidatus in conſularem, quaſi deſultorius in quadrigarum curriculum incurrere.* Iſidorus lib. 18. cap. 38. *deſultores nominati, quod olim prout quiſque ad finem curſus venerat deſiliebat & currebat: ſive quod de equo in equum tranſiliebat.*

TIRAQUELLUS.

1 *In his quoque quatuor factiones.*] Chreſtodorus poëta Thebanus in Græcorum epigrammatis. Et Sydonius Apollinaris in Hendecaſyllabis,

— Micant colores:
Albus & venetus virenſque rubenſque.

Et Caſſiodorus Variarum lib. 3. epiſt. ſupra deſignata. Et de viridi eſt etiam illud Juvenal. Satyr. 11. ad finem,

Totam hodie Romam circus capit, & fragor aurem
Percutit, eventum viridis quo colligo panni.
Nam ſi deficeret, mæſtam attonitamque videres, &c.

Ubi vide Joannem Britannicum, interpretem.

2 *Pannoque verſicolore.*] Vide Plinium libro epiſtolarum 9. epiſt. 6. ad Calviſium, & Caſſiodorum ubi ſupra, & Paulum Diaconum lib. 4. Hiſtoriæ Longobardicæ, cap. 11. ubi ſcribit imperante Phoca Praſinos & Venetos per Orientem, & Ægyptum civile bellum feciſſe, ac ſe mutua cæde proſtraviſſe. Et huc quoque pertinet illud Juvenalis nuper citatum.

3 *Siquidem Vitellius.*] Suetonius in vita ipſius c. 14. *Quoſdam*, inquit, *& de plebe ob idipſum, quod Venetæ factioni clare maledixerant, interemit, contemptu ſui, & nova ſpe id auſos opinatus.*

1 *Cali-*

factioni ita addictus erat, ut eos per æqua & iniqua amplo favore proſequeretur, adeo ut quoſdam, qui clare maledixerant, occidi juberet. Sicut praſſinæ deditus erat [1] Caligula, [2] & Nero Cæſar. [3] Caligula enim ſeſtertium vicies agitatori Cythico contulit. [4] Nero vero quum quereretur tractum praſſinum agitatorem, & ob id jurgaretur à magiſtro, de Hectore ſe loqui mentitus eſt. [5] Fertur autem Verus Antoninus à venetæ factionis hominibus, quam odio execrabili proſequebatur, intoleranda probra & contumelias tuliſſe, quod contra eos praſſinæ ſtuderet, illoſque ſtudio & commodis proſequeretur. [6] Caracalla vero quum in aurigam, cui ſtudebat, populus cavillatus eſſet, exercitum immiſit, & pœnas exegit. [7] Ad has quatuor factiones, alias aurati purpureique panni Domitianum addidiſſe Suetonius memorat. Erantque Circenſium duo genera: Patricii, qui per patres: plebeji, qui per plebem agebantur ſtato die, menſe Novembri, quos Claudius Imperator ſæpe commiſit & celebravit. In quibus præter ſpectacula etiam deorum ſimulachra, [8] nonnunquam

Factionibus quatuor duæ additæ.

Circenſium duo genera.

1 *Caligula.*] Suetonius in vita illius, cap. 55. *Praſinæ factioni ita addictus & deditus, ut cœnaret in ſtabulo aſſidue & maneret.* Dion quoque in vita ipſius ita ſcribit, *Adeo autem ſtudebat homini viridi veſte induto, cui ex colore ejus veſtis Praſinus nomen fuit, ut noſtris etiam temporibus locus, ubi ille currus agitabat, Cajanus appelletur.*

2 *Et Nero.*] Suetonius in vita illius, cap. 22.

3 *Caligula enim.*] Suetonius in Caligula, cap. 55. *Agitatori Cythico* (aut, ut alii legunt, *Etyco* *) *commeſſatione quadam in apophoretis vicies ſeſtertium contulit.*

COLERUS.

* Alii & optimi libri habent *Eutycho*: quod doctiſſimis probatur, ut Auguſto cap. 96. Et conſentit Joſephus. Martialis quoque meminit cujuſdam *Eutychi.*

TIRAQUELLUS.

4 *Nero vero.*] Idem Sueton. d. c. 22. vitæ ipſius.

5 *Fertur autem Verus Antoninus.*] Julius Capitolinus in vita illius.

6 *Caracalla vero quum in aurigam.*] Herodianus l. 4. *Denique* (Græce quidem, ſed in hunc ſenſum, ut vertit Politianus) *id quod nunquam alias factitatum, cum Circenſes ſpectante eo populus Rom. in aurigam, cui ſtudebat, neſcio quid cavillatus eſſet, ratus ſibi contumeliam illatam, repente omnem exercitum facere impetum juſſit in populum, ac raptare & occidere quicunque in aurigam dixiſſent.*

7 *Ad has duas factiones.*] Suetonius in Domitiano, cap. 7. *

COLERUS.

* Xiphilinus non habet auratum & purpureum, ſed χρυσοῦν, ϗ τὸ ἀργυροῦν.

TIRAQUELLUS.

8 *Nonnunquam Imperatorum.*] Tacitus lib. 2. ubi de Germanici ſtatua loquitur,

Imagines in Circenſibus elatæ.

nunquam Imperatorum & Ducum imagines habitu triumphali, ob ſtudium favoremque popularem erga Principes, equeſtres aut pedeſtres, aliquando victorias cum palmis, ferculaque & tenſa, curruſque elephantorum produci, & prælata pompa efferri ſolebant. [1] Quare Germanici equeſtrem ſtatuam ex ebore, Circenſi pompa prælatam comperimus. [2] Et Antoninus defunctæ Fauſtinæ imaginem cunctis Circenſibus præferri voluit. Quæ quidem imagines nonnunquam aureæ, vel argenteæ, plerunque erant gypſeæ, aut ex ebore. In quo illud adnotatum fuit, ut loca per quæ pompa & deorum ſimulacra vectabantur, ne recondita ſacra è cœnaculis deſpicerentur, oraculo moniti, velis cooperirent. [3] Prævaluitque mos, ut prætor aliusve magiſtratus, qui ludis præerat, mappam aurigis mitteret, & curſus ſignum daret, quod erat futurorum Circenſium initium: id quod à Nerone certo eventu cœptum (ut Caſſiodorus ait) fluxit ad poſteros. Poſt quos adnumerantur Circenſes cereales & [4] ſeculares, [5] atque alii navales, ubi in circo maximo immiſſo euripo, naves metis appoſitis, ne illas contingerent, curſu præcipiti concurrebant. Illud utique non in poſtremis fuerit, quod tam in Circenſibus quam ſacris certaminibus, magna cura ſervatum eſt, ut qui intempeſtive ſurgunt, aut qui ante alios exeunt, colaphis cædantur: quodque qui coronam meruiſſet,

Munera illius qui Circenſibus præerat.

Cereales.

Circenſes.

Seculares.

Navales.

Obſervationes aliquot in Circenſibus.

quitur, *Honores (ut quis amore in Germanicum) aut ingenio validus, reperti decretique: ut nomen ejus ſaliari carmine caneretur, ſedes curules ſacerdotum Auguſtalium locis, ſuperque eas querceæ coronæ ſtatuerentur, ludos Circenſes eburna effigies præiret.* Suetonius in Tito, c.2. de Britannico loquens, *Quorum*, inquit, *omnium mox memor, ſtatam ei auream in palatio poſuit, & alteram ex ebore equeſtrem, quæ Circenſi pompa, hodie quoque præfertur, dedicavit, proſecutuſque eſt.*

1 *Quare Germanici.*] Id jam diximus in præced.

2 *Et Antoninus defunctæ Fauſtinæ.*] Scilicet *Pius* ex Julio Capitolino in vita illius.

3 *Prævaluitque mos.*] Id uſque ad verſic. *Poſt quos*, eſt Caſſiodori lib.3. Variarum, & vide ſupra lib.2. cap.25.

4 *Seculares.*] De quibus Suetonius in Auguſto, cap. 31. ubi juvenes & puellas prohibuit nocturnis Secularium ludorum ſpectaculis, niſi ſecum haberent aliquem ex propinquis atque neceſſariis, ſeniorem, qui veluti cuſtos & moderator cohiberet à probro. Et in Claudio, cap.21. & in Domitiano, cap.4.

5 *Atque alii navales.*] Suetonius in Cæſare, c.39. ubi de variis ſpectaculis,

Cum quo nullus in certamen prodire vellet.

ruiſſet, tanquam ad ſupremum faſtigium ventum foret, nihil ultra de virium aut artis incremento ſperaret: utque non minus bonos forteſque viros, qui ad certamen provocarent, neque cum quo certaretur invenirent, quum nemo luctari aut congredi audet, quam eos qui fortiter pugnaſſent & viciſſent, merita palma, aut poſito conſtitutoque præmio donarent. Neque enim minus coronari pugiles qui abſque ſudore in certaminibus, quam qui pugnando palmam aſſequuti ſunt, cavebatur: licet adnotatum quandoque exemplis legamus, ut ſi athleta eo fortitudinis proceſſerit, ut non inveniret parem, plures uni objicerentur, cum quibus periculum faceret & decertaret. Nam ut victor quis declaretur, & victoriæ inſigne ferat, æmulo opus eſſe dixerunt. [1] Neque prætereundum, Gymnica certamina Eleis præcipua fuiſſe, Thymelica Corinthiis, Scenica Athenienſibus.

Unus duobus commiſſus.

culis, per eum editis, diſſerit, & Plinius lib. 8. c. 7. in vita Heliogabali.

1 *Neque prætereundum Gymnica.*] Hæc omnia, uſque ad finem, ſcribit Cælius Rhodiginus lib. 8. c. 8. hæc legi ex vetere Græcorum auctore, quem non nominat. Adde ſuperioribus ex Strabonis lib. 15. Chalcidibus lucum imminere, Alexandro Philippi filio dicatum. Hoc in loco certamen Alexandria nuncupatum ab univerſa Ionia celebrabatur.

CAPUT IX.

Mira exempla, quæ in montibus & lapidibus hodie viſuntur, unde originem & cauſas duxerint.

Philoſophorum opiniones de rerum principiis.

INgens cupido animos ſtimulavit illorum, qui rerum naturæ originem & cauſas diligenti æſtimatione ſcrutati ſunt, quod orbis hujus quem incolimus, immenſi & inexplicabilis, totiuſque naturæ rerum, cujus æternam vertiginem & irrequietum ambitum videmus, principium & origo ſit: quod equidem immenſæ quæſtionis fuit. [1] Thales ille

TIRAQUELLUS.

1 *Thales ille Mileſius.*] Hæc uſque ad verſic. *Indi & Brachmanes*, ſunt Plutarchi l. 3. de Placitis philoſophorum c. 3. & aliorum quos tibi citavimus in noſtris legibus Connubialibus gloſſ. 5. num. 20. incip. *nam & qui*, & ſeq. & in Commentariis Nobilitatis cap. 31. num. 533. poſterioris editionis incip. *quid philoſophorum pugnas.*

1 *Indi*

ille Mileſius inter ſeptem præcipue celebratus, cum quo ſacerdotes Ægyptii, & vates Pindarus, ex humore omnia conſtare dixerunt, Anaximenes ex aëre, Heraclitus Epheſius, Stoici, & Parmenides ignem, Anaximander Mileſius infinitatem, Pythagoras numeros, Empedocles Agrigentinus quatuor elementa, Plato Deum & Hylen, unde elementa derivantur, Xenophanes aquam ſimul & terram, rerum originem principiumque duxerunt. Epicurus autem, Leucippus, & Democritus Abderites, ex atomis, ſive ex parvis minutiſque corporibus temere concurrentibus, in unum confuſis & condenſatis, omnium elementorum vim atque ſubſtantiam, rerumque formas, & figuras oriri dicunt. [1] Indi & Brachmanes præter quatuor elementa, quintam naturam, ex qua cælum & ſidera conſtarent, *Quinta eſſentia.* effinxerunt: hancque rerum machinam, & hunc terræ globum, quem incolimus, quandoque indigeſtum & confuſum, nullo rerum diſcrimine, aut ordine, olim unum chaos *Chaos.* extitiſſe: poſtea divino conſilio & delectu, ſive ex parvis hujuſmodi corporibus & ſempiterna illa incurſione atomorum, ſive quia graviora in profundum, levia vero cæleſti labefactata motu, & ancipiti contentione diſtracta, natura volente, in altum evolavere, hanc rerum faciem, & hunc quem haurimus aërem, iſtamque quam incolimus *Elementorum commiſtio.* terram, mutuo licet contrario fultam nexu, ex illa illuvione & turbulenta confuſione emerſiſſe: & prout plus minuſve illius denſatæ materiæ, vel humoris fuere participes, ita montes & edita, nunc convalles & depreſſa, modo ma-

ria

1 *Indi & Brachmanes.*] Strabo l. 15. Rhodiginus lib. 18. c. 31. Quod autem dicitur *unum chaos* Heſiodi eſt in Ergis, quem potiſſimum ſequitur Ovid. lib. 1. Metamorph.

Ante mare & terras & (quod tegit omnia) cælum,
Unus erat toto naturæ vultus in orbe,
Quem dixere chaos, rudis indigeſtaque moles,
Nec quicquam niſi pondus iners, congeſtaque eodem
Non bene junctarum diſcordia ſemina rerum, &c.

Chaos etiam Heſiodus in Theogonia omnium rerum initium vocat, quod ante omnes deos, deaſque natum ſit. Sex. Pompejus lib. 3. appellat, ex ſententia Heſiodi, confuſam quandam ab initio unitatem, hiantem, patentemque in profundum, ex eo & χάνειν Græci, & nos *hiare* dicimus.

1 *Here-*

ria & flumina, fonteſque & lacus, campoſque ac diverſas rerum facies, & tanta naturæ miracula, ſummum illum artificem & rectorem Deum, omnium conditorem, tantæque molis fabricatorem, divino magiſterio examinato modo effeciſſe: humoremque in undas, leviaque in aëra & ignes, quodque minus defæcatum erat, in terras divina ſorte diſtincta receſſiſſe: donec ad certam iſtam ſolidamque pervenit ſpeciem, aëremque quo fruimur, quemque incolimus & haurimus. In hiſque forte eveniſſe, ut pleraque alterius ſpeciei & formæ, in tantæ machinæ molitione cum terra ſimul coaluerint: hujuſque rei argumentum eſſe, quod terram mobilem & ſolubilem, paulatim confuſam, longiſſimo ævo in lapides dureſcere, diverſarumque rerum ſpecies intra lapidum viſcera unum corpus effici: illaque ſimul in omni æternitate condenſari, ac diverſas facies quotidie artificem naturam moliri videmus. Quare diverſi coloris marmora, in quibus miſturas inexplicabiles in uno nunc corpore concretas inſpicimus, quandoque disjuncta & ſeparata, multiplicium corporum fuiſſe facile crediderim: quæ quidem res, illius primæ originis & coacervationis indubia argumenta præbet: ſive quod nonnulli tradunt, diverſis cardinibus inductis aquis, vel mari ſedibus ſuis excito, ſeu nimbis effuſis, diluvio quondam inundaſſet mundus: poſtea cum fluctibus & mari omnia miſcerentur, deſitis tempeſtatibus, & terræ ſitu defæcato, poſt tot aquarum moles & agitationes fluctuum, ſolidas apparuiſſe terras: propterea in montibus, quamvis longe à mari, ea quæ in littoralibus vadis cernuntur, nunc inveniri: & quamvis mediterranea, ſpecie tamen littorali apparere. In memoria mihi eſt, lapidem duri marmoris non unius coloris vidiſſe in montibus Calabris, longo à mari receſſu, in quo multiplices conchas maris congeſtas, & ſimul concretas cum ipſo marmore, in unum corpus coaluiſſe videres: quas quidem oſſeas & non lapideas eſſe, & quales in littoralibus vadis inſpicimus, facile erat cernere. Quod ſi marmor

Lapidum diverſæ ſpecies unde productæ.

Conchæ in montibus.

mor in fruſta diſſectum reſecaſſes, etiam multiplices conchas ſingulis fruſtis quaſi nativas conſidere, & cum lapide una diſcindi videres. Quod profecto multum præſtat argumenti, diſſimilia corpora disjuncta prius, poſtea colluvione rerum miſtæ & longo ævo coacervata coaluiſſe. Quod genus marmoris, in quo conchylia videantur, plurima in Theſſalia & Hæmonia præcipue apparere auctores memorant: atque in Ægypto ſalſuginem eſudare. [1] Herodotus tradit, ita ut in collibus editioribus, ea quæ mari incito expuuntur, facile conſpiciantur. Apud Megarenſes quoque & omnem Macedoniam, ex rupium præruptiſſimis ſaxis lapides excavari nonnulli teſtati ſunt: in quibus pleraque ſpecie appareant littorali, multaque ædificia & magnas moles ex illis conſtrui. Jovianus Pontanus ad hoc ævi vir haud dubie clarus ingenio factiſque, cum pleriſque nobilibus, præſente me, ſermocinabatur, ſe in promontorio Pauſilypi juxta Neapolim, vi tempeſtatis, ingenti lapſu proruto monte vidiſſe in medio abſciſſi collis trabem ligneam, undique latere montis duro lapide cinctam, cum montis dorſo concreviſſe, & in unum corpus coaluiſſe: & hanc rem mirificam, quæ non minore miraculo fuit, quam conchylia in montibus, non uni tantum ſpectaculo fuiſſe. Sed ne quis hoc fictum commentum arbitretur, pervulgata res eſt, paucis ante nos ſeculis, dum Neapoli marmora ædificii cauſa diſcinderentur, adamantem miræ ſplendidum, non nativa vena, aut rudi & informi, ſed abſoluta artificis manu confectum & perpolitum, mira cælatura & arte, in medio marmoris concretum fabros inveniſſe, eumque pro miraculo Regi dono datum, inter cubiculi arcana conſpicuum fuiſſe, hodieque inter illuſtria adnumerari. [2] Præter quæ, mira profecto ſunt quæ à pleriſque digna memoratu produntur. Palamedes amicus meus, cal-

Sali in montibus.

Trabs cum lapide concreta.

Adamas cælatus in marmore repertus.

1 *Herodotus.*] Libro 4.
COLERUS.

2 *Præter quæ.*] Jul. Scaliger in libris de Subtilitat. teſtatur ſe inveniſſe in ilice ferrum. & talia ibi plura videbis.

calcariæ fornacis præcipuus artifex, ingenio gnavo & induſtrio, auctor alioqui gravis, ſæpe mihi retulit, ſe dum marmora diſcinderet, in medio ſilicis, quæ niſi vi malleorum dirumpi haud facile poterat, oleum quaſi in vaſe concluſum inveniſſe, odoris immenſi, & aſpectu jucundo, cui medica vis fuiſſe dicebatur: quo effuſo, manus ſibi diu miro odore fragrarunt. Quod ego quo pacto, ſtante ſemper ſolida illa materia, illic coagulari aut occludi potuerit, non equidem ſcio. Nos etiam apud auctores legimus, ſi vera tradunt, [1] in Chiorum lapidicinis diffiſſo ſaxo, caput effictum Paniſci apparuiſſe: & ad Bætim Hiſpaniæ, lapides naſci, quibus ſciſſis, ex puro auro fruſta & lapillos conſpiciant: [2] & ab Europo uſque Elim quicquid oræ maritimæ mari abluitur, in ſaxa mutari: [3] aut quod de pulvere Puteolano traditur, qui marinis aquis tactis dureſcit in ſaxum: [4] & in mari rubro ſylvas vivere, [5] oleamque & laurum in quibus fungi enaſcantur, qui mox ſole tacti, convertantur in pumicem. Atque in Lucania, Cappadocia & [6] Hierapoli Myſiæ, nonnullas eſſe aquas, quibus virgulta & ligna injecta, brevi poſt lapideſcunt. Quod ſi aquis hoc datum eſt, ſive lege fatorum, ſive conſilio Dei, qui reliqua mundi opera æterna conſtitutione molitur, ut arenas & glaream, aliaſque hoc genus ſpecies conſolidet & indureſcat: quanto pro-

Oleum in ſilice concluſum repertũ.

Caput Paniſci in ſaxo diffiſſo inventum.

Pulvis Puteolanus.

Sylvæ in mari rubro.

Virgulta aquis injecta lapideſcere.

TIRAQUELLUS.

1 *In Chiorum lapidicinis.*] Cicero lib. 1. de Divinatione, fingebat Carneades in Chiorum lapidicinis ſaxo diffiſſo caput extitiſſe Paniſci. Eſt autem Paniſcus diminutivum à Pane: ſicut Satyriſcus à Satyro.

2 *Et ab Europo uſque Elim.*] Plinius lib. 35. cap. 13. ubi *Oropon* non *Europon* dicit.

3 *Aut quod de pulvere Puteolano.*] Plinius ibi: ubi & alia loca ponit in quibus id quoque fit. Et Seneca lib. 3. Naturalium Quæſtionum.

4 *Et in mari rubro.*] Idem Plinius lib. 13. cap. 25. non ſemel.

5 *Oleamque & laurum.*] De utraque idem Plinius ibi.

6 *Hierapoli Myſiæ.*] Strabo lib. 13. non multo ante fin. Ubi etiam dicit ſimilem eſſe aquam in Laodicea. Sed & idem eodem libro, ſed alio loco, ſcribit quod circa Andira lapis quidam invenitur qui combuſtus ferrum fit: deinde cum terra quadam in fornace excoctus, pſeudargyrum exudat terra, quæ terra ſi æs acceperit, fit mixtura quam orichalcum vocant. In Hibernia locus eſt, ubi arbor infixa terræ per aquam, fit in terra lapis, in aqua ferrum, in aëre manet lignum. Vide Hectorem Boëtium in deſcriptione Regni Scotorum.

In

probabilius eſt, parentem rerum naturam, longiſſimo ævo ea quæ disjuncta fuerant, phyſica vi & ratione conſolidare potuiſſe, cum præſertim montes lapideſque adoleſcere indies, exhauſtaque effoſſionibus loca, ſua vi rurſus repleri, aliaque attenuari & imminui: ac maria quæ ſempiterna agitatione moventur, alia recedere, pleraque inundare, ac locorum facies mutari quotidiè ſpectemus?

CAPUT X.

Quam varium & multiplex jusjurandum apud diverſas gentes fuerit, & per quos deos jurare conſueverint.

QUam varium & multiplex jusjurandum apud gentes fuerit, à nonnullis proditum memoriæ eſt. Per

MERCERUS.

In Miſcellanea noſtra olim multa retuleramus, de jurandi religione, & ritu. Eorum aliqua non ſpeciatim ſingula, ſed generatim omnia tibi proponimus. Jusjurandum Ennius interpretatus eſt quaſi Jovis Jurandum. Apud Cic. *Fides*, inquit, *alma, apta pennis, jurandum Jovis*, pro jusjurandum. Ita Nævius, *Jus ſacratum Jovis Jurandum ſanguine*. Unde Apul. lib. de Deo Socratis: *jusjurandi honor*, inquit, *proprium eſt ſummi Dei*. Et Romani quidem initio videntur juraſſe per ſolum Jovem, unde mos erat jurare Jovem lapidem. Quamvis tandem in hujus honoris partem venerint Mars, & Quirinus: ut auctor eſt Polybius. Horatius tamen aliam hujus vocabuli notationem, & etymologiam videtur inſinuare. Ode 8. lib. 2. *Ulla ſi juris tibi pejerati Pœna, Barine nocuiſſet unquam, &c.* Utraque vero probari poteſt. Juramenti vero multa genera erant. Aliud enim ſolenne, & quaſi publicum: hoc eſt, quod in re gravi, coram omnibus quaſi publice dabatur. Aliud privatum, & vulgare, hoc eſt, quod privatim inter paucos & in familiari ſermone interponebatur. Utriuſque ut opinor eædem erant formulæ. Niſi forte publicum, ſolennioribus verbis fieret. Utrumque vero, ſæpe conceptis verbis dabatur. Quæ conceptio, ut id interim admoneam, plurimum valebat ad juramenti religionem augendam. Colligas ex hoc Plaut. Pſeud. *B. Fateor. C. Nempe conceptis verbis. B. Etiam conſultis quoque.* Et aliis multis locis. Rurſus Juramentum aliud fictum erat, & ſimulatum, aliud ſerium. Fictum, & ſimulatum appello, quo aliud verbis concipiebatur, quam mens & ratio dictabat. Talia erant juramenta præſtita prædonibus. Cic. 3. Off. *Si prædonibus pactum pro capite precium non attuleris, nulla fraus eſt, ne ſi juratus quidem, id non feceris.* Talia etiam erant juramenta amantium: Quæ jocoſa vocat Seneca, Controverſ. 3. lib. 2. Amantibus enim familiare eſt mentiri, & Amantium juramenta irrita dii habent. Senec. *Quid ad partes pertinet, quod amantes jurent? Mihi crede, nec ad deos pertinet.* Propert. Tibul. & poëtæ amatorii multa in hanc rem ſuppeditare tibi poterunt. Quanquam forte jura-

 menta

menta amantium duorum fuerint generum. Nempe vulgaria, quæ item jocoſa, & nullius momenti, & ſolemnia, ut quæ apud Plutarchum dicuntur jurare ſuper Herculis ſepulchrum. Et hæc violare fortaſſis nefas fuerit. Eorumque forte habita ratione, Seneca dixerit. Amantibus, non niſi jurantibus credi. Non crederetur certe niſi eorum quædam Juramenta religioſe forent, & ſanctè ſervanda. Quare ut cognoſceretur quando quis ſimulate, & quando ſerio juraret, interpoſitam puto hanc clauſulam, in formula Juramenti: *Ex animi mei ſententia*, ut apud Livium lib. 22. *Ex animi mei ſententia juro, ut ego rempub. non deſeram, neque alium civem deſerere patiar.* Cujus clauſulæ vis, intelligi poteſt ex his Ciceronis. Acad. quæſt. *Quam rationem etiam Majorum comprobat diligentia, qui primum jurare ex animi ſui ſententia quemque voluerunt, deinde ita teneri, ſi ſciens falleret.* Rurſum, *Quod ex animi tui ſententia juraris, ſicuti verbis concipitur more noſtro, &c.* Ubi ex animi ſententia eſt ex ſincera fide, & ſicut interius ſapit, & ſentit. Quo ſenſu in reſcripto quodam Adriani dicitur *Æſtimare res ex animi ſui ſententia.* Ex ſeriis juramentis, alia erant Corporalia in conſtitutionibus Imperatorum, alia minime. Quæ tamen ſint illa corporalia, non bene ſcio: niſi dicantur, quæ non ſola voce, ſed exteriori aliquo geſtu, & habitu corporis religioſo firmabantur. Quo modo Corporalia erunt Juramenta, quæ Ethnici faciebant cum aliquo externo adorandi ritu, ut cum aras tenebant: Chriſtiani vero, libro Euangeliorum manum imponebant. Qui jurandi modus Religioſiſſimus fuit Ethnicis, & Chriſtianis, & olim Romanis, Græcis Pœnis, & multis aliis gentibus. Corporalia ergo fuerint, & quæ apud aras, ac ſtatuas Imperatorum fiebant, & quæ in dextera, de quibus cape hæc Taciti. *Amici Germanici dextram morientis contingentes jurant, ſpiritum ſe prius amiſſuros, quam ultionem:* Et hæc Plauti Capteiveis, *Hac per dexteram tuam dextra retinens manu obſtero, infidelior mihi ne fuas, quam ego ſum tibi.* Qui mos jurandi viguit apud gentes, ut apud Perſas. Agnoſcitur certe à Xenophonte in Cyro moriente. Corporalia item fuerint quæ facta in templis, & quæ in militia apud ſigna. Rurſum juramenta alia clara, alia obſcura. Clara voco, quæ propriis & apertis: Obſcura vero, quæ ambiguis verbis conciperentur. Ad quorum diſtinctionem adjecta videtur particula illa. *Liquide.* ut Liquido jurare, apud Ulpianum l. Alias. De Jurejur. ſit clare, & apertis verbis jurare. Quod Græci videntur dixiſſe σαφῶς apud Demoſthenem Orat. in Aphobum. In juramentis vero ſolennibus aliquem opinor præiviſſe verba; ut jurisjurandi religio major eſſet. Et hoc eſt, quod auctores dicunt jurare in verba alicujus: ſicuti annotat Acro, in 15. epod. Horat. Addebant vero illa verba, *Si ſciens fallo*, propter inſcitiam quæ eſt invita Itaut nemo teneretur religione jusjurandi, qui fefelliſſet imprudens, vel inſciens. Uti monet alicubi Cicero Eam ob rem nec pupilli nec pueri, nec amentes, forte etiam nec amantes, (quum dicantur inſani, & inſane amare) tenentur, violati juramenti. Non videntur enim poſſe pejerare, quia ſcientes, & prudentes fallere non poſſent. l. Qui juraſſe d. de jurejurando apud Ulpianum. Qui vero jurabant, ſolebant in pœnam violati ſacramenti ſibi grande aliquod malum precari, ſi ſcientes fallerent. Prop. *Si fallo pœna ſororum Infœlix humeros urgeat urna meos*; vel contra optare, ut ſibi bona & proſpera contingerent, ſicuti fidem ſervare decreverant. Quo modo dicitur Trajanus juraſſe, *Sic ſub jugum mittam Perſas: Sic quaſſatum orbem recreem: Sic pontibus Iſtrum & Euphratem ſuperem.* Et ad hoc genus refer juramenta per oculos, & amores: Qui enim jurabat oculos, volebat eos integros ſibi in capite reſtare, ſi fidem ſervaret: excidere vero, ſi falleret. Prop. *Quamvis mihi viles iſti videantur ocelli. Per quos ſæpe mihi credita perfidia eſt. Hos tu jurabat*

rabas ſi tu mentita fuiſſes, ut tibi ſuppoſitis exciderent manibus. Qui deos jurabat eos iratos ſi falleret: lætos vero, & propitios optabant ſi fidem ſervaret. Ita precabantur qui jurabant Jovem lapidem. Quod juramenti genus, ut id obiter admoneam, à Græcis ortum videri poſſit. Qui Mydrum tenentes manu, & in mare projicientes, tamdiu pollicebantur ſe fidem ſervaturos, quamdiu Mydrus latuiſſet. Qui item jurabant per parentes, eos iratos, vel faventes ſi viverent: aut graves, & damnoſos, vel leves, & utiles precabantur, ſi mortui eſſent. Seneca Controv. 3. lib. 2. *Quæris quod jusjurandum fuerit. Ita patri placeam.* ibid. *Illa ſibi iratum patrem invocavit, ego ſocerum.* Propert. *Oſſa tibi juro per patris, perque parentis, ſi fallo, cinis heu ſit mihi uterq; gravis.* Ad id genus refero juramenta, quæ facta per caput, per vitam, per fortunas, per ſalutem, tum ſuam, tum parentum, vel principum, per liberos, & eos quos charos haberent, per pulchritudinem amicarum, ut neſcio quis apud Petronium, per juventutem, per ſenectutem, per magiſtratus, & honores: per quos neſcio quis apud Catullum jurat ſanctiſſime. Quæ omnia juramenta, diverſa formula concipiebantur, quam quæ fiebant per deos. Ne enim credas, ullum honorem divinum illatum magiſtratibus, liberis, amicis, &c. per quos ſæpe jurabant Romani, quemadmodum & deferebatur diis, cum per eos jurabatur. In quo certe Romani modeſtiores, & religioſiores fuere, multis gentibus. Quæ ita per animalia, & alia etiam inanima jurabant, ut iis Divinitatis honorem impartirentur: Plinius cap. 7. lib. 2. naturalis hiſt. *Gentes quædam animalia, & aliqua obſcœna pro diis habent, ac multa dictu magis pudenda: per fœtidos cibos, & alia multa jurantes.* Itaque fortaſſe impius Zeno, qui per Cappatim: impii alii, qui per κράμβην apud Teleclidem, Epicharmium, & Eupolum jurarunt. Obſervant porro aliqui, & inter eos Acro, in epod. Horat. 15. mares, juraſſe per mares: fœminas vero per fœminas, ſive per deos, ſive per parentes vivos, aut mortuos jurarent. Quæſivere autem ex me nonnulli, qua formula jurarint, qui per ſalutem imperatorum, & Genios jurarint. Res vero iſta in plano eſt. Qui enim vel per genios, vel per nomen imperatorum jurabant, quia eis divinum honorem deferebant. (Hæc enim cauſſa fuit, cur Chriſtiani ita jurare noluerint) ea formula jurabant qua per deos. Eademque ratio eſt, cum ſervi per Geniũ dominorum jurarunt, ſicuti facit apud Senecam epiſt. 12. neſcio quis. Qui vero per ſalutem imperatorum jurabant, ita eum ſalvum precabantur, ut fidem erant ſervaturi. Quod juramentum, etiam Chriſtiani uſurparunt. Tertul. *Sed & juramus ſicut non per Genios Cæſarum, ita per ſalutem eorum, quæ eſt auguſtior omnibus Geniis. Ideoque & ſalvum volumus eſſe, quod Deus voluit: & pro magno id juramento habemus.* Quæ Jurandi formula majoribus noſtris Francis olim uſitata fuit. Vetita tamen eſt legibus Clodovei, Childeberti, Clotarii Regum Franciæ. *Nullus præſumat per ſalutem regis, & filiorum ejus jurare.* Ita jurabant, qui per ſalutem principum jurabant. Qui vero in eorundem ſalutem jurabant, ſub magnis execrationibus pollicebantur. ſe præ rebus omnibus, præ liberis, & conjuge, imo præ ſe charum habituros principem. Quale juramentum præſtandum ſoli deo monet Arrianus lib. 1. queriturque Tertull. quod ita Chriſtiani nonnulli jurarent: quos non decebat ejerare patrem, & matrem, & omnem alium proximum. Tale vero Juramentum præſtari ſolebat imperatoribus à ſenatu. Cujus fortaſſe formula eſt, apud Suet. Calig. 15. Neque me, liberoſque meos chariores habebo, quam Cajum, & ſorores ejus. Et à militibus. Qui ut eſt apud Ammianum libro 21. *gladiis cervicibus ſuis admotis, ſub execrationibus diris, verbis jurabant conceptis, omnes pro eo caſus, quoad vitam profudiſſent, ſi ut neceſſitas exigeret, perlaturos.*

[1] Per terram, per amnes, per fontes, per undas fluentes, im-
Græci veteres. maniſſimum ſanctiſſimumque jusjurandum fuiſſe, Græ-
corum veteres credidere: [2] apud eoſdemque qui ſanctam
Aliud. & inviolabilem præſtant fidem, in Theſmophoræ, hoc
eſt legiferæ Cereris templum deſcendere, & quibuſ-
dam exhibitis ſacris, deæ purpuram induere, incenſiſ-
que facibus, velut præſentibus numinibus, per quic-
Aliud. Iliades 2. quid eſt deorum dejerare ſolebant: [3] aut per regium ſce-
ptrum [4] in quo jura dabant, teſte Homero: quod præ-
potens

TIRAQUELLUS.

1 *Per terram.*] Hæc uſque ad verſic. *Apud eoſdem*, ſunt Plutarchi in vita Demoſthenis, ita ſcribentis, *Demetrius autem quodam loco immane illud jusjurandum juraſſe dicit, per terram, per fontes, per amnes, per undas fluentes.* Sed & per terram nonnullos ſolitos jurare, poteſt eſſe teſtimonio illud D. Matthæi cap. 5. *Ego dico vobis, non jurate omnino, neque per cœlum, quia thronus Dei eſt, neque per terram, quia ſcabellum eſt pedum ejus: neque per Ieroſolymam, quia civitas eſt magni Regis: neque per caput tuum juraveris, quia non potes unum capillum album facere aut nigrum:* quod reperitur D. quoque Jacobi cap. 5. Et Homeri lib. 5. Odyſſeæ eo loco quem tibi citabimus inferius, ubi de Styge loquemur. Et libro Iliados 15. in illo Junonis juramento,

Ἴςω νῦν τόδε γαῖα καὶ οὐρανὸς εὐρὺς ὕπερθεν,
Καὶ τὸ κατειβόμενον Στυγὸς ὕδωρ, ὅςε μέγιςος
Ὅρκος δεινότατός τε πέλει μακάρεσσι θεοῖσι.
Σή θ' ἱερὴ κεφαλὴ, καὶ νωΐτερον λέχος αὐτῶν
Κουρίδιον, τὸ μὲν οὐκ ἂν ἐγώ ποτε μὰψ ὀμόσαιμι.

Id eſt,

Sciat nunc hoc terra & cælum latum ſuperne,
Et ſubterlabens Stygis aqua, quodque maximum
Juramentum graviſſimumque eſt beatis diis:
Tuumque ſacrum caput, & noſter lectus ipſorum
Juvenilis, quem quidem non ego unquam temere jurarem.

2 *Apud eoſdem.*] Hæc uſque ad verſic. *Aut per regium ſceptrum*, ſunt Plutarchi in vita Dionis ad finem. Juramentum magnum erat hujuſmodi, *Qui fidem præſtat, in Ceretis deſcendit templum, & quibuſdam peractis ſacrificiis, deæ purpuram induit, tum ardentem captans faculam jurat.*

3 *Aut per regium ſceptrum.*] Homerus libro 1. Iliados ita Achillem juraſſe ſcribit,

Ἀλλ' ἔκ τοι ἐρέω, καὶ ἐπὶ μέγαν ὅρκον ὀμοῦμαι,
Ναὶ μὰ τόδε σκῆπτρον.

Id eſt,

Sed tibi edico, & ſuper magnum jusjurandum juro,
Certe per hoc ſceptrum.

4 *In quo jura dabant.*] Nam & Homerus paulo poſt ea hæc adducit.

— νῦν αὖτέ μιν υἷες Ἀχαιῶν
Ἐν παλάμῃς φορέουσι, δικασπόλοι, οἵτε θέμιςας
Πρὸς Διὸς εἰρύαται, ὁ δέ τοι μέγας ἔσσεται ὅρκος. Id eſt,

— *Nunc iterum ipſum filii Achivorum*
In manibus portant judices, quique leges
A Jove hauſerunt. hoc autem tibi erit magnum juramentum.

1 *Non-*

potens jusjurandum regibus viſum, ita ut maxima obſtricti fide tenerentur. [1] Nonnunquam verre apprehenſo, & ſtricto in jugulum gladio, cælum, terras, ſolem & ultrices furias advocare & teſtes facere, mox verre immolato & in mare dejecto, jusjurandum præbere: quo præſtito, nihil præterea quærendum homini erat. [2] Athenienſibus ex ſolis Græcis, per Iſidem jurare licuit. [3] Nonnunquam deorum aras tangere, ſanctiſſimum jusjurandum putabatur: [4] Apud Thebæos per Oſiridem, [5] Scythis per ſolium regis, [6] aut per ventum & acinacem, ſolemne juramentum fuit. Apud Epidaurios per Semelem, apud [7] Thraces per Mercurium, [8] Maſſagetis per Tanaim & Mæotidem paludem. Cappadocibus per montem, quem pro deo colunt. [9] Perſarum mos erat, per mi-

Aliud. Athenienſes. Aliud. Thebæi. Scythæ. Epidaurii. Thraces. Maſſagetæ. Cappadoces. Perſæ.

1 *Nonnunquam verre apprehenſo.*] Id enim fuit Agamemnonis jusjurandum, affirmantis Briſeidem à ſe incorruptam reddi, ubi confeſtim hæc l. 15. Iliados ſubdit,

Ἦ καὶ ἀπὸ στόμαχον κάπρε τάμε νηλεῖ χαλκῷ
Τὸν μὲν Ταλθύβιος πολιῆς ἁλὸς ἐς μέγα λαῖτμα
Ῥῖψ' ἐπιδινήσας βόσιν ἰχθύσιν.
Dixit & jugulum apri abſcidit ſævo ferro:
Hunc equidem Talthybius ſpumantis maris magnum fluctum
Jecit advolvens eſcam piſcibus.

2 *Athenienſibus.*] Diodorus Siculus lib. 1. cap. 2. ad finem ſic inquit, *Solos ex Græcis Athenienſes per Iſidem jurare, forma moribuſque Ægyptiis ſimiles, pluraque alia his ſimilia magis ambitioſe, quam vere aſſeruntur.*

3 *Nonnunquam deorum.*] Juſtinus libro 24. & vide ſupra.

4 *Apud Thebæos per Oſiridem.*] Diodorus d. lib. 1. cap. 2. *Apud Thebaidos vero (quæ civitas antiquiſſima eſt omnium) incolas habetur jusjurandum per Oſiridem in nubibus exiſtentem.* Hincque forte illud Horatii epiſtolar. lib. 1. epiſt. 17. ad Sævam in fin.

— *Per ſanctum juratus credat Oſirim.*

5 *Scythis per ſolium Regis.*] Herodotus libro 4. *Eſt*, inquit, *Scythis mos plerunque jurandi per regium ſolium, cum maximum volunt interponere jusjurandum.*

6 *Aut per ventum & acinacem.*] De utroque Lucianus in Scytha & in Toxari, ubi rationem reddit, quod ventus ſit cauſa vitæ, acinacis mortis.

7 *Thraces per Mercurium.*] Herodotus libro 5. poſt princ. ſic ſcribit, *Deos* (Thraces) *hos ſoles colunt, Martem, Liberum, Dianam: ſed Reges præter populares etiam Mercurium: eumque è diis præcipue, per quem ſolum jurant, à quo progenitos quoque ſe ajunt.*

8 *Maſſagetis per Tanaim & Mæotidem paludem.*] Maximus Tyrius Platonicus Philoſophus Sermone 38. *Mons Cappadocibus eſt Deus, jusjurandum & ſimulachrum: Mæotis palus & Tanais Maſſagetis.*

9 *Perſarum mos erat.*] Ita enim vocat Artaxerxes apud Plutarchum in ejus vita, & Ælianum libro 1. de Varia hiſtoria. Et Cyrus apud Xenophontem in Oeconomico. Sed & per patrios deos eos nonnunquam juraſſe, teſtis

Ægyptii. mithram, hoc eſt, ſolem jurare. [1] Ægyptii allium, porrum & cepas, velut ſanctiſſima numina venerati ſunt, quæ
Zeno. fallere, aut illorum perjurio adſtringi, ſine gravi piaculo
Iones. non licebat. [2] Fertur Zeno per capparim, [3] Iones per
Lampon. crambem, [4] Lampon per anſerem, [5] Socrates per canem
Socrates. [6] & platanum, [7] ne per deos juraret, [8] aliquando per quercum & hircum: [9] Sophocles per Laperſas, hoc eſt Caſtorem & Pollucem, dejerare conſueviſſe. [10] Æthiopes per defun-

Sophocles. Æthiopes.

eſt Q. Curtius lib. 4. ubi tradit, Tyriotem Perſam ſic juraſſe apud Darium.

1 *Ægyptii allium, porrum, & cepas.*] De allio & cepis Plin. lib. 19. c. 6. *Allium*, inquit, *cepaſque inter deos jurejurando habet Ægyptus.* Sed & de cepis & porro eſt illud Juvenalis ſat. 15. poſt princ. de Ægyptiis loquens,

Porrum & cepe nefas violare ac frangere morſu.
O ſanctas gentes, quibus hæc naſcuntur in hortis
Numina! ———

& præterea de cepis Lucianus in Jove Tragœdo.

2 *Fertur Zeno per Capparim.*] Laërtius in vita ipſius Zenonis, auctoritate Demetrii Magneſii. Heſychius ubi de Rhadamanthi jurisjurandis, & Athenæus lib. 9. cap. 2. *Neque mirabile ſane videri debet, ſi per braſſicam quidam jurabant, quando Zeno Citticus, qui porticum condidit, cum Socratis jusjurandum per canem imitaretur, & ipſe per capparim jurabat*, ut inquit Eupodus in Memorabilibus. Eſt autem Capparis frutex firmioris ligni, ſenticoſus & humilis.

3 *Iones per Crambem.*] Καὶ μὰ τὴν κράμβην. Apud Athenæum ubi ſupra, ex Eupolidis in Fucatis & aliorum auctoritate.

4 *Lampon per anſerem.*] Ariſtophanes in Avibus, Λάμπων δ᾽ ὄμνυσιν ἔτι καὶ νῦν τὸν χῆνα, ὅταν ἐξαπατᾷ τίς τι. id eſt, *Lampon autem jurat etiam & nunc anſerem, quando decipit aliquis aliquid.*

5 *Socrates per canem.*] Laërtius, Heſychius in locis citatis ſupra in verbo, *Fertur Zeno.* Tertullianus in Apologetico cap. 13. Lactantius lib. 3. cap 20. ubi & eum quoque juraſſe per anſerem Divus Auguſtinus in lib. de Vera religione cap. 2. in princ. ubi & illum dicit juraſſe per lapidem quemlibet, & quidquid eſſet in promptu & quaſi ad manum perveniſſet.

6 *Et platanum.*] Philoſtratus in vita Apollonii lib. 6. cap. 9. Socratis juramenta in hæc verba deſcribit, *Tum Theſpeſion ſuit*, inquit, *Socrates quidem Athenienſis ſenex fatuus, ut vos putabatis, is canem, anſerem, platanum deos putans, per eos jurare conſuevit.*

7 *Ne per deos juraret.*] Hæc ratio eſt unius Philoſtrati ubi ſupra, in fin. *Minime vero fatuus habitus eſt*, inquit Apollonius, *ſed divinus quidam vir, & vere ſapiens: jurabat autem per ea, quæ dixiſti, non tanquam deos, ſed ne per deos juraret.*

8 *Aliquando per quercum.*] Tertul. ubi ſupra.

9 *Sophocles per Laperſas.*] Strabo libro 8. *Apud Sophoclem per Laperſas, id eſt, Geminos, juratur: ſicut & per Spartanos & Argivos deos juratur.*

10 *Æthiopes per defunctos.*] Strabo lib. 17. Diodorus Siculus lib. 1. cap. 2. & lib. 4. vel aliorum ſupputatione 3. cap. 1. titulo, de Æthiopibus, qui ſunt ultra Libyam, deque his quæ apud eos antiqua feruntur: Ægyptiorum funera deſcribens, inquit, *Alii in urnis fictilibus condentes, circa templa ſepeliunt: per quos maximum habetur præſtitum juramentum.*

defunctos, quos colebant in vita, quorum corpora vitro ſervabant, dejerarunt, [1] Lacones per Spartanos & Argivos deos. *Lacones.* [2] Armenii jusjurandum de rebus magnis in templo Anaitidis deæ, quam maximi numinis inſtar habebant, ab ipſiſque religioſe colebatur, præſtare conſuerant. *Armenii.* [3] Apud nonnullos per obſcœnos & fœtidos cibos: [4] ab aliis per caput alterius, *Alii.* [5] aut per menſam & fruges: [6] nonnunquam ſuper deſectis carnibus, aut militaribus armis. [7] Apud Syracuſanos, *Syracuſani.*

1 *Lacones.*] Strabo d. l. 8. nuper citato. Et adde Græcos juraſſe per cæſos in Marathone ac Salamine propugnatores reipublicæ: quo jurejurando uſus eſt Demoſthenes in oratione περὶ στεφάνου οὐ μὰ τοὺς ἐν Μαραθῶνι προκινδυνεύσαντες. quod ex eo annotavit Quintilianus lib. 9. cap. 2. quod eſt de figuris ſententiarum, & lib. 12. cap. 10. quod eſt de genere dicendi. Meminit etiam hujus jurisjurandi Athenæus l. 9. cap. 6. de Septem ſapientibus rei coquinariæ, cum ſic ſcribit, *Cum nos precaremur magnopere, ſummoque contenderemus ſtudio, ut hanc nobis ſcientiam patefaceret, Non dicam, inquit, hoc anno, per eos qui mortui ſunt in Marathone, ac eos qui bello navali in Salamine decertarunt.*

2 *Armenii jusjurandum.*] Strabo lib. 12. *Zeletica regio,* inquit, *Zela urbem ſuper aggere Semiramidis conditam habet, in ea templum eſt Anaitidis, quæ ab Armeniis colitur. Hoc in loco ſacra cum ſanctimonia maxima celebrantur, & jusjurandum de rebus maximis hic fit.*

3 *Apud nonnullos.*] Plinius lib. 2. capite 7. *Gentes vero quædam animalia etiam, aliqua & obſcœna pro diis habent, ac multa dictu magis pudenda, per fœtidos cibos & alia ſimilia jurantes.*

4 *Ab aliis per caput alterius.*] Homerus,

Παλαιὸν κεφαλὴν μέγαν ὅρκον ὀμοῦμαι.

Et lib. Iliados 15. eo loco, quem ſupra adduximus, ubi Juno ipſa jurat per caput Jovis. Et Virgilius lib. 9. Æneidos,

Per caput hoc juro per quod pater ante ſolebat.

Ex quo intelligis non ſolum per caput alterius, ſed & per ſuum jusjurandum concipere ſolere. Et Ovid lib. de Ponto 3. epiſt. 3. ad Maximum,

Per mea tela faces, & per mea tela ſagittas,
Per matrem juro Cæſareumque caput.

Et in epiſtola Briſeidis ad Achillem,

Perque tuum noſtrumque caput, quod junximus una,
Perque tuos enſes, cognita tela meis.
Nulla Mycenæum ſociaſſe cubilia mecum
Juro fallentem deſeruiſſe velis.

Apulejus lib. 3. Metamorph. *Adjuro enim tuum mihi chariſſimum caput, nulli me prorſus, ac ne tibi quidem ipſi aſſeveranti poſſe credere, quod tu quicquam in meam cogitaris perniciem.* A Juvenale quoque ſatyra ſexta dictum eſt,

——Nondum Græcis jurare paratis
Per caput alterius.——

Euangelica præceptio interdicit Matthæi 5. *ne per caput noſtrum juremus.*

5 *Aut per menſam aut fruges.*] Feſtus Pompejus lib. 11. in fin. *Menſa,* inquit, *frugibuſque jurato, ſignificat per menſam & fruges, Menſæ in ædibus ſacris ararum vicem obtinebant.*

6 *Nonnunquam ſuper deſectis carnibus.*] Lucianus in Toxaride.

7 *Apud Syracuſanos.*] Plutarchus in Dione ad finem.

Græci plerique. cuſanos, tactis cereis ignitis jurabatur. [1] Græcorum plerique per Rhadamanthum, [2] Pythagoræi per quaternionem: *Pythagoræi.* ſiquidem hunc numerum ad animæ integritatem ſpectare dicunt: in his fuere mens, ſcientia, opinio, & ſenſus. *Aphri.* [3] Aphri per viros inſignes, qui virtutibus enituere: *Pœni.* [4] Pœni per patrios deos, fidem jurejurando ſacrarunt. *Orpheus.* Orpheus autem, ſi quis divinam juſtitiam atteſtari vellet, per numina octo jurare permiſit, Ignem, Aquam, Terram, Cælum, Lunam, Solem, Phanem, & Noctem. *Philoſophi.* Philoſophi per Socratem, tanquam numen ſanctiſſimum, *Indi.* [5] Indi per aquam Sandaracinam, quæ apud magos è fonte manabat, maximum jusjurandum æſtimarunt, ita ut dejerantes gravi & nexu & certiſſimo exitio tenerentur. [6] Neque omiſerim Prienenſium ſpectantiſſimum juramentum, *Prienenſes.* qui cum ad internecionem ad locum qui dicitur Quercus, cum

1 *Græcorum plerique per Rhadamanthum.*] Nam vetus eſt Græcorum adagium Ῥαδαμάνθυος ὅρκος, id eſt, *Rhadamanthi jusjurandum* pro veriſſimo, apud Ariſtidem rhetorem in Pericle, de quo vide Eraſmum Chiliadis ſecundæ centuria 9. cap. 31.

2 *Pythagoræi per quaternionem.*] Polybius lib. 3. hiſtoriarum. Lucianus in vitarum auctione poſt princip. & iterum in libello, cujus eſt titulus, *Pro eo quod inter ſalutandum verbo lapſus fuerit.* Hunc quaternarium numerum vocant τετρακτὸν, ut ex eo carmine apparet, quod adducit Macrobius in primo commentario in Somnium Scipionis cap. 6.

> Οὐ μὰ τὸν ἁμετέρᾳ ψυχᾷ παραδόντα τέτρακτυν.

Id eſt,

> *Non per eum à quo animæ eſt datus ille quaternio noſtræ.*

Exiſtimant enim hunc numerum uſque adeo ad animæ perfectionem pertinere, ut eum in arcanis venerentur. Pythagoras in Carminibus aureis Quaternionem ſacrum animæ fontem vocat. Vide Eraſmum loco ſupra proxime citato. *

COLERUS.

* Interpretem doctiſſimum Carminum aureorum Pythagoræ Hieroclem conſule, ubi multa divinitus de numero quaternario diſſerit.

TIRAQUELLUS.

3 *Aphri per viros inſignes.*] Herod. lib. 4. Naſamonibus hujus jurisjurandiri ritum tribuit.

4 *Pœni per patrios deos.*] Polybius d. libro 3. Hiſtoriarum, ubi ita dicit juraſſe Carthaginenſes in fœdere ab eis facto cum Romanis.

5 *Indi per aquam Sandaracinam.*] Philoſtratus in vita Apollonii, cap. 3. ſic ſcribit, *Dicebatque Apollonius poſtmodum didiciſſe omnem, quæ ſub puteo eſt terram Sandaracinam eſſe, aquam etiam ejuſdem putei arcanam vim quandam habere arbitrabantur. Nec ex ea bibit aut haurit omnino quiſquam. Putatur autem per omnem Indiam maximum eſſe jusjurandum, ſi quis per eam aquam juraverit.*

6 *Neque omiſerim Prienenſium.*] Plutarchus problem. cap. 133. & Zenodorus ex Ariſtotele in Politia Samiorum.

1 *Sicut*

cum Mileſiis gravi bello decertaſſent, in eoque liberos &
chara pignora amiſiſſent, ſi quid ſanctiore fœdere firmare
vellent, per tenebras quę apud Quercum, dejerabant. [1]Sicut *Augili.*
Augilis qui circa Cyrenem ſunt, [2]& Naſamonibus, niſi per *Naſamones.*
manes defunctorum, quos veluti deos colebant, jurare fas
erat, illorum ſepulchra contingentes: [3] quod Ægyptiis *Ægyptii.*
quoque in more fuit, ut per defunctos, quos in fictilibus
circa templa condiderant, maximum putarent jusjurandum,
contra cujus religionem venire non licebat. [4] Pœno- *Pœni.*
rum mos traditur, ut aram & ſacra tangentes, [5] vel agnum
læva, dextra ſilicem tenentes, deos homineſque conteſtentur,
ut ſi illos ſciens falleret, ita ſe Jupiter feriret, quemadmodum
ipſe agnum percuteret. [6] Quinetiam vetus
Romanis inolevit mos, ut juraturi per Jovem, modo *Romani.*
ad

1 *Sicut Augilis.*] Pomponius Mela lib. 1. cap. 8. ubi Cyrenaicam deſcribit. Plinius lib. 5. cap. 8. Solinus capite 44.

2 *Et Naſamonibus.*] Herodotus l. 4. de his loquens, *Jurejurando*, inquit, *ac divinatione tali utuntur per eos viros, qui juſtiſſimi atque optimi apud illos fuiſſe dicuntur, jurant, illorum ſepulchra tangentes.*

3 *Quod Ægyptiis.*] Imo vero Æthiopibus, ex Strabone lib. 17. & Diodoro Siculo lib. 4. cap. 1. & ſupra diximus. Nihil enim tale de Ægyptiis reperitur.

4 *Pœnorum mos.*] Livius 3. Decad. libro 1. poſt princip. & Valerius Maximus libro 9. cap. 3. ubi de Hannibale loquitur. Sed alii quoque nonnulli id faciunt, ut colligi poteſt ex Cicerone in Oratione pro L. Flacco, *Ergo is, qui ſi aram tenens juraſſet nemo crederet, per epiſtolam quod volet, injuratus probabit?* Hincque illud proverbium μέχρι τοῦ βωμοῦ φιλὸς εἰμὶ, id eſt, *uſque ad aram amicus ſum.* Vide Eraſmum Chiliad. 3. cent. 2. cap. 10. Meminit hujus Polybius lib. 3. & Cæl. Antiquitat. l. 21. cap. 15.

5 *Vel agnum læva.*] Idem Livius eodem illo libro, ſed alio loco: *Eaque ut rata ſcirent fore, agnum læva manu, dextra ſilicem retinens, ſi falleret, Jovem cæteroſque precatus deos, ita ſe mactarent, quemadmodum ipſe agnum mactaſſet: ſecundum precationem caput pecudis ſaxo eliſit.* Adde ſuperioribus Ptolemæum Ceraunicum in templo Jovis ſumptis in manibus altaribus, contingentem ipſa ſimulachra & pulvinaria deorum, inauditis ultimiſque execrationibus adjuraſſe, ſe ſincera fide matrimonium ſororis petere, apud Juſtinum lib. 24. Et Eleorum jusjurandum fuiſſe per Soſipolim eorum deum, ex Pauſania in Eliacis poſter. Et Eupolidem per amygdalum apud Athenæum lib. 2. cap. 10.

6 *Quinetiam vetus Romanis.*] Livius 1. Decad. lib. 1. Atque etiam per Cererem ex Juvenale ſat. 14.

Falſus erat teſtis, vendet perjuria ſumma
Exigua, Cereris tangens aramque pedemque.

Et per alios quoque ex Virgil. lib. 12. Æneidos,

Tange aras medioſque ignes, & numina teſtor.

Vide Macrob. lib. 3. cap. 2.

1 *Ad*

[1]ad deorum aras ſacrificio perfecto, ignem, aram atque exta tangerent: modo ſuper cæſis hoſtiis jurarent: [2]nonnunquam lapidem ſilicem tenentes, hæc ad verbum proferrent, Si ſciens fallo, me Jupiter, ſalva urbe arceque, bonis ejiciat, uti ego lapidem hunc ejicio. Quibus enunciatis, lapidem manu emittebat: ideo per Jovem lapidem, ſolemniſſimum ſanctiſſimumque jusjurandum veteribus fuiſſe proditum eſt, illudque intentiori cura ſervari oportebat. [3] Quod quidem in fœderibus publicis ſolemnius præſtabatur, ut fecialis, ſumpto manibus lapide, pactis conventis ſtare promitteret, in hæc verba: Si recte ac ſine dolo malo hoc fœdus, atque hoc jusjurandum facio dii mihi cuncta felicia præſtent: ſin aliter aut facio, aut cogito, cæteris omnibus ſalvis ſolus ego peream, uti lapis hic è manibus meis decidet. Poſt quam precationem, manu lapidem ejiciebat, cui juramento nullis opibus, nulloque nego-

Per Jovem lapidem.

Fecialium juramentũ.

1 *Ad deorum aras.*] Ut patet ex iis quæ diximus in verbo, *Vel agnum lævâ*, in præced. præterea ex Juven. ſat. 3.

—— *Jures licet & Samothracum*
Et noſtrorum aras. ——

2 *Nonnunquam lapidem ſilicem.*] Feſtus Pompejus l. 10. ſtatim poſt princ. Huc pertinet illud Ciceronis epiſt. famil. lib. 7. epiſt. 1. *Delitiæ vero tuæ noſter Æſopus ejuſmodi fuit, ut ei deſinere per omnes homines liceret. Is jurare cum cœpiſſet, vox eum defecit in loco illo, Si ſciens fallo.* Et rurſum epiſt. ejuſdem lib. 13. *Quomodo autem tibi placebit Jovem lapidem jurare, cum ſcias iratum eſſe Jovem nemini poſſe?* Phavorinus apud Gellium lib. 1. cap. 21. *Jovem,* inquit, *lapidem, quod ſanctiſſimum jusjurandum eſt habitum, paratus ego jurare.* Apulejus in libro de Deo Socratis, *Quid igitur jurabo? per Jovem lapidem, Romano vetuſtiſſimo ritu?* Huc quoque reſpicit quod ſcribitur in decretis canonicis 22. q. 5. c. *ecce dico charitati veſtræ, & qui per lapidem falſum jurat, perjurus eſt.* Ita enim legendum contendit Eraſmus, non *ſuper lapidem*, ut vulgo legitur. Quanquam & paulo poſt in §. *Item objiciatur qui jurat.* Plutarch. in Sylla: *Is,* inquit, *Capitolium aſcendens lapidemque manu tenens, juravit ei: deinde præſente multitudine imprecatus eſt, niſi amorem in illum* (de L. Cinna loquitur) *benevolentiamque ſervaſſet, non ſecus ex urbe extrudi ac lapis è manu: & lapidem abjecit in humum.*

3 *Quod quidem in fœderibus publicis.*] Polybius lib. 3. hiſtoriarum, loquens de fœdere Romanorum & Carthaginienſium in hæc verba, *Fecialis ſumpto in manibus lapide, poſtquam de fœdere inter partes convenerat, hæc verba dixit, Si recte ac ſine dolo malo hoc fœdus atque jusjurandum facio, dii mihi cuncta felicia præſtent: ſin aliter aut ago aut cogito, cæteris omnibus ſalvis, in propriis patriis, in propriis legibus, in propriis laribus, in propriis templis, in propriis ſepulcris ſolus ego peream, ut hic lapis è manibus meis decidet. Nec plura loquutus, manu lapidem dejiciebat.* Nota quod paulo ante dicit, Romanos in eo fœdere jurare per Martem & Enualium. Vide Cælium libro 21. cap. 5.

1 Per

negocio contraire fas erat. Præter quæ frequens Romanis fuit jusjurandum per deos & deorum numina, [1] perque terram, mare & ſidera: [2] ſicut per deum Fidium, *Per deum Fidiũ.* [3] qui Sabinorum deus eſt, cujus ædes in Quirinali fuit. Per parentes vero præſtari jusjurandum, illoſque juramentis *Per parentes.* advocare, illiberalis ſermo eſt habitus. [4] Præ ceteris autem ex

1 *Per terram.*] Vide ſupra ibi, *Per terram*, & Virgil. Æneid. 12.

Hæc eadem Ænea, terram, mare, ſidera juro,
Latonæque genus duplex, Ianumque bifrontem,
Vimque deûm infernam & diri ſacraria Ditis.

Æneas ad Didonem apud Virgil. libro 6.

Funeris heu tibi cauſa fui, per ſidera juro,
Per ſuperos. ——

2 *Sicut per deum Fidium.*] Plautus in Aſinaria ſtatim poſt princ.

Per dium Fidium quæris. Jurato mihi:
Video neceſſe eſſe eloqui quicquid roges.

Et hoc jusjurandum idem eſſe dicunt, quod alii hoc uno vocabulo, compoſito tamen, Mediusfidius concipiunt. Nam Feſtus Pompejus lib. 11. *Mediusfidius*, inquit, *compoſitum videtur, & ſignificare Jovis filium, id eſt, Herculem, quod Jovem Græcè ζεῦς διὸς, & nos Jovem ac Fidium pro filio, quod ſæpe antea pro* l, *litera* d, *utebantur. Quidam exiſtimant jusjurandum eſſe per divi fidem, quidam per diurni temporis, id eſt, diei fidem.* Hæc Feſtus. Alii ſic exponunt, Mediusfidius, hoc eſt, per deum Fidium. Nam Fidius deus eſt, qui fidei præeſt. Hoc autem jurejurando uſus eſt Cicero in Oratione pro Roſcio Amerino. Cecinna ad ipſum Ciceronem epiſtol. fam. lib. 6. epiſt. 7. Et Brutus ad eundem ejuſdem operis libro 16. epiſt. 3. Plinius epiſt. lib. 4. epiſt. 3. *

COLERUS.

* Gloſſarium: *divus filius* Διὸς υἱὸς, ἡρακλῆς. Quod plane ad Feſti ſententiam Ceterum quemadmodum Græci jurantes μὰ, νὴ præponunt: ita Romani ME & E. ut Mecaſtor, Mehercules, Mediusfidius, Ejuno, Equirine, Ecere, Epol, Ecaſtor.

TIRAQUELLUS.

3 *Qui Sabinorum Deus eſt.*] Quod ſatis innuere videtur Varro libro primo aut aliorum computat 4. de lingua Latina. Et Ovid. lib. 6. Faſt. de eo loquens,

Quærebam, Nonas, Sanco, Fidione referrem,
An tibi Semipater. Tunc mihi Sancus ait:
Cuicunque ex illis dederis, ego munus habebo:
Nomina trina fero, ſic voluere Cures.
Hunc igitur veteres donarunt æde Sabini,
Inque Quirinali conſtituere jugo.

4 *Præ cæteris autem.*] Per terram & cœlum ſolere nonnunquam jurari, videri poteſt ex illis locis: D. Matthæi cap. 5. & D. Iacobi capite item 5. quibus vetatur jurari, per cœlum, & eo loco Homeri. quem tibi afferemus infra, ubi de Styge aqua loquemur. Sed hic non poſſum prætermittere aliam jurisjurandi Romanorum formulam relatam à Livio 3. Decad. lib. 2. ubi de Scipione cui poſtea Africano agnomen fuit, loquens, *Pergit*, inquit, *deinde ire ſequentibus paucis in hoſpitium Metelli, & eum concilium ibi juvenum, de quibus allatum erat, inveniſſet: ſtricto ſuper capita conſultantium gladio, ex mei animi ſententia, inquit, juro, ut ego rempubl. non deſeram, neque alium civem Romanum deſerere patiar. Si ſciens fallo, tum me Jupiter Opt. Max. domum, familiam,*

Sanctiſſimum jusjurandũ apud Romanos. Per ſalutem & genium principis.

ex omni memoria ſanctiſſimum jusjurandum apud Romanos viſum eſt, ut jurans, terram tenens, cœlum deorſque conteſtans, conceptis verbis ſe & caput ſuum, ac ſtirpem & familiam, bona & fortunas, quibuſdam additis precationibus devoveret. [1] Poſt aliquot vero tempeſtates, per ſalutem [2] & genium principis dejerare, longe præſtantiſſimum jusjurandum haberi cœptum, cui nulla vi, nulloque imperio contraire fas erat. [3] Quod Tiberius Cæſar

milian, remque meam peſſimo letho afficias. In hæc verba L. Cæcili jures expoſtulo, cæterique, qui adeſtis. Qui non juraverit, in ſe hunc gladium ſtrictum eſſe ſciat.

1 *Poſt aliquot tempeſtates per ſalutem.*] Verum, & id priſcis illis temporibus ita jurabatur, quando Ioſeph, ſanctiſſimus ille Patriarcha non ſemel per ſalutem Pharaonis juraverit, Geneſeos cap. 42. *Per ſalutem Pharaonis non egrediemini hinc, donec veniat frater veſter minimus*, & paulo poſt, *per ſalutem Pharaonis exploratores eſtis.* Sed & aliquando per ſalutem ſuam, ſcilicet jurantis. *l. qui per ſalutem. ff. de jurejur.* ubi dicitur ita jurare peræque eſſe ac ſi per Deum juraretur.

2 *Et genium Principis.*] Vel teſtimonio Iuriſconſulti in *l. ſi duo patroni. §. ult. de jurejur.* & Tertulliani in Apologetico, cap. 28. 32. & 35. ex quo & illud Apuleji lib. 9. Metam. *contra commilitones, ibi, nec uſpiam, illum deliteſcere adjutantes, genium Principis contendebant.* Sed & interdum per genium, ſuum aut ejus cum quo loquereris, jurare mos fuit, ut videre licet ex Seneca ad Lucilium l. 1. epiſt. 12. *Jurat per genium meum ſe omnia facere, in nulla re ceſſare curam ſuam, ſed illas vetulas eſſe.* Quin etiam per ipſum Cæſarem plebs Romana aliquando juravit, ut & videre potes apud Suetonium in Cæſare, cap. 85. in fin. *Plebs*, inquit, *apud eam longo tempore ſacrificare, vota ſuſcipere, controverſias quaſdam interpoſito per Cæſarem jurejurando diſtrahere perſeveravit*, & per principis venerationem ex l. 2. C. de reb. cred. *Et ſi per principis venerationem quodam calore fuerit pejeratum, inferri non placet.* *

COLERUS.

* Tertull. lib. ad Scapulam: *Sic & circa majeſtatem imperatoris infamamur: tamen nunquam Albiniani vel Nigriani, vel Caſsiani inveniri potuerunt Chriſtiani. Sed iiſdem ipſi, qui per Genios eorum in pridie uſque juraverant, qui pro ſalute eorum hoſtias & fecerant & voverant, &c.* Veget. lib. 2. cap. 5. Hoc juramentum per Principes videtur mihi incepiſſe ſub Auguſto. Horat.

Jurandaſque tuum per nomen ponimus aras.

Minutius Felix: *& eſt eis tutius, per Jovis genium pejerare quam regis.* Tacitus lib. 1. Annal. *Rubrio crimini dabatur violatum perjurio nomen Auguſti.* Erant autem tres formulæ jurandi: per Genium, per Fortunam, per Salutem Principum.

TIRAQUELLUS.

3 *Quod Tiberius Cæſar.*] Suetonius in vita illius, cap. 26. Cornelius Tacitus lib. 1. *Nomen patris patriæ Tiberius à populo ſæpius ingeſtum, repudiavit: neque in acta ſua jurari, quanquam cenſente Senatu, permiſit.* Dion Romanæ hiſtoriæ lib. 57. *Adeo popularis erat* (inquit loquens de Tiberio) *in omni re, ut neque præter conſuetudinem quicquam fieri natali ſuo, neque per ſuam fortunam jurare cuiquam permiſerit: neque, ſi quis juraſſet, ac perjurii reus ageretur, id proſecutus eſt.*

Cæſar de ſe præſtari vetuit. Nam ne in acta ſua jurarent, neve nomen ſuum teſtarentur, aut genium, obſtinatiſſime reſtitit. [1] Quod etiam de Nerone proditur, ut cum antea in acta principum jurarent magiſtratus, collegam ſuum Antiſtium in ſua acta jurare inhibuerit. [2] Cajus Caligula maximum juramentum, nec pro concione, nec ad milites, niſi per nomen Druſillæ præſtitit, cui plus nimio addictus erat. [3] Claudius vero per Auguſtum. Eſt quoque omnium ſermone celebratum, & magnis eventis periculiſque expiatum, quod in [4] ara Palicorum, lacu ſeu cratere religioſo, brevi & profundo, ſemperque lurido, apud Siculos juramentum, præſtabatur: ad quem multiplici ſcaturigine ebullientem, jurantes ſponſione facta religioſe accedebant: & qui caſte & ſine labe criminis juraſſet, illæſus & validus abibat: qui vero contra religionem, jurisjurandi fidem abjuraſſet, reus criminis in lacu demerſus, læſæ conſcientię & pejerati numinis, morte pœnas dabat: in quorum templo fama fert, crateres quoſdam incerta & cæca origine, igneos globos perpetim evomere, & ferventem aquam tetri odoris inde ęſtuare. [5] Quod

C. Caligulæ juramentũ.

Claudii.

Apud Siculos in ara Palicorum.

Ariſto-

1 *Quod etiam de Nerone.*] Tacitus lib. 13. ſtatim poſt princ. *Claudio Nerone L. Antiſtio Coſſ. cum in acta principis jurarent magiſtratus in ſua acta collegam Antiſtium jurare prohibuit, magnis patrum laudibus, ut juvenilis animus levium quoque rerum gloria ſublatus, majores continuaret.*

2 *C. Caligula.*] Sueton. in vita illius cap. 24. *Sed & idem Caligula per ſalutem & fortunam ſui equi (quem Velociſſimum, aut Incitatum nominabat) jurabat, eumque invitabat ad cœnam, eique hordeum ex auro apponebat, fundebatque vinum in poculis aureis, ſeque eum conſulem facturum pollicebatur: id quod feciſſet omnino, ſi diutius vixiſſet.* Auctor Dion lib. 59. & in vita illius.

3 *Claudius vero per Auguſtum.*] Sueton. in vita Claudii, cap. 11. *Converſus,* inquit, *ad officia pietatis, jusjurandum neque ſanctius ſibi, neque crebrius inſtituit, quam per Auguſtum.*

4 *In ara Palicorum.*] Diodorus Siculus libro 11. non multo ante finem. Stephanus in lib. de Urbibus. Macrobius lib. 5. Saturnal. cap. 19. Quod ſi alia ſcire vis de hujuſmodi Palicis, vide Servium in libro 9. Æneid. ibi,

—— Symethia circum
Flumina, pinguis ubi & placabilis ara Palici.

Et Luctatium Placidum in l. 12. Thebaidos Statii, ibi,

—— Immites Buſyridos aras
Odriſiique famem ſtabuli, Siculoſque licebit
Exorare deos. ——

5 *Quod Ariſtoteles de fonte Acadino.*] Ariſtoteles in lib. de Mirabilibus auſcultationibus, quaſi ad verbum, & Stephanus ubi ſupra.

1 *Idem*

Acadinus fons. Ariſtoteles de fonte Acadino memoriæ prodidit, qui juxta Palicos in Sicilia manat, in quo tabellas inſcripto juramento, ſi recte juratum foret, ſupernatare, neque liquore perfundi aſſeverat: ſi perperam, protinus in profundum rapi, neque apparere ultra. [1] Idem in Sardinia *In Sardinia.* quaſdam aquarum ſcaturigines facere, nam ubi perjurium erat, quicunque in eis immerſus, cæcitate admiſſum facinus luebat: qui vero integer ad jusjurandum accedebat, incolumi fama clarius cernebat. [2] Juxta Tyanam quoque *Fons juxta Tyanam.* fons Iovi ſacer, frigidus ebullire traditur, qui cum cæteris foret innoxius, perjuris ſolum puſtulas liventes, & vomicas facit calamitoſas. [3] Atque in Bithynia juxta Brieti tem- *Fons in Bithynia.* plum fons cæremoniis ſacer, manare ferventis naturæ, ubi perjuri velut urente flamma necabantur, ita ut magno malo perjurium lueretur. [4] Tenet opinio, in Arcadia apud aquam

1 *Idem in Sardinia.*] Solinus c. 10. ubi de Sardinia inſula, in fin. ſic inquit, *Sed qui oculis medentur, & coarguendis valent furibus. Nam quiſquis ſacramento raptum negat, lumina aquis attrectat. Ubi perjurium non eſt, cernit clarius. Si perfidia abnuit, detegitur facinus cæcitate, & captus oculis, admiſſum tenebris fatetur.* Rhennius in Dionyſii periegeſi ſic inquit,

Sardinia poſtquam pelago circumflua tellus
Fontibus è liquidis præbet miracula mundo,
Quod ſanant agros, produnt, damnantque nefando
Perjuros furto, quos tacto lumine cæcant.

Irrigarent utinam hac tempeſtate terram omnem, ut terrore ſaltem pœnæ, à tot mendaciis ac perjuriis homines abſtinerent. Ex Sardois aquis non inelegans ſumetur adagium, in furacem hominem, qui furtum etiam pejerando conſtanter negat.

2 *Juxta Tyanam.*] Philoſtratus in vita Apollonii lib. 1. cap. 4. *Eſt* (inquit Græce quidem, ſed hoc ſenſu) *juxta Tyanam, aqua Jovi (ut perhibent) ſacrata, quam indigenæ extinguibilem vocant. Fons ejus frigidus ſane ſcatet: ebullit autem non ſecus, atque igne calefactus lebes. Hanc puris & juramenti fidem ſervantibus viris aſpectu placidam & guſtu dulcem eſſe perhibent: perjuris vero & infidis palam adverſari. Epota nanque oculos pedeſque ac manus pejerantis invadit puſtulis, ac vomicis totum corpus inquinans: neque illic diſcedendi facultas datur: ſed ibidem permanentes coram aqua ipſa ſuam deplorant calamitatem, palam quod pejerarunt profitentes.* Similem fontem in Æthiopia eſſe ſcribit Diodorus cap. 5. *ut quæ*, inquit, *pota in inſaniam vertens cogat occulta errata palam fateri.*

3 *Atque in Bithynia.*] Plinius l. 31. cap. 2. *Amnis*, inquit, *Olachas in Bithynia Briazum alluit, hoc eſt, & templo & Deo nomen, cujus gurgite perjuri notantur pati velut flammam urentem.* Ex quo intelligis mendum eſſe in vocabulo *Brieti.*

4 *Tenet opinio in Arcadia apud aquam Stygem.*] Hæc ex Herodoto lib. 6. ubi loquitur de Cleomene Spartanorum Rege. Plinio lib. 2. cap. 103. & libro 31. cap. 2. & Seneca lib. 3. Naturalium

aquam Stygem (quæ è petra manabat præſentiſſimi veneni) ad Nonacrim, idem jusjurandum præſtari, ſub inſigni documento ſpretæ religionis: namque in fraude & perfidia dejerantium, extremi diſcriminis erat. [1] Sicut ſubterraneus ſpecus ad Corinthum, qui Palæmonis dicitur, à nemine adiri fertur ſine perjurii pœna memorabili. [2] Fuitque in uſu apud Athenienſes, ut jusjurandum quod publice in fœderibus præſtabatur, poſtquam per ſenatum exhibitum

Styx in Arcadia.

Inſpecus Palæmonis apud Corinthios.

turalium quæſtionum. Virgil. lib. 6. Æneid. ibi,

Cocyti ſtagna alta vides Stygiamque paludem,
Dii cujus jurare timent & fallere numen.

Et lib. 9. ejuſdem operis loquente de Jove,

Dixerat, idque ratum Stygii per flumina fratris,
Per pice torrentes atraque voragine ripas
Annuit. ——

Et Statio lib. 8.

—— *Et Styx perjuria divûm*
Arguit. ——

Et Auſonio in Monoſyllabis verſibus deorum,

Quæque piat divûm perjuria noctricolor Styx.

Apulejo lib. 6. Metamorph. *Diis etiam, ipſique Jovi formidabiles aquas Stygias, vel fando comperiſti? quodque vos dejeratis per numina deorum, deos per Stygis majeſtatem ſolere?* Servio in lib. 6. Æneid. ibi,

Bis Stygios innare lacus, bis nigra videre
Tartara. ——

Et ante hos Homero lib. 2. Iliados in Catalogo Græcorum,

Ὅρκου γὰρ δεινοῦ Στυγὸς ὕδατός ἐστιν ἀπορρώξ.

Id eſt,

Juramenti enim gravis Stygis aquæ eſt fluxus.

Et lib. 5. Odyſſeæ,

Ἴστω νῦν τόδε γαῖα καὶ οὐρανὸς εὐρὺς ὕπερθεν,
Καὶ τὸ κατειβόμενον Στυγὸς ὕδωρ, ὅς τε μέγιστος
Ὅρκος, δεινότατός τε πέλει μακάρεσσι θεοῖσι.

Id eſt,

Sciat nunc hoc terra & cælum latum deſuper,
Et defluens Stygis aqua quod maximum
Jusjurandum graviſſimumque eſt beatis deis.

Ante omnes Orpheus tradit deos pejerantes per Stygem, novem millibus annorum puniri in Tartaro, quod ex eo repetit Servius enarrans illud Virgilii lib. 6. Æneidos,

Ipſa deûm pœnas docuit, perque omnia duxit.

1 *Sicut ſubterraneus locus ad Corinthum, qui Palæmonis dicitur.*] Pauſan. in Corinthiacis, qui liber ſecundus eſt, de Palæmonis æde loquens, ſic ſcribit, *Simulacra in hoc ſunt, Neptuni & Leucotheæ & ipſius Palæmonis. Eſt & ædificium aliud, Adytum appellant, deſcenſus in id ſubterraneus eſt. Ibi Palæmonem occultatum eſſe perhibent. Quicunque ibi pejeravit, ſive Corinthius ſit, ſive peregrinus, perjurii pœnas nulla ratione effugere poteſt.* *

COLERUS.

* Juramenti per ſtygias paludes creberrima mentio eſt apud Ovidium. Idem in Ibin vocat ſtygis aquam *Imperjuratam.*

TIRAQUELLUS.

2 *Fuitque in uſu apud Athenienſes.*] Hæc ex Thucydidis lib. 5. ſunt ad verbum deſumpta.

Juramenta per quæſtores, prætores, vates, & belli duces, alioſq; confirmata. Samnites. Arcades. Græci. Viri per Herculem, fœminæ vero per Caſtorem jurabant. Ceremoniæ.

bitum erat, quo ſanctius foret, quæſtores, apud Argos vero, prætores confirment: apud Mantineam, vates & belli Duces: in Elide autem, opifices & legum periti, ne quid repentino motu imperitæ multitudinis mutari, aut ſecus fieri dicique poſſet. Præ cæteris vero maximum vinculum juramenti [1] apud Samnites vetuſta religione fuiſſe traditum eſt, ut ara in medio conſtituta, ac cæſis victimis, omni aditu præſepto, jurans introducatur, & furiali carmine inter ſtragem victimarum dira execratione adſtringatur. Qui etiam Arcadibus mos erat, inter cædes victimarum ſolemnem fidem & jusjurandum dare. [2] Græcis vero, libantes diis in ædibus ſacris jurare, magnum vinculum juramenti exiſtimatum eſt. [3] Illud utique profuerit admonuiſſe, diu ſervatum apud Romanos, ut neque viri per Caſtorem, neque mulieres per Herculem, jusjurandum darent: per Pollucem vero utrique jurare non vetantur: ſæpius tamen maſculi per deos, mulieres per deas jurare uſurpárunt: licet [4] Socrates apud Platonem per Iunonem juraſſe legatur. [5] Quodque qui Herculem aut Dionyſium, [6] vel deum Fidium juraturi ſunt, ſub divo jurare

1 *Apud Samnites.*] Liv. 1. Dec. l. 10.

2 *Græcis vero.*] Vide Val. Max. l. 2. cap. 5. in fin. ubi de Xenocrate loquitur, quem Athenienſes jurare non permiſerunt.

3 *Illud utique profuerit.*] Hæc uſque ad verſic. *Sæpius tamen*, ſunt Gellii lib. 11. cap. 6. At Donatus in Andriam Terentii act. 3. ſc. 2. *Per caſtorem*, inquit, *& Pollucem ornativa ſunt jurandi, apta fœminis.* Nam ibi apud ipſum Terentium Lesbia fœmina ſic locuta eſt,

Per æcaſtor ſcitus puer natus eſt Pamphilo.

Cæterum Apulejus l. 4. Metamorph. introducit anum quandam non tam inſcite quam eleganter jurantem per Herculem, his verbis, *Bono animo eſto mehercules, nec vanis ſomniorum figmentis terreare.*

4 *Licet Socrates apud Platonem.*] In Gorgia.

5 *Quodque qui per Herculem, aut Dionyſium.*] De his duobus Plutarchus problem. cap. 27. ubi rationem reddit. quia ſcilicet Herculem & Dionyſium ferunt, non umbraticam vitam domi egiſſe: ſed foris & ſub dio ſemper vixiſſe. Vel illud potius per hanc rem occulte agitur, ne pueri inſueſcant dejerare. Hoc enim dum ſub dio progrediuntur & in propatulum, quaſi de induſtria moram efficit, & deliberandi dat ſpatium. Præterea proditum eſt Herculem in primis religioſum fuiſſe, & ad jusjurandum verecundiſſimum: quippe qui ſemel in omni vita juraverit, idque ſoli Phyleo Augei filio.

6 *Vel Deum Fidium.*] Varro lib. 1. aut aliorum computatione 4. de lingua Latina. *Fidius Deus eſt, qui fidei præeſt,*

jurare cogantur: ſub tecto autem non decebat, quia cum obviam eundo periculis, laboribus maximis fuerint exerciti, in umbra & ſub tecto, tanquam ſub ignavo ocio illos apppellare turpe erat. [1] Fuit quoque literis proditum, pontifici maximo per deos jurare licuiſſe, per libertos vero non licuiſſe. [2] Solus tamen flamen dialis juramentum præſtare perpetua lege vetabatur: [3] ideo ſiquando in magiſtratu aſſumptus, per leges jurare tenebatur, alium qui vicem illius ageret, ſufficere & ita in leges jurare cogebatur. [4] Subit tamen reputatio, idem apud Phryges ſervari, qui non modo nullo juramento adiguntur, ſed nec alios ad dejerandum cogunt. [5] Ferunt vero Gallos [6] & Pœnos nulla religione jurisjurandi moveri, quin ubi viſum fuerit, deſæviant, nullo rapinis modo aut ſævitiæ præfinito. [7] Sicut Aphrodiſium juramentum pro vano haberi veteres voluerunt:

Pontifex Max. *Flam. dialis non jurabat.* *Phryges non jurabant.* *Gallis & Pœnis nulla religio jurisjurandi.*

præeſt, & Jovis fuiſſe filius creditus eſt.

1 *Fuitque literis proditum.*] Servius libro 9. Æneid. eo loco ſupra citato,

Per caput hoc juro per quod pater ante ſolebat.

Ex quo intelligis *per liberos* hic dicendum eſſe, non *per libertos.*

2 *Solus tamen Flamen Dialis.*] Livius 4. Decad. lib. 1. ad finem. Plut. probl. cap. 43. ubi hujus rationem reddit. Gellius lib. 10. cap. 15. Feſtus Pompejus lib. 9.

3 *Ideo & ſi quando.*] Livius ubi ſupra.

4 *Subit tamen recordatio idem apud Phryges.*] Nicolaus περὶ ἐϑῶν, & ex eo Stobæus cap. 42.

5 *Ferunt vero Gallos.*] Cæſar in belli Gallici lib. 6. & Livius 1. Decad. lib. 5. tradunt eos religioni deditos, quod & alibi dictum eſt ſupra lib. 4. cap. 13.

6 *Et Pœnos.*] Livius 3. Decad. libro 1. poſt princ. *Has tantas virtutes ingentia vitia æquabant: inhumana crudelitas, perfidia plusquam Punica, nihil veri, nihil ſancti, nullus deûm metus, nullum jusjurandum, nulla religio.*

7 *Sicut Aphrodiſium juramentum.*] Plato in Sympoſio & in Philebo apud Athenæum lib. 12. Procopius in ultima epiſtola ad Epiphanium. Et eo ſpectat Horatius libro Carminum 2. Ode 8.

Ridet hoc, inquam, Venus ipſa: ridens
Simplices nymphæ, ferus & Cupido,
Semper ardentes acuens ſagittas
Cote cruenta.

Et Tibullus lib. 3. eleg. ultima,

— Perjuria ridet amantum
Jupiter & ventos irrita ferre jubet. *

Et Ovidius lib. 1. de Arte amandi,

Juppiter ex alto perjuria ridet amantum,
Et jubet Æolios in freta ferre notos.

Et è Græcis Callimachus,

Ὤμοσεν, ἀλλὰ λέγουσι ἀληθέα τοὺς ἐν ἔρωτι
Ὅρκους μὴ δύνειν οὔατ' ἐς ἀθανάτων.

Id eſt, ex verſione Eraſmi, qui priorem verſum dicit mendo non carere,

Juravit, verum vulgo dicunt, in amore
Quod juras, aures non penetrare deûm.

COLERUS.

* Idem Tibul.

Per Venerem juro compoſitumque caput.

Venereum jusjurandũ. luerunt: namque veteri adagio amantibus verum ludificare permiſſum eſt. [1] Fertur vero Dionyſii tyranni verbum, ſicut pueros talis, ita juramentis homines fruſtrari oportere.[2] Illud quoque notatum eſt, Euripidem[3] & Ariſtophanem taxaſſe Spartanos, velut infidos damnoſoſque, quibus nec ara, nec fides, nec jusjurandum foret. *Spartani perfidia taxati.* Idque vero teſtimonio probari, [4] quod corrupto muneribus rege Ariſtocrate, bello contra Meſſenios, læſa fide jurisjurandi, primi Martiam virtutem venalem fecere. *Theſſala fides.* [5] Quod de Theſſalis quoque poëtæ tradunt, quibus ex fortuna pendet fides, cum bello Peloponneſiaco fœdera & deos obliti, in ipſa acie ab Athenienſibus ad Lacedæmonios mutatis ordinibus transfugerint. Quare Theſſala fides, velut vana & fluxa, in proverbium venit. *Parthi.* [6] Parthis quoque fides nulla, niſi quantum expedit, quibus utilitas ſemper eſt fide ſanctior.

Idem

TIRAQUELLUS.

1 *Fertur vero Dionyſii.*] Plutarchus in lib. 2. de Fortuna Alexandri. Sed hoc ipſum Lyſandro tribuit idem auctor in Apophthegmatis ipſius Lyſandri. Alii Philippo Macedoni, ut tradit Ælianus de Varia hiſt. lib. 7. c. 12.

2 *Illud quoque notatum eſt, Euripidem.*] Euripides Lacones, ut infidos deſcripſit in Andromacha:

Ἔνοικοι Σπάρτης δόλια βουλευτήρια.

Id eſt,

Spartæ inhabitatores, doloſus Senatus.

3 *Et Ariſtophanem.*] Ariſtophanes ſic ſcribit,

Οἷσιν οὔτε βωμὸς, οὔτε πίστις, οὔθ' ὅρκος μένει.

Id eſt,

Quibus nec ara, nec fides, nec jusjurandum manet.

Vide Cælium lect. antiq. lib. 18. c. 5. Sed & eorum ingenia aliud ſentire, aliud dicere tradit Herodotus lib. 9. Et vide quæ de illis diximus ſupra lib. 4. cap. 13.

4 *Quod corrupto muneribus Rege Ariſtocrate.*] Pauſanias non ſemel lib. 4. qui de Meſſenicis eſt.

5 *Quod de Theſſalis.*] Proverbium eſt apud Suidam *Θεσσαλῶν σόφισμα*, id eſt, *Theſſalorum commentum*, quod natum ex alia hiſtoria dicit. Et de eorum fide lubrica Euripides in Phœniſſis,

Καὶ πῶς νοήσας Ἐτεοκλῆς τὸ Θεσσαλῶν
Εἰσήγαγε τὸ σόφισμ' ὁμιλίᾳ χθονός.

Id eſt,

At ſentiens hoc Eteocles, mox Theſſalam
Adhibuit artem, gentis ob commercium.

Idem alibi,

Πολλοὶ παρῆσαν, ἀλλ' ἄπιστοι, Θετταλοί.

Id eſt,

Multus quidem aderat, lubrica fide
Grex Theſſalorum.

Vide Eraſmum Chil. 1. cent. 3. capite 10.

6 *Parthis quoque.*] Juſtinus lib. 41. de Parthis loquens, inquit, *in libidinem projecti, in cibum parci: fides dictis promiſſiſque nulla, niſi quatenus expedit.* Paulo ante, *Ingenia,* ait, *genti tumida, ſeditioſa, fraudulenta, procacia.*

1 *Idem*

[1] Idem Aphris [2] Syrisque. [3] Soli tamen Arabes Perſæque fidem ſervare didicere. Tanti enim fidem fecere, ut humanam ſocietatem cum fide tolli crederent, contraque utilitatem fides illis ſemper antiquior fuit. [4] Uno tamen exemplo proditur Amaſis Perſarum Dux labefactaſſe fidem, qui cum Barcæis ſuper occultam foſſam fœdus feriret, id ratum fore juravit, quoad humus illa firma ſolidaque maneret: mox retecta fovea fœdus ſolvit, & jusjurandum rupit. [5] Præ cæteris traditur Zenocrati tanta fides habita, ut cum nullius injurati teſtimonium admitteretur, ſoli Athenienſes ſine juramenti religione aſſenſere, eumque injuratum, quod inveteratæ fidei eſſet, in fidem atque officium admiſere. *Aphri. Syri. Arabes. Perſæ. Zenocratis fides.*

1 *Idem Aphris.*] Vide ſupra lib. 4. cap. 13. Nam & Septimius Severus Imperat. qui ipſe Apher fuit, nec jusjurandum fallere dubitabat, ſi ita uſus poſceret, teſte Herodiano.

2 *Syriſque.*] Vide & tu eodem l. 4. cap. 13. Sed adde & Libyis ex Diodoro Siculo lib. 4. cap. 4.

3 *Soli tamen Arabes.*] Herodotus lib. 3.

4 *Uno tamen exemplo proditur Amaſis.*] Herodotus l. 4. non longe à fin.

5 *Præ cæteris traditur Zenocrati.*] Cicero ad Atticum lib. 1. epiſt. 12. & in Oratione pro Cornelio Balbo, ubi tamen nomen ejus ſupprimit. Valerius Maximus lib. 2. cap. 5. in fin. Et Laërtius in vita illius. Ex quibus intelliges *Xenocrati* hic legendum eſſe. Vide Cælium Lect. antiquarum lib. 17. cap. 9. num legendum ſit *Xenocrati.* *

COLERUS.

* His omnibus adde Hieroclem ad illud Pythagoræ καὶ σέβου ὅρκον.

CAPUT XI.

Quid ſit exedra, quid menianum, de quibus apud Jurecon-ſultos mentio frequens, & quid embamma.

FUit in perpetua quæſtione apud juriſperitos, qui inter patronos cauſarum longe præſtantiſſimi habiti ſunt, quid exedra, & quid menianum eſſet: de quibus [1] ab Ulpiano *l. ſi vero. ff. titul. allega.*

TIRAQUELLUS.

1 *Ab Ulpiano.*] Libro 33. ad edictum *l. ſi vero plures. §. interdum. ff. de his qui dejec. vel effud.* ubi ita ſcribitur, *Interdum tamen, quoſine captione actoris fiat, oportebit prætorem æquitate motum potius dare actionem in eum, ex cujus cubiculo vel exedra dejectum eſt: licet plures in eodem cœnaculo habitent.* Hinc quærit hic noſter Alexander quid exedra ſit, quod à nullo melius diſcere potes quam à Vitruvio lib. 5. cap. 11. cujus hæc verba ſunt, *Conſtituuntur autem in tribus porticibus exedræ ſpatioſæ,*

no de his qui dejecerunt, mentio fit. Et cum homo quiſpiam inſigniter impudens, aſſereret feneſtræ genus fuiſſe exedram, qualem in noſtris ædibus hodie conſpicimus, idque improbiſſime contenderet: alii aliter cenſentes, ſedem eſſe putarunt, qua viri maturo ingenio, ſtudio & bonis artibus dediti, uti ſolitavere, idque Ciceronis auctoritate ſignificari, de natura deorum primo, ubi ſe in *Exedra.* exedra ſedentem diſſerere aſſeverat. Cumque hic verbi ſignificatus longe ab Ulpiani mente diſſideret, animadverti tandem, non ſedem ab Ulpiano, ſed cubiculum deſignari columnis fultum, & epiſtyliis pluribus, excīſis ſpatiis, quibus proſpectus in viam erat, aliquando ſub dio, non-*Menianum.* nunquam ſub tecto: [1] menianum vero dici, projectum protentumque ſpatium ultra ædes tignis porrectis, nullo munimento fultum ab imo, ambulandi proſpiciendive cauſa, à Cajo Menio Craſſi collega, unde nomen mutuavit, inventum. Cum enim Cajus Menius Catone & Flacco conſulibus domum venderet, ut ibi baſilica extrueretur, jus unius columnæ ſupra quam tectum projiceret, &

tigna

habentes ſedes, in quibus Philoſophi, Rhetores, reliquique qui ſtudiis delectantur, ſedentes diſputare poſſint. Julius Pollux libro 1. cap. 4. tradit ſeſſionem eſſe ubi viri conſident. Vide tamen interim multa alia Ciceronis loca in id adducta à Budæo noſtro in eam l. *ſi vero plures.*

1 *Menianum vero dici.*] *Menianum* non ſcribitur in d. *l. ſi vero plures*, ſed *Medianum*, ita ſcilicet, *Quod ſi ex Mediano cœnaculi quid dejectum ſit: verum eſt omnes teneri.* Quam lectionem agnoſcit Budæus, qui declarat quid *Medianum* ſit. Et ſic quoque legitur in Pandectis Florentinis. Quod autem ad *Menianum* ſpectat, uſæ ſunt leges noſtræ alibi, ſcilicet, in *l.* 2. §. *cum quidam ff. ne quid in loco publ.* & in *l. malum ff. de verborum ſignif.* & in *l. Meniana. C. de ædif. privat.* Vitruvius l. 5. cap. 1. Valerius Maximus lib. 9. c. 12. ubi de C. Licinio. & Suetonius in Caligula cap. 18. in fin. Plinius lib. 34. cap. 5. Quid autem id ſit & unde dicatur, ſcies ex Nonio Marcello, & Feſto Pompejo libro 11. Divus Hieronymus, in interpretatione Pſalmorum, enarrans illud ex Pſalmo 101. *Factus ſum ſicut paſſer ſolitarius in tecto:* quid Meniana ſint aperte declarat. Cujus verba ſunt hæc, *Palæſtina & Ægypto, ubi vel ſcripti ſunt divini libri, vel interpretati, non habent in tectis culmina, ſed domata: quæ Romæ vel ſolaria, vel Meniana vocant, id eſt, plana tecta, quæ tranſverſis trabibus ſuſtentantur.* *

COLERUS.

* Iſidorus qui meminit Menianorum. Gloſſarium: *Menianum* ἐξώστρα. Et, ἐξώστης, *Menianum, Projectio, Projectus.* Vocatur etiam ὀυθέτης. Et Latini *aggrundam* vocant. Adde & *ff. de præd. Ruſt.* Sed ἐξωστὰς dici puto ἀπὸ τοῦ ἐξωθεῖσθαι, quod eſt, *expellere* & *projicere.*

1 *Idque*

tigna immitteret, ſibi excepit, quo ſuperiora latius paterent, & poſteri proſpectarent: cujus generis ædificia, inde meniana dicta, hodieque id nomen obtinuit: [1] idque à Labeone de privatis ædificiis aptiſſime notari, cujus verba fuere: Projecta ſunt ea, quæ ita provehuntur, ut nunquam conquieſcant: ejuſmodi ſunt meniana & ſubgrundia: Iterum quærebatur, quid eſſet [2] embamma, de quo ab Ulpiano de vino & oleo legato, an aceto deceat annumerari, eleganter quæritur. Cumque in verbi ſignificatu ſoliciti eſſent, neque id aſſequi viderentur poſſe, nos embamma cenſuimus contritos ſapores dici, acido vino infuſos, aſperrimi guſtus, ad acuendum excitandumque ſtomachum, à verbo ἐμβάπτω quod eſt intingo, ſeu (ut putant alii) acetum coagulatum, quod vino dilutum aut aqua, aceti ſaporem facit. Eſt igitur Ulpiani opinio, aceto legato, embamma perinde legato accedere, ſicut acetum, quoniam ejuſdem ſaporis & naturæ ſunt. Verba vero Ulpiani de vino legato, hæc fuere: Si acetum quis legaverit, non continebitur legato acetum, quod vini numero fuit: embamma vero continebitur, quia aceti numero fuit.

Embamma.

l. ſi quis vinum §. ſi acetum ff. de triti. vino & oleo lega.

TIRAQUELLUS.

1 *Idque à Labeone.*] Citato à Iabelono in d. *l. malum. ff. de verbor. ſignificat.*

2 *Embamma, de quo ab Ulpiano.*] In *l. ſi qui vinum. §. acetum. ff. de trit. vino & oleo leg.* & de hoc quoque Columella lib. 12. cap. 55. & Marcellus medicus cap. 2-. & cap. 30. & diximus in Commentariis Nobilitatis capite 31. numero 288. *inter medicamenta.*

CAPUT XII.

Quot virgines Veſtales, quæve illarum diſciplina & inſtitutio fuerit, quave afficiatur pœna inceſti damnata.

QUI de Veſtalibus virginibus memoriam reliquere, illas [1] à Numa Pompilio primum lectas fuiſſe autumant,

Veſtales à Numa inſtituta.

TIRAQUELLUS.

1 *Numa Pompilio.*] Plutarchus in vita illius. Livius 1. Decad. libro 1. Gellius lib. 21. c. 12. Pompon. Lætus lib. de ſacrificiis c. 6.

mant, quod ſacerdotium, cum Alba oriundum eſſet idem Numa inde tranſlato ſacro, Romam advocavit: utque Veſtæ antiſtites aſſidue forent, præcipua virginitate & aliis cæremoniis ſanctas fecit. Cujus inſtar ſacri, [1] in Poliadis Minervæ templo multa religione inclyto, in Attica fuiſſe legimus, in quo virgines aſſidue degere, & lychnum inextincti luminis, ac Palladium exiſtere, multorum opinio fuit. [2] Lychnum quoque in arce Athenis Minervæ conſecratum ferunt, quem ſemel oleo repletum, aſſidue lumini alimenta ſufficere ad inſequentis anni eundem diem, prodiderunt. Ignem quoque pervigilem [3] apud Delphos cuſtodiri à mulieribus quæ matrimonio ſolutæ erant, invenimus: [4] ubi ſi quando extinguebatur, ex Solis flamma peregrinum ignem elici oportebat. [5] Perſæ quoque ignem habent pervigilem, ſicut Chal-

Virgines in Minervæ templo.

Lychnus Athenis.

Ignis pervigil apud Delphos, Perſas,

1 *In Poliadis Minervæ templo.*] Strabo lib. 9. *Urbs ipſa*, inquit, *ſaxum eſt in plano quaquaverſum habitato, quo in ſaxo vetuſtum Minervæ templum Poliadis ſurgit, in quo lucis inextinctæ lychnus eſt, & virginum domus, quam Ictinus condidit, ubi Palladium eſt ex ebore perfectum, opus Phydiæ.*

2 *Lychnum in arce Athenis Minervæ.*] Plutarchus in vita Numæ, & Problem: c. 75.

3 *Apud Delphos.*] Plutarch. in vita Numæ: ubi tamen, quantum ad id, de Delphis non loquitur: ſed de Græcia, ubi perpetuus ſervatur ignis, ut Pythiæ & Athenis: niſi per Pythiam Delphos intelligo, quod magis credo & ſequentia declarant.

4 *Ubi ſi quando extinguebatur.*] Plutarchus in d. loco. Feſtus Pompejus libro 9. ubi declarat quo modo id fieret, *Ignis Veſtæ*, inquit, *ſi quando interſtinctus eſſet, Virgines verberibus afficiebantur à Pontifice, quibus mos erat tabulam felicis materiæ tandiu terebrare, quouſque exceptum ignem cribro æneo virgo in ædem ferret.* * Servius autem libro 4. Æneidos ibi,

—— Vigilemque ſacraverat ignem
Excubias divûm æternas.

Definitio eſt æterni ignis. Quid eſt ignis pervigil? excubiæ deorum: nec vacat ratione, ut in aliquibus templis ſit ignis pervigil: nam poteſtates, aut terrenæ ſunt, aut aëreæ, aut æthereæ: ſed quia æther ignis, ideo in æthere arum poteſtatum templis ignis eſt, ut reddatur eis imago ſui elementi. Eſt autem in templo Jovis, qui æther eſt, & Minervæ quæ ſupra ætherem eſt. Unde de patris capite procreata eſſe dicitur.

COLERUS.

* Adde Livium lib. 28. Tertullianus lib. de pœnitent. *Quid illum theſaurum ignis æterni æſtimamus, cum fumariola quædam ejus tales ictus flammarum ſuſcitent.* Simplicius libro 3. de Cœlo: ἀπὸ ξύλων δὲ πῦρ ἐκβάλλουσι, θάτερον τῶν ξύλων ὡς τρύπανον ἐν θατέρῳ περιστρέφοντες.

TIRAQUELLUS.

5 *Perſæ quoque.*] Strabo libro 15. non multo ante fin. *Præcipue*, inquit, (cum de Perſarum ſacrificiis loquitur) *igni & aquæ ſacrificant, igni arida ligna imponentes, adempto cortice & arvina ſuperin-*

Chaldæi, Medi[1] & Aſſyrii ut deorum maximum, illique velut ſacro numini hoſtias mactare, & ſacra facere, atque ex illo eventa rerum interpretari aſſuêrant: [2] apud quos Dianæ Ecbatanæ templum fuit, quam Anatim vocant, cujus ſacerdotes procul à virili contagio in perpetua virginitate degunt. [3] In Britannia quoque Minervæ numen colitur, in cujus templo perpetui ignes nunquam caneſcere in favillas, ſed in ſaxeos globos verti ferebantur. [4] Hæ autem virgines in templo Veſtæ, quod forma circulari fuit, inter Capitolium & Palatium morabantur aſſidue, [5] ad quod ingredi interdiu vetabatur nemo: ſub noctem vero, adire, præ pudore, maſculo non licebat, fœminæ vero fas erat. [6] In quo nulla Veſtæ effigies aut ſimulacrum deæ cui

Chaldæos, Medos & Aſſyrios. *Dianæ Ecbatanæ ſacerdotes.* *Britanni.* *Veſtales in templo Veſtæ.* *Veſtæ nulla effigies.*

ſuperinjecta, deinde infuſo oleo ſuccendunt, non inſpirantes, ſed ventilantes. Quod ſi quis inſpirarit, aut mortuum quicquam cœnumve in ignem immiſerit, morte plectitur. Q. Curtius lib. 4. Procopius lib. 2. belli Perſici. Pauſanias Eliacorum priore lib. ad fin. de igne loquens, quem Magi ſuis præſtigiis ex cinere miraculoſe eliciunt, ſic inquit, *Sunt enim Lydis templa, qui Perſici cognomine vocantur, urbes Hiero, Cæſarea & Hypæpæ. In templo utriuſque urbis ampliſſimo cellæ cum aris, ſuper his cinis alio longe colore à vulgari cinere. Huc ingreſſus Magus, ubi foco lignis impoſitis, tiara caput velarit, implorat cognomen Dei, quicunque ille ſit: Ex libro enim carmen recitat barbaricum, lingua plane ignota Græcis. ubi peroravit, ſponte ſua è lignis, nullo igne admoto, puriſſima emicat flamma.*

1 *Et Aſſyrii.*] Adde & Judæos ex Levitico cap. 6. Ubi ignis ſemper in altari ardebat, quem nutriebat ſacerdos ſubjiciens ligna mane per ſingulos dies, & impoſito holocauſto deſuper adolebat adipes pacificorum. Ignis erat iſte perpetuus, qui nunquam deficiebat in altari. & Lybes ex Servio ut ſupra. Et Lacedæmonios quoque, qui cum expeditionem parant in externam regionem, πυροφόρος, id eſt, ignifer ignem ab ara Jovis ἀγήτορος, id eſt, Ducis accenſum apud Regem inextinctum ſervat. Apud Nicolaum περὶ ἐθῶν, & ab eo Stobæus Collectaneorum cap. 42.

2 *Apud quos.*] Scilicet Perſas, ex Plutarcho in vita Artaxerxis.

3 *In Britannia.*] Solinus cap. 35. in fin. *Quibus fontibus*, inquit, *præſul eſt Minervæ numen, in cujus æde perpetui ignes nunquam caneſcunt in favillas: ſed ubi cinis contabuit, vertitur in globos ſaxeos.*

4 *Hæ autem virgines.*] Ad Romanos redit, Idque eſt ex Plutarcho in Numa, & Feſto Pompejo lib. 16.

5 *Ad quod ingredi interdiu.*] Dionyſius Halicarnaſſæus lib: 2. *Virgines*, inquit, *quæ deæ ſacris operabantur, quatuor erant ab initio & jus optandi eas penes Reges eſſe Numa voluit: poſtea tamen, propter ſacrificiorum multitudinem, ad ſenarium numerum auctæ, in eo hodieque permanent, degentes in deæ fano: à cujus aditu nemo arcetur interdiu: ſed pernoctare intus fas eſt viro minime.*

6 *In quo nulla Veſtæ effigies.*] Ovid. lib. 6. Faſtorum.

Nec tu aliud Veſtam quam vivam intellige flammam,

In Parcarum Cereris & Proſerpinæ ædibus nulla ſimulacra. In Veſtæ templo ſenatum cogi non licebat.

cui immolarent viſebatur, quia Veſtam nihil aliud quam animum & divinum putarunt ignem, quæ divina mens animo concipitur, oculis non videtur. [1] Sicut Corinthi ædes Parcarum, Cereris & Proſerpinæ, nulla habere ſimulacra dicuntur. [2] Tametſi Veſtam, virginis ore tympanum geſtantis quod ventos contineat, nonnulli effinxere: [3] cujus aditum ex fonte Camœnarum Veſtæ conſecrato, ex Numæ legibus, veſtales ſpargere aſſuerant. [4] Quod quidem minime inauguratum fuit, nequando in eo ſenatus cogeretur: ideo non eſſe templum aliqui exiſtimarunt: licet in atrio Veſtæ quod à templo ſejunctum erat quandoque haberi ſenatum videamus. Quibus virginibus, ne ſacra intermitterent, [5] ſtipendium de publico ſtatuit. Eas enim qua-

Nataque de flamma corpora nulla vides.
Jure igitur virgo eſt, quæ ſemina nulla remittit.
Nec capit, & comites virginitatis amat.
Eſſe diu ſtultus Veſtæ ſimulachra putavi,
Mox didici curvo nulla ſubeſſe tholo.
Ignis inextinctus templo celatur in illo,
Effigiem nullam Veſta nec ignis habent,

Verum apud Athenienſes proxime Prytaneum (in quo Solonis leges perſcriptæ aſſervabantur) poſita erant Pacis & Veſtæ ſigna ut tradit Pauſan. l. 1. idem lib. 2. ſcribit, *Iam qui in Veſtæ apud Hermiones, tranſierint, ibi ſignum nullum vident, unica ara eſt, & ſuper eam ſacra Veſtæ faciunt.*

1 *Sicut Corinthi.*] Pauſanias lib. 2. de Corintho loquens, *In Parcarum,* inquit, *Cereris & Proſerpinæ ade ſigna aperta non ſunt.*

2 *Tametſi Veſtam.*] Id ex hoc auctore refert Lilius Gyraldus lib. 4. de Diis Gentium, ut & Cælius antiquar. Lect lib. 15. c. 14.

3 *Cujus aditum ex fonte Camœnarum.*] Plutarch. in Numa. *Præterea,* inquit, *opus eſſe, Camœnis eum locum & quæ circum locum prata ſunt, ſacrare, quo frequenter ad ſuum congreſſum veniant, Fontem vero qui locum rigat, ſacrum virginibus Veſtalibus conſtituere, quæ inde aquam quotidie ſumentes inundent, atque aſpergant templi adytum.*

4 *Quod quidem minime inauguratum fuit.*] Hæc uſque ad verſic, *Quibus Virginibus.* ſunt Servii in 7. lib. Æn. ibi,

—— Delectos ordine ab omni
Centum oratores auguſta ad mœnia Regis
Ire jubet. ——

Auguſta, inquit, *augurio conſecrata.* Hinc paulo poſt, *Tectum auguſtum ingens. & niſi in auguſto loco, Senatus conſilium habere non poterat: unde templum Veſtæ non fuit augurio conſecratum, ne illuc conveniret Senatus, ubi virgines erant. Nam hæc fuerat Numæ Pompilii. Ad atrium autem Veſtæ conveniebatur, quod à templo remotum fuerat.* Quod & nos, ni fallor, alibi recenſuimus.

5 *Stipendium de publico ſtatuit.*] Scilicet Numa, ut Livius 1. Decad. lib. 1. de Numa loquens ſic ſcribit. *Virgineſque Veſtæ legit: Alba oriundum ſacerdotium & genti conditoris haud alienum. His, ut aſſidue templi antiſtites eſſent, ſtipendium de publico ſtatuit: virginitate, aliiſque cæremoniis venerabiles ac ſanctas fecit.*

1 *Qua-*

quatuor à principio fuiſſe tradunt. [1] quarum nomina Gegamia & Beremia, deinde Gamilia & Tarpeja, primum à Numa initiatæ,& poſt Numam à regibus ad ſacerdotium addictæ. [2] Lapſis inde temporibus, quum populus in ſex partes diviſus foret, ut pro eo ſua quiſque parte miniſtram haberet ſacrorum, duas additas fuiſſe ferunt, donec aucto & propagato imperio, collegium Veſtalium [3] ad vigenarium numerum conſtitutum fuit: quibus quæ præſidebat, [4] dicebatur maxima. [5] Has ergo arbitrio decretoque pontificis max. [6] ingenuas,& libero patre genitas etiam nolentes & ab invitis ad ſacerdotium cogi compertum eſt, eas præcipue, quibus ſumma integritas, pudor & virtus foret, niſi flaminis, pontificis, auguris, aut quindecimviri ſacris faciundis, tubicinisve ſacrorum vel ſeptemviri epulorum, aut

Quatuor primum Veſtales, inde ſex, tandē viginti.

Etiam invitæ ad hoc ſacerdotium coguntur.

1 *Quarum nomina.*] Plutarchus in Numa, qui tamen has nominat *Geganiam* & *Bereniam*, deinde *Camiliam* & *Tarpejam*.

2 *Lapſis inde temporibus.*] Dionyſius Halicarnaſſæus libro 3. Suetonius in Auguſto, cap. 31. & 101. Feſtus Pompejus lib. 17. ad finem ſic ſcribit, *Sex Veſtæ Sacerdotes conſtitutæ erant, ut populus pro ſua quiſque parte haberet miniſtram ſacrorum: quia civitas Romana in ſex erat diſtributa partes. In primos ſecundoſque Titienſes, Ramnes & Luceres.* Plutarch. ubi ſupra ſcribit Numam quatuot tantum inſtituiſſe: poſtea Servium Tullium duas addidiſſe: qui numerus ſenarius ſervatus eſt.

3 *Ad vigenarium numerum.*] Neſcio ubi id Alexander acceperit, cum Dionyſius & Plutarchus in dictis locis dicant illum numerum ſex Veſtalium ad ſua uſque tempora duraſſe: Sed puto Alexandrum ex eo deceptum fuiſſe quod de Veſtalibus ſcribit Gellius l. 1. cap. 12. in hæc verba, *Sed Papiam legem invenimus, qua cavetur, ut Pontificis Max. arbitratu virgines è populo viginti legantur, ſortitioque in concione ex eo numero fiat.*

4 *Dicebatur maxima.*] Sueton. in Domitiano, cap. 8. *Mox Corneliam virginem maximam, abſolutam olim, dehinc longo intervallo repetitam, atque convictam defodi imperavit.* Virgo maxima, (ut inquit Beroaldus Suetonii interpres) dicitur præfecta & princeps reliquarum virginum Veſtalium, qualis hodie Abbatiſſa nuncupatur. *

COLERUS.

* Sicut Maximus Flamen, Maximus Prætor, Maximus Curio, Maximus Pontifex, &c. Hujus autem Maximæ Plinius quoque meminit in Epiſtolis. Et in antiquis marmoribus: COELIÆ CLAVDIANÆ. V.V. MAXIMÆ ET FL. PVBLICIÆ V.V.MAXIMÆ, id eſt, Virgini Veſtali.

TIRAQUELLUS.

5 *Has ergo.*] Hæc omnia uſque ad verſic. *Quibus quidem.* ſunt Gellii auctoritate Labeonis Antiſtii & Capitonis Atteji lib. Noctium Atticarum 1. cap. 12.

MERCERUS.

6 *Ingenuas.*] Id certe locum habuit uſque ad Auguſtum. Qui ut eſt apud Dionem, lib. 55. permiſit virginibus Libertinis, ut capi poſſent in Veſtales. Id autem Auguſtus tuliſſe dicitur, anno 758.

aut ſalii filia foret, horum enim filias, invitas & detrectantes ad ſacerdotium cogi non poſſe, neque cujus pater tres aut ſupra filios non haberet: neque illam, cujus ſoror Veſtalis fuiſſet capta, pontificum decreto cavebatur: neque illas, quarum mater cum viro diſſidium feciſſet, neque in eodem conjugio maneret. Quarum ſi qua mortem oppeteret, in demortuæ locum aliam capi oportebat: ſed nec minor ſex, neque decem annis major capi poterat, quæve patrima & matrima non eſſet, neque ea quæ aliquo oris aut ſenſus vitio laboraret. Quæ dum capitur à pontifice max. non ſuo nomine, ſed amata appellatur, omen veteris denominationis ſequuti. ſiquidem quę prima Veſtalis capta fuit, hoc nomine fertur nuncupata. Quibus quidem ad ſacerdotium admiſſis, aſſidua inſidens cura inerat [1] ignis ſacri & æterni, qui [2] in penetralibus Veſtæ [3] in fictilibus vaſculis ſervabatur quaſi cæleſtis arcani cuſtodiam & curam fidelem per vices agere, ignemque ſervare. Quibus propter ſanctitatem & continuam virginitatem tantus eſt honos habitus, ut velut ſacroſanctæ, [4] ab omni virorum contagio intactæ forent, adver-

Amata nomen veſtalibus impoſitum.

Munus Veſtalium.

Honos Veſtalium.

TIRAQUELLUS.

1 *Ignis ſacri & æterni.*] Sic enim eum appellat Virgilius libro 2. Æneid.

Æternumque adytis effert penetralibus ignem.

Et Livius 1. Decad. lib. 5. *Quid de æternis Veſtæ ignibus, ſigneque, quod imperii pignus cuſtodia ejus templi tenetur, loquar?* & 3. Decad. lib. 6. *Veſtæ ædem petitam & æternos ignes.* Inextinctum autem vocat Ovidius lib. 6. Faſtorum, quo loco citavimus ſupra ibi, *In quo multa Veſta.* Perpetuum plurimi dicunt, ut Plutarch in Numa, &c.

2 *In penetralibus.*] Ex Virgilio ubi nuper citavimus.

3 *In fictilibus vaſis.*] Servius in illud Virgilii Æneid. 11.

—— *Conſilii habitus non futilis auctor.*

De vaſe fictili loquens ſic ſcribit, *non futilis auctor, id eſt, non inanis. Nam futilis quoddam eſt vas latiore, fundo anguſto, quo utebantur in ſacris Veſtæ: quia aqua ad ſacra hauſta in terra non ponitur: quod ſi fiat, piaculum eſt. unde & excogitatum vas eſt, quod ſtare non poſſet: ſed poſitum ſtatim effunderetur: inde & homo commiſſa non retinens, Futilis dicitur: contra non futilis, bonus in conſiliis, non inanis.*

4 *Ab omni virorum contagio.*] Ut quæ perpetuam caſtitatem ſervabant. ut ſcribit Plutarchus in Numa. Nam quæ virginitatem prodiderat, viva ad portam, quam Collinam vocant, defodiebatur. L. Florus in Numa, ſic ſcribit, *In primis focum Veſtæ virginibus colendum dedit, ut ad ſimulachrum cæleſtium ſyderum, cuſtos imperii flamma vigilaret.* Ignis porro inextincti cuſtodes virgines erant, ut puram & incorruptam ignis ſubſtantiam inviolatis item integriſque corporibus, illis commendarent: ſive quod ſterile ac infœcundum eſſet, ſcite virginitati adjungerent. Cælius lib. 15. cap. 14.

1 *Adver.*

[1] adverſuſque eas, aut decreta juſſuſque earum, nulli magiſtratui intercedendi facultas erat. [2] Quibus hoc etiam tributum eſt, ut licet eſſent ſub patris jure, poſtquam ad ſacerdotium adſcitæ ſunt, ſui juris effectis, teſtandi manumittendique etiam ſine curatore libera facultas foret.[3] Ipſæ tamen inteſtati hereditatem adire, aut bonis ſuccedere, vel ipſis inteſtatis heredes aliqui eſſe nequibant, quod veteri ſcito apud Labeonem cavebatur.[4] Cumque ſoli Theratiæ veſtali, privilegio honoris, jus teſtimonii dicendi à populo datum eſſet, hinc effici cogique poteſt, [5] reliquas teſtimonii ferendi jus non habere. [6] eas tamen quum teſtimonium dicebant, judicio & foro adeſſe oportebat.[7] Tum ſiqua diſſidia & ſimultates, vel aliquæ exortæ offenſiones fuiſſent, aut ſeditio inteſtina coorta inter cives, ut veſtalibus intercedentibus & deprecatricibus, & quaſi internunciis,

Theratia veſtalis jus ferendi teſtimonii.

1 *Adverſuſque eas.*] Suetonius in Tiberio, cap. 2. *Etiam virgo Veſtalis fratrem injuſſu populi triumphantem, aſcenſo ſimul curru uſque in Capitolium proſecuta eſt, ne vetare, aut intercedere fas cuiquam Tribunorum eſſet.*

2 *Quibus hoc etiam tributum.*] Plutarchus in Numa, & Gellius libro 1. cap. 12.

3 *Ipſæ tamen.*] Gellius ubi ſupra, ipſius Labeonis auctoritate.

4 *Cumque ſoli Theratiæ.*] Plutarch. hanc *Tarquiniam* vocat in Valerio Publicola, Gellius lib. 6. cap. 7. *Terratiam.* & diximus in noſtris legibus Connubial. parte 9. num. 77. incip. *ſed nec ex vetuſtis*, In poſtrema editione.

5 *Reliquas ferendi teſtimonii jus non habere.*] Quod & ipſum placuit Harmenopulo lib. 1. cap. 6. ejus operis, cui titulum πρόχειρον νόμων nuncupant. Cujus verba attulimus in dictis legibus Connubialibus, ubi ſupra, quæ omnino vide.

6 *Eas tamen cum teſtimonium dicebant.*] Cornel. Celſus lib. 2. *Cæterum Urgulania potentia adeo nimia civitati erat, ut teſtis in cauſa quadam quæ apud Senatum tractabatur, venire dedignaretur, miſſus eſt Prætor, qui domi interrogaret: cum virgines Veſtales in foro & judicio audiri, quoties teſtimonium dicerent, vetus mos fuerit.* Cujus etiam mentionem fecimus in illis ll. Connubial. parte 10. num. 33. incip. *Facit item.*

7 *Tum ſi qua diſſidia.*] Nam & Veſtales conciliarunt Julium Cæſarem Syllæ illi infenſo apud Sueton. in vita Cæſaris, cap. 1. *Meſſalina autem tentavit à Claudio Imperatore, ab Hoſtia redeunte ad ipſius ultionem, veniam impetrare ſui flagitii per Vibidiam virginum Veſtalium vetuſtiſſimam, ut Claudii aures adiret, & clementiam expeteret,* apud Corn. Tacit. lib. 11. & Vitellius apud eundem lib. 9. Hinc ait Cicero in diſſuaſione legis Agrariæ 2. *Si quid deliquero, nullæ ſunt virgines, quæ me à vobis deprecentur.* quamvis vulgo legatur *imagines.* *

COLERUS.

* Summa ſemper auctoritas deprecandi, tam apud homines quam apud deos fuit penes Virgines Veſtales. Sueton. in Tiberio c. 2. Vitellio c. 16. Auguſt, 101.

1 Teſta-

ciis, pacis fœdera inirentur, illarum curæ mandabatur: hiſque mediis & procurantibus, offenſarum culparumque venia impetrabatur. [1] Teſtamenta quoque, & quæ ſecretioris conſilii erant, quæve quis celari, & in abdito eſſe, & ſuo tempore in lucem promi volebat, apud illas deponebantur, ut in fideli cuſtodia eſſent. [2] Quibus, poſtquam in ſacerdotium adſcitæ fuerunt, triginta annorum caſtitas præſcripta fuit. primo enim decennio quæ ad cultum & arcanas cæremonias, ritusque ſacrorum ſpectarent, quæve vetuſtiſſimis carminibus & monumentis prodita erant, ediſcebant: ſecundo vero, quæ didicere, opere complere & efficere: tertio autem decennio, ſacra & inſtituta, ritusque & cæremonias quas didiciſſent, alias edocere oportebat. Tum demum exacto circulo annorum triginta, velut emeritis ſtipendiis, liberum erat vel ſacerdotio ſolvi, & aliam vitam nanciſci, vel ſi volet, alii nubere, & filios educere, aut ſacrorum curam gerere, & eodem cultu ornatuque eſſe non vetabantur: [3] Tantæque dignationis fuere, ut ſi

Alia veſtalium munera.

Triginta annorũ caſtitas veſtalibus præſcripta.

TIRAQUELLUS.

1 *Teſtamenta quoque.*] Sueton. in Cæſare, c.83. & in Auguſto cap. omnium poſtremo. & Corn. Tacit lib. 1. ubi de teſtamento ipſius Auguſti loquitur. & Plutarchus in Antonio, ubi teſtamenti ipſius meminit.*

COLERUS.

* Ulpianus l. 3. de tab. exhibend. *Si cuſtodiam teſtamenti*, inquit, *æditus ſuſcepit*. quibus verbis oſtendit Ulpianus teſtamentum in æde ſacra deponi ſolere.

TIRAQUELLUS.

2 *Quibus poſtquam in ſacerdotum.*] Hæc uſque ad verſic. *Tantæque dignationis*, ſunt Dionyſii Halicarnaſſæi l.2. Plutarchi in Numa,& in lib. *Num ſeni gerenda reſpub.* Hincque etiam illud Prudentii lib. 2. in Symmachum,

Tandem virgineam faſtidit Veſta ſenectam.
Tum thalamis habilis timuit vigor, irta nullas
Fæcundavit amor materno viſcera partu,
Nubit anus veterana ſacro perfuncta labore,
Deſertiſque focis, quibus eſt famulata juventus,
Transfert emeritas ad fulcra jugalia rugas,
Diſcit & in gelido nova nupta tepeſcere lecto.

Dicunt tamen Dionyſius & Plutarchus id paucas feciſſe, ſed parum læto vitæ exitu & ominoſo apud cæteras, ita ut libenter poſthac virgines ævum exigerent in deæ contubernio.*

COLERUS.

* Tertullianus ad uxorem lib. 2. *Romæ quidem, quæ ignis illius inextinguibilis imaginem tractant, auſpicia pœnæ ſuæ cum ipſo Dracone curantes, de virginitate cenſentur.* Seneca lib. 1. de Benefic. cap. 3.

TIRAQUELLUS.

3 *Tantæque dignationis.*] Plutarchus in Numa,

ut ſi extra atrium Veſtæ prodire vellet, [1] niſi præcedentibus faſcibus ob honorem ſacerdotii, foras exire non liceret. [2] Tum ſi vi morbi aut neceſſitate, templo excedebant, quo venerationis plus ineſſet, matronas & grandes natu matres, inſignes morum verecundia & probitate, quæ eas comitarentur & cuſtodirent, adhibebant: [3] cui ad omnem occurſum etiam conſules prætoreſque de via decedebant. [4] Quod ſi dum foras vadunt, ad capitale quiſquam ſupplicium traheretur, ſi obviam fieret, ipſum tunc mortem oppetere, aut noviſſimo exemplo affici non decebat. Tantoque cultu & honore ob ſanctitatem ſacerdotii habitæ ſunt, [5] ut ſervitia fugitiva nondum urbem egreſſa, in loco precationis retinerent, & ſervitute eximerent. Ad ſe quoque fugientes, ab injuria pro-

Honor veſtalibus exhibitus.

in Numa, *Cum faſcibus, cum prodeunt, deducuntur.* Dion lib. 47. *Virginibus porro Veſtalibus dederunt, ut ſingulis lictoribus uterentur, eo quod quædam ex iis à cœna ſub veſperam domum revertens, cum quæ eſſet ignoraretur, vim paſſa fuerat.* *

COLERUS.

* Lictor unus Veſtalibus adtributus fuit à Triumviris Antonio, Lepido, Octaviano. Dion lib. 56.

MERCERUS.

1 *Niſi præcedentibus faſcibus.*] In plurali loquitur, quaſi multi lictores apparerent Veſtalibus. Unus tamen duntaxat apparebat. Apud Dionem lib. 47. Triumviri Octavius, Antonius, Lepidus Veſtalibus dederunt, ut ſingulis lictoribus uterentur, eo quod quædam ex his à cœna revertens domum, cum quæ eſſet ignoraretur, vim paſſa erat. Seneca unius lictoris meminit in Controverſ. *Procedente hac lictor ſummoveri jubebitur.* Quod autem Dio ut præmonuimus lictorem datum ait Veſtalibus edicto Triumvirorum, diſcuſſione eget Plutarchus enim in Numa, docet hoc olim à Numa eſſe inſtitutum. Præterea, quod Alex. faſces tribuit lictoribus Veſtalium non æquum facit, ut opinor ad quid enim faſces prælati fuerint veſtalibus? quæ prælatæ magiſtratibus, ad indicium poteſtatis? Summovendæ vero turbæ data virgula lictoribus. Quare quoque ſatis fuerit lictores Veſtalium armare virga, quandoquidem dati ad ſummovendam turbam.

TIRAQUELLUS.

2 *Tum ſi vi morbi aut neceſſitate.*] Cælius Lect. antiq. libro 15. cap. 14.

3 *Cui ad omnem occurſum.*] Seneca lib. Declamat. 7. declamat. 8. ubi præterea dicit magiſtratus illis faſces ſubmittere & D. Hieronymus in Jovinianum lib. 1. *

COLERUS.

* Idem Seneca Controverſ. 2. l. 1. *Procedente hac lictor ſummoveri videbitur, huic via cedet, ſummum imperium conſules cedent tibi?* item 1. controverſ. 2.

TIRAQUELLUS.

4 *Quod ſi dum foras vadunt.*] Plut. in Numa.

5 *Ut ſervitia fugitiva.*] Plinius libro 28. cap. 2. *Veſtales noſtras hodie credimus nondum egreſſa urbe mancipia fugitiva retinere in loco precationis.*

prohibere, atque à cujuſque magiſtratus imperio intercedere poterant: ab eiſque quum ſacroſanctæ forent, aut decreto juſſuque earum, nulli magiſtratui, nec tribuno plebis, qui pariter ſacroſanctus eſt, provocare permiſſum: tantumque illarum juſſui virium & roboris fuit, [1] ut Claudia Veſtalis patrem injuſſu populi triumphantem, ne cui tribuno intercedere liceret, aſcenſo ſimul curru, in capitolium ſequuta fuerit. [2] Quod ſi quando Veſtæ ignis (cujus præcipuam ducebant curam) extinctus foret, id inter non minima prodigia habitum, magna ſemper mercede expiatum fuit: quippe ex eo formido, & non mediocris terror religioque ſenatui populoque incuſſa erat, illiſque non procuratis, aut diis non propitiatis, à rebus agendis gravibuſque negociis haud ſecus abſtinebant, quam ſi dira & tetra prodigia, aut portenta calamitoſa prædicta forent. [3] Ea vero Veſtalis, cujus cuſtodia fuerat, ob ſecordiam, ſicut ob alia crimina, à pontifice maximo, qui eas fideli cuſtodia ſervabat, flagro plectebatur. In abdito enim conclavi & penitus abſtruſo loco, eam obtento linteo flagris plectebat. Ignem vero extinctum ita ſuſcitabat, ut vas æneum pellucidum trium angulorum, ad ſolis jubar objiceret, ita ut undique accenſus in orbem coiret: illudque uſque

Veſtæ ignis extinctus prodigii loco habitum.

Veſtalis cujus incuria ignis extinctus flagris cæſa à pontifice.

Ignis Veſtæ reſuſcitandi ratio.

1 *Ut Claudia Veſtalis.*] Cicero pro Cælio, *Non virgo*, inquit, *illa Veſtalis Claudia, quæ patrem complexa triumphantem, ab inimico Tribuno plebis de curru trahi paſſa non eſt.* Valerius lib. 5. cap. de Pietate erga parentes. *Claudia Veſtalis*, inquit, *cum patrem ſuum triumphantem è curru violenta Tribun. pleb. manu detrahi animadvertiſſet, mira celeritate utriſque ſe interponendo, ampliſſimam poteſtatem inimicitiis accenſam depulit. Igitur alterum triumphum pater in Capitolium, alterum filia in ædem Veſtæ duxit.* Suetonius in Tiberio, c. 2. ad finem. non patrem, ſed fratrem * Claudiæ Veſtalis virginis fuiſſe ſcribit his verbis, *Etiam virgo Veſtalis fratrem injuſſu populi triumphantem, aſcenſo ſimul curru, uſque in Capitolium proſecuta eſt, ne vetare, aut intercedere fas cuiquam Tribunorum eſſet.*

COLERUS.

* Puto mendum in Suetonio eſſe. Nam præter Valerium & Ciceronem Oroſius quoque l. 5. *Patrem* nominat.

TIRAQUELLUS.

2 *Quod ſi quando Veſtæ ignis.*] Hæc uſque ad verſic. *Ea vero.* ſunt Titi Livii 3. Dec. lib. 8.

3 *Ea vero Veſtalis.*] Hæc item uſque ad ea verba, *Ignem vero extinctum.* ſunt Livii ubi ſupra, Valerii Maximi lib. 1. cap. 1. ubi de P. Licinio. Plutarchi in Numa, & Feſti Pompeji lib. 9. & Julii Obſequentis Prodigiorum c. 62.

1 *Uſque*

[1] uſque adeo diverberaret, donec conceptum ignem arida materia clibano in ædem ferret. [2] Quem quidem novum accendere calendis Martiis, quibus principium anni agebatur, quotannis ſolitæ ſunt. Fuitque is ignis perpetuus [3] in penetralibus ſacris, & penu Veſtæ velut ſanctiore receſſu conditus: in quo [4] Palladium [5] & dii penates Troja advecti, *Palladium & dii penates in Veſtalium cuſtodia.*

MERCERUS.

1 *Uſque adeo diverberaret.*] Alii non tradunt diverberatum illud vas ahenum, ſed tritum in colignum, quouſque ignis fuiſſet excitatus. Feſtus diceret id terebratum, & præterea annotaret, id lignum ex arbore fœlici eſſe debuiſſe. *Ignis Veſtæ ſi quando foret interſtinctus virgines verberibus afficiebantur à Pontifice, quibus mos erat, clabulam fœlicis materiæ tandiu tenebrare, quouſque conceptum ignem cribro ante Virgo in ædem ferret.* Non erat autem peculiare Veſtalibus, ignem terendo duo ligna excitare. Id vulgo fiebat. Plinius: Teritur lignum ligno, ignemque concipit attritu, excipiente materia aridi fomitis. Quin ita in ſylvis excitatum ignem, vi ventorum ſcribit Lucretius lib. 1. & 5. Hic vero modus excitandi ignis, inventus dicitur à Mercurio.

TIRAQUELLUS.

2 *Quem quidem novum accendere.*] Ovidius de Calendis Martiis loquens lib. 3. Faſtor.

Adde quod arcana fieri novus ignis in æde
Dicitur, & vires flamma refecta capit.

3 *In penetralibus.*] Ex Virgilio libro 2. Æneidos,

Æternumque adytis effert penetralibus ignem.

Quod nos ad aliud ſupra citavimus.

4 *Palladium.*] De quo Virgil. lib. 2. Æneidos,

Fatale aggreſſi ſacrato avellere templo
Palladium, cæſis ſummæ cuſtodibus arcis,
Corripuere ſacram effigiem.

Et ibi Servius. Dionyſius Halicarnaſſæus libro 1. Strabo lib. 6. Plutarchus in Camillo, & in Parallelis c. 35. Pauſanias in Atticis. Sed & ex Plutarcho maxime intelliges id Palladium aſſervari ſolitum in penitiſſimis Veſtæ ædibus. Pherecydes dicit omnia ſimulachra humana manu non facta, & quicquid è cœlo in terram devolvitur, Palladia vocari. Meminit Herodianus lib. 1. Palladii, quod Commodi temporibus templo Veſtæ ardente, virgines Veſtales in regiam per viam Sacram tranſtulerunt. *

COLERUS.

* Arnobius lib. 4. Quis ex reliquiis Pelopis compactum eſſe Palladium prodidit?

TIRAQUELLUS.

5 *Et dii Penates.*] Macrobius lib. 3. cap. 4. ex ſententia lib. Rerum humanarum 2. refert Dardanum deos Penates ex Samothrace in Phrygiam, & Æneam ex Phrygia in Samothraciam detuliſſe. *Penates quidam eſſe dixerunt. per quos penitus ſpiramus, per quos habemus corpus & rationem animi poſſidemus. Eſſe autem medium æthera Jovem, Junonem vero imum aëra cum terra, & Minervam ſummum ætheris cacumen.* Varro, ut eſt apud Arnobium lib. 3. contra Gentiles, *Penates*, ait, *qui ſunt introrſus atque in intimis penetralibus, cœli deos eſſe cenſet, quos loquimur, nec eorum numerum, nec nomina ſciri. Hos Conſentes, & Complices Ethruſci ajunt & nominant, quod una oriantur & occidant una: ſex mares & totidem fœminas nominibus ignotis, & iis nationis barbariſſimæ: ſed eos ſummi Jovis conſiliarios ac Principes exiſtimari. Nec defuerunt qui ſcriberent Jovem, Junonem* ac Mi-

cti, fatale pignus imperii colebantur, [1] ad quod nulli hominum, niſi veſtalibus & pontificibus adire fas erat. [2] Qui quidem dii fuere duo juvenes veteris artis & operæ parvis imagunculis ſedentes, & militari more pila tenentes: [3] tametſi Palladium ab Ænea advectum, nonnulli Apollinem & Neptunum ferant: [4] alii Trojanam Palladem Romæ & Lavini, Luceriæ & Siritidæ demonſtrari tradunt: qui ab Ænea in Italiam allati, Lavini manſere primum, mox ab Julo in Albam à ſe conditam tranſlatos, priſtinam Lavini ſedem ſua ſponte repetiſſe dicunt. Quod ſi quando veſtales ſacra diis libarent, aut Veſtæ rem divinam facerent, eo cultu ornatuque erant, [5] ut licet vittatæ incederent, album

Veſtalium ornatus in ſacrificando.

ac Minervam, deos Penates exiſtere: ſine quibus vivere ac ſapere nequeamus: ſed qui penitus nos regant ratione, calore ac ſpiritu. Hæc Arnobius ubi ſupra. Hos Penates Æneas ſecum in Italiam devexit. Virg. Æneid. 1.

Sum pius Æneas raptos qui ex hoſte Penates
Claſſe veho mecum.

1 *Ad quod nulli hominum.*] Id ex Ælio Lampridio in vita Heliogabali. *Nec Romanas*, inquit, *tantum extinguere voluit religiones, ſed per orbem terræ, unum ſtudens, ut Heliogabalus Deus unus ubique coleretur, & in penum Veſtæ quod ſolæ virgines, ſolique pontifices adeunt, irrupit, pollutus ipſe omni contagione morum, cum his qui ſe polluerant.*

2 *Qui quidem dii.*] Dionyſius Halicarnaſſæus Antiq. Rom. lib. 1. de diis Penatibus loquens hæc ſcribit, *Templum Romæ non procul foro oſtenditur, ſecundum viam quæ ad Carinas fert compendio, ſitum in loco obſcuro, propter circumjecta ædificia, qui Romano vulgo ſub olivis dicitur. In eo poſitæ ſunt Trojanorum deorum imagines, quas cuivis fas eſt inſpicere, cum inſcriptione Denates, quæ Penates ſignificat. Videntur enim mihi priſci ante inventum P uſurpaſſe pro eo D literam. Sunt autem haſtati duo juvenes habitu ſedentium admodum antiqui operis. Alia quoque multa in antiquis templis horum deorum idola conſpeximus, & in omnibus duos juvenes militari habitu.* Lapus aliter vertit. ut videre eſt apud Gyraldum lib. Hiſtoriæ deorum decimoquinto.

3 *Tametſi Palladium.*] Macrob. d. lib. 3. c. 4 *

COLERUS.

* Varro apud Servium Nautem quendam Palladium Romam detuliſſe inquit. Unde poſtea Nautiorum familia Minervæ ſacra retinuit.

TIRAQUELLUS.

4 *Alii Palladem Trojanam Romæ.*] Hæc uſque ad ea verba, *Qui ab Ænea.* Sunt Strabonis Geographiæ lib. 6. Sed & de Lavinio Valerius Maximus lib. 1. cap. 8. ubi de Trojanis loquitur, ita ſcribit, *Referam nunc quod ſuo ſeculo cognitum manavit ad poſteros: Penates deos Æneam Troja advectos Lavini collocaſſe: inde ab Aſcanio filio ejus Albam, quam ipſe condiderat, tralatos, priſtinum ſacrarium repetiſſe: & quia id humana manu factum exiſtimari poterat, relatos Albam, voluntatem ſuam altero tranſitu ſignificaſſe.*

5 *Ut licet vittatæ incederent.*] Ovidius 3. Faſtorum de Sylvia Veſtali loquens,

Ignibus Iliacis aderam, cum lapſa capillis
Decidit ante ſacros linea vitta focos

Et

[1]album tunc veſtimentum, [2]quod ſuffibulum vocant, oblongum prætextum quadrangulum in capite ſumerent: illudque fibula ſubnecterent, [3] caſtaque mola [4] & ſale tuſo, ac in ollam fictilem miſſo & mox in aquam injecto, ſacra facerent, [5] calicibuſque fictilibus, qui cululli dicti ſunt, Veſtæ & diis libarent: [6] ſcirpeaſque effigies triginta numero, quas Argeos vocant, ex virgulto ſtatis diebus in Tiberim dejicerent, araſque deorum, numinibus accenſo foculo, dicarent:

Suffibulum.
Sacrificii modus.
Scirpeæ effigies in Tiberim dejectæ.

Et lib. 6. ejuſdem operis.

Nullaque dicetur vittas temeraſſe ſacerdos
Hoc duce, nec viva defodietur humo.

Et lib. 3. Amor. eleg. 6. de Ilia Veſtali,

Quo cultus abiere tui? quid ſola vagaris?
Vitta nec evinctas impedit alba comas?

Nam & hinc *vittata ſacerdos* Lucano lib. 1. dicitur,

Veſtalemque chorum ducit vittata ſacerdos,
Trojanam ſoli cui fas vidiſſe Minervam.

Et Juvenalis ſatyra 4. poſt princ.

—— Cum quo nuper vittata jacebat
Sanguine adhuc vivo terram ſubitura ſacerdos.

Et id quoque videre licet ex Dionyſio Halicarnaſſ. lib. 2.

1 *Album tunc veſtimentum.*] Quod vel patet ex illo loco Ovidii lib. 3. Amorum nuper citato.

2 *Quod ſuffibulum.*] Totum id uſque ad verſ. *Caſtaque mola* eſt Feſti Pompeji lib. 17. non longe ante fin. ubi de ſuffibulo loquitur. *Suffibulum,* inquit, *veſtimentum album erat, prætextum, quadrangulum, oblongum, quod in capite Veſtales virgines ſacrificantes habebant, idque fibula comprehendebatur.* *

COLERUS.

* In lege, quæ ſcripta erat in ſacrario deæ Opeconſivæ: *Hoc præter virgines Veſtaleis ac ſacerdotem Publicum introire nefas eſto, is cum introeat ſubſibulum habeto.* Scalig. in Feſt.

TIRAQUELLUS.

3 *Caſtaque mola.*] Feſtus Pompejus lib. 3. paulo ante fin. *Caſto,* inquit, *mola genus ſacrificii, quod Veſtales faciebant.*

4 *Et ſale tuſo.*] Gyraldus hiſtoriæ deorum ſyntagmate 17.

5 *Calicibuſque fictilibus, qui cululli dicti ſunt.*] Acron & Porphyrion interpretes in illud Horatii lib. 1. Carm. Ode 31.

—— Dives & aureis
Mercator exſiccet culullis
Vina Syra reparata merce.

Proprie Cululli calices ſunt, quidam fictiles, quibus Pontifices, virgineſque Veſtales in ſacris utuntur. hic autem pro urceolis & conchis poſuit. Alibi autem idem Acron in illud ejuſdem Horatii de Arte poetica non adeo longe à fin.

Reges dicuntur multis urgere culullis
Et torquere mero quem perſpexiſſe laborant,
An ſit amicitia dignus.

Culullis, inquit, *id eſt, calicibus, & eſt diminutivum à Culeo,* & citat primum locum Horatii.

6 *Scirpeaſque effigies.*] Varro lib. 3. ſeu aliorum computatione 6. de ling. Lat. *Argei,* inquit, *fiunt è ſcirpeis virgultis, ſimulachra ſunt hominum triginta, ea quotannis ponte Sublicio à ſacerdotibus publice dejici ſolent in Tiberim.* Feſtus Pompejus lib. 1. *Argeos,* ait, *vocabant ſcirpeas effigies, quæ per virgines Veſtales annis ſingulis jaciebantur in Tiberim.* *

COLERUS.

* De Argeis Ovid. & Plutarchus. Gloſſarium Argei, ara ἀφιδρύματα.

rent: [1] quibus hoc proprium ferunt, ut deſectum capillum tanquam ſacroſanctum, vulgo atteri non ſinerent: ſed in *Lotus capillata.* loto arbore conſpicuæ magnitudinis, quæ in Lucinæ ara colebatur, apponerent, cui ob id capillatæ nomen. [2] Tum *Veſtalium jusjurandũ.* ſi quando ſacramento adigebatur, niſi per ſuam Veſtam jurare licebat. Eratque Veſtalium opus, annis ſingulis ſtata die, Regem ſacrorum adire, utque vigilaret, neve divina *Munus aliud Veſtalium.* intermitteret, præmonere præcavereque. Tantæque dignationis & pudoris habitæ ſunt, ut his præſentibus tanquam arbitris numinibus, non factis modo, ſed & verbis *Honos.* obſcœnis & prætexatis abſtinerent: eaſque velut auguſta & ſancta templa, atque unicum caſtitatis exemplar, religioſe obſervarent. Et tametſi tanti exempli & diſciplinæ *Spectaculis admiſſæ.* forent, [3] illas tamen athletarum ſpectaculis & theatro interfuiſſe quandoque legimus, ſcilicet remiſſo officii munere, de concilii ſententia. [4] Siqua vero deteſtabili ſcelere pollu-

TIRAQUELLUS.

1 *Quibus hoc proprium ferunt.*] Id uſque ad ea verba, *Tum ſiquando.* eſt Plinii libro 16. cap. 44. poſt princip. Feſtus autem Pompejus lib. 3. ſcribit, Capillatam vel Capillarem arborem dici, in qua capillum tonſum ſuſpendebant.

2 *Tum ſi quando ſacramento adigebantur.*] Seneca Declam. l. 7. decl. 8.

3 *Illas tamen athletarum ſpectaculis.*] Suetonius in Nerone, cap. 12. in fin. ſic ſcribit, *Ad athletarum ſpectaculum invitavit & virgines Veſtales, quia Olympiæ quoque ſacedotibus ſpectare conceditur.* Cornelius Tacitus lib. 4. Unde & Prudentius in Symmachum lib. 2. de his Veſtalibus loquens,

Interea dum torta vagos ligat infula crines,
Fataleſque adolet prunas innupta ſacerdos,
Fertur per medias, ut publica pompa plateas,
Pilento reſidens molli, ſeque ore retecto
Imputat attonitæ virgo ſpectabilis urbi,
Inde ad conſeſſum caveæ pudor almus & expers
Sanguinis it pietas, hominum viſura cruentos
Congreſſus, morteſque, & vulnera vendita paſtu
Spectatura ſacris oculis: ſed & illa verendis
Vittarum inſignis phaleris, fruiturque laniſtis. *

COLERUS.

* Suetonius Auguſt. cap. 43. *Solis virginibus Veſtalibus locum in theatro ſeparatim, & contra prætoris tribunal dedit.* In Circo autem & Amphiteatro ſpectabant è Podio Veſtales, ut doctiſſimus Lipſius arbitratur apud Tacitum lib. 4. Annal.

TIRAQUELLUS.

4 *Si qua vero.*] Hæc ſunt Plutarchi in Numa, & Problematum cap. 96. Et vide noſtras leges Connubiales parte 15. num. 120. incip. *Nam & apud.*

Veſtalis inceſti convictæ pœna.

polluta, omnium ſententiis pontificum inceſti convicta, & damnata foret, in eam manus aut vim inferre nulli licuit: ſed poſtquam familiam in poteſtate habere, & ſacris abſtinere juſſa fuerat, ſtata die ſub effoſſa humo ad portam Collinam, in loco [1] cui Scelerato nomen, vivam defodiebant, [2] virginis vero ſtupratorem in comitio cædebant ad necem. [3] In ea enim ſubterranea erat fovea, ad quam gradibus deſcenſus, & in imo lectulus, lucerna ardens, panis ſimul & lac, item aqua, & in gutto oleum. [4] virginem vero damnatam, demptis vittis è vertice, feretro impoſitam, cultu miſerabili, maximo omnium horrore, eo deducebant: quo ubi deducta fuerat, vinclis ſolutam, pontifex maximus ſolenne præfatus carmen, capite velato, ad oſtium foveæ conſtituebat: & poſtquam introgreſſa fuerat, illo averſo, & ſcalis ſublatis, deſuperque aggeſta humo, defodiebant vivam, ita ut ab omni hominis tactu illæſa extingueretur. [5] Qua die tanquam lugubri & ominoſa conſternata urbe, velut ſi repentinum incommodum accidiſſet, juſtitio indicto,

Stupratoris pœna.

1 *Cui ſcelerato nomen.*] Livius 1. Decad. lib. 1. iterumque 8. ubi de Minutia Veſtali. & Feſt. Pompejus lib. 17.

2 *Virginis vero ſtupratorem.*] Dionyſius lib. 8. paulo ante fin. ubi de Opimiæ corruptoribus. *Tandem ad Pontifices delatum eſt, unam Veſtalium, ignis ſacri cuſtodum, Opimiam amiſſa virginitate, ſacra polluere. Cujus criminis vera confeßione quæſtionibus expreſſa, aliis quoque argumentis convictam, traduxerunt per medium comitium, dempta prius capiti corona ſuis manibus, vivamque defoderunt in ſpecu ſubterraneo. Duos vero ejus corruptores flagitii coargutos confeſtim necaverunt verberatos publice.* & lib. 9. ſcribit Urbiniam, virginitate amiſſa, amotam à ſacris, & judicio convictam verberatam fuiſſe, traductamque per urbem vivam defoſſam. Ex inceſti autem patratoribus alterum ſibi ipſi manus intuliſſe, alterum à Pontificibus comprehenſum, in foro ſub furca flagris cæſum atque necatum, atque ita demum peſtilentiam deſiiſſe. Livius 3. Decad. lib. 2. ubi de L. Cantilio ſcriba minorum Pontificum Flotoniæ Veſtalis ſtupratore, à Pontifice Max. virgis in comitio ad mortem uſque cæſo, loquitur. Suetonius in Domitiano, cap. 8. ſcribit Domitianum inceſta virginum Veſtalium à patre ſuo & fratre quoque neglecta, varie, ac ſevere coërcuiſſe: priora capitali ſupplicio, poſteriora more veteri.

3 *In ea enim ſubterranea erat fovea.*] Dionyſius Halycarnaſſæus libro 2. Plutarchus in Numa, & problemat. c. 96.

4 *Virginem vero damnatam.*] Plutarchus in Numa.

5 *Qua die tanquam lugubri.*] Idem Plutarch. ibidem. Quin, & id nefas in prodigium vertebatur, quod ſacrificiis expiabatur, ut videre eſt apud Livium 3. Decad. lib 2. & in locis quos nuper citavimus, & Julium Obſequentem Prodigiorum cap. 97.

ćto, nihil publicæ magnæque rei agere licebat. Tanta videlicet cura, tantaque ſolicitudine priſci cavebant, nequa in ſacerdotes & deo dicatas virgines vis fieret. Fuere autem Veſtales inceſti damnatæ inter alias, [1] Popilia, [2] Æmylia, [3] Oppia, [4] Fabia, [5] Minutia, [6] Sextilia, [7] Opimia, & Floronia, inter quas [8] Caparonia ſuſpendio ſupplicium prævenit, [9] Fabia vero inceſti cauſam dixit, cum ei Catilina objiceretur, & quia ſoror Terentiæ Ciceronis erat, inducto

Veſtales inceſti damnatæ.

1 *Popilia.*] Paulus Oroſius lib. 3. cap. 9. in fin. ubi non *Popiliam*, ſed *Minutiam* virginem Veſtalem inceſti damnatam, vivamque obrutam in vico, qui Sceleratus dicitur, ſcribit. Euſebius Pompiliam vocat in Chronicis, Olympiade 73. Hæc autem à nonnullis Oppia dicitur, de qua paulo poſt.

2 *Æmylia.*] Aſconius Pedianus in Orat. Ciceronis pro Milone, Plutarchus probl. c. 83. Macrobius Feneſtellæ auctoritate lib. 1. cap. 10. dicit Æmiliam virginem 15. Calendarum Ianuariarum eſſe damnatam: quo die ſi Saturnalia gererentur, nec cauſam omnino dixiſſet. L. Florus epit. Livii lib. 63. Oroſius lib. 5. cap. 14.

3 *Oppia.*] Livius 1. Decad. lib. 2. *Acceſſere*, ait, *ad ægras jam omnium mentes prodigia cæleſtia, prope quotidianas in urbe agriſque oſtentantia minas: motique ira numinis, cauſam nullam aliam vates canebant, publice privatimque nunc extis, nunc per aves conſulti, quam haud rite ſacra fieri.* Qui terrores tamen eo evaſere, ut Oppia virgo Veſtalis inceſti pœnas dederit. Iulius Obſequens Prodigiorum cap. 11. ubi dicit hanc à quibuſdam fuiſſe vocatam *Popiniam*, ab aliis *Popiliam*.

4 *Fabia.*] Vide infra in verbo, *Fabia vero inceſti cauſam dixit.*

5 *Minutia.*] Livius 1. Dec. lib. 8. *Eo anno*, inquit, *Minutia Veſtalis ſuſpecta primo propter mundiorem cultum: inſimulata deinde apud Pontifices ab indice ſervo, cum decreto eorum juſſa eſſet ſacris abſtinere, familiamque in poteſtate habere: facto judicio, viva ſub terram ad portam Collinam, dextra via ſtratam, defoſſa Scelerato campo.* D. Hieronymus in Iovinianum lib. 1. Oroſius l. 3. c. 9. in fin.

6 *Sextilia.*] L. Florus Epitome Livii libro 14. Paulus Oroſius lib. 4. c. 2. in fin.

7 *Opimia atque Floronia.*] Livius 3. Decad. lib. 2. ſic ſcribit, *Territi etiam ſuper tantas clades, cum cæteris prodigiis, tum quod duæ Veſtales eo anno, Opimia atque Floronia, ſtupri compertæ: & altera ſub terram, ut mos eſt, ad portam Collinam necata fuerat: altera ſibimet ipſa mortem conſciverat.* Dionyſius Halicarn. lib. 8. ante finem. ut jam diximus in verbo, *Virginis vero ſtupratorem.*

8 *Caparonia.*] Paulus Oroſius lib. 4. cap. 5. Eutropius Rerum Roman. l. 2. Et hæc forte eſt quam Plutarch. in vita Fabii Maximi dicit ſibimet mortem conſciviſſe, cum in ſtupro deprehenſa fuiſſet, ſed eam non nominat. Aut ipſamet Floronia, de qua loquutus eſt proxime, quæ & ipſa ſibi mortem conſcivit, ut jam in præced. diximus.

9 *Fabia vero inceſti cauſam dixit.*] Aſconius Pedianus in Cic. Orat. in toga candida contra C. Antonium & Catilinam. *Fabia*, inquit, *Veſtalis cauſam inceſti dixerat, cum ei Catilina objiceretur: eratque abſoluta hæc Fabia, quia ſoror erat Terentiæ Ciceronis.*

1 Cor-

ducto crimine abſoluta fuit. [1] Cornelia Maximilia abſens & inaudita à Domitiano inceſti rea, quum eſſet abſoluta, non admiſſi forſan criminis, pravo judicio pœnas dedit. [2] Cumque Urbina falſi criminis, virgis cæſa & viva defoſſa fuiſſet, religio urbem pervaſit, immeritam pœnam luiſſe, quod peſtilenti contagio matronæ mortuos edebant partus, ipſæque una interibant, ob id admiſſum plecti, & merita noxa puniri. [3] Poſthumia vero ob mundiorem cultum criminis inſimulata, cauſam dixit: mox ſine noxa & innocens comperta, de collegii ſententia omnium votis abſoluta fuit.

Quæ abſolutæ.

Innocentes condẽnatæ.

1 *Cornelia Maximilla.*] Suetonius in Domitiano, cap. 8. Plinius lib. Epiſt. 4. epiſt. 11. ad Cornelium Minutianum. Hinc non abſurde apud Plinium pro Corneliam *Maximillam* Veſtalem, legi poſſet Corneliam *Maximam*, ut conveniat cum ſententia Tranquilli.

2 *Cumque Urbina.*] Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 9. hujus Veſtalis, quam *Urbiniam* vocat, hiſtoriam aliter recenſet, nempe hanc cæſam & vivam defoſſam, ut ſupra diximus ibi, *Virginis vero ſtupr.* & eum qui cum illa inceſtum patraverat, in foro ſub furca flagris cæſum & necatum.

3 *Poſthumia vero.*] Livius 1. Dec. lib. 4. *Eodem anno*, inquit, *Poſthumia virgo Veſtalis de inceſtu cauſam dixit, crimine innoxia: ob ſuſpicionem propter cultum amœniorem, ingeniumque liberius, quam virginem decet, parum abhorrens famam. Ampliatam, deinde abſolutam pro collegii ſententia Pont. Max. abſtinere jocis, colique ſancte potius quam ſcite juſſit.* Ad eas autem quæ condemnatæ ſunt, adde Suniam ex Euſebio Chronographo Olymp. 77. & Tutiam ex L. Floro Epitom. Livii lib. 20. Atque etiam Liciniam & Martiam ex eodem libro 63. & Plutarcho problem. capite 83. *

COLERUS.

* Videtur in tractatu non omittendum fuiſſe quod Plutarchus refert, de tribus temporibus Veſtalium. *Unum* erat quo diſcebant, *alterum*, quo præcepta ſua peragebant: *Tertium*, quo alias docerent. Atque idem pene fuiſſe in virginibus Dianæ Epheſinæ. Futuras enim ſacerdotes μελλιέρας, dein ἱέρας, poſtremo παριέρας fuiſſe. Reſpexit eo Seneca libro de vita beata: *Virgines Veſtales annis inter officia diviſis, diſcunt facere ſacra, & cum didicerint docent.*

CAP. XIII.

Ex quibus veteres captare auſpicia ſolerent, & auſpiciorum quæ proſpera quæve piacularia ſint.

PRiſcos [1] Romanorum adeo auſpiciis deditos fuiſſe conſtat, ut poſt urbem conditam falſa illa ſuperſtitione & prava religione ducti, [2] nihil bello vel pace domi militiæque agerent, niſi auſpicato. Sed inter auſpicia de quibus antiquitas fabulata eſt, quæ proſpera, quæve piacularia ſint, ſæpe quæſitum eſt. [3] In primis receptum eſt, auſpiciorum quinque genera obſervari ab augurandi peritis: primum ex cælo, ſecundum ex avibus, tertium ex tripudiis, quartum ex quadrupedibus, ultimum ex diris. [4] Ex his quædam oblativa ſunt, quæ non poſcun-

Auſpiciorum quinq; genera.

TIRAQUELLUS.

1 *Priſcos Romanorum.*] Totum id fere caput, ut alia multa ex hoc auctore, Gaſparus * in ſuos Commentarios, De præcipuis divinationum generibus, inſeruit. quo loco de Auguriis & Aruſpicina tractat: nec hunc tamen nominat, nec alios, à quibus hæc acceperat. Supra autem lib. 3. cap. 15. ſatis docuimus hæc omnia futilia eſſe, & ſacris noſtris literis prohibita.

COLERUS.

* Peucerum innuit.

TIRAQUELLUS.

2 *Nihil bello.*] Cicero lib. 1. & 2. de Divinatione. Livius 1. Decad. l. 1. & iterum lib 6. ad fin. in Orat. Appii Claudii Craſſi, ubi ſic inquit, *Auſpiciis hanc urbem conditam eſſe, auſpiciis bello ac pace, domi militiæque omnia geri, quis eſt qui ignoret?*

3 *In primis receptum eſt, auſpiciorum quinque genera.*] Feſtus Pompejus l. 15. hæc ad verbum ſcribit. *Quinque genera,* inquit, *ſignorum obſervant Augures, ex cælo, ex avibus, ex tripudiis, ex quadrupedibus, ex diris.*

4 *Ex his quædam.*] Servius in lib. 6. Æneidos in eum locum,

Vix ea fatus erat, geminæ cum forte columbæ
Ipſa ſub ora viri cælo venere volantes,
Et viridi ſedere ſolo.

Auguria, inquit Servius, *aut oblativa ſunt, quæ non poſcuntur: aut impetrativa, quæ optata veniunt. Quia ergo hoc oblativum fuit, dixit,* forte. & in 12. ejuſdem operis, ibi,

His aliud majus Juturna adjungit, & alto
Dat ſignum cælo, quo non præſtantius ullum
Turbavit mentes Italas, monſtroque fefellit.

Monſtroque fefellit. bene fefellit, inquit. *Nanque hoc augurium nec oblativum eſt, nec Imperativum: ſed immiſſum factione Juturnæ, quod carere fide indicat ſedes negata. Nam ubicunque firmum introducit augurium, dat ei firmiſſimam ſedem,* ut lib. 6.

Ipſa ſub ora viri cælo venere volantes,
Et viridi ſedere ſolo.

Item in Mœri,

Ante ſiniſtra cava monuiſſet ab ilice cornix.

In

poſcuntur : quædam impetrativa, quæ optata veniunt. [1] Oblativa, non ſemper auſpicium facere : ſiquidem in poteſtate videntis ſunt, an illa ad ſe pertinere velint. [2] In augurum enim diſciplina hoc traditur primum, nulla auſpicia, ſive boni, ſive mali prænuncia, ad eum qui illa obſervare negavit, pertinere : nam temere jacta, & ſine ratione vaga, divinationem non recipiunt. [3] Ex impetrativis autem auſpicia vera ſumi ſæpe notatum eſt. [4] Quotieſque augures ex arce augurium petunt, [5] lituum tenent ſine nodo adun-

In hoc autem augurio liberatum Cygnum in aquam cecidiſſe dicit, quam inſtabilem eſſe manifeſtum eſt. Et iterum paulo poſt, ibi,

Hoc erat, hoc votis (inquit) quod ſæpe petivi,
Accipio, agnoſcoque deos.

Quaſi imperativum (inquit idem Serv.) *hoc augurium vult videri, Accipio, agnoſcoque de modo quaſi oblativo loquitur. Nam in oblativis auguriis in poteſtate videntis eſt, utrum id ad ſe pertinere velit, an refutet & abominetur. Ergo nunc augurium dicit ſe libenter amplecti, & cognoſcere circa ſe voluntatem deorum.* Ex quo intelligis hic legendum, *Imperativa*, non *Impetrativa*.

1 *Oblativa non ſemper.*] Servius d. lib. 12. poſteriori loco.

2 *In augurum enim diſciplina.*] Seneca lib. 2. Naturalium quæſtionum. & Plinius lib. 28. c. 2.

3 *Ex impetrativis.*] Quod ſatis innuit Servius ubi ſupra.

4 *Quotieſque augures ex arce.*] Quod fieri ſolebat ex Livio 1. Decad lib. 10. in Oratione P. Decii Muris in princip. *Qui Jovis Opt. Max. ornatu decoratus, curru aureo per urbem vectus in Capitolium aſcenderit, ſi conſpiciatur cum capite ac Lituo, capite velato victimam cædat, auguriumve ex arce capiat.*

5 *Lituum tenent ſine nodo aduncum.*] Cicero lib. 1. de divinat. *Quid lituus iſte veſter quod clariſſimum eſt inſigne auguratus : unde nobis eſt traditus? Nempe eo Romulus regiones direxit tum, cum urbem condidit, qui quidem Romuli lituus : id eſt incurvum & leviter à ſummo inflexum bacillum : quod ab ejus litui, in quo canitur ſimilitudine nomen invenit, cum ſitus eſſet in curia Saliorum, quæ eſt in palatio, eaque deflagraſſet, inventus eſt integer.* Livius 1. Decad. l. 1. *Accitus,* inquit, *ſicut Romulus augurato in urbe condenda regnum adeptus eſt, de ſe quoque conſuli juſſit. Inde ab Augure, cui deinde honoris gratia, publicum id, perpetuumque ſacerdotium fuit, deductus in arcem, in lapide ad meridiem verſus conſedit. Augur ad lævam ejus capite velato ſedem cepit, dextra manu baculum, ſine nodo aduncum tenens, quem lituum appellarunt. Inde ubi proſpectu in urbem agrumque capto deos precatus, regiones ab oriente ad occaſum determinavit : dextras ad meridiem partes, lævaſque ad Septentrionem eſſe dixit : ſignum contra quod longiſſime conſpectum oculi ferebant, animo finivit : tum lituo in lævam manum tranſlato, dextra in capite Numæ impoſita, precatus eſt ita, Jupiter pater, ſi eſt fas hunc Numam Pompilium, cujus ego caput teneo, Regem Romæ eſſe, ut tu ſigna nobis certa ac clara ſint inter eos fines, quos feci. Tum peregit verbis auſpicia, quæ mitti vellet. Quibus miſſis, declaratus Rex Numa de templo deſcendit.* Plutarchus in Romulo ſic lituum definit, *Eſt autem,* inquit, *lituus, inflexus baculus, quo ad inaugurandum ſedentes cœli ſpatia deſignant.*

Cæremonia dum ex arce augurium petebatur. Templa. Ex cælo.

aduncum, [1] quo cœli regiones & certa ſpatia, quibus videnda ad ſe pertinere volebant, [2] quæ templa dicta ſunt. [3] ſedebat enim augur velato capite, & lituo cœli regiones notabat. Ex cœlo fit augurium, ut ſi lævum intonuiſſet, [4] quod proſperi eventus putarunt eſſe: [5] idem ſi fulgur à ſini-

1 *Quo cœli regiones.*] Servius in 9. Eclog. Virgil. ibi,

Ante ſiniſtra cava, &c.

& lib. Æneid. 6. eod. loco.

Ipſa ſub ora viri.

Augures, inquit, *deſignant lituo ſpacia & eis dant nomina: ut prima pars Antica, poſterior, Poſtica, item dextra & ſiniſtra.* Deſignabant (ut annotavit, Serv. in d. loco lib. 6. Æneid) item ſibi certa ſpacia, quibus volebant videnda ad ſe pertinere. Id ex ſuperiore Titi Livii exemplo dignoſcere potes.

2 *Quæ templa dicta ſunt.*] Varro de ling. Lat. lib. 3. aut aliorum comput. 6. poſt princ.

3 *Sedebat enim Augur.*] Livius 1. Decad. libro 1. loco ſupra allegato.

4 *Quod proſperi eventus.*] Ennius apud Ciceronem lib. 2. de Divinatione,

Cum tonuit lævum bene tempeſtate ſerena.

Ipſe Cicero in lib. *cui Marius nomen erat, qui, ut alii multi ejuſdem, periit*: ſed ex eo ſe ipſe citat in lib. 1. de Divinat.

Partibus intonuit cœli pater ipſe ſiniſtris.

Et Virgil. lib. 2. Æneid.

—— Subitoque fragore
Intonuit lævum. ——

Ubi Donatus, *Quod, ait, dixit lævum, debet proſperum intelligi: cujus ratio hæc eſt, læva in aliis contraria ſignificant. In ſacris autem ſignis idcirco proſpera accipiuntur quæ ſunt læva: quia ſacrificantis, vel precantis latus lævum dextrum eſt ejus, qui poſtulata largitur.* Et Servius, *Lævum proſperum eſt, quia cœleſte: ſiniſtrum autem, quantum ad auguria, à ſinendo eſt, quod nos agere aliquid ſinat.* Et idem Virg. lib. 9. ejuſdem operis,

Audiit & cœli genitor de parte ſerena
Intonuit lævum. ——

Ubi Donatus idem ſcribit. Servius autem lævum exponit proſperum: ut enim ſupra diximus, Quæ ſiniſtra nobis videntur intuentibus cœlum, illis dextra ſunt: non quod ſiniſtra bona ſint: ſed, quod dextra cœli nobis ſiniſtra ſunt. Idem Virgil. lib. 4. Georg. circa initium,

—— Si quem
Numina læva ſinant, auditque vocatus Apollo.

Ubi & ipſe Servius exponit, *læva, id eſt, proſpera.* Et Plinius lib. 2. cap. 54. *Læva*, ait, *proſpera exiſtimantur, quoniam læva parte mundi ortus eſt.* Alter Plinius Junior in Panegyrico, *Nam cæteros Principes, aut largus cruor hoſtiarum, aut ſiniſter volatus avium conſulentibus nunciavit.* Plutarchus probl. c. 78. ubi ejus rei alias quoque rationes reddit. Feſtus Pompejus lib. 17. tum ubi de ſiniſtris avibus loquitur, quo loco primum dicit auctoritate Varronis libro 5. Epiſtolicarum quæſtionum, id quod jam diximus ex Servio ſiniſtrum dici; quod ſinit. Deinde auctoritate Aſinii, Capitonis & Cincii ſiniſtra auſpicia meliora eſſe, quam dextra, tum ubi de ſiniſtro loquitur, ubi & auctoritate Atteji Capitonis ſcribit, ſiniſtrum in auſpicando ſignificare lætum & proſperum auſpicium. Quibus adde illud Homeri lib. 12. Iliados,

Αἰετὸς ὑψιπέτης, ἐπ' ἀριστερὰ λαὸν ἐέργων.

Id eſt,

Aquila alte volans, ad ſiniſtram populum retinens.

Quanquam poſtea ita loquatur, ut ſentiat nihil intereſſe inter ſiniſtrum & dextrum

ſiniſtra in dextram emicuiſſet, Hetruſca diſciplina: [1] quia quæ nobis læva ſunt, à diis dextra ex parte demitti putant. [2] Ideo fulmen in rebus omnibus lætum auſpicium facit, bonique eventus eſt, ſi ſiniſtra ex parte venit. In auſpiciis enim quæ ſiniſtra ſunt, bene eventura putantur. [3] Tametſi Græci

dextrum in his rebus, ejus carmen id eſt,

— Τοῦ ὅτι μελαμπρόσωπ' ἰδὼν ἀγαλλίζω,
Εἴτ' ἐπὶ δεξί' ἴωσι πρὸς ἠῶ τ' ἠέλιόν τε.
Εἴτ' ἐπ' ἀριστερὰ τοί γε ποτὶ ζόφον ἠερόεντα.

Illudque Statii lib. 3. Thebaidos,

Signa feras, lævuſque tones. tunc omnis in aſtris
Conſonet arcana volucris bona murmura lingua.
Si prohibes, hic necte moras, dextriſque profundum
Alitibus prætexe diem.

Ubi Luctatius interpres. *Lævus*, inquit, *id eſt, bono omine confirmes auſpicia: quia optimum augurantibus ſignum eſt, id eſt, ſi de ſiniſtra cæli tonuerit.* & paucis interjectis: *Dextra enim parte in contrario, læva in bono.* Et paulo poſt, *De cælo venientibus à dextra parte avibus auguria mala ſunt.*

5 *Idem ſi fulgur à ſiniſtra in dextram emicuiſſet.* Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 2. non adeo longe à princ. *Peractis precibus fulgur à ſiniſtris ad dextra emicuit. Habent autem Romani talia pro addictoriis, ſive ex diſciplina Hetruſca, ſive ita edocti à majoribus, hac ratione (ut equidem arbitror) quod ſedes ſit optima in captandis auſpiciis, quæ Orientem ſpectet, unde ſol & luna ſurgunt, ſtellæque tam fixæ quam erraticæ, & unde mundi motus ſumit exordium: cujus circulari vertigine cuncta, quæ in eo ſunt, modo ſuper terram exiſtunt, modo ſub terra latitant. Porro qui Orientem ſpectant, Septentriones à ſiniſtris habent, à dextris meridiem. Honoratius eſt autem prius quam poſterius: ſublimis enim ab Aquilonari tractu polus attollitur, circa quem mundus volvitur, & è quinque ſphæræ circulis, qui vocatur arcticus, hac parte ſemper eſt conſpicuus. At ab auſtrali tractu, is qui vocatur Antarcticus, ſemper in ea parte delitet. Veriſimile eſt autem inter ſigna, quæ de cælo ſervantur, ea præcellere, quæ fiunt in parte optima. Et quoniam ad Orientem vergentia potiorem partem obtinent, quam occidentalia, tum in his ipſis celſiora ſunt auſtralibus aquilonaria, merito habentur optima.*

1 *Quia quæ nobis læva ſunt.*] Serv. in lib. 2. Æneid. poſt princ. ibi,

— *Si mens non læva fuiſſet.*

Contraria: Nam de humanis rebus id ſignificat: de divinis vere proſperum.

2 *Ideo fulmen.*] Vide ſupra in verbo, *Idem ſi fulgur à ſiniſtra.*

3 *Tametſi Græci.*] Cicero lib. 2. de Divination. auctorem laudans ejus rei Homerum: cujus (ni fallor) locus eſt lib. 2. Iliados,

Ἀστράπτων ἐπιδέξι', ἐναίσιμα σήματα φαίνων.

Aut ex libro Odyſſeæ 15.

Ὣς ἄρα οἱ εἰπόντι ἐπέπτατο δεξιὸς ὄρνις,
Αἰετὸς ἀργὴν χῆνα φέρων ὀνύχεσσι πέλωρον.
Ἥμερον ἐξ αὐλῆς, οἱ δ' ἰύζοντες ἕποντο
Ἀνέρες ἠδὲ γυναῖκες· ὁ δέ σφισιν ἐγγύθεν ἐλθὼν.
Δεξιὸς ἤϊξε πρόσθ' ἵππων, οἱ δὲ ἰδόντες
Γήθησαν, καὶ πᾶσιν ἐνὶ φρεσὶ θυμὸς ἰάνθη.

Sed & Perſæ fulgura ac tonitrua dextra pro felici augurio ducunt, ut videre licet ex Xenophonte lib. 1. Pædiæ Cyri. ubi ſic inquit, *Cyrus domum reverſus, precatuſque Veſtam patriam, ac Jovem patrium aliosque deos, pergebat ad exercitum, eumque pater una deducebat. Sed*

geſſer-

Græci. Græci dextra ex parte veniens augurium, auſpicatius putent. [1] Ex his tamen dira habentur fulmina, quæ per ſeptentrionem in occaſum vergunt: quæ vero ex ortu ducunt originem, & in eandem partem cœli circumactu redeunt, ſummam portendunt felicitatem, quale oſtentum Syllæ dictatori oblatum memorant. [2] aut quum fulmen è cœlo decidit, rurſuſque in ſublimi crebris ignibus micat, quod fortunatum fuiſſe nemo dubitavit. Ipſum tamen fulmen quacunque ex parte venit, [3] comitia impedit. [4] Jove enim tonante nihil cum populo agi poſſe liquet. [5] Si tamen tonet in comitiis, vitium oblatum creandis magiſtratibus, atque ideo obnunciari oportere. [6] Si autem grandinet ſimul & fulminet, calamitatem præſignari volunt. [7] Propterea cum

Fulmina dira, & contra.

Fulmen comitia impediebat.

poſteaquam ædis egreſſi ſunt, dicuntur fulgura ei atque tonitrua dextera eſſe facta. Quæ ubi apparuiſſent, nullo prætcrea utentes alio augurio iter faciebant, quod ſigna Dei Opt. Max. nihil aliud portenderent. Et iterum lib. 7. poſt princ. *ubi Cyrus*, inquit, *equum aſcendit, ſtetitque reſpiciens qua erat perrecturus, fulmen dexterum inſonuit. Hic autem dixit, Te ſequemur, ô Jupiter Optim. Max.* Vide Senec. l. 2. Quæſt. Natural.

1 *Ex his tamen dira.*] Hæc uſque ad verſic. *Aut cum fulmen.* ſunt Plinii libro 2. c. 54.

2 *Aut cum fulmen.*] Et id quoque elicitur ex Plinio ubi ſupra, ſed non adeo clare.

3 *Comitia impedit.*] Cicero lib. 2. de Divinat. Livius 3. Decad. lib. 3. & 4. Decad. lib. 10. tum alibi, tum ad fin. Cornelius Tacitus lib. 17. Plutarchus in Catone Uticenſi ubi tradit Pompejum diſſolviſſe Comitia, quibus Cato Uticenſis Prætor creabatur, quod ſe tonitrua audiviſſe dixiſſet.

4 *Jove enim tonante.*] Cicero in Vatinium ſcribit, jam inde à Romulo decrerum fuiſſe ab auguribus Iove fulgente cum populo agi nefas eſſe. Idem Cicero Antoniana 5. *Iove enim,* inquit, *tonante cum populo agi non eſſe fas quis ignorat?* Et paulo poſt, *Quam legem igitur ſe Augur dicit tuliſſe, non modo tonante Iove, ſed prope clamore cœleſti prohibente.* Liv. 3. Dec. l 3. ſcribit Marcellum conſulem creatum, magiſtratu amorum fuiſſe, quod tonuiſſet, cum iniret conſulatum. Et lib. 2. de Divinat. *Itaque in noſtris Commentariis ſcriptum habemus, Iove tonante, fulgurante comitia populi habere nefas.* Aſconius in Orat. Cic. in Piſonem.

5 *Si tamen tonet in Comitiis.*] Ex his quos ſupra citavimus in verbo, *Iove cum tonante.*

6 *Si vero grandinet.*] Tempeſtate Comitia dirempta fuiſſe aperte oſtendit Livius 4. Dec. lib. 10. in fine. *Secundum triumphum Comitia edixit quibus creati Coſſ. ſunt M. Iunius Brutus, A. Manlius Vulſo. Prætorum inde tribus creatis, Comitia tempeſtas diremit.* Plinius lib. 18. c. 28. in fin. refert tempeſtatum nomine grandines & procellas cæteraque ſimilia intelligi.

7 *Propterea cum omnes dii.*] De hujuſmodi manubiis deorum, Servius enarrans illud libri 1. Æneid.

Ipſa Iovis rapidum jaculata è nubibus ignem,
Disjecitque rates, evertitque æquora ventis.

In li-

cum omnes dii manubias albas nigraſque habeant, ſolius Jovis rubras eſſe volunt. [1] Et quamvis Hetruſci vates novem diis fulminum jactus poteſtateſque tribuant, quorum undecim fuere genera: [2] Romani tamen diurna Jovi, nocturna Summano (quem Plutonem dicunt) tradiderunt. Fuitque memoriæ proditum, ea fulmina quæ ſolus Jupiter excutit, læta eſſe: quæ vero concilio deorum advocato, averſa reputari. [3] Ideo fulgetras adorare, & popyſmatibus obſtrepere, conſenſum eſſe gentium Plinius notavit. [4] Eſt autem popyſma, ſibilus tenuis, ore emiſſus. Græci vero, ut vim tonitrus & ſpeciem fulminantis cœli averterent, pateris

Manubiæ Jovis cur rubræ. Fulmina diurna Jovi, nocturna Plutoni tributa. Popyſma. Fulminis avertendi ratio.

In libris Etruſcorum, inquit, *lectum eſt, jactus fulminum manubias dici & certa eſſe numina poſſidentia fulminum jactus, ut Iovem, Vulcanum & Minervam. Unde cavendum eſt, ne aliis hæc numinibus demus.* Et Feſtus Pompejus lib. 11. in princ. *Manubiæ Iovis tres dicuntur eſſe: quarum unæ ſunt minimæ, quæ moneant placideque ſint. Altera, quæ majores ſunt, ac veniunt cum fragore, diſcutiantque ac divellant, quæ à Iove ſint, & conſilio deorum mitti exiſtimentur. Tertiæ his ampliores, quæ cum igne veniant, & quanquam nullum ſine igne fulgur ſit: hæ propriam differentiam habeant, quod aut adurant, aut fuligine deforment, aut accendant, quæ ſtatum mutent deorum conſilio ſuperiorum.*

COLERUS.

* Vide præterea Acronem & Porphyrionem ad 1. Od. Horatii.

TIRAQUELLUS.

1 *Et quamvis Etruſci vates.*] Seneca lib. 2. natural. quæſt. & Plinius lib. 2. cap. 52. in princ. ſic inquit, *Tuſcorum literæ novem deos emittere fulmina exiſtimant, Iovem enim trina jaculari. Romani duo tantum ex his ſervavere, diurna attribuentes Iovi, nocturna Summano, rariora ſane eadem de cauſa frigidioris cæli.*

2 *Romani tamen.*] Plinius ubi ſupra. Feſt. Pompejus lib. 4. in fin. *Dium fulgur appellabant diurnum, quod putabant Iovis, ut nocturnum Summani.* D. Auguſt. lib. 4. c. 23. prope fin. *Romani*, ait, *veteres neſcio quem Summanum, cui nocturna fulmina tribuebant, coluerunt magis quam Iovem, ad quem diurna fulmina pertinebant.* Martianus Capella lib. 2. Nuptiarum, ſic de Summano inquit, *Denique omnis aëris à luna diffuſio, ſub Plutonis poteſtate conſiſtit, qui etiam ſummanus dicitur: quaſi ſummus manium.* Idem alio loco, *Manes*, inquit, *corpori humano præſules attributi ſunt, qui parentum ſeminibus manaverunt qui ſub Plutonis poteſtate ſunt: qui ideo Summanus dicitur, quaſi Summus manium.*

3 *Ideo fulgetras.*] Plinius lib. 28. cap. 2. *Fulgetras adorare popyſmis conſenſus gentium eſt.* Sed hic legendum *Poppyſmatibus* duplici *p.* vide in ſeq.

4 *Eſt autem popyſma.*] Legendum *poppyſma* à ποππύζω, *poppyſmis proſequor, ſibilo*, Ariſtophanes in Pluto,

—— Εἶθ' ὁ θεὸς ἐπόππυσεν.
Ἐξηϊτάτω ἂν δύο δράκοντ' ἐκ τοῦ νεὼ.
—— *Poſtea deus ſibilavit.*
Exiverunt igitur duo dracones è templo.

Et in Veſpis κ' ἂν ἀναστράψω, id eſt, *& ſi fulgurabo*, ποππύσουσι, *ſibilabunt.* ubi interpretes tradunt moris fuiſſe, ταῖς ἀστραπαῖς ποππύζειν, id eſt, *fulgetris applaudere.* Hinc Poppyſma & Poppyſinus ſibilus Vide Suidam & Nicam Grammaticum & Maximum in Lexico, & Policyanum lib. Miſcellaneorum cap. 32.

1 *Thra-*

Fulmina in pollutis lucis. Bidental. Tonitrus impares, pares, matutini, meridiani, sereno tempore emiſsi.

pateris vina effundebant. [1] Thraces dum fulminat aut tonat, in cœlum ſagittas intendunt, rati tonantem hoſtem eſſe Dei, quem ipſi colerent. [2] Paulo tamen Æmylio apud Amphipolim ſacrificante, fulmen è cœlo emiſſum, quum ſacra combuſſiſſet, regni mutationem portendit, quod mox conſequutum eſt. [3] Fuitque opinio haruſpicum, fulmina magnopere fieri in pollutis lucis: [4] ideo reliquias fulminis cum ſacrificio ſepelire, diſperſoſque ignes in unum cogere, & quadam tacita prece, terræ condere ſolebant, [5] quem locum bidental dixerunt. Nonnulli impares tonitrus boni ominis eſſe, & felicia portendere volunt: pares autem, diros eventus & calamitates: [6] alii matutinos, ventum: imbrem vero, meridianos prædicere. [7] Serena tamen tem-

1 *Thraces.*] Herodotus lib. 4. ſic ſcribit, *Thraces dum tonat fulguratque in cœlum ſagittas excutiunt, Deo minitantes, quod nullum alium præter ſuum eſſe arbitrantur.*

2 *Paulo autem Æmylia.*] Plutarchus in vita ipſius.

3 *Fuitque opinio Haruſpicum.*] Seneca Natural. quæſt. lib. 1.

4 *Ideo reliquias fulminis.*] Seneca Natural. quæſt. lib. 2. Lucanus lib. 1.

— Arvus diſperſos fulminis ignes
Colligit & terræ mæſto cum murmure condit,
Datque locis nomen, ſacris tunc admovet aris
Electa cervice marem. —

Iuvenal. ſat. 7.

Atque aliquis ſenior, qui publica fulgura condit.

5 *Quem locum bidental dixere.*] Horatius in Arte poetica in fine,

——— In triſte bidental
Moverit inceſtus.

Ubi Acron & Porphyrion iterpretes dicunt, *Id quod Iovis fulmine percuſſum eſt, bidental dici, hocque expiari non poſſe.* Et Perſius ſat 2.

An quia non fibris ovium, Egennaque jubente
Triſte jaces lucis, evitandumque bidental.

Aliter Feſtus Pompejus lib. 2. dicit. quoddam templum eſſe ita dictum, quod in eo bidentibus hoſtiis ſacrificaretur. *

COLERUS.

* Feſtum ſic potius ſcripſiſſe, adſerit Scaliger: *Bidental dicebant, quod in eo bidentibus hoſtiis ſacrificaretur.* Quis enim neſcit Bidental omnem locum eſſe, qui de cœlo tactus eſt? Tantum abeſt, ut templum duntaxat dici debeat. Gloſſarium *Bidental, τόπος κεραυνόπληξ.*

TIRAQUELLUS.

6 *Alii matutinos.*] Plinius lib. 18. cap. 35.

7 *Serena vero tempeſtate.*] Sueton. in Tito, cap. 10. ubi inter omnia mortis ipſius ſigna id ponit, quod tempeſtate ſerena tonuerit. Dion. lib. 37. *Præterea quoque alia infeſta ſigna evenerunt: multa enim fulmina per ſerenum delapſa ſunt.* Hoc alii pro læto felicique auſpicio obſervaverunt, ſicut indicat illud Ennianum apud Cicer. lib. 2. de Divinat. ſupra jam citatum.

Cum tonuit lævum bene tempeſtate ſerena.

Et quod inter omina imperii Antonini Pii, ſcribit Iulius Capitolinus in vita illius, Fulgur cœlo ſereno ſine noxa in ejus domum veniſſe. Id autem naturali

tempeſtate tonuiſſe, [1] homineſque [2] aut ædes ſacras de cœlo tactas eſſe, triſtis eventus fuiſſe, & auſpicii mali, ſæpe notatum eſt. [3] Contra vero Homerus, Jovem ſereno intonuiſſe poſt effuſas preces, felix omen & ratum auſpicium fecit. [4] M. Craſſo caſtra quæ trans Euphratem metatus fuerat, bis fulmine icta, triſte prodigium & infandas cædes attulere. [5] Alii ex fulguribus quædam publi- *Fulgura publica, privata.*

ca

naturali rationi tribuit Seneca lib. 1. Natural. quæſt. cap. 1. ad finem, ubi ita infit, *Alii inter nubes eliduntur, alii ſereno, ſi aër ad exprimendum ignes aptus fuit. Nam ſereno quoque cœlo aliquando tonat, ex eadem cauſa, qua nubilo aëre inter ſe colliſo.* Et lib. 2. cap. 8. *Quare & ſereno tonat? Quia tunc quoque per craſſum & ſiccum aëra ſpiritus proſilit.*

1 *Homineſque.*] T. Livius 3. Decad. lib. 2. Julius Obſequens Prodigiorum c. 71. 83. & 87.

2 *Aut ædes ſacras.*] Plutarchus in Craſſo: id ſæpiſſime inter prodigia poſitum fuiſſe, teſtantur Dion hiſtoricus & Livius locis infinitis, & in 3. Decad. lib. 1. 3. iterumque 8. & 4. Decad. lib. 3. rurſumque 7. Julius Obſequens cap. 26. 55. 56. 60. & alibi. & Suetonius in Domitiano, cap. 15. *Continuis*, inquit, *octo menſibus tot fulgura facta, nunciataque ſunt, ut exclamaverit, Feriat jam quem volet. Tactum de cœlo Capitolium templumque Flaviæ gentis. Item domus Palatina & cubiculum ipſius, atque etiam è baſi ſtatuæ triumphalis titulus excuſſus vi procellæ in monimentum proximum decidit.* Anaſtaſius (auctore Volaterrano in Anthropologia) fulmine ictus periit, anno imperii 36.

3 *Contra vero Homerus.*] Scilicet libro Odyſſ. 20.

Ὣς ἔφατ' εὐχόμενος, τοῦ δ' ἔκλυε
μητίετα Ζεύς
Αὐτίκα δ' ἐβρόντησεν ἀπ' αἰγλήεντος
Ὀλύμπου
Ὑψόθεν ἐκ νεφέων, γήθησε δὲ δῖος
Ὀδυσσεύς.

Id eſt,

Sic dixit precatus, hunc autem audivit
conſiliarius Jupiter.
Statim autem tonuit à ſplendido olympo
Ab alto ex nebulis, lætatus eſt autem
divinus Ulyſſes.

Et lib. 21. non longe à fin. licet non ita clare,

— Ζεὺς δὲ μεγάλ' ἔκτυπε σήματα
φαίνων,
Γήθησέν τ' ἄρ ἔπειτα πολύτλας δῖος
Ὀδυσσεύς,
Ὅττι ῥά οἱ τέρας ἧκε κρόνου παῖς ἀγ-
κυλομήτεω.

Id eſt,

Jupiter autem valde ſonuit ſigna oſtendens.
Lætatus eſt poſtea pertolerans divus Ulyſſes,
Quod ei monſtrum miſit Saturni filius
verſuti.

4 *M. Craſſo.*] Plutar. in vita ipſius, ubi de prodigiis mortem Craſſorum præcedentibus loquitur.

5 *Alii ex fulguribus.*] Seneca lib. 2. Natur. quæſt. cap. 48. *Privata enim*, inquit, *fulgura negant ultra decimum annum, Publica ultra triceſimum poſſe differri.* Plinius lib. 2. c. 52. in fine, ſic ſcribit, *Cæterum exiſtimant non ultra decem annos portendere privata, præterquam aut matrimonio primo facta, aut natali die, Publica non extra triceſimum annum, præterquam in deductione oppidorum.* Et de his duobus Juvenalis ſatyr. 6. loquitur,

Atque aliquis ſenior, qui publica funera condit.
Plebejum in Circo poſitum eſt & in aggere fatum.

1 Ex

Fulgura poſtularia, peſtifera, conſiliaria, monitoria, auxiliaria, hoſpitalia, regalia, peremptalia. Trium fulminum genera apud plurimos. Auguria.

ca adnotarunt, alii privata: Publica, non ultra trigeſimum portendere annum, niſi in deditione oppidi: privata, non ultra decimum augurium facere, niſi in ſponſalibus & natali die auſpicata: [1] ex quibus quædam poſtularia, alia peſtifera, pleraque conſiliaria dicta ſunt: aut monitoria vel auxiliaria, hoſpitalia vel regalia, [2] nonnulla peremptalia, quæ ſupervenientium fulgurum ſignificationem perimunt. [3] Ea enim tantam vim habent, ut quicquid alia portenderent, illorum interventu tollatur. Quod vero interventu fulminis portentum eſt, alterius ſignificatione tolli nequit: [4] peſtifera mortem, poſtularia ſacrificiorum emendationem admonent. [5] Pars multo maxima, tria fulminum genera fecit: conſiliarum, quod poſt cogitatum negocium ſupervenit: auctoritatis, quum poſt rem perfectam, bonum aut malum, quod futurum ſit, prædicit: ſtatus, ubi nec opinantibus nobis fulmen intervenit. Quæ vero fortuita ſunt & in caſu poſita, nulla ratio-ne

1 *Ex quibus quædam.*] De his ſeptem primis Seneca d. lib. Natural. quæſt. cap 49. & præterea de Poſtularibus Feſtus Pompejus lib. 14. *Poſtularia fulgura*, inquit, *quæ votorum, aut ſacrificiorum ſpretam religionem deſignant. Peſtifera, quæ mortem aut exilium oſtendunt.* *

COLERUS.

* Recenſet ibi Seneca; *Poſtularia, Monitoria, Peſtifera, Fallacia, Dentaria, Peremptalia, Adteſtata, Atterranea, Obruta, Regalia, Inferna, Hoſpitalia, Auxiliaria.*

TIRAQUELLUS.

2 *Nonnulla peremptalia.*] Idem Feſtus auctoritate Gracchi d. loco, ubi tamen corrupte legitur, *Parentalia.* Ea enim à perimendo dicta ſunt: quia ſcilicet, ut ille dicit, portenta vi ſua perimunt duobus modis prioribus tollendis, aut majore manubia, ut tertia ſecundæ, ſecunda primæ cedat, quod & plane declarat alibi eodem lib. ubi de *Poſtularibus* loquitur.

3 *Ea enim tantam vim habent.*] Quod jam ex Feſto diximus, & id præterea ſcribit Seneca d. lib. 2. Natural. quæſt. c. 34. Cujus hæc verba, *Summam eſſe vim fulminum judicant: quia quidquid alia portendunt, interventus fulminis tollit. Quidquid ab hoc portenditur, fixum eſt, nec alterius ſignificatione minuitur. Quidquid exta, quidquid aves minabantur, ſecundo fulmine abolebitur. Quidquid fulmine denunciatum, nec extis, nec ave contraria refellitur.* Sed hæc tamen confeſtim reprobat, ut ibi videre poteris.

4 *Peſtifera mortem.*] Feſtus Pompejus d. l. 14. addit aut exilium, ut etiam facit alibi eodem libro, ubi de Poſtularibus loquitur. & ante eum Seneca d. lib. Natur. quæſt. cap. 49. *Peſtifera, quæ mortem exiliumque portendunt.*

5 *Pars multo maxima.*] Hæc uſque ad ea verba, *Ex avibus.* ſunt Senecæ ubi ſupra cap. 39. ex auctoritate Cecinnæ.

1 *Ex*

ne ſubnixa, divinationem non recipiunt. [1] Ex avibus vero, augures quaſdam oſcines, quaſdam præpetes notarunt: oſcines cantu, præpetes volatu augurium facere, & futura prædicere. [2] Semper enim cantus oſcinis quum ſiniſter eſt, ſecundiſſimus fuit. [3] Ex præpetibus autem aquila, vulture & buteone, ſanquali & immuſylo, [4] lætantur, easque felicis eventus eſſe, cum ingentibus alis patulæ & porre-

Aves oſcines. *Aves præpetes.*

1 *Ex avibus.*] Servius in lib. 1. Æn. ibi,

Aſpice bis ſenos lætanteis agmine cycnos,
Ætheria quos lapſa plaga Jovis ales apeto
Turbabat cœlo.

In auguriis, inquit, *non ſolum aves conſiderantur: ſed volatus in præpetibus & cantus in oſcinibus: quia non omnes, nec omnibus dant auguria.* Et lib. 3. Æneid. in eum locum.

Et volucrum linguas & præpetis omina pennæ.

Aves, inquit Servius, *oſcinæ ſunt, aut præpetes. Oſcinæ ab os & cano dictæ, ore futura prædicunt: * præpetes vero à volatu: ſed præpetes aut ſuperiora tenent, & præpetes dicuntur: aut inferiora, & infera appellantur. Præpetes autem, quia omnes aves ſuperiora tenent volantes.* Acron in Horatium Carminum lib. 3. Ode 27. ibi,

Oſcinem corvum prece ſuſcitabo
Solis ab ortu.

Oſcines, inquit, *aves dicuntur, quæ voce augurium faciunt: præpetes quæ volatu*, & citat illud Virgilianum. Et de præpetibus quoque loquitur F. Pompejus l. 14. in duobus locis, & Gellius l. 6. c. item 6. Cicero autem lib. 2 de Natura deorum aliter has diſtinguit. *Atque hæ non caperentur quidem niſi hominum ratione atque ſolertia: quanquam aves quaſdam & alites & oſcines, ut noſtri augures appellant, rerum augurandarum cauſa eſſe natas putamus.* Idem Cicero de Divinat. lib. 1. *Eademque efficit in avibus divina mens, ut tum huc, tum illuc volent alites, tum à dextra, tum à ſiniſtra parte canant oſcines.* Et apertius Epiſt. famil. lib. 6. epiſt. quoque 6. ad Cecinnam, *Non igitur ex alitis volatu, nec ex cantu ſiniſtro oſcinis, ut in noſtra diſciplina eſt, nec ex tripudiis ſoliſtimis, aut ſomniis tibi auguror: ſed habeo alia quæ obſervem.* Et apertiſſime Plinius lib. 10. cap. 19. *Nunc de ſecundo ordine dicamus, qui in duas dividitur ſpecies, oſcines & alites: illarum generi cantus oris, his magnitudo differentiam dedit. Itaque præcedent & ordine.* Ex quibus intelligis hos *alites* vocare, quos illi *præpetes* appellant.

COLERUS.

* Verius *oſcen* quaſi *occen* dicitur. Scribitur & *obſcen.* pro *obcen.* Sicut obtendo, obſtendo. unde fit, oſtendo.

TIRAQUELLUS.

2 *Semper enim cantus oſcinis.*] Servius lib. 4. Æneid. in eum locum,

Solaque culminibus ferali carmine bubo
Sæpe queri & longas in fletum ducere voces.

Omnes, inquit, *aves oſcines, bonæ: præpetes malæ ſunt, & contra.*

3 *Ex præpetibus autem aquila.*] Feſt. Pompejus lib. 1. non longe poſt princ. has omnes aves, inter alites ponit, quas hic præpetes appellat: nam ſupra diximus eaſdem eſſe alites & præpetes.

COLERUS.

4 *Lætantur.*] Gloſſarium vocat *immuſulum.* Aliter *immuſtulum*: necnon: & *inemmuſtulum.*

Aves funebres. Supervaganea. Auſpicia caduca. Clivia.

porrectæ volant. [1] Quaſdam dixere funebres, quæ omine averſo aliquid fieri vetant: [2] nonnullas ſupervaganeas, quæ ex ſummo acumine emittunt vocem: [3] alia caduca auſpicia, cum in templo per augures metato aliquid excidit: [4] pleraque clivia, quæ difficulter eveniunt. [5] Aquila ſi dextra

TIRAQUELLUS.

1 *Quaſdam dixere funebres.*] Plinius lib. 10. c. 12. *Inauſpicatas aves* vocat, cornicem, corvum & bubonem. de bubone ſic loquitur in fin. *Bubo funebris & maxime abominatus, publicis præcipue auſpiciis, deſerta incolit: nec tantum deſolata, ſed dira etiam & inacceſſa: noctis monſtrum, nec cantu aliquo vocalis, ſed gemitu. Itaque in urbibus aut omnino luce viſus, dirum oſtentum eſt. Privatorum domibus inſidentem plurimis ſcio non fuiſſe feralem. Volat nunquam quo libuit, ſed tranſverſus aufertur. Capitolii cellam ipſam intravit Sex. Papellio Iſtro, L. Pedanio Coſſ. propter quod nonis Martiis urbs luſtrata eſt eo anno.* Incendiariam præterea avem inter inauſpicatas enumerat cap. 13. ejuſdem libri, *Inauſpicata eſt*, inquit, *& incendiaria avis, propter quam ſæpenumero luſtratam urbem invenimus, ſicut L. Caßio & C. Mario Coſſ. quo anno & bubone viſo luſtrata eſt.* Ovidius lib. 1. Amorum, eleg. 12. de inauſpicatis avibus ſcribit,

Ille dedit turpes raucis bubonibus umbras,

Vulturis in ramis & ſtrigis ova tulit.

Statius Thebaidos 3.

—— Dira ſtrident in nube volucres

Nocturnæque gemunt ſtriges, & feralia bubo

Dira canens. ——

Idem Ovid. Metamorphoſ. 5. *bubonem ignavum & diri ominis* vocat,

Fœdaque fit volucris, venturi nuncia luctus

Ignavus bubo, dirum mortalibus omen.

Vocat & prophanum, id eſt execrandum, & peſſimi ominis, l. 6. Metam.

—— Tectoque prophanus

Incubuit bubo, thalamique in culmine ſedit.

Funereum præterea lib. 9. vocat,

—— Ter omen

Funereus bubo, lætali carmine fecit.

Ælius Lampridius in Commodo, inter prodigia ejuſdem Commodi mortem præcedentia, ſcribit, *Bubonem etiam ſupra cubiculum ejus deprehenſum eſſe tam Romæ quam Lanuvii.* *

COLERUS.

* Servius in fragm. *Sane bubo, ſi cujus ædes inſederit, & vocem miſerit, mortem ſignificare dicitur. Si autem de buſto ſudem ad tectum detulerit incendium ædibus portendere. Hæc igitur avis dicebatur incendiaria, & Spinturnix, & ambuſtanea.*

TIRAQUELLUS.

2 *Nonnullas ſupervaganeas.*] Feſt. Pomp. lib. 17. *Supervaganea dicebatur ab auguribus avis, quæ ex ſummo cacumine vocem emiſiſſet: dicta ita, quia ſuper omnia vagatur, ac canit.*

3 *Alia caduca.*] Idem Feſtus lib. 3. non longe à fin. *Caduca auſpicia dicunt, cum aliquid in templo excidit, veluti virga è manu.*

4 *Pleraque clivia.*] Idem Feſtus eod. lib. *Clivia auſpicia dicebant, quæ aliquid fieri prohibebant: omnia difficilia clivia vocabant, unde & clivia loca ardua.*

5 *Aquila ſi ex dextra parte venit.*] Suetonius in Claudio, c. 7. *Evenitque, ut primitus ingredienti cum faſcibus forum, prætervolans aquila dexteriore humero conſideret.* & in Vitellio, cap. 9. *Præmiſſo agmine lætum evenit auſpicium: ſiquidem à parte dextra repente aquila devolavit: luſtratiſque ſignis, ingreſſos viam ſenſim anteceßit.* & in Domitiano, c. 6. in fin. *De qua victoria prius præſagiis, quam nunciis comperit: Siquidem ipſo, quo dimicatum eſt, die, ſtatuam ejus Romæ inſignis aquila circumplexa*

tra ex parte venit, felix omen facit, [1] & magnarum rerum auſpicia: [2] quas quidem volatu augurium facere, præcipue ſi ſtridentibus alis evolare videant, omen futuri maximi boni, ac læta & magna portendere dixerunt. [3] Vultures quoque Romulo in condenda urbe præſens auſpicium fecere. Sed tamen vultures aquilarum fœtus implumes occidiſſe, nidoſque evertiſſe, ipſoſque à paſtu pedibus & roſtro abegiſſe, [4] Tarquinio Superbo exilium, & regni amiſſionem,

Auſpicia ex aquila & vulturis volatu.

complexa pennis, clangores lætiſſimos edidit: pauloque poſt occiſum Antonium adeo vulgatum eſt, ut caput ejus quoque apportatum vidiſſe ſe plerique contenderent. Apud Livium 1. Dec. lib. 1. & Dionyſium lib. 3. legimus quemadmodum aquila Lucumoni, qui poſtea L. Tarquinii Priſci nomen adeptus eſt, Romam commigranti, regni augurium fecit. Alitherſa ſenex ille Odyſſeæ l. 2. ex Aquilarum volatu & genarum laceratione, reditum Ulyſſis & procorum interitum auguratur, & Priamus lib. Iliados 24. ab Hecuba admonitus, Jovem orat, ut aquilam mittat, cujus volatu in bonam ſpem erectus, auſpicioque ſecundo confiſus ad naves Græcorum ſeſe conferat,

Πέμψον δ' οἰωνὸν ταχὺν ἄγγελον, ὅς τέ σοι αὐτῷ
Φίλτατος οἰωνῶν, καὶ εὑ κράτος ἐστὶ μέγιστον
Δέξιον, ὄφρα μιν αὐτὸς ἐν ὀφθαλμοῖσι νοήσας,
Τῷ πίσυνος ἐπὶ νῆας ἴω Δαναῶν ταχυπώλων.

Id eſt,

Mitte autem alitem velocem nuncium, qui tibi ipſi
Dilectiſſimus inter alites, & cujus fortitudo eſt maxima,
Dextrum, ut eum ipſe oculis percipiens,
Hoc fretus in naves eam Danaorum equitum.

1 *Et magnarum rerum auſpicia.*] Seneca lib. 2. Naturalium quæſt. cap. 32. *Cur*, inquit, *aquilæ hic honor datus eſt, ut magnarum rerum faceret auſpicia?*

2 *Quas quidem volatu augurium facere.*] Cornelius Tacitus lib. 17. *Lætum augurium Fabio Valenti, exercituique, quem in bellum cogebat, ipſo profectionis die, aquila levi meatu prout agmen incederet, velut Dux viæ prævolavit, longumque per ſpatium, is gaudentium militum clamor, ea quies interritæ alitis fuit, ut haud dubium magnæ & proſperæ rei omen acciperetur.* Dion in Auguſto, ſic ſcribit, *Cæſari aquila ſtatim inito fœdere cum ambobus* (Antonio ſcilicet & Lepido) *ſupra tentorium ſtetit, moxque corvos duos advolantes, qui ex alis ejus plumas evellere conabantur, occidit: itaque ex utroque victoriam portendit.* Hæc Dion lib. 47. in princ.

3 *Vultures quoque Romulo.*] Livius 1. Decad. lib. 1. Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 1. Plutarchus in Romulo & omnes ubique. Et quod vultures faciant bonum auſpicium teſtis eſt Appianus lib. 3. bellorum Civilium. Statius lib. 3. Thebaid.

Non venit auguriis melior quam vultur.

Ubi Luctatius interpres ſcribit, vulturem ſolere bona omina augurantibus ferre.

4 *Tarquinio Superbo.*] Et alia ex hac ave auſpicia, vide apud Herodotum lib. 3. ubi Dario cum ſeptem Perſis diſceptante, aparuerunt ſeptem accipitrum paria, inſectantium duo paria vulturum, eoſque vellicantium & infeſtantium. Plutarchum probl. cap. 93. & in vita Marii. Dion hiſtoricus auctor eſt lib. 46. poſt C. Cæſaris cædem Octavio in Campum Martium deſcendente vultures ſex augurium feciſſe: mox vero apud milites concionanti

ſionem, quæ mox ſequuta ſunt, portenderunt. [1] Aquilam Tarquinio Priſco pileum detraxiſſe in ſublimi, deinde capiti repoſuiſſe, regnum ominatam ferunt: [2] ſicut Ariſtander aquilæ augurio victorem Alexandrum prædivinavit. Rurſus correptum jaculum è manu ſatellitum abſtuliſſe, & in profundum dejeciſſe, [3] velut prodigioſum oſtentum Dionyſio exilium, & regnum ſibi abrogari, funeſtaſque calamitates præmonſtravit. [4] Fuitque diu quæſtionis, an ſanqualis & immuſylus inter aquilas cenſendi forent: quorum volatus licet ævo priore incognitus ſecundiſſimos habere eventus cenſebatur. [5] Cumque ex avibus omina multi obſervarint, præcipui fuere Cares, [6] quibus rex Caras ex

Quæ gentes auguria potiſſimum obſervarint.

duodecim. Id ad Romulum, auguriumque eidem oblatum referens, regno quoque ejus conſtanter ſe potiturum ſperabat. Idem in Vitellio.

1 *Aquilam Tarquinio Priſco.*]Livius 1. Decad. lib. 1. de Lucumone, cui Tarquinio Priſco edidere nomen, loquens, *Ei carpento ſedenti cum uxore, aquila ſuſpenſis demiſſa leniter alis, pileum aufert: ſuperque carpentum cum magno clangore volitans, rurſus velut miniſterio divinitus miſſa, capiti apte reponit: inde ſublimis abiit. Accepiſſe id augurium dicitur Tanaquil, perita, ut vulgo Hetruſci, cæleſtium prodigiorum mulier excelſa & alta ſperare virum jubet: eam alitem, ea regione cœli, & ejus Dei nunciam veniſſe: circa ſummum culmen hominis auſpicium feciſſe: levaſſe humano ſuperpoſitum capiti decus, ut divinitus eidem redderet.* eadem fere ſcribit Dionyſ. l. 3.

2 *Sicut Ariſtander.*] Plutarchus in Alexandro. Q. Curtius l. 4. non *aquilam*, ſed *corvum* glebam unguibus ferentem fuiſſe ſcribit.

3 *Velut prodigioſum oſtentum Dionyſio exilium.*] Plutar. in Dione. Sed & alia ex aquila auſpicia vide apud Homerum lib. 15. iterumque 20. Odiſſeæ, Xenophontem Pædiæ Cyri lib. 2. iterumque poſtea l. 6. expeditionis Cyri non uno in loco, Ciceronem lib. 2. de Divinat. ubi de Dejotaro, Diodorum Siculum l. 16. c. 6. Virgil. l. 12. Æneid. Valerium maximum lib. 1. cap. 4. ubi de M. Bruto & Rege Dejotaro, Plinium lib. 15. cap. 13. & lib. 25. cap. 5. Suetonium in Galba, cap. 1. & 4. & in Veſpaſiano, cap. 5. Plutarchum in vitis Timoleonis, Bruti & Marii, & in lib. de claris mulier. cap. 15. & in Parallelis, cap. 11. Appianum bellorum Civilium, lib. 4. Juſtinum lib. 12. ad fin. & lib. 20. ubi de pugna Crotonienſium, & Locrentium, & iterum lib. 23. ad fin. Ælianum de nat. Animalium lib. 13. c. 1.

4 *Fuitque diu quæſtionis.*]Plinius libro 10. c. 7. & vide Livium 1. Decad. lib. 1. Et Feſtum Pompejum lib. 9. ubi de Immuſculo alite loquitur, & Julium Obſequentem Prodigiorum cap. 63. ubi de Sanquali.

5 *Cumque ex avibus omina multi.*] Et inter cæteros, præter eos quos hic noſter auctor numerat, Vaſcones, Hiſpani & Pannonii ex Ælio Lampridio in Alexandro Severo. Quod & de Pannoniis aſſeverat Spartianus in Septimio Severo.

6 *Quibus Rex Caras.*] Plinius l. 7. cap. 56. *Auguria ex avibus Car, à quo Caria appellata, repetit, ubi dicit Tireſiam Thebanum auſpicia avium reperiſſe.* Vide Polydor. Virgil. Urbinatem lib. 1. c. 24. de Inventoribus rerum.

1 *Poſtea.*]

ex avibus auſpicium dedit primus. [1] Poſtea Arabes, Phryges, Cilices, Piſidæ, Pamphilii, & [2] Galli, avium cantus & volatus religioſe obſervarunt: ex quibus vera auſpicia ominati ſunt: quibus obſervatis, haud ſecus quam ex oraculis eventa rerum & negociorum præſumpſere. [3] Sæpe tamen vulturem in ædem Iovis, aut deorum volaſſe, prodigii loco receptum eſt: ideo velut portentum malique auſpicii, procuratum fuit. [4] Si tamen vultures, corvi, & aquilæ in unum coirent, cœdem haud dubiam: [5] & ſi grues volantes à recto flecterent curſu, & retrocederent, infandam nautis tempeſtatem, & mare procelloſum, mox turbines & fluctus prænunciarunt. Ciconiam non ut grues prodi-

Siniſtrum omen ex vulturibus.

Ex vulturibus, corvis & aquilis congregatis.

Ex gruibus.

Ex ciconia.

1 *Poſtea.*] De his ſex prioribus nuncupatum tradit Cicero lib. 1. de Divinat. non ſemel, & iterum 2. Et prætera de Arabibus Philoſtratus in vita Apollonii lib. 1. cap. 14. *Arabes*, inquit, *ab avibus, non ſecus, atque ab oraculis, eorum quæ ventura ſunt, auguria captant: id autem aſſequuntur (ut ajunt) draconum corde, aut epate in cibis aſſumpto.* De Phrygibus Juvenalis ſatyr. 6.

Divitibus reſponſa dabit Phryx augur, & Indus
Conductus dabit aſtrorum.

Nam *Phryges, Cilices & Arabes* (ut ſcribit Cicer. lib. 1. de Divin.) *avium ſignificationibus plurimum obtemperaverunt: quod idem factitatum in Umbria ſe accepiſſe* inquit. Et de Cilicibus Tacitus lib. 18. non multo poſt princ. ubi tradit ſcientiam artemque aruſpicum *Myram*, aut, ut alii legunt, *Thamyram* Cicilia accitam in templum Paphiæ Veneris intuliſſe.

2 *Galli.*] Nuper diximus de Vaſconibus, qui & ipſi Galli ſunt.

3 *Sæpe etiam vulturem in æde Iovis.*] Livius 3. Decad. lib. 7. Adde & frequenti foro in tabernam devolaſſe.

4 *Si tamen.*] Dion hiſtoricus; Roma. lib. 47. poſt princip. ubi prodigia Lepido facta deſcribit, ſic inquit, *Vultures complures in templo Genii P. R. ac Concordiæ inſederant, quibus adhuc in eodem loco commorantibus, cædes illæ, quales olim Sylla proſcriptione uſus fuerat, editæ ſunt, ac tota urbs cadaveribus impleta.* Eodem lib. ubi de prodigiis, quæ pugnam Philippenſem præceſſerant, ſic ſcribit, *Et (quod maxime perniciem eis ſignificavit, ita, ut hoſtes quoque id animadverterent) multi vultures aliæque aves, quæ cadaveribus paſcuntur, ſuper ſolos ipſos, exercitum ſcilicet Caßii & Bruti, volavere: in eos intuiti ſunt, terribilemque clangorem & ſtridorem ediderunt.*

5 *Et ſi grues volantes.*] Virg. Georg. lib. 1.

—— Nunquam imprudentibus imber
Obfuit: aut illum ſurgentem vallibus imis
Aëriæ fugere grues.

Et lib. 10. Æneidos,

—— Quales ſub nubibus atris
Strimoniæ dant ſigna grues, atque æthera tranant
Cum ſonitu, fugiuntque notos clamore ſecundo.

Nam grues, inquit, *ſignificant tempeſtatem futuram*, citatque priorem illum locum Virgil. Georg. 1. *Horum enim* (notorum ſcilicet) *calorem fugiunt, cum revertuntur in Thraciam.* Plinius autem lib. 18. cap. 35. eoque ult. *Grues*, inquit, *ſilentio per ſublime volantes ſerenitatem ſignificant.*

prodigium facere dicunt, ſed in auguriis non dubiam ferre Ex accipitre. concordiæ ſignificationem. [1] Proxima eſt accipitrum natura: præcipuum vero genus, [2] quod circum appellant, altero pede claudum, quod fortunatum nuptiis & pecuariæ rei opinati ſunt. Ex milvo. [3] Contra milvus diri malique ominis, ſemperque infortunia præmonſtrare creditus. [4] Triorchen Ex falcone. vero, cui principatum dedere augures, [5] & falconem felicis eventus, futurique maximi boni ſpem habere augurio expertiſſimo compertum eſt. Eſt autem triorches quem Ex buteone. buteonem antiquitas dixit, quique tres teſtes habeat, triorches dictus. Falconis vero augurium tam auſpicatiſſimum Thuſcis fuit, ut viſo augurio, Capuam in ſolo feliciſſimo condiderint. [6] Dario accipitrum viſio duo vulturum paria Ex pico & luſcinia. vellicantium, omen fuit, quod è conjuratis ſumpto ſupplicio, haud multo poſt Perſarum regno potiretur. [7] Picus vero

1 *Proxima eſt accipitrum natura.*] Quorum augurium eſſe bonum affirmat Stat. lib. 3. Thebaidos, ſubjungens iis quæ ſupra diximus de vulture,

— Et altis
Deſuper accipitres exultavere rapinis.

2 *Quod circum appellant.*] Plin. l. 10. cap. 8. Homerus autem l. 15. Odyſſeæ *Circum* pro felici augurio memorat.

Ὣς ἄρα οἱ εἰπόντ' ἐπέπτατο δεξιὸς ὄρνις,
Κίρκος Ἀπόλλωνος ταχὺς ἄγγελος.

Et paulo poſt:

Τηλέμαχ' οὔτε ἄνευ θεοῦ ἔπτατο δεξιὸς ὄρνις.

Ubi tamen Andræas Divus vertit *κίρκος*, *accipiter*. * Aliud autem ex accipitribus auſpicium videbis apud Herodotum lib. 2.

COLERUS.

* Avis *circanea* dicta alias: & Milvus. Sic autem dicitur ideo, quia circando agros oberret.

TIRAQUELLUS.

3 *Contra Milvus.*] Plinius lib. 10. cap. 10. & cap. 18. & vide Jul. Obſequentem Prodigiorum c. 71.

4 *Triochen vero.*] Idem Plinius l. 10. cap. 7. *Triochen à numero teſtium, cui principatum in auguriis Phœmonoe dedit: Buteonem hunc appellant Romani: familia etiam ex eo cognominata, cum proſpero auſpicio in ducis navi ſediſſet. Æſalona Græci vocant, qui ſolus omni tempore apparet. cæteri hyeme abeunt. Diſtinctio generum ex aviditate. Alii non niſi ex terra rapiunt avem, alii non niſi circa arbores volitantem, alii ſedentem in ſublimi, aliqui volantem in aperto. Itaque & columbæ novere ex iis pericula, viſoque conſidunt, vel ſubvolant, contra naturam ejus auxiliantes ſibi.*

5 *Et falconem.*] Servius in Virgil. lib. 10. Æneid. eo loco.

Et Capys, hinc nomen Campanæ ducitur urbi.

Scribit ab augurio falconis Capuam eſſe appellatam, quod Hetruſci ejus urbis conditores Capyn inaugurantes viderunt. quo nomine falconem appellabant. Tamen quis alius ejus uſus fuerit in auguriis non declarat.

6 *Dario.*] Herodotus lib. 3. ubi de Smerde mago, à ſeptem Perſis occiſo, loquitur. & diximus ſupra hoc eod cap.

7 *Picus vero Martius.*] Plinius l. 10. cap. 18. *Pici*, inquit, *principales in Latio ſunt in auguriis, à Rege qui nomen huic avi dedit.*

vero Martius & luſcinia efficaci auſpicio habentur, proſperaque ſemper & felicia decreverunt. [1] Inter quæ ardeolas, quas leucos vocant, quum ad Auſtrum volant vel ſeptentrionem, magna ſemper portendere voluerunt: ſolvi enim pericula, & metus exinaniri eorum aſpectu, multorum opinio fuit. [2] Luſcinia quæ in ore Steſichori infantis cecinit, talem illum futurum deſignavit, quantus poſtea fuit. [3] Contra hirundines infauſti ominis eſſe, & ancipitem afferre fortunam, multi prodiderunt. [4] Nam Cyro regi, dum contra Scythas bellum parat, hirundinum viſio infauſtam fecit expeditionem. [5] Eædem quoque Pyrrhi tabernaculo, [6] & navi Antonii inſidentes, ſuſcepti belli infelicitatem, & funeſtas clades portenderunt. [7] Picus quoque Martius in capite

Ex Ardeola.

Ex hirundinibus.

Ex pico Martio.

1 *Inter quæ ardeolas.*] Plinius l. 11. cap. 7. *Et inter aves*, inquit, *ardeolarum genere, quos Leucos vocant, altero oculo carere tradunt. Optimi autem augurii, cum ad auſtrum volant Septemtrionemve. Solvi enim pericula & metus narrant.*

2 *Luſcinia quæ in ore Steſichori.*] Plinius lib. 10. cap. 29.

3 *Contra hirundines.*] Horatius l. 4. Carm Ode 12.

Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens,
Infelix avis & Cecropiæ domus
Æternum opprobrium, quod male barbaras
Regum eſt ulta libidines.

Pauſanias lib. 1. qui de Atticis, hirundinem infelicem vocat, ob miſerabiles & luctuoſos cantus. quod patet exemplo ſeq.

4 *Nam Cyro Regi.*] Xenophon expeditionis Cyri lib. 1.

5 *Eædem quoque Pyrrhi tabernaculo.*] Plutar. in Pyrrho.

6 *Et navi Antonii.*] Plutar. in vita illius. Dion lib. 50. ſcribit hirundines circa Antonii tentorium, ac in prætoria navi ipſius nidificaſſe. Et adde quod ab Julio Obſequente prodigiorum capit. 87. ſic eſt traditum, *Antiocho Regi Syriæ ingenti exercitu dimicanti, hirundines in tabernaculo nidum fecerunt: quo prodigio neglecto, prælium commiſit & à Parthis occiſus eſt.* Et quod etiam ab Arriano Rerum geſtarum Alexandri l. 1. non adeo longe à fin. ſic ſcriptum eſt, *Dum Alexander Halicarnaſſum obſideret, quieſcente eo ſub meridiem, hirundo quædam cum garritu maximo ſuper dormientis caput volitare, & modo in hanc, modo in illam lecti partem ſeſe inferre, ac turbulentiores quam ſit earum avium natura garritus, edere, conſpecta fuerat. Alexandrum tunc, utpote labore fatigatum, ſomnus oppreſſerat: ſed acutiſſimo aviculæ garritu tandem excitatus, eàm continuo manu repulit. Tantum vero abfuit, ut vel repulſa aufugerit, ut rurſus ipſius capiti inſidens non prius diſceſſerit, quam prorſus expergefactus ſit. Eam rem Alexander minime negligendam arbitratus, cum Ariſtandrum Telmiſſeum peritiſſimum vatem conſuluiſſet, parari ſibi à domeſticis inſidias reſpondit: Cæterum fore, uti inſidiæ deprehenderentur. Hirundinem enim cum hominibus conſueſcere, ac cæterarum avium loquaciſſimam eſſe.*

7 *Picus quoque Martius.*] Plinius libro 10. c. 18. de Pico Martio loquens ſic ſcribit, *In capite prætoris urbani L. Tuberonis, in foro jura pro tribunali reddentis, ſedit ita placide, ut manu prehendere-*

Ex columba. Ex cygno. Ariſt. circum inter accipitrum genera recenſet. Ex gallorum cantu.

pite prætoris jura reddentis deprenſus & occiſus, futurum excidium auguratus fuit: [1] vexillis vero Sabinorum inſidens, felix augurium fecit. [2] Columba ſi comitata eſt, proſperos ſucceſſus auguratur: cæteris autem nullius auſpicii credita eſt: [3] ſicut cygnus nautis, & his qui freto agi volunt, proſperos curſus denunciat: reliquis vero inauſpicatus. Circum tamen de genere aquilarum columbam diſcerpentem unguibus, felix nuncium attuliſſe [4] Homerus voluit. [5] Præpoſteros aut veſpertinos gallorum cantus, optimi

deretur. Reſpondere vates exitium imperio portendi ſi dimitteretur: at ſi exanimaretur, Prætori. Et ille protinus concerpſit: nec multo poſt implevit prodigium. Valerius Maximus l. 5. c. 6. de Pietate erga patriam: ubi de Ælio Prætore, qui non modo ſuam, ſed univerſæ familiæ & generis incolumitatem patriæ ſaluti poſtpoſuit: qui maluit picum, qui ſibi jus dicenti in vertice conſederat, eo fato ut capto & occiſo ejus domus graviſſimam perniciem: reſpublica vero non parvam conſecutura eſſet felicitatem, necare cum exitio ſuo, quam cum conſervare cum reipub. detrimento. Frontinus Stratagematôn lib. 4. cap. 5. *Cælius*, inquit, *Prætor urbanus, cum ei jus dicenti picus in capite inſediſſet, & aruſpices reſpondiſſent, dimiſſa ave, hoſtium victoriam fore: necata, populum Rom. ſuperiorem, ac Cælium cum familia periturum, avem occidit: qua occiſa, noſtro exercitu vincente, ipſe cum 14. Cæliis ex eadem familia in prælio eſt occiſus.* Hunc quidam non *Cælium*, ſed *Lælium* fuiſſe, & *Lælios*, non *Cælios* periſſe credunt. Hincque illud Horatii Car. lib. 3. Ode 27.

Teque nec lævus vetat ire picus,
Nec vaga cornix.

Ubi Acron *à ſiniſtra picum, mali ominis dicit, & vagam volatu cornicem.*

1 *Vexillis vero Sabinorum.*] Strabo lib. 5.

2 *Columba.*] Apollonius Rhodius lib. 3. Argonaut. Virgil. lib. 6. Æneid.

Vix ea fatus erat, geminæ cum forte columbæ, &c.

Ubi Servius, *Ad Reges columbarum pertinet augurium: quia columbæ nunquam ſolæ ſunt: ſicut nec Reges unquam ſoli incedunt.* Quód ad Cæſaris felicitatem pertinuiſſe, qui per Æneam à Venere oriundus eſt, videtur aſſerere Sueton. in Auguſto, c. 94. ubi de Palma arbore, quam Divus Julius conſervari, in omen victoriæ juſſit.

3 *Sicut cycnus nautis.*] Virgil. lib. 1. Æneidos,

Aſpice bis ſenos lætantes agmine cycnos.

Et ibi Servius, qui cycnos dicit ſolum nautis augurium dare, ut apparet in Ornythogonia,

Cycnus in auguriis nautis gratiſſimus ales,
Hunc optant ſemper, qui nunquam mergitur undis.

4 *Homerus voluit.*] Scilicet lib. 15. Odiſſeæ, ut ſupra dictum eſt.

5 *Præpoſteros aut veſpertinos gallorum cantus.*] Plinius lib. 10. c. 21. *Habent*, inquit, *oſtenta & præpoſteri eorum veſpertinique cantus. Namque totis noctibus canendo, Bœotiis nobilem illam adverſus Lacedæmonios præſagivere victoriam, ita conjecta interpretatione, quoniam victa ales illa non caneret.* *

COLERUS.

* De gallinæ cantu Terent. Phorm. & Apulejus Metamorph.

mi eventus multi notavere. [1] Themiſtocli pridie quam in Xerxem duceret, auditus gallorum cantus, victoriæ mox futuræ prænuncium fecit: idque ideo, quod victus nequaquam canit: victor vero obſtrepit & murmurat. [2] Contra vero gallinarum: nam diri aliquid imminere, aut futurum incommodum, illarum cantus deſignavit. Inter reliquas vero inauſpicatiſſima fertur [3] incendiaria & piacularis, propter quam urbs ſæpe luſtrata fuit. [4] Quæ autem hæc fuerit, maximæ quæſtionis eſt. [5] Corvus quoque inter aves inauſpicatæ eſt garrulitatis: peſſimam vero corvorum ſignificationem, maxime quum glutiunt vocem velut ſtrangulati, Plinius notavit: [6] ſi vero ab ortu clara voce occinuerint, præſentem felicitatem: contra vero ab occaſu, exitium appor-

Ex gallinarũ cantu.

Ex corvis.

TIRAQUELLUS.

1 *Themiſtocli.*] Cicero lib. 1. & 2. de Divin. id tribuit victoriæ Thebanorum, ſic enim ſcribit, *Cumque eodem tempore apud Lebadiam Trophonio res divina fieret: gallos gallinaceos in eo loco ſic aſſidue canere cæpiſſe, ut nihil intermitterent. Tum augures dixiſſe Bœotio Thebanorum eſſe victoriam: propterea quod avis illa victa ſilere ſolet, canere ſi viciſſet.* Plinius autem d. lib. 10. c. 21. tribuit eam victoriam Bœotiis adverſus Lacedæmonios, ut patet in præced.

2 *Contra vero gallinarum.*] Alia gallinarum auſpicia, vide apud Plinium lib. 15. c. 30. & Suetonium in Galba, cap. 1. & gallinacei apud eundem in Vitellio, c. 9. *Mox Viennæ pro tribunali jura reddenti gallinaceus ſupra humerum, & deinde in capite aſtitit.*

3 *Incendiaria.*] Plinius lib. 10. c. 13. Ælius Lampridius in vita Commodi Antonini, non procul à fin. ſic ſcribit, *Et ante lucem fuerant etiam incendiariæ aves, ac diræ.* & Iulius Obſequens Prodigiorum c. 100. *Avis incendiaria & bubo in urbe viſæ.* & 111. *Avis*, inquit, *incendiaria viſa occiſaque.*

4 *Quæ autem hæc fuerit.*] Plinius d. lib. 10. cap. 13. de ea loquens, *Quæ ſit avis ea, nec reperitur, nec traditur. Quidam ita interpretantur, Incendiariam eſſe quæcunque apparuerit carbonem ferens ex aris vel altaribus. Alii ſpinturnicem eam vocant. ſed hæc ipſa quæ eſſet inter aves, qui ſe ſcire diceret non inveni.* *

COLERUS.

* *Spinturnicem* eandem eſſe, ut jam dixi, non eſt dubium, Græco enim nomine dicta eſt ἀπὸ τοῦ σπινθῆρος. quod carbonem ex rogo, aut ex altari in ædes inferret. Σπινθὴρ eſt *ſtrictum ignis.* Gloſſar. vocat *Ambuſtaneum*, quod circa buſta verſetur. Quid autem aliud eſt, quam Bubo, ut ſupra ex Servii fragmento conſtat.

TIRAQUELLUS.

5 *Corvus.*] *Cornix* dicere debuit ex eodem Plinio, qui hæc eadem verba de ea dicit lib. 10. c. 12.

6 *Si vero ab ortu clara voce.*] Horat. lib. 3. Car. Ode 27.

Oſcinem corvum prece ſuſcitabo
Solis ab ortu.

Ubi Acron interpres, *Ab ortu enim ſolis proſpera corvi omina ſunt, adverſa ab occaſu.* Livius 1. Decad. lib. 10. *Hæc dicentem*, inquit, *corvus voce clara occinuit, quo lætus augurio Coſ. affirmans nunquam humanis rebus magis præſentes interfuiſſe deos, ſigna canere & clamorem tolli juſſit.*

apportant. [1] Corvos tamen pullos devoraſſe, reliquiaſque in nidum detuliſſe, diſſidium inter Syllam & Marium, quo plurimo ſanguine pugnatum eſt deſignavit. [2] Corvos quoque aurum corroſiſſe, velut dirum malique portenti, procuratum fuit. Eædem quoque aves involantes obſtrepenteſque, [3] Alexandro Babyloniam ingreſſuro [4] & Ciceroni imminens periculum extremaſque ærumnas præmonſtrarunt. [5] A dextra tamen corvus, [6] & à ſiniſtra cornix vel picus

1 *Corvos tamen pullos devoraſſe.*] Plutarchus in vita Syllæ, ubi prodigia, quæ bellum ſociale præceſſerant, deſcribit: *Tres corvi*, inquit, *pullos in viam productos, devorarunt, eorumque reliquias intra nidum retulerunt.*

2 *Corvos quoque aurum corroſiſſe.*] Livius 3. Decad. lib. 10. poſt princip. *Aurum in Capitolio corvi non laceraſſe tantum roſtris crediti, ſed etiam ediſſe.* & Plutarchus in Nicia deſcribens portenta, quæ expeditionem Athenienſium in Siciliam præceſſerant, ſic ſcribit, *In Delphis autem Palladis aureum ſimulachrum æneæ palmæ ſuperpoſitum ſtabat, quod Athenienſes, pro re bene ac feliciter adverſus Medos geſta, conſtituerant. Hoc diebus plurimis corvi roſtro unguibuſque petentes, quodammodo lacerare conabantur, ac palmæ fructus, qui ex auro fabricati erant, partim vorantes abſumpſere, partim vi convulſos dejecerunt.*

3 *Alexandro Babyloniam ingreſſuro.*] Plutarchus in vita illius non longe ante fin. *Quod cum pauci faciens* (Alexander ſcilicet) *procederet, propinquus urbi complures altercantes ſeque mutuo ferientes corvos aſpexit, ex quibus nonnulli penes illum delapſi ſunt.*

4 *Et Ciceroni.*] Plutar. in vita ipſius prodigia Ciceronis mortem præcedentia deſcribens, ita ſcribit, *Hic Apollinis erat ſacellum mari imminens, ex quo cum Cicero adremigraret littori, corvi elati pennis, magno clangore naviculam impetunt: deinde ſuper utriſque cornibus antennarum inſidentes, partim clamore ſtrepere, partim capita funium exagitare. Tum omnibus id infauſtum oſtentum viſum eſt: verum deſcendit è puppi Cicero, & in diverſorio, veluti quietem capturus, accubuit. Hinc corvi ſuper poſte ſedentes magis, ac magis tumultuoſo clangore perſtrepunt. Horum unus deſcendens in cubiculum Ciceronis, pallium, quo cubans erat opertus, roſtro ab ejus fronte deduxit.* Valerius Maximus lib. 1. c. 4. de Auſpiciis, *Cum in villa Cajetana eſſet, corvus in conſpectu ejus horologii ferrum loco motum excuſſit, & protinus ad ipſum tetendit, ac laciniam togæ eouſque morſu tenuit, donec ſervus ad occidendum eum milites veniſſe nunciaret.* Appianus bellorum Civilium lib. 4. *Tacite accedentibus his, qui Ciceronem inquirebant, corvi advolantes obſtrepere cœperunt, eundem è ſomno excitantes, veſtem quoque roſtris conſq; attraxere è quieſcentis corpore, quoad ſervi id ſignum à Deo miſſum arbitrati, lectica impoſitum iterum ad mare per profundam ſylvam occulto calle detulere.*

5 *A dextra autem corvus.*] Probus in 9. eclogam Virgil. ibi,

—— Sed carmina tantum
Noſtra valent Lycida tela inter Martia, quantum
Chaonias dicunt aquila veniente columbas.

Quoniam, inquit, *in Chaonia regione Epyri in quercu arbore ſediſſe dicuntur, & humana voce dediſſe reſponſa, & ita bonum augurium erat, ſi corvus dextra, cornix ſiniſtra volaret, ut Cicero lib. 1. de Divin. non ſemel ſcribit, Quorum à dextris corvus, ſiniſtra cornix facit augurium.* Plautus in loco, quem mox citabo. Alia autem ex corvis auſpicia, præter

ea quæ

[1] picus, ſpem non ambiguam & ratum auſpicium fecere. [2] Maxime vero abominatus eſt bubo, triſtis & dira avis, voce funeſta & gemitu, qui formidoloſa, diraſque neceſſitates & magnas moles inſtare portendit: ipſum tamen cantu & [3] ſtridore querulo, dirum facere auſpicium putant. [4] tacens, non ſemper malus fuit: quippe bubonis aſpectus, [5] Agrippæ captivo Judæorum regnum portendiſſe fertur. *Ex bubone.*

Noctua

ea quæ enumeravimus, vide apud Livium 1. Decad. lib. 7. ubi de T. Manlio, & 3. Dec. lib. 1. ad fin. Valerium Maximum lib. 1. cap. 4. ubi de Tiberio Graccho, atque etiam de Metello, Plutarchus in eodem Tiber. & Parallelis, ſcribit, Metellum, hominem patricium, ſuburbanum ſuum petenrem, vidiſſe cædentes ſe invicem alis corvos, augurii que religione deterritum. Romam rediiſſe, ubi cum Veſtæ templum incenſum conſpicatus eſſet, Palladiumque eripuiſſet, oculis captum fuiſſe, & poſtmodum viſum recuperaſſe. Iul. Obſeq. Prodigiorum c. 31. 34. 79. & alibi.

6 *Et à ſiniſtra cornix.*] Nam Mancinellus exponens carmen illud Virgilii in Tityro.

Sæpe ſiniſtra cava prædixit ab ilice cornix.

Advertendum, inquit, *cornicem videre unicam, mali ominis eſſe: duas vero ominis boni. quod quidem & legi & expertus ſum pluries, adeo ipſa eſt inauſpicatæ garrulitatis*, ut Plinius ſcribit lib. 10. cap. 12. id eſt, infelicis, quaſi auſpiciis repugnantibus. Ante hos Plautus in Aſinaria act. 2. ſc. 1.

Picus & cornix eſt ab læva, corvos porro ab dextra:
Conſuadent.

1 *Vel Picus.*] Plautus ubi ſupra, & jam ſatis ample diximus in hoc capite.

2 *Maxime vero abominatus eſt bubo.*] Ovid. Met. lib. 15. inauſpicatam avem bubonem vocat, his verbis.

Triſtia mille locis Stygius dedit omina bubo.

Seneca in Hercule furente,

Hic vultur, illic luctifer bubo gemit.

Lucanus lib. 5.

Et lætæ jurantur aves bubone ſiniſtro.

Silius Italicus lib. 8. belli Punici ad fi. recenſens prodigia belli Cannenſis,

Obſeditque frequens caſtrorum limina bubo.

Et Claudianus in Eutropium lib. 2.

Protinus excitis iter irremeabile ſignis
Arripit, infeſtoque jubet bubone moveri
Agmina. ———

Vide Iulium Obſequentem prodig. c. 85. 86. 90. & 92. & quæ ſupra diximus de bubone, Infelici ave. *

COLERUS.

* Huc adde, quæ de Auguriis in caſtris Lipſius annotat. ad 2. Annal. Taciti.

TIRAQUELLUS.

3 *Stridore querulo.*] Verba ſunt Apuleji lib. 3. Aſini aurei, *fit bubo Pamphile, ſic edito ſtridore querulo, jam ſui periclitabunda, paulatim terra reſultat, mox in altum ſublimata, forinſecus totis alis evolat.* Nam avium ſtridor, in avibus, augurii ſignum eſt, Virgil. lib. 1. Æneid.

Ut reduces illi ludunt ſtridentibus alis.

Et ibi Servius.

4 *Tacens non ſemper malus eſt.*] Servius (ut jam dictum eſt) in 4. Æneid. ibi,

——— *Ferali carmine bubo.*

Nam non eſt mali ominis ſemper bubo, ſed quum canit.

5 *Agrippæ captivo.*] Joſephus Antiquitatum Judaicarum lib. 18. cap. 8. ubi & aliud hujus bubonis, ſcribit auſpicium.

3 *Noctua*

Ex noctua. [1] Noctua quoque non ſemper infortunia facit: namque volans, inſignem de hoſte victoriam quandoque apportavit. [2] Apud Athenienſes enim, noctuæ volatus victoriæ ſemper fecit auſpicium. [3] Si tamen ſereno canit, tempeſtatem: tempeſtate vero ſi occinuerit, ſerenum nunciare fertur. [4] Eadem vero in haſta Regis Pyrrhi inſidens contra Argos euntis, fatum illi & diſcrimen extremum prædixit. *Ex apibus.* [5] Apes quoque ſuo examine dira oſtenta ſæpe & triſte auſpicium

1 *Noctua quoque.*] Virgil. l. 12. Æn.

Poſtquam acies videt Iliacas, atque agmina Turni.
Alitis in parvæ ſubito collecta figuram,
Quæ quondam in buſtis, aut culminibus deſertis
Nocte ſedens, ſerum canit importuna per umbras:
Hanc verſa in faciem, Turni ſe peſtis ad ora
Fertque refertque ſonans, clypeumque everberat alis.

Ubi Servius *noctuam* dicit non *bubonem: nam* ait, *Alitis in parvæ: bubo autem major eſt.* Et Statius qui eam inter felicia auguria poſuit l. 3. Thebaid.

Flavaque ſonans avis unca Minervæ
Non venit auguriis melior quam vultur.

2 *Apud Athenienſes.*] Plutarchus in Themiſtocle ſic ſcribit, *Produnt quidam auctores Themiſtocli de rebus ex ſuperiori navi tabulato differenti, noctuam viſam ad dexteram navium partem volatu delatam malo inſediſſe: quo omine in ejus ſententiam ierunt omnes, decertaturique navali prælio parabantur.* Sed & quód noctuæ volatus Athenienſibus ipſis victoriæ ſymbolum eſſet, tradunt Suidas & Xenodotus in enarratione illius proverbii γλαὺξ ἵπταται, ſive ἵπτατο. id eſt *noctua volat*, ſive *volavit*. De quo Eraſmus Chil. 1. cent. 1. cap. 76.

3 *Si tamen ſereno canit.*] Plinius libro 18. cap. 35. eodemque ult. *Noctua in imbre garrula, ſerenitatem: ſereno, tempeſtatem indicat.*

4 *Eadem vero in haſta Regis Pyrrhi.*] Ælianus hiſtoriæ animalium lib. 15. cap. 59. de hoc augurio ſic ſcribit, *Accedenti ad ſeriam actionem homini, occurrentem noctuam inauſpicatam ſignificationem dare ajunt. Cui quidem rei teſtimonio fuit Pyrrhus Epirotarum Rex: cum in illius Argos proficiſcentis haſta, quam erectam ferebat, hæc avis ſediſſet, ei malum auſpicium dedit: Nam Argos ingreſſus, valde ingloria, atque ignobili morte occubuit.* Quare mihi Homerus, lib. Iliados 10. præclare intellexiſſe videtur, avem hanc mali auſpicii eſſe, cum Diomedi ad Caſtra Trojanorum exploranda proficiſcenti, Minervam facit auſpicato mittentem Erodium, non noctuam. Contra, Hieroni adoleſcenti prima bella ineunti, aquila in clypeo, noctua in haſta conſedit. Quod oſtentum & in conſilio cautum & manu promptum, Regemque futurum ſignificabat, ut ſcribit Iuſtinus lib. 23. ad fin. De infelici noctuarum augurio Dion l. 41. in prodigiis cladem Pompeji ſignificantibus, Noctuas frequentes apparuiſſe ſcribit.

5 *Apes quoque ſuo examine.*] Liv. 3. Decad. lib. 1. iterum 4. & 7. Dion Nicæus lib. 41. paulo ante fin. inter ſigna Pompeji cladem denunciantia, ſcribit apes Pompeji ſignis militaribus inſediſſe. Plinius lib. 11. cap. 17. ubi de apum regiminis ratione ſcribens, dicit, *Apes tunc oſtenta facere privata ac publica, uva * dependente in domibus templiſve, ſæpe expiata magnis eventibus.* Cui concinit illud Iuvenalis ſat. 13.

Atque examen apum longa conſederit uva
Culmine delubri.

Sed

ſpicium facere, [1] ſicut ante pugnam Pharſalicam in ara inſidentes, [2] & in avibus conſpectæ, dum per æquora ferrentur, Dioni & Pompejo Magno cladem pernicioſam, & calamitoſos caſus prænotarunt. [3] Et quum in caſtris Bruti examen conſpiceretur, mutari caſtra haruſpices juſſerunt, ne quid diri portenderent. Nonnunquam felici eventu, [4] ſicut quum in caſtris Druſi uva dependente inſedere, quo tempore ad Arbalonem proſperrime pugnatum fuit. [5] Ipſas vero apicem arboris inſediſſe, oppugnationis futuræ,

Sed & Tacitus l. 2. inter prodigia, quæ M. Aſilino, M. Acilio Coſſ. Romæ obvenere, poſuit, Faſtigio Capitolii examen apum inſediſſe. Iulius Obſequens Prodigiorum cap. 95. & Claudianus in victoria Stiliconis contra Alaricum.

Et ſi quod fortaſſe quies neglexerit omen,
Addit cura novis lapidoſos grandinis ictus,
Melitaſque examen apes.

COLERUS.

* Leg. *uva dependente*. Sic enim dicuntur Apes *uvam facere* Latinis.

TIRAQUELLUS.

1 *Sicut ante pugnam Pharſalicam.*] Id reſpicit Pompejum, de quo ſtatim loquitur, eſtque Valerii Maximi lib. 1. cap. 6. Appiani lib. 2. bellorum Civilium. Iulii Obſequentis Prodigiorum cap. 124.

2 *Et in navibus conſpecta.*] Id etiam reſpicit Dionem: ſed id aliter refert Plutarchus in vita illius. *At cum*, inquit, *examen apum circa Dionis naves à puppe conſpectum eſſet, de illo ſeparatim ſibi & amicis explicavit. Timere enim ſe ne res illius gerendæ cum honeſtate quidem plenæ ſint, ubi perfloruerint, brevi contabeſcant tempore.*

3 *Et quum in caſtris Bruti.*] Plutar. in Bruto, ſic ſcribit, *Examen etiam apum circa locum quendam intra vallum inſediſſe, quem locum augures, ſuperſtitione commoti, clam excluſere à caſtris.*

4 *Sicut cum in caſtris Druſi.*] Plinius lib. 11. cap. 17. *Sedere in caſtris Druſi Imperatoris, cum proſperrime pugnatum apud Arbalonem eſt, haud quaquam perpetua aruſpicum conjectura, qui dirum id oſtentum exiſtimant ſemper.* Sed aliter Iulius Obſequens Prodig. cap. 132. *In Germania, in caſtris Druſi, examen apum in tabernaculo Hoſtilii Rutilii, præfecti caſtrorum, conſedit, ita ut funem prætendentem præfixamque tentorio lanceam amplecteretur. Multitudo per inſidias ſubjecta eſt.* Ælian. autem Variæ hiſtoriæ lib. 12. cap. 46. *Dionyſium*, inquit, *Hermocratis filium, ajunt, flumen equo trajeciſſe: cumque in luto equus conſideret, eum deſiliiſſe, & ripæ compotem eſſe factum: atque ſic relicto poſtmodum equo, quaſi non amplius ſuo, diſceſſiſſe. Cum autem ſequeretur equus & hinniret, reverſum eſſe. cumque apprehenderet ejus jubam ad aſcendendum, apum examen continuo manum circundediſſe: atque de his interroganti, reſpondiſſe Dionyſio Galeotas, Monarchiam ea re præſignificari.* Cicer. lib. 1. de Divinat.

5 *Ipſas vero apicem arboris inſediſſe.*] Virg. lib. 7. Æneidos de lauro,

Hujus apes ſummum denſæ (mirabile dictu)
Stridore ingenti, liquidum trans æthera vectæ,
Obſedere apicem, & pedibus permutua nexis
Examen ſubitum ramo frondente pependit.
Continuo vates, Externum cernimus, inquit,

Adven-

ræ,& teterrimi belli afferre ſigna,multi adnotarunt: [1] quæ vero apes in ora infantis Platonis advolarunt,haud dubiam ſpem ejus magnitudinis attulerunt. [2] Aliter veſparum examen:nam calamitoſum auſpicium facere probatum eſt. Aves autem omnium generum circumvolaſſe, felicitatem magnæ fortunæ, diademaque regium mox futurum [3] Gordio oſtenderunt. [4] Ferunt in Alexandriæ deſcriptione, cum ob gypſi inopiam mœnia farina frumenti deſignarentur, aves omnis generis illam depaſcentes, omen feciſſe, horreum vicinis gentibus quandoque futuram. [5] Ex tripudiis vero eſſe auguria, veteres fabulati ſunt: [6] ut ſi pulli non addixiſſent, [7] vel ſi vitulus è ſacrificantium manibus proripuiſſet,

Ex veſpis.

Ex omnis generis avium circumvolatu.

Auguria ex tripudiis.

Adventare virum, & parteis petere agmen eaſdem,
Partibus ex iiſdem & ſumma dominarier arce.

1 *Quæ vero apes in ora infantis Platonis.*] Cicero lib. 1. de Divinat. Plinius lib. 11. cap. 17. Valerius Maximus lib. 1. cap. 6. Ælianus de Varia Hiſtoria lib. 10. ad fin. & iterum lib. 12. *De Platone*, inquit, *dicitur quod apes in ipſius ore favum effecerint. Pindarum etiam, cum è patria domo fuiſſet expoſitus, aluerunt apes, pro lacte mella præbentes.* Alia autem ex apibus auſpicia, vide apud Plutarchum in vita Bruti alio in loco, quam ex quo ſupra citavimus, videlicet in poſtrema pugna.

2 *Aliter veſparum.*] Livius 4. Dec. lib. 5. *A Capua nunciatum eſt examen veſparum ingens in forum advolaſſe, & in Martis æde conſediſſe. eas collectas cum cura & igni crematas eſſe. Horum prodigiorum cauſa, Decemviri libros adire juſſi & novendiale ſacrum factum, & ſupplicatio indicta eſt, atque urbs luſtrata.*

3 *Gordio.*] Diodorus Siculus.

4 *Ferunt in Alexandriæ.*] Valerius Maximus lib. 1. cap. 4. ubi de Alexandro Magno. Plutarchus in Alexandro, *Dehinc urbis formam pro illius loci ſimilitudine deſignari juſſit. Quam ad rem cum tellus alba deeſſet, in nigri campi planitie, gyratum farina ſignum deducunt: cujus actæ rectius, velut ex fimbria, lineæ, chlamydis inſtar, interiorem efficiunt urbem. Ejus formam, ſumma cum delectatione, intuente Rege, infinitæ multitudinis & generis omnifariam aves è proximo lacu ac flumine in eum repente locum, nubis in modum, provolant, ita ut nihil farinæ relinquerent. Id Alexandrum perturbavit augurium: aſt illum bona ſpe eſſe Aruſpices monent: ab eo enim urbem condi, quæ feraciſſima variis hominibus futura ſit educatrix.* Ex paſſeribus quoque vide augurium apud eundem Plutarchum in Sylla, Cicero de Divinat. lib. 2. ſcribit Chalcantem ex paſſerum numero belli Trojani annos auguratum fuiſſe.

5 *Ex tripudiis.*] Cicero lib. de Divin. 2. & Livius Decad. 1. lib. 10.

6 *Ut ſi pulli non addixiſſent.*] Liv. 1. Dec. l. 1. *Cum omnium ſacellorum inaugurationes admitterent aves, in Termini fano non addixere.* & 3. Dec. l. 2. & 10. *Fabio auſpicanti*, inquit, *priuſquam egrederetur ab Tarento, aves ſemel atque iterum non addixerunt.* & vide omnino quæ diximus ſupra lib. 2. cap. 29.

7 *Vel ſi vitulus.*] Livius 3. Decad. lib. 1. in fin. *Immolantique ei vitulus, jam ictus, è manibus ſacrificantium ſeſe cum proripuiſſet, multos circumſtantes cruore reſperſit. Fuga procul etiam major* apud

puiſſet, [1] aut hoſtia profudiſſet, vel percuſſa mugitum dediſſet, vel ſi inter ſacrificandum aliquid triſte oculis aut auribus occurriſſet, [2] ſeu in extis caput jocineris defuiſſet, quæ omnia fœdi eventus eſſe, nemo dubitavit. [3] Flaminio ſacrificanti, vitulus qui multos cruore inſperſit, omen magni terroris fecit. [4] Vel quum pulli è cavea addicerent & *De hoc* paſcerentur, [5] ita quod tripudium facerent ſoliſtimum. *plural. 1. cap. 29.* [6] quæ ſecundiſſima traduntur auſpicia: nam paſcentes aves videre, felicitatem portendere multi cenſuerunt. Lydi, [7] Perſæ, Iberi & Thraces non ex avibus, ſed maxima auguria ex vino obſervarunt. Nam vinum effundere, aut veſtes vino inquinare, felicis haud dubiæ fortunæ ſigna *Ex vino.* eſſe, augurati ſunt: idque atteſtante [8] Homero, qui *Odyſſ. 13.* Ulyſſe

apud ignaros quid trepidaretur & concurſatio fuit: id à pleriſque in omen magni terroris acceptum.

1 *Aut hoſtia profugiſſet.*] Dion hiſtoricus l. 45. ſcribit Taurum in templo Veſtæ mactatum, poſt rem ſacram exiluiſſe, terroremque maximum intuliſſe.

2 *Seu in extis caput jocineris.*] Sicut contigit Cneo Servilio Cepione, & Cn. Servilio Gemino Coſſ. ut ſcribit Livius 3. Decad lib. 10. *Conſulum*, inquit, *alteri primam hoſtiam immolanti, caput jecinori defuit.*

3 *Flaminio.*] Livius 3. Decad. lib. 1. in fin. *Paucos poſt dies magiſtratum iniit: immolantique ei vitulus jam ictus, &c.* ut paulo ante dictum eſt.

4 *Vel quum pulli è cavea addicerent.*] Livius 1. Decad. lib. 1. in duobus locis, & 3. Decad. lib. 7.

5 *Ita quod tripudium facerent ſoliſtimum.*] Cicer. lib. 1. & 2. de Divinat. quid ſit tripudium ſoliſtimum exponit. Livius præterea lib. 10. 1. Decad. *Cum pulli non paſcerentur, pullarius auſpicium mentiri auſus, tripudium ſoliſtimum Coſſ. nunciavit. Coſſ. lætus, auſpicium egregium eſſe & diis auctoribus rem geſturos pronunciat, ſignumque pugnæ proponit.*

6 *Quæ ſecundiſſima traduntur auſpicia.*] Cicero dict. lib. 2. de Divinat. *Cum igitur offa jam cecidit ex ore pulli: tum auſpicanti tripudium ſoliſtimum nunciant: Ergo hoc auſpicium divini quicquam habere poteſt.* Livius paulo poſt ea, quæ nuper citavimus, Coſſ. verba referens ſic inquit, *Mihi quidem tripudium nunciatum, Populo Romano exercituique egregium auſpicium eſt.* & paucis interjectis, *cum audiſſet pullarium emiſſo pilo ante ſigna cecidiſſe, Dii in prælio ſunt*, inquit. *habet pœnam noxium caput. Ante Coſſ. hæc dicentem corvus voce clara occinuit. Quo lætus augurio conſul affirmans, nunquam humanis rebus magis præſentes interfuiſſe deos, ſigna canere & clamorem tolli juſſit.*

7 *Perſæ.*] Herodotus l. 1. Perſarum mores deſcribens, *Poti*, inquit, *de rebus maxime ſeriis conſultare conſueverunt. Nam ſi quando ipſis conſultandum videtur, tum poſtera die jejunant, proponitque is, qui ædibus illis, in quibus forte conſultatur, præeſt: & ſi placuerit atque jejunaverint, utuntur ipſo: ſin minus comprobetur, abrogant: & de quibus jejuni deliberaverint, de eiſdem poti pronunciant.*

8 *Homero.*] Is poëta lib. 3. paulo poſt princip. Odyſſeæ, ſcribit Ulyſſem deſcenden-

Ex hinnitu & fremitu equorum. *Ex virgultis.* *Ex oculis.* *Ex piſcibus.* *Ex tiliæ fronde.*

Ulyſſe diſcedente, & bona verba precante, Alcinoi uxorem humi facit vinum fundere, velut preces ratas diis habituris. [1] Germani ex hinnitu & fremitu equorum, monitus futurorum prædici putant, quos nullo opere contactos, candidi coloris plurimos educebant. [2] In Cappadocia ex myrrhinis virgis, in [3] Scythia ex ſalignis humi conſtratis: [4] alii ex vibrata ſalitione oculi, [5] quod augurium palmicum: in [6] Lycia ex piſcibus, quos ichthyomantes vocant: [7] atque Enaries Androgeni ex tiliæ fronde vaticinantur, [8] Naſamones

deſcendentem ab Alcinoo Rege Pheacum & Aretæ ejus uxoris, poſuiſſe poculum rotundum, & undique intro flexum, in manibus ipſius Aretæ *ἀμφικύπελλον*. (de quo diximus ſupra libro 3.cap.10.ubi hunc locum Homeri citavimus) illique bene precatum, maritoque ac filiis. Sed nihil aliud, nec ibi, nec alibi, quod ad hanc rem pertineat, dicit: ſi me non fallit memoria.

1 *Germani ex hinnitu & fremitu equorum.*] Tacitus lib. de Moribus Germanorum. *Proprium gentis*, ait, *equorum quoque præſagia ac monitus experiri. publice aluntur iiſdem nemoribus ac lucis, candidi & nullo mortali opere contacti, quos preſſos ſacro curru, ſacerdos ac Rex, vel Princeps civitatis comitantur, hinnituſque ac fremitus obſervant. Nec ulli auſpicio major fides non ſolum apud plebem, ſed apud proceres, apud ſacerdotes. Se enim miniſtros deorum, illos conſcios putant.*

2 *In Cappadocia ex myrrhinis virgis.*] Cælius Antiq. lect. lib.7.cap.29. *Myrcinas* virgas, non *Myrrhinas* legit.

3 *In Scythia.*] Herodotus lib.4.

4 *Alii ex vibrata ſalitione oculi.*] De qua re Theocritus in Amaryllide, *ἄλλεται ὀφθαλμός μευ δεξιός*. id eſt, *Salit mihi oculus dexter*. Plaut. autem in Pſeud. id ſupercilio tribuit, cum dicit,

At id futurum unde? unde dicam, neſcio,
Niſi quia futurum eſt, ita ſupercilium ſalit.

Saliatores à nonnullis dicuntur, qui ſalientes oculos intuiti, odorantur præſagium. Cælius d. lib.7.c.29.

5 *Quod augurium palmicum.*] De quo Poſidonius ſcribit, ab oculi vibrata ſubſultatione, quæ res dicitur Græcè *παλλειν*. id eſt, *vibratio*, ſeu *ſubſultatio*, apud Gregorium Nazianzenum in Orat. de radio ſolis in aqua reflexo. Marcellus Virgilius apud Dioſcoridem libro 1. in fin. ubi recenſet quædam à ſe verſa, palpitationem ea voce dicit ſignificari.

6 *Lycia ex.*] Plinius lib. 32. cap. 2. de ingeniis & manſuetudine piſcium & reſponſis, quæ dantur ex piſcibus, loquens, *Nam in Lyciæ*, inquit, *Myris in fonte Apollinis, quem curium appellant, ter fiſtula evocati veniunt ad augurium.* Plutarchus de induſtria animalium, & alii quos tibi citavi ſupra l.1. cap. 29. Nec ibi ſolum ex piſcibus ſumuntur auguria, ſed & alibi quoque ex eodem Plinio l. 9. c. 16. in princ.

7 *Atque Enaries.*] Herodotus l. 4. *Enaries*, inquit, *qui ſunt Androgyni, ajunt ſibi à Venere traditam divinationem, tiliæ fronde vaticinantes. Tiliam ubi quis tripbariam ſciderit, digitis ſuis eam implicando ac reſolvendo tractat, atque hunc in modum vaticinantur.* Sunt qui *Narees* legunt. Cælius loco ſupra citato.

8 *Naſamones.*] Herodot. d. lib.4. *Divinant ad ſuorum accedentes monumenta, & illi, ubi preces peregerunt, indormiunt. Ubi quodcunque per quietem inſomnium viderunt, eo utuntur.*

1 *Ex*

mones vero ex ſomniis ad ſepulchra defunctorum. *Ex ſomniis.* Fuitque apud Byſantios receptus mos, ut ſcombrorum regem videre, qui inter conchylia eſt miri aſpectus, aut junctum jumentum ſtercus emittere, fortunatiſſimos eventus faciat: *Byſantii.* quæ ſingula augurum diſciplinis latius tradita & præcepta ſunt. [1] Ex quadrupedibus autem fuere quæ pedeſtria dicuntur auguria: *Ex quadrupedibus.* ut quæ à lupo, ſerpente, equo, vulpe, cæteriſque reptilibus fiunt. *Ex lupo.* [2] Lupum, ſi ad dextram commearit pleno ore, magnæ & proſperæ rei augurium facere, & nullum præſtantius eſſe opinantur: [3] contra, lupos in Capitolio viſos, prodigii loco eſt habitum, cujus cauſa luſtratum Capitolium quandoque videmus. [4] Lupum quoque caſtra introiſſe, & laceratis obviis intactum abiiſſe, exitium & cladem portendiſſe eventus docuit, toto poſtea exercitu ingenti clade affecto. [5] Rurſus quum cerva à lupo fugata, inter duas acies evaſiſſet illæſa, inſignem victoriam Romanis dedit. [6] Lupos quoque in foro viſos, incolumes evaſiſſe, armis opprimi patriam, & magna rerum momenta deſignavit. [7] Quum in Libyam colonia duceretur, lupos metas quibus ager deſignabatur, mordicus diſſipaſſe, velut diri eventus, effecit quominus deduceretur. [8] Non ſic Samnitibus deducentibus

1 *Ex quadrupedibus.*] Feſtus Pompejus lib. 14. *Pedeſtria*, inquit, *auſpicia arbitrabantur, quæ dabantur à vulpe, lupo, ſerpente, equo, cæteriſque animalibus quadrupedibus.*

2 *Lupum.*] Plinius lib. 8. c. 22. de lupis loquens, ſic ſcribit, *Inter auguria ad dexteram commeantium præciſo itinere, ſi pleno id ore fecerit, nullum omnium præſtantius.*

3 *Contra lupos.*] Livius 1. Dec. l. 3. & 4. Decad. lib. 2. & 3. Julius Obſequens Prodigiorum cap. 17.

4 *Lupum quoque caſtra intraſſe.*] Livius 3. Decad. lib. 1.

5 *Rurſus cum cerva à lupo.*] Livius 1. Dec. lib. 3. & Appianus lib. 1. bellorum civilium. Et è diverſo cerva à lupo fugata & occiſa, ab eo exercitu ad quem fugeret, illi exitum portendit ex eodem Livio ejuſdem 1. Dec. l. 10.

6 *Lupos quoque in foro viſos.*] Livius 4. Decad. lib. 3.

7 *Cum in Libyam.*] Plutarchus in vita C. Gracchi, & Jul. Obſequens cap. 93.

8 *Non ſic Samnitibus.*] Feſtus Pompejus lib. 9. ubi *Irpinos* eos appellat à nomine *Irpi*, quem lupum dicunt Samnites: eum enim ducem ſequuti, agros occupavere. ubi *Irpinos* eos appellat ſine aſpiratione. Nam & ea dictio eſt ſub litera, *I.* Servius autem lib. 11. Æneidos in eum locum,

Summe deûm ſancti cuſtos Soractis Apollo, &c.

Ex juvencæ anniculæ aut mulæ partu. Ex leonis aſpectu. Ex Capra. Ex aſino leonem occidente.

bus coloniam, quo duce auſpicatam deduxere, quare Hirpini dicti. [1] Fuitque animadverſum, lupum ſubnigrum obviam factum grande diſcrimen afferre. Juvenca ſi annicula, aut mula ſi gemellos pepererit, oſtentum dirum peſtemque denunciat. Sicut leonis aſpectus famoſus fuit & inglorius, itineraque infeſta facere creditus: namque hoſtium pugnam ſæpe portenderunt: [2] capræ vero ſalutaris. hæ enim [3] Carano eximiæ felicitatis duces fuere. [4] Aſinum leonem occidiſſe, omen magni terroris feciſſe, necemque Alexandro portendiſſe, literis mandatum eſt. [5] Serpentem per impluvium decidiſſe, aut iter commeantium

Soractis, inquit, *mons eſt Harpinorum in Flaminia collocatus: in hoc autem monte cum aliquando Diti patri ſacrum perſolveretur, nam manibus conſecratus eſt, ſubito venientes lupi exta rapuerunt: quod cum diu ſequerentur, delati ſunt ad quandam ſpeluncam halitum ex ſe peſtiferum emittentem, adeo ut juxta ſtantes necaret, exinde orta peſtilentia, quia fuerant lupos ſequuti, de qua reſponſum eſt, Poſſe eam ſedari, ſi lupos imitarentur, id eſt, rapto viverent. quod poſtquam factum eſt, dicti ſunt populi Hirpini Sorani. Nam lupi Sabinorum lingua Hirpi vocantur: Sorani vero à Dite. Nam Ditis pater Soranus vocatur, quaſi lupi Ditis patris. Unde memor rei paulo poſt Virgil. Aruntem comparat lupo, quaſi Hirpinum.* In hoc autem Servii loco ſemper *Hirpius* cum aſpiratione ſcribitur.

1 *Fuitque animadverſum.*] Alia autem ex lupis auſpicia vide apud Livium 3. Decad. lib. 1. & lib. 7. & 4. Decad. lib. 2. & 5. Decad. libro 1. & Plutarchum in Sylla. Juſtinum lib. 23. ad fin. Jul. Obſequens Prod. cap. 63. 73. & 86. Appianum l. 4. bell. Civil.

2 *Capræ vero ſalutaris.*] Quod probat exemplo ſeq.

3 *Carano.*] Solinus cap. 14. aut ut alii computant 15. *Macedonem Caranus inſequitur Dux Peloponneſiacæ multitudinis, qui juxta reſponſum datum à Deo, ubi caprarium pecus reſediſſe animadverterat, urbem condidit, quam dixit αἰγας, in qua ſepeliri Reges mos erat.* Hanc hiſtoriam Juſtinus libro 7. ſic explicat, *Caranus cum magna multitudine Græcorum, ſedes in Macedonia, reſponſo oraculi, quærere juſſus, cum in Æmathiam veniſſet, urbem Edyſſam, non ſentientibus oppidanis, propter imbrium & nebulæ magnitudinem, gregem caprarum imbrem fugientium, ſecutus, occupavit: revocatuſque in memoriam, quo juſſus erat, ducibus capris imperium quærere, regni ſedem ſtatuit, religioſeque poſtea obſervavit, quocunque agmen moveret, ante ſigna eaſdem capras habere, cœptorum duces habiturus, quas regni habuerat auctores. Urbem Edyſſam ob memoriam muneris Ægeam, populoſque Ægeadas vocavit.*

4 *Aſinum leonem occidiſſe.*] Plutarchus in vita Alexandri, inter prodigia, quæ Alexandrum perturbabant, hoc ſcribit, *Ex his enim, quos educebat, leonem quendam eximia magnitudinis ac formæ, manſuetus aſellus calcibus exanimarat.*

5 *Serpentem quoque.*] Livius 3. Dec. libro 5. *Graccho priuſquam ex Lucanis moveret ſacrificanti, triſte prodigium factum eſt: ad exta ſacrificio perpetrato angues duo ex occulto allapſi edere jecur, conſpectique repente ex oculis abierunt. Id cum aruſpicum monitu ſacrificium inſtauraretur, atque intentius exta reſerata ſervarentur, iterum ac tertium veniſſe tradunt, libatoque jecinore intactos angues abiiſſe.*

tium interrupiſſe illæſum, vel fœtam vulpem obviam habuiſſe, [1] aut canem alienas ædes introiſſe, formidoloſos caſus, & inſignem calamitatem facere periti adnotarunt. Serpentem quoque extis ſolennibus depaſtum, diri ominis & extremi exitii loco eſt habitum. [2] Contra, Syllæ inter ſacrificandum ſerpens viſus, & elapſus, felicem victoriam dedit. [3] Suburbana vero colubris plena, equosque illis depaſtos, Crœſo Lydorum regi ab externis regnum ſubigi portenderunt. [4] Mures quum candidi ſunt, lætum auſpicium faciunt, [5] licet illorum occentu dirimi auſpicia dicantur, namque occentus ſoricis auditus, [6] Fabio Maximo dicta-

Ex ſerpente, vulpe, cane.

Ex muribus.

1 *Aut canem.*] Canis (ut ſcribit Dion hiſtoricus) lib. 45. *Canes multi,* inquit, *noctu totam urbem pervagati ac maxime ad Lepidi Pontif. Max. ædes, concurſu facto, ulularunt.* Et lib. 50. *canem in circo, cum maxime equeſtre certamen fieret, laniavit ac devoravit.*

2 *Contra Syllæ.*] Cicero lib. 1. de Divinat. Valerius Maximus lib. 1. c. 5. Alia autem ex ſerpentibus auſpicia, vide apud Ciceronem d. lib. 1. de Divinat. ubi de Roſcio. & Virgil. lib. 5. Æneidos,

Dixerat hæc, adytis quum lubricus anguis ab imis
Septem ingens gyros, ſeptena volumina traxit,
Amplexus placide tumulum, lapſusque per aras:
Cæruleæ cui terga notæ: maculoſus ab auro
Squamam incendebat fulgor: ſeu nubibus arcus
Mille trahit varios adverſo ſole colores.
Obſtupuit viſu Æneas, ille agmine longo
Tandem inter pateras, & lævia pocula ſerpens,
Libavitque dapes, ruſusque innoxius imo
Succeſſit tumulo, & depaſta altaria liquit.

Et ibi Servium: Livium 3. Decad. l. 1. ubi de quodam Hannibalis ſomnio, & idem lib. 7. non multo poſt princ. & lib. 8. Valerium Maximum lib. 1. c. 7. ubi de Hannibale. Julium Obſequent. Prodigiorum c. 83. & 87. Cæterum Flav. Vopiſcus in vita Aureliani Imperat. ponit inter omina imperii ipſius, ſerpentem ejus pueri pelvem plerumque cinxiſſe, nec unquam occidi potuiſſe. Et Julius Capitolinus ſcribit ſerpentem circundediſſe caput Maximini dormientis. & Dionem lib. 47. initio in portentis Cæſaris Auguſti contra Lepidum & Antonium.

3 *Suburbana vero colubris plena.*] Herodotus lib. 1. *Hæc Crœſo ratiocinante, omnia ſuburbana colubris impleta ſunt. Quos, ut exiſtebant, equi inter ambulandum cum ad paſcua irent, comedebant. quod portentum conjectores Thelmiſſes interpretati ſunt, Exercitum externum Crœſo affuturum, qui cum adforet, indigenas ſubigeret, quod didicerant colubrum terræ filium eſſe: equum hoſtem & advenam.*

4 *Mures cum candidi ſunt.*] Plinius libro 8. capite 57.

5 *Licet illorum occentu.*] Plinius ibi: ſed de *ſorice* loquitur, non de *mure.*

6 *Fabio Maximo dictaturam.*] Val. Maximus lib. 1. cap. 1. Plutarchus autem in Marcello, hunc non *Fabium Maximum*, ſed *Minutium* vocat: niſi forte utrique id acciderit.

dictaturam, [1] & C. Flaminio magiſterium equitum, deponendi cauſam dedit. [2] Mures quoque in Argilæ fundamentis apparuiſſe pugnantes, cives præferoces & militares haud dubio argumento præſignavit. Ea enim urbs ad Strymonem bonis auſpiciis condita, à muribus dicta eſt: ſicut Coronæ civitas in Peloponneſo ad Pamiſi flumen, quod cornix ænea de fundamentis apparuit, felix nomen tulit. [3] Si quid tamen mures arroſerint, triſtia ſemper & dira portenderunt. [4] Carboni Imperatori corroſis faſciis, quibus in calceatu utebatur, exitium prædixerunt: aurumque & clypeos corroſiſſe, Marſicum portendere bellum. [5] Lepus quoque occurrens in via, infortunatum iter præſagit & ominoſum, idem vulpes fœta, & canis prægnans. [6] Muſtela quoque, [7] ſicut picus, à ſiniſtra veniens, infauſti ominis eſt. Feruntque arietem inſolito colore natum miram felicitatem prænotaſſe. [8] Ex diris ſunt offenſiones pedum,

Ex lepore. *Ex muſtela.* *Ex ariete.* *Dira.*

1 *Et C. Flaminio.*] Valerius & Plutarchus ibi.

2 *Mures quoque in Argillæ fundamentis.*] Heraclides in Politicis ad fin.

3 *Si quid tamen mures arroſerint.*] Cicero lib. 1. de Divinat. Livius 3. Decad. l. 7. & 10. poſt princ. & 4. Dec. lib. 10. in fin. Plutarchus in Sylla & Marcello.

4 *Carboni.*] Hæc uſque ad verſicul. *Lepus quoque occurrens.* ſunt Plinii d. lib. 8. c. 57.

5 *Lepus quoque.*] Herodot. lib. 4. ubi de pugna Darii apud Scythas. Idque præſertim, ſi lepus iter ineundum, tranſverſo ſaltu velut diſcerneret, ut tradit Suidas, Polin quendam auctorem laudans. Alia autem de lepore auſpicia vide apud Plutarchum in Apoptheg. Archidami Zeuxidami.

6 *Muſtela.*] Apud Plautum in Sticho act. 3. ſc. 2. Gelaſimus Paraſitus pro optimo auſpicio accipit, quod muſtela murem ei abſtulit, his verbis,

Auſpicio hoc hodie ego optumo exivi foras,
Muſtela murem mihi abſtulit præter pedes:
Tum ſtrenua obſonavit: ſpectatum hic mihi eſt.

Mox cum paraſitatio parum proſpere procederet, damnans augurium muſtelæ, ſic inquit,

Certum eſt muſtelæ poſthac non credere:
Nam incertiorem nullam novi beſtiam:
Quin & ipſa decies in die mutat locum.
Eam auſpicavi ego in re capitali mea.

Aliud præſagium muſtelæ, vide apud Apulejum lib. 9. *Viſa eſt*, inquit, *interea muſtela mortuum ſerpentem forinſecus mordicus attrahens.* Ubi Beroaldus interpres dicit vulgo receptum eſſe, Muſtelam dira portendere, ſi viatori iter interruperit.

7 *Sicut picus.*] Dictum eſt ſupra ex Horatio lib. 3. Car. Ode 27.

8 *Ex diris ſunt offenſiones.*] De hoc jam diximus ſupra lib. 2. c. 26. ubi videre poteris.

1 *Voces*

dum, [1] voces exauditæ, [2] res oblatæ oculis & alia id genus, ex quibus certa captantur auſpicia: [3] limen offendiſſe, laciniam adhæſiſſe, vel prolapſum cecidiſſe, obſcœnum oſtentum eſſe, vulgo receptum eſt. [4] C. Flaminius quo tempore ad Thraſimenum oppreſſus interiit, quum in equum inſiliiſſet, equo prolapſus, repente corruit, diro & fœdo eventu, quo ad internecionem crudelem in modum cæſus, occubuit. [5] Neroni Cæſari Alexandriam profecturo, lacinia adhæſit. [6] Divus vero Auguſtus lævum ſibi calceum præpoſtere indutum animadvertit, qua die ſeditione militari prope afflictus eſt. [7] Et Pompeio Magno pullum amiculum qua die ad Pharſaliam profligatus

1 *Voces exauditæ.*] Vide infra.

2 *Res oblatæ oculis.*] Dion hiſtoricus lib. 42.

3 *Limen offendiſſe.*] Valerius Maximus libro 1. tit. 4. *Tiberius Gracchus cum ad res novas pararetur, auſpicia domi prima luce petiit, quæ illi perquam triſtia responderunt, & januæ egreſſus, ita pedem offendit, ut digitus ei decuteretur.* Julius Obſequens Prodigiorum c. 86. ubi loquitur de Tiberio Graccho. *Proditum eſt*, inquit, *memoriæ, Tiber. Gracchum, quo die periit, triſtia neglexiſſe omina, cum domi, & in Capitolio ſacrificanti dira portenderentur: domoque exiens, ſiniſtro ad limen offenſo pede decuſſerit pollicem.*

4 *C. Flaminius.*] Cicero lib. 1. de Divination. ubi oſtendit C. Flaminii oſtenta nullius eſſe momenti, ait, *Quid bello Punico ſecundo? nonne C. Flaminius Coſ. iterum neglexit ſigna rerum futurarum, magna cum clade Reip. qui exercitu luſtrato, cum Aretium verſus caſtra moviſſet, & contra Annibalem legiones duceret, & ipſe & equus ejus ante ſignum Jovis Statoris ſine cauſa repente concidit.* Titus Livius 3. Decad. lib. 2. *Hæc ſimul increpans* (de Flaminio loquitur, apud Aretium ſedenti) *cum ocyus ſigna convelli juberet, & ipſe in equum inſiliiſſet, equus repente corruit, conſulemque lapſum ſuper caput effudit.* Valerius Maximus lib. 1. c. 6. *C. Flaminius, inauſpicato Coſ. creatus, cum apud lacum Thraſimenum conflicturus, convelli ſigna juſſiſſet, lapſo equo ſuper caput ejus, humi proſtratus eſt. Verum hujus temeritatis utinam ſua tantum non etiam pop. Rom. maxima clade pœnas pependiſſet. In ea namque acie 15. millia Romanorum cæſa, 6. millia capta, 20. millia fugata ſunt. Conſulis obtruncati corpus ad funerandum ab Annibale quæſitum eſt, qui quantum in ipſo fuerat, Rom. ſepelierat imperium.*

5 *Neroni Cæſari.*] Suetonius in vita illius c. 19. *Nam cum circuitis templis in æde Veſtæ reſediſſet, conſurgenti ei primum lacinia adhæſit: deinde tanta caligo oborta eſt, ut diſpicere non poſſet.* Addit Tacit. lib. 15. omnes per artus Neronem contremuiſſe.

6 *Divus vero Auguſtus.*] Plinius lib. 2. c. 7. *Divus Auguſtus lævum prodidit ſibi calceum præpoſtere inductum, quo die ſeditione militari prope afflictus eſt.* Sueton. cap. 29. in princ. *Auſpicia*, inquit, *& omina quædam pro certiſſimis obſervabat, ſi mane ſibi calceus perperam ac ſiniſter pro dextero induceretur.*

7 *Et Pompejo Magno.*] Neque enim ulli alii prætexta pulla uti licebat, quam ei, qui funus faciebat. F. Pompejus lib. 14.

Ex vocibus exceptis.

tus fuit, diras vaſtitates præmonſtravit. [1] Voces quoque exceptæ, in utramque partem magnopere augurium fecerunt: [2] idcirco in rerum principiis, quod bonum, felix, fauſtumque foret, præfabantur veteres. [3] Quum maximas clades urbs perpeſſa fuiſſet, & ancipiti contentione agerent patres, an relicto patrio ſolo Vejos migrarent, vox centurionis audita: HEIC MANEBIMUS OPTIME, urbis ſedem ſtabiliſſe fertur. [4] Aliter Craſſo in bellum profecturo, qui Cauneas ficus venales clamabat, illud omen fecit, quo ſpolia-

1 *Voces quoque exceptæ.*] Cicero lib. 1. de Divinat. Dionyſ. Halicarn. lib. 7. non adeo longe à fin. in principio Conſulatus Q. Sulpicii Camerini, & Sp. Largii Flavi, *Et*, inquit, *exauditæ voces emiſſæ à nemine.* Et iterum libro 8. paulo ante fin. *Interea dum hæc in caſtris geruntur, in urbe obſervata ſunt multa prodigia deorum iram ſignificantia, exauditæ ominoſæ voces incerto auctore, obverſatæ oculis novæ ſpectrorum facies.* Virg. lib. 1. Georg. illo carmine,

Vox quoque per lucos vulgo exaudita ſilentes
Ingens, & ſimulachra modis pallentia miris.
Viſa ſub obſcurum noctis. —

Et lib. 4. Æneidos,

Hinc exaudiri voces, & verba vocantis
Viſa viri, nox cum terras obſcura teneret.

Plutarchus in Themiſtocle. Julius Obſequens Prodigiorum c. 83. ubi loquitur de C. Hoſtilio Mancino Coſ. Joſephus de bello Judaico lib. 7. c. 12. recenſens prodigia excidium Hieroſolymæ præcedentia, ſic ſcribit, *Feſto autem die, quem Pentecoſten vocant, nocte ſacerdotes in intimum templum, more ſuo, ad divinas res celebrandas ingreſſi, primum quidem motum quendamque ſtrepitum ſenſerunt: poſtea vero ſubitam vocem audiere, quæ diceret, Migremus hinc.* Et Euſebius hiſtoriæ Eccleſiaſticæ lib. 3. c. 6.

2 *Idcirco in rerum principiis.*] Sic loquutus eſt interrex in oratione ad populum de creando poſt Romuli mortem alio Rege, apud Livium 1. Decad. lib. 1. ſic in oratione legatorum ad plebem, quæ in ſacrum montem ſeceſſerat, apud eundem 1. Dec. lib. 3.

3 *Cum maximas clades.*] Valerius Maximus libro 1. cap. 5. in princip. *Urbe à Gallis deleta, deliberantibus P.C. utrum Vejos migrarent, an ſua mœnia reſtituerent, forte eo tempore è præſidio cohortibus redeuntibus, Centurio in Comitio exclamaret, Signifer ſtatue ſignum: hic optime manebimus. Ea enim voce audita, Senatus accipere omen ſe reſpondit: è veſtigioque Vejos tranſeundi conſilium omiſit.* Livius 1. Decad. lib. 5, ad finem. *Sed rem dubiam*, inquit, *decrevit opportune vox emiſſa, quod cum Senatus poſt paulo de his rebus in curia Hoſtilia haberetur, cohorteſque ex præſidiis revertentes forte agmine forum tranſirent, Centurio in Comitio exclamavit: Signifer ſtatue ſignum, hic manebimus optime. Qua voce audita & Senatus accipere ſe omen ex curia egreſſus conclamavit & plebs circumfuſa approbavit. Antiquata deinde lege, promiſcue urbs ædificari cœpta.* Plutarchus in Camillo eadem ſcribit.

4 *Aliter Craſſo.*] Plinius lib. 15. c. 19. ad fin. *Ex hoc genere ſunt, ut diximus, coctana & caricæ, quæque conſcendenti navim adverſus Parthos omen fecere M. Craſſo, venales prædicantis voce cauneæ.*

1 *Neroni.*]

ſpoliatus fama & fortunis omnibus, memorabili clade profligatus interiit. [1] Neroni rurſus paucis ante ipſius cædem diebus, de Mauſoleo vox exaudita fertur, nomine eum ciens. [2] Auguſti quoque Cæſaris ſupremo digreſſu ab urbe vox temere emiſſa, augurium fecit, non amplius Romæ eum futurum: [3] ſicut Scipioni in Aphricam profecturo, promontorium Pulchri incolumem ſpem oſtendit: [4] contra Hannibali, quum ex Italia Aphricam peteret, ſepulchrum diruptum, auſpicium ferale. [5] Bruto etiam & Caſſio prodituris in aciem obvius Æthiops, calamitates præſignavit. *Ex Æthiopis occurſu.* Quare & cruento bello, atque inteſtina clade ita conflictati ſunt, ut ambo uno prælio conciderent. [6] Fertur quoque Adrianus Cæſar ex Mauri occurſu futuram mortem imaginatus. [7] Non ſic Octavio Auguſto; namque aſinus, cui Nicontæ nomen, & aſinarius cui Eutycho, obviam facti, omen certæ victoriæ attulere. Ac ne nimius videar,

1 *Neroni.*] Suetonius in vita illius c. 46.

2 *Auguſti quoque Cæſaris.*] Suetonius in vita illius cap. 97. *Tiberium igitur in Illyricum dimiſſurus, & Beneventum uſque proſequuturus, cum interpellatores aliis atque aliis cauſis in jure dicendo detinerent, exclamavit (quod & ipſum mox inter omina relatum eſt.) Non ſe amplius ſe poſthac Romæ futurum.*

3 *Sicut Scipioni.*] Livius 3. Decad. lib. 9. *Scipio*, inquit, *quod eſſet proximum promontorium percunctatus, cum pulchri promontorium id vocari audiſſet, Placet omen*, inquit, *huc dirigite naves.*

4 *Contra Hannibali.*] Livius 3. Decad. libro 10. *Juſſus è nautis unus aſcendere in malum, ut ſpecularetur quam tenerent regionem, cum dixiſſet ſepulchrum dirutum proram ſpectare, abominatus, &c.*

5 *Bruto etiam & Caßio.*] Appianus de utroque loquens lib. 4. bellorum Civilium non adeo longe à fin. ſic ſcribit, *Exercitui è caſtris exeunti, Æthiopem obvium factum memorant, quem ut iniquum omen averſati, interemere milites.* Et Plutarchus in vita Bruti, de ipſo Bruto tantum loquitur. nam, ut ipſe dicit, *priore pugna Caßius interemptus fuerat.* De hoc quoque Jul. Obſequens Prodigiorum cap. 130. in fine.

6 *Fertur quoque Hadrianus.*] Imo vero Septimius Severus ex Ælio Spartiano in vita illius. nec quicquam tale de Hadriano legitur.

7 *Non ſic Octavio Auguſto.*] Suetonius in vita illius, cap. 96. *Apud Actium deſcendenti in aciem aſellus cum aſinario occurrit, Eutyches homini, beſtiæ Nicon erat nomen. Utriuſque ſimulachrum æneum victor poſuit in templo, in quod caſtrorum ſuorum locum vertit.* Plutarchus in M. Antonio, *Cæſari*, inquit, *ante lucem caſtris egreſſo, naveſque reviſenti, hominem, qui aſinum agitabat, obvium factum: roganti autem quodnam ei nomen eſſet, reſpondiſſe; ſibi quidem Eutychum nomen eſſe: aſinum autem Niconta appellari: quamobrem poſtea cum ea loca ornaret Cæſar, ſtatuis inter cætera hominem & aſinum æneum.*

videar, neve diutius ſtudioſos fatigemus, de his hactenus dixiſſe, abunde fuerit. Illud quoque haud dubium, [1] ſues comeſſe fœtus, inter prodigia minime reputari: ſiquidem id frequens, neque propter ea ominoſum fuiſſe, aſſiduis exemplis comprobatum eſt.

1 *Sues comeſſe fœtus.*] Plinius lib. 8. cap. 51. Sed ominibus præcedentibus adde, ex ovis quoque augurium veteres ſumere ſolitos: ſi igni ſcilicet, impoſita ova rupto putamine effluxiſſent, portendere ei periculum, pro quo ea obſervatio facta fuiſſet à ſacerdotibus. Ex quo illud Perſii ſatyra 5.
— *Ovoque pericula rupto.*

CAPUT XIV.

Quid ſenſerit Hieronymus Porcarius de iniquo judice, quibuſque modis litigantes fruſtretur & deludat.

HIeronymus Porcarius, divini humanique juris ſciens, homo liberi animi & acris ingenii fuit: præterque uberem facundiam, mira in eo eruditio, & in maledicendo libertas admiſto ſale: erat enim acri judicio, & ad irridendum contentioſus & audax, non infacetus, ita ut jocis urbanis unumquenque carperet, & ad vivum uſque laceſſeret. Is in conſeſſu nobilium, dum apud eum pro familiari conſuetudine diverterem, dicere ſolebat, quatuor modis judicia eludi, veterum ſcitis traditum eſſe: odio, gratia, precio, aut timore: præter quæ nihil eſſe quod judicum animos flectat à vero, literis mandatum dicebat. Sed tamen, ſi quis improbum aut pernicioſum judicem nactus fuerit, qui judicio & legibus abuti velit, innumeris fere modis judicia eludi & prævaricari ſolere, contra jus, faſque. Quibus vero modis id fieret, memoriter ipſe & expedite diſſerebat. neque enim ſolum iniquus judex, inquit, qui alteri parti pronior eſt, longis intervallis differendo judicium, clientem pro quo jus ſtare videt, fruſtratur & decipit, ita ut longa mora fatigatus, judicium relinquere cogatur, aut donec alius inſtructior fiat, expectet, ut alter interim dolo victus occumbat: ſed etiam quum non ex fide bona acta proponit & refert quum quæ unius partis cauſam

Quatuor modis judicia eludi.

ſam

ſam agunt, diligenter enunciat: quæ vero contra, ſupprimit & tacet, bonum jus alterius partis eludi atque obteri dicebat. Quinetiam multos vidiſſe aſſerebat, qui illum cum quo lis eſt, cui plus nimio favet, quo pacto adverſarii telis ſe opponat, inſtruere non verentur, quum quid in re quaque conſilii capiendum ſit, alteri parti enuncient, ita ut ille paratior factus, bonum alterius jus evertat, & convincat: quum alterius neque voces animis, nec querelas auribus admittant: & quum miſer ille timidus imprudenſque rerum, judicis fidem implorando, fruſtra ipſius aures fatigaverit: judex interim ſeverus & vehemens loquenti obſtrepat, eumque vel difficulter admittat, aut impotenti ore objurget: vel ſi admittit ægre & perinvitus, diſſimulato ſermone vultuque, cum tædio admittere cogatur. Quorum quidem nequitiæ, & animi ad fallendum deſtinati, nulla majora, inquit, argumenta ſunt, quam quum reconditus ille ſenſus, & abſtruſus animus, quam labem miſero illi afferat, non facile dinoſcatur. Quinetiam perſæpe evenire dicebat, ut malus judex, ut illum improvidum ad inſidias ducat, & vana ſpe ludificetur, ſe dubitare in quo nihil verendum ſit, aſſeveret: ſed quod autem in cauſæ diſceptationem anceps dubiumve fiat, illud diſſimulanter omittat: ut cùm maxime viciſſe te credas, tunc tibi præcipue ſubeundum periculum ſit. Nonnunquam evenire, ut quum diutius litigantem fruſtrari nequeat, precibus ſeu querelis fatigatus, cauſam in judicio ſe producturum prædicat, aliorumque judicum exploret vota, non ut cauſam æquo judicio terminet, ſed ut quo pacto invadat jus alterius, ſolerter inquirat: illorumque votis in illius miſeri perniciem exploratis, ſine religione & fide ipſum perditum eat. Si vero non dubiam ſpem victoriæ viderit, judiciorum & litium mora ita rem producat, ut quum finire nutu omnem diſceptationem valeat, neutro inclinatis ſententiis, ſuſpenſa omnia infectaque relinquat. Deumque ille conteſtans & hominum fidem, ſi quidem, quem appellet, quem obte-

ſtetur, quem imploret, nullum habet, diuturna expectatione & ampliore ſumptu vexatus, de ſuo jure tandem decedere cogatur. quo fœdius dici æſtimarique nihil potuit. Atque utinam non his artibus fœdiſſime vexatos, nec quotidianis damnis tenore uno opprimi miſeros videremus. Poſtremo morem peſſimo exemplo invaluiſſe dicebat, ut judices non jure nec judicio, ſed per factionem & gratiam, aut libidinem, perque invidiam judiciorum vota conferant, illi præſertim, ubi in orbem ſuper jure controverſo ſententiæ explorantur. In qua quidem re, tanto certamine hinc inde exardeſcunt ſtudia, ut maledictis inter ſe & conviciis, & plerunque manibus vix temperent, tantaque judiciorum turpitudo fiat, ut nec judicio, nec diſceptatione, ſed libidine, perque omnes cupiditates ſuffragentur, ſtudiumque & gratiam aliquorum potius, quam vera judicia inquirant. Ac mille modos referebat, quibus iniquus judex, non judicis, ſed impuri latronis modo, velut officina nequitiæ, per avaritiam & ſordes bonum alterius jus invadat, vanaque judicia precio aut gratia nundinetur: qui quidem non legum periti, ſed everſores potius humani juris dicendi ſunt. Recte igitur Iſocrates nunquam effici exiſtimavit poſſe, ut hi qui male inſtituti, aut moribus pravis & incivilibus ſunt, juſtitiam aſſequantur. Denique nihil malo judice pejus eſt, adverſus quem nec imperia magiſtratuum, nec leges valent: neque facile eſſe invenire hominem, quem nec flectant preces, nec dona tranſverſum agant. Invaluitque vetus adagium apud cauſarum patronos, omni dimicatione, contentione, atque cura enitendum, ut judicem quem quis nactus fuerit, partim gratia, partim precio aut pactione, dando & pollicendo, propenſiorem ſibi quoque modo parent, quo incolumi amico, nihil amplius quærendum illi ſit. iſto enim maxime effici modo, ut eum ad voluntatem ſuam ille nutumque convertat: & qui gratia plus poſſunt, cauſa plus valuiſſe videantur, illique vel nunquam cauſa cadant, vel præter jus faſque judicata ferant, & victores fiant.

Ubi ſententiæ in orbem explorantur.

Iſocratis dictum.

Adagium ſceleratum apud patronos cauſarum.

fiant. Sed jam latius proceſſi & liberius, quia me morum piget tædetque. Male profecto humanis ingeniis noſtra vitia conſulêre, quum judicia, quæ fidei tutelæque noſtræ credita ſunt, non ad ſalutem, ſed ad perniciem humani generis cæci cupiditate vertamus.

TIRAQUELLUS.

Nihil eſt in toto capite quod ſcholiis & illuſtrationibus noſtris indigeat.

CAPUT XV.

Quæ in ſermonibus quotidianis vulgata proverbia apud Romanos in uſu fuerint, & quæ apud exteros frequentia.

VUlgata [1] apud majores proverbia, quæ magis fuerint obvia, de quibus meminiſſe potuimus, præ multis & fere innumeris, hæc plane accepimus: eaque licet brevibus concluſa ſententiis, in ſermone quotidiano uſurpata, aliud dicere videantur, ut aliud ſonent verba, aliud ſentias, tamen ſub alieno intellectu obliquis orationibus, quin magna plerunque ſenſa & rerum documenta appareant, nulli dubium fuit. Horum exemplorum plena vetuſtas eſt. nam ſi quos mutuo ſtudio teneri, & conſociatos ſibi invicem operas dare deſignabant, [2] mutuum mulos ſcabere dicebant: quod ſcilicet ita opibus ſe juvarent, & alter alteri præſidio eſſet, quemadmodum muli invicem ſe confricantes ſcabunt. Contra vero quum aliquis nihil proficit, & fruſtra operando fatigatur, ingenti periculo, fructu nullo, [3] oleum ſimul & operam perdere ajebant. Sicut Græcum adagium fuit,

Mutuũ muli ſcabunt.

Oleum & operam perdere.

ὄνȣ

TIRAQUELLUS.

1 *Vulgata apud majores proverbia.*] Eſt divinum Eraſmi Roterodami Adagiorum opus.

2 *Mutuum mulos ſcabere.*] Eraſmus Chiliadis primæ, centuria ſeptima, cap. 96.

3 *Oleum & operam perdidi.*] Eraſmus Chil. 1. cent. 4. cap. 62. Sed ut nonnihil levem legentium laborem, primus locus Ciceronis illic citatus eſt ex libro 7. epiſt. famil. epiſt. ejuſdem lib. 1. Secundus ex 3. epiſtol. ad Atticum epiſtola unica. Tertius ex libro 2. earundem epiſt. omnium 32. incip. *Prorſus ut ſcribis.* Locus autem Macrobii eſt ex lib. 2. Saturnal. quod ab Eraſmo dictum eſt, cap. 4.

1 *Aſini*

Aſini vellera quærere. Calvum vellere. Cantherius in foſſa. Nihil cum fidibus graculo, vel amaracino ſui. In lente unguentum.

ὄνȣ πόκους ζητεῖς hoc eſt, [1] aſini vellera quæris, quaſi ad id operam daret, ubi laborando nihil proficeret. Cui affine eſt, Φάλακρον τίλλεις, hoc eſt, [2] calvum vellis. Et quum quis laceſſit ad pugnam, mox linquitur animo, ut comminus congredi non audeat, [3] cantherium in foſſa dixere: [4] ſunt enim cantherii, equi teſticulis deſectis, & exectis genitalibus: qui quum ſemine careant, languidiores & degeneres ſunt: [5] quare Scythis & Sarmatis peculiare eſt, equos præferoces eunuchos facere, quo mollitis animis mitiores fiant. Græco quoque proverbio increbuit, ut quum aliqua ita eſſent diſſociata, ut non facile conventura putarentur, [6] nihil eſſe cum fidibus graculo, [7] vel cum amaracino ſui, dicerent. Fuiſſe enim amaracinum fragrantiſſimi odoris unguentum, ex amaraco dilutum, auctores memorant. Ad hunc ſenſum, [8] In lente unguentum, cui pro-

1 *Aſini vellera quæris.*] Sive, *Ab aſino lanam.* Eraſm. Chiliadis 1. cent. 4. cap. 79. locus autem Ariſtophanis illic citatus eſt ex fabula, cui nomen *Plutus*.

2 *Calvum vellis.*] Eraſmus Chiliad. 2. centur. 8. cap. 37. Simillimum eſt illi Plautino in Perſa act. 1. ſc. 1.

Qua confidentia rogare tu à me tantum audes
Argentum impudens? quin ſi egomet totus veneam, vix poteſt
Recipi, quod tu rogas. Nam tu aquam è pumice nunc poſtulas.

3 *Cantherium in foſſa.*] Eraſmus Chiliad. 1. cent. 6. cap. 21.

4 *Sunt enim cantherii.*] Varro de Agricultura lib. 2. cap. 7. in fin. de equis & equabus loquens, ſic inquit, *Demptis enim teſticulis fiunt quietiores & ideo quod ſemine carent, ii Cantherii appellati, ut in ſuibus Majales: gallis gallinaceis, Capi*, Feſtus Pompejus libro 3. *Cantherius hoc diſtat ab equo, quod Majalis à verre, capus à gallo, vervex ab ariete. Eſt enim Cantherius equus, cui teſticuli amputantur.*

5 *Quare Scythis & Sarmatis.*] Strabo lib. 7. de utriſque loquens, ſic ſcribit, *Scythicæ gentis & Sarmaticæ mos proprius eſt, equos eunuchos facere, ut manſuetiores ad parendum fiant. Parvi enim ſunt: at celeres & acres atque rebelles.*

6 *Nihil eſſe cum fidibus Graculo.*] Eraſmus Chiliad. 1. cent. 4. cap. 37. Locus Quintiliani ibi citatus eſt Inſtitutionum lib. 1. c. 17.

7 *Vel cum amaracino ſui.*] Eraſmus ubi ſupra cap. ſeq. Locus Servii eſt in lib. 1. Æneidos in eum locum,

— Ubi mollis amaracus illum
Floribus, & dulci aſpirans complectitur umbra.

Dioſcorides lib. 3. cap. 38. Virgil. l. 1. Georgicôn. Flacci primus locus eſt, lib. Epiſtol. 1. epiſt. 2. Secundus ejuſdem operis lib. 2. epiſt. item 2. Sed illi addas & lutulentam quoque ſuem Cic. in 1. in Salluſtium Orat. *Itaque nihil aliud ſtudet, niſi ut lutulentus ſus cum quovis volutari.* Locus Tullii eſt libro 2. Academic. quæſtionum.

8 *In lente unguentum.*] Eraſm. Chiliad. 1. cent. 7. cap. 23. Locus Dioſcoridis eſt lib. 2. cap. 99. Tullii eſt l. 1. ad Ati-

proxime accedit, ὄνος πρὸς αὐλόν, hoc eſt [1] aſinus ad tibiam, & [2] ὄνος λύρας. Et quum quis diverſus agitur, & ita dubius animi fluctuatur, ut nec abnuere, nec polliceri audeat, & in quamvis partem declinet, pręſens damnum aut exitium videat: ſe [3] inter ſacrum & ſaxum poſitum, vulgo jactitant: deductum ab eo, qui in fœdere ineundo porcam ſaxo ferit: ſicut Græcum eſt adagium, [4] διομήδεια ἀνάγκη, quod ſcilicet ita aſtrictus maneat, velut apud Diomedem hoſpites, quorum viſceribus equas depaviſſe dicitur. In eum vero quem diverſæ trahunt curæ, & incertus nutat, ut nunc in unam, nunc in alteram inclinet ſententiam, εὐμεταβολώτερος κοθόρνου, id eſt, [5] mutabilior cothurno, ſermo percrebuit. cothurnum enim calceamenti genus eſſe quatuor augulorum, fabrefactum ita, ut utrique pedi, & [6] viris ac mulieribus aptetur commode, perſpicue conſtat. Rurſus, ſi quid certum & deſtinatum eſſet, nec vana expectatione ferretur, [7] hoc re ad Sagram geſta certius eſſe: contra vero, quum irrita caderent promiſſa, & vana ſpe ducerentur, ſe [8] auribus lupum tenere dicebant. Huc pertinet quod quotidiano

Aſinus ad tibiam. *Aſinus ad lyram.* *Inter ſacrum & ſaxum ſtare.* *Diomedea neceſſitas.* *Mutabilior cothurno.* *Re ad Sagrã geſta certius.* *Auribus lupum tenere.*

ad Atticum epiſt. 14. incip. *non modo.* Sed ſuper hoc adagio, vide Cælium Rhodiginum lib. 7. c. 27. ubi latenter carpit Eraſmum.

1 *Aſinus ad tibiam.*] Eraſmus Chiliad. 4. centur. 1. cap. 47.

2 Ὄνος λύρας.] Id eſt, Aſinus ad lyram, de quo Eraſmus Chil. 1. cent. 4. cap. 35. Locus Gellii eſt lib. 3. cap. 16. Athenæi lib. 8. cap. 7. Luciani 3. loco citati eſt in lucio, ſive Aſin.

3 *Inter ſacrum & ſaxum.*] Eraſmus Chiliad. 1. cent. 1. cap. 15. Locus Plauti eſt in Captivis, actus 3. ſcen. 4.

4 Διομήδεια ἀνάγκη.] Id eſt, Diomedea neceſſitas. de quo Eraſm. Chil. 1. cent. 9. c. 4.

5 *Mutabilior cothurno.*] Idem Chiliad. 1. centur. 1. cap. 94. Locus Virgilii eſt libro 1. Æneid. Plutarchi in Pompejo, & in Nicia. Homeri 1. locus eſt lib. Iliados 2. ubi illum inconſtantem vocat.

6 *Viris & mulieribus.*] Suidas. & vide noſtras leges Connubiales parte 3. in ornamentis muliebribus, & infra eodem lib. c. 18.

7 *Hoc re ad Sagram geſta certius eſſe.*] Eraſmus Chiliad. 1. cent. 9. c. 23. Vide Strabonem lib. 6.

8 *Auribus lupum tenere.*] Idem Eraſmus Chiliad. 1. centur. 5. cap. 25. Locus Terentii in Phorm. eſt actus 3. ſcena 2. Locus Suetonii in Tiberio. eſt c. 25. Sed adde iis quos citat Eraſmus Divum Hieronymum adverſus Ioannem Origeniſtam: cujus hæc verba ſunt, *Nunc vero quaſi auribus lupum apprehenderis, nec tenere potes, nec audes dimittere.*

Inter os & offam. no fertur adagio : [1] inter os & offam multa incidere, quum aliquid diſcriminis in re certa & fere explorata futurum timemus. Sicut Græco fuit adagio uſurpatum, πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου, id eſt, *Multa cadunt inter calicem* [2] Multa cadunt inter calicem, ſupremaque labra. [3] Quod autem eſt de Sagra dictum, inde fluxit adagium, quod *Locri ad Sagram victores.* quum decem Locrorum millia ad Sagram inſperata victoria potiti eſſent adverſus Crotoniatarum centum & triginta millia, idque vix credibile videretur, poſtea certis auctoribus re comperta, in proverbium ceſſit, ut quum quid certo certius ſignificarent, re ad Sagram geſta nihil certius dicerent. Cumque ingenti animi ſolicitudine premitur quiſpiam, reſque ita uno in anguſto ſunt, ut trepidum diffidentemque animum gerat, omniſque moles negocio- *Aqua hærere.* rum uno in loco inclinatura videatur, [4] hîc mihi aqua hæret, dicere ſolemus: tractum ab eo qui naufragium facit, *Prora & puppis.* qui aqua ori admota pene ſubmergitur. Et quum ex re quapiam totum pendet negocium, ubique tota moles *In utranque aurem dormire.* periculi imminet, hîc [5] mihi prora & puppis eſt, vulgatus ſermo fuit. Contra vero, quum exoneratum animum curis, diſcuſſa ſolicitudine gerimus, ut bona ſpe impleamur, ſecuros [6] in utranque aurem dormire pol- *Saltant ſenes.* licemur. Sicut rem ſalvam dicimus [7] ſaltante ſene, tractum

1 *Inter os & offam.*] Idem Eraſ. Chil. 1. cent. 2. cap. 2. Locus Gellii eſt lib. 13. c. 16.

2 *Multa cadunt inter calicem ſupremaque labra.*] Eraſm. Chiliad. 1. cent. 1. c. 1. Sed hic vide omnino quæ ſcripſimus in noſtris legibus Connubialibus gloſſ. 2. n. 31. incip. *In quam rem.*

3 *Quod autem de Sagra.*] Strabo lib. 6.

4 *Hic mihi aqua hæret.*] Eraſmus Chiliad. 1. centur. 4. c. 100. Locus Ciceronis ad Q. Fratrem lib. 2. eſt epiſt. ejus lib. 5. in fin. cujus initium eſt, *O literas mihi.*

5 *Hic mihi prora & puppis.*] Idem Eraſmus Chiliad. 1. cent. 1. cap. 8. Locus Tullii epiſt. fam. lib. ult. epiſt. ejuſd. lib. 23. omnium vero epiſt. 42. incip. *Etſi mane Harpalum.* Locus Apocalypſis eſt ejus operis cap. 1.

6 *In utramque aurem dormire.*] Eraſm. Chiliad. 1. cent. 8: cap. 19. Et vide noſtras leges Connubiales parte 5. num. 2.

7 *Saltante ſene.*] Eraſmus Chil. 3. cent. 1. c. 40. Sed quod ibi dicit Titum Livium ejus rei alicubi meminiſſe, *Niſi me*, inquit, *fallit memoria.* Certe illum memoria fefellit, neque enim uſpiam meminit Livius: niſi etiam me fallit memoria.

c Clitel-

ctum ab eo, quod cum Circenſes Romæ fierent, & turbatis ludis adventu Hannibalis, in omen magni terroris receptum eſſet, poſtea reverſi, quum ſaltantem in circo ſenem inveniſſent, rem ſalvam dixerunt. [1] Clitellas quoque bovi admotas, quum munus viro inerti collatum viderent. *Clitellas bovi.* Quique de rebus, quarum neſcius eſt, dijudicat, [2] ſutorem ſupra crepidas judicare dicunt. *Sutor ſupra crepidas.* Novo quoque genere proverbii in uſu venit, ut qui tam ad imperandum, quam parendum juxta paratus foret, quique non ſegniter mandata exequitur, [3] mulus Marianus diceretur, namque Marius quæcumque militibus mandavit onera, ipſe inter infimos obivit in primis. *Mulus Marianus.* Quamvis furculas quibus ſarcinas viatores gerunt, quas Marius primus commentus fuit, Mulos Marianos alii dictos velint. Quotiesque victoria ſine labore quæſita foret alicui, [4] ἀκονιτὶ viciſſe: contra vero ubi multo negocio victoria potiretur quiſpiam, κονιτὶ viciſſe dicimus. *Ἀκονιτὶ. Κονιτὶ.* quum enim pulvere aſperſus athleta eſſet, κονιτὶ viciſſe dicebatur. Solere enim athletas, & multarum palmarum pugiles, ad vires refovendas pulvere luctatorio inſpergi, quo fortius

1 *Clitellas quoque bovi.*] Eraſm. Chiliad. 2. centur. 9. cap. 84. Locus Quintiliani lib. 5. eſt c. 11. Tullii ad Attic. lib. 5. epiſt. ejuſdem lib. 15. omnium 101.

2 *Sutorem ſupra crepidas.*] Eraſm. Chil. 1. centur. 6. c. 16. Sed quod ibi de hujus nepote, intellige Plinium, cujus locus eſt Epiſtolarum lib. 1. ep. 10. incip. *Si quando urbs noſtra.* cujus hæc verba ſunt, *Ut enim de pictore, ſculptore, fictore, niſi artifex judicare: ita niſi ſapiens non poteſt perſpicere ſapientem.* Ariſtotelis locus eſt libro 1. Ethicorum c. 3. *Atqui* (ait) *bene quiſque judicat ea, quæ cognoſcit, & ipſorum bonus eſt judex.* Is ergo in unaquaque re bene judicat, qui in illa eſt eruditus.

3 *Mulus Marianus.*] Eraſm. Chil. 4. centur. 4. c. 79. At locus Feſti Pompeji eſt lib. 10. Julii Frontini Sttatagematôn c. 1.

4 Ἀκονιτὶ.] Id eſt, *Citra pulverem*, de quo Eraſm. Chiliad. 1. centur. 5. cap. 79. Locus Plinii eſt lib. 35. cap. 11. Gellii lib. 5. cap. 6. Horatii in epiſt. ſcilicet lib. 1. epiſt. quoque 1. & hoc quoque uſus eſt Thucydides libro 4. ἑτοῖμοι ὄντες ἀμύνεσθαι, καὶ αὐτοῖς ὅπερ ἀκονιτὶ δικαίως ἂν τὴν νίκην τίθεσθαι, ubi Græcus interpres exponit ἀμαχητί, id eſt, *citra pugnam.* Lucianus in dialogo quodam, cui titulus eſt, πλοῖον, ἀκονιτὶ κρατήσομεν. *

COLERUS.

* Cognatum huic proverb. *Sine ſanguine & ſudore.* de quo Scalig. ad Feſt. in voce *Saimacis*, & Auſonianis lect. lib. 1. cap. 28.

1 Quem

ſortius dimicent, fere pervulgatum eſt, [1] quem ex Nilo præcipuum fuiſſe volunt. Pari exemplo quum parum commodi affert victoria, & haud magno diſcrimine à victore victus abeſt, [2] Cadmea victoria dicitur. Apud Græcos vero ἄδακρυς πόλεμος, hoc eſt, [3] bellum ſine lachrymis: [4] Latinis autem laureola in muſtaceis. [5] Bullam quoque dicebant, ſiquid haud multo poſt deſiturum cernebant. Eſt enim in aquis ſpuma tumens, quæ ex crebra agitatione naſcitur, punctoque temporis diſſolvitur. [6] Quare ſermo Diogenis in eos qui ob coronas Olympicas laſcivirent gaudio, percrebuit, ut bullas accepiſſe diceret. [7] Et calcaria ſponte currenti addita, ſi quem ſua ſponte ad audendum agendumque hortamur. [8] Oleum vero in ore geſtare dixerunt, cui loqui inhibitum eſt, cuique verbum facere non licet. Contra, ubi quis lingua immodicus infinitæ licentiæ & audaciæ eſt, qui moderari linguam neſciat,

Cadmea victoria. *Laureola in muſtaceis.* *Bulla.* *Calcaria currenti addere.* *Oleum in ore geſtare.*

TIRAQUELLUS.

1 *Quem ex Nilo.*] Corporibus athletarum (ut ſcribit Cælius lib. 25. c. 16. ad fin.) injectus Pulvis frigefacit & ſudores reſtinguit.

2 *Cadmæa victoria.*] Eraſmus Chiliad. 2. centur. 8. cap. 34. Sed & adde, hoc proverbium uſurpaſſe Galenum tum in libro Hæreſeôn cap. (ut vulgo dividitur) 15. tum in libro de Dyſpnœa.

3 *Bellum ſine lachrymis.*] Idem Chiliad. 2. centur. 6. cap. 23. Sed & adde hæc ex Plutarcho in Ageſilao, cum de hac pugna ſic ſcribit, Ageſilaus militiam jam omnem propter ſenium penitus abdicarat: filius autem Archidamus, auxiliis à Siciliæ tyranno acceptis, Arcadas pugna quam ἄδακρυ. id eſt, *ſine lachrymis*, vocant, ſuperavit: ubi ex ſuis neminem amiſit, hoſtium vero plurimum cecidit.

4 *Latinis autem, laureola in muſtaceis.*] Eraſmus Chiliad. 4. centur. 9. cap. 87. Locus primus Tullii ad Atticum lib. 5. epiſt. ejuſdem lib. 21. omnium ejus operis 107. Secundus 2. lib. Epiſtolar. famil. epiſt. ejus lib. 9. omnium 20. incip. *Tu vide.* Catonis autem de Agricultura eſt cap. 121. & vide Plinium lib. 15. cap. 30. & ult. ubi loquitur de lauro muſtace in princ. ex Pompejo Lenæo.

5 *Bullam.*] Eraſm. Chil. 2. cent. 3. c. 48. ubi id latiſſime & elegantiſſime tractat.

6 *Quare ſermo Diogenis.*] Laërtius in vita Diogenis.

7 *Et calcaria ſponte currenti.*] Eraſmus Chil. 1. cent. 2. cap. 47. Locus Plinii eſt lib. epiſtolar. 1. epiſt. 8. incip. *peropportune* in princ. Ovid. lib. 2. de Arte amandi. Tullii primus locus ad Attic. lib. 6. epiſt. ejus lib. 1. omnium vero totius operis 210. incip. *Accepi tuas literas.* Secundus ejuſdem epiſtolæ, ſed longe poſtea. Eſtque eadem ejuſdem Tullii ſententia lib. 3. de Oratore.

8 *Oleum vero in ore geſtare.*] Cælius Rhodig.

ſciat, [1] Byzena temeritas dicebatur: fuit enim Byzenus Neptuni filius, procax nimium & inſolens. Et qui ingenio timido & diffidenti ſcrupulum facit, ubi faciendus minime foret, [2] nodum in ſcirpo quærere dicebant. Si quem vero probum virum deſignabant, qui nihil contra honeſtum moliretur, tutoque ejus fidei crederentur omnia, dignum eſſe [3] cum quo in tenebris micent, aſſerebant. Qui vero ingenio perſpicaci nulli occaſioni fraudis patet, γέρων πίθηκος ὀυχ ἁλίσκεται, hoc eſt, [4] Senex ſimia non capitur, proverbium fecit. Contra, ſi quis improbus ad nocendum paratus venit, [5] fœnum habere in cornu dictus eſt. erat enim priſci moris, bobus qui cornu peterent, fœni manipulos apponere, quo ad præcavendum homines paratiores forent: quare verbum Sicinii ſcurræ fuit in Craſſum, ideo conviciis parcere, quod fœnum habere in cornu videret. [6] Dici quoque jus ad aſſem, quum etiam minima librato examine moderata fuiſſent, voluere: & qui ſe victum fatebatur, [7] herbam do, proverbio jactabatur: quippe ſupplices, & qui pacem petunt, [8] oleæ ramos,

Byzena temeritas. *Nodum in ſcirpo quærere.* *Dignus cum quo in tenebris micent.* *Fœnum in cornu habere.* *Dicere jus ad aſſem.* *Herbam dare.*

1 *Byzena temeritas.*] Eraſ. Chil. 4. cent. 2. cap. 11.

2 *Nodum in ſcirpo quærere.*] Idem Chiliad. 2. cent. 4. cap. 76. Feſti autem locus eſt cap. 14. Locus Plauti in Menæchmis eſt act. 2. ſcena 1. Terentii in Andria eſt actus 5. ſcena 4. Gellii eſt lib. 12. cap. 6.

3 *Cum quo in tenebris micent.*] Eraſmus Parœmiographus Chil. 1. cent. 8. cap. 32.

4 *Senex ſimia non capitur.*] Eraſmus Chiliad. 1. centur. 10. cap. 31. Locus Laërtii eſt in vita Heraclidis Pontici.

5 *Fœnum habere in cornu.*] Eraſmus Chiliad. 1. cent. 1. cap. 81. Locus Horatii eſt Sermonum lib. 1. ſat. 4. D. Hieronymi eſt in epiſt. ad Januar.

6 *Dici quoque jus ad aſſem.*] Nullum hujuſmodi proverbium eſt apud Eraſmum. Sed id ſumpſiſſe videtur Alexander ex Plinio Nepote epiſt. lib. 1. epiſt. 15. incip. *Heus tu.* At vereor ne is deceptus ſit. Sunt enim verba Plinii hæc, *Heus tu, promittis ad cœnam, nec venis. Dicitur jus, ad aſſem impendium reddes, nec id modicum.* neque enim illud *(ad aſſem)* refertur ad *(redditur jus)* ſed ad verba ſequentia. *ut ſcilicet ad aſſem reddat impendium*, id eſt, in ſolidum ſive integrum impendium uſque ad aſſem, ut ſcitiſſime annotavit interpres.

7 *Herbam do.*] Eraſm. Chiliad. 2. centur. 2. c. 78. Locus Feſti Pompeji lib. 8. in princip. Et vide ſupra lib. 4. cap. 7. *

COLERUS.

* Ubi & ego nonnihil obſervavi.

TIRAQUELLUS.

8 *Oleæ ramos.*] Virgil. lib. 8. Æneidos olivam paciferam vocat, his verbis,

Paciferaque manu ramum prætendit olivæ.

Noctuas Athenas. *Cretes neſcire pelagus.* *Ne decima quidem Syracuſanorũ pars.* *Crotone ſalubrius.* *Zenone continentior.* *Catone conſtantior.* *Ariſtide juſtior.* *Non eſt cujuſq; adire Corinthum.*

mos, velamenta ſupplicum, aut gramen cum terra evulſum, victori offerebant, vel barbarico more ſertis coronati occurrebant, quaſi illos quibus porrigerent, ducerent meliores: [1] Mittere autem noctuas Athenas, γλαῦκας εἰς ἀθήνας, vetus adagium fuit, quum ea quæ illi ſuperſunt, alicui damus. Quum enim Athenis noctuæ affatim exuberent, qui illuc noctuas mitteret, nimirum ad ea loca merces ferret, ubi illæ redundarent. Et cum quis neſcire ſimulat quæ percallet, [2] Cretes neſcire pelagus vulgo dicitur: ex illo traditum quod nemo Cretenſis naviculariam, & pelagi commercia neſciret. Quinetiam ex locis plura fluxere proverbia. Nam ſi qui opibus claros & præpotentes floccifaciunt, [3] illis ne decimam quidem Syracuſanorum eſſe: & cum loca & ſalubrem aërem celebrant, [4] Crotone ſalubriora dicunt; ſcilicet quod Syracuſas ditiſſimas, ſicut Orchomenon in Bœotia, & Crotonem, compoſita aëris temperie ſaluberrimam ferunt. Etiam à perſonis plura adagia fluxerunt: nam & [5] Zenone continentior, & [6] Catone conſtantior, & [7] Ariſtide juſtior crebro uſurpatum eſt. Eo pertinet, [8] non eſſe hominis cujuſque Corinthum

1 *Mittere autem noctuas Athenas.*] Eraſmus Chiliad. 1. cent. 2. cap. 11. *Ululas Athenas.* Locus Ciceronis primus ad Torquatum eſt lib. epiſtol. familiar. 6. epiſt. 3. totius operis 81. incip. *Superioribus literis.* Secundus eſt lib. ejuſdem operis epiſt. ult. & vide ſupra lib. 4. c. 15.

2 *Cretes neſcire pelagus.*] Eraſmus Chiliad. 1. cent. 2. c. 31. *Cretenſis mare.* Locus Horatii ad Octavium eſt lib. epiſt. 2. epiſt. 1.

3 *Illis ne decimam quidem Syracuſanorum.*] Eraſmus Chil. 2. cent. 4. c. 45. & Strabo lib. 6.

4 *Crotone ſalubriora.*] Ibi cap. 43. Locus Dioſcoridis lib. 4. cap. 145. Sed illi adde Phalerium in epiſt. ad Simylum inter epiſtolas ruſticas Æliani.

5 *Zenone continentior.*] Eraſm. Chiliad. 1. cent. 10. cap. 83.

6 *Catone conſtantior.*] Id proverbium non extat apud Eraſmum: nec ſcio an fuerit à quopiam antiquorum uſurpatum. Illud ſcio Catonem Uticenſem fuiſſe omnium conſtantiſſimum, ut ſatis colligitur ex Plutarcho in vita illius, & Cicerone ad Atticum lib. 1. ep. 14. ubi illi tribuit conſtantiam & integritatem.

7 *Ariſtide juſtior.*] Nec id quoque ab Eraſmo inter proverbia poſitum. Illud autem conſtat hunc juſtum fuiſſe cognominatum, ex Diodoro Siculo libro 11. & Plutarch. in vita illius, & etiam in Apophthegmatis ejuſdem.

8 *Non eſſe hominis cujuſque adire Corinthum.*] Eraſmus Chil. 1. cent. 4. cap. 1. Locus Horatii in epiſt. eſt lib. 1. epiſt. 17. ad Scævam. Hic autem adde Platonem lib. 3. de Repub. vituperaſſe Corinthium luxum blandientium meretricu-

thum petere, quod præceps in luxuriam civitas, ibique illecebræ libidinum ſorent, quæ magno parabantur. Tum ſi quem affectum, & negociis inutilem ducebant, in quo nihil adjumenti, nihil conſilii foret, eum [1] de ponte deji- *De* ci oportere monebant: ſiquidem grandævos ætate, ad *ponte* ſuffragia quæ comitiis dabantur, non admittebant. Quum *dejicere.* vero vehementer laboratur, fortunæque in extremo ſunt, ita ut nulla daretur ſpes melior, [2] rem ad triarios veniſſe, *Ad* in proverbium venit. Quum enim triarii in ultimo eſſent *triarios* præſidio, ultra quos nihil opis ſperabatur, quum abſciſſa *rem ve-* omni ſpe, ad ultimum ventum eſſet, rem ad triarios ve- *niſſe.* niſſe dicebant. Si quid autem tarde cogitatum, aut ſalubre conſilium ſero expenſum fuiſſet, [3] ſero Phryges ſapere ſer- *Sero* mo fuit, quod à Græcis fluxiſſe autumant: nam quum de- *ſapiunt* cimo exacto anno, poſt magnas clades Trojani Helenam, *Phry-* ſimul & jure belli quæſita, Græcis reſtituenda cenſerent, *ges.* ſero Phryges ſapere, proverbium deductum eſt. Et qui in re quapiam parum ſapere viſus, damnum patitur, qui ſibi ſapiens prodeſſe nequit, nequicquam ſapere dicitur: ad quam *Nequic-* ſententiam accedit Euripidis verſus, μισῶ σοφὸν ὅς τις οὐχ *quam* αὑτῷ σοφὸς, hoc eſt, [4] odi ſapientem, qui ſibi ſapiens non *ſapere.* eſt. Et qui aſtu & dolis nimium valet, [5] Corycæus nuncu- *Cory-* patur, *cæus.*

retricularum. quod & nos alibi diximus.

1 *De ponte dejicere.*] Eraſmus Chiliad. 1. centur. 5. capite 37. *Sexagenarios de ponte dejicere.* Locus Feſti eſt libro 4. ubi de Depontanis loquitur, & libro 17. ubi exponit qui Scaptæ dicebantur. * Macrob. l. 1. Sat. c. 5.

COLERUS.

* *Scraptæ*, legendum, teſte præter Feſt. Nonio & Varrone, nihil tamen ibi legi, quod huc accommodari poſſit.

TIRAQUELLUS.

2 *Rem ad triarios veniſſe.*] Eraſm. Chil. 1. cent. 1. c. 23. & vide ſupra lib. 1. c. 5. & lib. 4. c. 7. *

COLERUS.

* His adde Sidon. Apollinarem lib. 6. epiſt. 1.

TIRAQUELLUS.

3 *Sero Phryges ſapere.*] Eraſ. Chil. 1. cent. 1. c. 28. Locus Ciceronis eſt ep. fam. lib. 7. epiſt. ejus lib. 16. omnium 116. Feſti Pompeji lib. 17.

4 *Odi ſapientem qui ſibi ſapiens non eſt.*] Eraſ. 1. Chil. cent. 16. cap. 20. *Nequicquam ſapit, qui ſibi non ſapit.* Locus primus Ciceronis eſt libro 7. epiſt. famil. epiſt. ejus lib. 6. omnium 106. incip. *In omnibus meis epiſtolis.* Secundus lib. 13. ejuſdem operis epiſt. lib. eſt 27. omnium 288. incip. *Præcilium tibi commendo.* Suetonii in Tiberio Cæſare, cap. 59.

5 *Corycæus nuncupatur.*] Eraſmus Chiliad. 1. centur. 2. cap. 44. Locus

Riſus Sardonius. *Equus Sejanus. Aurū Toloſanum.*

patur, ex eo deductum, quod ex Coryco latrones prædæ aſſueti, audacis ingenii & ſummæ ſolertiæ forent. In eos quoque qui præferunt lætitiam, quum intus angantur curis, quique blanditiis velant odium, [1] riſus Sardonius dicitur, quod in Sardinia apiaſtro ſimilis herba naſcatur, cujus eſus deducto ore velut ridentes homines mortem oppetere cogit. Si quis vero obrutus malis, cum fortuna fluctuatur, ut nihil ſibi proſpere cedat, illum [2] equum habere Sejanum, [3] aut aurum Toloſanum aſſeverant: quod ſcilicet ita excidio & continuis cladibus premitur, ut qui aurum Toloſanum habuere, aut Sejani equum: ſicut [4] de ſegmen-

Pomp. Melæ de ſitu orbis, eſt lib. 1. cap. 17. ubi de Ionia.

1 *Riſus Sardonius.*] Eraſmus Chil. 3. cent. 5. cap. 1. Locus Solini eſt cap. 10. Servii in Virg. eclog. 7. Apuleji lib. 2. Dioſcoridis lib. 6. cap. 14. Ariſtoteles de partibus animal. lib. 3. cap. 10. Tullii epiſt. fam. lib. 7. epiſt. ejus lib. 26. totius operis 126. incip. *Quod epiſtolam.* Luciani ſecundus locus eſt in Jove Tragœdo.

2 *Equum habere Sejanum.*] Eraſmus Chil. 1. centur. 10. cap. 97. Locus Virgilii eſt libro 2. Æneidos, Trebellii Pollionis eſt in vita Quieti Tyranni 13. his verbis, *Videtur non mihi prætereundum de Macrianorum familia, quæ hodieque floret, id dicere, quod ſpeciale ſemper habuerunt. Alexandrum Magnum Macedonem viri in auro & argento, mulieres in reticulis & dextrocheriis, & in annulis, & in omni ornamentorum genere, exſculptum ſemper habuerunt: eouſque ut tunicæ & limbi penulæ matronalis in familia ejus hodieque ſint, quæ Alexandri effigiem deliciis variantibus monſtrent. Vidimus proxime Cornelium Macrum, in eadem familia virum, cum cœnam in templo Herculis daret pateram electrinam, quæ in medio vultum Alexandri haberet, & in circuitu omnem hiſtoriam contineret ſignis brevibus & minutilis, pontifici propinare: quam quidem circumferri ad omnes tanti illius viri cupidiſſimos juſſit. Quod idcirco poſui, quia dicuntur juvari in omni actu ſuo, qui Alexandrum expreſſum vel auro geſtitant vel argento.*

3 *Aut aurum Toloſ.*] Idem ibi c. ſeq.

4 *De ſegmentis Helenæ & Eriphyles.*] De his utriſque Diodorus Siculus lib. 16. cap. 15. *Uxores quoque Phocenſium Principum, quæ auſæ ſunt monilibus raptis ſe exornare, impii facinoris pœnas non evitarunt. Quæ enim Helenæ monile geſtare eſt ſolita, in meretricium probrum incidit, pulchritudine ſua eam expetentibus proſtrata. Altera, eo quod fuerat Eriphylæ, ſubinde ad ornatum utens, cum filius, quem natu maximum habebat, in furorem concitatus, ignem domui injeciſſet, intra eam viva incendio exſtincta eſt. Eoque pacto qui Deum contemptui habere veriti non ſunt, ſuppliciis, quæ narravimus, ab ultoribus diis affecti ſunt.* Loquitur autem de templo Delphico expilato, cui affixa erant hujuſmodi Helenæ & Eriphyles ſegmenta, ut tradit Athenæus lib. 16. c. 4. Apollodorus Athenienſis Bibliotheces ſuæ de Deorum origine lib. 3. Plutarchus in lib. de Sera numinis vindicta, tradit Ariſtonem Eriphyles mundum muliebrem è templo Delphico rapuiſſe, uxorique dono attuliſſe: filium autem matri ejus ſuccenſentem, domum incendiſſe, & omnes, qui in illa erant, concremaſſe.

1 *Aut*

ſegmentis Helenæ, & Eriphyles [1] aut Hermionæ monili auctores tradunt, quorum participes, ærumnarum continua mole oppreſſi, in extremum venere diſcrimen: ſicut [2] de Agave, [3] Iocaſta, [4] Semele, [5] Argia & [6] Eriphyle ap-

1 *Aut Hermionæ monili.*] Id ipſum autem erat quod poſtea ad Eriphylem pervenit. Id enim primum à Vulcano Veneri fabricatum fuiſſe dicitur, & deinde reginarum omnium, quæ Thebis vixerunt: quas iſtius monilis omine infeliciter deperiſſe ſcribit Statius his verbis,

Nec mirum: nam tu infauſtos donante marito,
Ornatus Argia geris, dirumque monile
Hermiones. longa eſt ſeries: ſed nota malorum
Proſequar, unde novis tam ſæva potentia donis.
Lemnius hæc, ut priſca fides, Mavortia longa
Furta dolens, capto poſtquam nihil obſtat amori
Pœna, nec ultrices caſtigavere catenæ,
Hermiones dotale decus ſub luce jugali
Struxerat. ——

Paulo poſt periculum hujus monilis fidem fecit Hermione, quæ proxime experta eſt: nam in angues verſa eſt cum marito: ob hanc cauſam, quod Agenoris & Europæ filius draconem Martis, qui fontem cuſtodiebat, occidit. Ideo vult Statius hoc contigiſſe; quia nuptialibus donis hoc monile poſſederat,

Prima fides operi Cadmum comitata jacentem
Hermione, verſis in ſibila dira querelis,
Illyricos longo ſulcavit pectore campos.

2 *De Agave.*] Hujuſmodi venenis infecerat hoc monile Vulcanus (ut d. lib. ſcribit Statius) ut neceſſe eſſet hoc monile geſtanti ærumnarum mole opprimi. Hoc enim uſa eſt Hermione, Agave, Jocaſta, Semele, Argia, ultimo Eriphyle, ut ex ſeqq. parebit. De Agaves furiis Lucanus lib. 1.

—— *Ingens urbem cingebat Erynnis,*
Excutiens pronam flagranti vertice pinum,
Stridenteſque comas: Thebanam qualis Agavem
Impulit. ——

Ubi Sulpitius Lucani interpres, *Agave*, inquit, *Cadmi & Hermiones filia, & Echionis uxor, ſubito furore correpta, Pentheum filium, Bacchi contemptorem, quem aprum eſſe putabat, dilaniavit.* Idem Lucanus lib. 7.

Cum fureret Pentheus, aut cum deſciſſet Agave.

3 *Jocaſta.*] Nam & Statius, ubi ſupra, ad ea, quæ ex eo adduximus, id quoque addidit,

Teque etiam infelix perhibent Jocaſta decorum
Poſſediſſe nefas. vultus hac laude colebas,
Heu quibus, heu placitura toris? poſt longius ordo.

Infelix (inquit Luctatius interpres) *quia non impoſuit, per malorum experimenta, finem cupiditati. Nam hoc monile certum eſt Jocaſtam poſt Agavem habuiſſe.*

4 *Semele.*] Idem Statius, ibidem id quoque ſubjungit,

Improba mox Semelæ vix dona nocentia collo
Induit, & fallax intravit limina Juno.

Ubi Luctatius, *Vult Semelen infelicitate hujus monilis extinctam, & magis ornatus invidia à Junone, quam pellicatus inductam, ut à Jove improbe poſceret, quid nefas eſſet corpus ſuſtinere mortale. Semelen autem optime improbam dixit, quod voti fuit immodica: ut Jovem vellet cum fulmine.*

5 *Argia.*] De qua jam ſupra ex Statio, qui & poſtea quoque ſubdidit,

Tum donis Argia nitet, vileſque ſororis
Ornatus ſacro præculta ſupervenit auro.

6 *Et Eriphyle.*] Supra dictum eſt, & miror quod repetit.

Ut cæcias nubes.
Graviora Sambico.
Opprobrium victis.
Iucundi acti labores.
Lupus in fabula.
Malum conſilium conſultori peſſimum.

le apparet: quod & Græcis quoque vice proverbii fuit, κακ' ἐφ' αὐτὸν ἕλκων ὥϛε καικίας νέφος, [1] mala ad ſe trahens, ut Cæcias nubes. Id etiam apud Eleos in proverbium ceſſit, ut in eum qui continuis premitur malis, [2] graviora Sambico pati dicerent. Quum vero quiſpiam iniqua contentione victus, ulterius damno premitur, [3] Opprobrium victis adagium erat: quod à Brenno, quum ſe Romani auro redimerent, ſumptum memorant. Tritum quoque proverbium fuit, [4] Iucundi acti labores, quum bene navatam à nobis operam, ſuavi memoria repetimus. Et cum inter loquendum medio affatu is ſupervenit, de quo ſermo fit, [5] lupum in fabula, qui minime nos loqui ſinat, eſſe dixerunt: nam fere conſtat, quem prior lupus viderit, proloqui nequiſſe. Cumque fraus animo agitata, à bono honeſtoque in pravum tranſit, atque in auctoris redit perniciem, [6] Malum conſilium conſultori peſſimum, in adagium venit. [7] Ac mille modis evulgata hucuſque enumeratis

1 *Mala ad ſe trahens, ut cæcias nubes.*] Eraſ. Chil. 1. cent. 5. cap. 62.

2 *Graviora Sambico pati.*] Eraſmus Chiliad. 1. centur. 1. cap. 80. Locus Plutarchi eſt in Problematis c. 160.

3 *Opprobrium victis.*] Eraſm. Chiliad. 2. cent. 6. cap. 1. *Quid niſi victis dolor.* Ex quo intelliges non illic *opprobrium*, ſed *dolor* legendum. nam apud Plutarchum in Camillo, ex quo id ſumptum eſt, legitur, ἡ τοῖς νενικημένοις ὀδύνη. quæ poſtrema dictio *dolorem* ſignificat, non *opprobrium*. Sed quod *væ victis* ſcribit Eraſ. id ante Feſtum Pompejum ſcripſerat Livius 1. Decad. lib. 5.

4 *Jucundi acti labores.*] Eraſ. Chil. cent. 2. cap. 43. & iterum Chil. 4. centur. 9. cap. 27. *Jucunda malorum præteritorum memoria.* Virgilii locus eſt lib. 1. Æneidos Senecæ in Hercule furente.

5 *Lupum in fabula.*] Eraſm. Chil. 4. cent. 5. cap. 50. Locus Terentii in Adelphis eſt act. 4. ſc. 1.

6 *Malum conſilium, conſultori peſſimum.*] Eraſm. Chil. 1. cent. 2. c. 14. Locus Valerii libro 7. eſt tit. de ſapienter dictis & factis. qui primus eſt ejuſd. lib. 7. ubi de Papyrio Curſore Coſ. loquitur.

7 *Ac mille modis evulgata proverbia.*] Eraſmus collegit 4151. eademque docte & eleganter locupletavit Et ille quidem omnem diligentiam in illis coacervandis adhibuit, vir quidem cum in cæteris rebus, tum vero hic (ut ex illis videre eſt) diligentiſſimus. Sed quis omnia poſſet? Ego autem nonnulla ab eo prætermiſſa, hic ſummatim ſubjicienda duxi. Nec dubito quin & alia ſint multo plura, quæ ipſe Eraſmus, ſi diutius vixiſſet, in infinitum auxiſſet.

Κόπος κόπον ἄγ. 1.

Eſt apud Oribaſium lib. 1. Euphoriſton c. 1. ubi aperte declarat id eſſe antiquum proverbium. Idque peræque eſt, *labor laborem ſolvit*, vel *pellit*. Eſtque illis ſimile *Clavus clavum, Paxillus* paxil-

meratis non diſſimilia proverbia fuerunt, communi & quotidiano ſermone uſurpata, quæ recenſere ſupervacuæ diſpu-

paxillum pellit ſcilicet, aut excutit.

Syri adverſus Phœnices. 2.

Eſt apud Suidam Σύρος πρὸς φοίνικας, ubi verſutus decipere verſutum ſatagit. Simile illis, *Cretenſis Cretenſem*; *Cretenſis cum Ægineta*. de quibus Eraſmus Chil. 1. cent. 2. cap. 26. 27. cum improbus agit cum improbo, perfidus cum perfido.

Dixerat ille aliquid. 3.

Virgilius lib. 10. Æneidos, ubi Anxurum, ut ineptum factorum & virtutis ſuæ oſtentatorem perſtringit, ſic ſcribit,

Dixerat ille aliquid magnum, vimque affore verbo
Crediderat, cœloque animum fortaſſe ferebat.

Quo loco Servius admonet proverbialiter eſſe dictum, ac ſi diceret, *Non mirum ſic occiſum eſſe eum, qui ſibi plurimum arrogabat.*

Solus hoc potuit Deus. 4.

Lat. Pacatus in Panegyrico, quem Theodoſio ſcripſit, indicat id eſſe proverbium, *Mirabamur*, inquit, *te poſt imperium eſſe privatum: multo magis mirum eſt imperium ferre poſt ocia. Solus hoc (ut dicitur) potuit Deus.*

Amicus amico bona, illius gratia vult. 5.

Ariſtoteles lib. 8. Ethicorum tum c. 2. tum quoque 7. in fin. oſtendit id vice proverbii celebratum.

Area ſcelerum. 6.

Et id quidem proverbialiter dictum videtur eadem figura, qua *Ilias malorum*, apud Ciceronem etiam ad Attic. lib. 9. epiſtolar. epiſt. penult. incip Utrunque ex tuo conſilio. *Reliqua ô dii, qui comitatus, quæ (ut tu ſoles dicere) νεκυία, in qua erat area ſcelerum.*

Vereor Troas. 7.

Αἰδέομαι τρῶας. Habet ſpeciem proverbii de formidoloſis, qui vel effœminatiſſimos ac profligatiſſimos quosque timent apud Ciceronem multis in locis, ut intelligas id vice proverbii celebraſſe: ſcilicet ad Atticum lib. 2. epiſt. ejus lib. 5. & totius operis 20. incip. *Cupio quidem*. Et lib. 1. epiſt. 7. & omnium 119. incip. *Dederam quidem*. & rurſum epiſt. 10. & omnium 129. incip. *Unam adhuc*. & lib. 8. epiſt. ult. incip. *Omnia mihi*. Quod & ſumptum eſt ex illo verſu Homeri libro 6. Iliados, quem integrum poſuit Cic. 1. illo loco, ubi de Hectore loquitur,

Αἰδέομαι Τρῶας, καὶ Τρῳάδας ἑλκεσιπέπλους.

Id eſt,

Vereor Troas, & Trojanas longa pepla ferentes.

Ne pilum quidem. 8.

Idem Cicero ejuſdem operis libro 5. epiſt. 20. omnium 107. incip. Saturnalibus mane. *Interea è Cappadocia ne pilum quidem.* Quod habet formam ſimilem illius, *Ne punctum quidem*. Chil. 4. cent. 4. c. 85. Simile etiam eſt illud, *Cum pulviſculo*. de quo Eraſm. Chil. 2. cent. 8. c. 85.

Perire non poſſe, niſi crura fracta eſſent. 9.

Idem quoque Cicero Philipp. 13. docet id proverbii loco dici ſolitum. *Illud tamen mirum*, inquit, *quod in hoc Planco proverbii loco dici ſolet, Perire enim non poſſe, niſi crura fracta eſſent.* Sic etiam ludit in Eruſcinum pro Sex. Roſcio Amerino, *Crura quidem vobis*, inquit, *nemo ſuffringet.*

Manum & mentum. 10.

Feſtus Pompejus lib. 11. id dicit eſſe proverbium ex Græco tractum: ſed tam corrupti ſunt ipſius codices, qui circunferuntur, ut vix ſenſum aliquem excerpere queas.

Lacuna in auro. 11.

M. Tullius oppido quam decenter dixit (epiſt. lib. ad Attic. 12. epiſt. ejus lib. 5.

lib. 5. omnium 136. in princ.) *Lacunam in auro factam.* Ne, ſcilicet, in re apparente bona ſubſit fraus aut malitia. intelligi volens exinanitionem auri, & quaſi voraginem quandam ex furto & rapina. Cui ſimile eſt & illud Perſii ſat. 5.

Nequa ſub ærato mendoſum tinniat auro.

Senſus eſt, Ea es prudentia, ut æs auro coopertum etiam dignoſcas, ut ſolent menſarii. Allegoricôs hoc dicit, eum vitia velamento quodam virtutis obvelata cognoſcere. Hocque ſapientis eſt, qui vera libertate fruitur. Ita Britannicus interpres. Scio autem illius loci Tulliani meminiſſe Eraſmum in proverbio *Lacunam explere*, Chil. 4. cent. 10. c. 88.

Cum inſanis inſanire & ipſi debemus. 12.

Galenus lib. 1. de Virtutibus naturalibus c. 15. eodemque penult. *Quia vero,* inquit, *jam ſatis fabulati ſumus & quidem nolentes: ſed ut eſt in proverbio, Cum inſanis inſanire coacti.*

Cæcæ divitiæ. 13.

Plato lib. 1. de Legibus indicat id vice proverbii fuiſſe uſurpatum: *Dupliciter,* inquit, *bona dicuntur: alia enim humana ſunt, alia divina: dependent autem à divinis & humanis. Divinis igitur quæ majora ſunt, ſuſceptis; minora etiam poſſidentur. Illis autem ſpretis, utriſque civitas privatur. Minorum vero primum eſt ſatietas, deinde pulchritudo,* (* bis cincta.) *tertio vires ad curſum & ad alios corporis motus: quarto divitiæ, quæ non cæcæ ſunt, ut vulgo dicitur, ſi prudentiam ſequantur.*

Pennatis pedibus. 14.

Sed & id proverbium fuiſſe declarat Divus Hieronymus in Epiſtola ad Florentium inc. *Quantus.* cum dicit, *Ita ut ego ille tardiſſimus, quem intolerabilis languor vexat, pennatis, ut ajunt, pedibus, certe charitate & voto te ſalutaverim.* Quibus verbis, ut & Eraſmus dicit in ſcholiis, ſignificabat miram celeritatem, ſumpto proverbio à Mercurio, cui pedibus alas addidere Poëtæ. Sed id ipſi Eraſmo, ſua proverbia congerenti, effluxit.

Ultroneas putere merces. 15.

Eſt ejuſdem Hieronymi ad Marcellam incip. *Nuper cum pariter eſſemus* (ſunt enim multæ ipſius ad eandem) in fine ejuſdem epiſtolæ, ubi dicit, velle ſe aliquid illi ſcribere de quibuſdam, quæ memorat, *Niſi,* inquit, *& modum epiſtolici characteris excederem, & tibi aviditatem magis delatę deberent facere quęſtiones. Tritum quippe eſt proverbium, Ultroneas putere merces: unde & nos de induſtria reticemus, ut avidius velis audire quæ tacita ſunt.* Ubi & ipſe Hieronymus in ſcholiis, *Nam ſuſpectæ ſunt,* ait, *emptori.* Sic Horatius epiſt. lib. 2. epiſt. item 2. in princ. ad Julium Flor.

Multa fidem promiſſa levant, ubi plenius æquo
Laudat, venales qui vult extrudere merces.

Ego vero mallem ad id referre, quod quæ ſponte & ſine labore, & veluti gratis offeruntur, minus placent, quam quæ cum labore & precio adipiſcimur. Scitum eſt illud Auſonii epigram. 39.

Hanc volo, quæ non vult: illam quæ vult, ego nolo:
Vincere vult animus, non ſatiare Venus.
Oblatas ſperno illecebras, detrecto negatas:
Nec ſatiare animum, nec cruciare volo.
*Nec * diſcincta Diana placet, nec nuda Cythere:*
Illa voluptatis nil habet, hæc nimium:
Callida ſed media Veneris mihi vendittet artem
Fœmina, quæ jungat, quod volo nolo vocet.

Et illud item, *Aquæ furtivæ dulciores ſunt:* & *Panis abſconditus ſuavis.*

Nec ferre videt ſua gaudia ventos. 16.

Virg. 10. Æneidos. quo loco Servius, *Proverbium eſt,* inquit, *venti ferunt gaudia. id eſt, lætatur incaſſum.* Sic ſupra lib. 9.

— *Sed*

diſputationis foret: quare ne exequar ſingula, quum non ſit animus ea conſectari quæ ab aliis uberius explicata ſunt & latius, de his hactenus dixiſſe ſatis habeam. Illud utique antiqui moris erat, quod cum alicui precabantur bene, ut quicquid fuiſſet, cupitum eveniret, ne quid diri aut infauſti ſucceſſum læderet, [1] pollicem premere jubebant. *Pollicem premere.* Quotieſque in propinqua ſpe futuri boni, veniam à diis petimus, [2] in ſinum deſpuere ſolemus, velut ratas preces diis habi- *In ſinum deſpuere.*

—*Sed aura*
Omnia diſcerpunt, & nubibus irrita donant.

Ubi & idem Servius, *Quæ*, ait, *inutiliter jubentur, dicitur ventus diſcerpere:* citatque priore loco illud ejuſdem Virgil. lib. 11. Æneidos,

Audiit: & voti Phœbus ſuccedere partem
Mente dedit, partem volucres diſperſit in auras.

Illud autem Virgilii ſumptum videtur ab Homero Odyſſeæ lib. 8.

—ἔπος δ' εἴπερ τι βέβακται
Δεινὸν, ἄφαρ τὸ φέροιεν ἀναρπάξασαι ἄελλαι.

Id eſt, ad verbum,

—*Verbum ſi aliquod dictum eſt*
Durum, cito illud ferant rapientes procellæ.

Philadelphea opera. 17.

Philo ille Judæus in libro de vita Moſis, ſic ſcribit, *Ptolemæus fuit is, Philadelphus cognomine, tertius ab Alexandro Ægypti Rex, virtutibus regiis ſupra omnes ætatis ſuæ, ſuperiorumque ſeculorum Principes nobilis, cujus nunc quoque ex tanto temporum intervallo decus eſt inclitum, ob tot relicta per civitates regioneſque monumenta magnificentiæ, ut in proverbium abierint ſumptuoſa opera ab illo Philadelphea denominata.*

Plus apud Campanos unguenti, quam apud cæteros olei. 18.

Plinius lib. 18. c. 11. id proverbio celebratum fuiſſe ſatis declarat: unde vulgo dictum, *Plus apud Campanos unguenti, quam apud cæteros olei fieri.*

Dioſcuri ſalvatores. 19.

Ælianus Variæ hiſtoriæ lib. 1. cap. 30. Græce quidem ſcripſit, ſed hoc ſenſu, *Ptolemæus Rex amaſium habebat Galetam, pulcherrima forma præditum. Animus vero juvenis longe formam ſuperabat. perſæpe igitur etiam Ptolemæus teſtimonium ei perhibebat, inquiens, O lepidum caput nulli unquam ullius auctor incommodi extitiſti: at multorum utilitatem promoviſti. Accidit aliquando, ut cum Rege adoleſcens equitaret. Cum vero procul aliquos ad ſupplicium trahi videret, non oſcitanter in hæc verba Regem affatus eſt, ſed ò Rex, inquit ad Ptolemæum, quandoquidem proſpera quadam fortium iſtorum fortuna, equos conſcendimus, age, ſi gratum eſt, calcaribus admotis & velocia perſequentes, appareamus miſeris, quaſi Dioſcuri ſalvatores & advocati ſalutem ferentes: quod communi proverbio de his diis vulgatum eſt. Verum ille maximam voluptatem capiens ex ejus bonitate, & propenſum ad miſericordiam animum amplectens tum nocentes ſervavit, tum amoris, quem erga puerum gerebat, intentionem multum confirmavit & auxit.* Hæc ille. Hoc autem proverbium proxime accedit ad illud, Θεὸς ἀπὸ μηχανῆς ἐπιφανείς. id eſt; *Deus ex improviſo apparens.* De quo Eraſm. Chil. 1. cent. 1. c. 68.

1 *Pollicem premere.*] Eraſmus Chiliad. 1. cent. 8. cap. 46. Locus Juvenal. eſt ſat. 3. Horat. epiſt. l. 1. ep. 17. ad Lollium 2.

2 *In ſinum deſpuere.*] Id ſumptum eſt ex Tibullo lib. 1. eleg. 2. in fin.

habituris. Cumque in ſermone quotidiano quiſpiam male audiſſet, aut verbo voceve offenſus foret, [1] dicto veniam poſcere. in adverſis vero enunciatis, [2] meliora ominari, atque [3] invidiam verbo abeſſe jubebant. In mentione defunctorum, illorum memoriam non ſollicitari: in ſordidis & obſcænis dictis, [4] honorem auribus ſervare, & [5] præfari honeſtatem, veteres conſueſſe, memoriæ & litteris proditum eſt.

Ubi quis malè audiſſet, aut verbo offenſus fuiſſet.

Hunc puer, hunc juvenis turba circumſtetit arcta:

Deſpuit in molles & ſibi quiſque ſinus.
Eraſmus autem Chiliad. 5. centur. 1. cap. 25. *Deſpuere malum*, inter proverbia poſuit, nec citat Tibullum ubi ſupra: ſed Plinium non deſignato loco, ſed eſt lib. 28. cap. 4. Plauti autem locus eſt in Captivis. Sed tu hic omnino vide, quæ ſcripſimus in legibus noſtris Connubialibus parte 1. num. 17. incip. *Hincque illud.*

1 *Dicto veniam poſcere.*] Plinius Junior libro epiſtolar. 5. epiſt. ejus lib. 6. totius operis 102. incip. *Amavi curam*, in fin. *Uſque*, inquit, *adhuc certe neminem ex his, quos eduxeram mecum, venia ſit dicto, ibi amiſi.*

2 *Meliora ominari.*] Cicero de claris Orat. *Melius, quæſo, ominare*, inquit Brutus.

3 *Invidiam verbo abeſſe.*] Livius 1. Decad. lib. 9. *Abſit verbo invidia, & civilia bella ſileant.* Et 3. Decadis lib. 8. *Ut non modo nobis (abſit verbo invidia) ſed ne poſteris quidem timenda noſtris eſſet.*

4 *Honorem auribus ſervare.*] Q. Curtius lib. 5. *Ad ultimum opus (honos auribus habitus ſit) ima corporum velamenta projiciunt.*

5 *Præfari honeſtatem.*] *Honorem*, ni fallor, voluit dicere. Cicero lib. 2. de Finibus, *Eam autem ita perſequitur, quæ palato percipiatur, quæ auribus: cætera addit, quæ ſi appelles, honos præfandus ſit.* Et epiſt. fam. libro 9. epiſt. ejus lib. 22. totius operis 174 incip. Amo verecundiam. *Nos autem ridicule ſi dicimus, ille patrem ſtrangulavit, honorem non præfamur: ſin de Aurelia aliquid, aut Lollia, honos præfandus eſt.* Nuſquam autem quod meminerim, legi *honeſtatem præfari.*

Caput XVI.

*Qui primus legem theatralem Romæ tulerit, & quot leges plebem ab optimatibus * poſtea diſtinxerint.*

Tarquinii Priſci in edendis ſpectaculis ſtudiũ.

Inter eos qui à prima origine ſpectacula Romæ ediderunt, [6] Tarquinius Priſcus opulentius inſtructiusque quam

COLERUS.

* *Poſtea diſtinxerint.*] De hac re Lipſius doctiſſime paſſim in commentario ad Tacitum, & lib. aureo de Amphitheatro agit. Cui adjunge, ſi lubet, Levinum Torrentium in cap. 11. Neronis.

MERCERUS.

Alex. ſicut & poſt illum Manutius, ac Sigonius, præſupponit eandem ſedendi rationem, & legem in Circo, & Theatro fuiſſe. Quod principium quia falſum eſt, conſequitur, ut multa abſurda hoc toto capite ſcribat.

quam aliquis Regum ludos feciſſe dicitur. Is enim in ludorum apparatu, cultu & magnificentia omnes anteceſſit.

ſcribat. Singula perſtringere mihi non licet per brevitatem temporis. Ne fallereris tamen legendis his libris, hæc libenter appoſui de ratione ſedendi in Circo, & Theatro. In Theatro ergo primum quidem, ſtans Populus Rom. ludos ſpectavit. Tacit. Annali. 14. *Si vetuſtiora repetas ſtantem Populum ſpectavisse, ſi conſediſſet theatro dies totos ignavia continuaret.* Ex quo interim diſcis, quamobrem juſſus Populus ſtans ludos ſpectare. Valerius addit vetitum ſenatuſconſulto, ne quis ſederet. Capite 4. lib. 2. *Senatuſconſulto cautum, ne quis in Urbe, propiuſve paſſus mille, ſubſellia poſuiſſe, ſedenſve ludos ſpectare vellet.* Dixi in Theatro. Nam in Circo alia forte ratio. Livius lib. 1. ubi de Tarquinio Priſco. *Tum primum Circo, qui nunc maximus dicitur deſignatus locus eſt: loca diviſa patribus, equitibuſque ubi ſpectacula ſibi quiſque faceret, fori appellati.* Arbitror enim ſpectacula facere, eo loco eſſe ſubſellia ponere, ad ſpectandum. Quod ſi aliter interpretatus fueris, leviter repugnabo. Tandem tamen in Theatro ſeſſum eſt, & primum quidem ſubitarii gradus, & ſcena in tempus ſtructa ut loquitur Cornel. Tacit. Et ut alicubi me legiſſe memini, primi, hoc eſt, primo & honoratiore loco ſemper ſederunt ſenatores, vel concedente plebe, vel jubentibus cenſoribus, aut legibus. Tum, Roſcius Otho Trib. pleb. equitibus ſecundum ſenatores honeſtatiſſimum locum in theatro attribuit, niſi vel ſuo, vel fortunæ vitio decoxiſſent. Ac ne erres, de ſolo Theatro egit Lex Roſcia. Ad circum non pertinuit. In Circo ergo, ſi Livio credimus, inſtituto Tarquinii tantum ſenatoribus & equitibus diviſa loca. Si vero Dionyſium ſequi malimus, toti populo Curiatim. Sed ſive hoc, ſive illud probes, hic ſpectandi modus una cum tempore, & priſcis moribus obſolevit: Omneſque ordines promiſcue tandem ſpectarunt, uſque ad Auguſti principatum. Qui primus, ut eſt apud Dionem l. 55. edixit, ut ludi circenſes ſeorſim à patriciis, & equeſtribus ſpectarentur. Idipſum confirmat Suet. Auguſt. 44. *Decretum fecit, ut in ſpectaculis primus ordo ſubſelliorum ſenatoribus vacaret.* Ita tamen ſecrevit Auguſtus loca ſenatorum à plebejis in Circo, ut nihilominus Populus totus dicatur poſt ea tempora promiſcue ſpectaſſe. Nam Auguſtus certum locum ſenatoribus non aſcripſit, ut expreſſis verbis ſcribit Dio lib. 6[illegible]. *Spectaverant, inquit, jam ante ſeorſim ſinguli ordines patritiorum, equitum & plebejorum: ex eo tempore quo lex de eo lata fuit. Non tamen certi loci ſingulis erant attributi: ſed tunc Claudius ea ſubſellia patriciis deſtinavit, quæ nunc quoque ſunt: conceſſo etiam alibi ſpectare veſte plebeja.* Quare Claudius Imperator primus aſſignavit in Circo certa loca ſingulis ordinibus. Et id bene vult. Suet. Nam Claud. 21. *Propria Senatoribus conſtituit loca promiſcue ſpectare ſolitis.* Adeo ut priorem illum locum Suet. ex Auguſto, debeas explicare ex Dione. Ne ſibi Suet. repugnet. Eademque ratio eſt equitum. Eorum loca ſecrevit Auguſtus, ut ex Dione jam liquet. Certum nihilominus locum iis non attribuit. Id fecit Nero. Tacit. An. 15. *Equitum Romanorum locos ſedilibus plebejis anteposuit apud Circum.* Suet. Ner. 11. *Circenſibus loca equiti ſecreta attribuit.* Quæ loca ubi fuerint docet Plin. c. 7. lib. 8. *Cæſar dictator Euripis Arenam circumdedit quos Nero princeps ſuſtulit. Equiti loca addens.* Per quæ tempora, ne erres, licuit ſenatoribus, & equitibus non ſpectare in ſuo loco: ſed una cum plebe. verum tunc oportuit mutatam veſtem. Id docet ille locus, quem è Dionis lib. 60. modo protulimus.

TIRAQUELLUS.

6 *Tarquinius Priſcus.*] Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 3. in fi.

Circus maximus.

Ab ipſo enim [1] circus maximus ſpectaculis deſignatus locus fuit, qui poſtea ædificiorum magnitudine, & aulico apparatu præcipuus ſemper exhibendis ludis eſt habitus, in quo munera ingenti apparatu mox exhibita fuere, diviſis locis plebi per ſingulas curias. [2] Cumque intercedentibus annis,

1 *Circus maximus.*] Halicarnaſſæus ubi ſupra, Livius 1. Decad. lib. 1. Varro lib. 1. aut aliorum ſuppputatione 4. de ling. Lat.

2 *Cumque intercedentibus annis.*] Livius 4. Decad. lib. 4. *Sex. Ælius Pætus, & C. Cornelius Cethegus Cenſores, gratiam ingentem apud Senatum pepererunt, quod ludis Romanis Ædilibus Curulibus imperarunt, ut loca ſenatoria ſecernerent à populo: nam antea in promiſcuo ſpectabant.* Sed & poſtea ejuſdem Dec. lib. 5. *Magaleſia,* inquit, *ludos ſcenicos, C. Attilius Serranus, L. Scribonius Libo Ædiles curules primi fecerunt. Horum Ædilium ludos Romanos primum Senatus à populo ſecretus ſpectavit: præbuitque ſermones (ſicut omnis novitas ſolet) aliis tandem quod multo ante debuerit, tributum cenſentibus ampliſſimo ordini: aliis demptum ex dignitate populi quicquid majeſtati patrum adjectum eſſet, interpretantibus: & omnia diſcrimina talia, quibus ordines diſcernerentur, & concordiæ & libertati æque minuendæ eſſe. Ad quingenteſimum octavum annum in promiſcuo ſpectatum eſſe: quid repente factum, cur immiſceri ſibi in cavea patres plebem nollent? cur dives pauperem conſeſſorem faſtidiret? novam & ſuperbam libidinem ab nullius ante gentis Senatu neque deſideratam, neque inſtitutam. Poſtremo ipſum quoque Africanum, quod Conſul auctor ejus rei fuiſſet, pœnituiſſe ferunt. Adeo nihil motum ex antiquo probabile eſt veteribus, niſi quæ uſus evidenter arguit, ſtari malunt.* Hæc ille. Cicero autem in Orat. de Aruſpicum reſponſis, *Nam quid ego,* inquit, *de illis ludis loquar, quos in palatio noſtri majores ante templum in ipſo Matris magnæ conſpectu, Megalenſibus * fieri celebrarique voluerunt? qui ſunt more, inſtitutiſque maxime caſti, ſolennes, religioſi: quibus ludis primum ante populi conſeſſum Senatui locum P. Africanus iterum Coſ. ille major, dedit: ut ludos hac lues impura pollueret.* Idem in Oratione pro Cornelio majeſtatis reo, *P. Africanus ille ſuperior, ut dicitur non ſolum à ſapientiſſimis hominibus, qui tum erant, verumetiam à ſe ipſo ſæpe accuſatus eſt, quod, cum Coſ. eſſet, cum T. Longo, paſſus eſſet tum primum à populari conſeſſu ſenatoria ſubſellia ſeparari.* Quo in loco Aſconius interpres, *Hoc,* inquit, *factum eſt ſecundo conſulatu Scipionis, poſt ſeptimum annum quam Carthaginenſibus bello ſecundo data eſt pax. Factum id eſſe autem Antias tradidit ludis Romanis, quos fecerunt Ædiles curules. Attilius Serranus, T. Scribonius Libo: id eos feciſſe juſſu Cenſorum Sex. Ælii Peti, C. Cornelii Cethegi. Et videtur in hac oratione hunc quidem auctorem ſequutus Cicero dixiſſe, paſſum eſſe Scipionem ſecerni à cætero conſeſſu ſpectacula Senatorum. In ea autem, quam poſt aliquot annos habuit, de Aruſpicum reſponſo, non paſſum eſſe Scipionem, ſed ipſum auctorem fuiſſe dandi eum locum Senatoribus, videtur ſignificare.* verba ejus adducit, quæ nos ſupra adſcripſimus. Et poſtea ſubjungit, *Non præterire autem vos volo, eſſe oratoriæ calliditatis, ut, cum opus ſit, eiſdem rebus ab utraque parte, vel à contrariis utantur.* Nam cum ſecundum Ciceronis opinionem, auctore Scipione Coſ. Ædiles ſecretum ante omnes locum ſpectandi Senatoribus dederint. eodem illo facto Scipionis in hac quidem oratione, quia cauſa popularis erat premebaturque Senatus auctoritate, atque ob id dignitatem ejus ordinis quam poſſit maxime elevari cauſæ expediebat, pœnituiſſe ait Scipionem,

anuis, patribus equitibusque, ac plebi Romanæ confuſa loca fuiſſent ubi ſpectarent, Corn. Scipione & T. Sempronio conſulibus, ludis Romanis per ædiles curules diſcreta loca ſenatoria à populo fuere: utque ſuus cuique honos ſervaretur, lege cautum fuit, ut optimatibus ſubſellia proxima darentur. Quo tempore præcipua loca [1] in orcheſtra Senatoribus data ſunt, [2] ubi in ſcena ſaltabatur, & chorus inducebatur: [3] podium imperatori & conſulibus, [4] proſce-
nia

Loca in ſpectaculis prius confuſa diſcreta. Senatorum locus. Imperatoris.

nem, quod paſſus eſſet id fieri. In ea Orat. de Aruſp. reſponſ. quia in Senatu habebatur, cujus auribus erat blandiendum, & magnopere illum laudat, & non auctorem fuiſſe dandi: nam id erat levius, ſed ipſum etiam dediſſe dicit. Val. Maximus lib. 2. c. 1.

COLERUS.

* Hæc vox Mureto videtur expungenda, & è gloſſemate aliquo in ordinem verborum Ciceronis irrepſiſſe. Quæ enim Megalenſia Megalenſibus celebrata fuerunt? Vide de Megalenſibus eundem in Scholiis Terentianis.

TIRAQUELLUS.

1 *In Orcheſtra.*] Vitruvius lib. 5. c. 6. *In Orcheſtra autem Senatorum ſunt ſedibus loca deſignata, & ejus pulpiti altitudo ſit ne plus pedum quinque, uti qui in Orcheſtra ſederint, ſpectare poſſint omnium agentium geſtus.* Juvenalis ſatyr. 3.

—— Similemque videbis
Orcheſtram & populum. ——

Sueton. in Nerone, cap. 12. *Deinde in Orcheſtram Senatumque deſcendit, & orationis quidem carminiſque Latini coronam, de qua honeſtiſſimus quiſque contenderat, ipſorum conſenſu conceſſam ſibi recepit.* Ex quo clare intelligis Orcheſtram non patuiſſe populo.

COLERUS.

* Idem Vitruvius lib. 5. cap. 7. Julius Pollux lib. 4. cap. 19. affirmat *Orcheſtram* eſſe *chori* propriam, ut *ſcæna actorum.*

TIRAQUELLUS.

2 *Ubi in ſcena ſaltabatur.*] Orcheſtra ab ὀρχέομαι, id eſt, *ſalto*, ſive *geſticulor*, dictam, locum eſſe in theatro, ubi ſunt deſignata Senatorum loca, voluit Vitruvius loco proxime citato. Id quidem apud Romanos: Nam Julius Pollux lib. 4. cap. 19. *Chori* dicit eſſe propriam, ut *ſcenam actorum.*

3 *Podium Imperatori & Coſſ.*] Idem Suetonius in Nerone, d. cap. 12. paulo ante. *Nam perraro*, inquit, *præſidere. Cæterum accubans primum parvis foraminibus: deinde toto podio adaperto ſpectare conſueverat.* Verum ex Juven. ſatyr. 2. id omnibus patuiſſe videri poteſt, cum ſcribit,

Omnibus ad podium ſpectantibus.

Et in hac quoque ſignificatione *podii* vocabulo uſus eſt Ælius Spartianus in Septimio Severo. Vitruvius lib. 3. c. 3. lib. 5. c. 7. lib. 6. c. 4. lib. 7. c. 4. *Podium menianorum habet ſpeciem, locus ſcilicet ad ſpectandum habilis, cujus pars, quæ magis provehitur, pulpitum eſt, veluti pergula quædam.* Græci Podia *Orthas* appellant, ut ſcribunt Theodoſius & Honorius Impp. lib. 8. Cod. de ædificiis privatis. Ulpianus, ſed in alia ſignificatione, in *l. quæſitum.* §. *item perticæ ff. de fund. inſtruct.* & Plinius l. 37. c. 3. ejus Nepos epiſt. lib. 5. epiſt. 6. incip. *Amavi.* *

COLERUS.

* Circenſibus ludis veteri more victoria gypſea ſupra podium locabatur. Sed & certa pars Podii fuiſſe videtur, appellata Suetonio *cubiculum*, dicto cap.

TIRAQUELLUS.

4 *Proſcenia & pulpita optimatibus.*] Budæus in *l. athletas. ff. de iis qui notan-*
tur

Optimatum. nia & pulpita optimatibus, nonnunquam principi, [1] ſiquidem Nero è proſcenio ſæpe ſpectavit, [2] aliquando è pulvinari, quod in prima fronte theatri, ſpectaculorum locus erat. [3] Fertur tamen Auguſtus Cæſar, legatos ſociarum fœderatarumque gentium, in orcheſtra conſidere vetuiſſe, quum quoſdam libertini generis illic ſpectare deprehendiſſet. Poſt aliquot vero ętates, ut imperator una cum ſacerdotibus in ſella imperatoria ludis præſideret, conſuetudo invaluit. [4] Quæ quidem ſcena in fronte theatri ab uno cornu ad alterum porrigebatur verſatilis, plerunque ductilis, multis columnis & epiſtiliis fulta, [5] quæ primo parietem non habuit, ſed frondibus obumbrabatur: poſtea tabulis pictis in parietis morem componi cœpta, quæ ſpectaculorum ſedes pręcipuę inde habitæ. [6] Ea enim triplicis generis erat: namque tragica columnis & deorum ſignis exornabatur, quibus & tabulis pictis, partim ab amicis, partim è Gręcia

Quibus dit præſidebant. *Scena ludorum.*

Tragica ſcena.

tur inſamia, ex Diomede, Proſcenium ſic definit, *Erat in ſcena proſcenium, id eſt, locus ante ſcenam porrectus, ubi pulpitum excitatum erat, quo actores fabularum prodirent: ita ut ſcena altior eſſet pulpito, pulpitum autem altius orcheſtra: quæ ipſa erat locus ſaltantium, ob id orcheſtra dicta, quaſi ſaltatorium.* Virg. lib. Georg. 2.

—— Baccho caper omnibus aris
Caditur, & veteres ineunt proſcenia ludi.

Vitruvius lib. 5. c. 6. ubi Guillel. Philander, interpres.

1 *Siquidem Nero.*] Suetonius in d. cap. in princ. *Ludos ſpectavit*, inquit, *è proſcenii faſtigio.*

2 *Aliquando è pulvinari.*] Quod de Aug. Cæſ. tradit Suet. in vita illius, c. 45. in princ. *Ipſe*, inquit, *Circenſes ex amicorum fere libertorumque cœnaculis ſpectabat, interdum è pulvinari, & quidem cum conjuge ac liberis ſedens.* *

COLERUS.

* Sabellicus putat heic Pulvinar locum fuiſſe, ad quem Circenſibus deferebant ſacra: Vide Feſt. in *Thenſam.*

TIRAQUELLUS.

3 *Fertur tamen Aug. Cæſar.*] Idem Sueton. in vita illius, c. 44. *Romæ legatos liberarum ſociarumque gentium vetuit in orcheſtra conſidere, cum quoſdam etiam libertini generis mitti deprehendiſſet.*

4 *Quæ quidem ſcena.*] Id ex Servio eſt narrante illud Virgil. lib. 3. Georgicôn,

Ipſe caput tonſæ foliis ornatus olivæ
Dona feram. ——

5 *Quæ primo parietem non habuit.*] Servius in lib. 1. Æneidos eo verſu,

—— Tum ſylvis ſcena coruſcis
Deſuper. ——

Antiquitus, inquit, *theatralis ſcena parietes non habebat, ſed de frondibus umbracula quærebant. Poſtea tabulata compoſuerunt in modum parietis.*

6 *Ea enim triplicis generis erat.*] Vitruvius lib. 5. c. 8. in prin. *Genera autem, ait, ſunt ſcenarum tria, Unum quod dicitur Tragicum: alterum Comicum: Tertium Satyricum.* *

COLERUS.

* Iſidorus lib. 18. cap. 43.

cia commodatis, utebantur: comica, ædificiorum ſi- *Comica.*
guram præfert: ſatyrica vero, montibus inumbratur & *Satyrica.*
ſylvis. [1] In ea enim hiſtrionum ſedes erant, qui ad éden- *Hiſtrionum*
das in ſcena operas locabantur. [2] In orcheſtra autem cho- *locus.*
ri: reliqua vero loca popularia fuere, in quibus omnis ſe- *Chori.*
xus & ætas, atque infimus ordo ſine diſcirimine ſpectabat: *Populi.*
qui vero à ſedibus excluſi fuerant, [3] excuneati dicti. [4] Græ- *Excuneati.*
ci vero præter hæc buleuticum conſtruxere in theatro, ubi *Græci.*
ſeniores: ſicut ephebicum, ubi juvenes ſpectarent. [5] Ante *Seniorum.*
hanc vero legem, per annos quingentos ſexaginta à con- *Juvenum.*
dita

TIRAQUELLUS.

1 *In ea enim hiſtrionum ſedes erant.*] Vitruvius d. lib. 5. cap. 8. *Ideoque apud eos Tragici & Comici actores in ſcena peragunt: reliqui autem artifices ſuas per orcheſtram præſtant actiones. Itaque ex eo ſcenici & thymelici Græce ſeparatim nominantur.* Ubi Philander interpres, *Scenici*, inquit, *complectuntur Comicos & Tragicos: Thymelicorum vero nomine intelligimus ludios, citharœdos, citthariſtas & tibicines, atque id genus ſymphoniacorum ἀπὸ τ͂ θυμέλης. Eſt autem θυμέλη theatri pars ubi hiſtriones ſuas actiones perficiunt.*

2 *In orcheſtra autem Chori.*] Julius Pollux lib. 4. cap. 19. dicit *Orcheſtram Chori* eſſe propriam, ut *ſcenam actorum*. Quem locum legas oportet, ſi theatri partes ſcire cupis. *

COLERUS.

* Et Iſidorum lib. 18. cap. 44.

TIRAQUELLUS.

3 *Excuneati dicti.*] Apulejo lib. 10. *Excuneati decenti vocabulo dicuntur, qui in cuneo theatrali ſedendi locum non habent, quaſi extra cuneum excluſi. Cuneati autem, qui in cuneo diſpoſiti ſunt, & cunei figuram repræſentant.* Ita Beroaldus Apuleji interpres de quibus Juvenalis ſatyra 6.

— Cuneis an habent ſpectacula totis
Quod ſecurus ames, quodque inde excerpere poſſis.

Martialis epigram. lib. 1. epig. 83. in Sextilianum,

Æra ſed à cuneis ulteriora petis.

Suetonius in Auguſto, cap 44. *Maritis è plebe proprios ordines aſſignavit: prætextatis cuneum ſuum, & proximum pædagogis.* Vitruvius lib. 5. cap. 6. *Cunei ſpectaculorum in theatro ita dividuntur.* & ante hos Virgilius libro 5. Æneidos,

Nuncius Anchiſæ ad tumulum cuneoſque theatri
Incenſas perfert naves Eumelus.

4 *Græci vero præter hæc buleuticum.*] Idem de utroque ſcilicet *Buleutico* & *Ephebio*, ſcribit Cælius Rhodiginus l. 8. cap. item 8. nullo quoque auctore citato. Scio autem βουλευτικὸν Græcis aliud ſignificare: nempe, conſularem, ſenatorium ad conſultandum aptum, ad Senatum pertinens, ut βουλευτικοὶ νόμοι, *leges ad curiam*, ſive Senatum pertinentes apud Demoſthenem. βουλευτικὸς ὅρκος, *jusjurandum Senatorum* apud Xenophontem lib. ἀπομνημονευμάτων. id eſt, *de factis & dictis Socratis*, 1. De *Ephebico* autem pro loco in ſcena, ubi ephebi, id eſt, juvenes ſpectabant, ſive pro epheborum & puberum multitudine, eſt locus apud Lucianum. De *bouleuterio* Plinius lib. 36. cap. 15. ſic ſcribit, *Cyzici & Bouleuterium vocant ædificium amplum, ſine ferreo clavo ita diſpoſita contignatione, ut eximantur trabes ſine fulturis, ac reponantur.*

5 *Ante vero hanc legem.*] Vide ſupra in princ.

1 *Poſtea*

Senatorum ſubſellia à popularibus ſejuncta.

Ædilium ſanctio de dignitatis cujuſque & gradus diſcrimine.

Ælii Pæti & L. Cornelii edictū.

dita urbe, populus una cum patribus promiſcua iniquitate ſpectavit. [1] Poſtea vero P. Aphricanus ſuperior quum conſul eſſet cum T. Longo, ludis Romanis plurima ſenatorum ſubſellia à populari conſeſſu ſeparari juſſit. Et quum eo diſcrimine aliorum ſtudium, aliorum indignatio eſſet, præbuiſſe ejus rei novitas non mediocrem plebi ſermonem dicitur, [2] adeo ut ipſum Aphricanum, quod ejus rei auctor fuiſſet, pœnituiſſe ferant: gratiamque ingentem apud ordinem ſenatorium ædiles pepererunt, qui ſanxerunt, ut gradus dignitatisque cujuſque & fortunæ diſcrimen foret: manſitque aliquandiu lex ſervata, uſuque didicere, multo prꝑſtabilius eſſe, ſervato gradu cujuſque, quam in colluvione omnium ſpectaculis intereſſe. [3] Proditum tamen memoriæ eſt, tempore quo promiſcuus ſpectaculorum uſus erat, nunquam plebejum præ modeſtia & verecundia, ante virum ſenatorium aut conſularem ſpectare ſuſtinuiſſe. Cumque poſt aliquot tempora, plebs cum patribus confuſis ordinibus nihilominus ſpectaret, Sex. Ælius Pætus, & L. Cornelius Cethegus cenſores, ne turba patribus miſceretur, quum tantum hominum conflueret in theatrum, alio edicto ſtatuere, quod non ſine indignatione plebis factum memorant, quæ ſe deſpectui haberi & contemptam eſſe arbitrata eſt: [4] tametſi Ælium Pætum in cenſura collegam prioris Scipionis fuiſſe nonnulli tradant. [5] Rurſus quum haud longo poſt intervallo conſtitutione abrogata, ſenatus & po-

1 *Poſtea vero P. Africanus.*] Jam diximus ſupra in princip. ex Livio & aliis. ſed & præterea videbis apud Valerium Maximum lib.4.c.5. poſt prin. ubi de populi Romani verecundia ſcribens, *Sed ut*, inquit, *à lenibus ejus ad facta veniamus: A condita urbe uſque ad Africanum, & Tiberium Longum Coſſ. promiſcuus Senatui & populo ſpectandorum ludorum locus erat: nunquam tamen quiſquam ex plebe in theatro ante patres Conſcriptos ſpectare ſuſtinuit. Adeo circumſpecta noſtra civitatis verecundia fuit.*

2 *Adeo ut ipſum Africanum.*] Jam & ibi dictum eſt.

3 *Proditum eſt memoriæ.*] Id ex Valerio Maximo ut ſupra diximus.

4 *Tametſi Ælium Pætum.*] Titus Livius 4. Decad. lib. 2. *Multis*, inquit, *claris potentibus viris, creati Cenſores P. Cor. Scipio Africanus, & P. Ælius Pætus.*

5 *Rurſus cum non longo poſt intervallo.*] Dictum eſt ſupra in princ. ex Tito Livio, & Aſconio Pædiano.

1 *Dente*

& populus ſolutiſſimo more ſpectarent, Attilius Serranus, & L. Scribonius Libo ædiles curules, ſcenicis ludis & Romanis, ut diviſa loca plebejorum à patribus eſſent, populuſque diſcretus à ſenatoribus ſpectaret, quarta promulgata lege ſtatuere, ſpectavereque aliquandiu, [1] donec lege Julia theatrali [2] & Roſcia, ut in quatuordecim ordinibus & ſub-

Attilii Serrani & L. Scribonii lex.

Senatoribus & equitibus 14 ſubſellia in ſpectaculis.

1 *Donec lege Julia theatrali.*] Plinius lib. 33. cap. 2. *Hac de cauſa*, inquit, *conſtitutum, ne cui jus id eſſet, niſi cui ingenuo ipſi, patri avoque paterno ſeſtertia* CCCC. *cenſus fuiſſet, & lege Julia Theatrali in 14. ordinibus ſedendi.*

2 *Et Roſcia.*] Corn. Tacitus lib. 15. ita ſcribit. & Horat. l. epiſt. 1. item 1.

Roſcia, dic ſodes, melior lex, an puerorum eſt
Nænia, quæ regnum recte facientibus offert,
Et maribus Curiis & decantata Camillis? Nam paulo ante dixerat:
Et quadringentis ſex ſeptem millia deſunt,
Eſt animus tibi, ſunt mores, & lingua, fideſque,
Plebs eris. at pueri ludentes, Rex eris, ajunt, Si recte facies. ——

Quo in loco Porphyrion, *Lex*, inquit, *Roſcia eſt, quæ cavetur, ut proximis ab Orcheſtra 14. gradibus ſpectent, quibus cenſus eſt quadringentorum ſeſtertiorum.* Et paulo poſt, *Hæc lex Roſcia equitibus data eſt, ut in primis 14. gradibus ſederent ii, qui quadraginta ſeſtertia haberent.* Et de hac quoque lege *Roſcia* idem Horatius epod. Ode 4. ad Menam libertum Pompeji Magni,

Sedilibuſque magnus in primis eques
Othone contempto ſedet.

Ubi Acron interpres. Quia L. (*ait*) Roſcius Otho legem Theatralem tulerat, ut in 14. ordinibus ſederent equites. Et idem propemodum Porphyrion ibi. Pædianus in Orario. Ciceronis pro Cornelio, *Roſcia eſt, quam L. Roſcius Otho biennio ante Coſſ. firmavit, ut in theatro equitibus Rom. 14. ordines ſpectandi gratia darentur.* Seneca ad Lucilium l. 5. epiſt. 44. *At me Hercules multis quatuordecim gradus ſunt clauſi.* Idem lib. 7. de beneficiis, c. 12. *Equeſtria omnium equitum Romanorum ſunt.* Et lib. 4. Controverſiarum, Hos 14. gradus Equeſtria, ab ipſis equitibus appellat L. Florus epit. Livii lib. 99. *L. Roſcius Trib. pleb. legem tulit, ut equitibus Rom. in theatro 14. gradus proximi aſſignarentur.* Ante hos Cicero in Orat. pro Muræna, *L. Otho, vir fortis, meus neceſſarius, equeſtri ordini reſtituit non ſolum dignitatem, ſed etiam voluptatem.* Itaque lex hæc, quæ ad ludos pertinet, eſt omnium gratiſſima, quod honeſtiſſimo ordini cum ſplendore, fructus quoque jucunditatis eſt reſtitutus. Plinius d. lib. 33. c. 2. Plutarchus in Cicerone. Cum hactenus in theatris equites commixti plebi ſpectarent ludos, primus Otho eos à plebe disjunxit, cumque ſeſſum illis in ſpectacula deſignavit, quem nunc uſque præcipuum retinent. Quam rem cum plebs ad ignominiam ſibi exiſtimaret, prodeunte in ſpectaculum Othone, contumelioſe adverſus illum ſibila efferre: tum equites contra læto plauſu illum ſuſcepere. Verum mox cum iteratis altius ſibilis, & iterum à majori plauſu equitum in jurgia alter in alterum prodiret, omne id theatrum inhoneſta ſpecie completum eſt. Quare cum ea noviſſet Cicero, plebem in phano Bellonæ ad ſe vocatam, adeo modeſte increpuit, monuitque, ut cum in ſpectaculum rediiſſent, Othoni alacri plauſu alluderent, & equitibus de gloria & laude viri concertarent. *

COLERUS.

* Sed lex Roſcia, & Julia Theatralis de ſcena tantum caverat, non de curulibus ludis.

ſubſelliis proximioribus ſenatores atque equites ſpectarent ſemota plebe, optimatibus data facultas fuit. [1] Quorum numerum à divo Iulio adeo excretum fuiſſe conſtat, ut quatuordecim ordines, & proxima ſubſellia, ſolis ſenatoribus non ſufficerent: [2] adeo ut Laberius Mimus inter equites ſedere juſſus, præ anguſtia recipi vix potuerit. [3] Quod & Syllæ temporibus iterum confuſum fuiſſe crediderim. nam gladiatorum munus viris æque & mulieribus, locis promiſcuis & indiſtinctis, in magna licentia ſpectandi, & ſine ullo diſcrimine honorum. [4] Cautum deinde lege Othonis fuit, quam Tribunus tulit, ut magis fortunarum & pecuniæ, quam generis aut honorum ratio haberetur: [5] & non modo patriciis, aut equeſtris ordinis, & ſenatoriis viris,

Othonis lex.

TIRAQUELLUS.

1 *Quorum numerum à D. Julio.*] Nam & Suetonius in Auguſto, c. 35. in princ. ſcribit, Senatorum affluentem numerum deformi & incondita turba (erant enim ſuper mille & quidem indigniſſimi, & poſt necem Cæſaris per gratiam & præmium allecti, quos abortivos vulgus vocabat) ad modum priſtinum, & ſplendorem redegit. Et vide in ſeq. *

COLERUS.

* Dionyſ. lib. 55. Et vide Lipſium ad 15. Annal. Taciti.

TIRAQUELLUS.

2 *Adeout Laberius.*] Ex Macrobio lib. 2. Satur. 3. cujus hæc verba ſunt, *Deinde cum Laberius in fine ludorum annulo aureo honoratus à Cæſare, e veſtigio in 14. gradui ad ſpectandum tranſiſſet, violato ordine: & cum detractus eſſet eques Romanus, & cum Mimus remiſſus, ait Cicero prætereunti Laberio, & ſedile quærenti, Recepiſſem te, niſi anguſte ſederem: ſimul & illum reſpuens, & in novum Senatum jocatus, cujus numerum Cæſar ſupra fas auxerat. Nec impune, reſpondit enim Laberius, Mirum ſi anguſte ſedes, qui ſoles duabus ſellis ſedere: exprobrata levitate Ciceronis, qua immerito optimus civis male audiebat.* *

COLERUS.

* Adde Senecam Controverſiar.

TIRAQUELLUS.

3 *Quod & Syllæ temporibus.*] Plut. in Sylla. non longe à fin. Paucos poſt menſes gladiatorum ſpectaculum edidit. Locis necdum diſtinctis, ac promiſcuis in theatro viris, ac mulieribus, decoram ſpecie fæminam & genere illuſtrem prope Syllam ſedere contigit.

4 *Cautum deinde lege Othonis.*] Vide ſupra in verbo, *& Roſcia.* & adde præterea Juvenalem ſatyra 3.

Sic libitum vano, qui nos diſtinxit Othoni.

Et ſatyra 14. ad fin.

——— Effice ſummam
Bis ſeptem ordinibus, quam lex dignatur Othonis,
Hæc quoque ſi rugam trahit, extenditque labellum,
Sume duos equites, fac tertia quadraginta, &c.

5 *Et non modo patriciis.*] Hæc uſque ad ea verba, *Tantaque divitiarum ratio.* ſunt Plinii lib. 33. cap. 2. cujus verba attulimus ſupra ibi, *Donec lege Julia.* ſatiſque probantur ex his, quæ diximus in præced.

ris, ſed ſummis honoribus functis, quibus quadringentorum ſeſtertiorum ipſi patri, avoque cenſus non fuiſſet, ſpectandi in quatuordecim ſubſelliis jus non eſſet, eaque loca honoris cauſa divitibus ſolum conſtituta fuere. Quippe tenues & ſordidæ inopiæ viros, quamvis claros illuſtreſque, quibus quinquaginta ſeſtertiorum non eſſet cenſus, mixtim cum ditioribus in quatuordecim ſedere, minime decere arbitratus eſt. Tantaque divitiarum ratio fuit, ut duo primi ordines tribunitiis & plebejis ditioribus, excluſis patriciis, vacarent: idque non ſine gravi offenſione nobilitatis. Quæ quidem ſubſellia ita compta habuere,[1] ut crocum & vinum [2]per ſingulos cuneos ſpargerent,[3] illoſque præcipuis odoribus diluerent,[4] ac picturis exornarent,[5] nonnunquam minio,[6] & chryſocolla arenam circi ſternerent,[7] ita ut Hadrianus balſama & crocum per gradus theatri ſtraviſſe feratur. [8] Primuſque Claudius Pulcher fuiſſe traditur, qui ſcenam

Subſelliorum ornatus.

1 *Ut crocum & vinum.*] Plinius libro 21. cap. 6. ad finem de croco loquens, Uſus ejus, *inquit*, in coronis nuſquam. *Herba enim eſt folio anguſto pene in capillamenti modum. Sed vino mire congruit, præcipue dulci: tritum & ad theatra replenda.* *

COLERUS.

* *Seneca lib. 4. Epiſt. 90.* Utrum tandem ſapientiorem putas, qui invenit, quomodo in immenſam altitudinem crocum latentibus fiſtulis exprimat, qui Euripos ſubito aquarum impetu implet. *Propert. Ovid. & alii.*

MERCERUS.

2 *Per ſingulos cuneos.*] De his ſparſionibus per Cuneos, nec conſulito Alexandrum, ſed Lipſium potius, Amphitheatri cap. 16. *Sparſiones vero non per cuneos fiebant, ſed per gradus, vel è ſtatuis, vel ex quibuſdam fiſtulis latentibus.*

TIRAQUELLUS.

3 *Illoſque præcipuis odoribus.*] Id exemplis ſeqq. probat ex Adriano.

4 *Ac picturis exornarent.*] Plinius lib. 35. cap. 4. cujus verba referemus infra ibi, *Primuſque Claudius.* ubi de Claudio Pulchro.

5 *Nonnunquam minio.*] Plinius l. 33. cap. 7.

6 *Et Chryſocolla.*] Plinius l. 33. c. 5. *Viſumque jam eſt Neronis Principis ſpectaculis harenam Circi Chryſocolla ſterni, cum ipſe concolori panno aurigaturus eſſet, introducta opificum turba.* Et adde etiam ramentis lapidis ſpecularis ex eodem Plinio lib. 36. c. 22. Invenere, *inquit*, & alium uſum in ramentis quoque, Circum maximum ludis Circenſibus ſternendi, ut ſit in commendatione candor.

7 *Ita ut Adrianus.*] Ælius Spartianus in Adriano Cæſare, ſic ſcribit, *In honorem Trajani balſama & crocum per gradus theatri fluere juſſit.*

8 *Primuſque Claudius Pulcher.*] Hæc uſque ad ea verba, *Q. Catulus.* ſunt Valerii Maximi lib. 2. c. 1. ubi de Claudio Pulchro loquitur: niſi quod *Petrejum* ille, quem hic *Trebonium* vocat. Et interim tamen vide Plinium lib. 35. c. 4. de his ludis hæc ſcribentem, *Habuit & ſcena ludis Claudii Pulchri magnam*

ſcenam variis picturis ſigniſque & tabulis ornavit: Trebonius auro, alii argento, plerique ebore.[1] Q. Catulus [2] velis Carbaſinis theatrum texit: Lentulus Spinther [3] byſſino velo. [4] Nero Cæſar auri ramenta pro arena ſtravit, [5] & vela ſtellata colore cœli poſuit, [6] totumque Pompeji theatrum in unum diem auro operuit. [7] C. vero Antonius & Murena ſcenam fecere argenteam. [8] Cajus etiam Princeps pegma ex argento duxit. [9] Nonnunquam qui ludos dabant,

admirationem picturæ, cum ad tegularum ſimilitudinem, corvi decepti imagine, advolarent.

1 *Q. Catulus.*] Hic deeſt dictio, *umbris*, ex Val. Maximo ubi ſupra, ubi de Catulo, & Claudio Pulchro loquitur. Religionem ludorum, *inquit*, creſcentibus opibus, ſequuta lauticia eſt. Ejus inſtinctu Q. Catulus, Campanam imitatus luxuriam, primus ſpectantium conſeſſum velorum umbraculis texit. Plinius lib. 19. c. 1. de lino & lini ſatione & ejus generibus loquens, *Poſtea in theatris*, inquit, *tantum umbram fecere: quod primus omnium invenit Q. Catulus, cum Capitolium dedicaret.* Nam quod hic ſubjicitur, *Velis carbaſinis*, ad Lentulum Spinthrem refertur, ut mox dicemus.

2 *Velis carbaſinis.*] Ita id debes legere uno ſpiritu, *Velis carbaſinis theatrum texit Lentulus Spinther*, & delendus eſt punctus, qui hic ponitur poſt verbum, *Texit*, ex Plinio ubi ſupra, cujus verba hæc ſunt, *Carbaſina deinde vela primus in theatro duxiſſe traditur Lentulus Spinther Apollinaribus ludis.* Valerius autem Maximus loco ſupra citato, dicit hunc Lentulum adornaſſe argentatis choragiis locum verſatilem, quem fecerunt Lucius & Cinna.

3 *Byſſino velo.*] Hic deeſt nomen ejus, qui id fecit. Neque enim is Spinther fecit, ſed alia, quæ jam diximus: nec, ſi id feciſſet, omiſiſſent Suetonius & Plinius eo loco, quo hujuſmodi velorum theatralium differentias adſcripſerunt, nec memini me legiſſe, qui hoc velo Byſſino theatra texerunt.

4 *Nero Cæſar auri ramenta.*] Dion Nicæus in Nerone de Tyridate, Armeniorum Rege, ſcribens, dicit celebrem conventum, decreto Senatus, in theatro actum eſſe, cujus non modo ſcenam, ſed etiam ipſum totum circuitum intus inauratum, item cætera omnia, quæ intromittebantur, auro ornata fuiſſe: ipſumque diem his de cauſis Aureum cognominatum.

5 *Et vela ſtellata:*] Idem Dion d. loco, Peripetaſmata, *inquit*, quæ in aëre extenſa erant ad defendendos ſolis ardores, purpurea fuerunt, ſtellis aureis circum undique relucentibus. Plinius d. lib. 19. c. 1. *Vela nuper colore cæli ſtellata per rudentes, terra etiam in amphitheatris, Principis Neronis rubente: in cavis ædium, & muſcum à ſole defendunt.*

6 *Totumque Pompeji theatrum.*] Plinius lib. 33. c. 3. *Nero, Claudii Cæſ. ſucceſſor, Pompeji theatrum opperuit auro in unum diem, quod Tyridati, Regi Armeniæ, oſtenderat.*

7 *Cajus vero Antonius.*] Idem Plinius eodem loco, *C. Antonius ludos in ſcena argenteos fecit.* Valerius Maximus d. lib. 2. c. 1. ubi de Claudio Pulchro.

8 *Cajus etiam Princeps.*] Idem Plinius in eod. capit. Item Lucius Muræna, & Cajus Princeps in Circo pegma duxit, in quo fuere argenti pondo 124.

9 *Nonnunquam qui ludos dabant.*] Id ſumptum videtur à Donato in fine præfationis Commentariorum in Terentium, cujus hæc verba ſunt, Aulæa quoque in ſcena in terra ſternuntur, quod

bant, ne populo ſol officeret, aulæa ſuſpendebant, plerunque ſupparo uſi ſunt, quod poſterior ætas pro aulæis accepit, [1] quæ non modo in theatro, ſed in cubiculis fere ſingulis habuere, ut ſiquid pulveris caderet, exciperetur. [2] Proditumque memoriæ eſt, Cn. Pompejum, ne populum æſtus officeret, etiam aquæ decurſum per ſubſellia duxiſſe: [3] mox divum Cæſarem in ædilitate omni ſcenæ apparatu argenteo uſum eſſe, [4] qui etiam in munere gladiatorio, forum Romanum & viam ſacram in clivum uſque Capitolinum linteis contexit. [5] Apud Lacedæmonios vero in omni com-

quod pictus ornatus erat ex Attalica regia, Romam uſque perlatus: pro quibus Siparia ætas poſterior accepit: * Eſt autem minutum velum, quod populo obſiſtit, dum fabularum actus commutantur. Quod tamen nonnihil differt ab his, quæ hic ſcripſit Alexander. *Aulæa* autem in uſu ſcenarum fuiſſe teſtimonio eſt illud Virg. lib. 3. Georg.

Vel ſcena ut verſis diſcedat frontibus, utque
Purpurea intexti tollant aulæa Britanni.

COLERUS.

* Nonius facit veſtem & citat ibi Varronem & hunc ipſum Virgilii locum ex 3. Georg. Iſidorus lib. 19. c. 16. Aulæa vela picta & grandia, quæ ideo Aulæa dicta ſunt, quod primum in aula Attali regis Aſiæ, cui ſucceſſit Pop. Roman. inventa ſunt.

TIRAQUELLUS.

1 *Quæ non modo in theatro.*] Horat. Sermonum lib. 2. ſat. 8. eademque ult.

Interea ſuſpenſa graves aulæa ruinas
In patinam fecere, trahentia pulveris atri,
Quantum non Aquilo Campanis excitat agris.

Quia, ut dicit ibi Porphyrion interpres, Conſuetudo apud antiquos fuit, ut aulæa ſub cameras tenderent, ut ſi quod pulveris caderet, ab ipſis exciperetur.

2 *Proditumque eſt memoriæ Cneum Pompejum.*] Valerius Maximus l. 2. c. 1. *Cneus Pompejus ante omneis, aquæ per ſemitas decurſu, æſtivum minuit fervorem.*

3 *Mox Divum Cæſarem.*] Suetonius in vita illius, c. 10. loquitur de geſtis ab eo in ſua ædilitate: nec aliquid tamen de hujuſcemodi rebus dicit: niſi quod Ædilis, præter comitium ac forum baſilicaſque, etiam Capitolium ornavit porticibus ad tempus extructis, in quibus abundante rerum copia, pars apparatus exponeretur. Verum id eſt Plinii d. lib. 33. c. 3. cujus hæc ſunt verba, Cæſar, qui poſtea Dictator fuit, primus in Ædilitate munere patris funebri, omni apparatu harenæ argenteo uſus eſt, feraſque argenteis vaſis inceſſere tum primum viſum.

4 *Qui etiam in munere gladiatorio.*] Plinius lib. 19. cap. 1. ad finem. *Mox Cæſar Dictator totum forum Romanum intexit, viamque ſacram à domo ſua ad clivum uſque Capitolinum, quod munere gladiatorio mirabilius viſum tradunt.* Dion Hiſtoricus in Julio Cæſare, Porro autem magnificentiſſimi apparatus argumentum eſt, quod ne ſol ſpectatoribus moleſtus eſſet, peripetaſmata ſerica ſupra extenſa fuerunt: qui panni facti primo ad barbarorum voluptatem, ab illis ad nos ad muliebres delitias fuerunt importati.

5 *Apud Lacedæmonios.*] Herodotus Halicarnaſſæus in Erato, qui 6. liber

 eſt,

commiſſione ludorum, regum erant loca præcipua, quibus ut inter ſpectandum cuique liceret inniti, privilegium datum eſt. Athenis ſi peregrinus publicis ludis in theatro ſaltaret, mille drachmarum pœna mulctabatur. [1] Qua etiam Othonis lege decoctoribus, qui fortunæ naufragio, non ſuo vitio decoxiſſent, certus in theatro locus conſtitutus erat, [2] ſicut viatoribus tribunitiis, ut eorum quoque vera & ſalubris ratio haberetur. His quoque qui artem ludicram exercuiſſent, ne in quatuordecim ſederent, eadem lege cavebatur. Qui vero quæſtum ſui corporis feciſſent, quique vilitate & gula aut luxuria ſe auctoraſſent, vel ære obligaſſent, à theatro arcebantur penitus. Quod Athenis quoque ſtatutum ferunt, ut qui multis flagitiis dedecoratus, aut nota turpitudinis nefariæ inſignis foret, à ſuggeſtis & ludis arceretur: idque adeo procaciter ſervatum eſt, ut præfecti ſubſelliorum per cuneos diſpoſiti, à ſubſelliis, in quibus immeriti ſedebant, quibus equeſter non fuiſſet cenſus, vi ſpectatores dejicerent. [3] C. tamen Gracchum accepimus, cum animadvertiſſet contra inſtituta majorum, patriciis & plebejis loca ſpectaculorum mercede locari nullo delectu, accitis operariis & fabris illa fuiſſe demolitum. Solitoſque Romanos Principes, ob multa in rempublicam merita, Maſſi-

Peregrino Athenis ſaltare in theatro non licebat.

A theatris ejecti.

Rom. exteris locum in ſpectaculis dabant.

eſt, Quoties aliqua publica viſceratio fit, primi in cœna Reges diſcubant, ut iis primis diſtribui incipiat utrique eorum duplum omnium, & in ſpectaculis ſingulorum certaminum certis locis præſideant.

1 *Qua etiam Othonis lege.*] Tullius Philippica 2. *Illud tamen audaciæ tuæ, quod ſediſti in 14. ordinibus, cum eſſet lege Roſcia decoctoribus certus locus conſtitutus: quamvis quis fortunæ vitio, non ſuo, decoxiſſet.* Spartianus de conſtitututionibus Adriani Principis loquens, Decoctores, *inquit*, bonorum ſuorum, ſi ſuæ auctoritatis eſſent, catamidiari in amphitheatro & dimitti juſſit: id eſt deridendos per theatrum præberi.

2 *Sicut viatoribus Tribunitiis.*] Tacitus libro 16. *Liberto & accuſatori operæ, locus inter viatores tribunitios datur.* *

COLERUS.

* Et forte hi non procul à Tribunis ſedebant, uti ad obſequia apparere poſſent.

TIRAQUELLUS.

3 *C. tamen Gracchum.*] Plutarchus in ejus vita, Cum eſſet populus, *inquit*, gladiatores in foro ſpectaturus, plerique magiſtratuum pulpita ad ſpectandum circa forum extruxerant, eaque mercede locabant. Hæc eos amoliri Gracchus juſſit.

1 *Maſſi-*

[1] Maſſilienſibus, [2] exterarumque gentium legatis ab ultimis oris, locum inter ſenatores ſpectandi, pro inſigni munere largiri: in quo proditur memoriæ de Germanis lepide factum, qui cum alios de Romanis benemeritos in ſenatorum ſubſelliis ſpectaſſent, ne inferiores officio viderentur, ipſos non admiſſos, ſua ſponte ſubſellia adiiſſe, & una conſediſſe. [3] Contra vero L. Flaminium Q. Fratrem, cum ſenatu motus, in commiſſione ludorum humilis & deſpectus extrema in parte ſederet, populus univerſus ob fratris egregia facinora revocavit, & inter conſularia ſubſellia admiſit. [4] Iidem tamen Maſſilienſes tam ſeveræ diſciplinæ fuere, ut nullum aditum juventuti in ſcenam vel theatrum darent, quod eſſent morum corruptela, ne per obſcœ-

Maſſilienſes juvenes in ſcenā vel theatrum non admiſere.

1 *Maſſilienſibus.*] Juſtinus lib. 43. *Ob quod meritum & immunitas illis decreta, & locus ſpectaculorum in ſenatu datus, & fœdus æquo jure percuſſum.*

2 *Exterarumque gentium.*] Hæc uſque ad verſic. *Contra vero.* ſunt Corn. Taciti lib. 13. non procul à fin. ubi de Friſiorum legatis loquitur, cujus hæc verba ſunt, *Profectique Romam, dum aliis curis intentum Neronem opperiuntur, inter ea, quæ Barbaris oſtentantur, intravere Pompeji theatrum, quo magnitudinem populi viſerent. Illic per otium (neque enim ludicris ignari oblectabantur) dum conſeſſum caveæ, diſcrimina ordinum, qui eques, ubi Senatus percunctantur, advertere quoſdam cultu externo in ſedibus Senatorum: & quinam forent rogitantes, poſtquam audiverant, earum gentium legatis id honoris datum, quæ virtute & amicitia Romana præcellerent,* Nullos mortalium armis aut fide ante Germanos eſſe, *exclamant, digrediunturque & inter patres conſidunt: quod comiter à viſentibus exceptum, quaſi impetus antiqui, & bona æmulatio.*

3 *Contra vero L. Flaminium.*] Valerius Maximus lib. 4. c. 5. poſt princip. ſcribens de popul. Romani verecundia, & L. Flaminio Senatu moto à Catone ob ſcorti amores, propter quos captivum Gallum, aut propria manu confoderat, aut turpiter feriri juſſerat. L. Flaminius, *ait*, extrema in parte theatri conſtitit, qui à M. Catone & Flacco Cenſoribus ſenatu motus fuerat, conſulatus jam honore defunctus, frater etiam T. Flaminii Macedoniæ, Philippique victoris: omnes enim eum tranſire in locum dignitati ſuæ debitum coëgerunt. Plutarchus in T. Flaminio, Cum ludi publice ſpectarentur, & patres conſcripti digniori de more ſediſſent ordine, L. Flaminius in extrema theatri ſede abjectus humiliſque conſpectus, populi in ſe miſericordiam commovit. Mox itaque populus id acerbis ferens oculis, crebris eum clamoribus ſuperiorem in partem tranſire coëgit, quem eveſtigio Conſulares inter ſe viri ſeſſum receperunt.

4 *Iidem tamen Maſſilienſes.*] Valerius Maximus lib. 2. c. 1. *Eadem civitas* (de Maſſilienſibus loquitur) *ſeveritatis cuſtos acerrima eſt, nullum aditum in ſcenam mimis dando, quorum argumenta majore ex parte ſtuprorum continent actus: ne talia ſpectandi conſuetudo, etiam imitandi licentiam ſumat.*

obſcœnos motus juvenes impudicitia laſcivirent. [1] Auguſtus vero Cæſar milites atque equites ita diſcrevit à populo, ut eos qui bellis civilibus attrito patrimonio, equeſtrem cenſum non haberent, ſi tamen ipſis aut parentibus antea fuiſſent, in quatuordecim ſpectare permitteret, edicto legis non obſtante: [2] qui etiam cuneum ſuum prætextatis & pædagogis aſſignavit: fœminas quoque, quæ promiſcuæ antea aſſuerant, niſi ex ſuperiore loco ſpectare juſſit, adeo ut ſumma theatri deinceps ſolis matronis paterent: licet ab athletarum ſpectaculis nova conſtitutione omnem muliebrem ſexum poſtea abdicaret. Virginibus vero Veſtalibus contra prætoris tribunal locum dedit. Utque ſenatoribus quoties quid ſpectandum publice ederetur, primus ſubſelliorum ordo vacaret, cavit edicto. [3] Mox Tiberius ſpectantium immodeſtiam exilio mulctavit: & quum confuſis nihilominus ordinibus, & ſine diſcrimine perſonarum ſpectarent, [4] Claudius Cæſar ſenatoribus loca reſtituit. Nero vero equitum ſubſellia ſedibus plebejorum, & inconditæ turbæ præpoſuit, ne equeſter ordo à plebe vulgari & ſordidis hominibus indiſtinctus foret. [5] Quod & Domitianus ſequutis temporibus renovata lege theatrali, pene obliterata, iterum feciſſe dicitur. [6] Alexander autem Macedo militibus qui ſecum militiam meruiſſent,

Matronæ ab athletarum ſpectaculis rejectæ.

Veſtales.

Nero.

Domitianus.

Alexander.

1 *Auguſtus vero.*] Suetonius in vita illius, c. 40. Quum autem plerique equitum, attrito bellis civilibus patrimonio, ſpectare ludos è quatuordecim non auderent metu pœnæ theatralis, pronunciavit non teneri ea, quibus ipſis, parentibuſve equeſter cenſus unquam fuiſſet.

2 *Qui etiam cuneum ſuum.*] Hæc uſque ad verba, *Mox Tiberius.* ſunt ejuſdem Sueton. in Auguſto, cap. 44.

3 *Mox Tiberius.*] Suetonius in ejus vita, cap 35.

4 *Claudius Cæſar.*] Suetonius in vita illius, c. 22. Circenſibus loca equiti ſecreta à cæteris tribuit. Tacitus libro 15.

5 *Quod & Domitianus.*] Suetonius in vita illius cap. 8. Suſcepta morum correctione licentiam theatralem promiſcue in equite ſpectandi inhibuit. *

COLERUS.

* Vide Sueton. in Nerone c. 11.

TIRAQUELLUS.

6 *Alexander autem Macedo.*] Curtius lib. 10. Eis deinde, *inquit*, nunc modeſte incuſatis, nunc comiter appellatis, complures bello inutiles exauctoravit, magnificentiſſimeque donatos dimiſit. Scribens quoque ad Antipatrum, Macedoniæ præfectum, eis ad ſpectanda certamina priores in theatro ſedes aſſignari, coronatoſque ſedere juſſit.

ſent, 1 *Erat-*

ſent, poſt emerita ſtipendia, prioresſedes in theatro, utque coronati ſpectarent, pro munere largitus fuit. [1] Eratque *Cæſarū conſtitutum.* conſtitutum Cæſarum temporibus, ut ſtatio cohortis ludis aſſideret, ut theatralem licentiam cohiberent: & ſi quid turbarum aut majoris tumultus ingrueret, præſto forent. [2] Quam Nero Cæſar dimovit, quo major ſpecies libertatis foret, & plebs modeſtiæ experimentum ſua ſponte daret. Illud ſine controverſia convenit, adeo poſt tem- *Romani degenerarunt.* porum curricula degeneraſſe Romanos, & cenſus æſtimatione ferri ſolitos, ut non ſolum ad implendas equitis facultates, [3] non minus millibus quadringentis opus eſſe ducerent, [4] ſed ad Decurionatum nullos, niſi quibus cen- *Decurio.* tum millium nummûm cenſus fuiſſet, promovendos putarent. [5] Qui quidem decurionatus, & domi & foris magiſtratus præcipuus fuit. Namque erat [6] decurio cubiculariorum præfectus, [7] & municipalis: tum ille qui

1 *Eratque conſtitutum Cæſarum temporibus.*] Quod ex iis quæ ſequuntur, patet.

2 *Quam Nero Cæſar dimovit.*] Tacit. lib. 14.

3 *Non minus millibus quadringentis.*] Quod & nos ſupra diximus & dicemus in ſeq. ex Plinio.

4 *Sed ad Decurionatum.*] Plinius Junior epiſtolarum lib. epiſt. 19. incip. *Municeps meus.* Eſſe autem ibi centum millium cenſum, ſatis indicat quod apud nos Decurio eſt. Igitur ut te non Decurione ſolum, verumetiam equite Romano perfruamur, offero tibi ad implendas equitis facultates 300. millia nummum. Et neſcio an alibi reperies de cenſu Decurionum.

5 *Qui quidem Decurionatus.*] Quod in ſequentibus dicetur.

6 *Decurio cubiculariorum.* *] Suetonius in Domitiano, c. 17. ubi loquitur de Saturio Decurione Cubiculariorum. Et is forte eſt quem Ammianus Marcellinus l. 20. vocat Decurionem Palatii. *Sed cum ad latebras*, inquit, *ſeceſſiſſet occultas, accidentium varietate perterritus Julianus, aliquis Palatii Decurio, qui ordo eſt dignitatis pleniore gradu ſigna Petulantium ingreſſus atque Celtarum, Facinus indignum turbulente exclamat.* Palatii Decurio dictus eſt is, qui præpoſitus erat Palatio.

COLERUS.

* Ego alium fuiſſe puto, à Palatii decurione. Cubicularium vocant Græci πρόκοιτον. Decurionem autem Cubiculariorum vocat Suetonius, qui, ad militiæ ſimilitudinem parti alicui cubiculariorum præfuit. Ut erant Palatii decuriones, & Lecticariorum decuriones. Recentiores decanos vocitarunt.

TIRAQUELLUS.

7 *Et Municipalis.*] De quo titulus eſt *ff. & C. de Decurionibus.* Is autem apud nonnullos de cauſis capitalibus cognoſcebat, ut intelliges ex Apulejo lib. 10. Meta. Nec in ſtabulo, *inquit*, ſed in domo cujuſdam Decurionis divertimus: ſtatimque me commendato cuidam ſervulo, ipſe ad præpoſitum ſuum qui mille armatorum ducatum ſuſtinebat, ſolicite proficiſcitur. Ubi Beroald. interpres, Poteſt, *ait*, etiam

[1] qui decem equitum turmis præfectus militabat, Decurio dictus eſt. [2] Fuitque Pomponii opinio, eos etiam qui in Senatum & concilium publicum adſciti fuerant, cum coloniæ deducebantur, quaſi Principes coloniæ, quæ pars decima colonorum erat, decurionum numero cenſeri.

accipi pro Senatore municipali. Etenim in municipiis dicitur Decurio: modo vero Decurionem accipe pro turmæ equitum præfecto. Cicero in Orat. pro Sextio loquitur de Decurionibus Capuæ. De Decurionibus ſcribit Pomponius in *l. pupillus eſt.* de verb ſignif. Valla lib. 6. c. 32.

1 *Qui decem equitum turmis.*] Sed & decem equitibus, ut ſcribit Pompejus lib. 4. & qui item præeſt uni turmæ equitum, quæ 32. equites habet, ut tradit Vegetius de Re militari l. 2. c. 14. Varro ante hos l. 1. aut aliorum computa 4. de ling. Latina, Turma, *inquit*, terma eſt: Et in U. abiit, quod terdeni equites ex tribus tribubus Titienſium, Ramnium, & Lucerum fiebant. Itaque primi ſingularum decuriarum Decuriones dicti, qui ab eo in ſingulis turmis, ſunt etiam nunc terni.

2 *Fuitque Pomponii opinio.*] Scilicet Juriſconſulti in d. *l. pupillus eſt. §. Decuriones. ff. de verb. ſignif.* Decuriones quidam dictos ajunt ex eo, quod initio cum coloniæ deducerentur, decima pars eorum, qui deducerentur, conſilii publici gratia conſcribi ſolita ſit. Alciat. in d. *l. de Decurionibus* ampliſſime diſſerit.

CAPUT XVII.

[1] *Quid apud Scævolam Juriſconſultum ſit hieroſiarchus, & quid ſit calix diatretus.*

HEſterno die inter duos juriſperitos, veſanos an furioſos vero magis nomine cenſendos, neſcio, clamoſa diſceptatio, & animoſa contentio fuit, quid ſibi vellet [1] Scævola de legatis annuis, qui cenſuit, quod ſi teſtator ex redditu cœnaculi & horrei [2] hieroſiarcho & libertis qui in templo illo erunt, decem annua reliquiſſet, non ipſis modo, ſed & ſucceſſoribus legatum videri. Quid eſſet hiero-

l. annua §. Attilia ff.

TIRAQUELLUS.

1 *Scævola.*] In *l. Annua his verbis. §. Attia fideicommiſſum. ff. de annuis legatis.*

2 *Hieroſiarcho.*] In ea *l. non Hieroſiarcho*, ſed *hierophylaci*: cum in cæteris codicibus, qui extant, tum in Pandectis Florentinis. unde magis miror, quod Alexander hic *Hieroſiarcho* legit. Præſertim quod vix id nomen alibi reperies. Eſt autem *Hierophylax*, cujus mentio fit in d. *l. annua. §. Attia*, ſacrarum rerum cuſtos. quia ἱερὸς, ι, prima ſyllaba communi dicitur, ſacer, divinus, ſanctus, ſacroſanctus, & φύλαξ, cuſtos, vigil, aſſervator, quem Latini Æditimum & Æditumum, id eſt, ſacræ ædis tutorem, ſive curam gerentem ab ædibus ſacris, quas tuetur, vocant.

1 *Hiero-*

hieroſiarchus, ab altero exquirebatur. Cumque nugator ille vultu & voce immodeſta ſacellum eſſe diceret, vel locum divino cultui deſtinatum, & pleraque nugalia ex auctoritate interpretis effunderet: alter qui non minus inſipiens & delirus erat, quonam modo ſucceſſor ſacello dari poſſet, edoceri poſtulabat, cum Iureconſultus hominem ſignare videatur, non locum. Ille autem cum inſolentius & audacius eodem ſe volveret, & jam non diſceptatione, ſed petulantiſſimis verbis vociferarentur tanto tumultu, ut vix manibus temperarent, tandem cum multum fuiſſent invicem debacchati, ſedato clamore, & contentione depoſita, me, qui ad hos tumultus forte incideram, velut communem arbitrum appellarunt. Dixi ego falſa illos duci opinione, qui hieroſiarchum locum dicerent, aut ſacellum: ſed eum dici convenire, qui præpoſitus rebus ſacris fuiſſet, quaſi princeps ſacrorum, ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ quod eſt ſacrum, καὶ ἀρχοῦ quod princeps, quaſi ſacrarum rerum & ſacerdotii caput, quod pontificis maximi proprium eſſe convenit, ἱερεὺς enim ſacerdos vocatur, cujus divinarum rerum cura & procuratio eſt. Eum Græci ἀρχιερέα dicunt, quod idem plane ſignificat. Quippe ſacris præſunt cæremoniis, prædictionibusque deorum multiplici nomine cenſentur: namque [1] hierophantas aliquos, [2] alios hierodidaſcalos, nonnullos [3] hieronomos, [4] pleroſque hiero-

Hieroſiarchus.

1 *Hierophantas.*] Apud Plutarchum in Numa, Philoſtratum de vita Apollonii lib. 4. cap. 6. ubi ſic ſcribit, *Verum ſacrorum antiſtes, quem illi hierophantam appellant, illum ſacris admittere noluit, aſſerens nunquam ſe initiaturum eſſe hominem incantatorem & dæmonibus non liberum.* D. Hieronymus de Monogamia ad Geruntiam, & contra Jovinianum. In quem locum annotavit Eraſm. Hierophantas non proprie dici ſacerdotes, ſed ſacrorum cuſtodes, quos Latine vocamus æditucos, ſic dicti ſunt, ſive ab eo quod ſacra oſtenderent, ſive quod ſacris veſcerentur cibis. Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 2. de maximis apud Rom. ſacerdotibus loquens, ſic ait, Id genus ſacerdotes, ſive ſacri doctores, ſive ſacrarum legum conſulti, ſive ſacrorum cuſtodes, recte dicendi ſunt, Ego Hierophantas noſtris appellari dixerim.

2 *Alios Hierodidaſcalos.*] Id eſt ſacrorum profeſſores.

3 *Nonnullos Hieronomos.*] Id eſt, ſacræ diſciplinæ & inſtitutionis magiſtros & exactores, de quibus Budæus in Aſſe, lib. 4.

4 *Pleroſq́; Hierophylaces.*] De quibus diximus ſupra in verbo, *Hieroſiarcha.*

1 *Nomo-*

hierophylaces, [1]aut nomophylaces, qui frequentes erant, appellarunt, [2]aut ſtephephoros qui flaminum, [3]vel oronopolos, qui augurum loco fuere. Etiam quæſivere ex me, quis eſſet calix diatretus ut explicarem, [4]de quo Ulpianum legem Aquiliam interpretatum, mentionem facere ajebant. Dixi ego quantum comminiſci potui, diatretum calicem dici (ut Suidas interpretatur) vas torno politum & detornatum, cujus generis frequentia apud veteres fuere: tametſi diarectum nonnulli dici putent, quod (auctore Feſto) per antiphraſim malum diem ſignificat, qui ſenſus haud dubie abſonus foret atque impertinens.

l. ſi ſervus ſervũ. §. ſi calicem diatretum.

Calix diatretus.

Diarectum.

Cen-

1 *Nomophylaces.*] Pollux lib. 8. Nomophylaces, id eſt, legum cuſtodes ſtrophio candido redimiti ſunt. In Concionibus præſidibus aſſident, intercedentes ſiquid quod è republ. non ſit, ſciſcatur. Hi n. 12. erant, legumque cuſtodiam habebant, ac magiſtratus omnia ex legum præſcripto agere cogebant, hominumque facta ad leges revocabant. Sic Rhadamantus in urbe, Talos in agris juxta Platonem in eo libro, qui Minos, vel de lege inſcribitur, Νομοφύλακες fuerunt. tales fere erant quales *Triumviri* Romæ. Budæus in Pand. *tit. de offic. præfec. prætorio.* Plato Epiſt. 8. vult in rep. eſſe quinque & triginta bello & paci præfectos, legum obſervatores & cuſtodes. De *Nomophylacibus* ſic Columella lib. 12. cap 2. ad finem, *ſcribit*, Quod etiam in bene moratis civitatibus ſemper eſt obſervatum, quarum primoribus, atque optimatibus, non ſatis viſum eſt bonas leges habere, niſi cuſtodes earum diligentiſſimos cives creaſſent, quos Græci Νομοφύλακας appellant. Horum erat officium, eos, qui legibus parerent, laudibus proſequi, nec minus honoribus: eos autem, qui non parerent, pœnâ mulctare. Quod nunc ſcilicet faciunt, magiſtratus aſſidua juriſdictione vim legum cuſtodientes. Cicero lib. 3. de Legibus, *Legum*, inquit, *cuſtodiam nullam habemus. Itaque hæ leges ſunt, quas apparitores noſtri volunt: à librariis petimus: publicis literis conſignatam memoriam publicam nullam habemus. Græci hoc diligentius, apud quos Nomophylaces creantur.*

2 *Aut ſtephephoros.*] *Sterophorus* legendum: nam ſic Græci Flamines vocant.

COLERUS.

* Gloſſarium ἱερομνήμονας vocat. Et alibi Flamen πρύλανιν.

TIRAQUELLUS.

3 *Vel Oronopolos.*] Nec id quid ſit, nec unde accepit, ſcio. *

COLERUS.

* Forte legend. ὀρνεοσκόπος.

TIRAQUELLUS.

4 *De quo Ulpianum.*] In *l. ſi ſervus ſervum. §. ſi calicem diatretum*, ut hic in margine annotavit vir certe doctiſſimus familiaris meus Joannes Ferrerius Pedemontanus. Quid autem ſit calix diatretus, de quo ibi loquitur Ulpianus, explicat Budæus in Annotationibus ejus loci. Cælius Rhodiginus libro 27. cap. 27. & de his diatretis fit mentio à Martiale lib. Epigramm. 12. epigramm. 71.

O quantum diatreta valent & quinque comati?
Tunc cum pauper erat, non ſitiebat Aper.

Hincque Diatretarii horum calicum artifices in *l. 1. C. de excuſat. art. lib. 10.*

1 *Romu-*

Cenſuit vero Ulpianus, quod ſi calicem diatretum, hoc eſt, torno expolitum, artifici reficiendum aut aptandum dederim, ſi imperitia effractus foret, damni injuria teneri qui ſuſcepit: ſi vero quod rimas habebat vitioſas, fuerit excuſatus, & artificem non teneri Aquilia, niſi periculo ſuo ſe facturum conveniſſet: tunc enim ex locato agi oportere, Aquilia agi non poſſe.

CAPUT XVIII.

In quo diſcretus ordo plebejus à patricio fuerit, & in quo patricius à ſenatorio, quodve diſcrimen in veſtibus apud diverſas gentes.

ROmulum [1] urbis auctorem in duos ordines populum diviſiſſe, plebejum ſcilicet & ſenatorium, illorumque progeniem patricios ſeu optimates, exemplo Athenien- *Rom. in duos ordines diviſi.*

TIRAQUELLUS.

1 *Romulum urbis auctorem.*] Totum id principium uſque ad ea verba, *Ion vero Athenas,* ſunt partim ex Dionyſ. Halicarnaſſæo lib. 2. cujus hæc verba ſunt, Ita, *inquit*, diſtributo per tribus atque curias populo, agro quoque in triginta ſortes æquales diviſo, ſingulas curias ſortiri juſſit, exempto prius quantum in miniſterium ſacrorum ac templorum ſufficeret, & quadam parte, quæ eſſet juris publici. Atque hæc fuit una diviſio tam virorum, quam agrorum, in qua Rex ſummam æqualitatem obſervaſſe viſus eſt. Nunc alteram dicturus ſum virorum duntaxat, quæ ad ſubditorum curam, honores ac dignitates pertinet. Illuſtres genere & virtute celebres, opibuſque, ut tum ferebant tempora, abundantes, quibus eſſent liberi, ſecrevit ab obſcuris, egenis & humilibus. Inferioris fortunæ homines, Plebejos vocavit. hi Græcis ſunt δημοτικοί: potiores vero, Patres, ſive quod ætate anteirent alios, ſive quod haberent liberos, ſive propter nobilitatem generis, ſive propter hæc omnia, exemplo, ut videtur, ab Athenienſium repub. ſumpto, quæ florebat illo tempore. Hi enim, bifariam diſtributa multitudine, Patricios appellabant ex illuſtribus familiis, & pollentes opibus, penes quos fuit civitatis regimen: cæteros cives Ruſticos, quibus nullum erat in republ. ſuffragium: licet tandem hi quoque ad magiſtratus gerendos admiſſi ſunt. Principium, inquam, id partim eſt ex Plut. in Theſeo. Haud tamen, *inquit*, confuſum populum & indigeſtum ob multitudinem quæ nullo delectu, ac diſcrimine in urbem confluxerat, contemnendam putavit: verum primus nobiles, quos εὐπατρίδας ipſe vocavit, ſejunxit, tum agricolas & artifices. Nobilibus quidem tractandi rem divinam, magiſtratus ex ſuo ordine creandi, adminiſtrandique leges, tum pia religioſaque interpretandi, definiendique poteſtatem fecit, eoſque cum cæteris civibus quaſi ad æqualitatem redegit, cum honore quidem & gloria nobilitas, uſu vero ac neceſſitate agricolæ, multitudine vero artifices ſuperare viderentur.

nienſium, ἀπατρίδας vocant: humiliores vero & inopem vulgum, plebejos nuncupaſſe: [1] hiſque ingenuas artes reliquiſſe, videlicet patriciis militiam & magiſtratus gerere, ſacra facere, jus dicere, publica & urbana negocia adminiſtrare: plebejis autem militiam, & agrorum curam, pecoriſque depaſcendi, reliquaſque ingenuas artes demandaſſe, ſatis conſtat: mercaturam, ſordidas pudendaſque artes, ut popinariam, & quæ manuales ſunt, ad uſum mortalitatis; advenis, & his qui recens advenerant, delegaſſe: Romanos vero ſervile miniſterium & laborioſa negocia exercere noluiſſe, quibus omnem quæſtum ſordidum interdixit: nam quæſtus omnis patribus indecorus viſus. Quod Theſeum in Athenarum inſtitutione, & Hippodamum Mileſium in conſtituendo optimo reipublicæ ſtatu alioſque urbium conditores feciſſe, ut ſecreti civium ordines, & ingenua officia à ſervilibus diſtincta forent, plerique literis adnotarunt. hi enim rempubl. in triplicis ſtatus, qualitatiſve homines diviſere. [2] Ion vero Athenas in quatuor diſtinxit ordines: nam ex civibus quoſdam agricolas, alios opifices deſignavit, nonnullos ſacris, reliquos urbi præfecit. Theſpienſes autem in duo diviſi ſunt genera, opifices & nobilitatem: [3] qui adeo

Patriciorum artes. Plebejorum. Advenarum. Quæſtus Romanis contemptus. Theſeus. Hippodamus. Athenienſes. Theſpienſes.

1 *Hiſque ingenuas artes.*] Halicarn. d. lib. 2. ad ea, quæ ſupra adduximus, hæc paulo poſt ſubjungit, Romulus, *inquit*, porro poſtquam diſcrevit potiores, ab inferioribus, mox legibus latis præſcripſit quid utriſque faciendum: Ut Patricii ſacra curarent, magiſtratus gererent, jus redderent, ſecum rempublicam adminiſtrarent, res urbanas obirent: Plebeji vero ab his negociis immunes, quippe qui talium imperiti eſſent, nec vacarent eis propter inopiam, agros colerent, pecora alerent, exercerent quæſtuoſa opificia, ne ſeditiones orirentur, ſicut in aliis civitatibus, dum humiliores protruduntur cubito à potentioribus, aut egeni ac viles excellentioribus invident. Commendavit autem patriciis plebejos, optione cuique è vulgo data, ut quem vellet patronum, ſibi legeret.

2 *Ion vero Athenas.*] Strabo libro Geographiæ 8. ſic ſcribit, *In ſuperatis Eumolpi commilitonibus Thracibus, tantum famæ laudiſque conſequutus eſt, ut Athenienſes illi reipublicæ gubernacula committerent. Qui primum quidem omnium multitudinem quaternas diviſit in tribus, dehinc in quatuor degendæ vitæ vias. quoſdam enim agricultores deſignavit, alios opifices, aliquos ſacrorum faciendorum curæ præfecit, nonnullos civitatis cuſtodes.*

3 *Qui adeo ſordidas artes.*] Heraclides in Politiis in fin. Cælius lib. 22. cap. 48. eodemque ult. in fine eadem ſcribit

adeo ſordidas artes, & omnem quæſtum averſati fuere, ut miniſterium aliquod didiciſſe, vel arvo ſtuduiſſe, polluere nobilitatem crederent: itaque illorum paupertas maxime inſignis fuit. [1] Denique Ægyptii, Græci, Scythæ, Perſæ, & Lydi, omnes qui artificio incumberent, pro ignobilibus ducebant: qui vero militiæ, generoſos. [2] Scythis quoque & [3] Thracibus, qui in ocio degunt, honeſtiſſimi habentur, qui prudentia & auctoritate anteibant cæteris. [4] Arabes autem illorum politiam trifariam diviſere, ex quibus

Nobiles qui. Scythæ.

Arabes.

ſcribit quæ Alexander, ſed nullum citat auctorem. *Apud Theſpienſes*, inquit, *turpe cenſebatur artem didiciſſe, vel arvo ſtuduiſſe: propterea illorum paupertas, tum frequens, tum inſignis præcipue.*

1 *Denique Ægyptii.*] De his quoque Herodotus lib. 2. Ægyptii, *inquit*, ex omnibus hominibus, atque ex omnibus Ægyptiis, maxime illaboratum percipiunt fructum, qui neque proſcindendis aratro ſulcis, neque ſubigendo ſolo, neque quidquam aliud exercendo eorum, quæ in arvis colendis, cæteri mortales laborem tolerant: ſed poſtquam fluvius ſua ſponte ſuperveniens irrigavit rura, & rurſus irrigata deſeruit, tunc in ſuum quiſque rus, jacto ſemine, ſues mittit, conculcatoque à ſuibus ſemine, meſſem deinde expectat, atque ubi ſuibus ſemen verſaverit, ita demum frumentum percipit.

2 *Scythis quoque.*] Juſtinus lib. 2. de Scythis loquens, *Hominibus*, inquit, *inter ſe fines nulli: neque enim agrum exercent, nec domus illis ulla, aut tectum, aut ſedes eſt, armenta & pecora ſemper paſcentibus, & per incultas ſolitudines errare ſolitis. Uxores liberoſque ſecum in plauſtris vehunt: quibus, coriis imbrium hyemiſque cauſa tectis, pro domibus utuntur. Juſtitia gentis ingeniis culta non legibus. Aurum & argentum perinde aſpernantur, ac reliqui mortales appetunt. Lacte & melle veſcuntur. Lana his uſus ac veſtium ignotus. Hæc continentia illis morum quoque juſtitiam dedit, nihil alienum concupiſcentibus, &c.* Strabo lib. 15. ſcribit Indos (qui Scytharum moribus utuntur, ut 8. lib. ſcribit Arrianus in Alexandro) ætati ſenum prærogativam nullam tribuere, ni prudentia excellant.

3 *Et Thracibus.*] Herodotus lib. 5. poſt prin. *Ocioſum*, inquit, *eſſe pro honeſtiſſimo habetur. Agricolatorem vero, pro contemptiſſimo. Et bello atque rapto vivere pulcherrimum. Atque hi quidem ſunt eorum inſigniſſimi mores.* Sed adde quod & Lacedæmoniis Lycurgus abundantiam otii inſtituiſſe viſus eſt: Nam & ſordidam artem exercere prorſus non licebat, ut tradit Plutar. in eorum inſtitutis.

4 *Arabes autem.*] Diodorus Siculus lib. 6. c. 10. ſic ſcribit, *Politia eorum trifariam partita eſt. Primum locum ſacerdotes tenent, quibus adduntur artifices. Secundum agricolæ habent. Tertium milites, quibus paſtores adjiciuntur. Sacerdotes omnium ſunt duces: quibus & controverſiarum judicia, & publicarum rerum arbitria permiſſa ſunt. Ruſtici agros colunt, fructus omnes in commune conferentes. Paſtores tum ea quæ ad ſacra pertinent, tum reliqua in publicum, alia numero, pondere, alia cum omni ferunt diligentia. Nil enim privatum cujuſdam eſt, domo atque horto exceptis. Milites patriam armis tutantur, Sacerdotes, ultra reliquos, deliciis vacant, vitam ducentes mundam & ſumptuoſam.* Strabo lib. 16. non adeo longe à fin. de Arabiæ diviſione

bus ſacerdotes primi ſunt, his addunt artifices, ſecundum agricolæ, tertium milites tenent locum. Quam inſtitutionem ab Ægyptiis oriundam, multi in formandis urbibus & moribus inſtituendis ſectati fuere. [1] Quibus vero rebus patricii à plebe ſecernebantur, pluribus exemplis perſpectum eſt. ſiquidem patricii, & qui nobilitate præſtant, quique honeſte geniti & liberaliter educati erant, [2] bullam in pectore, [3] lunulas in pedibus habebant. erant enim [4] fibulæ eburneæ corniculantes inſtar lunæ. Quod à Numa inſtitutum ferunt, ut ſenatores, eorumque poſteri nigris calceis lunas annecterent. [5] Ab Arcadibus deductum ut ſe

Patriciorum à plebejis diſtinctio.

Arcades proſeleni.

ſione ſic ſcribit, *Sed alia quadam diviſione totam felicem regionem in quinque regna partiuntur, quorum aliud bellatores, & omnium propugnatores habet: aliud agricultores, à quibus frumentum ad alios importatur: aliud eos, qui opificia & artes tractant; aliud myrrham fert: aliud thus.*

1 *Quibus vero rebus.*] Ad Romanos redit.

2 *Bullam in pectore.*] Plinius lib. 33. cap. 1. *A Priſco Tarquinio omnium primo filium, cum in prætextæ annis occidiſſet hoſtem, bulla aurea donatum conſtat: unde mos bullæ duravit, ut eorum, qui equo meruiſſent, filii, inſigne id haberent, cæteri lorum.* Plutar. problemat. c. 101. Aſconius in 3. in Verrem act. *Simul cum prætexta bulla ſuſpendi in collo infantibus ingenuis ſolet aurea, libertinis ſcortea, quaſi bullientis aquæ ſinus communiens pectuſque puerile.* Macrobius lib. 1. Saturn. 1. cap. 6. Et vide in noſtris Commentariis Nobilitatis cap. ult. n. 160. incip. *Supra ſæpe.*

3 *Lunulas in pedibus.*] Plutar. probl. c. 76. *Ratio oſtendit longa diſputatione, Quid eſt quod qui nobilitate præſtare videntur, lunulas in calceis ferunt? An, ut dicit Caſtor, ſignum eſt ejus, quæ in Luna eſſe dicitur habitationis, & quod poſt mortem animæ rurſus Lunam ſub pedibus habeant. An quod Arcades, qui cum Evandro in Italiam venerunt, Proſelenoi appellati, hoc eſt, Antelunares, eo calcei genere uterentur.* Omitto cætera quæ apud Plutarchum legi poſſunt. Ex quo illud Juven. ſatyra 7.

Et nobilis & generoſus
Appoſitam nigræ Lunam ſubtexit alutæ.

Et Statius Sylvarum lib. 5. in Protreptico ad Criſpinum,

—— Genitum ſi curia ſenſit
Primaque patritia clauſit veſtigia Luna.

Martialis Epigrammatum lib. 2.

Lunata nuſquam pellis & nuſquam toga. *

Diximus in d. Commentariis Nobilitatis ubi ſupra.

COLERUS.

* Ego tamen apud Martialem *Lanata pellis* malim legere. Rationem alibi reddam.

MERCERUS.

4 *Fibulæ eburneæ.*] Quod hic de fibulis eburneis, & nigris calceis ſcribit Alexan. multi non probant. Eam controverſiam alias nos favente Deo pro noſtro modulo conabimur explicare, nunc certe non vacat.

TIRAQUELLUS.

5 *Ab Arcadibus deductum, ut ſe Proſelenos.*] Id eſt, *ante lunam natos*, ut diximus ſupra. Id etiam tradit Servius in lib. 8. Æneid. in enarratione illius loci,

Arcades

ut ſe proſelenos deſignarent, velut ampliſſimum teſtimonium nobilitatis ferrent, quippe in calceis ſenatorum lunam adſcripſiſſe, centenum numerum deſignavit, quo tunc ſenatores continebantur. Ea enim bulla, aurea fuiſſe traditur, [1] figuram cordis habens, qua etiam obſignaſſe dicuntur veteres: [2] cum plebeii & libertini ſcorteo loro munirentur: quam quidem pueri ingenui, [3] & illorum qui equo meruiſſent, filii, ad pubertatem uſque [4] una cum prætexta induebant: [5] illamque exacta pueritia, ſolemni Feſto Laribus ſuſpendebant: ſicut Romanæ puellæ, puellare rudimentum, [6] puppas Veneri Argivæ: & maturæ viro,

Bulla. *Bullam Laribus ſuſpendebant.* *Puellæ puppas Veneri, & crines.*

— *Arcades ipſum*
Credunt ſe vidiſſe Jovem, quum ſæpe nigrantem
Ægida concuteret dextra, nymboſque cieret.

Sane, inquit, *ad illud alludit, quod primi dicuntur Jovi templa feciſſe: nec enim longe ſunt à monte Olympico: unde eos dixit, Jovem vidiſſe, & quod ipſi ſunt Arcades προσέληνοι, id eſt, ante Lunam creati*, ut Stat. lib. 4. Thebaidos,

Arcades huic veteres, aſtris, Lunaque priores
Agmine fida ſatis. —

Ovidius Faſtorum lib. 1.

Orta prior Luna (de ſe ſi creditur illi)
A magno tellus Arcade nomen habet.

Idem lib. 2.

Ante Jovem genitum terras habuiſſe feruntur
Arcades, & Luna gens prior illa fuit.

Diximus in illis noſtris Commentariis Nobilitatis c. 19. n. 29.

1 *Figuram cordis habens.*] Macrobius lib. 1. Saturn. c. 6. *Nonnulli*, inquit, *credunt ingenuis pueris attributum, ut cordis figuram in bulla ante pectus annecterent: quam inſpicientes, ita demum ſe homines cogitarent, ſi corde præſtarent.*

2 *Cum plebeji & libertini ſcorteo loro.*] Diximus ſupra in verbo, *Bullam in pectore.* ex Plinio, & Aſconio Pædiano. Macrob. lib. 1. Satur. c. 6. ſic ſcribit, *Ex quo conceſſum, ut libertinorum quoque filii, qui ex juſta duntaxat matrefamilias nati fuiſſent, togam prætextam & lorum in collo pro bullæ decore geſtarent.* Ex quo illud Juven. ſat. 5. *Vel nodus tantum, aut ſignum de paupere loro.*

3 *Et illorum qui equo meruiſſent.*] Plinius d. l. 33. c. 1. & Macrob. d. l. 1. c. 6.

4 *Una cum prætexta.*] Macrob. ubi ſupra. Et Feſtus Pompejus l. 2. ad fin. dum dicit, Bullam auream inſigne fuiſſe puerorum prætextatorum, quæ dependebat eis à pectore, ut ſignificaretur eam ætatem alterius regendam conſilio.

5 *Illamque exacta pueritia.*] Perſius ſat. 5.

Bullaque ſuccinctis laribus donata pependit.

Huc quoque ſpectat illud Horatii Sermonum libro 1. ſat, 5.

Donaſſet jamne catenam
Ex voto laribus, quærebat.

Ad lares pueri generoſi, inquit Porphyrion interpres, *egreſſi pueritiæ annos, bullam auream ſuſpendere conſueverant, ſicut virgines, renunciantes virginitati, puppas deæ Veneri condonabant.*

6 *Puppas Veneri Argivæ.*] Perſius ſat. 5.

Nempe hoc quod Veneri donatæ à virgine puppæ.

Nupturæ virgines, ut diximus ſupra, ſuas puppas Veneri, ut felix fauſtumque eſſet matrimonium, conſecrabant: ut & pueri virilem togam ſumpturi, bullas laribus.

Palladi offerebant. *Sanitatis ſimulacrum* *Athenienſium adoleſcentes.*

viro, compoſitum capillum Palladi, [1] Trœzene vero puellæ Hippolyto crinem conſecrabant. [2] In Sicyonia quoque ὑγιείας, hoc eſt, Sanitatis ſimulacrum fuit, cui virgines crines reſecare, & capillos dicare ſolebant. [3] Athenienſes cum ex ephebis exceſſiſſent, primitias crinium Delphos deferebant: & cum antiquiores comam circa tempora, aut poſteriorem crinem Apollini & fluminibus tonderent, ævo ſuccedente Theſeus anteriorem capillum Delphis dedicavit, unde Theſei tonſura prodita eſt: cujus exemplo juvenes, cum primum ex ephebis exceſſiſſent, anteriorem comam Phœbo & Æſculapio aut Libero obtulere primitias: [4] poſtea Romani [5] adoleſcentes magnæ

1 *Trœzene vero puellæ Hippolyto.*] Pauſanias lib. 2. *Apud Trœzenios*, inquit, *Hippolyto omni vitæ tempore ſacerdos conſecratur, eique ſacrificia perſolvuntur annua. Præterea & tale quippiam faciunt, Cuilibet puellæ ante nuptias coma detondetur, temploque illatam ipſa detonſa dedicat.*

2 *In Sicyonia.*] Pauſanias in Corinthiacis de Sicyoniorum templis & ſimulachris loquens, *Eodem*, inquit, *ferme habitu eſt Hygeæ ſignum, neque enim illud facile conſpicias: Velatum enim undecunque eſt, partim comis, quas deæ mulieres detonderunt, partim vero Babyloniæ veſtis laciniis: quæ vero cunque re litare quis voluerit, eadem traditum eſt, illud etiam numen placari, cui eſt Hygeæ nomen (valetudinem bonam appellamus) Alexanori vero & Euamerioni, ſua enim & ipſis ſigna ſunt.*

3 *Athenienſes cum ex ephebis.*] Super his, uſque ad ea verba, *Poſtea Romani*, vide omnino quæ ſcripſi in Commentar. Primigeniorum in præfat.

4 *Poſtea Romani.*] Suetonius in Nerone, cap. 12. ſic ſcribit, *Gymnico, quod in ſeptis edebat, inter Buthyſiæ apparatum, barbam primam poſuit, conditam in auream pyxidem, & pretioſiſſimis margaritis adornatam Capitolio conſecravit.* * Martialis lib. 1. epigram. 88. ubi Encolpus, Auli Pudentis Centurionis puer, Phœbo conſecrat comam,

Hos tibi, Phœbe, vovet totos à vertice crines
Encolpus, domini Centurionis amor:
Grata pudens meriti tulerit cum præmia pili,
Quamprimum longas, Phœbe, recide comas.

Et vide in dicta præfatione Primigeniorum ubi ſupra. Dion in Nerone, *Poſt hæc celebravit feſta alterius generis, quæ dicuntur Juvenalia: ea propter barbam ejus, quæ tum primum raſa fuerat, facta ſunt: cujus pilos in ſphæram auream conjectos, Jovi Capitolino conſecravit.*

COLERUS.

* Dion, cum hoc Nero fecit, *Juvenalia* inſtituta tradit. An quia illo die Juvenes capillos ponebant & Apollini conſecrabant. Gloſſarium Græcolatinum, Νέων ἑορτὴ *Juvenalia.*

MERCERUS.

5 *Adoleſcentes magnæ indolis.*] Quibuſlibet hoc videtur familiare fuiſſe. Videturque is mos inter privatas, & communes ſolemnitates referendus. Dies enim barbæ raſæ feſtus erat unicuique, & ſolennis. Vide Lipſium in 14. Annal. Taciti. Conſecrabant autem diis ſuis vel barbam, vel capillum. Idque vel cum primum tonderent, ut fortaſſe Nero, qui apud Sueton. barbam

gnæ indolis, primæ lanuginis barbam diis conſecrare uſurparunt. Et cum primo Romani cives ſine tunicis ſola toga amicti forent, poſtea ſubſtrictas breveſque tunicas citra humerum deſinentes habuere. Talares vero & manicatas (quas Græci chirodotas vocant) aut diſcinctas induere, pro flagitio fuit, [1] quod erat barbaris proprium, talares ferre & manicatas tunicas. Ideo Æmylianus Pauli filius, P. Sulpitio Gallo, quod tunicis manus totas operientibus uteretur: [2] & Cicero Verri, quod cum talari tunica & pallio purpureo incederet, ut probrum objectavit. [3] Quæ quidem tunica toga tegebatur, ſæpius prætexta. [4] Cato vero ſenior cum tunica ſine manicis per hyemen inceſſit:

Barba prima diis oblata.

Veſtis barbarorum.

bam primam poſuit, conditamque in auream pyxidem, & precioſiſſimis margaritis adornatam, Capitolino (ut emendavit Lipſius) vel in Capitolio (ut alii) conſecravit. Et Trimalcio Petronianus in porticu armarium habuit in angulo, in cujus ædicula Lares poſiti, & Veneris ſignum marmoreum, & pyxis aurea non puſilla, in qua barbam ipſius conditam eſſe dicebant, Diis nimirum illis ſacratam. Vel multo ante aliqua de cauſſa barbam, aut capillum alicui Deo ſacrabant, deinde tondebant, cum rei voti facti eſſent, aut cum tondendi legitimum tempus advenisset. Tertull. de anima: *Quis non exinde aut totum filii caput reatui vovet, aut aliquem excipit crinem, aut tota novacula proſecat, aut ſacrificio obligat, aut ſacro obſignat, pro privata, aut publica devotione?*

1 *Quod erat Barbaris proprium.*] Romæ hæ tunicæ pueris meritoriis, & cinædis peculiares erant. Ideo qui iis utebantur, parum pudici habebantur, & Veneri dicati. Plaut. Pœnulo: *Quis hic homo eſt cum tunicis longis, quaſi puer Cauponius?* Et paulo poſt: *Sane hoc genus mulieroſum eſt, tunicis demiſſitiis.* Et apud eundem Menœchmus ex eo ſe cinædum vocari arguit, quia diceretur induiſſe pallam, quæ erat talaris.

TIRAQUELLUS.

2 *Et Cicero.*] In Verrem act. 6. hoc in Verre reprehendit, quod Imperator populi Rom. qui cæſis victimis paludatus ex urbe exiſſet, in provincia ſua non modo ſine paludamento, ſed etiam cum tunica pulla, quæ infimæ plebis & artificum propria eſt, in publicum prodiret. Valerius Maximus lib. 1. cap. 6. in mali ominis numero poſuit, quod M. Craſſo, qui à Parthis cæſus eſt, pullum paludamentum ſit traditum, cum in prælium exeuntibus album aut purpureum dari ſoleret.

3 *Quæ quidem tunica.*] Budæus in l. ult. de Senator. *Tunica autem*, inquit, *veſtis eſt, cui toga ſuperinduitur: noſtri ſericum vel ſetam vocant lingua vernacula*, citatque Quintil. lib. 11. cap. ult. Nonius Marcellus ubi de generibus veſtimentorum, *Prætexta*, ait, *inſigne Rom. quod ſupra tunicas honorati quique ſumunt.* *

COLERUS.

* Tertullianus de Pallio, ubi *veſtem Punicam* eſſe aſſerit. Ut ex Plauto quoque licet intelligere, Pænulo. Ennius apud Nonium Carthaginenſes vocat, *Tunicatam juventutem.*

TIRAQUELLUS.

4 *Cato vero ſenior.*] Plutarchus in Catone Cenſorio, *Cum autem*, inquit, *domum*

ceſſit: [1] & Junior nudis pedibus, veſte fuſca & ſine tunica ſola toga accinctus, jus in foro dixit. Idque ex vetere inſtituto uſurparunt, quod [2] Romuli ſtatuæ & Camilli in Capitolio & roſtris togatæ ſine tunicis erant: [3] Aurelianus tamen Cæſar manicatas & albas tunicas ex provinciis diverſis, congiarium populo dediſſe fertur. [4] Fuitque is corporis habitus non munditiis cultus, ſed virilis, in quo perſonæ decor, & multa majeſtas inerat: [5] intra tunicam vero interula, quam ſubuculam dixere, carni proxima, æque à viris & mulieribus nullo diſcrimine ſumebatur. Nam poſtquam binas tunicas Romani habere cœperunt, [6] Varro ait interiorem inſtituiſſe vocare ſubuculam, & induſiam. [7] Prætextam vero ſupra tunicam quiſque honoratus & nobilis habebat, quam quidem [8] pueri patricii aliquando

Romuli & Camilli ſtatuæ togatæ ſine tunicis.

Interula. Subucula. Induſia. Prætexta.

domum reverteretur, hyeme quidem tunica, demptis manicis, indutum, æſtate vero nudum, labore cum ſervis certare, quibus cum ſedere ſolitum, eodem pane, eodemque vino veſci.

1 *Et Junior.*] Plutarchus Catonis Uticenſis laborum tolerantiam deſcribens, *Omnibus*, inquit, *ætatis ſuæ moribus ſe oppoſuit, utpote improbis & à quibus contraria via eundum cenſebat. Itaque cum cæteris hominibus purpuream veſtem ſaturatam murice, atque rutili coloris, placere videret, ipſe fuſcam gerebat: interdum vero nudis pedibus & abſque tunica in publicum prodibat, non gloriam aliquam ex hac novitate captans, ſed ſeipſum aſſueſaciens obſcœnis rebus duntaxat erubeſcere: cætera vero, ut ignobilia, aſpernari.*

2 *Romuli ſtatuæ & Camilli.*] Plinius lib. 34. c. 6.

3 *Aurelianus.*] Flav. Vopiſcus in vita illius ad fin. ſic ſcribit, *Sciendum tamen, congiaria illum ter dediſſe: donaſſe etiam pop. Romano tunicas albas manicatas ex diverſis provinciis, & lineas Aphras atque Ægyptias puras.*

4 *Fuitque is corporis habitus.*] Vopiſcus in eodem Aureliano.

5 *Intra tunicam vero interula.*] Vide omnino noſtras leges Connubiales gloſſ l. 3. inter ornamenta muliebria, ubi de *interula*, atque etiam de ſubucula loquor.

6 *Varro.*] Lib. 1. de vita populi Romani, ubi illum citat Nonius Marcellus in generibus veſtimentorum.

7 *Prætextam vero.*] Aſconius Pedianus in 3. in Verrem actione, ſic ſcribit, Prætextam fuiſſe honeſtiorum, togam viliorum: communem etiam fuiſſe habitum & marium & fœminarum. Fuiſſe quoque Regum docet Plinius lib. 8. cap. 48. & prætorum. Plutarchus in Pompejo, dum dicit Prætores duos Sextilium & Belinum in ipſis prætextis cum miniſtris lictoribuſque, ac cæteris ejus magiſtratus inſignibus, captivos abductos fuiſſe. Hic vide omnino Macrobium lib. 1. Saturnalium cap. 6. ubi prætextæ originem & quomodo uſurpari cœperit à pueris, ſcribit.

8 *Pueri patricii aliquando purpuream.*] Nam ſoli patricii purpura utebantur, ut ſcribit Plinius lib. 9. c. 36. Diſtinguit ab equite curiam, diis advocatur placandis, omnemque veſtem illuminat, in triumphali miſcetur auro. Sed de hoc vide, quæ ſcripſi in Commen-

quando purpuream induebant. Inde enim prima commendatio ineuntis ætatis, & ſpecimen virtutis haberi cœptum. *Purpura.* [1] Libertinis autem & peregrinis, cum quibus nulla eſſet neceſſitudo, aut conjunctio ſanguinis, prætexta uti olim non licebat: poſt aliquot vero tempora, ut libertinorum filii illa uterentur, uſus obtinuit. [2] Quam quidem purpuram magno honori patriciis fuiſſe accepimus. Erat enim pro majeſtate in pueritia, maximeque patricium ordinem à plebe dividebat: namque patriciis Tyriæ muricis purpura dabatur, cum equeſter ordo & plebejus [3] purpuram non induerent, cujus uſum antiquiſſimum [4] Plinius notavit. Sequutis inde temporibus, ad tantum faſtigium devenit, ut [5] Catoni Uticenſi ludos in veſte purpurea ſpectandi facultas à ſenatu pro ſummo honoris gradu tributa ſit. *Tribunorum & plebejorū veſtes.* [6] Tribuno enim plebis, [7] vel plebejo homini purpuram induere, nulli erat

Commentariis Nobilitatis, cap. 37. eodemque ult. num. 160. incip. *Supra ſæpe.*

1 *Libertinis autem.*] Hæc uſque ad verſic. *Quam quidem*, ſunt Macrobii, ubi nuper citavimus.

2 *Quam quidem purpuram.*] Supra in verbo, *Pueri patricii aliq.*

MERCERUS.

3 *Purpuram non induerent.*] Verum hoc eſt, ſi hoc intelligatur de toga prætexta, vel penula, vel alia veſte exteriori. Alioqui Equites ſolebant geſtare anguſtum clavum, ut ſenatores latum. Hi vero clavi ſine dubio purpurei erant. Et horum clavorum uſum non abſtulit Auguſtus, etſi primus apud Dionem lib. 49. vetuit purpuram geſtare, niſi eſſent ſenatores, qui in magiſtratu erant. Quin potius liberos ſenatorum quo celerius reipub. aſſueſcerent, protinus virili togæ latum clavum inducere permiſit. Cujuſmodi clavorum formam vulgus non ſatis aſſequitur. Acro in Satyr. 5. lib. 1. Horat. *Latus clavus*, inquit, *colobion Græce dicebatur veſtis, quæ ad pectus magiſtratuum extendebatur, in formam lati clavi.* Unde Horat. eadem Satyra *Latum demiſit pectore clavum.* Hujus formæ dubito an fuerit illa mappa laticlavia, quam Trimalcio Petronianus circa oneratas veſte cervices immiſit, fimbriis hinc atque illinc pendentibus. Formam illam laticlavi agnoſcebant majores noſtri in ſolemnioribus veſtibus equitum, & nobiliorum. Agnoſcas etiam licet in illa veſte, quam pellibus candidis ornatam, Rectores Academiæ Pariſienſis immittunt tunicæ, vel ſi mavis Cappæ ſuæ Rectoriæ. Agnoſcas etiam in veſtibus regiis in Epiſcop. Abbat. & quibuſdam monachis. Niſi quod in his attexitur cucullus, quem Romana colobia neſciebant.

TIRAQUELLUS.

4 *Plinius notavit.*] Lib. ſcilicet 9. cap. 39.

5 *Catoni Uticenſi.*] Plutarchus in vita illius.

6 *Tribuno enim plebis.*] Plutarchus Problem. cap. 81. ubi quærit quare Tribunus purpuram non portat, cum cæteri magiſtratus purpurati incedant. Cujus rei multas rationes ſubjungit, quas ille qui volet, videbit.

7 *Vel plebejo.*] Jam id dictum eſt.

li erat fas. Hi enim penulis brevi villo, [1] præcipue pluvio tempore, [2] aut lacerna utebantur: quippe veſtis tribuni plebis plebejorumque [3] penula plerunque fuit, [4] ſicut ſagi, [5] endromis, & [6] cuculli. [7] Erant enim frigoribus apti, [8] quibus imperatores uti non decebat, [9] tametſi legamus Caligulam depictas penulas ſæpe induiſſe. Et plebejam purpuram diſtinctam à patricia in uſu fuiſſe: erat enim fuſca & obſoleta, non murice & cocco, ſed herbarum ſuccis infecta. [10] Eadem vero penula ſenatores plerunque uſos foris invenimus: intra urbem vero non licuit, donec Alexander imperator dum ætati conſultum voluit, ut ſenatores ingraveſcenti ætate intra urbem penulis uterentur, [illegible] legem

Purpura plebeja.

1 *Præcipue pluvio tempore.*] Spartianus enim in Adriano ſcribit, Tribunos plebis pluviæ tempore penulis uti ſolere. Notum eſt autem illud Quintiliani lib. 6. cap. 4. *Galba penulam roganti reſpondit, Non pluit, non eſt opus tibi: ſi pluit ego utar.* Sed hic omnino vide noſtras leges Connubiales, l. 3. inter veſtimenta muliebria.

2 *Aut lacerna.*] Vide infra in verbo, *Supra quam multi lacernas.*

MERCERUS.

3 *Penula plerunque fuit.*] Hoc intellige poſt corruptos mores, & everſam libertatem. Nam ante, toga commune Romanorum erat indumentum. Certe etiam Spartianus in Adriano, *Penulis*, inquit, *Tribuni plebis pluviæ tempore uti ſolebant, Imperatores autem nunquam.* Inde hic locus exſcriptus eſt.

TIRAQUELLUS.

4 *Sicut ſagi.*] Quid ſagus ſit vel ſagum & quorum ſit veſtis, diſces ex Cic. Philip. 8. & iterum 14. Suetonio in Auguſto, c. 26. & in Othone c. 2. & Nonio Marcello, quo loco tractat de genere veſtimentorum, & vide infra.

5 *Endromis.*] De Endromide vide dict. noſtras leges Connubiales, ubi ſupra & infra in verbo, *Sicut endromis.*

COLERUS.

Endromis.] Hinc *Endromidatus* apud Sidonium legitur lib. 2. Epigr. id eſt, Endromide indutus. Turnebus interpretatur veſtem gymnaſticam illo verſu Juvenalis:

Endromidas Tyrias & femineum ceroma.

Gloſſæ *Gauſarus* ἐνδρομίς. lego *Gauſapus.* Eadem ſunt Trechedipna.

TIRAQUELLUS.

6 *Cuculli.*] Vide infra in verbo, *Et cuculli.*

7 *Erant enim frigoribus apti.*] Ex quo illud Horatii Epiſtol. lib. 1. epiſt. 11. ad Bullatium,

Incolumi Rhodos & Mitylene pulchra facit, quod
Penula ſolſtitio, campeſtre nivalibus auris,
Per brumam Tiberis, Sextili menſe caminus.

8 *Quibus Imperatores.*] Ælius Spartianus in Adriano.

9 *Tametſi legamus Caligulam.*] Suetonius in vita illius, cap. 52. *Sæpe*, inquit, *depictas, gemmataſque indutus penulas, manuleatus & armillatus in publicum proceſſit, aliquando ſericatus & cycladatus.*

10 *Eadem vero penula.*] Id uſque ad verſic. *Sicut endromis*, eſt Lampridii in vita Alexandri imperatoris.

1 *Sicut*

legem.promulgaſſe dicitur, quas ſupra tunicam induebant, quo eſſent villi groſſioris: [1] ſicut endromis longiori villo, pinguis & craſſa, in frigoribus à divitibus uſurpata. *Endromis.* [2] Quam quidem prætextam ad virilem ætatem pueros deferre licuit; [3] poſt pubertatem vero in ſeptimo & decimo ætatis anno, dimiſſa prætexta, [4] togam induebant, [5] aliquando puram [6] nivei candoris, [7] quæ virilis dicta eſt. *Toga qua ætate ſumebatur.* Eam

1 *Sicut endromis.*] Ex Martiale l. 4. epig. 19. & vide ſupra in verbo, *Endromis*, & infra.

2 *Quam quidem prætextam.*] Vide infra in verbo, *Quæ virilis.* Pueritia ex cenſione Servii Tullii 16. anno finiebatur, puerique eſſe exiſtimabantur, qui minores eſſent annis ſeptemdecim.

3 *Poſt pubertatem vero.*] Macrob. libro 1. cap. 6. Ovid. vide infra ibi, *Quam feſta ſolemnique die.*

COLERUS.

4 *Togam induebant.*] De Toga vide Sigonium 3. de judiciis. 19.

TIRAQUELLUS.

5 *Aliquando puram.*]Cicero ad Atticum lib. 5. epiſt. 21. quæ omnium eſt 107. *Ego cum Laodiceam venero, Q. Fratris tui filio togam puram jubebo dari.* & lib. 6. epiſt. 1. *Q. togam puram Liberalibus cogitabam dare.* Et lib. 7. Ep. 8. omnium 126. *Habebamus autem in manibus Antonii concionem habitam 10. Calend. in qua erat accuſatio Pompeji uſque à toga pura, id eſt, ab ejus tyrocinio.* & iterum lib. 9. Epiſt. ult. in pr. *Ego meo Ciceroni, quoniam Roma caremus, Arpini potiſſimum, togam puram dedi.* Plinius lib. 8. cap. 48. *Tanaquil prima texit rectam tunicam, qua ſimul cum toga pura tyrones induuntur novæque nuptæ.* Ex poëtis Catullus ad Mallium, epig. 63.

Tempore quo primum veſtis mihi tradita pura eſt:
Jucundum cum ætas florida ver ageret.

Lucanus in principio libri ſeptimi:

—— Pura venerabilis æque
Quam currus ornante toga. ——

Id eſt, nec picta, nec triumphali, nec prætexta. Toga virilis etiam pura dicebatur, hoc eſt nullo purpuræ prætextu diſtincta.

6 *Nivei candoris.*] Hinc *candidus umbo* dictus eſt Perſio ſat. 5.

Cum blandi comites, totaque impune ſuburra
Permiſit ſparſiſſe oculos jam candidus umbo.

Nam ibi interpretes, Veſtis pura & candida, quam adoleſcentes tyrocinii die induebant, quæ à forma umbonis & clypei (qui rotundus eſſe ſolet) Umbo dicitur. Hanc Cicero appellat togam puram. Scribit enim ad Atticum (ut jam diximus) in tyrocinio filii Ciceronis, togam illi puram dediſſe Arpini. Vel umbo veſtis hujuſmodi appellatur: quia ſit velut umbonis & clypei loco, adverſus acerbiores & graviores pædagogorum reprehenſiones & caſtigationes. Vide Cælium Rhodiginum libro 14. cap. 16. Sed huc ſpectare poteſt, quod Martialis togam niveam vocat lib. 1. epig. 114. ad Attalum,

Sordida cum tibi ſit, verum tamen, Attale, dicit
Quiſquis te niveam dicit habere togam.

7 *Quæ virilis dicta eſt.*] Cicero in Lælio. Horatius Carm. lib. 1. Ode 36.

—— Memor
Actæ non alio Rege puertiæ,
Mutatæque ſimul togæ.

Puertiæ ibi dicit, pro *pueritiæ*, per ſyncopam. Nam, ut ſcribunt ibi interpretes, adoleſcentes depoſita prætexta, togam

[1]Eam tamen in quarto & vigeſimo à multis ſumptam comperimus, ſępius in decimoquinto, & ſexto ac decimo. Quippe[2] Auguſtus Octavius annorum ſedecim, & [3] Cajus Cæſar in undevigeſimo. [4] Nero autem vix pubeſcens, togam virilem ſumpſit ante tempus, quo maturus imperio videretur. Divus quoque [5] Antoninus Philoſophus, & ex Cæſaribus complures, in quintodecimo virilem deſumpſere togam, tunc cum præceps & lubrica juvenum ætas videbatur. Quam ſupra prætextam nonnunquam Patricii ſumebant, [6] cum plebeji, ſine prætexta, ſimplici toga amicirentur: quippe toga erat plebejorum, & infimi ordinis, prætexta honeſtorum & nobilium. [7] Quod etiam circa mulie-

togam accipiebant virilem. Seneca libro epiſt. 1. *Tenes utique memoria quantum gaudium ſenſeris, cum prætexta poſita, ſumpſiſti virilem togam, & in forum deductus es.* Et de hac toga virili Livius 3. Decad. lib. 6. ubi loquitur de P. Cornelio Scipione, *Ad hæc*, inquit, *jam inde ab initio præparans animos, ex quo togam virilem ſumpſit, nullo die prius nullam publicam privatamque rem egit, quam in Capitolium iret.* Suet. in Auguſto, c. 94. & in Claudio, c. 2. Lampridius in Commodo, Apulejus Apol. 2. non ſemel, & omnes ubique.

1 *Eam tamen, &c.*] Hoc probat exemplis ſequentibus.

2 *Quippe Auguſtus.*] Suetonius in vita illius, c. 8. *Quadrimus patrem amiſit: duodecimum annum agens aviam Juliam defunctam pro concione laudavit. Quadriennio poſt virili toga ſumpta, militaribuſque donis triumpho Cæſaris Africano donatus eſt: quanquam expers belli propter ætatem.*

3 *C. Cæſar.*] Suetonius in Caligula c. 10. *Quam defunctam prætextatus etiam tum, pro roſtris laudavit: tranſiitque ad Antoniam aviam, & undevigeſimo ætatis anno accitus Capreas à Tiberio, uno atque eodem die togam ſumpſit, barbamque poſuit, ſine ullo honore, qualis contigerat tyrocinio fratrum ejus.* *

COLERUS.

* Vide Tiberium Sueton. c. 54.

TIRAQUELLUS.

4 *Nero autem vix pubeſcens.*] Cornelius Tacitus lib. 12. *T. L. Claudio quintum, Ser. Corn. Orfito Coſſ. virilis toga Neroni maturata, quo capeſſendæ reipubl. habilis videretur. Et Cæſar adulationibus Senatus ceſſit, ut viceſimo ætatis anno conſulatum Nero iniret: atque interim deſignatus proconſulare imperium extra urbem haberet, ac princeps juventutis appellaretur.*

5 *Antoninus Philoſophus.*] Julius Capitolinus in vita illius, *Virilem togam ſumpſit quintodecimo ætatis anno, ſtatimque ei L. Cejonii Commodi filia deſponſata eſt, ex Adriani voluntate. Nec multo poſt præfectus Latinarum feriarum fuit.*

6 *Cum plebeji.*] Id jam ſupra diximus ex Aſconio 3. in Verrem act.

7 *Quod etiam circa mulieres.*] Aſconius ubi ſupra, & Servius in l. 1. Æneid. eo loco,

Romanos rerum dominos gentemque togatam.

Bene, inquit, *togatam: quia omnis ſexus & conditio toga utebatur*, & Nonius Marcellus Afranii auctoritate, & diximus in noſtris legibus Connubial. l. 3. inter veſtimenta muliebria.

1 *Sicut*

mulieres ſervabatur. Nam toga priſcis ſeculis in uſu promiſcuo tam virorum quam mulierum, nocturnumque ac diurnum indumentum fuit, [1] ſicut palliolum & penula, poſtea vero illam diſtinxere. [2] Quam feſta ſolemnique die, ampliſſimo cultu & apparatu magnifico probi adoleſcentes ſumere ſolebant, præcipue Bacchanalibus feſtis menſe Martio, quibus diebus ſumere virilem togam in religione fuit, [3] qua ſignabatur liberioris vitæ pueris facultatem dari.[4] Potentiores & inſignes nobilitate & honoribus etiam purpuream cum frequenti comitatu [5] apud delubra deorum induebant,[6] indeque in forum excepti, ſolemni officio deducebantur. [7] Tenuiores etiam arctam induxere togam:

Toga veſtis promiſcua ad utrunq; ſexum.

Bacchanalibus toga virilis ſumebatur.

Toga arcta.

1 *Sicut palliolum & penula.*] Ulpianus Juriſconſultus in *l. veſtis.* §. *communia ſunt. ff. de auro & argento lega.* ſcribit pallium & penulam communia eſſe virorum & mulierum. Verum in §. virilia ſunt, ejuſdem l. ponit inter virilia. Sed vide dictas noſtras leges Connubiales, ubi ſupra in Palliolo & penula.

2 *Quam feſta ſolemnique die.*] Ad togam refertur, & id eſt Ovidii lib. 3. Faſtorum,

Reſtat, ut inveniam, quare toga libera detur,
Luciferis pueris candide Bacche tuis:
Sive quod ipſe puer ſemper juveniſque videris,
Et media eſt ætas inter utrumque tibi.
Seu quia tu pater es, patres ſua pignora natos
Commendant curæ numinibuſque tuis.
Sive quod es liber, veſtis quoque libera per te
Sumitur, & vitæ liberioris iter.
An quia cum colerent priſci ſtudioſius agros,
Et faceret patrio rure Senator opus.
Et caperet faſces à curvo Conſul aratro,
Nec crimen duras eſſet habere manus.

3 *Qua ſignabatur liberioris vitæ.*] Ovidius ubi ſupra, & lib. 4. de Triſtibus eleg. 9.

Interea tacito paſſu labentibus annis,
Liberior fratri ſumpta mihique toga eſt.

Et Statius Sylvarum lib. 5. ſylva 2.

Quem non corrumpit pubes effræna novæque
Libertas properata togæ.

Propertius lib. 4. eleg. 1.

Mox ubi bulla rudi demiſſa eſt aurea collo,
Matris & ante deos libera ſumpta toga.

4 *Potentiores.*] Macrob. d. lib. Saturnal. 1. cap. 6. Libertinis vero nullo jure uti prætextis licebat, ac multo minus peregrinis, quibus nulla eſſet cum Romanis neceſſitudo: ſed poſtea libertinorum quoque filiis prætexta conceſſa eſt.

5 *Apud delubra deorum.*] Id dictum eſt in verbo, *Quam feſta ſolemnique.*

6 *Indeque in forum excepti.*] Seneca lib. epiſt. ad Lucil. 1. cujus verba adduximus ſupra in verbo, *Qua virilis dicta eſt.*

7 *Tenuiores etiam.*] Ad quod reſpicit illud Horatii epiſtol. lib. 1. ep. 18. ad Lollium 2.

Arcta decet ſanum comitem toga.

Utebantur laxioribus & amplioribus togis divites, quam tenues homines, ut idem Horatius Ode 4. Epodon,

togam: nam pro opibus veteres, magnas & parvas habuerunt. [1] Claudius tamen Cæſar toga virili, die, ſine apparatu aut ſolemni officio, in Capitolium deduci voluit. Supra tunicam vero vela pro togis induiſſe, animi fuit imbellis & enervati. [2] Ea quidem toga, cui purpura prætexebatur, illis tantum dari aſſuerat, quorum patres magiſtratus curules & inſignes geſſerant honores. [3] Namque hic primus juventæ & bonæ indolis habitus eſt honos, omenque futuræ virtutis, & magni nominis æſtimabatur. [4] Germani vero in primis experimentis framea & ſcuto adoleſcentes exornabant: illinc enim commendationem ineuntis adoleſcentiæ auſpicabantur. [5] Cretenſibus militaris ſtola, his & patera. Bithynis & Ponticis, ſocci & pallium. Argivis pueris deferre clypeum, inſigne munus, & primum decus adoleſcentiæ cenſebatur. [6] Eam vero togam extremam indue-

Vela pro togis. Toga cum purpura. Germani. Cretenſes. Bithyni. Pontici. Argivi.

Videſne ſacram, metiente te, viam
Cum bis ter ulnarum toga,
Ut ora vertat, huc & huc euntium
Liberrima indignatio?

Porphyrius juſtam togæ magnitudinem ſex ulnis conſtitiſſe vult intelligi.

1 *Claudius tamen Cæſar.*] Suetonius in vita illius cap. 2. *Togæ virilis die, circa mediam noctem, ſine ſolemni officio, lectica in Capitolium latus eſt.*

2 *Ea quidem toga.*] Toga virilis à puerili diſtincta erat, quæ prætexta appellabatur: de qua loquens Macrobius in primo Saturn. cap. 6. ita inquit, *Hinc deductus mos, ut prætexta & bulla in uſum nobilium puerorum uſurparentur ad omen & vota concilianda virtutis.*

3 *Namque hic primus.*] Cicero lib. 3. de Legib. ſic ſcribit, *Suntoque Ædiles curatores urbis, annonæ, ludorumque ſolemnium. Olliſque ad honoris amplioris gradum is primus aſcenſus eſto.* Hi juriſdictionem quidem habebant, quæ pars erat Prætoriæ, ut ait Ulpianus in *l. ſtipulationum aliæ, ff. de verb. oblig.* & Juſtinianus in § *proponebant. de jure nat. gent. & civ.* imperium vero non habebant, ex minoribus enim magiſtratibus erant, ut ex Livio & Gellio lib. 14. cap. 13. intelligitur: quorum alter prehendi ducique à majoribus magiſtratibus Ædilem ſcribit, alter à privato in jus vocari. Itaque Verrina 2. ſic ſcribit Tullius, *Erit tum Conſul Hortenſius cum ſummo imperio & poteſtate: ego autem Ædilis, hoc eſt, paulo amplius, quam privatus.*

4 *Germani vero.*] Cornelius Tacitus de Moribus Germanorum, ſic ſcribit, *Sed arma ſumere non ante cuiquam moris, quam civitas ſuffecturum probaverit. Tum in ipſo concilio vel principum aliquis, vel pater, vel propinquus, ſcuto frameaque juvenem ornant. Hæc apud illos toga, hic primus juventæ honos: ante hoc domus pars videntur, mox reipublicæ.*

5 *Cretenſibus.*] Strabo Geographiæ lib. 10. Exinde ad urbem revertuntur, puerque cum muneribus abſcedit, tum adductum bimeſtri tempore in urbem reducunt muneribus, & militari ſtola, & bove & patera donatum.

6 *Eam vero togam.*] Ut propria Romanorum toga, qui & ex hoc, gens togata

induebant Romani, ſæpius raſam, nonnunquam pexam & villoſam: namque erat Romana gravitate digna, quam propriam habuere, ſicut Græci pallium. Ideo qui Romani cives eſſe deſierant, aut civitatis jura amiſerant, quique relegati, [1] quibuſque aqua & igni interdictum foret, togam induere non poterant: hi enim toga dimiſſa, pallium ſumebant, quod Græcum fuiſſe ſatis conſtat. Togam vero raſam Phrygianam primum Auguſti temporibus uſurpatam [2] Plinius aſſeverat: [3] ſupra quam multi lacernas induxere, ſæpe ludis feſtis in theatro, quæ amphitheatrales dictæ, [4] & militares erant: [5] aliæ coccineæ, [6] Bœoticæ vero

Pallium. Toga raſa. Lacerna. Toga amphitheatrales. Coccinea. Bœotica.

gata dicta eſt: ita & Græcis pallium. Quod oſtendit Quintilianus lib. 11. cap. 3. quod de Pronunciatione eſt, cujus hæc verba ſunt, *Veteres ad calceos uſque togam demittebant, ut Græci pallium.* & Suetonius in Auguſto, cap. 98. *Sed & cæteros continuos dies inter varia munuſcula, togas inſuper ac pallia diſtribuit: lege propoſita, ut Romani Græco, Græci Romano habitu & ſermone uterentur.* Hæc ille. Comœdiæ autem palliatæ dicebantur, quæ ſecundum ritus Græcorum Palliatorum fiebant, ut tradunt Donatus in præfatione Terentii & Diomedes Grammaticus. *

COLERUS.

* Tertullianus ad Carthaginenſes: *Vobis vero poſt injuriæ beneficium, ut ſenium non faſtidium exemptis, poſt Gracchi obſcæna omina, & Lepidi violenta ludibria, poſt trinas Pompeji aras & longas Cæſaris moras: ubi mœnia Statilius Taurus impoſuit, ſolemnia Saturninus Sentius enarravit, cum concordia Jubæ toga oblata eſt.*

TIRAQUELLUS.

1 *Quibuſque aqua & igni interdictum fuit.*] *Jure togæ* (ut inquit Plin. lib. epiſtolar. 5. ep. 11. omnium 77. incip. Audiſtine.) *carent, quibus aqua & igni interdictum fuit.*

2 *Plinius aſſeverat.*] Libro ſcil. 8. cap. 48. Togas raſas Phrygianaſque Divi Auguſti noviſſimis temporibus cœpiſſe, ſcribit Feneſtella.

3 *Supra quam multi lacernas induxere.*] Martialis lib. 14. epig. 137.

Amphitheatrales nos commendamur ad uſus
Cum tegit algentes noſtra lacerna togas.

Et Juvenalis ſat. 9.

— Pingues aliquando lacernas
Munimenta togæ, duri craſſique laboris.

Et Suetonius in Auguſto, cap. 40. in fin. *Negotium Ædilibus dedit, ne quem poſthac paterentur in foro, circove, niſi poſitis lacernis, togatum conſiſtere.* *

COLERUS.

* Nam lacernas, poſitis togis frigoris cauſa ſumebant. Plinius lib. 18. cap. 25. ubi & de Vergiliarum ſidere.

TIRAQUELLUS.

4 *Et militares.*] Propertius lib. 4. eleg. 3.

Omnibus, heu, portis pendent mea noxia vota,
Texitur hæc caſtris quarta lacerna tuis.

Et Ovidius libro ſecundo Faſtorum, loquens de Lucretia, quæ lacernam texebat marito ſuo, qui in caſtris erat,

Lumen ad exiguum famulæ data penſa trahebant,
Inter quas tenui ſic ait illa ſono:
Mittenda eſt domino (nunc nunc properate puellæ)
Quamprimum noſtra facta lacerna manu.

5 *Aliæ coccineæ.*] Eſt Martialis apopho-

vero albæ. [1] Quam togam plerique laxiorem, nonnulli breviorem uſurparunt. [2] Legimus Catonem ſeniorem pręcurta toga & candida uſum,& nunquam centum drachmis majore ſumptu: [3] Cæſarem laticlavo fimbriato, laxiore cinctura: [4] Auguſtum quaternis tunicis, [5] togiſque nec reſtrictis, nec fuſis, [6] cum thorace laneo femoralibuſque & tibialibus inceſſiſſe. [7] Mecœnatem molliori veſte diſcin-

Mecœnas.

apophoretum lacernarum coccinearum lib. 14. cap. 131.

Si Veneto Praſinoque faves qui coccina ſumis?
Ne fias iſta tranſfuga ſorte, vide.

6 *Bœoticæ vero albæ.*] *Beticæ* legendum eſt ex eodem Martiale,cujus item eſt aliud apophoretum hoc titulo *laceena Betica*, num. ejuſdem lib. 133.

Non eſt lana mihi mendax, nec mutor aheno:
Sic placeant Tyriæ, me mea tinxit ovis.

Quo ſignificatur eas eſſe albas & nullo colore mutatas. Nam & his lacernis albis utebantur in ſpectaculis, teſte eodem Martiale lib. 4. epig. 2.

Spectabat modo ſolus inter omnes
Nigris munus Oratius lacernis:
Cum plebs & minor ordo, maximuſque
Sancto cum duce candidus ſederet.
Toto nix cecidit repente cælo,
Albis ſpectat Oratius lacernis. *

COLERUS.

* De Betica lana Tertullianus lib. de Pallio, ubi & Mileſiæ & Selgicæ, quæ propter mollitiem commendantur,nec non Tarentinæ & Altinæ lanæ mentionem facit.

TIRAQUELLUS.

1 *Quam togam.*] Dictum eſt ſupra in verbo, *Eam vero togam.*

2 *Legimus Catonem Seniorem.*] Plutarchus in vita illius, *Nunquam enim,* inquit,*veſte majore centum drachmarum ſumptum uſum ſe refert.* Unde & eſt illud Horatii epiſtol. lib. 1. ep. 20. ad Mœcenatem 3.

Quid? ſiquis vultu torvo ferus & pede nudo,
Exiguæque togæ ſimulet textore Catonem:
Virtutemne repræſentet moreſque Catonis?

3 *Cæſarem laticlavo.*] Suetonius in Julio Cæſare, cap. 45. ſic ſcribit, *Etiam cultu notabilem ferunt: uſum enim lato clavo ad manus fimbriato, nec unquam aliter, quam ſuper eum cingeretur: & quidem fluxiore cinctura: unde emanaſſe Syllæ dictum conſtat, optimates ſæpius admonentis, Ut male præcinctum puerum caverent.* de latoclavo, vide Budæum in Pandect. in l. ult. de Senat.

4 *Auguſtum quaternis tunicis.*]Suetonius in vita illius, cap. 82. in princ. *Hyeme quaternis,* inquit, *cum pingui toga tunicis, & ſubucula & thorace laneo & feminalibus & tibialibus muniebatur.*

5 *Togiſque, nec reſtrictis, nec fuſis.*] Sunt verba Suet. in Auguſto, cap. 73.

6 *Cum thorace laneo.*] Id quod diximus & mox ſequitur, de femoralibus & tibialibus eſt Suetonii d. c. 82.

7 *Mecœnatem.*] Is Mecœnas alioqui vir multis virtutibus,maxime vero liberalitate in doctos adornatus, mollis tamen & delicatus fuit,& ſermone & cæteris rebus, ut videre licet ex Seneca libro epiſt. ad Lucilium 20. omnium 114. Suetonio in Auguſto,c.86. Macrobio lib. 2. Saturnal. cap. 4. Ex quo & illud Juvenalis ſatyra 12. poſt princ.

——— *Veſtem*
Purpuream teneris quoque Mæcenatibus aptam,
Atque alias, quarum generoſi graminis uſum,
Infecit natura pecus. ——

1 *Quare*

cinctum, [1] quare Malacinus dictus: [2] Marcum Antonium, tunica ad coxam cincta, & villoſa chlamyde: [3] & Sextum Pompejum magni filium, poſt navalem victoriam, cæruleam ſemper deſumpſiſſe: [4] Hortenſium, cultiore habitu & elaborato: [5] Neronemque nullam veſtem bis induiſſe, ſæpiuſque in ornatu tragico cum cothurnis prodiiſſe: [6] & Caligulam cum deorum inſigniis, (ita enim loquitur) aurea barba & fulmine, aut cum fuſcina & caduceo, plerumque Veneris habitu, aut gemmatum, manuleatum & cycladatum, ſemperque triumphalia ornamenta geſtaſſe: Veſpaſianumque, veſte & ha-

Malacinus appellatus.

1 *Quare Malacinus dictus.*] Id ſumptum eſt, ni admodum fallor, ex Horatio lib. Sermon 1. ſat. 2. intelligente de Mœcenate, ut nonnulli aſſerunt: alii ſuſpicantur, ut tradunt interpretes ibi,

Malchinus tunicis demiſſis ambulat.

Sic enim legunt, illi ipſi interpretes: atque ita dici molles, delicatos, diſſolutos, dicunt. Alii ibi dicunt *Malacinus*, ſive *Malacus*, quæ item dictio mollem ſignificat, & Græcis & Latinis. Nam & Ariſtodemus, Ariſtocratis filius, Cumarum tyrannus, Malacus cognominatus eſt, quod mollis eſſet, minimeque iracundo ingenio, ut ſcribit Dionyſius Halicarnaſſæus l. 7. poſt princ. Nonnulli legunt *Malthinum* Mœcenatem ab Horatio ficto nomine eſſe appellatum, vel ἀπὸ τῆς μάλθης, quæ eſt pix cum cera mixta: vel ἀπὸ τοῦ μαλθακοῦ, quod molle ſignificat. Verum difficile creditu eſt Horatium uſque eo vel improbum, vel impudentem, vel maledicendi cupidum fuiſſe, ut ne Mœcenati quidem, optime de ſe merito & gratioſiſſimo apud Auguſtum viro pepercerit. Veriſimilius itaque eſt alium quempiam ſuæ ætatis, conficto nomine, ab eo deſignari, qui nimis longis & demiſſis tunicis uteretur. *

COLERUS.

* De eodem Mœcenate ſic loquitur Seneca 10. epiſt. 105. *Hoc tibi occurret, hunc eſſe qui ſolutis tunicis ſemper in urbe inceſſerit.* idem 20. epiſt. 115. *Mœcenatem hunc eſſe ſciat, qui in Tribunatu, in roſtris, in omni publico cœtu ſic apparuerit, ut pallio velaretur caput excluſis utrinque auribus, non aliter quam in mimo divites fugitivi ſolent.*

TIRAQUELLUS.

2 *M. Antonium.*] Plutarch. in vita illius, ſic ſcribit, *Semper enim cum in oculis plurium erat futurus, tunica ad coxam cingebatur, permagnum ſuſpendebat gladium, chlamydem inſuper aſperam circumdabat.* Sed & adde veſte quadrangula & calceamento Attico, ex Appiano lib. 5. bellorum Civil.

3 *Et Sex. Pompejum Magni filium.*] Appianus bellor. Civil. lib 5. *Ferunt*, ait, *ob hæc gloriabundum, ſolitam ab Imperatoribus deferri chlamydem, Neptuni in morem ex purpureo in cæruleum mutaſſe colorem.*

4 *Hortenſium.*] Gellius lib. 1. c. 5. Macrobius lib. Saturn. cap. 13.

5 *Neronem.*] Suetonius in vita illius, cap. 30. Hoc idem Heliogabalum feciſſe ſcribit Lampridius in vita illius. Nam calceamentum nunquam iteravit: annulos etiam negatur iteraſſe.

6 *Et Caligulam.*] Hæc uſque ad verſic. *Veſpaſianumque*, ſunt Suetonii in Caligula cap. 52.

1 *Sicut*

& habitu neglecto, & vix à gregario milite differente: [1] ſicut de Alexandro Macedone proditum eſt, cultu habituque paulum à privato abhorrente fuiſſe: [2] & Hierone Syracuſano, qui regi vix decoro habitu inceſſit. [3] Sic divus Severus vili amiculo & exigua veſte adopertus, & à plebe vulgari nihil excellens. [4] Et Tacitus ſimili cultu cum æqualibus, nam in toga, qua privatus utebatur, in imperio ſæpe viſus fuit. [5] Contra Heliogabalus nimis ſumptuoſa & magni cenſus. Is enim primus [6] holoſericam veſtem induit.

Holoſerica veſtis.

1 *Sicut de Alexandro Macedone.*] Plutarchus in Alexandro.

2 *Et Hierone Syracuſano.*] Livius 3. Decad. lib. 4. *Nam qui*, inquit, *per tot annos Hieronem, filiumque ejus Gelonem, nec veſtis habitu, nec alio ullo inſigni differentes à cæteris civibus vidiſſent, conſpexere purpuram ac diadema, ac ſatellites armatos, quadrigiſque etiam alborum equorum interdum ex regia procedentem, more Dionyſii tyranni.*

3 *Sic Divus Severus.*] Ælius Lampridius in vita illius, Gemmas de calceamentis & veſtibus tulit, quibus uſus fuerat Heliogabalus: veſte, ut & pingitur, alba uſus eſt, nec aurata, penulis, togiſque communibus. Herodianus de Severo lib. 2. loquens, *Ipſe*, inquit, *inter primos laborans, vilique ſabernaculo utens, cibum potumque eundem, quem etiam cæteri milites, capiebat. Nihil unquam Imperatoriæ luxuriæ, nihil delitiarum oſtentans, ſic ut acceptior indies militibus fieret.*

4 *Et Tacitus.*] Flavius Vopiſcus in vita Taciti Imperat. *Togis*, inquit, *& tunicis iiſdem eſt uſus quibus privatus. Holoſericam veſtem viris omnibus interdixit.* Et adde quod Annibal ſæpe militari ſagulo operiebatur, & veſtitu nihil à cæteris excellenti, teſte Livio 3. Decad. lib. 1. Ageſilaus Lacedæmoniorum Rex, auctore Plutarcho, linea vilique veſte utebatur. Et Viriatus ille Hiſpanorum Dux, tantæ virtutis continentiæque fuit, ut cum Conſulares exercitus frequenter vicerit, tantis rebus geſtis, non armorum, non veſtis cultum, non denique victum mutaverit: ſed in eo habitu, quo primum bellare cœpit, perſeveraverit, ut quivis gregarius miles ipſo Imperatore etiam opulentior videretur, ut tradit Juſtin. lib. 44.

5 *Contra Heliogabalus.*] Ælius Lampridius in illius vita, ſic ſcribit, *Primus Romanorum holoſerica veſte uſus fertur, cum jam ſubſerica in uſu eſſent. Linteamen lotum nunquam attigit, mendicos dicens qui linteis lotis uterentur.*

COLERUS.

6 *Holoſericam veſtem induit.*] Holoſericas hujuſmodi veſtes privatis fucare aut diſtrahere vetant Imperatores. *l. 1. Cod. quæ res venire non poſſunt*: ubi de ſerico plenius dixi: ſed nec ulli privatorum licuit, holoſericam veſtem ſub qualibet editione largiri. *l. 1. Cod. Theodoſiano de expenſ. ludorum.* De ſerico adde *l. 37. §. 1. ff. de evictionib. l. 16. §. 7. ff. de publicanis.* Porro Serici qualitatem ſic oſtendit Seneca 7. de benefic. 9. *Video ſericas veſtes (ſi veſtes vocandæ ſunt, in quibus nihil eſt, quo defendi corpus aut denique pudor poſſit: quibus ſumptis mulier, parum liquido nudam ſe eſſe jurabit) hæ ingenti ſumma abignotis etiam ad commercium gentibus accerſuntur, ut matronæ noſtræ ne adulteris quidem plus ſui in cubiculo, quam in publico oſtendant.*

1 *Gallie-*

induit. [1] Gallienus quoque cum chlamyde purpurea gemmatis fibulis, ſæpius tunica aurata prodiit. [2] Fertur tamen Octavius Cæſar liberis Senatorum, in quibus eſſet virtutis ſpecimen, quo frequentius Senatui aſſueſcerent, ſumpta virili toga laticlavum protinus dediſſe. [3] Togam vero prætextam, ædiles, quæſtores, & qui magiſtratus & honores gerunt, veluti honoris ornamentum inſigne induere ſoliti ſunt, quæ ex purpura fuiſſe traditur, [4] nonnunquam bis tincta, quod acrius coloratur, dibapha dicta, quam Lentulus Spinther in ædilitate primus induiſſe fertur, cujus valor denariis mille in libras taxabatur. [5] Sed quod diſcriminis inter patricios & plebejos purpura faciebat, ut diſtinctum utrumque ordinem notaret: [6] hoc nimirum inter patri-

Prætexta qui induebantur. Dibapha.

TIRAQUELLUS.

1 *Gallienus quoque.*] Trebellius Pollio in Gallienis, Decennia ludos, & pompam exquiſito genere voluptatum, deſcribens, ait, *Ipſe Gallienus medius cum picta toga & tunica palmata inter patres, omnibus ſacerdotibus prætextatis Capitolium petiit.*

2 *Fertur tamen Octavius Cæſar.*] Suetonius in Auguſto cap. 38. *Liberis Senatorum quo celerius reipubl. aſſueſcerent, protinus virilem togam, latum clavum inducere, & curiæ intereſſe permiſit.*

3 *Togam vero prætextam.*] Cicero in Oratione, quam habuit poſt reditum ſuum ad Senatum, *ille*, inquit, *unguentis oblitus cum toga prætexta, quam omnes Prætores Ædileſque tum abjecerant, irriſit ſqualorem veſtium & luctum gratiſſimæ civitatis.* Et Livius 4. Dec. lib. 4. in Oratione Valerii Trib. plebis. Et de Ædilibus item Cicero in Oratione in Vatinium, *Te*, inquit, *Ædilitiam prætextam togam, quam fruſtra confeceris vendidiſſe.* Et in 7. in Verrem actione, poſt enumerata ea, quæ ſibi incumberent in munere Ædilitio, *Ob earum*, inquit, *rerum laborem & ſolicitudinem fructus illos datos, antiquiorem in Senatu ſententiæ dicendæ locum, togam prætextam, ſellam curulem, jus, imagines ad memoriam prodendam.*

4 *Nonnunquam bis tincta.*] Id uſque ad verſic. *Sed quod diſcriminis*, eſt Plinii Nat. hiſt. lib. 9. cap. 39.

5 *Sed quod diſcriminis.*] De quo ſupra.

6 *Hoc nimirum inter patricios.*] Latum clavum fuiſſe nobiliorum ſatis conſtat ex Horatio ſermonum lib. 1. ſat. 6.

—— *Et latum demiſit pectore clavum.*

Id eſt, tunicam latis clavis ornatam. Erant autem hi clavi ornamenta quædam purpurea clavorum ſpeciem præbentia, tunicis attexta, ſeu fortaſſe aſſuta: à quibus latus clavus dictus: id eſt, tunica lati clavi, quod erat inſigne majorum magiſtratuum, ut Ædilium majorum, Prætorum, Conſulum, denique Senatorum. Plinius lib. 33. c. 1. *Annuli diſtinxere alterum ordinem à plebe, ut ſemel cœperunt eſſe celebres, ſicut tunica ab annulis ſenatum tantum.* Sueton. in Veſpaſiano cap. 2. *Sumpta toga virili, latum clavum, quanquam fratre adempto, diu averſatus eſt: nec, ut tandem appeteret, compelli, niſi à matre, potuit.* Idem Suetonius in Tiberio, cap. 35. *Senatori latum clavum ademit.* Idem in C. Claudio, cap. 24. *Latum clavum, quamvis initio affirmaſſet non lecturum ſe Senatorem, niſi civis Rom. ad nepotem, etiam libertini filio tribuit: ſed* ſub

Diſtinctio veſtitus inter patricios & Senatores.

patricios & ſenatores laticlavus & tunica latiore purpura efficiebat. Is enim laticlavus & latior tunica, inſignia ordinis Senatorii fuere, quæ ordinem ſenatorium à patricio diſcernebant, quibus ampliſſimus ordo notabatur: cum reliquis patriciis, qui ad Senatum admiſſi non erant, illis uti non liceret. [1] Quamvis poſt aliquot ætates, etiam equeſtri ordini laticlavum diſtinctum à ſenatorio tributum inveniamus, [2] cujus uſus poſtea à Cæſaribus pro inſigni decoro impetrari conſuevit. [3] In eo enim aureus clavus affigebatur, quem, quia frequens & promiſcuus erat, [4] Tacitus Cæſar interdixit, auroque clavatis veſtibus uti pro-

ſub conditione, ſi prius ab equite Rom. adoptatus eſſet. Et Mart. lib. epigram. 5. epig. 17. in Gelliam,

Dum te poſſe negas, niſi lato, Gellia, clavo
Nubere: nupſiſti, Gellia, ciſtifero.

Livius 3. Decadis lib. 7. inter munera, quæ Scipio Maſaniſſæ filio dedit, tunicam lato clavo fuiſſe ſcribit, *Tum puero*, inquit, *annulum aureum, tunicam lato clavo cum Hiſpano ſagulo, & aurea fibula, equumque donat.* Sueton. in Auguſto cap. 94. inter alia præſagia felicitatis Auguſti, ponit, quod ſumenti togam virilem, tunica lati clavi reſuta ex utraque parte ad pedes decidit: fuiſſeque qui interpretarentur, non aliud ſignificare, quam ut is ordo, cujus inſigne id eſſet, quandoque ei ſubjiceretur. Valerius Maximus libro 5. cap. 1. *Tunica laticlavia donatum ad Maſaniſſam remiſit.* Ovidius libro 4. Triſtium eleg. 9. ſignificans ſe latum clavum, id eſt, Senatoriam dignitatem non eſſe aſſecutum,

Cepimus & teneræ primos ætatis honores,
Deque viris quondam pars tribus una fui.
Curia reſtabat, clavi menſura coacta eſt.
Majus erat noſtris viribus illud opus. *

COLERUS.

* Diſtinguit tunica lati clavi ſenatum ab equite, ut annuli equeſtrem ordinem à plebe. Plinius libro 33. c. 2. Contrarius *Anguſticlavus*, de quo Tacitus. Et hinc *Tribunus anguſticlavius* apud Sueton. Othone, cap. 10.

TIRAQUELLUS.

1 *Quamvis poſt aliquot ætates.*] Vide Lampridium in Alexandro Severo.

2 *Cujus uſus poſtea à Cæſaribus.*] Nam & id Plinius Sextio cuipiam à Trajano Cæſare impetravit, ut ipſe retulit lib. epiſtolar. 2. epiſt. 9. omnium 33. ad Apollinarem, ſic enim ſcribit, *Ego Sexto latum clavum à Cæſare noſtro, ego quæſturam impetravi: meo ſuffragio pervenit ad jus tribunatus petendi, quem niſi obtinet in Senatu, vereor ut decepiſſe Cæſarem videar.*

3 *In eo enim aureus clavus affigebatur.*] Feſtus Pompejus lib. 14. in verbo, *Picta*, ſcribit tunicam palmatam à latitudine clavorum eſſe dictam, *Quæ nunc*, inquit ille, *à genere picturæ appellatur.* Quibus verbis ſatis indicat clavos illos in tunicis acu fuiſſe depictos. Varro lib. 8. de lingua Latina. Nam ſi quis tunicam ita conſuit, ut altera plagula ſit anguſta clavis: altera latis, utraque pars in ſuo genere caret analogia.

4 *Tacitus Cæſar.*] Flavius Vopiſcus in vita illius: Auroclavatis veſtibus idem interdixit. Nam & ipſe auctor Aureliano fuiſſe perhibetur, ut aurum à veſtibus & cameris & pellibus ſubmoveret.

prohibuit. [1] Erat præterea toga prætexta, conſularis & prætoria, quam hi qui conſulatum præturamve gerebant, conferre ſolitaverunt. [2] Quam etiam in coloniis & municipiis cuicunque magiſtratui deferre jus erat. Ipſa enim & laticlavus inter antiquiſſima cenſentur urbis ornamenta: [3] quippe à Tullo Hoſtilio, [4] nonnulli à Balearibus inventas primum autumant, quæ in omne ævum poſtea manſere, ſicut veſtem papaveratam antiquiſſimam habere originem volunt. [5] Etiam tunica palmata, & palmata toga triumphalis, [6] & toga picta, quas conſules, & hi qui devictis hoſti-

Toga prætexta, conſularis, & prætoria.

Veſtis papaverata.

Palmata veſtis.

1 *Erat præterea toga prætexta, conſularis.*] Jam dictum eſt ex Plutarch. in Pompejo.

2 *Quam etiam in coloniis & municipiis.*] Livius 4. Decad. lib. 4. in Orat. Valerii Tribuni plebis, *Purpurea*, inquit, *viri utemur, prætextati in magiſtratibus, in ſacerdotiis: liberi noſtri prætextis purpura togis utentur: Magiſtratibus in coloniis municipiiſque, hic Romæ infimo generi magiſtris virorum, togæ prætextæ habendæ jus permittemus.*

3 *Quippe à Tullo Hoſtilio.*] Plinius lib. 9. cap. 39. Nam toga prætexta & latiore clavo Tull. Hoſtilium è regibus primum uſum, Hetruſcis devictis, ſatis conſtat. Livius 1. Decad. lib. 1. ſcribit, Togam prætextam apud Romanos ab Hetruſcis ſumptam fuiſſe.

4 *Nonnulli à Balearibus.*] Strabo lib. 3. Balearium ritus & mores deſcribens, *Hi*, inquit, *primi mortales laticlavum induiſſe feruntur.*

5 *Etiam tunica palmata.*] Livius 1. Decad. lib. 10. de inſignibus triumphalibus loquens, *Quod cum ita ſe habeat, cui deorum hominumve indignum videri poteſt*, inquit, *eis viris, quos vos ſellis curulibus, toga prætexta, tunica palmata, & toga picta, & corona triumphali, laureaque honoraveritis, quorum domos ſpoliis hoſtium affixis inſignes inter alias feceritis, pontificalia atque auguralia inſignia adjicere?* & 3. Decad. l. 10. *Maſaniſſam primum Regem appellatum, eximiiſque ornatum laudibus, aurea corona, aurea patera, ſella curuli & ſcipione eburneo, toga picta & palmata tunica donat.* Suetonius in Claudio cap. 17. in fin. *Secuti triumphalia ornamenta eodem bello adepti, ſed cæteri pedibus, & in prætexta. Craſſus Frugi equo phalerato & in veſte palmata, quod eum honorem iteraverat.* Apulejus Apolog. 1. *Ubi triumphantium*, inquit, *quadrigas albas & togam palmatam.* Capitolinus in Gordianis, *Palmatam tunicam & togam pictam primus Romanorum privatus ſuam propriam habuit, cum ante Imperatores etiam de Capitolio, vel Palatio acciperent.* Servius enarrans eum locum Virgil. lib. 11. Æneidos,

Munera portantes eboriſque aurique talenta,
Et ſellam regni, trabeamque, inſignia noſtri.

ſic ſcribit. Rom. enim Imperatorum inſigne fuit ſella curulis. Sicut etiam palmata toga dicitur, quam merebantur ii, qui de hoſtibus palmam reportaſſent. Et rurſus eclog. 10. in eum locum,

Sanguineis ebuli baccis, minioque rubentem.

Triumphantes, ait, *qui omnia habent Jovis inſignia, ſceptrum & palmatam togam, qua utebantur illi, qui palmam merebantur.*

6 *Et toga picta.*] Livius, ubi ſupra. Feſtus Pompejus ubi nuper citavimus, eandem dicit togam pictam & purpuream. Plinius lib. 8. cap. 48. ſcribit pictas

hoſtibus triumpharunt, veluti auguſtas, atque illuſtri & excelſo honori debitas, accipiunt: præcipui cultus ornatuſque fuere: in quibus decus totius imperii, ingentiſque virtutis ſpecimen noſcebatur. [1] Etenim palmata veſtis in pace conſulis: victoria vero parta, triumphantis indumentum erat: quæ quidem purpureæ, [2] auro intextæ erant: [3] & niſi triumphalibus viris, [4] atque ex Capitolio & Palatio haud aliter dari eſſent Jovis ſolitæ, eo quod tunicæ perquam ſimiles, [5] tametſi ſcutulatam, Phrygiatam, ſurculatam quoque, undulatam atque clavatam, inter triumphales aliqui annotarint. [6] Quam ſcutulatam Galli primum intexerunt, ſicut Phrygiatam Phryges. [7] Fertur tamen Gordianus tunicam & togam pictam primus ex Cæſaribus, dum privatus ageret, propriam induiſſe: neque ex Capitolio ([8] ut moris erat) publicam deſumpſiſſe. [9] Abolla autem

Veſtes triumphales.

Abolla.

pictas veſtes jam apud Homerum fuiſſe, unde triumphales natæ.

1 *Etenim palmata veſtis.*] Auſon. in Panegyrico, *Palmata*, inquit, *veſtis, ut in pace Conſulis eſt, ſic in victoria triumphantis.* *

COLERUS.

* Palmata tunica erat tantum triumphalis. Picta vero toga & purpurea eadem, ὁλοπόρφυρος.

TIRAQUELLUS.

2 *Auro erant intextæ.*] Plutarch. in Paulo Æmyſio, *Ipſe ſequebatur ornatiſſimo curru invectus, purpuram auro intextam indutus.*

3 *Et niſi triumphalibus.*] Quod ſatis conſtat ex ſuperioribus.

4 *Atque ex Capitolio.*] Vide omnino quæ dicam lib. 6. cap. 6. in fine. & diximus ibi, *Etiam tunica palmata*, ex Capitolino in Gordianis.

5 *Tametſi.*] Plinius lib. 8. cap. 48.

6 *Quam ſcutulatam Galli.*] Plinius in eodem cap. 48. Ex quo diſces hic non *Phrygiatam*, ſed *Phrygionam* eſſe legendum, nec *ſcutulatam*, ſed *ſoriculatam*. Scutulatæ veſtes appellantur, quod orbibus quibuſdam, quaſi ſcutulis depictæ ſint. Juvenalis ſat. 2.

Cærulea indutus ſcutulata, aut galbana raſa.

7 *Fertur Gordianus.*] Vide in verbo, *Etiam palmata tunica*, ex Julio Capitolino in Gordianis.

8 *Ut moris erat.*] Infra lib. 6. c. 6. ad fin. Lampridius de Alexandro, *Prætextam & togam pictam nunquam, niſi Conſul, accepit: & eam quidem, quam de Jovis templo ſumptam alii quoque accipiebant Prætores aut Conſules.*

9 *Abolla autem.*] Suetonius in Caligula, cap. 35. ubi de Ptolemæo, cui veſtis pretioſa, cauſam mortis præſtitit apud Caligulam. *Ptolemæum*, inquit, *& accerſitum è regno, & exceptum honorifice non alia de cauſa percuſſit, quam quod edente ſe munus ingreſſum ſpectacula, convertiſſe hominum oculos fulgore purpureæ abollæ animadvertit.* Servius in lib. 5. Æneid in eum locum,

—— *Duplicem ex humeris rejecit amictum.*

Id eſt, inquit, *abollam, quæ duplex eſt, ſicut chlamys.* Martialis l. 8. epigr. 48.

Neſcit cui dederit Tyriam Criſpinus abollam,

Dum mutat cultus induiturque togam.

1 *Sicut*

autem externorum regum fertur, [1] ſicut Romanorum trabea: magni tamen ſplendoris, qua rarenter Romanos uſos invenimus. Nam ſoli reges [2] aut conſules trabeati inceſſere, [3] tametſi militarem [4] nonnulli ſenatorium amictum abollam fuiſſe dicant. [5] Quam plerique philoſophi *Trabea.* *Philoſophorum veſtis.*

1 *Sicut Romanorum trabea.*] Scilicet Regum ex Plinio d. lib. 8. cap. 48. Trabeis uſos accipio Reges. Et 9. lib. cap. 39. Purpuræ uſum Romæ ſemper fuiſſe video: ſed Romulo in trabea. Nam & hinc Romulus trabeatus dicitur. Ovid. lib. Faſt. 1.

Hoc igitur vidit trabeati cura Quirini,
Cum rudibus populis annua jura daret.

Virgil. Æneidos 7.

Ipſe Quirinali trabea, cinctuque Gabino
Inſignis. ———

Ubi Servius, ex Suetonii auctoritate, lib. de Veſtium generibus, Trabearum tria genera ponit, Unum diis conſecratum, quod eſt tantum è purpura: Aliud Regum, quod eſt purpureum: habet tamen album mixtum purpuræ: fuitque (teſte Virgilio lib 11. loco, quem ibi, *Etiam tunica palmata*, citavimus) Romanor. Regum inſigne. Tertium augurale, quod eſt è purpura & cocco. Ex hocque eſt illud Juvenalis ſat. 8. ad fin. loquentis de Servio Tullio Romanorum Rege 6.

Ancilla natus trabeam & diadema Quirini,
Et Faſces meruit Regum ultimus ille bonorum.

Cujuſmodi autem ea fuerit, declarat Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 2. circumdiſtinctam fuiſſe purpura, ſub tegmine puniceo, veſtemque fuiſſe gentilem Romanis honorificam.

2 *Aut conſules.*] Dionyſius Halicarnaſſæus libro 5. Ammianus Marcellinus libro 26. *Agentes igitur in memoratis urbibus Principes, ſumpſerunt primitus trabeas conſulares, omniſque annus diſpendiis gravibus rem Romanam afflixit*, & Auſonius in Protreptico ad nepotem de ſtudio puerili,

Ut trabeam, pictamque togam, mea præmia, Conſul
Induerer, faſtiſque meis prælatus haberer.

Sed & adde quoque Duces ex Dionyſio Halicarnaſſæo d. lib. 5. Augures, ut dictum fuit in præced. & dicetur poſtea, & Equites Rom. Idibus Julii, ex Valerio Maximo lib. 2. cap. 1. ubi de ordine equeſtri, his verbis, *Trabeatos vero Equites Idibus Julii Q. Fabius tranſvehi inſtituit.* Utebantur etiam trabea in funebri pompa, ſi Cornelio Tacito credimus, qui lib. 3. in princ. in Germanici funere, ſic ait, *Igitur Tribunorum Centurionumque humeris cineres portabantur, præcedebant incompta ſigna, verſi faſces: atque ubi colonias tranſgrederentur, atrata plebs, trabeati Equites, pro opibus loci veſtem, odores, aliaque funerum ſolennia cremabant.*

3 *Tametſi militarem.*] Nonius Marcellus ubi de generibus veſtimentorum, auctoritate Varronis in Coſmophthorine.

4 *Nonnulli Senatorium.*] Ex quo Juven. ſat. 4.

— *Rapta properabat abolla*
Pegaſus attonitæ poſitus modo villicus urbi.

Is Pegaſus fuit Juriſconſultus celeberrimus, qui à Veſpaſiano urbi præfectus fuit, ut illic dicit Juvenalis & ſcribitur in *l.* 2. §. 2. *ff. de orig. jur.*

5 *Quam plerique Philoſophi.*] Martialis lib. 4. epig. 56. loquens de Coſmo Cynico Philoſopho,

Cerea quem nudi tegit uxor abolla grabati,
Cui dat latratos obvia turba cibos.

Et Juvenalis ſatyra tertia de Stoico

 quodam

loſophi deſumpſere, [1] licet Græcos milites & [2] philoſophos palliatos, [3] nonnunquam chlamydatos legamus. [4] Primus enim Romulus trabea uſus fuit, [5] quæ triplicis generis erat: namque unum diis conſecratum, ſola purpura intexebatur: aliud regium ex purpura, immixto albo, quam Reges Conſulesve induebant: tertia auguralis fuit, quæ ex purpura fiebat & cocco: quo genere augures uti aſſuerant, dum auguria captant. Sæpius tamen ſub tegmine puniceo, alterno textu purpura diſtinguebatur: neque ſum ignarus, [6] Maurorum Numidarumque Regum amictum

Trabea triplicis generis.

quodam Philoſopho,

— Atque audi facinus majoris abollæ,
Stoicus occidit Baream, delator amicum,
Diſcipulumque ſenex. —

Ubi Britannicus interpres, *Ergo*, inquit, *majoris abollæ, id eſt, non militaris, ſed philoſophicæ: & ideo majoris & gravioris auctoritatis.*

1 *Licet Græcos milites.*] Jam dictum eſt ſupra pallium proprium eſſe Græcorum.

2 *Philoſophos palliatos.*] Herodes Atticus apud Gellium lib. 9. cap. 2. *Video*, ait, *barbam & pallium, Philoſophum non video.*

COLERUS.

* Philoſophi hoc habitu fuere, palliati, criniti, barba prope ad pubem uſque porrecta. Gellius illo loco. Hinc Seneca epiſt. 115. *Aſperum, incultum & intonſum caput, & negligentior barba, & indictum argento odium, & cubile humi poſitum.* Sed cur indictum argento odium adjecit? Hoc primum profiteri eos oportebat, mercenariam operam ſpernere. *l.* 1. §. 4. *ff. de extr. cognitionibus*: & proinde alio loco ſcribitur raros eſſe qui philoſophentur. *l.* 6. §. 7. *ff. de excuſ. tutorum.*

TIRAQUELLUS.

3 *Nonnunquam chlamydatos.*] Chlamys eſt proprie veſtis militum, quæ & paludamentum vocatur apud Nonium Marcellum de generibus veſtimentorum, & probat illud Plauti in Milite glorioſo actus 5. ſcen. 1.

Magis ſapis, de tunica, chlamyde, & mucrone, qui ſperes.

Et Virgilii lib. 8. Æneidos,

— Ipſe agmine Pallas
In medio, chlamyde & pictis conſpectus in armis.

Ideo ſi hæc verba Alexandri ad milites referas, bene eſt: ſi ad Philoſophos, ut verum fatear, neſcio ubi ita Philoſophi dicti ſint. Eutropius autem de Geſtis Romanor. libro nono, capite ultimo, tradit quod ante Domitianum imperii inſigne in chlamyde purpurea tantum erat, reliquaque communia, quod etiam ſcribit Euſebius in Chronicis.

4 *Primus enim Romulus.*] Plinius libro nono, cap. 39. Hincque *trabeatus* dictus eſt Ovidio libro primo Faſtorum, ut ſupra diximus. Dionyſius Halicarnaſſæus libro ſecundo loquens de Romuli primo triumpho, ſic ſcribit, *ipſe pompam extremis claudebat indutus purpuram, & coronatus laurea, quadrigiſque invectus, quo auguſtiorem ſe faceret.*

5 *Quæ triplicis generis erat.*] Hæc uſque ad verſic. *Sæpius tamen.* ſunt Suetonii in libro de genere Veſtium, & ex eo Servii, ut diximus ſupra in verbo, *Sicut Romanorum trabea.*

6 *Maurorum, Numidarumque regum.*] Quod probat exemplo ſeq. Jubæ, qui rex fuit Maurorum ac Numidarum.

1 *Quare*

ctum eſſe purpureum ſagum. [1] Quare Juba rex ſagulo uſus *Sagum.*
purpureo dicitur. [2] Aſſyriorum tunica partim purpurea *Aſſyrii.*
fuit, [3] partim alba. [4] Medis autem, [5] Perſis, & Armenis *Medi.*
regibus ac Lydis, amictus purpureus quadrangulari figura, *Perſæ.*
[6] & Cidaris, [7] quamvis Perſici reges triplici anaxyride & *Armeni.*
cultu duodecim millium talentorum quandoque uſi ſint. *Lydi.*
[8] Phœnicibus vero, [9] Syris, & [10] Cilicibus regibus *Phœnices.*
chlamys cum crepidibus: [11] Romanis quoque læna, *Syri.* *Cilices.*
quæ *Romani.*

1 *Quare Juba Rex.*] A. Hirtius in Comment. de bello Africo.

2 *Aſſyriorum tunica partim purpurea fuit.*] Herodotus lib. I. Aſſyriorum amictum deſcribens, *Duabus tunicis*, inquit, *amiciuntur: una linea uſque ad pedes demiſſa, altera ſuper hanc lanea: poſtremo candida & brevi penula circumdantur.*

3 *Partim alba.*] Strabo l. 16. Aſſyriorum mores deſcribens, *Veſtes*, inquit, *gerunt interiorem tunicam ex lino talarem, exteriorem ex lana, amictum album.*

4 *Medis.*] Xenophon Pædiæ Cyri lib. 1. *Medorum* (ait) *tunicæ ſunt purpureæ & amictus candidi.*

5 *Perſis.*] Strabo lib. 15. ad finem, de Perſarum habitu ſic ſcribit, *Perſæ amictum æſtate purpureum vel varium, hyeme autem varium, tiaras Magorum infulis ſimiles.* Q. Curtius l. 3. Cultum Regis luxuria notans, Purpureæ tunicæ medium album intextum fuiſſe, ſcribit.

6 *Et Cidaris.*] Q. Curtius lib. 3. *Cidarim*, inquit, *Perſæ capitis vocabant inſigne: hoc cærulea faſcia albo diſtincta circuibat.* In Levitico cap. 8. Moyſes, cum ante fores Tabernaculi laviſſet Aaron & filios ejus, veſtivit pontificem ſubucula linea, accingens eum baltheo, & induens eum tunica hiacynthina, & deſuper humerale impoſuit, Cidari quoque texit caput. A quibuſdam Cidaris tiara creditur, alii coronam, alii ſtrophium ſacerdotale eſſe contendunt. *

COLERUS.

* De Cidari ſupra lib. 2.

TIRAQUELLUS.

7 *Quamvis Perſici Reges.*] Strabo libro 15. paulo ante fin. de Perſarum Principum cultu loquens, *Principes*, inquit, *anaxyridem triplicem habent, & tunicam manicatam, duplam, genu tenus, cujus ſuffultura candida eſt, exterior vero pars colore infecta.* Q. Curtius d. l. 3. Perſarum Regis cultum deſcribens, *Pallam*, inquit, *auro diſtinctam aurei accipitres, velut roſtris inter ſe corruerent, adornabant: & zona aurea muliebriter cinctus, acinacem ſuſpenderat, cui ex gemma erat vagina.*

8 *Phœnicibus vero.*] Herodotus l. 7. Phœnicum & Syrorum, qui Palæſtinam incolunt ornatum hunc in modum deſcribit, *Circa capita galeas Græcanicis proximas gerunt, induti thoracibus lineis, cum ſcutis umbone carentibus, cumque jaculis.*

9 *Syris.*] Dictum eſt in præced. de militum, non Regum ornatu.

10 *Cilicibus regibus.*] Herodot. eodem l. 7. in Catalogo copiarum Xerxis ſcribit, Cilices laneis indutos veſtibus, tuliſſe circa capita gentiles galeas, pro ſcutis parmulas è crudo bovis corio. & ibidem ſcribit, Reges Cypriorum mitris redimitos centum quinquàginta naves armatas duxiſſe.

11 *Romanis quoque læna.*] Varro l. 4. linguæ Latinæ, *Læna*, inquit, *quod de lana multa: duarum enim togarum inſtar, ut antiquiſſimum mulierum Ricinium, ſic hoc duplex virorum.* Lænam

Taprobani. *Nabathæi.*

[1] quæ χλαῖνα dicta, regales cultus ornatuſque fuere.[2] Taprobanę rex ſyrmate veſtitur,[3] Cyrus ſtola Medica,[4] Nabathæorum reges ſola purpura. [5] Cleomenes ſæpius brevi tunica amictus apparuit.[6] Antigonus [7] & Ariſtippus agreſti,& regi

Feſtus Pompejus ſcribit eſſe veſtimenti genus habitus duplicis, eam quidam appellatam exiſtimant Thuſce, quidam Græce, quam Clænam dicunt. Nonius vero libro de Veſtimentorum generibus, putat eſſe Veſtimentum militare, quod ſupra omnia veſtimenta ſumitur, citans illud Virgil. l.4.Æn.

—— Tyrioque ardebat murice læna
Demiſſa ex humeris. ——

Ubi Servius dicit, genus eſſe veſtis, & proprie togam duplicem, amictum angularem. Eam vero Virgilius tribuit Æneæ, ut hinc forte acceperit, quod Alexander hic dicit. Cicero de Claris Orat. dicit lænam etiam fuiſſe veſtem ſacerdotalem, qua Flamines uti ſolebant, cum ſacrificia facerent, *Qui*, inquit, *cum Coſ. eſſet, eodemque tempore ſacrificium publicum cum læna faceret, quod erat Flamen Carmentalis, plebis contra patres concitatione & ſeditio nunciata, ut erat læna amictus, ita venit in concionem.* Dionyſius lib. 6. loquens de Caſtore & Polluce, ſic ſcribit, *Adoleſcentes dicuntur duo, bellicas induti lænas, in foro Rom. apparuiſſe.*

1 *Quæ χλαῖνα dicta.*] Eraſmus Chiliad. 1. cent. 10. cap. 100. Χλαῖνα, inquit, *ſumma veſtis eſt, quæ pro tempore ſumitur ad ventos, pluviam, friguſque depellendum, quaſi Latine dicas Penula:* citatque illud Iuvenalis ſatyra 5.

—— Et multo ſtillaret penula nimbo.

Pollux lib. Onomaſticon lib.7.cap.13. de Veſtium ſpeciebus duo Chlænarum genera potiſſimum fuiſſe tradit: alterum ſimplex, ἁπλοΐς, ὡς Ὅμηρος, χλαίνας τ' ἐνθέμεναι οὔλας καθ' ὕπερθεν ἕσασθαι. Alterum duplex, διπλῶ ἐκλαδίω, ut apud eundem, contra frigora comparatum. Mos autem erat Gallis lanis villoſis uti. Galli lana quidem aſpera, cæterum oblongis villis, unde & hirſuta texunt ſagula, quæ Lænæ vocantur: auctore Strab. lib. 16. ubi Gallorum habitus & arma deſcribit. Homerus lib.2.Iliad. ubi Agamemnonem veſtibus & armis inſtruit, videtur uſurpaſſe pro paludamento, ſeu pallio militari, quod Græci chlamyda vocant.

2 *Taprobanæ Rex.*] Solinus cap.66. *Cultu*, inquit, *Rex diſſimili à cæteris. Veſtitur ſyrmate, ut eſt habitus, quo Liberum patrem amiciri videmus.*

3 *Cyrus ſtola Medica.*] Xenophon Pædiæ Cyri lib. 8. *Itaque elegit ſtolam Medicam, & ipſe ferre, & ut familiares ea uterentur perſuaſit. Hæc enim viſa eſt ei occultare, ſi quis defectum aliquem haberet in corpore: præterea ea indutos, & pulcherrimos, & maximos oſtendere.*

4 *Nabathæorum Reges.*] Strabo l.16. non longe à fin. Nabathæorum mores deſcribens, tradit Reges purpuratos incedere.

5 *Cleomenes.*] Plutarchus Cleomenis facilitatem atque humanitatem deſcribens, ſic ſcribit: *Qui vero Cleomenem adibant, cum tamen Rex dici ſimul & haberi vellet, non purpuram, non laticlavum, non tricliniorum, aut ſellarum ingentes apparatus conſpiciebant, non lictorum, aut janitorum turbam, non ſcribarum multitudinem, qui diu multumque rogati, vix tandem per literulas reſpondere dignantur: ſed ipſe brevi tunica amictus, ultro ſeſe venientibus offerens aderat, petentibus comiter benigneque reſpondens, ſummaque humanitate, & loqui & audire paratus.*

6 *Antigonus.*] Plutarchus in Demetrio.

7 *Et Ariſtippus.*] Id (puto) accepit à Plutarcho in Arato: ſed is, ni fallor, de Arato intelligit, non de Ariſtippo: licet de eo eodem in loco loquatur.

1 *Contra*

regi vix decoro habitu. [1] Contra Demetrius non modo diademate, ſed veſte ex auro & purpura conſpicuus erat. [2] Sexticula vero non regia, ſed imperatoria veſtis fuiſſe traditur. [3] Athenienſes autem reges ſæpe Creticum induebant: apud quos ex provinciis veſtes nomina ſumpſere: nam præter [4] Tarentinidam fuit [5] Sardonica, Sicula, [6] Theræa, [7] Phrygia, & [8] Caſiaca militibus propria, [9] ac deutoruga, [10] diphthera, [11] paſtoricia & [12] byſſacæna, [13] ac aliæ multiplicis generis. Sed quod diſcriminis inter viros ſenatorios & conſules ac triumphales, purpura & palmata veſtis faciebat, ut cæteris præſtarent: idem diſcriminis cultus, veſtituſque in mulieribus fuit. Etenim matronæ & ſpectatæ pudicitię mulieres, [14] niſi nigro capillo, [15] & longe lateque fuſa

Sexticula.

Veſtes ex provinciis nominatæ.

Diſcrimen veſtitus in mulieribus.

Matronæ.

1 *Contra Demetrius.*] Plutarchus in illius vita, Demetrium diadema geſtare, veſtibuſque auro contextis, & purpura uti tradit.

2 *Sexticula.*] Unde id accepit, neſcio.

3 *Athenienſes autem Reges ſæpe Creticum.*] De hoc Rhodiginus lib. 16. cap. 10. in princip. ſed nullo auctore citato. At id eſt Pollucis lib. 7. c. 17. de Byſſinis, ubi veſtem hanc Clavatam vocat. ſic enim ait, *Clavata quoque dicebatur Athenis, qua Rex utebatur.*

4 *Tarentinidam.*] De hac quoque Cælius Rhodiginus d. lib. 6. cap. 10. ſed nullo auctore citato. Eſt autem Pollucis dicto cap. 17. lib. 7. ubi ſic ſcribit, *Tarentinidium, perſpicua veſtis eſt, à Tarentinorum uſu & luxuria denominata.*

5 *Sardonica, Sicula.*] Idem Cælius ex Polluce d. lib. & cap. de Byſſinis.

6 *Theræa.*] Pollux d. lib. cap. 17. *Theræa*, inquit, *variegata*, c. autem 13. declarat quare Theræum vocetur, his verbis, *Et Theræum indumentum, aut ab inſula, aut quod feram intextam habet, dicitur.*

7 *Phrygia.*] Cælius ubi ſupra. Togas raſas, Phrygianaſque D. Auguſti temporibus noviſſimis cœpiſſe, ſcribit Feneſtella apud Plinium l. 8. c. 48. Pollux d. cap. 17. de Byſſinis, *Phrygia*, inquit, *muliebris, ab illis, quorum frequentiſſimus uſus eſt, denominata.*

8 *Caßiaca.*] Cælius ubi ſupra, ubi declarat quare ita vocetur.

9 *Ac deutoruga.*] *Deuteruga* legendum. Iulius Pollux d. lib. 7. cap. 17. *Bis*, inquit, *operatam autem tunicam appellaverunt, quam nunc interſtinctam vocitant, & Deuterurgos eos, qui hujuſmodi conficiunt, quod & Lyſippus in Bacchidibus oſtendit.*

10 *Diphthera.*] Cælius ubi ſupra, de hac, nullo item citato auctore. Sed Iul. Pollux d. lib. 7. cap. 15. declarat cujuſmodi ſit: ſic enim ſcribit, *Diphthera, tunica ſtricta, habens cervical.* Sed reperies in alia ſignificatione apud eundem eodem lib. 7. in fine. Herod. lib. 5.

11 *Paſtoritia.*] Cælius ubi ſupra, hanc eandem cum ſuperiore eſſe dicit.

12 *Byſſacæna.*] Idem Cælius ibid.

13 *Et aliæ multiplicis generis.*] De quibus Nonius Marcellus de genere Veſtimen. Cælius & Pollux ubi ſupra, & è recentioribus in libro de Re veſtiaria.

14 *Niſi nigro capillo.*] Vide quæ ſtatim dicam in verbo, *Meretrices flavum capillum haberent.*

15 *Et longe lateque fuſa toga.*] Voluit

Meretrices.

fuſa toga ad talos demiſſa, [1] ſtolaque [2] & flammeo, [3] ac vittis [4] & reticulo, quo capita velarent, utebantur: cum [5] meretrices

aut certe debuit dicere, *Stola ad talos demiſſa* ex Horatio lib. 1. Serm. ſat. 2.

Ad talos ſtola demiſſa & circumdata palla.

Stolam eſſe muliebrem veſtem Ulpianus putavit, in l. veſtis. §. muliebria. ff. de auro & argento mundo leg. *Muliebria*, inquit, *ſunt, quæ matrisfamilias cauſa comparata ſunt, quibus vir non facile uti poteſt ſine vituperatione: veluti ſtolæ, pallia, tunicæ, capitia, zonæ, mitræ (quæ magis capitis tegendi, quam ornandi cauſa ſunt comparata) plagulæ, penulæ.* Cui Cicer. locus Philip. 2. ſuffragari poteſt, *Sumpſiſti virilem togam, quam ſtatim muliebrem ſtolam reddidiſti.* Ovidius lib. 3. de Ponto, elegia 3. ad Maximum,

—— Quarum nec vitta pudicos
Attingit crines, nec ſtola longa pedes.

Ex quo Cæſar Caligula (ut ſcribit Sueton. in vita Caligulæ, cap. 23.) *Liviam proaviam ſuam, Ulyſſem ſtolatum* nominare ſolebat, ſignificans eam mulierem eſſe aſtutiſſimam. Vide noſtras leges Connubiales lib. 3. inter ornamenta muliebria, ubi de Stola.

COLERUS.

1 *Stolaque.*] Stola mulierum fuit. Seneca libro de vita beata cap. 13. *Hoc tale eſt, quale vir fortis ſtola indutus.* Unde & Tatianus oratione adverſus Græcos, vocat ϛολὴν ἀπάνθρωπον viro indignam. Hinc Ulpianus Muliebria veſtimenta appellat, quibus vir non facile uti poteſt, ſine vituperatione: Hujus autem generis eſſe *ſtolam, pallam* (ita enim legendum eſt, non *pallia*) *tunicam, capitia, zonas, mitras, plagulas, penulas.*

TIRAQUELLUS.

2 *Et flammeo.*] Hoc enim ſive veſtis, ſive tegmen capitis, quod magis puto, utebantur matronæ, ut tradit Nonius Marcellus, ubi de genere veſtimentorum diſſerit, & vide in noſtris legibus Connubial. ubi ſupra.

3 *Ac vittis.*] Vide infra in verbo, *Abſque flammeo & vitta.*

4 *Et reticulo.*] Et id matronas decet, ut patet ex eo, quod ſcribit Lampridius in vita Alexandri Severi, *Matronas autem*, inquit, *regias contentas eſſe debere uno reticulo, atque inauribus.* Hoc nobiles Italicæ matronæ utuntur.

5 *Meretrices flavum capillum haberent.*] Servius enarrans illud Virgilii ad fin. lib. 4. Æneid.

Nondum illi flavum Proſerpina vertice crinem
Abſtulerat. ——

Matronæ, inquit, *nunquam datur flavus crinis, ſed niger tantum, contra flava coma dabatur meretricibus*, unde Iuvenalis Sat. 6.

Et nigrum flavo crinem abſcondente galero
Intravit calidum veteri centone lupanar.

Ibi enim loquitur de Meſſalina, Claudii Imperatoris uxore, quæ matronalem pudicitiam mentiens, nigros crines ferebat: ſed, ut erat omnium impudentiſſima, cum ad lupanar iret ſuam libidinem expletura, ne agnoſceretur, flavo galero caput tegebat. Et huc quoque ſpectare poteſt quod Horatius lib. 1. Car. Ode 5. Pyrrhæ meretrici flavum crinem tribuit,

Cui flavam religas comam
Simplex munditiis?

Et ante hos Euripides in Electra, introducit Electram hæc de Clytemneſtra, matre impudica, dicentem,

Ξανθὸν κατόπτρῳ πλόκαμον ἐξήσκεις κόμης.

Id eſt,

Flavos ſpeculi judicio cincinnos componebas.

Verum huic ſententiæ contradicit, quod ſcribit Ovidius de Lucretia loquens, matrona caſtiſſima, lib. 2. Faſtorum non adeo longe à fin.

Forma

retrices flavum capillum haberent, [1] & togam ſubductiorem [2] abſque flammeo & vitta: [3] quam togam virilem,

Forma placet, niveuſque color, flavique capilli,
Quique aderat nulla factus ab arte decor.

Et Catullus in Argonauticis, ſive de Nuptiis Pelei & Thetidos de Ariadna loquens,

Non flavo retinens ſubtilem vertice mitram.

Et in epig. de Coma Berenicis,

Fixa corona foret: ſed nos quoque fulgeremus
Devotæ flavi verticis exuviæ.

1 *Et togam ſubductiorem.*] Nonius Marcellus, ubi de genere Veſtimentorum: *Meretrices*, inquit, *ſuccinctiore veſte utebantur*, citatque illud Afranii, *Meretrix cum veſte longa, peregrino in loco ſolet tutandi cauſa ſeſe ſumere.*

2 *Abſque flammeo & vitta.*] Vitta honeſtarum matronarum, virginum & Veſtalium capitis tegmen erat. Tibullus lib. 1. eleg. 6.

Sit modo caſta doce: quamvis non vitta ligatos
Impediat crines, nec ſtola longa pedes.

Ovidius lib. 3. Faſtorum, de Rhea Sylvia Veſtali,

Ignibus Iliacis aderam, cum lapſa capillis
Decidit ante ſacros linea vitta focos.

Et lib. 4. de Veneris feſto,

Rite deam colitis Latiæ matreſque nuruſque,
Et vos quîs vittæ, longaque veſtis adeſt.

Et lib. 2. de Triſtib. volens oſtendere, ſe libros de Arte non ſcripſiſſe gravioribus fœminis, poſt horum verſuum repetitionem,

Eſte procul vittæ. ——

mox addit,

Ecquid ab hac omnes rigidas ſummovimus arte,
Quas ſtola contingi, vittaque ſumpta vetat?

Et alii, quos & nos adduximus in illis noſtris legibus Connubialibus l. 3. inter ornamenta muliebria: ubi de vittis & de inſtita loquor. Ex quibus etiam intelligis vittam meretricibus denegari, ex Servio lib. 7. Æneid. ibi,

Solvite crinales vittas, capite orgia mecum.

Vittæ, inquit, *ſolarum matronarum erant: nam meretricibus non debebantur.* Et Virgilio d. lib. 7. paulo ante, de Alecto loquente, quæ reginam Amatam, Latini Regis uxorem, invaſerat, totumque illius corpus & habitum occuparat,

—— *Fit tortile collo*
Aurum ingens coluber: fit longæ tænia vittæ,
Innectitque comas, & membris lubricus errat.

3 *Quam togam virilem.*] Neſcio cur *virilem* addit: cum toga (ut jam diximus) fuerit communis virorum & mulierum, nemoque de his qui de hac re loquuntur, de virili dicit. Illud autem certum, quod mulieres adulterii damnatæ, aut compertæ, remota ſtola, togam induebant, ut meretrici aptam. Ita enim proſtare ſolebant cum togis puellæ, ut diſcernerentur à matronis: ut ſcribunt Acron & Porphyrion in id trahentes illud Horatii lib. 1. Ser. Satyra 2.

—— *Quid inter*
Eſt in matrona, ancilla, peccesne togata?

Illic enim *togatam*, meretricem ſignificare, quam opponit matronæ. Sed & huc propius accedit illud Tibulli l. 4. ad Sulpitiam,

Sit tibi cura togæ potior, preſſumque caſillo
Scortum quam Servi filia Sulpitia.

Nam illic *togam* pro meretrice poſuit. Et illud quoque Juvenalis Satyr. 2.

Damnetur ſi vis, etiam Carphinia, talem
Non ſumet damnata togam.

lem, quæ adulterii crimine damnatæ erant, dimiſſa ſtola, ſumere cogebantur. Namque meretrices proſtabant cum toga [1] & ſtolis pullis, [2] quibus etiam ianthino & cocco uti inhibitum eſt. [3] Fuitque aliquando mulieribus vetitum, ne verſicolori veſte uterentur, lege Oppia: [4] quod etiam à Nerone factum memorant, qui mulieribus amethyſtini & Tyrii uſum interdixit. [5] Quæ quidem ſtola plebeiis, quamvis honeſtis, non dabatur: ſiquidem patriciæ & grandes natu matres, illam honoris cauſa deferebant. Erat enim ad imos pedes fluxa, [6] quam inſtita contexta ambibat. [7] Rectam vero tunicam & puram togam nova nupta induebat: quam etiam [8] tyronibus, dum mili-

Stola.

Nova nupta.

Et Martialis lib. 2. epig. 39.

Coccina famoſæ donas & ianthina mœchæ,
Vis dare, quæ meruit, munera? mitte togam.

Et nos quoque diximus in noſtris legibus Connubialibus.

COLERUS.

* *Quaſillo* legendum: Intelligit enim ancillam quaſillariam, quæ erat ſordidæ conditionis. Petronius: *Nec contenta mulier tam gravi injuria mea, convocat omnes quaſillarias, familiaque ſordidiſſimam partem.* Et Juvenal. *quaſillariam* intelligit, illo verſu:

Horrida quale facit reſidens in codice pellex.

TIRAQUELLUS.

1 *Et ſtolis pullis.*] Pullus ex Virg. 3. lib. Georg. pro nigro, & Tibullo l. 1. eleg. 2. & infinitis aliis locis.

2 *Quibus etiam ianthino.*] Quod ſatis innuit Martialis, ubi nuper citavimus.

3 *Fuitque aliquando mulieribus vetitum.*] Id eſt, ex Livio 4. Decad. lib. 14. in princ.

4 *Quod etiam à Nerone.**] Tranquillus in Neronis vita, cap. 32. *Et quum interdixiſſet*, inquit, *uſum amethyſtini ac Tyrii coloris, ſummiſiſſetque, qui nundinarum die, paucula uncias venderet, præcluſit cunctos negotiatores.*

COLERUS.

* De his coloribus Plinius lib. 9. cap. 41. & lib. 21. c. 8. Martialis apophoret. 154. & 166. Juv. Sat. 7.

—— Purpura vendit
Cauſidicum, vendunt amethyſtina.

Sic olim Cæſar, ante Neronem, uſum conchyliatæ veſtis ademerat.

TIRAQUELLUS.

5 *Quæ quidem ſtola.*] Jam ſupra dictum eſt non ſemel.

6 *Quam inſtita contexta ambibat.*] Horatius lib. 1. Serm. Sat. 2.

Quarum ſubſuta talos tegat inſtita veſte.

Ovidius lib 1. de Arte amandi,

Eſte procul vittæ tenues, inſigne pudoris;
Quæque tegis medios inſtita longa pedes.

Diximus in dictis noſtris legibus, ubi de Inſtita loquor inter ornamenta muliebria.

7 *Rectam vero tunicam.*] Plinius libro 8. cap. 48. & alibi dictum eſt ſupra lib. 2. c. 5.

MERCERUS.

8 *Tyronibus dum militiæ adſcribuntur.*] Rectius eſſe puto, pridie quam ſumerent togam virilem, ut jam præmonuimus.

1 *Cyclas*

militiæ adſcribuntur tributam invenimus. [1] Cyclas quoque, [2] palla & [3] ricinus [4] cum crocoto honeſtarum veſtes fuere virginum & matronarum, [5] licet citharœdis quandoque palla in uſu fuit, [6] quæ ſyrma dicta eſt. [7] Erat enim tragœdorum. [8] Cyclas vero rotunda, [9] quam Alexander Romanus imperator matronis regiis dedit, quæ plus ſex unciis auri non haberent cum reticulo: & pallium auro aſperſum cum inauribus, & monili baccato. *Cyclas. Palla. Ricinus. Crocoton. Syrma.*

Cro-

TIRAQUELLUS.

1 *Cyclas quoque.*] Juvenalis Sat. 6. *Hac ſunt qua tenui ſudant in Cyclade.* Et vide noſtras leges Connubiales, ubi de Cyclade loquor.

COLERUS.

Cyclas quoque.] Sumſit forte à Feſto, in voce *regillis*. Idem Feſtus, ubi de rectis loquitur. Plinius de Caja Cæcilia: *Ea prima texuit rectam tunicam: quales cum toga pura induuntur, novaque nupta.* Græci ſcriptores vocant ὀρθοςάδιον χιτῶνα.

TIRAQUELLUS.

2 *Palla.*] Nonius Marcellus, Pallam honeſtæ mulieris veſtimentum eſſe ſcribit, hoc eſt, tunicæ pallium, quod & hinc ſatis liquet, quod Senatus Rom. miſit dono ad Reginam Cleopatram pallam pictam cum amiculo purpureo, apud Livium 3. Decad. lib. 7. non adeo longe à princ. & de hac quoque in dd. ll. Connub.

3 *Et Ricinus.*] Dicitur etiam *Ricinius.* Marcellus dicit eſſe palliolum fœmineum breve. Varro de vita populi Romani lib. 1. *Et quo*, inquit, *mulieres in adverſis rebus, ac luctibus, cum omnem veſtitum delicatiorem, ac luxurioſum poſtea inſtitutum ponunt, Ricinia ſumunt.* Vide dict. leg. Connub. ubi de Ricinio.

4 *Cum crocoto.*] Vide dict. leg. Connub. & infra in verbo, *Crocoton quoque.*

5 *Licet citharœdis quandoque palla.*] Horatius in Arte poëtica,

Poſt hunc perſonæ pallæque repertor honeſtæ
Æſchylus. ——

Et Juvenalis de Citharœdis loquens Satyr. 10.

Et quibus aurata mos eſt decurrere palla.

6 *Quæ Syrma dicta eſt.*] Syrmate uti Reges inſulæ Taprobanæ diximus ſupra ex Solino c. 66.

7 *Erat enim tragœdorum.*] Syrma genus veſtis, quæ in gravioribus poëmatis recitandis trahebatur ab hiſtrionibus. Martialis lib. 4. ad Flaccum,

Muſa nec inſano Syrmate noſtra tumet.

Et lib. 12. epig. 95. in Tuccam,

Tranſtulit ad tragicos ſe noſtra Thalia cothurnos,
Aptaſti longum tu quoque Syrma tibi.

Juvenalis Satyr. 8. ubi Neronem irridet, qui tragœdias egit,

Ante pedes Domiti longum tu pone Thyeſtæ
Syrma, vel Antigones, ſeu perſonam Menalippes.

Et iterum Satyr. 15. poſt princ. ponit Syrmata pro tragœdiis,

Nam ſcelus à Pyrrha, quanquam omnia Syrmata volvas,
Nullus apud tragicos populus facit.

8 *Cyclas vero rotunda.*] Quod nomen ipſum indicat. Nam Græci κύκλον, *circulum*, & κυκλέειν, *circundo* dicunt. Videtur autem eſſe veſtis tenuiſſima explicabilis & ſpatioſa.

9 *Quam Alexander Rom. Imp.*] Lampridius in vita illius.

1 Croco-

[1] Crocoton quoque rotunda & fimbriata, ſed tantum locupletibus conceſſa. [2] Vittaſque [3] & ſupparum, [4] ac togam prætextam, ſolæ virgines deferebant, quæ nuptis non dabantur. Erant enim inſignia pudoris & verecundiæ, quibus mos erat, capillos aut humeris defluentes, [5] aut reticulo

Virgines.

1 *Crocoton quoque rotunda.*] Crocotæ dicuntur tunicæ infectæ croceo colore: talia autem veſtimenta delicata ſunt & fœminea. Marcellus Mollicina, à mollicie dicta putat. Apud Græcos κρόκωτος eſt εἶδος χιτῶνος, id eſt, *ſpecies tunicæ*: & ut inquit Suidas, *Crocotos eſt* ἔνδυμα ἐγκύκλιον, id eſt, *veſtimentum orbiculatum.* Plautus in Aulularia act. 3. ſcen. 5. *Crocotarios* infectores dixit, qui crocota inficiunt, tinguntque veſtes crocei coloris.

2 *Vittaſque.*] Vide, quæ ſupra diximus, & in noſtris legibus Connubialibus.

3 *Et ſupparum.*] Sex. Pompejus libro 17. *Supparum* veſtem puellarem interpretatur, eandemque eſſe exiſtimat cum ea, quæ & ſubucula & camiſia dicitur, quod Afranii, teſtimonio probat, *Puella non ſum, ſupparo ſi induta ſum.* Varro autem lib. 4. de ling. Latin. dicit eſſe genus togæ levis & anguſtæ, quod ſupra induatur: quemadmodum ſubucula, quod ſubtus induatur. Sed vide in noſtris legibus Connubialibus. *

COLERUS.

* Ibi vide Scaligerum, qui locum corruptiſſimum reſtituit.

TIRAQUELLUS.

4 *Ac togam prætextam.*] De hac ſupra dictum eſt.

MERCERUS.

5 *Aut reticulo collectos.*] Duo hic ſunt animadvertenda. Prius eſt de ornatu comæ Virginalis, quem hic attigit, non expreſſit Alex. Is talis erat. Virgines ut plurimum intecta coma erant. Tertul. lib de Veland. Virginib. *Virginari volunt ſola capitis nuditate.* Comam non ſolebant dividere. Hoc enim proprium erat earum, quæ jam nupſerant. Tertul. *Crinibus à fronte diviſis apertam profeſſæ mulieritatem.* Capillos vero alias colligabant in vertice capitis. Idem Tertul. *Virgineæ comæ habitus ipſe proprie ſic eſt, ut concumulata in verticem, ipſam capitis arcem ambitu crinium contegat.* Quod iiſdem pene verbis tradit etiam Iſidorus. Hic ornatus videtur etiam familiaris fuiſſe ancillis. Fotis enim apud Apul. crines habet leviter demiſſos, & cervice dependulos, ac deinde per colla diſpoſitos, ſenſimque ſinuato patagio reſidentes: quos tantiſper ad finem conglobatos, in ſummum verticem nodus aſtringit. Et meretricibus. Horat. *Dic & argutæ properet Neæræ Myrrheum nodo cohibere crinem.* & alibi, *Lyden eburna dic age cum Lyra maturet incomptum Lacænæ more comam religata nodum.* Et ſexcenta ejuſmodi. Atque hic ornatus in puellis Corymbos, in Matribus Scorpius dicebatur. Unde factum, ut quod in metam & conum faſtigiatum eſſet, Corymbos, & ab auctoribus de Limitand. agris acervus lapidum in metam deſinens, Scorpius dicatur. Inde etiam factum, ut apud Petronium, Capillamentum muliebre, Corymbion dictum ſit. Virgines porro ita ornatas Cirratas dicebant. Sic Germani, qui eo modo in nodum torquebant comam, ut auctor eſt Cornelius Tacitus, tam ſæpe apud auctores dicuntur Cirrati. Alias vero Capillos puellæ demittebant deorſum, verſum in humeros, & pone tergum: & tunc eſſe in Cincinnis dicebantur. Hi capilli, aliqua ratione intorti erant. Quod agnoſce in illo ornatu Lunæ, apud Apul. 11. Mileſ. *Jam primum crines uberrimi, prolixique, & ſenſim intorti, per divina colla ſenſim diſperſi,* molliter

culo collectos ferre: [1] licet vittarum duo genera invenia- *Vittarũ duo genera.*
mus: virginalem unam, alteram nuptialem, aut qua nubentes velabantur. [2] Strophium vero pectoralem faſciam, *Strophium.*
vel capitis ornatum, nonnulli cingulum fuiſſe autumant,
& ſoleas purpureas puellarum calceos. Sed tamen ſtrophium, [3] mitras & purpureas faſciolas, ancillarum fuiſſe amictus, *Ancilla.*

molliter defluebant. Niſi mavis intortos cincinnos dici annulatos. Quales illi de quibus Seneca de brevit. vitæ: *Quomodo incandeſcunt ſi quid ex juba ſua deciſum eſt, ſi quid extra ordinem jacuit, niſi ut omnia ſua in annulos reciderunt.* Nam falluntur longe, qui Cincinnos eoſdem faciunt, cum Cirris, & crinibus in orbes, ceu annulos flexis, ut alibi dicetur. Hi enim proprii matronarum, illi virginum. POSTERIUS quod hic animadverto, eſt quod Alex. duo facit vittarum genera, unum quo virgines, alterum quo nubentes velarentur: voluit dicere uterentur. Nam velari vitta mulierem nemo dicat. Res vero ſic habet. Quia virginum capilli indiſcriminatim ornabantur unica vitta, in vertice religabantur, ut diximus. Quia vero Matronarum coma dividebatur acu, quæ ob id diſcerniculum appellabatur, duabus vittis etiam religabatur. Quo modo non erunt facienda duo vittarum genera, ſed dicendum tantum virgines unica, matronas duabus vittis uſas eſſe. Quod verum eſſe colligas, ex multis auctorum locis. Propert. *Mox ubi jam facibus ceßit prætexta maritis, Vinxit & acceptas altera vitta comas.* Plaut. Moſtell. *Huic morem gerundum cenſeo, & capiundos crines.* Idem Caſina. *Utque eam ornatam adducas Matronarum modo, Capite compto, crines, vittaſque habeat.* Ibi enim crines ſunt orbes crinium. Ex quibus magis ac magis confirmatur, quod ſupra diximus, Virgineam comam non ita colligatam fuiſſe, ut erat coma Matronalis. Duplex autem illa vitta videtur conceſſa Matronis à Senatu, poſt reconciliatum Coriolanum. Apud Valer.

TIRAQUELLUS.

1 *Licet vittarum duo genera.*] Vide in noſtris legib.

2 *Strophium.*] Nonius Marcellus de genere Veſtiment. dicit eſſe faſciam brevem, quæ virginalem papillarum tumorem cohibet, auctoritate Turpilii, Plauti, Tullii, & Varronis, quibus alios addidimus in noſtris legibus Connubialibus, ubi omnino vide. Hinc *ſtrophiarii* dicti, ſtrophiorum artifices, quorum meminit Plautus in Aulul. act. 3. ſcena 5. Martialis faſciam pectoralem appellat, ſic ſcribens in Apophor. 134.

Faſcia creſcentes dominæ compeſce papillas:
Ut ſit, quod cupiat noſtra tegatque manus.

MERCERUS

3 *Mitras ancillarum.*] Tam conſentaneum eſt hoc, quam quod Scaliger annotavit in Propert. *Mitras ornamenta fuiſſe vetularum.* Utrumque certe minus verum apparebit ex ſeq. *Mitra* ergo alias cingulum dicitur. Unde Homerus diſcinctos vocat *amitrochitonas*: & Euripides *μίτραις ἀναδέτοις ῥυθμίζειν πλόκαμον* id eſt, *mitris revinctis diſponere capillum.* Et opinione nonnullorum, Corollæ concinnatæ ex faſciis, & orariis mitræ dicuntur, quod caput vinciant. Tunc *Mitra* forte derivabitur à *μίτος* qui eſt filum, vel eam ſignificationem habuerit, ex eo, quod, ut eſt apud Iſidorum c. 4. l. 19. *mitra funis eſt, quo navis media vinciri ſolet*: Alias Mitra dicitur veli genus, quo mulieres Romanæ caput amiciebant. Uterque autem Mitræ uſus, & tegendo, & ligando capiti Romanis videtur cognitus. Certe Mitris mulieres

mictus, multi teſtati ſunt: [1] idque à Cicerone Clodio objectum, quod in ſtrophio, mitra & purpurea faſciola, ſe ancillam mentitus, ſacra Bonæ deæ polluiſſet. [2] Faſciolas vero

Faſciolæ crurales.

res debebant caput velare. Tamen quo ornatiores apparerent, ita Mitras ſuas complicabant, ut pene cingula quædam eſſent, quibus caput vinciebant. Tertul. de veland. Virgin. *Mitris & lanis non caput velant, ſed colligant: à fronte quidem protectæ, qua proprie autem caput eſt, nudæ.* Et ad eum uſum fortaſſe ſemimitræ tandem ſunt inventæ. Quas Ulpianus non inter veſtimenta, ſed inter ornamenta refert. Viri Romæ mitris non videntur uſi, niſi forte ſacerdotes Iſidis qui apud Apul. *Mitellis* ornantur. Et qui Bacchi Comites videri vellent. Ex his liquet mitrarum uſum legitimum fuiſſe velando capiti. Ideo Servius admonet *Mitras eo loco fuiſſe fœminis, quo pilea viris.* Admonet præterea, *Mitras* aliquando dictas *Calanticas.* Quod non eſt omnino reſpuendum. Cicero enim ipſe videtur id confirmare. Clodium enim muliebriter veſtitum, modo *mitratum* facit, modo pro mitra *Calanticam* ei tribuit. Id vero ſi verum eſt, habebimus fortaſſe Mitram non ſolum caput velaſſe, ſed etiam infra humeros demitti ſolitam eſſe. *Calanticam*, enim, ceu *Calanticam*, ceu *Calaticam* (iis enim modis ſcriptum hoc vocabulum legitur) Latini dixiſſe videntur quod Græci κρήδεμνον. Κρήδεμνον autem Græcorum Euſtathio in 14. Iliados dicitur demitti ſolitum à capite uſque ad humeros. Quamquam non ignoro Hyginum docuiſſe κρήδεμνον eſſe cingulum. Sed eo etiam nomine magis *Calanticæ* & *mitræ* Latinorum reſpondebit. Præterea mitras quidem certe alicujus magnitudinis oportuit eſſe, utpote quæ ne elaberentur è capite, retinaculis vincirentur. Nam *Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.* Ex his vero omnibus & præſertim ex Tertul. locis citatis, habemus Mitras non fuiſſe *ancillarum* ſolum, ſed etiam honeſtiorum matronarum. Neque enim Tertul. perſtringit eis locis luxuriam *Ancillarem*, ſed *Matronalem* potius. Et id etiam evincit quod ſcribit Servius, *Mitras eo loco fœminis eſſe, quo pilea viris.* Nunc tollendus eſt alius error eorum, qui mitras peculiares faciunt vetulis. Catullus certe inter veſtimenta Ariadnes, quæ puella, & pene virgo geſtaverat, mitram numerat. *Non flavo retinens ſubtilem vertice mitram.* Apul. 2. Mileſ. Adoleſcenti, cui depiles erant genæ, & levi pueritia ſplendicabant, ſequiorem ſexum mentito, *Mitellam* in capite tribuit. Et Cynthia Propertiana, cui ſenectus plus ſatis gravis, cuique rugæ ſeniles inviſæ prorſus erant, utitur mitra.

Quæ cum Sidoniæ nocturna ligamina Mitræ
Solverit, atque oculos moverit illa graves, &c.

Quæ loca ſatis evincunt, non *vetularum* magis, quam *ancillarum* peculiares mitras fuiſſe. De Mitra alia parabam, ſed relinquenda fuerunt, quia plus ſatis moleſtæ nobis operæ hoc loco fuerunt.

TIRAQUELLUS.

1 *Idque à Cicerone Clodio objectum.*] Ciceronis verba ex Oratione de Aruſpicum reſponſis ad Senatum, hæc ſunt, *P. Claudius à crocota, à mitra, à muliebribus ſoleis, purpureiſque faſciolis: à ſtrophio, à flagitio, à ſtupro eſt factus repente popularis: niſi enim mulieres exornatum ita deprehendiſſent, niſi ex eo loco, quo eum adire fas non erat, ancillarum beneficio emiſſus eſſet, populari homine populus Rom. reſpub. cive tali careret.*

2 *Faſciolas vero crurales.*] Valerius Maximus lib. 6. cap. 2. de Pompejo candida faſcia crus alligatum habente, Favonium dixiſſe, *Non refert qua in parte corporis ſit diadema.* Quint. l. 2. cap. 3. *Faſcias*, inquit, *quibus crura veſtiuntur.*

vero crurales, crurum pedumque velamenta, æquè viris ac mulieribus communes aliqui volunt, [1] quæ ſæpe purpureæ, [2] nonnunquam conchyliatæ erant. [3] Faſciæ vero pectorales dabantur pueris, [4] quæ virides fuere. [5] Sicyonia [6] & ſocci, calcei muliebres delicatioris cultus & amatorii. Erant

Pueri.

Calcei muliebres.

ſtinntur. Sed tu omnino vide noſtras leges Connubiales, ex quibus diſces faſcias fuiſſe pectorales & crurales.

1 *Quæ ſæpe purpureæ.*] Quod conſtat ex eo loco Tullii citato in verbo, *Idque à Cicerone:* & præterea ex C. Caligula cap. 17. ubi illum dicit viris, pueris ac fœminis faſcias purpuræ ac conchylii diſtribuiſſe. Et Julius Capitolinus in vita Claudii Albini, *Acceſſit*, inquit, *omen, quod cum pueri ejus familiæ ruſſulis faſciolis illigarentur: quod forte lotæ atque udæ eſſent ruſſulæ faſciolæ, quas mater prægnans paraverat, purpurea matris illigatus eſt faſcia: Unde illi joco nutricis etiam Porphyrii nomen inditum eſt.*

2 *Nonnunquam conchyliatæ.*] Ex eodem illo loco Suetonii.

3 *Faſciæ quoque pectorales.*] Ut patet ex illo Julii Capitolini loco citato ibi, *Quæ ſæpe purpureæ.* Sed & puellis & fœminis ad cohibendas earum mammas, ut patet ex Martialis apophoreto, citato in verbo, *Strophium*, & ex aliis, quos cito in legibus Connub.

MERCERUS.

Faſciæ pectorales dabantur pueris.] Voluit dicere *puellis*, quibus humeri erant altiores, vel quæ minus erant graciles. Terent. *Demiſſis humeris, vincto pectore, ut graciles fiant: Si qua eſt paulo habitior, pugilem eſſe ajunt.* Ovid. *Conveniunt humeris tenues Omaletides altis.* Eas Varro *Capitia*, Nonius vocat *Cuſtulas*. Earum uſum Matronis ne neges, etſi ſero Romæ apud illas receptus eſt. Varro 3. de vita Populi Roman. Neque id ab orbita matrumfamilias inſtituti, quod ex pectore, ac lacertis erant apertis, nec capitia habebant. Quod vero Alexander addit eas *virides* fuiſſe, in diſquiſitionem voco.

TIRAQUELLUS.

4 *Quæ virides fuere.*] Juv. Sat. 5.

—— Viridem thoraca jubebit
Afferri. ——

Thorax enim Græcis pectus eſt, ut intelligi poteſt ex Celſo lib. 3. cap. 5. & Plinio lib. 20. cap. 12. & Jul. Polluce lib. 7.

5 *Sicyonia.*] Lucillius à Feſto Pompejo citatus.

Et pedibus læva Sicyonia demit honeſta.

Lucretius lib. 4.

Unguenta & pulchra in pedibus Sicyonia rident.

Et Tullius l. 1. de Oratore, de Socrate loquens, *Si mihi calceos Sicyonios attuliſſes, non uterer, quamvis eſſent habiles & apti ad pedem, quia non eſſent utiles.* Et horum etiam meminit Pollux l. 7. c. 22. ubi ſcribit, nomen ipſum indicare quorum inventum ſit.

6 *Et ſocci.*] Hinc *Socculi*. Suetonius in Caligula, cap. 52. ſcribit, Caligulam nonnunquam in publicum proceſſiſſe cum ſocco muliebri. Idem in Vitellio, cap. 2. *Claudium uxoribus, libertiſque addictum, ne qua non arte demereretur, pro maximo munere à Meſſalina petiit, ut ſibi pedes præberet excalceandos: detractumque ſocculum dextrum inter togam, tunicaſque geſtavit aſſidue, nonnunquam oſculabundus.* Plinius lib. 9. c. 35. *Quin & margaritas pedibus, nec crepidarum tantum obſtragulis, ſed totis ſocculis addunt.* & lib. 37. cap. 2. de C. Caligula loquens, qui ſuper omnia muliebria ſocculos induebat è margaritis. Iſidorus lib. 19. Etymologiarum, c. 33. eodemque ult. dicit ſoccos & ſocculos ita dictos, quod ſoccum habeant, in quo pars plantæ injiciatur.

Et

Erant enim veteribus calcei [1] ſpecie varia: nam [2] & gallicæ &

MERCERUS.

Et ſocci delicatioris cultus.] Socci mulieribus valde familiares, & integris moribus Romanis, & corruptis. Diverſo tamen modo. Integris moribus in uſu fuerunt, quia potiſſima laus matronarum erat domum ſervare, ibique lanam facere, & liberos erudire. Hi enim calcei tam accommodati erant uſui domeſtico fœminarum, quam ſoleæ virorum, à quibus fortaſſe forma non differebant. Ob id certe Caja Cæcilia crepidas, ceu ſoccos ſuos dicitur dedicaſſe Sango, ut eſſent teſtimonium ſuæ aſſiduitatis in ſervanda domo. Denique ob eam rem arbitror ſoccum factum eſſe ſolemnem nuptiis, ut admoneret novas nuptas ſui officii, hoc eſt qua cura ſervare domum deberent. Corruptis vero moribus ad luxuriam mulieres uſæ ſunt ſoccis, eo modo quo viri ſoleis. Propterea ſoccos varie ſolebant ornare gemmis, unionibus, margaritis, quo ad oſtentationem eſſent compoſitiores. Itaque tam molle fuit *in ſoccis*, quam diſcinctas prodire. Romani enim negotioſiores, domi nec cingebantur, nec calceos ſuos calciabant ſibi: ſed tum ea agebant cum domo eſſent egreſſuri. Varro, *Domo exeo, intro, pedes corrigiis compedio.* Quo ſcilicet expeditius perficerent negotia ſua. Quamquam non nego inter indicia exercitæ patientiæ juvenilis, & auſterioris vitæ fuiſſe, quod quis calceos haberet ſine corrigiis, & equum duceret ſine ephippio. Quod ſibi juveni Cato ſcribit contigiſſe. Socci vero forma quæ fuerit, non eſt facile dicere. Iſidorus Soccum dictum putat, quaſi ſaccum haberet, in quem pars anterior pedis mitteretur. Quod non omnino rejicio, & arbitror tale calcei genus idem eſſe, cum eo quod Tertullianus multiforme cognominat, & ſtipatum ait diligenter, ne follicaret, & ſtrictum arctius obſtragulo. Alii ſoccos, ſoleas, & crepidas ejuſdem generis, & formæ faciunt. Nec obſtinatius repugno: moventur hac ratione, quod unum pro alio promiſcue dici vident. Apud Ciceronem Orat. pro Rabirio Poſthumo Pub. Rutilius ut evitaret crudelitatem Mithridatis in togatos, dicitur veſtitum mutaſſe, & *ſoccos ſumpſiſſe*, hoc eſt quod ajunt à toga ad pallium tranſiiſſe, à Romano habitu ad Græcanicum. Suet. autem cum idem à Tiberio factum dicere vellet, dixit *eum redegiſſe ſe à patrio habitu ad pallium, & crepidas.* Quare Suetonius vocat *crepidas*, quos Cicero illa Orat. *ſoccos* vocavit. *Crepidæ* vero, & *ſoleæ* ejuſdem formæ fuiſſe videntur. Utræque enim intectæ erant. Hi porro ſocci, diverſi coloris fuerunt ſaltem poſt tempora Cæſarum. Apud Vopiſcum Aurelianus *Calceos muleos, cereos, galbos, & ederatios viris omnibus tulit, mulieribus reliquit.* Quo loco non enumerantur varia calceorum genera, ſed varii tantum colores: quod Alexandrum videtur fefelliſſe.

COLERUS.

1 *Calcei ſpecie.*] De calceis vide Sigonium 3. de judiciis 20.

TIRAQUELLUS.

2 *Gallicæ.*] Gellius lib. 13. cap. 20. refert T. Caſtritium diſcipulis ſuis probro vertiſſe, quod feriato die conſpicerentur, lacernis induti & gallicis calceati. Scribitque id verbum eſſe novum, nec diu ante ætatem Ciceronis uſurpari cœptum: citatque illud ipſius in ſecunda Antonianarum (id eſt Philippicarum, ita enim appellat ipſe Cicero) *cum gallicis & lacerna cucurriſti.* Cui adde & alium ejuſdem Ciceronis eadem Philipp. locum, *Nam quod quærebas, quomodo rediſſem, primum luce, non tenebris: deinde cum calceis & toga, nullis nec gallicis, nec lacerna.* Gallicæ ſunt ſoleæ ligneæ, aut è ſubere, quibus fœminæ potiſſimum utebantur, quas crepidas appellari poſſe, Gellius ubi ſupra affirmat. Hoc calceamenti genere utuntur Galli pluvioſo tempore. *Vulgus* (inquit

cæ [1] & ſoleæ & [2] cothurni: tum [3] mullei albi, hederacei, cerei & lintei, calceorum ſpecies ſunt: [4] qui cum antea communes viris æque ac mulieribus forent, ſequuti Cæſares, inter quos [5] Aurelianus, illos viris ademere, & fœminarum calceis addidere, [6] quas etiam ferunt compedes habuiſſe

Calceorum ſpecies.

quit Bayfius lib. de Re veſtiaria.) *Galoʒas vocat, des Galoches.*

1 *Et ſoleæ.*] Gellius ubi ſupra, & Iſidorus libro Etymologiarum 19. cap. 33. *Solea*, ut ſcribit Pompejus l. 17. *dicta eſt, quod ſolo pedis ſubjiciatur.* Eas autem muliebres eſſe jam intelligis ex eo loco Ciceronis de Aruſp. reſponſis, citato ſupra in verbo, Idque à Cicerone. *Solea* (ut Pollux lib. 7. c. 22. definit) *eſt levis, ut pes pulverem tantum non contingat. Vulgus* (ut ſcribit Bayſius) *vocat, Souliers à l'Apoſtolique, quod iis calceati Apoſtoli domini pingi ſoleant.* Inde *ſoleatus* ſoleis indutus. Cicer. 7. in Verrem act. *Stetit ſoleatus prætor populi Romani cum pallio purpureo.* Sed & alia quoque ſignificat ſolea, ut videre eſt apud Pompejum eod. lib. 17. ſed alio loco.

2 *Cothurni.*] Genus calceamenti, ſubere quodammodo ſublevati, quo utebantur Tragœdi, ut eminentiores apparerent: & viatores, ne tam facile impingerent in lutum: item etiam virgines, ut grandiores apparerent ſub longa ſtola. Quapropter cothurnos ipſos de ſuris vincire ſolebant. Virgil. lib. 1. Æneidos, ubi Venus advenienti filio, noluit ſe deam fateri, illique primum occurrit,

Virginibus Tyriis mos eſt geſtare pharetram,
Purpureoque alte ſuras vincire cothurno.

Ex quo patet & his mulieres eſſe uſas, ut & ex illo loco Juvenalis Sat. 6.

—— Aliam credas, cedo, ſi breve parvi
Sortita eſt lateris ſpatium, breviorque videtur
Virgine Pygmæa, nullis adjuta cothurnis.

Sed de hoc amplius in noſtris legibus Connubialibus, & vide præterea Iſidorum, ubi ſupra. *Cothurnus* (inquit Pollux lib. 7. c. 22.) *utrique pedi convenit: unde & Theramenem cothurnum vocarunt, propter eam, qua in rep. utebatur, alterationem.*

3 *Mullei albi.*] Genus calceamentorum, ut tradit Feſtus Pompejus l. 11. Sed quod Alexander ſubjungit *albi, hederacei, &c.* neſcio unde acceperit. Scio autem Plinium lib. 9. cap. 17. auctoritate Feneſtellæ, ſcripſiſſe, Mullo piſci datum nomen à colore mulleorum calceamentorum: ipſumque mullum (ut paulo poſt ſubdit) expirantem verſicolori quadam & numeroſa varietate ſpectari. *

COLERUS.

* Titinnius:

—— Jam cum mulleis
Te oſtendiſti, quos tibiatim calceas.

Tibiatim dicit, hoc eſt, ad mediam uſque tibiam, quo more veteres calceabantur. Tertullianus libro de Pallio: *Impuro cruri purum, aut mulleorum inducit calceum.*

TIRAQUELLUS.

4 *Qui cum antea communes.*] Ut patet ex ſequent.

5 *Aurelianus.*] Vopiſcus in vita illius ad finem, *Calceos mulleos*, inquit, *& cereos, & albos, & hederaceos viris omnibus tulit, mulieribus reliquit.*

6 *Quas etiam ferunt compedes.*] Pollux lib. 7. c. 22. inter calceos memorat κονίποδες, id eſt, compedes calceos, ſcilicet, tenues & ſeniles. Jacobus Tuſanus in Lexico Græcolatino, κονίποδες, inquit, calceamentum lacerum, non cooperiens totum pedem, præterea anguſtum. Heſychius ſcribit κονίποδες, id eſt, ὑποδήματα μοιχικά.

Mulle. habuiſſe ex argento, cum ex auro vetarentur. [1] Qui mullei, ſicut veteribus monumentis extat, olim fuere calcei Albanorum regum, deinde patriciorum facti, demum patriciis adempti, & mulieribus traditi: [2] ſicut crepidas *Crepidæ.* antea ſenatores, mox equites, demum milites habuere proprias. [3] Soleas autem calceamenta dixere, qui- *Soleæ.* bus plantarum calces in fine teguntur, habenis juncta, *Iphicratides.* cæteris prope nudis. [4] Apud Achæos autem calcei fœminarum fuere albi & tenues. Athenienſibus elaboratæ artis, [5] iphicratides dicti. Græcis [6] nymphides [7] & arpi- *Nymphides.* des, multiplici ſutura, ſicut [8] Scythicæ, [9] Laconicæ, *Arpides.* [10] Perſicæ, [11] Amyclaidę [12] & Alcibiadæ. [13] Perſæ enim calceo

1 *Qui mullei.*] Feſtus Pompejus libro 17. *Mulleos*, inquit, *calceamentorum genus ajunt eſſe, quibus Albanorum Reges primi, deinde Patricii uſi ſunt*, quod probat auctoritate M. Catonis libro Orig. 7. *Qui magiſtratum curulem cœpiſſe calceos mulleos allucinatos, * cæteri perones.* Item Tintinii in Setina, *Jam cum mulleis te oſtendiſti, quos tibiatis ** in calceos*, quos putant à mullando, id eſt, ſuendo dictos.

COLERUS.

* Legendum *alii uncinatos.*

** *Tibiatim* legendum, ex editione Scaligeri, ut jam oſtendi.

TIRAQUELLUS.

2 *Sicut crepidas.*] Servius libro 8. Æneid. in eum locum,

Et Tyrrhena pedum circundat vincula plantis.

Eadem prope ad verbum dicit Pollux lib. 7. cap. 22. *Crepidæ*, inquit, *habitus militaris: quas nonnulli poëtarum, Arpides vocarunt.* Quidam hoc nomen à crepitu, hoc eſt, à ſono, quem ambulando reddunt, dicunt appellatum. Certius tamen eſt ex Gellii l. 13. c. 20. & Perſii Sat. 1 auctoritatibus, dicere vocem eſſe Græcam Ejus calceamenti ſutores crepidarios dixerunt.

3 *Soleas autem.*] Gellius ex T. Caſtritio Rhetore lib. 13. cap. 20. *Omnia*, inquit, *ferme id genus, quibus plantarum calces tantum in fine teguntur, cætera prope nuda, & teretibus habenis juncta ſunt, ſoleas dixerunt, nonnunquam voce Græca, crepidulas.*

4 *Apud Achæos.*] Appianus bell. Civil. lib. 5. ſcribit M. Antoninum ſibi aſſumpſiſſe calceamenta candida, qualia Athenienſium ſacerdotes, quos Phecaſios vocant, deferre conſueverunt. Pollux lib. 7. c. 22. ſcribit, albos calceos maxime fuiſſe meretricios.

5 *Iphicratides.*] Pollux ubi ſupra ab utentibus dictos ſcribit.

6 *Nymphides.*] Cælius lib. 28 c. 27. *Nymphides*, inquit, *calceamenta ſunt muliebria & ſponſalia.*

7 *Et arpides.*] Pollux lib. 7. cap. 22. in princ. ſcribit crepidas à nonnullis poëtarum ἀρπίδας vocari, ut ſupra in verbo, *Sicut crepidas.*

8 *Sicut Scythicæ.*] Ab ea gente inventæ, ut ſcribit Pollux ubi ſupra.

9 *Laconicæ.*] Laconibus quoque inventæ, ut ille dicit.

10 *Perſicæ.*] Hujuſmodi calceos fuiſſe proprios mulieribus, ſcribit Pollux, ubi ſupra, & vide infra in verbo, *Perſæ enim.*

11 *Amyclaidæ.*] Et de his Pollux ubi ſupra, qui dicit calceos liberaliores: ipſo vero nomine locum ſignificare: ſcilicet Amyclas.

12 *Et Alcibiadæ.*] Ab Alcibiade, qui iis ute-

ceo utuntur alto & duplo, ut magni appareant: [1] Aſſyrii parvo, [2] Ægyptii papyraceo, [3] Babylonii ſoleis Thebanis ſimilimo, [4] Cretenſes militari, [5] Nabathæi ſandalio. [6] Indi ex arborum corticibus nonnunquam ſoleas pedibus addebant. [7] Phocion vero nudo pede inceſſit, [8] & Cato Uticenſis mira patientia, ita ut vix cruda hyeme calcearetur: [9] quod de Socrate [10] & Ariſtodemo legimus. [11] Lycurgus quoque

Nabathæi. Indi. Nudo pede qui incedebant.

iis utebatur, Polluci eodem loco, & Athenæo ex Satyro lib. 12. Dipnoſophiſt. c. 16.

13 *Perſæ enim.*] Strabo l. 15. Perſarum cultus & mores deſcribens, *Calceamentum*, inquit, *altum ac duplum.* Xenophon Pædiæ Cyri lib. 8. *Calceos tales habent, in quibus, qui eos ferunt, clam aliquid ſubjiciant, quo majores eſſe videantur quam ſunt.*

1 *Aſſyrii parvo.*] Strabo lib. 16. ornatum ſcribens, ſic inquit, *Calceamentum gerunt non ſane magnum.*

2 *Ægyptii papyraceo.*] Herodotus libro 1. iterumque 2. Sed poſteriore loco de ſacerdotibus tantum Ægyptiis loquitur. Nec hi ſolum, ſed & hi, qui ſecundum flumen Indum habitant calciamenta geſtant ex papyro.

3 *Babylonii ſoleis Thebanis ſimilimo.*] Herodotus lib. 1. Babyloniorum cultus deſcribens, *Calceos*, inquit, *gerunt gentis more, ſoleis Thebanis ſimilimos.*

4 *Cretenſes militari.*] Strabo l. 10. de Cretenſium moribus loquens, *Præterea*, inquit, *& ſagulo & calceo uti militari, eiſque arma in primis pretioſiſſima fieri munera.*

5 *Nabathæi ſandalio.*] Strabo l. 16.

6 *Indi ex arborum corticibus.*] Philoſtratus in vita Apollonii lib. 2. c. 9. ſcribit eos, qui ſecus Indum fluvium habitant, calceamenta ex arborum corticibus facta geſtare. Arrianus in vita Alexandri lib. 8. ſcribit, Indos calceis uti corio elaboratis albo, altioribus ac ſoleis variis, quo proceriores appareant.

7 *Phocion nudo pede.*] Plutarchus in vita illius, *Ruri*, inquit, *ac militiæ nudo ſemper inceſſit pede: niſi hyems atrocior illum ad calceos impuliſſet. Idcirco ferunt inter jocantes milites nullum fuiſſe ſignificandi crudelis frigoris certius argumentum, quam affirmare calceatum Phocionem tunc fuiſſe.*

8 *Et Cato Uticenſis.*] Plutarchus in vita illius, tantæ illum laboris patientiæ fuiſſe ſcribit, ut cum amici, qui una iter faciebant, equis veherentur, ſingulos ipſe adiens, & pariter cum illis loqueretur, pedibus ipſe vadens, cum illi veherentur. Idem Plutarchus in eodem Catone, *Sæpe ſine calceis, & ſine tunica in publicum prodibat à prandio.* Hinc illud Horatii lib. 1. epiſtol. epiſt. 19. ad aliud ſupra eodem cap. citatum,

Quid? ſi quis vultu torvo ferus, & pede nudo,
*Exiguæque togæ ſimulet textore * Catonem,*
Virtutemve repræſentet, moreſque Catonis?

COLERUS.

* *Teſquore* legendum.

TIRAQUELLUS.

9 *Quod de Socrate.*] Ariſtophanes apud Laërtium, ſic ſcribit,

Elatus faſtu vias terit, oculiſque innuit,
Et diſcalciatus mala multa tolerat,
Et inter nos vultu gravitatem præ ſe fert.

10 *Et Ariſtodemo.*] Atque etiam de P. Scipione, & Germanico apud Cornelium Tacitum lib. 2. ubi Germanici in Ægyptum profectionem deſcribit, *Levavit*, inquit, *apertis horreis pretia frugum, multaque in vulgus grata uſurpavit, ſine milite incedere pedibus inte-*

Hiſpani. Ligures. Galli. Antigonus. Imperatorũ.

quoque pueris Spartæ pro calceamento pedum nuditatem dedit, quo facilius acclivia aſcenderent, & declivia peragrarent. [1] Empedocles ferreo calceo incedebat. [2] Hiſpani è ſparto, Ligures Cantabrico, [3] Galli agreſtes perone. [4] Demetrius vero Antigoni eo vanitatis proceſſit, ut aureo calceo calcearet. [5] Auguſtus altiuſculo uſus fuit, ut procerior videretur, [6] Caligula ſocco muliebri, [7] Diocletianus [8] & Heliogabalus gemmato, [9] Carinus gemmatis fibulis.

ctis, & pari cum Græcis amictu, P. Scipionis æmulatione, quem eadem factitaſſe apud Siciliam, quamvis flagrante adhuc Pœnorum bello, accepimus.

t t *Lycurgus.*] Plutarch. in Lycurgo, de adoleſcentium Spartanorum educatione loquens, *Progreſſu ætatis eam, iis junioribus ſcilicet, exercitationem intendebant, ut ad cutem uſque ſeipſos tonderent, & diſcalciatos incedere, ac frequentius nudos ludere conſuefacerent.*

1 *Empedocles ferreo calceo.*] Imo æreo ex Laërtio in vita illius: *Phavorinus* (inquit Laërtius) *in Commentariis auctor eſt, crepidas item æreas & Delphicam ſumſiſſe coronam.* Ælianus de Varia hiſtoria, lib. 12. cap. 32 ſcribit Empedoclem uſum fuiſſe calceis æneis.

2 *Hiſpani è ſparto.*] Plinius Naturalis hiſtoriæ libro 19. c. 2. Sparti naturam & uſum ejus deſcribens: *Hinc,* inquit, *ſtrata ruſticis* (Carthaginenſis Hiſpaniæ citerioris ſcilicet) *eorum, hinc ignes facesque, hinc calciamina, & paſtorum veſtis.*

3 *Galli agreſtes perone.*] Pero ruſticum eſt calceamentum, ut inquit Servius lib. 7. Æneidos, ubi priſcos Latinos perone in bellis uſos oſtendit,

— Veſtigia nuda ſiniſtri
Inſtituere pedis, crudus tegit altera pero.

Altus autem erat ad mediam tibiam, quo minus limo ac luto aratorum pedes inficerentur. Juven. Sat. 14.

Nil vetitum feciſſe volet, quem non pudet alto
Per glaciem perone tegi.

Budæus in annot. in Pandect. in l. in nave, titulo locati, Perones tibialia ſunt laxa, quibus noſtrates ruſtici utuntur, ſic dicta (ut arbitror) quod peræ modo ſint informia. Hinc *peronatus*, peronibus calceatus apud Perſium Sat. 5.

Navim ſi poſcat ſibi peronatus arator
Luciferi rudis. ——

Vulgus Gallicum *gueſtres* vocat, ſive, *triquehouſes, ou botte & bourde.*

4 *Demetrius.*] Plutarchus Demetrii mollem veſtitum taxans, ſcribit eum auratis calceis pedes ornare ſolitum.

5 *Auguſtus.*] Suetonius in vita illius, c 79.

6 *Caligula ſocco muliebri.*] Plin. l. 9. cap. 35. Suet. in Caligula, cap. 52. Et diximus ſupra, ubi de ſocco.

7 *Diocletianus.*] Eutropius libro de Geſtis Rom. 10. cap. 19 eodemque ulr. ſcribit Domitianum Imperatorem, ornamentum gemmarum veſtibus calceamentiſque indidiſſe. Et idem Euſebius in Chronicis: & Caſſiodorus in Coſſ. Romanis.

8 *Et Heliogabalus.*] Lampridius in vita illius, *Habuit,* inquit, *& in calceamentis gemmas & quidem ſculptas: quod riſum omnibus movit, quaſi poſſent ſculptura nobilium artificum videri in gemmis, quæ pedibus adhærebant.* Idem Lampridius in Alexandro Severo non longe à princip. ſic ſcribit, *Gemmas de calceamentis & veſtibus tulit, quibus uſus fuerat Heliogabalus.*

9 *Carinus.*] Flavius Vopiſcus in Carino, inquit, *gemmis in calceis, niſi gemmata fibula uſus non eſt.*

lis. [1] Apud Ægyptios autem innuptas puellas calceis uti non licet, ut evagandi licentia cohiberetur, quum nudo pede extra ſepta prodire nefas foret. [2] Cupezia vero non muliebres, ſed tibicinum calcei erant. [3] Palla vero picta cum amiculo purpureo. [4] Apud Perſas, ſtola Medica cum armillis & torque. Ægyptiis, ſacra Iſidis veſtis, reginarum amictus ornatuſque fuere, quibus inſigniis, velut veriſſimis notis, à vulgo ſecernebantur. Quam quidem pallam pueris, pueliſque quandoque traditam legimus. [5] Apud Græcos vero, Arabes, [6] Lydos, Phryges, [7] & Aſſyrios, longa ſtola, mitris & mitellis matronas & viros ornari, traditum eſt: [8] virorum apud eoſdem frequens veſtis ſtola quadrata fuit. [9] Theſſalis demiſſa chlamys erat omni tempore accommodatior. [10] Calantica autem Romanis capitis fuit ornatus, non veſtis. [11] Lycurgus juvenibus una tantum

Puellæ innuptæ apud Ægyptios. Cupezia. Perſæ. Reginarum amictus apud Ægyptios. Mitra. Mitella Theſſala. Calantica.

1 *Apud Ægyptios.*] Plutar. in præceptis Connubialibus n. 31. *Ægyptiis mulieribus uti calceamentis patrium mos non fuit, ut ſeſe domi continerent.*

2 *Cupezia vero.*] Nullibi legi *Cupezia*, & puto hic errorem eſſe in verbo, vel auctoris, vel librarii, quòd magis credo, & legendum eſſe *Crupezia*, de quibus Julius Pollux lib. 7. Onomaſticôn c. 22. τὰ δὲ κρουπέζια ξύλινον ὑπόδημα πεποιημένον εἰς ἐνδόσιμον χοροῦ. *Crupezia autem ligneum calceamentum, factum ad auſpicationem chori.* Unde Crupeziphori Bœotes exiſtunt.

3 *Palla vero picta.*] Vide ad quid id referatur, niſi velit hanc quoque eſſe tibicinum.

4 *Apud Perſas.*] De habitu Perſarum, & calceamentis, & ſtola Medica jam diximus ſupra hoc eodem cap. ex Xenophonte & Strabone.

5 *Apud Græcos.*] Plutar. in Solone. *Quos ubi conſpexit Solon ab inſula eo contendere, mulieres longe abire juſſit, ex juvenibus impuberes deligens, earum veſtitu, mitris & calceamentis ornavit.*

6 *Lydos, Phryges.*] Servius enarrans illud carmen Virgilii Æneidos 4.

Mæonia mentum mitra, crinemque madentem.

ſcribit Lydios, qui Mæones dicuntur, & Phryges mitris uſos fuiſſe.

7 *Et Aſſyrios.*] Id eſt, Babylonios ex Herodoto lib. 1. *Capita*, inquit, *habentes contata mitris redimiunt.*

8 *Virorum apud eoſdem.*] Appianus de Civilib. Rom. belli lib. 5. de M. Antonio, ſic ſcribit, *Exutus nempe curis omnibus & Imperii obſequiis, ſtolam quadratam Græcorum more, pro patria & domeſtica induit.*

9 *Theſſalis.*] Theſſalicarum chlamydum meminit Pollux lib. 7. cap 13. cum ſcribit, *Chlamydes vero Theſſalicas nuncuparunt. Et Theſſalicanis, pro chlamydibus induimur.*

10 *Calantica.*] Tegmen eſt muliebre, quod capiti innectitur. Cicero in Clodium apud Nonium Marcellum, *Tun' cum vincirentur pedes faſciis, cum calanticam capiti accommodares?* Vide in noſtris legibus Connub.

11 *Lycurgus.*] Plutarchus in antiquis Lacedæmoniorum inſtitutis, *Emenſo*, inquit, *duodecimo ætatis anno, ſine tunica jam degebant, pallium unum in an-*

Una tantum veſte quiutebantur.

tantum veſte, eaque obſoleta, & nullo diſcrimine à cæteris uti toto anno permiſit. [1] Zeno quoque nullum diſcrimen veſtis eſſe inter cives, ſed eoſdem amictus viros ac mulieres ferre præcipiebat. [2] Solon plus tribus veſtibus quenquam uti lege prohibuit. Apud reliquas vero gentes veſtitus habituſque diſſimiles fuere. [3] Nam Gallis nobilioribus tinctas geſtare veſtes, aut ſaga hirſuta virgata; hyeme craſſiora, æſtate ſubtiliora longis villis, & [4] brachas [5] longis femoralibus, [6] auro pictas, [7] intonſas, & varii colo-

Galli nobiliores.

num capientes. Juſtinus libro 3. inter præclara Lycurgi inſtituta, hoc refert, *Juvenibus non amplius una veſte uti toto anno permiſſum, nec quemquam cultius quam alterum progredi, nec epulari opulentius, ne imitatio in luxuriam verteretur.* Sed & apud Cretenſes pueri una tantum veſte tam per hyemem, quam per æſtatem utebantur, auctore Heraclide in Politicis.

1 *Zeno quoque.*] Citticus ſcilicet ex Laërtio in vita illius, Zenonem ſcribit eandem veſtem viros ac mulieres indui præcepiſſe, nullamque corporis nudare partem.

2 *Solon.*] Plutarchus in vita illius, *Progreſſionibus quoque mulierum, ac fletibus, ac celebritatibus lege proſpexit, ut omnem immodeſtiam intemperantiamque cohiberet, exire cum tribus tantum veſtibus jubens.*

3 *Nam Gallis nobilioribus.*] Strabo lib 4. Gallorum habitus deſcribens, ſic ait, *Etenim aurea illis ſunt geſtamina, collo quidem torques: manibus autem & lacertis armillæ, dignitatis honores tinctas geſtant veſtes, & auro pictas.* Et paulo ante, *Lana quidem aſpera, cæterum oblongis villis, unde & hirſuta texunt ſagula.* Diodorus Siculus l. 6. aut aliorum ſupputatione 5. cap. 9. *Manuum articulos,* inquit, *& brachia armillis aureis exornant. Circa collum inſuper grandes torques geſtant ex ſolido auro, & in digitis annulos.* Et aliquot interjectis, *Sagula ferunt virgata: hyeme quidem craſſiora, æſtate ſubtilia.* Et ad id quod de Sagis dicitur ſpectat, quod Cicero in Orat. pro Fontejo Gallos vocat Sagatos.

4 *Brachas.*] Sueton. in Jul. Cæſare cap. 80. *Galli in curia brachas depoſuerunt, latum clavum ſumpſerunt.* Vopiſcus in Aureliani triumpho de Xenobia Imperatrice, *Inter hæc fuit Tetricus chlamyde coccinea, tunica Galbina, brachis Gallicis ornatus.* Tacit. lib. 18. *Ornatum Cecinnæ mancipia & coloniæ in ſuperbiam trahebant, quod verſicolore ſagulo, brachas tegmen Barbarum indutus, Togatos alloqueretur.* Hinc Narbonenſem provinciam ante Brachatam dictam fuiſſe conſtat Plin. teſtimonio lib. 3. cap. 4. Cæterum D. Hieronym. ad Fabiolam de veſte ſacerdotali, & Divus Ambroſius lib. Officior. 1. *Brachias appellant feminalia, ſive femoralia, quibus pudibunda velantur.* Græcis περισκελῆ vocantur. Noſtri vulgo *brayes, ou haut de chauſſes*, vocant. Alii ſcribunt gemino cc. ſine aſpiratione.

5 *Longis femoralibus.*] Strabo d. l. 4. *Sagis,* inquit, *veſtiuntur, comas nutriunt, prolixis utuntur femoralibus.*

6 *Auro pictas.*] Strabo ibi.

7 *Intonſas & varii coloris.*] Strabo d. lib. 4. Diodorus ubi ſupra. *Veſtes ad terrorem intonſas ac coloris varii ferunt.* Et huc alludit Tacitus loco citato in verbo, *Brachas.*

1 *Quas*

coloris [1] quas anaxyrides Græci vocant: tum [2] collo torques & monilia, frequens mos fuiſſe traditur. Quas quidem brachas, non apud Gallos modo, [3] ſed Medos [4] & Scythas [5] aliosque barbaros in uſu comperimus: [6] Tum endromides [7] & cuculli frigoribus apti, [8] Gallorum propria com-

Anaxyrides. *Bracha.* *Endromis.* *Cuculli.*

1 *Quas Anaxyrides Græci vocant.*] Diodorus ubi ſupra, ſcribit Gallos Anaxyridas brachas vocare, his verbis, Ἐσθῆσι δὲ χρῶνται καταπληκτικαῖς, χιτῶνας μὲν βαπτοῖς χρώμασι παντοδαποῖς διηνθισμένους, καὶ ἀναξυρίδας ἐκεῖνοι βράκας προσαγορεύουσιν. Id eſt, *veſtibus autem utuntur mirabilibus, tunicas quidem tingunt floridas, & Anaxyridas illi appellant.*

2 *Collo torques & monilia.*] Dictum eſt ſupra in verbo, *Nam Gallis nobilioribus.*

3 *Sed Medos.*] Brachatos appellat Perſius ſatyr. 3.

Quaque docet ſapiens brachatis illita Medis
Porticus in ſomnis. —

Et quiſquis eſt in carmine Priapejo,

Medis laxior Indicisque brachis.

Ex quo etiam intelligis Indos his uti ſolitos.

4 *Et Scythas.*] Hoc etiam veſtium genere uſos eſſe Scythas teſtatur Ovidius lib. 5. Triſtium eleg. 8.

Pellibus & laxis arcent mala frigora brachis,
Oraque ſunt longis horrida tecta comis.

5 *Aliosque Barbaros.*] Brachis Perſas uſos eſſe, teſtis eſt Herodot. lib. 8. *breves arcus ac brevia ſpicula, longas brachas gerentes, in pugnam eunt.* Ovid. d. lib. Triſt. 5. eleg. 11.

Hos quoque, qui geniti Graja creduntur ab urbe,
Pro patrio cultu Perſica bracha tegit.

Et Sarmatas apud Pomponium Melam l. 2. cap. 1. Valerium Flaccum lib. Argonauticon 5.

Et jam Sarmaticis permutant carbaſa brachis.

Lucanum lib. 1. Pharſaliæ,

Et qui te laxis imitantur Sarmata brachis
Vangiones. —

De Indis autem jam diximus ex obſcuro carmine.

6 *Tum endromides.*] De his bis dictum eſt ſupra: ſed quod frigori arcendo conveniat, ut hic dicit, teſtimonio eſt Martialis lib. 4. epig. 19.

Sordida, ſed gelido non aſpernanda Decembri
Dona, peregrinam mittimus endromidem.

Et Juvenalis ſatyr. 3. oſtendens Græcos peritiſſimos eſſe ad adulandum:

— *Igniculum Brumæ ſi tempore poſcas,*
Accipit endromidem: ſi dixeris, Æſtuo, ſudat.

Idem ſatyr. 6. taxat mulieres Romanas quod endromide Tyria uterentur.

7 *Et cuculli.*] Columella l. 1. cap. 8. eodemque ult. *Cultam veſtitamque familiam magis utiliter, quam delicate habeat, munitamque diligenter à vento, frigore, pluviaque: quæ cuncta prohibentur pellibus manicatis, centonibus confectis, vel ſagis cucullis. Id ſi fiat, nullus dies tam intolerabilis eſt, quo non ſub divo moliri aliquid poſſit.* Eſt autem capitis tegmen, quod vulgo noſtrates *Cappam* vocant. Ex quo Martialis l. 5. cap. 14.

Illinc cucullo proſpicit caput tectus.

Et de hoc quoque Juvenalis ſatyr. 3.

Contentuſque illic Veneto, duroque cucullo.

Et ſatyr. 6. Et hunc alii *cucullionem* diminutive Græcorum forma, vocant: & in his Cato Rei ruſticæ, c. 2. & 135. & Julius Capitolinus in vita Veri, his verbis, *Fertur in tantum vitiorum Cajanorum & Neronianorum ac Vitelliorum fuiſſe æmulum, ut vagaretur nocte per tabernas*

Vectones. Monilia ferrea. commenta ſunt. [1] Apud Vectones [2] & Cantabros, mulieres monilia ferrea collo circundare, & à fronte protenſum umbraculum, quod attrahant, quum velint, & retrahant. [3] Alias protentas comas in altum erigere, illaſque baculo obvolvere: nonnullas ſinciput expilare, magni decoris putabatur. *Gnidani.* [4] Gnidanorum uxoribus, qui juxta Lotophagos ſunt, multi æſtimabatur, fimbrias pelliceas ferre plurimas, quas munera adulterii ſumebant, illaque præcipuæ dignationis erat, quæ pluribus fimbriis muniretur. [5] Sicut *Curetes.* Curetibus, qui Ætoliam incolunt, longas ſtolas puellares induere. *Andrimachides.* [6] Et Andrimachidarum uxoribus utroque crure æneam armillam innectere. *Arabes.* [7] Arabibus Nabathæiſque, tunicas cum ſubligaculis ferre. *Indi.* [8] Indorum fuit ornatus in veſte candida, & carbaſis miræ tenuitatis auro purpuraque diſtinctis. *Nabathæi.* [9] Medorum oculis pictis incedere, colorato capillo, coma protenſa, circa collum monili, & armillis *Medi.* circa manus, capite velato; [10] veſte pellucida & fluida. Con-

bernas ac lupanaria, obtecto capite cucullione vulgari viatorio.

8 *Gallorum propria commenta.*] Scilicet ipſi cuculli, qui proprie Gallorum ſunt, præſertim Santonum Galliæ populorum. Juvenalis ſatyr. 8.

— Si nocturnus adulter,
Tempora Santonico velas adoperta cucullo.

Et Martialis lib. 14. epig. 128.

Gallia Santonico veſtit te bardo cucullo.

Nam ita appellat veluti cucullum bardorum, qui ipſis ex Gallis erant, in primis ſtudio philoſophiæ, vaticinationibus, & carminum laudati, Straboni lib. 4. Diodoro Siculo lib. 6. c. 9. & Lucano lib. 1. Cucullorum etiam bardicorum mentio fit apud Jul. Capitolinum in vita Pertinacis.

1 *Apud Vectones.*] *Vettones* legendum eſt ex Strabone, qui hæc de illis ſcribit lib. 3.

2 *Et Cantabros.*] Idem Strabo ibid.

3 *Alias protentas.*] Hæc uſque ad verſic. *Gnidanorum uxoribus*, ſunt Strabonis ibi, d. lib. 3.

4 *Gnidanorum uxoribus.*] Herodot. lib. 4. *Gindanos* hos vocat.

5 *Sicut Curetibus.*] Strabo lib. 10. Curetum nominis rationem reddens, ſic ait, *Curetas Æoliam habitantes nomen hoc adeptos eſſe ferunt, quia ſicuti κόραι, hoc eſt, puellæ, muliebres longas ſtolas induunt.*

6 *Et Andrimachidarum.*] Strabo lib. 4.

7 *Arabibus Nabathæiſque.*] De his duobus Strabo l. 16. paulo ante finem, *Tunicæ*, inquit, *in ſubligaculis & ſandaliis.*

8 *Indorum.*] Strabo lib. 15. & Q. Curtius lib. 8.

9 *Medorum.*] Hæc uſque ad ea verba, *Veſte pellucida*, ſunt Xenophontis Pædiæ Cyri lib. 1. Et idem de Perſis, ut ſcilicet, oculos ſuppingerent coloribus, tradit idem auctor ejuſdem operis lib. 8.

10 *Veſte pellucida & fluida.*] Juſtinus lib. 41. ubi idem dicit de Perſis.

1 Con-

[1] Contra vero Perſarum: nam craſſiore utebantur, laxa & *Perſæ.*
fluxa cinctura, nonnunquam ſtola Semiramidis. [2] Quare Alexander Macedo utrorumque inſpecto habitu, Perſicam induit veſtem, Medorum admittere recuſavit. [3] Sic Gratianus Cæſar, devictis Germanis, Romanum neglexit cultum, amictu Alano atque equo pariter uſus. [4] Aſſy- *Aſſy-*
riorum mos erat duplici amiculo veſtiri, altero lineo ad *rii.*
pedes demiſſo, altero laneo, quod ſuperinducebant. Mau- *Mau-*
ruſiis craſſam veſtem, aut laceram quam induebant, pro *ruſii.*
tempore variare vetabatur. [5] Perſæ amictum habent æſta- *Perſæ.*
te purpureum, hyeme varium. [6] Troglodytæ ſerpentum [7] & piſcium coria. [8] Maſſagetæ ex arborum corticibus *Maſſa-*
amictus intexebant, Scythicis fere ſimiles. [9] Mardo- *getæ.* *Mardi.*
rum genti proprium fuit craſſiorem veſtem & non ultra genua induere, proque capitis ornatu fundam fronti annectere. [10] Indi quoque diſſimiles habitus corporis mira ſpe- *Indi.*
cie

1 *Contra vero Perſarum.*] Diximus ſupra ex Strabone & Curtio in verbo, *Quamvis Perſici reges.*

2 *Quare Alexander Macedo.*] Plutarchus tum in vita ipſius, tum in libro, de Fortuna aut virtute ejuſdem Alexandri, & Q. Curtius lib. 6. Juſtin. lib. 12.

3 *Sic Gratianus Cæſar.*] Paulus Diaconus lib. 11. de Geſtis Rom.

4 *Aſſyriorum.*] Herodot. de Babyloniis loquens, qui & ipſi Aſſyrii ſunt, lib. 1. & Strabo lib. 16.

5 *Perſæ.*] Scilicet Principes ex Strabone lib. 15. cujus hæc ſunt, ut & ſupra diximus. *Nam*, ut illic ſubdit, *multitudo tunicam duplam gerit, ad mediam uſque tibiam deſcendentem, circum caput Sindonii panni volumen.*

6 *Troglodytæ ſerpentum.*] Troglodytas veſci, non veſtiri, carnibus ſerpentum, tradit Solinus cap. 45. *

COLERUS.

* Sed forte ex Strabone colligere voluit lib. 17. ubi ait, quoſdam barbarorum ſerpentum ac piſcium coriis uſos.

TIRAQUELLUS.

7 *Et piſcium coria.*] Ut & Chelonophagi ex Pomponio Mela lib. 2. cap. 8. quo de ſinu Perſico loquitur. Plin. l. 6. cap. 24. Solino cap. 67. in fin. *Chelonophagi coriis piſcium veſtiuntur.* Strabo lib. 16. *Chelonophagi teſtudinum teſtis veſtiuntur, quæ adeo magnæ ſunt, ut vel in eis navigent.*

8 *Maſſagetæ.*] Strabo lib. 11. Idemque de Germanis dicit Pomponius Mela lib. 3. cap. 3. ubi de Germania, ſic ſcribit, *Viri*, inquit, *ſagis velantur & libris arborum.* Strabo lib. 15. ſcribit, Indicos philoſophos, quos Sylvicolas appellant, veſtes ex arborum corticibus habere. Herodotus libro 1. paulo ante fin. *Maſſagetæ*, inquit, *& amictum, & victum habent Scythico ſimilem.*

9 *Mardorum.*] Q. Curtius Mardorum mores & cultum corporis deſcribens, ſic ait, *Comæ prominent hirtæ, veſtis ſuper genua eſt, fundæ vinciunt frontem: Hæc & ornamentum capitis & telum eſt.*

10 *Indi.*] Strabo lib. 15. in diverſis locis. Pomponius Mela lib. 3. cap. 7. de India Solinus c. 65.

cie variarunt. Namque alii nudi agunt, [1] nonnulli piſcium, [2] ferarum [3] aut avium pellibus amicti ſunt, [4] plerique lino, multi lana veſtiuntur: alii in cultu corporis ita accurati, ut [5] faciem coloribus pingant, [6] candidam veſtem in-

1 *Nonnulli piſcium.*] Arrianus l. 8. Rerum geſtarum Alexandri. Solinus c.67. in fin.

2 *Ferarum.*] Scilicet Sobii Indorum populi apud Curtium lib.9. *Sobiis pelles ferarum pro veſte, clavæ pro telo erant.* Indi quoque apud Arrianum d. lib.8. cujus hæc ſunt verba, *Indi paſtores fuere, quemadmodum & Scythæ, qui neque agriculturæ ſtudent, neque urbes incolunt, neque templa diis extruunt: ſed plauſtris errabundi in alia atque alia loca pro tempore commeant: pellibus ferarum, quas venando occiderant, amicti, arborum foliis paſcebantur.* & Sibeſii, gens Indica, pellibus amiciebantur, ut Arrianus ſcribit eodem lib.8. Atque etiam Indi maritimi, apud eundem Curtium dicto libro nono, his verbis, *Ferarum pellibus tecti, piſcibus ſole duratis & majorum quoque beluarum, quas fluctus ejicit, carne veſcuntur.* Qui & ipſe poſtea in genere dicit, Indos pellibus ferarum, quas venando occiderant, amictos fuiſſe. Quod & ipſum de Germanis tradit Tacitus, de Moribus Germ. & Ægyptiis Diodorus Siculus lib. 2. cap. 1. Et ex his eſt illud Lucretii l. 5.

Necdum res ignis ſcibant tractare, neque uti
Pellibus & ſpoliis corpus veſtire ferarum.

Cæterum alii caprarum pellibus veſtiebantur, ut Getuli & Sardi ex Varrone lib. 2. Rei ruſticæ cap. 11. ad fin. Scythas quoque pellibus pro veſtibus uti teſtimonio eſt illud Arriani, quod ſuperius citavimus. Et Virgil. de his loquens lib. 3. Georg.

Et pecudum fulvis velantur corpora ſetis.

Ubi Servius tradit, hujuſmodi veſtes Rhenones dici, citatque Saluſtium in hiſtoriis. Sed cui adde quod ſcribit Cæſar lib. 6. belli Gallici, Germanos uti parvis rhenonum tegmentis. * Hucque etiam ſpectat quod de Camilla ſcribit Virgil. lib. 11. Æneid.

Pro crinali auro, pro longæ tegmine pallæ,
Tigridis exuviæ per dorſum à vertice pendent.

Et de alio quopiam lib. 8.

— Quem fulva pelle leonis,
Pellis obit totum, præfulgens unguibus aureis.

Strabo l. 15. ſcribit Montanos Indiæ pellibus cervorum uti, & peras, radicibus & medicamentis plenas geſtare.

COLERUS.

* *Rhenones* vocant Galli pelles & exuvias ferarum. Quod eos à Græcis accepiſſe omnium eruditiſſimus Scaliger autumat, qui ῥήνας τὰ μῆλα vocant. Nam & ipſos Gallos aliquando Græce locutos eſſe. Germani etiamnum juvencos parvos vocant Rinder.

TIRAQUELLUS.

3 *Aut avium.*] Seneca ad Lucilium epiſt. lib. 14. epiſt. ejus lib. 2. omnium ejus operis 90.

4 *Plerique lino, multi lana veſtiuntur.*] Solinus cap. 65. de Indorum cultu loquens, ſic ſcribit, *Alii lineis, alii laneis peplis veſtiuntur, pars nudi.* Pomponius Mela lib. 3. cap. 7. de India loquens, eadem ſcribit. Adde & alios ex Indis ferre veſtem de tegete, quam ubi è flumine meſſuerunt, inciderunt que, plectentes in modum ſtoreæ, tanquam thoracem ſibi induunt.*

COLERUS.

* Iſidorus lib. 19. cap. 23. Perſis quoque *linamenta* tribuit. Sic enim lego, non *liniamenta.*

TIRAQUELLUS.

5 *Faciem coloribus pingunt.*] Strabo libro 15. Arrianus lib. 8. *Barbam,* ait, *Indos*

induant, aurum geſtent, [1] lapillis ornentur. [2] Mauri leonum, pardorum & urſorum tergoribus, [3] alii ſerpentum & piſcium coriis velantur. [4] Scythiæ magna pars tergore vulpium & murium operti incedunt, [5] ſicut Geloni hoſtium cutibus. [6] Britanni reliqua nudi, ventrem & cervicem ferro cingunt. [7] Hiſpani primum breve ſagulum, mox ſtolas & togas Romano more accepere, quare ſtolati dicti & togati. [8] Gymneſiarum incolæ junceo ornantur amictu, [9] Belgæ hirſuto ſagulo, [10] Germani ſago cum fibula: aut ſi * deſit

Mauri. *Geloni.* *Britanni.* *Hiſpani.* *Gymneſia.* *Belgæ.* *Germani.*

Indos alio atque alio colore fucare: ut in aliis alba, in aliis phœnicea, in nonnullis ruffa, in quibuſdam viridis, in aliquibus nigra videatur. Similiter Agathyrſi. Virgil. lib. 4. Æneid.

—— *Pictique Agathyrſi.*

Ubi Servius: *Agathyrſi, populi ſunt Scythiæ, colentes Apollinem Hyperboreum, Picti, non ſtigmata habentes, ſed pulchri, id eſt, Cyanea coma placentes.* Hos Plinius lib. 4. cap. 12. ſcribit habere capillos cæruleos. Pomponius Mela l. 2. cap. 1. ubi de Scythia Europæa loquens ſic ſcribit, *Agathyrſi ora artuſque pingunt, ut quique majoribus præſtant, ita magis vel minus: cæterum iidem omnes notis, & ſic ut ablui nequeant.* * Solinus cap. 25. *Gelonis,* inquit, *Agathyrſi collimitantur cæruleo picti colore, fucatis in cæruleum crinibus.* Et Geloni, de quibus & Virgil. lib. 2 Georg.

Eoaſque domos Arabum, pictoſque Gelonos.

COLERUS.

* An hi ſunt, quos proprio nomine *Pictos* vocavit antiquitas? Iſidor. lib. 19. cap. 23. ſic ſcribit de illis: *Nec abeſt gens Pictorum, nomen à corpore habens, quod minutis opifex acus punctis & expreſſos nativi graminis ſuccos includit, ut has ad ſui ſpeciem cicatrices ferat, pictis artubus maculoſa nobilitas.*

TIRAQUELLUS.

6 *Candidam veſtem induant.*] Strabo lib. 15. *In cultu,* inquit, *corporis nimii: nam & aurum geſtant, & lapillis ornantur, & ſindonem candidiſſimam induunt, & umbrellas ſecum portant.*

1 *Lapillis ornentur.*] Ut Niſæi, qui & ipſi ſunt Indorum populi, utebantur veſte diſtincta maculis, ut prodit Arrianus lib. de Geſtis Alexand. 8.

2 *Mauri.*] Strabo lib. 17. *Leonum, & pardalium, & urſorum pelles induunt, & dormientibus ſubſternunt.*

3 *Alii ſerpentum.*] Strabo dicto libro paulo poſt, *Nonnulli ex iis barbaris ſerpentum ac piſcium coriis indumentis ac ſtramentis utuntur.*

4 *Scythiæ magna pars.*] Seneca l. 14. epiſtol. ad Lucilium epiſt. ejus lib. 2. omnium ejus operis 90. *Nam hodieque magna Scytharum pars tergis vulpium induitur, quæ tactu mollia & impenetrabilia ventis ſunt.*

5 *Sicut Geloni.*] Herodotus lib. 4. Solinus cap. 25. *Geloni de hoſtium cutibus, & ſibi indumenta faciunt & equis ſuis tegmina.* Pomponius Mela lib. 2. cap. 1. ad finem. *Gelonis hoſtium cutibus equos ſeque velant: illos reliqui corporis, ſe capitum.*

6 *Britanni.*] Herodotus lib. 3.

7 *Hiſpani.*] Livius 3. Dec. lib. 2.

8 *Gymneſiarum.*] Strabo lib. 3. auctoritate Philetæ in lib. Interpretationum, *Hirta,* inquit, *veſtis, ſordida, rarus limbus involvitur, & junceum ornamentum, perinde ac junceis circumcinctis: fundas vero aut junceas, aut è ſetis aut nervis contextas geſtant.*

9 *Belgæ.*] Strabo lib. 4.

10 *Germani.*] Pomponius Mela l. 3. cap. 3. quo de Germania ſcribit, *Viri,* ait,

deſit fibula, ſpina conſerta: locupletes vero ſtricta veſte ſingulos artus exprimente. Quinetiam apud veteres ſapientiæ profeſſores, diverſi cultus corporis ornatuſque fuere. Namque, [1] Diogenes corpore ſeminudo fuit, veſte humili & ſordida; qui quum Rhodios veſte conſpicuos cerneret, illos duxit nimium inſolentes: rurſus quum Lacedæmoniis in veſte ſordida & inhoneſta occurriſſet, etiam hos inſolentes nuncupavit. [2] Pythagoras alba amictus veſte, [3] neque ex mortuo animali quippiam ferens, auream coronam geſtabat, [4] nonnunquam purpuratus. [5] Crates manticam & ſordidum palliolum. [6] Ariſtippus Socraticus Mileſiam chlamydem, aliquando amictum viliorem inducebat,

Philoſophorum veſtes.

Corona aurea Pythagoræ.

ait, *ſagis velantur, aut libris arborum.* Cornelius Tacitus de Moribus Germanorum, ſic ſcribit, *Tegmen omnibus ſagum, fibula: aut ſi deſit, ſpina conſertum.* Cæſar libro 6. belli Gallici, *Pellibus*, inquit, *aut parvis rhenonum tegumentis utuntur, magna corporis parte nuda.* De Rhenonibus autem ſupra diximus. *

COLERUS.

* Alii tamen *Sagum* adſignant *Gallis*, atque hanc vocem Gallicam eſſe omnino Plinius & alii conteſtantur. Vide & Varronem lib. 4. de ling. Lat. ſub finem. Plinius alicubi ſcribit Gallorum inventum eſſe, ſagos ſcutulis dividere, ubi ſcutulas in veſte vocat, quas Diodorus τὰ πλινθία. Et ſcutulatum ſagum idem, quod Virgilio & Propertio virgatum. Adde Iſidorum lib. 19. cap. 23.

TIRAQUELLUS.

1 *Diogenes.*] Ælianus lib. 9. de varia Hiſtoria, tit. de ſplendide veſtitis, ſic ſcribit, *Diogenes cum veniſſet Olympiam, & Rhodiacos quoſdam adoleſcentes videret preciosis magnificiſque veſtibus amictos, cum riſu inquit: Hoc nihil præter faſtum. Deinde cum incideret in Lacedæmonios laceris ſqualentibuſque tunicis amictos: Hæc, inquit, longe alia eſt ſuperbia.* Et vide in noſtris legib. Connubial. l. 3. num. 56. incip. *Diogenes.*

2 *Pythagoras.*] Laërtius in vita illius. Ælianus de varia Hiſtoria lib. 12. cap. 32. *Pythagoras*, inquit, *Samius alba veſte amiciebatur, & geſtabat coronam auream, atque anaxyrides.* Maximus Tyrius Philoſophus Platonicus, Sermone 37.

3 *Neque ex mortuo animali.*] Philoſtratus in vita Apollonii lib. 1. in princip. *Veſtitum*, inquit, *ex morticina materia confectum, renuiſſe Pythagoram dicunt, & ab animantium omnium eſu abſtinuiſſe: nec tale quicquam omnino ſacrificandum putaſſe.*

4 *Nonnunquam purpuratus.*] Maximus Tyrius ubi ſupra in fine. *Pythagoram quidem purpura veſtitum, Socratem viliſſima ſtola, Xenophontem & thorace & clypeo armatum, Sincpenm pugilem, Telephus ipſius exemplo, baculo ac pera inſtructum: quorum omnium ornatus cum perſona, quam gererent, optime faciebat.*

5 *Crates.*] Thebanus ſcilicet. Laërtius in Cratis Thebani vita.

6 *Ariſtippus.*] Laërtius in vita ipſius, & Plutarchus in lib. de Fortuna aut virtute Alexandri. Maximus Tyrius ubi ſupra: *Ariſtippus*, inquit, *ille, qui purpuram geſtaret, unguentiſque oblitus eſſet, haud intemperantior Diogene fuit.*

1 *Ariſto-*

bat, cætera nudus. [1] Ariſtoteles vero decorus habitu, & nitido veſtitu fuit, tonſa coma, digitis redimitis auro. [2] Hippias cultu viſendus ſuis manibus elaborato, [3] ſicut Apollonius Tyaneus linteis, & [4] Gorgias purpura conſpicui erant. [5] Heraclides molliori veſte, [6] Zeno tenui pallio. [7] Empedocles Agrigentinus præter purpuram, etiam calceamentis æreis incedebat. [8] Demoſthenes molli tunica & nimis accurata, [9] Ariſtides trita lacerna, [10] Socrates viliſſima ſtola, [11] Xenophon cum thorace & clypeo. Fuitque Homeri opinio, antiquiſſimos Græcorum, pelles leonum pardo-

Antiquorum veſtitus ex animaliũ pellibus.

1 *Ariſtoteles.*] Eadem ſcribit Raviſius Textor Nivernenſis in ſua officina: ſed nullum citat auctorem. Sed id eſt Diogenis Laërtii in vita Ariſtotelis in principio.

2 *Hippias.*] Ælianus de varia Hiſtoria lib. 12. cap. 32. ſcribit Hippiam purpureis veſtibus amictum in publico verſatum eſſe.

3 *Sicut Apollonius Tyaneus.*] Philoſtratus in vita illius, lib. 1. cap. 6. *Primum, ait, ex animalium vellere confectas veſtes reſpuens, linteis amiciri decrevit, & ſimul comam nutrire cœpit*, & alibi ſæpe apud eundem Philoſtrat.

4 *Gorgias.*] Ælianus d. lib. de varia Hiſt. c. 32. ſcribit eum purpureis veſtibus uſum fuiſſe.

5 *Heraclides.*] Ponticus ſcilicet. Laërtius in vita illius, *Hic*, inquit, *molliculа veſte utebatur, tumentique fuit corpore, adeo ut illum Attici non jam Ponticum, ſed Pompicum vocarent.*

6 *Zeno.*] Laërtius de Zenone Cittico hæc ſcribit, *Erat autem patientiſſimus, & ſimpliciſſimi victus, crudiſque cibis tantum utebatur, & tenui pallio.*

7 *Empedocles.*] Laërtius in vita illius, auctoritate Neanthis & Phavorini. Ælianus variæ Hiſtoriæ lib. 12. cap. 32. *Empedocles vero Agrigentinus*, inquit, *purpura utebatur & calceis æneis.* Philoſtratus in Helladicis.

8 *Demoſthenes.*] Gellius lib. 1. c. 5. *Demoſthenem*, ait, *tradunt & veſtitu cæteroque cultu corporis nitido, venuſtoque, nimiſque accurato fuiſſe.* Petrus Crinitus lib. 6. cap. 9. uti etiam Demades ejuſdem temporis orator eximius, ex Plutarcho in Phocione, cujus hæc verba ſunt, *Nam tibi uni*, inquit Phocion, *maxime omnium civitas jure crediderit homini unguentato, & myrtum undique redolenti, quove nemo videri cupiat, aut in veſtitu ſplendidior, aut domi lotior, aut in omni luxus genere delicatior.*

9 *Ariſtides.*] Plutarchus in Ariſtide. *Cum ipſum trita lacerna indutum, in luce omnium, in oculis civitatis venire intueamini.* Philoſtratus in vita Apollonii lib. 6. c. 11. ſcribit Ariſtidem Athenas rediiſſe eadem veſte, & quidem vili ac ſemilacera.

10 *Socrates.*] Maximus Tyrius d. Sermone 37. jam ſupra citato, ubi de Pythagoræ purpura ſcripſimus. Sed & adde crepidibus, ex Æliano variæ Hiſtoriæ lib. 4. cap. 11. ubi de Socratis delitiis.

11 *Xenophon.*] Maximus Tyrius ubi ſupra, & Ælianus ejuſdem illius operis lib. 3. cap. 24. de Xenophontis pulchritudinis amore, *Dicitur*, inquit, *habuiſſe ſcutum Argolicum, thoracem Atticum, galeam Bœotio artificio factam, equum Epidaurium.*

1 *Pardo-*

[1] pardorumque, ovium & caprarum ac luporum à principio induiſſe. Poſtea impotentia muliebri eo veſaniæ proceſſum fuit, ut maximos indutæ cultus, [2] purpuraque & auro, ac gemmis redimitæ procederent: armillas annuloſque in digitis aureos, colloque monilia, & catenas circa latera margaritis inſerta, in auribus vero uniones & cylindros ad oſtentationem luxus, Romanæ mulieres ferrent; ipſaſque auro fulgentes juncto vehiculo & carpentis, feſtis profeſtiſque diebus per urbem perque oppida vehi proditum ſit. Quod non modo Romanis, ſed & ſociorum Latini nominis uxoribus decoris cauſa tributum ferunt: quibus quidem vehiculis niſi caſtæ & ſpectatæ probitatis fuiſſent, alias uti non decebat: à quibus viri una ſedentes, deſcendere minime cogi poterant, quaſi in tuto eſſent præſidio privilegio uxoris. [3] Quare Domitianus Cæſar novo ſtatuit edicto ut probroſis fœminis lecticæ uſus adimeretur. [4] Fuitque apud Athenienſes ſervatum, ut Atticæ fœminæ Doridam veſtem, quam prius induebant, ſimilimam Corinthiæ, ne fibulis necterentur, in lineam commutarent: [5] & à Syracuſanis lege ſancitum, ne viri aut mulieres majori ſumptu ornarentur, ni prius ſe conſtupratas, & omni nequitia impudicas docerent. [6] Quod prope cum

Cultus Romanorum. *Lectica mulierum.*

Viri uxoris nomine privilegium.

Athenienſes.

Syracuſani.

1 *Pardorumque.*] Homer. lib. 3. Iliados poſt princ. ubi non Græci, ſed Paris introducitur,

Παρδαλίην ὤμοισιν ἔχων.

Id eſt:

Pellem pardi humeris habens.

2 *Purpuraque & auro.*] Valerius Maximus lib. 2. cap. 1. de uſu vini mulieribus interdicto. *Cæterum*, inquit, *ut non triſtis earum & horrida pudicitia, ſed honeſto comitatis genere temperata eſſet indulgentibus maritis, & auro abundanti & multa purpura uſa ſunt: & quo formam ſuam concinniorem efficerent, ſumma cum diligentia capillos cinere rutilarunt.*

3 *Quare Domitianus.*] Suet. in vita illius cap. 8.

4 *Fuitque apud Athenienſes.*] Strabo lib. 5.

5 *Et à Syracuſanis.*] Philarchus lib. Hiſtoriarum 25. & ex eo Athenæus Dipnoſophiſtar. lib. 12. cap. 6. legem apud Syracuſios fuiſſe ſcribit, qua cautum erat, ne mulieres auro ornarentur, neve floridas veſtes geſtarent, ac neque purpureos habentes contextus, niſi ſi qua ſe publicam amicam eſſe fateretur.

6 *Quod prope cum Epheſiis.*] Cicero lib. 5. Academicarum Quæſtionum, ubi Heraclitus Phyſicus Epheſios taxans ob expulſum urbe Hermodorum, *Univerſos*, ait, *eſſe morte mulctandos, quod cum civitate expellerent Hermodorum, ita locuti ſunt, Nemo de nobis unus* *excel-*

cum Epheſiis compar fuit, qui quum vitiis inquinatiſſimi Epheſii.
eſſent, neminem frugi vivere paſſi ſunt. Hermodorum- Hermodorus.
que, quod vir probatiſſimus eſſet, urbe exegere: [1] qui Ro-
mæ poſtea leges decemvirales interpretatus, [2] ſtatua in
comitio à populo donatus fuit. Hoc quoque inter cætera
notatum eſt, [3] conſules paludatos, [4] nonnunquam trabea-
tos, [5] paludatis lictoribus ad bella ducere ſolitos. [6] Nam-
que erat paludamentum veſtis imperatorum, qua ſummi Paludamentum.
duces perſæpe utebantur: [7] ornatus tamen militaris,
quam

excellat, ſed ſi quis extiterit, alio in loco, & apud alios ſit. Strabo lib. 14. huic ſententiæ quadrat, ſic ſcribit, *In Epheſo fuere viri memoratu digni, ex antiquis Heraclitus, cui cognomentum fuit Scotinos:* item Hermodorus, de quo hic idem Strabo inquit, Dignos eſſe omnes Epheſios ſtrangulari, qui Hermodorum virum inter eos frugi ejecerunt, dicentes, *Nemo noſtrum frugi eſto, alioquin cum aliis ejiciatur.* Laërtius in Heraclito Epheſio in princip. *Acriter*, inquit, *Epheſios carpit, quod amicum ſuum Hermodorum ejicerent, dicens, Merentur Epheſii omnes adulti mori, impuberibuſque urbem derelinquere, quoniam Hermodorum ſui præſtantiſſimum expulerunt, dicentes, Noſtrum nemo inæqualis ſit: quoniam ſi quis erit talis, alibique & cum aliis.*

1 *Qui Romæ.*] Strabo ad hæc quæ in præced. diximus ſubjiciens, inquit, *Hic vir leges quaſdam videtur Romanis conſcripſiſſe.* Hunc Plinius lib. 14. c. 5. ſcribit interpretem fuiſſe legum Decemviralium. Plinii verba in ſeq. ſubſcribemus. Pomponius Juriſconſultus in l. 2. ff. de origine juris. §. exactis deinde regib. *Hermodorum quendam Epheſium in Italia exulantem, auctorem fuiſſe Decemviris tradit duodecim tabularum ferendarum.*

2 *Statua in comitio.*] Plin. dicto lib. c. 5. de Statuis Romæ poſitis, loquens, ſic ait, *Fuit & Hermodori Epheſii ſtatua, in comitio, legum, quas Decemviri ſcribebant, interpretis publice dicata.*

3 *Conſules paludatos.*] Varro lib. 3. aut aliorum ſupputatione 6. linguæ Latinæ. Livius 1. Dec. lib. 9. loquens de T. Veturio Calvino, & Sp. Poſthumio Coſſ. ſub jugum miſſis apud Furculas Caudinas, *tum à Coſſ. abire lictores juſſi, paludamentaque detracta,* Et 3. Decad. lib. 1. & 5. Decad. lib. 2. de Licinio Coſ. & diximus ſupra l. 3. cap. 3.

4 *Nonnunquam trabeatos.*] Dionyſius Halicar. lib. 5. & diximus etiam ubi ſupra.

5 *Paludatis lictoribus.*] Liv. 1. Dec. lib. 1. & iterum 5. in Oratione M. Servilii Coſ. Et diximus quoque ſupra d. lib. 3. c. item 5.

6 *Namque erat paludamentum.*] Varro lib. 6. ling. Lat. Valerius Maximus lib. 1. cap. 6. ubi de M. Craſſo. Corn. Tacitus lib. 18. ubi de Vitellio loquitur. Plutarchus in Craſſo, & in Cæſare. Plin. lib. 22. cap. 2. *Coccum Imperatoriis dicatum paludamentis.* Et vide ſupra lib. 2. cap. 8. & d. lib. 3. cap. 5.

7 *Ornatus tamen militaris.*] Varro ubi ſupra. Liv. 1. Decad. lib. 1. *Princeps Horatius ibat tergemina ſpolia præ ſe gerens: cui ſoror virgo, quæ deſponſata uni ex Curiatiis fuerat, obvia ante portam Capenam fuit: cognitoque ſuper humeros fratris paludamento ſponſi, quod ipſa confecerat, ſolvit crines, & flebiliter nomine ſponſum mortuum appellat.* Et iterum lib. 9. & 3. Decad. lib. 5. *Inter hæc dicta, paludamento circum lævum brachium*

[1] quam chlamydem appellarunt. [2] Militesque ſagatos militiæ domique incedere conſueſſe. [3] Saga enim, [4] chlamys [5] & lacerna, militum veſtes fuere. [6] Adde etiam lænam quam ſupremam induebant, licet ſubſequutis temporibus [7] Antoninus Philoſophus Auguſtus milites ſub ſe ſtipendiarios, togatos eſſe juſſerit, nec unquam ſagatos incedere paſſus ſit. [8] Manſitque diu Romæ conſtitutum, ut ſervi ingenuorum veſte non uterentur: [9] quippe qui nec colobia, nec calceos habebant, quæ liberis dabantur. Crepidis

Chalamys. Saga. Lacerna. Læna. Servorum ab ingenuis diſtinctio.

brachium intorto (nam ne ſcuta quidem ſecum extulerant) in hoſtes impetum fecit. Et alibi ſæpe. Feſtus autem Pompejus lib. 14. tradit omnia ornamenta militaria paludamenta dici. Et Marcellus de Genere veſt. dicit Aulæam eſſe tanquam paludamentum barbarici habitus militaris.

1 *Quam chlamydem appellarunt.*] Nonius Marcellus dicto lib. de Genere veſtiment. Eutropius autem lib. 10. cap. 29. eodemque ult. de Diocletiano Imperat. loquens, *Nam prius imperii inſigne in chlamyde purpurea tantum erat, reliquaque communia.*

2 *Militeſque ſagatos.*] Capitolinus in M. Philoſopho. *Per Brundiſium veniens in Italiam, togam & ipſe ſumpſit, & milites togatos eſſe juſſit: nec unquam fuerunt ſagati ſub eo milites.*

3 *Saga enim.*] Sagum, veſtis eſt index belli, ut toga pacis, quam tamen Conſulares non geſtabant: id quod oſtendit Cicero Anton. 8. *Equidem P. C. quanquam hoc honore uſi togati eſſe ſolent, cum eſt in ſagis civitas: ſtatui tamen, à vobis cæteriſque civibus in tanta atrocitate temporis, tantaque perturbatione populi Romani non differre veſtitu.* Sagum Nonius, ubi ſupra, dicit eſſe veſtimentum militare. Nam & hinc ad ſaga iri, pro eo quod eſt apparari bellum & ad arma procurrere: quod probat multis auctoritatibus Eraſmus Chiliad. 4. centur. 8. cap. 10. Sagati etiamnum erant ad bella exeuntes, ut paludati Conſules, & reliqui exercituum Duces, qui Imperatores etiam vocabantur.

4 *Chlamys.*] Nam & inter militares veſtes ponitur Polluci lib. 7. c. 3. & Caſſiodoro Variarum lib. 14. ep. 9. & dictum quoque eſt ſupra.

5 *Et lacerna.*] Jam diximus & probavimus eſſe militarem.

6 *Adde etiam lænam.*] Nonius ubi ſupra. *Læna*, inquit, *veſtimentum militare quod ſupra omnia veſtimenta ſumitur.* Et vide ſupra.

7 *Antoninus Philoſophus.*] Supra in verbo, *Militeſque ſagatos*, ex Capitolino.

8 *Manſitque diu Romæ.*] Ut conſtat ex ſeq.

9 *Quippe qui nec colobia.*] Servius enarrans eum locum Virg. lib. 1. Æneid.

Romanos rerum dominos, gentemque togatam.

Colobia autem appellant veſtimenta mutila ſine manicis & quaſi trunca, à verbo Græco, κολοβόω. id eſt, brevio, decurto, mutilo. De quibus crebra fit mentio apud ſcriptores Eccleſiaſt. & in decretis Canonicis 19. q. 4. Colobiis antiqui utebantur: & ut auctor eſt Gellius lib. 7. cap. 12. ſubſtrictas & breves tunicas citra humerum deſinentes, ſine manicis habebant: quod genus Græci dicunt, ἐξωμίδας. Nam tunicæ manicatæ non ſine probro habebantur. Hæc Beroaldus interpres, in libro 8. & 11. Metamorphoſ. Apuleji.

1 *Syra-*

dis quoque aut mulleis uti ſervos aut plebejos, erat lege vetitum. [1] Syracuſani vero, ut diſcrimen ingenuæ & ſervilis perſonæ notaretur, ſervis equi characterem inuſſerunt: [2] Sâmii quoque captivos Athenienſes, noctuæ figura. [3] Athenienſes vero Samios bello captos, Sameæ navis ſigno deformarunt. Nonnunquam ſervis [4] literas inuſſerunt, [5] qui literati dicti. [6] Apud Lacedæmonios quoque ingenui alebant comam, namque omnes comati erant, [7] cum ſervos

Nota fronti inuſtæ ſervis & captivis. *Literati ſervi.* *Comam qui nutriebant.*

1 *Syracuſani vero.*] Plutarchus in Nicia, ad fin. *Nonnulli quoque pro ſervis venditi, quibus equi characterem in fronte inurebant, quod ſervitutis volebant argumentum eſſe.*

2 *Samii quoque.*] Herodotus lib. 4. Plutarchus in Pericle, *Samii perſecuti contumeliis Athenienſes, captivis noctuam in frontibus inuſſerunt.*

3 *Athenienſes vero.*] Plutarchus ubi nuper citavimus. Ælianus variæ Hiſtoriæ lib. 2. cap. 9. ſic ſcribit, *Athenienſes captivos Samiorum punctis in facie notabant, quæ noctuam referrent: quod ipſum etiam Atticum erat pſephiſma.*

COLERUS.

4 *Literas inuſſerunt.*] *Veſtigia* appellat Ulpian. in fragmentis *tit.* 1. §. 11. indicia in facie vel corpore, igne aut ferro impreſſa. Gajus lib. 1. Inſt. 1. §. 4. στίγματα κατὰ τ̃ μετώπε. Theophilus Inſt. de libertis: *Pœnæ cauſa nonnunquam in facie reorum hujuſmodi indicia, veſtigia, ſtigmata inſcribebantur, quod Conſtantinus lege lata ſuſtulit, hac addita ratione, quod facies quæ ad ſimilitudinem pulchritudinis eſt cœleſtis, ſtigmate minime maculetur. Contentus itaque fuit, hujuſmodi indicia in manibus & ſuris reorum imprimi.*

TIRAQUELLUS.

5 *Qui literati dicti.*] Servi literati dicuntur à literis fronti inuſtis. Fortaſſe autem id accepit ex eo, quod Plutarchus, ubi ſupra, tradit Ariſtophanem comicum ad ea ſtigmata, de quibus poſtremo loco dictum eſt, reſpicere, cum ſcribit,

Σαμίων ὁ δημὸς ἐςιν ὡς πολυγράμματος.

Id eſt,

Populus Samiorum valde literatus eſt. *

COLERUS.

* Et Petronius: *Notum fugitivorum epigramma.*

Literati dicti.] Alii vocant *inſcriptos.* ut Græci γεγραμμένους.

TIRAQUELLUS.

6 *Apud Lacedæmonios.*] Herodotus libro 1. *Lacedæmonii,* inquit, *legem tulerunt, ut in poſterum comati eſſent, cum antehac non fuiſſent.* Et lib. 7. Ea Lacedæmoniorum eſt conſuetudo: *Quoties adire animæ periculum debent, tunc capita comunt.* Plutarch. in Lyſandro, in princ. ubi ſcribit, unde capitis intonſi orta ſit conſuetudo, & in Apophthegmatis Imperatorum ubi de Lycurgo, & in Apophthegmat. Laconicis ubi de Nicandro, & Philoſtratus in vita Apollonii, lib. 8. cap. 3. *Spartanorum Rex Leonidas, fortitudinis cauſa, comam geſtabat, quod amicis modeſtiorem, hoſtibus vero terribiliorem, propter ipſam videri ſe arbitrabatur. Hinc & Spartani omnes nutrire comam cœpere, quod non minus hunc Regem quam Lycurgum, aut Iphitum venerarentur.*

7 *Cum ſervus.*] Ariſtophanes in Avibus:

Ἔπειτα δοῦλος ὢν κόμην ἔχεις;

Id eſt,

Ac dein ſervus cum fies, portas comam?

Nam ſervis apud Græcos comam nutrire nefas habebatur.

Amphimaſchalos. Heteromaſchalos. Radendæ barbæ conſuetudo quando introducta.

vos crines habere non deceret. [1] Idem in omni fere Græcia, ubi ſervis nutrire comam nefas erat: qui etiam ab ingenuis diſtinguebantur tunica: [2] namque amphimaſchalos liberis, [3] heteromaſchalos ſervitiis dabatur. [4] Apud Romanos vero ab urbe condita ad annum CCCCL IIII. [5] juvenes pariter [6] ac ſenes intonſos fuiſſe liquet. [7] Sed poſtquam Publius Ticinius è Sicilia tonſores adduxit Romam, inde ut juvenes raſitarent barbam, capillumque tonderent, ad annum quadrageſimum inſtitutum manſit, poſt eum vero non licebat. Primus enim qui barbam quotidie raſitaret,

TIRAQUELLUS.

1 *Idem in omni Græcia.*] Cæteri autem ingenui cives alebant, quod ex eo vel ſatis liquet, quod Homerus ſæpe *Ἀχαιὰς καρηκομόωντας*, id eſt, *Græcos crinitos* vocat, quod videre licet ex l. 2. Iliados non ſemel.

2 *Namque amphimaſchalos.*] Veſtis habens duas manicas, quæ liberis congruebat, ab axillis ita cognominata, quæ Græcis vocantur *μασχάλαι*, ut Etymologici auctor annotat. Et Rhodiginus lib. 16. cap. 10.

3 *Heteromaſchalos.*] Dicebatur veſtis ſervilis dicata, manicam tantum habens, ex etymo. Cælius Rhodiginus ubi ſupra.

4 *Apud Romanos.*] Plinius Varronis auctoritate lib. 7. cap. 59. Gellius lib. 3. cap. 4. Varro autem lib. Rei ruſticæ 2. cap. 11. eodemque ult. *Omnino tonſores in Italiam primum veniſſe ex Sicilia dicuntur, poſt Romam conditam anno quadringenteſimo quinquageſimoquarto, ut ſcriptum in publico Ardeæ in literis extat, eoſque adduxiſſe P. Ticinium Menam* Olim tonſores non fuiſſe adſignificant antiquorum ſtatuæ, quòd pleræque habent capillum & barbam magnam. Hinc Ovid. lib. 2. Faſtorum avos intonſos vocat.

Denique quodcunque eſt, quo corpora noſtra piantur,
Hoc apud intonſos nomen habebat avos.

Et capillatum Conſulem Juvenalis. Et Catonem intonſum Horatius Car. lib. 2. Ode 15.

—— Non ita Romuli
Præſcriptum, & intonſi Catonis
Auſpiciis, veterumque norma.

De quo etiam Lucanus lib. 2.

Ille nec horrificam ſancto dimovit ab ore
Cæſariem, duroque admiſit gaudia vultu.
Ut primum tolli feralia viderat arma,
Intonſos rigidam in frontem deſcendere canos
Paſſus erat, mæſtamque genis increſcere barbam.

MERCERUS.

5 *Juvenes pariter.*] Contra Alexandrum morem radendæ barbæ, & tondendi capilli Livius agnoſcit circa annum 369. Ubi de Manlio Capitolino agit. *Satis conſtat*, inquit, *magnam partem plebis veſtem mutaſſe, multos mortales capillum, ac barbam promiſiſſe.* Sed tamen Alexand. Varronem, & Plinium, & alios auctores habet, quos verius hac in re ſenſiſſe ſatis probabile eſt.

TIRAQUELLUS.

6 *Ac ſenes intonſos.*] Hæc alibi latius & ſuo loco explicantur:

7 *Sed poſtquam P. Ticinius.*] Hæc uſque ad ea verba, *Quod ſervis*, ſunt Plinii lib. 7. c. 59.

8 *Quod*

taret, Aphricanus traditur: deinde Auguſtus: [1] quod ſervis vilioribus erat inhibitum, qui intonſa barba & capillo hirto fuere. [2] Fuitque animadverſum, ante Hadrianum Cæſarem imperatores barbam ſæpe raſitaviſſe. Ipſe enim ex Cæſaribus primus promiſſa barba inceſſit & capillo. [3] Commodus imperator cum nulli tonſori crederet, [4] ſicut Alexander Pheræus [5] & Dionyſius, ſibi ipſe candente carbone juglandium putaminibus barbam adurebat, [6] qui etiam fucato capillo cum ramentis aureis inceſſit. *Ramenta aurea in capillis.* [7] Quod de Lucio Vero [8] & Galeno imperatoribus traditum eſt, qui auri ſcobem crinibus aſperſere. [9] Arabes, Aban-

1 *Quod ſervis.*] Diximus raſuram ſervilem fuiſſe, & Græcorum mancipia raſa fuiſſe, idque probavimus auctoritate Ariſtophanis in Avibus.

2 *Fuitque animadverſum*] Dion Nicæus in Trajano. Ælius Spartianus in Adriano, *Statura fuit procerus, forma comptus; flexo ad pectinem capillo, promiſſa barba, ut vulnera, quæ in facie naturalia erant, tegeret.*

3 *Commodus Imperator.*] Lamprid. in vita illius, *Fuit forma quidem corporis juſta, vultu inſubido, ut ebrioſi ſolent, & ſermone incondito, capillo ſemper fucato, & auri ramentis illuminato, adurens comam & barbam timore tonſoris.*

4 *Sicut Alexander Pheræus.*] Cicero lib. Offic. 2. Plutarch. in Pelopida, *Thalamus in quo dormire conſueverat, erat in faſtigio, atque ante illum cuſtos, canis ligatus, terribilis omnibus, præterquam illis, qui conſueverant ibi verſari, & ei qui dabat cibum.* Valerius Max. lib. 9. c. 14.

5 *Et Dionyſius.*] Cicero lib. 5. Tuſcul. quæſtion. *Ita propter injuſtam dominatus cupiditatem in carcerem quodammodo ipſe ſe incluſerat, quin etiam, ne tonſori collum committeret, tondere filias ſuas docuit, ita ſordido ancillarique artificio regiæ virgines, ut tonſtriculæ, tondebant barbam & capillum patris, & tamen ab iis ipſis, cum jam eſſent adultæ, ferrum removit: inſtituitque ut candentibus juglandium putaminibus, barbam ſibi & capillum adurerent.* Idem Cicero Offic. lib. 2. *Quid cenſemus ſuperiorem illum Dionyſium, quo cruciatu timoris angi ſolitum, qui cultros metuens tonſorios, candente carbone ſibi adurebat capillum?* Plutarchus in Dione, *Eo timoris ſenior Dionyſius proceſſerat, ut cum nemini fidem haberet, ſuſpectos omnes duceret mortales, ita ut capitis crines tonſorio radere cultro nequaquam auderet, ſed pigmentarius quidam accedebat, adurens carbone cæſariem.* Valerius Maximus lib. 9. c. 14.

6 *Qui etiam.*] Scilicet Commodus: Id enim (ut diximus ſupra in verbo, *Commodus Imperator.*) de eo refert Lampridius in vita illius.

7 *Quod de Lucio Vero.*] Spartianus in Ælio Vero.

8 *Et Galeno.*] *Gallieno* legendum eſt, qui imperator fuit. Idque de eo tradit Trebellius Pollio in vita illius, *Crinibus ſuis auri ſcobem aſperſit, radiatus ſæpe proceſſit.* Nullus autem ex imperatoribus Galenus dictus eſt.

9 *Arabes.*] Plutarchus in Theſeo, *Abantes primi anteriorem capitis partem abraſerunt: quem quidem morem non ab Arabibus, ut quidam exiſtimant, didicerunt: nec Myſios imitati, ſed quod natura bellicoſi eſſent, & cominus pugnandi, ac præter cæteros manus cum hoſtibus conſerendi peritia tenerent:* & paulo poſt infert, *Ne igitur ullas hoſtibus ad capiendum anſas darent, tondebantur.*

[1] Abantes & Myſii, ne in conflictu belli, hoſtibus præda forent, anteriorem capillum raſitarunt: [2] qui etiam puellarem capillum in rotundum tondebant, tempora ſubradentes. Ferunt [3] Curetas & Ætolas pariter, quum à fronte eſſent capillati, & crinibus ab hoſtibus raperentur, frontem abraſiſſe,

Qui caput tondebant.

1 *Abantes.*] Idem Plutarchus ubi ſupra, & longo ante tempore Homerus libro 2. Iliados in Catalogo non multo poſt princ.

Τῶν δ' ἅμ' Ἄβαντες ἕποντο θοοὶ ὄπιθεν κομόωντες.

Id eſt,

Hunc & ſimul Abantes ſequebantur
veloces à tergo comati.

Vocat enim à tergo eos comatos, veluti eſſent à fronte decapillati. Statius lib. 7. Thebaid.

—— Chromin atque in terga comantes
Non ego Abantiadas, non te ſaxoſa Cariſte,
Non humiles Ægas, altumque Caphærea dixi.

Pollux compoſita voce ὀπισθοκόμας eoſdem appellat.

2 *Qui etiam.*] Scilicet Arabes, ex Herodot. l. 3. non adeo longe à princ. cujus in eam rem hæc verba ſunt: *κείρονται ὑποτρόχαλα, περιξυροῦντες τοὺς κροτάφους.* id eſt, *tondentur in orbem leviter, raſis circumquaque temporibus.* Quod & de Macis tradit idem Herod. lib. 4. Quod ſcilicet ſummum verticem capitis tondebant, in medio capillos creſcere ſinentes, hinc atque hinc in orbem tendentes. Sed & Judæi Solymos montes incolentes comam in orbem tondebant, ſi credimus Chœrilo veteri poëtæ, cujus hunc verſum citat Joſephus in libro contra Appionem, & Euſebius Euangelicæ Demonſtrationis libro nono.

Αὐχμαλέοι κεφαλὰς τροχοκουράδες.

Hoc eſt,

Squallentes capita, & tonſi orbiculariter
omnes.

3 *Curetas & Ætolas.*] De his duobus Strabo lib. 10. ubi & ob id illos κουρῆτας, id eſt, *detonſos* appellatos fuiſſe ἀπὸ τῆς κουρᾶς, id eſt, *tonſura*, quod & ipſum tradit Athenæus lib. 12. cap. 11. ubi adducit in eam rem hos Æſchyli verſus ex Philarcho lib. 11. Hiſtoriarum,

Χλιδῶντι πλοκάμῳ ὥστε παρθένοις
ἁβραῖς,
Ὅθεν καλεῖν κουρῆτα λαὸν ἤνεσαν.

Id eſt,

Fluens capillus mollium inſtar virginum,
Hinc virginalis dicier gens ambiit.

Euſtathius in lib. 23. Iliados ſcribit, Curetes ad delicias alentes cincinnos, venuſtarum virginum more, à tonſura nomen eſſe adeptos. Priori etymo Curetes ſuccenturiantur apud comicum Agathonem in Thyeſte fabula, gloriantes nomen ſe accepiſſe à detonſa coma, poſtquam à connubio ambitæ puellæ rejecti fuerant, his verſibus,

—— Ἐπεὶ τὴν πρόταχθος
Θυγατέρα μνηστεύοντες οὐκ ἐτύχομεν
Γάμου, κόμας κειράμεθα, μάρτυρας
τρυφῆς.
Ἧπου ποθεινὸν χρῆμα παιζούσῃ φρενί,
Ἐπώνυμον γοῦν εὐθὺς ἔχομεν κλέος,
Κουρῆτες εἶναι κουρίμου χάριν τριχός.

Hos verſus tumultuaria opera Latinos fecit Hadrianus Junius, Hormani, Medicus in Commentario de Coma c. 6. de Tonſuræ generibus,

Pronactis ambientes gnatæ nuptias,
Paſſi repulſam, mox teſtes libidinis
Comas totondimus, animi ſolatium
Fruſtrati: gloria hinc ſequitur cognominis
Tonſum ob capillum quod Curetes dicimur.

Quanquam & ipſe Strabo, & alii id quoque nomen aliunde illis datum dicunt.

1 *Quod*

fiſſe, & ab occipite cæſariem nutriſſe. [1] Quod de Alexandro Macedone proditum eſt, qui barbam militibus radi juſſit, ne hoſtili prædæ anſam darent. [2] Ferunt quoque Machlyes nativa conſuetudine occiput crinitum geſtare: [3] ſicut Auſes anteriorem capitis partem. [4] Contra Lycurgus Spartanos milites promiſſo capillo & comatos eſſe voluit, [5] licet more Laconico barbam ad cutem raſitarent: illos propterea aut venuſtiores, aut viſu terribiliores eſſe arbitratus, apud eos enim populares à cæſarie noſcitabantur. [6] Quod Mauris [7] & Britannis in more fuit, ut cincinnis ornati eſſent rutilis comis, & tam compoſito capillo, ut in inceſſu vix ſe contingi paterentur, omni corporis parte abraſa, præter caput & labrum. [8] Lycii comam tanti fecerunt,

Comæ cura apud quos.

1 *Quod de Alexandro Macedone.*] Plutarchus in Apophthegmatis ipſius Alexandri, & in Theſeo. Chryſippus autem lib. 4. de Voluptate, & ex eo Athenæus lib. 13. c. 6. tradunt, Alexandri temporibus radendæ barbæ morem fuiſſe primum excogitatum, antea inuſitatum, quando ille luxu Perſico fractus atque eviratus, Macedonicam aſperitatem prorſus exuiſſet.

2 *Ferunt quoque Machlyes.*] Herodotus lib. 4. *Machlyes quidem Africæ populi, occiput crinitum geſtant, Auſes vero anteriorem capitis partem.*

3 *Sicut Auſes.*] Herodot. ubi ſupra. Sed his adde Arcades, teſtimonio Virgil. aut alterius auctoris obſcœni carminis,

Fronte crinitos Arcades vides.

4 *Contra Lycurgus.*] Plutarchus in vita illius & in Apophthegm. Laconicis.

5 *Licet more Laconico.*] Apud Lacedæmonios, ut eſſet diſcrimen aliquod inter magiſtratus & promiſcuum vulgus, tum etiam ut plebs, in minimis morigera, imperio aſſueſceret, Ephori magiſtratum ineuntes, præcipere ſolebant, auctore Plutarcho in Agide, & in lib. de Sera numinis vindicta, ut mentum tonderent, legibuſque obtemperarent, ne ſævire cogerentur, teſte Ariſtot. Græce enim eſt, κείρεσθαι τὸν μύςακα, ex quo liquet noluiſſe eos tollere penitus virilitatis ſignum: ſed intra quoſdam mediocritatis cancellos coërcuiſſe. Hæc citat Hadrianus Junius in Comment. de Coma, cap. 2. Idem Plutarchus in Alcibiade, & in Cleomene.

6 *Quod Mauris.*] Strabo libro 17. *Ornare ſe ſatagebant comæ implexu & barba: quo fiebat ut inter ambulandum rariſſime ſe mutuo contingerent, ut intactum maneret capillorum decus.*

7 *Et Britannis.*] Cæſar lib. 5. de bello Gallico, tradit Britannos omnem corporis partem raſitaviſſe, præter caput & ſuperius labrum, quod barbariei illorum attribuendum eſt. Cicero pro Roſcio Comœdo, in C. Fannio Chærea raſuram vix mancipio dignam deteſtatur his verbis, *Qui idcirco capite & ſuperciliis ſemper eſt raſis, ne ullum viri boni pilum habere dicatur.* Et iterum, *Nonne ipſum caput, & ſupercilia penitus abraſa, olere malitiam & calliditatem videntur?*

8 *Lycii.*] Lycii tanti comam fecerunt, ut ne dubitarint quidem mulctæ nomine fiſcum Mauſoli Cariæ Regis

cerunt, ut ne crines tonderent, æra pœnæ nomine Mauſolo regi Cariæ ſolvere non dubitarent. [1] Argivi cum antea criniti eſſent, victi à Lacedæmoniis, amiſſis Tyriis, deplorandæ calamitatis cauſa capillos totonderunt, voventes ſe non reſumpturos, niſi Tyrias recepiſſent: [2] ſicut Sybari à Crotoniatis direpta, univerſi Mileſii capita deraſerunt, & ingentem luctum ediderunt. [3] Maxies vero dextram capitis partem comatam gerunt, ſiniſtram radunt. [4] Luſitani autem comas tondere nefas ducunt, itaque illas diffundunt ut fœminæ. [5] Idem & Galli comati, quibus plurimus capillus erat, æque maribus & fœminis inde nomine impoſito. [6] Indi capillum pectunt ſæpius, quam ton-

inexplebilem, & hydropis inſtar ſemper ſiticuloſum, explere, quo liberis eſſe & immunibus liceret à legis imperio, quæ crinium tondendorum neceſſitatem proponebat, uti refert Ariſtoteles Oeconomicôn lib. 2. quam legem Condalus, Regis præfectus, commentus fuerat, ut ἐπικεφάλαιον, hoc eſt, congiarium eliceret.

1 *Argivi.*] Argivos ob amiſſam in campis Thæreaticis victoriam, acciſis in rebus lege caviſſe, Ne quis comam nutriret ante recuperatum priſtinæ gloriæ decus, ab Herod. lib. 1. proditum legimus, derelicto priore comam alendi ſtudio. E diverſo, Lacones tum victores ſanxere, Ne quis comam tonderet, abrogato more iſto ipſis ſolenni.

2 *Sicut Sybari.*] Idem quoque nuper ſcripſit vir utique multiſcius Hadrianus Junius in Commentario de Coma, cap. 2. nullo præter morem auctore citato. Verum id eſt Strabonis lib. 6. & Herodoti in Erato.

3 *Maxies.*] Herod. lib. 4. ſcribit Maxies dextram capitis partem capillatam geſſiſſe, lævam raſiſſe. Credo tamen illos dici etiam Machlyes, de quibus diximus in verbo, *Ferunt quoque Machlyes.*

4 *Luſitani.*] Strabo lib. 3. ſcribit, Luſitanos, qui in montibus horridam & incultam vitam, humi ferarum ritu ſtrati, degebant, longas, ut fœminæ, inferius diffundere comas ſolitos. Nec Perſæ quoque comam tondebant, ex quo à Delphico oraculo peculiari epitheto Criniti vocati ſunt, apud Herodotum lib. 6. Marcellinus lib. 23. Perſas longis capillis hirſutos tradit.

5 *Idem & Galli comati.*] Strabo libro 4. Plinius lib. 11. cap. 37. Ex quo & comata Gallia eidem Plinio, lib. 4. cap. 17. & Ciceroni Philippic. 8. Virgil. lib. 8. Æneidos loquens de Gallo, qui in ſummum Capitolii evaſerat, quem Manlius, anſerum clangore caſu excitatus, umbone deturbatum facile proſtravit, his verbis,

Aurea cæſaries illis, atque aurea veſtis. *

COLERUS.

* Ibi aurea veſtis nihil aliud eſt, quam aurea, id eſt, flava barba. Sic quoque de Gallis hiſtoriæ loquuntur. Monui in libello meo, Juvenilium curarum.

TIRAQUELLUS.

6 *Indi.*] Quintus Curtius lib. 8. ſcribit, Indos ſæpius capillum pectere, quam tondere, mentum ſemper intonſum eſſe, reliquam oris cutem ad ſpeciem levitatis exæquare: quinetiam Regem ipſum in pectendo, ornandoque capillo, reſponſa legationibus, & jura

tondent, barba ſemper intonſa. [1] Agathyrſi cæruleo fucantur capillo. [2] Arabes quoque intonſi fuere, barba ſolum abraſa. [3] Auctores habeo, Scythas [4] & Parthos, quo majorem terrorem incutiant, quoque ſubita & improviſa formidine hoſtes magis afficiant, hirſutis crinibus fuiſſe. [5] Idem apud Germanos Cattoſque, quibus ruffus erat crinis, coactus in nodum: qui etiam duxere nefas barbam capillumque tondere, aut alio cultu eſſe, niſi hoſtis caput

jura popularibus reddere ſolitum. Solinus cap. 65. Indorum mores ſcribens, ait, *Indis omnibus promiſſa cæſaries non ſine fuco cærulei, aut crocei coloris.* Diodorus Siculus lib. 4. cap. 5. ſcribit, Indorum moris eſſe per omnem vitam barbam nutrire: huncque morem à Dionyſio accepiſſe, quem barbatum nominaverunt. Strabo l. 5. ſcribit, Indos in victu frugales eſſe, præſertim in caſtris, comam & barbam nutrire, ornatu plurimo uti, & à furtis magnopere abſtinere. Quin & Indos multum poſuiſſe ſtudii in pectendo, teſtimonio Ovidii lib. 3. Faſt. innoteſcit, epitheto iſto hos inſignientis,

Interea liber depexis crinibus Indos
Vincit, & Eoo dives ab orbe redit.

1 *Agathyrſi.*] Agathyrſos cæruleo capillo notabiles facit Plinius lib. 4. cap. 12. non adeo procul à fine. Solinus cap. 20. aut aliorum computatione 25.

2 *Arabes.*] De his dictum eſt ſupra.

3 *Auctores habeo Scythas.*] Scilicet Plutarch. in Craſſo, & Quintum Curtium lib. 4. ita de Scythis loquentem. At interdiu primum occurſuras terribiles Scytharum facies, Bactrianorumque, hirta illis ora, & intonſas comas eſſe.

4 *Et Parthos.*] Plutarch. in Craſſo. Cum Parthorum cæteri ſicut Scythæ penitus incultis, atque intonſis de induſtria crinibus utantur, quo aſpectu etiam & facie majorem videntibus terrorem incutiant.

5 *Idem apud Germanos Cattoſque.*] De utriſque Cornelius Tacitus lib. de Moribus Germanorum, *Apud Cattos,* inquit, *in conſenſum vertit, ut primum adoleſcentes adoleverint, crinem barbamque ſummittere, nec, niſi hoſte cæſo, exuere votivum, obligatumque virtuti, oris habitum.* Et de Sicambris, qui & ipſi Germani ſunt, Martialis in Amphitheatro Cæſaris epig. 3.

Crinibus in nodum tortis venere Sicambri,
Atque aliter tortis crinibus Æthiopes.

Et de Germanis in univerſum Juvenalis ſat. 13.

Cærula quis ſtupuit Germani lumina? flavam
Cæſariem? & madido torquentem cornua cirro?
Nempe quod hæc illis natura eſt omnibus una.

Et Seneca lib. 3. cap. 26. de Ira, *Non eſt Æthiopis inter ſuos inſignitus color, nec rufus crinis & coactus in nodum apud Germanos dedecet.* *

COLERUS.

* Idem Seneca epiſt. 126. *Quid capillum ingenti diligentia comis? cum illum vel effuderis more Parthorum, vel nodo Germanorum vinxeris, vel, ut Scythæ ſolent, ſparſeris.* Et ſic de crinibus in nodum contortis Martial. præter verſum à Tiraquello citatum: *Rhenique nodos, aureamque mitrellam.* Tertull. Germanis cirros adtribuit. Et alii complures, quos congeſſit in Notis illis doctiſſimis ad Tacitum Lipſius.

put ex acie retuliſſent. [1] Quamvis tradatur Parthorum eſſe, capillum effundere, Germanorum jungere, Scytharum ſpargere. [2] Ægyptiis vero flava coma deſpectui erat, & lege cautum, ne quis eam ferret, quod ea Typhonus fuiſſe dicebatur, [3] ſicut Agrigentini cæruleum colorem interdixerunt, quod eo Pharalidis ſatellites uſi ſunt. [4] Apud Suevos uſurpatum eſt, horrentem capillum ligare in ſummo, ut hoſtibus terrori ſint, vel flectere. [5] Dacæ cum caput radant totum, in ſummo vertice cirrum creſcere ſinunt. [6] Contra Riphæi: nam mulieres pariter & viri detonſo ſunt

Flava coma apud Ægyptios contempta.

Riphæi.

TIRAQUELLUS.

1 *Quamvis tradatur Parthorum eſſe.*] Hadrianus Junius in commentario de Coma, eadem ſcribit, citatque Senecam. Adde & Euboicos, qui ſinciput radebant, occipitium comatum relinquentes: unde ὀπισθοκόμαι, compoſita voce, dicebantur apud Pollucem libro 2. μέρη τριχῶν. Et è diverſo Thracum in frontem muliebriter demittere, ex quo & ipſi Homero ἀκροκόμαι, id eſt, ut interpretantur nonnulli, in ſummo capite comantes, neque promiſſam crinium ſylvam alentes: ſed ad juſtum & medium quendam ſtatum crinitos, ut lib. 4. Iliados ad finem annotat doctiſſimus Euſtathius, quod & ipſum dicit Pollux ubi ſupra, licet Homerum non citet: quanquam alii aliò eam appellationem trahant, ſcilicet ad longos crines.

2 *Ægyptiis vero.*] Diodorus Siculus lib. 2. cap. 4. loquens de Animalibus diis apud Ægyptios ſacris, eorumque cultu, ſic ſcribit, *In Oſiridis, veluti frugum ac fructuum repertoris, memoriam apud poſteros immortalem, boves rufos, quoniam videntur colore ſimiles Typhoni, qui Oſiridem necavit, immolari permiſſum. Et homines quoque colore Typhonis antiqui Reges ad ſepulchrum Oſiridis ſacrificio mactabant. Qua ex cauſa pauci rufi Ægyptii reperiebantur, externi plures.*

3 *Sicut Agrigentini.*] Plutarch. in Politicis, *Agrigentini*, inquit, *contra tyrannide liberati, publice ſanciverunt, ut nulli cæruleo colore veſtimentum geſtare liceret, ideo quod tyranni ſatellites & corporis ejus ſtipatores eo colore ſubligaculis uti ſoliti erant.*

4 *Apud Suevos.*] Tacitus libello de German. moribus inſigne ſcribit fuiſſe Suevorum gentis, obliquare crinem, nodoque ſubſtringere: quæ nota eos à reliquis Germanis, & ingenuorum conditionem à ſervili ſeparabat, * & paulo poſt ſic ſcribit, *Ea cura formæ, ſed innoxia. Neque enim ut ament, amenturve, in altitudinem quandam & terrorem adituri bella compti, ut hoſtium oculis, ornantur.*

COLERUS.

* Quod hic de Suevis, id alii de Germanis in genere dicunt.

TIRAQUELLUS.

5 *Dacæ.*] Idem ſcribit Hadrianus Junius in dicto Commentario de Coma, cap. 2. nullum tamen auctorem citat.

6 *Contra Riphæi.*] Legendum *Arymphæi*, ex Pomponio Mela, 1. cap. ultim. ad fin. his verbis, *Tum continuis rupibus late, aſpera & deſerta regio ad Arymphæos uſque permittitur. His juſtiſſimi mores, pro domibus nemora, alimenta baccæ, & maribus & fœminis nuda ſunt capita.* Libet adſcribere Plinii verba, quæ cap. 13. lib. 6. ubi Riphæorum meminit, hæc ſunt, *Ibique Arymphæos quoſdam accepimus, haud diſſimilem Hyperboreis gentem. Sedes illis nemora,*

ſo ſunt vertice, & capillo deraſo, adeo ut glabri videantur: [1] ſicut Myconii omnes calvitio laborant, [2] æque ut in Cauno omnes lienoſi. [3] Non ſic in Ægypto, ubi raro calvitium fuit. [4] Produnt auctores, Athenienſium vetuſtiſſimos capillis colligendis cicadas aureas annectere, ut eo argumento autochthones, hoc eſt, primos & ſine origine ſe probarent. [5] Cajus vero Cæſar comatos tanto deſpectui habuit, ut quo-

Myconii. *Athenienſium cicadæ* *in comis.*

mora, alimenta baccæ, capillus juxta fœminis virisque in probro exiſtimatur, ritus clementes. Solinus cap. 27. omnia quæ de Arymphæis ſcribit, ex Plinio, ubi ſupra, mutuatus eſt.

1 *Sicut Myconii.*] Strabo lib. 10. *Myconios*, inquit, *etiam quidam calvos appellant, cum illud vitium ea paſſim exuberet in inſula.* Idem affirmat Plin. libro 11. c. 37. *Atque etiam nomina ex eo pilo ſcilicet capillatis Alpium incolis, Galliæ Comatæ, ut tamen ſit aliqua in hoc terrarum differentia. Quippe Myconii, carentes eo gignuntur, ſicut in Cauno lienoſi.* Donatus interpretans Hecyram Terentii act. 3. ſcen. 4. ibi,

—— Callidemidem hoſpitem
Myconium, qui mecum una advectus eſt, conveni.

& paulo poſt,

Magnus, rubicundus, criſpus, craſſus, cæſius.

Imperite, inquit, *Terentium de Mycono criſpum dixiſſe ajunt, cum Apollodorus calvum dixerit*: quod proprium Myconiis eſt, ut Lucilius,

Myconi calva omnes juventus.

Uti etiam Orgenippæi tam viri quam mulieres. Quod ferunt accidere propter vim nativam aquæ, quam bibunt, apud Xenodotum in Collectaneis in proverbio νέμ@ καὶ χόλεα. Et Agrippæi apud Herodotum lib. 4. niſi iidem ſint.

2 *Æque ut in Cauno.*] Diximus ex Plinio in præced. Et adde quod Pella civitas lienoſos facere ſolebat in balneis, ut ex Machone apud Athenæum lib. 8. c. 7. non longe à princ.

3 *Non ſic in Ægypto.*] Ægyptios pauciſſimos habuiſſe calvos prædicatur, quod ſoliti fuerint à pueris ad vivam uſque cutem radi, quo compactius ſpiſſiuſque ad ſolem capitis os redditur, ut in Thalia non longe à princ. auctor eſt Herodotus, & ex eo Euſtathius in Dionyſium Periegetem.

4 *Produnt auctores Athenienſium.*] Plato in Menexeno, Lyſias in funebri concione. Ariſtophanes in Avibus. Apulejus lib. ultimo Aſini aurei. Thucydides initio hiſtoriæ de Athenienſibus loquens, *Poſtquam*, inquit, *deſiere uti tunicis, & religatis capitis cirris aureas implicare cicadas.* Philoſtratus l. 2. Hellenicôn, *Draco Minervæ, qui etiamnum in arce ſtat, videtur populum Athenienſium ſalutare, propter aurum, quod illi in cicadas capitum ornamenta convertebant.* Gregor. Nazianzenus,

Cecropidæ indigenæ natam tellure cicadam
Innodant. ——

Lucianus in Navigio, *Majoribus noſtris decorum videbatur ſenes coma luxuriaſe, religantes crobylum aurea cicada exceptum.* Quem morem expreſſit & in Ciri Virg. ſeu quicunque alius ejus poëmatis auctor eſt, de Niſo Pandionide loquens,

Aurea ſolenni comptum quem fibula ritu
Mopſopio, tereti nectebat dente cicadæ.

Et nos quoque diximus in noſtris Commentariis Nobilitatis.

5 *Caius vero Cæſar.*] Scilicet Caligula apud Suetonium in illius vita, capite 35. *Pulchros & comatos quoties ſibi occurrerent, occipitio raſo deturpabat.* Sed & idem cum aliquando magnam ho-

Barbã aut capillum inficere, imbelle.

ut quoties occurrerent, occipitio raſo deturparet. [1] Capillum vero aut barbam inficere coloribus, imbellis fuiſſe & enervati, exempla ſunt. In primis [2] Philippi Macedonis, qui quum ex amicis Antipatri arbitrum delegiſſet, quem advertiſſet barbam & capillum inficere, protinus gradu dejecit, & judicare vetuit, velut mendacem. Quod compar fuit cum eo, qui Spartæ concionabatur, quem quum Archidamus rex fucato capillo vidiſſet, profari vetuit, & in medio affatu exigi juſſit. Cui non inconvenit, [3] quod de Gorgia Leontino proditum eſt: qui cum in Olympiis de communi Græcorum concordia inſigniter peroraret, Melanthus eum ludibrio habuit, quod de totius Græciæ concordia agitaret, qui ſe, uxorem, & ancillam concordes habere neſciret: quæ ob zelotypiam irata, quotidie diſſidium peteret. [4] In quo fuit experimentis cognitum, quod his qui è Sybari biberent, fucarentur capilli nigri: [5] qui vero è Crathi,

minum multitudinem, ſive eorum, qui erant in vinculis, ſive aliorum quorundam, eos omnes à calvo ad calvum, ut dici ſolet, occidi juſſit, ἀπὸ τοῦ φαλακροῦ μέχρι τοῦ φαλακροῦ. Hæc ſunt verba Dionis referentis lib. 58. quo illius vitam ſcribit.

1 *Capillum vero.*] Hoc probat exemplis ſeqq.

2 *Philippi Macedonis.*] Eraſmus ex Plutarcho in Apophthegmatis Philippi, *Ex Antipatri amicis*, inquit, *quendam in judicum numerum adſcripſerat. Verum poſt ubi cognovit illum tingere barbam & capillos, ſubmovit eum, dicens, Qui in capillis fidus non eſſet, eum in rebus gerendis non videri dignum, cui fideretur. Fuco utebatur in tingendis capillis, ubi non multum erat lucri: multo magis uſurus erat fuco in publicis negociis, ubi dolus interdum ingens adfert emolumentum.*

3 *Quod de Gorgia Leontino.*] Plutarchus in præceptis connubialibus, c. 45. Gorgia Oratore in Olympia Græcis orationem de concordia recitante, Melanthus quidam, *Iſte*, inquit, *de concordia diſputat, qui ſibi, uxori & ancillæ, tribus ſolis, ut concordes eſſent, non perſuaſit.* Nam Gorgiæ amor quidam, & uxori zelotypia adverſus ancillam eſſe videbatur.

4 *In quo fuit experimentis cognitum.*] Plinius lib. 31. cap. 2. *Theophraſtus in Thuriis*, inquit, *Crathim candorem facere, Sybarim nigritiam bobus & pecoribus. Quin & homines ſentire differentiam eam. Nam qui Sybarim bibunt, nigriores eſſe, duriores que & criſpo capillo.* Et vide in ſeq.

5 *Qui vero è Crathi.*] Plinius ad ea, quæ ſupra proxime adduxi, hæc ſubjungit, *Qui ex Crathide bibant, candidos molliores que ac porrecta coma.* Strabo libro 6. *Crathis homines in eo lotos cæſarie candidos & flavos efficit, ac multis medetur morbis.* Sotion, Heſigonus hiſtoricus, & tragicus Euripides, ubi ait: ἂν ὑγραίνῃ καλλιστεύων ὁ ξανθὰν χαίταν πυρσαίνων Κρᾶθις. Hoc eſt, *Quam rigat pulchre, qui flavos rutilare facit crines Crathis.* Eſt enim ea emendatior lectio, quam quæ in libris, qui circumferuntur,

Crathi, flavi & fluxi, [1] ſicut de Clitumno proditur in Mevania.[2] Legimus tamen Hannibalem ducentem in Italiam, crinibus ſæpe mutatis, ſe à Gallorum perfidia vindicaſſe: & Pyrrhum coma coloribus fucata inceſſiſſe. [3] Romanaſque matronas rutilare capillos conſueſſe. Manſitque Romæ obſervatum, [4] in Saturnalibus [5] ſyntheſibus uti, quibus diebus

Capillorum luxus.

Syntheſis.

feruntur, legitur in hunc modum, *ἂν ὑδρηλαῖς καλλιστεύων ὁ ξανθὰν χαίταν πυρσαίνων κρᾶθις.* Illam lectionem agnoſcit Euſtathius. Idem de hoc amne teſtatur Ovidius lib. 15 Metamorph. & de Sybari fluvio ſimiliter, in hæc verba,

Crathis & hinc Sybaris veſtris conterminus oris,
Electro ſimiles faciunt, auroque capillos.

1 *Sicut de Clitumno.*] Quod aperte innuit illud Virgilii lib. 2. Georgicôn.

Hinc albi Clitumne greges, & maxima taurus
Victima: ſæpe tuo perfuſi flumine ſacro
Romanos ad templa deûm duxere triumphos.

Ubi Servius ſcribit Clitumnum fluvium eſſe in Mevania, quæ pars eſt Umbriæ partis Thuſciæ: de quo fluvio dicit Plinius in Hiſtoria naturali, quod animalia, quæ eum potaverunt, albos fœtus creant. Subjungitque ideo maxima victima Virgilio dici, quia triumphantes de albis tauris ſacrificabant. Locus autem Plinii, à Servio citati, eſt lib. 2. c. 103. cujus hæc verba ſunt, *In Phaliſco Clitumni amnis aqua pota, candidos boves facit.* Sed & quoque id patet ex Statio Sylvarum lib. 1. ſylva 4. ad fin. in Soteria pro Rutilio Gallico:

—— Nec ſi vacuet Mevania valles,
Aut præſtent niveos Clitumna novalia tauros
Sufficiam. ——

2 *Legimus tamen Hannibalem.*] Livius 3. Decad. lib. 2. in princip. dicit illum mutaſſe veſtem & tegumenta capitis, nulla crinium mentione facta. Plutarch. autem in vita illius, de ea re loquens, illud tantum dicit, eum Gallorum inſidiis prope circumventum, calliditate ingenii periculum evaſiſſe. At Polybii eſt lib. 3. cujus hæc verba, ut Latine verſa ſunt à non indocto interprete: *Hannibal dum in hybernis ageret, inſidiis à Gallis ſæpenumero petitus, Punico ingenio ſe defenderat: crines diverſarum ætatum artificioſe compoſitos, ac larvatos parari juſsit. His aſsidue mutatis, variis etiam veſtibus larvatus, crinibus convenientibus utebatur: adeo ut non ſolum his, qui raro eum viderant, ſed etiam familiaribus ignotus eſſet.*

3 *Romanaſque matronas.*] Cato in Originibus: *Mulieres*, inquit, *noſtræ capillum cinere ungitabant, ut rutilus eſſet crinis.* Valerius Maximus lib. 2. cap. 1. tit. de uſu vini mulieribus interdicto, memoriæ prodidit, *Mulieres Rom. indulgentibus maritis, quo earum pudicitia honeſto comitatis genere temperata eſſet, & quo formam ſuam concinniorem efficerent, ſumma cum diligentia capillos cinere rutilaſſe.*

4 *In Saturnalibus ſyntheſibus.*] Ex quo illud eſt Martialis Apophoretum, Syntheſis c. 141.

Dum toga per quinas gaudet requieſcere luces,
Hos poteris cultus ſumere jure tuo.

Nam Saturnalia, feſta erant quinque dierum, ut hic ſcribit Macrob. Saturn. l. 1. c. 10. *menſe Decembri Saturno dicata, quibus Romani, togis depoſitis, Syntheſim, brevem veſtem & negotiis aptam ſumebant, ſervisque diſcumbentibus inſerviebant, munera ultro citroque mitti, remittique ſolebant.* *

COLERUS.

* Tertullianus lib. de Pallio: *Utique ſicut veſtigia ceſtuum viria occupavit, ita &*

Lacernæ albæ quando ſumebantur. In veſte pulla ludis intereſſe non licebat.

diebus dimiſſa toga ſyntheſim ſumebant. [6] quamvis Nero Cæſar citra dies Saturnalitios ſyntheſim induit diſcinctus & diſcalceatus. Diebus autem natalitiis, quibus natalem quiſque ſuum annuum celebrabat, & calendis Januariis, [7] nonnunquam ludis Romanis, [8] albas lacernas prætextaſque indutos incedere, & ludos ſpectare. [9] Nam in veſte pulla ludis intereſſe, Auguſtus inhibuit, neve quis pullatorum media cavea ſederet, edicto cavit. [10] In ludis vero fune-

ita & endromidis ſolocem, aliqua multitia Syntheſi extruſit. Ex quo loco Tertulliani animadvertas, fuiſſe veſtem mollem & delicatam, ut & ex Suetonii loco, quem Dion ſic expreſſit: χιτώνιόν τι ἐνδεδυκὼς ἄνθινον καὶ σινδόνιον περὶ τὸν αὐχένα ἔχων. Sed Juriſconſulti Syntheſin pro integra velut ſerie ac compoſitione quadam veſtium accipiunt: uti & Martialis l.2. Epig.46.

MERCERUS.

5 *Syntheſibus uti.*] Uſum *Syntheſis* non videtur agnoviſſe Alexand. Quis vero fuerit, & quæ *ſyntheſis* forma, diſce ex Saturnalib. Lipſii.

TIRAQUELLUS.

6 *Quamvis Nero.*] Suetonius in vita illius, cap. 51. ſtaturam & cultus corporis ejus ſcribens, ſic inquit, *Plerumque ſyntheſim indutus, ligato circum collum ſudario, prodierit in publicum ſine cinctu & diſcalceatus.*

7 *Nonnunquam ludis Romanis.*] Lacernis in ſpectaculis uſos fuiſſe, & potiſſimum candidis, quæ togis ſuperinduebantur, ſatis indicat illud Martialis epigramma lib. 4. epig. 2. in Oratium quendam, qui cum ſolus nigra lacerna ſpectaculis intereſſet, cæteris omnibus albatis, factum eſt, ut repente cadente nive, cæteris concolor redderetur. Verba ejus hæc ſunt,

Spectabat modo ſolus inter omnes
Nigris munus Oratius lacernis,
Quum plebs, & minor ordo maximuſq́,
Sancto cum duce candidus ſederet.
Toto nix cecidit repente cœlo:
Albis ſpectat Oratius lacernis.

Idem Martialis lib. 14. c. 137.

Amphitheatrales nos commendamur ad uſus,
Cum tegit algentes noſtra lacerna togas.

Quod nos ſupra ad aliud citavimus.

MERCERUS.

8 *Albas lacernas.*] Non ego credulus Alexandro, hac ſaltem in parte. Qui *lacernarum albarum* mentionem ab ullo auctore factam non video. Quamquam ea de re nil pronuncio, uſque ad ſequentem editionem. Alias ſcio *album* colorem familiarem fuiſſe Romanis, in veſtitu tum feſto, tum profeſto.

TIRAQUELLUS.

9 *Nam in veſte pulla.*] Suetonius in Auguſto cap. 44. ſcribit, Auguſtum ſanxiſſe, ne quis pullatorum media cavea ſederet. Quamvis quidam codices habeant *bullatorum* (ut ſcribit Beroaldus interpres) & tunc ad pueros ingenuos, qui bulla aurea utebantur, erit referendum. *

COLERUS.

* Sed nimis ineptum videtur, ſi quis malit *Bullatorum*, quam *Pullatorum.* Orcheſtra erat Senatorum, Equeſtria equitum, Cavea pullatorum ſive plebis conſeſſus dicebatur. Cavea vero, in Primam, Mediam & Summam diviſa. Auguſtus igitur non niſi in ſumma ſive ultima cavea pullatos ſpectare permiſit. Vide de hac re Lipſium & Torrentium in Suetonium.

TIRAQUELLUS.

10 *In ludis funebribus.*] Hæc uſque ad verſic. *Ferunt primos Lacedæmonios*, ſunt Lampridii in vita Commodi.

1 *Ferunt*

funebribus penulati ſpectatores erant. Penulas enim tunc populus ſumebat, cum in cæteris togati convenirent, niſi in gladiatorio munere, ad quod frequentes penulati convenere, quod Commodus Imperator ſervari juſſit. [1] Ferunt primos Lacedæmonios, ne populus in ludis algeret, penulas ſumpſiſſe. [2] Antoninus vero Baſſianus novo veſtis genere populum donavit, quare Caracallæ nomen tulit. [3] Auguſti vero tempore, toga raſa & Phrygiana dari cœptæ. Illud etiam admonendum exiſtimo, quoties inſigni calamitate vel clade, aut aliis belli caſibus populus affectus eſſet, in magna conſternatione [4] juſtitium indici, [5] claudi æra-

In calamitate publica luctus indicia.

1 *Ferunt primos Lacedæmonios.*] Tertullianus in Apologetico cap. 6.

2 *Antoninus vero Baſsianus.*] Ælius Spartianus in vita illius. *Ipſe*, inquit, *Caracalli nomen accepit à veſtimento, quod populo dederat, demiſſo uſque ad talos, quod ante non fuerat: unde hodieque dicuntur Caracallæ hujuſmodi, in uſu maxime Romanæ plebis frequentatæ.*

3 *Auguſti vero tempore.*] Plin l. 8. c. 48. & dictum eſt ſupra hoc eodem cap.

4 *Juſtitium indici.*] Livius 1. Dec. lib. 3. *Dictator cum Magiſtro equitum in concione venit, juſtitium edicit, claudi tabernas tota urbe jubet, vetat quemquam privata quicquam rei facere:* Et ejuſdem Dec. lib. 4. ubi de bello Vejentium, *Juſtitium in foro, tabernæque clauſæ.* & lib. 9. loquens de exercitu Romano ſub jugum miſſo à Samnitibus apud Caudinas furculas, *Poſtquam*, inquit, *deditionem tam fœde factam acceperunt: extemploque, ſine ulla publica auctoritate, conceſſum in omnem formam luctus eſt. Tabernæ circa forum clauſæ, juſtitiumque in foro ſua ſponte cœptum prius, quam indictum.* Cornelius Tacitus lib. 2. ubi de morte Germanici, *Hos*, inquit, *vulgi ſermones audita mors adeo incendit, ut ante edictum magiſtratuum, ante Senatusconſultum, ſumpto juſtitio deſererentur fora, clauderentur domus, paſſim ſilentia, gemitus, nihil compoſitum in oſtentationem.* Ovidius in Conſolatione ad Liviam loquens de morte Druſi ad Liviam, juſtitium deſcribit,

Inceſti clauduntque domos, ſtrepitantque per urbem,
His illi pavidi clamque palamque dolent.
Jura ſilent, mutæque tacent ſine vindice leges,
Aſpicitur toto purpura nulla foro.

Et Suetonius in Tiberio, cap. 52. *Itaque*, inquit, *ne mortuo quidem perinde affectus eſt, ſed tantum, non ſtatim poſt, à funere ad negociorum conſuetudinem rediit, juſtitio longiore inhibito.* Apulejus lib. 4. Metamorph. *Cuncta etiam civitas congemebat, luctuque publico confeſtim congruens edicitur juſtitium.* Juſtitium dicitur luctus publicus, ſicuti docet Fulgentius Placiades, quod indici ſolebat in reipub. calamitatibus. *

COLERUS.

* Aliud ab *Juſtidio*, quod veteres Grammatici interpretantur Α'ρχεπιμελῶ ἐπαίξαν.

TIRAQUELLUS.

5 *Claudi ærarium.*] Cicero Orat. de Aruſpicum reſponſis, *Quæ ſunt occultiora, quam ejus, qui auſus in concione eſt dicere, juſtitium edici oportere, juriſdictionem intermitti, claudi ærarium, judicia tolli.* Sed & domus claudi in luctu publico jam diximus ex Tacito & Ovidio.

1 Et

di ærarium [1] & tabernas, ac judicia tolli ſolere. Et quod per magnas calamitates fiebat in mœſtitia publica, Romanos [2] dimiſſis togis, [3] poſitiſque laticlavis & aureis annulis, [4] ſaga ſumere, velut in luctu & ſumma ſolicitudine ſe eſſe denotarent. [5] Si tamen conſulares viri forent, licet ob calamitatem populus in ſagis eſſet, ipſi tamen in togis erant, ne deformi tetroque habitu tantam dignitatem fœdarent. [6] Sed nec ſaga, donec lætiore fortuna, aut illuſtri victoria clades emendata foret, dimittebant. Qua victoria potiti, vel quum fuſis fugatiſque hoſtibus, fœdiſſimum bellum finitum foret, exuto juſtitio, in communis ſignum lætitiæ, populus univerſus prætextas, reliqui vero magiſtratus inſignia & ornamenta ſua ac priſtinum ornatum cultumque ſumebant. Illud quoque diſcrimen ordinum perſonarumque eſt notatu dignum, quod [7] apud Tapyras, [8] Baſteranos & Iberos, incultaſque nationes circa Hyrcaniam ſervari meminimus, ut viri atras veſtes induant, crineſque longiores gerant: fœminæ vero albis tunicis,

Apud Tapyras, Baſteranos & Iberos diſcrimen ordinum.

1 *Et tabernas.*]Hoc jam vidimus ex Livio ubi ſupra in verbo, *Juſtitium indici*, & videre quoque poteris apud eundem 3. Dec. lib. 3.

2 *Dimiſſis togis.*] Vide infra in verbo, *Saga ſumere* in loco Oroſii ibi citato.

3 *Poſitiſque laticlavis.*] De his duobus Livius 1. Decad. lib. 9. ubi de pacis Caudinæ nuncio, ad ea, quæ ſupra ibi, *Juſtitium indici*, ex eo diximus, ſubjungit, *Laticlavi, aurei annuli poſiti*, & iterum eodem lib. ad fin. ubi etiam dicit, phaleras depoſitas. Suetonius in Auguſto, cap. 100. *Alii*, inquit, *exequiarum die ponendos annulos, ferreoſque ſumendos conſuetum.* Quod & nos alibi annotavimus. Sed ad id, quod de phaleris dictum eſt, adde Plin. l. 33. c. 1.

4 *Saga ſumere.*] Julius Florus epitome Livii lib. 72. *Q. Servilius Proconſul in oppido Aſculo cum omnibus civibus Romanis, qui in eo oppido erant, occiſus eſt. Saga populus ſumpſit.* Et libro ſeq. *L. Cæſar Coſ. feliciter contra Samnites pugnavit, ob eam victoriam Romæ ſaga poſita ſunt*, quæ ſcilicet ſumpſerant, d. lib. præcedenti. Paulus Oroſius lib. 5. cap. 18. *Cumque L. Julius Cæſar ab exercitu Imperator appellatus eſſet, Romamque nuncios de victoria miſiſſet, Senatus ſagum, hoc eſt, veſtem mœroris, quam exorto ſociali bello ſumpſerat, hac ſpe arridente depoſuit, atque antiquum togæ decorem recuperavit.*

5 *Si tamen conſulares viri.*] Cicero Philippica 8. *Equidem P. C. quanquam hoc honore uſi, togati eſſe ſolent, cum eſt in ſagis civitas.* Jam diximus ſupra ubi de toga.

6 *Sed nec ſaga.*] Quod & videre licet ex locis Julii Flori, & Oroſii ſupra citatis in verbo, *Saga ſumere.*

7 *Apud Tapyras.*]Strabo libro 11. *Tapyri atras veſtes gerunt & comas longas, mulieres veſtes candidas, & comas breves.*

8 *Baſteranos & Iberos.*] Strabo l. 3.

nicis, ac brevibus tonſiſque comis incedere cogantur. [1] Apud Parthos autem [2] Perſaſque equo vehi, vel pedes ire, nobilitatem à vulgo diſtinguebat. Nullus enim honeſte genitus, pedibus incedebat: quod compar fere cum Romanis fuit, quibus plebejæ pedibus incedunt, matronæ nobiles lecticis vectabantur: [3] eiſdemque Parthis qui principem locum habent, anaxyridem triplam induunt, & manicatam tunicam: plebs vero erat in tunicis ſine manicis. [4] Apud Indos byſſum induere, niſi nobilis, nemo poterat. [5] Thracibus punctos eſſe in facie, nobiliores demonſtravit: non punctos, ignobiles & obſcuros. [6] Idem Britan-

Parthi. *Perſa.* *Indi.* *Thraces.*

1 *Apud Parthos.*] Juſtinus lib. 41. *Parthi equis omni tempore vectantur.* Hoc diſcrimen inter ſervos liberoſque eſſe, quod ſervi pedibus, liberi non niſi equis incedant.

2 *Perſaſque.*] Strabo lib. 15.

3 *Eiſdemque Parthis.*] Strabo d. libro 15. *Apud Athenienſes autem tunica utrinque manicata liberorum erat: unicam autem manicam habens ſervorum,* ut ſcribit Pollux Onomaſticon lib. 7. cap. 13. Verum apud Rom. minime honeſtum erat, tunicas ferre manicatas. Apud Virgilium lib. 9. Æneidos, Romulus Numanus Trojanis hoſtibus ignaviam, &, ut ita dicam, effœminationem objiciens ait,

Vobis picta croco & fulgenti murice veſtis,
Et tunicæ manicas & habent redimicula mitræ.

Quem locum in id trahit Gellius l. 7. cap. 12. dicitque Q. Ennium Carthaginenſium tunicatam juventutem non videri ſine probro dixiſſe. Et P. Africanum Pauli filium, virum omnibus bonis artibus, atque omni virtute præditum, P. Gallo homini delicato, inter pleraque alia, quæ objectabat, id quoque probro dediſſe, quod hujuſcemodi tunicis, manus totas operientibus, uteretur. Cicero quoque Catili. 2. probro Catilinæ objecit, quod manicatus eſſet, his verbis, *Poſtremum autem genus eſt non ſolum numero, verum etiam genere ipſo atque vita, quod proprium eſt Catilinæ, de ejus delectu, imo vero de complexu ejus ac ſinu, quod pexo capillo nitidos, aut imberbes, aut bene barbatos videtis, manicatis & talaribus ac tritis tunicis, velis amictos, non togis.* Quod etiam vituperat Varro (teſtimonio Servii locum Virgilii ſupra dictum enarrantis) dicens, *Manicatis & talaribus tunicis. Nam colobiis utebantur antiqui.*

4 *Apud Indos.*] Philoſtratus in vita Apollonii l. 2. c. 9. ſcribit, Nobiliores Indiæ byſſo indui. Byſſum autem ex arbore naſci ferunt, quæ altitudine quidem populos æquat: foliis autem ſalici æquiparatur. hæc Philoſtratus.

5 *Thracibus.*] Herodotus lib. 5. poſt princ. Thracum mores ſcribens, ſic ait, *Punctis notatas eſſe frontes, nobile judicatur: non eſſe notatas punctis, ignobile.* Cicero Offic. lib. 2. de Alexandro Pheræo, *Barbarum, & eum quidem compunctum notis Threiciis, diſtricto gladio, jubebat anteire.*

6 *Idem Britannis.*] Herodianus libro 3. ubi de Britannorum moribus, *Britanni,* inquit, *ipſa notant corpora pictura varia, & multifariam formis animalium: quocirca nec induuntur quidem, videlicet picturam corporis ne adoperiant.* Vide ll. Connub. l. 3. num. 11. ubi de Glaſto.

1 *Gelo-*

Britanni. Geloni. Agathyrſi. Aurũ in auribus. Germanorum veſtes. Suevorum. Libyci. Ægyptii.

Britannis, [1] Gelonis [2] & Agathyrſis, apud quos qui cæruleo pinguntur, honoribus præſtant: minus autem pingi, humilitatis ſignum erat. [3] Indis quoque, [4] Athenienſibus [5] & Perſis, in auribus ferre aurum, nobilitatem deſignavit. [6] Ex Germanis viri clari illuſtreſque, ſtricta nec fluitante utuntur veſte: cæteri, ſagis cum fibula. [7] Apud Suevos ingenui obliquant crinem, & nodo ſubſtringunt, quum ſervi fluxa coma & crinibus incedant. [8] In Libya primores ſagis velantur, vulgus vero beſtiarum pellibus amicti ſunt. [9] In Ægypto viri binis utuntur veſtibus, fœminæ ſingulis: [10] univerſis niſi lineas ferre veſtes non

1 *Gelonis.*] Nam & hos pingi tradit Solinus lib. 25. *Gelones Agathyrſis collimitantur cæruleo picti colore, fucatis in eandem crinibus.* Hos pictos vocat Virgilius lib. 2. Georgicôn,

Eoaſque domos Arabum, pictoſque Gelonos.

Id eſt, *ſtigmata habentes* (inquit Servius) *& ſunt populi Scythiæ*: citatque locum ipſius Virg. quem mox adducemus.

2 *Et Agathyrſis.*] Et hos pictos ſcribit Virg. Æneid. 4.

Cretéſque Dryopeſque fremunt, pictique Agathyrſi.

Ubi Servius, contra, quam dixerat priori loco, *Populi ſunt*, inquit, *Scythiæ, colentes Apollinem Hyperboreum: Picti, non ſtigmata habentes, ſed pulchri, id eſt, Cyanea coma placentes.* Pomponius Mela lib. 2. cap. 1. de Scythia Europæa, *Agathyrſi*, inquit, *ora artuſque pingunt, ut quique majoribus præſtant, ita magis vel minus, cæterum iiſdem omnes notis: & ſic, ut ablui nequeant.* Et Solinus d. cap. ad ea, quæ proxime dicta ſunt, ſubjungit, *Nec hoc ſine differentia. Nam quanto quis altero præſtat, tanto propenſiore nota tingitur, ut ſit indicium humilitatis minus pingi.*

3 *Indis quoque.*] Arrianus de Geſtis Alexand. lib. 8. *Inaures Indi geſtant ex ebore, qui locupletiores ſunt tantum: neque enim vulgo id genus ornamenti ferunt.*

4 *Athenienſibus.*] Apulejus lib. 1. de Dogmate Platonis, de his loquens, *Auri*, inquit, *tantum reliquit, quantum puer, nobilitatis inſigne, in auricula geſtavit.*

5 *Et Perſis.*] Vide tractatum noſtrum Nobilitatis, ad finem.

6 *Ex Germanis.*] Cornelius Tacitus in libello de Moribus & pop. Germaniæ, *Locupletiſſimi veſte diſtinguuntur, non fluitante, ſicut Sarmatæ & Parthi: ſed ſtricta, & ſingulos artus exprimente: cæteris omnibus tegumen, ſagum, fibula, aut ſi deſit, ſpina conſertum.*

7 *Apud Suevos.*] Idem Tacitus d. lib. quem citavimus ſupra, ubi de Suevorum coma. Id tamen addemus ex eodem Tacito, Suevos uſque ad canitiem horrentem capillum retro ſequi, ac ſæpe in ipſo vertice religare, Principes ornatiorem habere. Apud Ægyptios vero coma prolixa inſigne nobilitatis fuit; teſte Luciano in Navigio.

8 *In Libya.*] Pomponius Mela l. 1. cap. 8. quo Cyrenaicam deſcribit, *Primores*, inquit, *ſagis velantur: vulgus beſtiarum pecudumque pellibus.*

9 *In Ægypto.*] Herodotus libro 2.

10 *Univerſis.*] Herodotus eodem libro, ſed paulo poſt.

non licebat. [1] Neque referre alienum fuerit, quod circum- *Circum*
padanis populis uſuveniſſe tradunt, ut lugubres veſtes lon- *padanorum*
go tempore induerent, inteſtino mœrore affecti propter *luctus*
Phaëthontis caſum, quod de cælo præcipitatus, fulmine *ob Phaëthontis*
ictus, & in Eridanum dejectus foret. Sicut in Daunia [2] Ari- *caſum.*
ſtoteles refert mares & fœminas lugubria veſtire, quos
poſt Trojæ everſionem, quum illuc delati ſedes occupaſſent, ut orbatos ſe patria & fortunis indicarent, in poſterum candidis abſtinuiſſe, & pullas veſtes deſumpſiſſe.

1 *Neque referre alienum fuerit.*] Plinius l. 3. c. 16. & lib. 37. c. 2.

2 *Ariſtoteles refert.*] Si is eſt: ſunt enim qui addubitant, in de Mirabilibus auſcultationibus, cap. 106. *Daunii omnes accolæque, tam viri quam fœminæ atratis tantum veſtibus utuntur: ea nimirum de cauſa, quod Trojanæ mulieres, dum captivæ ad ea loca eſſent traductæ, metuentes ne gravem ſervitutem ſub mulieribus Græcis experirentur (nam tum ea loca inhabitabant) naves incenderunt: tum ut jugum ſervile effugerent, tum ut viros, manendi neceſſitate impoſita detinerent.* Adde ſuperioribus quod Perſæ ſubligacula coriacea, reliquamque veſtem è corio deferebant, ex Herodoto lib. 1.

CAPUT XIX.

Qui numerus augurum, quæve poteſtas aut jus quondam fuerit & quomodo auguria captarentur.

QUæſtioni diu res fuit, qui numerus augurum olim
apud Romanos fuerit, quod ſacerdotium magnæ *Augu-*
religionis fuiſſe conſtat. [1] Et tametſi à principio, ut in *rum*
tribus centuriis, Rhamnenſi, Titienſi & Luceri, ſinguli *numerus im-*
eſſent augures, conſtitutum foret, quorum numerum im- *par.*
parem eſſe decere arbitrati ſunt: tamen ſequutis tempo- *Augures qua-*
ribus, quin [2] ad quatuor, mox quinque numerum aucti *tuor.*
fue- *Quinque.*

TIRAQUELLUS.

1 *Et tametſi à principio.*] Hæc uſque ad verſic. *Idque ante primum*, ſunt Titi Livii 1. Decad. lib. 10. Vide de his L. Gregorium ſyntag. 17. Hiſtoriæ deorum Gentilium fol. 742. & 743.

MERCERUS.

2 *Ad quatuor, mox quinque.*] Id unde hauſerit Alexander, non bene ſcio: ſed in re minus certa affirmative nimium loquitur. Scio vulgum tradere Servium Tullium cum Tribubus Romuleis unam addidiſſet, vel potius nova diviſione urbem in quatuor tribus diviſiſſet; Tribus etiam Auguribus Romuli, unum addidiſſe, ut ſinguli eſſent ex ſingulis tribubus. Id vero probare non poſſum, cum videam non placuiſſe graviſſimo auctori Livio. Cujus ſunt verba lib. 10. *Quemadmodum ad quatuor Augurum numerum niſi morte duorum id redigi colle-*

Novem. fuerint, nulla controverſia eſt: donec, ut non ultra novem collegium excederet, Senatuſconſulto cautum fuit. Idque ante primum Punicum bellum, [1] quo tempore Sora & Alba coloniæ deductæ fuere. [2] Demum à Sylla dicta- *Viginti quatuor.* tore collegium propagatum ferunt, ut ultra novem, quindecim crearentur, ita ut quatuor & viginti eſſent. [3] Hi ergo

gium potuerit, non invenio: cum inter Augures conſtet imparem numerum debere eſſe, ut tres antiquæ tribus Rhamnenſes, Titienſes, Luceres, ſuum quæque Augurem habeant; aut ſi pluribus ſit opus, pari inter ſe numero ſacerdotes multiplicent, ſicut multiplicati ſunt, cum ad quatuor quinque adjecti, novem numerum, ut terni in ſingulas eſſent expleverunt. Ex quibus verbis multa colligas. Primum in legendis Auguribus non fuiſſe habendam rationem tribuum, quas Servius inſtituerat. Deinde non eſſe tutum docere quatuor Augures Romæ conſtitutos fuiſſe, Lege vel ſanctione aliqua publica. Quum Livius velle videatur, ſex fuiſſe potius, quam quatuor: Nempe binos ex ſingulis tribubus. Tertio quod ſcribit Alexander more majorum Augurum numerum imparem eſſe debuiſſe, etſi videatur auctoritate Livii niti, non niti tamen. Ita enim Livius dicit imparem Augurum numerum eſſe debuiſſe, non ut velit imparem numerum in ea re quodammodo religioſum fuiſſe: Alioqui certe Romani vix nunquam pares Augures, hoc eſt quaternos, vel ſenos creaſſent: Et Livius, cum inſinuat ſe exiſtimare eo anno Augurum numerum ad quatuor redactum eſſe morte duorum, potius, quam quod quatuor tantum ſecundum leges creari debuerint, ſuam ipſius ſententiam confutaret. Neque enim potuiſſent eſſe ſeni, quod videtur exiſtimare Livius. Itaque imparem Augurum numerum tantum eſſe voluerit Livius, quia ſinguli ex ſingulis veteribus tribubus creari deberent, ex priſca inſtitutione. Nil vero obſtitiſſe, quominus plures ex quaque tribu crearentur. Modo tot ex una, quot ex alia fierent. Quarto ex illis Livii verbis etiam colligas, nunquam, ſaltem opinione Livii, quinque Augures eſſe creatos: quod tamen hic affirmat Alexander, ſed parum (ut dixi) prudenter. Sed & hic eſt refellendus alius error Alexandri. Docet enim Syllam Dictatorem Augures creaſſe uſque ad viginti quatuor. Eum vero refellit Epitome Liviana lib. 89. his verbis, *Pontificum, Augurumque numerum ampliavit, ut eſſent quindecim.* Eorum vero numerum poſtea auxit Auguſtus. Qui, ut eſt apud Dionem lib. 49. Valerium Meſſalam, quem ante inter proſcriptos Antonius morti deſtinarat, inter Augures, numerum etiam eorum augens, aſcripſit.

TIRAQUELLUS.

1 *Quo tempore Sora & Alba.*] Livius 1. Decad. lib. 10. in princ. Cujus verba hæc ſunt, *Soram atque Albam coloniæ deductæ: Albam in Æquos ſex millia colonorum ſcripta. Sora agri Volſci fuerat, ſed poſſederant Samnites, eo quatuor millia hominum miſſa.*

2 *Demum à Sylla dictatore.*] Sed aliter L. Florus epitome Livii lib. 89. *Sylla dictator factus, quod nemo unquam fecerat, cum faſcibus viginti quatuor proceſſit, rebuſque novis reipubl. ſtatum confirmavit: Pontificum Augurumque collegium ampliavit, ut eſſent quindecim.*

3 *Hi ergo veluti interpretes.*] Sic enim Helenum augurem appellat Virg. lib. 3. Æneid.

Trojugena interpres divûm, qui numina Phœbi,
Qui tripodas, Clarii lauros, qui ſydera ſentis,
Et volucrum linguas, & præpetis omina pennæ.

Sic

ergo velut interpretes internunciique deorum, tantæ dignationis habiti ſunt, ut eum qui aruſpicinam fecerat, in ſenatum adſcribi, & inter patres legi, fas eſſe duceretur. [1] Regibus quoque ſicut jura dare & ſapere, [2] ita divinare, regium munus erat. Itaque à primo ortu urbis, [3] iidem reges & augures erant, qui futura prædicerent, & jura darent. [4] Denique Romulus hoc ſacerdotio præditus, optimus augur fuiſſe traditur. [5] Proditumque eſt, Romæ optimatum

Augurũ dignitas.

Reges & augures iidem.

Romulus augur.

Sic Euander Carmentam matrem, Fatiloquam, Deûm interpretem vocat apud Liv. 1. Decad. lib. 1. non adeo longe à principio, his verbis, *Jove nate Hercules ſalve, inquit. Te mihi mater veridica, interpres deûm, auctorum cæleſtium numerum cecinit.* paulo ante, *Euander venerabilior divinitate credita Carmentæ matris, quam Fatiloquam, ante Sibyllæ in Italiam adventum, miratæ hæ gentes fuerant.* Et hi quidem nuncupatim interpretes Jovis religionum vocantur ex verbis legis 12. tabularum aſſcriptis Ciceroni lib. 2. de legibus. Idem Cic. Anton. 13. *Utrum igitur augurem Jovis Opt. Max. cujus interpretes, internunciique ſumus, utrum populus Rom. libentius ſanciet?* *

COLERUS.

* Cic. lib. 3. de leg. *Eſt boni auguris meminiſſe, maximis reipubl. temporibus præſto eſſe debere: Jovique Opt. Max. ſe conſiliarium atque adminiſtrum datum, ut ſibi eos, quos in auſpicio eſſe juſſerit: Cælique partes ſibi definitas eſſe traditas, è quibus ſæpe opem Reipubl. ferre poßit.*

TIRAQUELLUS.

1 *Regibus quoque jura dare.*] Id enim proprium Regum fuit, ut ex pluribus docui in noſtris Commentariis Nobilitatis.

2 *Ita divinare.*] Vide ſequentia.

3 *Iidem reges & augures.*] Ut ſtatim patebit. Nec id ſolum apud Rom. ſed & alios, ex Cicerone libro 1. de Divinat. Sic Anius Deli inſulæ Rex & ſacerdos erat Virgilio lib. 3. Æneidos,

Rex Anius, Rex idem hominum, Phœbique ſacerdos.

Ubi Servius, *Apud majores*, inquit, *Rex erat ſacerdos & pontifex. Sic hodie Imperatores, pontifices dicimus.*

4 *Denique Romulus.*] Cicero dicto lib. 1. ſtatim poſt princ. *Principio hujus urbis parens Romulus, non ſolum auſpicato urbem condidiſſe, ſed ipſe etiam optimus augur fuiſſe traditur.* Idem Cicero eod. libro: *Itaque Romulus augur, ut apud Ennium, cum fratre item augure.*

5 *Proditumque eſt.*] A Cicerone eodem illo lib. cujus verba adſcribimus, *Quocirca bene apud majores noſtros Senatus tum, cum florebat imperium, decrevit, ut de Principum filiis ſex ſingulis Etruriæ populis in diſciplinam traderentur, ne ars tanta, propter tenuitatem hominum, à religionis auctoritate abduceretur ad mercedem atque quæſtum.* Feſtus autem Pompejus lib. 18. *Tages*, inquit, *Genii filius & nepos Jovis, puer dicitur, diſciplinam aruſpicii dediſſe duodecim populis Etruriæ traditur.* De hoc Cicero lib. 2. de Divinat. ſcribit ad hunc modum, *Tages quidam dicitur in agro Tarquinienſi, cum terra araretur, & ſulcus altius eſſet impreſſus, extitiſſe repente, & eum affatus eſſe, qui arabat. Is autem Tages, ut in libris eſt Etruſcorum, puerili ſpecie dicitur viſus, ſed ſenili fuiſſe prudentia. Ejus aſpectu cum obſtupuiſſet bubulcus, clamoremque majorem cum admiratione edidiſſet, concurſum eſſe factum, totamque brevi tempore in eum locum Etruriam conveniſſe: tum illum plura locutũ multis audientibus, qui omnia ejus*

Rom. ſex optimatum filii Hetruſcis traditi.

timatum filios ſex, Hetruriæ populis, ut augurandi artem ediſcerent, ex decreto ſenatus in diſciplinam tradi ſolitos, ut Romæ augurandi ſcientia & ars innoteſceret. Quæ quidem incredibilis & pene divina, [1] Feſulis pollebat, ubi domicilium augurum eſſe ferebatur, [2] quod & veteri lege ſancitum erat, in hæc verba: Prodigia & portenta ad Hetruſcos aruſpices, ſi ſenatus juſſerit, deferunto, Hetruriæque principes diſciplinam diſcunto: quibus divis decreverint procuranto, iiſdem fulgura & oſtenta pianto, auſpicia ſervanto, auguri parento. Et infra: [3] Singulis quoque tribubus olim ſinguli augures præficiebantur, qui ſacris cæremoniis prædictionibuſque deorum præeſſent, publica privataque auſpicia curarent, ſicut à Romulo conſtitutum fuit. [4] Poſtea vero comitiis curiatis, quæ pontificis maximi

Augurum domicilium Feſulis.

Singulis tribubus ſinguli augures præfecti.

verba exceperint, literiſque mandaverint: omnem autem orationem fuiſſe eam, qua aruſpicinæ diſciplina contineretur: eam poſtea creviſſe rebus novis cognoſcendis, & ad eadem illa principia referendis. Ovid. lib. 15. Metamorphoſeôn,

At nymphas tetigit nova res, & Amazone natus
Haud aliter ſtupuit, quam cum Tyrrhenus arator
Fatalem glebam motis aſpexit in arvis
Sponte ſua primum, nulloque agitante, moveri.
Sumere mox hominis, terræque amittere formam,
Oraque venturis aperire recentia fatis.
Indigenæ dixere Tagen, qui primus Etruſcam
Edocuit gentem caſus aperire futuros.

1 *Feſulis.*] Cicero ubi ſupra.

2 *Quod & veteri lege ſancitum.*] Cicero 2. de legibus, ubi hæc omnia hujus legis verba, paucis exceptis, adſcripſit. Valerius Max. lib. 1. cap. 1. de Cerere placanda, *Tantum*, inquit, *ſtudium Antiquis non ſolum obſervandæ, ſed etiam amplificandæ religionis fuit, ut florentiſſima tum & opulentiſſima civitate decem Principum filii S. C. ſingulis Etruriæ populis, percipiendæ ſacrorum diſciplinę gratia, traderentur.* In quo Cicero tantum à Valerio diſſentit de numero: *Sex* enim Principum filios tantum ſcribit Cic. Valerius autem *decem.*

3 *Singulis quoque tribubus.*] Livius 1. Decad. lib. 10. *Cum inter augures conſtet imparem numerum debere eſſe: ut tres antiquæ tribus, Rhamnenſes, Tatienſes, Luceres, ſuum quæque habeant augurem.* Pomp. Lætus de Sacerdotiis Rom. *Primum tres augures fuere, à tribus tribubus.*

4 *Poſtea vero comitiis curiatis.*] Gruchius de Curiatis comitiis, lib. 3. c. 2. Comitia autem peculiaria auguribus creandis diſces ex Livio 4. Decad. l. 9.

MERCERUS.

Poſtea vero comitiis curiatis.] Hic omnia ſunt perturbata. Apparet autem voluiſſe Alexandrum tradere, modum creandorum Augurum. In quo tamen mancus eſt, & falſus. Falſus, quia poſt legem Domitii putet creatos Comitiis Curiatis, qui creati ſunt Tributis. Mancus autem, quia tradere debuit primum à regibus eſſe creatos Comitiis Curiatis, vel certe à Collegis cooptatos. Poſt exactos vero reges, creatine fuerint à Populo, an à Collegio

maximi dicuntur, non à populo univerſo, ſed à minore parte, & ſelectis, quibus ſacerdotia mandare curæ erat, de concilii ſententia eligebantur: namque ipſi nominabant, quos digniſſimos judicarunt. [1] Nonnunquam ſi quis augur deceſſiſſet, à duobus unus nominari, & à toto deinde collegio expeti & cooptari poterat: Qui poſtquam ad ſacerdotium admiſſi fuerant, mox inaugurati, ut mos erat, captatiſque auguriis in collegium admittebantur. Et tametſi præſentes admitterentur ſoli, ſæpius tamen abſentium habitam rationem comperimus, quod lege Julia cavebatur. [2] Cumque ſacerdotia ſemel collata, ob plurimas cauſas adimi ſolerent, ſolus auguratus perpetuus fuit: ideo ſemel collatus, quoad vita ſuppetit, etiam magnis intercedentibus cauſis viventi non adimitur. [3] Quare Fabius Maximus proditur duobus & ſexaginta annis ſumma cum laude auguratum geſſiſſe ad ultimam ſenectam.

Augurum creatio.

Auguratus munus non adimebatur.

Collegio non audeo definire. Livius in hac re varius eſt. Lib. 39. videtur docere comitiis à Populo creatos eſſe. *Extremo*, inquit, *prioris anni comitia Auguris creandi habita erant.* Contra lib. 40. videtur docere cooptari ſolitos à Collegis. *Augur*, inquit, *(Sp. Poſthumius Albinus) deceßit. In locum ejus P. Scipionem filium Africani, Augures cooptarunt.* & lib. 45. *Augur eo anno mortuus eſt C. Claudius. In ejus locum Augures legerunt T. Quinctium Flaminium.* Tamen vix eſt, ut Livius alio loco quam citato meminerit Comitiorum in creatione Augurum. Sed & Cic. Orat. in Rullum ſcribit *ſacerdotia, de quibus tulit Domitius, à Populo per religionem mandari non potuiſſe.* De eo tuum eſto judicium.

TIRAQUELLUS.

1 *Nonnunquam ſi quis augur deceßiſſet.*] Cicero lib. 2. de legibus & Philippica 2. Augur augurem in demortui locum nominando cooptabat; ut teſtatur Cicero, Philipp. 13. his verbis, *In primis paternum auguratus locum, in quem ego eum (ut quod à patre accepi, filio reddam) mea nominatione cooptabo.*

2 *Cumque ſacerdotia.*] Hæc uſque ad verſicul. *Quare Fab.* ſunt Livii 1. Dec. lib. 1. & Plutarchi probl. c. 99.

3 *Quare Fabius Maximus.*] Livius 3. Decad. lib. 10. dicit eum augurem duos & quadraginta annos fuiſſe. Plinius lib. 7. c. 48. *Quintus Fabius Maximus*, inquit, *tribus & ſexaginta annis augur fuit.* Valerius Maximus Alexandro ſubſcribit, his verbis, *Q. autem Fabius Maximus duobus & ſexaginta annis auguratus ſacerdotium ſuſtinuit, robuſta jam ætate id adeptus: quæ utraque tempora, ſi in unum conferantur, facile ſeculi modum expleverint.* Sed & Paulus Æmylius augur factus, ſic patriis moribus intendit, ſic veterum circa divina obſervantiam diſciplinamque cognovit, ut nominis & honoris duntaxat gratia concupitum prius, auguratum inter ſupremos magiſtratus habendum oſtenderit, philoſophis aſtipulatus, qui religionem ſcientiam cultus divini eſſe definiunt, ut in ejus vita ſcripſit Plutarchus.

Augur qui hulcus haberet. *Aves exhulceratæ.* *Ætatis ratio in augurum collegio.* *Augurum munus.*

ctam. [1] Si quis tamen augur hulcus pateretur, licet in ſacerdotio foret, augurandi tamen jus non habebat. Exhulceratis quoque avibus auguria captari non licere, (ſiquidem morboſæ aves auſpicia nulla faciunt) ſæpe relatum eſt. [2] In augurum enim collegio illud præcipue ſervatur, ut ſicut quiſque ætate præcedit, ita maxime primatum teneat: quippe inter augures majores natu, etiam his qui cum imperio ſunt, præferri ſolent. [3] Horum ergo proprium fuit, ex avibus vaticinia obſervare, ſignaque rerum futurarum, & à diis monita, contemplari: ſi opportune evolaſſent, aut ſedes idoneas accepiſſent, obnunciare: de prodigiis, ſomniis, auguriis atque oraculis, portentis, extiſque reſponſa dare. Tum obſervationes auſpiciorum, procurationes expiationeſque, vatum libros, portentorum explanationes, & monita deorum edicere, ſi quid ingruente fato caſurum foret, & quod ſalvis auſpiciis fieret. Quodve augurium lætum, quodve piaculare eſſet, quod minas cæleſtes ingruenteſque calamitates, aut fatale exitium afferret, præmonere & vaticinari, quæ lege augurali latius decreta & perſcripta ſunt, cujus verba adſcripſi: interpretes Jovis optimi maximi publici augures, ſignis & auſpiciis poſtea vidento, diſciplinam tenento, ſacerdoteſque vineta, virgetaque & ſalicta publica auguranto, quique agent rem duelli, quique populare auſpicium præmonento, ollique obtemperanto, divorumque iras providento. Hiſque parento, cæliquê fulgura regionibus ratis denotanto, urbemque & templa & agros, liberata & effata habento: quæque augures injuſta, nefaſta, vitioſa, dira dixerint, irrita infectaque ſunto: quique non paruerit, capitale eſto. & infra: Ipſique auguriis auſpi-

Lex auguralis.

1 *Si quis augur.*] Hæc uſque ad verſ. *In augurum*, ſunt Plutarchi probl c. 37. & iterum 73.

2 *In augurum enim collegio.*] Cicero in lib. de Senectute, *Neque*, ait, *ſolum honore antecedentibus, ſed iis etiam, qui cum imperio ſunt, majores natu augures anteponuntur.*

3 *Horum ergo proprium.*] Hæc propemodum ſunt Ciceronis lib. 2. de legibus, ubi & ipſam legem auguralem poſuit.

1 *Tum*

auſpiciiſque captandis intereſſe debent, eaque notare, ac inſpicere & referre, & an egregie eſſet litatum, declarare: quibuſque hoſtiis, & quibus ſacris ac ſupplicationibus, & quæ ad pulvinaria, tetra prodigia procurarentur aut expiarentur, enunciare. Sed tamen ſoli auguri ſine collegio auſpicia interpretari non licuit: totum enim collegium cenſere, & ſententiam ferre decebat, ſi quid exquiſitius interpretari vellent, ſi durior forte caſus ambiguæ foret interpretationis, qui in dubium controverſiamque veniret: ad quos etiam de ſingulis prodigiis & portentis, quę eorum prædictio foret, & an fœdo vel felici exitu eventura eſſent, omnes tanquam ad adytum aliquem conſultum ibant. *Non augur unus, ſed totum collegium auſpicia interpretabatur.*

[1] Tum ſi qui magiſtratus vitio creati forent, eorum reſponſo vel admittebantur, vel magiſtratu abire cogebantur: itaque Dictatores, Conſules, Prætores, & reliqui magiſtratus vitio creati, nequid divini obſtaret, ex reſponſo aruſpicum, magiſtratu abire ſæpe coacti ſunt. [2] Poterantque augures propter tetra prodigia, aut ſi quid officeret, comitia creandis magiſtratibus vel impedire vel vitiare. Quotieſque ex arce augurium petebant, [3] lituum ſine nodo, hoc eſt, baculum à ſummo inflexum, in parte qua robuſtior eſt, quod [4] inſigne augurale fuit, tenebant: [5] quo cœli regiones *Augurium cum ex arce peteretur. Lituus auguris.*

1 *Tum ſi qui magiſtratus.*] Cicero lib. 2. de legibus, Livius 1. Decad. l. 8. Valerius Max. lib. 1. cap. 1. ubi loquitur de Tib. Graccho.

2 *Poterantque augures.*] Cicero l. 2. de legibus & in 2. Philipp. cujus hæc verba ſunt, *Tum hic bonus augur eo ſe ſacerdotio praditum eſſe dixit, ut comitia auſpiciis, vel impedire, vel vitiare poſſet.*

3 *Lituum ſine nodo.*] Cicero lib. 1. de Divinat. Livius 1. Decad. libro 1. *Augur dextra manu baculum, ſine nodo aduncum tenens, quem lituum appellaverunt.* Plutarchus in Romulo, *lituus eſt inflexus baculus, quo ad inaugurandum ſedentes cœli ſpatia deſignant.*

4 *Inſigne augurale fuit.*] Servius in lib. 3. Georgicôn ibi,

— *Lituoſque pati, tractuque gementem*
Ferre rotam. —

Lituus erat augurum baculus aduncus, ſine nodo. Gellius lib. 5. c. 8. *Lituus eſt virga brevis, in parte, qua robuſtior eſt, incurva, qua augures utuntur.* Quod & ipſum aſſerit Cicero lib. 1. de Divinatione. *Quid*, inquit, *lituus iſte veſter (quod clariſſimum eſt inſigne auguratus) unde vobis eſt traditus? Nempe eo Romulus regiones direxit tum, cum urbem condidit.* Qui quidem Romuli lituus, id eſt, incurvum & leviter à ſummo inflexum bacillum (quod ab ejus litui, quo canitur, ſimilitudine nomen invenit)

nes & certa ſpatia, quibus videnda ad ſe pertinere volebant, quæ templa dicta ſunt, præfinirent, & certa finitione ſignarent, ut quod dextrum, quodve ſiniſtrum eſſet, oculis & animo metiri poſſent: nam manu cœli ſpatia notare, ſalvis auſpiciis, non licebat. [6] Quo quidem lituo augur proſpectu in urbem, atque agros captato, regiones ab oriente ad occaſum terminabat, limite decumano, & cardine ex tranſverſo, ſigno metato, quo oculi ferrent quam longiſſime. [7] Qui quidem lituus etiam regium fuit inſigne, in quo poteſtas dirimendarum litium eſſe noſcebatur. [8] Proditumque memoriæ eſt, Romuli lituum ambas cuſpides ab imo & à ſummo inflexas habuiſſe, præter formam litui auguralis. [9] Ex notatis vero regionibus,

Templa. *Lituus regium inſigne.* *Regiones in cœlo ab auguribus notata.*

venit) cum ſitus eſſet in Curia Saliorum, quæ eſt in Palatio, eaque deflagraſſet, inventus eſt integer. Macrob. lib Satur. 5. c. 8.

5 *Quo cœli regiones.*] Livius 1. Dec. lib. 1. Servius lib. 7. Æneidos, in eum locum,

Ipſe Quirinali lituo.

Lituus, inquit, *incurvus augurum baculus, quo utebantur ad deſignanda cœli ſpatia: nam manu non licebat.* Et in libro 6. Æneid.

Ipſa ſub ora viri.

Et nos alibi jam late diximus.

6 *Quo quidem lituo.*] Plutarchus in Numa Pompilio.

7 *Qui quidem lituus.*] Servius ad ea quæ ibi, *Quo cœli regiones*, ex Virgil. in 7. Æneidos, ſubjungit, *vel lituum, id eſt, regium baculum, in quo poteſtas erat dirimendarum litium.*

8 *Proditumq;*] Plutar. in Romulo.

9 *Ex notatis vero regionibus.*] Varro lib. 6. linguæ Latinæ, non multo poſt princip. *Ejus*, inquit, *templi partes quatuor: ſiniſtra ab Oriente, dextra ab Occaſu, antica ad Meridiem, poſtica ad Septentrionem.* Feſtus Pompejus lib. 14. *Quæ ante nos ſunt, antica, & quæ poſt nos ſunt, poſtica dicuntur: & dexteram anticam, ſiniſtram poſticam dicimus.* Sic etiam ea cœli pars, quæ ſole illuſtratur ad Meridiem, antica nominatur: quæ ad Septentrionem eſt, poſtica: rurſum, quæ dividuntur in duas partes, Orientem atque Occidentem. Servius in 9. eclog. ibi,

Ante ſiniſtra cava.

Augures, inquit, *deſignant lituo ſpatia, & eis dant nomina, ut prima pars antica, poſterior poſtica, item dextra & ſiniſtra:* ut jam alibi diximus. Et in l. 2. Æneid. ibi,

Limen erat cæcæque fores.

Per poſticum, inquit, *ingreſſus eſt. Nam fores anteriores obſeſſæ erant. Eſt autem poſticum neutri generis.* Horat. Epiſtol. lib. 1. epiſt. 5. ad Torquatum,

Atria ſervantem poſtico falle clientem. *

Nam antica & poſtica, in fœminino genere, augurale eſt. Idem Servius in lib. 6. Æneid. eo loco, ubi, *Moris eſt*, inquit, *ut captantes auguria, certa ſibi ſpatia deſignent, quibus volebant videnda ad ſe pertinere: quod ſpatium totum appellatur, & extremæ partes, antica & poſtica vocabantur.*

COLERUS.

* Poſticum Grammatici Græci exponunt ὀπισθόθυρον, καὶ ὀπισθοθύριον, καὶ ὀπισθόθυρα καλοῦσι τῆς οἰκίας.

1 *Quan-*

gionibus, prima antica, poſterior poſtica, tum dextra & ſiniſtra dictæ. [1] Quamvis Hetruſci vates cæleſtium prodigiorum periti, cælum in duodecim partes diviſerint, anticamque ad occiduum, quoniam omnis illuc inclinat motus, & poſticam ad orientem: dextras ad ſeptentrionem, ſiniſtras vero ad meridiem proclinare voluerunt. [2] Sedebat enim augur velato capite, [3] & duplici toga augurali, quæ læna dicta eſt, [4] vel trabea amictus ex purpura & cocco, cum captabat auſpicia, & lituo cæli regiones notabat. Ipſeque cæſa victima obſervatis notatiſque ſignis, longum carmen præfatus, preces effundebat: quas ſi forte non rite didiciſſet, ne quid præpoſtere diceretur, aliquo præeunte emittebat. Græcis vero augur non trabea amictus, ſed toga candida velatus, poſcit auguria. [6] Macedonibus quoque vates in amictu candido, auream gerens coronam, captat auguria & vaticinatur. Poſt effuſas vero preces, oculis in cælum fixis, [7] ſedere convenit, momen-

Veſtitus auguris & ceremoniæ in auguriis captandis, vide item cap. 13. Græci. Macedones.

TIRAQUELLUS.

1 *Quamvis Hetruſci.*] Aliter Philoſophi. Nam Pythagoras, Plato, Ariſtoteles, dextras mundi partes Orientales dixere, à quibus initium motus: ſiniſtras Occidentales. Empedocles dextras mundi partes juxta circulum ſolſtitialem æſtivum: ſiniſtras juxta hyemalem judicavit.

2 *Sedebat enim augur.*] Plut. Numæ imperii auſpicia & ingreſſus ſcribens, *Capitolium,* inquit, *aſcendit, ubi qui auguribus præerat, illum velato capite, ad Meridiem vertens, precatus eſt.* Livius 1. Decad. lib. 1. *Augur ad lævam ejus, capite velato, ſedem cepit.*

3 *Et duplici toga augurali.*] Diximus ſupra hoc eodem lib cap. 18. Lænam eſſe genus veſtis. Quæ eſt proprie duplex amictus auguralis, ſic etiam, ut puto, legit Alexander: quamvis in omnibus libris, quos hactenus vidi, *auguralis* legatur.

4 *Vel trabea.*] Diximus præterea ex Suetonii libello de genere veſtis, tertium genus trabeæ eſſe augurale ex purpura & cocco miſtum.

5 *Ipſeque cæſa victima.*] Plutarch. in Numa.

6 *Macedonibus.*] Quintus Curtius lib. 4. ubi loquitur de Ariſtandro vate Alexandri Macedonis.

7 *Sedere convenit.*] Serv. in lib. 6. Æneidos ibi,

—— Sic effatus veſtigia preſſit
Obſervans, quæ ſigna ferant.

Quia, inquit, *ad auguria captanda, poſt preces, immobiles, vel ſtabant, vel ſedebant.* Sed idem enarrans illud ipſius Virgilii in prin. lib. 9.

—— Luco tum forte parentis
Pilumni, Turnus ſacrata valle ſedebat.

Secundum, ait, *augures, ſedere, eſt auguria captare: nam poſt deſignatas cæli partes, à ſedentibus captantur auguria,* quod & ipſe ſupra lib. 7. latenter oſtendit, inducens Picum Regem ſolum ſedentem,

—— Parvaque ſedebat
Succinctus trabea.

Quod eſt augurum, cum alios ſtantes induxerit.

Loca in quibus auguria obſervabantur. Magiſtri augurum munus.

inomentis omnibus paratum intentumque, toto animo affixum, [1] facto ubique ſilentio, ne quid videretur audireturve, quod auſpicium dirimeret, quoad de cælo ſervaſſet, captataque auguria & ſigna miſſa forent: quibus miſſis, [2] ex avibus quæ oſcines, quæ præpetes vel inferæ, & an tacitæ vel ſtrepentes advolarent, & ſi dextra vel ſiniſtra, [3] quæve admiſſivæ eſſent, [4] & quæ arculæ, [5] quæve cliviæ, aut inebræ, quæ vetarent. Tum ſi motus pronus vel obliquus, ſupinus an rectus, aut in latera, referebat: conveniebatque extemplo augurem adire, [6] & augurium firmari: [7] namque unum vidiſſe auſpicium, non erat ſatis.

Notandum.

Adnotatumque exemplis eſt, non ubique & paſſim auguri captare auſpicia licere, quia niſi in præſcriptis deſtinatiſque locis,

1 *Facto ubique ſilentio.*] Plutarchus in Numa captante auguria, ſic ſcribit, *Silentium ſummum tanta in multitudine forum tenebat, cunctis eventum obſervantibus, & de futuro ſuſpenſis.*

2 *Ex avibus quæ oſcines, quæ præpetes.*] Dictum eſt ſupra hoc eodem lib. cap. 13.

3 *Quæve admiſſivæ eſſent.*] Feſtus Pompejus lib. 1. *Admiſſivæ aves dicebantur ab auguribus, quæ conſulentem juberent.* *

COLERUS.

* Unde crebro in iſta ſignificatione uſurpatum legimus verbum, *Admittere.*

TIRAQUELLUS.

4 *Et quæ arculæ.*] Idem Pompejus, *Arcula dicebatur avis, quæ in auſpiciis vetabat aliquid fieri.* *

COLERUS.

* Putat tamen Scaliger omnino ibi emendandum, *Arciva.* Cum quo ſentiunt Gloſſæ: *Arcivus* εἰργτικὸς, κωλυτικός.

TIRAQUELLUS.

5 *Quæve cliviæ.*] *Cliviæ auſpicia dicebant* (teſte Feſto lib. 3.) *quæ aliquid fieri prohibebant*, & jam de his cliviis auſpiciis diximus ſupra d. cap. 13. *

COLERUS.

* Vide Feſtum in *Inebræ* & *Enebræ.* Gloſſarium: *Enibra* ἐναντία. *Enibrum* πρᾶγμα τὸ ἐπιβλαβές. *Eniber picus* ὄρνις πονηρά. *Inebra* ὄρνεον μαντευτικόν. Servius in fragmentis: *Certa genera avium ab auguribus appellantur, quæ pennis, vel volatu omina poſſunt facere: quæ ſi fuerint proſperæ, Præpetes: ſi adverſæ, Inebræ dicuntur.*

TIRAQUELLUS.

6 *Et augurium firmari.*] Virgilius libro 2. Æneid.

Da deinde auxilium pater, atque hæc omina firma.

Quo in loco Servius, *Non ſufficit*, inquit, *Romano more, unum vidiſſe augurium, niſi firmentur ex ſimili: nam ex diſſimilibus poſterioribus, diſſolvuntur priora.*

MERCERUS.

7 *Namque unum vidiſſe Auſpicium.*] Ita eſt, vel teſte Virgilio: *Da deinde auxilium pater, atque hæc omina firma.* Et apud Cic. Augurium Mario oſtentum non prius fidem invenit, quam miſſo tonitru à Jove firmaretur. Quare ſic verſus ea de re claudit, *Sic Aquilæ clarum firmavit Juppiter omen.*

1 *Quibus*

locis, [1] quibus Teſqua nomen, [2] aut in arce, vel ad veteres curias, augures: [3] Pontifices vero, niſi in poſtmurio, auſpi-

TIRAQUELLUS.

1 *Quibus Teſqua nomen*]Feſt. Pompejus lib. 18. *Teſqua loca augurio deſignata.* Cicero aſpera eſſe ait & difficilia. Horatius 1. Epiſtol. 14.

—— Nam quæ deſerta & inhoſpita
Teſqua
Credis, amœna vocat, mecum qui ſentit:
& odit,
Quæ tu pulchra vocas. ——

Ubi Acron dicit, Teſqua loca deſerta & difficilia, lingua Sabinorum dici: & deſerta & repleta ſentibus ſic nominari. Porphyrion alter interpres, dicit eſſe loca aſpera & ſylveſtria. Lucanus lib. 6. non longe à pr.n. Teſqua nemoroſa vocat,

Amplexus fines, ſaltus, nemoroſaque
teſqua.

Varro lib. 6. de lingua Latina, non admodum longe à prin. Teſca ſcribit per c, literam, putatque teſca dicta, quaſi tueſca, à tuendis ſacris: locaque quædam agreſtia interpretatur, Deo cuipiam conſecrata, Accii teſtimonio id ipſum confirmans ex tragœdia, cui Philoctetæ nomen eſt, in hunc modum citato, *Lemnia quis tu es mortalis, qui in deſerta & teſca te apportes loca.* * *Loca enim quæ ſint, deſignat, cum dicit Lemnia. Præſtolare & celſa Cabyrum delubra tenes, myſteriaque priſtina caſtis concepta ſacris. Deinde Volcania templa ſub ipſis collibus, in quos delatus locos dicitur, Alto ab limine cœli. Et Nævius, Expirante vapore vides unde ignes cluet mortalibus diveis. Quare hic qui teſca dixit non erravit: neque ideo quod ſancta, ſed quod ibi myſteria fiunt, ac tuentur, tueſca dicta, poſt teſca.* Hæc Varro.

COLERUS.

* Hunc verſum ſic emendant: *Quis tu es mortalis, qui in Lemni teſca te adportas loca?* Verba dein teſquorum, ſeu templorum dedicandorum, ex veteri formula tradita à Varrone, talia Scaliger poſuit apud Feſtum: *Templa. teſcaque. incita. ſunto. qua. ad. ego. caſte. lingua. nuncupavero. ollo. veter. arbor. quiſquis. eſt. quam. me. ſentio. dixiſſe templum. tectumque. eſto. in ſiniſterum. olla. veter. arbor. quidquid. eſt. quod. me. ſentio. dixiſſe. templum tectumque. eſto. in dexterum. inter. ea. conrecione. conſpitione. cortumione. uteique. rectiſſime. ſenſi.* Teſca vero ſunt veteri Gloſſario: κατάκρημνοι, καὶ ῥάχις, καὶ δρυμοὶ τόποι.

TIRAQUELLUS.

2 *Aut in arce.*] Plutar. in vita Numæ ſcribit, Numam auguribus ſacerdotibuſque aſſumptis Capitolium aſcendiſſe ad captandum augurium.

3 *Pontifices vero.*] Id, ni fallor, accepit à Feſto Pompejo libro 14. dum ſcribit, *Poſtmurium pontificale pomœrium, ubi pontifices auſpicabantur. Dictum autem pomœrium, quaſi promurium, id eſt, proximum muro.* Et vix alibi id verbum invenies: nullibi autem (niſi admodum decipior) *poſtmurium*, quo utitur hic Alexander, & credo eum legiſſe *poſtmurium*, non *preſtmurium.* * Scio autem *pomœrium*, aut, ut alii legunt, *pomerium* dictum, quod eſſet poſt murum: vel teſtimonio Varronis l. 1. aut aliorum computatione 4. linguæ Latinæ. aut Livii 1. Decad. lib. 1. in hunc modum, *Pomœrium, verbi vim ſolam intuentes, poſtmœrium interpretantur eſſe. Eſt autem magis circamœrium, locus, quem in condendis urbibus quondam Hetruſci, qua murum ducturi erant, certis circa terminis inaugurato conſecrabant: ut neque interiore parte ædificia mœnibus continuarentur, quæ nunc vulgo etiam conjunguntur, & extrinſecus puri aliquid ab humano cultu pateret ſoli. Hoc ſpacium, quod neque habitari, neque arari fas erat, non magis quod poſt murum eſſet, quam quod murus poſt id, pomœrium Romani appellarunt, & in urbis incremento ſemper quantum mœnia proceſſura erant, tantum termini hi conſecrati proferebantur.* In pomœrio autem pontifices auſpicari ſolitos, videri poteſt ex eo quod ſcribit Cicero lib.

auſpicia captare fas erat. [1] Sed ſciendum, non omnibus auguribus, ſed ſolo magiſtro augurum de cælo auſpicari licuiſſe: qui huic muneri præfectus, magiſter à collegio eligebatur. [2] Obſervatumque, ut ſi extra urbem, aut in pomœrio, vel domo conducta, ſeu quovis tabernaculo, quod cœperat, augur auſpicetur, & inter augurandum nondum firmis ſignis, urbem aut pomœrium inauſpicato tranſgreſſus foret, ut rite captentur auſpicia, primum omitti tabernaculum, & alterum ſumi neceſſe fore: denuoque auſpicari oportere, ex quo novus auſpiciorum inſtauratur aſpectus. [3] Et cum certa dies auſpiciis dicata eſſet, poſt me-

Auſpicii tempora.

lib. 2. de Natura deorum, loquens de Tiberio Graccho augure, his verbis, *Itaque tum illos exire juſſit, poſt autem è provincia literas ad collegium miſit, ſe, cum legeret libros, recordatum eſſe, vitio ſibi tabernaculum captum fuiſſe in horto Scipionis: quod cum pomœrium poſtea intraſſet habendi Senatus cauſa in redeundo, cum idem pomœrium tranſiret, auſpicari eſſet oblitus. Itaque vitio Coſſ. creatos eſſe.* Repetitur hoc exemplum l. 1. de Divinat. à Valerio lib. 1. tit. 1. de Cultu deorum, & à Plutarcho in Marcello. Sed interim adverte ad id, quod ſcribit Servius enarrans eum locum Virgilii lib. 6. Æneid.

—— Sic effatus, veſtigia preſſit.

Quia, inquit, *proprie effata, ſunt augurum preces. Unde ager, poſt pomœria, vocatur effatus, ubi captabantur auguria.* Gellius lib. 13. c. 14. *Pomœrium quid eſſet, augures populi Romani qui libros de auſpiciis ſcripſerunt, iſtiuſmodi ſententia definierunt, Pomœrium eſt locus intra agrum effatum, per totius urbis circuitum pone muros regionibus certis determinatus, qui facit finem urbani auſpicii.*

COLERUS.

* Atqui hodie apud Feſtum legitur *Proſimurium,* non, *proſtmurium.*

TIRAQUELLUS.

1 *Sed ſciendum eſt non omnibus.*] Plutarchus in Numa, *Capitolium aſcendit, ubi qui auguribus præerat, Numæ caput dextra manu tenens, precatus eſt, & contra quam longiſſime proſpectum oculi ferebant, quæ à diis immortalibus auſpicia ſignate mitterentur, circumluſtrabat.*

2 *Obſervatumque eſt.*] Val. Maximus lib. 1. cap. 1. de Cultu deorum, *A Tiberio,* inquit, *Graccho ad collegium augurum literis ex provincia miſſis, quibus ſignificabat, ſe, cum libros ad ſacra populi pertinentes legeret, animadvertiſſe vitio tabernaculum captum, comitiis conſularibus, quæ ipſe feciſſet: eaque re ab auguribus ad Senatum relata, juſſu ejus C. Figulus è Gallia, Scipio Naſica è Corſica Romam redierunt, & ſe conſulatu abdicaverunt.* Cicero l. 2. de Divinatione. *Auſpicium optimum habemus ad omnes res, præterquam ad comitia: quod quidem inſtitutum reipub. cauſa eſt: ut comitiorum vel in judiciis populi, vel in jure legum, vel in creandis magiſtratibus, Principes civitatis erant interpretes.* At Tib. Gracchi literis Scipio & Figulus, quod cum augures judicaſſent eos vitio creatos eſſe, magiſtratu ſe abdicaverunt. Quod & ſupra proxime, ubi de poſtmurio pontificum diximus ex Cicerone lib. 2. de Nat. deorum.

3 *Et cum certa dies.*] A. Gellius l. 3. cap. 2. *Magiſtratus quando una die eis auſpicandum eſt, & id ſuper quo auſpicaverunt, agendum, poſt mediam noctem auſpicatur, & poſt meridiem ſole magno: auſpicatique eſſe & egiſſe ex eodem die dicuntur.* Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 3.

mediam noctem ad mediam futuram diem auſpicari licere. Septima autem aut ſexta diei hora, non decebat: [1] namque incipiente aut creſcente die, non autem deſinente, juſta auſpicia fuere. Poſt Sextilem quoque menſem, quo tempore aves aut imbecillæ, aut morboſæ ſunt, vel pulli earum imperfecti, auſpicari non licuit: eo enim tempore à pontifice maximo de cœlo ſervare vetabatur. In quo id fuit conſtitutum, ut non modo [2] morboſis avibus, [3] ſed cuicunque funeri augur admovere manus, & feralia attrectare vetaretur. Si autem poſt augurium ſuſceptum ad aquam venire contingeret, ne ejus interventu augurium fruſtraretur, quod aquæ interceſſu interrumpi certum eſt, fuſis precibus aquam haurire, & vota promittere oportebat. [4] Poteratque idem & pontifex & augur eſſe, duobusque ſimul ſacerdotiis præponi, cui etiam lictor præibat, ſicut pontifici maximo. Et tametſi poſt ſuſceptos honores, auguratus conferri ſoleret, tamen [5] Fabius Maximus, admodum adoleſcens, priuſquam ullum gereret magiſtratum, auguratum geſſiſſe dicitur. Quotieſque pro diverſis captarentur, illius prævalere auſpicia, qui in ſummo eſſet magiſtratu, certum eſt: ideo Conſulis auſpicia, ſi cum Prætoris confundantur, præponi haud dubium eſſe. [6] Fuitque

Augur feralia non attrectabat.

Poſt augurium obſervata.

Pontifex & augur ſimul.

Majoris magiſtratus augurium minori præferebatur.

Auſpicia pro republ. optima.

1 *Namque incipiente.*]Hæc uſque ad verſic. *In quo id fuit conſt.* ſunt Plutar. problem. cap. 37. ubi horum rationem reddit.

2 *Morboſis avibus.*] Quod ſupra dictum eſt.

3 *Sed cuicunque funeri.*] Corn. Tacitus lib. 1. *Neque*, inquit, *Imperatorem auguratu, & vetuſtiſſimis cæremoniis præditum attrectare feralia debuiſſe.*

4 *Poteratque idem.*]Nam Q. Fabius Maximus augur & pontifex ſimul fuit, ex Livio 3. Decad. lib. 10.

5 *Fabius Maximus admodum adoleſcens.*] Ut patet ex Livio 4 Decad. l. 3. Sed & idem Livius 3. Decad. lib. 9. in fin. tradit Titum Sempronium, admodum adoleſcentem, augurem creatum: *quod tunc*, inquit, *perrarum erat in mandandis ſacerdotiis.* Titus Sempronius Gracchus (ut memoriæ prodidit Plut. in Gracchis) P. filius ſeditioſorum Gracchorum pater, qui bis Coſ. & cenſor fuit, idemque & ſummus augur & vir ſapiens, vir mira fortitudine & æquitate præditus, cooptatus in collegium augurum, cum eſſet admodum adoleſcens. Paulus Æmylius, qui Perſem cepit, juvenis factus eſt augur, ut ſcribit Plutar. in vita Pauli Æmylii.

6 *Fuitque exemplis cognitum.*]Id dictum eſt Q. Fabii Maximi apud Tullium in Catone Majore, ubi ſic ſcribit, *Augur cum eſſet, dicere auſus eſt, Optimis auſpiciis ea geri, quæ pro reipubl. ſalute fierent: quæ contra remp. ferrentur auſpi-*

Soricis occentu auſpicia dirępta. *Domus auguris aperta.* *Aura ſilenti & placida auguria captanda.* *Minora auſpicia majoribus cedebant.*

que exemplis cognitum, apud augures optimis auſpiciis ea geri, quæ pro Reipubl. ſalute ſuſciperentur: quæ contra, inauſpicata eſſe & monſtrifica. Illud quoque dixiſſe non ab re fuerit, [1] occentu ſoricis dirimi auſpicia; [2] ſicut aquæ interventu irrita fiunt: [3] utque luminaria domus auguralis ſemper aperta ſint, nulloque operculo claudantur. Quodque cum auſpicia captant, cœlo non turbido nec procelloſo aut pluvio, ſed aura ſilenti & placida, ubi omnia pura & tranquilla ſunt, auſpicentur, ne venti flatus aut tempeſtas avium greſſus à ſuo curſu divertat. [4] Eſtque obſervatum, ut minora auſpicia ſemper majoribus cedant, licet priora ſint. [5] Siquidem cornicis aut columbarum auſpicia, aquila ſuperveniente irrita fiunt: aquilarum vero augurium, fulmine adveniente nullum eſt.

auſpicia, contra fieri. Cicero Philip. 11. *Jupiter ipſe ſanxit, ut omnia, quæ reip. ſalutaria eſſent, legitima & juſta haberentur.* Ubi videtur Cicero illud Hectoris ad Polydamantem fratrem exprimere, cum is augurem ſuaderet de rebus gerendis conſulere, Iliad. 12.

Εἷς οἰωνὸς ἄριςος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης. Id eſt,

Augurium optimum, pro patria pugnare.

Eobanus ſic vertit,

Augurium tamen eſt, quod prævalet omnibus, unum,
Pro patria pugnare, armis defendere cives.

Ita etiam vertit Budæus,

Augurium felix patriam tutarier unum.

Quæ & ipſa ſententia citata eſt, & probata Ariſtoteli Rhetoricorum l. 2. ipſi Ciceroni ad Atticum l. 2. epiſt. 19. Plinio Juniori lib. epiſt. 1. epiſt. 18. ad Tranquillum. Aphthonio in præexercitamentis, & Plutar. in lib. de fortuna & virtute Alexandri.

1 *Occentu ſoricis.*] Valerius Maximus lib. 1. cap. 1. de Cultu deorum, de Fabio Maximo. *Occentus ſoricis auditus, Fabio Maximo Dictaturam, C. Flaminio magiſterium equitum deponendi cauſam præbuit.* Plinius lib. 8. cap. 57. *Soricum occentu dirimi auſpicia, annales refertos habemus.*

2 *Sicut aquæ interventu.*] De quo ſupra dictum eſt.

3 *Utque luminaria domus.*] Hæc uſque ad verſic. *Eſtque obſervatum*, ſunt Plutarchi problem. cap. 72. ubi horum reddit rationem.

4 *Eſtque obſervatum.*] Servius in 9. eclog. Virgilii enarrans illud,

Chaonias dicunt, aquila veniente, columbas.

Sed idem paulo aliter in 12. Æneid. in eum locum,

Ceſſerit Auſonio ſi ſors victoria Turno.

Sit, inquit, *in auguriis prima poſterioribus cedere.* Vide Gellium lib. 13. c. 14. & in ſeq.

5 *Siquidem cornicis, aut columbarum.*] Quod non obſcure probat illud Virgilii ecloga 9. Ex quo loco ipſe Servius dicit in poſteriore illo loco, id ideo eſſe, quia aquila plus poteſt, quam columbæ, ut & ipſe dicit ejuſdem loci auctoritate in lib. 2. ejuſdem operis ibi,

Jupiter omnipotens, precibus ſi flecteris ullis,
Aſpice nos. ——

CAPUT XX.

Qui eſſent equi funales in Tranquillo, contra nonnullorum interpretationem probabilis opinio.

ANceps quæſtio fuit apud grammaticos, ambiguo ſenſu in utranque partem agitata, qui eſſent equi funales, qui in ſolemni triumphi apparatu juxta triumphantis currum incedebant. Nuper in cœtu patriciorum, in controverſiam certamenque venit, quonam modo accipi conveniat, [1] quod eſt in Tranquillo dictum, Tiberium Actiaco triumpho Auguſti currum fuiſſe comitatum ſiniſteriore funali equo, cum Germanicus dexteriore veheretur: qui eſſent funales equi, quærebatur. Cumque varia & fere populari opinione ferrentur, nobiſque cum minime probarentur, viſum tandem eſt, funales dici equos, qui funibus alligati currum triumphantis traherent: quibus præeuntibus, ſummi imperatores vectabantur triumphi die, in quibus ingenui pueri ſedere veteri more ſolebant. Prætextatos enim filios in equis triumphantium vehi, [2] & Cicero meminit.

Funales equi apud Suetonium.

Prætextati filii in equis triumphantium.

TIRAQUELLUS.

1 *Quod eſt in Tranquillo.*] In Tiberii Cæſaris vita, cap. 6. ſic ſcribit, *Dehinc pubeſcens, Actiaco triumpho currum Auguſti comitatus eſt ſiniſteriore funali equo, cum Marcellus, Octaviæ filius, dexteriore veheretur.* Itidem Statius in ſexto Thebaidos, in ludis Archemori, equum nomine Thoën dixiſſe videtur funalem, qui jugalis erat, & in curſu equeſtri Armeto inſerviebat, tanquam tertius ille habenalis in triga. Sic enim ait,

— Nec verbera voce,
Nominibuſque cient Pholoën Admetus & Irin
Funalemque Thoën. —

Equi loris juncti hinc & inde currui triumphali, *funales* dicebantur, & alio nomine *Habenales*. Cujus rei mentio fit à Dionyſio in 8. Antiquitatum, ſcribente, Inſtitutum vetus fuiſſe & heroicum, ut trium equorum currus in ludis decurrerent. Duobus enim equis junctis tertius juxta adhibebatur, *Habenalis* dictus: qui vinctus loris à prætertrahendo, ſimulque jungendo παρήορος vocabatur à priſcis. *

COLERUS.

* Sed videtur alius eſſe Statii *funalis*, & Dionyſii παρήορος ab hoc Suetonii. Hic enim pro eo acceperim, qui extra jugum incedit, & jugali opponitur, quem Græci σειραῖον & σειραφόρον appellant. Vide Onufrium Panuvinum libro de triumpho. Turneb. lib. 14. cap. 17. Torrent. ad Tib. cap. 6.

TIRAQUELLUS.

2 *Et Cicero meminit.*] In Oratione pro L. Muræna, *Aut cum ſedere*, inquit, *in equis triumphantium prætextati potiſſimum filii ſoleant.*

1 *Quare*

meminit, & multi prodidere. [1] Quare Paulus Æmylius, devicta Macedonia, filios duos impuberes: [2] & Germanicus currum quinque liberis onuſtum, in triumpho duxit. [3] M. quoque Antoninus Philoſophus, & Verus, triumphi die mille puellas virgines in equis triumphalibus vexere. [4] Vel quod in his inſiderent, qui ſunalia præſerebant & faces, propterea funales dictos veterum auctoritate probari: [5] nam pervulgatum fe*r*e eſt, faces & lumina tam in apparatu triumphi quam juxta triumphantem deferri ſolere. [6] Divus enim Cæſar ad lumina quadringenta in Capitolium trium-

Unde funales dicti.

1 *Quare P. Æmylius.*] Id accepiſſe videtur à Plutarcho in vita ipſius.

2 *Et Germanicus.*] Cornelius Tacitus de Germanici triumpho ſic ſcribit, *C. Cælio, L. Pomponio Coſſ. Germanicus Cæſar ad 7. Calend. Junias triumphavit de Cheruſcis Cattiſque & Angrivariis, quæque aliæ nationes uſque ad Albim colunt: lecta ſpolia, captivi, ſimulachra montium, fluminum, præliorum: bellumque, quia conficere prohibitus erat, pro confecto accipiebatur. Augebat intuentium viſus eximia ipſius ſpecies, curruſque quinque liberis onuſtus.*

3 *M. quoque Antoninus Philoſophus.*] Julius Capitolinus in vita illius.

4 *Vel quod in his inſiderent.*] Utruncunque ſit, certe clarum eſt, funale dici à fune: nam & funale pro ipſo fune accipitur apud Livium 5. Decad. lib. 2. paulo ante fin. *Funda media, duo funalia imparia habebat.* Accipitur & pro re quapiam lucente ex fune, aut cera, aut alia re pingui compoſita. Unde & funalis cereus apud Valerium Maximum, ubi loquitur de C. Duillio, lib. 3. cap. 7. *C. autem Duillius, qui primus navalem triumphum ex Pœnis retulit, quotieſcunque epulaturus erat, ad funalem cereum, præeunte tibicine & fidicine à cœna domum reverti ſolitus eſt.* Et ſimpliciter *funali* pro cereo apud Cicero. de Senect. *Delectabatur*, inquit *crebro funali & tibicine: quæ ſibi nullo exemplo privatus ſumpſerat, tantum licentia dabat gloria.* Et Plinius, aut quiſquis eſt, in lib. de viris Illuſt. *Duillio*, inquit, *conceſſum eſt, ut prælucente funali & præcinente tibicine, à cœna publica rediret.* Hic ſimpliciter *funale* appellat, quod Valerius, ubi ſupra, vocat *cereum funalem.* Ovidius libro 12. Metamorph.

— Et primus ab æde
Lampadibus denſum rapuit funale coruſcis.

Silius Italicus lib. 6. in fin. de hoc eodem Duillio loquens, ait,

Cui nocturnus honos funalia clara ſacerque
Poſt epulas tibicen adeſt.

Servius in illud lib. 1. Æneid. in fine,

— Et noctem flammis funalia vincunt.

Funalia, inquit, *à funibus, qui intra ceram ſunt. Hos ante uſum papyri cera circundatos habebant. Unde funera dicta: quia funes incenſi illa præcedebant.* *

COLERUS.

* Addo locum Panegyriſtæ Laudatione Theodoſii: *Quid portas virentibus ſertis coronatas? quid aulæis undantes plateas, accenſiſque funalibus auctum diem referam?*

TIRAQUELLUS.

5 *Nam pervulgatum eſt faces.*] Ut patet exemplo ſeq.

6 *D. enim Cæſar.*] Sueton. in vita illius, cap. 37. ſic tradit, *Aſcenditque Capitolium ad lumina, quadraginta elephantis dextra atque ſiniſtra lychnuchos geſtantibus.*

Quæ

triumphans aſcendit, elephantis lychnos dextra ſiniſtraque geſtantibus. Quod eo conſtitutum ferunt, tum ut ſpectatior triumphi apparatus & conſpectior foret, tum ut lumina, ſi forte tenebris obortis, pompæ triumphali non ſufficeret dies, ad arcendas tenebras præſto forent: ipſeque triumphans, luminibus circa adhibitis, conſpectior fieret. Propterea haud ab re viſum, ſicut in Cæſaris triumpho elephantos lychnos geſtaſſe legimus, compari modo funalia & faces equos juxta triumphantem ferre, dici probabiliter poſſe. Unde funales equos à funalibus, quæ in equis triumphalibus præferebant, probe dici argumentamur. Ex quibus licuit nobis æſtimare, vel quod funibus currum traherent, vel quod faces juxta triumphantem deferrent, ſicut veteri exemplo probatum eſt, funales equos dici & æſtimari.

CAPUT XXI.

Qui fuerit apud veteres cœnandi uſus, quave hora prandii & cœnæ, quotque ſingulis lectis cœnitabant, * *& quid apud exteros.*

ANtiquis [1] torum ex paluſtri ulva, [2] & ex ſtramento, [3] vel ex ceſpite fuiſſe, [4] & longo tempore ex pulte non *Torus & cibus primi ſeculi.*

MERCERUS.

Quæ in hoc capite noſtra egent animadverſione, diſcutiuntur in convivio noſtro Romano.

COLERUS.

* *Et quid apud exteros.*] De hoc ritu peculiariter ſcripſit Ciacconius, & Juſtus Lipſius & Fulvius Urſinus.

TIRAQUELLUS.

1 *Antiquis torum ex paluſtri ulva.*] Naſo libro Faſtorum primo, inopiam & frugalitatem priſcorum Romanorum graphice deſcribens, ait,

Dum caſa Martigenam capiebat parva Quirinum,
Et dabat exiguum fluminis ulva torum.

Et paulo poſt,

Nec pudor in ſtipula placidam cepiſſe quietem,
Et fœnum capiti ſuppoſuiſſe, fuit.

2 *Et ex ſtramento.*] Juvenalis ſat. 6. in prin.

Sylveſtrem montana torum cum ſterneret uxor
Frondibus, & culmo, vicinarumque ferarum
Pellibus. —

Plinius lib. 18. cap 3. *Quies ſomnuſque in ſtramentis erat.* vide in præced.

3 *Vel ex ceſpite.*] Seneca in Hercule Oetæo act. 2.

Ceſpes Tyrio melior oſtro
Solet impavidos ducere ſomnos.

Virgilius libro 8. Æneidos deſcribens Euandri in Æneam benevolentiam,

nón pane Romanos victitaſſe, perſpicuum exemplis & probatum eſt: poſtea cum annis intercedentibus ex illo agreſti cultu deſitum eſſet, [5] menſas in quibus epularentur, ex acere aut fraxino [6] quadratas; [7] deinde orbiculatas feciſſe, in quibus pranderent & cœnarent, ſatis conſtat. Quem morem à Laconibus Romanos ſumpſiſſe crediderim, quibus nullæ fuere menſæ niſi ex robore. Romanis enim antea lecti erant [8] Archiaci & Bœotici, humiles & breves.

Menſæ.

Laben-

qui eum epulis ſolemnibus accepit, Sic enim ait,

Hæc ubi dicta, dapes jubet & ſublata reponi
Pocula, gramineoque viros locat ipſe ſedili,
Præcipuumque toro & villoſi pelle leonis
Accipit Æneam. —

4 *Et longo tempore ex pulte.*] Plinius lib. 18. c. 8. *Pulte non pane vixiſſe longo tempore Romanos manifeſtum: quoniam inde & pulmentaria hodieque dicuntur. Et Ennius, antiquiſſimus vates, obſidionis famem exprimens, offam eripuiſſe plorantibus liberis patres commemorat. Et hodie ſacra priſca atque natalium pulte fritilla conficiuntur: videturque tam puls ignota Græciæ fuiſſe, quam Italiæ polenta.* Valerius Maximus lib. 2. cap. 1. de modo comedendi antiquorum, *Erant*, inquit, *adeo continentiæ attenti, ut frequentior apud eos pultis uſus, quam panis eſſet.*

5 *Menſas, in quibus epularentur, ex acere.*] Ex Plinio lib 33. cap. 11. *Ante ſe autem paullo lignea rotunda ſolida, nec multo majora quam menſas fuiſſe. Se quidem puero, quadrata & compacta, aut acere operta, aut citro cepiſſe* Et de acere quoque probat illud Virgilianum l. 8. Æneidos,

— *Solioque invitat acerno.*

Illudque Martialis menſæ acernæ apophoretum 90. lib. 14.

Non ſum criſpa quidem, nec ſylvæ filia Mauræ,
Sed norunt lautas & mea ligna dapes.

6 *Quadratas.*] Plinius d. libro 33. cap. 11.

7 *Deinde orbiculatas.*] Athenæus libro 11. cap. 13. reddit rationem quare priſci circulares menſas parabant. Quod in orbem & circuitum factum eſt, orbiculatum dicitur. Unde poma orbiculata à Varrone lib. 1. de Re ruſt. cap. 59. quæ rotunda ſunt, figuramque habent orbis in rotundum circumacti. Vide infra ex Servio. Et Suet in Nerone: *Præcipua cœnationum rotunda, quæ perpetuo diebus ac noctibus, vice mundi circumageretur.*

8 *Archiaci.*] Horatius Epiſtolarum lib. 1. epiſt. 5. in prin.

Si potes Archiacis conviva recumbere lectis.

Archaicis nonnulli doctiſſimi viri legunt. Sunt autem Græco nomine Archaici lecti Latino antiqui: id eſt, antiquo modo & more fabricati. Utitur hoc nomine Dionyſ. Halicarnaſſæus l. 2. Quomodo autem menſæ Archaicæ, eodem modo, & lecti Archaici ſunt appellati: ſuntque intelligendi lecti imperite & parum eleganter facti. *

COLERUS.

* Sic ſentit quoque Petrus Nannius Miſcell. l. 4. Et Luiſinus Parerg. l. 161. Turnebus vero *Archiatos* lectos legit, & arbitratur eſſe humiles, parvos, inelegantes, non ſumptuoſos, ab Archia artifice ſic vocatos: ut Seneca vocat *Sotherricos*, de artificis nomine, rudes, impolitos, inelegantes, Adverſ. lib. 1. cap. 18.

Laben-

[1] Labentibus deinde moribus, tantæ luxuriæ factæ ſunt, ut ærati primum lecti, abaci, triclinia, & monopodia, quæ Cn. Manlius Aſia devicta primum vexit in triumpho, deinde [2] citreæ menſæ, [3] quæ elephantinis pedibus ſuſtinebantur, [4] orbiculatæ, magno ſumptu fierent, [5] quarum pretium auro appendebant, [6] aut ex ebore [7] vel teſtudine, ſectis

TIRAQUELLUS.

1 *Labentibus deinde moribus.*] Hæc uſque ad ea verba, *Deinde citreæ menſæ*, ſunt Livii 4. Decad. lib. 9. non adeo procul à prin. Et ſuper eo quod dictum eſt de Aſia, Plin. lib. 33. cap 11. ſic ſcribit, *Aſia primum devicta luxuriam miſit in Italiam, &c.*

2 *Citreæ menſæ.*] Eſt hujuſmodi menſæ citreæ apophoretum Martialis lib. 14. cap. 89.

Accipe felices, Athlantica munera, ſylvas,
Aurea qui dederit dona, minora dabit.

Athlantica autem appellat, quod in Athlante monte Mauritaniæ ſylva eſt, quæ citrum arborem & cedrum producit, unde menſarum inſania: quas fœminæ viris contra margaritas regerunt, ut ſcribit Plinius lib. 13. cap. 15. in princip. ubi & tu videbis immenſa menſarum pretia. Et de his menſis citreis eſt illud Lucani lib. 9.

Sed citri contenta comis vivebat, & umbris
In nemus ignotum noſtræ venere ſecures,
Extremoque epulas menſaſque petivimus orbe.

Sunt tamen qui ibi legunt *cedri*, nam & ex ea arbore menſas fuiſſe factas ſatis conſtat ex Plinio lib. 13. c. 15. *

COLERUS.

* Sed tamen videtur ibi retinendum *citri* pro *cedri*. Eſt & alia citrus quam Medicam vocant, Pomifera, à cujus pomis veſtibus inſertis, ad odorem concipiendum, *Veſtis citroſa* dicitur Nævio, ut vult Macrobius. Feſtus tamen citroſam veſtem dictam vult, quod ſit undatim criſpa.

TIRAQUELLUS.

3 *Quæ elephantinis pedibus ſuſtinebantur.*] Vide infra proxime,

4 *Orbiculatæ.*] Servius in eum locum Virgilii lib. 3. Æneidos,

Ambeſas ſubigat malis abſumere menſas.
Ambeſas, inquit, *undique eſas: id eſt, rotundas. Majores enim has habebant, in honore deorum Paniceas.*

5 *Quarum pretium auro appendebant.*] Ad quod nonnihil illud Martialis nuper citatum.

6 *Aut ex ebore.*] Celſus Juriſconſ. in l. Labeo. ff. de ſuppel. leg. *Nam*, inquit, *fictili, aut lignea, aut vitrea, aut ærea denique ſupellectili utebantur: nunc ex ebore, atque teſtudine & argento: jam ex auro etiam atque gemmis ſupellectili utuntur.* Juvenalis ſatyra 11.

At nunc divitibus cœnandi nulla voluptas,
Nil rhombus, nil dama ſapit, putere videntur
Unguenta; atque roſæ, latos niſi ſuſtinet orbes
Grande ebur, & magno ſublimis pardus hiatu.
Dentibus ex illis, quos mittit porta Syenes,
Et Mauri celeres, & Mauro obſcurior Indus,
Et quos depoſuit Nabathæo bellua ſaltu,
Jam nimios capitique graves.

7 *Vel teſtudine, ſectis.*] Hæc uſque ad ea verba, *In cœnaculis enim*, ſunt Plinii lib. 9. cap. 11. Teſtudinum putamina, inquientis, ſecare in laminas, lectoſque & repoſitoria his veſtire, Carbilius Pollio inſtituit, prodigi & ſagacis ad luxuriæ inſtrumenta ingenii. Sed & lectos olim ex teſtudine factos fuiſſe, teſtis eſt Philo Judæus in lib.

ctis putaminibus in laminas, quod Carbilius Pollio inſtituit primus: adeo ut non modo menſas, ſed lectos & repoſitoria teſtudinum putamine veſtirent.[1] In cœnaculis enim domorum [2] aut tricliniis ſtratis tribus lectis,[3] priſci illi ſedentes cœnitabant, in quibus tres fuiſſe menſas [4] Varro ſignificat, ex quibus una vinaria orbiculata, cylibantum dicta, à poculis quas κύλικας Græci vocant: altera lapidea, oblonga columella ſuffulta, cui cartibulum: tertia, quadrata, quæ

Tres lecti in cœnaculis & tricliniis.

de vita contemplativa his verbis, *Triclinia lectos habent eburneos, aut teſtudineos, aut pretioſioris materia, gemmatos pleroſque, ſtratos auro intexta purpura, vel aliis floridis coloribus variis oculos allicientibus.* Et Lucianus in Aſino aureo, κλίνη ἦν μεγάλη ἀπὸ χελώνης Ἰνδικῆς πεποιημένη. id eſt, *lectus erat magnus ex Indica teſtudine factus.* Et ex eo Apulejus lib. 10. ejuſdem tituli, *Lectus,* inquit, *Indica teſtudine perlucidus, plumea congerie tumidus, veſte ſerica floridus.* Juvenalis ſat. 11.

Nemo inter curas & ſeria duxit habendum,
Qualis in Oceani fluctu teſtudo nataret,
..Clarum Trojugenis factum & nobile fulcrum.

Unde eſt illa indignatio Senecæ in libro 7. de beneficiis cap. 9. *Video elaboratam ſcrupuloſa diſtinctione teſtudinum, & fœdiſſimorum pigerrimorumque animalium teſtas, ingentibus pretiis emptas, in quibus ipſa illa, quæ placet varietas, ſubditis medicatis, in ſimilitudinem veri coloratur.* Plinius lib. 16. c. 43. Portentoſa ingenia appellat, quæ materiam in mari quæſivere ad lectos, teſtudinemque in hoc ſecuere. Idem quoque Plinius lib. 33. cap. 11. auctoritate Feneſtellæ, dicit Tiberii Cæſaris principatu teſtudineis repoſitoriis argentum addi cœptum. Vide præterea in præced.

1 *In cœnaculis.*] Varro l. 4. *Ubi cubabant, cubiculum: ubi cœnabant, cœnaculum vocitabant. Poſteaquam in ſuperiore parte cœnitare cœperunt, ſuperioris domus universa cœnacula dicta. Poſteaquam ubi cœnabant, plura facere cœperunt, ut in caſtris ab hyeme hyberna. Hybernum domus vocarunt: contra æſtivum.* Cœnacula dicuntur, ad quæ ſcalis aſcenditur, ut ſcribit Feſtus Pompejus l. 3. Sed & de cœnaculo diximus ſupra lib. 3. c. 14.

2 *Aut tricliniis ſtratis tribus lectis.*] Servius lib. 1. Æneidos in eum locum,

—— Aulæis jam ſe regina ſuperbis
Aurea compoſuit ſponda. ——

Scribit antiquos ſtratis tribus lectis epulari ſolitos, errareque eos, qui triclinium dicunt ipſam baſilicam, aut cœnationem. Unde Cicero in Oratione pro Murena, *Atque ille rogatus, ut triclinium ſterneret, ſtravit pelliculis hœdinis lectulos punicanos.* * Et Horat. Serm. lib. 1. ſat. 4.

Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos.

Ubi Acron interpres, *id eſt, duodecim in triclinio: nam & inde triclinium dictum eſt, à tribus lectis.* Juvenalis ſat. 5.

—— Ergo duo poſt,
Si libuit, menſes neglectum adhibere clientem,
Tertia ne vacuo ceſſaret culcitea lecto,
Unà ſimus ait. ——

Ex quibus Juvenalis verbis apertiſſimum eſt, triclinium diſcubitorium tribus fuiſſe inſtructum lectis, atque inde nomen accepiſſe.

COLERUS.

* De hœdinis pellibus Seneca l. 16. Epiſt. 96. inf.

TIRAQUELLUS.

3 *Priſci illi ſedentes.*] Vide infra.
4 *Varro.*] Lib. 4. de lingua Lat.

ta, quæ vaſa detinebat, cui urnarium dixere nomen. [1] Perſæ vero, cum antea in vimineis toris diſcumberent, poſtea lectos auro fulgentes & gemmis magnifice conſtruxere, in quibus vaſa non minoris cenſus adæquarunt, quos tanto cenſu excultos, ac regium apparatum in caſtris, Pauſanias cum devicto Mardonio ad Plateas vidiſſet illo neglecto, modica menſa Laconicam cœnam feciſſe dicitur. Græci in ſympoſio Græcienſi frequenter cœnitarunt. [2] Apud Romanos vero Heliogabalus argenteas primus menſas habuiſſe dicitur: [3] quibus in ſolemni epulo duæ tantum menſæ adhibebantur, una carnium, altera pomorum. [4] Namque veteribus cibus mundus erat, & ſimplex, neque operoſis condituris, aut appetentia exquiſitus, ſed ſine apparatu & ſine impenſa. [5] Prandium enim & cœna in propatulo fiebat, quia palam cœnitare dedecus non erat: ſecreto vero cœnitaſſe, probro & ignominæ fuit. [6] Id quod Lacedæ-

Perſæ. *Pauſaniæ frugalitas.* *Græci.* *Romani.* *Menſæ argenteæ.* *Prandium & cœna in propatulo.*

1 *Perſæ vero.*] Hæc uſque ad verſic. *Græci in ſympoſio*, ſunt Herodoti lib. 9. Plutar. in Apophtheg. Pauſaniæ, & Cleombroti.

2 *Apud Romanos vero Heliogabalus.*] Lampridius in vita illius. *Primus deinde menſas & capſas argenteas habuit.*

3 *Quibus.*] Servius in lib. 1. Æneidos ibi,

Poſtquam exempta fames epulis, menſæque remotæ.

Ubi non *carnium* dicit, ſed *epularum*, quod non longe diſtat: niſi quod alterum altero generalius eſt. Verum idem Servius in libro 8. ejuſdem operis in eum locum,

Inſtaurant epulas & menſæ grata ſecundæ
Dona ferunt. ——

Idem dicit quod hic Alexander.

4 *Namque veteribus.*] Hoc in ſequentibus videbitur.

5 *Prandium enim & cœna in propatulo fiebat.*] Valerius Maximus l 2. c. 1. *Fuit*, inquit, *etiam illa ſimplicitas antiquorum in cibo capiendo humanitatis ſimul & continentiæ certiſſimus index. Nam maximis viris prandere & cœnare in propatulo, verecundiæ non erat, nec ſane ullas epulas habebant, quas populi oculis ſubiicere erubeſcerent.* Et Iſidorus lib. Etymologiarum 20. cap. 2. Macrobius vero lib. 3. Saturn. c. 17. in princ. ſcribit, legibus Rom. præceptum fuiſſe, ut patentibus januis pranſitaretur & cœnitaretur. *Sicut oculis civium teſtibus factis, luxuriæ modus fieret.* Hinc eſt quod Juvenalis ſat. 1. conqueritur ſuorum temporum mores, qui à priſca illa vivendi norma declinaſſent, quodque ſuæ ætatis homines majorum inſtituta mutaſſent, propter luxuriam, nec jam in propatulo, ſed intra privatas ædes multijuga, luxurioſaque, & laute parata cœna, cœnarent,

—— *Quis fercula ſeptem*
Secreto cœnavit avus. ——

6 *Id quod Lacedæmoniis.*] Plutarch. in probl. cap. 32. & ante illum Strabo, lib. 15. ubi idem dicit de Indis. Sed & Reges ipſi Lacedæmonii, cum domi erant, in commune convivabantur, ut tradit idem Plutarchus in Ageſilao. Et Ægyptii, & Moſſynœci in propatulo veſce-

cedæmoniis Lycurgi lege cavebatur: quod ideo conſtitutum ferunt, ne quis ſplendidius altero veſceretur. Hyemeque ad focum, æſtivo anni tempore in aprico cœnitabant. *Cœnæ initiũ.* [1] Ovum vero & mel, initium cœnæ fecere. [2] In ſecundis menſis poma [3] & mel, ſicut ad principia convivii, [4] multiformes nuces dari aſſuevere. *Secundæ menſæ.* [5] Apud majores autem ſemen candidi papaveris cum melle [6] & lactuca plerunque menſas ſecun-

veſcebantur. Priorum, ſcilicet, Ægyptiorum teſtis eſt Herodotus, cum ait, *Domi ventrem exonerant, exterius in viis comedunt: reddentes rationem, Quæ ſunt turpia, ſed neceſſaria, ea in occulto fieri debere: palam vero quæ non ſunt turpia.* Poſteriorum Pomponius Mela lib. 1. cap. 21.

1 *Ovum vero.*] Horat. Serm. l. 1. ſat. 3.

—— Si collibuiſſet, ab ovo
Uſque ad mala citaret, Io Bacche, modo ſumma
Voce, modo hac reſonans, quæ chordis quattuor ima.

Ubi Porphyrion interpres, *Quum enim*, inquit, *hodieque initium cœnæ, quippe cum in guſtu ſtatim à balneis offeratur: mala autem apud veteres inter cætera ſecundæ menſæ offerebantur.* Athenæus lib. 2. Dipnoſo. auctoritate Naucratitæ, ſcribit in conviviis ova apponi ſolita. Idem tradit l. 14. c. 17. etiam in ſecunda menſa ova apponi, his verbis, ἐσθίετο δὲ καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ τραπέζῃ. *

COLERUS.

* Varro Endymionibus: *diſcumbimus muſſati, dominus maturat ova ac cœnam committit.* Et Cicero ad Pætum: *Integram famem ad ovum adfero.*

TIRAQUELLUS.

2 *In ſecundis menſis poma.*] Jam dictum eſt nuper ex Horatio & ipſius interprete. Sed non omittendus Ovidius in elegia de Nuce,

Poma cadunt menſis non interdicta ſecundis.

Ubi etiam intelligit de nucibus. Pollux l. 6. c. 11. ſpeciatim nominat ea, quæ ſecundæ menſæ erant apud Græcos.

3 *Et mel.*] Infra in verbo, *Apud majores autem.*

4 *Multiformes nuces.*] Supra ibi, *in ſecundis menſis poma*, & infra ibi, *Deinde ut uva*, ex Horatio. Præterea videbis Athenæum lib. 14. c. 17. ex Clearcho in Pandroſo, his verbis,

Cape aquam in manus, nequaquam: bene habet, cape bone.
Nihil pejus puer, impone menſæ nuces ac bellaria.

Et Macrobium lib. 3. Saturn. c. 18.

5 *Apud majores autem.*] Plinius libro 19. cap 8. non procul à fin. *Papaveris*, inquit, *ſativi, candidi ſemen toſtum in ſecunda menſa cum melle apud antiquos dabatur.* *

COLERUS.

* Varro de re ruſt. l. 3. *Faunus venit in altaria, & mel ad principia convivii, & in ſecundam menſam adminiſtratur.*

TIRAQUELLUS.

6 *Et lactuca.*] Horat. Serm. l. 2. ſat. 4.

—— Nam lactuca innatat acri
Poſt vinum ſtomacho. ——

Ubi Porphyrion interpres, *Hinc*, inquit, *apparet apud veteres ultimis menſis lactucam dari ſolitam*, & Mart. l. 13. ep. 14.

Claudere quæ cœnas lactuca ſolebat avorum,
Dic mihi cur noſtras inchoat illa dapes?

Athenæus autem lib. 3. cap. 11. *Omnibus*, inquit, *antiquis in more poſitum erat, ut neque uvas ante cœnam afferrent, neque lactucas, vel aliud hujuſmodi quidpiam, velut noſtris temporibus invaluit conſuetudo.* *

COLERUS.

* Virgilius Moreto: *Grataque nobilium requies lactuca ciborum.*

1 *Deinde,*

ſecundas fecit. [1] Deinde, ut uva, ficus, pyrum, & alia pomorum genera darentur [2] bellaria, in uſu fuit: Iberis autem, ut in ſympoſiis glandem in ſecundis menſis tribuant, magni putabatur. [3] Græcis ova cum turdis & leporinis carnibus, ac mellitis placentis, ſecundæ menſæ frequentius data ſunt: quibus erat iſte mos, ut in fine cœnæ linguas igne torridas, poſt ſermones deguſtandas darent. [4] Præcipua tamen bellaria traduntur fuiſſe Attica lauta atque eximia. [5] Platonis vero bellaria fuere ficus, cicer, faba, myrti baccæ, & ex fago glans prunis toſta. [6] Fertur Heliogabalus

Iberi. *Græci.* *Attica bellaria.* *Platonis bellaria.*

TIRAQUELLUS.

1 *Deinde, ut uva.*]Virgilius loquens de uva Rhodia lib. 2. Georg.

Non ego te menſis & diis accepta ſecundis
Tranſierim Rhodia. ——

Et Horatius Serm. libro 2. ſat. quoque 2.

—— *Tum penſilis uva ſecundas,*
Et nux ornabat menſas, cum duplice ficu.

Martialis lib. 5. epigr. 120. ad Toranium,

Menſæ munera ſi voles ſecundæ,
Marcentes tibi porrigentur uvæ,
Et nomen pyra, quæ ferunt Syrorum:
Et quas docta Neapolis creavit,
Lento caſtaneæ vapore toſtæ.
Vinum tu facies bonum bibendo.
Poſt hæc omnia forte, ſi movebit
Bacchus, quam ſolet, eſuritionem,
Succurrent tibi nobiles olivæ,
Piceni modo quas tulere rami,
Et fervens cicer, & tepens lupinus.
Parva eſt cœnula, quis poteſt negare?

Ex quibus intelligis quæ eo tempore fuerunt ſecundæ menſæ.

2 *Bellaria.*] Ea ſignificant omne genus ſecundæ menſæ. Nam quæ πέμματα Græci, vel τραγήματα dixerunt, ea veteres noſtri bellaria appellarunt, ut tradit Gellius lib. 13. cap. 11. & Macrobius lib. 2. cap. 8. & lib. 3. cap. 18. in princip. Scriblitas autem, quæ inter bellaria ſunt, eſſe ſecundæ menſæ, docet Martialis lib. 3. epig. 17. his verbis,

Circumlata diu menſis ſcriblita ſecundis
Urebat nimio ſæva calore manus.

Heraclides autem Tarentinus apud Athenæum lib. 2. cap. 10. utrum bellaria in principio cœnæ apponi debeant, ut in quibuſdam Aſiæ locis, & in Græcia conſueverunt, an in fine. Nam ſi in fine, majore accidit nutrimento in ventrem & viſcera prius ingreſſo, nuces, bibendi gratia, illatas cibiſque immixtas, inflationes & nutrimenti ipſius corruptiones operari, quia id quod ſequitur natura ſupernatare, & ad digerendum eſt operoſum: ex quo cruditates fiunt & ventris oppreſſiones.

3 *Græcis ova.*] Hæc uſque ad verſic. *Quibus erat*, ſunt Athenæi lib 14. Dipnoſophiſt. cap. 17. auctoritate Ariſtophanis in Leptiniſco, Alexidis in Polychlea & aliorum. *Dabatur*, inquit, *ovum etiam in ſecunda menſa, velut lepores, turdique cum placentis inſerebantur.* Sed quod ad placentas, de quibus hic Varro in ſatyra Menippæa apud Gellium lib. 12. (alias 13.) cap. 11. & Macrobius lib. 2. Saturn. cap. 8. de ſecunda menſa eas removet.

4 *Præcipua tamen bellaria.*] Plato lib. 3. de Republ. vituperat hujuſmodi bellaria, quæ tamen plurimis, ut dicit, jucunda & delicata videntur.

5 *Platonis.*] In lib. 2. de Juſto.

6 *Fertur Heliogabalus.*] Lampridius in illius vita, *Paraſitis in ſecunda menſa ſæpe*

gabalus pro luxus affluentia paraſitos in ſecundis menſis novo genere edulii ſaginaſſe: nam cereas dapes, aut lignea edulia vel eburnea, ſæpe fictilia aut marmorea exhibuit, cum per ſingulos miſſus tantum biberent, velut veſcerentur,& manus abluerent.[1] *Panes & paniceæ menſæ.* Panem vero paniceasque menſas non argenteis vaſculis, ſed vimineis caniſtris Romani inferebant: Græci vero per promas. Quos ex multiplici genere *Panis ſpecies.* variarunt:[3] nam & plebejus erat, & ſiligineus, qui candore præſtabat:& tritico,præcipue Campano,quod (auctore Varrone) cæteris præſtaret,[5] ſicut in Falerno vinum,[6] in Caſinati

ſa ſæpe ceream cœnam, ſæpe ligneam, ſæpe eburneam, aliquando fictilem, nonnunquam marmoream etiam, vel lapideam exhibuit: ita ut omnia illis exhiberentur videnda de diverſa materia, qua ipſe cœnabat, cum tantum biberent per ſingula fercula, & manus, quaſi comediſſent, lavarent.

1 *Panem vero paniceaſque menſas.*] Servius lib. 1. Æneidos eo loco,

Dixit, & in menſa laticum libavit honorem,
Primaque libato ſummo tenus attigit ore.

Tangit, inquit, *morem Rom. qui Paniceas ſacrataſque menſas habebant, in quibus libabant.*

2 *Quos ex.*] Scilicet *panes*, & quod mox dicit, *variarunt*, ſcilicet, *Romani*, ut utrunque ex ſequentibus apparet.

3 *Nam & plebeius & ſiligineus.*] Plebejus quis ſit nomen indicat: Siligineus autem delicatior erat. Seneca ad Lucilium epiſt. 120. *Utrum hic panis ſit plebejus, an ſiligineus, ad naturam nihil pertinet.* Illa ventrem non delectari vult, ſed impleri. & rurſum 124. *Non habet panem meus piſtor, ſed habet villicus, ſed habet atrienſis, ſed habet colonus: Malum panem*, inquis. *Expecta, bonus fiet, etiam illum tenerum tibi & ſiligineum fames reddet. Ideo non eſt ante edendum, quam illa imperet.* Licet ſint qui in utroque loco *ſimilagineum* legant. Plinius autem lib 18. cap. 8. tradit *Siliginem* proprie dici tritici delitias, & cap. ſeq in princ. *E ſiligine*, inquit, *lautiſſimus panis, piſtrinarumque opera laudatiſſima.* Sed & iterum c. 10. in princ. tradit ſimilaginem ex tritico fieri laudatiſſimam. Et ut intelligas an, & quid inter utranque, ſcilicet, ſiligineum, & ſimilaginem interſit, vide ipſum Plinium dictis locis. Cæterum panis ſimilaginei meminit Eccleſiaſticus cap. 39. his verbis, *Initium neceſſariæ rei vitæ hominum, aqua, ignis, & ferrum. ſal, lac, & panis ſimilagineus, & mel, & botrus uvæ, & oleum, & veſtimentum.* Sed & tu interim vide quid de albo pane ſcripſimus in Commentariis Nobilitatis cap. 20.

4 *Campano.*] Imo vero ipſe Varro lib. 1. Rei ruſticæ, cap 2. tritico Appulo primas, ut farri Campano tribuit, *Quod far*, ait, *conferam Campano? quod triticum Appulo? quod vinum Falerno? quod oleum Venafro?* & Plin. l. 18. c. 7. triticum Italicum cæteris præfert.

5 *Sicut in Falerno vinum.*] Varro ubi ſupra, de quo & nos diximus in dictis Commentariis Nobilitatis, cap. 31. num. 454. incip. *in libello.*

6 *In Caſinati oleum.*] Varro, ubi ſupra, non *Caſinati*, ſed *Venafro*, ſive *Venafrano* principatum tribuit, ut etiam Strabo libro 5. non ſemel, & Plinius lib. 15. cap. 2. Unde & Horatius Carm. lib. 2. Ode 6.

—— Ubi non Hymeto
Mella decedunt, viridique certat
Bacca Venafro. ——

Et

Caſinati oleum, [1] in Tuſculano ficum, [2] in Tarentino mel præferebatur cæteris. [3] Erat & ſecundarius panis, & [4] oſtrearius, [5] artolaganus, [6] ſpeuſticius, [7] ſubcinericius, & [8] artopticius: inter quæ ptiſanam velut ſaluberrimam

Et lib. Serm. 2. ſat. 4.

—— Inſuper addes
Preſſa Venafranæ quod bacca remiſit olivæ.

Idem Sat. 8. hujus lib.

His miſtum jus eſt oleo, quod prima Venafri
Preſſit cella. ——

Juvenalis ſat. 5.

Ipſe Venafrano piſcem perfudit.

Subaudi *oleo*. Præſtitiſſe cæteris oleum Venafranum declarat hoc Martialis diſtichon lib. 13. Xenio 98.

Hoc tibi Campani ſudavit bacca Venafri:
Unguentum quoties ſumis, & iſtud olet.

Verum Caſinum & Venafrum eadem aut proxima videri poſſent ex Catone Rei ruſticæ cap. 136. dum ſcribit quo pacto pollinctionem in agro Caſinate & Venafri ſic dari oporteat. Sed eadem non eſſe conſtat ex eodem, qui ea ſeparat cap. præcedenti, & Plin lib. 3. cap. 5.

1 *In Tuſculano ficum.*] Laudantur & ficus Atticæ, & Laconicæ, & aliæ apud Athenæum multorum auctoritate lib. 3. cap. quoque 3.

2 *In Tarentino mel.*] Quod & affirmat Horat. loco illo Carm. libro 2. Ode 6.

3 *Erat & ſecundarius panis.*] Plin. lib. 18. cap. 9. ubi hunc cibarium appellat his verbis, *Et Cibarii, quod ſecundarium vocant, ſextarios quatuor.* Suetonius in Auguſto, cap. 76. *Secundarium panem, & piſciculos minutos, & caſeum bubulum manu preſſum, & ficos virides biferas maxime appetebat.* Iſidorus l. 1. Etymologiarum cap. 2. Horatius epiſt. lib. 2. epiſt. 1.

—— Vivit ſiliquis & pane ſecundo.

4 *Et oſtrearius.*] Plinius l. 18. c. 11. *Panis*, inquit, *ipſius varia genera proſequi ſupervacuum videtur: alias ab obſoniis appellati, ut Oſtrearii: alias à deliciis, ut Artolagani: alias à feſtinatione, ut Speuſticii: necnon à coquendi ratione, ut Furnacei, vel Artopticii, aut in clibanis cocti.*

5 *Artolaganus.*] Plinius d. lib. & c. Hos tamen pro minus delicatis accipere videtur Cicero lib. 9. Epiſtolarum familiar. epiſtol. 20. ejus lib. omnium vero 172. ad Papyrium Pætum, *Dediſcendæ tibi ſunt ſportellæ & artolagani tui.* Artolaganus autem genus cibi ab ἄρτος, id eſt, *panis*, & λαγάνον, quod Græce dicitur, ut exponit Heſychius auctor Græcus, genus placentæ ex ſimila in oleo coctæ in patella: eſt etiam, eodem auctore, genus panis oleo aſperſi. Et Athenæus lib. 3. c. 16.

6 *Speuſticius.*] Plinius d. l. c. l. 18. à feſtinatione dici ſcribit: σπεύδω enim Græce, *feſtino* ſignificat.

7 *Subcinericius.*] A ratione coquendi quidam panes nuncupati ſunt, ut furnacei & ſubcinericii, qui ſub cinere coquuntur. Græce ἐγκρυφίας ἄρτος. At non memini me legiſſe apud Latinos de *ſubcinericio* pane, præterquam in ſacris Bibliis, ut Geneſis cap. 18. Judicum cap. 7. & 3. Regum 17. & 19. Oſeæ cap. 7. & forte alibi. *Subcinericii* panis mentionem facit apud Athenæum lib. 3. c. 15. Nicoſtratus in Æditiuo, & ingenioſus obſonator Archeſtratus.

8 *Artopticius.*] Plinius lib. 18. c. 9. & 11. Dicitur autem Artopteſius, ab artopteſia inſtrumento panibus coquendis accommodato: cujus meminit Plautus in Aulularia act. 2. ſcen. quoque 2.

Ego hinc artoptam ex proximo utendum peto
A Congrione. ——

Talis autem panis erat toſtus & inde

mam [1] magnopere commendarunt, quæ à Græcis ſumpta origine, ad Romanos fluxit. [2] Poſt quam Alicam Romani invenere, cujus Græci inexpertes ſunt. Græcis quoque multiplicia panum genera comperimus. [3] Nam & zymitas, hoc eſt fermentatos, & obelias, & cribanitas & canchrydias & apyritas, pytirias & pyrinos panes legimus. [4] Placentarum quoque genera varia, tarentinas, craſſianas, ſiculas, cluſtras, plicias, guttatas, montianas, muſtaceas & ſpiras, quæ fiunt ex caſeo. [5] Proditumque memoriæ eſt, antiquiſſimos Romanorum, cœnæ tantum panem adhibuiſſe, prandio vero carnibus veſci, [6] non elixis, ſed aſſis & veru decoctis, aut frictis: [7] quibus Parthi abſtinebant, [8] & niſi venatu quæſitis, nulli veſci permiſſum. [9] Et cum pauciſſimi con-

Placentarum genera.

Cœnæ veterū Romanorum.

nomen. Nam Græce ἰπτᾶν, eſt *aſſo*, ſive *torreo*, καὶ ἄρτος, *panis*: unde & *artopta* inſtrumentum ad panem toſtum faciendum. Hæc Beroaldus in Suet. Auguſtum cap. 76. Eſt & alius panis *Dipſticius* (ut id addas) apud Catonem Rei ruſticæ, c. 74. Sed nonnulli ibi legunt *Depſtitium*.

1 *Magnopere commendarunt.*] Plin. lib. 18. cap. 7. & lib. 22. cap. 25. & Galen. lib. 1. de Facultate aliment.

2 *Poſt quam, Alicam Rom. invenere.*] Plinius lib. 18. cap. 11. Galenus ubi ſupra. Athenæus l. 1. Dipnoſ. in univerſum tribuit Italis. De ea autem eſt apud Martialem lib. 13. Xenium 6.

Nos alicam, mulſum poterit tibi mittere dives,
Si tibi noluerit mittere dives, eme.

Porro quo pacto ex hordeo aut zea, alica confici poſſit, docet Palladius l. 7. qui Junius inſcribitur, c. 12. & Conſtant. Cæſar lib. de Agricultura 3. c. 7.

3 *Nam & zymitas.*] De his ſeptem, præter quam Apyritis ſcribit Julius Pollux lib. 6. cap. 11. dicunturque ὀβελίαι, tanquam dicas *veruales*, quod ſcilicet verubus ſunt aſſati, vel conſtipati: vel quia venderentur obolo, κριβανῖται, *clibanarii*, de quibus Plinius d. lib. 18. cap. 11. καγχρυδίαι, ut legit Pollux ubi ſupra, ſive etiam καγχρυδίαι, qui aliquibus *apyrita*, ex eo genere tritici, de quo Theophraſtus lib. 8. hiſtoriæ Plantarum, cap. 4. πιτυρίαι, *furfuracei*, cæteris (ut ſcribit Pollux) viliores, πύρινοι, *triticei*. Zymitis adverſi ſunt azymi. Sed alia multa genera panis videbis apud eundem Pollucem in d. lib. Iſidorum Etymologiar. lib. 20. c. 2. Rhodigin. lib. 9. cap. 16.

4 *Placentarum quoque genera.*] Vide de his Cælium Rhodiginum ubi ſupra, & de aliis Pollucem in d. lib. c. 11. & Athenæum lib. 14. cap. 19.

5 *Proditumque eſt memoriæ.*] Valer. lib. 2. cap. 19.

6 *Non elixis, ſed aſſis.*] Hic omnino vide in noſtris Commentariis Nobilitatis, cap. 31. ubi aperte multiſque teſtimoniis docui veteres illos, & Græcos, & Romanos his uti ſolitos.

7 *Quibus Parthi abſtinebant.*] Veluti in ſequentibus patebit.

8 *Et niſi venatu quæſitis.*] Juſtinus lib. 41. Parthorum mores & victum deſcribens, tradit Parthos carne non niſi venatibus quæſita veſci.

9 *Et cum pauciſſimi convivæ erant.*] Gellius auctoritate M. Varronis ex ſatyris Menippæis, lib. 13. cap. 11. ſic ſcribit, *Dicit autem convivarum nume-*

rum

convivæ erant, non minores tribus: cum plurimi, non ultra novem in eadem menſa eiſdemque lectis cœnitabant: [1] tametſi vetus feratur adagium, Septem convivium, novem convicium facere, quod ſcilicet obſtrepente multitudine tumultuantur potius quam in ſobrio convictu ſint. [2] Græcis quatuor aut quinque convictores unis menſis adhibere, ſatis erat. Carmanis vero ſeparatæ ſingulis convivis ſedes ſunt, & ſua cuiq; in accubitu menſa. [3] Fertur tamen L. Verus Imperator præter exempla majorum, cum duodecim ſolemni convivio primus accubuiſſe. Homerus uſque ad decem probavit. [4] In ſympoſio autem Platonis octo conveniunt & vi-

Convivarum numerus.
Adagium.
Græci.
Carmani.
L. Verus numerum convivarum auxit.

rum incipere oportere à Gratiarum numero, & progredi uſque ad Muſarum: id eſt, proficiſci à tribus, & conſiſtere in novem: ut cum pauciſſimi convivæ ſunt, non pauciores ſint, quam tres: cum plurimi, non plures quam novem. Macrobius ejuſdem Varronis auctoritate l. 1. c. 7. Hucque alludit illud Horatii Carm. lib. 3. Ode 19.

— Da, puer, auguris
Murænæ, tribus aut novem
Miſcentur cyathis pocula commodis.
Qui Muſas amat impares,
Ternos ter cyathos attonitus petet
Vates: tres prohibet ſupra,
Rixarum metuens, tangere Gratia,
Nudis juncta ſororibus.

1 *Tametſi vetus feratur adagium.*] Apud Julium Capitolinum in vita L. Veri Imperatoris. De quo vide Eraſmum Chiliadis primæ cent. 3. c. 97.

2 *Græcis quatuor aut quinque.*] Athenæus lib. 1. Dipnoſophiſt. cap. 1. ubi deſcribit in eam rem verſus Archeſtrati Syracuſii, vel Geloi in inſcripta Gaſtronomia, ut voluit Chryſippus,

Cœnare una homines hinc divite menſa,
Atque adſint illi vel tres, vel quattuor omnes:
Non plures, vel quinque, foret nam cœna parata
Militibus rapide promptas rapientibus eſcas.

Quo ſignificatur convivas aut tres, aut quatuor, aut ad ſummum quinque eſſe debere: alias mercenariorum & rapto viventium conventum eſſet. Sed id perpetuum non erat apud Græcos: quandoquidem apud Lacedæmonios convenire ſolebant ad cœnam quindeni, aut paulo pauciores, vel plures, ut ait Plutar. in vita Lycurgi. Alexander Severus multitudine convivarum offendebatur, dicens, ſe in theatro & circo manducare.

3 *Fertur tamen L. Verus.*] Julius Capitolinus in vita illius, *& notiſſimum ejus quidem*, inquit, *fertur tale convivium, in quo primum duodecimus accubuiſſe dicitur: cum ſit notiſſimum dictum de numero convivarum, Septem convivium, novem vero convicium.*

4 *In ſympoſio autem Platonis.*] Athenæus dicto lib. 1 cap. item 1. ad finem. Verum in Timæo ipſius Platonis tres aut quinque requiruntur εἷς δύο τρεῖς ὁ δὲ τέταρτος. At Lacedæmoniis in ſuis conviviis (ut ſupra hoc eodem capite diximus) conveniebant quindeni: ferebantque ſinguli farinæ medimnum ſingulis menſibus, vini choas octo, caſei quinque minas: præterea obſonii gratia, perparum quiddam nummorum: ad hæc vero, ſi quis ſacrificaſſet primitias, aut ſi quis venatus eſſet, partem prædæ in convivium mittebat, ut tradit Plutar. in Lycurgo.

1 *In*

& viginti: [1] In quibus menſis Romani liberos cum pueris puellíſque adhibebant, qui ad fulcra lectorum, [2] ſervi ad pedes. [3] In ipſis autem lectis cum viris cubantibus fœminæ

1 *In quibus menſis.*] Suetonius in Claudio, cap. 32. *Adhibebat*, inquit, *omni cœnæ & liberos ſuos cum pueris, puelliſque nobilibus, qui, more veteri, ad fulcra ſedentes, veſcerentur.** Cornelius Tacitus lib. 13. ſcribit moris fuiſſe, principum liberos cum cæteris ejuſdem ætatis nobilibus ſedentes veſci in aſpectu propinquorum, propria & parciore menſa.

COLERUS.

* Per *fulcrum lecti*, imum lectum intelligit. Pars enim lecti fulcrum erat: itaque Ulpianus legato fulcrum lecti contineri ait, legato lecto. Auguſti igitur liberi ad imam fulcri partem ſediſſe intelligendi ſunt. Huc pertinet Dionis locus, de Cajo Principe, cum ait, *Ibi Pomponius ſecundus conſul ad pedes ejus aſſidens cibum capiebat, ac ſubinde demiſſo capite eos deoſculabatur.*

TIRAQUELLUS.

2 *Servi ad pedes.*] Seneca lib. 3. de Beneficiis, cap. 27. *Servus*, inquit, *qui cœnanti ad pedes ſteterat, narrat, quæ inter cœnam ebrius dixiſſet.* Suet. in vita Caligulæ, cap. 26. illum arguit quod nihilo reverentior leniorque erga Senatum, quoſdam ſummis honoribus functos, cœnanti ipſi modo ad pluteum, modo ad pedes ſtare ſuccinctos linteo, paſſus eſſet. Cæterum ſcribit Agretius Grammaticus, circum pedes dici obſequia ſervorum, ante pedes amicorum. Hinc eſt illud Ciceronis dictum in 3. in Verrem actione, *Servos artifices pupilli cum haberet domi, circum pedes autem homines formoſos & literatos, ſuos eſſe dicebat, ſe emiſſe.* Martialis autem lib. 13. epig. 40. ſervos, qui conviviis aſſiſtunt ad pedes ſimpliciter appellat.

At ipſe retro flexus ad pedum turbam
Inter catellas anſerum exta lambentes
Partitur apri glandulas palæſtritis.

Idem lib. 7. epig. 19. ad pedes dicit,

Nec eſculenta ſufficit gulæ præda,
Miſſo lagenam replet ad pedes vino.

Et lib. 12. epig. 88.

Bis Cotta ſoleas perdidiſſe ſe queſtus,
Dum negligentem ducit ad pedes vernam,
Qui ſolus inopi præſtat & facit turbam:
Excogitavit homo ſagax & aſtutus,
Ne facere poſſet tale ſæpius damnum,
*Excalceatus ire cœpit ad cœnam.**

COLERUS.

* Suetonius iterum in Galba c. 22. *His autem miniſtris reliquiæ reliquiarum ab accubantibus dividebantur, aut potius projiciebantur*, ut idem Sueton. eodem capite. Et Seneca Epiſt. 178. Marcellinum admonuit non eſſe inhumanum, quemadmodum, cœna peracta, reliquiæ circumſtantibus dividuntur, ſic peracta vita, aliquid porrigi his, qui totius vitæ miniſtri fuiſſent.

TIRAQUELLUS.

3 *In ipſis autem lectis.*] Sunt verba Valer. Maximi lib. 2. cap. 1. poſt princ. Et ad id quod dicitur, *Viris cubantibus*, illud ſciendum eſt, de cœnantibus vel veſcentibus dici ſolitum accumbere, diſcumbere, recumbere: ſed id inter ea differre, quod accumbere, deorum eſt: Virgil. lib. 1. Æneid.

—— Tu das epulis accumbere divûm.

Diſcumbere, hominum eſt: Idem Virgil. in eod. lib.

Jam pater Æneas & jam Trojana juventus
Conveniunt, ſtratoque ſuper diſcumbitur oſtro.

Et paulo poſt,

—— Toris juſſi diſcumbere pictis.

Recumbere ferarum eſt, hincque illud lib. 8. Æneid. de Cerbero,

—— Te janitor Orci
Oſſa ſuper recubans antro ſemeſa cruento.

Hæc Acron in Horat. Carm. librum 1. Ode 27. Verum hæc differentia non ſemper

næ ſedentes cœnitabant: [1] à principio enim majores noſtri

ſemper obſervatur. Nam & accumbere de hominibus dicitur apud Plautum in Amphitryone actus 2. ſcena 2.

ALC. Cœna appoſita'ſt, cœnaviſti mecum, ego accubui ſimul.
AMPH. In eodem lecto? ALC. in eodem. SOS. hei non placet convivium.

Ciceronem in 3. in Verrem action. *Tum ille negavit, moris eſſe Græcorum, ut in convivio virorum accumberent mulieres.* De qua re loquens idem ipſe Cic. paulo ante, verbo *diſcumbendi* uſus eſt. Et 7. in Verrem actione, *Muliebria quotidie convivia eſſent, vir accumberet nemo, præter ipſum.* Liv. 3. Dec. lib. 8. *Cœnatumque ſimul apud Regem eſt, eodem etiam lecto Scipio atque Aſdrubal (quia ita cordi Regi) accubuerunt.* Uti etiam verbum *accubare*, quod eſt ejuſdem ſignificationis apud Ciceronem lib. 4. Tuſculan. quæſt. *Graviſſimus auctor in Originibus dixit Cato, morem apud majores hunc epularum fuiſſe, ut deinceps qui accubarent, canerent ad tibiam clarorum virorum laudes atque virtutes.* & in Catilinam, *Qui mihi accubantes in conviviis eructant in ſermonibus ſuis cædem bonorum.* Et Columellam lib. 11. cap. 1. *Nec niſi ſacris diebus accubans cœnet.* Sed & *recumbere* de hominibus quoque dici, probat illud Plinii Junioris Epiſtol. lib. 4. epiſt. ejus lib. 22. omnium autem 88 incip. Interfui Principis. *Cœnabat Nerva cum paucis, Vejento proximus, atque etiam in ſinu recumbebat.* Et iterum epiſt. omnium 100. *Recumbebat mecum vir egregius Fidius Ruſinus, ſuper eum municeps ipſius.* Et Martial. lib. 2. epigram. 19.

Debet Aricino conviva recumbere clivo,
Quem tua felicem, Zoile, cœna facit.

Et lib. 7. epigr. 77.

Sportula nulla datur, gratis conviva recumbis.

Sed quicquid ſit de ea Aeronis differentia, ſatis conſtat viros in conviviis cubare ſolitos, ſive id accumbere, aut accubare: ſive diſcumbere, aut recumbere vocemus. Quod & videre quoque licet ex Cicerone ad Atticum libro 5. epiſt. ejus lib. 1. omnium 87. *Diſcubuimus omnes præter illam: cui tamen Quintus de menſa miſit, illa rejecit.* Et Gellio lib. 3. cap. 19. *Apud cœnam Favorini Philoſophi cum diſcubitum fuerat, cœptuſque apponi cibus, ſervus aſſiſtens menſæ legere inceptabat.* Quod intellige ſecundum ea, quæ ſequuntur.*

COLERUS.

* Modus autem accubitus hic erat. Accumbebant reclinata ſupera parte corporis in cubitum ſiniſtrum, infera in longum porrecta ac jacente: capite leviter erecto, dorſo à pulvillis modice ſuffulto. Plautus Milite: *ſed procumbunt, & ſe percellunt, dimidiati dum appetunt.* Lipſius lib. 3. Antiq. lect.

TIRAQUELLUS.

1 *A principio enim majores.*] Virg. lib. 7. Æneid.

Hæ ſacris ſedes epulis, hic ariete cæſo
Perpetuis ſoliti patres conſidere menſis.

Ubi Servius, *Majores enim*, inquit, *noſtri ſidentes epulabantur: quem morem habuerunt à Laconibus & Cretenſibus, ut Varro docet in libris de Gente populi Romani, in quibus dicit quid à quaque traxerit gente.* Quem etiam locum Virgilii in id expendit ipſe Servius in eundem lib. 1. Æneidos eo loco,

At domus interior regali ſplendida luxu
Inſtruitur. —

Quod & ipſum antiqui Græci obſervabant ex Homero lib. 3. Odyſſeæ,

Ἀμφοτέρων ἕλε χεῖρε, καὶ ἵδρυσε παρὰ δαιτί.

Id eſt,

Amborum prehendit manum, & ſedere fecit ad convivium.

Et iterum ad finem ejuſdem libri,

Δαίνυνθ' ἑζόμενοι.

Id eſt,

— Epulabantur ſedentes.

Ægyptii teſtimonio ſacrorum Bibliorum, Geneſis cap. 43. ad finem, ubi ſic ſcribit, *Rurſumque lota facie egreſſus Joſeph, continuit ſe, & ait, Ponite panes.*

Fœminæ apud Græcos non accumbebant cum viris. Græcorum bibendi mos.

ſtri ſedentes epulabantur, [1] Laconum more, [2] adhibitis etiam principum liberis apud ſummos viros, cum cæteris id ætatis pueris nobilibus, qui propria & parciore menſa, in conſpectu affinium veſcebantur. [3] Apud Græcos vero fœminas in vili convivio accumbere niſi propinquorum, non licebat: [4] quibus conſuetudo manſit, ut in primis epulis brevioribus poculis tranſigerent, in fine vero laxiora adhiberent: quare [5] Græco more bibere, eſt capacioribus poculis haurire, [6] quibus lex data, ut in ſympoſiis aut biberent, aut

mos. Quibus appoſitis, ſeorſum Joſeph, & ſeorſum fratribus, Ægyptiis quoque, qui veſcebantur ſimul, ſeorſum (illicitum eſt enim Ægyptiis comedere cum Hebræis, & prophanum putant hujuſmodi convivium) ſederunt coram eo, primogenitus juxta primogenita ſua, & minimus juxta ætatem ſuam. Id quod expendens Philo Judæus in libro, cui titulus eſt, de Joſeph, *Nondum*, ait, *diſcumbendi mos receptus erat.* Et Heroës & Macedones, ut tradunt Duris, & Egeſander, & ex eo Athenæus lib. 1. cap. 15. Quod & teſtimonio Homeri ſcribit Athenæus lib. 5. cap. 3.

Inde thronos ſedere ſuper, ſedeſque paratas.

Idem dicit Athenæus l. 8. c. 13.

1 *Laconum more.*] Quod jam dictum eſt, ex Varrone & Servio in præced.

2 *Adhibitis etiam Principum liberis.*] Hæc ſunt Suetonii & Taciti, quorum verba ſupra adduximus in verbo, *In quibus menſis.*

3 *Apud Græcos.*] Cicero in 3. in Verrem actio. cujus etiam verba attulimus ibi, *Servi ad pedes*, & Probus Æmylius in procemio ejus libri quo clarorum virorum vitas deſcribit. Et idem quoque apud Macedones obſervatum fuiſſe, intelliges ex Herodoto lib. 5. & Juſtino lib. 7. Mulier enim quæ contra viri voluntatem, vel eo ignorante, extraneorum convivia petierit, repudiari poterit, juxta *l. conſtitu. C. de repud.* Convivia enim, Veneris præludia ſunt. Accur. in *l. quod ait lex. ff. ad leg. Jul. de adult.*

4 *Quibus conſuetudo manſit.*] Alexander Aphrodiſæus hujus rationem reddit problem. cap. 81. Et ex hoc miratur Anacharſis apud Laertium in vita illius cur Græci initio convivii parvis poculis uterentur: ubi vero ſaturati eſſent, majoribus. Athenæus lib. 1. cap. 18. auctoritate Ariſtotelis in Tyrrhenorum legibus, ſcribit Tyrrhenos cœnare cum mulieribus diſpoſitis ſub eodem veſtimento.

5 *Græco more bibere.*] De quo Cicero in 3. in Verrem actione: *Vos omnes Verres certiores facit quid opus eſſet, mature veniunt, diſcumbitur: fit ſermo inter eos & invitatio, ut Græco more biberetur: hoſpes hortatur, poſcunt majoribus poculis, celebratur omnium ſermone lætitiaque convivium.* Sed vide infra in verbo, *Nonnulli Græco more.*

6 *Quibus lex data eſt.*] Cicero lib. 5. Tuſculan. quæſt. *Mihi*, ait, *quidem in vita ſervanda videtur illa lex, quæ in Græcorum conviviis obtinetur: Aut bibat, inquit, aut abeat, & recte. Aut enim fruatur aliquis pariter cum aliis voluptate potandi: aut, ne ſobrius in violentiam vinolentorum incidat, ante diſcedat. Sic injurias fortunæ, quas ferre nequeas, defugiendo relinquas.* Cantio Græca convivalis hæc erat, πῖνε πέντε, ἢ τρεῖς πίνε, ἢ μὴ τέτταρα, hoc eſt, *bibe quinque, bibe tres, bibe quinque cyathos.*

1 *Sicut*

aut abirent. [1] Sicut apud Scythas ſcythiſſare, erat intemperatius bibere. [2] Nonnulli Græco more bibere dicunt eſſe, quoties deos aut amicos inter pocula appellarent ſingulos nominatim, toties haurire, & large merum bibere: utque quum magiſtratus & honores dabant, vina pateris circumferrent: cumque alicui propinaſſent, nominatim deſignare cui poculum darent: & primo deos, deinde amicos appellare: totieſque haurire affatim, & bona à diis precari. [3] Et tametſi vino vim ſapientiæ adhiberi putarent, ſi quan-

Scythiſſare.

Propinatio.

1 *Sicut apud Scythas ſcythiſſare.*] Herodotus lib. 9. & ex eo, & Chamæleonte Heracleote in libro de Temulentia. Athenæus lib. 10. Dipnoſophiſt. cap. 8. & rurſus ex Hieronymo Rhodio in lib. de Ebrietate 11. c. 17. Eraſm. Chil. 2. cent. 3. cap. 17. Quid autem ſit *Abſcythiſſare*, videbis apud eundem Athenæum lib. 12. cap. 8. in fine.

2 *Nonnulli Græco more.*] Aſconius Pædianus in d. 3. action. in Verrem Ciceronis: *Græco more bibere eſt cum cyathis mero plenis ſalutare: & primo deos, deinde amicos ſuos nominantes, toties merum bibere, quoties Deum & charos ſuos nominatim vocant.* ad quem morem alluſit Horatius lib. Carm. 3. Ode 19.

Da lunæ propere novæ
Da noctis mediæ, da puer auguris, &c.

Ubi Acron, *Hoc modo veteres feſtivitatem conviviorum celebrare conſueverant, ut ſingulos vini cyathos ſub ſingulorum deorum, aut chariſſimorum hominum nomine in poculis apponi juberent*, & vide infra in verbo, *Et ne intepeſcerent.* *

COLERUS.

* Horat. alibi:

— Dicat Opuntiæ
Frater Megillæ, quo beatus
Vulnere, qua pereat ſagitta.

Tibullus:

Sed bene Meſſalam ſua quiſque ad pocula dicat,
Nomen & abſentis ſingula verba ſonent.

Plautus Sticho:

Bene vos, bene nos, bene te, bene me, bene noſtram etiam Stephanium.

TIRAQUELLUS.

3 *Et tametſi vino.*] Martialis lib. 5. epig. 65.

Sextantes Calliſte duos infunde Falerni,
Tu ſuper æſtivas Alcine funde nives.

Et lib 11. epig. 17.

Ebria Setino fit ſæpe & ſæpe Falerno:
Nec niſi poſt niveam cæcuba potat aquam.

Et lib. 14. epig. 103.

Setinos moneo noſtra nive frange trientes,
Pauperiore mero tingere lina potes.

Et ſeq. epigram.

Attenuare nives norunt & lintea noſtra:
Frigidior cœlo non ſalit unda tuo.

Et epigram. 117.

Non potare nivem, ſed aquam potare rigentem,
De nive commenta eſt ingenioſa ſitis.

Et Plinius lib. 19. cap. 4. *Hi nives, illi glaciem potant, pœnaſque montium in voluptatem gulæ vertunt. Servatur algor æſtibus, excogitaturque, ut alienis menſibus nix algeat.* Alter Plinius Junior Epiſtolarum l. 1. epiſt. 15. de quodam ſuo convivio loquens, *Paratæ erant*, inquit, *lactucæ frigidæ, cochleæ ternæ, ova binia, alica cum mulſo, & nive.* Athenæus quoque lib. 3 cap. 21. auctoritate Alexidis & Dioxicratis in Inſcripto: Enthyclis in Decoctoribus, Xenophontis in Memorabilibus, Charetis

Vini dilutio apud Græcos. ſi quando tamen vinum aqua admiſcerent, illud tepefactis nivibus diluebant, nonnunquam marinam vino adhibebant, quo incorruptius foret. [1] Romanis etiam corollas poculis accipere, [2] feſtiſque diebus coronatos & ſertis redimitos epulari

Coronæ in conviviis.

tis Mytilenæi in Hiſtoriis de Alexandro: Strattidis in Refrigeratoriis, & Calliſtrati Commiſtorum libro 7. Oſtendit veteres nivibus in potu cum vino uſos fuiſſe. Quibus adde Ciceronem lib. 4. de Finibus, *Quibus vinum diffuſum ſit è pleno ænophoro, cui nihil dempſerit nix.* Ita enim eum locum emendavit Paulus Manutius. Sed illud tamen non omiſerim hujuſmodi aquam nivalem eſſe admodum inſalubrem, ut videre licet ex Ariſtotele probl. ſect. 24. quæſt. 19. & Gellio lib. 19. c. 5.

1 *Romanis etiam corollas.*] Hinc enim illud Virgilii lib. 1. Æneidos,

Crateras magnos ſtatuunt & vina coronant.

Quia ſcilicet, ut ſcribit ibi Servius, *antiqui pocula coronabant.* Et ad id quoque trahit illud libro 3. Æneidos,

Tum pater Anchiſes magnum cratera corona
Induit, implevitque mero, divoſque vocavit,
Stans celſa in puppi. ——

Illudque lib. 7. ejus operis,

Crateras magnos ſtatuunt, & vina coronant.

Ubi idem Servius dicit vina ibi accipi pro pateris, citatque locum illum proximum. Nec Romani tantum, ſed & Græci id faciebant, vel Homero teſte lib. 21. Odyſſeæ,

— Κοῦροι δὲ κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο.

Quæ ſententia etiam Tibulli auctoritate lib. 2. elegia 5. confirmari poteſt,

Aut è veſte ſacris tendent umbracula ſertis
Vincta, coronatus ſtabit & ipſe calix.

2 *Feſtiſque diebus coronat.*] Coronatos antiquitus fuiſſe in compotationibus, teſtimonio ſunt Plautus, Virgilius, Ovidius. Ille enim in Amphitryone act. 3. ſc. 4.

Capiam mihi coronam in caput, aſſimulabo me eſſe ebrium.

Et iterum in Pſeudolo act. 5. ſc. 2. poſt princ.

Quid te ego video? PSEUD. *cum corona ebrium Pſeudolum tuum.*

Virgilius de Sileno ebrio loquens ecloga 6.

Serta procul tantum capiti delapſa jacebant,
Et gravis attrita pendebat cantharus anſa.

Et lib. Æneid. 7.

— *Frondenti tempora ramo*
Implicat. ——

Ubi Servius, *Diebus enim*, inquit, *feſtis ita epulabantur.* Ex quo loco Aleander id accepiſſe videtur, quod hic dicit. Ovidius lib. 5. Faſtor.

Tempora ſutilibus pinguntur tecta coronis,
Et latet injecta ſplendida menſa roſa.
Ebrius incinctis Philyra conviva capillis
Saltat, & imprudens utitur arte meri.

Sutiles autem coronas ſolennes fuiſſe, præſertim ſacris, auctor eſt Plinius libro 21. cap. 3. *Sutiles*, inquit, *Saliorum ſacris invenimus & ſolennes cœnis.* Ex quibus facile intelligis legendum apud Martialem *ſutilibus* non *ſubtilibus*, ut quidam legunt lib. 5. epig. 65. quod & ad hunc locum pertinet,

Pingueſcat nimio madidus mihi crinis amomo,
Laſſenturque roſis tempora ſutilibus.

Poſſetque videri Græcos obtinuiſſe ex Ariſtophane in Equitibus,

Ὥσπερ κοννᾶς, στέφανον μὲν ἔχων αὖον δίψῃ δ' ἀπολωλώς.

Et Cratino in Mollibus, Nicoſtrato, Philoxeno Dithyrambico in Inſcripta cœna, & Eubulo Tittheo, & ab his Athenæo

epulari mos erat [1] cum lemniſcis. Erant enim faſciæ colo- *Lemniſci.* ratæ, quæ coronis addebantur, cautumque fuit, ut Hetruſcis corollis lemniſci tantum aurei darentur, [2] ſumpta ab Ionibus conſuetudine, qui in lautioribus culinis primi corollas invenere: [3] quod ab Indis uſurpatur, ut ad familiare

Athenæo lib. Dipnoſophiſtarum 15. c. 13. Hanc autem rei cauſam Ariſtoteles & Ariſton Peripateticus prodiderunt, uterque in ſuis libris Rerum amatoriarum. Et ex eis idem Athenæus ejuſdem operis lib. 15. cap 5. Nam cum veteres liberalius in ſuis ſympoſiis, vino ſe invitarent, & profuſius biberent, ut capitis doloribus, qui ex vino largius hauſto fiunt, occurrerent, faſciis id & aliis ligamentis circumligabant. Poſtea autem progredientibus ætatibus hominum, ut aſſolet, ad explenda ornandaque antiquitatis inventa, ingenioſum ſemper genus, neceſſitati & utilitati huic ornatum & elegantiam ineſſe voluit, inventumque addidit decorem. Corollæ igitur in ſympoſiorum licentia introductæ ſunt, quæ & uſum priorem facile præſtarent, & ſpectantium oculis nitidam etiam cultus elegantiam decenter afferrent. Nam & alias (ut id quoque addas) coronas ad valetudinem hominum compoſitas fuiſſe, teſtimonio eſt Plinius, qui d. l. 21. c. 3. ſcribit in eis eſſe aliquam valetudinis portionem, in potu atque hilaritate præcipue, odorum vi ſubrepente fallaciter. Quod & docet Dioſcorides libro 4. c. 127. ubi de Hippogloſſo tractat. Idem Plinius lib. 24. cap. 10. ubi de ſmilace, *Coronam*, inquit, *ex eo* Smilace ſcilicet, *factam impari foliorum numero, ajunt capitis doloribus mederi*, & cap. 12. ſtatim à princ. *Spinæ albæ ſemen contra ſcorpiones auxiliatur. Corona ex ea impoſita, capitis dolores minuit.* Et lib. 27. cap. 11. etiam ſtatim poſt princip. ubi de Hippogloſſa. *Capitis dolorem corona ex his* (Hippogloſſæ foliis) *impoſita minui*. & cap. ſeq. ubi de Polygono. Plutarch. probl. ſympoſiacôn Decad. 3. prob. 1. Galenus lib. 2. Pharmac. loc. c. 2. & Marcellus Burdigalenſis cap. 1. non ſemel.

1 *Cum lemniſcis.*] Feſtus lib. 10. ſtatim poſt princ. *Lemniſci, id eſt, faſciolæ coloriæ dependentes ex coronis propterea dicuntur, quod antiquiſſimum fuit genus coronarum laurearum.* Plin. l. 21. cap. 3. *Craſſus dives, primus argento auroque folia imitatus, ludis ſuis coronas dedit. Acceſſeruntque & lemniſci, quos adjici, ipſarum coronarum honos erat apud Hetruſcos, quibus jungi non niſi aurei debebant.* Servius lib. 2. Æneid. enarrans eum locum,

Puniceis ibant evincti tempora tænis.

Vittis, inquit, *roſeis, & ſignificat lemniſcatas coronas, quæ ſunt de frondibus & diſcoloribus faſciis, ut ait Varro.* Plutarc. in Sylla tradit ſacrificanti Syllæ oblatam περὶ λοβὸν, laureæ coronæ ſpeciem, *λημνίσκων δύο καθηρτημένων*, id eſt, *lemniſcis duobus propendentibus*. Interpres vero pro lemniſcis *corymbos* maluit reddere.

2 *Sumpta ab Ionibus.*] Valerius Maximus lib. 2. cap. 1. ubi de civitate Spartana, *Audiverant*, inquit, *inde*, nempe ex Aſia, *& immodicos ſumptus & omnia neceſſaria voluptatis genera fluxiſſe: primoſque Ionas unguenti, coronarumque in convivio dandarum, & ſecundæ menſæ ponendæ conſuetudinem, aut parva luxuriæ irritamenta reperiſſe.* Verum eum morem accepiſſe videntur à Prometheo, qui cum à Jove vinculis liberatus fuiſſet in Caucaſo coronam habuiſſe dicitur, ut ſe victorem impune peccaſſe diceret. Lege Higinum.

3 *Quod ab Indis uſurpatur.*] Alexander apud Q. Curtium lib. 9. exemplo Liberi patris coronatus cum exercitu, devicta India, triumphavit.

Ferculorum in cœnis ſolennibus afferendi ratio. Potandi ratio. Famulorum munera in conviviis ſolennibus. Delitiæ corruptis moribus. Verſatilia laquearia cœnationum.

liare convivium coronati accedant. Quinetiam vetuſti moris erat, fercula exquiſita & lautiora à miniſtris coronatis cum cantu & tibicine in cœnis ſolennibus afferri, [1] poculiſque coronatis bibere, ſummamque cœnarum lautitiam tripatina diſtinguere, una murænarum, altera luporum, tertia myxionis piſcis: [2] & ne intepeſcerent, cum obſoniis focos quoque transferri inſtitutum. Singuliſque poculis ſingulos deos aut heroas, nonnunquam amicos advocare, adſtante cantorum turba, ac toto ſervitio & famulatu: quorum alter reliquias colligit, quæ è menſa cadunt, alter murmur compeſcit, alius ſputa è pavimento, & ſi quid immundi eſt verrit: eoque proceſſere delitiæ, declinatis corruptiſque moribus, uti [3] totos apros una menſa apponerent; quem [4] primus Romanorum Servilius Rullus appoſuiſſe fertur. Deinde multam venationem, & condimentorum varietatem apponi uſurpatum. Quinetiam verſatilia cœnationum laquearia [5] Nero commentus fuit, ut quum fercula admittebantur,

1 *Poculiſque coronatis.*] Supra in verbo, *Romanis etiam corollas.*

2 *Et ne intepeſcerent.*] Vide ſupra, ubi de Græcorum bibendi more diximus. Sed quibus adde Martialem illis, quæ ibi diximus, alludentem l. 1. epig. 39.

Nævia ſex cyathis, ſeptem Juſtina bibatur,
Quinque Lycas, Lide quattuor, Ida tribus.
Omnis ab infuſo numeretur amica falerno:
Et quia nulla venit, tu mihi Somne veni.

3 *Totos apros una menſa apponerent.*] Ex quo illud Juvenalis ſat. 1.

— Quanta eſt gula, quæ ſibi totos
Ponit apros animal propter convivia natum.

Quanquam Tiberius Cæſar, ut ſcribit Suetonius in vita illius, cap. 34. affirmans omnia habere, quæ totum dimidiatum aprum appoſuit. In cœnis lautioribus priſcorum bini & terni mandebantur apri: quidam etiam apponebantur milliarii, ſic appellati à pondere mille librarum: quorum Varro lib. 3. de Re ruſt. & Seneca Epiſt. libro 21. meminerunt.

4 *Primus Romanorum Servilius Rullus.*] Plinius lib. 8. cap. 51. ubi loquitur de ſolido apro, *Solidum aprum,* inquit, *Romanorum primus in epulis apposuit P. Servilius Rullus, pater ejus Rulli, qui Ciceronis conſulatu legem Agrariam promulgavit.*

5 *Nero commentus fuit.*] Sueton. in vita illius cap. 31. *Cœnationes laqueatæ tabulis eburneis verſatilibus, ut flores & ex fiſtulis, unguenta deſuper ſpargerentur.* Seneca lib. 14. epiſt. ad Lucilium 2. omnium epiſt. 91. de hujuſmodi Verſatilibus laquearibus hæc tradit ad hanc rem apprime conducentia, *Hodie utrum tandem ſapientiorem putas, qui invenit quemadmodum in immenſum altitudinem crocum latentibus fiſtulis exprimat, qui euripos ſubito aquarum impetu implet, aut ſiccat, aut verſatilia cœnationum laquearia ita coagmen-*

bantur, alia facies cubiculi deſineret, alia ſuccederet. [1] Æ- *Ægyptii.*
gyptiorum mos traditur, ut in familiaribus cœnis braſſicam præſumant in primis, eo edulii genere ebrietatem diſcuti arbitrati, [2] quam Cato oleribus præpoſuit cunctis, ita ut mane illam eſſe oporteret jejunum. [3] Nonnulli nuces, *Alii.*
lupinos, citrum & apium, quod venenis prodeſſent, velut antidotum, præcepere. [4] Græci vino madentes: oleo per- *Græci.*
un-

mentat, ut ſubinde alia facies atque alia ſuccedat, & toties tecta, quoties fercula mutentur. *

COLERUS.

* Vide eundem Senecam lib. 2. quæſt. Naturalium, & Spartian. in Hadriano.

TIRAQUELLUS.

1 *Ægyptiorum mos.*] Athenæus lib. 1. Dipnoſoph. cap. 30. eodemque ult. ubi & idem dicit de Sybaritis ex Timæo. Et quod hæc ebrietatem diſcutiat, tradit Ariſto. ejus rei rationem reddens problem. ſect. 3. quæſt. 34. cap. 17. Vide tamen Plinium lib. 20. cap. 9. qui ſcribit, Braſſicam vino adverſari, ut inimicam vitibus, Antecedente in cibis caveri ebrietatem. Poſtea ſumpta crapulam diſcuti. Sed ut redeam ad Athenæum. Is continuo ſubjungit, Raphanum ebrietatem quoque prohibere & diſcutere, auctoritate Alexidis & Eubuli. Et veteres etiam Raphanum appellaſſe Braſſicam, etiam auctoritate Appollodori, Caryſtii, Alexandridis, Nicocharis & Amphidis: Ut interim non prætermittam, braſſicam & vitem, ſibi natura quadam occulta adverſari, ut vitis braſſicæ odorem fugiat: teſtis Theophraſtus, & ex eo Athenæus ubi ſupra in fine.

2 *Quam Cato.*] In lib. de re Ruſt. cap. 157.

3 *Nonnulli nuces.*] Servius de his omnibus loquens in lib. 2. Georgic. ibi:

— Ac membris agit atra venena.

Radices, ait, *nuces, lupini, citrum, apium proſunt contra futurum, non contra jam acceptum. Unde etiam ante alias ullas epulas hæc ſolebant apponere.* Hæc Servius. Sed quod ad apium pertinet, antiquitus cœnantes apio ſe coronabant. Horatius lib. 2. Carminum Ode 7.

— Quis udo
Deproperare apio coronas,
Curatve myrto? quem Venus arbitrum
Dicet bibendi? non ego ſanius
Bacchabor Edonis: recepto
Dulce mihi furere eſt amico.

Quod ſcilicet, ut ibi tradit Acron, apii corona ebrietatem prohibere dicitur. Et idem libro 4. ejuſdem operis, Ode 11.

Eſt mihi nonum ſuperantis annum
Plenus Albani cadus: eſt in horto,
Phylli, nectendis apium coronis.

Ubi & ipſe idem Acron: *Alcæus*, inquit, *frequenter ſe dicit coronari, vel quia tardius depotatur, qui prandet apio coronatus, ut,*

Floribus, atque apio crines ornatus amaro.

Qui locus eſt apud Virg. Eclog. 6. Plinius lib. 19. c. 8. de Apio ſcribit, Quod honos erat ipſi in Achaïa coronare victores ſacri certaminis Nemeæ. Ænea & ſociis ejus, cum primum in Italiam deveniſſent, humi diſcumbentibus, ſolum apio fuiſſe ſubſtratum, idque illis menſæ loco fuiſſe ſcribit Dionyſ. Halicarnaſſ. lib. 1.

4 *Græci.*] Vide, an id adaptari poſſit quod tradit Ariſtot. lib. 2. Rhetoricorum, ubi de locis & enthymematis tractat. quanquam alio reſpicere videatur. & problem. libro 3. cap. 34.

Sal. ungunt & ſale, [1] qui etiam ante reliquas dapes ſal, velut amicitiæ ſymbolum hoſpitibus apponunt: [2] *Romani.* ſicut Romani lactucas, quod ebrietatem diſcuterent. Quinetiam [3] *Ægyptii.* Ægyptiorum uſus erat, ut in ſolenni epulo propinquorum & affinium, qui deceſſere, aromatibus referta corpora iiſdem lineamentis & ſpecie recentiſſima, ac ſi vivi eſſent, introducant: hiſque præſentibus, & quaſi convivis adhibitis, epulentur: & ſi quando regum conviviis advocarentur, vaſa haberent, in quibus ventrem levarent aut vomerent. *Cretenſes.* [4] Cretenſibus, accubantes veſci, inſtar magni criminis erat, itaque ſtantes epulabantur, [5] *Luſitani.* contra Luſitani: nam ſedentes cœnitabant: [6] quod Alexander Macedo fecit, qui ſedens veſcebatur. *Græci.* Græci quoque in toris ex boum tergoribus aſſidentes, ordine ludunt & veſcuntur. [7] *Galli.* Galli, dum cœnant, in ſtramentis aſſident. [8] *Galatæ.* Galatæ in pellibus luporum

1 *Qui etiam ante reliquas.*] Vide Eraſmum Chil. 1. cent. 6. c. 10. & Chil. 4. cent. 9. c. 82.

2 *Sicut Rom. lactucas.*] Plinius libro 20. c. 7. & de his ſupra ibi, *Et lactuca.*

3 *Quinetiam Ægyptiorum.*] Herodotus lib. 2.

4 *Cretenſibus.*] Servius, auctoritate Varronis in libris de Gente populi Romani, in eum locum Virgilii lib. 7. Æneid.

—— *Hic ariete caſo*
Perpetuis ſoliti patres conſidere menſis.

Sic ſcribit longis ad ordinem exæquatis ſedentium. *Majores enim noſtri ſedentes epulabantur: quem morem habuerunt à Laconibus & Cretenſibus.* Heraclides autem in Politicis ſcribit, Cretenſes ſedentes in thronis epulari. Pyrgion quoque l. 3. Legitimorum apud Athenæum lib. 4. cap. 5. tradit Cretenſes ſedentes comedere, junioribus illis miniſtrantibus. Quo etiam in loco idem Athenæus, ejuſdem Pyrgionis & Doſiade libro 4. Rerum Cretenſium auctoritate, cujuſmodi eorum convivia eſſent memoriæ prodidit.

5 *Contra Luſitani.*] Strabo lib. 3. de Luſitanorum ritibus, ſic ſcribit, *Pro oleo butyrum uſurpant, ſedentes cœnitant, ædificatos in pariete hemicyclos habentes.* Similiter & Illyrii apud Hermippum libro 2. Philippicarum rerum, & ex eo Athenæus lib. 10. cap. 14. *Illyrii*, ait, *cœnant bibuntque ſedentes mulieresque ducunt in conventus.*

6 *Quod Alexander Macedo.*] Duris apud Athenæum libro 1. Dipnoſophiſt. capite 11. & Plutarchus in vita ipſius Alexandri. Subdit autem Athenæus ex Hegeſandro, in more poſitum fuiſſe apud Macedones, ut nullus decumberet inter convivas, niſi extra retia aprum interfeciſſet: tunc enim ſedere inter convivantes licebat.

7 *Galli.*] Strabo lib. 4. *Hanc etiam,* inquit, *in ætatem vulgo humi cubant, cœnitantes in ſtramentis aſſident, plurima illis cum lacte eſca.*

8 *Galatæ.*] Diodorus Siculus c. 6. alias 9. *Cœnant ſedendo omnes, non in ſedibus, ſed in ſolo ſuper luporum, aut canum ſtratis pellibus.* Alia de cœnis Galatarum videbis apud Athenæum l. 1. cap. 11.

1 *Contrà*

rum aut canum. Cato junior poſt civile bellum, non accumbens ut prius, ſed ſedens, cibo parciore uſus fuit. [1]Contra de Terentio Varrone[2] & Hannibale legitur, ut poſt afflictas res ſtantes cœnitarent. [3]Apud Indos ſolus rex in lecto ex ſtramentis facto accubat, cæteri ſedentes epulantur. *Indi.* [4]Spartanis communia erant convivia, pauperes cum ditioribus eodem veſcuntur obſonio: feſtiſque diebus, *Spartani.* quos [5]Phiditia nuncupant, [6]nigrum jus [7]& panem igni *Phiditia.* duratum apponunt: [8]utque regi duplum obſoniorum quam cæte-

1 *Contra de Terentio Varrone.*] Julius Frontinus lib. 4. Strategematôn, cap. 5. barbam capillumque ſubmiſit, & poſtea nunquam recubans cibum cepit, eadem ſcribit Eutropius Rerum Rom. lib. 3. cap. 3.

2 *Et Hannibale.*] Plutarchus in vita illius.

3 *Apud Indos.*] Philoſtratus in vita Apollonii libro 2. cap. 12. cujus verba libuit ſubſcribere, *Rex in lecto è ſtramentis facto accubat: juxtaque ipſum ex agnatis ejus ad ſummum quinque, cæteri ſedentes epulantur.*

4 *Spartanis.*] Strabo lib. 10. Plutarch. in Apophtheg. Lycurgi.

5 *Phiditia nuncupavit.*] Ariſtot. Politicôn lib. 2. cap. 7. Cicero lib. 5. Tuſculan. quæſt. *Quid? victum Lacedæmoniorum in Phiditiis nonne videmus? ubi cum tyrannus cœnaviſſet Dionyſius, negavit ſe jure illo nigro, quod cœnæ caput erat, delectatum.* Plutarchus in Lycurgo. Cujuſmodi autem erant ac quibus cibis in his Phiditiis uterentur, quantumque quiſque in eo conferebat, ſigillatim declarant Dicæarchus in Inſcripto Tripolitico, Sphærius Reipubl. Laconicæ lib. 3. Molpis in opere ejuſdem tituli, & alii apud Athen. lib. Dipnoſophiſt. 4. cap. 4.

6 *Nigrum jus.*] Cicero ubi ſupra, Plutarchus in Cleomene, & in antiquis Lacedæmoniorum inſtitutis, ſtatim poſt princ. à Cicerone paulum diſſentit. ſic enim ſcribit, *Ferunt Dionyſium tyrannum emiſſe Laconicum coquum hujuſce juris nigri gratia, illique imperaſſe, ut ſibi jus illud concinnaret, impenſæ nulli parcens: quo deguſtato offenſum deſpuiſſe: tunc Dionyſio dixiſſe coquum, O Rex, hoc jus tunc guſtandum eſt, cum Laconica exercitatione te exercueris.* Exercitationes autem Laconicæ ſunt venatus, palæſtra, eurotas, ſol, pulvis: quibus haud dubie rebus fames & ſitis parantur: quibus condimentis condiendæ ſunt epulæ, ſi eas ſuaves ſcitique ſaporis eſſe concupiſcimus.

7 *Et panem igni duratum.*] Plutarchus in Alcibiade, *Nam cum viderent ipſum ad tondendam uſque ad cutem barbam more Laconico, tonſores adhibere, & frigidis balneis uti & duro pane, nigroque jure veſci, vix adduci poterant, ut crederent eum eſſe virum, quem acceperant, in omni deliciarum genere fuiſſe verſatum.* Idem in Cleomene, *Amicorum cuidam aliquando ſubiratus eſt, quod hoſpites convivio ſuſcipiens, vinum nigrum & panem duratum igni appoſuiſſet.* Ubi legendum videtur, *jus*: non *vinum.*

8 *Utque Regi duplum.*] Herodot. libro 6. deſcribens Spartanorum Regum dignationes & jura, ſic tradit, *Quoties aliqua publica viſceratio fit, primi in cœna reges diſcumbant: & iis primis diſtribui incipiat, utrique eorum duplum omnium, quam cæteris convivis.* Xenophon in Orat. de Laudibus Ageſilai, *Duplicem,* inquit, *portionem in convivio ex conſtituto accipiens, nec ſic quidem tota utebatur, verum ſimplici, nec*

Scolia. Encomia ad lyram. Syſſitia. Andria. Titthenidia.

cæteris detur, lege ſancitum erat, non ſocietatis gratia, ſed ut poſſet obſonio quem vellet honorare. Qui etiam aſſuerant [1] excellentium virorum laudes ignavorum fœda ſcelera in epulis canere ad lyram, [2] quæ dicunt ſcolia. Idem apud Athenienſes: nam in celebri epulo quod [3] Syſſitiam [4] vocant, tenuiores cum ditioribus una conveniunt, & æqualem obſoniorum partem ferunt. Cretenſes ejuſmodi comeſſationes, [5] andria dicunt, [6] Perſæ titthenidia, Græci

integra ea, contentus, reliquum diſtribuebat: ratus geminam Regi portionem dari, non ſocietatis gratia, ſed quo poſſit, quem velit honorare. Idem Xenophon in Repub. Lacedæmoniorum non procul à fin. *Atque, ut Reges in publico diſcumberent, convivium eis publicum,* Lycurgus ſcilicet, *inſtituit, & duplici parte in cœna honoravit: ut non duplo magis quam alii ederent, ſed quo & ex hoc, quem vellent, honorare quirent.*

1 *Excellentium virorum laudes.*] Nam in Platonis Sympoſio Alcibiades Socratis laudes decantat, & apud Plutarchum in Ariſtotele Caliſthenes Alexandri. Idque ipſum faciebant Romani, ut poſtea dicetur.

2 *Quæ dicunt ſcolia.*] De hujuſmodi carminibus convivalibus, quæ Græci ſcolia vocant, meminit Plato in Gorgia, Ariſtophanes in Avibus & in Veſpis. Plutarchus Sympoſiacôn lib. 1. & in Muſica, ubi, Pindari auctoritate, hujuſce carminis inventionem tribuit Terpandro, cum ea nullus in cantu uſus antea fuiſſet. Scolia autem Græci interpretantur *συμποτικὰ ἄσματα*, id eſt, *convivales cantilenas:* carmina convivalia, ſic dicta, quod non quivis ea caneret, ſed eruditi duntaxat. Vide Rhodiginum lect. Antiquarum lib. 12. cap. 15. Eraſmum in Proverbiis, *Admeti nænia, Carica muſa, canere ad myrtum.* *

COLERUS.

* Et Jul. Scaligerum libris de re Poëtica.

TIRAQUELLUS.

3 *Syſſitiam vocant.*] Strabo lib. 10. ſic ait, *Ideoque pueri ad conventus, quos Greges appellabant, commeare videbantur: viri autem ætatis adultæ ad convivia, quæ Virilia vocabant Συσσίτια, ut tenuiores æqualem cum locupletibus portionem è publicis alimentis aſſequerentur.*

4 *Tenuiores cum ditioribus.*] Plutarchus in Lycurgo, *Nam,* inquit, *neque uſus, neque fructus, neque facies omnino, aut oſtentatio fuerat magni apparatus, cum una cum paupere opulentus ad cœnam iret.*

5 *Andria dicunt.*] Ariſtoteles lib. Politicôn 2. c. 3. 7. 8. & 10. Scribit Athenæus lib. 4. cap. 5. Convivantibus Cretenſibus duas fuiſſe deſtinatas domos, quarum unam dicerent *Andrion*, ſive virilem: alteram, in qua dormirent hoſpites, *Cœmeterium:* in Andrio duæ primæ conſtituebantur menſæ hoſpitibus deſtinatæ, prætereaque *Xenicæ* nuncupatæ, mox ſequebantur reliquæ. Idem Athenæus lib. 5. cap. 1. Dionyſius Halicarnaſſæus l. 2. Strabo autem lib. 10. dicit & apud eos eſſe *Συσσίτια.* *

COLERUS.

* Feſtus vocat *Androna.* Cui ſubſcribit Vitruvius lib. 6. c. 10. *Græci,* inquit, *ἀνδρῶνας appellant œcos, ubi convivia virilia ſolent eſſe, quod eo mulieres non accedant:* Vide Suidam & Pollucem lib. 1. cap. 8. *Oecon* autem *aſaraton* vocat Plinius lib. 36. cap. 25. Statius Sylv. lib. 1.

— *Subeuntque novis aſarota figuris.*

TIRAQUELLUS.

6 *Perſæ Titthenidia.*] De quibus etiam Rhodiginus lib. 27. cap. 25. nullo au-

[1]Græci τελίαν,[2]Syri grammatias. Fuere quoque [3]Spartanis *Τελία.*
cœnæ copides, in quibus capra immolabatur, &[4]alia æclon. *Grammatia.*
[5]Apud Indos ara menſæ in modum conſtituta, pluribus *Copides.*
accubantibus circum: in eaque carnibus appoſitis, quilibet *Indi.*
conviva è ſua ſede ad menſam vadit, & quam vult partem
capit, atque in ſedem reverſus, carnibus & pane veſcitur.
[6]qui etiam comeſſationes in propatulo, [7]Laconico more
faciebant. [8]Neque alienum fuerit, quod apud Gymnoſophi-

lo auctore citato. Sed id, ni fallor, eſt Herodoti lib. 9. non longe à fin. *Cœnæ*, inquit, *nomen Perſicæ Tycta, Græce τέλειον, id eſt, perfecta, in qua Rex ſolum caput ornatur, Perſaſque ſtrenis donat.* Sed ibi loquitur de cœna regali, quæ ſemel quotannis eo die, quo Rex creatus eſt, inſtituebatur, quæ ex eo repetit Athenæus de Perſarum conviviis loquens lib. 4. Dipnoſophiſt. cap. 6. dicitque Perſarum idiomate *Tycta* Græce *annum* appellari. At Rhodig. ubi ſupra, ex Athen. lib. 4. c. 4. ſcribit, Titthenidia convivia celebrari, quando Titthæ, id eſt, nutrices pueros deferrent mares in Dianæ templum, quam Corythalliam dicunt prope Tiaſſum ad Cletam.

1 *Græci τελίαν.*] Vide in præced. Athenæus autem libro 2. ſcribit Græcos ſacra convivia θαλίας vocare. Idem lib. 14. cap. 3. Caſeos latos ac tenues Cretes Thalias appellant, ut ait Selucus: quos in quibuſdam ſacrificiis comburunt. Hæc Athenæus.

2 *Syri Grammatias.*] Cælius Rhodiginus lib. 18. cap. 34. ſic ſcribit, Poſidonius Hiſtoriarum libro 16. Syrorum delitias inceſſens, oleo eos perungi pretioſo arguit, liniqueunguentis, diei partem maximam in Grammatiis (ſic autem communes vocant concœnationes) cibis ſaburrari & potu.

3 *Spartanis cœnæ copides.*] De quibus etiam Rhodigin. lib. 27. cap. 25. & Nicolaus Leonicus de Varia hiſtoria lib. 2. c. 87. ſed & nullo auctore laudato. Polemon autem apud Athenæum lib. 2. c. 13. in fine, auctor eſt, apud Lacedæmonios in prandiis, quæ Copides dicuntur, fabas, phaſeolos virides, & caricas bellaria apponi ſolere, & nihil aliud. At lib. 4. cap. 4. dicit quod hic dicitur de capræ immolatione, ampleque declarat cujuſmodi erant hæ Copides ex multis auctoribus Græcis: nempe Polemone in Canathro, Cratino in Plutis, Eupoli in Ilotibus, Ariſtophane, Philyllio in Civitatibus, Epilyco in Adoleſcentulo, Molpide & Sexo, in Repub. Lacedæmoniorum, Dioſcoride lib. 2. de ejuſdem repub. & Ariſtocle de rep. Laconum lib. 1.

4 *Et alia æclon.*] Idem quoque Rhodiginus ubi ſupra, & hujus mentionem facit idem Athenæus d. lib. 4. cap. 4. Polemonis auctoritate, ſcribit, *Illis, qui ad Phiditium accedunt in Lacedæmone, poſt cœnam æclon afferre conſueverunt: panes in caniſtro vimineo, atque ſingulis carnem apponunt. Eum autem qui partes diſtribuit, ſequitur miniſter, qui æclon pronunciat, ac nomen mittentis ſolet addere.*

5 *Apud Indos.*] Philoſtr. in vita Apollonii, lib. 2. c. 12.

6 *Qui etiam.*] Strabo lib. 15.

7 *Laconico more.*] Supra dictum eſt.

8 *Neque alienum fuerit.*] Hæc uſque ad verſ. *Perſarum mos*, ſunt Apuleji libro 1. Floridorum, de Gymnoſophiſtarum diſciplina loquens, ita ſcibit, *Igitur ubi menſa poſita, priuſquam edulia apponantur, omnes adoleſcentes ex diverſis*

Gymnoſophiſtarum mos interrogandi adoleſcentes ante prandium vel cœnam.

ſophiſtas traditur, ut paratis inſtructiſque menſis, antequam dapes apponantur, adoleſcentes ſinguli qui ad epulum conveniunt, quid generi humano lucri fecerint, quodve ſapienter dictum factumve fuerit illa luce coram ſenioribus exprimere cogantur. Et qui deſes aut remiſſus, nihil frugi in medium affert, impranſus manet, & foras extruditur, quibus diſciplinis illos ad virtutem acuebant. [1] Perſarum mos erat, inter pocula de rebus ſeriis conſultare: & poſt comeſſationes, ſi quid ſanctiore fœdere concludi vellent, concubinas advocare, & circumferre, tanquam ea adhiberent fœderi, quæ apud eos ſancta & chara ſunt. Idem Bactrianis, ut inter pocula de bellis conſultent, & ſi quid complacitum eſt, merum largius infundant: & [2] Græcis, quibus vetuſtiſſimo jure uſurpatur, ut poſtquam magnifice epulati fuerant, quaſi refoto animo, de bellis decernant largioribus poculis, quæ ſi quando circumferebant, à dextris incipiebant. Thraces poſt intemperatiſſimas perpotationes, primo in vino & alea verſari, mox ad illicitos concubitus accedere ſolebant. Si qui vero ea vecordia fuere,

Conſultationes inter pocula. *Perſæ.* *Bactriani.* *Græci.* *Thraces.*

ut poſt

diverſis locis & officiis ad dapem conveniunt. Magiſtri perrogant, quod factum à lucis ortu ad illud diei bonum fecerit. Hic alius ſe commemorat inter duos arbitrum delectum, ſanata ſimultate, reconciliata gratia, purgata ſuſpicione, amicos ex offenſis reddidiſſe: itidem alius, ſeſe parentibus quidpiam imperantibus obediſſe: & alius, aliquid meditatione ſua reperiſſe, vel alterius demonſtratione didiciſſe. Denique & cæteri commemorant. Qui nihil habet adferre cur prandeat, impranſus ad opus foras extruditur.

1 *Perſarum mos erat.*] Strabo l. 15. ad fin. *De rebus maximis inter vinum conſultant, quas ipſi firmiores putant, quam quæ in ſobrietate fuerint deliberatæ.* Herod. lib. 1. Quintus Curtius, ubi etiam ſcribit illos inter epulas de bello conſultare. Maximus Tyrius ſer. 12. Xenodotus in proverbio *νόμος καὶ χώρα.* Athenæus libro 4. cap. 6. non longe à princ.

2 *Et Græcis.*] Doſiadas lib. 4. Rerum Cretenſium apud Athenæum l. 4. cap. 5. tradit, Cretenſes poſt cœnam de rebus publicis primum conſultare, poſtea de rebus in bello geſtis mentionem facere, eoſque laudare, qui viri & boni & fortes fuerunt, juvenes interim ad probitatem ſtrenuitatemque ſimul adhortantes.

3 *A dextris incipiebant.*] Ælianus lib. 10. cap. 10. Vide Ælianum de varia Hiſtoria, lib. 3. Iidem vero Thraces poſt pocula in rixas & pugnas ſanguineas vertebantur, teſte Horatio Carm. lib. 1. Ode 27.

Natis in uſum lætitiæ ſcyphis
Pugnare, Thracum eſt: tollite barbarum
Morem; verecundumque Bacchum
Sanguineis prohibete rixis.

1 *Dionyſii*

ut poſt epulas nudas mulieres introducant, [1] Dionyſii prioris exemplo, aut alia quam ſibi obſonia convivis miniſtrent, fuit pro flagitio habitum, velut ſcelus & nequitia ſingularis. [2] Interque epulas & pocula primum libare diis dapes, & bene precari convivis, & ſecundum precationem dapibus cum modeſtia veſci, priſci moris erat, haud aliter, quam ſi ſacrum epulum eſſet. Siquidem apud majores, [3] inter res ſacras menſa habebatur. [4] Nam Piſidæ cœnantes, parentum manibus primitias reddunt. Romani & Græci in convictu familiari, ciborum particulis & vino in ignem conjectis libamina diis dabant, [5] & primitias cœnarum Laribus quibus ſal cum pane & caſeo pro pulmentario ceſſit. [6] Utque primus calix Jovi Olympio miſceatur, ſecundus heroibus, tertius ſervatori Jovi. [7] Et quum vinum purum dabatur, obſervatum eſt, ut Jovem Soſpitem advocarent, ne temulentos faceret. Quum vero aqua dilutum, Jovem appellare Servatorem. [8] Perſarum reges ante

Libatio epularum & poculorum.

Perſarum reges.

1 *Dionyſii prioris exemplo.*] Idem Neronem factitaſſe ſcribit Cornelius Tacitus lib. 15. in ſtagno Agrippæ, his verbis, *Scorta viſebantur nudis corporibus.*

2 *Interque epulas & pocula.*] Macrobius lib. 3. Saturn. cap. 11.

3 *Inter res ſacras menſa.*] Idem Macrob. ibid.

4 *Nam Piſidæ.*] Nicolaus περὶ ἐθῶν his verbis, Πισίδαι δειπνοῦντες ἀπάρχονται τοῖς γονεῦσιν, quod & ex eo repetit Stobæus Serm. 42. Piſidæ convivantes parentibus primitias libant, ut nos diis παρασπονδίοις dictis.

5 *Et primitias cœnarum Laribus.*] Vide noſtros Commentarios de jure Primigeniorum, in Præfatione num. 71. incip. *Id quod etiam in.*

6 *Utque primus calix.*] Pindarus Iſthmiorum Ode 5. poſt princ.

— Ἐν νεμέᾳ
Μὲν πρῶτον ἐκ Ζηνὸς τὶν, ἄωτον
Δεξάμενοι στεφάνων.
Νῦν αὖτ' ἐν ἰσθμοῦ, δεσπότᾳ
Νηρεΐδεσσί τε, πεντή-
κοντα παίδων ὁπλοτάτε
Φυλακίδα νικῶντος, εἴη δὲ τρίτον
Σωτῆρι πορσαίνοντας ὀλυμ-
πίῳ, αἴγιναν κατα-
Σπένδειν μελιφθόγγοις ἀοιδαῖς.

Et ibi ipſius interpres doctiſſimus, qui & in id citat Sophoclem in Nauplio,

Ζεῦ παυσίλυπέ τε καὶ Διὸς σωτηρίου
Σπονδὴ τρίτα κρατῆρος.

Et Æſchylus in Epigonis.

Λοιβὰς Διὸς μὲν πρῶτον ὡραίου γάμου
Ἥρας τε. εἶτα τὴν δευτέραν γε κρᾶσιν
Ἥρωσι νεμῶ, εἶτα τρίτον Διὸς τοῦ σωτῆρος εὐκταίαν λίβα.

7 *Et cum vinum purum.*] Athenæus lib. 2. c. 1. Dipnoſophiſt. & l. 10. c. 9.

8 *Perſarum Reges.*] Serinus apud Stobæum ſerm. 42. οἱ Περσῶν βασιλεῖς πρὸ μὲν τῆς θυσιῶν, περὶ εὐσεβείας διαλέγονται, πρὸ δὲ τοῦ πίνειν, ἄξιός ἐστιν ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ νόμος. Idem Stobæus de legibus & conſuetudinibus, Sermone 44. ſic vertit, *Perſarum Reges ante ſacrificia de pietate diſſerunt antequam libant, de temperantia: pugnaturi vero de fortitudine.*

Poſt epulas. Quot fercula in apparatu magnifico. Auguſti convivia. Julii. Neronis. Domitiani. Heliogabali.

ante cibum de modeſtia diſputant, ante ſacrificium de juſtitia, ante bellum de fortitudine. Et poſt trinam potationem, cum modeſtia epulati bona à diis precabantur. Nonnulli inter bellaria honores diis ac magnis heroibus dabant. [1] Quum vero apparatu magnifico exquiſitiſſimæ epulæ dabantur, trinis ferculis, ſequutis mox temporibus etiam ſenis, Romani cœnam exhibuere: idque luxuria erat: [2] quo modo Auguſtus convivia iniſſe fertur, quibus non amplius trinis ferculis, aut quum abundantiſsime, ſenis convivabatur. [3] Julius vero Cæſar in Ægypto convivia multiplici ferculo protraxit cum Cleopatra ad primam lucem. [4] Nero quoque effuſus in luxum & epulas, à medio die [5] ad medias noctes, inter vina & ſcorta accubaſſe fertur. [6] Domitianus non ultra Solis occaſum. [7] Et Heliogabalus tam perditæ

1 *Quum vero apparatu magnifico.*] Id probat ex eo quod ſequitur de Auguſto.

2 *Quomodo Auguſtus.*] Suetonius in vita illius, c. 64. *Cœnam ternis ferculis, aut quum abundantiſſime, ſenis præbebat, ut non nimio ſumptu, ita ſumma comitate.* Verum veteres illi Romani duobus tantum ferculis utebantur, ut tradit Servius in lib. 1. Æneid. ubi ejus rei Catonem citat auctorem. Et Satyricus Juvenalis ſat. 1. damnat quod ſeptem ferculis recentiores cœnitarent. * Plinius libro 11. cap. 53. ut perničioſam damnat ciborum varietatem, *Homini cibus*, inquit, *utiliſſimus, ſimplex. Acervatio ſaporum peſtifera, & condimenta pernicioſiora.* Sic Diſſarius apud Macrobium lib. 7. c. 4. affirmat.

COLERUS.

* Illo verſu:

Quis fercula ſeptem Secreto cœnavit avus.

TIRAQUELLUS.

3 *Julius vero Cæſar.*] Suetonius in ejus vita, cap. 52. Lucanus libro 10. Pharſaliæ luxurioſum convivium luculenter deſcribit, quo Cleopatra Cæſarem accepit, quem dicit longis alloquiis produxiſſe noctem.

4 *Nero quoque.*] Suetonius in vita illius, cap. vigeſimo ſeptimo.

COLERUS.

5 *Ad medias noctes.*] Solebant enim veteres diem agendis rebus, noctem curandis corporibus dare. Hinc, *vocationes de die*, apud Catull. Horat. lib. 2. Sat. ult.

— Dictus heri illic
De medio potare die.

Huc refero illud Horatianum Ode 1. lib. 1.

Et partem ſolido demere de die.

TIRAQUELLUS.

6 *Domitianus.*] Convivabatur frequenter, ac large: ſed pene raptim, certe non ultra ſolis occaſum, nec ut poſtea comeſſaretur. Auctor Sueton. in Domitiano, c. 21.

7 *Et Heliogabalus.*] Lampridius in vita illius, ſic ſcribit, Exhibuit aliquando & tale convivium, ut haberet viginti & duo fercula ingentium epularum, ſed per ſingula lavarent, & mulieribus uterentur, & ipſe & amici, cum jurejurando quod efficerent voluptatem: & paulo ante, Linteamen lotum nunquam attigit, mendicos dicens, qui linteis lotis uterentur.

ditæ nequitiæ & luxuriæ fuiſſe, ut viginti duo fercula ingentium obſoniorum una cœna admiſerit, nunquam lotis linteaminibus uſus, ſed novis & recentibus ſemper; [1] ſicut Galenus, qui aureis linteaminibus ſtravit. [2] Caligula una die centies ſeſtertio cœnavit, qui etiam ex auro panes & obſonia appoſuit, [3] Vitellius quoque inter apparatiſſimas epulas largiſſimo ſumptu diſcubuit, qui una cœna à fratre exceptus fuit, in qua duo millia lectiſſimorum piſcium, & ſeptem avium, appoſita traduntur. [4] Titus convivia inſtituit jucunda magis quam profuſa, [5] Geta maxima prandia per ſingulas literas jubebat, ut pullum, perdicem, pavonem, porcellum: piſcem & pernam unis epulis apponeret, & ſic per ſingula elementa apparatus divideret. [6] Heliogabalus æſtiva convivia coloribus diſtinxit, [7] ſicut Lucullus per deos. Auctor eſt Spartianus, Ælium Verum imperatorem omnium primum excogitaſſe pentapharmacum præcipui ſaporis, ex ſumine, phaſiano, cruſtulo, aprugna ſive perna & pavone, [8] inſtar Vitellianæ patinæ, quæ immenſo

Galieni. *Caligulæ.* *Vitellii.* *Titi.* *Getæ.* *Æſtiva convivia.* *Heliogabalus.* *Lucullus.* *Ælii pentapharmacũ.*

1 *Sicut Galenus.*] Imo & mantilibus, ut ſcribit Trebellius Pollio in vita illius. Sed hic legendum eſt *Galienus*, ut alibi monuimus.

2 *Caligula.*] Seneca in lib. de Conſolatione ad Albinam, cap. 9. *C. Cæſar*, inquit, *quem mihi videtur rerum natura edidiſſe, ut oſtenderet quid ſumma vitia in ſumma fortuna poſſent, centies ſeſtertio cœnavit uno die, & in hoc omnium adjutus ingenio: vix tamen invenit, quomodo provinciarum tributum una cœna fieret.* Suetonius in vita illius cap. 37. *Conviviis ex auro panes & obſonia apponeret, Aut frugi hominem eſſe oportere dictitans, aut Cæſarem.*

3 *Vitellius.*] Suetonius in vita illius cap. 13. De hac cœna ſic refert Eutropius lib. 8. cap. 5. & ultim. *Notiſſima certe cœna memoriæ mandata eſt, quam Vitellius frater exhibuit, in qua ſupra cæteros ſumptus duo millia piſcium, & ſeptem millia avium appoſita traduntur.*

4 *Titus.*] Idem Sueton. in vita illius, c. 7.

5 *Geta.*] Ælius Spartianus ſic in vita illius ſcribit, *Habebat etiam iſtam conſuetudinem, ut convivia, & maxime prandia, per ſingulas literas juberet, ſcientibus ſervis, velut in quo erat anſer, aprugna, anas: item pullus, perdix, pavus, porcellus, piſcis, perna, & quæ in eam literam genera edulium caderent: & idem faſianus, farta, ficus, & alia.*

6 *Heliogabalus.*] Ælius Lamprid. in vita illius.

7 *Sicut Lucullus per deos.*] Plutarchus in Lucullo & Carinus Imperator, auctore Flav. Vopiſco, *per libras ſed eo modo quo ſuperiores, utpote qui centum libras avium, centum piſcium, mille diverſæ carnis in convivio ſuo frequenter exhibuit.*

8 *Inſtar Vitellianæ.*] Suet. in Vitellio cap. 13 *Hanc quoque exuperavit ipſe dedicatione patinæ, quam ob immenſam magnitudinem Clypeum Minervæ*

αἰγίδα

menſo conſtitit, quam clypeum Minervæ appellavit. Cui proxima fuit, [1] Æſopi patina, ſexcentis ſeſtertiis taxata, in qua aves vocales & canoras appoſuit numinis ſex ſingulas coëmptas. [2] Pertinax vero imperator contra, qui dimidiatas lactucas & carduos in privata cœna appoſuiſſe fertur. [3] Divus quoque Cæſar, [4] & Octavius Auguſtus in quotidianis cœnis cibi minimi fuere & vulga-

Æſopi patina.

Cæſaris.

Octavii.

αἰγίδα πολιέχου dictitabat. Plinius libro 35. cap. 12. ſcribit hæc, *At Hercules Vitellius in principatu ſuo ducentis ſeſtertiis condidit *patinam, cui faciendæ fornax in campis ædificata erat: quoniam eo pervenit luxuria, ut etiam fictilia pluris conſtent, quam murrhina. Propter hanc Mutianus altero conſulatu ſuo in conquiſitione exprobravit patinarum paludes Vitellii memoriæ, quam illa fœdiores, cujus veneno Aſprenati reo Caſſius Severus accuſator objiciebat interiiſſe 130. convivas.* Hujus patinæ Vitellianæ meminit Dion Nicæus in Vitellio, his verbis, *Patinam quidem unam apparavit, in quam impendit decem millia aureorum, linguis cerebriſque & jecoribus piſcium, & quarundam avium in eam conjectis. Hanc patinam cum fictilis eſſe non poſſet, propter magnitudinem argenteam fecit, eaque diu permanſit, velut res diis conſecrata, quouſque Adrianus eandem conſpicatus, tolli ac diſſipari juſſit.*

COLERUS.

* Torrentius legit, *Condiit*, neque enim operis, ſed obſonii ſumptum notat. Similiter Juvenalis ſat. 11.

Et quadringentis nummis condire guloſum
Fictile. ——

De alia Patina Domitiani vide Juvenalem ſat. 4. Et Druſillani, Claudii Cæſaris ſervi, apud Plinium lib, 33. cap. 11. De Æſopi apud eundem Plinium & Senecam lib. 15. epiſt. 96. Tertullianum de Pallio. Val. Max. l. 9. cap. 1. Horat. lib. 2. ſat. 3.

TIRAQUELLUS.

1 *Æſopi patina.*] Plin. lib. 10. c. 51. Clodii Æſopi, tragici hiſtrionis patinam celebrat ſexcentis ſeſtertiis taxatam: in qua poſuit aves cantu aliquo, aut humano ſermone vocales, numinis ſex ſingulas coëmptas, nulla alia inductus ſuavitate, niſi ut his imitationem hominis manderet.

2 *Pertinax vero.*] Julius Capitolinus in Pertinace ſic ſcribit, *Cum verbis eſſet affabilis, re erat illiberalis, ac prope ſordidus, ut dimidiatas lactucas & carduos in privata vita convivis apponeret: & niſi quod miſſum eſſet edulium, quotquot eſſent amici, novem libras carnis per tres miſſus ponebat.*

3 *D. quoque Cæſar.*] C. Oppius apud Sueton. in vita Cæſaris, c. 53. docet C. Cæſarem adeo circa victum indifferentem fuiſſe, ut quondam ab hoſpite conditum oleum, pro viridi appoſitum, aſpernantibus cæteris, ſolum etiam largius appetiſſe, ne hoſpitem, aut negligentiæ aut ruſticitatis videretur arguere. Cæſaris circa victum facilitas, vel ex eo patet, quod ſcribit Plutarch. in ejus vita, *Mediolani apud hoſpitem Valerium Leonem cœnans, cum appoſitis aſparagis Valerius unguentum pro oleo inſtillaſſet, facile commanducavit, & opipare. Idque moleſte ferentes ſodales caſtigavit: dicens, Debuit ſatis eſſe his, qui hoc improbant, hoc non uti: qui hanc ruſticitatem culpat, non niſi ruſticus eſſe poteſt.*

4 *Et Octavius Auguſtus.*] Sueton. cap. 76. de cibis Auguſti loquens, *Cibi*, inquit, *minimi erat, atque vulgaris fere.*

1 *Tibe-*

vulgaris. [1] Tiberius diebus ſolennibus pridiana ſæpe obſonia & ſemeſa appoſuit.[2] Theodoſius modico & caſtrenſi cibo contentus fuit. [3] Trajanus etiam in veſcendo frugaliſſimus fertur. [4] Laudaturque Iulianus Imperator, quod ſtatarium prandium caperet, caſtrenſi cibo & miniſtro obvio contentus, qui per triduum, porcellum & leporem diviſit. [5] Regibus vero Ægypti in cœnarum magnificentia & regali luxu, nihil præter vitulum & anſerem apponere licuit. Regibus Perſarum, niſi pane, pulte, cardamo & ſale veſci. Antigonus etiam parco & vulgari cibo contentus fuit. [6] Ariſtippus, licet tyrannidem occupaſſet, cibo

Tiberii. *Theodoſii.* *Trajani.* *Juliani.* *Regum Ægyptiorũ.* *Regum Perſarum.* *Antigoni.* *Ariſtippi.*

1 *Tiberius.*] Idem Sueton. in vita illius cap. 34. *Et ut parſimoniam publicam exemplo quoque juvaret, ſolemnibus ipſe cœnis pridiana ſæpe ac ſemeſa obſonia appoſuit.*

2 *Theodoſius.*] Pacatus in Panegyrico ipſius Theodoſii, ubi etiam Septimius Severus ex Herodiano lib. 2. & Baſſianus ejus filius ex eodem l. 4.

3 *Trajanus.*] Dion Nicæus in vita illius: ubi tamen dicit, quod licet vinum largius biberet, ſobrius tamen erat. Verum Aurelius Victor in Epitomate vitæ illius tradit, tantum in eo fuiſſe maximarum rerum modum, ut quaſi temperamento quodam virtutis miſcuiſſe videretur: niſi quia cibo vinoque paululum deditus erat. Plin. Junior in Panegyrico ipſius, *Num tibi in medio cibus, ſemperque menſa communis? Num ipſum tempus epularum tuarum cum frugalitates contrahat, extendit humanitas?* & alia multa, quæ in eam ſententiam ſubduntur.

4 *Laudaturque Julianus.*] Ælius Spartianus in vita illius: *Julianus,* ait, *tantæ parſimoniæ fuiſſe perhibetur, ut per triduum porcellum, per triduum leporem divideret, ſi quis ei forte miſiſſet: ſæpe autem nulla exiſtente religione, oleribus leguminibuſque contentus, ſine carne cœnaverit.* Julianum laudat Marcellinus lib. 21. quod fuerit ſobrius Imperator his verbis, *Ideo latens, quod toleranter & fortiter nullius cibi indigens mundioris, ſed paucis contentus & vilibus, oppida forinſecus tranſibat incaute, imitatus egregium illud Cyri veteris dictum, qui cum delatus ad hoſpitem interrogaretur ab eo, Quid ad convivium parari deberet, Panem reſponderet ſolum: Sperare enim ajebat prope rivum cœnaturum. Mira frugalitas in Imperatore & Rege Barbaro, quibus panis erat ſatis pro obſonio, quique ſitim aquæ ſpe deferebant in cœnam.*

5 *Regibus vero Ægypti.*] Diod. Siculus lib. 2. cap. 3. Herodotus ante eum, qui de ſacerdotibus loquitur lib. 2.

6 *Ariſtippus.*] Quis is fuerit neſcio. Scio autem Ariſtippum Cyrenaicum Philoſophum Socraticum molliter, ſumptuoſe & voluptarie vixiſſe, ut tradit Laërtius in vita illius. M. Cicero lib. 3. ad Q. Fratrem, *Tum ab Ariſtippo, quem illæ magis voluptariæ diſputationes delectarunt, Cyrenaica Philoſophia manavit.* Horatius Epiſtolarum libro 1. epiſt. 17. ad Scævam,

Si pranderet olus patienter, regibus uti
Nollet Ariſtippus: ſi ſciret regibus uti,
Faſtidiret olus, qui me notat.

Athenæus lib. 8. c. 6. ſcribit, Ariſtippum Socraticum obſonii helluonem, reprehenſum aliquando fuiſſe à Platone ob voracitatem obſonii, de Ariſtippi deliciis ſcribit idem Athenæus libro 12. c. 22.

cibo tamen vili refotus, & excluſis ſtipatoribus, cœnavit: [1] ſicut Agathocles nunquam ſine fictilibus, memor paternæ obſcuritatis, quod figulo patre genitus foret, adeo quod inter vaſa aurea figulina ſemper admiſerit.[2] Inter cæteros autem helluones Annarus Babyloniæ rex, tanti luxus fuiſſe proditur, & tam profundæ gulæ, ut ſtola muliebri amictus, mero & unguento madens, centum & quinquaginta pſaltriis ſimul accubantibus, velut officina nequitiæ magnis effuſionibus cœnitaret.[3] Vinum vero Græcum ſemel tantum etiam in lautiſſimis conviviis apponere ſolebant. Namque veteribus fuere convivia jucunda magis quam profuſa, [4] primuſque divus Cæſar triumphalibus cœnis, quatuor vini genera, præter inſtituta majorum dicitur appoſuiſſe, Falernum, Chium, Lesbium, & Mamertinum. Antiquiſſimi ([5] ut Varro ait) primo utres, deinde tinas, demum vini amphoras & cupas appoſuere. [6] Quod (teſte Homero) heroicis temporibus fuit uſurpatum,

Agathoclis. *Annari Babylon. regis luxus.* *Potus in conviviis.* *Vinum Græcum.* *Divus Cæſar.* *Vaſa, quibus vina in convivia inferebantur.*

1 *Sicut Agathocles.*] Auſonius epigram. 9.

Fama eſt fictilibus cœnaſſe Agathoclea Regem,
Atque abacum Samio ſæpe oneraſſe luto.
Fercula gemmatis cum poneret horrida vaſis,
Et miſceret opes, pauperiemque ſimul.
Quærenti cauſam, reſpondit, Rex ego qui ſum
Sicaniæ, figulo ſum genitore ſatus.
Fortunam reverenter habe, quicunque repente
Dives ab exili progrediere loco.

2 *Inter cæteros autem helluones Annarus.*] Cteſias & ex eo Athenæus libro 12. cap. 13. ubi tamen non hunc *Regem* fuiſſe Babyloniæ, ſed ex primaribus regiis.

3 *Vinum autem Græcum.*] Plinius libro 14. cap. item 14. ſcribit, *L. Lucullus puer apud patrem nunquam lautum convivium vidit, in quo plus ſemel Græcum vinum daretur.*

4 *Primuſque Cæſar.*] Idem Plinius eodem lib. 14. cap. 15.

5 *Ut Varro ait.*] Libro de vita populi Romani apud Nonium Marcellum in generibus vaſorum & ponderum.

6 *Quod teſte Homero.*] Libro ſcilicet nono Odyſſeæ.

Βῆν, ἀτὰρ αἴγεον ἀσκὸν ἔχον μέλανος οἴνοιο.

Id eſt,

Ivi, ſed caprinum utrem habebam nigri vini.

Et Iliad. lib. 3.

Ἄρνε δύο, καὶ οἶνον εὔφρονα, καρπὸν ἀρούρης,
Ἀσκῷ ἐν αἰγείῳ.

Id eſt,

Agnos duos, & vinum lætum fructum terræ
Utre in caprino. ——

Et id quidem videre licet ex ſacris literis. Nam Joſue 9. cap. ſcribitur, *Tulerunt ſibi cibaria & utres vinarios ſciſſos atque conſutos.* & iterum paulo poſt, *Utres vini novos implevimus*, & 1. Reg. cap. 4. *Et tulit ducentos panes, & duos utres*

patum, ut vina utribus inferrent. Sylla præter omnis ge- *Sylla.*
neris condimenta, vinum ſupra qnadragenarium epulo
publice præbito, populo dedit. [1] Arabes quum longiori *Ara-*
potu indulgerent, nemini ſupra duodena pocula bibere fas *bes.*
erat. [2] Germanis, ſi indulſeris ebrietatem, quantum con- *Ger-*
cupiſcunt, licet. Auguſtus [3] Octavius ſenos ſextantes *mani.*
non exceſſit. [4] Hannibal nunquam plus ſeſtario vini indul- *Augu-ſtus.*
ſit. [5] Cæſar quoque vini parciſſimus fuit, & bene diluti. *Hanni-bal.*
[6] Alexander Macedo, ad unumquemque calicem, mul- *Cæſar.*
to colloquio ſermonem protrahebat, [7] qui tamen aliquan- *Ale-*
do triduo incaluit. [8] Fertur Uticenſis quando ad auroram *xan-der.*
cum amicis perpotando vigilaſſe, non ut mergeret, ſed ut *Cato*
reprimeret curas: [9] quod Plato non improbavit, quum lar- *Uti-cenſis.*
giori vino aliquando refici animos putaret. [10] Democritus *Plato.*
vero *Demo-critus.*

utres vini. & ejuſdem operis, cap. 25. *Feſtinavit igitur Abigaïl & tulit ducentos panes & duos utres vini*, & Matthæi cap. 9. *Non mittimus vinum novum in utres veteres.* Quod & repetitur Marci 2. & Lucæ 5.

1 *Arabes.*] Non omnes quidem, ſed Nabathæi ex Strabone lib. 16. non multo ante fin. ſic enim ſcribit; *Rex Nabathæorum in apparatu maximo multa continuo convivia celebrat, nemo ſupra duodena pocula bibit.*

2 *Germanis.*] Cornelius Tacitus libro de Moribus Germanorum.

3 *Octavius.*] Suetonius in vita illius, cap. 77. *Vini quoque*, inquit, *natura parciſſimus erat. Non amplius ter bibere eum ſolitum ſuper cœnam in caſtris apud Mutinam. Corn. Nepos tradit. Poſtea quoties largiſſime ſe invitaret, ſenos ſextantes non exceſſit: aut, ſi exceſſiſſet, rejiciebat.*

4 *Hannibal.*] Plutar. in vita illius.

5 *Cæſar quoque.*] Suetonius in ejuſdem Cæſaris vita, cap. 53.

6 *Alexander Macedo.*] Plutar. in vita illius ſcribit quod majus loquendo quam potando tempus ad unumquemque calicem protrahebat, ſemper longius ſermone producto.

7 *Qui tamen aliquando triduo incaluit.*] Ælianus Variæ hiſtoriæ, lib. 3. cap. 23. de Alexandri crapula ſic ſcribit, *Verum illa non ſunt amplius laudanda in Alexandro, quod cum quinta die menſis, ut fama eſt perpotaſſet apud Eumæum, deinde ſexta crapulam edormiverit, neque plus illo die fecerit, quam ut ſurgeret, & ducibus de craſtina profectione mandata daret, inquiens eam ſumme mane futuram. Septima deinde die epulatus eſt apud Perdiccam, qua ſe rurſus vino ingurgitavit, & octava dormivit. Et decimoquinto die ejuſdem menſis, iterum indulſit vino, & ſequenti, ſolito more, crapulam ſomno decoxit. Vigeſimoquarto cœnavit apud Bagoam.* Athenæus lib. 10. cap. 11. *Plurimum*, inquit, *bibebat Alexander, ita ut ob temulentiam ſæpius duos dies dormiret ac duas noctes.*

8 *Fertur Uticenſis.*] Scilicet Cato, ex Plutar. in vita illius.

9 *Quod Plato.*] In lib. 1. & 2. de legibus, & ex eo Gellius lib. 15. c. 2.

10 *Democritus.*] Plin. lib. 28. cap. 6. *Numerum quoque quaternarium Demetrius condito volumine, & quare quaterni cyathi ſextariive non eſſent potandi*, ubi *Demetrium* non *Democritum* ſcribit. Ex concilio vero Laodicenſi, ſacerdoti

maxime

vero quaternos cyathos aut ſeſtarios minime cenſuit excedere oportere: [1] ſiquidem, juxta Anacharſim, primum craterem ad ſitim pertinere dixit, ſecundum ad hilaritatem, tertium ad voluptatem, quartum ad inſaniam. [2] Vel, ut Ebulus, poëta Cyprius, qui bene ſentientibus tria tantum propinari pocula putavit. Sanitati primum, Amori alterum, tertium Somno, quartum non vtique noſtrum, ſed injuriæ: ultimum vero ἑρμῆν appellari voluit. [3] Nam poſtremo Græci Mercurio litabant, velut ſomni largitori, & bono dæmoni, cui gratias agebant, χαρίσις ἀγαθοῦ δαίμονος. [4] Perſæ vero tribus libationibus factis, à diis immortalibus bona

Anacharſidis dictum. *Ebuli dictū.* *Perſæ.*

maxime non licebat ultra tertiam vicem poculum contingere, can. quando. 44 diſtinct. ſed quantum id poculum eſſet non declarat Ad hunc autem locum pertinet vetus illud Græcorum adagium, quo præcipitur ἢ πέντε πίνειν, ἢ τρία, ἢ μὴ τέτταρα. id eſt, *Aut quinque bibe, aut tria, aut ne quatuor.* Cujus meminit Plutar. Sympoſiacôn decade 9. Et Athenæus libro 10. Dipnoſophiſt. 16. & aliis ejuſdem libri locis. De quo vide pleniſſime Eraſmum Chiliad. 2. cent. 3. c. 1.

1 *Siquidem juxta Anacharſim.*] Laërtius in vita illius. Apulejus l. 4. Floridorum: ubi tamen id Aſclepiadi tribuere videtur, ſub exemplo dictu digno & memoratu. Ait enim quatuor eſſe crateras vini: quarum prima pertinet ad ſitim, ſecunda ad hilaritatem, tertia ad voluptatem, quarta ad inſaniam. Hic autem ipſe Anacharſis, cum certamen bibendi ſtatutum fuiſſet apud Periandrum, primus præſentium omnium factus ebrius, præmium præpoſtere expetivit, tanquam hic eſſet finis cujuſdam victoriæ inter potandum, ſicuti etiam meta eſt curſus, ut tradit Athen. lib. 10. c. 12.

2 *Vel, ut Ebulus, poëta Cyprius.*] *Eubulus* legendum eſt ex Athenæo referente id lib. 2. Dipnoſ. cap. 1. recitatque verſus in eam rem ipſius Eubuli, qui ſunt hujuſmodi, quibus introducit Bacchum dicentem,

Prudentibus viris ego tres miſceo
Crateras, unum ſanitatis gratia:
Primum bibunt hunc: grati amoris alterum,
Dulcis voluptatiſque. Ac inde tertium
Somni; bibunt hos turba nam prudentiū
Redeuntium domum. Nec eſt inde amplius
Quartus virorum potus, aſt injuriæ.
At quintus eſt clamoris. Eſt laſciviæ
Sextus ſacratus. Sugillationibus
Eſt ſeptimus. Vocantis eſt octavus bini.
Eſt nonus iræ.

Apulejus lib. 4. Floridorum & Fulgentius in Mythologicis, ubi de Dionyſio alia potationum genera tradunt. *

COLERUS.

* Horatius quoque:

Qui Muſas amat impares,
Ternos ter cyathos attonitus petet
Vates: tres prohibet ſupra
Rixarum metuens tangere Gratia.

Ad numerum igitur Muſarum & Gratiarum bibebant. Plautus aliquando decem definit, Sticho:

Vide quot cyathos bibimus? Sx. tot quot digiti ſunt in manu.

TIRAQUELLUS.

3 *Nam poſtremo Græci Mercurio.*] Pollux, auctoritate Homeri, Onomaſticôn lib. 6. cap. 16.

4 *Perſæ vero.*] Xenophon Pædiæ Cyri lib. 2.

8 *Tibe-*

bona precati, convivium diſſolvebant. [1] Tiberius vero biduum & duas noctes potu continuaſſe fertur, [2] & Trajanus capacioribus ſcyphis, ſed citra ebrietatem bibiſſe. [3] Bonoſus autem bibit quantum nemo alius. Proditumque memoriæ eſt, Commodum Cæſarem in æſtuationibus ingens vini poculum haurire cunctis acclamantibus, Vive Cæſar. Inter cæteros proditur [4] Zenocrates philoſophus, invitante Dionyſio, vini choam hauſiſſe, & præmium tuliſſe: [5] atque Ennius nimio hauſto mero, articularem morbum contraxiſſe, quo extinctus fuit. [6] Apud Nabathæos vero plura duodenis exiccaſſe pocula, erat ignominioſum. [7] Ipſe vero Dionyſius junior uſque adeo vino marcidus fuit,

Tiberius. *Trajanus.* *Bonoſus.* *Commodus.* *Zenocrates.* *Dionyſius junior.*

1 *Tiberius.*] Suetonius in vita illius, cap. 42. Plinius lib. 14. cap. ultim. loquens de Tiberio ad merum proniore: inquit, *Eadem meri commendatione credidere L. Piſonem, urbis Romæ curatorem, ab eo delectum, quod biduo duabuſque noctibus potationem continuaſſet apud ipſum jam Principem.* Seneca quoque de hoc L. Piſone, Tiberii combibone, ebrioſoque, cui præfectura urbis ob hoc data eſt, ſic ſcribit lib. 12. Epiſt. ad Lucilium, epiſt. 1. omnium vero 83. *L. Piſo urbis cuſtos, ebrius ex quo ſemel factus eſt, fuit, majorem partem noctis in convivio exigebat, uſque in horam ſextam fere dormiebat? hoc erat ejus matutinum: Officium ſuum tamen (quo tutela urbis continebatur) diligentiſſime adminiſtravit. Huic & Divus Auguſtus dedit ſecreta mandata, cum illum præponeret Thraciæ, quam perdomuit: & Tiberius proficiſcens in Campaniam, præfecturam urbis dedit: cum multa in urbe & ſuſpecta relinqueret & inviſa: puto quod bene ceſſerat illi Piſonis ebrietas.* Hactenus Seneca.

2 *Et Trajanus.*] Dion in vita illius. Et vide quæ de eo dicta ſunt ſupra.

3 *Bonoſus autem.*] Fla. Vopiſcus in vita illius, ſcribit eum hanc rem mirabilem habuiſſe, ut quantum bibiſſet, tantum mingeret: neque unquam aut ejus pectus, aut venter, aut veſica gravaretur. Unde Aurelianus Imperator dicebat, *Bonoſum non ut viveret natum fuiſſe, ſed ut biberet.*

4 *Zenocrates.*] Laërtius in vita illius, Ælianus de Varia hiſtoria lib. 2. & l. 10. c. 12. Ex quibus intelliges non *Zenocrates*, ſed *Xenocrates* legendum.

5 *Atque Ennius.*] Q. Serenus Sammonius. Nam & hinc Horatius lib. 1. Epiſtol. epiſt. 19. obiter eum perſtringit, tanquam vino plus ſatis deditum: ſi tamen id ſerio ſcripſerit.

Ennius ipſe pater nunquam, niſi potus, ad arma
Proſiluit dicenda. ——

6 *Apud Nabathæos.*] Hoc jam ſupra diximus ubi de Arabibus diſſeruimus ex Strabone lib. 16. ad finem.

7 *Ipſe vero Dionyſius Junior.*] Ariſtoteles in Republ. Syracuſiorum, & ejus auctoritate Athenæus l. 10. c. 12. non multo poſt prin. Plutar. in Dione, & de ejus vinoſitate Ariſtotel. lib. 5. Politicôn cap. 10. & Ælianus Variæ hiſtoriæ, lib. 2. & iterum 6. ubi Theopompi auctoritate dicit eum nimia bibacitate oculos amiſiſſe. Quod & ipſum, ejuſdem teſtimonio, tradit Athenæus ubi ſupra. Juſtinus lib. 21. *Sublatis*, inquit, *deinde æmulis, in ſegnitiem lapſus, ſaginam corporis ex nimia luxuria, oculorumque valetudinem contraxit, adeo ut non ſolem, non pulverem,*

Socrates. *Mithridates.* *Leonides.* *Phigalei.* *Promacus.* *Novellius.* *Tricongius.* *Prandii & cœnæ tempus.*

fuit, ut ad nonaginta dies mero incaluerit. [1] Socrates tamen fertur nunquam vino hilarior fuiſſe, ſed eodem ſtatu ſemper. [2] Accuſaturque Mithridates tantæ bibacitatis, ut præmia plus haurientibus proponeret. Neque ſubticendum, [3] quod Leonides adverſus Byzantios vinolentiſſimos feciſſe dicitur, qui quum obſidione premeretur, neque cives pro mœnibus continere poſſet, quod paſſim ad cauponas curſitarent, ut illos in officio haberet, ad mœnia cauponas & vinarias officinas diſpoſuit,[4] id quod apud Phigaleos bibaciſſimos pariter fecit. Inter omnes autem vinolentiſſimos, [5] Promacus Macedo memoratur, quatuor ingurgitans cantharos, & ob id ab Alexandro corona donatus, qui triduo ſupervixit poſtea. Et [6] Novellius Tricongius raræ gloriæ inter bibaciſſimos.[7] Prandia vero priſci an-

non denique ſplendorem ferre lucis ipſius poſſet.

1 *Socrates.*] Laërtius in vita illius.

2 *Accuſaturque Mithridates.*] Nicolaus Peripateticus in 103. hiſtoria, & ejus auctoritate Athenæus Dipnoſ. l. 1.

3 *Quod Leonides.*] Ælianus Variæ hiſtoriæ lib. 3. cap. 14. Vinolentiam Byzantiorum ſcribens, ait, *Leonides, Dux militaris Byzantiorum, in acerrima urbis oppugnatione, cum hoſtes mœnia adorirentur, & illi relictis excubiis, totos dies in conſuetis diverſoriis tererent, mandavit, ut cauponæ ipſis in mœnia transferrentur. Quo ſophiſmate ſero tandem eis perſuaſit, ut aciem ne deſererent, cum prætextus & cauſa, quamobrem abirent, non eſſet.*

4 *Et apud Phigaleos.*] Damon in libro de Byzantio, & ejus auctoritate Athenæus lib. 10. cap. 14. teſtatur Leonidam, Ducem Byzantiorum, cauponarum ſcenas apud mœnia tendi juſſiſſe, ac vix tandem ordinem relinquentes conſtitiſſe.

5 *Promacus Macedo.*] Plutar. in vita Alexandri, & de hujus quoque bibacitate Ælianus Variæ hiſtoriæ lib. 2. ſcribit eum conſequutum fuiſſe victoriam in potandi vini certamine, quod Alexander inſtituerat in honorem Calani Brachmani Indici ſophiſtæ. Athenæus lib. Dipnoſophiſt. 10. c. 12. auctoritate Charidis Mitylenæi, in Hiſtoriis de iis, quæ pertinent ad Alexandrum.

6 *Novellius Tricongius.*] Plin. lib. 14. cap. 22. eodemque ultim. *Apud nos cognomen etiam Novellius Torquatus Mediolanenſis, ad proconſulatum uſque à prætura honoribus geſtis, tribus congiis (unde & cognomen illi fuit) epotis uno impetu, ſpectante, miraculi gratia, Tiberio Principe in ſenecta jam ſevero, atque etiam alias ſævo, ſed ipſa juventa ad merum pronior fuerat.*

7 *Prandia vero priſci.*] *Prandium* (inquit Feſtus Pompejus lib. 14.) *ex Græco eſt dictum: nam meridianum cibum cœnam vocabant.* Idem Feſtus l. 3. *Cœna*, ait, *apud antiquos dicebatur, quod nunc eſt prandium. Veſperna, quam nunc cœnam appellamus.* Nonius, *Quæ nunc prandia ſunt, cœnas Sabini habebant, & pro cœnis veſpernas appellabant.* Cœnam pro *prandio* poſuit Terent. in Eunucho actus 2. ſcena 3. ibi, *Rogitare ad cœnam ut veniat.* *

COLERUS.

* Hoc certe vel ex Etymo hujus vocis ma-

ci antelucana habere, meridianum cibum cœnam dicere ſolebant. [1] Quod & Græcis vetuſtiſſimo in uſu fuit: Namque Eumæum [2] ſcribit Homerus matutina hora prandium feciſſe. *Odyſſ. 14.* Poſtea illo more deſito, ſervatum eſt, [3] ut prandia in uſu non eſſent: ſed qua hora cœna apparabatur, ea prandium fieret, [4] quod tempus nona eſſe conſuevit, ſæpe octava: ante mediam vero diem pranſum fuiſſe, [5] vel antelucanam cœnam feciſſe, crimini dabatur. Idque erat diſſoluti & helluonis. [6] Siquidem poſt forenſia negocia tranſacta apud priſcos fiebat prandium: cœnas vero, quod nocte plerun-

cis manifeſtum eſt. κοινὴ nihil aliud quam communio menſæ. Raro enim ſolus cœnat. Unde apud Comicos quoque *una eſſe*, interpretor *una cœnare*. Gloſſæ: *concœna συνδειπνος.*

TIRAQUELLUS.

1 *Quod & Græcis.*] Quod probat exemplo ſeq.

2 *Scribit Homerus.*] Odyſſeæ l. 14.
Αὐτὰρ ἐπεὶ δείπνησε καὶ ἤραρε θυμὸν ἐδωδῇ.

3 *Ut prandia in uſu non eſſent.*] Servius enarrans eum locum Virgilii l. 4. Æneid.
Nunc eadem labente die convivia quærit.
Quia, inquit, *in uſu non erant prandia, ut Juvenalis,*
Exul ab octava Marius bibit.
Qui locus eſt ſat. 1. Et Iſidorus lib. 20. Etymologiarum cap. 2. At hæc Servii ſententia ab omnibus excluditur, eamque multis antiquorum ſcriptorum auctoritatibus refellit Beroaldus, in notis ipſius Servii, cujus hæc ſunt verba, *Non eo inficias, olim me pedibus iviſſe in ſententiam Servii: ſed ex multiplici variaque lectione deprehendi, apud priſcos in uſu fuiſſe non minus prandia, quam cœnas, & homines bis in die ſaturos fieri ſolitos: quod in primis affirmat Cic. in 5. Tuſc. quæſt. Platonem ſolitum improbare vitam Italicorum: quoniam bis in die ſaturi fiebant. Apud Plaut. & Terentium vetuſtiſſimos ſcriptores, prandia celebrantur, &c.* Lampridius in Alexandro Severo, *His*, inquit, *refectus, aliquando prandium inibat, aliquando cibum uſque ad cœnam differebat, prandit tamen ſæpius.*

4 *Quod tempus nona eſſe conſuevit.*] Martialis lib. 4. epig. 8. ad Euphemum,
Sufficit in nonam nitidis octava palæſtris,
Imperat extructos frangere nona toros.
Athenis autem fieri ſolebat cum adveſperaſceret, ut videre licet ex Gellio lib. 17. c. 8. in prin.

5 *Vel antelucanam cœnam.*] Nam & hanc cœnam Catilinæ & ſociis, ut probrum, objecit Cicero in 2. in eum Oratione: *Quorum*, inquit, *omnis induſtria vitæ & vigilandi labor in antelucanis cœnis expromitur. Talis ebrietas in Piſonem arguitur. Ubi galli cantum audivit, avum ſuum revixiſſe putat, menſam tolli jubet.*

6 *Siquidem poſt forenſia negotia.*] Martialis id videtur exprimere d. l. 4. epig. 8.
Prima ſalutantes atque altera conterit hora,
Exercet raucos tertia cauſidicos.
In quintam varios extendit Roma labores.
Sexta quies laſſis, ſeptima finis erit.
Sufficit in nonam, ut ſupra proxime,
Hora libellorum decima eſt Eupheme meorum,
Temperat ambroſias cum tua cura dapes.

 1 *Veſper-*

Veſperna. plerunque fierent, [1] veſpernas dixere. [2] Sed tamen prandium leve & modicum, cœna autem fuit copioſior: [3] tametſi Ariſtoteles large prandendum, & parce cœnandum putarit. Et licet Romanorum antiquiſſimos noctu cœnaſſe nonnulli opinati fuerint, conſtat tamen poſt multas ætates uſum invaluiſſe, ut poſtmeridianis horis veſcerentur. *Perſæ.* [4] Perſis quoque in meridie ſemel tantum veſci conſuetudo fuit: [5] qui erat Æthiopum mos, ut unico cibo contenti eſſent diebus ſingulis, ut alerent corpus, non ſaginarent: [6] tametſi abuſus poſtea Perſis invaluerit, ut à mane ad veſperam, quicquid eſt temporis, unico prandio concluderent. *Alexander.* [7] Fertur Alexander Macedo appetente nocte cœnaſſe, & primo diluculo prandio accubuiſſe, [8] plerunque ad *Galba.* multam noctem cœnam protraxiſſe. [9] Galba ante lucem *Cicero.* veſcebatur, Cicero ante occaſum ſolis perraro diſcubuit. *Tarentini.* [10] Præ cæteris vero Tarentini uſurparunt, matutinis ſe poculis ingurgitare, adeo ut temulenti in forum convenirent. [11] Indi horam prandii aut cœnæ non noverunt, ſed ut cui-

que

1 *Veſpernas dixere.*] Feſtus Pompejus ubi ſupra in verbo, *Prandia vero.* Iſidorus lib. Etymologiarum 20. c. 2. *Eſt*, inquit, *cœna veſpertina, quam Veſpernam antiqui dicebant.* Sic enim legendum eſt, non *veſpertina*, ut vulgo legitur.

2 *Sed tamen prandium leve.*] Corn. Celſus lib. 7. cum de hyeme loquitur, ſic ait, *Si prandet aliquis, utilius eſt exiguum aliquid, & ipſum ſiccum ſine carne, ſine potione ſumere. Æſtate vero & potione & cibo ſæpius corpus eget: ideo prandere quoque commodum eſt.* Plinius libro 28. capite 5. Hippocrates tradit non prandentium exta celerius ſeneſcere.

3 *Tametſi Ariſtoteles.*] Lib. probl. cap. 32.

4 *Perſis quoque in meridie.*] Nam & Xerxem Perſarum Regem Herodotus lib. 7. tradit non ſolere bis in die cibum capere.

5 *Qui erat Æthiopum mos.*] Diodorus Siculus lib. 2. cap. 1.

6 *Tametſi abuſus poſtea Perſis.*] Strabo lib. 15.

7 *Fertur Alexander.*] Plutarchus in l. 2. de Fortuna & virtute Alexandri, ſic ſcribit: *Alexander prandio cum primum diluculaſſet accumbebat, cœnæ vero jam appetente nocte:* & de ejus vinoſitate jam ſupra diximus.

8 *Plerumque ad multam noctem.*] Plutar. in Alexandro.

9 *Galba.*] Cibi plurimi traditur, quem tempore hyberno etiam ante lucem capere conſueverat, auctor Suetonius in Galba, cap. 22.

10 *Præ cæteris vero Tarentini.*] Ælianus de Varia hiſtoria, lib. 12. c. 30. Tarentinorum temulentiam hanc fuiſſe ſcribit his verbis, *Tarentinis à ſummo mane poculis indulgere mos erat, & in medio plenoque hominum foro inebriari.* De eorum præterea temulentia Plato l. 1. de legibus & Athenæus, Clearchi auctoritate, libro Dipnoſ. 12. c. 7.

11 *Indi.*] Strabo lib. 15. *Cætera*, inquit, *non facile quis admittat, ut quod*

ſolò

que libitum, commeſſababantur: qui etiam Perſarum [1] & Numidarum mos, ut quacunque hora veſcerentur. [2] Diogenes quoque nullam temporis horam prandio definivit. [3] Senioribuſque velut ætate venerabilibus, aut his qui prudentia & auctoritate anteirent, primi diſcubitus & honoratior locus dari, ipſique ſublata menſa primi aſſurgere conſuerant. [4] Erat autem Romanis locus honoratior, qui ſummus in menſa fuit: [5] nonnulli in medio diſcubuiſſe, hono-

Numidæ. *Diogenes.* *Loci ratio in conviviis.*

ſoli degant, & quod non una omnibus & cœnandi & potandi hora ſit, ſed ut cuique libitum ſit.

1 *Et Numidarum.*] Strabo lib. 17. ſcribit neceſſe eſſe Numidas inopes eſſe, & plerumque radices edere, & carne, & lacte, & caſeo uti. Saluſtius in Jugurtha, ſcribit, Numidas plerunque Lacte & Ferina veſci: & neque ſalem, neque alia gulæ irritamenta quærere: cibumque illis adverſus famem atque ſitim, non libidini, neque luxuriæ eſſe.

2 *Diogenes quoque.*] Nam is percontanti qua quis hora prandere debeat. *Si dives eſt*, inquit, *quum vult: ſi pauper, quum poteſt.* Auctor Laërtius in vita illius.

3 *Senioribuſque.*] Valerius Maximus lib. 2. cap. 1. De honore impenſo ſenibus à juvenibus. Gellius lib. 2. c. 15. Juvenalis ſat. 13.

Credebant hoc grande nefas & morte piandum,
Si juvenis vetulo non aſſurrexerat.

Communi omnium gentium more comprobatum eſt (ut teſtatur Cicero lib 1. de Inventio.) ut majoribus natu à natu minoribus aſſurgatur. Id quod idem lib. 1. Officior. confirmat: *Eſt igitur*, inquit, *adoleſcentis majores natu vereri, exque iis deligere optimos & probatiſſimos, quorum conſilio & auctoritate nitatur.*

4 *Erat autem Romanis.*] Vide noſtros Commentarios Primigeniorum in præfat. numer. 15. incip. *Undecimo, Seniores.*

5 *Nonnulli in medio.*] Homerus libro Iliados 24. Priamum collocat inter liberos,

Ὁδ' ἐν μέσσοισι γεραιὸς
Ἐντυπὰς ἐν χλαίνῃ κεκαλυμμένος.

Et Virgilius Didonem reginam mediam quoque conſtituit lib. 1. Æneidos,

—— *Auleis jam ſe regina ſuperbis*
Aurea compoſuit ſponda mediamque locavit.

Ex quo Donatus & Servius interpretes annotarunt, cum locum apud veteres fuiſſe potiorem. Afferuntque illud Saluſtii in hiſtoria Roman. quæ utinam etiamnum extaret. *Diſcubuere Sertorius inferior, in medio ſuper eum T. Fabius Hiſpanienſis ſenator ex præſcriptis, in ſummo Antonius, & infra ſcriba Sertorii Verſius, & alter ſcriba Mæcenas in imo, medius inter Tarquinium & Denatium Perpenna.** Hactenus Saluſtius, qui ita Sertorii convivium deſcribit, ut ipſum, quia dominus convivii erat, in imo loco, Senatorem in medio, tanquam honoratiori, collocaret. Idem autem Saluſtius in Jugurtha, ſcribit apud Numidas medium locum honori duci. Et Xenophon Pædiæ Cyri lib. 2. tradit, Cyrum ſolitum fuiſſe medium inter amicos honoratos diſcumbere. De quo & tu vide quæ plenius diximus in dictis Commentariis Primigeniorum in præfat. num. 116. inc. *Hoc intellige*, & ſeq.

COLERUS.

* Hunc Saluſtii locum Lipſius aliter citat lib. 3. Antiq. Lect. ubi omnino medium locum reliquis potiorem fuiſſe affirmat.

honoratius putarunt. [1] In imo vero convivii dominus cœnabat. Græci. [2] Apud Græcos non modo loci dignitate viros fama præcellentes in concilio vel menſa, ſed poculis majoribus, Indi. & carne opimiore honeſtabant. [3] Indis ut cuique in mentem venit, in quacunque parte lecti diſcumbere licet, non enim honorum perſonæve ratio in menſa habetur. [4] Apud Perſæ. Perſas magna ratio menſæ, præſertim regiæ fuit, in qua præter matrem, & regis conjugem, nemini intereſſe permittitur, [5] tametſi matronas quandoque adhibitas legamus. Ægyptii. Ægyptiis autem ſi quis ad cœnam regis non vocatus accederet, capitis luit pœnam, Poſt epulas. poſt epulas vero, [6] eruditas confabulationes, [7] deinde fides & tibias, ac ſymphonias & can-

TIRAQUELLUS.

1 *In imo vero convivii.*] Jam dictum eſt in præced. ex Saluſtii, Donati & Servii ſententia.

2 *Apud Græcos.*] Ut ſupra de Spartanorum Regum dignationibus & jure diximus, ex Herodoto & Xenophonte. Et vide ſupra in duobus locis, ubi declaratum eſt, quid ſit Græco more bibere.

3 *Indis.*]Philoſtratus in vita Apollonii, lib. 3. cap. 8. *Diſcubuerunt,* inquit, *velut in cœnaculo, nullum tamen Regi præcipuum locum aſſignantes, quod apud Græcos Romanoſque maximi exiſtimatur: ſed ut cuique in mentem venit, accubuere.*

4 *Apud Perſas.*]Plut. in Artaxerxe. Sed & quod ad conjugem pertinet, idem Auctor in Præceptis Connubialibus, cap. 16. *Cum Perſarum,* inquit, *regibus legitimæ uxores accumbunt, unaque comeſſant: cum vero ludere laſcivireque, ac ſe pluſculum vino invitare volunt, dimotis iſtis, cithariſtrias, meretriculas quoque ac pellices adhibent.* Et recte quidem uxores non ſinunt intemperantiæ, ebrietatumque participes fieri. At Heraclitus Cumanus, qui Perſicas res ſcripſit, lib. 2. Inſcriptorum apparatuum apud Athenæum l. 4. cap. 6. *Sæpius,* inquit, *Rex ſolus & prandet & cœnat: quamvis aliquando una mulier cœnet & nonnulli filiorum. Poſt cœnam pellices canunt coram illo & tripudiant.*

5 *Tametſi matronas.*] Herod. lib. 5. tradit, Perſarum morem fuiſſe, ut quoties cœnam magnam exhiberent, concubinas & adoleſcentulas uxores ad aſſidendum introducerent. Sed & Plutarchus in Artaxerxe, tradit, Artaxerxem fratres, Oſtanem, Oxathrem, natu juniores, ad eandem menſam vocaſſe, & una ſecum epulari voluiſſe. Et inibi quoque tradit Cyrum juniorem Aſpaſiam, & alias mulieres intromiſſas ad cœnam admiſiſſe.

6 *Eruditas confabulationes.*] Gellius lib. 13. cap. 11.

7 *Deinde fides & tibias.*]Hæc uſque ad verſic. *Abydeni,* ſunt Tullii & Valerii Maximi. Ille enim lib. 1. Tuſcul. quæſt. poſt princip. ſcribit, eſſe in Catonis Originibus, Solitos eſſe in epulis canere convivas ad tibicinem de clarorum hominum virtutibus. Et Libro 4. ejuſdem operis etiam poſt prin. ex illis quoque Catonis Originibus, *Morem,* inquit, *apud majores hunc epularum fuiſſe, ut deinceps, qui accumberent, canerent ad tibiam clarorum virorum laudes atque virtutes.* Hic autem ſcilicet Valerius lib. 2. cap. 1. de Inſtitutis antiquis, ſic ſcribit, *Majores natu in conviviis ad tibias egregia ſuperiorum opera carmine comprehenſa pangebant,*

& cantus, illorum qui majorum laudes carmine decantabant, adhibere antiqui moris erat. [1] Abydeni in hoſpitali *Abydeni.* menſa & feſtis epulis poſtquam opipare epulati fuerant, infantes admittunt garrulos & feſtivos, ut his obſtrepentibus garrientibuſque convivæ alacriores fiant. [2] Romani *Moriones.* etiam moriones, ut oris deformitate & ſtultitia oblectarent: *Romani.* nonnunquam petulantes & improbos ſcurras, qui laſciva licentia, & impudentiſſimis jocis, deriſui eſſent. [3] Neque omittendum, quod de Sybaritis proditum eſt, *Sybaritæ.* apud quos omnium libidinum illecebræ fuere, ut ad feſtum convivium & ſolenne epulum non pſaltrias modo & hiſtriones, ſed equos compoſito ſaltatu ad ſymphoniæ cantum pſallentes introducant. [4] Apud Galatas & Celtas *Galatæ.* ad menſam, poſtquam vino incaluerant, ex provocatione *Celtæ.* dimicatur ad vulnera: ſicut apud Samnites inter epulas erat mos digladiari: [5] quod mox Campani odio in Samnites *Samnites.*

nites

quo ad ea imitanda juventutem alacriorem redderent. Sed quod ad tibias pertinet, illud addendum ducimus, quod Ulyſſes apud Homer. l. 21. Odyſſææ ad fin. pronunciavit,

Νῦν δ' ὥρη καὶ δόρπον ἀχαιοῖσι τετυκέσθαι
Ἐν φάει, αὐτὰρ ἔπειτα καὶ ἄλλως ἑψιάασθαι
Μολπῇ καὶ φόρμιγγι, τὰ γάρ τ' ἀναθήματα δαιτός. Id eſt,
Nunc autem hora & cœnam Achivis præparare
In luce, at poſtea & aliter delectari
Cantu & cithara. Hæc enim additamenta convivii.

Sic enim ad verbum traducit Andreas Divus. Et quod ſcribit Quintilianus lib. 1. c. 17. Sed & vide infra in verbo, *Hadrianus:* ubi de Hadriano.

1 *Abydeni.*] De Abydenorum deliciis Athenæus l. 12. c. 9. ex Hermippo in Militibus, Ariſtophane in Galatea, Antiphone in lib. Contumeliæ in Alcibiadem, Callino in Elegiis, & Archilocho.

2 *Romani etiam moriones.*] Supra libro 3. cap. 21. diximus.

3 *Neque omittendum, quod de Sybaritis.*] De horum luxu & libidine Ælianus de Varia hiſtoria, lib. 1. cap. 19. & lib. 14. cap. 20. Plutar. in Pelopida poſt princip. Athenæus lib. 12. Dipnoſoph. c. 6. Maximus Tyrius Ser. 11. 31. & 33. Ex recentioribus Eraſmus Chiliad. 2. centur. item 2. cap. 65. Cælius Rhodiginus lib. 7. cap. 9. Leonicus Variæ hiſtoriæ, lib. 3. cap. 97. Sed quod de equis privatim dicit, id Suidæ eſt, & Æliani de Natura Animalium l. 6. cap. 23. & Athenæi ubi ſupra.

4 *Apud Galatas & Celtas.*] De his duobus Diodorus Siculus lib. 2. cap. 9. Et de Celtis Poſidonius lib. Hiſtoriarum 23. & ex eo Athenæus l. 4. c. 17.

5 *Quod mox Campan.*] Strabo l. 5. ad fin. *Eo*, inquit, *deliciarum provecti ſunt, ut ad gladiatorum paria depugnatorum, convivas invitarent ad cœnã, numerum quidem eorum pro cœnarum dignitate definientes.* Et Poſidonius l. 30. apud Athenæum lib. 4 cap. 17. atteſtatur nonnullos ex Campanis ſingulari certamine inter convivia digladiari.

nites detractis armis vendicarunt, ut pro cœnarum magnificentia, paria pugnatorum deſtinarent. [1] Idem factum memoratur ab Indis, qui quum poſt epulas aureos crateres circumtuliſſent, ſtrenuitatis & fortium factorum, periculum facerent. [2] Octavius vero poſtquam fuerat diſcubitum, picturas inverſas convivis venditabat, ut aut expleret deſiderium, aut fruſtraretur, [3] nonnunquam hiſtriones, aut aretalogos admittebat. [4] Veſpaſianus dicacitati ſuper cœnam & jocis ſcurrilibus uſque ad ineptias vacabat. [5] Tiberius ex lectione quotidianas quæſtiones frequenti convivio proponebat. [6] Nero Cæſar citharœdos

Indi. *Octavius.* *Veſpaſianus.* *Tiberius.* *Nero.*

1 *Idem factum memoratur ab Indis.*] Philoſtratus in vita Apollonii, lib. 2. cap. 12.

2 *Octavius vero.*] Suetonius in Auguſto, cap. 75. *Solebat*, inquit, *& inæqualiſſimarum rerum ſortes & averſas picturas in convivio venditare, incertoque caſu ſpem mercantium, vel fruſtrari, vel explere: ita ut per ſingulos lectos licitatio fieret, & ſeu jactura, ſeu lucrum communicaretur.*

3 *Nonnunquam hiſtriones aut aretalogos.*] De utriſque idem Sueton. in Auguſto cap. 74. *Nam & ad communionem ſermonis tacentes, vel ſummiſſim fabulantes provocabat, & aut acromata & hiſtriones, aut etiam triviales ex circo ludios interponebat, ac frequentiſſime aretalogos.* Aretalogus autem is dicitur, qui fingendis mendaciis auditores movet ab arte verborum, Nam ἀρετὴ ſignificat virtutem, & λόγος verba. Juvenal. ſat. 15.

— *Aut riſum fortaſſe quibuſdam*
Moverat, ut mendax aretalogus. *

COLERUS.

* Imo aretalogus ab ἀρετὸς, ſignificat gratum & placentem, quales ſcurræ & nugatores. Turneb. lib. 10. c. 12. Vide Joſephum Scalig. lib. 2. Auſon. lect. cap. 5.

TIRAQUELLUS.

4 *Veſpaſianus.*] Idem Suetonius in vita illius, cap. 22. *Et*, inquit, *ſuper cœnam autem & ſemper alias comiſſimus multa joco tranſigebat. Erat enim dicacitatis plurimæ, & ſic ſcurrilis ac ſordidæ, ut ne prætextatis quidem verbis abſtineret.*

5 *Tiberius.*] Idem Sueton. in vita Tiberii, cap. 70.

6 *Nero Cæſar.*] Inter cæteras diſciplinas (ut memoriæ prodidit Sueton. in Nerone cap. 20.) pueritiæ tempore imbutus & muſica, ſtatim ut imperium adeptus eſt, Terpnum citharœdum, vigentem tunc præter alios, acceſit: diebuſque continuis poſt cœnam canenti in multam noctem aſſidens, paulatim & ipſe meditari, exercerique cœpit. Sic quoque Alcinous apud Homerum tum lib. 8. tum lib. 13. poſt princ. continuo adhibet Demodocum citharœdum. Sic & Dido apud Virgilium libro 1. Æneid. Iopam. & in convivio deorum citharam pulſat Apollo apud eundem Homerum lib. Iliad. 1. ad finem,

— ὐδ' ἔτι θυμὸς ἐδεύετο δαιτὸς ἐΐσης;
Οὐ μὲν φόρμιγγος περικαλλέος, ἣν ἔχ'
Ἀπόλλων.

Id eſt,

Neque amplius animus indiguit convivio æquali,
Neque lyra pulchra, quam tenebat Apollo.

Plin. Secundus epiſtolarum lib. 1. epiſt. 15. ſcribens ad Euritium, qui ad ſcœ-

dos advocabat primi nominis. [1] Cato Uticenſis à cœna deambulabat. [2] Pomponius Atticus libellos lectitabat. [3] Quod Alexander Severus fecit, ut in menſa familiari ſæpe librum legeret: ſolitus vel legentes audire, vel aliis legentibus veſci. [4] Hadrianus comœdias, lectores & poëtas admittebat. [5] Heliogabalus ſortes convivales poſt cœnam proponebat, ut alius haberet decem camelos, alius muſcas, vel auri libras, aut decem ova, urſos, glires & lactucas decem. [6] Sylla quamvis ferox & impotens, in comeſſationibus comis erat & facilis. [7] Fertur quoque idem Severus Alexander, poſt epulas catulos cum porcellis & perdices ad pugnam ſæpe committere, [8] & Cleomenes, ſublatis menſis, vinum crateris circumferre. [9] A Græcis vero ænigma & gryphos poſt convivalia luſus proponebatur, cujus captiones ſolventi præmium carnis portio, non ſolventi pœna erat ut ſalſum hauriret poculum. [10] Parthis admittere concubinas poſt epulas non improbatur:

Cato Uticenſis. Pomp. Attícus. Alex. Severus. Hadrianus. Heliogabalus. Sylla. Alex. Severus. Cleomenes. Græci. Parthi.

ad ſcœnam illius, cum promiſiſſet, non venerat: *Audiſſes*, inquit, *comœdum, vel lyriſten, vel, quæ mea liberalitas, omnes.*

1 *Cato Uticenſis.*] Plutarchus in vita illius non multo ante fin.

2 *Pomponius Atticus.*] Corn. Nepos. aut quiſquis is eſt, qui vitam illius diligentiſſime & eloquentiſſime ſcripſit.

3 *Quod Alexander Severus.*] Ælius Lampridius in vita illius.

4 *Hadrianus.*] Ælius Spartianus in vita illius ad finem, *In convivio*, inquit, *tragœdias, comœdias, attellanas, ſambucas, lectores, poëtas pro re ſemper exhibuit.* Vide Plinium citatum ſupra ibi, *Nero Cæſar.*

5 *Heliogabalus.*] Lampridius in vita illius.

6 *Sylla.*] Plutarchus in vita illius, ſcribit Syllam inter potandum quotidianis dicacitatibus certaſſe, & cœnanti Syllæ nullum circa ſeria uſum fuiſſe.

7 *Fertur quoque idem Alexander.*] Lampridius in vita illius, *Voluptates*, ait, *ſcenicas in convivio nunquam habuit, ſed ſumma illa oblectatio fuit, ut catuli cum porcellis luderent, aut perdices inter ſe pugnarent, aut aves parvulæ ſurſum ac deorſum volitarent.*

8 *Et Cleomenes.*] Sublatis menſis tripes æneus cum æneo cratere, qui vino plenus erat, inferri conſuevit. Duæ præterea ex argento phialæ cotylas binas capientes, & argentea pocula admodum parva: his quantum cuique libuiſſet bibere licebat, nolenti autem nemo poculum porrigebat. Hæc Plutarchus in Cleomene. De alterius autem Cleomenis vinolentia Ælianus de Varia hiſtoria lib. 2. cap. 40. Quidam dediti potationibus & multipoti.

9 *A Græcis vero ænigma & gryphos.*] Quales ſcripſit Auſonius Edylium lib. 15.

10 *Parthis.*] Juſtinus lib. 41. *Quamobrem* (de Parthis loquitur) *fœminis non convivia tantum virorum, verumetiam conſpectum interdicunt.* Macrobius lib. 7. Saturn. c. 1. *Doceat nos*, inquit,

tur: uxores autem domi abditas, in virorum conſpectum non adducunt. [1] Babyloniis autem in conviviis à principio, fœminarum modeſtus eſt habitus: paulatim deinde pudore prophanato, ſumma velamenta exuunt: & poſt epulas ultimis amiculis revelatis, pudibunda oſtendunt, in omnemque licentiam jocorum & laſciviarum pudorem abjiciunt. [2] Fuitque veteri more ſervatum, quod bibente aliquo ex convivis, menſam tolli non ſinerent: namque auſpicii mali & deteſtabilis putabatur. Quod ſi inter cænandum ferculum à menſa revocatum foret, niſi cœna continuaretur, niſique appoſitis epulis veſcerentur, inter dira fuiſſe. Quinetiam per menſas deflare, aut prolapſum cibum è manu non reddi, ominoſum erat: [3] tametſi quorundam opinio fuerit, quæ è menſa decidunt in communi convictu, nec tollere, nec guſtare, illa heroum eſſe opinati. [4] Quodque apud honoratos & doctos viros, nunquam fere ſine lectione cœna fuit. Et quum convictus frequens in cœnam & prandium diviſus foret, plerique tanto temperamento & tenui convictu fuere; ut ſola cœna contenti, nunquam ante Solis occaſum, & niſi poſt decimam accum-

Babylonii.

Auſpicia & omina in conviviis.

Lectio in cœna.

Temperantis exempla.

vel peregrina inſtitutio, & diſciplina à Parthis petita: qui ſolent cum concubinis, non cum conjugibus inire convivia: tanquam has & in vulgus produci, & laſcivire quoque, illas non niſi abditas tueri deceat tectum pudorem. Quomodo autem Parthorum cœnæ fierent, videbis apud Athenæum lib. 4. cap. 14.

1 *Babyloniis.*] Id uſque ad verſic. *Fuitque veteri more*, ſunt Q. Curtii l. 5. non adeo longe à princ. *Babylonii*, inquit, *maxime in vinum, & quæ ebrietatem ſequuntur, effuſi ſunt. Fœminarum convivia ineuntium in principio modeſtus eſt habitus: deinde ſumma quæque amicula exuunt, paulatimque pudorem prophanant, ad ultimum (honos auribus habitus ſit) ima corporum velamenta projiciunt. nec meretricum hoc dedecus eſt, ſed matronarum virorumque, apud quos comitas habetur vulgati corporis vilitas.*

2 *Fuitque veteri more ſervatum.*] Hæc omnia uſque ad verſic. *Quinetiam per menſas deflare*, ſunt Plinii lib. 28. cap. 2. in diverſis locis.

3 *Tametſi quorundam opinio.*] Nam Ariſtophanes ἐν τοῖς ἥρωσι in Heroibus, apud Laërtium in vita Pythagoræ, ſcribit, Heroum eſſe quæ deciderint è menſa: ideoque ea guſtare fas non erat. Quod & ipſum inter ſymbola Pythagorea multi reponunt τὰ πεσόντα μὴ ἀναιρεῖσθαι, id eſt, *Quæ deciderint ne tollas.* Aut ut alii efferunt, μηδὲ γεύεσθαι ἀφ' ἂν ἐκτὸς τῆς τραπέζης καταπίπτον, id eſt, *Ne guſtato quæcunque in menſa deciderint.*

4 *Quodque apud honoratos.*] Quod ſupra dictum eſt de Pomponio Attico.

1 *Aſinius*

cumberent. Inter quos memoratur [1] Aſinius Pollio, qui quum eſſet tota die negotioſus, ita poſt decimam animum relaxavit, ut nec legendis minimis literulis vacaret. Quidam noctu, alii media die negotiis pauſam fecere.[2] Nonnulli autem tanta ingluvie, & ventre tam voraci fuere, ut velut impuri helluones effuſas perpotationes, & exquiſita obſonia quadrifariam dividerent, in jentacula, prandia, cœnas & comeſſationes, ſemper inſtructis paratiſque menſis tanto apparatu, donec vino madidi & crapula diſtenti fierent. Quod quidem obſcuris ſævientibus moribus, à nonnullis peſſimo exemplo factitatum eſt. Antea vero non licuit, ne ingentia animi bona, ingluvie corporis fœdarent. [3] Apud Siculos autem uſus erat, bis in die epulis ſaginari & ſaturum fieri, quibus templum, Saturitati dicatum erat. [4] Quare Siculæ menſæ & Syracuſanæ deliciȩ tanquam lautiſſimȩ in proverbium venere, & [5] ſicut apud Græcos Pharſali & [6] Bœotii voraciſſimi habiti. Quare ab Athenien-

Ingluvies. *Siculi. Saturitatis templum.* *Siculæ menſæ.* *Syracuſanæ deliciȩ.* *Pharſali.* *Bœotii.*

1 *Aſinius Pollio.*] Cælius Rhodiginus antiquar. Lect. lib. 11. c. 1. ſed nullo auctore citato.

2 *Nonnulli.*] Ut Vitellius, de quo Suetonius in vita illius, cap. 13. ita infit, *Sed vel præcipue luxuriæ ſævitiaque deditus, epulas triſariam ſemper, interdum quadriſariam diſpertiebat, in jentacula, & prandia, & cœnas comeſſationeſque, facile omnibus ſufficiens vomitandi conſuetudine.*

3 *Apud Siculos.*] Plato in epiſtola ad Dionis propinquos, & ex eo Cicero lib. 5. Tuſculan quæſt. *Eſt præclara epiſtola Platonis ad Dionis propinquos: in qua ſcriptum eſt his fere verbis, Quo cum veniſſem, vita illa beata, quæ ferebatur, plena Italicarum Syracuſiarumque menſarum, nullo modo mihi placuit, bis in die ſaturum fieri, nec unquam pernoctare ſolum.* Athenæus libro 12. cap. 10. Idem de Tyrrhenis tradit Diod. Siculus l. 6. cap. 9.

4 *Quare Siculæ menſæ & Syracuſanæ.*] De his Plato & Cicero ubi ſupra, & Plato lib. 3. de Repub. Ariſtophanes ἐν Δαιταλεῦσιν. Ariſtides in Pericle, Lucianus in dialogo Simili & Polyſtrati. Meminit & Macrobius Siculæ menſæ lib. 7. cap. 5. Vide Eraſm. Chil. 2. cent. 2. c. 68.

5 *Sicut apud Græcos Pharſali.*] Athenæus lib. 10. cap. 2. *Carpuntur*, inquit, *& Pharſalii, tanquam voraces, unde Mneſimachus in Philippo.*

Venit quis, ut menſas comedat & Pharſaliis,
Hic nullus eſt agunt bene iſti, numquid &
Urbem vorant Achaicam coctam ſimul?

Et lib. 12. cap. 10. auctoritate Theopompi Philippicarum lib. 21. ſic ait, *Sumptuoſiſſimi ſunt omnium hominum Pharſalii ac pigerrimi.*

6 *Et Bœotii.*] Athen. d. lib. 10. capite 2. auctoritate Eubuli in locis plurimis, Diphili in Bœotico, Mneſimachi in Buſyride, Alexidis in Trophonio, Achæi in certaminibus, Polybii Megalopolitani libro 20. Hiſtoriarum.

1 *Et*

nienſibus fatui, rudes, [1] & pingues dicti ſunt propter ἀδηφαγίαν: quippe quum à conviviis crudi diſcederent, diſtenti rurſus ſe ingurgitabant. [2] Quod & Plato improbavit, [3] & Romani duxere nefas, ut bis in die saturum fieri, vecordis eſſe ducerent. [4] Hoc quoque apud convivas ſervatum legimus, ut in familiari convivio, aut epulis lautioribus aliquem attractum, aut, pulla in veſte diſcumbere ducerent nefas, nam depulſo languore animi, non in triſtitia convivio intereſſe decet. [5] Propterea Vatinio, quod epulo Q. Arrii atra in veſte accubuerat, à Cicerone objectum, & crimini datum eſt: quippe bellos convivas, & convictores faciles, in candida, non pulla veſte accumbere decet, tametſi cœnatoria & tricliniaria con-

Pulla veſte conviviis intereſſe non decebat. Cœnatoria & tricliniaria conviviis data.

1 *Et pingues.*] Homerus lib. 5. Iliados Bœotos populum valde pinguem dicit,

—— Πὰρ δέ οἱ ἄλλοι
Ναῖον Βοιωτοὶ μάλα πίονα δῆμον ἔχοντες.

Id eſt,

—— Apud autem ipſum alii
Habitabant Bœotii valde pinguem populum habentes.

Horatius Epiſt. lib. 2. epiſt. 1. ad Auguſtum,

—— Quod ſi
Judicium ſubtile videndis artibus, illud
Ad libros, & ad hæc Muſarum dona vocares,
Bœtum in craſſo jurares aëre natum.

M. Tullius de Fato, oſtendens quantum inter locorum naturas interſit, ita ſcribit, *Inter locorum naturas quantum interſit, videmus: alios eſſe ſalubres, alios peſtilentes: in aliis eſſe pituitoſos & quaſi redundantes: in aliis exiccatos atque aridos: multaque ſunt alia: quæ inter locum & locum plurimum differunt: Athenis tenue cœlum, ex quo acutiores etiam putantur Attici: Craſſum Thebis: itaque pingues Thebani & valentes.* Quo ex loco intelligere licet, Bœotios, qui craſſo cœlo uterentur (Thebæ enim in Bœotia fuerunt) pingues, craſſos, atque hebetes fuiſſe.

2 *Quod & Plato improbavit.*] In d. epiſt. ad propinquos Dionis, & ex eo Athenæus lib. 12. cap. 10.

3 *Et Romani.*] Cicero d. libro 5. Tuſcul. quæſt.

4 *Hoc quoque apud convivas.*] Quod videre licet ex eo quod ſequitur, ſed hic legendum *atratum*, non *attractum*; ex iis, quæ illico ſequentur. Sed hic fuit error librarii, ut opinor.

5 *Propterea Vatinio.*] Cicero in Orat. contra Vatinium: cujus hæc verba ſunt, *Atque illud etiam ſcire ex te cupio: quo conſilio, aut qua mente feceris, ut in Epulo Q. Arrii, familiaris noſtri, cum toga pulla accumberes? quem unquam videris? quem audieris? quo exemplo, quo more feceris?* Et paulo infra, *Quis unquam cœnavit atratus? Ita enim illud epulum eſt funebre, ut munus ſit funeris: epula quidem ipſa dignitatis.* Et rurſum paulo poſt, *Quis unquam in luctu domeſtico, quis in funere familiari cœnavit cum toga pulla? cui de balneis exeunti, præter te, toga pulla data eſt? cum hominum millia accumberent: cum ipſe epuli dominus Q. Arrius albatus eſſet, tu in templum Caſtoris te cum C. Fidulo atrato, cæteriſque tuis furiis funeſtum intuliſti?*

convivis dari antiqui moris fuerit. [1] Ferturque Hadrianus Cæſar ſemper aut toga ſummiſſa, aut pallio tectus, accubuiſſe. [2] Et Saloninus imperator, milites epulari cum ſagis juſſiſſe, hyeme gravibus, æſtate tenuibus. Quo tempore ſervatum eſt, ut milites cum imperatore cincti diſcumberent. [3] Tum frequens hæc fuit obſervatio, quod ſi quis ad cœnam benigne invitatus iret, alios pari affectu aut ſanguine conjunctos eiſdem advocare epulis non vetabatur, veluti comites ſecum & umbras duceret. [4] Sua autem

Hadrianus. *Saloninus.* *Umbras adducere ad conviviũ.*

1 *Ferturque Hadrianus Cæſar.*] Ælius Spartianus in vita illius, ſic ſcribit, *Ad convivium venientes Senatores, ſtans excepit: ſemperque aut pallio tectus diſcubuit, aut toga ſubmiſſa.*

2 *Et Saloninus Imperator.*] Hæc uſque ad verſic. *Tum frequens*, ſunt Trebellii Pollionis in vita Salonini Gallieni: cujus verba quia memoratu & cognitu digna videntur, hic apponam, *Cum cingula ſua plerique militantium, qui ad convivium venerant, ponerent, hora convivii Saloninus puer, ſive Gallienus, his auratos conſtellatoſque balteos rapuiſſe perhibetur: & cum eſſet difficile in aula Palatina requirere quod periſſet, ac taciti militares viri detrimenta pertuliſſent. poſtea rogati ad convivium, cincti accubuerunt. Cumque ab his quæreretur, cur non ſolverent cingulum, reſpondiſſe dicuntur, Salonino deferimus. Atque hinc tractum morem, ut deinceps cum Imperatore cincti diſcumberent.*

3 *Tum frequens hæc fuit obſervatio.*] Plato in Sympoſio, & Plutarch. lib. 7. ejuſdem operis, ubi de hujuſmodi umbris loquitur, Horat. epiſt. lib. 1. ep. 5. ad Torquatum.

— *Locus eſt & pluribus umbris:*
Sed nimis arcta premunt olidæ convivia capræ.

Quem locum exponit Eraſmus Chil. 1. centur. 1. cap. 9. his verbis, *Admonet Torquatum, ut ad cœnam veniat paucis comitatus, videlicet Bruto, Septimio & Sabino: non quod ſit defuturus in accubitu locus, ſi velit plures umbras ſecum adducere: verum id futurum incommodi, ut alarum odor offendat convivii ſuavitatem, ſi anguſtius ſedeatur. Deinde, ſi velit omnino plures umbras, id eſt, comites, præmoneat ſe de numero, ne non reſpondeat apparatus.* Idem Horat. ſat. 8. l. 2.

— *Quos Mæcenas adduxerat umbras.*

Umbræ autem dicuntur convivæ, qui ad convivium eunt, à convivatore quidem non vocati, ſed à vocatis ducti: illos videlicet ſequentes, ut umbra corpus.

4 *Sua autem ſponte.*] Macrobius Homeri teſtimonio lib. 1. Saturn. c. 7. *Supervenire fabulis non evocatos, haud equidem turpe exiſtimatur: verum ſponte irruere in convivium aliis præparatum, nec ab Homero ſine nota, vel in fratre memoratum eſt.* Locus autem Homeri eſt lib. 2. Iliados, ubi Menelaus non invitatus, ivit ad convivium, ab Agamemnone fratre ſummis Græcorum præparatum. Hujus in eam rem carmen eſt,

Κίκλησκεν δὲ γέροντας ἀριστῆας παναχαιῶν.
Νίστορα μὲν πρώτιστα καὶ Ἰδομενῆα ἄνακτα.
Αὐτὰρ ἔπειτ' αἴαντε δύω, καὶ Τυδέος υἱόν.
Ἕκτον δ' αὖτ' Ὀδυσῆα Διὶ μῆτιν ἀτάλαντον.
Αὐτόματος δέ οἱ ἦλθε βοὴν ἀγαθὸς Μενέλαος.
Ἤδεε γὰρ κατὰ θυμὸν ἀδελφειὸν ὡς ἐπονεῖτο. Id eſt,

Vocavit inſuper ſenes optimates ex omnibus Græcis.

Neſtora

Leges aliquot convivales.

tem ſponte convivio, aliis parato, ſe intromittere non decebat. Si qui vero non accerſiti & αὐτόματοι irent, in imam lecti ſpondam deduci jubebant. Tum ſi forſan minus tempeſtive, neque ad horam conſtitutam, conviva accederet, illum niſi triclinio circuito, admitti non ſinebant: & tunc epulari juſſus, diſcumbebat. [1] Reges tamen Spartanorum ſero prodeuntes, cœnæ parte mulctantur: quippe ad cœnam non euntibus binæ chœnices farinæ, & vini ſingulæ cotylæ mittuntur, [2] dupla vero præſentibus. [3] Ideo ephori Agidi regi Lacedæmoniorum quum ad Phiditia non accederet, cœnæ partem petenti abnegarunt. [4] Tum ſiquando inter epulas incendium quiſquam nominaret, ne quid ea res diri portenderet, aquam ſub menſam inſpergebant, à quibus obſervatum eſt ut aliquo ex convivarum numero è triclinio prodeunte, verri ſolum nullo modo ſinerent, hoc infandum omen & pernitioſum portentum augurati. Si tamen ad lumina cœnarent, aut illa in triclinio eſſent, veteris inſtituti fuit, ut lumen in lychno non extinguerent, ſed illud ſua ſponte emori ſinerent. [5] Quodque menſam priſci nunquam vacuam tolli jubebant ſemperque prandii partes ſupereſſe voluere: ſive antiqui victus parſimoniam, ſive morem, quo aliquid reliquiarum in menſa ſupereſſet, felix omen erat, veteri inſtituto adnotantes. Legimus tamen cœna peracta,

Neſtora quidem in primis & Idomeneum Regem:
Sed poſthac Ajaces duos & Tydei filium:
Sextum autem rurſus Ulyſſem, Jovi conſilio parem.
Ultroneus autem ei venit voce bonus Menelaus.
Noverat enim in animo fratrem, quomodo operaretur.

Lampridius autem in vita Alexandri Severi tradit ipſum non vocatum ſæpius ad amicorum convivia iraſſe.

1 *Reges tamen Spartanorum.*] Herodotus libro ſexto.

2 *Dupla vero præſentibus.*] Supra dictum eſt.

3 *Ideo Ephori Agidi.*] Plutarchus in Apophthegmatis Lycurgi, ubi præterea dicit Ephoros Agidem mulctaſſe, quod ad Phiditia non acceſſiſſet, ſed apud uxorem cœnaſſet. Quod & nos ſupra retulimus.

4 *Tum ſi quando inter epulas.*] Hæc uſque ad verſic. *Si tamen ad lumina*, ſunt Plinii libro 18. cap. 2. *Incendia inter epulas nominata, aquis ſub menſas profuſis abominamur: recedente aliquo ab epulis, ſimul verri ſolum: aut bibente conviva, menſam vel repoſitorium tolli inauſpicatiſſimum judicatur.*

5 *Quodque menſam.*] Plutarchus problematôn cap. 64.

CAPUT

acta, reliquias & ſemeſa obſonia miniſtris aſtantibus dividi & circumferri antiqui moris & exempli fuiſſe.

CAPUT XXIII.

Quæ ipſe dictu admirabilia de umbrarum figuris noctibus fere ſingulis Romæ expertus ſui.

NOta[1] & vulgata res eſt, ædes quaſdam Romæ, quas ego incolui, evidentiſſimis oſtentis ita infames, ut nemo illas incolere auſus fuerit, quin aſſiduis umbrarum illuſionibus, & tetris imaginibus, noctibus fere ſingulis inquietetur: in quibus præter nocturnos tumultus, quos medio fere noctis ſilentio audiebamus, & horrendos fremitus cum ejulatu, ſtriduloque vocis ſono, quibus lachrymari & tremere videbatur, ſpeciem hominis ſqualida facie, vultu minaci, nigro corpore, aſpectu formidabili, nomen ſuum exprimentem, & opem implorantem, cernebamus. Sed ne quis hoc fabuloſum aut commentitium putet, auctor eſt Nicolaus Tuba, vir multæ & expertæ fidei, qui quum rei explorandæ gratia, cum nonnullis doctis juvenibus prima facie ad nos adventaſſent, cupido inceſſit animo, hæc quæ à me promebantur, vero teſtimonio experiri, & an vera eſſent intueri. Et ne quid inexpertum relinquerent, noctem pervigilem egere mecum, ut rem notam exploratamque haberent. Neque eos opinio fefellit: nam quum accenſis luminibus pervigiles ſtarent, haud procul ſpecies hæc dira terribilique facie, & vultu tetro repræſentata eſt, quam ipſi tumultuari, & diris nos vocibus agitare videbant: cumque omnia clamore & tumultu ſtreperent, poſt multa oculorum ludibria, tantum formidinis pavoriſque intulit, ut territi & trepidi vix mente in-

CAPUT XXII.
TIRAQUELLUS.

Id caput nullum eſt in Alexandro, verendumque, ne Librarius, pro XXII. poſuerit XXIII. cumque numerum poſtea ſequutus ſit: verum ita, ut reperi, reliqui.

1 *Nota & vulgata res eſt.*] Simile quippiam refert Plinius Junior Epiſt. lib. 5. epiſtola 5. omnium 101. ad Maximum, incipit, *Nunciatum eſt.* Sed, ut ſemel dicam, quid de hiſce rebus ſentiam, ego mera ſomnia eſſe puto.

1 *Veſti-*

te incolumi ſatis conſtarent. Et cum totæ ædes gemitu funeſto miſcerentur, ſingulisque cubiculis peſtis illa importuna obverſaretur, dum propius accederemus, illam retro cedere,& querula voce lumen effugere cernebamus. Demum cum multum diuque tumultuata fuiſſet, haud multo poſt, ubi multum noctis proceſſit, viſio omnis illa dilapſa eſt. Sed præ cæteris quæ ibi expertus ſum, non omittam miraculum ingens, quod mihi plane vigilanti majore aliquanto trepidatione haud multo poſt obvenit: nam cum tenebris obortis, cubiculi fores obſeraſſem firma ſera, jaceremque in lectulo, nulla adhuc quiete compoſita, lumine accenſo, horribilem illam ſpeciem foris jam tumultuari, & cubiculi fores manibus pulſare ſentiebam. Nec multo poſt, ſimulacrum illud, opertis adictiſque foribus (vix credibile dictu) per commiſſuras & rimas in cubiculum ſe intromiſit: quod ſub lectulo meo jacens, cum Marcus alumnus & cliens meus, utpote qui è conſpectu cubabat, tetra & dira facie aſpiceret, pavore ſubito conſternatus, luctu & gemitu omnia opplebat, ipſamque intromiſſam non ſine formidine clamabat. Idque cum mihi, qui clauſum cubiculi oſtium aſpicerem, vix credibile videretur, interim dirum illud ſimulacrum quod ſub lectulo jacebat meo, manum & brachium protendere, lumenque quod juxta aderat, extinguere vidimus: quo extincto, libellos meos, & quicquid rerum erat, querula voce miſcere, ac omnia evertere non deſtitit. Mox cum ad tumultum exciti ſocii eo ſe contuliſſent, lumenque intromiſſuri obverſarentur veſtibulo, interim ipſam opertum cubiculi oſtium manu aperire, & foras effugere vidimus. Erat enim ipſius ſpecies, ut plane perſpeximus, ſimulacro hominis nigerrimo non abſimilis. Illud utique mirum fuerit, dignumque memoratu, figuram illam, dum nobiſcum ſic luctaretur, quum fores cubiculi reſeraſſet, ab his qui lumen intromiſere, minime conſpectam: ſed quum primum cubiculi fores exivit, elapſam ex oculis illico diſceſſiſſe, & in auras evanuiſſe.

CAPUT XXIV.

Qui cultus domorum quondam fuerit, & quare majorum imagines in poſtibus & arma in atriis & veſtibulis haberent, & quid de exteris.

QUibus priſtini decoris memoria relicta fuit, hoc etiam literis adnotaſſe accepimus, amplas domos in primis greſſibus [1] veſtibula habuiſſe, quæ ſpatia licet pars ædium forent, tamen illa pro ædibus fuiſſe nemo ignoravit. Erat enim locus vacuus, per quem de via ad fores patebat aditus, in quo præſtolari qui ſalutatum venerant, aut ſi con- *Veſtibula domorum.*

TIRAQUELLUS.

1 *Veſtibula habuiſſe.*] Plautus in Moſtellaria act. 3. ſc. quoque 3.

Viden' veſtibulum ante ædes & ambulacrum cujuſmodi?

Virgilius lib. 2. Æneidos,

Veſtibulum ante ipſum primoque in limine.

Ubi Servius, *Veſtibulum*, inquit, *dicitur prima januæ pars. Dictum autem, vel quod januam veſtiat, ut videmus cameram ſuſtentatam columnis. Vel, quoniam Veſtæ conſecratum eſt: unde nubentes puellæ limen non tangunt, ne numini dicatum locum calcantes ſacrilegium committant. Singula enim domus ſacrata ſunt, ut culmina Diis penatibus: Maceries, quæ ambit domum, Herceo Jovi.* Idem Servius alibi, ſcilicet, lib. 6. Æneidos, ibi,

Veſtibulum ante ipſum, primiſque in faucibus Orci.

Veſtibulum, inquit. *non habet etymologiæ proprietatem, ut ait Varro: ſed fit pro captu ingenii. Dicitur enim veſtibulum, quod veſtiat januam. Alii veſtibulum à Veſta dictum volunt: nam illi janua conſecrata eſt: alii: quod nemo illic ſtet. In limine enim ſolus eſt tranſitus. Ut enim veſanum non ſanum, ſic veſtibulum non ſtabulum.* Ovidius lib. 6. Faſt. Veſtibulum à Veſta nomen accepiſſe ait,

Hinc quoque veſtibulum dici reor, unde precamur

Quæ famur, Veſta eſt, quæ loca prima tenet.

Gellius lib. 16. cap. 5. auctoritate Cæcilii Galli in lib. de ſignificatione verborum, quæ ad jus pertinent, *Veſtibulum*, inquit, *non in ipſis ædibus, neque partem ædium, ſed locum ante januam domus vacuum, per quem à via aditus acceſſuſque ad ædes eſt: cum dextra ſiniſtraque inter januam tectaque, quæ ſunt viæ juncta, ſpatium relinquitur: atque ipſa janua procul à via eſt vacanti interſita.* Et quibuſdam interjectis, *Qui domos igitur amplas antiquitus faciebant, locum ante januam relinquebant, qui inter fores domus & viam medius eſſet. In eo loco qui dominum ejus domus ſalutatum venerant, prius quam admitterentur, conſiſtebant: & neque in via ſtabant, neque intra ædes erant.* Et eadem propemodum ſcribit, tacito Gellii nomine (ut ſemper alias) Macrobius lib. 9. Saturn. c. 8. *

COLERUS.

* Adde Nonium Marcellum & Iſidorum lib. 15. cap. 7. Græci vocant προπύλαιον. In lautiorum ædibus magnifica & ſplendida, magnoque aggeſtu ſuſpenſa viſebantur veſtibula, ut eleganter deſcribit Seneca lib. 12. epiſt. 85.

ſi convento opus foret, tempus operiri ſolebant: [1] quod quidem prima aut altera diei hora eſſe conſuevit. Fuit enim apud majores non modica laus illis, qui ex claris familiis erant, quam plurimos clientes, non modo catervas togatorum, ſed & tenuiores amicos habere, à quibus obſervarentur quotidie & colerentur, cumque his ad forum deducerentur frequenti comitatu: namque maximi decoris erat, amplos viros illuſtresque etiam ab infima plebe quotidie ſalutari, appeti, deduci, reduci & conſuli, eiſque decedi & aſſurgi.[2] Fiebat enim ſalutatio more priſco [3] dextram jungendo dextræ: quippe cum referat Varro, omnem antiquorum honorem, dextrarum conſtitiſſe virtute, [4] nonnunquam oſculo, [5] plerumque aſſurgendo, caput-

Salutandi mos apud veteres.

TIRAQUELLUS.

1 *Quod quidem prima.*] Martial. l. 4. epig. 8. ut jam ſcripſimus ſupra c. 21.

2 *Fiebat enim ſalutatio.*] Servius enarrans eum locum lib. 1. Æneid.

—— Cur dextræ jungere dextram
Non datur? ——

Majorum fuit, inquit, *hæc ſalutatio, cujus cauſam dicit Varro, Callimachum ſequutus, aſſerens, omnem eorum honorem dexterarum conſtitiſſe virtute: ob quam rem hac ſe venerabantur corporis parte.*

MERCERUS.

3 *Dextram jungendo dextræ.*] Vulgarior ſalutandi ratio inter familiares fuit, manum advenientis oſculari. Plaut. Amphit. *Equidem te certo heri hic advenientem illico & ſalutavi, & valuiſſeſne uſque exquiſivi mi vir, & manum prehendi, & oſculum detuli tibi.* Qui mos vulgatus fuit everſa republ. *Salutatores* autem quotidiani caput ut opinor aperientes, ſuo quiſque ordine mane quidem *Ave:* veſperi autem *Vale*, dicebant, Seneca c. 34. l. 6. de Benef. *Huic pervenire uſque ad diſtringendam libertatem licet, cujus vulgare, & publicum verbum, & promiſcuum ignotis Ave, non niſi ſuo ordine emittitur.* Non omittebatur nomen ejus, qui ſalutabatur, quod pluribus, ſi liceret, probarem.

TIRAQUELLUS.

4 *Nonnunquam oſculo.*] Id de Juda proditore, qui oſculo Jeſum Chriſtum tradidit Judæis, ut ſcribitur Lucæ 22. *Judas, unus ex duodecim appropinquavit Jeſu, ut oſcularetur eum. Jeſus autem dixit illi, Juda, oſculo Filium hominis tradis?* Perſæ (ut ſcribunt Herod. lib. 1. & Strabo lib. 15. ad fin.) ſalutationis loco ſe mutuo, ſi in via invicem ſibi occurrant, oſculantur & pares ſint. Quod ſi alter fuerit humilior paulo, genas oſculantur duntaxat. Vide Plutarch. in problem.

5 *Plerumque aſſurgendo.*] Sueton. in Auguſto, cap. 56. ſcribit, Auguſtum acerbe tuliſſe, quod populus honoris cauſa aſſurrexiſſet filiis ſuis adhuc prætextatis. Sic enim ſcribit, *Eiſdem prætextatis adhuc aſſurrectum ab univerſis in theatro, & à ſtantibus plauſum, graviſſime queſtus.* Idem in Tiberio cap. 31. *Nec mirum, cum palam eſſet, ipſum quoque eiſdem aſſurgere, & decedere via.* Plutarchus in Pompeji vita, & Appianus de Civilibus Rom. bellis libro 1. tradunt, Syllam dictatorem ſolitum fuiſſe de ſella aſſurgere privato Pompejo, & equo deſcendere, & caput aperire. Servius enarrans illud Virgilii lib. 1. Georg.

Tmolus,

[1]caputque denudando, quod apud noſtrates frequenti in uſu eſt: manſitque obſervatum,[2] ut ſalutantes imperatorem, antequam admitterentur, interiores aulici ſcrutarentur, ſinumque prætentarent, ne quis cum telo eſſet. Nonnunquam ut valentiſſimi ſervi catenis religati, pro oſtio aditum cuſtodirent, ne non vocati admitterentur. [3] Laudanturque Veſpaſianus, [4] M. Antoninus & [5] Alexander Severus imperatores, quod ſalutarentur patente cubiculo, miniſtris admiſſionalibus remotis. Apud Parthos vero regem adire vel ſalutare ſine munere, nulli licitum erat. Quibus clientibus ab his quos ſectabantur,[6] frequens ſportula dabatur,[7] quæ prius

Imperatorem ſalutanti. Oſtiarii ſervi. Sportula clientibus ſalutantibus data.

Tmolus, & aſſurgit quibus & Rex ipſe Phanæus.

Sic ait, *Aſſurgit ſignificat cedit: quod tractum eſt à ſedentibus, qui in honorem alicujus ſurgere conſueverunt.*

1 *Caputque denudando.*] Plutarch. problematôn cap. 10. ubi rationem reddit cur deos ſalutantes caput operiunt: viros autem dignitate præditos & honore dignos, ſi etiam velati occurrerint, caput aperiunt: Nam Æneas, prætereunte Diomede, caput operiens, rem divinam fecit. Diximus & in præcedent. ex Plutarcho in Pompejo.

2 *Ut ſalutantes Imperatorem.*] Suetonius in Claudio, cap. 35. *Reliquo autem tempore ſalutatoribus ſcrutatores ſemper appoſuit, & quidem omnibus & acerbiſſimos.* Herodian lib. 3. *Neque enim temere quiſquam à Severo miſſus ad illum introducebatur, niſi prius depoſito militari gladio, ſinuque excuſſo.* *

COLERUS.

* Sic in Veſpaſiano Sueton. c. 12. *Non temere quivis ad Principes admittebatur.* Hinc ortum admiſſionis illud officium de quo apud eundem Suet. ibid. c. 14. apud Vopiſcum in Aurel. mentio eſt *Admiſſionum magiſtri*: & apud Ammianum lib. 15. Sed vide de his Senecam lib. 1. de clement. & lib. de Beneficiis 6. cap. 33. & 34. Erant deinde primæ & ſecundæ admiſſiones, de quibus ſplendide Senec. lib. 6. de Benefic. cap. 33. & 34.

TIRAQUELLUS.

3 *Laudaturque Veſpaſ.*] Suet. in vita illius c. 21.

4 *M. Antoninus.*] Jul. Capitolinus in vita illius.

5 *Alexander Severus.*] Ælius Lampridius in vita illius, *Salutaretur quaſi unus de Senatoribus patente velo, admiſſionalibus remotis.* Admiſſionales autem dicuntur, qui aulicos admittunt in cubiculum Principis ad eum ſalutandum. Qui vero ei rei præerant, vocabantur Magiſtri admiſſionum, quorum Ammianus Marcellinus mentionem facit lib. 15.

6 *Frequens ſportula.*] Juvenalis Satyra 1. conqueritur imminutam eſſe prioris ſportulæ liberalitatem.

—— Sportula primo
Limine parva ſedet, turbæ rapienda togatæ.

Martialis eſt diſtichon in Apophoretis, cujus inſcriptio eſt, Toga.

Si matutinos facile eſt tibi rumpere ſomnos,
Menſita veniet ſportula multa toga.

7 *Quæ prius centum quadrantes fuit.*] Huc alludit Martialis lib. 1. epigram. 2. ad Flaccum de ſportula,

Dat Bajana mihi quadrantes ſportula centum,
Inter delicias quid facit iſta fames?

Vocatores. Congiarium. Donativum. Congiaria diverſa à diverſis Imperatoribus populo data.

prius centum quadrantes fuit: [1] deinde rectam dari inſtitutum: [2] quare vocatores principis dicti, qui ad cœnam convivas admittebant: quorum nonnulli mercede accepta, aliquos ſubdititios principum ſæpe cœnis advocarunt. [3] Quam Nero ad ſportulas revocavit, qui etiam plebi congiarium quadragenos nummos viritim dedit. [4] Siquidem Imperatoris munus, quod populo dabatur, congiarium dictum eſt: quod vero militibus, donativum. [5] Mox Domi-

Et lib. 3. epigr. 7. de ſportula,

Centum miſelli jam valete quadrantes,
Anteambulonis congiarium laſſi:
Quos dividebat balneator elixus.
Quid cogitatis ô fames amicorum?
Regis ſuperbi ſportulæ receſſerunt.

1 *Deinde rectam.*] Idem Martial. lib. 8. epigr. 50. ad Cæſarem Domitianum,

Grandia pollicitis quanto majora dediſti,
Promiſſa eſt nobis ſportula, recta data eſt.

Domitianus enim (ut ſcribit Sueton. in vita illius, cap. 7.) ſportulas publicas ſuſtulit, revocata cœnarum rectarum conſuetudine. Recta cœna ſportulæ oppoſita erat. Liberaliores enim divites, civilioreſque ſalutatoribus ſuis legitimum convivium exhibebant: quæ recta cœna dicebatur. Sordidi autem & maligniores rectæ cœnæ loco ſportulam tantum præbebant. Auctor Budæus ex *l. ſi mulier, ff. de donat. inter vir. & uxorem.* *

COLERUS.

* Sportæ, unde ſportulæ & ſportellæ, calathi erant viminei, quibus ad rem penuariam utebantur. *Ulp. l. 4. de penu leg.* Hinc dictæ ſportulæ, quæ pro ſalutationis officio clientibus erogabantur: ſive id obſonii aliquid, ſive ſtipes, aut quadrantes eſſent.

TIRAQUELLUS.

2 *Quare vocatores Principis.*] Plin. lib. 35. cap. 10. de Apelle, ſic ait, *Subornato fraude æmulorum, plane regio invitatus, ad regis cœnam venit. Indignantique Ptolemæo, & vocatores ſuos oſtendenti, ut diceret à quo eorum invitatus eſſet, arrepto carbone extincto è foculo, imaginem in parietem delineavit, agnoſcente vultum plani rege ex inchoato protinus.*

MERCERUS.

Quare vocatores.] De *vocatoribus* vide noſtrum convivium. Hi enim ad cœnam convivas ex munere vocabant.

TIRAQUELLUS.

3 *Quam Nero ad ſportulas revocavit.*] Suetonius in vita illius, cap. 16. *Adhibitus ſumptibus modus, publicæ cœnæ ad ſportulas redactæ.*

4 *Siquidem Imperatoris munus.*] Cornelius Tacitus lib. 12. *Additum nomine ejus donativum militi, congiarium plebeis.* Plinius Junior in Panegyrico laudat Trajanum quod congiarium populo dediſſet, quo locupletatæ ſunt tribus cum donativum accepiſſent milites. Senec. libro 4. de Beneficiis, *Congiarium,* inquit, *munus eſt Imperatorium, quo donabatur populus, ſicut donativo milites.* Et ut auctor eſt Quint. libro 6. cap. 4. de riſu, *Congiarium commune eſt liberalitatis atque menſuræ.* Alexander Severus congiarium, auctore Lampridio, ter populo dedit: donativum militibus ter: carnem populo addidit. Clavarium autem donativi nomen eſt, ut ſcribit Tacitus lib. 19.

5 *Mox Domitianus.*] Hoc jam diximus ſupra ibi, Quæ prius centum quadrantes, cum declararemus locum Martialis.

Domitianus ſportulas ad cœnas reduxit, in [1] qua frequens obſonium panis, oleum & porcina caro dari ſolita, abſque vino. [2] Divus vero Julius ad conciliandum populi favorem, frumentum viritim dedit ternos modios, & totidem olei libras, tricenos quoque nummos ſingulis, & centenos pro mora. [3] Auguſtus Octavius frumentum plebi gratuitum & menſtruum, [4] Nero quadragenos nummos viritim congiarium largitus fuit. [5] Cajus vero Cæſar trecenos ſeſtertios, & forenſia viris & pueris, ac fœminis faſcias purpuræ & conchylii, nonnunquam pro ſportulis panaria cum obſonio. [6] Domitianus etiam congiarium nummorum CCC. ſenatui, & equeſtri ordini panaria, plebi vero ſportellas cum obſonio. [7] Cato junior novo more tribuit ſportulas; Græcis ex tritico, raphano, blito & apio, Romanis autem vini amphoras, carnes porcinas, ficus, & ligno-

1 *In qua frequens obſonium.*] Scilicet ſportula. Juvenalis Sat. 1.

Sportula quid referat, quantum rationibus addat,
Quid facient comites, quibus hinc toga, calceus hinc eſt,
Et panis fumuſque domi? denſiſſima centum
Quadrantes lectica petit, ſequiturque maritum
Languida, vel prægnans & circumducitur uxor.

Ubi Domitius interpres, *Ex ſportula,* inquit, *omnia ſibi coëmebant, quæ & ad victum & cultum pertinerent.* Unde Martialis lib. 5. epig. 77.

Sportula nulla datur, gratis conviva recumbis:
Dic mihi, quid Romæ Gargiliane facis?
Unde tibi togula eſt, & fuſcæ penſio cellæ?
Unde datur quadrans, unde vir es Chiones?

2 *Divus vero Julius.*] Suetonius in vita illius, cap. 38. *Populo, præter frumenti denos modios, ac totidem olei libras, tricenos quoque nummos, quos pollicitus olim erat, viritim diviſit: & hoc amplius centenos pro mora.* *

COLERUS.

* Ibi vide Levinum Torrentium Suetonii interpretem.

TIRAQUELLUS.

3 *Auguſtus Octavius.*] Suetonius cap. 40. *Ac ne plebs, frumentationum cauſa, frequentius à negociis avocaretur, ter in annum quaternum menſium teſſeras dare deſtinavit: ſed deſideranti conſuetudinem veterem, conceſſit rurſus, ut ſui cujuſque menſis acciperet.* Et capite ſeq. *Frumentum quoque in annonæ difficultatibus ſæpe leviſſimo, interdum nullo pretio viritim admenſus eſt, teſſeraſque nummarias duplicavit.*

4 *Nero quadragenos.*] Idem Sueton. in Nerone, cap. 10.

5 *C. vero Cæſar.*] Scilicet Caligula ex eodem in vita illius, c. 17.

6 *Domitianus.*] Idem Suet. in vita illius, cap. 4.

7 *Cato Junior.*] Plutar. in vita Catonis Uticenſis, *Dona attribuit, Græcis quidem ex porro, & lactuca, & raphano, & blito, & apio: Romanis autem vini amphoras, carnes porcinas, & ficus, & cucumeres, & lignorum faſces.*

lignorum faſces. Quamvis apud antiquiſſimos ſextarii lactis darentur, vini nunquam, [1] niſi quod à Cornelio Cethego in conſulatu muſtum rutatum populo datum eſt. Ancus vero Martius rex, ſalis inodia ſex millia congiarium populo erogaſſe fertur, ex quo tantum quiſque ferebat, quantum in ſingulorum capita deſcriptum erat, ab undecimo ætatis anno. [2] Auguſtus etiam tricenos & quadragenos, nonnunquam ſingulis quinquagenos & ducentenos nummos largitus fuit: ac ne minores quidem pueros præteriit, [3] ſicut Trajanus infantes quoque ad ſportulas admiſit. Tiberius trecentenos viritim dedit, & prandium mille menſis. [4] Galba dedit populo congiarium, & epulum ſenatui & equeſtri ordini, ac præter epulas forenſia viris, fœminis ac pueris faſcias purpuræ & conchylii, quibus veteres pro caligis utebantur. [5] Et mox Nero, [6] Domitianus, [7] Hadrianus [8] & reliqui Cæſares munera populo ſæpe largiti ſunt. [9] Sed Hadrianus novo more, aromata, balſama & crocum: nonnunquam duplex congiarium, ternis per ſingulos aureis diviſis. [10] Commodus ſingulis denarios ſeptingenos vicenos quinos. [11] Aurelianus vero ad Parthicum proditurus bellum, quum

Duplex congiarium.

1 *Niſi quod à Cornelio Cethego.*] Plinius lib. 19. cap. 8. *Invenio muſtum rutatum populo datum à Corn. Cethego, in conſulatu collega Quintii Flaminii comitiis peractis.*

2 *Auguſtus.*] Sueton. in vita illius, cap. 41.

3 *Sicut Trajanus.*] Plinius Junior in Panegyrico laudat Trajanum, quod in dando congiario infantes quoque admiſiſſet, ut ita alimentis Principis creſcerent, experirenturque ab infantia parentem publicum in munere educationis. Nullum eſt enim magno Principe, immortalitatemque merituro impendii genus dignius, quam quod erogatur in poſteros. Pauperibus educandis una ratio eſt, bonus Princeps. Dion in Trajano, ſcribit eum civitatibus Italiæ multa largitum eſſe ad educationem liberorum, in quos magna contulit beneficia.

4 *Galba.*] Tacitus lib. 17.

5 *Et mox Nero.*] Dion in Nerone.

6 *Domitianus.*] Idem Dion in vita illius.

7 *Adrianus.*] Idem Dion in vita illius.

8 *Et reliqui Cæſares.*] Ut ſcribunt Ælius Spartianus in Septimio Severo, Lampridius in Heliogabalo & Alexandro Severo.

9 *Sed Adrianus.*] Hæc uſque ad verſic. *Commodus*, ſunt Ælii Spartiani in vita Adriani.

10 *Commodus.*] Lampridius in vita illius.

11 *Aurelianus.*] Flavius Vopiſcus ſcribit, Aurelianum quo tempore proficiſcebatur ad Orientem, bilibres coronas

quum bilibres coronas ſingulis promiſiſſet, & aureas populus expectaret, ſiligineas dedit novo genere panis, quo deinceps uſi fuere: qui tamen populo univerſo panem, oleum & ſuillam carnem poſtea diviſit, [1] vinumque dare ſtatuerat niſi morte præventus fuiſſet. [2] Fuitque obſervatum, ut principes aſſumpto imperio, ad conciliandum favorem, congiarium darent populo, quod annuum plerunque homines clariſſimi, & ſummis honoribus functi, pro officio & clientela velut ſtipendium capiebant. Erant ergo hi quos iſti ſectabantur, illorum patroni & defenſores: ſuique officii ducebant, in fidem illos & clientelam habere, tutelæque ſuæ ducere, & ope juvare. Quinetiam non foris tantum, ſed intra domeſticos Lares, libertos ſervosque ſalutatores comperimus, qui bis in die frequentes aderant: ut mane ſalvere, veſperi valere, domino aut patrono dicerent. [3] Nec non populis & nationibus, ac bonis & fidelibus ſociis, patronos publice fuiſſe Romæ homines honeſtiſſimos ſummo loco natos, qui fortunarum propugnatores erant, & civitatum defenſores non pœnitendi, quorum

Congiarium ſumpto imperio.

Patroni.

Clientes.

Domeſticorum ſalutationes.

Populorum & nationum patroni.

ronas populo promiſiſſe, ſi victor rediret: & cum aureas populus ſperaret, neque Aurelianus, aut poſſet, aut vellet, coronas eum feciſſe de panibus, qui nunc ſiliginei vocantur, & ſingulas quibuſque donaſſe: ita ut ſiligineum ſuum quotidie toto ævo ſuo & unuſquiſque reciperet, & poſteris ſuis dimitteret. Nam & carnem porcinam idem Aurelianus populo Rom. diſtribuit, quæ hodieque dividitur.

1 *Vinumque dare ſtatuerat.*] Idem Vopiſcus in Aureliano non multo ant. fin. *Statuerat*, inquit, *& vinum gratuitum populo Rom. dare: ut quemadmodum oleum, & panis & porcina gratuita præberetur, ſic etiam vinum daretur, quod perpetuum hac diſpoſitione conceperat.*

2 *Fuitque obſervatum.*] Ut patet ex iis, quæ dicta ſunt ſupra in verbo, *Siquidem Imperatoris munus.* Ubi de Imperatoris munere, & multis ſeqq.

3 *Nec non populis & nationibus.*] Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 2. Plut. in Romulo. Cicero Philipp. 2. *Vexavit Puteolanos, quod C. Caſſium, quod Brutos patronos adoptaſſent.* Mos enim fuit *(ut ibi ſcribit Beroaldus)* iſte priſcorum, ut ſingulæ nationes, atque adeo populi patronos Romæ peculiares haberent, in quorum eſſent clientela. Sic Siculi Marcellos habuerunt: Lacedæmonii in tutela Claudiorum extiterunt: Fabius Sanga patronus fuit Allobrogum. * Quinetiam municipes mei Bononienſes fuere in tutela Antoniorum, ſecutique ſunt partes Antonianas in bellis Civilibus: unde fit, ut cum patroni clientibus parentum loco ſint, nefas eſſe videatur Bononienſem quempiam Antoniorum nomen inceſſere, & Antonios ſtilo perſtringere. *Hæc Beroaldus.*

COLERUS.

* Saluſt. bello Catilinario.

rum ſtudio & fide ſingula negocia in ſenatu faceſſerent, & promoverent: [1] ſiquidem Syracuſani in clientela Marcellorum fuere, Lacedæmonii in Claudiorum, Puteolani Brutorum, Neapolitani Liciniorum, [2] Bononienſes Antoniorum. [3] Allobroges patrono Fabio Sanga uſi ſunt. [4] Marius Herenniis, [5] Cæſar quoque Græcorum patrocinio plerunque affuit. [6] Plebs denique ipſa ſub patriciorum equitumque Romanorum tutela per clientelas diviſa erat, quod à Romulo à primis originibus inſtitutum ferunt, ut plebeii ſingulos patronos ex patribus legerent, quorum con-

Plebs per clientelas diviſa.

TIRAQUELLUS.

1 *Siquidem Syracuſani.*] Cic. in 6. in Verrem act. *Itaque ille noſter civis, ſummuſque Imperator M. Marcellus, cujus virtute captæ, miſericordia conſervatæ ſunt Syracuſæ, habitare in ea parte urbis, quæ inſula eſt, Syracuſanum neminem voluit.* Livius 3. Decad. lib. 6. *Legati* (Syracuſanorum ſcilicet) *benigne appellati, ac dimiſſi, ad genua ſe Marcelli Coſ. projecerunt: obſecrantes, ut quæ deplorandæ ac levandæ calamitatis cauſa dixiſſent, veniam eis daret, & in fidem & clientelam ſe, urbemque Syracuſas acciperet. Poſt hæc Conſul clementer appellatos eos dimiſit.* Aſconius Pædianus in 1. in Verrem act. Valerius Maximus lib. 4. cap. 1. Cicero lib Offi. 1. *Apud majores noſtros,* inquit, *tantopere juſtitia culta eſt, ut hi, qui civitates, aut nationes devictas bello recepiſſent, earum patroni eſſent more majorum.*

2 *Bononienſes.*] Suetonius in Auguſto, cap. 16. *Bononienſibus quoque publice, quod in Antoniorum clientela antiquitus eſſent, gratiam fecit conjurandi cum tota Italia pro partibus ſuis.*

3 *Allobroges.*] Dionyſius Halicarnaſſeus libro 2. ubi abunde ſcribit de conjunctionibus clientum & patronorum, quæ nihil diſtabant à neceſſitudinibus propinquorum: & quemadmodum clientes patronis indigentibus ſuccurrebant. Appianus libro 2. bellorum Civilium, *Legati,* inquit, *rem Fab. Sangæ annunciant. Erat autem is Allobrogum patronus in urbe, ut cæteris populis olim Romæ adeſſe mos fuit.* Saluſt. in Catil. *Itaque Q. Fab. Sanga, cujus patrocinio plurimum civitas utebatur, rem omnem, ut cognoverant, aperiunt.*

4 *Marius Herenniis.*] Plutarchus in Mario, ubi dicit Marium & ejus parentes Herenniorum familiæ ſemper clientes fuiſſe.

5 *Cæſar quoque Græcorum patrocinio.*] Adde & tu quod Getuli fuere in tutela Marii ex Hircio in bello Africano. Niſæi Neronum ex Cicerone Epiſtolar. familiar. lib. 13. epiſt. 66. ejuſdem lib. & omnium 337. Cyprii & Cappadoces Catonis, ex eodem Cicerone ejuſdem operis lib. 15. epiſt. 6. ad eundem Catonem. Locri, ejuſdem Cicero. libro de legib. 2. Atque etiam Campani, ex eodem in Orat. in L. Piſonem. Mamertini, Q. Claudii Pulchri ex eod. Cicer. in 6. in Verrem act. Segeſtani, P. Scipionis, ex eadem act. Magna pars citerioris Hiſpaniæ, Pompeji, ex Cæſare lib 2. belli Civilis. Samnites, Fabritii, ex Valerio Maximo lib. 4. c. 3. Tifernates, Plinii Secundi ex eod. Plinio lib. Epiſt. 4. epiſt. 1. his verbis, *Oppidum eſt prædiis noſtris vicinum, nomen Tifernium, Tiberium, quod me pene adhuc puerum patronum cooptavit.*

6 *Plebs denique.*] Hæc uſque ad verba, *Præterque*, ſunt Dionyſii Halicarnaſſæi, & Plutarchi in Romulo.

1 *Cava*

conſilio & auctoritate niterentur. Prætereque veſtibula fuere [1] cava ædium, [2] & periſtylia, ad quæ quiſque ſuo jure non vocatus admittebatur. [3] In foribus vero & atriis domorum, ara, focus & Lar familiaris erant. [4] namque focus erat ara deorum penatium, quem inſtar numinis habebant: [5] in quibus non deorum modo ſimulacra, quos ſingulis ædibus in larario colebant, ſed imagines ac expreſſos vultus illorum qui familiæ decus fuere & ornamentum, ac principum & patronorum, quos quiſque colebat, habere aſſuerant. [6] Quare L. Vitellius, Vitellii pater, Narciſſi & Pallantis imagines inter lares coluiſſe fertur. [7] Cereæ enim imagi-

Cava ædium & periſtylia.

In foribus & atriis.

Cereæ imagines in armariis.

1 *Cava ædium.*] Vitruvius l.6. c.3. in princip. ubi ea quinque generibus eſſe diſtincta dicit, quæ declarat. Id autem uno verbo *Cavædium* vocat Plinius Junior, Epiſtolar. lib. 1. epiſt. ejus lib. 17. omnium 41. non ſemel.

2 *Et periſtylia, ad quæ.*] Vitruvius eodem lib.6. cap.7.

3 *In foribus autem & atriis domorum.*] Vide quæ ſequuntur.

4 *Namque focus erat ara.*] Cato de Re ruſtica, cap. 5. dum loquitur de re divina in foco facienda. Virgil. lib. 12. Æneidos,

In medioque focos, & diis communibus aras.

Et ibi Servius. Et Ovidius lib. 1. de Triſtibus, eleg. 3. ubi deſcribit lachrymas, quas fudit uxor, poſteaquam juſſit Cæſar eum in exilium abire,

Illa etiam ante Lares ſparſis proſtrata capillis,
Contigit extinctos, ore tremente, cibos.

Hincque etiam illud Horatii Epodon Ode 2.

Sacrumque vetuſtis extruat lignis focum
Laſſi ſub adventum viri.

Ubi Porphyrion, *Sacrum*, ait, *dicit, quia ara deorum penatium eſt focus.* Et Acron, *Diis*, inquit, *Penatibus ſacer eſt.* Et illud quoque Plauti in Aulularia act. 2. ſcena 5.

Hæc imponentur in foco noſtro, lari,
Ut fortunatas faciat gnatæ nuptias.

5 *In quibus.*] Scilicet atriis, ex Plinio lib. 35. c. 2. *Apud majores in atriis imagines hæ erant, quæ ſpectarentur: non ſigna externorum artificum, nec ara, aut marmora.* Seneca lib. 3. de Beneficiis. cap. 28. *Qui imagines in atrio exponunt, & nomina familiæ ſuæ longo ordine ac multis ſtemmatum illigata flexuris in parte prima ædium collocant, noti magis, quam nobiles ſunt.* Et ad Lucilium epiſt. 44. *Non facit nobilem atrium plenum fumoſis imaginibus.* Vide infra lib. 6. cap. 14.

6 *Quare L. Vitellius.*] Suetonius in Vitellio, cap. 2. ſcribit, Vitellium coluiſſe inter lares aureas Narciſſi & Pallantis imagines.

7 *Cereæ enim imagines.*] Plinius libro 35. cap. 2. ad id, quod nuper diximus, addit, *Expreſſi cera vultus ſingulis diſponebantur armariis, ut eſſent imagines, quæ comitarentur gentilicia funera. Semperque defuncto aliquo totus aderat familiæ ejus, qui unquam fuerat, populus. Stemmata vero lineis diſcurrebant ad imagines pictas. Tablina codicibus implebantur, & monumentis rerum in magiſtratu geſtarum.* Et Ovid. lib. Amorum primo, eleg. 8.

Nec te decipiant veteris plena atria ceræ
Tolle tuos tecum pauper amator avos.

imagines in atriis domorum ſingulis diſponebantur armariis, quos ita celebrabant colebantque, ac ſi illi quorum vultus exprimebantur viverent. Quas feſtis diebus, & in ſumma gratulatione & lætitia, laureis ſertis & floribus ornare, illorumque natales dies feſta luce celebrare ſolebant. In luctu vero & gemitu familiæ, tanquam conſcii doloris eſſent, & tacita mœſtitia funeſtarentur, deformare: [1] tantoque honore dignos putabant, ut illas cum ſingulis imaginum titulis, illorum præcipue quorum dignitas maximæque res geſtæ fuere, in exequiali pompa & apparatu funeris extra ædes producerent, & longa ſerie velut familiæ decora repræſentarent, illæque defunctorum exequias, & una funus comitarentur. [2] Ita tradito more, ut domino aut aliquo ex familia vita functo, illius imago tam circa limina domus, quam pro foribus locaretur, ut defuncti deſiderium repræſentata illa ſpecies leniret, poſteroſque ad præclara facinora domi foriſque obeunda invitaret. [3] In eiſdem quoque atriis& foribus, ac circa domorum limina, hoſtium ſpolia, quos quiſque viciſſet, quorumque victor extitiſſet, etiam enſes & clipei, galeaque & currus, ac devictarum navium roſtra, veluti avitæ gloriæ, & fortium factorum ornamenta affigi aſſuevere: quæ quanto vetuſtiora erant, tanto plus decoris & majeſtatis habebant. [4] Ideo nec vetuſtate conſumpta reficiebantur, nec effracta reſarciebantur. Hæc enim omnium ad ſe vertebant oculos, quo

Imagines familia in exequialibus pompis educta.

Hoſtiũ ſpolia in atriis.

Et Juvenalis Satyr. 8.

Tota licet veteres exornent undique ceræ
Atria, Nobilitas ſola eſt atque unica virtus.

Et in tota hac Satyra inſectatur eos, qui aut majorum gloria, aut falſis fortunæ bonis efferuntur, exiſtimantes veram inde hominis nobilitatem pendere. Apulejus lib. 6. Metamorph. *Et depictam in tabula fugæ præſentis imaginem, meæ domus atrio dedicabo.*

1 *Tantoque honore.*] Hæc uſque ad verſicul. *Ita tradito*, ſunt Plinii. l. 35. cap. 2. & aliorum, quos longo ordine tibi in eam rem cito in noſtro Commentario Nobilitatis cap. 20. num. poſtremæ editionis 150. incip. *Id quod etiam.*

2 *Ita tradito more.*] Supra ex Plinio lib. 35. cap. 2.

3 *In eiſdem quoque atriis.*] Plin. ubi ſupra, *Alia*, inquit, *foris & circa limina animorum ingentium imagines erant, affixis hoſtium ſpoliis.*

4 *Ideo nec vetuſtate.*] Plut. cap. 36.

1 *Adeo-*

quo intuentium animos cogitatio ſubiret, ut pari ipſi exemplo ad magna facinora, magnaſque res invitarentur. Nec ſolum privatas domos, ſed porticus & deorum templa hoſtilibus ſpoliis tanquam tropæis exornare, vetuſti moris erat: tantique exempli fuere, ut illa poſteris non mediocris ſtimulatio fuerit, ne degeneres ipſi, neve ignavi tam claros triumphos turpibus factis dictiſque fœdarent. [1] Adeoque hæc propria familiæ ornamenta ſunt habita, ut quamvis alienatis ædibus novo domino ſpolia & imagines refigere non liceret. Haſque ſtatuas, quibus ſplendor & vetuſtas familiæ notabatur, amovere, eſt habitum nefas: [2] Belgarum vero fuit mos barbaricus, cæſorum hoſtium capita poſtibus tanquam ſpolia affigere. [3] Qui etiam Galatarum, qui ultra Rhenum incolunt, uſus traditur, ut ſpolia hoſtium ſanguine perfuſa, & trunca capita foribus affigant. [4] Gelonorum hoſtium cutes, ut eæ omnibus ſpectaculo ſint, ac fortium factorum inſigne documentum, & hoſtibus pertimeſcendum foret. In Ægypto autem in veſtibulis domorum alas vulturum proponere, indicium nobilitatis & vetuſtatis familiæ cenſebatur. Apud Phryges pardalis pro foribus affixa (Homero teſte) ſignum immunitatis erat, ne hoſtium incurſibus pateret. [5] Alexander vero captis Thebis, ut Pindari domui parceret, illam inſcribi juſſit. In

Deorum templa ſpoliis ornata. *Belgarum mos.* *Galatarum.* *Gelonorum.* *Ægyptiorum.* *Pardalis immunitatis ſignum.* *Pindari domui ab Alexandro parcitum.*

1 *Adeoque hæc propria.*] Plinius d. lib. 35. cap. 2. ubi ad illud, quod ſupra ibi, in eiſdem quoque adduximus, ſubjungit, *Quæ nec emptori refringere liceret, triumphabantque etiam, dominis mutatis, ipſæ domus. Et erat hæc ſtimulatio ingens, exprobrantibus tectis, quotidie imbellem dominum introire in alienum triumphum.* Cicero Antoniana 2. Antonii improbitatem arguit ex virtutis inſigniis, quibus Pompeji domus erat ornata, quod eam ingredi auſus ſit, his verbis, *An tu illa veſtibula, roſtra, ſpolia, cum aſpexiſti: domum tuam te intrare putas? fieri non poteſt.*

2 *Belgarum vero.*] Strabo de his loquens lib. 4. *E prælio decedentes cervicibus equorum hoſtium capita ſuſpendunt, eaque domum delata, ut ſint ſpectaculo, poſtibus affigunt.*

3 *Qui etiam Galatarum.*] Diodor. Siculus lib. 6. cap 9. *Capita hoſtium, in acie cadentium abſciſſa, equorum alligant collo. Hoſtium ſpolia ſanguine perfuſa, famulis tradunt, in foribus domorum cum cantu atque hymnis affigenda.* Vide Strabonem lib. 4.

4 *Gelonorum.*] Herodotus libro 4. Plinius libro 7. capite 2. Solinus capite 25.

5 *Alexander.*] Plutarchus in ejus vita, dicit eum pepercisse ſtirpi Pindari, uti etiam Arrianus de Geſtis illius, lib. 1.

Pinacotheca. [1] In eiſdem quoque atriis pinacothecæ non mediocri paratu diſpoſitæ erant: in quibus tabulæ pictæ, cælatum argentum, ſtragula veſtis, ſigna & ornamenta reponebantur. [2] Sicut Græcis fuere cheli & [3] ciſtæ, [4] phaſcoli & [5] riſcus, in quibus egregia ſuppellex, & muliebris mundus ſervabantur. *Atria inaugurata.* Quę atria plerunque inaugurata fuere: namque haud aliter in illis ſenatus cogi poterat, quam ſi inaugurata templa fuiſſent. *Senatus in atriis cogebatur.* Non tamen omnes, ſed ſolas palatinas ædes inaugurari ſervatum eſt, ut habita in his ſenatus decreta, rata forent. Eas quidem ædes veluti auguſtiſſimas, veſtibula regalia habere, cognitum eſt: atriaque potentiora, [6] periſtylia ampliſ-

1 *In eiſdem quoque atriis.*] De hujuſmodi pinacothecis Vitruvius lib. 1. cap. 2. & lib. 6. cap. 4. & 6. Varro lib. Rei ruſticæ, 1. cap. 2. & 59. & Plinius lib. 35. cap. 2. poſt princ. inquit, *Tabulæ pictorum pinacothecas implent*. Sunt autem pinacothecæ repoſitoria tabularum pictarum. Ita exponit Beroald. in Sueton. Aug. cap. 72.

2 *Sicuti Græci fuere cheli.*] Apud Homerum lib. 8. Odyſſeæ,

Δεῦρο γυναὶ φέρε χηλὸν ἀριπρεπέ'
ἥτις ἀρίστη.

Id eſt,

Age mulier, fer arcam pulchram, quæ
optima.

Et paulo poſt,

Τόφρα δ' ἄρ' Ἀρήτη ξείνῳ περικαλλέα
χηλὸν
Ἐξέφερεν θαλάμοιο. ——

Id eſt,

Interea vero Arete hoſpiti pulchram ci-
ſtam
Extulit & thalamo.

3 *Ciſtæ.*] Apud Ciceronem in 5. in Verrem actio. *Quaternos H S. quos mihi Senatus decrevit, & ex ærario dedit, ego habebo & in ciſtam transferam ex fiſco.* Et Juvenalem ſatyra 3.

Jamque vetus Græcos ſervabat ciſta li-
bellos.

Et Ulpianus Juriſconſ. in l. 1 § ſi ciſta. ff. depoſiti *Si ciſta*, inquit, *ſignata depoſita ſit, utrum ciſta tantum petetur, an & ſpecies comprehendendæ ſint?* Has Græci ταλάρους vocant, de quibus Homerus lib. 4. Odyſſeæ,

Φυλὼ δ' ἀργύρεον τάλαρον φέρε.

Loquitur autem de ornamentis Helenæ. Julius Pollux cap. 19. ponit ciſtas inter veſtium repoſitoria. *

COLERUS.

* Vide & Heſychium. Eſt autem Græcum nomen ἀπὸ τοῦ ἰσχειαζ. Sed Ciſtæ nomen porrigitur etiam ad alia.

TIRAQUELLUS.

4 *Phaſcoli.*] Apud Pollucem lib. 7. cap. 29.

5 *Et riſcus.*] Terentius in Eunucho act. 4. ſcena 6.

C. *Viden' tu illum Thais?* P. *ubi ſita eſt?*
T. *in riſco.*
Odioſa ceſſas?

Riſcus Donato ciſta eſt pelle contecta.* Feneſtra dicitur parva in pariete, ad rerum repoſitionem plerunque relicta. Trojanum eſt vocabulum, ſive Phrygium. Nonius ſcribit eſſe loca in parietibus anguſta.

COLERUS.

* De riſco quoque Pollux ſcribit: ſed & hujus ſignificatio latior eſt. *l. argument. §. mundus. ff. de auro & argent. legato.* & in vet. contractu emptionis: *ſuppellectilem & cum ea baſim, coſinum, riſcum.*

TIRAQUELLUS.

6 *Periſtylia.*] De quibus Vitruvius lib. 3 c. 1. lib. 5. c. 11. & lib. 6. c. 3. 7. 9. non ſemel. & lib. 7. c. 5. & 9.

ampliſſima, [1] & conclavia [2] inſigni pavimento: [3] tricliniaque [4] & ampla prætoria, [5] ac cœnationes mira cælatura & arte. [6] Nonnunquam xyſta, colles, nemora, hortos, [7] piſcinas, [8] euripos, amnes, & aquarum ductus, por-

1 *Et conclavia.*] De his Vitruvius c.4. & 8. & lib.7. c. 2. in fin. & c. 3. non ſemel & c.5. in prin. & cap.9.

2 *Inſigni pavimento.*] De pavimentorum differentiis & nobilitate videbis apud Vitruvium ſæpe, ut l.5. c.10. & lib. 7. c. 1. & alibi. Et Ciceronem lib.3. de Orat. Plinium lib. 36. c.25. in prin. & Feſtum lib.14.

3 *Tricliniaque.*] De his Vitruvius libro 6. cap. 6. non ſemel. & cap. 7. 8. & 9. in prin.

4 *Et ampla prætoria.*] Aſconius Pædianus in 3. contra Verrem actione, *Veteres,* inquit, *omnem magiſtratum, cui pareret exercitus, Prætorem appellaverunt.* * *Unde & Prætorium tabernaculum ejus dicitur, & in caſtris porta prætoria, & hodie quoque præfectus prætorio.* Tranquillus in Auguſto, cap.72. *Ampla & operoſa prætoria gravabatur.* Id eſt, iniquo animo ferebat Auguſtus villas quaſdam elegantius & ſumptuoſius extructas. Et in C. Caligula, c. 37. *In extructionibus prætoriorum, atque villarum omni ratione poſthabita, nihil tam efficere concupiſcebat, quam quod poſſe effici negaretur.* Ulpianus in *l. plenum ff. de uſu & habit.* Prætorium urbanam villam appellavit, his verbis, *Plenum autem uſum habere debet, ſi & villæ & prætorii relictus eſt.* Vide Budæum in *l. videamus. ff. loc. & cond.*

COLERUS.

* Gloſſæ: Prætor ςρατηγός.

TIRAQUELLUS.

5 *Et cœnationes.*] Budæus in *l. ſi cujus rei uſusfructus. §. item ſi domus. ff. de Uſufructu & quemadmodum quis utatur.* Scribit Cœnationes potentiorum eſſe, ut cœnacula inquilinorum & pauperum. Citatque illud Juvenalis ſat.7.

—— *Et algentem rapiat cœnatio ſolem.* De his meminit Columella lib.1. c.6. Plinius Junior lib.2. epiſtolarum ejus lib. epiſt.17. omnium 41. non ſemel, & lib.5. cap.6. *Guſtatorium, graviorque cœnatio margini imponitur,* hoc eſt, locus ubi cœnabant. Suet. in Nerone, c. 31. *Præcipua cœnationum rotunda, quæ perpetuo diebus, ac noctibus vice mundi circumageretur.* Martial lib.2. epig.59.

6 *Nonnunquam xyſta.*] Vitruvius libro 5. cap. 11. *Hæc autem porticus ξυςὸς apud Græcos vocitatur, quod athletæ per hyberna tempora in tectis ſtadiis exercentur. Faciunda autem xyſta ſic videntur, ut ſint inter duas porticus ſylvæ, aut platanones, & in his perficiantur inter arbores ambulationes, ibique ex opere ſignino ſtationes* Et lib.6. cap.10. *Item aliæ res ſint ſimiles, uti xyſtus, prothyron, telamones, & nonnulla alia ejuſmodi. ξυςὸς enim Græca appellatione, eſt porticus ampla latitudine, in qua athletæ per hyberna tempora exercentur. Noſtri autem hypæthras ambulationes xyſtos appellant, quas Græci περιδρόμιδας dicunt.* Sed & xyſti meminit Cicero in lib. de Claris Oratoribus. & lib. Academ. quæſt. 4. & ad Atticum libro 1. epiſt. 5. Plinius Iunior libro Epiſt.2. epiſt.17. non ſemel. & l.5. epiſt. ejus operis 6. omnium 102. ad Apollinarem.

7 *Piſcinas.*] Plinius Iunior in priore illo loco, & l.5. epiſt.6. Varro Rei ruſt. lib.3. cap. item 3. Cicero ad Attic. lib.2. epiſt. 16. & ad Q. Fratrem lib.3. epiſt.23. Columel. lib.1. cap.5. Plin. lib.8. cap.16. & lib.9. cap.17.

8 *Euripos.*] Vitruvius lib. 7. cap. 5. Cicero lib.2. de Legibus in prin. *Ductus aquarum, quos iſti Nilos & Euripos vocant, quis non, cum hæc videat, irriſerit?* Nam & ſtatim hic noſter Alexander ductus aquarum ſubjungit.

1 *Porti-*

[1] porticuſque pavimentatas, cultu & laxitate conſpicuas, [2] ſylvaſque [3] & ambulationes. [4] Siquidem in his publica concilia & judicia, arbitriaque & conventus frequentes fieri conſuerant: inque earundem palatinarum ædium veſtibulo, & pro foribus regiæ, laurus ſemper & civica ex quercu, præcipuum inſigne clementiæ Cæſarum, affixæ viſebantur. [5] Quæ quidem atria in primo aditu domus, & proxima ianuis extruebantur, in quibus matres familias degere, [6] & lanæ operam dare aſſuerant: [7] quod aliter à Græcis ſervatum meminimus, quibus andronitis in primis ædibus erat, gynæceum vero ubi mulieres operabantur, in conclavi & receſſu intimo, præ pudore & modeſtia locabantur. [8] Ideo non extra, ſed ab intus fores pulſabantur, ne imparatas offenderent: [9] quod etiam à Parthis uſurpatur, ut gynæconitin in ſecreto domus à viris ſemotam haberent: [10] quippe cum non modo uxorum, ſed pellicum pudicitiam ita ſuſpectam habeant, ut niſi capite operto, & velato vehiculo, illas in publicum prodire ſinant, neminique propius accedere liceat. [11] Apud quos reges quoque

Matres familiâs in atriis. *Græci. Andronitis.* *Gynæceum.* *Parthorum zelotypia.* *Reges concluſi apud Parthos.*

1 *Porticuſque pavimentatas.*] Ego admodum decipior, niſi id acceperit à Cicerone in Oratione pro Domo ſua, *In palatio pulcherrimo proſpectu porticum cum conclavibus pavimentatam trecentûm pedum concupierat.*

2 *Sylvaſque.*] Vitruvius d.l.6.c.10. & Plinius in d. epiſt. lib. 2. epiſt. 17. *

COLERUS.

* De quibus & Cujacius Obſervat.

TIRAQUELLUS.

3 *Et ambulationes.*] Idem Plinius ejuſdem operis lib. 5. cap. 3. Et Julianus Iuriſconſ. in *l. ſi cujus rei uſusfr.* (quæ olim incipiebat, æquiſſimum eſſe:) § *fructuarius*, verſic. *& ſi forte. ff. de uſufr. & quemad. quis utatur fruatur.* Vitruvius lib. 5. cap. 11.

4 *Siquidem.*] Scilicet porticibus.

5 *Quæ quidem atria.*] Feſtus Pompeius lib. 1. ubi dicit unde atrium dicatur, Et vide Vitruvium lib. 6. cap. 9.

6 *Et lanæ operam dare.*] Nam Aſconius Pædianus in Orat. Cicer. pro Milone ſcribit telas ex vetere more in atrio texi ſolitas.

7 *Quod aliter à Græcis.*] Paulus Æmylius in procemio vitarum illuſtrium virorum. Vitruvius lib. 6. c. 9. & vide omnino noſtras leges Connub. l. 10. num. 21. & 22.

8 *Ideo non extra.*] Ad Romanos redit, qui id faciebant, ut tradit Plutar. probl. cap. 9.

9 *Quod etiam à Parthis.*] Vide num. ſeq.

10 *Quippe cum non modo.*] Idem propemodum de Perſis ſcribit Plutarch. in Artaxerxe. Et vereor ne Alexander hic lapſus ſit, Parthis tribuens quod Perſarum eſt: præſertim cum nihil tale de Parthis loquitur.

11 *Apud quos.*] Hoc abſque dubio de Perſis eſt intelligendum, ut patet ex Herodoto lib. 3.

quie in penetralibus regiæ occluſi, ſub ſpecie majeſtatis delitescunt. [1] Sed tamen triumphales domos hoc amplum habuiſſe ferunt, ut fores [2] de via aperiantur, non intus, ſicut de Publicolæ familia proditum eſt. Pręter quæ potentiorum domos [3] baſilicas habere ante veſtibulum, magno ornamento duxere, [4] in quibus eſſet tribunal, tanquam plus ineſſet auctoritatis, quod judicia publica ante ædes darentur: nonnunquam ſcholaſticæ exercitationes & declamationes in his fierent, quippe cum frequens ibi eſſet auditorii locus: licet baſilicas foro conjunctas plerunque legamus, in quibus convenirent negociatores, & merces exponerent. Communis tamen thalami deſcriptio ſic erat, ut primo poneretur loco ſeptum, ubi janua, mox aula, inde porticus periſtylos Soli expoſita, poſtea [5] prodromus, ultimo

Baſilicæ ante potentiorum domos.

Scholaſticæ exercitationes & declamationes.

Thalami deſcriptio.

1 *Sed tamen triumphales domus.*] Ad Romanos revertitur: idque uſque ad verſic. *Præterque*, eſt Plinii l. 36. c. 15.

MERCERUS.

2 *De via aperiantur.*] Quid ſit id cognoſce ex cap. 27. lib. 13. Obſervationum Cujacii.

TIRAQUELLUS.

3 *Baſilicas.*] Cicero ad Atticum libro 2. ep. 29. & in Verrem actione 6. & in Oratio. pro Murena. De Baſilicis autem publicis dictum eſt ſupra lib. 2. cap 12.

4 *In quibus eſſet tribunal.*] Quintilianus lib. 12. cap. 5. ad fin. Seneca lib. de Benefic. *Fremitu judiciorum baſilicæ reſonant.* Plinius Iunior Epiſtola l. 2. epiſt. 11. *Sequuntur auditores, actoribus ſimiles, conducti & redempti mancipes: convenitur in media baſilica, ubi tam palam ſportulæ quam in triclinio dantur.* Et lib. 5. epiſt. ult. in prin. *Deſcenderam in baſilicam Juliam, auditurus, quibus proxima comperendinatione reſpondere debeam.* *

COLERUS.

* Suetonius in Caligula cap. 37.

TIRAQUELLUS.

5 *Prodromus.*] Neſcio cur Alexander inter partes ædium *prodromum* poſuerit, cujus ſignificatio Latina eſt præcurſor, antecedens, emiſſarius, de quo Cicero ad Atticum lib. 1. epiſt. 7. *Nam mihi Pompejani prodromi nunciant à parte Pompejum acturum.* Et lib. 16. epiſtol. 3. *Prodromi nulli, ſatis illud oportune.* Hinc Aquilones prodromi apud Plinium lib. 2 cap. 47. his verbis, *Hujus exortum diebus octo ferme Aquilones antecedunt, quos prodromos appellant.* Et ficus prodromi apud eundem lib. 6. cap. 26. in fine, *Ficus & præcoces habet, quas Athenis prodromos vocant.* Apud Theophraſtum libro 1. cap. 1. πρόδρομοι καρποὶ, *præcoces fructus* dicuntur. Et apud eundem Plinium libro 18. cap. 28. *Eteſiarumque prodromi flatus incipiunt.* Columella lib. 11. c. 2. *Sexto*, inquit, *Idus Julias prodromi flare incipiunt.* Et hic certe erravit Alexander, vel librarius, quod magis puto: nam *prodomus* legendum eſt, non *prodromus.* Eſt autem prodomus pars ædium quam Latini veſtibulum vocant. De quo Homerus l. 14. Odyſſeæ parum poſt prin.

Τὸν δ' ἄρ' ἐνὶ προδόμῳ εὗρ' ἥμενον ἔνθα οἱ αὐλὴ
Ὑψηλὴ δέδμητο περισκέπτῳ ἐνὶ χώρῳ. Id eſt,

Hunc

ultimo domus, & in poſticis ædium hortus. [1] Cœnaculum vero ſupra ædes erat, ſcalis ferentibus in publicum, nonnunquam in ædes verſis. [2] A principio vero urbis tam ſimplex vitæ cultus, ut rudi cæmento conſtructas domos, & ſcandulis robuſteis aut ſtramenteis contectam urbem per annos quadringentos uſque ad Pyrrhi bellum legamus, [3] qui modicus cultus Hiſpanis, Aquitanis [4] & Luſitanis, [5] atque Ægyptiis fuit, quibus in modicis diverſoriis degere, ſepulchra vero magnificentiſſima extruere patrii moris erat. [6] Non ſic Agrigentini & Megarenſes: [7] nam juxta Platonis verbum, ædificabant ut ſemper victuri, epulabantur ut morituri. [8] Indi quoque in cultu corporis accuratiſſimi erant:

Cultus ſimplex à principio urbis.

Platonis dictum.

Indi.

Hunc autem in veſtibulo invenit ſedentem, ubi ei porticus
Alta ædificata erat circumſpicuo in loco.

Et lib. 15. ejuſdem operis etiam poſt princip.

Εὗρε δὲ Τηλέμαχον, καὶ Νέστορος ἀγλαὸν υἱὸν,
Εὕδοντ' ἐν προδόμῳ Μενελάου κυδαλίμοιο. Id eſt,

Invenit autem Telemachum, & Neſtoris inclitum filium
Dormientem in veſtibulo domus Menelai illuſtris.

Nec tantum domorum privatarum pars erat: ſed & templorum, ex Polluce lib. 1. cap. 2. poſt prin.

1 *Cœnaculum.*] Varro lib. 5. de lingua Latina, & dictum eſt ſupra lib. 3. cap. 14.

2 *A principio vero urbis.*] Hæc uſque ad verſic. *Qui modicus cultus*, ſunt Plinii lib. 16. cap. 10. poſt prin. auctoritate Corn. Nepotis.

3 *Qui modicus cultus Hiſpanis.*] Juſtin. lib. 43.

4 *Et Luſitanis.*] Diod. Sicul. l. 6. c. 9.

5 *Atque Ægyptiis.*] Id uſque ad verba, *Non ſic*, eſt Diod. Siculi lib. 2. cap. 1.

6 *Non ſic Agrigentini.*] Ælianus de Varia hiſtoria, lib. 12. cap. 29. *Plato*, inquit, *filius Ariſtonis, cum videret Agrigentinos magnis impenſis ædificare, eodemque modo cœnare: Agrigentini, inquit, ædificant, quaſi ſemper victuri: & comedunt, quaſi ſemper morituri.*

7 *Nam juxta Platonis.*] Id non Platoni, ſed Diogeni tribuit Tertullianus in Apologetico, cap. 39. Plutarchus probl. 131. Megarenſium luxum deſcribens, ſic ait, *Megarenſis Theagene tyranno ejecto, parum diu in adminiſtranda republ. modeſtos ſe & temperatos præſtiterunt.* Inde multam, ut ait Plato, & intemperantem libertatem tribunis popularibus ipſis propinantibus, penitus corrupti, cum cæteris in rebus in locupletes & copioſos inſolenter ſe gerere cœperunt, tum vero eorum domos invadentes, homines pauperes ſplendide, & effuſe convivari ac cœnare volebant: idque ſi negaretur, omni violentia & petulantia utebantur. Denique facto plebiſcito, uſuras à creditoribus, quas antea ſolviſſent, repetebant: idque Palintociam appellaverunt.

8 *Indi.*] Strabo l. 15. *Indi*, inquit, *in tumulis & ſepulturis faciendis perparci, in cultu corporis nimii. Nam & aurum geſtant & lapillis ornantur, & ſindonem candidiſſimum induunt, & umbellas ſecum portant.*

1 *Gallis*

erant: in ſepulcris vero extruendis, parci & modici. [1] Gallis domicilia pluteis & cratibus intexeré mos erat. [2] Britannis [3] & Suevis, in tuguriis una cum armentis ſtabulari: [4] Liguribus montanis, ſpeluncas & vaſtiſſimos ſpecus incolere, aut cubilia modica & ſubobſcura. [5] Germani non cohærentibus ædificiis habitant, ſed ſuam quiſque domum ſpacio circumdat. Medi diverſoria habent, magnis receſſibus circumdata & nemoribus manu conſitis: [6] alii lateritias fecere domos, quas Euryalus & Hyperbius invenere primi. [7] Scythæ [8] & Nomades, quia fuſi per agros ſunt, carris

Galli. *Britanni.* *Suevi.* *Ligures.* *Germani.* *Medi.* *Lateritiæ domus.* *Nomades.*

1 *Gallis domicilia.*] Idem Strabo libro 4. *Domicilia & pluteis & cratibus ad teſtudinem habent, & quidem permagna, multis impoſitis lacunaribus.*

2 *Britannis.*] Idem Strab. d. lib. 4. non multo poſt ea, quæ ſupra adduxi, hæc ſubjungit, cum de Britannorum moribus & ſtatura loquitur, *Eorum urbes ſunt nemora: latiſſimos enim circos, dejectis obſtruunt arboribus, ubi conſtructis tuguriis, & ipſi pariter & armenta ſtabulantur.*

3 *Et Suevis.*] Tacitus in libello de Moribus Germanorum.

4 *Liguribus.*] Diodorus Siculus libro 6. cap. 9. non longe ante fin. *Ligures in terra cubant ut plurimum: rari ſub tecto, aut in tuguriis jacent: plures ad cava ſaxa, ſpeluncaſque ab natura factas, ubi tegantur corpora, divertunt.*

5 *Germani.*] Cornelius Tacitus de Moribus Germanorum, *Nullas*, inquit, *Germanorum populis urbes habitari ſatis notum eſt, ne pati quidem inter ſe junctas ſedes. Colunt diſcreti ac diverſi, ut fons, ut campus, ut nemus placuit. Vicos locant non in noſtrum morem connexis & cohærentibus ædificiis. Suam quiſque domum ſpacio circumdat, ſive adverſus caſus ignis remedium, ſive inſcitia ædificandi.* Herodianus l. 7. non multo poſt prin. *Rara*, inquit, *apud Germanos ſtructura è lapide ac lateribus coctilibus, denſiſque potius ſylvis, quorum confixis coagmentatiſque lignis, quadam quaſi tabernacula ædificant.*

6 *Alii lateritias.*] Hæc uſque ad verſic. *Scythæ*, ſunt Plinii lib. 7. cap. 56. Quintus autem Curtius lib. 7. tradit, Parapamiſadas, qui Bactrianis ad Occidentem conjuncti ſunt, tuguria latere primo ſtruere, & uſque ad ſummum ædificiorum faſtigium eodem laterculo uti. Cæterum ſtructuram latiorem ab imo, paulatim incremento operis in arctius cogi, ad ultimum in carinæ maxime modum coire.

7 *Scythæ.*] Herodotus lib. 4. Strabo lib. 7. ubi de Sarmatis. Iuſtinus lib. 2. Scytharum mores ſcribens, ait, *hominibus inter ſe fines nulli, neque enim agrum exercent, nec domus illis ulla, aut tectum, aut ſedes eſt, armenta & pecora ſemper paſcentibus, & per incultas ſolitudines errare ſolitis.* Philoſtratus in vita Apollonii, lib. 7. cap. 13. tradit, Scythas in curribus vitam degere. Iidem Nomades à Geographis dicuntur.

8 *Et Nomades.*] Strabo lib. 7. Nomades vocat ἁμαξοικους, id eſt, plauſtris ædium vice utentes, his verbis, *Sed qui nunc carros habitant pro domibus, & Nomades, id eſt, paſtores vocantur, qui è pecoribus, lacteque & caſeo degunt, præſertim equino.* Et idem repetit l. 11. non procul à prin. Philoſt. in vita Apollonii, l. 6. c. 12. *Illic*, inquit, *Æthiopes habitant, Nomades appellati qui civitates in curribus poſitas habent.* Sed & adde quod Agathyrſi & Sauromatæ pro ſedibus plauſtra habent, teſte Pomp. Mela l. 2. c. 1. poſt prin.

Hyperborei. Dardani. Phryges. Troglodita. Baleares. Mardi. Æthiopes. Indi. Maſſilienſes. In Meroë. Cathromotitæ. Ichthiophagi.

ris quocunque ſors tulit, pro tecto & lare utuntur. [1] Hyperboreis nemora, vel luci, ac ſparſa tuguria domus ſunt: nam prætaltas ſylvas & rupes invias incolunt. [2] Dardani ſoveas ſub fimo, & ſordidas ædes habent. Phryges olim [3] & Troglodytæ ſub effoſſis tumulis, [4] Baleares in ſaxis concavis, cuniculis ad corporis magnitudinem dimenſis: alii ex ulva paluſtri latibula intexerunt. [5] Mardorum gens ſpecus infodiunt montibus, in quos ſe, conjuges & liberos receptant. [6] Æthiopes [7] & Indorum magna pars ſubterraneas domos habent. Maſſilienſes ex paleis in [8] Meroë ex palma, [9] Cathromotitæ ex ligno. [10] Indi quoque [11] Ægyptii & [12] Britanni, ex arundinibus. [13] Ichthyophagi ex oſtreis

1 *Hyperboreis.*] Pomp. Mela lib. 3. cap. 45. ubi de Scythia. Plinius lib. 4. cap. 13. & lib. 6. cap. 13. ubi idem dicit de Arymphæis: uti idem etiam Mela lib. 1. cap. 21. eodemque ult. Solinus lib. 26.

2 *Dardani.*] Strabo lib. 7. *Dardani,* inquit, *natio prorſus agreſtis, adeo, ut ſub fimo ſpeluncas defoſſas incolant, degantque: ſtudioſi tamen capti muſica tibias & fides & id genus inſtrumenta uſurpant.*

3 *Et Troglodytæ.*] Diodorus Siculus lib. 4. c. 3. Strabo lib. 11. ubi eos dicit habitare in cavernis. Plinius l. 5. c. 8. ſcribit eos ſpecus excavare, *& hæ,* inquit, *illis domus.* Et idem propemodum Solinus c. 44. Pomp. Mela lib. 1. c. 8. Cyrenaicam deſcribens, dicit eos ſpecus ſubire alique ſerpentibus. Et Arrianus lib. 8. Nam & hinc ita appellari videntur ἀπὸ τῆς τρώγλης, id eſt, *ſpecu* ſive *caverna,* & Martianus Capella lib. 6. quo loco de Africa loquitur, dicit eos habitare in ſpecubus. Et Ælianus de Animalibus, lib. 9. cap. 44. *Troglodytæ,* inquit, *natio hominum in ſubterraneis degit cavernis, atque inde hoc nomen ſibi vendicant.* De quibus eſt & illud Virgilii lib. 3. Georg.

Ipſi in defoſſis ſpecubus, ſecura ſub alta
Ocia agunt terra. ——

Sed & his adde Sarmatas ob ſæva hyemis admodum demerſis in humum ſedibus, ſpecus, aut ſuffoſſa habitantes, apud Pomp. Melam. lib. 2. cap. 1.

4 *Baleares.*] Diodorus Siculus l. 6. c. 5. *Habitant in ſaxis concavis, juxtaque præcipites petras. Effoſſis cuniculis ad corporum tegumenta utuntur, & vitæ ſecuritatem.*

5 *Mardorum gens.*] Q. Curtius l. 5.

6 *Æthiopes.*] Herodotus lib. 3.

7 *Et Indorum.*] Idem Herod. ibi; *Æthiopes, eorumque finitimi, eodem quo Indi Calandiæ utuntur ſemine, ſubterraneaſque obtinent domos.*

8 *In Meroë ex palma.*] Strabo l. 17.

9 *Cathromotitæ ex ligno.*] Id eſt, lignorum compage ex Strabone lib. 16.

10 *Indi.*] Q. autem Curtius libro 9. ſcribit, Indos maritimos tuguria conchis & cæteris purgamentis maris inſtruere. Herod. d. lib 3. dicit quoſdam illorum habitare in paluſtribus fluminis.

11 *Ægyptii.*] Diodor. Siculus l. 1. c. 3. & lib. 2. cap. 1. poſt prin.

12 *Et Britanni.*] Et ſimiliter Sardienſes ex Herodoto lib. 5. & Septentrionales populi ex Plinio l. 16. c. 36.

13 *Ichthyophagi.*] Strabo l. 15. de his loquens, *Domicilia ex oſſibus cetorum & oſtreorum conchis magna ex parte faciunt. Nam trabium & fulcrorum uſum coſtæ præbent, portas maxillæ, è vertebris fiunt mortaria, in quibus piſces ſubiguntur.*

oſtreis marinis, aut ex piſcium oſſibus tecta contignant.
[1] Chelonophagi partim ex alga, partim ex teſtudinum te- *Chelo-*
ſtis, [2] gens circa Naſamones & Troglodytas, & [3] Chaldæi *nopha-*
profugi ex ſale. [4] Spithamæi ex ovorum, putaminibus & *gi.* *Chal-*
pennis. [5] Contra vero Arabes & Sabæi: nam limina, po- *dæi.* *Spitha-*
ſtes, cellas, fulcimenta, parietes & domorum tecta habent *mæi.*
auguſtiſſima, ex ebore, auro & argento atque ſumptuoſo *Ara-*
lapide & ſmaragdo, luxu ingenti, laquearia vero citro & *bes.* *Sabæi.*
ebore extructa, qualem Alcinoi domum [6] Homerus tradit, *Odyſſ.*
auro, argento, electro atque ebore fulgentem. [7] Perſæ *7.* *Perſæ.*
quoque magnas gazas, & quicquid eſt auri, in domibus
ponunt. Regum Indorum regia argenteis imaginibus tota *Indo-*
diſtin- *rum re-* *gia.*

guntur. Et rurſus lib. 16. de eiſdem loquens, *Hi in ſpeluncis habitant: vel tuguriis oleæ frondibus contectis; & trabibus ac tignis ex oßibus ac ſpinis cetorum perfectis.*

1 *Chelonophagi.*] Strabo d. lib. 16. ad ea, quæ proxime adduximus, ſubjungit, *At Chelonophagi teſtudinum teſtis conteguntur, quæ adeo magnæ ſunt, ut vel in eis navigent. Nonnulli ex alga mari ejecta ingentes & montuoſos cumulos facientes, eos ſuffodiunt atque inhabitant.* Plinius de teſtudinibus tantum lib. 6. cap. 24. Sed & eos, qui Taprobanem habitant, teſtudinum ſuperficie domos operiebant, ut tradit Martianus Capella lib. 6. ubi de India.

2 *Gens circa Naſamones.*] Hi ſunt *Hammanientes*, qui ſunt inter Naſamones (quos antea Meſammones Græci appellavere ab argumento loci medios inter arenas ſitos) & Troglodytas, qui domos ſale montibus ſuis exciſo, ceu lapide, conſtruunt, ut ſcribit Plinius lib. 5. c. 5. Solinus c. 41. Et vide interim Herodotum l. 4. & Plinium l. 31. cap. 7. ubi & de Carrhis loquitur, qui muros domoſque maſſis faciunt. At ipſa Naſamonum domicilia virgultis erant compacta, ſuſpenſis circa lentiſcos, & ea quoquo verſus verſatilia, ut ſcribit Herodotus illo lib. 4.

3 *Chaldæi profugi.*] Strabo lib. 16. *In interiore*, inquit, *ſinu urbs jacet nomine Gerrha, quam Chaldæi tenebant, à Babylonia profugi, loca ſalſa, & domos ex ſale habitantes, quas cum ſalis ſquamæ, propter ſolis ardorem ſeparatæ, continue cadunt, crebro aquis aſpergunt, atque eo pacto continuant parietes.* Suntque & alii, qui ex ſale domos ſuas conficiunt, ut Athlantes ex Herodoto libro 4. Et Carrhis habitant, oppido Arabiæ, ut diximus ſupra proxime ex Plinio.

4 *Spithamæi.*] Strabo lib. 16. Plinius lib. 7. c. 2. ſcribit, Caſas Spithamæorum luto, plumiſque, & ovorum putaminibus conſtrui. Ariſtoteles (teſte ibidem Plinio) in cavernis vivere Pygmæos Spithamæos tradit.

5 *Contra vero Arabes & Sabæi.*] De utriſque Strabo lib. 16. Nabathæis autem, qui & ipſi ſunt ex Arabibus, domus ſunt ex lapide ſumptuoſo, urbes ſine mœnibus, ut idem Strabo tradit eodem libro non multo ante fin.

6 *Homerus tradit.*] Lib. 7. Odyſſeæ non adeo procul à prin. Adde autem Aphrorum paſtoralium domos fuiſſe compactas virgultis, ſuſpenſis cum lentiſcis, & eas quoquo verſus verſatiles, ex Herod. lib. 4.

7 *Perſæ quoq;*] Strabo l. 15. ad fin.

diſtinguitur, eamque ex auro vites percurrunt, fultæ aureis columnis. *Lycurgi inſtitutum.* [1] Fuitque inſtitutum Lycurgi apud Spartanos, ut domorum culmina ſecuri, januas vero ſerra diſcindant, ne quis inſignius altero ædificaret. [2] Quare Ageſilai domus ab inopi & privata haud diſſimilis fuit: [3] ſicut Pompeii domus uſque ad tertium triumphum. *Athenienſes.* [4] Athenienſes cum antea ſpecus & abditos ſaltus incolerent, primi lateritias ædes calce & cęmentis conſtruxere. Poſtea vero in tantum magnitudinis urbis ædificia proceſſere, ut tota ædificiis exurgens, in quatuor aut quinque contignationes, & multa tabulata tecta excitarent, maximaſque domos maximis dominibus imponerent, ut orator [5] Ariſtides profeſſus fuit, *Augusti edictum.* [6] ita ut Auguſto Cæſari, ne urbs ruinis laboraret magna mole ædificiorum, ne quis ſupra ſeptuaginta pedes ſublimius ædificaret, inhibere neceſſe fuerit, [7] licet ipſe modicas ędes incoleret, & toro modicè inſtrato cubaret. [8] Quod & Nero Cęſar

1. *Fuitque inſtitutum Lycurgi.*] Hæc uſque ad verſic. *Quare Ageſilai*, ſunt Plutar. in Apophthegmatis ipſius Lycurgi, in hæc verba, *Percontantibus quibuſdam, cur tectum à ſecuri fabrefactum domibus imponi juſsiſſet: januam autem ſolum à ſerra, nulloque aliorum inſtrumentorum: Ut cives*, inquit, *omnibus in rebus, quas in domum inferunt, mediocritate utantur, & nihil eorum, quæ aliis chara ſunt, habeant: qualia ſunt pocula, & lecti ac menſa pretioſæ.*

2 *Quare Ageſilai domus.*] Plutarch. in Ageſilao. Sed & Romuli domus canna, & ſtraminibus compoſita erat, ex Ovidio de ea loquente lib. 3. Faſtorum,

Quæ fuerit noſtri, ſi quæris, regia nati,
Aſpice de canna ſtraminibuſque domum.
In ſtipula placidi capiebat munera ſomni,
Et tamen ex illo venit in aſtra toro.

Virgilius lib. 8. Æneidos,

Romuleoque recens horrebat regia culmo.

Ubi Servius ait, Curiam Calabriam dici, quam Romulus texerat culmis. Idem Ovid. lib. 1. Faſtor. Romuli regiam caſam vocavit, ut,

Dum caſa Martigenam capiebat parva Quirinum,
Et dabat exiguum fluminis ulvatorum.

Hæc poſtea ſummæ apud Rom. religioni fuit.

3 *Sicut Pompeji domus.*] Plutar. in vita illius, *Atqui*, inquit, *Pompejus ipſe uſque ad tertium triumphum modice atque incompoſite habitavit. Pulchrum deinde cum illud theatrum à Rom. longe diſſamatum conſtruxiſſet, ſplendidiorem domum, veluti à theatro appendicem, ædificavit: qua etiam ab invidia intactus eſt.*

4 *Athenienſes.*] Plinius lib. 7. c. 56.

5 *Ariſtides.*] Plut. in vita illius.

6 *Ita ut Auguſto Caſ.*] Strabo l. 5.

7 *Licet ipſe.*] Suetonius in Auguſto, cap. 72. & 73.

8 *Quod & Nero.*] Cornelius Tacitus lib. 15. *Cæterum*, inquit, *urbis, quæ domus ſupererant, non, ut poſt Gallica incendia, nulla diſtinctione, nec paſſim erecta:*

ſar poſt incenſam urbem, dimenſis vicorum ordinibus & viarum ſpatiis, ſtatuit, ne ultra præſcriptum ædificia tollerentur. Quare Æmylius Porcina à L. Caſſio accuſatus, & pœna mulctatus fuit, quod villam nimis ſublimem ædificaſſet. produntque Tyrios adeo editas maximis contignationibus domos aliquando ſtruxiſſe, ut parum abfuerit, quin tota terræ motu corruerit. Sed quæ ſint inſtrumenta domus, quæ relicta domo inſtruſta ad novum dominum tranſeant, ſæpe quæſitum eſt: [1]& præter imagines,& affixa ſpolia, iſta etiam [2] Paulus jureconſultus de inſtructo fundo adnotavit: Specularia, pegmata, canales, harpagones, [3]hamos, centones, ſiphones, ſcalas,perticas, ſpongiaſque,quibus inſtrumentis domus contra vim ignis ad incertos caſus defenditur, ſqualor abluitur, & immunditiæ purgantur. [4] Dixere autem centones, ex villis graſſioribus ſagula intexta

Tyrii.

Inſtrumenta domus.

Ulpianus in l. quæſitum. §. acetum. ff.

Centones.

cta: ſed dimenſis vicorum ordinibus, & latis viarum ſpatiis, cohibita ædificiorum altitudine, ac pateſactis areis, additiſque porticibus, quæ frontem inſularum protegerent.

1 *Et præter imagines & affixa ſpolia.*] De quibus ſupra dictum eſt.

2 *Paulus Juriſc.*] Imo vero Ulpianus in *l. quæſitum. §. ſi domus*, & multis ſeqq. *ff. de fundo inſtr. & inſtr. leg.*

3 *Hamos.*] *Hamas* legendum eſt, non *hamos* in hoc loco Juriſconſulti, uti etiam Alciatus lib. 1. Prætermiſſorum. Quod vel ſatis probatur ex alio loco Pauli Juriſconſ. in *l. nam ſalutem, § ſciendum eſt autem. ff. de offic. præfect. vigil.* ubi ita ſcribitur, *Sciendum eſt autem, præfectum vigilum per totam noctem vigilare debere: & oberrare calceatum, cum hamis & dolabris, ut curam adhibeat, omnes inquilinos admonere, ne per negligentiam aliquam incendii caſus oriatur.* Plinius Junior libro Epiſtol. 10. epiſt. 34. omnium 293. ad Trajanum, *Cum diverſam partem provinciæ circumirem, Nicodemiæ vaſtiſſimum incendium multas privatorum domos, & duo publica opera, quanquam via interjacente, Geruſiam & Iſſeon, abſumpſit. Eſt autem latius ſparſum, primum violentia venti, deinde inertia hominum, quod ſatis conſtat otioſos, & immobiles tanti mali ſpectatores perſtitiſſe, & alioqui nullus uſquam in publico ſipo* (aut, ut alii legunt, & verius, *ſipho*) *nulla hama, nullum denique inſtrumentum ad incendia compeſcenda, & hæc quidem, ut jam Principi parabantur.* Catellianus autem Cotta memor. incip. *Harpago*, dicit in hoc loco Juriſconſ. hic citato ab Alexandro, legendum *Amas*, ſine aſpiratione, uti etiam ſcribitur in Pandectis Florentinis. Sed in iiſdem in d. §. *ſciendum*, cum aſpiratione legitur. Vide ipſum Cottam.

4 *Dixere autem centones.*] De his Siſenna libro quarto Hiſtoriarum apud Nonium Marcellum, *Toppis aceto madefactis centonibus integuntur, quos ſupra perpetua claſſi ſuſpenſa cilicia obtenduntur.* Plaut. in Epidico act. 3. ſc. 4.

Quin tu alium quæras, cui centones ſarcias.

Id eſt (ut interpretatur Eraſmus Chiliad. 2. cent. 4.) quem tu glorioſis mendaciis & conſarcinatis fabulamentis

intexta vilioribus pannis: quibus domorum tecta, tabulata aut ligneæ machinæ militares, adverſus incendia, ſi ignis major vis ingruat, muniuntur. [1] Siphones vero, fiſtulas follibus junctas ſeu machinas hydraulicas, quibus agitatis, ad ſuperiora ædium exhauriunt aquam, qui etiam [2] organa pneumatica dicti. [3] Harpagones, ferreas manus, ſeu aſſeres

Siphones.

Harpagones.

mentis expleas. Cato Rei ruſticæ, cap. 2. *Funes veteres, novoſque fieri: Centones, cucullones familiam oportuiſſe ſibi ſarcire.* Et capite 59. *Quoties cuique tunicam aut ſagum dabis, prius veterem accipito, unde centones fiant.* Cæſar libro 2. bellorum Civilium, de obſidione Maſſiliæ loquens, *Centoneſque inſuper injecerunt, ne aut tela tormentis miſſa tabulationem perfringerent, aut ſaxa ex catapultis lateritium diſcuterent.* Et paulo poſt, *Coria autem, ne rurſus igni ac lapidibus corrumpantur, centonibus conteguntur.* Et lib. 3. tradit milites aut ex centonibus, aut ex coriis tunicas ſibi feciſſe, quibus tela vitarent. Columel. lib. 1. cap. 8. *Cultam veſtitamque familiam magis utiliter quam delicate habeat, munitamque diligenter à vento, frigore, pluviaque, quæ cuncta prohibentur pellibus manicatis: centonibus confectis, vel ſagis cucullis.* Juven. ſat. 6. de Meſſalina loquens,

Intravit calidum veteri centone lupanar.

Ex quibus locis facile intelliges non unam eſſe hujus vocabuli ſignificationem, præter eam qua ſignificat opuſculum ſtructum variis de locis, ſenſibuſque diverſis carminibus: cujus ſcilicet ſtructura ita ſolidatur, ut coëant in unum, aut caſi duo verſus, aut unus, aut ſequens cum medio. Nam duos junctim locare ineptum eſt, aut tres una ſerie, meræ nugæ, ut tradit Auſonius, qui & ipſe Centonem conſuit ex ſolis poëmatis Virgilii, uti etiam Falconia opus alterius argumenti: unde & Virgilii centones, atque ex Homero centones dicti, de quibus D. Hieronymus in præfatione veteris Teſtamenti.

1 *Siphones.*] De his quoque Cornelius Celſus. Columella lib. 3. c. 10. *Naturali enim ſpiritu omne alimentum vitentis, quaſi quædam anima per medullam trunci, veluti per ſiphonem, quem Diabetem vocant mechanici, trahitur in ſummum.* Et lib. 9. cap. 14. de apibus loquens, *Optimum eſt per aditum veſtibuli ſiphonibus dulcia liquamina immittere, & ita penuriam temporum ſuſtinere, dum Arcturi ortus, & hirundinis adventus commodiores polliceantur futuras tempeſtates.* Plinius lib. 2. cap. 65. ad fin. de aqua in ſumma juga erumpente, *Quo ſpiritu acta, & pondere terræ expreſſa, ſiphonum modo emicat.* Et lib. 32. cap. 10. *Ergo fugientia ora forficibus præcidunt, ac veluti ſiphonibus defluit ſanguis, paulatimque morientium capita ſe contrahunt, nec relinquuntur.* Et Juvenalis ſat. 6.

—— Micturiunt hic,
Effigiemque deæ longis ſiphonibus implent.

Et Plinius Junior quo loco citavimus ſupra in verbo, *Hamos.* Indeque diminutivum *Siphunculus* apud eundem Plinium Juniorem lib. 5. epiſtol. ejus lib. 6. omnium 101. *In hoc fonte crater, circa ſiphunculi plures, qui miſcent jucundiſſimum murmur.* Rurſuſque, *E ſtibadio aqua, velut expreſſa cubantium pondere, ſiphunculis effluit, cavato lapide ſuſcipitur, gracili marmore continetur.*

2 *Organa pneumatica.*] Plinius l. 19. cap. 4. *Si minus, è puteo pertica, organiſve pneumaticis, vel tollenonum hauſtu rigandas. Ita enim dicuntur, tanquam dicas ſpiritalia, quæ ſcilicet, vi flatus, vel ſpiritus aliquid hauriunt, vel attrahunt.*

3 *Harpagones.*] Livius 3. Decad. lib. 10. *Aſſeres,* inquit, *ferreo unco præfixi*

res ferro unco præfixo, quo igni furenti obviam irent, [1] quos ab Anacharſe Scytha inventos nonnulli volunt. [2] Pegmata vero compactam machinam ex ære, marmore vel ligno, tum ornatus, tum commodi cauſa, inſtar illorum quæ in pompæ apparatu producuntur, quibus etiam intra ædes uti aſſuerant. [3] Addit Paulus horologium æreum domi non affixum, & prothyrum, relicta domo inſtructa ad dominum tranſire. [4] Eſt autem prothyrum inſtar veſtibuli, plerunque opertum, quod ante ædes & oſtium fit: quod non eſſe veſtibulum merito nonnulli putant, ſed ligneam ſtructuram in iſto veſtibulo ante fores: qua obſtante quaſi repagulo apertis januis, quę intus fiunt, non apparent, ſumpſitque nomen à πρὸ quod ante ſignificat, θύρα autem janua, unde hypothyra valvarum illa hians cavitas dicta. [5] Cenſuitque Pomponius jureconſultus ex auctoritate

Pegmata. *Prothyrum.* *Hypothyra.*

fixi (harpagonas vocant milites) *ex Punicis navibus injici in Romanas cœpti.* Cæſar belli Civilis libro 1. *Anteſignanos centuriones, Cæſar ei claſſi attribuerat, qui ſibi id muneris depepeſcerant, hi manus ferreas atque harpagones paraverant.* Hirtius de bello Hiſpanienſi, *Sicumque extulerant calcatas ad foſſas complendas, & harpagones ad caſas, quæ ſtramentis à noſtris hybernorum cauſa ædificatæ erant, diruendas & incendendas.* Dicuntur autem ἀπὸ τοῦ ἁρπάζειν, id eſt, *rapere.* A quo etiam verbum harpagare in eadem ſignificatione uſurpavit Plautus in Aulularia act. 1. ſcen. 4.

—— Hei miſero mihi,
Aurum mihi intus harpagatum eſt.

Et in Bacchidibus actus 4. ſc. 4

—— Nullus frugi
Eſſe poteſt homo, niſi qui bene & male facere tenet improbus
Cum improbus ſit, harpaget, furibus furetur, quod queat.

1 *Quos ab Anacharſe Scytha.*] Plinius libro 7. cap. 57.

2 *Pegmata.*] Seneca ad Lucilium, epiſt. 88. aperte ac diſerte declarat, quæ & qualia ſint hujuſmodi pegmata, ubi videre poteris: uti etiam Joſeph. de bello Judaico, lib. 7. cap. 1. Feſtus autem tradit, pegmata eſſe ex ære, aut marmore armamenta: quæ, ut plurimum, in atriis, quandoque in porticibus auliſque affigebantur, majorum aliorumque fortium virorum geſta certius, quam pictura, oſtendentia. Et de his quoque Cicero ad Atticum l. 4. epiſt. ejus lib. 8. omnium 77. Plinius libro 33. cap. 3. Sueton. in Claudio, cap. 34. Juvenalis ſat. 4. Martialis in Amphitheatro Domitiani Cæſaris epigram. 2. & lib. 8. epig. 33. ad Paulum.

3 *Addit Paulus horologium.*] Imò Ulpianus in *d. l. quæſitum. §. Papinianus. ff. de fun. inſtr.*

4 *Eſt autem prothyrum.*] Vitruvius lib. 6. cap. 10. *Prothyra Græce dicuntur, quæ ſunt ante in januis veſtibula,* & ſubdit, *Nos autem appellamus, prothyra, quæ Græce dicuntur διάθυρα.* *

COLERUS.

* Vide potius Cujacium libro 14. Obſervationum cap. 1.

TIRAQUELLUS.

5 *Cenſuitque Pomponius.*] In *L. ſtatuæ*, quæ eſt penul. *ff. de verb. ſignif.*

tate Labeonis, prothyra ejuſmodi, ſi pro ædibus ſint affixa, ædium partem eſſe, tametſi facile demi poſſint & reponi: ſicut ligneam ſtructuram, quæ æſtate tolli, hyeme reponi ſolet, ædium eſſe Labeo putavit, quoniam perpetua cauſa parata forent: itaque alienata domo, prothyra ejuſmodi una cum domo ad emptorem transire voluit. Verba vero Pomponii jureconſulti de verborum ſignificatione, hæc ſunt, Idem Labeo ait, Prothyrum quod in ædibus fieri ſolet, ædium eſt.

Et ibi Alciatus eo nomine intellexit, quæ ex tabulis conficiuntur, ad arcenda, dum valvæ aperiuntur, irrumpentia frigora: aut, tabularum vice, appoſitos oſtiis tapetas, ſive aulæa.

COLERUS.

* Et *l. quæſitum.* §. *Papinianus de inſtrum. vel. inſtr. leg.* Aliud eſt Prothyrum in Novell. Leonis, hoc eſt, pars & ſequella ædium, *l. arbor.* §. *de veſtib.*

CAPUT XXV.

In extis inſpiciendis quæ proſpera, quæve dira ſint, & quæ boni, quæve mali prænunciæ.

QUI augurum diſciplinam obſervarunt, quique illorum præſcita perſcrutati ſunt in fibris extiſque inſpiciendis, inter ea quæ dira aut ſecunda eſſent, multum interfuiſſe volunt: licet alii alio modo illa interpretari, & eorum eventa prædicere ſolebant. [1] Et tametſi in extis contineri cor, cerebrum, pulmonem, ſtomachum, lienem, hepar, ſeu jecur, communi opinione receptum fuit, [2] quas Græci Φρενὰς dicunt, incredibili fabrica convincta, quorum ex habitu & colore, ſalubritatis & peſtilentiæ ſigna oſtenduntur: tamen nullum diſcrimen vehementius fuit, [3] quam ſi ca-

TIRAQUELLUS.

1 *Et tametſi in extis.*] Cicero l. 1. de Divinatione. Plinius lib. 11. c. 37. *Exta homini ab inferiore viſcerum parte ſeparantur membranis, quæ præcordia appellant, quia cordi prætenduntur, quod Græci appellarunt phrenas.* Feſtus lib. 5. dicit, *Exta dicta, quod ea diis proſecentur, quæ maxime extant, eminentque.*

2 *Quas Græci φρενὰς.*] Supra in præcedenti ex Plinio.

3 *Quam ſi caput jocinoris.*] Cicero lib. 1. & 2. de Divinat. Livius 3. Decad. lib. 7. & 10. poſt princ. & 5. Decad. lib. 1. ubi de Cneo Cornelio, & Q. Petilio Coſſ. Plinius d. lib. 11. capite 37. Plutarch. in Cimone ad fin. & in Alexandro Magno non multum procul à fin. Jul. Obſequens Prodigiorum cap. 76. & 126. Appianus libro 2. bellorum Civilium, ubi de prodigiis mortis Cæſaris.

ſi caput jocinoris, [1] vel ipſum jecur in extis defuiſſet, [2] quod caput extorum dicitur, tunc omen exitii malorumque fuiſſe, funeſtumque & magni terroris, niſi in ſolicitudine & metu, quia curas tunc perimere [3] putarunt. [4] Cumque hepar ex non puro ſanguine ſit, quia ſanguis purus cogitur circa cor: tamen in hepate ſedem vaticinii eſſe, & præſagium futurorum, periti haruſpices opinati ſunt. Quo menſe [5] Claudius Cæſar veneno interceptus fuit: ſacrificanti jocinoris caput defuiſſe conſtat, [6] quod & Cajo principi eveniſſe memorant: [7] quæ exta peſtifera dicta fuere. [8] Si vero in jecore extremum [9] quod fibra dicitur, ita locaretur, ut ab ima fibra jocinora intrinſecus replicata eſſent, [10] aut ſi geminum jecur foret, per hæc læta & magna portendi,

Capite jocinoris non invento inter exta. *Sedes vaticinii in hepate.* *Exta peſtifera.*

1 *Vel ipſum jecur.*] Livius Decad. 5. lib. 1. *Cneus Cornelius evocatus à viatore, cum templo egreſſus eſſet, paulopoſt rediit confuſo vultu: & expoſuit patribus conſcriptis, bovis ſeſcenaris, quem immolaviſſet, jecur defluxiſſe, id ſe victimario nuntianti parum credentem, ipſum aquam effundi ex olla, ubi exta coquerentur, juſſiſſe, & vidiſſe cæteram integram partem extorum, jecur omne inenarrabiliter abſumptum.*

2 *Quod caput extorum dicitur.*] Ex Plinio ubi ſupra id ſumptum videtur: qui tamen id dicit. Hæc enim ſunt ipſius verba, *Jecur in dextra parte eſt: in eo quod caput extorum vocant, magna varietatis.*

3 *Putarunt.*] Plinius d. l. 11. c. 37.

4 *Cumque hepar.*] Hæc uſque ad verba, *Quo menſe*, ſunt Apollonii Tyanæi apud Philoſtratum in vita illius, lib. 8. cap. 3. non multo ante fin. cujus hæc ſunt verba, *Hepar, in quo vaticinii ſedem eſſe dicunt artis periti, ex non puro ſanguine conſtat: totum enim ſincerum purum ſanguinem continet cor, eumque per venas in univerſum corpus diffundit.* Sed miror quod Alexander hic ponere videtur jecur & hepar ut diverſa, cum idem ſunt: alterum autem Latinum, alterum Græcum.

5 *Claudius Cæſar.*] Plinius lib. 11. cap. 37.

6 *Quod & Cajo Principi.*] Idem Plinius ibi.

7 *Quæ exta peſtifera dicta ſunt.*] Feſt. Pompejus lib. 14. *Peſtifera*, ait, *auſpicia eſſe dicebant, cum cor in extis, aut caput in jecore non fuiſſet.*

8 *Si vero in jecore.*] Plinius ubi ſupra, *Divo*, inquit, *Auguſto Spoleti ſacrificanti primo poteſtatis ſuæ die* *, *ſex victimarum jecinora replicata intrinſecus ab ima fibra reperta ſunt: reſponſumque, duplicaturum intra annum imperium.* Eadem ferme ſcribit Tranquillus in Auguſto, cap. 95.

COLERUS.

* Id eveniſſe Auguſto, quo die bellum ſibi contra Antonium, una cum poteſtate Prætoria, decretum intellexit, ſcribit Dion lib. 46.

TIRAQUELLUS.

9 *Quod fibra dicitur.*] Servius in 10. lib. Æneidos in eum locum,

Cui pecudum fibræ, cæli cui ſydera parent.

Fibra, inquit, *jecoris extremitas.*

10 *Aut ſi geminum jecur eſſet.*] Plin. ubi ſupra ita de hac re loquitur, ut neſciam an de gemino jecore, an de gemino capite jecoris intelligat: nam ad

Omen felicitatis ex inſpecto jocinore. tendi, argumentaque felicitatis eſſe nemo dubitavit. [1] Auctum jecoris caput aut duplicatum, nimis lætum auſpicium facere, ſicut exta duplicata magnas facere acceſſiones, prolationemque finium & triumphum portendi voluerunt. [2] Et tametſi circa Briletum & Thermen in Thracia, & in Cherſoneſo juxta Propontidem tradat Plinius bina jocinora leporibus ineſſe, & ſi alio transferantur, alterum interire: tamen id non eſſe prodigium, omnium opinione receptum eſt. [3] Syllæ immolanti jecur extrema ſui parte ſpeciem laureæ coronæ præ ſe tulit, mirabili oſtento felicitatis futuræ. *Infelicitatis.* Si vero lividum eſſet aut vitioſum, [4] vel ſi in coquendo diſtabuit, [5] aut ſanies purulenta efflueret, [6] caputve fibrarum puſtulas haberet, piaculare eſſe, & magna facere infortunia, conſtans opinio fuit. [7] Idcirco denuo augebantur victimæ, donec iterum cæſis hoſtiis litatum

ea, quæ ex eo adduximus ſupra ibi, *Claudius Cæſar*, addit continuo, *M. Marcello circa mortem, cum periit ab Hannibale, defuit jecur in extis: Sequenti deinde die geminum repertum eſt.* At Valerius Maximus libro 1. cap. 6. ſcribit, M. Marcello ſacrificanti jecur victimæ ſine capite inventum fuiſſe, cum proxima victima jocinoris duplex caput habuiſſet, quibus inſpectis aruſpex reſpondit, non placere ſibi exta, quæ prima trunca, ſecunda nimis læta apparuiſſent. Sed ſive fuerit duplex jecur, ſive jecoris caput duplex (ut ſcribit Valer.) id fuit inauſpicatum Marcello, contra quam hic dicit Alexander ab Alexandro.

1 *Auctum jecoris caput.*] Vide præced. Sed ita ut non omittas quod Livius 3. Decad. lib. 7. de eodem Marcello loquens, in hunc modum ſcribit, *Immolaſſe eo die quidam memoriæ prodidere Coſ. Marcellum: & prima hoſtia cæſa, jecur ſine capite inventum: in ſecunda omnia comparuiſſe, quæ aſſolent. Auctum etiam viſum in capite: nec id ſane aruſpici placuiſſe, quod ſecundum trunca & turpia exta, nimis læta apparuiſſent.* Ex quo loco hæc Alexander accepiſſe videtur. Plutarchus in vita illius, ſcribit, Marcellum ſumpto vate immolaſſe. primæque hoſtiæ jecur ſine capite fuiſſe: ſecundæ quam immenſum caput apparuiſſe.

2 *Et tametſi.*] Plinius d. libro capite 37.

3 *Syllæ.*] Plutarchus in vita illius.

4 *Vel ſi in coquendo diſtabuit.*] Livius 5. Decad. lib. 1. *Dum de his rebus in Senatu agitur, Cn. Cornelius evocatus à viatore, cum templo egreſſus eſſet, paulo poſt rediit confuſo vultu: & expoſuit Patribus conſcriptis, bovis ſeſcenaris, quem immolaviſſet, jecur defluxiſſe: id ſe victimario nuncianti parum credentem, ipſum aquam effundi ex olla, ubi exta coquerentur, juſſiſſe, & vidiſſe cæteram integram partem extorum, jecur omne inenarrabiliter conſumptum.*

5 *Aut ſanies purulenta.*] Cicero libro 2. de Divin. Jul. Obſequens Prodig. cap. 64. in princ.

6 *Caputve fibrarum.*] Cic. d. lib. 2.

7 *Idcirco denuo.*] Vide omnino noſtros Commentarios in *l. boves. §. hoc ſermone.*

1 Et

tatum foret. [1] Ex corde quoque unde ſanguinis origo manat, licet à principio auſpicia ſumere minime ſolerent, poſteaquam in extis corda rimari cœperunt, quo tempore Pyrrhus poſt multiplices clades Italia pulſus fuit, hoc obſervarunt haruſpices, [2] ut ſi cor ſilens jaceret, neque palpitaret, [3] aut in extis defuiſſet, calamitates portendi & magnas fortunæ minas crederent. [4] Divo Cæſari, dum rerum potiretur, immolanti cor defuiſſe dicitur, triſtiſſimo eventu: namque haud multo poſt conſpiratione conjunctiſſimorum cæſus occubuit. [5] Quod de Pertinace proditum eſt, ut qua die morte ſublatus fuit, ſacrificanti non modo cor victimæ, ſed hepar deeſſet. Si autem in ſummo corde [6] pinguedo foret, aut ſolito majus, [7] raptumve ab aquila aut avibus fuiſſet, nimium propitios deos oſtenderunt. [8] Dum Hermocrates diis ſacra faceret, raptum cor victimæ, & à corvo elatum in ſublime, felix auſpicium fecit, quo Cardiam urbem ad Corinthum auſpicatiſſime condidit. [9] Sicut avo Galbæ, fulgur procuranti, cum aquila exta rapuiſſet, & in

Ex corde.

1 *Et corde quoque.*] Hæc uſque ad verſic. *Hoc obſervarunt*, ſunt Plinii d. lib. 11. cap. 37.

2 *Ut ſi cor ſilens jaceret.*] Cicero in lib. 2. de Divinatione.

3 *Aut in extis defuiſſet.*] Cicero lib. 2. de Divin. Plinius lib. 28. c. 2. Val. Max. lib. 1. cap. 6. ubi de Pomp. Plutarch. in Cæſare inter mortis prodigia. Feſtus Pompejus lib. 14. ubi de peſtiferis. Vide in ſeq.

4 *Divo Cæſare.*] Cicero lib. 1. de Divin. *Maximo eſt argumento, quod paulo ante interitum Cæſaris contigit, qui cum immolaret illo die, quo primum in ſella aurea ſedit, & cum purpurea veſte proceſſit, in extis bovis opimi cor non fuit.* Et libro ſecundo ejuſdem operis hanc repetit hiſtoriam. Meminit & Plinius d. libro 11. cap. 37. *Cæſari Dictatori, quo die primum veſte purpurea proceſſit, atque in ſella aurea ſedit, ſacrificanti bis in extis cor defuit.* Ovidius Metam. l. 15. enumerans prodigia quæ C. Cæſaris cædem præceſſerunt; ait, *Cæſumque caput reperitur in extis.* Ubi Raphaël interpres. *Exta ſine capite ſignificant mortem alicui imminere.*

5 *Quod de Pertinace.*] Jul. Capitol. in vita illius, *Eadem die* (qua ſcilicet cæſus eſt) *immolante Pertinace, negatur in hoſtia cor repertum: & cum id vellet procurare, caput extorũ non deprehendit.*

6 *Pinguedo foret.*] Plinius lib. 11. cap. 37. *In corde ſummo, pinguedo eſt quædam lætis extis.*

7 *Raptumve ab aquila aut avibus.*] Ut ex ſequentibus videbitur in verbo, *Sicut avo Galbæ.*

8 *Dum Hermocrates.*] Imo *Hermocares* ex Stephano, qui hæc de illo ſcribit, in libro de Urbibus.

9 *Sicut avo Galbæ.*] Suetonius in Galba, cap. 4. *Avo quoque ejus fulgur procuranti, cum exta de manibus aquila rapuiſſet, & in frugiferam quercum contuliſſet, ſummum, ſed ſerum imperium portendi familiæ reſponſum eſt.*

1 *Fuit-*

Cordis prægrandis vel exigui indicium. Hermogenis & Ariſtomenis cor dahiſpida. Ex felle.

in ſublimem quercum detuliſſet, imperium portendit. [1] Fuitque animadverſum, cor quibus prægrande eſſet, pavidos facere: quibus exiguum, aſpectu formidabili, & audaces: quare Hermogenis ſummi rhetoris, & qui præcociſſimi ingenii fuit, mortui diſſecto corpore, hiſpidum cor inventum eſt. [2] Tametſi tradatur apud eruditos, eos qui hebeti eſſent ſenſu, corde duro & ſpiſſo: qui vero ingenio valerent, molli fuiſſe: [3] id quod Plinius de Ariſtomene Meſſenio, & [4] alii de Lyſandro, cujus defuncti cor piloſum inventum eſſet, meminere. Fel quoque in extis augurium facere proditum eſt, quod ſub hepate anguſto ore, & fundo ampliore apparet, ut purum illud clarumque reddat. [5] Si tamen geminum reperitur, licet prodigium ſit, tamen magnæ ſpei fortunam portendit. [6] Quo enim tempore Auguſtus apud Actium profligato Antonio victor fuit, eo ipſo victoriæ die, geminum fel in extis inveniſſe traditur. [7] Arato quoque ſacrificanti, cum geminum fel haruſpex inſpe-

1 *Fuitque animadverſum.*] Plinius lib. 11. cap. 37. *Bruta exiſtimantur animalia, quibus cor durum, riget: audacia, quibus parvum eſt: pavida, quibus prægrande.* Ariſtoteles de Partibus animalium lib. 3. cap. 4.

2 *Tametſi tradatur.*] Ariſtoteles ubi ſupra, *Quæ ſenſu*, inquit, *hebeti ſunt, cor habent durum & ſpiſſum: quæ autem ſenſu valent, mollius.*

3 *Id quod Plinius.*] Hæc oratio non recte hic ponitur, ſed poni debuit ante præcedentem, continuo poſt verbum, *inventum eſt.* Eſtque Plinii d. lib. 11. cap. 37. cujus verba libuit adſcribere, quia notatu digna, *Hirto corde gigni quoſdam homines proditur, neque alios fortioris eſſe induſtriæ, ſicut Ariſtomenem Meſſenium, qui trecentos occidit Lacedæmonios. Ipſe convulneratus & captus; ſemel per cavernam latomiarum evaſit, anguſtos vulpium aditus ſequutus. Iterum captus, ſopitis cuſtodibus ſomno ad ignem advolutus, lora cum corpore exuſſit. Tertio capto, Lacedæmonii pectus diſſecuere cauſa videndi, hirſutumque cor repertum eſt.*

4 *Et alii de Lyſandro.*] Et de Leonide Lacedæmonio Plutarchus in Parallellis cap. 7. auctoritate Ariſtidis primo rerum Perſicarum libro. Homerus lib. 2. ad finem Catalogi, Pylæmenium vocat hirſutum corde,

Παφλαγόνων δ' ἡγεῖτο πυλαιμένεος λάσιον κῆρ. Id eſt,

Paphlagonibus autem Pylæmenius habens denſum cor.

Sed id alio ſpectat, neque enim is mortuus erat: ſed ad animum, ni fallor, referebatur.

5 *Si tamen geminum.*] Quod patet exemplo ſequenti.

6 *Quo enim tempore Auguſtus.*] Plinius lib. 11. cap. 37.

7 *Arato.*] Plutarchus in vita illius, *Dicitur non multo ante Arato ſacra facienti, in jecore duos felles extitiſſe, eadem pinguedine obvolutos: vatem quoque conſultum dixiſſe, quæ capitaliſſimo odio diſſiderent, ea perbrevi inter ſe firmiſſima amicitia coitura.*

inſpexiſſet, quæ capitali odio diſſiderent, mox ſyncera fide conciliari, ſocietateſque & fœdera jungi prædixit, quod veriſſimo eventu poſtea conſequutum eſt. Fuitque diſciplina augurali traditum, [1] ut fel Neptuno perpetuo dicatum ſit, velut humoris auctori. [2] Quod ſi in extis prægrande fel inveniretur, prodigii loco eſt habitum. Sed quamvis prodigioſum, magna ſemper & felicia portendit. [3] Fert tamen Ariſtoteles in Naxo prægrande fel pecoribus innaſci: [4] circa Chalcidem Eubœæ, [5] & in Ponto, pecori nullum eſſe: [6] cervo quoque & damæ, equo, mulo & aſino, camelo atque apro, uſque defuiſſe. [7] Sicut perdices in Paphlagonia bina corda habere, [8] & in Biſaltia lepores bina jecora. Et in agro Cretenſi pecora circa Gnoſon ſplenem habere tradunt, circa Cortynam non habere. Vel quod idem tradit in [9] Seripho inſula, [10] & in Acantho Macedoniæ [11] & apud Cyre-

Fel Neptuno dicatum.

1 *Ut fel Neptuno.*] Plinius d. lib. 11. cap. 37. de felle loquens, *Aruſpices*, inquit, *id Neptuno & humoris potentiæ dicavere.*

2 *Quod ſi in extis.*] Vide quæ ſequuntur.

3 *Fert tamen Ariſtoteles.*] Lib. de Hiſtoria animalium 1. cap. 18. *Fellis privationem, vel in victimis non uſquam percipi certum eſt: quippe cum parte quadam agri Chalcidici Eubœæ fel nunquam pecori fit: aut in Naxo omnibus ferme quadrupedibus adeo grande, ut qui ſacra fecerint advenæ ſtupeſcant: rem ſcilicet, prodigii loco, ſibi arbitrantes, non talem eſſe naturam terræ illius quadrupedum.* Et idem Ariſt. lib. 2. de Partibus animalium, cap. 2. Plinius libro 11. capite 37. At Ælianus lib. Animal. 11. cap. 29. ſcribit duplici felle in Naxo ſues eſſe.

4 *Circa Chalcidem.*] Plinius & Ariſt. ubi ſupra.

5 *Et in Ponto.*] Ælian. de Natura animal. lib. 11. cap. 29. At Plinius ubi ſupra, non id dicit ſimpliciter, ſed eo carere, qui abſynthio veſcuntur in Ponto.

6 *Cervo.*] De his omnibus idem Plinius ubi ſupra.

7 *Sicut perdices.*] Plinius ubi ſupra, Theophraſtus apud Gellium libro 16. cap. 15. Ælianus de Animal. lib. 10. cap. 35.

8 *Et in Biſaltia.*] Gellius, ubi ſupra auctoritate Theopompi, & Ælianus de Animal. lib. 1. cap. 27. Ariſtoteles, aut quiſquis is eſt, Mirab. Auſcult. cap. 118. Plinius autem d. lib. 11. cap. 37. ſic ſcribit, *Bina jecinora leporibus circa Briletum, & Tharneu, & in Cherronneſo ad Propontidem*, ubi de Biſaltia non meminit.

9 *In Seripho inſula.*] Plinius lib. 8. cap. 58. *Mutæ ſunt*, inquit, *ranæ in Seripho, unde extat proverbium, Rana Seriphia.* de quo Eraſmus Chiliad. 1. cent. 5. cap. 31.

10 *Et in Acantho Macedoniæ.*] Plin. lib. 11. cap. 51.

11 *Et apud Cyrenem.*] Plinius lib. 8. cap. 58. *Cyrenis mutæ fuere ranæ, illatis è continente vocalibus durat genus earum.* Ariſtoteles d. lib. de Mirabilib. auſcultationibus cap. 64. ſcribit, In Cyrenæ ranas mutas & ſine voce eſſe.

1 In

Cyrenem ranas non coaxare. [1] Et in Emathia Macedoniæ ſues unungulos naſci : [2] atque in Cappadocia mulas fœtus parere, [3] & in Eleo agro mulos non educi, neque propterea ominoſum aut prodigium videri. *Ex pulmone.* Pulmo vero ſub corde eſt, [4] ſpirandi officina : is inciſus & geminus, tempus dirimere, [5] & diem differre traditur. [6] Si vero ſimplex eſſet & ſolidus, continuare temporum curricula, nullaſque cunctiones & moras afferre, opinati ſunt. [7] Si vero pulmonis fibra lateret, aut cum corde & jecore conjunctus foret, vel ſi parvo diſtinguitur intervallo, miſeros caſus portendere voluerunt. *Ex liene.* [8] Lien adverſus jecur, ſiniſtra in parte eſt : ſiquidem ventriculo annectitur in inteſtino: ut jecur purum reddat. Quod ſi in dextram vergeret, ferale auſpicium &, prędicere quę magno malo luuntur, haud dubium eſſe : [9] qui tamen abundans, homines decolores facit.

1 *In Emathia Macedonia.*] Plinius lib. 11. cap. 46. & Ariſtot. d. lib. & cap. In Macedonia Ematheolicis ſuibus ſolidas ungulas eſſe ſcribit.

2 *Atque in Cappadocia.*] Ariſtot. d. lib. cap. 65. Plinius libro 11. c. 44. auctoritate Theophraſti, ſcribit in Cappadocia vulgo mulas parere : ſed eſſe id animal ibi ſui generis.

3 *Et in Eleo agro.*] Pauſanias Eliacorum priore lib. qui 5. eſt, ſic ſcribit, *Rhedam trahebant muli jugales bini, invento neque priſco, neque eleganti : & alioqui antiquitus inter portenta Eleis muli fuere, atque adeo, ut animal id intra fines ali religio eſſet.*

4 *Spirandi officina.*] Verba ſunt Plinii lib. 11. cap. 37. ſic ſcribentis, *Sub eo,* corde ſcilicet, *pulmo eſt, ſpirandique officina, attrahens ac reddens animam, idcirco ſpongioſus, ac fiſtulis inanibus cavus.* Ariſtoteles lib. 3. de Partibus animalium cap. 6. *Pulmo igitur ſpirandi officio delegatus eſt, qui originem quidem ſui motus accipit ex corde : ſed ſua tum amplitudine, tum inanitate, aditum ſpiritui patefacit : cum enim attollitur, influit ſpiritus: cum contrahitur, effluit.* & non multo poſt in ejuſdem cap. fin. *Pulmo igitur*, inquit, *ſpirandi gratia datus omnino eſt, ſed exanguis.* Idem Ariſt. in lib. de Spiratione, loquens de Cordulo piſce, qui pedibus ſubnititur, & branchias gerit, ſic tradit, *Hujuſce rei cauſam illam ponimus, quod pulmones adjunguntur cauſa refrigerationis, quam flatus ipſe præſtaturus eſt. Ac ſpirabile quidem viſcus, propterea Pneumon, hoc eſt, pulmo appellatus videtur, quod pneumatos, id eſt, flatus receptaculum ſe præbeat.*

5 *Et diem differre traditur.*] Cicero lib. 1. de Divinatione.

6 *Si vero ſimplex eſſet.*] Cic. eod lib.

7 *Si vero pulmonis fibra lateret.*] Idem Cicero ibid.

8 *Lien.*] Hæc uſque ad ea verba, *Qui tamen*, ſunt Plinii d. lib. 11. c. 37. Ariſtot. de Hiſtoria animalium lib. 1. cap. 18. *Lien à lævo æque in omnibus, quæ membra iſta diſpoſita habent per Naturam, non prodigioſe. Jam enim legitimum illum locum in nonnullis quadrupedum lienem cum iecinore permutaſſe viſum eſt. Ventri lien annectitur, qua omentum obducit.*

9 *Qui tamen abundans.*] Vide infra ibi, *Unde verbum Stratonici.*

1 *Quare*

facit. [1] Quare in terra Caria Caunios, quod ſub gravi cœlo degunt, mirum in modum lienoſos dicunt eſſe. [2] Unde verbum Stratonici citharœdi, illic ambulare mortuos quod omnes mirifice pallerent facie tabifica. In ſordicidiis ſacris, [3] quibus hoſtias quæ uterum ferunt, immolare præcipitur, ſi fœtus biceps aut mancus in utero eſſet, [4] vel interaneis exulceratis appareret, exta ejuſmodi imminentium malorum nuncia eſſe, creditum eſt. [5] Dracones in extis apparuiſſe, lætum fecere auſpicium, [6] contra Graccho ſacrificanti, ad exta irrepſiſſe adeſo iocinere, necem futuram & imminens fatum portenderunt, quæ mox ſubſequuta ſunt. [7] Exta quoque de ſacrificantis manu ab aquila fuiſſe rapta, tam efficaci auſpicio fuere, ut nullum præſentius aut felicius

Fordicidia ſacra.

Dracones in extis apparuiſſe.

Exta ab aquila rapta.

1 *Quare in terra Caria Caunios.*] Plinius d. libro 11. cap. 37.

2 *Unde verbum Stratonici.*] Strabo lib. 14. de Cauno civitate loquens, *Cum regio*, ait, *valde felix ſit, omnes tamen confitentur, urbem & æſtate & autumno gravem eſſe, propter æſtus ac pomorum copiam. Unde hujuſmodi quædam narrantur, quod Stratonicus citharœdus videns Caunios colore admodum viridi, dixit hoc illud eſſe, quod poëta* (Homerus libro ſexto ſcilicet) *inquit,*

Οἵηπερ φύλλων γενεὴ, τοίηδε καὶ ἀνδρῶν.

Id eſt,

Tale quidem genus eſt hominum, quale eſt foliorum.

Cum vero illum incuſarent, quod urbem, ut morbidam, carperet: Ego (inquit) *eam morbidam dicere auſim, ubi mortui ambulant.*

3 *Quibus hoſtias quæ uterum.*] Varro lib. 5. linguæ Latinæ. Feſtus Pomponius lib. 6. non longe à princip. *Fordicidiis*, inquit, *boves fordæ, id eſt, gravidæ immolabantur, dictæ à fœtu.* Ovid. 4. Faſtor.

Forda, ferens bos eſt: fœcundaque, dicta ferendo:
Hinc etiam fœtus nomen habere putant.

Et Columella lib. 6. cap. 24. *Poſt unum coitum forda non admittit taurum.*

4 *Vel interaneis.*] Hæc ſuperius explicata.

5 *Dracones in extis.*] Plinius lib. 11. cap. 37. *Cecinnæ Volaterrano dracones emicuiſſe de extis læto prodigio traditur.*

6 *Contra Graccho ſacrificanti.*] Titus Livius 3. Decad. lib. 5. *Tib. Graccho,* inquit, *priuſquam ex Lucanis moveret, ſacrificanti, triſte prodigium factum eſt. ad exta ſacrificio perpetrato, angues duo ex occulto allapſi, edere jecur, conſpectique repente ex oculis abierunt. Id cum aruſpicum monitu ſacrificium inſtauraretur, atque intentius exta reſerata ſervarentur, iterum ac tertium veniſſe tradunt, libatoque jocinore intactos angues abiiſſe. Cum aruſpices ad Imperatorem id pertinere prodigium præmonuiſſent, & ab occultis cavendum hominibus, conſiliiſque: nulla tamen providentia fatum imminens moveri potuit.* Ubi non de dracone, ſed de anguibus, loquitur. Aliter Plutarch. in Gracchis. Alia autem ex dracone auguria, id apud Homerum lib. 2. Iliados, & Plutarchum in Craſſo, ubi de Spartaco loquitur.

7 *Exta quoque de ſacrificantis.*] De aquilæ auguriis ſupra cap. 13. diximus.

Exta è manu lapſa.

Capita hoſtiarũ præciſa ſuum ſanguinem lambentia.

Craſſi aut tenuis ſanguinis in victimis indicia.

felicius fuerit. [1] Si tamen è manu decidiſſent vel viſcera cruore infecta eſſent aut livida, nigriſque diſtincta maculis, vel ſi omentum & membrana viſcera continens, hians foret, aut ſanguine ſuffuſa, indubiam necem & fatale exitium portenderunt: [2] quale Craſſo evenit, cum contra Parthos ducturus luſtraret exercitum, documento futuræ magnæ calamitatis. Præciſa vero hoſtiarum capita ſuum ſanguinem aut exta lambere, [3] Pyrrho ſacrificanti obitum luctuoſum & fœdos eventus deſignarunt. [4] Iidem Cimoni formicarum catervas ſanguinem victimæ corripuiſſe, adnotarunt. Ferunt tamen divinandi periti, ſanguinem victimæ craſſiorem & calidiorem, efficaciorem vim portendere: qui verò tenuior eſſet & frigidior, majorem habere intelligentiam. Eſtque inter exempla, præciſum caput victimæ fluctu maris abſorptum, atque exta non comparuiſſe, [5] Callicratidi Lacedæmonio interitum vitæ attuliſſe. Subit tamen

1 *Si tamen è manu decidiſſent.*] Plutarchus in Craſſo, cum Craſſus, ut moris erat, ſacrificio inſtituto luſtraret exercitum, porrecta ab aruſpice viſcera è manibus cecidere: quod cum graviter omnes, qui adſtabant, perturbaſſet, arridens Craſſus, *Talia nobis*, inquit, *incommoda ſenectus adſert: attamen arma nunquam è manibus ceciderunt.* Hujus celebris dicti meminit Eraſmus in Apophthegmatis M. Craſſi.

2 *Quale Craſſo evenit.*] Appianus in libro, qui Parthicus inſcribitur, *poſtremo*, inquit, *cum ſolito more luſtraret exercitum, & mactatis hoſtiis augur exta illi porrexiſſet, decidere è manibus. Quæ in re cum præſentes ſubtriſtari cerneret, riſu edito, hujuſmodi*, inquit, *ſenectus eſt: ſed nec armorum ulla è manibus effugient noſtris.* Quod jam ſupra ex Plut. dictum eſt.

3 *Pyrrho.*] Plinius lib. 11. cap. 37. *Et profecto nihil incredibile ſit, exiſtimantibus, Pyrrho Regi, quo die periit, præciſa hoſtiarum capita repſiſſe, ſanguinem ſuum lambentia.*

4 *Iidem Cimoni.*] Plutarch. in vita illius ad finem, *cum vates de more victimam cædiſſet, id ſanguinis, quod jam humi congelatum erat, formicarum caterva paulatim corripientes ad Cimonem deportabant, & circa pedis pollicem extendentes, diu huic rei intentæ ſingulos latuere.*

5 *Callicratidi.*] Plutarchus in Apophthegmatis illius, *Facto ſacrificio, cum ex vate audiſſet, extis exercitui victoriam portendi, ſed Imperatori mortem: nihil expaveſactus, Haud penes unum* (inquit) *ſunt res Spartæ: me ſiquidem mortuo, nihil deterius habitura eſt patria: ſed ſi hoſtibus ceſſero, aliquid decedet patriæ. Itaque cum Cleandrum pro ſe ducem deſignaſſet, navali prælio cum hoſtibus congreſſus, fortiter pugnans vitam cum morte commutavit.* Non tamen declarat eorum extorum formam. Xenophon Rerum Græcarum lib. 1. tradit illum navi excuſſum in mari decidiſſe. Quod proxime accedit ad prodigium hic ab Alexandro relatum.

tamen illa reputatio, veteribus tradi monumentis, [1] gallinaceorum fibras maxime diis gratas videri, [2] ſicut talparum magi veriſſima dicunt, illiſque haud ſecus quam ſolenni victima pulcherrime litari. Hæc enim ſunt exta argutiſſima, in quibus divina mens ineſſe creditur. Fuiſſeque Cypriorum inventum, ex ſuillis extis fieri divinationem, quodque niſi ex ſana victima, neque litari, nec futura prænoſci poterant. Ea vero exta quæ nihil habent divinationis, quæque expianti non litant, tanquam ſine nutu, nulloque afflatu divino, [3] muta dicuntur, quibus non eſſe litatum notabatur. Quæ autem multum felicitatis & fortunæ pollicentur, [4] regalia dicta ſunt. Apud magos vero, talparum exta [5] & ranarum, eventus fortunatos, nonnunquam magnos caſus prædicere crediderunt. Cumque cætera viſcera, detractis extis, poſtquam litatum erat, aræ impoſita igni darentur, ipſa tamen exta nunquam elixa: ſed veru decocta apponebantur: ſola tamen arietis exta aqua elixa ſacris epulis apponuntur. [6] Neptuno vero & fluctibus quum ſacra faciunt, mare ingreſſuri, aliquando ipſam hoſtiam nonnunquam cruda exta in mare projiciunt, & vina infundunt. Illud utique non ab re facrit meminiſſe, quod periti rerum literis

Ex gallinaceorum fibris.
Ex talparum.
Ex ſuillis extis.
Sanam victimam eſſe oportebat.
Exta muta.
Regalia.
Exta quæ apponerentur in victimis.
Neptuno & fluctibus ſacrificandi ratio.

1 *Gallinaceorum fibras.*] Cicero l. 2. de Divinatione. Plinius lib. 10. c. 21. de Gallis, & quo modo caſtrentur loquens, *Hi*, inquit, *maxime terrarum imperio imperant: extis etiam fibriſque haud aliter, quam opimæ victimæ diis grati.*

2 *Sicut talparum.*] Plinius l. 30. c. 3.

3 *Muta dicuntur.*] Feſtus Pompejus lib. 11. *Muta exta appellabant, ex quibus nihil diminutionis animadvertebant.**

COLERUS.

* Scaliger ſic: *Muta exta dicuntur, quibus nihil divinationis, aut reſponſi elicitur. Ut contra Adjutoria, quæ certum aliquid indicant, aut ab incendio, aut à veneno talique re certum inſtare periculum portendunt, aut finium deminutionem.*

TIRAQUELLUS.

4 *Regalia dicta.*] Pompejus lib. 16. *Regalia*, inquit, *exta appellantur, quæ potentibus inſperatum pollicentur honorem, privatis & humiliores hereditates, filiofamiliæ dominationem.*

5 *Et ranarum.*] Nam ex ranæ viſceribus, hoc eſt, liene: jocinore, corde, lingua & oſſiculo, multa veneficia poſſe fieri, tradit Plinius lib. 32. c. 5. Hinc illud Juvenal. ſat. 3.

—— Ranarum viſcera nunquam
Inſpexi. ——

6 *Neptuno vero & fluctibus.*] Livius 3. Dec. lib. 9. poſt Scipionis precationem, hæc ſcribit, *Secundum eas preces cruda exta, cæſa victima (uti mos) in mare projecit.*

Sua quibuſque visceribus vis.

literis adnotarunt, ſingulis viſceribus hominum ſuam vim & affectus innatos fuiſſe: idcirco [1] homines ſplene ridere, [2] felle iraſci, [3] jecore amare, [4] corde ſapere [5] & timere.

1 *Homines ſplene ridere.*] Perſius Sat. 1.

Quid faciam? ſed ſum petulanti ſplene cachinno.

Id eſt, laſcivo & in riſum prurienti. Nam, ut ſcribit Plin. lib. 11. cap. 37. *Splen, ſive lien, riſus atque jocorum ſedes eſt.* Et Serv. in illud Virg. lib. 8. Æneid.

Hic vero Alcidæ furiis exarſerat atro
Felle dolor.

Quo, inquit, *ita iraſcimur, & ſecundum Phyſicos, ut ſplene ridemus.* Hinc illud pervulgatum,

Splen ridere facit, cogit amare jecur.

2 *Felle iraſci.*] Plinius lib. 11. c. 37. & lib. 28. cap. 9. Fellis naturam & uſum deſcribens, inquit, *Inter omnia autem communia animalium, fel præſtantius in effectu. Eſt enim vis ejus excalfacere, mordere, ſcindere, extrahere, diſcutere.* Et hinc illud Virgilii citati in præced.

3 *Jecore amare.*] Supra in verbo, *Homines ſplene ridere.*

4 *Corde ſapere.*] Plinius d. lib. 11. cap. 37. dicit, mentem in corde habitare.

5 *Et timere.*] Lactantius lib. 6. c. 15. de affectibus loquens, ſic ſcribit, *Quod ſi, ut medici dicunt, lætitiæ affectus in ſplene eſt, iræ in felle, libidinis in jecore, timoris in corde: facilius eſt interficere animal ipſum, quam ex corpore aliquid evellere: quod eſt animantis naturam velle mutare.* *

COLERUS.

* Huic capiti addere non diſconveniens erit, quæ interpres Euripidis de rationedivinandi ex Cauda victimæ affert: *ſi repanda,* inquit, *& recurva eſſet in igne, difficultas, & eventus belli periculoſus. Si vero protenſa, & deorſum vergens, clades & calamitas. Si in ſublime & altum elevaretur, victoria portendebatur.* Idem alibi ait; Ritum fuiſſe aruſpicibus in ſacris, veſicam obturatam lana victimarum, vinctamque igni injicere. Itaque ex crepita & ejaculatione urinæ, cum rumperetur, conjectarunt & divinarunt. Hæc in Phœniſſis.

Caput XXVI.

Conſualia, equitia, & ludi Apollinares, quando à Romanis fierent, quove modo Diti ſacra fiant, & quo tempore.

Conſualia.

Romulum [1] urbis conditorem, pace cum finitimis parta, Neptuno equeſtri ſolennes feciſſe ludos, Conſualiaque

TIRAQUELLUS.

1 *Romulum.*] *Dionyſius Halicarnaſſæus lib.* 2. Cum multæ ac validæ gentes Rom. eſſent finitimæ, amica nulla, volens eas conciliare ſibi per connubia (qui mos contrahendæ ſocietatis antiquis habebatur firmiſſimus) cogitanſque alias civitates aſpernaturas novos convenas, nec opibus potentes, nec rebus geſtis nobiles: nullam tamen ex adverſo contentionem fore, ſi vim excuſaret neceſſitas: ex conſenſu Numitoris avi ſui cepit conſilium, raptis non paucis ſimul virginibus connubium quærere. Quæ ſententia poſtquam placuit, primum Conſo Deo,

liaque appellaſſe, in [1] quibus Sabinas rapuit, auctores memorant. [2] Fuit enim Conſus conſilii deus, cujus ara in circo ma-

Conſus, atque ejus tē-plum.

conſiliorum occultorum præſidi, vovit, ſi conatus ſuccederet, ſolenne feſtum & ſacrificium: deinde re cum Senatu communicata, illis quoque comprobantibus, indixit celebritatem feſtumque Neptuno diem, dimiſſis circum finitimas urbes, qui invitarent ad conventum & certamina, quæ tunc inſtarent, tum virorum, tum equorum varia. Titus Livius 1. Dec. lib. 1. paulo videtur diſſentire à Dionyſio, cum inquit, *Jam res Romana adeo erat valida, ut cuilibet finitimarum civitatum bello par eſſet: ſed penuria mulierum, hominis ætatem duratura magnitudo erat: quippe quibus nec domi ſpes prolis, nec cum finitimis connubia eſſent. Tum ex conſilio patrum Romulus legatos circa vicinas gentes miſit: qui ſocietatem connubiumque novo populo peterent. Nuſquam benigne legatio audita eſt: adeo ſimul omnes ſpernebant, ſimul tantam in medio creſcentem molem ſibi ac poſteris metuebant. Ægre id Romana pubes paſſa: & haud dubie ad vim ſpectare res cœpit, cui tempus locumque aptum, ut daret Romulus, ægritudinem animi diſſimulans, ludos ex induſtria parat Neptuno equeſtri ſolennes: Conſualia vocat.* Plutarch. in Romulo etiam hujus hiſtoriæ meminit. *

COLERUS.

* Tertullianus lib de Spectac. c. 1. *Et nunc ara Conſo illi in Circo adfoſſa eſt ad primas metas, ſub terra cum inſcriptione hujuſmodi: CONSVS CONSILIO, MARS DVELLO, LARES CVM ILLO POTENTES.* Neſcio cui rei interpretetur Vetus Gloſſarium, Conſum *Iſidis filium.*

TIRAQUELLUS.

1 *In quibus Sabinas.*] Halicarnaſſæus ad ea quæ dicta ſunt in præced. adjungit, Facto, *inquit*, deinde ad eam celebritatem conſluxu plurimorum hoſpitum cum uxoribus, ſimul & liberis, peractiſque ſacris Neptuni & certaminibus extrema ludorum die, cum jam ſolvenda eſſet celebritas, mandat juvenibus, dato ſigno, rapiant virgines, quæ ſpectatum venerant, quam cuique ſors obtulerit, ſerventque caſtas illam noctem, poſtridie vero ad ſe adducant. Tum juvenes catervatim diviſi ubi quod convenerat ſignum elatum viderunt, diſcurrunt ad rapiendas virgines, magno tumultu ac vociferatione hoſpitum, majus aliquod malum ſuſpicantium. Sequenti vero luce adductarum virginum mœſtitia dejectos animos Romulus conſolatus eſt, rapinam eam non ad injuriam ſpectare, ſed ad conjugium dictitans. Poſt hæc comperto puellarum ſexcentarum octoginta trium numero, delegit totidem viros cœlibes, quibus eas in matrimonium dedit ritu cujuſque patrio, ignis & aquæ ſocietatem inter conjuges pactus. Tit. Livius & Plutarchus ubi ſupra. Cornelius Nepos, ſi is eſt, lib. de Viris illuſtribus, cap. 2. Præterea Varro lib. 5. de ling. Latina, *Conſualia à Conſo dicta ſunt, quod tum feriæ publicæ ei Deo, & in circo ad aram ejus ab ſacerdotibus fiunt ludi illi, quibus Virgines Sabinæ raptæ.*

2 *Fuit enim Conſus.*] Dionyſius Halicarnaſſæus ubi ſupra. Ovidius 3. Faſtorum,

Feſta para Conſo, Conſus tibi cætera dicet,
Illo feſta die dum ſua ſacra canes.

Feſtus Pompejus lib. 3. inquit, *Conſualia ludi dicebantur, quos in honorem Conſi faciebant, quem Deum conſilii putabant.* Servius in eum locum lib. 8. Æneidos,

— *Magnis Circenſibus actis.*

Raptæ, inquit, *ſunt Sabinæ conſualibus, hoc eſt, menſe Martio. Conſus autem eſt deus conſiliorum: qui ideo templum ſub tecto in Circo habet, ut oſtendatur, tectum debere eſſe conſilium: Hinc eſt quod & fidei panno velata manu ſacrificabatur: quia fides tecta eſſe debet, & velata. Ideo autem dicato Conſi ſimulachro, ra-*

co maximo, undique aggeſta humo, abdita erat, quod arcanum eſſe conſilium putarunt: [1] quam aram cum ludos celebrant, omnibus adire fas eſt, reliquo anni tempore non eſt licitum: [2] in qua Romani ſacrificiis igneis aliisque ſolennibus feſtos agere dies aſſuerant, quæ feriæ publicæ dictæ ſunt, [3] in quibus ſacris victima erat mulus, quoniam id genus quadrupedum primum vehiculo junctum fuiſſe credunt, eo quod [4] Lunæ vehiculum traherent, [5] equosque & aſinos coronis ſertisque exornare, & feriari, neque illos labori admittere mos erat, quod inſtituta navigatione, quum om-

Victima in Conſualibus.

puerunt Sabinas, ut tegeretur initum de raptu conſilium. Arnobius lib. 3. adverſus Gentes, *Salutaria*, inquit, *& fida conſilia noſtris ſuggerit cogitationibus Conſus: & in contrarios exitus cur aſſidue vertitur placitorum inopinata mutatio?* Dionyſius lib. 1. *ait*, Neptuno equeſtri templum ab Euandro in Latio erectum, diemque feſtum ſtatutum, quem illi *ἱπποκρατίας*, Latini *Conſualia* nominant, quo die ceſſabant ab opere equi & muli ſertiſque redimebantur. Divus Auguſtinus lib. 4. cap. 11. *Ipſe ſit Deus Conſus, præbendo conſilia: & ipſa dea Sentia, ſententias inſpirando.**

COLERUS.

* Arnobius lib. 3. *Salutaria & fida Conſilia noſtris ſuggerit cogitationibus Conſus.* Ejuſdem meminit lib. 8. Auſonius in Eclogario, ubi agit de feriis Romanis.

TIRAQUELLUS.

1 *Quam aram.*] Plutarchus in Romulo, inquit, *Fama vulgata ab eo primum eſt, cujuſdam Dei aram conditam ſub terra inveniſſe, eique Deo Conſo nomen indiderunt, ſive à conſilio, quod conſiliarius foret, ſive Neptunus equeſtris. Nam ara in circo maximo poſita, quæ reliquum quidem tempus latet: in equeſtribus autem certaminibus aperitur.*

2 *In qua Rſmani ſacrificiis igneis.*] Dionyſius Halicarnaſſæus d. lib. 2. & ex eo Lilius Gyraldus Hiſtoriæ deorum, Syntagmate 5. ſic ſcribit, *Sacratam autem illam ſolennitatem nunc etiam Rom. celebrant, & Conſualia vocant, in qua etiam ara ſubterranea conſtructa juxta Circum maximum, circumfoſſa terra, ſacrificiiſque & igneis ſolemnitatibus colitur, curſuſque equorum junctorum agitur, & non junctorum, Conſus à Romanis, quem quidam interpretes in linguam Græcam, ποσειδῶνα, & σεισίχθονα eſſe dicunt, hoc eſt, Neptunum & Terriquaſſatorem: ac propterea ſubterranea coli ara eum tradunt, quod hic Deus terram habeat.*

3 *In quibus ſacris.*] Feſtus Pompejus lib. 11. ex quo Alexander hunc locum, ni fallor, accepit, id non ita dixit: ſed ejus hæc verba ſunt, *Mulis celebrabantur ludi in Circo maximo Conſuales: quia id genus quadrupedum primum putatur cœptum currui, vehiculoque adjungi.* Hæc ille, quibus nihil de immolatione dicit: ſed his, non equis, hos ludos celebrari.

4 *Lunæ vehiculum traherent.*] Idem Pompejus continuo ante id quod ſupra proxime ex eo adduximus, *Mulus*, inquit, *vehiculo Lunæ habetur, quod tam ea ſterilis ſit, quam mulus: vel quod ut mulus non ſuo genere, ſed equis creetur, ſic ea Solis, non ſuo fulgore luceat.*

5 *Equoſque.*] Diximus ſupra ibi, *Fuit enim Conſus*, ex Halicarnaſſæi l. 1. Plutar. probl. c. 47.

1 *Vel*

omnium generum merces navibus advehantur, ocium quodammodo jumentis & remiſſio data ſit: [1] vel quod equos primum Neptunus domuerat, & equitandi artem invenerat, [2] quare Hippius dicebatur. Huic [3] Sextili menſe, die octavo poſt decimam, equeſtres ludos Romulum inſtituiſſe ferunt, quarto ab urbe condita anno, qua die raptas Sabinas volunt: [4] tametſi menſe Martio primum Conſualia inſtituta, eoque tempore raptas Sabinas nonnulli teſtati ſint. [5] Plerique diis Laribus, dum Romani ludos celebrant, Romulum Sabinas rapuiſſe dicunt. [6] Erat ergo is ludus, ut equi & muli juncti & ſoluti in circo maximo, magno ſpectantium ſtudio currerent. [7] Qui vero fuerit raptarum numerus, inter auctores diſcrepat. Quidam non ultra triginta fuiſſe tradunt, quæ curiis nomina dedere: nonnulli quingentas, plerique ſeptem & viginti, ut Valerius Antias: alii ſexcentas & tres ſupra octoginta. Præterque ludos Conſuales, Marti quoque in Martio campo idem Romulus ludos inſtituit, quos ab equorum curſu [8] Equitia nuncupavit: [9] qui, ſi quando alluvione Tiberis inun-

Neptunus equorum domitor.

Conſualia quando celebrata.

Ludi formæ in Conſualibus.

Sabinarum raptarum numerus.

Equitia.

1 *Vel quod equos primum Neptunus.*] Pauſanias in Achaicis, qui 7. lib. eſt.

2 *Quare Hippius dicebatur.*] Pauſanias ibi, & in Arcadicis. Feſtus Pompejus libro 8. rationes hujus nominis tres addit in hæc verba, *Hippius, id eſt, equeſter Neptunus dictus eſt, vel quod Pegaſus ex eo & Pegaſide natus ſit: vel quod equuleus, ut putant, loco ejus ſuppoſitus Saturno fuerit, quem pro Neptuno devoraret: vel quod tridentis ictu terra equum excierit, cui ob hoc in Illyrico quaternos equos jaciebant nono quoque anno in mare.*

3 *Sextili menſe, die octavo.*] Plut. in Romulo.

4 *Tametſi menſe Martio.*] Servius lib. 8. quo loco ſupra citavimus.

5 *Plerique diis Laribus.*] Aſconius Pædianus in 2. in Ver. Ciceronis act.

6 *Erat autem is ludus.*] Vide ſupra ibi, *In quibus ſacris.*

7 *Qui vero fuerit numerus raptarum.*] Plutar. in Romulo eadem, ſed diverſis verbis, ſcribit, quæ hic Alexander, qui ſic ait, *Raptas eſſ: quidam triginta tantum tradunt, à quibus & curias nuncupatas eſſe.* Valerius autem Antias quingentas viginti & ſeptem. Juba autem (& Dionyſius lib. 2.) ſexcentas octuaginta tres.

8 *Equitia.*] *Equiria* legendum ex Varro. lib. 5. de ling. Lat. Ovid. lib. 2. Faſt. ad fin.

Jamque duæ reſtant noctes de menſe ſecundo,
Marſque citos junctis curribus urget equos.
Ex vero poſitum permanſit Equiria nomen,
Quæ deus in campo perſpicit ipſe ſuo.

9 *Qui ſi quando alluvione Tiberis.*] Ovidius lib. 3. Faſtorum,

Altera gramineo ſpectabis Equiria campo,

 Quem

inundaſſet campum, in Cælio monte, ubi Martialis campus erat, colebantur. [1] Sicut vi fluminis inundato circo maximo, extra portam Collinam ad ædem Veneris Erycinæ

Apollinares ludi. Apollinares celebrarunt. [2] Erant enim ludi Apollinares ex prædicto Martianorum carminum, quibus Cannenſis clades ſcripta fuit, bello Punico ſecundo victoriæ cauſa inſtituti. Alii à Cornelio Sylla prætore urbis ex reſponſo

Sup. lib. 3. c. 12.

Martianorum fratrum, à quibus fata Romanorum præſcripta erant, inventos dicunt fuiſſe. [3] In quibus decem-

Apollinares quo die celebrati. viri Apollini bove aurata & duabus capris auratis, Latonæque bove aurata, ſacra Græco ritu facere aſſuerant, quos prætore præſidente, populum laureatum ſpectaſſe, Apollini pro cujuſque copiis ſtipe data, Titus Livius auctor eſt. [4] Cumque antea incerto die fierent, Publius Licinius Varus

Quem Tibeeis curvis in latus urget aquis.
Qui tamen ejecta ſi forte tenebitur unda,
Cælius accipiet pulverulentus equos.

Feſtus Pompejus lib. 5. *Equiria*, inquit, *ludi, quos Romulus Marti inſtituit pee equorum curſum, qui in campo Martio exercebantur.* Et lib. 11. *Martialis campus in Cælio monte dicitur, quod in eo Equiria ſolebant fieri, ſi quando aqua Tiberis campum Martium occupaſſent.* *

COLERUS.

* Tertullianus de Spectac. cap. 1. *dehinc Equiria Marti Romulus dixit.* Auſonius:

Nunc etiam veteres celebrantur Equiria ludi,
Prima hæc Romanus nomina circus habet.

TIRAQUELLUS.

1 *Sicut vi fluminis.*] Livius 3. Dec. lib 10. *Inter quæ etiam aquarum inſolita magnitudo in religionem verſa: nam ita abundavit Tiberis, ut ludi Apollinares, circo inundato, extra portam Collinam ad ædem Erycinæ Veneris parati ſint.*

2 *Erant enim ludi Apollinares.*] Livius ejuſdem Dec. lib. 5. Macrob. lib. 1. Satur. c. 17. Servius in lib. 6. Æneidos in eum locum,

—— Feſtoſque dies de nomine Phœbi.

Ludos Apollinares, inquit, *qui ſecundum quoſdam, bello Punico ſecundo, inſtituti ſunt, tempore Syllano, ex reſponſo Martianorum fratrum, quibus Sibylla prophetaverat, quorum extabant, ut Sibyllina reſponſa.* *

COLERUS.

* Tertullianus: *Megalenſes & Apollinares, item Cereales & Neptunales & Latiares & Florales in commune celebrantur.*

TIRAQUELLUS.

3 *In quibus decemviri.*] Hæc uſque ad verſ. *Cumque*, ſunt Livii 3. Decad. lib. 5. & Macrobii ubi ſupra, & Feſti Pompeji libro 1. Hincque extat illud Ovidii lib. Metam. 7.

—— Indutaque cornibus aurum
Victima, vota facit.

Et ejuſdem operis lib. 10.

—— Et blandis induta cornibus aurum,
Conciderant ictæ nivea cervice juvencæ,
Thuraque fumabant. ——

Ubi Raphaël Regius interpres, inquit, *Cornua victimarum inaurari ſolebant.*

4 *Cumque antea.*] Hæc uſque ad verſic. *In quorum celebritate*, ſunt Livii 3. Decad. lib. 7.

1 *In*

rus prætor urbis legem tulit, ut dies ante tertium Nonas Quintiles his ludis ſtatus foret: iſque in perpetuum ſacer haberi cœptus eſt. [1] In quorum celebritate, matronas ſpectatæ pudicitiæ in propatulo epulari, omnique cæremoniarum genere feſtum diem agere produnt, pueroſque manibus amplexos pſallere, & hymnos Apollini canere, [2] ſicut Dianæ virgines. [3] Quæ quidem Equitia ſingulis annis duodecimo calendas Majas in circo maximo celebrarunt, qui dies Cerealibus incurrebat, in quibus poſt equos, vulpes ſtipulis alligatæ, accenſa flamma, curſitabant. [4] Præterque aram Conſi, quæ in circo fuit, ab acceſſu hominum ſemota, etiam ara Ditis & Proſerpinæ in loco abdito in Martio campo ad Tarentum colebatur, locum denominatum, quod ibi Tiberis ripas tereret, qui [5] Rumon propterea dictus [6] & Serra, ad quam rarus erat acceſſus hominum. [7] Diis enim

Equitia quando celebrantur.

Ara Ditis & Proſerpinæ.

Deorū inferorum ara ſub terra.

1 *In quorum celebritate.*] Livius 3. Decad. lib. 5. *Hac eſt*, inquit, *origo Ludorum Apollinarium, victoriæ non valetudinis ergo, ut plerique rentur, votorum. Factoſque populus coronatus ſpectavit, matronæ ſupplicavere, vulgo apertis januis in propatulo epulati ſunt: celeberque dies omni ceremoniarum genere fuit.* Macrob. ubi ſupra.

2 *Sicut Dianæ virgines.*] Titus Livius 3. Decad. lib. 7. ſcribit, *Tum ſeptem & viginti virgines longam indutæ veſtem carmen in Junonem Reginam canentes ibant.* Sed an ad rem faciat, vide.

3 *Quæ quidem Equitia.*] Supra diximus ex Ovidio.

4 *Præterque aram.*] Feſtus Pompejus lib. 18. *Tarentum*, inquit, *locus in campo Martio dictus, quod eo loco ara Ditis patris terra occultaretur.** Sed hic & apud illum legendum eſt *Terentum* ex his, quæ dicam in ſeq.

COLERUS.

* Feſtus Scaligeri: Terentum, in campo Martio locum, ait per *d* dicendum fuiſſe Vertius, quod terendus ſit ſecularibus Ditis patris ludis: & teratur ab equis quadrigariis, quorum agilitas æquiparet motus ipſos Lunæ. Quod quam aniliter relatum ſit, cuivis manifeſtum eſt.

TIRAQUELLUS.

5 *Rumon.*] Hæc eadem Gyraldus Syntagmate 17. nullo auctore laudato. Sed hæc ſunt Servii enarrantis illud Virgilii lib. 8. Æneidos,

— *Ego ſum pleno quem gurgite cernis*
Stringentem ripas, & pinguia culta ſecantem,
Cæruleus Tibris, cælo gratiſſimus amnis.

Stringentem, inquit, *id eſt, radentem, imminuentem: Nam eſt Tiberini fluvii proprium: adeo ut ab antiquis, Rumon dictus ſit: quaſi ripas ruminans & exedens. Etiam in ſacris Serra dicebatur:* unde ait,

— *Et pinguia culta ſecantem.*

In aliqua etiam urbis parte, Terentum dicitur, eo quod ripas terat. Hæc ille.

6 *Et Serra.*] Vide præcedentia.

7 *Diis enim inferis.*] Feſt. Pompejus lib. 1. paulo ante fin. *Altaria ab altitudine dicta ſunt, quod antiqui diis ſuperis*

Sacra & ludi ad arã Ditis & Proſerpinæ. *Plutonis tẽplum.* *Eumenidum templum.*

nium inferis aram non à terra ſublimem, ſed ſub effoſſa humo ſtatui decere putabant, ad quam ex præcepto Sibyllini carminis, altero & quinquageſimo anno ab urbe condita, ſacra & ludos inſtitutos memorant, ad eamque ter annis ſingulis acceſſum placandis manibus patere: videlicet poſtride Vulcanalia, & ante ſextum Idus Novembris, & ante tertium Nonas Octobris. [1] Apud Eleos vero Plutonis templum ſemel tantum patefit, & quamvis patens, nulli introire licitum eſt. [2] Sicyonii quoque ſemel annis ſingulis Eumenidum prope Aſopum diem agunt, & ſacrum faciunt. [3] Cumque humanis capitibus prius Ditem placarent, poſtea ab Hercule admoniti, hominum ſimulacra victimas dederunt. [4] Obſervatum-

peris in ædificiis à terra exaltatis ſacra faciebant, diis terreſtribus in terra, diis infernalibus in terra effoſſa.

1 *Apud Eleos.*] Gyraldus de Diis Gentium, l. 17. nullo quoque auctore citato, ſed id eſt ex Pauſania lib. 6. qui de Elianis eſt, non longe à fine. *Jam vero* (inquit Pauſanias) *Summani ambitum & ædem* (utrunque enim Elei Summano dedicarunt) *ſemel quotannis aperiunt, neque tunc introire cuiquam, præterquam ſacrificulo, fas eſt. Soli omnium ex cognitis gentibus, Elei Ditem patrem ob hujuſmodi cauſam venerantur. Cum exercitum ad Pylon, quæ in Elide eſt, oppugnandum Hercules adduxiſſet, opem ei ferente Minerva, præſto etiam ſibi ad ferendum auxilium Summanum fuiſſe dicunt, quod ei honores habuiſſent, ut qui in Herculem offenſiore animo eſſent.*

2 *Sicyonii.*] Idem quoque Gyraldus, ubi ſupra, quod eſt Pauſaniæ l. 2.

3 *Cumque humanis capitibus.*] Idem Gyraldus ibi, ex Macrobio lib. 1. c. 7. cujus in eam rem verba adduxi, Cumque diu humanis capitibus Ditem, & virorum victimis Saturnum placare ſe crederent propter oraculum, in quo erat,

Καὶ κεφαλὰς Ἅδῃ, καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα.

Herculem ferunt poſtea cum Geryonis pecore per Italiam revertentem, ſuaſiſſe illorum poſteris, ut fauſtis ſacrificiis infauſta mutarent, inferentes Diti non hominum capita: ſed oſcilla ad humanam effigiem arte ſimulata: Et aras Saturnias non mactando viros, ſed accenſis luminibus excolentes: quia non ſolum virum, ſed & lumina φῶτα ſignificant.

4 *Obſervatumque fuit.*] Idem Gyraldus ubi ſupra. Virgil. Æneid. 6. oſtendens cæremonias ſacrorum, quæ diis inferis fiebant,

Quattuor hic primum nigrantes terga juvencos
Conſtituit, frontique infergit vina ſacerdos,
Et ſummas carpens media inter cornua ſetas,
Ignibus imponit ſacris libamina prima,
Voce vocans Hecaten cæloque Ereboque potentem.

Et paulo poſt:

—— Ipſe atri velleris agnam
Æneas matri Eumenidum, magnæque ſorori
Enſe ferit, ſterilemque tibi Proſerpina vaccam.
Tum Stygio Regi nocturnas inchoat aras,

tumque fuit, ut ſterilibus pecudibus & juvencis, ac vino, melle, lacte & ſanguine Diti ſacra fiant: [1] Quanquam Numæ legibus inferis diis vina libare vetaretur, his verbis: Vino rogum ne reſpergito. [2] Eas quidem aras, quæ plerumque [3] geminæ fuerunt & pares, dum ſacra faciunt, ſicut reliquias inferorum, nigris vittis aut cæruleis ornant, & cupreſſo. [4] Cumque pecudes immolant, ſpirantem cruorem in effoſſam terram mittunt: vinumque, lac & mel una infundunt, viſceraque cæſæ victimæ ter circum aras ducunt, igne accenſo, hoc piaculari ſacro inferos evocari arbitrati. [5] Invaluitque mos, ut infernis diis facturi ſacra, pares victimas, eaſque ſiniſtra immolent: [6] & quum manes expiandi ſunt, pocula libent, rogumque vino, aut ſepulchrum converſa manu inſpergant, in quibus litaſſe piaculum erat: nigraſque hoſtias immolent, vinaque effundant, vaſaque in ignem mittant, viſceraque igni appoſita oleo inſpergant, quippe Diti ſacra exhibentes, cui omnia perdere proprium eſt: lignaque ſterilia è ſepulchris eruta, atro igni apponant: neque oriente luce, ut ſuperis, ſed noctu, vel meridie, aut decreſcente die, hoſtiam immolare convenit, capite ita conſtituto, ut terram non cœlum ſpectet. Cum-

Quibus victimis Diti ſacrificabatur, & qua ceremonia.

Manes.

Et ſolida imponit taurorum viſcera flammis,
Pingue ſuperque oleum fundens ardentibus extis.

Tibullus lib. 3. eleg. 5. in fin.

Interea nigras pecudes promittite Diti,
Et nivei lactis pocula mixta mero.

Horatius lib. 2. Carm. Ode 14.

Non ſi tricenis, quotquot eunt dies,
Amice places illachrymabilem
Plutona tauris.

1 *Quanquam Numæ legibus.*] Plinius lib. 14. c. 12. *Numæ Regis*, inquit, *Poſthumia lex eſt, Vino rogum ne reſpergito*, datque hujus legis rationem.

2 *Eas quidem aras.*] Idem Gyraldus ubi ſupra.

3 *Geminæ fuerunt & pares.*] Vide infra in verbo, *Invaluitque mos.*

4 *Cumque pecudes immolant.*] Virg. 5. Æneid. parentalia Anchiſæ deſcribens, ait,

Hic duo rite mero libans carcheſia Baccho,
Fundit humi duo lacte novo, duo ſanguine ſacro,
Purpureoſque jacit flores, &c.

5 *Invaluitq; mos.*] Plutar. in Numa, ubi & illud dicit, Superis imparia litari. Quod & obſervans Servius in illud Virgilii lib. 6. Æneidos, poſt juſta Miſeno peracta,

Idem ter ſocios pura circumtulit unda, &c.

Aut ſæpius, aut re vera ter. Licet enim à funere, contraxerit pollutionem: tamen omnis purgatio ad ſuperos pertinet, unde & ait, imparem numerum: aut quia hoc ratio exigit luſtrationis.

6 *Et cum manes expiandi ſunt.*] Lilius Gyraldus ubi ſupra.

[1] Cumque in deorum ſacris qui rem divinam facit, corporis prius ablutione purgetur: inferis qui funebria exhibiturus eſt, omiſſa ablutione, levi tantum ſpargitur ramo. [2] Eſt tamen Fabii Serviliani pontificis maximi diſciplina traditum, ut atro die manibus parentare non liceret, ne infeſti manes fierent: quia quum in his ſacris Ianum & Iovem præfari neceſſe ſit, quem atro die advocare piaculare eſt, eo die ſolemni precatione uti, & inferis ſacrum facere vetabantur. [3] Hi tamen ludi ad Tarentum ſeculares dicti, qui non ſtato die, ſed à prima origine ſingulis centum annis: ex præcepto Sibyllinorum carminum fiebant, quorum [4] auctor Valerius Publicola fuit, qui primus cæſis atris

Manibus atro die parentare nefas.
Ludi ſeculares.

1 *Cumque in deorum ſacris.*] Et idem quoque Gyraldus ubi ſupra, nullo item auctore citato: ſed id ipſum ſcribit Serv. in enarratione ejus loci l. 4. Æn.

Dic corpus properet fluviali ſpargere lympha.

In eum locum trahens & illum ejuſdem operis lib. 6.

Spargens rore levi, & ramo felicis olivæ.

Et illum lib. 2. ejuſdem operis,

—— Donec me flumine vivo
Abluero. ——

Quia ſacrificantes, ut Servius ait, *diis ſuperis abluebantur.*

2 *Eſt tamen Fabii Serviliani.*] Gyraldus ubi ſupra. Macrobius à me ante citatus lib. 1. Satur. c. 16. Sed & Fab. Servilianus Pont. in l. 11. negat oportere atro die parentare: quia tunc quoque Janum, Jovemque præfari neceſſe eſt, quos nominari atro die non oportet.

3 *Hi autem ludi ad Tarentum.*] *Terentum* legendum eſt, ut ſupra diximus, & docet Martialis l. 4. epig. 1.

Hic colat ingenti redeuntia ſecula luſtro
Et quæ Romuleus ſacra Terentus habet.

Et lib. 10. epig. 63.

Bis mea Romano ſpectata eſt vita Terento,
Et nihil extremos perdidit ante rogos.

Et Statii Sylvarum lib. 1. ſyl 4.

Nec tantum induerint fatis nova ſecula crimen,
Aut inſtaurati peccaverit ara Terenti.

Et Auſonii in Grypho ternario,

Trina Terentino celebrata trinoctia ludo:
Qualia bis genito Thebis Trieterica Baccho.

Vide tamen Valerium Maximum, qui de his loquens *Tarentum* vocat l. 2. c. 1. ubi de Valeſio quodam loquitur, viro locuplete & ruſticæ vitæ, qui duobus filiis ægrotantibus & filia ad deſperationem uſque medicorum laborantibus, aquam calidam iis à foco petens, genibus innixus, lares familiares, ut puerorum periculum in ipſius caput transferrent, oravit: orta deinde vox eſt, *Habiturum eos ſalvos, ſi continuo flumine Tiberis devectos Tarentum portaſſet.*

4 *Auctor Valerius Publicola.*] Plut. in vita illius. Et ei, quod de Trinoctio dicit, aſtipulatur Valerius Maximus, & Auſonius ubi ſupra, & Horatius de his ludis loquens in carmine ſeculari,

Certus undenos decies per annos
Orbis, ut cantus, referatque ludos,
Ter die claro, totieſque grata
Nocte frequentes.

Nam, ut dicit Acron interpres ibi, *Ludi ſeculares ternis diebus & noctibus agebantur, pro cultu Solis die, & nocte Lunæ.*

atris bobus, Diti maribus, Proſerpinæ fœminis, trinoctio ludos ad Tarentum fecit. Proditur tamen decretum inter Pontifices, ut ſi defuncto cadaveri juſta quiſpiam exhibere vult, & an humatum eſſet, in dubium veniret, ſatis haberent, ſi quibuſdam ſacris precationibuſque exhibitis, glebam abſenti cadaveri, aut terram injicerent, terque injecto pulvere, à labe erroris cadaver, maneſque expiatos ducerent: atque ſi operto humo cadavere, os exceptum fuiſſet, donec purgetur, inhumatum videri.[1] Eſt quoque notatum, in æde Libitinæ, ea quæ humandis corporibus uſui ſunt, Romanos venditare, qui niſi menſe exacto, & veſperi ac Februario menſe, mortuis dare inferias ſolebant. [2] Delphi vero apud aram Epitymbiæ Veneris manes evocabant, & defunctis parentabant: Græci autem paucis à morte diebus feralia litabant defunctis obſequia: obſervatumque ut reliquo corpore combuſto, plerumque digitum, membrumve, aut crines ſeponerent, quibus tanquam cadaveri juſta perſolverent & parentarent. Exteris vero gentibus diverſa parentatio fuit. [3] namque apud Platæenſes manibus peremptorum civium dabantur inferiæ, ut præcedente tibicine, vehicula multa lauro & myrto fuſca, cum coronis ſequantur, mox lactis, vini & olei libationes ſuccedant: deinde purpuram indutus Princeps, cujus ductu res geruntur, excluſis ſervis, mactato ante pyram tauro, ubi Iovem & Mercurium adoraſſet, manes illorum qui pro patria ceciderant, ad cœnam advocet: poſtea cratere merum libans, ſe defunctorum manibus propinare aſſeveret: hoc modo illos, velut claro præconio excitos, expiari opinati. Achillis vero manes in Sigæo niſi nudos & unguentis delibutos circa ſepulchrum decurrentes, nudos expiare

Cadaveribus inhumatis juſta exhibita.

Romani.

Delphi.

Græci.

Exteri.

1 *Eſt quoq; notatum.*] Plut. Probl. 22.

2 *Delphi vero.*] Plutar. d. prob. 22. ſic ſcribit, *Delphis enim Epitymbiæ Veneris exigua ſane ſtatua poſita oſtenditur, ad quam manes ad parentationes & libationes, & elicere, & evocare conſueverunt.*

3 *Namque apud Platæenſes.*] Id totum uſque ad verſic. *Achillis vero,* eſt Plutarchi in Ariſtide.

Albani. piare compertum eſt. [1] Apud Albanos, manibus defunctorum parentare, aut juſta perſolvere, nulli permittitur, quod defunctos humana ope putabant non egere. *Eſſedones.* [2] Eſſedones, purgatum defuncti caput inaurant, illique quotannis hoſtias mactant, & juſta perſolvunt. *Augilæ.* [3] Augilæ, qui ultra Cyrenem ſunt, nullos deos, præter defunctorum manes, putabant, ab illis ubi tumulis incubuere, per ſomnia reſponſa accipere opinati. *Ægyptii.* Ægyptii dum manibus defunctorum parentant, poſt preces oppleti lacrymis, tumulum amplexantur & coronant: [4] quibus mos erat, in inſula quæ Abatos dicitur, ut ſi quo merſum in flumine cadaver non appareret, centum annis illi funus facerent & ita manes expiarent. *Delphi.* [5] Delphi cum Pyrrhi tumulum nullo honore antea

1 *Apud Albanos.*] Strabo libro Geographiæ 11. eorum mores deſcribens, ſic ait, *Albani præcipue ſenectutem venerantur, non parentum modo, ſed etiam cæterorum. Mortuorum curam habere, aut meminiſſe nefas eſt: nam cum mortuis pecunias defodiunt. Idcirco pauperes vivunt, cum patrimonium nullum habeant.*

2 *Eſſedones.*] Herodotus in Melpomene, talibus eos moribus uti tradit, *Quoties pater alicui deceſſit, omnes ejus propinqui pecora adducunt, quæ ubi mactaverunt, conciderunt que, concidunt & mortuum patrem inter illius, à quo convivio accipiuntur, commiſtiſque carnibus convivium exhibent. Caput tamen defuncti denudatum, purgatumque inaurant, eoque pro ſimulachro utuntur, agentes illi quotannis majores hoſtias ceremoniaſque.* Non diverſa ab his tradunt Solinus c.25. Pomponius Mela in princ. Geographiæ lib.2.

3 *Augilæ.*] Pompo. Mela Geographiæ 1. cap.8. ubi Cyrenaica deſcribit, *Augilæ*, inquit, *manes tantum deos putant, per eos dejerant, eos ut oracula conſulunt precatique quæ volunt, ubi tumulis incubuere, pro reſponſis ferunt ſomnia.* Solinus c. 44. quæ de Augulis ſcribit, ſumpſit ex c.8. lib.5. Plinii.

4 *Quibus mos erat.*] Servius in illud Virgilii l.6. Æneidos.

Sic demum lucos Stygios, regna invia vivis, Aſpicies.

Seneca, *inquit*, de ſacris Ægyptiorum ſcribens, refert, juxta Syenem, extremo Ægypti locum eſſe, quas Philas, id eſt amicas vocant: quia illic placata eſt Iſis irata, quod membra Oſiridis mariti, non inveniebat: quæ inventa, quum ſepelire vellet, elegit vicinæ paludis, tutiſſimum locum, quem ad tranſitum conſtat eſſe difficilem. Limoſa enim eſt palus, & papyris referta, ultra hæc brevis inſula inácceſſa hominibus: dicta ab hoc ἄβατον. Hinc Lucan l.10.

Hinc Abatos, quod noſtra vocat veneranda vetuſtas.

Hæc palus Styx vocatur, quod triſtitiam tranſeuntibus affert: ſane ad illam inſulam, ab iis, qui ſacris imbuti ſunt, certis tranſitur diebus. Vicini autem populi cadavera ſuorum ad alteram regionem transferunt: ſed, ſi quis in fluvio pereat, nec ejus inveniatur cadaver, poſt centum ei annos perſolvunt officia. Hinc tractum eſt,

Centum errant annos, volitantque hæc littora circum.

5 *Delphi cum Pyrrhi.*] Pauſanias in Atticis.

1 *Ad*

anteа coluiſſent, poſtea cum didiciſſent illum contra Gallos pro Delphis adfuiſſe, Pyrrhi manibus in poſterum parentarunt: Delii vero pueri & puellæ, Hyperboreis virginibus vita functis, tonſis crinibus parentaſſe dicuntur, quos ſuſis involutos, ſupra illarum monumentum puellæ deponunt, pueri vero in ſepulchris. Getarum lex erat, manes viri defuncti non aliter niſi morte uxoris expiari. [1] Ad Terei ſepulchrum ſi qui parentant, aut immolant, hordei loco calculis utuntur. [2] Romani vero floribus ornare ſepulchrum, & ſacrificio atque epulo defunctis parentare ſolent, nonnunquam thure & mero ſupplicare, [3] ſine tibicine, quibus in acie cæſis, fuit tam ara quam annua parentatio conſtituta. Et tametſi menſe Februario mortuis dare inferias conſueſſent, [4] Decius tamen & Brutus, contra majorum inſtituta, Decembri menſe parentabant. Proditurque memoriæ Trajanus imperator, in ea domo qua Alexander Macedo morte ſublatus fuit, ejus manibus parentaſſe, & ſacrum feciſſe. Maxima vero manium evocatio [5] (Homeri teſtimonio) apud Avernum traditur fuiſſe, in quo cæſis victimis, & carmine effuſo, manes defunctorum ab inferis per diras execrationes eliciunt: mox

Delii. *Getæ.* *Parentatio ad Therei ſepulchrum.* *Romani.* *Inferiæ menſe Decembri.* *Manium evocatio apud Avernum.*

1 *Ad Terei ſepulchrum.*] Idem Gyraldus ſupra ſæpius, nullo auctore laudato. Id autem eſt Pauſaniæ in Atticis.

2 *Romani vero.*] Ovidius lib. 2. Faſtorum,

Eſt honor & tumulis animas placare paternas,
Parvaque in extructas munera ferre pyras.
Parva petunt manes, pietas pro divite grata eſt
Munere, non avidos Styx habet ima deos.
Tegula porrectis ſatis eſt velata coronis,
Et ſparſæ fruges, parvaque mica ſalis.
Inque mero mollita Ceres, violaque ſoluta:
Hæc habeat media texta relicta via.
Nec majora veto: ſed & his placabilis umbra eſt:
Adde preces poſitis & ſua verba focis.

3 *Sine tibicine.*] Servius l. 11. Æn. in funere Pallantis ibi,

It cœlo clamorque virûm, clangorque tubarum.

Ante enim, inquit, *mortui ad tubam deducebantur*, citatque illud Perſii ſat. 2.

Hic tuba, candela, tandemque beatulus alto
Compoſitus lecto. ——

4 *Decius tamen & Brutus.*] Textor in officina, Sacrificiorum & victimarum genera deſcribens, cum Parentalia definit, ſic ait, *Decius & Brutus parentabant Decembri menſe: quia Saturno conſecratus eſt hic menſis, quem habent in numero deorum inferorum,*

5 *Homeri teſtimonio.*] Odyſſeæ l. 11.

I Nota-

mox tenuiſſima effigie, & hominis ſimulacro ſub noctem apparente, reſponſo excepto ſuper quo conſulturi venerant, è conſpectu imago in auras puncto temporis dilabitur. [1] Notatumque & illud, in deorum manium ſacris & feralibus cœnis, præter lentes & offas, apium apponi, quibus qui ſacris intererant, veſcebantur. [2] Neque ſolum ſpectacula & ludos, ſed deorum ſacrificia & manium parentationes, ſi quando minus rite exhibita, aut ſi non omnia juſta & ſolennia ſervata eſſent, ex levibus omiſsis cauſis, aut plus juſto ſervatis, ſecundo & tertio ac ſæpius veteres inſtaurare & reficere conſueſſe.

Apium in manium ſacris & feralibus cœnis.

1 *Notatumque illud.*] Plinius libro 20. capite 11. Plutarchus in Timoleone.

2 *Neque ſolum.*] Hic omnino vide, quæ ſcripſi in Commentariis in *l. boves §. hoc ſermone.*

CAPUT XXVII.

Quæ ſacra expiationis cauſa à Romanis ſervabantur, & quibus ex cauſis fierent, quæve apud exteros.

Sacra ſolennia & ſtata.

INter plurima ſacra quæ vetus religio habuit, [1] quædam ſolennia & ſtata fuerunt, quæ eodem ſtylo modoque indici ſemper & ſervari, ſolita ſunt, quorum ritus & cæremonias

TIRAQUELLUS.

1 *Quædam ſolennia & ſtata fuerunt.*] Stata ſacrificia ſunt, quæ certis diebus fieri debent. Cato in ea, quam ſcribit de L. Vecturio, de ſacrilegio commiſſo: cum ei equum ademit, apud Feſtum Pompejum, *Tu*, inquit, *quod in te fuit, ſacra ſtata, ſolennia ſancta deſeruiſti.* Cicero lib. 1. Tuſcula. quæſt. *Cum enim illud ad ſolenne & ſtatum ſacrificium curru vehi jus eſſet.* Et in Orat. de Aruſpicum reſponſis, *Majores ſtatas ſolenneſque ceremonias.* Ovid. l. 1. Faſt.

Cum mihi (ſenſit enim) lux hæc indicitur, inquit
Muſa, quid à Faſtis, non ſtata ſacra petis?

Livius 3. Decad. lib. 10. Statius lib. 1. Thebaidos,

—— Inde hæc ſacra ſtata quotannis
Solennes recolunt epulæ. ——

Sacra ſtata (inquit Lactantius interpres) *conſtituta, quæ differri nefas eſt: Stata ab eo quod ſtent, neque mutentur, neque differri poſſunt*, ut Virgilius l. 8. Æneidos.

Interea ſacra hæc, quando huc veniſtis amici,
Annua, quæ differre nefas, celebrate faventes
Nobiſcum, & jam nunc ſociorum aſſueſcite menſis.

Macrobius Satur. lib. 1. c. 16.

1 Nulli

monias tranſgredi aut omittere, [1] nulli fas erat: [2] ſiquidem ſi lapidibus pluiſſet, Novendiali ſemper ſacro expiatum fuit. Hoc enim ſacrum [3] novem dies colebatur, [4] quod vel prætor urbanus, [5] vel pontifex maximus ex ſenatus decreto indicebat. [6] Idque vel cæleſti voce in Albano miſſa, vel aruſpicum monitu. Si vero cæleſtes minæ terroreſve, aut tetra renunciarentur prodigia formidineſque, vel ſi terribilis ſpecies, aut quid novum & inopinatum oblatum eſſet, [7] ut cum duo viſi ſoles, [8] faceſve de cœlo colluxiſſent, [9] aut crinita ſidera inſigni novitate, vel igneus turbo, atque inſo-

Expiatio ubi lapidibus pluiſſet. Ubi ex cœlo oſtenta apparuiſſent.

1 *Nulli fas erat.*] Ut patet ex eo loco Catonis, qui L. Vecturio equum ademit, quod ea ſacra deſeruiſſet.

2 *Siquidem ſi lapidibus pluiſſet.*] Livius 1. Decad lib. 1. & 3. Decad. lib. 1. paulo ante fin. & iterum lib 2. ſcribit, Præneſte ardentes lapides cœlo cecidiſſe, iterum 3. 5. 6. 7. & 10. ubi ita ſcribit, *Et in palatio lapidibus pluit, id prodigium, more patrio, novendiali ſacro expiatum.* Et 4. Decad. lib. 4. 5. 8. 9. Et 5. Decad. lib. 4. & alibi ſæpe. Julius Obſequens Prodigiorum cap. 3. 33. 51. 52. & 54. & alibi ſæpe. Appianus lib. 4. bellorum Civilium, *Imbres lapidei è cœlo miſſi, continua fulmina in templa ſtatuaſque deciderunt.*

3 *Novem dies colebatur.*] Livius 1. Decad. lib. 1. Feſtus Pompejus lib. 12. ubi de Novendialibus feriis.

4 *Quod vel prætor urbanus.*] Sueton. in Claudio, cap 22. *

COLERUS.

* Vide Gellium lib. 10. cap. 24. & Macrob. lib. 1. c 4. & cap. 16. Nec tantum Prætor urbanus, ſed etiam Conſules pro arbitrio poteſtatis ferias indicere ſolebant: quinetiam Dictator aliquando feriarum conſtituendarum cauſa dictus fuit, teſte Livio lib. 7.

TIRAQUELLUS.

5 *Vel Pontifex maximus, &c.*] Livius 1. Decad. lib. 7.

6 *Idque vel cæleſti voce.*] Livius 1. Decad. lib. 1. *Romanis quoque eodem prodigio Novendiale ſacrum publice ſuſceptum eſt: ſeu voce cæleſti ex Albano monte miſſa* (nam id quoque traditur) *ſeu Aruſpicum monitu: manſit certe ſolenne, ut quandocunque idem prodigium nunciaretur* (ſcilicet cum lapides cœlo caderent) *feriæ per novem dies agerentur.* Jul. Obſequens c. 3. eadem ſcribit.

7 *Ut cum duo viſi ſoles.*] Liv. 3. Dec. lib. 8. *Et Albæ duos ſoles viſos referebant*, & ejuſdem Dec. lib. 9. ex 5. Dec. lib. 1. tres ſimul ſoles effulſiſſe tradit. Julius Obſequens Prodig. cap. 41. 43. & 72. & tres ſoles ſimul apud eundem cap. 66. 127. & 129. Et Capenæ duas interdiu lunas ortas tradit idem Livius 3. Decad. lib. 2. poſt princ. Obſequens cap. 30. Arimini tres lunas diſtantibus cœli regionibus exortas memoriæ prodidit. Appianus l. 4. bello. Civil. *Circa ſolem inſolita apparuere ſigna.*

8 *Faceſve de cœlo colluxiſſent.*] Livius 3. Dec. lib. 3. & 5. Decad. lib. 1. non ſemel, & iterum lib. 3. & 5. & alibi ſæpe. Jul. Obſequens cap. 69. 88. 113. & 127. Ovid. Metam. lib. 15.

Sæpe faces viſæ mediis ardere ſub aſtris.

9 *Aut crinita ſydera.*] Plinius l. 2. cap. 25. Obſequens c. 127. Sueton. in Julio Cæſare cap. 88. *Stella crinita per ſeptem dies continuos fulſit, exoriens circa undecimam horam.* Et Maro in laudem Cæſaris, illud videtur ceciniſſe ecloga 9. quæ Mœris inſcribitur.

Ecce Dionæi proceſſit Cæſaris aſtrum.

Idem Suetonius in Nerone c. 36. *Nec minore*

inſolita mundi facies fulſiſſet, [1] ſtrepitusve armorum de cœlo auditus, [2] & ingentibus procellis effuſus imber foret, [3] vel miſto ſanguine Tiberis fluxiſſet, [4] tectaque publica ædeſve

minore ſævitia foris, & in exteros graſſatus eſt. Stella crinita, quæ ſummis poteſtatibus exitum portendere vulgo putatur, per continuas noctes oriri cœperat. Seneca lib. Naturalium quæſtionum 7. eodemque ultimo in quo agitur de Cometis, cap. 21. tradit hæc, *Sex menſibus hic cometes, quem nos Neronis principatu lætiſſimo vidimus, ſpectandum ſe præbuit in diverſum illi Claudiano circumactum.* Cornelius Tacitus lib. 14. *Sydus cometes effulſit, de quo vulgi opinio eſt, tanquam mutationem Regis portendat.* & lib. 15. *Fine anni vulgantur prodigia imminentium malorum nuncia: Vis fulgurum non alias crebrior, & ſydus cometes ſanguine illuſtri ſemper Neroni expiatum.* Dion in Veſpaſiano, *Iis*, inquit, *qui de comete neſcio quid inter ſe colloquebantur*, *ait*, *Non mihi ſed Parthorum Regi mortem portendit: ille comatus eſt ego calvus ſum.* ἐκεῖνος γὰρ κομᾶ, ἐγὼ δὲ φαλακρός εἰμι. Albertus Magnus lib 1. Meteororum ubi hujus rationem reddit. Lucanus lib. 1.

Ignota obſcuræ viderunt ſydera noctes,
Ardentemque polum flammis, cœloque volantes
Obliquas per inane faces, crinemque timendi
Syderis, & terris mutantem regna cometen.

Cicero lib. 2. de Natura Deorum, *Tum facibus viſis cœleſtibus, tum ſtellis his, quas Græci cometas; noſtri cincinnatas vocant, quæ nuper bello Octaviano magnarum fuerunt calamitatum prænunciæ.* Virgil. lib. 2. Georg. in fin.

Non alias, cœlo ceciderunt plura ſereno
Fulgura, nec diri toties arſere cometæ.

1 *Strepituſve armorum.*] Virgilius lib. 1. Georgicôn,

Armorum ſonitum toto Germania cœlo
Audiit, inſolitis tremuerunt motibus Alpes.

Ovidius lib. 15. Metamorphoſeôn enumerans prodigia, quæ ante cædem Julii Cæſaris apparuerunt, inquit,

Arma ferunt nigras inter crepitantia nubes,
Terribileſque tubas, auditaque cornua cœlo
Præmonuiſſe nefas: Solis quoque triſtis imago
Lurida ſollicitis præbebat lumina terris.

Appianus lib. 4. bellorum Civilium, ſcribit hominum immanes voces auditas, armorum ſtrepitus, equorum curſus, inſpectante nemine, auditos. Julius Obſequens cap. 105. ſcribit fremitus armorum ex inferno auditos.

2 *Et ingentibus procellis.*] Livius 1. Dec. lib. 5.

3 *Vel miſto ſanguine.*] Virgil. libro Æneid. 12.

— Recalent noſtro Tyberina fluenta
Sanguine adhuc, campique ingentes oſſibus albent.

Et idem de aliis fluminibus & lacubus, ex Livio 3. Decad. lib. 2. poſt princip. *Nunciatum eſt*, inquit, *aquas Cærete ſanguine mixtas fluxiſſe*, & 4. Decad. lib. 3. ſcribit flumen Amiterni cruentum fluxiſſe. Et 3. Decad. lib. 7. de aqua Albana, quæ cruenta fluxit. & eodem lib. Vulſiniis ſanguine lacum manaſſe, & non multo poſt, *Minturnenſes, terribilius quod eſſet, adjiciebant: Sanguinis rivum in porta fluxiſſe.* Et Obſequens c. 30. ubi de fluvio Piceni.

4 *Tectaque publica.*] Liv. 3. Decad. lib. 4. ſcribit, atrium publicum in Capitolio tactum de cœlo fuiſſe. Et ejuſdem Dec. lib. 6. *Murus ac portæ tactæ, & Ariciæ etiam Jovis ædes de cœlo tacta fuerat*, & lib. 5. *murus turreſque quædam Cumis non ictæ modo fulminibus, ſed etiam decuſſæ.*

1 *Ædeſ-*

[1] ædesve deorum de cælo tacta eſſent, [2] aut alia terribilia monſtra & prodigia cæleſtia oſtentantia minas apparerent, his avertendis terroribus piacularibus ſacrificiis factis ad placandas iras, [3] vel feriæ indicebantur, [4] aut lectiſternia tribus ſtratis lectis, [5] Jovi, Vulcano & Minervæ (ſiquidem hi jactus fulminum poſſidebant, [6] nonnunquam ludorum celebritate, decreto pontificum procurabantur. [7] Fiebant enim ſupplicationes cum ſolenni precatione urbe tota, circa omnia delubra phanaque & pulvinaria, in quibus honos diis dabatur: ſenatoreſque & patricii [8] cum conjugibus & liberis, [9] plerumque coronati, nonnunquam *Supplicationes quibus cæremoniis fierent.*

1 *Ædeſque deorum.*] Idem Livius 3. Decad. lib. 1. ad fin. Ædem Spei, quæ in foro Olitorio eſt, fulmine ictam, & lib. 4. Ædem in campo Vulcani de cœlo tactam, & lib. 7. Minturnis ædem Jovis, & lib. 8. & 4. Decadis lib. 2. & 7. & lib. 9. ubi de æde Opis, & alibi ſæpiſſime, & Obſequens cap. 71. de æde Salutis.

2 *Aut alia terribilia.*] Livius 3. Decad. lib. 10. poſt princ. & ſæpe alias, aut ſi peſtilentia graſſaretur ex eodem 4. Decad. lib. 10. Aut ſi lacte plueret, ex eodem 3. Dec. lib. 7. Aut ſi luce tenebræ obortæ eſſent. 4. Decad. lib. 8. Et apud Obſequentem cap. 30. Aut ſtellæ per diem perpetuo apparerent, aut ſtellæ in longum productæ medio quaſi aëre ſuſpenſæ, ex Herodiano lib. 1.

3 *Vel feriæ indicebantur.*] Livius 4. Dec. lib. 10. *Senatus cenſuit & Coſſ. edixerunt, ut per totam Italiam triduum ſupplicatio & feriæ eſſent.* Et 5. Decad. lib. 2. *Horum prodigiorum cauſa, res divinæ factæ, & ſupplicatio unum diem, feriæque habitæ.* Et 5. Dec. lib. 1.

4 *Aut lectiſternia.*] Livius 1. Dec. lib. 5. ubi primum lectiſternium factum eſt, & lib. 7. poſt princ. & 3. Dec. lib. 1. ad finem, & lib. 2. poſt princ. & de hujuſmodi lectiſterniis vide eundem 4. Dec. lib. 6. in princip. Et Valerium Maximum lib. 2. cap. 1. ubi de Valeſio quodam loquitur. Et de P. Valerio Publicola, qui primus Coſ. fuit cum Bruto, fecitque lectiſternium per trinoctium. Vide præterea Servium in 12. lib. Æneid Virgilii, in eum locum,

—— Et diri ſacraria Ditis.

ubi ſic ait, *Lectiſternia dicuntur, ubi in templo homines ſedere conſueverunt.* Divum Auguſt lib. Civitatis 3. c. 17. & Cenſorinum de die Natali.

5 *Jovi, Vulcano, & Minervæ.*] Livius 3. Dec. lib. 2.

6 *Nonnunquam ludorum celebritate.*] Livius 3. Dec. lib. 7. *Et cum vis morbi nec humanis conſiliis, nec ope divina levaretur, victis ſuperſtitione animis, ludi quoque ſcenici, nova res bellicoſo populo (nam circi modo ſpectaculum fuerat) inter alia cæleſtis iræ placamina inſtituti dicuntur.* Et ejuſdem Dec. lib. 7. ubi, ut prodigia, quæ nunciata erant, procurarentur, decretum fuit, ut C. Hoſtilius prætor ludos Apollinis, ſicut his annis voti factique erant, voveret faceretque, & iterum eodem libro 7. & ejuſdem Dec. lib. 10.

7 *Fiebant enim ſupplicationes.*] Livius 3. Decad. lib. 1. ad fin. & 4. Dec. lib. 10. & ſæpe alias, & Julius Obſequens cap. 54.

8 *Cum conjugibus & liberis.*] Livius 3. Dec. lib. 2.

9 *Plerumque coronati.*] Livius 4. Decadis libro 4. cujus verba afferemus infra & l. 6. & 10. & 5. Dec. l. 3.

quam omnes tribus & ordines, præeunte pontifice maximo, aliquando duumviris, præcedentibus pueris ingenuis & libertinis, ac virginibus [1] patrimis & matrimis coronatis, vel [2] lauream tenentibus manu, [3] voce modulata pronunciantibus carmen, prælata pompa, frequentes ſupplicare, & pacem deûm expoſcere ſolebant. *Græci.* Græci vero ſiquando territi malis ſupplicabant, vetuſtum carmen inter vota precesque cani jubebant, hoc tenore: Beatorum antiquiſsima ſanitas, in omni tempore tecum ſum. [4] Quæ quidem pulvinaria apparatæ lecticæ divorum erant, in quibus numina pro majeſtate juxta aras ſublimia extabant, [5] quibus faſciculi ex verbenis (ſtruppi vocati) pro capitibus locabantur. *Pulvinaria in lectiſterniis.* Hæ quoque ſupplicationes, ſi quod juſtum bellum in exteras nationes indictum, aut ſi pro aris fociſque & deorum templis, ac ſolo patrio pugnandum foret, ut ea res populo Romano ſociiſque ac nomini Latino bene & feliciter eveniret, utque bonis auſpiciis ac diis bene juvantibus arma ſumerent. *Alia ſupplicationum cauſa.* [6] Ac victoribus bello viris, ob res feliciter ductu

1 *Patrimis & matrimis.*] Livius 4. Decad. lib. 7. poſt princ. Supplicatio earum religionum cauſa fuit, quibus Diis Decemviri ex libris ut fieret, ediderunt. Decem ingenui, decem virgines, patrimi omnes, matrimique omnes, ad id ſacrificium adhibiti, & Decemviri lactentibus nocte rem divinam fecerunt. Patrimi & Matrimi dicuntur, qui patrem, aut matrem adhuc viventem habent. Julius Obſeq. cap. 55.

2 *Lauream tenentibus manu.*] Liv. 4. Decad. lib. 10. *Majores duodecim annis omnes coronati, & lauream in manu tenentes duplicaverunt.*

3 *Voce modulata pronunciantibus carmen.*] Livius 3. Decad. lib. 7. quo loco infra citabimus, & 4. Decad. lib. 1. *Carmen præterea ab ter novenis virginibus cani per urbem juſſerunt: donumque Junoni Reginæ ferri.*

4 *Quæ quidem pulvinaria.*] Servius libro 3. Georgicôn ad finem, *Pulvinaria*, inquit, *pro templis ponimus, cum ſint proprie lectuli, qui ſterni in quibuſdam templis conſuerant.* Acron in Horatium lib. 1. Carm. 17. *Pulvinaria*, ait, *dicebantur aut lecti deorum, aut tabulata, in quibus ſtabant numina, ut eminentiora viderentur.* Solebant Rom. vel devictis hoſtibus, ut vidimus, vel quovis alio modo rep. bene geſta, & periculo propulſato, ad omnia pulvinaria deorum ſupplicationem decernere, atque aliquot dies feſtos lætitia publica celebrandos indicere. Sic Cicero Catil. 3. *Quamobrem Quirites quoniam ad omnia pulvinaria ſupplicatio decreta eſt, celebratote illos dies cum conjugibus & liberis veſtris.*

5 *Quibus faſciculi ex verbenis.*] Feſtus Pompejus lib. 17. non adeo longe à fin. *Struppi*, ait, *vocabantur in pulvinaribus faſciculi de verbenis facti, qui pro deorum capitibus ponebantur.*

6 *Ac victoribus bello viris.*] Quod exemplis poſtea probatur.

1 *Mulie-*

ductu eorum geſtas, in quibus grates diis agebant, [1] mulieresque eximios cultus, viri prætextas atque ampliſsima ornamenta ſumebant, à ſenatu maximi muneris loco ſæpe tributæ ſunt, [2] modo plurium dierum, modo paucorum, prout magnifice geſta & proſperi ſucceſſus poſtulabant. [3] Divo Julio in expeditione Gallica, contra quos multiplici clade dimicatum eſt, ob claras pugnas quindecim dierum ſupplicatio decreta fuit. [4] Et D. Brutus ob profligatum Antonium bello Mutinenſi (quod antea contigit nulli) quinquaginta dierum ſupplicationes meruit. [5] Cicero quoque in ſenatu C. Octavio ob res feliciter geſtas, per omnia templa phanaque pariter quinquaginta dierum ſupplicationes decrevit. [6] In quibus grandes natu matres manibus amplexæ, atque viri ſemotim coronati procedere, & cum bonis precationibus & fauſtis ominibus ad templa convenire, & diis gratias agere ſolebant. In his quoque præcipue cives lætari, [7] quod vitu-

Supplicatio D. Julio decreta.

D. Bruto.

C. Octavio.

1 *Mulieresſque eximios cultus.*] Livius 3. Decad. lib. 7. & 8. dicit ampliſſima veſte omni ſolutas metu, cum liberis, diis immortalibus gratias egiſſe.

2 *Modo plurium dierum.*] Livius 1. Decadis lib. 3. ubi de ſupplicatione decreta ob victoriam L. Valerii & M. Horatii Coſſ & lib. 5. ubi de ſupplicatione etiam decreta ob Vejos captos, & alibi ſæpe, & videbis etiam ex ſeq.

3 *Divo Julio.*] Plutarchus in vita illius, *Hæc ubi Senatui renunciata ſunt, per ſacrificia indictaſque ſolennitates, quindecim dierum ſupplicatio, quantum ulla in victoria nunquam ſuperiori tempore obtigerat, diis immortalibus decreta eſt.* Cæſar lib. 2. belli Gallici in fin. *Ob eaſque res ex literis Cæſaris dies quindecim ſupplicatio decreta eſt: quod ante id tempus acciderat nulli* Sed & eidem ſupplicatio viginti dierum à Senatu decreta eſt, ut & idem ſcribit lib. 4. ejuſdem operis in fin.

4 *Et D cius Brutus.*] Legendum *Decimus* ex Appiano Alexandrino, qui id refert lib. bellorum Civilium 2. & 3.

5 *Cicero quoque in Senatu C. Octavio.*] Cicero Antoniana 14. *nomine trium Imperatorum Octavii Cæſaris, Hirtii & Panſæ Conſulum, quinquaginta dierum ſupplicationes decrevit ob res in Antonium geſtas.* Appianus bellorum Civilium lib. 3. *ſupplicationes ob res in Antonium geſtas 50. dierum anniverſarias Senatus habendas cenſuit, quod nec unquam bello Celtico, aut aliis in præliis decrevere Rom.*

6 *In quibus grandes natu matres.*] Liv. 1. Dec. lib. 5.

7 *Quod vitulari dixere.*] Macrob. lib, 3 c. 2. auctoritate Titii & Varronis. Nonius Marcellus, *Vitulantes*, inquit, *veteres gaudentes dixerunt, dictum à bonæ vitæ commodo: ſicuti qui nunc eſt in ſumma lætitia, vivere eum dicimus. Nonius Lycurgo, Ut in venatu vitulantes ex aviis locis nos mittant pœnis decoratos feris.* Hæc Nonius. Feſtus lib. ultim. à vitulis deducit, qui ſumma in pratis laſcivia exultant. *Vitulans*, inquit, *læ-*

Vitulari. vitulari dixere, [1] delubra patere, [2] aras ſacrificiis fumare, [3] honoreque ac donis cumulari, [4] nonnunquam vinum [5] & thus publice dari legimus. *Supplicatio triumphi prærogativa.* Fuitque ſupplicatio aliquando prærogativa triumphi: nam quibus ob res bene geſtas ſupplicationes decretæ ſunt, haud multo poſt feliciter confectis bellis, à ſenatu ſpecioſos triumphos datos comperimus. Obſervatumque ut quoties obſecrationes, ſupplicationesque aut lecti ſternia indicebantur, [6] à jurgiis & litibus temperarent, [7] vinctisque vincula demerent: & tametſi ob rei militaris facinora aut partam victoriam ſupplicatio

tans gaudio, ut prato vitulus. * *Ennius, Habet is coronam vitulans victoria.* Quibus adde Plautum in Perſa act. 2. ſc. 3.

Opes, ſpes bonas, copias, commodanti lubens, vitulorque marito.

COLERUS.

* Recte, Sic Varro quoque ſentit. Sic Græci dicunt μοσχιᾶν.

TIRAQUELLUS.

1 *Delubra patere.*] Supplicationem ſolennem Romæ ſcribit Livius 3. Dec. lib. 2. Item 4. Dec. lib. 10. Ritus ſupplicationis in peſtilentia deſcribit Virgil. lib. 4. Æneid.

Principio delubra adeunt, pacemque per aras
Exquirunt. ——

Ubi Servius, *Delubrum,* inquit, *dictum eſt, ut ſupra propter locum, in quo manus abluuntur, vel propter tectum conjunctum, aut lignum ſimulachrum, delubrum dicimus libro, id eſt, raſo ligno factum: quod Græce ξόανον, dicitur.* Macrobius lib. 3. cap. 4. Varronis auctoritate ſcribit, Delubrum alios exiſtimare locum eſſe, in quo, præter ædem, ſit area aſſumpta: alios, in quo Dei ſimulachrum dedicatum ſit. Ita dictum, quod in eo dii ponantur: ſicut candelabrum dicitur, ubi candela figitur. Cicero lib. 3. de Natura Deorum. *Eſt mihi tecum pro aris & focis certamen, & pro deorum templis atque delubris.*

2 *Aras ſacrificiis fumare.*] Servius in eum locum Virgilii ecloga 1.

—— *Quotannis*
Biſſenos cui noſtra dies altaria fumant.

3 *Honoreque ac donis cumulari.*] Liv. 3. Decad. lib. 7. Vide Gyraldum hiſt. Deor. ſyntagmate 17. ubi de ſupplicationibus & lectiſterniis.

4 *Nonnunquam vinum.*] Liv. 1. Decad. & lib. 10. *Averruncorum cauſa ſupplicationes in biduum Senatus decrevit: publice vinum ac thus præbitum.*

5 *Et thus.*] Plinius lib. 22. c. 24. ad fin. ſcribit thure & coſto ſupplicari. Livius ubi ſupra.

6 *A jurgiis & litibus.*] Apud Ciceronem lib. 2. de legibus: *Lex eſt, Feriis jurgia amovento, eaſque in famulis, operibus paratis, habento.* Sic lib. 1. de Divinat. ſe ita explicat, *Rebuſque divinis, quæ publice fierent, ut faverent linguis imperabatur: inque feriis imperandis, ut litibus & jurgiis ſe abſtinerent, quod ad omnia pertinet,* Hincque illud Ovidii loquentis de ſacrificiis lib. Faſtorum 1.

Proſpera lux oritur, linguiſque animiſque favete:
Nunc dicenda bono ſunt bona verba die.
Lite vacent aures, inſanaque protinus abſint
Jurgia, differ opus livida turba tuum.

7 *Vinctiſque vincula demerent.*] Livius 1. Decad. lib. 5. ubi de lectiſternio primum Romæ facto loquitur.

plicatio decerni ſoleret duci abſenti, [1] uni tamen Ciceroni togato & præſenti, quod rempubl. è conjuratorum manibus eripuerat, & cives conſervarat, ſupplicatio decreta fuit. Eſtque animadverſum, plerunque à matronis quibus viri eſſent, Junoni ſupplicatum, primum in Capitolio, deinde in mari proximo, unde hauſta aqua templum & ſimulacrum inſpergebant. [2] Poſt aliquot vero ætates, dedefluxis moribus, & collapſa diſciplina militari, ob leviſſimas ſæpe cauſas & quæ ad rempubl. vix pertinerent, ſupplicationes decretas invenimus: [3] quippe Neroni ob recitationem carminum in theatro, vel ob fugas civium infandas, & ob publicas clades, quod ſævitum eſſet in noxiorum bona, & levibus de cauſis, ſæpe decrevit ſupplicationem ſenatus. Nam quoties fugas aut cædes juſſiſſet Nero, toties diis grates habitas auctores referunt. Fuitque iſta vaga popularis ſupplicatio. Græcis autem ob proſperos ſucceſſus, & partam de hoſtibus victoriam, rarenter ſupplicatio, ſæpius epulum per ſingulas tribus publice dari, & ludi indici ſolebant. Si cui tamen ſupplicatio pro inſignibus factis dabatur, apud Athenienſes ſervatum eſt, ut vaſa aurea & argentea in pompis efferrent, & ſacra decernerent, quaſi hoc magnificum laudationis munus foret. [4] Si vero

Ciceroni.

Junoni.

Supplicationes ob leviſſimas cauſas.

Neroni.

Græci.

Athenienſes.

1 *Uni tamen Ciceroni.*] Cicer. in Catil. Orat. 3. *Atque etiam*, inquit, *ſupplicatio diis immortalibus pro ſingulari eorum merito, meo nomine decreta eſt, Quirites: quod mihi primum poſt urbem conditam togato contigit: & his decreta verbis eſt, Quod urbem incendiis, cæde cives, Italiam bello liberaſſem. Quæ ſupplicatio, ſi cum cæteris conferatur, Quirites hoc interſit, quod cæteræ bene geſtæ, hæc una conſervata Republ. conſtituta eſt:* Et in Piſonem, *Mihi togato Senatus, ut multis bene geſtæ, ſed ut nemini, conſervatæ Reipubl. ſingulari genere ſupplicationis deorum immortalium templa patefecit.* Et Antoniana 2. & 14. item in Catilin. Orat. 4. item pro Sylla.

2 *Poſt aliquot vero ætates.*] Id probat ex ſequentibus.

3 *Quippe Neroni.*] Hæc uſque ad verſic. *Fuitque*, ſunt Cor. Taciti lib. 14. ſæpe, & præſertim in fin.

4 *Si vero ſemimares.*] Livius lib. 4. Decad. 1. obſcœnos animalium, & errantes in alienos naturæ fœtus ſcribens, ait, *Ante omnia abominati ſemimares, juſſique in mare extemplo deportari: ſicut proxime C. Claudio, M. Livio Coſſ. deportatus ſimilis prodigii fœtus erat: nihilominus Decemviros adire libros de portento eo juſſerunt. Decemviri ex libris res divinas eaſdem, quæ proxime ſecundum id prodigium factæ eſſent, imperarunt. Carmen præterea ab ter novenis virginibus cani per urbem juſſerunt, donumque Junoni Reginæ ferri.* Et lib. 9.

Ubi monſtra edita eſſent. *Ob bubonem aut lupum cellam Jovis aut Capitol. ingreſſum.* *Amburbialis victima.*

vero ſemimares, aut inſoliti animalium partus, & alia monſtra informia edita eſſent, juſſo fœtu exportari, & in mare vel flumen dejici, à ter novenis virginibus carmen per urbem canebatur, donum deinde Iunoni ferebatur. [1] Quod ſi bubo [2] vel lupus cellam Jovis, aut Capitolium intraſſet, propter id prodigium, tedæ aut victimæ, nonnunquam ſulfuris & [3] aquæ luſtratione urbem aut Capitolium expiarunt, & luſtrarunt, [4] quæ victima Amburbialis dicta. Licet ſingulo [5] perfecto quinquennio, per cenſores urbem luſtrari

Sub idem tempus & ex Umbria nunciatum eſt, Semimarem duodecim ferme annos natum inventum. Id prodigium abominantes, arceri Rom. agro, necarique quam primum juſſerunt. Semimares autem appellat his locis Androgynos, ſive Hermaphroditos, qui ſcil. ambigui, ſive utriuſque ſexus ſunt, ut declarat ipſe Livius illo priore loco. Nam & hi primum pro prodigio & monſtro habiti ſunt, ut tradit Cicero lib. 1. de Divinatione, *Quid ortus Adrogyni? nonne fatale quoddam monſtrum fuit?* Plin. lib. 7. c. 3. *Gignuntur & utriuſque ſexus, quos Hermaphroditos vocamus, olim Androgynos vocatos, & in prodigiis habitos, nunc vero in deliciis.* Quod & ipſum iiſdem verbis repetit Gellius libro 9. cap. 4. in fin. Nam & hos partus prodigioſos fuiſſe conſtat ex eodem Livio 3. Decad. lib. 7. ubi inter alia quædam prodigia id ponit. *Et Sinueſſæ natum ambiguo inter marem ac fœminam ſexu infantem, quos Androgynos vulgus, ut pleraque faciliore ad duplicanda verba Græco ſermone appellat.* Et lib. 7. de ſimili partu loquens, *Id vero aruſpices ex Hetruria acciti, fœdum ac turpe prodigium dicere: extorrem agro Rom. procul terræ contactu alto mergendum, vivum in arcam condidere, provectumque in mare projecerunt. Decrevere item Pontifices, ut virgines ter novenæ per urbem euntes carmen canerent.* Et Julius Obſequens capite 81. *Lunæ*, inquit, *Androgynus natus, præcepto aruſpicum in mare deportatus.* Poſtea vero deſiit id prodigium haberi necarique, ſed in deliciis haberi, ut diximus ex Plinio: hincque cœptum eſt quæri, Utrum mas, an fœmina exiſtimandi ſint: reſponſumque eſt, Ejus ſexus eſſe exiſtimandum, qui in eo prævalet. *l. quæritur. ff. de ſtatu hominum.*

1 *Quod ſi bubo.*] Plinius libro 10. cap. 12.

2 *Vel lupus.*] Livius 1. Dec. lib. 3. *Lupos*, inquit, *in Capitolio viſos ferunt à canibus fugatos: ob id prodigium luſtratum Capitolium eſſe.*

3 *Et aquæ luſtratione.*] Ut infra in verbo, *Sulphur*, & iterum in verbo, *Ovo*, & in duobus ſeqq.

4 *Quæ victima Amburbialis dicta.*] Feſtus Pompejus lib. 1. *Amburbiales*, inquit, *hoſtiæ dicebantur, quæ circum terminos urbis Romæ ducebantur.* Gyraldus de Hiſt. Deorum ſyntag. 17. *

COLERUS.

* Idem Feſtus: *Amtermini qui circa terminos Provinciæ manent. Unde amicire, ambarbium, ambarvalia, amplexus dicta ſunt.* Sed Feſti vindex Scal. ibi aliter legit, quem vide.

TIRAQUELLUS.

5 *Perfecto quinquennio.*] Aſconius Pædianus 1. in Verrem act. quæ divinatio dicitur, *Cenſores*, inquit, *completo quinquennio urbem luſtrabant, & Solitaurilia ſacrificia de ſue, ove, tauro faciebant.* Et de hujuſmodi Solitaurilibus Cato rei Ruſticæ cap. 141. non ſemel, Ubi Suovitaurilibus (ſic enim ea ſacra nominat)

luſtrari ſue, ove & tauro, aut verre, & tauro, & ariete, qui circunducebantur, quæ Solitaurilia vocantur, invenimus. In quo fuit conſtitutum, ut menſe Februario [1] quo tempore urbs luſtratur, [2] Februo (qui luſtrationi præeſt) in primis litarent, & ſacrum facerent: mox cenſor in magna ordinum frequentia deos imperii præſides ſolenni precatione advocaret, ut rem Romanam, urbes, templa, fines, aquas perpetuo ſervarent incolumes, & proſperos ſucceſſus darent, dubiisque conatibus adeſſent: malaque averruncarent, votaque in ſequens luſtrum promitterent: circumque urbis pomœrium ſereno cœlo pontifices, flamines, & omnes augures, ſacrificuli & vates, Veſtales virgines, galli ſacerdotes, ſeptem viri epulonum, quindecimviri ſacrorum, & ſalii, ſequentibus patribus & omni

Solitaurilia & eorundem cæremonia.

nominat) dicit immolari porcum, agnum & vitulum: docetque ſacrificii ritum Varro lib. quoque rei Ruſticæ 2. cap. 1. *Et quod*, inquit, *populus Romanus cum luſtratur, Suovitaurilibus circumaguntur verres, aries, taurus.* Dionyſius Halicarn. *Solitaurilibus*, inquit, *beſtiæ taurus, aries, & hircus ter circumductæ circum exercitum, Marti mactatæ ſunt.* Livius 1. Decad. lib. 8 Quintilianus lib. 1. cap. 10. Feſtus Pompejus lib. 17. non longe à princip. tradit Solitaurilia hoſtiarum trium diverſi generis immolationem ſignificare, tauri, arietis, vertis: quod omnes ex ſolidi integrique ſunt corporis· Pomponius Lætus de Magiſtrat. Rom. Diomedes autem Chariſius lib. 1. Artis Grammaticæ, *Solitaurilia*, ait, *quidam putant dicenda à victimis ſue, ove, & tauro: ſed Valgius de rebus per epiſtolam quæſitis, Solitaurilia dicta ait eſſe, & à ſolis maribus ſumptum eſſe*: Hæc Diomedes. Gloſſarium: *Solitaurilia θυσία ἐκ τῶς χοιρῦ καὶ ταύρυ.* ubi legendum, *ἐκ συὸς, χοιρῦ.*

1 *Quo tempore urbs luſtratur.*] Ovidius l. 2. Faſtorum ſtatim poſt princip. Et Feſtus Pompejus lib. 6. ubi de Februario menſe. Varro lib. 5. de lingua Latina. Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 13.

2 *Februo.*] Macrobius ubi ſupra. Cenſorinus de die Natali, cap. 18. Divus Auguſtinus lib. 7. cap. 7. Civitatis Dei, *Ideo*, inquit, *terminalia eodem menſe Februario celebrari dicunt, cum ſit ſacrum purgatorium, quod vocant Februum: unde menſis nomen habet.* Ovidius loco ſupra proxime citato,

Februa Romani dixere piamina patres:
Nunc quoque dant verbo plurima ſigna fidem.

& paulo poſt,

Denique quodcunque eſt, quo corpora noſtra piantur,
Hoc apud intonſos nomen habebat avos,
Menſis ab his dictus: ſancta quia pelle luperci
Omne ſolum luſtrant, idque piamen habent.
Aut quia placatis ſunt tempora plura ſepulchris,
Tunc cum ferales præteriere dies.
Omne nefas, omnemque mali purgamine cauſam,
Credebant noſtri tollere poſſe ſenes.

 1 *Gabino*

omni plebe, [1] Gabino ritu cum ſolenni precatione procederent. Cumque in precationis carmine, quum luſtrum conderet, antea rogaretur, ut dii immortales rem Romanam volentes propitiique propagarent, & ampliorem facerent: poſtea aucto propagatoque late imperio ad ſummum culmen, Scipio Æmylianus cenſor, in condendo luſtro, non ut ampliorem facerent, ſed tantum ut rem Romanam ſervarent incolumem, rogari juſſit, tanquam ad ultimum amplitudinis provecta eſſet. Manſitque diu mos, ut in omni precatione quam pro populo facerent, pro ſenatu quoque & Quiritibus precarentur: neque fas eſſet, in ſolenni prece ſine altero alterum nominare: [2] ſicut Athenienſes (ut refert Theopompus) quum vota diis effunderent, Chiis & ſibi proſpera precabantur, & in Panegyris, quæ ſingulis quinquenniis fiebant, per præconem ſibi & Platæenſibus bona precari uſurparunt. [3] Deinde Philippo ſubirati, propter continuas clades & belli mala decreto ſanxerunt, ut quoties ſacerdotes proſpera Athenienſi populo, ſociiſque & exercitui precabantur, toties Philippum, liberos, terreſtres navaleſque copias, atque omnem Macedoniam, exitiali carmine & diris imprecationibus dete-

Quid in luſtris condendis precabantura diis.

Athenienſes.

1 *Gabino ritu.*] Livius 1. Dec. lib. 8. devotionis faciendæ ritus ſcribens, de Decio Coſ. ait, *Ipſe incinctus cinctu Gabino, armatus in equum inſiluit: ac ſe in medios immiſit.* Lucanus Pharſaliæ lib. 1. Romanorum morem in urbis luſtratione graphice deſcribens, ſic inquit,

Mox jubet, & totam pavidis à civibus urbem
Ambiri, & feſto purgantes mœnia luſtro,
Longa per extremos pomœria cingere fines.
Pontifices ſacri, quibus eſt permiſſa poteſtas,
Turba minor ſequitur ritu ſuccincta Gabino:
Veſtalemque chorum ducit vittata ſacerdos,
Trojanam ſoli cui fas vidiſſe Minervam.

2 *Sicut Athenienſes.*] Herodotus lib. 6. ſcribit, Athenienſes ſibi & Platæenſibus bona precari ſolere.

3 *Deinde Philippo.*] Livius 4. Decad. lib. 1. De Athenienſibus loquens, *Sacerdotes*, ait, *publicos, quotieſcumque pro populo Athenienſi, ſociiſque & exercitibus, & claſſibus eorum precarentur, toties deteſtari atque execrari Philippum & liberos ejus, regnumque, terreſtres navaleſque copias, Macedonum genus omne, nomenque.* Nec hic omittendum quod etiam de Lacedæmoniis tradit Plutarchus in antiquis eorum inſtitutis, illos ſuis precibus adjicere ſolitos, ut injuriis quoque affici poſſint. Preces autem ipſorum eſſe, ut ex bonis actionibus bona darentur, & nihil aliud.

deteſtarentur. [1] Nero tamen dum Iſthmi opus auſpicatur, in præfationis carmine ſibi tantum & populo Romano bona precatus fuit, diſſimulata ſenatus mentione. [2] Utque cum luſtrum fieret, publicus luctus populo minueretur, quia in publica lætitia illuvie & luctu fœdari non decebat. [3] Sulphur quoque luſtrationibus adhiberi plerique volunt. fuit enim religioſum, maximeque valuit procurandis religionibus, ad expiandas ſuffitu domos, quæ luſtratio in rebus pluribus fiebat ob incolumitatem: [4] nam vitula præcedente, aut agna coronata, meſſis, ager, fundus, terra, grex vel pecus [5] ter circumluſtrabatur, proſequente agreſtium turba cum fiſtula ſolennique pſaltatu & clamoribus, deum deamve cui ſacra fiunt, invocante, uti morbos, vaſtitudinem, calamitates & intemperies prohiberent, frumentaque grandire & bene venire ſinerent, paſtores pecoraque ſervarent. [6] Quod quidem ambarvale ſacrum etiam tutan-

Nero.

In luſtro publicus luctus minutus.

Sulphur luſtrationibus adhibitum.

Ambarvale ſacrum ad tutandum imperium.

1 *Nero tamen.*] Corn. Tacitus l. 16.

2 *Utque cum luſtrum fieret.*] Feſt. Pompejus lib. 11. *Minuebatur*, inquit, *populo luctus ædis dedicatione, cum à Cenſoribus luſtrum condebatur, cum votum publice ſuſceptum ſolvebatur.*

3 *Sulphur quoque luſtrationibus.*] Dioſcorides lib. 7. cap. 78. Plinius libro 35. cap. 15. auctor eſt, ſulphur habere in religionibus locum ad expiandas ſuffitu domos. Proclus nobilis Platonicus ſcribit in lib. de ſacrificiis, Sacerdotes in purificationibus, uti ſolitos ſulphure, atque aſphalto, hoc eſt, bitumine, aqua marina aſpergentes: quoniam (*ut ille inquit*) purificat ſulphur propter odoris acumen, aqua vero marina propter igneam portionem. Apulejus triplicem in ſacrificiis purgationem ſignat. *Ibidem*, inquit, *ſimulachris rite diſpoſitis, navem faberrime factam, picturis miris circunſeptus variegatam, ſummus ſacerdos teda lucida, & ovo, & ſulphure, ſolenniſſimas preces de caſto præfatus ore, quam puriſſime purificatam, deæ nuncupavit dedicavitque.* Ovid. Metam. lib. 7.

Terque ſenem flamma, ter aqua, ter ſulphure luſtrat.

Tibullus lib. 1. eleg. 5.

Ipſeque ter circum luſtravi ſulphure puro,
Carmine cum magico præcinuiſſet anus.

Et Propertius lib. 4. eleg. 9.

Imperat & totas iterum mutare lacernas,
Terque meum tetigit ſulphuris igne caput.

Juvenalis ſatyra ſecunda, quem infra citabimus, cum de triplici animarum purgatione agetur. Et diximus etiam in noſtris Commentariis Nobilitatis, cap. 21. num. 199. incip. *& cum ſulphur.* & vide etiam infra ibi, *Ovo.* ubi de ovo & duobus ſeq.

4 *Nam vitula præcedente.*] Servius in Virgil. eclogam 3. ibi,

Cum faciam vitula pro frugibus, ipſe venito.

5 *Ter circum luſtrabantur.*] Supra in verbo, *Sulphur quoque.*

6 *Quod quidem Ambarvale ſacrum.*] Supra lib. 3. c. 12.

tutandis imperii finibus fiebat. Primus enim imperii finis, feſti locus, ad quintum ſextumve lapidem [1] ab urbe notabatur: mox Lavini, ubi diis patriis Romani reges pro ſalute urbis ſacrum facere aſſuerant. Poſtea Anco regnante, uſque ad mare imperium prolatum. Oſtiaque in ora Tiberis condita. Tempore deinde procedente, longe dilato auctoque imperio, poſt magnos progreſſus aliis in locis, ubi fines Romani imperii erant, Pontifices uno ſimul tempore velut in patrio ſolo ſacrum concelebrarunt, & ambarvalem victimam fecerunt: [2] donec Romani imperii terminus à Gadibus ad mare rubrum & Oceanum, & ab oriente ad Euphratem, quo Lucullus proceſſit, & Oluros, quo ductu Pompeii Magni Romana ſigna illata ſunt, imperii terminus propagatus fuit: à meridiano vero ad tractum Libyæ, & à Septentrione ad Rhenum & Iſtrum, qui quidem latius proceſſerunt, [3] quam Cyri imperium fuiſſe traditur, cujus regnum terminos habuit ab oriente mare rubrum, à Septentrione Pontum Euxinum ab occidente Cyprum & Ægyptum, à meridie vero Æthiopiam. [4] Si tamen ager luſtrandus foret, ita luſtrabatur, ut Iunoni & Iano vina libarent prius, mox Martem patrem, ut ſciens volensque propitius adeſſet ſibi & familiæ, advocarent, agrumque perfecto ſacrificio luſtrarent. [5] Apud Græcos urbs exemplo Epimenidis luſtrabatur, ut binas oves nigri & candidi velleris ex urbe pagove, quo ire vellent, liberas dimitterent, ſubſequutis cuſtodibus, qui illas ubicunque accubuiſſent, benefacienti deo immolarent. [6] Gallis vero luſtrandi ur-

Oſtia quando condita.

Agri luſtrandi ratio.

Græci.

Galli.

1 *Ab urbe notabatur.*] Strabo libro 5.

2 *Donec Rom. Imperii.*] Appianus in Procemio hiſtoriæ Libycæ.

3 *Quam Cyri Imperium.*] Xenophon Pædiæ Cyri lib. 8.

4 *Si tamen ager luſtrandus foret.*] Id Catonis eſt rei Ruſticæ cap. 141. Virgil. 1. Georg.

Et cum luſtrabimus agros.

5 *Apud Græcos.*] Gyraldus ſyntag. 17. nullo auctore citato.

6 *Gallis vero.*] Idem Gyraldus eodem libro nullo item auctore citato: ſed eſt ex Luctatio interprete Statii lib. 10. Thebaidos in eum locum,

—— Et tandem matri data flere poteſtas:
Luſtralemne feris ego te puer inclyte Thebis,
Devotumque caput, vilis ceu mater alebam?

Luſtrare

di urbem uſus erat, ut hominem purioribus cibis anno ſaginarent, ac feſto die urbe tota circunductum, extra pomœrium educerent, eumque mox lapidibus obruerent. [1] Si autem oves luſtrarentur, obſervatum eſt, ut paſtor ſummo diluculo aqua illas inſpergeret & ſulphure, herbaque Sabina & lauro igne ſuccenſis, circum ovilia ſuffumigaret: cumque ſacro carmine, milio & libo cum lacte & ſapa Pali ſacra faceret: quo ſuffitu pecora expiari, & morbos depelli, ac diras tabes exterminari putarunt. [2] Quod ſi exercitus luſtrandus eſſet, is inſtructus, præcedente ſue aut hirco, ove & tauro, in campo Martio luſtrabatur, armatoſque milites, pedites equiteſque lauro coronatos rem divinam & luſtrale ſacrificium facere oportebat [3] ſub divo, ut fuit à Servio inſtitutum, qui hoc luſtrationis genus invenit primus: [4] quem diem Armiluſtrum nuncupant: [5] in quo id magnopere

Exercitus.

Armiluſt. ii.

Luſtrare civitatem, inquit, *humana hoſtia Gallicus mos eſt: nam aliquis de egentiſſimis pollicebatur præmiis, ut ſe ad hoc venderet, qui anno toto publicis ſumptibus alebatur purioribus cibis: denique certo & ſolenni die per totam civitatem ductus ex urbe, extra pomeria ſaxis occidebatur à populo.*

1 *Si autem oves luſtrarentur.*] Idem Gyraldus ubi ſupra, ſed nullo auctore citato verum hæc uſque ad verſi. *Quod ſi exercitus.* ſunt Ovidii l.4. Faſt.

Paſtor oves ſaturas ad prima crepuſcula luſtret:
Unda prius ſpargat, virgaque verrat humum.
Frondibus & fixis decorentur ovilia ramis,
Et tegat ornatas longa corona fores.
Cærulei fiant puro de ſulphure fumi,
Tactaque fumanti ſulphure balet ovis.
Ure maris rores, tædamque herbaſque Sabinas,
Et crepet in mediis laurus aduſta focis.
Libaque de milio milii fiſcella ſequatur,
Ruſtica præcipue eſt hic dea læta cibo.
Adde dapes mulctramque ſuas, dapibuſque reſectis
Sylvicolam tepido lacte precare Palem.

Ad id quoque pertinet quod Tibullus lib. 1. eleg. 1. ſcribit,

Hic ego paſtoremque meum luſtrare quotannis,
Et placidam ſoleo ſpargere lacte Palem.

Et ad id quoque quod de ſapa etiam hic dicitur, eſt ipſius Ovidii non adeo longe ab his, quæ ex illo ſupra diximus.

Quæ precor, eveniant: & nos faciamus ad annum
Paſtorum dominæ grandia liba Pali.
His dea placanda eſt, hæc tu converſus ad ortus
Dic quater, & vivo perlue rore manus.
Tunc licet apposita veluti cratere camella,
Lac niveum potes, purpureamque ſapam.

2 *Quod ſi exercitus luſtrandus eſſet.*] Gyraldus ubi ſupra. At id eſt Livii 1. Decad. lib. 1. in regno Servii Tulli, & Dioniſii Halicarnaſſæi lib. 4.

3 *Sub divo*] Plutar. in Bruto.

4 *Quem diem Armiluſtrum.*] Varro libro 4. linguæ Latinæ hoc nomen ab ambitu luſtri dictum exiſtimat, quod ibi circunferretur pompa & equi currerent.

quam omnes tribus & ordines, præeunte pontifice maximo, aliquando duumviris, præcedentibus pueris ingenuis & libertinis, ac virginibus [1] patrimis & matrimis coronatis, vel [2] lauream tenentibus manu, [3] voce modulata pronunciantibus carmen, prælata pompa, frequentes ſupplicare, & pacem deûm expoſcere ſolebant. *Græci.* Græci vero ſiquando territi malis ſupplicabant, vetuſtum carmen inter vota precesque cani jubebant, hoc tenore: Beatorum antiquiſsima ſanitas, in omni tempore tecum ſum. [4] Quæ quidem pulvinaria apparatæ lecticæ divorum erant, in quibus numina pro majeſtate juxta aras ſublimia extabant, [5] quibus faſciculi ex verbenis (ſtruppi vocati) pro capitibus locabantur. *Pulvinaria in lectiſterniis.* Hæ quoque ſupplicationes, ſi quod juſtum bellum in exteras nationes indictum, aut ſi pro aris fociſque & deorum templis, ac ſolo patrio pugnandum foret, ut ea res populo Romano ſociiſque ac nomini Latino bene & feliciter eveniret, utque bonis auſpiciis ac diis bene juvantibus arma ſumerent. *Alia ſupplicationum cauſa.* [6] Ac victoribus bello viris, ob res feliciter ductu

1 *Patrimis & matrimis.*] Livius 4. Decad. lib. 7. poſt princ. Supplicatio earum religionum cauſa fuit, quibus Diis Decemviri ex libris ut fieret, ediderunt. Decem ingenui, decem virgines, patrimi omnes, matrimique omnes, ad id ſacrificium adhibiti, & Decemviri lactentibus nocte rem divinam fecerunt. Patrimi & Matrimi dicuntur, qui patrem, aut matrem adhuc viventem habent. Julius Obſeq. cap. 55.

2 *Lauream tenentibus manu.*] Liv. 4. Decad. lib. 10. *Majores duodecim annis omnes coronati, & lauream in manu tenentes duplicaverunt.*

3 *Voce modulata pronunciantibus carmen.*] Livius 3. Decad. lib. 7. quo loco infra citabimus, & 4. Decad. lib. 1. *Carmen præterea ab ter novenis virginibus cani per urbem juſſerunt: donumque Junoni Reginæ ferri.*

4 *Quæ quidem pulvinaria.*] Servius libro 3. Georgicôn ad finem, *Pulvinaria*, inquit, *pro templis ponimus, cum ſint proprie lectuli, qui ſterni in quibuſdam templis conſuerant.* Acron in Horatium lib. 1. Carm. 17. *Pulvinaria*, ait, *dicebantur aut lecti deorum, aut tabulata, in quibus ſtabant numina, ut eminentiora viderentur.* Solebant Rom. vel devictis hoſtibus, ut vidimus, vel quovis alio modo rep. bene geſta, & periculo propulſato, ad omnia pulvinaria deorum ſupplicationem decernere, atque aliquot dies feſtos lætitia publica celebrandos indicere. Sic Cicero Catil. 3. *Quamobrem Quirites quoniam ad omnia pulvinaria ſupplicatio decreta eſt, celebratote illos dies cum conjugibus & liberis veſtris.*

5 *Quibus faſciculi ex verbenis.*] Feſtus Pompejus lib. 17. non adeo longe à fin. *Struppi*, ait, *vocabantur in pulvinaribus faſciculi de verbenis facti, qui pro deorum capitibus ponebantur.*

6 *Ac victoribus bello viris.*] Quod exemplis poſtea probatur.

1 *Mulie-*

ductu eorum geſtas, in quibus grates diis agebant, [1] mulieresque eximios cultus, viri prætextas atque ampliſsima ornamenta ſumebant, à ſenatu maximi muneris loco ſæpe tributæ ſunt, [2] modo plurium dierum, modo paucorum, prout magnifice geſta & proſperi ſucceſſus poſtulabant. [3] Divo Julio in expeditione Gallica, contra quos *Suppli-*
multiplici clade dimicatum eſt, ob claras pugnas quinde- *catio*
cim dierum ſupplicatio decreta fuit. [4] Et D. Brutus ob *D. Julio de-*
profligatum Antonium bello Mutinenſi (quod antea con- *creta.*
tigit nulli) quinquaginta dierum ſupplicationes meruit, *D. Bruto.*
[5] Cicero quoque in ſenatu C. Octavio ob res feliciter ge- *C. O-*
ſtas, per omnia templa phanaque pariter quinquaginta *ctavio.*
dierum ſupplicationes decrevit. [6] In quibus grandes natu matres manibus amplexæ, atque viri ſemotim coronati procedere, & cum bonis precationibus & fauſtis ominibus ad templa convenire, & diis gratias agere ſolebant. In his quoque præcipue cives lætari, [7] quod vitu-

1 *Mulierеſque eximios cultus.*] Livius 3. Decad. lib. 7. & 8. dicit ampliſſima veſte omni ſolutas metu, cum liberis, diis immortalibus gratias egiſſe.

2 *Modo plurium dierum.*] Livius 1. Decadis lib. 3. ubi de ſupplicatione decreta ob victoriam L. Valerii & M. Horatii Coſſ. & lib. 5. ubi de ſupplicatione etiam decreta ob Vejos captos, & alibi ſæpe, & videbis etiam ex ſeq.

3 *Divo Julio.*] Plutarchus in vita illius, *Hæc ubi Senatui renunciata ſunt, per ſacrificia indictaſque ſolennitates, quindecim dierum ſupplicatio, quantum nulla in victoria nunquam ſuperiori tempore obtigerat, diis immortalibus decreta eſt.* Cæſar lib. 2. belli Gallici in fin. *Ob eaſque res ex literis Cæſaris dies quindecim ſupplicatio decreta eſt: quod ante id tempus acciderat nulli* Sed & eidem ſupplicatio viginti dierum à Senatu decreta eſt, ut & idem ſcribit lib. 4. ejuſdem operis in fin.

4 *Et D cius Brutus.*] Legendum *Decimus* ex Appiano Alexandrino, qui id refert lib. bellorum Civilium 2. & 3.

5 *Cicero quoque in Senatu C. Octavio.*] Cicero Antoniana 14. *nomine trium Imperatorum Octavii Cæſaris, Hirtii & Panſæ Conſulum, quinquaginta dierum ſupplicationes decrevit ob res in Antonium geſtas.* Appianus bellorum Civilium lib. 3. *ſupplicationes ob res in Antonium geſtas 50. dierum anniverſarias Senatus habendas cenſuit, quod nec unquam bello Celtico, aut aliis in præliis decrevere Rom.*

6 *In quibus grandes natu matres.*] Liv. 1. Dec. lib. 5.

7 *Quod vitulari dixere.*] Macrob. lib, 3 c. 2. auctoritate Titii & Varronis. Nonius Marcellus, *Vitulantes*, inquit, *veteres gaudentes dixerunt, dictum à bonæ vitæ commodo: ſicuti qui nunc eſt in ſumma lætitia, vivere eum dicimus. Nonius Lycurgo, Ut in venatu vitulantes ex aviis locis nos mittant pœnis decoratos feris.* Hæc Nonius. Feſtus lib. ultim. à vitulis deducit, qui ſumma in pratis laſcivia exultant. *Vitulans*, inquit, *lætans*

Vitulari. vitulari dixere, [1] delubra patere, [2] aras ſacrificiis fumare, [3] honoreque ac donis cumulari, [4] nonnunquam vinum [5] & thus publice dari legimus. *Supplicatio triumphi prærogativa.* Fuitque ſupplicatio aliquando prærogativa triumphi: nam quibus ob res bene geſtas ſupplicationes decretæ ſunt, haud multo poſt feliciter confectis bellis, à ſenatu ſpecioſos triumphos datos comperimus. Obſervatumque ut quoties obſecrationes, ſupplicationesque aut lecti ſternia indicebantur, [6] à jurgiis & litibus temperarent, [7] vinctiſque vincula demerent: & tametſi ob rei militaris facinora aut partam victoriam ſupplicatio

tans gaudio, ut prato vitulus. * *Ennius, Habet is coronam vitulans victoria.* Quibus adde Plautum in Perſa act. 2. ſc. 3.

Opes, ſpes bonas, copias, commodanti
lubens, vitulorque marito.

COLERUS.

* Recte, Sic Varro quoque ſentit. Sic Græci dicunt μοσχιᾶν.

TIRAQUELLUS.

1 *Delubra patere.*] Supplicationem ſolennem Romæ ſcribit Livius 3. Dec. lib. 2. Item 4. Dec. lib. 10. Ritus ſupplicationis in peſtilentia deſcribit Virgil. lib. 4. Æneid.

Principio delubra adeunt, pacemque per aras
Exquirunt. ———

Ubi Servius, *Delubrum*, inquit, *dictum eſt, ut ſupra propter locum, in quo manus abluuntur, vel propter tectum conjunctum, aut ligneum ſimulachrum, delubrum dicimus libro, id eſt, raſo ligno factum: quod Græce ξόανον, dicitur.* Macrobius lib. 3. cap. 4. Varronis auctoritate ſcribit, Delubrum alios exiſtimare locum eſſe, in quo, præter ædem, ſit area aſſumpta: alios, in quo Dei ſimulachrum dedicatum ſit. Ita dictum, quod in eo dii ponantur: ſicut candelabrum dicitur, ubi candela figitur. Cicero lib. 3. de Natura Deorum. *Eſt mihi tecum pro aris & focis certamen, & pro deorum templis atque delubris.*

2 *Aras ſacrificiis fumare.*] Servius in eum locum Virgilii ecloga 1.

——— *Quotannis*
Biſſenos cui noſtra dies altaria fumant.

3 *Honoreque ac donis cumulari.*] Liv. 3. Decad. lib. 7. Vide Gyraldum hiſt. Deor. ſyntagmate 17. ubi de ſupplicationibus & lectiſterniis.

4 *Nonnunquam vinum.*] Liv. 1. Decad. & lib. 10. *Averruncorum cauſa ſupplicationes in biduum Senatus decrevit: publice vinum ac thus præbitum.*

5 *Et thus.*] Plinius lib. 22. c. 24. ad fin. ſcribit thure & coſto ſupplicari. Livius ubi ſupra.

6 *A jurgiis & litibus.*] Apud Ciceronem lib. 2. de legibus: *Lex eſt, Feriis jurgia amovento, eaſque in famulis, operibus paratis, habento.* Sic lib. 1. de Divinat. ſe ita explicat, *Rebuſque divinis, quæ publice fierent, ut faverent linguis imperabatur: inque feriis imperandis, ut litibus & jurgiis ſe abſtinerent, quod ad omnia pertinet,* Hincque illud Ovidii loquentis de ſacrificiis lib. Faſtorum 1.

Proſpera lux oritur, linguiſque animiſque favete:
Nunc dicenda bono ſunt bona verba die.
Lite vacent aures, inſanaque protinus abſint
Jurgia, differ opus livida turba tuum.

7 *Vinctiſque vincula demerent.*] Livius 1. Decad. lib. 5. ubi de lectiſternio primum Romæ facto loquitur.

1 *Uni*

plicatio decerni ſoleret duci abſenti, [1] uni tamen Ciceroni togato & præſenti, quod rempubl. è conjuratorum manibus eripuerat, & cives conſervarat, ſupplicatio decreta fuit. Eſtque animadverſum, plerunque à matronis quibus viri eſſent, Junoni ſupplicatum, primum in Capitolio, deinde in mari proximo, unde hauſta aqua templum & ſimulacrum inſpergebant. [2] Poſt aliquot vero ætates, defluxis moribus, & collapſa diſciplina militari, ob leviſſimas ſæpe cauſas & quæ ad rempubl. vix pertinerent, ſupplicationes decretas invenimus: [3] quippe Neroni ob recitationem carminum in theatro, vel ob fugas civium infandas, & ob publicas clades, quod ſævitum eſſet in noxiorum bona, & levibus de cauſis, ſæpe decrevit ſupplicationem ſenatus. Nam quoties fugas aut cædes juſſiſſet Nero, toties diis grates habitas auctores referunt. Fuitque iſta vaga popularis ſupplicatio. Græcis autem ob proſperos ſucceſſus, & partam de hoſtibus victoriam, rarenter ſupplicatio, ſæpius epulum per ſingulas tribus publice dari, & ludi indici ſolebant. Si cui tamen ſupplicatio pro inſignibus factis dabatur, apud Athenienſes ſervatum eſt, ut vaſa aurea & argentea in pompis efferrent, & ſacra decernerent, quaſi hoc magnificum laudationis munus foret. [4] Si vero

Ciceroni. *Junoni.* *Supplicationes ob leviſſimas cauſas.* *Neroni.* *Græci.* *Athenienſes.*

1 *Uni tamen Ciceroni.*] Cicer. in Catil. Orat. 3. *Atque etiam*, inquit, *ſupplicatio diis immortalibus pro ſingulari eorum merito, meo nomine decreta eſt, Quirites: quod mihi primum poſt urbem conditam togato contigit: & his decreta verbis eſt, Quod urbem incendiis, cæde cives, Italiam bello liberaſſem. Quæ ſupplicatio, ſi cum cæteris conferatur, Quirites hoc interſit, quod cæteræ bene geſtæ, hæc una conſervata Republ. conſtituta eſt:* Et in Piſonem, *Mihi togato Senatus, ut multis bene geſtæ, ſed ut nemini, conſervatæ Reipubl. ſingulari genere ſupplicationis deorum immortalium templa patefecit.* Et Antoniana 2. & 14. item in Catilin. Orat. 4. item pro Sylla.

2 *Poſt aliquot vero ætates.*] Id probat ex ſequentibus.

3 *Quippe Neroni.*] Hæc uſque ad verſic. *Fuitque*, ſunt Cor. Taciti lib. 14. ſæpe, & præſertim in fin.

4 *Si vero ſemimares.*] Livius lib. 4. Decad. 1. obſcœnos animalium, & errantes in alienos naturæ fœtus ſcribens, ait, *Ante omnia abominati ſemimares, juſſique in mare extemplo deportari: ſicut proxime C. Claudio, M. Livio Coſſ. deportatus ſimilis prodigii fœtus erat: nihilominus Decemviros adire libros de portento eo juſſerunt. Decemviri ex libris res divinas eaſdem, quæ proxime ſecundum id prodigium factæ eſſent, imperarunt. Carmen præterea ab ter novenis virginibus cani per urbem juſſerunt, donumque Junoni Reginæ ferri.* Et lib. 9.

Ubi monſtra edita eſſent. Ob bubonem aut lupum cellam Jovis aut Capitol. ingreſſum. Amburbialis victima.

vero ſemimares, aut inſoliti animalium partus, & alia monſtra informia edita eſſent, juſſo fœtu exportari, & in mare vel flumen dejici, à ter novenis virginibus carmen per urbem canebatur, donum deinde Iunoni ferebatur. [1] Quod ſi bubo [2] vel lupus cellam Jovis, aut Capitolium intraſſet, propter id prodigium, tedæ aut victimæ, nonnunquam ſulfuris & [3] aquæ luſtratione urbem aut Capitolium expiarunt, & luſtrarunt, [4] quæ victima Amburbialis dicta. Licet ſingulo [5] perfecto quinquennio, per cenſores urbem luſtrari

Sub idem tempus & ex Umbria nunciatum eſt, Semimarem duodecim ferme annos natum inventum. Id prodigium abominantes, arceri Rom. agro, necarique quam primum juſſerunt. Semimares autem appellat his locis Androgynos, ſive Hermaphroditos, qui ſcil. ambigui, ſive utriuſque ſexus ſunt, ut declarat ipſe Livius illo priore loco. Nam & hi primum pro prodigio & monſtro habiti ſunt, ut tradit Cicero lib. 1. de Divinatione, *Quid ortus Adrogyni? nonne fatale quoddam monſtrum fuit?* Plin. lib. 7. c. 3. *Gignuntur & utriuſque ſexus, quos Hermaphroditos vocamus, olim Androgynos vocatos, & in prodigiis habitos, nunc vero in deliciis.* Quod & ipſum iiſdem verbis repetit Gellius libro 9. cap. 4. in fin. Nam & hos partus prodigioſos fuiſſe conſtat ex eodem Livio 3. Decad. lib. 7. ubi inter alia quædam prodigia id ponit. *Et Sinueſſæ natum ambiguo inter marem ac fœminam ſexu infantem, quos Androgynos vulgus, ut pleraque faciliore ad duplicanda verba Græco ſermone appellat.* Et lib. 7. de ſimili partu loquens, *Id vero aruſpices ex Hetruria acciti, fœdum ac turpe prodigium dicere: extorrem agro Rom. procul terræ contactu alto mergendum, vivum in arcam condidere, provectumque in mare projecerunt. Decrevere item Pontifices, ut virgines ter novenæ per urbem euntes carmen canerent.* Et Julius Obſequens capite 81. *Lunæ*, inquit, *Androgynus natus, præcepto aruſpicum in mare deportatus.* Poſtea vero deſiit id prodigium haberi necarique, ſed in deliciis haberi, ut diximus ex Plinio: hincque cœptum eſt quæri, Utrum mas, an fœmina exiſtimandi ſint: reſponſumque eſt, Ejus ſexus eſſe exiſtimandum, qui in eo prævalet. *l. quæritur. ff. de ſtatu hominum.*

1 *Quod ſi bubo.*] Plinius libro 10. cap. 12.

2 *Vel lupus.*] Livius 1. Dec. lib. 3. *Lupos*, inquit, *in Capitolio viſos ferunt à canibus fugatos: ob id prodigium luſtratum Capitolium eſſe.*

3 *Et aquæ luſtratione.*] Ut infra in verbo, *Sulphur*, & iterum in verbo, *Ovo*, & in duobus ſeqq.

4 *Quæ victima Amburbialis dicta.*] Feſtus Pompejus lib. 1. *Amburbiales*, inquit, *hoſtiæ dicebantur, quæ circum terminos urbis Romæ ducebantur.* Gyraldus de Hiſt. Deorum ſyntag. 17. *

COLERUS.

* Idem Feſtus: *Amtermini qui circa terminos Provinciæ manent. Unde amicire, ambarbium, ambarvalia, amplexus dicta ſunt.* Sed Feſti vindex Scal. ibi aliter legit, quem vide.

TIRAQUELLUS.

5 *Perfecto quinquennio.*] Aſconius Pædianus 1. in Verrem act. quæ divinatio dicitur, *Cenſores*, inquit, *completo quinquennio urbem luſtrabant, & Solitaurilia ſacrificia de ſue, ove, tauro faciebant.* Et de hujuſmodi Solitaurilibus Cato rei Ruſticæ cap. 141. non ſemel, Ubi Suovitaurilibus (ſic enim ea ſacra nominat)

luſtrari ſue, ove & tauro, aut verre, & tauro, & ariete, qui circunducebantur, quæ Solitaurilia vocantur, inveniamus. In quo fuit conſtitutum, ut menſe Februario [1] quo tempore urbs luſtratur, [2] Februo (qui luſtrationi præeſt) in primis litarent, & ſacrum facerent: mox cenſor in magna ordinum frequentia deos imperii præſides ſolenni precatione advocaret, ut rem Romanam, urbes, templa, fines, aquas perpetuo ſervarent incolumes, & proſperos ſucceſſus darent, dubiisque conatibus adeſſent: malaque averruncarent, votaque in ſequens luſtrum promitterent: circumque urbis pomœrium ſereno cœlo pontifices, flamines, & omnes augures, ſacrificuli & vates, Veſtales virgines, galli ſacerdotes, ſeptem viri epulonum, quindecimviri ſacrorum, & ſalii, ſequentibus patribus & omni

Solitaurilia & eorundem caremonia.

nominat) dicit immolari porcum, agnum & vitulum: docetque ſacrificii ritum Varro lib. quoque rei Ruſticæ 2. cap. 1. *Et quod*, inquit, *populus Romanus cum luſtratur, Suovitaurilibus circumaguntur verres, aries, taurus.* Dionyſius Halicarn. *Solitauritibus*, inquit, *beſtiæ taurus, aries, & hircus ter circunductæ circum exercitum, Marti mactatæ ſunt.* Livius 1. Decad. lib. 8 Quintilianus lib. 1. cap. 10. Feſtus Pompejus lib. 17. non longe à princip. tradit Solitaurilia hoſtiarum trium diverſi generis immolationem ſignificare, tauri, arietis, verris: quod omnes ex ſolidi integrique ſunt corporis. Pomponius Lætus de Magiſtrat. Rom. Diomedes autem Chariſius lib. 1. Artis Grammaticæ, *Solitaurilia*, ait, *quidam putant dicenda à victimis ſue, ove, & tauro: ſed Valgius de rebus per epiſtolam quæſitis, Solitaurilia dicta ait eſſe, & à ſolis maribus ſumptum eſſe*: Hæc Diomedes. Gloſſarium: *Solitaurilia* θυσία ἐκ τὸς χοίρου καὶ ταύρου. ubi legendum, ἐκ συὸς, κριοῦ.

1 *Quo tempore urbs luſtratur.*] Ovidius l. 2. Faſtorum ſtatim poſt princip. Et Feſtus Pompejus lib. 6. ubi de Februario menſe. Varro lib. 5. de lingua Latina. Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 13.

2 *Februo.*] Macrobius ubi ſupra. Cenſorinus de die Natali, cap. 18. Divus Auguſtinus lib. 7. cap. 7. Civitatis Dei, *Ideo*, inquit, *terminalia eodem menſe Februario celebrari dicunt, cum ſit ſacrum purgatorium, quod vocant Februum: unde menſis nomen habet.* Ovidius loco ſupra proxime citato,

Februa Romani dixere piamina patres:
Nunc quoque dant verbo plurima ſigna fidem.

& paulo poſt,

Denique quodcunque eſt, quo corpora noſtra piantur,
Hoc apud intonſos nomen habebat avos,
Menſis ab his dictus: ſancta quia pelle luperci
Omne ſolum luſtrant, idque piamen habent.
Aut quia placatis ſunt tempora plura ſepulchris,
Tunc cum ferales præteriere dies.
Omne nefas, omnemque mali purgamine cauſam,
Credebant noſtri tollere poſſe ſenes.

omni plebe, [1] Gabino ritu cum ſolenni precatione procederent. Cumque in precationis carmine, quum luſtrum conderet, antea rogaretur, ut dii immortales rem Romanam volentes propitiique propagarent, & ampliorem facerent: poſtea aucto propagatoque late imperio ad ſummum culmen, Scipio Æmylianus cenſor, in condendo luſtro, non ut ampliorem facerent, ſed tantum ut rem Romanam ſervarent incolumem, rogari juſſit, tanquam ad ultimum amplitudinis provecta eſſet. Manſitque diu mos, ut in omni precatione quam pro populo facerent, pro ſenatu quoque & Quiritibus precarentur: neque fas eſſet, in ſolenni prece ſine altero alterum nominare: [2] ſicut Athenienſes (ut refert Theopompus) quum vota diis effunderent, Chiis & ſibi proſpera precabantur, & in Panegyris, quæ ſingulis quinquenniis fiebant, per præconem ſibi & Platæenſibus bona precari uſurparunt. [3] Deinde Philippo ſubirati, propter continuas clades & belli mala decreto ſanxerunt, ut quoties ſacerdotes proſpera Athenienſi populo, ſociiſque & exercitui precabantur, toties Philippum, liberos, terreſtres navalesque copias, atque omnem Macedoniam, exitiali carmine & diris imprecationibus dete-

Quid in luſtris condendis precabantura diis.

Athenienſes.

1 *Gabino ritu.*] Livius 1. Dec. lib. 8. devotionis faciendæ ritus ſcribens, de Decio Coſ. ait, *Ipſe incinctus cinctu Gabino, armatus in equum inſiluit: ac ſe in medios immiſit.* Lucanus Pharſaliæ lib. 1. Romanorum morem in urbis luſtratione graphice deſcribens, ſic inquit,

Mox jubet, & totam pavidis à civibus urbem
Ambiri, & feſto purgantes mœnia luſtro,
Longa per extremos pomœria cingere fines.
Pontifices ſacri, quibus eſt permiſſa poteſtas,
Turba minor ſequitur ritu ſuccincta Gabino:
Veſtalemque chorum ducit vittata ſacerdos,
Trojanam ſoli cui fas vidiſſe Minervam.

2 *Sicut Athenienſes.*] Herodotus lib. 6. ſcribit, Athenienſes ſibi & Platæenſibus bona precari ſolere.

3 *Deinde Philippo.*] Livius 4. Decad. lib. 1. De Athenienſibus loquens, *Sacerdotes*, ait, *publicos, quotieſcumque pro populo Athenienſi, ſociiſque & exercitibus, & claſſibus eorum precarentur, toties deteſtari atque execrari Philippum & liberos ejus, regnumque, terreſtres navaleſque copias, Macedonum genus omne, nomenque.* Nec hic omittendum quod etiam de Lacedæmoniis tradit Plutarchus in antiquis eorum inſtitutis, illos ſuis precibus adjicere ſolitos, ut injuriis quoque affici poſſint. Preces autem ipſorum eſſe, ut ex bonis actionibus bona darentur, & nihil aliud.

deteſtarentur. [1] Nero tamen dum Iſthmi opus auſpicatur, in præfationis carmine ſibi tantum & populo Romano bona precatus fuit, diſſimulata ſenatus mentione. [2] Utque cum luſtrum fieret, publicus luctus populo minueretur, quia in publica lætitia illuvie & luctu fœdari non decebat. [3] Sulphur quoque luſtrationibus adhiberi plerique volunt. fuit enim religioſum, maximeque valuit procurandis religionibus, ad expiandas ſuffitu domos, quæ luſtratio in rebus pluribus fiebat ob incolumitatem: [4] nam vitula præcedente, aut agna coronata, meſſis, ager, fundus, terra, grex vel pecus [5] ter circunluſtrabatur, proſequente agreſtium turba cum fiſtula ſolennique pſaltatu & clamoribus, deum deamve cui ſacra fiunt, invocante, uti morbos, vaſtitudinem, calamitates & intemperies prohiberent, frumentaque grandire & bene venire ſinerent, paſtores pecoraque ſervarent. [6] Quod quidem ambarvale ſacrum etiam tutan-

Nero.

In luſtro publicus luctus minutus.

Sulphur luſtrationibus adhibitum.

Ambarvale ſacrum ad tutandum imperium.

1 *Nero tamen.*] Corn. Tacitus l. 16.

2 *Utque cum luſtrum fieret.*] Feſt. Pompejus lib. 11. *Minuebatur*, inquit, *populo luctus ædis dedicatione, cum à Cenſoribus luſtrum condebatur, cum votum publice ſuſceptum ſolvebatur.*

3 *Sulphur quoque luſtrationibus.*] Dioſcorides lib. 7. cap. 78. Plinius libro 35. cap. 15. auctor eſt, ſulphur habere in religionibus locum ad expiandas ſuffitu domos. Proclus nobilis Platonicus ſcribit in lib. de ſacrificiis, Sacerdotes in purificationibus, uti ſolitos ſulphure, atque aſphalto, hoc eſt, bitumine, aqua marina aſpergentes: quoniam (*ut ille inquit*) purificat ſulphur propter odoris acumen, aqua vero marina propter igneam portionem. Apulejus triplicem in ſacrificiis purgationem ſignat. *Ibidem*, inquit, *ſimulachris rite diſpoſitis, navem faberrime factam, picturis miris circunſeptus variegatam, ſummus ſacerdos teda lucida, & ovo, & ſulphure, ſolenniſſimas preces de caſto præfatus ore, quam puriſſime purificatam, deæ nuncupavit dedicavitque.* Ovid. Metam. lib. 7.

Terque ſenem flamma, ter aqua, ter ſulphure luſtrat.

Tibullus lib. 1. eleg. 5.

Ipſeque ter circum luſtravi ſulphure puro,
Carmine cum magico præcinuiſſet anus.

Et Propertius lib. 4. eleg. 9.

Imperat & totas iterum mutare lacernas,
Terque meum tetigit ſulphuris igne caput.

Juvenalis ſatyra ſecunda, quem infra citabimus, cum de triplici animarum purgatione agetur. Et diximus etiam in noſtris Commentariis Nobilitatis, cap. 21. num. 199. incip. *& cum ſulphur.* & vide etiam infra ibi, *Ovo.* ubi de ovo & duobus ſeq.

4 *Nam vitula præcedente.*] Servius in Virgil. eclogam 3. ibi,

Cum faciam vitula pro frugibus, ipſe venito.

5 *Ter circum luſtrabantur.*] Supra in verbo, *Sulphur quoque.*

6 *Quod quidem Ambarvale ſacrum.*] Supra lib. 3. c. 12.

tutandis imperii finibus fiebat. Primus enim imperii finis, feſti locus, ad quintum ſextumve lapidem [1] ab urbe notabatur: mox Lavini, ubi diis patriis Romani reges pro ſalute urbis ſacrum facere aſſuerant. Poſtea Anco regnante, uſque ad mare imperium prolatum. Oſtiaque in ora Tiberis condita. Tempore deinde procedente, longe dilato auctoque imperio, poſt magnos progreſſus aliis in locis, ubi fines Romani imperii erant, Pontifices uno ſimul tempore velut in patrio ſolo ſacrum concelebrarunt, & ambarvalem victimam fecerunt: [2] donec Romani imperii terminus à Gadibus ad mare rubrum & Oceanum, & ab oriente ad Euphratem, quo Lucullus proceſſit, & Oluros, quo ductu Pompeii Magni Romana ſigna illata ſunt, imperii terminus propagatus fuit: à meridiano vero ad tractum Libyæ, & à Septentrione ad Rhenum & Iſtrum, qui quidem latius proceſſerunt, [3] quam Cyri imperium fuiſſe traditur, cujus regnum terminos habuit ab oriente mare rubrum, à Septentrione Pontum Euxinum ab occidente Cyprum & Ægyptum, à meridie vero Æthiopiam. [4] Si tamen ager luſtrandus foret, ita luſtrabatur, ut Iunoni & Iano vina libarent prius, mox Martem patrem, ut ſciens volensque propitius adeſſet ſibi & familiæ, advocarent, agrumque perfecto ſacrificio luſtrarent. [5] Apud Græcos urbs exemplo Epimenidis luſtrabatur, ut binas oves nigri & candidi velleris ex urbe pagove, quo ire vellent, liberas dimitterent, ſubſequutis cuſtodibus, qui illas ubicunque accubuiſſent, benefacienti deo immolarent. [6] Gallis vero luſtrandi ur-

Oſtia quando condita.

Agri luſtrandi ratio.

Græci.

Galli.

1 *Ab urbe notabatur.*] Strabo libro 5.

2 *Donec Rom. Imperii.*] Appianus in Prooemio hiſtoriæ Libycæ.

3 *Quam Cyri Imperium.*] Xenophon Pædiæ Cyri lib. 8.

4 *Si tamen ager luſtrandus foret.*] Id Catonis eſt rei Ruſticæ cap. 141. Virgil. 1. Georg.

Et cum luſtrabimus agros.

5 *Apud Græcos.*] Gyraldus ſyntag. 17. nullo auctore citato.

6 *Gallis vero.*] Idem Gyraldus eodem libro nullo item auctore citato: ſed eſt ex Luctatio interprete Statii lib. 10. Thebaidos in eum locum,

—— *Et tandem matri data flere poteſtas:*
Luſtralemne feris ego te puer inclyte Thebis,
Devotumque caput, vilis ceu mater alebam?

Luſtrare

di urbem uſus erat, ut hominem purioribus cibis anno ſaginarent, ac feſto die urbe tota circunductum, extra pomœrium educerent, eumque mox lapidibus obruerent. [1] Si autem oves luſtrarentur, obſervatum eſt, ut paſtor ſummo diluculo aqua illas inſpergeret & ſulphure, herbaque Sabina & lauro igne ſuccenſis, circum ovilia ſuffumigaret: cumque ſacro carmine, milio & libo cum lacte & ſapa Pali ſacra faceret: quo ſuffitu pecora expiari, & morbos depelli, ac diras tabes exterminari putarunt. [2] Quod ſi exercitus luſtrandus eſſet, is inſtructus, præcedente ſue aut hirco, ove & tauro, in campo Martio luſtrabatur, armatosque milites, pedites equitesque lauro coronatos rem divinam & luſtrale ſacrificium facere oportebat [3] ſub divo, ut fuit à Servio inſtitutum, qui hoc luſtrationis genus invenit primus: [4] quem diem Armiluſtrum nuncupant: [5] in quo id magnopere

Exercitus.

Armiluſt. ii.

Luſtrare civitatem, inquit, *humana hoſtia Gallicus mos eſt: nam aliquis de egentiſſimis pollicebatur præmiis, ut ſe ad hoc venderet, qui anno toto publicis ſumptibus alebatur purioribus cibis: denique certo & ſolenni die per totam civitatem ductus ex urbe, extra pomeria ſaxis occidebatur à populo.*

1 *Si autem oves luſtrarentur.*] Idem Gyraldus ubi ſupra, ſed nullo auctore citato verum hæc uſque ad verſi. *Quod ſi exercitus.* ſunt Ovidii l.4. Faſt.

Paſtor oves ſaturas ad prima crepuſcula luſtret:
Unda prius ſpargat, virgaque verrat humum.
Frondibus & fixis decorentur ovilia ramis,
Et tegat ornatas longa corona fores.
Cærulei fiant puro de ſulphure fumi,
Tactaque fumanti ſulphure balet ovis.
Ure maris rores, tædamque herbaſque Sabinas,
Et crepet in mediis laurus aduſta focis.
Libaque de milio milii fiſcella ſequatur,
Ruſtica præcipue eſt hic dea læta cibo.
Adde dapes mulctramque ſuas, dapibuſque refectus
Sylvicolam tepido lacte precare Palem.

Ad id quoque pertinet quod Tibullus lib. 1. eleg. 1. ſcribit,

Hic ego paſtoremque meum luſtrare quotannis,
Et placidam ſoleo ſpargere lacte Palem.

Et ad id quoque quod de ſapa etiam hic dicitur, eſt ipſius Ovidii non adeo longe ab his, quæ ex illo ſupra diximus.

Quæ precor, eveniant: & nos faciamus ad unum
Paſtorum dominæ grandia liba Pali.
His dea placanda eſt, hæc tu converſus ad ortus
Dic quater, & vivo perlue rore manus.
Tunc licet appoſita veluti cratere camella,
Lac niveum potes, purpureamque ſapam.

2 *Quod ſi exercitus luſtrandus eſſet.*] Gyraldus ubi ſupra. At id eſt Livii 1. Decad. lib. 1. in regno Servii Tulli, & Dioniſii Halicarnaſſæi lib. 4.

3 *Sub divo*] Plutar. in Bruto.

4 *Quem diem Armiluſtrum.*] Varro libro 4. linguæ Latinæ hoc nomen ab ambitu luſtri dictum exiſtimat, quod ibi circumferretur pompa & equi currerent.

pere ſervatur, ut qui hoſtias ducunt, eligantur bonis nominibus, inde certa omnia & felices ſucceſſus toto exercitui captantes. [6] Manſitque conſtitutum, ut quum exercitus & caſtra luſtrabantur, triticum militibus pro cujuſque contubernio daretur, & ſingulis drachmæ, muneraque & donativum, votaque in proximum luſtrum exolvenda duces promitterent. [7] Macedonibus vero inter diviſam hoſtiam, priorem ad dexteram, poſteriorem ad lævam viæ, aut diſciſſæ canis viſcera, armatas copias & exercitum traducere, inſtructo paratoque milite præcedere, & ſimulacrum pugnæ edere: cumque cohorte regia, & omni belli apparatu, arma ab ultima origine regum proferre, & ſacrum piaculare facere, luſtrandi mos fuit. [8] Xerxes autem milite detrectante militiam, in duas partes diſſecto, exercitum traduxit, & hac victima execrabili milites luſtravit, & crimina expiavit. [9] Si vero claſſes navaleſque copiæ luſtrarentur,

Macedones.

Xerxes.

Claſſium ac navalium copiarum luſtrandi mos.

rerent. Aliter Plutarchus in Romulo. Adde Paullum apud Feſtum, & ejus caſtigatorem doctiſſimum Joſ. Scaligerum. Gloſſæ: *Armiluſtrium* ὁπλοκαθαρμὸς, ὁπλοκαθαρσία.

5 *In quo id magnopere ſervatur.*] Cicero l. 1. de Divinatione, *in luſtranda colonia ab eo qui eam deduceret: & cum Imperator exercitum, Cenſor populum luſtraret, bonis ominibus, qui hoſtias adducerent, eligebantur.*

6 *Manſitque conſtitutum.*] Plutarch. in Bruto.

7 *Macedonibus vero.*] Id uſque ad verſic. *Xerxes autem.* eſt Livii 4. Dec. lib. 10. & Quinti Curtii lib. 10. *Macedonum*, inquit, *Reges ita luſtrare ſoliti erant milites, ut diſciſſæ canis viſcera ultimo in campo, in quem deduceretur exercitus, ab utraque abjicerentur parte. Intra id ſpatium armati omnes ſtarent, hinc milites, hinc equites, illinc phalanx.*

8 *Xerxes autem.*] Herod. lib. 7. ſcribit quod cum Pythius Lydius, cœleſti oſtento perterritus, à Xerxe petiiſſet militiæ vacationem pro ſuo filio natu maximo: is ob id admodum indignatus, juſſit eundem filium diſcindi medium: ejuſque diſciſſi dimidium ad dexteram viæ, & dimidium ad ſiniſtram diſponi, illacque exercitum tranſire.

9 *Si vero claſſes.*] Idem Gyraldus ubi ſupra, & in libro de Navigiis. Sed id eſt ex Livio 3. Decad. lib. 9. ſic ſcribente, *Ubi illuxit: Scipio è prætoria nave, ſilentio per præconem facto, Dii deæque, inquit, qui maria terraſque colitis, vos precor quæſoque, quæ in meo imperio geſta ſunt, geruntur, poſtque gerentur: ea mihi populo, plebique Romanæ, ſociis, nominique Latino, qui populi Romani, quique meam ſectam, imperium, auſpiciumque terra, mari, amnibuſque ſequuntur, bene vertant: eaque vos omnia bene juvetis: bonis auctibus auxitis: ſalvos incolumeſque victis perduellionibus, victores ſpoliis decoratos, præda onuſtos, triumphanteſque mecum domos reduces ſiſtatis: inimicorum hoſtiumque ulciſcendorum copiam faxitis, quæque populus Carthaginenſis in civitatem noſtram facere molitus eſt, ea ut mihi populoque Rom. in civitatem*

rentur, diſpoſita claſſe in litore, aram quæ mari abluebatur, conſtruere convenit: in qua ſacerdotes victimas cæderent, mox circunſtante exercitu, cæſam victimam atque exta per claſſem in litore diſpoſitam naviculis circunferrent, cum ſolenni carmine & precatione, ducibus una inſidentibus in ſcaphis: diviſæque hoſtiæ partem in mare cum viſceribus porricerent, partem vero flammis adolerent, eo modo claſſem luſtrari, & calamitates depelli opinati. [1] Rogus quoque militari more luſtrabatur, ut inſtructæ armatæque acies ter circum incenſam pyram, ubi defunctos in acie cremabant, arma quatientes cum luctu & lamentabili carmine, nunc frena & balteos, nunc galeas & criſtas, ſæpius enſes & arma ſpoliaque in ignem mitterent, & cum tripu-

Rogi luſtratio.

vitatem Carthaginenſium exempla edendi facultatem detis. Secundum eas preces cruda exta caſa victima (uti mos) in mare projecit, tubaque ſignum dedit proficiſcendi. Ita enim vulgo legitur: ſed ego non *projecit* legendum puto, ſed *porricit*: per ea, quæ alibi de porriciendi verbo diximus. Sed & de hujuſmodi claſſium luſtratione. Appianus l. 5. belli Civilis, Cæſar claſſis exercitum hoc modo purgavit, Altaria primum maris in littore ſita alluuntur undis, multitudo omnis circunquaque magno ſilentio per naves aſſidet: Sacerdotes in mari conſidentes ſacra faciunt, terque per exercitum ſcaphis circumvecti, purgamina ſacra deferunt, ducibus una adnavigantibus & purgamina extollentibus, ut ab exercitu infelicia quæque depellant. Dividentes deinde ea, partem in mare porriciunt, partem altaribus impoſitam flammis adolent, ac protinus multitudo omnis ea benedicit. Sic Romani claſſem ſolent perpurgare. Virgilius lib. 5. Æneidos,

Dii quibus imperium pelagi, quorum æquora curro,
Vobis lætus ego hoc candentem in littore taurum
Conſtituam ante aras voti reus, extaque ſalſos
Porriciam in fluctus, & vina liquentia fundam.

1 *Rogus quoque militari more luſtrabatur.*] Hæc omnino ſunt Virgilii l. 11. Æneidos, cujus hæc verba ſunt,

Ter circum accenſos cincti fulgentibus armis
Decurrere rogos, ter mæſtum funeris ignem
Luſtravere in equis, ululatuſque ore dedere.
Spargitur & tellus lachrymis, ſparguntur & arma.
It cœlo clamorque virûm, clangorque tubarum.
Hinc alii ſpolia occiſis direpta Latinis
Conjiciunt igni, galeas, enſeſque decoros,
Frænaque, ferventeſque rotas: pars, munera nota,
Ipſorum clypeos, & non felicia tela
Multa boum circa mactantur corpora morti.
Setigeroſque ſues, raptaſque ex omnibus agris
In flammam jugulant pecudes: tum littore toto
Ardentes ſpectant ſocios, ſemuſtaque ſervant
Buſta: neque avelli poſſunt, nox humida donec
Invertit cœlum ſtellis ardentibus aptum.

1 *Curias*

tripudiis decurrerent: hoſtiiſque ad rogum immolatis, inferias occiſorum manibus darent: flammaque extincta, occiſorum cineres multo arenæ aggere cumularent, quum tot urnæ ſingulis non ſufficerent. [1] Curias quoque & populum purgari accepimus, ut excerptum vitulum ex fordæ bovis immolatæ utero ([2] ſicut in Fordicidiis mos eſt) per veſtalem natu grandiorem igni comburerent, exque illius cinere, & equi ſanguine, aduſtiſque fabarum ſtipulis ſuffimen fieret, quo populus & curiæ Palilibus purgantur: quod quidem in templo Veſtæ præcipua cura ad dubios caſus & incerta fortunæ ſervabatur, hoc modo ab infortuniis populum univerſum expiari putantes. [3] Præter quæ, Tubuluſtria veteres celebrarunt, diebus quibus Martio menſe tubæ ſacrorum in atrio Saturio luſtrabantur. Somnia quoque meticuloſa & curas, fluminis ablutione purgari, & faſcinationes, [4] ſaliva jejuna repelli, veteri ſuperſtitione creditum eſt. [5] Apud Athenienſes [6] & Lydos ſacrum piaculare fit, ut conciones, theatra & populum minutis porcellis luſtrent per periſtiarchos, & ita calamitates averterent

Curiarum ac populi luſtratio.

Tubuluſtria.

Somniorum curarum & faſcinantiũ.

Athenienſes.

Periſtiarchi.

1 *Curias quoque & populum purgari.* Supra c. 25. ex Varrone. Ad illas autem luſtrationes adde & domorum luſtrationem fieri ſolitam aqua pura & olivæ frondibus, ut ſatis colligitur ex illo loco Virgilii lib. 6. Æneidos,

Spargens rore levi & ramo felicis olivæ
Luſtravitque domos. ——

Ubi & id annotavit Donatus, ubi & hac luſtratione dicit homines & claſſes, & cætera omnia purgari & expiari. De urbis luſtratione diximus ſupra ex Lucano.

2 *Sicut in Fordicidiis.*] Diximus ſupra cap. 25. non adeo longe à fin.

3 *Præter quæ, Tubuluſtria.*] Varro lib. 5. de ling. Lat. *Tubiluſtrum*, inquit, *appellatur, quod eo die in atrio ſutorio ſacrorum tubæ luſtrantur.* Ovidius lib. 3. Faſtorum,

Summa dies è quinque tubam luſtrare canoram
Admonet, & forti ſacrificare deæ.

Et l. 5. legend. *tubiluſtria* dicunt. quod ſupra etiam indicavi. Vide Scalig. ad Feſtum.

Proxima Vulcani lux eſt, quam luſtria dicunt:
Luſtrantur puræ, quas facit ille, tubæ.

Feſtus Pompejus lib. 18. Ex quibus intelliges nonnullos hæc Tubiluſtria vocare. Et de his quoque diximus ſupra lib. 2. c. 22. ad fin. & iterum l. 3. c. 6.

4 *Saliva jejuna repelli.*] Plinius libro 28. cap. 4.

5 *Apud Athenienſes.*] Cælius Rhodiginus lib. 6. cap. 12. & lib. 27. c. 17. ubi ſic ſcribit, *Morem quippe Athenis fuiſſe produnt, conciones expurgandi atque theatra, & omnino quemlibet populi conventum. Id vero minutis fiebat porcellis, quos nominabant Catharſia. Ejuſmodi obibant munus, qui dicebantur à colluſtratione Periſtiarchi.*

6 *Et Lydos.*] Herod. lib. 1.

1 *Siqui-*

rent & averruncarent. Sed quod eſt de ſulphure dictum, idem de lauro & verbena compertum eſt: [1] ſiquidem verbena [2] & laurus ſuffitionibus frequens fuit, propter religionem animo incuſſam, quod qui aliquo eſſent piaculo polluti, ſæpius ſulphure, [3] nonnunquam aqua, [4] ovo, igni, ver-

Sulphur in ſacris. *Verbena.* *Laurus.*

1 *Siquidem verbena.*] Terentius in Andria act. 4. ſcena item 4.

— *Ex ara hinc ſume verbenas tibi,*
Atque eas ſubſterne. —

Ubi Donatus interpres, *Verbenæ quaſi herbenæ, redimicula ſunt ararum.* Et paulo poſt, *Verbenæ ſunt omnes herbæ, frondeſque feſtæ ad aras coronandas: vel omnes herbæ frondeſque ex aliquo loco puro decerptæ.* Et Virg eclog. 8.

Verbenaſque adole pingues, & maſcula thura,

Et lib. 12. Æneid. ibi,

— *Et verbena tempora vincti.*

Ubi Servius, *Abuſive Verbenas vocamus omnes frondes ſacratas, ut eſt laurus, oliva, vel myrtus:* citatque illud Terentii ſupra adductum. nam myrtum fuiſſe Menander teſtatur, de quo Terentius tranſtulit. Et Horatius lib. 1. Carminum Ode 19. de Glycera,

Hic vivum mihi ceſpitem, hic
Verbenas pueri ponite, thuraque
Bimi cum patera meri,
Mactata veniet lenior hoſtia.

Ubi Acron, *Verbena,* inquit, *aut terra virens, aut ceſpes ad ſacrificium.* & Ode 11. lib. 4.

— *Ara caſtis*
Vincta verbenis avet immolato
Spargier agno.

Ubi idem Acron, *Verbenæ ſunt omnes herbæ, frondeſque feſtæ ad aras coronandas: dictæ quaſi herbenæ.* Eſt autem Verbena (ut ſcribit Plinius l. 22. c. 2.) gramen ex arce cum ſua terra evulſum. Hac utebantur legati cum ad hoſtes clarigatum, id eſt, res raptas clare repetitum, mittebantur. Hac Jovis menſa verrebatur, domus purgabantur, ac luſtrabantur, ut ſcribit idem Plin. lib. 25. c. 9. Dioſcorides autem ante Plinium lib. 4. cap. 56. dicit quod ἱερὰ βοτάνη dicta eſt. id eſt, *ſacra verbena.* quod ſcilicet, ut omnes tradunt, ad amuleta & expiationes commendetur. Sed & ex Apulejo Apolog. 1. & Metam. lib. 11. perſpicue intelligitur Verbenæ uſum eſſe in ſacris. Quintus Curtius lib. 4. ſcribit, Verbenas in auguris manu præferri dum litaret, his verbis, *Alexander non alias magis territus, ad vota & preces Ariſtandrum vocari jubet. Ille in candida veſte verbenas manu præferens, capite velato præibat preces Regis, Jovem, Minervam, Victoriamque propiciantis.*

2 *Et laurus.*] Plinius lib. 15. cap. 30. eodemque ult. & Feſtus Pompejus libro 10. ubi loquitur de laureatis militibus & Juvenalis quo loco quem tibi infra citabo.

3 *Nonnunquam aqua.*] Virg. d. l. 12.

—*Alii fontemque ignemque ferebant.*

Ubi fontem pro aqua poſuit, ut & ibi annotavit Servius.

4 *Ovo.*] Ova adhiberi in luſtrationibus, ſacrificiis & expiationibus, multorum teſtimoniis docemur. Ovidius lib. 2. de Arte,

Et veniat, quæ luſtret anus lectumque locumque:
Præferat & tremula ſulphur & ova manu.

Et Juvenalis ſat. 6.

Grande ſonat, metuique jubet Septembris & Auſtri
Adventum, niſi ſe centum luſtraverit ovis.

Hincque Lucianus in dialogo, cui titulus eſt, κατάπλους ἢ τύραννος, dixit τὰ ἐκ τῶν καθαρσιῶν ὠὰ, id eſt *purgationum ova:* oſtendens ova eſſe. Apulejus libro 11. dicit, ſummum ſacerdotem Iſidis teda lucida, & ovo, ſulphure, ſolenniſſimiſque precibus in navis expiatione

Tres purgandi ſpecies. verbena & lauro expiantur, [1] Tres enim iſtæ ſpecies veteribus fuere uſu frequentes: aut enim teda & ſulphure purgari, vel aqua ablui, vel aëre ventilari ſolebant, [2] quod Homeri teſtimonio à Græcis ſervatum legimus: apud quem Ulyſſes cædem procorum igne & ſulphure expiari juſſit. [3] & Oreſtes aqua, quæ ſeptem fluminibus confundebatur, ablutus, dimiſit furorem: [4] quam marinam eſſe convenit, quum propter vim igneam magnopere purgationibus conſentanea putetur: nanque mari ſæpe expiantur quæ violata ſunt. [5] Troëzeni quoque ut à materna cæde Oreſtem expiarent, ex Hippocrene aquam adhibuerunt. Inter reliquas vero expiationes proditur rarum expiandi genus, ut qui deos ſibi iratos & nunquam propitios cerneret, linteatus lucernam & laurum manu tenens, genibus obrepere debeat,

Odyſſ. 21. circa finem.

Expurgandi genus, diis perpetuo alicui iratis.

piatione uſum fuiſſe quod jam ſupra diximus. Cælius lib. 27. cap. 17. hujus rationem reddit.

1 *Tres enim iſtæ ſpecies.*] Hæc uſque ad verſ. *Quod Homeri.* ſunt Virgilii libro 6. Æneidos, ubi Anchiſes de animarum purgatione poëtice reſpondet Æneæ filio,

—— Aliæ panduntur inaneis
Suſpenſæ ad ventos: aliis ſub gurgite vaſto
Infectum eluitur ſcelus, aut exuritur igni.

Nam, ut ſcribit Servius ibi; *In ſacris omnibus triplex eſt hominis purgatio: aut teda purgantur & ſulphure, aut aqua abluuntur, aut aëre ventilantur. quod erat in ſacris Liberi.* Hoc enim eſt quod inquit Virg. lib. 2. Georg.

Et te Bacche vocant per carmina læta, tibique
Oſcilla ex alta ſuſpendunt mollia pinu.

Nam, ut ibi inquit Servius, *per oſcilla genus purgationis, quod maximum eſt, intelligimus.* Id autem quod apud Iuvenalem tangitur ſat. 2.

—— Quoties hic talis ad illos
Umbra venit, cuperent luſtrari, ſi qua darentur
Sulphura cum tedis, & ſi foret humida laurus.

Subditque Servius Virgilium in illo loco bonum ordinem executum fuiſſe: ut ante aëriam, inde aquæ, poſt ignis diceret purgationem. Sed & idem Servius enarrans d. locum lib. 2. Georg. dicit, Sacra Liberi patris ad purgationem animæ pertinere. Omnem item purgationem, aut per aquam, aut per ignem, aut per aërem fieri.

2 *Quod Homeri teſtimonio.*] Lib. ſcilicet 22. Odyſſææ ad fin.

Οἶσε θέειον γρηῦ κακῶν ἄκος, οἶσε δέ μοι πῦρ,
Ὄφρα θεειώσω μέγαρον. Id eſt,

Porta ſulphur anus malorum medelam, porta autem mihi ignem. ——
Ut ſuffiam domum. ——

3 *Et Oreſtes aqua.*] Pauſanias l. 2.

4 *Quam marinam eſſe convenit.*] Cicero in Oratione pro Sexto Roſcio, *Mare*, inquit, *quo omnia, quæ violata ſunt, expiari putantur.* Et vide omnino, quæ de hoc ſcripſimus in noſtris Commentariis de Nobilitate cap. 31. num. poſterioris editionis 589. incip. *Præſertim autem.* & num. ſeq.

5 *Troëzeni.*] Pauſanias d. lib. 2. qui Corinthiaca inſcribitur.

debeat, & vocibus acclamare, numinaque ſibi irata palam profiteri. [1] Ipſam vero laurum, quum ſuffitionibus & magicæ adhiberetur, accendere & igni admovere convenit: quæ ſi admota ſonantius crepat, haud dubie propitia numina deſignavit: ſi vero nullo murmure tacet, infelicitatem. [2] Aliter in prophanis uſibus oleam aut laurum comburere, infandi auſpicii erat: [3] præterque laurum etiam myrtum ſuffitionibus addiderunt. *Myrtus.* Oleumque & bitumen marina inſperſum aqua, admiſto ſulphure, atque æs, in luſtrationibus expiationibusque adhiberi compertum eſt, maximaque dabatur opera; ne quibus diebus urbs populusve excidium aut calamitatem inſignem paſſi fuiſſent, luſtrum quoquo modo fieret, quia fœdo exitu & gravi ſtrage omnia caſura putabantur. *Oleum, bitumē & æs cum ſulphure luſtrationibus adhiberi ſolitum.* Quod ſi bovem aliudve animal loquutum, aut hoc genus portenta nunciata forent; veteris inſtituti erat, ſub divo ſenatum & patrum concilium haberi, quod expiationis genus putarunt. *Portentorum expiatio.* Fiebat enim ſenatus non in Roſtris, neque in curia, [4] ubi habetur frequens: ſed in loco aprico, & patenti cœlo, ab auguribus tamen inaugurato, ne irritum ſenatuſconſultum fieret. *In terræmotu.* [5] Si vero terra

ingenti

1 *Ipſam vero laurum.*] Euſtathius in lib. 1. Iliados Homeri. Et hinc illud Tibulli lib. 2. eleg. 6.

Ut ſuccenſa ſacris crepitet bene laurea flammis,
Omine quo felix, & ſacer annus erit.
Laurus ubi bona ſigna dedit, gaudete coloni:
Diſtendet ſpicis horrea plena Ceres.

Et Propertius lib. 2. elegia 27. ad Iovem pro amica ægrotante,

Deficiunt magico torti ſub carmine rhombi,
Et tacet extincto laurus adusta foco.

Claudianus de ea lib. 2. de Raptu Proſerpinæ,

—— Venturi præſcia laurus
Fluctuat. ——

Et 3. Panegyri *Fatidicam* eam vocat, vel quod Apollini fatidico Deo dicata eſt: vel quod ex ejus crematæ ſtrepitu futura colligebant, ut jam probavimus. ſic autem ait Claud.

—— Quæ numine tanto
Littora fatidicas attollunt Delia lauros.

Quanquam & hæc poſteriora loca ad aliud referri poſſunt ex Antiphone, Philochoro, Artemone, Serapione, & Aſcalone, ut eos refert Fulgentius Placiades lib. 7. ubi loquitur de lauro.

2 *Aliter in prophanis uſibus.*] Plinius lib. 15 cap. 30. eodemque ultimo, ſic ſcribit, *Adeoque in prophanis uſibus pollui laurum & oleam fas non eſt, ut ne propiciandis quidem numinibus accendi ex his altaria aræve debeant.*

3 *Præterque laurum etiam myrtum.*] Plinius eod. lib. 15. c. 29. & l. 16. c. 32.

4 *Ubi habetur frequens.*] Livius 1. Decad. lib. 5. ad finem.

5 *Si vero terra ingenti concuſſa motu.*] Livius 4. Decad. lib. 4 non adeo procul

ingenti concuſſa motu aut urbs agrive contremiſcerent, quod raro evenire, & magna portendere dixerunt, ſæpius ſupplicationem in triduum decrevere, duumviris præeuntibus: nonnunquam ut ex una familia omnes coronati ſupplicarent, [1] vel ferias prætor urbanus agris levandis mentibus indiceret concione advocata. [2] Nomen vero Dei cui ſacrum fieret, ſupprimebat, [3] utque jurgiis & litibus temperarent, admonebat. [4] Fuitque animadverſum, nunquam urbem Romam tremuiſſe, quin alicujus futuri mali prænuncium eſſet: [5] utque ſemel motu terræ enunciato, pro quo feriæ indictæ, conceptæve erant, alium terræmotum eadem die nemo enunciaret, quod fœdum & magni discriminis foret. [6] Cur autem dei nomen cui ſacrum fieret, ſupprimebant, illud cauſæ traditur, quod cum telluris motorem certum deum, qui eam vim haberet, veteres non

Nomen dei ſubticebatur in terræmotus expiatione.

cul à fine, *Principio*, inquit, *anni, quo L. Cornelius, Q. Minutius Coſſ. fuerunt, terræ motus ita crebri nunciabantur, ut non rei tantum ipſius, ſed feriarum quoque ob id indictarum homines tæderet: nam neque Senatus haberi, neque reſpubl. adminiſtrari poterat, ſacrificando expiandoque occupatis Conſulibus. Poſtremo decemviris adire libros juſſis, ex reſponſo eorum ſupplicatio per triduum fuit. coronati ad omnia pulvinaria ſupplicaverunt.*

1 *Vel ferias prætor urbanus.*] Suetonius in Claudio, cap. 22. *Obſervavitque ſedulo, ut quoties terra in urbe moviſſet, ferias advocata concione, prætor indiceret.*

2 *Nomen vero Dei.*] Gellius Noctium Attic. lib. 2. cap. 28. *Veteres*, inquit, *Rom. cum in omnibus aliis vitæ officiis, tum in conſtituendis religionibus, atque in diis immortalibus animadvertendis caſtiſſimi cautiſſimique, ubi terram moviſſe ſenſerant, nunciatumve erat, ferias ejus rei cauſa edicto imperabant. Sed Dei nomen, ita uti ſolet, cui ſervari ferias oporteret, ſtatuere & edicere quieſcebant, ne alium pro alio nominando falſa religione populum alligarent. Eas ferias ſi quis polluiſſet, piaculoque ob hanc rem teimotus eſſet, hoſtiam, ſi deo, ſi deæ, immolabant. Idque ita ex decreto Pont. obſervatum eſſe M. Varro dicit: quoniam & qua vi, & per quem deorum dearumve terra tremeret, incertum eſſet.*

3 *Utque jurgiis & litibus temperarent.*] Cicero lib. 2. de legib. & lib. 1. de Divinatione. & dictum eſt ſupra hoc eodem cap.

4 *Fuitque animadverſum.*] Plinius lib. 2. cap. 84. in fin. *Nuſquam urbs Roma tremuit, ut non futuri eventus alicujus id prænuncium eſſet.*

5 *Utque ſemel motu terræ enunciato.*] Livius 4. Decad. lib 4. ubi his, quæ ex eo adduximus ſupra ibi, *Si vero terræ ingenti.* hæc ſubjunxit, *Item ex auctoritate Senatus Coſſ. edixerunt, ne quis quo die terræmotu nunciato, feriæ indictæ eſſent, eo die alium terræmotum nunciaret.*

6 *Cur autem Dei nomen.*] Hæc ſunt Platonis in Philebo, Æſchyli Agamemnone, Euripidis apud Clementem Alexandrinum libros Stromatôn, Catulli in hymno ad Dianam, & Gellii d. lib. 2. cap. 28.

1 *Illud*

non dignoſcerent, illum qui huic rei præeſſet, nuncupare pontificales vetarunt libri: & ne ancipiti æſtimatione ferrentur, aliumque pro alio deo colerent, aut non offenſum numen placarent, ſatius duxere, dei nomen cui ſacra fierent, ſupprimere, quam illum fruſtra aut perperam nominare.

Athenienſium expiatio in monſtris enunciatis.

[1] Illud vero non eſt ab re dixiſſe, quod apud Athenienſes ſervatum legimus, ut ſiqua enunciarentur monſtra, quæ expiatione egerent Agyis, id eſt, veſtibulariis diis, in ſemitis viarum ſacra exhiberent: [2] quare Agyeus Appollo colebatur eximie, ut ſi id bene & feliciter caſurum eſſet, proſperos ſucceſſus darent, & promiſſa firmarent atque admitterent: ſi vero moles aliqua inſtaret mali, aditu inhibito & obſepto averterent & averruncarent.

1 *Illud vero non eſt ab re dixiſſe.*] Interpres Ariſtophanis. Sed quod hic auctor noſter interpretatur Agyis, id eſt, veſtibularius; reprehenditur, nomine tamen ſuppreſſo, à Lilio Gyral. de diis Gent. l.7. ubi de Agyeo Apolline loquitur: ubi tu, ſi libet, videto.

2 *Quare Agyeus Apoll.*] Horatius libro 4. Carm. Ode 6. & ibi Acron & Porphyrius, & Pauſanias in Arcad. & Eleorum lib. 1. & Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 9. Gyrald. ubi ſupra.

CAPUT XXVIII.

Quæ affinitas cum Sexto Tarquinii Superbi filio, & quæ Collatino cum Bruto, & Lucretiæ cum utroque fuerit.

SUper Ovidii Naſonis verſu de Faſtis ſecundo, ubi Lucretia Sextum Tarquinium Superbi filium ſingulari ſcelere & audacia, domi excepit, hoſtem pro hoſpite, quum illius ſtuprandæ mala eum libido cepiſſet, dum inquit:

Ovidii locus in Faſtis.

Comiter excipitur, ſanguine junctus erat.

Quo jure cognationis Lucretia Sexto Tarquinio jungeretur, & quid Junio Bruto, qui Tarquinium regno ejecit, affinitatis cum Lucretia fuerit, apud ſtudioſos, animo tunc ocioſo & remiſſo inter circulares jocos quærebatur, ſupervacua tunc forſan diſputatione. Cumque nonnulli ob incertam cognationem Tarquinii, Collatini & Egerii, anci-

ancipiti æſtimatione ferrentur: nos in re obſcura ob vetuſtatem, dum cognationis gradum per omnia exempla colligimus, invenimus Junium Brutum Tarquinia ſorore ſuperbi regis natum, utpote ex ſorore genitum, Superbo nepotem fuiſſe. Collatinus vero, cui Lucretia nupta fuit, quum Egerii filius foret, ſive (ut nonnulli tradunt) nepos: ipſeque Egerius cum Tarquinii Priſci frater fuerit, nihil ambigitur, quod ſi Tarquinius Priſcus Superbo avus extitit, quin Collatinus nepos Egerii, frater patruelis Superbo, & Sexto avunculus fiat. Quod ſi Egerium Collatino patrem dicamus fuiſſe, prout frequens opinio eſt, haud dubie Collatinus Superbo non frater, ſed velut ex fratre avi natus, major avunculus foret, inviceınque Sextus Tarquinius Collatino pronepos fieret: Lucretia vero eo gradu quo Sextus Tarquinius Collatino ſanguine junctus erat, eodem affinitatis jure Sextum attingeret. Quod ſi Collatinus & Brutus ex duabus Tarquinii ſororibus editi ſint, prout alii cenſent, nulla controverſia eſt, quin Collatinus & Brutus arctiſſimo gradu conjuncti fiant, ipſeque Sextus Lucretiæ nepos ſit. Si autem Tarquinius Priſcus Superbo non avus, ſed pater fuit, ut multi exequuti ſunt, Collatinus Egerii filius; & Superbus, velut ex duobus germanis prognati, fratres patrueles erunt, Lucretiaque Collatini uxor, nulla dubitatio foret, quin [1] Sexto avuncula cenſeatur, interque Sextum & Lucretiam jura ſummæ neceſſitudinis forent. [2] Hic eſt enim ille Brutus omnium ſermone celebratus, qui legum & libertatis ſummus auctor & vindex, cum furere ſe ſimulaſſet, latentem animum nimium diu reconditum, ſuo tempore detexit: magnificaque oratione, non vecordis & dementis, avunculo imperium abrogavit: populuſque Romanus auſpicium imperiumque ſequuti ſuum, ex gravi ſervitio & dominatu

Junius Brutus Tarquinii Superbi nepos.

Collatini cum Superbo cognatio.

TIRAQUELLUS.

1 *Sexto avuncula.*] De Lucretia loquitur, quam Sexti Tarquinii avunculam eſſe dicit, & nove, ut arbitror.

2 *Hic eſt enim ille Brutus.*] Livius 1. Decad. lib. 2.

minatu regio ſe in libertatem vendicavit. Sed quod de Junio Bruto, qui Tarquinium regno ejecit, [1] idem de Decio Bruto, qui conſpirans cum Caſſio, necem Cajo Cæſari intulere, duceſque & aſſertores Romanæ majeſtatis fuere, factum comperimus. [2] ſiquidem hic propiore affinitate Cæſari, quam Junius Brutus Tarquinio junctus fuit: non enim nepos, ut ille, ſed filius eſſe creditus eſt. Nam quum Servilia ſoror Uticenſis, materque Bruti fuerit, cum qua adoleſcens Cæſar conſuetudinem non ſine probro habuiſſe fertur, cumque eo tempore Brutus ex Servilia natus foret, haud dubie Cæſaris filius vulgo habitus eſt. [3] Quod ipſum Cæſarem die cædis ſuæ, quum undique infeſtis mucronibus appeteretur, dixiſſe ferunt. [4] Iunia vero tertia ſoror Bruti, Caſſio nupta fuit. [5] Porcia autem Catonis filia, mulier non muliebris ſpiritus, quum Bruto nupſiſſet, eum miris modis, & ſuper omnium amorum ardores amaſſe fertur, [6] ex qua Bibulum tulit. [7] Quæ cum poſt afflictas fortunas Bruti necem audiſſet, quum mori animo deſtinaſſet, inque fixum ſtatutumque haberet, & ne vim ſibi afferret, vetita arma fuiſſent: ea præſentia animi fuit,

Collatini & Bruti cognatio.

Junius Brutus.

Decius Brutus.

Junia Bruti ſoror.

Portia Catonis filia.

ut

1 *Idem de Decio Bruto.*] Legendum *Decimo*, ut præced. cap. admonuimus. quanquam non is eſt de quo loquitur, ſed M. Brutus, ut videre licet apud Suetonium in Cæſare, cap. 82. Plutarchum in vita ejuſdem Cæſaris, Appianum bellorum Civilium, lib. 2.

2 *Siquidem hic propiore affinitate.*] Suetonius, Plutarchus & Appianus ubi ſupra.

3 *Quod ipſum Cæſarem.*] Suetonius ubi ſupra, *Etſi*, inquit, *tradiderunt quidam M. Bruto irruenti dixiſſe*, καὶ σὺ τέκνον; *Et tu fili.*

4 *Junia.*] Plutarchus in Bruto.

5 *Porcia autem.*] Plut. ibi. Valerius Maximus lib. 3. cap. 2. ubi quod hic dicit, *non muliebris ſpiritus*: alter, *minime muliebris animi* dixerat.

6 *Ex qua Bibulum tulit.*] Hic memoria lapſus eſt Alexander: Nam Porcia non ex Bruto, ſed ex priore marito hunc Bibulum ſuſceperat, ut tradit Plutar. ubi ſupra.

7 *Quæ cum poſt afflictas fortunas.*] Valerius Maximus lib. 4. cap. 6. Plutar. in Bruto in fine, *Porcia*, inquit, *cum mori ſtatuiſſet, & nemo amicorum aſſentiebat: imo diligenti cura id prohibebant, ex igne ardentes prunas arripuiſſe, atque bibiſſe: deinde os clauſentem ſic vitam extinxiſſe.* Martialis lib. 1. epig. 99.

Conjugis audiſſet fatum cum Porcia Bruti,
Et ſubtracta ſibi quæreret arma dolor.
Nondum ſcitis, ait, mortem non poſſe negari:
Credideram ſatis hoc vos docuiſſe patrem.
Dixit, & ardentes avido bibit ore favillas:
I nunc & ferrum turba moleſta nega.

ut clauſo cubiculi oſtio, ne cujus interventus facinus moraretur, incenſo carbone, & ſibi in fauces indito memor generis & Romani nominis, necem ſibi ipſa conſcivit: tantus vigor animi ingeniique fuit, tantique ſpiritus mulier, admonitu patris, qui pariter manus ſibi mortifero vulnere intulerat, fuiſſe credita eſt. [1] In qua quidem re ſubit recordatio, veteribus literis & annalium monumentis extare, quod tametſi apud varias gentes vim ſibi afferre, & necem ſua ſponte conſciſcere, dignum laude & magni fuerit habitum: apud Thebanos tamen qui mortem ſibi conſcivit, nulla fuit laude dignus: quin potius id crimini dabatur & probro, eoque facinore pudendam inſcitiam & imperitiam coarguebat ſuam, velut ſui carnifex, immaniſque naturæ foret. [2] Athenienſes vero cum necem quiſquam ſibi manu conſciviſſet, defuncto cadaveri manum tanquam facinoroſam abſcindunt: illamque diviſam à corpore, inhumatam relinquunt, reliquum vero cadaver humo tegunt. [3] Quod Platonis documentum fuit, qui cenſuit optimum quenque infracto animo vim fortunæ & incurſus calamitatum potius ferre, & niſi cum dies promiſſus advenerit, neminem injuſſu Dei mortem ſibi conſciſcere, aut ante tempus fato fungi oportere: idque magnificentius præclariuſque videri.

Mortem ſibi conſciſcere apud quos laudi & apud quos contra probro dabatur.

Platonis ſententia de morte ſibi non conſciſcenda.

1 *In qua quidem re.*] Vide omnino quæ ſcripſimus in noſtris Commentariis Nobilitatis, cap. 31. num. 501. incip. *Ex quo illud.* & ſeq. & iterum inc. *Præter ea & eos qui ſibi.* & multis ſeq.

2 *Athenienſes.*] Æſchines in oratione adverſus Cteſiphontem.

3 *Quod Platonis documentum.*] Tum in Phædone, tum in lib. 9. de legibus. Eadem de re diſputat Auguſtinus l. 1. de Civitate Dei. Ariſtoteles egregie l. 3. Ethic. τὸ δ' ἀποθνήσκειν, φεύγοντα, πενίαν; ἢ ἔρωτα, ἤ τι λυπηρὸν, οὐκ ἀνδρεῖς, ἀλλὰ μᾶλλον δειλοῦ. Μαλακία γὰρ τὸ φεύγειν τὰ ἐπίπονα. Et Martialis habet Epigramma in hanc ſententiam:

Rebus in adverſis facile eſt contemnere vitam.
Fortiter ille facit qui miſer eſſe poteſt.

ALEXAN-

ALEXANDRI AB ALEXANDRO,

JURISPERITI NEAPOLITANI,

GENIALIUM DIERUM LIBER SEXTUS.

CAPUT I.

Locus ex tertio Ciceronis de Officiis, quid venditor emptori præſtare teneatur, cum Sigiſmundo in ſuburbano diſcuſſus.

CUM Sigiſmundo Fulginate, viro docto, & multarum rerum cognitione claro, vetus mihi à prima adoleſcentia conſuetudo fuit. Is quanquam multis rerum actionibus, pluribusque muneribus apud pontifices magno uſui foret, ſi quando tamen negociis pauſa fieret, (quod vix illi contingere poterat, ut in tanta mole rerum ab immodico labore conquieſceret) id quod ocii dabatur, lectioni clarorum virorum, aut ſuorum temporum ſcribendis annalibus, rebuſque vel pace vel bello geſtis, perlibenter exhibebat. Nonnunquam in ſuo prædiolo in monte Ianiculo, miro proſpectu & collibus amœno, ubi ædiculas habebat, cum amicis ſe recipiebat, ibique lepidis jucundiſque ſermonibus, id quod erat laxamenti, una familiariſſime conferebat. Præſtabat nonnunquam nobis ipſe cœnulam, ut non nimis inſolentem, ſic profecto ſobriam & modeſtam, ac temporibus conſentaneam: & ut erat ipſe comis, facilisque natura, ita facilem nobis victum, non exquiſitis valde obſoniis apparabat, ſiquidem aſparagos altiles acido vino & pipere conditos cum juſculo tepidulo, ac ferculum cucurbitæ, *Sigiſmundus Fulginas.*

cum immatura uva ibidem expreſſa,& decocta largo ſucco, quibus perlibenter veſcebatur, obſonia nobis exhibebat: addebat etiam pyrum pomumque perſicum miro odore fragrantia. Poſt cœnulam vero, ſi quando ocium erat à negotiis, ut animo vacaret, illius ſermonibus & congreſſus ſpectatæ virtutis ac pacis artibus & ingenio clari viri diutius perfruebar. Forte autem quum æſtivo anni tempore poſtmeridianis horis, ejus rogatu acceſituque ad eum ventitaremus, eundem ad aquulam perſpicuo liquore & frigore manantem per roſeta, arbuſculaſque undique topiario opere diſpoſitas, perque hortenſia ablaqueata, & lætiſſima vireta nacti ſumus: aderant ibi complures honeſti adoleſcentes, Latinæ Græcæque eloquentiæ profeſſores, cum quibus de literarum ſtudiis perquam libenter ſermocinabatur, quos ipſe minutis quæſtiunculis variæ eruditionis diverſimode exercebat. Inter quos adoleſcens quiſpiam indolis bonæ, libellum Ciceronis de officiis tertium lectitabat, præterque multa ad edictum ædilium pertinentia, quæ ex fide bona emptori venditorem præſtare oportere cenſuit, hęc legebantur: *Si peſtilentes ædes quis vendat, quæ ſalubres habebantur, aut in quibus ſerpentes ſint, teneri venditorem ex edicto ædilium, id quod dolo vendiderat recipere, emptorique precium reddere.* Idem, *Si in annona caritate frumentum aliquo advexerim, ſoluſque ego ſciam multos illuc frumenta advecturos, ita ut illorum adventu inopiam paulo poſt levaturi ſint, illa me etiam nota facere, neque ſubticendum, ut taciturnitate mea capiantur, pluriſque quam æquum ſit, frumentum ego vendam:* omnia denique quæ venditor ſciat, ne emptor ignoret, in diſtrahendis rebus ex bona fide præſtari oportere, & pleraque hoc genus perjucunde lectitabat. Cumque hæc & multa in hanc ſententiam ille legiſſet: Quoniam, inquit Sigiſmundus, iſtud accidat modo, ut venditor ea quæ diverſa & longe aliena ſunt, in diſtrahendis mercibus præſtare teneatur, equidem ignoro, nam ut in re quam diſtrahere quiſpiam vult, quid morbi vitiique ſit,

Ciceronis locus.

ſit, emptori palam facere debeat, puto ad edictum ædilium pertinere, ut ſi ſervus fur errove ſit, aut equus calce, vel bos cornu petere ſoleat, aut quod nunc Cicero dixit, ædes peſtilentes ſint, habeanturque ſalubres, vel quid occulti vitii latentisque morbi ſit, illud enunciari debere, facile, inquit, aſſenſerim: quæ vero extrinſecus manent in caſu poſita, illa per venditorem prædici, ad eaque edictum ædilium legesve ullas extendi, nequaquam inquit, mihi quiſpiam perſuadet. Ideo ſe mirari Ciceronem, qui tanquam aliquid morbi vitiique ineſſet in re vendita, perinde id quod poſtea eventurum, & in caſu & fortuna ſitum eſſet, per venditorem prænunciari voluerit. Cumque ex his qui aſſiſtebant, quidam ætate gravis, & in literis ſatis proficiens, ſe arbitrari reſpondiſſet, quod ſicut quædam ad morbum vitiumque rei venditæ vix pertinent, ſed tamen quovis modo profutura ſunt, noſſe ædiles, ne emptores capiantur, à venditoribus enunciari & palam fieri mandaverunt, ita hoc quoque juſſiſſe: Sicut (inquit) vetus edictum ædilium fuit, ne veteranus ſervus pro novitio veneat, etiam ſi nullo morbo vitioque affectus ſit: utque ſi mulus caſtratus ſit, tametſi æque bonus, emptorem non latere voluerunt: ita ſi ſciam aliquos in ſumma frumenti inopia, paulo poſt annonæ caritatem levaturos, illa à me prænoſci debere, ne fraudis occaſio detur, pariter cenſuerunt, atque ex æquo & bono juſſerunt, ut quod proſcribenti liquet, etiam ſi forte eventurum ſit, enunciari debeat, ne quod venditor ſciat, emptor ignoret. Nunquam (inquit Sigiſmundus) id mihi in mentem venire poſſet, neque quiſquam mihi argumentis defendet, ut ædictum ædilium hoc comprehendere ſentiam, ut eventa negociorum, quæ temere & fortuito futura ſunt, per venditorem prædici debeant, quæ ſi reticeantur, redhibitioni propterea locus ſit, quum iſtud aſſerere, ſummæ mihi videatur improbitatis & inſcitiæ. Cumque ex me quid mihi probaretur exquireret, reſpondi magni referre, in re dequa agitur, quid morbi vitiique eſſet enun- *Edictum vetus ædilium.*

 ciare,

Alexandri enarratio loci Ciceronis.

ciare, an quæ caſu futura ſint, prædicere & divinare. Quæ enim inſunt in re quæ diſtrahitur, & ad ipſius pertinent notionem, quam venditor ante præſenſit, ut ſi quo morbo vitioque laboret, vel labe afficiatur, ex edicto ædilium nota facere jubemur emptori: quæ vero pendent à caſu & fortuna, & diverſa ſunt, nullis nos legibus aut edictis cogi enunciare. Quid enim intereſt mea, ſi navis ex Aſia veniens, huc merces allatura, & paulo poſt arctiſſimam annonam levatura ſit, dummodo in re de qua agitur, nihil dolo malo factum ſit? Alioqui dicendum foret, an frumenti, olei & vini, quod diſtrahere quiſpiam volet, annona vel caritas eo anno futura ſit, vel ſi cancri ſidere, aut vaſtitate, ſeu alia frugum peſte, aut ira deum, ſata interitura, vel hoſtium ſtrage, vel chaſmate, ea res deperitura ſit: quod (ut videtis) non eſt in re de qua agitur, ſed in caſu poſitum: & illa prædicere, profecto ridiculum foret. Nam quod edicto ædilium cautum eſt, ut præſtetur à venditore, ne quid in re proſcripta vitii lateat, neve quid veri reticeatur, aut fictum quid accerſitumve aliquid ſit aliunde, & quod ſtetur pacti & conventi formulæ, ſatis eſſe lege proſpectum, ne quid vitii latentis ſupprimatur, quod ipſe ſciat, emptor ignoret. Alioqui ipſum redhibituro judicio teneri certum eſt, idque non adeo ſevere & reſtricte jure civili traditum eſſe, ſed parce & molliter: quippe ſi quid venditor dixit commendandæ ſuæ mercis cauſa, illud præſtari ædiles non coegere, ut ſi ſervum frugi, dicto audientem eſſe venditor dixerit. quæ enim commendandæ mercis cauſa in venditionibus dicuntur, venditorem non obligant: neque enim conſtituta auctione ita quis proſcribit, fundum ſterilem aut domum peſtilentem vendo. At ſi dicat ſervum literatum, artificem, nomenclatorem, arithmeticum, fabrum aut textorem, quo pluris veneat, id præſtare proculdubio cogitur. Præterea in re modica decipi emptorem poſſe, etiam jureconſulti voluere. Non enim redhibitorio judicio teneri dixerunt eum, qui pluris aliquanto

Emptorem in re modica decipi poſſe.

rem

rem diſtraxit, quam quanti æſtimata ſit: ſiquidem res bona fide vendita, propter minimam rem inempta fieri non debet. Sed ubi ita immenſo mercatur quiſpiam, ut magnam pati jacturam neceſſe habeat, tunc redhibitioni locum fore, edicto ædilium cautum fuiſſe. Quod ſi ita eſt, huic ſententiæ convenit, hocque argumento convincimur, ut neque eum qui navem hunc frumentum advecturam, cujus adventus annonæ caritatem & arctos commeatus levaturus ſit: neque eum qui frumenta diripi, agros vaſtari, vel annum adverſum frugibus, longe ante præſenſerit, & minime enunciarit, redhibitorio judicio teneri arbitrer: cum hæc non inſint in re quæ proſcribitur, ſed in eventu fortunæ. Et quod nunc Cicero inquit, eum qui rem diſtrahit, debere etiam quæ aliunde futura ſunt, enunciare, ut ſi navem huc frumentum advecturam ſciat, quo vilitas annonæ conſequutura, aut venditæ merces viliores futuræ ſint, emptori prædicere, profecto eó pertinere crediderim, ut præcipi intelligamus, ab eo qui ex intimo artificio virum bonum inſtituit, & ita inſtituit, ut ne minima quidem in re quovis prætextu contra jura legeſque, contraque humani generis ſocietatem aliquid admiſſurus ſit: non eum qui de civilibus actionibus, quantumque moribus legibuſque permiſſum ſit, inquirat. Quæſtioni diu res fuit, quid virum bonum, quid civilem & politicum deceat. Viro enim bono hoc datur, ut ubique ſanctus, ubique caſtus, honeſti cultor, pius & integer ſit, cujus ne erratum quidem minimum fuerit, ne dicam vitium: qui nullo malo perterritus, nulla calamitatè victus fortunæ cedat, nihil expetat, nihil dicat, nihil faciat in vita, niſi ſumma cum laude & dignitate, in nulla re delinquat, nullius rei pœniteat, ſervetque fœdera humani generis ita inviolata in magnis minimiſque rebus, ut ne minima quidem conſcientiæ labe detineatur. Civilem vero dixere hominem, qui legum judiciorumque metuens, quantum moribus legibuſque tributum eſt, id tanto

Vir bonus.

Civilis.

tanto temperamento agit, ut quoad fieri poſſit, nihil perperam aut inconſulte admiſſurus ſit, qui ſua providentia, religione, fide, quantumque ratione provideri potuit, reipublicæ & civium ſaluti conſulat, legibus parcat, patriam tueatur, proximos amet, refrenet libidines, & indomitas cupiditates, verecundiam ſervet, atque etiam ſi in aliquo delinquit, id tamen agit, ut civilia officia, humanique generis fœdera, quam minimum lædat: quippe quum nos optimum dicimus, cui pauciora deſunt. Quæ cum ita ſint, non fuit ab re, ut ſanctus iſte homo tam defœcato animo & tam integer, quem nos magis fingimus quam invenimus, non modo ſi quid eſſet in re vitii, ſed & ſi quid aliunde futurum putaret, ut nullam officii partem deſerat, quamvis minimum prædicere teneatur. Hæc nos cum Sigiſmundo Fulginate, ingenii magni & ſpectatæ virtutis viro, flagrante diei æſtu, incredibili ſuavitate diſſerebamus.

CAPUT II.

*Quæ maxima fuerint oracula, * quæve templa celebria apud pleraſque gentes, in magna religione & cultu.*

Delphicum oraculum. Delphos.

INter [1] oracula quæ apud Græcos Aphroſque præcipuo cultu fuerunt, ad quæ homines ventitabant, [2] Delphicum in terris clariſſimum fuiſſe cultu, & religione longe excellens, uno omnium teſtimonio traditum eſt. Fuit enim Delphos totius orbis [3] umbilicus, commune humani gene-

COLERUS.

* Varia oracula recenſet Tertullianus libro de anima cap. 27.

TIRAQUELLUS.

1 *Inter oracula.*] Horum omnium dæmones auctores eſſe tradit Euſebius Præparationis Euangelicæ, lib. 1. c. 3. in fin. & Demonſtrationis Euangelicæ, lib. 5. cap. 1. poſt prin.

2 *Delphicum.*] Hujus oraculi meminit Homerus lib. Odyſſeæ 8. cum ſcribit Agamemnonem ab illo reſponſum petiiſſe,

Ὡς γάρ οἱ χρείων μυθήσατο φοῖβος Ἀπόλλων
Πυθοῖ ἐν ἠγαθέῃ. —

Et ii, quos infra citabo.

3 *Umbilicus.*] Auctor Priapeorum, *Delphos Pythius orbis umbilicum.* Strabo lib. 9. *In medio namque quodammodo*

generis oraculum, ¹ in monte Parnaſſo excelſo & præruptè alto ſita civitas, nullis mœnibus, ſed tantum abruptis rupibus ſaxiſque munita, arduo & difficili aſcenſu, in quo · Nyſa *Parnaſſus bicolis.*

modo Græciæ, & intra & extra Iſthmum, imo & totius orbis conſiſtere videbatur: unde & telluris umbilicum appellabant. Et ante hos Pindarus, & Ennius apud Varronem lib. 3. aut aliorum ſupputatione 6. linguæ Latinæ, *O ſancte Appollo, qui umbilicum terrarum obtines.* Id quod etiam citat ex poëta, quem non nominat, Cicero lib. 2. de Divinatione, Nam *umbilicum* (inquit Varro) *dictum ajunt ab umbilico noſtro, quod is medius locus ſit terrarum, ut umbilicus in nobis*: quod utrumque eſt falſum. Neque hic locus eſt terrarum medius, neque noſter umbilicus eſt hominis medius. Itaque pingitur, qui vocatur *ἰκθὸν* à Pythagora, ut media cœli ac terræ linea ducatur infra umbilicum, per id, quo diſcernitur homo mas, an fœmina ſit, ubi ortus humanus ſimilis, ut in mundo. Ibi enim omnia naſcuntur in medio, quod terra mundi media. Præterea ſi quod medium, id eſt umbilicus, ut pila terræ: non Delphis medium, & terræ medium non hoc, ſed, quod vocant, Delphis in æde foramen adlatum eſt quiddam, ut theſauri ſpeciem, quod Græci *ὀμφαλὸν* umbilicum dixerunt. Vitruvius autem libro de Architectura, 3. cap. 1. *Item,* inquit, *corporis centrum medium naturaliter eſt umbilicus. Nanque ſi homo collocatus fuerit ſupinus, manibus & pedibus panſis, circinique collocatum centrum in umbilico ejus, circumagendo rotundationem utrarumque manuum & pedum digiti linea tangentur.* Hæc ille. quibus docet umbilicum hominis eſſe medium totius corporis: non ut par ſit diſtantia ab eo ad verticem capitis & ad pedes ipſius, ſed ut paſſis manibus & pedibus fiat ſimilis rotunditas. Idem cenſet Galenus lib. 2. de Placitis Hippocratis, & Platonis, & lib. 15. de Uſu partium. Ex quo fit, ut umbilicus pro medio in quacunque re ponatur. Cicero in 6. in Verrem actione, Ennam, civitatem Siciliæ, vocat ejus inſulæ umbilicum. *Raptam,* inquit, *Liberam, quam eandem Proſerpinam vocant, ex Ennenſium nemore arbitrantur, qui locus, quod in media inſula eſt ſitus, Siciliæ umbilicus nominatur.* Livius 4. Dec. lib. 5. *Jam primum Ætolos, qui umbilicum Græciæ incolerent, in armis eum inventurum, anteſignanos ad aſperrima quæque belli paratos.* Sicuti Italiæ umbilicus in Reatino agro ponitur Plinio lib. 3. cap. 12. & Solino cap. 8. uterque Varronis auctoritate. Ante hos Plaut. in Menæchmi actu 1. ſcen. 2.

Dies quidem jam ad umbilicum eſt dimidiatus mortuus.

Scio autem alias umbilicum uſurpari pro fine. Horat. Epod. Ode 14.

Deus, deus nam me vetat,
Inceptos olim, promiſſum carmen, jambos
Ad umbilicum adducere.

Id eſt, abſolvere, finire. Solebant enim veteres illi librorum ſuorum tegumenta umbilicis ornare. Aut (ut inquit Porphyrion) *in fine libri umbilici ex ligno, aut oſſe ſolent poni.* Catullus ad Varum,

Novi umbilici, lora rubra, membrana
Deſecta, plumbo & pumice omnia æquata.

Et Martialis ideo librum quartum hoc epigrammate clauſit,

Ohe jam ſatis eſt, ohe libelle,
Jam pervenimus uſque ad umbilicos,
Tu procedere adhuc & ire quæris,
Nec ſumma potes in ſcheda teneri.

Et lib. 5. epig. 6.

Nunquam grandia nec moleſta poſcit,
Quæ cedro decorata, purpuraque
Nigris pagina crevit umbilicis.

Et alibi ſæpe.

1 *In monte Parnaſſo.*] Hæc deſcriptio maxima ex parte eſt Strabonis libro 9.

2 Erat

Nyſa civitas Libero conſecrata, Cyrra vero ad montis radices juxta mare. [1] Erat autem Parnaſſus Phocidis mons in Bœotia, in duos diviſus colles, Thitorea & Hyampeum, quorum alter Libero, Apollini alter dicati fuere, [2] Helicon vero Muſis. [3] In Cythæronis autem vertice Sparticarum nympharum antrum colebatur, qui mons juxta Olympum ſitus erat, ſupra quem Olympi editiſſimus vertex decem fere ſtadiis attollebatur. Qui ejuſdem nominis mons [4] & in Macedonia, [5] & in Theſſalia, [6] Myſia, [7] Cilicia, [8] Elide, [9] & Arcadia excelſus quidem attollitur. [10] Templum vero intra urbis ambitum fuit, quod pariter non manu extructa, ſed nativa præcipitia munivere aditu difficili & anguſto, quippe quem ex quinque lapidibus tantum, velut mole objecta, obſtructum ferant, in medio autem exigua planities, & in ea hiatus, ex quo ventus & acer ſpiritus manans, mentes vatum in vecordiam vertit. Eoque ſpiritu ex infimo ſpecu edito, quaſi divino afflatu Phœbas in tripode ſtans, mente furibunda, ſtatis diebus, qui-

Cythæron Sparticarum nympharum antrũ.

Templi Apollinis locus apud Delphos.

1 *Erat autem Parnaſſus.*] Herodotus lib. 8. ubi & hos colles ita ut hic appellat. Servius l. 10. Æneidos in eum locum,

Pandite nunc Helicona deæ, cantuſque movete.

Parnaſſus mons, inquit, *Theſſaliæ juxta Bœotiam qui in duo finditur juga, Cithæronem Liberi, & Heliconem Apollinis & Muſarum.* Hanc Servii opinionem ſequitur Lactantius Grammaticus primo Thebaidos Statii.

2 *Helicon vero Muſis.*] Servius & Luctatius ubi ſup. & ante hos Strabo lib. 10. *Qui*, inquit, *Muſis Helicona conſecrarunt, Thraces fuere, Bœotiæ accolæ.* & lib 9. *Helicon mons Bœotiæ juxta Thebas, atque Phocidi vicinus, non procul à Parnaſſo, eique æmulus & altitudine & circuitu, qui & ipſe Appollini ſacer eſt & Muſis.* Plinius lib 4. c. 7.

3 *In Cithæronis autem vertice.*] Pauſanias in Bœoticis. ubi nymphas has Cithæronidas vaticinatas priſcis temporibus ſermone hominum vulgatum fuiſſe ſcribit. vocat autem eas *Sphragidas*, non *Sparticas*.

4 *Et in Macedonia.*] Varro lib. 6. de lingua Latina, & Servius in lib. 4. Æneidos.

5 *Et in Theſſalia.*] Ut dictum eſt ex Servio ſupra in verbo, *In monte Parnaſſo.* Mela lib. 2. c. 3.

6 *Myſia.*] Strabo lib. 12. *Pruſa urbs eſt, in Olympo Myſiæ ſita.* Et eodem lib. *Propontidi imminent Olympus Myſius & Ida.* Vide etiam Herodotum l. 1.

7 *Cilicia.*] Idem lib. 14.

8 *Elide.*] Idem Strabo lib. 8.

9 *Et Arcadia.*] Pauſanias in Arcadicis, qui eſt liber octavus. Ad lævam Heræ licæum mons eſt, quem olympum etiam: Sacrum alii arcadum jugum nuncupant.

10 *Templum vero.*] Juſtinus lib. 24. Strabo lib. 9. Diodorus Siculus lib. 16. cap. 6. ubi hujus oraculi rationem deſcribit. Plinius lib. 24. c. 43. ad fin.

quibus fati licet, conſulentibus reſponſa canit: [1] licet ferant Apollinem ſex menſibus apud Lycios, ſex apud Delum vaticinari, reliqua vero oracula aliquando Idibus, nonnunquam calendis: nunc die oriente, nunc deſinente, reſponſa dabant: [2] quæ à mulieribus tantum, quæ erant templi vates, vaticinantis in modum ferebantur. [3] In quo id præcipuum fuit, ut qui oraculum conſulit, brevi admodum oratione quid velit expoſcat, [4] utque nullum Latine edatur oraculum, neque edi priuſquam ab imo, dum ſacrificant, tota victima contremiſcat: nec capitis commotionem ſatis eſſe, ſed omnibus illam partibus quati oportere. [5] In quo proditur

Ceremoniæ & ritus Delphici oraculi conſulendi.

1 *Licet ferant Apollinem.*] Hæc uſque ad verſic. *Quæ à mulieribus*, ſunt Servii tum lib. 4. in enarratione ejus loci

Qualis, ubi hybernam Lyciam, Xantique fluenta
Deſerit, ac Delum maternam inviſit Apollo.

Aliud, inquit, *agens, aliud oſtendit. Nam Apollo ſex menſibus hyemalibus, apud Pataram Lyciæ urbem: & ſex æſtivis, apud Delum dat reſponſa.* Tum lib. 6. ſtatim poſt prin.

Non hoc iſta ſibi tempus ſpectacula poſcit.

Et huic quod de Lyciis dicitur, adſtipulatur, quod Homerus lib. 4. Iliados, Apollini nomen dedit λυκηγενεῖ.

Εὔχεο δ' Ἀπόλλωνι λυκηγενεῖ κλυτοτόξῳ.

Id eſt,

Voto autem Apollini Lycegenæ, glorioſo in arcu.

Lycium quoque eum appellatum fuiſſe conſtat ex Pauſania in Atticis & Corinthiacis, Diodoro Siculo lib. 6. c. 17. Macrobio Saturn. lib. 1. cap. 17. Propertio lib. 3. eleg. 1. & aliis. Et quod in Lycia fuerit Apollinis oraculum, tradit Feſtus Pompejus lib. 10. Ex quo & Lyciæ ſortes Virgil. lib. 4. Æneid.

Italiam Lyciæ juſſere capeſſere ſortes.

& paulo poſt,

Nunc Lyciæ ſortes, nunc & Jove miſſus ab alto
Interpres divum fert horrida juſſa per auras.

Et Statio lib. 3. Thebaidos.

—— Lyciæque parent contendere ſortes.

2 *Quæ à mulieribus tantum.*] Strabo lib. 9.

3 *In quo id præcipuum fuit.*] Philoſtratus in vita Apolloni lib. 6. cap. 5. de oraculo Delphico loquens, inquit, *Ibi, ut tu ipſe noſti, qui ab oraculo aliquid poſcit, brevi admodum oratione, quid poſcat exponit.*

4 *Utque nullum Latine edatur oraculum.*] Quanquam apud Apulejum lib. Aſini aurei 4. Apollo Mileſius, Græcus & Ionicus propter Mileſiæ conditorem, ſic Latina ſorte reſpondit,

Montis in excelſi ſcopulo deſiſte puellam,
Ornatam mundo funerei thalami,
Nec ſperes generum mortali ſtirpe creatum,
Sed ſævum atque ferum, vipereumque malum,
Qui pennis volitans ſuper æthera cuncta fatigat,
Flammaque & ferro ſingula debilitat,
Quem tremit ipſe Jovis, quo numina terrificantur,
Fluminaque horreſcunt & Stygiæ tenebræ.

5 *In quo proditur memoria.*] Plutar. in Alexandro, ſic ſcribit, *Volens*, Alexander ſcilicet, *illius gratia expeditionis, divinum conſulere oraculum, Delphos venit. Tum forte nefaſti dies agebantur,* in qui-

Alexander Pythiã cogit vaticinari. *Python.* *Pythia feſta.* *Pythii ludi.* *Pythia.* *Pytheum.*

ditur memoriæ, cum infaſto die Pythiam reluctantem & invitam Alexander cogeret, illam vi coactam, quod eſſet invictus reſpondiſſe: quod pro omine acceptum veridico præſagio, futuræ magnitudinis prænuncium fecit. In eo quidem templo, Apollinis ſimlacrum fuit humana effigie: [1] in Delo, Draconis: [2] in Lycia vero lupi. [3] Quam urbem Python, ob interfectum Pythonem, dictam comperimus: nam [4] & Pythius Apollo, [5] & Pythia feſta, & [6] ludi Pythii, [7] & ipſa vates Pythia dicta, & [8] Pytheum oraculi

in quibus nefari quidem illi mos eſt oraculo. Quamobrem cum ipſam primo vatem reluctantem, ſeque lege tuentem oraſſet, ipſe invitam trahens templum aſcendit. Ea vero ſtudio ac hominis importunitate victa, Invictus es, inquit, fili. Qua voce accepta Alexander, haud alio ſibi opus eſſe vaticinio dixit, verum aſſequutum ſe, quod ab ea cupiebat, oraculum. Nec multo ante, ſcilicet anno ſexto Philippi patris Alexandri (ut ſcribit Diodorus Siculus lib. 16.) Philomelus Pythiam uti aliquid ſibi de patriæ rebus prædiceret, monuit, & cum vates eam ipſius patriam ſibi videri reſponderet, minari & cogere eam, uti tripoda incenderet, cœpit Philomelus. Ad cujus vim inferentis aſperitatem offenſa mulier, cum dixiſſet, *Tibi quidem quodlibet permittitur:* lætus plurimum, verbum id, utpote oraculum rebus ſuis aptiſſimum, accepit Philomelus, quod tamen tandem ei ceſſit peſſime.

1 *In Delo, Draconis.*] Strabo lib. 9.

2 *In Lycia vero lupi.*] Pauſanias in Corinthiacis.

3 *Quam urbem Python.*] Pauſanias lib. 10.

4 *Et Pythius Apollo.*] Propertius lib. 2. cap. 29.

Deinde inter matrem Deus ipſe, interque ſororem
Pythius in longa carmina veſte ſonat.

Pauſanias libro 2. & 5. Ita autem dictus à Pythone ſerpente, Terra genito, quem Appollo, adhuc puer ſagittis ſuis confecit, apud Ovid. lib. 1. Metam. cujus hæc verba ſunt,

Illa quidem nollet, ſed te quoque maxime Python
Tum genuit populiſque novis incognite ſerpens
Terror eras, tantum ſpatii de monte tenebas.
Hunc Deus Arcitenens, & nunquam talibus armis.
Ante, niſi in damis, capreiſque fugacibus, uſus,
Mille gravem telis exhauſta pene pharetra
Perdidit, effuſo per vulnera nigra veneno.

Arnobius contra Gentiles lib. 3. & 8.

5 *Et Pythia feſta.*] Ovid. lib. 1. Metamor.

Inſtituit ſacros celebri certamine ludos
Pythia perdomitæ ſerpentis nomine dictos.

Hujus certaminis victores, teſte Luciano, lauro coronabantur, additis pomis ex Apollinis templo ſumptis.

6 *Ludi Pythii.*] Strabo lib. 9. & vide ſup. lib. 5. c. 8.

7 *Et ipſa vates Pythia.*] Strabo dict. lib. 9. Diod. lib. 16. ſupra citato.

8 *Et Pytheum oraculi locus.*] Herod. lib 6. Sunt autem Pythii, qui Delphos ad conſulenda oracula mittuntur, quique publice cum regibus paſcuntur. Tertull. Apolog. c. 45. *Tu homo, tantum nomen ſi intelligas, te vel de titulo Pythiæ diſcens.* Intelligit ibi reor Tertullianus *τὸ γνῶθι σεαυτὸν*, quod erat templo Delphis inſcriptum.

1 *Hu*

oraculi locus. Spartæ quoque Pythios nuncupant, qui Delphos ad conſulendum oraculum mittebantur, qui publice cum regibus cibaria habent, & veſcuntur una. [1] Huc ex omni orbe prava religione incuſſa, qua ſe hominum vanitas confundebat, viri principali dignitate inſignes, frequentes conſultum ibant, eaque ex omnibus vera & longe clariſſima oracula habita ſunt. Quare regum populorumque ampliſſimis donis, muneribuſque, & multarum urbium theſauris refertum templum fuit: inter quos Agillinorum & Spinenſium non in poſtremis gazæ fuere. [2] Quod quidem cuncta oracula antiquitate excellebat. Proximum huic fertur [3] Dodonæi Jovis oraculum. [4] Dodona enim ampla in Epiro civitas, & ſatis florens habita. Epirus autem Moloſſorum regnum erat. Templum vero juxta nemus Iovi ſacrum, in quo arbores reſponſa dare dicebantur, omnibus circa populis ſanctum, à Pelaſgis conſtructum, & paludibus circumfuſum, [5] quercuſque vocales illic fuiſſe, fama vulgavit, ad quas ut in dubiis caſibus reſponſa acciperent, capti ſuperſtitione homines religioſe

Pythii Spartanorum. *Agillinorum & Spinenſium gaza in templo Apollinis Delphici.* *Dodonæum oraculum.* *Epirus.*

1 *Huc ex omni orbe.*] Strabo lib. 9.

2 *Quod quidem cuncta oracula.*] Nam & id antiquitate dicit inſigne Strabo d. lib. 9.

3 *Dodonæi Jovis.*] Ut etiam tradit Servius in l. 3. Æneid. quo loco ſtatim citabimus.

4 *Dodona enim ampla in Epiro.*] Herodotus l. 2. non ſemel. Strabo l. 5. 7. & nonnihil lib. 16. Livius 1. Decad. lib. 8. Pomponius Mela lib. 2. cap. 3. ubi de Macedonia. Plinius in Præfatione lib. 4. Probus in lib. 1. Georg. Virgilii. Solinus cap. 21. Stephanus de urbibus in *Dodona*, Lactantius, Statii interpres lib. 3. Theb. ibi,

Et nemorum Dodona parens.

Scribit Dodonæum oraculum fuiſſe in Epiro, ubi de quercu columba omnibus reſponſa dabat. Ipſe autem Strabo d. lib. 7. non multo ante fin. dicit hoc oraculum, quemadmodum & cætera, quodammodo derelictum eſſe.

5 *Quercuſque vocales.*] Ex quo illud Homeri loquentis de hujuſmodi oraculo lib. Odyſſeæ 19.

Τὸν δ' ἐς Δωδώνην φάτο βήμεναι, ὄφρα θεοῖο
Ἐκ δρυὸς ὑψικόμοιο Διὸς βουλὴν ἐπακούσῃ.

Hunc autem in Dodonem dicebat ire, ut Dei
Ex quercu alta Jovis conſilium audiret.

Illud Heſiodi apud Strabonem lib. 7. non procul à fine,

Δωδώνην φηγόν τε Πελασγῶν ἕδρανον ἦεν.

Id eſt,

— *Atque habitæ Graiis oracula quercus.*

Et ibi Probus & Servius Interpretes, & idem Probus in lib. 1. ejuſdem operis.

gioſe accedebant. [1] Fuitque proditum memoriæ, quercui Dodonæ famulantes, divinandi facultatem accipere: [2] ſoliſque Bœotiis, ſi quando conſulto opus foret, viros reſponſa dare, [3] primamque fagum & columbam Dodonæ vaticinatam: quotieſque oraculum edebatur, [4] lebetes æneos ad numerum, ſive caſu, ſive conſulto, tinnitus edere canoros. [5] In quo Deucalion & Pyrrha deſinentibus aquis, poſt diluvium conſediſſe, & numen conſuluiſſe perhibentur. [6] Subinde Alexander Epiri rex eodem oraculo monitus, ut urbem Pandoſiam & amnem Acheruſium, tanquam fatalia loca vitaret, in reſponſis habuit, oraculi ſortem de his quæ in Theſprotis eſſent, intelligere arbi-

Oracula Apollinis ambigua.

1 *Fuitque proditum.*] Herodotus libro 2. hanc hiſtoriam copioſe explicat. De hac ipſa re etiam plura, & quidem docte, congeſſit Ianus Parrhaſius primo Raptus Proſerpinæ ſuper illud,

Unde data populis fruges, & glande relicta
Ceſſerit inventis Dodonia quercus ariſtis.

2 *Soliſque Bœotiis.*] Strabo lib. 9. ubi ejus rei rationem reddit.

3 *Primamque fagum & columbam.*] Herodotus dicto lib. 2. Id tamen fabuloſum eſſe autumat Strabo lib. 7. paulo ante fin. Vide tamen Dionyſium Halicarnaſſæum l. 1. & Probum in d. l. 1. Georg. Servium in 9. eclog. Virgilii paulo poſt prin. *In Epiro*, inquit, *dicitur nemus fuiſſe, in quo reſponſa dabant columbæ: quod ideo fingitur, quia lingua Theſſala Peliades & columbæ & vaticinatrices vocantur.* Ovid. Metam. 13.

Vocalemq; ſua terram Dodonida quercu.

4 *Lebetes æneos.*] Eraſmus Chil. 1. cent. 1. c. 7. Dodonæum æs tam apud Græcos, quam Latinos in proverbium ceſſiſſe de homine improbæ & importunæ loquacitatis ex diverſis ſcriptoribus oſtendit. In Dodona duæ fuerunt ſublimes columnæ, in altera pelvis ærea, in altera penſile pueri ſimulachrum, flagellum æreum manu tollentis. Quoties autem ventus vehementius flaſſet, fieri conſuevit, ut ſcutica impulſa crebrius lebetem feriret. Is autem percuſſus tinnitum reddebat, multum temporis durantem. At Suidas tradit ex quodam Damone, Iovis Dodonæi oraculum lebetibus æreis undique ſeptum fuiſſe, ita conjunctim collocatis, ut invicem ſeſe contingerent. Itaque neceſſe erat fieri, ut uno aliquo lebetum percuſſo, viciſſim omnes reſonarent, ſonitu mutuo contactu ab aliis ad alios ſuccedente. Durabatq; in longum tempus tinnitus ille, videlicet in orbem redeunte ſono. Ad has pelves reſpexit Virg. lib. 3. Æneid. commemorans hoſpitalia dona, quæ priſcorum conſuetudine Æneæ digreſſuro, tum hoſpiti, tum civi ſuo, Helenus, Epiri, poſt Pyrrhum, Rex, & Andromachæ maritus, donarit, his verbis,

Ingens argentum, Dodonæoſque lebetes.

5 *In quo Deucalion & Pyrrha.*] *Parnaſſus*, ſicut Stephanus narrat, olim *Larnaſſus* vocari erat ſolitus, propter ea quod Deucalionis illuc appulit λάρναξ, hoc eſt linter contectus, ſive arca, quam Deucalion ædificavit conſilio Promethei patris. Ludo. Vives in c. 10. lib. 18. Civitatis Dei.

6 *Subinde Alexander Epiri Rex.*] Hæc uſque ad verſicul. *quod quidem templum*, ſunt Strabonis lib. 6. & Iuſtini lib. 12.

1 *Quod*

arbitratus: qui quum infeſtiſſimas gentes in Brutiis armis petit, & belli jure vaſtat, apud ejuſdem nominis loca, *Tem-*
infanda ſtrage victus, oraculi fidem veram implevit. *plum*
[1] Quod quidem templum Philippus Macedo (velut immanis *Apol-* *linis*
nis prædo) ſicut pleraque omni rapinarum genere vaſtavit, *Del-*
& incendit: vaſaque & quę pręcioſa erant, immiſſo exercitu *phici à*
diripuit. *Philip.* [2] In eo quoque fons ſacer viſebatur, qui quum fa- *vaſta-*
ces accenſas extingueret, admotas procul accendit. *tum.* [3] Ter- *Fons in*
tium *templo.*

1 *Quod quidem templum Philippus Macedo.*] Sed Ætoli hujus templi porticus omnes demoliti ſunt: ornamenta, quæ maximo ſtudio atque impenſa adhibita fuerant, dejecerunt: neque ſolum ſuperiorem partem incendio concremarunt, verumetiam mœnia ipſa funditus eruere. Everterunt ſtatuas numero ultra duo millia, quamplurimas etiam fregerunt, ab his duntaxat abſtinentes, quæ vel ſiguras, vel inſcriptiones deorum habebant, ut ſcribit Polybius lib. 5.

2 *In eo quoq; fons ſacer.*] Pomponius Mela lib. 2. c. 3. *In Epiro Dodonæi Jovis templum, & fons ideo ſacer, quod cum ſit frigidus, & immerſas faces, ſicut cæteri, extinguat: ubi ſine igne procul admoventur, accendit.* Hujus fontis meminit Solinus cap. 12. Plinius c. 103. lib. 3. *In Dodone,* inquit, *Jovis fons cum ſit gelidus, & immerſas faces extinguat, ſi extinctæ admoveantur, accendit. Idem meridie ſemper deficit, qua de cauſa Anapauomenon vocant. Mox increſcens ad medium noctis exuberat, ab eo rurſus ſenſim deficit.* Lucretius hunc fontem deſcribens, in 6. cauſam cur id accidat, conatur oſtendere. Ejus verſus, quod elegantes ſint, adſcripſimus,

Frigidus eſt etiam fons, ſupra quem ſita ſæpe
Stuppa jacit flammas, concepto protinus igni,
Tedaque conſimili ratione accenſa per undas:
Collucet, quocunq; natans impellitur auris,
Nimirum quia ſunt in aqua permulta vaporis
Semina, de terraque neceſſe eſt funditus ipſa
Ignis corpora per totum conſiſtere fontem,
Et ſimul expirare foras, exireque in auras,
Non tam viva tamen, calidus queat ut fieri fons.

Divus Auguſtinus lib. 21. cap. 7. Civitatis Dei, Prodigioſis hujuſmodi naturæ operibus raro aliam rationem prætexi ait, quam quod talis eorum ſit natura.

3 *Tertium vero Dindymæi Apollinis.*] Hæc ſunt Herodoti lib. 1. Strabonis lib. 11. & 14. non multo poſt prin. Pomp. Melæ lib. 1. cap. 17. ubi de Ionia in prin. *Poſt Baſilicum,* inquit, *Ionia aliquot ſe ambagibus ſinuat, & primum à Poſidio Promontorio inflexum inchoans, cingit oraculum Apollinis, dictum olim Branchidæ, nunc Didymi.* & Plinii l. 5. 29. Statius l. 3. Thebaidos,

—— Patrioque æqualis honori
Branchus. ——

Ubi Luctatius Placidus, ejuſdem Statii interpres, Terentiani verſus ſic citat,

—— Branchiadæ Phœbo cantaſſe Jovique
Paſtorem Branchum, cum captus amore pudico,
Fatidicas ſortes docuit depromere Pæan.

Branchus Theſſalus fuit dilectus Apollini, ut Hyacinthus, quem acriter interfectum dolens, templo & ſepulchro conſecravit. Hæc Luctatius. Legendum eſſe autem *Didymæus,* non *Dindymæus,* auctoritatibus ſupra citatis patet.

Oraculum Apollinis Dindymæi. Branchus.

tium vero Dindymæi Apollinis oraculum antiquiſſimum, & multi nominis habetur, quod Branchidarum nuncupant. Branchus enim Theſſalus fuit Apollini dilectus, & filius habitus, quem interfectum dolens, templo & divinitate ſacravit. [1] Is autem Apollo Mileſius dictus. [2] Eſt autem Miletus totius Ioniæ caput. Templum vero ad decem & octo ſtadia ab urbe, à litore autem viginti aberat, maxima mole & profuſis ſumptibus extructum, auctumque ampliſſimis donis; [3] quod Xerxes deorum hominumque contemptor, dum innumerabilibus copiis Græciæ bellum parat, nulla religione aut deûm verecundia, ſicut multa, incendiis & ruinis deformavit, templumque & aras evertit. [4] Annis deinde intercedentibus, Mileſii oraculo moniti, uberiori impenſa illud omnium maximum & dignum tanto numine reſtaurarunt, ita ut ob magnitudinem faſtigio extruendo nullæ contignationes ſuffecerint.

Oraculum Latonæ Bruti urbs.

[5] Quartum in urbe Bruti Latonę oraculum inclytum divitiis me-

1 *Is autem Apollo Mileſius.*] Nam & hunc Mileſium appellat Apulejus Metam. lib. 4. *Dei*, inquit, *Mileſii vetuſtiſſimum percontatur oraculum*, quem poſtea Apollinem eſſe dicit. Hujus etiam oraculi Mileſii meminit Apul. lib. 5. Metam. & Sozomenus in hiſtoria, ubi de Licinii interitu agit, hujus oraculi ita meminit. *Denique etiam Græci dicunt, tunc eum expertum fuiſſe divinationem Mileſii Didymæi Apollinis, eique conſulenti de bello, reſpondiſſe Deum per hos Homeri verſus,*

O ſenior, ſervat juvenis te miles in armis.
Te dure excipiet ſenium, & tua vita ſoluta eſt.

In vulgatis Sozomeni excerptis pro *Mileſii* & *Didymæi* Latinus interpres parum hoc tenens, *Miletii* & *Gemini* interpretatus eſt, ut ſcribit Gyraldus hiſtoriæ Deorum ſyntag. 7.

2 *Eſt autem Miletus.*] Plinius lib. 5. cap. 29. *Miletus*, inquit, *Ioniæ caput, Lelegeis ante & Pityuſa & Anactoria nominata, ſuper 80. urbium per cuncta maria genitrix.* Mela d. l. 1. c. 17. ubi de Ionia.

3 *Quod Xerxes.*] Strabo lib. 14. poſt princ. de Didymæo Mileſio, ſic ſcribit, *Poſt Poſidium Mileſium eſt oraculum Apollini Didymæo ſacrum apud Branchidas ad decem & octo ſtadia aſcendenti: id à Xerxe incenſum eſt, quemadmodum cætera templa omnia Epheſio excepto. Branchidæ autem Dei theſauris Perſæ traditis, cum eo fugientes abſceſſerunt, ne proditionis & ſacrilegii pœnas penderent.*

4 *Annis deinde intercedentibus.*] Idem Strabo ad ea ſubjungit, *Poſtea Mileſii templum conſtruxerunt omnium maximum, quod propter magnitudinem remanſit ſine tecto, variis antiquarum artium donis ſumptuoſiſſime honoratum.*

5 *Quartum in urbe Bruti Latonæ.*] Herodotus lib. 2. in duobus locis. Strabo lib. 17. Sed hic ex iis legendum eſt *Buti*, non *Bruti*.

memorant. Urbs autem Bruti in Ægypto contra Nili oſtium, quod Sebeniticum dicitur. Templum vero media in urbe ſitum, omnibus circa populis ſanctum, & cæremoniis ſacrum erat, porticum habens decem paſſibus altam, in quo [1] oraculum Cambyſi redditum eſt, in Ecbatanis illum deceſſurum, ambiguo nemine decepto, cum alteræ apud Syros, alteræ in Medis eſſent. [2] Delii quoque ſortes & oracula, indubia ſemper habita ſunt. Fuit autem Delos una ex Cycladibus, cui nomen [3] Ortygia: [4] ædes vero mari imminebat, à qua proximus in Eubœam trajectus erat: quinque enim paſſuum millibus ab [5] Tanagra aberat. Tanacra autem in Eubœa vetus traditur civitas. [6] In quo quidem templo ipſum Apollinem natum & alitum fabulantur, [7] tantæ religionis, ut ne Perſæ quidem cum innumerabilibus copiis bellum parant, & omnia belli jure vaſtant, violentas aut ſacrilegas admovere manus auſi

Delii ſortes. *Tanacra.* *Templi Apollinis in Delo honos.*

1 *Oraculum Cambyſi redditum.*] Herodotus in Thalia, qui tertius liber eſt, *Sed cum fuiſſet jam antea Cambyſi redditum ex urbe Buti oraculum, eum in Ecbatanis deceſſurum, ipſe interpretabatur ſe in Ecbatanis Mediæ ubi res ejus omnis erat, ſenem vita functurum: at oraculum in Ecbatanis Syriæ loquebatur.*

2 *Delii quoque ſortes.*] Servius in lib. 3. Æneidos, ibi,

Sacra mari colitur medio gratiſſima tellus

Nereidum matri. —

Dicta eſt inſula, Delos ſcilicet, primo Ortygia, quia Græce ὄρτυξ dicitur coturnix: & quia poſtea emergens apparuit, Delos. Nam Δῆλον, manifeſtum dicunt. Vel, quod verius, quia Apollinis oracula, quæ ubique obſcura ſunt, illic manifeſta dantur. Plinius cap. 12. lib. 4. *Ipſa*, inquit, *longe clariſſima, Cycladum media, templo Apollinis & mercatu celebrata Delos.* Ariſtoteles apud eundem Plinium ἀπὸ τῆ δήλε, quod operta aquis repente apparuerit. vide & Pauſan. in Arcad. Tertullianum de Pallio, & Apologetico.

3 *Ortygia.*] Strabo lib. 10. Solin. cap. 17. & 18.

4 *Ædes vero mari imminebat.*] Livius 4. Decadis lib. 5. ad finem, *Templum*, inquit, *eſt Apollinis Delium imminens mari, quinque millia paſſuum à Tanagra abeſt, minus quatuor millium inde in proxima Eubææ eſt mari trajectus.*

5 *Tanagra autem in Eubœa.*] Ptolemæo lib. 3. cap. 15. Tanagra eſt oppidum Bœotiæ Mediterraneæ.

6 *In quo quidem templo.*] Cicero in 3. in Verrem act. de eo templo loquens, *eſt enim tanta apud eos ejus fani religio atque antiquitas, ut in eo loco ipſum Apollinem natum eſſe arbitrentur.*

7 *Tantæ religionis, ut ne Perſæ quidem.*] Cicero in ea ipſa oratione paulo poſt ea, quæ nuper ex eo diximus, de eodem templo loquens, *Tantaque ejus auctoritas religionis & eſt, & ſemper fuit, ut ne Perſæ quidem cum bellum toti Græciæ, diis hominibuſque indixiſſent, & mille numero navium claſſem ad Delum appuliſſent, quicquam conarentur, aut violare, aut attingere.* Hanc hiſtoriam abunde ſcribit Herodotus lib. 6.

auſi fuerint: in cujus ara nullum immolari animal proditum eſt: [1] quare morbo & peſtilenti contagione coacti Delii, id decreto ſanxerunt, ne homines defunctos ibi cremarent, neve ſepelirent, [2] neque in Delo canes alerent, ſcilicet ut ab omni cęde inſula immunis foret. [3] Cumque oraculo moniti Athenienſes Delum expiarent, hoc expiationis genus invenere, ut cadavera ſepulchris condita inde eruerent: [4] atque edixere ne quis in Delo moreretur, neve quis homo naſceretur: ſed morituri & parituræ mulieres, in Rhenam inſulam Delo proximam tranſmigrarent. [5] Cujus aræ hoc proditur mirum & monſtrificum, ut ex

In Delo nemo vel naſcebatur vel moriebatur.

1 *Quare morbo & peſtilenti.*] Thucydides lib. 4. ſcribit in Delo nec parere, nec ſepelire, nec canem alere fas fuiſſe. Strabo lib. 10. *Haud enim*, ait, *inter Delon mortuos aut ſepelire, aut cremare fas eſt.*

2 *Neque in Delo canem.*] Strabo d. libro ad ea ſubjungit, *Canem etiam in Delo alere nefas.*

3 *Cumque oraculo moniti, &c.*] Strabo d. lib. 10.

4 *Atque edixere.*] Plutarchus in Apophthegmatis Pauſaniæ Cleobroti ſcribit, Mulieres ex lege, quæ apud Delios erat, neque parere, neque mortuos ſepelire. Et Pauſanias lib. 2. idem de Æſculapii luco dicit, ait enim, *Æſculapii lucum circunquaque montes cingunt, intra cujus ambitum mori nequaquam aut naſci religio eſt, eodem ſcilicet ritu, qui & in Delo inſula ſervatur.*

5 *Cujus aræ.*] Id Plutarchi eſt in libello, quo differit, utra animalia prudentiora ſint, an aquigena, an vero terrigena. Verum idem In Theſeo de ara in Delo ſcribit, non quidem ex dextris, ſed ex ſiniſtris tantum cornibus compactam, quem κεράτινον βωμὸν appellat, id eſt *corneam aram.* Sed utcunque ſit, Ovidius non exprimens ex utris ſit, in epiſtola Cydippes ad Acontium hæc de ea re ſcribit,

Miror & innumeris ſtructam de cornibus aram,
Et de qua pariens arbore nixa dea eſt.

Quin & Callimachus poëta in Apollinis hymno, quadrimum adhuc Apollinem ſcribit ex cornibus Cynthiadum caprarum, quas ſoror Diana in venatu occiderat, aram compegiſſe, fundamentagae item & parietem è ſolis ſtruxiſſe cornibus. Ipſius autem ſunt hæc verba,

Τετραέτης τὰ πρῶτα θεμείλια Φοῖβος ἔπηξε
Καλῇ ἐν Ὀρτυγίῃ, περιηγέος ἔνδοθι λίμνης,
Ἄρτεμις ἀγρώσσουσα καρήατα συνεχὲς αἰγῶν
Κυνθιάδων φορέεσκεν, ὁ δ' ἔπλεκε βωμὸν Ἀπόλλων,
Δείματο μὲν κεραέεσσιν ἐδέθλια, πῆξε δὲ βωμὸν
Ἐκ κεράων, κεραοὺς δὲ πέριξ ὑπεβάλλετο τοίχους.

Quadrimus prima fundamenta Phœbus jecit,
Pulchra in Ortygia orbiculari in lacu.
Diana venata cornua aſſidue caprarum
Cynthiadum tulit, ipſe vero connexuit aram Apollo,
Extruxit quidem cornibus fundamenta, compegit autem aram.
Ex cornibus, corneos vero circumduxit parietes.

Laërtius quoque Diogenes ceratinæ aræ, hoc eſt, è cornibus factæ, mentionem nonnullam facit in Pythag. vita,

ut ex dextris cornibus animalium mira arte compactis erecta fuerit, [1] ſicut Thebis aram Apollinis Spodii ex ſacri- *Ara*
ficiorum cineribus conſtructam ferunt, unde cognomen *Apollinis*
tulit, [2] quam nonnulli inter orbis miracula adnumerant: *Spodii.*
[3] ad quam quum acceſſiſſet Pythagoras, ipſum ob religionem adoraſſe fertur: [4] & ne aram ſanguine fœdaret, hoſtiam immolare minime voluit, ſed frumento, hordeo, atque placenta, ſine igne ſacrum fecit. [5] Quæ inſula tantæ *Rhenæ*
ſanctitudinis habita eſt, ut ad eam quotannis Athenienſes *inſulæ ſancti-*
tacti religione, variis mercibus onuſtam navim mitterent, *tudo.*
quo tempore quenquam vinciri, aut ſupplicio affici, religioni fuit, donec rediret navis. [6] Cumque cætera reſponſa *Delii*
Apollinis ſub nubilo verborum & ſenſu ambiguo redde- *oracula*
rentur, [7] ſola Delii oracula nullo tegmento expoſita atque *aperta.*
aperta fuere. [8] Etiam in Attica ara Iovis ſupremi exemplo *Ara Jovis in Attica.*
haud

1 *Sicut Thebis aram Apollinis Spodii.*] Pauſanias lib. 9. qui de Bœoticis eſt. *Supra lapidem*, inquit, *Sophroniſtera eſt Apollinis ara, cognomento Spodii, è victimarum cineribus congeſta.*

2 *Quàm nonnulli inter orbis miracula.*] Caſſiodorus autem lib. 7. Variarum epiſtola incip. *Romanæ* inter ſeptem orbis miracula id minime ponit.

3 *Ad quam cum acceſſiſſet Pythagoras.*] Diogenes Laërtius in vita ipſius, & Macrobius lib. 3. Saturn. cap. 6. poſt princ. Conſtat enim (ſicut Cloatius Verius Ordinatorum lib. 2. docet) eſſe Deli aram, apud quam hoſtia non cæditur, ſed tantum ſolenni Deum prece venerantur. Verba Cloatii hæc ſunt, *Delii ara eſt Apollinis* Γενήτορος, *in qua nullum animal ſacrificatur: quam Pythagoram, velut inviolatam, adoraſſe produnt.* Ubi Macrobius Apollinem Γενήτορα, id eſt *genitorem*, non *Spodium* vocat. Spodos autem ſive Spodium, cineris genus eſt, quod ex fornacibus ærariis ſurſum evolat, atque inde recidit in pavimentum.

4 *Et ne aram ſanguine fœdaret.*] Laërtius ubi ſupra. Vide Cenſorinum de die Natali.

5 *Quæ inſula*] Herodotus lib. 6. Erat enim Athenienſium in Sunio biremis quædam quam Delum jam inde à Theſeo quotannis mittebant.

6 *Cumque cætera reſponſa.*] Herodotus lib. 1. in Græcorum oraculis & alibi ſæpe. Euſebius Præparationis Euangelicæ lib.

7 *Sola Delii oracula.*] Id ex Servio ſupra diximus hoc eodem cap. 2. ibi, *Delii quoque ſortes.* & ad ea adjungit idem Servius, quod quanvis quædam oracula Apollinis obſcura ſint, tamen ſemper vera ſunt. Philoſtratus item in vita Apollonii lib. 6. tradit Apollinem Delium, nullis portentis præmiſſis, quæ ſibi videntur reſpondere.

8 *Etiam in Attica ara Jovis ſupremi.*] Deorum enim ſupremus eſt Jupiter. Pauſanias lib. 1. qui de Atticis eſt, *In veſtibulo Jovis ſupremi ara eſt, ad quam victimas non cædunt: ſed liba duntaxat apponunt, ac vino quo minus utantur religione probantur.* Et de hujuſmodi quoque Jove Hypato, id eſt, altiſſimo, ſupcino, idem Pauſanias l. 9.

 qui

haud diſſimili traditur, ad quam nihil convenit animatum immolari: ſed variis libamentis & bellariis abſque vino ſacrificatur. *Ara Paphiæ Veneris.* [1] In Paphiæ quoque Veneris ara, licet ex cæſis hoſtiis captentur auſpicia, illic tamen ſanguinem effundere non decebat. Igne enim puro & precibus tantum altaria adolentur, in cujus ſacris certiſſima hœdorum fibris fides habita ſemper. *In Patara. Lyciæ ſortes.* [2] In Patara quoque Lyciæ oraculum Apollinis & delubrum magnæ felicitatis fertur, in quo ſex anni menſibus reſponſa dantur, quæ Lyciæ ſortes dictæ. [3] Eo enim excellentiæ crevit, ut opibus ac fide Delphico haud abſimile fuerit. *Amphiarai & Trophonii oracula.* [4] Præter quæ, Amphiarai [5] & Trophonii oracula, Græcis inclytæ religionis fuere:

qui de Bœoticis eſt. Gyraldus Hiſtoriæ deorum ſyntag. 11. Orphei carmen citat his verbis,

Χαῖρε ἄνα προπάτωρ ζεῦς ἄφθιτε,
χαῖρ' ὕπατε ζεῦ.

1 *In Paphiæ Veneris ara.*] Cornelius Tacitus lib. 18. *Titus Veſpaſianus, oram Achaiæ & Aſiæ, ac læva maris prætervectus cum in Cyprum inſulam perveniſſet, cupido illum inceſſit adeundi viſendique templum Paphiæ Veneris inclytum per indigenas advenaſque. Tantum Cinarades ſacerdos conſulitur. Hoſtiæ, ut quiſque voviſſet, mares deliguntur. Certiſſima fides hœdorum fibris. Sanguinem aræ effundere vetitum, precibus & igne puro altaria adolentur, nec ullis imbribus, quanquam in aperto, madeſcunt. Simulachrum deæ non effigie humana. Continuus orbis latiore initio, tenuem in ambitum, metæ modo exurgens.*

2 *In Patara quoque.*] Pomp. Mela lib. 1. cap. 15. de Lycia. Unde *Patareus* Apollo dictus Horatio lib. 3. Car. Ode 4.

—— Qui Lyciæ tenet
Dumeta, natalemque ſylvam,
Delius & Patareus Apollo.

In Patara (ut diximus ex Serv. ſupra in verbo incip. *Licet ferant Apollinem.*) ſex menſibus hyemalibus Apollinis dabantur reſponſa. Statius lib. 1. Thebaid. ad fin.

Phœbe parens, ſeu te Lyciæ Pataræa nivoſis
Exercent dumeta jugis. ——

Feſtus Pompejus lib. 10. ſcribit, Lycii Apollinis oraculum in Lycia maximæ claritatis fuiſſe ob luporum interfectionem. λύκος enim lupus eſt.

3 *Eo enim excellentiæ.*] Pomponius Mela, ubi ſupra proxime, de Patara, Lyciæ oppido, loquens, ait, *Illam nobilem facit delubrum Apollinis, quondam opibus, & oraculi fide Delphico ſimile.*

4 *Præter quæ Amphiarai.*] Cic. l. 1. de Divin. *Atque etiam ante hos Amphiaraus & Tireſias non humiles, & obſcuri, neque eorum ſimiles, ut apud Ennium eſt, qui ſui quæſtus cauſa ſacta ſuſcitant ſententias: ſed clari, & præſtantes viri, qui avibus & ſignis admoniti, futura dicebant: quorum de altero etiam apud inferos Homerus ait ſolum ſapere: cæteres umbrarum vagari modo. Amphiaraum vero ſic honoravit fama Græciæ, Deus ut haberetur, atque ut ab ejus ſolo, in quo eſt humatus, oracula peterentur.* Amphiarai templi meminit Strabo libro 9. & Val. Max. lib. 9. c. 16.

5 *Et Trophonii.*] Herodotus lib. 1. Cicero Tuſculan. quæſt. lib. 1. Livius 5. Decad. lib. 5. Strabo lib. 9. Plura Eraſm. ſcribit Chil. 1. cent. 7. cap. 77. parœmia, *In antro Trophonii vaticinatus eſt.*

re: ea enim vetuſtate & fide præcipua habita ſunt. Fuit enim Amphiaraus divinus vates, [1] cui Oropii divinos honores decrevere, ædemque illi candido marmore dedere: quem tanto cultu ſtudioque Græcia honoravit, ut [2] inter deos illum reciperet: in eoque ſolo ac ſede ubi humatus ſepultusque eſt, [3] certiſſima reſponſa daret, [4] quæ quidem in ſomnis edebantur. nam poſt purgationem & ſacrificia diis, quorum nomina in ara inſculpta erant, mactato ariete, pellem ſubſternebant, in qua incubantes, ſomnia captabant, illorum ſignificatus & eventa mox interpretati. [5] Eratque publica conſtitutione ſancitum, ut in Amphiarai templo nullus Thebanus obdormiſceret, aut vaticinaretur. [6] Fons quoque in eo viſebatur, ad quem qui accepto oraculo morbo levabantur, argentum & aurum ſignatum mittere tenebantur. [7] Apud Canopum quoque in templo Serapis, [8] & in phano Paſiphaës, [9] & in Pergamo Æſculapii: atque

Fons in Amphiarai templo.

1 *Cui Oropii.*] Strabo d. lib. 9. Pauſanias lib. 1. *In deorum*, inquit, *numerum Amphiaraum primi omnium Oropii retulerunt, quos reliqui Græci ſecuti ſunt.* Et paucis interjectis, *Apud Oropios templum Amphiarao, & eidem è candido lapide ſignum dedicatum eſt, &c.*

2 *Inter deos illum reciperet.*] Cicero loco nuper citato ibi, *Præter quæ Amphiarai.* & ſeq.

3 *Certiſſima reſponſa daret.*] Cicero d. loco. Statius lib. 7. Pauſanias d. lib. 1. & 2. Amphiaraum conjectandi ſomnii ſolertiſſimum fuiſſe oſtendit his verbis, *Conſtat illum ſomniorum divinatione tradita, tum demum in deorum numerum relatum. Conſulendi quidem cauſa qui accedunt, luſtrantur omnes. Propiaculo res divina eſt, quam cum Amphiarao ipſi faciunt, tum cæteris, quorum in eadem ara inſcripta ſunt nomina. Deinde arietem immolant, cujus ſubſtrata pelle dormientes, nocturna viſa expectant.*

4 *Quæ quidem in ſomnis.*] Pauſan. d lib. 1. Et hujus quoque meminit Herodotus lib. 8. & Philoſtratus in vita Apollonii lib. 2. cap. 14. ubi ſacerdotes eos, qui reſponſa accipere volunt, integrum diem à cibo, à vino autem triduo jubent abſtinere, ut pura expurgataque anima oſtenſorum rationes colligere melius poſſint.

5 *Eratque publica conſtitutione ſancitum.*] Herodotus d. lib. 8.

6 *Fons quoque in eo viſebatur.*] Pauſanias d. lib. 1. *Eſt etiam*, ait, *apud Oropios fons templo proximus, quem Amphiarai nuncupant: ad quem neque divinam rem faciunt, neque aut ad luſtrandum, aut ad manus lavandas, aqua ea uti fas putant. Solum, qui morbo, oraculi monitu, levati fuerint, ſignatum aurum, argentumve, more majorum, in fontem abjiciunt.*

7 *Apud Canopum quoque in templo Serapis.*] Strabo lib. 17.

8 *Et in phano Paſiphaës.*] Plutarchus tum in vita Agidis, tum Cleomenis.

9 *Et in Pergamo Æſculapii.*] Pauſanias lib. 4. Nam & hic Pergameus & Pergamenus dictus eſt. Martial. lib. 9.

 epig.

Ara Ardali.

Trophonii & Amphiarai templa.

Thebæ diverſæ.

[1] atque in Narbaca apud Hyrcanos oracula pariter ex ſomniis edebantur,[2] & apud Troëzenos Ardali ara, in qua Somno & Muſis immolabatur: quique reſponſa accipiunt, integrum diem à cibo, à vino autem triduum abſtinere convenit. [3] à quibus edita ſors olim Mardonio fuit, qua contra Spartanos in acie pugnans occubuit. Quibus quidem oraculis populi omnes cæca opinione ducti, tantum fidei dedere, ut eorum reſponſis moniti, ſævientes tempeſtates & prælia vitaſſe credantur. Quod quidem [4] Amphiarai templum in Attica: [5] Trophonii vero apud Thebas Bœotiæ fuit, [6] à Cadmo (ut dicitur) conditas, [7] Bacchi & Herculis

epig. 17. de coma Earini,

Conſilium formæ ſpeculum, dulceſque capillos
Pergameo poſuit dona ſacrata Deo.

Statius de eadem Earini coma loquens Sylvarum lib. 3. ſylva 4.

Pergameas intraſſe domos, ubi maximus ægris
Auxiliator adeſt, & feſtinantia ſiſtens
Fata, ſalutifero mitis Deus incubat angui.

Et Q. Serenus Sammonicus ſtatim poſt princ.

Tuque potens artis, reduces qui tradere vitas
Noſti, atque in cœlum manes revocare ſepultos,
Qui colis Ægæas, qui Pergama, quique Epidaurum.

1 *Atque in Narbaca apud Hircanos.*] Strabo lib. 11. Hic etiam Narbaca civitas eſt, in qua oraculum eſt eorum, qui ex inſomhiis reſpondent.

2 *Et apud Troëzenos Ardali ara.*] Pauſanias lib. 2. qui de Corinthiacis eſt. & Stephanus in lib. de Urbibus.

3 *A quibus edita ſors olim Mardonio.*] Plutarchus in Ariſtide.

4 *Amphiarai templum in Attica.*] Pauſanias l. 1. qui Attica inſcribitur.

5 *Trophonii vero apud Thebas Bœotiæ.*] Herodotus lib. 8. Strabo lib. 9.

6 *A Cadmo, ut dicitur, conditas.*] Diodorus Siculus lib. 5. cap. 2. in princip. & lib. 6. cap. 11. & Lactantius Placidus in lib. 7. Thebaidos Statii. Et hinc illas Cadmeas vocat Homerus Iliados lib. 5.

Ἄγγελος ἐς Θήβας πολέας μετὰ Καδμείωνας. Ideſt,

Legatus ad Thebas multos inter Cadmæos.

Et Propertius lib. 1. eleg. 7. in princip. ad Ponticum poëtam,

Cum tibi Cadmeæ dicuntur Pontice Thebæ,
Armaque fraternæ triſtia militiæ.

Alii ab Amphione, ut Strabo lib. ultimo. Solinus cap. 12. ſic ſcribit, *Bœotia Thebis enitet. Thebas condidit Amphion, non quod lyra ſaxa duxerit, (neque enim par eſt id ita geſtum videri) ſed quod affatus ſuavitate homines rupium incolas, incultis moribus rudes, ad obſequii civilis pellexerit diſciplinam.* Alii denique ab Ogyge Rege, ut Varro Rei Ruſticæ lib. 3. c. 1.

7 *Bacchi & Herculis patriam.*] Plautus in Amphitryone. Diodorus Siculus d. lib. 6. c. 12. & Solinus d. c. 12. ad hæc quæ in præced. citavimus, ſubjungit, *Urbs iſta numinibus apud ſe ortis gloriantur, ut perhibent, qui ſacris carminibus Herculem & Liberum celebrant.* Unde à Seneca in Hercule furente, *Ferax deorum* terra vocatur. Plinius lib. 4. c. 7. Hincque Theocritus ipſum Herculem Bœotium vocat.

1 *Quas*

culis patriam, [1] quas Alexander Macedo diruit, civibus ſub corona venundatis, [2] quæ ἑπτάπυλαι dictæ ſunt, quæ civitas juxta Magneſiam & Theſſaliam haud longe à mari ſita eſt: ubi Trophonii oraculum multi nominis, qui quum à Bœotiis de Thebano bello conſuleretur, ibique res divina fieret, [3] gallos gallinaceos perpetim ceciniſſe ferunt, quo concentu Thebanis inſignis victoria prædicta fuit. [4] Aliæ vero Thebæ in Ægypto fuere in regione Thebaida [5] ἑκατόμπυλαι, [6] quas nonnulli Heliopolim, plerique Thebas

1 *Quas Alexander Macedo diruit.*] Plutarchus in Alexandro, & Demoſthene. Arrianus quoque in vita Alexandri libro 1. Polybius lib. 5. & Q. Curtius lib. 2.

2 *Quæ ἑπτάπυλαι dictæ ſunt.*] Id eſt, ſeptem portarum. Homerus lib. 4. Iliados,

Ἡμεῖς καὶ Θήβης ἕδος εἵλομεν ἑπταπύλοιο. Id eſt,

Nos etiam Thebarum ſedem cepimus ſeptem portarum.

Ovidius lib. 13. Metam. de eadem,

Urbs erat & ſeptem poſſes oſtendere portas,
Hæ pro nomine erant, & quæ foret illa docebant.

Et Pindarus ſæpe tum in Nemæis, Ode 9. tum in Iſthmiis Ode prima ad fin. & Heſiodus lib. 1. Operum & dierum,

— Ἐφ' ἑπταπύλῳ Θήβῃ καδμηΐδι γαίῃ.

Ovidius lib. 2. Triſtium eleg. 1. eademque ult.

Cur tacui Thebas & mutua vulnera fratrum?
Et ſeptem portas ſub duce quamque ſuo?

Et Statius lib. 3. Thebaidos, volens oſtendere Niobem quatuordecim filios habuiſſe ait,

— *Miſeroque tumultu*
Bina per ingentes ſtipabant funera portas.

Et rurſum paulo ante,

— *Tunc viſa levari*
Culmina, ſeptenaque jugo concurrere portæ.

Luctatius in lib. 7. Thebaidos Stat. Apulejus lib. 4. Metamorphoſ. *Vix enim Thebas Heptapylos acceſſimus*, quod eſt huic diſciplinæ primarium ſtudium Pauſanias lib. 9. ſeptem portarum nomina ponit.

3 *Gallos gallinaceos.*] Cicero lib. 1. de Divinatione, & Plinius l. 10. c. 21.

4 *Aliæ vero Thebæ in Ægypto.*] Plinius lib. 36. cap 8. & c. 14. ubi tradit hoc totum oppidum penſile fuiſſe.

5 Ἑκατόμπυλαι.] Id eſt, centum portarum. Homerus lib. 9. Iliados.

— Οὐδ' ὅσα Θήβας
Αἰγυπτίας, ὅθι πλεῖστα δόμοις ἐν κτήματα κεῖται,
Αἵθ' ἑκατόμπυλοί εἰσι. Id eſt,

— *Nec quanta Thebas*
Ægyptias, ubi multæ in domibus opes jacent,
Quæ centum portarum ſunt.

Et ex eo Strabo lib. 17. Diodorus Siculus lib. 1. cap. 2. Juvenalis Sat. 15. ſtatim poſt princ.

Atque vetus Thebæ centum jacet obruta portis.

6 *Quas nonnulli Heliopolim.*] Diodorus Siculus lib. 1. cap. 2. & lib. 3. c. 1. Herodotus autem lib. 2. dicit Heliopolim diſtare à Thebis Ægyptiis ſpacio quatuor millium octogintorum & ſexaginta ſtadiorum: verum Strabo d. lib. 17. non *Heliopolim*, ſed *Dioſpolim* vocat. Et de his Thebis vide præterea Pomp. Melam lib. 1.

bas dixere, [1] quæ civitas à Buſiri condita, ſtadiorum centum quadraginta ambitu ferebatur. [2] Aliæ in Theſſalia juxta Amphiſum amnem, [3] quæ Phthioticæ dictæ. Et in [4] Lycia aliæ Thebæ, patria Andromedes. [5] Aliæ juxta Miletum: [6] in Ionia quoque, [7] in Syria, in Attica, Cataonia, [8] & in Italia apud Lucanos Thebæ fuiſſe traduntur. [9] præter quod fuit Trophonii Jovis oraculum in Lebadia Bœo-

Trophonii Jovis oraculum.

1 *Quæ civitas à Buſiri.*] Id uſque ad verſic. *Aliæ in Theſſalia,* eſt Diodori Siculi lib. 1. c. 2.

2 *Aliæ in Theſſalia.*] Apud Solin. lib. 13. aut aliorum comput. 14.

3 *Quæ Phthioticæ.*] Apud Livium 4. Decad. lib. 3. *Theſſalorum*, inquit, *genti præter libertatem conceſſam, Achæi Phthiotæ dicti Thebis Phthioticis & Pharſalo excepto.* Et ejuſdem Decad. lib. 9. *Thebas Phthias unum maritimum emporium fuiſſe quondam Theſſalis quæſtuoſum & frugiferum.* Et 3. Decad. l. 8. *Incolebant urbem eam profugi ab Thebis Phthioticis.* Et apud Strab. lib. 9. Theſſalis apud Plinium lib. 4. c. 8.

4 *In Lycia aliæ Thebæ, patria Andromaches.*] Unde illam Thebanam vocat Ovid. lib. 4. Triſtium, eleg. 3.

Nec cruciere minus, quam cum Thebana cruentum
Hectora Theſſalico vidit ab axe rapi.

Hæ ὑποπλακίῃ dictæ ſunt Homero lib. 6. Iliados, unde ſcribit, Andromacham Hectoris uxorem & Aſtyanactis matrem, natam eſſe ex Eetione Cilicenſibus imperante. Ex quo intelligis hic *Cilicia*, non *Lycia* legendum eſſe. Verſus Homeri hi ſunt,

Ἀνδρομάχη θυγάτηρ μεγαλήτορος Ἠετίωνος.
Ἠετίων, ὃς ἔναιεν ὑποπλάκῳ ὑληέσσῃ,
Θήβῃ ὑποπλακίῃ, Κιλίκεσσ' ἄνδρεσσιν ἀνάσσων. Id eſt,

Andromache, filia magnanimi Eetionis:
Qui quidem Eetion habitabat in Hypoplaco ſylvoſo,
Thebis in Hypoplaciis, Cilicibus viris imperans.

Et paulo poſt,

Ἐκ δὲ πόλιν πέρσεν Κιλίκων εὖ ναιετάωσαν
Θήβην ὑψίπυλον. κατὰ δ' ἔκτανεν Ἠετίωνα.

Id eſt,

Et civitatem devaſtavit Cilicum bene habitatam:
Thebas celſiportas: interfecit autem Eetionem.

Ut interim non omittas eundem Homerum lib. 1. ejuſdem operis,

Ὠιχόμεθ' ἐς Θήβην ἱερὴν πόλιν Ἠετίωνος.

Id eſt,

Ivimus in Thebem ſacram civitatem Eetionis.

Sed & de Thebis Hypoplaciis Strabo lib. 13.

5 *Aliæ juxta Miletum.*] Vide Stephanum in lib. de urbibus.

6 *In Ionia.*] Hæ, ni fallor, ſunt Thebæ Dirceæ, vel Aſopiæ, de quibus Strabo lib. 8.

7 *In Syria.*] *In Attica & Cataonia.*] Stephanus in libro de urbibus.

8 *Et in Italia apud Lucanos.*] Cato hanc interiiſſe tradit, & ex eo Plinius lib. 3. cap. 11. Fuere & aliæ Thebæ Corſicæ cognominatæ apud Iones juxta Heliconem Plinio lib. 4. cap. 3. Aliæ item à Libero conditæ in Aphrica Divo Hieronymo in epiſtolam Divi Pauli ad Galatas, quas nunc dicit Thebebeſtem vocari. Aliæ item in Pamphylia Straboni lib. 14. Stephanus autem in libro de urbibus novem Thebas annumerat.

9 *Præter quod fuit Trophonii Jovis oraculum in Lebadia.*] Herodotus lib. 8. Strabo

Bœotiæ, in hiatu ſubterraneo, tetro & horrido, imo & anguſto receſſu, ad quem ſcalis deſcenſus erat: quo conſulentes magnis difficultatibus deſcendere nudos, aut in veſte alba, & lineo vel purpureo amiculo, placentasque lemuribus offerre oportebat, ne quo periculo forent aut noxæ, hauſtoque oraculo, per alium terræ hiatum ad ſuperiora niti. [1] In quo illud proditur mirum, eum qui poſt conſultum oraculum inde digreſſus foret, animo ſemper afflicto & jacenti, nunquam ridere ſolitum eſſe: [2] juxta quod duo fontes viſebantur, alter Lethæ, cujus aquam deſcenſuri ſi haurirent, omnium daretur oblivio: alter Memoriæ, ex cujus hauſtu, omnium quæ unquam vidiſſet, recordatio ſubiret. [3] Sicut Thaſiis duo vini genera naſci produntur, alterum quod ſomnum conciliaret, alterum quod fugaret. [4] Ipſius vero ſtatua non in templo, ſed in tumulo nimis edito viſebatur, quæ ferreis obeliſcis obſepta erat. Fuitque quoque ultra Cyrenem in extimo ſinu [5] apud Garaman-

Ex Trophonii antro reverſi ſemper triſtes.

Lethæ fons.

Memoriæ fons.

Thaſiorum vina.

Trophonii ſtatua.

raman-

Strabo lib. 4. Pauſanias in Bœoticis. Livius 5. Decad. lib. 5. Maximus Tyrius Sermon. 26. poſt princ. ſic ſcribit, *Sed in antro quoque Trophonii* (nam & hujus herois oraculum eſt circa Lebadiam urbem) *qui dæmonem adire velit, amictu induitur lineo, talari purpureoque, libaque in manibus habens, ſupinus anguſto ingreditur hoſtiolo: ubi vel viſu vel auditu conſequitur, ut quum inde erepſerit, ſibi ipſe interpres vateſque fiat.* Plutarchus in Sylla, Philoſtratus in vita Apollonii lib. 8. cap. 8. ex quo maxima pars horum, quæ hic Alexander dicit, ſumpta eſt.

1 *In quo illud proditur.*] Imo vero Pauſanias in Bœoticis ſcribit, digreſſos ab antro reſipiſcere paulo poſt, & priſtinam mentem cum riſu recipere.

2 *Juxta quod duo fontes.*] Hæc uſque ad verſic. *Sicut Thaſiis,* ſunt Plinii lib. 31. c. 2. Pauſanias loco proxime citato hæc ſcribit, *Sunt fontes duo inter ſe proximi. Bibenda illic eſt Lethes, quæ dicitur aqua, quo cunctorum ei, quæ memoria complectebatur, oblivio contingat: Mnemoſynes deinde, id eſt, Memoriæ, aquas potat, ut ne mens effluat, quominus, quæ intra ea penetralia viderit omnia memoria contineat.*

3 *Sicut Thaſiis.*] Theophraſtus Hiſtoriæ plantarum lib. 9. c. 20. ad finem, *Apud Thaſſum,* inquit, *vinum ſomnificum arte quadam conficitur, & aliud, quod potum vigilantiſſimos facit.* Plinius lib. 14. cap. 18. *Thaſios duo genera vini facere proditur; Unum quo ſomnus concilietur, alterum quo fugetur.*

4 *Ipſius vero ſtatua.*] Redit ad Trophonium: idque eſt ex Philoſtrato & Pauſania ubi ſupra.

5 *Apud Garamantes.*] Unde *Garamanticus* dictus eſt Silio Italico libro 14.

Fer pater afflictis, fer, ait, Garamantice vates
Rebus opem: inque Italos da certa effundere tela.

1 *Jovis*

Jovis Ammonii oraculum.

ramantes[1] Jovis Ammonis auguſtiſſimum & antiquiſſimum oraculum, in vaſtis ſolitudinibus & campis torridis, ſiccitate ſterili, ac nudo ſolo; ad quod ſole exurente, æſtu flagrantiſſimo, [2] per immenſas arenarum moles, vaſtamque planitiem calore & ſiti infeſtam, vix iter cuiquam tolerabile fuit: ſiquidem ventus eas ſicut fluctus nunc huc, nunc illuc agitare, & campos velut maria infeſtare ſolet: nubes enim pulveres vehit, & fœda tempeſtate vexat. Poſt quæ, nemus frequenti ſylva oleaque, & proceris arboribus, [3] fontibusque paſſim manantibus amœnum, in mediis arenis & ſitu arido haud plus quadraginta ſtadiorum oraculi ſepta claudebat: ultra vero late deſerta regio, veſtigio humano inacceſſa. Circa vero Ammonii paſſim loca incolunt. [4] Ipſe vero Ammon hircino capite & pelle amictus

Cæremoniæ Jovi Ammonio exhibitæ atq; ejus imago.

multis

1 *Jovis Ammonis.*] De hujuſmodi Ammone Herodotus lib. 2. & lib. 4. Diodorus Siculus lib. 4. cap. ult. Strabo lib. 17. qui ſcribit hoc oraculum ſuo tempore omnino defeciſſe. Pomponius Mela lib. 1. cap. 7. ubi Cyrenaicam deſcribit. Lucanus lib. 9.

Ventum erat ad templum Libycis quod gentibus unum
Inculti Garamantes habent: ſtat corniger illic
Juppiter, ut memorant, ſed non aut fulmina vibrans,
Aut ſimilis noſtro: ſed tortis cornibus Ammon.

Silius Italicus lib. 3. in princ.

Qua ſublime ſedens Cyrrhæis æmulus antris
Inter anhelantes Garamantas corniger Ammon
Fatidico pandit venientia ſecula luco.

Et in fine ejuſdem libri,

Hic ubi nunc aras lucoſq; videtis opacos,
Ductore electo gregis (admirabile dictu)
Lanigeri capitis media inter cornua perſtans,
Marmaricis ales populis reſponſa canebat.

Solinus cap. 40. Plutarchus in Alexandro. Quintus Curtius lib. 4. Arrianus lib. de Geſtis Alexand 3. Servius in 4. lib. Æneid. Virgilii ibi,

Hic Ammone ſatus rapta Garamantide nympha.

Luctatius Placidus in lib. 3. Thebaid. Statii ibi,

Chaonias ſenuiſſe tibi: licet aridus Ammon Invideat. ——

2 *Per immenſas arenarum moles.*] Nam, ut inquit Servius loco nuper citato, *inde nomen ſumpſit, quia* ἄμμος *arena eſt.*

3 *Fontibuſque.*] Hæc ſunt verba Q. Curtii d. lib. 4.

4 *Ipſe vero Ammon.*] Herodotus tum lib. 2. tum lib. 4. Macrobius lib. 1. cap. 21. Feſtus Pompejus lib. 8. Euſtathius in Dionyſium de Situ orbis. Servius in eum locum lib. 4. Æneid.

Protinus ad regem curſus detorquet Hiarbam.

Qui locus in memoriam revocat id, quod ſcribit Plinius lib. 37. cap. 10. Lapidem quendam vocari, Hammonis cornu inter ſacratiſſimas Æthiopiæ gemmas, aureo colore, arietini cornu effigiem reddentem, prominentemque prædivina ſomnia repræſentare.

1 *Hunc*

multis cæremoniis colebatur. [1] Hunc ſacerdotes, quum reſponſa petunt, aurato navigio vectare, & patrium carmen canere, eoque propitiato, petentibus reſponſa dare ſolebant, quæ non verbis, [2] ſed nutu ſigniſque ſubobſcuris ab Ammone edebantur. Quod quidem ad tantæ majeſtatis faſtigium venit, ut illuc poſt Cambyſem, Alexandrum Macedonem, per ingentes æſtus, omni tractu ſitiente, penetraſſe, pro miraculo fuerit. [3] In Ægypto quoque Apis oraculum omnium ſermone celebratur, erat enim bos, qui & Serapis dictus, corpore niger, candida fronte, in tergore alba nota ingſinis, duplicibus pilis in cauda, & lingua cantharo notatus, quem certos vitæ annos excedere non licebat. Hunc in lacum demerſum Ægyptii, indicto juſtitio, veſte abſciſſa, & laceratis crinibus defunctum plangebant: invento vero, mirifice lætabantur. Reſponſa autem dare non ut reliqua oracula ſolitus, ſed ſi manu oblatum pabulum ſumpſiſſet à conſulentibus, ſecundos eventus, atque omnia proſpera decernebat: ſi vero abnueret, in dubio malo & memorandis cladibus caſura divinabat. Ideo quum à Germanico pabulum oblatum renuiſſet, funeſtum omen & indubiam necem, quæ paulo poſt ſequuta eſt, prænunciavit. A Tenediis vero ſervatum eſt, prægnantem vaccam enutriri, cui veluti puerperę famulantur. [4] Apud Æthiopes gens eſt (Nubas vocant) [5] & in Aphrica

Apis oraculum & ejus forma.

Reſponſa Apis.

Tenedii.

Æthiopes.

1 *Hunc ſacerdotes.*] Curtius d. l. 4. *Hunc*, inquit, *cum reſponſum petitur, navigio aurato geſtant ſacerdotes, cum multis argenteis pateris ab utroque navigii latere pendentibus. Sequuntur matronæ virgineſque, patrio more inconditum quoddam carmen canentes, quo propiciari Jovem credunt, ut certum edat oraculum.*

2 *Sed nutu ſigniſque obſcuris.*] Strabo lib. 17. Hinc Servius ubi ſupra, dicit illius ſimulachrum capite arietino fuiſſe.

3 *In Ægypto.*] Strabo lib. 17. Plinius lib. 8. cap 46. Statius lib. 3. Thebaidos, ibi,

Niliacumque pecus, patrioque æqualis honori
Branchus. ——

Et ibi Luctatius interpres, *Apim*, inquit, *dicit taurum lunatum Iſidis, quod Ægyptiis motu corporis ſui, & quibuſdam ſignis futura prædicit.* Solinus in Polyhiſtore cap. 45. Pomponius Mela libro 1. cap. 9. ubi de Ægypto.

4 *Apud Æthiopes.*] Ælianus Hiſtoriæ animalium, lib. 3. c. 17.

5 *Et in Aphrica Ptoëmbari.*] Plinius lib. 6. cap. 30. *At ex Aphrica parte Ptoëmbari, Ptoëmphane, qui canem pro Rege habent, motu ejus imperia augurantes.*

Ptoëmbari. phrica Ptoëmbari, quibus regis vice, canis dominatur, quem mirifice obſervant, ex illius motu & nutu imperia, *Perſæ.* & quæ ſint placita augurantes. [1] Perſis quoque (ut auctor eſt Ariſtophanes) aliquando gallus regis vice præfuit & imperitavit. Sed præter hæc oracula, quæ auguſtiſſima *Templa divitiis & ſanctitate inclyta.* & ſancta habita ſunt, templa quoque divitiis & ſanctitate inclyta præcipua celebrantur: [2] in Græcia, Olympii: [3] in Arabia, Triphili: in Cydonia, Dictæi: in Alexandria, Jovis Sinopitæ: in Libya & Andro Dionyſii: [4] in Epidauro, Æſculapii: [5] in Iſthmo & [6] Tænaro, Sumio

tes. Solinus cap. 43. *His proximi*, inquit, *ſummam regiæ poteſtatis cani tradunt, de cujus motibus quidnam imperitet, augurantur.* Cicero autem lib. 1. de Legibus, tradit gentes eſſe quæ canem, ut Deum colunt. Vide eundem libro 1. de Natura Deorum.

1 *Perſis quoque, ut auctor eſt Ariſtophanes.*] In Fabula, cui titulus ὄρνιθες, id eſt, *de Avibus*,

Ὡς δ' οὐχὶ Θεοὶ τοίνυν τῶν ἀνθρώπων
ἦρχον τὸ παλαιὸν
Ἀλλ' ὄρνιθες, κἀβασίλευον πολλ' ἐστὶ
τεκμήρια τούτων,
Αὐτίκα δ' ὑμῖν πρῶτ' ἐπιδείξω τὸν
ἀλεκτρυόν' ὡς ἐτυράννει,
Ἦρχε Περσῶν πρῶτον πάντων, Δαρείου
καὶ Μεγαβύζου,
Ὥστε καλεῖται Περσικὸς ὄρνις; ἀπὸ τῆς
ἀρχῆς ἔτ' ἐκείνης.

Id eſt,

Quod autem non Dei igitur hominibus
imperavit antiquitas,
Sed aves & regnabant, multa ſunt ſigna horum:
Statim autem vobis primum oſtendam
gallum, quod regnabat,
Imperabatque Perſis primum omnibus,
Dario & Megabyzo,
Quare vocatur Perſica avis, à dominatione adhuc illa.

2 *In Græcia, Olympii.*] Vide paulo infra.

3 *In Arabia, Triphyli.*] Diodorus Siculus lib. 6. cap. 10.

4 *In Epidauro Æſculapii.*] Plinius lib. 4. cap. 5. *In Saronico*, inquit, *Epidaurum oppidum, Æſculapii delubro celebre.* Strabo lib. 8. *Epidaurus non parum inſignis eſt civitas, præſertim ex Æſculapii claritate nobilitata, quem varia morborum genera curaſſe ſomniati ſunt homines. Erat vero templum ægrotantium multitudine uſquequaque refertum, pendentibuſque tabellis, in quibus ſanati languores erant inſcripti.* Solinus cap. 2. *Epidauro decus eſt Æſculapii ſacellum, cui incubantes ægritudinum remedia capeſſunt de monitis ſomniorum.* Meminit Ariſtophanes in Pluto, & Plautus in Curculione, actus 2. ſcena 1. in princ. his verbis,

Migrare certu' eſt jam nunc è phano ſo-
ras,
Quando Æſculapî ita ſentio ſententiam:
Ut qui me nihili faciat, nec ſalvum velit.
Valetudo decreſcit, accreſcit labor:
Nam jam, quaſi zona, liene cinctus ambulo:
Geminos in ventre habere videor filios.

Hinc *Epidaurius* dictus eſt Ovidio l. 15. Metamorph.

Æquore placato patrias Epidaurius a-
ras
Linquit. —

5 *In Iſthmo.*] Unde *Iſthmius* dictus eſt, Strabo lib. 8. *Ad Schenuntem portum anguſtiſſima Iſthmi tellus eſt, qua navigia tranſvectantur, ubi eſt Neptuni phanum Iſthmi.* Et eodem lib. *In Iſthmo Ne-*

[1] Sumio Eubœæ, [2] atque Attica [3] & Calabris, Neptuni [4] in Acarnania, [5] Apollinis Actii: [6] in Claro, [7] Actio & Leu-

mo Neptuni, quem Iſthmium vocant, templum eminet, picearum arborum luco circunclusum, ubi Iſthmios ludos celebratos, Corinthii celebrare ſoliti ſunt. Solinus cap. 12. Pauſanias in Corinthiacis, & Laconicis.

6 *Et Tænro.*] Unde *Tænarius* Neptunus dictus, ut Suidas tradit. Eſt autem Tænarus auctore Servio in lib. 4. Georg. promontorium Laconiæ, circa finem Maleæ, ubi inferorum dicitur eſſe deſcenſus. Virgil. d. lib. 4. de deſcenſu Orphei ad inferos,

Tænarias etiam fauces, alta oſtia Ditis,
Et caligantem nigra formidine lucum
Ingreſſus, maneſque adiit Regemque tremendum,
Neſciaque humanis precibus manſueſcere corda.

Hinc igitur *Tænarius Deus* Neptunus dictus Propertio lib. 1. eleg. 13. ad Gallum,

Non ſic Æmonio Salmonida miſtus Enipeo
Tænarius facili preßit amore Deus.

Unde *Tænarium malum* in proverbium abiit, de quo Eraſmus Chiliad. 3. centur. 7. cap. 85.

1 *Sumio Eubœæ.*] Herodotus lib. 7. Polymnia, ſcribit templum Neptuni cognomine Liberatoris in Euboicis ad Artemiſium ſtructum eſſe.

2 *Atque Attica.*] Pauſan. lib. 1. qui de Atticis eſt.

3 *Et Calabris Neptuni.*] Plutarchus in Demoſthene, ſcribit, Demoſthenem confugiſſe in Calabriam ad templum Neptuni. Quod & ipſum ante ſcripſerat Pomp. Mela lib. 2. cap. 7. ubi de Mediterranei maris inſulis. Attamen adverte quod plerique omnes codices Plutarchi & alias viri minime indocti Calabriam Ægei referunt, pro Calauria falſo: putoque hic legendum *Calauria* ex Pauſania in Atticis, Strabone libro 8. Ovidio lib. Metam. 10. & Mela hoc loco poſteriore, cujus hæc ſunt verba. *Trœzenio Calauria inter ignobiles, alias leto Demoſthenis nobilis.*

4 *In Acarnania Apollinis Actii.*] Stephanus de Urbibus.

COLERUS.

5 *Apollinis Actii.*] Vide Strabonem lib. 7.

TIRAQUELLUS.

6 *In Claro.*] Poſſet videri Alexandrum debuiſſe dicere in *Colophone*, ubi eſt Clarii Apollinis oraculum apud Plinium lib. 2. cap. 103. in cujus Clarii ſpecu lucana eſt, cujus potu mira redduntur oracula, bibentium breviore vita. Solinum cap. 43. aut aliorum ſupputatione 53. *Non longe Epheſo Colophon civitas nobilis oraculo Clarii Apollinis.* Vide tamen Pomponium Melam lib. 1 cap. 17. de Ionia. Plinium lib. 5. cap. 29. & Jamblichum de Myſteriis Ægyptiorum. Et de hoc quoque oraculo eſt illud Virgilii lib. 3. Æneid.

Qui tripodas, Clarii lauros, qui ſydera ſentis.

Ubi Servius dicit, *Clarium oppidum eſt in finibus Colophoniorum: unde Apollo Clarius: & per lauros oraculum intelligit.* Id quod facit pro Alexandro: niſi quod pro Claro, *Clario* debuit dicere: niſi hic mendum ſit, quod magis credo: nam poſtea *Clario* dicit. Et de hoc quoque Statius lib. 8. Thebaidos,

Nec Clarias hac luce fores, Didymæaq; quiſquam
Limina. —

Cæterum Strabo lib. 14. ſcribit ante Colophonem, civitatem Ionicam Apollinis Clarii, lucum eſſe: moxque *Clarum*, non *Clarium* vocat locum ipſum, ut proinde intelligas Clarum & Clarium indifferenter vocari. Apollo apud Ovidium Metamorph. lib. 1. artificioſe potentiam ſuam commemorans, ait,

— Mihi Delphica tellus
Et Claros, & Tenedos, Patareaque regia ſervit.

7 *Actia.*] Actæ Apollinis oraculum

[1] & Leucade, [2] Lycia & [3] Selenuntia Apollinis: [4] in Cappadocia, Bellonæ: in eademque, & [5] Ionia [6] atque Epheſo,

lum memorat Strabo lib. 13. Et hinc *Actius* Apollo dictus Virgilio libro 8.

Actius hæc cernens arcum tendebat Apollo
Deſuper. —

Et Propertius lib. 4. eleg. 6. de Pugna Actiaca navali, qua totam hiſtoriam complexus eſt, quæ apud ſcriptores eſt celebratiſſima,

Actius hinc traxit Phœbus monimenta, quod ejus
Una decem vicit miſſa ſagitta rates.

Callimachus apud Hyginum, de Argo, in finibus Magneſiæ ad Actii Apollinis templum, quod Argonautæ proficiſcentes ſtatuiſſe exiſtimantur, Argon conſtructam fuiſſe dicit. Cæterum Actium (auctore Dione Romanæ hiſtoriæ lib. 50.) Apollinis templum eſt è regione portuum, qui ſunt apud Nicopolim, ante fauces ſinus Ambracii ſitum: qui ſinus per anguſtias longe ſeſe effundens, ipſe, & qui ante eum poſiti ſunt loci, appellendis navibus, ſtationique ſunt commodatiſſimi. Hoc templum Cæſar Octavius, ut idem Dion ſcribit lib. 51. in princip. majus extruxit, & ludos Muſicos & Gymnicos, & equeſtre certamen cum ſacro quinquennali, eidem Apollini conſtituit, & navium genera uſque ad deciremem ex captis navibus conſecravit.

1 *Et Leucade.*] Idem Apollo à Leucade promontorio *Leucadius Deus* dictus eſt. Propertius lib. 3. eleg. 10. tit. Fœminas imperare amantibus, in fine.

Leucadius verſus acies memorabit Apollo:
Tantum operis belli ſuſtulit una dies.

Ovidius lib. Triſtium 3. eleg. 1. reddens rationem cur Auguſti janua lauro velaretur, & ea Auguſtus coronaretur,

An quia perpetuos meruit domus iſta triumphos?
An quia Leucadio ſemper amata Deo eſt?

Et lib. 5. eleg. 3.

Vel rapidæ flammis urar patienter in Ætnæ,
Vel ficta Leucadii mittar in alta Dei.

Et Sappho apud Ovidium,

Phœbus ab excelſo, quantum patet, aſpicit æquor:
Actæum populi, Leucadiumque vocant.

Strabo lib. 8. ſcribit, Corinthios Leucadem in inſulæ formam redegiſſe: & habere Apollinis Leucatæ phanum, ibique ſaltum fieri, qui ad ſedandos amores valere creditur. Quo in loco Sappho prima dicitur, ſuperbe ab excelſa ſe dejeciſſe petra, ſtimulante Cupidine. Inſula hæc *Leucata*, mutato nomine, *Leucada* vocata eſt: redditque rationem ibi idem Strabo.

2 *Lycia.*] Ut ſupra dictum eſt.

3 *Et Selenuncia.*] Strabo lib. 10. poſt princ. *Fuit & Selenuncii*, inquit, *Apollinis oraculum.* Verum Hellopienſes Iſtiæa tranſtulerunt, & urbem ampliſſimam reddiderunt, violentius ingruente tyranno Philiſtide, poſt rem apud Leuctram geſtam. Alia Apollinis oracula videbis infra in fin.

4 *In Cappadocia, Bellonæ.*] Strabo lib. 12. non multo poſt princ. ubi de Cappadocia loquitur, ſic ait, *In Antitauro convalles ſunt profundæ & anguſtæ, in quibus ſunt Comana civitas memoratu digna & Bellonæ fanum, quod illi Comana vocant.*

5 *Et Ionia.*] Pauſanias in Achaicis.

6 *Atque Epheſo Dianæ.*] Solinus cap. 53. *Epheſo decus templum Dianæ, Amazonum fabrica adeo magnificum, ut Xerxes cum omnia Aſiatica templa igni daret, huic uni pepercerit.* Plinius l. 36. cap. 14. templum hoc Dianæ ita deſcribit, *Magnificentiæ vera admiratio extat templum Epheſiæ Dianæ ducentis viginti annis factum à tota Aſia. In ſolo id paluſtri fecere, ne terræ motus ſentiret, aut hiatus timeret. Rurſus ne in lubrico atque inſtabili fundamenta tantæ molis locarentur,*

ſo, Dianæ: [1] in Halicarnaſſo, Minervæ: [2] in Papho, Veneris: [3] in Boſphoro, Apaturiæ: [4] in Cypro, Acreæ Veneris: [5] in Locris, Proſerpinæ: [6] in Achaia [7] & Catina, Cereris: [8] in Samo, [9] Argis, [10] Metaponto, [11] & in Lucania, Juno-

tur, ante calcatis ea ſubſtravere carbonibus, de in vellersbus lana. A quibus autem & qua mareria conſtructum ſit, ſcribit idem Plinius cap. 40. lib. 16. & alibi. Fuiſſe etiam ab Amazonibus conditum auctor eſt etiam Mela l. 1. cap. 17. Ibi Epheſus & Dianæ clariſſimum templum, quod Amazones Aſia poritæ conſecraſſe rraduntur. quod confirmar Juſtinus libro 2. Meminit etiam hujus templi D. Lucas Actorum cap. 19. Adde & Ortygia inſula ipſius Dianæ ex Diodoro Siculo lib. 6. cap. 2. poſt prin. *Diana*, inquit, *in Syracuſis inſulam à diis accepit Ortygiam ab ea, tum oraculorum reſponſo, tum voce nominatam.*

1 *In Halicarnaſſo, Minervæ.*] Herodot. lib. 13.

2 *In Papho, Veneris.*] Cornelius Tacitus lib. 18. quem locum jam adduximus ſupra hoc eodem cap. ubi de Veneris Paphiæ ara. Suetonius in Tito, cap. 5. *Adeoque*, inquit, *Paphiæ Veneris oraculo, dum de navigatione conſuluit, etiam de imperii ſpe confirmatus eſt.* Virgil. lib. 1. Æneid. de Venere loquens,

Ipſa Paphum ſublimis abit, ſedeſque reviſit,
Læta ſuas, ubi templum illi, centumque Sabæo
Ture calent aræ, ſertiſque recentibus halant.

Strabo lib. 14. non procul à fine, Paphum & Palæpaphum celebrat, Paphum quidem ab Agenore conditam: Palæpaphum vero vetuſtiorem, Veneris templo illuſtrem.

3 *In Boſphoro, Apaturiæ.*] Scribit Pauſanias in Corinthiacis Æthram compreſſam à Neptuno: Eam ob rem Æthram Minervæ Apaturiæ delubrum, quaſi Fallacis dixeris, dedicaſſe, inſulamque Sphæria, quæ ante dicebatur, Sacram nominaſſe: Inſtituiſſe eandem, ut Trœzeniorum virgines ante nuptias zonam Apaturiæ Minervæ dicarent.

4 *In Cypro, Acreæ Veneris.*] Strabo l. 14. de Cypro loquens, ſcribit, Montis ſummum Olympum dici, ubi Veneris Acreæ templum eſt, quod nec videre, nec adire mulieribus licet. De Junonis autem Acreæ oraculo videbis poſtea in fin.

5 *In Locris, Proſerpinæ.*] Titus Livius 3. Decad. lib. 9. in egregia illa Locrenſium oratione, *Fanum eſt apud nos Proſerpinæ, de cujus ſanctitate templi credo aliquam famam ad vos perveniſſe Pyrrhi bello: qui cum ex Sicilia rediens Locros claſſe prætervehEretur, inter alia fœda, quæ propter fidem noſtram erga vos in civitatem noſtram facinora edidit, theſauros quoque Proſerpinæ intactos ad eam diem, ſpoliavit: atque ita pecunia in naves impoſita, ipſe terra eſt profectus. Quid ergo evenit P. C? claſſis poſtero die fœdiſſima tempeſtate lacerata, omneſque naves, quæ ſacram pecuniam habebant, in littora noſtra ejectæ ſunt: qua tanta clade edoctus tandem deos eſſe ſuperbiſſimus Rex, pecuniam omnem inquiſitam in theſauros Proſerpinæ referri juſſit.* Valerius Maximus lib. 1. c. 2. de Neglecta religione. Lactantius lib. 2. c. 8.

6 *In Achaja.*] Plutarchus in Iſide & Oſiride, & alii, quos ſtatim citabo.

7 *Et Catina.*] Unde Catinenſis Ceres dicta ab oppido Siciliæ Ætnæ propinquo, ut oſtendit Lactantius lib. 2. cap. 4. Cujus tanta fuit religio, ut adire templi ejus ſecreta penetralia nefas eſſet.

8 *In Samo.*] Diodorus Siculus l. 6. cap. 11. Pauſanias in Achaicis. Tertullianus in Apologetico, cap. 24.

9 *Argis.*] Pauſanias in Atticis & Corinthiacis.

10 *Metaponto.*] Plinius lib. 14. cap. 1.

Templum in Olympio. Columna in templo Jovis Triphilii. Templũ Acreæ Veneris & Eunoſti mulieribus adire nefas. Perſicæ Dianæ phanum.

Junonis. Sed quod eſt de Olympio dictum, hoc templum [1] in agro Piſano fuit, haud procul ab Elide, ante quod Lucus agreſti olea conſitus, & ſtadium omnium maximum, juxta quod Alpheus præterfluens ex Arcadia, mare ingreditur. [2] In phano autem Jovis Triphilii, columna ex ſolido auro multo ævo vetuſta, cum titulis rerum geſtarum ſacrata viſebatur, quam ipſum Jovem ſtatuiſſe ferunt. [3] Acreæ vero Veneris templum mulieribus nec videre, nec adire fas eſt. [4] Sicut Eunoſti phanum in Tanagra adeo mulieribus interdictum fuit, ut ſi quo infortunio aut vaſtitate Tanagræi opprimerentur, diligenter inquirerent, ne qua mulier conſulto aut caſu templo appropinquaſſet. [5] Caſtabalis Perſicæ Dianæ phanum tantæ fuit religionis, ut illic dicatæ virgines (quod vix credi poteſt) ſuper prunas nudis pedibus ambulent innoxiæ: [6] ſicut in templo Fero-

Metaponti templum Junonis vitigineis columnis ſtetit. De hoc etiam paulo poſt dicetur in verbo, *Metapontinæ Iunonis.*

11 *Et in Lucania, Junonis.*] Strabo lib. 6. in prin. & Plutarchus in Pompejo.

1 *In agro Piſano.*] Strabo lib. 8.

2 *In phano autem Jovis Triphilii.*] Diodorus Siculus lib. 6. cap. 10. in fin. dicit, Jovis Triphilii ſacerdotes ſcripta oſtendere quædam ab Jove relicta, quo tempore templum conſtruxit, ſcribit prætetea patriam illam refertam eſſe auro, argento, ære, ſtanno, ferro: quorum nil extra inſulam aſportari licet: & alia multa. Sed nihil de Columna aurea. Verum Lactantius Divinarum inſtitutionum lib. 1. cap. 11. hujus columnæ meminit, his verbis, *Antiquus auctor Euhemerus, qui fuit ex civitate Meſſana, res geſtas Jovis & cæterorum, qui dii putantur, collegit, hiſtoriamque contexuit ex titulis & inſcriptionibus ſacris, quæ in antiquiſſimis templis habebantur, maximeque in phano Jovis Triphilii, ubi auream columnam poſitam eſſe ab ipſo Jove, titulus indicabat: in qua columna geſta ſua perſcripſit, ut monumenta eſſent poſteris rerum ſuarum.*

3 *Acreæ vero Veneris templum.*] Dictum eſt ſupra ex Strab. lib. 14. non multo ante.

4 *Sicut Eunoſti phanum.*] Plut. Problem 153. Sed & in Italia olim ſacro Herculis mulieribus intereſſe non licebat, ex Macrobio lib. 1. c. 12.

5 *Caſtabalis Perſicæ Dianæ phanum.*] Strabo lib. 12. non adeo multo poſt prin. *Caſtabalis*, inquit, *eſt Dianæ Perſicæ phanum, ubi dicunt ſacras mulieres illæſas nudis pedibus ſuper prunas ingredi.*

6 *Sicut in templo Feroniæ.*] Strabo lib. 5. Sub monte autem Soractæ urbs eſt Feronia, quo nomine & dea quædam nuncupatur, quam finitimi miro dignantur honore. Eodem in loco ipſius templum eſt mirificum ſacri genus habens. Nam qui ejus numine afflantur, nudis pedibus prunas, & copioſum inambulant ſub hac dæmone, nulla læſione, cinerem.

1 *Et*

Feroniæ ſuper ignem afflati numine incedebant: [1] & ad montem Soractis, familiæ, quas Hirpias vocant, ſuper incenſam ſtruem inſultabant impune, [2] quibus perpetuo ſenatuſconſulto vacatio munerum data eſt. [3] In Achajæ autem Cereris templo fons manet cæremoniis ſacer, in quem graviore morbo impliciti introſpicientes, ſpeculo in fontem demiſſo, eventa valetudinis internoſcant: [4] ſicut Tral-

Fons in Achaja Cereris templo.

1 *Et ad montem Soractis, familiæ, quas Hirpias vocant.*] Plinius l. 7. c. 2. *Haud procul urbe Roma in Faliſcorum agro familiæ ſunt paucæ, quæ vocantur Hirpiæ, quæ ſacrificio annuo, quod fit ad montem Soractem Apollini, ſuper ambuſtam ligni ſtruem ambulantes non aduruntur.* Et ex Plinio Solinus c. 8. ſic ſcribit, *Perpaucæ familiæ ſunt in agro Faliſcorum, quos Hirpios vocant. Hi ſacrificium annuum ad Soractem montem Apollini faciunt. Idque operantes geſticulationibus religioſis impune exultant, ardentibus lignorum ſtruibus, in honorem divinæ rei flammis parcentibus. Cujus devotionis miniſterium munificentia Senatus honoratum, Hirpis perpetuo omnium munerum vacationem dedit.* Hanc rem cecinit Virgil. lib. 11. Æneidos his verſibus,

Summe deûm ſancti cuſtos Soractis Apollo,
Quem primi colimus, cui pineus ardor acervo
Paſcitur, & medium freti pietate per ignem
Cultores multa premimus veſtigia pruna.

Super quo loco plura Servius ad hujus rei notitiam docte tradit, inter quæ hæc ſcribit, *Varro ubique expugnator religionis, ait, quum quoddam medicamentum deſcriberet, Ut ſolent Hirpini, qui ambulaturi per ignes medicamento plantas tingunt.* Silius Italicus de eadem re ſic lib. 5. cecinit,

Tum Soracte ſatum, præſtantem corpore, & armis
Æquanum noſcens patrio cui ritus in arvo
Cum pius arcitenens accenſis gaudet acervis,
Exta ter innocuos lætum portare per ignes,
Sic in Apollinea ſemper veſtigia pruna
Inviolata teras, victorque vaporis ad aras
Dona ſerenato referat veſtigia Phœbo.

Strabo l. 5. ſcribit ea ſacra non Phœbo, ſed Feroniæ celebrari ſolita, ut diximus in præced. Hirpi autem Sabinorum lingua lupi vocantur. Lege Servium ubi ſupra.

2 *Quibus perpetuo Senatuſconſulto.*] Plinius ubi ſupra ad ea, quæ nuper adduximus ſubjungit, *Et ob id perpetuo S. C. militiæ, omniumque aliorum munerum vacationem habent.* Solinus d. cap. 8.

3 *In Achajæ autem Cereris templo.*] *Achaæ* legendum eſt ex Herodoto in Terpſichore. Pauſanias in Achaicis, *Pro Cereris æde,* inquit, *fons eſt, qui à templo lapideo pariete ſecluditur: ad eum fontem per exteriorem tramitem deſcenditur. Ibi oraculum maxime veridicum eſt. Cognoſcuntur ex eo non rerum omnium, ſed morborum duntaxat eventa. Speculum tenui ſuſpenſum filo demittunt, ut in fonte omnino non mergatur, ſed imo ambitu ſummam aquam contingat. Ubi odores adoleverint, & rite deam precati fuerint, inſpiciunt in ſpeculum, & ex ejus imaginibus perituruſne an victurus is æger ſit, de quo conſuluerunt, divinant. Neque latius hujus aquæ divinatio patet.*

4 *Sicut Trallibus in antro Charonio.*] Strabo lib. 14.

Trallibus in antro Charonio, [1] & apud Ægyptios in Iſidis, [2] in Melopidæ ſemideæ templo in Bubaſto, ab ægrotis valetudinis remedia inſomniis præſciuntur. Fuitque mos, ut hi qui morbis levari meruiſſent, remedia, & qua curatione levarentur, [3] in æde Æſculapii velut in albo proponerent, ut eſſent ſempiterno monumento, & cæteros exemplo juvarent. [4] Contrariæ vero religionis Catinenſis Cereris, quam Achaiæ, ſacrarium fuit. ad iſtud enim viris accedere non licet, ſacra vero per mulieres miniſtrari, & virgines præfici ſolebant: cujus ſimulacrum non modo tangere, ſed ne videre quidem homini fas. [5] Samiæ autem Iunonis dignum ſua amplitudine templum, inter ſeptem orbis miracula adnumeratur, quod ab urbe haud plus viginti ſtadiis aberat. [6] In Laciniæ Iunonis ara miracula affingunt, ut cineres in ara perflantibus ventis immobiles maneant, [7] ſicut ara Veneris Paphiæ ſub paluſtri cælo nullis pluviis humectatur. [8] Metapontinæ Iunonis templum hoc pro miraculo habuit, ut vitigineis columnis fulciretur. In Libya Liberi patris templum & oppidum ab uno eodemque bis inveniri negant. [9] Epheſiæ autem Dianæ ſupra omnium ſeculorum memoriam celebratiſſima &

Catinenſis Cereris ſacrum.
Samiæ Junonis tēplum.
Laciniæ Junonis ara.
Paphiæ Veneris ara.
Metapontinæ Junonis templum
Liberi patris.
Epheſiæ Diana.

1 *Et apud Ægyptios Iſidis.*] Diodor. Siculus l. 1. c. 2. tradit Iſidem in ſomnis opitulari palam eis, quos cenſuerit dignos.

2 *Et in Melopidę.*] Vide Jamblichum de Myſteriis Ægyptiorum.

3 *In æde Æſculapii.*] Strabo lib. 8. de eo loquens, *Erat vero templum ægrotantium multitudine uſquequaque refertum, pendentibuſque tabellis, in quibus ſanati languores erant inſcripti.* Et de eo dictum eſt ſupra.

4 *Contrariæ vero religionis Catinenſis Cereris.*] Lactantius lib. 2. cap. 4. ubi & hanc *Cererem Ennenſem* quoque vocatam dicit.

5 *Samiæ autem Iunonis.*] Hujus templi Samiæ Junonis meminit Diod. Siculus lib. 6. c. 11. Lactantius l. 1. c. 17. ubi Varro inſulam *Samum* prius *Partheniam* nominatam ſcribit.

6 *In Laciniæ Junonis ara.*] Livius 3. Decad. lib. 4. poſt princ. de templo Junonis Laciniæ loquens, ait, *Fama eſt aram eſſe in veſtibulo templi, cujus cinerem nullus unquam moveat ventus,* Valerius Maximus lib. 1. cap. 8. de Miraculis. Plinius lib. 2. c. 107.

7 *Sicut ara Veneris Paphiæ.*] Plinius lib. 2. cap. 96. *Celebre phanum habet Veneris Paphos, in cujus quandam aream non impluit.*

8 *Metapontinæ Junonis.*] Plinius libro 14. cap. 1. poſt prin.

9 *Epheſiæ autem Dianæ.*] Strabo libro 14. Plinius lib. 6. c. 40. & lib. 36. cap. 14. & jam diximus ſupra multo ante.

ma & auguſtiſſima ædes fuit, magnis effuſionibus & pro-
fuſiſſima impenſa à tota Aſia conſtructa, ſeptem ſtadiis ab
urbe, nudo & paluſtri ſolo: in cujus feſto annuo juvenes
primo flore ætatis, & virgines cultu excellenti procedere
ad templum prælata pompa, & feſtum diem agere, ſpon-
ſaliaque invicem inire conſuerant. [1] Delubrum vero Ne- *Neptu-*
ptuni in Achaja, Erechtheum cognominatum, hoc memo- *ni.*
rabile habuit, ut aqua in puteo flante auſtro fluctuaret,
cæteris vero perflantibus ventis jaceret immota: cui com-
par Ariſtoteles tradit de Pythopoli urbe ad Aſcaniam pa- *Putei*
ludem, cujus putei hyeme exſiccantur, æſtate vero ad ſu- *apud Pytho-*
perficiem redundant. [2] & apud Gades in Herculis templo *polim.*
puteum inundante Oceano exſiccari. [3] Quod vero de Cla-
rio dicimus, eſt animadvertendum, in Claro Jovem, Ne-
ptunum & Plutonem, mundum fuiſſe ſortitos, qui mox nu-
gis innumeris orbem implevere. [4] Et Colophone in Apol- *Colo-*
linis delubro vates multa aqua epota, ex ſubjecta lacuna *phonii*
ſpiritu divino tactos reſponſa dare: [5] ſicut apud Ligiræos *vates.*
in Thracia, ex intimo adyto Libero conſecrato, plurimo *Ligi-*
mero exhauſto, veluti numine afflatos vaticinari. [6] Fuitque *ræi.*
animadverſum, in Clario Apollinis, non fœminam, ut *Vates*
Delphis, ſed certis è familiis ſacerdotes, aut ex Mileto *Apolli-*
accitos, plerunque literarum ignaros, hauſta fontis aqua, *nis in Clario.*
vati-

1 *Delubrum vero Neptuni.*] Pauſanias in Atticis qui primus liber eſt.

2 *Et apud Gades in Herculis templo.*] Strabo lib. 3. ubi multas ejus rei rationes reddit ex aliis auctoribus. Et Plinius lib. 2. c. 97. ad fin.

3 *Quod vero de Clario dicimus.*] De hac diviſione vide omnino quæ ſcripſi in noſtris Commentariis Primigeniorum.

4 *Et Colophone in Apollinis delubro.*] Plinius lib. 2. cap. 103. Tacitus lib. 2. de Clarii Apollinis oraculo Colophone, ait, *Non fœmina illic, ut apud Delphos, ſed certis è familiis & ferme Mileto accitus ſacerdos, numerum modo conſultantium, & nomina audit: tum in ſpecum digreſſus, hauſta fontis arcani aqua, ignarus plerunque literarum & carminum, edit reſponſa, verſibus compoſitis, ſuper rebus, quas quis mente concepit. & ferebatur, Germanico per ambages (ut mos oraculis) maturum exitium cecinisse.* Et ad id quod de aqua epota dicit, vide Macrob. l. 1. Saturn. c. 18. poſt princ.

5 *Sicut apud Ligiræos.*] Lege *Ligyreos* ex Macrobio, qui id dicit d. lib. Sat. 1. c. 8. ad prin.

6 *Fuitque animadverſum, in Clario Apollinis.*] Hæc uſque ad verſic. *Et in Andro,* ſunt Cor. Taciti ubi ſupra ibi, *Et Colophone in Apollinis.*

Fons Liberi in Andro. vaticinia referre. [1] Et in Andro, in templo Liberi patris manare fontem, qui Nonis Ianuarii vini ſaporem habeat: quod ſi è conſpectu templi auferatur, rurſus in aquam tranſeat. Nec defuere qui crederent [2] apud Heleos in Bacchi feſto quod θύαν vocant, tres lebetes in templo ſua ſponte repleri vino. *Sacra Dionyſi in Biſaltia.* [3] Et in Biſaltia templum Dionyſii eſſe, in quo cum ſacra perſolvuntur, ſi grata deo ſunt, mira lux effunditur: contra vero, miræ tenebræ. *Ægirenſes.* [4] Atque in Ægira, niſi ſanguine tauri epoto, ſacerdotem non vaticinari. *Hierapolis antrũ.* [5] Cui compar miraculum fertur Hierapolis antrum eſſe, quod quum mortiferum exhalet, in eo intereunt omnia, niſi execta, & quæ virilitatem amiſere. *Fons apud Potnias.* [6] Et apud Potnias Bœotiæ manare fontem, ex quo equæ indigenæ haurientes, concitentur in rabiem. [7] Mirum quoque quod circa Halicarnaſſum antiſtiti Minervæ evenire traditur, ut quoties Amphictyenſibus, qui ea loca incolunt, aliquid adverſi caſurum foret, grandis illis naſcatur barba, quaſi eo portento futuras illis calamitates reſpondere, [8] ſicut in terra

1 *Et in Andro.*] Plinius l. 2. c. 103.

2 *Apud Heleos in Bacchi feſto.*] *Eleos* ſcribendum eſt ex Pauſania, qui hæc de illis ſcribit lib. 6. qui de Eliacis eſt, non longe ante fin.

3 *Et in Biſaltia templum Dionyſii.*] Herodotus lib. 7.

4 *Atque in Ægira.*] Plinius lib. 28. cap. 9.

5 *Cui compar miraculum fertur Hierapolis.*] Strabo libro 13. ad finem, ſcribit, Gallos gallinaceos exectos ad aquam, quæ apud Hierapolim eſt, & Plutonium os, illæſos accedere, ita ut etiam uſque ad os appropinquent & introſpiciant, & immergantur, quouſque poſſint ſpiritum continere: reliqua vero animalia, ſi introrſum progrediantur, ſtatim mori.

6 *Et apud Potnias Bœotiæ.*] Paulo aliter Plinius lib. 25. cap. 8. *Circa Abderam,* inquit, *& limitem, qui Diomedis vocatur, equi paſti: inflammantur rabie, circa Potnias vero aſini.*

7 *Mirum quoque quod circa Halicarnaſſum.*] Herodotus l. 8. Incolunt Pedesenſes ſuper Halicarnaſſum: apud quos hoc rei fertur contingere, ut quoties Amphictyenſibus (qui circa eam urbem habitant) aliquid adverſi certum intra tempus eſt eventurum, tunc antiſtiti, quæ illic Minervæ eſt, grandis barba naſcatur; quæ res bis apud eos accidit.

8 *Sicut in terra Caria.*] Sed hic adde alia multa oracula præter ea, quæ ab Alexandro in hoc capite relata ſunt: ſcilicet, in Hyſia civitate Bœotiæ templum Apollinis dimidiata ſui parte perfectum erat: Sacer præterea puteus, de quo bibentes vaticinabantur. auctor Pauſan. l. 9. qui de Bœoticis eſt. Et in Meroë Jovis oraculum apud Herodotum lib. 2. Et Laji oraculum apud eundem lib. 5. Et Bacchidis apud eundem lib. 7. & 8 non admodum longe à principio. & Pauſaniam libro 4. Et oraculum Martis apud eund. lib. 2. & Myſos

terra Caria, mulieribus templo dicatis, pilos in genis aut mento innaſci, futuræ divinationis ſignum erat.

CAPUT

Myſos Thraces, eodem teſte eod. l 7. Et in Matiera oraculum Martis antiquiſſimum, non abſimile illi Dodonæo celebrato in fabulis, niſi quod illic in ſacra quercu ſedentem columbam dicunt vaticinari ſolitam. Apud Aborigines avis divinitus miſſa, quam picum vocant, Græci δρυοκολάπτην nominant, idem faciebat in columna lignea, auctor Dionyſius Halicarnaſſæus. Et Dionyſii apud Satras, Thraciæ populos, oraculum in editiſſimis montibus ex Herod. l. 7. Et Apollinis Ptoi in phano ipſius ſito ſupra paludem Copaidem, ante montem, proxime Acræphiam, ex eodem Herodot. lib 8. Et Jovis Ithomitæ Thucydidi, & Archegetæ eidem lib. 6. & Meneſthei l. 3 Et Palicorum Macrobio lib. 5. Saturn. cap. 19. Et Amphilochi in Mallo urbe Ciliciæ, quod Pauſanias lib. 1. ſcribit ſua ætate fuiſſe omnium veriſſimum. Et de eo quoque nonnihil Juſtinus martyr Apologia 2. ad Antoninum Pium, & Livius 5. Decad. lib. 5. ubi id templum dicit eſſe in Oropo, ibique ipſum Amphilochum coli pro Deo. Eſt & oppidum Abydum (ut ſcribit Ammianus Marcellinus lib 19.) Thebaidis parte ſitum extrema. Hic Beſæ Dei localiter appellati, oraculum quoddam futura pandebat, priſcis circumjacentium ceremoniis ſolitum coli. Et Theagenis apud Thaſios oraculum, de quo Pauſanias lib. 6. Et Ariſtei Proconneſii & Cleomedis apud Aſtypalæos Plutarcho in Romulo. Et Telluris, Pauſaniæ in Eliacis. Et Carmeli Dei, ſi verum dicit Suet. in Veſpaſiano, cap. 5. & Nicephorii Jovis Spartiano in vita Adriani poſt principium, ex libro Apollonii Syri Platonici. Et Fauni apud Virg. lib. 7. Æneidos, ubi docet oraculis Fauni admonitum Latinum, ut generum externum ſibi aſciſcat,

At Rex ſollicitus monſtris, oracula Fauni
Fatidici genitoris adit, lucoſque ſub alta
Conſulit Albunea, nemorum quæ maxima ſacro
Fonte ſonat, ſævamque exhalat opaca mephitim.

Et Orphei, Apollinis conceſſu in Leſbo, de quo Philoſtratus in vita Apollonii lib. 4. cap. 4. Et Fortunæ Prænestinæ, de quo Cicero lib. 2. de Divin. Suet. in Tiberio, cap. 6. & in Domitiano, cap. 15. Propert. lib. 2. eleg. 30. ad Cynthiam,

Nam quid Prænestis dubias ô Cynthia ſortes,
Quid petis Æchæi mœnia Thelegoni?

Et Statius lib. Sylvarum 1. ſylva 3.

Et Prænestinæ poterant migrare ſorores.

Et Geryonis oraculum in Italia juxta Patavium, Suetonio in Tiberio, c. 14. Et Fortunæ Antianæ eidem in Caligula, cap. 57. Macrobius in 1. Saturn. c. 23. apud Antium ſimulacra Fortunarum fuiſſe, quæ promovebantur ad danda reſponſa, Martialis l. 5. epig. 1. ad Cæſ. Domitianum,

Seu tua veridicæ diſcunt reſponſa ſorores,
Plana ſuburbani qua cubat unda freti.

Et apud Orobiam ubi veraciſſimum oraculum, ut tradit Strabo lib. 10. poſt princip. *Et Abæ, quæ ſunt circa Phociam Apollinis delubrum locuples & theſauris donariiſque compluribus exornatum: in quo ut tunc, ita nunc redduntur oracula*, Straboni lib. 9. Herodoto l. 7. & 8. Eſt & in Colchia regione Leucotheæ phanum, quod Phryxus condidit, atque illius oraculum, ubi aries non mactatur, olim dives, ætate Strabonis à Pharnace, paulo poſt à Mithridate Pergameno direptum. auctor Strabo l. 11. Autolyci in Sinope, Sthenidis opus, eid. lib. 12. Et in Cilicia Dianæ Sarpenodiæ phanum & oraculum, ubi numine perciti reſponſa dabant, eidem lib. 14. Eſt & in agro Saunio, circa tumulum, quem Drion vocant,

Baſilica Calchantis in ſummo vertice, cui petentes oracula nigrantem immolant arietem,& ſtrata in pelle dormiunt, apud eundem lib. 6. Et in Averno Homerica defunctorum vaticinia fuiſſe ferunt, ibique oraculum extitiſſe,eodem teſte lib. 5. Et Meneſtei quoque oraculum apud eundem lib. 3. Et Tauropolæ, apud eundem lib. 16. Et Muſæi, Herodoto lib. 8. Et Junonis Acceæ oraculum apud Corinthios inter Lechæum & Pagas Herodoto l. 8. Eſt & Sena in Britannico mari Oſiſmicis adverſa littoribus, Gallici nominis oraculo inſignis, cujus antiſtites,perpetua virginitate ſanctæ numero novem eſſe traduntur apud Pomp. Melam lib. 3. c. 6. Et Erinnyum oraculum apud Herod. lib. 4. Et alia Apollinis oracula, ſcilicet, Tegyris apud Plutarchum in Pelopida,& in Grynæo Myrineorum oppido ex Strabone l. 13. Et Servio in eum locum lib. 4. Æneid.

Sed nunc Italiam magnam Grynæus Apollo.

Juxta Clazomenas, ait, *urbem Aſiæ, nemus eſt Grynæum, ubi Apollo colitur, inde igitur ſumit epitheton Grynæi, licet in Delo acceperit oraculum.* Hæc ibi. Et in Daphne urbe Syriæ Straboni l. 16. Et in Hiera Livio 3. Decad. l. 8. Æſculapii in Ægis Philoſtrato in vita Apollonii, lib. 1. c 5 Et apud Argivos Apollinis Diradiotæ, ubi ſingulis menſibus agna noctu immolatur, mulierque fatidica, cui viri conſuetudo interdicta eſt, victimæ ſanguine libato, furore divinitus afflatur. Pauſanias l. 2. Fuere & oracula in Iſmeno, & Abis apud eundem lib. 2. & 4.

CAPUT III.

Qui fuerint legati conſulum vel prætorum, quæve juriſdictio aut illorum poteſtas ſit.

Singuli conſules legatum ſibi adſciſcebant.

CONſules [1] deſignatos cum primum provincias ſortiti eſſent, legatos ſibi nominare, velut comites expeditionis, & adjutores negociorum, quorum ope conſilioque niterentur, quique ipſorum vices gererent quoties abeſſe contingeret, vulgo notatum eſt: qui, ſicut duo erant conſules, ipſi duo pariter fuere, quos vel præſentes legebat ſenatus, magna prudentia viros, ſummis honoribus functos, vel abſentes nominabat: quibus poſt conſules totius provinciæ legionumque atque exercitus curatio mandata eſt. [2] Tametſi nonnullos à conſulibus nominatos, ut pari voto & una mente rempubl. adminiſtrarent, ex decreto

TIRAQUELLUS.

1 *Conſules deſignatos.*] Dictatores. Conſules, & Proconſules legatos habuiſſe ſcribunt Titus Livius lib. 4. 1. Decadis, & multis aliis in locis. & Florus epitome Livii lib. 70. Pomp. Lætus lib. de Magiſtrat. Rom.

2 *Tametſi nonnullos à Coſſ. nominatos.*] Nam & Cor. Scipio Conſul tres ſibi legatos nominavit, Sex. Degitium, L. Ampuſtium, & C. Fabritium Luſcinum, teſte Livio 4. Decad. lib. 7. non procul à princip. Et Q. Cicero frater duos optimos legatos ſibi legit, Tuberonem, Halienum & Gratidium, ut ſcribit ipſe Cicero Epiſt. ad Q. Fratrem 1. epiſt. 1. *Quanquam*, inquit, *Legatos habes eos, qui ipſi per ſe habituri ſint*

creto ſenatus ſæpiſſime legationis munere functos legamus. Unuſquiſque ergo conſul ſuum legatum habebat, quo præcipuo conſultore ac miniſtro conſiliorum, in rebus gerendis, delectuque habendo, totaque adminiſtranda provincia utebatur, quorum conſilio & auctoritate vel prælia ſuſcipiebant, vel bello abſtinebant: qui etiam decreta conſulum, & arcana conſilia ſæpiſſime exequebantur cum fide & cura. [1] Conſulibuſque functis conſulatu, & finito magiſtratu, legatos velut legationis munere functos, honore abire oportebat: [2] qui quidem plerumque ex plebe aut patribus, [3] nonnunquam prætorii aut conſulares fuere. Etiam prætores urbis, [4] quique antea conſulatum geſſiſſent, & magnos bello viros, [5] functos honoribus & triumphis, homines fidos acceptoſque, legationis munere fungi comperimus: illorumque procuratione & cura, provincias ab hoſtili incurſu defenſas, & ſæpe in officio retentas fuiſſe: quorum etiam auctoritas tam in adminiſtranda provincia, quam ducendo exercitu, acieque inſtruenda, & quando eſſent admoturi copias, tanti fuit, [6] ut abſentibus vel impeditis conſulibus, ſummam impe-

Legati conſulum à conſulibus conſtituti.

Quales legati conſulum eligebantur.

Legatorum conſulum officia & auctoritas.

ſint rationem dignitatis ſuæ: de quibus honore & dignitate, & ætate præſtas Tubero, quem ego arbitror, præſertim cum ſcribat hiſtoriam, nullos ex ſuis annalibus poſſe deligere, quos velit & poſſit imitari. Halienus autem noſter cum animo & benevolentia, tum vero etiam imitatione vivendi. Nam quid ego de Gratidio dicam? quem certo ſcio ita laborare de exiſtimatione ſua, ut propter amorem in nos fraternum, etiam de noſtra laboret.

1 *Conſulibuſque functis Conſulatu.*] Feneſtella in lib. de Magiſtrat. Rom. tit. de Leg. Procoſſ.

2 *Qui quidem plerunque ex plebe.*] Ut C. Marius, Metelli legatus Arpinas erat, ſecundum Plutarchum in Mario, & Salluſtium in Jugurtha.

3 *Nonnunquam Prætorii.*] Nam & Q. Fabius Max. Rutilianus quinque Conſulatibus, ſumma cum gloria peractis, omnibuſque & virtutibus, & vitæ emeritis ſtipendiis, legatus ire Fabio Gurgiti filio ad bellum difficile & periculoſum, conficiendum gravatus non eſt, teſte Val. Maximo lib. 2. c. 1. de More, quem majores obſervabant in urbe. Et lib 5. cap. 7. in prin. & Plutarchus in vita ipſius Fabii Max. paulo ante fin. & in apophthegm. ejuſdem, & ante hos Livius lib. 4. 3. Decad. non adeo procul à fine.

4 *Quique antea conſulatum geſſiſſent.*] Supra in verbo, *Nonnunquam Prætorii.*

5 *Functos honoribus & triumphis.*] Nam & Q. Fabius, de quo jam diximus, antequam filio legatus fuiſſet, triumphos clariſſimos ex infeſtiſſimis hoſtibus reportaverat, ut tradit Plut. in vita ipſius.

6 *Ut abſentibus Coſſ.*] Aut etiam Dictatore,

imperii tenerent. Conſiliorum & fortium factorum, ac meritæ virtutis & ignaviæ cujuſque qua cura, qua fide & diligentia, quaque diſciplina militari, duces exercitui & caſtris præfuiſſent, ſi quid fictum vanumque aut parum integra veritate afferrent, locupletiſſimi teſtes erant: ſoli denique geſta conſulum diligenti æſtimatione perpendere & penſitare debebant. [1] Tum conſulibus laborantibus, aut morbo implicitis, vel fato perfunctis, ipſi ſupereſſe, & munia obire poterant: nanque ipſorum erat officium fiduciariam reipubl. operam dare, poſt conſulem prætoremve, [2] non tamen idem juris & poteſtatis habere, ne imperatorias ſibi partes vendicarent: ſiquidem legati munus eſt, omnia ad præſcriptum imperiumque conſulis agere: imperatoris vero, ſummæ rei conſulere, & liberum tenere imperium, eo conſultore & miniſtro. [3] M. Claudius legatus contra literas L. Cornelii conſulis de pugna adverſus Bojos ad ſenatum magnifice ſcriptas, privatim de conſulis negligentia pluribus per literas ſignificavit, quæ illi mox exitio criminique fuerunt: nanque illum criminando effecit, quo minus L. Cornelius de Bojis triumpharet: ipſiuſque denegati triumphi, teſtimonium legati præcipua cauſa fuit. [4] Quanquam Cn. Manlius, contradicentibus decem legatis, in crimen adductus, acta per ſe cauſa in ſenatu, crimine abſolutus, de Gallogræcis magnifice triumpharit.

Legati munus. Imperatoris munus.

Legatorum triumphus.

ctatore, & Magiſtro equitum, ut videre licet ex Dionyſio Halicarnaſſæo l. 6. ubi loquitur de T. Ebutio Helva Magiſtro equit. A. Poſthumii dictatoris, & M. Valerio ipſius legato. Et ex Livio 1. Decad. lib. 8. ubi de eodem M. Valerio legato.

1 *Tum Coſſ. laborantibus.*] Ita etiam fecit C. Sulpitius Legatus L. Genutii Coſ. in bello adverſus Hernicos, occiſo ipſo Conſule, apud Livium 1. Decad. lib. 7.

2 *Non tamen idem juris.*] Cæſar l. 3. belli civil. de P. Sylla Legato Cæſaris loquens ſic ſcribit: *At plerique exiſtimant, ſi acrius inſequi voluiſſet, bellum eo die potuiſſe finiri: cujus conſilium reprehendendum non videtur. Aliæ enim ſunt legati partes, atque Imperatoris. Alter omnia agere ad præſcriptum, alter libere ad ſummam rerum conſulere debet. Sylla à Cæſare caſtris relictus, liberatis ſuis, hoc fuit contentus, neque prælio decertare voluit: quæ res tamen fortaſſe aliquem reciperet caſum, ne imperatorias ſibi partes ſumpſiſſe videretur.*

3 *M. Claudius.*] Livius 4. Dec. l. 5. non multo poſt principium.

4 *Quanquam Cn. Manlius.*] Livius ejuſdem 4. Decad. lib. 8. & 9.

1 *Quin-*

rit. [1] Quinetiam ſiquid per legatos in provincia abſentibus conſulibus, & dum eorum vicem gerunt, fortiter ac dignum laude & triumpho geſtum foret, poterat ſine conſule ſolus legatus ſuo jure & merito triumphare. [2] De Parthis & Pacoro Ventidius M. Antonii legatus, ſine Antotonio, licet novo exemplo, triumphavit. [3] Cajus etiam Marius legatus Metelli conſulis, ipſum criminando, effecit, ut poſthabito Metello, de Jugurtha triumpharit; [4] ante cujus currum cum duobus filiis ductus eſt in triumpho. [5] Quinetiam patrem filio legatum fuiſſe, [6] & fratrem fratri, ſæpiſſime compertum eſt. [7] Q. Fabium Maximum, Q. filio conſuli legatum adverſus Samnites ad Sueſſulam obviam prodiiſſe: & cum experiri vellet an ſciret conſulem agere, juſſum ab eo obſequium præſtitiſſe, & equo deſcendiſſe, auctores memorant. [8] P. que Scipionem,

1 *Quinetiam ſiquid, &c.*] Ut patet exemplis ſequentibus.

2 *De Parthis & Pacoro Vendidius.*] Plutar. in Antonio. Gellius l. 15. c. 4. Dion in hiſtoria ipſius M. Antonii. Et vide Plinium l. 7. cap. 43. & infra c. 6.

3 *C. etiam Marius.*] Plutar. in vita illius, Paulus Oroſius lib. 5. cap. 14. Salluſtius autem in Jugurtha in fin. dicit illum Calendis Januariis magna gloria Conſulem de Jugurtha triumphaſſe.

4 *Ante cujus currum.*] Paulus Oroſius d. lib. 5. cap. 14.

5 *Quinetiam patrem filio.*] Hoc mox probat Q. Fabii Maximi exemplo. Sed adde è diverſo filium patri aliquando legatum fuiſſe: uti fuit Titus Veſpaſiano patri, ex Paulo Oroſio lib. 7. cap. 5. in fin. & Gordianus filius Gordiano patri Procoſ. Aphricæ, teſte Julio Capitolino in Gordianis non ſemel.

6 *Et fratrem fratri.*] Id quod probat exemplo Scipionis Aphricani ibi, *P. que Scipionem.*

7 *Q. Fabium Max.*] Livius 3. Dec. lib. 4. *His procuratis* (inquit) *ex decreto Pontificum, profecti Coſſ. Sempronius in Lucanos, in Apuliam Fabius. Pater filio legatus ad Sueſſulam in caſtra venit, cum obviam filius progrederetur, lictoreſque verecundia majeſtatis ejus taciti anteirent non ſummoventes patrem, præter undecim faſces equo prævectus ſenex, ut Conſul, animadvertere proximum lictorem juſſit: & is ut deſcenderet ex equo, inclamavit: tum demum deſiliens, Experiri, inquit, volui fili, ſatin' ſcires Conſulem te eſſe.* Val. Maximus lib. 2. c. 1. ubi de More, quem majores obſervabant in urbe, ut diximus ſupra.

8 *P. que Scipionem.*] Livius 4. Dec. lib. 7. poſt princ. ſic ſcribit, *Cum res aut nova, aut vetuſtate exemplorum memoriæ jam exoleta, relata expectatione certaminis Senatum erexiſſet, P. Scipio Aphricanus dixit, ſi L. Scipioni fratri ſuo provinciam Græciam decreviſſent, ſe legatum iturum. Hæc vox magno aſſenſu audita ſuſtulit certamen.* Plutar. in vita ipſius Scipionis. Gellius lib. 4. cap. 18. Plinius Secundus, ſi is eſt, de Viris illuſtribus, cap. 49. & 53. Appianus in Syrico, Florus lib. 2. cap. 8. Sed cui adde Spurio Furio Conſuli alterum Furium ipſius fratrem ei datum legatum, apud eundem

nem, cui Aphricano fuit cognomen, Scipioni fratri adverſus Antiochum conſuli deſtinato, legatum veniſſe: tantumque auctoritate effeciſſe, ut victo Antiocho, & pace Eumeni conceſſa frater cujus legatus venerat, de Antiocho & omni Aſia triumphavit, ob Aſiamque à ſe victam, Aſiatici cognomen reportarit. [1] Illud quoque notatum eſt, quoties conſuli prorogatum fuiſſet imperium, etiam legati munus ad id tempus diffundi ſæpe & prorogari. [2] Animadverſumque & illud, à primis originibus legatum proconſulis ſine equo ingredi conſueſſe: poſtea vero à Severo inſtitutum, ut in vehiculis ſederent, & ſive morte obita, ſive caſu legatus in provincia eſſe deſiiſſet, legationis munus ſolum conſulem ſine ſenatu dediſſe: ipſumque conſulem aut ſenatum [3] unum pluresve legatos imperatori impedito, qui vicem ſuam gererent, & rebus gerendis ſufficerent, ſæpius creaviſſe, comitesque expeditionis dediſſe. C. [4] Cæſari imperatori, cujus in re militari præcipua virtus fuit, dum contra efferas gentes bellum parat, decem legatos conſilii ſocios decrevit ſenatus, quibus adjutoribus & miniſtris magnas res geſſiſſe fertur. [5] Pompejus quoque bello piratico, contra tot prædones & communes hoſtes omni genere rapinarum graſſantes, quum ſolus ſupereſſe nequiret, quinque & viginti legatos accepit, [6] tametſi aliquando ſolus ipſe legati munus obiret. [7] Q. etiam Fulvio conſuli gravi vulnere affecto, quum exercitui & caſtris præeſſe nequiret adverſus Hannibalem, ex patrum decreto tres

Legati munus prorogatum.

Legatus proconſulis.

Legati imperatorum.

eundem Livium 1. Decad. lib. 3. Et Q. Fulvio Flacco Conſuli, C. Fulvium Flaccum fratrem legatum datum apud eundem Livium 3. Dec. lib. 5. & 6.

1 *Illud quoque notatum eſt*] Nam & Procoſſ. legatos habuiſſe docuimus ſup. lib. 2. cap. 27. & hoc quoque cap. in prin.

2 *Animadverſumque illud.*] Id uſque ad ea verba, *Et ſive morte*, ſunt Spartiani in vita Septimii Severi.

3 *Unum pluresve legatos.*] Ut patet exemplis ſequentibus.

4 *C. Cæſari.*] Cicero l. 1 Epiſt. fam. epiſt. 7. non longe à fin. *Stipendium*, inquit, *Cæſari decretum eſt, & decem legati, & ne lege Sempronia ſuccederetur facile perfectum eſt.*

5 *Pompejus quoque.*] Plutar. in vita illius 24. tantum dicit.

6 *Tametſi aliquando ſolus.*] Plutar. ubi ſup.

7 *Q. etiam Fulvio.*] Livius 3. Dec. lib. 7. *Itaque & Q. Fabium filium ad exercitum Venuſianum miſerunt, & ad Conſulem tres legati miſſi.*

1 *Quibus*

tres legati additi fuere. Quinetiam in expeditionem iturum conſulem, plures & ultra ſex legatos comites duxiſſe compertum eſt: [1] quibus lictores cum faſcibus pro muneris dignitate publice dabantur, qui illos velut publico magiſtratui præcedebant. *Legatorum lictores.* Subſequutis poſtea temporibus, in tantum legatorum munus proceſſit, & ad id faſtigii devenit, ut quoties laborantibus provinciis ſubſidia mittenda forent, aut ſi quid publici privatique negocii maneret, ubi plurimum laboris & periculi impenderet, ea frequens ſenatus per legatos decerneret, illiſque provinciæ adminiſtrandæ munus curamque delegaret, [2] quæ libera dicta legatio eſt. *Libera legatio.* nam ſoli ſine conſule aut prætore, legati munere fugebantur. [3] Quæ etiam legatio à ſenatu vel populo ſæpiſſime dabatur his qui honeſtam proficiſcendi cauſam, aut prætextum

textum

1 *Quibus lictores.*] Legatos lictores habuiſſe cum faſcibus conſtat ex Spartiano in Septimio Severo non longe à prin.

2 *Quæ libera dicta legatio eſt.*] Budæus in poſterioribus annot. in Pandectas, *titu. de legat.* Legationes liberæ, *inquit*, olim ornamenti tantum cauſa ab Senatu impetrabantur: quemadmodum Honorarii magiſtratus à Principibus honeſtamenti cauſa conceduntur, tituloque tenus obeuntur & geruntur. Hæc ab his Senatoribus impetrabantur, quibus negocia futura erant in provinciis, ut qui hereditates perſequi, aut legata, aut qui nomina exigere volebant in Provinciis, legatorum perſonis acceptis commendabiliores controverſias haberent, atque favorabiliores. Quamobrem lege XII. tabul. id vetitum erat, his verbis: *Rei ſuæ ergo ne quis legatus eſto.* Quæ verba Cicero lib. de legib. 3. exponit. *Hæc Budæus.* Cicero contra Rullum, *Legatos veſtros auctoritate tenui, qui rerum privatarum cauſa legationes liberas obeunt, tamen exteræ nationes ferre vix poſſunt. Grave eſt enim nomen imperii: idque in levi perſona pertimeſcitur, propterea quod veſtro non ſuo nomine abutuntur.* Cicero has legationes liberas in ſuo conſulatu repreſſit, & annuas fecit, poſtea lex Iulia quinquennales indulſit. Ad Atticum lib. 15. epiſt. 6. *Habent, ut opinor, liberæ legationes definitum tempus lege Julia, nec facile addi poteſt: bella eſt autem hujus juris quinquennii licentia.* Idem Cicero pro Flacco ſcribit, Liberas legationes multos ſæpe bonos viros ſumpſiſſe cauſa nomina exigendi. Suetonius in Tiberio, cap. 31. *Prætor*, inquit, *deſignatus liberam legationem impetravit.* Legationis liberæ meminerunt Plutar. in Gracchis, & Brutus l. 11. Epiſt. familiar. epiſt. 1. Idem Cic. ad Atticum lib. 4. epiſt. 2. ubi legationem *votivam* appellat, ad votum poſtulantis conceſſam.

COLERUS.

Dicit aliquid de hac libera legatione Lipſius ad 12. Annal. Taciti.

TIRAQUELLUS.

3 *Quæ etiam legatio.*] In illis locis, præſertim Plutarchi in Gracchis, ubi refert, Senatum Scipioni Naſicæ liberam legationem in Aſia decreviſſe, quum ob mortem Tiberii Gracchi, cujus auctor fuerat ipſe Naſica, videret plebem adverſus illum male animatam, & jam de vindicta cogitantem.

1 *Qui*

textum fugæ per ſpeciem honoris quærerent, quo honoratius exciperentur. Quin & ſcriptum legimus obſervatumque fuiſſe, legatos legionum non in ſenatu modo, ſed à ducibus exercituum plerunque creari, [1] qui ſingulis [2] pluribuſve legionibus præpoſiti, illarum adminiſtrationem curamque gererent: qui ſi quid per occaſionem & licentiam dignum animadverſione admiſiſſent, poterat eis legationibus munus abrogari, & de gradu dejici: quotiesque quæſtor cum legato conſulis concurrit in iiſdem actionibus & pari cauſa, quæſtor, tanquam plus ferat honoris, præponi ſolet. [3] Nec modo conſulem, ſed & prætorem legatos in provincia unum pluresve habere, quorum conſilio niterentur, niſi prætores urbani forent, quibus nihil opus eſſe legatis cenſuerunt. Illud quoque proditum eſt, legatum qui in Aphricam accederet, ſi quid operæprecium, aut dignum laude in provincia admiſiſſet, haud multo poſt, inculpatæ vitæ teſtimonio illam proconſulem adminiſtraſſe. Tum ſiquando in acie vel caſtris, urgentibus hoſtibus, conſulto opus foret, per legatum qui ſummæ rerum præerat, & primas

Legati legionum ubi crearentur.

Legati in ordinem redacti.

Quæſtor legato prælatus.

Legatus in Aphricam miſſus.

1 *Qui ſingulis.*] Tacitus lib. 18. memorat, Vedium Aquilam tertiædecimæ legionis legatum fuiſſe, & lib. 19. Fabium Fabulum quintæ legionis legatum Et Cæſar lib. 1. belli Punici ad fir. tradit ſe ſingulis legionibus ſingulos legatos, & Quæſtorem præfeciſſe, teſtes ſuæ quenque virtutis. Et ipſi Cæſari adverſus Gallos pugnanti Cicero legatus 14. legionis fuit. & Roſcius 13. ut ſcribit Cæſar lib. belli Gallici primo. Idemque de prolegato Cornelius Tacitus l. 15. ubi tradit, Vivianum Annium Corbulonis generum Prolegatum quintæ legioni fuiſſe impoſitum.

2 *Pluribuſve legionibus.*] Vellejus Paterculus volumine poſteriori, *Reddatur*, inquit, *verum L. Aſprenati teſtimonium, qui legatus ſub avunculo ſuo Varo militans, gnava, virilique opera duarum legionum, quibus præerat, exercitum immunem tanta calamitate ſervavit, maturèque ad inferiora hyberna deſcendendo, vacillantium etiam cis Rhenum ſitarum gentium animos confirmavit.* Et Tacitus lib. 20. *Mummium Lupercum legatum* (is duarum legionum hybernis præerat) *egredi adverſus hoſtem jubet.* Et Cæſar lib. 5. belli Gallici: *Sed meridie cum Cæſar pabulandi cauſa, tres legiones, atque omnem equitatum cum C. Trebonio legato miſiſſet.*

3 *Nec modo Conſulem aut Prætorem.*] Tacitus in vita Iulii Agricolæ, *Nec legatus*, inquit, *Prætorius ad cohibendum potens, incertum ſuo an militum ingenio: ita ſucceſſor ſimul & ultor electus rariſſima moderatione maluit videri inveniſſe bonos quam feciſſe.* Et Ælius Spartianus in vita Adriani, *legatus*, ait, *Prætorius in Pannoniam inferiorem miſſus, Sarmatas compreſſit, diſciplinam militarem tenuit, procuratores latius evagantes coërcuit, ob hoc Conſ. factus eſt.*

1 *Ab*

mas tenebat poſt conſulem, rem ad conſilium deferri, ubi legati legionum, primores centurionum, quæſtores, tribunique & præfecti caſtrorum conſultantes, capita conferebant: & quicquid opus erat facto, communi animo conſilioque decernebant: & demum ut erant ſententiæ, legati judicio imperioque ſanciebant. [1] Ab exteris vero Ageſilaus proditur tanti legati munus feciſſe, ut quamvis Imperator maximus, legatorum tamen officia obire non dubitarit. *Ageſilaus legatus.*

1 *Ab exteris vero Ageſilaus.*] Plut. in vita illius. Sed adde & alia ad hujuſmodi legatos pertinentia. Nam Ælius Spartianus in Septimio Severo tradit, quod tum primum factum eſt, ut legati vehiculo ſederent, qui ante pedibus ambulabant. Idem Spartianus in vita Adriani, ſcribit ipſum Adrianum Armenis Regem habere permiſiſſe, cum ſub Trajano legatum habuiſſent.

CAPUT IV.

Qui magni dii, qui communes, aut indigetes dicti, quæve deorum cognomenta, & Junonis Romæ templa fuerint.

DEorum [1] quos Priſci coluere, nomina poteſtateſque multiplices olim veteres ſtatuiſſe, haud ambiguum eſt: nam quidam ex his [2] Magni, quos Græci θεοὺς μεγάλους vocant: *Magni dii.*

TIRAQUELLUS.

1 *Deorum.*] Vide Tullium Tuſc. quæſt. lib. 1. Varronem lib. 1. de Re ruſtica, c. 5. Senecam Natural. quæſt. lib. 2. cap. 41. Lactantium lib. 1. c. 20. Livium in 3. Decad. lib. 4. & 5. in oratione Furii Camilli & alibi ſæpe. Divum Auguſtinum de Civitate Dei, libro 4. c. 8. Arnobius diſceptationum adverſus Gentes, lib. 3. Deos & eorum officia ridicula ſcribens, ait, *Illud vero, quod ſequitur, quale eſt, quod deos vobis inducitis alios fabros, alios medicos, alios lanarios, nautas, cithariſtas, aulœdos, venatores, paſtores, & quod ſuperat, ruſticos. Et ille, inquit, muſicus Deus eſt: & hic alter divinus eſt. Cæteri enim dii non ſunt, & ventura prædicere inſcitia neſciunt, atque ignorantia futurorum. Obſtetricis ille informatus artibus, medicorum alius inſtitutus eſt diſciplinis. Ergone ſinguli ſua in re pollent, nec in auxilium vocati alienis poſſunt in partibus ſubvenire? Hic in ſermone facundus eſt, atque in verborum continuationibus promptus: bardi enim ſunt alii, nec poſſunt aliquid ſcitum (ſi oratio facienda eſt) eloqui.* Hæc Arnobius.

2 *Magni fuere Jupiter.*] Servius libro 3. Æneidos in eum locum,

Cum ſociis, natoque, penatibus, & magnis dîs.

Varro *(inquit Servius)* unum dicit eſſe, penates & magnos deos, nam ſic in Baſi ſcribebatur: *Magnis diis.* poteſt tamen hoc pro honore dici. nam dii magni ſunt, Iupiter, Minerva, Mercurius, qui Romæ colebantur. Penates

vocant: plerique Communes dicti ſunt, inferioris notæ. Magni fuere, Jupiter, Minerva, Mercurius, quos è Samothracia in Italiam Æneas attulit. [1] Alii majorum gentium deos, duodecim ſtatuere: hi fuere Juno, Veſta, Minerva, Ceres, Diana, Venus: virorum autem, Jupiter, Mars, Mercurius, Neptunus, Vulcanus, Apollo: [2] qui etiam dii Penates ab Ænea appellati: [3] Magnique dicti, vel quod reliquos genere famaque præcellerent, vel quod infinitæ poteſtatis forent. [4] M. Varro Cælum & Terram principes deo-

Dii duodecim majorum gentium. *Dii Penates.* *Magni unde.*

vero apud Laurolavinium: unde apparet non eſſe unum. Macrob. lib. 3. cap. 4.

1 *Alii majorum gentium deos duodecim.*] Lactantius lib. de Falſa religione, 1. c. 15. Herodotus lib. 2. inter 12. deos Herculem nominat. Duodecim ſunt dii, ſex mares, & fœminæ totidem, quorum imagines auratæ ad forum ſtabant, ut refert Varro rerum ruſticarum lib. 1. cap. 1. Hos Ennius diſticho eſt complexus:

Juno, Veſta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Jovis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Conſentes appellant, quaſi conſentientes in eo quod eſt gerendum. Meminit & horum deorum D. Auguſt. l. 4. c. 23. Civitatis Dei.

2 *Qui etiam dii penates, &c.*] Servius in lib. 8. Æneidos, ibi,

Cum patribus, populoque, penatibus, & magnis dîs.

Alii, inquit, *volunt unum eſſe, alii ſeparant, ut magnos deos accipias, Jovem, Minervam, Mercurium, quos Æneas de Samothracia ſuſtulit.* Iam qui fuerint dii penates, quos Æneas in Italiam portavit, non convenit. Macrobius l. 3. cap. 4. ex variis varia colligit. Sunt qui Neptunum & Apollinem velint, quos Virgilius lib. 2. Æneidos muros Trojanos extruxiſſe ſcribit. Alii Veſtam dicunt. Nam Virgilius cum dixiſſet,

Sacra ſuoſque tibi commendat Troja Penates. mox addit,

Sic ait, & manibus vittas, Veſtamque potentem,
Æternumque adytis effert penetralibus ignem.

Veſtam non tam puto ex penatibus fuiſſe, quam penatibus additum focum. Ideo Dictator, cæterique magiſtratus Romani, quo die dignitatem inibant, Veſtæ & penatibus ſacra faciebant, ut ſcribit Macrob. ubi ſupra. Cic lib. de Nat. Deorum 2. Nam Veſtæ nomen à Græcis, ea eſt enim quæ ab illis ἑστία dicitur. Vis autem ejus ad aras & focos pertinet. Itaque in ea dea, quod eſt rerum cuſtos intimarum omnis & precatio & ſacrificatio extrema eſt. Nec longe ab hac vi dii penates, ſive à penu ducto nomine (eſt enim omne quo veſcuntur homines, penus) ſive ab eo quod penitus inſident, ex quo etiam penetrales à poëtis vocantur.

3 *Magnique dicti.*] Macrobius dicto lib. 3. cap. 4. *Penates Trojani erant magni dii* θεοὶ μεγάλοι, *qui urbi & Latio præſidebant.* Vide D. Auguſt. Civitat. Dei lib. 1. cap 3.

4 *M. Varro.*] Lib. 1. aut aliorum comput. 4. ling. Latinæ, *Terra enim & Cælum, ut Samothracum initia docent, ſunt Dei magni, & hi, quos dixi, multis nominibus. Nam neque, quas Ambracia ante portas ſtatuit duas viriles ſpecies aheneas. Dei magni: neque, ut vulgus putat, hi Samothraces dii, qui Caſtor & Pollux: ſed hi mas & fœmina: & hi, quos augurum libri ſcriptos habent ſic,*

Divi-

deorum, [1] Ægyptii Serapim & Iſim, [2] in Latio Saturnum & Opim: [3] plerique deos Penates Magnos opinati ſunt. *Penates qui.*
[4] Dixere autem Penates, per quos ſpiramus, [5] & corporis & animi vires poſſidemus. [6] Hos dicunt eſſe Jovem in medio æthere, Junonem in imo, in ſummo vero Minervam, alii Apollinem & Neptunum. [7] Martem vero, Bellonam

Divipotes, & ſunt pro illis, qui in Samothrace δυνατοὶ θεοί. Hæc duo cœlum, & terra: quod anima & corpus, humidum & frigidum.

1 *Ægyptii.*] Strabo lib. 17. Diodorus Siculus lib. 1. cap. 2. Varro d. lib. 4. *Principes dei Cœlum & Terra: hi dei iidem, qui in Ægypto Serapis & Iſis, & eus Harpocrates digito ſignificat.* Vide ibi conjectanea Scaligeri. Lactantius l. 1. cap. 13.

2 *In Latio.*] Varro ad ea quæ in præced. adduxi, addit, *Principes in Latio Saturnus & Ops.* Lactantius l. 1. c. 15.

3 *Plerique deos penates.*] Macrobius lib. 3. c. 4. *Dionyſius Halicarnaſſæus l. 1.* de his diis Penatibus ſic ſcribit, Cum Penatibus, quos Æneas à Troja devectos Lavinii collocaverat, templum extructum eſſet cum adyto, & delubra Lavinio tranſlata in intimum templum recondita, ſequenti nocte clauſis, ut cum maxime foribus, & inviolatis tecto ſimul atque parietibus, ſponte ſua ſimulachra in priſtinas baſes tranſiſſe reperta ſunt: denuoque Lavinio tranſportata cum votis & ſacrificiorum placaminibus, in eundem locum rurſum reverſa ſunt. Dubitatum eſt diu quidnam facto opus eſſet, cum neq; ſine diis patriis habitandum cenſerent, neque in ſemel relictas ſedes remigrandum, tandem placuit ſententia, quæ & religioni deorum & utilitati hominum ſatisfaceret. Viſum enim eſt ſimulachra ſuo loco ſinere, & viros qui ſacrorum curam gerant, ex Alba ad Lavinium habitandum reducere. Hos deos Romani Penates vocant, Græci vario modo conati ſignificationem reddere, nunc πατρώους, nunc γενεθλίους: alii κτησίους, aut μυχίους, aut ἑρκίους. Harum appellationum ſingulæ juxta aliquam proprietatem eis congruunt: fierique poteſt, ut licet diverſis modis, omnes tamen eis conveniant. Eorum effigiem atque habitum Timæus deſcribit in hunc modum, Sacra apud Lavinium repoſita eſſe caducea partim ferrea, partim ærea, Trojanumque vas fictile, idque ſe cognoviſſe ait ex ipſis civibus. Hæc Halicarnaſſ. Hos *Penetrales* vocat Seneca in Thebaide actu 2. ſcena 5.

4 *Dixere autem Penates.*] Macrobius ubi ſupra, ex quo intelliges hic legendum eſſe, *per quos penitus ſpiramus.*

5 *Et corporis & animi vires poſſidemus.*] Macrobius ibi, & ante eum Cicero lib. 2. de Natura Deorum, loco citato in verbo, *Qui etiam dii Penates.* Alia autem de diis Penatibus apud ipſum Macrobium ubi ſup. & Servium lib. 3. Æneid. ibi,

Ipſiuſque pater, genus à quo principe noſtrum.

Quod dicit, inquit, *A quo principe genus noſtrum eſt, poteſt generaliter intelligi: unde originem ducimus, ut deos Penates, quaſi Trojanos intelligas: & ad ritum referri, de quo dicit Labeo in libris, qui appellantur de Diis animalibus, quibus ait eſſe quædam ſacra, quibus animæ humanæ vertuntur in deos, qui appellantur Animales, quod de animabus fiunt. Hi autem ſunt dii penates & viales.*

6 *Hos dicunt eſſe.*] Hæc uſque ad verſic. *Martem vero*, ſunt Macrobii ubi ſupra, ſed diverſis in locis.

7 *Martem vero.*] Et hæc uſque ad verſ. *Nam Perſæ*, ſunt Servii in lib. 12. Æneid. in eum locum,

In medioque focos, & diis communibus aras.

Sic

Dii communes. lonam & Victoriam, communes & uſitatiores deos nuncupari, ea (ut dicunt) cauſa, quod omnibus præſto ſunt, & modo ab uno, nunc ab alio beneficia conferri, & paſſim homines juvari putant. Nonnulli matrem deum, Solem, Lunam, Plutonem & Martem, communes dixere deos, quod hi ferme ab omnibus frequenti cultu curaque obſervantur: [1] nam *Perſæ.* Perſæ Ignem deum colunt: [2] *Scythæ.* Scythæ præcipuum deorum Martem, cui equos immolant. [3] *Maſſagetæ.* Maſſagetæ [4] *Pœni.* & Pœni, Solem & Lunam, *Alii.* alii Plutonem, velut præcipua numina venerantur, [5] licet Solem Perſarum, [6] Lunam *Græci.* Græcorum præſidem nonnulli credant. [7] Varro autem qui magna inquiſitione collegit, ex omni deorum turba, [8] quos ſupra

Sic enim ſcribit ibi Servius, *Dii communes ſunt, ut alii dicunt, Mars, Bellona, Victoria: quod hi in bello utrique parti poſſunt favere. Ut autem altioris ſcientiæ hominibus placet, Dii communes ſunt, qui ἄζωνοι dicuntur, id eſt, qui cœli certas non habent parteis, ſed generaliter à cunctis coluntur, ubique enim eos eſſe maniſeſtum eſt, ut Mater deum, cujus poteſtas in zonis eſt. Nam & ideo Mater deum dicitur, quod cum omnibus ejus eſt communis poteſtas. Alii communes deos volunt, Solem, Lunam, Plutonem, Martem: hi enim apud homines inveniuntur, & ſunt in omnibus terris. Prior tamen ſenſus eſt ſimplex & magis aptus negotio.* Hæc ille. Sed his diis communibus adde & Herculem, Virgilio teſte lib. 8. Æneid. de eo loquente,

Communemque vocate deum. ——

Et ibi omnino vide Servium declarante, quare deus communis Hercules dicatur.

1 *Nam Perſæ Ignem deum colunt.*] Herodotus in Thalia, qui tertius liber eſt: Strabo lib. 15. & alii plurimi à me memorati in Commentariis Nobilitatis c. 31. n. 138.

2 *Scythæ.*] Herodotus l. 5. At idem lib. 4. dicit, Hos ſolos deorum propitiare, Veſtam ante omnes: deinde Jovem ac Tellurem, exiſtimantes Jovis conjugem eſſe. Poſt hos Apollinem, & Cæleſtem Venerem, & Martem & Herculem. Pauloque poſt ſcribit eos immolare Marti, cum boves & alia pecora, tum præcipue equos.

3 *Maſſagetæ.*] Strabo l. 11. *Scythæ,* inquit, *tantummodo Solem deum putant, atque illi equum mactant.* Tomyris Maſſagetarum regina teſte Herodoto lib. 1. Clio, in epiſtola, quam ad Cyrum miſit, jurat per Solem Maſſagetarum dominum. *Ex diis* (idem inquit paulo poſt in fin. ejuſd. lib. de Maſſagetis loquens) *unum Solem venerantur, cui equos immolant. Hic autem eſt eis mos ſacrificandi, ut deorum perniciſſimo è pecoribus omnibus perniciſſimum mactent.* Xenophon expeditionis Cyri libro 4. memorat apud Barbaros moris fuiſſe, Soli equum ſacrificare.

4 *Et Pœni.*] Item Gyraldus de diis Gentium, ad fin. ſed id eſt Herod. l. 4.

5 *Licet Solem Perſarum.*] Herod. l. 1.

6 *Lunam Græcorum.*] Cic. lib. 2. de Nat. Deorum.

7 *Varro autem.*] Apud D. Auguſtinum Civit. Dei l. 4. c. 23. & l. 7. c. 2. & vide Max. Tyrium Sermone primo.

8 *Quos ſupra 30. millia.*] Apud ipſum Auguſtinum ubi ſup. Pindarus ante illum dicebat 30. eſſe millia. At Max. Tyrius, qui illum citat d. Ser. 1. dicit innumerabiles eſſe, ſed id refert ad opera & effectus divinitatis.

1 *Hi*

ſupra triginta millia fuiſſe autumat, quoſdam ſecluſit, quos *Dii ſelecti.*
ſelectos nuncupavit: [1] hi fuere, Janus, Jupiter, Saturnus,
Mercurius, Mars, Apollo, Genius, Vulcanus, Sol, Neptunus, Liber, Orcus, Juno, Tellus, Ceres, Luna, Diana,
Venus & Veſta, illoſque ſelectos velut uſitatiora numina *Geniales dii.*
appellavit. [2] Geniales vero deos multi putant, Aquam,
Terram, Ignem & Aërem: his addunt Solem & Lunam,
ex quibus ſeminibus gignuntur omnia, quibus natali die
quiſque ſacrum facit, quod gignendarum rerum vim haberent, [3] qui Genius deorum filius, & parens hominum habeatur. *Genius.*
Tametſi binos Genios ab ipſo natali die cuique mortali deorum munere datos, bonum ſcilicet & malum, [4] Empedocles *Genii duo.*

1 *Hi fuere Ianus.*] Auguſt. ubi ſup.

2 *Geniales vero Deos multi putarunt.*] Feſt. Pompejus l. 7. *Geniales deos dixerunt, Aquam, Terram, Ignem, Aërem. Ea enim ſunt ſemina rerum, quæ Græcorum alii* στοιχεῖα, *alii* σπέρματα, *alii* ἀτόμους *vocant. Duodecim quoque ſigna Lunam & Solem inter hos deos computabant. Geniales autem dicti à gerendo, quia plurimum poſſe putabantur, quos poſtea gerulos appellarunt.* Scaliger ultima verba Feſti ſic interpolavit: *Geniales dicti à genendo, quia plurimum poſſe putabantur, quos poſtea Genios appellarunt, id eſt, qua re plurimum pollent, hoc eſt genitura.* Sunt enim θεοὶ γενέθλιοι. Idem etiam vulgatam lectionem defendi poſſe putat.

3 *Qui Genius deorum filius & parens.*] Feſt. Pompejus d. lib. 7. *Genium* (inquit) *appellabant deum, qui vim obtineret rerum omnium gerendarum.* Anfuſtius: *Genius* (inquit) *eſt deorum filius & parens hominum, ex quo homines gignuntur. Et propterea Genius meus nominatur, quia me genuit. Alii Genium eſſe putarunt uniuſcujuſque loci deum.* Hæc Feſtus. D. Auguſt. l. 7. Civit. Dei c. 13. ex Valerio Sorano, ſic ſcribit: *Quid eſt Genius? Deus eſt, inquit, qui præpoſitus eſt, ac vim habet omnium rerum gignendarum. Quem alium hanc vim habere credunt, quam mundum, cui dictum eſt, Jupiter omnipotens progenitor genitrixque?* Et cum alio loco Genium dicit eſſe uniuſcujuſque animum rationalem, & ideo eſſe ſingulos ſingulorum: talem autem mundi animum deum eſſe, ad hoc idem utique revocat, ut tanquam univerſalis Genius ipſe mundi animus eſſe credatur. Hic eſt igitur quem appellant Jovem. Nam ſi omnis Genius deus, & omnis viri animus Genius: ſequitur, ut ſit omnis viri animus deus: quod ſi & ipſos abhorrere abſurditas ipſa compellit, reſtat ut eum ſingulariter & excellenter dicant deum Genium, quem dicunt mundi animum, ac per hoc Jovem. Chriſtophorus Landinus in Horatium Carminum lib. 3. Ode 17. ad Ælium Lamiam, ibi,

— Cras Genium mero
Curabis & porco bimeſtri. —

Genio, inquit, *ſacrificabant optimo vino, & lautiſſimis epulis: Ergo quando bene corpus curabant, Genio indulgere dicebantur. Contra quando parvo difficilique victu utebantur, Genium ſuum fraudare putabant.*

4 *Empedocles.*] Apud Plutarchum in libro de Tranquillitate animi. Et id ipſum voluit Euclides Socraticus, & Lucillius l. 9. Satyra. apud Cenſorinum lib. 2. de die Natali. & Servius in eum locum quem paulo infra citabimus.

Sua cujusque Juno & Genius. pedocles reputarit, [1] Menander unum. [2] Alii Junonem & Genium ſuum ſingulis dederunt, quaſi præſides & oppugnatores. [3] Lares quoque inter deos receptos fuiſſe, multorum teſtimonio probatur, quos antiqui inferiores dixere deos, qui privatarum ædium, [4] triviorum, viarumque, *Lares quatuor.* [5] atque urbis curam agunt: [6] ideo Præſtites nuncupati. [7] Hos Ægyptii quatuor fuiſſe putant, quos ſimulatque in lucem

1 *Menander unum.*] Ut tradit Plut. ubi ſup. Quamquam & ipſe Menander duos tribuit illis ſenariis,

Ἅπαντι δαίμων ἀνδρὶ τῷ γινομένῳ,
Ἅπαντι γ᾽ ἐστὶ μυσταγωγὸς τοῦ βίου.

2 *Alii.*] Scilicet Epiſtolarum l. 2. epiſt. 19. alias 20. Alia de Geniis, vide apud Plutarchum de Placitis philoſoph. lib. 1. cap. 8. & Lactantium l. 2. c. 15. Servium enarrantem ſupplicia, quæ ſunt apud manes, in lib. 6. Æneid. ibi,

Quiſque ſuos patimur manes.

Cujus hæc ſunt verba, *Nam cum naſcimur, duos Genios ſortimur: unus eſt qui hortatur ad bona, alter, qui depravat ad mala. Nec incongrue dicuntur Genii, quia cum unuſquiſque genitus fuerit, ei ſtatim obſervatores deputantur, quibus aſſiſtentibus poſt mortem, aut aſſerimur in meliorem vitam, aut condemnamur in deteriorem, per quos aut vacationem meremur, aut reditum in corpora. Ergo manes, Genios dicit, quos cum vita ſortimur.*

3 *Lares quoque.*] Laris familiaris meminit Cato Rei ruſticæ, c. 2. Plautus in Prologo Aululariæ,

Ego lar ſum familiaris ex hac familia,
Unde exeuntem me aſpexiſtis.

Salluſtius in Catilinæ Oratione, *Illos binas, aut amplius domos continuare? nobis Larem familiarem nuſquam ullum eſſe?* Apulejus in lib. de Deo Socratis. Cæterum Lares deos domeſticos fuiſſe ſcribit Tertullianus in Apolog. c. 13. & domus cuſtodes eſſe Plutarch. problem. c. 51. & Arnobius contra Gentes, lib. 3. Et vide ſup. lib. 5. cap. 24.

4 *Triviorum viarumque.*] Arnobius ubi nuper, ſcribit vulgus arbitrari Lares vicorum atque itinerum deos eſſe, ex eo quod Græci vicos cognominant Lauras.

5 *Atque urbis.*] De Laribus urbium cuſtodibus Ovid. lib. 5. Faſtorum,

Stant quoque pro nobis, & præſunt mœnibus urbis,
Et ſunt præſentes, auxiliumque ferunt.
Et canis ante pedes ſaxo fabricatus eodem
Stabat. quæ ſtandi cum Lare cauſa fuit?
Servat uterque domum, domino quoque fidus uterque eſt.
Compita grata Deo: compita grata cani.

Et Lucanus lib. 1. Pharſaliæ,

— Urbiſque laborem
Teſtatos ſudore Lares. —

Et idem Ovid. Faſtorum lib. 2.

Fitque gravis, geminoſque parit, qui compita ſervant,
Et vigilant noſtra ſemper in urbe lares.

6 *Ideo Præſtites nuncupati.*] Ovidius lib. 5. Faſtorum,

Præſtitibus Majæ Laribus videre Calendæ
Aram conſtitui, parvaque ſigna Deum.

Et paulo poſt cur ſic dicantur declarat,

Cauſa tamen poſiti fuerat cognominis illis,
Quod præſtant oculis omnia tuta ſuis.

Præſides autem hos vocat Plutarchus, problem. c. 51, quod ſcilicet præſunt. Feſt. Pompejus lib. 14. *Præſtitem*, inquit, *in eadem ſignificatione dicebant, qua nunc dicimus antiſtitem.*

7 *Hos Ægyptii.*] Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 19. paulo ante fin. Ex quo intelli-

cem editus fuiſſet homo, illius pervigilem curam agere opinantur, quorum nomina Dymon, Tychis, Heros & Anachis. [1] Fuitque Platonis opinio, homines qui ſumma integritate vixiſſent, poſt fata effici Lares: ſi vero improbi deteſtabileſque fuiſſent, Lemures. [2] Ipſe enim trinas fecit deorum ſpecies, ex quibus unus eſt ſummus, primus & ſolus deus: alteri medii, quos cœlicolas vocat, tertii, qui diis ſunt minores, cœlicolis majores. [3] Dæmones vero miniſtros deorum, cuſtodes autem hominum putavit. [4] Dii nempe ruris & agricolarum, quos vitæ agreſtis homines & ruſtici coluerunt, hi feruntur: Jupiter, Tellus, Sol & Luna, Ceres & Liber, Rubigus & Flora, Minerva & Venus, Lympha & Bonus eventus, qui morbos, vaſtitudinem, calamitatem, intemperieſque depellunt. [5] Præter hos fuere dii

Platonis opinio.

Dæmones dii agricolarum.

intelliges Alexandrum aberraſſe in appellationibus quorumdam ex his quatuor. Hujus verba ſunt *Ægyptii deos Præſtites homini naſcenti quatuor adeſſe memorant, δαίμονα, τύχην, ἔρωτα, ἀνάγκην.* horumque rationem reddit. Scio autem Plinium locutum fuiſſe de Ananchitide lib. 37. c. 4. ad finem, ubi ita dicit vocari adamantem lapidem, quod metus vanos expellat à mente. Idem ejuſdem lib. 8. c. 11. dicit Ananchitide gemma evocari imagines deorum in hydromantia.

1 *Fuitque Platonis opinio.*] Vide Apulejum tum in lib. de Deo Socratis, tum lib. de Dogmate Platonis. Martianum Capellam in Nuptiis Mercurii & Philologiæ. Divus Auguſtinus lib. de Civitate Dei, 9. cap. 11. opinionem Platonicorum, qui putant animas hominum dæmones eſſe poſt corpora ſic ſcribit, *Dicit quidem & animas hominum dæmones eſſe, & ex hominibus fieri Lares, ſi boni ſunt: Lemures ſeu Larvas, ſi mali.*

2 *Ipſe enim trinas.*] Apud Apulejum de Dogmate Platonis.

3 *Dæmones vero miniſtros deorum.*] Apul. ibi, ubi & hos dicit Genios Lares poſſe nuncupari.

4 *Dii nempe ruris & agricolarum.*] Varro, qui & hos nuncupatim, ut hic, nominat, lib. 1. de Re ruſtica, cap 1. Et hos *deos Rurationis* vocat Apulejus Apologia 1. quibus dicit primitias ſegetis, vitis & gregis impartiri debere.

5 *Præter hos fuere dii Indigetes.*] Servius enarrans illud lib. 1. Georg. ad finem,

Dii patrii Indigetes, & Romule, Veſtaque mater.

Indigetes, ait, *proprie ſunt dii ex hominibus facti, quaſi in diis agentes. Abuſive autem omnes dii poſſunt dici Indigetes, tanquam nullius rei egentes.* Sed & idem in enarratione ejus loci l. 12. Æneidos:

Indigetem Ænean ſcis ipſa, & ſcire fateris

Deberi cœlo: fatiſque ad ſydera tolli?

Indigetes, inquit, *dii duplici ratione dicuntur. Vel ſecundum Lucretium, quod nullius rei egeant, qui ait,*

— Nihil indiga curæ.

Vel certe Indigetes dii ſunt ex hominibus facti, & dicti Indigetes quaſi in diis agentes.

Dii indigetes. dii indigetes, qui ex hominibus in deorum numerum aſciti, propter eximias belli paciſque artes, quod de genere humano bene meriti eſſent, poſt mortem numinibus ęquati, celebrem poſteris memoriam reliquerunt, [1] ut Hercules & Æneas quem vocant indigetem, Caſtor & Pollux, Æſculapius

agentes. Quod quidem hoc poſterius ſatis indicat illud ipſius Virgil. d.l.12. Æneidos. Et ad hanc quoque ſententiam Macrobius lib. 1. de Somnio Scipionis, cap.9. adfert verſus Heſiodi in Latinum ſermonem ita verſos,

Indigetes divi fato ſummi Iovis hi ſunt,
Quondam homines, modo cum ſuperis humana tenentes,
Largi, ac munifici, jus Regum nunc quoque nacti.

Verſus autem Græci hi ſunt,

Τοὶ μὲν δαίμονές εἰσι Διὸς μεγάλου διὰ βουλὰς,
Ἐσθλοὶ ἐπιχθόνιοι, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων,
Οἵ ῥα φυλάσσουσίν τε δίκας καὶ σχέτλια ἔργα,
Πλουτοδόται, καὶ τοῦτο γέρας βασιλήϊον ἔσχον.

Feſtus autem Pompejus lib.9. *Indigetes dii, quorum nomina vulgari non licet.* Et quibuſdam interjectis, *Indiges*, inquit, *Æneas ab Aſcanio appellatus eſt, cum pugnans cum Mezentio nuſquam apparuiſſet, in cujus nomine etiam templum conſtruxit.*

1 *Ut Hercules.*] Hæc uſque ad verſ. *Atque alii*, præterquam quod de Ænea dicitur, ſunt Ciceronis ex Legibus 12. tabular. lib. 1. ut nonnulli exiſtimant, quarum hæc verba ſunt, *Divos, & olios, qui cœleſtes ſemper habiti, colunto, & ollos, quos endo cœlo merita vocaverint, Herculem, Liberum, Æſculapium, Caſtorem, Pollucem, Quirinum.* In quam etiam ſententiam Cicero libro 2. de Natura Deorum, *Suſcepit autem vita hominum, & conſuetudo communis, ut beneficiis excellentes viros in cœlum fama ac voluntate tollerent: hinc Hercules, Caſtor & Pollux, hinc Æſculapius, hinc Liber.* Et paucis interjectis, *item hinc etiam Romulum quem quidam eſſe Quirinum putant: quorum cum remanerent animi, atque æternitate fruerentur, dii rite ſunt habiti, cum & optimi eſſent, & æterni.* Sed quod de Ænea hic dicitur, conſtat ex eo loco Virgilii lib.12. Æneidos, *Indigetem* fuiſſe vocatum. Quod & aſſerit Ovid. lib. 4. Metam. de eodem loquens,

Luſtratum genitrix divino corpus odore
Unxit, & ambroſia, cum dulci nectare mixta,
Contigit os, fecitque deum, quem turba Quirini
Nuncupat Indigetem, temploque ariſque recepit.

Tibullus libro 2. elegia 6. de eo loquens,

Illic ſanctus eris, cum te veneranda Numici
Unda deum cœlo miſerit Indigetem.

Liv. 1. Decad. lib. 1. poſt princ. cum ſcribit, de eo loquens, *Situs eſt, quemcunque eum dici jus faſque eſt, ſuper Numicum fluvium, Jovem indigetem appellant*, & Gellius lib.2. cap. 16. & Solinus cap. 8. Sed & de diis Indigetibus Ovidius lib. Metam.15. ad fin.

Dii precor Æneæ comites, quibus enſis & ignis
Ceſſerunt, diique indigetes, genitorque Quirinæ
Urbis, & invicti genitor Gradive Quirini,
Veſtaque Cæſareos inter ſacrata penates,
Et cum Cæſarea tu Phœbe domeſtice Veſta.

Liv. Decad. 1. lib.8. *Lares divi Novenſiles, divi quorum eſt poteſtas noſtrorum hoſtiumque.*

1 *Atque*

lapius & Romulus: [1] atque alii, qui dum vixêre, functi laboribus, ob fortia facinora generi humano exhibita, tanto honore habiti cultique ſunt, ut ex hominibus in deorum cœtum aſciti, pro diis celebrarentur & colerentur, quos velut aſſcriptitios & novos incolas poſt fata in cœlum receptos putavere. Fuit enim hæc conſentiens obſervatio, [2] præcipue apud Lacones, ut eximios præclaroſque viros, qui obviam eundo periculis, rempubl. auxiſſent, ob egregia facinora civibus & patriæ exhibita, ut gratiam meriti redderent, in deorum ſedes receptos conſecrarent, & in cælum tollerent, illiſque divinos honores & humano faſtigio ampliora decernerent: templaque, flamines, pulvinar & aras, ac ſedes immortalitatis exhiberent. Græci vero propter beneficia, viventes etiam cælo conſecrare & immortalitate donare conſueverunt, [3] quam apotheoſin dixere: [4] ſicut de Platone [5] & Ageſilao legimus, atque aliis, qui in cœtum cæleſtium recepti in vita divinos honores meruere: illiſque certamina, ludos & ſacra anniverſaria dicarunt, tanquam numinibus aut heroibus: illis præſertim, qui tyrannos exegerunt aut vindices libertatis fuerunt. Hi tanquam mortale faſtigium egreſſi, omnium conſenſu in concilium cæleſtium aſciti, pro diis haberi & coli cœpti ſunt. [6] Hinc etiam Romani Cæſares, quorum opera & virtute res Romana crevit, & imperii fines late propagati ſunt, poſt funera immortali memoria conſecrarunt, & in

Lacones homines de republ. bene meritos in deorum catalogũ referebant.

Græci viventes.

Apotheoſis.

Cæſares Rom. inter deos relati.

deos

1 *Atque alii.*] Ut Liber, ex Cicerone in locis ſupra citatis. Nam & Plinius lib. 2. c 7. *Hic eſt vetuſtiſſimus referendi benemerentibus gratiam mos, ut tales numinibus adſcribantur.* Idem Cic. lib. de Natura deorum 3.

2 *Præcipue apud Lacones.*] Vide Ariſtotelem libro 7. Ethicorum c. 1.

3 *Quam apotheoſim dixere.*] Herodianus lib. 4. in princip. quibus cæremoniis hæc inter deos relatio, & in catalogum deorum adſcriptio, apud Rom. fieri conſuevit, eleganter deſcribit Servius in lib. 5. Æneidos poſt princ. & dicetur quoque poſtea.

4 *Sicut de Platone.*] Non memini id legiſſe de Platone, ſed vide in ſeq.

5 *Et Ageſilao.*] Plutarchus in Apophtheg. Ageſilai. Et vereor ne hic vel Alexander, vel librarius aberrarit, & ſit legendum de *Plutone Ageſilao.* Nam Æſchylus apud Athenæum lib. 3. c. 10. ſcribit ipſum Ageſilaum Plutonem fuiſſe vocatum, uti Ariſtarchum Jovem, Simonides poëta.

6 *Hinc etiam Rom. Cæſares.*] Id videre licet ex Suetonio & aliis vitarum Imperatorum ſcriptoribus ubique.

Nominis mutatio, cum quis in deorum numerũ referretur.

deos receperunt, qui ob æternam gloriam dii indigetes dicti, nominibus plerunque mutatis, & novis cooptatis. [1] ſiquidem Romulus, Quirinus: [2] Ino, Matuta: Leucothea, [3] Albunea: [4] Melicerta, Palæmon & Portumnus: Leda,

1 *Siquidem Romulus, Quirinus.*] Ut & ſupra dictum eſt ex Cicerone in verbo, *ut Hercules*, & præterea ſcripſerunt Livius 1. Dec. lib. 1. Plutarch. in Romulo. Lactantius lib. 1. cap. 21. Et vide infra ibi, *Nam & Curetis.*

2 *Ino.*] Ino, Matuta, Leucothea eadem Ciceroni 1. Tuſcul. cujus hæc verba ſunt, *Quid? Ino, Cadmi filia, nonne Leucothea nominata à Græcis, Matuta habetur à noſtris?* Et lib. de Natura deorum 3. *Quid deinde Ino dea dicetur, & Leucothea à Græcis, à nobis Matuta dicetur, cum ſit Cadmi filia.* * Et paulo ante, *Jam vero in Græcia multos habent ex hominibus deos, Alabandum Alabandi, Tenedi Tenem: Leucothoëm, quæ fuit Ino, & ejus Palæmonem filium cuncta Græcia, Herculem, Æſculapium, Tyndaridas: Romulum noſtri alioſque complures quos quaſi novos & aſcriptitios cives in cœlum receptos putant.* Ex quo & Ovidius lib. 6. Faſtorum,

Leucothea Grajis, Matuta vocabere noſtris,
In portus nato jus erit omne tuo.

Ovid. 4. Metamorph.

—— Abſtulit illis
Quod mortale fuit, majeſtatemque verendam
Impoſuit, nomenque ſimul faciemque novavit,
Leucotheaque deum cum matre Palæmona dixit.

Hanc Orpheus νῆαν σωτείραν nominat. Hinc apud Propertium,

Hanc miſer implorat navita Leucotheam.

Vide Hyginum Fabularum c. 224. Plutarchum in Camillo, Pauſaniam lib. 4. Meſſenica. Lactantium Firmianum libro 1. c. 21. ubi ita ſcribit, *Solent enim mortuis conſecratis nomina immutari: credo ne quis putet eos homines fuiſſe. Nam & Romulus poſt mortem Quirinus dictus eſt, & Leda, Nemeſis: & Circe, Marica: & Ino, poſtquam ſe præcipitavit in mare, Leucothea, materque Matuta, & Melicertes filius ejus Palæmon atque Portumnus.* Vide præterea Luctatium interpretem Statii lib. 1. Theb. poſt princ.

COLERUS.

* *Leucotheam* Gloſſæ veteres interpretantur *Albuneam.* Vide infr. Tiraquell. in *Albunea.*

TIRAQUELLUS.

3 *Albunea.*] De qua Virgil. lib. 7. Æneid.

—— Lucoſque ſub alta
Conſulit Albunea, nemorum quæ maxima ſacro
Fonte ſonat, ſævamque exhalat opaca Mephitim.

Et ibi Servius, *Albunea dicta eſt ab aquæ qualitate, quæ ex eo fonte eſt: unde etiam nonnulli ipſam Leucotheam volunt.* Acron & Porphyrion interpretes Horatii lib. 1. Carm. Ode 7. ibi,

Quam domus Albuneæ reſonantis.

Lactantius Divinarum inſtitut. lib. 1. cap. 6.

4 *Melicerta, Palæmon & Portumnus.*] De his tribus, quos eundem eſſe, his tribus nominibus vocatum, vide Ciceronem dicto lib. 3. de Natura deorum, & lib. 1. Tuſcul. quæſt. & Ovidium lib. 6. Faſt. cum ſcribit,

Quem nos Portumnum ſua lingua Palæmona dicet,
Eſte precor noſtris æquus uterque locis.

Feſtus Pompejus lib. 14. ubi de Portumno, & lib. 3. ubi de Clave. Servium & Probum, alterum interpretem, in 5. librum Æneidos in eum locum,

Et pater ipſe manu magna Portunnus euntem
Impulit.

Et

[1] Leda, Nemeſis: [2] Circe, Marica: [3] Nerſilia, Hora: [4] Rhea, deorum mater: Idea, Dindymena, Philena, Peſſinuntia, & Cybele, [5] Berecynthia, dictæ ſunt. [6] Indi vero Jovem pluvialem, & Gangem flumen, & velut indigetes deos, carmine incondito venerantur. [7] Meroitæ Herculem, Pana, & Iſim: [8] Germani Tuiſtonem deum terra editum, & Man-

Indorum dii indigetes. *Meroitarum.* *Germanorum.*

Et iterum lib. 1. Georg. ibi,

Votaque ſervati ſolvent in littore nautæ
Glauco & Panopeæ & Ino Melicertæ.

Lactantium libro 1. c. 21. & alterum Luctatium Statii interpretem lib. ſecundo Thebaid. in eum locum,

— Jamque arva gradu Theumeſia & arces
Intrat Agenoreas. —

& lib. 7. ibi,

Thebanum toto planxiſſe Palæmona Ponto.

1 *Leda, Nemeſis.*] Lactantius Divinarum inſtit. d. libro 1. cap. 21. At Pauſanias in Atticis, & Iſaacius eas diverſas faciunt. De hac autem Virg. lib. 7. Æneidos.

2 *Circe, Marica.*] Lactantius Firmianus ubi ſupra; *Albunea.* Et Servius lib. 7. Æneidos ibi, in eum locum,

Hunc Fauno & nympha genitum Laurente Marica
Accipimus. —

Maricam dicit uxorem fuiſſe Fauni, quæ eſt dea littoris Minturnenſium, juxta Lirim fluvium. Horatius lib. 3. Carm. Ode 17:

Qui Formiarum mœnia dicitur
Princeps & innantem Maricæ
Littoribus tenuiſſe Lirim
Late tyrannus.

Ubi Porphyrion interpres inquit, *Maricam autem Minturnenſes maxime colunt, cujus etiam lucus in ipſa Minturnenſi civitate eſt.* Lucanus lib. 2.

— Et umbroſæ Liris per regna Maricæ.

Et Livius 3. Decad. lib. 7. ubi dicit Minturnis lucum Maricæ de cœlo tactum.

3 *Nerſilia, Ora.*] Ovidius Metam. lib. 14.

— Romuleos cum virgine Thaumantæa
Ingreditur colles: ubi ſydus ab æthere lapſum
Decidit in terras, à cujus lumine flagrans
Herſiliæ crinis cum ſydere ceſſit in auras.
Hanc manibus notis Romanæ conditor urbis
Excipit, & priſcum pariter cum corpore nomen
Mutat, Oramque vocat, quæ nunc dea juncta Quirino eſt.

Ex quibus verbis *Herſilia*, non *Nerſilia* legendum eſſe intelligis.

4 *Rhea.*] Hæc uſque ad verbum, *Berecynthia*, ſunt Strabon. lib. 10. Et præter ea de Idæa & Peſinuntia Liv. 3. Dec. libro 9. rurſuſque de Peſinuntia Plutarch. in Mario, & Apulejus l. 11. Metamorph. & Herod. lib. 1.

5 *Berecynthia.*] Vide infra hoc eodem cap.

6 *Indi vero.*] Hæc uſque ad verbum, *Meroitæ*, ſunt Strabonis l. 15.

7 *Meroitæ.*] Strabo lib. 17. *Meroitæ*, inquit, *ultra alium quendam barbarum, deum etiam Herculem, Pana, & Iſim colunt.* Herodotus autem libro ſecundo tradit eos ſolos deorum Jovem & Liberum colere.

8 *Germani.*] Corn. Tacitus de moribus Germanorum, in princ. *Celebrant*, inquit, *carminibus antiquis (quod unum apud illos memoriæ & annalium genus eſt) Tuiſtonem deum terra editum, & filium Mannum, originem gentis conditoremque fuiſſe.* Beroſus de regibus Babyloniæ & Aſſyriorum. Vide Cor. Tacitum in libello de Morib. Germanorum.

1 *Aſtym-*

Perſarum. Venetorum. Ægyptiorũ. Maurorum. Pœnorum. Macedonum. Latinorum. Siculorum. Libycorum. Pſaphon.

& Mannum filium: [1] Aſtymphaliſsi Achillem: [2] Perſæ Amanum & Anandatum: [3] Veneti Diomedem inſtar numinis habent, cui etiam [4] candidum immolabant equum. [5] Sicut Ægyptii Iſidem, Mauri Jubam, Pœni Uranum, Macedones Gabyrum, Latini Faunum, [6] Siculi Adranum, [7] Libyci Pſaphonem, ne omnes percenſeam deos. Is enim Pſaphon quum deſpectiſſimus eſſet, & ultimæ notæ, vocales aves edocuit hæc verba eloqui, Magnus deus Pſaphon, quibus dimiſſis in lucos, audita voce, apud rudes populos eſt pro deo habitus. [8] Thraces Zamolxin, [9] Syri Aſtarten, Adad

1 *Aſtymphaliß:, Achillem.*] Ubi id ſcriptum ſit neſcio: ſed nec qui ſint hi Aſtymphaliſſi ſcio. In Epiro tamen legi Achillem ut deum coli, & lingua eorum *Aſtetum* vocari, ut tradit Plutarchus in Pyrrho in princ. Eique ſacram ædem in inſula, in qua ſepultus eſt, ante Boryſthenem, apud Plin. l. 10. cap. 28. aut aliorum computat. 22. templum Achillis eſſe, & eidem ſolemnes ludos Braſiis. Pauſanias lib. 2. ſcribit. Et in Euxino circa Nili oſtia inſulam Achilli ſacram, cui Luce nomen. Denique Achillis fanum eſſe in Arcadia, quod recludi religio eſt: at puberibus omnibus, quotcunque pugnaturi deſcendunt, ſolenne eſſe Achilli, ante pugnam, rem divinam facere ſcribit Pauſanias lib. 3. qui de Laconicis eſt.

2 *Perſæ Amanum & Anandatum.*] Strabo de utroque lib. 11. & iterum lib. 15. paulo ante fin.

3 *Veneti Diomedem.*] Strabo lib. 5. non adeo longe à princ. & libro 6.

4 *Candidum immolabant equum.*] Strabo d. lib. 5. *In Venetis ſane*, inquit, *quidam Diomedi inſignes exiſtunt honores. Nam candidus illi immolatur equus.*

5 *Sicut Ægyptii Iſidem.*] Hæc uſque ad verbum, *Siculi*, ſunt Lactantii lib. 1. cap. 15. Ex quo, ex eodem loco, adde, *Sabini Sancum, Romani Quirinum.* Sed quod de Ægyptiis tradit, tradiderunt & omnes rerum Ægyptiacarum ſcriptores. Sed & quod de Juba hic dicitur, præter Lactantium, tradit etiam Tertullianus in Apolog. c. 21. & Arnobius contra Gentes lib. 8.

6 *Siculi Adranum.*] Plutarchus in Timoleone, & in Parallelis.

7 *Libyci Pſaphonem.*] Hæc uſque ad verſiculum *Thraces*, ſunt Max. Tyrii Ser. 19. & Apoſtolii Bizantii. Et vide Eraſm. Chil. 1. cent. 2. c. ult. Ψάφωνος ὄρνιθες, id eſt, *Pſaphonis aves.* Simile quippiam de Annone Carthaginenſi, qui ſeipſum pro deo venditare voluit, narrat Ælianus variæ hiſtor. libro 14. cap. 30.

8 *Thraces Zamolxin.*] Herodot. l. 4. de Getis loquens, qui ſunt fortiſſimi Thracum, ubi dicit eum, qui defunctus eſt, meare ad Zamolxin dæmonem, quem nonnulli eorum opinantur eundem eſſe Gebeleizem. Strab. lib. 7. de iiſdem Getis loquens, hos Menandri verſus Græcos citat:

Πάντες μὲν οἱ Θρᾷκες, μάλιστα δ᾽ οἱ
Γέται ἡμεῖς ἁπάντων.
Καὶ γὰρ αὐτὸς εὔχομαι ἐκεῖθεν εἶναι τὸ
γένος,
Οὐ σφόδρ᾽ ἐγκρατεῖς ἐσμέν.

Et Origenes adverſus Celſum lib. 3. & Laërtius in Pythagora in princ. Herodot. autem lib. 5. poſt princ. ſcribit Thraces è diis hos ſolos colere, Martem, Liberum, Dianam: ſed reges, præter populares, etiam Mercurium, eumque è diis præcipue, per quem ſolum jurant. At idem lib. 9. ad fin. tradit eoſdem Thraces Pleſtoro Indigeriæ deo

[1] Adad [2] & Agartin, [3] Arabes Dyaſarem, [4] Horici Tibilineum, [5] & Aphri Cœleſtum. [6] Ægiolenſes, Maceranas deas: [7] & gens juxta Naucratim Ægypti, Theutum, velut

næ deo immolare. Adde & tu Scythas Zamolxin colere ex Luciano in Scytha ſive Hoſpite. Sed hic alius eſt ab illo Zamolxi, quem Thraces colunt, ut videre licet ex Strab. lib. 4.

9 *Syri Aſtartem.*] Herodot. lib. I. Arnob. adverſus Gentes lib. 8. Tertullianus in Apolog. cap. 23. & vide noſtras leges Connubiales in l. 15. numer. 30. *

COLERUS.

* Hæc *Aſtarte* eſt, quæ *Aſtaret* in ſacris literis vocatur. Id Phœnicum lingua ſonat greges ϗ τὰ μῆλα, tanquam ſuſpiceris dictum à victimarum multitudine. Ea colebatur à Sidoniis, ſicut Dagon à reliquis Phœnicibus, & Aſſyriis. Græcis dicitur Δερκετὼ, καὶ Δερκῖτις, nimirum detorta voce à Syriaco *Adardaga.* Significatio à piſce, apud Macrobium Saturn. lib. I. c. 21. *Architidis* perperam pro *Dercitidis* hodie vulgo legitur. Hæc doctiſſ. Scaliger in Conjectaneis. Vide & Gyrald. ſyntag. I.

TIRAQUELLUS.

1 *Adad.*] Macrobius lib. I. Sat. I. cap. 23. ſcribit Jovem, & Aſſyriorum Adad, eundem eſſe quem Solem, his verbis, *Et ne ſermo per ſingula nomina deorum vagetur, accipe quid Aſſyrii de Solis potentia opinentur. Deo enim quem ſummum, maximumque venerantur, Adad nomen dederunt. Ejus nominis interpretatio ſignificat, unus. Hunc ergo, ut potentiſſimum deum adorant.*

2 *Et Agartin.*] Lege *Atargatim* ex Macrobio ubi ſupra, qui ad ea quæ proxime adduxi, hæc ſubjungit: *Sed ſubjungunt eidem deam nomine Atargatim: omnemque poteſtatem cunctarum rerum his duobus attribuunt, Solem, Terramque intelligentes.* Sed adde & eoſdem colere Adadunephron gemmam ex Plinio lib. 37. cap. 11. quæ forte eſt is Adad, de quo Macrob. ubi ſupra.

3 *Arabes Dyaſarem.*] Tertullianus in Apolog. c. 23. *Duſarum* autem hunc vocat Stephanus. Herodot. autem l. 3. poſt princ. ſolos deorum arbitrari Dionyſium, quem Urotalt: & Uraniam, quam Ailat appellant. Strabo tamen lib. 15. ſcribit, duos tantum deos ab illis Arabibus coli, Jovem ſcilicet & Bacchum, qui quæ ad vitam pertinent, principalia dant.

4 *Horici Tibilineum.*] Lege *Norici*, ex Tertulliano, qui hæc de illis ſcribit d. cap. 23.

5 *Et Aphri Cœleſtum.*] Tertullianus d. cap. 23. *& hic Cæleſtus is eſt, quem Græci Uranum vocant, quem Pœnos, qui ipſi Afri ſunt, colere dictum eſt.* Ulpianus autem epitome Inſtit. c. 22. §. *deos*, ſcribit Cæleſtum Salinenſem coli Carthagine. Et hic Cæleſtus, ſive Uranus, is idem eſt, qui Cælus Ennio & aliis vocatur. *

COLERUS.

* Tertull. Apolog. cap. 23. *Unicuique etiam Provinciæ & civitati ſuus Deus eſt, ut Syriæ Aſtartis, ut Arabiæ Diaſares, ut Norico Tibilenus, ut Africæ Cæleſtus, ut Mauritaniæ reguli ſui.*

TIRAQUELLUS.

6 *Ægiolenſes, Maceranas deas.*] *Eugionenſes*, ſive *Eugiates*, & *Maceras* legendum, ex Plutarch. qui idem de illis dicit in vita Marcelli.

7 *Et gens juxta Naucratim Ægypti, Theutum.*] Plato in Phædro non adeo longe à fin. ubi ait, *Audivi equidem circa Naucratim Ægypti priſcum quendam fuiſſe deorum, cui dicata ſit avis, quam Ibim vocant, Dæmoni autem ipſi nomen Theuth.* Et de eo quoque idem Plato in Philebo, & dicemus poſtea eodem cap. Sed his adde Cilices, Mopſum: Acharnanes, Amphilochum: Thebanos, Amphiaraum: Lebadios, Trophonium, pro diis colere, apud Origenem adverſus Celſum lib. 3.

1 Quam

ut præſentiſſima numina coluerunt, qui omnes ex hominibus poſt funera divinitate donati, diique indigetes poſt conſecrationem habiti ſunt. [1] Quam quidem ſic fieri novimus, ut imperatore qui referendus in deos & conſecrandus erat, vita functo, pyram in tabernaculi formam conſtruerent, quod auro & ebore, ſigniſque & tabulis pictis exornatum mirifice, alio deſuper breviori, uſque ad tertiam contignationem erigebant, aquila, cum omnium deorum aggeſtu in ſummo culmine locata: lectoque conſtrato purpura & auro, in quo defuncti effigies jacebat, ſenatus, equeſter ordo, ac viri triumphales, quique ampliſſimos honores geſſerant, procedentes lectum deferebant in pyram, cum carmine & hymnis, omnibuſque humanis diviniſque aggeſtis honoribus. Demum incenſa pyra quum vapore & fumo aquila agitata, è ſummo culmine tabernaculi, aëra petiiſſet, religio incuſſa fuit, ipſius animam per inane cœlum petiiſſe, ipſumque defæcato quod mortale erat & caducum, in numero cæleſtium & concilio deorum recipi & haberi. [2] Quam conſecrationem apotheoſin Græci nuncuparunt: qui deinceps inter divos relatus, pro deo colebatur. Fuitque ſenatuſconſulto cautum, ne quis ex Cæſaribus, niſi ex decreto patrum, inter deos referretur. [3] Mirum tamen de Diocletiano proditur, quod ſponte depoſito imperio, nonum poſt annum, primus ſine imperio, populi juſſu, patribus auctoribus cæleſtes honores & apotheoſin meruit. Et de Conſtantino Maximo, qui diverſarum religionum aſſenſu, ab ethnicis inter divos relatus fuit, & à Chri-

Cæremoniæ referendi aliquẽ inter deos.

Senatuſconſultum.

Diocletianus.

Conſtantinus.

1 *Quam quidem ſic fieri novimus.*] Apud Herodianum deſcribentem Septimii Severi Apotheoſin lib. 4. in princ. Herodotum, & Prudentium in Apotheoſi 14. Platonem lib. ult. de Repub. Ciceronem in Somnio Scip. & Lucanum deſcribentem apotheoſim Pompeji lib. 9. in princ.

2 *Quam conſecrationem apotheoſin Græci.*] Ut jam intelligis ex præcedentibus, atque etiam ex Tertulliano in Apolog. cap. 34. in fine, & Servio in in l. 5. Æneid. Virg. in duobus locis.

3 *Mirum tamen de Diocletiano.*] Eutropius de Geſtis Romanorum, lib. 9. cap. ult. Pomponius Lætus in Compendio Rom. hiſtoriæ, ubi de Nemeſi dea, ſic de Diocletiano ſcribit, *Diocletianus, qui ab tanto rerum culmine ſeceſſerat, nullius conſilio adduci potuit, ut pœniteret. Igitur privatus tum eſſet, poſt mortem inter divos relatus eſt.*

1 *Ferunt*

à Chriſtianis inter ſanctos. [1] Feruntque magnum illum A- *Ageſi-*
geſilaum, cum à Thaſiis apotheoſi honoratus & inter di- *lai di-*
vos relatus fuiſſet vivens, illos interrogaſſe, ut ſi deos fa- *ctum.*
ciendi poteſtatem haberent, prius ſeipſos conſecrarent,
poſtea ſe deificarent. [2] Contra Empedocles; nam tanto *Empe-*
ſtudio captus fuit, ut pro numine coleretur, ut in medium *doclis*
Ætnæ incendium vivens ſe dejiceret. [3] Inter cæteros pro- *ambi-* *tio.*
ditur Eutimus poëta Locris oriundus, oraculi juſſu vivens *Euti-*
conſecratus, & inter divos relatus. [4] Patrios autem dixe- *mus.*
runt deos, qui ſingulis urbibus præſunt, illarumque præſi- *Dii pa-* *trii.*
des & propugnatores ſunt, [5] ut Apollo & [6] Minerva A-
thenis, [7] Ilienſibus & Gnoſiis, qui inde illam oriundam
ferunt: [8] licet Alalcomenii ſuam dicant. [9] Thebis Bœotiis
Liber

1 *Feruntque magnum illum Ageſilaum.*] Dictum eſt ſupra in verbo, *Et Ageſilae.*

2 *Contra Empedocles.*] Strabo lib. 6. Laërtius in vita illius, & diximus in noſtris Commentariis Nobilitatis.

3 *Inter cæteros proditur Eutimus poëta.*] *Pycta* legendum eſt ex Plinio, qui id de eo refert lib. 7. cap. 47. Eſt autem *Pycta* idem quod *pugil.* Vide omnino Hermolaum Barbarum in Caſtigationibus Plinii lib. 9. alias 7. cap. 47.

4 *Patrios vero dixere deos.*] Servius lib. 1. Georg. ad fin. eo loco,

Dii patrii Indigetes.

Patrii dii ſunt, inquit, *qui præſunt ſingulis civitatibus, ut Minerva Athenis, Juno Carthagini.* Et alibi horum deorum mentionem facit Virgil. l. 2. Æn.

Dii patrii ſervate domum.

Et Cicero in Verrem act. 3. & vide infra eodem lib. cap. ult. ad finem.

5 *Ut Apollo.*] Cicero lib. 3. de Natura deorum: *Vulcani item complures. Primus cœlo natus, ex quo & Minerva Apollinem eum, cujus in tutela Athenas antiqui hiſtorici eſſe voluerunt.*

6 *Minerva Athenis.*] Servius ubi ſupra proxime, Lucianus in libro de Sacrificiis Plutarchus in Themiſtocle, & Lactantius lib. 1. cap. 15. ſic ſcribit, *Nempe Apollinem Delphi Delique, Minervam Athenienſes: quæ quidem Græcis Athena dicta, vel ipſo vocabulo ſe ei Reip. familiarem eſſe teſtatur.*

7 *Ilienſibus.*] Strabo lib. 13.

8 *Licet Alalcomenii ſuam dicant.*] Strabo lib. 8. *Alalcomenii*, inquit, *vetuſtum Minervæ templum habent, eximia veneratione cultum, ibique deam natam eſſe ajunt. ſicut & Argis Junonem.* Proinde Poëtam Homerum, utramque per earum patriam nominatim protuliſſe. Nam lib. Iliad. 4. poſt pr. ἀλαλκομενηΐν vocat illo verſu,

Ἥρη τ᾽ ἀργείη καὶ ἀλαλκομενηῒς ἀθήνη.

Statius lib. 7. Thebaid.

Ducit Ithonæus & Alalcomenæa Minervæ Agmina. ———

Ubi Luctatius Grammaticus, interpres ſcribit, *Alalcomæna civitas eſt Bœotiæ, in qua regnavit Herculis filius.* Et paulo poſt, *in qua nata Alcmena Herculis mater, & in qua etiam colebatur Minerva.* Pauſanias in Bœoticis, *Alalcomenæ*, inquit, *non magnus eſt vicus, ad radices imas modice editi montis. Loco nomen datum ferunt ab Alalcomeno homine indigena, à quo fuerit Minerva enutrita.* Sed & Minervæ Alalcomænidis meminit Ælianus Variæ hiſtoriæ l. 12. cap. 59.

9 *Thebis Bœotiis Liber.*] Pauſanias lib. 9.

1 *Et*

Liber [1] & Hercules, [2] Juno Carthagini, quam humano cruore placabant, [3] eademque Samo, [4] Spartæ [5] & Mycenis, [6] atque Argis, [7] ubi nata fertur: [8] Venus Cypro [9] & Papho, Apollo

1 *Et Hercules.*] Plinius lib. 4. c. 7. & Pauſanias in dicto l. 9. de Bœoticis.

2 *Juno Carthagini.*] Venus apud Virgil. lib. 1. Æneidos, periculum, in quo verſabatur Æneas apud Didonem, exaggerans à perſona Junonis adverſariæ, Junonia hoſpitia (ut interpretatur Servius) Carthaginenſia vocat, his verbis,

—— Vereor quo ſe Junonia vertant
Hoſpitia.

Et ante aliquot verſibus interjectis,

Hic templum Junoni ingens Sidonia Dido
Condebat, donis opulentum & numine divæ.

Et in eod. lib. paulo poſt princ. tradit, Carthaginem præ cæteris locis contempta patria, præcipue à Junone cultam fuiſſe, cum ait,

Quam Juno fertur terris magis omnibus unam
Poſthabita coluiſſe Samo: hic illius arma,
Hic currus fuit, hoc regnum dea gentibus eſſe
(Si qua fata ſinant) jam tum tenditque, fovetque.

3 *Eademque Samo.*] Divus Auguſt. lib 6. de Civitate Dei, cap. 7. *Sacra ſunt Junonis, & hæc in ejus dilecta inſula Samo celebrantur, ubi nuptum data fuit Jovi.* Lactantius ex Varrone lib. 1. cap. 17. Plutarch. in Pompejo, Pauſanias in Achaicis, Tertullianus in Apologet. cap. 24. Et vide ſupra ibi, *Juno Carthagini*, quod Servius ſcribit in poſtremum Virgil. locum citatum, dum interpretans illud,

Poſthabita coluiſſe Samo. ——

Non contempta, inquit, *ſed in ſecundis partibus habita. Amabat enim Samum genitale ſolum, ſed magis Carthaginem.* Sic Juvenalis ſat. 16.

Et Samia genitrix, quæ delectatur arena.

Cicero libro 2. de Legibus, *Athenienſis*, inquit, *Cliſthenes civis egregius, Junoni Samiæ, cum rebus timeret ſuis, filiarum dotes concredidit.* Apul. lib. 6. Metamorph.

4 *Spartæ.*] Homerus lib. 4. Iliad. de Junone,

Ἤτοι ἐμοὶ τρεῖς μὲν πολὺ φίλταταί εἰσι πόληες,
Ἄργός τε, Σπάρτη τε καὶ εὐρυάγυια Μυκήνη.

Certe mihi tres quidem multo dilectiſſimæ ſunt civitates,
Argoſque, Spartaque, & lativia Mycenæ.

5 *Et Mycenis.*] Homerus ubi ſupra, & præterea Pauſanias in Corinthiacis.

6 *Atque Argis.*] Homerus ibi, Plutarchus in Pompejo. Lucianus in libro de Sacrificiis, Interpres Theocriti, Tertullianus in Corona militis. Hincque etiam illud Virgilii libro 1. Æneidos non longe à princ.

—— Veteriſque memor Saturnia belli,
Prima quod ad Trojam pro charis geſſerat Argis.

Ubi Servius, *Charis*, ait, *Argis. Illic enim eam coli omnibus notum eſt.*

7 *Ubi nata fertur.*] Nam & eam ἀργείην vocat Homerus lib. Iliados 4. poſt princ. Ἥρη τ' Ἀργείη, quem locum citavimus ibi, *licet Alalcomenis*, quod ſcilicet eam Argis natam dicunt, ut ſcribit Strabo lib. 9.

8 *Venus Cypro.*] Corn. Tacitus libro 18. & omnes ubique. Nam & hinc Cypria dicta eſt. Tibullus lib. 3. eleg. 3.

Et faveas concha Cypria vecta tua.

Ex quo Feſt. Pompejus, *Cypria*, inquit, *Venus, quod ei primum in Cypro inſula templum ſit conſtitutum: vel quia parientibus præſideat, quod Græce κύειν parere ſit.*

9 *Et Papho.*] Lactantius lib. 1. c. 15. Tertul.

Apollo Rhodiis, [1] Lemno Vulcanus, [2] Naxus Libero: [3] idemque Apollo Delphis, [4] Tænaro Neptunus, [5] Cyzicenis Pallas, [6] quod ea urbs pro dote illi fuerat. [7] Tenediis, Tenes deus: [8] Alabandenſibus Alabandus, [9] Cretenſibus Diana,

Tertul. in Apologetico cap. 24. Lucianus d. l. de Sacrificiis. Hincque illud Virg. lib. 1. Æneid.

Ipſa Paphum ſublimis abit, ſedeſque reviſit
Læta ſuas. —

Eſtque Tegeæ templum Veneri Paphiæ apud Pauſaniam lib. 8. non adeo longe à fine.

1 *Lemno Vulcanus.*] Lactantius ubi ſupra. Solinus cap. 21. *Lemnii*, inquit, *Vulcanum colunt, ideo in Lemno metropolis Hephæſtia.* Vulcanum Virg. lib. 8. Æneid. *Lemnium patrem* vocat,

Hæc pater Æoliis properat dum Lemnius oris.

Vide ſupra lib. 2. cap. 14.

2 *Naxus Libero.*] Lactantius eodem loco.

3 *Idemque Apollo Delphis.*] Hinc *Delphicus* cognominatus eſt. Ovid. Faſtor. lib. 3. ad fin.

Mittitur ad Tripodas certa qui ſorte reportet,
Quam ſterili terræ Delphicus edat opem.

Et Metamorphoſeôn lib. 2.

— *Placuit tibi Delphice certe*
Dum vel caſta fuit, vel inobſervata.

Et lib. 1. Metamorph.

— *Mihi Delphica tellus,*
Et Claros, & Tenedos, Pataræaque regia ſervit.

Orpheus in Hymnis,

Γρυνίε καὶ σμινθεῦ, πυθοκτόνε δελφικὲ μάντι.

Sed & adde & Deliis ex Luciano ubi ſupra. Nam & hinc Delius vocatus eſt. Tibullus lib. 3. eleg. 6.

Fulſerit hic niveis Delius alitibus.

Et Cynthius ubique: nam Delos Cynthus appellatur, ut tradit Stephanus. Aut certe Cynthus Deli mons eſt, ut ſcribit Feſtus Pompejus lib. 3. ex quo dicit Apollinem Cynthium vocatum. Sunt tamen qui alio referunt hanc Delii appellationem. de quo Macrob. lib. Saturn. 1. cap. 17.

4 *Tænaro Neptunus.*] Strabo lib. 8. Probus Æmylius in Pauſania, & Plutarchus in Pompejo.

5 *Cyzicenis Pallas.*] Adde & Nemeſis ex Strabone lib. 13.

6 *Quod ea urbs illi pro dote fuerat.*] Plutarchus in Lucullo.

7 *Tenediis, Tenes.*] Cicero in Verrem act. 3. *Tenedo (prætereo pecuniam, quam eripuit) Tenem ipſum, qui apud Tenedios ſanctiſſimus Deus habetur, qui urbem illam dicitur condidiſſe, cujus ex nomine Tenedus nominatur: hunc ipſum, inquam, Tenem, pulcherrime factum, quem quondam in comitio vidiſtis, abſtulit, magno cum gemitu civitatis.* Idem Cicero lib. 3. de Natura deorum. Strabo lib. 13. Diodorus Siculus libro 6. c. 17. Plutarch. probl. cap. 141. Hæc Tenedus multis notata eſt proverbiis, de quibus Eraſm. in proverb. *τενέδιος ἄνθρωπος*. Vide Ciceronem libro de Natura deorum, f. 130. in 8. apud Rob. Stephanum.

8 *Alabandenſibus.*] Cicero d. l. 3. de Natura deorum, *Alabandenſes quidem ſanctius Alabandum colunt, à quo eſt urbs illa condita, quam quenquam nobilium deorum: apud quos non inurbane Stratonicus, ut multa, cum quidam ei moleſtus Alabandum Deum eſſe confirmaret, Herculem negaret. Ergo, inquit, mihi Alabandus, tibi Hercules ſit iratus.* Stephanus de Urbibus.

9 *Cretenſibus Diana, quam Britomartem vocant.*] Strabo lib. 10. Pauſanias lib. 2. qui de Corinthiacis eſt, & iterum lib. 3. qui de Laconicis.

Dei nomen occultum, in cujus tutela erat urbs. Urbem expugnaturi, diis tutelaribus alia loca promittebant. Perſæ. Ægyptii.

Diana, quam Britomarten vocant: [1] Theſpienſibus [2] & Parianis Cupido, [3] Romanis vero Mars: qui præcipuo honore inſignes à ſuis civibus colebantur eximie: quamvis numen quod urbi præeſſet, [4] palam facere nefas putarent, ne evocationes quæ ad avertenda numina, quæ urbibus præſunt, fieri ab hoſtibus ſolent, ipſis aliquando innoteſcerent. [5] Erat enim vetus mos, ut in urbium obſidione, ubi ad ultimam dimicationem ventum eſſet, tutelares deos, ſub quorum præſidio urbs foret, certo carmine & verbis conceptis in novas ſedes evocarent, templaque ampliora & ſolennes aras illis promitterent, nefas opinati, deos urbium præſides urbe hoſtiliter direpta, velut mancipia captivos habere. Perſis vero & Ægyptiis nullos patrios habere deos in uſu fuit, quod evocationibus illos migrare ex oppidis, & ſine tutela deſeri timerent. [6] Alii vincula & catenas annectebant diis. Nonnulli ſponſores à diis petebant ne evocarentur & abirent.

1 *Theſpienſibus.*] Cicero in Verrem actione 6. Strabo lib. 9. *Theſpias,* inquit, *prius nobilitavit Cupido, Praxitelis opus ſuis ſculptum manibus. Donum vero conſecravit Theſpienſibus Glycerium meretrix, ab illis genus ducens, munus illud ab artifice conſecuta.* Plinius lib. 36. cap. 5. Pauſanias lib. 9.

2 *Et Parianis.*] Plinius ubi ſupra, ſic ſcribit, *Ejuſdem & Cupido à Cicerone objectus Verri, ille propter quem Teſpiæ viſebantur, nunc in Octaviæ ſcholis poſitus. Ejuſdem & alter nudus in Pario, colonia Propontidis, par Veneri Gnidiæ nobilitate & injuria.*

3 *Rom. vero Mars.*] Adde & Mygdoniis Rheam ex Luciano in lib. de Sacrificiis.

4 *Palam facere nefas putarent.*] Plutarch. problem. cap. 61. Servius in lib. 1. Georg. ad fin. Macrobius libro 3. capite 9. & vide ſupra libro 2. capite 22.

5 *Erat enim vetus mos.*] Livius 1. Decad. lib. 5. Plinius lib. 28. cap. 2. *Verrius*, inquit, *Flaccus auctores ponit, quibus credat, in oppugnationibus ante omnia ſolitum à Romanis ſacerdotibus evocari Deum, cujus in tutela id oppidum eſſet: promittitque illi eundem aut ampliorem locum apud Rom. cultumve. Durat in Pontificum diſciplina id ſacrum: conſtatque ideo occultatum, in cujus Dei tutela Roma eſſet, ne qui hoſtium ſimili modo agerent. Defigi quidem diris imprecationibus nemo non metuit.* Macrob. d. Satur. lib. 3. cap. 9.

6 *Alii vincula & catenas.*] Ut ſtatim probat Tyriorum exemplo, cui adde, Lacedæmonios ſimulachrum Martis, quẽm Enyalium vocant, compedibus illigaſſe, ut tradit Pauſanias lib. 3. id eos feciſſe eodem conſilio, quo Athenienſes victoriam ἄπτερον, id eſt, *ſine pennis*, aut *involucrem*, ſive *implumem* appellant. Illi enim vinculis impeditum à ſe nunquam Martem diſceſſurum: hi ſemper manſuram ſecum, quæ pennis careat, Victoriam interpretantur. Sed & idem Pauſanias lib. 5. ſcribit, Calamidem apud Mantinenſes eandem Victoriam ſine alis effinxiſſe, imitatus ſtatuam illam, quæ Athenis ἄπτερος dicitur.

rent.[1] Tyrii enim obſidione preſſi, Herculis ſimulacrum, quod magna religione colunt, ne urbem deſereret, aurea catena devinxere. Neque ſolum inſignes urbes conſpicuæ magnitudinis,[2] ſed oppida pene deformata, & modici vici, ne hoſtili vaſtarentur incurſu, patrios deos coluiſſe feruntur.[3] Siquidem Cruſtumeni[4] Deluentinum peculiarem habuere, Narnienſes Viridianum, Aſculani Ancariam, Volſinienſes[5] Nurciam, Otriculani Valentiam, Sutrini quoque[6] Norciam.[7] Sed tametſi peculiaris Juno Carthagini fuerit, & præcipuum numen, Romæ tamen non minoris obſervantiæ cultuſque habita eſt: quippe quam cordi Romanis, & quam regali magnificentia culta celebrataque ſit, illud argumento fuerit, quod poſt initum conſulatum[8] conſules Junoni Soſpitæ ſacrum faciunt,[9] quodque ſingulorum

Patrii dii & tutelares.

1 *Tyrii.*] Plutarch. problem. c.61. & in Alexandro. Q. Curtius in rebus geſtis ejuſdem lib.4. Diodorus Siculus, ubi dicit hinc Apollinem Philalexandrum tum fuiſſe cognominatum, cum Alexander Apollini catenas aureas & compedes à Tyriis injectos detraxiſſet.

2 *Sed oppida pene deformata.*] Hoc probat exemplis ſeqq.

3 *Siquidem Cruſtumeni.*] Hæc uſque ad verſic. *Sed tametſi*, ſunt Tertulliani in Apolog. cap. 23. Sed & de Nortia eſt illud Livii, 1. Dec. lib. 7. *Volſiniis quoque clavos indices numeri annorum fixos in templo Nortia Hetruſcæ deæ comparere, diligens talium monumentorum auctor Cinthius affirmat.* Juvenalis ſatyra 10.

—— *Idem populus, ſi Nortia Tuſco Faviſſet.*

Hujus autem deæ nomine ſortem fortunamque ſignificari Martianus Capella in lib. de nuptiis Philologiæ c.9. ſcribit.

COLERUS.

4 *Deluentinum.*] Alii legunt *Beluentinus.*

5 *Nurciam.*] Alii malunt, *Nerſiam.*

6 *Norciam.*] Eſt qui legat, *Sutrini quoque Murceam.* Vide Petrum Crinitum lib. 9. cap 11. Miror autem cur ex Tertulliano omiſſa ſit Faliſcorum dea *Juno Curitis.*

TIRAQUELLUS.

7 *Sed tametſi peculiaris Juno Carthag.*] Ut ſupra dictum eſt.

8 *Conſules Junoni Soſpitæ.*] Cic. pro L. Muræna in fin. ſic ſcribit, *Date etiam Lanuvino municipio honeſtiſſimo, quod in hac cauſa frequens mœſtumque vidiſtis. Nolite à ſacris patriis Iunonis Soſpitæ, cui omnes Coſſ. facere neceſſe eſt, domeſticum & ſuum Conſulem potiſſimum avellere.* Livius 1. Dec. lib. 8. Junonis Soſpitæ meminit his verbis, *Lanuvinis civitas data ſacraq. ſua reddita cum eo, ut ædes lucuſve Soſpitæ Junonis communis Lanuvinis municipibus cum pop. Romano eſſet.* Et 4. Dec. lib. 2. ſcribit votam ædem Junoni Soſpitæ à Cn. Cornelio Coſ. bello Gallico, quo victoriam reportavit. & ejuſdem Dec. lib. 10. Lanuvii ſimulachrum Junonis Soſpitæ lacrymaſſe.

9 *Quodque ſingulorum menſium Cal.*] Servius enarrans illum locum Virgilii lib.8. Æneid.

Curibuſque ſeveris,

lorum menſium calendas, præcipue Martias, ſuo numini dicarunt, & ſanctas habuerunt: quare matronalia dicta, quod matronæ illas celebrant pro conjugiis, & ſacrum faciunt, [1] quodque ea die Junonis ædes coli cœpta fuit: [2] ſicut Aprili menſe Veneri matronæ myrto coronatæ lavant. [3] Ejus [4] variæ poteſtates & nomina olim fuere: [5] nam & Cure-

Matronalia.

Junonis variæ poteſtates.

In communem, inquit, *mulierum honorem Calendæ eis dicatæ ſunt Martiæ.* Horat. lib. 3. ad Mæcenatem Ode 8.

Martiis cælebs quid agam Calendis.

Atque idcirco Juvenal. ſat. 9. *Martias fœmineas* appellat:

—— Longaque cathedra
Munera fœmineis tractas ſecreta Calendis.

Ubi Joannes Britannicus interpres ſic ſcribit, Calendis igitur Martiis munera mulieribus mittebantur ab amicis, ſicuti menſe Decembri quinque diebus viris, quo tempore Saturnalia celebrabantur. Et quemadmodum mulieres Cal. Martiis ſervos cœna excipiebant, tanquam exhortantes eos ad inſequentis anni operam: ſic & viri in Saturnalibus ſervos in cœnam admittebant, tanquam eis gratias agentes operæ toto anno navatæ. Unde Tibullus in primo limine 3. lib. ad Neæram,

Martis Romani feſtæ venere Calendæ,
Exoriens noſtris hic fuit annus avis:
Et vaga nunc certa diſcurrunt undique pompa,
Perque vias urbis munera, perque domos.
Dicite Pierides, quonam donetur honore
Seu mea, ſeu fallor, chara Neæra tamen.

Colebant eundem & puellæ. Idem Tibull. lib. 4.

Sulpitia eſt tibi culta tuis, Mars magne, Calendis:
Spectatum è cœlo (ſi ſapis) ipſe veni.

Mittebant & ſua matronæ munera. Plautus in Milite glorioſo, act. 3. ſc 2.

Da mihi vir, Calendis quæ mittam, quum Martiæ venerint.

Mulieres autem Martias Calendas colebant (ut ſcribit Servius d. loco) in memoriam belli cum Sabinis compoſiti: nam tali die Sabinæ mulieres bella ſedarunt. Sed hæc latius deſcribuntur ab Ovidio lib. 3. Faſtor. illis verſibus,

Cum ſis officiis Gradive virilibus aptus,
Dic mihi matronæ cur tua feſta colant?

Et multis ſeq.

1 *Quodque ea die.*] Feſtus Pompejus lib. 11. *Martias*, inquit, *Calendas matronæ celebrabant, quod eo die Junonis Lucinæ ædes coli cœpta ſit.* Ex quo & illud Ovidii lib. 3. Faſtorum,

Illic à nuribus Junoni templa Latinis
Hac ſunt (ſi memini) publica facta die.

2 *Sicut Aprili menſe Veneri.*] Ovid. lib. 4. Faſtor.

Vos quoque ſub viridi myrto jubet illa lavari,
Cauſaque cur jubeat, diſcite, certa ſubeſt.

Et Macrob. lib. 1. Saturn. c. 12.

3 *Ejus.*] Scilicet Junonis, ut ex ſequentibus patet.

4 *Variæ poteſtates.*] Servius de ipſa Junone loquens lib. 1. Æneidos ad princ. in eum locum,

Quo numine læſo.

Et in lib. 8. Æneid. ibi,

—— Tibi enim, tibi maxima Juno.

Variæ, inquit, *ſunt ejus poteſtates, ut Curetis, Lucina, Matrona, Regina, & dicunt Theologi ipſam eſſe Matrem Deum, quæ Terra dicitur.* Macrob. libro 1. Saturn. cap. 17. non multo poſt princ.

5 *Nam & Curetis.*] Cato in lib. de Originibus, ſi ejus eſt liber, qui ipſius nomine circumfertur in fin. *Quirinalis,*

Curetis, [1] Lucina, [2] Matrona, [3] Regina, & [4] Opigenæ quo-

lis, inquit, *collis à Junone Sabinorum dea, quam illi Curitim, id eſt, haſtatam Junonem vocant. Etenim haſtam Curim & Curinam proferunt: quia his ſimul & Hetruſcis non eſt litera q, ſicut Romanis. Inde Quirites.* Feſtus Pompejus lib. 3. ubi de Cœlibari haſta loquitur, *Matronæ*, ait, *in tutela Junonis Curetis ſunt, quæ ita appellabatur à ferenda haſta, quæ lingua Sabinorum Curis dicitur.* Et alibi eodem libro, *Curis eſt Sabine haſta: unde Romulus Quirinus, qui eam ferebat, dictus: & Romani à Quirino Quirites dicuntur.* Et paulo poſt, *Curitim Junonem appellabant, quia eandem ferre haſtam putabant.* Et alibi quoque eodem libro, *Curiales menſæ, in quibus immolabatur Junoni, quæ Curis dicta eſt.* Servius in lib. 1. Æneid. quo loco in præcedentibus citavimus, *Multa*, inquit, *habet nomina Juno, quæ utitur curru & haſta*, affertque illud ipſius Virgilii eodem lib. 1.

—— Hic illius arma,
Hic currus fuit. ——

In quo à nonnullis reprehenditur ob id quod de curru dicit, tanquam ab eo intelligeret *Curitim* eam vocari. *

COLERUS.

* Tertullianus vero Apologet. capite 23. *Curitim* vocari Junonem putat, à patre, qui *Curis* vocatus fuerit.

TIRAQUELLUS.

1 *Lucina.*] Terentius in Andria, actus 3. ſcena 1.

Juno Lucina fer opem, ſerva me obſecro.

Ubi Donatus, *Latine*, inquit, *Juno à juvando dicta, Lucina, ab eo quod in lucem producit.* Et ejus loci Terentiani auctoritate, Servius, ubi nuper citavimus, poſt ea, quæ ibi ex eo diximus, ſubjunxit, de eadem Junone loquens, dicit eam præeſſe parturientibus. Varro autem lib. 4. de lingua Latina, *A Latinis*, ait, *Juno Lucina dicta, vel quod terra, ut Phyſici dicunt, juvat & lucet: vel quod ab luce ejus, qua quis conceptus eſt, una juvat, donec menſibus actis produxit in lucem.* Facta igitur a juvando, & luce Juno Lucina: à quo parientes eam invocant. Plinius lib. 16. cap. 44. Junonem ita dictam putat à luco, ubi & ejus ædes condita fuit, & lotos miræ vetuſtatis. Cui adſtipulatur illud Ovidii lib. 2. Faſtor.

Gratia Lucinæ dedit hæc tibi nomina lucus,
Aut quia principium tu dea lucis habes.
Parce precor gravidis facilis Lucina puellis,
Maturumque utero molliter aufer onus.

Meminit & Lucinæ Junonis D. Auguſt. cap. 11. Civitatis Dei, lib. 4.

2 *Matrona.*] Livius 3. Dec. lib. 11. non multo ante fin. dicit ſignum æneum Matronæ Junoni in Aventino fuiſſe ædificatum.

3 *Regina.*] Varro lib. 4. paulo ante ea, quæ ſupra, ibi, *Lucina*, diximus, ſcribit, *Quod Jovis Juno conjunx, & is cœlum, hæc terra, quæ eadem tellus: & ea dicta, quod ea cum Jove juvat Juno: & Regina, quod hæc omnia terreſtria regit.* Livius 1. Decad. lib. 5. in Oratione Camilli Dictatoris, & 3. Dec. lib. 2. poſt princip. ubi de Junone Regina in Aventino, & iterum lib. 7. non ſemel. Plinius lib. 35. cap. 10. ex carmine, quod in pictura Ardeatis templi inſculptum eſt. Plutarchus in vita Camilli. P. Victor in 13. regione urbis Romæ. Ante hos Cicero in Oratione ad Equites Rom. antequam in exilium iret. Hucque alludit Virg. lib. 1. Æneidos,

Aſt ego quæ divum incedo Regina, Joviſque
Et ſoror & conjunx.

4 *Opigena.*] Feſtus Pompejus lib. 9. *Opigenam*, inquit, *Junonem matronæ colebant, quod eam ferre opem in partu laborantibus credebatur.* D. Auguſt. Civit. Dei, lib. 4. c. 11.

quoniam parturientibus opem fert, [1] Hera, [2] Iterduca, [3] Cinxia, atque Hippia: [4] à Thuſcis Cypra, [5] à Laurentibus Calendaris, [6] à Corinthiis Anetiſtos dicta eſt, quam matrem quoque Deum nuncupant, [7] alii Pelaſgam: [8] ſicut Venus, Cypris, [9] Adonis, [10] Verticorda, [11] Aphrodite, ab

1 *Hera.*] Ennius apud Ciceronem lib. 1. Officior.

Voſne velit, an me regnare Hera, quidve ferat ſors,
Virtute experiamur.

Plato autem in Cratylo ἥρα, inquit, *vero Juno, quaſi* ἐρατὴ, id eſt, *amabilis, propter amorem, quo Iupiter in eam afficitur.* *

COLERUS.

* Apud Ennium. Fortunam eſſe Heram veriſimile eſt. Sic Plautus quoque uſurpavit.

TIRAQUELLUS.

2 *Iterduca.*] Aut, ut alii pronunciant, *Iterducam* apud Martianum Capellam in nuptiis Mercurii & Philologiæ & D. Auguſt. de Civitate Dei, lib. 7. cap. 3. & Arnob. contra Gentes lib. 3. *

COLERUS.

* Nullum ego, quod ſciam in illo libro Arnobii *Iterducam* legi. Sed Junonem Fluoniam, Pomonam, Oſſipaginam, Februtim, Populoniam, Cinxiam, Caprotinam, ibi conjunctim reperio.

TIRAQUELLUS.

3 *Cinxia.*] Martianus Capella, & Arnobius ubi ſupra, & Feſtus Pompejus lib. 3. *Cinxiæ*, inquit, *Iunonis nomen ſanctum habebatur in nuptiis, quod initio conjugii ſolutio erat cinguli, quo nova nupta erat cincta.*

4 *A Thuſcis Cypra.*] Strabo lib. 5. ſic ſcribit, *Piceni emporium Caſtellum eſt. Porro vero Cypræ templum ſitum eſt, Thuſcorum ædificium: nam illi Iunonem Cypram nominant.* Et Silius Italicus l. 8

Et queis littoreæ fumant altaria Cupræ.

Cupræ enim pro *Cypræ* more antiquorum.

5 *A Laurentibus Calendaris.*] Macrob. Saturn. lib. 1. ubi hujus appellationis rationem reddit.

6 *A Corinthiis Anetiſtos.*] Unde id acceperit Alexander prorſus ignoro, nec memini me uſpiam legiſſe.

7 *Alii Pelaſgam.*] Propertius lib. 2. cap. 28.

An contempta tibi Iunonis templa Pelaſga?

Cur autem ſic vocata ſit, diſces ex Euſtathio, qui ſcribit Samum Pelaſgam dictam à quibuſdam Pelaſgis, ex quibus & Juno Pelaſga dicta eſt, ut quæ Samia eſſet, ut dictum eſt ſupra.

8 *Sicut Venus Cypris.*] Ubique apud Homerum, & alios ſcriptores *Cypris* & *Cypria* vocatur, de quo & nos aliquid ſupra diximus.

9 *Adonis.*] Auſim ſancte dejerare, nuſquam id nomen tributum fuiſſe Veneri. Noti autem ſunt omnibus ardentiſſimi Veneris in Adonidem, ſpecioſiſſimum adoleſcentem, amores deſcripti ab Ovid. Metam. 10. Hinc Adonia, Adoniorum feſta, Adoniæ dicata. Ammianus Hiſt. lib. 22. *Evenerat iiſdem diebus annuo curſu completo Adonia celebrari, ritu veteri, amato Veneris (ut fabulæ fingunt) apri dente ferali deleto.* *

COLERUS.

* Adeonæ quidem deæ fit mentio apud Auguſtinum lib. 7. cap. 3.

TIRAQUELLUS.

10 *Verticorda.*] Valerius Maximus lib. 8. cap ult. ubi de Sulpitia Servii Paterculi filia, Quinti Flavii uxore loquens, hujus nominis cauſam & originem reddit. Et nos quoque diximus in noſtris legibus Connub. l. 15. num. 45.

11 *Aphrodite.*] Vide omnino eas leges Connub.

[1] ab Aſſyriis Melitta, [2] ab Arabibus Alitta, [3] à Græcis Pitho, [4] ab Eleis Urania, [5] à Scythis Arginipaſa, [6] à Cypriis Barbata, [7] etiam Calva, [8] Armata, [9] Pandemus, [10] Apoſtropha & [11] Callipygos: [12] à Thebanis Præpotens, [13] à Perſis Mithra appel- *Veneris diverſa nomina apud diverſos.*

1 *Ab Aſſyriis Melitta.*] Herodot. lib. 1. Clio.

2 *Ab Arabibus Alitta.*] Idem Herodot. d. lib. 1.

3 *A Græcis Pitho.*] Id accepit à Plutarcho probl. c. 10. ſed erranter. Nam Plutarchus ibi, ut diverſas appellat Venerem & Pitho, id eſt, ſuadelam.

4 *Ab Eleis Urania.*] Pauſanias in Atticis, iterumque in Eleis & Bœoticis, & vide Lucianum in Amoribus.

5 *A Scythis Arginipaſa.*] Strabo lib. 4. *Melpomene*, ſcribit, *Scythas cœleſtem Venerem Artimpaſam, Neptunum Thamimaſadem nuncupare.*

6 *A Cypriis Barbata.*] Vide Macrobium lib. 3. Saturn. cap. 8. interpretantem eum Virgil. locum lib. 2. Æn.

Deſcendo, ac ducente Deo flammam inter & hoſtes Expedior. ——

Ubi etiam Servius ſcribit in Cypro Barbatæ Veneris ſimulacrum eſſe, quod ἀφρόδιτον vocatur.

7 *Etiam Calva.*] Lactantio Divinarum inſtitutionum lib. 1. cap. 20. *Urbe à Gallis occupata, obſeſſi in Capitolio Romani, cum ex mulierum capillis tormenta feciſſent, ædem Veneri Calvæ conſecrarunt.* Julio Capitolino in vita Maximianorum. Et vide noſtras leges Connubiales l. 15. num. 34.

8 *Armata.*] Lactantius ibi, Pauſanias l. 3. Vide etiam dictas ll. Connub. l. 15. num. 34.

9 *Pandemus.*] Id eſt *Popularis* Venus, Pauſanias libro 6. iterumque 9. Theocritus in Epigrammate. Artemidorus in lib. de Interpretatione ſomniorum. Pandemo rem ſacram facit Lucianus in Dialogis amatoriis, Laërtius ubi ſupra. *

COLERUS.

* Hanc Lucretius vocat, *Volgivagam.*

TIRAQUELLUS.

10 *Apoſtrophia.*] Tres Veneres ſunt, quarum unam Cœleſtem, Popularem alteram, tertiam Apoſtrophiam nominant. Cognomina impoſuit Harmonia, Urania purum ſignificat, & corporum cupiditate vacantem amorem: Popularis, ob Venereos congreſſus: Jam vero Apoſtrophiæ numen coli inſtituit: id eſt, Adverſatricis, quo ab exlege cupiditate & inceſtis ſtupris hominum genus averteret. Hæc Pauſanias lib. 9. Hanc nos *vertibilem* Venerem dicere poſſumus: ſeu, ut Gyraldus Hiſtoriæ deorum Syntagmate 13. ſcribit, *Verticordiam.* Eſt & Epiſtrophiæ aliud Veneris nomen apud eundem Pauſaniam lib. 1. quod ab animadvertendo deductum eſt. *

COLERUS.

* De triplici Venere ſupra à me ſatis dictum. Sed Arnobius l. 4. adverſ. Gentes, Quatuor facit Veneres.

TIRAQUELLUS.

11 *Callipygos.*] Athenæus lib. 12. capite 32. ex Cercida Megalopolitano in ſuis Jambis, hujus nominis cauſam & originem ſcribit, hunc videre licet. Callipygos Latine Venus dicitur pulchriclunis natium dea.

12 *A Thebanis Præpotens.*] De hoc nihil reperi. Pauſanias autem lib. 9. memorat ſimulachra apud Thebanos antiquiſſima.

13 *A Perſis quoque Mitra.*] Herodotus in Thalia. Statius l. 1. Theb. in fin.

Adſis ô memor hoſpitii: Junoniaque arva
Dexter ames: ſeu te roſeum Titana vocari
Gentis Achmeniæ ritu, ſeu præſtat Oſirin
Frugiferum: ſeu Perſei ſub rupibus antri
Indignata ſequi torquentem cornua Mitram. *

COLERUS.

* Supra ſatis de Mitra dixi.

Apollinis. appellata eſt. [1] Nec minus Apollinem nominibus variis vocatum ferunt: nam [2] apud Athamanas Titan, [3] apud Ægyptios Oſiris: [4] à Perſis, ubi in antro colitur, Mithra nuncupatur, [5] à Lydiis Lymios, [6] ab aliis Eleus. [7] In Taurominio Archigetes, [8] à Syracuſanis Themites, à Græ-

TIRAQUELLUS.

1 *Nec minus Apollinem.*] Macrob. lib. 1. Saturn. c. 17.

2 *Apud Athamanas Titan.*] Statius loco ſupra allegato ibi, *A Perſis quoque Mitra*, & ibi Luctatius interpres dicit Apollinem à diverſis gentibus variis appellari nominibus. Apud Achemenios enim Titan vocatur, apud Ægyptios Oſiris, apud Perſas ubi in antro colitur, Mitra vocatur. Quod autem dicit (Statius ſcilicet) *torquentem cornua:* ad illud pertinet, quod ſimulachrum ejus fingitur reluctantis tauri cornua retentare: quo ſignificatur Lunam ab eo lumen accipere, cum cœperit ab ejus radiis ſegregari. Ex quibus intelligis hic non *Athamanas*, ſed *Achemenios* eſſe legendum. Solem autem, qui & ipſe eſt, ubique Titanum vocari palam eſt. Ovid. Faſt. l. 1.

Reſpiciet Titan actas ubi tertius Idus,
Fient Parrhaſiæ ſacra relata deæ.

Alia autem de Titane reperies apud Pauſan. lib. 2.

3 *Apud Ægyptios Oſiris.*] Herodot. lib. 2. Laërtius in Proœmio. Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 21. Statius, ubi ſupra, & ibi Luctatius interpres ſic ſcribit,

— Seu præſtat Oſiri.

Secundum Ægyptios, qui Oſirim Solem interpretantur: per quem proventum frugibus exiſtimant poſſe contingere, quæ ſacra primum Perſæ habuerunt, à Perſis Phryges, à Phrygibus Romani.

4 *A Perſis.*] Duris lib. 7. hiſtoriar. apud Athenæum lib. 10. cap. 3. Luctatius Grammaticus ubi ſupra.

5 *A Lydiis Lymios.*] *Lemius* legendum eſt, ex Macrobio lib. 1. Saturn. cap. 17. ubi declarat ejus cognominis rationem.

6 *Ab aliis Eleus.*] *Eleleus* voluit, aut certe debuit dicere ex Macrobio eo in loco, qui originem & rationem ejus nominis tradit. Quanquam & ipſe ἥλιος vocetur Euripidi apud eundem Macr. eo ipſo loco.

7 *In Taurominio Archigetes.*] Thucydides lib. 6. & Appianus Bellorum civilium lib. 5. *Ad Taurominium itaque*, inquit, *delatus, copias veluti ing. eſſurus emiſit. Non ſuſcipientibus ipſum cuſtodibus, ultra Onobalam fluvium, & Veneris templum claſſem impulit, & ad Archigetum curſum dirigit, deum quaſi vallum eo loco poſiturus, & Taurominium abinde expugnaturus. Archigetes quidem ex Apollinis habetur ſimulachris, quod primum illi ſacrum ſtatuere in Siciliam ſedes transferentes.*

8 *A Syracuſanis Themites.*] Cicero in Verrem act. pro ſignis, ubi Syracuſæ deſcribuntur, quæ eſt quinta, cujus hæc verba ſunt, *Præterea duo templa ſunt egregia, Cereris unum, alterum Liberi, ſignumque Apollinis, qui Themites vocatur, pulcherrimum, & maximum: quod iſte ſi portare potuiſſet, non dubitaſſet auferre.* Suetonius in Tiberio c. 74. quo in loco Philippus Beroaldus interpres, vir doctiſſimus, ſic ſcribit, Cum hic M. Tullii verbis ita quadrant Tranquilli verba, ut ab illo mutuatus eſſe videatur. Cicero Apollinem Temenitem vocat pulcherrimum & maximum. Hic (Tranquil. ſcilicet) dixit amplitudinis & artis eximiæ. Sed hoc unum, quæſo, lector attende, quod in codicibus Tullianis Apollo Themites vocatur, quem Tranquillus Temenitem dicit. Ex quo videtur aut hic aut illic eſſe mendum. Nam ſi à fonte Temenite, qui in agro Syracuſano eſt (cujus meminit Plinius lib. 3. cap. 8.) nomen

[1] à Græcis Thyræos, cui ſacrum ante fores faciunt: [2] apud Pachyni incolas Libyſſinus, [3] à Scythis Octoſcyros, [4] à Lesbiis Myricæus, quod myrices, hoc eſt, virgas teneret: [5] apud Spartanos Carnius dictus eſt, [6] ab Athenienſibus Patrous [7] & Alexicacos, [8] à Mileſiis & Deliis Ulios & Pæo-

nomen accepit, erratum erit in libris Ciceronianis: & pro *Themites* corrigendum *Temenites*. Sed vide ne potius *Themites* apud Suetonium Tranquillum legendum ſit, ſicut & apud Ciceronem paſſim legitur: tanquam Apollo Themites cognominetur à Themi dea fabulis celebrata, quæ fatidica fuit, & ante Apollinem tenebat oraculum Delphicum, ut dicit Ovidius Metam. lib. 1. quam præeſſe vaticiniis prodidit Marcellinus libro 23. &, ut auctor eſt Strabo lib. 9. *olim Apollo & Themis humano generi utilitatem afferre cupientes, oraculum ſimul comparare decreverunt*. Hæc Philippus Beroaldus. *

COLERUS.

* Vide tu doctiſſimi Turnebi lib. 8. cap. 13.

TIRAQUELLUS.

1 *A Græcis Thyræos.*] Macrobius libro 1. Saturn. cap. 9. *Etenim*, inquit, *ſicut Nigidius quoque refert, apud Græcos Apollo colitur, qui Θυραῖος vocatur. Ejuſque aras, ante fores ſuas celebrant: ipſum exitus & introitus demonſtrantes potentem.* Et Tertull. lib. de Coronis.

2 *Apud Pachyni incolas Libyſſinus.*] Macrobius d. lib. cap. 17. *Hinc eſt, quod apud Pachynum, Siciliæ promontorium, Apollo Libyſtinus eximia religione celebratur. Nam cum Libyci invaſuri Siciliam, claſſem appuliſſent ad id promontorium: Apollo, qui ibi colitur, invocatus ab incolis, immiſſa hoſtibus peſte, & pene cunctis ſubita morte interceptis, Libyſtinus cognominatus eſt.* Ex quibus intelligis hic legendum *Libyſtinus*.

3 *A Scythis Octoſcyros.*] Herodot. libro 4. & Heſychius. Ex quibus intelliges hic *Oetoſyros* eſſe legendum.

4 *A Lesbiis Myricæus.*] Interpres Nicandri in Theriacis in eum locum,

—— Ἤ τ' αἰὲν Ἀπόλλων
Μαντείας κορυφαῖος ἐθήκατο καὶ τέμιν ἀνδρῶν.

Multa de Myrica deque ejus vaticiniis ſubinfert.

5 *Apud Spartanos Carnius.*] Macrobius d. lib. 1. cap. 17. ubi & hujus nominis rationem dat. Pauſanias lib. 2. 3. & 4. declarat & hujus cognominis originem.

6 *Ab Athenienſibus Patrous.*] Macrobius ubi ſupra. Pauſanias lib. 1.

7 *Et Alexicacos.*] Macrobius ibi, & Pauſanias lib 6. & iterum lib. 8. ex quibus intelliges quare ita dictus eſt, & nos quoque diximus in noſtris Commentariis Nobilitatis cap. 31. numero 9. incip. *Pauſanias*.

8 *A Mileſiis.*] Strabo lib. 14. non multo poſt princ. *Quidam Apollinem*, inquit, *Ulion vocant, ut Mileſii ac Delii, id eſt, ſalutiferum & Pæonicum.* Nam οὔλω, idem eſt, quod valeo: hinc οὐλὴ, id eſt, cicatrix dicitur, & illud οὖλέ τε καὶ μέγα χαῖρε, id eſt, jamque vale & ſalve. Apollo enim ſalutifer eſt, & Artemis, ex eo quod integros faciat. Macrobius lib. 1. cap. 17. ex Menandro, ſcribit, Mileſios Ἀπόλλωνι οὐλίῳ pro ſalute ſua immolare. Et ſubdit Pherecydem referre, Theſea, cum in Cretam ad Minotaurum duceretur voviſſe pro ſalute atque reditu ſuo, Ἀπόλλωνι οὐλίῳ καὶ Ἀρτέμιδι οὐλίᾳ. Sed & paulo ante, *Eundem* (inquit, de ipſo Apolline loquens) *deum præſtantem ſalubribus cauſis οὔλιον appellant, id eſt, ſanitatis auctorem, ut ait Homerus,*

Οὖλέ τε καὶ μάλα χαῖρε.

Qui locus eſt in hymno ipſius Apollinis. Et vide in dictis noſtris Commentariis nobilitatis ubi ſupra, n. 8. incip. *à medicina*.

[1]& Pæonicus,[2] in Arcadia Epicurus,[3]apud Eleos Obſophagus:[4]ab aliis Lycius, Phœbus,[6]Phancus Iſmenus,&[8] Orius dicebit, unde Phanæus Apollo dicitur: ſic vero dictum ab ἀναφανῆσαι, quod illic apparuerit Delos Latonæ. Phurnutus ſcribit Apollinem Delium & Phanæum denominatum ἀπὸ τοῦ δηλοῦσθαι, id eſt, à manifeſtando, quod videlicet omnia illuſtret, quæ ſunt in mundo: ſicut Phanæi Apollinis phanum conſtructum ἀναφαίνοντος, id eſt, *illuſtrantis omnia.* Quæ majori ex parte etiam memorat Lilius Gregorius Gyraldus de Diis Gentium, Syntag. 7.

1 *Et Pæonicus.*] Macrobius d. lib. 1. cap. 17. Juvenal. ſat. 6.

Parce precor Pæan & depone ſagittas,
Nil pueri faciunt, ipſam configite matrem,
Amphion clamat: ſed Pæan contrahit arcum.

Claudianus in Gigantomachia,

Implorat Pæana ſuum conterrita Delos.

2 *In Arcadia Epicurus.*] Legendum *Epicurius*, id eſt, *auxiliaris*, ex Pauſania lib. 8. non ſemel.

3 *Apud Eleos Obſophagus.*] Polemon in epiſtola ad Attalum, idque perinde ſignificat ac obſonatorem ſive manduconem, apud Athenæum lib. 8. cap. 6.

4 *Ab aliis Lycius.*] Sive *Lycæus*, Pauſanias lib. 1. & 2. non ſemel, Philoſtratus in Imaginibus. Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 17. ubi hujus nominis cauſas varias ex antiquis auctoribus recenſet. Feſtus Pompejus lib. 10. *Lycii*, inquit, *Apollinis oraculum in Lycia maximæ claritatis fuit, ob luporum interfectionem, λύκος enim lupus eſt.*

5 *Phœbus.*] Cornificius apud Macrobium ubi ſupra, ita dicit illum appellari ἀπὸ τοῦ φοιτᾶν βίᾳ, id eſt, *quod vi fertur*, ſubditque Macrob. pleroſque à ſpecie & nitore Phœbum dictum putare, id eſt, καθαρὸν, καὶ λαμπρόν. Et vide Phurnutum, & Apollonii Rhodii interpretes in lib. 2. Argonauticôn, & Heraclidem Ponticum in Allegoriis Homeri.

6 *Phaneus.*] Macrobius ubi ſup. *Phaneta*, inquit, *Apollinem appellant* ἀπὸ τοῦ φαίνειν, ἐπειδὴ φαίνεται νέος, *quia Sol quotidie renovat ſeſe.* Unde Virgil.

Mane novum. ——

Qui locus eſt lib. 3. Georg. Alii autem dicunt ita vocari, vel ab apparitione, vel quod eo nomine coleretur à Chiis, cujus meminit Achæus in Omphale, & Heſychius. Stephanus autem in Urbibus φαίναι promontorium Chii ſcribit, unde Phanæus Apollo dicitur: ſic vero dictum ab ἀναφανῆσαι, quod illic apparuerit Delos Latonæ. Phurnutus ſcribit Apollinem Delium & Phanæum denominatum ἀπὸ τοῦ δηλοῦσθαι, id eſt, à manifeſtando, quod videlicet omnia illuſtret, quæ ſunt in mundo: ſicut Phanæi Apollinis phanum conſtructum ἀναφαίνοντος, id eſt, *illuſtrantis omnia.* Quæ majori ex parte etiam memorat Lilius Gregorius Gyraldus de Diis Gentium, Syntag. 7.

7 *Iſmenus.*] Hinc Iſmenius. Herodotus lib. 1. Clio. *Siquidem apud Thebas Bœotias tripus aureus, quem illic Apollini nuncupavit Iſmenio.* Et iterum lib. 5. *Quin ipſe vidi apud Thebas Bœotias in Iſmenii Apollinis templo, literas Cadmeas in tripodibus quibuſdam inciſas, magna ex parte conſimiles Ionicis.* Pauſanias in Corinthiacis & Bœoticis. Stephanus in libro de urbibus vult Apollinem Iſmenium appellatum fuiſſe à fluvio Iſmeno.

8 *Orius.*] *Horius* dicendum cum aſpiratione, ex Pauſania l. 2. non adeo longe à princip. *Horium*, inquit, *quam ob rem appellent, nihil pro certo habeo dicere: conjectura adducor, finibus, vel armis, vel jure petitos, Apollini Horio, hoc eſt, ac ſi Terminatori dicas, vota ſolviſſe.* Sed his adde multa cognomina Apollinis ex Macrobio eodem lib. 1. c. 17. videlicet Hermes ἑρμῆς, Ieïus ἰήιος, Pæan παιάν, de quo Feſtus Pompejus lib. 14. *Pæan*, inquit, *Apollinem vocaverunt, quod ſagittarum ictu eum nocere putabant. Eſt enim παίειν ferire. Alii quod remedians faceret finem talis gravitatis.* Loxias, Delius, Nomius, de quo Phurnutus, & Cicero lib. 3. de Natura deorum, ἀρνοκόμης, id eſt, *agnorum cuſtos*, de quo Philoſtratus in Heroicis, Pollux l. 2. & diximus in legibus Connubialibus in l. 2. gloſ. 2. num. 33. ναπαῖος, de quo & Stephanus de Urbibus, & Hellanicus in ſecundo Lesbicon. Chryſocomos, id eſt, *auricomus*, de quo

de quo etiam Phurnutus, & ita ſæpe Homerus & Heſiodus eum vocarunt. Ἀκερσεκόμης, id eſt, *intonſus*. Argytotoxus, Smyntheus, σκίλλιος, τυμβραῖος, de quo Strabo l. 13. Virgilius lib. 3. Æneid. & Statius lib. 1. Thebaidos, & utriuſque interpretes, πλήσιος, Pythius, & horum omnium origines & cauſas deſcribit Et ex his Pauſanias meminit Smynthæi lib. 10. & Pythii lib. 1. non ſemel, & l. 2. 4. 5. & 8. ad fi. Sed & præter hæc alia multa cognomina ipſius Apollinis memorat idem Pauſanias, hæc ſunt, ſcilicet, libro 1. Delphinius, de quo etiam Plutarchus in Theſeo, & in lib. de Induſtria animalium, *Atqui*, inquit, *& Dictynnæ Dianæ, & Delphinii Apollinis aræ, templaque per Græciam multa paſſim ſunt*. Pollux Onomaſticôn lib. 8. c. 33. *Forum apud Delphinum, ab Ægeo conſtitutum eſt: dedicatum autem eſt Apollini Delphinio & Delphiniæ Dianæ, primuſque ibi judicatus eſt Theſeus, expians cædem ab illo occiſorum latronum & Pallantidarum, quos occidiſſe quidem confeſſus eſt: hoc autem jure feciſſe affirmavit.* Decatephorus, id eſt, *Decumanus*. Parnopius, tanquam dicas Locuſtarius aut Culiciarius, à locuſtis, ſive Bruchis aut culicibus ab eo expulſis. Dionyſodotus, id eſt, *à Baccho dictus*. Agyieus, id eſt, *Compitalis*, ſeu mavis, *Compitalicius*, ſive etiam viarum præſes, non ſemel in eo lib. & iterum lib. 2. & 8. Et de hoc quoque Horatius lib. 4. Carm. Ode 6.

Phœbe, qui Xantho lavis amne crines,
Dauniæ defende decus camœnæ
Levis Agyieu.

Et ibi interpretes, Suidas, & Harpocration, & Pollux lib. 9. προόψιος, id eſt, *præſagus*, ſive *prævidens*. Pæon, Agræus, id eſt, *agreſtis*. Proſtaterius, cujus etiam meminit Sophocles in Electra, & Heſychius. Dictus eſt autem Apollo Proſtaterius, quod ante januas ſtatueretur. Latous ad fin. ejus lib. 1. de quo Horat. lib. 1. Carm. Ode 31.

Frui paratis & valido mihi
Latoë dones.

Statius lib. 1. Sylvarum ſyl 2. in Epithalamio Stellæ & Violantillæ,

Latous vatum pater, & Semeleïus
Euan.

Item lib. 2. Clarius, Didymæus. De quo Strabo lib 14. & Ulpianus Epitome inſtitutionum, cap. 22. §. deos. ubi ita ſcribit, *Deos heredes inſtituere non poſſumus, præter eos, quos Senatuſconſulto, conſtitutionibus principum inſtituere conceſſum eſt: ſicuti Jovem Tarpejum, Apollinem Didymæum, Martem in Gallia, Minervam Melienſem, Herculem Gaditanum, Dianam Epheſiam, Matrem deorum Cybelen, eam, quæ Smirnæ colitur, & Cœleſtem Salinenſem, Carthaginis, Doradiotes, Ægyptius, Maleates*, de quo etiam lib. 3. Thearius, Epibaterius, tanquam dicas conſcenſor: Plataniſtius, Pythaëus non ſemel in eo lib. 2. Hic enim alius eſt à Pythio, de quo ſupra. Et de hoc quoque ipſe Pauſanias lib. 3. Item ex lib. 3. Acritas, Carnias, Epidelius: niſi is locus ſit, qui Apollini ſacer eſt: nam id incertum eſt apud Pauſaniam. Amazonius. Et lib. 4. Amyclæus. De quo & Thucydides lib. 5. Polybius lib. item 5. Strabo lib. 8. Athenæus lib. 6. c 4. & lib. 5. Theoxenius. & libro 6. Aceſius, de quo & nos diximus in Commentariis Nobilitatis, cap. 3. num. 9. incip. *Pauſanias*. & lib. 7. Thyræus, Theoxenius, & lib. 8. Actius, de quo Virgilius libro 8. & Propertius (ut jam diximus) lib. 4. eleg. 6. de pugna Actiaca navali. Cereates, Onoxates, Parrhaſius, Clarius. Et lib. 9. Spodius, id eſt, Cinericius, quoniam ejus ara de victimarum cineribus eſſet extructa. Polios, quod æque ac canus dicitur. Boëdromius, de quo & Callimachus in Hymno. Ptous, de quo Herodotus lib. 7. Lycophron, Steſichorus & Alexander, & ab eo forte πτῶον ἱερὸν, Ptoum templum in Bœotia, ſupra paludem Copaïdem lib. 8. Et idem Pauſanias libro 10. Sitalcas. Alia quoque Athenæus, ſcilicet, Grynæus. Is namque lib. 4. citat Hermiam in lib. 2. de Apolline Grynæo. & Cumæus eodem loco.

Apollo & Liber iiſdem ſacris culti.

Bacchi cognomina diverſa.

dicebatur.[1] Obſervatumque apud Thraces, Lacedæmonios & Bœotios fuit, Apollinem & Liberum patrem eadem ſacra habere, iiſdemque honoribus coli. [2] Baccho verò Siculi Morichum dixere nomen: [3] Arabes, Oracal [4] & Adoneum: [5] alii Lyæum, [6] Erebinthium, [7] Sabazium: [8] Lacedæmonii

loco. Sunt & alia, præter illa, plurima à Lilio Gregorio Gyraldo ex antiquis auctoribus recenſita in libris de Diis Gentium, Syntagmate 17. videlicet, Lycoctonus, Lycegenetes, ex Homero, cujus locus eſt lib. 4. Iliados, licet eum locum non deſignet. Lycoreus, Cœliſpex, Delphicus, Triopius, κερδῷος, id eſt, *Lucrio*, Pythoctoros, Hecatombæus, Phileſius, Parparius, Tortor, Hyperionides, ſive Hyperion, Phaëſimbrotus, Epitropius, μαλλόεις, Homerodromus, Bel, ſive Beles, Hecatebeletes, Hecateboles, Hecaërgus, Pegaſæus, ἄναξ, id eſt, *Rex*, Thyræus, Dicæus, ſive Dircæus, Palatinus, Leucadius, Theoxenius, Hyſius, Pataræus, Cytinus, Daphnæus, Corypæus, Hylata, Tegyræius, μειλαγείτας, Abæus, Litheſius, Geruntius, Thelchinius, Myſtes, Genitor, Eutreſites, Acræphius, Helius, Embaſius, & Ecbaſius, Gergithius, Hyacinthides, Cous, Thymbræus, Tyrbanos, Aphetor, Enholmos, Chryſotoxos, Clytotoxos, Arcitenens, Chryſochetes, Crinitus, Chryſaor, Leſchecorius, Leſchinarios, Orcheſtes, Phyxius, Nappæus, Telmiſſius, Eutryptos, Tornax, Lariſſenus, Stobæus, Tilphoſſius, Tilphuſa, Telphuſius, Phyllæus, Tarrheus, Selinuncius, Salganeus, Muſagetes (nec in repertorio Pauſaniæ, ubi Muſarum ductor, nam idem eſt) Marmarinus, Aleuromantis, Tragius, Ixius, Styracites, Illeus, Ægletus, Mantous, Dynaſtas, Cataon, Cillæus, Helius, ſive Hielios, Eriſatheus, Caſſius, Aſtypalæus, Odryſſeus, Euryalus, Zoteatas, Zoteleſtes, Therelimius, Ereſius, Thyïus, Thoapus, Theemius, Soſianus, ſive Suſianus, Aperca. Quibus & tu adde quod ἐνόλμιος à Sophocle dicitur, ab ea parte ſcilicet, Tripodis, in qua Vates ſedere ſolebat, ut ſcribitur in Commentariis Ariſtophanis.

1 *Obſervatumque.*] Id uſque ad verſi. *Baccho*, eſt Macrobii multorum teſtimonio lib. 1. Satur. c. 18.

2 *Baccho vero Siculi Morichum.*] Xenodotus, aut, ut alii vocant, Zenobius, in collectaneis.

3 *Arabes, Oracal.*] Herod. lib. 3. non longe poſt prin. ſcribit hos Dionyſium, quem Urotalt, & Uraniam, quam Atilat vocant, ſolos deorum eſſe arbitrari.

4 *Et Adoneum.*] Auſonius Epigrammate 30.

Ogygia me Bacchum vocat,
Oſirim Ægyptus putat,
Myſtæ Phanacem nominant,
Dionyſon Indi exiſtimant,
Romana ſacra Liberum,
Arabica gens Adoneum,
Lucaniacus Pantheum.

5 *Alii Lyæum.*] Plutarchus in lib. de cohibenda iracundia. Ovid. lib. Metam. 4. poſt prin. nomina Bacchi enumerans, ſic ait,

Thuraque dant, Bacchumque vocant,
Bromiumque, Lyæumque,
Ignigenamque, ſatumque iterum, ſolumque Bimatrem.

Idem Ovidius Amorum libro 2. eleg. 11.

Illic appoſito narrabis multa Lyæo,
Pene ſit ut mediis obruta navis aquis.

Et lib. 3. eleg. 15. & ult.

Corniger increpuit thyrſo graviore Lyæus:
Pulſanda eſt magnis area major aquis.

Phurnu-

Phurnutus & Servius hujus cognominis rationem reddit l.4. Æneid. ibi,

Gens epulata toris Lenæum libat honorem.

6 *Erebinthium.*] Heſychius ἐρεβίνθινος διόνυσος, uſurpat pro eo, qui nullius rei homo ſit, nec dignus: *juxta*, inquit, *proverbium, Ciceriuum jus*, de quo Eraſmus Chil.2. cent.6. capite 47.

7 *Sabazium.*] Strabo libro 10. ex Demoſthene in oratione de corona. Diodorus Siculus lib.4. cap.2. ubi de Baccho & ejus cognominibus, ſic ait, *Traditur quoque & alter multa prior ætate fuiſſe Bacchus, quem ajunt ex Jove & Proſerpina natum, & à nonnullis appellatum Sebazim. Hujus genus ſacra, honoreſque propter pudorem noctu rna occultaque agunt.* Stephanus de Urbibus, ubi de Sabis loquitur. Cic. lib.2. de legibus. *Novos vero deos*, (inquit) *& in his colendis nocturnas pervigilationes*, ſic Ariſtophanes facetiſſimus poëta veteris comœdiæ vexat, ut apud eum Sabazius, & quidam alii dii de peregrinis judicati è civitate ejiciantur. De Sabazio ſic Cicero lib.3. de Natura deorum ſcribit, *Tertium Dionyſium Caprio patre, eumque regem Aſiæ præfuiſſe dicunt, cui Sabazea ſunt inſtituta.* Citatur τῷ σαβαζίῳ epitheton ex Orpheo. Reperitur certe apud Ariſtophanem cum in Veſpis, tum in avibus. Commentator ait, ſic Bacchum ſeu Dionyſium à Thracibus nominari. Atque idem in Avibus annotat, Sabazion à Phrygibus coli, ejuſque ſacerdotes σαβοὺς fuiſſe dictos: citatque auctorem Heracleontem. Monet præterea hanc appellationem ipſum habere à ſacris. Nam barbaros σαβάζειν dicere τὸ εὐάζειν καὶ τὸν εὐασμὸν σαβασμόν. *

COLERUS.

* Apuleius: *Omnipotens & omniparens dea Syria & ſanctus Sabazius & Bellona & mater Idæa.* Arnobius libro 4. *Sacra & ritus initiationis, quibus Sabaziis nomen eſt.* Adde & Gyral. lib. 8. de diis gent. Lucia. ὦ Ζεῦ, καὶ ὁ κορύβας, καὶ ὁ σαβάζιος.

TIRAQUELLUS.

8 *Lacedæmonii Scythitem & Milichium.*] Soſibius tradit *Sycitem* Dionyſium à Lacedæmoniis cultum, quod peræque ſignificat atque ficulneum: verum Heſychius *Syceatem* legere videtur. Atque ideo ſic appellatum, quod ab eo ficum repertam dicunt: quo etiam nomine Milichius aliquando dictus eſt, quod & milica ficus appellata eſt. Pauſanias autem lib.1. iterumque 2. Milichii Jovis meminit, & lib. 10. ad finem, Milichiorum deorum, quos interpretantur blandos, placidos, mites, jucundos, manſuetos, clementes, placabiles. Et Plutarch. in lib. de cohibenda ira ſcribit deorum regem Milichium appellari. Extatque epigramma Leonis Philoſophi de Milichio Jove lib. epigr.1.

— μὴ δὲ νοήσω,
Ζηνὸς μειλιχίοιο λαχὼν θρόνον ἀνέρος οἶτον.

Id eſt, *Ne quidem intelligam Jovis Milichii ſortitus ſolium, hominis perniciem.* His autem Bacchi cognominibus adde Omeſten & Mævolen, quæ ſunt crudelitatis & inſaniæ cognomina, ex lib. Plutarch. de cohibenda ira. Et Euion ex Horat. Carm. libro 1. Ode 18.

Monet Sithoniis non levis Euius.

Et Ovid. lib.1. de arte amandi,

Pars Hymenæa canunt, pars Euio, euio clamat:
Sic coëant ſacro nupta deuſque toro.

Perſius Satyra 1.

— *Et Lyncem Mænas flexura Corymbis*
Euion ingeminat, reparabilis adſonat Echo.

Statio lib.2. Thebaidos,

Et tunc forte dies noto ſignata Tonantis
Fulmine, prærepti cum te tener Euio partus
Tranſmiſere patri.

Dictus eſt autem Euius Bacchus, quod cum in Gigantomachia dimicans non apparuiſſet, Jupiter pater eum à Gigantibus diſcerptum judicavit,

Minerva varia cognomina.

dæmonii Scythitem & Milichium vocitarunt, cujus faciem muſto intingere, & fucis ornare vetus mos erat. Tradunt quoque Minervas diverſis cognominari nominibus: [1] nam & Trige-

vit, dixitque Heu, quæ vox gementis eſt, deinde adjecit υἱὲ, id eſt, *filius*. Acron tamen in Horatium ait, Bacchum in ea contra Gigantes pugna in leonem à Jove mutatum, Gigantem interfeciſſe in conſpectu patris, ad cujus facinoris comprobationem, dixerit Jupiter, εὖ υἱὲ, id eſt, *ô bone fili*. Horatius 2. Car. Ode 19.

—— Euœ, parce Liber,
Parce gravi metuende thyrſo.

Et paulo poſt:

Tu, cum parentis regna per arduum
Cohors Gigantum ſcandere impia,
Rhœcum retorſiſti, leonis
Unguibus, horribilique mala.

Hinc patronymicum *Euias*, quod Bacchi ſacerdotem ſignificat. Horat. Car. lib. 3. Ode 25.

—— Non ſecus in jugis
Ex ſomnis ſtupet Euias,
Hebrum proſpiciens & nive candidam
Thracem. ——

De nominibus Bacchi copioſe Ovid. lib. Metam. 4. Diod. Siculus lib. 4. cap. 2. & Lilius Gyraldus de Diis gentium Syntag. 8.

1 *Nam & Trigemina.*] Nullibi, quod ſciam, Minervam Trigeminam vocatam legi: verum Tritoniam & Tritogeniam ſæpiſſime. De primo Herodotus 4. lib. Silius Italicus libro 3.

Hinc qui ſtagna colunt Tritonidos alta paludis,
Qua virgo, ut fama eſt, bellatrix inclyta lympha,
Invento primam Libyen perfudit olivo.

Idem lib. 9.

Et Pallas Libycis Tritonidos edita lymphis.

Pomponius Mela lib. 1. cap. 7. ubi Africam minorem deſcribit, *Super hunc*, inquit, *ingens palus amnem Tritona recipit, ipſa Tritonis: unde & Minervæ cognomen inditum eſt, ut incolæ arbitrantur ibi genitæ, faciuntque ei fabulæ aliquam fidem, quod, quem natalem ejus putant, ludicris virginum inter ſe decertantium celebrant.* Lucanus Melæ accinit lib. 9. his verſibus:

Torpentem Tritonos adit illæſa paludem,
Hanc (ut fama) deus, quem toto littore pontus
Audit ventoſa perflantem littora concha:
Hanc & Pallas amat, patrio quod vertice nata,
Terrarum primam Libyen (nam proxima cœlo eſt,
Quod probat ipſe calor) tetigit, ſtagnique quieta
Vultus vidit aqua, poſuitque in margine plantas,
Et ſe dilecta Tritonida dixit ab unda.

De ſecundo Diodorus Siculus lib. 3. cap. 5. & lib. 6. cap. 15. *Cuſtodiam*, inquit, *filiæ Minervæ permiſit, paulo ante hæc tempora circa Tritonem fluvium, unde & Tritonia dicta eſt, genitæ.* Sext. Pompejus libro 18. ſcribit Tritogeniam Minervam à ripa Tritonis fluminis dictam, quod ibi primitus ſit viſa. Servius in lib. 2. Æneidos ibi,

Nec dubiis ea ſigna dedit Tritonia monſtris.

Tritonia (inquit) *aut quaſi terribilis* ἀπὸ τοῦ τρεῖν, *id eſt, timere, aut ſecundum Lucanum, ut diximus.* Heſychius, Plutarch. in lib. de Iſide & Oſiride. Verum Hecaten Tergeminam dictam probat illud Virgilii lib. 4. Æneid.

Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianæ. *

Ex quo & Alexander poſſet hic excuſari: quoniam nonnulli putant Hecaten & Dianam eandem eſſe. Cui opinioni

& Trigemina, [1] Glaucopis [2] & Sais ab Ægyptiis appellatur: [3] à Mileſiis ·Aſſiſia, apud quos mirificum fuit templum: [4] à Græcis Artemis, [5] à Cretenſibus Dictynna, [6] Phœbe & Diana:

pinioni refragatur ille idem locus, qui eas, ut diverſas ponit, ne longè teſtimonia alia petamus.

COLERUS.

* Et imitatione Virgilii Auſonius:

Tergemina eſt Hecate, tria virginis
ora Dianæ.

Tres autem Dianas fuiſſe, cognoſcimus ex Arnob. lib 4. ubi idem quatuor Vulcanos, Æſculapios tres, Bacchos quinque, ter binos Hercules, quatuor Venères, tria genera Caſtorum, denique Muſarum facit. Sed tamen Diana & Hecate nonnunquam pro eâdem Dea accipiuntur, ut & in veteri Gloſſario *Noctiluca* ἑκάτη, νυκτοφαίνουσα. Ubi quid aliud Noctiluca, quam Luna? Et Luna vero, nonne ipſa Diana? Adde Iſidorum lib. 8. cap. 11.

TIRAQUELLUS.

1 *Glaucopis.*] Hoc eſt, *glauca oculos*, vel *cæſia Minerva*. Cicero lib. 1. de Nat. deor. *Iſto enim modo dicere licebit Jovem ſemper barbatum, Apollinem ſemper imberbem, cæſios oculos Minervæ, cæruleos eſſe Neptuni.* Minervæ autem perpetuum eſſe apud Homerum, & alios videbis in noſtris legibus connubialibus l. 2.

2 *Et Sais.*] Herodot. lib. 2. Cicer. lib. 3. de Nat. deorum, quo loco infra citabimus. Propert. lib. 2. eleg. 2.

Mercurioque Saïs fertur Bœbeïdos
undis
Virgineum primo compoſuiſſe latus.

Arnobius adverſus gentes lib. 3.

3 *A Mileſiis Aſſiſia.*] *Aſia* ſcribendum eſt, aut *Aſſeſia*, utroque enim nomine cognominata eſt. Priore ſcilicet apud Pauſaniam lib. 3. non adeo longe à fin. *Inter eas ipſas ruinas templum extat Minervæ cognomento Aſiæ.* Pollucem & Caſtorem erexiſſe tradunt, quo tempore è Colchica expeditione reduces reverterunt: fuiſſe vero & Colchis Aſiæ Minervæ templum. Altero vero apud Herodotum lib. 1. *Duodecimo autem anno incenſis ab exercitu ſegetibus, hoc rei fieri contigit, ſegetes ut erant incenſæ, valido urgente vento, celerrime pervaſerunt Minervæ templum, cognomento Aſſiſiæ, quo incendio templum deflagravit.* Et Stephanus de Urbibus auctoritate Theopompi lib. 24.

4 *A Græcis Artemis.*] Non memini me legiſſe Minervam Artemidem dictam, ſed tantum Dianam ubique, & hujus appellationis rationem docet Plato in Cratylo, uti etiam Strabo lib. 14. *Apollo*, inquit, *ſalutifer eſt. Et Artemis ex eo dicitur, quod integros faciat.* Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 15. & Phurnutus, ſed vide, quæ dicam infra.

5 *A Cretenſibus Dictynna.*] Nec Minervam ita vocatam à Cretenſibus, aut aliis, ſed Dianam apud Diodorum Siculum lib. 6. c. 15. aut aliorum computatione lib. 5. cap. 15. Palæphatus in lib. ἀπίςων. Et hoc quoque nomine appellat Tibullus lib. 1. eleg. 4. ad Priapum,

Perque ſuas impune ſinit Dictynna
ſagittas
Affirmes, crines perque Minerva
ſuos.

Ovid. Metamor. lib. 2.

Ecce ſuo comitata choro Dictynna,
per altum
Mænalon ingrediens. —

Et Statius lib. 9. Thebaidos,

Per te Maternos mitis Dictynna labores,

Et ibi Luctatius interpres ſic ſcribit, *Dictynna ob id dicta Diana Britomartis filia, virgo Cretenſis Dianæ à retibus piſcatorum, quæ Græce* δίκτυα *nominantur;*

Diana: [7] à Siculis Lyen, quia parturientium ſolvit dolores. [8] Prima enim fertur Jovis filia: ſecunda, Nilo orta, quam Ægyptii Saleten dixerunt: tertia quam Arcades Chorion nominant: quarta Pallantis, quæ patrem interemit ipſam vitiare conantem, cui pinnarum talaria affinxerunt. Mercurium quoque multiplici ferunt vocatum nomine: [9] Galli etenim

tur; à quibus hujus corpus inventum, extractum eſt. Inſula tamen Creta peſtilentia laboravit, quam evadere penitus nequiviſſent, niſi templum Dianæ inſtituiſſent, eamque Dictynnam vocaſſent à retibus. Et Pauſanias lib. 3. non longe à fin. & iterum lib. 10. *quam* (inquit) *Ambroſſenſes potiſſimum venerantur.*

6 *Phœbe & Diana.*] Nec uſquam reperies Minervam *Phœbam* dictam, ſed *Lunam*, quæ à plurimis eadem cum Diana exiſtimatur. Virgilius libro 1. Georg. de Luna,

— *Vento ſemper rubet aurea Phœbe.*

Ovidius lib. 1. Metamorph. non longe poſt princ.

Nec nova creſcendo reparabat cornua Phœbe.

Et iterum eodem lib. de Diana,

— *Fugit altera nomen amantis*
Sylvarum latebris, captivarumque ferarum
Exuviis gaudens, innuptæque æmula Phœbes,
Vitta coërcebat poſitos ſine lege capillos.

Et lib. 2. ejuſdem operis de Luna,

Quanto ſplendidior, quam cætera ſydera fulget
Lucifer, & quanto, quam Lucifer aurea Phœbe.

Et lib. 7. ejuſdem operis de Luna,

Deſine, Phœbus ait, pœnæ mora longa querela eſt.
Dixit idem Phœbe.

Et in epiſtola Acontii ad Cydippen ad fin. in epilogo de Diana,

Hæc tibi me in ſomnis jaculatrix ſcribere Phœbe,
Hæc tibi me vigilans ſcribere juſſit Amor.

7 *A Siculis Lyen.*] Diomedes & Probus id cognominis Dianæ à Siculis adſcribunt: ejuſque rei cauſam afferunt. Hæc eorum verba ſunt, *Antequam Hiero Syracuſas expugnaret, morbo Sicilia laborabat* (vel, ut Probus ait, *lue pecora interibant*) *variis & aſſiduis cæremoniis Dianam placantes, finem malis invenerunt, eandem Lyen cognominaverunt, quaſi ſolutricem malorum.*

8 *Prima enim.*] Hæc uſque ad verbum, *Mercurium*, ſunt Ciceronis libro 3. de Natura deorum, *Minerva prima*, inquit, *quam Apollinis matrem ſupra diximus. Secunda orta Nilo, quam Ægyptii Saïtæ colunt. Tertia, quam à Jove generatam ſupra diximus. Quarta, Jove nata, & Coryphe Oceani filia, quam Arcades Coriam nominant, & quadrigarum inventricem ferunt. Quinta, Pallantis, quæ patrem dicitur intereiſſe, virginitatem ſuam violare conantem, cui pinnarum talaria affingunt.* Ex quibus vides, Alexandrum hic unam omiſiſſe, & perperam *Saleten*, pro *Saïten* hic poſuiſſe. Ex hiſque intelligis totum hunc Alexandri locum ab illis verbis, *A Græcis Artemis*, eſſe corruptum ac confuſum.

9 *Galli Theutatem.*] Id eſt, mortis deum. Luc. lib. 1.

Ex quibus immitis placatur ſanguine diro
Theutates, horrenſque feris altaribus Heſus. *

Lactantius lib. 1. cap. 21. Livius 3. Dec. libro 6. in oppugnatione novæ Carthaginis, *Quod ubi verſus Scipio in tumulum, quem Mercurium Theutatem appellant, advertit, multis partibus nudata defenſoribus mœnia eſſe, omnes è caſtris excitos ire ad oppugnandum urbem*

etenim Theutatem, [1] Ægyptii vero Their appellarunt, [2] quos quinque numerari plerique autumant, [3] ſicut Vulcanos plures. [4] Cybelem quoque alii Rheam dixere, [5] alii Bere- *Cybele, nomina.*

bem & ferre ſcalas jubet.

COLERUS.

* Tertullianus Apolog. c. 9. *Major ætas apud Gallos Mercurio proſecatur.*

TIRAQUELLUS.

1 *Ægyptii Their.*] Plato in Philebo & Phædro *Theuth* dicit, de quo & nos ſup. diximus. Lactantius Divinarum Inſtit. lib. 1. c. 6. Apud Ciceronem lib. ſcilicet 3. de Divinat. inquit, *C. Cotta pontifex diſputans contra Stoicos, de religionibus & varietate opinionum, quæ ſolent eſſe de diis, ut more Academicorum omnia faceret incerta, quinque fuiſſe Mercurios ait: & enumeratis per ordinem quatuor, quintum fuiſſe eum, à quo Argus occiſus ſit, ob eamque cauſam in Ægyptum profugiſſe, atque Ægyptiis leges ac literas tradidiſſe. Hunc Ægyptii Theuth appellant, à quo apud eos primus anni ſui menſis, id eſt, September, nomen accepit.* * *Idem oppidum condidit, quod etiam nunc Græce vocatur* ἑρμόπολις, *& Saitæ ſervant & colunt eum religioſe: Qui tametſi homo fuerit antiquiſſimus, tamen & inſtructiſſimus omni genere doctrinæ, adeo ut ei multarum rerum & artium ſcientia Triſmegiſto cognomen imponerent.* Hactenus Lactantius.

COLERUS.

* Alii *Tuatem* vocant. Et apud Varronem lib. 4. de ling. Lat. falſo numen Phœnicum eſſe ſcribitur. Mercurii Ægyptii meminit etiam Tert. lib. de anima cap. 15. Sed de Mercuriis quinque Arnob. lib. 4.

TIRAQUELLUS.

2 *Quos quinque numerari.*] Scilicet Mercurios ex Cicerone, ubi ſupra.

3 *Sicut Vulcanos plures.*] Cicero dicto lib. 3. de Natura deorum, paulo ante ea, quæ ſupra adduximus, ſic ſcribit, *Vulcani item complures. Primus cœlo natus, ex quo & Minerva, Apollinem eum, cujus in tutela Athenas antiqui hiſtorici eſſe voluerunt. Secundus in Nilo natus Opas, ut Ægyptii appellant, quem cuſtodem eſſe Ægypti volunt. Tertius è tertio Jove & Junone, qui Lemni fabricæ traditur præfuiſſe. Quartus Mænalio natus, qui tenuit inſulas propter Siciliam, quæ Vulcaniæ nominabantur.* *

COLERUS.

* Ad hunc locum forte reſpexit Arnobius, quem modo citavi.

TIRAQUELLUS.

4 *Cybelem quoque alii Rheam dixere.*] Strabo lib. 10. non ſemel.

5 *Alii Berecynthiam.*] Strabo ibi, & Virgil. lib. 6. Æneidos,

— *Qualis Berecynthia mater*
Invehitur curru Phrygias turrita per urbes,

Et lib. 9.

Ipſa deûm fertur genitrix Berecynthia magnum
Vocibus his affata Jovem.

Et ibi Servius declarans cur ita vocetur, & Divus Auguſtinus lib. Civitatis Dei 2. cap. 4. & Fulgentius Mythologicôn libro 3. ubi de ipſa Berecynthia & Aty. Hincque *cornu Berecynthium* Horatio l. 1. Carm. Ode 18.

— *Sæva tene cum Berecynthio*
Cornu tympana.

Quo ſcilicet excitabantur ad furorem ſacerdotes Cybeles Berecynthiæ. Ovid. lib. 4. Faſtorum,

Protinus inflexo Berecynthia tibia cornu
Flabit, & Idææ feſta parentis erunt.

Atque etiam *tuba Berecynthiæ* eidem Horat. lib. 3. Carm. Ode 19.

— *Cur Berecynthiæ*
Ceſſant flamina tibiæ?

Ubi Acron & Porphyrion interpretes ſcribunt, Berecynthiam eſſe urbem Phrygiæ: unde & tibiæ Phrygiæ, quæ ſacris Matris deûm adhiberi conſueverant.

Berecynthiam, [1] plerique Bonam deam. [2] Iſidem vero Phryges Peſſinuntiam matrem deûm vocant: [3] Attici Cecropiam Minervam, Cyprii Paphiam Venerem, Cretes Dictynnam Dianam, Siculi Stygiam Proſerpinam, Eleuſini vetuſtam Cererem, alii Junonem, nonnulli Bellonam, plerique Hecaten. [4] Prima vero Junonis ædes à Camillo dicata eſt in Aventino, quæ cæteris longe multumque præſtitit, ad quam ſimulacrum Iunonis Vejentanæ allatum memorant, quam Reginam nominatam volunt. [5] Altera in Capitolio, [6] juxta quam ſacri anſeres paſcebantur, quæ & Regina dicta eſt. [7] Tertia in arce,

Junonis ædes & aræ diverſæ Romæ.

1 *Plerique Bonam deam.*] Vide infra c.7.

2 *Iſidem vero Phryges.*] Strabo libro 10. & Apulejus lib. 11. non multo poſt princ.

3 *Attici Cecropiam Minervam.*] Hæc omnia uſque ad verbum, *Prima*, ſunt Apuleji d. lib. 11.

4 *Prima vero Junonis ædes à Camillo.*] Livius 1. Decad. lib. 5. in tribus locis, & 3. Decad. lib. 2. poſt prin. iterumque lib. 7. ubi dicit, tactam de cœlo ædem in Aventino Junonis Reginæ. Valerius Maximus libro 1. cap. 8. Plutarchus in Camillo, Lactantius lib. 2. cap. 17. P. Victor in 13. regione urbis. Pomponius Lætus in Compendio Hiſtoriarum Rom. ubi de Magnitudine imperii Rom. loquitur, ſcribit, M. Furium Camillum, captis Vejis, Vejentanam Junonem urbi intuliſſe.

5 *Altera in Capitolio.*] Cicero in Oratione ad Equites Roman. antequam iret in exilium, *Nunc ego*, inquit, *Jupiter Optim. Maxime, cujus nutu ac ditione ſola terrarum gubernantur: teque particeps connubii ſocia ac regni Regina Juno: teque Tritonia armipotens, Gorgona, Pallas, Minerva, cæterique dii, deæque immortales, qui excellenti tumulo civitatis ſedem Capitolii incelitis conſtitutam, &c. oro atque obſecro, ferte opem pariter Reip. cunctæque civitati, meiſque fortunis.* Templum etiam Junonis Reginæ habuiſſe Capitolium, teſtis eſt Livius, ubi de bello geſto à Cn. Flaminio contra Ligures. Valerius Maximus lib. 1. cap. 8. de Miraculis, ſcribit, Voluntarium Junonis Monetæ, quam Livius Reginam vocat, in urbem Rom. tranſitum.

6 *Juxta quam ſacri anſeres.*] Anſeres Romanis curæ fuiſſe ob Capitolium defenſum, eiſque cibaria à Cenſoribus locari teſtantur Plinius lib. 10. cap. 22. & Servius in l. 8. Æneid. ibi,

Atque hic auratis volitans argenteus anſer
Porticibus Gallos in limine adeſſe jubebat.

In Capitolio, inquit, *in honorem illius anſeris, qui Gallorum nunciarat adventum, poſitus fuerat anſer argenteus.* Marlianus lib. 2. c. 5.

7 *Tertia in Arce.*] Monetam à monendo dictam eſſe, Cicero de Divinat. 1. monet his verbis, Vocem ab æde Junonis ex arce extitiſſe, quocirca Junonem illam appellatam Monetam. Ovid. lib. 1. Faſtor.

Candida te niveo poſuit lux proxima templo,
Qua fert ſublimes alta Moneta gradus.
Nunc bene proſpicies Latiam Concordia turbam,

Nunc

ce, cognomento Monetæ, in area, in qua M. Manlii Capitolini domus fuit, quam à L. Furio dictatore votam nonnulli memorant. Nam quum novo motu tota urbs contremiſceret, & quibus piamentis, cuive deo ſacrum fieret, non dignoſcerent, ex arce vocem auditam ferunt, monentem, ut ſue plena ſacrum Iunoni & procuratio fieret: inde Monetæ nomen datum. [1] Novimus quoque in vico Jugario aram Junonis Jugæ conſpici, quæ conjugiis præeſſe dicebatur, [2] ſicut Cinxia [3] & Gamelia Iuno, à nubentibus ſancte colebatur: cui ſacrificantes, obſervabant ut bilem à viſceribus hoſtiæ dimoveant; illamque juxta aram defodiant loco abdito & operto, ut ſignarent ſine bile matrimonia eſſe

Nunc te ſacratæ conſtituere manus.
Furius antiquum populi ſuperator Hetruſci
Voverat, & voti ſolverat ille fidem.

Id Camilli voto factum canit idem Ovidius libro Faſtor. 6.

Arce quoque ex ſumma Junoni templa Monetæ,
Ex voto memorant facta Camille tuo.
Ante domus Manli fuerat, qui Gallica quondam
A Capitolino reppulit arma Jove.

Livius 1. Decad. lib. 7. *Anno*, inquit, *poſtquam vota erat, ædes Monetæ dedicatur, C. M. Rutilio III. T. Manlio Torquato II. Coſſ. Prodigium extemplo dedicationem ſequutum, ſimile vetuſto montis Albani prodigio.* Plutarchus in Romulo ſcribit, Tatium Sabinorum Regem eam urbis partem incoluiſſe, ubi nunc Monetæ eſt templum, qua ex Palatio in Circum maximum itur, juxta quem locum ſunt, quos pulchræ Monetæ gradus vocant. *Tatius in arce, ubi nunc eſt ædes Junonis Monetæ, qui anno quinto, quam ingreſſus urbem fuerat, à Laurentibus interemptus, ſeptima & vigeſima Olympiade, hominem exuit*, ut inquit Solinus c. 2. Lactantius cap. 8. lib. 2. Monetæ ædem Cal. Jun. dedicatam ſcribit Macrobius Saturn. lib. 1. c. 12. Hanc Lucanus lib. 1. *Caſtrenſem* vocat,

Numina miſcebit caſtrenſis flamma Monetæ. *

COLERUS.

* Gloſſarium exponit *Monetam* μνημοσύνην. Et Higinus: *Ex Jove & Moneta Maja.* Moneta ergo ἡ μνημοσύνη mater Muſarum.

TIRAQUELLUS.

1 *Novimus quoque in vico Jugario.*] Feſtus Pompejus lib. 9. non longè poſt prin. *Jugarius vicus dictus Romæ, quia ibi fuerat ara Junonis Jugæ, quam putabant matrimonia jungere.* Et de hac quoque Junone Juga, ſive Jugali, Servius in lib. 4. Æneidos, ſuper hæc Didonis verba,

Ne cui me vinclo vellem ſociare jugali.

Propter jugum, inquit, *quod imponebatur matrimonio conjungendis: unde & Juno Jugalis dicitur.*

2 *Sicut Cinxia.*] Jam de ea ſupra diximus.

3 *Et Gamelia.*] Hoc eſt, Nuptialis Juno, in nuptiis colebatur. Plutarchus in Præceptis Connubialibus c. 28. Euſebius Præparationis Euangelicæ l. 3. Et hujus quoque meminit Græcus Pindari interpres. *

COLERUS.

* De aliis Epithetis Junonis, vide Minutii Octavium.

eſſe oportere. [1] In Exquiliis quoque Laciniæ Iunonis templum fuit, & [2] in foro Olitorio ara Iunonis Matutæ: [3] Ædem in Palatio etiam Junonis Soſpitæ ſummo honore cultam invenimus, juxta templum Cybeles, [4] cujus aram Numæ legibus pellex tangere vetabatur. [5] Nam in colle Viminali,

TIRAQUELLUS.

1 *In Exquiliis quoque Laciniæ.*] Virgil. lib. Æneid. 3.

—*Attollit ſe diva Lacinia contra.*

Et ibi Servius, *Lacinia*, inquit, *templum Junonis Laciniæ, à rege conditore, ut quibuſdam placet, dicitur. Vel, ſecundum alios, à latrone Lacinio, quem illic Hercules interemit: & in huc expiato loco, templum Junoni condidit.* Strabo lib. 6. Poſt Scylletium Crotoniatarum fines ſunt, & Iapygum terna promontoria: deinde Lacinium Junonis templum, ſuperiori ætate locupletiſſimum, doniſque frequentiſſimis plenum. Livius 3. Decad. lib. 4. *Sex millia aberat ab urbe nobile templum, ipſa urbe nobilius, Laciniæ Junonis, ſanctum omnibus circa populis.* Et lib. 8. in fin. *Propter Junonis Laciniæ templum æſtatem Hannibal egit, ibique aram condidit, dedicavitque cum ingenti rerum ab ſe geſtarum titulo Punicis Græciſque literis inſculpto.* Et lib. 10. ejuſdem Dec. *Hannibal, quod roboris in exercitu erat in Africam tranſvexit: multis Italici generis, quia in Africam ſequuturos abnuentes, conceſſerant in Junonis Laciniæ delubrum, inviolatum ad eam diem, in templo ipſo fœde interfectis.* Et 4. Dec. lib. 7. poſt prin. *Romæ Junonis Laciniæ templum de cœlo tactum erat, ita ut faſtigium valvæque deformarentur.* Et 5. Decad. lib. 2. poſt prin. iterumque poſtea aliquot interiectis ſcribit ejus templi violati ultionem. Plin. lib. 7. cap. 7. ſcribit in Laciniæ Junonis ara ſub dio ſita, cinerem immobilem eſſe, perflantibus undique procellis. Val. Maximus lib. 1. cap. 2. de Neglecta religione, ſcribit Fulv. Flaccum non impune tuliſſe, quod in Cenſura tegulas marmoreas ex Junonis Laciniæ templo in ædem Fortunæ equeſtris, quam Romæ faciebat, tranſtulerit. Lactantius lib. 2. c. 8.

2 *In foro Olitorio ara Junonis Matutæ.*] Liv. 4. Decad. lib. 4. non longe à fin. *Ædes eo anno aliquot dedicatæ ſunt: una Junonis Matutæ in foro Olitorio, vota locataque quadriennio ante à C. Cornelio Coſ. Gallico bello. Cenſor idem dedicavit.* Altera Fauni. P. Victor in undecima urbis regione eam in foro Olitorio conſtituit.

3 *Ædem in Palatio etiam Junonis Soſpitæ.*] Ovidius Faſtor. lib. 2.

Principio menſis Phrygiæ contermina matri
Soſpita delubris dicitur aucta novis.

Cicero lib. 1. de Nat. deorum, quatuor Junones inter ſe confert: duas Soſpitas prius, unam nimirum quæ Romæ colebatur, cujus templum in Palatino fuiſſe memoratur: alteram Lanuvinam. Romanorum Soſpita, Lanuviorumque Juno, velut eadem ſuo apud Cicer. d. loco depingitur habitu. Fuit enim eadem id quod ex oratione pro Muræna ſub finem, & ex Livio lib. 8. ab V. C. colligitur. Textum & Cicer. & Livii jam ſupra adduximus. P. Victor in decima regione, delubrum Soſpitæ Junonis ædis matris deûm fuiſſe conterminum, ſcribit. Cicer. lib. 1. de Divinat. Marlianus lib. 2. cap. 18.

4 *Cujus aram Numæ legibus.*] Gellius lib. 4. cap. 3. Legis hæc verba ſunt, *Pellex ædem Jovis ne tangito.* Feſtus Pompejus ejus legis verba ponit, in quibus Junonis ſimpliciter, non Soſpitæ fit mentio.

5 *Nam in colle Viminali.*] P. Victor in regione quinta, conſtituit templum Junonis Lucinæ in colle Viminali.

minali; [1] & in porticu Octaviæ, Junonis templum & aram fuiſſe vulgo proditum memoriæ eſt. Neque omittendum, nova religione & barbara cæremonia apud diverſas gentes Junoni ſacrum fieri: [2] nam Lavini templum Junonis erat, *Sacra* & juxta ſpecus, unde prodiens draco, virginis manu paſce- *Junonis di-* batur. [3] In Syria in phano antiquiſſimo ſacerdotes dum *verſa.* Junoni ſacrificant, invicem digladiantur, [4] ſicut Corybantes in ſacris magnæ deæ, [5] & in templo Dianæ apud Ariciam:

1 *Et in porticu Octaviæ.*] Plinius libro 36. cap. 5. *Intra Octaviæ porticus,* inquit, *in Junonis æde Æſculapius & Diana.* Marlianus lib. 5. cap. 11. Porticum Octaviæ προστεγαστικῶς ſignavit Ovid. lib. 1. de Arte, hoc verſu,

Aut ubi muneribus nati ſua munera mater
Addidit externo marmore dives opus.

2 *Nam Lavini.*] Cicero lib. de Nat. deorum 1. Livius 1. Dec. lib. 8. & 3. Dec. lib. 2. poſt princ. & lib. 9. & 4. Dec. lib. 10. ubi ſcribit Lavinii ſimulachrum Junonis Soſpitæ laçhrymaſſe.

3 *In Syria.*] Lucianus in Lucio, ſive aſino, de Syriacis ſacerdotibus ſcribens, inquit, *Illi mitras projicientes, & cervicem ſubtus intorquentes, gladiis brachia diſſecabant.*

4 *Sicut Corybantes.*] Vide Platonem in Euthydemo. Strabo lib. 10. Lucanus lib. 1.

—— Crinemque rotantes
Sanguineum populis ululârunt triſtia Galli.

Corybantes, qui & Galli dicebantur, ſacerdotes ſunt Cybeles deum matris. Hi inſani caput per furorem rotant cultriſque faciem & muſculos corporis totius diſſecant, morſibus quoque ſeipſos impetunt, cum majore ſe correptos furore, vel ſimulant, vel revera ſentiunt. Apulejus lib. 8. Metam.

5 *Et in templo Dianæ apud Ariciam.*] Juxta Ariciam lucus eſt Dianæ, Artemiſium vocant, ubi Barbaricus Scythicuſque mos obſervatur. Namque ſacerdos inſtituitur fugitivus quidam vir gladium tenens, & inſultus ſemper circumſpectans, & ut inquit Strabo lib. 5. ad ſe tutandum ſtrenue paratus. Scribit Servius in hoc Artemiſio fuiſſe arborem illam, quam celebrat Virgil. in 6. (ibi,

Aureus, & foliis, & lento vimine ramus.)

de qua infringi ramum non licebat. Hanc hiſtoriam Pauſanias in Corinthiacis tangit, qui ſacerdotes apud Ariciam alii aliis ſuccedebant: non enim ingenui hoc munus obibant, ſed ſervi idem fugitivi: qui ſingulari certamine inter ſe dimicant, cum victoria etiam ſacerdotium adipiſcebantur: ſemperque victor idem & ſucceſſor alterius erat, quem morem etiamnum ſuis temporibus duraſſe ſcribit. Id peculiariter *regnum* vocabatur, & ipſe ſacerdos *rex Nemorenſis* dictus, à nemore illo Dianæ ſacrato, quod Artemiſium nuncupari ſignificavimus. Hinc ab Ovidio dictum eſt in 3. Faſtor.

Regna tenent fortes manibus, pedibuſque fugaces,
Et perit exemplo poſtmodo quiſque ſuo.

Item in primo de Arte amandi,

Ecce ſuburbanæ templum nemorale Dianæ,
Partaque per gladios regna nocente manu.

Hinc Val. Flaccus in 2. Argonaut.

—— Et ſoli non mitis Aricia regi:

Lucanus quoque lib. 3.

Qua ſublime nemus, Scythicæ qua regna Dianæ.

Caligula, qui omnium commodis in-

ciam: apud Crotonem ſacerdos brevi ſcuto ſuperſtans ſacrum facit, & victimam Junoni cædit. In Samo niſi habitu nubentis & nuptiarum ſolemnibus ſervatis, Junoni ſacrum facere non licet. [1] In Stymphalo Arcadiæ Junoni triplex ſacrum ex tribus cognominibus fit. Unum, velut puellæ: alterum, ut Jovi nuptæ: tertium, velut viduæ. [2] Sami quoque, ut dicata Junoni templa, Lyſandria vocentur, Senatuſconſulto cautum fuit: & Argis in ara Junonis nulli externo aut peregrino ſacrum facere permittitur.

Lyſandria.

commodabat, immiſit quendam fugitivum robuſtiorem, qui cum rege illo Aricino ſacerdote, qui jam multos annos ſacerdotio potitus erat, depugnaret: ut ita ſuperatus & vita ſpoliaretur & ſacerdotio, etſi ſacerdotium erat vilioris conditionis. Auctor Tranquil. in Caligula, cap. 35.

1 *In Stymphalo.*] Pauſanias lib. 8. *In antiqua Stymphalo,* Inquit, *Temenum habitaſſe ajunt, Pelaſgi filium, eúmque Junonem educaſſe; & tria templa Deæ extruxiſſe, totidem etiam indidiſſe ei cognomenta. Cum virgo adhuc eſſet, παῖδα,* id eſt, *adoleſcentulam appellavit. Jovi autem jam nuptam, τελείαν,* id eſt, *perfectam. A Jove denique cum ob diſſidium, qualecunque tandem id fuerit, diſceſſiſſet, & Stymphalum rediiſſet, χήραν,* id eſt, *Viduam nominavit.*

2 *Sami quoque.*] Plutarchus in Lyſandro.

CAPUT V.

Ex quibus oppidis, quibuſque regionibus, aut terrarum oris ingenio clari & præcipua doctrina viri plures evaſere.

EX multis magnis animis, ampliſſimiſque ingeniis, quæ unquam vidimus aut legimus, illorum qui ſtudio diſciplinarum exteras nationes conquiſivere, in primis [1] Homerus fuit, Orpheus, [2] Eudoxus, [3] Democritus, [4] Pythagoras,

Eudoxus.

TIRAQUELLUS.

1 *Homerus.*] Herodotus in libello de vita Homeri.

2 *Eudoxus.*] Diogenes Laërtius in vita illius.

3 *Democritus.*] Idem Laërtius in vita illius poſt princ. & Cicero lib. 5. de Finib. Platonis & Pythagoræ peregrinationes ſcribens, de Democrito ſic tradit, *Cur hæc eadem Democritus (qui vere falſove quæreremus) dicitur oculis ſe privaſſe; certe ut quam minime animus à cogitationibus abduceretur, patrimonium neglexit, agros deſeruit incultos, quid quærens aliud niſi beatam vitam, quam ſi etiam in rerum cognitione ponebat: tamen ex illa inveſtigatione naturæ conſequi volebat, ut eſſet bono animo. Idem enim ille ſummum bonum εὐθυμίαν & ſæpe ἀθαμβίαν appellat; id eſt animum terrore liberum.*

4 *Pythagoras.*] Id enim amore indagandæ

goras, [1] Archita, & [2] Plato, clari ſapientia: qui ad Gymnoſophiſtas, ſpectandoſque ſiderum motus, diſciplinaſque ediſcendas, tanquam ad mercaturam bonarum artium profecti ſunt. [3] Is vero Eudoxus ſummus perhibetur aſtrologus, qua tempeſtate Galli Senones urbem pervaſtarunt. [4] Pythagoras Tarquinii Superbi tempore viguit. [5] Platonem vero poſt quadringenteſimum urbis annum ad Dionyſium veniſſe fama vulgavit. Archita autem dum diſcendi ſtudio flagrat, multas per oras peregrinatus, captus à piratis, & ve- *Pythagoras. Plato. Archita.*

nun-

dagandæ veritatis ad Ægyptios, Magos, & Perſas uſque penetravit, ut ſcribit Lactantius lib. 4. cap. 2. & ante eum Cicero lib. 5. de Finibus.

1 *Archita.*] Laërtius in vita illius, & Platonis. Hujus Architæ modeſtiam in ira ſic ſcribit Cic. Tuſc. 4. *ex quo illud laudatur Architæ, qui cum villico factus eſſet iratior, Quo te modo, inquit, accepiſſem niſi iratus eſſem.*

2 *Plato.*] Nam idem de eo ſcribit ac de Pythagora Lactantius, ubi nuper citavimus. Et de Platone quoque Cic. dicto lib. de Finib. *Cur*, inquit, *Plato Ægyptum peragravit? ut à ſacerdotibus barbaris numeros & cœleſtia acciperet? cur poſt Tarentum ad Architam? cur ad ceteros Pythagoreos Echecratem, Timæum, Acrionem, Locros, ut cum Socratem expreßiſſet, adjungeret Pythagoræorum diſciplinam, eaque quæ Socrates repudiabat, addiſceret? Plato poſt Socratis obitum ad Italiam iterum venit, & Pythagoræos Eurytum Tarentinum, & ſeniorem Architam ſectatus, atque ad Indos & Magos intendiſſet animum, niſi eum bella tunc vetuiſſent Aſiatica.* Auctor Apulejus in Dogmate Platonis. Et Cicero Tuſcul. 1.

3 *Is vero Eudoxus.*] Euſebius Chronographus in Olympiade 97. Aul. vero Gellius lib. 17. cap. 21. ſcribit hunc Eudoxum Aſtrologum in Græcia nobilitatum fuiſſe, non longo tempore poſt bellum Senonicum, cum Galli Romam præter Capitolium cœperunt, Lacedæmoniique ab Athenienſibus apud Corinthum ſuperati ſunt duce Phormione. Strabo lib. 17. ſcribit Eudoxum cum Platone in Ægyptum profectum, & cum ſacerdotibus annos tredecim verſatum fuiſſe.

4 *Pythagoras.*] Liv. 1. Dec. lib. 1. de Numæ electione loquens ſic ſcribit, *Auctorem doctrinæ ejus, quia non extat alius, falſo Samium Pythagoram edunt, quem Servio Tullo regnante Romæ, centum amplius poſt annos, in ultima Italiæ ora, circa Metapontum Heracleamque & Crotonem juvenum æmulantium ſtudia cœtus habuiſſe conſtat.* Aulus Gellius ubi ſup. *Poſtea*, inquit, *Pythagoras Samius in Italiam venit, Tarquinii filio regnum obtinente, cui cognomentum Superbus fuit.* Euſebius in Olympiade 64. Cic. lib. 2. de Orat. *Quidam*, inquit, *Numam Pompilium illum regem noſtrum, fuiſſe Pythagoræum ferunt, qui annis permultis ante fuit, quam ipſe Pythagoras: quo etiam major vir habendus eſt, cum illam ſapientiam conſtituendæ civitatis duobus prope ſeculis ante cognovit, quam eam Græci natam eſſe ſenſerunt.* Pythagoras Samius floruit in ea parte Italiæ, quæ magna Græcia dicta eſt, regnante Tarquinio Superbo, ut ait Cic. Tuſcul. 1.

5 *Platonem vero.*] Gellius, ubi ſupra ſcribit, Paucis annis poſt Alexandrum natum, Platonem Philoſophum ad Dionyſium Siciliæ tyrannum poſteriorem profectum fuiſſe.

Thales. *Solon.* *Lycurgus.* nundatus eſt. [1] Sic Thales ille Mileſius, cujus ſunt multa & miranda inventa, [2] deinde Solon [3] & Lycurgus, ut legum ſanctionumque quas tulere, cauſas rationeſque curioſius penſitarent, aliique illuſtres viri, nullum vitæ cultum aut paratum requirentes, partim Ægyptios & Æthiopes, partim Syros, Arabas, Perſas, Parthos, Hyrcanos & Indos, omnes denique terrarum fibras, ac diverſi orbis ultimas oras rimando, nihil inexpertum reliquere, dum ſtudia bonarum artium, & veri cognitionem undique emendicarent, ita ut ex omnibus ſapientiſſimis viris, quos ulla unquam tulit ætas, in patrio ſolo pauciſſimos funeratos invenias. Quibus exculti doctrinis tantum proceſſere, ut multa ingeniorum doctrinarumque monumenta poſteris reliquerint: ſuaſque non urbes modo & oppida, ſed regiones & gentes magnis nominibus nobilitarint: [4] præcipue vero *Ex Mileto Ionia.* Miletus Ioniæ, multiplici doctrina præditis viris excelluiſſe fertur: nam & Thaletis aſtrologi, qui inter ſapientes adnominatur, Anaximenis philoſophi, mathematicorum nobiliſsimi, qui horologium oſtendit primus, Timothei muſici, & Anaximandri phyſici, Hecatei hiſtorici, atque Æſchinis oratoris, qui magno in precio fuere, aliiſque ſcientiſ- *Ex Aſia viri docti.* ſimis viris floruiſſe fertur. [5] Ingenia quoque Aſiatica ſua laude fraudanda non ſunt. Ex hac enim poëta Anacreon, Mimnermus, & Antimachus, claro præconio celebrati; deinde

1 *Sic Thales ille Mileſius.*] Laërtius in vita illius.

2 *Deinde Solon.*] Plutarch. & Laërtius, uterque in vita illius.

3 *Et Lycurgus.*] Plutarchus in vita quoque illius.

4 *Præcipue vero Miletus.*] Hæc uſque ad verſ. *Ingenia quoque*, ſunt Strabonis lib. 14. non multo poſt princ. & alibi quoque eodem libro. Et de ipſo Thalete, Timotheo & Anaximandro, Pomp. Mela lib. 1. cap. 17. Sed quod hic dicitur, Anaximandrum primum oſtendiſſe horologium, Plinii eſt lib. 2. capite 76. Sed qui primus Romanis id fecit, diſces ex eodem libro 7. capite 60.

5 *Ingenia quoque Aſiatica.*] Hæc magna ex parte uſque ad verſic. *Aliique præcipua*, ſunt Solini cap. 43. aut aliorum computatione 53. quibus addit Poëtas & multos alios excellentes doctrina & ingenio viros: ſic enim inquit, *Ingenia Aſiatica inclyta per gentes fuere. Poëtæ Anacreon, inde Mimnermus & Antimachus: deinde Hipponax, deinde Alcæus, inter quos etiam Sappho mulier. At hiſtoriæ conditores Xanthus, Hecateus, Herodotus, cum quibus Ephorus & Theopompus.*

1 *Aliique*

deinde Hipponax, & Sappho, atque Alcæus poëtæ, qui lyricos invenit. Præter hos Xanthus, Hecateus, Herodotus, Ephorus & Theopompus hiſtorici, [1] aliique præcipua doctrina viri, illam ſempiternæ laudi memoriæque commendarunt. [2] Fuit præterea Cartheja ſeu Iulis, parva circa Delon inſula, clara ingeniis viriſque: ex ea enim Simonides poëta, qui ſcripſit multa præclare & Bacchylides, deinde Eraſiſtratus medendi arte clarus, cujus plura documenta ſunt: atque Ariſto Bionis æmulus ex Peripatetica diſciplina duxere originem. [3] Nec minus ex Bithynia & Cyrenis, non diſpari laude cenſendi. Ex illa enim Xenocrates philoſophus, & Dionyſius dialecticus, Hipparchus & Theodoſius. Item Theophanes orator, in cauſis forenſibus verſatus egregie, & Aſclepiades medicus. [4] Ex Cyrenis vero Callimachus, qui elegos ſcripſit primus, quo tempore Li-

Ex Cartheia ſeu Iulide.

Ex Bithynia.

Ex Cyrenis.

1 *Aliique præcipua.*] Ut Xenophanes phyſicus qui poëmata de Sillis fecit, & Polymnaſtum in muſica doctum, ex eodem Strabone lib. 14. Bias, Pittacus, Cleantes, Anaxagoras & Heraclitus ex Solino ubi ſupra, & privatim de ſingulis Diogenes Laërtius.

2 *Fuit præterea Cartheja ſeu Iulis.*] Hæc uſque ad verſic. *Nec minus*, ſunt Strabonis lib. 10. Duæ vero, *inquit*, reſtant, Cartheja ſcilicet, & quam Iulidem appellant, ad quas reliquarum habitatores concurrunt, Carthejam quidam à Pœëeſſa, Iulidem vero è Coriſſia. Ex Iulide Simonides condendorum auctor carminum, duxit originem, necnon illius ex fratre nepos Bacchylides & poſtea Eraſiſtratus medicus inſignis, & ex Peripateticorum ſecta philoſophorum Ariſto, Bionis Boryſtenenſis æmulus.

3 *Nec minus ex Bithynia.*] Hæc uſque ad verſic. *Ex Cyrenis*, ſunt ejuſdem Strabonis lib. 12. Sed & Hipparchum Bithynium fuiſſe conſtat ex Æliano lib. de Animalibus 7. c. 8.

4 *Ex Cyrenis vero Callimachus.*] *Ea urbs*, ut Strabo lib. 27. ſcribit, *viros claros complures habuit, qui & libertati optime præeſſe poterant & imminentibus Barbaris fortiter reſiſtere.* Et paulo poſt ſic ſcribit, *Ex Cyrene illuſtres fuere, Ariſtippus Socraticus, qui Cyrenaicam philoſophiam inſtituit, & Areta ejus filia, quæ in ſchola ſucceſſit, & Ariſtippus filius qui matri ſucceſſit, & μητροδίδακτος cognominatus eſt, & Anniceris, qui Cyrenaicam ſectam videtur emendaſſe, & Anniceriam ab ea derivaſſe. Callimachus quoque Cyrenæus eſt & Eratoſthenes, ambo ab Ægypti regibus in honore habiti. Alter poëta ſimul & grammaticæ ſtudioſus: alter & in his, & in philoſophia, & in mathematicis præſtantiſſimus.* Hæc Strabo. Quod autem de Livio poëta hic dicitur, nonnihil diſſidet ab eo, quod ſcribit Gellius d. libro decimo ſeptimo cap. 21. cum ait, *Neque diu poſt Callimachus poëta Cyrenenſis Alexandriæ apud Ptolemæum Regem celebratus eſt. Annis deinde poſtea paulo pluribus, quam viginti, cum Pœnis pace facta, Coſſ. Claudio Centone Appii Cæci filio, & M. Sempronio Tuditano, primus omnium L. Livius poëta fabulas docere Romæ cœpit.*

re Livius poëta Romæ fabulam dedit: & Ariſtippus Socraticus floruiſſe dicitur, [1] cujus filia Areta tantum ingenio valuit, ut poſt Ariſtippum ſcholas cum laude rexerit, & diſciplinas docuerit. [2] Præter quas urbes, Tarſus, [3] Alabanda, [4] Tyrus, [5] Gnidus, [6] Rhodus, variis eruditionibus & doctrinis excelluere, præcipuoſque & ſummo ingenio viros eduxere. [7] Sed quod eſt de Simonide dictum, magni exempli

Aliæ urbes doctis viris claræ. Simonides.

1 *Cuius filia Areta.*] Diogenes in Ariſtippo. Strabo ubi ſupra.

2 *Præter quas urbes, Tharſus.*]Strabo libro 14. refert tantum ſtudium Tharſenſibus circa philoſophiam fuiſſe & alias diſciplinas, quæ in corona verſabantur, ut Athenas & Alexandriam & alia loca, in quibus ſcholæ & philoſophicæ exercitationes fierent, ſuperarent: Sed & in hoc plurimum excellere, quod hic indigenæ diſcunt, peregrini vero non multi huc adveniunt. *Ex Tarſo*, ut ſcribit ibidem Strabo, *viri illuſtres fuere, ex Stoicis, Antipater, Archelaus, & Neſtor, & duo Athenodori: quorum qui Cordylion dictus eſt, cum M. Catone vixit, & apud eum mortuus eſt. Alter vero Sandonis filius, quem à vico quodam Cananitam dicunt, Cæſaris præceptor fuit, & in honore maximo apud illum habitus eſt.* Clariſſima præterea hæc urbs fuit eo ipſo, quod Paulum Apoſtolum alumnum habuit, virum unice in religione noſtra Chriſtiana memorabilem, ut ſcribitur Actor. c.22. in princ. Solinus c.51. *Matrem urbium* Tarſon vocat, tum ob ejus vetuſtatem, tum ob excellens in ea urbe ſtudium.

3 *Alabanda.*] *Alabanda* (ut ſcribit lib. 14. idem Strabo) *urbs duobus montibus ſubjecta eſt, ita diſpoſitis, ut ciſtæ inverſa aſpectum exhibeant, &c. Alabanda homines molles & ſuffitos habet, & pſaltrias multas. Hinc viri memorabiles fuere, duo fratres, oratores, Menecles & Hierocles: item Apollonius & Molon, qui Rhodum migraverunt.*

4 *Tyrus.*] Fuit nomen proprium patris Didonis, ut auctor eſt Juſtinus lib. 18. qui ab aliis *Belus* eſt. Hæc urbs Maximum Tyrium, Philoſophum Platonicum, alumnum habuit. Is de variis quæſtionibus ad multas philoſophiæ partes pertinentibus, perpetuæ orationis compoſuit Sermones, quos anno 1557. excuſit Henricus Stephanus, Typographus.

5 *Gnidus.*] Strabo lib. 14. *Viri*, inquit, *è Gnido memorabiles fuere, primum Eudoxus Mathematicus, Platonis ſodalis; poſtea Agatharchides, Peripateticus, vir hiſtoricus, ætate noſtra Theopompus, Divo Cæſari familiaris, & qui apud eum maxime poteſt. Item Artemidorus ejus filius. Hinc Cteſias fuit, qui Xerxem medicatus eſt, & res Syricas & Perſicas conſcripſit:*

6 *Rhodus.*] Strabo d. lib. 14.

7 *Sed quod de Simonide.*] Cicero libro 1. de Divinatione Simonidis ſomnium referens, *Quid*, inquit, *illa duo ſomnia, quæ creberrime commemorantur à Stoicis? Quis tandem poteſt contemnere unum de Simonide? qui cum ignotum quendam projectum mortuum vidiſſet, eumque humaviſſet, haberetque in animo navim conſcendere, moneri viſus eſt, ne id faceret, ab eo, quem ſepultura affecerat: ſi navigaſſet, eum naufragio periturum. Itaque Simonidem rediiſſe, periiſſe cæteros, qui tum navigaſſent.* Hoc ſomnium refert etiam Valerius Maximus lib. 1. cap. 7. tit. de Somniis. Hunc etiam Simonidem beneficium ſalutis à diis accepiſſe ſcribit Cicero libro 2. de Oratore ad finem, his verbis: *Cum cœnaret Crannone in Theſſalia Simonides apud Scopam, fortunatum hominem & nobilem, ceciniſſetque id carmen, quod in eum*

exempli illius caſus fuere, bis monitu divum, partim ruina, partim naufragio erepti. [1] Aſclepiades vero publico fertur præconio, quod phreneticos & mente imminuta laborantes, concentu ſonorum, mirabili experimento ad ſanitatem revocarit. [2] De Anacreonte inter mira exempla fatum memoratur, & memorabilis illa mors, acino uvæ paſſæ ſtrangulati: quæ res infirmitatis humanæ nos commonefacit, fortunæque varietatis, atque imminentium calamitatum, vitæque variis caſibus expoſitæ magna nobis documenta dari.

Aſclepiades.

Anacreontis interitus.

eum ſcripſiſſet, in quo multa ornandi cauſa poëtarum more, in Caſtorem ſcripta & Pollucem fuiſſent, nimis illum ſordide Simonidi dixiſſe, ſe dimidium ejus ei quod pactus eſſet, pro illo carmine daturum: reliquum à ſuis Tyndaridis, quos æque laudaſſet, peteret, ſi ei videretur. Paulo poſt eſſe ferunt nunciatum Simonidi ut prodiret: juvenes ſtare ad januam duos quoſdam, qui eum magnopere evocarent, ſurrexiſſe illum ipſum, prodiſſe, vidiſſe neminem. Hoc interim ſpatio conclave illud, ubi epularetur Scopas, concidiſſe, ea ruina ipſum oppreſſum cum ſuis interiſſe, quos cum humare vellent ſui, neque poſſent obtritos internoſcere ullo modo, Simonides dicitur ex eo quod meminiſſet, quo eorum loco quiſque cubuiſſet, demonſtrator uniuſcujuſque ſepeliendi fuiſſe. Hac tum re admonitus inveniſſe fertur, ordinem eſſe maxime qui memoriæ lumen afferret. Hactenus Cicero. Valerius Maximus hanc etiam hiſtoriam narrat lib. 1. titul. 8. de Miraculis.

1 *Aſclepiades.*] Cælius Aurelianus Chronicôn lib. 1. cap. 5. Cenſorinus de die Natali, & Martianus Capella l. 9. c. 6. & diximus in noſtris Commentariis Nobilitatis cap. 31.

2 *De Anacreonte.*] Valer. Maximus lib. 9. cap. 12. tit. de Mortibus non vulgaribus, ſcribit, Anacreontem bis humanæ vitæ modum ſupergreſſum, & uvæ paſſæ ſucco, tenues & exiles virium reliquias foventem, unius grani humore pertinacius faucibus inhærente, abſumptum fuiſſe. Plinius vero libro 7. cap. 8. conceptum hominum & generationem ſcribens, inquit, *Atqui etiam hodie minoris potes, quantulo ſerpentis ictus dente: aut etiam, ut Anacreon poëta, acino uvæ paſſæ: ut Fabius Senator Prætor, in lactis hauſtu uno pilo ſtrangulatus. Is demum profecto vitam æqua lance penſitabit, qui ſemper fragilitatis humanæ memor fuerit.*

CAPUT

CAPUT VI.

Quo apparatu, & qua pompa, quantoque omnium ſtudio olim Romani triumphos agerent: quis ordo ſervari, & quæ in triumpho ferri conſuerant.

Triumphum petenti quæ prius facienda & obſervanda erant.

QUæ[1] triumphantium pompa & quis ordo fuerit, quantoque omnium ſtudio & apparatu ducibus exercituum, poſt res feliciter geſtas triumphus deferri conſueſſet, intercise veterum monumentis traditum eſt. [2] In primis fuit obſervatum, ut qui imperatores rebus bene geſtis, poſt multa facinora militaria, domitis hoſtibus triumphum poſcerent, pacatam provinciam ſucceſſori in primis traderent, exercitumque victorem, & opimum præda, teſtemque virtutis & ignaviæ cujuſque, meritique & immeriti, Romam reducerent. [3] Inque ædem Bellonæ extra urbem ſenatu evocato, [4] (neque enim triumphum petenti, urbem inire

TIRAQUELLUS.

1 *Quæ triumphantium pompa.*] De triumphis in univerſum vide Valerium Maximum lib. 2. c. 3. quod eſt de jure triumphandi. Plutarch. in Romulo. Sed quibus adde & Dionyſium Bacchum omnium primum de Indis triumphaſſe, elephanto Indico vectum, ut ſcribit Diod. Sicul. l. 5. c. 2.

2 *In primis fuit obſervatum.*] Hoc patet ex infinitis Livii locis.

3 *Inque ædem Bellonæ.*] Livius 3. Decad. lib. 6. ubi de Marcelli triumpho loquitur, & lib. 8. ubi de triumpho Scipionis loquitur, iterumque ubi de triumpho Neronis & Claudii, rurſumque lib. 9. ubi de triumpho ſive ovatione L. Manlii. Et 4. Dec. lib. 3. ubi de triumpho Cethegi de Inſubrib. Et 4. Dec. lib. 2. ubi de triumpho C. Cicereji prætoris, & alibi ſæpe. Adde etiam in ædem Apollinis apud eundem 4. Decad. lib. 7. non multo ante fin. ubi de L. Æmylio Regillo, qui claſſe præfectum Antiochi Regis devicerat. *Extra urbem*, inquit, *in æde Apollinis cum Senatus datus eſſet, auditis rebus geſtis L. Æmylii Regilli, quantis cum claſſibus hoſtium dimicaſſet, quot inde naves demerſiſſet aut cepiſſet, magno conſenſu patrum triumphus navalis eſt decretus*, & iterum libro 9. poſt princ. ubi de M. Fulvii Proconſ. triumpho ex Ætolia.

4 *Neque enim triumphum petenti urbem inire fas erat.*] Cælius inter Epiſtolas familiares Ciceronis lib. 8. epiſt. ejuſdem lib. 6. totius vero voluminis 14. cum ſcribit, *Neque enim ſtulte Appius, qui ſimulatque Dolabella acceſſit ad tribunal, introierat in urbem, triumphique poſtulationem abjecerat.* * Suetonius in Cæſare cap. 18. Plutarch. in eodem Cæſare, & Pompejo & Catone Uticenſi, Appianus bellorum Civilium lib. 2. non adeo longe a princ. ubi de Cæſare loquitur.

COLERUS.

* Ingredientes urbem abjiciebant Imperium. Ulpianus l. ult. de off. Proconſ. *Proconſul portam Romæ ingreſſus deponit imperium.* Cicero ad Atticum

lib.

inire fas erat) de rebus à ſe geſtis magnifice, quæ oppida, quasque provincias bello viciſſent, aut quibus cum hoſtibus ſignis collatis conflixiſſent, quæque egregia ipſi feciſſent, quotque hoſtium millia cecidiſſent, omnia denique belli decora, ordine diſſerebant: [1] ubi legatos, tribunos militum, centuriones, milites denique exercitus, quo notior teſtatiorque eorum virtus foret, adeſſe oportebat, ut meritæ illius virtutis, cui tantus honor debebatur, ſi quid veri vanique referretur, teſtes forent. [2] Auguſtus vero Octavius in templo Martis Ultoris, quod in foro ſuo poſuit, ſenatum de bellis, deque triumphis conſuli, utque provincias cum imperio petituri inde deducerentur, in eoque reverſi ex provincia triumphorum inſignia deponerent, decreto ſancivit: [3] tametſi in Martio campo, & in pratis Flaminiis, non ſemel de triumpho actum inveniamus. Apud Argivos ex militia reverſi duces, cum militum agmine totoque exercitu, in Charadro extra urbem concilium advocabant: ibique de militaribus donis, quæ cuique deberentur, optimatum conſenſu decernebant. [4] Sæpius tamen abſenti duci, quum de rebus geſtis egregie, maxime cognitum eſſet, à ſenatu decretus triumphus fuit. [5] Cumque res bello geſtæ, trium-

Argivi.

Abſentibus decretus triumphus.

lib. 7. Epiſt. 1. *Mihi valde placet de triumpho nos moliri aliquid, & extra urbem eſſe cum juſtiſſima cauſſa.* Livius lib. 26. *Quinto Fulvio ne minueretur imperium, ſi in urbem veniſſet, decrevit ſenatus.*

TIRAQUELLUS.

1 *Ubi.*] Totus hic locus ſumptus eſt ex Livio 4. Decad. lib. 1. ad fin. cujus hæc verba ſunt, *C. Aurelius Coſ. cum ex provincia comitiorum cauſa veniſſet, queſtus eſt L. Furio Pratori, ita triumphum decreviſſe Senatum, ut nullius, niſi ejus, qui triumphaturus eſſet, haud eorum, qui bello interfuiſſent, verba audiret. Majores ideo inſtituiſſe, ut Legati, Trib. militum, Centuriones, milites denique triumpho adeſſent, ut virtutes rerum geſtarum ejus, cui tantus honos haberetur, publice viderentur. Ecquem ex eo exercitu, qui cum Gallis pugnaverit, ſi non militem, lixam ſaltem fuiſſe, quem percunctari poſſet Senatus, quid veri prætor vanive referret.* Sed & idem ejuſdem Decad. libro 7. loquens de triumpho M. Acilii de Rege Antiocho & Ætolis, *Milites,* inquit, *tantum, qui ſequerentur currum, defuerunt: alioqui magnificus, & ſpectaculo, & facie* (alias *fama*) *rerum triumphus fuit.*

2 *Auguſtus vero Octavius.*] Suetonius in vita illius cap. 29.

3 *Tametſi in Martio Campo, & in pratis Flaminiis.*] De utriſque Livius 1. Decad. libro tertio, ubi de triumpho L. Valerii & M. Horatii agit.

4 *Sæpius tamen, &c.*] Ad Romanos redit.

5 *Cumque res bello geſtæ.*] Hæc ex ſequentibus patebunt.

1 *Valerio*

triumpho dignæ viderentur, prout erant ſententiæ, populi juſſu, patribus auctoribus, triumphum decernebant: aut ſi ſenatus adverſaretur, per tribunos ad populum ferri poſſe, populumque citra ſenatusauctoritatem triumphos ſępe decreviſſe compertum eſt. [1] Valerio & Horatio conſulibus, victis Sabinis & Volſcis, quum triumphus negaretur, L. Icilius tribunus plebis de illorum triumpho ad populum tulit, qui primi ex ſcito plebis, nullo decernente ſenatu, triumpharunt. [2] Et M. Rutilio dictatori de plebe homini, deditis & victis hoſtibus, ſine patrum auctoritate, ſolo juſſu populi triumphare licuit. [3] Tametſi plures, quum Romæ adverſante ſenatu honos negaretur, in Albano honeſtos triumphos egiſſe legamus. [4] Primuſque M. Papyrius Maſſo, quum Romæ negaretur, in Albano, [5] & alii illius exemplo triumpharunt. [6] M. vero Antonio magnæ invidiæ fuit, quod quum deberet Romæ, Alexandriæ de Parthis triumphavit. [7] Et Domitio Ænobarbo, quod devictis Arvernis, nullo decernente ſenatu, elephanto vectus, velut triumphans totam Italiam pervagarit. Manſitque diu mos Romæ de domitis nationibus & hoſtibus bello victis triumphandi, [8] ad Probum uſque imperatorem: Is enim ulti-

Triumphi à populo decreti ſine ſenatus auctoritate.

Probus ultimus Cæſarum triumphavit.

1 *Valerio & Horatio.*] Id uſque ad verſic. *Et M. Rutilio*, ſunt Livii d. 1. Decad. lib. 5. ubi ſupra, & Dionyſii Halicarnaſſæi lib. 2.

2 *Et M. Rutilio.*] Idem Livius ejuſdem 1. Decad. lib. 7.

3 *Tametſi plures.*] Ut retulit ipſe Livius 5. Decad. lib. 5. ex Oratione M. Servilii, & ex ſequentibus quoque patebit.

4 *Primuſque M. Papyrius Maſſo.*] Valerius Maximus lib. 3. cap. 6. Plin. lib. 15. cap. 29. ad fin. ſic ſcribit, *L. Piſo tradit, Papyrium Maſſonem, qui primus in monte Albano triumphavit de Corſis, myrto coronatum ludos Circenſes ſpectare ſolitum.*

5 *Et alii.*] Ut M. Marcellus apud Plutarch in vita illius, & Livium 3. Decad. lib. 6. & Plinium Secundum, ſi is eſt, de Viris illuſtribus c. 14. Et Q. Minutius apud Livium 4. Dec. l. 5. Et C. Cicerejus apud eundem 5. Dec. lib. 2. & P. Servilius Priſcus apud Dionyſium Halicarnaſſæum lib. 6.

6 *M. vero Antonio.*] Plutarchus in vita illius.

7 *Et Domitio Ænobarbo.*] Sueton. in Nerone, cap. 2. *

COLERUS.

* Quod Oroſius quoque atteſtatur, ubi inquit: *Ideo Domitium Elephanto invectum fuiſſe, quod Elephantorum ope deviciſſet.*

TIRAQUELLUS.

8 *Ad Probum uſque.*] Hunc enim triumphaſſe de Germanis & Blemyis, venationemque in Circo ampliſſimam populo dediſſe, ſcribit Flavius Vopiſcus in vita illius.

1 *Quan-*

ultimus Cæſarum triumphaſſe traditur: poſt quem oblitterata virtute militari, quum vigor ille animi deſiviſſet, & imperium deflexiſſet, nulli Cæſarum triumphaſſe leguntur; [1] quamvis alii Beliſarium, qui ſub Iuſtiniano meruit coronam, poſtremum omnium triumphaſſe contendant. Fuitque maxime cognitum, à condita urbe ad Veſpaſianum & Titum, devictis debellatiſque nationibus ab ultimo orbe, Romanos per tot ſecula [2] viginti ſupra trecentos triumphos egiſſe: [3] exque Samnitibus ſolum, hoſtibus prævalentibus, multiplici tandem clade affectis & debellatis, quatuor ſupra triginta triumphos iniſſe: [4] pluriesque de Gallis, quam de reliquo orbe terrarum, duces Romanos triumphaſſe. Et tametſi Romanis tantum civibus olim triumphus decerneretur, [5] uni tamen Cornelio Balbo externo & Gaditano, ob devictos Garamantes, tributum legimus. [6] Mirumque prodi de Ventidio Baſſo, qui ductus in triumpho, & multo, eo proceſſit, ut Romanorum primus felicitate mira de Par-

Beliſarius.

Rom. de Gallis ſæpe triumpharunt.

1 *Quamvis alii Beliſarium.*] Pomponius in vita Fl. Val. Juſtiniani de Beliſarii triumpho ſic ſcribit, *Perſas, qui tranſgreßis limitibus, Meſopotamiam, Cœleſyriam, Syriamque prædati ſunt, Beliſarius legatus, ab Auguſto miſſus, prælio fudit fugavitque. Trans Euphratem abire coëgit, veteres firmavit limites. Jura imperii toto Orienti aſſeruit cum victoria redeuntem, & aureo curru triumphantem, Iuſtinianus magna lætitia excepit. Idemque dux triumpho inſignis, & rebus geſtis clarus, recuperata Africa, Gelimerem, Vandalorum Regem, vinctum catenis Conſtantinopolim miſit. Carthaginem firmius, quam antea, reſtituit. Triumphus major ac pretioſior Perſico fuit, &c.*

2 *Viginti ſupra trecentos.*] Paulus Oroſius lib. 7. cap. 6.

3 *Exque Samnitibus.*] Multos ex his triumphos deſcribit Livius ubique. At is 1. Decad. lib. 7. ſcribit triumphos ex ipſis plures pene quam annos ab urbe condita.

4 *Pluriesque de Gallis.*] Livius 4. Decad. lib. 8. in Oratione C. Manlii Coſ. & Florus Epit. lib. 1. c. 6. de bello Samnitico.

5 *Uni tamen Cornelio Balbo.*] Plinius lib. 5. cap. item 5. & iterum lib. 7. capite 43. & Solinus cap. 42.

6 *Mirumque prodi de Ventidio Baſſo.*] Plutarch. & Dion uterque in vita M. Antonii. Valerius Maximus lib. 6. cap. 10. Plinius lib. 7. cap. 43. *Triumphare*, inquit, *P. Ventidium de Parthis voluit quidem ſolum, ſed eundem in triumpho Aſculano Cn. Pompeji Strabonis duxit puerum: quanquam Maſſurius auctor eſt, bis in triumpho ductum: Cicero, mulionem caſtrenſem ſuffaraneum fuiſſe: plurimi, juventam inopem in caliga militari toleraſſe.* Gell. lib. 15. c. 4. Juvenal. ſat. 7.

Ventidius quid enim? quid Tullius? an ne aliud, quam
Sydus & occulti miranda potentia fati?
Servis regna dabunt, captivis fata triumphos:
Felix ille tamen, corvo quoque rarior albo.

1 *Ful-*

Parthis triumpharit. [1] Fulvius poſtea Tuſculanus, cum & civis & conſul Tuſculi fuiſſet, & ad Romanos tranſiſſet, tam feliciter egit, ut Thuſculum extra ſortem velut provinciam aſſequutus, triumphum Romæ de ſua patria egerit, eo ipſo anno civitate donatus & conſul factus. [2] M. quoque Perpenna, Græcus homo, poſtea conſul, de Ariſtonico juſtiſſimum Romæ duxit triumphum. [3] Proditus tamen eſt Fulvius Flaccus tantæ moderationis fuiſſe, ut decretum ſibi triumphi honorem ob modeſtiam recuſarit. [4] Et M. Fabius, quia fratrem bello amiſerat, triumpho ceſſiſſe. [5] Tiberius quoque Cæſar de Illyriis parta victoria, triumphare noluit, conſternata tunc civitate propter Varianam cladem: [6] ſicut Marius devictis Theutonis triumphum diſtulit, conſpicatus patriam adventantibus Cimbris laborare. [7] Septimius quoque Severus, devictis Parthis, quum

Qui triumphare recuſarint.

1 *Fulvius vero Tuſculanus.*] Plinius d. lib. 7. c. 43. varia Fortunæ exempla deſcribens, ſic inquit, *Eſt & L. Fulvius inter inſignia exempla Tuſculanorum rebellantium Conſul: eodemque honore, cum tranſiſſet, exornatus confeſtim à populo Roman. qui ſolus eodem anno, quo fuerat hoſtis, Romæ triumphavit ex iis, quorum Conſul fuerat.*

2 *M. quoque Perpenna.*] Valerius Maximus lib. 3. cap. 4. de his, qui humili loco nati, clari evaſerunt. Paulus Oroſius lib. 5. cap. 10. Et Eutropius lib. 4. cap. 3. ſcribunt illum devicto Ariſtonico apud Stratonicem civitatem, Pergami morbo correptum diem obiiſſe. De quo & Juſtinus lib. 36. in fine.

3 *Proditus tamen eſt Fulvius Flaccus.*] Valer. Maximus libro 2. cap. 3. de jure triumphandi. *Quid facias,* inquit, *Cn. Fulv. Flacco, qui tam expetendum aliis honorem triumphi, decretum ſibi à Senatu ob res bene geſtas ſprevit ac repudiavit?*

4 *Et M. Fabius.*] Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 9. Liv. 1. Dec. lib. 2. *Itaque Conſul,* inquit, *decernente Senatu triumphum, ſi exercitus ſine imperatore triumphare poſſit, pro eximia eo bello opera facile paſſurum reſpondit: ſe familia funeſta, Q. Fabii fratris morte, rep. ex parte orba, Conſule altero amiſſo, publico privatoque deformem luctu, lauream non accepturum.* Valerius Maximus libro 5. cap. item 5. de pietate erga fratres, Paulus Oroſius lib. 2. c. 5.

5 *Tiberius quoque Cæſar.*] Sueton. in vita illius, c. 17. *triumphum ipſe diſtulit, mœſta civitate, clade Variana. Nihilominus urbem prætextatus & laurea coronatus intravit: poſitumque in ſeptis tribunal Senatu aſtante, conſcendit: ac medius inter duos Coſſ. cum Auguſto ſimul ſedit: unde populo conſalutato, circum templa deductus eſt.* *

COLERUS.

* Neque enim ovans, neque curru ingreſſus eſt; ſed pedes tantum religionis cauſſa, templa deorum obibat.

TIRAQUELLUS.

6 *Sicut Marius.*] Plutarchus in vita illius, & L. Florus Epitome Livii libro 68.

7 *Septimius quoque Severus.*] Ælius Spartianus in vita illius. *Inde, ait, in Syriam rediit victor, & Parthicum ſibi deferentibus Patribus triumphum, idcirco recuſa-*

Triumphi cæremoniæ Romani.

quum pedum valetudine laboraret, triumphum recuſavit. Igitur decreto triumpho, Romani magiſtratus & omnes tribus obviæ, flamineſque purpura, & ſacerdotes ac pontifices apiculis velati, laudantes gratanteſque, atque viri triumphales conſulareſque, cunctaque nobilitas & ſenatus in prætexta & laticlavis, tum omnis ſexus & ætas frequentes cum conjugibus & liberis in lætitia publica, omnibus denique ordinibus effuſis, cum gaudio ad excipiendum viſendumque prodibant. [1] Apud Athenienſes vero, ſi quando ſummi duces rebus feliciter geſtis urbem inirent, non modo à magiſtratibus & omnibus ordinibus frequenter obviam itum eſt: ſed deorum quoque imagines producere obviam, & diem Victoriæ conſecrare mos erat. [2] Ingredienti deinde, longo ordine, montium, fluminum, oppidorum & urbium ſpecies, quas bello pervicerat, & vi expugnarat, præcedebant. Urbes enim, montes & flumina, regioneſque, quas imperatores bello domuiſſent, in triumpho duci, vetuſti moris erat: [3] quare T. Quintius dictator, Præneſte in deditionem accepto, ſignum Præneſte

Athenienſes.

Quæ ante triumphantē ferebantur.

recuſavit, quod conſiſtere in curru aſſectus articulari morbo non poſſet. Quibus adde quod Cicero, cum ſibi Senatus triumphum decerneret, *Gratius ſibi,* inquit, *fore compoſita inteſtina ſeditione, ſe triumphum Cæſaris ſequi*, ut ſcribit Plutarch. in Ciceron. & Et P. Scipio Naſica, à Senatu vir optimus judicatus, imperatoris nomen à militibus & ab Senatu triumphum recuſavit oblatum, ut ſcribit Plin. Secundus, ſi is eſt, de Viris illuſtribus cap. 44.

1 *Apud Athenienſes.*] Sic enim fecerunt cum Alcibiades ab exilio reverteretur, auctore Plutar. in vita illius.

2 *Ingredienti deinde longo ordine.*] Plinius lib. 2. cap. 5. Et de montibus & fluminibus Cornelius Tacitus l. 2. *Germanicus Cæſar ad 7. Cal. Junias triumphavit de Cheruſcis Chattiſque & Angrivariis, quæque aliæ nationes uſque ad Albim colunt: vecta ſpolia, captivi, ſimulachra montium, fluminum, præliorum: bellumque, quia conficere prohibitus erat, pro confecto accipiebatur.* *

COLERUS.

* Propert. lib. 3. *Et titulis oppida capta legam.* Urbium enim ſive oppidorum captarum nomina ſingula tituli indicabant.

TIRAQUELLUS.

3 *Quare T. Quintius.*] Titus Livius 1. Decad. lib. 6. *T. Quintius ſemel acie victor, binis caſtris hoſtium, novem oppidis vi captis, Præneſte in deditionem accepto Romam revertit: triumphanſque ſignum Præneſte devectum Jovis Imperatoris in Capitolium tulit.* Vide Feſtum Pompejum lib. 18. ubi de triente loquitur.

ſte duxit triumphans,[1] & M. Marcellus Syracuſas,&[2] Scipio Aſiaticus centum triginta oppidorum ſimulacra uno triumpho detulit,[3] & C. Cæſar Maſſiliam, Nilum, Rhenum Rhodanumque ex auro, & fatum ex ebore. Sæpe etiam præ multitudine oppidorum[4] effictas turres pro expugnatis urbibus, captarum civitatum ſimulachra ferentes, in triumpho detulere.[5] Fertur Sylla quum omnes Aſiæ & Græciæ urbes bello domitas in triumpho duxiſſet, nulla Romanorum oppida aut civium imagines ducere voluiſſe:[6] Non ſic Cæſar: nam imagines Scipionis, Petreji & Catonis inter pompæ fercula repræſentavit.[7] Inter quæ tabellas grandioribus literis inſcriptas, cum titulis, in quibus naves captæ, urbes tributo affectæ, ſervæ, aut vectigales, in fidemve acceptæ, oppidaque expugnata, gentes perdomitæ,

Tabellæ in triumpho prælatæ.

1 *Et Marcellus.*] Negat Valer. Maximus lib. 2. cap. 3. tit. de jure triumphandi, ei decretum fuiſſe triumphum ob captas Syracuſas: quia ſine ullo magiſtratu ad id miſſus fuerat. Plutarchus vero in vita illius dicit eum triumphaſſe in Albano monte, ac in urbe ovationem feciſſe, quod & ipſum tradit feciſſe Livius 3. Decad. lib. 6. & detuliſſe in triumphum ſimulachrum Syracuſarum.

2 *Scipio Aſiaticus.*] Livius 4. Dec. lib. 7. ad fin. *Haud ita multo poſt*, inquit, *L. Scipio ad urbem venit: qui ne cognomine fratri cederet, Aſiaticum ſe appellari voluit: & in Senatu, & in concione de rebus ab ſe geſtis diſſeruit.* Et paucis interjectis, ſic ſcribit, *Triumphavit menſe intercalario pridie Cal. Martias, qui triumphus ſpectaculo oculorum major quam Africani fratris ejus fuit. Tulit in triumpho ſigna militaria 234. oppidorum ſimulachra 134. &c.*

3 *Et C. Cæſar.*] Maſſiliam in triumphum à Cæſare portatam fuiſſe teſtatur Ciceronis lamentatio lib. offic. 2. his verbis, *Itaque vexatis & perditis exteris nationibus, ad exemplum amiſſi imperii portari in triumpho Maſſiliam vidimus, & ex ea urbe triumphari, ſine qua nunquam noſtri imperatores ex Tranſalpinis bellis triumpharunt.* Id confirmat Philippica 8. *Quouſque enim Maſſiliam oppugnabis? ne triumphus quidem finem fecit belli, per quem ſublata eſt urbs ea, ſine qua nunquam ex Tranſalpinis gentibus majores noſtri triumpharunt?* Triumphorum C. Julii Cæſaris meminerunt Appianus bellorum Civilium lib. 4. Plutarch. & Tranquillus uterque in C. Cæſare. Sabellicus Enneadis 6. lib. 7. & Vellejus Paterculus Hiſtor. Rom. lib. 1.

4 *Effictas turres.*] Nam Strabo ſcribit lib. 3. in triumphos turres ductas, quas in gratiam triumphantium urbes appellabant.

5 *Fertur Sylla.*] Valerius Maximus lib. 2. cap. 3. de jure triumphandi.

6 *Non ſic Cæſar.*] Appianus bellorum Civilium lib. 2. & vide infra.

7 *Inter quæ.*] Hæc maxima ex parte ſunt Livii in triumpho Q. Cincinnati ab eo deſcripti 1. Decad. lib. 3. Plut. in vita Romuli, Pauli Æmylii & Luculli. Sunt hæc præterea Joſephi belli Judaici lib. 7. c.24. in triumpho Veſpaſiani & Titi.

1 *Tum*

mitæ, & reges bello victi continebantur. [1] Tum pegmata in tertium quartumque nidum velut exertis ramis, ſurgentia, & ſimulachra bellorum artifici manu elaborata, præferebant: ubi captarum urbium præliorumque effictæ ſpecies erant: ubi acies victas & fugatas, perculſos conſternatoſque hoſtes, caſtellorum excidia, exercituſque intra fuſos, urbes populari, ferro ignique vaſtari, ædificia incendi, mœnia diſturbari, clauſtra revelli, totaſque imagines præliorum effictas, facile erat cernere. [2] His ſuccedebant ſpolia hoſtium, & captiva arma, tum currus ſpoliis onuſti, militariaque ſigna ex domitis gentibus, non erecta ſed inverſa. [3] Poſt hæc catapultæ, baliſtæ, & tormentorum omne genus vi expugnatum, ac belli apparatus, machinæque ad urbium excidia, roſtraque navium vi captarum, [4] naveſque roſtratæ bello victæ, proferebantur. [5] quare Lucullus longas & roſtratas decem ultra centum in triumpho duxit. [6] Præterea falcati currus, clypeique inſignes & ſcuta, quibus [7] L. Papyrius dictator de Samnitibus triumphans forum ornavit: tum lecticæ aureæ, [8] æneaque vel argentea ſigna ex devictis gentibus, quorum ſupra ducenta octoginta, & marmorea fere totidem, [9] M. Fulvius in triumpho quem de Ætolis & Cephalenia habuit, carpentis vexit. [10] Curruſque aurei vel argentei,

1 *Tum pegmata in tertium quartumve nidum.*] Id privatim eſt Joſephi ubi ſupra, & vide ſupra lib. 5. c. 24.

2 *His ſuccedebant ſpolia hoſtium & captiva arma.*] Livius in triumphis M. Fulvii, & Cn. Manlii 4. Decad. libro 9. poſt princ.

3 *Poſt hæc catapultæ, &c.*] Livius in triumpho aut potius Oratione M. Marcelli 3. Decad. lib.6. & in triumpho M. Fulvii 4. Dec. lib. 9.

4 *Naveſque roſtratæ.*] Ut patet ex ſeq. exemplo.

5 *Quare Lucullus.*] Plut. in vita illius.

6 *Præterea falcati currus.*] Plutar. ibi.

7 *L. Papyrius dictator.*] Livius 1. Dec. lib. 9.

8 *Æneaque vel argentea ſigna.*] Cic. in Verrem act 3. *P. Servilius quæ ſigna, atque ornamenta ex urbe hoſtium & virtute capta, belli lege, atque imperatorio jure ſuſtulit, ea populo Rom. apportavit, per triumphum vexit, in tabulas publicas ad ærarium perſcribenda curavit.* Livius in triumpho Marcelli, 3. Decad. lib. 6. & in triumpho Q. Flaminii, 4. Dec. lib.4. & in dicto triumpho Fulvii ejuſdem Dec. lib. 9.

9 *M. Fulvius.*] Livius 4. Dec. l. 9. non multo poſt princip.

10 *Curruſq; aurei vel argentei.*] Pomponius Lætus in triumpho Diocletiani, cum deſcribit magnitudinem imperii Romani.

tei, [1] vaſaque aurea & argentea omnis generis, ſpoliaque civitatum vi captarum: [2] tum coronæ aureæ, & urbium dona, & populorum, quibus à ſociis & fœdere junctis pro virtute dux donatus fuerat, ſuo ordine ſequebantur, [3] quarum nonnullos ſupra octingentas & duo millia detuliſſe comperimus. [4] Quodque auri vel argenti facti ſignatique ex manubiis & urbium ſpoliis, partim rudibus maſſis quæſitum foret, id omne deferri in triumpho, & perſcriptum in tabulis in ærarium eſt condi ſolitum. [5] Legimus Scipionem, cui Aphricano fuit cognomen, bello Carthaginenſi, ex præda argenti cælati pondo numero quadringenta, & vaſorum aureorum pondo ducenta millia: [6] Paulumque Æmylium, devicta Macedonia, vaſorum aureorum, aurique & argenti ſignati tantum detuliſſe, ut ex illo populus Romanus tributum pendere deſierit. [7] Quinetiam Herculis

1 *Vaſaque aurea vel argentea.*] Idem Pomponius in d. triumpho Diocletiani, & in vita F. Val. Juſtiniani.

2 *Tum coronæ aureæ.*] *L. Manlius* (ut Livius 4. Decad. lib. 9. tradit) *centum quinquaginta coronas aureas in triumpho tulit, C. Calphurnius Piſo Prætor de Luſitanis & Celtiberis triumphans* 84. *Q. Fulv. Flaccus centum viginti quatuor.* Scribit & idem Livius 4. Decad. l. 10. L. Æmylium Paulum triumphantem de Liguribus quinque & viginti aureas coronas tranſtuliſſe.

3 *Quarum.*] Scilicet coronarum aurearum. Nam Appianus lib. bellorum Civilium 2. tradit Cæſarem in ſuis triumphis tuliſſe coronas aureas duas, & viginti ac octingentas ſupra duo millia, quæ quatuor ſupra decem & quadringentarum amplius vigintiquinque millium librarum pondus excederent, ex quo haud dubie id Alexander accepit. *

COLERUS.

* Hæ coronæ primitus, ob paupertatem, ut ſcribit Feſtus, non aureæ ſed laureæ fuerunt. Tertullianus: *Coronant & publicos ordines laureis publicæ cauſæ. Magiſtratus vero inſuper aureis, ut Athenis & Romæ. Præferuntur etiam illis Hetruſcæ, hoc vocabulum eſt coronarum, quas gemmis & foliis ex auro quercinis ob Jovem inſignes, ad deducendas tenſas cum palmatis togis ſumunt.*

TIRAQUELLUS.

4 *Quodque auri vel argenti facti ſignatique.*] Id videre licet in omnibus triumphis, deſcriptis à Livio Plutarch. & cæteris.

5 *Legimus Scipionem.*] Plinius l. 33. cap. 11. ſcribit Scipionem Africanum, cum de Pœnis triumpharet, 4470. pondo tranſtuliſſe. Aliter Livius 3. Dec. lib. 10. ad fin. Nam ſcribit Scipionem tuliſſe in ærarium argenti pondo centum millia 23.

6 *Paulumque Æmylium.*] Plutarchus in vita illius, Valerius Maximus lib. 4. cap. 3. de Abſtinentia & continentia: Plinius lib. 33. cap. 3. *Intulit & Æmylius Paulus, Perſe rege Macedonico devicto, prædam pondo trium millium: à quo tempore populus Rom. pendere tributum deſiit.*

7 *Quinetiam Herculis ſignum.*] Aſconius Pædianus in 3. in Verrem act. *Herculis*, inquit, *ſigna ante triumphantem vehi per urbem ſolebant.*

lis ſignum ante triumphantem non raro in pompa vehi ſolere, [1] tum ſi quid viſendum & memorabile, atque ævo priore incognitum, in devicta provincia fuiſſet, velut rem ſpectatiſſimam novo invento una afferri compertum eſt. [2] Veſpaſianus Judæa capta, balſamum nunquam alias viſam arborem, & [3] Pompejus victo Mithridate ebenum, primi oſtenderunt. [4] Eundemque Pompejum tertio triumpho, quem de Aſia & Ponto habuit, inter ſolennia, alveum cum teſſeris luſorium è gemmis duabus, magnitudinis miræ, nulla gemmarum ad eam accedente, detuliſſe: [5] & Aurelianum Cæſarem, præter alia ſpectatiſſima, tigrides, alces, & camelopardales in triumphi pompa oſtendiſſe, auctores memorant. [6] Præter quæ, elephantos [7] aut equos in bello captos, [8] ſimul & obſides, qui à fœderatis gentibus & ſociis dati erant, tanquam pacis pignora deduci notatum eſt. [9] Qui mos Syracuſanis frequens erat, ut captivos equos tonſis crinibus, victores autem lauro coronatos ducerent in triumpho. [10] Elephantos autem Curius Dentatus poſt Ita-

Herculis ſignum ante triumphantem prælatum.

Syracuſani.

1 *Tum ſi quid viſendum, &c.*] Quod probat exemplis ſeqq.

2 *Veſpaſianus.*] Plinius lib. 12. c. 25.

3 *Pompejus victo Mithridate.*] Idem Plinius lib. 12. cap. 4 Solinus cap. 55. aut aliorum computatione 65. *Ebenum ex India Romæ Mithridatico triumpho primum Magnus Pompejus exhibuit.*

4 *Eundemque Pompejum.*] Plinius lib. 37. cap. 2.

5 *Et Aurelianum Cæſarem.*] *Princeps totius orbis Aurelianus* (ut ſcribit Flavius Vopiſcus in vita illius) *pacatis per Occidentem Gallis atque undique terris, Romam iter flexit, ut Zenobia & Tetrico, hoc eſt, de Oriente & Occidente triumphum Romanis oculis exhiberet. Triumphantem præceſſerunt elephanti viginti, feræ manſuetæ Libycæ, Palæſtinæ diverſæ ducentæ; quas ſtatim Aurelianus privatis donavit, ne fiſcum annonis gravaret. Tigrides quatuor, camelopardali, alces, cætera talia per ordinem ducta.*

6 *Præter quæ elephantos.*] Ut videbis paulo poſt.

7 *Aut equos.*] Quod ſtatim etiam exemplo comprobabit.

8 *Simul & obſides.*] Nam & Q. Flaminius in ſuo triumpho obſides multos duxit: & inter hos Demetrium Regis Philippi filium, & Armenem Nabidis Lacedæmoniorum tyranni filium, ut tradit Livius 4. Decad. lib. 4. & Eutropius de Geſtis Romanorum lib. 4. cap. 1. Pompejus quoque multos obſides in ſuo triumpho duxit, ut paulo poſt dicemus.

9 *Qui mos Syracuſanis.*] Plutarchus in Nicia paulo ante fin. *Ipſi coronati, ſuiſque eleganter exornatis equis, hoſtium tonſis, in urbem redierunt.*

10 *Elephantos autem Curius Dentatus*] Seneca libro de Brevitate vitæ, cap. 13. ubi tamen deridet eos, qui hæc ſcrutantur. Et Marcellus quoque captis Syracuſis octo elephantos, Punicæ victoriæ ſignum duxit, ut ſcribit Liv. 3. Dec. l. 6. & vide Plin. l. 8. c. 6.

Italia victum fugatumque Pyrrhum, quatuor captivos detulit primus. [1] L. quoque Cæcilius Metellus, rebus adverſus Pœnos feliciter geſtis, primo Punico bello centum & viginti: [2] & P. Cornelius Naſica triumpho Gallico, præter multa memoranda, equorum gregem bello captorum: & [3] Scipio Aſiaticus devicto Antiocho, ultra mille & ducentos eburneos dentes: [4] & Cneus Manlius, devicta Aſia, monopodia & abacos, ac triclinia ærata, veſtemque ſtragulam, detulere. [5] Poſt hos tubicines multiplici ſono claſſicum canentes incedebant, quos longo ordine candidi boves, [6] taurique auratis cornibus, infulisque & vittis ornati & auro, mox immolandi ſequebantur. [7] Hos comitabantur ſuccincti adoleſcentes, aureas argenteasque patinas tenentes. [8] Quibus ſuccedebant tribuni militum, centuriones, præfecti, equitesque inſignes ac pedites victoris exer-

1 *L. quoque Cæcilius Metellus.*] L. Flor. Epit. Livii cap. 19. ſcribit, Cæcilium Metellum, rebus adverſus Pœnos proſpere geſtis, ſpecioſiſſimum egiſſe triumphum, 13. ducibus hoſtium & centum viginti elephantis in eo ductis. Seneca ubi ſupra. Plinius lib. 7. cap. 43. & lib. 8. cap. 6. & l. 18. cap. 3. Et ante hos Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 2. loquens de incendio, quod accidit, quando primum Romani cum Pœnis bello conflictabantur propter Siciliam, ſcribit L. Cæcilium Metellum, virum Conſularem, qui devictis in Sicilia Carthaginenſibus, in celebri illo triumpho 130. elephantos traduxerat, poſthabito publicæ utilitatis privato periculo, irrupiſſe in ardens penetrale, ſacraque à virginibus deſerta è flammis eripuiſſe.

2 *Et P. Corn. Naſica.*] Livius 4. Decad. lib. 6. ad fin. ſcribit, P. Corn. Naſicam Coſ. triumphaſſe de Bojis, & in eo Gallicis carpentis arma, ſignaque & ſpolia omnis generis tranſvexiſſe, & vaſa ænea Gallica: & cum captivis nobilibus equorum quoque gregem traduxiſſe.

3 *Scipio Aſiaticus.*] Livius 4. Dec. lib. 7. dicit 1231.

4 *Et Cn. Manlius.*] Plinius l. 34. c. 3.

5 *Poſt hos tubicines.*] Plutarchus in Paulo Æmylio; & Juvenalis deſcribens pompas triumphorum ſat. 10.

Illinc cornicines, hinc præcedentia longi
Agminis officia, & niveos ad frena Quirites.

6 *Taurique auratis cornibus.*] Pomponius Lætus in Diocletiani triumpho, de Perſis ac Aſſyriis, ſic ſcribit, *Hinc ferculorum multitudo, & hos ſequebantur tubicines, bellicum clangorem intonantes; deinde boves auratis cornibus, quorum medios vittæ cingebant: necnon & frontibus vittatos ad ſacrificium ſuccincti popæ, hoc eſt, miniſtri, agebant.* Servius in libro 2. Georg. Virgilii in eum locum,

— Et maxima taurus
Victima. —

Et Plutarchus ubi ſupra.

7 *Hos comitabantur ſuccincti adoleſcentes.*] Plutarchus ibi.

8 *Quibus ſuccedebant Tribuni.*] Id reperies in omnibus pene triumphis ab auctoribus deſcriptis.

1 Nec

exercitus, qui ob egregia facinora & navatam in bello operam, dona militaria meruiſſent. [1] Nec non milites, quorum ſpectatiſſima virtus in bello fuit, quique ab imperatore, civicis, muralibus, caſtrenſibuſve coronis torquibusque aureis, phaleris aut armillis donati erant, inſignes militaribus donis ſpoliis armisque fulgentes præibant, ſequentibus mox legatis & tribunis legionum in equis. [2] Tum reges [3] & captivi nobiles, & ſi qui bello capti inſignes forent, [4] præcipue hoſtium duces, contra quos indictum fuiſſet bellum, ex tanto faſtigio dejecti, in vehiculis aut ferculis, cæteri vero catervatim [5] vincti catenis in ſervitii notam, præcedebant. *Captivi in triumphum ducti.*

1 *Nec non milites.*] Et id quoque. Sed quod hic addes, hi laureati in triumphum procedebant. Livius quintæ Decadis, libro item quinto, in Oratione M. Servilii, Militum quidem propria eſt cauſa: qui & ipſi laureati, & quiſque donis, quibus donati ſunt inſignes, triumphum nomine cient, ſuaſque & Imperatoris laudes canentes per urbem incedunt.

2 *Tum Reges.*] Plutarchus in Paulo Æmylio & Pompejo.

3 *Et captivi nobiles.*] Livius 4. Dec. lib. 3. in triumpho Cn: Cornelii de Gallis & Inſubribus, & ejuſdem Dec. lib. 7. in triumpho M. Acilii, & lib. 10. in triumpho L. Æmylii Pauli Proconſ. de Liguribus Ingaunis, ubi captivi multi Principes ante currum ducti ſunt. Joſephus de bello Judaico, l. 7. cap. 24. in triumpho Veſpaſiani & Titi, & Dionyſ. Halicarn. l. 8. in triumpho Sicinii. Ex quo & illud Juvenalis ſat. 10. de triumpho Marii loquentis,

—— Quid illo cive tuliſſet
Natura in terris, quid Roma beatius unquam,
Si circumducto captivorum agmine & omni
Bellorum pompa animam exhalaſſet opimam?

4 *Præcipue hoſtium duces.*] Livius ubi ſupra, ſcilicet 4. Decad. lib. 3. ubi dicit, Amilcarem ducem Pœnorum ductum fuiſſe in triumpho Cn Cornelii, & d. lib. 7. captivos nobiles, Ætolos & regios duces ſex & triginta in triumpho M. Acilii, & eodem libro ad finem, duces regios & purpuratos duos, & triginta in triumpho Scipionis Aſiatici, & lib. 9. non multo poſt princ. ſeptem & viginti duces. Et rurſum eo libro, duo & quinquaginta duces hoſtium ducti ante currum Cn. Manlii.

5 *Vincti catenis.*] Hinc illud Propertii lib. 2. eleg. 1.

Aut Regum auratis circumdata colla catenis,
Actiaque in ſacra currere roſtra via.

Statius libro Sylvarum 3. ſylva 2. in Propemptico Metii Celeris,

Actias Auſonias fugit Cleopatra catenas.

Nec tantum cæteri, ſed & Reges & Reginas catenatas duci, ut probatur ex illo Statii loco, & ex eo quod Perſeus, Macedoniæ Rex, ita ductus eſt à Paulo Æmylio apud Livium 5. Dec. lib. 5. & Zenobia Orientis Regina, vincta, triumphata eſt ab Aureliano, ut auctor eſt Flavius Vopiſcus in vita Aureliani. *

COLERUS.

* Propertius lib. 3.

Tela fugacis equi, & braccati militis arcus,
Et ſubter captos arma ſedere duces.

bant. [1] Quare Pompejus Magnus regum filios & obſides numero quatuor & triginta ſupra trecentos prætuliſſe fertur, inter quos Tigranem, Ariſtobulum, & Mithridatis filios quinque, filias vero duas. [2] Cajus quoque Cæſar Aphricano triumpho, Jubæ regis filium infantem, qui mox clarus ingenio evaſit, ante currum duxit. [3] Et cum Catonis, Scipionis & Petreji, aliorumque imagines variis caſibus affectas detuliſſet, Pompeii ſimulacrum deferri paſſus non fuit. [4] Quod ſi morte obita minime duci valuiſſent, illorum imagines & ſimulacra perſæpe delata ſunt. [5] Cum enim Scipio devicta Carthagine, Haſdrubalem, [6] Paulus Æmylius Perſeum & filios, [7] Mariusque Jugurtham regno deturbatos, contra decus regium duxiſſent captivos in triumpho, [8] Auguſtus poſt bellum Actiacum Alexandrino triumpho, cum Cleopatram ducere nequiret, ipſius imaginem quæ manu ſibi mortem conſciverat, exanguem detulit. In quo omnes gazas Ptolemæorum congeſtas, tantumque auri & pecuniarum invexit, ut precia poſſeſſionum venalium exinde duplicia ſtatuerentur. [9] Proditumque memoriæ eſt, Lucullum triumpho Mithridatico aureum Mithrida-

Imagines ducum hoſtium mortuorum in triumphum ducta.

TIRAQUELLUS.

1 *Quare Pompejus Magnus.*] Plutarchus in vita illius, tradit eum in triumpho non Tigranem, ſed ipſius filium, cum uxore & filia ipſius Regis, & Tigranis uxorem Soſimam, Ariſtobulum Regem Judæorum, Mithridatis ſororem cum quinque liberis, Scytharum quamplurimas mulieres, Albanorum & Iberorum ac Regis Comagenorum obſides. Pompeji triumphum ſplendididiſſimum ſcribit Appianus in libro, qui *Mithridaticus* inſcribitur, ad fin.

2 *C. quoque Cæſar.*] Plutarchus in vita illius, Appianus lib. 2. bellorum Civilium.

3 *Et cum Catonis.*] Hæc uſque ad verſic. *Quod ſi morte*, ſunt Appiani ubi ſupra.

4 *Quod ſi morte obita.*] Id patet ex ſequentibus.

5 *Cum enim Scipio.*] Scilicet poſterior nepos prioris, ex Eutropio lib. 4. cap. 3. Et ipſe prior Syphacem Maſſiliorum Regem, ex Polybio libro decimo ſexto.

6 *Et Paulus Æmylius.*] Livius 5. Decad. lib. 5. Plutarchus in vita illius, Eutropius lib. 4. cap. 1. Adde & quod confeſtim Anitius in triumphum duxit Gentium Illyriorum Regem cum conjuge & liberis, & Caranantium fratrem Regis, & aliquot nobiles, ut etiam Livius paulò poſt eodem lib. 5. ſcribit, & Eutropius ubi ſupra.

7 *Mariuſque Jugurtham.*] Plutarchus in vita ipſius Marii.

8 *Auguſtus poſt bellum Actiacum.*] Plutarchus in vita Antonii.

9 *Proditumque eſt memoriæ Lucullum.*] Plutarch. in vita Luculli.

1 Et

thridatis ſimulacrum ſex pedum, & clypeum ex precioſis gemmis præter alia inſignia detuliſſe: [1] & Pompejum Magnum Pharnacis ſtatuam argenteam, [2] ſuam vero ex margaritis, & ſigna aurea tria, & alia myrrhina, coronasque ex gemmis & margaritis tres & triginta adduxiſſe: [3] captivosque belli jure vinctos duci noluiſſe, ſed patrio more ſuccinctos ire juſſit, quos, exacta pompa, regali munificentia liberos donatosque remiſit. Scipio vero Æmylianus expugnata Numantia, nec ſpolia, nec prædam, nec captivos tulit: quippe cum quicquid eſſet auri vel argenti, & ſpoliorum ac precioſiſſimarum rerum, & demum ſe ipſos Numantini cæde & incendio abſumpſerint, nullaque re niſi victoria ipſe potitus fuerit. [4] Id tamen in triumphali pompa ſervatum meminimus, ut cum de foro in Capitolium flecteret triumphans, hoſtium captivos inſignes, qui ſemina diſcordiarum & belli auctores fuiſſent, in cuſtodiam detrudi juberet, ut exacta pompa neci darentur: [5] quare cum Adiatorix tetrarcha Galatarum, quod in triumpho Actiaco ductus, ſervato more jugulatus fuiſſet cum filio, inſciente Augu-

Hoſtium captivorum inſigniores in cuſtodiam truduntur.

1 *Et Pompejum Magnum Pharnacis.*] Plinius lib. 33. cap. 12. *Jam enim*, inquit, *triumpho Magni Pompeji reperimus tranſlatam Pharnacis, qui primus regnavit in Ponto, argenteam ſtatuam: item Mithridatis Eupatoris & currus aureos argenteosque.*

2 *Suam vero ex margaritis.*] Idem Plinius libro 37. cap. 2. Pompeji luxum reprehendens ſic ſcribit: *Imago Cn. Pompeji è margaritis, illa regio honore grata, illius probioris venerandique per cunctas gentes; illa inquam ex margaritis ſeveritate victa & veriore luxuriæ triumpho.*

3 *Captivosque.*] Appianus in libro qui Mithridaticus inſcribitur, non procul à fine, hunc Pompeji Magni triumphum copioſiſſime deſcribit.

4 *Id tamen in triumphali pompa ſervatum.*] Id patet ex ſeq. & ex Joſepho lib. 7. cap. 24.

5 *Quare cum Adiatorix.*] Strabo libro 12. in duobus locis. Poſterioris loci libuit verba adſcribere propter ſingularem duorum fratrum inter ſe amorem. Quare Strabonis verba ſunt hæc, *Auguſtus ſcilicet Cæſar, Adiatorigem cum uxore ac filiis in triumphum ducens, illum cum filio majore ſtatuit interimere. Major vero hic erat: ſed cum ſecundus ex fratribus, militibus, qui eum ducebant, ſe majorem affirmaret, diu inter ambos contentio fuit, quousque parentes Dytento perſuaſere, ut juniori cederet, aſſerentes, cum ipſe ætate eſſet provectior, majorem de matre ac reliquo fratre curam habiturum. Itaque alter cum patre interemptus eſt: alter vero ſervatus. Cæſar ubi viros interemptos ſenſit, doluit vehementer. Quare eos, qui ſervati erant, beneficio & cura proſecutus, dignitatem eis impertivit.*

Trajanus mortuus triumphavit. *Vejentium ducis imago repræſentata per ſenem decrepitum inter ſolennia.* *Coronæ triumphantibus prælatæ.* *Citharœdi & tibicines.* *Delirus.* *Ciceriæ & Manduci effigies.*

Auguſto, nimium indoluiſſe Auguſtus, & lachrymas effudiſſe fertur. [1] Hadrianus quoque triumphum, qui Trajano debebatur, cum morte obita triumphare nequiſſet, illi defuncto exhibuit: quippe triumphi apparatu præcedente, & omni præda, Trajani imaginem tanquam victoris inſignis victoriæ, cujus ipſe dux & auctor fuit, in trimphali curru vexit. [2] Et quia Romulus patrum memoria captis Vejis, Vejentium ducem ſenio affectum in triumpho captivum duxit, inde ut inter ſolemnia decrepitus ſenex, exoletus & excors, qui æmula facie illud mentiretur, puerili bulla ornatus ante currum duceretur, aliquandiu manſit, præcone Sardianum ſenem proclamante: nam Vejos Sardianorum fuiſſe coloniam veteres tradidere. [3] Imperatorique triumphanti oleagineis ſertis ornati † aureas coronas preferebant miniſtri, quæ his qui triumphum meritum procuraſſent, dari aſſuerant. [5] Vniverſo mox ſenatu in albis prætextis juxta currum longe maximum triumphi ſpectaculum exhibente. [6] Tum citharœdorum & tibicinum ſolertiſſimi artifices, quos Lydios vocant, canentes pſallenteſque ibant coronati. [7] In quorum medio quiſpiam pene delirus, qui inconditis jocis ineptire videbatur, in talari veſte, fimbriis aureis & armillis ornatus, laſciva geſticulatione uſque ad ineptias, riſus commovebat. [8] Inter quos Ciceriæ effigiem argu-

1 *Hadrianus.*] Id uſque ad verſic. *Et quia*, eſt Ælii Spartiani in vita ipſius Hadriani, ſic ſcribentis, *Cum triumphum ei Senatus, qui Trajano debitus erat, detuliſſet, recuſavit ipſe, atque imaginem Trajani curru triumphali vexit, ut optimus Imperator, ne poſt mortem quidem triumphi amitteret dignitatem.*

2 *Et quia Romulus.*] Id uſque ad verſic. *Imperatorique triumphanti*, eſt Plutarchi in vita ipſius Romuli.

3 *Imperatorique triumphanti.*] Hic vide Plinium lib. 33. cap. 1.

4 *Aureas coronas.*] Feſtus Pompejus l. 18. cujus verba afferemus poſtea.*

COLERUS.

* Dixi ſupra.

TIRAQUELLUS.

5 *Univerſo mox ſenatu.*] Ælius Lampridius in Alexandro Severo: *Poſt hæc cum ingenti gloria, comitante Senatu, equeſtri ordine, atque omni populo, &c.*

6 *Tum citharœdorum & tibicinum.*] Dictum eſt ſupra.

7 *In quorum medio.*] Id probatur ex ſeqq. Sed quod hic Alexander dicit *inconditis jocis*, Livius 1. Decad. lib. 4. *carmina incondita* appellat in triumpho Mamerci Æmylii Dictatoris de Vejentibus & Fidenatibus.

8 *Inter quos Ciceriæ.*] *Citeriæ* legendum ex Feſto Pompejo lib. 3. *Citeria*, inquit, *appellabatur effigies quædam arguta & loquax ridiculi gratia, quæ in pompa*

argutam,[1] & Manduci, magnis malis ore hianti, cum crepitu dentium,[2] aut Petrejæ quæ ebriam anum effingebat, nonnunquam adhibuere.[3] Tantaque erat apparatus magnificentia, ut cum dies exponendis rebus ſuffectura non videretur, plerunque triduum, nonnunquam dies integros & noctes totas in apparatu pompæ tributos legamus.[4] Siquidem Æmylius Paulus de rege Perſa,[5] & Q. Flaminius de Macedonia triduo triumpharunt.[6] Julius Cęſar quater eodem menſe,[7] & divus Auguſtus tres egit triumphos continuo triduo. Ipſe vero triumphans, cui tantus honos dabatur,[8] curru aurato

Apparatus magnificentia.

Triumphantis ornatus.

pompa vehi ſolita ſit, in idque allegat Catonem in M. Cæcilium. Vide infra in verbo, *Aut Petrejæ.*

1 *Et Manduci.*] Idem Pompejus lib. 11. *Manduci effigies*, ait, *in pompa antiquorum inter cæteras ridiculas, formidoloſaſque ire ſolebat magnis malis ac late dehiſcens, & ingentem dentibus ſonitum faciens*, de qua Plautus ait in Rudente act. 2. ſc. 6.

Quid ſi aliquo ad ludos me pro manduca locem?

L. Quapropter? C. quia pol clare crepito dentibus. Vide in ſeq.

2 *Aut Petrejæ.*] Idem Feſtus l. 14. *Petreja*, inquit, *vocabatur, quæ pompam præcedens in coloniis, aut municipiis imitabatur anum ebriam, ab agri vitio ſcilicet petris appellatam.* Sed nota quod ex his tribus nullum comperitur nominatim fuiſſe triumphis adhibitum, ut hic noſter Alexander contendit.

3 *Tantaque erat apparatus magnificentia.*] Id ex ſequentibus patet.

4 *Siquidem Æmylius Paulus.*] Liv. 4. Dec. l. 4. & Plut. in vita ipſius Æmylii.

5 *Et Q. Flaminius.*] Livius in eodem illo libro, & Plutar. in Flaminio.

6 *Julius Cæſar.*] Suetonius in vita illius, cap. 37. & Appianus lib. 2. bellorum Civil. *Romam reverſus*, inquit, *Cæſar quatuor interpoſitis diebus peregit triumphos.* *

COLERUS.

* Dion lib. 43. quatuor continuis diebus Cæſarem triumphaſſe ſcribit.

TIRAQUELLUS.

7 *Et Divus Auguſtus.*] Suetonius in vita illius, cap. 22. & Servius ad fin. lib. 8. Æneidos, ibi,

At Cæſar triplici invectus Romana triumpho
Mœnia, diis Italis votum immortale ſacrabat.

Tres enim, inquit, *Auguſtus habuit triumphos. Nam primo die triumphavit exercitus, qui Antonium vicerat. Secundo, qui Dalmatas vicerat. Tertio, ipſe cum Alexandrino eſt ingreſſus triumpho.*

8 *Curru aurato.*] Livius 1. Decad. lib. 10. Appianus in Libyco, Scipionis triumphum duobus locis deſcribens in priore ſic ait, *Scipio poſt hæc ex Libya in Italiam profectus, univerſas copias claſſe traduxit, Romamque ad triumphum reverſus eſt, quem omnium ante ſe ſplendidiſſimum dicitur egiſſe. Ejus forma, ut nunc fit, ab illis ſervata eſt, fuit autem ejuſmodi. Sertis redimiti omnes, præcinentibus tubis currus ſpoliis refertos deducebant. Ferebantur & ligneæ turres captarum urbium ſimulachra præferentes: ſcripturæ deinde & imagines earum, quas geſſiſſent. Aurum deinceps & argentum partim rudibus maſſis, partim notis, aut hujuſmodi impreſſum figuris. Coronæ præterea, quas virtutis gratia urbes, aut ſocii, aut exercitus urbi parentes militibus dediſſent. Candidi ſubinde boves & elephanti illos ſequebantur. Poſt hos Carthaginenſium ac Numidarum Principes bello capti. Imperato-*

rem

rato ſublimis, atque ornatu humano auguſtior, [1] quatuor inſignibus equis, cæteris altior & magnificentior vehebatur, præcedentibus lictoribus, coronatus [2] in purpura, cum inſigniis imperii & magiſtratus quem gerebat: qui ut conſpectior videretur, [3] minio illini ſolebat, exemplo Aſſyriorum & [4] Medorum, apud quos inungi oculos, & faciem pingi, ex Cyri inſtituto aſſuctum eſt. [5] Perſarum reges heliathe cum adipe leonino, [6] & Æthiopum proceres minio colorantur, quo

rem lictores præibant purpureis amicti veſtibus, tum citharœdorum ac tibicinum turba, ad Hetruſcæ ſimilitudinem pompæ. Hi ſuccincti, coronisque aureis redimiti, ſuo quoque ordine canentes pſallentesque prodibant. Hos Lydios appellant: ut facile crediderim, Hetruſcos à Lydis fuiſſe oriundos. Horum in medio quiſpiam talari veſte, fimbriis ac armillis auro ſplendentibus amictus, geſtus varios edebat, hoſtibusque devictis inſultans, riſus undique ciebat. Poſt thuris & odorum copia Imperatorem circumſiſtebat, quem curru deaurato, multifariamque variis refulgente, candidi vehebant equi, auream capite geſtantem coronam, lapillis ornatam gemmisque. Hic veſtem ſuccinctus purpuream, patrio more, aureis intextam ſyderibus, altera manu eburneum ſceptrum, altera laurum præferebat, quam Romani victoriæ inſigne præferunt. Vehebantur & in curru pueri virginesque, & ad habenas hinc inde cognati iuvenes: deinceps, qui exercitum ſecuti fuerant, ſcriptores, miniſtri, & cæteri: poſtremo exercitus in turmas aciesque diviſus, currum ſequebantur. Milites quoque lauro redimiti, laureum manu ferentes, quibus meritorum inſignia addebant, qui primores hos quidem laudibus ferrent, hos ſalibus laceſſerent, nonnullos infamia notarent. Hæc Appianus.

1 *Quatuor inſignibus equis.*] Vide paulo poſt & in præced. Hos autem equos triumphantium niveos vocat Tibullus lib. 1. eleg. 7.

At te victrices lauros Meſſala gerentem,
Portabat niveis currus eburnus equis.

2 *In purpura, cum inſigniis.*] Miror quomodo Alexander *inſigniis* dixerit, non *inſignibus*, cum notum ſit omnibus, Bartolum à Laurentio Valla fuiſſe deriſum, in titulo illius libelli *de Inſigniis & armis.* Sed, quod ad rem pertinet, Servius eclog. 10. cujus titulus eſt Gallus, ibi,

— Quem vidimus ipſi
Sanguineis ebuli baccis minioque rubentem,

ſcribit triumphantes habere omnia Jovis inſignia, ſceptrum & palmatam togam, quia utebantur illi, qui palmam merebantur. *Unde*, inquit, *ait Juvenal.*

— In tunica Jovis.

De quo & nos alibi diximus.

3 *Minio illini ſolebat.*] Plinius libro 33. c. 7. tradit, Jovis ipſius ſimulachri faciem diebus feſtis minio illini ſolitam, & triumphantium corpora: ſic Camillum triumphaſſe. Servius ad id, quod proxime diximus, addit, triumphantes faciem illinire de rubrica inſtar coloris ætherei.

4 *Et Medorum.*] Xenophon Pædiæ Cyri lib. 8. ad finem, ſcribit, Medos habere ornatores, qui & coloribus eos liniunt, infricantque, aliaque decenter aptant.

5 *Perſarum Reges.*] Plinius lib. 24. c. 17. ſcribit, Heliathe cum adipe leonino decocta, addito croco & palmeo vino, perungi Magos & Perſarum Reges, ut fiat corpus aſpectu jucundum.

6 *Et Æthiopum proceres.*] Plinius libro 33. cap. 7.

1 *Scire*

quo facie non invenuſta, ſed pro imperii majeſtate, formâ conſpicui fiant. [1] Scire tamen licet, Romulum cum de Vejentibus triumphavit, ſine curru egiſſe triumphum. [2] Primumque Tarquinium Priſcum, ut vero plures certioreſque tradunt, Valerium Publicolam, quod Thuſcos bello vicerat, quadrijugo curru triumphaſſe. Geſtamenque triumphantium apud prius ſeculum bullam fuiſſe, remediis inditis in ea, quæ contra invidiam proficerent. [3] Poſtea Camillum, quod antea licuit nulli, in triumpho albentibus equis urbem iniſſe tradunt. Procedente mox tempore, [4] Pompejus Magnus triumpho Aphricano, [5] & D. Cæſar Gallico, elephantis, [6] & Marcus Antonius leonibus ad currum, præter aliorum inſtituta, triumpharunt. [7] Nero autem Cæſar monſtrifico invento hermaphroditas equas portenti loco ad currum duxit. [8] Heliogabalus majore inſa-

Romulus ſine curru triumphavit.

Quis primus in curru triumpharit.

1 *Scire tamen licet Romulum.*] Plutarchus in vita ipſius Romuli. Contra vero Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 2. dicit eum in curru triumphaſſe.

2 *Primumque Tarquinium Priſcum.*] Plutarchus in Romulo, & Publicola. Adde autem quod Fabius, avus Fabii illius Maxi. curru trijugo triumphavit, ut auctor eſt Plutarchus in vita ipſius Fabii Maximi. Pomp. Lætus in Compendio Rom. hiſtoriæ, ubi de triumpho & oratione diſſerit.

3 *Poſtea Camillum.*] Livius 1. Dec. lib. 5. Plinius Secundus, aut quiſquis is eſt, in libro de viris illuſtribus, c. 23. *Vejos*, inquit, *decenni obſidione domuit, deque iis triumphavit. Poſtmodum crimini datum, quod albis equis triumphaſſet, & prædam inique diviſiſſet: die dicta, ab Apulejo Tribuno plebis damnatus, Ardeam conceſſit.* Et Plutarch. in vita illius. Verum Servius in 4. Æneid. ibi,

— *Sola fuga nautas comitabor ovantes,*

ita de ea re loquitur, tanquam id perpetuum eſſet, ut triumphantes quatuor albis equis uterentur. Appianus in Libyco de quatuor equis non ſcribit, ſed ſimpliciter de equis candidis. Et Apul. apol. 1. *idemque*, inquit, *triumphantibus quadrigis.* Idem etiam Tibullus loco nuper ſupra citato.

4 *Pompejus Magnus.*] Plinius lib. 8. cap. 2.

5 *Et Divus Cæſar.*] Suetonius in vita illius, cap 37. Sed Gordianus Imperator in triumpho quoque ſuo elephantis vectus eſt, ut tradit Julius Capitolinus in vita ipſius.

6 *Et M. Antonius.*] Plinius lib. 8. c. 16. ubi de leonibus, ſic ſcribit, *Leones jugo ſubdidit, primuſque Romæ ad currum junxit M. Antonius, & quidem Civili bello, cum dimicatum eſſet in Pharſalicis campis: non ſine quodam oſtento temporum, generoſos ſpiritus jugum ſubire illo prodigio ſignificante.*

7 *Nero autem Cæſar.*] Plinius l. 11. cap. 49.

8 *Heliogabalus.*] Ælius Lampridius in vita illius, ſic ſcribit, *Canes quaternos ingentes junxit ad currum, & ſic eſt vectatus intra domum regiam: idque privatus in agris ſuis fecit. Proceſſit in publicum, & quatuor cervis junctis ingentibus. Junxit ſibi & leones, Matrem magnam ſe appellans. Junxit & tigres, Liberum ſe vocans, eodemque habitu agens, quo dii pinguntur, quos imitabatur.*

1 Aute-

inſania, quaternis canibus, mox tigribus vectatus fuit. [1] Aurelianus etiam cervis ad currum triumphavit. [2] Inter cæteros proditur Seſoſtris Ægypti rex, regno impotenti inſolens, eo ferociæ proceſſiſſe, ut ſorte ductos reges, annis ſingulis ad currum jungeret: ut ea pompa per omnium ora vectaretur triumphans. [3] Quod non abſimile à Tigranis inſolentia videtur, qui tanta fuit ſecordia, ut reges & dynaſtæ ſervilia præberent. [4] Alexander tamen Severus imperator, cum de Perſis triumpharet, non curru triumphali, ſed pedibus, ſequente curru quatuor elephantorum, palatium aſcendit. [5] Tarquinius vero Priſcus aurea tunica proceſſit ornatus, [6] Pompejus chlamyde Magni Alexandri. Ipſos vero triumphantes [7] myrto prius (auctore Maſurio) [8] mox lauro plexa, & ex laureto, [9] quod à Livia

Seſoſtris inſolentia.

Tigranis inſolentia.

1 *Aurelianus.*] Flavius Vopiſcus in vita illius, *Fuit*, inquit, *alius currus quatuor cervis junctus, qui fuiſſe dicitur Regis Gothorum: quo, ut multi memoriæ tradiderunt, Capitolium Aurelianus invectus eſt, ut illic cæderet cervos, quos cum eodem curru captos voviſſe Jovi optimo maximo ferebatur.*

2 *Inter cæteros proditur Seſoſtris.*] Diodorus Siculus lib. 2. cap. 1. Plinius lib. 33. cap. 2. Lucanus lib. 10.

Venit ad occaſum mundique extrema Seſoſtris,
Qui Pharios currus Regum cervicibus egit.

3 *Quod non abſimile.*] Plutar. in Lucullo.

4 *Alexander tamen Severus.*] Ælius Lampridius in vita illius, Parthicum Severi triumphum ſcribens, ait, *Poſt hæc cum ingenti gloria, comitante Senatu, equeſtri ordine, atque omni populo, circumfuſis undique mulieribus & infantibus, maxime militum conjugibus, pedes palatium conſcendit, cum retro currus triumphalis à quatuor elephantis traheretur. Levabatur manibus omnium Alexander: vixque illi per horas quatuor ambulare permiſſum eſt, undique omnibus clamantibus, Salva Roma, quia ſalvus eſt Alexander.*

5 *Tarquinius vero Priſcus.*] Plinius lib. 33. cap. 3. paulo ante fin. Verrii auctoritate.

6 *Pompejus chlamyde.*] Appianus in Mithridatico ad fin.

7 *Myrto prius, auctore Maſurio.*] Plinius lib. 15. cap. 29.

8 *Mox lauro.*] Idem Plinius eodem lib. 15. cap. 30. eodemque ult. & Gellius lib 5. cap. 6. cujus hæc verba ſunt, *Triumphales coronæ ſunt aureæ, quæ Imperatoribus ob honorem triumphi mittuntur. Id vulgo dicitur Aurum coronarium. Hæ antiquitus ex lauro erant, poſt fieri ex auro cœptæ.* Et huc pertinet illud Virgilii ecloga 8.

— Atque hanc ſine tempora circum
Inter victrices hederam tibi ſerpere lauros.

Et ibi Servius. Et Horatius Carm. l. 2. Ode 1.

Cui laurus æternos honores
Dalmatico peperit triumpho.

Et vide Servium lib. 6. Æneid. ibi,

— Et ramo felicis olivæ.

Et quod dicetur in verbo, *Deinde aurea coronari.*

9 *Quod à Livia Auguſta.*] Plinius d. lib. 15. cap. 30. Dion in vita Auguſti.

1 *Deinde*

via Auguſta pactum erat, poſtquam Cæſares imperitarunt: [1] deinde aurea coronari inſtitutum ferunt. Ex lauro autem ideo, vel quod ſpectatiſſima [2] in monte Parnaſſo, vel quod fulmine afflari nunquam compertum ſit. [3] Quam quidem coronam, non ipſos triumphantes geſtare, ſed ſervum in curru eodem, qui ſupra illius verticem ipſam teneret, poſt ſe habere tradunt. [4] Suſpicari licet, vel quod onere ferendo triumphantem fatigari minime volebant, vel ut humanæ fragilitatis memor foret, cum juxta aſſidere ſervum in eodem videret curru, ne per inſolentiam nimis ſibi placeret, & triumphatu ſuperbiret. Quam quidem exacto triumpho [5] in gremio Capitolini Jovis locare, [6] vel templis dicare ſolebant, quod beneficio deorum immortalium de

Ex quibus coronæ triumphales concinnabantur.
Servus in curru triumphali.
Corona poſt triumphum Jovi Capit. vel tẽplis dicata.

1 *Deinde aurea coronari.*] Supra dictum eſt ibi, *Mox lauro.* Sed adde Dionyſium Halicarn. & Feſtum Pompejum lib. 18. ubi *triumphales*, inquit, *coronæ ſunt, quæ Imperatori victori aureæ præferuntur, quæ temporibus antiquis, propter paupertatem, laureæ erant.*

2 *In monte Parnaſſo.*] Plinius l. 15. cap. 30.

3 *Quam quidem coronam.*] Ut ſatis innuit Pompejus nuper citatus, & Plinius lib. 33. cap. 1. his verbis, *& cum corona ex auro Hetruſca ſuſtineretur à tergo, annulus tamen in digito ferreus erat, æque triumphantis, & ſervi fortaſſe coronam ſuſtinentis.* Et Juven. qui hunc ſervum publicum fuiſſe dicit, ſat. 10.

Quid ſi vidiſſet Prætorem in curribus altis
Extantem, & medio ſublimem in pulvere Circi
In tunica Jovis, & pictæ Sarrana ferentem
Ex humeris aulæa togæ, magnæque coronæ
Tantum orbem, quanto cervix non ſufficit ulla?
Quippe tenet ſudans hanc publicus, & ſibi Conſul
Ne placeat, curru ſervus portatur eodem.

4 *Suſpicari licet.*] Rationem ſecundam amplectitur Juvenalis ubi ſupra.

5 *In gremio Capitolini Jovis locare.*] Seneca in lib. de Conſolat. ad Albinam, cap. 10. ubi de Curio Dentato, quem tamen non nominat, loquens, *Sed minus beate*, inquit, *vivebat Dictator noſter, qui Samnitum legatos audit, cum viliſſimum cibum in foro ipſe manu ſua verſaret, illa, qua jam ſæpe hoſtem percuſſerat, laureamque in Capitolini Jovis gremio repoſuerat.* Plinius d. lib. 15. cap. 30. inquit, *Faſces Imperatorum decorat. Ex his in gremio Jovis optimi maximi deponitur, quoties lætitiam nova victoria attulit.* Alter Plinius Junior in Panegyrico, *Allata erat ex Pannonia laurea, id agentibus diis, ut invicti Imperatoris exortum victoriæ inſigne decoraret. Hanc Imperator Nerva in gremio Jovis collocarat.* Et rurſus, *Nec quia vel pater tibi triumphalis, vel adoptionis die dicata Capitolino Jovi laurus idcirco ex occaſione omni quæris triumphos.* Dion de Domitiani triumphis, *De Sarmatis*, inquit, *lauream Capitolino Jovi retulit.* Et Pacatus in Panegyrico Theodoſii, *Depoſitis in gremio Capitolini Jovis laureis, triumphales viri ruſticabantur.*

6 *Vel templis dicare.*] Plinius lib. 6. cap. 4.

de hoſtibus triumphare contigiſſet. Sunt tamen auctores, in altera triumphantis manu laurum, [1] in altera teneri ſceptrum, dum triumphali vehitur curru. In equis vero triumphantium, [2] ingenui pueri, aut virgines nondum adultæ, proxima cognatione junctæ, ad habenas cognati & affines [3] in veſte candida, [4] juxta latera ſcribæ & miniſtri, qui ducem ſequuti, comites expeditionis fuerant, comitabantur. [5] Interim per vias effuſi omnis ſexus & ætas, in communi gaudio flores jacere, & paſſim diis libare, alii victimas cædere, undique thuris & odorum copia exhalante. [6] Poſt currum vero captivi, ſervitute exempti, & libertate donati, ſequebantur, omnes capitibus raſis & pileati, quaſi effugiſſe ſervitii tempeſtatem viderentur. [7] Quare Titi Flaminii currum, qui de Macedonia & Nabide triumphavit, Romanorum ſupra duo millia captivorum, qui bello capti ab Hannibale divenditi fuerant, quos per univerſam Græciam conquiſitos redemerat, liberi poſtliminio capitibus

Equis triumphantium inſidentes.

Florum ſparſio.

Qui currum ſequebantur.

1 *In altera teneri ſceptrum.*] Id enim inter cætera triumphantium inſignia ponit Servius enarrans illud Virgilii, quod ſupra eodem capite retulimus. Et plane indicat Juvenalis Sat. 10. non longe à prin.

Da nunc & volucrem, ſceptro qui ſurgat eburno.

Ubi interpres Georg. Valla, *Volucrem, aquilam, quæ in ſceptri eburnei vertice conſedit.* Nam & Dionyſius Halicarn. lib. 5. loquens de triumpho Menenii Agrippæ, ſcribit triumphantes ſceptrum geſtare: ovantes vero minime.

2 *Ingenui pueri aut virgines.*] Appianus in Libyco. Jul. Capitolinus in vita Marci Antonini.

3 *In veſte candida.*] Ad quod poteſt videri alluſiſſe illud Martialis lib. 8. epig. 64. ad Domitianum.

Hic lauro redimita comas, & candida cultu

Roma ſalutavit voce, manuque ducem.

Grande loci meritum, teſtantur & altera dona,

Stat ſacer edomitis gentibus arcus ovans.

4 *Iuxta latera ſcribæ & miniſtri.*] Appianus in Libyco.

5 *Interim per vias.*] Idem Appianus loco, quem ſupra citavimus.

6 *Poſt currum vero captivi ſervitute exempti.*] Quod videre licet ex Valerio Maximo lib. 5. cap. 2. de Gratis, ubi de Terentio Culeone loquitur, qui Scipionis Africani ſuperioris currum triumphantis, quia captus à Carthaginenſibus & ab eo recuperatus fuerat, pileum capite gerens, ſecutus eſt.

7 *Quare Titi Flaminii.*] Plutarchus in vita illius. Valerius Maximus d. lib. c. 2. dicit id contigiſſe Flaminio non cum de Nabide, ſed cum de Philippo Rege triumpharet. Et de hoc quoque loquens Livius 4. Decad. lib. 4. *Præbuerunt*, inquit, *ſpeciem triumpho capitibus raſis ſecuti, qui ſervitute exempti fuerant.* Idem ſcribit Eutropius de Geſtis Rom. lib. 4. cap. 1.

bus raſis ſequuti ſunt. [1] Et Cneo Cornelio, qui de Inſubribus & Cenomanis triumphavit, turba Cremonenſium Placentinorumque colonorum, ab eo obſidione & ſervitute exempti, pileati poſt currum inceſſere. Proditum tamen memoriæ eſt, [2] Lucio Furio, qui in prætura de Gallis triumphavit, nec captivos præceſſiſſe, nec ſpolia prælata, nec milites ſequutos. [3] Marcumque Acilium de Antiocho & Ætolis ſine militibus triumphaſſe, & ſine exercitu. [4] Fuere tamen qui traderent, tribunos præfectosque legionum, centuriones & legatos, equis aut carpento inſidentes, interdum pedibus, in pompa triumphali currum proſequutos: [5] nam Tiberium triumphantem legati legionum cum triumphalibus ornamentis ſequuti fuere. [6] Et Meſſalina poſt Claudii Cæſaris currum carpento vecta fuit. [7] Et Aurelianus Cæſar Zenobiam vinctam aureis catenis carpento duxit. [8] Poſt hæc victrices legiones, militeſque victoris excercitus armati, ac diviſi in turmas, pleni fortunarum gloriæque cum jocorum laſcivia, [9] & carmine triumphali, ludibundi, & ſpoliis ornati, [10] verba & inconditos verſus in

Joci liberi & acclamationes in triũphantem.

1 *Et Cn. Cornelio.*] Livius 4. Decad. lib. 3.

2 *L. Furio.*] Livius 4. Decad. lib. 1. non multo ante fin. & diximus ſupra.

3 *Marcumque Acilium.*] Idem Livius 4. Decad. lib. 7.

4 *Fuere tamen qui traderent.*] Quod probat ex ſequentibus.

5 *Nam Tiberium.*] Suetonius in vita illius, cap. 20. *A Germania*, inquit, *in urbem poſt biennium regreſſus, triumphum, quem diſtulerat, egit, proſequentibus etiam legatis, quibus triumphalia ornamenta impetrarat.*

6 *Et Meſſalina.*] Idem in vita Claudii, cap. 17.

7 *Et Aurelianus Cæſar.*] Flavius Vopiſcus in vita illius, *Incedebat*, inquit, *Zenobia ornata gemmis, catenis aureis, quas alii ſuſtentabant.* Trebellius autem Pollio in Zenobia, paulo diverſius hiſtoriam hanc ſcribens, ait, *Ducta eſt igitur Zenobia per triumphum ea ſpecie, ut nihil pompabilius populo Romano videretur, jam primum ornata gemmis ingentibus, ita ut ornamentorum onere laboraret. Fertur enim mulier fortiſſima ſæpiſſime retuliſſe, cum diceret ſe gemmarum onera ferre non poſſe. Vincti erant pedes auro, manus etiam catenis aureis: nec collo aureum vinculum deerat, quod ſcurra Perſicus præferebat.*

8 *Poſt hæc victrices.*] Iam ſatis dictum eſt ſupra.

9 *Carmine triumphali.*] Livius 5. Decad. lib. 5. in triumpho Acilii, & Appianus in Libyco. Huic ſententiæ adſtipulatur Martialis l. 1. epigram. 5. ad Cæſarem,

Conſuevere jocos veſtri quoque ferre triumphi:
Materiam dictis nec pudet eſſe ducem.

10 *Verba & inconditos verſus.*] Supra dictum eſt de inconditis jocis & carminibus, quibus adde, quod ſcribit Diony-

in triumphantem militari modo jactantes, ſequebantur. [1] Quare Camillus, Romulus, & parens patriæ, ac conditor urbis: [2] ſicut Marius Cimbrico triumpho, tertius conditor appellatus eſt, [3] & Cæſar inter militares jocos à Nicomede ſubactus, & mœchus Gallus, Lapſana quoque ſe vixiſſe apud Dyrrachium, milites in Cæſarem inter jocos cavillati fuere. [4] M. vero Manlium in triumpho, quem de Gallogræcis habuit, milites inter jocos velut nimis indulgentem & ambitioſum taxavere. [5] Dumque per urbem pompa & tantus ordo procedit, per vias perque omnes aditus & deorum templa patentia paſſim tricliniis ſtratis, omnium generum, ætatum & ordinum effuſa multitudo inter vota preceſque ad aras diis libabant, hoſtias mactabant, grates diis agebant, conceptamque lætitiam, cantu & carmine, ac lætis acclamationibus ſignificabant: donec cum omni apparatu, cum-

Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 7. paulo ante fin. his verbis, *Hi ſerias illas ſaltationes ridicule imitabantur, depravantes per ludibrium, quibus luſibus ſatyricis ſalibuſque jam inde à priſcis ſeculis delectatos Romanos apparet è triumphis etiam. Permittitur enim victores deducentibus, Jambos & dicteria jacere in Imperatores clariſſimos, quemadmodum Athenis ſolebant pompam in plauſtris ducentes, ſcommatibus obvios impetere: nunc autem extemporalibus utuntur verſiculis.*

1 *Quare Camillus.*] Plutarchus in vita illius. Livius 1. Decad. lib. 5. *Dictator, Camillus, recuperata ex hoſtibus patria, triumphans in urbem redit: interque jocos militares, quos inconditos jaciunt, Romulus, ac parens patriæ, conditorque alter urbis, haud vanis laudibus appellabatur.* Et iterum libro 7. in prin.

2 *Sicut Marius.*] Plutarchus in Mario, Populus, *inquit*, præſertim tertium Romæ inſtauratorem Marium appellabat, quod non minori diſcrimine tunc Romam ſervaviſſet, quam Gallico bello. Itaque læti omnes Romani cum filiis atque uxoribus Mario & diis domi libabant.

3 *Et Cæſar.*] Suetonius in vita illius, cap. 49. ſic ſcribit, *Gallico denique triumpho milites ejus inter cætera carmina, qualia currum proſequentes joculariter canunt, etiam vulgatiſſimum illud pronunciaverunt,*

Gallias Cæſar ſubegit, Nicomedes Cæſarem,

Ecce Cæſar nunc triumphat, qui ſubegit Gallias,

Nicomedes non triumphat, qui ſubegit Cæſarem.

4 *M. vero Manlium.*] Livius 4. Decad. lib. 9. non multo poſt princ. *Multi,* inquit, *omnium ordinum donati militaribus donis, currum ſecuti ſunt: carminaque à militibus ea in Imperatorem dicta, ut facile appareret in ducem indulgentem ambitioſumque ea dici, triumphum eſſe militari magis favore, quàm populari celebrem.*

5 *Dumque per urbem pompa, &c.*] Id dictum eſt. Præterea Pomponius Lætus magnitudinem imperii Rom. ſcribens, hunc triumphantium morem graphice tradit.

1 *Per*

cumque his militaribus jocis [1] per mediam urbem & Velabrum, perque Sacram viam læti & ovantes [2] in Capitolium aſcenderent, [3] ubi tauros in pompa ductos in Jovis optimi maximi templo immolabat, [4] quos priuſquam de nece hoſtium ducis certiſſimis conſtaret argumentis, triumphantem minime immolare debere, multi arbitrati ſunt. [5] Epulum poſt hæc magnificentiſſimum, & lautum omni apparatus genere, uberrimis ampliſſimiſque obſoniis ac ſumptu magnifico publice dabatur, in quo turdos & murænas inter obſonia apparari, & vina præcipua, atque unguenta minio delibuta exhiberi conſuerant. [6] Quare divus Cæſar merito celebratur, qui Aphricano triumpho, præter obſonia apparatiſſima, uno die in duobus & viginti millibus tricliniorum inſtructis, paratiſque menſis epulum regali magnificentia, ac vini Falerni amphoras centum & Chii cados centum populo dediſſe fertur, ubi [7] ſex murænarum millia una cœna exhibuit. [8] Tiberius quoque mille menſis prandium paravit. [9] Ad illud etiam conſules invitari, mox ne venirent rogari ſolebant, ſcilicet ne quis major

Sacrificia in Capitolio.

Epulum triumphale.

D. Cæſaris epulum.

Tiberii.

1 *Per mediam urbem & Velabrum.*] Suetonius in Cæſare, cap. 37. *Gallici triumphi die Velabrum prætervehens, pene curru excuſſus eſt, axe defracto.*

2 *In Capitolium aſcenderent.*] Suetonius ubi ſupra proxime. Joſephus belli Judaici lib. 7. cap. 24. in deſcriptione triumphi celeberrimi Veſpaſ. & Titi.

3 *Ubi tauros.*] Servius in lib. 9. Æneidos, ibi,

Et ſtatuam ante aras.

Pomponius Lætus ubi ſupra.

4 *Quos priuſquam.*] Ioſephus ubi ſupra, *ſic ſcribit*, Pompæ finis fuit Capitolini Iovis templum, quo poſtquam ventum eſt, conſtitere. Erat autem vetus mos patrius, operiri donec ducis hoſtium mortem quiſpiam nunciaret. Is erat Simon Gioræ, tunc inter captivos in pompa traductus: laqueo vero circundatus per forum trahebatur, quo cum ſimul cæderent, qui ducebant. Poſtquam igitur eum finem vitæ habere nunciatum eſt, omniumque favor ſecutus eſt, tunc hoſtias inchoavere: hiſque ſecundo per vota ſolennia omine peractis, in palatium receſſere.

5 *Epulum.*] Columella lib. 9. Et de triumphantium epulo Poſidonius l. 2. hiſtoriarum, & ex eo Athenæus lib. 4. c. 15. & lib. 5. c. 15. eodemque ult. Ex quibus præterea intelliges id convivium fieri ſolitum in templo Herculis.

6 *Quare divus Cæſar.*] Suetonius in vita illius, cap. 38. Plutar. in vita illius. Plinius lib. 14. cap. 15.

7 *Sex murænarum millia.*] Plinius libro nono, cap. 55.

8 *Tiberius quoque.*] Suetonius in vita illius, c. 20. *Prandium, inquit, dedit populo mille menſis, & congiarium tricenos nummos viritim dedit.*

9 *Ad illud etiam Coſſ.*] Hæc uſque ad verſic. *Interdum vero,* ſunt ex Plut. problem. 8c.

Trajanus mortuus triumphavit. *Vejentium ducis imago repræſentata per ſenem decrepitum inter ſolennia.* *Coronæ triumphantibus prælatæ.* *Citharœdi & tibicines.* *Delirus.* *Ciceria & Manduci effigies.*

Auguſto, nimium indoluiſſe Auguſtus, & lachrymas effudiſſe fertur. [1] Hadrianus quoque triumphum, qui Trajano debebatur, cum morte obita triumphare nequiſſet, illi defuncto exhibuit: quippe triumphi apparatu præcedente, & omni præda, Trajani imaginem tanquam victoris inſignis victoriæ, cujus ipſe dux & auctor fuit, in trimphali curru vexit. [2] Et quia Romulus patrum memoria captis Vejis, Vejentium ducem ſenio affectum in triumpho captivum duxit, inde ut inter ſolemnia decrepitus ſenex, exoletus & excors, qui æmula facie illud mentiretur, puerili bulla ornatus ante currum duceretur, aliquandiu manſit, præcone Sardianum ſenem proclamante: nam Vejos Sardianorum fuiſſe coloniam veteres tradidere. [3] Imperatorique triumphanti oleagineis ſertis ornati [4] aureas coronas preferebant miniſtri, quæ his qui triumphum meritum procuraſſent, dari aſſuerant. [5] Univerſo mox ſenatu in albis prætextis juxta currum longe maximum triumphi ſpectaculum exhibente. [6] Tum citharœdorum & tibicinum ſolertiſſimi artifices, quos Lydios vocant, canentes pſallentesque ibant coronati. [7] In quorum medio quiſpiam pene delirus, qui inconditis jocis ineptire videbatur, in talari veſte, fimbriis aureis & armillis ornatus, laſciva geſticulatione uſque ad ineptias, riſus commovebat. [8] Inter quos Ciceriæ effigiem argu-

1 *Hadrianus.*] Id uſque ad verſic. *Et quia*, eſt Ælii Spartiani in vita ipſius Hadriani, ſic ſcribentis, *Cum triumphum ei Senatus, qui Trajano debitus erat, detuliſſet, recuſavit ipſe, atque imaginem Trajani curru triumphali vexit, ut optimus Imperator, ne poſt mortem quidem triumphi amitteret dignitatem.*

2 *Et quia Romulus.*] Id uſque ad verſic. *Imperatorique triumphanti*, eſt Plutarchi in vita ipſius Romuli.

3 *Imperatorique triumphanti.*] Hic vide Plinium lib. 33. cap. 1.

4 *Aureas coronas.*] Feſtus Pompejus l. 18. cujus verba afferemus poſtea.*

COLERUS.

* Dixi ſupra.

TIRAQUELLUS.

5 *Univerſo mox ſenatu.*] Ælius Lampridius in Alexandro Severo: *Poſt hac cum ingenti gloria, comitante Senatu, equeſtri ordine, atque omni populo, &c.*

6 *Tum citharœdorum & tibicinum.*] Dictum eſt ſupra.

7 *In quorum medio.*] Id probatur ex ſeqq. Sed quod hic Alexander dicit *inconditis jocis*, Livius 1. Decad. lib. 4. *carmina incondita* appellat in triumpho Mamerci Æmylii Dictatoris de Vejentibus & Fidenatibus.

8 *Inter quos Ciceriæ.*] *Citeriæ* legendum ex Feſto Pompejo lib. 3. *Citeria*, inquit, *appellabatur effigies quædam arguta & loquax ridiculi gratia, quæ in pompa*

argutam,[1] & Manduci, magnis malis ore hianti, cum crepitu dentium, [2] aut Petrejæ quæ ebriam anum effingebat, nonnunquam adhibuere.[3] Tantaque erat apparatus magnificentia, ut cum dies exponendis rebus ſuffectura non videretur, plerunque triduum, nonnunquam dies integros & noctes totas in apparatu pompæ tributos legamus.[4] Siquidem Æmylius Paulus de rege Perſa, [5] & Q. Flaminius de Macedonia triduo triumpharunt.[6] Julius Cæſar quater eodem menſe,[7] & divus Auguſtus tres egit triumphos continuo triduo. Ipſe vero triumphans, cui tantus honos dabatur, [8] curru aurato

Apparatus magnificentia.

Triumphantis ornatus.

pompa vehi ſolita ſit, in idque allegat Catonem in M. Cæcilium. Vide infra in verbo, *Aut Petrejæ*.

1 *Et Manduci.*] Idem Pompejus lib. 11. *Manduci effigies*, ait, *in pompa antiquorum inter cæteras ridiculas, formidoloſaſque ire ſolebat magnis malis ac late dehiſcens, & ingentem dentibus ſonitum faciens*, de qua Plautus ait in Rudente act. 2. ſc. 6.

Quid, ſi aliquo ad ludos me pro manducu locem?

L. *Quapropter?* C. *quia pol clare crepito dentibus.* Vide in ſeq.

2 *Aut Petrejæ.*] Idem Feſtus l. 14. *Petreja*, inquit, *vocabatur, quæ pompam præcedens in coloniis, aut municipiis imitabatur anum ebriam, ab agri vitio ſcilicet petris appellatam.* Sed nota quod ex his tribus nullum comperitur nominatim fuiſſe triumphis adhibitum, ut hic noſter Alexander contendit.

3 *Tantaque erat apparatus magnificentia.*] Id ex ſequentibus patet.

4 *Siquidem Æmylius Paulus.*] Liv. 4. Dec. l. 4. & Plut. in vita ipſius Æmylii.

5 *Et Q. Flaminius.*] Livius in eodem illo libro, & Plutar. in Flaminio.

6 *Julius Cæſar.*] Suetonius in vita illius, cap. 37. & Appianus lib. 2. bellorum Civil. *Romam reverſus*, inquit, *Cæſar quatuor interpoſitis diebus peregit triumphos.* *

COLERUS.

* Dion lib. 43. quatuor continuis diebus Cæſarem triumphaſſe ſcribit.

TIRAQUELLUS.

7 *Et Divus Auguſtus.*] Suetonius in vita illius, cap. 22. & Servius ad fin. lib. 8. Æneidos, ibi,

At Cæſar triplici invectus Romana triumpho
Mœnia, diis Italis votum immortale ſacrabat.

Tres enim, inquit, *Auguſtus habuit triumphos. Nam primo die triumphavit exercitus, qui Antonium vicerat. Secundo, qui Dalmatas vicerat. Tertio, ipſe cum Alexandrino eſt ingreſſus triumpho.*

8 *Curru aurato.*] Livius 1. Decad. lib. 10. Appianus in Libyco, Scipionis triumphum duobus locis deſcribens in priore ſic ait, *Scipio poſt hæc ex Libya in Italiam profectus, univerſas copias claſſe traduxit, Romamque ad triumphum reverſus eſt, quem omnium ante ſe ſplendidiſſimum dicitur egiſſe. Ejus forma, ut nunc fit, ab illis ſervata eſt, fuit autem ejuſmodi. Sertis redimiti omnes, præcinentibus tubis currus ſpoliis refertos deducebant. Ferebantur & ligneæ turres captarum urbium ſimulachra præferentes: ſcripturæ deinde & imagines earum, quas geſſiſſent. Aurum deinceps & argentum partim rudibus maſſis, partim notis, aut hujuſmodi impreſſum figuris. Coronæ præterea, quas virtutis gratia urbes, aut ſocii, aut exercitus urbi parentes militibus dediſſent. Candidi ſubinde boves & elephanti illos ſequebantur. Poſt hos Carthaginenſium ac Numidarum Principes bello capti. Imperato-*

rem

rato ſublimis, atque ornatu humano auguſtior, [1] quatuor inſignibus equis, cæteris altior & magnificentior vehebatur, præcedentibus lictoribus, coronatus [2] in purpura, cum inſigniis imperii & magiſtratus quem gerebat: qui ut conſpectior videretur, [3] minio illini ſolebat, exemplo Aſſyriorum & [4] Medorum, apud quos inungi oculos, & faciem pingi, ex Cyri inſtituto aſſuetum eſt. [5] Perſarum reges heliathe cum adipe leonino, [6] & Æthiopum proceres minio colorantur,

quo

rem lictores præibant purpureis amicti veſtibus, tum citharœdorum ac tibiarum turba, ad Hetruſcæ ſimilitudinem pompæ. Hi ſuccincti, coronisque aureis redimiti, ſuo quique ordine canentes pſallenteſque prodibant. Hos Lydios appellant: ut facile crediderim, Hetruſcos à Lydiis ſumpſiſſe originem. Horum in medio quiſpiam talari veſte, fimbriis ac armillis auro ſplendentibus amictus, geſtus varios edebat, hoſtibuſque devictis inſultans, riſus undique ciebat. Poſt thuris & odorum copia Imperatorem circumſteterat, quem curru deaurato, multifariamque notis refulgente, candidi vehebant equi, auream capite geſtantes coronam, lapillis ornatam gemmiſque. Hic veſtem ſuccinctus purpuream, patrio more, aureis intextam ſyderibus, altera manu eburneum ſceptrum, altera laurum præferebat, quam Romani victoriæ inſigne profitentur. Vehebantur & cum eo pueri virgineſque, & ad habenas hinc inde cognati juvenes: demum, qui exercitum ſecuti fuerant, ſcriptores, miniſtri, ſecuti ſcribæ: poſtremo exercitus in turmas acieſque diviſus, currum ſequebantur. Milites quoque lauro redimiti, laurum manu ferentes, quibus meritorum inſignia adjuncta aderant, qui primores hos quidem laudibus ferrent, hos ſalibus inſectarentur, nonnullos infamia notarent. Hæc Appianus.

1 *Quatuor inſignibus equis.*] Vide paulo poſt & in præced. Hos autem equos triumphantium niveos vocat Tibullus lib. 1. eleg. 7.

At te victrices lauros Meſſala gerentem,
Portabat niveis currus eburnus equis.

2 *In purpura, cum inſigniis.*] Miror quomodo Alexander *inſigniis* dixerit, non *inſignibus*, cum notum ſit omnibus, Bartolum à Laurentio Valla fuiſſe deriſum, in titulo illius libelli *de Inſigniis & armis.* Sed, quod ad rem pertinet, Servius eclog. 10. cujus titulus eſt Gallus, ibi,

—— Quem vidimus ipſi
Sanguineis ebuli baccis minioque rubentem,

ſcribit triumphantes habere omnia Jovis inſignia, ſceptrum & palmatam togam, qua utebantur illi, qui palmam merebantur. *Unde*, inquit, *ait Juvenal.*

—— In tunica Jovis.

De quo & nos alibi diximus.

3 *Minio illini ſolebat.*] Plinius libro 33.c.7. tradit, Jovis ipſius ſimulachri faciem diebus feſtis minio illini ſolitam, & triumphantum corpora: ſic Camillum triumphaſſe. Servius ad id, quod proxime diximus, addit, triumphantes faciem illinire de rubrica inſtar colorisætherei.

4 *Et Medorum.*] Xenophon Pædiæ Cyri lib. 8. ad finem, ſcribit, Medos habere ornatores, qui & coloribus eos liniunt, infricantque, aliaque decenter aptant.

5 *Perſarum Reges.*] Plinius lib. 24. c. 17. ſcribit, Heliathe cum adipe leonino decocta, addito croco & palmeo vino, perungi Magos & Perſarum Reges, ut fiat corpus aſpectu jucundum.

6 *Et Æthiopum proceres.*] Plinius libro 3. cap. 7.

1 *Scire*

quo facie non invenuſta, ſed pro imperii majeſtate, forma conſpicui fiant. [1] Scire tamen licet, Romulum cum de Vejentibus triumphavit, ſine curru egiſſe triumphum. [2] Primumque Tarquinium Priſcum, ut vero plures certioresque tradunt, Valerium Publicolam, quod Thuſcos bello vicerat, quadrijugo curru triumphaſſe. Geſtamenque triumphantium apud prius ſeculum bullam fuiſſe, remediis inditis in ea, quæ contra invidiam proficerent. [3] Poſtea Camillum, quod antea licuit nulli, in triumpho albentibus equis urbem iniſſe tradunt. Procedente mox tempore, [4] Pompejus Magnus triumpho Aphricano, [5] & D. Cæſar Gallico, elephantis, [6] & Marcus Antonius leonibus ad currum, præter aliorum inſtituta, triumpharunt. [7] Nero autem Cæſar monſtrifico invento hermaphroditas equas portenti loco ad currum duxit. [8] Heliogabalus majore inſa-

Romulus ſine curru triumphavit.

Quis primum in curru triumpharit.

1 *Scire tamen licet Romulum.*] Plutarchus in vita ipſius Romuli. Contra vero Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 2. dicit eum in curru triumphaſſe.

2 *Primumque Tarquinium Priſcum.*] Plutarchus in Romulo, & Publicola. Adde autem quod Fabius, avus Fabii illius Maxi. curru trijugo triumphavit, ut auctor eſt Plutarchus in vita ipſius Fabii Maximi. Pomp. Lætus in Compendio Rom. hiſtoriæ, ubi de triumpho & oratione diſſerit.

3 *Poſtea Camillum.*] Livius 1. Dec. lib. 5. Plinius Secundus, aut quiſquis is eſt, in libro de viris illuſtribus, c. 23. *Vejos*, inquit, *decenni obſidione domuit, deque iis triumphavit. Poſtmodum crimini datum, quod albis equis triumphaſſet, & prædam inique diviſiſſet: die dicta, ab Apulejo Tribuno plebis damnatus, Ardeam conceſſit.* Et Plutarch. in vita illius. Verum Servius in 4. Æneid. ibi,

— *Sola fuga nautas comitabor ovantes,*

ita de ea re loquitur, tanquam id perpetuum eſſet, ut triumphantes quatuor albis equis uterentur. Appianus in Libyco de quatuor equis non ſcribit, ſed ſimpliciter de equis candidis. Et Apul. apol. 1. *idemque*, inquit, *triumphantibus quadrigis.* Idem etiam Tibullus loco nuper ſupra citato.

4 *Pompejus Magnus.*] Plinius lib. 8. cap. 2.

5 *Et Divus Cæſar.*] Suetonius in vita illius, cap 37. Sed Gordianus Imperator in triumpho quoque ſuo elephantis vectus eſt, ut tradit Julius Capitolinus in vita ipſius.

6 *Et M. Antonius.*] Plinius lib. 8. c. 16. ubi de leonibus, ſic ſcribit, *Leones jugo ſubdidit, primuſque Romæ ad currum junxit M. Antonius, & quidem Civili bello, cum dimicatum eſſet in Pharſalicis campis: non ſine quodam oſtento temporum, generoſos ſpiritus jugum ſubire illo prodigio ſignificante.*

7 *Nero autem Cæſar.*] Plinius l. 11. cap. 49.

8 *Heliogabalus.*] Ælius Lampridius in vita illius, ſic ſcribit, *Canes quaternos ingentes junxit ad currum, & ſic eſt vectatus intra domum regiam: idque privatus in agris ſuis fecit. Proceſſit in publicum, & quatuor cervis junctis ingentibus. Junxit ſibi & leones, Matrem magnam ſe appellans. Junxit & tigres, Liberum ſe vocans, eodemque habitu agens, quo dii pinguntur, quos imitabatur.*

inſania, quaternis canibus, mox tigribus vectatus fuit. [1] Aurelianus etiam cervis ad currum triumphavit. [2] Inter cæteros proditur Seſoſtris Ægypti rex, regno impotenti inſolens, eo ferociæ proceſſiſſe, ut ſorte ductos reges, annis ſingulis ad currum jungeret: ut ea pompa per omnium ora vectaretur triumphans. [3] Quod non abſimile à Tigranis inſolentia videtur, qui tanta fuit ſecordia, ut reges & dynaſtæ ſervilia præberent. [4] Alexander tamen Severus imperator, cum de Perſis triumpharet, non curru triumphali, ſed pedibus, ſequente curru quatuor elephantorum, palatium aſcendit. [5] Tarquinius vero Priſcus aurea tunica proceſſit ornatus, [6] Pompejus chlamyde Magni Alexandri. Ipſos vero triumphantes [7] myrto prius (auctore Maſurio) [8] mox lauro plexa, & ex laureto, [9] quod à Livia

Seſoſtris inſolentia.

Tigranis inſolentia.

1 *Aurelianus.*] Flavius Vopiſcus in vita illius, *Fuit*, inquit, *alius currus quatuor cervis junctus, qui fuiſſe dicitur Regis Gothorum: quo, ut multi memoriæ tradiderunt, Capitolium Aurelianus invectus eſt, ut illic caderet cervos, quos cum eodem curru captos vovisse Jovi optimo maximo ferebatur.*

2 *Inter cæteros proditur Seſoſtris.*] Diodorus Siculus lib. 2. cap. 1. Plinius lib. 33. cap 2. Lucanus lib. 10.

Venit ad occaſum mundique extrema Seſoſtris,
Qui Pharios currus Regum cervicibus egit.

3 *Quod non abſimile.*] Plutar. in Lucullo.

4 *Alexander tamen Severus.*] Ælius Lampridius in vita illius, Parthicum Severi triumphum ſcribens, ait, *Poſt hæc cum ingenti gloria, comitante Senatu, equeſtri ordine, atque omni populo, circumfuſis undique mulieribus & infantibus, maxime militum conjugibus, pedes palatium conſcendit, cum retro currus triumphalis à quatuor elephantis traheretur. Levabatur manibus omnium Alexander: vixque illi per horas quatuor ambulare permiſſum eſt, undique omnibus clamantibus, Salva Roma, quia ſalvus eſt Alexander.*

5 *Tarquinius vero Priſcus.*] Plinius lib. 33. cap. 3. paulo ante fin. Verrii auctoritate.

6 *Pompejus chlamyde.*] Appianus in Mithridatico ad fin.

7 *Myrto prius, auctore Maſurio.*] Plinius lib. 15. cap. 29.

8 *Mox lauro.*] Idem Plinius eodem lib. 15. cap. 30. eodemque ult. & Gellius lib 5. cap. 6. cujus hæc verba ſunt, *Triumphales coronæ ſunt aureæ, quæ Imperatoribus ob honorem triumphi mittuntur. Id vulgo dicitur Aurum coronarium. Hæ antiquitus ex lauro erant, poſt fieri ex auro cœptæ.* Et huc pertinet illud Virgilii ecloga 8.

—— Atque hanc ſine tempora circum
Inter victrices hederam tibi ſerpere lauros.

Et ibi Servius. Et Horatius Carm. l. 2. Ode 1.

Cui laurus æternos honores
Dalmatico peperit triumpho.

Et vide Servium lib. 6. Æneid. ibi,

—— Et ramo felicis olivæ.

Et quod dicetur in verbo, *Deinde aurea coronari.*

9 *Quod à Livia Auguſta.*] Plinius d. lib. 15. cap. 30. Dion in vita Auguſti.

1 *Deinde*

via Auguſta pactum erat, poſtquam Cæſares imperitarunt: [1] deinde aurea coronari inſtitutum ferunt. Ex lauro autem ideo, vel quod ſpectatiſſima [2] in monte Parnaſſo, vel quod fulmine afflari nunquam compertum ſit. [3] Quam quidem coronam, non ipſos triumphantes geſtare, ſed ſervum in curru eodem, qui ſupra illius verticem ipſam teneret, poſt ſe habere tradunt. [4] Suſpicari licet, vel quod onere ferendo triumphantem fatigari minime volebant, vel ut humanæ fragilitatis memor foret, cum juxta aſſidere ſervum in eodem videret curru, ne per inſolentiam nimis ſibi placeret, & triumphatu ſuperbiret. Quam quidem exacto triumpho [5] in gremio Capitolini Jovis locare, [6] vel templis dicare ſolebant, quod beneficio deorum immortalium de

Ex quibus coronæ triumphales concinnabantur.

Servus in curru triumphali.

Coronæ poſt triumphum Jovi Capit. vel tēplis dicatæ.

1 *Deinde aurea coronari.*] Supra dictum eſt ibi, *Mox lauro.* Sed adde Dionyſium Halicarn. & Feſtum Pompejum lib. 18. ubi *triumphales*, inquit, *coronæ ſunt, quæ Imperatori victori aureæ præferuntur, quæ temporibus antiquis, propter paupertatem, laureæ erant.*

2 *In monte Parnaſſo.*] Plinius l. 15. cap. 30.

3 *Quam quidem coronam.*] Ut ſatis innuit Pompejus nuper citatus, & Plinius lib. 33. cap. 1. his verbis, *& cum corona ex auro Hetruſca ſuſtineretur à tergo, annulus tamen in digito ferreus erat, æque triumphantis, & ſervi fortaſſe coronam ſuſtinentis.* Et Juven. qui hunc ſervum publicum fuiſſe dicit, ſat. 10.

Quid ſi vidiſſet Prætorem in curribus altis
Extantem, & medio ſublimem in pulvere Circi
In tunica Iovis, & pictæ Sarrana ferentem
Ex humeris aulæa togæ, magnæque coronæ
Tantum orbem, quanto cervix non ſufficit ulla?
Quippe tenet ſudans hanc publicus, & ſibi Conſul
Ne placeat, curru ſervus portatur eodem.

4 *Suſpicari licet.*] Rationem ſecundam amplectitur Juvenalis ubi ſupra.

5 *In gremio Capitolini Iovis locare.*] Seneca in lib. de Conſolat. ad Albinam, cap. 10. ubi de Curio Dentato, quem tamen non nominat, loquens, *Sed minus beate*, inquit, *vivebat Dictator noſter, qui Samnitum legatos audit, cum viliſſimum cibum in foro ipſe manu ſua verſaret, illa, qua jam ſæpe hoſtem percuſſerat, laureamque in Capitolini Iovis gremio repoſuerat.* Plinius d. lib. 15. cap. 30. inquit, *Faſces Imperatorum decorat. Ex his in gremio Iovis optimi maximi deponitur, quoties lætitiam nova victoria attulit.* Alter Plinius Junior in Panegyrico, *Allata erat ex Pannonia laurea, id agentibus diis, ut invicti Imperatoris exortum victoriæ inſigne decoraret. Hanc Imperator Nerva in gremio Iovis collocarat.* Et rurſus, *Nec quia vel pater tibi triumphalis, vel adoptionis die dicata Capitolino Iovi laurus idcirco ex occaſione omni quæris triumphos.* Dion de Domitiani triumphis, *De Sarmatis*, inquit, *lauream Capitolino Iovi retulit.* Et Pacatus in Panegyrico Theodoſii, *Depoſitis in gremio Capitolini Iovis laureis, triumphales viri ruſticabantur.*

6 *Vel templis dicare.*] Plinius lib. 6. cap. 4.

de hoſtibus triumphare contigiſſet. Sunt tamen auctores, in altera triumphantis manu laurum, [1] in altera teneri ſceptrum, dum triumphali vehitur curru. In equis vero triumphantium, [2] ingenui pueri, aut virgines nondum adultæ, proxima cognatione junctæ, ad habenas cognati & affines [3] in veſte candida, [4] juxta latera ſcribæ & miniſtri, qui ducem ſequuti, comites expeditionis fuerant, comitabantur. [5] Interim per vias effuſi omnis ſexus & ætas, in communi gaudio flores jacere, & paſſim diis libare, alii victimas cædere, undique thuris & odorum copia exhalante. [6] Poſt currum vero captivi, ſervitute exempti, & libertate donati, ſequebantur, omnes capitibus raſis & pileati, quaſi effugiſſe ſervitii tempeſtatem viderentur. [7] Quare Titi Flaminii currum, qui de Macedonia & Nabide triumphavit, Romanorum ſupra duo millia captivorum, qui bello capti ab Hannibale divenditi fuerant, quos per univerſam Græciam conquiſitos redemerat, liberi poſtliminio capitibus

Equis triumphantium inſidentes.

Florum ſparſio.

Qui currum ſequebantur.

1 *In altera teneri ſceptrum.*] Id enim inter cætera triumphantium inſignia ponit Servius enarrans illud Virgilii, quod ſupra eodem capite retulimus. Et plane indicat Juvenalis Sat. 10. non longe à prin.

Da nunc & volucrem, ſceptro qui ſurgat eburno.

Ubi interpres Georg. Valla, *Volucrem, aquilam, quæ in ſceptri eburnei vertice conſedit.* Nam & Dionyſius Halicarn. lib. 5. loquens de triumpho Menenii Agrippæ, ſcribit triumphantes ſceptrum geſtare: ovantes vero minime.

2 *Ingenui pueri aut virgines.*] Appianus in Libyco. Jul. Capitolinus in vita Marci Antonini.

3 *In veſte candida.*] Ad quod poteſt videri alluſiſſe illud Martialis lib. 8. epig. 64. ad Domitianum.

Hic lauro redimita comas, & candida cultu
Roma ſalutavit voce, manuque ducem.
Grande loci meritum, teſtantur & altera dona,
Stat ſacer edomitis gentibus arcus ovans.

4 *Iuxta latera ſcribæ & miniſtri.*] Appianus in Libyco.

5 *Interim per vias.*] Idem Appianus loco, quem ſupra citavimus.

6 *Poſt currum vero captivi ſervitute exempti.*] Quod videre licet ex Valerio Maximo lib. 5. cap. 2. de Gratis, ubi de Terentio Culeone loquitur, qui Scipionis Africani ſuperioris currum triumphantis, quia captus à Carthaginenſibus & ab eo recuperatus fuerat, pileum capite gerens, ſecutus eſt.

7 *Quare Titi Flaminii.*] Plutarchus in vita illius. Valerius Maximus d. lib. c. 2. dicit id contigiſſe Flaminio non cum de Nabide, ſed cum de Philippo Rege triumpharet. Et de hoc quoque loquens Livius 4. Decad. lib. 4. *Præbuerunt*, inquit, *ſpeciem triumpho capitibus raſis ſecuti, qui ſervitute exempti fuerant.* Idem ſcribit Eutropius de Geſtis Rom. lib. 4. cap. 1.

1 Et

bus raſis ſequuti ſunt. [1] Et Cneo Cornelio, qui de Inſubribus & Cenomanis triumphavit, turba Cremonenſium Placentinorumque colonorum, ab eo obſidione & ſervitute exempti, pileati poſt currum inceſſere. Proditum tamen memoriæ eſt, [2] Lucio Furio, qui in prætura de Gallis triumphavit, nec captivos præceſſiſſe, nec ſpolia prælata, nec milites ſequutos. [3] Marcumque Acilium de Antiocho & Ætolis ſine militibus triumphaſſe, & ſine exercitu. [4] Fuere tamen qui traderent, tribunos præfectosque legionum, centuriones & legatos, equis aut carpento inſidentes, interdum pedibus, in pompa triumphali currum proſequutos: [5] nam Tiberium triumphantem legati legionum cum triumphalibus ornamentis ſequuti fuere. [6] Et Meſſalina poſt Claudii Cæſaris currum carpento vecta fuit. [7] Et Aurelianus Cæſar Zenobiam vinctam aureis catenis carpento duxit. [8] Poſt hæc victrices legiones, militeſque victoris excercitus armati, ac diviſi in turmas, pleni fortunarum gloriæque cum jocorum laſcivia, [9] & carmine triumphali, ludibundi, & ſpoliis ornati, [10] verba & inconditos verſus in

Joci liberi & acclamationes in triũphantem.

1 *Et Cn. Cornelio.*] Livius 4. Decad. lib. 3.

2 *L. Furio.*] Livius 4. Decad. lib. 1. non multo ante fin. & diximus ſupra.

3 *Marcumque Acilium.*] Idem Livius 4. Decad. lib. 7.

4 *Fuere tamen qui traderent.*] Quod probat ex ſequentibus.

5 *Nam Tiberium.*] Suetonius in vita illius, cap. 20. *A Germania,* Inquit, *in urbem poſt biennium regreſſus, triumphum, quem diſtulerat, egit, proſequentibus etiam legatis, quibus triumphalia ornamenta impetrarat.*

6 *Et Meſſalina.*] Idem in vita Claudii, cap. 17.

7 *Et Aurelianus Cæſar.*] Flavius Vopiſcus in vita illius, *Incedebat*, inquit, *Zenobia ornata gemmis, catenis aureis, quas alii ſuſtentabant.* Trebellius autem Pollio in Zenobia, paulo diverſius hiſtoriam hanc ſcribens, ait, *Ducta eſt igitur Zenobia per triumphum ea ſpecie, ut nihil pompabilius populo Romano videretur, jam primum ornata gemmis ingentibus, ita ut ornamentorum onere laboraret. Fertur enim mulier fortiſſima ſæpiſſime retuliſſe, cum diceret ſe gemmarum onera ferre non poſſe. Vincti erant pedes auro, manus etiam catenis aureis: nec collo aureum vinculum deerat, quod ſcurra Perſicus præferebat.*

8 *Poſt hæc victrices.*] Iam ſatis dictum eſt ſupra.

9 *Carmine triumphali.*] Livius 5. Decad. lib. 5. in triumpho Acilii, & Appianus in Libyco. Huic ſententiæ adſtipulatur Martialis l. 1. epigram. 5. ad Cæſarem,

Conſuevere jocos veſtri quoque ferre triumphi:
Materiam dictis nec pudet eſſe ducem.

10 *Verba & inconditos verſus.*] Supra dictum eſt de inconditis jocis & carminibus, quibus adde, quod ſcribit

in triumphantem militari modo jactantes, ſequebantur. [1] Quare Camillus, Romulus, & parens patriæ, ac conditor urbis: [2] ſicut Marius Cimbrico triumpho, tertius conditor appellatus eſt, [3] & Cæſar inter militares jocos à Nicomede ſubactus, & mœchus Gallus, Lapſana quoque ſe vixiſſe apud Dyrrachium, milites in Cæſarem inter jocos cavillati fuere. [4] M. vero Manlium in triumpho, quem de Gallogræcis habuit, milites inter jocos velut nimis indulgentem & ambitioſum taxavere. [5] Dumque per urbem pompa & tantus ordo procedit, per vias perque omnes aditus & deorum templa patentia paſſim tricliniis ſtratis, omnium generum, ætatum & ordinum effuſa multitudo inter vota preceſque ad aras diis libabant, hoſtias mactabant, grates diis agebant, conceptamque lætitiam, cantu & carmine, ac lætis acclamationibus ſignificabant: donec cum omni apparatu; cum-

Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 7. paulo ante fin. his verbis, *Hi ſerias illas ſaltationes ridicule imitabantur, depravantes per ludibrium, quibus luſibus ſatyricis ſalibuſque jam inde à priſcis ſeculis delectatos Romanos apparet è triumphis etiam. Permittitur enim victores deducentibus, Jambos & dicteria jacere in Imperatores clariſſimos, quemadmodum Athenis ſolebant pompam in plauſtris ducentes, ſcommatibus obvios impetere: nunc autem extemporalibus utuntur verſiculis.*

1 *Quare Camillus.*] Plutarchus in vita illius. Livius 1. Decad. lib. 5. *Dictator, Camillus, recuperata ex hoſtibus patria, triumphans in urbem redit: interque jocos militares, quos inconditos jaciunt, Romulus, ac parens patriæ, conditorque alter urbis, haud vanis laudibus appellabatur.* Et iterum libro 7. in prin.

2 *Sicut Marius.*] Plutarchus in Mario, Populus, *inquit*, præſertim tertium Romæ inſtauratorem Marium appellabat, quod non minori diſcrimine tunc Romam ſervaviſſet, quam Gallico bello. Itaque læti omnes Romani cum filiis atque uxoribus Mario & diis domi libabant.

3 *Et Cæſar.*] Suetonius in vita illius, cap. 49. ſic ſcribit, *Gallico denique triumpho milites ejus inter cætera carmina, qualia currum proſequentes joculariter canunt, etiam vulgatiſſimum illud pronunciaverunt,*

Gallias Cæſar ſubegit, Nicomedes Cæſarem,

Ecce Cæſar nunc triumphat, qui ſubegit Gallias,

Nicomedes non triumphat, qui ſubegit Cæſarem.

4 *M. vero Manlium.*] Livius 4. Decad. lib. 9. non multo poſt princ. *Multi,* inquit, *omnium ordinum donati militaribus donis, cum inſecuti ſunt: carminaque à militibus ea in Imperatorem dicta, ut facile appareret iis ducem indulgentem ambitioſumque ea dici, triumphum eſſe militari magis favore, quam populari celebrem.*

5 *Dumque per urbem pompa, &c.*] Id dictum eſt. Præterea Pomponius Lætus magnitudinem imperii Rom. ſcribens, hunc triumphantium morem graphice tradit.

1 Per

cumque his militaribus jocis [1] per mediam urbem & Velabrum, perque Sacram viam læti & ovantes [2] in Capitolium aſcenderent, [3] ubi tauros in pompa ductos in Jovis optimi maximi templo immolabat, [4] quos priuſquam de nece hoſtium ducis certiſſimis conſtaret argumentis, triumphantem minime immolare debere, multi arbitrati ſunt. [5] Epulum poſt hæc magnificentiſſimum, & lautum omni apparatus genere, uberrimis ampliſſimiſque obſoniis ac ſumptu magnifico publice dabatur, in quo turdos & murænas inter obſonia apparari, & vina præcipua, atque unguenta minio delibuta exhiberi conſuerant. [6] Quare divus Cæſar merito celebratur, qui Aphricano triumpho, præter obſonia apparatiſſima, uno die in duobus & viginti millibus tricliniorum inſtructis, paratiſque menſis epulum regali magnificentia, ac vini Falerni amphoras centum & Chii cados centum populo dediſſe fertur, ubi [7] ſex murænarum millia una cœna exhibuit. [8] Tiberius quoque mille menſis prandium paravit. [9] Ad illud etiam conſules invitari, mox ne venirent rogari ſolebant, ſcilicet ne quis major

Sacrificia in Capitolio.

Epulum triumphale.

D. Cæſaris epulum.

Tiberii.

1 *Per mediam urbem & Velabrum.*] Suetonius in Cæſare, cap. 37. *Gallici triumphi die Velabrum prætervehens, pene curru excuſſus eſt, axe defracto.*

2 *In Capitolium aſcenderent.*] Suetonius ubi ſupra proxime. Joſephus belli Judaici lib. 7. cap. 24. in deſcriptione triumphi celeberrimi Veſpaſ. & Titi.

3 *Ubi tauros.*] Servius in lib. 9. Æneidos, ibi,

Et ſtatuam ante aras.

Pomponius Lætus ubi ſupra.

4 *Quos priuſquam.*] Ioſephus ubi ſupra, *ſic ſcribit*, Pompæ finis fuit Capitolini Iovis templum, quo poſtquam ventum eſt, conſtitere. Erat autem vetus mos patrius, operiri donec ducis hoſtium mortem quiſpiam nunciaret. Is erat Simon Gioræ, tunc inter captivos in pompa traductus: laqueo vero circundatus per forum trahebatur, quo cum ſimul cæderent, qui ducebant. Poſtquam igitur eum finem vitæ habere nunciatum eſt, omniumque favor ſecutus eſt, tunc hoſtias inchoavere: hiſque ſecundo per vota ſolennia omine peractis, in palatium receſſere.

5 *Epulum.*] Columella lib. 9. Et de triumphantium epulo Poſidonius l. 2. hiſtoriarum, & ex eo Athenæus lib. 4. c. 15. & lib. 5. c. 14. eodemque ult. Ex quibus præterea intelliges id convivium fieri ſolitum in templo Herculis.

6 *Quare divus Cæſar.*] Suetonius in vita illius, cap. 38. Plutar. in vita illius. Plinius lib. 14. cap. 15.

7 *Sex murænarum millia.*] Plinius libro nono, cap. 55.

8 *Tiberius quoque.*] Suetonius in vita illius, c. 20. *Prandium*, inquit, *dedit populo mille menſis, & congiarium tricenos nummos viritim dedit.*

9 *Ad illud etiam Coſſ.*] Hæc uſque ad verſic. *Interdum vero*, ſunt ex Plut. problem. 80.

jor triumphante honorem qui illi debebatur, præriperet, utque locus honeſtiſſimus triumphanti, cui tantus honos habitus eſt, daretur, ut illum à cœna omnis ordo & ætas officii cauſa domum ſine offenſione reduceret, quæ præſentibus conſulibus alteri tribui non decebat. [1] Interdum vero notatum eſt, epulas, extructaſque menſas, ante domos in promiſcuo uſu rerum omnium victricibus legionibus, quo agmine triumphantem ſequebantur, exhibitas fuiſſe. Et poſt triumphum, ut gratia eſſet cumulatior, [2] aurum coronarium ex victis bello gentibus, ob conceſſam vitam, imperatori dari: [3] quod quidem, niſi triumpho recepto, præſtari non decebat; pro eo, quod pro corona triumphi à ſociis & bello victis gentibus quaſi vectigal dabatur, [4] quod Hadrianus primo Italiæ remiſit, & in provinciis minuit. [5] Deinde vero Alexander Severus, una cum negociatorio, populo illud dono dedit. Togas quoque [6] & ſagula, [7] æraque & dona multiplicia, ſingulis militibus pro meritis ab imperatore elargiri. [8] In quo id ſervatum

Epulæ legionibus victricibus ante fores exhibitæ.

Coronarium aurum imperatori datum poſt triumphum.

Munera data militibus.

1 *Interdum vero notatum eſt, epulas, &c.*] Nam Cæſar in ſuis triumphis adjecit epulum & viſcerationem apud Suetonium in vita ipſius, cap 38. Idque ſolum fieri in triumphis tradit Columella lib. 9.

2 *Aurum coronarium.*] Id jam ſupra dictum eſt ex Gellio lib. 5. cap. 6. atque videre licet ex Servio libro 8. Æneidos ad fin. ibi,

Dona recognoſcit populorum aptatque ſuperbis

Poſtibus. ——

Aurum, inquit, *coronarium dicit, quod hodie à victis gentibus datur. Imponebant autem hæc Imperatores propter conceſſam vitam.* Et de hujuſmodi auro coronario, meminit Cicero in Oratione in Piſonem, *Mitto aurum coronarium, quod lex & decerni & accipi vetat, niſi Imperatoribus ex provincia decedentibus ad decorandum triumphum.* Præter hos, vide *l. Judæorum. C. de Judæis*, & *l. 1. C. de auro coronario*, & Spartianum in Hadriano, Capitolinum in Antonino Pio, Lampridium in Alexand. Severo, Ammianum Marcellinum libro 2. & Dionem lib. 49.

3 *Quod quidem niſi triumpho recepto.*] Quod patet ex eo quod confeſtim ſubdit de Hadriano.

4 *Quod Hadrianus primo.*] Spartianus in vita illius.

5 *Deinde vero Alexander Severus.*] Ælius Lampridius in vita illius.

6 *Et ſagula.*] Titus Livius 1. Decad. lib. 10. in triumpho Q. Fabii ſcribit, *Data ex præda militibus æris octogeni bini, ſagaque & tunicæ, præmia illa tempeſtate militiæ haudquaquam ſpernenda.* Verum iſta latius, & ſuo loco explicantur.

7 *Æraque.*] Ut in triumpho Pompeji apud Plutar. in vita illius.

8 *In quo id ſervatum eſt.*] Et id quidem factum fuiſſe in triumpho Q. Flaminii de Macedonia & Nabido refert Livius 4. Decad. lib. 4. Atque etiam in

triumpho

vatum eſt, ut quod pediti, duplex centurioni, triplex equiti daretur, una cum ſtipendio militari & frumento duplici: tribuno vero, multo magis. Animadverſumque & illud eſt, imperatorem, cui belli ſumma commiſſa fuit, decreto jam triumpho, antequam urbem iniret, ſæpe tribunos, præfectos, equites, centurioneſque ob fortia facinora militaribus donis in primis ornaſſe, & benemeritis præmia largitum eſſe: ipſoſque cum donis & inſigniis militaribus in pompa triumphi præcedere triumphantem, nonnunquam ſequi conſueſſe. [1] Præterque aſſuetos honores, vel locum in Circo ad ſpectandum cum laurea & ſella curuli inter viros triumphales conſulareſque ſibi & poſteris, [2] vel ut in veſte triumphali ludos ſpectaret, arcumque marmoreum, [3] nonnunquam ſtatuam in Foro pedeſtrem aut equeſtrem, ampliore ſumptu cum decretis & titulis honorum, in Comitio, in Roſtris, in Foro, in Palatio, in Capitolio, [4] aut in cella Jovis (qui rariſſimus honor contigit) ſenatum & po-

Dona triumphanti à ſenatu & populo data.

triumpho P. Scipionis Naſicæ ejuſdem Decad. lib. 6. Et in triumpho Scipionis Aſiatici ejuſdem Decad. lib. 7. ad finem. Et in triumpho M. Fulvii Flacci libro ejuſdem Decad. 10. Et in triumpho Q. Fulvii ex Liguribus non multo poſt, ad fin. ejuſdem lib. 10. Et triumpho Tiberii Sempronii Gracchi. Et in triumpho C. Claudii Pulchri. 5. Decad. lib. 1. & in triumpho Pauli Æmylii 5. Decad. lib. 5. & Anitii ibid. At idem 4. Decad. lib. 3. dicit in duobus triumphis Cn. Cornelii de Inſubribus & Cenomanis, & Q. Minutii de Liguribus & Bojis, ſeptuagenos æris militibus diviſos: duplex equiti, triplex centurioni. Et eodem libro tertio, in triumpho Marcelli in pedites ſingulos, datos octingentos æris, triplex equiti centurionique. Sed & illo eodem Decad. lib. 4. tradit in triumpho M. Portii Catonis ex Hiſpania militibus ex præda diviſos fuiſſe in ſingulos ducenos ſeptuagenos æris, triplex equiti, nec quicquam loquitur de centurionibus: uti ſimiliter 5. Decad. lib. 5. ſcribit, devicta Macedonia, ex præda 400. denarios in equitem, & ducentos fuiſſe peditibus diviſos, nec de centurionibus loquitur.

1 *Præterque aſſuetos honores, vel locum in circo.*] Livius 1. Decad. lib. 2. ubi id ſcribit tributum fuiſſe M. Valerio Dictatori poſt triumphum poſteriſque ipſius. Hæc enim ſunt verba illius, *Super ſolitos honores locus in circo ipſi, poſteriſque ad ſpectaculum datus, ſella in eo loco curulis poſita.*

2 *Vel in veſte triumphali.*] Id enim fuiſſe conceſſum L. Paulo Æmylio tradit Plinius, aut quiſquis eſt, qui illum elegantiſſimum librum edidit de Viris illuſtribus, cap. 54.

3 *Nonnunquam ſtatuam.*] Sic Q. Martio Tremulo ſtatua equeſtris decreta eſt in foro, apud Livium 1. Decad lib. 9. paulo ante fin. Cujus hæc verba ſunt, *Martius de Hernicis triumphans in urbem rediit: ſtatuaque equeſtris in foro decreta eſt, quæ ante templum Caſtoris poſita eſt.*

4 *Aut in cella Jovis.*] Unde id accepit

& populum triumphanti, aliaque inſignia virtutum dona honores dediſſe.

cepit neſcio. Illud autem ſcio, triumphantes plerunque ſibi ſolere induere tunicam Iovis, ut tradit Servius in eclog. 10. Virgilii, quam ex templo Iovis ſumebant, ex Livio 1. Dec. l. 10. ubi ſic ſcribit, *Qui Iovis Opt. Maximi ornatu decoratus, curru aurato per urbem vectus in Capitolium aſcenderit.* Ex quo illud Iuvenalis ſatyra decima in prin.

Quid ſi vidiſſet Prætorem in curribus altis
Extantem; & medio ſublimem in pulvere Circi,
In tunica Jovis. ——

De hac autem re ita loquuntur Lampridius in Alexandro Severo, & Capitolinus in Gordianis, ut videri poſſit, hujuſmodi tunicas, ſcilicet prætextam, pictam togam, & palmatam, non niſi ex templo Iovis etiam Imperatores, & quoſvis alios ſibi ſumere conſueviſſe, non etiam privatos habuiſſe.

CAPUT VII.

Reſponſum Raphaëli Volaterrano, quare legum & cauſarum ſtudio intermiſſo in his mitioribus ſtudiis oblectaremur.

QUærebat aliquando ex me, dum Romæ agerem, Raphaël Volaterranus, vir inſignis doctrinæ & virtutis, cui ad mores emendatiſſimos, gravitas libero homine digna, non modicam acceeſſionem faciebat, quid cauſæ foret, quod cum cauſarum patrociniis & foro uſque à pueritia eſſem addictus, illis poſthabitis, & quaſi forenſibus negociis prætermiſſis, in his ſtudiis mitioribus ita me oblectarem, ut cauſarum patrociniis bellum indixiſſe viderer. Cui hoc cauſæ referebam, quod leges quæ ad communem utilitatem editæ, ſtudio & labore maximo quæſitæ & meditatæ nobis forent, neque ab his qui jura darent coli, neque perinde ut oporteret, præcipi viderem, dolerem que juri dicundo illos plerunque præſidere, qui eas vel turpiter ignorarent, vel per gratiam & ſordes facile corrumpi ſinerent: & quibus ſervandarum legum præcipua imminet cura, hi maxime legum ſcita contemnerent: quibus rebus effici, ut tot ſcita & decreta veterum monumentis nobis tradita, maximiſque ingeniis elaborata, & tam penſiculate expenſa, unus homunculus nequiſſimus audaciſſimusque ignarus legum, judiciorum & fori, qui magiſtratui præeſſet,

eſſet, non ſalubri temperamento, nec diſceptatione ac judicio, ſed auſu temerario & omni jure neglecto, ad ſuam libidinem per ſcelus & nequitiam everteret. Horum non minima exempla dicebam fore ea, quæ dudum experti vidimus. Nuper cum Romæ cuſtodias cognoſcerem, operæ precium fuit videre, quæ rerum miracula, monſtris & portentis ſimilia, ac dictu faſtidienda, quæve turpitudines ad aliquorum libidinem admitterentur contra jus fasque, ſiquidem ſacerdotem quempiam in his nacti ſumus, gravem & ſanctum virum, vita & moribus ornatiſſimum, hominem profecto honeſtæ & magnæ laudis, diu tenebris & carcere maceratum, indigniſſimam fortunam ſubire coactum, pro eo quod pecuniam ſibi traditam ab eo, qui illam furto ſubtraxerat, ut vero domino reſtitueretur, illius juſſu mandatoque reſtituerat, ſuppreſſo auctore: ipſumque quæſtionibus ſubdi vidimus, & tormentis vexari, ut illum, qui conſcientia culpæ, & ſpe veniæ adductus, abſtuliſſe confeſſus fuerat, palam faceret, delinquentisque delicta, quæ ille pœnitens culpæ dixerat, enunciaret: quo diſcrimine adactus pauper ſenior, confitentis peccatum & delinquentem enunciare coactus fuit, quod quidem ſcripto jure vetitum, ſanctionibusque & decretis interdictum eſſe conſtat. Rurſus alium immani ſcelere coopertum, hominem impuriſſimum turpiſſimumque, qui maximorum criminum reus, teſtibus, tabulis, teſtimoniis, & certiſſimis documentis convictus fuerat, quæ nec ipſe gloriabundus diffitebatur, quique legum judiciorumque pœnis ſæviſſime coërcendus erat, ab eiſdem ergaſtulis, ſola præſidentis temeritate nullo negocio dimitti & liberari, aliasque audacias & turpitudines, ne dicam ſcelera indigna auditu profatuque, quæ vix credenti non modo enunciata, ſed viſa & comperta fuēre. Jaſon Mataſſalanus, & Ludovicus Matha, cum ſacerdotalibus quibus fungebantur muneribus cedere nollent, quæſitis occaſionibus ad inimicorum libidinem, tetro carcere uſque eo tenti fuēre,

donec illorum arbitrio ſingulis ornamentis, fama, & fortunis omnibus exturbati, quoad illis liberet, excruciati ſunt, non vero judicio, ſed præſidentis ſola temeritate & libidine: ne proſequar viros vitæ inculpatiſſimæ, ſumma integritate & fide, falſis criminibus circumventos ab impotentibus inimicis miſeros & laborantes, in quos graviter crudeliterque conſultum vidimus, vel ut afflictas fortunas invaderent, ipſoſque de poſſeſſione & antiquiſſimis ſedibus deturbarent, vel ut invidorum libidini obtemperarent: aliaque in miſeros edita exempla, nulla pietate in ſupplices & calamitoſos, eosque innoxios turpibus judiciis conflictari, & uſque premi ab his, qui gratia & opibus plus poſſunt pollentque: alios vero auctores manifeſti facinoris, ne appellari quidem. Quæ cum viderem, patroniſque contra vim potentiorum aut gratiam nihil præſidii eſſe, nihil opis, fruſtra nos in legum controverſiis, & ediſcendis tot caſuum varietatibus tam penſiculate editis, tantum laboris & vigiliarum ſuſcipere, tantoque nos ſtudio fatigari dicebam, cum ad ignaviſſimi impuriſſimique cujuſque temeritatem, qui juri dicundo præſideret, quem leges virum bonum eſſe volunt, non æquo jure, ſed ad gratiam & libidinem judicia ferri, decretaque legum tanto conſilio edita, convelli & labefactari viderem.

TIRAQUELLUS.

Hoc caput nullis indiget Commentariis.

Caput VIII.

Quæ ſit Bona dea, & quæ à veteribus illi ſacra fierent, quidve Rubigalia, Floralia & Vinalia forent.

INter eos quibus iſta indagare curæ fuit, ſæpe quæſitum eſt, [1] quæ ſit Bona dea, cujus numen tantopere coli à Romanis legimus: quod ſacrum à principio originum inchoa-

TIRAQUELLUS.

1 *Quæ ſit Bona dea.*] Hic omnino vide Macrobium lib. 1. Saturnalium cap. 12.

1 *Myr-*

choatum, dum imperium ſtetit, incredibili cæremonia colebatur. Multi putavere Floram, Bonam deam eſſe, quæ Flavii ſeu Fauni quondam uxor, vino madens, [1] myrteis flagris à viro cæſa, poſtea cum facti pœniteret, & ipſius deſiderio tabeſceret, divinis honoribus coli cœpta fuit: in cujus ædem licet florum omne genus importent, myrtum tamen inferre non decebat, in memoriam veteris mulctæ, [2] ſicut in Tenedo tibicinem adire Tenis templum, aut Achillis mentionem facere ob veteris ignominiæ memoriam vetabatur. Et apud Rhodios præconem accedere ad Occidionis templum, interdictum erat. [3] Quidam Græcorum ex Liberi matribus illam effinxere: alii Medeam, plerique Semelem, multi Proſerpinam putant: [4] Romani Dryada Fauni uxorem, [5] cujus ne nomen quidem viros

Variæ ſententiæ quę eſſet Bona dea.

1 *Myrteis flagris.*] Plutar. problem. cap. 19. Quid eſt, quod Floræ, quam Bonam deam nominant, omni florum genere templum exornantes mulieres, domum myrtos non importent: præſertim cum ambitioſius cunctis germinum ac florum varietatibus uti ſoleant? An illud eſt quod à fabulatoribus dicitur, Floram Flavii divinatoris uxorem fuiſſe, quæ cum vino clanculum uberius uteretur, deprehenſam myrteis virgis ac flagris à viro cæſam fuiſſe, dicitur inde factum eſſe, ut myrtus in ejus ædem non inferatur? Vinum autem cum mulieres ei libant, lac appellant. *

COLERUS.

* Arnobius lib. 5. Adverſ. gentes: *Fœdam igitur, Fatuam, Bona quæ dicitur Dea, tranſeamus: quam myrteis cæſam virgis, quod marito neſciente ſeriam meri ebiberit plenam, Sextus Clodius indicat, ſexto de diis Græco: ſignumque monſtrari, quod cum ei divinam rem mulieres faciunt, vini amphora conſtituatur obtecta: nec myrteas fas ſit inferre verbenas: ſicut ſuis ſcribit in cauſalibus Butas.* Vide & Lactantium lib, 1. cap. 22.

TIRAQUELLUS.

2 *Sicut in Tenedo.*] Idem Plutarch. ejuſdem operis cap. 141. ubi ejus rei rationem reddit. Diodorus Siculus lib. 5. cap. 17. *Verum,* inquit, *propter cujuſdam tibicinis teſtimonium, qui novercæ inſidiis faverat, legem ſanxit, ne quis tibicen templum ingrederetur. Belli Trojani tempore, cum Achilles Tenem occidiſſet, quo tempore Græci Tenedum depopulati ſunt, ſtatuerunt poſtea Tenedii, ut nulli deinceps liceret templo reſtituto, in eo Achillem nominare.*

3 *Quidam Græcorum.*] Hæc uſque ad verſic. *Romani,* ſunt Macrobii d. libro 1. Saturn. cap. 12.

4 *Romani Dryada.*] Plutar. Varro autem filiam ipſius Fauni hanc putat apud Macrobium ubi ſupra.

5 *Cujus ne nomen quidem.*] Macrobius ibi, *Hæc,* inquit, *apud Græcos* θεὸς γυναικεία *dicitur, quam Varro filiam Fauni tradit, adeo pudicam, ut extra* γυναικωνῖτιν *nunquam ſit egreſſa, nec nomen ejus in publico fuerit auditum, nec virum unquam viderit, nec à viro viſa ſit: propter quod nec vir templum ejus ingreditur.*

ros intelligere fas erat.[1] Qui veroBonam deam dicunt Fauni uxorem, illam tam illibatæ caſtitatis fuiſſe opinati ſunt, ut extra Gynæceum nunquam egreſſa, nec virum viderit unquam, nec à viro conſpecta, nomenque fando nullibi auditum ſit. Quæ quidem ſacra quum Majo menſe pro ſalute populi fierent, quicquid eſſet maſculum, [2] domo exigebatur, ita ut non modo extra conſpectum ſummoverentur viri, [3] ſed maſculæ quoque picturæ tegerentur: [4] quod compar Myſiæ Cereris ſacrum obtinere dicunt, in quo [5] quum ſeptem operentur dies, tertia à templo exactis viris, [6] pulſis etiam canibus maribus, mulieres celebrabant. Cumque in ſacris Bonæ deæ vino libetur, illud non ſuo nomine nuncupant, [7] ſed lac dicunt eſſe, vini tamen amphoram

Ceremoniæ in ſacris Bonæ deæ.

1 *Qui vero.*] Macrobius loco præced. citato. Et Lactantius ex Varrone lib. 1. c. 22. & vide noſtras leges Connubiales, leg. 10. n. 26. incip. *Et hunc quoque.*

2 *Domo exigebatur.*] Plutar. in Cæſare, & probl. cap. 19. & ante hunc Cicero in Oratione de Aruſpicum reſponſis, in P. Clodium de ſacris Bonæ deæ loquens, ſic ſcribit, *Quod quidem ſacrificium nemo, niſi P. Clodius, omni memoria violavit: nemo, inquam adiit, nemo neglexit, nemo vir aſpicere non horruit, quod fit per virgines Veſtales, fit pro P. R. in ea domo, quæ eſt in imperio, fit incredibili ceremonia: fit ei deæ, cujus ne nomen quidem viros ſcire fas eſt: quam iſte idcirco Bonam dicit, quod in tanto ſibi ſcelere ignoverit*: & in eundem, *Hominemque eum, qui pulvinaribus Bonæ deæ ſtuprum intulerit, eaque ſacra, quæ viri oculis, ne imprudentis quidem aſpici fas eſt, non ſolum aſpectu virili, ſed flagitio ſtuproque violarit.*

3 *Sed maſculæ quoque picturæ.*] Seneca ad Lucilium, lib. 16. epiſtol. ſcribit, viros omnes à conſpectu religionis Bonæ deæ ſic arceri, ut picturæ quoque maſculorum animalium contegantur. De quo & illud Juvenalis ſat. 2.

— Ubi velari pictura jubetur,
Quæcunque alterius ſexus imitata figuram eſt.

Et vide omnino dictas noſtras leges Connubiales ubi ſupra.

4 *Quod compar Myſiæ Cereris.*] Idem ſcribit Lilius Gyraldus de Diis Gentium, ſyntagm. 14. nullo quoque auctore citato. Sed, ne ignores, id totum eſt Pauſan. lib. 7. quo Achaica deſcribit, in fin. Sed addendum, Catanenſis quoque Cereris eam fuiſſe religionem, ut adire ejus templi ſecreta penetralia viris nefas eſſet, ut tradit Lactantius lib. 2. c. 4.

5 *Cum ſeptem operentur dies.*] Vide noſtras leges Connubiales, l. 15. num. 115. incip. *Illud quoque ex antiq.* & ſeq.

6 *Pulſis etiam canibus maribus.*] Pauſanias d. lib. 7. de Myſiæ Cereris ſacrificiorum ritu ſcribens, ait: *Solenne item ſeptem dierum Cereri celebrant. Die autem feſti tertio è templo viri ſe ſubducunt. Relictæ itaque mulieres ea nocte peragunt, quæ ritus poſtulat. Non autem viri ſolum expelluntur, ſed è canibus etiam mares. Poſtero autem die reverſos in templum viros deridentes, & dicteriis exagitant mulieres & has viciſſim viri.*

7 *Sed lac eſſe dicunt.*] Plutar. probl. cap. 19. Macrobius dicto lib. 1. cap. 12.

phoram in ſacris obvolutam apponunt, [1] quam dixere Mellariam: [2] ad quod ſacrum niſi caſtas, quæque à viris abſtinuiſſent, nullas accedere licebat, [3] templumque deæ neque virum ingredi, nec intereſſe permittitur: cujus lumina purpureis vittis velabantur; [4] quæ non ubique & paſſim, ſed in maximi pontificis domo, in receſſu intimo, nocte non autem die fiebant. [5] Et licet nocturna ſacra priſco ritu mulieribus interdicta fuerint, [6] in hoc tamen ſacro, quum pro populo facerent, mulieres noctu intereſſe non vetantur: quod quidem tantæ religionis eſt habitum, [7] ut illud Veſtales virgines obirent, & per illas ſacrum fieret. [8] Cujus ædes altera in Aventino, [9] altera juxta Iſidis templum fuêre, ad novam viam. Alii dixêre Bonam deam, [10] quam Græci Gynæceiam nuncupant, cujus feſtis diebus palmite tabernacula mulieres intexunt, interque ſolennia draconem apponunt. [11] Quod ſacrum non in pontificis domo, ſed in ædibus quiſque ſuis celebrare aſſuerat, aut illis quæ eſſent in imperio conſulari, vel prætoria dignitate.

Mellaria. *Sacra Bonæ deæ, quo in loco fiebant.* *Religio.* *Ædes Bonæ deæ.* *Gynæceia.* *Ceremoniæ.*

Dum-

Athenæus autem lib. 10. Dipnoſophiſtôn, cap. 15. ſcribit, Ariſtophanem vocaſſe vinum *ἀφροδίτης γάλα*, *Lac Veneris*, quod ſit ipſius Veneris incitamentum.

1 *Quam dixere Mellariam.*] Plutarchus, ut ſupra citavimus.

2 *Ad quod ſacrum niſi caſtas.*] Idem Plutar. ibi, *An quod*, inquit, *à multis tum vero rebus Veneris caſtæ ac puræ ſacrum illud obeunt? Non ſolum enim viros excludunt, ſed cum ſolenne ſacrificium faciunt, quidquid maſculum eſt domo exigunt.*

3 *Templumque deæ nec virum ingredi.*] Tibullus lib. 1. eleg. 6.

Exibit quam ſæpe time: ſeu viſere dicet
Sacra Bonæ maribus non adeunda deæ.

Et vide noſtras leges Connub. ubi ſupra, & quod ſupra diximus.

4 *Quæ non ubique & paſſim, ſed in maximi pontificis domo.*] Scilicet ſacrificia deæ, de quo paulo infra.

5 *Et licet nocturna ſacra.*] De quo omnino vide quæ ſcripſimus in noſtris legibus Connubialibus l. 16. num. 42. incip. *Septimum, ne uxores*, & ſeq.

6 *In hoc tamen ſacro.*] Nam & in hoc ſacro, quod nocturnum erat, à mulieribus tantum celebrabatur, ex Plutarcho in Cæſare, & in Cicerone, & aliis ubique, & dicetur mox poſtea.

7 *Ut illud Veſtales.*] Cicero in Oratione de Aruſpicum reſponſis loco ſupra citato, & Plutar. in Cicerone.

8 *Cujus ædes altera in Aventino.*] Scilicet Bonæ deæ. Idque eſt P. Victoris in 13. regione urbis Romæ.

9 *Altera juxta Iſidis templum.*] Idem Victor in 12. regione.

10 *Quam Græci Gynæceiam.*] Macrobius, ut diximus ſupra, lib. 1. cap. 12. alias Geneſiam. Vide Plutar. in Cæſare.

11 *Quod ſacrum non in Pontificis domo.*] Plutar. in Cicerone dicit, ea ſacra fieri quotannis in domo Conſulis. Vide eundem in Cæſare.

1 *Cum-*

Dumque ſacrum fit, [1] cunctos mares domo exigunt, ne polluerentur, & piaculum fieret, quum ritu ſacrorum neque deam conſpici, neque ſacerdotes palam fieri liceat: Uxor enim exornata, domo maribus exactis, [2] novem continuas noctes operata furiali inceſſu, cum æris crepitu & phanatico diſcurſu ſacra peragit: aliis ſimili temulentia ad id ſacrum accitis mulieribus: [3] unde occaſio frequens mœchandi, & facultas adulteris data eſt. [4] In cujus ſacrificiis canes immolantur: quique huic ſupplicant, maledictis & probris deam inceſſunt, neminemque optant bonum invenire, qui domi naſcatur: quippe eam dixere Bonam deam, quæ ex corruptis generationes faciat, quare illam Gynæceiam, quaſi rerum genitricem, vocant. [5] Quod ſacrum Damium à more præpoſtero, ipſaque Damia, ſacerdoſque Damiatrix dicta. [6] Cujus inſtar apud Sicu-

Mœchandi occaſio in ſacris Bonæ deæ.

Damium.

1 *Cunctos mares domo exigunt.*] Plutarch. probl. c. 19. ut ſupra dictum eſt.

2 *Novem continuas noctes.*] Id non in ſacris Bonæ deæ fieri, ſed Iſidis ſcribit Propertius lib. 2. eleg. 33.

Triſtia jam redeunt iterum ſolennia nobis,
Cynthia eum noctes eſt operata novem.
Atque utinam Nilo pereat, quæ ſacra repente
Miſit matronis Inachis Auſoniis.
Quæ dea tam cupidos toties diviſit amantes,
* *Quæcunque illa fuit, ſemper amara fuit.*

Et de Cereris ſacris, quæ Græci Theſmophoria vocant, Ovid. lib. 10. Metamor.

Perque novem noctes Venerem, tactuſque viriles
In vetitis numerant.

Vide noſtras leges Connubiales l. 15. num. 115. incip. *Illud quoque patebit* & ſeq.

3 *Unde occaſio frequens mœchandi.*] Vide dictas leges Connub. l. 16.

4 *In cujus ſacrificiis.*] Hæc uſque ad verſic. *Quod ſacrum*, ſunt Plutarchi problem. cap. 52.

5 *Quod ſacrum Damium.**] Hæc uſque ad verſ. *Cujus inſtar*, ſunt Feſti Pompeji lib. 4. cujus hæc verba ſunt, *Damium ſacrificium, quod fiebat in operto, in honorem Bonæ deæ, dictum à contrarietate, quod minime eſſet δαμόσιον, id eſt, publicum, Dea quoque ipſa δάμια, & ſacerdos δάμιας*** *appellabatur.*

COLERUS.

* Gloſſarium vero aliter: *Damium* θυσία, ὑπαίθριον γινόμενον. Damium autem dictum (contra Feſti opinionem) puto, quia pro populo fiebat, ideoque publicum erat. Juvenalis:

Pro populo faciens quantum Laufella bibebat.

** imo *Damiatrix.*

TIRAQUELLUS.

6 *Cujus inſtar apud Siculos.*] Diodorus lib. 5. cap. 2. non adeo procul à fin. *Cereri vero*, inquit, *cum ſemen in terram jacitur, apparatu ac magnificentia exquiſita decem dies feſtos agunt, priorem repræſentantes vitam: quibus diebus turpiloquio invicem uti conſuevere, ut deæ dolor, ex filiæ raptu conceptus, riſu & verborum ſcurrilitate mitigaretur.*

1 *Novem*

Siculos dicunt fuiſſe, apud quos ſacrum Cereri decem diebus, verbis turpibus & obſcœnis celebrari produnt, magna verborum licentia, ſcilicet arbitratæ, ex obſcœnitate verborum, & jocorum laſcivia, Cereris luctum mœroremque levari, quem ex raptu filiæ conceperat. [1] Nonnulli Opem dixêre Bonam deam, quæ & Maja dicta eſt, quam nominibus variis, Faunam & Fatuam, [2] & matrem deûm, & [3] Idæam, Peſſinuntiam, Cybelem, [4] Rheam [5] & Phrygiam nuncupant, quia hominibus favet, [6] & opem liberis præſtat: [7] Fatuamque dictam, quod infantes in lucem editos, fandi modos & verba edoceat: [8] cui qui vota concipiunt, manu terram tangentes velut parenti & genitrici ſupplicant. [9] Cumque in omnibus ſacris, qui rem

Cereris ſacrum. *Ops.* *Opis varia nomina.* *Fatua.* *Ceremoniæ.*

1 *Nonnulli opem dixere Bonam deam.*] Hæc uſque ad verba, *Et Matrem deûm*, ſunt Macrobii lib. 1. Saturn. c. 12. aliorum auctoritate.

2 *Et Matrem deûm.*] Varro lib. 1. aut aliorum computatione 4. de lingua Latina.

3 *Idæam, Peſſinuntiam, Cybelem.*] Hæc tria ſunt Strab. lib. 10. & primum quoque Livii 3. Decad. lib. 9. Ex quo etiam eſt illud Tibulli lib. 1. eleg. 4.

At qui non audit Muſas, qui vendit amorem,
Idææ currus ille ſequatur Opis.

Et Virgilii lib. 10. Æneidos.

Alma parens Idæa deûm, cui Dindyma cordi,
Turrigeræque urbes, bijugique ad frena leones.

Et rurſus lib. 9.

Tympana vos, buxuſque vocat Berecynthia matris
Idææ. —.

Et Ovidii lib. 4. Faſtorum,

Protinus inflexo Berecynthia tibia cornu
Flabit & Idææ feſta parentis erunt.

Et ante hos Lucretii de eadem loquentis lib. 2.

Hanc variæ gentes antiquo more ſacrorum
Idæam vocitant matrem, Phrygiaſque catervas
Dant comites: quia primum ex illis finibus edunt
Per terrarum orbem fruges cœpiſſe creari. *

COLERUS.

* Cur *Idæa* vocetur, declarat Prudentius:

Utque Deûm mater Phrygia veheretur ab Ida.

TIRAQUELLUS.

4 *Rheam.*] Vide Strabonem d. l. 10. & ſupra eodem lib. c. 4.

5 *Et Phrygiam.*] Vide eundem. Et hinc illud Virg. lib. 4. Æneidos,

— Qualis Berecynthia mater
Invehitur curru Phrygias turrita per urbes.

Et ibi Servius, & Heſychius, & Phurnutus, qui ita eam dicit vocari, quod à Phrygibus maximo coleretur.

6 *Et Opem liberis præſtat.*] Id reſpicit quod ſupra dixit, eam *Opim* à quibuſdam, à quibuſdam vero *Bonam deam* nuncupari. Et hic vide Macrob. lib. 1. c. 12. & Fulgentium, Mythologicôn lib. 1. c. 3.

7 *Fatuamque dictam.*] Et hic quoque.

8 *Cui qui vota concipiunt.*] Divus Auguſtinus Varronis auctoritate l. 7.

9 *Cumque in omnibus ſacris.*] Plutar. probl. c. 11.

1 *Quam*

rem divinam facit, velare caput ſoleat, huic aperto capite & invelato ſacrificat. [1] Quam deam Ægyptiis celebre numen fuiſſe aſſeverant: [2] cujus ſimulacrum ſiniſtra ſcyphum tenet, dextra ſiſtrum: hoc eſt æneum crepitaculum, quod non ſpiritu, ſed motu concuſſum perſonat, ab illiſque Iſis dicta, cui pervigilia excubiæque nocturnæ à puellis peraguntur. [3] Cujus ſacerdotes linea amicti ſtola, per urbem lugentes vagabantur, mox læti ſacra perficiunt: [4] in cujus feſto qui ex collegio ſunt ſacerdotes, diverſas facies induunt ornatu vario: nam alius incinctus balteo, militem agit, alius venabulo venator incedit, alius longa ſtola fœminam mentitur, nonnulli cum faſcibus procedunt velut [illegible] magi-

Opis ſimulacrum. Ceremoniæ in ſacris Iſidis.

1 *Quam deam.*] Scilicet Iſidem, de qua aliquid ſupra dixit & ſtatim poſt declarat.

2 *Cujus ſimulachrum.*] Servius in lib. 8. Æneidos, enarrans illud,

Regina in mediis patrio vocat agmina ſiſtro.

Iſis, ait, *eſt genius Ægypti, qui per ſiſtri motum, quod gerit in dextra, Nili acceſſus ſignificat & receſſus: per ſitulam, quam ſiniſtra retinet, oſtendit fluentiam omnium lacunarum. Iſis autem lingua Ægyptiorum eſt terra, quam Iſim volunt eſſe. Alibi autem oſtendimus ſiſtrum Ægyptiorum eſſe proprium.*

3 *Cujus ſacerdotes linea.*] Iuvenalis de his loquens ſatyr. 6.

Qui grege linigero circundatus, & grege calvo.
Plangentis populi currit latrator Anubis.

Hincque dea linigera dicta eſt Ovidio lib. 1. Metam.

Nunc dea linigera colitur celeberrima turba.

Et libro 1. de Ponto eleg. 1. ad Brutum,

Vidi ego linigeræ numen violaſſe fatentem
Iſidis, Iliacos ante ſedere focos.

Et alibi quoque diximus ſcilicet lib. 2. cap. 9.

4 *In cujus feſto.*] Hæc ſunt Apuleji lib. 11. Metamorphoſeos hujuſmodi feſtum deſcribentis, *Hic incinctus balteo militem gerebat, illum ſuccinctum chlamyde crepida & venabula venatorem fecerant. Alius ſoccis obauratis indutus ſerica veſte, mundoque precioſo, & adtextis capite crinibus inceſſu perfluo fœminam mentiebatur.* Et poſt pauca, *Nec ille deerat qui magiſtratum faſcibus purpuraque luderet.* *

COLERUS.

* Hunc ritum eleganter Herodianus quoque in Commodo expreſſit, ſic ſcribens: ἦρος ἀρχῇ ἑκάστου ἔτους, ὡρισμένης ἡμέρας, μητρὶ θεῶν πομπὴν τελοῦσι Ῥωμαῖοι, καὶ πάντα ὅσα παρ' ἑκάστοις πλοῦτα σύμβολα κειμήλιά τε βασιλέων, ὕλης τε ἢ τέχνης θαύματα, τῇ θεῷ προπομπεύει. ἄδεια τότε πᾶσι δίδοται ἐξουσίας παντοδαπῆς παιδιᾶς. ἕκαστός τε ὃ βούλεται σχῆμα ὑποκρίνεται. οὐδ' ἔστιν οὕτω μέγα ἢ ἐξαίρετον ἀξίωμα, ὃ μὴ παντὶ τῷ βουλομένῳ ἀμφιεσθέντι ὑπάρχει παῖξαί τε καὶ κρύψαι τὴν ἀλήθειαν. ὡς μὴ ῥᾳδίως διαγνῶναι τόν τε ὄντα καὶ τὸν μιμούμενον. Vide & Arnobium lib. 7. Adverſ. gentes. De origine autem hujus feſti & ceremoniarum, multa habes apud eundem Herodianum paulo poſt. Apud Arnobium lib. 5. Apud Tertull. Apologet. cap. 24.

magiſtratus. [1] Poſt quæ mulieres candidis amiculis ſerta ferentes cum ſpeculis & pectine ante ſimulacrum deæ famulantur, ipſamque comentes cum lucernis & lampade ſequuntur. [2] Et quia Saturni & Vulcani uxor dicitur, ideo flamen Vulcanalis calendis Majis illi rem divinam facit, & prægnantem ſuem mactat Majæ & Mercurio, [3] cujus ferias Saturnalibus incurrere notatum eſt, feſtoſque illi dies Opalia fuiſſe, quæ tertio die poſt Saturnalia aguntur: [4] ſicut Robigalia, Floralia, Vinalia, Agonalia, Carmentalia, Angeronalia & Vertumnalia. [5] Præter quæ fuerunt ſacra popularia non certis familiis tributa, ut [6] Fornacalia, [7] Palilia,

Feſtorum quorundam nomina.

Sacra popularia.

TIRAQUELLUS.

1 *Poſt quæ mulieres.*] Hæc quoque ſunt Apuleji eodem libro quibuſdam interjectis; *Mulieres*, inquit, *candido ſplendentes amicimine, vario lætantes geſtamine, verno florentes coronamine, quæ de gremio per viam, qua ſacer incedebat comitatus, ſolum ſternebant floſculis; aliæque nitentibus ſpeculis pone tergum reverſis, venienti deæ obvium commonſtrarent obſequium. Et quæ pectines eburneos ferentes, geſtu brachiorum, flexuque digitorum ornatum & oblexum crinium regalium fingerent: illæ etiam quæ cæteris unguentis & geniali balſamo, guttatim excuſſo, conſpergebant plateas.*

2 *Et quia Saturni & Vulcani uxor.*] Ad Rom: redit, & de Ope intelligit, quam uxorem & ſororem Saturni fuiſſe; ſcribit Fulgentius lib. Mytholog. 1. c. 3. Macrob. lib. 1. Saturn. c. 10. Lactantius lib. 1. c. 13. & ante hos Diodorus Siculus libro tertio Bibliothecæ: alias quarto, cap. quinto.

3 *Cujus ferias.*] Varro l. 2. aut aliorum computatione 5. linguæ Latinæ: *Saturnalia*, inquit, *dicta à Saturno, quod eo die feriæ ejus fierent.*

4 *Sicut Robigalia.*] De his ſeptem, ſex vide paulo infra. Sed quod hic *Angeronalia* vocat, *Agonalia* dicendum eſt, ut patet ex his, quæ ſtatim dicet de Agonalibus. Quamquam etiam fuerunt feſta Angeronalia, dicta ab Angerona; Varroni lib. 2. aut aliorum computatione 5. linguæ Latinæ.

5 *Præter quæ fuerunt ſacra popularia.*] Feſt. Pompejus lib. 14. *Popularia*, inquit, *ſacra ſunt (ut ait Labeo) quæ omnes cives faciunt, nec certis familiis attributa ſunt: ut Fornacalia, Palilia, Laralia.*

6 *Fornacalia.*] De quibus Plin. l. 18. cap. 2. de Numa loquens, ſic ſcribit; *Is & Fornacalia inſtituit farris torrendi ferias, & æque religioſas terminis agrorum.* Plutarch. problem. cap. 89. & in Numa Pompilio. Feſtus Pompejus libro 6. Et ex poëtis Ovidius 2. Faſtor.

Curia legitimis nunc Fornacalia verbis
Maximus indicit, nec ſtata ſacra facit.

Hincque dea Fornacalis eidem lib. 6. ejuſdem operis.

Sola prius furnis torrebant farra coloni,
Et Fornacali ſunt ſua ſacra deæ.

Nam & ea *Fornax* dicta eſt apud eundem lib. 2. ejuſdem operis.

Facta dea eſt Fornax, læti fornace coloni,
Orant, ut fruges temperet illa ſuas.

De qua Lactantius falſæ religionis libro 1. cap. 20. & Feſtus Pompejus l. 6. in prin.

7 *Palilia.*] De quibus etiam Varro lib. Rei ruſt. 3. c. 1. & linguæ Latinæ d. lib. 5. Cicero lib. 5. de Divinat. Tibullus lib. 2. eleg. 6. Ovidius lib. 14. Metamor. & lib. Faſtor. 4. itemque 6. Propertius

Opis ædes. lilia, Laralia: [1] Fuit autem ædes Opis in Capitolio una, [2] altera in vico Jugario Opis & Saturni. Notatumque, his qui Ope indigerent, ad aſylum Cereris panem dari, qui- *Ædis Hortæ ſemper recluſa.* bus numquam templum claudebatur, [3] ſicut ædem Hortæ recluſam eſſe voluerunt, quum ſit hortari, ad res magnas adducere. [4] Iſidis vero ædes una patricia, altera vero An- *Iſidis ædes.* tenodora dicta eſt, cujus templum in regione Martii campi fuit, proximum Tiberi, juxta Septa & Ovile. Sed *Agonalia.* quia de Agonalibus loquor, [5] ſciendum, Agonalia ſtativas ferias fuiſſe, [6] quibus Jano V. Idus Januarias mactatur *Agonales dies.* aries: [7] dictique Agonales dies, quod à principe civitatis princeps gregis immolabatur: quippe antiqui agein ma- *Agon.* ctare dixerunt, quod verbum in ſolennibus frequens uſur- *Carmentalia.* patur. [8] quorum auctorem Numam Pompilium ferunt. [9] Carmentalia vero à matribusfamilias annis ſingulis fiunt deci-

pertius lib.4.eleg.1.& 4. Perſius ſat.1. Feſtus Pompejus lib.15. ubi de Pale & Parilibus loquitur. Ex quibus intelliges & hæc *Parilia* quoque vocari, de quibus alibi diximus.

1 *Fuit autem Opis in Capitolio una.*] Livius 4. Decad.lib.9. *Addita*, inquit, *& unum diem ſupplicatio eſt ex decreto Pontificum, quod ædes Opis in Capitolio de cælo tacta erat.*

2 *Altera in vico Jugario, &c.*] P. Victor in 8. regione urbis Romæ meminit ædis Opis, & Saturni in vico Jugario.

3 *Sicut ædem Hortæ.*] Plutar. probl. cap.45.

4 *Iſidis vero ædes una patritia.*] P. Victor in 5. regione urbis Romæ. Spartianus in vita Adriani. Ex quo illud Iuvenalis ſat.6.

A Meroë portabit aquas, ut ſpargat in æde
Iſidis, antiquo quæ proxima ſurgit ovili.

Et horum prior Dionyſius Halicarnaſſæus lib.5.

5 *Sciendum Agonalia.*] Macrobius lib.1.c.4.

6 *Quibus Iano V. Idus.*] Ovidius l.1. Faſtor.

Quattuor adde dies, ductis ex ordine Nonis,
Janus Agonali luce piandus erit.
Nominis eſſe poteſt ſuccinctus cauſa miniſter,
Hoſtia cælitibus quo feriente cadit.
Qui calido ſtrictos tincturus ſanguine cultros
Semper agatne rogat, nec niſi juſſus agit.
Pars, quia non veniant pecudes, ſed agantur, ab actu
Nomen Agonalem credit habere diem.

Et cætera quæ ſequuntur.

7 *Dictique Agonales dies.*] Varro libro 2. aut aliorum computatione 5. linguæ Latinæ his verbis, *Dies Agonales per quos Rex in regia arietem immolat, dicti ab agone, eo quòd interrogatur à principe civitatis, & princeps gregis immolatur.* Alii autem alias cauſas afferunt, ut Ovidius ubi ſupra.

8 *Quorum auctorem Numam.*] Plut. in vita ipſius.

9 *Carmentalia vero.*] Varro dicto libro 5. & idem Plutarch. in Romulo. Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 1. Antiquitatum Rom. ſcribit, Euandro & Carmentæ Romanos quotannis ſacrificaſſe,

decimo octavo calendas Februarias, [1] in quibus aliquid ſcorteum aut ſua morte peremptum attuliſſe, magnum crimen erat. [2] Robigalia à Numa quoque inſtituta ſunt, ne rubigo ſegetes, neve uredo, aut grando invaderet. Ideo ſexto calendas Maji agebantur, quo die [3] Robigo deo ſacrum fieri docuit. [4] Floralia à Flora ſumpſere nomen, qui ut arbores affatim eſfloreſcerent, ad juſtamque magnitudinem fructus accederent, quarto calendas Maji, oraculo moniti ſacra conſtituerunt, namque hæc tempora frugibus metuenda ſunt. [5] In cujus feſtis diebus fœminas, quæ vulgato corpore quæſtum faciunt, denudari, & pudendis obſcœniſque invelatis, per luxum & laſciviam currere, & impudicos jocos agere ſervatum eſt: [6] quibus etiam †ædiles cicer, fabas & miſſilia plebi ſpargere aſſuerant, leporeſque & capreas, aliaque mitia animalia ludis admittere, quos in vico patricio, aut proximo celebrabant, noctuque accenſis facibus, cum multa obſcœnitate verborum per urbem vadere, & ad tubæ ſonitum convenire. [7] Fuit enim Flora nobile ſcortum, hujus auctor argumenti, quæ quum præpotens eſſet, & divitiis afflueret, populum Romanum morte obita heredem fecit, pecuniamque

Robigalia. *Floralia.* *Sacra popularia.* *Ceremonia in floralibus.* *Flora.*

ficaſſe, quemadmodum reliquis heroibus ac dæmonibus: araſque dicatas eis etiam fuiſſe, Carmentæ apud Carmentalem portam ſub Capitolio, Euandro apud Aventinum collem prope portam Trigeminam.

1 *In quibus aliquid ſcorteum.*] Gyraldus ſyntagmate 17.

2 *Robigalia.*] Varro lib. 1. Rei ruſticæ, cap. 1. & d. lib. 5. de ling. Lat. & Plin. lib. 18. cap. 29. *Rubigalia*, inquit, *Numa conſtituit anno regni ſui* 11. *quæ nunc aguntur ad* 7. *Cal. Maji: quoniam tunc fere ſegetes rubigo occupat.* Feſtus Pomp. lib. 16.

3 *Robigo deo.*] Plinius & Feſt. Pompejus ubi ſupra.

4 *Floralia.*] Varro d. lib. 1. Rei ruſticæ, cap. 1. Plin. d. lib. 18. cap. 29. Lactantius lib. 1. cap. 20. Macrob. l. 1. c. 4. D. Auguſt. Civitatis Dei, lib. 4. c. 8. & lib. 6. cap. 7. *

COLERUS.

* Arnobius l. 3. *Flora illa genitrix, & ſancta obſcœnitate ludorum, bene curat ut arva floreſcant: & cur quotidie gemmales & pubeſcentes herbas adurit atque interficit nocentiſſimum frigus?* Hujus ludos fuiſſe obſcœniſſimos, non obſcure oſtendit Martialis quoque aliquot locis.

TIRAQUELLUS.

5 *In cujus feſtis diebus.*] Plinius ubi ſupra. Gyrald. Hiſt. deorum ſyntag. 1.

6 *Quibus etiam Ædiles.*] Val. Maximus l. 2. c. 5.

7 *Fuit enim Flora.*] Lactantius l. 1. cap. 20. Huic deæ Ovid. Faſt. 5. quod floribus præſit, Zephyrum ventum dat maritum.

niamque annuam ludis exhiberi voluit: [1] quorum inſtar ludorum Antiſteria apud Athenienſes ſimili licentia fuere. [2] Vertumnalia vero dies feſtos Vertumno dicatos habuere Octobri menſe, cujus ſacellum in vico Turario erat, vertentibus ſe ad dextram ſub baſilicæ angulo: [3] qui deus mercaturæ & vendendarum rerum habitus. [4] Vinalia autem erant duplicia: altera vinis deguſtandis duodecimo calendas Martias, quum vina pura ſunt, quo die Jovi novum vinum libare mos eſt, quod ex dolio hauſtum, calpare eximebant. [5] Altera, quibus flamen dialis vindemiam auſpicatus maturis uvis, vinum legere, & vindemiam fieri jubet: quibus diebus agnam Jovi immolant, interque cæſa & porrecta, vinum legit, quo tempore ex phano Veneris vinum affatim effundebant. [6] Fuitque veteri lege ſancitum, ut flamen Martialis diceret diem veteri vino libando, medicaminis cauſa. Inde uſurpatum verbum: *Novum*

Anti-ſteria.
Ver-tumnalia.
Vinalia.

1 *Quorum inſtar, &c.*] Gyraldus in libro de Annis & menſibus, cæteriſque anni partibus, de his pluribus ſcribit. Rhodiginus l. 29. c. 1. auctoritate Apollodori, ſcribit *Antiſteria* univerſim quidem vocari feſta Bacchi, privatim vero *Pithœgia*.

2 *Vertumnalia vero.*] Varro d. l. 5. de lingua Latina. Feſtus Pompejus libro 19.

3 *Qui Deus.*] Donatus in Adelphos Terentii in duobus locis.

4 *Vinalia autem.*] Varro d. l. 5. linguæ Latinæ. Plinius lib. 18. c. 29. Unde Ovid. lib. 4. Faſtor.

Cur igitur feſtum Veneris Vinalia dicant,
Quæritis? & quare ſit Jovis iſta dies?

Et paulo poſt.

Hoſtica Tyrrheno vota eſt vindemia Regi,
Juppiter è Latio palmite dona feres.
Vota valent meliora: cadit Mezentius ingens,
Atque indignanti pectore plangit humum.
Venerat Autumnus calcandis ſordidus uvis,
Redduntur merito debita vina Jovi.
Dicta dies hinc eſt Vinalia, Iupiter illa
Vindicat, & feſtis gaudet ineſſe ſuis. *

COLERUS.

* Feſtus: *Calpar vinum novum, quod ex dolio demitur ſacrificii cauſa, ante quam guſtetur. Jovi enim prius ſua vina libabant, quæ vocabant Vinalia.* Vide ad hunc locum Scaligeri conjectanea.

TIRAQUELLUS.

5 *Altera, quibus flamen dialis.*] *Vinalia* (inquit Varro ubi ſupra) *à vino. Hic dies Jovis, non Veneris. Hujus rei cura non levis in Latio. Nam aliquot locis vindemiæ primum à ſacerdotibus publice fiebant, ut Romæ etiam nunc: nam Flamen Dialis auſpicatur vindemiam: & ut juſſit vinum legere, agna Jovi facit: inter cujus exta cæſa, & porrecta flamen prorſus vinum legit.*

6 *Fuitque veteri lege ſancitum.*] Varro ibi, & Feſtus Pompejus lib. 10. non longe ante fin. ubi de Meditrinalibus.

Novum vetus vinum bibo, novo veteri vino morbo medeor. Unde Meditrinæ nomen deæ, cujus ſacra Meditrinalia, & dies Meditrinalis. Sicut ad primitias pomorum nova eſſe dicebant vetera, & alia exoptabant nova, ominis cauſa. [1] Præter quæ fuerunt Ruſtica vinalia, quod Veneri ædes tunc dicata foret, ejuſque tutelæ olitores addicerentur, quibus diebus erant feriati, quæ dies tempeſtatibus leniendis ſolennis habebatur, qua novum vinum in urbem ferre, & in cellis vinariis condere aſſuerant. [2] Apud Tuſculanos lege cautum erat, ne quis novum vinum, antequam Vinalia calentur, in urbem inveheret: Laurentibus, ne quis pomum ex alieno legeret [3] inarimum, quod humeris vectaretur: Græcis, ante vernum æquinoctium ne quis vitem incideret, neque uvam ante æquinoctium autumnale guſtaret: [4] Romanis vino & novis frugibus, antequam ſacerdos primitias libaſſet, veſci non licuit: [5] Græcis quoque

Meditrinæ ſacra. *Ruſtica vinalia.* *Lex apud Tuſculanos.* *Laurentum lex.* *Græcorum.* *Romani.*

1 *Præter quæ fuerunt ruſtica Vinalia.*] Varro ubi ſupra, *Vinalia*, inquit, *ruſtica dicuntur ante duodecimum diem Calendas Septembris: quod tum Veneri dedicata ædes, & orti ejus tutelæ adſignantur, ac tum ſunt feriati olitores.* Feſtus Pompejus lib. 16. ubi de ruſticis Vinalibus. *

COLERUS.

* Vide & Macrobium. Varroniani quoque libri cujuſdam titulus eſt: *Vinalia, περὶ Ἀφροδισίων.*

TIRAQUELLUS.

2 *Apud Tuſculanos.*] Varro non multo ante ea, quæ in præced. citavimus, *In Tuſculanis*, ait, *ſacris eſt: Vinum novum ne vehatur in urbem ante, quam Vinalia kalentur.* *

COLERUS.

* Athenis mos erat, quamdiu ferveret muſtum, neminem id tangere. Plutar. Sympoſiac. lib. 8. & lib. 3.

3 *Inarimum.*] Lege *in armum*, & vide Feſtum.

TIRAQUELLUS.

4 *Romanis.*] Plinius libro decimo octavo, cap. ſecundo. *Ac ne*, inquit, *deguſtabant quidem novas fruges aut vina, ante quam ſacerdotes primitias libaſſent.*

5 *Græcis quoque in uſu erat, in feſto, cui Pithœgia.*] Cælius Rhodiginus Antiquarum lectionum lib. 28. c. 25. ſic ſcribit, *Pithœgia*, inquit Proclus, *feſtum veteribus erat, quo in vini participatum & ſervos advocabant & mercenarios: relinebantur enim tunc primum dolia, proinde facta re divina, Dionyſiaci doni communicatio omnibus patebat. Comprecabantur vero*, ut Plut. inquit, ἀβλαβῆ καὶ σωτήριον αὐτοῖς τοῦ φαρμάκου τὴν χρῆσιν γενέσθαι, *id eſt*, innoxiam ſalubremque ipſis medicamenti potionem. *Undecima menſis die factitari hoc Athenis conſuevisſe, produnt auctores.* Hactenus Cælius. *

COLERUS.

* De Pithœgia Plutar. l. 3. ſympoſ. τοῦ νέου οἴνου Ἀθήνησι μὲν ἑνδεκάτῃ μηνὸς κατάρχονται, πιθοίγια τὴν ἡμέραν καλοῦντες. καὶ πάλαι γε, ὡς ἔοικεν, εὔχοντο, τοῦ οἴνου πρὶν ἢ πίνειν ἀποσπένδοντες, ἀβλαβῆ καὶ σωτήριον αὐτοῖς τοῦ φαρμάκου τὴν χρῆσιν γενέσθαι.

que in uſu erat, in feſto cui Pithœgia nomen, quo dolia relinuntur, vinum affatim haurire, ad cujus potum non ſervos modo, ſed mercenarios, clientes & ruſticam turbam advocabant.

CAPUT IX.

Tantum & quantum comparativo nonnunquam conjungi, ædemque pro domo ſæpe apud auctores inveniri.

CUM à tumultuariis negotiis, ingenii vegetandi cauſa, animum ad manſuetiores Muſas quandoque diverterem, incidimus forte ad id temporis quum hæc commentaremur, in libellum Elegantiarum (quem ſic inſcripſerat) grammatici cujuſpiam, docti hominis & confidentis, qui pleraque exquiſite & non indiſerte ex auctoribus adnotaſſe videbatur. In quibus ita ſcriptum legimus: Tantum & quantum, verbo & poſitivo: tanto & quanto, comparativo jungi oportere, ut quanto es doctior, tanto es melior: quantum potes, tantum elabora. Arguitque Lactantium velut parum diſerte loquutum: Quanto frequenter impellitur, tanto firmiter roboratur. Sed quum nos longe ſecus à probatiſſimis hæc obſervata legiſſemus, profecto id non uſquequaque verum putamus: ipſumque qui inter grammaticos principem locum facile tenuit, quod citra calumniam dictum ſit, incurioſe proceſſiſſe. Eſto enim, quod ſic fuerit ab auctoribus ſæpe uſurpatum, quin ſecus dici ſcribique poſſit citra reprehenſionem, non negaverim: ſiquidem & tantum cum quanto & cum poſitivo aut comparativo jungi non indiſerte, plerumque videmus. Fuitque hæc oratio non erudita ſolum, ſed ſuis numeris omnibus abſoluta. Titus Livius tertio ab urbe condita: Quantum juniores patrum plebi ſe magis inſinuabant, eo acrius contra tribuni tendebant. Lucius Florus epitomarum ſecundo: Numantia, inquit, quantum Carthaginis, Capuæ, Corinthi opibus inferior, ita virtutis nomine & honore par omnibus. Idem de Caſſiano bello:

Taxatus Laurentius Valla, Elegantiarum lib. 1. cap. 18.

Sed

Sed quanto eſt efficacior fortuna quam virtus, tantum eſſe virtutem. Plinius Nepos epiſtolarum ultimo: Quantum ab hujuſmodi cupiditatibus remotior ejus animus eſſet, tanto impenſius, &c. Tacitus hiſtoriarum quinto: Tiberius, inquit, quanto intentus olim publicas ad curas, tanto occultior in luſus. Plinius quoque hiſtoriæ naturalis decimoſeptimo, multum ſuperlativo junxit: Domus inquit, multum pulcherrima conſenſu omnium, ætate ea in colle Quirinali, C. Aquilii fuit. Quin etiam dixit grammaticus noſter, proxime accedere ad vim comparativorum ante & poſt, ut tanto ego ante veni, non tantum. Contra quod auctoritas Plinii & aliorum obvia eſt, Naturalis hiſtoriæ 18. Quantum igitur univerſas terras ager Campanus antecedit, tantum ipſum pars ejus quæ Laboriæ dicitur. Cæſar commentario 6. Omni, inquit, nobilitate Heduorum interfecta, tantum potentia anteceſſerunt: & aliis paſſim auctoribus probatiſſimis, in quibus liquet, tantum cum quanto & comparativo & poſitivo, non abſque cultu Latini ſermonis jungi licere. In eodem quoque libello ſcriptum fuit, Ædem ſingulari pro templo, plurali numero pro domo accipi oportere, niſi ſacras adjeceris, quod tamen ſecus dictum definitumque plerumque eſt. Q. Curtius lib. 5. Stabant (inquit) ad fores ædis ejus, in qua rex veſcebatur. & alibi: Excubabant ſervatis noctium vicibus, proximi foribus ædis. Cicero pro Cluentio: Atque illo tempore, inquit, in æde T. Annii hominis honeſtiſſimi, Scalenus accerſitus ab Oppianico venit. Rurſus ædes plurali pro templo T. Livius non ſemel ponit: Duumviri, inquit, grati fuere ædibus dedicandis. Suetonius in Claudio: Spectacula, inquit, edidit, quum prius ad ſuperiores ædes ſupplicaſſet. Neque abnuerim, quin frequens habeat uſus, ut ædes plurativo numero pro domo, pro templo vero ſingulari dici conveniat. Sed tamen quin altero etiam modo Latine dici poſſit, iſque ſermo citra reprehenſionem probabilis ſit, licet

Cap. 1.

In eundem lib. 3. cap. 7.

parcius circumſpectiuſque antiqua dicta & veterum auctoritas facit.

TIRAQUELLUS.

ID caput ex eorum num. eſt, quibus Alexander Laurentium Vallam vellicat, ejus tamen nomine ſuppreſſo: idque ex duobus locis ipſius Vallæ. Primus eſt in libro Elegantiarum primo cap. 18 alter libro ejuſdem operis tertio cap. 7. Sed adverte quod locus Cornelii Taciti hic deſignati libro 5. eſt mendoſus. Is enim eſt libro 4. ubi ſic ſcribitur, *Sed tum Tiberius duodecim villarum nominibus & molibus inſederat, quanto intentus olim publicas ad curas, tanto occultior in luxus & malum otium reſolutus*, ubi legendum, ut vides, *in luxus* non *luſus*. Locus autem prior Plinii eſt lib. 17. cap. 1. Sed hic locus eſt hic corruptus. Nam in emendatioribus codicibus ita legitur, *Multo vero pulcherrima conſenſu omnium ætate ea in colle Viminali C. Apulii equitis Roman.* Poſterior autem locus ipſius Plinii eſt lib. 18. cap. 11.

CAPUT X.

Quæ lege duodecim tabularum utiliter & commode, quæve parum conſulte, & nimis ſevere ſcripta videbantur.

Populus Romanus trecentos annos ſine legibus vixit. Decemviri quando primum creati. Leges 12. tabularũ Athenis Romam traductæ. Leges ſcriptæ à quibus primum propoſitæ.

A Condita [1] urbe ad annum fere trecenteſimum, populum Romanum ancipiti bello diſtractum, ſine legibus certis, ſuis tantum moribus vixiſſe, neque externas leges conquiſiſſe ſatis conſtat. Trecenteſimo demum exacto anno poſt finitimos ſuperatos, bello quietis rebus, quum reſpublica legibus formanda videretur, decemviros legum ferendarum cauſa crearunt: qui Athenas profecti ad jura ſtatuenda, ut peregrina inſtituta, ſcita, moreſque noſcerent, divino conſilio leges duodecim tabulis in æs inciſas, in foro propoſuere, excerptas à Solonis legibus, quæ axibus ligneis continebantur, quibus boni æquique juſſa, pravi delictorumque depulſio, tum judiciorum ordo, & bene vivendi norma, pœnæque ac præmia conſtituta ſunt: à quibus poſtea omnis divini humanique noſtri juris ſanctio manavit. Quæ quidem leges quum longi temporis abuſu antiquatæ eſſent, & vetuſtate conſenuiſſent, novis poſtea editis, quæ eadem illa continerent, licet mutatis verbis, eadem tamen ſcita & conſtituta manſere. Primi enim qui leges

TIRAQUELLUS.

1 *A condita urbe.*] Hæc ſunt Liv. 1. Decad lib. 3. & Pomponii Iuriſconſulti in *l. 2. ff. de orig. jur.*

1 *Zephy-*

leges ſcriptas propoſuere æquandæ libertatis cauſa, [1] Zephyrii fuere Locri in Brutiis, à Zephyrio promontorio dicti, Ajacis Oilei ſocii: [2] licet alii in Bœotia Locri Opuntii prodantur, [3] Patrocli patria: alii Epignemidii in eadem Bœotia: [4] alii Ozolæ à malo odore nuncupati, in Libya. [5] His ergo Zephyriis Zeleucus, Spartanorum & Cretenſium placita imitatus, qui à Minoë vetuſtas leges acceperunt, acerbiores leges conſcripſit pœnaſque jure debitas, juris atque injuriæ regulas, ſcripto præfinivit, ut metu judiciorum & pœnarum à criminibus abſtinerent. Antea enim omnis animadverſio criminis, non ſcripto jure, ſed judicis arbitrio edebatur. [6] Poſtea Athenienſes à Dracone & Solone ſcriptas leges in Prytaneo ab eo fixas & propoſitas, juraque & judicia acceperunt. [7] Demum Romani moderando jura, ſummis infimiſque æquando, illorum exemplo ſcriptas promulgarunt. [8] Et ſicut Cretenſibus Minos, [9] ſic Zoroaſtes Bactrianis & Per-

Zeleucus.

Legumlatores diverſarum gentiũ.

1 *Zephyrii fuere Locri.*] Strabo l.6. Ex quo intelliges hic legendum eſſe *Epizephyrii*, & iterum l.9.

2 *Licet alii in Bœotia Locri Opuntii.*] Strabo d. lib.9.

3 *Patrocli patria.*] *Cæterum* (inquit Strabo d.lib.9.) *ex Opuntia terra natum eſſe Patroclum teſtatur Homerus, qui cum cædem patraſſet invitus, fuga ſe ſubtraxit ad Peleum.*

4 *Alii Ozolæ à malo odore nuncupati.*] Strabo ibi. Plutar. probl.cap.128. ubi & alias rationes hujus appellationis affert & Servius lib.3. Æneidos in eum locum,

Hic & Naritii poſuerunt mœnia Locri.

5 *His vero Zephyriis Zeleucus.*] Diodorus lib.12. Strabo lib.6. Ephori auctoritate, & ante eum Ariſtoteles Politicôn lib.2.c.10.

6 *Poſtea Athenienſes à Dracone & Solone.*] Plutarchus in Solone, Diogenes Laërtius in vita ipſius Solonis, Gellius lib.12.cap.18. & alii plurimi. Sed tu adde alios Athenienſium legumlatores Cæadem, aut, ut alii vocant, Caladem, ex Pauſania lib. 1. qui de Atticis eſt.

7 *Demum Romani.*] Livius & Pompeſus ſupra jam citati.

8 *Et ſicut Cretenſibus Minos.*] Ariſtoteles lib 7. Politicôn c. 10. Strabo lib.16. Diodorus Siculus lib.2. cap.1. & lib.6 cap.15. *Leges præterea multas,* inquit, *Cretenſibus dedit, ſimulans eas ab ſe in quadam ſpelunca meditatas.* Et hinc legifer Minos dicitur Ovidio l.3. Amorum elegia nona, aut decima ad Cererem,

Optavit Minos ſimiles ſibi legifer annos.

Sed & Ceres ipſis quoque Cretenſibus leges dedit, ex Diodoro lib. 6. aut 5. cap.2.

9 *Sic Zoroaſter Bactrianis.*] Zoroaſtes, (auctoribus Plinio lib.7. cap.16. & lib. 30. cap. 1. Iuſtino lib. 1. & Sabellico Enneadis 1. lib.5.) Bactrianorum Rex, Aſtrologiæ peritiſſimus, Magicas artes creditur inveniſſe, legeſque Bactrianis dediſſe.

& Perſis leges dedit, [1] Charonda Carthaginenſibus, [2] Zamolxis Scythis, [3] Plato Magneſiis & Siculis, [4] Ægyptiis vero Minas, [5] Triſmegiſtus, [6] & Bocorus, [7] Thebanis Philolaus, [8] Andronodorus Chalcidenſibus, qui in Thracia ſunt, [9] Protagoras autem Thuriis, [0] quibus poſtea abrogatis

1 *Charonda Carthaginenſibus.*] *Charondas* legendum eſt, nec is quidem Carthaginenſibus, ſed Thuriis, aut, ut alii vocant, Tyriis, leges dedit, apud Diodorum Siculum l. 12. & Valerium Maximum lib. 6. cap. 5. de Iuſtitia.

2 *Zamolxis Scythis.*] Herodotus libro 4. Melpomene, Strabo l b. 7. Diodorus Siculus lib. 2. cap. 5. memoriæ prodiderunt, Zamolxin Getis (qui ex genere Scytharum ſunt) leges dediſſe.

3 *Plato Magneſiis & Siculis.*] Sed & ipſis Siculis Timoleon una cum Cephalo & Dionyſio Corinthiis leges tulit ex Plutarcho in Timoleone. At Plato rogatus à Cyrenenſibus, ut ipſis leges ſcriberet, ac reip. ſtatum componeret, recuſavit dicens: Perdifficile eſſe condere leges tam felicibus: indicans (ut ſcribit Eraſmus Roterod. ex Plut. in Lucullo in Apophthegmatis Platonis) eos non facile parere ſalubribus monitis, qui ſucceſſu rerum elati ſibi felices viderentur.

4 *Ægyptiis vero Minas.*] Diodorus Siculus lib. 2. cap. 5. *Poſt antiquam*, inquit, *Ægyptiorum vitam, quam deûm heroumque tempore fuiſſe fabulantur, tradunt perſuaſiſſe primum multitudini ſcriptis uti legibus Menam, magni animi virum, vitæque inter omnes probatæ.* Ex quibus verbis intelligis *Menam*, non *Minam* legendum.

5 *Triſmegiſtus.*] Hunc quintum fuiſſe Mercurium ſcribit Cicero lib. 3. de Natura deorum, his verbis, *Quintus, Mercurius ſcilicet, quem colunt Pheneatæ, qui & Argum dicitur interemiſſe, ob eamque cauſam Ægypto præfuiſſe, atque Ægyptiis leges & literas tradidiſſe. Hunc Ægyptii Theyn appellant, eodemque nomine anni primus menſis apud eos vocatur.* Hactenus Cicero. Lactantius Firmianus libro Divin. inſtitut. cap. 6. de hoc Mercurio loquens, *Idem*, inquit, *oppidum condidit, quod etiam nunc Græce vocatur* ἑρμόπολις: *& Saïtæ ſervant & colunt eum religioſe. Qui tametſi homo fuerit antiquiſſimus, tamen & inſtructiſſimus omni genere doctrinæ: adeo, ut ei, multarum rerum & artium ſcientia, Triſmegiſto cognomen imponerent.*

6 *Et Bocorus.*] Diodorus Siculus libro 2. cap. 3. ubi hunc Bocchoridem appellat, cum ſic ſcribit, Legum, quæ ad hominum commercia pertinent, Bocchoridem latorem ſcribunt fuiſſe. Euſebius libro Chronicôn 3. cap. 10. ubi hunc vocat Bocchorum. Sed Saſochis, vir prudentia excellens, geometriæque inventor, leges multas, quæ ad deum religionem cultumque pertinent, prioribus addidit, ac Ægyptiis aſtrorum curſus oſtendit, apud Ariſtotelem Politicôn lib. 7. cap. 10. & Diodorum Siculum lib. 2. cap. 5. ubi ultra ipſum Saſochim, tradit & Seſoſtrem, Verchorim, Amaſim, & Darium Xerxis patrem, leges tuliſſe. Sed & Iſidem Ægyptiis leges ſtatuiſſe, quibus juſtitia æque omnibus ſervaretur, vi atque injuria, timore pœnæ, ſublatis: hacque de cauſa priſcos Græcos Iſidem legiferam appellaſſe, tanquam primam legum inventricem, ſcribit ipſe idem Diodorus Siculus lib. 1. c. 2.

7 *Thebanis Philolaus.*] Ariſtoteles lib. 2. Politicôn cap. 10.

8 *Andronodorus Chalcidenſibus.*] Imo *Androdamas* ex Ariſtotele, ubi ſupra proxime.

9 *Protagoras autem Thuriis.*] Diogenes Laërtius in vita illius in prin.

10 *Quibus poſtea abrogatis & inductis Metellus.*] Sed & ſuperioribus adde Pythagoram Crotoniatis leges dediſſe, ex

gatis & inductis, Metellus devicta Creta, illas cum Romanis commutavit. [1] Lacedæmonii vero non jure ſcripto, ſed moribus tantum, uſu annorum comprobatis, pro lege uſi ſunt. Ideo Lycurgus leges ſcriptas Spartanis nullas dedit, ſed omnium conſenſu mores, tanquam ſi lex edita fuiſſet, experiundo obſervarunt. [2] Indi quoque literas non novere, ſed æquiſſimos mores, legis vice habuere: hique adeo tenaces fuere, ut omni ſcripto juri anteirent. Sed quæ priſcis inſtitutis per conditores Romani juris eiſdem tabulis ad verbum ſcripta fuerint, parum comperta ſunt, quum ad manum non ſint, nullique annales extent, nullaque monumenta vetuſtatis: niſi quod pauca, quæ ad morum diſciplinam & judicia ſpectant, interciſe auctores produnt. [3] Extantque (ut multi aſſerunt) Hermodori Epheſii legum

Lacedæmonii jure ſcripto non utebantur.

Indi.

Quæ olim in 12. tabul. ſcripta, parum comperta.

Hermodorus.

ſe, ex Diogene Laërtio in vita illius. Saturnum Latinis ex Virgilio l.8.Æn.

Primus ab æthereo venit Saturnus Olympo,
Is genus indocile ac diſperſum montibus altis
Compoſuit, legeſque dedit, Latiumque vocari
Maluit: his quoniam tutus latuiſſet in oris.

Phidonem Corinthiis ex Ariſtotele libro 2. Politicôn cap.4. Hippodamum Mileſiis eodem lib.c.6. Italum Oenotriis, qui nunc Auſonii dicuntur, ex ipſo Ariſtotele l.7. Polit.c.10. Meteromaſdem Perſis, ut conjectari poteſt ex Plutarcho in libello, cui titulus eſt, In principe requiri doctrinam. Zatraſtem ſimulato nomine Arianis ex Diodoro Siculo l.2. c.5. Macarium, Cyrenaici Iovis filium, Lesbiis ex eodem lib.6. c.16. Dioclen Syracuſiis ex eod. Diodoro lib 12. Nicodorum Mantinenſibus ex Æliano lib.2. de Varia hiſtoria. Arymbam & Tharlitam Epirotis, ut de primo teſtatur Iuſtinus l.17. de ſecundo Plutarchus in Pyrrho poſt prin. Dionyſium Bacchum Indis, ex Diodoro Siculo lib 3.c.10. & Arriano de geſtis Alexandri libro 8. & Charondam Rheginis ex Heraclide in Politicis, ut interim prætermittam Moyſem Iudæis ex ſacris noſtris Bibliis. Cererem autem primam omnium leges tuliſſe, quibus homines juſte pieque vivere aſſueſcerent, & inde Legiferam dictam tradit Diodor. Siculus l.6.c 2.& iterum 15. Ex quo illud Virg.l.4.Æn.

— Mactant lectas de more bidentes
Legiferæ Cereri. —

Ubi Servius ſcribit, *Leges enim ipſa dicitur inveniſſe. Nam & ſacra ipſius Theſmophoria vocantur, ſed hoc ideo fingitur, quia ante inventum frumentum à Cerere, homines paſſim ſine lege vagabantur, quæ feritas interrupta eſt invento uſu frumentorum, poſtquam ex agrorum diviſione nata ſunt jura.*

1 *Lacedæmonii vero.*] Plutarchus in Lycurgo.

2 *Indi quoque.*] Diodorus lib. 3. Strabo lib. 14.

3 *Extantque (ut multi aſſerunt) Hermodori.*] Hic vir, ut inquit Strabo l. 14. leges quaſdam videtur Romanis conſcripſiſſe. Hermodorum in Italia exulantem, fuiſſe auctorem decemviris 12. tab. ferendarum, quæ ea de cauſa Decemvirales dicuntur, diximus ſupra lib. 5. c. 18.

legum decemviralium primi interpretis ſcripta relata, cujus ſtatua ob id fuit in comitio erecta. [1] Ex quibus pleraque explorate & ſatis utiliter, quædam duriter & inhumane, nonnulla remiſſe & leniter videntur conſtituta, quorum aliqua probanda, multa velut immitia & agreſtia refellenda ſunt, niſi forte multo ævo interciſos & reconditos illius ſenſus non tenemus. Ex his non alienum fuerit, aliqua, licet nimis pervetuſta & obſoleta, annotaſſe: [2] nam faciem carpere, [3] & genas radere unguibus, mulieres percommode vetabant: [4] neque magicis artibus ſegetem ex alieno traducere, [5] neque defunctorum corpora in urbe uri aut ſepeliri utiliter ſanciverunt: [6] ejulatusque & flebiles queſtus, quotidianaſque lachrymas, & cantus lugubres in funeribus inhibuere: [7] ſicut à Solone conſtitutum fuerat. Verba ex ea lege hæc ſunt: [8] Faciem ne carpito, [9] neve alienam ſegetem pellexeris. [10] mulieres genas ne radunto, neve

Quædam ex 12. tabulis relata.

1 *Ex quibus pleraque.*] Aul. Gellius lib. 20. c. 1.

2 *Nam faciem carpere.*] Servius in 12. Æneidos Virgilii eo loco,

Et roſeas laniata comas.

Ubi Servius, *Moris fuit*, inquit, *ut ante rogos humanus ſanguis effunderetur, vel captivorum, vel gladiatorum: quorum ſi forte copia non fuiſſet, laniantes fœminæ genas, ſuum effundebant cruorem, ut rogis illa imago reſtitueretur.* Tamen ſciendum, cautum lege duodecim tabularum, ne mulieres carperent faciem: his verbis: *Mulier faciem ne carpito.* Cicero libro ſecundo de Legibus.

3 *Et genas radere unguibus.*] Plin. lib. 11. cap. 37. *Infra oculos malæ, homini tantum, quas priſci genas vocabant, duodecim tabularum interdicto radi à fœminis eas vetantes. Pudoris hæc ſedes.*

4 *Neque magicis artibus ſegetem.*] Vide paulo infra.

5 *Neque defunctorum corpora in urbe uri.*] Cicero in ſecundo libro de legibus, ubi hujus rei rationem reddit, & de hoc ſatis abunde diximus ſupra l. 3. cap. 2.

6 *Ejulatuſque.*] Ut patebit ex ſeq. & tradit etiam Cicero lib. 2. Tuſcul. quæſt. *Ingemiſcere*, ait, *nonnunquam viro conceſſum eſt, idque raro: ejulatus ne mulieri quidem.* Et hic nimirum eſt fletus, quem duodecim tabulæ in funeribus adhiberi vetuerunt.

7 *Sicut à Solone conſtitutum fuerat.*] Cicero libro 2. de Legibus, Plutarchus in Solone, ἀμυχὰς κοπτομένων ἀφεῖλεν, id eſt, *lacerationes plangentium ſuſtulit.*

8 *Faciem ne carpito.*] Servius, ut diximus ſupra, verbum legis immutat: nam cum in lege dicatur, *Genas ne radunto*, ipſe legit, *Faciem ne carpito*: fortaſſis, ut intellectus fieret illuſtrior.

9 *Neve alienam ſegetem*] Plinius lib. 18. cap. 6. quo loco loquitur de C. Furio Creſino, & vide eund. l. 28. c. 2. ubi mentionem facit 12. tabul.

10 *Mulieres genas ne radunto.*] Et id item ſupra. Sed adde Ciceronem libro 2. de Leg. ubi in duobus locis adſcribit hæc verba hujus legis.

1 Neve

[1] neve leſſum funeris ergo habento. [2] in urbe ne urito, neve ſepelito. [3] Tum ſi quis in ſuo arborem panxit, à vicini fundo quinque ſaltem pedes abeſſe voluit, in hæc verba, Si quid in agro plantaveris, quinque pedes à vicino abeſto: Si ficum aut oleam, pedes novem abeſto. [4] Quod autem alienam ſegetem pellicere veneficiis lex vetuit, ideo cautum eſt, quod carmine evocari fruges, & alio transferri veteres credidere: quod ne liceret ad alterius injuriam contendere, etiam lege ſanxerunt. [5] Inſuper filios ſub patris jure eſſe,

Carmine evocantur fruges. *Sanctio de patribus erga filios, & contra.*

1 *Neve leſſum funeris ergo habento.*] Cicero eodem libro in duobus locis, & in priore exponit eam dictionem leſſum pro lugubri ejulatione: voxque eſt fictiria per Onomatopœiam. Plautus in Truculento act. 4. ſc. 2.

—— Thetis quoque etiam
Lamentando leſſum fecit filio. *

COLERUS.

* Tria præcipue in funere erant: Exſequiæ, Leſſus ſive Lauſus, & Silicernium. Lælius apud Ciceronem lugubrem ejulationem ſignificare putat. Reſtituit hoc vocabulum, vir nobiliſſimus & doctiſſimus Plauto, Pænulo:

Non deſignator præteriens obambulet,
Neu leſſum ducat, dum hiſtrio in ſcena fiet.

Varro Meleagris: *Funus exſequiati cum lauſu ad ſepulcrum antiquo more ſilicernium confecimus.*

TIRAQUELLUS.

2 *In urbe ne urito neque ſepelito.*] Supra ibi, *Neque defunctorum corpora.* *

COLERUS.

* Vide & epiſt. ad famil. lib. 4. epiſt. 12. ubi Cicero impetrare non poteſt ab Athenienſibus, ut Marcelli corpus intra urbem ſepeliatur.

TIRAQUELLUS.

3 *Tum ſi quis in ſuo arborem panxit.*] Hæc verba legis 12. tabul. ſunt apud Ciceronem d lib. 2. de Legibus.

4 *Quod autem alienam ſegetem.*] Plinius lib. 28. c. 6.

5 *Inſuper filios ſub patris lege eſſe.*] Dionyſius Halicarnaſſæus l. 2. ubi deſcribit leges Romuli, Romanus, *inquit*, legiſlator permiſit etiam patri vendere filium, nihil deterritus crudelitatis ſpecie, quod res gravior videri poſſet, quam pro affectu domeſtico, quodque maxime quis miretur, in hac diſſoluta diſciplina Græcorum educatus, quaſi durum & tyrannicum, hoc quoque patri conceſſit, licere illi terna filii venditione pecuniam quærere, majorem largitus poteſtatem patri in filium, quam hero in mancipium. Servus enim ſemel venditus, deinde libertatem adeptus, in poſterum ſui juris eſt. Filius vero à patre venditus, ſi liber fieret, rurſum ſub patris poteſtatem redigebatur. Iterum quoque venundatus & liberatus, ſervus, ut ante, patris reddebatur: poſt tertiam demum venditionem eximebatur è patris poteſtate. Hactenus Dionyſius. Hinc, ut ſcribit Franciſcus Balduinus Juriſconſ. in legem Romuli 17. tres illæ in emancipandis liberis imaginariæ venditiones & manumiſſiones, quarum fit in jure Civili mentio. Sic enim demum extincto patris jure filii jus magis in tuto veteres fore judicabant. Atque hanc quidem Romuli legem tam placuiſſe Romanis, ait Dionyſius, ut etiam relata ſit inter duodecim Tabulas, & multis annis ſeveriſſime ſervata. Numa tamen ab initio eam nonnihil mitigavit. Cæterum jus alioqui vendendi filiifam. plane patri ademptum fuiſſe tempore noſtrorum Juriſconſultorum, certo adfirmare non poſſum:

quamvis

eſſe, illoſque victus neceſſitatiſve cauſa patrio jure vendere, & precium quæſtui eſſe, uſque ad tertiam auctionem, neve id fraudi ignominiæve eſſet, [1] neque filiis quicquam in bonis eſſe, patribus viventibus, voluere, niſi patrio jure emancipatione ſolutus foret, [2] aut ſe jubente ſponſam filius duxiſſet, quod antea à Numa Pompilio cautum fuerat, [3] quem etiam pater occidere poterat. Sed quum à priſca illa

quamvis eorum reſponſa nullam eſſe tradant liberi hominis venditionem: & creditorem tradant relegandum eſſe, qui ſciens à parente pignori acceperit filiumfamilias, & patrem evictionis nomine obligari, qui filium ſuum tanquam ſervum ignoranti emptori vendidiſſet. Sed poſteriorum Cæſarum reſcriptis plane ſublatam fuiſſe hanc venditionis ſpeciem ſatis conſtat. Extat Diocletiani atque Maximiani reſcriptum in *l. 1. C. de patribus qui filios ſuos diſtrax.* Liberos à parentibus neque venditionis, neque donationis titulo, neque pignoris jure, aut alio quolibet modo, nec ſub prætextu ignorantiæ accipientis, in alium transferri poſſe. Conſtantinus tamen poſtea in *l. 2. C.* illo titulo, ſingularem unum (ut vocat) caſum excepit. Voluit enim, ut inops pater, non habens unde ſe alat, poſſit filium vendere ſanguinolentum, hoc eſt, recens natum, & adhuc à matre rubentem: qui tamen in ſuam iterum ingenuitatem aſſeri poſſit, reſtituto emptori precio, aut alio oblato mancipio. Sed humaniores ſunt illæ aliæ duæ, quæ extant lib. 11. integri Codicis Theodoſiani, de alimentis, quæ inopes parentes de publico petere debent, ſi domi non habent, quo ſuam ſobolem alant. Hæc Balduinus. Hujus Conſtitutionis verba hic libuit adſcribere, *Provinciales egeſtate victus atque alimoniæ inopia laborantes, liberos ſuos vendere vel oppignerare cognovimus. Quiſquis igitur hujuſmodi reperietur, qui nulla rei familiaris ſubſtantia fultus eſt, quique liberos ſuos ægre ac difficile ſuſtollent, per fiſcum noſtrum, antequam fiat calamitati obnoxius, adjuvetur, ita, ut proconſules præſideſque, & rationales per univerſam Africam habeant poteſtatem, & univerſis, quos adverterint in egeſtate miſerabili conſtitutos, ſtipem neceſſariam largiantur, atque ex horreis ſubſtantiam tribuant competentem.*

1 *Neque filiis.*] Alciatus in *l. pactum, quod detuli. C. de pactis.* num 3. poſt Bart. in *l. Gallus. §. & quid ſi tantum. ff. de liber. & poſtum.* & ante eos Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 8. de Spur. Caſſio loquens, qui ob affectatum regnum de rupe præcipitatus eſt, ſic ait: *Quid ſi pater ejus judex ſimul & accuſator punitorque fuiſſet, nec domus ejus eſſet diruta, nec bona publicata. Apud Romanos enim nihil filii poſſident vivis patribus: ſed licet eis & pecuniis & corporibus filiorum uti arbitratu ſuo.*

2 *Aut ſe jubente ſponſam filius duxiſſet.*] Numa Pompilius Romuli ſucceſſor, ab initio hanc Romuli legem nonnihil mitigavit, ut his verbis ſcribit idem Dionyſius libro 2. *Si pater filio conceſſerit uxorem ducere, futuram ſacrorum ac bonorum juxta leges participem, patri poſthac nullum jus eſto vendendi filium*, quod ille non ſcripſiſſet, niſi ante jus fuiſſet patri vendendi filios. Sicuti & Ulpian. *l. 1. § ult. ff. de lib. exhib.* ait, non poſſe patrem filiam nuptam abducere: ne bene concordantia matrimonia jure patriæ poteſtatis turbentur.

3 *Quem etiam pater occidere poterat.*] Romanorum legiſlator Romulus (auctore Dionyſio d. lib. 2.) Solonis, Pittaci, Charondæque leges, permittentes

illa ſeveritate poſtea deſiviſſent, ſequuti interpretes jus naturæ, merito caverunt, ut [1] liberi parentes alant: aut vin-

mittentes patribus filios exheredare, domove pellere, non ſatis graves eſſe judicans, ad coërcendam juvenum contumaciam, & ut parenti ſuus honos conſervaretur, omnem poteſtatem patri dedit in filium, idque, toto vitæ tempore, ſive in carcerem eum mittere, ſive flagris cædere, ſive vinctum ablegare ad ruſtica opera, ſive necare libeat, etiamſi filius tractet Rempubl. etiamſi magiſtratus gerat maximos, etiamſi liberalitatis laudem publice ſit promeritus. Quo jure uſi ſunt Brutus, Manlius Torquatus & Sp. Caſſius, ut idem dicit idem Dionyſius lib. 8. Non fuit tamen (*ut Balduinus ſcribit in d.* 17. *l. Romuli.*) ea ſemper qualem Romulus inſtituit. M. Brutus in quadam ſua ad Atticum epiſtola, *Dominum*, inquit, *ne parentem quidem Majores noſtri voluerunt eſſe.* Sed & in pietate magis, quam atrocitate conſiſtere debere patriam poteſtatem, judicavit Adrianus Imperator *l. 5. ff. ad legem Pomp. de parricid.* & temperatiſſimam eam eſſe oportere Seneca pronunciavit. Sane jus olim patri fuiſſe vitæ & necis in filium Conſtantinus ait *l. ult. C. de patria poteſtat.* & Paulus noſter fatetur *l. 11. ff. de lib. & poſthum.* non minus licuiſſe occidere, quam exheredare filiumfamilias. Sed licuiſſe magis aliquando, quam licere non obſcure ſignificant. Nam & abdicationem, qua Græci utebantur, ſuſtulerunt, *l. abdicatio. C. de pat. poteſt.* & ne majorem quidem ullam parentum aſperitatem in caſtigandis filiis leges Romanæ tolerarunt. Certe Trajanus *l. ult. ff. ſi quis à paren. manu.* voluit, ut pater cogeretur emancipare filium, quem contra pietatem male tractabat: & ex conſilio Neratii Priſci, & Ariſtonis, tam inhumano patri denegavir bonorum poſſeſſionem, quæ manumiſſori datur. Sed & memoriæ proditum eſt, Auxonem Equitem Romanum, quod filium ſuum virgis immoderatius cecidiſſet, ſic Romæ publice à parentibus omnibus, & filiisfamilias, nihil equeſtrem dignitatem reveritis, obſeſſum eſſe, ut ſuis eum ſtylis confoderent: & Auguſtus vix potuerit confoſſum liberare. Certe reſcripta Cæſarum non patiuntur emendationem propinquorum (ut vocant) in immenſum extendi: & ſic quod ſit delictum filiifamilias, graviori aliquo ſupplicio dignum dedi nolunt magiſtratuum judicio. Sed & cum videret Romuli lex, ideoque pater Horatii illius Tergemini, qui, quod ſororem occiderat, homicidii accuſabatur, contenderet judicem ſe eſſe debere: reclamavit Rex Servius Tullius, populoque Roman. judicium relinqui voluit. Teſtis eſt Dionyſius lib. 3. Ergo nunc parens ſit potius accuſator, quam judex. Durus fortaſſe videbitur & crudelis pater, qui filium capitis faciat reum. Sed ô ſingularem legum Romanarum humanitatem! Si quis pius clemenſque parens infelicem filium, ne alius eum accuſet, cogatur offerre judicum miſericordiæ: volunt filio remitti extremum ſupplicium: ne contra pietatem, atque humanitatem, pater filio vitam, quam dedit, ſua delatione eripere videatur. Sic enim dicitur (*l. 13. §. ult. de re militari.*) Divus Pius deſertorem qui à patre ſuo fuerat oblatus, in duriorem tantum militiam dari juſſiſſe: ne videretur pater ad ſupplicium filium obtuliſſe. Hactenus Balduin.

1 *Liberi parentes alant, aut vinciantur.*] Parentum neceſſitatibus liberos ſuccurrere juſtum eſſe, ſcripſit D. Antoninus Pius *l. 1. C. de alendis liberis & parentib.* Divi fratres, à competenti judice cogendos filios, ut patri alimenta praſtent, reſcripſerunt, *l. 2. C. eod. Juſtin.* in *l. fin. §. ipſum autem filium.* ab ipſis liberis parentes alendos eſſe, ſi inopia ex utraque parte vertitur, edixit. Sed & naturali ratione eo cogendos liberos Ulpianus reſpondit in *l.*

Modus vendendi pueros aut mancipia.

vinciantur. [1] Quam emancipationem, ſeu cujus rei alienationem, ſecundum formulas antiqui juris ita fieri jubebat, ut non minus quinque teſtibus, Romanis civibus, & libripende, qui libram æneam tenebat, is qui mancipium accipit, æs tenens, ita dicat: *Hunc ego hominem ex jure Quiritum, meum eſſe ajo:* poſt quæ verba, ære percutit libram, atque illi æs dat, à quo mancipium accipit, quaſi per imaginariam venditionem precii loco, in jus ſuum & ditionem vindicaret de alterius manu. Quæcunque igitur alienatio duo-

in *l. ſi quis à liberis. §. parens. ff. de agnoſcend. vel alend. lib. vel parent.* Hujus legis meminit Quintilianus lib. 5. capite 10. hanc præterea legem ſæpe videbis apud Declamatores, ſcilicet, Senecam, Quintilianum, & reliquos. Hæc enim facit initium 1. & 7. declamat. lib. 1. Declamationum Senecæ: rurſumque 7. lib. 2. & 20. lib. 4. Controverſiarum ipſius Senecæ, & 5. declam. Quintiliani.

1 *Quam emancipationem.*] Hæc ſunt Ciceronis lib. 2. de legib. & Boëtii in tertia parte Commentariorum in Topic. Ciceronis in eum locum, *Abalienatio eſt ejus rei, quæ mancipi eſt, aut traditio alteri nexu, &c.* Definit enim, *inquit Boëtius,* quid ſit abalienatio ejus rei, quæ mancipi eſt, dicens, Abalienatio eſt rei, quæ mancipi eſt, aut traditio alteri nexu, aut ceſſio in jure, inter quos ea jure civili fieri poſſunt. Nam jure civili fieri aliquid non inter alios, niſi inter cives Rom. poteſt: quorum eſt etiam jus civile, quod 12. tabul. continetur. Omnes vero res, quæ abalienari poſſunt, id eſt, quæ à noſtro ad alterius tranſire dominium poſſunt, Mancipi dictæ ſunt. Mancipi res veteres appellabant, quæ ita abalienabantur, ut ea abalienatio per quandam nexus fieret ſolennitatem. Nexus vero eſt quædam juris ſolennitas, quæ fiebat eo modo, quo in Inſtitutionib. Cajus exponit. Ejuſdem autem Caji lib. 1. inſt. de Nexu faciendo, hæc verba ſunt, *Eſt autem Mancipatio, imaginaria quædam venditio, quod ipſum jus proprium Rom. eſt civium, eaque res ita agitur, Adhibitis non minus quam quinque teſtibus civibus Romanis puberibus, & præterea alio ejuſdem conditionis, qui libram æneam teneat, qui appellatur Libripens. Is, qui mancipium accipit, ita dicit, Hunc hominem ex jure Quiritum meum eſſe ajo, iſque mihi emptus eſt ære, æneaque libra. Deinde ære percutit libram: idque æs dat ei à quo mancipium accipit, quaſi precii loco. Quæcunque igitur res lege 12. tab. aliter, niſi per hanc ſolennitatem, abalienari poterat. Sui juris autem cæteræ res nec mancipi vocabantur. Eædem vero etiam in jure cedebantur. Ceßio vero tali fiebat modo, Apud magiſtratum populi Romani, vel apud Prætorem, vel apud Præſidem provinciæ, is, cui res in jure ceditur, rem tenens ita vindicat, Hunc hominem ex jure Quiritium meum eſſe ajo. Deinde poſtquam hic vindicaverit, Prætor interrogat eum, qui cedit, an contra vindicet. Quo negante, aut tacente, tunc ei, qui vindicaverit, eam rem addicit. Idque legis actio vocabatur.* Hactenus Boëtius. Hujus abalienationis meminit Horat. epiſt. lib. 2. ep. ult. illis carminib.

Si proprium eſt, quod quis libra mercatur & ære,
Quædam (ſi credis conſulti) mancipat uſus.

Meminit & Plutarchus in libro de Sera numinis vindicta.

1 Si

duodecim tabulis haud aliter niſi hac ſolennitate fieri jure poterat, aut ceſſione, quæ fieret apud magiſtratum populi Romani, ut cui res jure ceditur, rem tenens ita vindicet: Hunc ego hominem ex jure Quiritum meum eſſe ajo: mox prætor interroget eum qui cedit, an contra vindicet. Quo negante aut tacente, ei qui vendicarat, rem addicit. Idque legis actio dicitur, quia traditione pura ceſſio rei mancipi non explicabatur. Quare uſurpatur, ut in emptione rerum quæ mancipi ſunt, libra interponeretur, & libripens. [1] Si tamen filius è muliere, quæ vulgato corpore quæſtum fecit, & non juſtis nuptiis editus, aut à patre nullis foret artibus inſtructus, lege Solonis patrem alere minime cogi poterat. [2] Glandem quoque ſuam in alienum fundum procidentem, ut liceat tollere in alieno, [3] quique injuria alterius arbores cæcidiſſet, in ſingulas ſiclos æris vigintiquinque pœnam ſolvere cogebat. [4] Tum inter jura ſtillicidiorum & parietum, ne quis ædibus tignum injunctum eximere coga-

Legis actio.

Filius meretricis, aut artibus non instructus, patrem alere non cogebatur.

De ſtillicidiis & parietibus.

1 *Si tamen filius.*] Plutarchus in vita Solonis auctoritate Heraclidis Pontici, nam ibi ſubdit, Qui in congreſſione & commercio mulieris decorum non ſervat, is facile declarat, ſe non liberorum gratia ad eam rem impelli, ſed voluptati potius indulgere. Ideoque mercede ſe privat, nec ſibi jus parentis in liberos reliquum facit, quibus ipſa procreatione dedecus & ignominiam attulit. Aliud tamen noſtris legibus, quibus pater & filius naturales ſeſe mutuo alere debent, ut ſupra diximus.

2 *Glandem quoque ſuam.*] Plinius lib. 16. cap. 5. *Cautum eſt*, inquit, *lege 12. tabularum, ut glandem in alienum fundum procidentem liceret colligere.* Idque etiam atteſtatur Juriſconſultus in *l. unica. ff. de glande legenda.* Sed & tu interim vide *l. Julianus. §. 2. ff. ad exhib.*

3 *Quique injuria alterius arborem cæcidiſſet.*] Idem Plinius lib. 17. c. 1. *Fuit*, inquit, *& arborum cura legibus priſcis: cautumque eſt 12. tabulis, ut qui injuria cæcidiſſet alienas, lueret in ſingulas æris 25.* De quo & tu vide *l. 1. ff. arbor. furtim. cæſar.* & totum eum tit. & *l. duobus. §. colonus. ff. de jurejur.*

4 *Tum inter jura ſtillicidiorum & parietum.*] Ulpianus in *l. 1. ff. de tigno injuncto.* & *l. gemma. ff. ad exhibendum*: & Paulus in *l. in rem actio. §. tignum. ff. de rei vind.* Idem *l. de eo ff. de donat. inter vir. & uxor.* Cajus, *l. adeo quidem. §. ſed & ſi. ff. de acquir. rer. domin.* ubi ſic ſcribit, *omne, quod inædificatur, ſolo cedit: nec tamen ideo is, qui materiæ dominus fuerit, deſiit dominus ejus eſſe: ſed tantiſper neque vindicare eam poteſt, neque ad exhibendum de ea agere, propter legem 12. tabularum: qua cavetur ne quis tignum alienum ædibus ſuis injunctum eximere cogatur, ſed duplum pro eo præſtet.* & Paulus *l. qui res ſuas. §. ult.* in fin. de ſolution. & liberat. & Juſtinianus in *§. cum in ſuo. inſt. de rerum diviſione.*

1 Neve

cogatur, ſed duplum pro eo præſtari,[1] neve quadrupes pauperiem alteri ſaxit, ſed dari animal pro noxa, aut ejus offerri æſtimationem lege cavebatur,[2] quod à Solone ſtatutum erat, ut ſi canis morſu affeciſſet quippiam, quatuor pedum capiſtro nexus dederetur, quod de omni quoque pecore ſancitum eſt.[3] Iiſdemque legibus quoties de alicujus ſtatu cauſa agitur, ut liber an ſervus ſit, in dubium veniat, dari vindicias ſecundum libertatem aut ſervitutem cavebatur.[4] Utque ad agrum meum per tuum eunti via mihi pateat, quæ in porrecto octo, in anfractu ſedecim pedum foret.[5] Dari autem vindicias ſecundum libertatem tunc dicebatur, quum prætor ſuper aſſertione liberi capitis, aut ſervilis perſonæ, quem aſſertor ſervum aut liberum dicit, de quo ambigitur, datis induciis, decernit edicto, ne interim aſſerto vis inferri valeat per aſſertorem, ſed in libertate qua fungitur, maneat. Cum vero prætor aſſertum in ſervitute pro ſervo teneri apud aſſertorem interim jubet, vindiciæ ſecundum ſervitutem dicuntur dari.[6] Furta quoque eadem lex uſque adeo averſata eſt, & tam ſevera

Vindiciæ ſecundum libertatem. De vindiciis vide l. 2. §. initium. ff. de orig. jur. Vindiciæ ſecundū ſervitutem.

1 *Neve quadrupes.*] Ulpianus in l. 1. in princip. ff. ſi quadrupes pauper. fec. dicat. *Si quadrupes,* inquit, *pauperiem feciſſe dicatur, actio ex l. 12. tab. deſcendit: quæ lex voluit, aut dari, quod nocuit, id eſt, animal, quod noxiam commiſit: aut æſtimationem noxiæ offerri. Noxia autem eſt ipſum delictum. Quæ actio ad omnes quadrupedes pertinet,* & Juſtinianus in §. 1. inſtit. eod tit. ſic ſcribit, *Animalium nomine, quæ ratione carent, ſi qua laſcivia, aut pavore, aut feritate pauperiem fecerint, noxalis actio lege 12. tabul. prodita eſt.*

2 *Quod à Solone.*] Plutarchus in Solone, *Noxa,* inquit, *quadrupedum legem tulit, qua cavem, qui quidpiam morſu affeciſſet, trunco quatuor pedum alligatum dedi juſſit, commentum ad ſecuritatem elegans.*

3 *Iiſdemq; legibus.*] Pomponius Juriſconſultus in l. 2. ff. de orig. jur. & ante illum Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 2. Paulus, in *l. ordinata.* Cajus in *l. ſi de libertate. ff. de liberali cauſa.*

4 *Uſque ad agrum meum.*] Cajus in *l. via ff. de ſervit. ruſt. præd.* Viæ latitudo ex l. 12. tab. in porrectum octo pedes habeat: in anfractum, id eſt, ubi flexum eſt, ſedecim. Varro l. 6. ling. Lat. in verbo, *Anfracto.*

5 *Dari autem vindicias.*] Pompon. in *l. 2. §. initium 13. ff. de orig. juris.* & ibidem Budæus & Zaſius. Vide præterea Feſtum Pompejum lib. 19.

6 *Furta quoque eadem lex.*] Totum hoc 12. tab. caput commemorat Gellius lib. 11. cap. 18. cum probare vult Decemviros neque pari ſeveritate in puniendis omnium generum furibus, neque remiſſa nimis lenitate uſos eſſe. Audiebant illi quam acerbe Draco Athenienſis furta omnia puniri voluerat, quam leniter Solon, qui ſublato mortis ſupplicio, dupli tantum pœnam furibus indixit. Audiebant apud Lacedæ-

ſevera correctione plectit, ut furem manifeſtum in ſervitutem tradat illi cui furto quid ſubtractum foret. Furem vero nocte deprenſum, quoquo modo: die vero, ſi telo ſe defenderet, & demum cum clamore occidi permiſerit, in hæc verba: [1] *Si nox furtum factum ſit, ſi im aliquis occiſit, jure cæſus eſto.* [2] Furta quoque per lancem & licium con-

Lex de furib. l. ſi pignore. §. finem. ff. de fur.

Furta per lancem & licium concepta.

Lacedæmonios quanta eſſet furtorum & quam impia licentia. Prudenter ipſi delegerunt mediam quandam rationem puniendi coërcendique furti: quod quidem impune graſſari non poteſt, quin omnis tollatur humana ſocietas. Et quidem quod attinet ad primum caput hujuſce legis Decemviralis, extat quoque apud Cic. Is enim in Oratione pro Milone, 12. *Tabulæ*, inquit, *nocturnum furem quoquo modo, diurnum autem ſi ſe telo defenderet, interfici impune voluerunt.* Sed & Cajus noſter ſcribit *l. 4. ad legem Aquiliam*, Legem 12. Tabul. furem noctu deprehenſum occidere permiſiſſe, ut tamen id ipſum eum clamore teſtificetur. hancque legem enarrans lib. 1. ad legem 12. Tabul. quid hic telum appelletur, quamque late pateat ejus ſignificatio, pluribus verbis explicuit, extatque ejus interpretatio in Pandect. *l. 233. ſi cavilletur. §. telum vulgo. ff. de verb. ſign.* & à Juſtiniano repetita in Inſtit. §. *telum. Inſtit. de pub. jud.* Sane tamen Ulpian. adjicit (l. furem nocturnum. ff. ad leg. Corn. de ſic.) *furem nocturnum ſi quis occiderit, ita demum impune ferre, ſi parcere ei ſine periculo non potuit.* Porro, ut Romani poſt Decemviros prohibuerunt aliquem de ſaxo præcipitari, *l. ſi diutino. 25. ff. de pœnis.* ſic & liberum hominem alicui addici, ſervumque illi fieri pœnæ cauſa, noluerunt. Ergo furti ſive manifeſti, ſive nec manifeſti pœna mutata eſt, & ad pecuniariam revocata. Teſtis quidem eſt Polybius, extremum illud ſupplicium ξυλοκοπίας manſiſſe in caſtris Rom. adverſus eos, qui quid in iis furarentur. Sed aliorum furtorum, quæ quidem privata eſſent (nam peculatus & ſacrilegii gravior pœna eſt) non niſi multam pecuniariam eſſe voluerunt. *Pœna manifeſti furti* (inquit Juſtin. l.ult. de fur.) *quadrupli eſt tam ex ſervi, quam liberi perſona, nec manifeſti dupli.* Hæc Franciſcus Balduinus in leg. 54. 12. Tabul.

1 *Si nox furtum.*] Hic *nox* inuſitatiſſime legitur. Ab eo autem quod *is*, non *eum* caſu accuſativo, ſed *im* dixerunt. Sic Macrob. Nam Feſtus non *im*, ſed *en* ab *eo* quod eſt *is*, deduci ſcribit. Ego tamen *em* per *m*, in fine ſcribendum puto. Moveret me vetuſti codicis Macrobiani auctoritas, ut *im* legendum putarem, incaſtigatumque Feſti exemplar ſuſpicarer niſi id eſſet ſcriptum in dictionibus ab E litera incipientibus. Vide Cælium Calcagninum Lect. antiquarum lib. 2. c. 3. *

COLERUS.

* *Nox*, pro *noctu*, uſurpavit aliquoties Plautus. Contrarius fur nocturno erat Interdiarius ἡμεροκλέπτης. Nocturnum dicebant Græci ἡμερόκοιτον dormitatorem. Vide Cujacium obſervat. lib. 11. c. 27.

TIRAQUELLUS.

2 *Furta quoque per lancem & licium.*] Franc. Balduinus in leg. 57. 12. Tab. FURTA PER LANCEM LICIUMQUE CONCEPTA, SICUT MANIFESTA VINDICANTOR. Sic ſcribit, Decemviros furta, quæ per lanceum liciumque concepta eſſent, perinde ac ſi manifeſta forent, vindicaviſſe, teſtis eſt Gellius lib. 11. c. 18. Sed vellem etiam addidiſſet atque explicuiſſet, quæ tandem ea furta ſint. magna certe moleſtia poſteritatem liberaſſet, quam tanto etiam magis id ignorare puduit, quod etiam Gellius alio loco (ſcilicet l. 16. cap. 10.)

concepta, velut manifeſta, ſeveriora pœna punivit. [1] E di-
verſo

cap. 10.) vehementer rideat quendam juriſperitum, qui, ut ignorantiam in hoc genere ſuam excuſaret, cauſabatur furtorum quæſtiones cum lance & licio evanuiſſe, omnemque illam 12. Tab. antiquitatem. Tatii Alpini conjectura, aliorum interpretum commentis probabilior eſſe videtur, furta hæc fuiſſe, quæ religionis obtentu impoſtores quidam, tanquam ſacrificuli, licio ſuccincti, & lancem ad colligendas ſtipes circumferentes committebant ſacrilegis proxima, nempe rerum, ſi minus, ad miniſterium Dei conſecratarum, collectarum tamen ad ſacrificia, & eorum nomine. Sacrorum miniſtros licio ſuccinctos fuiſſe, ideoque etiam Lictores dictos eſſe, oſtendit Ovid. libro 2. Faſtor. Lances quoque inter ſacrificia fuiſſe vel illud Virgilii lib. 8. Æneidos indicio eſt,

Dona ferunt, cumulantque oneratis lancibus aras.

Si ſacrilegos hujus generis fures atque impoſtores coërcere voluerunt 12. Tabul. & prudenter & religioſe factum id eſt. Eorum nequitiæ ſi poſtea indulſit poſteritas, vel ſuperſtitione faſcinata, vel talium nebulonum furtis jam ſatis aſſueta, nimium certe vecors fuit. Sane Cic. lib. 2. de Legibus edit hanc legem, PRÆTER IDEÆ MATRIS FAMULOS, EOSQUE IUSTIS DIEBUS, NEQUIS STIPEM COGITO. Deinde ſubjicit, *Stipem ſuſtulimus, niſi eam quam ad paucos dies propriam Ideæ Matris excepimus. Implet enim ſuperſtitione animos, & exhaurit domos.* * Tolerat ergo Cicero μητραγύρτας (ſic enim vocabantur) cum ſua mendicitate, cum ſuis ſtipulationibus, alios ejus farinæ non tolerat ſtipulatores. Hactenus Franciſc. Balduinus. **

COLERUS.

* De qua ſtipe illa, quam Galli matris Deum, lege à Metello lata, vide Auguſt. lib. 7. de Civ. Dei, & Ovid. in Faſtis.

** De lance & licio, ſic Feſtus: *Lance & licio dicebatur apud antiquos, quia, qui furtum ibat quærere in domo aliena, licio cinctus intrabat, lancemque ante oculos tenebat propter matrum familiæ, aut virginum præſentiam.* Hactenus Feſt. Notum eſt ex 12. tabulis (*inquit Scaliger*) ideoque repetundum ab ultimo Athenienſium jure: Nam qui concipiebant in aliqua domo furtum, nudi cincticulo amicti, quod vocatur heic licium ædes ſuſpectas ingrediebantur. Ariſtoph. νεφέλαις:

Κατάθου θοἰμάτιον. ἠδίκηκά τι,
Οὔκ, ἀλλὰ γυμνοὺς εἰσιέναι νομίζεται.
Ἀλλ' οὐχὶ φωράσων ἔγωγ' εἰσέρχομαι.

Plato de leg. lib. 12. φωρᾶν δ' ἂν ἐθέλῃ τίς τι παρ' ὅτῳ οὖν γυμνὸς, ἢ χιτωνίσκον ἔχων ἄζωστος προομόσας τοὺς νομίμους θεοὺς, ἢ μὴν ἐλπίζειν εὑρήσειν, οὕτω φωρᾶν. Propter familias autem, & virgines opponebat lancem ante oculos, quia etiam in γυναικωνίτιδα intrabat. quod non licebat apud Græcos viro externo, ne corrumpendi feminas potius, quam furti concipiendi cauſa ingreſſus videretur. Ideoque lancem ob oculos ponebat, ne videret eas. Sed quæro, quid ergo proderat intraſſe Gynæconitin & nihil videre? Sane qui ita oculos tegeret, quid videre poſſet, quomodove furtum concipere, neſcio.

TIRAQUELLUS.

1 *E diverſo Lycurgus.*] Xenophon Pædiæ Cyri lib. 4. & in Repub. Lacedæmoniorum. Gellius d. lib. 11. c. 18. Plutarch. in Lycurgo. Sed ne fallaris, ita furari apud eos licebat, modo ne deprehenderentur in furto, ut ſcribit idem Plutarchus in Apophthegmatis Laconicis, *Alius*, inquit, *quidam puellus, cum adeſſet tempus quo lege cautum erat, ut ingenui pueri quod quiſque poſſet ita furarentur, ne deprehenderentur in furto (nam id turpe erat) vivam vulpeculam, quam pueri, quibus cum erat, furati fuerant, accepit ſervandam. Sed advenientibus iis, qui amiſerant, ad quærendum illam, ſub veſte quamprimum occultavit.*

verſo Lycurgus Spartanis furta impunita eſſe voluit, quo magis acuerentur ingenia, animoque eſſent vegeto & ſolerti, [1] exemplo Germanorum [2] & Ægyptiorum, qui furta legibus inulta reliquere. [3] Si tamen ſacerdoti exhibita fuiſſent, furi ablatæ rei pars lucro accedebat. [4] Apud Perſas fuere Cardaces, quibus nullus rapinis modus; nam per occaſionem & licentiam rapto vivere permittitur. [5] Fertur tamen Dionyſius ſenior, quum ſceleris convictos gra-

Spartanis furta impunita.

Cardaces.

cultavit. Fera vero ſæviente, ac pueri ipſius latus ad viſcera uſque lacerante, tantiſper toleravit ne deprehenderetur, dumii, qui quærebant, abiiſſent. Sed cum pueri, id quod factum erat vidiſſent, accuſarentque dicentes: Melius erat manifeſtare vulpeculam, quam uſque ad mortem occultare. *Minime vero*, inquit, *ſed ſatius eſt doloribus immori, quam in furto deprehendi, ac propter mollitiem turpiter vitam affectaſſe videri.* Et non multo poſt, *Furantur*, inquit, *illic pueri etiam ex eſculentis quicquid poſſunt, diſcentes dextre imponere vel dormientibus, vel indiligenter ſua ſervantibus. Deprehenſo pœna erat vapulare & eſurire.*

1 *Exemplo Germanorum.*] Cæſar l. 6. Commentariorum, Germanorum mores & victus rationem ſcribens, ait, *Latrocinia nullam habent infamiam, quæ extra fines cujuſque civitatis fiunt: atque ea juventutis exercendæ, ac deſidiæ minuendæ cauſa fieri prædicant.*

2 *Et Ægyptiorum.*] Diodorus Siculus lib. 2. c. 3. Gellius lib. 11. c. 18.

3 *Si tamen ſacerdoti.*] Diodorus ubi ſupra, Lex præterea privatim de furibus apud ſolos Ægyptios hæc erat. Jubebat eos qui furari volebant, nomen ſuum apud Principem ſacerdotum ſcribere, atque e veſtigio furtum ad eum deferre. Similiter quibus res furto erepta erat, apud eundem rei ſublatæ tempus, diem & horam ſcribere tenebantur. Hoc modo facile invento furto, qui rem amiſiſſet, quarta multabatur parte, quæ daretur furi. Satius ator legis eſſe duxit, cum impoſſibile eſſet furta prohiberi, potius alicujus portionis, quam totius rei amiſſæ homines jacturam pati. Similiter & Samii Mercurio Charidotæ rem divinam facientes, volenti & furari & latrocinari permittunt. Quia oraculo relicta inſula, Mycalem cum migraſſent, præda ac rapinis decem annis vitam duxerunt, deinde in inſulam reverſi Samii hoſtes ſuperarunt. Plutarchus problem. c. 168.

4 *Apud Perſas.*] Strabo lib. 15. ad finem.

5 *Fertur tamen Dionyſius ſenior.*] Dionyſius auctore Plutarch. in Apophthegmatis ejuſdem, cum in aliorum ſcelerum patratores ſevere animadverteret, veſtium furibus parcere ſolet, ut Syracuſii cœnare inter ſe & inebriari deſinerent. Solent enim lopodytæ, id eſt, veſtium fures in balneis frequentibuſque conviviis venari. * Quemadmodum autem in balneis veſtes deponuntur, ita in conviviis ſummæ veſtes abjici ſolent, ut togæ palliaque. Hæc Eraſmus ex Plutarch. in Apophtheg. Dionyſii.

COLERUS.

* De furibus balneariis multa habes apud Senecam. Tertullian. de Idololat. *Si hoc præceptum ab omnibus manibus defendatur, credo & fures balneatores manibus ſuis vivere, & ipſos latrones manibus agere quo vivant. Ideo de fuga in perſecutione. Neſcio dolendum an erubeſcendum ſit, cum in matricibus beneficiariorum & curioſorum, inter tabernarios & lanios & fures balnearum & aleones & lenones, Chriſtiani quoque ve-*

gravius puniret, illos qui veſtes ſurabantur, impune abire *Scythæ.* juſſiſſe. [1] Contra vero apud Scythas, quibus nihil erat furto gravius, ſeveriſſima enim plectebantur pœna, qui turbato gentium jure, de poſſeſſione dominos everterent. *Indi.* [2] Indi quoque à rapinis velut contra hominum ſocietatem, contraque divinum humanumque jus magnopere abſtinuere, adeo ut ſiquis vectigal furatus eſſet, capite lueret: *Tauroſcythæ.* tametſi Herodotus auctor ſit, Tauroſcythas furandi licentia ſibi victum quæritare. [3] Id quod Solon apud Athe- *Solonis ſanctio.* nas ſanctionibus magnopere vetuit, cavens ut ſi quis quod non potuiſſet tolleret, tanquam improbus pœnas *Draconis lex.* daret. [4] Præ cæteris Draco legumlator, ut ab alieno omnes manum abſtinerent, furta tam moroſiſſime penſitavit, ut eum qui ſtercorandi cauſa ſtercus bubulum abſtuliſſet, aut olera, capitis ſupplicio afficeret: [5] cenſuitque furto

Bigales continentur. Ibi Tertulliani interpres, ait, alio nomine dictos fuiſſe *capſarios.* Quod non eſt verum. Capſarii enim *l.* 3. §. *ult. ff. ſunt, qui in balneis veſtimenta cuſtodiunt.* quod verbis Epiphanii confirmat Iureconſultorum Coryphæus Cujacius obſervat. lib. 5. cap. 8. his autem balnearibus furibus gravior pœna conſtituta erat, quam aliis. Id cur fiat docet Ariſtot. Probl. ſect. 30. Probl. 14.

TIRAQUELLUS.

1 *Contra vero apud Scythas.*] Juſtinus ex Trogo Pompejo lib. 2. Scytharum mores deſcribens, *Nullum*, ait, *ſcelus apud eos furto gravius, quippe ſine tecto, munimentoque pecora & armenta habentibus, quid ſalvum eſſet, ſi furari liceret?*

2 *Indi quoque.*] Hæc uſque ad verſ. *Tametſi*, ſunt Strabonis lib. 15. Quin etiam apud Bactrianos, qui vel pauca furatus eſſet, ſputis dedecorabatur, ut ex auctoritate Bardaſanis ſcribit Euſebius Præparationis Euangelicæ, lib. 6. cap. 6. Et qui apud Arrios aliquid vel minimum furabatur, obruebatur, ut ille quoque dicit eodem loco. Et apud Locros, ſi quis in furto deprehenderetur, oculis privabatur, ut teſtis eſt Heraclides in Politicis.

3 *Id quod Solon.*] Laërtius in vita illius. Vide noſtras Conſuetudines.

4 *Præ cæteris Draco.*] Plutarchus in vita Solonis, *ἅπαξ ἁμαρτάνουσι μία ζημία θάνατος· τοὺς λάχανας κλέψαντας ἢ ὀπώραν ὁμοίως κολάζεσθαι τοῖς ἱεροσύλοις, καὶ ἀνδροφόνοις*, id eſt, *omnium flagitiorum una pœna mors, qui olera, aut mollioris corticis fructus ſurripuerint, ut ſacrilegi & homicidæ puniantur.* Gellius lib. 11. cap. 18. poſt princ. *Draco*, inquit, *leges quibus Athenienſes uterentur, primus omnium tulit. In illis legibus furem cujuſcunque modi furti, ſupplicio capitis puniendum eſſe, & alia quæ nimis ſevere cenſuit ſanxitque.*

5 *Cenſuitque furto teneri.*] Gellius lib. 7. cap. 15. & hoc quoque noſtris legibus obſervatur, ut ſcribitur in *l. qui jumenta* 40. *ff. de furtis. Qui*, inquit, *jumenta ſibi commodata longius duxerit, alienave re invito domino uſus ſit, furtum facit.* & l. ſi ut certo loco. 5. §. ſed interdum. Ulpianus ſic ſcribit, *Sed interdum & mortis damnum ad eum, qui* commo-

furto teneri etiam qui jumentum aliorſum, quam quo
utendum acceperat, deduceret. [1] In Lycia ferunt conſti- *Lycii.*
tutum, ut ſi liber homo quippiam furatur, libertate amiſ-
ſa, ſervus cogatur eſſe & mancipium. [2] Alexander quo- *Alexander*
que Severus adeo vindex furtorum fuit, ut præter ſeveriſ- *Severus.*
ſimas pœnas, nullum raptorem aut furem ſalutationi ad-
miſerit, illoſque velut nequiſſimos è conſpectu ſummo-
verit. [3] Dixere autem furta per lancem & licium, quod *Furta per lancem & licium.*
fures qui in alienas penetrabant ædes, plerunque (ut eſt
ſagax furum ſolertia) licium ferebant, quo furta alligarent:
& lancem præ oculis ne innoteſcerent. [4] Eadem quoque
lex cœtus nocturnos & coitiones in urbe nocte fieri ve-
tuit: [5] quod lapſu mox temporis obliteratum, poſtea Ga-
binia

commodatum rogavit, pertinet. nam ſi tibi equum commodavero, ut ad villam adduceres, tu ad bellum duxeris: commodati teneberis, idem erit & in homine. Reſtringitur ſi volente domino id facere exiſtimavit. Angel. in §. *furtum. ff. de obligat. quæ ex malefic.*

1 *In Lycia.*] Nicolaus περὶ ἐθῶν. & ex eo Stob. Sermone 42.

2 *Alexander quoque Severus.*] Lampridius in vita illius. T. autem Junius, ut id addas, cum apud Claudium Cæſarem cœnaret, argenteum poculum (ſive ſcyphum aureum, ut ſcribit Suetonius in vita Claudii c. 32.) clam ſuſtulit, quod cum Cæſar audiſſet furtum illud non alia pœna ultus eſt, quam poſtridie eum rurſus ad cœnam invitavit, qui cum veniſſet, juſſit miniſtris, ut nullum illi argenteum poculum, ſed fictilia omnia adferrent atque apponerent. Plut. in vita Galbæ. Hanc hiſtoriam Corn. Tacitus lib. 17. ſic ſcribit, *Titus Junius ſervili deinceps probro reſperſus eſt, tanquam ſcyphum aureum in convivio Claudii furatus. Et Claudius poſtera die, ſoli omnium Junio fictilibus miniſtrari juſſit.*

3 *Dixere autem furta per lancem & licium.*] Feſtus Pompejus lib. 10. *Lance, inquit, & licio dicebatur apud antiquos, quia qui furtum ibat quærere in domo aliena, licio cinctus intrabat, lancemq; ante oculos tenebat, propter matrum familiæ, aut virginum præſentiam.* Scribit quidem Feſtus antiquam illam quærendi furti in ædibus alienis fuiſſe ſolennitatem, vel ne viderentur uxores & mulieres quas religioſe ac ſevere olim & Græcos & Latinos obſervaſſe, ut nunc etiam, nullus ignorat, vel ne terrerentur, vel aliam ob cauſam. Furtum autem quod quis committebat, furtum quærens in ædibus alienis, per lancem & licium conceptum dicebatur, quia licio cinctus & lancem ante oculos tenens furtum faciebat. De hujuſcemodi furto jam non multo ante ex Franc. Balduino ſatis ample diximus. Et ego ex Scaligero ſatis, opinor, fuſe.

4 *Eademque lex cœtus nocturnos.*] Porcius Latro in illa elegantiſſima declamatione adverſus Catilinam, *Primum*, inquit, 12. *Tab. cautum eſſe cognoſcimus, ne quis in urbe cœtus nocturnos agitaret.*

5 *Quod lapſu temporis.*] Idem Porcius ibi ad ſupra proxime dicta adjungit, *Deinde lege Gabinia promulgatum, qui conciones ullas clandeſtinas in urbe conflaviſſet, more majorum, capitali ſupplicio mulctaretur.*

Noctis definitio ſecundum legem.

binia lege innovatum fuit. [1] Noctemque ita lex definivit, ut poſt ſolis occaſum noctem eſſe decernerent. Verba legis hæc ſunt: *Ante meridiem cauſam conjicito, quum perorant ambo præſentes: poſt meridiem præſenti litem addicito, ſi ambo præſentes. Sol occaſus ſuprema tempeſtas eſto.* [2] Venditæque rei & traditæ, niſi perſoluto precio vel ſatisfacto, haud

De rerum venditionibus.

aliter rem ad emptorem transferri voluit. [3] Furtivæque rei uſucapionem & dominium inhibuit. [4] Quo etiam jure cavebatur, in rebus vendundis ea præſtari oportere, quæ eſſent nuncupata, ita ut pacti & conventi ſtetur formulæ: quæ qui inficiatus foret, duplicem ſubiret pœnam. Quod mox à jureconſultis, qui formulas de dolo malo invenerunt, cautius ſtatutum eſt. nam [5] in re vendita ſi quid eſſet vitii, quod emptor ignoret, venditor ſciat, reticentiam quoque mulctari juſſerunt. [6] Erat tamen lege conſtitu-

Reticentia in venditione mulctanda.

1 *Noctemque ita lex definivit.*] Macrob. lib. 1. Saturn. c. 3. Cenſorinus de die Natali, c. 9.

2 *Venditæque rei & traditæ.*] Id ex legibus 12. Tab. eſſe teſtatur Juſtinianus in §. *venditæ. Inſtit. de rerum diviſ.* Paulus in l, quod vendidi. 9. ff. de contrahenda empt. *Quod vendidi & tradidi*, ait, *non aliter fit accipientis, quam ſi aut pretium nobis ſolutum ſit, aut ſatis eo nomine factum, vel etiam fidem habuerimus emptori ſine ulla ſatisdatione.* Et Ulpianus in l. procuratoris. §. *ſed & ſi dedi.* ad finem ſcribit, *Quia res venditæ, non alias deſinent eſſe meæ (quamvis vendidero) niſi ære ſoluto, vel fidejuſſore dato, vel alias ſatisfacto, dicendum erit, vindicare poſſe me.*

3 *Furtivæque rei uſucapionem.*] Id ex legibus 12. Tabul. tradit idem Juſtinianus in §. *Fortunæ. inſtit. de uſucapion.* Et id quidem poſtea confirmatum eſt lege *Attilia*, aut, ut alii vocant, *Atinia* apud Gellium lib. 17. c. 7. & Paulus *l. 4. §. quod autem ff. de uſucap.*

4 *Quo etiam jure cavebatur.*] Hæc lex 12. Tabul. ex Græcis legibus eſſe videtur. Idem quoque caviſſe videntur Ædiles apud Ulpianum in *l. 1. ff. de ædil. edict.*

5 *In re vendita ſi quid eſſet vitii.*] Venditorem vitium morbumve ſcientem omnia detrimenta, quæ ex emptione emptor traxerit, præſtare oportere Julianus apud Ulpianum ſcribit *l. Julianus. ff. de actione empt. ex edicto ædilium* quod extat in *l. 1. ff. de ædilitio edict.* Hujus legis meminit Cic. lib. 3. de offic. ubi ſic ſcribit, *Ac de jure quidem prædiorum ſancitum eſt apud nos in jure civili, ut in his vendendis vitia dicerentur, quæ nota eſſent venditori. Nam cum ex 12. tabul. ſatis eſſe: ea præſtari, quæ eſſent lingua nuncupata, quæ qui inficiatus eſſet, dupli pœnam ſubiret, à Juriſconſultis etiam reticentiæ pœna eſt conſtituta. Quicquid eſt in prædio vitii, id ſtatuerunt, ſi venditor ſciret, niſi nominatim dictum eſſet, præſtari oportere.*

6 *Erat tamen lege conſtitutum.*] De hoc articulo vide *ff. judicatum ſolvi.* & *ff. in jus vocati ut eant.* & *ff. qui ſatisd. cog.* & *C. de jurejur. propter calum. dan.* Cui ſatisdationi ſucceſſit hodie ex Franciſci regis I. conſtitutione apud Gallos domicilii electio. Porro non legi litigatores deponere 50. aureos.

ſtitutum, ut ſi quis peteret quod inficiaretur dubia argumentorum fide, ambo, petitor & reus æreos quingentos apud pontificem deponerent, quod juramentum dicebatur, & demum re diſcuſſa, victor pro quo judicium ſtaret, nummos reciperet, victi vero ad ærarium ferebatur. [1] Et tametſi lege duodecim tabularum, uſucapione biennali fundi dominium tranſiret ad emptorem, nihilque de urbanis caveretur prædiis, jureconſulti poſtea legem interpretati, idem placitum juris æquitate ad urbana tranſtulere. [2] qua etiam lege cautum fuit, ut veſtibulum ſepulchri, ſicut ſepulchrum, uſucapere non liceret. [3] Frugem quoque alterius aratro quæſitam nocte paviſſe, vel infame carmen propoſuiſſe, puberi duodecim tabulis capitale fuit: impuberi vero, Prætoris arbitratu fuſtis pœna. [4] Eumque qui hoſtem concitaſſet, aut opem tuliſſet, capite punivit. [5] Furti quoque noxalis actio, lege duodecim tabularum conſtituta erat, ut ſi ſervus quadrupeſve furtum damnumve admiſit, vel fraude aut perfidia quid patravit, dedendo ſervum aut quadrupedem liberetur dominus. [6] Quod ſi ſervus equuſve meus in ſtadio coronam me-

Juramentum per pecuniam depoſitam.

Furti actio.

Tu tamen interim vide *tit. de ſatisd. Inſtit. lib.* 4. *c.* 11.

1 *Et tametſi lege duodecim tabularum, uſucapione biennali fundi.*] Cicero in Topicis, & Oratione pro Cecinna, & in oratione de Aruſpicum reſponſis.

2 *Qua etiam lege cautum fuit, ut veſtibulum ſepulchri.*] Cic. lib. 2. de Legibus.

3 *Frugem quoque alterius aratro.*] Plinius lib. 18. cap. 3. *Frugem quidem,* ait, *arato quæſitam furtim nocte paviſſe, ac ſecuiſſe, puberi* 12. *Tabul. capitale erat, ſuſpenſumque Cereri necari jubebant gravius quam in homicidio convictum: Impubem prætoris arbitratu verberari, noxiamve duplionemve decerni.* Idem libro 28. c. 2. cum probare vult magicarum incantationum aliquam eſſe vim, ait legum ipſarum in 12. Tabul. verba fuiſſe, QUI FRUGES EXCANTASSET. & alibi, QUI MALUM CARMEN INCANTASSET. De eo quod de impubere dixit, vide Gellium lib. 11. c. 18.

4 *Eumque qui hoſtem concitaſſet.*] Hujus legis teſtis eſt Martian. in *l.* 3. *ff. ad leg. Jul. majeſtat.* his verbis, *Lex* 12. *Tabul. jubet eum, qui hoſtem concitaverit, quive civem hoſti tradiderit, capite puniri.* Ubi adverte in antiquis Digeſtorum libris ſcriptum eſſe, Quive opem hoſti tradiderit, & non civem.

5 *Furti quoque noxalis actio.*] Ulpianus Celſi auctoritate in *l.* 2. *ff. de noxa. act.*

6 *Quod ſi ſervus equuſve meus.*] Plinius lib. 21. cap. 3. totum hoc caput nobis ſuppeditavit (ut ſcribit Franciſ. Balduinus in l. 14. 12. Tab.) & aliqua etiam in parte interpretatus eſt. Sic

 enim

meruiſſet, domino deberi cavebatur, his verbis: *Qui coronam parit ipſe, pecuniamve, ejus virtutis ergo arguitur, quam ſervus equive meruiſſent.* Et hæc omnia ſapientia prope ſingulari eiſdem tabulis ſancita & ſacrata fuere.[1] Nec tantum circa corrigendos plectendoſque mores, ſed circa ultimas voluntates, & bonorum ſucceſſiones teſtamento debitas, & ad parentum bona admiſſionem, eiſdem tabulis jura perſcripta ſunt. [2] Nam maſculos æque ac fœminas ad bona parentum pariter vocavit, [3] eoſque ſive teſtamento valido, ſive nullo:[4] nec ſolum natos, ſed poſthumos,[5] invitos

Leges 12. tabularum circa ultimas voluntates.

enim lib. 21. cap. 3. loquens de coronis ait: *Semper auctoritas vel ludicro quæſitarum fuit. Namque ad certamina in circum per ludos & ipſi deſcendebant, & ſervos ſuos quoſcumque mittebant. Inde illa* 12. *Tabularum lex*, Qui coronam parit, ipse pecuniave eius, virtutis ergo arguitur. *Quam ſervi equive meruiſſent, pecunia partam lege dici, nemo dubitavit. Quis ergo honos? ut ipſi mortuo, parentibuſque ejus, dum intus poſitus eſſet, foriſve ferretur, ſine fraude eſſet impoſita. Alias in uſu promiſcuo ne ludicræ quidem erant.* Hæc Plinius. Cicero quoque libro 2. de Legibus hujus nobis rei teſtis eſſe poteſt. Cum enim dixiſſet, Per 12. Tab. ſublatam eſſe ſervilem uncturam, & circumpotationem funebrem, & ſumptuoſam reſperſionem 1 addit, Longas quoque coronas eſſe ſublatas. Coronas *lemniſcatas* intelligit, quas cadaveribus imponi prohibuerunt Decemviri. Tum vero ſubjicit, *Illa jam ſignificatio eſt, laudis ornamenta ad mortuos pertinere, quod Coronam virtute partam, & ei qua peperiſſet, & ejus parenti, ſine fraude eſſe lex impoſitam jubet.*

1 *Nec tantum circa corrigendos plectendoſque mores.*] Leges enim 12. Tab. circa ſucceſſiones providiſſe auctor eſt Ulpian. in *l. is autem* 11. *ff. de jure patro.* Idem Ulp. in lege obvenire. 131. ff. de verbor. ſignific. *Lege*, inquit, *obvenire hereditatem non improprie quis dixerit, & eam, quæ ex teſtamento defertur, quia leg. 12. Tab. teſtamentariæ hereditates confirmantur*, & Juſtinian. in *lege* 12. *Tab.* 14. §. *ult. C. de leg. hered.* & in §. *inteſtatorum autem. Inſtit. de hered. quæ ab inteſt. defer.* & in §. *neceſſarii. Inſtit. de hered. qualit. & differ.*

2 *Nam maſculos æque ac fœminas.*] Juſtinian. in d. l. lege 12. Tab. in prin. C. de legit. hered. *Lege*, inquit, 12. *Tab. bene humano generi proſpectum eſt, quæ unam conſonantiam tam in maribus quam in fœminis legitimis, & in eorum ſucceſſionibus necnon & liberis obſervandam eſſe exiſtimavit, nullo diſcrimine in ſucceſſionibus habito, cum natura utrunque corpus ediderit, ut maneat ſuis vicibus immortale, & alterum alterius auxilio egeat, & uno ſemoto, & alterum corrumpatur.*

3 *Eoſque ſive teſtamento valido, ſive nullo.*] *Lege ult. C. famil. erciſcun.* ubi ſic ſcribit, *Judicio familiæ erciſcundæ (licet ab inteſtato ad ſucceſſionem liberi vocentur) ſervato Senatuſconſulti auxilio, defuncti diſpoſitio cuſtodiatur.* & *l. hac conſultiſſima.* §. *ex imperfecto. C. de teſtamentis.*

4 *Nec ſolum natos, ſed poſthumos.*] Ulpianus in *l. inteſtato.* 3. §. *utique.* & Julianus in *l. Titius.* 6. *ff. de ſuis & leg:* Diocletianus & Maximianus in *l. inteſtato. C. eod. tit.* Juſtinianus in §. 1. *Inſt. de hered. quæ ad inteſt. defer.*

5 *Invitos & neceſſarios.*] Juſtinian. in §. neceſſarii. Inſtit. de hered. quali. & diff. *Neceſſarii vero*, inquit, *ideo dicuntur*,

tos & neceſſarios heredes eſſe juſſit, [1] proque hereditariis portionibus legata diſtribui voluit. [2] Quod olim Ephialtes *Ephialtis rogatio.* ephorus Lacedæmoniis lege prohibuit: nam rogationem tulit nimis inſolentem, ut liceret patri, filiis omiſſis, extraneos ſcribere ſucceſſores: hoc agens, ut filium quem odio proſequebatur, exheredaret. [3] Solon vero, niſi ex- *Solon.* tarent filii, quos teſtator voluit, ſcribi heredes juſſit pro voluntate. [4] Apud Arabes lege cavetur, ut fratres genti- *Arabes.* lium hereditatum ſucceſſores antecedant filios, quia natu grandiores ſunt: Lycii populi filias, non filios, heredes *Lycii.* nuncupant, [5] & à matribus cognomenta ferunt. [6] quinetiam apud Cantabros vetus erat mos, ut maribus omiſſis *Cantabri.* filias ex aſſe inſtituant. [7] Germanis vero de bonis teſtare non licebat: ſed ſi liberi extarent, ad inteſtati patris here- *Germani.* ditatem admittebantur: ſi minus, proximiores propinqui. Apud

cuntur, quia omnino ſive velint, ſive nolint, tam ab inteſtato, quam ex teſtamento ex lege 12. *Tab. heredes fiunt.* quod & ipſum traditur in *l. is, qui putat* 15. & *l. neceſſariis.* 57. *ff. de adquirenda vel omitten. hered. l. conditionib.* 5. *ff. de conditione & demonſtrat.* ubi Paulus eleganter & ad inſtituti ſermonis noſtri rationem accommodate ſcribit, Neceſſarios heredes propter patriam poteſtatem dici.

1 *Proque hereditariis portionibus.*] Juſtinianus in *l. maximum vitium* 4. *de liberis præter.* ſcribit l. 12. Tab. fœminas æque ac mares ad inteſtatorum ſucceſſiones admiſiſſe.

2 *Quod olim Ephialtes.*] Franciſcus Balduinus in 26. duodecim Tab. legem hunc *Epitadem* vocat. ſic enim ſcribit, *Initio mirari aliquis poſſet, Decemviros liberam patribus dediſſe poteſtatem filiorum exheredandorum, aliorumque quos vellent heredum inſtituendorum, cum quidem Solon legem ferens teſtamentariam, filiorum cauſam exceperit, quos bonis paternis injuria fraudari iniquum eſſe judicabat. quanquam & apud Græcos inventus unus Epitades ſit, qui edixerit in fraudem filiorum, ut cuique liberum eſſet, cuicunque tandem vellet, patrimonium ſuum legare ac teſtamento relinquere: hoc interim agens & captans, ut filium, quem oderat, immerentem etiam poſſet exheredare. Ac primum quidem populus non intellexit aſtuti hominis mentem: ſed ubi patefactum id eſt, injuſta lex hæc repudiata fuiſſe dicitur.*

3 *Solon vero.*] Plutarchus in vita illius.

4 *Apud Arabes.*] Strabo lib. 16.

5 *Et à matribus cognomenta ferunt.*] Plutar. de Claris mulieribus, cap. 9. in fin. Lege, *ait*, apud Xanthios cautum eſt, ut a matribus, non à patribus filii generis nomen ſortiantur. Hoc etiam refert Herodot. lib. 1.

6 *Quinetiam apud Cantabros.*] Strabo lib. 3.

7 *Germanis.*] Tacitus de Moribus Germanorum, *Sororum filiis*, inquit, *idem apud avunculum, qui apud patrem honor.* & paulo poſt, *Heredes tamen ſucceſſoreſque ſui cuique liberi, & nullum teſtamentum. Si liberi non ſunt, proximus gradus in poſſeſſione fratris, patrui, avunculi.*

Æthiopum regni hereditas. [1] Apud Æthiopes ad regni ſucceſſionem, non regis, ſed fratrum filii vocabantur. Proditum tamen memoriæ eſt, [2] Metelli filios Romæ à patre hereditate excluſos, teſtamentum tamen irritum non feciſſe, ſatius arbitrati, bonorum extorres fieri, quam qualemcunque patris voluntatem non tueri. [3] Non ſic Hortenſius orator, & Fulvius Flaccus, nam ſceleſtiſſimos filios, & parricidii convictos, quamvis bonis ſe abdicaturos juraſſent, heredes tamen bonorum reliquere. *Libertorum bona.* [4] Attilia vero Variola cum à patre octogenario hereditate excluſa eſſet, centumvirali tamen judicio ad patris bona admiſſa fuit, pro eo quod undecimo poſt die novercam ei ſuperduxerat, velut decrepitus pater ætate *Tutores.* deſiperet. Libertorum quoque hereditatem, & tutelam filiorum, ſi inteſtati deceſſiſſent, ad patronum pertinere. Quibuſque tutor datus non eſſet, proximos agnatos, velut fide & conſtantia ſingulari, ad tutelam & curam advocavit. *Thuriorum lex.* Fuitque apud Thurios lege cautum, ut bonorum & fortunarum pupilli, agnati proximi curam agerent: ipſius vero educatio, & morum inſtitutio, maternis affinibus daretur. *Solonis lex.* [5] Solonis tamen lege cautum fuit, ne is tutor eſſet, ad quem poſt obitum, pupilli bona redundarent, ne qua fraus, neu quis dolus compoſitus pupillo exitio forent: *Tutela fiduciaria.* [6] quæ tutela fiduciaria dicta: [7] quippe fiduciam is habere dicitur, cui res aliqua mancipatur & creditur, ut haud multo

1 *Apud Æthiopes.*] Livius 3. Dec. lib. 9. hoc Numidis, non Æthiopibus tribuit, his verbis de Maſaniſſa loquens, *Regnum ad fratrem Regis Deſalcem prægrandem natu (mos ita apud Numidas eſt) pervenit.*

2 *Metelli filios.*] Val. Max. l. 7. c. 8. de Teſtamentis, quæ rata manſerunt.

3 *Non ſic Hortenſius orator, & Ful. Flaccus.*] De his duobus idem Valerius lib. 5. cap. 9. de Parentum moderatione adverſus ſuſceptos liberos.

4 *Attilia vero Variola.*] Plinius Junior Epiſt. l. 6. epiſt. 33. ad Romanum, quæ incip. *tollite cuncta.* ubi tamen non *Attilia* hæc nominatur, ſed *Accia.* Habuit tum Plinius ſplendidam orationem, quam ipſe Romano plus ſatis dilaudat. Et de qua Sidonius quoque lib. 8. epiſt. 10.

5 *Solonis tamen lege.*] Diog. Laërtius in vita illius.

6 *Quæ tutela fiduciaria.*] Ad Romanos redit. & de hac Iuſtinianus in §. 1. *Inſtit. de fiduciaria tutela.*

7 *Quippe fiduciam is habere dicitur.*] Boetius libro 4. Commentariorum in Topica Ciceronis. De quo omnino vide noſtrum tractatum Retractuum tit. 2. in præfat. n. 37.

multo poſt illam mancipanti reddat. [1] Eos Lacedæmonii προδίκους nuncupant, qui alterius tutelam curamque ſuſcipiunt. Apud Indos lege cavetur, ut patre defuncto, filiis tutores duo, qui illorum curam agerent, peregrini, non cives dentur. [2] Atque ſi nemo ſuus heres patri exiſteret decedenti, proximos agnatos heredes juſſit eſſe, his verbis: Agnatus proximus familiam habeto. Si tamen capite minuti eſſent, illos ad bona decedentis lex non admittebat. [3] Patronumque ad bona liberti tunc demum peculiumque admiſit, ſi nemo ſuus heres foret. [4] Suſpectumque tutorem à pupilli tutela amoveri, [5] furioſoſque & prodigos, quique patrimonium profuſis ſumptibus debacchantur, in agnatorum tutela & cura eſſe voluit: quibus etiam bonorum adminiſtratio lege interdicta fuit. [6] Viro quoque ab uxore divertere, [7] aut res ſuas ſibi habere, niſi cauſa

Πρόδικοι.

Tutores duo filiorum apud Indos.

Capite minuti ad hereditatem non admiſſi.

Divortium.

1 *Eos Lacedæmonii προδίκους.*] Plut. in vita Romuli, & vide noſtros Commentarios Iuris primigeniorum, q. 40. num. 208. incip. *Idque jure veteri.*

2 *Atque ſi nemo ſuus heres.*] Ulpianus in illis fragmentis juris civilis, quæ ipſius nomine circunferuntur, & hujus quoque legis meminit Iuſtinianus in §. 1. *Inſtit. de leg. agnat. ſucceſ.*

3 *Patronumque ad bona liberti.*] Iuſtinianus in §. 1. *Inſt. de ſucceſſione libertorum.* ubi ſic ſcribit, *Nam ita demum lex 12. Tabul. ad hereditatem liberti vocabat patronum, ſi inteſtatus mortuus eſſet libertus, herede ſuo nullo relicto.*

4 *Suſpectumque tutorem.*] Ulpian. in l. 1. ff de ſuſpectis tutoribus, *Sciendum eſt,* inquit, *ſuſpecti crimen è lege 12. Tab. deſcendere.* & Iuſtinianus in §. 1. *Inſt. eod. tit.* ubi eadem ſunt verba.

5 *Furioſoſque & prodigos.*] Ulpianus in l. 1. in princ. ff. de Curatoribus furioſo, & aliis, extra minores, dandis, *Lege,* ait, *12. Tabul. prodigo interdicitur bonorum adminiſtratione.* & Paulus in l. ſæpe. 13. eod. tit. *Sæpe ad alium è lege 12. Tab. curatio furioſi aut prodigi pertinet, alii Prætor adminiſtrationem dat, ſcil. cum ille legitimus inhabilis ad eam rem videatur.* Hujus legis verba lib. 1. Rhetor. ad Herennium, referuntur, *Si furioſus exiſſet, agnatorum gentiliumque in eo pecuniaque ejus poteſtas eſto.*

6 *Viro quoque ab uxore divertere.*] Lege conſenſu. C. de repudiis ſcribit Iuſtinianus, matrimonium non poſſe diſſolvi ab altero conjugum ſine legitima cauſa. Plut. in vita Romuli, ſcribit eum tribus tantum de cauſis divortium maritis permiſiſſe: quarum prima eſt, ſi uxores veneficium in liberos commiſiſſent: altera ſi partum ſubjeciſſent: tertia, ſi probri quid cum alienis viris feciſſent. Quod ſi quis alia de cauſa uxorem dimiſiſſet, tum ſtatuiſſe ut ejus bonorum pars uxori adjudicaretur, pars Cereri ſacra eſſet.

7 *Aut res ſuas ſibi habere.*] Hæc verba erant propria divortii ex *l. 2. ff. de divortiis,* ubi verba hæc Caji ex lib. 12. ad edictum provinciale proferuntur, *In repudiis autem & renunciationibus comprobata ſunt hæc verba,* RES TUAS TIBI HABETO. *item hæc,* TUAS RES TIBI AGITO. Cicero Philippica 2 *Frugi factus eſt. Mimam illam ſuam ſuas res ſibi*

cauſa legitime cognita, eiſdem tabulis vetabatur: [1] quo divortio nulla uxoris culpa ſubſequuto, dos integra repetebatur. [2] Si vero culpa ineſſet, uſque ad dimidium dotis in ſingulos liberos ſexta à marito retinebatur. Interdum ſi divortium fieret, quod melius æquius eſſet, apud virum manere: quod vero non eſſet melius æquius, id uxor poſt divortium vindicare jubebatur. [3] Quod ſi in confeſſum aut judicatum lis data foret, triginta dies exolvendo debito præfixi fuere. Verba legis ſunt: *Æris confeſſi, rebuſque judicatis, triginta dies juſti ſunto, poſt deinde manus injectio eſto.* [4] Quod ſi clientem, aut eum qui in fidem patrociniumque venit, quiſquam nequam & improbus fraude aut dolo fruſtraretur, eum lex haud ſecus punivit,

Solutio debiti.

ſibi habere juſſit. Ex 12. Tabulis cauſam addidit, exegit. Hinc Alcmena in Plauti Amphitryone act. 3. ſc. 2. divertens à marito, ait,

Valeas, tibi habeas res tuas, reddas meas.

Quintil. declamat. 263. Martialis l. 10. epigram. 41. in Proculejam,

Menſe novo veterem jam Proculeja maritum
Deſeris, atque jubes res ſibi habere ſuas.

Apulejus lib. 5. Metamor. *Confeſtim,* inquit, *toro meo diverte, tibique res tuas habeto.* Plura diximus in noſtris legibus Connubialibus, in gloſſa 8. n. 2. incip. *Hincque prodierunt.* In divortio dos reddebatur uxori, ideoque formula iſta erat HABE TIBI RES TUAS.

1 *Quo divortio nulla uxoris culpa*] Iuſtinianus in d. l. conſenſu. §. vir quoque pari. verſ. ſin autem aliter. C. de repudiis. ſic ſcribit, *Sin autem aliter uxori ſuæ renuntiare voluerint, dotem redhibeat, & ante nuptias donationem amittat.*

2 *Si vero culpa eſſet.*] Idem in eadem *l. §. ſi vero ſ. io. C. eod.*

3 *Quod ſi in confeſſum aut judicatum.*] Gellius lib. 20. cap. 1. ubi hæc verba legis 12. Tabul. ſic ponit, *Sic enim, opinor, verba ſunt legis, Æris confeſſi, rebuſque jure judicatis, triginta dies juſti ſunto. Poſt deinde manus injectio eſto. in jus ducito ni judicatum facit.* Hæc Gellius. Scaliger ſic legit: *Æris confeſſi, rebuſque jure judicateis, triginta dies juſtos ſunto. poſtidea indu manus jactio eſto.*

4 *Quod ſi clientem.*] Hæc lex ſumpta videtur ex Commentariis Servii in libro 6. Æneidos, ubi locum illum exponens,

— *Et fraus innexa clienti.*

Ex lege, inquit, 12. *Tabul. venit, in quibus ſcriptum eſt,* PATRONUS SI CLIENTI FRAUDEM FECERIT, SACER ESTO. *Si enim clientes, quaſi colentes ſunt, patroni, quaſi patres: tantundem eſt clientem, quantum filium fallere. Et hoc poſſe fieri ex Horatii dictis intelligimus, qui cum loqueretur* (lib. Carm. 2. Ode 18.) *de avaris potentibus, ait de vicino cliente,*

— *Pellitur paternos*
In ſinu ferens deos. —

Urbano tamen hoc diſplicet, & dicit varium eſſe hoc, magiſque contrarium, cum magis patronos decipiant frequenter clientes. Vult autem intelligi prævaricatores, qui patroni ſunt clientum, quos nunc Suſceptos vocamus. Hactenus Servius.

1 Nam

vit, ac ſi capitali judicio eſſet affectus, in hæc verba: *Patronus ſi clienti fraudem fecerit, ſacer eſto.* Neque enim levi animadverſione dignum cenſuit eum, qui fidem labefactaſſet, quique fruſtraretur illum, qui in ſuam fidem & clientelam venit, ſeque illi commiſit & credidit: [1] Nam clientem qui tutelæ patroni ſe commiſit, chariorem haberi quam propinquos affineſque veteres voluere: id quod Perſis [2] & Indis magni criminis inſtar erat, quorum lege cavetur, ut qui clientem decepiſſet, [3] quique ter mendacio abuſus fuiſſet,

De patronis erga clientem.

Perſarum & Indorum lex.

1 *Nam clientem.*] Dionyſius Halicarnaſſæus l. 2. tum etiam Plutarch. in Romuli vita in hæc fere verba ſcribit, Ut cum de plebe quiſque ex patritiis aliquem ſibi patronum cooptaſſet, cumque hic illum in fidem ſuam recepiſſet, tum alter alteri pro ſua quiſque facultate opem ferret: patronus quidem auctoritate & potentia: cliens autem obſervantia, &, cum opus eſſet, fortunis. Nam ille ſe clienti in civilibus negotiis juris interpretem, in judiciis defenſorem, in rebus denique omnibus conſiliarium præſtabat: hic contra patronum honore & obſervantia proſequebatur, in filiabus etiam elocandis, liberis ab hoſtibus redimendis, mulctis pecuniariis præſtandis, ære alieno diſſolvendo, pecunia, cum opus erat juvabat. Mutua autem hæc inter ſe jura habebant, ut neque accuſandi, neque teſtimonii dicendi, neque exercendarum inimicitiarum poteſtas inter illos eſſet. Itaque Aulus Gellius lib. 20. cap. 1. & lib. 5. cap. 13. ſcribit, Moris obſervationiſque populi Rom. fuiſſe, ut clientem in fidem receptum, patroni chariorem haberent, quam propinquos: cumque etiam adverſus hos tuerentur: neque pejus ullum facinus exiſtimaſſe, quam ſi quis probaretur clientem deriſui habuiſſe. quin & licuiſſe patronis teſtimonium pro cliente adverſus cognatos dicere, adverſus clientem non licuiſſe. Jam vero quod in hac lege ſancitur, ut ſi patronus jus illud violarit, ſacer ſit: conſentaneum eſt cum iis, quæ Dionyſius eo, quem antea citavimus loco, ſcribit: Romulum ſanxiſſe, ut cuivis jus eſſet, illum, tanquam Diti ſacrum, interficere: moremque Romanis fuiſſe, ut quos impune occidi vellent, eorum corpora Deo cuipiam, ac præcipue alicui ex inferis devoverent. Quapropter per multas ætates permanſerunt (ut addit Dionyſius) mutua patronorum ac clientum officia, haud ſecus quam cognatæ neceſſitudines, poſteris per manus tradita: & maxima laus erat nobilium habere clientes quamplurimos, tam hereditariarum clientelarum, quam partarum virtute propria: ingenſque certamen erat utriſque, ne vincerentur mutua gratia & benevolentia, dum clientes nullum patronis negant miniſterium, viciſſim patroni nullo corrumpi poſſunt pretio, ut clientes moleſtari ſinerent.

2 *Et Indis.*] Hujus rei rationem reddit Ælianus Variæ hiſtoriæ, lib. 4. in princ. his verbis, *Sed neque fas eſt, hominem Indum aut injuriam inferre, aut pati. Proinde neque ſyngrapham, aut depoſitum faciunt.*

3 *Quique ter mendacio abuſus fuiſſet.*] Diodorus Siculus l. 3. Bibliotheces cap. 10. *apud Indos,* inquit, *qui philoſophus falſa prædixerit, nullam, præter quam quod perpetuo ſilet, pœnam ſubit.* Strabo l. 15. de iiſdem loquens, ait: *publice Reges in eo conventu, qui maximus apud eos ſit, cum novo anno incipiente, philoſophi omnes cum Rege ad venationem exeunt:*

Mendacii deteſtatio, & contra. ſet, illi omnem vitam ſilentium indiceretur, nulloque magiſtratu aut honore dignus haberetur. [1] Artaxerxes quoque mirifice mendacium averſatus fuit, adeo ut mendacis hominis linguam triplici clavo affigi juſſerit. [2] Fertur Epaminundas tam ſeverus veritatis cultor fuiſſe, ut ne joco quidem quandoque mentitus ſit. *Mendacia jure ſecundũ varias ſpecies variis modis puniuntur.* E diverſo Ægyptiis nullus mentiendi modus, ſummaque mentiendi impunitas erat. Eademque [3] lex, ut ex duabus pluribusve ſententiis decretisve, quoties ancipiti res contentione diſtrahitur, ſemper ut antiquo abroget novum, utque [4] poſtremum quod populus juſſiſſet, id ratum foret, ſancitum voluit, [5] & pleraque notatu & ſcitu digna: *Novum antiquo abrogat.* quæ omnia perpenſo judicio, & librato moderamine, à priſcis legum conditoribus commode conſtituta ſunt: quorum argumento conjicimus, quam examinato modo priſci juris interpretes ſcita legum promulgarunt. *Quędã inciviliter & incurioſe decreta.* Contra vero multa incurioſe & ſubruſtice partim

exeunt: & quicquid quiſque compoſuerit, vel obſervaverit eo anno de fructibus, de animalibus, de republica, in medium proferunt. Ubi qui ter mendax deprehenſus fuerit, ei per totam vitam ex lege ſilentium indicitur: qui vera dixerit, immunis & omni tributo exemptus cenſetur. Arrianus lib. 8. geſtorum Alexandri, de Indorum Sophiſtis ita ſcribit, *Si quis eorum ter in divinando erraverit, ſilentii tantum pœna multatur.* Deinde ſcribit mentiri apud eos nefas eſſe: nec Indorum quenquam in judicium, quod mentitus eſſet, vocatum eſſe: Tantum apud eos verum ac fides valet. Philoſtratus in vita Apollonii, libro 2. adoleſcentes apud Indos omni vitio carere oportere oſtendens, ait, *Quod ſi in mendacio deprehenſus, aut deceptus ipſe unquam fuerit, hac multatur pœna, ut nullo amplius magiſtratu, aut dignitate fungi poſſit, quia communem hominum ſocietatem mentiendo fraudaverit.* Perſæ (de quibus hic loquitur Alexander) *liberos ſuos*, ut tradit Herodotus l. 1. Clio, *à quinto anno incipientes uſque ad viceſimum, tribus duntaxat inſtituunt, equitare, arcu ſagittas excutere, vera loqui.* & paulo poſt, *Turpiſſimum apud eos ducitur mentiri: ſecundo loco, æs alienum debere, cum ob alias multas cauſas, tum quod neceſſum eſt eum, qui debet, mendacio quoque obnoxium eſſe.* Xenophon Pædiæ Cyri libro 3. ſcribit mendacium odioſum eſſe apud Perſas.

1 *Artaxerxes.*] Plutarchus in vita illius, *Alterius*, inquit, *quod ad defectionem duos quoque ex hoſtibus ſe additurum pollicitus in mendacio deprehenſus eſſet, linguam tribus clavis configi juſſit.*

2 *Fertur Epaminundas.*] Probus Æmylius in vita illius, *Adeo*, inquit, *veritatis fuit diligens, ut ne joco quidem mentiretur.*

3 *Eademque lex, ut ex duabus.*] Ad Romanos redit, idque eſt Titi Livii 1. Decad. lib. 9.

4 *Utque poſtremum quod populus juſſiſſet.*] Livius 1. Decad. lib 3. & 8.

5 *Et pleraque.*] Hæc uſque ad verſicul. *Nam de qua re*, ſunt maxima ex parte Sex. Cecilii Juriſconſulti, & Phavorini apud Gellium lib. 20. cap. 1.

1 *Quod*

partim inſolenter & inhumane, non probabili, nec recto judicio eadem lege decreta videntur & conſtituta, quæ forſan aut ſegniter perviſa, aut negligenter animadverſa fuere: nam de qua re judicio diſceptabatur, in re præſenti & apud prætorem exhibita ex lege duodecim tabularum correptio manus fiebat, [1] quod ex jure manu conſertum dicitur, atque de ea niſi coram exhibita, minime decerni, aut jure agi lege poterat. [2] Quodque ſi homo in judicium cita- *Ex jure manu conſertum.*

1 *Quod ex jure manu conſertum.*] Cicero lib. 1. de Oratore, *Multiſque præeſſem qui aut interdicto tecum contenderent, aut te ex jure manu conſertum vocarent, quod in alienas poſſeſſiones tam temere irruiſſes.* Budæus in Pandect. Tranſeundum, *inquit*, ad alia, quorum in primis occurrit, ex jure manu conſertum, quod verbum eſt antiqui juris. Varro lib. 2. de lingua Latina, *Conſerere manum dicimus cum hoſte, inde ex jure manu conſertum, vocant.* quid autem ſit manu conſertum, Gellius lib. 20. cap. 9. docet, cujus verba huc pauca tranſcripſimus. De vindicatione enim loquens, id eſt, rei vindicatione, quæ olim in re præſenti ex 12. Tabul. jure fiebat, ita inquit, *Sed poſtquam prætores propagatis Italiæ finibus, latis juriſdictionibus, negotiis occupati, proficiſci, vindiciarum dicendarum cauſa, in longinquas res gravabantur, inſtitutum eſt contra 12. Tab. tacito conſenſu, ut litigantes non ex jure apud Prætorem manum conſererent, ſed ex jure manu conſertum vocarent, id eſt, alter alterum ex jure ad conſerendam manum in rem, de qua ageretur, vocaret. Atque profecti ſimul in agrum, de quo litigabatur, terræ aliquid ex eo, uti unam glebam in jus in urbem ad Prætorem deferrent, & in ea gleba, tanquam in toto agro, vindicarent.* Cicero pro Muræna formulæ verba hujuſmodi fuiſſe ait, *Fundus, qui eſt in agro, qui Sabinus vocatur, meus eſt, eum ego ex jure meum eſſe ajo. Ibi ego te ex jure manu conſertum voco.* Hæc erant verba ejus, qui vindicabat. A quo vero vindicabatur, ejus hæc erant verba, *Unde tu me ex jure manu conſertum vocaſti, inde ibi ego te revoco.* Cicero in Oratore loco nuper citato metaphoricôs hac locutione uſus eſt in perſona Scævolæ. Hæc Budæus.

2 *Quodque ſi homo in judicium citatur.*] Phavorinus Philoſophus apud Gellium lib. 20. c. 1. exiſtimans morbum hic appellari ægrotationem gravem cum febri rapida: & jumentum dici pecus aliquod unicum tergo vehens, inhumanam eſſe hanc legem judicat, ut qui ægrorum domi ſuæ cubantem, jumento impoſitum in jus rapi & veluti efferri, nova funeris ſpecie, juberet. Sed Cæcilius Juriſconſultus, nequaquam ita eſſe probat. *Nam,* inquit, *morbus in lege iſta non febriculoſus, neque nimium gravis: ſed vitium aliquod imbecillitatis, atque invalentia demonſtratur, non periculum vitæ oſtenditur. Jumentum quoque non id ſolum ſignificat, quod nunc dicitur: ſed vectabulum etiam, quod adjunctis pecoribus trahebatur. Veteres enim noſtri jumentum à jungendo dixerunt. Arcera autem vocatur plauſtrum tectum undique & munitum, quaſi arca quædam magna veſtimentis inſtrata, qua nimis ægri, aut ſenes portari cubantes ſolebant.* His explicatis ſic Phavorino reſpondet: *Quænam tibi igitur acerbitas eſſe viſa eſt, quod in jus vocato pauperrimo homini, vel inopi, qui aut pedibus forte ægris eſſet, aut quo alio caſu ingredi non quiret, plauſtrum eſſe dandum cenſuerunt: neque inſterni tamen delicate arceram juſſerunt: quoniam ſatis eſſet invalido hujuſmodi vectabulum. Atque id fecerunt, ne*

cauſatio

citatur, & morbo aut ſenio affectus, ad ingrediendum invalidus foret, jumentum aut plauſtrum lex dari jubebat, quo æger ille forte ſpiritum exhalans, ſupremis annis ſiſteretur: videlicet nondum per patronos & aſſertores aut ſponſores agendi forma conſtituta: cujus verba adſcripſi: *Si in jus vocat, ſi morbus, ævitasve vitium extitit, qui in jus vocabit, jumentum dato: ſi nolet, arceram ne ſternito.* [1] Id quod lege Ælia poſtea fuit ſublatum, cautumque ut locuples in judicio clienti adeſſet, in hæc verba: *Aſſiduo vindex aſſiduus eſto.*

Aſſiduus. [2] Dixere autem aſſiduum, qui pluribus aſſibus & fortunis locuples foret. [3] Nec minus ſevere quam duriter: quod ſi quis

cauſatio iſta ægri corporis perpetuam vacationem daret fidem detrectantibus, jurisque actiones declinantibus. Hæc Cæcilius. Legis autem verba apud eundem Gellium hæc ſunt, *Si in jus vocat, ſi morbus, ævitaſque vitium eſſet, qui in jus vocabit, jumentum: ſi nolet, arceram ne ſternito.* Vide Cujacium I. C. Obſervat. lib. 12. cap. 18. & *l. Quæſit. de re jud.*

1 *Id quod lege Ælia.*] Cicero in Topicis non adeo longe à prin. *Cum, inquit, lex Ælia Sentia, aſſiduo vindicem aſſiduum eſſe jubeat, locupletem jubet locupleti. Locuples enim aſſiduus, ut ait Ælius, appellatus eſt ab ære dando.* Hoc caput ita ſcriptum eſſe teſtatur Gellius lib. 16. cap. 10. *Aſſiduo vindex aſſiduus eſto, Proletario civi quivis volet vindex eſt.* Huc pertinere videtur, quod Cajus lib. 2. ad l. 12. Tab. protulit in *l. quos nos hoſtes. §. locuples. 234. ff. de verborum ſignificatione.* Locuples eſt, qui ſatis idoneè habet pro magnitudine rei, quam actor reſtituendam eſſe petit.

2 *Dixere autem aſſiduum.*] Cicer. & Gell. ubi ſupra. Aſſiduus in 12. Tab. & pro locuplete, & facile munus faciente: dictus ab aſſibus, id eſt, ære dando, cum id tempora Reipublicæ poſtularent. Aut à muneris pro familiari copia faciendi aſſiduitate. Quintilianus lib. 5. cap. 10. Feſtus Pompejus lib. 1. *Alii aſſiduum,* inquit, *locupletem, quaſi multorum aſſium dictum putaverunt. Alii eum, qui ſumptu proprio militabat, ab aſſe dando vocatum exiſtimarunt.* *

COLERUS.

* *Aſſiduus* proprie eſt qui aſſidet. Hinc Plautus dixit: *Aſſiduo & accubuo.* Idem tamen etiam divitem, *Aſſiduum* vocat. Amphitr. Neſcio num eodem ſignificatu Trinumo: Quam urbani *aſſidui* cives quos ſcurras vocant.

TIRAQUELLUS.

3 *Nec minus ſevere.*] Phavorinus Philoſophus, apud Gellium d. lib. 20. c. 1. hanc legem reprehendebat, quod in ea ſcriptum eſſet, *Quin & ſi membrum alter imprudens ruperit.* Cæcilius reſpondet, *Decemviros injuriis atrocioribus talionem appoſuiſſe, dum eo metu coërcere homines volunt, & minuere extinguereque violentiam pulſandi atque lædendi. Neque ejus, qui membrum alteri rupiſſet, & paciſci tamen de redimenda talione nollet, tantam eſſe habendam rationem, ut an prudens imprudenſve rupiſſet, ſpectandum putarent.* Deinde ſubjicit, *Et quæ, obſecro te, iſta acerbitas eſt, ſi idem fiat in te, quod tute in alio feceris? Præſertim cum habeas facultatem paciſcendi, & non neceſſe ſit pati talionem, niſi eam tu elegeris? Quod edictum Prætorum de æſtimandis injuriis probabilius eſſe hic poteſt? Nolo hoc ignores, hanc quoque ipſam talionem ad æſtimationem judicis redigi neceſſario ſolitam. Nam ſi reus,*

quis conſulto aut caſu,alterius membrum rupit aut ſecuit,è pacto talio pœna erat. [1] Tum quod ſimile monſtri eſt, & omnem exuperat ſecordiam.Si ob æs alienum creditori debitor addictus foret,poſt diſtractum patrimonium,re familiari deſtitutus,poſtque vincula&catenas,membra ejus breviſſimo laniatu ad creditorum libidinem dividi jubebat,iniquiſſimo decreto ſævæ atrocitatis immanitatiſque. Verba legis ſunt: In jus ducito, ni judicatum faxit, aut ſe vi & jure vendicat, ſtatim ducito, vincito, aut nervo & compedibus quindecim pondo,nec minore: ſi volet, majore vincito: ſi volet ſuo vivito: ni ſuo vivit,qui eum vinctum habet, libras farris indies: ſi volet,plus dato. Tertiis nundinis parteis ſecanto, ſi plus minuſve ſecuerint, ſine fraude eſto, & infra. *Lex crudelis in debitores.*

[2] Hanc vero legem Athenis Solon antea abrogarat: nam corpus pro re addici, aut ſuper eo fœnerari, ſanctionibus vetuit,quę lex Seiſachtheia dicta,quaſi oneris levamen,qua antea cavit, ut præter bona debitoris, in tergum & corpus nulla vexatio eſſet: ſicut poſt 30. tyrannos, parta libertate, *Seiſachtheia.* [3] Athenienſes Amneſtiam, hoc eſt, malorum oblivionem, legem *Amneſtias lex.*

reus, qui depaciſci noluerat, judici talionem imperanti non parebat, æſtimata lite, judex hominem pecuniæ damnabat: atque ita ſi reo & pactio gravis, & acerba talio viſa fuerat, ſeveritas legis ad pecuniæ mulctam redibat. Hæc Cæcilius ubi ſupra.

1 *Tum quod ſimile monſtri.*] Hæc uſque ad verſic. *Hanc vero,* ſunt Gellii eod.lib.20.cap.1.

2 *Hanc vero legem Athenis Solon abrogavit.*] Diodorus Siculus lib. 2. c. 3. Plutarchus & Laërtius,uterque in vita ipſius Solonis.Idem Plutarchus in Politicis ad Trajanum,& in libro de Fortuna & virtute Alexandri, & dictum eſt ſupra lib.1.cap.8.

3 *Athenienſes Amneſtiam.*] Cicero Philippica 1. in princ. ſic ſcribit, *Nec vero uſquam diſcedebam, nec à republica dejiciebam oculos, ex eo die quo in ædem Telluris convocati ſumus, in quo templo, quantum in me fuit, jeci fundamenta pacis, Athenienſiumque renovavi vetus exemplum: Græcum etiam verbum (ἀμνηστίαν) uſurpavi, quod tum in ſedandis diſcordiis uſurpaverat civitas illa, atque omnem memoriam diſcordiarum oblivione ſempiterna delendam cenſui.* Hiſtoria apud luculentos ſcriptores ſic perſcripta eſt, Thraſybulus civitatem Athenarum oppreſſam à triginta tyrannis, cum in libertatem vindicaſſet, atque Atticos palabundos in patriam reduxiſſet, non minori prudentia ac moderatione uſus, quam fortitudine, ad cuncta pacificanda, pacemque reconciliandam, legem tulit ſaluberrimam, Ne quis anteactarum rerum accuſaretur: Ne qua præteritarum injuriarum mentio fieret: Ne quis mulctaretur. Et hanc Athenienſes *ἀμνηστίαν* vocaverunt: hoc eſt, legem oblivionis: qua concuſſus & labens Atticæ reipublicæ ſtatus in priſtinum habitum eſt revocatus. Multi auctores hujus legis me-

legem edidere qua veterum admiſſorum impunitas dabatur.[1] Idem ab Ægyptiis cautum affirmant, ut ultra res & bona debitoris, nulla in corpus animadverſio foret: nam pecuniæ creditæ bona, non corpus dixere obnoxium,[2] quibus in uſu erat, ut defunctorum corpora unguentis delibuta, ac ſi vivi eſſent, creditori oppignorarent, & ſuper his fœnerarentur, magno dedecore illorum qui conſtituta die non reluiſſent.[3] Poſt aliquot vero tempora ab Athenienſibus cautum fuit, ut ſi litem pater non perſolviſſet, filius exolvere, & vinclis publicis interim detineri cogeretur, ſicut de Cimone & aliis traditur. Apud Bœotios qui æs alienum non diſſolvit, in foro ſedere cogitur: & circumſtante plebe in os & ora corbem accipere: qua nulla fuit ignominia major. Indis vero qui creditum moratur, à creditore reus agitur: mox præfixa die, ſi non ſolvit, manu trunca, & oculo effoſſo, morte afficitur. Apud Piſidas quoque de abjurato depoſito maximum erat judicium, ut abjurans facinus morte lueret.[4] Nec minus ſevere quod falſum teſtimonium dixiſſe convictum, de ſaxo lex dejici jubebat:[5] quod ab Ægyptiis ductum facile crediderim, qui-

Ægyptii. *Defunctorum corpora oppignorata.* *Athenienſes.* *Bœotii.* *Indi.* *Depoſitum abjuratum.* *Falſi teſtimonii convictus.*

minere. Valerius Maximus lib. 4. tit. 1. de Moderatione. Plutarchus in Politicis ad Trajanum. Flavius Vopiſcus in vita Aureliani. Paulus Oroſius lib. 2. cap. 15. paulo ante fin. Paulus Æmylius in Thraſybulo. Juſtinus lib. 5. Extat quoque Emblema Clariſſimi viri D. Andreæ Alciati, cujus titulus eſt, Optimus civis,

Dum juſtis patriam Thraſybulus vindicat armis,
Dumque ſimultates ponere quemque jubet.
Concors ordo omnis, magni inſtar muneris, illi
Palladiæ ſertum frondis habere dedit.
Cinge comam Thraſybule, geras hunc ſolus honorem:
In magna nemo eſt æmulus urbe tibi.

1 *Idem ab Ægyptiis.*] Diodor. Siculus lib. 2. c. 3.

2 *Quibus in uſu erat.*] Idem Diodorus d. lib. 2. cap. 5. circa medium, *Mos eſt*, inquit, *apud eos*, *defunctorum parentum corpora dare in pignus creditori. Summa illos, qui non redimunt, ſequitur infamia & ſepultura carent.*

3 *Poſt aliquot vero tempus ab Athenienſibus.*] Paulus Æmylius in vita Cimonis. Valerius Maximus l. 5. c. 4. ubi de Cimonis pietate erga patrem loquitur.

4 *Nec minus ſevere.*] Redit ad legem 12. Tab. Idque eſt ex Gellio l. 11. cap. 18. & lib. 20. cap. 1. paulo ante fin. Hoc autem genus ſupplicii ſublatum fuiſſe neminemque ſic damnari poſſe, ut de ſaxo præcipitetur; ſcribit Modeſtinus Juriſconſultus in *l. ſi diutino.* 25. *ff. de pœnis.* De hujuſmodi autem pœna alibi diximus.

5 *Quod ab Ægyptiis.*] Diodorus Siculus

quibus omne perjurium, & veri ludificatio, diis abjuratis, morte luebatur, quod deos una atque homines offendiſſet. [1] Mox ſubſequutis legibus, mitior pœna perjurio data eſt, quarum verba ſunt: *Perjurii pœna divina, exitium humana dedecus violati jurisjurandi eſto.* [2] Apud Indos vero de perjurio convictus, manuum pedumque digitis & extremis membris decurtabatur. [3] Judicem quoque aut arbitrum jure datum, convictum ob rem judicandam pecuniam accipere, aut qui turpe judicium nundinatur, non minore ſeveritate capite punivit, cujus rei cauſa poſt aliquot ſecula [4] M. Cincius legem tulit ad populum, qua cauſidicis munera ob patrocinia largiri vetuit, ſæpius-

Perjurii convicti.

Judicis corrupti pœna.

Cincii lex.

Cauſidicis munera non danda.

culus lib. 2. c. 3. cujus hæc verba ſunt, *Perjuri capite multabantur, tanquam qui duplici tenerentur ſcelere, ut qui & pietatem in deos violarent, & fidem inter homines tollerent, maximum vinculum ſocietatis humanæ.*

1 *Mox ſubſequutis legibus.*] Cicero lib. 2. de Legibus, ubi ponit hæc ipſa hujus legis verba.

2 *Apud Indos.*] Strabo de his loquens lib. 15. *Qui falſus*, inquit, *teſtis deprehenditur, extremis decurtatur. Apud Scythas perjurii pœna capitis amputatio eſt.*

3 *Judicem quoque.*] Ad Romanos redit, ex quorum legibus Decemviralibus hæc erat, ut ſcribit Gellius l. 20. cap. 1. Vetuſtiſſimum judicis, qui pecunia corrumpi ſe paſſus eſt, ſeveriſſime puniti extat exemplum in Cambyſis Perſarum Regis hiſtoria apud Herodotum lib. 5. Terpſichore. Is Siſamnem unum ex Regiis judicibus, quod injuſte ob pecuniam judicaſſet, occidi juſſit, interemptoque detractum corium in lora concidit, quibus tribunal, in quo ille ſedens judicaverat, intendit: ibidemque ejus filium Otanem ſedere judicem præcepit, atque in memoria habere in quo tribunali judicaret. Darius etiam ille primus Sandocem, qui iniquam ſententiam ob pecuniam tulerat, cruce affixit, ut tradit idem Herodotus lib. 7. polymnia.

4 *Marcius Cincius leges tulit.*] Corn. Tacitus lib. 11. *Conſurgunt*, inquit, *Patres, legemque Titiam flagitant, qua cavetur antiquitus, ne quis ob cauſam orandam, pecuniam, donumve accipiat.* Idem lib. 13. hanc *Cinciam* vocat, *Ejus opprimendi gratia repetitum credebatur S. C. pœnaque legis adverſus eos qui pretio cauſas oraviſſent.* Priore tamen loco Taciti nonnulli ſunt, qui exiſtiment non *Titia*, ſed *Cincia* legendum eſſe, quod probabilius eſt. Et ſic legendum, ait Lipſius. Lata fuit ea lex à M. Cincio Trib. Pleb. anno urb. DXLIX. Retulit hanc legem Auguſtus & vetuſtate evaneſcentem novo ſenatus conſulto confirmavit. Dio 53. Tacit. 14. Plinius lib. 5. epiſt. ult. Meminit hujus quoque Macrob. Livius lib. 34. Cicero de ſenectute. & lib. 1. epiſt. ad Atticum. Plautus *Muneralem* legem vocat. Ad hanc ſcripſit Paullus J. C. ex quo ſumpta lex 22. tit. de leg. Legitur in decretis canonicis 11. quæſt. 3. quod non licet judici vendere juſtum judicium, & ſi liceat advocato vendere juſtum patrocinium, & Juriſconſulto rectum conſilium. Nero, ut ſcribit Suetonius c. 17. voluit, ut juſta merces, à litigatoribus daretur patronis pro patrociniis, ſed nullam omnino dari voluit judici pro judicio. Quod legi Titiæ contrariũ eſt.

Contra eos qui contumelia aliquē affeciſſent. *Carmen in fam. edidiſſe.* *Solon.* *Inter matrē & filiam jus ſuccedendi negatum.* *Talio.* *De voluntate decedentium.*

ſæpiuſque lege repetita [1] poſtea Claudius juſſit, ut ſine patrono quiſq; vitæ rationem redderet. [2] Contra vero in eum qui inſigni contumelia quempiam affeciſſet, tam levem mulctam convicians non deberet, ut tantulo impendio ſumma injuria lucretur. Verba legis ſunt: *Si quis alteri injuriam faxit, vigintiquinque æris pœna ſunto.* [3] *Si quis tamen occentaviſſet, aut carmen condidiſſet, quod infamiam faceret, flagitiumque alteri capitale ſit.* [4] Solon vero ſeveriori diſciplina coërcuit injurias: nam pro convicio popularem voluit actionem dari, ita ut cuivis agendi facultas foret. Cumque maſculorum progeniem ad parentum bona ſine diſcrimine lex vocaret: illos qui per fœminini ſexus neceſſitudinem pariter ſunt conjuncti, ita oſos habuit, ut nec inter matrem & filiam jus ſuccedendi daret. [5] Et quum propter membrum ruptum fractumve talionem conſtituerit, his verbis: Si quis membrum rupit, in eum talio eſto: illi qui alteri os fregit, quum ea corporis pars ſanctior in homine ſit, ob id admiſſum nimium tenuiter pœnam dixit, cum propter oris dignitatem ſeveriori pœna vindicandum foret. [6] Decedentium quoque voluntates ita lex fovit, ut omne patri-

1 *Poſtea Claudius.*] Suetonius in Claudio, cap. 16. *Nec quenquam niſi ſua voce, utcunque quis poſſet, ac ſine patrono rationem vitæ paſſus eſt reddere.*

2 *Contra vero in eum.*] Hæc uſque ad verſic. *Si quis tamen,* ſunt Gellii l. 20. cap. 1.

3 *Si quis tamen occentaviſſet.*] Feſtus Pompejus lib. 13. *Occentaſſent,* inquit, *antiqui dicebant, quod nunc convicium fecerint, dicimus: quod id clare & cum quodam canore fit, ut procul exaudiri poſſit, quod turpe habetur, quia non ſine cauſa fieri putatur.* Et hoc quidem verbo utitur Plautus act. 1. ſcena 2.

— *Phæ. Quid ſi adeam fores,*
Atque occentem?

Et in Perſa act. 4. ſcena 4.

Hæc enim illi noctu occentabunt oſtium,
exurent fores.

Sed non video quod illic id verbum eum ſignificatum habeat, quem illi Feſtus tribuit, nec quoque occurrit locus unde Alexander id acceperit, quod hic dicit. Scalig. ſic legit, *Si quis carmen occentaßit, quod alterei flagitium faxit, capital eſto.*

4 *Solon vero.*] Plutarchus in ejus vita.

5 *Et cum propter membrum ruptum.*] Gellius lib. 20. c. 1. & in §. *pœna autem. Inſt. de injuriis.*

6 *Decedentium quoque voluntates.*] Ulpianus in Epitome Inſtitutionum *tit. 11.* qui de Tutelis eſt, §. *teſtamento.* hujus legis verba ſic ponit, *Uti legaſſit ſuper pecunia tutelave ſuæ rei, ita jus eſto: qui tutores dativi appellantur.* Sunt & aliæ multæ leges 12. Tab. ab aliis auctoribus memoratæ, ut videre licet ex *l. de eo. 64. ff. de donationibus inter virum & uxorem.*

patrimonium, & quicquid in bonis eſſet, teſtatori legare permiſerit, nihil apud heredem qui onus aditionis habet, ex defuncti ſubſtantia remanente. Verba legis ſunt: *Uti legaſſit ſuæ rei quiſque, ita jus eſto.* Et pleraque hoc genus quæ acerbiſſima, dura nimis & agreſtia viſa ſunt. Quod autem lex, ſi cliens morbo ſontico impeditur quo minus ſiſti valeat, jubet diem judicii eſſe diffuſum, legendum: diffiſum. Diffindere diem Juriſconſultorum phraſis eſt: de qua copioſe & erudite Jacobus Cujacius obſervat. lib. 12. cap. 18. ex bono & æquo factum crediderim. Siquidem ſequuti juriſconſulti legem 12. tabularum interpretati, morbo impedito, judiciorum tempora dilabi voluere. Sed cum omnis illa decemviralis ſeveritas, ac triſtis & inhumana ratio tam lege Ebutia quam aliis edictis, penitus inducta fuerint, poſtea ſequuti juris interpretes, miti & tractabili ratione eaſdem leges indefeſſo ſtudio interpretati, abrogatis his quæ duriora, quæ vero æquiora videbantur ſequuti, propoſitas controverſias uberius explicarunt: itaque effecerunt, ut gravi perpenſa judicio, æquiſſima nobis jura ſanctiſſimaque hodie tradantur.

CAPUT XI.

Sacrum ſeptimontium in quibus locis urbis fieret, quive ſeptem colles urbis ſint, quæve in illis præcipuæ dignationis loca forent.

SEptimontium [1] feſtum agere Romanos, quod ſeptimus urbis collis additus foret, apud auctores legimus: quo tempore in ſeptem locis ſacrum fieri [2] Varro ſignificat, *Septimontiũ feſtum. Sacrum in ſeptem locis fiebat.*

TIRAQUELLUS.

1 *Septimontium.*] Id initium uſque ad verſic. *Sicut inter*, eſt prope totum Feſti Pompeji lib. 17. in duobus locis. Sueton in Domitiano, cap. 4. *Septimontiali*, inquit, *ſacrorum die Senatui, equitique panariis, plebeis ſportellis cum obſonio diſtributis.* Hoc Feſtum & *Agonalis* dictum fuit, teſte Feſto, quod incidebat in Decembrem. Vide & Varronem l. 5. De hoc feſto Tertullianus loquitur l. de Idololatria: *Etiam ſtrenæ captandæ, Septimontium & Brumæ, & caræ cognationis honoraria exigenda omnia.*

2 *Varro*] Scilicet lib. 2. ant, ut alii computant, 5. de lingua Latina.

Paganalia. Palatiar. Fagutal. Capitolinus prius Saturnius & Tarpejus dictus. Templa in Capitolino & juxta. Anſeres in Capitolio juxta.

cat, Palatio, Suburra, Velia, Fagutali, Cælio, Oppio & Ceſpio: [1] quo die per urbem vehiculis ferri criminoſum erat, [2] qui Paganalia dictus, quod non populi, ſed montanorum & agreſtium dies feſtus erat. Quod enim in Palatio ſacrum fiebat, [3] Palatiar, [4] ſicut in Viminali, Fagutal dictum eſt. [5] Sicut inter urbis colles Capitolinum fuiſſe præcipuum nemo dubitat, qui Saturnius ab Arcadibus, qui ea loca incolebant, primo nuncupatus, portamque illic excitati caſtelli Saturniam habuit, phanumque Saturni in Capitolii faucibus, quod ærarium populi Romani fuit: qui etiam Tarpejus à Veſtali oppreſſa, armis, poſtea Capitolinus ex hominis capite invento dum templi fundamenta effodiunt, denominatus eſt: in quo præter Jovis optimi max. templum, [6] Junonis Reginæ [7] & Minervæ ædes fuere. Tria

1 *Quo die per urbem vehiculis.*] Plutarchus problemat. cap. 69. ubi ejus rei rationem reddit.

2 *Qui Paganalia dictus.*] Id, ni fallor, ſumptum eſt ex Varrone d. lib. 5. linguæ Latinæ, qui tamen id aliter dicit. Hujus verba ſunt, *Dies Septimontium nominatus ab his ſeptem montibus, in queis ſita urbs eſt. Feriæ non populi, ſed montanorum modo, ut Paganalibus, qui ſunt alicujus pagi.* Montanorum igitur dicit, ſcilicet eorum, qui in illis ſeptem montibus habitabant. De Paganalibus autem eſt illud Ovidii libro 1. Faſtorum,

Pagus agat feſtum, pagum luſtrate coloni,
Et date paganis annua liba focis.

Feſtum igitur Septimontium erat montanorum: Paganalia paganorum, ſive ruſticorum, ſive agreſtium, quæ hic confundit Alexander.

3 *Palatiar.*] Feſtus Pompejus d. libro 17. ubi de Septimontio priore loco loquitur. At idem eo ipſo libro paulo ante fin. *Sacrificium,* inquit, *quod fiebat Romæ in monte Palatino, Palatiar dicebatur.* Ex quibus intelligis id dici & *Palatiar* & *Palatuar*, niſi in altero locorum mendum ſit.

4 *Sicut in Viminali Fagutal.*] Varro lib. 1. aut aliorum comput. 4. linguæ Latinæ. At Feſtus Pompejus lib. 6. *Fagutal*, inquit, *ſacellum Jovis, in quo fuit fagus arbor, quæ Jovi ſacra habebatur.* De Jove autem Fagutali Plinius lib. 16. cap. 10 poſt princ. Et de lacu Fagutali Solinus c. 2. & Jugi Fagutalis P. Victor in 5. regione.

5 *Sicut inter urbis colles Capitolinum, &c.*] Hæc uſque ad verſiculum, *In quo*, ſunt Varronis de lingua Latina, dicto lib. 4. & Solini cap. 2. Sed de eo quod dicit ærario populi Romani, quod fuit in phano Saturni, vide ea, quæ ſcripſimus in noſtris Retractibus. Et quod item dicit de capite hominis invento, eſt etiam Titi Livii 1. Decadis lib. 5. ad finem in Oratione Camilli, *Hic Capitolium eſt, ubi quondam capite humano invento reſponſum eſt, eo loco caput rerum ſummamque imperii fore.* & Cornelii Nepotis in eo libro, qui de Viris illuſtribus inſcribitur cap. 8.

6 *Junonis Reginæ.*] Nam & templum hujus Junonis Reginæ fuiſſe in Capitolio, videre eſt apud Cicero. in Oratio. ad Equites Romanos, antequam iret in exilium. Sed fuit & ejuſdem Junonis Reginæ aliud templum in

[1] Tria enim ſacella parvo diſtincta ſpatio viſebantur, medium Jovis tonantis, ad dextram Minervæ, ad ſiniſtram Junonis. *Jovis tonantis templum.* Quod quidem Jovis templum ſemper Sabinis patuiſſe traditum eſt ex fœdere quod inter Romulum & Tatium ictum fuit. [2] Juxta quod ſacri anſeres, qui pervigiles excubitores erant, affluenti cibo paſcebantur. [3] In eoque fœdera cum Carthaginenſibus icta & innovata, [4] & cum Attalo Pergami rege, æneis tabulis, [5] pactioneſque & privilegia, [6] ſenatuſconſulta, plebiſcita, & immunitates, uſque ab exordio urbis cum exteris gentibus inita ſervabantur: *Quæ in Capitolio ſervabantur.* quæ non modo in tabulis, [7] ſed in clypeis quoque quandoque ſcripta fuere. Siquidem fœdus Gabiorum cum Romanis, in corio bovis rotundo inſtar clypei deſcriptum viſebatur. [8] Fidei quoque [9] & Termini templa juxta erant: *Alia templa juxta Capitolium.* Martis

in Aventino, & P. Victorem in 13. regione urbis, ut diximus ſupra cap. 4. hujus libri ſexti, & vide ibi, *Tria enim.*

7 *Et Minervæ.*] Vide d. cap. 4. & in ſeq.

1 *Tria enim ſacella.*] Livius 1. Dec. l. 6. facit Manlium Capitolinum à viatore arreptum, hæc pronunciantem, *Jupiter optime maxime, Junoque Regina, ac Minerva, cæterique dii deæque, qui Capitolium arcemque incolitis, ſiccine veſtrum militem ac præſidem ſinitis vexari ab inimicis?*

2 *Juxta quod ſacri anſeres.*] Plutarchus in vita Camilli. & vide eundem problem. 98. & Plinium lib. 10. c. 22. in princ. Cicero in oratione pro Roſcio, *Anſeribus*, inquit, *cibaria publice locantur & canes aluntur in Capitolio.* Bart. Marlianus Topographiæ urbis Romæ, lib. 2. cap. 4. Vide ſupra hoc eod. lib. cap. 4.

3 *In eoque fœdera cum Carthaginenſibus icta.*] Polyb. lib. 3. ſcribit fœdera, quæ inter Romanos & Carthaginenſes icta fuerunt perſcripta in tabulis, quæ conſpiciebantur in templo Jovis Capitolini, ubi ab Ædilibus diligentiſſimè cuſtodiebantur. Et cum cæteris, ut patet ex ſequen. & ex Livio 1. Dec. lib. 2. ubi de fœdere Roman. cum Latinis populis 3. Decad. lib. 6. de fœdere Rom. & Ætolorum. & 4. Dec. l. 6. de fœdere Rom. & Antiochi. Appianus in libro, qui Syrius inſcribitur, & vide ſupra lib. 5. cap. 3.

4 *Et cum Attalo Pergami Rege.*] Livius Decad. 4. lib. 7.

5 *Pactioneſque & privilegia.*] Titus Livius 1. Decad. libro 2. ſcribit fœdus cum Latinis ab Sp. Caſſio uno, quia collega abfuerat, ictum, columna ænea inſculptum fuiſſe, ut monumento eſſet. & jam alibi dictum eſt.

6 *Senatuſconſulta.*] Suetonius in Veſpaſiano, c. 8. de reſtitutione Capitolii loquens, *Inſtrumentum*, inquit, *imperii pulcherrimum ac vetuſtiſſimum confecit: quo continebantur pene ab exordio urbis Senatuſconſulta, plebiſcita de ſocietate & fœdere, ac privilegio cuicunque conceſſis.*

7 *Sed in clypeis quoque.*] Hæc uſque ad verſ. *Fidei*, ſunt Feſti Pompeji lib. 3. cujus hæc verba ſunt, *Clypeum antiqui ob rotunditatem etiam corium bovis appellarunt, in quo fœdus Gabiorum cum Romanis fuerat deſcriptum.*

8 *Fidei quoque.*] Nam & Fidei templum fuiſſe in Capitolio, teſtes ſunt

Martis vero [1] & Junonis Monetæ in arce, [2] cujus ſolum, domus M. Manlii Capitolini pernicioſi civis fuiſſe traditur, qui novarum rerum cupiens, regnum appetere aggreſſus eſt, in quem fuit juſta animadverſione vindicatum. Quæ quidem arx Capitolio adhæſit, excubiis valloque circundata, in qua ſitum erat Jovis ſimulacrum ab ortu urbis è cupreſſo. [3] Mentis quoque [4] & Veneris Ericynæ, [5] atque Opis [6] & Juventutis ædiculæ inibi fuere: [7] atque omnia deorum ſimulachra in Capitolio fuiſſe produntur, [8] inter quæ

Jovis ſimulacrum. Omnia deorum ſimulachra in Capitolio.

Cicero lib. 3. de Officiis, & Plinius lib. 35. cap. 10. inter picturas Ariſtidis Thebani, *Spectata eſt*, inquit, *& in æde Fidei in Capitolio imago ſenis cum lyra puerum docentis.* & diximus lib. 2. cap. 22.

9 *Et Termini.*] Livius 1. Dec. lib. 5. ad fin.

1 *Et Iunonis Monetæ.*] Livius 1. Decad. lib. 7. Solinus cap. 2. Vide ſupra cap. 4.

2 *Cujus ſolum, domus M. Manlii Capit.*] Livius 1. Decad. lib. 6. de ipſius damnatione loquens, *Adjectæ mortuo notæ ſunt: publica una, quod cum domus ejus fuiſſet, ubi ædes atque officina Monetæ eſt, latum ad populum eſt, ne quis Patricius in arce, aut Capitolio habitaret.* Plutarch. in Camillo. Ovidius l. 6. Faſtorum,

Arce quoque ex ſumma Junoni templa Monetæ
Ex voto memorant facta Camille tuo.
Ante domus Manli fuerat, qui Gallica quondam
A Capitolino reppulit arma Jove.

3 *Mentis quoque.*] Livius 3. Decad. lib. 3. *T. Octacilius Craſſus poſteaquam ædem Mentis in Capitolio dedicavit, in Siciliam cum imperio qui claſſi præeſſet, miſſus.* Sed vide ſupra lib. 2. cap 4.

4 *Et Veneris Ericynæ.*] Livius ubi ſupra, cujus hæc verba ſunt, *Interea Duumviri creati ſunt, Q. Fabius Maximus, & T. Octacilius Craſſus, ædibus dedicandis, Menti Octacilius, Fabius Veneri Ericynæ. Utraque in Capitolio eſt, canali una diſcretæ.* Et vide ſupra dicto lib. 2. cap. 3.

5 *Atque Opis.*] Livius 4. Dec. l. 9. *Addita*, inquit, *& unum diem ſupplicatio eſt ex decreto Pontificum, quod ædes Opis in Capitolio de cælo tacta erat.*

6 *Et Juventutis.*] Livius 1. Decad. lib. 5. ad fin. & Plinius lib. 35. cap. 10. *Pinxit hic*, inquit, *raptum Proſerpinæ: quæ tabula fuit in Capitolio in Minervæ delubro ſupra ædiculam Juventutis.* Fuit autem & alia ædes Juventutis in circo maximo, quam vovit M. Livius Conſul, quo die Aſdrubalem exercitumque ejus cæcidit, & ſexdecim poſt annis C. Licinius Lucullus Duumvir dedicavit apud Livium 4. Decad. lib. 6.

7 *Atque omnia deorum ſimulachra.*] Servius in l. 2. Æneid. in eum locum,

Panthus Otriades arcis Phœbique ſacerdos.

ſic ait, Aut ſubrogatum intelligimus: aut, quod melius eſt morem Romanum tetigit. In Capitolio enim deorum omnium ſimulachra colebantur. Nam Manlius Capitolinus apud Liv. 1. Dec. lib 6. ad ea, quæ ſupra ibi, Tria enim ſacella ex eo adduximus: poſt ſcilicet Jovem, Junonem reginam, ac Minervam ab eo invocatos, ſubdit, Cæterique dii deæque qui Capitolium arcemque tenetis. Et P. Victor in 8. regione urbis tradit in Capitolio omnium deorum ſimulachra celebrari, ex quo hunc locum deprompſit Alexander.

8 *Inter quæ ara Jovis Piſtoris.*] Ovidius

quæ ara Jovis Piſtoris, [1] & Veneris Calvæ, [2] quam ſub tecto nominare religio non ſinebát, [3] ibique atrium publicum, [4] & Curiam Calabram, quæ caſæ Romuli proxima fuit, ubi minor pontifex feſtos enunciabat dies. [5] Ædemque tonantis Jovis ab Auguſto, [6] novamque aliam cuſtodi Jovi conditam à Domitiano, auctores memorant. [7] Quæ

Curia Calabra. *Caſa Romuli.*

curia

vidius lib.6. Faſtorum,

Nomine quam pretio celebratior arce Tonantis,
Diſcant Piſtoris quid velit ara Iovis.
Cincta premebantur trucibus Capitolia Gallis,
Fecerat obſidio jam diuturna f mem.

& cætera quæ ſequuntur. Hanc hiſtoriam poſt Ovidium ſic deſcribit Lactantius Firmianus lib. 1. c.20. *Eodem tempore Jovi quoque Piſtori ara appoſita eſt, quod eos in quiete monuiſſet, ut ex omni frumento, quod haberent, panem facerent, & in hoſtium caſtra jactarent: eoque facto ſoluta eſt obſidio, deſperantibus Gallis inopia ſubjici poſſe Romanos.*

1 *Et Veneris Calvæ.*] Lactantius dicto lib. 1. cap. 20. Julius Capitolinus in Maximinis ad finem ſcribit, quod tanta fide Aquileienſes contra Maximinum pro Senatu fuerunt ut funes de capillis mulierum facerent, cum deeſſent nervi ad ſagittas emittendas: quod aliquando Romæ dicitur factum. Unde in honorem matronarum templum Veneri Calvæ Senatus decrevit. Veneris Calvæ meminit & D. Auguſtinus epiſtol. 44. ad Maximum Grammaticum. Bar. Marlianus Topographiæ urbis Romæ lib. 2. cap. 6. *Veneri Calvæ*, inquit, *fanum in Capitolio Romani conſtituere in honorem matronarum: quia capta urbe à Gallis, deficientibus funibus, ex illarum capillis eos feciſſent.*

2 *Quam ſub tecto nominare.*] Idem L. Gyraldus Syntag. 13. nullo etiam auctore laudato.

3 *Ibique atrium publicum.*] Livius 3. Dec. lib. 4. *Tacta de cœlo atrium publicum in Capitolio, ædem in campo Vulcani, &c.*

4 *Et curiam Calabram.*] Hæc uſque ad verſic. *Ædemque*, ſunt Macrobii l. 1. Saturn. cap. 15. cujus hæc verba ſunt, *Itaque ſacrificio à Rege & minore Pontifice celebrato, idem Pontifex, calata, id eſt, vocata in Capitolium plebe, juxta Curiam Calabram, quæ caſæ Romuli proxima eſt, quot numero dies à Calendis ad Nonas ſupereſſent, pronuntiabat, & quintanas quidē quinquies dicto verbo καλῶ, ſeptimanas repetito ſepties prædicabat.*

5 *Ædemque Tonantis Iovis.*] Plinius lib. 34. cap. 8. & lib. 36. cap. 6. Suetonius in Auguſto cap. 29. P. Victor in regione 8. urbis Romæ.

6 *Novamque aliam Cuſtodi Jovi.*] Suetonius in vita Domitiani cap. 5. Tacitus lib. 19. in Capitolii conflagratione, *Domitianus prima irruptione apud æditum occultatus, ſolertia liberti lineo amictu turbæ ſacricolarum immixtus, ignoratus apud Cornelium primum paternum clientem juxta Velabrum delituit. Ac potiente rerum patre, disjecto æditui contubernio, modicum ſacellum Iovi Conſervatori aramque poſuit, caſuſque ſuos in marmore expreſſit. Mox imperium adeptus, Jovi Cuſtodi templum ingens, ſeque in ſinu dei ſacravit.* Extare & nummos æreos, qui id teſtantur, ajunt. Eutrop. de operibus Domitiani: *Romæ quoque multa opera fecit. in his Capitolium, &c.*

7 *Quæ Curia & Romuli caſa.*] Virgilius libro Æneid. 8.

Romuleoq́, recens horrebat regia culmo.

Ubi Servius, *Curiam*, inquit, *Calabram dicit, quam Romulus texerat culmis, ad quam calabatur, id eſt, vocabatur Senatus & populus à rege ſacrificulo: ut quoniam adhuc faſti non eſſent, ludorum & ſacrificiorum prænoſcerent dies.*

curia & Romuli caſa in memoriam vetuſtatis è culmo fuit & ſtramentis, quo mos veterum & humilis ille cultus notaretur: ſicut Areopagus Athenis ad antiquitatis exemplar luto & palea tegebatur. [1] Hunc montem auſpicato conditum poſt incenſam à Gallis urbem, quaſi propugnaculum imperii ſaxo quadrato cinctum fuiſſe memorant, [2] quem Horatius Pulvillus una cum templo dedicavit. [3] Interjecto deinde quadringentorum & quindecim annorum ſpatio, incendio abſumptum Sylla reſtituit. Mox magnificis operibus & imaginibus magni ſumptus exornatus mons fuit, præcipue Jovis & Apollinis ſtatua cubitorum triginta à Lucullo ex Apollonia Ponti urbe tranſlata, quem deinde reſtitutum Quintus Catulus dedicavit, [4] quod unum ſuæ felicitati defuiſſe Sylla teſtatus fuit. [5] Sed quum rurſus in Vitellii ſeditione diſſidentibus prætorianis à plebe, civili rabie eſſet everſus, [6] Veſpaſianus illum denuo reſtituere aggreſſus, non perfecit, morte præventus, [7] demum Domitia-

Areopagus.

Capitolium exuſtū à Sylla reſtitutum.

Capitolinus in Vitellii ſeditione everſus.

Capitoli item in aliis locis.

1 *Hunc montem.*] Sabellicus Enneadis 4. lib. 1.

2 *Quem Horatius Pulvillus.*] Livius 1. Dec. lib. 2. non adeo longe à principio, Plutarchus in Publicola.

3 *Interjecto deinde.*] Corn. Tacitus lib. 19. *Arſerat*, inquit, *& ante Capitolium civili bello, ſed fraude privata.* Appianus Bellorum civilium l. 1. Plutarchus in eodem Publicola de Capitolii conſecratione loquens, ſic ſcribit: *Primum à Tarquinio exædificatum, dedicavit Horatius: bellis autem civilibus igni conſumptum eſt. At ſecundum inſtauravit quidem Sylla, dedicationi autem Catulus inſcriptus, Sylla morte intercepto.*

4 *Quod unum ſuæ fœlicitati.*] Sunt verba Plinii lib. 7. cap. 43.

5 *Sed cum rurſus in Vitellii ſeditione.*] Cor. Tacitus lib. 19. in vita ipſius Vitellii, *Vix* (inquit) *reverſus erat Martianus in Capitolium, quod velut arcem tutiſſimam inſederant, cum repente milites Vitelliani furentes, nullo duce, aſcendunt erecta acie in Capitolium: ubi exorto conflictu Flaviani Vitellianos obruebant tegulis ſaxiſque, nec tamen ſiſti poterant ſcandentes Vitelliani. Tunc Capitolium clauſis foribus indefenſum & indereptum flagravit. Ambigitur utrum oppugnatores ignem tectis injecerint, an obſeſſi, quæ crebrior fama eſt, quo nitentes ac progreſſos depulerint.*

6 *Veſpaſianus illum denuo reſtituere aggreſſus.*] Aurelius Victor in Domitiano, Suetonius in Veſpaſiano cap. 8.

7 *Demum Domitianus.*] Idem Aurelius ibi, & Sueton. in vita ipſius Domitiani cap. 5. *Plurima & ampliſſima opera incendio abſumpta reſtituit, in queis erat & Capitolium, quod rurſus arſerat: ſed omnia ſub titulo tantum ſuo, ac ſine ulla priſtini auctoris memoria.* Plutarchus in Publicola ad ea, quæ ſup. ibi, *Interjecto deinde*, adduximus, ſubjungit, *Hoc autem rurſus in Vitellii ſeditionibus everſum ac dirutum. Tertium Veſpaſianus, ea qua in cæteris felicitate uſus, de integro reficere aggreſſus, opus perfecit. Sed inſtructi deinde à ſe templi everſionem non vidit: ſed tanto*

Sylla

mitianus in imperio reſtitutum conſecravit. [1] Sed præter hoc fuit aliud Capitolium Capuæ, arx munitiſſima: [2] aliud Beneventi: [3] ſicut apud Carthaginenſes Byrſa opus invi- *Byrſa.*
ctum late proſpectans [4] Æſculapio (ut ferunt) dicatum, quod erat Carthagini inſtar Capitolii. [5] Et apud Argos arces duæ, [6] ex quibus Lariſſa egregie munita. [7] Et Corin- *Lariſſa.*
thi

Syllæ fortuna præſtitit, quod illum mors ante conſecrationem eripuit, hic ante deſolationem deceſſit. Una enim cum Veſpaſiani interitu inflammatum Capitolium, incenſumque eſt. Hoc autem quartum à Domitiano perfectum, & conſecratum eſt.

1 *Sed præter hoc fuit aliud Capitolium Capuæ.*] Suetonius in Tiberio cap.40. & in Caligula, ſcribit hoc Capitolium Idibus Martiis de cœlo tactum fuiſſe. De quo Silius lib. 11. ſcribens Campanos monſtraſſe Annibali loca Capuæ illuſtriora, ſic ait,

— *Monſtrant Capitolia celſa,*
Stellanteſque docent campos, Cererem-que benignam.

2 *Aliud Beneventi.*] Suetonius, aut quiſquis is eſt, in lib. de claris Grammaticis, ubi de Orbilio loquitur, *Statua Orbilii*, inquit, *Beneventi oſtenditur in Capitolio ad ſiniſtrum latus marmoreo habitu ſedentis ac palliati, appoſitis duobus ſcriniis.*

3 *Sicut Apud Carthaginenſes.*] Virgilius libro 1. Æneidos,

Mercatique ſolum, facti de nomine Byrſam,
Taurino quantum poſſent circundare tergo.

Ubi Servius ſic ſcribit, *Carthago enim antea ſpeciem habuit duplicis oppidi, quaſi aliud alterum amplecteretur: cujus interior pars Byrſa, exterior Magalia.* Hujus rei teſtis eſt Corn. Nepos in eo libro, qui Vita illuſtrium inſcribitur. Strabo libro 17. Appianus in Libyco poſt princip. hujus appellationis rationem reddit. Et circa ejuſdem libri medium ita inquit, *Quæ ad meridiem ſpectant & ad mediterranea, ubi & Byrſa eſt ſupra collem triplici muro clauduntur.* Paulus Oroſius lib.4. cap.22. Carthaginis ſitum deſcribens, air, *Arx, cui Byrſæ nomen erat, paulo amplius, quam duo millia paſſuum tenebat.*

4 *Æſculapio, ut ferunt, dicatum.*] Strabo lib.17. *In media*, inquit, *fere urbe arx fuit, quam Byrſam vocarunt. Superciliumſatis erectum eſt circumcirca habitatum, in cujus vertice Æſculapii templum erat, quod Aſdrubalis uxor capta urbe ſecum concremavit.*

5 *Et apud Argos arces duæ.*] Livius 4 decad. lib. item 4. ubi tamen eas non nominat.

6 *Ex quibus Lariſſa.*] Apud Strabonem lib.9. & ipſum Livium 4. dec. lib.2. & Pauſaniam lib.2. & 3. & Statium lib.1. Thebaidos,

Donec ab Inachiis victa caligine tectis
Emicuit lucem devexa in mœnia fundens Laryſſæus apex.

Luctatius interpres ibi, *Nos non debet*, inquit, *confundere, quod & Theſſaliæ civitas Lariſſa dicitur: à qua & Lariſſæus Achilles: hæc enim, quam nunc memorat Statius, arx eſt civitatis Argivæ, quæ Lariſſa dicitur.*

7 *Et Corinthi Acrocorinthus.*] Polybius lib.2. & iterum 4. Livius 4. Decad. lib. 3. Pomponius Mela lib. 2. cap. 3. Plinius libro 4. cap. item 4. Statius lib.7. Thebaidos,

Jam pronis Gradivus equis Ephyræa premebat
Littora, qua ſummas caput Acrocorinthus in auras
Tollit, & alterna geminum mare protegit umbra.

Plutarchus in Arato, Martianus Capella, ubi de tertio ſinu Europæ loquitur.

1 Qui

Acrocorinthus. Munychia Cecropia. Pelaſgicum. Cyatis. Amaſtris. Bibracte. Acradina. Ithome.

thi Acrocorinthus munitiſſimus vertex,[1] qui urbi imminet: [2]atque Athenis Munychia[3] & Cecropia, cui πόλις nomen locus natura magis quam opere ſeptus: [4] nam Pelaſgicum (quæ Athenarum pars editior erat) incolere oraculo moniti vetabantur. [5] Suſis autem Mnemonium, [6] in Samo Cyathis[7] & Amaſtris, juxta Paphlagoniam Seſamis pro arce fuit & munimento, [8] apud Heduos Bibracte, Brutiorum Trivertex, [9] Syracuſis Acradina, [10] Meſſenæ autem Ithome.

1 *Qui urbi imminet.*] Videntur hic confeſtim ſubdenda eſſe quæ poſtea 5. ab hinc linea ſcribuntur his verbis, *Quam Acrocorinthum.*

2 *Atque Athenis Munychia.*] Thucydides libro 8. belli Peloponneſiaci. Strabo lib.9. Statius lib.5. Sylvarum in Epicedio ad patrem,

Quo non Munychiæ quicquam præſtantius arces
Doctaque Cyrene, Sparteve animoſa creavit.

Plutarchus in Solone,& in Demetrio, & Phocione.

3 *Et Cecropia.*] Plinius lib.7. c.56. *Oppidum*, inquit, *Cecrops à ſe appellavit Cecropiam, quæ nunc arx eſt Athenis.* Fuit quoque Acropolis Athenarum arx, de qua Luctatius interpres Statii lib.12. Thebaidos non multo ante fin. ibi,

Ipſe quoque in pugnas vacuatur collis. ——

Sic ſcribit, *Acropolim dicit arcem Athenarum, de qua Neptuno & Minervæ dicitur fuiſſe certamen, percuſſa à Neptuno terra, equum dedit, indicium belli, Minerva vero olivam, pacis inſigne.*

4 *Nam Pelaſgicum.*] Thucydides libro 2. belli Peloponneſiaci non adeo longe à princ. Athenienſium ex agris in urbem commigrationem ſcribens, ſic inquit, *Nec non Pelaſgicum, quod vocatur, ſummæ urbi ſubjectum, quodque inhabitare nefas erat: prout & Pythici oraculi fine vetabatur: dicente,*

—— *Satiuſque Pelaſgicum ocia ſervet.*

Strabo autem lib. 9. ſcribit Pelaſgicum portionem Athenarum ita dictam à Pelaſgis. Pauſanias lib. 1. tradit Pelaſgos cinxiſſe muris Athenarum arcem, præter eam partem, quam Cimon, Miltiadis filius, extruxit.

5 *Suſis autem Mnemonium.*] *Memnonium* legendum ex Strabone l.15. qui ita ſcribit, *Suſa enim à Titono condita dicuntur, Memnonis patre, ambitu* 100. *&* 20. *ſtadiorum, figura oblonga, cujus arx Memnonium dicitur.*

6 *In Samo Cyathis.*] Livius 4. Dec. lib.8. *Quatuor*, inquit, *menſes obſidionem Samæi ſuſtinuerunt: cum ex paucis quotidie aliqui eorum caderent, aut vulnerarentur: & qui ſupererant, feſſi & corporibus & animis eſſent, Romani nocte per arcem, quam Cyathidem vocant (nam urbs in mare devexa in occidentem vergit) muro ſuperato in forum pervenerunt.*

7 *Et Amaſtris.*] Strabo lib.12. in duobus locis, & Plinius lib.6. c.2.

8 *Apud Heduos Bibracte.*] Strabo lib.4. Cæſar autem libro 1. belli Gallici, & iterum lib.7. dicit id oppidum eſſe Heduorum longe maximum ac copioſiſſimum: &, ut dicit ſecundo illo loco, maximæ auctoritatis.

9 *Syracuſis Acradina.*] Cicero in Syracuſarum urbis deſcriptione, act. in Verrem 5. de Acradina, ſic ſcribit, *Altera autem eſt urbs Syracuſis (cui nomen Acradina eſt) in qua forum maximum, pulcherrima porticus, ornatiſſimum Pritaneum, ampliſſima eſt curia, templumque egregium Jovis Olympii.* Diodorus Siculus lib.11. Arcadinam

Syracu-

me. Quam Acrocorinthum Philippus ſi haberet, utroque cornu bovem tenere [1] Demetrius dictavit: ſicut Græciæ compedes, Corinthum, Chalcidem & Demetriadem, [2] idem Philippus appellavit. [3] Arx vero Thebana, Cadmæa dicebatur: [4] Ægypti regum Memphis, [5] Babyloniis Ptera, Hieroſolymis Meſade, [6] Maſſilienſibus Epheſium. [7] Palatinus vero mons Capitolio proximus, quin Arcades habeat

Cadmæa. Memphis. Ptera. Meſade. Epheſium. Palatinus mons unde dictus.

Syracuſarum urbis partem, ingenti muro munitam ſcribit. Acradinæ meminerunt Livius 3. Dec. lib. 5. & Plutarchus in Timoleone, Dione & Marcello.

10 *Meſſinæ autem Ithome.*] Strabo libro 8. in duobus locis, & Plutarchus in Arato.

1 *Demetrius.*] Scilicet Phaleræus. De quo idem Strabo dicto lib. 8. ſic ſcribit, *Quocirca Demetrius Phaleræus Philippo commode dixiſſe viſus eſt: Quin has, inquit, urbes ambas capeſſis, ſi adipiſcendæ Peloponneſi cupiditate duceris? Utroque enim cornu bovem continebis: cornua quidem Ithomen, atque Acrocorinthum: bovem vero Peloponneſum eſſe dictitans.* Plutarchus in dd. locis eadem ferme refert.

2 *Idem Philippus appellavit.*] Apud eundem Strabonem lib. 9. Polybium lib. 17. Livium 4. dec. lib. 2. Plutarchum in Arato.

3 *Arx vero Thebana, Cadmæa dicebatur.*] Strabo eodem lib. 9. Paulus Æmylius, Plutarchus uterque in Pelopida: & idem Plutarchus in Alexandro Magno, & in Ageſilao; Diodorus Siculus lib. 17. cap. 1. Pauſanias lib. 3. & iterum lib. 9. Ammianus de geſtis Alexandri, lib. 1.

4 *Ægypti Regum Memphis.*] Strabo libro 17. Diodorus Siculus lib. 2. c. 1.

5 *Babyloniis Ptera.*] Herodotus libro 1. Clio, *Cræſus*, inquit, *exercitu trajecto, venit in Cappadociæ locum, qui dicitur Pterea, omnium ejus regionis tutiſſimum, juxta urbem Sinopem, fere ad pontum Euxinum.* Plutarchus autem in Demetrio, ſcribit duas Babyloniis arces fuiſſe, quas non nominant.

6 *Maſſilienſibus Epheſium.*] Adde autem ſuperioribus Iſauron arcem Ciliciæ apud L. Florum Epit. lib. 3. cap. 6. in bello Piratico, & totius Græciæ arcem Peloponneſum Straboni libro 8. non multo poſt princ. Byziam arcem Regum Thraciæ, à Terei nefaſto crimine hirundinibus inviſam, dicit Plinius lib. 4. cap. 11. Tirynthe Lycimnam, ab ædificatore Lycimno dictam, Strabo dicto libro 8. Et Geram Chalcidenſium Diodorus Siculus lib. 16. cap. 12. Et Iampharniam caput arcemque Mediæ Livius 3. Dec. lib. 6. Pergama & Ilion Trojæ. Servius lib. 2 Æneidos, ibi,

— Et prolapſa videntem
Pergama. —

Et de Pergamo eſt illud Homeri lib. 6. Iliados ad fin.

Ὣς υἱὸς Πριάμοιο Πάρις κατὰ Περγάμου ἄκρης
Τεύχεσι παμφαίνων, ὥς τ' ἠλέκτωρ ἐβεβήκει.

Id eſt,

Sic filius Priami Paris à Pergami arce
Armis undique fulgens tanquam ſol pergebat.

Salmacidam Halicarnaſſi Arrianus geſtorum Alexandri libro 1. Ortham Phalamæorum Strabo lib. 9. Iulyſi vici arx eſt Chryſoma Strabo lib. 14. Et Liſſi Acroliſſum Polybius lib. 8.

7 *Palatinus vero mons.*] Hæc ſunt Varronis lib. 1. aut aliorum computatione lib. 4. linguæ Latinæ. & Virgilii lib. 8. Æneidos his verſibus,

Arcades

habeat auctores, nemo dubitat, quem à Palantia urbe Arcadiæ dictum autumant, ipſumque Aborigines, & Reate profectos tenuiſſe: aut à balatu pecorum, ſeu Pale paſtorum dea, vel à Palatia Latini uxore, ſive ab Hyperborea Pallantis filia, vel quod ibi Pallas defunctus ſit, nomen ſortitum volunt. Conſtatque prima fundamenta urbis ibi jacta, [1] Romamque quadratam Romulum fundaſſe, Palatinumque: ne opportunus injuriæ foret, muniviſſe. [2] Poſtea ædem Victoriæ, [3] & templum Apollinis & Muſarum, [4] quod magna mole conſtruxit, cum bibliotheca græca latinaque Auguſtum addidiſſe: [5] ibique ſacellum deæ Viriplacæ, [6] ad quod vir & uxor diſſidentes convenire, & in gratiam æquiſſimis animis redire aſſuerant, [7] ac Febris phanum,

Victoriæ ædes. Apollinis. Muſarum. Viriplacæ. Febris.

Arcades his oris, genus à Palante profectum,
Qui Regem Euandrum comites, qui ſigna ſecuti
Delegere locum, & poſuere in montibus urbem
Pallantis proavi de nomine Pallanteum.

Et Servii ibi, & Livii 1. Dec. lib. 1.

1 *Romamque quadratam.*] Ennius,
Et quis tum curat Romæ regnare quadratæ.

Cato in Originibus, Plutarchus in Romulo. ubi nuncupatim dicit illam condidiſſe urbem in eo loco, quem ῥώμην τετραγώνον vocabant. Dionyſius Halicarnaſſæus non longe à fin. lib. 1. Solinus cap. 2. P. Victor in 10. regione urbis. Feſtus Pompejus libro 15. ubi illud Ennii citat. Verſus tamen ille hodie aliter legitur. Vide quoque Cornelium Tacitum lib. 12.

2 *Poſtea ædem Victoriæ.*] Livius 3. Dec. lib. 2. *Victoriam*, ait, *omenque accipere: ſedemque ei divæ dare, dicare Capitolium, templum Jovis Opt. Maximi in ea arce urbis Romæ ſacratam, volentem propitiamque, firmam & ſtabilem fore populo Romano.* Et iterum libro 9. *Ea per manus ſuccedentes deinceps aliæ aliis, omni effuſa civitate obviam, thuribulis ante januas poſitis, quà præferebatur, atque accenſo thure, precantibus, ut volens propitiaque urbem Romam iniret, in ædem Victoriæ quæ eſt in palatio, pertulere deam pridie Idus Aprilis, iſque dies feſtus fuit.*

3 *Et templum Apollinis.*] Vide infra ibi, *Quod magna mole conſtructum.*

4 *Quod magna mole conſtructum.*] Intellige de templo Apollinis ex Suetonio in Auguſto, cap. 29. *In æde Apollinis* (quæ in Palatio erat, ut ſcribit Victor in 10. urbis regione) *lychni pendebant inſtar arboris mala ferentis.*

5 *Ibique ſacellum deæ Viriplacæ.*] Idem P. Victor in 10. urbis regione.

6 *Ad quod vir & uxor diſſidentes.*] Valerius Maximus lib. 2. cap. 1. *Quoties*, inquit, *inter virum & uxorem aliquid jurgii interceſſerat, in ſacellum deæ Viriplacæ, quod eſt in Palatio, veniebant: & ibi invicem loquuti, quæ voluerant, contentione animorum depoſita, concordes revertebantur.* Et vide noſtras lege Connubiales.

7 *Ac Febris phanum.*] Cicero libro 3. de Natura deorum, Plinius libro 2. cap. 7. Ælianus de Varia hiſtoria lib. 12. Valerius Maximus lib. 2. cap. 1. ubi de Veneratione Febris. P. Victor in 10. regione urbis.

1 *Ædem-*

num, [1] ædemque matris magnæ, [2] quæ Berecynthia dicta eſt, [3] ac templum Lunæ Noctilucæ, [4] delubrumque Junonis Soſpitæ haud longe poſt extructa fuiſſe. [5] Etiam lucus Veſtæ à Palatii radice, ad novam uſque viam devexus fuit: [6] & Lupercal, ubi Romulus & Remus aliti feruntur & educati. Regionemque Palatii [7] ad capita bubula multos inibi nominaſſe, ubi poſtea ſacrarium fuit. [8] Huicque regioni Germalia, ac Sacriportum, & domum Scauri ſpectare, quam Clodius mercatus fuerat, & ad Sacram uſque viam portendi Varro ſignificat: Ibi quoque præclara domus Cn. Octavii, qui ex ea familia conſul fuit primus: [9] Craſſique oratoris, [10] Q. Catuli, atque C. Aquilii, & Lepidi. [11] Templum quoque Jovis Statoris in Palatii radice

Matris magnæ: Lunæ Noctilucæ. Junonis Soſpitæ. Veſtæ lucus. Lupercal. Domus in Palatino. Jovis Statoris templum:

con-

1 *Ædemque Matris magnæ.*] Idem P. Victor ibi.

2 *Quæ Berecynthia dicta eſt.*] Ut dictum eſt ſupra eodem lib. c. 4.

3 *Ac templum Lunæ Noctilucæ.*] Varro lib. 3. aut aliorum computatione 4. linguæ Latinæ, *Luna*, inquit, *quod ſola lucet noctu. itaque ea dicta Noctiluca in Palatio: nam ibi noctu lucet templum.* Gloſſarium: *Noctiluca* Νυκτοφαίνουσα, ubi legendum, *Noctiluca.* Lunam autem ſic dictam fuiſſe jam dixi alibi. Horatius: *rite creſcentem face Noctilucam.* Levinus vetuſtiſſ. auctor, *Venerem igitur almum adorans, ſive fœmina, ſive mas eſt, ita uti alma Noctiluca eſt.*

4 *Delubrumque Junonis Soſpitæ.*] P. Victor in 10. regione, ſcribit, Junonis Soſpitæ delubrum ædi Matris deum fuiſſe conterminum.

5 *Etiam lucus Veſtæ.*] Marlianus Topographiæ urbis Rom. lib. 2. c. 12: Cicero de Divinatione, lib. 1. *Exaudita vox eſt à luco Veſtæ, qui à Palatii radice in novam viam devexus eſt, ut muri & portæ reficerentur.*

6 *Et Lupercal.*] Virgil. lib. 8. Æneid.

— *Et gelida monſtrat ſub rupe Lupercal.*

Et ibi Servius. P. Victor in 10. regione. Pomponius Lætus de Antiquitatibus urbis Romæ.

7 *Ad capita bubula.*] Suetonius in Auguſto, c. 5. *Natus eſt Auguſtus*, inquit, *Marco Tul. Cicerone & Antonio Conſulib. 9. Calend. Octobris, paulo ante ſolis exortum, regione Palatii, ad capita bubula: ubi nunc ſacrarium habetur, aliquando poſt, quam exceſſit, conſtitutum.*

8 *Huicque regioni Germalia ac Sacriportum.*] De his duobus Varro lib. 4. de ling. Lat. & de Sacriporto Lucanus lib. 2.

Iam quot apud Sacri cecidere cadavera portum?

Et Florus Epitome Livii lib. 8-.

9 *Craſſique oratoris.*] Plinius l. 17. cap. 1. poſt princ. P. Victor in 5. urbis regione.

10 *Q. Catuli, atque Q. Aquilii.*] Plinius & P. Victor iiſdem locis. & præterea ipſe Victor in 10. urbis regione.

11 *Templum quoque Jovis Statoris.*] Ovidius lib. 6. Faſtorum ad fin.

Tempus idem Statoris erit, quod Romulus olim
Ante Palatini condidit ora jugi.

Et Livius 1. Dec. lib. 1. Plutarchus vita Ciceronis, & P. Victor in 10. regiono urbis.

1 *Ibique*

conſtructum à Romulo, quo tempore inter Romanos & Sabinos pugnatum eſt, multi aſſeverant. [1] Ibique Ciceronis domus, [2] quæ juſſu Clodii demolita, in porticum Libertatis tranſlata fuit, fuiſſe fertur: [3] cui poſtea [4] & Valerio Maximo ædes impenſa publica ædificatas ferunt. [5] Ac Vitrubii Vacci, qui auctor defectionis fuerat: quas dirutas una cum bonis † Semoni Sango conſecratas, T. Livius auctor eſt. [6] De Aventino autem, quod ibi rex Albanorum ſeu

† Semoni Sano.

Aventinus mons unde appellatus.

1 *Ibique Ciceronis domus.*] Plutar. & Victor ubi ſupra. Et adde etiam Tarquinii Priſci ex Livio 1. Decad. lib. 1.

2 *Quæ juſſu Clodii demolita.*] Plutarchus ubi ſupra, *Cæterum*, inquit, *Clodius, ejecto Cicerone, incendio tradit ejus villas, incendio dat ejus domum, ibique Libertatis templum erigit.*

3 *Cui poſtea.*] Cicero in Oratione contra L. Piſonem, *Me conſequentibus*, inquit, *diebus in ea ipſa domo, qua tu me expuleras, quam expilaras, quam incenderas, Pontifices, Conſules, Prætores collocarunt, mihique, quod ante me nemini, pecunia publica ædificandam domum cenſuerunt*, & ibi Aſconius Pædianus interpres doctiſſimus, & Plutarchus ad hæc, quæ ſupra ex eo adduximus, ſubjungit, *Decrevit Senatus omnes civitates, quæ Ciceronem in exilio foviſſent, ornare laudibus, domumque ac villas, quas Clodius combuſſerat, a re publico reparari.*

4 *Et Valerio Maximo.*] Aſconius ubi ſupra, ſic ſcribit, *Valerio Maximo, ut Antias tradidit, inter alios honores domus quoque publice ædificata eſt in Palatio: cujus exitus, quo magis inſignis eſſet, in publicum verſus declinaretur: hoc eſt extra privatum aperiretur.*

5 *Ac Vitrubii.*] Imo Vitruvii ex Livio, qui id refert 1. Dec. lib. 8. Sic etenim ſcribit, *Eodem anno Privernas bellum initum: cujus ſocii Fundani, dux etiam Fundanus fuit Vitruvius Vaccus, vir non domi ſolum, ſed etiam Romæ clarus. ædes fuere in Palatio ejus, quæ Vacci prata diruto ædificio, publicatoque ſolo appellata.* Et nonnullis interjectis, *Vitruvium in carcerem Senatus aſſervari juſſit, quoad Conſul rediſſet, tum verberatum necari: ædes ejus, quæ eſſent in Palatio, diruendas, bona Semoni Sango cenſuerunt conſecranda: quodque æris ex eis redactum eſt, ex eo ænei orbes facti, poſiti in ſacello Sangi verſus ædem Quirini.* Vide Cœlium Lect. antiq. lib. 2. c. 3.

6 *De Aventino autem.*] Hic vide Varronem lib. 1. aut aliorum computatione 4. Livium 1. Decad. lib. 1. & omnino Servium lib. 7. Æn. in eum locum,

Pulcher Aventinus.

Feſtum Pompejum lib. 1. Et id quod de Dianæ templo hic dicit, eſt ipſius Livii 1. Decad. lib. 1. in Servio Tullio, & Feſti Pompeji lib. 3. & ante hos Dionyſii Halicarnaſſæi lib. 3. ubi id tribuit Anco Martio. Et vide Plutarch. Probl. cap. 4. Propertius lib. 4. eleg. 9.

Phyllis, Aventinæ, quædam eſt vicina Dianæ,
Sobria grata parum, cum bibit omne decet.

Martialis lib. 6. eleg. 9.

Laudat Aventinæ vicinus Sura Dianæ.

Aventinenſem vero vocat Val. Maximus, *Quiſquis*, inquit, *Aventinenſi deæ immolaſſet, &c.* Huc quoque ſpectat illud, *Quæque Aventinum tenet Algidumque quindecim Diana preces virorum caret.*

1 *Qui*

ſeu Aboriginum Aventinus, prælio fuſus & ſepultus, monti nomen dederit: vel ab adventu, quod commune omnium Latinorum Dianæ templum ibi erat, ad quod finitimi frequentes ventitabant: ſive ab advectu, quod olim paludibus diſcluſus mons erat, ratibuſque advecti illuc commeabant: an ab Avente amne Sabinorum, qui loca tenuere (ut Varro ſignificat) dictus ſit, incerta opinio eſt. [1] Qui quidem collis modice altus, duodecim fere ſtadiorum ambitu eſſe ferebatur. [2] In quo præter Dianæ templum [3] ubi boum cornua ſuſpendebant, [4] Lauretum, [5] atque Junonis reginæ, [6] & Minervæ templa fuere. [7] Ibique ædes Bonæ deæ [8] & Libertatis, [9] quam ex mulctatitia pecunia Gracchus faciendam locavit. [10] Forumque piſtorium, [11] & ſcalæ Gemoniæ, [12] ex quibus damnati dabantur præcipites: [13] araque

Templa & aræ in Aventino.

1 *Qui quidem collis.*] Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 3. ſcribit, Ancum, collem hunc modice editum, & in orbem ſtadia ferme 18. complectentem, muro cinxiſſe. & lib. 10. ſic ſcribit, *Collis Aventinus eſt 12. ferme ſtadiorum ambitu comprehenſus mœnibus, qui non tum totus habitabatur, ſed nemoroſus erat & publicus.*

2 *In quo præter Dianæ templum*] P. Victor. in 13. reg. Bart. Marlian. lib. 4. Urbis Romæ Topo. c. 3. 4. 5.

3 *Ubi boum cornua ſuſpendebant.*] Plutarchus probl. c. 4. hujus rei rationem reddit.

4 *Lauretum.*] P. Victor in 13. regione, quæ de Aventino eſt, ſcribit fuiſſe Vicum Loreti (ita enim ibi ſcribitur) majoris, ubi erat Vortumnus. In Aventino (ut ſcribit Marlian. d. lib. 4. c 5.) ſita erat Laurentum ſylva Jovi ſacra, in qua Valentinian. 11. Conſtantini & Gallæ Placidæ filius, fuit interfectus. Et Titum Tatium regem ſepultum fuiſſe, ſcribit Sex. Pompejus.

5 *Atque Junonis Reginæ.*] Livius 1. dec. lib. 5. & 5. lib. 3. poſt prin. & iterum lib. 7. Plutarchus in Camillo. & Victor ubi ſupra.

6 *Et Minervæ.*] P Victor in eodem loco. Marlianus d. lib. c. 5.

7 *Ibique ædes Bonæ deæ.*] P. Victor ibi. Marlianus d. lib 4. cap. 3. ſcribit ædem Divæ Mariæ, cognomento Aventinæ, eſſe in ea parte montis Aventini, quæ planiciem reſpicit, ubi olim fuit Bonæ deæ templum.

8 *Et Libertatis.*] Idem P. Victor ibi, & Feſtus Pompejus lib. 10. & Marlianus d. lib. c. 3.

9 *Quam ex mulctatitia pecunia Gracchus.*] Livius 3. Decad. l. 4. poſt princ.

10 *Forumque Piſtorium.*] Victor d. 13. regione.

11 *Et Scalæ Gemoniæ.*] Idem Victor in eodem loco.

12 *Ex quibus damnati dabantur præcipites.*] Sueton. in Tiberio, c. 75. & in Vitellio, c. 17. & diximus ſup. l. 3. c. 5.

13 *Araque Jovis Elicii.*] Ovid. Faſt. l. 3.
Eliciunt cœlo te Juppiter, unde minores
Nunc quoque te celebrant, Eliciumque vocant.
Livius 1. decad. lib. 1. ubi tamen non Tullum Hoſtilium, ſed Numam eam dicaſſe ſcribit. Plin. lib. 2. cap. 53. ubi de fulminibus evocandis agit, *lucoſque & aras & ſacra habemus, interque Statores & Tonantes & Feretrios, Elicium quoque accepimus Jovem.*

que Jovi Elicio, ad eliciendos fulgurum monitus, à Tullo Hoſtilio dicata: [1] ac ædes Lunæ, [2] Remoniumque, quem locum Remus ad inaugurandum templa cepit, [3] & Armiluſtrum, ubi Tatius Romulo conſors regni, ſepultus erat: [4] atque ara Veneris Myrteæ, quam Murtiam vocant, fuiſſe traduntur. [5] Illud plane conſtat, primos Latinos, capta urbe

Intimi Aventinum primi incoluerunt.

1 *Ac ædes Lunæ.*] Ovid. lib. 3. Faſtorum in fin.

Luna regit menſes, hujus quoque tempora menſis
Finit, Aventino Luna colenda jugo.

Livius 4. Decad. lib. 10. poſt princ. *Atrox cum vento tempeſtas ſigna ænea in Capitolio dejecit: forem ex æde Lunæ, quæ in Aventino eſt, raptam tulit.* P. Victor in d. 13. regione.

2 *Remoniumque.*] Remonium (Feſtus Pompejus lib. 16. ſcribit) locus eſt in ſummo Aventino, ubi Remus de urbe condenda fuerat auſpicatus. Remorium vocat P. Victor ubi ſup. Dionyſius Halicarnaſſeus lib. 1. Remuritum vocat.

3 *Et Armiluſtrum.*] Plutarchus in Romulo ſcribit, Armiluſtrum locum eſſe in Aventino, ubi Romulus T. Tatium (is pari poteſtate cum Romulo regnabat, ut ſcribit Dionyſ. lib. 2.) ſepelivit. Varro linguæ latinæ lib. 4. *Armiluſtrum*, inquit, *ab ambitu luſtri locus: item circus maximus quod circum ſpectaculis ædificatus, ubi ludi fiunt, & quod ibi circum metas fertur pompa & equi currunt.* Et infra lib. 5. *Armiluſtrium ab eo quod in Armiluſtrio armati ſacra faciunt, niſi locus potius dictus ab eis, ſed quod de eis prius. id ab luendo, aut luſtro, id eſt, quod circumibant ludentes ancilibus armati.* Feſtus vero Pompejus, *Armiluſtrum*, inquit, *feſtum erat apud Romanos, quo res divinas armati faciebant: ac dum ſacrificarent tubis canebant. Romani enim arma privatim habebant, ſed ad expeditiones bellicas ex Armiluſtro accipiebant, eoque referrebant bellis confectis.* Hinc Spartianus dicit, Veſpaſianum ex Armiluſtro arma legionibus permiſiſſe.

4 *Atque Ara Veneris Myrteæ, quam Murtiam vocant.*] Plinius lib. 15. cap 29. *Quin & ara vetus fuit Veneri Myrteæ, quam nunc Murtiam vocant.* Feſtus Pompejus libro 11. *Murcæ* * *deæ ſacellum erat ſub monte Aventino, qui ante Murcus vocabatur.* Ex quibus duobus locis Alexander totam hanc orationem confecit. Ante hos Livius primo Decad. libro 1. ſub regno Anci Martii, *Tum quoque multis millibus Latinorum in civitatem acceptis: quibus ut jungeretur Palatio Aventinum ad Murtiæ datæ ſedes.* Marlianus lib. 4. cap. 5. P. autem Victor ædem Murtiæ in 11. regione collocavit. Plutarchus in Problematis cap. 75. *Quam modo Murtiam Venerem, olim myrteam vocabant.*

COLERUS.

* Leg. *Murciæ.* Murcia per c. ſcribitur, cum antea per *t*, inquit Plutarch. Unde à Murteto, quod ibi proximum erat dictum volunt Varro, Plinius, Plutarchus. Vide ibi, quæ Scaliger.

TIRAQUELLUS.

5 *Illud autem conſtat.*] Livius 1. Dec. l. 1. in Anco Martio, *Ancus demandata cura flaminibus ſacerdotibuſque aliis, exercitu novo conſcripto profectus Politorium, urbem Latinorum, vi cepit: ſecutuſque morem regum priorum, qui rem Romanam auxerant hoſtibus in civitatem accipiendis, multitudinem omnem Romam traduxit. Et cum circa Palatium ſedem veteres Romani, Sabini Capitolium & arcem, Cœlium montem Albani impleſſent, Aventinum novæ multitudini datum.* Vide Marlianum lib. 1. cap. 4.

1 *Pro-*

urbe Politorio ab Anco Martio, Aventinum incoluiſſe. [1] Procedente mox tempore, cautum fuiſſe, ut in Saturnalibus ad illum frequentes Romani commearent. [2] Quodque ex ſeptem urbis collibus, quum cæteri intra pomœrium ſint, ſolus ab urbe diſcluſus, intra mœnia longo tempore admiſſus non fuit: ſive quod plebs eo ſeceſſiſſet, ſive quod Remo auſpicante, illic non aves addixiſſent, velut ominoſum, extra pomœrium fuiſſe. [3] Cœlius vero à Cœlio † Jubenno Hetruſco, qui cum non parva manu Romulo contra Latinos ducenti ſuppetias tulit, quod ibi locum & ſedem habuere, dictus cognominatuſque eſt, [4] cui quondam Querculano nomen, quod multiplici quercu ſeptus muniretur.

Aventinus diu extra urbem. *Cœlius collis unde dictus.* *† Vibenno.* *Querculanus.*

1 *Procedente mox tempore.*] Gellius lib. 13. c. 14.

2 *Quodque ex ſeptem urbis collibus.*] Hæc uſque ad verſic. *Cœlius vero,* ſunt Senecæ in lib. de brevitate vitæ, cujus hæc verba ſunt, *Hoc ſcire magis prodeſt, quam Aventinum montem extra Pomœrium eſſe, propter alteram ex duabus cauſis: aut quod plebs eo ſeceßiſſet, aut quod Remo auſpicante, illo loco aves non addixiſſent.*

3 *Cœlius vero à Cœlio Iubenno.*] Varro lib. 1. aut aliorum computatione 4. de lingua Latina, ſic ſcribit, *In Suburanæ regionis parte princeps eſt Cælius mons à Cœlio Vibenno Tuſco Duce nobili, qui cum ſua manu dicitur Romulo veniſſe auxilio contra Sabinum regem. Hi poſt Cœlii obitum, quod nimis munita loca tenerent, neque ſine ſuſpicione eſſent, deducti dicuntur in planum, ab eis dictus vicus Tuſcus: & ideo ibi Vortumnum ſtare, quod is deus Etruriæ. Principes, qui à ſuſpicione liberi erant, traductos volunt in eum locum, qui vocatur Cœliolus.* Feſtus Pompejus lib. 3. *Cœlius mons dictus eſt à Cœle quodam ex Etruria, qui Romulo auxilium adverſus Sabinos præbuit, eo quod in eo domicilium habuit.* Ovid. l. 3. Faſtorum,

Cœlius ex alto qua mons deſcendit in æquum,
Hic ubi non plana eſt, ſed prope plana via eſt,
Parva licet videas captæ delubra Minervæ,
Quæ dea natali cœpit habere ſuo.

Cornelius Tacitus lib. 4. Vide Servium in libro 6. Æneidos Virgilii, ibi,

Septemque una ſibi muro circumdabit arces.

4 *Civi quondam Querculano.*] Querquetulanum vocat Tacitus ubi ſupra: ſic enim ſcribit, *Haud fuerit abſurdum tradere montem eum antiquitus Querquetulanum cognomento fuiſſe, quod talis ſylvæ frequens fœcunduſque erat: mox Cœlium appellitatum à Cœle Vibenna, qui Dux Gentis Etruſcæ cum auxilium appellitaviſſet, ſedem eam acceperat à Tarquinio Priſco, ſeu quis alius Regem dedit: Nam ſcriptores in eo diſſentiunt. Cætera non ambigua ſunt, magnas eas copias per plana etiam, ac foro propinqua habitaviſſe, unde Tuſcum vicum è vocabulo advenarum dictum.* Hactenus Tacitus. Feſtus Pompeius ait, Nymphas Querquetulanas appellatas, præſidentes Querqueto, quod genus ſylvæ erat intra portam, quæ ab eo dicta ſit Querquetulana.

retur. [1] Quum vero Tullus Hoſtilius, Alba diruta, Albanos Romam traduxiſſet, Cœlium urbi addidit, quodque frequentius incoleretur, ibi ſumpſit regiam, ex quo ad plana urbis leni clivo, & prope æquus deſcenſus erat. [2] In eo enim templum divi Claudii à Nerone demolitum, poſtea à Veſpaſiano inſtauratum, magna mole conſtructum erat: [3] ibique Mamurrę domus, [4] & Tetricorum ędes, [5] Fauni, [6] Veneris & Cupidinis templa fuere, [7] & Carnæ deæ ſacellum, [8] quę vitalia fovere dicebatur. [9] Campuſque Martialis, in quo ſi quan-

Templa domus, & ſacella in Cœlio.

1 *Cum vero Tullus Hoſtilius.*] Livius 1. Dec. lib. 1. *Roma interim creſcit Albæ ruinis, duplicatur civium numerus, Cœlius additur urbi mons: & quo frequentius habitaretur, eandem ſedem Tullus regiæ capit, ibique deinde habitavit.*

2 *In eo templum Divi Claudii.*] Suetonius Tranquillus in Veſpaſiano, cap. 9. *Fecit,* inquit, *& nova opera, templum Pacis foro proximum, Divique Claudii in Cœlio monte, cœptum quidem ab Agrippina, ſed à Nerone prope funditus deſtructum.*

3 *Ibique Mamurræ domus.*] Plinius lib 36. c. 6. ſic ait, *Primum Romæ parietes cruſta marmoris operuiſſe totius domus ſuæ in Cœlio monte Cornelius Nepos tradidit Mamurram Formiis natum, equitem Romanum, præfectum fabrorum C. Cæſaris in Gallia.*

4 *Et Tetricorum ædes.*] Trebellius Pollio in vita Tetrici Junioris, triginta illorum tyrannorum 23. *Tetricorum domus,* inquit, *hodieque extat in monte Cœlio inter duos lucos contra Iſium Metellinum pulcherrima, in qua Aurelianus pictus eſt, utrique prætextam tribuens Senatoriam dignitatem, accipiens ab his ſceptrum, coronam civicam picturatam de muſeo.*

5 *Fauni.*] Marlianus Topographiæ urbis Romæ l. 4. c. 9. de Cœlio monte, curia Hoſtilia, & manſionibus Albanorum agens, In proximo eſt, *inquit*, templum circulari forma, multis per ambitum columnis adornatum, D. Stephano nunc ſacratum: olim vero Fauno, ut ex titulo quodam ibi reperto omnes conſentiunt. Fuit & aliud hujus templum in inſula Tiberina ex Ovid. lib. 2. Faſtor.

Idibus agreſtis fument altaria Fauni,
Hic, ubi diſcretas inſula rumpit aquas.

6 *Veneris & Cupidinis.*] Marlianus paulo poſt ea quæ nuper adduximus, ſcribit in hunc modum, *Seſſoriani palatium inter portam Naviam & ædem nunc ſanctæ Crucis in Hieru. olim Veneris & Cupidinis.*

7 *Et Carnæ deæ ſacellum.*] Macrobius Satur. lib. 1. c. 12. Niſi auctoritate in commentariis Faſtorum ſic tradit, *Brutus, qui primus Romæ Conſul factus eſt, pulſo Tarquinio, ſacrum Carnæ deæ in Cœlio monte voti reus fecit.* Et de hac jam diximus ſup. lib. 2. c. 22. *Carnæ* deæ meminit & Tertullianus: ſed ibi putant legendum eſſe *Carda*, non Carna.

8 *Quæ vitalia fovere dicebatur.*] Macrobius ubi ſupra ſubdit, *Hanc deam vitalibus humanis præeſſe credunt. Ab ea denique petitur, ut jecinora & corda, quæque ſunt intrinſecus viſcera, ſalva conſervet. Et quia cordis beneficio, cujus diſſimulatione Brutus habebatur idoneus emendationi publici ſtatus extitit. Hanc deam, quæ vitalibus præeſt, templo ſacravit.*

9 *Campuſque Martialis.*] Varro libro 2. aut aliorum computatione 5. & Feſtus Pompejus lib. 11. *Martialis,* ait,

ſi quando Tiberis ſuperfuſus campum Martium inundaret, Equiria fiebant. In eo quoque duo aquæductus, [1] alter Claudii in Palatium, [2] Caracallæ alter in Capitolium hodie viſuntur. Conſtat enim, Romæ aquarum multiplices ductus fuiſſe temporibus variis. [3] nam præter Appiam, [4] Cæruleam & Curtiam, [5] fuit Anio vetus, [6] Martia, [7] Tepula, Julia, *Aquæductus Romæ diverſi.*

ait, *campus in Cœlio monte dicitur, quod in eo Equiria ſolebant fieri, ſi quando aquæ Tiberis Martium occupaſſent.* Ex quo intelligis fuiſſe diverſos campos Martialem & Martium. Et hunc quoque P. Victor collocat in 2. urbis regione, quæ eſt Cælimontium. De Campo Martiali Ovidius 3. Faſtorum.

1 *Alter Claudii in Palatium.*] Videndus Front. de Aquæductibus.

2 *Caracallæ alter in Capitolium.*] Videndus quoque eſt idem Frontinus, in eodem libro de Aquæductibus.

3 *Nam præter Appiam.*] De qua Livius 1. dec. lib. 9. Plinius lib. 36. c. 15. P. Victor in lib. de urbis Romæ regionibus & locis paulo ante fin.

4 *Cæruleam & Curtiam.*] Suetonius in Claudio cap. 20. *Claudiæ aquæ gelidos & uberes fontes, quorum alteri Cæruleo, alteri Curtio, & Albudino nomen eſt, ſimulque rivum Anienis novæ lapideo opere in urbem perduxit, diviſitque in plurimos & ornatiſſimos lacus.* Frontinus lib. 1. de Aquæductibus ſic inquit, *Caligula duos ductus inchoavit, quos Claudius conſummavit, alteri, quod ex fontibus Cæruleo & Curtio perducebatur, Claudiæ datum eſt nomen. Alter Anio novus appellari cœperat.* Plinius ubi ſupra proxime, Vicit, *inquit*, antecedentes aquarum ductus noviſſimum impendium operis inchoati à C. Cæſare, & peracti à Claudio. Quippe à lapide quadrageſimo ad eam excelſitatem, ut in omnes urbis montes levarentur, influxere Curtius & Cæruleus fontes. Erogatum in id opus ſeſtertium ter millies. P. Victor ubi ſupra. Vide Marlianum lib. 5. cap. 26. Lævinus Torrentius hanc inſcriptionem ſuis commentariis inſeruit: IMP. CÆS. VESPASIANUS. PONT. MAX. TRIB. POT. II. IMP. III. DESIG. IIII. P. P. AQUAS. CURTIAM ET CÆRULEAM PERDUCTAS A DIVO CLAUDIO, ET POSTEA INTERMISSAS DILAPSASQUE PER ANNOS NOVEM SUA PECUNIA URBI RESTITUIT.

5 *Fuit Anio vetus.*] Plinius d. l. 36. c. 15. Frontinus lib. 1. de Aquæduct. *M. Curius Dentatus*, ait, *qui Cenſuram cum L. Papirio Curſore geſſit, Anienis qui nunc dicitur Vetus, aquam perducendam in urbem ex manubiis de Pyrrho captis curavit Sp. Carbilio, L. Papyrio Coſſ.*

6 *Martia.*] Plinius lib. 31. c. 3. eam *Marciam* vocat, *Clariſſima aquarum omnium in toto orbe frigoris ſalubritatiſque palma præconio urbis, Marcia eſt inter reliqua deum munere urbi tributa. Vocabatur hæc quondam Auſeia, fons autem ipſe Picania. Oritur in ultimis montibus Pelignorum, tranſit Marſos & Fucinum lacum. Romam non dubie petens. Mox ſpecu merſa, in Tiburtina ſe aperit 9. M. p. fornicibus ſtructis perducta.* Martialis lib. 6. epig. 42. de Hetruſci thermis loquens,

Ritus ſi placeant tibi Laconum,
Contentus potes arido vapore,
Cruda virgine, Martiave mergi,
Quæ tam candida, tam ſerena lucet,
Ut multas tibi ſuſpiceris undas,
Et credas vacuam nitere Lygdon.

Et P. Victor ubi ſupra.

7 *Tepula Julia.*] Plin. l. 36. c. 15. Victor ubi ſupra. Frontinus lib. 1. de Aquæductib. & Marlianus d. lib. 4. cap. 17.

Julia,[1] Virgo,[2] Alſietina quæ Auguſta,[3] Claudia,[4] & Anio novus, quæ in urbem influunt: Inter quas Martia præcipuo

1 *Virgo.*] M. Agrippa Virginem aquam adduxit (ut ſcribit Plin. lib. 31. cap. 2.) ab octavi lapidis diverticulo 11. millia paſſuum, Præneſtina via. Juxta eſt Herculaneus rivus, quem refugiens virginis nomen obtinuit. Horum omnium comparatione differentia ſupra dicta deprehenditur, cum quantum Virgo tactu, tantum præſtet Marcia hauſtu. Martialis ubi nuper citavimus. Julius Frontinus lib. 1. de Aquæductib. aliam hujus nominis rationem reddens, ita ſcribit, *Idem Agrippa cum jam tertium Coſ. fuiſſet, C. Sentio & Sp. Lucretio Coſſ. poſt annum decimumtertium, quam Juliam deduxerat, Virginem in agro quoque Lucullano collectam, Romam perduxit. Virgo appellata eſt, quod quærentibus aquam militibus puella virguncula quaſdam venas monſtravit, quas ſecuti qui foderant, ingentem aquæ modum invenerunt. Ædicula fonti appoſita, hanc virginem pictura oſtendit.* Caſſiodorus lib. Variar. 7. ep. incip. *Quamvis Romulus.* ubi dicit hanc appellari Virginem, quod nullis ſordibus polluatur. *Cum enim aliæ pluviarum nimietate terrena commixtione violentur, hæc aërem perpetuo ſerenum puriſſime labens unda metitur.* Sunt enim hæc propria ejus verba. Et P. Victor ubi ſup. *

COLERUS.

* Meminit virginis aquæ ſæpius Martialis.

TIRAQUELLUS.

2 *Alſietina.*] P. Victor in eodem loco, ubi ita ſcribit, *Halſia ſive Halſientena, quæ Auguſta.* Frontinus ubi ſupra ita ſcribit, *Auguſtus in ſupplementum Martiæ, quoties ſiccitates egerent auxilio, aliam aquam, ejuſdem bonitatis, opere ſubterraneo, perduxit uſque ad Martium rivum, quæ ab inventore appellatur Auguſta.* Et paulo ante, *Quæ ratio moverit Auguſtum providentiſſimum Principem, producendi Alſietinam aquam, quæ vocatur Auguſta, non ſatis perſpicio, nullius gratiæ, imo & parum ſalubrem, & nuſquam in uſus populi fluentem, niſi forte cum opus Naumachiæ aggrederentur, ne quid ſalubrioribus aquis detrahere:, hanc proprio opere perduxit, & quod Naumachiæ cœperat ſupereſſe, hortis ſubjacentibus & privatorum uſibus ad irrigandum conceſſit.*

3 *Claudia.*] P. Victor ibi. Caſſiodorus ubi ſupra, *Claudiam,* inquit, *per totam faſtigii molem ſic ad Aventini caput eſſe perductam, ut cum ibi ex alto ceciderit, cacumen illud excelſum, quaſi imam vallem irrigare videatur. Ægyptius Nilus, certis temporibus creſcens per campos jacentes, ſuperducto diluvio, aëre ſereno turbulentus exæſtuat. Sed quanto pulchrius Claudiam Romanam per tot ſiccas montium ſummitates lavacris ac domibus liquores puriſſimos fiſtularum uberibus emiſiſſe? & ita æqualiter fluere, ut nunquam ſe poſſit deſiderata ſubducere? Ille enim dum recedit, limus eſt: dum venit inſperate, diluvium. Quis ergo famoſum Nilum urbis noſtræ fluminibus non æſtimet eſſe ſuperatum? Quando ille incolas ſuos, aut veniendo terret, aut recedendo deſtituit.* Hactenus Caſſiodorus.

4 *Et Anio novus.*] Frontinus lib. 1. de Aquæductibus, Quoniam, *inquit,* duæ Anienis aquæ in urbem fluere cœperant, ut facilius appellationibus dignoſcerentur, Anio novus vocari cœpit, & quod illas omnes præceſſerat prior Anio, cognomen ei veteris eſt adjectum. De hoc autem ait Ovid. l. 4. Metamorph.

Quas Anienis aquæ, curſuque breviſſimus almo.

Et Plinius lib. 8. epiſt. 17. illum dicit delicatiſſimum amnium.

1 Ex

cipuo nitore fluit, [1] ex Fucino lacu defluens, [2] quam P. & Quintius Martii Romam primi deduxere. [3] Cærulea vero & Curtia à C. Cæſare & Claudio magno impendio, & ſubſtructionibus maximis, à quadrageſimo lapide ad urbem ductæ fuere. [4] Inter quas Claudia ex Cœlio monte in Aventinum perenni manabat fonte, cujus aquæductus duos [5] Caligula innovavit, qui ex fontibus Cæruleo & Curtio deducti, pro eo quod illos Claudius novo lapideo opere abſolviſſet, Claudiæ dictæ ſunt aquæ. Alter vero [6] Anio novus, in plurimos & uberes lacus diviſus fuit. [7] Reliquæ à conditoribus, aut à locis denominantur, quarum hodie ductus ſumptuoſiſſimi operis licet inſpicere, partim extantes, partim collapſos & deformatos. Hunc montem [8] (auctore Tranquillo) quum multæ inſulæ in eo deflagraſſent, Tibe-

Claudiæ aquæ.

1 *Ex Fucino lacu.*] Ut tradit Strabo lib. 5. De Fucino lacu Martiæ aquæ fontes emanare ſcriptis mandatum eſt, quæ rigationes Romæ propinant, quæque reliquas ſuper aquas probentur.

2 *Quam P. & Quintius Martii.*] Plinius lib. 31. c. 3. de Aqua Martia loquens ad ea, quæ citavimus ibi, *Virgo.* addit, *Primus eam in urbem ducere auſpicatus eſt Ancus Martius, unus è regibus: poſtea Q. Martius Rex in prætura. Rurſuſque reſtituit M. Agrippa.* Plutarchus in vita Coriolani in principio. Frontinus lib. 2. c. 2. tradit eam à Trajano in Aventinum deductam fuiſſe.

3 *Cærulea vero & Curtia.*] Plinius lib 36. cap. 15. quem citavimus ſupra in verbo, *Fuit Anio vetus.*

4 *Inter quas Claudia*] Idem lib. 2. cap. 2. ſcribit ſolam Claudiam à Cælio in Aventinum uſque per arcus Netonianos perduci.

5 *Caligula.*] Suetonius in vita illius, Plinius, Frontinus & alii ubi ſupra. Et hinc, ut opinor, hæc aqua *Cajana* dicta eſt Cornelio Tacito lib. 18. quod ſcilicet ipſe C. Caligula eam inchoaverat. Nam & ſic *Cajanam* necem vocavit Suetonius in Tito cap. 2. in princ. ſcil. ipſius C. Caligulæ.

6 *Anio novus.*] Frontinus d. lib. 1. *Anio novus Sublacenſi via ad milliarium 62. in ſuo rivo excipitur ex flumine, quod cum terras cultas circum ſe habeat ſoli pinguis, & inde ripas ſolutiores, etiam ſine pluviarum injuria limoſum & turbulentum fluit: ideoque à faucibus ductus interpoſita eſt piſcina limaria, ubi inter amnem & ſpecum conſiſteret & liquaretur aqua. Sic quoque quoties imbres ſuperveniunt, turbida pervenit in urbem. Jungitur ei rivus Herculaneus oriens eadem via ad milliarium 43. è regione fontium Claudia trans flumen viamque natura puriſſimus, ſed mixtus gratiam ſplendoris ſui amittit.* Cur autem vocetur Anio novus, diximus ſupra. Vide item eundem Frontinum lib. 2. c. 2.

7 *Reliquæ.*] Nam & alias multas enumerat P. Victor ubi ſupra. ſcilicet Herculaneam, Damnatam Trajanam, Anniam, Algentianam, Ciminiam, Sabbatinam, Aureliam, Septimianam, Severianam, Antonianam, Alexandrinam.

8 *Auctore Tranquillo.*] In Tiberio, cap. 48.

Tiberius Cæſar precio exhibito reſtituit, quem propterea Auguſtum ex ſuo nomine nuncupavit. [1] Exquilias autem Servius Tullius auxit, & ut loco dignitas foret, regiam ibi ſumpſit: [2] quas quod excultæ ab eo potiſſime fuerint, Exquilias nuncupavit: [3] tametſi ab excubiis regiis dictas nonnulli credant: [4] antea enim quod ſexticeps erat, Ceſpius nomen tulit. Hic ex urbis collibus ſolus duplici jugo & aggere munitur, quum reliqui ſingulis contenti ſint, ex quibus alter Ceſpius nuncupatur, alter Oppius, qui & lacum Fugulatem, hortos Mœcenatis, & Larium, & Querculanum, ſacellumque & lucum Martis una complexus eſt. Malæ quoque Fortunæ, & Junonis Lucinæ templa, cujus feſta dies calendis Martiis colebatur à matronis, [5] quod parturientibus opem ferret, [6] & lucem daret. Extra vero Exquilias locus fuit, [7] cui Puticolæ nomen, ubi puteos in quos

Exquilia.

Exquiliarum duo aggeres.

1 *Exquilias autem Servius Tullius auxit.*] Livius 1. Decad. lib. 1. *Servius*, inquit, *addit duos colles, Quirinalem Viminalemque, inde deinceps auget Exquilias, ibique ipſe, ut loco dignitas fieret, habitat.* Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 4. Urbi duos colles Viminalem & Exquilinum addidit, ſingulos juſta oppidi magnitudine: atque ibi loca civibus lare carentibus ad ædificandum diſtribuit: ipſe quoque Eſquiliis habitavit, loco regionis ejus commodiſſimo. Dionyſii verba in hunc ſenſum accipe, quia contra Livium ſentire videtur, Romulum & Tatium illorum montium quaſdam particulas urbi addidiſſe, Tulliumque Regem majore poſtea ambitu eſſe complexum. Id enim Livius innuere voluit, cum ait, *Exquilias auxit.* Nam ſi auxit, ergo pars ipſarum intra urbem fuerat recepta.

2 *Quas quod excultæ.*] Varro lib. 1. de lingua Latina, aut aliorum computatione 4.

3 *Tametſi ab excubiis.*] Varro ibi, & Ovid. lib. 3. Faſtorum,

Adde, quod excubias ubi Rex Romanus agebat,
Qui nunc Exquilias nomina collis habet.

4 *Antea enim quod ſexticeps erat.*] Hæc omnia uſque ad verbum, *Cujus feſta*, ſunt Varronis ubi ſupra, præter id quod de hortis Mœcenatis, & de templo Malæ Fortunæ, de quibus Varro nihil eo loco dicit. Sed quantum ad primum, id eſt, hortos Mœcenatis, teſtis eſt P. Victor in 5. regione urbis Romæ. Alterius ſcilicet, Malæ Fortutunæ, Plinius lib. 2. cap. 7. *Ideoque etiam publice Febri phanum in Palatio dicatum eſt. Orbonæ ad ædem larium ara, & Malæ Fortunæ Exquiliis.*

5 *Quod parturientibus opem ferret.*] Varro lib. 1. aut aliorum computatione 4 & alibi diximus.

6 *Et lucem daret.*] Varro ibi, & Ovidius, qui & aliam rationem reddit lib. 6. Faſtor.

Gratia Lucinæ dedit hæc tibi nomina lucus.
Aut quia principium tu dea lucis habes.

Vide Plinium lib. 15. cap. 44.

7 *Cui Puticolæ.*] Varro ubi ſupra, Extra oppida, *inquit*, à puteis Puticolæ, quod ibi in puteis obruebantur homines,

quos defunctorum publice cadavera in ſubjectam foveam mittebantur, fuiſſe proditum eſt, [1] exemplo Themiſtoclis, qui Melitæ templum juxta domum conſtituit, in quo damnatorum corpora cum veſtibus & laqueis condebantur. [2] Quirinalis quoque.[3] & Viminalis, quin inter ſeptem numerentur, nulla controverſia eſt. [4] ſed Quirinalis à Quirini phano, qui ibi colebatur, ſive quod à Curibus profecti loca tenuerunt, nuncupatur, [5] qui Agonius, [6] & porta quæ illuc ferebat, Agonenſis, quæ etiam Collina dicta. Cumque in Quirinali diverſi aggeres forent, ſinguli ſua nomina ſortiti fuere. [7] Namque ex his uni Tricepſos ad ædem Quirini, [8] contra quam ſacellum Semonis † Sangi viſebatur: [9] alteri Salutari, ob Salutis ædem: [10] tertio Mutiali, ad ædem dei

Quirinalis collis unde dictus.

Quirinalis aggeres & nomina.

† *Jani.*

mines, niſi potius, ut Ælius ſcribit, Puticolæ quod puteſcebant ibi cadavera projecta, qui locus publicus ultra Exquilias. Feſtus Pompejus lib. 14. non longe à princ. *Puticuli*, ait, *ſunt appellati, quod vetuſtiſſimum genus ſepulturæ, ut puteus fuerit, & dicti puticuli, quia ibi cadavera putreſcerent.* Ex quibus intelligis hic apud Alexandrum non *Puticolæ*, ſed *Puticuli* legendum. Acro: *A puteis foſſis ad ſepelienda cadavera pauperum, locus dictus eſt puticuli.*

1 *Exemplo Themiſtoclis.*] Plutarch. in vita illius.

2 *Quirinalis quoque.*] De hoc colle Ovid. 6. Faſtor. de Fidio loquens,

Hunc igitur veteres donarunt æde Sabini,
Inque Quirinali conſtituere jugo.

Et vide infra in verbo, *Sed Quirinalis.*

3 *Et Viminalis.*] *Tertiæ regionis colles*, inquit Varro lib. 4. linguæ Latinæ, *ab quinque deorum fanis appellati: è quis nobiles duo colles, Viminalis à Jove Viminio, quod ibi ſunt aræ ejus, aut quod ibi vimineta fuerint.* P. Victor in 5. regione.

4 *Sed Quirinalis à Quirini fano.*] Varro addit ad prædicta, *Collis Quirinalis ubi Quirini fanum, qui à Curetibus, qui eum Tit. Tatio Curibus venerunt Romam, quod ibi habuerunt caſtra.* Feſt. Pompejus lib. 15.

5 *Qui Agonius.*] Feſtus Pompejus ubi ſupra, ſed ſunt ejus rei verba corrupta. Et præterea lib. 1. ubi de Agoniis ſacrificiis.

6 *Et porta, quæ illuc ferebat, Agonenſis.*] Feſtus Pompejus in poſtremo loco allegato, eo nomine appellatam eſſe dicit, quod inundato Circo Flaminio, Agonales ludi, qui in eo celebrabantur, extra ipſam portarentur: ludoſque ipſos ideo Agonales eſſe dictos, quia locus in quo initio facti ſunt, fuerit ſine angulo. Agonia ſacrificia, quæ fiebant in monte: hinc Romæ mons Quirinalis, eodem auctore dicitur Agonis & Collina porta Agonenſis: & vide ſup. lib. 4. c. 6.

7 *Namque ex his uni Tricepſos ad ædem.*] Varro d. lib. 4.

8 *Contra quam ſacellum Semonis Sangi.*] Livius 1. Dec. lib. 8.

9 *Alteri Salutari.*] Varro d. lib. 4. Feſtus Pompejus lib. 7.

10 *Tertio Mutiali.*] Varro ibi, *Collis Mutialis*, inquit, *quinticepſos apud ædem dei Fidii in delubro, ubi æditumus habitare ſolet.* Sed hic ex Varrone & aliis legendum eſt *ad ædem dei Fidii.*

Nn 5 1 In

dei Diffidii, nomen erat, ut Varro inquit. [1] In eo quoque Numa Pompilius domum habuit, quæ ad Auguſti tempora manſit incolumis, [2] ubi & Primogeniæ Fortunæ templum, [3] quæ Publica dicta eſt, [4] ac Fidii Sabini dei, [5] Salutis [6] & Floræ, templa fuere. [7] Habuitque circum multa memoria dignum, [8] & vallem Quirinalem, ubi Pomponii Attici domus, cui Tamphilianæ nomen, [9] aliaſque domos clariſſimas. [10] Viminalis vero, vel ab ara Jovis Viminei, vel quod ibi viminum ſylva eſſet, denominatus fertur: [11] ubi campus Viminalis, [12] lucus Petilinus, [13] & templum Junonis Lucinæ. [14] Qui quidem colles à Servio Tullio poſt cenſum perfectum urbi additi ſunt. Hic enim, adjecto Exquilino & Viminali, quod intermedii ſpatii eſt, ſtadiorum ſex è Collina porta ad Exquilinam, turribus munivit, & muro ſepſit, ne quando excurſiones illinc fierent, & hoſtium præſidium foret: in cujus medio porta Viminalis nomen habet. [15] Habuitque hortos Saluſtianos, qui præter amœnitatem, pro-

Viminalis collis unde.

Porta Viminalis.

Saluſtiani horti.

1 *In eoque Numa.*] Solinus c. 2.

2 *Ubi & Primogeniæ Fortunæ templum.*] Livius 3. Decad. lib. 9. & 4. Dec. lib. 4. & 6. Dec. lib. 3. & Plut. in lib. de Fortuna Rom. & probl. cap. 74. 106. & alibi quoque diximus.

3 *Quæ publica eſt.*] P. Victor in 6. regione urbis Romæ.

4 *Ac Fidii Sabini dei.*] Varro d. l. 4. Ovidius Faſtorum 6. Victor in d. 6. regione, & diximus ſupra libro 5. capite 10.

5 *Salutis.*] P. Victor in d. 6 regione. & de hac quoque vide Livium 1. Decad. lib. 9. & Macrobium libro 1. cap. 16. & 20. Feſtum Pompejum libro 17. & ſup. lib. 4. cap. 16.

6 *Et Floræ.*] P. Victor ibi. Tacitus autem libro 2. ſcribit ædem Floræ juxta Circum maximum ab L. & M. Publiciis conſtitutam.

7 *Habuitque Circum.*] P. Victor ibi.

8 *Et Vallem Quirinalem, ubi Pomponii.*] Id totum eſt Probi Æmylii in vita ipſius Attici, ſed *Pamphilianam* vocat eam domum, quam hic *Tamphilianam* nuncupat. P. autem Victor hanc Attici domum ponit in 6. regione, in qua erat collis Quirinalis.

9 *Aliaſque domos.*] Ut domus Domitiani, ut tradit Victor ibi.

10 *Viminalis vero.*] Varro linguæ Latinæ lib. 4. Feſtus Pompejus lib. 19.

11 *Ubi eſt campus Viminalis.*] Victor in 5. urbis regione.

12 *Lucus Petilinus.*] Victor in eodem loco. Marlianus lib. 1. Topographiæ urbis Romæ cap. 8. Livius Decad. 3. lib. 6. *Ita prædicta die in Petilinum lucum extra portam Flumentanam, unde conſpectus in Capitolium non eſt, concilium populi indictum.*

13 *Et templum Junonis Lucinæ.*] Victor ibi.

14 *Qui quidem Colles à Servio Tullio.*] Hæc uſque ad verſic. *In cujus medio,* ſunt Varronis lib. 5.

15 *Habuit hortos Saluſtianos.*] P. Victor in 6. regione urbis. Meminit horum quoque Plinius lib. 7. c. 16. Vide Plutarch. in Craſſo.

1 M. Craſ-

profuſiſſimi ſumptus erant. Poſt aliquot vero tempora ædibus pulcherrimis magnæ molis ornatus mons fuit. Inter quas conſpicuæ magnitudinis [1] M. Craſſi domus, nec minore ſumptu C. Aquilii equitis juris ſcientiſſimi, [2] qui primus de dolo malo invenit formulas, cujus pleraque extant egregie conſtituta: [3] nec non Q. Catuli inſtructas, aliaſque Romanorum civium ædes conſpicuas, in eodem colle annotavere annales.

1 *M. Craßi domus.*] Imo vero L. Craſſi illius Oratoris celeberrimi ex Plinio lib. 17. c. 1. & dictum eſt ſupra, quanquam & P. Victor in 5. regione M. Craſſi domum collocet in colle Viminali.

2 *Qui primus de dolo malo invenit formulas.*] Cicero lib. 3. Officiorum, *Nondum enim*, inquit, *Aquilius collega & familiaris meus, eas pertulerat de dolo malo formulas. In quibus ipſis, cum ex eo quæreretur quid eſſet dolus malus: reſpondebat, cum eſſet aliud ſimulatum, aliud actum.* Vide *ff. ad leg. Aquil.*

3 *Nec non Q. Catuli.*] Plinius ubi nuper citavimus.

CAPUT XII.

Qui flamines primi Romæ fuerint, quodve flaminis officium, quibuſve eſſent cæremoniis addicti.

NUma [1] Pompilius ſummus religionum cultor, inter cætera inventa & conſtituta, flaminem Iovis aſſiduum ſacerdotem legiſſe fertur, qui re & æſtimatione magna fuit, eumque inſigni veſte, toga prætexta, & curuli ſella ac lictore adornaſſe, duoſque illi flamines adſciviſſe, unum Marti, Quirino alterum, genere famaque longe principes, quibus ſacra faciendi & victimas immolandi datum

TIRAQUELLUS.

1 *Numa Pompilius.*] Id princ. eſt Livii 1. dec. lib. 1. ubi ſic ſcribit, *Sed quia in civitate bellicoſa plures Romuli quam Numæ ſimiles reges putabat fore, ituroſque ipſos ad bella, ne ſacra regiæ vicis deſererentur, Flaminem Jovi aßiduum ſacerdotem creavit inſignique eum veſte, & curuli regia ſella adornavit. Huic duos flamines adjecit, Marti unum, alterum Quirino.* Eſt item Plutarchi in vita ipſius Numæ, & D. Auguſtini de Civitate Dei lib. 2. cap. 15. Flaminis cæremonias & leges ſcribunt, cum Plutarch. in Problem. tum Gell. lib. 10. cap. 15. ex Fabio Pictore, Maſurio Sabino, Varrone, & aliis, tum etiam Feneſtella in libello de Sacerdotiis Romanorum cap. 5.

1 *Poſt*

tum munus erat. [1] Poſt aliquot vero tempeſtates, aucta civitate, quum augeri ſacerdotia oporteret, quindecim flamines conſtituti fuere, qui omnes à diis quibus ſacra faciebant, cognomenta ſortiti ſunt, [2] quorum primus Dialis, ultimus Pomonalis. Pomona enim, pomorum dea eſt: [3] Martialis vero, Viminalis, [4] Quirinalis, [5] Vulcanalis, Carmentalis, [6] Falacer & [7] Palatualis, [8] ac Peciri flamen, Martiani ſodalis, & reliqui deinceps poſt Dialem fuere: [9] Dialis enim, quod Jovis ſacerdos foret: Furinalis à Furina, cujus etiam [10] feriæ Furinales: [11] Falacer à Falacre pomo-

Dialis. Furinalis. Falacer.

1 *Poſt aliquot vero tempeſtates.*]Hæc uſque ad verſ. *Poſt quos*, ſunt magna ex parte Varronis lib. 1. aut aliorum computatione 4. & iterum 5. aut 6. Linguæ Latinæ, & aliorum, quos tibi citabo in ſeq. Idem Feneſtella cap. 8.

2 *Quorum primus Dialis.*] Feſtus Pompejus lib. 11. *Maximæ*, inquit, *dignationis flamen Dialis eſt inter quindecim Flamines, & cum cæteri diſcrimina majeſtatis ſuæ habeant, minimæ habetur Pomalis, quod Pomona leviſſimo fructui agrorum præſidet pomis.* Tu tamen eund. vide l. 13. ubi de ordine ſacerdotum.

3 *Martialis vero.*] De quo Livius 5. Dec. lib. 4. ubi de P. Quintilio Varo flamine Martiali vita functo. & lib. 5. ubi de L. Poſthumio Albino Flamine Martiali inaugurato eo anno. Valer. Max. lib. 1. c. 1. de cultu deorum, *Metellus*, inquit, *Pont. Max. Poſthumium Conſulem, eundemque flaminem Martialem ad bellum gerendum Africam petentem, ne à ſacris diſcederet, multa indicta, paſſus non eſt.* Feſt. Pompejus d. lib. 13. & Macrobius lib. 3. Saturn. cap. 13. ubi ſcribit luxurioſam cœnam Metelli Pontif. Max quo die Lentulus flamen Martialis inauguratus eſt à L. Julio Cæſare Augure. Cic. Philippic. 11. *Craſſus Conſul Pontif. Maximus Flacco collegæ Flaminii Martiali multam dixit ſi à ſacris diſceſſiſſet: quam multam populus remiſit.*

4 *Quirinalis.*] De quo Livius 1. dec. lib. 1. & 4. decad. lib. 7. in duobus locis, quibus loquitur de Q. Fabio Pictore. & Val. Maximus lib. 1. cap. 1. de Cultu deor. de L. Furio Bibaculo, & Feſtus d. lib. 13.

5 *Vulcanalis.*] Varro ubi ſupra.

6 *Falacer.*] Vide infra in verbo, *Falacer.*

7 *Palatualis.*] A Palatua, inquit Varro lib. 6. & vide infra ibi, *Palatualis.*

8 *Ac Peciri flamen Martiani ſodalis.*] Id haud dubie accepit à Julio Capitolino in vita Pertinacis, ad fin. ubi ſic ſcribitur, *Filius Pertinacis Peciri flamen eſt factus Marciani ſodalis.* Sic enim legebatur in antiquis codicibus, ſed corrupte. Nam vera lectio hæc eſt, *Filius Pertinacis patris flamen eſt factus. Marciani ſodales, &c.* ut dicam in verbo *Helianus.* Nam & Imperatores habebant ſuos Flamines, qui dicebantur ξοροματάμονις ϗ σείρων Gloſſario.

9 *Dialis enim quod Jovis ſacerdos eſſet.*]Varro lib. 4. *Cum Dialis*, inquit, *à Jove ſit, qui Dionis eſt.* Verum Feſtus Pompejus lib. 6. ubi de flamine loquitur, dicit Dialem flaminem appellari à Dio, à quo vita dari putabatur hominibus.

10 *Feriæ Furinales*] Feſtus Pompejus dicto libro 6. *Furinalia*, inquit, *ſacra Furinæ, quam deam dicebant.* Cicero lib. 3. de Natura deorum Eumenidas commemorans, *Quæ*, inquit, *ſi deæ ſunt & Athenis fanum eſt, & apud nos, ut ego interpretor lucus Furinæ, Furiæ*

pomorum deo: [1] Palatualis vero quia illi Deæ in cujus tutela Palatium erat, ſacra faciebat, nomina cepere: poſt quos nonnullis ex Cæſaribus in deos relatis, poſt funera flamines tributi ex Cæſarum nominibus, quorum ſacris præerant, denominantur: [2] ut Martianus, [3] Helianus, [4] Antoninianus, [5] & reliqui. [6] Erantque curiales flamines, majores: plebis vero minores: nam præter præſcriptos, quum in ſua quiſque curia publica ſacra facerent, ſingulisque curiis ſui miniſtri eſſent, à quibus ſacra populo dabantur, [7] hi nimirum curiales flamines, eo quod curiis præeſſent, dicti ſunt, ſingulis enim curiis bini præpoſiti erant ſacerdotes, honeſti ordinis, moribus & virtute præſtantes, quorum nemo citra quinquageſimum annum inferior ætate fuit: [8] qui niſi à collegio nominarentur, ad flaminium admitti non poterant. Quippe ſacerdotes, niſi quos digniſſimos putabant, ad collegium nullos admiſere, admiſſique inaugurabantur: quo

Palatualis.

Fl. curiales.

Fl. plebis.

Singulis curiis bini præpoſiti ſacerdotes.

riæ ſunt ſpeculatrices (credo) & vindices facinorum & ſceleris.

11 *Falacer à Falacre pomorum Deo.*] Id, ut jam diximus, eſt Varronis d. libro 4. Sed locus ipſius Varronis adeo obſcurus eſt, ut minime intelligam quid velit dicere. & ei videtur contradicere id quod ſupra ibi, *Quorum primus Dialis.* adduximus ex Feſt. Pomp. lib. 11. Idem vero Varro lib. 4. *Flamen*, ait, *Falacer à divo patre Falacre*, nec adjicit, pomorum deo, ut hic Alexander dicit: ſed id, ut puto, voluit jungere ex eodem d. lib. 6.

1 *Palatualis vero.*] Feſtus Pompejus lib. 14. *Palatualis*, inquit, *flamen conſtitutus eſt ad ſacrificandum ei deæ, in cujus tutela Palatium eſt.*

2 *Ut Martianus.*] Vide in ſeq. & ſupra ibi, *Et Petiri flamen.*

3 *Helianus.*] *Helvianus* legendum eſt ex Julio Capitolino in vita Pertinacis ad fin. *Marciani ſodales, qui divi Marci ſacra curabant, Helviani dicti ſunt propter Helvium Pertinacem.* Ita enim habet vera lectio, quæ corrupta erat in antiquis codicibus, ut jam diximus. Sed & de his loquens Ælius Spartianus in Septimio Severo, *Funus*, inquit, *cenſorium Pertinacis imagini duxit, eumque inter divos ſacravit, addito flamine & ſodalibus Helvianis, qui Marciani fuerant; ſe quoque Pertinacem vocari juſſit.*

4 *Antoninianus.*] Idem Capitolinus in Antonino Pio, & in Antonino Philoſopho, & Spartianus in Caracalla.

5 *Et reliqui.*] Ut Aurelianus ex Capitolino in Antonino Pio, & Alexandrinus ex Lampridio in Alexandro Severo.

6 *Erantque.*] Feſtus Pompejus libro 11. *Majores*, ait, *flamines appellabantur Patricii generis, minores plebei.*

7 *Hi nimirum Curiales flamines.*] Pompejus lib. 3. *Curiales flamines curiarum ſacerdotes.*

8 *Qui niſi à collegio nominarentur.*] Augur enim augurem cooptabat in demortui locum, ut teſtatur Cic. Philip. 14. his verbis, *In primis paternum Auguratus locum, in quem ego eum, ut quod à patre accepi filio reddam, mea nominatione cooptabo.*

1 Quo

[1] quo die auguribus, pontificibus, regi ſacrorum, & Veſtalibus virginibus, [2] cœnas opiparas magnifice apparabant, [3] quę [4] adjiciales ſeu adipales dictæ. [5] Nonnunquam vero pontificem maximum flaminem creaviſſe exemplis relatum eſt, ſiquidem Cneus Valerius Flaccus à Publio Licinio Pontifice maximo Dialis flamen creatus, ſacerdotium geſſit magnifice, qui quum fuiſſet vita & moribus inquinatiſſimus, & parum ſecunda fama, poſtea ſumma religione & continentia flaminio præfuit, magnoque honore & pudore ſpectatiſſimus evaſit. Sæpe tamen à dictatore flaminem proditum, plerunque à populo vel principe comperimus. Qui tametſi pro-

Adjiciales & adipales cœnæ. Fla. à quibus creentur.

1 *Quo die.*] Macrobius Saturnal. libro 3. cap. 13. Cœnarum autem Auguralium meminit Cicero lib. 7. Epiſtolarum Familiarium ad Gallum. & Varro lib. 3. de Re ruſtica, cap. 6. ubi ſic ſcribit, *Primus omnium Q. Hortenſius Augurali adjiciali cœna pavones poſuiſſe dicitur; quod protinus factum, tam luxurioſi, quam ſeveri boni viri laudabant.*

2 *Cœnas opiparas.*] Quod ſatis indicat Horat. Carm. 2. Ode 14. in fin.

Abſumet heres Cæcuba dignior
Servata centum clavibus, & mero
Tinget pavimentum ſuperbo
Pontificum potiore cœnis.

Quo loco Cælius Rhodiginus ſcribit prælautas cœnas Pontificales dici proverbio. Quod & Macrob. obſervat loco ſupra citato, ubi vetuſtiſſimam quandam Pontificis cœnam deſcribit dicens ſummo apparatu eam & omnigenis lautitiis affatim inſtructam fuiſſe.

3 *Quæ adjiciales.*] Plinius lib. 10. cap. 20. *Pavonem cibi gratia Romæ primus occidit Orator Hortenſius adjiciali cœna ſacerdotii.* Et lib. 29. cap. 4. poſt princ. de Catulina loquens, *Catulos lactentes adeo puros exiſtimabant ad cibum, ut etiam placandis numinibus hoſtiarum vice uterentur his. Genito mane catulo res divina fit, & in cœnis deûm etiamnum ponitur catulina. Adjicialibus quidem epulis celebrem fuiſſe, Plauti fabulæ indicio ſunt.* Hactenus Plinius. In qua re tamen tibi ſciendum eſt utrobique in quibuſdam codicibus Plinii *Adiciali* & *Adicialibus* legi. Quod autem dicit Plinius de Fabulis Plauti, Fabula ei Saturio nomen erat, ut videre licet ex Feſto Pompejo, ubi ſcribit Catulinam carnem eſitaviſſe, hoc eſt, comediſſe Romanos. Plautus in Saturione refert. hæc ille. ſed ea Comœdia injuria temporis periit. De cœna adjiciali ſupra dixi, & vide Joſ. Scalig. Conjectanea.

4 *Adipales.*] Feſtus Adipales cœnas ſacerdotum vocat, quæ & Adjiciales dicuntur. Imo, Dapales. Hinc dapatilia, veteres vocabant omnia lauta & opipara.

5 *Nonnunquam vero.*] Hæc uſque ad verſic. *Sæpe tamen,* ſunt Livii 3. Dec. lib. 7. *Flaminem Dialem invitum inaugurari coëgit P. Licinius Pontifex Maximus C. Valerium Flaccum.* Sunt & Valerii Maximi lib. 6. c. 9. de Mutatione morum fortunæ. ubi paulo amplius hanc hiſtoriam ſcribens, ait, *C. Valerius Flaccus à P. Licinio Pont. Maximo flamen factus, quo facilius à vitiis recederet, ad curam ſacrorum & cæremoniarum converſo animo, uſus duce frugalitatis religione, quantum prius luxuria fuerat exemplum, tantum poſtea modeſtiæ & ſanctitatis ſpecimen evaſit.*

6 *Quæ*

proditus eſſet, non tamen ſacerdotium gerebat, quin à pontificibus prius eſſet in collegium cooptatus. [1] Qui quidem, quod pileum geſtaret, in quo virgula oleaginea [2] modicum lanæ habens in ſummo, inſtar fungi inerat, [3] flamines quaſi filamines dicti ſunt: [4] quem quum per æſtum ferre non poſſent, dempto pileo, caput ligabant filo, [5] quod nudo capite incedere fas non erat. Solus tamen inter reliquos flamines [6] Dialis albo galero inſignis eſt, quem niſi ex ovis albæ tergore Iovi immolatæ fieri non decebat, ut eo inſigni à reliquis conſpicuus foret. [7] Feſto tamen die flamen

Flamines unde dicti.

Flam. dialis albo galero inſignis.

1 *Qui quidem quod pileum geſtaret.*] Feſt. Pomp. lib. 1. *Albogalerus*, ait, *à galea nominatur. Eſt enim pileum capitis, quo Flamines, id eſt ſacerdotes Jovis utebantur: fiebant enim ex hoſtia alba Jovi cæſa, cui affigebatur apex virgula oleaginea.*

2 *Modicum lanæ habens.*] Virgilius lib. 8. Æneid.

Lanigeroſque apices. ——

Et ibi Servius Honoratus ſic ſcribit, *Flamines in capite habebant pileum in quo erat brevis virga deſuper habens lanæ aliquid: quod cum per æſtus ferre non poſſint, filo tantum capita religare cœperunt: nam undiqs penitus eos capitibus incedere nefas fuerat. Unde à filo, quo utebantur, Flamines dicti ſunt, quaſi filamines.* Pileum illum Flaminicum Apicem durum fuiſſe conſtat. Dionyſ. lib. 2 imo Flameum potius, unde poſtea Flamines. Vide Joſ. Scalig. ad 6. Varronis de ling. Lat.

3 *Flamines quaſi filamines.*] Feſt. Pompejus lib. 6. *Flamen*, ait, *Dialis dictus, quod filo aſſidue veletur, idemque appellatur Flamen quaſi filamen.* Et Servius ubi nuper. Aliter autem Plutarch. in Numa. à pileo quaſi Pilamines dictos ſcribit. quem & ipſum vide problem. cap. 39.

4 *Quem cum per æſtum.*] Servius ubi ſupra in verbo *Modicum lanæ habens.*

5 *Quod nudo capite incedere fas non erat.*] Flamines ſcribit Varro lib. 4. linguæ Latinæ, quod in Lario capite velato erant ſemper, ac caput cinctum habebant filo, Flamines dicti. Gellius lib. 10. cap. 15. cæremonias & leges Flaminis ſcribens ſic ait, *Ac ſine apice ſub dio eſſe licitum non eſt: ſub tecto uti libet.* & Servius ubi ſupra ibi, *Modicum lanæ habens.*

6 *Dialis albo galero inſignis eſt.*] Feſtus Pompejus quo loco citavimus ſupra in verbo, *Qui quidem quod pileum.* & Gellius d. lib. 10. cap. 15. ex M. Varronis lib. 2. Rerum divinarum verbis, *Is ſolus*, inquit, *album habet galerum, vel quod maximus eſt; vel quod Jovi immolata hoſtia albato fieri oporteat.*

7 *Feſto tamen die.*] Servius in d. l. 8. ubi ſup. ad ea, quæ adduximus, addit, *Verum feſtis diebus filo depoſito pilea neceſſe erat accipere, quæ, ſecundum alios, ad oſtendendam ſacerdotii eminentiam ſunt reperta, ſicut columnæ mortuis nobilibus ſuperponuntur ad oſtendendum eorum culmen. Alii dicunt propter eminentiam dignitatis: ſed quia cum ſacrificarent apud Laurolavinium, & eis exta frequenter aves, de vicinis venientes lucis, arriperent, eminentia virgarum eas terrere voluerint. Exinde etiam conſuetudo permanſit, ut apud Laurolavinium ingentes haberentur virgæ, non breves, ut in urbe. Sunt etiam qui Flamines à geſtamine pilei, quaſi Pilamines dici putant.* Hactenus Servius.

1 *Quippe*

men & ſi æſtu laboraret, filo dempto, pileum ſumebat tunc enim filo ligaſſe caput, non ſatis erat. [1] Quippe celebri die flaminem ſine pileo eſſe non convenit. [2] Eſt tamen obſervatum inter flamines, Dialem aſſidue pileum lanamque geſtare, quum reliquis flaminibus, tunc quum ſacrum faciunt, & feſta ac religioſa die cum pileo eſſe deceat. [3] Si tamen mortem oppetere Dialem forte contingeret, tunc quum agit animam, cum pileo eſſe minime convenit: depoſito enim pileo decumbere, & animam efflare oportebat. [4] Aliter apud Ægyptios, nam ſacrarum literarum ſcriptores, qui loco flaminis ſunt, puniceum filum pro inſigni capitis, non pileum deferunt. [5] Horum ergo in ſacrificiis deorum, non minimum jus poteſtaſque fuit. Nam quę ſacra diis darentur, & quę victimę cæderentur, & quando exta offerrentur, & an perfecto ſacrificio litatum foret, enunciare debebant: tum ſacrorum cura & cæremoniarum ad eos ſpectavit & pertinuit. [6] Quod ſacerdotium non [7] ſicut auguris, perpetuum erat: ſiquidem ſi ſacra non rite feciſſet, aut neglectæ religionis flamen argui poſſet, ſeu aliquid adverſus conſtitutum faceret, flaminio abire oportebat. [8] Sulpitius enim flamen, quod inter ſacrificandum

Sacrarum literarii ſcriptores loca flaminum apud Ægyptios. Flaminium munus. Flam. quibus de cauſis ſacerdotio ejicerentur.

1 *Quippe celebri die.*] Plutarch. problem. Rom. cap. 39.

2 *Eſt tamen obſervatum.*] Apud Appianum bellorum Civilium lib. 1. Quo etiam pertinet illud lib. 2. Æneid.

Ecce levis ſummo de vertice viſus Iuli
Fundere lumen apex. ——

Ubi Servius, Apex, *inquit*, proprie in ſummo Flaminis pileo virga lanata, hoc eſt, cujus extremitati modica lana eſt: quod primum conſtat apud Albam Aſcanium ſtatuiſſe. Sed eos in capite lanam tuliſſe ſatis videri poteſt ex eo Prudentii loco in Apotheoſi,

Flamen & ipſe ſuas miratur vertice lanas
Cedere. ——

Dicebatur iſtud velamentum laneum, *apiculum.*

3 *Si tamen mortem oppetere.*] Idem Appianus d. l. 1. ſed alio loco loquens de L. Merula Flamine Diali, *Itaque,* inquit, *Merula venas ſibi incidit, & ex tabellis illi adſtantibus clare deprehenſum eſt, eum pileum prius abjeciſſe. Non enim ſacerdotem fas fuit eo indutum mortem obire.*

4 *Aliter apud Ægyptios.*] Vide Diodorum Siculum lib. 6. cap. 10. Herodotum in Euterpe.

5 *Horum ergo.*] Ad Romanos redit. Pomponius Lætus de Sacerdotiis Rom. cap. 10. Feneſtella c. 8.

6 *Quod ſacerdotium.*] Id probat ex ſequentib.

7 *Sicut Auguris.*] Augur enim perpetuus erat, quod dictum eſt lib. 5. cap. 19.

8 *Sulpitius.*] Valer. Maximus lib. 1. cap. 1.

dum apex prolapſus fuiſſet, ſacerdotio dejectus fuit. [1] Cajus etiam Claudius, & Cornelius Cethegus, quod exta victimæ perperam dederat, abire flaminio neceſſum habuit. [2] Cumque flamen ſacra diis dare, & hoſtiam immolare vult, flamineum puerum aut puellam juxta habebat, qui parati intentique miniſterio, & ſacrificanti præſto forent, quæque exequenda, quæ patrii moris & ritus erant, ſacris miniſtraret: [3] quos non niſi ingenuos, patrimos & matrimos eſſe decebat. [4] Cui ad ſacra eunti, præco Præcimitator dictus, præire & præmonere ſolebat populo, ut dum ſacra fiunt, ab opere ceſſarent: qui ſi contumacius parerent, pignoribus & mulcta plectebantur: neque enim flaminem aut regem ſacrorum religioſis diebus aut feriatis opus facientem videre fas erat. Quin etiam dum operabatur ſacris eo corporis ornatu erat, [5] ut fibulis æneis accinctus, victimas cæderent, & diis

Flaminei pueri aut puellæ miniſterio utebantur.

Flamē in ſacris.

Ornatus flaminis.

1 *C. etiam Claudius & Cor. Cethegus.*] De his duobus Livius 3. Decad. lib.6. C. Claudius Flamen Dialis quod exta perperam dederat, Flaminio abiit. & Valerius Maximus d. lib. 1. de Cultu deorum. ubi ſcribit P. Cælium, M. Cornelium, M. Cethegum, & C. Claudium propter exta parum curioſe admota aris deorum immortalium, variis temporibus, belliſque diverſis Flaminio abire juſſos ac coactos fuiſſe.

2 *Cumque Flamen ſacra diis dare*] Pomponius Lætus & Feneſtella ubi ſupra.

3 *Quos niſi ingenuos.*] Livius 4. Decad. lib.7. non adeo procul à princ. de procuratione prodigiorum, *Decem ingenui*, inquit, *decem virgines, patrimi omnes matrimique ad id ſacrificium adhibiti.* Feſtus Pompejus lib.6. non longe à fine, *Flaminius*, inquit, *Camillus puer dicebatur ingenuus patrimes & matrimes, qui Flamini Diali ad ſacrificia præminiſtrabat, antiqui enim miniſtros Camillos dicebant, de quibus ſupra dixi.* Et paulo poſt, *Flaminia dicebatur ſacerdotalis, quæ Flaminia Diali præminiſtrabat, eaque patrimes & matrimes erat, id eſt, patrem matremve adhuc vivos habebat.* Sed & idem lib. 11. *Matrimes ac patrimes dicuntur, quibus patres & matres adhuc vivunt.* Et lib. 14. Sed ad id quod de Camillo dictum eſt, vide quæ proxime dicta ſunt ſupra libro 4. cap. 17. Pater patrimus dicebatur apud antiquos, qui cum jam pater ipſe eſſet, habebat etiam tunc patrem.

4 *Cui ad ſacra eunti, præco præcimitator.*] Hæc uſque ad verſicul. *Quinetiam*, fere ſunt Feſti Pompeji lib. 14. apud quem tamen legitur, *Præciamitores.* * Sunt autem qui non inepte *proclamatores* legunt.

COLERUS.

* Quam lectionem Scaliger minime probat. Et legit: *Præcire eſt præclamare, cire clamare.* Unde id explicans Feſtus, inquit, *clamandi* verbo utitur. Sed vide ibi.

TIRAQUELLUS.

5 *Ut fibulis æneis amictus.*] Feſtus Pompejus lib. 9. *Infibulati ſacrificabant Flamines propter uſum æris antiquiſſimum æneis fibulis.*

Flaminica uxor flaminis. *Flamen unicam duntaxat uxorem ducebat.* *Carbaſus flaminis indumentum.*

diis libaret. [1] Ipſiuſque uxorem, [2] cui flaminicæ nomen, quoties tonitrua audiſſet, feriari neceſſum erat. [3] Cui hoc eſt muneris loco datum, ut à viro divertere non liceret: [4] namque ipſe unius vir uxoris, & flaminica viri unius uxor eligebatur: [5] ſicut Ægyptii ad Tauri ſacra ſemel maritum aſſumpſere. [6] Cumque ob ſacerdotii dignitatem, in ſenatum venire, & ſententiam dicere, antea flamini licuerit, idque poſt temporum curricula eorum deſidia obliteratum eſſet, L. Flaccus flamen rem longe intermiſſam revocavit, eique & reliquis flaminibus; ut veteri jure uſurpato, in ſenatum ingredi, & publico concilio intereſſe, togamque prætextam,& ampliſſimi ordinis ornamenta habere liceret, ſenatuſconſulto datum eſt, [7] tametſi carbaſum flaminis indumentum proprium fuiſſe dicant. [8] Ex eo enim, quoties fre-

1 *Ipſiuſque uxorem.*] Macrobius l. 1. Saturnal. c 16. ſic ſcribit, *Flaminica, quoties tonitrua audiſſet, feriata erat, donec placaſſet deos.*

2 *Qui flaminicæ nomen.*] Paſſim apud omnes. Sed & flaminicæ dicebantur, ut ex Trogo dicemus poſtea.

3 *Cui hoc muneris loco.*] Gellius libro 10. cap. 15. *Flaminem amiſſa uxore flaminio decedere, & matrimonium Flaminis ſola morte dirimi.* Plutarchus problem. 49.

4 *Namque ipſe unius vir uxoris & Flaminica.*] Tertullianus in lib. de Exhortatione caſtitatis, & in libro de Monogamia utrobique in fin.

5 *Sicut Ægyptii ad Tauri ſacra.*] Diodorus Siculus lib. 2. c. 3. & vide infra.

6 *Cumque ob ſacerdotii dignitatem.*] Livius 3. Decad. lib. 7. *C. Flaccus flamen captus à P. Licinio Pontifice Maximo ita repente exuit antiquos mores, ut nemo tota juventute haberetur prior, nec probatior primoribus patrum, ſuis pariter alieniſque eſſet. Hujus famæ conſenſu elatus ad juſtam fiduciam ſui, rem intermiſſam per multos annos ob indignitatem Flaminum priorum repetivit, ut in Senatum introiret. Ingreſſum eum curiam cum L. Licinius Prætor inde eduxiſſet, Tribunos plebis appellavit Flamen. Vetuſtum jus ſacerdotii repetebat. datum id cum toga prætexta, & ſella curuli & Flaminio. Prætor non exoletis vetuſtate annalium exemplis ſtare jus: ſed recentiſſimæ cujuſque conſuetudinis uſu valebat, nec patrum nec avorum memoria Dialem unquam id jus uſurpaſſe. Tribuni rem inertia Flaminum obliteratam ipſis, non ſacerdotio damno fuiſſe cum æquum cenſuiſſent, ne ipſo quidem contra tendente Prætore magno aſſenſu patrum plebiſque Flaminem in Senatum introduxerunt: omnibus ita exiſtimantibus, magis ſanctitate vitæ, quam ſacerdotii jure rem eam Flaminem obtinuiſſe.*

7 *Tametſi carbaſum Flaminis indumentum.*] Unde id acceperit neſcio. illud ſcio Valer. Maximum id indumenti genus tribuiſſe Veſtali lib. 1. cap. 1. de Cultu deorum, ubi de Æmylia virgine Veſtali. Cæterum de *Carbaſo* vide Nonium Marcellum de Genere veſtimentorum.

8 *Ex eo enim quoties.*] Id ex ſequela ejus eſt, quod ſupra ibi, *Cumque ob ſacerdotii,* diximus ex Livio.

1 Non

frequens ſenatus haberetur: flamini haud ſecus quam ſenatori in curiam veniendi, conſultandi, ſuffragandi, cenſendique poteſtas data fuit. Et tametſi flamines ſacerdotio addicti eſſent, [1] non tamen à belli muneribus erant immunes, ſæpiuſque res à patribus tentata, & in utranque partem ſermonibus agitata fuit, deſuperque lex lata fuiſſet, ut tam flamines quam reliqui ſacerdotes militiæ munere vacarent, niſi Gallorum imminente tumultu, quum reſpublica milite egeret, à militia minime avocandos decreviſſent. [2] Sæpe tamen flamines, ne ad bellum irent religione inhibitos ferunt: [3] quippe Cæcilius Metellus Pontifex maximus, Aul. Poſthumium conſulem, quoniam flamen Martialis erat, ne ad bellum proficiſceretur, neve ſtipendia faceret, inhibuit, [4] alioſque vetitos fuiſſe conſtat, ne cura belli, & rei militaris procuratio, illos à ſacris avocaret. [5] Nonnunquam vero Dialem flaminem extra Italiam

Fla. à belli muneribus non in totum immunes.

Fla. provinciis aliquoties præerant.

1 *Non tamen à belli muneribus.*] Hæc uſque ad verſic. *Sæpe tamen*, ſunt Plutarchi in Camillo, ubi ſcribit apud Romanos legē cautum fuiſſe, ut ſacerdotes immunes eſſent à militia, niſi urgeret bellum Gallicum. quod & nos diximus ſupra lib. 2. cap. 8. ubi & de Ægyptiis & Indis loquuti ſumus.

2 *Sæpe tamen flamines ne ad bellum irent.*] Gellius d. lib. 10. c. 15. & probatur ex ſeq. & vide etiam ibi, *Alioſque vetitos.*

3 *Quippe Cæcilius Metellus.*] Val. Maximus lib. 1. cap. 1. de Cultu deorum. & L. Florus Epitome Livii l. 59.

4 *Alioſque vetitos.*] Ut M. Æmylium Regillum ex Livio 3. Dec. lib. 4. in oratione Q. Fabii, *Reſtat*, inquit, *ut pauca de iis, in quos prærogativæ favor inclinavit, dicam, M. Æmylius Regillus Flamen eſt Quirinalis, quem neque mittere à ſacris, neque retinere poſſumus, ut non deum, aut belli deſeramus curam.* Et Q. Fabium Pictorem ex eodem 4. Dec. lib. 7. cujus hæc verba ſunt, *Q. Fabius Pictor Flamen Quirinalis & Prætor, Sardiniam provinciam ſortitus eſt. Prius quam in provincias Prætores irent certamen inter P. Licinium Pontificem Maximum fuit, & Q. Fabium Pictorem Flaminem Quirinalem, quare patrum memoria inter L. Metellum & Poſthumium Albinum fuerat. Coſ. illum cum C. Luctatio collega in Siciliam ad claſſem proficiſcentem, ad ſacra retinuerat Metellus Pontif. Maxim. Prætorem hunc, ne in Sardiniam proficiſceretur, P. Licinius tenuit, & in Senatu, & ad populum magnis contentionibus certatum eſt: & imperia inhibita ultro citroque, & pignora capta, & multæ dictæ, & Tribuni appellati, & provocatum ad populum eſt. Religio ad poſtremum vicit, & dicto audiens eſſe Flamen Pontifici juſſus, & multa ex juſſu populi remiſſa. Ira provinciæ ereptæ prætorem magiſtratu abdicare ſe conantem, patres auctoritate ſua deterruerunt, & ut jus inter peregrinos diceret, decreverant.*

5 *Nonnunquam vero Dialem flaminem extra Italiam.*] Cornelius Tacitus lib. 3. ubi de Servio Maluginenſi Flamine Diali imperium Proconſulare Aſiæ ambiente diſſerit.

liam ſortitum provinciam invenimus, aſſerentem, nullas religiones Diali, Martiali, & Quirinali provincias ſortiri vetuiſſe. [1] Auguſtus tamen Octavius annuam abſentiam, & provinciarum adminiſtrationem Diali concedi vetuit, ne à cura ſacrorum nimium diu abeſſet. [2] Qui quidem ſicut inter flamines honore præcipuus, ſic maximis cæremoniis aſtrictus erat: [3] quippe ſoli flamini in primis jurare non licebat, nefas æſtimantes, cui deorum ſacra & cæremoniæ credita ſunt, ipſi verbo aſſerenti fidem non habere: cui hoc munus impendebat, ut ſingulis Idibus, quas feriatas habebat, bovem Jovi immolaret: [4] utque ad flaminium aſſumptus, è patrio jure immunis confeſtim ſui potens fiat. [5] Eidemque ſub divo ungi, [6] vel ſine interula eſſe, [7] aut equo vehi, [8] noctemve unam ab urbe abeſſe non licebat. [9] Si tamen adverſa valetudo Dialem inceſſiſſet, pontificis maximi arbitrio ultra binoctium abeſſe poterat, dum ne diebus publici ſacrificii, nec ſæpius quam bis eodem anno procul fiat. [10] Dialemque, conjuge defuncta, flaminio abire oportebat,

Cæremoniæ quibus flamen dialis aſtrictus erat.

Fla. dialis uxore defuncta, ſacerdotio cedere cogebatur.

1 *Auguſtus tamen Octavius.*] Idem Corn. Tacitus d. lib. 3. non adeo procul à fin.

2 *Qui quidem ſicut inter Flamines.*] Feſtus Pompejus lib. 11. & dictum eſt ſupra in verbo, *Quorum primus Dialis.*

3 *Quippe ſoli Flamini in primis jurare non licebat.*] Livius 4. Decad. lib. 1. in fine. Plutarchus problem. cap. 43. Gellius lib. 10. c. 15. Feſtus Pompejus lib. 9. *Notum ex edicto perpetuo Prætoris:* SACERDOTEM VESTALEM FLAMINEM DIALEM IN OMNI MEA IURISDICTIONE IURARE NON COGAM. Livius lib. 31. *C. Valerius Flaccus, quem præſentem creaverant, quia Flamen Dialis erat, jurare in leges non poterat.*

4 *Utque ad Flaminium aſſumptus.*] Cornel. Tacitus lib. 4.

5 *Eidemque ſub divo ungi.*] Plutar. prob. cap. 39. ubi rationem reddit.

6 *Vel ſine interula eſſe.*] Gellius d. lib. 10. c. 15.

7 *Aut equo vehi.*] Plutar. & Gellius ubi ſupra, & præter ea Feſt. Pompejus libro 5. rationem reddens, ait, *Equo vehi Flamini Diali non licebat, ne ſi longius digrederetur, ſacra negligerentur.*

8 *Noctemve unam.*] Livius 1. Dec. lib. 5. in Oratione M. Furii Camilli Dictatoris, *Flamini Diali noctem unam manere extra urbem nefas eſt.* Plutarchus, qui hujus rationes tres affert, ubi ſupra.

9 *Si tamen adverſa valetudo.*] Cornelius Tacitus lib. 3. *Quoties,* inquit, *valetudo adverſa Flaminem Dialem inceſſiſſet, ut Pontificis Maximi arbitrio dum ne pluſquam binoctium abeſſet, dum ne diebus publici ſacrificii, nec ſæpius quam bis eundem in annum.*

10 *Dialemque conjuge defuncta.*] Trogus hiſtoricus lib. 22. cujus hæc verba ſunt apud Priſcianum libro 5. cap. 1. *Papirio propter Flaminiæ flaminio abiit.* Plutarch. problemat. cap. 49. Gellius l. 10. c. 15.

1 *Aut*

tebat, quia ſine conjuge eſſe, [1] aut iterum conjugio copulari non decebat: namque bis nupti, ſacerdotio pelluntur. [2] Quod ab Ægyptiis æque ſervatum eſt, ut ſemel tantum ſacerdoti nubere fas ſit, quum reliqui pro voluntate & facultatibus plures capiant. [3] Frumentum quoque, [4] farinam, [5] & carnem crudam, [6] canem, capram vel [7] equum tangere vetabatur. [8] Hederam Dialis ſi attigiſſet, [9] vel annulum cum gemma, [10] aut nodum habuiſſet, piaculum admitti putabatur: [11] fabam tangere aut nominare, [12] vel funebres tibias audire, Diali flamini non licet: [13] neque enim feralia attre-

Sacerdotibus ſemel tantum nubere fas.

1 *Aut iterum conjugio copulari.*] Plutarchus ubi nuper citavimus. & Tertullianus in libro de Monogamia ad fin. & in lib. de exhortatione caſtitatis etiam ad fin.

2 *Quod ab Ægyptiis.*] Diodorus Siculus lib. 2. c. 3.

3 *Frumentum.*] Legendum eſt, *Fermentum* ex Plutarcho Problem. c. 109. ubi hujus rationem reddit, & Gellio lib. 10 c. 15.

4 *Farinam.*] Plutarchus & Gellius in iiſdem locis.

5 *Et carnem crudam.*] Plutar. problem. cap. 110. ubi hujus prohibitionis rationem reddit. & Gellius ubi ſupra.

6 *Canem.*] Idem Plutarchus Probl. c. 111. cujus hæc verba ſunt: *Quid eſt quod cane & capella ſacerdotem adeo abſtinere voluerunt, ut non modo attingere, ſed ne appellare quidem liceret? An quod capram quaſi luxurioſam, atque olidam abhorrerent? an quod tanquam morbidam timerent? Videtur etenim præter cætera animalia comitiali morbo tentari, & qui guſtarint aut attigerint, hujuſmodi aliquid inurere. Hujus rei cauſam aſſignant poros anguſtos, quibus clauſis etiam ſpiritus ſæpiſſime includitur, quod arguit vocis tenuitas. Quicumque enim hoc morbi genere tentantur, ſimilem capellæ vocem edunt. Canis vero eſt minus quidem luxurioſus & fœtidus: quanquam ſunt qui dicant, ne canem quidem in Athenienſium arcem admitti fas eſſe, nec Delum inſulam attingere, quod in propatulo & paſſim coëat, qua in re aliorum animalium diſſimilis ſit: nam boves, equi, ſues, non in propatulo ineunt. Sed veram cauſam penitus ignorant. Canis enim templis omnibus idcirco arcetur, quod pugnax eſt animal, & in primis ferox, ut tutum ſupplicibus perfugium præbeant. Veriſimile igitur eſt Jovis ſacerdotem, tanquam animatam & ſacram quandam effigiem ac ſimulachrum, ad quod omnibus, tanquam ad aram, confugere liceat, egenis ac ſupplicibus repoſitum eſſe, unde nec deterreri, nec arceri omnino poſſint. Quocirca in ipſo januæ veſtibulo ac limine, eidem poſita erat lectica.*

7 *Equum.*] Gellius libro 10. capite 15.

8 *Hederam.*] Plutarchus Problematum cap. 112. Gellius ubi ſupra. Feſtus Pompejus libro 8. rationem reddit.

9 *Vel annulum.*] Gellius & Feſtus ubi ſupra. Vide ibi Scaligerum.

10 *Aut nodum habuiſſet.*] Iidem iiſdem in locis.

11 *Fabam.*] Gellius quoque ubi ſupra, & Feſtus lib. 6. ubi rationem reddit. & vide Plutarchum Problematum cap. 95.

12 *Vel funebres tibias.*] Idem Feſtus eodem lib. 6. ſed alio loco.

13 *Neque enim feralia attrectare.*] Cornelius Tacitus lib. 1.

attrectare fas erat. [1] Capillum ſi tonderet, niſi æneis cultris, velut turpiſſimo facinore tenebatur. Quod à Sabinis ſumptum crediderim, quibus æneo cultro ſacerdotes capillum tondere præcipitur. [2] Ignem ex Dialis flaminis domo efferri, niſi ſacrorum cauſa, [3] aut procinctam claſſem videre, paratasque ad bellum copias, piaculare eſt. [4] Mortuæque pecudis corio flamini calceos fieri, nefandum: [5] cuivis ſacerdoti ab urbe tribus abeſſe noctibus non licet: [6] aliiſque cæremoniis Dialis aſtrictus erat, quibus à vilioribus ſacerdotibus reliquiſque flaminibus cultu & ornatu longe ſanctior erat atque conſpectior. [7] Ægyptiis vero diu ſervatus inolevit mos, ut ſacerdoti nec fabam ſerere aut comeſſe, neque aſpicere liceret: quibus erat conſtitutum, lege

Ægyptiorum ſacerdotum cæremonia.

1 *Capillum ſi tonderet, niſi æneis cultris.*] Servius lib. 1. Æneidos in eum locum,

Ærea cui gradibus ſurgebant limina, nexæque
Ære trabes, foribus cardo ſtridebat ahenis.

Ærea ideo (*inquit*) vel quod æs magis in uſu veteres habebant, vel quod religioni magis apta eſt hæc materies. Denique Flamen Dialis æreis cultris tondebatur. Vide Gellium ubi ſupra.

2 *Ignem ex Dialis Flaminis domo.*] Gellius lib. 10. cap. 15. & Feſtus Pompejus d lib. 6. ſed alio quoque loco.

3 *Aut procinctam claſſem videre.*] Gellius ibi. & ipſe Feſtus Pompejus lib. 14. ubi declarat quid ſit procincta claſſis, ut etiam facit alio loco ejuſdem libri.

4 *Mortuæ pecudis corio.*] Idem Pompejus lib. 11.

5 *Cuivis ſacerdoti ab urbe tribus, &c.*] Plutarchus Problem. cap. 39.

6 *Aliiſque cæremoniis Dialis aſtrictus erat.*] Id conſtat ex Gellio ubi ſupra.

7 *Ægyptiis vero*] Hæc uſque ad verſ. *Ovillis*, ſunt Herodoti lib. 2. Euterpe, Fabas Ægyptii in ſua terra nec admodum ſerunt, neque natas, aut crudas, aut in aqua coctas edunt. Sacerdotes vero ne aſpicere quidem ſuſtinent, arbitrantes haud mundum illud legumen eſſe. Ad id quod dicit de faba, præter Herodotum, adde Plinium, qui auctoritate Varronis lib. 18. c. 12. tradit Flaminem faba non veſci, quoniam in flore ejus lugubres litteræ reperiantur. Et ad id quod de raſo capite dicit, adde illud Apuleji loquentis de hujuſmodi ſacerdotibus libro ult. Aſini aurei, *Hi capillum deraſi funditus, vertice prænitentes, magnæ religioni terrena ſydera, æreis & argenteis, imo vero aureis etiam ſiſtris argutum tinnitum conſtrepentes.* Hinc *calvi* paſſim à poëtis vocantur. Juvenalis ſat. 6.

Qui grege linigero circumdatus, & grege calvo.

Martialis,

Linigeri fugiunt calvi.

Quinetiam Lampridius de Imperatore Commodo ſcribens, ſic inquit, *Sacra Iſidis coluit, ut & caput raderet, Anubim portaret.* Qui loci probant & illud quod de veſte linea dictum eſt, uti etiam illud Ovidii Metam. lib. 1.

Nunc dea Linigera colitur celeberrima turba.

Et Suetonii in Othone c. 12. eodemque ultimo: *Sacra etiam Iſidis ſæpe in linea religioſaque veſte propalam celebraſſe.*

1 *Ovi-*

lege apud Memphim lata, ut Iſidis ſacerdotes ſemper deraſo ſint capite: utque tertia quaque die corpus eradant, & frigida abluant, ter die, noctu bis: piſcium quoque etiam tactu abſtineant, nedum eſu: veſtemque lineam, calceos papyraceos gerant: [1] ovillis, [2] nec ſuillis carnibus veſcantur: [3] ſal cibis non adhibeant: [4] vino abſtineant, aut ſi bibere libet, perparco utantur: [5] mare deteſtentur & nautas à quibus inſtitutum eſt, Apidi potum dare ex peculiari puteo, non ex Nili aqua. Apud Græcos vero flaminibus, . Ste- *Græcorum Stephanophori.*

1 *Ovillis.*] Cur Ægyptii ab ovibus & arietibus abſtineant, rationem reddit Herodotus lib. 2. in Euterpe.

2 *Nec ſuillis carnibus.*] Idem Herodotus dicto lib. 2. Euterpe, Suem Ægyptii ſpurcam belluam arbitrantur: quam ſi quis vel tranſeundo contigerit, abit lotum ſeſe cum ipſis veſtimentis ad flumen. Eoque ſoli omnium ſubulci in Ægypto, & ſi indigenæ, tamen nullum ingrediuntur in templum: nemoque aut filiam cuipiam eorum nuptum dare vult, aut cujuſpiam eorum filiam in matrimonium ducere. Ipſi inter ſe ſubulci dant, accipiuntque filias.

3 *Sal cibis non adhibeant.*] Plutar. in Sympoſiacis problem. Dec. 5. cap. 10. ubi tradit cauſam cur ſal divinum Poeta dixerit, ſcribit quod in univerſum à ſalis uſu abſtineant ſe Ægyptiorum ſacerdotes, qui caſtitatem inoffenſam ſervant: adeo ut inſulſo pane veſcantur. Qua ergo ratione, id quod ſacroſanctum eſt, & divinum, prophanant & averſantur? Nec ipſi cum Græcis pugnant: nam caſtitas generis propagationem, riſum, uſum vini, pleraque etiam, quæ ſunt alioqui ſeria & haud quaquam frivola, amputat & è medio tollit. Proinde fortaſſis ipſi, quibus caſtitatis unicum eſt ſtudium, à ſale, utpote, qui caloris vi libidinem proritat (id quod novelli aſſerunt) abſtinent. Adde, quod veritati eſt conſonum, eos ſalem fugere, ceu delicatiſſimum obſonium. Sal enim tantum non reliquorum obſoniorum obſonium eſt & condimentum: quapropter & Gratiam ſunt qui illum appellent, quod cibi potiſſimam partem & utilem condulcoret. Sal corpori nutrimenti caput eſt, & cibo robur ſolidumque temperamentum ad urgendam appetentiam præbet. Præterea illud conſidera, num & inde divinitas illi acceſſerit, quod & corpora mortua diu imputribilia durabiliaque conſervando, morti quodammodo reluctari videatur, nec patitur cadaver omnino computreſcere atque in nihilum redigi. *Et paulo poſt*, Profecto non parum conferre ad genituram ſal putatur, in qua Ægyptios eſſe ſententia memineras modo. Qui canibus alendis ſtudium ponunt, ubi in Venerem ſunt ſegniores, præter alias eſcas, ſalſis muriaque conditis carnibus excitant jacentem Venerem, morantemque vim ſeminalem provocant. Præter ea quæ per mare ſalem convectant naves onerariæ, innumeram murium copiam producunt, fœmellis etiam citra congreſſum parientibus, ubi ſalem illixerint Quinetiam arbitror Venerem Salſuginem dicere, fictitiamque de ea, ceu mari orta, fabulam prodere poëtas, dum volunt fœcundam prolificamque ſalis naturam indicare. *Hactenus Plutarchus.*

4 *Vino abſtineant.*] Cœlius Rhodiginus lib. 5. cap. 12.

5 *Mare deteſtentur & nautas.*] Idem Cælius ubi ſupra.

[1] Stephanophoris nomen fuit, quibus ferre coronam & comam promiſſam, proprium erat: qui etiam arma ſumere, aut Phocenſium agros invadere lege vetabantur: [2] Poliadis quoque Minervæ flamini hoc dabatur præcipuum, ut caſeum recentem tangere perpetua lege vetaretur: Phœbi vero aureum ſceptrum coronis & vittis redimitum ferre. Flamini autem Epheſiæ Dianæ, qui eunuchus erat, [3] Megabyzo nomen fuit, [4] Cereris vero Eumolpidi. [5] Apud Hebræos Eſſæi ſummi ſacerdotes loco flaminis erant, qui vino, conjugio & carnibus abſtinent & duriori cubili degunt. Sed præter Dialis præſcriptas cæremonias, aliæ fuerunt uxori flaminis præſtitutæ, quas perpetua lege ſervare tenebatur, quum ex Romuli conſtituto ſacerdotum uxores cum viris conſecrentur, præſcriptiſque cæremoniis teneantur, namque [6] flaminica quum ad Argos vadit, neque come-

Hebræorum ſacerdotes. Flaminica dialis cæremonia.

1 *Stephanophoris.*] Herculis ſacerdos apud Tharſos Stephanophoros dicebatur, dignitate præſigni, ſcribit Cœlius Rhodiginus lib. 5. cap. 12. ſed nullum, more ſuo, citat auctorem.

2 *Poliadis quoque Minervæ.*] Strabo lib. 9.

3 *Megabyzo.*] Laërtius in Xenophonte, *Profectus deinde Epheſum, dimidium auri, quod ſecum tulerat, Megabyzo Dianæ ſacerdoti ſervandum tradit quoad reverteretur.* Plinius l. 35. c. 10. ſcribit, Megabyzi ſacerdotis pompam pictam eſſe in Dianæ Epheſiæ templo. & cap. 11. ejuſdem ſepulchrum ibidem oſtendit. Hujus præterea ſacerdotis Dianæ meminerunt Quintilianus l. 5. cap 12. & Appian. Bellorum civilium lib. 4.

4 *Cereris vero Eumolpidi.*] Diodorus Siculus lib. 1. cap. 2. ad fin. Et vide Æſchinem in oratione adverſus Cteſiphontem.

5 *Apud Hebræos Eſſæi.*] Porphyrius in libro de Abſtinentia carnium & ex eo Euſebius Præparationis Euangelicæ lib. 9. c. 1. Plinius lib. 5. c. 17. eos Eſſenos vocat, eorumque ritus, mores, & ſuperſtitionem deſcribit. Quin etiam Philo Judæus hæc & multa alia, miranda quidem, de his ſcribit in libro cui titulus eſt, *Quod liber ſit, quiſquis virtuti ſtudet.*

6 *Flaminica cum ad Argos vadit.*] Gellius lib. 10. cap. 15. Et Ovidius de Flaminica loquens libro 6. Faſtorum, ſcribit,

Non mihi detonſum crinem depectere buxo,
Non ungues ferro ſubſecuiſſe licet.
Non tetigiſſe virum, quamvis Iovis ille ſacerdos,
Quamvis perpetua ſit mihi lege datus.

Et ibi Antonius interpres Gellii auctoritate d. lib. 10. cap. 15. *Flaminica,* inquit, *conjunx cum iret ad Argos, nec comebat caput, nec pectebat capillum. Similiter & hoc menſe Junio, ante ſtercus delatum. Eidem à Cal. Iuniis ante id tempus nec licebat ſecare ungues, nec virum tangere, hoc eſt Flaminem Dialem: cujus unguium & capilli tegmina ſubter arborem ſilicam terra operiebantur. Ejuſdem capillum non tondebat, niſi qui liber homo eſſet.* Idem Ovid. lib. Faſtorum 5. de Flaminica,

His etiam conjux capitis diſcincta Dialis
Lucibus, impexas debet habere comas.

1 *Quo-*

comere caput, neque capillum pectere debet: [1] quotieſque tonitrua audiſſet, feriata erat: [2] cui menſe Junio, niſi poſt Idus, nec ungues ſecare, nec capillum comere, neque virum tangere permiſſum: cujus unguium & capilli præſegmina ſubtus arborem † ſilicam terra operiri neceſſum erat: [3] Illi quoque fabis veſci, [4] aut gradus ſupra tres aſcendere, minime licet: [5] ſolaque Dialis uxor ſacrorum cauſa ſub viri poteſtate & jure eſt. [6] Fuitque amictus flaminicæ purpureus quadratus fimbriatus, cui nomen ricæ, quo velut palliolo utebatur. [7] Plerique flammeum veſtem flaminicæ proprium duxere, cui cælum fulmineum color, [8] & tutulum capitis ornatus, cui inerat vitta purpurea, quæ crinibus annectitur. [9] Hoc quoque non in poſtremis fuerit, quod ſi quis

† *Vide Cælium lib. 15. cap. 8.*

Flaminicæ amictus.

1 *Quotieſque tonitrua audiſſet.*] Macrobius lib. 1. Satur. c. 16. & ſupra dictum eſt.

2 *Cui menſe Junio.*] Gellius d. l. 10. c. 15. & diximus ſupra in verbo, *Flaminica cum ad Argos vadit.*

3 *Illi quoque fabis veſci.*] Feſt. Pompejus lib. 6. *Fabam,* inquit, *nec tangere, nec nominare Diali Flamini licet, quod ea putatur ad mortuos pertinere: nam & Lemuralibus jacitur Larvis, & parentalibus ſacrificiis adhibetur, & in flore ejus luctus literæ apparere videntur.* Id Varro confirmat apud Plinium lib. 18. c. 12. Varro de Vit. Pop. Rom. lib. 1. *Quibus temporibus in ſacris fabam jactant noctu, ac dicunt ſe Lemures domo extra januam ejicere.* Et Ovid. in faſtis. Eadem hebetare ſenſus exiſtimata eſt & ſomnia facere. Cicero lib. 1. de Divinatione: *Ex quo etiam Pythagoricis interdictum putatur, ne faba veſcerentur, quod habet inflationem magnam is cibus, tranquillitati mentis vere contrarium.*

4 *Aut gradus ſupra tres aſcendere.*] Gellius dicto lib. 10. cap. 15. *Flaminicæ ſcalas, quæ Græce κλίμακας appellantur plus tribus gradibus aſcendere religioſum.*

5 *Solaque Dialis uxor.*] Corn. Tacitus lib. 4. *Igitur,* ait, *tractatis religionibus, placitum, inſtituto Flaminum nihil demutari. Sed lata lex, qua Flaminica Dialis, ſacrorum cauſa, in poteſtate viri, cætera promiſcuo fœminarum jure ageret.*

6 *Fuitque amictus Flaminicæ.*] Feſt. Pompejus lib. 16. Granii auctoritate ſcribit, Ricas & Riculas eſſe muliebre cingulum capitis, quo pro vitta Flamimica redimitur. Et eodem lib. in fin. *Rica,* inquit, *veſtimentum quadratum, fimbriatum & purpureum, quo Flaminicæ pro palliolo utebantur.* Ex quo loco hæc Alexander haud dubie aſſumpſit. Varro l. 4. de lingua Latina, *Rica,* ait, *à ritu: quod Romano ritu ſacrificium fœminæ cum faciunt, capita velant.*

7 *Plerique Flammeum veſtem Flaminicæ.*] Feſtus lib. 6. *Flammeo amicitur nubens ominis boni cauſa, quod eo aſſidue utebatur Flaminica.*

8 *Et tutulum capitis ornatus.*] Feſtus lib. 18. non adeo procul à princ. Vide Varronem lib. 3. aut ex aliorum computa. 6. ling. Lat. & Fulgentium in lib. vocum antiq. ad Calcidium. Ita ſummum faſtigium pilei vocabant, cui addebatur virgula ex felici arbore, quæ in Flaminibus dicebatur Stroppus, in Flaminicis vero Inarculum.

9 *Hoc autem non in poſtremis fuerit.*] Hæc uſque ad verſic. *Ac licet,* ſunt A. Gellii lib. 10. cap. 15.

Flamen aliquando alios etiam magiſtratus ſimul gerebat.

quis nocens ad flaminem accederet, illo die ab omni pœna criminis tutus erat: qui ſi vinclis nexus foret, eiſdem ſolutus laxabatur. Ac licet ſacerdoti, ut rebus divinis impenſius vacaret, neve à ſacris cultuque & religione deorum, aliarum rerum cura ſejungeretur, magiſtratus gerere non liceret: [1] tamen & flaminem honores geſſiſſe, & conſulatum una & flaminium adminiſtraſſe, ac tam rebus divinis quam humanis præfuiſſe, atque utriuſque honoris ornamenta geſtaſſe, apud multos tradita memoria eſt.

1 *Tamen & Flaminem honores geſſiſſe.*] Nam eoſdem fuiſſe Flamines & Prætores atque etiam Conſules legimus. Videlicet Q. Fabium Pictorem ſimul & Flaminem Quirinalem apud Livium 4. Decad. libro 7. non ſemel. Et C. Valerium Flaminem Dialem & Prætorem ejuſdem Decad. 4. lib 9. ut non mirum videri debeat, ſi & Flamen Ædilis curulis eſſe poterat, ut fuit idem Val. Flaccus apud eundem 4. Decad. lib 2.

CAPUT XIII.

In quot cohortes, manipulos, centurias, decuriaſque phalanx dividatur, & quæ illius deſcriptio fuerit.

Phalanx.

QUod [1] legio quondam apud Romanos fuit, id phalangem [2] Græcis, [3] Macedonibus & [4] Dardanis, exte-

TIRAQUELLUS.

1 *Quod legio quondam.*] Servius l. 2. Æneidos in eum locum,

Et jam Argiva phalanx inſtructis navibus ibat
A Tenedo, tacitæ per amica ſilentia lunæ.

Phalanx, inquit, *Macedonum lingua, legio.* Quod & ipſum dicit l. 11. ejuſdem operis,

—— *Tum mœſta phalanx Teucrique ſequuntur.*

2 *Græcis.*] Ut patet ex d. illo loco Æneid. 2. & lib. 6. ejuſdem operis,

Et Danaum proceres Agamemnoniæque phalanges.

Et ex Homero libro 4 Iliados, ubi de ipſis Græcis & Trojanis,

Ἀλλὰ νέον συνορινόμεναι κίνυντο φάλαγγες
Τρώων δ' ἱπποδάμων, καὶ ἀχαιῶν.

Et privatim de Athenienſibus idem Homerus lib. 2. ejuſdem operis.

Στῆσε δ' ἄγων ἵν' ἀθηναίων ἵσταντο φάλαγγες.

3 *Macedonibus.*] Quod jam ſupra dictum eſt ex Servio. Et eorum quidem phalanx proprie erat, ut videre licet ex Livio 1. Decad. lib. 8. cum dicit, *Et quod antea phalanges ſimiles Macedonicis, hoc poſtea manipulatim ſtructa acies cœpit eſſe.* & omnes ubique. Et vide infra.

4 *Et Dardanis.*] Nam & de his loquitur Homerus d. lib. 4. & Virgilius lib. 11. loco ſupra allegato ibi, *Quod legio quondam.* Et de his tribus Vegetius Rei militaris, lib. 2. cap. item 2. in prin.

2 *Exte-*

[1] exteriſque nationibus valuiſſe, monumentis proditum eſt. [2] Ea enim in libero campo, & ſi quando exſpatiari licuit, magno uſu fuit. Cum vero arctis faucibus & præruptis ſaxis, aut inter viarum anguſta premitur, non eſt ea vis poteſtaſque: quippe Macedonica phalanx immobilis, [3] ſemper ex ſtabili peditum agmine, nec partiri, nec dividi facilis erat, quod in Romana legione longe ſecus, quotieſque conjunctos ſervat ordines, & ſuis turmis ita fertur inſtructa, ut continenti agmine vir viro, armis arma conjuncta forent, magno præſidio munita, ad victoriam maxima momenta fecit: ſicut Orthia phalanx, quæ in cornua procedit, & in profunditatem ita inſtruebatur, ut nec à tergo aſſiliri, nec à fronte occurſari, neque à lateribus præ magnitudine circumveniri poſſet: [4] quod etiam Macedonicæ phalangi erat proprium, prælongas haſtas ante clypeos objicere, ita ut niſi in libero campo ejus nullus uſus foret. [5] Si vero laxatis ordinibus ſemel eſſet diſſoluta, robore ſimul atque ordine diſſipato, omnis vis virtuſque ejus puncto temporis diſſolvuntur. [6] Hanc, qui de inſtruendis aciebus memoriam reliquelique-

Macedonica phalanx.

Orthia phalanx.

1 *Exteriſque nationibus.*] Ut Arcadibus apud Virgil. lib. 12. Æneidos,

At fratres animoſa phalanx accenſaque luctu,
Pars gladios ſtringunt manibus, pars miſſile ferrum
Corripiunt, cæcique ruunt. ——

Marmaridibus apud Silium Italicum lib. 5.

Non ego Marmaridum mediam penetrare phalangem,
Cyniphiæque globos dubitarem irrumpere turmæ.

Et Helvetiis Cæſar lib. 1. belli Gallici, *Milites noſtri è loco ſuperiore pilis miſſis, facile hoſtium phalangem perfregerunt.* Et de Romanis, ut poſtea dicetur.

2 *Ea enim libero campo.*] Livius 4. Decad. lib. 1. *Erant*, ait, *pleraque ſylveſtria circa, incommoda phalangi, maxime Macedonum: quæ niſi ubi prælongis haſtis velut vallum ante clypeos objecit (quod ut fiat, libero campo opus eſt) nullius admodum uſus eſt.* Ex quo loco hic haud dubie ſumptus eſt.

3 *Semper ex ſtabili peditum agmine.*] Quintus Curtius lib. 3. de Macedonibus loquens, *Sed Macedonum acies torva ſane & inculta, clypeis haſtiſque immobiles cuneos & conſerta robora virorum teget. Ipſi phalangem vocant peditum ſtabile agmen. Vir viro, armis arma conſerta ſunt, ad nutum monentis intenti, ſequi ſigna, ordines ſervare didicere. Quod imperatur, omnes exaudiunt: obſiſtere, circuire, diſcurrere, in cornu mutare pugnam, non duces magis, quam milites callent.* Hactenus Curtius.

4 *Quod etiam Macedonicę phalangi.*] Hæc ſunt ex Livio 4. Decadis lib. 1. cujus verba adduximus ſupra ibi, *Ea enim in libero campo.*

5 *Si vero laxatis ordinibus.*] Hoc alibi attigimus ex Vegetio.

6 *Hanc.*] Scilicet phalangem Macedonicam.

1 *Ex*

Phalanx ex quot conſtabat apud diverſas gentes.

liquere, quique in ea deſcribenda multum ſtudii & operæ contrivere, [1] ex novem armatorum millibus, alii ex vigintiquinque millibus, ut Syri: Perſæ ex quadraginta millibus definiere. Cujus exemplo Perſeus adverſus Æmylium Paulum ex quadraginta millibus phalangem inſtruxit, [2] Alexander Romanus imperator ex triginta millibus, [3] Macedones vero ex ſedecim millibus, trecentis octoginta quatuor militibus conſtare dixerunt, quos phalangitas vocant: [4] ſicut à Philippo primum, mox ab Alexandro deſcripta fuit, qua quidem externi duces velut firmiſſimo robore uſi fuere: nam tanti momenti fuit, ut incredibile dictu ſit, quam parva manu quantas copias fuderit. Sequutis inde tempeſtatibus, Græcorum duces diverſas turmas legioneſque deſcripſere, inter quas Macedonum robur [5] Sariſſophorus magni æſtimatur, quo velut firmiſſimo munimento in poſterum uſi ſunt. Lacedæmonii raras inſtruxere phalanges, Germani denſatis agminibus, ſcutis capita contecti, objectis parmis, phalangem ita compoſuerunt, ut ad irrumpendum magna momenta faceret. [6] Ea vero phalanx ita deſcripta erat, ut in minimas partes dividi, rurſus momento temporis in unum colligi poſſet: quoque diſtinctior eſſet, ſingulæ ipſius partes propria ſortitæ ſunt nomina: Siqui-

Phalangita. *Sariſſophorus.* *Singularum partium phalangis nomina.*

1 *Ex novem armatorum millibus.*] Octo dicit Vegetius l. 2. capite item 2.

2 *Alexander Rom. Imperator.*] Lampridius in vita illius.

3 *Macedones vero.*] Livius 4. Dec. lib. 7. loquens de exercitu Antiochi, *Regia*, inquit, *acies 10. & 6. millia peditum more Macedonum armati fuere, qui Phalangitæ appellabantur.* Et de hac quoque Phalangitarum appellatione, idem 5. Decad. lib. 2. & iterum 3. Nec tamen idem ſemper fuit numerus Phalangis. Nam Polybius lib. 5. *Phalanx*, ait, *circiter vigintiquinque millia continebat*, & alibi eod. lib. *Phalangis multitudo ultra viginti hominum millia continebat.*

4 *Sicut à Philippo primum.*] Scilicet Alexandri Magni patre ex Diodoro Siculo lib. 16. c. 1.

5 *Sariſſophorus.*] Id eſt, Sariſſas deferens. Vide infra cap. 22. De his autem Quintus Curtius libro 4. *Itaque Alexander Aretem Ducem haſtatorum, quos Sariſſophoros vocabant, adverſus Scythas mittit.* Livius 4. Decad lib. 6. *Tum Macedonum robur, quos Sariſſophoros appellabant, velut firmamentum circa ipſas munitiones, conſtituit.* Ex quo loco Alexander hunc locum deſumpſit. Sariſſas Macedonum deſcribit Ælianus de Inſtruendis aciebus, cap. 4.

6 *Ea vero phalanx.*] Hæc propemodum ſunt Æliani de Inſtruendis aciebus, & Modeſti de Vocabulis rei militaris ad Tacitum Auguſtum.

Siquidem hæc phalanx quadruplaris, in ſingulas duplares dividitur, [1] quibus cornua nomen indidere: quarum ſingulæ octo millia centum nonaginta duos milites habent, decurias vero quingentas duodecim. Hanc poſtea duplarem in duas ſimplares iterum partiti fuere, quarum ſingulas ex hominibus quatuor millibus octoginta ſex effecerunt. Item ſimplaris iſta in duas rurſus dividitur partes, quibus nomen Meros, quæ hominum duorum millium quadragintarium deſcribitur, quarum quælibet ex centum viginti octo decuriis conſtat. Rurſus Meros cohortem milliariam facit: ea autem eſt hominum mille vigintiquatuor, hoc eſt, centuriarum ſexagintaquatuor cujus præfectus major tribunus appellatur. Iſta deinde milliaria in duas quingentarias, quarum ſingulæ homines quingentos duodecim, centurias triginta duas habent, ejuſque ductor tribunus minor: eandemque quingentariam in duos manipulos partiti ſunt. [2] Singuli vero manipuli homines recipiunt ducentos quinquaginta ſex, decurias vero ſedecim, cui ductor manipularius præerat, quam † & Synagiam vocant. Rurſus manipulum duas centurias facere volunt, [3] quarum quælibet milites centum viginti octo, hoc eſt, octo decurias capit. Nam duplicata centuria manipulum facit, [4] cujus præfectus centurio ordinarius vocatur. Simplex vero centuria duas quadruplares decurias facit, quarum

Quadruplaris. Duplaris. Cornua. Simplaris. Meros. Cohors milliaria. Tribunus major. Quingentaria. Tribunus minor. Manipuli. Manipularius. † Synagia. Centuria. Centurio. Centuria ſimplex. Decuria quadruplaris.

1 *Quibus cornua nomen indidere.*] Terentius in Eunucho act. 4. ſcen. 7.

Tu Simalio in ſiniſtrum cornu, tu Syriſce in dextrum.

Cæſar lib. 1. bel. Gall. *Ipſe à dextro cornu prælium commiſit & omnes ubique.*

2 *Singuli vero manipuli.*] Aliter Livius 1. Decad. lib. 8. Servius lib. 11. in eum locum,

Tu Voluſe armari Volſcorum edice maniplis:

Maniplis, inquit, *ſigniferis, qui ſecundum antiquum morem in legione triginta erant. Legio autem habebat ſex cohortes, ſexaginta centurias: licet in his rebus acceſſu temporis ducum varietas ſemper mutaverit militiæ diſciplinam.* Vide Vegetium Rei militaris lib. 2. cap. 6. & quæ dicta ſunt ſupra lib. 1. c. 5.

3 *Quarum quælibet milites* 128.] Aliter Feſtus Pompejus l. 3. ubi de centuria loquitur.

4 *Cujus præfectus Centurio ordinarius.*] Vide tamen an & qui huic præerant Duplicarii dicebantur. Nam Livius 1. Decad. lib. 2. de Apio loquens, *Ad hoc Centuriones Duplicarioſque, qui reliquerant ordines, virgis cæſos ſecuri percuſſit.* Vide Gode-Scalci Stewech. commentarium in Vegetium.

1 Hæ

rum ſingulæ hominum ſexaginta quatuor: quæ quadruplaris in duas duplares dividitur, quarum ex trigintaduobus militibus fiunt ſingulæ: duplariſque decuria in ſimplarem, quæ ex ſedecim militibus ſcribi dicique conſuevit. [1] Hæc enim totius phalangis Macedonicæ, quam ex ſedecim millibus trecentis octoginta quatuor militibus veteres effecerunt, percommoda deſcriptio fuit. In qua duo ſunt cornua, duplareſque phalanges duæ, ſimplares quatuor, partes octo cohortes milliariæ ſedecim, quingentariæ triginta duæ, manipuli ſexaginta quatuor, centuriæ centum viginti octo, decuriæ quadruplares ducentæ quinquaginta ſex, duplares ſexcenta duodecim, ſimplares mille viginti quatuor. Ex his ergo effici cogique poteſt, quid phalanx, quid cohors, manipulus, centuria, decuriave ſit, quantumque militum in diſponendis aciebus externa deſcriptio unaquæque capere aſſuevit. [2] Qua quidem phalange Romanos duces contra exteras gentes aliquando uſos comperimus, illamque non uno militum numero deſcripſiſſe: [3] nam contra Mithridatem & Archelaum Sylla & Romani plerique duces contra exteros phalange uſi ſunt. [4] Poſtea vero manipulatim ſtruere aciem cœpere, illamque in plures ordines, turmas, decurias centuriaſque, atque ordines diviſere. [5] Galli vero & Celtiberi, [6] atque exteræ nationes pleræque, non phalangem, ſed catervas habuere, hominum denum, aliquando ſenum millium. Sed quod eſt de cohorte mil-

Decuria duplaris. Decuria ſimplaris.

Rom. phalange uſi.

Galli. Celtiberi.

1 *Hæc enim totius phalangis Macedonicæ.*] Vide ſupra in verbo, *Macedones.* Phalangis Macedonicæ formam deſcribit Appianus in libro, qui Syrius inſcribitur.

2 *Qua quidem phalange Romanos.*] Cæſar. lib. 1. bellorum Civilium, Suetonius in Nerone, c. 19. Tacitus l. 8. Herodianus l. 4. ubi de phalange Macedonica Antonini Baſſiani. & in ſeq. Nam & Athenæus lib. 6. Dipnoſophiſtar. cap. 8. eodemque ultimo, tradit, Romanos à Tyrrhenis accepiſſe, eaſque in pugnas conſtituere à Samnitibus didiciſſe.

3 *Nam contra Mithridatem & Archelaum Sylla.*] Appianus in Mithridatico.

4 *Poſtea vero manipul.*] Liv. 1. Dec. lib. 8. & quod antea phalanges ſimiles Macedonicis erant hoc poſtea manipulatim ſtructa acies cœpit eſſe.

5 *Galli vero & Celtiberi.*] De his duobus & aliis pluribus Barbaricis nationibus Vegetius libro 2. capite item 2.

6 *Atque exteræ nationes.*] Ut Germani ex Corn. Tacito lib. 20.

1 *Græcos*

te milliaria dictum vel quingentaria, licet animadvertere, illam diſſimili modo [1] Græcos variaſſe; qui pro tempore & locis & prout quiſque commodum putavit, cohortes non una facie deſcripſere: [2] ſiquidem Polybius ex nonaginta hominibus cohortem fecit, Calliſthenes ex ſeptingentis, Ephorus ex quingentis lectis viris, quam ſacram nuncupavit. Samnites quadragenariam fecere cohortem, quæ [3] Linteata dicta. Camertes ſexcentorum hominum cohortem Romanis aliquando miſere ex fœdere. [4] Neſtor vero apud Homerum, per ſingulas tribus cohortes diſpoſuit, ut in conflictu præliorum alter alteri opem ferret, & invicem ſe juvarent. Fuitque miræ obſervationis apud Græcos, ut prima cohors tanquam firmiſſimum robur ex quadringentis militibus fiat, à Romanis vero præter milliariam & quingentariam, etiam ex ducentis militibus primum Syllæ temporibus cohortem deſcriptam fuiſſe, apud multos nota memoria eſt.

Milliaria & quingentaria cohortis variatio apud Græcos.

Iliados. B.

1 *Græcos variaſſe.*] Ut patet ex ſeq.

2 *Siquidem Polybius.*] Lib. 12.

3 *Quæ Linteata dicta.*] Liv. 1. Dec. lib. 10. hujus nominis rationem reddens, inquit, *Ea legio Linteata ab integumento conſepti, quo ſacrata nobilitas erat, appellata eſt.* Feſtus Pompejus libro 10. non longe à prin. *Legio Samnitum Linteata appellata eſt; quod Samnites jurantes ſinguli ad aram velis linteis circundatam, non ceſſuros ſe Romano militi juraverant.*

4 *Neſtor vero apud Homerum.*] Lib. Iliad. 1.

CAPUT XIV.

Res ſacræ, religioſæ & ſanctæ, quæ cenſerentur apud veteres, quibuſque ſacrum aut ſanctum facere licuit.

RES [1] ſacras, religioſas & ſanctas, in nullius ſemper bonis fuiſſe, veteri lege ſervatum eſt: erant enim ſacra divino cultui mancipata. Ait enim Trebatius, *Quicquid deorum ergo habetur, ſacrum eſt, ſive ædes, ſive ara, vel ſignum, locus aut pecunia, ſive quicquid aliud more inſtitutoque civitatis*

Sacra quid l. ſacra ff. de rerum diviſ. & §. ſacræ Inſtit. eodem.

TIRAQUELLUS.

1. *Res ſacras.*] Id initium eſt ex *Lin tantum. §. ſacræ res. ff. de rerum diviſ.* & *§. nullius. Inſtit. eo. tit.* & vide Macrobium lib. 3. c. 3.

Conſecrationis ceremonia. *Injuſſu populi nihil conſecrabatur.*

tatis rite diis conſecratum foret. [1] Ea vero conſecratio, vel à conſule aut imperatore [2] accenſo foculo fit, [3] cum tibicine, [4] verbis priſcis & ſolennibus, [5] præeunte vero pontifice maximo præfante carmen, [6] capite velato,& concione advocata, ac juſſu populi, [7] injuſſu enim populi, juxta divinas traditiones, conſecrari ædem, terram, agrum, aut ſanciri, nihil poterat. [8] Poſtea latum ad populum fuit, plebſque ſcivit, ut in templi conſecratione aræve, etiam juſſus ſenatus, tribunorumque plebis major pars intereſſet: [9] in quod illud

1 *Ea vero conſecratio.*] Livius 1. Decad. lib. 9. ad fin: cujus hæc verba ſunt, *C. Flavius Cn. filius ſcriba, patre libertino humili fortuna natus, cæterum callidus vir & facundus, ædem Concordiæ in area Vulcani ſumma invidia nobilium dedicavit, coactuſque conſenſu populi Cornelius Barbatus Pontifex Maximus verba præire: cum more majorum negaret niſi Coſ. aut Imperatorem poſſe templum dedicare.* Sed quod dicit Conſulem aut Imperatorem, adde & Prætorem, vel etiam Proprætorem ex Cornelio Tacito lib. 20. quo loco citabimus inferius.

2 *Accenſo foco.*] Cicero in Oratione pro domo ſua ad Pontifices de Conſecratione loquens, *Atqui C. Attinius patrum memoria bona Q. Metelli, qui proavi tui P. Scipio conſecravit foculo poſito in roſtris, adhibitoque tibicine.* Et infrà, *Quid ergo illa tua tum obteſtatio tibicinis? quid foculus? quid preces? quid priſca illa verba voluerunt?* Et vide infra num. 7.

3 *Cum tibicine.*] Cicero dictis locis.

4 *Verbis priſcis & ſolennibus.*] Id ex Cicerone eſt in ea ipſa Oratione pro domo ſua ad Pontifices, *Ego vero ſi omnia ſolennibus verbis veteribus & priſcis inſtitutis acta eſſe dicerem, &c.* Et paulò poſt, *Si Tribunus plebis verbis non minus priſcis & ſolennibus bona civis cujuſpiam conſecrarit, non valebit?* Et vide in præced.

5 *Præeunte vero Pontifice Maximo.*] Livius ubi ſupra lib. 5. & Cornelius Tacitus lib. 20. quo loco infra citabimus.

6 *Capite velato & concione advocata.*] Cicero in d. Oratione pro domo ſua, *Sed quid ego cæteros? Tu tu, inquam, capite velato, concione advocata, foculo poſito, bona tui Gabinii, cui regna omnia Syrorum, Arabum, Perſarumque donaria conſecraſti.*

7 *Injuſſu populi.*] Cicero in illa eadem Oratione, *Video,* inquit, *eſſe legem veterem Tribunitiam, quæ vetet injuſſu plebis ædes, terram, aream conſecrare.* quam poſtea dicit Q. Papyrium rogaſſe, ob idque legem Papyriam vocatam fuiſſe. Idem ad Atticum epiſt. 2. l. 4. loquens pro domo ſua, quam dedicari Clodius contendebat, *Cum Pontifex,* inquit, *ei rei præfectus eſſet, neque populi juſſu, neque plebiſcitis id facere juſſus eſſet, videri, poſſe ſine religione eam partem areæ mihi reſtitui.*

8 *Poſtea latum ad populum fuit.*] Livius 1. Decad. lib. 9. ad finem ſubdens ea quæ ſupra ex eo adduximus, *Itaque,* ait, *ex auctoritate Senatus latum ad populum eſt, ne quis templum aramve injuſſu Senatus, aut Tribunorum plebis partis majoris dedicaret.*

9 *In quod illud ſervatum eſt.*] Valerius Maximus libro 1. cap. 1. de Cultu deorum, ubi de Marcello & templo Honoris, *Cum Marcellus,* inquit, *quintum Conſulatum gerens, templum Honori & Virtuti, Claſtidio prius, deinde Syracuſis potitus nuncupatis debitum votis conſecrare vellet, à collegio Pontificum impe-*

illud ſervatum eſt, ne una cella duobus diis dicetur. [1] Demum lege Papyria non modo templa & aras, ſed ne privatas quidem ædes ſine juſſu populi conſecrare, aut ſempiterna religione obligare licuit, nam quod privatus religionis ergo ſacravit, ſacrum non eſſe conſentiunt omnes. Fuitque Platonis ſententia, ut deorum delubra nemo privatus conſtituat, ſatis arbitratus ad immolandum publica templa patere: [2] Funeſtamque familiam, aut hominem funere pollutum, templum aramve dedicare, aut à lugentibus ſacrificari, vel aliquid conſecrari, vetabatur: namque in luctu diis ſupplicare, non ſacrificare licebat, quum ſine gemitu aut morſu animi ſacris intereſſe deceat. [3] Propterea in ſacrificiis anniverſariis, & ædis dedicatione, publicum luctum minui perpetua lege cavebatur. [4] Tum ſi quando exitiali bello & terribili ſtrage dimicatum foret, ne propter luctus acerbitatem & inteſtinum urbis malum ſacra Cereris intermitterentur, lugendi tempus ad certam fuit diem præ-

Papyria lex.

Platonis ſententia

Aliæ obſervationes.

impeditus eſt, negante unam cellam duobus diis recte dicari: futurum enim ſi quid prodigii accidiſſet in ea, ne dignoſceretur, utri rem divinam fieri oporteret: nec duobus niſi certis diis una ſacrificari ſolere: ea Pontificum admonitione effectum eſt, ut Marcellus ſeparatis ædibus Honoris ac Virtutis ſimulacbra ſtatueret: neque aut collegio Pontificum auctoritas ampliſſimi viri, aut Marcello adjectio impenſæ impedimento fuit, quo minus religionibus ſuus tenor, ſuaque obſervatio redderetur. Livius Decad. 3. lib. 7. *Marcellum aliæ atque aliæ objectæ animo religiones tenebant, in quibus quod, cum bello Gallico ad Claſtidium ædem Honori & Virtuti voviſſet, dedicatio ejus à Pontificibus impediebatur, quod negabant unam cellam amplius quam uni Deo recte dedicari. Quia ſi de cælo tacta, aut prodigii aliquid in ea factum eſſet, difficilis procuratio foret: quod utri Deo divina res fieret, ſciri non poſſet. Neque enim duobus niſi certis diis rite una hoſtia fieri. Ita addita Virtutis ædes approperato opere: neque tamen ab ipſo ædes eæ dedicatæ ſunt.* Meminit Florus in Livii Epitome libro 19.

1 *Demum lege Papyria.*] Cicero in oratione pro domo ſua ad Pont. & vide ſupra in verbo, *Injuſſu populi.*

2 *Funeſtámque familiam.*] Livius 3. Decadis lib. 2. loquens de clade Cannenſi, *Tum privatæ quoque per domos clades vulgatæ ſunt: adeoque totam urbem opplevit luctus, ut ſacrum anniverſarium Cereris intermiſſum ſit: quia nec lugentibus id facere eſt fas, nec ulla in illa tempeſtate matrona expers luctus fuerat. Itaque ne ob eandem cauſam alia quoque ſacra publica aut privata deſererentur, Senatuſconſulto diebus 30. luctus eſt finitus.*

3 *Propterea in ſacrificiis.*] Feſtus Pompejus lib. 11. *Minuebatur,* inquit, *populo luctus ædis dedicatione, cum à Cenſoribus luſtrum condebatur, cum votum publice ſuſceptum ſolvebatur.*

4 *Tum ſi quando.*] Id quod diximus ex Livio in verbo, *Funeſtamque familiam.*

Græci. præfinitum: quod etiam Græcis in uſu erat, ut in annua Cereris celebritate, funeſtos intereſſe, [1] aut vota exolvere, vetaretur. *Ceremoniæ in templi conſecratione.* Templi vero conſecratio fiebat, ut qui templum ædemve dedicaturus erat, [2] poſtem tenens, [3] accenſo foculo, & advocato numine, cui templum ædeſve ſacrantur, ſe ex prophano uſu & humano jure, templum, cellam, menſas, arulas, quæque eo pertinent, eximere, eaque conceptis verbis ipſi numini (nominat numen) divina humanaque omnia conſecrare dicareque affirmet, *Sabina herba in dedicationibus.* Sabina herba ad ſacrum adhibita, ſine qua templum ædemve, phana aut ſacella, minime dicari putarunt poſſe. [4] *In dedicanda ara vel ſimulacro.* Fuitque conſtitutum, ut in dedicanda ara vel ſimulacro, poſtem teneri non oporteret, in æde vero neceſſum foret: in quo eſt animadverſum, ſi parum recte tabernaculum captum eſſet, crimen ſpretæ religionis admitti. *Athenienſes.* Athenienſibus vero in ara conſecranda, vel ſtatua dedicanda, mulieres in veſte verſicolori ollas leguminum circumferunt, illaſque gratias agentes, erectoribus dividunt. [5] *Conſecrationis verba articulate exprimenda.* Notatumque & illud, conſecrationis verba rite concipi oportere, ne ſyllaba vel verbo cadant: [6] quare Metellum pontificem ædem dedicaturum, quum

1 *Aut votá ſolvere.*] Feſtus Pompejus loco ſupra citato ibi, *Propterea in ſacrificiis.*

2 *Poſtem tenens.*] Livius 1. Dec. l. 2. in dedicatione ædis Jovis in Capitolio, ſic ſcribit, *Poſtem jam tenenti conſuli, fœdum inter precationem deûm nuncium incutiunt: mortuum ejus filium eſſe, funeſtaque familia dedicare eum templum non poſſe. Non crediderit factum, aut tantum animo roboris fuerit, nec traditur certum, nec interpretatio eſt facilis. Nihil aliud ad eum nuncium à propoſito averſus, quam ut cadaver efferri juberet: tenens poſtem, precationem peragit & dedicat templum.* Valerius Maximus l. 5. cap. 10. *Horatius Pulvillus cum in Capitolio Jovi Opt. Max. ædem Pontifex dedicaret, interque nuncupationem ſolennium verborum poſtem tenens, mortuum eſſe filium audiſſet, neque manum à poſte removit, ne tanti templi dedicationem interrumperet: neque vultum à publica religione ad privatum dolorem reflexit, ne patris magis quam Pontificis partes egiſſe videretur.* Seneca de Conſolatione ad Martiam. Ante hos Cicero in d. Oratione pro domo ſua, *Verbone Pontifices putatis, ſi is poſtem tenuerit, & aliquid dixerit, domum uniuscujuſque conſecrare poſſet?*

3 *Accenſo foculo.*] Dictum eſt ſupra in verbo, *Accenſo foco.*

4 *Fuitque conſtitutum.*] Cicero in Oratione pro domo ſua ad Pontif. *Poſtem teneri in dedicatione oportere videor audiſſe templi:* & paulo poſt, *Simulachrum autem aut aram ſi dedicaſti, ſine religione loco moveri poteſt.*

5 *Notatumque & illud.*] Quod probat exemplo ſeq.

6 *Quare Metellum.*] Plinius lib. 11. cap. 37.

quum balbus eſſet, multum laboraſſe ferunt, ut verbum Opiferæ, rite exprimere, & ſine offenſione poſſet: [1] ſicut Demoſthenes linguæ impedimento offenſus, adeo blæſus erat, ut in exprimendo ϱ literam, multum laboraſſe dicant, pro qua λ proferebat. [2] Utque in conſecratione ædis, ſi quando luctu publico populus teneretur, dimiſſis ſagis, candidas veſtes induant. [3] Cumque omnia ſacra tanquam diis debita, violari nefas foret: hominem tamen ſacrum & deo devotum morte afficere, nefas non putarunt, tanquam illius anima diis devota, amplius humani commercii non ſit. [4] Religioſum vero locum eum facere dicunt, qui defunctum cadaver aut cineres in locum ſuum defert, quive mortuum in prædio locove ſuo humo tegit: [5] locus tamen ubi crematur corpus, prius quam injecta gleba ſit, non ideo religioſus manet, ſed prophanus. [6] Sed quum à prima origine

Demoſthenes blæſus.
Luctus remiſſus.
Homo ſacer.
In loco conſecrando.
Sepeliendi locus apud priſcos Romanos.

cap. 37. *Metellum Pontificem adeo inexplanatæ fuiſſe linguæ accepimus, ut multis menſibus tortus crederetur, dum meditatur in dedicanda æde Opiferæ dicere.*

1 *Sicut Demoſthenes.*] Plutarchus in vita illius.

2 *Utque in conſecratione ædis.*] Feſtus Pompejus libro 11. *Minuebatur populo luctus ædis dedicatione.*

3 *Cumque omnia ſacra.*] Hæc uſque ad verſic. *Religioſum*, ſunt Macrobii libro 3. cap. 7. *Veteres nullum animal ſacrum in finibus ſuis eſſe patiebantur: ſed abigebant ad fines deorum, quibus ſacrum eſſet: animas vero ſacratorum hominum, quos Græci ζανὰς vocant, diis debitas exiſtimabant. Quemadmodum igitur quod ſacrum, ad deos ipſos mitti non poterat, à ſe tamen dimittere non dubitant: ſic animas, quas ſacras in cœlum mitti poſſe arbitrati ſunt, viduatas corpore quam primum illo ire voluerunt.* Vide Feſtum Pompejum lib. 17.

4 *Religioſum vero locum.*] Martianus in *l. in tantum.* §. *religioſum. ff. de rerum diviſ.* & repetitur in §. *religioſum*, eodem titul. Idque videre licet ex toto pene *tit. ff. de religioſis & ſumptibus funerum.*

5 *Locus vero ubi crematur corpus.*] Cicero lib. 2. de Legibus, *Prius quam in os injecta gleba eſt, locus ille, ubi crematum eſt corpus, nihil habet religionis: injecta gleba, tum & ille humatus eſt, & ſepulchrum vocatur, ac tum denique multa religioſa jura complectitur.*

6 *Sed cum à prima origine.*] Servius in eum locum lib. 5. Æneid.

Præterea, ſi nona diem mortalibus almum
Aurora extulerit.

Sciendum, inquit, *quia apud majores, ubi quis ubicunque fuiſſet extinctus, ad domum ſuam referebatur, & illic qui erant octo vertie incendebant, nono ſepeliebatur.* Et rurſus lib. 6. ubi de Miſeno ſummo artifice in ſono tubæ loquitur,

Sedibus hunc refer ante ſuis & conde ſepulchro,

ſic ſcribit, *Apud Majores omnes in ſuis domibus ſepeliebantur: unde ortum eſt, ut Lares colerentur in domibus: unde etiam Larvas vocamus.* *

COLERUS.

* Arnobius lib. 3. *Varro ſimiliter hæſitans, nunc eſſe illos manes, & ideo Maniam matrem cognominatam Larum: nunc aërios rurſus deos, & Heroas pro-*

gine intra ſuas quiſque ædes defoſſa cadavera haberent, [1] unde Lares in ſingulis ædibus colendi religio pervaſit, in [2] Larario, in quo præter deorum Penatium, etiam inſignium virorum, quas venerarentur, effictas imagines habebant: [3] quare Severus imperator religione tactus, Chriſtum, Abraham, Orpheum & Apollonium, velut deos, intra ædes veneratus eſt: [4] poſtea lege 12. tabularum, ne intra urbem ſepelire liceret, probe cautum fuit: [5] itaque in agris quiſque ſuis ſepulchra & loculos, in quibus cineres ſuorum conderent, habuere. [6] Cineres tamen illorum qui triumphaſſent, aut [7] imperatorum, ſummorumque ducum, qui rem-

Imagines in larario.

Quorum cineres in urbe ſepelire licebat.

nunciat appellari: nunc antiquorum ſententias ſequens, Larvas eſſe dicit Lares, quaſi quoſdam Genios defunctorum animis mortuorum.

TIRAQUELLUS.

1 *Unde Lares.*] Servius ubi ſupra. Et vide ſupra lib. 5. cap. 24.

2 *In Larario, in quo, &c.*] Quod probat ex ſeqq.

3 *Quare Severus Imperator.*] Scilicet Alexander Severus ex Lampridio, qui id de eo refert in vita ipſius: cujus hæc verba ſunt, *Uſus vivendi eidem hic fuit: Primum, ut ſi facultas eſſet, id eſt, ſi non cum uxore cubuiſſet, matutinis horis in Lario ſuo, in quo & divos Principes, & optimos electos & animas ſanctiores, in queis & Apollonium, & quantum ſcriptor ſuorum temporum dicit, Chriſtum, Abraham & Orpheum, & hujuſmodi deos habebat, ac majorum effigies, rem divinam faciebat.*

4 *Poſtea lege 12. Tabularum.*] Cicero lib. 2. de Legibus, ubi ejus legis verba ſic ſcribit, *Hominem mortuum in urbe ne ſepelito, neve urito.* Quod poſtea Duillio Conſule Senatus prohibuit, & legavit (aut ut alii legunt) cavit, ne quis in urbe ſepeliretur, ut ſcribit Serv. in 11. l. Æneid. Virgilii, quo loco ſtatim citabimus. Et hic omnino vide ſupra l. 3. c. 2

5 *Itaque in agris quiſque ſuis.*] Ut videre licet ex Cicerone in Oratione pro Sex. Roſcio, *Cui de tanto patrimonio ne iter quidem ad ſepulchrum patrium relictum eſt.* Et Horatio Serm. lib. 1. Sat. 8. illis verſibus,

Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
Hic dabat, heredes monimentum ne ſequerentur.

Et Livio 1. Decad. lib. 6. Quod & apud Græcos obſervabatur, ut docet Æſchines adverſus Timachum, & Ariſtophanes in ἐκκλησιάζουσαις, ſive *concionantibus.* Et apud Hebræos, ut docent ſacræ literæ, Geneſis cap. 23. *Abrahamus ſepelivit uxorem ſuam Saram in ſpelunca duplici, quam quadringentis ſiclis argenti probatæ monetæ publice emerat ab Ephrone, præſentibus filiis Heth.* Et ut teſtatur D. Joannes cap. 19. in fin. *Joſephus ab Arimathea, & Nicodemus, corpus Dn. noſtri Jeſu Chriſti linteis cum aromatibus obligatum, ut Judæis ſepeliendi mos erat, poſuerunt in monumento novo, exciſo in petra, & in quo nondum quiſquam poſitus fuerat, quod erat in horto juxta locum, ubi crucifixus fuerat.*

6 *Cineres tamen illorum, qui triumphaſſent.*] Plutarchus probl. cap. 79.

7 *Aut Imperatorum.*] Servius l. 11. Æneidos in eum locum,

— Avectaque partim
Finitimos tollunt in agros, urbique remittunt.

Et vide ſupra lib. 3. cap. 2. ad fin.

1 *Virgi-*

rempub. auxiſſent, [1] virginumque Veſtalium, in urbem ferri, & in foro condi licebat. [2] Primumque Trajanum Auguſtum ſepulchrum in foro meruiſſe accepimus, [3] quod & poſteris deinceps datum eſt. A qua inſtitutione poſtea deſitum eſſe crediderim: [4] namque Hadrianus, & mox Antoninus Pius Auguſtus, jus antiquum renovantes, ne cui intra urbem ſepelire liceret, edictis decretiſque ſancivere. [5] Quæ Platonis etiam inſtitutio fuit, ut in agro infœcundo & ſterili ſepulchra conſtituerentur, ne viventibus officiatur. Cumque tota familia ſepulchri patrisfamilias particeps foret (quippe extra ſacra & legem inferri cadaver non licebat) procedente mox tempore, ne in genus & poſteros ſepulchra deſcenderent, alia fuit lege ſancitum, donec novo poſtea edicto ad genus & familiam pertinuere. [6] Quæ quidem pro dignitate & opibus fiebant majora, ſi im-

Sepulchra familia. *Sepulchra pro dignitate & opibus.*

1 *Virginumque Veſtalium.*] Servius in eodem loco, ubi & id dicit, Ipſas quoque Veſtales, vivas tamen intra urbem in campo Scelerato obrutas fuiſſe, quod & nos alibi diximus.

2 *Primumque Trajanum.*] Solus omnium, auctore Eutropio lib. 8. in princ. *Trajanus intra urbem ſepultus eſt, oſſa collata in urnam auream, in foro quod ædificavit, ſub columna ſita ſunt.* Sic autem ſcribit Sex. Aurelius Victor, *Hujus* ſcilicet Trajani, *exuſti corporis cineres relati Romam, humatique Trajani foro ſub ejus columna, & imago ſuperpoſita, ſicuti triumphantes ſolent, in urbem invecta, Senatu præeunte & exercitu.*

3 *Quod & poſteris deinceps datum.*] Id pugnat cum eo, quod confeſtim ſequitur. Nam Hadrianus nullo alio intermedio poſt ipſum Trajanum imperavit.

4 *Namque Hadrianus.*] Ulpianus in *l. Prætor ait.* 3. §. *Divus. ff de ſepulchro violato.* ſcribit, Hadrianum reſcripto ſuo pœnam ſtatuiſſe quadraginta aureorum, & in eos qui in civitate ſepeliunt, quam fiſco inferri juſſit, & in magiſtratus, qui hoc paſſi ſunt, locumque publicari juſſit, & corpus transferri.

5 *Quæ Platonis etiam inſtitutio fuit.*] In lib. 12. de Legibus: *Nullum*, ait, *in loco fœcundo & agro ad culturam apto ſepulchrum fiat. Sed is locus corpora defunctorum recipiat, qui ad cætera inutilis, & ad id tantum commodus viventes minime lædit. Nec enim à vivis & à mortuis terræ matris fœcunditas impedienda eſt. Nemo ergo aut vivens aut mortuus aliquem alimento privet.*

6 *Quæ quidem pro dignitate & opibus.*] Quod & noſtris legibus probatur *l. at ſi quis.* 14 § *hæc actio.* illis verbis, *Æquum autem accipitur ex dignitate eius qui funeratus eſt: ex cauſa, ex tempore, ex bona fide: ut neque plus imputetur ſumptus nomine, quam factum eſt: neque tantum, quantum factum eſt, ſi immodice factum eſt. Debet enim haberi ratio facultatum ejus, in quem factum eſt: & ipſius rei, quæ ultra modum ſine cauſa conſumitur.* Vide ſupra lib. 3. c. 7. incip. *Eam vero pyram.* Ex legibus autem Platonis libro 12. *Lex*, inquit, *iſta ſit, ut qui maximi cenſus eſt, ad funus & ſepulturam non plus quam minas quinque impendat, qui ſecundi tres, tertii duas, quarti unam: atque ita ſingulorum modica erit impenſa.*

ſi imperatores aut ſummos duces amplis honoribus functos, ſepelire contingeret: minora vero, ſi mediocris fortunæ viros ſepulchro condi curarent. In quibus literis adnotabant, quot pedes à fronte, quot in latitudinem ſacer locus procederet. Sed quum profuſiſſimæ impenſæ, & magnæ moles ſepulchrorum quotidie fierent, ſequutis inde temporibus, ne ampliori opere excitari ſepulchrum [1] quam quod quinque diebus abſolveretur, [2] nec majori lapide, quam qui laudes ſepulti & titulos honorum acciperet, lege cautum fuit: [3] quod Græci epiodium, [4] ſive epitaphium dixere, [5] id quod Plato legibus cavit, & Græci ſancivere, ne quis majoris operæ ſepulchrum excitaret, quam quod decem homines triduo perficerent: [6] neve Hermas in Ceramico apponere, [7] aut longe petito proœmio epigramma inſcribere fas foret. [8] Mox Demetrius rex novis ſepulturis mo-

Lex de ſepulchris ſtruendis.

Epiodium & Epitaphium.

Demetrii ſanctio.

1 *Quam quod quinque diebus.*] Id Platonis eſt d. lib. 12. de Legibus, *Agger*, inquit, *de ſepulchris loquens, non altior ſit eo cumulo, quam viri quinque diebus conſtruere poſſunt.*

2 *Nec majori lapide.*] Plato ibi, Lapides, *ait*, ſuperſtruantur non majores, quam ut poſſint defuncti laudes quatuor ſolum heroicis verſibus editas comprehendere.

3 *Quod Græci Epiodium.*] Epiodium ſive Epicœdium, canticum quod dicitur cadaveri nondum ſepulto : alio nomine Nenia dicitur, ex ἐπὶ ſuper, & ᾠδὴ canticum.

4 *Sive Epitaphium.*] Cicero lib. 5. de Legibus. D. Hieronymus D. Auguſtino reſpondens, Epitaphium aſſerit proprie ſcribi mortuorum : ſicut ab ipſo epitaphium Nepotiani ſcriptum eſt. Liber item D. Hieronymi, qui de viris illuſtribus inſcribitur, à quibuſdam dicitur Epitaphium, qui titulus, ut inquit Divus Auguſtinus, probari poſſet, ſi eorum tantum hominum, vel vitas, vel ſcripta contineret, qui jam defuncti eſſent. *

COLERUS.

* Hinc *Epitaphiſta*, apud Sidonium, qui Epitaphia conſcribit.

TIRAQUELLUS.

5 *Id quod Plato legibus.*] Lib. 12. de Legib. & vide infra in verbo, *Neve Hermas in Ceramico.*

6 *Neve Hermas in Ceramico.*] Cicero libro 2. de Legib. paulo ante fin. *Sed poſt aliquanto, propter has amplitudines ſepulchrorum, quas in Ceramico videmus, lege ſancitum eſt, ne quis ſepulchrum faceret operoſius, quam quod decem homines effecerint triduo: neque id opere tectorio exornari, nec Hermas hos quos vocant, licebat imponi: nec de mortui laude, niſi in publicis ſepulturis, nec ab alio, ſi quis publice ad eam rem conſtitutus eſſet, dici licebat.*

7 *Aut longe petito proœmio.*] Cicero d. lib. 2. de Legibus.

8 *Mox Demetrius Rex.*] Cicero d. lib. 4. de Demetrio, *Sepulchris*, inquit, *novis finivit modum. Nam ſuper terræ tumulum noluit quid ſtatui, niſi columellam tribus cubitis, ne altiorem, aut menſam, aut labellum: & huic procurationi certum magiſtratum præfecerat.* *

COLERUS.

* Et ex hoc & ex ſequenti loco Ciceronis apparet, columellas ſtaturas fuiſſe

modum ſtatuit, ſanxitque ſuper defuncti cineres erigi colu-
mellam, quæ ultra cubitos tres non extaret. Quod Sylla *Syllæ.*
lege promulgata conſtituit, qua funebres impenſæ, & am-
bitioſæ exequiæ, atque ad rogum munera, necnon convi-
viorum impendia, præſcripto fine taxabantur: qui tamen in
Metellæ conjugis funere legem ſuam tranſgreſſus, profu-
ſione maxima exequias dedit. Lycurgus vero defuncti no- *Lycur-*
men tumulo aſcribi vetuit, niſi illius qui fortiter pro patria *gi.*
occubuiſſet, & operam in bello reipubl. navaſſet. [1] So- *Solo-*
lon vero pœna coërcuit illos, qui ſepulchra delerent, aut *nis.*
in gentilia alienum inferrent. [2] Ægyptiis tria fuere ſepul- *Ægy-*
chrorum genera: unum præcipuum & maximi ſumptus, *ptiis* *tria*
quod argenti talento taxabatur: medium, minarum vigin- *ſepul-*
ti: humile vero, ex levi materia minimæ impenſæ. [3] Cla- *chrorū* *genera.*
riora fuere Æthiopibus: nam ditiorum monumenta ex au- *Æthio-*
ro fiunt, tenuiorum ex argento, inopes autem conduntur *pes.*
fictilibus. [4] Indi [5] & Germani operoſa ſepulchra, ut gravia *Indi.*
defunctis, aſpernati ſunt, itaque humili condebantur tumu- *Ger-*
lo. [6] Cyrus vero apud Xenophontem, non auro, nec ar- *mani.* *Cyrus.*
gento condi, ſed terræ corpus reddi voluit velut matri.
Singulosque ſingulis ſepulchris condi apud Romanos diu *Ro-*
per- *mani.*

fuiſſe in veterum ſepulchris. De qua re vide eundem Ciceronem in Tuſculan. Quæſt. ubi de monimento Archimedis, Syracuſis ab ipſo Cicerone invento. Adde & Javolenum *ff. lib.* 8. *tit.* 4.

TIRAQUELLUS.

1 *Solon.*] Cicero d. lib. 2. de Leg. *De ſepulchris autem nihil eſt apud Solonem amplius, quam ne quis ea deleat, neve alienum inferat, pœnaque eſt, ſi quis buſtum (nam id puto appellari τύμβον) aut monimentum,* inquit, *aut columnam violarit, dejecerit, fregerit.*

2 *Ægyptiis.*] Diodorus Siculus l. 2. cap. 5.

3 *Clariora fuere Æthiopibus.*] Vide Herodotum lib. 3. Diodorum Siculum lib. 3. cap. 5.

4 *Indi.*] Strabo lib. 15.

5 *Et Germani.*] Cornelius Tacitus de Moribus Germanorum.

6 *Cyrus apud Xenophontem.*] Lib. 8. Pædiæ Cyri, cujus hæc verba ſunt, *τὸ δ' ἐμὸν σῶμα, ὦ παῖδες, ὅταν τελευτήσω μήτε ἐν χρυσῷ θῆτε, μήτε ἐν ἀργύρῳ, μήτε ἐν ἄλλῳ μηδενί, ἀλλ' ὡς τάχιστα τῇ γῇ ἀπόδοτε.* Cicero lib. 2. de Legib. *Ac mihi quidem,* inquit, *antiquiſſimum ſepulturæ genus illud fuiſſe videtur, quo apud Xenophontem Cyrus utitur. Redditur enim terræ corpus, & ita locatum ac ſitum quaſi operimento matris obducitur.* Tu tamen de ipſius Cyri ſepulchro vide Arrianum l. 6. geſtorum Alexandri, ubi aliud voluiſſe videtur.

Megarenſes. *Diogenis ſepeliendi ratio.* *Tyranni & qui ſibi mortem conſciverant, non ſepulti.*

permanſit, [1] quod ab Athenienſibus uſurpatum eſt. Megarenſes contra: nam tria aut quatuor defuncta corpora ſingulis condebant tumulis prona: [2] contra Diogenes Cynicus: nam corpus in faciem ſepeliri cenſuit, inferiora aliquando convertenda arbitratus. In publico tamen non fuiſſe jus ſepulturæ, ex decreto pontificum cavebatur. Sed quum vis morbi Romæ paſſim per ignota capita vagaretur, [3] Antoninus Philoſophus Auguſtus, ut paſſim in urbe liceret humari, cavit edicto, loco non definito. [4] Si qui tamen tyranni male de republica meriti, ſupplicio affecti eſſent, aut ſi qui laqueo & morte inhoneſta, aut malo letho occubuiſſent, [5] vel cæleſti eſſent afflati numine, illos condi ſe-

1 *Quod ab Athenienſibus.*] Plutarchus in Solone ſic ſcribit, *In ſepeliendo Megarenſes mortuos ad Orientem convertunt, Athenienſes verſus Occidentem. Inſtat contra Hereas Megarenſis, aitque Megarenſes etiam mortuorum corpora ad Occidentem humi mandare. Illud prætereà majus adjungit, Athenienſium ſingulos ſingula ſepulchra habere, Megarenſes tres & quatuor uno ſepeliri.*

2 *Contra Diogenes Cynicus.*] Laërtius in vita illius.

3 *Antoninus Philoſophus.*] Lampridius in vita illius, *Tanta*, inquit, *peſtilentia fuit, ut vehiculis cadavera ſint exportata ſarraciſque. Tunc autem Antonini leges ſepeliendi ſepulchrorumque acerrimas ſanxerunt: quandoquidem caverunt, ut ſi quis vellet, fabricaret ſepulchrum: quod hodieque ſervatur.*

4 *Si qui tamen tyranni.*] Appianus lib. 2. bellorum Civilium, *leges*, inquit, *tyrannorum corpora inſepulta jubent abjici.*

5 *Vel cæleſti afflati eſſent numine.*] Adde & ſacrilegos communi Græcorum lege inſepultos abjici juſſos, ex Diodoro Siculo lib. 16. cap. 6. Et eos qui ſibi mortem conſciviſſent, niſi cauſam juſtam protuliſſent. Unde Quintiliano, ſi is eſt, declamat. 4. hæc lex celebratur, *Qui cauſas voluntariæ mortis in Senatu non reddiderit, inſepultus abjiciatur.* Nam ut ſcribit Hegeſippus lib. 3. cap. 17. Deus omnipotens theſaurum nobis optimum dedit, atque incluſum in hoc vaſe fictili, & conſignatum commiſit nobis cuſtodiendum quoad ipſi placeat repoſcere. Nonne in utroque crimen eſt, vel rejicere depoſitum non repoſcenti, qui dederit: vel repoſcenti negare? Si hominis depoſitum violare pœna infamiæ eſt, quanto magis violare depoſitum Dei? Depoſitum Dei anima eſt in hoc corpore, anima quæ mortis iſtius capax non ſit. Non enim ullo mortis vinculo aſtringitur, atque alligatur, ſed videtur mortem operari, cum ſolvitur corpore, atque de commiſſo ſibi contubernio ſejungitur. Cur igitur ante repetitum depoſitum mortem irrogamus, & animam quaſi inutilem à nobis remittimus, atque è domo noſtra excludimus, & corpus ſine decore, & gratia ſui in terram reſolvimus? Cur exeundi hinc præceptum non expectamus? Miles teſſeram expectat, ſervus imperium. Si quis horum ſine præcepto exierit: alter deſertor, alter fugitivus eſt. Qui hominem fugit, pœnæ obnoxius eſt, quamvis improbum fugerit dominum: nos optimum omnium fugientes, poſſumus non adſtringi impietatis flagitio? *Et non multo poſt ſubjungit*, Hæc non ſolum moribus hominum,

di ſepulchro, aut humari non decebat, itaque inſepulti abjiciebantur. [1] Unius tamen Phocionis, publico judicio damnati, quum inſepultum cadaver jaceret, ſervilis manus ſepeliſſe fertur. [2] Si autem de cœlo ſepulchrum tactum, aut fulmine ictum eſſet, locum à deo expeti, & propterea conſecrari putarunt, [3] quod Lycurgo [4] & Euripidi poëtæ contigiſſe ferunt, quorum ſepulchra de cœlo tacta ſunt. [5] Eratque Græcis lege cautum, ut qui patrimonium prodegerat, ſepulchro patrio non humaretur, ſed externo: [6] Neve quis ob

Græcorum lex in prodigos.

num, ſed etiam legibus interdicta accepimus. Namque alii inſepultos projici jubent eos, qui in ferrum dejecerunt. Dignum eſt enim, ut qui patris imperium non expectaverunt, priventur quaſi quodam matris gremio, terræ ſepulchro. Alii dexteram manum abſcindunt defunctis, ut ſeparetur à membris ſui corporis, quod adverſus corpus ſuum veſano militavit furore. Sed hunc exitum ſacrilegi ferunt, aut proditores, vel percuſſores parentum, qui verum patrem non agnoverunt, nec ſeſe cognoſcunt. deo aut penitus ſepeliri prohibentur, aut non toti ſepeliuntur. Quod & à Joſepho traditur Belli Judaici lib. 3. c. 14. his verbis, *Denique ſi qui ſe occiderint, apud nos quidem uſque ad Solis Occaſum inſepultos abjici decretum eſt, cum etiam hoſtes ſepeliri fas eſſe ducamus: apud alios autem & dextræ jubentur abſcindi ejuſmodi mortuorum, quæ in ipſos armatæ ſunt: quoniam ut corpus ab anima, ita manum eſſe à corpore alienam exiſtimarent.* Quin & qui in calamitate parentes deſeruerunt (teſte Quintiliano declam. 6.) inſepulti abjiciuntur.

1 *Unius tamen Phocionis.*] Prob. Æmylius in vita illius in fin. Aliter Plutarch. in vita illius ad fin. qui Athenienſium in Phocionem mortuum crudelitatem oſtendens, ſic ſcribit, *At ejus inimici, quorum nondum erat in vivum ſatis explicata crudelitas, mortui quoque corpus atrociter inſectati ſunt. Illud enim nullo prorſus igne ſuccenſo, nullo funeſto lumine, nulla denique non honoris modo, ſed ne humanitatis quidem ſignificatione, Atticis exportari finibus edixerunt. Diciturque ex illius familiaribus neminem ejus corpus contingere auſum, ſed Conopionem quendam curandis funeribus quæſtum facere ſolitum, mercede accepta, in Eleuſinam deportaſſe cadaver, ibique igne ex agro Megarico ſumpto, id concremaſſe.*

2 *Si autem de cœlo ſepulchrum tactum.*] Quod probat exemplis ſeqq.

3 *Quod Lycurgo.*] Plutarchus in vita illius in fin. Quamobrem, *inquit*, & Ariſtoteles ait, minoribus Lacedæmonem quam par eſſet proſequi Lycurgum honoribus, tametſi maximis proſequuntur. Nam & templum ei condidere, & ſingulis annis, ut deo, ſacra faciebant. Dicitur autem, cum ejus reliquiæ domum veherentur, de cœlo tactas eſſe.

4 *Et Euripidi.*] Plutarchus in eodem loco, ubi dicit id eis ſolis illuſtribus viris obtigiſſe, his verbis, *Hoc vero non facile alteri cuiquam ex illuſtribus præterquam Euripidi accidiſſe, & mortuo & condito in Macedonia juxta Arethuſam. Itaque argumentum ac teſtimonium magnum iis eſt, qui ſunt Euripidis ſtudioſi, illi ſoli poſt mortem contigiſſe, quæ prius diis immortalibus dilectiſſimo piiſſimoque Lycurgo contigiſſent.*

5 *Eratque Græcis lege cautum.*] Et id quidem de Abderitis tradit Laërtius in Democrito.

6 *Neve quis ob proditionem reus, Athenis*

Proditores. ob proditionem reus, Athenis tumularetur, tanquam ob crimen famoſus foret. [1] Ideo Phocionis, aliorumque qui proditionis inſimulati pœnas dederant, cadavera extra fines Atticos exegerunt. [2] Cimon vero Milciadis filius, ut pater qui obierat in carcere, humaretur, captivum ſe præſtitit, & ſervituti mancipavit. *Ægyptii.* [3] Apud Ægyptios ſi quem pravis moribus vixiſſe contingeret, ejectum cadaver in vaſtis ſolitudinibus exponunt. *Perſæ.* [4] Perſæ damnatorum corpora feris & canibus objiciunt. In quo illud traditur mirum, *Clearchi cadaver.* quod cum Clearchi cadaver ob crimen inſimulati canibus expoſitum foret, magna vis venti exoriens, illud pulvere texit, tanquam diis ſignificantibus immeritum pœnas dediſſe. *Hoſtiũ ſepulchra:* [5] Hoſtium tamen ſepulchra nobis religioſa non ſunt: ideo violari ſine piaculo poſſunt, lapideſque inde ſublatos in quemlibet uſum convertere, non eſt vetitum. Atque licet Athenis magna fuerit ſepulchrorum cura, non miror tamen Romanis, qui publica monumenta etiam pauperibus & ſervis, ubi conderentur, ædificarunt. Apud Græcos quoque deteſtabili crimine obnoxius erat, & capitis pœna dignus, qui inſepultum cadaver reliquiſſet, adeo ut equos & canes parentis affectu, [6] Cimonem [7] & Xantippum

thenis tumularetur.] Thucydides lib. 1. non adeo longe à fin. ubi de morte & ſepultura Themiſtoclis loquitur. Et Xenophon lib. 1. Rerum Græcanicarum, ubi & idem de ſacrilegis dicit. Ad quod & tu vide ſupra in verbo, *Vel cœleſti afflati eſſent numine.*

1 *Ideo Phocionis.*] Valerius Maximus lib. 5. cap. 3. de Ingratis ſic ſcribit, *Phocion his dotibus, quæ ad pariendum honorem potentiſſimæ judicantur clementia & liberalita. einſtructiſſimus, non tantum in eculeo Athenienſibus impoſitus eſt, ſed certe poſt obitum nullam Atticæ regionis, quæ oſſibus ejus injiceretur, glebulam invenit. Juſſus extra fines projici, intra quos optimus civis vixerat.* Plutarchus loco quem citavimus ſupra ibi, *Unius tamen Phocionis.*

2 *Cimon vero.*] Probus Æmilius in vita illius poſt princ.

3 *Apud Ægyptios.*] Ægyptii (auctore Diod. Siculo lib. 2. cap. 5.) judicum ſententia corpus ejus, qui comprobatus eſt male vixiſſe, ſepulchro privant.

4 *Perſæ.*] Hæc uſque ad verſic. *Hoſtium tamen*, ſunt Plutarchi in Artaxerxe.

5 *Hoſtium tamen ſepulchra.*] Cajus in l. ſepulchra 4 ff. de ſepulchro violato. *Sepulchra*, inquit, *hoſtium religioſa nobis non ſunt: ideoque lapides inde ſublatos in quemlibet uſum convertere poſſumus: nec ſepulchri violati actio competit.*

6 *Cimonem.*] Plutarchus in Catone Cenſorio, *Equorum Cimonis ſepulchra, quibus olympia tertium vicit, prope ipſius monumentum videntur.*

7 *Et Xantippum.*] Plutarchus ibi addit,

pum luxiſſe, & tumulo indidiſſe legamus. [1] Anſer quoque Lacydi philoſopho ita adhæſiſſe fertur, ut nec domi, neque foris ab eo diſcederet: quem elatum funere, effuſis lachrymis ſepelivit. [2] Alexander quoque Bucephalo duxit exequias, [3] ſicut Agrigentini equis ſepulchra & pyramides erexere. [4] Inter quos Auguſtus Octavius, [5] & poſtea Hadrianus Cæſar equo tumulum feciſſe traduntur maximi ſumptus, & carmen inſcripſiſſe. [6] Commodus quoque Praſino equo mortuo ſepulchrum in Vaticano fecit. [7] Et Romani

Pecudum ſepulchra & exequiæ.

addit, *Quid quod etiam canes familiares ac domeſticos, cum alii multi, tum Xantippus ille priſcus diligentiſſime humandos curaverunt? Is enim canem, qui eo tempore, quo civitas urbe relicta Salamina tranſmittebat, triremi ſecum enataverat, in arce ſepelivit. Cui etiam loco Cynotaphium cognomentum eſt.* Præterea in Themiſtocle hanc hiſtoriam ſic ſcribit, *Memoratur Xantippi Pericli patris canis, quod abeuntis domini deſiderium & ſolitudinem ferre non poſſet, in mare inſiluiſſe, natando triremem aſſecutus in Salaminem eſſe delatus, ibique expirans continuo interiiſſe: quo in loco etiam his temporibus canis tumulum vocant, ubi ſepulchrum ejus fuiſſe traditur.* Ælianus de Varia hiſtoria lib. 8. c. 4. ſcribit, Poliarchum quoque canes & gallos, ſi quibus oblectatus fuiſſet, mortuos publice extuliſſe, & amicos ſuos ad funus advocaſſe, ſplendideque eos ſepeliſſe, & in illorum monumentis columnam erexiſſe, in eiſque illorum epitaphia inſculpſiſſe.

1 *Anſer quoque Lacydi.*] Plin. l. 10. c. 22.

2 *Alexander quoque Bucephalo.*] Pomponius Mela lib. 2. c. 47. Plinius lib. 6. c. 20. & lib. 8. c. 42. ſcribit, Alexandrum Bucephalo defuncto exequias duxiſſe, urbemque tumulo circumdediſſe nomine ejus. Solinus c. 47. aut aliorum computatione 57. Plutarchus in vita ipſius Alexandri, ubi & idem dicit de cane nomine Perita. Et vide Diodorum Siculum 17. Quintum Curtium lib. 5. Juſtinum libro 12. Gellium lib. 5. cap. 2. Arrianum l. 5.

3 *Sicut Agrigentini.*] Pomponius Mela ubi ſupra, Plinius lib. 8. cap. 42. Solinus ubi etiam nuper.

4 *Inter quos Auguſtus Octavius.*] Plinius d. lib. 8. cap. 42. *Fecit*, inquit, *& divus Auguſtus equo tumulum, in quo Germanici Cæſaris carmen eſt. Agrigenti complurium equorum tumuli pyramides habentur.*

5 *Et poſtea Hadrianus Cæſar.*] Dion in vita illius, *Magno*, inquit, *argumento eſt, eum ſtudio venandi delectatum fuiſſe, quod Boryſtheni equo, quo libenter in venationibus utebatur, mortuo monumentum ædificavit, erexitque columnam inſcripto epigrammate.* Ælius etiam Spartianus in vita illius, *Equos*, ait, *& canes ſic amavit, ut eis ſepulturam conſtitueret.*

6 *Commodus.*] Non ille quidem filius Antonini Philoſophi, nec Ælius Verus qui & Cejonius Commodus dictus eſt, quem Hadrianus adoptavit: ſed alius Verus ejus filius, qui & Commodus dictus eſt, ex Julio Capitolino, in vita illius, cujus hæc verba ſunt, *Nam & volucri equo Praſino aureum ſimulachrum fecerat, quod ſecum portabat, Cui quidem paſſas uvas & nucleos in vicem hordei in præſepe ponebat, quem ſagis fuco tinctis coopertum in Tiberiana ad ſe adduci jubebat. Cui mortuo ſepulchrum in Vaticano fecit.*

7 *Et Romani corvo.*]Plinius lib. 10. c. 43.

1 *Ægy-*

Romani corvo dedere exequias, præcedente tibicine, duorum Æthiopum humeris elato: [1] Ægyptii vero quum feles aut aliquod animal moritur, cujus ſuperſtitioni addicti ſunt, ſindone contectum, & ſale atque aromatibus delibutum, ſepeliunt. [2] Quare circa Myridis paludem cornicis atque ibidis ſepulchra ſumptuoſo lapide viſebantur. [3] Tantaque apud Græcos cura ſepulturæ fuit, ut decem prætores, quod bello navali apud Arginuſas vi tempeſtatis acti, defunctos in acie non ſepeliſſent, ab Athenienſibus capitis accerſiti, & ultimo ſupplicio affecti ſint. [4] Et Lacedæmonii dum contra Meſſenios ducunt, ne milites qui bello ceciderant, inſepulti manerent, teſſeras in brachiis inſculptis nominibus habuere. Inolevitque mos Athenis, ut ſingulæ tribus ſingulas arcas, in quibus cadavera & diſperſas reliquias illorum qui bello ceciderunt, ſuæ cujuſque tribus inquiſita colligerent, in expeditione vehiculis ferant. Unus autem torus

Ægyptii.

Athenienſium tribuũ mos, de iis qui bello ceciderãt.

1 *Ægyptii.*] Herodotus libro 2. de Ægyptiorum ſuperſtitione loquens, *Quibuſcunque in domibus*, inquit, *ultro felis oppetit mortem, earum domorum habitatores cuncti ſupercilia radunt.* & paulo poſt, *Efferuntur feles mortuæ ad ſacra tecta, ubi ſalſæ ſepeliuntur in urbe Bubaſti.* Diodorus Siculus libro 2. 4. 4 de Animalibus diis apud Ægyptios & eorum cultu & ſepultura, cum aliquod eorum animalium, felis, canis, ichneumonis ſcilicet, moritur, ſindone contectum, cum ululatu pectus percutientes, ſale liniunt, ac cedri liquore, unguentiſque odoriferis, quo diutius ſervetur corpus unctum, in ſacris locis ſepeliunt. Euſebius Præparationis Euang. lib. 2. cap. 1.

2 *Quare circa Myridis paludem.*] Ælianus de Animalibus, lib. 6. cap 7. & dictum eſt ſupra lib. 1. c. 27. De hujuſmodi autem animalium ſepulturis Statius Sylv. l. 2. in Epicedio Pileti his verſibus,

— Gemit inter bella peremptum
Partus equum, fidoſque canes flevere Moloſſi,
Et volucres habuere rogum, corvuſque Maronis.

3 *Tantaque apud Græcos.*] Hæc uſque ad verſ. *Et Lacedæmonii*, ſunt Valerii Maximi lib. 9. cap. 8. de Temeritate, niſi quod non decem *Prætores*, ſed decem *Imperatores* dicit. Quanquam ſcio, & Prætoris appellationem trahi ad Imperatorem. Valerii verba hæc ſunt, *Athenienſium civitas ad veſaniam uſque temeraria, quæ decem imperatores ſuos, & quidem à pulcherrima victoria venientes, capitali judicio exceptos, necavit, quod militum corpora, ſævitia maris interpellante, ſepulturæ mandare non potuiſſent: neceſſitatem puniens, cum honorare virtutem deberet.*

4 *Et Lacedæmonii.*] Sed & adde, apud Romanos magnæ laudi datum fuiſſe Pompejo, quod eorum cadavera, qui in Triario adverſus Mithridatem infeliciter dimicaverant, & qui inhumati adhuc fuerant, ſplendidè ac decore tumularit. Quod cum Lucullus neglexiſſet, jure odii materiam nactus eſt, ut ex Plutarcho ſcripta eſt in vita Pompeji.

1 *Tametſi*

torus conſtratus inanis ducebatur, illorum qui conquiſiti non apparerent: & poſtquam in publicis ſepulchris illa condidiſſent, ne eſſent inhonorati, inſigni teſtimonio pietatis in defunctos, ſolenni oratione de ipſorum laudibus, quod pro patria mortem pugnando paſſi fuerant, illos magnificis verbis atque honoribus extulerunt: [1] tametſi ea procuratio funeris, inter pudendas & minime ingenuas artes haberetur. [2] Si cujus tamen oſſa cineresque in alienum ſepulchrum deferrentur, illa eruere loci dominus, & ſine pontificum decreto alio transferre non poterat. Eſt tamen lege cautum, ut locus fulmine ictus, illico religioſus, & in nullius bonis fiat, quod eum deus conſecraſſe videbatur: [3] utque juxta ſepulchrum novum, propiusve ſexaginta pedes, invito domino ædes admovere non liceat. Ideo inviolabilia habita, [4] quæ nec præſcribi poterant, nec uſucapi, ſicut nec publica. [5] Et tam Romana lege [6] quàm Solonis, ne quis alienum buſtum violaret aut dejiceret, graviſſima fuit pœna interdictum: quare ſepulchri violati actio conſtituta eſt. Notatumque & illud, ſepulchra & loca religioſa, ipſa antiquitate ſanctiora fieri, [7] eoque diruto, nihilo minus

Oratio funebris.

Locus fulmine ictus, religioſus & ſacer fit.

Lex de non violando alieno buſto.

Antiquitas ſanctiſatem augebat.

1 *Tametſi ea procuratio funeris.*] Cicero lib. 2. ſervilem Pollinctorum familiam vocat.

2 *Si cujus tamen oſſa.*] Id Ulpian. eſt in *l. oſſa.* 8. in princ. *ff. de relig. & ſumpt. fun.*

3 *Utque juxta ſepulchrum novum.*] Hæc lex teſte Cicer. lib. 2. de leg. non adeo procul à fine 12. Tabulæ eſt. Ejus verba ſunt hæc, *Duæ ſunt præterea leges de Sepulchris: quarum altera privatorum ædificiis, altera ipſis ſepulchris cavet. Nam quod rogum buſtumve novum vetat propius ſexaginta pedes adjici ædes alienas invito domino, incendium veretur acerbum.* Quamobrem autem lex adjiciat *Novum*, intelliges ex verbis Pomponii in *l. 3. ff. de Mortuo inferendo & ſepulchro ædificando*, cum ita loquitur, *Si propius ædes tuas quis ædificet ſepulchrum, opus novum tu nuntiare poteris: ſed facto opere nullam habebis actionem, niſi quod vi aut clam: Si propius ædificium alienum intra legitimum modum mortuus illatus ſit: poſtea eum prohibere non poterit ædificii dominus quo minus alium mortuum eo inferat, vel monumentum ædificet: ſi ab initio domino ſciente hoc fecerit*, ex quibus verbis datur intelligi, quare lex addiderit *Novum*: quaſi videlicet, ubi quis ſemel id paſſus ſit, tacite ſuo juri renunciaſſe videtur.

4 *Quæ nec præſcribi poterat nec uſucapi.*] Non enim ea alienari poſſunt. §. *ſacra res. Inſtit. de rerum diviſione.* Ideo nec uſucapi. *l. alienationis.* 28. *ff. de verb. ſignif.*

5 *Et tam Romana lege.*] *ff.* & *C. de ſepulchro violato*, per totum.

6 *Quam Solonis.*] Cicero d. lib. 2.

7 *Eoque diruto,*] Juſtinianus in §. *ſacra.*

tres auctores fiant, [1] poſtquam fuit de cœlo ſervatum, niſique ad populum prius latæ, ſcriba ſuggerente, conſenſu populi, [2] non per vim, juſſuque ſenatus [3] trinundino promulgatæ, & per præconem prolatæ, juratæ [4] & receptæ, in [5] foro propoſitæ, ac in ærarium conditæ fuiſſent. [6] Nam ſacroſanctum quid fieri minime poterat, niſi per populum ple-

Sacroſanctum.

1 *Poſtquam fuit de cœlo ſervatum.*] Cicero Philip. 5. *Quam legem igitur ſe Augur dicit tuliſſe, non modo tonante Jove, ſed prope cœleſti clamore prohibente, hanc dubitabit contra auſpicia latam eſſe*, augures tantæ auctoritatis fuerunt, ut nihil neque domi, neque foris, niſi auſpicato gereretur: quod Valerius docet lib. 2. cap. 1. de Inſtitutis antiquis. Et Cicero in Oratione in L. Piſonem queritur, Obnunciationem, qua pernicioſis legibus reſiſtebatur, Fuſia & Helia legibus (quas propugnacula muroſque tranquillitatis atque ocii vocat) everſam eſſe.

2 *Non per vim.*] Idem Cicero d. Phil. 5. *Quibus de cauſis*, inquit, *eas leges, quas M. Antonius tuliſſe dicitur, omnes cenſeo per vim & contra auſpicia latas, hiſque legibus populum non teneri.* Idem Philip. 13. *Acta Antonii*, inquit, *reſcidiſtis, leges refixiſtis: per vim & contra auſpicia latas decrevistis.*

3 *Trinundino promulgatæ.*] Cicero in Oratione ad Pontifices pro domo ſua, *Si quod in cæteris legibus trinundinum eſſe oportet, in adoptione ſatis eſt trinum eſſe horarum, nihil reprehendo.* Et Philip 5. *Quid? promulgata fuit? quid? nonne ante lata, quam ſcripta? nonne ante factam vidimus, quam futuram quiſquam eſt ſuſpicatus? Ubi lex Cæcilia & Didia? ubi promulgatio? trinundinum? ubi pœna recenti lege Junia & Licinia?* Quintilianus lib. 2. cap. 4 de legibus loquens, *Sive non ſit ſive forte nundino promulgata, ſive non idoneo die fuit, ſive contra interceſſiones, vel auſpicia, aliudve quid, quod legitime obſtet, dicitur lata eſſe.* Suetonius in Auguſto. cap. 67. Gellius lib. 4. cap. 9. Macrobius lib. 1. Satur. c. 16.

4 *Et recepta.*] Ubi leges in Senatu approbatæ erant, & S. C. factum erant, ſcribebatur, & plures auctoritatem ſuam adſcribebant: cujus rei exemplum extat in epiſtol. Celii 7. lib. 8. omnium autem 142. apud Ciceronem in Epiſtolis Familiaribus Dion. Halicarn. lib. 11. ubi de Curiatis & Centuriatis concionibus.

5 *In foro propoſitæ.*] Servius in l. 6. Æneid. in eum locum,

— *Fixit leges precio atque refixit.*

Poſſumus, *inquit*, Antonium ſecundum Ciceronem in Philippicis accipere. *Fixit autem ideo, quia inciſæ in æreis tabulis leges affigebantur parietibus.* Locus autem Ciceronis eſt Philip. 1. ut opinor, ubi ita ſcribit, *Quæ ita conſervandæ concordiæ cauſa arbitratus ſum, ut non modo quas vivus Cæſar leges tuliſſet, infirmandas hoc tempore non putarem: ſed ne illas quidem, quas poſt mortem Cæſaris prolatas eſſe & fixas videtis.*

6 *Nam ſacroſanctum.*] Cicero in Oratione pro L. Cornelio Balbo, *Sacroſanctum*, inquit, *eſſe nihil poteſt, niſi quod per populum plebemve ſancitum videretur.* *

COLERUS.

* Feſtus: *Sacroſanctum dicitur, quod jurejurando interpoſito eſt inſtitutum, ſi quis id violaſſet, ut morte pœnas penderet: cujus generis ſunt Trib. Plebis, Ædileſque ejuſdem ordinis, quod affirmat M. Cato in ea quam ſcripſit, Ædiles plebis ſacroſanctos eſſe.*

1 Ideo

plebemque ſacratum eſſet. [1] Ideo conſulibus legem Curiatam ferentibus, quia à populo non recepta, ſed à tribuno plebis ſæpe interceſſum fuerat, pro lege habita non eſt. [2] Proditumque memoriæ fuit, malos mores optimis ferendis legibus ſæpe cauſam dediſſe: quia ubi perperam vivitur, multiplicibus edendis legibus magna datur occaſio. [3] Inde apud Æginetas cautum eſt, ut qui novæ condendæ legis cauſam daret, inviſus omnibus & execrabilis fieret. Sic apud Indos, ſi quis aliquid pernicioſi inveniſſet, niſi protinus remedio ſuccureret, morte plectebatur. [4] Quæ quidem leges, licet in æternum editæ, quum aut uſus coarguit, aut rerum ſtatus facit inutiles, pro tempore mutari & induci, ac facile abrogari poſſunt. [5] Portæ vero civitatis non ut mœnia, ſanctæ ſunt: quia quum per illas defuncta ferantur corpora, ſacroſanctas minime putarunt: quod enim funeſtum eſt, id ſacrum aut ſanctum fieri minime poteſt, tametſi alia feratur cauſa. [6] Cum enim urbium conditores mœnia ſignarent, incincti ritu Gabino, id eſt, toga rejecta circa humeros, taurum ad dextram, interius vaccam æneo aratro jungebant, ſtivamque tenentes incurvam, ita ut omnes glebæ in interiorem ruerent partem, perfecto ſacrificio mœ-

Nova legis auctor execrabilis apud Æginetas.

Legum abrogatio.

Portæ cur ſanctæ non eſſent.

TIRAQUELLUS.

1 *Ideo Conſulibus legem Curiatam ferentibus.*] Dionyſ. Halicar. d. l. 7. 9. & 11. Vide Gellium lib. 15. cap. 27. & Sueton. in Auguſto, cap. 65. & Beroald. ibi.

2 *Proditumque memoriæ fuit.*] Salluſtius in Catilinam.

3 *Inde apud Æginetas.*] Diodorus Siculus libro 12. ſcribit, Charondam ſanxiſſe, ſi quem cujuſpiam legis abrogandæ libido ſeu neceſſitas adduxiſſet, ei collum laqueo inductum primum circumdare: tum ſic ornatum in concionem ad poſtulandam à populo legis emendationem prodire oportere: quam ſi non obtinuiſſet, laqueo, quo vinctus acceſſerat, ſtrangulabatur.

4 *Quæ quidem leges.*] Livius 4. Dec. libro 4. in Oratione Valerii Tribuni plebis, quam habuit pro Oppia lege abroganda.

5 *Portæ vero civitatis.*] Plutarchus in Romulo, & probl. c. 26. & alibi diximus.

6 *Cum enim urbium condit.or.*] Virgilius lib. 5. Æneid.

Interea Æneas urbem deſignat aratro.

Ubi Servius eadem, quæ Alexander hic ſcripſit, poſuit, & nonnihil Plutarchus in locis nuperrime citatis, & vide infra ibi, *Quod quidem aratrum.* *

COLERUS.

* Vide Iſidorum, & Horat. alludit:

Imprimeretque muris
Hoſtile aratrum.

ſi imperatores aut ſummos duces amplis honoribus functos, ſepelire contingeret: minora vero, ſi mediocris fortunæ viros ſepulchro condi curarent. In quibus literis adnotabant, quot pedes à fronte, quot in latitudinem ſacer locus procederet. Sed quum profuſiſſimæ impenſæ, & magnæ moles ſepulchrorum quotidie fierent, ſequutis inde temporibus, ne ampliori opere excitari ſepulchrum [1] quam quod quinque diebus abſolveretur, [2] nec majori lapide, quam qui laudes ſepulti & titulos honorum acciperet, lege cautum fuit: [3] quod Græci epiodium, [4] ſive epitaphium dixere, [5] id quod Plato legibus cavit, & Græci ſancivere, ne quis majoris operæ ſepulchrum excitaret, quam quod decem homines triduo perficerent: [6] neve Hermas in Ceramico apponere, [7] aut longe petito proœmio epigramma inſcribere fas foret. [8] Mox Demetrius rex novis ſepulturis mo-

Lex de ſepulchris ſtruendis.

Epiodium & Epitaphium.

Demetrii ſanctio.

1 *Quam quod quinque diebus.*] Id Platonis eſt d. lib. 12. de Legibus, *Agger*, inquit, *de ſepulchris loquens, non altior ſit eo cumulo. quam viri quinque diebus conſtruere poſſunt.*

2 *Nec majori lapide.*] Plato ibi, Lapides, *ait*, ſuperſtruantur non majores, quam ut poſſint defuncti laudes quatuor ſolum heroicis verſibus editas comprehendere.

3 *Quod Græci Epiodium.*] Epiodium ſive Epicœdium, canticum quod dicitur cadaveri nondum ſepulto: alio nomine Nenia dicitur, ex ἐπὶ ſuper, & ᾠδὴ canticum.

4 *Sive Epitaphium.*] Cicero lib. 5. de Legibus. D Hieronymus D. Auguſtino reſpondens, Epitaphium aſſerit proprie ſcribi mortuorum: ſicut ab ipſo epitaphium Nepotiani ſcriptum eſt. Liber item D. Hieronymi, qui de viris illuſtribus inſcribitur, à quibuſdam dicitur Epitaphium, qui titulus, ut inquit Divus Auguſtinus, probari poſſet, ſi eorum tantum hominum, vel vitas, vel ſcripta contineret, qui jam defuncti eſſent. *

COLERUS.

* Hinc *Epitaphiſta*, apud Sidonium, qui Epitaphia conſcribit.

TIRAQUELLUS.

5 *Id quod Plato legibus.*] Lib. 12. de Legib. & vide infra in verbo, *Neve Hermas in Ceramico.*

6 *Neve Hermas in Ceramico.*] Cicero libro 2. de Legib. paulo ante fin. *Sed poſt aliquanto, propter has amplitudines ſepulchrorum, quas in Ceramico videmus, lege ſancitum eſt, ne quis ſepulchrum faceret operoſius, quam quod decem homines effecerint triduo: neque id opere tectorio exornari, nec Hermas hos quos vocant, licebat imponi: nec de mortui laude, niſi in publicis ſepulturis, nec ab alio, ſi quis publice ad eam rem conſtitutus eſſet, dici licebat.*

7 *Aut longe petito proœmio.*] Cicero d. lib. 2. de Legibus.

8 *Mox Demetrius Rex.*] Cicero d. lib. 4. de Demetrio, *Sepulchris*, inquit, *novis finiunt modum. Nam ſuper terræ cumulum noluit quid ſtatui, niſi columellam tribus cubitis, ne altiorem, aut menſam, aut labellum: & huic procurationi certum magiſtratum præfecerat.* *

COLERUS.

* Et ex hoc & ex ſequenti loco Ciceronis apparet, columellas ſtatutas fuiſſe

modum ſtatuit, ſanxitque ſuper defuncti cineres erigi columellam, quæ ultra cubitos tres non extaret. Quod Sylla *Sylla.*
lege promulgata conſtituit, qua funebres impenſæ, & ambitioſæ exequiæ, atque ad rogum munera, necnon conviviorum impendia, præſcripto fine taxabantur: qui tamen in Metellæ conjugis funere legem ſuam tranſgreſſus, profuſione maxima exequias dedit. Lycurgus vero defuncti no- *Lycurgi.*
men tumulo aſſcribi vetuit, niſi illius qui fortiter pro patria occubuiſſet, & operam in bello reipubl. navaſſet. [1] So- *Solonis.*
lon vero pœna coërcuit illos, qui ſepulchra delerent, aut in gentilia alienum inferrent. [2] Ægyptiis tria fuere ſepul- *Ægyptiis tria ſepulchrorū genera.*
chrorum genera: unum præcipuum & maximi ſumptus, quod argenti talento taxabatur: medium, minarum viginti: humile vero, ex levi materia minimæ impenſæ. [3] Clariora fuere Æthiopibus: nam ditiorum monumenta ex au- *Æthiopes.*
ro fiunt, tenuiorum ex argento, inopes autem conduntur fictilibus. [4] Indi [5] & Germani operoſa ſepulchra, ut gravia *Indi.*
defunctis, aſpernati ſunt, itaque humili condebantur tumu- *Germani.*
lo. [6] Cyrus vero apud Xenophontem, non auro, nec ar- *Cyrus.*
gento condi, ſed terræ corpus reddi voluit velut matri. Singulosque ſingulis ſepulchris condi apud Romanos diu *Romani.*
per-

fuiſſe in veterum ſepulchris. De qua re vide eundem Ciceronem in Tuſculan. Quæſt. ubi de monimento Archimedis, Syracuſis ab ipſo Cicerone invento. Adde & Javolenum *ff. lib.* 8. *tit.* 4.

TIRAQUELLUS.

1 *Solon.*] Cicero d. lib. 2. de Leg. *De ſepulchris autem nihil eſt apud Solonem amplius, quam ne quis ea deleat, neve alienum inferat, pœnaque eſt, ſi quis buſtum (nam id puto appellari τύμβον) aut monimentum,* inquit, *aut columnam violarit, dejecerit, fregerit.*

2 *Ægyptiis.*] Diodorus Siculus l. 2. cap. 5.

3 *Clariora fuere Æthiopibus.*] Vide Herodotum lib. 3. Diodorum Siculum lib. 3. cap. 5.

4 *Indi.*] Strabo lib. 15.

5 *Et Germani.*] Cornelius Tacitus de Moribus Germanorum.

6 *Cyrus apud Xenophontem.*] Lib. 8. Pædiæ Cyri, cujus hæc verba ſunt, τὸ δ᾽ ἐμὸν σῶμα, ὦ παῖδες, ὅταν τελευτήσω μήτε ἐν χρυσῷ θῆτε, μήτε ἐν ἀργύρῳ, μήτε ἐν ἄλλα μηδενὶ, ἀλλ᾽ ὡς τάχιστα τῇ γῇ ἀπόδοτε. Cicero lib. 2. de Legib. *Ac mihi quidem*, inquit, *antiquiſſimum ſepulturæ genus illud fuiſſe videtur, quo apud Xenophontem Cyrus utitur. Redditur enim terræ corpus, & ita locatum ac ſitum quaſi operimento matris obducitur.* Tu tamen de ipſius Cyri ſepulchro vide Arrianum l. 6. geſtorum Alexandri, ubi aliud voluiſſe videtur.

Megarenſes.

Diogenis ſepeliendi ratio.

Tyranni & qui ſibi mortem conſciverant, non ſepulti.

permanſit, [1] quod ab Athenienſibus uſurpatum eſt. Megarenſes contra: nam tria aut quatuor defuncta corpora ſingulis condebant tumulis prona: [2] contra Diogenes Cynicus: nam corpus in faciem ſepeliri cenſuit, inferiora aliquando convertenda arbitratus. In publico tamen non fuiſſe jus ſepulturæ, ex decreto pontificum cavebatur. Sed quum vis morbi Romæ paſſim per ignota capita vagaretur, [3] Antoninus Philoſophus Auguſtus, ut paſſim in urbe liceret humari, cavit edicto, loco non definito. [4] Si qui tamen tyranni male de republica meriti, ſupplicio affecti eſſent, aut ſi qui laqueo & morte inhoneſta, aut malo letho occubuiſſent, [5] vel cæleſti eſſent afflati numine, illos condi ſe-

1 *Quod ab Athenienſibus.*] Plutarchus in Solone ſic ſcribit, *In ſepeliendo Megarenſes mortuos ad Orientem convertunt, Athenienſes verſus Occidentem. Inſtat contra Hereas Megarenſis, aitque Megarenſes etiam mortuorum corpora ad Occidentem humi mandare. Illud praterea majus adjungit, Athenienſium ſingulos ſingula ſepulchra habere, Megarenſes tres & quatuor uno ſepelire.*

2 *Contra Diogenes Cynicus.*] Laërtius in vita illius.

3 *Antoninus Philoſophus.*] Lampridius in vita illius, *Tanta*, inquit, *peſtilentia fuit, ut vehiculis cadavera ſint exportata ſarraciſque. Tunc autem Antonini leges ſepeliendi ſepulchrorumque acerrimas ſanxerunt: quandoquidem caverunt, ut ſi quis vellet, fabricaret ſepulchrum: quod hodieque ſervatur.*

4 *Si qui tamen tyranni.*] Appianus lib. 2. bellorum Civilium, *leges*, inquit, *tyrannorum corpora inſepulta jubent abjici.*

5 *Vel cæleſti afflati eſſent numine.*] Adde & ſacrilegos communi Græcorum lege inſepultos abjici juſſos, ex Diodoro Siculo lib. 16. cap. 6. Et eos qui ſibi mortem conſciviſſent, niſi cauſam juſtam protuliſſent. Unde Quintiliano, ſi is eſt, declamat. 4. hæc lex celebratur, *Qui cauſas voluntariæ mortis in Senatu non reddiderit, inſepultus abjiciatur.* Nam ut ſcribit Hegeſippus lib. 3. cap. 17. Deus omnipotens theſaurum nobis optimum dedit, atque incluſum in hoc vaſe fictili, & conſignatum commiſit nobis cuſtodiendum quoad ipſi placeat repoſcere. Nonne in utroque crimen eſt, vel rejicere depoſitum non repoſcenti, qui dederit: vel repoſcenti negare? Si hominis depoſitum violare pœna infamiæ eſt, quanto magis violare depoſitum Dei? Depoſitum Dei anima eſt in hoc corpore, anima quæ mortis iſtius capax non ſit. Non enim ullo mortis vinculo aſtringitur, atque alligatur, ſed videtur mortem operari, cum ſolvitur corpore, atque de commiſſo ſibi contubernio ſejungitur. Cur igitur ante repetitum depoſitum mortem irrogamus, & animam quaſi inutilem à nobis remittimus, atque è domo noſtra excludimus, & corpus ſine decore, & gratia ſui in terram reſolvimus? Cur exeundi hinc præceptum non expectamus? Miles teſſeram expectat, ſervus imperium. Si quis horum ſine præcepto exierit: alter deſertor, alter fugitivus eſt. Qui hominem fugit, pœnæ obnoxius eſt, quamvis improbum fugerit dominum: nos optimum omnium fugientes, poſſumus non adſtringi impietatis flagitio? *Et non multo poſt ſubjungit*, Hæc non ſolum motibus hominum,

di ſepulchro, aut humari non decebat, itaque inſepulti abjiciebantur. [1] Unius tamen Phocionis, publico judicio damnati, quum inſepultum cadaver jaceret, ſervilis manus ſepeliſſe fertur. [2] Si autem de cœlo ſepulchrum tactum, aut fulmine ictum eſſet, locum à deo expeti, & propterea conſecrari putarunt, [3] quod Lycurgo [4] & Euripidi poëtæ contigiſſe ferunt, quorum ſepulchra de cœlo tacta ſunt. [5] Eratque Græcis lege cautum, ut qui patrimonium prodegerat, ſepulchro patrio non humaretur, ſed externo: [6] Neve quis ob

Græcorum lex in prodigos.

num, ſed etiam legibus interdicta accepimus. Namque alii inſepultos projici jubent eos, qui in ferrum dejecerunt. Dignum eſt enim, ut qui patris imperium non expectaverunt, priventur quaſi quodam matris gremio, terræ ſepulchro. Alii dexteram manum abſcindunt defunctis, ut ſeparetur à membris ſui corporis, quod adverſus corpus ſuum veſano militavit furore. Sed hunc exitum ſacrilegi ferunt, aut proditores, vel percuſſores parentum, qui verum patrem non agnoverunt, nec ſeſe cognoſcunt. deo aut penitus ſepeliri prohibentur, aut non toti ſepeliuntur. Quod & à Joſepho traditur Belli Judaici lib. 3. c. 14. his verbis, *Denique ſi qui ſe occiderint, apud nos quidem uſque ad Solis Occaſum inſepultos abjici decretum eſt, cum etiam hoſtes ſepeliri fas eſſe ducamus: apud alios autem & dextræ jubentur abſcindi ejuſmodi mortuorum, quæ in ipſos armatæ ſunt: quoniam ut corpus ab anima, ita manum eſſe à corpore alienam exiſtimarent.* Quin & qui in calamitate parentes deſeruerunt (teſte Quintiliano declam. 6.) inſepulti abjiciuntur.

1 *Unius tamen Phocionis.*] Prob. Æmylius in vita illius in fin. Aliter Plutarch. in vita illius ad fin. qui Athenienſium in Phocionem mortuum crudelitatem oſtendens, ſic ſcribit, *At ejus inimici, quorum nondum erat in vivum ſatis explicata crudelitas, mortui quoque corpus atrociter inſectati ſunt. Illud enim nullo prorſus igne ſuccenſo, nullo funeſto lumine, nulla denique non honoris modo, ſed ne humanitatis quidem ſignificatione, Atticis exportari finibus edixerunt. Diciturque ex illius familiaribus neminem ejus corpus contingere auſum, ſed Conopionem quendam curandis funeribus quæſtum facere ſolitum, mercede accepta, in Eleuſinam deportaſſe cadaver, ibique igne ex agro Megarico ſumpto, id concremaſſe.*

2 *Si autem de cœlo ſepulchrum tactum.*] Quod probat exemplis ſeqq.

3 *Quod Lycurgo.*] Plutarchus in vita illius in fin. Quamobrem, *inquit*, & Ariſtoteles ait, minoribus Lacedæmonem quam par eſſet proſequi Lycurgum honoribus, tametſi maximis proſequuntur. Nam & templum ei condidere, & ſingulis annis, ut deo, ſacra faciebant. Dicitur autem, cum ejus reliquiæ domum veherentur, de cœlo tactas eſſe.

4 *Et Euripidi.*] Plutarchus in eodem loco, ubi dicit id eis ſolis illuſtribus viris obtigiſſe, his verbis, *Hoc vero non facile alteri cuiquam ex illuſtribus præterquam Euripidi accidiſſe, & mortuo & condito in Macedonia juxta Arethuſam. Itaque argumentum ac teſtimonium magnum iis eſt, qui ſunt Euripidis ſtudioſi, illi ſoli poſt mortem contigiſſe, quæ prius diis immortalibus dilectiſſimo piiſſimoque Lycurgo contigiſſent.*

5 *Eratque Græcis lege cautum.*] Et id quidem de Abderitis tradit Laërtius in Democrito.

6 *Neve quis ob proditionem reus, A-*

Proditores. ob proditionem reus, Athenis tumularetur, tanquam ob crimen famoſus foret. [1] Ideo Phocionis, aliorumque qui proditionis inſimulati pœnas dederant, cadavera extra fines Atticos exegerunt. [2] Cimon vero Miliciadis filius, ut pater qui obierat in carcere, humaretur, captivum ſe præſtitit, & ſervituti mancipavit. *Ægyptii.* [3] Apud Ægyptios ſi quem pravis moribus vixiſſe contingeret, ejectum cadaver in vaſtis ſolitudinibus exponunt. *Perſæ.* [4] Perſæ damnatorum corpora feris & canibus objiciunt. In quo illud traditur mirum, *Clearchi cadaver.* quod cum Clearchi cadaver ob crimen inſimulati canibus expoſitum foret, magna vis venti exoriens, illud pulvere texit, tanquam diis ſignificantibus immeritum pœnas dediſſe. *Hoſtiū ſepulchra:* [5] Hoſtium tamen ſepulchra nobis religioſa non ſunt: ideo violari ſine piaculo poſſunt, lapideſque inde ſublatos in quemlibet uſum convertere, non eſt vetitum. Atque licet Athenis magna fuerit ſepulchrorum cura, non miror tamen Romanis, qui publica monumenta etiam pauperibus & ſervis, ubi conderentur, ædificarunt. Apud Græcos quoque deteſtabili crimine obnoxius erat, & capitis pœna dignus, qui inſepultum cadaver reliquiſſet, adeo ut equos & canes parentis affectu, [6] Cimonem [7] & Xantippum

thenis tumularetur.] Thucydides lib. 1. non adeo longe à fin. ubi de morte & ſepultura Themiſtoclis loquitur. Et Xenophon lib. 1. Rerum Græcanicarum, ubi & idem de ſacrilegis dicit. Ad quod & tu vide ſupra in verbo, *Vel cœleſti afflati eſſent numine.*

1 *Ideo Phocionis.*] Valerius Maximus lib. 5. cap. 3. de Ingratis ſic ſcribit, *Phocion his dotibus, quæ ad pariendum honorem potentiſſimæ judicantur clementia & liberalitate inſtructiſſimus, non tantum in eculeo Athenienſibus impoſitus eſt, ſed certe poſt obitum nullam Atticæ regionis, quæ oſſibus ejus injiceretur, glebulam invenit. Juſſus extra fines projici, intra quos optimus civis vixerat.* Plutarchus loco quem citavimus ſupra ibi, *Unius tamen Phocionis.*

2 *Cimon vero.*] Probus Æmilius in vita illius poſt princ.

3 *Apud Ægyptios.*] Ægyptii (auctore Diod. Siculo lib. 2. cap. 5.) judicum ſententia corpus ejus, qui comprobatus eſt male vixiſſe, ſepulchro privant.

4 *Perſæ.*] Hæc uſque ad verſic. *Hoſtium tamen*, ſunt Plutarchi in Artaxerxe.

5 *Hoſtium tamen ſepulchra.*] Cajus in l. ſepulchra 4 ff. de ſepulchro violato. *Sepulchra*, inquit, *hoſtium religioſa nobis non ſunt: ideoque lapides inde ſublatos in quemlibet uſum convertere poſſumus: nec ſepulchri violati actio competit.*

6 *Cimonem.*] Plutarchus in Catone Cenſorio, *Equorum Cimonis ſepulchra, quibus olympia tertium vicit, penes ipſius monumentum videntur.*

7 *Et Xantippum.*] Plutarchus ibi addit,

pum luxiſſe, & tumulo indidiſſe legamus. [1] Anſer quoque Lacydi philoſopho ita adhæſiſſe fertur, ut nec domi, neque foris ab eo diſcederet: quem elatum funere, effuſis lachrymis ſepelivit. [2] Alexander quoque Bucephalo duxit exequias, [3] ſicut Agrigentini equis ſepulchra & pyramides erexere. [4] Inter quos Auguſtus Octavius, [5] & poſtea Hadrianus Cæſar equo tumulum feciſſe traduntur maximi ſumptus, & carmen inſcripſiſſe. [6] Commodus quoque Praſino equo mortuo ſepulchrum in Vaticano fecit. [7] Et Romani

Pecudum ſepulchra & exequiæ.

addit, *Quid quod etiam canes familiares ac domeſticos, cum alii multi, tum Xantippus ille priſcus diligentiſſime humandos curaverunt? Is enim canem, qui eo tempore, quo civitas urbe relicta Salamina tranſmittebat, triremi ſecum enataverat, in arce ſepelivit. Cui etiam loco Cynotaphium cognomentum eſt.* Præterea in Themiſtocle hanc hiſtoriam ſic ſcribit, *Memoratur Xantippi Pericli patris canis, quod abeuntis domini deſiderium & ſolitudinem ferre non poſſet, in mare inſiluiſſe, natando triremem aſſecutus in Salaminem eſſe delatus, ibique expirans continuo interiiſſe: quo in loco etiam his temporibus canis tumulum vocant, ubi ſepulchrum ejus fuiſſe traditur.* Ælianus de Varia hiſtoria lib. 8. c. 4. ſcribit, Poliarchum quoque canes & gallos, ſi quibus oblectatus fuiſſet, mortuos publice extuliſſe, & amicos ſuos ad funus advocaſſe, ſplendideque eos ſepeliſſe, & in illorum monumentis columnam erexiſſe, in eiſque illorum epitaphia inſculpſiſſe.

1 *Anſer quoque Lacydi.*] Plin. l. 10. c. 22.

2 *Alexander quoque Bucephalo.*] Pomponius Mela lib. 2. c. 47. Plinius lib. 6. c. 20. & lib. 8. c. 42. ſcribit, Alexandrum Bucephalo defuncto exequias duxiſſe, urbemque tumulo circumdediſſe nomine ejus. Solinus c. 47. aut aliorum computatione 57. Plutarchus in vica ipſius Alexandri, ubi & idem dicit de cane nomine Perita. Et vide Diodorum Siculum 17. Quintum Curtium lib. 5. Juſtinum libro 12. Gellium lib. 5. cap. 2. Arrianum l. 5.

3 *Sicut Agrigentini.*] Pomponius Mela ubi ſupra, Plinius lib. 8. cap. 42. Solinus ubi etiam nuper.

4 *Inter quos Auguſtus Octavius.*] Plinius d. lib. 8. cap. 42. *Fecit*, inquit, *& divus Auguſtus equo tumulum, in quo Germanici Cæſaris carmen eſt. Agrigenti complurium equorum tumuli pyramides habentur.*

5 *Et poſtea Hadrianus Cæſar.*] Dion in vita illius, *Magno*, inquit, *argumento eſt, eum ſtudio venandi delectatum fuiſſe, quod Boryſtheni equo, quo libenter in venationibus utebatur, mortuo monumentum ædificavit, erexitque columnam inſcripto epigrammate.* Ælius etiam Spartianus in vita illius, *Equos*, ait, *& canes ſic amavit, ut eis ſepulturam conſtitueret.*

6 *Commodus.*] Non ille quidem filius Antonini Philoſophi, nec Ælius Verus qui & Cejonius Commodus dictus eſt, quem Hadrianus adoptavit: ſed alius Verus ejus filius, qui & Commodus dictus eſt, ex Julio Capitolino in vita illius, cujus hæc verba ſunt, *Nam & volucri equo Praſino aureum ſimulachrum fecerat, quod ſecum portabat. Cui quidem paſſas uvas & nucleos in vicem hordei in præſepe ponebat, quem ſagis fuco tinctis coopertum in Tiberiana ad ſe adduci jubebat. Cui mortuo ſepulchrum in Vaticano fecit.*

7 *Et Romani corvo.*] Plinius lib. 10. c. 43.

1 *Ægy-*

Romani corvo dedere exequias, præcedente tibicine, duorum Æthiopum humeris elato: [1] Ægyptii vero quum feles aut aliquod animal moritur, cujus ſuperſtitioni addicti ſunt, ſindone contectum, & ſale atque aromatibus delibutum, ſepeliunt. [2] Quare circa Myridis paludem cornicis atque ibidis ſepulchra ſumptuoſo lapide viſebantur. [3] Tantaque apud Græcos cura ſepulturæ fuit, ut decem prætores, quod bello navali apud Arginuſas vi tempeſtatis acti, defunctos in acie non ſepeliſſent, ab Athenienſibus capitis acceſiti, & ultimo ſupplicio affecti ſint. [4] Et Lacedæmonii dum contra Meſſenios ducunt, ne milites qui bello ceciderant, inſepulti manerent, teſſeras in brachiis inſculptis nominibus habuere. Inolevitque mos Athenis, ut ſingulæ tribus ſingulas arcas, in quibus cadavera & diſperſas reliquias illorum qui bello ceciderunt, ſuæ cujuſque tribus inquiſita colligerent, in expeditione vehiculis ferant. Unus autem

Ægyptii.

Athenienſium tribuũ mos, de iis qui bello ceciderãt.

torus

1 *Ægyptii.*] Herodotus libro 2. de Ægyptiorum ſuperſtitione loquens, *Quibuſcunque in domibus*, inquit, *ul tro felis oppetit mortem, earum domorum habitatores cuncti ſupercilia radunt.* & paulo poſt, *Efferuntur feles mortuæ ad ſacra tecta, ubi ſalſæ ſepeliuntur in urbe Bubaſti.* Diodorus Siculus libro 2. 4. 4 de Animalibus diis apud Ægyptios & eorum cultu & ſepultura, cum aliquod eorum animalium, felis, canis, ichneumonis ſcilicet, moritur, ſindone contectum, cum ululatu pectus percutientes, ſale liniunt, ac cedri liquore, unguentiſque odoriferis, quo diutius ſervetur corpus unctum, in ſacris locis ſepeliunt. Euſebius Præparationis Euang. lib. 2. cap. 1.

2 *Quare circa Myridis paludem.*] Ælianus de Animalibus, lib. 6. cap 7. & dictum eſt ſupra lib. 1. c. 27. De hujuſmodi autem animalium ſepulturis Statius Sylv. l. 2. in Epicedio Pileti his verſibus,

—— Gemit inter bella peremptum
Partus equum, fidoſque canes flevere Moloſſi,
Et volucres habuere rogum, corvuſque Maronis.

3 *Tantaque apud Græcos.*] Hæc uſque ad verſ. *Et Lacedæmonii*, ſunt Valerii Maximi lib. 9. cap. 8. de Temeritate, niſi quod non decem *Prætores*, ſed decem *Imperatores* dicit. Quanquam ſcio, & Prætoris appellationem trahi ad Imperatorem. Valerii verba hæc ſunt, *Athenienſium civitas ad veſaniam uſque temeraria, quæ decem imperatores ſuos, & quidem à pulcherrima victoria venientes, capitali judicio exceptos, necavit, quod militum corpora, ſævitia maris interpellante, ſepulturæ mandare non potuiſſent: neceßitatem puniens, cum honorare virtutem deberet.*

4 *Et Lacedæmonii.*] Sed & adde, apud Romanos magnæ laudi datum fuiſſe Pompejo, quod eorum cadavera, qui in Triario adverſus Mithridatem infeliciter dimicaverant, & qui inhumati adhuc fuerant, ſplendidè ac decore tumularit. Quod cum Lucullus neglexiſſet, jure odii materiam nactus eſt, ut ex Plutarcho ſcripta eſt in vita Pompeji.

1 *Tametſi*

torus conſtratus inanis ducebatur, illorum qui conquiſiti non apparerent: & poſtquam in publicis ſepulchris illa condidiſſent, ne eſſent inhonorati, inſigni teſtimonio pietatis in defunctos, ſolenni oratione de ipſorum laudibus, quod pro patria mortem pugnando paſſi fuerant, illos magnificis verbis atque honoribus extulerunt: [1] tametſi ea procuratio funeris, inter pudendas & minime ingenuas artes haberetur. [2] Si cujus tamen oſſa cineresque in alienum ſepulchrum deferrentur, illa eruere loci dominus, & ſine pontificum decreto alio transferre non poterat. Eſt tamen lege cautum, ut locus fulmine ictus, illico religioſus, & in nullius bonis fiat, quod eum deus conſecraſſe videbatur: [3] utque juxta ſepulchrum novum, propiusve ſexaginta pedes, invito domino ædes admovere non liceat. Ideo inviolabilia habita, [4] quæ nec præſcribi poterant, nec uſucapi, ſicut nec publica. [5] Et tam Romana lege [6] quàm Solonis, ne quis alienum buſtum violaret aut dejiceret, graviſſima fuit pœna interdictum: quare ſepulchri violati actio conſtituta eſt. Notatumque & illud, ſepulchra & loca religioſa, ipſa antiquitate ſanctiora fieri, [7] eoque diruto, nihilo minus

Oratio funebris.

Locus fulmine ictus, religioſus & ſacer fit.

Lex de non violando alieno buſto.

Antiquitas ſanctitatem augebat.

1 *Tametſi ea procuratio funeris.*] Cicero lib. 2. ſervilem Pollinctorum familiam vocat.

2 *Si cujus tamen oſſa.*] Id Ulpian. eſt in *l. oſſa.* 8. in princ. *ff. de relig. & ſumpt. fun.*

3 *Utque juxta ſepulchrum novum.*] Hæc lex teſte Cicer. lib. 2. de leg. non adeo procul à fine 12. Tabulæ eſt. Ejus verba ſunt hæc, *Duæ ſunt præterea leges de Sepulchris: quarum altera privatorum ædificiis, altera ipſis ſepulchris cavet. Nam quod rogum buſtumve novum vetat propius ſexaginta pedes adjici ædes alienas invito domino, incendium veretur acerbum.* Quamobrem autem lex adjiciat *Novum*, intelliges ex verbis Pomponii in *l. 3. ff. de Mortuo inferendo & ſepulchro ædificando,* cum ita loquitur, *Si propius ædes tuas quis ædificet ſepulchrum, opus novum tu nuntiare poteris: ſed facto opere nullam habebis actionem, niſi quod vi aut clam: Si propius ædificium alienum intra legitimum modum mortuus illatus ſit: poſtea eum prohibere non poterit ædificii dominus quo minus alium mortuum eo inferat, vel monumentum ædificet: ſi ab initio domino ſciente hoc fecerit,* ex quibus verbis datur intelligi, quare lex addiderit *Novum*: quaſi videlicet, ubi quis ſemel id paſſus ſit, tacite ſuo juri renunciaſſe videtur.

4 *Quæ nec præſcribi poterat nec uſucapi.*] Non enim ea alienari poſſunt. §. *ſacræ res. Inſtit. de rerum diviſione.* Ideo nec uſucapi. *l. alienationis.* 28. *ff. de verb. ſignif.*

5 *Et tam Romana lege.*] *ff.* & *C. de ſepulchro violato,* per totum.

6 *Quam Solonis.*] Cicero d. lib. 2.

7 *Eoque diruto,*] Juſtinianus in §. *ſacræ.*

minus religioſum locum eſſe, quippe ſepulchrorum ſancti-tas in ipſo ſolo manet. Sancta vero dicuntur loca, quæ ſacrata legibus plebiſcitisve ſancita, pœnis adjectis, inviolata manent: ſiquidem ſanctiones aut obteſtatione aut conſecratione, vel pœnis conſecrantur. [1] Itaque muri & mœnia civitatum, quod illa tranſgredi non licet, [2] & tam intra quàm extra pomœrium omnes ab his arcentur, [3] nec cuiquam ædificia illis admovere fas eſt, auguſta & ſancta dicta ſunt: ideo illibata juris ſanctione defenduntur. Capitale enim fuit, & ſeveriori pœna coërcitum, [4] etiam lege Romuli,

Pomœrium ſanctum.

§. *ſacra.* verſi. *locus.* Inſtit. de rerum diviſ. *Locus autem*, inquit, *in quo ædes ſacræ ſunt ædificatæ, etiam diruto ædificio, ſacer adhuc manet.*

1 *Itaque muri & mœnia civitatum.*] Cicero libro 2. de Natura deorum, Plutarchus in Romulo, & noſtræ leges, in *l. ſanctum eſt.* 8. §. *in municipiis quoque, muros eſſe ſanctos*, Sabinum recte reſpondiſſe, Caſſius refert: prohiberique oportere, ne quid in his immitteretur. Et Ulpianus in l. ſacra loca. 9. §. muros. ff. de rerum diviſione, *cum* ait, *Muros municipales nec reficere licet ſine principis, vel præſidis auctoritate, nec aliquid eis conjungere, vel ſupponere. Res ſacra non recipit æſtimationem.* Et Juſtinianus in §. *ſanctæ. Inſtit.* eod. tit. *Sanctæ quoque res*, inquit, *veluti muri & portæ civitatis, quodammodo divini juris ſunt, & ideo nullius in bonis ſunt. Ideo autem muros ſanctos dicimus: quia pœna capitis conſtituta eſt in eos, qui aliquid in muros deliquerint.* Et huc fere reſpicit Homerus dum Thebana mœnia ἱερὰ vocat, lib. 4. Iliados,

Οἵ ῥα τότ' ἐςρατόωνθ' ἱερὰ πρὸς
τείχεα Θήβης.

Quanquam & alio referri poteſt.

2 *Et tam intra quam extra pomœrium.*] Livius 1. Decad. lib. 1. *Pomœrium eſt circa murum locus, quem in condendis urbibus quondam, Hetruſci, qua murum ducturi erant, certis circa terminis inaugurato conſecrabant, ut neque interiore parte ædificia mœnibus continuarentur, quæ nunc vulgo etiam conjungunt, & extrinſecus puri aliquid ab humano cultu pateret ſoli. Hoc ſpatium, quod neque habitari, neque arari fas erat, non magis quod poſt murum eſſet, quam quod murus poſt id, Pomœrium Romani appellarunt: & in urbis incrementum ſemper, quantum mœnia proceſſura erant, tantum termini hi conſecrati proferebantur.* *

COLERUS.

* Vide Feſtum. Proſimurium eſſe, ait Antiſtius in commentario Juris Pontificalis. Pomœrium, id eſt, poſt murum, ut ait Cato. Olim quidem omne poſt murum intimum, nunc etiam intra ædificia pomerium quaſi promœrium, ſolet dici. Gloſſæ. *Pomœrium ὁ περὶ τὸ τεῖχος τόπος.*

TIRAQUELLUS.

3 *Nec cuiquam ædificia.*] In *d.* §. *muros.*

4 *Etiam lege Romuli.*] Ex hocque Remum ipſius Romuli fratrem ideo interemptum ferunt, quod mœnia Romæ tranſiliiſſet, pronunciaſſeque Romulum ſic deinde, *Quicunque alius tranſiliet mœnia mea interfectum iri.* Et hæc vulgatior fama fuit, ut ſcribit Livius 1. Decad. lib. 1. *Quamvis*, ut idem dicit, *alii aliter Remum interfectum tradant.* Et priorem ſententiam ſequutus eſt Propertius lib. 3. eleg. 7. ad Me-

muli, illi qui mœnia tranſgreſſus attigiſſet. [1] Neque mœnia ſolum, ſed ipſum pomœrium, quantumque circa mœnia loci eſt, quod nec coli, neque arari fas erat, ſanctum eſſe liquet. Tametſi ſacra & religioſa, quandoque ſancta dicta ſint. [2] Leges quoque quarum juſſa pœnis & ſuppliciis ac religionibus in æternum coercentur, eo quia non debent pœnæ ſanctione corrumpi, ſanctæ dicuntur: quas breves eſſe convenit, velut monita oraculorum divinitus miſſa, ut paucis jubeant, non pluribus diſputent, ſuadeantque magis quam comminentur: [3] quas quidem Plato juſſit eſſe quam pauciſſimas: nam ſi ſuo jure funguntur magiſtratus, nihil opus eſſe multiplici lege putavit: ubi vero horum improbitate alio detorquentur, ex legum multitudine perniciem afferri dicebat. [4] Fuitque opinio Cleonis apud Thucydidem, ſatius eſſe malis legibus aſſuetam civitatem non facile mutari, quam bonis inconſtanter uti. [5] Sed tamen leges à populo latæ, aliter ratæ non habentur, quam ſi patres

Sacra & religioſa ſancta. *Leges ſanctæ.* *Leges breves eſſe convenit.* *Platonis ſententia de legum paucitate.* *Cleonis opinio.* *Quas leges ratas habebant Romani.*

ad Mœcenatem,

Celſaque Romanis decerpta palatia tauris
Ordiar, & caſo mœnia firma Remo.

Et Lucanus lib. 1.

Fraterno primi maduerunt ſanguine muri.

Plutarchus in Romulo, & problem. cap. 26. Pomponius in *l. ultim. ff. de rerum diviſ.* ſic ſcribit, *Si quis violaverit muros, capite punietur: ſicuti ſi quis tranſcendat ſcalis admotis, vel alia qualibet ratione. Nam cives Romanos alia, quam per portas, egredi non licet: cum id hoſtile & abominandum ſit. Nam Romuli frater Remus occiſus traditur, ob id quod murum tranſcendere voluerit.* Et Juſtinianus in d. §. *ſanctæ, Inſtit.* eodem tit. Alteram autem ſequutus eſt Servius, fabuloſam illam priorem exiſtimans, in lib. 6. Æneidos,

—— Viden' ut geminæ ſtant vertice criſtæ.

1 *Neque mœnia ſolum, ſed ipſum pomœrium.*] Livius 1. Dec. lib. 1. in regno Servii Tullii, ubi declarat quid ſit pomœrium. Textum citavimus ſupra in verbo, *Etiam lege Romuli.*

2 *Leges quoque.*] Ulpianus in *l. ſacra.* 9. §. *proprie dicimus, ff. de rerum diviſ.*

3 *Quas quidem Plato juſſit eſſe quam breviſſimas.*] Lib. de Legibus 12. & ex eo Strabo lib. 6. ſic ſcribit. *Hoc & à Platone dictum eſt; quibus leges adſunt plurimæ, ac pœnæ plurimæ, iis & vivendi ritus depravatos eſſe. Sicut quibus plures adſunt medici, iis & ægritudines per multas adeſſe, probabile eſt.* Quod poſtremum de medicis repetit Ipſe Plato de Repup. lib. 3.

4 *Fuitque opinio Cleonis apud Thucydid.*] Lib. 1. belli Peloponneſiaci.

5 *Sed tamen leges à populo latæ.*] Legum ferendarum morem ſcribit Franciſcus Maturantius In Comment. in Philip. 1. Ciceronis. Vide Macrob. Satur. lib. 3. c. 17.

1 *Poſt-*

tres auctores fiant, [1] poſtquam fuit de cœlo ſervatum, niſique ad populum prius latæ, ſcriba ſuggerente, conſenſu populi, [2] non per vim, juſſuque ſenatus [3] trinundino promulgatæ, & per præconem prolatæ, juratæ [4] & receptæ, in [5] foro propoſitæ, ac in ærarium conditæ fuiſſent. [6] Nam ſacroſanctum quid fieri minime poterat, niſi per populum ple-

Sacroſanctum.

1. *Poſtquam fuit de cœlo ſervatum.*] Cicero Philip. 5. *Quam legem igitur ſe Augur dicit tuliſſe, non modo tonante Jove, ſed prope cœleſti clamore prohibente, hanc dubitabit contra auſpicia latam eſſe*, augures tantæ auctoritatis fuerunt, ut nihil neque domi, neque foris, niſi auſpicato gereretur: quod Valerius docet lib. 2. cap. 1. de Inſtitutis antiquis. Et Cicero in Oratione in L. Piſonem queritur, Obnunciationem, qua pernicioſis legibus reſiſtebatur, Fuſia & Helia legibus (quas propugnacula muroſque tranquillitatis atque ocii vocat) everſam eſſe.

2 *Non per vim.*] Idem Cicero d. Phil. 5. *Quibus de cauſis*, inquit, *eas leges, quas M. Antonius tuliſſe dicitur, omnes cenſeo per vim & contra auſpicia latas, hiſque legibus populum non teneri.* Idem Philip. 15. *Acta Antonii*, inquit, *reſcidiſtis, leges refixiſtis: per vim & contra auſpicia latas decreviſtis.*

3 *Trinundino promulgatæ.*] Cicero in Oratione ad Pontifices pro domo ſua, *Si quod in cæteris legibus trinundinum eſſe oportet, in adoptione ſatis eſt trium eſſe horarum, nihil reprehendo.* Et Philip. 5. *Quid? promulgata fuit? quid? nonne ante lata, quam ſcripta? nonne ante factam vidimus, quam futuram quiſquam eſt ſuſpicatus? Ubi lex Cæcilia & Didia? ubi promulgatio? trinundinum? ubi pœnæ recenti lege Junia & Licinia?* Quintilianus lib. 2. cap. 4 de legibus loquens, *Sive non trinoforte nundino promulgata, ſive non idoneo die fuit, ſive contra interceſſiones, vel auſpicia, aliudve quid, quod legitime obſtet, dicitur lata eſſe.* Suetonius in Auguſto. cap. 67. Gellius lib. 4. cap. 9. Macrobius lib. 1. Satur. c. 16.

4 *Et receptæ.*] Ubi leges in Senatu approbatæ erant, & S. C. factum erant, ſcribebatur, & plures auctoritatem ſuam adſcribebant: cujus rei exemplum extat in epiſtol. Celii 7. lib. 8. omnium autem 142. apud Ciceronem in Epiſtolis Familiaribus Dion. Halicarn. lib. 11. ubi de Curiatis & Centuriatis concionibus.

5 *In foro propoſitæ.*] Servius in l. 6. Æneid. in eum locum,

— *Fixit leges precio atque refixit.*

Poſſumus, *inquit*, Antonium ſecundum Ciceronem in Philippicis accipere. *Fixit autem ideo, quia inciſæ in æreis tabulis leges affigebantur parietibus.* Locus autem Ciceronis eſt Philip. 1. ut opinor, ubi ita ſcribit, *Quæ ita conſervanda concordiæ cauſa arbitratus ſum, ut non modo quas vivus Cæſar leges tuliſſet, infirmandas hoc tempore non putarem: ſed ne illas quidem, quas poſt mortem Cæſaris prolatas eſſe & fixas videtis.*

6 *Nam ſacroſanctam.*] Cicero in Oratione pro L. Cornelio Balbo, *Sacroſanctum*, inquit, *eſſe nihil poteſt, niſi quod per populum plebemve ſancitum videretur.* *

COLERUS.

* Feſtus: *Sacroſanctum dicitur, quod jurejurando interpoſito eſt inſtitutum, ſi quis id violaſſet, ut morte pœnas penderet: cujus generis ſunt Trib. Plebis, Ædileſque ejuſdem ordinis, quod affirmat M. Cato in ea quam ſcripſit, Ædiles plebis ſacroſanctos eſſe.*

1 Ideo

plebemque ſacratum eſſet. [1] Ideo conſulibus legem Curiatam ferentibus, quia à populo non recepta, ſed à tribuno plebis ſæpe interceſſum fuerat, pro lege habita non eſt. [2] Proditumque memoriæ fuit, malos mores optimis ferendis legibus ſæpe cauſam dediſſe: quia ubi perperam vivitur, multiplicibus edendis legibus magna datur occaſio. [3] Inde apud Æginetas cautum eſt, ut qui novæ condendæ legis cauſam daret, inviſus omnibus & execrabilis fieret. Sic apud Indos, ſi quis aliquid pernicioſi inveniſſet, niſi protinus remedio ſuccurreret, morte plectebatur. [4] Quæ quidem leges, licet in æternum editæ, quum aut uſus coarguit, aut rerum ſtatus facit inutiles, pro tempore mutari & induci, ac facile abrogari poſſunt. [5] Portæ vero civitatis non ut mœnia, ſanctæ ſunt: quia quum per illas defuncta ferantur corpora, ſacroſanctas minime putarunt: quod enim funeſtum eſt, id ſacrum aut ſanctum fieri minime poteſt, tametſi alia feratur cauſa. [6] Cum enim urbium conditores mœnia ſignarent, incincti ritu Gabino, id eſt, toga rejecta circa humeros, taurum ad dextram, interius vaccam æneo aratro jungebant, ſtivamque tenentes incurvam, ita ut omnes glebæ in interiorem ruerent partem, perfecto ſacrificio mœ-

Novæ legis auctor execrabilis apud Æginetas.

Legum abrogatio.

Portæ cur ſanctæ non eſſent.

TIRAQUELLUS.

1 *Ideo Conſulibus legem Curiatam ferentibus.*] Dionyſ. Halicar. d. l. 7. 9. & 11. Vide Gellium lib. 15. cap. 27. & Sueton. in Auguſto, cap. 65. & Beroald. ibi.

2 *Proditumque memoriæ fuit.*] Salluſtius in Catilinam.

3 *Inde apud Æginetas.*] Diodorus Siculus libro 12. ſcribit, Charondam ſanxiſſe, ſi quem cujuſpiam legis abrogandæ libido ſeu neceſſitas adduxiſſet, ei collum laqueo inductum primum circumdare: tum ſic ornatum in concionem ad poſtulandam à populo legis emendationem prodire oportere: quam ſi non obtinuiſſet, laqueo, quo vinctus acceſſerat, ſtrangulabatur.

4 *Quæ quidem leges.*] Livius 4. Dec. libro 4. in Oratione Valerii Tribuni plebis, quam habuit pro Oppia lege abroganda.

5 *Portæ vero civitatis.*] Plutarchus in Romulo, & probl. c. 26. & alibi diximus.

6 *Cum enim urbium conditor.*] Virgilius lib. 5. Æneid.

Interea Æneas urbem deſignat aratro.

Ubi Servius eadem, quæ Alexander hic ſcripſit, poſuit, & nonnihil Plutarchus in locis nuperrime citatis, & vide infra ibi, *Quod quidem aratrum.* *

COLERUS.

* Vide Iſidorum, & Horat. alludit:

— imprimeretque muris
Hoſtile aratrum.

mœnia ſignabant: ubi vero portæ futuræ erant, id loci minime ſulcabant, ſed aratrum ſuſpendentes, portarum ſpatia reliquere intacta. Ideo quum mœnia ſignata ſolenni ſacrificio, ſancta ſint: portæ, quia ſignari illas vel ſulcari minime decebat, ſanctæ minime fuere. In quo id ſervatum meminimus, ut fruges in ſubjectam foveam demittant, & ex vicina terra exaggerent, bovesque ſulcatis mœnibus immolent. Macedones vero ubi primum urbis mœnia futura erant, polentam inter ſolennia adhibuere. [1] Quod quidem aratrum non ædificandis modo urbibus, ſed illis funditus evertendis inducebatur, quaſi ſegetes ibi mox futuras denotarent. [2] Fuitque conſtitutum, ut nemo Cæſarum, niſi qui imperii fines propagaſſet, non provinciali, ſed Italico agro quæſito, nationeſque ſignis collatis & juſto prælio perdomuiſſet, jus proferendi pomœrii haberet. [3] In qua re eſt animadverſum, Syllam ultimum Romanorum, pomœrium protuliſſe: & poſt Syllam, Claudium Cæſarem terminos urbis propagaſſe. [4] Si vero non pomœrium, ſed tem-

Non cuivis Cæſarum jus preferendi Pomœria.

TIRAQUELLUS.

1 *Quod quidem aratrum.*] Horatius lib. 1. Carm. Ode 16.

Iræ Thyeſten exitio gravi
Stravere: & altis urbibus ultimæ
Stetere cauſæ, cur perirent
Funditus, imprimeretque muris
Hoſtile aratrum exercitus inſolens.

Ubi Acron interpres, *Hæc*, inquit, *conſuetudo fuit condendis atque evertendis civitatibus, ut aratro fierent:* ut de condenda urbe illud Virgilii, quod nos ſupra citavimus in verbo, *Cum enim urbium conditor*, & de evertenda Cicero, Philipp. 2. *Ut vexillum tolleret & aratrum circumduceret.* Et huc ſpectat illud Modeſtini in l. ſi uſusfructus. 21. ff. quibus modis uſusfruct. amittatur. *Si uſusfructus civitati legetur, & aratrum in ea ducatur, ut paſſa eſt Carthago, civitas eſſe deſinit: ideoque quaſi morte deſinit habere uſumfructum.* Illud quoque Lucani lib. 7. *Sarmaticumque premat ſuccinctus Conſul aratrum.*

2 *Fuitque conſtitutum, ut nemo Cæſarum.*] Seneca in libro de Brevitate vitæ, & Cornelius Tacitus lib. 12. Et vide Gellium lib. 13. c. 14.

3 *In qua re animadverſum eſt, Syllam.*] Hæc ſunt Gellii ubi nuper citavimus: ubi Syllam & Claudium, quos & ipſe memorat, tradit Divum quoque Julium poſt Syllam pomœrium protuliſſe.

4 *Si vero non pomœrium, ſed templi ambitus.*] Hæc uſque ad verſic. *Notatumque fuit*, ſunt Cornelii Taciti l. 20. cujus hæc verba ſunt, *Undecimo Calendas Junias, ſerena luce ſpacium omne, quod templo dicabatur, evinctum vittis coronisque, ingreſſi milites, quibus fauſta omina, felicibus ramis: deinde virgines Veſtales cum pueris puellisque patrimis matrimisque, aqua, rivis & fontibus, amnibusque hauſta, perluere. Tum Helvidius Priſcus, Prætor, præeunte Plauto Heliano Pontifice, luſtrata bove taurisque area, & ſuper ceſpitem redditis*

templi ambitus & area conſecranda forent, eam conſecrationem fieri accepimus, ut ſerena luce omnem aream & ſpatium vittis coronisque evincirent. Mox milites & Veſtales virgines cum pueris puellisque patrimis & matrimis, ex quatuor fontibus aquam ſpargerent, boveque & tauro aream luſtrarent. Prætorque præſides deos precatus, & magiſtratus una ſacerdotesque & ſenatus, cum equitibus & populo, ſaxum ingens fundamentis injicerent, paſſimque auri & argenti ſtipes, & metallorum primitias nullis fornacibus evictas aggerarent. In quo præcipue cavendum, ne ſaxum aurumve, in aliud opus deſtinatum, apponant. [1] Notatumque & illud, ut non ſolum funeſti à conſecratione & ſacris arceantur, ſed manci, quique inſignes debilitate corporis, aut membro non ſatis utiles ſunt, velut indigni qui ſacra tractarent. Propterea M. Sergius ob parvitatem imminutionemque corporis à ſacris ut mancus amotus fuit, quod ſacra tractare nequiſſet. Quod Perſis quoque in uſu fuiſſe traditum eſt, quibus morbo affectum, oculo aut membro deficientem, dominari, vel ſacris præeſſe inhibetur. Quodque res & loca deorum immortalium divino cultui mancipata, juſſu populi per pontifices mutari & transferri, ac prophana fieri poſſe, verbis conceptis, amota religione, ſæpe compertum eſt.

Templi ambitus conſecratio.

Manci, mutilati, debiles, & funeſti à conſecratione rejecti.

redditis extis, Jovem, Junonem, Minervam, præſidesque imperii deos precatus uti cœpta proſperarent, ſedesque ſuas pietate hominum inchoatas, divina ope attollerent, vittas, quibus ligatus lapis, innexique funes erant, contigit. Simul cæteri magiſtratus & ſacerdotes, & Senatus, & eques, & magna pars populi ſtudio lætitiaque connixi, ſaxum ingens traxere: paſſimque injectæ ſunt fundamentis argenti aurique ſtipes, & metallorum primitiæ, nullis fornacibus victæ, ſed ut gignuntur. Prædixere Aruſpices ne temeraretur opus ſaxo aurove in aliud deſtinato.

1 *Notatumque & illud.*] De funeſtis eſt Servius in lib. 11. Æneidos in princ. ibi,

— *Quanquam & ſociis dare tempus humandis*
Præcipitant curæ, turbataque funere mens eſt.

Et alibi diximus. De Mancis Plinius lib. 7. cap. 28. ubi & id de M. Sergio dicit. Et vide noſtras leges Connubiales l. 2. n. 59.

CAPUT XV.

Locus Ciceronis ex Catone Majore de lege Voconia quæ eſſet, & quæ Furia, & Falcidia, explanatur.

CUM Palatini fori judicia opperiremur, & tædio interdum ac mora offenderemur, in Bibliothecam pontificum, quæ ibi fuit proxima, ſæpe divertebamus: ibique, in quoſcunque incideramus libellos, varia lectione cum amicis conterebamus. Cumque Ciceronis Catonem Majorem inibi forte nacti eſſemus, hæc verba, quæ ex perſona Catonis Cicero memorat, in eo tunc penſitabamus: Cum ego quinque & ſexaginta annos natus, legem Voconiam magna voce & bonis lateribus ſuaſiſſem. Quid Voconia lege, quam tunc Cato ſuaſit, cautum fuiſſet, apud nonnullos qui aderant, quærebatur. Et quum ex noſtratibus homo quiſpiam, fori & judiciorum non ignarus, idem quod Furia & Falcidia, Voconia lege caveri reſpondiſſet, ne ſcilicet teſtatori ex bonis ſuis ultra dodrantem legare liceret: utque quarta hereditatis pars ſcripto heredi ſaltem maneret incolumis: ſæpiuſque hanc legem abrogatam nova conſtitutione excitatam eſſe, & pleraque induceret: dixi ego, indubio errore labi illos, qui idem Voconia, quod Furia aut Falcidia, ſtatutum fuiſſe contenderent: quippe Furia & Falcidia, contra legis XII. tabularum antiquiſſima decreta, à principio latæ fuere. Quum enim duodecim tabulis quomodo volet, & cui quantumque volet, de bonis diſponendi, illaque, ſive inſtitutionis, ſive legati jure relinquendi, data facultas foret: poſtea lege Falcidia & Furia, ut niſi ad dodrantem legare liceret, ſtatutum fuit. Interjectis inde temporibus, Q. [1] Volumnius Saxa Trib. pl. tulit ad populum, ne quis heredem mulierem faceret, coërcitæque eo plebiſcito mulie-

Ciceronis locus in Catone.

Non idem Voconia lege quod Furia & Falcidia ſtatui.

TIRAQUELLUS.

1 *Volumnius Saxa.*] Ludovicus Vives in Auguſtin. de Civitate Dei, libro 3. cap.21. pro *Volumnio* reponit *Voconium*.

Hoc

mulierum hereditates ſunt. Mox lege Voconia, quam C. Voconius Aricinus Trib. pl. tulit, ſancitum fuit, ut non fœminas modo, ſed ne quis cenſus heredem etiam unicam relinqueret filiam, quam legem Cato perſuaſit: quo quidem plebiſcito, ne liceret legare mulieribus ultra quadrantem, ſub gravi documento vetabatur: nam quum ſolidæ hereditates, & magna patrimonia mulieribus aſſidue legarentur, prorſus ut admirabile videatur, quantum mulierum opes hereditatibus accreviſſent: quum obviam eundum putarent, ne tam immodicæ largitiones mulieribus fierent, quibus temere abutebantur, cautum fuit lege Voconia, ut non ultra quadrantem, hoc eſt, quartam hereditatis partem, mulieribus ex quovis peculio obvenire poſſet. Lege autem Falcidia non quadrantem, ſicut in Voconia, ſed ne ultra dodrantem in legatis cuivis abſumere poteſtas foret, cavebatur, ut ſaltem quarta pars hereditatis & bonorum, heredi ſcripto, qui in bona & nomen adſcitus erat, maneret incolumis. Quod enim Voconia lex mulieribus tantum interdixit, ne ultra quadrantem legaretur, lex Falcidia ad omnium hereditatem extendit, cavens ne ultra dodrantem, hoc eſt novem uncias teſtatori in legatis abſumere facultas foret. Poſt aliquot vero ætates, quum multi adulteri præteritis liberis integrum aſſem mœchis teſtamento relinquerent, Domitianus Cæſar ſalubri conſtitutione, probroſis fœminis quæ mœcharentur, jus capiendi hereditates legataque ademit, neve lecticis vectarentur, inhibuit. Quod autem verbis legis cavebatur, ne quis cenſus heredem etiam unicam relinqueret filiam, cenſus is dicebatur, qui multam pecuniam & ultra centum millia nummûm in poſſeſſione haberet: nam cui multæ eſſent pecuniæ, multi cenſus æſtimabatur. Verba vero legis duodecim tabularum, quibus libera facultas diſponendi teſtatori datur, hæc fuere: Uti legaſſit ſuæ rei quiſque, ita jus eſto.

Lex Voconia.

Falcidia lex.

Domitiani ſtatutum in mœchas.

Cenſus.

Caput XVI.

Quid reſponderim Hieronymo Maſſaino, cur in eodem forem ſtatu ſemper, quum ad honores admitterentur alii.

Hieronymus Maſſainus. Demirabatur aliquando Hieronymus Maſſainus vir multæ eruditionis, & in ſtudiis bonarum artium non minus atque in rerum actionibus verſatus abunde, cur, quum plurimos futiles & ignavos ad honores & ſacerdotia promotos, magnoſque & opulentos quotidie videat, me tamen ipſe in eadem fortuna eodemque ſemper tenore aſpiceret, cui mercedem laborum ſtudiorumque deberi putaret. Quotieſque in eos ſermones venit, objurgabundus & commodo ſimilis meam ſegnitiem accuſabat, increpitaque ignavia, Tantis tu (inquit) laboribus tam diu nihil ſapere didiciſti? Cumque me non nimis laborare, & mea ſorte & parabili fortuna contentum reſpondiſſem, is ut me erigeret, languentemque ſpem excitaret, conſilium dedit ut facerem, quod quempiam hominem aſtu & inſigni arte longe clariſſimum feciſſe comperit, qui quum nullis bonis artibus ad pontificatum obrepere poſſet, dolia vini præcipui pleraque mercatus, ea pontifici dono dedit, ſuſpicatus fore id quod evenit: quo maxime munere effecit, ut proximo ſenatu multo ampliora tulerit: namque & honoribus & pontificio donatus poſtea fuit. Alioſque referebat homines deſpectiſſimos turpiſſimoſque, qui prædæ & rapinis aſſueti, pecunias ſive jure, ſive injuria calamitoſis erogatas, aut vi extortas, ad fiſcum conferebant: quibus artibus effecere, ut clari præpotenteſque evaderent. Alioſque ignobiles & obſcuros ſortis infimæ, atque è cœno emerſos, ut ajunt, qui quum permodica re familiari eſſent, & gratia pollerent, tantum valuiſſe, ut ad ſacerdotia & pontificatus, quum multi clari & diſerti viri concurrerent, omnium ſuffragatione cæteris prælati ſint. Innumeroſque referebat alios moribus perditiſ-

ditiſſimis, qui ſceleris magnitudine ex infima fortuna ad honores obrepſere. Memoria teneo, quum pueris nobis quidam magna doctrina, & in primis honeſtus vir, non minus græce quam latine doctus, nihil præſidii, nihil ſibi opis ad degendam vitam parare potuiſſet, vitamque admodum tenuem & anxiam duceret, cum invidos mores cerneret, ac probitati præcluſam viam, & quid ubi faciundum eſſet, animo volveret, ut aliquod in poſterum vitæ ſubſidium parare poſſet, eo veſaniæ proceſſit, ut coactus inopia, obſcœnis & libero homine indignis artibus vacaret (quibus vero artibus, non libet dicere: ita fœdæ & pudendæ ſunt) confectaque fuit ſibi res ex ſententia: namque haud multo poſt & ſacerdotio & opibus auctus, affluens & beatus tranquilliſſime vitam egit. Adeo deſpecta fortuna, ubi nullus honos virtuti eſt, extrema experiri aliquando cogit. Quibus ego exemplis admonitus, vehementer animo conſternatus ſum, ne quando, ut ejuſmodi honores appeterem, ſubirem ſceleſti conſilii & conſcientiæ notam. Longe igitur multumque præſtat, ſatiusque fuit, uti ingenio meo, vacuumque his moleſtiis, modico civilique cultu contentum eſſe, neque in ambitionem non neceſſariam incurrere, quam bona animi, ſi qua ſibi homo ſtudio & labore paravit, ea turpi quæſtu peſſimo exemplo fœdare.

TIRAQUELLUS.

Hoc caput nullis indiget ſcholiis.

CAPUT XVII.

** Quibus ex cauſis ovare ducibus licebat, & in quibus ovatio differt à triumpho.*

ROmani [1] duces, qui in hoſtes victricia tulere arma, ſi minus ea, quæ geſſerant, triumpho digna forent, ut tantum *Ovandi cauſæ.*

COLERUS.

* Quid; quibus ex cauſis triumphare licuit? vide lib. 1. cap. 22.

TIRAQUELLUS.

1 *Romani Duces.*] Super hoc capite, vide, Dionyſium Halicarnaſſæum l. 1. Plu-

tantum ferrent honoris, perſæpe quum domum revertiſſent, minoribus triumphis & ovatione honeſtati ſunt, [1] quam Græci εὐάν nuncupant. Cauſæ vero ovandi, nec triumphandi, hæ ferme traduntur: [2] Si non debellati hoſtes penitus, ſed ſolum pericula depulſa ſunt, fuſique & fugati, perculſi & conſternati, aut à populationibus coërciti, non autem multis & magnis cladibus affecti forent. [3] Si ignominia tantum acceptæ cladis elevata, [4] vel paululum laboris admiſſum, [5] aut non in ſua & ſibi conſtituta, ſed in aliena provincia res geſsiſſent. Qui enim alieno auſpicio res geſſerunt, de provincia triumphos agere non poterant. [6] Si nondum pacata provincia, reliquiæ bellorum ſupereſſent. [7] Si bella non rite indicta, [8] vel cum hoſte non legitimo, ſed populo Romano indigno, [9] ut cum ſervis, piratis, [10] & fugitivis bellum fuiſſet. [11] Vel ſi deditione facta, mediocri certamine, & incruento prælio pugnatum eſſet. [12] Aut ſi ex provincia exercitus non deportatus: nec ſucceſſori traditus

Plutarchum in vita Marcelli, & Gellium lib 5. cap. 6.

1 *Quam Græci εὐάν.*] Plutarchus ubi ſupra. Et εὐαστὴν, ut ſcribit Dionyſ. Halicarnaſſæus libro 5. *Poſthumium*, inquit, *minore pompa & humiliore, quàm depravato vocabulo nominant Ovationem quaſi εὐαστὴν.* *

COLERUS.

* Plutarchus in Marcello, ab *ove* ducit nomen.

TIRAQUELLUS.

2 *Si non debellati hoſtes.*] Dionyſius lib 8. ubi de ovatione C. Aquilii de Hernicis.

3 *Si ignominia tantum acceptæ cladis elevata.*] Vide infra in verbo, *Primus enim Poſthumius Tubertus.*

4 *Vel paululum laboris.*] Plinius lib. 15. cap. 29. Gellius lib. 5. cap. 6. Feſtus Pompejus lib. 13. ubi de ovali corona.

5 *Aut non in ſua.*] Titus Livius 4. Decad. lib. 4. in ovatione M. Helvii, *Cauſa*, inquit, *triumphi negandi Senatui fuit, quod alieno auſpicio, & in aliena provincia pugnaſſet.* Vide ſupra lib. 1. c. 22.

6 *Si nondum pacata provincia.*] Livius 4. Decad. libro 9. ubi de Manlio Proconſule, dictum ſupra lib. 1. c. 22.

7 *Si bella non rite indicta.*] Sunt verba in eam rem Gellii d. lib. 5. c. 6.

8 *Vel cum hoſte non legitimo.*] Cum juſto hoſte dicit Gellius ibi.

9 *Ut cum ſervis & piratis.*] De his utriſque Gellius in eodem loco.

10 *Et fugitivis.*] Plinius libro 16. cap. 29. in fine. Scribit autem Gellius d. lib. c. 5. Craſſum, cum bello fugitivorum confecto ovans rediret, coronam myrteam, qua ovantes coronabantur, inſolenter aſpernatum eſſe, & lauro, quæ triumphantibus dicata eſt, voluiſſe coronari. Vide infra.

11 *Vel ſi deditione facta.*] Plinius & Gellius in dictis locis.

12 *Aut ſi ex provincia exercitus non deportatus.*] Livius 4. Decad. libro 9. ubi etiam de Manlio Proconſule loquitur.

1 Pri-

ditus foret. His omnibus ovare, nec triumphare legitimo triumpho, permiſſum eſt. [1] Primus enim Poſthumius Tubertus traditur, qui bello Sabino victor, quod haud multo negotio hoſtem ſuderat, urbem ovans iniit: inde inſtitutum, ut ob præmiſſas cauſas ovatio detur, non triumphus. [2] Pompa vero & apparatus idem vere ovantis, qui & triumphantis, ſed tamen minor perhibetur: [3] nam & univerſo ſenatu, & omnibus ordinibus obviam effuſis, paratu magno urbem inibat. [4] Et oppida bello capta, ſignaque militaria, ſpoliaque & captiva arma, muneraque quibus, donatus fuerat, præ ſe gerebat. Tum duces bello capti, & obſides dati, bellorum machinæ, [5] & currus, [6] vaſaque aurea & ar-

Poſthumius Tubertus primus ovans urbem ingreſſus.

Pompa & apparatus ovantis.

1 *Primus enim Poſthumius Tubertus.*] Plinius libro 15. cap. 29. in fin. cujus hæc verba ſunt, *Bellicis quoque ſe rebus inſeruit, triumphanſque de Sabinis Poſthumius Tubertus in Conſulatu (qui primus omnium ovans ingreſſus urbem eſt: quoniam rem leviter ſine cruore geſſerat) myrto Veneris coronatus inceſſit, optabilemque arborem etiam hoſtibus fecit.* Sed aliter Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 5. ubi dicit hanc cauſam fuiſſe, quod ei triumphus non fuerit decretus, tantum ovatio, ob cladem paulo ante acceptam cum ignominia, quando multis deſideratis parum abfuerit, quin ipſe in fuga veniret in poteſtatem hoſtium. Nam, ut non multo ante ſcribit, *Poſthumius in ſiniſtro cornu abolendæ ignominiæ cupidus, dextrum hoſtium cornu impulit, nullo vitæ reſpectus dummodo vinceret, velut inſanus certuſque mori, conjiciens ſe in hoſtes medios.* Pomponius Lætus meminit hujus Tuberti, in Compendio hiſtoriæ Romanæ.

2 *Pompa vero & apparatus.*] Idem Dionyſ. d. lib. 5. differre triumphum ab ovatione dicit, quod in hac dux non curru, ſed pedibus in urbem præcedit pompam militum; deinde pro intertexta auro trabea induitur toga prætexta, qui quotidianus cultus eſt Prætorum atque Conſulum, nec ſceptrum geſtat, ut triumphantes, ſed tantum lauream, in cæteris nullo diſcrimine. Et lib. 9. in fine: *Omnino, Lucretius,* inquit, *triumphans urbem invectus eſt, Veturius ovans rediit ex S.C. pompa pari cætera, niſi quod pedibus, non curru ingreſſus eſt.*

3 *Nam univerſo Senatu.*] Gellius d. lib. 5. cap. 6. & Servius lib. 4. Æneidos, in eum locum, ubi quid ovatio differat à triumpho ſcribit:

— *Sola fuga nautas comitabor ovantes.*

Ovatio, *inquit*, minor eſt triumphus. Qui enim ovationem meretur, & uno equo utitur, & à plebejis vel ab equitibus Romanis deducitur ad Capitolium, & de ovibus ſacrificat, unde & ovatio. Qui autem triumphat, albis equis utitur quatuor, & Senatu præeunte in Capitolio de tauris ſacrificat.

4 *Et oppida bello capta.*] Hæc omnia in ovationibus, ut in triumphis fiebant; ut diximus ſupra hoc eod. libro cap. 6. ubi de triumpho Mithridatico diximus ex Appiano.

5 *Et currus.*] Nam & hinc forte currus ovantes vocat Propertius lib. 3. elegia 8. ad Mœcenatem.

Perſequar & currus utroque ab littore ovantes
Parthorum, aſtutæ tela remiſſa fugæ.

 Quan-

Myrtea corona ovantis. Ovantes initio ſine exercitu & legionibus pedites urbem ingrediebãtur.

& argentea, [1] ac quicquid pecuniarum ex manubiis & præda exactum foret, etiam coronæ oppidorum, quibus à ſociis honeſtatus fuerat. [2] Tum ſi qui milites donis militaribus, torquibusque & armillis donati eſſent, pulcherrimo comitatu præcedebant. Ipſe vero dux, cui ovandi honos datur, [3] myrtea inſignis corona, [4] ſceptrum manu tenens, [5] non triumphali picta vel aurata veſte, [6] nec curru quadrijugo, ut triumphantes, [7] ſed purpura decorus, [8] inſidens equo. Neque ſenatu ſub prætextis juxta currum, triumphan-

Quanquam & alio poſſit referri, & vide infra ibi, *Sola plebe, aut equeſtri ordine.*

6 *Vaſaque aurea & argentea.*] Hæc portabantur in ovatione, ut in triumpho, de quo diximus ſupra lib. 6. cap. item 6.

1 *Ac quicquid pecuniarum ex manubiis & præda.*] Nam & Appius Clodius Cento ex Celtiberis ovans decem millia pondo argenti, quinque auri in ærarium tulit apud Livium 5. Decad. lib. 1. ad finem. M. Helvius ovans (ut idem Livius ſcribit 4. Decad. lib. item 4.) argenti infecti tulit in ærarium quatuordecim millia pondo ſeptingenta triginta duo, & ſignati bigatorum 17. millia 22. & Oſcenſis argenti 12. millia 438.

2 *Tum ſi quis milites.*] Gellius lib. 5. cap. 6. in fin. auctoritate Maſſurii ſcribit, milites non ſequi ſolitos ovantes, ſed univerſum Senatum, quod dictum eſt ſupra.

3 *Myrtea inſignis corona.*] Plinius libro 5. cap. 29. ad fin. Plutarchus in Marcello & in Craſſo. Gellius d. l. 5. cap. 6. ubi rationem reddit, quod ovatio non Martius, ſed Veneris triumphus foret. Feſtus Pompejus lib. 13. ubi de ovali corona. Idem autem libro 11. dicit Papyrium Myrtea corona uſum fuiſſe quod Sardos in campis Myrteis ſuperaſſet.

4 *Sceptrum manu tenens.*] Dionyſ. Halicarnaſſæus lib. 5. ut jam diximus ſupra in pompa & apparatu ovantis, ſcribit ovantes, ſceptrum non geſtare, ut triumphantes, ſed tantum lauream.

5 *Non triumphali picta vel aurata veſte.*] Dionyſius d. libro 5. ubi de ovatione Poſthumii de Sabinis.

6 *Nec curru quadrijugo, ut triumphantes.*] Nam hi eo curru utebantur in triumpho, ut diximus ſupra cap. 6. hujus lib. vide infra ibi, *Inſidens equo.*

7 *Sed purpura decorus.*] Sueton. in Nerone, c. 25.

8 *Inſidens equo.*] Sabinus Maſſurius apud Gellium lib. 5. cap. 6. in fin. pedibus ingredi ovantes dicit: Verum Tiberius Cæſar, ut ſcribit Suetonius in vita illius, capit. 9. veterem morem aſpernatus, curru, inſtar triumphantium, non equo, vel pedibus inſtar ovantium, urbem introivit. * Dion plurimos ovantes equo vectos fuiſſe dicit. Nam de Cæſare, *ἱππεύοντα ἐκ τῆς Ἀλβανοῦ.* De Auguſto, *τὸ ἐφ' ἵπποις ἐξελάσαι.* De Druſo, *τὸ ἐπὶ κέλητος ἐς τὸ ἄστυ ἐλάσαι.* De Tyberio, *τὰ ἐπὶ τοῦ κέλητος ἐπινίκια ἔπεμψε.* De Antonio, *ἐπὶ ἵππων αὐτοὺς ἐξαγαγόντες.*

COLERUS.

* Dicit Suetonius Tiberium introiviſſe *Ovantem & Curru*, hoc eſt, *ovaſſe & triumphaſſe.* Ovaſſe autem puto de Dalmatis, Triumphaſſe, de Germanis. Errat igitur Tiraquellus, qui arbitratur primum Tiberium ovaſſe curru.

phantis more, [1] ſed eo ſubſequente, [2] ſola plebe & equeſtri ordine, aut equitibus prę euntibus incedebat. Sed notandum, eos quibus ovandi dabatur jus, priſcis ſeculis ſine exercitu aut legionibus [3] urbem pedibus iniviſſe: [4] Lapſis poſtea temporibus, ut equo veherentur, morem prævaluiſſe: [5] exque duobus imperatoribus rebus bene geſtis, alteri triumphum, alteri ut ovans urbem iniret datum eſſe. [6] Cum Lucretio Tricipitino Veturius conſul de Volſcis & Æquis triumphavit: ſed alteri, ut curru quadrijugo triumphantem legiones ſequerentur: Veturio vero, ſine legionibus ovans equo veheretur, à ſenatu datum fuit. [7] Bello etiam Punico ſecundo, Marcus Livius & Claudius Nero de Haſdrubale & Pœnis triumpharunt: ſed Livius curru triumphans cum legionibus, Nero autem ſine exercitu equo urbem iniſſe proditur. [8] Interdum vero ovantes lauro, non myrto coronatos invenimus: ſiquidem Marcus Craſſus de fugitivis & Spartaco, quos collatis ſignis vicerat, ex conſulto ſenatus lauro coronatus ovaſſe traditur. [9] Et Tiberius Cæſar quum de Vindelicis mœſta civitate propter repentinum incommodum triumphare nollet, non equo, ſed curru cum triumphalibus ornamentis lauro ornatus, ovans ingreſſus eſt.

Laurea corona ovantium.

TIRAQUELLUS.

1 *Sed eo ſubſequente.*] Gellius d. lib. 5. cap. 6.

2 *Sola plebe, aut equeſtri ordine.*] Servius d. lib. 4. loco ſupra citato, in verbo, *Et currus.*

3 *Urbem pedibus iniviſſe.*] Dionyſius libro 5. de ovatione Poſthumi, & libro 8. ubi de ovatione Aquilii, cujus verba adduximus ſupra. Et Plutarch. in Marcello.

4 *Lapſis vero temporibus.*] Ut dictum eſt ſupra ibi, *Inſidens equo.*

5 *Exque duobus Imperatoribus.*] Vide ſupra lib. 1. cap. 22.

6 *Cum Lucretio.*] Hæc uſque ad verſicul. *Bello*, ſunt Livii Decad. 1. libro 5.

7 *Bello etiam Punico ſecundo.*] Valerius Maximus lib. 4. cap. 1. de Animi moderatione. Et vide ſupra libro 1. c. 22.

8 *Interdum vero ovans lauro.*] Hæc uſque ad verſic. *Et Tiberius*, ſunt Plinii lib. 15. cap. 29. ad fin. Plutarchi in Craſſo, & Gellio lib. 5. cap. 6. Et vide quod dixi ex Dionyſio Halicarnaſſæo lib. 5. ſupra ibi *ſceptrum manu tenens*. Et adde M. Valerium utraque corona & laurea & myrtea uſum fuiſſe ex Plinio ubi ſupra.

9 *Et Tiberius Cæſar.*] Suetonius in vita illius, cap. 9. ſic ſcribit, *Quas ob res & ovans & curru urbem ingreſſus eſt primus, ut quidam putant, triumphalibus ornamentis honoratus, novo nec antea tributo genere honoris.*

Equitum ornatus in ovatione. Ovantium ſacra. Ovatio unde dicta. Tibiæ in ovatione. Obviã procedentiũ, quique veherentur, & contra.

eſt. [1] Turmas quoque equitum non lauro, ſe olea ornatas, [2] cum militaribus jocis & verſibus inconditis ovanti præcedere, non ſubſequi, ut in triumphis ſolet: [3] neque ovantes candidos tauros aut boves mactare, ut erat triumphantimos, ſed coronatas oves ante ſe agere, illaſque exacta pompa immolare compertum eſt, quare ovationem dixere. Neque, [4] clangentibus tubis, ut ille Martius ſolet, ſed modulantibus tibiis deduci. [5] Illud quoque notatum perhibent, tam in majoribus quam minoribus triumphis, niſi quibus præcipui honoris aut privilegii prærogativa indultum fuiſſet, ut equo vectarentur omnes, qui ovanti aut triumphanti prodirent obviam, quique erant comites, pedibus & non equo inceſſiſſe: quod longo poſt tempore obſervatum manſiſſe in triumphali pompa, multa documenta ſunt.

1 *Turmas quoque equitum.*] Plinius lib. 15. cap. 4. *Oleæ honorem Romana majeſtas magnum præbuit, turmas equitum Idibus Juliis ex ea coronando: item minoribus triumphis ovantes.*

2 *Cum militaribus jocis & verſibus inconditis.*] Ut videre licet ſupra cap. 6.

3 *Neque ovantes candidos tauros.*] Plutarchus in Marcello. Feſtus Pompejus lib. 13. ubi de ovantibus loquitur. Servius in d. libro 4. Æneidos ubi ſupra. Pomponius Lætus in d. Romanæ hiſtoriæ compendio.

4 *Clangentibus tubis.*] Ovationem (ſcribit Plutarchus ubi ſupra) non in curru laureatus, nec circumclangentibus tubis, at pedes patriciis in calceis, modulantibus tibiis, myrteam geſtans coronam ita peregit, ut nulla belli facies eſſet, ſed omnia jucundum magis quàm terribilem præ ſe ferrent aſpectum.

5 *Illud quoque notatum perhibent.*] Supra capite ſexto.

CAPUT XVIII.

Qui erant Tribuni militum in Romanis caſtris, quæve poteſtas & officium foret, aut juriſdictio.

Tribuni militum novem.

TRibunos [1] militum qui caſtris & legionibus præerant, imperium in milites habere, exercituique & ſummæ rerum præeſſe, fere pervulgatum eſt. [2] Qui tametſi à primis

COLERUS.

* Quædam de Tribuno militum dicta ſunt lib. 1. cap. 20. ſupra.

TIRAQUELLUS.

1 *Tribunos militum.*] Multa de hujuſmodi Tribunis militum Livius 1. Decad. lib. 3. & 4. non ſemel, & 5. in princ. & 6. & 9.

2 *Qui tametſi à primis originibus ternis.*] Varro linguæ Latinæ lib. 3. aut aliorum

mis originibus terni ex ſingulis tribubus, Ramnenſi, Titienſi, & Luceri crearentur: [1] tamen militari lege, ut ſingulis quatuor legionibus [2] ſeni ac deni tribuni præeſſent, ſancitum erat. [3] Qui licet à conſulibus & ſummis ducibus antea eligerentur, poſt aliquot ætates, ut militari ſuffragio & prærogativa crearentur, militibus munus datum fuit. Lapſis mox temporibus, ut populi ſuffragio & tribuni rogatione fierent, [4] lege cautum fuit: ex quibus qui à conſulibus creabantur, [5] Ruſuli, mox Rutuli nuncupati, eo quod Rutilius Rufus conſul de illorum imperio primus tuliſſet. Aliorum vero tribunorum militarium duo fuere genera, aut enim ſuffecti erant, aut comitiati. Suffecti, militari ſuffragio in caſtris: [6] Comitiati vero populi juſſu comitiis creabantur. [7] Demum ſequuti Cæſares, tribunos ipſi delegere, homines inſigni teſtimonio, in quibus eſſet ſpecimen magnæ & expertæ virtutis. [8] Quare Ha-

Singulatum legionum ſeni tribuni. *Tribuni per quos eligerentur.* *Tribu. Ruſuli & Rutuli.* *Tribuni.* *Suffecti.* *Comitiati.*

aliorum computa. 4. *Tribuni militum,* inquit, *quod terni tribus tribubus Ramnium, Lucerum, Tatienſium olim ad exercitum mittebantur.*

1 *Tamen militari lege.*] Vide ſupra lib. 1. cap. 5. ubi de hac eadem re.

2 *Seni ac deni.*] Livius 1. Decad. lib. 9.

3 *Qui licet à Coſſ.*] Ut videre licet ex Polybio lib. 6.

4 *Lege cautum fuit.*] Illud tamen in illis tandem novatum propter Macedonicum bellum, in Perſea Regem Macedonum, quod Conſules ex S. C. ad populum tulerunt, ne Tribuni militum eo anno ſuffragiis crearentur, ſed Conſulum Prætorumque in iis faciendis judicium arbitriumque eſſet, ut ſcribit Livius 5. Decad. lib. 2.

5 *Ruſuli, mox Rutuli.*] De his duobus Livius 1. Decad. lib. 7. * Aſconius Pædianus in 2. in Verrem actione, *Tribunorum militarium,* inquit, *duo genera. Primum eorum qui Ruſuli dicuntur. Hi in exercitu creari ſolent. Alii ſunt comitiati, qui Romæ in comitiis deſignantur.* Feſtus Pompejus libro 16. ſic ſcribit, *Ruſuli appellabantur Tribuni militum à Conſule facti, non à populo: de quorum jure, quod Rutilius Rufus legem tulerit, Ruſuli ac poſt Rutuli ſunt appellati.*

COLERUS.

* Vide eundem Livium lib 9. & Polybium lib. 6.

TIRAQUELLUS.

6 *Comitiati vero.*] Aſconius Pædianus ubi ſupra, & de his etiam alibi ſupra lib. 4. cap. 3.

7 *Demum ſecuti Cæſares.*] Ut patet ex ſequentibus.

8 *Quare Adrianus Cæſar.*] Spartianus in vita illius: Cujus hæc verba ſunt, *nec Tribunum niſi plena barba faceret, aut ejus ætatis, quæ prudentia & annis Tribunatus robur impleret, nec pateretur quicquam Tribunum à milite accipere.* Flavius autem Vopiſcus in vita Probi Imperatoris tradit, ipſum Probum adoleſcentem & prope imberbem Tribun. militum factum fuiſſe Valeriani Imperatoris judicio. Sed & longis ante temporibus legimus Scipionem Africanum ſuperiorem, admodum

Tribuni à Cæſaribus creati. Hadrianus Cæſar viros ætatis exactæ & ſummæ prudentiæ, doctos ætate & uſu ad tribunatum evexit: vetuitque edicto, ne imberbis adoleſcenſve, tribunus fieret. [1] Fuitque priſci moris, ut cum princeps ad tribunatum quempiam eveheret, gladium illi in manum traderet: quo ſignabatur, in milites jure militari habere imperium. Cujus edicti verba ſic habent: Milites quibus juſſi erunt, parento, eorumque tribuni ſunto, & infra. [2] Huic Lacones & præſidii *Harmoſtes.* præfecto harmoſten dixere nomen, qui magiſtratus ſemeſtris

modum juvenem, Trib. militum fuiſſe, apud Valer. Maximum lib. 5. c. 6. de Pietate erga patriam. Extat apud nos *l. ſi Rufinus* 4. *C. de teſtam. milit.* qua cautum eſt Tribun. minorem annis teſtantem non poſſe dare libertatem ſervis. & *l. ult. eod. titul.* quia licet antiquis legibus permitteretur pupillis, ſi Tribunatus numerum meriti fuiſſent, teſtamentum poſſe conficere: id tamen Juſtinianus illius legis auctor abrogavit.

1 *Fuitque priſci moris.*] Hinc eſt quod Trajanus Imperator cum Tribunatum militum Suræ Licinio traderet, parazonium quo pro dignitate accingendus erat, nudum ei porrexit: ac, *Talem*, inquit, *enſem accipe, quem pro me ita demum ſtrinxeris, ſi juſte imperavero: quod ſi perperam quicquam per me fieri cognoveris, eo in perniciem meam utaris, velim.*

2 *Hinc Lacones & præſidii præfecto Harmoſten.*] Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 5. non multo ante fin. Quoties *(inquit)* nec leges tuerentur juſtitiam, nec magiſtratus ad legum tutelam ſufficerent, & in temporum novitatibus opus eſſet inſtitutis non tam optimis, quam ad præſentem rerum ſtatum accommodatiſſimis, non ſolum in improviſis caſuum adverſitatibus, verum nonnunquam & in immodicis proſperitatibus, quæ bonam conſtitutionem Reipub. corrumperent, celeremque ac liberam correctionem poſtularent, neceſſe erat regias ac tyrannicas poteſtates rurſus in medium proferre, convelatas honeſtioribus vocabulis. Sic Theſſali Archos, ſic Lacedæmonii Harmoſtas eos appellabant, pro tyrannis vel regibus: quod religio eſſet reſtituere poteſtates cum jurejurando & devotione abrogatas deorum monitu. Thucydides lib. 1. ubi Laurentius Valla *Harmoſten* vertit *Præfectum*. Plutarchus in Lycurgo, ubi Lapus Florentinus vertit *Conciliatorem*. Cæterum Xenophon in Rebus Græcorum multos Lacedæmoniorum Harmoſtas memorat. Idem Plutarchus in Alcibiade, *Cum Chalcedoniis*, inquit, *bellare adortus eſt, quod defeciſſent Lacedæmoniorum præſidio & Harmoſtæ.* Cæterum Xenophon in Rebus Græcorum multos Lacedæmoniorum Harmoſtas memorat: ſcilicet lib. 1. Clearchum: lib. 2. Stenelaum & Lyſandrum libro 3. poſt princ. Thimbronem, & paulo poſt Dercyllidem, iterumque Lyſippum, & alibi eodem libro Tiſaphernes & Pharnabazus his conditionibus pacem Dercyllidæ obtulerunt, *Si Lacedæmoniorum Harmoſtæ ex regiis civitatibus abirent.* Pauſanias libro 9. ſcribit, Thebanos poſt Leuctrenſem victoriam, Harmoſtas Lacedæmoniorum præfectos, quos in civitatibus ipſi Lacedæmonii conſtituerant, ejeciſſe. Aliter autem Harmoſtas accipit Pollux, libro 1. cap. 10. περὶ συμμάχων εἰρηνοποιῶν καὶ πολεμοιῶν. & libro 3. cap. item 3. περὶ μνηστείας.

1 *Illo-*

ſtris erat. [1] Illorumque præcipuum munus, caſtrorum & exercitus curam agere, ne ſine munimento, ſine cuſtodiis ſint, pervigiles excubias jubere, ne quid occulto ſpeculatu hoſtes moliri poſſint. [2] In primisque milites ad ſolenne jusjurandum adigere: neque enim militi arma capere fas erat, ni prius apud tribunum legitimum præſtitiſſet jusjurandum, [3] qui etiam in caſtris jura dabant: quoque in promptu eſſent, & nihil moraretur imperium illorum ſtatio in caſtrorum principiis erat, ubi tribunal habere, & jura dare aſſuerant, [4] quibus non virgas, ut conſuli aut prætori, ſed ad terrorem audaciæ, vites lictores præferebant, contumacesque milites Romani vel Latini nominis, juſſa minus exequentes, non virgis, [5] ſed vitibus per centuriones: externos vero

Tribuni officia.

Tribuni ſtatio.

1 *Illorumque præcipuum munus.*] Redit ad magiſtros militum Romanorum, Juriſconſultus in *l. officium.* §. *de re militari.*

2 *In primiſque milites ad ſolenne jusjurandum adigere.*] Jul. Frontinus l.4. Stratagematôn c. 1. *L. Flacco & C. Varrone Coſſ. milites primo jurejurando facti ſunt: ante enim ſacramento tantummodo à Tribunis rogabantur: cæterum ipſi inter ſe tantum conjurabant, ſe fugæ, atque formidinis cauſa non abituros, neque ex ordine receſſuros, niſi teli petendi feriendive hoſtis, aut civis ſervandi cauſa.* Servius enarrans illud Virgilii l. 7. Æneidos,

Ipſe vocat pugnas, ſequitur tum cætera pubes.

Sacramentum, *inquit*, erat in quo unuſquiſque miles jurat ſe non recedere, niſi præcepto Conſulis poſt impleta ſtipendia: id eſt, militiæ tempora, ſcilicet vigintiquinque annos. *

COLERUS.

* Jurabant milites ante omnia, etiam in principis ſalutem. Tacitus lib. 15. Arrianus lib. 1. c. 14. Et alluſit Tertullianus, libro de corona militis. Formulam autem hujus juramenti haurire potes ex Suet. in Calig. c. 15.

TIRAQUELLUS.

3 *Qui etiam in caſtris jura dabant.*] Juriſconſultus in d. *l. officium.* Polybius lib. 6.

4 *Quibus non virgas.*] Vide in ſequentibus. Virgas pro Lictoribus poſuit Juvenalis ſatyr. 1.

Præcedant ipſas illi te Conſule virgas.

5 *Sed vitibus per Centuriones.*] Plinius lib. 14. cap. 1. paulo ante fin. de vitibus loquens, *Quid, quod* (ait) *infertæ caſtris ſummam rerum naturam imperiumque continent? Centurionum in manu vitis & opimo præmio tardos ordines ad lentas perducit Aquilas, atque etiam in delictis pœnam ipſam honorat.* Et Cornelius Tacitus lib. 1. *Centurio*, inquit, *Lucillius interficitur, cui militaribus facetiis vocabulum, Cedo alterum, indiderant: quia fracta vite in tergo militis, alteram clara voce, ac rurſus aliam poſcebat.* Juvenalis loquens de Mario ſatyra 8.

Nodoſam poſthæc frangebat vertice vitem,
Si lentus pigra muniret caſtra dolabra.

Silius Italicus de Ennio, quem Centurionem fuiſſe dicit lib. 12.

Ennius antiqua Meſappi ab origine Regis

Miſce-

Tribuni lictores. vero fuſtibus plectebant. [1] Alexander tamen Severus tribunis non lictores aut apparitores, ſed milites anteire juſſit, quatuor tribuno, ſex duci, decem vero legato. [2] Eratque *Militaris lex.* militari lege cautum, ut ſi miles dum cæditur ob crimen, vitem frangeret, aut centurionis vel tribuni manum teneret, de gradu dejectus, militia amoveretur: ſi autem violentas manus inferret, capite lueret. [3] Cumque reliqui milites paſſim ferreos haberent annulos, tribunis tamen, centurionibus & legatis, aut his quibus ordo & imperium erat, aurei dabantur: [4] à quibus ſive in hoſtes ducere, ſive caſtrametari, ſive in prima acie & fronte locari, aut in ſubſidiis poni, vel in ſtationes & vigilias ire conveniret, teſſeram milites petebant. Ipſi vero ab imperatore, quod dari oportebat, ſignum aſſumebant, copiasque equitum & peditum, quoties dimicandum erat, ornari & inſtrui, atque in aciem educi jubebant. Milites quoque in conflictu præliorum, ſingulos & univerſos hortari & monere, atque in ceſſantes animadvertere, tribuni proprium munus erat. [5] Miſſionem

Miſcebat primas acies, Latiæq; ſuperbum
Vitis adornabat dextra decus.

Martianus Juriſconſultus in *l. militis agrum.* 13. *ff. de re militari*, ſic ſcribit, *Irreverens miles non tantum à Tribuno vel Centurione, ſed etiam à principali coërcendus eſt. Nam eum, qui Centurioni caſtigare ſe volenti reſtiterit, veteres notaverunt: ſi vitem tenuit, militiam mutat: ſi ex induſtria fregit, vel manum Centurioni intulit, capite punitur.* Plinii locum de vite Centuriali ſcite admodum exponit Petrus Crinitus lib. 22. de Honeſta diſciplina, cap. 2.

1 *Alexander tamen Severus.*] Ælius Lampridius in vita illius, *Apparitores denique*, inquit, *nullos eſſe paſſus eſt Tribunis aut ducibus, niſi milites anteire voluit: juſſitque ut ante Tribunum, quatuor milites ambularent: ante ducem, ſex: ante legatum, decem: hique ad domos ſuas reciperentur.*

2 *Eratque militari lege cautum.*] In d. *l. milites agrum.* §. *irreverens*, cujus verba adſcripſimus ſupra in verbo, *Sed vitibus per Centurionem.*

3 *Cumque reliqui milites paſſim ferreos haberent annulos.*] Quod & hinc videre licet quod Septimius Severus Imperator primus omnium militibus permiſit aureis annulis uti, ut tradit Herodianus l. 3. Et vide Plinium l. 33. cap. 2. Livius 1. Decad. l. 3. neminem niſi equitem atque eorum ipſorum primores annulum aureum pro inſigni geſtaſſe.

4 *A quibus.*] Scilicet Tribunis militum. Ex Polybio lib. 6. & Vegetio lib. 2. cap. 9.

COLERUS.

5 *Miſſionem quoque.*] Miſſionum generales cauſæ ſunt tres. Honeſta eſt, quæ tempore militiæ impleto datur. Cauſaria, cum quis vitio animi vel corporis minus idoneus militiæ renunciatur. Ignominioſa, cum quis propter delictum ſacramento ſolvitur. *Macrob. lib. 2. de re militari.*

1 *Quod*

nem quoque militibus perfunctis militia, ſi cauſam probarent, ex auctoritate & juſſu conſulum dabant. [1] Quod Fulvius cohortem legionis in qua tribunus erat, ſine juſſu conſulum miſſam fecerat, Quintus Fulvius Flaccus cenſor illum ærarium fecit, & ſenatu amovit. [2] Si qui tamen poſt miſſionem ſtudio pugnæ militare cuperent, niſi ſecundo ſacramento adſcripti eſſent, arma ſumere, & merere, aut in hoſtes tendere nequibant. [3] Marcellus notavit tribunorum militum officium eſſe, milites in caſtris habere dicto audientes, & intentos imperio, ad exercitationes deducere, in ſtationes mittere, claves portarum ſuſcipere, ne occulta colloquia ferant, neve quis auctor novi conſilii cum hoſtibus moliri quid poſſit, ſtationes, vigilias, munitionesque ne infrequentes ſint, nonnunquam interdiu, ſæpius noctu circuire, milites ſingulis momentis inſtructos paratosque habere, ſive pabulatum, ſive frumentatum vadant, præſertim ſi in procinctu hoſtes ſint, exploratoque in hoſtes ducere. Cumque frumentum militibus admetitur, ne quid minus æquo impartiant, intereſſe, neve pernicioſa fame, aut inopia afficiantur, utque præparati commeatus abunde ſufficiant alimentis, ne arma, viri, equi aut pecunia deſint, cum imperatore multo ante prævidere (nam Romani duces rationem commerciorum præcipuam habuere ſemper) caſtris locum capere, valetudinarios inſpicere, ſauciorum curam agere, nomina militum memoria tenere. Quippe imperatorem aut tribunum ignorare milites, pudenda

Tribuni militum officiũ ex Marcello.

TERAQUELLUS.

1 *Quod Fulvius.*]Valerius Maximus lib.2.cap.2. de Diſciplina militari, *Q. Fulvius Flaccus*, inquit, *Cenſor Fulvium fratrem cohortem legionis, in qua Tribunus militum erat, injuſſu Conſulis domum dimittere auſum, Senatu amovit.* Idem ſcribit Jul. Frontinus Stratagematôn lib.4. cap.1.

2 *Si qui tamen poſt miſſionem.*]Unde Cato ad Pompilium ſcripſit, ut ſi filium pateretur in exercitu remanere, ſecundo eum obligaret ſacramento: quia priore amiſſo jure cum hoſtibus pugnare non poterat. Hæc Cicero l.1. Officior.

3 *Marcellus notavit.*] Imo Martianus * in dicta *l. officium. §. ult. ff. de re militari.* Flavius Vegetius lib.2.c.12.

COLERUS.

* Imo Macer libro primo de re militari.

denda inſcitia eſt. [1] Neque aliud Othonem ad imperium evexit, quàm quod quemque militum, in agmine, in ſtationibus, in itinere nomine compellabat ſuo, ex hoc gratiam & ſtudia hominum aſſequutus. [2] Querelas quoque militum audire, illorumque delicta militari lege plectere, infidum damnoſumque militem militiæ gradu dejicere, tribunorum poteſtatis eſt. [3] Fertur tamen Aurelianus Cæſar tam ſeveræ diſciplinæ fuiſſe, ut tribuno per epiſtolam mandarit, ut militum manus contineret, ne quis pullum aut ovem raperet, aut uvam ex vineis, aut ex ſegete ſpicas: ut arma terſa, calceamenta fortia, veſtis nova, equus defricatus, & mulus centurionatus foret. [4] Fuitque antiqui moris, ut miles in caſtris ad centurionem, ad tribunum, mane ſalu-

Aureliani diſciplina in militarem rapacitatem.

TIRAQUELLUS.

1 *Neque aliud Othonem.*] Cornelius Tacitus lib. 17. ſic ſcribit de Othone Imperatore, *In itinere, in agmine, in ſtationibus vetuſtiſſimum quemque militum nomine vocans, ac Neroniani comitatus contubernales appellando, alios agnoſcere, quoſdam requirere, & pecunia, aut gratia juvare, ſtudia militum, jampridem ſpe ſucceſſionis affectaverat.*

2 *Querelas quoque militum.*] Redit ad d.l. Martiani, de qua ſupra in verbo, *Marcellus notavit.* Id enim ex ea lege eſt. Polybius autem libro ſexto. *Oportet*, inquit, *ut milites pareant Tribunis, Tribuni ad Conſules referant. Attamen poteſtatem habet Tribunus mulctandi, pignoris capiendi, cadendique.* *

COLERUS.

* Verum hoc eſt. In militia ipſe Tribunus manu ſua ſupplicium ſumit. Tacitus lib. 15. Pœna Flavii Vejano Nigro Tribuno mandatur. Et hoc libro alibi: Lateranus manu Statii Tribuni trucidatur. Et lib. 11. Meſſalina ictu tribuni transfigitur. Alias munere hoc fungebantur Speculatores, & frequenter. Adi doctiſſ. Lipſii Commentarios.

TIRAQUELLUS.

3 *Fertur tamen Aurelianus Cæſar.*] Hujus epiſtola militaris eſt ad vicarium ſuum data (ut ſcribit Flavius Vopiſcus in Aureliano) hujuſmodi: *Si vis Tribunus eſſe, imo ſi vis vivere, manus militum contine. Nemo pullum alienum rapiat, ovem nemo contingat, uvam nullus auferat, ſegetem nemo deterat: oleum, ſal, lignum, nemo exigat, annona ſua contentus ſit. De præda hoſtis, non de lachrymis provincialium habeat: arma terſa ſint: ferramenta ſamiata, calciamenta fortia. Veſtis nova veſtem veterem excludat. Stipendium in baltheo, non in popina habeat. Torquem brachialem & annulum apponat: equum ſaginarium ſuum defricet, captum animal non vendat, mulum centuriatum comiter curet. Alter alteri, quaſi ſervus, obſequatur: à medicis gratis curentur. Aruſpicibus nihil dent: in hoſpitiis caſte ſe agant: qui litem fecerit, vapulet.*

4 *Fuitque antiqui moris.*] Polybius libro ſexto: Equites ordinumque ductores omnes, *inquit*, oriente luce accedunt ad Tribb. tentoria, Tribuni ad Conſulem: ille quod inſtat agendum, Tribunis edicit, Tribuni Equitibus, ordinumque ductoribus: hi multitudini promunt, tempore opportuno.

1 *Erat-*

ſalutatum vadat, & ad edictum præſto ſit. Ac licet tribunis militum centuriones ſubſint & decuriones, ipſi tamen legati imperio parent. [1] Eratque militari lege cautum, ne quis ubi tribunus militum fuiſſet, poſtea ordinum ductor eſſet: [2] namque centurio, decurio, & ordinis ductor tribuno inferiores ſunt. Alexander vero Macedo tanti tribunos & decuriones fecit, ut neminem niſi ſexagenarium, ordines ducere ſiverit. [3] Hoc quoque notatum eſt, eum qui præconium faceret, inter decuriones admitti non licere, & multo magis inter tribunos. Si tamen antea præconium feciſſet, & poſtea artem deſiviſſet, ad decurionatum admitti poterat, ad tribunatum non utique. Inſuper obſervatum, ut ſi quando in aliquos juſta movenda forent arma, ſenatum per tribunum militum de bello indicendo ad populum ſæpe tuliſſe. [4] Quodque veteri inſtituto ad tribunatum admitti nemo poterat, niſi prius alam duxiſſet: neque alam ducere, niſi cohorti præfuiſſet: ſiquidem cohors erat ala inferior: tribunatus vero legionum, poſt alam conferri darique conſuevit. *Qui ad tribunatum admiſſi.*

1 *Eratque militari lege cautum.*] Livius 1. Decadis libro 7. paulo ante fin.

2 *Namque Centurio.*] Livius 1. Dec. l. 8. in contentione L. Papyrii Dictatoris, & M. Fabii ob Q. Fabium, qui contra edictum Dictatoris pugnans, vicerat, *Cum*, ait, *polluta ſemel militari diſciplina, non miles Centurionis, non Centurio Tribuni, non Tribunus legati, non legatus Conſulis, non Magiſter equitum Dictatoris pareat imperio.*

3 *Hoc quoque notatum eſt.*] Hæc uſque ad verſic. *Inſuper*, ſunt Ciceronis Epiſtolar. famil. libro ſexto, epiſt. 19. ad Leptam, incip. *Simul ut accepi*, ubi ſic ſcribitur, *Neque enim erat ferendum, cum qui hodie haruſpicinam facerent, in ſenatu Romæ legerentur, in municipiis decuriones eſſe non licere.*

4 *Quodque veteri inſtituto.*] Quibus adde apud Livium 5. Decad. lib. 4. L. Æmylio Paulo, & C. Licinio Conſul. Senatum decreviſſe, ut in octo legiones parem numerum Tribunorum Conſules, & populus crearent: creare autem neminem eo anno placuiſſe, niſi qui honorem geſſiſſet.

CAPUT XIX.

Qui ludi ſcenici, qui Megalenſes, qui Taurii, Compitalitii, Juvenales, & Honorarii fuerint.

INter ſpectatiſſimos ludos, qui plurimi Romæ fuerunt, [1] Romuli ludi à regibus inſtituti primum, [2] qui & magni, [3] & Circenſes dicti, præcipui ſemper habiti ſunt, [4] Jovi, Junoni, & Minervæ celebres: [5] nam ſingulis diis ſinguli erant dicati ludi: [6] quippe venationes & munera Saturno, ſcenici Libe-

Sui cuique deorum ludi.

TIRAQUELLUS.

1 *Romuli ludi à regibus.*] Circenſes ludos primus Romæ fecit Romulus, quarto menſe ab urbe condita, ut ſcribit Fabius Pictor, quo die Sabinas rapuit. Circenſes dictos ſcribit Servius in lib. 8. Æneidos, quod enſibus circumdarentur. Nam cum rudis vetuſtas non loca hujuſmodi ludis apta ædificaſſet, inter enſes & flumina eos agebant, ut ignavis utrinque præſens eſſet periculum. Poſtea Tarquinio Priſco Rege locus eſt deſignatus Circo, qui poſtmodum Maximus eſt dictus, ut Livius refert 1. Dec. l. 1. *Tum primum Circo, qui nunc Maximus dicitur, deſignatus locus eſt: loca diviſa patribus, equitibuſque, ubi ſpectacula ſibi quiſque facerent, Fori appellati. Ludicrum fuit equi, pugileſque ex Hetruria maxime acciti. Solennes deinde annui manſere ludi, Romani Magnique varie appellati.* *

COLERUS.

* Tertullianum quoque lege, principio lib. de Spectaculis.

TIRAQUELLUS.

2 *Qui & Magni.*] Livius, ubi ſupra. Cicero 2. in Verrem actione, *Hi*, inquit, *ludi dies quindecim auferent: deinde continuo Romani conſequentur.* Ubi Aſconius Pædianus ſic ſcribit, *Romani ludi regibus inſtituti ſunt, Magnique appellati, quod magnis impenſis dati: tunc primum ludis impenſa ſunt ducenta millia nummûm.* Alii magnos ludos factos putant, quod conſiliorum ſecretorum Deo, id eſt, Neptuno lati, tum Regi & rerum conditarum & diis magnis, id eſt, Laribus urbis Romæ dati ſunt, quibus ajunt raptas Sabinas eſſe: ut videatur propter hoc dicere Virgilius l. 8. Æneidos,

— *Magnis Circenſibus actis.*

Feſtus Pompejus libro 11. ubi de ipſis magnis ludis, *Magnos ludos Romanos appellabant, quos in honorem Jovis, quem principem deorum putabant, faciebant.*

3 *Et Circenſes dicti, &c.*] Virgilio ubi ſupra, & Suetonio in Cæſare, c. 39. & Nerone, cap. 11. & ubique apud auctores.

COLERUS.

* Plinius lib. 8. cap. 7. & 36. c. 15. ubi circi, ut tunc erat, magnitudinem deſcribit. Tertullianus de ſpectac. capite 3.

TIRAQUELLUS.

4 *Jovi, Junoni & Minervæ.*] Cicero 7. in Verrem actio. *Nunc ſum deſignatus Ædilis. Scio mihi ludos antiquiſſimos, qui primi Romani nominati ſunt, maxima cum dignitate ac religione, Jovi, Junoni, Minervæ eſſe faciendos.*

5 *Nam ſingulis diis.*] Lactantius Firmianus lib. 6. cap. 20. ad fin. de Vero cultu, *Paulatim*, inquit, *& cæteris diis idem honos tribui cœpit, ſingulique ludi numinibus eorum conſecrati ſunt, ſicut Siſinnius Capito in libris Spectaculorum docet.*

6 *Quippe venationes.*] Lactantius ante ea quæ ſupra adduxi, ſcribit, *Et primitus quidem venationes, quæ vocantur munera, Saturno attributa ſunt: ludi autem*

Libero, Circenſes Neptuno: aliique aliis numinibus dabantur, quos ad placanda numina una cum ſacrificiis, [1] cumque cantu & tibia celebrabant, prætoris edicto id decernente in hæc verba: Ludis publicis, quod ſine curriculo & ſine corporis certatione fiat, popularem lætitiam cantu, fidibus & tibiis moderanto, eaque cum divino honore jungunto, & infra. Quos etiam urgente bellorum tumultu prætermittere duxerunt nefas. [2] Cum enim ſecundo Punico bello externis hoſtibus Italia afflictaretur, & cuncta bello arderent, eoſdem magnifice apparateque factos, & in plures dies inſtauratos, [3] oleique congios in vicos datos fuiſſe comperimus. [4] Poſtea confectis bellis & rebus contra Samnites geſtis, magnifice Romanos faciendos curaſſe, illoſque coronatum populum ſpectaſſe, victoribuſque palmas è Græcia tranſlato more, atque epulum ludorum cauſa ædiles dediſſe, Titus Livius auctor eſt. [5] Fuere quoque ludi magni, quos poſt pugnam ad Thraſimenum votos invenimus, æris trecentis triginta tribus millibus, bobus albis quadringentis, multiſque hoſtiis & aliis divitiis clari, [6] quos à Marco Acilio conſule in apparatu belli contra Antio-

Prætoris edictum de ludis.

Ludi magni.

autem ſcenici Libero, Circenſes Neptuno. Idem Lactantius cap. 6. Epitomes divinarum inſtitutionum, ubi de Spectaculis, quæ vitanda ſapientibus & cavenda cenſet, his verbis, *Munerum editiones Saturno factæ ſunt. Scena Liberi patris eſt. Ludi vero Circenſes Neptuno dicati putantur: ut jam qui ſpectat, vel intereſt, relicto Dei cultu, ad profanos ritus tranſiiſſe videatur.*

1 *Cumque cantu & tibia.*] Vide ſequentia.

2 *Cum enim ſecundo Punico bello.*] Livius 3. Decad. lib. 2. & iterum 3. & lib. 5. non longe à principio.

3 *Oleique congios.*] Id Livii eſt loco illo poſtremo, ſic enim ſcribit, *Ludi Romani pro temporis illius copiis magnifice facti, & diem unum inſtaurati, & congii olei in vicos ſingulos dati.*

4 *Poſtea confectis bellis, & rebus contra Samnites geſtis.*] Poſt triumphum Lucii Papyrii de Samnitibus, auctore Livio 1. Decad. lib. 10. ad fin. *Eodem anno coronati primum ob res bello bene geſtas ludos Romanos ſpectaverunt: palmæque tum primum tranſlato è Græcia more, victoribus datæ.*

5 *Fuere quoque ludi magni.*] Livius 3. Decad lib. 2. ſatis longe à princip. *Ejuſdem*, inquit, *rei cauſa ludi magni voti æris 334. millibus, & triente: præterea bubus Jovi 300. multis aliis divis bubus albis atque cæteris hoſtiis.*

6 *Quos à M. Acilio.*] Livius 4. Dec. lib. 6. *Certa deinde ſorte S.C. factum eſt, quod populus Rom. eo tempore duellum juſſiſſet cum Rege Antiocho eſſe, quique ſub imperio ejus eſſent, ut ejus rei cauſa ſupplicationem imperarent Coſſ. utique M. Acilius Coſ ludos magnos Jovi voveret, & dona ad omnia pulvinaria.*

Antiochum iterum votos, & magno ſumptu exolutos, ac dies decem continuos celebratos tradunt: [1] in quorum celebritate, præcipua per ſingula pulvinaria mittebantur munera. [2] Anno inde ab urbe † fere quadringenteſimo, cum vis morbi ingens urbem pervaſiſſet, & gravi cælo vulgarentur morbi, tantaque tabes & vis mali ingrueret, ut nullum peſtis ſuffugium foret, cum ope divina luem minime levari crederent, victis ſuperſtitione animis, ſcenici primum ludi apparatu magnifico facti ſunt, quos ludiones ex Hetruria, motibus non indecoris, verſibus ridiculis cum cantu & tibicine adhibitis hiſtrionibus, ſaltantes celebrarunt. [3] Eoſque ab ædilibus curulibus ſecundo Punico bello, per quatriduum inſtauratos, [4] ac noctu luminibus accenſis celebrari, [5] miſſiliaque varii generis ſpargi, auctores memorant: [6] in quibus inter ludicra ſcenæ, comœdiæ repræſentari ſolebant, multis fabularum argumentis, & apparatu vario, [7] quarum ſex fuere genera: namque ex his alia ſtataria, alia motoria, aliæ togatæ, nonnullæ palliatæ, pleræque prætextatæ, [8] aut Atellanæ. [9] Eratque conſtitutum, ut comœdi

† *ſ. anno 394.*

Scenici ludi quando primũ facti.

Comœdiarum ſex genera.

1 *In quorum celebritate.*] Votum Atilii Livius poſt ea, quæ ſupra adduximus hæc ſcribit, *Id votum in hæc verba, præeunte P. Licinio Pont. Maximo, Coſſ. nuncupavit*, Si duellum, quod cum Antiocho Rege ſumi populus juſſit, ex ſententia S. P. Q. R. confectum erit: tum tibi, Jupiter, populus Roman. ludos magnos dies 10. continuos faciet, donaque ad omnia pulvinaria dabuntur de pecunia quantam Senatus decreverit. Quiſquis magiſtratus eos ludos quando, ubique faxit, hi ludi recte facti, donaque data recte ſunto.

2 *Anno inde.*] Livius 1. Decad. l. 7. poſt prin. Valerius Maximus lib. 2. c. 1. de Inſtitutis antiquis. Divus Auguſtinus de Civitate Dei, lib. 1. cap. 32. l. 2. cap. 8. & lib. 3. cap. 17.

3 *Eoſque ab Ædilibus curulibus.*] Livius 3. Decad. lib. 4. *Ludos*, inquit, *ſcenicos per quatriduum eo anno primum factos ab Ædilibus curulibus memoriæ proditur.*

4 *Ac noctu luminibus accenſis.*] Suetonius in Caligula, cap. 18. *Scenicos ludos & aſſidue, & varii generis, multifariam fecit, quondam etiam nocturnos, accenſis tota urbe luminibus.*

5 *Miſſiliaque.*] Idem ibidem iis, quæ proxime adduximus, hæc ſubjungit, *Sparſit & miſſilia variarum rerum, & panaria cum obſonio viritim diviſit.* Idem in Nerone, cap. 12. *Sparſa & populo miſſilia omnium rerum per omnes dies.*

6 *In quibus inter ludicra ſcenæ.*] De ſcenarum diverſitate & generibus dictum fuit ſupra lib. 5. cap. 16.

7 *Quarum ſex fuere genera.*] Donatus in vita Terentii.

8 *Aut Atellanæ.*] Livius 1. Decad. lib. 7. non multo poſt princ. *Atellani*, auctore Feſto Pompejo lib. 14. *proprie voca-*

comœdi cum ſoccis proſcenia inirent, actores tragœdiarum cum cothurnis: planipedes excalceati: [1] ſcenici certatores nudi, circa pudenda tantum velati. [2] Utque ad oſtentationem ſcenæ, in argumentum fabulæ pro perſonis quas gerebant, varios amictus induerent: [3] quippe Agamemnon ſceptrum ferebat, pellem bubulcus, Achilles arma, Telephus penulam & peram, ita ut pro fabulæ argumento congruens apparatus fieret per artifices ſcenicos, qui imitarentur affectus. [4] Utque in ſcena quinque tantum ſervarentur actus: nam *Decori obſervatio in veſtibus.*

vocantur perſonati: quia jus eſt iis non cogi in ſcenam ponere perſonam, quod cæteris hiſtrionibus pati neceſſe eſt. *

COLERUS.

* Ludi Attellani, dicti quia Atella Oſcorum urbs. Inde fit, ut apud Tacitum l. 4. Annal. & Ciceronem Epiſt. ad Marium Oſcum ludicrum quidam docti, interpretentur ludos Attellanos.

TIRAQUELLUS.

9 *Eratque conſtitutum.*] Soccos non ſolum muliebre calciamentum, ſed & hiſtrionicum eſſe, teſtis eſt Horatius in Arte,

Hunc ſocci cœpere pedem grandeſque cothurni,
Alternis aptum ſermonibus, & populares
Vincentem ſtrepitus, & natum rebus agendis.

De Cothurno dictum eſt ſupra lib. 5. cap. 15.

1 *Scenici certatores nudi, circa pudenda tantum velati.*] Vide omnino noſtras leges Connubiales l. 16. n. 31. & ſeqq.

2 *Utque ad oſtentationem.*] Hoc ex ſequentibus probatur.

3 *Quippe Agamemnon.*] Sceptrum, quod proprie Jovis erat, ad Reges & Principes & magiſtratus tranſlatum eſt. Virgilius lib. 1. Æneidos,

— *Celſa ſedet Æolus arce*
Sceptra tenens. —

Ovidius Amorum lib. 3. eleg. 1.

Læva manus ſceptrum late regale tenebat:
Lydius apta pedum ſceptra cothurnus erat.

Horatius in Arte, ut habitus, ita verba perſonæ convenientia tribuenda eſſe cenſet, his verſibus,

Telephe, vel Peleu male ſi mandata loqueris,
Aut dormitabo, aut ridebo: triſtia mœſtum
Vultum verba decent: iratum, plena minarum:
Ludentem, laſciva, ſeverum, ſeria dictu.

Et paulo poſt,

Intererit multum Davuſne loquatur an Heros,
Maturuſne ſenex: an adhuc florente juventa
Fervidus: an matrona potens, an ſedula nutrix:
Mercatorve vagus, cultorve virentis agelli:
Colchus an Aſſyrius, Thebis nutritus an Argis.
Aut famam ſequere, aut ſibi convenientia finge
Scriptor: honoratum ſi forte reponis Achillem:
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer:
Jura neget ſibi nata: nihil non arroget armis,
Sit Medea ferox, invictaque: flebilis Ino,
Perfidus Ixion, Io vaga, triſtis Oreſtes, &c.

4 *Utque in ſcena quinque tantum ſervarentur actus.*] Vide Donatum in vita Terentii. Horatius de Arte poëtica,

nam ſcenico ludioni quinquies prodeunti, ultra prodire non licuit: quod in tragœdia quoque ſervatum eſt, ut non plures quam quinque perſonarum actus fierent. [1] Utque finito argumento, & ſcena perſonis vacua, chorus & tibicen introducatur. In veteri vero comœdia ſervatur, ut primarum partium communes actiones ſint, aut geſta militiæ domique: poſtremarum vero convivia, cantus, potiones & luſus. [2] Poſtea, ſeu ob morum pravitatem, ſeu quia mali exempli ludi erant, perniciemque civibus afferebant, ita ſcenicos inſectati ſunt, [3] ut Scipio Naſica in cenſura ſcenicos ludiones tribu moviſſe, & ærarios feciſſe dicatur, [4] licet inſtitutum foret, ut actores Atellanarum tribu non moverentur, ſed ſtipendia facerent & mererent: fuitque vetus mos diu ſervatus, ut primitiæ ſpectaculorum à ludicris ſcenicorum choreis inciperent. [5] Cumque Idæam deorum matrem ex Peſſinunte Romani advocaſſent, præter munera & apparatus magnificentiam, ludos in honorem deæ inſtituerunt, qui præcipui inde habiti ſunt, quos Marcus Junius Brutus cum templo in Palatio dedicavit, qui

Comœdia antiquæ obſervationes.

Neve minor quinto, neu ſit productior actu Fabula, quæ poſci vult, & ſpectata reponi.

1 *Utque finito argumento.*] Ut videre licet in Tragœdiis Senecæ, & aliis Tragœdiarum ſcriptoribus.

2 *Poſtea.*] Ex ſequentibus patet.

3 *Ut Scipio Naſica.*] Cicero in libris de Republ. & ex eo D. Auguſtinus de civitate Dei lib. 1. cap 31. & l. 2. c. 13. Valer. Maximus lib. 2. cap. 1. de Inſtitutis antiquis, ubi loquitur de Inſtitutis ſcenicis, ſic inquit, *Cæterum, auctore P. Scipione Naſica, omnem apparatum operis eorum* (ſcenicorum nempe portentorum) *ſubjectum haſtæ venire placuit. Atque etiam S. C. cautum eſt, ne quis in urbe propiuſve paſſus mille ſubſellia poſuiſſe, ſedenſve ludos ſpectare vellet, ut ſcilicet remiſſioni animorum injuncta ſtandi virilitas propria Romanæ gentis nota eſſet.*

4 *Licet inſtitutum foret, ut actores Atellanarum.*] Livius 1. Decad. lib. 7. poſt prin. Valerius Maximus ubi nuper citavimus, *Atellani autem*, inquit, *ab Oſcis acciti ſunt, quod genus delectationis Italica ſeveritate temperatum, ideoque vacuum nota eſt: nam neque tribu movetur, neque à militaribus ſtipendiis repellitur.* *

COLERUS.

* Strab. l. 5. Ἴδιον δέ τι τοῖς Ὄσκοις καὶ τῷ τῶν Αὐσονίων ἔθνει συμβέβηκε· τῶν μὲν γὰρ Ὄσκων ἐκλελοιπότων, ἡ διάλεκτος μένει παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ὥστε ποιήματα σκηνοβατεῖσθαι κατά τινα ἀγῶνα πάτριον, καὶ μιμολογεῖσθαι.

TIRAQUELLUS.

5 *Cumque Idæam deorum matrem.*] Livius 4. Decad l. 6. Et eundem 3. Decad. lib. 9. & 4. Dec. libro item 4.

1 *Illoſ-*

qui etiam ſcenici dicti: [1] illoſque Megalenſes appellarunt, [2] illorumque curam ædiles gerere, [3] ac veris initio prælata divitiarum pompa celebrare: [4] permiſſaque ludendi licentia, perſonatos juvenes, magiſtratuum privatorumque munia & perſonas, & facta dictaque imitari, [5] & ante deæ ſimulacrum ludere, [6] matronaſque ſpectatæ pudicitiæ in his pſallere, memoriæ datum eſt. Quibus diebus Romanæ conſuetudinis erat, convivia & ſodalitates invicem agere, & comeſſari, victu tamen frugali & modeſto, nec die tantum, ſed noctu epulari: namque hi ludi præcipue caſti, magno favore ſpectantium conſpicui erant, [7] ad quos ſervos adire non licebat: illoſque prætores & magiſtratus purpurati, in toga & prætexta, atque in ornatu maximo cele-

1 *Illoſque Megalenſes appellaverunt.*] Livius, qui & ea Megaleſia vocat, 3. Dec. lib. 4. Feſtus Pomp. *Megaleſia*, inquit, *ludos Matris magnæ appellabant.* Cur autem ſic appellati ſint, ſcribit Varro l. 4. linguæ Latinæ, his verbis, *Megaleſia dicta à Græcis, quod ex libris Sibyllinis accerſita ab Attalo Rege Pergami prope murum Megaleſion, ubi templum ejus deæ, advecta inde Romam.* Cicero de Aruſp. reſponſis, *Nam quid ego de illis ludis loquar, quos in Palatio noſtri majores ante templum in ipſo Matris magnæ conſpectu Megalenſibus fieri celebrarique voluerunt? qui ſunt more, inſtitutiſque maxime caſti, ſolennes, religioſi.* *

COLERUS.

* De his ſupra dixi.

TIRAQUELLUS.

2 *Illorumque curam Ædiles gerere.*] Id videre licet ex Livio in infinitis locis, & inter cætera 1. Dec. l. 7. & Cic. in d. Orat. de Aruſp. reſpon.

3 *Ac veris initio.*] Scilicet pridie Idus Aprilis, ut ſcribit Livius 4. Dec. lib. 6.

4 *Permiſſaque ludendi licentia.*] Primi annis ſingulis ludi ſcenici erant Megaleſia, in quibus hiſtriones ad novum opus egredientes, mira laſcivia, ſpurciſſima & turpiſſima quæque, in Matrem deûm & Atym dictitabant: tum & alii per id temporis, etiam honeſtiſſimi, Romanorum cultu diſſimulato, ut noſci non poſſent, licentioſiſſime per urbem vagabantur, nullis verbis factiſque fœdis parcentes, ut auctor eſt Herodianus in Commodo.

5 *Et ante deæ ſimulacrum.*] D. Auguſtinus de Civitate Dei, lib. 2. cap. 4. & ſeq.

6 *Matronaſque.*] Cicero in d. Oratione de Aruſpicum reſponſis, ubi publicos Matris deûm ludos negligenter eſſe factos, & ob id pollutos oſtendit, ita ſcribit, *Quo ſi quis liber, aut ſpectandi, aut etiam religionis cauſa acceſſerat, manus afferebantur, quo matrona nulla adiit propter vim conſeſſumque ſervorum.*

7 *Ad quos ſervos adire.*] Cicero in d. Orat. de Aruſp. reſpon. *Iſtiuſmodi, inquit, Megaleſia fecit pater tuus? iſtiuſmodi patruus? Is mihi etiam generis ſui mentionem facit, cum Athenionis, aut Spartaci exemplo ludos facere maluerit, quam C. aut Appii Claudiorum? Illi cum ludos facerent, ſervos de cavea exire jubebant. Tu in alteram ſervos immiſiſti, ex altera liberos ejeciſti. Itaque qui antea voce præconis à liberis ſemovebantur, tuis ludis, non voce, ſed manu liberos à ſe ſegregabant.*

Purpura Megarenſis. celebrarunt: [1] quare purpura Megarenſis in vulgi proverbium venit. [2] Quibus diebus ſtipem cogere, Idææ matris familias proprium fuit, quod edicto cavebatur his verbis: Præter Idææ matrisfamilias eoſque juſtis diebus ne quis ſtipem cogito, & infra. In quibus fuit conſtitutum, ut patricii Megalenſibus motitarent, plebs vero Cerealibus. *Ludi Taurii.* [3] Præter hos fuere Taurii diis inferis conſecrati, quorum origo fertur antiquiſſima: cum enim regnante Superbo, vis morbi & inſanabilis pernicies per omnes urbis regiones & compita pervagata eſſet, aſſiduiſque funeribus exhauſta civitas foret, atque ob eſum carnium taurorum peſtifer annus gravidas mulieres ita affeciſſet, ut ſiſti peſtilentia nequiret, in deorum inferorum placamenta hos ludos concelebrarunt, qui Taurii dicti, quod ob taurinæ carnis morbum, *Ludi Compitalitii.* inventi primum concelebratique ſunt, [4] in quibus metas circumcurrere, velut in Circenſibus ſervatum eſt. [5] Compitalitios vero [6] Laribus, [7] quos bis in anno vernis æſtiviſque

1 *Quare purpura Megarenſis.*] Ariſtoteles lib. 4. Ethicorum cap. 2.

2 *Quibus diebus.*] Hæc uſque ad verſ. *In quibus*, ſunt Ciceronis lib. 2. de Legibus, & jam diximus ſupra hoc eodem libro, ubi de 12. Tab.

3 *Præter hos fuere Taurii.*] Hæc quoque uſque ad verſic. *In quibus metas*, ſunt Feſti Pompeji lib. 18. De ludis autem Taurilibus Livius 4. Dec. l. 9. *

COLERUS.

* Et Joſeph. Scaliger in Caſtigationib. ad Feſt. Ejuſdem Feſti eſt, *Taurium æs, quod in ludos Tauricos conſumitur.*

TIRAQUELLUS.

4 *In quibus metas circumcurrere.*] Varro lib. 1. aut aliorum comput. 4. de lingua Latina.

5 *Compitalitios.*] Macrobius lib. 1. Saturn. cap 7. Suetonius in Auguſto, cap. 31. *Nonnulla etiam ex antiquis cæremoniis paulatim abolita reſtituit: ut Salutis augurium, Diale flaminium, ſacrum Lupercale, ludos ſeculares & compitalitios.*

6 *Laribus.*] Ovidius lib. 1. Faſt.

Fitque gravis, geminoſque parit, quia compita ſervant,
Et vigilant noſtra ſemper in urbe Lares.

Et Varro lib. 2. aut aliorum computatio. 5. de lingua Latina. Et Dionyſius Halicarnaſſæus libro 4. ubi & id dicit, Sacrificis Compitalia ſacra facientibus, non ingenuos, ſed ſervos miniſtrare voluit, quaſi hoc gratius eſſet Laribus: quod feſtum noſtra quoque ætate Romani agitant paucis diebus poſt Saturnalia cum primis celebre, & ſumptuoſum Compitalium appellatione: duratque mos ille priſcus in ſacris placandi Genios per ſervorum miniſteria, qui temporaria libertate fruuntur per eos dies, ut hac honorifica humanitate manſuetiores redditi, dominos chariores habeant, & levius ferant ſuæ fortunæ inclementiam. *

COLERUS.

* Tertullianus de ſpectaculis c. 1. quem locum alibi jam citavi.

TIRAQUELLUS.

7 *Quos bis in anno.*] Suetonius in Augu-

que floribus ornabant, dicatos pleriqueautumant, quorum origo ab ultima antiquitate fuiſſe proditur. [1] Cum enim Priſco Tarquinio regnante, in foco genitale repente apparuiſſet, quo in ſinu admoto, mater Servii Tulli Ocreſtes, ſtupens miraculo, haud multo poſt Servium Tullium enixa peperit, qui mox regno ſucceſſit, & quod puero caput arſerit, Laris filius eſſe creditus eſt: inde Compitalitii ludi primum inſtituti, inventique fuere, [2] quos per vicorum magiſtros fieri, & in compitis celebrari, ac per multum temporis deſitos, quum ſolennia ludorum intermittere nefas eſſet, poſt L. Luſellum & C. Marium conſules à L. Piſone revocatos & magno apparatu inſtauratos memorant, qui poſtea non per vicorum magiſtros, ſed præfectos vicorum celebrari cœpti, & demum ſublatis collegiis haud multo poſt diſcuſſi fuere. Tametſi ab Athenienſibus primum inſtitutos Compitalitios nonnulli credant, in quibus præmium victori hircus donabatur: [3] poſt quos, juvenales, funebres & ſeculares, vario & ſolerti ingenio inde recepti paratique ſunt: in juvenalibus enim, licet juvenum cauſa inſtituti forent, in hiſque adoleſcentes per luſus & laſciviam admitterentur, [4] plerumque *Ludi juvenales.*

Auguſto, cap. 31. *Compitales Lares ornare bis in anno inſtituit, vernis floribus & æſtivis.*

1 *Cum enim Tarquinio Priſco regnante.*] Hæc uſque ad verſic. *Quos per*, ſunt Plinii lib. 36. cap. 27. eodemque ult. in fin.

2 *Quos per vicorum magiſtros fieri.*] Et hæc quoque uſque ad verſ. *Tametſi*, ſunt Aſconii Pædiani in Orationem Ciceronis contra Piſonem.

3 *Poſt quos Juvenales.*] De quibus Suetonius in Nerone, cap. 11. ſcribit Julius Capitolinus Gordianum edidiſſe de proprio per quatriduum ludos Scenicos & Juvenalia. Sidonius Apollinaris,

Jam fama Juvenalibus peractis.

Suetonius autem in Caligula, cap. 17. in fin. tradit, illum, ut lætitiam publicam in perpetuum quoque augeret, adjeciſſe diem Saturnalibus, appellaſſeque Juvenalem. *

COLERUS.

* Sub Auguſto quidem trium dierum Saturnalia erant, teſte Macrobio lib. 1. cap 10. Quare non intelligo ſatis Dionem, qui dicit, Caligulam juſſiſſe quinque diebus agi Saturnalia.

TIRAQUELLUS.

4 *Plerumque tamen anus, & grandævas.*] Suetonius in Nerone, cap. 11. in princ. *Spectaculorum plurima & varia genera edidit: Juvenales, Circenſes, Scenicos ludos, gladiatorium munus. Juvenalibus ſenes quoque Conſulares, anuſque matronas recepit ad luſum.* Cornelius Tacitus lib. 14. *Nero inſtituit ludos Juvenalium vocabulo, in quos paſſim nomina data. Non nobilitas cuiquam, non ætas,*

quæ tamen anus, & grandævas natu matres, ſeneſque ingraveſcenti ætate, ludis admiſſos comperimus. [1] Luſus erat, quem ludebant turmæ puerorum primo ætatis flore, & juvenes generoſi ſpiritus, ut equis inſtratis, hinc inde diſpoſitis turmis, tanquam acie inſtructa, compoſito agmine, in juſtæ modum pugnæ curſitarent, ſpeciemque prælii, modo in occurſum eundo, nunc à tergo & in gyrum occurſando præberent, & campeſtrem incurſionem facerent, [2] ſpecimenque magnæ indolis, & commendationem ineuntis adoleſcentiæ præ ſe ferrent, ita ut qualis quiſque futurus eſſet, cujuſque ſpei, facile eniteret. [3] In his quoque pyr-

ætas, aut acti honores impedimento, quominus Græci Latinique hiſtriones artem exercerent, uſque ad geſtus modoſque haud viriles. Dion in Nerone. Juvenalibus, *inquit*, ludis interfuerunt multi, ſed in primis nobiliſſimi viri. Cujus rei argumentum eſt, quod Ælia Catula, fœmina nobiliſſima atque ditiſſima, ac jam grandis natu (nata erat annos octoginta) ſaltavit: Cæteri, qui propter ſenectutem, & morbos præcipue, nihil poterant facere, ſaltabant. Se enim exercebat unuſquiſque ut poterat, erantque ob eas res ſcholæ conſtitutæ, quas frequentabant clariſſimi viri, mulieres, puellæ, adoleſcentuli, vetulæ, ſen s. Quod ſi quis non poſſet aliter ſpectaculum præbere, ad choreas ibat. Cumque multi pudore adducti, ea facerent perſonati, Nero, petente populo, ab eis perſonas auferebat, eoſque patefaciebat hominibus, apud quos ipſi paulo ante magiſtratus geſſerant.*

COLERUS.

* De Juvenalibus ludis omnino legendus Juſtus Lipſius ad l. 14. Cornelii Taciti.

TIRAQUELLUS.

1 *Luſus erat.*] Id ex Virgilio eſt, hujuſmodi ludum deſcribente libro 5. Æneid.

Olli diſcurrere pares atque agmina terni
Diductis ſolvere choris, rurſuſque vocati
Convertere vias, infeſtaque tela tulere.
Inde alios ineunt curſus, alioſque recurſus
Adverſis ſpatiis, alternoſque orbibus orbes
Impediunt, pugnæque cient ſimulachra ſub armis.
Et nunc terga fugæ nudant, nunc ſpicula vertunt
Infenſi, facta pariter nunc pace feruntur.

2 *Specimenque magnæ indolis.*] Hæc ſunt in Auguſto, cap. 43. cujus verba adſcribemus infra in verbo, *Quam Tranquillus Trojam nuncupavit.*

3 *In his quoque Pyrrhicham.*] Serv. in lib. 5. Æneidos quo loco citabimus infra ibi, *Quam Tranquillus.* De hujuſmodi autem ſaltatione Plato lib. 7. de Legibus, Plinius lib. 7. cap. 56. Suetonius in Cæſare, cap. 39. *Pyrrhicham*, inquit, *ſaltaverunt Aſiæ Bithyniæque Principum liberi*, & in Nerone, cap. 12. Athenæus Dipnoſophiſtarum lib. 14. cap. 12. Apulejus lib. 10. & 11. de Aſino aureo refert pueros puellaſque Græcanicam ſaltaſſe Pyrrhicham, cum nunc in orbem rotarum flexuoſi, nunc in quadratum cuneati, diſcurſus reciprocos explicarent. Pollux lib. 4. cap. 14. Scholiaſtes Homericus Iliados lib. π. Spartianus in Hadriano, Ammianus Marcellinus libro 16. Et ex horum plurimis intelliges cujuſmodi hæc ſaltatio fuerit. Vide Eraſmum Chil. 3. cent. 7. c. 71. *Pyrrhichen oculis præ ſe ferens.*

1 *In*

pyrrhicham ſaltari accepimus, quæ integris urbis moribus, magno faventium ſtudio fiebat: quæ primum inventa fertur [1] in Creta, [2] nonnulli à Laconibus ad res bellicas facile obeundas, [3] ut armati levi flexu & ſaltu, nunc ſe contrahendo, nunc in altum exiliendo, nunc declinando, tela & plagas vitarent, diſciplinamque ediſcerent, [4] quæ enoplia ſaltatio dicta eſt, [5] quam Tranquillus Trojam nuncupavit: *Pyrrhicha.* *Enoplia ſaltatio.*

idque

1 *In Creta.*] Pyrrhicha ſaltatio eſt Græcanica, quam Pyrrhus in Creta primus invenit, auctor Plinius, ubi ſupra. Scribit Strabo in 10. Pyrrhicham repertam fuiſſe à Pyrrhicho Curite pro juvenibus ad diſciplinam militarem exercendis. Straboni aſtipulatur Solinus cap. 16. ubi de Creta inſula, qui ſaltationem hanc expreſſit his verbis, *Pyrrhichen docuit Creta Pyrrhicho repertore. Equeſtres turmas prima docuit laſcivas vertigines implicare: ex qua diſciplina bellicæ rei uſus datus.*

2 *Nonnulli à Laconibus.*] Quintilianus lib. 1. cap. 19. *Lacedæmonios*, inquit, *etiam ſaltationem quandam, tanquam ad bella quoque utilem, habuiſſe inter exercitationes accepimus.* Athenæus d. l. 14. cap. 12. ſcribit, Ariſtoxenum Pyrrhicham à quodam genere Lacone appellationem conſecutam eſſe, ac his etiam temporibus Pyrrhichum nomen eſſe Laconicum.

3 *Ut armati.*] Nam & hanc ita deſcribit Plato lib. 7. de Legibus, *Motus*, inquit, *Pyrrhiches imitatur flexus corporum, quibus tela plagæque vitantur declinando, concedendo, exiliendo in altum humique ſe detrahendo: contrarios item geſtus imitatur, quibus videlicet contra alios quicquam infertur ſagittando, jaculando, feriendo.* Diodorus Siculus l. 5. cap. 15. ſcribit, Cretam reperiſſe enſem, galeam, ac cum armis ſaltandi morem, quorum ſtrepitu permagno Saturnus deceptus eſt.

4 *Quæ Ænoplia.*] Dionyſius Halicarnaſſæus libro 7. hanc ſaltationem Pyrrhicham enopliam eſſe, hoc eſt, armatam tradit. Pollux lib. 4. cap. 14. Quamvis hæc à Pyrrhicha diſtinguere videatur. Strabo d. libro 10. Plin. d. l. 7. cap. 56. *Saltationem*, inquit, *armatam Curetes docuere Pyrrhicham Pyrrhus utramque in Creta.*

5 *Quam Tranquillus Trojam nuncupavit.*] In Cæſare cap. 39. *Trojam luſit, turma duplex, majorum minorumve puerorum*, & in Auguſto, 43. *Sed & Trojæ ludum, edidit frequentiſſime majorum minorumve puerorum delectu, priſci decorique moris exiſtimans, claræ ſtirpis indolem ſic noteſcere*, & in Tiberio cap. 6. in fine. *Præſedit & Actiacis ludis & Trojanis Circenſibus, ductor turmæ puerorum majorum*, & in Claudio, cap. 21. *Ac ſuper quadrigarum certamina Trojæ luſum exhibuit*, & in Nerone cap. 7. in princip. *Tener adhuc, necdum matura pueritia, Circenſibus ludis Trojam conſtantiſſime favorabiliterque luſit.* Et de hoc quoque ludo Cornelius Tacitus libro 11. *Sedente Claudio Circenſibus ludis, cum pueri nobiles equis ludicrum Trojæ inirent, interque eos Britannicus Imperatore genitus, & L. Domitius adoptione mox in Imperium, & cognomentum Neronis aſcitus, favore plebis acrior in Domitium, loco præſagii acceptus eſt.* Hujus autem ludi originem videbis apud Virgilium libro 5. Æneidos multis verſibus, quos ſupra adduximus ibi, *Luſus erat.* Quibus paulo poſt & hos ſubjecit, quibus oſtendit hunc ludum illinc ad Romanos fluxiſſe,

Hunc morem curſus atque hæc certamina primus
Aſcanius, longam muris cum cingeret Albam,

Retu-

[1] idque à Romulo inſtitutum ferunt, ut cum armis ſaltarent milites ſaltatione quam bellicrepam dixit. [2] Sicut in Panathenæis armatos pueros ſaltare voluerunt, in quibus pueri puellæque forma conſpicui, manibus amplexi, nunc in orbem, nunc in obliquum per diverſos flexus pyrrhicham in theatro ſaltabant. [3] Poſtea vero Gaditani modi, & molliſſimæ ſaltationes, quum eſſent minus notæ, inventæ fuere, in plures diviſæ ſpecies: [4] in chironomiam, quæ manuum geſtu: halma,

Saltatio in panathenæis.

Saltationes molles.

Retulit & priſcos docuit celebrare Latinos:
Quo pater ipſe modo ſecum, quo Troïa pubes
Albani docuere ſuos. Hinc maxima porro
Accepit Roma, & patrium ſervavit honorem:
Trojaque nunc, pueri Trojanum dicitur agmen.

Quo in loco Servius, Ut ait Suetonius Tranquillus, ludus ipſe quem vulgo Pyrrhicham appellant, Troja vocatur, cujus expreſſit originem in libro de puerorum luſibus. Hujus quoque meminit Dion Nicæus lib. 43. ubi de ludis & certaminibus à Cæſare populo exhibitis, *Etiam*, inquit, *Trojam, antiquo more, Patritiorum filii luſerunt, juveneſque qui dignitate æquales erant, curribus certaverunt*, & lib. 48. Agrippæ prætura, *Et Trojam vocatum ludum per nobiles pueros magnifice exercebat.* Et lib. 51. ubi de ludis in conſecratione templi Julii factis, *ludi omnis generis*, inquit, *facti ſunt, Patriciique pueri Trojam luſerunt, virique ſimili ratione, equis celetibus bigiſque & quadrigis certaverunt.*

1 *Idque à Romulo inſtitutum fuit.*] Feſtus Pompejus lib. 2. *Bellicrepam*, inquit, *ſaltationem dicebant, quando cum armis ſalcabant, quod à Romulo inſtitutum eſt, ne ſimile pateretur, quod fecerat ipſe, cum à ludis Sabinorum virgines rapuit.*

2 *Sicut in Panathenæis.*] Iſocrates in eo libro, qui Panathenaicus inſcribitur. Thucydides lib. 6. De his Plato in Parmenide, Ariſtophanes in Nubibus, Plutarchus in Theſeo, Euſebius Chronographus, ubi de Agone gymnico, Maximus Tyrius, Sermone 33. & 36. Pauſanias lib 4.

3 *Poſtea vero Gaditani modi.*] Martialis libro 5. epig. 109. in Cotilum,

Cantica qui Nili, qui Gaditana ſuſurrat,
Qui movet in varios brachia volſa modos.

Et rurſum epig. 120. ad Toranium,

Nec de Gadibus improbis puellæ,
Vibrabunt ſine fine prurientes
Laſcivos docili tremore lumbos.

Et lib. 6. epig. 70. de Teleſina,

Edere laſcivos & Bethica cruſmata geſtus,
Et Gaditanis ludere docta modis.

Et lib. 14. epig. 203. de Puella Gaditana,

Tam tremulum criſſat, tam blandum prurit, ut ipſum
Maſturbatorem fecerit Hippolytum.

Et Juvenalis Satyra 11.

Forſitan expectas ut Gaditana canoro
Incipiat prurire choro, plauſuque probatæ
Ad terram tremulo deſcendant clune puellæ,
Irritamentum Veneris languentis.

4 *In Chironomiam, quæ manuum geſtu.*] Idem Juvenalis ſatyra 6.

Chironomon Ledam molli ſaltante Batillo
Tuſcia veſicæ non imperat.

[1] halma, quę pedum: [2] lactiſſima, quæ calcibus ad humeros jactis ſaltabantur, quorum inventores Iones fuiſſe dicunt, unde geſtus quoque pantomimi fluxere: in quo id fuit conſtitutum, [3] ut in chironomia alii geſtus ſubiti, alii miſerabiles, alii longi nomina ferrent. [4] Funebres vero ludos etiam inter ludicra ſcenæ exhiberi accepimus, [5] & poſt ludos epulum datum, quibus qui præerant, [6] deſignatores dicti, in [7] quibus gladiatorum paria, qui venalem habent ſanguinem, modo plura, nunc pauciora, nonnunquam familiæ laniſtarum ad gladiaturam comparatæ, digladiari, vulneraque & ſedes accipere ſolebant: [8] quos in defunctorum illuſtrium memoriam ea de cauſa inſtitutos ferunt, quod quum hoſtes bello victi, ſervique ad ſepulchra ſummorum ducum

Ludi funebres. Deſignatores.

Quintilianus lib. 1. c. 11. *Et certe, quod facere oporteat, non indignum eſt diſcere, cum præſertim hæc Chironomia, quæ eſt* (ut nomine ipſo declaratur) *lex geſtus, & ab illis temporibus heroicis orta ſit, & à ſummis Græciæ viris, & ab ipſo Socrate probata, à Platone quoque in parte civilium poſita virtutum, & à Chryſippo in præceptis de Liberorum educatione compoſitis, non omiſſa.* *

COLERUS.

* Sidonius Apollin. lib. 4. epiſt. 7. *Et cum apud crudos ceparumque crapulis eſculentos huc agat vulgus, illic ea comitate tractabitur, ac ſi inter Apicios Epulones & Byzantinos Chironomuntas, hucuſque ructaverit.*

TIRAQUELLUS.

1 *Halma, quæ pedum.*] Ἅλμα, ſaltum Græci vocant. Domitius Calderinus, Juvenalis interpres, in eum locum ſupra proxime citatum hoc genus ſaltationis, quod motu pedum vehementiore fit, Thermaſtrida vocat.

2 *Lactiſſima, quæ calcibus.*] Domitius ubi ſupra, ſaltationum Græcorum genera dividens, ἐλακτίσμα, inquit, *calcibus ad humerum jactis, à mulieribus fiebat.*

3 *Ut in Chironomia.*] Domitius Calderinus, ubi ſupra.

4 *Funebres vero ludos.*] Livius 4. Decad. libro 1. ad finem. Donatus in præfatione Terentii. Relege, quæ non incurioſe diximus de Ludis funebribus, ſupra lib. 3. cap. 7.

5 *Et poſt ludos epulum.*] Suetonius in Cæſare, cap. 26. *Munus,* inquit, *populo, epulumque pronunciavit in filiæ memoriam: quod ante eum nemo fecit.*

6 *Deſignatores dicti.*] Donatus in Adelphis, de quibus in *l. Athletas 4. de his, qui notantur infamia.* Vide ibi omnino Budæum in ſuis Annotationibus.

7 *In quibus gladiatorum paria.*] Ita enim committebantur ex Suetonio in Auguſto cap. 44. ad fin. & in Domitiano cap. 4. & Plutarcho in Cæſare.

8 *Quod in defunctorum illuſtrium memoriam.*] Hæc uſque ad verſ. *In quæ,* deſumpta ſunt ex Virgilio lib. 10. Æn.

—— Sulmone creatos
Quattuor hic juvenes, totidem quos educat Uſens,
Viventes rapit, inferias quos immolet umbris,
Captivoque regi perfundat ſanguine flammas.

Quo loco Servius, *Sane,* ait, *Mos erat in ſepulchris virorum fortium captivos necari: quod poſtquam crudele viſum eſt, placuit gladiatores antę ſepulchra dimicare, qui à buſtis Buſtuarii dicti ſunt.*

1 *Apud*

ducum olim ſæve jugularentur, & ſanguinem effunderent, idque poſteris ſævum & inhumanum videretur ſcelus, cautum fuit, ut ſæva illa deſita conſuetudine, ſervi libertique, & damnati capite, ac gladiatores buſtuarii, qui venalem habent ſanguinem, uſu armorum & aſtu eruditi, conducti precio per laniſtas, digladiarentur: in quibus in æmulationem certamenque virtutis, licet dimicatione pernicioſa, vulnera acciperent darentque, & ferro decernerent: in qua ſi quis forte ſuccumberet, mercedem laniſta perditi gladiatoris accipiebat. *Athenienſes.* Athenienſes vero fures & ſicarios pecunia comparatos, armis inſtruebant, quos, ut in ſcena dimicarent, invicem committebant: [1] apud quos uſus obtinuit, ut imperatore vita functo, duodecim captivi ad ſepulchrum jugulati, tumulentur una. [2] Quæ munera licet ſummæ immanitatis forent, duces in bellum, profecturi, Romæ plerunquè populo exhibuere: [3] ſcilicet ut vulnera cerne-

1 *Apud quos.*] Nam & apud Homerum Iliados libro 23. Achilles in ſunere Patrocli duodecim viros fortes mactavit, & cum cadavere illius igni tradidit,

Δώδεκα μὲν Τρώων μεγαθύμων υἱέας ἐσθλούς,
Τοὺς ἅμα σοὶ πάντας πῦρ ἐσθίει.

Id eſt,

Duodecim quidem Trojanorum magnanimorum filios fortes,
Quos una tecum omnes ignis abſumit.

2 *Quæ munera.*] Juſtinianus Imperator libro 11. Codicis tit. 43. non immerito prohibet gladiatoria ſpectacula, tanquam cruenta præberi. D. Cyprianus in epiſtola ad Donatum gladiatoriam voluptatem in primis execratur his verbis, *Paratur gladiatorius ludus, ut libidinem crudelium luminum ſanguis oblectet: homo occiditur in hominis voluptatem: & ut quis poſſit occidere peritia eſt, uſus eſt, ars eſt: ſcelus non tantum geritur, ſed docetur.* Hæc præterea gladiatoria munera deteſtatur Lactantius Firmianus lib. 6. de Vero cultu, c. 20.*

COLERUS.

* Hos & elegantiſſimis verſibus execratur Prudentius:

Sanguinis humani ſpectacula publicus edit
Conſeſſus, legeſque jubent venale parari
Supplicium, quo membra hominum diſcerpta cruentis
Morſibus oblectent hilarem de funere plebem.

Sed hæc ad alia ſpectacula referenda.

TIRAQUELLUS.

3 *Scilicet ut vulnera cernere aſſueſcerent.*] Pomponius Lætus in Compendio Romanæ hiſtoriæ, ubi de Nemeſi dea. Julius Capitolinus in Maximino & Balbino Imperatoribus, *Celebratis ſacris*, ait, *datis ludis ſcenicis, ludiſque Circenſibus, gladiatorio etiam munere, Maximus ſuſceptis votis in Capitolio ad bellum contra Maximinum miſſus eſt, cum exercitu ingenti, prætorianis Romæ manentibus. Unde autem mos tractus ſit, ut proficiſcentes ad bellum Imperatores munus gladiatorium, & venatus darent, breviter dicendum eſt. Multi dicunt apud veteres hanc devotionem contra hoſtes factam.*

cernere aſſueſcerent, cædeſque & prælia non formidarent, quibus certa lex data, ut multo gravioribus armis pugnare diſcant, utque diutius in pugnæ ſimulachris armati aſſueſcant, ut in patientia laborum educati, in conflictu pugnæ minus laborarent, neque ut tyrones corporibus animiſque deficerent. Utque laniſtæ cum haſtis & ſudibus primo introducantur, mox gladiis decernant, ad præliumque incedant tunicati. Utque ante congreſſum multa fiant, quæ non ad vulnus, ſed ad ſpeciem geſticulationis, & motus agilitatem videantur: procedente mox pugna, ut nudi digladientur, neque in vulnere ingemiſcant, neve injuſſi decumbant, neve poſtquam decubuiſſent, ferrum accipere juſſi, ſegnes & cunctabundi accipiant, aut retractent. [1] Ad quod certamen inſignes nobilitate & opibus, neque obſcuri generis homines plerunque prodiere: [2] Nam & Nero Cæſar CCCC. ſenatores, & DC. equites ad ferrum exhibuit. Et Domitiani temporibus nobiles ad ſpecimen virtutis oſtendendum, in arenam prodire non dubitarunt, [3] qui non virorum modo pugnas, ſed fœminarum noctu com-

ctam, ut civium ſanguine litato, ſpecie pugnarum ſe Nemeſis, id eſt, vis quædam fortunæ ſatiaret. Alii hoc literis tradunt, quod veriſimilius credo, ituros ad bellum Rom. debuiſſe pugnas videre, & vulnera & ferrum, & nudas inter ſe cohortes: ne dimicantes in bello armatos hoſtes timerent, aut vulnera, & ſanguinem perhorreſcerent. Hactenus Capitolinus.

1 *Ad quod certamen.*] Ut patet ex ſequentibus.

2 *Nam & Nero Cæſar.*] Suetonius in vita ipſius cap. 12. *Exhibuit*, inquit, *ad ferrum * etiam quadringentos Senatores, ſexcentoſque Equites Romanos, & quoſdam fortunæ atque exiſtimationis integræ: ex iiſdem ordinibus, confectoreſque ferarum, & varia arenæ miniſteria.* Corn. Tacitus lib. 15. *Spectacula gladiatorum idem annus habuit, pari magnificentia ac priora. Sed fœminarum illuſtrium, Senatoriumque filiorum plures per arenam fœdati ſunt.* Hinc exiit illud Juvenalis Sat. 8.

Qui ſedet, & ſpectat triſcurria Patriciorum,
Planipedes audit Fabios, ridere poteſt qui
Mamercorum alapas, quanti ſua funera vendant,
Quid refert? vendunt nullo cogente Nerone.
Nec dubitant celſi Prætoris vendere ludis.

COLERUS.

* *Ad ferrum*, id eſt, ad Gladiatores. Sic ad ferrum damnati, & ad ferrum dari, apud JCtos. Juvenal. Sat. 6. de fœminis gladiatorum amore captis.

— Ferrum eſt quod amant.

TIRAQUELLUS.

3 *Qui non virorum modo pugnas, ſed & fœminarum noctu commiſit.*] Suetonius in vita Domitiani cap. 4. *Venationes*, inquit, *gladiatoreſque & nocti-*

bus

Quis primus gladiatorium munus dederit.

Matronis ludis intereſſe vetitum.

commiſit: [1] donec cautum fuit, ne equites Romani ludo & arena pollueréntur. Primus enim qui gladiatorium edidit munus, [2] Junius Brutus in honorem defuncti patris fuiſſe traditur. Alii Appium Claudium & Fulvium conſules, in foro boario gladiatores commiſiſſe primos aſſeverant. [3] In quo præter apparatus magnificentiam, immaniſſimas feras, hominesque, qui cum his concurrerent, ad pugnam exhibuit. [4] Ad quos matronas admitti erat lege vetitum, ne immanitati aut feritati aſſueſcerent: ſicut ab athletarum ſpectaculis muliebrem ſexum [5] Auguſtus avocavit

bus ad lychnuchos commiſit, nec virorum modo pugnas, ſed & fœminarum. Xiphilinus è Dione in Domitiano, *Noctu ſape exhibebat certamina, in eaque nonnas & mulieres introducebat.* Exhibitas præterea à Domitiano fuiſſe fœminarum pugnas teſtatur Papinius, cum ait in 1. Sylvarum, ſylva ult.

Stat ſexus rudis, inſciuſque ferri,
Et pugnas capit improbus viriles;
Credas ad Tanain, ferumq́; Phaſin, &c.

Juvenalis mulierum impudentiam Satyrica mordacitate dilacerans, quæ Domitiani temporibus in venationes & pugnas theatrales deſcendebant, inquit:

—— Nævia Thuſcum
Figat aprum, & nuda teneat venabula mamma.

1 *Donec cautum fuit, ut Equites Romani.*] Tranquillus in D. Octavio Auguſto cap. 43. ſcribit, *Auguſtum ad ſcenicas & gladiatorias operas & equitibus Romanis aliquando uſum fuiſſe, verum prius, quam Senatuſconſulto interdiceretur: poſtea nihil ſane, præterquam adoleſcentulum Lucium honeſte natum, exhibuiſſe, tantum ut oſtenderet, quod erat bipedali minor, librarum ſeptemdecim, ac vocis immenſæ.* Ulpianus Juriſconſultus *l. quid ait Prætor. 2. ff. de his, qui notantur infamia, §. ult* ſcribit eos, qui quæſtus cauſa in certamina deſcendunt, & omnes propter præmium in ſcenam prodeuntes, famoſos eſſe. Divus Auguſtinus lib. 2. Civitatis Dei, cap. 27. ſcribit, Romanos privaſſe virtutis honore, tribu moviſſe, agnoviſſe turpes & feciſſe infames eos, qui ſcenicas artes & obſcœnos ludos exercerent.

2 *Junius Brutus.*] Valerius Maximus lib. 2. cap. 1, de Inſtitutis antiquis teſtis eſt, gladiatorium munus primum Romæ datum eſſe in foro Boario, Appio Claudio, Q. Fulvio Conſulibus Dederunt autem Marcus & Decius filii Bruti, funebri memoria, patris cineres honorando. Verum Jul. Flor. de uno Junii Bruti filio Decio tantum loquitur, non de Marco: ſic enim ſcribit, Epitome Livii libro 16. *Decius Jun. Brut. munus gladiatorium in honorem defuncti patris edidit primus.*

3 *In quo.*] Livius 4. Decad. lib. 9. ſcribit, P. Licinii funeris cauſa viſcerationem datam, & gladiatores 120. pugnaſſe, & ludos funebres per triduum factos, & poſt ludos epulum.

4 *Ad quos matronas admitti.*] Contra tamen innuit Suetonius in Auguſto, cap. 44. dum ſic ſcribit, *Fœminis ne gladiatores quidem, quos promiſcue ſpectari ſolenne olim erat, niſi ex ſuperiore loco ſpectare concesſit.*

5 *Auguſtus.*] Eodem illo cap. 44. Et vide hic omnino quæ ſcripſimus in legibus Connubialibus l. 16. num. 37. incip. *Et ob hæc*, ubi multa videbis ad hanc rem pertinentia.

Cretenſes. *Spartani.* *Quibus gladiatorum munus dare permiſſum.* *Ludi ſeculares.*

cavit & dimovit. Non ſic Cretenſibus, qui præcipuas & magno natu mulieres ad gladiatorium munus admittebant: & Spartæ nulla eſt tam nobilis mulier, quæ precio conducta non ad ſcenam prodeat. Cumque antea gladiatorii ludi imperatorum munus forent, [1] Claudius princeps, ut pecunia quæſtorum fierent, cavit edicto: quos propter cædes & immanitatem, quodque mali exempli eſſent, poſtea edi prohibuit. [2] Et quia nonnulli inopes & modicis facultatibus, ſordida mercede conductos gladiatores ad ferrum exhibebant, Tiberio imperante, Senatuſconſulto cautum fuit, ne quis gladiatorium munus daret, cui minus quadringentis millibus cenſus eſſet. Poſt aliquot vero ætates Theodoricus Gothorum rex ita gladiatores odio proſequutus fuit, ut optantibus Romanis, non modo illos denegari, ſed nunquam poſtea edi permiſerit. Fuitque in uſu, ut in funebribus eſſent ſpectatores penulati, quum in cæteris togati convenirent. [3] Seculares vero ludos, quod ſingulis centundecem annis, vel quod ſemel tantum hominis ætate fierent, dictos accepimus. Nam ſeculum veteres hac finitione terminarunt. [4] Alii niſi decurſo trium ætatum ſpa-

1 *Claudius Princeps.*] Ante Claudium Iulius Cæſar Ædilis 200. ac 300. gladiatorum paria exhibuit, apud Plutarchum in vita illius.

2 *Et quia nonnulli.*] Suetonius in Tiberio cap. 34. ſcribit, Tiberium ludorum ac munerum impenſas corripuiſſe, mercedibus ſcenicorum reſciſſis, paribuſque gladiatorum ad certum numerum redactis.

3 *Seculares vero ludos.*] Horatius in Carmine ſeculari,

Certus undenos decies per annos
Orbis, ut cantus, referatque ludos
Ter die claro, totieſque grata
Nocte frequentes.

Quam lectionem agnoſcunt omnes interpretes, licet ſint, qui ibi legant non *Undenos*, ſed *ut denos*. Cui lectioni aſtipulatur Feſtus Pomp. lib. 17. cum ſcribit, *Seculares ludi apud Romanos poſt centum annos fiebant: quia ſeculum centum annos extendi exiſtimabant.* Et Cenſorinus de Die natali, lib. 6. ubi originem horum ludorum deſcribit. Ludorum ſecularium meminit etiam Divus Auguſtinus lib. 3. cap. 18. & ibi Ludovicus Vives interpres, quem vide. Vide præterea Pomponium Lætum in Epit. Rom. hiſtoriæ, ubi de Imperio Philippi. & Lilium Gregorium Gyraldum de Annis & menſibus.

4 *Alii niſi decurſo.*] Herodianus lib. 3. in vita Severi, *Seculares, inquit, hi tum appellabantur celebrati (ut ajunt) decurſo trium ſpacio ætatum: ſiquidem urbe tota, atque Italia præcones ibant convocatum omnes ad ludos, quos nec vidiſſent hactenus, nec viſuri poſtmodo forent. Ita ſcilicet intervallum præteritæ, futuræque celebritatis, ſupra omnem eſſe hominum ætatem ſignificantes.*

ſpacio, ſeculares fieri negaverunt, [1] qui ſupra Tiberim, [2] ſæpius in Capitolio, magna frequentia & favore ſunt edi ſoliti: [3] ad quos licet præco invitaret ad ludos, quos nec vidiſſet quiſquam, nec viſurus eſſet, illos tamen citra hunc annorum numerum perſæpe celebratos comperimus: [4] nam & divus Auguſtus ſeculares fecit, [5] & haud multo poſt Claudius celebravit, quo intervallo ſexaginta tres haud amplius interfuere anni. [6] Mox Domitianus illos inſtauravit, habita temporis ratione, ex quo ab Auguſto editi fuerant, quos Romæ per omnia theatra fieri ſervatum eſt, [7] in quibus trinoctio terra caligine bobus atris ad Tarentum ſacrum Plutoni & Proſerpinæ, lectiſternium, pervigilia & ſupplicationes inſtar Cereris initiorum fieri ſolebant, carmine & hymnis in Capitolio à pueris puelliſque, patrimis & matrimis, in Apollinis & Dianæ laudem modulato, [8] cum quibus ſæpe Circenſes dabantur una. Quorum inſtitutio fertur antiquiſſima. [9] Cum enim Valerius Publicola, qui reges ejecit, tres filios morbo laborantes ex voto recepiſſet incolumes, voti reus, hos inſtituit primus, & celebravit: quos antea præteritos vel intermiſſos [10] divus

Secularium ludorum origo.

1 *Qui ſupra Tiberim.*] Scilicet in Vaticano, ut videre eſt in Suetonio in Claudio, cap. 21. qui quidem Vaticanus erat in Transtiberina regione. Sed Suetonius loquitur de Circenſibus, quia ſæpe una Circenſes fiebant, ut poſtea dicetur.

2 *Sæpius in Capitolio.*] Centeſimodecimo anno (ut ſcribit Acron) à pueris puelliſque impuberibus in Capitolio cantabatur carmen illud Horatianum, quod nuper citavimus.

3 *Ad quos licet præco.*] Herodianus lib. 3. in vita Septimii Severi, & Suetonius in Claudio, ubi ſup.

4 *Nam D. Auguſtus.*] Suetonius in vita illius, c. 31. Plinius lib. 7. c.48.

5 *Et haud multo poſt Claudius.*] Idem Sueton. in Claudio, cap. 21. Cornelius Tacitus l. 11. Plinius ubi nuper, Cenſorinus in d. lib. de Die natali, c. 14.

6 *Mox Domitianus.*] Idem Auctor in vita ipſius cap. 4. Aurelius in vita ejuſdem, in fine. Tacitus & Cenſorinus, ubi ſupra. Martialis lib. 4. epig. 1. de Natali Domitiani,

Hic colat ingenti redeuntia ſecula luſtro,
Et quæ Romuleus ſacra Terentus habet.

7 *In quibus trinoctio.*] Valerius Maximus lib. 2. cap. 1. de Inſtitutis antiquis, ubi de Valeſio loquitur, ubi item de Valerio Publicola. Hincque illud Auſonii in Numero ternario,

Trina Terentino celebrata trinoctia ludo.

8 *Cum quibus ſæpe Circenſes.*] Ut etiam patet ex Suetonio in Domitiano, d. c. 4.

9 *Cum enim Val. Publicola.*] Valer. Maximus ubi ſupra, & vide Cenſorinum etiam, ubi ſup.

10 *D. Auguſtus.*] Dictum eſt ſupra.

vus Auguſtus magnifico apparatu celebravit, quamvis non vera ratione dimenſa. [1] In quibus juvenes ſine aliquo majore natu propinquorum nocturno ſpectaculo intereſſe vetuit. [2] Poſtremo Domitianus ſeptimos exhibuit, ad ſua tempora ab ortu urbis obſervatos. Et demum poſt curricula temporum, [3] Philippus Imperator, milleſimo urbis anno ex omni ſeculorum memoria, apparatiſſimos ſeculares fecit: in quibus præter elephantos triginta, leones, tigres, alces atque hyænas & cephos, etiam gladiatorum paria mille, hippopotamum, & rhinocerotem, feraſque immaniſſimas venationi dedit. [4] Præter quos fuere ludi theatrales & honorarii, qui æque ac funebres ſtati non ſunt: ſed ut quiſque ad honores & ædilitatem, præturam vel conſulatum evectus erat, ad conciliandum populi favorem maxima hos lætitia coluit & celebravit: [5] in quibus elephantorum [6] & leonum pugnas, aliarumque beluarum [7] venationes,

Ludi theatrales & honorarii.

1 *In quibus juvenes.*] Suetonius in Auguſto c. 31.

2 *Poſtremo Domitianus, &c.*] Tacitus lib. 11.

3 *Philippus Imperator.*] Hæc uſque ad verſic. *Præter quos*, ſunt Julii Capitolini in Gordianis, de quo etiam nonnihil Eutropius lib. 9. cap. 4. Paulus Oroſius lib. 7. c. 13. Et ad id quod de Hippopotamo dicit, adde, quod Plinius lib. 8. c. 26. ſcribit, M. Scaurum, Ædilem, primum omnium hippopotamum Ædilitatis ſuæ ludis oſtendiſſe. Et ad id quod de Rhinocerote dicit, adde quod idem Plin. ejuſdem lib. 8. cap. 20. Pompejum Magnum omnium primum Rhinocerotem ludis Circenſibus exhibuiſſe.

4 *Præter quos fuere ludi Theatrales.*] De hujuſmodi ludis Honorariis Suet. in Auguſto, c. 32. *Ne quod autem*, ait, *maleficium, negociumve impunitate vel mora elaberetur, triginta amplius dies, qui Honorariis ludis occupabantur, actui rerum accommodavit.* Feſtus Pomp. libro 8. *Honorarios ludos*, ait, *quos & Liberalia dicebant.* Et hos quidem Hermolaus Barbarus in Plinianis caſtigationibus c. 4. ita dicit vocari ab honore, qui eos ludos populo edebant.*

COLERUS.

* Sed non exiſtimo tot dies ſolis Liberalibus occupatos fuiſſe. Verius fortaſſis honorarios interpretabimur, honoris ſeu dicis cauſſa ſic dictos, non quod ludi vere ederentur, vel eos quibus Prætor præetat. Nam & jus Prætorium (quod norunt omnes) honorarium appellatur. Hæc Torrentius.

TIRAQUELLUS.

5 *In quibus elephantorum.*] Ut abunde videbis apud Plinium lib. 8. c. 7. & Senecam in lib. de Brevitate vitæ, cap. 13. ubi dicit, Pompejum primum in Circo elephantorum duodeviginti pugnam edidiſſe: quamvis Plinius in d. c. 7. ſcribit viginti: aut, ut quidam, ait, tradunt 17.

6 *Et leonum pugnas*] Ut patebit ex ſequentibus.

7 *Venationes.*] Livius 4. Decad. l. 9. tradit, Spurio Poſthumio Albino, & Martio Coſſ. athletarum certamen itum primo Romanis ſpectaculo fuiſſe, &

nes, frequenter exhibitas invenimus: [1] Primus enim Scævola in curuli ædilitate leonum pugnas dediſſe fertur, [2] mox Pompejus jubatos trecentos quindecim, [3] Cæſar quadringentos: [4] donec Senatuſconſulto cautum fuit, ne Africanas in urbem inveherent. Contra Cneus Aufidius tribunus plebis: nam Circenſium cauſa importari juſſit. [5] Poſtea Auguſtus tigrim, [6] & Domitius Ænobarbus centum urſos Numidicos in ædilitate, & totidem venatores Æthio-

ſe, & venationem datam leonum & pantherarum, Suetonio in Domitian. c. 4.

1 *Primus enim Scævola.*] Plinius libro 8. cap. 16. Solinus cap. 40. aut aliorum computat. 30. ubi de Africa, *Spectaculum*, ait, *ex leonibus primus edidit Scævola Publii filius in curuli ædilitate.* Verum Seneca in d. lib. de Brevitate vitæ, cap. 13. ſcribit primum L. Syllam in Circo leones ſolutos dediſſe, cum alioquin tunc alligati darentur ad conficiendos miſſis à Rege Boccho *joculatoribus*, ut vulgo legitur: verum *jaculatoribus* legendum puto.

2 *Mox Pompejus.*] Plinius ubi ſupra. Plutarchus autem in ejus vita dicit quingentos. Dion hiſtoricus l. 39. tradit, Pompejum theatrum dedicaviſſe, & in eodem ſpectacula cum muſica, ludoſque gymnicos exhibuiſſe, atque in Circo equorum certamen, multarumque & varii generis beluarum venationes præbuiſſe. Quinque enim dierum ſpacio quingenti leones confecti ſunt, elephantique octodecim cum armatis depugnaverunt, partim in ipſa pugna mortui, partim paulo poſt. Nam populus aliquos, etiam invito Pompejo, miſeratus eſt, cum vulnerati à pugna deſtitiſſent, circumeunteſque ad cœlum proboſcidibus lamentati ſunt, ita ut ſermoni occaſionem præberent, non id ab ipſis temere, aut caſu fieri, ſed jusjurandum, quo perſuaſi ex Africa traducti erant, implorantibus, ſuique vindictam deos poſcentibus. Fertur enim haud prius eos in naves ingreſſos eſſe, quam à ducentibus juramento ſibi cautum eſſet, de omni injuria. Hæc Dion, ubi ſupra.

3 *Cæſar.*] Plinius d. l. 8. c. 16.

4 *Donec Senatuſconſulto.*] Plinius lib. 8. cap. 17. *Senatuſconſultum*, inquit, *fuit vetus, ne liceret Africanas in Italiam advehere. Contra hoc tulit ad populum Cn. Aufidius Tribunus plebis, permiſitque Circenſium gratia importare.*

5 *Poſtea Auguſtus tigrim.*] Plinius d. c. 17. paulo poſtea, quæ in præced. adduximus, ſubjungit, *D. Auguſtus Q. Tuberone, Fabio Maximo Coſſ. 4. Nonas Majas theatri Marcelli dedicatione, tigrim primus omnium Romæ oſtendit in cavea manſuefactam.* Deinde 18. ejuſdem libri capite, tradit, Dictatoris Cæſaris Circenſibus ludis tigrim (quæ Camelopardalis etiam vocatur) primum viſam Romæ.

6 *Et Domitius Ænobarbus.*] Plinius d. lib. cap. 36. ad finem, *Annalibus*, inquit, *notatum eſt, M. Piſone, M. Meſſala Coſſ. ad 14. Calend. Octob. Domitium Ænobarbum Ædilem curulem urſos Numidicos centum & totidem venatores Æthiopas in Circo dediſſe.* Deinde ſubjungit, *Miror additum Numidicos fuiſſe, cum in Africa urſos non gigni conſtet.* Solinus cap. 39. aut aliorum diſtinctione 29. ubi de Numidia & in ea viſis. Dion autem in Auguſto, tradit P. Servilium Prætorem temporibus ipſius Auguſti trecentos urſos, totidemque alias feras inhibuiſſe & occidiſſe.

1 Et

Æthiopes dedit. Hæc enim expectatio munerum, quantum ſtudii & favoris ad conciliandum popularium animos attulerit, quum magnifico ſumptu exhibita fuiſſent, enarratu difficile eſt: ſiquidem qui illa ample & largiter dediſſent, aut qui munificentia reliquos anteiſſent, facillimos aditus ad honores, conſulatus & præturas, reliquoſque magiſtratus, proximis comitiis habuere: quorum cura & procuratio præcipua ædilium erat. [1] Et qui illos ob ſecordiam prætermiſiſſet populare odium & offenſam haud dubie incurrit, & velut ſordidus & parum civilis, eſt pro deſpectiſſimo habitus. Mamerco enim homini ditiſſimo, quod ædilitatem, ne ſumptus in exhibendis ludis faceret, aſſequi non curaſſet, in conſulatu repulſam tulit. [2] In his enim res commentitias, fabellas & ſcenas rapræſentare, tum monſtra & viſu incognita, venationeſque & pugnas populo dare aſſuerant: [3] ad quas mulieres deſcendiſſe, & cum immaniſſimis feris ſæpe depugnaſſe comperimus, [4] tanto omnium ſtudio, ut triginta & amplius dies, ſepoſitis negociis, Romani ludis impenderent: quos poſtea Auguſtus coarctavit, ne ludorum celebritas nimium diu actus forenſes & negocia moraretur. [5] Theatrales quoque ludos in Liberi

Munera hujuſmodi ſternica ad honores viam parabant.

Theatralium origo.

1. *Et qui illos.*] Ut patet ex ſequentibus.

2 *In his enim res commentitias, fabellas.*] Hæc alibi latius explicantur.

3. *Ad quas mulieres deſcendiſſe.*] Sueton. in Nerone, cap. 11. de Circenſibus loquens, *Ex utroque*, inquit, *ordine & ſexu plerique ludicras partes ſuſtinuerunt.* Et in Domitiano, cap. 4. ut ſupra jam diximus, tradit ipſum Domitianum venationes gladiatoreſque, & noctibus ad lychnos non virorum modo pugnas, ſed & fœminarum exhibuiſſe. Martialis quoque deſcribens Amphitheatrum Domitiani in princ. ſui lib. epig. 6. mentionem facit fœminei prælii, cum ſic ait,

Belliger invictis quod Mars tibi ſævit in armis,
Non ſatis eſt Cæſar, ſævit & ipſa Venus.
Proſtratum Nemees, & vaſta in valle leonem,
Nobile, & Herculeum fama canebat opus. ——
Priſca fides taceat: nam poſt tua munera Cæſar
Hæc jam fœminea vidimus acta manu.

Hinc illud Juvenalis Sat. 2.

Luctantur paucæ, comedunt collyphia paucæ.

4. *Tanto omnium ſtudio, ut triginta.*] Hæc uſque ad verſic. *Theatrales*, ſunt Suet. in Auguſto cap. 32. cujus verba adduximus ſupra, ubi de ludis honorariis.

5 *Theatrales quoque ludos.*] Servius enarrans illud Virgilii l. 2. Georg.

—— *Et veteres ineunt proſcenia ludi.*

Bacchanalium licentia.

beri patris honorem inventos fuiſſe, omnes fere conſentiunt, [1] quos ab Athenienſibus originem duxiſſe ferunt, [2] qui primi Novembri menſe Bacchanalia & ludos gymnicos ac Liberales celebrarunt, tanta licentia, ut nympharum & heroum habitu bacchantes prodirent in forum, & ad ſonum tibię cum laſciva geſticulatione compoſitis modis pſallerent, vinumque cum bellariis, libaque ex melle, magna bibendi licentia circumferrent: [3] quos plerumque populus coronatus ſpectavit. Quæ ſacra, præterquam quod per annum deliram & temulentam indicerentur, eo inſolentiæ proceſſere, [4] ut mulieres virique ornati hedera, crine fluxo, lymphatis animis debacchatæ, cum thyrſis velut inſanientes & furore afflatæ obvios ferirent: miniſtri quoque phanatici non minore veſania ferulas geſtarent; tanta temulentia & verborum licentia, [5] ut Marcus Varro, niſi ab amentibus, fieri potuiſſe negaret: [6] quare miniſtræ Mænades

Bacchanalia per annum indicebantur.

Primi, inquit, *ludi Theatrales ex Liberalibus nati ſunt, ideo veteres ait.* Illud lib. 11. Æneid.

Aut ubi curva choros indixit tibia Bacchi.

Bacchi, ait, ideo dicit: quia apud veteres ludi Theatrales non erant, niſi in honorem Liberi patris.

1 *Quos ab Athenienſibus.*] Virgilius d. lib. 2. Georg. ſubjungit,

Præmiaque ingentes pagos & compita circum,
Theſeidæ poſuere. ——

Et ibi Servius exponens *Theſeidæ*, id eſt, *Athenienſes, qui primi ludos inſtituere Liberales.*

2 *Qui primi Novembri menſe.*] Plutarchus in Theſeo, ſcribit, Minoën in honorem Androgeï, filii, Gymnica certamina ſtatuiſſe: præmiumque victoribus pueros (quos ſecum Theſeus adduxerat) tradidiſſe, tantiſper in Labyrinthi cuſtodia aſſervatos. De Bacchanalibus & Bacchi ſacris D. Auguſtinus lib. 7. c. 21. & alibi ſæpe.

3 *Quos plerumque populus coronatus.*] Livius 3. Decad. lib. 5. ——

4 *Ut mulieres.*] Lucianus in Baccho, Mulieres inſanæ & furioſæ, coronis hederaceis ornatæ, cervinis pellibus indutæ, haſtulas quaſdam parvas gerentes, quibus ferrum non adeſt: ſed thyrſo redimitæ ſunt, & ſcuta quædam læviter reſonantia, ſi quis tantum manu tetigerit, ſimilia ſcutis tympana. Hederam autem Baccho ſacram oſtendimus ſupra lib. 4. cap. 17.

5 *Ut M. Varro.*] Divus Aurelius Auguſtinus lib. 6. c. 9. *Bacchanalia*, inquit, *ſumma celebrantur inſania:* Ubi Varro ipſe confitetur à Bacchantibus fieri non poſſe, niſi mente commota. Ubi Ludovicus Vives, interpres, ſic ſcribit, *Nam ſi quieta eſſent, tranquillaque mente, nunquam talia fierent: partim inepta ſtultaque, partim abominandæ foeditatis, partim crudelia atque inhumana. Multæ enim cædes per hujuſmodi ſacrificiorum furorem committebantur. Sic occiſi ſunt Pantheus, & Nimis Indiæ Rex, & Lycurgus Thrax; & Orpheus.*

6 *Quare miniſtræ Mænades dictæ.*] Et Bacchus ipſe Mænoles, quaſi totus furens, ut ſcribit D. Clemens Euſebio citante.

des dictæ, [1] inter quos Sileni, Satyri, Bacchæ, Lenæ & Chiæ, Mimallones, Najades, Nymphæ & Tityri ſacris operabantur. In his quoque comeſſationes, [2] thyrſi, [3] tibiæ & cantus frequentes erant. [4] Et quoniam ad animæ purgationem pertinere dicerent, [5] etiam vannum quo triticum *Vannus.*

citante. Diodorus Siculus lib. 2. cap. item 2. *In multis Græcis urbibus triennio Bacchides mulieres conveniunt; apud quas de more virgines thyrſum ferunt, in honorem Dei Bacchantes, eique per cœtus ſacrificantes. Poſtremo memoriam Mænadum, quæ feruntur illi deo aſtitiſſe, hymnis & cantu renovant.* Et de his Ovid. lib. 4. Faſt.

Mentis inops rapitur, ut quas audire ſolemus,
Threïciis fuſis Mænadas ire comis.

Juvenalis Satyra ſexta,

—— Et cornu pariter vinoque feruntur
Attonitæ, crinemque rotant ululante priapo Mænades. ——

Perſius Satyra prima,

—— Et lyncem Mænas flexura corymbis,
Evion ingeminat. ——

Catullus autem Mænades hederigeras vocat.

1 *Inter quos.*] Hæc uſque ad verſic. *In his quoque*, ſunt Strabonis lib. 10. Ex quo intelligis hic mendum eſſe in vocabulo *Chiæ*, & *Thyiæ* eſſe legendum. Sed adde ad id, quod de Silenis, Satyris, & Mimallonibus hic dicitur, illud Ovidii de Arte Amandi, lib. 1.

Ecce Mimallonides ſparſis in terga capillis,
Ecce leves Satyri prævia turba Dei:
Ebrius ecce ſenex pando Silenus aſello
Vix ſedet & preſſas continet arte jubas.
Dum ſequitur Bacchas, Bacchæ fugiuntque petuntque,
Quadrupedum ferula dum malus urget eques.
In caput aurito cecidit delapſus aſello,
Clamarunt Satyri, Surge age, ſurge pater.

Et præterea de Mimallonibus Sidonius Appollinaris in præfatione Panegyrici Antemio Auguſto conſuli,

Tum Faunis Dryades, Satyriſque Mimallones aptæ
Fuderunt lepidum ruſtica turba melos.

Et Statii interpres Luctatius libro 4. Thebaidos, qui Bacchas & Mimallones eaſdem dicit, citatque illud Perſii Satyra prima,

Torva Mimalloneis implerunt cornua bombis.

2 *Thyrſi.*] Quod patet ex eo loco Luciani non longe ante adducto. Macrob. lib. 1. cap. 19. ſcribit, Bacchum tenere thyrſum, his verbis, *Cum thyrſum tenet, quid aliud, quam latens telum geritur, cujus mucro hedera lambente pretegitur.*

3 *Tibiæ & cantus.*] Ut videre licet ex Suetonio in Domitiano, cap. 4.

4 *Et quoniam ad animæ purgationem.*] Servius in Virg. quo loco ſtatim citabimus.

5 *Etiam vannum.*] Nam & vannum ad ſacra pertinere ſatis conſtat ex Apulejo lib. 11. Metamorph. ubi is loquens de ſacris Iſidis, quam Cererem nonnulli eſſe putant, *Quintus*, inquit, *auream vannum, aureis congeſtam ramulis: & alius ferebat amphoram.* Quod etiam non obſcure indicat Virgilius lib. 1. Georgicôn,

Arbuteæ crates, & myſtica vannus Iacchi.

Ubi Servius, *Ideo*, inquit, *quod Liberi patris ſacra ad purgationem animæ pertinebant, & ſic homines ejus myſteriis purgabantur, ſicut vannis frumenta purgantur. Hinc eſt, quod dicitur, Oſyridis membra à Typhone dilaniata, Iſis cribro ſuperpoſuiſſe. Nam idem eſt Liber pater, in*

cum purgatur, [1] & ovum ſphærali figura adhibebant. Quæ ſacra procedente tempore, quum ex diurnis nocturna fierent (unde [2] Nyctileia appellata ſunt) promiſcuis ingenuorum & fœminarum ſtupris, cum ſtrepitu & ululatu in omne facinus & libidinem, perpetuo ſenatuſconſulto, non in urbe modo, ſed per omnem Italiam coërcita fuere: maximiſque pœnis inhibitum, ne Bacchanalia Romæ, neve in Italia fierent, quum in contubernio ſordidiſſimorum patrarentur, eſſentque maximorum ſcelerum cauſa & ſeminarium. Apud Thraces Orgia Bacchi [3] ab Orpheo inſtituta, niſi à menſtruoſis fiebant. [4] Evianes Bacchi feſta celebrant, in quibus ludiones primo, mox ſpectatores, multo vino epoto, ad arma concurrunt. A Babyloniis quoque feſtus

Nyctileia. *Bacchanalia inhibita.* *Orgia in Thracia.* *Evianes.* *Babylonii.*

cujus myſteriis vannus eſt, *quia* (ut diximus) *animas purgat. Unde & Liber, ab eo quod liberet, dictus eſt: quem Orpheus à gigantibus dicit eſſe diſcerptum.*

1 *Et ovum ſphærali figura adhibebant.*] Ovum quoque ſacris & purgationibus adhibitum fuiſſe, alibi abunde diximus.

2. *Nyctileia appellata ſunt.*] Servius enarrans eum locum lib. 4. Æneidos,

—Nocturnuſque vocat clamore Cithæron.

Nocte, inquit, *celebratus: unde ipſa ſacra Nyctileia dicebantur, quæ populus Romanus excluſit cauſa turpitudinis.* Nyctilejus pater Bacchus dictus eſt Ovidio lib. 1. de Arte amandi,

Ergo ubi contigerint poſiti tibi munera Bacchi,
Atque erit in ſocii fœmina parte tori:
Nyctileumque patrem, nocturnaque ſacra precare
Ne jubeant capiti vina nocere tuo.

Et apud eundem lib. 4. Metam. inter cætera Bacchi nomina hoc quoque ponitur,

Nyctileuſque Eleuſque parens, & Iacchus & Euan.

Et Plutarch. in eo lib. qui inſcribitur de Eo quod erat in Delphis, & Pauſaniam lib. 1.

3 *Ab Orpheo inſtituta.*] Servius in lib. 6. Æn. in eum locum,

Illa chorum ſimulans evantes orgia circum
Ducebat Phrygias.—

Et Antipater Sidonius, cujus in id carmen ita in Latinum vertit Gregorius Gyraldus.

Quique ſacros ritus atque orgia myſtica Bacchi Repperit.—

4 *Evianes Bacchi.*] Maximus Tyrius, Philoſophus Platonicus, Sermone 12. Quapropter, *inquit*, minime ego Evianum ſpectacula laudârim, quibus inter potandum, tam actores, quam etiam ſpectatores ſolent oblectari. Evianes duo ad tibiæ ſonum, quam alter ab his modulatur, ſimulant pugnam: horum alter agricolam aratoremque agit, alter graſſatoris perſonam, ſeque ideo armis inſtruit: prope agricolam quoque poſita ſunt arma. Ubi graſſator in conſpectum agricolæ venit, protinus agricola, dimiſſo jugo, accurrit ad arma: quibus acceptis dein ineunt pugnam, in eaque & ictuum & vulnerum & mutilationum imagines quam ſimillimas reddunt: ſpectacula videlicet convivio indigna. Vide Athenæum lib. 1. c. 8. in fin.

1 Levi-

feſtus dies Baccho plurimo mero exhauſto colebatur, in quo noctem perennem laſcivis geſticulationibus & largiori potu indulgebant. Apud Heleos Bacchæ Dionyſio pſallentes modulata voce, precantur, ut bovino pede ad ſe accedat. [1] Lavini integer menſis Libero dicabatur, quibus diebus obſcœnis verbis & ſpurciſſimis uti permiſſum: [2] quod Heliogabalus inſtituiſſe fertur, ut in vindemiarum feſto multa impudica & obſcœna jactarentur in dominos: [3] id quod noſtrates ſervare etiamnum ſolenne habent: donec per forum virile membrum plauſtro tranſveherent, cui matronæ ſpectatæ pudicitiæ, velut ſancto numini coronam imponebant. [4] Quod etiam Varro fieri conſueſſe in reliqua Italia ſcribit, tanta turpitudine, ut per dies feſtos Liberi membrum per agros ploſtellis, mox in urbem cum cantu & ululatu ferrent. [5] Ab Ægyptiis tanto abuſu Bacchanalia fiebant, ut temeto ingurgitati; ſtatuas cubitales per pagos circunferant, protenta mentula magnitudine viſenda, præeunte tibia & choro, cum Mercurii ſtatua veretro porrecto: quas fœminæ & magnæ natu matres velut pom-

Heleī.

Lavinii.

Ægyptii.

1 *Lavini.*] D. Aurelius Auguſt. Civit. Dei lib. 7. c. 21. ſacrorum Liberi patris turpitudinem acriter lacerans, ſic ſcribit ex Varrone; *In oppido Lavinio unus Libero totus menſis tribuebatur, cujus diebus omnes verbis flagitioſiſſimis utebantur, donec illud membrum per forum tranſvectum eſſet, atque in loco ſuo quieſceret. Cui membro inhoneſto matremfamilias honeſtiſſimam palam coronam neceſſe erat imponere.*

2 *Quod Heliogabalus.*] Ælius Lampridius in vita illius, *Ferunt multi* (inquit) *ab ipſo primum repertum, ut in vindemiarum feſtivo multa in dominos jocularia, ab audientibus dominis dicerentur, quæ ipſe compoſuerat, & Græca maxime. Horum pleraque Marius Maximus dicit in vita ipſius Heliogabali. Erant amici improbi & ſenes quidam & ſpecie philoſophi, qui caput ridiculo componerent, qui improba quidam pati ſe dicerent, qui maritos ſe habere jactarent.* Hactenus Lampridius.

3 *Id quod noſtrates.*] D. Auguſtinus ante ea, quæ ſupra adduximus, hæc ſcribit, *Inter cætera, quæ prætermittere, quoniam multa ſunt: cogor: In Italiæ compitis, quædam dicit* (M. Varro ſcilicet) *ſacra Liberi celebrata cum tanta licentia turpitudinis, ut in ejus honorem pudenda virilia colerentur: non ſaltem aliquantum verecundiore ſecreto ſed in propatulo exultante nequitia. Nam hoc turpe membrum per Liberi dies feſtos cum honore magno ploſtellis impoſitum, prius per rura in compitis, & uſque in urbem poſtea vectabatur.* Deinde ſubjungit ea, quæ ſupra adduximus in verbo, *Lavini.*

4 *Quod etiam Varro.*] Hæc quæ ex D. Anguſtino adduximus, Varronis ſunt, ubi ſupra.

5 *Ab Ægyptiis.*] Herodotus lib. 2.

I Eadem

pompam triumphalem præ ſe agebant tam fœdo ſpectaculo, ut nihil improbius aut nequius foret. [1] Eadem quoque licentia Athenis vulgo uſurpatur Novembri menſe, quo Bacchanalia celebrabant, ut phanatica multitudo Baccharum habitu per urbem procederet. [2] Fuit præterea quinquennale ludicrum, in quo tam verſu quam proſa oratione græce latineque, tum muſica per citharœdos & citharistas, tum gymnicis ludis certabatur: [3] quod Nero Cæſar primus ad morem Græci certaminis è Græcia Romam deduxiſſe, Jovique Capitolino dicaſſe, atque ſingulis quinquenniis magno certamine animorum celebraſſe fertur, jam intermiſſis ducentis annis, [4] à Lucii Mummii triumpho, qui primus hoc ſpectaculi genus in urbe præſtitit. In quibus quantum quiſque facundiæ experimento, aut candore ingenii eniteret, facile apparebat. [5] C. vero Caligula, horum inſtar, miſcellos Lugduni fecit, Græcæ Latinæque facundiæ experimento. In quo certamine lege ſancitum erat, ut victi victoribus hoc præmii darent, ut ipſorum laudes tanquam obnoxii ſcriberent, & carmine celebrarent. [6] Poſtea à Domitiano triplex inſtitutum ferunt, Capitolino Jovi,

Ludicrum quinquennale.

Triplex ludicrũ quinquennale.

1 *Eadem quoque licentia Athenis.*] Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 7. in deſcriptione ludorum Latinorum, paulo ante fin.

2 *Fuit præterea quinquennale ludicrum.*] Tacitus libro 16. poſt princ. Sueton. in Auguſto, c. 98.

3 *Quod Nero Cæſar.*] Corn. Tacitus ubi nuper, & Suetonius in Nerone cap. 21. *Inſtituit, inquit, & quinquennale, certamen primus omnium Romæ more Græco triplex, muſicum, gymnicum, & equeſtre, quod appellavit Neronia.* *

COLERUS.

Quinquennale ludicrum vocat Tacitus. Idque more Græcorum celebratum fuiſſe idem ibi refert. Romæ igitur à Nerone primum inſtitutum fuit. Erat & Neapoli, ut Suetonius meminit in Auguſt. cap. 98. & Strabo libro 5. Iterum Suetonius in Claudio cap. 11. Domitiano cap. 4. Caligula cap. 20. Adde his Plinium quoque lib. 4. Epiſt. 22.

TIRAQUELLUS.

4 *A L. Mummii triumpho.*] Corn. Tacitus lib. 14. *Neque quenquam*, inquit, *Romæ honeſto loco ortum, ad theatrales artes degeneraviſſe, ducentis jam annis à L. Mummii triumpho, qui primus id genus ſpectaculi in urbe prabuerit.*

5 *C. vero Caligula.*] Hæc uſque ad verſic. *Poſtea*, ſunt Suetonii in vita ipſius Caligulæ cap. 20. qui ad ea addit, *Eos autem, qui maxime diſplicuiſſent, ſcripta ſua ſpongia, linguaque delere juſſos, niſi ferulis objurgari, aut flumine proximo mergi maluiſſent.*

6 *Poſtea à Domitiano.*] Idem Suetonius in Domitiani ipſius vita, c. 4.

Jovi, Muſicum, Equeſtre & Gymnicum, aliquando plurimum coronatorum, [1] in quibus Papinius Statius victus fertur, victor autem & ter coronatus in certamine Albano, [2] quod Domitianus pariter inſtituit. In quo poëtæ certatim Minervæ pſallebant hymnos. [3] In eo vero Publius Mimographus palmam tuliſſe dicitur. Athenis quoque ad Theſei ſepulchrum celebres hi ludi manſere, in quibus tragœdorum certamen magno conventu totius Græciæ fuiſſe tradunt. Eo enim viri eloquentiſſimi ex omni Græcia exciti confluxere, [4] inter quos Æſchylus, primus tragœdiam dedit, in ea victor Sophocles, victus Æſchylus, haud multo poſt mœrore victus occubuit, quibus etiam ludis decem judices ex ſingulis curiis præfuere. [5] Fuitque in more, ut hircus prœmium tragœdo foret. Utque lyrici juvencam immolarent, tragœdi hircum, poëtæ taurum.

Tragœdorum certamen.

Hircus tragœdi præmium.

Pro-

1 *In quibus Papinius Statius.*] Ut videre eſt apud ipſummet Statium, Sylvarum lib.4. Sylva 2. in fin.

Lux mihi, Trojanæ qualis ſub collibus Albæ,
Cum modo Germanas acies, modo Daca ſonantem
Prælia, Palladio tua me manus induit auro.

2 *Quod Domitianus.*] Iidem Suetonius & Papinius, ubi ſupra.

3 *In eo vero Publius Mimographus.*] Macrob. lib. 1. Satur. cap. 7. *Productus*, inquit, *Publius, natione Syrus, Romæ per Cæſaris ludos omnes, qui tunc ſcripta & operas ſuas in ſcenam locaverant, provocavit, ut ſinguli ſecum, poſita invicem materia, pro tempore contenderent. Nec ullo recuſante, ſuperavit omnes: in quibus & Laberium. Unde Cæſar arridens hoc modo pronunciavit: Favente tibi me victus es Laberi à Syro. Statimque Publio palmam & Laberio annulum aureum cum quingentis ſeſtertiis dedit.* Nonnihil etiam ſcripſit Gellius lib. 17. cap. 14.

4 *Inter quos Æſchylus.*] Aliter eum interiiſſe tradit Valerius Maximus libro 9. cap. 12. de Mortibus non vulgaribus: *Nam in Sicilia mœnibus urbis, in qua morabatur, egreſſus, aprico loco reſedit, ſuper quem aquila teſtudinem ferens, eluſa ſplendore capitis (erat enim capillis vacuum) perinde atque lapidi eam illiſit, ut fractæ teſtudinis carne veſceretur, eoque ictu origo & principium fortioris tragœdiæ extinctum eſt.* Ita Valerius. E diverſo autem Phillippides, comœdiarum poëta haud ignobilis, cum in certamine poëtarum præter ſpem viciſſet, & lætiſſime gauderet, inter illud gaudium repente mortuus eſt, ut ſcribit Gellius lib. 3. cap. 15.

5 *Fuitque in more ut hircus.*] Horatius in Arte poëtica;

Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum.

Et ibi Acron & Porphirion interpretes. Donatus in ſuis in Terentium præludiis, Diomedes Grammaticus lib. 3. Priſcianus lib. 4. & Iſidorus lib. 8. cap. 7. Nam & τράγος Græcis hircus eſt.

1 Pro-

Poëtarum certamen in Elide.

[1] Proditur tamen comicus Menander, quum centum & octo ſcripſiſſet fabulas in certamine comœdorum, licet eſſet ſuperior, tamen ambitu & factione à Philomene victus renunciatus. In Elide quoque poëtæ accepto themate, carminibus certabant, victorque coronam ferebat donum: Sicut Archelaus Mauſolo agona propoſuit & ludos, in quibus doctiſſimi ſæpe decertarunt, inter quos Theopompus Iſocratis diſcipulus, omnium conſenſu, propter ſingularem vim ingenii, victoriam tulit. [2] Una tamen proditur Corinna, Muſca lyrica dicta, tanta eruditione claruiſſe, ut Thebis cum Pindaro carminibus certaret, & quinquies victrix foret. Et Ariſtophanes quum certamini poëtarum judex præſideret, poëtæ illaudato victoriam dediſſe, quod ſua, non aliena recitaſſet. [3] Euthymus quoque Locris oriundus, tam diſerta ſcripſit carmina, ut Olympicis ludis ſemper victor fuerit, ſemel tantum uni poſthabitus. [4] Quin etiam Neapoli quinquennale certamen fuiſſe tradunt muſicum & gymnicum, illis æmulum, quæ in Græcia ſumma laude celebrantur, [5] quod etiam noctibus magna luce ignium

Quinquennale certamen apud Neapolim.

1 *Proditur tamen comicus Menander.*] Gellius lib. 17. cap. 4. Quintil. lib. 10. cap. 1.

2 *Una tamen proditur Corinna.*] Pauſanias lib. 9. qui de Bœoticis eſt, & alii, à me citati in legibus Connubialibus lib. 11.

3 *Euthymus.*] Plinius libro 7. capite 47.

4 *Quin etiam Neapoli.*] Strabo libro 5. Geophraphiæ, Jubente oraculo Neapoli agonem celebratum tradit. Et lib. 9. *Apud eos,* ait, *quinquennalis ſacer ille muſicus & gymnicus complures dies celebrabatur agon, illis æmulus, qui per Græciam clariſſima celebritate geruntur.* Suetonius in Auguſto, c. 98. Horum certaminum meminit Statius Neapolitanus Poëta lib. 2. Sylvarum ſylva 2. ubi de Surrentino Pollii ſtatim poſt princ.

Huc me poſt patrii lætum quinquennia luſtri,
Cum ſtadio jam pigra quies, canuſque ſederet
Pulvis, ad Ambracias converſa Gymnade frondes,
Trans gentile fretum placidi facundia Polli
Detulit. ——

Et rurſus lib. 5. ſylva 3. in Epicedio in patrem,

Ille tuis toties præſtrinxit tempora ſertis,
Cum ſtata laudato caneret quinquennia verſu.

Tacitus lib. 4. *Quinquennale ludicrum Romæ inſtitutum eſt ad modum Græci certaminis.* Ælius vero Spartianus in Hadriano in fin. ſcribit, *Antoninum Pium templum ipſi Hadriano pro ſepulchro apud Puteolos conſtituiſſe, & quinquennale certamen.*

5 *Quòd etiam noctibus.*] Fuit & hoc quinquennale certamen in Cæſarea civitate ab Herode inſtitutum, præmiis

nium ſingulis quinquenniis Romæ fiebat, magnis oratorum & vatum certaminibus. [1] Neque omiſerim à quibuſdam traditum memoriæ, Heſiodum carminibus cum Homero in certamine poëtarum contendiſſe, victoremque Heſiodum epigramma cum tripode in Helicone poſuiſſe. [2] Erant præter hos plebeji ludi ſpectatiſſimi, qui exactis regibus pro plebis libertate primum dati ſunt: quos nonnulli poſt ſeceſſionem ad ſacrum montem inſtitutos ferunt, ob conſociatos patrum plebiſque animos, [3] quos poſtea Lucius Sylla, perdomitis hoſtibus magna plebis expecta- *Ludi plebeji.*

miis victori propoſitis, ut tradit Egeſippus lib. 1. cap. 31. Joſephus antiquitatum Judaicarum, lib. 15. c. 10. *

COLERUS.

* Id ab Herode factum in gratiam honoremque Auguſti.

TIRAQUELLUS.

1 *Neque omiſerim.*] Gellius lib. 3. cap. 11. Hoc autem epigramma, cujus is meminit, nobis Dion ſcriptum reliquit,

Ἡσίοδος μούσαις ἑλικωνίσι τόνδ᾽ ἀνέθηκε
Ὕμνῳ νικήσας ἐν χαλκίδι θεῖον Ὅμηρον.

Quod ſic vertit Lilius Gregorius Gyraldus,

Heſiodus poſuit Muſis Heliconibus iſtum,
Cum cantu vicit divinum in Chalcide Homerum.

De qua re etiam Plutarchus 1. Sympoſiacôn, & in Convivio ſeptem ſapientium, ubi deſcripſit verſus, quibus ipſi decertarunt. Homerus quidem ita,

Μοῦσά μοι ἔννεπ᾽ ἐκεῖνα τὰ μήτ᾽ ἐγένοντο πάροιθεν.
Μήτ᾽ ἔσται μετόπισθεν. Id eſt,
Muſa mihi referas, quæ non unquam ante fuere,
Nove futura retro.

Cui mox reſpondit Heſiodus,

Ἀλλ᾽ ὅταν ἀμφὶ Διὸς τύμβῳ καναχήποδες ἵπποι
Ἅρματα συντρίψωσιν ἐπειγόμενοι περὶ νίκης. Id eſt,
Verum cornipedes quando Jovi, ante ſepulchrum
Feſtinantes propter palmam plauſtra terebant.

Ob idque Heſiodum maxime omnium admirationi fuiſſe, atque tripodis præmium aſſecutum. Hujuſque certaminis judicem fuiſſe ferunt Panidem Regem Chalcidis, unde natum ſit proverbium Πανίδου ψῆφος. id eſt, *Panidis ſuffragium.* De quo Eraſmus Chil. 3. cent. 1. cap. 32. Fuere tamen qui Homerum faciunt Heſiodo longe antiquiorem, & inter hos Cicero lib. de Senect. Porphyrius & Solinus cap. 7. Cyrillus lib. 1. contra Julianum, & Euſebius Chronographus. De qua re Heraclides Ponticus duos dialogos ſcripſit. Sed & tu vide de his Senecam lib. 13. Epiſt. epiſtola 89. Gellium d. lib. 3. cap. 11. Pauſaniam in Bœoticis, & Vellejum Paterculum lib. 1.

2 *Erant præter hos plebeji ludi.*] Livius 3. Decad. libro 3. Cicero 2. in Verrem act. & ibi Aſconius interpres ſic ſcribit, *Victoriæ ludos Sylla inſtituit bello civili victor. Secundum quos, Plebeji ludi: quos exactis regibus pro libertate fecerunt: aut pro reconciliatione plebis poſt ſeceſſionem in Aventinum.* Meminit etiam horum ludorum Valer. Maximus lib. 1. c. 7. de Somniis, ubi de T. Latino.

3 *Quos poſtea à L. Sylla.*] Appianus bellorum Civilium lib. 1. ſcribit, L. Syl-

ctatione reſtituit: [1] quorum ædiles plebis arbitri & moderatores erant, in quorum celebritate ſervatum meminimus, ut quoties inſtaurarentur, ab his ludorum cauſa [2] epulum daretur, [3] quos ex variis cauſis non ſemel inſtauratos comperimus. [4] Cereales vero quin in Cereris honorem magnificentiſſime fierent, nulla controverſia eſt, [5] quos Circenſes dictos nonnulli volunt: [6] nam & deorum imagines in his longo ordine produci, [7] & circum metas curſu contendere ſolebant, [8] ovumque in Cerealis pompæ apparatu

L. Syllam Athletas & cætera ſpectacula Romam evocaviſſe, veluti ſolamina quædam belli Mithridatici, aut Itali, excuſatione adhibita, quaſi populum à calore reſpirare & refrigerari cuperet.

1 *Quorum Ædiles plebis.*] Ludos Romanos ut faciendos curabant Ædiles Curules, ſic Plebejos Ædiles plebis, auctore Livio 3. Dec. lib. 7. qui ſcribit ludos Roman. ſemel inſtauratos ab Ædilibus Curulibus Q. Metello, & C. Servilio, & Plebejis ludis biduum inſtauratum ab Q. Manlio, & M. Cæcilio Ædilibus plebis, & Jovis epulum factum, ludorum cauſa. Et 4. Decad. lib. 1. paulo poſt principium, *Ludi*, inquit, *Romani Scenici eo anno magnifice, apparateque facti ab Ædilibus Curulibus L. Valerio Flacco, & T. Quinto Flaminio, biduum inſtaurati ſunt. Et plebeji ludi ter toti inſtaurati ab Ædilibus plebis L. Apuſtio Fullone, & Q. Minucio Rufo: qui in ædilitate prætor creatus erat, & Jovis epulum factum ludorum cauſa.* Et multis aliis in locis, ut ejuſdem Dec. l. 2. non procul à prin.

2 *Epulum daretur.*] Livius 3. Dec. lib. 5. non adeo longe à princ. *Ludi*, inquit, *per biduum inſtaurati: & Jovis epulum fuit, ludorum cauſa*, & 4. Dec. lib. 3. & vide in præced.

3 *Quos ex variis cauſis.*] Vide Titum Livium, & Dionyſium ubi ſupra.

4 *Cereales vero.*] Varro lib. 2. aut aliorum computatione 5. ling. Latinæ, & Livius 3. Decad. lib. 10. Tacitus lib. 15. in fin. *Utque*, inquit, *Circenſium Cerealium ludicrum pluribus equitum curſibus celebraretur.*

5 *Quos Circenſes dictos nonnulli.*] Scilicet Valerius Maximus lib. 2. c. 1. de Inſtitutis antiquis, ubi de more & inſtitutione ludorum, nunc *plebejos*, nunc *Circenſes* eos varie nominat. Tacitus lib. 15. de Nerone loquens, *Tandem*, inquit, *ſtatuêre Circenſium ludorum die, qui Cereri celebratur, exequi deſtinata: quia Cæſar rarus egreſſu, domoque aut hortis clauſis ad ludicra Circi ventitabat.* Vide Politianum Miſcellaneorum c. 85.

6 *Nam & deorum imagines.*] Multa odorum fragrantia deorum ſimulachra auro argentoque cælata virorum humeris in hac ludorum pompa circumferri, tradit Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 7. in fin. & ex eo Sabellicus lib. 9. enneadis 2. Rapſod. Macrobius lib. 1. cap. 23. Vehitur enim ſimulachrum Dei Heliopolitani ferculo, veluti vehuntur in pompa ludorum Circenſium deorum ſimulachra.

7 *Et circum metas.*] Varro ling. Lat. lib. 4. *Circus*, ait, *Maximus dictus, quod circum ſpectaculis ædificatus, ubi ludi fiunt, & quod ibi circum metas fertur pompa, & equi currunt.*

8 *Ovumque.*] Varro Rei Ruſticæ, lib. 1. cap. 2. *Nam non modo*, inquit, *ovum illud ſublatum eſt, quod ludis Circenſibus noviſſimi curriculi finem facit*

qua-

paratu numerabatur primum, [1] in quibus pervigilia noctu fiebant, [2] ſicut in ſacris Iſidis excubiæ: [3] in his quoque ædiles plebis pro equorum curſu plerumque gladiatorum certamen exhibuere. [4] Cereri enim ad quintum calendas Aprilis annis ſingulis Romani rem divinam more patrio facere aſſuerant: [5] quæ ſacra, quod è Græcia tranſlata eſſent, & per Græcos curata, Græca dicta ſunt. [6] Fuiſſe enim in Græcia ſacra Eleuſinæ Cereris ſpecta- *Ludi Cereales, ſeu Circenſes.* *Sacra Græca.*

quadrigis: ſed ne illud quidem ovum vidimus, quod in Cereali pompa ferri ſolet eſſe primum. *.

COLERUS.

* Spatia curriculorum in Circo ovis notabantur, ut Livius, Dion, Iſidorus, Caſſiodorus teſtantur.

TIRAQUELLUS.

1 *In quibus pervigilia fiebant.*] Cor. Tacitus lib. 15. ubi de Junone propitiata, per matronas primum in Capitolio, deinde apud proximum mare, ſic ſcribit, *Unde hauſta aqua, templum & ſimulachrum deæ proſperſum eſt, & lectiſternia & pervigilia celebravere fœminæ, quibus mariti erant.* Suetonius in Caligula, cap. 54. *Nec alia de cauſa videtur eo die, quo periit, pervigilium indixiſſe, quam ut initium in ſcenam prodeundi licentia temporis auſpicaretur.* Herodianus lib. 3. *Vidimus,* inquit, *ſub illo quoſdam omnis generis ludos, cunctis editos theatris, ſimulque ſupplicationes & pervigilia ad formam Cereris celebratos.* Vide Politianum in Miſcellaneis cap. 58. ubi de origine & ritu Secularium ludorum.

2 *Sicut in ſacris Iſidis excubiæ.*] Apulejus lib. 11. Metamorph.

3 *In his quoque ædiles.*] Dion lib. 7. *quadrageſimoque ante devictum Brutum,* ait, *ut Ædiles plebis gladiatorum certamina pro equorum curſibus Cereri exhibuerint.*

4 *Cereri enim ad quintum Calend. Aprilis.*] Ovidius in Faſtis 4.

Proxima victricem cum Romam inſpexerit Eos
Et dederit Phœbo ſtella fugata locum,
Circus erit pompa celeber, numeroque deorum,
Primaque ventoſis palma petetur equis.
Hinc Cereris ludi, non eſt opus indice cauſæ:
Sponte deæ munus promeritumque patet.

Ubi videre licet interpretes eadem prope ſcribentes, quæ hic Alexander: quamvis non 5. Cal. ſed 5. Idus Menſis Roman. Aprilis ſcilicet, Cerealia celebrari ſcribant.

5 *Quæ ſacra.*] Cicero in Oratione pro Cornelio Balbo, *Sacra Cereris, Judices, ſumma majores noſtri religione confici ceremoniaque voluerunt. Quæ cum eſſent aſſumpta de Græcia, & per Græcas ſemper curata ſunt ſacerdotes, & Græca omnia nominata.* Et iterum l. 2. de Legibus: *Neve quem initianto, niſi, ut aſſolet, Cereri, Græco ſacro.* Feſtus Pompejus lib. 7. *Græca ſacra, feſta Cereris ex Græcia tranſlata, quæ ob inventionem Proſerpinæ matronæ colebant: quæ ſacra dum non eſſent matronæ quæ facerent, propter cladem Cannenſem, & frequentiam lugentium, inſtitutum eſt, ne amplius triginta diebus lugeretur.*

6 *Fuiſſe enim in Græcia ſacra Eleuſinæ Cereris.*] Divus Auguſtinus lib. 7. cap. 20. Lactantius Firmianus Falſæ religionis, lib. 1. cap. 21. Lilius Gyraldus Hiſtoriæ deorum, ſyntag. 14.

ctatiſſima, auctores memorant, [1] quæ obſcura luce fiebant, [2] ſacerdoteſque facibus diſcurrentes curſu phanatico ſacra peragebant, à quibus velut ſanctiſſimis & impollutis, impii conſceleratique amovebantur, [3] voce præconis, ita ut templum velut omni religione ſanctum, alicujus criminis aut noxæ conſcio adire non liceret: quod ſi quis adiiſſet non initiatus, capite luebat: [4] ad quod Nero conſcientia ſceleris agitatus, ingredi veritus fuit. [5] Non ſic Antoninus Philoſophus Auguſtus: nam fretus innocentia & vitæ integritate, ſine diſcrimine adivit. [6] Cujus myſteria magno ſilentio

Cereris myſteria.

1 *Quæ obſcura nocte fiebant.*] Vide interpretes Ovid. loco ſupra citato, & Gyraldum d. Syntag. Eraſmus Chiliadis 2. cent. 5. cap. 66. ſcribit, Eleuſinia & noctu, & in operto fieri & excluſis maribus.

2 *Sacerdoteſque facibus.*] Unde illud Claudiani lib. 1. de Raptu Proſerpinæ:

— Jam magnus ab imis
Auditur fremitus terris, templumque remugit
Cecropidum, ſanctaſque faces attollit Eleuſis.

Sacerdotes Cereris à facium geſtatione *Daduchos* appellatos, jam ſupra diximus.

3 *Voce præconis.*] Sueton. in Nerone, cap. 34. *Peregrinatione quidem Græciæ Eleuſiniis ſacris, quorum initiatione impii & ſcelerati voce præconis ſummoverentur, intereſſe non auſus eſt.* Ælius Lampridius in Alexandro Severo, ſcribit eum juſſiſſe quemadmodum in Eleuſiniis ſacris dicitur, ut nemo ingrediatur, niſi qui ſe innocentem novit. Ad quod nonnulli referunt illud Virg. lib. Æneid.

— Procul, ô procul eſte prophani,
Conclamat vates.

Sed Servius ibi prophanos intelligit, pro ſacris non initiatis: *qui* (inquit) *fanum intrare non poterant.* Liv. 4. Dec. lib. 1. tradit, quod cum Acarnanes duo juvenes per initiorum dies non initiati templum Cereris, imprudentes religionis, cum cætera turba ingreſſi eſſent, tanquam ob infandum ſcelus, interfecti ſunt. Et vide locum Catulli, quem tibi afferam infra in verbo, *In cujus ſacrificio.*

4 *Ad quod Nero.*] Sueton. ubi nuper citavimus.

5 *Non ſic Antoninus Philoſophus.*] Qui (ut refert Capitolinus in vita illius) ut ſe innocentem probaret, Cereris templum adiit, & ſacrarium ſolus ingreſſus eſt.

6 *Cujus myſteria magno ſilentio inclyta.*] Nam & Numenio philoſopho, inter philoſophos occultorum curioſiori, offenſam numinum, quod Eleuſinia ſacra interpretando vulgaverit, ſomnia prodiderunt: Viſo ſibi ipſas Eleuſinias deas habitu meretricio ante apertum lupanar videre proſtantes: admirantique & cauſas non convenientis numinibus turpitudinis, conſulenti reſpondiſſe iratas: ab ipſo ſe adyto pudicitiæ ſuæ vi abſtractas, & paſſim adeuntibus proſtitutas, ut relatum eſt à Macrob. lib. 1. de Somnio Scipionis c. 2. ad fin. Alcibiades, ut tradit Plutarchus, accuſatus fuit, quod ſacra Cereris enunciaſſet. Juſtinus lib. 5. ſcribit Attica Cereris feſta nulla re magis quam ſilentio conſtare. Ariſtophanes in Nebulis hæc ſacra ob id *ἄῤῥητα ἱερὰ*, id eſt *non dicenda ſacra*, vocat. Gregorius Nazianzenus in ſermone ſolemnitatis Epiphaniorum, quem ſic vertit Lud. Vives, *Neque*

lentio inclyta, velut arcanum quid, ſanctumque in vulgus efferre non licebat. [1] Quod ſacrum à ſolis matronis fiebat annis ſingulis. [2] Romanique in toga candida ſpectare ludos mulieresſque in veſte alba pariter ſacrum facere ſolebant: in quo id fuit obſervatum, ut tunc diis gratum eſſe cenſerent, ſi à lætis nec funere pollutis celebraretur. Utque in ſacris Cereris ante noctem epuletur nemo, [3] atque à vino in primis [4] & venere abſtineant. [5] Utque quinto quoque anno ex Sybillinis carminibus prodigiorum cauſa jejunium fiat: [6] inter quæ præcipuum fuit, ut ſacris initiatos, calida abluerent primum, quod caſtitati prodeſſe ducerent. [7] Apud Athenas in ſacris Cereris, quæ dicuntur Adonia, mulieres ſimulacra defunctorum efferre, multaque funeſta & calamitoſa juſto comploratu & gemitu effingere tradunt: *Sacra Cereris apud Athenas.* in

que nobis virgo aliqua rapitur, nec Ceres errat, nec Celeus adducit, & Triptolemos, & Dracones, partimque agit, & partim patitur: nam pudet me diem afferre ſacrificiis nocturnis, & ex myſterio turpitudinem efficere. Scit Eleuſis hac, & ſpectatores rerum quæ tacentur, & certe ſilentio digna ſunt, hæc Greg. Nazian.

1 *Quod ſacrum à ſolis matronis.*] Val. Maximus lib. 1. cap. 1. de Cultu deorum. Livius 3. Decad. lib. 3. Feſtus Pompejus loco ſupra citato in verbo, *Quæ ſacra*, & jam alibi diximus.

2 *Romanique in toga candida.*] Val. Maximus ubi ſupra. Ovidius Metam. lib. 10.

Feſta pia Cereris celebrabant annua matres,
Illa quibus nivea velatæ corpora veſte,
Primitias frugum dant ſpicea ſerta ſuarum.

Quod à lugentibus fieri nefas erat, ſcribit Livius ubi ſupra proxime, & Plutarch. in Fab. Max. ſcribit deos fortunatorum honoribus lætari.

3 *Atque vino in primis.*] Virgilius lib. 1. Georg.

Cuncta tibi Cererem pubes agreſtis adoret,
Cui tu lacte favos, & miti dilue vino.

Quo loco Servius oſtendit aliud eſſe Cereris ſacrificium, aliud Orci nuptias. In hoc enim vinum non inferebatur, in illo utique. De nuptiis Orci loquens Plautus in Aulularia, inquit:

Cereri nuptias facturi eſtis, quia nihil temeti allatum video.

4 *Et Venere abſtineant.*] De qua re vide omnino quæ ſcripſimus in noſtris legibus Connub. leg. 15. num. 116. incip. *Ovidius.*

5 *Utque quinto quoque anno.*] Livius 4. Decad. lib. 6. *Eorum*, inquit, *prodigiorum cauſa libros Sibyllinos ex S. C. Decemviri cum adiſſent, renunciarunt, jejunium inſtituendum Cereri eſſe: & id quinto quoque anno ſervandum.* Ad quod jejunium pertinet id, quod ſcribit Plutarchus in Demoſthene, quod in his ſacris Cereris mulieres jejunabant.

6 *Inter quæ præcipuum fuit.*] Apulejus videndus ſuper his.

7 *Apud Athenas.*] Plutarchus in Alcibiade, & in Nicia, & Ammianus Marcellinus lib. 22.

[1] in cujus ſacrificio Atticæ virgines inter ſolennia, repoſitis ciſta ſacra capitibus quam occulte deferunt, quum Cereri ſacrum quam occultiſſimis cæremoniis fieret: [2] quippe prophano homini Cereris mundum videre nefas erat. [3] A- *Siculi.* pud Siculos vero Cereri & Proſerpinę diverſo anni tempore ſacrum fit. Proſerpinæ enim maturis meſſibus decem feſtos agunt dies: Cereri vero, quum ſemen in terram mit- *Græci.* titur. [4] Græcis autem in tribus ludis, præterquam in Cerealibus, accenſas faces geſtare vetus mos habuit, in Prome- *Martiales.* theis, in Vulcaniis, in Panathenaicis. [5] Præter hos fuere *Piſcatorii.* ludi Martiales Marti dicati, [6] & alii piſcatorii, [7] ex quæſtu piſcan-

1 *In cujus ſacrificio.*] Nam & hinc hæ virgines *Canephoræ* dicebantur, quaſi dicas Caniſtriphoræ: de quibus Pauſanias lib. 1. Catullus in nuptiis Pelei & Thetidos:

Pars obſcura cavis celebrabant orgia ciſtis,

Orgia, quæ fruſtra cupiunt audire profani.

Nam & hæc Cereris, & cæterorum deorum ſacra Orgia dicebantur, licet Bacchi ſacris magis conveniant, ut ſcribit Servius 4. Æneid.

2 *Quippe profano homini.*] Catullus ubi nuper, & diximus ſupra in verbo, *Voce præconis.*

3 *Apud Siculos.*] Imo (ut apud Phurnutum legitur) Sementis tempore Proſerpinæ feſta celebrabantur. Cum vero meſſis eſſet Cereri ſacra, ferebant herbam virentem, cum ludo & lætitia: in illa raptam, in hac repertam ſignificantes Proſerpinam. Vide Lilium Gyraldum Hiſtoriæ deorum, ſyntag. 6. ubi de Proſerpina.

4 *Græcis autem in tribus ludis.*] Horum trium ludorum meminit Cælius Rhodiginus Lectionum antiquarum lib. 11. c. 27.

5 *Præter hos fuere ludi Martiales.*] Suetonius in Claudio, cap. 4. in prin. in Auguſti epiſtola ad Liviam de teſtimonio Claudii, quos, ut ibi ſcribit Beroaldus interpres, Auguſtus inſtituit in honorem Martis ultoris. Meminit & horum ludorum Trebellius Pollio in Divo Claudio, cum inquit, *Fecerat hoc etiam adoleſcens in militia, cum ludicro Martiali in campo luctamen inter fortiſſimos quoſque monſtraret.* *

COLERUS.

* Quidam intelligunt eos ludos, qui in circo Kal. Auguſt. quod eâ die Martis ædes conſecrata eſſet, quotannis celebrabantur. Iterum exiſtimant intelligendos eſſe, qui in veteri Calendario Auguſti temporibus propoſito, IV. Eid Maji annotantur.

TIRAQUELLUS.

6 *Et alii piſcatorii.*] Feſtus Pompejus lib. 14. *Piſcatorii,* inquit, *ludi vocantur, qui fieri ſolent pro quæſtu piſcantium, menſe Junio trans Tyberim.* Et alibi eodem libro, *Piſcatorii ludi vocantur, qui quotannis menſe Junio trans Tyberim fieri ſolent à populo Romano, pro piſcatoribus Tyberinis, quorum quæſtus non in macellum pervenit, ſed fere in aream Vulcani: quia id genus piſciculorum majorum datur ei Deo pro animis humanis.*

COLERUS.

7 *Ex quæſtu piſcantium.*] Varro libro 5. de ling. Lat. Ovidius libro 6. Faſtor. ludos Tiberinos & piſcatorum in menſem Junium refert, atque etiam lib. 3. Faſtor. Piſcem vivum pro anima hominis in ſacrificio oblatum fuiſſe.

8 Alij

piſcantium. [1] Alii caſtrenſes, qui in caſtris prætorianis plerumque cum venatione dabantur: [2] nonnulli miſcellanei, ex ludionum multiplici genere: [3] alii Palatini, in Palatio triduo celebrari ſoliti in divi Julii honorem, qui victam armis Rempublicam in dominationem vertit. [4] Alii Capitolini, quod Jupiter optimus maximus ſuam ſedem ſervaſſet, qui aliis ſolennibus additi, collegiumque novum (auctore ſenatu) inſtitutum fuit. [5] Pręcipui Auguſtales quos Tiberii tempore tribuni plebis in Auguſti honorem facere inſtituerunt. Athenis vero & in omni Græcia multiplices fuere ludi: in quibus ad aucupandam popularem gratiam, Theophraſtus fructum divitiarum putavit maximum: nam [6] Panathenæa, [7] Dionyſia, [8] Scirophoria, [9] Haloa, & A-

Caſtrenſes. *Miſcellanei.* *Palatini.* *Auguſtales.* *Ludi multiplices in Gręcia.*

TIRAQUELLUS.

1 *Alii Caſtrenſes.*] Sueton. in Claudio, cap. 21. *Anniverſarium in caſtris prætorianis, ſine venatione apparatuque exhibuit.* * Ex quo intelligis caſtrenſes aliquando cum venatione, aliquando ſine, editos.

COLERUS.

* In memoriam recepti illic imperii.

TIRAQUELLUS.

2 *Nonnulli Miſcellanei.*] Juvenalis ſatyra 11.

—— *Sic veniunt ad miſcellanea ludi.*

Suetonius in Caligula, cap. 20. *Edidit & peregre ſpectacula in Sicilia, Syracuſis haſticos ludos, & in Gallia Lugduni Miſcellos.*

3 *Alii Palatini.*] Erant Palatini ludi (ut ſcribit Joſephus Antiquitatum Judaicarum, lib. 19. cap. 1.) qui in honorem Cæſaris Dictatoris in Palatio triduo celebrabantur, circa templum illi eodem loco erectum. Hos nobiles cum filiis ſimul & conjugibus libenter ſpectare ſolebant. De his quoque ludis meminit Suetonius in Caligula, cap. 56. *

COLERUS.

* Dion l. 56. defuncto Auguſto, præter ea quæ Auguſtalia vocata ſunt, Liviam ludos etiam in Palatio inſtituiſſe ſcribit; quos cæteri deinceps principes concelebrarunt.

TIRAQUELLUS.

4 *Alii Capitolini.*] Livius 1. Dec. lib. 5. Ludi Capitolini fierent, quod Jupiter optimus maximus ſuam ſedem atque arcem populi Rom. in re trepida tutatus eſſet: collegiumque ad eam rem M. Furius Dictator conſtitueret ex iis, qui in Capitolio atque arce habitarent; Senatus retulit.

5 *Præcipui Auguſtales.*] Tacitus lib. 1. Dion in Auguſto, dicit hos ludos celebratos fuiſſe in vita ipſius Auguſti, die natali ejuſdem. *

COLERUS.

* In vet. Calend. etiam hodie legitur IV. Eid. Octob. Auguſt. id eſt, Auguſtalia. Vide ibi Juſt. Lipſium ad Tacitum.

TIRAQUELLUS.

6 *Panathenæa.*] De quibus jam ſupra dictum eſt.

7 *Dionyſia.*] Thucydides libro 5. Maximus Tyrius Sermone 33. & iterum 36. *Optima*, inquit, *Athenis, Dionyſia ſunt optima etiam Panathenæa: ſed tamen celebrantur ab his, qui odia reciproca exercent.* Diodorus Siculus lib. 1. cap. 2. Pollux lib. 8. cap. ὅσα ὁ ἄρχων ποιεῖ.

8 *Scirophoria.*] Maximus Tyrius d.

Lacedæmonii. [1] & Apaturia celebria fuere. [2] Apud Lacedæmonios Gymnopodia, [3] Hyacinthia [4] & Chori. [5] Patavii, Ceſtici ab Antenore inventi, quos inter reliquos annumeraſſe non ab re fuit. *Ludi quatuor impenſius curati.* Illud utique verum eſt, quod quanvis ludorum multiplices ſpecies forent, tamen ædilitia largitione quatuor curari impenſius aſſuerant, [6] Megalenſes, Funebres, Circenſes [7] & Apollinares, magno ſemper apparatu & habitu, in quibus non tuba aut fiſtula, ut in aliis, ſed ſola tibia canebant. *Spectatores coronati.* Quodque vetuſto more quoties feſti ludi edebantur, illos omnis ætas, ſexus & ordo, [8] plerunque coronati ſpe-

cta-

Sermone 33. ad fin. Cæterum apud eoſdem menſis quiſpiam Scirophorion dicebatur, ut tradit Strabo lib. 9. Scirophorion porro, ut ſcribit Gyraldus in lib. de Annis & menſibus, ultimus eſt Athenienſium menſis, qui in Majum noſtrum cadit: dictus à Sciris, id eſt, umbraculis, quod hic menſis ædificationibus aptus ſit.

9 *Haloa.*] Idem Max. Tyrius ibidem.

1 *Et Apaturia.*] Herodotus lib. 1. & in vita Homeri Max Tyrius ubi ſupra. Tertullianus in Apologetico cap. 39. Sed ſuperioribus adde & Dialia ex Thucydide lib. 1. & Targelia ex Polluce ubi ſupra. De Apaturiis adde Suidam etiam, Xenophont. lib. 1. ἑλληνικῶν. Strab. lib. 11. Simplicium in Phyſicis & Gyrald. Syntag. 13.

2 *Apud Lacedæmonios Gymnopodia.*] Max. Tyrius d. Sermone 36. Plutarchus in Ageſilao, & in libro de Muſica, *Gymnopodia*, inquit, *chori erant Spartæ puerorum, qui nudis pedibus cum tripudio laudes deorum canebant in honorem Spartanorum, qui pro patria in Thyreis occubuerant.* Pauſanias in Laconicis, Athenæus l. 15. c. 8. Suidas, Heſichius, qui hæc appellat Γυμνοπαίδια, dicitque quoſdam tradere in hoc feſto Spartiatas adoleſcentes ordine circunſtantes aram, quæ in Amyclis eſt, terga mutuis verberibus cædere conſueſſe. Sed id minine verum: nam in ipſo foro feſtum ſine verberibus agebatur, choream adoleſcentibus nudis ducentibus.

3 *Hyacinthia.*] Herodotus lib. 9. eodemque ult. Thucydides libro 5. Strabo lib. 6. Philoſtratus in vita Apollonii, lib. 6. Maximus Tyrius dictis Sermonibus 33. & 36. Et ex Poëtis Ovidius lib. 10. Metamorph.

Nec genuiſſe pudet Sparten Hyacinthon honorque
Durat in hoc ævi, celebrandaque more priorum
Annua prælata redeunt Hyacinthia pompa.

Unde autem & quare inſtituta ſint & quando celebrabantur, reperies apud Athenæum lib. 4. c. item 4. ex Policrate in Rebus Laconicis.

4 *Et Chori.*] Max. Tyrius ubi ſupra.

5 *Patavii, Ceſtici.*] Corn. Tacitus lib. 16.

6 *Megalenſes, Funebres, Circenſes.*] De quibus ſupra.

7 *Et Apollinares.*] Cicero Philippica 1. & 10. ſcribit Brutum Prætorem abſentem Apollinares ludos fieri procuraſſe. Meminit & horum ludorum idem Cicero ad Atticum lib. 2. Epiſtol. epiſt. ejus libri 17. omnium ejus voluminis 35. Originem horum ludorum diſce ex Livio 3. decadis libro 5. & 7. Macrobio Satur. lib. 1. cap. 17.

8 *Plerunque coronati.*] Livius 3. decad. lib. 5. *Hæc eſt*, inquit, *origo ludo-*

rum

ctabant: [1]quare Lucius Craſſus cognomento Dives, quod corollas ex auro & argento imitatione foliorum in ludis populo dediſſet, celebri memoria habetur. [2] Fuitque priſci moris, ut populus in theatro vel circo ſæpe ludicrum à principe poſtularet, cujus præcipuo ſtudio teneretur: quotieſque princeps aut imperator, qui perdomitis hoſtibus triumphaſſet, vel popularis homo plebi percharus, ad ludos & theatrum iret, quum primum in conſpectu prodiret, communi omnium plauſu, & favore concionis, fauſtiſque acclamationibus totis theatris exciperetur: nonnunquam univerſus populus advenienti principi aſſurgere, & lacernas deponere ſolebant, ut togati apparerent, qui honor ſummis tantum ducibus, aut viris ſumma integritate & fide ob merita in populum dabatur. [3] Contra vero deformatus ignominia, aut infenſus infeſtuſque populo, clamoribus explodebatur & ſibilis. Tum ſiquando ludi remiſſe & leniter, aut non legitime celebrarentur, vel ſi quo infortunio aut caſu repente conſtitiſſent, aut ſi tibicen conticuiſſet, vel inter ſolennia ludorum commiſſo ſpectaculo, ex ſubita lætitia ad repentinum motum tranſlati eſſent, aut ſi in enunciandis ludis verſu ædilis erraſſet aut verbo, vel ante commiſſionem ludorum, ſive dum eduntur, tumultus repens, aut aliquid triſte auribus oculiſve occurriſſet, & ex variis cauſis, tanquam ſi nefario ſcelere polluti eſſent, ejuſmodi admiſſa, ludorum inſtauratione procurabantur

& ex-

Honor principi theatrum ingredienti exhibitus.

Cum ludi minus bene agerentur.

rum Apollinarium, victoriæ non valetudinis ergo, ut plerique rentur, votorum: factoſque populus ſpectavit coronatus, matronæ ſupplicavere, vulgo apertis januis in propatulo epulati ſunt, celeberque dies omni cæremoniarum genere fuit. Servius in lib. 5. Æneid. ibi,

—— Et tingite tempora ramis.

Ex Romano, inquit, *more: nam feſtis ludis omnis ætas coronata ſpectabat. quod oſtendit per Æneam, Aceſtem, Aſcanium, per quos omnem demonſtrat ætatem.*

1 *Quare L. Craſſus.*] Plinius lib. 21. cap. 3. in prin. *Craſſus*, inquit, *dives, primus argento auroque folia imitatus, ludis ſuis coronas dedit.*

2 *Fuitque priſci moris.*] Domitianus populo poteſtatem fecit bina paria è ſuo ludo poſtulandi. auctor Tranquillus in Domitiano, cap. 4.

3 *Contra vero deformatus ignominia.*] Vellejus Paterculus libro 2. de Titio, qui Pompejum filium jugulaverat, loquens: *Cui intantum*, ait, *duravit hoc facinore contractum odium, ut mox ludos in theatro Pompeji faciens execratione populi ſpectaculo quod præbebat, pelleretur.*

& expiabantur. Cum enim pompa duceretur, [1] quod obvius ſervus loris medio circo vapularet, infauſto augurio ludos pollutos pontifices putarunt. [2] Et quum in cæremoniarum apparatu thenſa procederet, quod equo conſternato auriga habenas ſiniſtra corripuiſſet, curruumque perperam egiſſet & circumflexiſſet, velut ominoſum, ludorum inſtauratione opus eſſe judicarunt.

1 *Quod obvius ſervus loris medio circo vapularet.*] Cicero libro 1. de Divinatione, ubi de T. Latino, Livius 1. dec. lib. 2. D. Auguſtinus lib. 4. c. 21. Lactantius lib. 2. c. 8.

2 *Et cum in cæremoniarum.*] His autem Romanorum ludis adde & Novendiales, de quibus Servius libro 5. Æneidos in eum locum,

Præterea ſi nona diem mortalibus almum
Extulerit. ——

Et Apollinares, de quibus lib. 6. ejuſdem operis,

Tum Phœbo & Triviæ ſolido de marmore templa
Inſtituam, feſtoſque dies de nomine Phœbi.

Et ibi Servius declarat quando, & à quo hi ludi Apollinares inſtituti ſunt, ut dictum eſt ſupra libro 5. capite 26.

CAPUT XX.

Qui eſſet urbis præfectus, quodve officium, quarumque rerum cognitionem animadverſionemque haberet.

Præfectus urbis ad quid creatus.

SOlitos [1] Romanos fuiſſe, quum reges & poſtea conſules prætoreſque reipublicæ cauſa abeſſent, ne quis repens tumultus fieret, neve urbs ſine imperio eſſet, aut hoſtium incurſibus pateret, præfectum creare, qui urbi mœnibuſque præſideret, jus redderet, & ſubitis mederetur, [1] ſæpe notatum eſt: qui ſi quid in urbe turbatum eſſet, quum res poſtularet, juventutem armare, & per loca opportuna diſponere, arma telaque in propugnaculis ingerere, caſtella communire, muros turreſque præſidio firmare, atque

TIRAQUELLUS.

1 *Solitos Romanos.*] Id uſque ad verſic. *Qui ſi quid*, eſt Cornelii Taciti libro 5. cujus hæc verba ſunt, de L. Piſone loquentis, *Sed præcipua ex eo gloria, quod præfectus urbis recens, continuam poteſtatem, & inſolentia parendi graviorem miro temperavit. nanque antea profectis domo regibus, ac mox magiſtratibus, ne urbs ſine imperio foret, in tempus deligebatur, qui jus redderet, ac ſubitis mederetur: feruntque ab Romulo Dentrem Romulium, poſt Tullo Hoſtilio Numam Martium, & ab Tarquinio Superbo, Spurium Lucretium impoſitos, dein Conſules mandabant.*

que omnia cuſtodiis vigiliiſque inſtructa habere, portas claudere, pro portis ſtationes, [1] diſpoſitoſque ſtationarios milites ad tuendam populi quietem tenere deberet. Et ne quid falleret, aut nudatum præſidiis eſſet, animadvertere & oculis perluſtrare, nihil denique curæ aut laboris omittere. [2] Qui tametſi urbi præfectus foret, in ſuburbiis æque cognitionem animadverſionemque habebat, illique excercitus demandatos, & gerendi belli ſæpe negocium datum eſſe liquet. Quam præfecturam à prima antiquitate Romæ fuiſſe, multiplici exemplo apparet. [3] Siquidem à Romulo primus Romulius, [4] à Tullo Hoſtilio Mumartius, [5] & Sp. Lucretius pater Lucretiæ, regnante Superbo, urbis præfecturam meruere: deinde conſulibus eam curationem demandarunt. [6] Poſt aliquot vero ætates, tanquam non civile munus, à multis aſpernatum eſt, ita ut eam curationem velut ignobilem repudiantibus plurimis, Q. Servilius ut altercationes dirimeret, filium ſubſtituerit eumque extra ſortem urbi præfecerit. Quam ſæpe intermiſſam fuiſſe crediderim.

Origo præfecturæ.

quippe

1 *Diſpoſitoſque ſtationarios milites.*] Ulpian. in l. 1. § quies. ff. de officio præfecti urbi. *Et ſane*, inquit, *debet diſpoſitos milites ſtationarios habere, ad tuendam popularium quietem, & ad referendum ſibi, quid ubi agatur.*

2 *Qui tametſi urbi præfectus foret, in ſuburbiis.*] Hic omnino vide d. l. 1. in princ. & in verſic. *Quidquid.* & l. ult. eod. tit. Præfectus urbi intra centeſimum lapidem cognoſcebat: ultra præfectus prætorio: ut notat Ulpianus in fragm. quæ Pythæus vulgavit. lib. 8. de off. Proconſ. Quamvis Dio lib. 7. Juriſdictionem ejus anguſtioribus terminis includit, hoc eſt, uſque ad πεντήκοντα καὶ ἑξακοσίων σταδίων. Sed vide Juſt. Lipſ. ad 13. Annal. Taciti.

3 *Siquidem à Romulo primus Romulius.*] Tacitus ubi ſupra in verbo, *Solitos Romanos.*

4 *A Tullo Hoſtilio Mumartius.*] Corn. Tacitus ubi ſupra hunc non *Mumartium, ſed Numam Martium* vocat.

5 *Et Sp. Lucretius pater Lucretiæ.*] Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 4. Hæc eſt, *inquit*, Sp. Lucretii filia, quem tyrannus diſcedens urbi præfectum reliquit. Feneſtella, ſi is eſt, quod minime credo, de Magiſtratibus Rom. cap. 6. in princ.

6 *Poſt aliquot vero ætates.*] Hæc uſque ad verſic. *Quam ſæpe.* ſunt Livii 1. decad. lib. 4. *Facto S. C. ut duo ex Tribunis ad bellum proficiſcerentur, unus res Romæ curaret: certamen ſubito inter Tribunos exortum, ſe quiſque belli ducem potiorem ferre: curam urbis, ut ingratam ignobilemque aſpernari. Cum parum decorum inter collegas certamen mirabundi patres conſpicerent, Q. Servilius, Quando nec ordinis hujus ulla, inquit, nec Reipublicæ eſt verecundia, patria majeſtas altercationem iſtam dirimet: filius meus extra ſortem urbi præerit.*

Præfectura intermiſſa ſæpe & revocata. Munera div. Præfecti.

[1] quippe Auguſtus urbis præfecturam, tanquam novum munus & officium, creavit.[2] Demum in tantum proceſſit, ut Nero à cognitionibus præfecturæ urbis honoris initia auſpicaretur: [3] & Piſo viginti annos præfecturam urbis, velut inſtar magni muneris, gerere non dubitarit. [4] Extatque divi Severi epiſtola ad Fabium Culleonem: qua cognitio criminum per totam Italiam ad præfectum urbis delegatur. [5] Relegandi quoque ad inſulas, vel deportandi quos delicti enormitas poſtulat, [6] querelaſque ſervorum libertorumque audiendi, ſi de patronis dominiſve querantur, jus illi poteſtaſque fuit: [7] carniumque & fori boarii, piſcarii, & ſuarii cura cognitioque ad eundem ſpectavit & pertinuit. [8] Etiam ſenatum per urbis præfectum vocari & conſuli poſſe, atque abſentibus vel impeditis conſulibus ſenatus conſultum fieri, nulla controverſia eſt. Denique diligenter curare nequa pars urbis labaret, neve per occaſionem & licentiam aliquid plebs moliri poſſet: [9] neve quid circa

urbis

1 *Quippe Auguſtus.*] Suetonius in vita illius, cap. 37. Immo auxit tantum & ornavit. de qua Præfect. vide Pompon. *ff. de orig. jur.*

2 *Demum in tantum proceſſit.*] Suetonius in Nerone, cap. 7.

3 *Et Piſo.*] Tacitus d. lib. 5.

4 *Extatque Severi epiſtola.*] Apud Ulpianum in *l.* 1. *ff. de officio præfecti urbi.* Vide tamen eandem legem in §. *initio.*

5 *Relegandi quoque.*] In d. *l.* 1. §. *relegandi.*

6 *Querelaſque*] Ex d. *l.* 1. §. *ſervos.* ubi ſic ſcribit, *Servos, qui ad ſtatuas confugerunt: vel ſua pecunia emptos, ut manumittantur: de dominis querentes audiet.*

7 *Carniumque.*] Hæc uſque ad verſic. *Etiam Senatum.* ſunt d. l. §. cura. *Cura carnis*, inquit, *omnis ut juſto precio præbeatur, ad curam præfecturæ pertinet: ideo & forum ſuarium ſub ipſius cura eſt, ſed & cæterorum ſive pecorum, ſive armentorum, quod ad hujuſmodi præbitionem ſpectat, ad ipſius curam pertinet.* Sunt hæc etiam Feneſtellæ, aut quiſquis is eſt, ubi ſupra citavimus.

8 *Etiam Senatum.*] Varro lib. 4. Epiſtolicarum quæſtionum, & Attejus Capito in Collectaneorum cap. 259. & ex his Gellius lib. 14 cap. ult. licet, ut ipſe ait, Mutius id negaret.

9 *Neve quid circa urbis cuſtodiam.*] Nam & Præfectus urbi ob id *Cuſtos urbis* vocatus eſt Juvenali ſatyra 13. his verſibus,

Hæc quota pars ſcelerum, quæ cuſtos Gallicus urbis
Uſque à Lucifero, donec lux occidat, audit.

Fuit enim is Rutilius Gallicus tempore Domitiani, quo Juvenalis vixit, Præfectus urbi, de quo etiam Stat. l. 1. Sylva 4.

—— Dubitataque ſydera cernit
Gallicus, es cœlo, dìs es Germanice cordi.
Quis neget? erubuit tanto ſpoliare miniſtro
Imperium Fortuna tuum, &c.

Et

urbis cuſtodiam aut munus vigiliarum ſegniter exequutum foret, quod ab homine impigro ante perſpici potuiſſet, prævidere præcavereque debebat: tantique exempli fuit, ut quum fœdiſſimo bello reſpublica afflictaretur, ſæpe urbi ſaluti fuiſſe & imperio, magnaque attuliſſe præſidia compertum ſit. [1] Sed notandum, hunc præfectum aut patriciæ gentis virum, aut ſenatorem deligi conſueſſe: idque [2] exemplo Marci Meſſalæ oratoris, qui Auguſti tempore urbis præfectus fuit, facile dignoſci, licet ſexto poſt die magiſtratu ſe abdicarit, non ingenuam & parum civilem poteſtatem eſſe ratus. [3] Et tametſi Lucium Piſonem & [4] Coſſum præfectos urbis vino indulſiſſe, & multum noctis conviviis exegiſſe legamus, adeo ut biduum & duas noctes cum Tiberio largiore potu indulſerint, illos tamen ſatis graviter & inoffenſe urbis tutelam adminiſtraſſe, contro-

Præfecti qui deligebantur.

Lucii Piſonis & Coſſi præfectorum vinolentia.

Et paulo poſt:

Quippe manet, longumque ævo redeunte manebit,
Quem penes intrepidæ mittis cuſtodia Romæ.

Sed & Seneca, quo loco ſtatim citabo, & Joſephus, Cuſtodem urbis appellant, quem Suetonius in Tiberio capite 41. Præfectum fuiſſe dicit.

1 *Sed notandum.*] Quod probat exemplo ſeq.

2 *Exemplo M. Meſſalæ.*] Euſebius chronograph. loquens de temporibus Auguſti, *Meſſala*, inquit, *Corvinus primus Præfectus urbis factus, ſexto die magiſtratu ſe abdicavit, incivilem poteſtatem eſſe conteſtans.* At Cornel. Tacitus d. lib. 5. aliam abdicationis magiſtratus affert rationem, cum ita ſcribit, *Primuſque Meſſala Corvinus eam poteſtatem & paucos intra dies finem accepit, quaſi neſcius exercendi.*

3 *Et tametſi L. Piſonem*] Seneca epiſtolarum ad Lucilium lib. 12. Epiſt. ejus lib. 1. omnium 84. *L. Piſo*, inquit, *urbis cuſtos ebrius ex quo ſemel factus fuit, majorem partem noctis in convivio exigebat, uſque in horam ſextam fere dormiebat, hoc ejus erat matutinum officium: ſuum tamen, quo tutela urbis continebatur, diligentiſſime adminiſtravit. Huic & D. Auguſtus ſecreta dedit mandata, cum illum præponeret Thraciæ, quam perdomuit: & Tiberius proficiſcens in Campaniam præfecturam urbis dedit, cum multa in urbe & ſuſpecta relinqueret, & inviſa, puto quod bene ceſſerit illi Piſonis ebrietas.* Hactenus Seneca. Suetonius in Tiberio cap. 42. *Poſtea*, inquit, *princeps in ipſa publicorum morum correptione cum Pomponio Flacco & L. Piſone noctem, continuumque biduum epulando potandoque conſumpſit: quorum alteri Syriam provinciam, alteri Præfecturam urbis confeſtim detulit.* Ex quibus locis ſupra oſtendimus Præfectum urbis, cuſtodem quoque urbis vocari.

4 *Et Coſſum:*] Nam & Seneca ubi ſupra paulo poſtea, quæ ex eo adduximus, ſubjungit, *Poſtea Coſſum fecit urbis præfectum, virum gravem, moderatum: ſed merſum vino & madentem adeo, ut ex Senatu aliquando, in quem è convivio venerat, oppreſſus inexcitabili ſomno tolleretur.*

Præfectura honos & paulo poſt vilitas. *Præfectus Latinarum.* *Prienenſes. Præfectus in ſacro Neptuni Heliconii.* *Indi.*

troverſia non eſt. Procedente mox tempore, in tantum præfectura urbis proceſſit,[1] ut Sabino Veſpaſiani fratri ad præfecturam proceſſiſſe, magni muneris loco fuerit:[2] & Pertinax imperator ex præfectura urbis ad imperium provectus ſit. Rurſus poſt aliquod intervallum, tam infimæ ſortis habita eſt,[3] ut Heliogabalus omnes lenones ad præfecturam urbis provehere deſtinarit.[4] Qui vero præfectus Latinarum erat, etiam non ſenator fieri poterat: quippe quum citra ætatem ſenatoriam & ſæpe annis junior crearetur ex nobilioribus: idcirco præfecto Latinarum, ſenatum habere non licuiſſe notatum eſt: inter quos Marcus Antoninus Philoſophus, qui poſtea imperitavit, annis junior[5] præfecturam urbis geſſiſſe proditur.[6] A Prienenſibus quoque in Neptuni Heliconii ſacro, quod cum Ionibus commune fuit, juvenis ætate vix adulta præfectus creabatur, & rex.[7] Ab Indis in ſex quinterniones urbis præfectura divi-

1 *Ut Sabino Veſpaſiani fratri.*] Hunc fuiſſe præfectum urbis liquet ex Corn. Tacito lib. 19. & Suetonio in Veſpaſ. cap. 1.

2 *Et Pertinax.*] Julius Capitolinus in vita illius, *Poſt hoc*, inquit, *præfectus urbis factus: in qua præfectura poſt Fuſcianum, hominem ſeverum, Pertinax mitiſſimus & humaniſſimus fuit, & ipſi Commodo plurimum placuit: quia ille eſſet iterum cum Pertinax factus eſt, & Commodo interempto, Imperator confirmatus in caſtra ductus eſt.*

3 *Ut Heliogabalus.*] Lampridius in Heliogabalo ſic ſcribit, *Præfectum urbi cum ſæpe poſt cœnam, ad potandum vocabat, adhibitis & præfectis Prætorio, ita ut ſi recuſarent, magiſtri eorum eos cogerent. Voluit & per ſingulas urbes lenones præfectos urbi facere, & ut eſſent in urbe 14. & feciſſet ſi vixiſſet, promoturus omnes turpiſſimos, & ultimæ profeſſionis homines.*

4 *Qui vero Præfectus Latinarum erat.*] Hæc uſque ad verſic. *Inter quos.* ſunt Gellii lib. 14. cap. 8. eodemque ult. vide in ſeq.

5 *Præfecturam urbis.*] *Latinarum* poſſet videri voluiſſe dicere, aut certe debuiſſe ex Julio Capitolino in vita ipſius Antonini Philoſophi, qui ſic ſcribit, *Virilem togam ſumpſit quintodecimo ætatis anno, ſtatimque ei L. Cejonii Commodi filia deſponſata eſt ex Hadriani voluntate. Nec multo poſt præfectus feriarum Latinarum fuit.* Hactenus Capitolinus. Verum qui Præfectus urbi erat, idem & Latinarum cauſa relinquebatur, ut patet ex Gellio ubi nuper citavimus. Ex quo & Tacitus lib. 4. *Cæterum poſtulandis*, inquit, *reis, tam continuus annus fuit, ut feriarum Latinarum diebus Præfectum urbis Druſum auſpicandi gratia tribunal ingreſſum adierit Calphurnius Salvianus in Sext. Marium.* Et l. 5. de L. Piſone Præfecto urbis poſt ea, quæ ſupra ex eo diximus in princ. hujus capituli, hæc addit, *Duratque ſimulachrum quoties ob ferias Latinas præficitur, qui Conſulare munus uſurpet.*

6 *A Prienenſibus.*] Herodotus l. 1. Clio. Strabo l. 8.

7 *Ab Indis.*] Hæc uſque ad verſic. *Græcis vero*, ſunt Strabonis lib. 15.

1 Græcis

dividitur : nanque alii peregrinos recipiunt, alii vitam & mores notant, nonnulli defunctorum bona morteſque inquirunt, alii vendendis mercibus præſunt: multi venditarum rerum exigunt decimas, ita ut omne civitatis regimen illi moderentur. [1] Græcis vero urbis præfectus ἐθνάρχης dicebatur, ipſaque præfectura ἐθναρχία. [2] Præter quem fuit prætoriarum cohortium præfectus, [3] annonæque & vigilum, qui in numero magiſtratuum populi Romani non ſunt, ſed extra ordinem utilitatis cauſa creati. [4] Ad præfectum enim vigilum de incendiariis, de furiis, de effractoribus, de receptatoribus, cognitio pertinuit: [5] Auguſtus vero Octavius quum plura orirentur incendia Romæ, ſeptem cohortes opportunis locis conſtituit, ut unaquæque binas urbis regiones tueretur, quas præfecto vigilum ſubjecit. [6] Præfectus vero anno-

Græcis Ἐθνάρχης.

Præfectus annonæ.

1 *Græcis vero urbis præfectus.*] Apud Joſephum lib. 2. belli Judaici Archelaus Ethnarchos memoratur. *Nam Ethnarchos,* inquit, *præfectus gentis, & ipſa præfectura Ethnarchia.*

2 *Præter quem fuit prætoriarum cohortium præfectus.*] De hoc forte intellexit Herodianus lib. 3. in vita Severi, cum de Plautiano præfecto cohortium urbanarum loquitur. Alibi autem ſcilicet principio libri quinti, ſcribit Macrinum fuiſſe præfectum cohortis, ut Capitolinus ſcribit Pertinacem præfectum cohortis in Syriam profectum. De præfecto cohortis fit etiam mentio in *l. præfectus. 64. ff. de ritu nuptiarum.* Vide infra in verbo, *Et haud multo poſt præfectus caſtrorum.*

3 *Annonæque.*] Hæc uſque ad verſic. *Ad præfectum.* ſunt Pomponii Juriſconſulti in *l. 2. §. ſane præfectus. ff. de origine juris.*

4 *Ad præfectum enim vigilum.*] Hæc uſque ad verſic. *Auguſtus.* ſunt Pauli in *l. 3. § cognoſcit ff. de officio præfecti vigilum.* Cujus hæc verba ſunt, *Cognoſcit præfectus vigilum de incendiariis, effractoribus, furibus, raptoribus &* (forſan legendum *receptatoribus*) *receptoribus: niſi ſi qua tam atrox, tamque famoſa ſit perſona, ut præfecto urbi remittatur.* Hæc præterea ſunt Caſſiodori lib. Variarum 7. epiſtol. incipiente, *Quamvis nomen tuum.* & ſeq. Νυκτοστράτηγοι apud veteres vocabantur, ut & *l. ult. §. legat. de mun. novell.* 13.

5 *Auguſtus vero Octavius.*] Paulus in *l. 1.* in fin. cum duabus ll. ſeqq. eod. tit. Strabo vero lib. 5. ſcribit, ipſum Auguſtum Cæſarem ad urbanos ſui generis defectus præcipuam curam adhibuiſſe, inſtitutis è libertinorum numero militibus, qui adverſus incendia ferrent opem. Vide & Dionem lib. 55.

6 *Præfectus vero annonæ.*] De hoc vide Livium, qui hujus originem tradit 1. dec. lib. 4. ibique dicit L. Minutium præfectum annonæ fuiſſe creatum. Corn. Tacitum lib. 13. Appianum lib. 2. Bellorum civilium, ubi de Pompejo præfecto annonæ. Ubi ſic ſcribit, *Romani aſſidua fame diutius vexati, Pompejum annonæ omnis præfectum & proviſorem elegere: eidemque, ut Piratico olim bello, viginti Senatorii ordinis viros addidere, quos ille viciſſim per provincias partitus eſt. Ipſe nationes undique percurrens, urbem, frumento, cæteriſque*

Præfectus morũ. Præfectus castrorum, legionum, & palatii.

annonæ ad levandum frumenti inopiam, convectis commeatibus plerunque urbi præfuit & imperio. [1] Præter quos fuit præfectus morum, [2] quem cenſorem nuncupant, [3] & haud multo poſt præfectus caſtrorum [4] & legionum, [5] ac præfectus palatii temporibus Cæſarum noviſſimis addi-

que ad victum neceſſariis, implevit. Qua ex cauſa ad ampliorem adhuc gloriam poteſtatemque pervenit. Marcellum in *l. mulierem.* 13 in princ. *ff. de accuſ.* Vide præterea Caſſiodorum lib. 6. Variarum, ubi declarat quod ſit hujus præfecti munus. & *l.* 1. *C. de officio præfecti urbi.*

1 *Præter quos fuit præfectus morum.*] Hujuſmodi præfectus erat apud Carthaginenſes, ut videre licet ex Probo Æmilio in vita Hannibalis.

2 *Quem Cenſorem nuncupant.*] Scilicet Romani, de quo ample dictum eſt ſupra libro 3. c. 13.

3 *Et haud multo poſt præfectus caſtrorum.*] De hoc Præfecto Dionyſ. Halicarnaſſæus l. 4. ad fin. *Literas receptas*, inquit, *præfecti caſtrorum à Tyranno relicti T. Herminius & M. Horatius pro concione legerunt: perquiſitaq; per ſingulas centurias ſententia militum, quid opus facto ſit, cum univerſi cenſerent approbanda decreta urbanorum civium, noluerunt amplius Tarquinium admittere.* Corn. Tacitus lib. 1. in duobus locis, dum loquitur de Aufidieno Rufo, & Mennio caſtrorum præfectis, & dum alibi in eodem lib. dicit, *Non Tribunus ultra, non caſtrorum præfectus jus obtinuit.* Et lib. 12. dicit, *Præfectum caſtrorum & legionarias cohortes extruendis apud Siluras præſidiis relictas circumfundunt.* Et lib. 13. ubi meminit Iſtei Capitonis præfecti caſtrorum. Et lib. 14. Pœni Poſthumi. Et lib. 18. Julii Grati uno loco, & Alpheni Vari, in altero. Et rurſus ibi, *Ante Aquilam*, inquit, *præfecti caſtrorum.* Et l. 19. Minutii *Juſti præfecti caſtrorum ſeptimæ legionis.* Et eodem libro Caſſii Longini. Et Vellejus Paterculus lib. 2. *Interempto*, inquit, *præfecto caſtrorum, præfectiſque cohortium.* Et Suetonius in Veſpaſiano cap. 1. ubi de Veſpaſio Pollione, ter Tribuno militum, præfectoque caſtrorum. Vegetius lib. 2. c. 10. declarans quod fuerit munus hujus præfecti, ſic ſcribit, *Ad hujus officium præfecti caſtrorum poſitio, valli & foſſæ deſtinatio pertinebat. Tabernacula vel caſæ militum cum impedimentis omnibus nutu ipſius curabantur. Præterea ægri contubernales, & medici, à quibus curabantur, expenſæ etiam ad ejus induſtriam pertinebant. Vehicula ſagittarii, necnon etiam ferramenta, quibus materies ſerratur vel cæditur, quibuſque aperiuntur foſſæ circa ſitum valli & aquæ ductus. Item ligna, vel ſtramina, arietes, onagri, baliſtæ, cæteraque genera tormentorum, ne deeſſent aliquando procurabat. Is poſt longam probatamque militiam peritiſſimus omnium legebatur, ut recte doceret alios, quod ipſe cum laude feciſſet.* Hactenus Vegetius.

4 *Et legionum.*] Modeſtinus in lib. de Nominibus militaribus, ubi declarat quod munus ejus fuerit. Et Vegetius Rei militaris lib. 2. cap. 9. Et noſter Scævola in *l. Titium* 17. §. *Præfectus legionis. ff. de adminiſtrat. tutor.* Et is forte erat, quem Præfectum exercituum vocat Herodianus lib. 4. in vita Antonini, loquens de Audentio & Macrino, præfectis exercituum. Nec multo poſt ſcilicet in princ. lib. 5. ſcribit eundem Macrinum jam imperatorem fuiſſe præfectum cohortis, quod nos etiam ſupra diximus in verbo, *Præter quem fuit Prætoriarum cohort. præfect.* Ex quo poſſumus intelligere eundem eſſe præfectum exercituum & cohortis.

5 *Ac præfectus palatii.*] Ut patet ex ſequentibus.

1 *Cui*

additi, quæ dignitas proxima Cæſarum magnitudini fuit: [1] cui præfecturæ Cleander à Commodo præpoſitus memoratur, [2] qui propter morum inſolentiam, cum filiis una crudeli ſupplicio excarnificatus, pœnas dedit: [3] Et Similis ſub Hadriano, qui depoſita palatii præfectura, ad ocium ſe tradidit, morienſque inſcripſit tumulo, quod quum multos exegiſſet annos, ſeptem tantum vixit, quibus ocio ſe dederat. [4] Celebratur quoque Opilius Macrinus qui ex humili fortuna per Caracallam palatio præfectus, mox ad imperium conſcendit. [5] Illud quoque à veteribus factitatum novimus, ut quatuordecim curatores urbis una cum præfecto tam urbi quam urbanis negociis præſint. [6] Sed & illud notatum, ad urbis præfectum appellationes om-

14. Urbis curatores. Apellationes omnium poteſtatum ad urbis præfectum pertinere.

1 *Cui Præfecturæ Cleander.*] Vereor ne hic Alexander lapſus ſit. Hic enim Cleander, Phryx genere, à Commodo Præfectus prætorio creatus eſt, ut tradit Herodianus lib. 1. Et Lampridius in vita ipſius Commodi. Niſi eundem exiſtimes eſſe Præfectum prætorii, ſive prætorio, & Præfectum palatii. Fuiſſe autem & Præfectos prætorio teſtis eſt & Corn. Tacitus lib. 17. ubi memorat Cor. Laconem Præfectum prætorii. Et Spartianus in Adriano Tatianum & Septitium Clarum Præfectos prætorio, & in Didio Juliano Tullium Criſpinum. Huncque magiſtratum geſſiſſe Ulpianum ſub Alexandro Severo, ut liquet ex Lampridio in vita ejuſdem Severi, & ex *l. ex divi.* 4. *C. de locato & conducto.* ubi Imp. Severus Domitium Ulpianum parentem ſuum appellat, his verbis, *Qui ſi majorem animadverſionem exigere rem deprehenderit, ad Domitium Ulpianum Præfectum prætorio, & parentem meum remittere curabit.* Fuit & Papinianus Præfectus prætorio, ut ſcribit Dion in Alexandro Severo, & Antonino Caracalla. Extatque titulus huic officio privatim dicatus *ff. & C. de officio Præfecti prætorio.*

2 *Qui propter morum inſolentiam.*] Herodianus & Lampridius ubi ſupra.

3 *Et Similis ſub Hadriano.*] De hoc Simili Dion in Adriano, *Similis*, inquit, *nemini moribus & virtute ſecundus cum Centurio eſſet, eumque Trajanus ante Præfectos advocaviſſet, Turpe eſt, inquit, tibi Cæſar cum Centurione, remotis Præfectis, differere. Is deinde Præfecturam Prætorianorum invitus obiit, qua poſtea ſe ipſe abdicavit, ac vix tandem dimiſſus ruri reliquos ſeptem vitæ annos conquievit, ſuoque ſepulchro moriens inſcribi juſſit hæc verba.* Hic jacet Similis, cujus ætas multorum annorum fuit, ipſe ſeptem duntaxat annos vixit.

4 *Celebratur quoque Opilius Macrinus.* Julius Capitolinus, & Dion in vita illius non longe à princ.

5 *Illud quoque.*] Ælius Lampridius in vita Alexandri Severi, *Fecit*, inquit, *Romæ curatores urbis quatuordecim, ſed ex Conſularibus viris, quos audire negotia urbana cum Præfecto urbis juſſit, ita ut omnes, aut magna pars adeſſent, cum acta fierent.*

6 *Sed illud notatum ad urbis Præfectum.*] Juſtinianus in l. *Præfectus urbis.* 3. ſcribit, Præfectum urbi præeſſe cunctis officialibus & poteſtatibus. & l. ſeq. univerſos cives & collegia Præfecto ſubdita eſſe.

1 *Antea*

omnium poteſtatum, & illorum qui in honore erant pertinuiſſe, ipſarumque cognitionem animadverſionemque habuiſſe: quod quidem nova conſtitutione à poſteris ſervatum eſt. [1] Antea enim ex conſtituto Neronis appellationes à judicibus ad ſenatum fiebant: cautumque fuit, ut qui à privatis judicibus ad ſenatum provocaſſent, tantum pecuniæ pœnæ nomine exolvere cogerentur, quantum qui imperatorem appellaſſent. [2] A ſenatu vero ad principem appellare non licere, oratione divi Hadriani cavebatur: [3] nec à præfecto prætorio, qui principis locum tenuit, appellare licuit. [4] C. tamen Caligula nimias appellationes inhibuiſſe fertur, liberamque juriſdictionem magiſtratibus dediſſe, ita ut ſine appellatione judicatum exequerentur, & placita ſervarent. [5] Quinetiam illud quæſitum eſt, an tutorum curatorumque, qui nequiter & inofficioſe in tutela curaque de officio decedentes, verſati fuiſſent: aut filiorum, qui parentes, quos venerari decet, contumeliis probriſque affeciſſent, in eoſque turpiſſimum facinus admittentes, impias manus intuliſſent cognitionem animadverſionemque præfectus haberet. Et placuit ab urbis præfecto in tutores curatoreſque, qui in evidenti calumnia tutelam curamque geſſiſſent: aut in filios, qui parentum dicto contumaces, & minus audientes forent, animadverti cognoſcique poſſe. [6] Quod quidem tam legibus & ſenatuſconſultis, quam decretis edictiſque principum aliis ſuper alia editis & promulgatis ſancitum eſt.

D. Hadriani edictũ.

Apellationes nimię inhibitæ.

1 *Antea enim ex conſtituto Neronis.*] Hæc uſque ad verſic. *A Senatu.* ſunt Corn. Taciti lib. 13.

2 *A Senatu vero ad Principem.*] Sunt verba Ulpiani in *l.* 1. §. 1. *ff. à quibus appellare non licet.*

3 *Nec à Prefecto pretorio.*] Ut ſcribitur in *l. unica.* §. *his candulis. ff. de officio Præfecti prætorio.* & Hermogenianus in *l. Præfecti* 17. *ff. de minoribus.* & *l.* 1. *C. de ſententiis Præfectorum prætorio.*

4 *C. tamen Caligula.*] Suetonius in vita illius, c. 16. *Magiſtratibus*, inquit, *liberam juriſdictionem & ſine ſui appellatione conceſſit.*

5 *Quinetiam illud quæſitum.*] Hæc uſque ad fin. de Præfecto urbis intelliguntur, ut ex ſeq. patet. Suntque ea, quæ de tutoribus & curatoribus loquuntur, Ulpiani *l.* 1. §. *item ſolent. ff. de officio Præfecti urbis.* At ea quæ de filii in parentes contumeliis loquitur, ſunt ejuſdem Ulpiani in d. *l.* §. *cum patronus.*

6 *Quod quidem tam legibus.*] Ut *l.* 1. *ff. de ingrat. lib. cum ſi.*

CAPUT

CAPUT XXI.

Miraculum de homine, qui extruſus è carcere, rurſuſque in eum intruſus, inferna ſe loca adiviſſe enarravit.

INter fabuloſa miracula, & puerilibus fabellis ſimilia, multas magnaſque res, quæ vix credi dicique poſſunt, nullum tam impudens mendacium creditum eſt, quam quod ad hoſce annos in Pelignis eveniſſe dicunt, quod quum novum commentum putaretur,& temere vulgatum, id verum poſtea fuiſſe, tam fama celebri, quæ ubique pervaſit & vulgata eſt, quam multorum teſtimonio, qui rem geſtam didicere, non fictis ſermonibus, ſed certiſſimis experimentis compertum eſt. Quo autem pacto ſe res habuerit, hoc traditur modo: In Pelignis oppidum vetuſtum eſt, cujus nomen prætereo libens, licet obſcura origine, haud tamen ignobile. In eo dominus qui urbi præerat, ſuperbe avareque civibus imperitabat, ac trucibus dictis factiſque in ſubditos ſervilem in modum animadvertere ſolebat, eoſque licet imperata facerent, neque ſegniter mandata exequerentur, ob leves plerunque cauſas, pœnis & damno mulctabat. Forte autem quum homo quiſpiam alioqui bonus, ſed tenui re familiari, inops atque deſpectus, ipſius domini venaticum canem, cujus miro ſtudio tenebatur, ita verbere affeciſſet, ut ob id periſſe putaretur: quum id dominus reſciſſet, vehementer offenſus, eum truci & minaci vultu graviter increpitum, in peſſimum conjecit carcerem: ibique quum vinctus gravi cuſtodia teneretur, poſt aliquot dies, hi quibus diligens ipſius cura mandata erat, clauſo jam carcere, & tam foribus quam omni aditu præſepto, ne elabi poſſet, quum ad illum accederent, ut ſolebant, in eodem intus carcere nuſquam invenere: qui diu conquiſitus, quum non appareret, nullumque effugii veſtigium extaret, rem ad dominum detulere: quod quum credi vix poſſet, ipſeque mirum in mo-

dum obſtupefieret, poſt tres ferme dies, iiſdem foribus peſſulo firmatis, idem ipſe qui modo carceri addictus fuerat, imprudentibus omnibus, & nemine conſcio, rurſus in eodem intus carcere intruſus apparuit: cuſtodeſque, ut cibum afferrent, advocavit: qui quum propere acceſſiſſent, omneſque miraculo obſtupefierent, eum vultu tetro, & horribili facie, luxatis uſtiſque membris, aliter longe atque pridem fuerat, conſpexere: quem quum interrogaſſent, unde elapſus, & rurſus in eodem intruſus carcere foret, quibuſque in locis fuiſſet, unde tam fœdo & tetro vultu emerſiſſet: ipſe velut elinguis, quum nullum proferret verbum, ſed attonito ſtupentique ſimilis foret, ut ad dominum quantocyus admitteretur, poſtulavit: habere quod illi propere nunciaret, magnum, nec differendum. Cumque ad eum protinus admiſſus eſſet, rem mirificam & admirabilem, ac dictu audituque formidoloſa, & vix credenda miracula dicere orſus fuit: nam ſe ab inferis (ſi libet credere) remiſſum ennarravit. ſiquidem quum diutius carceris ſqualorem ferre nequiret, ſeu deſperatione victus, ſeu judicium reformidans, inops conſilii, malum dæmonem ut ſibi præſto eſſet, ſeque ex tam tetro carcere relaxaret, advocaſſe dixit. Nec multo poſt, dæmonem fœdo aſpectu & terribili facie in eodem intus carcere aſpexiſſe, & ſecum pactum fuiſſe, ab eodemque & ferreis clauſtris, non ſine gravi preſſura extruſum, in loca deinde inferna, & profundas vaſtitates, ac fundum telluris intimæ actum eſſe præcipitem, ſingulaque luſtraſſe: impiorumque ſupplicia, & ſedes conſceleratas, æternaſque tenebras & ærumnas vidiſſe, ac loca fœda & formidoloſa, regeſque & ſummos duces in abrupto hiatu & profundo voraginis denſa merſos caligine aflictari, & furiarum ardentibus facibus agitari: gemituſque & ejulatus, ac dies nocteſque ploratus mulierum & virorum audiſſe: pontificeſque vidiſſe infulis & trabeis purpura & auro diſtinctis, ac gemmis ornatos, aliaſque miſerabiles facies omnis generis hominum,

ætatum

ætatum & ordinum, in cultu vario afflictas, & jacentes inter præaltas voragines, alios immenſo limo hauſtos æternis ſuppliciis & nocte cruciari, ipſorumque damnata ſcelera ſempiterno dolore puniri: inter quos plures quos noverat in vita, adnotavit, & præcipue intimum familiarem, quem dum in vita ageret, æqualem ſodalemque habuerat, alloquutum dixit: ab eo probe agnitus, & miti ſatis ſermone requiſitus fuit, quid rerum ageretur, & quid reliqui ſpei ſibi foret. Ipſeque quum prægravi ſervitio & crudeli dominatu uſque premi reſpondiſſet, illum mandaſſe, ut domino enunciaret, caveret ne quid tale ageret in poſterum, neve gravi tributo & iniquo vectigali ſubditos opprimeret. nanque illi vacuam ſedem, quam prope cernebat, præſtitutam eſſe prædixit. Et ut haud dubius promiſſi foret, fidemque ut dicto haberet, meminiſſe (inquit) illum debere ſecreti conſilii & mutuæ pactionis, quam dum una militarent, & in caſtris agerent, clam iniviſſent, quorum nemo particeps aut conſcius unquam fuit: quod conſilium quum memoriter ille enunciaſſet, & non ſolum dicta conventaque, ſed & ſingula verba ſponſioneſque quibus uterque aſtrictus erat, recenſuiſſet, ipſum dominum ordine hæc audientem, animo ſerio & attentiore factum, mirum in modum obſtupuiſſe: ingenſque animo formido incuſſa fuit, conſideranti quonam modo, quæ ſoli ſibi credita, & nulli unquam enunciata fuere, homo ille hebes & tardus ingenio, quaſi numine afflatus, explorata haberet, eaque vultu interrito enunciaret. Adjiciunt miraculo, eundem interrogaſſe illum cum quo tunc ſermo erat apud inferos, qui nitido cultu veſtituque apparato videbatur, nunquid aliquo cruciatu afflictarentur, qui inſigni veſte & auro conſpicui forent? illumque reſpondiſſe, perenni incendio, interque maximos cruciatus, & ſempiterno dolore uſque premi & afflictari, idque totum quod auro & purpura fulgeret, ignem atque incendium eſſe. Et quum ipſe id experiri volens, propius manum purpuræ admoviſ-

ſet, admonitum ab eo fuiſſe, ne tangeret, & tamen efficere nequiſſe, ut non ex caloris afflatu palmam ſibi manus, quam tunc oſtendebat, incendio & ipſi purpuræ admotam deflagraret. Erat enim puſtulis liventibus, & tetris hulceribus veluti tabe & igne ſacro, maloque quod latius ſerpere videbatur, fere conſumpta. Referunt præterea qui illum adivere, eum poſtquam ab inferis emerſit, quaſi mente conſternata, hebetique aurium oculorumque ſenſu affectus foret, ſemper cogitabundum in rarum prodiiſſe ſermonem, vixque ſæpius interrogatum collequenti reſpondiſſe. Vultu vero tam tetro & aſpectu tam deformi revertiſſe, ut qui dudum à conjuge & liberis prope agnitus foret, is poſtquam remeavit ab inferis, tam diro vultu, totiuſque facie corporis diſſimilis effectus eſt, ut vix eundem illum eſſe crederent: ſæpiuſque obortis lachrymis, ob faciei duritatem, & ſpeciem hominis fœdiſſime mutatam, notos affineſque ipſum allequutos fuiſſe ægreque ut ante obitum qui mox conſequutus eſt, res ſuas diſpenſaret, ac liberis & poſteritati conſuleret, vitæ ſpatium habuiſſe.

TIRAQUELLUS.

Hoc caput nihil aliud quam hiſtoriam, aut potius fabulam ſui temporis recitat.

Caput XXII.

Quot militum ordines, cujuſve generis milites in Romana militia olim militare conſuerant, & qui apud exteros.

Militum ordines, quos Romani duces habuere, quibus res magnas geſſere, hi ferme traduntur, nomine diverſi: [1]namque Rorarii dicti, cum quibus primi erant con-

Rorarii.

TIRAQUELLUS.

1 *Namque Rorarii.*] Varro lib. 3. aut aliorum computatione 6. de lingua Latina, *Rorarii*, inquit, *dicti ſunt à rore, qui bellum committebant ante: ideo quod ante rorat quam pluit.* Livius 1. dec. lib. 8. *Primum*, inquit, *vexillum triarios ducebat, veteranum militem ſpectatæ virtutis, ſecundum Rorarios minus roboris ætate factiſque: tertium accenſos minimæ fiduciæ manum, eo & in poſtremam aciem rejiciebantur.* Nonius Marcellus in Generibus armorum, ubi declarat quare ita dicantur, ſic ſcribit,

Rorarii

congreſſus, qui levibus muniti armis, parmam & gladium gerentes, ſicut ros ante pluviam, ſic priuſquam procurrerent, aut acies admoverent, hoſtem inceſſebant, & primos concurſus excipiebant. Præmittebatur enim levis armatura, quæ eliceret, & hoſtem gradu moveret, mox equitatum libero curſu & robora legionum immittebant, quæ longius pellerent & fugarent. [1] Qui etiam anteſignani, eo quod primi agminis erant, dicti: [2] ſicut apud Perſas homotimi milites in principiis erant, qui magnopere apud reges nobilitati ſunt: [3] inter quos peltati [4] & cetrati, qui peltas cetraſque [5] (ſcutorum enim genera ſunt) deferebant, haud multo diſcrimine diverſas. [6] Pelta enim cetræ haud diſſimilis eſt: [7] namque erat cetra ſcutum ex loro, quo Aphri,

Anteſignani. Homotimi. Peltati. Cetrati. Cetra. Peltæ.

Rorarii appellabantur milites, qui antequam congreſſæ eſſent acies, primo non multis jaculis inibant prælium: tractum quod ante maximas pluvias cœlum rorare incipiat. Feſtus Pompejus lib. 1. ubi de adſcriptitiis loquitur, *Alii*, inquit, *Rorarios, quod id genus hominum, antequam acies coirent, in modum rorantis tempeſtatis, dimicaret.* & iterum l. 16. *Rorarios*, inquit, *milites vocabant, qui levi armatura primi prælium committebant, quod ut ante imbrem fere rorare ſolet: ſic illi ante gravem armaturam, quod prodibant, Rorarii dicti.* Vide Vegetium lib. 2. cap. 15. & 17. Tales fere fuerunt milites, ferentarii, exculcatores, ſagittarii, funditores & tragularii.

1 *Qui etiam anteſignani.*] Ciceroni Philip. 2. Cæſari libro 1. & iterum 3. belli Civilis. Livio 1. decad. lib. 2. 6. & 7. Nonio Marcello inter Armorum genera.

2 *Sicut apud Perſas.*] Xenophon Pædiæ Cyri lib. 1. poſt princ. & lib. 7. ad fin.

3 *Inter quos peltati.*] Liv. 1. dec. l. 8. non multo poſt princ. *Menippum*, inquit, *quendam ex regiis ducibus cum mille peltatis (pelta cetræ haud diſſimilis eſt) Chalcidem mittit.* Et hinc *puellæ peltatæ* Ovidio lib. Amorum 2. eleg. 14. in princ.

Quid juvat immunes belli ceſſare puellas,
Nec fera peltatas agmina velle ſequi.

4 *Et cetrati.*] De quibus idem Livius 3. decad. lib. 1. & 4. dec. lib. 5. & 5. dec. lib. 4. & alibi ſæpe.

5 *Scutorum enim genera ſunt.*] Nonius Marcellus tum in Generibus armorum, tum alibi, & Servius lib. 8. Æneid. in eum locum,

Scutis protecti corpora longis.

Feſtus Pompejus lib. 14. ubi de pelta loquitur.

6 *Pelta enim cetræ haud diſſimilis eſt.*] Quæ ſunt verba Livii citata ſup. in verbo, *Et cetrati.* Et idem intelliges ex eodem 4. dec. lib. 1. cum ſcribit, Nocte cetratos, quos Peltaſtas vocant, loco opportuno inter bina caſtra in inſidiis abdiderat.

7 *Namque erat cetra ſcutum ex loro.*] Servius lib. 7. Æneid. in eum locum,

Lævas cetra tegit. ——

Cetra, inquit, *ſcutum loreum, quo Africi & Hiſpani utuntur.* Liv. 4. dec. lib. 1. *Hiſpani ſine ulla mole in utres veſtimentis conjectis, ipſi cetris ſuperpoſitis incubantes, flumen tranſnatavere.* Et ante hos Cæſar lib. 1. belli Civilis, *Erant legiones Afranii tres, Petreji duæ, præterea ſcutatæ citerioris provinciæ, & cetratæ ulterioris Hiſpaniæ cohortes circiter* 80.

Aphri, Hiſpani, Galli & Perſæ plerunque uſi ſunt, in rhombi figuram: [1] pelta vero, breve ſcutum inſtar lunæ: [2] parma, figuræ latioris & circularis. [3] Luſitanis vero ſcuta fuere duorum pedum latitudinis, quæ nec fibula, nec anſa, nec loro nectebantur. [4] Numidica ex coriis ſicut [5] Græcis. [6] Oretanis [7] & Gallis quandoque pro munimento fuit pelta, [8] queis erant enſes obtuſa cuſpide, [9] ſcuta vero debilia. [10] Hiphicrates quoque pro parma militibus peltam dedit, haſtæque modum duplicavit, & gladios lon-

Parma. Luſitanorum ſcuta. Numidica.

1 *Pelta vero, breve ſcutum, &c.*] Ælianus de Inſtituendis aciebus. Servius enarrans illud libri 1. Æneid.

Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis.

Scutis, inquit, *breviſſimis in modum lunæ jam mediæ.* Luctatius Statii interpres lib. 5. Thebaidos in eum locum,

Lunatumque putes agmen deſcendere.

2 *Parma, figuræ latioris & circularis.*] Varro apud Nonium Marcellum de genere armorum ſtatim poſt princ. *Quem ſequuntur cum rotundis velites leves parmis.* Polybius in libello de Caſtrametatione, quæ portionem facit 6. libri, Parma, *inquit*, firmitatem habet tum ob ſtructuram, tum ob magnitudinem, quæ tutando corpori ſit ſatis. Idem Livius de parma lib. 26. Gloſſarium interpretatur θρακικὸν ὅπλον. Lucillius lib. 8. apud Nonium: *Inde parectato Chlamuſdes & barbula prima.* ubi emendo: *parmula prima.* Nam cum ſit rotunda, tripedalem habet diametrum. Vide tamen Nonium Marcellum de genere armorum: ubi dicit, Parmam breve ſcutum eſſe. Quod & ipſum dixerat Varro linguæ Latinæ libro 1. aut aliorum computatione 4. dum dicit Ita vocari, quod à medio in omnes partes par ſit. Et de hac Virgil. lib. 9. Æneid.

Enſe levis nudo, parmaque inglorius alba.

Livius 1. decad. lib. 8. & 3. dec. lib. 2. ubi de Numidis loquitur. Martialis lib. 14. epig. 219. de parma, ait,

Hæc quæ ſæpe ſolet vinci, quæ vincere raro,

Parma tibi ſcutum pumilionis erat.

Et omnes ubique. Hinc *Parmula* diminutive Horatio lib. Carm. 2. Ode 7.

Tecum Philippos, & celerem fugam

Senſi, relicta non bene parmula.

A qua dicti ſunt *Parmularii* Quintiliano lib. 2. c. 11. poſt princ. *Ego*, inquit, *Parmularius ſum.* Et Suetonio in Domitiano cap. 10. *Cum hoc titulo impie loquutus Parmularius.* Et parmatus à parma Livio 1. Dec. lib. 4. *Dat ſignum Volſcis Imperator, ut parmatis novæ cohorti hoſtium locus detur.*

3 *Luſitanis.*] Strabo lib. 3. Scutum duum pedum ad latitudinem geſtant, curvum ad anteriora proſpectans, loris dependens, cui neque fibula, neque anſa ulla eſt.

4 *Numidica ex coriis.*] Hæc autem *parmas* vocat Livius 3. Dec. lib. 2. ubi de pugna Cannenſi.

5 *Sicut Græcis*] Vide infra ex Strab.

6 *Oretanis.*] Strabo lib. 3.

7 *Et Gallis.*] Strabo lib. 4.

8 *Queis erant enſes obtuſa cuſpide.*] Scilicet Gallis ex Polybio lib. 3. & Livio dec. 3 lib. 2. ubi de Cannenſi pugna loquitur, & dicetur poſtea in hoc eodem capite.

9 *Scuta vero debilia.*] Ipſis quoque Gallis erant ſcuta longa, ſed ad amplitudinem corporum parum lata, & ea ipſa plena Livio 4. dec. lib. 8.

10 *Hiphicrates.*] Probus Æmylius in vita illius.

1 *Thra-*

longiores fecit, quare peltaſtæ appellati. [1] Thracibus [2] & *Pel-*
Belgis dabatur pelta, quam meridem dixere. [3] Liguribus *taſtæ.*
ænea parma. [4] Sardis pugio cum pelta. [5] Celtiberis leve *Meri-*
ſcutum & rotundum. [6] Cajus vero Marius parmulas mili- *des ænea.*
tibus inhibuit, illas minus habiles & ſupervacuas arbitratus. *Parma ænea.*
[7] Romani autem clypeos peditibus, ſcuta equitibus dedere:
[8] quos quidem milites à prima origine clypeis uſos com- *Clypei.*
perimus: poſtquam vero ſtipendiarii facti ſunt, mutato ar-
morum genere, [9] ſcuta majus tegmentum pro clypeis acci- *Scuta.*
pere, [10] ſicut Latini populi [11] (quare ſcutatæ [12] & cetratæ co-
hortes

1 *Thracibus.*]Maximus Tyrius Sermone 3. in princip. & Herodotus l.7. de Thracibus loquens, ſic ait: *Ferentes præterea jacula & peltas & pugiunculos.*

2 *Et Belgis.*]Strabo lib. 4. Gladius longus à dextro dependens latere, clypeus longus, haſtæ ad proportionem, & Mæris peltæ genus eſt, id eſt, jaculi.

3 *Liguribus.*] Strabo eodem lib. 4. ſed multo poſtea, quæ in præced. adduximus, Ligurum mores ſcribens, ait, *Non multi admodum equo militant, pedites vero in tumultuariis, præſertim pugnis, opprimi, æreis autem utentes parmis: unde conjecturam dedere, ſe origine Græcos eſſe.* Tanquam & Græci eiſdem parmis æneis uterentur. Vide Diodorum Siculum lib. 6. c. 9. non longe ante fin.

4 *Sardis pugio cum pelta.*] Strabo libro 7. ſcribit, Sardos ritu Gallico armari.

5 *Celtiberis.*] Diod. Siculus lib. 6. cap. 9.

6 *Cajus vero Marius.*] Legendum *C. Martius* ex Feſto Pompejo lib. 14. ubi de Parmulis loquitur, niſi illic mendum ſit, quod magis credo. Omnino *C. Marius* legendum. Vide Feſt. in voce *Brutianæ Parmulæ.*

7 *Romani autem.*] Apulejus Apologia prima. Et Servius enarrans eum locum lib. 9. Æneid.

Ter centum ſcutati omnes Volſcente Magiſtro.

Ad id referens illud ipſum Virgilii de equitibus loquentis: nam (ut inquit Serv.) *clypei peditum ſunt: ſcuta vero equitum, ut hæc breviora: illi vero longiores.* Cujuſmodi autem erat hic Romanorum clypeus, diſces ex Polybio l. 6. quo loco eorum caſtramentationem deſcribit.

8 *Quos quidem milites.*] Livius dec. 1. lib. 8. *Adeo nihil apud Latinos diſſonum ab Romana republ. præter animos, erat. Clypeis anteà Romanis uſi ſunt: deinde poſtquàm ſtipendiarii facti ſunt, ſcuta pro clypeis fecere.* Hinc facile colligere poſſumus Romanos clypeis uſos, cum Latinos iis Romanorum more uſos legamus. Sed & Romanos olim Argolyco clypeo uſos teſtantur Plutarch. in Romulo & Dionyſ. Halicarn. lib. 4.

9 *Scuta magis tegumentum.*] Verba ſunt Livii 1. decadis libro 9. in comparatione Alexandri & Romanor.

10 *Sicut Latini populi.*] Livius 1. dec. lib. 8. *Latini*, inquit, *clypeis Romanis ante uſi ſunt, deinde poſtquam ſtipendiarii facti ſunt, ſcuta pro clypeis fecere.*

11 *Quare ſcutatæ &c.*]Scutatos milites dicit Cicero Philippica 2. *Agmine quadrato cum gladiis ſequuntur ſcutati milites.* Et equites Livius 4. decad. libro 8.

12 *Et cetratæ cohortes.*] Cæſari lib 1. bellorum Civilium. & dictum eſt. in verbo, *Et cetrati.*

hortes dictæ) [1] quæ ex cratibus plerunque intexebant. [2] Antea enim Romulus Argolico ſcuto utebatur. Poſt vero ictum cum Tatio fœdus, Romani, dimiſſo Argolico, Sabinorum accepere ſcuta, ſuaque Romulus cum Sabinis arma commutavit, quibus poſtea Romani uſi ſunt. [3] Samnitibus lata, ad ſummum æquali faſtigio fuere, in imo cuneata. [4] Marſis ampliſſima, quæ Decumana dicta ſunt. [5] Lucani quoque ſcuta ex vimine confecta, coriis tegebant. Græci frequenter ruſſatis, [6] Carthaginenſes albis, nonnunquam clypeis diverſa inſignia ferentibus utebantur: Corinthii rubris. [7] Alba vero ferre ſcuta, Romanis erat ignominiæ loco: [8] nam fortes utebantur pictis. [9] Pœni ex auro ſculptis imaginibus. [10] Germani ſcuta lectiſſimis coloribus diſtin-

Scutū Argolicum.

Decumana ſcuta.

Ruſſati.

Gentium diverſi clypei.

1 *Quæ ex cratib.*] Vide infra in verbo, *Lucani.*

2 *Antea enim Romulus.*] Romulum & Romanos uſos fuiſſe Argivo clypeo & ſcuto, tradunt Plutarchus in vita Romuli, & Dionyſius Halicarnaſſæus libro 4. Is autem clypeus Argolicus magnus erat, ut ſcribit Servius in lib. Æneidos in eum locum,

Argolici clypei, aut Phœbeæ lampadis inſtar.

3 *Samnitibus lata.*] Liv. 1. dec. l. 9.

4 *Marſis.*] Feſtus Pompejus lib. 1. *Albeſia ſcuta dicebantur, quibus Albenſes, qui ſunt Marſi generis, uſi ſunt. Hæc eadem Decumana vocabantur, quod eſſent ampliſſima, ut decumani fluctus.*

5 *Lucani.*] Dionyſ. Halicarnaſſæus lib. 5. Livius 3. decad. l. 1. in Saguntinorum obſidione. Servius Salluſtii auctoritate in l. 7. Æn. in eum locum,

— Flectuntque ſalignas
Umbronum crates. —

Advatici quoque Gallorum populi ſcutis ex cortice, aut viminibus intextis, quæ ſubito (ut temporis exiguitas poſtulabat) pellibus induxerant, utebantur, apud Cæſarem Gallici belli, lib. 2. ad fin.

6 *Carthaginenſes albis.*] Plutarch. in Timoleone uti etiam Cimbri & Teutones apud eundem Plutarchum in Mario, & Thraces apud eundem in Paulo Æmylio.

7 *Alba vero ferre ſcuta.*] Virg. lib. 7. Æneid.

— Parmaque inglorius alba.

Et huc quoque ſpectat illud Perſii ſatyra 5.

Permiſit ſparſiſſe oculos jam candidus umbo.

8 *Nam fortes utebantur pictis.*] Virg. lib. 7. Æneidos,

— Et picti ſcuta Labici.

Ubi Servius id annotat, citatque illud Virgilii in præced. adductum.

9 *Pœni.*] Plinius l. 35. cap. 3. *Pœni,* inquit, *ex auro factitavere & clypeos & imagines, ſecumque in caſtris tulere. Certe captis eis talem Haſdrubalis invenit Q. Martius, Scipionum in Hiſpania ultor: Iſque clypeus ſupra fores Capitolinæ ædis uſque ad incendium primum fuit.*

10 *Germani.*] Cornelius Tacitus lib. Hiſtoriarum, ubi hæc de illis ſcribit, *Non loricam Germani, non galeam, ne ſcuta quidem ferro nervoque firmata, ſed viminum textus, vel tenues, & fucatas colore tabulas.* Et idem Tacitus in libro de moribus German. non adeo longe à prin. *Scutaque tantum lectiſſimis coloribus diſtinguunt, paucis loricæ, vix uni alterique caſſis aut galea.* Ex quo loco hunc certe Alexander ſumpſit.

1 *Quippe*

ſtinxere. Græci quoque diverſa inſignia, & numina addidere: [1] quippe Græcorum clypeis Neptunus inerat, Trojanorum Minerva, [2] Ulyſſes Delphinis inſigne in ſcuto prætulit, [3] Agamemnon formidinem capite leonino cum epigrammate. [4] Niciæ ſcutum auro fulgebat & purpura Lacedæmonii λ, Meſſenii μ, literas deſcripſere, [5] Alcibiades Cupidinem cum ſagittis, Neocorus Aliarcus draconem, [6] Demoſthenes in ſcuto aureis literis Bonam Fortunam inſcripſit: [7] Legio ad Cordubam Pompeii nomen. [8] Perſis vero cratis erat in manu læva, gladius vel ſecuris in dextris. [9] Fertur Alexan. Macedo argyroaſpidas ab argenteis clypeis, [10] ſicut Alexander Severus imperator chryſoaſpidas ab aureis nuncupaſſe: [11] id quod à Samnitibus fuit uſurpatum, ut argenteis aureiſque ſcutis ornarentur. [12] Galatæ

Principum ac ducum Gentium.

1 *Quippe Græcorum.*] Hæc uſque ad verſic. *Ulyſſes.* ſunt Servii enarrantis illud Virgilii lib. 2. Æneidos,

Vadimus immixti Danais haud nomine noſtro.

2 *Ulyſſes.*] Steſichorus, & ex eo Plutarchus rationem reddens in libro de induſtria animi ad fin.

3 *Agamemnon.*] Pauſanias libro 5. *In Agamemnonis*, inquit, *clypeo Terror expreſſus eſt leonis capite, cum hac inſcriptione,*

Hic pavor eſt hominum: manibus gerit hunc Agamemnon.

4 *Niciæ ſcutum.*] Plutarchus in vita ipſius ad fin. Pollux Onomaſticôn l. 1. c. 10. ὅπλων ὀνόματα. ubi ita ſcribit, λέγεται δὲ νικίαν πορφύραν καὶ χρυσὸν μίξαντα κοσμῆσαι τὴν ἀσπίδα. Sed & Herculis clypeus ex Philoſtrato in vita Apollonii lib. 2.

5 *Alcibiades.*] Plutarchus in vita ipſius, ſcribit fuiſſe illi clypeum aureum non patrio ullo inſigni, ſed Cupidine fulminifero inſcriptum. Satyrus autem hiſtoricus apud Athenæum Dipnoſophiſtarum l. 12. c. 16. Scribit ipſum Alcibiadem uti ſolitum clypeo auro atque ebore confecto, in quo inſigne erat κεραυνὸν ἠγκυλωμένος vel ἀγκυλώμενος, id eſt, *fulmen incurvans, ac flectens.*

6 *Demoſthenes.*] Plutarch. in vita illius, *Literis*, inquit, *aureis, ita in ejus clypeo ſcriptum erat*, ἀγαθὴ τύχη. Et his adde Theſeum in clypeo depictam faciem leonis, & Polynnicem apri tuliſſe, ut refert Apollodorus Bibliotheces lib. 3.

7 *Legio ad Cordubam.*] Hirtius l. 4. qui de bello Alexandrino eſt.

8 *Perſis vero.*] Xenophon Pædiæ Cyri lib. 1. iterumque 2. non multo poſt princip. *Hæc autem*, inquit, *ſunt circa pectus, thorax, & cratis in læva manu, & mucro ac ſecuris in manu dextra.* Et iterum poſtea, *Hoc ſolum eis reliquit, ut cum gladio crateque & thorace pugnarent.* Aliter Strabo l. 15. ad fin.

9 *Fertur Alexander.*] Livius 3. Decad. lib. 7. & 4. Dec. lib. 7. ubi loquitur de Antiochi militibus adverſus Romanos. Juſtinus lib. 12. Q. Curtius l. 4. Paulus Oroſius lib. 3. c. 21.

10 *Sicut Alexander Severus.*] Ælius Lamprid. in vita illius.

11 *Id quod à Samnitibus.*] Livius 1. Dec. lib. 9. & 10.

12 *Galatæ.*] Diodorus Siculus lib. 5. aut, ut alii ſupputant, lib. 6. c. 9. *Quidam,*

latæ animalium formas æneas ſcuto effinxere, [1] ſicut Lacedæmonius quiſpiam ingenti ſcuto muſcam effictam habuit: [2] & Hanno Carthaginenſis argenteo clypeo cum imagine Barchini Haſdrubalis conſpicuus erat. [3] Cleomenes vero docuit Lacedæmonios clypeum non ex annulo ſuſpenſum, ſed brachio inſertum habere, quo ſe firmius protegerent. [4] Philopœmenes Achæis, cum antea ſcutis levioribus, & ad protegenda corpora minus habilibus uterentur, pro ſcuto clypeum, pro haſtili ſariſſam dedit: qui tamen ſcutati pedites ferreas ocreas in dextro crure induebant, ne crure effracto, neci expoſiti forent. Sarmatis vero nulla ſcuta fuere: namque in conflictu præliorum defendi ſcuto inhibentur: itaque ad vulnera expoſiti toto corpore patebant. [5] Deinde Pilani, qui pilis depugnabant, dicti. [6] Fuit enim pilum haſtile, habens & ferrum pedale, & trigonum ſtylo præacuto, quod ſtupa colligatum emittebant, interdum haſtam

Hanno. Lacedæmonii. Achæi. Sariſſa. Sarmatæ. Pilani. Pilum.

dam, inquit, *in ſcutis animalium formas æreas paulum eminentes geſtant & ad ornatum, & ad corporis tutelam fabricatas.*

1 *Sicut Lacedæmonius quiſpiam.*] Eraſmus ex Plutar. in Apophthegmatis Laconum innominatorum l. 2. Lacon quidam, *inquit*, in clypeo pro inſigni gerens muſcam, eamque non majorem vera, quibuſdam irridentibus, dicentibuſque, quod id ſtudio feciſſet, quo lateret: Imo, inquit, ut ſim conſpicuus: Tam enim prope accedo ad hoſtes, ut ab ipſis inſigne cujuſmodi ſit, videri poſſit.

2 *Et Hanno Carthaginenſis.*] Livius 3. Dec. lib. 5. *In ea præda*, inquit, *fuiſſe clypeum argenteum pondo centum triginta octo cum imagine Barchini Aſdrubalis.* Sed adde ſuperioribus Sophanem Decelenſem habuiſſe anchoram inſignitam in ſcuto, quod nunquam acquieſcens aſſidue rotabatur apud Herod. lib. 9. Et Aventinus centum angues & hydram ſerpentibus cinctam apud Virgil. lib. 7. Æneidos,

— Satus Hercule pulchro.
Pulcher Aventinus, clypeoque inſigne paternum
Centum angues, cinctamque gerit ſerpentibus hydram.

3 *Cleomenes.*] Plutar. in vita illius.

4 *Philopœmenes.*] Idem Plutarch. in vita illius.

5 *Deinde Pilani.*] Varro lib. 1. aut aliorum computatione 4. de lingua Latina. Pilani *triarii* quoque dicti fuerunt, ut idem Varro eodem libro. Et Ovid. 3. Faſt. *Pilatæ legiones* dicuntur apud Vegetium lib. 1. cap. 20. unde & *Antepilani* Marcellino lib. 16. Sed & ſunt qui Pilatos hos vocant, ut Livius 1. Decad. lib. 3. uti & Pilatas cohortes Martialis lib. 10. epig. 48.

Nunciat octavam Phariæ ſua turba juvencæ:
Et Pilata redit, jamque, ſubitque cohors.

Unde & Præpilati ipſi Livio 3. Decad. lib. 6. & Marcellino lib. 24.

6 *Fuit enim pilum.*] Livius 3. Decad. lib. 1. in Saguntinorum obſidione, & Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 5. Vegetius lib. 2. c. 29.

1 Quo

haſtam habens trium pedum nec minoris proëminentiæ ferrea veruta: [1] quo emiſſo, velut ad id dato ſigno, citato gradu in hoſtes ibant: mox ſtrictis gladiis collato pede, comminus rem gerebant, quæ ab hoſtibus miſſa, Romani ſæpe denſatis ſcutis excipiebant: tametſi nonnunquam tanto ardore animorum ad arma concurſum, & in hoſtes itum, eſt, ut ne mora in pilis emittendis fieret, illa abjicerent, & ſtrictis gladiis comminus rem gererent: [2] quæ quidem pila Romanis propria, & ſua fuere arma: [3] telum haud dubie quam haſta vehementius: [4] ſicut geſſa Gallorum, [5] ſariſſæ Macedonum, [6] lancea Hiſpanorum, gladius Lace-

Geſſa. Sariſſa. Lancea. Gladius.

1 *Quo emiſſo.*] Hæc uſque ad verſic. *Quæ quidem.* ſunt Livii 1. Dec. lib. 9. cujus hæc verba ſunt, *Vadunt in prælium, urgentes ſigniferos: & ne mora in concurſu pilis emittendis, ſtringendiſque inde gladiis eſſet, pila, velut dato ad id ſigno abjiciunt, ſtrictiſque gladiis curſu in hoſtem feruntur.*

2 *Quæ quidem pila Romanis propria.*] Livius 1. Dec. l. 9. Halicarnaſſæus l. 5. *Receperunt*, inquit, *animos, & ſpei nonnihil ex quibuſdam prodigiis, ſed maxime ex hoc ultimo, quod præceſſit diem prælii, Ex pilis defixis ante tentoria: Tela ſunt hæc Romanorum, quæ primo congreſſu ejaculantur, oblonga haſtilia craſſamento, quod manum compleat tripedaneis ferreis utrinque præfixa veruculis, una cum ferro longitudine paria mediocribus jaculis.* Servius in l. 7. Æneid. in eum locum,

Pila manu, ſævoſque gerunt in bella dolones.

Pila, inquit, *proprie eſt haſta Romana, ut Geſſa Gallorum, Sariſſæ Macedonum.*

3 *Telum.*] Hæc verba ſunt Livii 1. Dec. lib. 9.

4 *Sicut Geſſa Gallorum.*] Cæſar l. 2. belli Gall. Servius ubi ſupra ibi, *Quæ quidem pila Romanis.* Nonius Marcel. inter genera armorum. Luctatius Statii interpres lib. 4. Thebaidos ſtatim poſt prin. in eum locum,

—Pars Geſſa manu, pars robora flammis
Indurata diu.—

Citatque illud Virgilii de Gallis loquentis carmen lib. 8. quod id apertiſſime probat,

—Duo quiſque Alpina coruſcant
Geſſa manu.—

Ubi & ipſe Servius tradit, Gallos vocare Geſſos viros fortes. Et Claudian. in Eutrop. lib. 2.

Nuper ab Oceano Gallorum exercitus ingens
Illis ante vagus tandem regionibus hæſit,
Geſſaque depoſuit, Grajo jam mitis amictu.

Geſſa item Hetruſcorum fuiſſe ſcribit Livius 1. Dec. lib. 9. Fuiſſe & Geſſorum uſum ab Iberis ad Romanos tranſlatum tradit Athenæus lib. 6. c. 8. eodemque ult. At Gerra Perſarum fuere apud Herodot. lib. 9.

5 *Sariſſæ Macedonum.*] Livius 1. Decad. lib. 9. in comparatione Alexandri & Macedonum & 4. Decad. lib. 7. ubi dicit has eſſe prælongas haſtas, rurſumque lib. 8. & Ovid. lib. 12. Metam.

Qui clypeo gladioque Macedonicaque ſariſſa.

Statius lib. 7. Thebaidos.

Fraxineas vibrant Macetum de more ſaryſſas.

Et ibi Luctatius Placidus interpres, & Lucan. lib. 8.

Primi pellæas arcu fregere ſariſſas.

Pellæas enim vocat à Pella regia Macedonum, ex qua & Alexand. Pellæus dictus

Acinacis. Falarica. Sagaris. Rempheа. Framea. Sparus.

Lacedæmoniorum, [1] acinacis Medorum, [2] falarica Saguntinorum, [3] ſagaris Perſarum, [4] rhomphæa Thracum, [5] framea Germanorum, [6] & ſparus ruſticorum. [7] Theutonico-

dictus eſt Juvenali ſat. 10.

Unus Pellæo juveni non ſufficit orbis.

Et Plutarchus tum in Flaminio, tum in Paulo Æmylio, Q. Curtius lib. 9. Feſtus Pompejus lib. 17. & Servius d. lib. 7. ubi ſupra.

6 *Lancea Hiſpanorum.*] Gellius auctoritate Varronis lib. 15. cap. 30. in fin. ubi de petorito, quod vehiculum appellatur, ſic ſcribit, *Quo in loco Varro lib. 14. Rerum divinarum, cum de petorito dixiſſet, eſſe id verbum Gallicum, lanceam quoque dicit non Latinum, ſed Hiſpanicum verbum eſſe.* Eſſe tamen Latinum verbum nemo negabit. Et Feſtus docere poteſt. A lana dicitur laniare & laneinare. Hinc *lancia.* Sic enim & in vet. glo. ſcribitur non *lancea*, Græcis dicta λόγχη.

1 *Acinacis Medorum.*] Horatius l. 1. carminum Ode 27.

Vino & lucernis Medus acinacis
Immane quantum diſcrepat.

Ubi tamen Acron dicit Perſarum gladium eſſe, uti etiam dixerat Herodot. lib. 7. in voto Xerxis. Porphyrion autem Parthorum, uterque pro omni gladio poſitum. Valerius Flaccus l. 6. Argonauticôn dicit eſſe gladium quo Perſæ utuntur,

Inſignis manicis, inſignis acinace dextra.

2 *Falarica Saguntinorum.*] Livius 3. Dec. lib. 1. declarans cujuſmodi telum id erat, ſic ait, *Falarica erat Saguntinis, miſſile telum haſtili oblongo & cætera tereti, præterquam ad extremum, unde ferrum extabat: id, ſicut in pilo, quadratum ſtuppa circumligabant, linebantque pice: ferrum autem tres in longum habebat pedes, ut cum armis transfigere corpus poſſet: ſed id maxime, etiam ſi hæſiſſet in ſcuto, nec penetraſſet in corpus, pavorem faciebat: quod cum medium accenſum mitteretur, conceptumque ipſo motu multo majorem ignem ferret, arma omitti cogebat, nudumque militem ad inſequentes ictus præbebat.* Virg. lib. 9. Æneid. Turnum falaricam jaculari manu potuiſſe oſtendit,

Sed magnum ſtridens contorta falarica venit
Fulminis acta modo: quam nec duo taurea terga,
Nec duplici ſquamma lorica fidelis & auro
Suſtinuit: collapſa ruunt immania membra:
Dat tellus gemitum & clypeum ſuperintonat ingens.

Unde autem dicta ſit falarica, & cujuſmodi fuerit, diſce ex Servio ibi, qui plura de hac machina ſcribit. Vide etiam Vegetium lib. 2.

3 *Sagaris Perſarum.*] Strabo lib. 15. ad fin. Sed adde & hanc fuiſſe Maſſagetarum ex Herodoto lib. 1. ad finem.

4 *Romphæa Thracum.*] Livius 1. Decad. lib. 1. Gellius lib. 10. c. 15. & infra in verbo, *Romphæa vero.*

5 *Framea Germanorum.*] Cornelius Tacitus de Moribus Germanorum, ubi deſcribit illius formam, ut ſtatim dicemus: & de hac quoque Juvenalis ſatyra 13.

Et Martis frameam & Cyrrhei ſpicula vatis.

Gloſſarium: *Framea* Ῥομφαία. Vide Lipſium curis ſecundis ad Tacitum.

6 *Et ſparus ruſticorum.*] Virg. l. 11.

Agreſtiſque manus armat ſparus. ——

Et ibi Servius, *Sparus*, inquit, *eſt ruſticum telum in modum pedis recurvum.* Et Nonius Marcellus inter genera armorum in duobus locis, ſparum enumerat. Probus autem Æmylius tradit Epaminundam à Lacædemoniis ſparo fuiſſe occiſum.

7 *Theutonicorum vero.*] Virgilius l. 7. Æneid.

Theutonico ritu ſoliti vibrare catejas.

Ubi Donatus, *Hi omnes*, inquit, *imitati Theu-*

nicorum vero catejæ.[1] Erat enim haſta anguſto & brevi fer- *Catejæ.*
ro,[2] romphæa autem ingentis longitudinis.[3] Tametſi Hiſpanum gladium admodum brevem, [4] & ſariſſam prælongam haſtam ferro affixo legamus.[5] Etiam ſica Romanis frequens *Sica.*
& peculiaris fuit: quippe Romani milites utroque latere ferebant ſicas, dextra breviorem, ſiniſtra longiorem.[6] Prodi-
tum-

Theutonas mittebant telorum ſpecies, quæ Catejæ dicebantur. Servius autem dicit eſſe tela Gallica, unde etiam Theutonicorum ritum dixit. At Pierius ſcribit in Romano codice, & quibuſdam aliis *Catelas* illic legi. *

COLERUS.

* Vide & Agellium, ubi recenſet gladiorum genera.

TIRAQUELLUS.

1 *Erat enim haſta.*] De framea intelligit, idque eſt Corn. Taciti de moribus Germanorum, non adeo longe à prin. *Rari*, inquit, *gladiis, aut majoribus lanceis utuntur, haſtas vel ipſorum vocabulo, frameas gerunt anguſto & brevi ferro, ſed ita acri & ad uſum habili ut eodem telo, prout ratio poſcit, vel comminus vel eminus pugnent: & eques quidem ſcuto frameaque contentus eſt.*

2 *Romphæa vero.*] Livius 4. Decad. lib. 1. *Thracas*, inquit, *Romphææ, ingentis & ipſæ longitudinis inter adjectos undique ramos impediebant.* *

COLERUS.

* Glo. Græcolat. Ῥομφαία, *Framea, gladium.*

TIRAQUELLUS.

3 *Tametſi Hiſpanicum.*] Ut facile colligi poteſt ex Livio 4. Decad. lib. 8. cujus verba afferemus ibi, *Inter levis armaturæ.* Idem Livius 4. Decad. l. 1. de gladio Hiſpanorum loquens, *Poſtquam gladio Hiſpanienſi detruncata corpora, brachiis abſciſſis, aut tota cervice deſecta, diviſi à corpore capita, patentiaque viſcera, & fœditatem aliam vulnerum viderunt: adverſus quæ tela, quoſque viros pugnandum eſſet, pavidi vulgo cernebant.*

4 *Et Sariſſam prælongam.*] Livius 4. Dec. lib. 7. *Ibi*, inquit, *ſimul perturbati ordines, & impeditus intercurſu ſuorum uſus prælongarum haſtarum (Sariſſas Macedones vocant) inſtare ſigna Romanæ legiones, & pila inter turbatos conjicere.* & ejuſdem Decad. lib. 8. *Per operculi foramina prælonga haſta, quas Sariſſas vocant, ad ſummovendos hoſtes prominebant.* diximus ſupra in verbo, *Sariſſa Macedonum.* Vegetius autem l. 3. cap. 24. dicit Sariſſas eſſe longiſſimos contos. *

COLERUS.

* Q. Curtius l. 9. *Macedo juſta arma ſumpſerat æreum clypeum, haſtam, quam ſariſſam vocant, læva tenens.*

TIRAQUELLUS.

5 *Etiam ſica Romanis.*] Cicero in 3. in Verrem actione, è quibus ille maximum ſicarum numerum extulit. Hincque apud Romanos Sicarii, de quibus extat apud Juriſconſultos titulus, Ad legem Corneliam de Sicariis. & Ciceronem in Orat. pro Roſcio, & Suetonium in Cæſare, c. 11. Fuitque etiam ſica Perſarum propria ex Strabone deſcribente Perſarum mores & inſtituta lib. 15. ad fin. ſic enim ſcribit, *Perſæ ſagarim & ſicas habent, circum caput pileum turritum, circum pectus thoracem ſquamoſum.* Et adde ſuperioribus macheram fuiſſe peculiarem Getarum, qui ob id Macherophori dicti ſunt Thucydidi libro 2. ad fin. Atque etiam Thracum ex eodem d. quoque libro 2. *

COLERUS.

* Gloſ. *ſica* θραχικὸν ξίφος ἐπικαμπὲς. Quales ſunt nunc Turcici gladii. Hinc Sicarius.

TIRAQUELLUS.

6 *Proditumque memoria eſt C. Marium.*] Plutar. in vita illius.

1 Mar-

tumq; memoriæ eſt, C. Marium nova primum forma jacula feciſſe: nam quum duplici telo antea munirentur, ipſe alterum admiſit, alterum ſuſtulit, & loco illius clavum panxit, quo firmius impingerent. [1] Marcellus ad Molam longiora pila militibus diſtribuit, quo ferirent vehementius, quum Carthaginenſes brevioribus, & minus habilibus uterentur. [2] Cleomenes vero docuit Lacedæmonios pro lancea ſariſſis uti, quas utraque manu torquere aſſuefecit. [3] Galatæ pro enſibus ſpathas geſtabant oblongas, quas à dextro latere catenis ſubnectebant. [4] Poſt quos haſtati, qui haſtam geſſaque ferebant, qui etiam in prima fronte poſiti, haſtis prævalidis ferro munitis militabant: erant enim fere tyrones, tunc primum militiæ adſcripti. [5] Deinde principes ordines ducebant, milites robuſtiores ætate, & uſu doctiores, ab haſtatis per intervalla diviſi. [6] Tertii vexilli triarii fuere, qui ſi qua major vis ingrueret, aut durior caſus, principes repelleret, compreſſis ordinibus uno continente agmine totam aciem clauderent, laxatos languenteſque ordines magnis viribus repararent. Tantique roboris erant, ut rebus abſciſſis & deploratis, ſæpe debilitatam virtutem, & fractos reſtituerent animos. [7] Præter hos velites, quod veſtiti, & nullis armis muniti, quo expeditiores forent, inter

Lacedæmonii. *Galatæ.* *Spathæ.* *Haſtati.* *Tyrones.* *Milites ætate robuſtiores.* *Triarii.* *Velites.*

1 *Marcellus ad Nolam.*] Idem Plutarchus in vita ipſius Marcelli.

2 *Cleomenes.*] Ipſe Plutarch. in vita ipſius.

3 *Galatæ.*] Diodorus Siculus lib. 6. c. 9. ſcribit, Galatas pro enſibus ferreis ſpathas gerere oblongas, ærea catena à dextro latere pendentes. Vegetius lib. 2. c. 16. ſcribit Spathas vocari gladios majores.

4 *Poſt quos haſtati.*] Varro lib. 1. aut aliorum comput. 4. de lingua Latina, Livius 1. Dec. lib. 8. Vide Ælianum de inſtruendis aciebus, qui aliter haſtatos videtur accipere, & quæ ſcripſimus ſupra lib. 4. c. 7.

5 *Deinde Principes.*] Vide & ſupra eodem lib. 4. cap. 7. Ubi & ego nonnulla addidi.

6 *Tertii vexilli triarii.*] Vide item ibi, & præterea lib. 1. c. 5.

7 *Præter hos velites.*] Livius 3. Dec. lib. 10. Valerius Maximus lib. 2. cap. 2. de inſtitutis antiquis. Ælianus ubi ſup. Et de his quoque idem Livius 4. Dec. lib. 4. & 6. Cic. de claris oratorib. Ovid. in Ibim. Vegetius lib. 3. cap. 16. & 24. Nonius Marcellus de Genere armorum paulo poſt prin. *

COLERUS.

* Frontin. lib. 4. c. 7. Oroſius lib. 4. Iſidorus lib. 9. Eutropius & alii. Sidonius Apollinarius epiſ. 2. lib. 7. *Habetis hiſtoriam Juvenis eximii, fabulam militiæ velitriciæ.* Miles velitricius, id eſt *veles.*

[1] inter levis armaturæ milites locabantur, [2] quibus parmæ tripedales, breviores quam equeſtres, & jacula quaternos longa pedes, ferro præfixo, data ſunt, ex celeri curſu quaſi volantes dicti, prompti ad excurſiones, qui ad proſequendum inclinatam ſemel aciem, vagos effuſoſque prædatores excipiendum, infeſtaſque populationes & vaſtitatem inhibendum, tum ad ſubita belli & repentinas incurſiones mirum dictu eſt quanto præſidio fuerint. [3] Hi enim ſecundo Punico ardente bello, dum Romani ad Capuam ſedent, ut contra equites, quibus hoſtis prævalebat, repugnarent, à Fulvio Flacco proconſule primum inventi inſtitutique ſunt. Quibus additi ſequentibus bellis plerunque ſagittarii, [4] & cohors Peligna velitaribus armis, *Sagittarii & Peligna cohors additi velitibus.* quorum tela ad remittendum imperitis inhabilia traduntur. Rurſus inter militum ordines alii deſcripti ſunt, quibus [5] prætorianis nomen, qui juxta ducis prætorium excubantes, honore atque ordine præſtabant, hi enim præcipuo robore & virtute illuſtres equites, magna & firma præſidia fuere, *Prætoriani.* quippe qui circa principis tabernaculum & imperatoris latera militabant, quum nobilitate & honoribus anteirent. [6] Hos antea [7] Celeres à Romulo dictos ferunt: ſiqui-

TIRAQUELLUS.

1 *Inter levis armaturæ milites locabantur.*] Livius 5. Decad. lib. 2. paulo ante fin. *Ipſe velitibus ad firmanda levium armorum auxilia adjectis, ad tumulum præcedit.*

2 *Primus parmæ tripedales.*] Livius 4. Decad. lib. 8 ubi de his loquens ait, *Hic miles tripedalem parmam habet, & in dextra haſtas, quibus eminus utitur: gladio Hiſpanienſi eſt cinctus, quod ſi pede collato pugnandum eſt, tranſlatis in lævam haſtis, ſtringit gladium.*

3 *Hi enim ſecundo Punico.*] Valerius Maximus lib. 2. cap. 1. de inſtitutis antiquis. Ex quo intelliges hos non à Fulvio Flacco Imperatore, non Proconſule inventos, ſed à Q. Nævio uno ex ejus Centurionibus.

4 *Et cohors Peligna.*] De qua Livius 3. Dec. lib. 5. Et de ea quoque diximus ſup. lib. 1. c. 6.

5 *Prætorianis nomen.*] De quibus Plinius lib. 6. c. 29. Corn. Tacitus l. 17. non ſemel. Suet. in Tiberio cap. 37. & in Galba, c. 16.

6 *Hos.*] Id eſt velites, ut patet ex ſeq.

7 *Celeres à Romulo dictos.*] Dionyſius Halicarnaſſæus l. 2. *Senatu deinde,* inquit, *ex centum ſenioribus conſtituto, videns quod juvenum quoque ſibi opus eſſet aliqua manu ad tutelam corporis, & quorum in rebus urgentibus uteretur miniſteriis 300. robuſtiſſimos ex nobiliſſimis familiis delectos circa ſe habuit, commendatos curiarum ſuffragiis, quemadmodum Senatores antea, denos per ſingulas curias. His in univerſum fuit nomen, ſicut & nunc Celeres: ut plerique tradunt à cele-*

ſiquidem Romulus trecentos circa ſe, pacis belliquetemporibus habuit expeditos, quos Celeres nuncupavit; [1] qui poſtea Flexumines, demum Troſſuli, quod oppidum Thuſcorum Troſſulum ſine peditum opera vi cepiſſent, dicti ſunt: [2] quos Numa diſſolvit, & antiquata militia miſſos fecit. [3] Primus enim Tarquinius Superbus cuſtodiam ferociſſimorum circa ſe habuit, ut noctu penes regiam excubarent, die autem illius latera cingerent. [4] Obſervatumque fuit, ut is ſummam militiæ gereret, & impe-

Celeres. Flexumines. Troſſuli.

à celeritate miniſterii juxta rationem Romani vocabuli. Livius 1. Decad. lib. 1. *Trecentoſque armatos ad cuſtodiam corporis, quos Celeres appellavit, non in bello ſolum, ſed etiam in pace habuit.* Plutar. in Romulo & in Numa Pompilio. Servius in eum locum Virg. lib. 1.

Tercentum ſcutati equites, Volſcente magiſtro.

Et iterum lib. 11. in eum locum,

Necnon Meſſapus contra celereſque Latini.

Alludit, inquit, *ad militiam Romanam: namque & equites habuit Romulus, ut illo diximus loco,*

Tercentum ſcutati equites. ——

quos Celeres appellavit, vel à celeritate, vel à duce Celere, qui dicitur Remum occidiſſe, in cujus gratia vicem à Romulo fieri Tribunus equitum meruit, & Tribunus Celerum appellatus eſt. Et Feſtus Pompejus lib. 3. Vide Plutar. in Rom.

1 *Qui poſtea Flexumines, demum Troſſuli.*] De his duobus Plinius l. 33. cap. 2. Quinetiam ipſum equitum nomen ſæpe variatum eſt, in his quoque, qui ad equitatum trahebantur, Celeres ſub Romulo regibuſque appellati ſunt, deinde Flexumines, poſtea Troſſuli, cum oppidum in Thuſcis citra Volſcinios paſſuum 9. M. ſine ullo peditum adjumento cepiſſent ejus vocabuli. Idque duravit ultra C. Gracchum. Junius certe, qui ab amicitia ejus Gracchanus appellatus eſt, ſcriptum reliquit his verbis, Quod ad equeſtrem ordinem attinet, antea Troſſulos vocabant, nunc equites vocant: ideo quia non intelligunt Troſſulos nomen quid valeat, multos pudet eo nomine appellari: & cauſam, quæ ſupra indicata eſt, exponit, invitoſque etiamnum tamen Troſſulos vocari. *Hactenus Plinius.* Et præterea de Troſſulis Perſius ſatyra 1. ut nonnulli intelligunt,

—— *Unde iſtud dedecus, in quo*
Troſſulus exultat tibi per ſubſellia lævis?

Quamvis alii aliter intelligant. Feſtus autem Pompejus l. 18. *Troſſuli*, inquit, *equites dicti quod oppidum Thuſcorum Troſſulum ſine opera peditum ceperint.* Aliter Nonius Marcellus, qui Troſſulos dictos putat, quaſi toroſulos, hoc eſt, bene habitos & muſculorum toris prævalidos, citatque teſtimonium Varronis ex Seſquiulyſſe, Nunc emunt Troſſuli, nardo nitidi, vulgo Attico talento equum.

2 *Quos Numa diſſolvit.*] Dionyſius Halicar. lib. 2. Plutar. in vita Numæ.

3 *Primus enim Tarquinius Superbus.*] Livius 1. Dec. l. 1. Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 4. *Primum* inquit, *ſatellitio ſe ſtipavit audaciſſimorum hominum, gladios & lanceas geſtantium, exterorum & civium: qui noctu excubantes circa regiam, interdiu comitantes eum per vias, tutum reddebant ab inſidiis.* Sed adde quod apud exteros Periander Corinthius primus armatis circunſeptus inceſſit, auctore Laërtio in vita illius.

4 *Obſervatumque fuit.*] Hoc ex ſequentibus intelligitur.

1 *Penes*

imperatoris vice fungeretur, qui prætoria caſtra & prætorianos haberet: namque omnis cura & procuratio rei militaris, deſito imperio veteri, [1] penes prætorianos fuit, qui quandoque quum Romæ juxta pomœrium caſtra metantur, magnarum diſſenſionum cauſam præbuere: nam per celebria urbis loca ſuper aſſumendo principe inextricabiles ſæpe pugnas conſerebant. [2] Ideo Tiberius Cæſar, ne per hoſpitia diſperſi, populares tumultus ſererent, extra frequentia urbis prætorianis loca dedit. [3] Denique in tantum viribus proceſſere, ut quem vellent, ad ſpem imperii impellerent, & in principem aſſumerent, [4] aſſumptumque mox deturbarent, eſſentque arbitri totius imperii & moderatores, qui etiam ſpiculatorum ordinem habebant promptiſſimorum, qui circa ducis latera excubabant: [5] unde magni ſæpe duces adjumenta ſumpſere: [6] quippe Aphricanus primus fortiſſimum quemque delegit, qui ab eo non diſcederent, & cætero belli munere vacarent. Sequuti deinde Conſules, [7] & demum Cæſares, cohortes circa latera, veluti firma & valida præſidia habuerunt. In

Imperator quis.

Cohortes circa latera Conſulum & Cæſarum.

1 *Penes Prætorianos fuit.*] Et id quoque ex ſequentibus.

2 *Ideo Tiberius Cæſar.*] Suetonius in vita illius c 37. *Romæ*, inquit, *caſtra conſtituit, quibus Prætorianæ cohortes, vagæ ante id tempus, & per hoſpitia diſperſæ continerentur.*

3 *Denique in tantum viribus proceſſere.*] Scilicet Prætoriani milites, ut videre licet ex Suetonio in Galba, cap. 16. Ælio Spartiano in Didio Juliano, Joſepho loquente de Claudio ad imperium aſſumpto l. 19. Antiquitatum Judaicarum, cap. 2. & 3 & lib. 20. c. 5. ubi de Nerone.

4 *Aſſumptumque mox deturbarent.*] Ex eodem loco Suetonii.

5 *Unde magni Duces.*] Ut ex ſequentib. patet.

6 *Quippe Africanus.*] Livius 3. Decad. lib. 9. ſtatim in fronte, *Scipio*, inquit, *poſteaquam in Siciliam venit, voluntarios milites ordinavit, centuriavitque ex iis trecentos juvenes florentes ætate, & virium robore inſignes circa ſe habebat, ignorantes quem ad uſum neque centuriati, neque armati ſervarentur.* Sed non eo fecit, ut eſſent ſui corporis cuſtodes, ſed alio ſpectabat, ut poſtea declarat. Feſt. Pompejus lib. 16. ubi de Prætoria cohorte, *Scipio*, ait, *Africanus primus fortiſſimum quenque delegit, qui ab eo in bello non diſcederent, & cætero munere militiæ vacarent, & ſexquiplex ſtipendium acciperent.* Ex quo loco id haud dubie accepit Alexander.

7 *Et demum Cæſares.*] Herodianus lib. 2. ubi de Pertinace: *Id vero urbanæ cohortes Imperatorum cuſtodiæ adhibitæ graviter moleſt queferebant.* Idem eodem libro in Oratio. Pertinacis, *Vos autem Principis curæ cuſtodiæque, & propulſandis aliunde periculis adhibitos, &c.*

Fœdere Rom. juncti. Reges Aſiæ. Argyraſpides. Lacedæmonii reges. Athenienſes. Thebani. Macedones.

In urbe quoque ex præfectura Rheatina delecti milites ad latera conſulum excubantes, ſæpe reipubl. operam navarunt. Manus quoque equitum Romanorum armata, prẹſidii cauſa ſenatui plerunque affuit. Cato quoque promptos circa ſe Firmianos habuiſſe fertur. Fuitque moris populi Romani, ſociali fide & fœdere junctis, quos reges appellaviſſet, turmam equitum Romanorum honoris cauſa, & militarem cuſtodiam velut præſidium impartiri.[1] Reges quoq; Aſiæ, militum cohortes & robora virorum habuere, quos Argyraſpidas à genere armorum nuncuparunt. [2] Lacedæmoniorum reges generoſiſſimos juvenes trecentos habuere cuſtodes. [3] Athenienſes ſacram cohortem, [4] quæ ex ſe invicem amantibus conſtabat: [5] quæ etiam apud Thebanos fuit. Alexander Macedo clypeatos, [6] & Perſarum mille ſatellites excubitores adſcivit. [7] Macedonum quoque reges obſer-

1 *Reges quoque Aſiæ.*] Liv. 4. Dec. l. 7. loquens de Antiocho Rege Aſiæ, *Ab eadem*, inquit, *parte paululum producto cornu regia cohors erat: Argyraſpides à genere armorum appellabantur.*

2 *Lacedæmoniorum Reges.*] Dionyſius Halicarnaſſæus l. 2. Herodot. vero lib. 6. dicit centum.

3 *Athenienſes ſacram cohortem.*] Sed & erant Macedonibus ſacræ alæ apud Livium Dec. 5. lib. 2. *Medius omnium Rex* (de Perſeo Macedonum Rege loquitur) *erat: circa eum agema quod vocant, equitumque ſacræ alæ.* Et lib. 4. non adeo procul à fin. *Princeps fugæ Rex ipſe erat. jam à Pydna cum ſacris alis equitum Pellam petebat.*

4 *Quæ ex ſe invicem amantibus conſtabat.*] Ut erat Alexandro Magno cohors amicorum apud Arrianum de Geſtis ipſius Alexand. l. 1. non ſemel, & poſtremo loco eam quoque regiam appellat. Et lib. 2. ubi duas amicorum turmas fuiſſe dicit, quarum altera Anthebuſia, altera Lagæa vocabatur.

5 *Quæ etiam apud Thebanos fuit.*] Scilicet ſacra cohors ex Plutarcho in Alexandro. Et apud hos quoque erat Sacrum præſidium ex eodem Plutar. in Pelopida, niſi idem ſit quod ſacra illa cohors.

6 *Et Perſarum mille ſatellites.*] Juſtinus de eo loquens lib. 12. *Nunc quoque*, ait, *cuſtodiam corporis ſui non Macedonibus tantum ſe, verum etiam illis* (de Perſis loquitur) *crediturum. Atque ita mille ex his juvenes in numerum ſatellitum legit, auxiliorum quoque portionem armatam in diſciplinam Macedonum exercitui ſuo miſcet.* Q. Curtius l. 10. ſcribit Alexandrum Perſis corporis ſui cuſtodiam crediđiſſe, Perſas ſatellites, Perſas apparitores feciſſe. quod & ipſum tradit Plutar. in vita illius. At Arrianus lib. 6. Geſtorum ipſius Alexandri prodit eum aliquando ſeptem ſui corporis cuſtodes habuiſſe, quos *Somatophylacas* verbo Græco appellabant.

7 *Macedonum quoque reges.*] Curtius in univerſum loquens de his Macedonum regibus lib. 8. Ælianus (privatim loquens de Philippo) Variæ hiſtoriæ lib. 14. in fin. Erat & his regibus cohors regia, quæ ſcil. ad cuſtodiam corporis delecta erat, apud Livium 3. dec. lib. 8. poſt princ. ubi loquens de Philippo illo poſtremo ejus nominis Macedonum, *Ibi exercitu omni derelicto*

cum

obſervarunt nobilium liberos habere, qui noctu ſervatis vicibus, pro foribus ubi rex quieſcebat, excubarent. [1] Alexander Epiri ducentos Lucanorum exules habuit expeditos. [2] Aratus vero ad corporis cuſtodiam delectos milites accepiſſe fertur. [3] Piſiſtratus Corynephoros. [4] Marius ſatellites, quos vocavit Præcipites. [5] Et Sulpitius tribunus, Marii tempore, manum equitum juniorum cuſtodes advocavit. *Corynephorii. Præcipites.* [6] Cumque ſymbola in caſtris ab Antigono nece Eumenis darentur, Macedones mille milites expeditos ad ipſius cuſtodiam dederunt. [7] Dionyſius prævalidis ſervis latera munivit, & efferis Barbaris commiſit cuſtodiam, [8] quos quum dimitti Plato ſuaſiſſet, pene in diſcrimen vitæ & diſſidium venit. [9] Petrejus beneficiariis & ce- *Beneficiarii.*

tum coborte regia Demetridiadem ſeſe recepit. Idem autem 5. Dec. lib. 6. dicit eam cohortem regiam Nicatoris appellatam.

1 *Alexander Epiri.*] Liv. 1. Dec. l. 8.

2 *Aratus.*] Plut. in vita illius.

3 *Piſiſtratus Corynephoros.*] Plutar. in Solone. Ea autem vox ſignificat Latine *clavigerum*, ſive *clava pugnantem*.

4 *Marius.*] Unde id Alexander acceperit neſcio, niſi ex eo quod Plutar. in vita illius appellat Ludium quendam præcipitem, quem ſibi ipſe Marius in ſeptimo Conſulatu aſcivit. Alibi autem ipſius ſatellites Bardæos non ſemel vocavit, quos ex ſervis ſibi delegerat.

5 *Et Sulpitius Tribunus.*] Plutar. in Mario.

6 *Cumque ſymbola.*] Plutar. in vita Eumenis.

7 *Dionyſius.*] Val. Max. lib. 9. c. 14. *Age, Dionyſius Syracuſanorum tyrannus, hujuſce tormenti quam longa fabula, qui duode quadraginta annorum dominationem in hunc modum peregit, Summotis amicis, in eorum locum ferociſſimarum gentium homines, & ex familiis locupletum electos, prævalidos ſervos, quibus latera ſua committeret, ſubſtituit.* Cicero autem lib. 5. Tuſculanarum quæſtionum ſcribit illum iis quos ex familiis locupletum ſervos delegerat, quibus nomen ſervitutis ipſe detraxerat, & quibuſdam convenis & feris Barbaris corporis cuſtodiam commiſiſſe.

8 *Quos cum dimitti Plato ſuaſiſſet.*] Laërtius in illius vita lib. 5. non de Satellitio loquutum ait, ſed cum de tyrannide diſſereret, eamque vituperaret, dicente Dionyſio, *Verba tua otioſorum ſenum ſunt*, Platoneque reſpondente, *Et tua tyrannidem ſapiunt*: ob id iratum Dionyſium de Platone trucidando cogitaſſe refert.

9 *Petrejus.*] Cæſar l. 1. Belli civilis: *Petrejus vero non deſerit ſeſe, armat familiam, cum hac & prætoria coborte Cetratorum, barbariſque equitibus paucis, beneficiariis ſuis, quos ſuæ cuſtodiæ cauſa habere conſueverat, improviſo ad vallum advolat.* Et de his beneficiariis militibus, Plinius Junior Epiſt. lib. 10. epiſt. 281. incip. *Gabius Baſſus*, cujus hæc ſunt verba, *Quantum perſpicere potui, vir egregius & indulgentia tua dignus: cui ego notum feci præcipiſſe te, ut ex cohortibus, quibus me præeſſe voluiſti, contentus eſſet beneficiariis decem, equitibus duobus, Centurione uno.* Et Vegetius lib. 3.

COLERUS.

* Ibi Vegetius Beneficiarios dictos cenſet, quod beneficio Tribunorum promo-

Cetrati. Turmæ immortaliũ. Melophori. Thymochreſia. Somatophylaces. Cyrus. Indi reges.

& cetratis ſtipatus fuit. [1] Apud Perſas turmæ immortalium, quæ ex decem millibus conſtabant, ad extremos ſervabantur caſus, [2] qui aureos torques, & manicatas tunicas habuere diſtinctas auro, ex quibus mille ſelectis, [3] Melophoris dixere nomen: donec Theodoſio imperante, ab Ardaburio & nomen & genus mortalium deſiere: quorum inſtar ordo equitum apud Gallos fuit, quem Thymochreſiam, [4] Græci Somotaphylacas vocant. [5] Cyrus cuſtodes corporis eunuchos habuit, quo magis in officio eſſent, eos præter illecebras voluptatum, firmiſſimum præſidium ratus. [6] Indi vero reges, pervigiles mulieres

promoverentur. Aliter Feſtus: *Beneficiarii milites dicebantur, qui vacabant muneris beneficio.* è contra munifices vocabantur, qui non vacabant, ſed munus Reip. faciebant. Tertullian. de Fuga: *Neſcio an erubeſcendum, an dolendum ſit, cum in matricibus Beneficiariorum & Curioſorum, inter tabernarios, &c.* Sed hoc loco alii ſunt beneficiarii ab iis, qui Cæſari, Plinio, Suetonio in Tiberio, Agathioque ſunt corporis cuſtodes. Putatque Cujacius etiam in expoſit. Novel. 18. Eſſe exploratores & indices, quos pro hujus miniſterii præmio habeat Prætor immunes. Dicuntur & beneficiarii ſive curioſi, qui curam habent curſus publici, ut idem doctiſſ. omnium hujus ævi Juriſconſultorum docet *l. 3. de can. larg. tit.* & *tit. de Curioſis.*

TIRAQUELLUS.

1 *Apud Perſas.*] Herod. lib. 7. & 8. Et de his quoque Diodorus Siculus libro 11. Athenæus lib. 12. cap. 3. Perſarum luxum deſcribens, ſic ſcribit, *Regem mulieres trecentæ inſuper obſervant, quemadmodum teſtatur Heraclides Cunæus lib. 1. Rerum Perſicarum, quæ die quidem dormiunt, ut poſtea pernoctent, atque per noctem canunt lychnis accenſis, & cytharam pulſant. Utitur illis rex ſæpius prope aulam Maliferorum (erant autem hi ſatellites, genere quidem Perſæ omnes, qui aurea mala in haſtis geſtabant, mille numero: qui etiam optimi ex decem millibus Perſarum Aſianatorum vocatorum eligebantur) ac pedes per horum aulam incedebat Sardiacis tenuibus tapetibus ſuppoſitis, ſuper quibus nulli, præterquam regi, incedere licebat.*

2 *Qui aureos torques.*] Herodotus ubi ſupra.

3 *Melophoris.*] De quibus Ælianus Variæ hiſtoriæ l. 9. c. 2. ubi de Alexandro. Et Arrianus l. 7. de geſtis Alexandri ad fin. Quamobrem, is mihi videtur Macedonum ordinibus Perſas Melophoros inſeruiſſe: equitibus vero qui pari cum iis honore eſſent. Melphori, id eſt, geſtantes in ſpiculis mala, ut eſt apud Herodotum.

4 *Græci Somatophylacas.*] Diximus ſupra ex Arriano in verbo, *Et Perſarum mille ſatellites.*

5 *Cyrus.*] Xenophon Pediæ Cyri l. 7. Herodot. idem dicit de Smerde Cyris imperante, lib. 3.

6 *Indi vero reges.*] Strabo lib. 15. Et vide Philoſtratum in vita Apollonii lib. 2. cap. 11. ubi ſcribit in regia Phraoris Indorum regis nullos cuſtodes fuiſſe, nullos ſatellites: ſed velut in clarorum virorum domibus paucos familiares tres aut ad ſummum quatuor homines.

1 *Maſ-*

lieres habuere excubantes. [1] Maſiniſſa parum hominibus *Maſiniſſa.*
credens, ſalutem ſuam canibus vallavit. [2] Julius autem *Julius.*
Cæſar, omiſſis excubiis, cuſtodes corporis nullos admiſit,
ſatius arbitratus, ſemel morti ſuccumbere, quam metu
aſſiduo detineri. [3] Auguſtus Calaguritanorum & Germa- *Auguſtus.*
norum manum advocavit: ſicut [4] Tiberius Germanos, *Tiberius.*
[5] & Galba evocatos. [6] Cajus autem Caligula Batavos. *Galba.*
[7] Antoninus etiam Germanos equites accivit. [8] Trajanus *Caligula.*
quoque ſine ſtipatoribus aut militari cuſtodia perdiu vixit. *Trajanus.*
Fuitque literis proditum, excubias militares & corporis
cuſtodes, non Cæſaribus modo, [9] ſed Auguſtis mulieribus, *Antoninus.*
ut

1 *Maſiniſſa.*] Valerius Maximus libro 9. c. 14. Imo eodem modo ut Auguſtus Calaguritanorum, ita Cæſar Hiſpanorum cuſtodia eſt uſus, teſte Suetonio 86. cap.

2 *Julius autem Cæſar.*] Plutar. in vita illius.

3 *Auguſtus.*] Suetonius in vita illius cap. 49. *Ex militaribus copiis certum numerum partim in urbis, partim in ſui cuſtodiam allegit: dimiſſa Calaguritanorum manu, quam uſque ad devictum Antonium, item Germanorum, quam uſque ad cladem Varianam inter armigeros circa ſe habuerat.*

4 *Tiberius Germanos.*] Corn. Tacitus lib. 1.

5 *Et Galba.*] Suetonius in vita illius, cap. 10. Et de his quoque inferius dicetur.

6 *Cajus autem Caligula Batavos.*] Suetonius in vita illius, cap. 43. Adde & Germanos ex eodem cap. 45. & 58. Adde Galbam Suet. c. 12. Xiphilinum Severo. Joſephum lib. 19. Antiquit.

7 *Antoninus.*] Scilicet Baſſianus Severi filius, ex Herodiano lib. 4. Cæterum, *inquit*, Germanos ſibi omnes adjunxit, atque in amicitiam conciliavit, ſic ut ex his ſocios bellorum, & cuſtodes corporis validiſſimum quenque & pulcherrimum ſibi adſciverit.

8 *Trajanus.*] Dion in vita illius, Sic dilectus, *inquit*, & charus civibus hoſti duntaxat formidabilis, venationes præterea, convivia, ſeria, & jocos frequenter cum amicis ac familiaribus exercebat. In quorum domos ſæpius vix quatuor comitantibus, etiam ſine ſatellite divertebat: & familiarius cum his recumbens quieſcebat.

9 *Sed Auguſtis mulieribus.*] Corn. Tacitus lib. 13. de Agrippina, Neronis matre, loquens, Sed adde præcedentibus triginta Athenienſium Tyrannos, qui ſe rectores nuncupabant, tria millia ſatellitum ſibi ſtatuiſſe, teſte Juſtino l. 5. Antipatrum, unum ex Alexandri ſucceſſoribus, Thraces ſatellites habuiſſe ex Plut. in vita Demoſthenis. Oroetem Sardibus à Cyro præfectum, mille Perſarum ſatellitibus doriphoris, id eſt haſtatis, ſive haſtas ferentibus, ſtipatum fuiſſe apud Herodotum lib. 3. Artavaſdem, Armeniorum Regem, ſex millia lectorum equitum circa ſe, cuſtodiæ tantum cauſa, ſemper tenuiſſe, apud Plutarchum in Craſſo. Surenam, Parthum potentiſſimum, mille cataphractos equites & totidem leviter armatos, cuſtodiendi corporis gratia, circa ſe continue detinuiſſe, apud eundem Plutarchum in ipſo Craſſo. Et Jubam regem duo millia Hiſpanorum & Gallorum equitum, ſuæ cuſtodiæ cauſa, circum ſe habere conſueſſe, apud Cæſarem lib. 2. belli Civilis. Ariſtodemum Cumanum cognomento

ut matri & conjugi imperatoris, olim apparuiſſe. [1] Secundi ordinis cohortium urbanarum milites ex Romanis frequenter adſcripti ſunt, ex quibus vexillares cohortes delegere. [2] Tertii legionarii, qui legionibus adſcripti militabant, qui tam ex civibus quam Latini nominis & fœdere junctis civitatibus ſacramento adſciti erant: quoque facilius dignoſcerentur, diverſa habuere inſignia: [3] namque aliis prætoriani, aliis legionarii, atque urbanarum cohortium milites utebantur inſigniis. [4] Præter quos fuere cataphracti loricati equites, [5] ferro muniti, & fulti gravioribus armis,

Vexillares cohortes. *Legionarii.* *Cataphracti.*

mento Malacam, tyrannum, ſatellitium ex vinctis nocte ſolutis & damnatis capitis, quorum magnus erat numerus, armatiſque una cum amicis aliis, in quibus erant Hetruſci captivi juvenes, circa ſe conſtituiſſe, ex Dion. Halicar. l. 7. Adde præterea Mithridatem Ponticum Regem, qui cum ſomnum caperet, ſui corporis cuſtodiam non modo armis & ſatellitibus excubitoribus committebat, ſed & tauro & equo & cervo, quos manſuefactos habebat. Ii enim ad cuſtodiam ejus dormientis advigilantes, ſi quis accederet, illius ſenſum ex ipſa reſpiratione, quam mox percipiebat, atque ille mugitu, alter hinnitu, alius ſua propria voce, cum è ſomno excitabant. Auctor Ælianus lib. 4. c. 4.

1 *Secundi ordinis.*] De vexillaribus cohortibus Corn. Tacitus lib. 18. *Dextra fronte prima legio inceſſit, cum duabus vexillaribus cohortibus, & quingentis equitibus.* Livius autem 4. Dec. lib. 5. Vexillarios vocat. *Inferre vexillarios juſſit ſigna.* Alibi idem vexillarium poſuiſſe videtur, pro anteſignano 1. Dec. lib. 8. *Ordo ſexagenos milites, duos Centuriones, vexillarium unum habebat.* uti etiam Corn. Tacitus lib. 17. *Viſo comminus armatorum agmine, vexillarius comitantis Galbam cohortis, direptam Galbæ imaginem ſolo afflixit.* De Vexillariis, & vexillationibus vide Godeſcalcum Stewochium ad l. 2. Vegetii.

2 *Tertii legionarii.*] Nam & hinc Julius Carus miles legionarius Corn. Tacito d. lib. 17. Et de his quoque infra.

3 *Namque aliis.*] Corn. Tacitus d. lib. 17.

4 *Præter quos fuere Cataphracti.*] Livius 4. Dec. lib. 5. non multo ante fin. *Equitum innumerabilem vim trajici Helleſponto in Europam, partim loricatos, quos Cataphractos vocant.* Et lib. 7. *His tria millia peditum loricatorum (Cataphractos ipſi appellant) adjunxit.* Ex quibus intelligis, non ſolum equites, ſed & pedites loricatos Cataphractos dici. Aliter autem. Ælianus de Inſtruendis aciebus. Trebellius autem Pollio in vita Claudii Secundi, hos Cataphractarios vocat, *Huic ex regione Dardania dabit milites ducentos, ex Cataphractariis centum.* Atque etiam Lampridius in Alexandro Severo, *Cataphractarios, quos illi Clibanarios vocant, decem millia in bello interemimus.* Cæterum Thucydides lib. 1. belli Peloponneſiaci non adeo longe à prin. Belli Peloponneſiaci meminit Cataphractarum navium, id eſt, conſtratarum, ſive tectarum. Uti & Polybius lib. 6. ubi de militari Romanor. diſcipline.

5 *Ferro muniti.*] Servius l. 11. Æn. in eum locum,

Spumantemque agitabat equum, quem pellis ahenis
In plumam ſquamis, auro conſerta tegebat.

Cataphracti, inquit, *equites dicuntur, qui & ipſi muniti ferro ſunt, & equos ſimili-*

armis, qui ſtabili gradu congredi, & vim excipere ſolebant: quibus arma erant, galea, clypeus, ocreæ, lorica, omnia ex ære, haſta & gladius: caſſides vero & thoraces peditibus ſimiles. Hæc enim præ reliquis fortis & invicta acies, tanto robore munimentoque fuiſſe traditur, ut trepidam diffidentemque aciem plerunque repararit. Erat enim manus hæc validiſſima, præque cæteris terrori hoſtibus & formidini, ab hisque gentes ſæpius ſubactæ fuerunt & domitæ: quibus & equis operimenta fuere lintea, quæ ferreis laminis inſtar plumę nectebantur, profecto munimentum contra omne telum inſuperabile: [1] quæ tanti fuere, ut eas Hiphicrates cum æneis commutarit, illasque Athenienſibus dederit. Priſcis vero ſeculis perpauci linteis thoracibus [2] (Homero teſte) depugnarunt. Maximæ vero firmitatis celebratur [3] thorax ille linteus Amaſis Ægyptii regis, cujus ſingula fila trecentis ſexaginta aliis conſtabant, in quo ex auro & lana verſicolore, diverſis animalium figuris inſcriptę ejus venatio-

Cataphractorum arma.

Thorax Amaſis regis.

ſimiliter munitos habent, de quibus Salluſtius, Equis paria operimenta erant, quæ lintea ferreis laminis in modum plumæ adnexerant. Quod & probat illud ejuſdem Salluſtii l. 4. Hiſtoriarum apud Nonium Marcellum de Genere armorum, *Qui prægrediebantur equites Cataphracti ferrea omni ſpecie.*

1 *Quæ tanti fuere, ut eas Hiphicrates.*] Paulus Æmylius in vita illius.

2 *Homero teſte.*] Libro ſecundo Iliados in Catalogo poſt princ. de Ajace Locrenſi,

Ἀλλὰ πολὺ μείων, ὀλίγος μὲν ἔην λινοθώρηξ.

Id eſt,

Sed multo minor: parvus enim erat linenum thoracem habens.

Rurſumque ibi paulo ante fin. de Amphio,

Τῶν ἦρχ' Ἄδρηστός τε, καὶ Ἄμφιος λινοθώρηξ. Id eſt,

His imperabat Adraſtusque & Amphius linithorax.

Quod & ex eo annotavit Plinius l. 19. cap. 1. ad fin. cujus hæc verba ſunt, *Thoracibus lineis paucos tamen pugnaſſe teſtis eſt Homerus.* Sed & apud Xenophontem in Pædia Cyri libro 6. *Abradatas Rex Suſorum induebatur thorace lineo more patrio.* Apud eundem in expeditione Cyri Minoris l. 4. *Calybes linteis loricis ad imum uſque ventrem muniebantur: pro plumulis, arcte contortis ſparteis funiculis utebantur.* Plutarchus in vita Alexandri tradit illum aliquando thoraca duplicem induiſſe, quem thoracem ex Iſſi ſpoliis acceperat. Sed & de hujuſmodi thoracibus lineis Livius 1. decad. lib. 4. Et Pauſanias lib. 1. qui de Atticis eſt, ubi de Sarmatis ſive Nomadibus, id eſt, vagis paſtoribus loquitur.

3 *Thorax ille linteus Amaſis.*] Herodotus lib. 3. & Plinius lib. 19. c. 1. Mirentur hoc, ignorantes in Ægyptii quondam Regis, quem Amaſim vocant, thorace in Rhodiorum inſula oſtendi in templo Minervæ 365. filis ſingula fila conſtare.

nationes erant.[1] Nonnunquam equites galeis & clypeis ferro coruſcantibus, in equis inſidentes pariter ferro æreque munitis, in acies prodierunt: qui licet multimodis munirentur armis, ſuras tamen & femora nuda armis habebant, quo expeditiores pedibus forent, [2] quos ſtatarios vocatos ferunt, quippe grave agmen, qui niſi firma manu & lento greſſu prodibant in aciem. [3] Galli cupellarios vocarunt: quibus continuum tegmen erat ictibus impenetrabile.[4] Perſæ clibanarios,[5] quod erat proprium Sarmatarum, ferreis laminis,

Statarii. *Cupellarii.* *Clibanarii.*

1 *Nonnunquam equites.*] Vide Polybium lib.6. ubi de militari Rom. diſciplina.

2 *Quos Statarios.*] De quibus Livius 1. dec. lib.9. *Statarius*, inquit, *uterque miles ordines ſervans.*

3 *Galli cupellarios vocarunt.*] Corn. Tacitus lib.3. de Gallis loquens, *Cæteri*, inquit, *cum venabulis & cultris, quæque alia venantibus tela ſunt, adduntur è ſervitiis gladiaturæ deſtinati, quibus more gentico continuum ferri tegimen (cupellarios vocant) inferendis ictibus inhabiles, accipiendis impenetrabiles.*

COLERUS.

Facit ergo Alexander cupellarios & clibanarios eoſdem; quod rectum eſſe non dixerim. Certe Clibanarii non alii fuerunt quam cataphracti. Lampridius: *Cataphractarios*, inquit, *quos illi clibanarios vocant, decem millia in bello interemimus.* Nazarius Paneg. ad Conſtant. Auguſt. *Clibanariis in exercitu nomen eſt, ſuperne omnibus tectis, equorum pectoribus demiſſa lorica & crurum tenus pendens, ſine impedimento greſſus à noxa vulneris vindicabat.*

TIRAQUELLUS.

4 *Perſæ Clibanarios.*] Ammianus Marcellinus lib. 16. Pompam Conſtantii in introitu urbis Romæ deſcribens, ſic ſcribit, *Et incedebat hincinde ordo geminus armatorum, clypeatus atque criſtatus, coruſco lumine radians, nitidis loricis indutus, ſparſique cataphracti equites, quos Clibanarios dictitant Perſæ, thoracum muniti tegminibus, & limbis ferreis cincti, ut Praxitelis manu polita crederes ſimulachra non viros.* Lampridius in Alexandro Severo, cujus verba ſupra adduximus in verbo, *Præter quos fuere Cataphracti.*

5 *Quod erat proprium Sarmatarum.*] Corn. Tacitus libro 17. Sarmatarum armaturam ſcribens, ait, *Nanque dictu mirum, ut ſit omnis Sarmatarum virtus, velut extra ipſos: nihil ad pedeſtrem pugnam tam ignavum: ubi per turmas advenere, vix ulla acies obſtiterit. Id principibus, & nobiliſſimo cuique tegmen, ferreis laminis, aut præduro corio conſertum, ut adverſus ictus impenetrabile, ita impetu hoſtium provolutis inhabile ad reſurgendum.* Aliter tamen eos armatos tradit Pauſanias libro 1. Equis, *inquit*, non ad belli munia ſolum utuntur: ſed ex eodem pecore & hoſtias diis cædunt, & ſibi cibum comparant. Ungulas ubi legerint perpurgatas, ac diſſectas ad ſimilitudinem ſquamarum draconis expoliunt. Quod ſi quis draconem non viderit, haud errarit, ſi opus illud ungulis conſertum pineæ nucis adhuc viridis torulis ſimile eſſe putarit. Has itaque ſquamulas perforant, & equinis, vel bubulis, nervulis conſuunt, inde ſibi loricas concinnant: quæ neque elegantia, neque firmitate loricis Græcorum inferiores ſunt. Eæ nanque tum comminus, tum eminus percuſſæ,

minis, aut præduro corio conſerto muniri: qui quum tur- *Equi-*
mis inſtructi vadunt, mirum dictu quanti roboris quantæ- *tum*
que formidinis ſint. Illorum vero pedeſtri pugna nihil ig- *Græco-*
navius. Græcis quoque diſſimililes equitum fuere ſpecies: *rum*
nam quidam [1] hippotoxotæ dicti, [2] alii ſcenophori, [3] pleri- *ſpecies.*
que Iphicratenſes ſummæ laudis, [4] ſicut apud Romanos *Hippo-*
Fabiani: [5] alii Dimachæ gravioribus armis, qui quum opus *toxotæ.*
eſt, pedeſtres fiunt acies: [6] nonnulli hippagogi: [7] multi *Sceno-*
am- *phori.*

Iphi-
craten-
ſes.
Fabia-
ni.
Dima-
chæ.
Hippa-
gogi.

ſæ, ictus ſuſtinent. Nam linteæ loricæ, handquaquam pugnantibus utiles, quod ferro vehementius immiſſo perviæ ſunt, ſed venatoribus certo præſidio ſunt.

1 *Hippotoxotæ.*] Apud Herodotum lib. 9. Thucydidem libro 2. Cæſarem lib. 3. belli Civilis non multo poſt princip. *Ducenti ex Syria à Comageno Antiocho, cui magna præmia Pompeius tribuit, miſſi erant, in his plerique Hippotoxotæ.* Hirtium in bello Africo. Pollucem Onomaſticôn lib. 1. c. 10. περὶ σκευῶν πολεμικῶν καὶ ὁπλιτῶν. Hi autem ita dicuntur, quaſi dicas, Equites ſagittarii.

2 *Alii ſcenophori.*] Pollux ubi nuper.

3 *Plerique Iphicratenſes.*] Vide in ſeq. annotat.

4 *Sicut apud Romanos Fabiani.*] Probus Æmylius in vita Hiphicratis, *Quem quidem*, inquit, *ſic omni diſciplina militari erudivit, ut quemadmodum quondam Fabiani milites, Romani milites appellati ſunt: ſic Hiphicratenſes apud Græcos in ſumma laude fuerunt.*

5 *Alii Dimachæ.*] Pollux ubi item ſupra proxime citavimus, ubi dicit eos ab Alexandro inventos. Et Q. Curtius libro 5. in vita Alexandri Magni: ubi illos non *Dimachas*, ſed *Dimichas* vocat, niſi mendum ſit. ſic enim ſcribit, *Itaque delectis equitum ſex millibus trecentos, quos Dimichas appellent, adjungit: dorſo hi graviora onera portabant: cæterum equis vehebantur: cum res & locus poſceret pedeſtris acies erat.* Ita autem dicebantur à duplici genere pugnæ & equeſtris & pedeſtris, ut declarat Julius Pollux ubi ſupra. Dimacharum meminit Cælius Rhodiginus Lectionum antiquarum, lib. 21. c. 31. in princ.

6 *Nonnulli Hippagogi.*] Julius Pollux ubi ſupra, Equitum ſpecies recenſens ita ſcribit, *Hippotoxotæ, doratophori, contophori, hypaſpiſtæ, ſcenophori, Hippagogi, anippi.* Verum apud Herodotum libro 6. & iterum 7. & Livium 5. dec. lib. 1. Hippagogi ſunt quædam navium ſpecies, quæ ſcilicet equos vehunt, nam & hoc nomen indicat. Livii verba hæc ſunt, *Forte poſtero die quam ſuborta claſſis tenuit, quinque & triginta naves, quas Hippagogas vocat, ab Elea profectæ, cum equitibus Gallis equiſque Phanas promontorium Chiorum petebant.*

7 *Multi Amphippi.*] Pollux ibi poſt Hippagogi, continuo hæc ſubdit, ἄνιπποι δύο δ᾽ εἶχον οὗτοι ἵππους, καὶ ὁ ἕτερος, παρασείρητο θατέρῳ, &c. id eſt, *anippi. hi vero duos habebant equos, alter ab altero trahebatur: ita demum exercitatis militibus, ut in alterum nullo negotio tranſilire poſſent.* Et forte illic legendum non ἄνιπποι, ſed ἀμφίπποι, ut hic noſter auctor loquitur. Quanquam ſcio Herodotum libro 1. ſcripſiſſe Maſſagetas eſſe ἱππότας καὶ ἀνίππους. id eſt, *ex equis præliari.* Et de Amphippis his Ælianus quoque de Inſtruendis aciebus. quo loco de Antiſtomo phalange diſſerit. Et Suidas ubi de vocabulis rei militaris. Vide Rhodiginum lib. 21. c. 30.

Amphippi. Accenſi ſeu adſcriptitii. Principes. Commentarienſes. Cornicularii. Ferentarii.

amphippi, qui equis duobus merebant. Ultra quos in Romanis caſtris [1] Accenſi ſtipendia fecere, qui in demortuorum locum ſuffecti cooptative fuerant, quaſi ad cenſum adjecti, qui & adſcriptitii, quod ſupplentes numerum militum, legionibus adſcribebantur. [2] Fuitque nomen ordinis militaris, ſicut principes, commentarienſes, vel cornicularii. Inter levis vero armaturæ milites, [3] ferentarii

non

1 *Accenſi.*] Feſtus Pompejus libro 1. *Accenſi*, ait, *dicebantur, qui in locum mortuorum militum ſubito ſubrogabantur, dicti ita, quia ad cenſum adjiciebantur.* Alibi quoque eod. libro, *Aſcriptitii veluti quidam ſcripti dicebantur, qui ſupplendis legionibus adſcribebantur.* * *Hos & Accenſos dicebant, quod ad legionum cenſum eſſent adſcripti.* Vegetius libro 2. cap. 19. *Ad obſequia Judicum, vel Tribunorum, necnon etiam principalium deputabantur milites, qui vocabantur Accenſi, hoc eſt, poſtea additi, quam fuiſſet legio completa, quos nunc Supernumerarios vocant.* Sed & tu vide tandem lib. 3. cap. 14. & Varronem lib. 2. aut aliorum computatione 5. linguæ Latinæ non longe à fine. & iterum libro 6. & Nonium Marcellum: Et quæ alibi dixi de Accenſi alia ſignificatione, & quæ dicam in ſequenibus. Vide præterea Budæum in poſterioribus annotationibus, ubi de Optione.

COLERUS.

* Hi & *Aſcriptivi* dicebantur, & *Adſcripti* ut alibi doceo.

TIRAQUELLUS.

2 *Fuitque nomen ordinis.*] Hæc ſunt ex Aſconio Pædiano in 3. in Verrem actio. cujus hæc eadem verba ſunt, *Accenſus nomen eſt ordinis & promotionis in militia, ut nunc dicitur Princeps, vel Commentarienſis, aut Cornicularius. Hæc enim nomina de legionaria militia ſumpta ſunt.* Sed & de Principibus Varro lib. 1. aut aliorum comput. 4. *Principes*, inquit, *qui principio gladiis, & poſt commutata re militari minus illuſtres ſunt.* De duobus alteris Jul. Firmicus lib. 3. cap. 31. *Erunt Cornicularii, Commentarienſes, Clavicularii.* De Commentarienſibus quoque, ſed in aliis ſignificationibus Paulus in *l. in fraudem. § à debitore.* verſic. *quotiens apud. ff. de jure fiſci.* ubi Commentarienſis, ut ſcribit Accurſius, pro eo, cui ſunt acta commiſſa, accipitur. Aliter autem ponitur in *l. ad Commentarienſem, C. de cuſtodia reorum.* ubi pro principe carceris accipitur. Sed & de Corniculario Valer. Maximus lib. 6. c. 1. de Pudicitia, ubi de Trib. plebis, Julius Frontinus Stratagematôn lib. 3. Suetonius in Domitiano, c. 17. Vegetius lib. 2. de Re militari, cap. 24. *Qui*, inquit, *ſub uno corniculo militabant Centurio, & ſui milites ambo cornicularii dicebantur.* Symmachus libro 1. Epiſtolarum ad Theodoſium, *Praetorianus urbanarum cohortium miles ad Corniculariorum gradum inculpati laboris diuturnitate promotus.* Et leges noſtræ ſcilicet in *l. ſacris ſcriniis 2. C. de proximis ſacrorum ſcriniorum lib. 2.* & ibi vide Alciatum.

3 *Ferentarii.*] Nonius Marcellus in armorum genere. *Ferentarii*, ait, *levis armatura milites, qui quod opus eſſet auxilio ferrent, ex curſu levi, armis gravibus non impediti.* Cato de Re militari, *Inde partem equitatus Ferentarii prædatum miſit.* Salluſtius in Catilina, *Poſtquam eo ventum eſt, unde à Ferentariis prælium committi poſſet.* Hæc Nonius. Feſtus autem Pompejus lib. 1. de Aſcriptitiis loquens, *Quos*, ait, *nonnulli Ferentarios dicebant, quod fundis lapidibuſque præliaturi, ea modo ferrent,*

non in poſtremis erant, [1] funditores dicti, [2] ex Balearibus frequentes, qui ſaxis & ſudibus [3] velut nimbo grandinis, & omni genere telorum quæ feruntur, non autem geruntur, *Funditores.*

ferrent, quæ in hoſtes jacerent. Et lib.6. *Ferentarii auxiliatores in bello à ferendo auxilio dicti, vel quia fundis & lapidibus pugnabant, quæ tela feruntur, non tenentur.* Et iterum eod. lib. paulo ante fin. *Ferentarii levis armaturæ pugnatores.* Ante utrunque Varro de lingua Latina lib.3. aut aliorum computa.6.enarrans illum locum Plauti in Trinummo, ſcribit, *Ferentarium à ferendo, id eſt, inane & ſine fructu: aut quod Ferentarii equites hi dicti, qui eo modo habebant arma quæ ferrentur, ut jaculum.* Is autem locus Plauti eſt in ea fabula actu 2. ſcena 4.

Satin' tu ſanus mentis, aut animi tui,
qui conditionem
Hanc repudies? nam illum tibi Ferentarium eſſe amicum
Inventum intellego.

Et de his quoque Tacitus lib.12. *Sed eo quoque irrupere Ferentarius, gravisque miles.* Et Vegetius lib. 1. Rei militaris, cap.20. Aliter autem Ferentarios accipere videtur Ælianus in libro de Inſtruendis aciebus.

1 *Funditores dicti.*] Quod ſcilicet fundis uterentur, ut dictum eſt. Nam & Nonius Marcellus ubi ſupra, *Funditores,* inquit, *ſunt, qui fundis magnis dimicant.* Salluſtius in Jugurtha, *Itaque ipſe cum expeditis cohortibus, item funditorum & ſagittariorum delecta manu apud primos erat.* Siſenna Hiſtoriarum 3. *Ac poſt armatos funditores & ſagittarios ponit.*

2 *Ex Balearibus frequentes.*] Virgil. lib. 1. Georgic.

Stupea torquentem Balearis verbera fundæ.

Ubi Servius ſcribit à Balearibus inſulis Hiſpaniæ, ubi inventa eſt funda, ſic dictas. Probus autem dicit, Baleares inſulas Hiſpaniam continuare, ibique optimos funditores eſſe. Et Ovidius lib.2. Metam.

Non ſecus exarſit quam cum Balearica fundum.
Funda jacit: volat illud, & incandeſcit eundo.

Et Polybius lib.3. ubi dicit eam gentem & inſulam, propter fundarum uſum ſic nominatas. Et Lucanus l. 1.

Impiger & torto Balearis verbere fundæ
Ocyor. ——

Et lib.3. vocat, Lygdamum Maſſilienſem tortorem habenæ Balearis, id eſt, agitatorem fundæ, ex qua torta & rotata emittuntur ſaxa,

Lygdamus excuſſa Balearis tortor habenæ
Glande petens, ſolide fregit cava tempora plumbo.

Diodorus Siculus lib.6. cap.6. Aliæ quoque, *inquit,* ſunt inſulæ Iberiæ oppoſitæ, à Græcis Gymneſiæ, ab incolarum nuditate, qui æſtatis tempore abſque veſtibus incedunt, ab accolis vero ac Romanis Baleares, à fundæ jactu, qua rectius quam reliqui, lapides jaciunt, appellatæ. Strabo lib.3. Cæſar l. 2. belli Gallici. Plin.l.3.c.5. Plinius diſſentit à Veget. Floro & aliis, aitque fundam inventum eſſe Phœnicum. Balearis fundæ Livius quoque meminit lib. 30. Florus Epitomæ Livii libro 60. ſcribit, Baleares vel à teli miſſu appellatos fuiſſe: vel à Baleo Herculis comite, ibi relicto tunc, cum Hercules ad Geryonem navigaret. Vegetius libro 1. cap.16. (alias 10.) Aut certe Baleares dicuntur, à verbo βάλλειν, quod jacere & ferire ſignificat. Dicunturque Gymneſiæ ut alibi & ſupra diximus.

3 *Veluti nimbo grandinis.*] Livius libro d. 8. dec.3. dicit grandinis modo. ſic enim ſcribit, *Tanta vis lapidum creberrimæ grandinis modo in propinquantem jam terra claſſem effuſa eſt, ut intrare portum non auſi, averterent in altum naves.*

1 Non-

runtur, procul hoſtem miſſilibus arcent, & in fugam agunt: [1] nonnunquam enſe congrediuntur comminus, qui etiam in cornibus & hoſtem petere eminus ſolebant, [2] quibus ſingulis tres fundæ è nervo vel junco, aut ſetis ſimplici habena fuere: [3] interdum triplici ſcutali fundis, ſicut ab Ægio, Patris & Dymis funditores uſi ſunt, cum ſcuto & jaculo præuſto, qui una cum ſagittariis & jaculatoribus incedebant: [4] qui uſus apud Indos præcipuus erat, ut miſſo lapide extremos pueri capillos attingant impune. [5] Hi inferioris ordinis quam pedites, deſpectiſſimique inter milites habiti ſunt: quare huic inconditæ turbæ, ad populandum vaſtandumque agros magis quam juſtæ pugnæ idoneæ, Cyrus ſervos præfecit, quaſi illos non militare, ſed prædæ & rapinis aſſuetos, ſervilia exercere duceret. Tametſi ſagittariorum & funditorum plerunque delecta manus non temere congreſſi, magna ad victoriam momenta fecere. Qui quidem ſagittarii cum thorace, tibialibus & pharetra, enſe accincti nonnunquam ſine pharetra cum haſta & ſcuto præliabantur. Græcis vero, licet ex diverſis provinciis funditores & ſagittarii ſtipendia fecerint, [6] tamen Cirtæi & Elymæi præcipui habiti

Sagittarii.

Græci.

1 *Nonnunquam enſe congrediuntur.*] Nam & ipſe Livius 4. decad. lib. 7. *Camelis*, ait, *inſidebant Arabes ſagittarii, gladios habentes tenues, longos quaterna cubita, ut ex tanta altitudine contingere hoſtem poſſent.*

2 *Quibus ſingulis tres fundæ.*] Lucius Florus Epitomarum libro 3. in bello Balearico ita ſcribit, *Tribus quiſque fundis præliatur: certos eſſe quis miretur ictus, cum hæc ſola genti arma ſint, id unum ab infantia ſtudium, cibum puer à matre non accipit, niſi quem ipſa monſtrante percuſſit.*

3 *Interdum.*] Hæc ſunt Livii 4 decad. lib. 8. cujus hæc verba ſunt, *Centum funditores ab Ægio, Patris & Dymis acciti. A pueris ii more quodam gentis, ſaxis globoſis, quibus ferme arenæ immiſtis ſtrata litora ſunt, funda mare apertum inceſſentes exercebantur. Itaque longius certiuſque & validiore ictu quam Balearis funditor, eo telo uſi ſunt. & eſt non ſimplicis habenæ, ut balearia aliarumque gentium funda: ſed triplex ſcutale crebris ſuturis duratum, ne flaxa habena volutetur in jactu glans, ſed librata cum ſederit, velut nervo miſſa excutiatur. coronas modici circuli magno ex intervallo loci aſſueti trajicere, non capita ſolum hoſtium vulnerabant, ſed quem locum deſtinaſſent oris.*

4 *Qui uſus apud Indos.*] Philoſtratus in vita Apollonii, lib 2. cap. 12. ſcribens ſtrenuitates Indorum poſt potationem ſane periculoſas, *Funda*, ait, *etiam adeo ſubtiliter jaculantur, ut emiſſo lapide aut glande pueri extremos duntaxat capillos attingant.*

5 *Hi*] Scilicet funditores, ex Xenophonte Pædiæ Cyri lib. 6.

6 *Tamen Cyrtæi & Elymæi.*] Livius 4. Decad. libro 7. horum duorum meminit his verbis, *Extremum cornu clau-*

habiti ſunt. [1] Fertur Scipio Aphricanus adverſus Numantinos dimicaturus, omnibus centuriis delectos ſagittarios funditoreſque miſcuiſſe: qua deſcriptione effecit, ut de Numantinis inſignem victoriam tulerit. Metellus quoque ducens in Iugurtham, funditores & ſagittarios inter manipulos diviſit, ita ut parum abſuerit quin ingenti victoria potiretur. *Calones. Lixæ.* [2] Calones vero lixaſque, licet militiæ ſacramento adigi non ſolerent, ſiquidem ſervilia miniſtrabant militibus, illos tamen in aciem prodiiſſe, bonam fidelemque operam reipubl. ſæpe navaſſe comperimus, tunc quum accisis rebus, & re exterminata, militumque fracta virtute, militare coacti ſunt: qui quod ligneas clavas vel vallum geſtarent, dicti Calones fuere. *Calones unde dicti.* [3] Calas enim antiqui dixerunt fuſtes, *Calæ.* quos ſervi portabant in comitatu dominorum, dum in expeditionem vadunt, ſeu ἀπὸ τῶν χαλῶν. [4] Lixæ quoque, qui exer-

claudebant quatuor millia miſti Cyrtæi funditores, 4. & Elymai ſagittarii.

1 *Fertur Scipio Africanus.*] Salluſtius in bello Jugurthino, de Metello cum hoſte pugnaturo loquens, ait, *Ibi commutatis ordinibus in dextro latere, quod proximum hoſtibus erat, triplicibus ſubſidiis aciem inſtruxit. Inter manipulos funditores & ſagittarios diſpertit: equitatum omnem in cornibus locat.*

2 *Calones lixaſque.*] De his duobus Livius 3. dec. lib. 3. *Impedimenta ſubſequi juſſit, calones lixaſque & invalidos milites vallum ferre.* Et de calonibus præterea Livius 1. dec. libro 5. 7. & iterum 10. Cicero lib. 3. de Natura deorum, Cæſar lib. 2. Belli Gallici, ubi ſcribit Calones etiam inermes, armatis hoſtibus occurriſſe. Horatius lib. 1. Sermonum, Sat. 2.

Hunc perminxerunt Calones. ——

Et ibi Porphyrion interpres, & idem Horatius lib. Epiſtol. 1. epiſt. 14.

—— *Invidet uſum*
Lignorum & pecoris tibi calo argutus & horti.

Et ibi item Porphyrion. Et Nonius Marcellus, & Feſtus Pompejus lib. 3. & lib. 4. ubi exponit verbum procalare. Et in voce Cacula, ubi tamen peſſimo flagitio ſuo Paullus videtur χάλον legere pro χαλὸν, ut oſtendi in Juvenilibus meis. Servius in libro 6. Æneidos, ſtatim poſt princ. Et Vegetius lib. 3. cap. 6. Ex quibus intelliges qui ii, & unde dicebantur. Et de Lixis quoque Livius 1. decad. l. 5. & 3. dec. lib. 1. & 4. dec. lib. 9. Silius Italicus lib. 5.

Miſtus eques, nec diſcretis levia arma maniplis,
Inſertiq́; globo pedites, & inutile Marti
Lixarum vulgus. ——

Lucanus lib. 9.

Stat dum lixa bibat. ——

Nonius Marcellus quo loco vocabulum elixus declarat. Feſtus Pompejus lib. 10. Ex quibus intelliges, qui & ii, & unde dicebantur.

3 *Calas enim.*] Id ex Servio eſt, ubi nuper citavimus. Sed vide Porphyrionem in Horatium d. l. 1. ſat. 2.

4 *Lixæ quoque.*] Servius ubi ſupra: Feſtus autem Pompejus, *Lixæ*, ait, *qui exercitum ſequuntur quæſtus gratia, dicti, quod extra ordinem ſint militiæ, eiſque liceat quod libuerit: alii eos à Licu appellatos dicunt, quod & ille Herculem*

exercitum ſequuti quæſtus cauſa, aquam militibus curabant: [1] Sicut Brutiarii, quorum opera veluti ſervorum magiſtratus utebantur, perſæpe militarunt, & munera fecerunt. Quum enim ſecundo Punico bello poſt Cannenſem cladem, Brutii ad Hannibalem primi defeciſſent, poſtea devicto Hannibale, eos Romani, neque milites ſcripſere, neque pro ſociis habuere, ſed magiſtratibus præſtare juſſerunt ſervorum munia militiæ domique: [2] ſicut Picentes ob initam cum Hannibale ſocietatem, pro militari officio, viatorum & tabellariorum operas præbuere. Super eos quos dixi adnumerantur caligati, quibus caligis militaribus uti permiſſum: tametſi pro [3] caligatis omne militum genus à militari caliga multi accipi contendant: quæ quidem ferreis clavis multiplicibus munitæ erant. [4] Præter quos legitimi evo-

Bru-tiarii.

Picen-tes.

Cali-gati.

Legi-timi Evo-cati.

lem ſit ſequutus: quidam à ligniendo quæſtum.

1 *Sicuti Brutiarii.*] Hæc uſque ad verſicul. *Sicut Picentes.* ſunt Gellii lib. 10. cap. 3. ad finem. & Feſti Pompeji lib. 1. Ex quibus intelliges *Brutiani* hic legendum eſſe, non *Brutiarii*. Petrus Crinitus Honeſtæ diſciplinæ lib. 2. cap. 7. docet Brutios pro viliſſimis ſervis habitos, quod cum ad Annibalem primi defeciſſent, eo fugato Senatus ſententiam tulit, ut nunquam deinde pro ſociis populi Romani haberentur, ſed eis, ut ſervis uterentur. Multa de his Cælius l. 33. c. 1. & in ſeq.

2 *Sicut Picentes.*] Strabo libro 5. in fin. Picentum, *inquit*, metropolis erat quondam Picentia, nunc vero per vicos vitam agunt, ab Romanis expulſi, propter initam cum Annibale ſocietatem. Quo quidem in tempore pro militari officio, ut viatoris publici, aut tabellarii operam explerent, aſſignati ſunt, quemadmodum & Lucani & Brutii eaſdem ob cauſas.

3 *Caligati.*] De his ſæpe in noſtris legibus, ut in *l. 2.* in princ. *ff. de iis, qui notantur infamia.* ubi Ulpianus ita ſcribit, *Quod ait Prætor, Qui ab exercitu dimiſſus erit: dimiſſum accipere debemus militem Caligatum.* id eſt, ut inquit Accurſius, infimum & obſcurum. ſic Venulejus in *l. de militibus ff. de cuſtodia & exhibitione reorum.* & in *l. à Caligato 21. C. de nuptiis.* & ibi gloſſa. *Caligatus*, ait, *dicitur ille, qui habet ocreas ferreas.* & §. *quiſquis authen.* quibus modis naturales efficiuntur legitimi. Suetonius in Auguſto, cap. 25. *Coronas vallares ac murales quam parciſſime & ſine ambitione, ac ſæpe etiam Caligatis tribuit.* Quanquam caligati omnes milites dicerentur: tamen hic intelligit Suetonius gregarios tantum & manipulares. Ita in Caligul. cap. 9. & Vitellio cap. 7. Ulpianus quoque *l. 11. de his qui not. infam.* Vide Levinum Torrent. comment. ad Sueton.

4 *Præter quos legitimi evocati.*] Servius enarrans eum locum Virgilii l. 2. Æneid.

Fas mihi Grajorum ſacrata reſolvere jura.

Ne, inquit, *incidat in ſacramenti pœnam. Sunt enim tria militiæ genera. Plerumque enim evocati dicuntur, & non ſunt milites, ſed pro milite.* Salluſt. *Non quis miles, ſive pro milite: item ipſe ab iis omneis evocatos & centuriones.*

Plerun-

evocati, & tumultuarii milites fuere, legitimi, quod militiæ ſacramento juſto delectu aſcripti militabant: evocati, qui ex provinciis ſociiſque civitatibus æquo jure & fœdere junctis, non Latini nominis militiæ munere fungebantur: qui non milites ſed pro militibus habiti ſunt. [1] Milites enim nominis Latini, proxime morem Romanum inſtructi erant, lingua, moribus, armorum genere congruentes, diſciplina deni-

Milites nominis Latini.

Plerunque tumultuarii, hoc eſt, qui ad unum militent bellum. Plerunque ſacramento rogati: quia poſt electionem in Rempublicam jurant: & hi ſunt, qui habent plenam militiam: nam quinque & viginti annis tenentur. ſubditque, Hæc tria genera ſacramenti tangere Virgilium, ut ibi declarat. Idem lib. 7. in eum locum,

Ipſe vocat pugnas, ſequitur tum cætera pubes.

Tria ſunt, *ait*, militiæ genera. *Sacramentum*, in quo unuſquiſque miles jurat ſe non recedere, niſi præcepto Conſulis, poſt completa ſtipendia, id eſt, militiæ tempora. *Conjuratio*, quæ fit in tumultu, id eſt, Italico bello & Gallico: quando vicinum urbis periculum, ſingulos jurare non patiatur, ut inter Gabos fuit. *Evocatio*, quod genus non tangit. nam ad ſubitum bellum avocabatur: unde etiam Conſul ſolebat dicere, *Qui vult rempublicam ſalvam fore, me ſequatur.* Et lib. 8. in prin. *Apud majores noſtros tria erant militiæ genera in bellis gerendis: nam aut legitima erat militia, aut conjuratio, aut evocatio. Legitima erat militia eorum, qui ſinguli jurabant pro republica ſe eſſe facturos, nec diſcedebant niſi completis ſtipendiis, id eſt, militiæ temporibus, & ſacramentum vocabatur. Aut certe ſi eſſet tumultus, id eſt, bellum Italicum, vel Gallicum, in quibus ex periculi vicinitate erat timor multus, quia ſingulos interrogare non vacabat: qui fuerat ducturus exercitum, ibat ad Capitolium, & exinde proferens duo vexilla, unum roſeum, quod pedites evocabat: & unum cæruleum, quod erat equitum. Nam cæruleus color eſt maris, à cujus Deo equum conſtat inventum, dicebat, Qui rempublicam vult ſalvam eſſe, me ſequatur. & qui convenissent ſimul jurabant: & dicebatur iſta militia Conjuratio. Fiebat etiam evocatio: nam ad diverſa loca diverſi, propter cogendos mittebantur exercitus.* Evocatorum autem auctores ſæpe mentionem faciunt Cæſar lib. 3. Commentariorum belli Civilis, *Erat Craſtinus evocatus in exercitu Cæſaris.* Et lib. 5. *Cumque idem animadverti cœptum eſſet, ſubito legati evocatique obſecrare Cæſarem, ne dubitaret ſignum dare.* Cicero Epiſtolar. famil. libro 3. epiſtol. illius lib. 5. omnium 35. *Itaque virum fortem, mihique in primis probatum Antonium præfectum evocatorum miſi ad te, cui, ſi tibi videretur, cohortes traderes.* Suetonius in Auguſto, cap. 56. *Affuit & clientibus ſicut ſcutario cuidam, evocato quondam ſuo, qui poſtulabatur injuriarum.* Et in Galba, cap. 10. *Delegit & equeſtris ordinis juvenes, qui manente anulorum aureorum uſu, evocati appellarentur, excubiaſque circa cubiculum ſuum vice militum agerent.* Et in Veſpaſiano, cap. 1. *T. Flavius Petronius municeps Reatinus, bello civili Pompejanarum partium centurio, incertum ſponte, an evocatus profugit ex Pharſalica acie, domumque ſe contulit.* Et Vellejus Paterculus lib. 2. *Deciderat Caſſii caput, cum evocatus advenit, nuncians Brutum eſſe victorem.* Tacitus lib. 17. ſcribit quoſdam dixiſſe Terentium evocatum occidiſſe Galbam.

1 *Milites enim nominis Latini.*] Livius 1. dec. lib. 8.

1 *Qui*

denique & cultu Romano, [1] qui plerunque Gabino ritu toga circuncincta, ita ut lacinia revocata hominem cingeret, militarunt. [2] Tumultuarii vero dicti, qui repentino adventu hoſtium, quum in diſcrimine extremo res foret, per trepidationem & metum raptim militiæ adſcribebantur. [3] Etiam proletarios, & capite cenſos quandoque munera fecisse,

Tumultuarii. *Proletarii.* *Capite cenſi.*

1 *Qui plerunque Gabino ritu.*] Idem Livius ubi ſupra, ubi de Decio Coſ.

2 *Tumultuarii.*] Servius locis citatis ſupra in verbo, *Præter quos legitimi evocati.* Et hujuſmodi militum tumultuariorum meminit Cæſar lib. 4. belli Civilis, Mittit P. Sextium ad C. Pletorium Quæſtorem, ut legionem adduceret, quæ ex tumultuariis militibus in Ponto confecta erat. Hincque Livius 1. dec. lib. 5. & iterum lib. 8. & 4. decad. lib. 1. & iterum lib. 5. poſt princ. *Mens ea Senatus fuit, ut in Hiſpania tumultuarii milites legerentur.* Et iterum, *Itaque placere Senatui, ad eum exercitum, quem haberet, tumultuariorum militum ad 12. millia pedites, & quadringentos equites ſcribere eum, quibus oram maritimam provincia, qua vergeret in Græciam, tueri poſſet.* Hinc etiam tumultuarius exercitus Livio 1. decad. lib. 5. *Quippe quibus velut tumultuario exercitu raptim ducto ægre ad undecimum lapidem occurſum eſt.* Et lib. 8. *Tumultuarius undique exercitus raptim conſcriptus convenit.* Et tumultuariæ cohortes eidem 4. decad. l. 10. cujus verba paulo poſt adducemus. Et eoſdem vel milites, vel exercitus, vel cohortes, vel legiones tumultuarias, vel ſubitarias fuiſſe, ſatis conſtat ex multis ipſius Livii locis. Nam 4. decad. lib. 1. non longe à princip. *Duabus legionibus ſubitariis tumultus ejus cauſa ſcriptis, additiſque ad eas quatuor cohortibus de exercitu ſuo, C. Appium Præfectum ſocium hac tumultuaria manu per Umbriam, quam tribum Sappiniam vocant, agrum Bojorum invadere juſſit.* Et 4. decad. libro 10. *Permiſſum ut qua irent, protinus ſubitarios milites ſcriberent, ducerentque ſecum.* Nam & ſtatim poſt, *Et Prætori Q. Petilio imperatum eſt, ut duas legiones civium Romanorum tumultuarias ſcriberet.* Et rurſum poſtea ſcribit, Senatum cenſuiſſe ſubitarios milites tumultus cauſa conſcriptos primo quoque tempore dimitti. Et 5. decad. lib. 1. C. Claudius Proconſul, audita rebellione Ligurum, præter eas copias, quas ſecum Parmæ habebat, ſubitariis collectis militibus, exercitum ad fines Ligurum admovit. Et de his quoque ſubitariis militibus idem Livius. 1. decad. libro 3. Ad eum explendum Latini Hernicique, & colonia Antium dare Quintio ſubitarios milites (ita tum repentina auxilia appellabant) juſſi.

3 *Etiam proletarios & capite cenſos.*] Hos eoſdem eſſe conſtat ex Feſto Pompejo libro 14. Et vide Valerium Maximum libro 2. cap. 1. de Inſtitutis antiquis. & Gellium lib. 16. c. 10. cujus maxima ex parte ſunt ea, quæ hic dicit Alexander. Et præterea Nonium Marcellum. D. Auguſt. Civitatis Dei, lib. 3. cap. 17. cujus hæc verba ſunt, *Tum vero tam multa bella ubique crebruerunt, ut inopia militum Proletarii illi, qui eo quod proli gignendæ vacabant, ob egeſtatem militare non valentes, hoc nomen acceperant, militiæ conſcriberentur.* Vide ibi interpretem. Paulum Oroſium lib. 4. c. 1. ubi Proletarios dicit eos eſſe, qui in urbe ſufficiendæ ſemper prolis cauſa vacabant: eos tamen in bello Tarentino militiæ fuiſſe adſcriptos urgente ultima neceſſitate.

feciſſe, & reipubl. operam navaſſe comperimus. Erant enim hi tenuiſſimi, & modicarum facultarum, qui non ultra mille quingenta æris in cenſum referebant, domi ad prolem excitandam deſtinati, dimiſſa militia, & ſacramento ſoluti, qui temporibus reipubl. difficilimis, quum undique imperium fluctuaret, rebus abſciſſis, milites quandoque ſcripti ſunt. [1] Sicut quum poſt Cannenſem pugnam, ſervitia, obæratos & mercenarios, ac capitalia auſos, militiæ ſacramento adigere populus coactus fuit, numero octo millium qui in exemplum juſti militis militarunt, [2] quos volones dixere, quod ſponte militiæ adſciti, libertatis ſtudio militiam meruiſſent. [3] Fuitque animadverſum, in Romanis *Volones.*

1 *Sicut cum poſt Cannenſem pugnam.*] Livius 3. dec. lib. 2. in duobus locis. Valerius Maximus & Servius quo loco ſtatim citabimus ibi. *Fuitque animadverſum.* Macrobius Saturnal. lib. 1. capite 11. Ante id tamen tempus ii, qui ad militiam non adigebantur, urgente neceſſitate coacti ſunt militare apud Livium 1. decad. lib. 7. Et cum (quod per magnos tumultus fieri ſolitum erat) juſtitio indicto delectus ſine vacationibus habitus eſſet. Et libro 8. *Mamercus, cui Gallicum bellum evenerat, ſcribere exercitum ſine ulla vacationis venia: quin opificum quoque vulgus, & ſellularii, minime militia idoneum genus, exciti dicuntur.*

2 *Quos volones dixere.*] Livius 5. decad. libro 3. de T. Sempronio Conſ. ibi, quia ocioſa ſtativa erant, crebro decurrere milites cogebat, ut tyrones (ea maxima pars volonum erat) aſſueſcerent ſigna ſequi, & in acie agnoſcere ordines ſuos. Et lib. 4. *Legiones magna ex parte volonum habebat, qui jam alterum annum libertatem tacite mereri, quam poſtulare palam maluerant.* Et paulo poſt, *Tunc quod ad volones attineret, omnes ait malle laudatos à ſe, dignos indignoſque, quam quenquam eo die caſtigatum eſſe: quod bonum, fauſtum, felixque reipublicæ ipſiſque eſſet, omnes eos liberos eſſe jubere.* Feſtus Pompejus libro 9. Macrobius dicto libro 1. Satur. cap. 10.

3 *Fuitque animadverſum.*] Ex Val. Maximo lib. 7. cap. 6. poſt princ. de Senatu populoque Rom. cujus hæc verba ſunt, *Nam aliquot adverſis præliis Secundo Punico bello exhauſta militari juventute Romana, Senatus, auctore Tiberio Graccho Coſ. cenſuit, ut publice ſervi adverſus propulſandorum hoſtium impetum emerentur: eaque de re per Tribunos plebis apud populum lata rogatione tres creati ſunt viri, qui quatuor & viginti millia ſervorum comparaverunt: adactoſque jurejurando ſtrenuam ſe fortemque operam daturos, quoad Pœni eſſent in Italia, datis armis in caſtra miſerunt.* Et non multo poſt de Civitate Rom. *Cannenſis autem clades adeo urbem noſtram vehementer contudit, ut opera M. Junii Dictaturam reipubl. adminiſtrantis, ſpolia hoſtium affixa templis deorum numini conſecrata, inſtrumenta militiæ convellerentur: ac prætextati pueri arma induerent, adjudicatorum etiam & capitali crimine damnatorum ſex millia conſcriberentur.* De qua re quoque & tu vide Livium 3. decad. lib. 2. 3. & 4. Oratione L. Valerii, & Servium lib. 9. Æneidos Virgilii in eum locum,

— *Vetitiſque ad Trojam miſerit armis.*

manis caſtris, niſi ingenuos & libertinos ſervitute exemptos, militiam meruiſſe neminem, præterquam ſecundo Punico bello, quo Hannibal Pœnus Italiam omni clade belli pervaſtabat, quo populus Romanus extremo diſcrimine adactus, rem deſuetam uſurpavit, primumque ſervitia ſacramento adegit. [1] Poſtea ſociali bello ex libertinis duodecim cohortes bonam fidelemque operam reipublicæ navarunt. [2] Mox Julius Cæſar ex magna parte perdomitis hoſtibus, quum ob bellorum clades in locum decedentium nullos ſufficere valeret, ſervos commodatos militiæ adſcripſit. [3] Auguſtus quoque Octavius bello Illyrico & Germanico cohortes libertorum legit, quos voluntarios appellavit, illoſque cum ingenuis commiſceri, aut eodem uti armorum genere vetuit. [4] Hos quoque Romæ incendiorum cauſa, & ſi gravior tumultus oriretur, inſtructos paratoſque habuit. Ipſe enim ſervos, qui civilibus bellis ſtipendia fecerant, confectis bellis, dominis reſtituit. Lapſis inde temporibus,

Voluntarii. [5] Antoninus Cæſar voluntarios, quos obſequentes latrones voca-

Ubi ita ſcribit, *Servos ſane nunquam militaſſe conſtat, niſi ſervitute depoſita, excepto Hannibalis tempore, cum poſt Cannenſe prælium in tanta neceſſitate fuit urbs Roma, ut ne liberandorum quidem ſervorum daretur facultas.* Vide etiam Macrobium d. lib. 1. Saturn. c. 11.

1 *Poſtea ſociali bello.*] Macrobius ubi ſupra. Sed & M. Cato, qui Uticæ præerat, delectus quotidie libertinorum Afrorum, ſervorum denique & cujuſque modi generis hominum, qui modo per ætatem arma ferre poterant, habere, atque ſub manum Scipioni in caſtra ſubmittere non intermiſit, ut tradit Hirtius in bello Africano lib. 5. Et Pompejus quodque copias undique omnes ex novis delectibus ad ſe cogi juſſit: ſervos paſtores adverſus Cæſarem armavit, atque his equos attribuit: ex his circiter trecentos equites confecit, ut tradit ipſe Cæſar lib. 1. belli Civilis.

2 *Mox Julius Cæſar.*] Macrobius item ubi ſupra.

3 *Auguſtus quoque.*] Macrobius ibi, & Suetonius in vita illius, cap. 25. ſic ſcribit, *Libertino milite præterquam Romæ incendiorum cauſa, & ſi tumultus in graviore annona metueretur, bis uſus eſt: ſemel ad præſidium coloniarum Illyricum contingentium: iterum ad tutelam ripæ Rheni fluminis: eoſque ſervos adhuc viris, fœminiſque periculoſioribus indictos, ac ſine mora manumiſſos, ſub priore vexillo habuit, neque aut commiſtos cum ingenuis, aut eodem modo armatas.*

4 *Hos quoque Romæ incendiorum cauſa.*] Suetonius ibi.

5 *Antoninus Cæſar.*] Scilicet Philoſophus, ex Capitolino in vita illius. Sed hic nonnihil errat Alexander, neque enim hi latrones vocati ſunt, ſed Voluntarii: ſed alii ita appellati ſunt. nam verba illius hæc ſunt, *Servos, quemadmodum bello Punico factum fuerat,*

vocavit, & gladiatores contra hoſtes præpotentes militiæ armavit. [1] Cleomenes quoque dux Lacedæmoniorum, ſervitia ad novem millia libertate donaſſe, & militiæ adſcripſiſſe fertur, quum bellis attriti milite indigerent. [2] Sed tamen capite cenſos propter inopiam & modicam rem familiarem, diu ſacramento adſcribere non licuit: [3] donec C. Marius capite cenſos militiæ muneribus fungi, & militare coëgit, qui in exemplum juſti militis militarunt. [4] Poſtremo cauſarii dicti, quibus cauſæ ne mererent, legitimæ ſuppetebant [5] ſicut beneficiarii, qui perfuncti militia, & data miſſione, poſt navatam inſigniter operam, muneris vacatione donati, & militia miſſi fuere: tametſi beneficiarios, quod beneficio tribunorum ad militiam evecti erant, [6] nonnulli dictos credant. [7] Tria enim fuere miſſionum *Cauſarii.* *Beneficiarii.* *Tria miſſionum genera.*

rat, ad militiam paravit, quos Obſequentes appellavit. Latrones etiam Dalmatiæ, atque Dardaniæ milites fecit. Armavit & Diocmitas: emit & Germanorum auxilia contra Germanos.

1 *Cleomenes:*] Macrobius d. lib. 1. Satur. cap. 11. Sed & (quod addes ſuperioribus) Thebani ab Alexandro Magno obſeſſi, ſervos libertate donatos in valli propugnatione hoſtibus oppoſuerunt, apud Diodorum Siculum lib. 17. c. 1.

2 *Sed tamen capite cenſos.*] Hoc probat exemplo ſeq.

3 *Donec C. Marius.*] Salluſtius in Jugurtha, *Marius*, inquit, *interea milites ſcribere, non, more majorum, ex claſſibus, ſed uti cujuſque libido erat, capite cenſos pleroſq;. Id factum alii inopia bonorum, alii per ambitionem Conſulis memorabant.* Valerius Maximus lib. 2. c. 1. de Inſtitutis antiquis. Plutarchus in vita Marii, Gellius l. 16. c. 10.

4 *Poſtremo cauſarii.*] De quibus Livius 1. decad. lib. 7. *Tertius*, inquit, *exercitus ex cauſariis ſenioribuſque à T. Quintio conſcribebantur, qui urbi mœnibuſque præſidio ſit.* Spartianus in Hadriano, Profectus in Gallias omnes Cauſarios liberalitatibus ſublevavit. Et hinc Cauſaria miſſio dicta eſt, de qua poſtea dicetur. *

COLERUS.

* Seneca quoque cauſſarias partes dixit, ubi vide Janum Gruterum & Mercurialem lib. 6. c. 1. Variar. lect.

TIRAQUELLUS.

5 *Sicut beneficiarii.*] Feſtus lib. 1. Et de his Cæſar lib. 3. belli Gallici, *Evocatorum*, ait, *circiter duo millia, quæ ex beneficiariis ſuperiorum exercituum ad eum convenerant.* Aliter accepiſſe videtur ipſe Cæſar ejuſdem operis belli Civilis, lib. 2. De beneficiariis ſupra diximus hoc cap. ubi de Petreio.

6 *Nonnulli.*] Scilicet Vegetius Rei militaris, lib. 2. cap. 7.

7 *Tria enim fuere miſſionum genera.*] Hæc ſunt ex Ulpiano in *l. 2. §. ignominiæ. ff. de iis, qui notantur infamia.* Cujus hæc verba ſunt, *Ignominiæ cauſa, hoc ideo adjectum eſt, quoniam multa genera ſunt miſſionum. Eſt honeſta, quæ emeritis ſtipendiis, vel ante ab Imperatore indulgetur. Eſt cauſaria, quæ propter valetudinem laboribus militiæ ſolvit. Eſt ignominioſa. Ignominioſa autem miſſio toties eſt, quoties is, qui mittit, addit nominatim, ignominiæ cauſa ſe mittere: ſemper enim debet addere cur*

num genera, quibus milites exauctorabantur: Honeſta, quum emeritis ſtipendiis, & functis commodis miſſionum, vocationis munere donantur, quo tempore ſcuta, gladios & arma [1] dicabant Laribus, [2] ſicut gladiatores Herculi, quod diis juvantibus perfuncti militia, rudem accepiſſent: [3] quod miſſionis tempus, militi quinquagenario erat definitum. [4] Alii, niſi, decennio ſtipendia meruiſſent, miſſionem petere neminem putarunt poſſe. More tamen Romano, militare ſacramentum in undecimum diffundebatur annum: quo exacto, militia perfunctis miſſio dabatur. [5] Deinde ut decimus ſextus annus ſtipendii finem faceret, Tibe-

miles mittatur. Et Martianus Juriſconſultus in l. milites agrum. §. miſſionum. ff. de re milit. *Miſſionum*, inquit, *generales cauſæ ſunt tres: Honeſta, Cauſaria, Ignominioſa. Honeſta eſt, quæ tempore militiæ impleto datur. Cauſaria, cum quis vitio animi, vel corporis minus idoneus militiæ renunciatur. Ignominioſa cauſa eſt, cum quis propter delictum ſacramento ſolvitur: & is, qui ignominia miſſus eſt, neque Romæ, neque in ſacro comitatu agere poteſt. Et ſi ſine ignominiæ mentione miſſi ſunt, nihilominus ignominia miſſi intelliguntur.*

1 *Dicabant laribus.*] Ovidius l.4. Triſtium, elegia 7.

Miles ut emeritis non eſt ſatis utilis armis,
Ponit ad antiquos, quæ tulit arma, lares.
Sic igitur tarda vires adimente ſenecta,
Me quoque donari jam rude tempus erat.

2 *Sicut gladiatores Herculi.*] Horatius Epiſtolarum lib. 1. epiſtola 1. ad Mœcenatem,

—— Vejanius armis
Herculis ad poſtem fixis, latet abditus agro,
Ne populum extrema toties exoret arena.

Ubi vide Porphyrionem & Acronem interpretes.

3 *Quod miſſionis tempus.*] Jam diximus ſupra lib. 1. cap. 20.

4 *Alii niſi decennio.*] Plutarchus in vita Caji Gracchi. Sed tu vide Polybium in libello de Romana caſtrametatione, qui portio eſt libri 6. ejuſdem in princ.

5 *Deinde, ut decimusſextus.*] Hæc uſque ad verſic. *Prætorianæ cohortes.* ſunt Cornelii Taciti l. 1. *Igitur volutatis inter ſe rationibus, placitum, ut epiſtolæ nomine principis ſcriberentur, miſſionem dari vicena ſtipendia meritis, exauctorari qui ſenadena feciſſent, ac retineri ſub vexillo, cæterorum immunes, niſi propulſandi hoſtis: legata, quæ petiverant, exolvi duplicarique.* Iterumque ad finem ejus libri, *Centeſimam rerum venalium poſt bella civilia inſtitutam, deprecante populo, edixit Tiberius militare ærarium eo ſubſidio niti, ſimul imparem oneri rempublicam, niſi viceſimo militiæ anno veterani dimitterentur. Ita proximæ ſeditionis male conſulta, quibus ſexdecim ſtipendiorum finem expreſſerant, abolita in poſterum.* Vide Juſtinianum in *l. 1. C. de excuſationibus veteranorum.* Et *l. ult. lib. 10. C. de his, qui non impletis ſtipendiis ſacramento ſoluti ſunt*, ubi ita ſcribitur, *Veteranorum ita demum onerum & munerum perſonalium vacatio jure conceditur, ſi poſt viceſimum annum militiæ, quam in legione vel vexillatione militaverunt, honeſtam, vel cauſariam miſſionem conſecuti eſſe oſtendantur.*

1 Cau-

Tiberio imperante cautum fuit, qui etiam militiæ tempus ad vigeſimum annum propagavit, cavitque ut niſi poſt vigeſimum annum, miſſio militi non daretur: prætorianæ vero cohortes, niſi annis ſedecim militaſſent, ad penates & domeſticos Lares non remittebantur. Apud Aſſyrios autem Ninus Semiramis filius, annis ſingulis copias ſacramento ſolutas domum remiſſit. Rurſus novos milites, militiæ ſacramento, nullo præſtituto tempore, adegit: quos tamen ultra annum militiæ nunquam adſcripſit. [1] Cauſaria vero miſſio dicitur, quum ſenecta aut valetudine adverſa, vitiove corporis, domos vellent aut res inviſere ſuas, vel viribus parum validi, minus idonei muneribus eſſent. *Cauſaria miſſio.* Ignominioſa, quæ & probroſa dicitur, quum militi ob delictum & grave crimen, quibus reus agitur, ut quia transfuga, deſertor, aut fugitivus arguitur, vel timide & diffidenter cum hoſte congreditur, ignominia notatus, & militia exauctoratus fuit: *Ignominioſa.* *Militia exauctorati.* [2] in qua re licet animadvertere, quod ſi tribunus militem exauctoravit, hoc eſt, inſignia militaria illi ademit, infamia quoque affeciſſe videbatur. [3] Poſt aliquot vero tempeſtates novi milites nominibus variis à Cæſaribus, penes quos fuit jus arbitriumque rerum omnium, militiæ adigi cœpere. *Militum varia nomina.* [4] nam præter gregarios, qui viliſſimi inter milites ſunt, fuere [5] legionarii, [6] alarii atque mani- *Gregarii.* *Legionarii.* *Alarii.*

1 *Cauſaria vero miſſio.*] De tribus miſſionum generibus nempe honeſta, cauſaria & legitima, diximus ex Ulpiano & Martiano in verbo, *Tria enim fuere miſſionum genera.*

2 *In qua re.*] In d. *l.* 2. §. *cauſaria,* verſic. *ſed & ſi eum. de his, qui not. inf.*

3 *Poſt aliquot vero tempeſtates.*] Id probatur ex ſequentibus.

4 *Nam præter gregarios.*] De quibus Cicero in Orat. pro Plancio, Salluſtius in Jugurtha, Livius 3. Decad. lib. 8. Columella lib. 6. in præfatione. Cor. Tacit. lib. 1. & 14. non ſemel. Suetonius in Auguſto, c. 14.

5 *Legionarii.*] De quibus Cæſar lib. belli Civil. 1. & iter. 3. & 5. belli Gall. Aſinius Pollio inter Epiſt. familiares Cicer Epiſt. 32. Tacitus l. 12. & 18 & alibi ſæpe. Hirtius in bello Hiſpanienſi, Alexandrino, & iterum Africano. Hincque etiam cohortes legionariæ apud Cæſarem lib. 1. belli Civilis, & Livium 4. dec lib. 4.

6 *Alarii.*] De quibus Cæſar belli Gallici, lib. 1. Civilis lib. 2. Cicer. Epiſtolar. famil. lib. 2. epiſt. ad Cælium 16. Hincque cohortes Alariæ ipſi Cæſari lib. 1. iterumque 2. belli Civilis. Livio 1. decad. lib. 10. Et equites Alarii Livio 4. decad. lib 2. & 10. Tacito lib. 12. Hincque alæ dicuntur, quod circum legiones dextra ſiniſtraque, tanquam alæ in avium corpo-

Manipularii. [1] manipulares, qui quidem in legionibus, alis, vel manipulis militabant: [2] ex quibus Nero Auguſtanos, [3] & divus Claudius Daciſianos milites legit. [4] Probus vero Decimanos, [5] Alexander Severus Oſtenſionales, [6] Tiberius Vige-

corporibus, locabantur, ut dicit Gellius lib. 16. cap. 14. Quod & Servius ſcribit in lib. 4. Æneid. in eum locum,

Dum trepidant alæ, ſaltuſq; indagine cingunt. Et lib. 11.

— Et virginis ala Camillæ.

Alæ, inquit, *equites dicuntur, quod alarum vice pedites, ſive pedeſtrem exercitum tegunt.* nam & alam equitum vocat Livius 3. dec. lib. 6. *Pluſque aliquanto damni hæc ala equitum amiſſa Hannibali, quam Salapia fuit.* Et ala legionum Ciceroni lib. 2. offic. & ad Atticum lib. 11. epiſtola ejus lib. 10. omnium 216. *Accedit Hiſpània, & alienata ala legionum: nec vis eadem, nec voluntaria.*

1 *Manipulares.*] Plautus in Moſtellaria actus 1. ſcena 3. in fin.

Conveniunt maniplares: eccos, prædam participes petunt.

Ubi per ſyncopen Maniplares metri gratia. Et rurſum ejuſdem fabulæ act. 5. ſcen. 1. poſt prin.

Poſtquam ex obſidione in tutum eduxi maniplares meos.

Et in Milite glorioſo act. 3. ſcen. 2. poſt prin.

Si centuriati bene ſunt manipulares mei.

Cæſar belli Gallici, lib. 7. & belli Civilis, lib. 2. Cicero ad Atticum lib. 9. epiſtola ejus lib. 12. omnium 178. poſt prin. *Amens mihi fuiſſe videor à principio: & me una hæc res torquet, quod non omnibus in rebus labentem, vel potius ruentem Pompejum, tanquam unus manipularis, ſequutus ſim.* Ovidius lib. 3. Faſtorum,

Pertica ſuſpenſos portabat longa maniplos,

Unde maniplaris nomina miles habet.

Servius l. 11. Æneid. in eum locum,

Disiectique duces, deſolatique manipli.

Signiferi, inquit, *deſerti, quod eſt nimii diſcriminis: namque hoc ubique dux præcipit, ut frequenter circa ſe ſint milites, ſicut in Salluſtio legimus. Manipli autem dicti ſunt ſigniferi: quia ſub Romulo pauper adhuc Romanus exercitus haſtis fœni manipulos alligabat, & hos pro ſignis gerebat, unde hoc nomen remanſit.* hactenus Servius. Vide quæ dicta ſunt ſupra lib. 4. cap. 2.

2 *Ex quibus Nero Auguſtanos.*] Cor. Tacitus l. 14. Neronis geſta ſcribens, *Tuncque primum conſcripti ſunt equites Romani, cognomento Auguſtanorum, ætate ac robore conſpicui, & pars ingenio procaces alii in ſpe potentiæ.*

3 *Et Divus Claudius Daciſianos.*] Scilicet, ſecundus, qui poſt Gallienum, Valeriani filium, imperavit, ex Trebellio Pollione in vita illius, *Quæſo igitur*, inquit, *mi Venuſte, ſi mihi fidem exhibes, ut eum facias à Grato & Herenniano placari, neſcientibus hoc militibus Daciſianis, qui jam ſæviunt, ne graviter ferant.*

4 *Probus vero Decimanos.*] Flavius Vopiſcus in vita ipſius Probi. Et horum meminit Hirtius l. 5. qui de bello Africo eſt, *Non agnoſco ſigna Decimanorum.* Corn. Tacitus l. 13. & 21. & Pomponius Mela lib. 2. c. 5. ubi horum coloniam fuiſſe Martium Narbonem tradit. At idem Hirtius l. 6. qui de bello Hiſpanienſi eſt, Decumanos vocat, Hic Decumani ſuum locum cornu dextrum tenebant. uti Suetonius in Cæſare, c. 70. in prin. Quanquam & Decumani alios quoque ſignificant: ſcilicet Publicanorum Principes, qui quæſtus ſui cauſa decimas redimunt, ut ſcribit Aſconius Pædianus in 1. in Verrem act. De quibus ipſe Cicero in 4. & 5. act.

5 *Alexander Severus Oſtenſionales.*] Ælius Lampridius in vita ipſius Alexandri, *Milites*, inquit, *quos Oſtenſionales*

Vigeſimanos, & [1] alii Primanos, [2] Secundanos, [3] Quartanos, [4] Quartadecimanos, [5] Undevigeſimanos, [6] Duodevigeſimanos à legionum numero, magnæ & expertæ virtutis. Apud Spartanos Neodomadæ omnium habentur fortiſſimi, [7] quos Perſæ gardates dicunt. [8] Antoninus Cæſar lectos milites, Pitamitem & Laconicam centuriam appellavit. [9] Ægyptii [10] & Æthiopes, calaſiries & hermothybies: Antiochus alam mille equitum, Gencam: [11] Dion vero

Neodomadæ. *Gardates lecti milites.* *Calaſiries.* *Hermothybies.* *Genca.*

les vocant, non pretioſis, ſed ſpecioſis, clariſque veſtibus ornabat: nec multum inſignibus, aut ad apparatum regium, auri & ſerici deputabat, dicens, Imperium in virtute eſſe, non in decore.

6 *Tiberius Vigeſimanos.*] Corn. Tacitus lib. 1. de Tiberio loquens, non *vigeſimanos* ſcribit, ſed *viceſimanos*, ſic enim ait, *Turbabanturque denſis Germanorum catervis leves cohortes, cum Cæſar advectus ad Viceſimanos voce magna, Hoc illud tempus obliterandæ ſeditionis, clamitabat, pergerent, properarent culpam in decus vertere.* Et non paucis interjectis, *Deliguntur legiones quinta dextro lateri undevigeſima in lævum, Primani ducendum ad agmen, Viceſimanus adverſum ſequuturos.*

1 *Alii Primanos.*] Idem Tacitus ubi ſupra proxime, & lib. 17. 18. 19. & 20. & ſæpe alibi.

2 *Secundanos.*] Idem Corn. lib. 21. & Livius 4. Dec. lib. 1. poſt prin. & l. 4. in duobus locis, ubi clare declarat hos dici milites ſecundæ legionis. Hos autem fuiſſe ex oppido Arauſione Galliæ Narbonenſis, tradunt Pomponius Mela lib. 2. c. 5. & Plinius lib. 3. c. 4. Hos autem Hirtius in bello Alexandrino Secundarios vocat, niſi ibi mendum ſit. Adde & tu Tertianos ex Corn. Tacito libro 12. & 19. non ſemel. & lib. 21. in prin.

3 *Quartanos*] Idem Tacitus l. 20. & Julius Capitolinus in Claudio. Et adde Quintanos apud eundem Tacitum lib. 1. 17. 18. & 20. Sextanos apud Pomponium Melam lib. 2. c. 5. & Plinium lib. 3. c 4. ubi hos dicunt fuiſſe ex Arelate. Septimanos ex ipſo Tacito lib. 19. non ſemel, & Pomponio Mela eodem illo loco, ubi eos Septumanos appellat, eoſque fuiſſe ex B littera Narbonenſis Galliæ: uti etiam Plinius ut ſupra. Et Undecimanos ex eod. Tacito lib. 1. Et Tertiadecimanos ex ipſo Tacito d. lib. 1.

4 *Quartadecimanos.*] Cornelius Tacitus d. lib. 1. & lib. 4. 15. & 18. ſæpe: ubi aliquando eos Quartadecumanos vocat. & l. 19. 20. & 21. Adde Quintadecimanos apud eundem l. 1. & 20. Et Sextadecimanos apud eundem libro 19. non ſemel.

5 *Undevigeſimanos.*] Idem Tacitus lib. 1. non ſemel, & lib. 20. & Hirtius in bello Alexandrino.

6 *Duodevigeſimanos.*] Idem Tacitus lib. 19. & 20. Adde & Unavigeſimanos apud eundem lib. 18. Et Duo & vigeſimanos ex eodem libro 21. in princ.

7 *Quos Perſæ Gardates dicunt.*] Probus Æmylius in vita Datamis.

8 *Antoninus Cæſar.*] Scilicet Baſſianus Caracalla, ex Herodiano lib. 4. cujus hæc ſunt in vita ipſius Baſſiani. Sed hic legendum non *Pitamitem*, ſed *Pitanicam*. Nam, ut ille dicit, ita hanc centuriam appellavit, quod eam à Spartanis juvenibus confecit.

9 *Ægyptii.*] Herodotus lib. 2. paulo ante finem, & lib 9.

10 *Et Æthiopes.*] Herodotus d. l. 9.

11 *Dion.*] Ita milites Dionis vocabat Soſſis quiſpiam apud Plutarchum in vita ipſius Dionis, qui & ipſe poſtea ſic eos appellat.

Diomani. vero Dionianos. [1] Illud tamen ad memoriam inſigne eſt, milites Romani nominis à condita urbe ad tribunos militares, & captam à Gallis urbem, per annos fere trecentos quinquaginta ſuo ſumptu & impenſa meruiſſe, ac ſtipendia feciſſe: parte enim anni ſub pellibus militabant: parte vero, liberis, uxori & penatibus, ſibique ac familiæ, agrum colendo, & rei ruſticæ navando operam, neceſſaria parabant. Quo autem tempore Veji diutina obſidione & inteſtino malo obſeſſi fuere, quum hyemare oporteret in caſtris, Romani utili & neceſſario exemplo docti, militibus ſtipendium de publico ſtatuere, tunc primum collata ſtipe, æra militibus conſtituta ſunt. Et deinceps reliqua militia, ſumptu & ære publico meruere. Nonnulli Anxure capto ſub tribunis militaribus, patres ſtipendium annuum militibus decreviſſe memorant: [2] quod quidem denis aſſibus in dies ſingulos taxabatur. [3] Poſtea Tiberio regnante, ſinguli denarii diurni dati, prætorianis vero bini. Scipio Aphricanus inſtituit, ut prætorianis ſeſquiplex ſtipendium daretur, hoc eſt, integrum & dimidiatum. [4] Domitianus, quartum ſtipendium aureos ternos, militi tradidiſſe fertur. [5] Apud Germanos epulæ & largi convictus militi pro ſtipendio fuere. Cyrus ternos obolos ſingulis nautis ſtipendium dedit, quibus Lyſander unum adjici procuravit. [6] Ægyptii calaſiriis & hermothybiis, quos præcipuos habebant milites, præter prædia dabant panis toſti pondera definita, & carnis bubulæ minas ſingulis: vini vero ſextarios qua-

Rom. initio nullis ſtipendiis militabant.

Calaſiries. Hermothybies.

1 *Illud tamen ad memoriam.*] Hæc omnia uſque ad verſic. *Quod quidem.* ſunt majori ex parte Liv. 1. Dec. lib. 4. non longe à fin. & iterum lib. 5. tum paulo poſt princip. tum ſtatim poſtea in Oratione Appii Claudii.

2 *Quod quadam denis aſſibus.*] Et hæc ſunt Taciti lib. 1.

3 *Poſtea Tiberio regnante.*] Idem Tacitus eodem lib. 1.

4 *Domitianus.*] Suetonius in vita illius, cap. 7. in fine. *

COLERUS.

* Quadruplum igitur ſtipendium fecit Domitianus, quod olim Julius Cæſ. dictator duplicaverat. vide Cæſar. Sueton. cap. 26. & Zonaram. Sed de ſtipendiis militant. vide Lipſii eruditiſſ. Commentar. ad lib. 1 Annal.

TIRAQUELLUS.

5 *Apud Germanos.*] Corn. Tacitus lib. de Moribus Germanorum.

6 *Ægyptii.*] Herodotus lib. 2. paulo ante fin. & lib. 9. de hoc etiam dictum eſt ſupra in verbo, *Ægyptii.*

1 *Merce-*

quaternos. [1] Mercenario milite populus Romanus perraro adjutus fuit: ſolum enim Punico bello Q. Fabio Maximo, & T. Sempronio Graccho conſulibus, ope externa adjutus bella geſſit, [2] & in Hiſpania Celtiberi ſtipendiarii militis auxilio fultus, legiones duxit, [3] quos latrones, quod mercede militarent, quaſi ſervientes, nuncupavit antiquitas, qui plerunque circa imperatoris latera excubabant. [4] Galli geſſatas vocant milites mercenarios. [5] Inter cæteros

Milites mercenarii. *Livius lib. 4. Dec. 3.* *Galli. Geſſatæ.*

1 *Mercenario milite.*] Hæc uſque ad verſic. *Et in Hiſpania.* ſunt Liv. 3. Dec. lib. 4. in fin.

2 *Et in Hiſpania.*] Et hæc ſunt ipſius Livii ejuſdem 3. Dec. l. 5. non ſemel, & Plutarchi in vita Catonis Cenſorii.

3 *Quos latrones.*] Feſtus Pompejus lib. 10. *Latrones*, inquit, *eos antiqui dicebant, qui conducti militabant, quaſi* λατρεύοντες, *id eſt, ſervientes: nam* λατρεία *eſt ſervitus.* Alibi autem, ſcilicet lib. 17. *Stipatores corporis cuſtodes, quos antiqui latrones vocabant: ſtipati enim ferro circundant corpora Regum* * Servius lib. 12. Æneidos ad principium, λατρεύειν, *inquit*, dicimus obſequi & ſervire mercede. Unde latrones vocantur conducti milites. Moris autem erat, ut hos Imperator & circa ſe haberet, & primos mitteret ad omne diſcrimen, At Varro ante hos lib. 3. aut aliorum computatione 6. *Latrones dicti à latere, qui circum latera erant Regi, atque ad latera habebant ferrum: quos poſtea à ſtipatione Stipatores appellarunt, & qui conducebantur.* Ea enim merces dicitur Græce κέρδος, ab eo veteres poëtæ nonnunquam milites appellant latrones, quod item uti milites cum ferro, aut quod latent ad inſidias faciendas. Atque ita ex veteribus poëtis uſus eſt Plautus in Milite glorioſo act. 1. ſcena 1. ad fin.

Videtur: tempus eſt, ut eamus ad forum,
Ut in tabellis, quas conſignavi hic heri,
Latronibus ego dinumerem ſtipendium.
Nam Rex Seleucus me opere oravit maxumo,
Ut ſibi latrones cogerem & conſcriberem.

Et de his quoque Heſychius.

COLERUS.

* Quod eſt veriſſimum. Laterones enim dicti prius: alii recentiores Laterales vocant, id eſt, latera tegentes.

TIRAQUELLUS.

4 *Galli.*] Plutarchus in Marcello. Servius autem enarrans eum locum lib. 8. Æneid. Virgil.

— Duo quiſque Alpina coruſcant
Geſa manu. —

Haſtas, inquit, *viriles. Nam etiam viros fortes Galli Geſos vocant.* & vide ſupra in verbo, *Sicut Geſſa Gallorum.*

5 *Inter cæteros Cares.*] Pomponius Mela lib. 1. cap. 16. *Cares gens uſque eo quondam armorum pugnæque amans, ut aliena etiam bella mercede agerent.* Strabo lib. 14. tradit hos tota quondam erraſſe Græcia, paſſimque ſtipendiis meruiſſe. Suidas ſcribit hos primos mortalium mercede militaſſe. Sed & adde Athenienſes & Theſſalos aliquando quoque mercede militaſſe, ut videre licet apud Plutarch. in Apophthegmatis Alexandri. Et in univerſum Græcos, apud eundem in Timoleone: ubi dicit eos ita militaſſe ſub Carthaginenſibus. & Q. Curtium lib. 3. & 5. ubi priore loco dicit eos ſub Dario, & poſteriore ſub Alexandro militaſſe. Et Gallos apud Juſtinum lib. 25. & Celtas, qui & ipſi ex Gallis ſunt, apud Appianum in Libyco. Mardos & Iberos ex Plutarcho in Lucullo. Cæterum Arrianus geſtorum Alexandri, lib. 2. tradit ab ipſo Alexandro mercenarios milites primos in Acie fuiſſe collocatos.

Cares. ros Cares mercede militaſſe, & auxilia conduxiſſe traduntur, ideo viliores habiti. [1] Fertur tamen Pruſias conductis in Thracia mercenariis militibus, ita Byzantios obſediſſe, ut extra mœnia progredi nequirent. [2] Parthi nec mercenarios, nec ordinarios habent exercitus, quibus nec certa imperia, nec duces erant. Sed poſtquam juſſu regis ad bellum educti fuerant, confectis bellis, ad propria dilapſi, nullam mercedem ſtipendiorum perferunt, niſi prædam. Britanni non ære ſignato militant, ſed aurum, argentum, & alia metalla precium victoriæ ferunt. [3] Scythis, niſi capite hoſtis oblato, miles prædæ particeps fieri nequit. Chii autem quum ſervis mercenariis pro milite uterentur, bello ſubacti, ſervis propriis vincti traditi, & in exilium acti ſunt, ſicut Syracuſis aliquando poſſeſſores à clientibus exacti fuere. [4] Fertur vero Cato ſenior cum Celtiberorum manum ducentis talentis, & nimis magno ſtipendio conduxiſſet, & ob id increpitus ab amicis foret, quod ſummam nunquam exolvere valeret, reſpondiſſe: ſi vicerimus, ex hoſtili præda illis ſatisfiet: ſi victi forſan erimus, non habebunt unde petant. Fuit præterea memoriæ literis proditum, apud tot diſſonas gentes, linguis moribusque differentes, varia etiam armorum ſpecie & diſſimili ornatu milites in aciem prodire, & cum hoſtibus congredi conſueſſe, quem ſibi quiſque proprium & peculiarem fecit. [5] Etenim Vaſcones tecto capite aut cum galea pugnare nefas habent. [6] Ætoli & Pelaſgi dextro pede nudo

Pruſias. *Parthi.* *Britanni.* *Scythæ.* *Chii.* *Syracuſani.* *Armorum militarium atque ornatuum apud varias gentes diverſitas.* *Vaſcones.* *Ætoli.* *Pelaſgi.*

1 *Fertur tamen Pruſias.*] Et Perſeus Macedonum Rex, ex Plutarcho in Paulo Æmylio.

2 *Parthi.*] Iidem autem exercitum non, ut alii liberorum, ſed majorem partem ſervorum habent, ita ut Antonio illic bellum inferenti cum 50. millia equitum occurrerent, ſoli 500. liberi fuerunt, ut ſcribit Juſtinus libro 41.

3 *Scythis.*] Herodotus lib. 4. Nam capite allato, fit prædæ quamcunque reperit, particeps, alioqui expers.

4 *Fertur autem Cato ſenior.*] Plutar. in vita illius.

5 *Etenim Vaſcones.*] Sed & Perſæ quoque nudo capite præliabantur, ut tradit Xenophon in Cyro minore l. 1. quamvis Herodotus circa capita pilea, quas vocant tiaras, impenetrabilia geſtare teſtetur lib. 7.

6 *Ætoli & Pelaſgi.*] De utriſque Macrobius l. 5. Satur. cap. 18. At Hernici contra pugnabant nudo pede ſiniſtro, altero armato, ut videre licet apud Virgilium lib. 7. Æneid.

— *Veſti-*

do dimicant, & ſiniſtro crure veſtito armis. [1] Albani & Iberi ferarum tergore caput amicti. [2] Sacæ Scythica gens, criſtatis galeis in acutum deſinentibus. [3] Lacones pileati. [4] Perſæ turrito pileo. [5] Luſitani criſtata galea & nervata caſſide, aut mitratis frontibus, & jaculo hamato. [6] Paphlagones haſta. [7] Spartani brevi pugione præliantur. Salentini exerto humero. [8] Gallogræci nullo veſtitu calceatuque amicti, quippe qui nunquam niſi in pugna nudentur. [9] Baleares diſcincti. [10] Cares funda. [11] Perſæ, [12] Parthi, Cydo-

Albani. Iberi. Sacæ. Perſæ. Luſitani. Paphlagones. Spartani. Salentini. Gallogræci. Cares. Parthi.

—— Veſtigia nuda ſiniſtri
Inſtituere pedis, crudus tegit altera pero.

Et ad hunc morem reſpiciens Juvenalis ſat.6.

—— Cruriſque ſiniſtri.
Dimidium tegmen. ——

Ea autem de Ætolis eſt ex Euripide loco à Macrobio citato: quem tamen Ariſtoteles in lib. 2. de Poëtis in hoc reprehendit, quod Ætoli non ſiniſtrum pedem nudum, ſed dextrum: ac Virgilium ſequi maluiſſe Ariſtotelem.

1 *Albani & Iberi.*] De his duobus Strabo ſic ait lib. 11. Clypeos & thoracas habent, item ferinas galeas, quemadmodum Iberes ex Albana regione. De his etiam Plutar. in Pompejo, ſed paulo aliter.

2 *Sacæ.*] Herodotus lib. 7.

3 *Lacones pileati.*] Feſtus Pompejus lib. 14. *Pilea Caſtori & Polluci dederunt antiqui, quia Lacones fuerant, quibus pileatis pugnare mos eſt.*

4 *Perſæ.*] Strabo lib. 15. non procul à fine.

5 *Luſitani.*] Idem lib. 3.

6 *Paphlagones.*] Maximus Tyrius ſermone 3. poſt prin.

7 *Spartani.*] Plutarchus in Lycurgo.

8 *Gallogræci.*] Livius 4. Dec. l. 8.

9 *Baleares diſcincti.*] Strabo lib. 3. uti & Maſſeſylos & Lybes, de quibus dicemus in fine hujus cap.

10 *Cares funda.*] Maximus Tyrius ſerm. 3. in princ. Sed & adde ipſos Baleares, ut plene ſupra diximus. Et Acarnanes, ex Thucydide belli Peloponneſiaci, lib. 2. Et Rhodios, ex eod. lib. 6. & Xenophonte lib. 5. expeditio. Cyri minoris. Et Cyrtheos, ex Liv. 4. Decad. lib. 7. Et Cretenſes ex Appiano bellorum Civilium, lib 2. non ſemel. Et Perſas, ex Strabone lib. 15. Et Carduchos, ex ipſo Xenophonte ejuſdem illius operis l. 4. Thraces, ex Appiano lib. 1. bellorum Civilium: & Mauruſios & Gymneſios, ex Appiano in Libyco. Et Ligyſtos, qui adeo ſolerter fundam agitant, ut conſpectis avibus ſingulas ictibus ſingulis deſtinent, tanquam certi momento omnes caſuras, ut ſcribit Ariſtoteles in libro Mirabilium auſcultationum. Sed ne erres, Baleares de quibus locuti ſumus, Gymnaſtæ quoque dicuntur: quos hic, ni fallor, interpres Appiani Gymnaſtos vocat. *

COLERUS.

* Plinius hiſt. natural. lib. 3. cap. 5.

TIRAQUELLUS.

11 *Perſæ.*] Xenophon lib. 1. Pædiæ Cyri. Herodotus lib. 1. ubi hos dicit docere liberos ſuos ſagittare. Strabo lib. 15. Hincque illud Virgilii lib. 4. Georgic.

Quaque pharetratæ vicina Perſidis urget.

Et Perſarum ſagittariorum meminit Polybius lib. 5.

12 *Parthi.*] Seneca ad Lucilium epiſtol. 36. *Si,* inquit, *in Parthia natus eſſet, arcum infans ſtatim tenderet.* Suetonius in Veſpaſiano c. 6. in fin. ubi Vologeſus

Cydones. Macæ. Thraces. Carthaginenſes. Oretani. Numidæ. Maſſæſylii.

[1] Cydones, [2] & Macæ ſagittis.[3] Thraces peltati cum jaculis & romphæa. [4] Lacones gladio breviori. [5] Carthaginenſes brevibus ſpiculis. [6] Oretani jaculo, funda, & gladio. [7] Numidæ & Maſſæſylii effrenatis equis, & ſine ephippiis, mirabili velocitate, ita ut modo citato agmine fugiant, modo inſequantur, miræ ad cavendum ſolertiæ: nonnunquam binos trahentes deſultorios equos, ita ut inter pugnandum ex feſſo in recentem armati confeſtim tranſcendant, quod compar fuit [8] cum Suevis & Dardanis, qui pariter con-

legeſus rex Parthorum ipſi Veſpaſiano promiſit quadraginta millia ſagittariorum. Appianus lib. 4. bellorum civilium, ubi de exercitu Bruti & Caſſii. Plutarchus in Craſſo. Herodianus l. 1. & iterum 4. in epiſtola Antonini Baſſiani ad Artabanum Parthorum regem. Dion in Pompejo. Et ex poëtis Virgilius quo loco citabimus infra proxime in verbo *Cydones*, & Catullus epigram. 11. ubi eos ſagittiferos appellat: & Claudianus in Epithalamio Honorii & Mariæ in prin.

Princeps coruſco ſydere pulchrior,
Parthis ſagittas tendere certior.

& vide infra in verbo, *Parthi*, & in ver. *Aut ſagittis.*

1 *Cydones.*] Strabo lib. 10. & Virg. lib. 12. Æneid.

Non ſecus ac nervo per nubem impulſa ſagitta
Armatam ſævi Parthus quam felle veneni,
Parthus ſive Cydon telum immedicabile torſit,
Stridens & celeres incognita tranſilit umbras.

2 *Et Macæ.*] Quod hi ſagittis utantur, non memini me legiſſe. De eorum autem in bello tegumentis dicemus infra.

3 *Thraces.*] Maximus Tyrius Serm. 3. in princ. & iterum Serm. 7. & quod de jaculis dicit Ovidius in Ibim,

Pugnabunt jaculis dum Thraces.

4 *Lacones.*] Plutarchus & in Lycurgo, & in Dione ad fin. & in Apophthegmatis Agidis & Antalcidæ. Ex quo & Lacæna quæpiam, nomen enim ignoratur, ad filium dicentem ſe parvum enſem habere, *Adde*, inquit, *& greſſum.* quod & ipſe Plutarchus refert in Apophtheg. Laconicis.

5 *Carthaginenſes.*] Plutar. in Marcello. Diſtribuerat autem navalis belli longiora pila militibus, eminuſque illis ferire Carthaginenſes docuerat: qui cum jaculari neſciant, brevibus utuntur manu ſpiculis.

6 *Oretani.*] Strabo lib. 3.

7 *Numidæ & Maſſæſyli.*] De iis duobus Strabo l. 17. niſi hi iidem ſint, quod eidem placet in alio loco ejuſdem libri. Et de ipſis quoque Numidis Liv. 3. Decad. lib. 3. *Nec omnes Numidæ in dextro locati cornu, ſed quibus deſultorum in modum binos trahentibus equos inter acerrimam ſæpe pugnam in recentem equum ex feſſo tranſſultare moris erat. Tanta velocitas ipſis, tamque docile equorum genus eſt.* Idem quoque 4. Decad lib. 5. *Equi*, inquit *parvuli & graciles, diſcinctus & inermis eques, præterquam quod jacula ſecum portat, equi ſine frenis.* Et paulo poſt, *Numidæ adequitare, dein refugere, ſed propius ſaltu paulatim evehi:* & cætera quæ ſequuntur. Adde autem quod & hujuſmodi equis deſultoriis utebantur Indi apud Herodotum lib. 7. Et de his quoque Suetonius in Cæſare cap. 39.

8 *Cum Suevis.*] Cæſar de bello Gallico lib. 4. non longe à prin. *Equeſtribus præliis ſæpe ex equis deſiliunt, ac pedibus*

conſertim pugnant & cedunt. Samnites vibrare haſtas an- *Samnites.*
tequam dimicent, aſſuerant: quibus in prælio non utun-
tur. Euboici [1] & Aphri haſtis congrediuntur, quas vo- *Euboici.*
cant phalangas. [2] Cretenſes Cydonio arcu & ſaltu. [3] An- *Cretenſes.*
dabatæ niſi obſcuro cælo, novo & inuſitato genere, clau-
ſis & conniventibus oculis, aut in caligine & tenebris *Andabatæ.*
pugnant. [4] Idem apud Arios, qui juxta Suevos incolunt, *Arii.*
ut niſi atra nocte præliari liceat, nigro ſcuto, corpore co-
lore fucato, & oculis vinctis. [5] Auctyles quoque Libyci *Auctyles.*
populi, noctu pugnare diſcunt: die habent inducias. [6] At
non Parthi, quibus pugnare in tenebris eſt lege vetitum. *Parthi.*
[7] Lacones vero, ut in tenebris pugnare diſcerent, nun- *Lacones.*
quam noctu prævio lumine incedebant. [8] Contra Athe-
nienſes: nam è cubiculo egredi noctu, niſi prælato lumi- *Athenienſes.*
ne, Solonis lege vetabantur. [9] Galli prælongis gladiis,
& ſi- *Galli.*

dibus præliantur, equoſque eodem remanere veſtigio aſſueſaciunt, ad quos ſe celeriter, cum uſus eſt, recipiunt.

1 *Et Aphri.*] Plinius lib. 7. cap. 56. *Prælium*, inquit, *Aphri contra Ægyptios primum fecere fuſtibus, quos vocant phalangas.* Et de hujuſmodi phalangis Cæſar l. 2. belli Civilibus. Vide Nonium Marcellum ubi de phalangis auctoritate Varronis lib. 4. de vita populi Romani.

2 *Cretenſes.*] Ovidius l. 3. Metam.
—— *Cydonio fundebat ſpicula cornu.*
Eſt autem Cydon inſigne Cretæ oppidum, teſte Plinio lib. 15. cap. 11. Sed & hi pugnas faciunt comminus & fuſtibus, ut tradit Heraclides in Politicis.

3 *Andabatæ.*] D. Hieronymus in Jovinianum, *Melius eſt clauſis, quod dicitur, oculis Andabatarum more pugnare.* Et rurſum adverſus Helvidium, *More Andabatarum in tenebris gladium vibrans, &c.* *

COLERUS.

* Pugnabant autem hi in equis.

TIRAQUELLUS.

4 *Idem apud Arios.*] Cornelius Tacitus libro de moribus Germanorum, non multo ante finem.

5 *Auctyles quoque Libyci.*] Nam id ipſum facere καταλτιῖς λίβυας. Baſultos Libyes tradit Nicolaus περὶ ἐθῶν apud Stobæum ſerm. 42.

6 *At non Parthi.*] Plutarchus in Craſſo & in Antonio.

7 *Lacones vero.*] Plutarchus in Apophthegm. Laconicis. Sed nec ſic, ſi luna eſſet rotunda, id eſt, in plenilunio, in bellum non procedebant, ut ſcribit Strabo lib. 9. De quo & tu vide Lucianum in libello de Aſtrologia, & ante hunc Herodotum lib. 6. & Diogenianum in Adagio, ἀνεσταίη σελήνη. De quo Eraſmus chil. 1. cent. 5. c. 85.

8 *Contra Athenienſes.*] Plutarchus in vita Solonis.

9 *Galli.*] Strabo lib. 4. Livius 3. Decad l. 2. in pugna Cannenſi, & 4. Decad. lib. 8. in oratione Cn. Manlii & Polybius lib. 3. ubi loquens de illa ead. Cannenſi pugna, *Gallis*, inquit, *Hiſpaniſque ſcuta ejuſdem formæ erant, diſpares ac diſſimiles gladii. Nam Hiſpani quidem brevitate agiles, & cum mucronibus non minus punctim quam cæſim feriebant. Gallici vero prælongi ac ſine mucronibus erant. Harum gentium aſpectus ſpecie ipſa ac novitate rei terribiles videbantur.*

Hiſpani. Ægyptii. Achæi. Macedones. Medi. Theſſali. Maſſagetæ. Aſſyrii. Syri. Arabes. Britanni.

& ſine mucronibus, & vaſtis ſcutis ſupra umbilicum, nudi dimicabant. [1] Hiſpani brevioribus & acuminatis, leves agilitate corporum, & armorum habitu: nam linteis prætextis, cum purpura & candidiſſimis tunicis præliantur. [2] Ægyptii ſcutis oblongis, ita ut vix hoſtem conſpiciant, & magnis haſtis. [3] Achæi brevioribus, neque ad protegenda corpora habilibus, & haſtilibus minoribus, quibus Philopœmenes pro ſcuto clypeum pro haſtili ſariſſam dedit. [4] Macedones gravi armatura, [5] brevi gladiolo, & levibus peltis. Medi [6] & Theſſali equitatu valent. [7] Maſſagetæ equis & peditibus Aſſyrii, Syri, [8] Arabes, [9] atque Aſiatici fere omnes frequentius de curru præliantur: [10] ſicut Britanni qui ingentibus gladiis ſine mucrone, [11] & brevibus cetris ictus excipiunt. [12] Ipſi etiam Arabes velocibus came-

lis

bantur. Galli ſupra umbilicum nudi pugnabant. Hiſpani linteis purpura prætextis & candidiſſimis tunicis præliabantur. Ex quibus intelligis hunc locum & ſequentem fuiſſe ab Alexandro deſumptum.

1 *Hiſpani.*] Livius dict. 3. Decad. lib. 2. & Polybius ubi ſupra. Et vide quæ dixi de gladio Hiſpanienſi. ſupra hoc eodem cap. in verbo, *Hiſpanum gladium.* Ipſe autem Polybius l. 6. quo loco deſcribit Romanorum caſtrametationem, dicit enſem Hiſpanienſem ancipitem eſſe, & mucrone eximio.

2 *Ægyptii.*] Xenophon Pædiæ Cyri lib. 6. non ſemel, & iterum lib. 7. & Maximus Tyrius Serm. 3. in princ.

3 *Achæi.*] Plut. in Philopœmene.

4 *Macedones gravi armatura.*] Maximus Tyrius Serm. 3. in princ. Nam & hos galeatos fuiſſe tradit Polybius l. 4.

5 *Brevi gladiolo & levibus peltis.*] Hæc duo ſunt Plutarchi in vita Pauli Æmylii.

6 *Et Theſſali.*] Maximus Tyrius Serm. 3. in prin. iterumque 7. Adde & Galatas Iſtrum incolentes, quos Baſternas vocant, ex Plutarcho in Paulo Æmylio: & Scythæ hæ ex Plinio lib. 8. cap. 42.

7 *Maſſagetæ.*] Herodot. l. 1. ad fin.

8 *Arabes.*] Diodorus Siculus l. 6. c. 1. alias 10. & Lucanus lib. 7. ibi,

—— *Arabeſque ſoluto*
Arcu turba minax, &c.

9 *Atque Aſiatici.*] Xenophon Pædiæ Cyri lib. 6. ubi de his. Et adde Pharuſios & Nigretes ex Strabone libro 17. Et Zabeces, ubi fœminæ aurigantur currus in bellum, ex Herodoto lib. 4. Et Pœnos, ex eod. lib. 7. Curribus autem falcatis uſos fuiſſe Perſas, teſtimonio eſt Q. Curtius lib. 4. & alibi ſæpe.

10 *Sicut Britanni.*] Qui ſcilicet ex curribus præliantur Diodoro Siculo lib. 6. c 8. & Pomponio Melæ l. 3. c. 6. ubi & hos dicit falcatis axibus uti.

11 *Et brevibus cetris.*] Herodianus libro 3. ſcribit eos ſcuto anguſto & lancea eſſe contentos, & gladio nudis corporibus dependente. Tacitus autem lib. 12. tradit apud illos nulla loricarum galearumve tegmina fuiſſe.

12 *Ipſi etiam Arabes.*] Livius 4. Decad. lib. 7. *His, inquit, inſidebant Arabes ſagittarii gladios habentes tenues, longos quaterna cubita, ut ex tanta altitudine contingere hoſtem poſſent.* At Arabes Agrani dicti utebantur arcu & lancea,

lis comminus oblongo gladio,eminus arcu & ſagitta, [1] Bactriani bipennibus & levibus ſcutis, [2] Indi arcu tricubitali vel haſta, pelta & lato gladio. [3] Mauri leonum & elephantum pellibus urſorumque amicti, bella gerunt. [4] Circa Mæotim Laxamathæ viri pedibus,fœminæ equeſtri prælio, non enſe, ſed laqueo depugnant. [5] Sicut Nomades, qui Perſice vivunt, hoſtem illaqueatum conficiunt. [6] Ex Germanis Roxani ſcuto, thorace & galea ex crudo bovis corio, reliqui immenſo ſcuto armantur, & haſta enormi. [7] Æthiopes arcubus longis non minus quatuor cubitis, & ſagittis longiſſimis. [8] Parthi miſſilibus telis, [9] aut ſagittis aſſueſcunt, citis cohortibus [10] nunc occurſantes, nunc ter-

Bactriani. *Indi.* *Mauri.* *Laxamathæ.* *Nomades.* *Roxani.* *Æthiopes.* *Parthi.*

ga

lancea, & gladio & funda, & magna ex parte bipennibus: ut tradit Strabo l. 13. Sed & adde Urſilianos in Aphrica, Macetes uti camelis in bellis, auctore Vegetio l. 3. c. 23.

1 *Bactriani.*] De his Herodotus l. 7. & Q. Curtius l. 3. non admodum longe à princ. ubi tamen hos *Barchanos* vocat, niſi mendum ſit, quod minime credo. Nam poſtea de Bactrianis ſeparatim loquitur. Sed & adde quod nuper de Arabibus diximus. Et quod Pentheſilea etiam bipenni in bello utebatur. Claudius in Eutropium l. 1.

—— Danai fugere bipennem
Pentheſilea tuam. ——

2 *Inde arcu tricubitali.*] Indorum ſagittæ ſunt binorum cubitorum,quas emittunt majore nixu, quam effectu, ex Q. Curtio lib. 8. & iterum lib. 9. Poſtea autem eodem lib. 8. ſcribit eos longas & prægraves & niſi prius in terram ſtatuerint arcum, non ſatis apte & commode eas imponi. Ante hunc Strabo lib. 15. horum tradit armaturam eſſe arcum & ſagittas tricubitales, vel haſtam & peltam & gladium latum,tricubitalem. Ex quò hunc omnino locum accepit Alexander.

3 *Mauri.*] Strabo lib. 17. Sed & Macæ in bellum pelles terreſtrium ſtruthionum pro tegumento ferunt,ut tradit Herodotus lib. 4.

4 *Circa Mæotim Laxamathæ.*] Pomponius Mela lib. 1. c. 21.

5 *Sicut Nomades.*] Herodotus l. 7. & Pauſaniæ lib. 1. ubi & eoſdem Sarmatas vocari dicit.

6 *Et Germanis Roxani.*] Strabo l. 7.

7 *Æthiopes.*] Herodotus l. 7. Strabo lib. 17. Hi autem Æthiopes, qui Silli vocantur, Orygum cornibus pro armis utuntur, ut ſcribit idem Strabo lib. 16. Sed Æthiopes Megabari clavas gerunt ferreis nodis ferratas. Utuntur etiam lanceis & ſcutis ex corio confectis, reliqui arcu & lancea, ut & ipſe ſcribit eod. lib. 17. Sed & Diodorus Siculus lib. 4. cap. 1. de Æthiopibus, qui utraſque Nili ripas, inſulaſque in Nilo ſitas habitant, *Arma*, inquit, *ferunt ſcuta ex corio crudo bovis, ac parvas haſtas, & ex his alii præacutas ſudes, quandoque ligneos arcus quatuor cubitorum, quibus ſagittant altero protenſo pede. Conſumptis ſagittis, ſudibus pugnant.*

8 *Parthi.*] Cornelius Tacitus l. 15. & Plutarch. in vita Marcelli, & Craſſi.

9 *Aut ſagittis.*] Idem Plutarchus in Craſſo. Virg.

Fidentemque fuga Parthum, verſiſque ſagittis.

10 *Nunc occurſantes, nunc terga dantes, &c.*] Virgilius ubi ſupra Tacitus lib. 5. cujus eadem hæc verba ſunt. Juſtinus libro 41. Plutarchus ubi ſupra.

Hinc

ga dantes, ſimulata fuga: [1] quod apud Scythas [2] & Germanos fortiſſimum pugnæ genus cenſebatur, ut cedere loco & rurſus inſtare, pro conſilio haberent: [3] quibus uſus erat cum fœminis equabus præliari, quod veſicas curſu levarent: mares vero in aciem non producere: [4] ſicut Bathriani fœminas camelos, ad bella præparant, maribus in expeditione non utuntur. Sed tametſi Perſæ Medi & Aſſyrii, effuſo curſu procurſando, eminus jaculis & ſagittis hoſtem inceſſerent, haud longis inde temporibus Perſæ optimates, thorace pectus, ſcuto ſiniſtram, dextram gladio vel ſecuri muniverunt. [5] Lydi quoque & plerique barbari, longis braccis & longis criſtis, ſed brevi arcu & ſpiculo armantur. Quod autem de Cydoniis loquor non omittendum, nullos Græcorum [6] præter Cretenſes ſagittis uti, inſtitutum patrium

Hincque Lucanus lib. 8. Parthorum fugax bellum vocat.

1 *Quod apud Scythas.*] Plutarchus in Mario. Porphyrion in Horatium libro 1. Carm. Ode 35. ubi hinc dicit eos profugos dici ab Horatio ibi.

2 *Et Germanos.*] Tacitus in libro de Moribus Germanorum.

3 *Quibus uſus erat.*] Scilicet Scythis, ex Plinio lib. 8. cap. 43. Homerus autem lib. 2. Iliados in Catalogo tribuit palmam velocitatis equabus Pheretiadis ab Eumelo ductis ad bellum Trojanum. Hi enim ſunt verſus illius,

Τίς τ' ἂρ τῶν ὄχ' ἄριστος ἔην σύ μοι ἔννεπε μοῦσα
Αὐτῶν, ἠδ' ἵππων οἳ ἅμ' Ἀτρείδῃσιν ἕποντο.
Ἵπποι μὲν μέγ' ἄρισται ἔσαν φηρητιάδαο.
Τὰς Εὔμηλος ἔλαυνε ποδώκεας ὄρνιθας ὥς.

Id eſt,

Quis horum optimus erat, tu mihi dic Muſa,
Ipſorum & equorum qui ſimul Atridas ſequebantur.
Equæ quidem multo optima erant Pheretiadæ,
Quas Eumelus ductabat, veloces pedibus tanquam aves.

Hucque ſpectat illud Virg l. 1. Georg.

—— Eliadum palmas Epiros equarum.

Ubi Servius, equas dicit, quia velociores ſunt quam equi: quia (ut ait Plinius) inter currendum emittunt urinam. Locus autem ipſius eſt l. 8. c. 42. Probus autem in eundem locum Virgilii, *Quare*, inquit, *equarum potius quam equorum dicat, ipſe rationem ſuam explicat, cum ait lib. 3. ejuſdem operis,*

Seu quis Olympiacæ miratus præmia palmæ
Paſcit equos, ſeu quis fortes ad aratra juvencos,
Corpora præcipue matrum legat: &c.

4 *Sicut Bathriani.*] Solinus cap. 62. aut aliorum computatione 52. Cujus, ut opinor, ratio eſt, quod cameli mares in currendo non ſunt pares fœminis: ut ſcribit Herodotus lib. 3.

5 *Lydi quoque.*] Et hi quidem erant equitatus periti, haſtaſque per longas geſtabant, ex Herodoto lib. 1. Sed & ſagittarii erant apud Polybium lib. 5.

6 *Præter Cretenſes.*] Nam hos ſagittarios optimos fuiſſe videre eſt ex Xenophonte in expeditione Cyri minoris lib. 3. Thucydide lib. 6. belli Pelopon-

trium eſſe: [1] nec ſolum Cydones, & Parthos catervis ſagitttariorum valere, [2] quos hippotoxotas vocant, [3] ſed Æthiopes, [4] Arabas, [5] Indos, [6] Scythas, [7] Bathras, [8] Sarmatas, [9] adde Ægyptios, [10] & Orientis populos, contra ingentes

loponneſiaci. Cæſare belli Gallici, l. 2. & item lib. 3. non multo poſt princ. Diodorus Siculus lib. 6. cap. 15. Strabo lib. 1. Livius 4. Decad. lib. 7. & 8. Pauſanias lib. 1. ubi ſcribit, antiquis temporibus ex omnibus Græcis Cretenſibus gentilitium telum ſagittas fuiſſe, ex quo loco Alexander accepiſſe videtur id quòd hic ſcribit. Plutarchus in Gracchis, Q. Curtius lib. 4. Ælianus Variæ hiſtoriæ, lib. 1. Maxim. Tyrius Serm. 7. Arrianus Geſtorum Alex. l. 2. Solinus c. 16. Trebellius Pollio in vita Claudii Secundi. Hincque illud Virg. 52. lib. 3. Georg.

—— *Creſſamque pharetram.*

Et ibi Probus, qui eos dicit optimos eſſe ſagittarios. Et vide quæ dixi ſupra lib. 1. cap. 20. Cydones Cretenſes dici tradit Servius in lib. 10. Æneidos in eum locum,

—— *Infelix nova gaudia Cydon.*

Nam & Cydona mater urbium Cretenſium dicebatur, ut tradit Lucius Florus Epit. 3. in bello Cretico. Et hinc illa Lucani lib. 7.

—— *Et Creta Cydonas*
Miſit. ——

quod hic auctor noſter ignoraſſe videtur.

1 *Nec ſolum Cydones, Perſas & Parthos.*] De quibus tribus ſupra dictum eſt hoc eodem cap.

2 *Quos Hippotoxotas.*] Id eſt, equites ſagittarios, de quibus ſupra diximus hoc eodem cap.

3 *Sed Æthiopes.*] Ut diximus ſupra hoc eodem cap. in verbo, *Æthiopes.* Sed quibus adde Niſicaſtas & Niſitas ipſorum Æthiopum populos, ita dictos, non quod trinos & quaternos oculos haberent: ſed quia ſagittis præcipua contemplatione uterentur, ex Plin. lib. 6. cap. 30.

4 *Arabes.*] De Arabibus ſagittariis diximus item ſupra ex Livio. Cui adde & eundem Livium 4. Decad. lib. 7. & Plinium lib. 16. cap. 36. Appianum Alexandrinum bellor. Civilium, lib. 4. ubi deſcribit exercitum Bruti & Caſſij.

5 *Indos.*] Plinius ubi ſupra. Et hos fuiſſe ſagittarios optimos tradit Philoſtratus in vita Apollonii, lib. 2. cap. 12.

6 *Scythas.*] Xenophon lib. 3. Expeditionis Cyri minoris, Plinius ubi ſupra, & Q. Curtius l. 7. in Oratione Legatorum Scytharum ad Alexandrum. Ex quo Virgil. de his loquens in Ciri,

Et gens illa quidem ſumptis haud tarda
pharetris.

Et Horatius lib. 3. Carm. Ode 8.

Jam Scythæ laxo meditentur arcu
Cedere campis.

Et præcipue Geloni, qui ex his ſunt. Horatius lib. 3. Carm. Ode 4.

Viſam pharetratos Gelonos.

Ubi Acron, *Geloni,* inquit, *gens Scythiæ ſagittis potens:* citatque illud Virgilianum. De Dacis, qui & ipſi ex Scythis ſunt, eſt illud Horatii eod. l. 3. Ode 6.

Delevit urbem Dacus & Æthiops,
Hic claſſe formidatus, ille
Miſſilibus melior ſagittis.

Ubi Acron dicit hos Germanos eſſe, citans illud,

Aut conjurato deſcendens Dacus ab
Iſtro.

Et de Iazygibus, qui & ipſi ſunt Scythæ, Ovidius in Ibim,

Pugnabunt jaculis dum Thraces, Iazyges arcu.

Ita enim legendum monet Mycillius, non *Iapyges.*

7 *Bathras.*] Bactros dicit Plinius, à quo totus hic locus ſumptus eſt, dicto lib. 16. c. 36.

8 *Sarmatas.*] Cornelius Tacitus libro 5. & Plinius ubi ſupra.

9 *Adde Ægyptios.*] Plinius ibidem.

10 *Et Orientis populos.*] Plinius item in eo-

tes hoſtium copias, [1] calamorum & ſagittarum jactu præcipue valuiſſe, [2] quibus plerunque ſolem obumbrant, & ideo ſerenos exoptant dies, [3] præ cæteris Magneſii artem ſagittandi habuiſſe traduntur præcipuam, ubi oppidum [4] Mothona, [5] in quo Philippus ſagittæ jactu amiſit oculum. Scythis autem adeo ſagittarum ſtudium fuit, ut dextra ac ſiniſtra pariter jaculari, & vice alterna in hoſtes mittere, ſublato diſcrimine, callerent.

in eodem loco, & Julius Capitolinus in vita Maximini ſenioris, cujus hæc verba ſunt, *Et ob hoc maxime orientalia ſecum trahebat auxilia: quia nulli magis contra Germanos, quam expediti ſagittarii valent.*

1 *Calamorum.*] Nam & Plinius ubi ſupra ſcribit hos, qui ſupra proxime nominati ſunt, calamis in bello uti.

2 *Quibus plerunque ſolem obumbrant, & ideo, &c.*] Sunt verba Plinii in eodem loco.

3 *Præ cæteris Magneſii.*] Solinus cap. 13. aut aliorum diſtinctione 14.

4 *Mothona.*] *Methona* vel *Methone* legendum eſt ex Juſtino & aliis quos ſtatim citabo.

5 *In quo Philippus.*] Juſtinus lib. 7. ad fin. Solinus ubi ſupra Diodorus Siculus lib. 16. Calliſthenes lib. 3. rerum memorabilium, & ex eo Plutarchus in Paralellis cap. 15. & in vita Sertorii. Adde autem & omnibus ſuperioribus ſagittariis Carduchos, quos Xenophon in Cyro Juniore lib. 4. ſcribit fuiſſe ſagittandi peritiſſimos, ac arcubus uſos fuiſſe ternum cubitorum, ſagittis nihilo binum cubitum brevioribus, nervum intendiſſe, applicata ad imum arcum lævo pede, ſagittaſque, ſcuta & loricas penetraſſe. Et Sacos ex eodem Xenophonte in Pædia Cyri lib. 5. Et Maſſagetas ex Herodoto l. 1. ad finem. Gelonos ex Virgilio, qui eos ſagittiferos vocat lib 8. Æneid. ad fin. Et Iaxamathas ex Pomponio Mela l. 1. c. 20. Baſilides ex eodem lib. 2. c. 1. Mauros ex Herodiano lib. 6. ante fin. & lib. 7. ubi eos Mauruſios appellat, nam & hi iidem ſunt. Medos ex Lucano l. 4. ibi,

— *Æquaturuſque ſagittas Medorum.* —

& Appiano lib. 4. bellorum civilium in deſcriptione exercitus Bruti & Caſſii. Getas ex Ovidio libro Triſtium 4. eleg. 10. eademque ult.

Juncta Pharetratis Sarmatis ora Getis.

Odryſios, Triballos, & Illyrios ex Diodoro Siculo lib. 17. c. 2. Et Armenios ex Æliano de inſtruendis aciebus c. 45. Dacos ex Livio 4. decad. lib. 5. in deſcriptione exercitus Romanorum & regis Antiochi. Albanos ex Strabone lib. 11. ubi eos dicit jaculatores & ſagittarios habere clypeos & thoraces & ferinas galeas. Quod volui & ad hoc caput adjicere, quo non ſolum de arcubus & ſagittis, ſed & de aliis gentilitiorum armorum generibus tractatur. Ideoque & hæc præterea addam Maſſæſylios & Lybes uti ſolitos pelta parva ex corio confecta, lancea lata & parva diſtinctos; ex Strabone lib. 17. Volſcos dolonibus etiam uti ſolitos, ex Probo in Virgilium lib. 2. Georg. in id referente illud ipſius Virgilii,

—— *Volſcoſque verutos.*

quaſi ſcilicet veru & dolon idem ſit. Ionibus fuiſſe breves arcus & brevia ſpicula & longas brachas, longaſque in capite criſtas ex Herodoto l. 5. Dervicibus haſtas ferro præfixas, & nonnullis eorum haſtas igne duratas, ex Q. Curtio lib. 3. Sobiis Indorum populis clavas pro telo fuiſſe, ex eodem l. 9. Chalybibus haſtas longas ad cubita 15. unica præfixa cuſpide, ex Xenophonte de Cyri minoris expeditione lib. 4.

CAPUT

CAPUT XXIII.

Quid lex, quid plebiſcitum, ſenatuſve conſultum, quid prætorum edicta, vel reſponſa prudentum.

VErum eſt [1] quod proditur ab auctoribus à principio originum nullas apud Romanos ex ſcripto populi judicio leges latas fuiſſe: ſed quod reges judicium ſtatuebant, id pro lege ſervabatur. [2] Arbitria enim principum pro legibus erant: quippe condendarum legum jus arbitriumque tunc penes reges erat, quum delictorum pœnas præmiaque conſtituunt, & querelas civium criminationeſque admittunt. [3] Hinc à Romulo leges curiatæ, & reliquis regibus, præcipue à Servio Tullio, abſque populi conſilio, ſed tantum conſulto ſenatu, [4] leges ſacratæ fuere, quibus etiam reges tenebantur: quas ſine ordine latas [5] Papyrius in unum collegit & acervavit, unde jus Papyrianum dictum. Quum vero exterminatis regibus, conſules & annui magiſtratus præeſſent, jus poteſtaſque omnis legis condendæ conſulibus collata fuit: qui quoties ex uſu erat, ex conſulto ſenatus leges ad populum tulere, quæ firmæ illibatæque manſere. Neque conſules modo, ſed dictatores, prætores, ædiles, cenſoreſque ad populum jura dare, & legem ferre poterant, eaque promulgata & demum lata populi juſſu, patribus auctoribus, ita ſummos ac infimos aſtringebat, ut obedienter imperata facere oporteret. Quod ſi in lege ferenda

Nullæ leges initio Rom. ex ſcripto populi judicio.

Leges curiatæ.

Leges ſacratæ.

Papyrianum jus.

Quæ demum leges ratæ erant Romanis.

TIRAQUELLUS.

1 *Quod proditur ab auctoribus.*] Dionyſio Halicarnaſſ. l. 2. Livio 1. Decad. lib. 1. Plutarcho in Romulo, & Numa Pompilio, & Pomponio Juriſconſulto in *l.* 2. in prin. *ff. de orig. Juris.* *

COLERUS.

* Ubi ait Pomponius omnia manu à regibus gubernata fuiſſe, hoc eſt, quæ arbitraria eſſet.

TIRAQUELLUS.

2 *Arbitria enim principum.*] Juſtinus lib. 1. in principio.

3 *Hinc à Romulo leges curiatæ & reliquis, &c.*] Dionyſius Halicarnaſſ. l. 1. & Pomponius Juriſconſultus ubi ſupra. Et de hujuſmodi legibus Liv. 1. decad. lib. 5. Cornelius Tacitus lib. 2. Suetonius in Auguſto cap. 65.

4 *Leges ſacratæ fuerunt.*] Aliter Feſtus Pompejus lib. 17. *

COLERUS.

* Et *l.* 9. §. *proprie* 3. *ff. de rer. diviſ.*

TIRAQUELLUS.

5 *Papyrius.*] Id haud dubie eſt dicta *l.* 2. in princ. *ff. de orig. Juris.* vide Zaſium ibid.

renda populus adverſaretur, aut ſenatus illam non acciperet, quippe qui eam ferri aut promulgari non ſineret, nullius exempli, nullarumque virium eſſe cenſebatur. Ferebat enim præco legem ad populum ex auctoritate & juſſu dictatoris, conſulis, prætorisve, ſubjiciente verba & præeunte ſcriba: qui quum illam promulgaſſet, id demum firmum erat, ſi in eo quod lege cavebatur, populus auctor fieret. Ipſaque lata & promulgata, atque in æs inciſa, & in ærarium condita, ita ejus ſcitis omnes aſtringebat, ut ejus firma maneret auctoritas: adverſusque eam ſi quid factum foret, poſſet non jure factum videri. Mulcta quoque per legem lata adverſus eum qui ſecus feciſſet, impune irrogari quibat. Si quid tamen ea promulgata, addendum legi foret, detrahendumve, antequam in foro propoſita, & in æs inciſa fuiſſet, facile licebat: poſtea vero vetabatur. [1] Si tamen non trinundino lex promulgaretur, [2] aut Iove tonante, vel per vim & minas, [3] ſeu per fulgura & tempeſtates, vel die ominoſo & piaculari edita: [4] ſi contra plebis tribunorumve interceſſiones, [5] aut denique contra auſpicia feratur: ſi neque jurata per conſules tribunosve eſſet, poterat haud dubie abrogari, & pro infecta haberi. Quare quum M. Iubilius Druſus trib. pl. leges pro optimatibus tuliſſet, Philippus conſul qui ei infenſus aderat, obtinuit à ſenatu, ut leges ejus uno ſenatuſconſulto tollerentur, quia contra auſpicia latæ erant, propterea illis populum non teneri. Neque enim fas erat pro lege recipi, quod vitio, & non juſto imperio editum fuiſſet aut promulgatum: idque [6] lege veteri cavebatur, his verbis: *Legum juſta imperia ſunto, hisque*

Quæ lex abrogari poterat, & pro infecta haberi.

1 *Si tamen non trinundino.*] Vide paulo poſt in verbo, *Dictum eſt autem.*

2 *Aut Jove tonante.*] Leges enim comitiis fiebant: at (ut ait Cicero l. 2. de Divinatione) *Jove tonante, fulgurante, comitia haberi nefas.*

3 *Seu per fulgura, &c.*] Hoc probatum eſt ex Cicer. ſupra in verbo, *Aut Jove tonante.* Idem in Vatinium Jove fulgente, cum populo agi nefas eſſe.

4 *Si contra plebis Tribunorumve interceßiones.*] Hinc Cic. lib. 3. de Legibús. *Parere jubet lex interceſſori.* Et idem ibid. *Interceſſor rei malæ ſalutaris civis eſto.*

5 *Aut denique contra auſpicia.*] Id ſtatim probabitur exemplo infra in verbo, *Quare cum M. Jubilius.*

6 *Idque lege veteri cavebatur, Legum &c.*] Cicer. de legibus lib. 3.

que cives modeſte & ſine recuſatione parento. & infra: [1] Dictum eſt autem trinundino leges ferri, quod tribus nundinis proponi leges, demum promulgari deberent. [2] Si quid tamen alicui ob gratiam, quod dignum aliquod operæpretium feciſſet, contra jus publicum aut legem ſcriptam indulgendum foret, nonnunquam ſenatu poſtulante, populi juſſu lex abrogabatur, ut ille legibus ſolveretur, exemplo Lacedemoniorum, & jus interim connivebat, eademque poſt annum ferebatur denuo. [3] Alexander vero Severus imperator nullam ſacraſſe dicitur legem ſine XX. juriſperitorum, & quinquaginta diſertiſſimorum conſilio. Quod quidem jus, in legem, morem, & æquitatem veteres diviſerunt: [4] juſque ad res humanas, fas ad religionem pertinere voluerunt. [5] Sed notandum, non ſolum leges editas conſenſu populi ſacratas, ſed & ſcita plebis, ſenatuſconſulta, edicta magiſtratuum, ac juriſperitorum auctoritates & reſponſa, demum placita principum, [6] & res judicatas, vim legis habuiſſe: in quibus civile omne jus conſiſtit. Animadverſionis enim metu, magiſtratus dum audaciæ & facinoribus obviam eunt, his veluti legibus omnes alligarunt. [7] Erant enim plebiſcita, quæ rogatione tribunitia legis condendæq; cauſa plebs ſtatuebat: quæ licet à plebe ſcita eſſent, illa tamen vim legis habere haud dubium eſt. [8] Quintus enim

> *Trinundino leges ferri.*
>
> *Legis abrogatio ad gratiam privati cujuſpiam.*
>
> *Juris diviſio.*
>
> *Fas.*
>
> *Leges ſacratæ.*
>
> *Plebiſcita.*

1 *Dictum eſt autem trinundino.*] Macrobius lib. 1. Saturn. c. 16.

2 *Si quid tamen alicui ob gratiam.*] Vide *leg.* 1. verſicul. *plane. ff. de conſtitut. princip.* & §. *ſed & quod.* verſic. *plane. Inſtitut. de jure natur. & gent. civili.*

3 *Alexander vero Severus.*] Ælius Lampridius in vita illius.

4 *Juſque.*] Ex decretis cano. in c. 2. diſt. 1. ibi, *Fas lex divina. Jus lex humana.*

5 *Sed notandum.*] Hæc uſque ad verba, *Et res,* ſunt Papiniani in *l. jus autem. ff. de juſtit. & jure.* & Juſtiniani in §. *conſtat.* verſicul. *ſcriptum.* & multis ſeq. Inſtit. de jure natural. gent. & civili. Et dicentur poſtea ſigillatim.

6 *Et res judicatas.*] A principe per *l. ultim. C. de legibus.* ubi intelliges ex noſtris legum interpretibus quomodo id ſit intelligendum. Quid autem de rebus judicans aliorum judicum, tractant & illi in eodem loco & in *l. nemo C. de ſentent. & interloc. om. jud.*

7 *Erant enim plebiſcita.*] Juſtinianus in §. *plebiſcitum. Inſtitut. de jur. natural. gent. & civili.* Et hujus rei exemplum habes apud Livium 1. Decad. libro 3. *Tribunatu,* inquit, *inito L. Icilius plebem rogavit, plebs ſcivit; ne cui &c.* *

COLERUS.

* Græci vocant δήμου ψήφισμα.

TIRAQUELLUS.

8 *Q. enim Hortenſius.*] Plinius l. 16. cap. 10.

enim Hortenſius quum plebs in Ianiculum ſeceſſiſſet, in Eſculeto legem tulit, ut ea quæ plebs juſſiſſet, omnes Quirites tenerent: [1] quam L. Valerius, & M. Horatius antea tulerant centuriatis comitiis. [2] Magni tamen inter plebiſcita legesque intererat, quod plebiſcita, [3] tribuno rogante, de his quæ ad plebem pertinent: [4] leges vero, conſule vel prætore, aut alio magiſtratu conſulente, rogabantur. [5] Qui tamen populus differt à plebe, quod in populo patricii, ſenatores, cunctaque nobilitas inſunt: in plebe vero patricii non inſunt. Non tamen quicquid populus juſſit, ratum eſſe decet: quia quod jus non eſſet, populus jubere non poterat. [6] Senatus quoque conſulta, tametſi ad populum non ferantur, ſi tamen ea tribuni probaſſent, & rata eſſe vellent legis vim obtinuere. Erat enim ſenatuſconſultum, quod ſenatu jubente decernebatur ſine lege. Hæc enim illa ſunt decreta & conſulta patrum, quæ juris ſtatuendi cauſa, non ob privatam utilitatem decreto ampliſſimi ordinis ſtatuuntur: quæ tunc rata erant, ſi tribuni plebis ea cenſuiſſent, aliter poterat ſenatuſconſultum per interceſſiones tribunitias impediri. [7] Fuitque diu obſervatum, in omnibus ſenatuſconſultis, in quibus aliquem ſolvi

Plebiſcitorum & legum differentia.

Populi & plebis differentia.

Senatuſconſultum.

place-

cap. 10. poſt princip. Ideoque hæc lex Hortenſia dicta eſt in *l. 2. §. deinde cum eſſet. ff. de origine jur.* & in *dicto §. plebiſcitum.* verſicul. *Sed & plebiſcita. Inſtitut. de jur. natur, gent. & civili,* & de his ſupra diximus.

1 *Quam L. Valerius, & M. Horatius.*] Livius 1. Decad. lib. 3. de his Conſulibus loquens, *Omnium,* inquit, *primum cum veluti in controverſo jure eſſet, tenerenturne patres plebiſcitis, legem centuriatis comitiis tulere, ut quod tributim plebs juſſiſſet, populum teneret. Qua lege Tribunitiis rogationibus telum acerrimum datum eſt.* Idem quoque ejuſdem 1. Decad. lib. 8. ſcribit, Q. Publicum Philonem dictatorem legem tuliſſe, ut plebiſcita omnes Quirites tenerent.

2 *Magni tamen inter plebiſcita legeſque.*] Hoc ex ſequentibus patebit.

3 *Tribuno rogante.*] Quod jam ſupra dictum eſt in verbo, *Erat enim plebiſcit.*

4 *Leges vero.*] Juſtinianus in *§. lex eſt. Inſtit. de jur. naturali, gent. & civili.*

5 *Qui tamen populus differt à plebe.*] Idem in *§. plebiſcitum.* verſic. *plebs autem.* eod. tit. & capite, & ab eo Gellius l. 10. c. 20. Et vide omnino quæ ſcripſi in Commentariis de Nobilitate, c. 37. numer. 14. incip. *Populi appellatione.* & multis ſeq.

6 *Senatus quoque conſulta.*] Vide *l. 2. §. deinde quia difficile. ff. de orig. jur. & l. non ambigitur. ff. de legib.* & *§. ſenatuſconſultum. ff. de jur. nat. gent. & civili.* & c. ſenatuſconſultum diſtinct. 2.

7 *Fuitque diu obſervatum.*] Id eſt Aſconii Pædiani in argumento orationis Ciceronis pro C. Cornelio majeſtatis reo.

1 *Præ-*

placebat, adjicere, ut de ea re ad populum feratur, quod poſtea adjici deſitum eſt. [1] Præter quæ prætorum edicta, quæ juris ſtatuendi cauſa [2] in albo proponuntur, legum vicem habuere, ut quum doli metusve cauſa, aut vi quod factum ſit vel clam, ſe ratum non habiturum promittit: quæ quidem edicta, vel civilis juris declarandi, vel interpretandi, adjuvandi, ſupplendive cauſa, à prætore proponebantur: quod jus honorarium dictum eſt. Et quum prætores olim ob gratiam plerunque variè jus dicerent, [3] Cornelius legem tulit, ut niſi ex edictis ſuis perpetuis, & ſcripto jure prætores jura dare non poſſent. Fuitque conſtitutum, ut non prætores modo, [4] ſed ædiles, cenſoresque de his quæ cujuſque magiſtratus juriſdictionis ſunt, quoties varia & commutabilis ratio aliquid novi decernendi cauſam daret, edicta proponerent, eaque circumſpecte edita, velut jura legesque promulgatas ſervari mandarent, ita ut ſi quid contra factum eſſet, poterat in eum haud ſecus lege agi, quam ſi decreta legum labefactaſſet, aut præteriiſſet. In quibus etiam ſervatum comperimus, tunc quum proponuntur aut eduntur, in primis nomen Cæſaris cum honore præfari. Et tametſi annuam dici legem edicta prætorum quidam cenſuerunt, conſtat tamen, illorum conſtituta haud ſecus quam ſi perpetua lex eſſet, ſæpe valuiſſe. [5] Eſtque memoriæ proditum, ut inſtar edictorum, prætoris interdicta valeant. nam ſi quid bono publico ne fieret interdixit, haud ſecus in eos animadvertit, qui admiſere aliquid contra vetitum, quam ſi quid fieri juſſiſſet, & ob nequitiam paritum non fuiſſet. [6] Reſponſa denique prudentum pro legi-

Prætorum edicta.

Lex Cornelii.

Reſponſa prudentum.

1 *Præter quæ prætorum edicta.*] Dicta *l.2.§.eodem tempore. ff. de orig. jur.* & *§.prætorum. Inſt. de jure natur. gent. & civili.* Et vide omninoquæ de officio & munere prætorum ſcripta ſunt ſupra lib.2.cap.15.

2 *In albo proponuntur.*] Vide etiam ſupra lib.2.cap 8.

3 *Cornelius legem tulit.*] Aſconius Pædianus in illo ipſo argumento orationis Ciceronis pro C.Cornelio.

4 *Sed Ædiles.*] In *§.prætorum.* verſ. *proponebant. Inſt. de jure nat. gent. & civili.* & patet ex *l.1. in princ. ff. de ædilit. edict.*

5 *Eſtque memoriæ proditum.*] Vide *ff. & Inſt. de interdict.* per totum.

6 *Reſponſa denique prudentum.*] Juſtinianus in *§.reſponſa. Inſt. de jure natur. gent. & civili.*

legibus ſæpe habita & recepta ſunt. Quum enim interpretandi juris, & ſententiæ ferendæ de his quæ in controverſiam veniunt, poteſtas his tributa eſſet, illorum reſponſa, librata moderatione edita, nimirum eam vim obtinuere, ac ſi leges ſacratæ fuiſſent: quæ quidem tantæ auctoritatis fuere, ut ſuppreſſa ratione, illorum placita inſtar legis haberent. [1] Ante vero Auguſti tempora jus reſpondendi de jure controverſo, nulli datum fuit: ſed qui ſtudiorum ſuorum fiduciam habebant, conſulentibus reſponſa dabant. Primus enim Auguſtus jure conſultis, velut legum miniſtris, de jure reſpondendi ſuper his quæ in dubium diſceptationemque venirent, munus dediſſe fertur: & ex illo traditum, ut reſpondendi interpretandique jura, pro beneficio à principe peteretur facultas. [2] Quare à Tiberio Cæſare, Sabino jure conſulto interpretandi juris, magni muneris loco, jus tributum fuit: [3] & poſt eum reliqui Cæſares id muneris ſui eſſe voluere, [4] adeo ut quum ab Hadriano viri prætorii, ut de jure reſpondere liceret, pro beneficio peterent, reſpondiſſe dicatur, hoc non peti à principe, ſed præſtari ſolere: & ideo ſi quis ſui fiduciam haberet, eſſetque juris ſciens, reſpondendi ſe facultatem non negaturum. Quare illorum reſponſis leges nonnunquam editæ, ſæpius interpretatæ ſunt. [5] Feruntque Mazacenos juxta Cappadoces, cum Charondæ legibus uterentur, ne ſine interprete legum ſcita ſervarent, ſi quod dubium jus emergeret, aliquem peritum juris elegiſſe, cujus reſponſis & dictis parerent. [6] Ejuſmodi fuere tam Papiniani, Servii, Sulpitii, Pauli

Reſpondendi jus quando primò datum.

Verba ſunt Pomponii in l. 2. non longe à fine ff. de orig. jur.

Iuriſperitus pecculiaris ad danda reſponſa apud Mazacenos.

1 *Ante vero Auguſti tempora.*] Pomponius in *l.* 2. §. *& ut obiter. ff. de orig. juris.* *

COLERUS.

* Immo §. *Poſt hunc.* Adde *l.* 11. *Cod. de advocat. judic.* l. 7. *C. de profeſſ. & medicis.*

TIRAQUELLUS.

2 *Quare à Tiberio Cæſare.*] Idem ibid. verſic. *ergo Sabino.*

3 *Et poſt eum, &c.*] Ut probatur ex ſequentibus.

4 *Adeo ut cum ab Adriano.*] Et id quoque eſt d. *l.* 2. ubi ſupra, verſic. *& ideo optimus.*

5 *Feruntq. Mazacenos.*] Strabo l. 17.

6 *Ejuſmodi fuere.*] Sunt nomina noſtrorum Juriſconſultorum. *

COLERUS.

* Quorum vitas eleganter confecit Franciſcus Hotomannus, celebris Juriſconſ.

1 *Hic*

Pauli & Scævolæ: quam Ulpiani, Trebatii, Tuberonis, Caſſii, & Salvii Iuliani, aliorumque juriſconſultorum magno ſtudio curaque elaboratæ ſententiæ: quibus tam leges quam plebiſcita, prætorumque edicta, & ſenatuſconſulta interpretandi facultas erat, proque illorum reſponſis in judicio & foro jus ſæpe dictum eſt. [1] Hic enim Caſſius nepos fuit Tuberonis ex filia, quæ neptis erat Servii Sulpitii, juris ſcientiſſimus & conſultiſſimus, Papinianus vero Scævolæ diſcipulus, & ut in plurium eſt monumentis, ſub Severo principe in ſummam commendationem venit. Ulpianus autem, Paulus, Pomponius, Triphonius, Metianus, Celſus, Proculus, Modeſtinus, Alphenus, Aphricanus, Florentus, Martianus, Calliſtratus, Hermogenes & Venulejus, ſub Alexandro Severo floruere, in ejus ſocietatem & jura familiaritatis allecti, Papiniani omnes diſcipuli. Ulpianum vero ipſe Alexander præ cæteris ob morum probitatem, & ſingularem juris ſcientiam, ampliſſimis honoribus honeſtavit, & re familiari auxit: qui tamen ab Heliogabalo, quod bonus vir eſſet, officio motus fuit. Alphenus vero ab adoleſcentia tonſtrinam exercuit, [2] mox ſub Sulpitio juris ſcientiſſimus evaſit, ita ut conſul effici, & decedens, publico funere efferri meruerit. Trebatius, licet ſub diſciplina Ciceronis juris peritiſſimus, aliquot libros de jure civili compoſuiſſet, & de religionibus novem, tamen & verſu heroico plurimum valuit, & inter poëtas adnumeratus eſt. [3] Salvius autem Iulianus, proavus fuit Didio Juliano, qui poſt Pertinacem, imperium tenuit. [4] Papinianum vero Caracalla juſsit interfici, quod fratris necem quem interfecerat, apud ſenatum excuſare nollet, aſſerentem non tam facile parricidium excuſari poſſe, quam fieri. [5] Fertur vero Caligula, qui

Juriſconſulti quibus interpretandi jus datum.

Caracalla inſolentia.

TIRAQUELLUS.

1 *Hic enim Caſſius.*] In d. *l.* 2. §. *huic ſucceſſit. ff. de orig. juris.*

2 *Mox ſub Sulpitio.*] In d. *l.* 2. §. *ad hec.* verſic. *ex his auditoribus.*

3 *Salvius autem Julianus.*] Ælius Spartianus in vita Didii Juliani, in princ.

4 *Papinianus vero.*] Ælius Spartianus in vita ipſius Caracallæ.

5 *Fertur vero Caligula.*] Suetonius in vita illius cap. 34.

[1] qui hoſtis humani generis dictus eſt, omnia juriſconſultorum placita inducere, & præter ſe, nullum de jure reſpondere voluiſſe. [2] Poſtremo principum placita, quæ conſtitutiones appellantur, pro legibus etiam recepta fuere. Nam quum divus Cæſar, & ſequuti principes ſummam imperii haberent, & ſoli jura darent, omnis condendæ legis jus poteſtasque lege Hortenſia à populo ad principem tranſlata fuit, ita ut quod principum decretis communis juris decernendi cauſa ſtatutum eſſet, etiam ſine populi conſilio pro lege haberetur. [3] Non tamen omnis Cæſaris voluntas lex putanda eſt, quia ſi quid princeps non publico decreto, ut inter exempla referatur, ſed privati juris cauſa ſtatuiſſet, id non eſſe legem convenit: quippe privata decreta principis in exemplum non deducuntur: Divus autem Trajanus vir omni laude dignus, quum privilegiis ab ſe editis, aut ob merita indultis, multos invitari, atque in exemplum trahi videret, veritus ne contra leges moresque majorum, ad alias cauſas perferrentur, illaque in judiciis & foro pro lege acciperent, diplomatibus libellisque nunquam ex ſcripto reſpondebat, ne pernicioſum inde exemplum, & quaſi ſeminarium mali oriretur: ſed tantum verbo, quibus viſum eſt, aſſenſiſſe fertur, aut privilegia induxiſſe. Tametſi vetus mos eſſet, principem ſcripto adire, & conſulentibus per libellos reſpondere. [4] Quod & Nero fecit, qui in jure dicundo niſi ſcripto, & ſequenti die poſtulatoribus reſpondit. [5] Proditur tertius Antiochus tanti decreta legum feciſſe, ut datis diplomatibus edixerit, ut ſi quid ſuo juſſu contra leges & jura decretum foret, ne ſibi parerent, impuneque adverſarentur: [6] cujus exemplo Ageſilaus,

Principum placita.

Privata decreta principum.

Reſponſio principum per libellos.

Egregium Antiochi edictum.

1 *Qui hoſtis humani generis.*] Plinius lib.7.cap.8. appellat hunc Cajum Caligulam & Domitium Neronem faces humani generis, & poſtea ipſum Neronem hoſtem generis humani.

2 *Poſtremo principum placita.*] Ulpianus in *l. 1. ff. de conſtitutio. princip.* Juſtinianus in §. *ſed & quod principi. Inſtit. de jure natural. gent. & civili.*

3 *Non tamen omnis Cæſaris voluntas.*] Is locus ſupra eſt allegatus in verbo, *Poſtremo principum, &c.*

4 *Quod & Nero fecit.*] Suetonius in vita illius, c. 15. in princ. & Tacitus.

5 *Proditur tertius Antiochus.*] Plutarchus in Apophtheg. Imperatorum.

6 *Cujus exemplo Ageſilaus.*] Idem in Apoph. Laconicis, *Cum quidam,* inquit,

ſilaus, non aliter promiſſa præſtare voluit, quam ſi juſta eſſent. Marcus quoque Antonius orator è tot millibus orationum, nullam ex ſcripto edidit concionem: ut ſi quid parum laude dignum, & contra legum decreta in his compertum eſſet, poſſet à ſe dictum inficiari. Quod parum proſpiciens L. Craſſus orator, quum à M. Bruto increpitus eſſet apud judices, quod ex duabus orationibus capita inter ſe contraria edidiſſet, reſpondit, orationes eſſe cauſarum & temporum, non autem hominum & patronorum.

quit, et à quando dixiſſet, Promiſiſti, ac ſæpius idem repeteret, per Jovem, ait, ſi | *quidem juſtum eſt: ſin minus, dixi quidem, ſed non promiſi.*

CAPUT XXIV.

Qui primi de plebe ad dictaturam, conſulatum, & præturam, alioſque magiſtratus evecti fuerint, & de ephoris quæ tradantur.

QUo tempore in monte ſacro [1] magiſtratus ſibi plebs creavit, quos ſacroſanctos fecit, id cautum eſt, ne cui patricio illos capere liceret, quod non ab re ſancitum fuit: Nam quum adverſus potentiam patriciorum, tribunum propugnatorem fautoremque ſibi plebs creaſſet, ut querelas criminationesque in patres acciperet, periniquum videbatur, ut in quo defenſores ſibi plebs adſciverat, ad id faſtigium honoris, illos qui ſibi infenſi infeſtique erant, advocaret: [2] quorum inſtar ephori apud Lacedæmonios habuere: qui ſicut tribuni plebis Romæ conſularem poteſtatem, ita regum Spartanorum inſolentiam reprimerent, ne imperio abuterentur, nimiaque ferociæ & audaciæ aſſueſcerent. [3] Qui à principio quinque ex amicorum numero fue-

TIRAQUELLUS.

1 *Magiſtratus ſibi plebs creavit, quos ſacroſanctos fecit.*] Intelligit de Tribunis plebis, ut videre eſt ex iis quæ diximus ſupra lib. 1. c. 5.

2 *Quorum inſtar ephori apud Lacedæmonios.*] Theopompus cum primus inſtituiſſet, ut ephori Lacedæmone crearentur, ita futuri regiæ poteſtati oppoſiti, quemadmodum Romæ Conſulari imperio Tribuni plebis ſunt objecti, atque illi uxor dixiſſet, id egiſſe illum, ut filiis minorem poteſtatem relinqueret, *Relinquam*, inquit, *ſed diuturniorem.* Plutarchus in Lycurgo, & ante hunc Cicero lib. 3. de legibus, *Quare*, inquit, *nec ephori Lacedæmone ſine cauſa oppoſiti regibus, nec apud nos Conſulibus Tribuni.*

3 *Qui à principio quinque.*] Plutarchus in Cleomene.

1 *Pri-*

fuere, ut miniſtri regum auxilio allecti, ſcilicet quum reges foris bella gererent, ipſi domi jura darent, [1] primum à Theopompo Spartanorum rege inſtituti neceſſitatis cauſa, [2] licet Spartana lege cautum fuerit, utrique regi cum exercitu foras prodire non licere. [3] Paulatim eo licentiæ proceſſere, ut regi non aſſurgerent, [4] & ſeorſum tribunal haberent, [5] & non modo magiſtratus comprimerent, & in diſquiſitionem vocarent, ac de vendendis emendiſque rebus cognoſcerent, ſed regi, quid facto opus erat, præſcriberent, quibuſque annis copiæ educendæ forent, quoque tempore equitatus, aut gravis armatura, & peditum acies promovendæ, enunciarent. Adeoque omnium rerum gerendarum cenſores erant, [6] ut Archidamum Lacedæmoniorum regem gravi affecerint mulcta, quod cum uxore exigui corporis nuptias contraxiſſet, quod liberos tantum non reges ſe geniturum cogitaſſet, ipſumque in diſquiſitionem vocare, & in carcerem trudere, atque morte afficere poſſent, [7] ſicut de Pauſania, [8] Agide, & aliis factitatum accepimus, [9] eoque inſolentiæ proceſſere, ut quum iniſſent magiſtratum, ſervis primum bellum indicerent, quod olim cum Meſſeniis conſpiraſſent, magniſque calamitatibus &

Lex Spartana. Ephororum inſolentia.

1 *Primum à Theopompo.*] Id jam dictum eſt ex Plutarch. ſupra hoc eodem cap. in verbo, *Quorum inſtar ephori.*

2 *Licet Spartana lege.*] Herodotus lib. 5. Ob quam Regum diſſenſionem lex apud Spartam lata eſt, non licere utrique Regi cum exercitu prodire.

3 *Paulatim eo licentiæ proceſſere.*] Plutarchus in Cleomene.

4 *Et ſeorſum tribunal haberent.*] Idem ibid.

5 *Et non modo.*] Hoc videre eſt ex eodem in ejuſdem Cleomenis vita.

6 *In Archidamum.*] Plutarchus in Ageſilao auctoritate Theophraſti; de quo & vide noſtras leges Connubiales l. 2. num. 73. incip. *Et noſtrir.* Sed & Pliſtonactem & ipſum Regem, ob rem quampiam male adminiſtratam pecunia mulctarunt: quam dum ob magnitudinem ſolvere non poſſet, è Lacedæmone ſeceſſit, ut tradit idem Plutarchus in Pericle. Et Agidem quoque Regem, quod reverſus ab exercitu, quo Athenienſes debellarat, apud uxorem cœnaverat, mulctarunt, eodem teſte in Apophth. Lycurgi. Sed & Ageſilaum illum magnum mulctarunt prius, quod cives communes ſibi ſoli vendicaret: deinde quod inermis magno ſe periculo objeciſſet, ut & tradit idem auctor in vita illius.

7 *Sicut de Pauſania.*] Thucydides lib. 1. belli Peloponneſiaci, & Xenophon rerum Græcarum, l. 9. in fin. & Probus Æmyl. in vita ipſius Pauſaniæ.

8 *Agide.*] Plutarchus in vita illius.

9 *Eoque inſolentiæ proceſſere.*] Plutarchus in vita Lycurgi, ex Ariſtotelis auctoritate in Politicis lib. 2. cap. 6.

multiplici incommodo Spartam affeciſſent: [1] mox, ut ſinguli barbam raſitarent, per præconem edicerent, ut ſi qui minus dicto audientes forent, internoſcerent. [2] Utque majori formidini eſſent, juxta triclinium ubi tribunal habebant, Timoris ſacellum erexere. [3] Utque occaſionem regis criminandi ſcrutarentur, ſingulis novenniis cælum & ſidera ſilenti nocte obſervarunt, ut ſi ſtellam ex cæli regione in aliam declinantem aut radiantem vidiſſent, reges contra deos aliquid molitos criminarentur: itaque efficiebant, ut regimini cedere, & magiſtratu abire cogerentur. [4] Erat tamen jus regi, ut ſi ab ephoris vocatus, primæ & alteri juſſioni non pareret, contumacia fraudi non eſſet: tertiæ niſi paruiſſet, imperio cogi poterat. Qui quidem ephori una cum regibus ſingulis menſibus mutuo jurabant, pro legibus Lycurgi imperatum ire, & regnum inconcuſſum tenere. [5] Hos poſtea Cleomenes, quum crudelem in modum dominarentur, ſuſtulit, & reſtituta regi poteſtate, illos de gradu dejecit, & dominium abrogavit. [6] Si tamen reges diſſentirent, variatis ſententiis, illi qui videretur melior, ſtandum erat: quod ſi in unam ſententiam convenirent, nulli ephororum contraire fas erat: [7] Ergo plebejos magiſtratus nulli patricio ſumere licebat: [8] Idque Volero tribunus plebis rogatione promulgata ſtatuit, plebsque ſcivit, ut plebeji magiſtratus ſine patribus, ſed tantum admiſſa plebe, tribunitiis comitiis fierent. Cumque patricii magiſtratus auſpicato fierent, ſolos plebejos inauſpicatos eſſe, & minoribus regi auſpiciis, pervulgatum eſt. Et tametſi ad dictaturam, conſulatum, præturam & cenſuram

Sacellum timoris.

Ephori gradu dejecti.

Plebeii magiſtratus.

Patricii magiſtratus cũ plebe communicati.

1 *Max, ut ſinguli barbam raſitarent.*] Plutarchus in Cleomene, ejuſdem Ariſtotelis teſtimonio.

2 *Utque majori formidini.*] Plutarch. ibid.

3 *Utque occaſionem Regis criminandi.*] Hæc uſque ad verſic. *Erat tamen.* ſunt Plutarchi in Agide.

4 *Erat tamen jus.*] Idem Plutarch. in Cleomene.

5 *Hos poſtea Cleomenes.*] Plutarchus in vita illius, & in vita Arati.

6 *Si tamen Reges diſſentirent.*] Idem in vita Agidis.

7 *Ergo plebejos.*] Redit ad Romanos, & de hoc ſupra dictum eſt in pr. hujus cap.

8 *Idque Volero Tribunus plebis.*] Livius 1. decad. lib. 2. non adeo longe à fine.

ram nulli niſi patricii antea admitterentur, tamen ſequutis temporibus patricii magiſtratus cum plebe communicati fuere. [1] Siquidem Sextius primus de plebe conſul factus eſt, quod deinde fuit Licinia lege cautum, [2] quam C. Licinius & L. Sextius tribunus plebis promulgarunt, ut conſulatus cum plebe communis foret. [3] Quintus quoque Publius Philo præturam, [4] & Cajus Licinius Stolo, de plebe homines, magiſterium equitum cum patribus geſſere. [5] Quinetiam dictaturam, in qua ſummus ſplendor & amplitudo erat cenſuramque cum plebe communicatam invenimus: [6] nam & Cajus Martius Rutilius primus dictator & cenſor, [7] deinde Q. Pompejus, & Q. Metellus uterque ex plebe cenſores facti ſunt, [8] quam legem Philo dictator tuliſſe fertur. Omnes denique patricii magiſtratus, [9] etiam pontificatus, & ſacerdotia cum plebe comunicata fuere. Nec modo ex plebe cives: [10] ſed Latini nominis, & demum exterarum gentium populi, ad magiſtratus & honores Romæ provecti fuerunt. [11] Tribunatum vero plebis longo tempore nihil cum patribus conſociatum habuiſſe comperimus, niſi quum finito decemvirali imperio, novos tribunos plebis cooptari oporteret, Spurium Tarpejum & Aulum

Exteræ gentes ad magiſtratus Romæ provectæ. Tribùnatus plebis à patriciis captus.

1 *Siquidem Sextius.*] Livius 1. Dec. lib 6. in fin. & lib. 7. in princip. & libro 10. in Oratione P. Decii Muris. & Plutarchus in Camillo. Plinius autem Secundus de viris illuſtrib. c. 20. dicit, Licinium Stolonem primum è plebe Conſulem factum de quo etiam dictum eſt ſupra libro 1. cap. 9.

2 *Quam C. Licinius.*] Gellius l. 17. c. 21. Imo tandem non licuit duos ſimul patritios Conſules creari, teſte Livio 3. Dec. l. 7. & 4. dec. l. 9. Vide tamen ſupra l. 3. c. 3. poſt princ.

3 *Q. quoque Publius Philo.*] Livius 1. Decad. libro 3.

4 *Et C. Licinius Stolo.*] Idem Livius 1. Decad. lib. 7.

5 *Quinetiam dictaturam.*] Hoc probat in ſeq.

6 *Nam & Cajus Martius Rutilius.*] Livius 1. decad. libro 7. & lib. 10. in ea Oratione P. Decii. Lucius autem Florus Epitome ipſius Livii lib. 13. ſcribit, Domitium Cenſorem primum ex plebe luſtrum feciſſe.

7 *Deinde Q. Pompejus, & Q. Metellus.*] De his duobus ipſe Florus d. Epitom. lib. 59.

8 *Quam legem Philo dictator.*] Livius 1. dec. lib. 8.

9 *Etiam Pontificatus & ſacerdotia.*] Livius 1. decad. lib. 10. Primus autem omnium Pontifex Maximus ex plebe creatus eſt T. Coruncanus, teſte Floro d. Epitom. lib. 18.

10 *Sed Latini nominis.*] Hic vide Liv. 1. decad. lib. 8. non multo poſt princ.

11 *Tribunatum vero plebis.*] Hæc uſque ad verſiculum, *Et mox*, ſunt Livii 1. decad. lib. 3.

1 Et

lum Æternium patricios & conſulares, in collegium tribuni adſciverunt. [1] Et mox Minutius magiſter equitum, qui de Spurio Melio ſumpſit pœnas, & poſtea Appius Pulcher, ut Ptolemæo bellum indiceret, [2] & deinde Publius Clodius, ut tribunus plebis fieret, à patribus ad plebem tranſivere: donec poſt Syllæ tempora tribunatus plebis paſſim à patriciis & ſummis honoribus functis, appeti cœpit: qui provincias ſortiri, & imperium gerere, atque cum faſcibus & lictoribus etiam extra urbem incedere cœperunt. Tantique poſtea honoris habitus eſt, ut populum Romanum [3] Octavio Auguſto, [4] & deinceps Cæſaribus, tribunatum plebis dediſſe, pro magno fuerit munere exiſtimatum. Illud eſt tamen minime prætereundum, [5] quod quum à tribuno pleb. dies dici conſuli prætorique poſſit, [6] ipſe tamen jure ſacroſanctæ poteſtatis ab omni potentia magiſtratus immunis erat. [7] Si tamen poteſtate tradita abuteretur, aut ſi jura

Honos tribunitiæ poteſtatis.

Tribuni pleb. poteſtate abutentes.

1 *Et mox Minutius.*] Liv. 1. dec. l. 4.

2 *Et deinde P. Clodius.*] Plutarchus in vita Catonis Uticenſis.

3 *Octavio Auguſto.*] Diſces ex Appiano Alexandrino lib. 5. belli Civilis, Auguſtum in perpetuum plebis tribunum fuiſſe à Romanis delectum, ut à primo magiſtratu ipſum averterent: hiſque auſpiciis initiiſque eum Tribunitiam poteſtatem ſuſcepiſſe, quam tamen immemor ad fulciendam monarchiam deponere noluit, atque inſuper in privignos ſuos Tiberium & Druſum transfudiſſe. Suetonius quoque in ipſius Auguſti vita cap. 27. Tribunitiam poteſtatem perpetuam recepit. Tacitus lib. 3. *Tiberius fama moderationis parta, quod ingruentes accuſatores repreſſerat, mittit literas ad Senatum, queis poteſtatem Tribunitiam Druſo petebat, id ſummi faſtigii vocabulum Auguſtus reperit ne Regis aut Dictatoris nomen aſſumeret: ac tamen appellatione aliqua cætera imperia præmineret.*

4 *Et deinceps Cæſaribus.*] Ut Veſpaſiano, ex Plinio in prooemio hiſtoriæ naturalis non longe poſt principium. *Triumphalis & Cenſorius tu, ſextumque Conſul, ac Tribunitiæ poteſtatis particeps.* Et Trajano, ex altero Plinio in Panegyrico ipſius Trajani, *Simul filius, ſimul Cæſar, mox Imperator & conſors Tribunitiæ poteſtatis, & omnia pariter & ſtatim factus es.* Et Adriano, & Antonino Pio, ex Julio Capitolino in vita ipſius Pii. Et Antonino Philoſopho, ex eodem in vita illius. Spartianus autem in vita ipſius Imp. Adriani ſcribit illum à Trajano Tribunum plebis factum, in quo magiſtratu ad perpetuam Tribunitiam poteſtatem omen ſibi factum aſſerit, quod penulas amiſerat, quibus uti Tribuni plebis pluviæ tempore ſolebant, Imperatores autem nunquam.

5 *Quod cum à Tribuno pleb. dies dici Conſuli prætorique.*] De hoc jam dictum eſt libro 1. c. 3.

6 *Ipſe tamen jure ſacroſanctæ poteſtatis.*] Vide & tu ſupra eodem lib. 1. cap. 3.

7 *Si tamen poteſtate tradita abuteretur.*] Hæc uſque ad verſ. *Quod novem.* ſunt Plutarchi in Tiberio Graccho.

1 *Quod*

ſi jura plebis minueret, vel ubi intercedendum minime fuiſſet, intercederet, ſeu ſi contra commoda plebis aliquid molitus eſſet, poterat ei dies dici, & à conſule vel tribunis reus agi: cunctiſque ſuffragantibus tribubus, de gradu dejici, & pœnis coërceri. Tunc enim ſacroſanctus eſſe deſinebat, & prophanus erat. [1] Quod novem tribuni plebis cum Sp. Caſſio, ne magiſtratus more majorum ſubrogarentur, contra libertatem populi Romani conjurarant, Publius Mutius tribunus plebis eis non ſolum tribunatum abrogavit, ſed & pœnas debitas jure & lege inferri pervicit. [2] Et Tiberius Gracchus in tribunatu Octavium collegam contra commoda plebis intercedentem, tribuum majori parte ſuffragante, poteſtate privavit. [3] Verba vero legis quibus tribunus plebis ſacroſanctus fit, aſſcripſi: Tribunum invitum, tanquam unum è multis, nemo cogito agere, neque urbe rato, neque alteri ut verberet imperato, neque occidito, neque occidi jubeto. Si quis autem prohibitorum horum quid fecerit, impius execrabiliſque eſto, bonaque ejus publicato ad ſacra Cereris, & qui aliquem hæc agentium occiderit, cædis expiatus eſto.

Legis verba de tribunis ſacroſanctis.

1 *Quod novem Tribuni.*] Valerius Maximus lib. 6. cap. 3.

2 *Et Tiberius Gracchus.*] Plutarchus in vita illius.

3 *Verba autem legis.*] Hæc uſque ad finem capitis deſumpta ſunt ex Livio 1. dec. lib. 3.

CAPUT XXV.

Quas acies, quoſve exercitus qui duces parva manu profligarint, quæve flumina Xerxis exercitus epotarit.

Tres exercitus parva manu profligati.

ACies profligatas & exercitus parva manu cæſos ad interitum, ita ut vix pauci ſuperfuerint, tres præcipuos ab auctoribus memoratos ferunt, licet ex omni antiquitate ſi quis reputare volet, innumeras inveniet. [1] Quum enim Aſſyriorum rex Cyrus contra Scythas cum valido exercitu

TIRAQUELLUS.

1 *Cum enim Aſſyriorum Rex Cyrus.*] Hæc prima hiſtoria latiſſime refertur ab Herodoto lib. 1. non longe ante fin. & Juſtino libro 1.

1 *Alte-*

tu occœpiſſet bellum facere, poſtquam eos ingenti clade afflixit, cæſo etiam unico regis filio, Tomyris regina Scytharum diſſimulans ęgritudinem animi, inter anguſtiſſimos tramites Aſſyrios nacta, ita illos cæcidit, ut parva manu hoſtium ingentes copias fuderit, ducentaque millia Perſarum una acie trucidarit, tanta cæde, ut ne nuncius quidem luctuoſæ cladis ſuperfuerit. *Tomyris adverſus Aſſyrios.* [1] Alteram, quum inter Locrenſes Epizephyrios & Crotoniatas ſævientibus odiis certaretur, tanto furore animorum, & quaſi vecordia ad pugnam fuiſſe procurſum ferunt, ut quindecim Locrorum millia adverſus Crotoniatarum centum viginti millia ſæve & atrociter pugnam inire non dubitarint, Locrenſesque tam parva manu tot millia Crotoniatarum felicitate mira uno prælio attriverint, ita prorſus, ut ex ea ſtrage pauci vix fuga elapſi ſuperfuiſſe dicantur, eaque ad Sagram Metaponti fluvium commiſſa pugna, ad poſteros celebrem memoriam nominis dederit, vulgo jactato proverbio, ἀληθέςερα τῶν ἐπὶ σάγρᾳ. *Locrenſes adverſus Crotoniatas.* [2] Tertiam, cum duce Milciade in campis Marathoniis contra Arraphernem & Datym Darii præfectos, ab Athenienſibus uno prælio feliciter pugnatum & debellatum eſt, in qua decem Athenienſium millia, Perſarum plus centum decem millia crudelem in modum afflixerunt, toto cæſo exercitu. [3] Fuit autem Marathon Atticæ civitas, ab Athenis haud plus decem millibus paſſuum diſtans. [4] Iterum

1 *Alteram cum inter Locrenſes.*] Strabo libro 6. & Juſtinus lib. 20. qui non conſentiunt in numero occiſorum, & nonnihil Cicero lib. 2. de Natura deor. *

COLERUS.

* Plutarchus in Æmilio, Locrenſium cum Rheginis fuiſſe decem millia. Crotonienſium cxxx. millia Strabo ſcribit.

TIRAQUELLUS.

2 *Tertiam cum duce Milciade.*] Herodotus libro 6. * Probus Æmylius in vita ipſius Milciadis, Plutarchus in Ariſtide, & in parallelis, cap. 1. & Juſtinus libro 2. & Paulus Oroſius lib 2. c. 9. ubi dicit ducenta millia Perſarum cecidiſſe.

COLERUS.

* Ubi dicit è barbaris ἑξακισχιλίους καὶ τετρακοσίους: ex Athenienſibus vero nonaginta duo cecidiſſe auctor eſt.

TIRAQUELLUS.

3 *Fuit autem Marathon.*] Strabo libro 9. Herodotus libro 6. non civitatem, ſed locum eſſe dicit his verbis; *Etenim erat locus Atticæ Marathon, proxime Eretriam, ad equitandum opportuniſſimus.* Et Pauſanias lib. 1.

4 *Iterum cum annis intercedentibus.*]

Spartani adverſus Xerxem.

rum quum annis intercedentibus, contra Xerxem arma Græciæ inferentem, qui bellum diis hominibusque indixerat, memorabilis Spartanorum ad Thermopylas, & clauſtra illa tam natura quam munimento inexpugnabilia, pugna commiſſa fuit, tropæis & monumentis celebrata: quorum tam inſolens victoria proditur, ut decem hominum millia, duce Leonida, contra innumerabiles Perſarum copias clauſtra tenere, & ſexcenti Spartani, quingentorum millium caſtra invadere non dubitarint: ubi tanta ſtrage ad ſatietatem ſævitum eſt, ut difficile dictu ſit, Spartanorum Athenienſiumque, vel ſingulorum præcipuam virtutem, vel univerſorum laudes dinumerare: ad id vero cladis proceſſum, ut quid funerum abſumptum ſit, illud argumento fuerit, quod cadavera paſſim ſtrata prælio vel tempeſtate, corporaque morbo & vaſtitate enecta, aliosque alia peſte abſumptos, mare & terra vix ceperit: quique modo terreſtres navalesque copias ultra decies centena peditum, equitum vero octoginta millia armatorum, in expeditionem duxerat, cuique ſexcenta millia frumenti modia diurna cibo, & tot flumina exhauſta potui non ſuffecerint: is cum multa cæde & fuga à pauciſſimis cæſus & profligatus, inconſulti certaminis, & temerariæ expeditionis inſignes pœnas dederit: ipſeque tanti exercitus imperator magnificus tanta clade oppreſſus, inermi nave per ſtragem corporum armorumque vix effugerit. [1] In qua quidem re non minori miraculo proditur, tantas copias ab uno Pythio Bithyno epulo exceptas magnifice, frumentoque, veſte ac viatico adjutas. Fuit illa quoque memorabilis exempli clades celebrata ſermonibus, cum ad Granicum amnem, aut Arbelam, vel quum ad Armanicas Pylas in faucibus angu-

tibus.] Herodotus l. 7. Diodorus Siculus lib. 11. & Plutarchus in Themiſtocle.

1 *In qua quidem re non minori miraculo.*] Juſtinus libro 12. Q. Curtius libro 3. & Herodotus libro 7. Et vide Paulum Oroſium lib. 4. cap. 1. Adde autem ſuperioribus Agathoclem cum duobus tantum millibus ſuorum 30. millia Pœnorum Hannone duce interfeciſſe, duobus tantum ex ſuis deſideratis.

1 *Vel*

Pugna Alexandri adverſus Darium apud Granicum.

anguſtis ab Alexandro ſignis collatis cum Dario pugnatum eſt, in qua prope ad internecionem dimicatum fuit: ubi ultra centum millia Perſarum peditum feruntur cæſa, equitum vero decem millia: ex Macedonibus vero non ultra trigintaduo pedites, equites autem centum quinquaginta occidiſſe. Ad Granicum vero barbarorum viginti millia, equitum vero duo millia fœdum in modum occubuere, quum ex Alexandri exercitu triginta quatuor fuiſſe deſideratos, quidam monumentis teſtati ſint. Romani autem licet incredibili felicitate ſæpe hoſtium copias ad extremum exitium profligarint, tamen præcipuis cladibus, & infanda ſtrage maxime hoſtem affecere, [1] vel quum M. Livius & Claudius Nero Haſdrubalem ſuppetias Hannibali ferentem, ad Metaurum ingenti ſtrage debellarunt, ubi par Cannenſi cladi exitium redditum fuiſſe memorant. [2] Vel quum Fabius Æmylianus vix triginta millibus militum ad Rhodanum plus ducenta Gallorum millia ingenti ſtrage delevit. [3] Vel quum contra Antiochum haud minus feliciter pugnatum eſt, plus quinquaginta millibus hoſtium cæſis, vigintiquatuor equitibus, & trecentis peditibus Rom. deſideratis. [4] Aut quum C. Marius Cimbros & Theutonos ad

Romanorum parva manu victoria.

1 *Vel cum Marcus Livius.*] Livius 3. Dec. l. 9. & Plutarchus in Hannibale.

2 *Vel cum Fabius Æmylianus.*] Strabo lib. 4.

3 *Vel cum contra Antiochum.*] Liv. 4. Decad libro 6. Valerii Antiatis auctoritate ſcribit ex 10. millenis militum Regii exercitus 40. millia cecidiſſe, ſupra 5. millia capta, Romanorum autem 150. interfectos fuiſſe. Sed & idem ejuſdem decad. libro 7. aliam adverſus ipſum Antiochum pugnam, quæ ea eſt, cujus Alexander hic meminit, in qua (inquit Livius) ad quinquaginta millia peditum Regis, & equitum quatuor millia fuiſſe cæſa dicuntur: Romanorum autem non plus 300. pedites, quatuor & viginti equites, de Eumenis exercitu, qui cum his pugnabat, quinque & viginti.

4 *Aut cum C. Marius.*] Plutarchus in vita illius, & L. Florus Epitome Livii libro 68. ubi ſcribit cæſa fuiſſe 200. millia, capta nonaginta. Paulus Oroſius in interfectis cum illo convenit, ſed captos fuiſſe 80. millia. Et paulo poſt ſcribit alio prælio ipſum Marium eoſdem viciſſe, in quo 140. millia cæſa ſunt, 40. millia capta. Atque ita duobus illis præliis 350. millia eorum occiſa, & 140. millia capta, abſque innumera mulierum multitudine, quæ ſe ſuoſque parvulos fœmineo furore, vi autem virili necaverunt. Vide Lucium Florum Epit. 3. in bello Cymbrico. Et de hac quoque re loquens Seneca libro de Ira 1. *Quid Cymbrorum Theutonicorum tot millia ſuperfuſa Alpibus ira ſuſtulit, ut tantæ cladis notitiam ad ſuos non nuncius, ſed fama pertulerit?*

ad aquas Sextias parva manu cæcidit. [1] Vel quum Sylla contra Mithridatem ad Orchomenum & Cheroniam ducens, illius copias fudit, & in intimas ſolitudines egit. [2] Aut quum contra Archelaum non longe à Piræo commiſſo prælio, ita eum deformavit, ut ex viginti hoſtium millibus vix decem ſuperfuerint, ex Syllæ vero exercitu vix quatuordecim deſiderati ſint. [3] Aut quum Pompejus eundem Mithridatem ſtrage atrociſſima perculit, quadraginta millibus hoſtium cæſis, non pluribus viginti ex ſuis interfectis. [4] Vel quum Lucullus contra Tigranem bellum magnis conatibus aggreſſus, multiplici eum clade affecit, in quo Romanorum vix pars vigeſima copiis hoſtium accedere viſa eſt: cujus pugnæ tanta Romanorum felicitas fuiſſe traditur, ut ultra centum millia hoſtium promiſcua cæde occiſa, Romanorum vero non ultra centum vulnerati, occiſi autem quinque dicantur. Tam parvo impendio tam inſolens victoria ſtetit. [5] Ælii quoque Galli in expeditione Arabica memorabilis victoria inter illuſtria adnumeratur, ut poſt excidia & vaſtationes agrorum pluribus oppidis expugnatis, plus triginta hominum millibus fœde cæſis, & profligatis, non amplius ſeptem ex ſuis interfectis, illuſtri victoria potitus fuerit. [6] Mitto Caji Cæſaris felicitatem, cujus longe lateque diffuſa virtus fuit, quoties belli caſibus agitatus contra Aquitanos, Helvetios, Arvernos, reliquosque Gallos & Germanos, aliasque exteras & incultis mori-

1 *Vel cum Sylla contra Mithridatem.*] Hoc cum ſequenti conjungi debet. Archelaus enim ex ducibus Mithridatis unus erat: ut videre eſt ex Plutarcho in Sylla.

2 *Aut contra Archelaum.*] Appianus Alexandrinus in bello Mithridatico, Paulus Oroſius hiſtoriarum lib. 6. cap. 2. Aliter Plutarchus in vita Syllæ.

3 *Aut cum Pompejus.*] Appianus ibid. & Paulus Oroſius d. lib. 6. cap. 4. ubi ſcribit ex exercitu Regis 40. millia fuiſſe cæſa aut capta, ex Romanis vix 40. interfectis.

4 *Vel cum Lucullus.*] Plutarchus in vita illius, & vide Paulum Oroſium d. lib. 6. cap 3.

5 *Ælii quoque Galli in expeditione Arabum.*] Vide Strabonem lib. 7. ubi de hac Galli expeditione, & lib. 16. non longe à fine, ubi multo plura, & nonnihil lib. 17. & Plinius libro 6. cap. 28.

6 *Mitto Caji Cæſaris felicitatem.*] Ipſe Cæſar in Commentariis de bello Gallico, Suetonius & Plutarchus in vita illius, Paulus Oroſius libro 6. capite 9.

1 Cum

moribus gentes, parva manu innumeras hoſtium copias fudit. Quoties adverſus maximos conatus inops ipſe & imparatus præſentiſſimo animo reſtitit: quoties admotas hoſtiliter legiones fudit, quot prælia confecit, quam firmiſſima hoſtium præſidia ſæpe convulſit, & labefactavit, quas urbes & gentes vi & obſidione domuit, aut deditas in deditionem fidemque recepit, ita ut an virtute animi & mentis magnitudine, an felicitate & fortuna plus valuerit, difficile ſit dijudicare. Sed poſt tot ſucceſſus & felicitates una Romanorum clades inter exempla memoratur inſignis, [1] quum Lucius Bebius in Hiſpaniam ducens, agmine inexplorato per abditos ſaltus & invias regiones in inſidias præcipitatus, circunventus à Liguribus & oppreſſus eſt, oportueritque Maſilienſes tam luctuoſam cladem per nuncios Romanis ſignificare.[2] Altera poſt Cannenſem cladem cum duce Cajo Manlio & Quinto Cepione, à Cimbris & Theutonis, legionibus fuſis, plus octoginta Romanorum & ſociorum millia ad Rhodanum fœde cæſa & debellata fuere: ubi tantum cladis acceptum, ut vix decem ſuperfuiſſe dicantur: qua clade populus Romanus in tanto pavore & luctu fuit, ut velut ultima publicorum malorum paſſus, juſtitio indicto, ſicut in magna conſternatione aſſolet, prætextas & laticlavos dimiſerit, & ſaga ſumpſerit. Sed ſuper omnem indignitatem fœdi exempli & memoriæ eſt,[3] quod de Valeriano Cæſare recentiore memoria proditum eſt, qui, quum optimus fuerit, infelix apparuit tamen, poſtquam vis illa vigorque & virtus bellica, atque antiquum belli decus exolevit, qui in expeditione in Perſas quum fœdiſſimo eventu pugnaſſet, à Sapore Perſarum rege, occiſo exercitu, captus, uſque eo deformatus fuit, tantiſque contume-

1 *Cum Lucius Bebius.*] Livius 4. decad. libro 7. paulo ante finem, ubi non declarat quanta illa clades fuerit.

2 *Altera poſt Cannenſem cladem.*] Florus Epitome Livii l. 67. & Paulus Oroſius auctoritate Antiatis l. 5. c. 15.

3 *Quod de Valeriano Cæſare.*] Aurelius Victor in vita ipſius Valeriani; Eutropius de Geſtis Romanorum l. 8. Paulus Oroſius libro Hiſtoriarum 7. cap. 15.

tumeliis obnoxius, ut poſt afflictas fortunas, nulla verecundia priſtinæ majeſtatis, contra decus imperii, regi Perſarum equum aſcenſuro, humi proſtratus dorſo gradum faceret. adeo Romani indigniſſimam fortunam, & graviſſimos caſus, ac ſortis humanæ varietatem, velut magna documenta mortalitatis, nonnunquam experti fuere. [1] In qua quidem re proditur verbum Galeni filii vecordis & deliri, qui qua die de captivitate patris reſcivit, parum curans, verbum Catonis uſurpavit: *Sciebam*, inquit, *me genuiſſe mortalem*. [2] Quæ autem flumina à tot millibus Perſarum epota, Xerxi non ſuffecerint, hæc præcipue traduntur. Scamander & Onochonus in Theſſalia: Simois in Phrygia, qui ex Ida ſub Ilio decurrens quandoque torrentior, ad Sigæum mare ingreditur: Chydorus in Bœotia, Lyſus in Samothracia, qui per Thaſios fluit: Mænala juxta Helleſpontum in Lyſimachia. Addit Herodotus lacum in ſinu eodem triginta ſtadiorum, quem ſola jumenta Perſarum, quum aqua ſubſalſum ſaporem habeat, & potui inſalubris homini ſit, paucis diebus exſiccavere.

Flumina à Xerxis exercitu epota.

1 *In qua quidem re proditur Galeni filii.*] Trebellius Pollio in vita illius: ſed ex quo diſces, non *Galeni* legendum eſſe, ſed *Gallieni*.

2 *Quæ autem flumina.*] Hæc uſque ad finem ſunt Herodoti lib. 7. in diverſis locis, præterquam quod de Simoide hic dicitur. Verum ille ipſe eodem libro, dicit Epidamnum eorum qui Achaiam perlabuntur, maximum, niſi ægre admodum ſuppeditaviſſe. Nec ſolus Herodotus ſcripſit flumina ab exercitu exhauſta, nam & id quoque dicit Diodorus Siculus, qui tamen illa non nominat libro 11.

CAPUT XXVI.

Quid variæ gentes de diis ſenſerint, & quam impia & deteſtanda ſacra apud exteras gentes fuerint.

Quam impia & falſa inter gentes olim de diis opinio fuerit, quamque multiformes deorum vanitates, & quam infandis ſacris priſci deos coluerint, dictu referre difficile eſt: [1] ſi quidem primi mortales nulla doctrinæ ſcho-

TIRAQUELLUS.

1 *Siquidem primi mortales.*] Plin. lib. 2. c. 7.

ſchola, nec ratione aut lege, ſed ſuo quiſque ingenio, & prout impetus animi tulit, deos genioſque adoptando, numina coluerunt. Primos enim qui antiquiſſimi fuerunt, [1] haſtas colere cœpiſſe, aut ligna delibrata corticibus pro *Haſta.* diis veneratos accepimus: inde à Romanis religio fluxit, *Ligna deli-* ut ſingulis deorum ſimulachris haſtas darent: [2] tametſi an- *brata.* tiquiſſimos Romanorum, centum ſeptuaginta annos ſine deorum imaginibus vixiſſe nonnulli teſtati ſint. [3] Indi *Indo-* quicquid colere cœperunt, præcipue maximas arbores *rum arbo-* deos putaverunt, illaſque pro numinibus venerati ſunt, quas *res.* ferro violaſſe capitale fuit: [4] ex quibus nonnulli draconem *Draco.* quinque jugerum, velut Liberi patris ſimulacrum, coluerunt: [5] Perſæ & [6] Maſſagetæ Cælum, Jovem: [7] Solem *Cælum.* vero deum maximum dixerunt: [8] equoſque illi ſacrave- *Jupi-* runt, quibus interdictum erat, ne quem præter Solem *ter.* deum colerent. Quicquid vero quernis arboribus naſcebatur,

1 *Haſtas colere.*] Juſtinus lib. 43. Nam & haſtas pro Marte coluiſſe Romanos, auctoritate Varronis tradit Arnobius contra Gentes, lib. 5. *

COLERUS.

* Apud Æſchylum quoque Parthenopæus per haſtam jurat, & eam colit pro deo, notaque eſt haſta Cænei etiam proverb. celebrata. Et Arnob. l. 6. non. 5.

TIRAQUELLUS.

2 *Tametſi antiquiſſimos Romanorum.*] Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 1. Plutarchus in Numa, Clemens Alexandrinus lib. Stromat. Euſebius Cæſarienſis Euangelicæ præparationis libro 6. c. 21. Sic Perſæ nec ſtatuas, nec aras erigebant, ſed in loco excelſo ſacrificabant, ut auctor eſt Strabo l. 15. non adeo longe à fine.

3 *Indi.*] Quintus Curtius lib. 8. *Deos*, inquit, *putant, quidquid colere cœperunt, arbores maxime quas violare capitale eſt*, ubi hic noſter Alexander videtur legere, *arbores maximas*, non autem *maxime*.

4 *Ex quibus nonnulli Draconem.*] Maximus Tyrius Serm. 38.

5 *Perſæ.*] Strabo lib. 15. non multo ante fin. ubi dicit Cœlum Jovem eſſe eos putare. Aſconius Pædianus in 3. in Verrem act.

6 *Maſſagetæ.*] Herodot. l. 1. in fine.

7 *Solem vero.*] Strabo ubi nuper citavimus in verbo, *Perſæ.* *

COLERUS.

* Quem illi vocarunt Mitram. de quo alibi copioſe dixi Vide & Tertullian. Apologet. cap. 16. ubi dicit Perſas ſolitos fuiſſe Solem in linteo depictum adorare, eundemque in clypeo depictum geſtaſſe: eoſdemque fluvios coluiſſe Arnobius teſtatur lib. Adverſ. Gent. *Ridetis temporibus priſcis Perſas fluvios coluiſſe, memoralia ut indicant ſcripta; Informem Arabas lapidem, acinacem Scythiæ nationes, ramum Prognes Theſpios, lignum Carios pro Diana indolatum: Peſſinuntios ſilicem pro deûm matre, pro Marte Romanos haſtam, &c.*

TIRAQUELLUS.

8 *Equoſque.*] Herodotus d. l. 1. in fin. *Ex diis unum Solem venerantur, cui equos immolant.* Et Iuſtin. lib. 1.

Sol. batur è cælo miſſum putabant: [1] iidem Soli, Lunæ, Tel-
Luna. Aqua. luri & Igni, Aquæ ac Ventis ſacrum facere inſtituerunt,
Tellus. quos omnes deos, Ignem vero præcipuum duxerunt: [2] quæ
Ignis. etiam magorum opinio fuit, [3] cui Thales adſtipulatur,
Venti. qui Ignem tam religioſe coluerunt, ut cremare corpora du-
cerent nefas, ne contagio cadaveris, deorum maximum
Mars. violarent. Multos comperi perſuaſum habere, Martem
pervigilem deum eſſe, & præſentiſſimum numen: [4] quare
Enſis. Neuri qui juxta Boryſthenem ſunt, enſes pro Martis ſi-
Viſcus. mulacro adorabant. [5] Sunt qui arbitrentur, viſco, quod
in querna arbore naſcebatur, nullum præſentius numen
æſtimari. Hi fuerunt Druidæ, quorum vana ſuperſtitio
Collis mari- inter mortales præcipua fuiſſe traditur. [6] Alii mari porre-
nus. ctum collem velut præſentem deum coluerunt, quod eo
Mons. occluſa vallis, æſtu Oceani non inundaret. [7] Cappadoci-
Mæander. bus quoque Mons deus habetur. [8] Et Phryges Mæandro
& Mar-

1 *Iidem.*] Scilicet Perſæ, ex Herodoto libro 1. & Strabone lib. 15. Nec ii ſoli ignem & aquam colunt, ſed & Ægyptii, ut tradit Porphyrius in lib. de Abſtinentia carnium, & Euſebius Præparationis Euangelicæ lib. 3. c. 2. Quod & de aqua ſcribit Lucianus in Iove Tragœdo. Herodotus autem l. 7. ſcribit ex Magorum ſententia Lunam eſſe Perſarum præſidem. Et ad id quod de Ventis hic dicitur, vide ſupra l. 3. c. 22. Et vide etiam omnino quæ ſcripſi in Commentariis Nobilitatis c. 31. num. 575. incip. *Ut non tam.* & num. 591. incip. *Ex quibus.* ubi videbis & hos & alios multos ignem & aquam pro numinibus colere.

2 *Quæ etiam Magorum opinio.*] Herodot. lib. 3. Diogenes Laërtius in Procemio.

3 *Cui Thales adſtipulatur.*] Vereor ne hic Alexander falſus ſit: neque enim aliquid tale de eo reperitur: ſed id, quod aquam principium rerum omnium eſſe dicebat, ut ſcribit Tullius lib. 1. de Natura Deorum, & alii multi, quos tibi citavimus in illis Commentariis Nobilitatis cap. 31. num. 586. incip. *Fuerunt*, ut forte pro aqua ignem hic poſuerit memoria lapſus.

4 *Quare Neuri.*] Herodotus lib. 4. Pomponius Mela lib. 2. c. 1. ad fin. Solinus c. 29. *

COLERUS.

* Sic Acinaces ſuos Scythæ, ut jam modo dixi ex Arnobio.

TIRAQUELLUS.

5 *Sunt qui arbitrantur viſco.*] Hæc uſque ad verſiculum, *Alii.* ſunt ex Plinio deſumpta lib. 16. c. 44. eodemque ultimo.

6 *Alii.*] Scilicet Lybes apud Maximum Tyrium Sermon. 38.

7 *Cappadocibus.*] Maximus eodem Sermone.

8 *Et Phryges.*] Et Maſſagetæ Mæotidi paludi, & Tanaï, ex eodem Maximo eodem loco. Adde quod & Magi Strymoni equos candidos ſacrificaverunt, ex Herodoto lib. 7.

1 *Scy-*

& Marſyæ ſacrificant. [1] Scythæ illi inhoſpitales qui in intimas ſolitudines acti ſunt, ſuper ſarmentorum faſcibus vetuſtiſſimo collato acinaci, velut Martis ſimulacro, annuis hoſtiis litabant. Pœni Soli & Lunæ univerſi ſacrificant. [2] Syri occæcatis animis piſces[3] & columbam deos ſibi conſecrarunt. [4] Troglodytæ teſtudines, [5] Heliopolitani Bovem, [6] Memphitæ vero Vaccam, [7] Leontopolitani Leonem, [8] Capram & Hircum Mendeſii, [9] Thebani Aquilam, [10] Lycopolitani Lupum, [11] Babylonii vero Cepum, ab his velut propitio numine petita accipere arbitrantes. [12] Cyrenaici Acorem, magnum deum muſcarum æſtimarunt. [13] Arabes ad Memnonium, Cercopithecum cælo dicarunt, illius opem in rebus afflictis implorantes. [14] Mitto Ægy-

Marſyas. Acinacis. Sol. Luna. Piſces. Columbæ. Teſtudines. Bos. Vacca. Leo. Capra. Hircus. Aquila. Lupus. Cepus. Acor. Cercopit.

1 *Scythæ.*] Herodotus lib 4. Lucianus in Iove Tragœdo, Arnobius contra Gentes, lib. 5. *

COLERUS.

* Quod jam ſupra dixi. Sed illud eſt lib. 6.

TIRAQUELLUS.

2 *Syri occæcatis animis Piſces.*] Xenophon Expeditionis minoris libro 1. alias 3. Cicero de Natura deorum, lib. 3. Diod. Sicul. lib. 3. cap. 2. & Hyginus.

3 *Et columbam.*] Xenophon ubi ſupra, Diodorus Siculus lib. 3. c. 5. non multo ante fin. Lucianus in Iove Tragœdo.

4 *Troglodytæ.*] Plinius lib. 9. c. 10.

5 *Heliopolitani bovem.*] Strabo l. 17. in duobus locis, Diodorus Siculus l. 2. cap. 4. ubi hunc bovem Mnevim vocat.

6 *Memphitæ vaccam.*] Imo *Momemphitæ*, ex eodem Strabone d. libro 17.

7 *Leontopolitani leonem.*] Idem Strabo ibi, & Diodorus Siculus libro 2. cap. 4.

8 *Capram & hircum Mendeſii.*] Herodotus libro 1. Verum hi cum capras, tum vero capros hircoſve omnes venerantur. Vide Strabonem ubi ſupra: & de hirco Diodorus Siculus ubi etiam diximus, qui tamen civitatem in qua hircus colitur, non *Mendem* vocat, ſed *Midetam*: niſi eæ diverſæ ſint. Et Maximus Tyrius etiam de hirco, id Ægyptiis in univerſum tribuens dict. Serm. 38.

9 *Thebani aquilam.*] Strabo & Diodor. ubi ſupra.

10 *Lycopolitani lupum.*] Macrobius lib. Saturn. 1. cap. 17. ubi hæc ſcribit, *λύκον autem Solem vocari, etiam Lycopolitana Thebaidis civitas teſtimonio eſt, quæ pari religione Apollinem, itemque lupum, hoc eſt λύκον colit, in utroque ſolem venerans.*

11 *Babylonii vero Cepum.*] Idem ib. quoque.

12 *Cyrenaici Acorem.*] Vide Plin. lib. 10. c. 28.

13 *Arabes.*] Solinus & Juvenalis ſat. 15. poſt princ.

Effigies ſacri nitet aurea Cercopitheci,
Dimidio magna reſonant ubi Memnone chordæ.

14 *Mitto Ægyptiorum ſuperſtitiones.*] Strabo, & Diodorus ubi ſupra in multis locis, Plinius libro 8. capite 46. Herodotus lib. 2. Solinus cap. 25. aut aliorum diſtinctione 45. Lucianus in libro de Sacrificiis, in fine.

Ægyptiorum ſuperſtitionem, & falſarum opinionum ineptias, qui Apim præcipuo honore venerati, ſolum reſponſa dare, & proſperos eventus, aut futuras calamitates præmonſtrare fabulati ſunt, [1] modo Iſim [2] & Oſiridem, [3] modo Serapim, & quod dicere piget, [4] crocodilos, [5] à quibus hominem devorari, tanquam à deo expetitum, magni muneris habebatur loco, [6] modo Ichneumones, [7] Ibes & fœda animalia, aliaque ludibria religionum, velut deorum numina colentes, ita ut gentes aliquas [8] quæ Felem auream, [9] & alios qui Scarabæos pro diis haberent, circa Scyonem fuiſſe legamus. [10] Germani Solem, Vulcanum & Lunam, ſolos deos quos cernebant, opinati ſunt: [11] quę Anaximandri opinio

Apis. Iſis. Oſiris. Serapis. Crocodili. Ichneumo. Ibes. Feles. Scarabæi. Vulcanus.

1 *Modo Iſim.*] Strabo ibidem.

2 *Et Oſiridem.*] Idem ibidem.

3 *Modo Serapim.*] Idem Strabo etiam ibidem.

4 *Crocodilos.*] Strabo ibidem, & Diodorus Siculus d. lib. 2. cap. 4. in princ. & poſtea dicit crocodilum coli apud Miridem paludem. Hincque illud Iuvenalis ſatyra 15. in princ.

Quis neſcit, Voluſi Bithynice, qualia demens
Ægyptus portenta colat? crocodilon adorat.

Vide etiam Herodotum lib. 2. de his fuſiſſime tractantem.

5 *A quibus hominem devorari.*] Strabo ibid.

6 *Modo Ichneumones.*] Strabo, & Diodorus ubi ſupra.

7 *Ibes.*] Uterque in iiſdem locis & Herodotus lib. 2. inſuper & Tertullianus adverſus Marcionem lib. 2.

8 *Quæ felem auream.*] Plinius l. 6. cap. 29. ſcribit in Radata oppido felem aureum coli. Strabo autem & Diodorus Siculus, ubi ſupra ſimpliciter dicunt felem ab Ægyptiis coli.

9 *Et alios qui Scarabæos.*] Plinius lib. 30. cap. 11. tradit quartanis febribus prodeſſe ſcarabæum, qui pilulas volvit, atque ob id Ægypti magnam partem Scarabæos inter numina colere. Porphyrius in libro de Abſtinentia animalium, & ab eo Euſebius Præparationis Euangelicæ lib. 3. c. 2. Porro Ariſtophanes in ea fabula cui εἰρήνης nomen eſt, ſive ſerio, ſive ridicule (qui mos illius frequens eſt) Scarabæos dicit eſſe in tutela Iovis Catabatis, id eſt, deſcenſoris. Et hactenus Alexander de Diis Ægyptiorum. Virgilius autem lib. 8. Æneid. de iis loquens ſic ſcribit,

Omnigenûmque deûm monſtra. * ——

COLERUS.

* Idem teſtatur Arnobius lib. 1. *Templa felibus, Scarabæis & buculis ſublimibus ſunt elata faſtigiis.*

TIRAQUELLUS.

10 *Germani.*] Id Cæſaris eſt lib. 6. de bello Gallico, *Deorum*, inquit, *numero Germani eos ſolos ducunt quos cernunt, & quorum aperte opibus juvantur, Solem, & Vulcanum & Lunam. Reliquos ne fama quidem acceperunt.* Tacit. tamen libro de Moribus Germanorum, eos dicit Mercurium, Herculem & Martem venerari: & de Marte quoque teſtis eſt Suetonius in Vitellio cap. 10. Sed & alios quoque deos eos colere videbis ſupra hoc eodem lib. cap. 4.

11 *Quæ Anaximandri opinio fuit.*] Apud Plutarchum de Placitis Philoſophorum, lib. 1. cap. 7. quæ fuit etiam ipſius Pythagoræ, ut tradit Laërtius in vita illius.

1 *Quin-*

opinio fuit, ut cœleſtia ſidera deos eſſe crederet. [1] Quin- *Sidera.*
etiam Ægyptii Solis ſimulacrum diplomatibus conſignatis adorant, quem Horum nuncupant, illudque precibus & *Horus.* votis frequentant aſſidue. [2] Arabes Iovem & Bacchum. *Bacchus.* [3] Æthiopes ex diis unum mortalem, alterum immortalem putant: [4] nonnulli Pœnam & Beneficium, [5] Aſſyrii [6] & Per- *Pœna.* ſæ unum bonorum largitorem, alterum malorum. Fuere *Beneficium.* qui crederent nullos deos eſſe, cæci & excordes, omniaque agi fato, animaſque cum corporibus interire una. Ex his præter [7] Diagoram [8] & Theodorum Cyrenæum, [9] Euemerum Tegeatem, [10] & Callimachum, [11] ac Prodicum Cæum, [12] alioſque plures, qui ἄθεοι dicti, fuere [13] Callaici *Athei.* gens moribus effera, cultu inhumano & fero, neque jure viventes. Numidæ Ammonem in deſertis arenis magnis *Ammon.* hono-

1. *Quinetiam Ægyptii.*] Idem ſcribit Lilius Gyraldus de diis Gentium, ſyntagm. 1. ad finem, ſed nullo quoque auctore citato. Sed tu vide Macrobium Saturnalium lib. 1. c. 21. ubi & id ſimulachrum deſcribit.

2 *Arabes.*] Arrianus autem de Geſtis Alexandri, lib. 7. dicit duos tantum deos Arabes colere, Cœlum & Dionyſium, hujuſque rei rationem reddit.

3 *Æthiopes.*] Strabo lib. 17.

4 *Nonnulli.*] Scilicet Democritus apud Plinium lib. 1. cap. 7.

5 *Aſſyrii.*] Idem Gyrald. ubi ſupra.

6 *Et Perſæ.*] Et idem quoque ibi.

7 *Diagoram.*] Hunc enim Atheum fuiſſe tradunt Cicero lib. 1. de Natura Deorum. Diodorus Siculus lib. 13. Plutarchus de Placitis Philoſophorum, lib. 1. cap. 7. Sextus Empyricus Pyrrhonorum lib. 4. Max. Tyrius Sermone 1. Arnobius contra Gentes lib. 8. Lactantius lib. 1. c. 2. & in lib. de Ira Dei, c. 9. Ælianus de Animalibus.

8 *Et Theodorum Cyrenæum.*] Plutarchus ubi ſupra. Laërtius in vita Ariſtippi, & in vita Bionis, & alibi ſæpe. Arnobius d. lib. 8. *. Laërtius præcipue loco poſtremo citato. Sextus Empiricus ubi ſupra. Ante hos omnes Philo Judæus in libro cui titulus eſt, *Quod liber ſit, quiſquis virtuti ſtudet.*

COLERUS.

* Immo Minutius in Octavio. Nam Arnobius ſeptem tantum libros ſcripſit. Sed de Diagora aliiſque atheis, vide Clement. Alexandrinum, in Exhortat. ad gentes.

TIRAQUELLUS.

9 *Euemerum Tegeatem.*] Plutarchus & Sextus ubi ſupra.

10 *Et Callimachum.*] Vide omnino ibi, duobus in locis.

11 *Ac Prodicum Cæum.*] Sextus ubi ſupra.

12 *Alioſque.*] Ut Hippon & Heroſtratus apud Ælianum ubi ſupra in verbo, *Diagoram.* Et in horum numero Epicurus non immerito poni poteſt, qui, ut ſcribit Cicero lib. 1. de Natura Deorum, *ne in offenſionem Athenienſium caderet, verbis quidem deos reliquit, re ſuſtulit.*

13 *Callaici.*] Strabo lib. 3. *Callaici,* inquit, *nullum Deum eſſe ajunt.*

1 *Celti-*

Deus ignotus. honoribus frequentant. [1] Celtiberi cuipiam deo, cujus etiam nomen ignorabant, plena Luna nocturnum ſacrum *Sacrificia.* facere, & ante cujuſque fores ſaltibus indecoris pernoctare didicerunt. Quod ſi illorum ſacrificia ſcrutari, ac barbaros *Advenæ immolati.* externoſque ritus eruere conamur: quam impios cultus, & quam infanda ſacra, apud tot efferas nationes vario gentium ritu invenimus? [2] Scythotauri pro hoſtiis Dianæ *Virgo.* advenas immolabant, Laodicæi Palladi virginem, [3] Arca*Puer.*des Jovi Lycæo puerum. [4] Plerique juxta Boryſthenem *Homines & oſſa humana.* vecordi animo homines victimas dare, & in ſacrificiis deorum humanis oſſibus adolere ſolebant. [5] Blemmiæ, [6] Cim*Humanæ hoſtiæ.*bri, [7] Galli, [8] Druidæ [9] & Germani, ſtatis diebus, huma-

nis

1 *Celtiberi.*] Strabo d. lib. 3. *Celtiberi & eorum vicini in Boream habitantes, cuipiam Deo, cujus nomen non extat, rotunda Luna, tempore nocturno ante fores per omnes domos pernoctant, ſaltus agitantes.* Nec apud hos tantum, ſed & apud Athenienſes deos quoſdam ignotos fuiſſe, teſtis eſt Philoſtratus in vita Apollonii, lib. 6. & Pauſanias libro 1. & ſacræ literæ Actorum c. 17.

2 *Scythotauri.*] Herodotus lib. 4. Pomponius Mela lib. 2. cap. 1. Solin. cap. 20. aut aliorum numeratione 25. Zenodotus in Collectaneis in illo proverbio, νόμ@ καὶ χεῖρας. Et idem de Scythis ſimpliciter Lucianus in lib. de Sacrificiis non longe à fine. & Philoſtratus d. libro 6. c. 10. Sed & de his ſcribit Herodotus libro 4. quod ex captivis centeſimum quemque immolabant. Lucanus autem de his lib. 1. ubi poſtquam locutus eſt de Teutate & Heſo, qui ſanguine humano placabantur, ſubdit,

Et Taranis Scythicæ non mitior ara Dianæ.

De Tauris autem dicetur poſtea in verbo, *Longum eſt exequi.* Cæterum Paulus Oroſius in præfat. lib. 5. meminit crudeliſſimæ circa advenas Tauricæ Dianæ litationis.

3 *Arcades.*] Plin. l. 8. c. 22. & Suidas.

4 *Plerique juxta Boryſthenem.*] Id eſt, Neuri, ex Herodoto lib. 4. Pomponius Mela lib. 2. c. 1. Solinus c. 20. aut aliorum computatione 25. in prin.

5 *Blemmiæ.*] Procopius lib. 1. de bello Perſico.

6 *Cimbri.*] Strabo lib. 7. quem tu vide, propter execrandam iſtiuſmodi ſacrificiorum conſuetudinem. De his etiam vide Dionyſium Halicarn. l. 1.

7 *Galli.*] Cicero in Orat. pro M. Fonteio de Gallis loquens, *Siquando, inquit, aliquo metu adducti deos placandos eſſe arbitrantur, humanis hoſtiis eorum aras ac templa funeſtant, ut ne religionem quidem colere poſſint, niſi eam ipſam prius ſcelere violarint. Quis enim ignorat eos uſque ad hanc diem retinere illam immanem ac barbaram conſuetudinem hominum immolandorum?* Cæſar lib. 6. belli Gallici. Strabo lib. 4. & 14. Diodorus Siculus lib. 5. & 6. cap. 9. Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 1. Plinius lib. 30. c. 1. paulo ante finem. Solinus c. 3. vel, ut alii ſecant, 34. Pomponius Mela l. 3. c. 2. Lactant. l. 1. c. 21. *Galli Heſum atque Teutatem humano cruore placabant deos.* Martianus Capella loquens de Narbonenſi Gallia, lib. 6.

8 *Druidæ.*] Cæſar, & Pomponius Mela & Plinius ubi ſupra. Tacitus libro 14. & Strabo lib. 4.

9 *Et Germani.*] Vide infra in verbo *Germani.*

1 *Augu-*

nis litant hoſtiis, & cruore captivorum adolent aras, tunc propitiari deum maxime arbitrati quum per cruciatum homines excarnificarent, ex pœnis hominum divinationem & [1] auguria captantes. [2] Fuitque apud Phœnices & Carthaginenſes nimium diu ſervatum, ut infantes principali *Infantes immolati.* honore inſignes ſorte ductos, in regio ornatu Saturno immolarent hoſtias: & quem ſors morti deſtinarat, morti ſubtrahere non licebat: quare multorum civium largis fletibus deplorata funera fuere: à quibus ſacris quum deſiviſſent, poſtea victi ab Agathocle, deos propterea ſubiratos arbitrantes, ut numen placarent, ducentos nobilium filios mactarunt ad aras, adeo cæca mortalitas ſub nomine religionis ad infandas cædes agebatur præceps. Id quod à *Homines diſcerpti.* Rhodiis & Cretenſibus factitatum comperimus, ut hominem epulis gravatum, ac pueros impuberes feſtis diebus Saturno mactarent. In Chio & Salamine mos multa ſecula viguit, ut Diomedi [3] & Dionyſio homines diſcerptos *Puellæ ad necem flagellatæ.* jugularent. Ejuſdemque Dionyſii templum in Arcadia fuit, in quo puellæ ad aram flagellabantur ad necem: ſicut Spartæ in ara Mercurii [4] & Orthiæ Dianæ pueri. *Pueri flagellati.* Quin-

1 *Auguria captantes.*] Strabo d. l. 4. & iterum copioſe lib. 7.

2 *Fuitque apud Phœnices & Carthaginenſes.*] Plato in Dialogo, cui titulus eſt *Minos*, vel, de lege. Dionyſius Halicarnaſſæus lib. 1. Diodorus Siculus lib. 20. Plutarchus in Apopht. Imperatorum, ubi de Gelone. Silius Ital. ad finem l. 4. Punicorum illis verſibus,

Mos fuit in populis, quos condidit advena Dido,
(Infandum dictu) parvos imponere natos, &c.

Tertullianus in Apologetico, cap. 9. Lactantius lib. 1. c. 21. Euſebius lib. 4. Præparationis Euangelicæ. Juſtinus libro 19. in duobus locis. Paulus Oroſius lib. 4. cap. 6.

3 *Et Dionyſio.*] Plutarchus in Themiſtocle, loquens de Euphrantide vate. *Themiſtoclem manu apprehendens, juſſit adoleſcentes primitias, votis nuncupatis, Omeſtæ Dionyſio immolari.* Idem in Pelopida. *Tum etiam qui ſub Themiſtocle immani Dionyſio mactati ſunt ante Salaminæ pugnam navalem.*

4 *Et Orthiæ Dianæ.*] Plutarchus in vita Lycurgi. Cui rei ne fides derogetur, efficiunt pueri, quos noſtra etiam tempeſtate vidimus aliquoties ad aram Dianæ Orthiæ verberibus cæſos mori. Pauſanias libro 3. & Philoſtratus de vita Apollonii libro 6. cap. 10. de Lacedæmoniis loquens, *Verberum autem*, inquit, *conſuetudo in Scythicæ Dianæ honorem ſervatur, quod ita, ut ajunt oracula præceperunt.* Et de hac re etiam Cicero quamvis Mercurii, aut Dianæ aram non nominet, libro 2. Tuſculan. quæſt. *Spartæ vero*, inquit, *pueri ad aram ſic verberibus accipiuntur, ut multus è viſceribus ſanguis exeat, nonnunquam etiam, ut, cum ibi eſſem, audiebam uſque ad necem.*

1 *Quin-*

Vivi homines exuſti. [1]Quinetiam alii ingenti ſimulacro viminibus intexto, & vivis hominibus oppleto, ac igne ſuccenſo, hominibuſque fœdum in modum exanimatis, maximum holocauſtum diis *Boii & Celtæ.* offerre putaverunt. Boiis [2] & Celtis purgato captivi hoſtis capite, calvariam auro cælare, & eo poculo in ſolennibus libare, religioſiſſimum erat. [3] Proditur Ariſtomenes Meſ- *Trecenti homines uno ſacrificio.* ſenius Jovi, quem Ithometem appellant, trecentos ſimul homines, in quibus Theopompus fuit, uno ſacrificio mactaſſe: [4] & Lacedæmonios eo veſaniæ proceſſiſſe, ut Marti humana victima litarent. [5] Galatæ & Maſſagetæ non a- *Homines jugulati & immolati.* liter deos rite conſuli arbitrati ſunt, quam jugulato homine apud aras deorum, ex cujus caſu, tum ex membrorum laniatu, & fluxu ſanguinis, futura divinabant. [6] Cimbri noxios homines ſervatos, ſudibus affixos, diis pro hoſtiis *Homines affixi ſudibus.* dabant. [7] Galli præter Heſum & Theutatem Mercurium, quos humano cruore placabant, gravioribus morbis aut periculis affecti, ad placandas deorum aras, aut homines immolabant, aut ſe immolaturos vovebant: ad cujus aram etiam grandævos ætate pro victimis proſecabant. [8] Luſitanis vetus mos erat, ex inteſtinis hominum exta pro-

1 *Quinetiam alii.*] Hi ſunt Galli, ex Cæſare in Commentar. de bello Gallico, lib. 6. his verbis, *Alii immani magnitudine ſimulachra habent, quorum contexta viminibus membra vivis hominibus complent, quibus ſuccenſis circumventi flamma exanimantur homines, &c.* Et etiam Strabo libro 4. de iis ſic ſcripſit, *Magnam etiam è fœno coorto ſtatuam apparantes, eique lignum injectantes, pecoraque & varias immittentes beiuas atque homines holocauſtum faciebant.*

2 *Et Celtis.*] Et ſimile quippiam refert Paulus Oroſius Hiſtor. lib. 5. c. 22.

3 *Proditur Ariſtomenes Meſſenius.*] Pauſanias libro 4. *Fecit poſthæc Ariſtomenes Jovi ſacrum, quod Hecatomphonia vocant: quaſi Centicidium dicas: id ſacrum fieri patrio inſtituto traditum ab iis, qui in pugna hoſtes centum occidiſſent.* De hoc etiam Clemens Alexandrinus in libro quo ad veritatem Gentes hortatur, & ex eo Euſebius lib. Præparationis Euangelicæ, & Cyrillus in lib. contra Julianum Cæſarem.

4 *Et Lacedæmonios.*] Philoſtratus de vita Apollonii, lib. 6. c. 10. *Cur igitur*, inquit, *Theſpeſion, peregrinos hoſpites Dianæ non ſacrificant, ſicut facere quondam conſueverunt?*

5 *Galatæ.*] Diodorus Siculus lib. 6. cap. 9.

6 *Cimbri.*] Vide Strabonem lib. 7.

7 *Galli.*] Lactantius lib. 1. cap. 21. Et Lucanus lib. 1.

Et quibus immitis placatur ſanguine diro
Theutates, horrenſque feris altaribus Heſus.

Et vide ſupra hoc eodem cap. in verbo, *Galli.*

8 *Luſitanis.*] Strabo lib. 3. unde hæc ad verbum ſunt omnia deſumpta.

1 *Thra-*

proſpicere, atque inde omina & divinationes captare, abſciſſaſque captivorum dextras pro munere diis offerre. [1] Thraces Zamolxim, quem maximum deum putant, non aliter fieri propitium ęſtimarunt, quam ſi ad aram facili lancearum ictu homo concideret, eam optimam & diis gratiſſimam victimam opinati. [2] Germani quoque ritu barbarico, Mercurio humano cruore litare religioſiſſimum putant. [3] Idem fecere Senones, qui cæſo publice homine, infanda ſacra ſtatis diebus anni celebrabant, his portentis, delicta expiari opinati. [4] Perſis quoque ad habendas diis gratias, viventes juvenes, eoſque ſpirantes ſub terra defodere aſſuetum fuit: quem morem Græcis inoleviſſe accepimus, ut in anniverſaria celebritate Baccho vivos homines ſacrificent: quique ita fuiſſet immolatus, maximam inter ſuos probitatis laudem ferat. [5] Longum eſt exequi, qui Taurorum mores fuerint, ut apud aram hominem ſiſterent, & poſt ſolennes preces, hominis caput clava ferirent, illudque cruci affigerent, truncumque corpus ex ingenti rupe in præceps darent, [6] quod cum Leucadiis commune fuiſſe tradi-

Dextrę diis oblatæ. *Homo lanceæ ictus.* *Humanus cruor.* *Homo cæſus publice.* *Viventes juvenes defoſsi.* *Vivi homines ſacrificati.* *Tauri.* *Leucadii.*

1 *Thraces.*] Herodotus lib. 4. & Origenes adverſus Celſum lib. 3. Et de his quoque Sextus Ruffus in Hiſtoria Romanorum ſcribit, quod captivos hoſtium ſuis diis dicabant, ſanguinemque humanum in oſſibus capitum potabant. Quod & ipſum tradit Lucius Florus Epit. 2. in libello Thracio. Sed & de iiſdem Herodotus ipſe libro 9. ſcribit Oebazum in Thraciam fuga elapſum, eos Pleſtoro indigenæ Deo ritu ſuo immolaſſe.

2 *Germani.*] Cornelius Tacitus in libro quem de Moribus Germanorum inſcripſit.

3 *Idem fecere Senones.*] Legendum eſt *Semnones*, ex eod. Tacito illo ipſo lib.

4 *Perſis quoque.*] Herodotus lib. 7. *Audientes*, inquit, *eum locum Novem vias Hedonorum appellari, totidem illic pueros ac virgines puellarum indigenarum filios vivos defoderunt, Perſicum enim eſt defodere viventes. Nam & Ameſtrim Xerxis uxorem, jam provectæ ætatis, audio bis ſeptem illuſtrium Perſarum liberos defodiſſe, ad referendam pro ſe gratiam Deo, qui ſub terra fertur eſſe.*

5 *Longum eſt exequi, qui Taurorum mores.*] Virgini naufragos immolant, & quoſcunque Græcos illuc delatos. Hoc modo poſtquam preces peregerunt, hominis caput clava feriunt: truncum ejus quidam ajunt proturbari è rupe (nam in rupe prærupta templum eſt eorum ſitum) cruci caput affigunt. De his etiam Lactantius lib. 1. cap. 21. Paulus autem Oroſius in præfatione lib. 5. meminit litaturæ crudeliſſimæ circa advenas Tauricæ Dianæ. Servius enarrans illud Virgil. l. 7. Æn.

— *Placabilis ira Dianæ.*

Non qualis, ait, *ante fuit, vel apud Tauros humano gaudens ſanguine.*

6 *Quod cum Leucadiis.*] Strabo l. 10. Et vide noſtras leges Connubial. l. 15. num. 100. incip. *Memoratur.*

1 *Fuit*

traditur, ut in Apollinis ſacro, avertendæ deorum iræ hominem de montis ſpecula dejicerent & in mare pręcipitem agerent. [1] Fuitque apud Albanos uſurpatum, ut hominem ſacris initiatum, qui ſanctitate polleret, diu ſervatum, & opipare ſaginatum apud aras ſiſterent, eumque furiali carmine excantatum, quibuſdam additis precationibus, cum aliis hoſtiis immolarent. Tantaque animorum inſipientia fuit, & tam præceps libido imperiti vulgi, ut omnes fere mor-

Homo immolatus.

Coitus in ſacris.

1 *Fuitque apud Albanos.*] Strabo lib. 11. Quidam hujus negocii gnarus ſacram haſtam tenens, qua mos eſt hominem mactari, atque ex multitudine procedens, eam in cor per latus urget, illo cadente quædam divinationis ſigna captant atque in commune proferunt, tum corpore in locum quendam delato, id omnes ſupergrediuntur hujuſmodi piaculo utentes. Sed ſuperioribus addendum puto, quod & Ægyptii homines ruffos ad ſepulchrum Oſiridis ſacrificio mactabant, teſte Diodoro Siculo lib. 2. Et Achæi, qui ex Athamantis genere natu maximus eſſet aditu curiæ interdicebant: quod ſi quis forte adiiſſet, continuo mactabatur toto corpore coronis cooperto, Herodoto lib. 7. Et Tarquinienſes 307. milites Romanos captos immolarunt, apud Livium 1. dec. lib. 7. Et Pœni omnibus annis Herculi humana victima ſacrificabant, Plinio lib. 36. c. 5. Et Britanni hoſpites pro hoſtia immolabant, Acroni enarranti illud Horatii lib. Carm. 3. Ode 4.

Viſam Britannos hoſpitibus feros.

Et apud Siculos Palici dii primum humano ſanguine placabantur: ſed poſtea quibuſdam ſacris mitigati ſunt. Servius in illud Virgilii libro 9. Æneidos,

— Placabilis ara Palici.

Et Lactantius enarrans illud Statii libro 12. Thebaid.

— Siculoſque licebit
Exorare deos. —

Athenienſes in inſula Lemno, ſi quis centum hoſtes interfeciſſet, Marti hominem ſacrificabant, ut auctoritate Diophanti Lacedæmonii, & Soſicratis ſcribit Fulgentius in interpretatione vocum antiquarum, cap. 5. ubi de nefrendibus ſuibus tractat. Iidem Athenienſes tres filios Sandarices ſororis Xerxis Regis vivos captos Euphrantidis vatis juſſu Omeſtæ Libero patri immolarunt, teſte Plutarcho in Ariſtide. Buſiris Ægyptiorum Rex advenas & hoſpites immolare ſolebat. Ex quo Virgilius libro 3. Æneidos poſt princ.

Aut illaudati neſcit Buſiridis aras?

Ubi Probus & Servius id annotarunt. Itali etiam Jovi & Saturno homines immolabant, teſte Lactantio libro 1. cap. 21. his verbis, *Galli Heſum atque Teutatem humano cruore placabant deos: qui ſane feralis ritus diu ſimiliter apud Italos ſtetit, qui Latialem Jovem & Saturnum humana placabant hoſtia.* Et Romani poſt Cannenſem cladem homines (ut deos iratos ſibi placarent) immolarunt, ut eſt apud Livium 3. Dec. lib. 2. *Interim*, inquit, *ex fatalibus libris ſacrificia aliquot extraordinaria facta: inter quæ Gallus & Galla, Græcus & Græca in foro Boario ſub terra vivi demiſſi ſunt in locum ſaxo conſeptum, ibi ante hoſtiis humanis Romano ſacro imbutum.* Hoc autem poſtea edicto eſt abolitum, ut teſtatur Plinius Naturalis hiſtoriæ lib. 30. cap. 1. his verbis, *Cn. Cornelio Lentulo, P. Licinio Craſſo Coſſ. Senatuſconſultum factum eſt, ne homo immolaretur.*

mortales in [1] templis coire, & nefandis libidinibus immiſceri, ac pudendis genitalibus ſacrum facere, quod procreationis ſeminarium forent, nefas non putarent, ita ut Britannis longo tempore mos inoleverit, conjuges & nurus nudas, & ſucco herbarum delibutas, ad templa ducere, & ita ſupplicare, [2] ac captivorum ſanguine diis litare. [3] Et Corinthi ſupra mille proſtitutas in templo Veneris aſſidue degere, & inflammata libidine, quæſtui meretricio operam dare, & velut ſacrorum miniſtras deæ famulari. Piget referre Romanos tunc rerum dominos, quibus fœdera, leges & ſacra exteris dare nationibus imperium fuit, quanto in errore, & quam tetra caligine verſatus fuit victor ille gentium populus, & totius dominator orbis, omni ſuperſtitione obnoxius. [4] Junones & Genios quotidie ſibi aſciſcendo, & nova numina adoptando: [5] qui etiam extraordinaria ſacra ex fatalibus libris facere coacti, Græcum, & Græcam, totidemque Gallos, in foro boario ad placandas deorum iras, ſub terras vivos defodere veriti non fuerunt. Licuitque diu in ſacris hominem interimere, & diis immolare, adeo [6] ut Saturnum & Latialem Jovem humana placarent hoſtia, cujus ſimulacrum, dum ſacrificant, humano ſanguine proluebant: [7] donec Cneo Cornelio Lentulo, & Pu-

Britanni litant ſanguine captivorum.

Meretrices in templo Veneris habitantes.

Romani.

Homines vivi defoſſi.

Homines immolare apud Romanos quando vetitum.

1 *In templis coire.*] Vide omnino quæ ſcripſimus in noſtris legibus Connubialibus l. 15. num. 105. incip. *Quanquam.* & multis ſequentibus.

2 *Ac captivorum ſanguine.*] Solinus cap. 25. aut aliorum ſectione 35. & Acron in Horatium libro Carm. 3. Ode 4. & Plinius lib. 30. cap. 1. de Magia loquens (quæ præcipue humana conſtabat victima) ſic ait, *Britannia hodieque eam attonite celebrat, ut dediſſe Perſis videatur.* Et paulo poſt in fine capitis, *Non ſatis æſtimari poteſt, quantum Romanis debeatur, qui ſuſtulere monſtra, in quibus hominem occidere religioſiſſimum erat, mandi vero etiam ſaluberrimum.*

3 *Et Corinthi.*] Strabo lib. 8. Et vide Athenæum lib. 13. c. 11. & dictas leges noſtras Connubiales l. 15. quo loco nuper citavimus.

4 *Junones.*] Hæc uſque ad verſic. *Qui etiam,* ſunt Plinii lib. 2. c. 7. vide etiam Ciceronem lib. 2. de Natura deorum. Sed & Genios, Seneca lib. epiſt. ad Lucilium 19. epiſt. omnium 110. & Lactantius libro 2. cap. 15. & alibi diximus.

5 *Qui etiam.*] Livius 3. Decad. l. 2. & Plinius lib. 28. c. 2. non multo poſt principium.

6 *Ut Saturnum & Latialem Jovem*] De his duobus Lactantius lib. 1. c. 21. & diximus ſupra.

7 *Donec Cn. Cornelio Lentulo.*] Plin. lib. 30. c. 1. Et vide omnino quæ ſcripſimus

& Publio Licinio Craſſo conſulibus, ſenatuſconſulto cautum fuit, ne novam inducere religionem, neve hominem immolare, aut humano ſanguine litare cuiquam liceret. Item præter notiſſimos deos homini vix initiato, & nondum in lucem edito, turbas deorum tanquam pediſſequos atque pædagogos, & tot vanitates præfecere: [1] Proſam, [2] Poſtvertam, [3] Egeriam, [4] Fluoniam, [5] Lucinam, [6] Pilumnum,

pſimus in noſtris Comm. Retractuum tit. 1. in præfat. num. 59. incip. *Sed quantum.* Et diximus etiam ſupra hoc eod. c. in verbo, *Fuitque apud Albanos.*

1 *Proſam.*] De hac Gellius lib. 16. in fin. *Quando contra Naturam forte converſi in pedes pueri, brachiis plerumque diductis retineri ſolent, ægrius tunc mulieres enituntur. Hujus periculi deprecandi gratia, aræ ſtatutæ ſunt Romæ duabus Carmentibus: quarum altera Poſtvorta nominata eſt, Proſa altera à recti perverſique partus & poteſtate & omine.*

2 *Poſtvertam.*] Gellius ubi ſupra proxime. & Macrobius lib. 1. Saturn. c. 7. ubi Poſtvortam appellar, niſi hæc alia dea fuerit, quod magis puto: nam & illic Antevortæ alterius deæ meminit, eaſque aliunde dictas fuiſſe tradit.

3 *Egeriam.*] Apud Feſtum Pomp. lib. 5. ubi dicit eam ab egerendo partu dictam: ob quod à mulieribus colebatur. Ea autem colebatur in luco Aricio, cum qua Numa Pompilius & connubium & colloquium ſe habere ſimulabat, ut auctor eſt Plutarchus in vita Numæ, & Livius 1. Dec. lib. 1. Ovidius lib. 3. Faſtor.

Egeria eſt quæ præbet aquas, dea grata Camœnis,
Illa Numæ conjunx, conſiliumque fuit.

4 *Fluoniam.*] De qua Martianus Capel. in nuptis Mercurii, & Arnobius adverſus Gentes, & Feſtus Pompejus lib. 6. ubi ita vocatam Iunonem dicit, quod eam ſanguinis fluore in conceptu retinere dicebant. Et nos quoque de hac diximus ſupra libro 2. cap. 25.

5 *Lucinam.*] Eſt autem partuum præſes, teſte Servio. Terentius in Andr.

Juno Lucina fer opem.

Virgilius in Pollione, id eſt, Bucolic. eclog. 4.

Caſta fave Lucina, tuus jam regnat Apollo.

In quibus locis modo pro *Junone*, modo pro *Diana* capitur. Cicero libro 2. de Natura Deorum, *Luna à lucendo nominata ſit: eadem eſt enim Lucina: Itaque ut apud Græcos Dianam, eamque luciferam, ſic apud noſtros Junonem Lucinam in pariendo invocant, &c.* Plinius lib. 16. cap. 44. putat Lucinam dici, quod oculis præſit & luci. Sunt etiam qui à luco dictam putant, qui Romæ Junoni ſacer eſt in Exquiliis. Unde Ovidius lib. 2. Faſtor.

Gratia Lucinæ: dedit hæc tibi nomina lucus:
Aut quia principium tu dea lucis habes.

De hac etiam diximus ſupra hoc eodem libro 6. capite 4. in verbo *Lucina.*

6 *Pilumnum, Picumnum.*] Hi duo dicebantur *dii conjugales* Varroni l. 2. de vita populi Romani, apud Nonium Marcellum de Doctorum indagine, ubi & hos præſides auſpiciis conjugalibus deſignatos eſſe dicit. Servius autem in princ. lib. 9. Æneid. priorem dicit uſum inveniſſe frumenti pinſendi, unde à piſtoribus colitur, & ab ipſo pilum dictum. Alterum ſtercorando

num, Picumnum, [1] Eduſam, [2] Potinam, [3] Majam, quæ fatua dicta eſt, quos ſibi deos finxit antiquitas, etiam [4] Stabilinum & Statanum, ac Fabulinum, [5] alioſque Magnos, [6] alios Geniales, [7] alios indigetes, [8] nonnullos Patrios deos venerati.

randorum agrorum uſum inveniſſe, unde & Sterquilinus dictus. Virgilius lib. 10. Æneid.

Cui Pilumnus avus, cui diva Venilia mater.

1 *Eduſam.*] *Educam* dicit Varro, & ex eo Donatus in Phormionem Terentii, & *Edulicam*, Divus Auguſtinus de Civitate Dei, lib. 4. c. 11. & iterum c. 34. eodemque ultimo. Vide etiam Nonium Marcellum lib. de Proprietate ſermonis in verbo, *Eduſa.*

2 *Potinam.*] Varro, Donatus, & Auguſtinus ubi ſupra, & vide etiam eundem Nonium.

3 *Majam, quæ Fatua dicta eſt.*] Macrobius libro 1. Saturn. cap. 12. Hanc eandem, etiam Bonam, Faunamque, Opemque, & Fatuam, Pontificum libris indigitari. Dicta eſt autem Fatua à fando, eodem teſte Macrob. ibid. Fuit & alia Maja Atlantis filia & Mercurii mater. Virgilius 8. Æneid.

Vobis Mercurius pater eſt, quem candida Maja
Cyllenes gelido conceptum vertice fudit.
At Majam (auditis ſi quicquam credimus) Atlas,
Idem Atlas generat, cœli qui ſydera fulcit.

4 *Stabilinum, & Statanum, ac Fabulinum.*] De his tribus Cato Cenſorinus de liberis educandis apud Nonium Marcell. de Doctorum indagine. Verum non *Stabilinum* legendum, ſed *Statilinum* videtur ex D. Auguſtino de Civitate Dei, lib. 4. c. 21. ubi ita dici à ſtando ſcribit.

5 *Alioſque Magnos.*] De Magnis diis Virgilius lib. 3. Æneid. non longe poſt princ.

Cum ſociis, natoque, Penatibus & magnis Dis.

Ubi Servius, eos nominat qui ita dicebantur. Et de his quoque dictum eſt ſupra hoc eodem lib. 6. cap. 4. Vide etiam Macrobium lib. 3. Saturn. capite 4.

6 *Alios Geniales.*] Feſtus Pompejus lib. 7. & diximus ſupra ibid.

7 *Alios Indigetes.*] Virgilius lib. 1. Georg.

Dii patrii indigetes. —

Ubi Servius, *Patrii dii ſunt, qui præſunt ſingulis civitatibus, ut Minerva Athenis, Juno Carthagini. Indigetes autem proprie ſunt dii ex hominibus facti, quaſi in diis agentes.* Livius 1. Decad. lib. 8. Lares, dii novenſiles, dii indigetes, divi quorum eſt poteſtas noſtrorum hoſtiumque. Idem Servius in illud Virgilii lib. 12. Æneidos,

Indigetem Ænean ſcis ipſa, & ſcire fateris
Deberi cœlo, fatiſque ad ſydera tolli.

Et Strabo lib. 15. dum loquitur de diis Indorum. Feſtus libro 9. & Macrob. in ſomnium Scipionis lib. 1. c. 9.

8 *Nonnullos Patrios.*] Virg. lib. 1. Georg. & ibi Servius, ut diximus ſupra proxime. Et Tibullus libro 2. elegia 1.

Dii patrii, purgamus agros, &c.

Cicero Philip. 2. *Repetebant præterea deos penates, patrios, aras, &c.* Et Dionyſius Halicarnaſ. qui & hos Heroos & Genethlios à quibuſdam vocari dicit. Corn. Tacitus lib. 1. *Cerni,* inquit, *adhuc Germanorum in lucis ſigna Romana, quæ diis patriis ſuſpendêre.* Paulus Oroſius lib 6. cap. 5. Et vide ſupra eodem lib. cap. 4. Sed & alios multos deos poteris addere ex Varrone, & ex eodem Divo Auguſtino de Civitate Dei, lib. 4 cap. 8. 11. & 12. & aliis ejuſdem lib. & Arnobio in libris contra Gentes.

nerati. Adeo ignara ſuperſtitio hominum mentes deprauat, & nonnunquam ſapientum animos tranſverſos agit. Quantum debemus Christo domino, regi & doctori noſtro, quem verum Deum veneramur & ſcimus quo præmonſtrante exploſa ferarum gentium doctrina, rituque immani & barbaro, veram religionem edocti humanitatem & verum Deum colimus evictiſque erroribus, & infandis ineptiis, quas priſci coluere, quid quenque deceat, & quibus ſacris, quaque mente Deum colere oportcat, noſcitamus?

FINIS.

VITTORIO EMANUELE BIBLIOTECA IN ROMA

INDEX

INDEX
RERUM ET VERBORUM MEMORABILIUM,

Quæ in Contextu Operis occurrunt.

Meminerit Lector Benevolus litterâ a, *numeris adjectâ, primum*, b, *ſecundum Operis Tomum deſignari.*

A.

ABatos inſula quæ. 364.b
Abdomina à quibus & cur epulis interdicta. 685.a
Abii qui. 1078.a
Abii & Calvi Scythis qui, qualeſque habiti. 1037.a
Abluendi cadaveris & ungendi & veſtiendi mos olim quis. 616.a
Abluendorum infantium mos olim quis apud diverſos. 486.a
Abollæ, quorum veſtes. 210.b
Abraham à quo ethnico Imperatore inter Lares cultus. 596.b
Abradatæ, Perſarum duci, conus in bello qualis. 155.a
Abretano Jovi ſuem immolaſſe, infandum erat ſcelus. 696.a
Abrogatio legum quando aut quomodo fieret. 609.b
Abſciſſi Romæ olim qui & quomodo habiti. 42.b
Abſentibus quando triumphus decerneretur. 477.b
Abſentium ratio ubi nulla. 904.a
Abſinthio marino qui maximè utantur in ſacris. 1091.a
Abſolutionis notula ſeu litera apud Romanos quæ. 594.a
Abydeni natura quales. 1038.a
Abydus, quorum regia. 612.a
Acadinus fons quid miri præſtare ſolitus. 96.b
Acæna quid. 364.a
Academia Athenis quid. 660.a
Acarnanes quot menſibus annum metiti ſint. 826.a
Acca Larentia, Romuli nutrix. 196.a
Accæ Larentiæ à quo ſacra inſtituta. 199.a
Accenſas faces geſtare, quibus in ludis familiare. 660.b
Accenſi qui. 698.b
Accenſus quis, ejuſque munus. 206.a
Accii Sinceri laus. 236.a
Accipiter quale augurium faciat. 134.b
Accipitrem occidiſſe, in Ægypto capitale. 596.a
Accius tragicus Poëta quando & ubi natus. 235.a
Accubandi in convivio mos. 284.b. 292.b. 293.b
Accuſatori quot horæ & quot reo conſtitutæ. 1010.a
Acetabuli menſura. 447.a
Achæi equites. 521.a
Achæi quot & quales ſummum magiſtratum gerentes habere ſoleant. 566.a
Achæis initium anni quid. 830.a
Achæorum de Imperatore ſuo inſtitutum quod. 13.a
Achæorum in galeis ornatus qualis. 155.a
Achæorum in præliis arma quæ. 718.b
Achaïcus conventus ex quot olim conſtaret urbibus. 850.a
Achaïcus quis, qua de re cognominatus. 333.a
Achamas tribus. 133.a

Achates annulus quis. 1107.a
Acherſites unde dictus. 341.a
Acheruſius ſpecus ubi. 634.a
Achillas Pompeji M. interfector. 19.a
Achilles quantis donis ab Agamemnone donatus. 1129.a
Achilles apud quos vel nominari vetitus. 378.a
Achilles, quorum deus. 443.b
Achillis aſylum ubi. 781.a
Achillis præceptores qui. 495.a
Achillis mentionem facere ubi nefas. 505.b
Aciei diſponendæ modi ſeu formæ quales & quot. 928.a. 929.a
Aciem ex occaſione oblata prudens dux dirigere debet. 928.a
M. Acilius Glabrio duumvir. 348.a
Acinaces quorum proprii. 684.b
Acinaci, velut Martis ſimulachro, qui litarint. 745.b
Acorem, muſcarum deum, qui adorarint. 715.b
Acradina Syracuſis quid. 556.b
Acreæ Veneris templum mulieribus interdictum. 420.b
Acrocorinthus quid. 556.b
Acrocorinthum qui haberet, quid habere dictus. 557.b
Acron, Ceninenſium dux, à Romulo victus. 108.a
Acta diurna. 1146.a
Actus quid ſit. 439.a. *quadratus.* 440.a
Actus in comœdia & tragœdia quot tantum ſervare ſoliti. 631.b 632.b
Ad triarios rem veniſſe, quid indicaret. 163.b.
Adad, quorum deus. 445.b
Adagia à civitatum moribus ſumpta. 1042.a
Adagium ſceleratum inter patronos cauſarum. 154.b
Adagiorum aliquot paucis explicatorum catalogus. 155 b. & ſeqq.
Ἄδακρυς πόλεμος. 160.b
Adamas cælatus in marmore ubi repertus. 81.b
Addicti qui. 41.b
Adeſpotæ qui. 777.a
Adiatorix quo in triumpho & quanto Auguſti luctu occiſus. 489.b
Adjiciales ſeu adipales cœnæ quæ. 574.b 747.a
Adlecti qui dicti. 991.a
Adoleſcentes in ſacris Lacedæmoniorum flagellati. 1111.a
Adoneus, quis & quorum deus. 460.b
Adonia Athenis ſacra quæ. 659 b
Adonis, dea quæ. 454.b
Adoptio liberorum ſimulata, Senatuſconſulto ſublata. 949.a
Adoptiones irritæ quæ. 308.a
Adoptivi filiis quorum nomina ſibi arrogarent. 41.b. 42.b
Adorari Reges ubi & quomodo ſolent. 418.a
Adorationem qui Imperatores aut reſpuerint aut exigerint. 418 a
Adorea quid. 1119.a
Adramis Lydorum rex primus caſtravit mulieres. 479.a
Adranus, Siculorum deus. 434.b
Adriaticum mare unde ſic dictum. 849.a
Adſciti in imperium. 979.a
Adſcripti qui apud Lacedæm. vocati. 967.a
Adſcriptitii qui. 698.b. 840.a
Advenæ ſeu peregrini quam inviſi quibuſdam. 190.b
Advenas Dianæ qui immolarent. 748.b
Adulter utroque oculo privatus. 863.a
Adultera ubi pro ſupplicio omnibus exponi ſolita. 862.a
Adulteram ubi viro liceat punire, non uxori adulterum. 864.a
Adulteri igne cremati. 863.a
Adulteri quam graviter à Cæſare Tiberio puniti. 860.a
Adulteria apud quas gentes fuerint impunita. 861.a
Adulteria ut vindicent magi. 863.a
Adulteria quæ potiſſimum lege coërcita. 860.a
Adulteris damnatæ virilem togam ſumere cogebantur. 218.b
Adulterii in Attide pœna quæ. 862.a
Adulterii ſuſpectam quomodo Hebræi experiri aut punire ſoleant. 864.a
Adulteris apud diverſos quam diverſa pœna. 860.a. & ſeqq.
Æacus cur filius Jovis putatus. 380.a
Æclon, qualis & quorum cœna. 295.b
Ædes quomodo & ſingulariter & pluraliter uſurpetur. 517.b
Ædes diis votæ. 803.a
Ædes Deorum extra urbem, quæ, & quæ ex his poſtea in urbem receptæ. 257.a. & ſeqq.

Ædes

Ædes Palatinæ quales & cur inaugurarentur. 332.b
Ædis conſecrandæ cæremoniæ. 594.b
Ædilitas quando cœpta. 907.a
Ædiles primum creati qui, quales & quot fuerint. 907.a. 908.a
Ædiles plebis. 908.a
Ædiles an fuerint ſacroſancti. 915.a.916.a
Ædiles in Theſſalia qui qualeſve fuerint. 912.a
Ædilitas quibus interdicta. 916.a
Ædilitatis munus cum alio munere conjunctum. 914.a
Ædilitatis repulſam paſſus ac poſtea imperium adeptus quis. 913.a.914.a
Ædilitii muneris honor. 913.a
Ædilitium edictum in Judæorum & Ægyptiorum ſacra. 911.a
Ædituum ſanctio de dignitatis cujuſque & gradus diſcrimine in theatris. 176.b
Ædilium poteſtas nimia cohibita. 911.a
Ædilium munus quod. 909.a. & ſeqq.
Ædilium in cenſores poteſtas. 725.a
Ædium ſacrarum cura penes quos olim eſſet. 719.a
Ægida, Spartiatarum tribus. 133.a
Ægidenſium dea quæ. 445.b
Ægira, cujus regionis urbs. 850.a
Ægis, Athenienſium tribus. 132.a
Ægyptia Sibylla. 739.a
Ægyptiæ tibiæ. 876.a
Ægyptii quibus diſciplinis filios impuberes exerceant. 481.a
Ægyptii animalium figuris ſenſa exprimebant. 528.a
Ægyptii cujuſmodi in bello uſi ſignis. 868.a
Ægyptii quantopere dotes averſati fuerint. 956.a. 957.a
Ægyptii quomodo fœnus inhibuerint. 48.a
Ægyptii feſtis diebus jejunia ſervabant. 1077.a
Ægyptii quorum animalium figuris affectus hominum indicarint. 432.a
Ægyptiis pro tibiis cantus in ſacris adhibitus. 1085.a
Ægyptiis duo genera literarum. 528.a
Ægyptiorum annus. 826.a. 827.a
Ægyptiorum inceſtuoſa conjugia. 181.a
Ægyptiorum deorum imagines ridiculæ. 456.a
Ægyptiorum juramenta ridicula. 88.b. 91.b
Ægyptiorum in condiendis cadaveribus mos. 550.a
Ægyptiorum mos in funere Regis defuncti. 642.a
Ægyptiorum ſacerdotes. 323.a
Ægyptiorum ſacerdotum cæremoniæ quæ. 582.b
Ægyptiorum ſacra. 695.a
Ægyptiorum ſacra incruenta. 456.a
Ægyptiorum Regum & Reginarum honos. 221.a
Ægyptiorum vota in morbis puerorum. 811.a
Ægyptiorum luctus in obitu Regis. 612.a
Ægyptiorum Regum cognomina. 17.b. 18.a
Ægyptiorum lex de vino Regibus dando. 674.a
Ægyptiorum in fœdere percutiendo mos. 29.b
Ægyptiorum ſuperſtitio quanta. 746.b
Ægyptiorum in prœliis arma quæ. 718.b
Ægyptiorum in adulteros pœna quæ. 862.a
Ægyptiorum in ſolenni epulo mos. 292.b
Ægyptiorum inhoſpitalitas. 982.a
Ægyptus quando & à quo primum provincia facta. 19.a
Ægyptus quid præ cæteris regionibus peculiare habuerit. 518.a
Ægyptus in præfecturas & regiones partita. 511.a
Ægyptus à quo in provinciæ formam redacta. 512.a
Ægyſthus à capra enutritus. 538.a
Æliani ſodales. 200.a
Ælii Cati conſulis abſtinentia quanta. 682.a
Ælii Pæti & L. Cornelii edictum theatrale. 176.b
Ælii Veri pentapharmacum quid. 299 b
Æliorum laus à frugalitate & modeſtia. 682.a
Ælius Verus curſoribus ſuis alas pennatas impoſuit. 214.a
Q. Ælius Tubero cur prætura dejectus. 686.a
Æmilia tribus unde ſic dicta. 131.a
Æmilianus quis Scipionum cognominatus. 336.a
P. Æmilii inſtitutum militare. 87.a. 88.a
Æmyliorum origo & etymologia quæ. 70.a
P. Æmylius, Terentius Varro Coſſ. 160.a
Æneæ regia quæ. 613.a

Ænea tubæ primus inventor quis. 872.a
Æneis cultris qui ſacerdotes tantum tonderentur. 582.b
Ænobarbi unde ſic dicti. 60.a
Æolius canendi modus qualis. 875.a
Æquanimitas, cujus aliquando fuerit teſſera militaris. 883.a
Æquimelium quid. 821.a
Æquinoctiales horæ quæ. 1152.a
Æraria extra urbem quibus in oppidis Romani habuerint. 252.a
Æraria diverſorum populorum ubi quondam fuerint. 253.a. & ſeqq.
Ærarii cura à quæſtoribus ablata & ad quos translata. 251.a
Ærarium in æde Saturni & quare. ibid.
Ærarium ſanctius ubi & quod. 252.a
Ærarium à Cæſare ſpoliatum quam dives fuerit. 253.a
Ærarium militare. ibid.
Ære diruti qui dicti. 358.a
Ære gravi quomodo uterentur Romani in emptionibus. 1054.a
Ærei nummi in Latio inventor quis. 1053.a
Æris alieni ſolutio quomodo & quam rigidè apud diverſos exigi ſolita. 545.b. & ſeqq.
Æs ubi ſeminetur & creſcat ut frumentum. 963.a
Æſchilus quo in certamine, à quo, & quanto cum dolore victus. 653.b
Æſculapii ædes quod privilegium Pergami habuerit. 783.a
Æſculapii ſacra. 455.a. 765 a
Æſculapii phanum cur extra urbem fuerit. 259.a. 260.a. 262.a
Æſculapio qualia animalia immolari ſolita. 697.a
Æſopi patina quanti conſtiterit. 300.b
Æſtatem auream vovere quid. 808.a
Ætas conſulum aut aliorum magiſtratuum quæ tantum fuerit. 570.a 577.a
Ætas militaris quæ olim. 141.a. 142.a. 145.a
Ætas muneris publici obeundi quæ. 923.a
Ætas fungendi magiſtratu apud Thebanos & Bithynos. 926.a
Æthiopes indiſcreto concubitu miſcentur. 192.a
Æthiopes quid Dario Regi tributi nomine penderent. 984 a
Æthiopes per quid jurarent. 87.b. 89.b
Æthiopes cujus coloris amictu prælientur. 147.a. 148.a
Æthiopes quomodo & quam diverſè à reliquis nationibus ſcribere ſoliti. 529.a
Æthiopes quo pacto mori & ſepeliri ſoleant. 555.a. 556.a
Æthiopes noxios ut puniant. 593.a
Æthiopibus quis qualiſve, ſi regiæ ſtirpis vir deeſſet, imperitaret. 1170.a
Æthiopes occurſus quale auſpicium faciat. 151.b
Æthiopum nativa pernicitas. 419.a
Æthiopum in educandis pueris mos. 481.a. *in eorum indole experienda.* 482.a
Æthiopum in præliis arma quæ. 719.b
Æthiopum Rege moriente, ejus familiares etiam ſponte intereunt. 199.a
Æthiopum mos in pituita infantium ſiſtenda. 480.a. *quomodo pueros educent.* 481.a
Æthiopum in præliis mos. 932.a
Ætnæ filium quis ſe mentitus fuerit. 344.a
Ætoli natura quales. 1035.a
Ætolorum in fœdere percutiendo mos. 30.b
Africa cui cognomen dederit. 300.a. Vide reliqua *in Aphrica.*
Agamemnonis præceptor quis. 490.a
Agamemnonis ſcutum quale. 681.b
Agartis, quorum numen. 445.b
Ἀγαθῆς τύχης *ædes olim celeberrima ubi.* 107.a
Agathocl. in epulis moderatio quanta. 302.b
Agein quid. 512.b
Agema, ala quæ. 35.a
Ager Romanus ubi terminaretur. 43.a
Ageſilai edictum egregium. 730.b. 731.b
Ageſilai apophthegmata aliquot. 48.a. 49.a 417.b
Ageſilai exercitationes militares. 152.a
Ageſilai ornatus militaris. 148.a
Ageſilai pia ſententia & laus. 1078.a
Ageſilai trophæum ubi. 174.a
Ageſilaus rex legati munus obire non recuſavit. 433.b
Ageſilaus quibus armis copias inſtruxerit. 147 a
Ageſilaus quomodo obeſum militem mulctaret. 366.a
Ageſilaus rex quam pueriliter cum filiolo ludere ſolitus. 795.a
Ageſilaus qua de re accuſatus. 946.a
Ageſilaus quam Lycurgi legem abrogarit. 602.a

Ageſi-

Ageſilaus quid de Aſiaticis judicarit. 787.a
Α'γγάϱοι *qui Perſis dicti.* 215.a
Agidis Athenienſium ducis quantum in fœneratores odium. 48.a
Agidis ornatus militaris. 148.a
Agillina, cujus regionis urbs, & quo deinceps nomine dicta. 851.a
Agis in Hilotas quid decreverit. 775.a
Agis ad quod aſylum confugerit. 781.a
Aglaia quæ. 6.b
Agna Junoni ſacra. 697.a. *ut & Fauno.* 700.a
Agonales dies qui. 512.b
Agonalia quid. ibid.
Agonenſis porta quæ & Collina dicta. 1066.a
Agonenſis porta Romæ quæ. 569.b
Agones qui. 1105.a
Agonius collis Romæ quis. 569.b
Agoranomi Græcis qui. 912.a
Agradianæ portæ ubi. 1075.a
Agralenta tribus. 133.a
Agrarii triumviri qui. 745.a
Agri luſtrandi ratio. 378.b
Agri male culti ac arati pœna olim quæ. 680.a
Agricolarum vota. 816.a
Agricultura quam fuerit olim honeſt. 680.a
Agrippa centum & ſeptuaginta balnea Romanis ſtruxit. 1154.a
Agrippæ qui & unde dicti. 74.a
Agrippæi Scyth. qui qualeſq; habiti 1037.a
Agrorum alia apud alios dimenſio. 364.a
Agrippina, poſtquam Claudio conjugata fuit, Auguſtæ nomen tulit. 8.a
Agrippinæ quot lictores tributi. 211.b
Agyeus quis deus & cur ita dictus. 387.b
Agyi qui. ibid.
Ajacis aſylum ubi. 781.a
Ajax quantis donis ab Agamemnone donatus. 1129.a
Αἰγοφάγ@ *quæ dea cognominata.* 699.a
Aji dei templum. 410.a
Αἰσυμνῆται *Græcis qui.* 1165.a
Α'κονιτὶ, *quid.* 159.b
Alabandæi quam ridicule ſimulacra fingant. 1030.a
Alabandus quorum deus. 449.b
Alæ diis additæ ab Ægyptiis. 1030.a
Alalcomenii quam apud ſe deam natam jactitent. 447.b
Alarii milites qui. 709.b
Alarum diverſa apud Græcos nomina. 35.a
Alauda, legionis nomen. 33.a
Alba creta quorum pedes illinirentur. 752.a
Alba ferre ſcuta, apud quos ignominiæ loco. 680.b
Alba veſtis lugubris apud quos. 619.a
Albanis pecuniam cum mortuis ſepelire in loculis, mos erat. 552.a
in Albano qui & cur triumpharint. 478.b
Albanorum numerus. 495.a
Albanum forum Capuæ. 353.a
Albanus mons. 49.b
Album Pontificis & laïcorum. 305.a. 306.a
Albunea dea quæ. 442.b
Alcæus Poëta cujas, & quid primum invenerit. 473.b
Alcibiades quo in bellis navalibus uſus ſigno. 882.a
Alcibiadis in clypeo inſigne quale. 681.b
Alcmæon unde oriundus & cujus diſcipulus fuerit. 232.a
Alcmon rivulus ubi, ejuſque aquæ miraculum. 1066.a
Alea quibus & quando vetita. 801.a
Α'ληθέστερα τῶν ἐπὶ Σάγρᾳ. 737.b
Alexander Pheræus ſibi ipſe candente carbone juglandium putaminibus barbam adurebat. 243.b
Alexander Epirota quale aliquando habuerit Dodonæ vaticinium. 403.b
Alexander Epirota quod ſatellitium habuerit. 691.b
Alexander Macedo quos potiſſimum militiæ adſcriberet. 146.a
Alexander Indum navigans qualibus navium ſignis uſus. 882.a
Alexander Macedo quot ſatellites excubitores adſciverit. 691.b
Alexander Macedo per quas contextis veſtibus necaretur. 958.a. 959.a
Alexander orthio muſico ad furorem accenſus. 876.a
Alexander M. Pythiam coëgit vaticinari. 400.b
Alexander Severus adorationem repudiavit. 419.a
Alexander Severus nomina illorum, quibus Magiſtratus delegabat, in albo proponere ſolebat. 306.a
Alexander Severus unde Azavenici cognomen ſumpſerit. 338.a
Alexandri Macedonis regia ubi. 613.a

Alexandri præceptor quis. 490 a
Alexandri M. dies natalis quis. 763. a. 1142.a
Alexandri M. victoria quanta adverſus Darium apud Granicum. 739.b
Alexandri Macedonis cultus & habitus militaris quam ſplendidus. 148.a
Alexandri M. diadema. 222.a
Alexandri M. ſeverißima animadverſio in milites ſtationem deſerentes. 356.a
Alexandri M. tabernaculum quomodo ornari ſolitum. 89.a
Alexandri M. apophthegma. 94.a
Alexandri Severi laus. 49.a
Alexandri Severi per dies feſtos oblectamenta quæ. 795.a
Alexandria quot & quas habuerit regias. 613.a
Alexandriæ qui triumpharit, non Romæ, quanquam Romanus. 478.b
Alexandriam faſces Romani cur non ingrederentur. 216.a
Alexandrides [leg. potius *Anaxandrides*] *ſororis filiam ſponſam duxit.* 184.a
Alexandrinæ naves quo proprio utantur inſigni. 881.a
Alexandrini natura quales. 1035 a
Alexandrinorum vetus in conſcribendis militibus mos. 146.a
Alexicacos, deus quis dictus. 457.b
Alica quibus ignota. 282.b
Alienam ſegetem pellicere, quæ lex quomodo vetuerit. 523.b
Alienationis formulæ. 526.b
Alimuſos tribus. 133.a
Alitta, Arabibus quæ. 455.b
Allobroges in cujus fuerint clientela. 328.b
Allobroges cui Romano cognomen dederint. 334.a
Allocutionis templum. 410.a. 412.a
Alogii ætas apud Græcos quis. 926.a
Alopecia tribus. 132.a
Alphenus JC. cujus diſcipulus, ejuſque de ſupellectile ſententia. 138 a
Alphenus ex ſutore quantus evaſerit Juriconſultus. 729.b
Alveum luſorium è gemmis precioſißimis quis triumpho intulerit. 485.b
Amalthæa, cujus Sibyllæ nomen. 738.a
Amanuenſis qui. 810.a
Amanus, quorum deus. 443.b
Amaſi Regi quale à militibus impoſitum diadema. 222.a
Amaſis Regis cujuſmodi in ocio oblectamenta. 795.a
Amaſis quomodo ab unoquoque vitæ rationem exigi juſſeris. 718.a
Amaſis Perſæ in Barcæos quanta perfidia. 101.b
Amaſtris in Samo quid. 556.b
Amata quæ virgo, ſuo nomine tacito, vocari ſoleret. 108.b
Amatum non fuiſſe, ubi, & quibus dedecus ſit. 478.a
Amazonius quis menſis dictus. 837.a
Ambarvale ſacrum ubi, cur, & quando fieret. 377.b. 378.b. 693.a. 694.a
Ambitus quam variis legibus retuſus. 755.a
Ambitus ſeu area templi alicujus, quibus cæremoniis conſecraretur. 611.b
Ambranum in prœliis aggrediendis mos. 932.a
Ambroſia in ſacris qui cenſeantur. 1090.a
Amburbialis victima quæ. 374.b
Ambuſtus, cujus Romani cognomen & unde. 72.a
Ametridis [alii Ameſtridis] *quam ſceleratum & impium votum.* 818.a
Amicos Romani quos vocarent. 1172.a
Amictus mortuorum laneos an lineos eſſe oporteret. 617.a
Amictus regum aliquot qualis. 213 b. 214.b
Ammon à quibus maximè cultus. 747.b
Ammonis Jovis oraculum ubi & quam olim celebre. 414.b
Ammonis oracula quibus cæremoniis peterentur. 415.b
Ammonis effigies qualis. 414.b
Amnemones in Gnido qui. 993.a
Amneſtias lex quæ. 545.b
Amœbæum carmen ubi potißimum cani ſolitum. 291.a
Amori & Amicitiæ qui & qua de cauſa ſacrificarent. 932.a. 933 a
Amphiaraus quis, & quibus poſt mortem honoribus cultus. 408.b
Amphiarai oraculum & templum quanti olim habitum. 409 b
Amphicypellum, vaſis genus. 669.a
Amphimaſchalos quorum tunica. 242.b

Am-

Amphippi qui. 698.b
Amphitheatrales togæ. 203.b
Amphitheatrum à Jul. Cæſare extructum. 1194.a
Amphorarum diverſitas quæ. 444.a
Amygdalæ quibus quotidianus cibus & vice panis fuerint. 677.a
Amphyctionum conventus. 53.b. 55.b. 850.a
Anacharſidis de numero poculorum dictum. 304.b
Anacharſidis in Athenienſes dicterium. 1007.a
Anacharſis à quibus & cur occiſus. 981.a
Anacreon cujas fuerit. 472.b
Anacreontis mira mors. 475.b
Ἀναγνῶσται *qui dicti.* 530.a
Ἀνακαλυπτήρια *quæ.* 288.a
Analecta quæ. 1158.a
Anandatus, quorum deus. 444.b
Anaſterion quis apud Athenienſes menſis. 834.a
Anatis dea quæ. 105.b
Anaximander phyſicus cujas fuerit. 472.b
Anaximandri de diis opinio quæ. 746.b
Anaximenes Mileſius quid primus excogitarit. 1152.a
Anaximenes, horologii primus inventor, cujas fuerit. 472.b
Anaxyrides quid. 231.b
Ancaria, quorum dea peculiaris. 451.b
Anchora quibus pro caduceo fuerit. 34.b
Ancia lex. 685.a
Ancilla, ſerpentem enixa, quid portenderit. 539.a
Ancillarum veſtes propriæ quæ. 221.b
Ancon quid carceris apud Athenienſes fuerit. 584.a
Ancus Martius primus Fortunam virili cognomento dedicavit. 96.a
Ancus Martius ubi ſedem ſuam habuerit Romæ. 608.a
Ancylium movendorum & condendorum conſuetudo quæ. 203.a. 204.a
Andabatarum mirus in præliis mos. 717.b
Andria quid. 294.b
Andrimachidarum in elocandis virginibus mos. 191.a
Andromedes patria quæ. 412.b
Andronitis quid. 334.b
Andronodorus, quorum legiſlator. 520.a
Anemotis Pallas quæ & cujus rei dominium habuerit. 810.a
Anetidis deæ phanum. 189.a
Anetiſtos, dea quæ. 454.b
Angerona dea qualis & quomodo fingi ſolita. 1203.a
Angiportus patricius. 402.a. 824.a
Anguium in Syria mirabilis quædam natura. 400.a
Anienſis tribus quando veteribus addita. 131.a
Animadverſio in peccantem quare fiat. 580.a
Animadverſionum ordo in milites. 358.a 368.a
Animalia alia aliis dicata. 697.a
Animalium formas æneas ſcuto qui effinxerint. 682.b
Animalium figuris qui olim pro literis uſi. 527.a. 528.a
Anio vetus & novus quales Romæ fluvioli. 565.b. 567.b
Anna Perenna qualis nympha. 760.a
Annales. 1146.a
Annales maximi qui dicti. 314.a
Annari Babyloniæ regis luxus. 302.b
Annaria lex quæ. 925.a
Anni principium apud diverſos menſis quis. 829.a 830.a 832.a
Anni per ætates diſtincti. 831.a
Anni initio quæ ſemper obſervari ſolita. 833.a
Anni & tempora anni, an à tribunis, an à conſulibus numerarentur, diſceptatum. 15.b
Anni ſymbolum Ægyptiis quale. 827.a
Annorum aliquot diverſorum catalogus. 826.a. & ſeqq.
Annorum numerus unde Athenis, unde Lacedæmone, unde Romæ fieri ſolitus. 754.a
Annum verum qui tandem invenerint. 827.a
Annus apud diverſas gentes quomodo metiri aut diſtingui ſoleat. 825.a & ſeqq.
Annus naturalis & civilis quis. 830.a
Annus magnus quis. 828.a. 831.a. *mundanus quis.* 829.a
Annona duplex quibus dari ſolita. 1124.a
Annonæ præfectus quis. 669.b

Annua

Annularis digitus quis. 1205.a
Annuli aurei quando è digitis olim deponendi fuerint. 433.a
Annulis qualia diverſi inſculpta ſeu infixa habuerint. 434.a
Annulo à rege donari apud Perſas quid. 199.a. 437.a
Annulorum aureorum jus quibus initio conceſſum. 516.a. *quando promiſcuum factum.* 436.a. 517.a
Annulorum aureorum jure donatus libertus, habebatur ingenuus, ac nomen mutabat. 436.a
Annulorum ſculpturæ variæ. 434.a
Annulos aureos geſtare quibus militibus conceſſum. 521.a
Annulos qui initio geſtabant. 433.a
Annulus nuptialis in quo digito geſtari ſolitus. 433.a
Annulus è ſiniſtra in longiſſimum dextræ tranſlatus ſingultus & gravedines levare quibuſdam perſuaſum. 1205.a
Annulus pronubus. 272.a
Annus. Vide ſupra in Anni, &c.
Anſer Iſidi proprie dicatus. 697.a.705.a
Anſer cui nationi in epulis & ſacrificiis interdictus. 696.a
Anſerem mortuum quis philoſophus quam luxerit. 603.b
Anſeres ſacri ubi quondam Romæ paſcerentur. 466.b. 551.b
Antæi regia ubi. 611.a
Antæus unde genitus. 380.a
Antennates primi contra Romanos arma ſumpſere. 108.a
Antenodora, cujus deæ ædes. 512.b
Anteſignani milites qui. 677.b
Anteſignanis cedentibus quomodo acies mutaretur. 937.a
Anteſterion quis Athenis menſis. 834.a
Anthiſis tribus quando cæteris addita, & ejus prærogativa. 130.a
Ἀντιχεὶρ quid. 1201.a
Antichir quid. 1205.a
Antidota adverſus Venerem. 1078.a
Antigoni & Demetrii imagines cur Athenienſes cum Jove & Pallade in peplo effinxerint. 172.a
Antigoni dictum de Pyrrho. 137.a
Antigoni præceptor quis. 490.a
Antigoni Regis inſolentia. 224.a
Antigonus rex ab Antonio ſecuri percuſſus. 605.a
Antigonis, Athenienſium tribus. 132.a
Antimachus cujas fuerit. 472.b
Antiochi edictum egregium. 730.b
Antiochi in exercitu ornando luxus quantus. 523.a
Antiochi inaudita ſuperbia. 341.a
Antiochi Soteris qualis aliquando fuerit teſſera. 884.a
Antiochis, Athenienſium tribus. 132.a
Antiquitas ſanctitatem auget. 605.b
Antiſteria quid. 514.b
Antiſthenis philoſ. paupertas quanta. 684.a
Antiſtius quam levem ob cauſam uxorem repudiarit. 953.a
Antones, Herculis prognatus. 54.a
Antonini cognomine quii Imperatores uſi. 9.a
Antonini Caracallæ cum Julia noverca inceſtus matrimonialis. 184.a
Antonini Caracallæ exercitium. 152.a
Antonini Philoſophi lex de Senatoribus peregrinis. 1018.a
Antonini Pii laus. 49.a
Antoniniani ſodales. 200.a
Antoniorum familia unde orta. 53.a
Antoninus Imperat. deum Heliogabalum in præfatione ſacrorum reliquis diis præponi voluit. 1099.a
Antoninus quo ſatellitio uſus. 693.b
Antonius qualem aliquando militibus dederit teſſeram. 883.a
Antonius qua ludi ſpecie, quo omine, à quo victus. 801.a
Antri Hierapolitani miraculum quod. 424.b
Anymphi qui. 1078.a
Anyti ambitio quanta. 758.a
Aoſis, fluvius gemmifer. 854.a
Apaturia Athenis quid. 662.b
Apelles cur Fortunam ſedentem effinxerit. 102.a
Apenæ quæ. 73.b
Apes quale auſpicium faciant. 140.a
Apheſter qui in Gnido dictus. 993.a
Aphetos quis. 319.a
Aphracta quid. 881.a
Aphri paſtoritii quomodo & quæ vota facere ſoliti. 817.a
Aphri natura quales. 1034.a

Aphri per quid jurarent. 90.b. *Vide reliqua in* Aphrorum.
Aphrica cui cognomen dederit. 300.a
Aphricani ſuperioris annulus. 434.a
Aphricanus minor quis. 336.a
Aphricanus quis Scipionum cognominatus. 335.a
Aphricus vicus. 403.a
Aphrodiſium juramentum quid. 99.b
Aphrodite, dea quæ. 454.b
Aphrorum ſepeliendi mos. 557.a
Aphrorum veſtes militares cujus coloris eſſent. 146.a
Aphrorum deus quis. 415.b
Aphrorum peculiaris mos, fluxa veſte & deſcinctos incedere. 158.a
Apidi ex qua tantum aqua potus exhiberetur. 583.b
Apis à quibus maximè cultus. 230.a. 746.b
Apis ſive Serapis quid. 415.b
Apis oracula qualia & quibus modis redderentur. ibid.
Apii uſus in manium ſacris & feralibus ſacris. 366.b
Apium, herba qualis. 302.a
Apio opus eſſe, ubi olim proverbialiter diceretur. 303.a
Apobate, ludus qualis. 799.a
Apocinus quid. 497.a
Apodectæ Athenis qui. 726.a
Apolecti apud Ætolos qui. 1012.a
Apolectum, concilium Ætolorum. 993.a
Apolides qui. 839.a
Apollinares ludi cur, quando & à quo inſtituti. 358.b
Apollini quid immolaretur. 701.a
Apollini quam variè apud Græcos litari ſolitum. 690.a
Apollinis nomina varia apud varios. 456.b. & ſeqq.
Apollinis ædes extra portam Carmentalem. 261.a
Apollinis ſtatua Neapoli erecta. 238.a
Apollinis templum ubi. 558.b
Apollinis Spodii ara quam mira. 407.b
Apollinis Smynthæi imago. 1024.a
Apollo & Liber ubi iiſdem ſacris & honoribus culti. 460.b
Apollo, cujus aliquando fuerit teſſera militaris. 883.a
Apollo & Minerva quorum dii patrii. 447.b
Apollo ubi natus & alitus. 405.b
Apollo Culiciarius ubi cultus. 106.a. *Erythibius ubi.* ibid. *Pornophion ubi.* ibid.
Apollo Sandaliarius. 426.a
Apollodorus Pergamenus, Auguſti præceptor. 490.a
Apollonius Tyandus quid à diis poſceret. 1100.a
Apollonii Tyanei veſtitus quis. 257.b
Apollonis Tyanei in Spart. dictum. 1156.a. *iiſdem balnea interdixit.* ibid.
Apophthegma Demadis in Draconis leges. 597.a
Apophthegmata aliquot inſignia. 48.a 49.a. 91. a. 137. a. 291. a. 447. b. 951.a
Apoſiſis, ſaltationis genus. 497.a
Apoſtaſium quid. 777.a
Apoſtropha, quæ Cypriis cognominata dea. 455.b
Apotheoſis quid. 441.b. 446.b
Apparitores qui. 105.a
Appellationes à quo ad quem, quomodo vel licitæ vel illicitæ fuerint. 672.b
Appellationes omnes ad quem magiſtratum pertinerent. ibid.b
Appetitioni deæ ubi ara ſtatuta. 105.a
Appia via quanta & quam celebris. 722.a
Appii unde ſic dicti. 65.a
Appius Caudex unde ſic cognominatus. 65.a
Appii Claudii animadverſio in milites loco cedentes. 356.a
Appii Claudii cenſura quam inſignis. 721.a
Appius Claudius ob quod facinus cæcatus. 370.a
Appius Claudius reus quam confidens in judicium venerit. 600.a
Appius Claudius primus ordinem ſenatorium inquinavit. 997.a
Appius Claudius ſolus cenſuram egit. 725.a
Appius Clauſus gentis Claudiorum princeps. 65.a
Appuli populi qui. 235.a
Appuli cui vento ſacrificarint. 809.a
Apri milliarii 804.a
Aprilis cui deæ ſacer. 835.a. 836.a
Aprilis Idibus quid fieri conſueverit. 761.a
Apros totos una menſa quis primus appoſuerit. 290.b
Apyritæ panes. 282.b

Aqua hærere, quid. 158.b
Aquæ & ignis cur ſponſo & ſponſæ in limine domus tangenda. 269.a
Aqua & igni quibus interdici ſoleret. 270.a
Aqua à quibus culta. 744.b
Aqua manaria quid. 141.a
Aqua Mercurii. 1065.a
Aqua Appia. 722.a
Aqua mira in Lycæi Jovis fonte, manu ſacerdotis querno ramo agitata, largos effundens imbres. 1064. a. 1065.a
Aqua & igni interdicere quid. 587.a
Aquæ ſacris adhibitæ apud diverſos quales. 1095.a. & ſeqq.
Aquam in ſacris certaminibus qui quibus aſpergere ſoliti. 662.a
Aquas, quibus beſtiæ inſpergerentur, ſuper terram poſuiſſe, piaculum erat. 1095.a
Aquarum in ſacris uſus ac religio quanta. 1076.a. 1077.a
Aquæ ductus Romæ diverſi. 565.b
Aquæ ductuum cura penes quos olim eſſet. 719.a
Aquila religioſe culta. 866.a
Aquila quando & quale omen ferat. 131.b
Aquilæ centum quibus in ſacris mactarentur. 809.a
Aquilæ vel fulminis nomina unde quibuſdam data. 341.a
Aquilæ figura in ſummo ſceptri Tarquinii Priſci. 226.a
Aquilæ ſignum quam nobile apud Romanos, & unde illis allatum. 865.a
Aquilam qui tanquam numen adorarint. 745.b
Aquilis unde ſic dicti. 59.a
Aquilii Juriſperiti laus & domus ubi Romæ. 571.b
Aquilium plebiſcitum. 773.a
Aquitaniæ provinciæ quot. 511.a
Ara Conſi dei. 355. b. *cur undique humo aggeſta, abdita.* 356.b
Ara in atriis domorum. 329.b
Ara quibus cæremoniis dedicari ſolita. 594.b
Ara maxima Herculis quæ, & ubi. 369.a. 371.a
Ara ex ſolis dextris animalium cornibus conſtructa quæ. 407.b
Ara ex ſolis ſacrificiorum cineribus conflata quæ. ibid.b
Aræ ventis extructæ. 809.a. 810.a
Aræ frondibus diis ſacratis ornatæ. 1087.a
Aræ inferorum raræ acceſſu. 359.b. 360.b
Aræ cuique deo ſuæ. 1087.a
Aræ deorum apud quos pro aſylis eſſent. 781.a
Arabes natura quales. 1038.a
Arabes quomodo politiam ſuam diviſerint. 191.b
Arabia ad totius imperii regiam ab Alexandro M. deſtinata. 613.a
Arabum deus quis. 445.b
Arabum in adulteres pœna. 863.a
Arabum ſepeliendi conſuetudo. 556.a
Arabum in fœdere percutiendo mos. 28.b
Arabum inceſtus nefandus. 181.a
Arabum pretioſæ domus. 339.b
Arabum mos quidam abominandus circa uxores. 192.a
Arabum Pontificum ornatus. 322.a
Araneæ letiferi morſus ubi. 400.a
Arati ſatellites qui. 691.b
Aratus quoties Imperator fuerit. 13.a
Aratus quam grande aliquando votum voverit, ſed inhumanum & quomodo perſolverit. 813.a
Arbor capillata quæ. 116.b
Arbor exciſis ramis pro tropæo poſita. 174.a
Arbores ferales & Diti ſacræ quæ. 653.a 654.a
Arbores lanigeræ. 962.a. 963.a
Arbores qui pro numinibus venerati ſint. 743.b
Arbores ubi reſponſa ſeu oracula dediſſe ferantur. 401.b
Arbuſculæ in Phaſi naſcentis contra adulterium medicina quæ. 864.a
Arbuſta quid. 329 a
Arcades qualiter jurare ſoliti. 98.b
Arcades quot menſibus annum metiti ſint. 826.a
Arcades Pani & Jovi Lycæo ſtata die humana victima ſacrificabant. 1023.a
Arcadum horrenda ſacrificia quæ. 748.b
Arcadum pueri ut inſtituerentur. 479 a
Arcarii qui. 839.a
Arcera quid. 531.a. 535.a
Archagatho medico quid Romæ primo datum. 973.a

Arche-

Archelai regia ubi. 621.a

Archelai Regis ſuper Euripide luctus quantus. 622.a

Archelaus rex quale certamen propoſuerit. 654.b

Archi Theſſalis qui. 1165.a

Archidamus quàm levi de cauſa quam graviter ab Ephoris mulctatus. 732.b

Archieroſynes quis. 318.a

Archigetes deus quis. 456.b

Archilochus poëta cur à Lacedæmoniis urbe ejectus. 361.a

Archinus Thebanis quis. 1166.a

Archita quomodo & à quibus aliquando captus. 471.b

Architas Tarentinus quomodo ſe oblectare ſolitus. 795.a

Aechontes Athenis qui & quot. 754.a

Archytas, cujus diſcipulus & ubi natus. 232.a

Arcirma quid. 533.a

Ardali ara ubi & qualis. 410.b

Areopagitæ à quo conſtituti. 992.a

Areopagitæ quomodo ſententias capitis ferre ſoliti. 590.a

Areopagus quid & ubi, & quantus ejus honor. 591.a. 592.a

Areopagus quomodo & cur tam incultè tegeretur. 554.b

Areta cujus filia & quantum ingenio valuerit. 474.b

Aretium, cujus regionis civitas. 851.a

Argentatis rhedis & carrucis uti quibus olim indultum. 1015.a

Argenti libras quot in ſupellectili habere viro triumphali licuerit. 682.a

Argentum & aurum quibus nationibus olim maxime inviſum & vile fuerit. 1052.a

Argeos quæ ſimulachra veteres appellarint. 115.b

Arges unde quis dictus. 343.a

Argiletum. 402.a

Arginipaſa, Scythis qua. 455.b

Argivi natura quales. 1031.a

Argivorum poſt funus quam ſumptuoſa magnificentia. 649.a

Argivum forum ubi. 353.a

Argoeum factiones quot. 887.a

Argyroaſpidæ (aut Argyraſpidæ) qui dicti. 681.b. 690.b

Ariciæ forum quid aliquando paſſum. 353.a

Aries quale auſpicium faciat. 148.b

Aeietes ubi ſint ſacroſancti. 1023.a

Arietis capite qui pro galea in bello uſi. 155.a

Arietis damno olim mulctati homicidæ. 586.a

Arion equus quibus in ludis quam mire victor evaſerit. 68.b

Ariſtæi factio in Argo. 88-.a

Ariſtide juſtior, quid. 162.b

Ariſtides qua cæremonia ictum fœdus cum Græcia firmarit. 27.b

Ariſtides cur Juſtus cognominatus. 343.a

Ariſtides qua potiſſimum re gloriari ſolitus. 683.a

Ariſtides cur in exilium actus. 772.a

Ariſtidis veſtitus quis. 237.b

Ariſtippi factio in Argo. 887.a

Ariſtippi Socratici veſtitus. 236.b

Ariſtippus Socraticus quando floruerit. 474.b

Ariſto Peripateticus cujas fuerit. 473.b

Ariſtobulus unde quis dictus. 342.a

Ariſtocratia quid. 1173.a

Ariſtodemi in Optimatum filios edictum quod. 363.a

Ariſtodemus nudo pede incedere ſolitus. 227.b

Ariſtogitonis nomen cur ſervis indi prohibitum. 787.a. 842.a

Ariſtomenes quot centenarios hominum uno ſacrificio mactarit. 750.b

Ariſtomenis diſſecti cor hiſpidum inventum. 348.b

Ariſtophanis in Poëtico certamine judicis judicium quam mirum. 654.b

Ariſtophontes quam ſæpe cauſam dixerit, ſæpe abſolutus. 601.a

Ariſtoteles Alexandri præceptor. 490.a

Ariſtotelis veſtitus. 237.b

Ariſtotelis pro Nicanore votum quale. 810.a

Arithmetica ubi vulgo pueros doceretur. 493.a. 494.a

Arma militum membra. 88.a

Arma quibus diis dicarent milites emeriti. 708.b

Armata, quæ Cypriis cognominata dea. 455.b

Armenia in quot gubernationes partita. 511.a

Armenii per quid jurarent. 89.b

Arme-

Armeniorum Regum diadema quale. 219.a 220.a
Armenorum in fœdere percutiendo mos. 29.b
Armenſis tribus. 127.a
Armiluſtrum quid & ubi. 379.b 562.b
Armis abjectis plauſum facere quid. 882.a
Armorum concuſſu & crepitu quid ſignificetur. 885.a
Armorum militarium atque ornatuum apud varias gentes diverſitas. 714.b
Ἀρμόσυνοι Lacedæmoniis qui. 1165.a
Arnarion Achais quid. 993.a
Arnienſis, ſeu Narnienſis tribus. 128.a
Arnophagon, cujuſmodi apud Athenienſes judicium. 753.a
Arnopheron quale quantumque Athenis concilium. 992 a
Arotæ Syracuſanis qui dicti. 786.a
Arpides, quales calcei. 226.b
Arripare unde dictum. 196.a
Arſaces quis fuerit. 14 a
Arſacis cognomen qui Reges uſurparint. 14.a. 15.a
Arſinoës cum Ptolemæo fratre inceſtuoſum matrimonium. 182.a
Artabæ quæ dictæ, & earum differentia. 444.a
Artaxata, quorum regia. 612.a
Artaxerxes cur Mnemon cognominatus. 343.a
Artaxerxes unde Macrochir cognominatus. 1202.a
Artaxerxes contra Cyrum ducturus, cujus coloris ſagulo milites ornaverit. 147.a
Artaxerxis cum filiabus ſuis inceſtus matrimonialis. 183.a
Artaxerxis in milites delinquentes pœna quæ. 362.a
Artaxerxis votum pro uxoris ſalute. 812 a
Artemis Græcis dea quæ. 462.b
Artemiſia ſæpe ad conſultandum à Xerxe in ſenatum accerſita. 1015.a
Artemiſiæ tropæum. 175.a
Artemiſium, in Epheſo quid. 782.a
Artemon an navis pars. 194.a. quid verè ſignificet. 195.a
Arterii ſervus qua de cauſa & quam digne mulctatus. 778.a
Artes liberales quæ. 479.a
Artini in Epidauro qui. 992.a
Artolaganus panis. 281.b
Artopticius panis. 281.b
Arvales fratres, qui, quot & unde dicti 196.a. eorum inſigne quid. 197.a
Arvinæ cur quidam nominati. 63.a
Arulam ſuper aram in ſacris quomodo qui faciant. 1087.a
Arundinetum quid. 328.a
Arundinum ſuctu quæ gens vulgo victitet. 677.a
Arymphæi apud Hyperboreos qui. 1037.a
As duodecim uncias continet. 3.a
Aſarota quæ & unde dicta. 1158.a
Aſcoliaſmus quid. 496.a
Aſclepiades medicus cujas & quantus fuerit. 473.b. 475.b
Aſculanorum dea peculiaris quæ. 451.b
Aſiani natura quales. 1038.a
Aſiarchæ Trallianis qui. 1166.a
Aſiaticorum aliquot excellentium ingeniorum catalogus. 472.b
Aſiaticorum in comportandis pretioſißimis quibuſque in militiam mos. 888.a
Aſinæ cognomentum unde. 77.a
Aſinii Pollionis bibliotheca. 527.a
Aſini nomine vocari, quam Ægyptiis probroſum. 1200.a
Aſini quando ſertis & pane coronarentur. 707.a
Aſini quibus & qua de cauſa inviſi. 877.a
Aſini ubi nulli, & ubi multi. 1200.a
Aſini vellera quærere quid. 156.b
Aſinus cui deo propriè dicatus. 700.a 701.a
Aſinus ad lyram. 157.b
Aſinus ad tibiam, quid. ibid.
Aſinus canendi modus qualis. 875.a
Aſper cur dictus Trebonius. 76.a
Aſphaltus quid. 791.a
Aſſes quot ferendi ſponſæ jam cum viro congreſſæ. 284.a
Aſſes unciales. 1185 a. ſemiunciales. ibid. triunciales. ibid.
Aßiduus quis dictus. 544.b
Aßis minor moneta. 1185.a
Aßiſia Miliſiis dea quæ. 463 b
Aſſyris quid inveniſſe dicantur. 528.a
Aſſyriorum ærarium ubi fuerit. 254.a
Aſſyriorum circa mortuos conſuetudo. 553.a
Aſſyriorum mos in Sponſalibus contrahendis. 271.a

Aſſy-

Aſſyriorum in nubilibus virginibus elocandis ritus. 187.a
Aſſyriorum Regum cognomen. 16.a
Aſſyriorum Regum diadema. 220.a
Aſſyriorum Reges plures ſimul habebant uxores. 187 a
Ἀϛάνδαι *qui Perſis dicti.* 215.a
Aſtragali Græcis quid. 790.a
Aſtragalizontes qui. 791.a
Aſtris volucres ſacræ. 697.a
Aſtyagis ſomnium quale. 842.a
Aſtymphaliſſiorum deus quis. 444.b
Aſtynomi qui. 753.a
Aſyla aliquot ſervis ubi. 780.a
Aſyla apud Spartam. 781.a
Aſylorum aliquot recenſio. 780.a.& ſeqq.
Aſylorum immunitas per quem ſeu quos ſublata. 780.a.783 a
Aſylum beſtiarum omnium ubi. 1024.a
Atabulo vento cur Apuli ſacrificarint. 809.a
Ataulphi, Gothorum regis veſana ſuperbia. 10.a
Atellanarum actores quo privilegio donati. 131.a.632.b
Athamantis, Athenienſium tribus. 132.a
Atheæ, Scytharum Regis, quantum equorum ſtudium. 59.b
Athei qui. 747.b
Athenais prophetiſſa. 738.a
Athenæ in quot olim factiones diviſæ. 885.a
Athenarum aër purus. 1031 a
Athenarum tribus decem earumque nomina. 132.a
Athenis ex Erichthei gente magiſtratus ad ſacra Cereris fiebant. 1169.a
Athenienſes cur Scironi vento ſacrificarint. 809 a
Athenienſes quam agrè aliquem exterum civitate donarint. 979.a
Athenienſes quibus animalibus annua ſolennia Minervæ ſacere ſolerent. 700.a
Athenienſes in quot ordines ab Ione diſtincti. 190.b
Athenienſes quomodo fœnus inhibuerint. 48.a
Athenienſes natura quales. 1040.a
Athenienſes ubi mortuos ſepelierint. 560.a
Athenienſibus germanas ducere uxores, crimini non fuit datum. 182.a. *ex alia etiam prætrrquam legitima liberos tollere permiſſum.* 186.a
Athenienſibus ex ſolis Græcis per Iſidem jurare licuit. 87.b
Athenienſibus quid exitio fuerit. 980.a
Athenienſium & Lacedæmoniorum conventus. 936.a
Athenienſium duces in bellum profecturi quid facerent. 572.a
Athenienſium ſororum cognomina. 352.a
Athenienſium quanta cura in colligendis cadaveribus bello interfectorum. 604.b
Athenienſium pœna in adulteros. 862.a
Athenienſium in elocandis filiabus ritus. 188.a 189.a
Athenienſium magiſtratus quis eſſe ſolitus. 566.a
Athenienſium magiſtratus quibus miniſtris ſeu inſignibus incedere ſoleret. 212.a
Athenienſium militare ſignum quod. 868.a
Athenienſium ſummus magiſtratus quis. 754.a
Athenienſium in prælius aggrediendis mos. 932.a
Athenienſium templa extra urbem. 262.a
Athenienſium in bene meritos condemnationes. 772.a
Athenienſium in Megarenſes odium. 981.a
Athenienſium in mortuis ſepeliendis cura. 556.a.557.a
Athenienſium fatum. 1006 a
Athenienſium in literas hoſtis deprenſas modeſtia. 417.a
Athenienſium militum contra Megarenſes conſuetum juramentum. 162.a
Athenienſium in benemeritos dona quæ. 1127.a
Athenienſium theſaurus ubi recondi ſolitus. 254.a
Athenienſium vota. 810.a.811.a
Athenienſium de Perſis ad Marathonem victoria quanta. 737.b
Athenienſium puerperarum præcipuum edulium quod. 485.a
Athenio quis quantuſque fuerit. 886.a
Athenionem vocare quid præ ſe ferat. ibid.
Ἀθερίζειν *quid.* 1200.a
Athletæ ex Olympiis à Sylla Romam traducti. 64.b

Athletæ victi quomodo pacem peti oſtendant. 945.a
Athletarum & hiſtrionum ſpecies variæ. 660.a
Athletarum paria locique quomodo per ſortes diſponerentur. 63.b
Athletarum victorum ſtatuæ quales Athenis. 1030.a
Athmonea tribus. 132.a
Athoſis cujus minus & uxor & filia fuerit. 183.a
Atinium plebiſcitum. 24.a
Atlantes nulla infantibus indere nomina conſuevere. 4°7.a
Atrebates quomodo concilium convocare ſolerent. 1017.a
Atri dies qui. 295.a
Atria quod genus ædificiorum. 610.a
Atria quam diverſa Romæ. ibid.
Atria cur eſſent inaugurata. 332 b
Atria quæ pars domus eſſent. 329 b
Atriarii qui. 838.a
Atrium libertatis. 609.a
Atrium publicum in Capitolio. 553.b
Atrophea Fortunæ templum. 99.a
Attali Regis Bibliotheca. 526.a
Attali Regis obiectamenta in ocio. 795.a. 796.a
Attalida tribus. 133.a
Attalus Rex primus aurum veſtibus intexere inſtituit. 959.a
Attalus quiduam germano Eumeni fecerit. 193.a
Attejus quibus diris M. Craſſum devoverit. 815.a
Attica bellaria. 279.b
Attica ficuloſa. 441.a
Attilia Variola à patre hereditate excluſa, cur centumvirali judicio admiſſa fuerit. 538.b
M. Attilii Reguli grave ſupplicium. 311.a
M. Attilii Reguli cenſura præclara. 723.a
Attilii Serrani & L. Scribonis lex theatralis. 177.b
M. Attilius, quare velut parricida culeo inſutus, in mare projectus. 736.a
Avari hominis natura. 5.b
Avens amnis. 561.b
Aventinus mons. ibid.b
Aventini etymologia quæ. ibid.b
Aventini ara & templa quæ. ibid. b
Aventinum qui primum incoluerint. 562.b
Aventinus cur diu extra urbem fuerit. 563 b
Averno quo animal immolaretur. 705.a
Aves exhulceratæ nulla faciebant auſpicia. 262.b
Aves quatuor ſupra tribunal ubi, & cur pendeant. 591.a
Augili per quid jurarent. 91.b
Augilarum dii qui. 364.b
Augur ile inſigne quod. 263.b
Augurandi ceremoniæ. 265.b
Augurandi jus quis, licet augur, non haberet. 262.b
Augurandi ex arce mos augurum qualis. 121.b
Auguratus ſemel uni collatus, nunquam eidem viro adimi potuit. 261.b
Augur poterat & eſſe ſimul pontifex. 2⁽9 b
Augures quantæ olim fuerint æſtimationis. 259.b
Augures & reges initio iidem. ibid.
Auguri tangere vetitum quid. 269.b
Auguria ex avibus captandi quæ gentes peritiſſimæ fuerint. 132 b. 133.b
Auguria ex quadrupedibus. 145.b
Auguri ſoli ſine collegio auſpicia interpretari non licuit. 263.b
Augurii ex arce petendi ratio. 263.b
Auguris mentientis pœna & infortunium. 231.a
Augurium cujus interventu fruſtraretur. 269.b
Augurium ex cœlo quomodo fiat. 123.b
Augurum magiſtri munus. 268.b
Augurum creatio. 261.b
Augurum domicilium ubi. 260.b
Augurum munus. 262.b
Augurum numerus primo ac deinceps quantus. 257.b. & ſeq.
Auguſtale in caſtris tabernaculum quomodo & ubi fieri ſolitum. 89.a
Auguſtales ludi qui. 661.b
Auguſtales ſacerdotes qui. 703.a
Auguſtales ſodales qui. 200.a
Auguſtani Neronis qui. 710.b
Auguſtarum nomen quæ mulieres ſortitæ. 7.a. 8.a
Auguſti & Cæſares reliqui Imperatores à D. Julio & Octavio cognominati. 7.a
Auguſti curia. 121.a

Auguſti edictum de altitudine ædificiorum. 340.b
Auguſti præceptor quis. 490.a
Auguſti in deſertores ſtationum pœna quæ. 88.a
Auguſti veſtitus qualis. 204.b
Auguſti in Pollionem Feſcennini verſus. 291.a
Auguſti in annulo ſignum quod. 434.a
Auguſti convivia qualia. 298.b
Auguſti forum. 347.a. 351.a
Auguſti Idibus quid fieret. 764.a
Auguſti porticus. 823.a
Auguſtus quid nummis ſuis incuti juſſerit. 1058.a
Auguſtus menſis cui deæ ſacer. 836.a
Auguſtus quibus ſatellitibus uſus. 693.b
Auguſtus Octavius quanti Senatores fecerit. 997.a
Auguſtus Octavius filios aſcititios edocuit. 491.a
D. *Auguſtus quomodo annum deſignaverit.* 830.a
Auguſtus quoties Imperator fuerit dictus. 12.a
Auguſtus quot annos tribunus fuerit. 14.b. 15.b
Auguſtus cui ludo effuſiſſimè deditus fuerit. 793.a
Auguſtus Cæſar per quas contextis veſtibus uteretur. 958.a. 959.a
Auguſtus Ægyptum omnem ſtipendiariam effecit. 19.a
Auguſtus quomodo ſententias de majore negocio rogaverit. 1009.a
Avidii Caſſii acerrima in milites ſtationem deſerentes pœna. 356.a
Aula locus in Parthenio, aſylum omnium beſtiarum. 1024.a
Auletes Ptolemæorum quidam cur ſic cognominatus. 18.a. 19.a
Aurelia porta. 1071.a
Aureliani Aug. de Tetrico & Zenobia triumphus. 171.a
Aureliani exercitia. 152.a
Aureliani ſevera diſciplina in militarem rapacitatem. 626.b
Aureliani ſodales. 200.a
Aurelianus Cæſar præter mores inſtitutaque majorum primus diadema uſurpavit. 224.a
Aurelianus Imperator gregariis militibus, ut per omne militiæ tempus, fibulas haberent aureas, privilegium dedit. 522.a
Aureliorum cognomen unde. 66.a
Aurelius prætor Senatum, Equites, Tribunos ærarios conjunxit judiciis exercendis. 17.b
Aureus quot drachmis conſtet. 1189.a
Aurem dextram digito minimo ſcabere, furoris ſignum. 1206.a
Aurem imam tangere. 432.a
Auri uſum quis militibus interdixerit, quiſve indulſerit. 521.a. 522.a
Auribus lupum tenere, quid. 157.b
Auricularis digitus quis. 1205.a. 1206.a
Aurifodinis damnati qui. 587.a
Auri ſcobem qui Imperatores capillis inſperſerint. 243.b
Auris ima cui dicata. 432.a
Aurium indicia quæ. 423.a. 424.a
Auro ſignari quando cœptum. 436.a
Auroræ quid libarent Athenienſes. 707.a
Auroræ roſei lacerti. 420.a
Aurum in auribus ferre, apud quos nobilitatis ſignum. 256.b
Aurum Toloſanum ferre, quid. 164.b
Aurum viceſimarium quod. 252.a
Auſpex quis. 265.a
Auſpicandarum nuptiar. ritus. 266. 267.a
Auſpicandorum comitiorum mos. 902.a
Auſpicia capta ante prælium. 867 a
Auſpicia in conviviis ſiniſtra quæ. 314.b. 318.b
Auſpicia ſi pro diverſis captarentur, quæ prævalerent. 269.b. 270.b
Auſpicia per quæ dirimantur. 270.b
Auſpicia ex piſcibus. 230.a
Auſpicia diverſa ex diverſis animantibus. ibid.
Auſpicii tempora certa quæ. 268.b
Auſpicii è pullis capiendi ritus. 228.a
Auſpicii triſtis ſigna quæ. 708.a
Auſpiciorum aliquot annotatio. 120.b
Auſpiciorum genera quot. ibid.
Autochthones qui dicantur. 249.b
Autographum quid. 525.a
Auxiliares cohortes. 30.a
Auxiliaria fulgura quæ. 128.b
Auxiliarios qua cautione ſibi adſciſcerent Romani. 146.a
Azavenici cognomen quis uſurparit. 338.a

B.

Babylon, cujus regia olim fuerit. 612.a
Babylon quid Perſarum Regi tributi nomine penderet. 985.a. 986.a
Babylonii quantæ curæ ſint ſceptra. 226.a
Babylonii quomodo abſque potu inebriarentur. 675.a
Babylonii ubi publicas pecunias deponere ſoliti. 255.a
Babyloniorum inceſtus nefandus. 181.a
Babyloniorum ſcriptura. 527.a
Babyloniorum in nubilibus virginibus elocandis ritus. 187.a
Babyrſa, caſtellum, Tigranis ærarium. 255.a
Bacchanalia Ægyptiaca quantæ olim turpitudinis. 651.b
Bacchanalia quo aliquando menſe fierent, & quanta eorum licentia. 648.b
Bacchanalia per totam Italiam quando interdicta. 650.b
Bacchanalium miniſtræ quæ, miniſtrive qui. 648.b
Bacchæ quæ. 649.b
Baccharum apud Heleos mores & precationes. 651.b
Bacchiadum familia quamdiu Corinthi imperitarit & à quo ejecta. 1170.a
Bacchi patria quæ. 410.b
Bacchi cognomina varia. 460.b. & ſeqq.
Bacchi feſtum apud Babylonios quale. 650.b. 651.b. apud Athenienſes. 652.b.
Lavinios: ibid.b
apud Heleos. 651.b.
Baccho quid immolaretur. 701.a
Bacchus & Juppiter à quibus maximè culti. 747.b
Bacchylides poëta cujas fuerit. 473.b
Bactriani qui & quam horridi. 299.a
Bactriaſmus quid. 497.a
Bagoë nympha quam deſcripſerit artem. 738 a
Bagoji cognominati Perſarum Reges. 17.a
Balbi theatrum. 1194.a
Balbura, cujus conventus ſeu regionis civitas. 851.a
Balbutici exempla quædam inſignia. 594.b. 595.b
Baleares cui Romano cognomen dederint. 333.a
Baleares quot & qualibus fundis utantur. 700.b
Baleares quomodo infantes educarent. 481.a
Balearium in elocandis virginibus mos. 191.a
Balnea Agrippæ quot. 1155.a
Balnea Patriciorum & plebejorum diſtincta ubi. 1155.a
Balnea virorum & mulierum diſtincta. 1153.a
Balnea quando ingredi licebat. 1153.a
Balneis qui Imperatores plus ſatis diditi fuerint. 1155.a
Balneum ſine mercede ab Antonino exhibitum. 1155.a
Balſamum arborem quis primus in triumpho oſtenderit. 485 b
Barathrum, cuſtodia noxiorum Romæ. 583.a
Barba antiſtiti Minervæ enaſcens quid mali portendat Amphictyenſibus. 424.b
Barbæ radendæ conſuetudo quando primum Romæ introducta. 242.b
Barbam primam diis conſecrabant adoleſcentes Romani. 195.b
Barbam tondere aut alere quibus ſit luctus indicium. 619.a. 620.a
Barbari malebant Româ Reges petere, quàm habere. 220.a
Barbarorum numerus. 495.a
Barbata quæ Cypriis cognominata dea. 455.b
Barcæi ubi, & quanta illorum in defunctos impietas. 552.a
Barchina factio apud Carthaginenſes. 887.a
Barritus quid. 931.a
Baſilicæ aliquot Romæ, earumque nomina. 346.a
Baſilicæ domorum quæ & quem in uſum fierent. 335.b
Baſternæ quæ. 534.a
Batavi Regem recens electum quî honorare ſoliti. 222.a
Batavorum ſatellitio quis Imperator maximè fiſus & uſus. 693.b
Batrachium forum ubi. 353.a
Baucalium, quod vaſis genus. 669.a
Belgarum mos barbaricus. 331.b
Belgarum in conſultationibus ſilentium & mos quis. 1006.a
Belgarum veſtitus. 235.b

Belides cujus urbis portæ. 1075.a
Belidum imagines ubi. 823.a
Beliſarius an Romæ triumpharit. 479.b
Bellariorum aliquot apud veteres deſcriptio. 279.b
Belli indicendi mos apud Romanos. 31.b
apud exteros. 33.b. & ſeqq.
Belli indictio quî olim fieri ſolita. 203.a
Belli indicendi cæremoniæ. 114.a
Belli ſuſcipiendi initium ex cujus dei æde daretur. 113.a
Belli Turcici portenta horribilia quæ. 733.a. 734.a
Bellicrepa ſaltatio quæ. 638.b
Bellona, dea quæ. 466.b
Bellonæ ædes cur diu in urbem non admiſſa. 257.a
Bellonæ in ædem quando Senatus evocaretur. 476.b
Bellonæ quam ridiculè & immaniter ſacrificari ſolitum. 695.a
Bellovaci ut concilium advocarent. 1017.a
Benefactor cur quidam nuncupatus. 343.a
Beneficiarii qui. 707.b
Beneficiariorum ſatellitio quis maximè uſus. 691.b
Beneficium accipiens quo debeat eſſe animo. 6.b
Beneficium qui tanquam numen venerati ſint. 747.b
Bene valere, cujus aliquando fuerit teſſera. 884.a
Berecynthia, dea quæ. 443.b. 466.b
Berecynthiæ ſeu magnæ matris ædes ubi. 559.b
Beremia una ex Veſtalibus. 107.b
Berenice quid Hieroſolymis pro voto exolvendo fecerit. 812.a
Beroſus quid primus inveniſſe dicatur. 448.a 528.a
Bes quid. 4.a
Beſtiarii. 587.a
Beſtiis objici, quorum pœna. ibid.
Bibere Græcorum more quid. 286.b. 287.b
Bibienus Carbonem in adulterio deprenſum caſtraſſe dicitur. 862.a
Bibliotheca Aſinii Pollionis. 527.a
Attali. 526.a. *Eumenis.* ibid.
Piſiſtrati. 527.a. *Ptolemæi.* 526.a
Bibliotheca Octaviæ. 1193.a
Biblos quid olim veteres nuncuparint. 527.a
Bibracte apud Heduos quid. 556.a
Bicarium, quod vaſis genus. 669.b
Bicus quid. ibid.
Bidental quid. 126.b
Bigati nummi qui & unde ſic dicti. 1055.a
Bilis quibus potiſſimum in ſacrificiis dimovenda. 467.b
Bionis in lugentes dicterium feſtivum. 622.a
Bipennibus qui maximè utantur in prælio. 719.b
Biſſacæna, qualis veſtis. 215.b
Bithyni Jovem quî vocent. 455.a
Bithynia quam illuſtria ingenia protulerit. 473.b
Bithynorum tribunal cur è conſpectu Solis. 591.a
Bithynorum Regum cognomen. 16.a
Bitumen in luſtrando quomodo adhiberi ſoleret. 385.b
Blemmiarum immanitas in ſacrificiis quæ. 748.b
Blucium, Dejotari regia. 611.a
Boarium forum Romæ cujus Dei ædem habuerit. 348.a
Bocorus, quorum legiſlator. 520.b
Boëdromion Athenis menſis quis. 835.a
Boëdromionis menſis ſexta & tertia Perſis qualis. 1142.a
Bœotii natura quales. 1039.a
Bœotis voraciſſimi. 315.b
Bœotiorum in matrimonio contrahendo ritus. 188.a. 273.a
Bœotiorum magiſtratus. 567.a
Bœthica qualis provincia & ejus conventus quot. 510.a. 511.a
Bogus, Mauruſiorum Rex, ab Agrippa occiſus. 605.a
Boji auratis ſagulis in prælio uſi. 147.a
Bojorum tribus. 134.a
Bombyx Coa ut fiat. 965.a
Bombycum mira nativitas, vita, operatio & mors. 963.a
Bona damnatorum quem in uſum converti ſolita. 820.a
Bona Porſenæ venalia proclamari in auctionibus ſervorum quid. 752.a
Bona dea quæ. 466.b. 504.b. & ſeqq.
Bona dea, eadem quæ Græcis Gynæcia. 703.a. 704.a. *quid ei immolatum.* ibid.
Bonæ deæ ædes ubi. 561.b

Bonæ deæ ſacra qualia. 506.b. 507.b
Bona Fortuna, cujus in clypeo aliquando inſigne. 681.b
Bonæ Fortunæ templum. 99.a
Boni eventus ſimulachrum. 1028.a
Bononienſes in cujus fuerint clientela 328.b
Bonoſus quantum biberit. 305.b
Borea uti deo vota perſolverunt Thurii. 809.a
Bos candidus omnibus Idibus Jovi à flamine immolabatur. 690.a
Bos fulvus cui propria victima. 705.a
Bos jugalis ſacrificio non erat purus. 690.a 691.a
Bos quanti vulgo Romæ æſtimaretur. 586.a 1053.a
Bos quibus ut deus cultus. 745.b
Bos trophæi loco à Lacedæmoniis immolatus. 177.a
Bovem ex frumento fictum qui Palladi aliquando obtulerint. 712.a
Bovem immolare cur Solonis lege vetitum. 692.a
Bovem ſervare qui dicerentur olim. 772.a
Boves ad ſacra unde peti potiſſimum & quomodo farciri ſoleant. 690.a
Boves injuges cui immolarentur. 699.a
Boves præferoces ubi ſponte ſe à muliere efferri ſinant. 708.a
Boves ruffæ Typhoni mactatæ ab Ægyptiis. 692.a
Boum aures & cornua quibus in bello pro conis ſint. 156.a
Bracha, quorum veſtis. 231.b
Brachia Junoni conſecrata. 419.a
Brachmanes Indorum. 1036.a
Brachmanes qualib. utantur chartis. 527.a
Brachmanibus quot paſſim licuerit habere uxores. 187.a
Brachmanum in funeribus defunctorum conſuetudo. 476.a. *in puerorum indole experienda mos quis.* 481.a
Brachmanum impudentia in virginibus egentibus nuptui tradendis. 187.a
Brachmanum in defunctos ſepeliendos impietas quanta. 552.a
Branchidarum templum quod. 404.b
Branchus quam fuerit Apollini dilectus. ibid.b
Braſſica à quo cunctis oleribus prælata. 291.b
Braſſicam qui cur primo apponere ſoliti. ibid.b
Braſydæ ſententia quædam inſignis. 945.a
Britanniæ provinciæ quot. 511.a
Britanni glaſto infecti præliabantur. 147.a
Britanni quibus animalibus in epulis vel ſacrificiis abſtineant. 696.a
Britannorum horrenda ſacrificia. 753.b
Britannorum mos quidam abominandus circa uxores. 192.a
Britannorum in pace ineunda conſuetudo. 28.b
Britannorum in præliis arma quæ. 718.b
Britannorum ornatus. 235.b
Britomartis quæ dea cognominata. 449.b 450.b. 707.a
Britomartus, Gallorum dux, à quo victus. 109.a
Brixiana, cujus urbis porta. 1074.a
Bronci qui & unde ſic dicti. 63.a
Bruti animalis loquacitas quomodo expiaretur. 385.b
Brutiarii. 206.a
Brutiarii quales olim habiti. 702.b
Brutii natura quales. 1031.a
Bruti oppidum, Latonæ oraculo inclytum. 404.b
Bruti navis quo ſigno ab aliis internoſceretur. 879.a
Brutus aſſertor majeſtatis Rom. 207.a
Brutus primus equeſtri ordine Senatum ſupplevit. 516.a
Bubo, cujus conventus urbs. 851.a
Bubo quale augurium faciat. 139.b
Bubone aut lupo cellam Jovis aut Capitolium intrante, quid fieri ſoleret. 374.b
Bubulcorum familia unde ſic dicta. 55.a
Buccina quomodo in prætorianis & quomodo in conſularibus caſtris uterentur. 872.a
Buccinatores quando in bello canere ſoliti. 873.a
Bucephalo exequias quis aliquando duxerit. 603.b
Buleuſicum in theatris quid. 175.b
Bulla apud prius ſeculum triumphantium geſtamen fuit. 493.b
Bulla cur prætextatis pro pectore penderet. 424.a
Bulla qualis & quorum inſigne. 488.a
Bullæ definitio qua. 160.b

Bullam

Bullam eſſe quid. ibid.
Bullam in pectore qui geſtarent. 193.b
Bupalus cujuſmodi Fortunæ ſimulachrum fecerit. 102 a
Bupecii unde ſic dicti. 55.a
Buphonus quis dictus. 320.a
Bupreſtis quid. 331.a
Burri cur quidam cognominati. 58.a
Burſiris quas Thebas condiderit. 412.b
Buſiritæ cur non utantur tubis. 877.a
Buſti alieni non violandi leges. 605.b
Buſtuarii gladiatores. 64⁀.b
Buteo qui & ejus augurium quale. 64.a
Buteonis cognomen unde quidam nactus. ibid.a
Buzygia familia quæ. 319.a
Byblus cujus aliquando fuerit regia. 611.a
Byrſa Carthaginis quid. 555.b
Byſſus quomodo & ubi proveniat. 964 a
Byzantii vinolentiſſimi. 306.b
Byzena temeritas, quid. 161.b

C.

CAballatio quid & quibus imprecari ſolita. 815.a
Cabira, cujus conventus civitas. 851.a
Cacogamia judicia quæ. 948.a
Cacotechnos unde quis dictus. 344.a
Cadavera quot diebus, priuſquam cremarentur, aſſervari ſolita. 616.a. 617 a
Cadaveribus inhumatis quomodo juſta exhibita. 363.b
Cadiſcus quid. 670. a
Cadmæa arx Thebanorum. 557.b
Cadmea victoria. 160 b
Cadmi aſylum ubi. 780 a
Cadmus primus literas Græciæ intulit. 527.a
Cadmus quas Thebas condiderit. 410.b
Caduca auſpicia quæ. 130.b
Caduceatores qui. 26.b
Caduceum effigie anguium deferre quid. 34.b
Cadurci quomodo pueros educarent. 481 a
Cadus quid ſit. 444.a. 67. .a. 1096.a
Cæcilii unde originem traxerint. 69.a
Cæcinna Volaterranus hirundines victoriæ nuncias habuit. 215.a
Cæculus Præneſtis conditor. 69.a
Cælimontana via. 409.a
Cære, quondam Agillina, cujus regionis urbs. 851.a
Cæremoniæ denariæ & tricenariæ quales. 804.a
Cæremoniæ in ara maxima Herculis quæ? 371.a
Cæremoniæ in victimis litandis. 1104.a
Cæremoniæ referendi aliquem inter deos. 446.b
Cæremoniæ poſt editum infantem apud Romanos quæ. 485.a
Caricæ bræ quæ. 1152.a
Cæſar quid ſignificet, & quæ familia cur ſic dicta. 74.a
C.Cæſar quali amictu in prælio uteretur. 148.a
C.Cæſar acerrimus caſtigator ſeditioſorum & deſertorum militum. 356.a
D.Cæſar certum modum credendi præfinivit. 46.a
Cæſares & Auguſti reliqui Imperatores à D.Julio & Octavio cognominati. 7.a
Cæſares, ne in crimen invidiamque inciderent, Imperatoris nomen, abrogato Regis vocabulo, iterum & ſæpe deſumpſere. 12.a
Cæſares menſibus nomina à ſe impoſuerunt. 836.a
Cæſares in populum pecunias ſparſerunt. 473.a
Cæſares ex provinciis à ſeſe ſubactis cognominati. 337.
Cæſares Romani inter deos relati. 441.b
Cæſaris cognomen quis Imperatorum recuſarit. 9.a
Cæſaris ad Mundam neceſſitas quanta. 93.a
Cæſaris forum. 347.a.351.a
Cæſaris theatrum. 1195.a
Cæſaribus morte ſublatis ad ſenatum res Rom. pertinebat. 48.b.
Cæſarum temporibus nullum interregnum fuit. 48.b
Cæſones unde dicti. 74.a
Caja quomodo unica litera ſcribi ſoleret. 40.b
Caja & Cajus quibus olim peculiaria nomina. 266.a.& 40.b
Cajus Tarentinis quid. 40.b
Caji Principis inaudita ſuperbia. 344.a

Calabra curia ubi Romæ. 121.a.553.b. *quo fuerit tecto.* 554.b
Calabria cui vento maxime ſit obnoxia. 809.a
Calabri, populi qui. 235.a
Calabrorum hoſpitalitas. 983.a
Calæ quid. 701.b
Calamitates quomodo cœlitus præmonſtrari ſolitæ. 538.a.733.a
Calamitatis publicæ indicia. 253.b
Calamitoſi quomodo quid vovere aut devovere ſoliti. 814.a.815.a
Calantica quid. 229.b
Calcaria currenti addere, quid. 160.b
Calcei diverſarum gentium. 228.b. & ſeqq.
Calceorum ſpecies diverſæ. 224.b
Calculis hordei loco in cujus parentatione utantur. 365.b
Calaſiries milites qui apud Ægyptios. 145.a. 711.b. 712.b
Calata comitia quæ, quomodo fierent & quid tractarent. 899.a. 900.a
Calendæ ſingulæ cui ſacræ. 766.a
Calendaria ſacra quæ. 51.b
Calendaris, dea quæ. 454.b
Calendis ſingulis quid Regibus Spartæ dari ſolitum. 766.a
Caligati qui. 702.b
Caligatos & cinctos quos ſemper eſſe oportuerit. 158.a
Caligula primus Romanorum ſe adorari juſſit. 418.a
Caligula quibus ſatellitibus uſus. 693.b
Caligula quam licentiam ſervis contra dominos permiſerit. 779.a
Caligula qualis & ante imperium & in imperio fuerit. 787.a
Caligula quas aves ſibi ut deo immolari juſſerit. 700.a
Caligulæ juramentum maximum per nomen Druſillæ. 95.b
Caligulæ cavallus. 119.a
Caligulæ cœna ſumptuoſa. 299.b
Caligulæ veſtitus qualis. 205.b
Caligulæ inſolentia & deſpectio in Juriſconſultos quanta. 729.b.730.b
Caliſtiæ ſemine qui vice panis uſi. 678.a
Callaicus quis, & cur ſic cognominatus. 334
Callicratidis in Iones dicterium feſtivum. 787.a
Callicyri. Cretenſibus qui dicti. 786.a
Callimachus cur Calotechnos cognominatus. 344.a
Callimachus athenis. 747.b
Callimachus, elegorum ſcriptor, cujas fuerit. 473 b
Callimeos unde quis dictus. 339.a
Callipygos, quæ Cyprus cognominata dea. 455.b
Callyrii Syracuſanis qui dicti. 786.a
Calones qui & unde dicti. 701.b
Calotechnos unde quis dictus. 344.a
Calpæ quæ. 73.b
Calphurnia lex contra ambitum. 756.a
Calphurnii unde orti. 53.a.69.a
Calphurnii Piſonis animadverſio militaris. 363.a.365.a
L. Calphurnius Frugi primus legem Repetundarum tulit & promulgavit. 69.a.70.a
Calphurnius fornix. 409.a
Calva quæ Cypriis cognominata dea. 455.b
Calvæ Fortunæ templum. 100.a
Calvariam hoſtis captivi auro cælare & eo poculo in ſolemnibus libare, quibus religioſum. 750.b
Calvitio qui naturâ laborent. 249 b
Calvum vellere quid. 156.b
Calydoniæ Palladis templum quantæ dignationis fuerit. 783.a
Cama quàm vafrè viri ſui mortem à Sinorige illatam ulta fuerit. 270.a
Cambyſi ubi & quale oraculum redditum. 405.b
Cambyſis ærarium ubi fuerit. 254.a
Cambyſis horrida in corruptum judicem pœna quæ. 592.a
Cambyſis ſomnium quale. 843.a
Cambyſis cum ſororibus ſuis inceſtus. 182.a
Camelaria quid. 729.a
Camelarii qui. 730.a
Camelas qui in prælijs uſurpent, non camelos. 720.b
Camelis qui in prælio utantur. 718.b. 719.b
Camelos cui ſeu quibus immolare ſoliti Arabes. 692.a
Camera, barbarum navigium. 881.a
Camilli qui dicti. 1096.a
Camilli lex de maritandis ordinibus. 719.a
Camilli triplex triumphus. 169.a
Camilli votum quale. 812.a

F. Camil-

F. *Camilli laus.* 43.a. *ei cur Dictatura in annum prorogata.* ibid.
Camillum [fortè *Cumerum*] *quid.* 288.a
Camillus contra Latinos & Volſcos dimicaturus ſeniores in verba ſua juratos centuriavit. 145.a
Camœnarum fons Veſtæ conſecratus. 106.b
Campani natura quales. 1031.a
Campanis Romanas ducere uxores, aliquando pro munere conceſſum. 293.a
Campanorum ala quot equitum fuerit & quanti pretii. 36.a
Campus Martialis. 564.b
Campus Martius unde dictus & cujus olim fuerit. 820.a
Campus Rediculi, ubi 261.a
Campus Viminalis ubi. 570.b
Canarium augurium quod. 704.a
Canchridiæ panes. 282.b
Candaces, Meroës Regina. 17.a. *ab hac ſequentes Reginæ Candaces cognominatæ.* ibid.a
Candacis regia ubi. 611.a
Candidati primis Comitiis repudiati, ſecundis verò admiſſi. 896.a
Candidatorum coërctio. 759.a
Candidatorum mos. 890.a. 895.a. *ſupplicatio & humilitas quanta.* 891.a. 892.a
Candidatus ad Magiſtratum aliquem deſignatus quid facere ſoleret. 895.a
Candys, Perſarum Lydorumque Regum diadema. 219.a
Canere ad tibiam, quomodo olim habitum. 479 a
Canere ad myrtum. 480.a
Canes ſepulchrales Hyrcanorum. 553 a
Canes quibus in templis tanquam aditui fuerint. 24.a
Canes quàm variè à diverſis immolarentur. 703.a. 704.a
Canes à quorum Deorum templis arcerentur. 374.a
Canes ubi dominorum rogis ſeipſos injecerint. 639.a
Canis in talis quid. 792.a
Canis, cujus aliquando ſignum militare fuerit. 868.a
Canis ubi aliquando locutus. 733.a
Canis quale auſpicium faciat. 147.b
Canis ubi vice regis dominetur. 416.b
Canibus quis Rex pro ſatellitibus aliquando uſus. 693.b
Canibus quis in triumpho vectus. 494 b
Canum ingens multitudo ubi per aërem ferri viſa. 731.a
Canum pellibus cur Lares ornarentur [illegible].a
Caniculæ ſideri quid immolaretur. 704.a
Canopica porta Alexandriæ. 1073.a
Cantabri uxoribus dotes dant. 956.a
Cantabrorum mira quædam amicitiæ lex. 198.a
Cantharus, Liberi poculum. 667.a
Cantherius, equus caſtratus. 330.a
Cantherius, ordo in vitibus. 329.a
Cantherius in foſſa quid. 156.b
Cantilenæ aliquot nuptiales apud Græcos. 291.a
Caparonia Veſtalis quomodo & cur ſeipſam occiderit. 118.b
Capellæ cognomen unde. 63.a
Capena porta. 1064.a
Caper an ſacrificio purus ſit, quomodo explorent Græci. 693.a
Caper, navigii nomen in Libya. 881.a
Capi, galli caſtrati. 330.a
Capilli tondendi aut non tondendi mos quam diverſus diverſis. 246.b. & ſeqq.
Capillorum luxus. 251.b
Capillum compoſitum quæ Palladi mitterent. 194.b
Capita bubula, vicus quis. 406.a
Capita hoſtiarum præciſa ſuum lambere ſanguinem quid. 352.b
Capita hoſtium foribus ſeu poſtibus affigere qui conſuerint. 331.b
Capita legis Juliæ permulta. 858.a
Capitales duumviri qui. 741.a. *triumviri.* 742.a
Capite cenſi qui. 704.b
Capite minuti an ad hereditatem admitterentur. 539.b
Capite nudo qui prælientur. 714.b
Capite revelato aſſurgere. 412.a
Capite aperto eſſe, ſalubre. 413 a
Capitis lavandi obſervatio. 764.a
Capitolia extra Romam plura. 555.b
Capitolio quæ ſervarentur. 551.b
Capitolium quando incenſum. 737.a. 739.a
Capitolium quoties & à quibus reſtitutum. 554.b
Capitolinus clivus. 405.a

Capitolinus collis quis antea & unde dictus. 550.a
Capitones unde ſic dicti. 58.a
Capnomantes qui dicti. 1108.a
Cappadoces natura quales. 1033.a
Cappadoces per quid jurarent. 87.b
Cappadoces libertatem deprecati. 512.a
Cappadocia in quot præturas ſeu ſatrapeas diviſa. 511.a
Cappadocia à quo provincia facta. 512.a
Capra an ſacrificio pura ſit, quomodo explorent Græci. 693.a
Capra ubi ſponte ad ſacrificium prodeat è ſylvis. 1024.a
Capra quibus diis propriè dicata. 698.a. 699.a. 701.a. 702.a
Capram qui divino honore affecerint. 745.b
Caprariorum familia unde ſic dicta. 55.a
Capreæ, inſula. 239.a
Capriliorum familia unde ſic dicta. 56.a
Capro cui deo ſacrum fieret. 698.a
Caprotinæ quid. 1139.a
Caprotinæ Nonæ quæ, & quid in his Romæ fieri conſuetum. 43.b
Capſa, Jugurthæ ærarium. 254.a
Capſarii qui. 839.a
Capti quomodo in triumphis veherentur aut ferrentur. 487.b
Captivi duodecim ad ſepulchrum Imperatoris jugulati una tumulabantur apud Athenienſes. 640.b
Captivi equi quomodo in triumphis ducerentur. 485.b
Captivorum ſanguine diis litare qui ſoliti. 753.b
Capuæ diſtincta fora quæ. 354.a
Capuenſes equites. 521.a
Caput ſanctior pars in homine. 417.a
Caput in ſacris velare antiqui moris fuit. ibid.
Caput qui tonderent. 244.b. 246.b
Caput victimæ fluctu maris abſorberi quid. 352.b
Caput in ſacris velare quid. 467.a. Vide reliqua in Capite & Capite.
Caracalla Imperator quam tyrannicè Papinianum occiderit. 729.b
Caracallæ cognomen unde. 253.b
Carani tropbæum noctu à leone everſum. 377.a
Caramanges & Magi, Perſarum ſummus magiſtratus. 567.a
Cardaces qui & quam furaces. 531.b
Carbaſus, peculiare flaminis indumentum. 578.b
Carbilius primus ludi magiſter Romæ. 491.a
Carbone notari quid. 594.a
Cardamo qui ut pane uſi fuerint. 677.a
Cares quo fructuum genere potiſſimum abundent. 676.a
Cares quibus in bello conis uſi. 155.a
Cares qualibus tibiis in funebri pompa uſi. 629.a
Cares cur viliores cæteris militibus habiti. 714.b
Cares quot menſibus annum ſuum terminarint. 826.a
Carinæ via unde dicta. 407.a
Carlnia, cujus regionis urbs. 850.a
Carmanæ virgines quomodo nubant. 191.a
Carmanorum in fœdere percutiendo conſuetudo. 27.b
Carmaſoli, quod olim oppidum dictum. 852.a
Carmelus deus ubi cultus. 1092.a
Carmen infame edidiſſe, quâ lege capital fuerit. 548.b
Carmenta & Pelaſgi primi Latinis literas intulere. 528 a
Carmenta quæ ſacrificent. 1062.a
Carmentalia quæ & quando fierent. 512.b
Carmentalis porta & Carmentis phanum ubi. 253.a
Carmentalis flamen. 572.b
Carmentalis porta, quo alio nomine & unde dicta. 1059.a. 1060.a
Carmentalis porta cur poſtea Scelerata dicta. 298.a
Carmina nuptialia ubi primum inventa. 291 a
Carmina Saliorum. 202.a
Carmina ſua cuique deorum. 1100.a
Carna dea, ejuſque ſacrum. 460.a
Carnæ deæ ſacellum ubi. 564.b
Carnibus tantum, non pane, quæ natio veſci ſolita. 677.a. 678.a
Carnibus veſci quando & quomodo conſuerint Romani. 282.b
Carnius, deus quis apud Spartanos. 457.b
Carnius quis apud Syracuſanos menſis. 834.a. 1143.a

Car-

Carpentum quid. 531.a
Carpici cognomen quis Imperatorum recuſarit. 338.a
Carruca quid. 531.a.534.a
Carrucis non niſi mille proficiſci ſolitus Nero. 535.a
Carrus ſeu carri quid. 533.a
Carthago quando vectigalis Pop. Rom. facta. 110.a
Carthago à quo everſa. 136.a
Carthago in quot factiones olim diviſa. 887.a
Carthaginenſes nuptiarum impenſis modum ſtatuere. 957.a
Carthaginenſium in peregrinos odium. 981.a
Carthaginenſium horrenda ſacrificia. 749.b
Carthaginenſium in luctu mos. 622.a
Carthaginenſium lætitia rebus feliciter geſtis. 216.a
Carthaginenſium ſenatus ex quibus conſtaret. 992.a
Carthaginenſium ſepeliendi mos. 550.a
Carthaginenſium in dandis militibus annulis, mos. 437.a
Cartheia inſula quot quorumque illuſtrium ingeniorum parens. 473.b
Cartibulum quid. 276.b
Carvilius conſul cui Fortunæ ædem dedicarit. 97 a.98.a
Carvilius Ruga primus Romæ uxorem repudiavit. 954.a
Carum in militibus ſepeliendis mos. 557.a
Caſa Romuli ubi. 553.b. *quo fuerit tecto.* 554.b
Caſalvades quid. 1131.a
Caſalvium quid. ibid.
Caſiaca, qualis veſtis. 215.b
C iſorides quæ. 1131.a
Caſoritæ quæ. ibid.
Caſpii quam ſint impii in ſenes, & quomodo eos conficiant. 554.a
Caſſii de regno affectato damnati domus quid poſtmodum facta. 820.a
Caſſis Alexandri M. quo fuerit ornatu. 155.a
Caſſius J. C. quis. 729.b
Caſtnienſi Veneri quid immolari ſolitum. 696.a
Caſtori & Polluci qui vota facere ſoliti. 816 a
Caſtorium melos quale. 876.a
Caſtra Scelerata quæ dicta. 298.a
Caſtrenſes ludi qui. 661.b
Caſtrenſis coronæ figura. 1121.a
Caſtrorum præfectus quis. 670.b
Caſtrorum militarium aliæ atque aliæ figuræ. 84.a
in Caſtris locandis quid præcipue cavendum. 85.a.86.a
Caſtrorum crebra mutatio laudi an vitio danda. 87.a
Catadromus quid ſit. 730.a
Cataldus quorum epiſcopus & patronus, & quid prodigii non ita pridem exhibuerit. 734.a
Catalogi qui dicti. 142.a
Cataphracti equites qui. 694.b
Cataphractorum arma quæ & quot. 695.b
Cateja quid & quibus olim propria. 685.b
Catenæ cur diis quibuſdam injectæ. 450.b
Caterva apud Gallos & Celtiberos quid, & quot hominibus conſtaret. 590.b
Catheis quis qualiſve imperitaret. 1170.a
Cathæorum virgines qua lege & more nuptui dentur. 190.a
Cati qui dicti. 66.a
Catinenſis Cereris ſacrarium viris inacceſſum. 422.b
Cato quibus ſatellitibus uſus. 690.b
Cato cui ludo maxime deditus fuerit. 793.a
Cato Cenſor cur Manlium Senatu moverit. 489.a
Cato Cenſorius ſæpe cum verna & famulatu animum relaxare ſolitus. 795.a
Cato Cenſorius filium inſtruxit. 491.a
Cato Cenſorius militem pinguem, veluti reipublicæ incommodum jure inceſſuit. 143.a
Cato quomodo humari voluerit. 552.a
Cato uxorem ſuam aliquamdiu amico mutuatus eſt. 193.a
Cato Uticenſis vix cruda hyeme calceabatur. 227.b
Catone conſtantior, quid. 162.b
Catonis Cenſorii innocentia. 601.a
Catonis Cenſorii quanta circa liberos cura. 486.a
M. Catonis cenſura plus nimio vehemens. 723.a
Catonis ſenioris frugalitas. 204.b
Catonis cautio adverſus continuas defectiones Hiſpanorum. 363.a

Cato-

Catonis in ſcribas infideles ſeveritas. 244.a
Catonis de Scipione Æmyliano elogium. 136.a
Catonis in mancipia aſperitas. 777.a
Catonis lex pro tergo civis Romani. 770.a
Catonis laus ob fœneratores ex tota Sicilia exactos. 49.a
Catonis de militibus nimio conductis dicterium ſeu cavillus. 714.b
Catonis in effœminatos Romanos ſcomma. 951.a
Cattorum in ferendis annulis mos quis. 437.a
Catularia porta cur ſic dicta. 1066.a
Q. Catuli domus ubi Romæ. 571.b
Catuli porticus. 821.a
Catulus lactens cui & pro qua re mactari ſolitus. 704.a
Catum Sabinis quid ſignificet. 67.a
Cava ædium & periſtylia. 329.b
Caucaſii quàm Herculem venerentur. 378.a
Cautius quis, & cur ſic cognominatus. 334.a
Caudex, Appii cognomen unde. 65.a
Caudina pax. 129.a
Caunicorum veſtes militares cujus coloris eſſent. 146.a
Cauſaria miſſio quæ. 709.b
Cauſarii milites qui. 707.b
Cauſiani quos deplorent, & quibus congaudeant. 475.a
Cauſidicis munera dari vetita. 547.b
Ceades, quid carceris fuerit. 584.a
Cecropia Athenis quid. 556.b
Cecropia Minerva, dea quæ. 466.b
Cecropidæ qui. 16.a
Cecropis cognomine qui Reges uſi. ibid.a
Cecropis, tribus Athenienſium. 132.a
Cecrops Athenienſium primus rex. ibid.a
Cedri ſuccus quam efficax in conſervandis mortuis & quàm noxius viventibus. 551.a
Celeres à Romulo qui dicti. 687.b.688 b
Celeris cognomen unde. 62 a
Celes quid. 73.b
Celibaris quid. 274.a
Celoſta Græcis quid. 1131.a
Celtiberi quomodo lugerent defunctos. 624.a
Celtiberi quantum cuneo valerent. 934 a
Cenſtellæ unde ſic cognominati. 63.a
Ceninenſes primi contra Romanos arma ſumpſere. 108.a
Cenſio haſtaria. 366.a
Cenſor quis filium ſuum capitis reum egerit & ultimo ſupplicio affecerit. 724.a
Cenſorem bis eundem fieri non licuiſſe. 727.a
Cenſores primi omnium creati qui. 713.a
Cenſores à tribunis pl. in vincula conjecti qui. 726.a
Cenſores in quos Magiſtratus jus haberent, in quos non. 717.a
Cenſores, antequam conſules, qui. 725.a
Cenſores apud diverſas gentes qui qualeſve fuerint. 717.a. 723.a
Cenſorum altero mortuo, an licuerit in ejus locum alium ſubrogare. 725.a
Cenſorum origo, poteſtas, dignitas, &c. 713. & ſeqq.
Cenſorum poteſtas à quo primum imminuta. 721.a
Cenſorum munus. 714.a. & ſeqq. 723.a 726.a
Cenſorum auctoritas apud Athenienſ. 718.a
Cenſura clari qui. 721.a
Cenſura quanti olim apud Siculos habita. 717.a
Cenſura initio quinquennalis, poſtea annua. 714 a
Cenſuram adipiſci qui ſoleant. 714.a
Cenſuram quis aliquando unus ac ſolus præter morem geſſerit. 725.a
Cenſus quis quomodo decerretur. 613.b
Cenſus Senatorius quantus. 1018.b
Centaurus, navis inſigne. 880.a
Centenariæ cœnæ quæ. 804.a. *porticus quæ.* ibid.
Centones quid. 341.b
Centum boves, centum oves, centum ſues, quibus in ſacris ſimul offerentur. 808.a
Centumvirales cauſæ quorum ſoleant exercitium eſſe. 750.a
Centumviralia judicia qualia. 749.a
Centumviralis haſta. ibid.
Centumviri apud Carthaginenſis qui. 753.a
Centumviri qui, quot, & quomodo Romæ creati. 749.a
Centuria ex centum peditibus conſtabat. 27.a. 28.a
Centuria quot conſtet. 589.b
Centuriata comitia quæ. 889. a. *qui iis præſſent.* 893.a
Centuria ordinarius quis. 589.b

Centu-

Centurio primus, & primipilus, ac primi ordinis ductor, idem fuit. 28.a
Centurio cui immediatè ſubſit. 38.a
Centurio manipularis. 28.a
Cepum qui, tanquam propitium numen, coluerint. 745.b
Cera ima. 4.a
Ceramicus Athenis quid. 352.a. 1128.a. 1130.a
Ceramon, quid carceris in Cypro fuerit. 584.a
Cereales ædiles qui. 908.a
Ceraunia, cujus conventus civitas. 850.a
Cercetibus graviſſima olim pœna quæ. 598.a
Cercopithecum qui pro numine coluerint. 745.b
Cercuria quid. 881.a
Cereales qui dicti. 384.a
Cereales Circenſes. 77.b
Cereales ludi qui & cui dicati. 656.b. 657.b
Cerearum imaginum olim apud Romanos in Magnatum domibus ratio quæ. 239.b
Cereas dapes quis aliquando exhibuerit. 280.b
Cerei in Saturnalibus miſſi. 461.a
Cereri quomodo olim litatum. 467.a
Cereri quid immolaretur. 694.a. 701.a 702.a
Cereris ſacra quàm olim Græcis & Romanis ſancta. 657.b. 658.b. & ſeq.
Cereris ſimulachrum. 1026.a
Ceritum in tabulas qui à Cenſoribus referrentur. 717.a
Cereris ſacrum cur obſcænis dictis fieri ſolitum. 509.b
Cereris Achajæ templum quàm religioſum. 421.b
Cereris & Alexandri effigiebus quis pro inſigni militiæ uſus. 868.a
Ceres vetuſta dea quæ. 466.b
Certamina equeſtria & Gymnica apud Græcos in defuncti memoriam populo dari ſolita. 647.a
Certaminis futuri ſigna diverſa apud diverſos. 878.a
Certaminum diverſorum apud Græcos olim celebritas quanta. 68.b. & ſeqq
Cerva cui deæ ſacra. 698.a
Ceſiarum in triſtando cum natis, & lætando cum mortuis, vices. 475.a
Ceſpius mons quis dictus. 568.b
Ceſtici ludi à quo inventi. 662.b
Ceſſio qua ſolennitate apud Magiſtratum pop. Rom. fieret. 527.b
Cethegorum familiæ proprium quid. 55.a
Cetirizis, promontorium. 254.a
Cetra quid. 677.b
Cetrati qui. ibid.b
Chalcidenſes quæ in Italia aliquando occuparint loca. 239.a
Chalciœcum Spartæ quid. 781.a
Chalcus. 1186.a
Chalcidenſes equites. 521.a
Chalcidici pulli qui. 227.a
Chaldaïcus annus quid. 831.a
Chamæpus quæ dicta. 280.a
Chaonum magiſtratus. 567.a
Chaos qui ſtatuerint. 79.b
Characatæ vites. 328.a
Charax quid. ibid.a
Charnius, Iſidis ſacerdos. 318.a
Charondas quorum legiſlator. 519.b
Charondas quas & in quos pœnas ſtatuerit. 815.a
Charonia porta Athenis. 1073 a
Charonium antrum ubi. 422.b
Chartarum genera diverſa. 525.a
Chatramotitæ in quot monades diviſi. 511.a
Chelidoniis mulieres, quæ ſe alienis viris collocaſſent, dimidium faciei invelare jus erat. 275.a
Cheromacha factio apud Mileſios. 887.a
Chiæ, Bacchanalium miniſtræ. 649.b
Chii natura quales. 1034.a
Chii in quot factiones diviſi. 887.a
Chii quomodo à ſervis mercenariis oppreſſi. 714.b
Chiliarchus apud Perſas quis. 1166.a
Chilones qui & unde ſic dicti. 58.a
Chiorum mœnia ex pretioſiſſimo marmore à Cicerone irriſa. 123.a
Chirodotæ tunicæ quæ. 195.b
Chironomia, quod ſaltationis genus. 639.b
Chiron, Achillis præceptor. 490.a
Chirographum quid. 525.a
Chius in talis quid. 792.a
Chlamys, qualis veſtis. 240.b
Choë Ægyptiis menſis quis. 835.a
Chœnix quota modii pars. 443.a
Chœreatæ qui dicti. 133.a
Cholargea curia ubi. 122.a

Clone unde quis cognominatus. 343.a
Choragium thymelicum quid. 660.a
Chori, quale ludorum genus apud Lacedæmonios. 662.b
Chorios quæ Minerva dicta. 464.b
Chreocopia lex quæ. 48.a
Chreſtus cur quidam inter Græcos cognominatus. 343.a
Chriæ Græcis quid. 492.a
Chriſtum cum Orpheo & Apollonio quis Imperator Ethnicus inter Lares ſuos coluerit. 596.b
Chronius quis Athenis menſis. 834.a
Chryſaorei Iovis templum. 55.b
Chryſippi cum inceſtuoſis conſenſus. 181.a
Chryſippi imago ubi. 1130.a
Chryſippi ridicula opinio de communitate uxorum. 863.a
Chryſippus ſummæ honeſtatis & pietatis munus eſſe judicavit, parentes defunctos comedere. 554.a
Chryſoaſpidæ qui dicti. 681.b
Chryſoſtomos quis & unde quidam cognominatus. 343.a
Chus quot cotulas contineat. 445.a
Ciaxares primus Aſiæ populos in provincias diſtribuit. 512.a
Cibi vulgares diverſarum nationum qui. 676.a. & ſeqq.
Ciborium quid. 670.a
Cibus primi ſeculi quis. 273.b
Cicadas qui cur capillis ſuis innecterent. 249.b
Cicerſæ effigies quomodo in triumpho ferretur. 490.b
Cicero an unquam aperuerit literarium ludum. 178.a
Cicero cur & quando Imperator fuerit dictus. 11.a.12.a
Cicerones unde ſic dicti. 53.a
Ciceroni in exilium profecturo quam ſit vulgo commiſeratum. 600.a
Ciceroni quid honoris præ omnibus contigerit. 373.b
Ciceronis domus quid poſt exilium domini facta. 560.b. 822.a
Ciceronis facetum dictum. 123.a
Ciceronis præceptor quis. 491.a
Ciceronis aliquot loca declarata. 79.a.178.a 179.a.299.a.301.a.302.a.392.b.395.a 607.a. 608.a. 612.b. 661.a. 666.a
Ciconia in ſceptro quorum Regum inſigne, & quid ſignificarit. 225.a
Ciconia quale augurium faciat. 133.b
Ciconiam occidiſſe, in Theſſalia capitale. 596.a
Cicurii unde ſic appellati. 70.a
Cicuta aut venenum ubi publica ſit pœna. 591.a
Cidaris quorum Regum diadema. 219.a
Cidaris & tiaræ affinitas. 225.a
Cilices natura quales. 1033.a
Cilicia à quo domita. 334.a
Cilicum Regum honos. 221.a
Cilybantum quid. 276.b
Cimbri cujuſmodi galeis in bello uti ſoliti. 155.a
Cimbri natura quales. 1037.a
Cimbri quo cantu ſeu pulſu militiæ uſi. 877.a
Cimbri quomodo turmas in acie colligarent catenis. 940.a
Cimbrorum infanda ſacrificia quæ. 748 b
Ciniliarchium quid. 252.a
Cimbrorum ſignum militare quid. 868.a
Cimonis cum Elpinice ſorore inceſtuoſæ nuptiæ. 182.a
Cimonis erga patrem defunctum pietas quæ. 557.a. 602.b.
Cimonis factio Athenis. 887.a
Cimonis erga patrem defunctum pietas quæ. 602.b
Cincii lex de muneribus cauſidicis non dandis. 547.b. 755.a
Cincinnatus unde ſic dictus. 76.a
Q. Cincinnatus ab aratro ad dictaturam vocatus. 681.a. *ejus frugalitas quanta.* ibid.
Q. Cincinnatus cur Dictator creatus. 41.a
Q. Cincinnatus primus obſidionali corona donatus. 1121.a
Cindaliſmus quid. 800.a
Cineres quorum in urbem referre, & in foro condere liceret. 559.a. 560.a. 596.b
Cineres ex qua ara nullis omninò ventis diffluunt. 422.b
Cineres quoto à crematione die, & qui colligere ſoliti. 643.a. 644.a
Cingulum ſponſæ cur Herculaneo nodo vinctum. 276.a
Cingulum Marti conſecratum. 419.a
Cinxia,

Cinxia, dea quæ. 454.b.467.b
Circe, poſt apotheoſin Marica dicta. 443.b
Circenſes ludi qui & cui deo ſacri. 629.b. 656.b. *unde ſic dicti.* 72.b
Circenſes Romam tranſlati. 74.b
Circenſium ludorum ritus. 74.b
Circenſium factiones quot. 74.b.76.b
Circenſium genera quot. 76.b.77.b
Circio vento cur Auguſtus votum & ſacrum fecerit. 809.a
Circumpadanorum luctus ob Phaëthontis caſum. 257.b
Circus maximus à quo primum ſpectaculis deſignatus. 172.b
Circumciſio quibus gentibus familiaris. 478.a
Circus avis qualis. 134.b
Circus Flaminius. 1197.a
Circus Floræ. 1198.a
Circus Neronis. 1198.a
Circus maximus Tarquinii. 1196.a
Cirtha Maſſæſylorum regia. 611.a
Ciſiarius quis. 531.a
Ciſium quid. ibid.
Ciſſia cujus urbis porta. 1075.a
Ciſtophori quorum nummi. 1055.a
Citharœdorum certamen publicum ubi & quale. 68.b
Civem Rom., quamvis Reip. pernicioſum, in triumpho deferri non licuit. 170.a
Cives Romani quam longo tempore non fuerint relegati. 787.a
Civis pernicioſus quis. 1119.a
Civica corona unde fieret, quantique olim fuerit honoris. 1120.a
Civile jus penes quos ſolos olim fuerit. 314.a
Civilis annus quis. 830.a
Civis Romani privilegia quæ & à quo ſublata. 770.a. & ſeqq.
Civis Rom. quo tantum modo ad mortem damnari ſolitus. 599.a
Civitatem, id eſt, jus civis Romani, an & quomodo quis amitteret. 968.a
Civitatem quam parce initio Romani darent. 969.a
Civitate donati raro ſuffragabantur. 970.a 972.a
Civitate donati à pudendis artibus abſtinebant & nomina mutabant. 971.a
Clamor diſſonus aut æqualis in primo congreſſu quid præſignaret. 930.a
Clarigatio quid. 32.b
Clarii Apollinis vates quæ. 423.b
Clarium, cujus fori nomen. 352.a
Clarotæ qui dicti Cretenſibus. 785.a
Claſſium luſtrandarum mos quis. 380.b
Claudia tribus. 127.a
Claudiæ porticus. 823.a
Claudiana legio. 35.a
Claudii Cæſar. edictum in peregrinos. 983.a
Claudii Cæſaris cum Agrippina inſolitum matrimonium. 184.a
Claudii Cæſaris ſomnium. 841.a
Claudii Cæſaris teſſera quæ. 884.a
Claudii de Bojis trophæum. 174.a
Claudii Imperatoris in fœneratores edictum. 49.a
Claudii lex in liberas ſervis nubentes. 1164.a
Claudii Plancii cenſura quam inſignis. 721.a
Claudii nomen cui menſi inditum. 836.a
Claudii templum à Nerone demolitum, poſtea à Veſpaſiano inſtauratum. 564.b
Claudii & Livii cenſorum quanta ſimultas. 128.a
Claudiorum familia unde Romam venerit. 65.a
Claudius Cæſar quanti ſacerdotium fecerit. 313.a
Claudius Centinianus [*ſeu* Centimanus] *litteræ* R *primus inventor.* 66.a
C. Claudius Cento comitiorum cauſa Dictator dictus. 565.a
Claudius Marcellus Britomartum, Gallorum ducem, vincit. 108.a.109.a
Claudius Marcellus ex prætore proconſul deſignatus. 504.a
Claudius Imperator quo ludo maxime delectatus fuerit. 793.a. *ejus opus luſorium.* ibid.
Claudius per quid jurare ſolitus. 95.b
Claudius Pulcher, non paſcentibus in auſpicando pullis, cum omni claſſe profligatus. 229.a
Clavi à Dictatoribus pangi ſoliti qui fuerint & eorum origo. 40.a
Clavi figendi cauſæ. 39.a. & ſeqq.
Clazomenæ, cujus regionis urbs. 853.a
Clearchi, Heracleenſium tyranni, quantus faſtus. 224.a
Clearchus quàm mirè ſeu divinitus humatus. 602.b

Clean-

Cleander quam præfecturam, quomodo, ſub quo geſſerit. 671.b
Cleantes quibus uſui fuerit chartis. 527.a
Cleombrotus ad quod aſylum confugerit. 781.a
Cleomenes cur amico & quam levi de cauſa ſublatus fuerit. 686.a
Cleonis opinio de legibus quæ. 607.b
Cleopatra quomodo in triumpho ducta. 488.b
Clepſydris quot hora finiretur. 1152.a
Clibanarii qui. 696.b
Clientes quam plurimos habere, non modica apud majores laus. 322.b
Climatibus variari hominum ingenia & mores. 1030.a
Cliſthenes primus Athenienſibus exilii legem tulit. 771.a. *haud multo poſt ſua lege damnatus, pœnas luit.* 772.a
Cliſthenes quomodo diviſerit tribus Athenienſium. 132 a. *Dorienſium tribus quibus nominibus appellavit.* 133.a
Clitellas bovi admovere, quid. 159.b
Clitumni fluvii potus quales faciat capillos. 251.b
Clivi Romæ præcipui qui & quot. 400.a. & ſeqq.
Clivia auſpicia quæ. 130.b
Cloacæ quid ſint, & quam multæ Romæ fuerint. 731.a
Clodii in Cenſores ſanctio quæ. 721.a
Clodii unde originem habuerint. 68 a
Clœliæ ſtatua ubi & qualis. 408.a
Cluilius unde dictus. 39.b
Cluacinæ Veneris templum. 408.a
Cluentii unde ſic denominati. 68.a
Cluere antiquis quid. 409 a
Cluſium, cujus regionis oppidum, & quo alio nomine dictum. 852.a
Cluſtræ, placentarum genus. 282.b
Clypeis qui uterentur. 679.b
Clypeorum inſignia, ſeu picturæ quæ quibus olim fuerint. 680.b.681.b
Clypeus Minervæ, Vitelliana patina. 299.b. 300.b
Cneus unde dictus. 38.b
Coalemi unde quidam dicti. 342.a
Coci & piſtores olim iidem. 676.a
Coclitis cognomen unde. 57.a
Cæci unde quidam Romæ cognominati. 56.a
Cæleſtus, quorum deus. 445.b
Cælibatus mulctatus. 719.a.948.a
Cælicolæ Platoni qui. 439.b
Cælimontana porta unde dicta. 1062.a
Cælius mons unde ſic dictus. 563.b
Cælii montis templa & domus. 564.b
Cælum & Solem qui maxime coluerint. 743.b
Coëmptio nuptialis quomodo fieret. 268.a. 269.a
Cœna apud veteres in propatulo fiebat. 277.b
Cœna exequialis quibus dari ſolita. 648.a
Cœnæ adjiciales ſeu adipales quæ. 574.b. 747.a
Cœnæ nuptiales. 287.a
Cœnæ centenariæ. 803.a
Cœnæ ferales quæ. 710.a
Cœnæ Platonicæ. 680.a
Cœnæ tempus olim quod apud diverſos. 307.b. & ſeqq.
Cœnacularium exercere quid. 729.a
Cœnaculum quid ſit. 728.a. 336.b
Cœnandi loca hyeme & æſtate quam diverſa. 278.b
Cœnatoria & tricliniaria convivis data. 316.b
Cœnis panis tantum adhibere ſoliti qui. 282.b
Cogeonus Getis quid. 1181.a
Cognomenta à pecudibus & armentis deſumpta. 55.a. 56.a. *ex corporis vitio.* 56.a. *ex fortunæ caſibus.* 63.a. *ex piſcibus.* 77.a
Cognomina aliquot Romanorum quibus de cauſis quibuſdam indita. 53.a. & ſeqq.
Cognomina gentilitatis ingenuis propria. 42.b
Cognomina ex oppidis aut regionibus devictis, quibus Romæ obvenerint. 332.a
Cohors milliaria quæ. 589.b
Cohors ſacra apud Athenienſes quæ. 690.b
Cohortes quot juſtam efficiant legionem. 30.a. 37.a
Cohortes circa latera qui quomodo habere ſoliti. 689.b. 690.b
Cohortis milliariæ & quingentariæ variatio apud Græcos. 591.b
Cohortis Pelignæ tela quæ. 687.b
Cohortium differentia. 29.a. & ſeqq.

Coi rem divinam exhibentes, à ſolemni epulo ſervos abegere. 374.a
Cojorum in ſponſalibus ineundis mos. 270.a
Coire in templis publicè in ſacrificiis ſoliti qui. 752.b. 753.b
Coitiones clandeſtinæ vetitæ. 906.a
Colabriſmus quid. 497.a
Colan quidam urinator quantus. 451.a
Colchi quot pueros & virgines tributi nomine penderent. 984.a
Colchorum regia quæ olim fuerit. 611.a
Colias in talis quid. 792.a
Collatina porta quæ. 1067.a. 1068.a
Collatini cum Tarquinio Superbo cognatio quæ. 388.b
Collega Conſulis quomodo fieri ſolebat. 565.a
Collegii Pontificii numerus diverſus. 303.a
Collegium ſacerdotale Romæ primum. 196.a
Collina porta quæ & Agonenſis dicta. 1066.a
Collina porta Romæ quæ. 569.b
Collina tribus. 126.a
Collis marinus quibus pro deo cultus. 744.b
Colœnæ Dianæ templum ubi. 853.a
Colonides via ubi. 408.a
Colophon, cujus regionis civitas. 853.a
Colophone quomodo oracula ederentur. 423.b
Color albus deo imprimis gratus. 1092.a
Color cæruleus cur Agrigentinis interdictus. 248.b
Colorare barbam aut capillum, imbelle. 249.b
Columba ubi aliquando vaticinata. 402.b
Columba quos ſucceſſus auguretur. 136.a
Columba Veneri ſacra. 698.a
Columbæ apud majores tabellionum vice fungi ſolitæ. 215.a
Columbam qui pro dea venerati. 745.b
Columellarum cognomen unde. 63.a
Columna lactaria quæ & ubi. 348.a
Columnæ & imagines in memoriam defunctis erectæ. 650.a
Coma flava cur lege apud Ægyptios interdicta. 248.a
Comæ & barbæ detonſio, luctus indicia. 619.a
Comæ ubi rogo injectæ. 639.a
Comam qui nutrirent. 241.b
Comati quanto deſpectui fuerint Cajo Cæſari. 249.b
Comere capita Spartanis militibus quid. 878.a
Comeſſationes Iudorum quales. 295.b
Cometis viſis quid fieri ſolitum. 367.b
Comica ſcena in theatris quæ. 175.b
Comitia calata quæ. 899.a. 900.a
Comitia centuriata quæ. 889.a. *qui iis præeſſent.* 893.a
Comitia conſularia quomodo & per quos fieri ſolita. 562.a. & ſeqq.
Comitia curiata quæ. 897.a
Comitia quibus diebus fieri non licuerit. 902.a
Comitia cur diſſolverentur. 902.a. 903.a
Comitia quorum auctoritate indicerentur. 905.a
Comitia illegitima quæ. 904.a
Comitia ſacerdotum propria. 900.a
Comitia Tributa. 901.a
Comitiales dies qui. 1140.a
Comitiati Tribuni qui. 621.b. 901.a
Comitiis diverſa decernentibus quid fieret. 897.a
Comitiis primis repudiati, ſecundis admiſſi. 896.a
Comitiis qui excluderentur. 903.a. 904.a
Comitiorum auſpicandorum mos. 902.a
Comitiorum genera quot. 889.a. & ſeqq.
Comitiorum habendorum munus utri Conſulum dari conſueverit. 906.a
Comitiorum cauſa Dictator creatus. 40.a
Comitium ubi. 346.a
Comitium unde ſic dictum. 408.a
Commentaculum quid. 1080.a
Commentarienſes qui dicti. 698.b
Commodi Imp. bibacitas. 305.b
Commodo Cæſari quomodo ſit aſſentatum in mutandis menſium nominibus. 836.a. 837.a
Commodus Imperator quomodo ſibi ipſe barbam adurebat. 243.b
Commonitio peccantis quare fiat. 580.a
Comœdiæ antiquæ obſervationes. 632.b
Comœdiæ in quibus ludis exhiberi ſolitæ. 630.b
Comœdiarum genera quot. ibid.b
Comœdorum inſigne quod. 631.b
Compedes Græciæ quæ & quot. 557.b
Comperendinales dies qui. 1140.a

Compitalia. 463.a
Compitalitii ludi, quibus diis, cur & quando inſtituti. 634.b
Compluviatæ vites. 330.a
Compluvium. ibid
Comus quid. 496.a
Conceptivæ feriæ quæ. 50.b
Conchæ in montibus unde. 80.b
Conciliatrices. 958.a
Conciliorum in diverſis regionibus loca olim quæ. 52.b. & ſeqq.
Concilium populi. 900.a
Concilium ſanctius apud Carthaginenſes. 1012.a
Concinnare quid. 1048.a
Concinnator litium quis. 1047.a
Conciones è libello legere licuiſſe. 1010.a
Concionis advocandæ ſignum quo cantu fieri ſolitum. 873.a
Concionum habendarum varius apud varios mos. 1009.a. 1010.a
Concordiæ templum. 405.a
Concubinas militibus largitus eſt Imp. Severus. 522.a
Concubinas poſt epulas admittere, Parthis non improbatur. 313.b
Condiendorum defunctorum mos. 550.a
Confœderationis ad ſcelus aliquod patrandum mos. 31.b
Confarratio. 268.a
Confarrationis fœdus quàm ſanctum. 281.a
Confarrationis jure matrimonia inire ſoliti qui. 315.a
Confœderatorum dona. 1130.a
Congiaria diverſa quomodo & à quibus data. 324 b. & ſeqq.
Congiarium quid. 324.b. 326.b. 327.b
Congius. 443.a
Conidus centurio quam mirum habuerit caſſidis ornatum 156.a
Conipodes in Epidauro qui. 992.a
Conjuges nudas ad templa ducere ſoliti qui. 753.b
Conjugia quoto cognationis gradu apud diverſos permiſſa fuerint. 183.a
Conjugii commoda quæ. 947.a
Conjugium inter diverſas nationes an & quomodo ratum olim fuerit. 180.a & ſeqq.
Conon ex quibus exercitum Athenienſium ſuppleverit. 146.a
Conone continentior, quid. 162.b
Conopius Hercules ubi cultus. 106.a
Conſciſcere ſibi mortem, apud quos laudi, & apud quos contra probro detur. 390.b
Conſecrandi cæremoniæ quæ. 592.b
Conſecrare quid injuſſu populi licitum. ibid. b
Conſecratio alicujus rei quibus ritibus, verbis & cautelis fieret. 594 b
Conſecrationis verba quàm oportuerit articulatè exprimi. ibid. b
Conſecrationi alicui præeſſe qui vetarentur. 611.b
Conſiliaria fulgura. 128.b
Conſilii ſedes ubi. 424.a
Conſivius Quirinus quis. 116.a
Conſtantinus Maximus quanto & ab Ethnicis & à Chriſtianis honore affectus. 446.b
Conſtitutiones D. Pii & D. Hadriani pro ſervis contra dominos. 775.a. 776.a
Conſtitutiones Principum quando pro legibus haberi cœptæ. 730.b
Conſtitutum in omni ſacro quod. 1099.a
Conſualia ludi qui, & à quo, & in cujus honorem inſtituti. 355.b
Conſualia quando celebrata. 357.b
Conſulares cohortes. 29.a
Conſularium virorum feretrum à quibus ferretur. 630.a
Conſulatus inſignia quæ. 568.a
Conſulatus ad plebem revolutus. 564.a
Conſulatus quando Patriciis & plebejis communis factus. 731.b
Conſul de plebe quis primus creatus. 734.b
Conſul cui immediatè ſubſit. 38.a
Conſul & Cenſor poterant & ſimul eſſe pontifices. 309.a
Conſulem unum legitime creatum aliquando alterius nominandi jus habuiſſe. 565.a
Conſules bini apud Romanos pari poteſtate. 565.a
Conſules ſine magiſtratu alio præcedente creati. 564 a. 565.a
Conſules ſinguli legatum ſibi adſciſcere ſoliti. 426.b
Conſules de plebe quando creati. 17.b
Conſules duo aliquando de eiſdem hoſtibus partâ victoriâ triumphantes urbem inierunt. 169.a. 170.a
Conſules ſtatim à creatione quid agerent. 570.a

Con-

Conſules & Patres quomodo ſententiam rogabant. 1009.a

Conſules in ordinem redacti, atque gradu dejecti. 575.a

Conſulis officium. 572.a

poteſtas. 573.a. 574.a

Conſuli jus necis intra pomœrium non dabatur. 208.a

Conſulibus in caput civis Romani an & quomodo jus fuerit. 573.a. 574.a

Conſulibus in urbe lictores xij. cum faſcibus tantùm. 208. *foris verò etiam ſecures cum faſcibus prælatæ.* ibid.

Conſulibus injuſſu Senatus provincia diſcedere non licebat. 575.a

Conſultationes inter pocula apud quos fiant. 296.b

Conſulum de capite civis nullum jus. 573.a

Conſulum alter plebejus quando primum admiſſus. 907.a

Conſulum imperia quomodo aliquando ultrà annum prorogarentur. 577.a

Conſulum poſt initum magiſtratum vota in Capitolio. 814.a

Conſulum uter alteri præferretur, aut uter faſces prius reciperet. 567.a

Conſus, conſilii deus, ejuſque ara in circo maximo. 355.b

Contubernium quid ſit. 30.a

Contubernii caput quis diceretur. ibid.

Contumaciam cohibendi cauſa Dictator creatus. 42.a

Contumeliæ ara ubi ſtatuta. 105.a

Converſio majoris anni quando futura ſecundùm quoſdam. 828.a

Convertentis Fortunæ templum. 99.a. 100.a

Convitii pœna quæ. 548.b

Conviva ſerius veniens quomodo plecti ſoleret. 318.b

Convivandi cæremoniæ ſeu mores gentibus diverſis olim quales. 290.b. & ſeqq.

Convivarum unius menſæ numerus apud diverſos quis. 283.b

eum quis auxerit. ibid.

Convivia communia Spartanorum. 293.b

Convivium quomodo diſſolverent Perſæ. 305.b

Copides, quorum cœnæ. 295.b

Q. Coponius quam levi de cauſa ambitus damnatus. 672.a

Corbes, onerariarum navium inſignia. 884.a

Corbona quid. 255.a

Corbulonis in cohortes hoſti cedentes pœna. 362.a

Corculorum cognomen quibus datum. 67.a

Corculum unde Scipio dictus. ibid.

Corcyrion quid. 881.a

Corda bina ubi perdices habeant. 349.b

Cordi cognomen unde. 75.a

Cordis auſpicia qualia. 347.b

Cordis parvi aut grandis omina quæ. 348.b

Cordi quæ vis inſit. 347.b

Cordile [alias *Crodile*] *quid.* 225.a

Coriannos quid. 1207.a

Coriis boum qui pro nummis uſi. 1052.a 1053.a

Coriis piſcium aut ſerpentum qui pro veſtibus uſi. 233.b. 235.b

Corinna quàm inſignis Poëtria fuerit & quoties Pindarum vicerit. 654.b

Corinthiæ tibiæ. 876.a

Corinthiorum ſepulturæ. 560.a

Corinthiorum tribus octo. 133.a

Coriolani nomen unde. 300.a. 332.a

Cornelia, Gracchorum mater, quàm à viro amata. 135.a

Cornelia lex de bonis proſcriptorum publicandis. 821.a

Cornelia lex quæ. 685.a. 925.a

Cornelia tribus unde ſic dicta. 131.a

P. Cornelii Naſicæ laus. 336.a

Cornelio Balbo primo externorum ob devictos Garamantes triumphus decretus. 479.b

Cornelius Coſſus Lartem Tolumnium, Vejentum regem, acie victum interficit. 108.a

P. Cornelius Naſica cur theatrum demoliri fecerit. 1192.a

Cornelius Sylla dictatorem ſeipſum dixit. 1177.a

Cornelius Sylla legum Romanarum everſor. 771.a. *primus Romanor. ſine populi judicio cives morte mulctavit.* ibid.

Cornicines quando militiæ canere ſoliti 872.a

Cornicis ſepulchrum ſumptuoſum ubi. 604.b

Cornicularii qui dicti. 698.b

Cornix cui Regi nuncii vice fuerit. 215.a

Cornix quàm olim felix nuptias contracturis auſpicium. 265.a

Cornua in prælio quæ. 589.b

Cornuum & tubarum concentus quid indicaret. 871.a

Corœbi ſepulchrum. 353.a

Corollæ convivales à quibus primùm inventæ. 289.b
Coronæ diis votæ. 805.a
Coronæ militibus dari ſolitæ quæ. 1119.a
Coronæ novi generis à Caligula excogitatæ. 1124.a
Coronæ triumphantium unde fieri ſolerent. 405.b. *quò poſt triumphum deferri.* ibid. b
Coronam triumphantis quis quomodo in curru triumphali teneret. ibid.b
Coronam quis primus militibus dederit. 1119 a
Coronas quales Veſpaſianus templis dicarit. 1091.a
Coronarium aurum cui quomodo daretur, & à quo ſublatum. 300.b
Coronarum in conviviis uſus apud quos. 288.b
Coronati incedebant Græci audito fauſto nuntio. 216.a
Corpora defuncta quo ritu olim cremarentur. 615.a. 616.a. & ſeqq. 634.a
Corpora quo condebantur. 558.a
Corpus pro re an & quomodo addici debeat. 546.b
Corſi natura quales. 1038.a
Corticibus qui pro veſtibus uterentur. 233.b
Corvini cognomen unde. 64.a
T. Coruncanus primus ex plebe Pontificatum Maximum meruit. 311.a
Corvi quale augurium faciant. 133.b
Corvo quomodo Romani exequias fecerint. 604.b
Corvus quando & quale augurium faciat. 137.b
Corvus, qualis ſupplicii locus apud Theſſalos. 582. a
Corybantum ſacra magnæ deæ. 469.b
Corycæum eſſe, quid. 163.b
Corynephorus quorum nomen Sicyoniis. 786. a
Corytus, cujus regionis civitas. 851.a
Coſconius vicus. 406.a
Coſmi qui. 1167.a
Coſmi, Cretenſium ſummus magiſtratus. 467.a
Coſſi quid ſint & cur quidam ſic cognominati. 60.a
Cotæ cur quidam vocati. 70.a
Cottabiſis quid. 665.a
Cothurni, calceamenti genus. 225.b
Coturnicum & gallinaceorum pugna qui ludere ſoliti. 800.a
Cotyla ex quot unciis conſtet. 445.a
Cotyle quid. 670.a
Covinum quid. 533.a. 534.a
Craſſiana, placentarum genus. 281.b
M. Craſſi ambitio & arrogantia. 10.b. 11.a
Craſſi reſalutatio quam officioſa. 415.a
M. Craſſi domus ubi Romæ fuerit. 571.b
Craſſus Licinus prætor ſimul & pontifex. 309.a. 310.a
Cratere regio quibus daretur apud Scythas vinum bibere. 1129.a
Crateri ſignum militare. 868 a
Crates Diogenis ſectator, arbiter jurgiorum inter propinquos. 958.a
Cratetis mantica & ſordidum palliolum. 236.b
Cratetis paupertas quanta. 684.a
Crathidis fluvii potus quales faciat capillos. 250.b
Cremandi corporis mortui ritus ac cæremoniæ. 634 a
Cremandi cadavera mos Romæ unde & cur introductus. 549.a
Cremare cadavera quorundam vetitum. 655.a. 656.a
Creophagorum in circumcidendis mulieribus mos. 479.a
Crepi quare dicti Luperci. 1022.a
Crepidæ, quales calcei. 226.b
Creta alba quorum pedes illinirentur. 752. a
Creta notari quid. 594.a
Cretenſes equites. 521.a
Cretenſes inter auxilia Romanorum ſæpe militarunt. 153.a
Cretenſes natura quales. 1033.a
Cretenſium cantus in bello. 876.a. 877.a
Cretenſium dea præcipua quæ. 449.b
Cretenſium in præliis arma quæ. 717. b
Cretenſium in educandis pueris mos. 476.a
Cretenſium mos in conjungendis matrimoniis juvenum. 948 a
Cretenſium imprecationes quales. 815.a
Cretenſium pueri quid primum diſcere ſoliti. 494.a
Cretes neſcire pelagus, quid. 162.b
Creticus Romæ quis & unde cognominatus. 330.a. 333.a

Cri-

Cribanitæ panes. 282.b
Crimina militum capitalia quæ. 355.a
minorum punitio. 357.a. 358.a
Criminis maximi reus, ſi fateretur admiſſum, aliquando impunitate donabatur apud Athenienſes. 596 a
Criſtas rubras qui ſupra caſſidem deferebant. 155.a
Crisbologus quis dictus. 688.a
Crobylum quid. 225.a
Crocodili ubi & à quibus pro diis culti. 231.a. 456 a. 746.a
Crocoton, veſtis genus. 189.a. 219.b. 220.b
Crœſi regia ubi. 612 a
Crœſo quid portenti antequam à Cyro caperetur, oblatum. 538.a. 733.a
Croſſus, quod vaſis genus. 669.a
Crotone ſalubrius, quid. 162.b
Crotoniatæ quàm miſeranda clade à Locrenſibus ad internecionem caſi. 737.b
Crotoniatarum adverſus Locrenſes votum quale. 813.a
Crotoniatarum quam confuſum eſſet concicilium. 994.a
Cruri utrique armillam æream quæ fœminæ innectant. 232.b
Cruſtumenorum deus peculiaris quis. 451.b
Cruſtumini primi contra Romanos arma ſumpſere. 108.a
Cruſtuminia tribus unde ſic dicta. 127.a
Cubitorum differentiæ 445.a
Cubitus quot palmis ſeu digitis conſtet. ibid.
Cuculli aut cucullus quorum veſtis. 198.b. 231.b
Cucurbitæ Alexandrinæ, earumque uſus. 668.a
Culiciarius Apollo ubi cultus. 106.a
Culleus quot amphorarum capax. 433.a
Culter ſacrificii qualis. 1105.a
Cultrarii qui. 1105.a
Cultro eodem ubi & diis immoletur & de noxiis ſupplicium ſumatur. 1107.a
Cululli qui. 115.b
Cumæorum in adulteras pœna quæ. 862.a
Cumani natura quales. 1039.a
Cumanis Latini ſermonis uſus à pop. R. pro munere datus. 530.a
Cunctator cur quidam dictus. 71.a
Cuneus Romanorum quî fieri ſolitus. 940.a
Cupedinis forum. 348.a
Cupellarii qui. 696.b
Cupezia, quorum calcei. 229 b
Cupidinis templum ubi. 564.b
Cupido, quorum præcipuus deus. 450.b
Cupido cum ſagittis, cujus in clypeis olim inſigne. 681.b
Cupreſſus, arbor feralis. 653.a
Cupreſſus cui ſacra. 109 .a
Curæ quomodo purgarentur. 382.b
Curatores Urbi quot præfuerint. 671.b
Curatorum viarum dignitas Athenis quanta fuerit. 723.a
Curitis, quæ dea. 453.b
Curia per ſe quid ſibi velit. 122.a
Curiæ duorum generum fuere. 120.a
Curiæ olim Romæ quot. 120.a. 124.a
multiplices Athenis. 122.a
Curiæ veteres ubi. 121.a
Curiæ in decurias diviſa. 124.a
Curiæ urbium Perſarum. 134.a
Curiales flamines qui. 573.b
Curias luſtrandi ratio. 382.b
Curiata lex quæ. 308.a. 723.b
Curiata comitia. 897.a
Curiatii unde Romam vocati. 39.b
Curii Dentati frugalitas. 681.a
Curiis ſingulis quot flamines præpoſiti. 573.b
Curius Dentatus primus elephantos in triumpho duxit. 485.b
P. Curii Philonis cenſura præclara. 724.a
Curio cur Imperatoris nomen ſibi aſciverit. 12.a
Curiones qui. 124 a
Curiones unde ſic denominati. 67.a
Curionis theatrum verſatile mirabili commento conſtructum. 1193.a
Curribus quæ gentes in præliis utantur. 718.b
Curru quis primus triumpharit. 493.b
Curſores inſignes aliquot. 418.a
Curſoris cognomen unde Papyrio obvenerit. 66 a
Cuſtodes ſive laterones quot qui Principes olim habuerint. 688.b. 689.b. 690.b
Cutes hoſtium Geloni quomodo tractare conſueti. 331.b
Cutibus hoſtium qui pro veſtibus utantur. 235.b
Cyathis in Samo quid. 556.b
Cymbalus Atticus & communis. 445.a
Cybeles dea quæ. 433.b. 465.b. 509.b

Cybelem qui nummis incuſſerint. 1057.a
Cybeles ſacerdotes Samia teſta ſibi virilia amputabant. 1078.a
Cybeles ſacerdotum ornatus, præſertim apud Suevos. 321.a
Cybeli porca ſola immolari conſuevit. 695.a
Cyclas, qualis veſtis. 219.b
Cycli, quæ Græcis loca dicta. 752.a
Cyclius modulus qualis & quorum. 876.a
Cyclopes unde geniti. 380.a
Cyclops apud Romanos quis ſecundùm quoſdam cognominatus. 57.a
Cydonum fortitudo. 153.a
Cygnus quale augurium faciat. 136.b
Cylibantum, menſa quæ. 141.a
Cyllaravium quid. 352.a
Cymbium, quale vaſis genus. 669.a
Cynaræ regia quæ. 611.a
Cynoſarges Athenis quid. 262.a. 377.a. 660.a
Cynoſurci qui dicti. 134.a
Cypellum, quod vaſis genus. 669.a
Cyphela, quod vaſis genus. 669.a
Cypra, quæ dea dicta. 454.b
Cypris, dea quæ. 454.b
Cypriorum Principis prærogativa Athenis quæ. 133.a
Cypriorum virgines quàm impudicè dotem mererentur. 189.a
Cyprius vicus quis & unde ſic dictus. 297.a 402.a
Cyrenæorum lex de locuſtis. 596.a
Cyrenenſium mos in ſacrificiis Saturni. 461.a
Cyri aciei inſtructio. 934.a
Cyri conſilium de optimo milite deligendo. 146.a
Cyrus cujuſmodi caſſidibus & conis milites ornaverit. 155.a
Cyri diſciplina militaris. 152.a
Cyri exercitium militare. 87.a. *tabernaculum caſtrenſe qualiter diſpoſitum.* 89.a
Cyri in hoſtili acie invadenda conſilium. 931.a
Cyri regia ubi. 612.a
Cyri quale de Dario ſomnium & quos eventus ſortitum. 842.a
Cyri ridicula animadverſio in devictos Lydos. 363.a
ſevera pœna in militem extra ordinem inventum. 367.a
Cyri teſſera militaris quæ. 883.a
Cyrippus unde quis dictus. 339.a
Cyrneæorum mos in educandis infantibus quis. 485.a
Cyro Perſarum Regi primus adorandi cultus delatus. 419.a
Cyrra, oppidum. 398.b
Cyrus contra Artaxerxem ducturus cujus coloris ſagulo milites ornaverit. 147.a
Cyrus pro numero Centurionum contubernia diviſit. 30.a
Cyrus qualem hymnum Caſtori & Polluci milites ſuos in ipſo prælii aditu canere juſſerit. 933.a
Cyrus quanta ſtrage à Tomyri Regina cæſus. 736.b. 737.b
Cyrus quo militiæ ſigno uſus. 868.a
Cyrus quomodo expoſitus & educatus. 536.a
Cyrus quos & quomodo tabellarios ſuos diſpoſitos habuerit. 215.a
Cyrus quomodo ſepeliri voluerit. 599.b
Cytharon mons ubi. 398.b

D.

D*Aciſiani Claudio qui.* 710.b
Dacorum in male pugnantes animadverſio qualis. 362.a
Dactylotum quid. 670.a
Δαδουχεῖν Græcis quid. 290.a
Daduchus quis. 319.a
Dæmones Platoni qui. 439.b
Dæmonum variæ apparitiones. 1133.a & ſeqq.
Dama, quorum nomen apud Syros. 785.a
Damia & Damiatrix quæ. 508.b
Damium ſacrum quod. ibid.
Damnandi apud Romanos quam varii modi. 587.a
Damnatorum corpora feris & canibus apud Perſas objecta. 602.b
Damnatus voti quis. 814.a
Darici ſtateres quorum nummi. 1055.a
Darii diadema. 222.a
Darii regia ubi. 611.a
Darii primi felicitas ac ſolertia. 842.a
Dario quomodo Aſſyriorum regnum prædivinatum. ibid.

Daria

Dario contra Scythas pugnaturo, qualis caduceator ab illis miſſus. 35.b
Dario quo augurio regnum Perſarum prædivinatum. 134 b
Darii cum ſorore inceſtus. 182.a
Darius quanta clade ab Alexandro victus. 739 b.
Darius quals in caſtris militaribus ſigno [illegible]. 878.a
Davus & Geta quorum Athenis nomina. 784.a
Dearum deorumve nomina, cognomina, poteſtates, differentia quæ. 433.b. & ſeqq
Debitores quam crudeliter ex qua lege tractati. 545.b
Decaduchus quid. 753.a
Deceas, locus in carcere apud Spartanos. 584 a
Decelenſis tribus. 133.a
Decematrus. 466.a. 762.a
December cui deæ ſacer. 836.a
Decembres Idus cui rei ſacræ. 765.a
Decempeda quid. 364.a
Decemviri quando primum creati. 518.b
Decemviri Athenienſium qui. 753.a
Decemviri quam diverſi diverſis temporibus creati. 736.a. 748.a
Decima fructuum Herculi vovebatur. 813.a
Decima præda quomodo voveri & exsolvi ſolita. 812.a
Decimani Probo qui. 710.b
Decimus unde dictus. 39.b
Decius Brutus Caji Cæſaris interfector. 389.b. cujus filius ob adulteram matrem habitus. ibid b
Declamationes & exercitationes ſcholaſticæ ubi fieri ſolitæ. 335 b
Decoctoribus certa in theatris loca conſtituta. 182.b
Decori in ſcena obſervatio quanta. 631.b 632.b
Decreta privata Principum quomodo æſtimanda. 730.b
Decreta Senatus ad Principem pertinentia ubi ſervarentur. 1012.a
Decumana ſcuta quæ. 680.b
Decumana ſtatio in caſtris quæ. 86.a
Decuria ex decem equitibus ſcribebatur. 27.a. 28.a
Decuriæ judicum variis modis nominatæ. 517.a
Decuriæ phalangis quadruplaris quot. 589.b
Decurio quis. 124.a. 185.b
Decurionatus quanti habitus. ibid b
Dedentes ſe, interficere nefas. 943 a
Deditionis judicia apud diverſos quam diverſa. 942.a. & ſeqq.
Dediticii qui dicti. 989.a
Defuncti corpus aut urnam tangere, venerationis erat ſignum. 414.a
cum Defunctis cremari ſolita quæ. 637.a. 642.a
Defunctorum corpora quo apparatu, quibuſque ceremoniis olim igni traderentur. 615.a. 616.a. & ſeqq.
Defunctorum corpora quomodo oppignorari ſolita. 546.b
Defunctos cremandi mos unde & cur introductus. 549.a
Dejicere de ponte, quid ſignificaret. 163.b
Dejotari ærarium ubi fuerit. 254.a
Dejotari regia ubi 611.a
Delatoribus præmia lege Papia conſtituta. 1160.a
Deliacæ ſortes quanti olim habitæ. 405.b
Deliaci templi quanta olim reverentia. ibid.
Deliaca oracula quanto reliquis apertiora. 407.b
Delicta non conſummata quando puniri debeant ac ſi perfecta fuiſſent. 395.a
Delictum quo impunitius, eo effrenatius fit. 580.a.
Delitiæ corruptis moribus apud Romanos quæ. 290.b
Delus belli ſedes apud Græcos. 253.a
Delos inſula, Apollinis patria. 405.b. quo alio nomine dicta. ibid.b. quomodo ab Athenienſibus expiata. 406.b.
in Delo quomodo, & cur neque moriatur quiſquam neque naſcatur. 406.b
Delphica Sibylla quibus temporibus vixerit. 738.a
Delphica vaſa quæ dicantur. 139.a
Delphici oraculi laus. 396.b
Delphin, cujus in ſcuto inſigne. 681.b
Delphinium forum Athenis. 352.a
Delphos urbs quæ & ubi. 396.b
Deluentinus, quorum deus peculiaris. 451.b

Demadis apophthegma in Draconis leges quale. 597.a
Demarchus quis. 1167.a
Demetria, cujus feſta. 70.b
Demetrias, Athenienſium tribus. 132.a
Demetrias, Macedonum regia. 613.a
Demetrii Poliorcetis in otio ſtudium ſeu oblectamentum quod. 795.a. 796.a
Demetrii Regis curioſitas in videndis ſacris viſu illicitis. 765.a
Demetrio quid honoris decreverint Athenienſes. 836.a
Demetrius qualem militibus edixerit teſſeram. 884.a
Demiurgi Achaïs qui & quot. 766.a. 993.a. 1166.a
Demochares cur Parrheſiaſtes cognominatus. 343.a
Democrates Tarentinis quis. 1167.a
Democratia quid. 1173.a
Demoſthenes cur Arges cognominatus. 343.a
Demoſthenes ad quod aſylum confugerit. 782.a
Demoſthenis apophthegma. 7.b
Demoſthenis in clypeo inſigne quale. 681.b
Demoſthenis veſtitus quis. 237.b
Denariorum diverſa genera. 1184.a
Denarius ex quot ſiliquis conſtaret. 1184.a
Denarius numerus quomodo per dextram inſinuetur. 460.a
Denarius nummus. 446.a
Denarius Romanus. 1183.a
Denicales feriæ quæ. 636.a
Dentati qui dicti. 67.a
Deorum ædes extra urbem quæ, & ex his quæ poſtea in urbem receptæ. 257.a. & ſeqq.
Deorum Ægyptiorum imagines ridiculæ. 456.
Deorum dearumve nomina, cognomina, poteſtates, differentiæ quæ. 433.b. & ſeqq.
Deorum juxta Varronem millia quot. 436.b
Deorum nomina, in quorum ſingulari tutela urbs eſſet, cur palam facere non liceret. 550.b
Deorum omnium ſimulachra ubi Romæ fuerint. 552.b
Deos qui nullos coluerint. 747.b
Deos quos ſtatuerint Æthiopes, Aſſyrii & Perſæ. 747. *Vide reliqua in* Dii.
Depeſta, vaſis genus. 666.a
Depontani & de ponte dejecti ſenes qui. 905.a
Depoſitum abjurantis pœna quæ. 546.b
Deprecari quid ſit. 1044.a. & ſeqq.
Derbicum crudelitas in puniendis ſontibus. 596.a
Derbicum in parentes pietas ſumma, & ea quam impia. 554.a
Dercetæ deæ imago. 1027.a
Deſertores milites quàm ſeverè diverſis Imperatoribus puniti. 356.a
Deſignatores in funebribus ludis qui dicerentur. 639.b
Deucalion & Pyrrha ceſſante diluvio quod oraculum conſuluerint. 402.b
Deunx quid. 4.a
Devovendi ratio & perſolutio quæ. 817.a
Devoti à duce exercitus quî tractarentur. 817.a. 818.a
Deutoruza, qualis veſtis. 215.b
Deus. Vide T. *in* Dii, & T. *in* Deorum.
Dextans quid. 4.a
Dextræ auctoritas. 430.a. *religio.* 429.a
Dextræ effigies apud Lingones quid innuat. 34.b
Dextra ſignum ferre Syris quid. ibid.b
ad Dextram locari ſeu ad ſiniſtram. 430.a. 431.a
Dextras captivorum qui quomodo diis immolent. 751.b
Dextro pede nudo, non ſiniſtro, qui prælientur. 714.b. 715.b
Diachrei Athenis qui. 886.a
Diadema, Regum peculiare inſigne. 310.a
Diadema Regum cujuſmodi, aut quale quid olim fuerit. 218.a. *à quo inventum.* ibid.
Diademata diverſorum Regum. 220.a. 221.a. & ſeqq.
Diademata Darii & Alexandri M. 220.a
Diadematus quis qua de cauſa Romæ dictus. 218.a
Diagoras atheus. 747.b
Dialecticæ primus inventor quis. 233.a
Dialia, cujus feſta. 70.b. 713.a
Dialis flamen unde ſic dictus. 572.b
ejus inſigne quid. 575.b
Diamantes qui dicti. 133.a
Diampares cujus urbis porta. 1074.a

Dianæ Artemiſiæ ſacerdos. 322.a 323.a
Diana, Britomartis cognominata, quorum præcipua dea. 449.b.450.b
Dianæ Colœnæ templum ubi. 853.a
Dianæ Ecbatana ſacerdotes. 105.b
Dianæ Epheſiæ ædes ſupra omnium ſæculorum memoriam celebratiſſima & auguſtiſſima. 422.b
Dianæ Epheſiæ templum, Aſylum. 780.a
Dianæ Epheſiæ templum quando deflagrarit. 1143.a
Dianæ Leucophryenæ templum oppreſſis inviolabile perfugium fuit. 781.a
Dianæ Perſicæ quid immolari ſolitum. 700.a
Dianæ Perſicæ phanum quam olim religioſum habitum. 420.b
Dianæ cerva immolari ſolita. 698.a
Dianæ nomen à quibus Minervæ detur. 463.b
Dianæ qui menſis ſacer. 764.a
Dianæ quid à Sabæis immolatum. 703.a
Dianæ lucum canes feras inſequentes non ingredi. 1024.a
Dianæ templum in colle Aventino. 561.b
Dianæ templum in Thracia quid privilegii habuerit. 782.a
Diarectum quid. 188.b
Diatretus calix quis. 188.b
Diaulus, quod ludi genus. 441.a. 797.a
Dibapha purpura quæ. 207.b
Dicere jus ad aſſem, quid. 161.b
Dichalca. 1186.a
Dictator, niſi ex permiſſu populi, equo vehi non poterat. 1178.a
Dictator ſine magiſtro equitum creari non poterat. 1180.a
Dictator è plebe primus quis. 1176.a
Dictator quomodo diceretur, quo loco, à quo, & quo tempore. 42.a. 563.a. 1173.a
Dictator cur crearetur. 39.a. & ſeqq.
Dictatores duo quando & qui ſimul creati fuerint. 41.a. 42.a
Dictatorem à Conſule, ubicumque eſſet, dici conſueſſe. 41.a
Dictatori ſoli & populo jus de nece civium datum. 574.a
Dictatori quot lictores cum faſcibus & ſecuribus adeſſe ſoliti. 207.a
Dictatoris imperio ſemper Tribunitia poteſtas ceſſit. 22.a
Dictatoris inſtar qui qualeſve fuerint apud exteros. 1165.a
Dictatoris quæ quantave in omnes etiam Conſules poteſtas. 1177.a
Dictatorum ſumma apud diverſas gentes poteſtas. 1177.a
Dictaturæ tempus præſcriptum. 1179.a
Dictynna, dea quæ. 463.b.466.b
Didialex. 685.a
Didymus cur teſticulis ſuſpenſus. 862.a. 863.a
Diebus infauſtis etiam in ſacris abſtinebatur. 1150.a
Dies partes olim quot. 1151.a
Diem dicere aliis quibus conceſſum. 599.a
Diem perduellionis ad populum dicere quid. 741.a
Dienos quid. 670.a
Dierum aliquot differentia tam apud Romanos, quam exteros. 1136.a. & ſeqq.
Dierum obſervatio à quibus contempta. 1146.a. 1147.a
Dierum ratio apud Romanos. 1151.a
Dies atri. 295.a. 1137.a
Dies fauſti & infauſti qui. 1137.a
Dies manibus ſacri qui. 1138.a
Dies feſtos quomodo tranſigerent pueri. 680.a
Dies lætos albis lapillis, lugubres nigris calculis qui notare ſoliti. 1145.a
Dies luſtricus. 486.a
Dies Sigillariorum. 579.a
Dies eoſdem eadem de cauſa huic lætos, illi triſtes eſſe. 1148.a
Diffarreatio. 281.a
Diffidis ædes Romæ ubi. 569.b
Diffindere diem, J.C. phraſis. 549.b
Digladiari à conviviis ſoliti qui. 311.b
Digiti à minimo proximi officium quod. 432.a. 433.a.
Digiti pedum. 1201.a
Digitis qui maximè valuerint. 1203.a
Digito medio annulos qui dent. 1204.a
Digitorum ſingulorum Græca nomina quæ. 1205.a
Digitos Minervæ conſecravit antiquitas. 419.a

Digitum attollere, quid. 1207.a
Digitus medius cur dicatur infamis. 1199.b. 1203.a
Digitus cum quo in tenebris micent, quid. 161.b
Dii communes qui. 436.b
Dii conjugii præſides. 290.a
Dii Indigetes qui. 440.b
Dii majorum gentium quot. 434.b
Dii nocentes. 104.a
Dii patrii qui. 447.b
Dii Penates qui. 434.b. 435.b
Dii ſelecti qui. 437.b
Dii. Vide reliqua in Deorum.
Dimachæ equites qui. 697.b
Dindymæum oraculum quale. 404.b
Dindymena, dea quæ. 443.b
Dindymenus mons. 853.a
Diobolus. 1186.a
Diocleſianus ſe adorari juſſit. 418.a
Diodorus Ciceronis præceptor. 491.a
Diœcetes Ægyptiis quis. 1166.a
Diogenes Cynicus cur ſervum fugitivum, liberum dimiſerit. 775.a
Diogenes mundum Dei phanum ſanctiſſimum exiſtimavit. 456.a
Diogenes quantulo contentus fuerit. 684.a
Diogenis Cynici ſepeliendi ratio. 600.b
Diogenis Cynici ſepulchrum ubi. 560.a
Diogenis ridicula opinio de communitate uxorum. 863.a
Diogenis veſtitus qualis. 236.b
Diomedea neceſſitas, quid. 157.b
Diomedeæ aves Græcis mites, Barbaris vero infeſtæ. 24.a.25.a
Diomedes, quorum deus. 434.b
Dion, cur Chryſoſtomos cognominatus. 343.a
Dioniani qui. 712.b
Dionyſia Athenis quid. 661.b
Dionyſiaci in Biſaltia templi miraculum quod. 424.b
Dionyſiarchus quis. 1166.a
Dionyſii junioris bibacitas quanta. 305.b
Dionyſii junioris in ocio oblectamenta quæ. 796.a
Dionyſii in occupanda tyrannide ars. 542.a
Dionyſii ſimulachrum. 1028.a
Dionyſii tyranni ſchola. 179.a. *ejus præceptor quis.* 180.a
Dionyſius tyrannus quo ludo ſe maxime oblectare ſolitus. 795.a
Dionyſius tyrannus quomodo ſibi ipſe barbam adurebat. 243.b
Dionyſius tyrannus quas mulieres ſimul uno tempore duxerit. 186.a
Dionyſius tyrannus quos laterones ſeu ſatellites habuerit. 691.b
Dionyſius qua cavillatione ſibi monarchiam divinarit. 1005.a
Dionyſius dialecticus cujas fuerit. 473.b
Dionyſius quorum olim Romæ nomen. 783.a
Diorigius quis. 1166.a
Dioſcuris quàm frugale prandium exhiberetur. 680.a
Diotimus à bibacitate Chone cognominatus. 343.a
Diphilum quid Athenis. 352.a
Dipletbrum quid ſit. 441.a
Diplon, cujus urbis porta. 1073.a
Dipondius quantum appenderet. 1185.a
Diphthera, qualis veſtis. 215.b
Dipylus, cujus civitatis porta. 1073.a
Dirinoxeni qui dicti. 980.a
Diſcincti quales olim habiti. 158.a
Diſcincti qui præ'ientur. 715.b
Diſciplinæ aliquot militares. 87.a. 88.a. 93.a
Diſcus quid. 798.a
Diſpenſatores qui. 840.a
Diſphendomena, ſupplicii genus horrendum. 596.a
Dithyrambus, cujus dei hymnus. 1115.a
Ditis & Proſerpinæ ara ubi Romæ. 359.b
Diti & Manibus quomodo vota fierent. 817.a
Diti quibus victimis & cæremoniis ſacrificaretur. 360.b.361.b
Divinationes ex cruciatu & longo laniatu hominum qui captarent. 749.b. & ſeqq.
Divortia qua cautela à quibuſdam permiſſa. 539.b.954.a
Divortii cauſa olim quæ. 952.a
Divortii faciendi ipſiſſima verba. 953.a
Docti civitate donati. 971.a
Dodona, urbs quæ, & cujuſmodi habuerit oracula. 401.b
Dodonæi pontifices illotis ſemper erant pedibus. 320.a
Dodonæum oraculum ſeu templum quis diripuerit. 403.b
Dodoneis propheti ſſa. 738.a
Dodrans quid. 4.2.5.a

Dali-

Dolichus, quod ludi genus. 441.a. 797.a
Dolon quid. 1049.a
Domeſticis Laribus quid immolari ſolitum. 703 a
Domeſticorum ſalutationes. 327.b
Domibus quando migrarent Romani. 1150.a
Domibus qui nullis utantur. 337.b. 338.b
Domicilium plebis, Appio quid loci fuerit. 583.a
Domini ſupplicium ſequebatur bonorum publicatio apud Romanos. 820.a
Dominorum in ſervos poteſtas. 774.a
Dominorum in ſervos crudelitas quomodo & quando coërcita. 775.a
Domitiani nomen cui menſi inditum. 836.a
Domitiani convivia qualia. 298.b
Domitiani in populum ſpectaculis inhiantem profuſio. 474 a
Domitiani ſtatutum in mœchas. 613.b
Domitiani veſana ſuperbia. 344.a
Domitianus caſtra geminari prohibuit. 95.a
Domitianus Palladem velut genitricem per ſacrificulos imprimis juſſit advocari. 1099.a
Domitii Neronis in ædilitate procacitas. 726.a
Domitius Ænobarbus cujuſmodi erexerit trophæa. 176.a
Cn. Domitius mulierem, quæ viſa eſt plus vini bibiſſe, quam valetudinis cauſa decerret, dote mulctavit. 673.a
Domos lapide Lesbio extructas qui apud Græcos incolerent. 654.a
Domus aliquot Romæ quam fuerint ſpectris infames. 319.b. & ſeqq.
Domus in Palatino quæ. 559.b
Domus, carceris nomen apud Athen. 583.a
Donabi ſepulchrum. 353.a
Dona uxori dare, ubi & cur vetitum. 272.a
Donativum quid. 324.b
Darienſium tribus quibus à Cliſthene nominibus dictæ. 133.a
Dorius canendi modulus quis, & quibus in rebus adhiberi ſolitus à Græcis. 875.a
Dormientium in ſtationibus animadverſio olim quæ. 88.a
Doryphorus quale nomen apud Maryandinos. 786.a
Doryxeni qui dicti. 983.a
Dos uxoria olim quanta. 955.a
Doſo cur quis cognominatus. 342.a
Dotatæ cognomen quæ cur nacta. 955.a
Dotatæ ex publico illuſtrium virorum filiæ. 956.a
Dotes dandi aut recipiendi conſuetudo diverſis gentibus quæ. ibid.
Dotis uxoriæ alienandæ an & quomodo vir haberet jus. 955.a
Drachma. 416 a
Drachma Æginenſium quot obolis permutaretur. 1184.a
Drachmarum diverſa genera. 1183.a
Draco, navis inſigne. 880.a
Draco, cujus in clypeo inſigne. 681.b
Draco palmes. 330 a
Draco quinque jugerum à quibus pro deo cultus. 743.b
Draco in Epiro in Apollinis templo cultus. 230.a
Dracon quorum legiſlator. 519.b
Dracon quomodo & cur occiſus. 598.a
Draconarii milites qui. 870.a
Dracones in extis apparentes quid portenderint. 351.b
Draconetti narratio mira de homine marino. 656.a
Draconis effigie ubi Apollo cultus. 400.b
Draconis in furta lex quàm ſevera. 532.b
Draconis lex ſevera in otioſos. 718.a
Draconis leges ſæviſſimæ. 597.a
Druidarum animadverſio graviſſima in fontes quæ. 598.a
Druidarum ſuperſtitio quanta. 744.b
infanda ſacrificia qualia. 748.b
Druidis initium anni quod. 830.a
Druſillæ matri quid Tiberius negarit. 211.a
Druſorum cognomen unde. 64.a
M. Druſus primus ſimul pontifex & tribunus pl. creatus. 311.a
M. Druſus trib. pl. Philippum coſ., quia contionantem interpellarat, præcipitem in carcerem egit. 21.a
Dryas, Fauni uxor, cujus ne nomen quidem viros intelligere fas erat. 505.b
Dryminetum, locus qualis. 993.a
Duces Romani ex oppidis & provinciis à ſeſe ſubactis cognominati. 332.a
Ducis aut Imperatoris, qui in acie occubuiſſet, funus quâ pompâ & à quibus celebratum. 633.a
Ducis pravo conſilio pugnantis pœna. 927.a

Ducum

Ducum Romanorum temeritas & inſcitia ut puniretur. ibid.
Ductor primi ordinis. 28.a
Ductor popularium. ibid.a
Ducum ſummorum in acie locus. 937.a
Ducum ſummorum in caſtris locus. 89.a
Dulopolis ubi & qualis. 783.a
Duodevigeſimani qui. 711.b
Duplaris decuria quot conſtet. 590.b
Duplaris phalangis partes quæ. 589.b
Durenius trib. pleb. cur Senatu amotus. 686.a
Duumviri varii diverſis temporibus creati. 736.a. 740.a. & ſeqq.
Duumvirorum munus. 739.a. 740.a
Dux prudens quomodo ex tempore aciem dirigere debeat. 928.a
Dyaſares, quorum deus. 435.b
Dycrota quid. 881.a
Dymæ, cujus conventus civitas. 850.a
Dynaſtes quis. 1167.a

E.

EAntidis tribus prærogativum. 132.a
Ebenum quis primus in triumpho oſtenderit. 485.b
Ebrii quam exoſi apud veteres. 673.a
Ebrius princeps quomodo Athenis plecti ſolitus. 674.a
Ebuli de ordine poculorum ſententia lepida. 304.b
Ebulium Rex quam turpiter cœlebs vixerit. 191.a
Ebutia lex. 756.a
Ecbatana, quorum regia. 611.a. 612.a
Echus in Elide quid. 824.a
Edicta Prætorum quando & quam vim haberent. 727.b
Edictum Auguſti de bis in menſe Senatu legitimo habendo. 1019.a
Edictum ædilitium in Judæorum & Ægyptiorum ſacra. 911.a
Edictum ædilium ad Mercatores propriè ſpectans, quod. 393.b
Eduſa dea. 755.b
Eduſæ deæ qui ſacra facerent. 485.a
Effigies ſcirpeæ cur ſingulis annis à Veſtalibus in Tiberim dejicerentur. 762.a. 115.b
Effrænatis equis qui maximè pugnent. 716.b
Egeria dea. 754.b
Egeriæ Nymphæ à quibus ſacrificaretur. 484.a
Egeſaretorum factio in Theſſalia. 887.a
Egnatiæ Nymphæ ara quid miri præ cæteris habere fabulentur. 1109.a
Egnatius Metellus uxorem, quod vinum biberat, fuſte necavit. 672.a. 673.a
Egylea qui dicti. 133.a
Elea ſeu Ilea urbs. 233.a
Elei certamini Olympico præfuere. 62.b
Elegiæ Propertii quando & ubi repertæ. 240.a. *quomodo depravatæ.* 231.a
Elementorum commiſtio. 79.b
Elephantis in triumpho vecti qui. 493.b
Elephantorum pugnas qui quando exhiberent. 645.b
Elephantos quis primus in triumpho duxerit. 485.b
Elephantum quis & cujus legionis vexillo inſeri fecerit. 870.a
Eleus, deus quis. 456.b
Eleuſa, Archelai regia. 611.a
Eleuſinæ Cereris ſacra. 657.b
Eleuſina ſacra quam impia & ridicula. 374.a
Eleutherii ludi. 69.b
Elicio Jovi quid à Tullo Hoſtilio dicatum. 562.b
Elpinices cum fratre Cimone inceſtuoſum conjugium. 182.a
Emancipationis formulæ. 526.b
Embamma quid & unde dictum. 103.b
Ἐμβάπτω quid. ibid.
Emere ad pollinctum quid. 648.a
Emeritorum ætas. 366.a
Emiſſarius palmes. 330.a
Empedocles quam inſanierit, ut deus haberetur. 447.b
Empedoclis Agrigentini veſtitus quis. 237.b
Emporitani natura quales. 1035.a. 1037.a
Empti ſub corona & de lapide qui. 751.a
in cataſta qui. 752.a
Emptorem quatenus decipere liceat. 394.b
Emptori quid venditor præſtare teneatur. 392.b. 393.b
Encomion quid. 172.a
Encotyle quid. 670.a. 800.a
Endromis, quorum veſtis. 198.b. 231.b

Ennius Poëta unde oriundus. 234.a
Ennius articularem morbum bibendo contraxit. 305.b
Ennius quomodo Sibyllas alicubi ſit imitatus. 739.a
Enoplia ſaltatio quæ. 637.b
Enſes pro Martis ſimulachro qui adorarint. 743.b
Enyaterius canendi modulus qualis. 875.a. 876.a
Epaminundas & ſaltaſſe & cantaſſe dicitur probe. 496.a
Epaminundæ præceptor quis. 180.a
Epaminundæ laus & abſtinentia. 683.a
Epaminunda in dormientem militem animadverſio ſevera. 88.a
Ἐπαύλια δῶρα quæ. 287.a
Epharmiota, quale Cretenſibus nomen. 785.a
Ephebizum in theatris quid. 175.b
Epheborum ludi qui. 801.a
Ephemerides quæ. 1146.a
Epheſii quam fuerint nequitioſi. 239.b
Epheſium Maſſilienſibus quid. 557.b
Epheſus, cujus regionis urbs. 853.a
Ephialtes quàm pauper & abſtinens fuerit. 683.a
Ephialtis factio Athenis. 887.a
Ephialtis rogatio de teſtamentis quàm iniqua. 537.b
Ephori quales apud Lacedæmonios fuerint Magiſtratus. 731.b. 912.a
Ephororum inſolentia. 732. b. *in Reges Spartanos calumniæ inauditæ.* ibid.b
Ephoros quis gradu dejecerit. 733.b
Ephorus hiſtoricus cujas fuerit. 473.b
Epicharmus cujus diſcipulus. 242.a
Epicharmus cur ab Hierone mulctatus. 489.a
Epicureis ſingulorum menſium feſti dies qui. 766.a
Epicuri frugalitas. 679.
Epicuri imaginem quomodo multi olim uſurparint. 436.a
Epicurus, cujus dei cognomen apud Arabes. 458 b
Epicurus ubi philoſopharetur. 825.a
Epidauriorum inhoſpitalitas. 983.a
Epidauriorum juramentum. 87.b
Epidorpiæ quæ. 142.a
Epignemidii qui. 519.b
Epinicion quid. 172.a
Epiodium quid. 598.b
Epiporpoma quid. 156.a
Epicedium quid. 532 a
Epirotarum conjugia inceſtuoſa. 182.a
Epirus quorum ſit. 401.b
Epitaphium quid. 598.b
Epithalamius hymnus quis. 290.a
Epius Poëta primus Latinorum heroica attigit. 682.a. *ejus mira frugalitas.* ibid.
Epitymbia Veneris ara. 363.b
Epizels Athenienſis monſtrum & miraculum. 149.a
Epopei monumentum ubi. 1074.a
Epulis tranſactis quid apud diverſos fieri ſolitum. 310.b. & ſeqq.
Epulones unde ſic dicti. 748.a
Epulum triumphale quale. 499.b. 500.b
Equabus hermaphroditis in triumpho quis vectus. 493.b
Equabus qui cur in prælio utantur, non equis. 720.b
Equas ſolum diis patriis mactabant Sauromatæ. 700.a
Equeſtre peculium, quadringenta ſeſtertia. 520.a
Equeſtris ordo Romæ quis, quando cœptus, & quam amplus. 516.a
Equeſtris ordo in plures ſpecies diviſus. 517. 518 a
Equeſtris Fortunæ templum. 98.a
Equi captivi tonſis crinibus, victores lauro coronati à Syracuſanis in triumpho ducebantur. 485.b
Equi dentes uno digito excutere ſolitus quis. 1203.a
Equi characterem qui ſervis inuſſerint. 241.b
Equi olim celeritate nobiles qui, & ubi. 58.b. & ſeqq.
Equinæ jubæ pro criſtis uſurpatæ. 154.a. 155 a
Equinis capitis pelle cum auribus & jubis qui militiæ pro galeis uſi. 154.a
Equis ſepulchra & pyramides à quibus erecta. 603.b
Equis triumphantium qui qualeſve inſiderent. 271.b. 272.b. 496.b
Equitatu qui potiſſimum valeant. 718.b
Equites Auguſtani à quo primum inſtituti. 518.a

Equi-

Equites cui deæ potiſſimum vovere ſoliti. 816.a

Equites Romani duplici utebantur equo in prælio. 945.a

Equites quæ ſecum ferrent. 945 a

Equites antelati Senatoribus. 517.a

Equites R. degenerarunt. 518.a. 519.a

Equites quot Romæ ſimul aliquando ad ferrum exhibiti. 641.b

Equitia cui & à quo inſtituta. 357.b

Equitia quando & quo ritu celebrata. 359.b

Equitiorum cognomen unde. 56.a

Equitis Romani cenſum quantum eſſe oporteret. 520.a

Equitum R. honor quantus & dignitas. 518.a

Equitum ornatus in ovatione. 620.b

Equitum Græcorum ſpecies. 697.b

Equo vehi aut pedibus incedere, quid apud Perſas interſit. 255.b

Equum qui nummis incuſſerint. 1057.a

Equum Sejanum habere, quid ſignificaret. 164 b

Equus October dictus. 765.a

Equus Tiberii in belli conflictu ore flammas interdum emittere viſus. 149.a

Equus quibus diis propriè dicatus. 697.a. 700.a. 701.a

Eraſiſtratus medicus cujas fuerit. 473.b

Erebinthius quis deus dictus. 460.b

Erebo quomodo immolari ſolitum. 705.a

Erechtheum Neptuni delubrum ubi & quid haberet miri. 423.b

Eremodicium judicium quid & unde dictum. 1050.a

Ergamenis, Æthiopum Regis, ſingulare quoddam facinus. 323.a

Erichthis, Athenienſium tribus. 132.a

Erithera qui. 777.a

Eroticus, hymnus Veneri. 1115.a

Erycinæ Veneris templum cur diu extra urbem fuerit. 258.a

Erythiba quid. 106.a

Erythibius Apollo ubi cultus. ibid.

Erythræa Sibylla. 738.a. 739 a

Eſſæi Hebræis qui, eorumque continentia. 584.b

Eſculus cui ſacra. 1088.a

Eſſedonum ſuperſtitio quæ. 364 b

Eſſedonum quam abominandus in defunctorum corpora mos. 553.a

Eſſedum quid. 531.a

Eteobutades quis. 319.a

Etherica ala quæ. 36.a

Ἐθνάρχης quis. 669.b

Ἐθναρχία quid. ibid.b

Euclia ara. 188.a

Eucnemos unde quis dictus. 340 a

Eucratis Rex, quid & quam dura à filio paſſus. 298.a

Eudamos unde quis dictus. 340.a

Eudoxi annus. 831 a

Eudoxus Gnidius quid primus inveniſſe dicatur. 448.a

Eudoxus quis quandóve fuerit. 471.b

Euelpidis Fortunæ templum. 99.a

Euemerus Tegeates atheus. 747.b

Euergetes quotus Ptolemæorum. 18.a. *cur ſic vocatus.* ibid.

Euergetes unde quis dictus. 340.a

Euianes cujuſmodi Baccho feſta celebrent. 650.b

Eumæus apud Homerum ſuper eſcharam victimam fecit. 1087.a

Eumenes Cardianus ſcriba Philippi Regis. 244 a

Eumenis ſatellites ſeu cuſt. quot dati. 691.b

Eumenidibus quomodo & quid libaretur. 707.a

Eumenidibus ubi ſacrum fiat. 360.b

Eumenis Regis bibliotheca. 526.a

Eumenis regia quæ olim fuerit. 611.a

Eumenis ſigna militaria. 868.a

Εὐμελτκβολώτηρ κοθέρνε, *quid.* 157.b

Eumolpidæ publico concilio præerant. 992.a

Eumolpis cujus deæ flamen fuerit. 584.b

Euni Syri ars & audacia mira. 344.a. 584 b

Eunoſti phanum mulieribus interdictum. 420.b

Eunuchos facere quis primus inſtituerit. 479.a

Eunuchis quis Rex cur pro ſatellitibus uteretur. 692.b

Evocationes deorum quomodo fierent. 450.b. 458.a. 703.b

Eupator, cujus Mithridatis cognomen. 17.a

Euphroſyne quæ. 7.b

Euripidem tragicum quomodo Archelaus Rex luxerit. 622.a

Euripides in ludo talorum quid. 792.a

Euripides quot uxores uno tempore habuerit. 186.a

Euripi

Europi Regis in ocio oblectamentum quale. 796.a
Euſtatonus quale aut quorum Syracuſis nomen. 786.a
Eutimus poëta quomodo vivus deificatus. 447.b
Eutimus Poëta quoties Olimpia vicerit. 654 b
Exarchus quis. 1167 a
Excubiæ quo cantu militiæ indici ſolitæ. 872.a 873.a
Excuneati qui dicti. 175.b
Exedra quid. 102.b
Exempla aliquot priſcorum frugalitatis. 671.a. & ſeqq.
Exempla parentum coram pueris olim quæ. 489.a
Exequiarum pompa ut fieret. 614.a. & ſeqq.
Exercitia militaria diverſa. 149.a. 150.a. & ſeqq.
Exercitia Romanæ juventutis. 796.797.a.
Græcæ juventutis quæ. 797.a
Exercitus an crebra mutatione caſtrorum exercendus. 87.a
Exercitus luſtrandi mos quis. 379.b
Exercitus educendi indicia quomodo fierent. 871.a
Exercitus luſtratio quomodo & quibus tantum animalibus fieret. 695.a
Exercitus magni ad internecionem caſi qui. 736 b. & ſeqq.
Exercitus plus quatuor legionum perrarò perſcripſere Romani. 36.a
Exilis lex apud Athenienſes. 771.a
Exilio plectendi genus quotuplex. ibid.
Exilium qualis pœna. ibid.
Exilio ſæpe plectebantur præſtantiſſimi cives apud Athenienſes. 772.a
Expeditionis apparandæ tempus apud Romanos. 885.a
Expiandi mores quam diverſi. 366 b. & ſeqq.
Expurgari quomodo quis diis ſibi perpetuo iratis poſſet. 384 b
Exquiliarum etymologia & capita ejus quot. 568.b
Exquiliarum templa & domus quæ. ibid.b
Exquilias quis præcipuè incoluerit & auxerit. ibid.b
Exquilina porta unde dicta. 1062.a
Exquilina tribus. 126.a
Exquilina via. 409.a
Exta argutiſſima quæ. 353.b
Exta duplicata quid portendant. 346.b
Exta muta quæ. 353.b
Exta peſtifera quæ. 345.b
Exta regalia quæ. 353.b
Exta ab aquila rapta quid portenderint. 351.b. *è manu lapſa quid.* 352.b
Exteri Romæ ad magiſtratum provecti. 734.b
Exteri Romæ in Senatum admiſſi. 997.a
Exteris loca in Romanis ſpectaculis data. 182.b
Exteros etiam Romæ triumphaſſe. 479.b
Extorum inſpiciendorum ratio olim quæ. 344.b
Extorum nomine quæ inteſtina contineantur. ibid.b
Exuperatorius quis menſis dictus. 837.a

F.

FAba alba aut nigra in judicio ferundo Græcis quid. 595.a
Fabas jacere aut aſſumere quibus feſtis ſolitum. 709.a.710.a
Fabia lex contra ambitum. 756.a
Fabiana tribus. 128.a
Fabiani equites qui. 697.b
Fabiani qui dicti. 518.a
Fabii unde appellati. 53.a
Fabii CCC & VI. *ad Cremeram ad unum caſi.* 298.a.1061.a
Fabii Gurgitis cenſura quam præclara. 723.a
Fabii Maximi exercitium militare. 87.a
Q. Fabii Maximi militaris animadverſio in transfugas. 361.a
M. Fabius Buteo cur Dictator creatus. 42.a
M. Fabius cenſor filium ſuum capitis reum egit & ultimo ſupplicio affecit. 724.a
Fabius unde Maximi cognomen adeptus. 126.a
Q. Fabius Maximus ſimul Pontifex & augur fuit. 317.a
Fabius Maximus unde Cunctatoris nomen invenerit. 71.a. *Oviculæ unde.* ibid.
Verrucoſi unde. ibid.
Fabius Maximus qualia erexerit trophæa. 176.a

Fabius

Fabius Rutilianus. 73.a
Fabius Venox cur ſic cognominatus. 73.a
Fabius fornix. 409.a
Fabis in ſuffragando qui uterentur. 1005.a
Fabricii frugalitas. 522.a
Fa ulino qui immolarent. 486.a
Fabulinus deus. 755.b
Faces accenſas geſtare, quibus in ludis familiare. 660.b
Faces nuptiales è qua tantum arbore & à quibus accendi ſolitæ. 289.a
Faciem carpere, qua lege mulitribus vetitum. 522.b
Factiones aliquot diverſarum nationum. 886.a
Factiones Græcorum potiſſimæ quæ. ibid.
Factiones Circenſium quot. 74.b. 76.b
Fagi cortex apud quos religioſus fuerit. 109f.a
Fagus ubi aliquando vaticinata. 4·2 b
Fagutal ubi & quid. 406.a. 550.b
Falacer quis vel deus vel dei flamen dictus. 572.b
Falarica quibus olim propria. 684.b
Falcidia lex quid vetaret. 612.b. 613.b
Falcidiæ legis ſententia de teſtatore ſeu legato, excutitur. 468.a. & ſeqq.
Falconis augurium quale. 134.b
Falconum cognomen unde. 62.a
Falſum teſtimonium dicentis pœna quæ. 546.b
Famæ deæ ubi ara ſtatuta. 105.a
Fames panis condimentum & obſonium. 674.a
Familiæ imagines in exequialibus pompis eductæ. 330.b
Familiaritatis intimæ apud diverſos indicia quæ. 298.a. & ſeqq.
Famoſus digitus quis. 1204 a
Famulorum munera in conviviis ſolennibus. 290.b
Fannia lex. 679.a. 685.a
Far ad ſacrificia impurum quod. 683.a
Farina horna. 453.a
Fas ad quid pertineat. 725.b
Faſces Conſulares cur Alexandriam urbem accedere aut ingredi vetarentur. 216.a
Faſces laureati quando Coſſ. præferrentur. 214.a
Faſces proconſulum ſex tantum. 506.a
Faſces viciſſim apud alterum dumtaxat Conſulem. 567.a. *Uter prius daretur.* ibid.
Faſcium ſummiſſio, cujus rei indicium. 212.a
Faſcia candida diadema Regium olim erat. 2[illegible]
Faſciarum uſus ante caligas quis. ibid.
Faſciæ pectorales. 223.b
Faſcinationes purgandi ratio. 382.b
Faſciolæ crurales. 222.b
Faſianos ſibi, tanquam numini ſacro, mactari juſſit Caligula. 700.a
Faſti dies qui. 1140.a
Fatua dea quæ & unde dicta. 509.b. 755.b
Faucia tribus in Comitiis primum rogata exitiale omen afferebat. 129 a. 130.a
Faunalia quando celebrarentur. 765.a
Fauni ædes. 1024.a. 1025.a
Fauni templum. 348.a
Fauni ædes extra urbem. 259.a
Fauni templum in Cœlio monte. 564.b
Fauni uxor quam fuerit caſta. 505.b. 506.b
Fauno quæ animalia propriè dicata. 700.a
Faunus, quorum deus. 444.b
Fauſtidianæ [*leg.* Fauſtinianæ] *pullæ.* 200.a
Fauſtina Antonini uxor Auguſta cognominata. 8.a
Fax nuptialis quando dirum faceret omen. 281.a
Febris phanum ubi. 404.a. 558.b
Febris templa. 105.a
Februaris Idibus quid fieri ſolitum. 760.a
Februarius cui deo ſacer. 835.a
Februo quando & cur potiſſimum litaretur. 375.b
Feciales quot initio creati. 20.b
Fecialium munera. ibid.b
Feciales quid ex Feretrii Jovis æde ſumere ſoliti. 109 a
Fecialium juramentum. 92.b
Fecialium poteſtas quo termino circumſcripta. 22.b
Fel cur Neptuno dicatum. 349.b
Fel quibus animalibus qua in regione nullum. ibid.b
ex Felle auſpicia. 348.b
Feles à quibus divino honore cultæ. 746.b

Feli-

Felicitas, cujus aliquando fuerit teſſera militaris. 883.a
Felis in Ægypto morientis quantus luctus. 623.a
Feneſtræ portæ nomen unde. 1071.a
Ferales cœna quæ. 710.a
Feralia cujuſmodi ficta, & unde dicta. 710.a
Ferarum tergore qui caput in præliis tegant. 715.b
Ferculorum in cœnis ſolennibus afferendi ratio quæ. 290.b
Ferculorum in epulis magnificis numerus ſeu multitudo quæ. 298.b
Feſentarii qui. 698.b
Ferentina porta. 1068.a
Feretrii Jovis templum. 108.a
Feretrius Jupiter unde ſic dictus. 109.a
Feretrum cadaveris qui deferre ſoliti. 629.a
Feriæ Idibus dicatæ. 760.a
Feriæ denicales quæ. 646.a
Feriæ ſtultorum quæ. 688.a
Ferias indicendi cauſa Dictator creatus. 42.a
Feriarum genera quot. 50.b
Ferina caro quibus quotidianus cibus. 677.a
Ferinis galeis qui pugnare ſoliti. 154.a
Feronia quorum dea. 967.a
Feroniæ templum quàm religioſum. 421.b
Feſcennini verſus qui & unde dicti. 291.a
Feſta natalitia. 459.a
Feſta Palilia. 457.a. 458.a
Feſta Terminalia. 456.a
Feſti dies qui. 1140.a
Feſtorum quorundam nomina. 511.b
Feſtos dies quomodo tranſigerent pueri. 680.a
Feſulæ olim quam nobiles. 260.b
Fibra in jecore quid. 345.b
Fibulas aureas habere, quibus ſolis permiſſum. 522 a
Fictitiis victimis quando uti liceret. 712.a 713.a
Ficus optimæ cujates. 281.b
Ficus quibus frumenti loco fuerint. 676.a
Fidei ſacrum à quo inſtitutum. 429.a. 430.a. 460.a
Fidei templum ubi. 456.a. 551.b
Fideicommiſſarii qui dicti. 386.a
Fidenæ, cujus regionis civitas. 852.a
Fidenatis cognomine quis cur Romæ cognominatus. 300.a. 332.a
Fides Græca, unde in proverbium venerit. 1033.a
Fidibus ſonare quanto olim in pretio. 498.a
Fidii templum ubi. 570.b
Fidius deus Sabinorum. 93.b
Figuræ aliæ atque aliæ ſceptris inſculptæ. 226.a
Filiæ Regis ſacrorum quid habuerint privilegii. 848.a
Filiæ quibus in hereditatem ſuccedant, non filii. 537.b
Filiæ quorum invitæ ad Veſtæ ſacerdotium cogi non poterant. 748.a
Filii parentes mortuos ubi efferre ſolerent. 618.a
Filii ubi matres uxores ducant. 181.a
Filiofamilias patre vivo pecunia cur non credenda. 44.a. 46.a. 49.a
Filios ſuos defunctos qui non luxerint. 651.a
Filius patrem alere non obnoxius quis. 527.b
Filo qui ſacerdotes quando & quomodo uterentur. 579.b
Filum puniceum qui ferre pro pileo ſoliti. 576.b
Fimbrias pelliceas geſtare quibus decorum. 232.b
M. Flacci turbulenti civis domus quid poſtea facta. 821 a
Flaccorum cognomen unde. 58 a
Flamen Dialis quibus præ cæteris cæremoniis aſtrictus. 580.b. *uxore defunctâ flaminio abire cogebatur.* ibid.b
Flamen Jovis ſeu Dialis à quo primum inſtitutus & quantæ auctoritatis fuerit. 571.b. 572.b. *ejus inſigne.* 575.b
Flamen quamdiu nocentibus fuerit aſylum. 586.b
Flamines Curiales qui. 573.b
Flamines in honorem Cæſarum inſtituti qui & quam diverſi. ibid.b
Flamines unde dicti. 575.b
Flamines à belli muneribus non in totum erant immunes. 579.b
Flamines quindecim qui quando inſtituti. 572.b
Flamines à quibus crearentur. 574.b

Flamini cui omninò jurare interdictum. 580.b
Flamini neque ſine uxore eſſe licet, neque unâ mortuâ aliam ducere. 578.b
Flaminis prodendi gratiâ Dictator creatus. 42.a
Flaminis ſacris operantis ornatus quis. 577.b
Flaminibus tactu, nominatu, auditu, viſu illicita quæ. 581.b. 582.b
Flaminibus quibus & quamdiu provinciæ demandatæ. 579.b. 580.b
Flaminum munus quod. 576.b
Flaminum loco apud Ægyptios qui. 576.b
Flaminium non fuiſſe perpetuum, ſed adimi ob demeritum potuiſſe. 576.b
Flaminica quæ & ejus munus quod. 578.b
Flaminicæ Dialis cæremoniæ quæ. 584.b.
amictus quis. 585.b
Flaminii de Gallis trophæum. 174.a
Flaminii contra Gallos votum quale 813.a
Flaminiorum familiæ proprium quid. 55.a
C. Flaminius ob ſpretam religionem cum exercitu ad Traſimenum cæſus. 50.b. 51.b
Flaminius Coſ. contemptis auſpiciis fortiter pugnavit & vicit. 230.a
Flammeo cur ſponſa velaretur & cujus id eſſet coloris. 274.a
Flava coma cur apud Ægyptios lege interdicta. 248.a
Flavia, quæ & Larentia, ejuſque ſacra à quo instituta. 199.a
Flavius Sabinus cur à Domitiano occiſus. 895.a
Flexumines qui dicti. 688 b
Flora quæ qualiſ(?)e fuerit, & meretrix & dea. 513.b
Flora quomodo alio nomine dicta & quomodo ei vino litetur. 706.a
Floræ templum ubi. 570.b
Floralia quæ & unde dicta, cur ac quando fierent. 513.b
Florentinus quid nomine ſupellectilis comprehendat. 138.a. 139 a
Florum ſparſio in triumphis. 496.b
Flumentana porta quæ. 1070.a
Fluonia dea. 754.b
Fluoniæ Junoni à quibus ſacra fierent. 484.a
Fluſtus Pater quis. 116.a
Fluviatilis canis pelle quæ natio pro galeis uſa. 154.a
Fluvii auriferi qui. 854.a
gemmiferi. ibid.
Fluvii à Xerxis exercitu epoti qui & quot. 742.b
Focaneus palmes. 330.a
Focarii qui. 838.a
Focus olim quid. 319.b
Fœderis percutiendi ceremoniæ. 22.b & ſeq.
Tempus. 24.b
Fœderis percutiendi mos apud exteros. 26.b
Fœderum monumenta ubi aut quomodo cuſtodirentur. 24.b.25.b
Fœminæ apud Græcos non accumbebant cum viris. 286.b
Fœminæ per Caſtorem, viri per Herculem jurabant. 98.b
Fœminæ comitiis non intererant. 903.a
Fœminæ Romanæ quot habuerint nomina. 79.a
Fœminæ non indebant familiæ cognomenta. 42.b
Fœminæ Lyciis magno in honore. ibid.b
Fœminarum pugnas quis noctu commiſerit. 641.b. 642.b
Fœminas qui Principes publicis conciliis admiſerint. 1016.a
Fœminis auri ornamenta, quod equitibus annuli. 520.a
Fœminis cur citius nomina quàm maſculis inderentur. 499.a
Fœminis probroſis lecticas & legata quis ademerit 613.b
Fœminina victimæ ubi illicitæ. 710.a
Fœminini generis victimas potiores eſſe quam maſculini. ibid.
Fœnerator olim quanto gravius alicubi quàm fur damnatus. 48.a
Fœneratorum quorumdam libidinoſa crudelitas. 46.a. 47.a
Fœni manipulus quorum olim ſignum militare. 864.a
Fœnum in cornu habere, quid. 161.b
Fœnus quibus gentibus ignotum & quibus exoſum. 48.a
quo pacto paulatim abrogatum. 46.a
Folliculi ludus. 794.a 799.a
Fons faces accenſas extinguens, admotas procul accendens. 405.b

Fons uno quotannis die vini ſaporem habens, ubi. 424.b
Fontanilis porta quæ. 1071.a
Fontes memoriæ & oblivionis ubi. 421.b
Fontis oleo manantis miraculum. 90.a
Fontis apud Potnias Bœotiæ manantis mira natura. 424.b
Fora apud extraneos quæ, eorumque nomina. 352.a
Fordicidia ſacra quæ. 351.b
Fordicidia quo alio nomine dicta. 702.a
Fore amandum aut amaturum an Latinè dicatur. 50.a. 51.a
Fores virgis lictorum percuti, quid indicaret. 211.a
Formæ certamen publicum inter mulieres ubi. 73.b
Fornacalia cujuſmodi vel ſacra, vel feſta. 688.a
Fornacarii qui. 840.a
Fornicata via. 409.a
Fororum nomina Romæ quæ & quot. 345.a & ſeqq.
Fortuna Atrophea. 99.a
Beneſperans. ibid.
Bona. ibid.
Calva. 100.a
Convertens. ibid.
Equeſtris. 98.a
Euelpis. 99.a
Mala. 101.a
Maſcula. 96.a
Muliebris. 98.a
Obſequens. 97.a
Parva. 96.a
Primigenia. 97.a
Propria. 99.a
Proſpera. 97.a
Redux. 99.a
Reſpiciens. 100.a
Seja. 99.a
Virgo. ibid.
Virilis. 97.a
Viſcata. 98.a
Vitrea. 103.a
Fortis Fortunæ templum. 96.a. 98.a. 100.a
Fortunæ cultus apud Exteros. 106.a. 107.a
Fortunæ Deæ quam diverſa fuerint cognomenta. 95.a. & ſeqq.
ſimulachra diverſa. 101.a. & ſeqq.
templa. 97.a. & ſeqq.
Fortunæ cultores & deſpectores. 103.a
Fortunæ ſimulacrum in cubiculo Imperatoris. ibid.
Fortunarum trium incerti nominis templum ubi. 101.a
Fortunæ Malæ templum ubi. 568.b
Fortunæ Fortis, Muliebris & Virilis templa ubi Romæ. 261.a
Fortunam ſedentem cur effinxerit Apelles. 102.a
Forum Piſtorium ubi. 561.b
Framea quibus olim propria. 684.b
Framea & ſcutum, ubi adoleſcentium ornatus. 202.b
Franciſcus Helvius, vir doctus. 837.a
Fratres Arvales, qui, quot, & unde dicti. 196.a
eorum inſigne quid. 197.a
Fratres ubi præcedant filios in hereditate. 537.b
Fratris filii, non regis, ubi ad regni ſucceſſionem vocarentur. 538.b
Fratris filiam ducere uxorem licebat Græcis & Romanis. 184.a
Fratrum & ſororum inceſtus apud quas gentes licitus. 181.a. & ſeqq.
Fregellæ vicus. 403.a
Friſillus quid. 791.a
Frondicii unde quidam dicti. 77.a
Frons cui Deo ſacra. 419.a
Frontis diverſa indicia. 420.a
Frontones unde appellati. 58.a
Frugalitas Romæ olim quanta. 675.a. 681.a
Frugalitatis priſcorum diverſorum diverſa exempla. 671.a. & ſeqq.
Frugalitatis exempla inter Græcos. 683.a
Frugem alienam noctu paviſſe, qua lege fuerit capitale. 535.b
Fruges evocari & aliò traduci quomodo ſolerent. 522.b. 523.b
Fruges quomodo olim teri ſeu pinſi ſolitæ. 675.a. 676.a
Frugi cognomen unde quis adeptus. 76.a
Frugum primitiæ cui offerrentur. 705.a 706.a
Frumentarii qui dicti. 384.a
Fugientes temere ex prælio quomodo à ſuis reprimerentur. 941.a

Fugulatis lacus ubi. 568.b
Fulgetras adorare quid. 125.b
Fulgurum ſpecies diverſæ. 128.b
Fulmen comitia impediebat. 124.b
Fulmina diurna Jovi, nocturna Plutoni tributa. 125.b
Fulmina dira aut felicia quæ. 124.b
Fulmine icti non cremabantur in funere. 656.a
Fulminis avertendi ratio Græcis quæ. 125.b
Fulminum genera quot. 128.b
Fulminum jactus in quorum deorum poteſtate eſſe crediti. 369.b
Fulvii Flacci laus à modeſtia. 480.b
Fulvio Nobiliori quid à Catone objectum. 1128 a
M. Fulvius Pætus & Titus Manlius Torquatus Coſſ. 131.a
Funales equi qui. 271.b
unde ſic dicti. 272.b
Funda qui maximè prælientur. 715.b
Fundis quot & qualibus Baleares utantur. 700.b
Funditores qui. 699.b
Funebres aves quomodo augurium faciant. 130.b
Funebres ludi quales. 639.b
Funebres ludi eorumque apparatus. 647.a. 649.a
Funebres tunicæ Regum Indorum & Ægyptiorum. 635 a
Funebris laudatio unde initium habuerit. 642.a
Funeralis lex quæ. 632.a
Funeris illuſtris efferendi ritus. 624.a 625.a
Funeris pompam qui contempſerint. 626.a. 627.a
Fungi in cárioſis navibus nati, qui deinde vivant. 962.a
Fuo quid olim verbi fuerit. 52.a
Furca quid & qui eâ plecterentur. 774.a
Furciferi qui dicti. ibid.
Fur diurnus aut nocturnus quomodo tractari ſolitus. 529.b
Fures cui deæ vovere ſoliti. 816.a
Fures cui Imperatori maximè inviſi. 533. b
Fures quam ſint odioſi Scythis. 532.b
Fures & ſicarios qui quondam invicem committerent. 640.b
Furia lege quid ſtatutum. 612.b
Furinales feriæ. 572.b
Furinalis flamen à qua dea cognominatus. ibid.b
Furta per lancem & licium quæ. 529.b. 533.b
Furta quibus vel licita vel impunita. 531.b. 532.b
Furta quam ſeverè xij. tabb. punirent. 528 b
Furta militum quomodo à Peſcennio Nigro punita. 365.a
quàm ſeverè à Tiberio. ibid.
Furti actio. 535.b
Furto ſeu rapto qui vivant. 531.b. 532.b
Fuſos in via torquere cur quidam fœminis vetuerint. 960.a
Futinus deus. 288.a

G.

GAbini quàm mire aliquando hoſtium victoria potiti. 113.a
Gabinia lex. 533.b
Aul. Gabinius Ptolemæum Auletem in regnum reſtituit. 19.a
Gabinus cinctus quis. 609.b
Gabiorum cum Romanis fœdus in rotundo bovis corio ſcriptum ubi aſſervaretur. 551.b
Gabinuſa porta. 1068 a
Gabrielio Altilii laus. 3.b
Gabyrus, Macedonum deus. 444.b
Gaditani equites. 521.a
Gaditanorum modorum & ſaltationum ſpecies quàm diverſæ. 638.b
Gaditanorum qualis erga Herculem cultus. 379.a
Gagneo vento cur Pamphylii ſacrificarint. 809.a
Galatæ natura quales. 1034.a. 1039.a
Galatæ quid pro ornatu galearum uſurparint. 156.a
Galatarum in matrimonio contrahendo ritus. 270.a
Galatarum ridiculus in funere mos. 642.a
Galatarum tubæ in præliis ineundis. 877. a
Galba quibus ſatellitibus uſus. 693.b
Galbæ in Fortunam ſtatus quomodo vindicata. 103.a. 104 a

Gal-

Galbæ unde quidam dicti. 59.a
Galbula avis quæ. 60.a
Galearum inſignia apud diverſos diverſa. 154.a
Galenus [*leg.* Galienus] *Cæſar quæ aliquando voverit vota.* 803.a
Galeria tribus quando cæteris addita. 130.a
ejus prærogativa. 131.a
Galero albo quis flamen ſolus uteretur. 575.b
Galerus, Pontificis proprium inſigne. 310.a
Galieni convivium ſumptuoſum. 299.b
Gallia in quot factiones olim diviſa. 887.a
Gallia à quo in provinciæ formam redacta. 512.a
Galliæ provinciæ quot. 511.a
Galli natura quales. 1031.a
Galli bifronti acie pugnabant. 935.a
Galli deûm matri quomodo ſecando membra ſua immolent. 695.a
Galli mutuam in funere pecuniam dabant, quam apud inferos redderent. 635.a
Galli quàm honorent fœminas. 1016.a
Galli quali in prælio veſtitu uſi. 147.a
Galli quid pro ornatu in ſcutis & galeis uſurparint. 156.a
Galli ſervos clienteſque una cum dominis mortuis concremabant. 640.a
Gallorum in pace jucunda conſuetudo. 28.b
Gallorum conſcelerata preces & nefaria vota. 818.a
Gallorum contra Romanos votum quale. 813.a
Gallorum in pingues odium & lex. 478.a
Gallorum in prælio ineundo mos. 931.a.
Gallorum in præliis arma quæ. 717.b
Gallorum mos erga parvulos ſuos. 483.a
Gallorum nobiliorum veſtitus. 230.b
Gallorum plerique pro vallo caſtrenſi quid habuerint. 92.a
Gallicæ, calceorum genus. 224.b
Gallina cui nationi in epulis & ſacris interdicta. 696.a
Gallinæ cui immolarentur. 697.a
in ſacrificiis puræ & impuræ quæ. ibid.
Gallinacei pro conis apud quos fuerint. 155.a
Gallinaceorum & coturnicum pugna publica ubi olim fieret. 69.b
Gallinaceorum & coturnicum pugna qui ludere ſoliti. 800.a
Gallinaceorum fibræ quales. 353.b
Gallinaceus quibus diis dicatus. 697.a
Gallinaceus trophæi loco à Lacedæmoniis immolatus. 177.a
Gallinaceus ubi aliquando vice regis imperitaverit. 416.b
Gallinaceorum cantus quale augurium faciant. 137.b.
Gallinarum quale. ibid.
Gallinaceos duos qui inſculpſerint nummis. 1056.a
C. Gallus primus Romanorum Ægyptum provinciam adminiſtravit. 19.a
Gallus albis plumis Iovi à Pythagora immolatus. 693.a
Gallus aureus lanceæ affixus, ſignum militare Cyri. 868.a
Gametia Iuno à quibus coleretur. 467.b
Gamilia una ex Veſtalibus. 107.b
Gamphaſantes qui, & quanto peregrinos odio proſequantur. 982.a
Ganges, fluvius. 854.a
Ganymedis lacus ubi. 405.a
Garamantes à quo devicti. 334.a. 335.a
Garamantes ferarum ritu in Venerem paſſim ruunt. 192.a
Gardates Perſis qui. 711.b
Gaſter, quod vaſis genus. 669.a
Gaſterium quid. ibid.
Gaza, oppidum, Cambyſis ærarium. 251.a
Gaza Perſicè quid ſonet. ibid.
Gazæ Agillinorum & Spinenſium in Apollinis Delphici templo recondità. 401.b
Gegamia una ex Veſtalibus. 107.b
Geganii à quo ſic denominati. 68.a. 39.b
M. Geganius Macerius & T. Quintius Capitolinus Coſſ. 713.a
Gellia lex. 969.a
Gelonorum truculentia & ornatus militaris. 148.a
Gemea ala quæ. 36.a
Geminus Pater quis. 116.a
Gemmarum uſus in annulis unde. 434.a
Gemoniæ ſcalæ cujuſmodi pœnarum locus Romæ. 561.b
Genarum indicia quæ. 422.a
Genas unguibus radere, qua lege mulieribus vetitum. 522.b

Gen-

Genea Antiocho quid. 711.b
Geniales dii qui. 437.b
Genialis lectus cui & quomodo ornari ſolitus. 288.a
Genibus hominis quadam religio & pietas ineſt. 425.a
Genius cuique ſuus. 438.b
Genius quis putatus, & an duo ſint. 437.b. 438.b
Gentium de diis quàm diverſa & falſa opinio. 742.b. & ſeqq.
Gentium diverſarum mores in condendis humandiſque corporibus. 548.a. & ſeqq.
Genutii Coſ. in totam legionem ſevera animadverſio. 363.a
L. Genutii trib. pl. lex in fœneratores. 46.a
C. Genutius & L. Æmilius Mamercus Coſſ. 40.a
Geometria ubi vulgo pueros doceretur. 493.a
Georgius Trapezuntius quid miri aliquando viderit. 657.a
Germalia ubi. 559.b
Germanici de Germanis victis trophæum. 175.a
Germanici nomen quibus menſibus inditum. 836.a
Germani equites. 521.a
Germani natura quales. 1037.a
Germani cur nandi periti & ſummi urinatores habiti. 1156.a
Germani Regem recens electum quî honorare ſoliti. 222.a
Germani quomodo prælium inirent. 931.a
Germani pro vallo caſtrorum quid habuerint. 92.a
Germanis fœnus ignotum fuit. 48.a
Germanorum dii indigetes qui. 443.b
Germanorum acies ut inſtrueretur. 934.a
Germanorum in conflictu diſciplina qualis. 939.a
Germanorum in adulteras pœna quæ. 862.a
Germanorum in bello ſigna quæ. 868.a. 869.a
Germanorum in educandis pueris mos. 476.a
Germanorum in prælio aggrediundo mores qui. 932.a
Germanorum in ſententiis rejiciendis aut recipiendis mos quis. 1005.a. 1006.a
Germanorum in ſponſalibus inſignis mos. 272.a
Germanorum hoſpitalitas. 983.a
Germanorum ludus quàm obſtinatus. 800.a
Germanorum mos erga parvulos ſuos. 483.a
Germanorum mos fuit, ut de pace & bello, deque ſocietatibus ſponſalibus, &c. inter pocula decernerent. 29.b
Germanorum ſacerdotum auctoritas. 323.a
Germanorum victimæ humanæ. 748.b
Gerri qui & quam crudeles in funere Regis eſſe ſoleant. 641.a
Geruſia curia quorum fuerit. 122.a
Γέρων πίθηκος οὐκ ἁλίσκεται, quid. 161.b
Geſſa, quibus propria. 683.b
Geſſatæ, Gallis qui. 713.b
Geta & Davus quorum nomina Athenis. 785.a
Getæ Cæſaris mirus in apparandis ferculis mos. 299.b
Getæ quam crudeliter Manes virorum expient. 365.b
Getarum uxores ad maritorum tumulos mactari & cum eiſdem humari ſolitæ. 640.a
Getulicus quis cognominatus. 334.a
Gilippi peculatus quomodo proditus. 1056.a
Gingrinæ tibiæ quæ. 876.a
Gladiatores in quibus potiſſimum ludis exhiberentur. 639.b
Gladiatorium munus quis primus ediderit. 642.b
Gladiatorium munus quis aliquando prohibuerit, & quibus exhibere tantum permiſſum. 643.b
Gladiatorius ludus quando exhiberi ſolitus, & quibus ei intereſſe vetitum. 649.a
Gladio breviori qui maximè prælientur. 716.b
Gladius Hiſpanus qualis. 685.b
Gladius quibus olim proprius. 683.b
Glandium uſus quibus frumenti loco fuerit. 676.a
Glans ex aliena arbore in alienum fundum cadens, cujus ſit. 527.b
Glaſtum quid. 147.a
Γλαῦκας εἰς Ἀθήνας, quid ſignet. 162.b
Glaucopis dea quæ. 463.b
Glaucus quidam Demyli filius quomodo Olympia vicerit. 60.b
Glires à quibus & cur epulis interdicti. 685.a. 686.a
Gnidurgis quid. 880.a

Gnoſos, *Minois regia.* 611.a
Gonatus cur quis cognominatus. 342.a
Gordii qualem Regem eligant. 1170.a
Gordio quid miri contigerit. 538.a
Gordium multæ aves circumvolantes quid portenderent. 142 b
Gorgiæ Philoſophi veſtitus quis. 237.b
Gorgias Leontinus quàm ſalsè in Olympiis irriſus. 250.b
Gorgonis, *Spartanæ mulieris*, *lepidum apophthegma.* 951.a
Gorpias quis apud Athenienſes menſis. 835.a
Gortyni qua pœna adulteros puniant. 862.a
Gracchi lex pro incolumitate civium Rom. quæ. 773.a
C. Gracchi lex de veſtibus publicè militibus dandis. 149.a
C. Gracchi plebeſcitum. 925.a
Tib. Gracchi reconciliatio cum Scipione Aſiatico. 135.a
Gracchorum alter ubi & quomodo occiſus. 409.a
C. Gracchus. Tib. F., *ſummus orator.* 135.a *quomodo occiſus.* 136.a
Tib. Gracchus, *Tib. F.*, *ſummus orator.* 135.a. *quomodo occiſus.* 136.a
Græcæ literæ ubi & cur olim diſci vetitæ. 529.a
Græcarum literarum inventor quis. 527.a
Græci naturâ quales. 1032.a
Græci cæteris nationibus verecundiores erga cognatas. 182.a
Græci in cujus fuerint clientela. 328.b
Græci in quot factiones diviſi. 886.a
Græci quot menſibus annum ſtatuerint. 826.a
Græci quomodo ſummum Pontificem ſuum appellent. 318.a
Græci nonnunquam ſine ara in ſolo pavimenta ſacra fecere. 1087.a
Græci nullam coloniam ſine conſilio deorum tranſmiſere. 238.a
Græci perraro ſervitutem ſerviebant. 788.a
Græci per Olympiades numerabant annos. 60.b
Græci uxor. invicem uſuarias dabant. 193.a
Græci veteres per quæ jurarent. 86.b
Græcorum horrenda vota. 818.a
Græcorum cæremoniæ in ſuſcipiendis legatis. 24.b
Græcorum inexplicabili amicitiæ nexu copulatorum mos. 199.a
Græcorum in cadavere ſepeliendo mos. 618. 619.a
Græcorum in funere ducis aut Imperatoris mos quis. 641.a
Græcorum in luctu mos. 622.a
Græcorum in ſalutando conſuetudo. 414.a
Græcorum in ſponſalibus ineundis mos. 270.a. 273.a. 280.a. 281.a
Græcorum lex in prodigos. 601.b
Græcorum more bibere quid. 286.b
Græcorum mos audito fauſto nuncio. 216 a
Græcorum multi unde cognomina ſua traxerint. 339.a
Græcorum numerus. 495.a
Græcorum plerique per quid jurarent. 90.b
Græcorum puerorum inſtitutio. 479.a
Græcorum quorundam frugalitas & abſtinentia. 683.a
Græcorum theatra. 1198.a
Græcorum vovendi mos. 810.a
Græcoſtaſis quid & ubi Romæ fuerit. 122.a
Græcus ſermo Romanis inviſus. 1017.a
Græcus & Græca, *totidemque Galli*, *ſacrificii cauſa*, *Romæ vivi defoſſi.* 753.b
Grammateus quis. 318.a
Grammatiæ Syris quid. 295.b
Grammaticum, *cujus & quod poculi genus.* 668.a
Γραμματοφόροι qui Græcis dicti. 215.a
Gratiæ quot & quomodo pingantur. 6.b
Gratiarum ædes ubi. 7.b
Gratitudinem naturaliter homini inſitam eſſe. 6.b
Gravedo quo putaretur levari. 1205.a
Graviora Sambico, *quid deſignet.* 166 b
Gregarii milites qui. 709.b
Grues quale augurium faciant. 133.b
Grypi Perſis qui. 421.a
Gurgitis cognomen unde. 71.a
Guttatæ, *placentarum genus.* 282.b
Gutturnium quid. 141.a
Gyala quid. 670.a
Gygius canendi modus qualis. 875.a
Gylippi cultus militaris quam ſordidus. 148.a
Gymnaſia quam olim à Græcis culta. 494.a
Gymnaſia tria in Attica. 659.a
Gymnaſticæ diſciplina. 479.a

Gymneſiarum incolarum in ſepeliendo conſuetudo. 556.a
in elocandis nuptui virginibus mos. 191.a
Gymneta, quale Argiuis nomen. 785.a
Gymnopedia Lacedæmoniis quid. 662.b
Gymnoſophiſtæ Æthiopum. 1036.a
Gymnoſophiſtarum in funeribus defunctorum conſuetudo. 475.a. 476.a
Gymnoſophiſtarum mos interrogandi adoleſcentes ante prandium vel cœnam. 296.b
Gynæceia, dea quæ. 507.a
eius ſacri cæremonia quæ. ibid.b
Gynæcia eadem quæ Romanis Bona dea. 703.a.704.a. *quid ei immolatum.* ibid.
Gynæceum, quæ domus pars. 334.b

H.

HAbis, Tarteſſiorum Rex, à cerua nutritus, ad quantam dignitatem peruenerit. 537.a
Habitudo corporis in militiam adſcribendorum quæ requiratur. 142.a
Hacanius quid primum in Olympiis introduxerit. 62.b
Hadriani Cæſaris de electione tribunorum edictum. 622.b
Hadrianus quod nomen dederit præcipuæ legioni. 35.a
Hæreditas omnis in duodecim partes diuiſa. 3.a
Halæ unde quidam dicti. 60 a
Halia, ludi apud Rhodum. 70.b
Halicarnaſſus quorum regia olim fuerit. 611.a
Halluceus quid. 1201.a
Halma quid. 797.a
Haloa Athenis quid. 661.b
Halteres quid. 798.a
Hammonis reſponſum de Lacedæmoniorum frugalibus ſacris. 819.a
Vide reliqua in Ammon.
Hannibalis ſuperbia. 416.a
Hannonis factio apud Carthaginenſes. 887.a
Hannonis in clypeo inſigne quod. 682.b
Harmeniorum virgines nupturæ, quàm fœdè ſe gerant ante nuptias. 189.a
Harmodii nomen cur ſeruis indi vetitum. 787 a. 842.a
Harmoſtes Laconibus quis. 622.b
Harmoſyni Spartanis qui. 958.a
Harpagones quid. 342.b
à quo inuenti. 343.b
Harpaſtum quid. 797.a
Harpocratem in gemmis pro ſignis aliques uſurpaſſe. 433.a
Harpocrates cuiuſmodi deus & unde natus. 437.a
quando à Romanis exactus. 438.a
Haſdrubal quanta ſtrage ad Metaurum à Romanis deuictus. 739 b
Haſdrubal quo die perierit. 98 a
Haſtam dare vel adimere. 366.a
Haſta centumuiralis. 749.a
Haſta cruenta quæ & quando proponi ſolita. 751.a
Haſta publica quæ. idib.
Haſta ſalutis quæ. 751.a
Haſta qui maximè pugnent. 715.b
Haſtæ puræ quæ decernerentur, quorumque eſſent dona. 1126.a
Haſtæ in fines hoſtium projectio, quid præ ſe ferret. 32.b
Haſtas qui pro diis coluerint. 743.b
Haſtas vibrare, antequam dimicent, qui ſoliti. 717.b
Haſtati qui. 686 b
Haſtati in qua aciei parte locandi. 929.a
Hebes deæ tali quales. 420.a
Hebræi ubi publicas pecunias dipenere ſoliti. 255.a
Hebræis initium anni quid. 830.a
Hebræorum Pontificis ornatus. 321.a
Hebrus, fluuius. 854.a
Hecate, dea quæ. 466.b
Hecates ſacra. 1114.a
Hecatombas vouere quando ſolitum & quid ſit, & quomodo fiat. 808.a
Hecatæus hiſtoricus cujas fuerit. 472.b 473.b
Hectoris præceptor quis. 490.a
Hedera cui ſacra. 1088.a
Hedera quibus inuiſa. 1091.a
Hedera in omnibus ſacris qui coronentur. 1090.a
Hedera quis pro diademate uſus. 224.a
Hedui natura quales. 1040.a
Hedui primi Romæ in Senatum admiſſi. 997.a
Heduorum ſummo Magiſtratui finibus excedere non licebat. 23.a

H.duo-

Heduorum mos erga parvulos ſuos. 483.a
Heduorum in ſententiis dicendis mores qui. 1005 a
Helcorum tribus duodecim. 133.a
Heliæum quid Athenis. 352.a
Helicon mons ubi. 398.b
Heliocaminus quid, & unde id nominis deductum. 44.b
Heliochryſo quis coronaverit deos. 1090.a
Heliogabali convivia ſumptuoſa. 298.b 299.b
Heliogabali in annulorum uſu luxus. 437.a
Heliogabali in theatris profuſio. 474.a
Heliogabali in triumpho petulantia quanta. 493.b
Heliogabalus quales dapes paraſitis exhibuerit in ſecundis menſis. 280.b
Heliogabalus quàm turpia feſta ſive ſacra inſtituerit. 651.b
Heliogabalus quam contempſerit Senatum. 998.a
Heliogabalus quomodo præfecturam inquinaverit. 1182.a
Heliogabalus ſenaculum mulierum primus conſtituit. 1015.a
Heliopolis, ſeu Thebæ Ægyptiæ, à quo conditæ. 410.b
Heliopolitani Ægyptiis qui. 1037.a
Heliotrapeza, locus noxiorum apud Æthiopes. 584.a
Hellenes quorum Reges dicti. 16.a
Helota, quale Lacedæmoniis nomen. 785.a
Helotæ à Spartanis qui habiti. 980.a
Helotæ rebellantes quomodo ab Agide puniti. 775.a
Hemina vel quartarius farris quantum & quorum donum. 1119.a
Hemina ex quot drachmis conſtet. 446.a
Heptaphonos quæ porticus dicta. 824.a
Hera, dea quæ. 454.b
Hera quarum Romæ nomen. 784.a
Heraci qui dicti. 134.a
Heracleotici ſcyphi. 668.a
Heracleum, Herculis poculum. 667.a
Heraclidis veſtitus quis. 237.b
Heraclitus Epheſius quo ludendi genere ſe oblectare ſolitus. 795.a
Heraclitus cur cremari corpora voluerit. 550.a
Heræa, cujus feſta. 70.b
Herbæ infauſtæ in ſacris quæ. 1091.a
Herbam do, quid ſignet. 944.a. 161.b
Hercitæ qui. 839.a
Hercules quot putati. 379.a
Hercules quibus gentibus inviſus. 377.a
à quibus maxime cultus. 378.a
Hercules quam diverſe à diverſis cognominatus. 376. a. 377.a
Hercules Phrygibus primus literas intulit. 528.a
Hercules quis quos ludos Pelopi inſtituerit. 58.b
Hercules qui appellari meruerint. 380.a. 381.a
Hercules baſilicus in talis quid. 793.a
Hercules cognomento Alexicacos. 377 a
Conopios. ibid.
Cubans. 376.a
Hippotonos. 377.a
Ozymos. ibid. *Olivarius.* 376.a
Hercules Invictus, Pompeii teſſera militaris. 883.a
Hercules Conopius cur ab Oeteis cultus. 106.a
Hercules Libycus quis. 381.a
Hercules ὄγμιος apud Celtas, ejuſque mirum ſimulachrum. 1026.a
Herculi qui vota facere ſoliti. 817.a
Herculi quam inepte apud Coos ſacrificetur. 375.a
Herculi quam impie à diverſis nationibus immolatum. 374.a. 375.a
Herculi ſacra facturi ſola lauro coronabantur. 1090.a
Herculis ædes rotunda Romæ ubi. 348.a
Herculis patria quæ. 410.b
Herculis Cuſtodis ara. 376.a
Herculis in Conopo templum quid privilegii habuerit. 783.a
Herculis nomen cui menſi inditum. 837.a
Herculis ſacrificio mulieribus adeſſe non licebat. 372.a
Herculis ſignum ante triumphantem prælatum. 485.b
Herculis ſimulachro quis uſus pro ſigno militari. 868.a
Herculis templum in Conopo, ſervorum aſylum. 783.a
Herculis templum Romæ ubi. 261.a
Herculis ſacra infanda. 375.a
Herculis Tyrii ſacerdos. 323.a
Herculis Victoris ara. 375.a. 376.a
Herennii in cujus fuerint clientela. 328.b

Hermea ſecta. 463.a
Hermen Ægyptii quem vocent menſem. 830.a
Hermionæ phanum, aſylum in Peloponneſo. 782 a
Hermionenſibus pronus inde ad inferos deſcenſus credebatur. 634.a
quid iiſdem præter morem vulgarem vetitum. ibid.
Hermodorus cur Epheſo exactus, & quid deinde Romæ meritus. 239.b
Hermodorus legum decemviralium primus interpres. 521.b
ejus ſtatua Romæ. 522 b
Hermogenis diſſecti cor hiſpidum inventum. 348.b
Hermolai Barbari laus. 544.a
Hermothybies Ægyptiis qui. 711.b.712.b
Hermunduri quomodo vovere aut devovere quid ſoliti. 812.a
Hermas, fluvius. 852.a. 853.a
Herodes reus quam ſuperbe apud Hyrcanum cauſam dixerit. 601.a
Herodotus hiſtoricus cujas fuerit. 473.b
Heroibus quibus animalibus litaretur. 692.a
Herophila, cujus Sibyllæ nomen. 738.a
Heſiodus cui Poëtæ quo in certamine prælatus. 655.b
Heſperum ſtellam qui in nummis effinxerint. 1057.a
Heteromaſchalos quorum tunica. 242.b
Hetruſcâ diſciplinâ quomodo Romani filios ſuos inſtituerent. 260.b
Hetruſcorum in conjunctione nuptiali ritus. 271.a
Hiberni quam crudeli pietate parentes mortuos proſequantur. 554.a
Hiberni quomodo pueros educent. 480.a
Hiberorum diviſio olim quæ. 134.a
Hiberorum mirus quidam amicitiæ mos. 198.a
Hicteria quid. 35 b
Hieratica papyrus. 525.a
Hierax cur quis cognominatus. 342.a
Hierodidaſcali qui. 187.b
Hiero ex quanta miſeria ad quantam dignitatem pervenerit. 536.a
Hieronis canes, accenſo domini rogo, in flammas ſe injecere. 639.a
Hieronomi qui. 187.b
Hieronymi Maſſaini laus. 614.b
Hieronymi Porcarii laus. 152.a
Hieronymi tyranni flagitia. 233.a.234.a
Hierophantæ qui. 187 b
Hierophantæ quomodo ſe caſtrarent. 1078.a
Hierophylaces qui. 188.b
Hieroſiarchus quis & unde ſic dictus. 187.b
Hieroſolyma everſa. 111.a
Hilaria qui dies dictus. 1149.a
Hilotæ qui apud Lacedæmonios. 477.a
Hippagogi equites qui. 697.b
Hipparchi qui. 1166.a
Hipparchia, ala quæ. 35.a
Hipparchus quam ſævus tyrannus. 842.a
Hipparchus Bithynus quàm fuerit excellenti ingenio vir. 473.b
Hippia, dea quæ. 454.b
Hippiæ philoſophi paupertas quanta. 683.a. 684.a
Hippiæ philoſophi veſtitus quis. 237.b
Hippiæ dens ſternutando excuſſus quid portenderit. 500.a
Hippias cujus filius, quantus tyrannus, & quomodo caſus. 841.a
ejus ſomnium quale. ibid.
Hippicum quid. 441.a
Hippoclidis deſaltatio. 497.a
Hippocoontis, Athenienſium tribus. 132.a
Hippodromia, forum quod. 353.a
Hippolyto quæ crinem conſecrarent. 194.b
Hippolytus quis dictus. 320.a
Hipponæ pro quibus animalibus vota voveri ſolita. 816.a
Hipponax poëta cujas. 473.b
Hippopotamus in imo ſceptri, quorum Regum inſigne, & quid deſignarit. 225.a
Hippotoxotæ equites qui. 697.b
Hircanorum in fœdere percutiendo mos. 30.b
Hirci cur pecudibus admiſſi apud Argivos. 59.b
Hircinis cornibus qui pro criſtis uſi. 155.a
Hirco cui deo ſacrum fieret. 698.a
Hircus, navigii nomen. 881.a
Hircus quibus pro deo cultus. 745.b.1023.a
Hircus quorum poëtarum & præmium & victima. 653.b
Hirpiæ familiæ quales & earum privilegia quæ. 421.b

Hirpini unde ſic dicti. 146.b
Hirundines cui nunciæ victoriæ fuerint. 215.a
Hirundines quale augurium faciant. 135.b
Hirundinum & cornicum certamen publicum ubi. 70.b
Hiſpani natura quales. 1032.a
Hiſpania in quot & quas provincias diviſa. 510.a
Hiſpanorum in præliis arma & ornamenta quæ. 718.b
Hiſpanorum veſtitus. 235.b
Hiſtoriæ antiquorum fabuloſæ. 536.a
Hiſtriones quo privilegio ab Auguſto donati. 131.a
Hiſtriones à quibus Româ pulſi. 660.a
Hiſtrionum & athletarum ſpecies multifariæ. 660.a
Hiſtrionum in theatris ſedes quæ. 175.b
Hiſtrius vicus ubi & quid aliquando paſſus. 406.a
Hodidocos quid ſignet & quid convitii præ ſe ferat. 1200.a
Hædinæ chartæ. 516.a
Hædus cui deo immolaretur. 700.a
Holographum quid. 515.a
Holoſerica veſte quis primus uſus. 206.b
Homeri præceptor quis. 490.a
Homerus, nomen æneæ monetæ apud Chios. 1057.a
Homerus à quo aliquando poëta victus. 655.b
Homicidia inter Germanos quô luerentur olim. 586.a
Homicidii expiatio quomodo fieret. 1093.a
Homicidii mulcta olim quæ apud Romanos. 586.a
Hominem deo devotum quomodo occidere licuerit impunè. 818.a
Hominem ſacrum cur facilius occidere licuerit quàm non ſacrum. 595.b
Hominem ſaginare ad ſacra & deinde mactare ſoliti qui. 749.b. 752.b
Hominem vita ſublatum feriis publicis efferre non licuit. 656.a
Homines immolare diis qui ſoliti. 748.b. & ſeqq.
Homines immolare apud Romanos quando vetitum. 754.b
Homines trecenti uno ſacrificio ab Ariſtomene mactati. 750.b
Homines vivi in ſimulachro ingenti pro victimis exuſti. 750.b
Homines vivi Romæ ſacrificii cauſa defoſſi. 753.b
Homo marinus. 656.a. 658.a
Homoloidæ portæ Thebarum. 1073.a
Homotimi milites apud Perſas qui. 677.b
Honeſta miſſio quæ. 708.b
Honeſtiſsimi qui habeantur apud Thraces. 191.b
Honor antiquorum quibus rebus præcipuè conſtiterit. 322.b
Honorarii ludi qui. 645.b
Honores & dignitates quàm indignè quidam aſſequantur. 614.b
Honores ſummis viris in theatris quales exhiberentur. 663.b
Honori aperto capite ſacrum fiebat. 467.a
Honoris ædes cum ara à quo dedicata. 261.a
Hoplite, quod ludi genus. 797.a
Hora ante apotheoſin Nerſilia dicta. 443.b
Horæ deæ qui vota vovere ſoliti. 816.a
Horæ templum ubi. 117.a
Hora balnei. 1151.a. 1152.a
Hora ſponſalibus accommodæ quæ. 267.a
Horæ quot accuſatori & quot reo conſtitutæ. 1010.a
Horarum genera quot. 1152.a
Hordales dies qui. 1150.a
Hordeum pro frumento quibus aliquando pœnæ nomine datum. 357.a
Horicorum [forte *Noricorum*] *deus quis.* 445.b
Hormius canendi modulus quis, & quando à Græcis adhiberi ſolitus. 875.a
Horologia olim qualia. 1152.a
Horologii primus inventor quis. 472.b
Horologii cura penes quos Romæ eſſet. 726.a
Hortæ ædes cur ſemper recluſæ. 512.b
Hortari quid. ibid.
Hortenſia lex, ut ea quæ plebs juſsiſſet omnes Quirites tenerent. 726.b
Hortenſii unde ſic dicti. 54.a
Hoſtii qui dicti. 319.a
Hoſtiter quis. ibid.
Hoſtia qua cautela cæderetur. 1106.a
Hoſtia vetuſtiori aut juniori quando litarì ſolitum. 781.a

Hoſtiæ cuique deo ſuæ. 1085.a
Hoſtiæ quæ diis ingratæ. 1086.a
Hoſtiæ lectæ quæ 687.a. *ſolidæ quæ*. 693.a *ruminales quæ.* ibid.
Hoſtiæ ornatus qualis. 1094.a
Hoſtiarum genera quot. 687.a
Hoſtiis humanis qui litare ſoliti. 748.b. 749.b. 750.b
Hoſpitalia fulgura quæ. 128.b
Hoſpitii jus apud Germanos erat ſanctiſſimum. 983.a
Hoſpitii ſymbolum Lingonibus quale. 431.a
Hoſpitium publicum quid quibuſdam loci fuerit. 583.a. 584.a
Hoſtem qui nullum interfeciſſet, in ſolennibus libare non poterat apud Scythas. 1082.a
Hoſtes adeſſe, quo ſigno indicarent milites Romani. 886.a
Hoſtibus in fugam verſis quid agendum. 938.a
Hoſtii parricidæ pœna quæ. 588.a
Hoſtilia curia. 120.a. 122.a
Hoſtilibus Laribus cur aliquando immolatum. 703.a
Hoſtium captivorum inſigniores in cuſtodiam tradebantur. 489.b
Hoſtium ſepulchra an religioſa habenda. 602.b
Hoſtium ſpolia in atriis domorum affixa 330.b
Humano cruore qui cui litent. 748.b. 749.b. 751.b
Humano ſanguine cujus dei ſimulachrum ablui ſolitum. 753.b
Humero exerto qui pugnare ſoliti. 715.b
Hunnorum quoddam fœdus mirabile. 198.a
Hyacinthia Lacedæmoniis quid. 662.b
Hyacintho qui coronentur in ſacris. 1091.a
Hyatarum tribus quæ. 133.a
Hydropotæ mulieres ubi. 672.a
Hyleæ qui dicti. 133.a
Hymnorum ſpecies aliquot. 1115.a
Hypæthræ. 659.a
Hypeparum mulierum pulcbritudo quanta. 73.b
Hyperbolus ultimus eorum, qui Athenis oſtraciſmo exterminati ſunt. 773.a
Hyperboreorum quam deteſtandus in ſinio confectos mos. 554.a
Hypinges, cujus deæ hymnus. 1115.a
Hypocauſta quid ſint. 731.a. 732.a
Hypocles Cumæus quas colonias deduxerit. 238.a
Hyporchema quid. 1115.a
Hypothyra quid. 345.b
Hyrcanorum quam execranda in defunctis ſepeliendis conſuetudo. 552.a
Hyſteria, quale feſtum. 696.a

I.

Jacula laureata. 214.a
Jacula Martis qualia. 686.b
Ialemos quid. 628.a
Jani templum quoties clauſum fuerit. 110.a *ubi & cujuſmodi fuerit.* 111.a. *cur binis utrinque foribus munitum.* 112.a. *aliud quatuor portis extructum.* ibid.a
Jani ſimulacrum quomodo effictum. 114.a. *diverſa nomina.* 115.a. 116.a. *triplex in foro Romano ſtatus.* 116.a. *aræ quot.* 115.a
Janus cur & belli & pacis index. 117.a
Jano quomodo olim litatum. 467.a
Januæ ſponſi quomodo ornari ſolitæ. 283.a
Janualis porta quæ. 1069.a
Januarii Idibus quid fieri ſolitum. 760.a
Januarium & Februarium quis anno addiderit. 829.a
Januarium & Junium menſes cur Novembrem appellaverit Demetrius rex. 765.a
Januarius cui deæ ſacer. 835.a
Iapyges, populi qui. 235.a
Iapygi vento cur Calabri votum fecerint. 829.a
Jaſonis Metaſſalani immeriti ſupplicium quod. 503.a
Iberi vulturibus defuncta corpora objiciebant. 552.a
Iberorum in militibus ſepeliendis conſuetudo. 558.a
Iberorum in pingues lex. 478.a
Ibes ſeu Ibides à quibus ut dii colerentur. 456.a. 746.b
Ibidis ſepulchrum ſumptuoſum ubi. 604.b
Ibim occidiſſe, in Ægypto capitale. 596.a
Ibis Iberis quis. 1165.a
Ibis ab Ægyptiis pro deo culta. 456.a
Icades Epicureis quid. 766.a
Ichneumones à quibus ut dii culti. 746.b

Ich-

Ichthyophagi, natatores inſignes. 450.a
Ichthyophagi in mare defunctos abjiciunt. 556.a
Idæa, dea quæ. 443.b. 509.b
Idææ deorum matris ludi qui. 632.b. & ſeqq.
Idææ matris ſodalitates quando inventæ 200.a
Idem propriè quid. 515.a
Identitas rerum ſecundum Iuriſconſultos & Phyſicos quam diverſa. 547.a
Idibus Iuniis quid fieri ſoleret. 762.a
Idibus Martii quid fieri ſolitum, & quomodo eæ aliquando vocari juſſæ. 760.a. 761.a
Idomeneus ob impium votum Cretâ pulſus. 819.a
Idus Iuliæ quibus diis ſacræ. 763.a
Idus Iuliæ quibus fortunatæ. 1143.a
Idus Martiæ cur parricidium dictæ. 1141.a
Idus menſium ſingulorum quam & cui ſolennes ſint. 759 a. & ſeqq.
I'ερωλαν, apud Græcos quid ſignet. 885.a
Iecore vel capite jocinoris inter exta deficiente quid portendat. 345 b
Iecoris caput auctum aut duplicatum quale faciat auſpicium. 346.b
Iecur geminum quid portendat. 345.b
Iejunio qui inter Ethnicos vacarent. 1077.a
Ignis quibus deorum ſummus. 744.b
Ignis & aqua cur ſponſo & ſponſæ in limine domus tangenda. 269.a
Ignis & rota ubi olim frequens noxiorum pœna. 597.a
Ignis in templis aſſidui qualis olim ratio. 104.b
Ignis pervigil quibus olim gentibus in ſacris eſſet. ibid.b
Ignis ſacer quas aliquando fœminas honoris causâ præibat. 8.a. 9.a
Ignis ſacer quibus olim præferri ſolitus. 224.a
Ignis ſacrificiorum ex quo ſtructus. 1108.a
Ignis quibus pro deo cultus. 436.b
Ignominiæ nota qui milites afficerentur. 362.a. 364.a. 367.a
Ignominiæ ſolutio quomodo fieret. 368.a
Ignominioſa miſſio quæ. 709.b
Ignotum deum qui colere ſoliti. 748.b
I'κιλάδιν quid. 35.b
Ilea ſeu Elea urbs. 233.a
Ilicet, cujus in ſacris vox. 1117.a
Ilicet *quando & ubi potiſſimum dici ſolitum.* 646.a
Ilienſes cur Herculi ſacrificare vetuerint. 377.a. 378.a
Ilion, Priami regia. 613.a
Illegitimæ nuptiæ quæ. 292.a. 294.a
Illyrici provinciæ quot. 511.a
Illyricorum puerperæ quam fortes. 485.a
Illyriis futuri certaminis ſignum quid. 878.a
Ima cera. 4.a
Imagines & columnæ in memoriam defuncti erectæ. 650.a
Imagines ducum hoſtium mortuorum quomodo in triumpho delatæ. 488.b
Imagines in Circenſibus elatæ. 77.b
Imagines familiæ in exequialibus pompis eductæ. 330.b
Imagines à Lycurgo prohibitæ. 454.a
Imaginum in domibus Romanorum olim quanta cura. 329.b. & ſeqq.
Imaginum cerearum olim apud Romanos in Magnatum ædibus ratio quæ. 329.b
Immolandi initium Romæ à ſuillæ pecoris genere factum. 694.a
Immuſyius an ex aquilino genere. 132.b
Impares victimæ quibus diis offerrentur. 711.a
Imperativæ feriæ quæ. 50.b
Imperator quis aliquando diceretur. 689.b
Imperatores unde Cæſares & Auguſti dicti. 7.a
Imperatores mortui ut efferrentur. 629.a. 630.a
Imperatores qui delatoribus auſcultarint. 1161.a. *qui eos averſati ſint.* 1162.a
Imperatoris munus. 428.b
Imperatoris & conſulum in theatris olim locus quis. 173.b
Imperatorum aliquot frugalitas. 300.b. & ſeqq.
Imperatorum & ducum alii atque alii ornatus in bello. 148.a
Imperatorum imagines pro ſignis in bello deferri ſolitæ. 870.a

Imperatorum nomina Saliaribus carminibus celebrata. 202.a
Imperatorum nomine qui liberâ Republicâ vocati. 10.a. *eadem oppreſſâ qui.* 11.a
Imperium ſtabile quod. 541.a
Imperium unius laudatum. 1173.a
Imperii ornamenta unde Romani ſumpſerint. 850.a
Impetiginoſis templa ingredi vetitum. 1081.a
Impetrativa auſpicia quæ. 121.b
Imprecationes diræ quo fieri ſolitæ modo. 815.a
Impudicitiæ ubi ara ſacrata. 105.a
In lente unguentum, quid. 156.b
In ſinum deſpuere, quid deſignet. 169.b
In utramque aurem dormire, quid. 158.b
Inarculum quam virgam veteres dixerint. 847.a
Inarime mons motu terræ à continente diſcluſus. 239.a
Inauguratio Regum quomodo fieri ſolita. 219.a. *Sacrorum Iſidis quomodo fieret.* ibid.
Inceſtum admittere quis dicatur. 861.a
Inceſtus matris & filii apud quos olim laudatus. 15.a
Index digitus quis. 1202.a. *cur ſic dictus.* 1203.a
Indicia quædam militaria. 885.a
Indigetes dii qui. 440.b
Indi natura quales. 1035.a
Indi cur victimas non jugularent. 1105.a
Indi per quid jurarent. 90.b
Indi quot in tribus ſingulos populos diviſerint. 134.a
Indi ut pueros ſuos inſtituant. 481.a
Indi ut ſibi ſponſas pararent. 956.a
Indi ut in bellum prodirent. 868.a. 877.a
Indi in ſex quaterniones ſingulas præfecturas diviſere. 511.a
Indi quam ſint abſtemii. 674.a
Indi, Rege capillos abluente, feſtum celebrabant diem. 764.a
Indi vates. 321.a
Indis fœnus ignotum fuit. 48.a
Indis ſervi nulli. 775.a
Indorum annus. 827.a
Indorum dii indigetes qui. 443.b
Indorum inceſtus nefandus. 180.a
Indorum inhoſpitalitas. 982.a
Indorum mos in funeribus defunctorum. 475.a. 554.a. 555.a. 643.a
Indorum in matrimonio contrahendo ritus. 188.a. 189.a. & ſeqq.
Indorum in præliis arma quæ. 719.b
Indorum in ſocietate ineunda mos. 28.b
Indorum nemo coronatus ſacrificat. 1091.a
Indorum res, memoriâ, non ſcripto, ab ipſis teneri. 529.a
Indorum mulieres ut cum maritis defunctis crementur. 640.a
Indorum veſtitus quam varius. 233.b. 234.b
Indorum Regum cognomenta quæ. 15.a
Indorum Regum frugalitas. 678.a
Indorum Regum ornatus. 224.a. *ſceptra.* 226.a
Induſia, veſtis. 196.b
Inebriandi abſque potu modus quis, & qui hoc uterentur. 674.a. 675.a
Infans è matris utero pene editus, in alvum reverſus ubi, & quid portenderit. 539.a
Infantes lacte alendi ubi Romæ deponi ſoliti. 348.a
Infantes vivos Saturno qui immolarent. 749.b
Infanti quoto die nomen darent Romani. 486.a
Inferias mortuis dare, quo menſe ſolitum. 365.b
Inferni oſtia ubi. 635.a
Inferorum ara quomodo fieret. 1087.a
Inferorum ara ſub terra. 359.b. 360.b
Inferorum hoſtiæ quales. 1085.a
Infula ſacerdotis qualis. 1098.a
Ingluviei ſupremæ exempla. 315.b
Injice, injice, Aphris quid ſignet. 885.a
Initium anni quoties olim apud Romanos variatum. 832.a
Injuriæ pœna quæ. 548.b
Ino quæ poſt apotheoſin dicta. 442.b
Inſani cur quidam cognominati. 70.a
Inſigne Jovis contra Titanas, quod. 865.a
Inſignia alia atque alia bene de rep. meritis conceſſa. 1014.a
Inſtratum quid ſit. 767.a
Inſtrumentorum aliquot domeſticorum catalogus. 341.b
Inſubres, populi qui. 109.a
Inſubres auratis ſagulis in prælio uſi. 147.a

Inſu-

Inſubres qualibus in bello ſignis uſi. 868.a
Inſulæ ſubinde regna nuncupantur. 24[illegible].a
Inſularii qui. 840.a
Inter os & offam multa cadere, quid. 158.b
Inter ſacrum & ſaxum ſtare, quid. 157.b
Intercalandi mos apud diverſos olim quis. 830.a
Interceptor alienæ litis quis. 1048.a
Interceßio quibus potiſſimum competeret. 12.b
Intercisi dies qui. 1140.a
Interregem temere dicere non licebat. 47.b
Interreges qui & quando primum creati. 45.b
Interregnum quot dies duraret. ibid.b
Interregum poteſtas ac munus. 47.b
Interula, quale veſtimentum. 196.b
Invenio quid ſignificet & quî differat à verbo Reperio. 162.a
Invicti nomen cui menſi inditum. 837.a
Ioci in triumphantes quomodo jaci ſoleant. 497.b. 498.b
Iol, Jubæ regia. 611.a
Iolai templum quam miræ ſanctitatis habitum. 377.a
Iones natura quales. 1038.a
Iones per crambem jurare ſoliti. 88.b
Iones quam ſint ſervituti deditі. 786.a
Iones ex cujus gente Regem eligere ſoliti. 1169.a
Iones primi unguentorum, coronarum & menſæ ſecundæ inventores. 685.a
Iones pſallendi normam & molles ſaltus primi invenerunt. 495.a
Ionicorum characterum vetuſtas. 528.a
Ionicus canendi modus qualis. 875.a
Jovem Latialem quis ſe dici juſſerit. 344.a
Joves quot enumerentur. 379.a
Jovi quibus animalibus potiſſimum litetur. 689.a. *Vide reliqua in Jupiter.*
Jovis filii qui dicti. 380.a
Jovis porta Capuæ. 1074.a
Jovis ædes extra urbem. 259.a
Jovis Abretani templum. 696.a
Jovis Ammonis oraculum. 413.b
Jovis Cuſtodis ædes ubi Romæ. 553.b
Jovis Elicii ara ubi. 562.b
Jovis Invicti ædes quando dedicata. 762.a
Jovis Labradæi ſceptrum. 225.a
Jovis Labradæi ſimulachrum. 1026.a
Jovis Latiaris templum. 49.b
Jovis Milichii feſta. 713.a
Jovis Piſtoris ara ubi. 553.b
Jovis Pulverii templum. 455.a
Jovis Servatoris ara Ithacenſibus pro aſylo habita. 781.a
Jovis Statoris templum ubi. 559.b
Jovis Tonantis templum. 551.b. 553.b
Jovis Viminei ara ubi. 570.b
Jovis Victoris templum. 100.a. *Vide reliqua in Jupiter.*
Joviani Pontani laus, habitatio, patria. 1.a
Iphicratenſes equites qui. 697.b
Iphicratides quales calcei. 226.b
Iphicratis diſciplina militaris. 150.a
Ἱππολεγὴ *quid.* 815.a
Iracea, cujus urbis porta. 1074.a
Irus, mons. 853.a
Iſauria cui Romano cognomen dederit. 333.a. 334.a
Iſiaci ſacerdotes quomodo veſtirentur. 320.a
Iſchias, Palladis ſacerdos apud Clazomenios. 320.a
Iſis dea quorum. 444.b. 466.b. 746.b
Iſis quando à Romanis exacta. 438.a
Iſidis ſacerdotes ſemper deraſo erant capite. 583.b
Iſidis ſacra & cæremoniæ quæ. 510.b. *ædes.* 512.b
Iſidis ſacris inaugurandorum cæremoniæ. 219.a
Iſidis ſimulachrum. 1026.a
Iſidi quod animal ſacrum. 697.a. 705.a
Iſmenias Thebanus quam vafre in adorando Perſarum rege ſe geſſerit. 418.a
Iſmenias Thebanus quomodo quoſdam tibia ſua ſanarit. 398.a
Iſmenus, deus quis. 458.b
Iſocratis dictum. 154.b
Iſomerinæ horæ quæ. 1152.a
Iſthmii ludi quales. 65.b
Iſthmiorum quanta olim celebritas & ſtudium. 66.b
Itali natura quales. 1031.a
Iter quid ſit. 439.a
Iterduca quæ dea dicta. 454.b
Ithome, arx quæ. 556.b. 557.b
Ithometi Jovi trecenti homines uno ſacrificio ab Ariſtomene mactati. 750.b
Juba, Maurorum deus. 444.b

Jubæ

Imperatorum nomina Saliaribus carminibus celebrata. 202.a
Imperatorum nomine qui liberâ Republicâ vocati. 10.a. *eadem oppreſſâ qui.* 11.a
Imperium ſtabile quod. 541.a
Imperium unius laudatum. 1173.a
Imperii ornamenta unde Romani ſumpſerint. 850.a
Impetiginoſis templa ingredi vetitum. 1082.a
Impetrativa auſpicia quæ. 121.b
Imprecationes diræ quo fieri ſolitæ modo. 815.a
Impudicitiæ ubi ara ſacrata. 105.a
In lente unguentum, quid. 156.b
In ſinum deſpuere, quid deſignet. 169.b
In utramque aurem dormire, quid. 158.b
Inarculum quam virgam veteres dixerint. 847.a
Inarime mons motu terræ à continente diſcluſus. 239.a
Inauguratio Regum quomodo fieri ſolita. 219.a. *Sacrorum Iſidis quomodo fieret.* ibid.
Inceſtum admittere quis dicatur. 861.a
Inceſtus matris & filii apud quos olim laudatus. 15.a
Index digitus quis. 1202.a. *cur ſic dictus.* 1203.a
Indicia quædam militaria. 885.a
Indigetes dii qui. 440.b
Indi natura quales. 1035.a
Indi cur victimas non jugularent. 1105.a
Indi per quid jurarent. 90.b
Indi quot in tribus ſingulos populos diviſerint. 134.a
Indi ut pueros ſuos inſtituant. 481.a
Indi ut ſibi ſponſas pararent. 956.a
Indi ut in bellum prodirent. 868.a. 877.a
Indi in ſex quinterniones ſingulas præfecturas diviſere. 511.a
Indi quam ſint abſtemii. 674.a
Indi, Rege capillos abluente, feſtum celebrabant diem. 764.a
Indi vates. 321.a
Indis fœnus ignotum fuit. 48.a
Indis ſervi nulli. 775.a
Indorum annus. 827.a
Indorum dii indigetes qui. 443.b
Indorum inceſtus nefandus. 180.a
Indorum inhoſpitalitas. 982.a
Indorum mos in funeribus defunctorum. 475.a. 554.a. 555.a. 643.a
Indorum in matrimonio contrahendo ritus. 188.a. 189.a. & ſeqq.
Indorum in præliis arma quæ. 719.b
Indorum in ſocietate ineunda mos. 28.b
Indorum nemo coronatus ſacrificat. 1091.a
Indorum res, memoriâ, non ſcripto, ab ipſis teneri. 529.a
Indorum mulieres ut cum maritis defunctis crementur. 640.a
Indorum veſtitus quam varius. 233.b. 234.b
Indorum Regum cognomenta quæ. 15.a
Indorum Regum frugalitas. 678.a
Indorum Regum ornatus. 224.a. *ſceptra.* 226.a
Induſia, veſtis. 196.b
Inebriandi abſque potu modus quis, & qui hoc uterentur. 674.a. 675.a
Infans è matris utero pene editus, in alvum reverſus ubi, & quid portenderit. 539.a
Infantes lacte alendi ubi Romæ deponi ſoliti. 348.a
Infantes vivos Saturno qui immolarent. 749.b
Infanti quoto die nomen darent Romani. 486.a
Inferias mortuis dare, quo menſe ſolitum. 365.b
Inferni oſtia ubi. 635.a
Inferorum ara quomodo fieret. 1087.a
Inferorum aræ ſub terra. 359.b. 360.b
Inferorum hoſtiæ quales. 1085.a
Infula ſacerdotis qualis. 1098.a
Ingluviei ſupremæ exempla. 315.b
Injice, injice, Aphris quid ſignet. 885.a
Initium anni quoties olim apud Romanos variatum. 832.a
Injuriæ pœna quæ. 548.b
Ino quæ poſt apotheoſin dicta. 442.b
Inſani cur quidam cognominati. 70.a
Inſigne Jovis contra Titanas, quod. 865.a
Inſignia alia atque alia bene de rep. meritis conceſſa. 1014.a
Inſtratum quid ſit. 767.a
Inſtrumentorum aliquot domeſticorum catalogus. 341.b
Inſubres, populi qui. 109.a
Inſubres auratis ſagulis in prælio uſi. 147.a

Inſubres qualibus in bello ſignis uſi. 868.a
Inſulæ ſubinde regna nuncupantur. 24..a
Inſularii qui. 840.a
Inter os & offam multa cadere, quid. 158.b
Inter ſacrum & ſaxum ſtare, quid. 157.b
Intercalandi mos apud diverſos olim quis. 830.a
Interceptor alienæ litis quis. 1048.a
Interceßio quibus potißimum competeret. 12.b
Intercisi dies qui. 1140.a
Interregem temere dicere non licebat. 47.b
Interreges qui & quando primum creati. 45.b
Interregnum quot dies duraret. ibid.b
Interregum poteſtas ac munus. 47.b
Interula, quale veſtimentum. 196.b
Invenio quid ſignificet & quo differat à verbo Reperio. 162.a
Invicti nomen cui menſi inditum. 837.a
Ioci in triumphantes quomodo jaci ſoleant. 497.b. 498.b
Iol, Jubæ regia. 611.a
Iolai templum quam miræ ſanctitatis habitum. 377.a
Iones natura quales. 1038.a
Iones per crambem jurare ſoliti. 88.b
Iones quam ſint ſervituti dediti. 786.a
Iones ex cujus gente Regem eligere ſoliti. 1169.a
Iones primi unguentorum, coronarum & menſæ ſecundæ inventores. 685.a
Iones pſallendi normam & molles ſaltus primi invenerunt. 495 a
Ionicorum characterum vetuſtas. 528.a
Ionicus canendi modus qualis. 875.a
Jovem Latialem quis ſe dici juſſerit. 344.a
Joves quot enumerentur. 379.a
Jovi quibus animalibus potißimum litetur. 689.a. *Vide reliqua in Jupiter.*
Jovis filii qui dicti. 380.a
Jovis porta Capuæ. 1074.a
Jovis ædes extra urbem. 259.a
Jovis Abretani templum. 696 a
Jovis Ammonis oraculum. 413.b
Jovis Cuſtodis ædes ubi Romæ. 553.b
Jovis Elicii ara ubi. 562.b
Jovis Invicti ædes quando dedicata. 762.a
Jovis Labradæi ſceptrum. 225.a
Jovis Labradæi ſimulachrum. 1026.a
Jovis Latiaris templum. 49.b
Jovis Milichii feſta. 713.a
Jovis Piſtoris ara ubi. 553.b
Jovis Pulverii templum. 455.a
Jovis Servatoris ara Ithacenſibus pro aſylo habita. 781.a
Jovis Statoris templum ubi. 559.b
Jovis Tonantis templum. 551.b. 553.b
Jovis Viminei ara ubi. 570.b
Jovis Victoris templum. 100.a. *Vide reliqua in Jupiter.*
Joviani Pontani laus, habitatio, patria. 1.a
Iphicratenſes equites qui. 697.b
Iphicratides quales calcei. 226.b
Iphicratis diſciplina militaris. 15..a
Ἱππολεγεῶν quid. 815.a
Iracea, cujus urbis porta. 1074.a
Irus, mons. 853.a
Iſauria cui Romano cognomen dederit. 333.a. 334.a
Iſiaci ſacerdotes quomodo veſtirentur. 320.a
Iſichias, Palladis ſacerdos apud Clazomenios. 320.a
Iſis dea quorum. 444.b. 466.b. 746.b
Iſis quando à Romanis exacta. 438 a
Iſidis ſacerdotes ſemper deraſo erant capite. 583.b
Iſidis ſacra & cæremoniæ quæ. 510.b. *ædes.* 512.b
Iſidis ſacris inaugurandorum cæremoniæ. 219.a
Iſidis ſimulachrum. 1026.a
Iſidi quod animal ſacrum. 697.a. 705.a
Iſmenias Thebanus quam vafre in adorando Perſarum rege ſe geſſerit. 418.a
Iſmenias Thebanus quomodo quoſdam tibia ſua ſanarit. 398.a
Iſmenus, deus quis. 458.b
Iſocratis dictum. 154.b
Iſomerinæ horæ quæ. 1152.a
Iſthmii ludi quales. 65.b
Iſthmiorum quanta olim celebritas & ſtudium. 66.b
Itali natura quales. 1031.a
Iter quid ſit. 439.a
Iterduca quæ dea dicta. 454.b
Ithome, arx quæ. 556.b. 557.b
Ithometi Jovi trecenti homines uno ſacrificio ab Ariſtomene mactati. 750.b
Juba, Maurorum deus. 444.b

Jubæ

Iubæ Regis in deſertores aſperrima pœna. 356.a
Iubæ regia ubi & quæ. 611.a
Iucundi acti labores. 166.b
Iudæa Sibylla. 739.a
Iudæi cur nulla ſimulachra habeant. 1092.a
Iudæi in ſacris non modo tibiis, ſed tympanis concinunt. 1085.a
Iudæorum in adulteros pœna. 862.a
Iudicia olim Romæ quam varia. 18.b
Iudicia in quot ordines diviſa. 472.a
Iudicia quatuor modis eludi. 152.b
Iudicium eremodicium quid. 1050.a
Iudicium primum populi Romani poſt exactos Reges. 601.a
Iudicium de hauſtu aquæ ex alienis fundis legato diſcutitur. 917.a & ſeqq.
Iudicium de nocente quo pacto fiebat. 606.a
Iudicii corrupti pœna quæ. 547.b. 591.a
Iudicum imagines quomodo Thebani effingerent. 590.a
Iudicum juramentum ſolemne ante ſententiam definitivam. 606.a
Iuga Iuno unde ſic dicta. 403.a. 467.b
ejus ara ubi Romæ. 467.b
Iugarius vicus. 403.a
Iugera agri quot poſſidere olim Romæ cuique licuerit. 682.a. 683.a
Iugeri minima pars quæ. 441.a
Iugerum quid ſit. 440.a
Iugum quid. 329.a
Iugurthæ ærarium ubi fuerit. 254.a
Iuli unde ſic dicti. 74.a
Iulia baſilica. 347.a
Iulia curia. 121.a
Iulia lex ſumptuaria. 685.a
Iulia lex de bonis proſcriptorum publicandis. 821.a
Iuliæ leges multiplices non eodem tempore latæ. 858.a. & ſeqq.
Iuliani uxor & filia Auguſtæ appellatæ. 8.a
Iulii Idibus quid fieri ſoleret. 763.a
Iulii Cæſaris convivium cum Cleopatra quale. 298.b
Iulii Cæſaris prodigalitas. 522.a
Iulii Cæſaris ſomnia aliquot qualia. 843.a
Iuliorum familiæ quid proprium fuerit. 74.a
Iulis inſula quot quantorumque ingeniorum parens. 473.b
Iulius Cæſar cur uni plures uxores ducere conceſſerit. 185.a
Iulius Cæſar cur nullos corporis cuſtodes admiſerit. 693.b
Iulius Cæſar primus defunctam uxorem laudavit. 952.a
Iulius Cæſar quo ludo ſe potiſſimum oblectare ſolitus. 794.a
Iulius Cæſar quando & ubi occiſus. 121.a
Iulius Cæſar, C. Cæſaris pater, cur ab exercitu Imperator fuerit appellatus. 11.a
Iulius menſis Athenienſibus feſtus erat. 763.a
Iulius menſis cui deo ſacer. 836.a
Ἴουλος, quid. 74.a
Iulus, cujus deæ hymnus. 1115.a
Iunceo amictu qui ornatur. 235.b
Iunia Bruti ſoror, Caſſio nupta. 389.b
Iunianus Majus quam fuerit inſignis ſomniorum conjector. 81.a
M. Iunius cur Dictator creatus. 41.a
Iunius Brutus, ejecto Tarquinio, cum Collatino conſul creatus. 567.a
Iunius Brutus Tarquinii Superbi nepos. 388.b. ejus & Collatini cognatio. 389.b
Iunius cui deo ſacer. 836.a
Iuno cuique ſua. 438.b
Iuno unde αἰγοφάγος cognominata apud Lacedæmonios. 699.a
Iuno quam Romanis culta. 451.b
Iuno, Hetruſcorum numen, ubi eximiè culta. 851.a
Iuno Iugalis unde dicta. 270.a
Iuno Menſalis, quæ & Quiritia, ubi culta. 124.a
Iuno Soſpita. 810.a
Iuno Vejentana. 319.a
Iuno quorum dea præcipua. 438.b. 451.b
Iunoni Calendæ erant ſacræ. 766.a
Iunoni Fluoniæ à quibus ſacrificaretur. 484.a
Iunoni quàm diverſè ac impiè ſacrificaretur. 469.b. & ſeq.
Iunoni quod animal propriè dicatum. 697.a. 699.a
Iunonis candida ulna. 420.a
Iunonis Lucinæ templum ubi. 568.b. 570.b
Iunonis Matutæ templum. 348.a
Iunonis Monetæ ædes. 405.a. 552.b
Iuno-

Junonis Soſpitæ delubrum ubi. 559.b
Junonis Soſpitæ ſimulachrum. 1025.a
Junonis Reginæ ædes in colle Aventino. 550.b. 561.b
Junonis ædes & ara diverſæ Romæ. 466.b & ſeqq.
Junonis quam ſint varia nomina ac poteſtates. 452.b. & ſeqq.
Junonius Pater quis. 116.a
Jupiter belli ſocius, cujus aliquando fuerit teſſera militaris. 883.a.884.a
Jupiter Feretrius unde ſic dictus. 109.a. *ejus templum.* 108.a
Jupiter Inventor. 370.a
Jupiter Militaris. 810.a
Juppiter Pappa à quibus cultus. 455.a
Jupiter Pluvius. 1065.a
Jupiter Polieus. 320.a
Jupiter Prædator. 812.a
Jupiter Prodigialis quo ſacrificio maximè placetur. 689.a
Jupiter Servator. 810.a
Jupiter Xenius à quibus præcipue cultus. 984.a
Juramenta quibus gentibus ſint nullius religionis. 99.b
Juramentis homines ita fruſtrari oportere, ut pueros talis, Dionyſii impia ſententia. 100.b
Juramentorum apud diverſos forma quam diverſa. 83.b. & ſeqq.
Juramentum legitimum militare quando cœptum. 160.a. *ejus forma.* ibid.
Juramentum Pontificis. 315.a
Juramentum per depoſitam pecuniam quomodo fiat. 535.b
Jurandi per res ſeu creaturas quam olim diverſi modi. 86.b
Jure ſcripto qui non uſi. 521.b
Juriſconſultorum aliquot inſignium catalogus. 728.b. 729.b
Juris peritus aliquis peculiaris ad danda reſponſa apud Mazacenos eligi ſolitus. 728.b
Juris primaria diviſio quæ. 725.b
Jus ad quid pertineat. ibid.
Juris fecialis verba. 21.b
Jurisjurandi cognitio ad Cenſores pertinebat. 721.a
Jurisjurandi modus ac verba apud diverſos quam diverſa. 83.b.& ſeqq.
Jusjurandum Conſulis cum Magiſtratu defungeretur. 576.a
Jusjurandum ſanctiſſimum apud Romanos quod. 94.b
Jus civile penes quos ſolos olim fuerit. 314.a
Jus legatorum ſanctum. 21.b
Jus necis intra pomœrium Conſuli non dabatur. 208.a
Juſtitiæ ſimulachrum. 1028.a
Juſtus quis Græcorum cognominatus. 344.a
Juvenales ludi qui & quomodo fierent. 635.b. 636.b
Juvenalis aliquot loci diſcuſſi. 4.a. 153.a. 397.a. 471.b. 663.a. 665.a. 965.a. 1199.a
Juvenca cui propria victima. 699.a. 705.a
Juvenca, lyricorum vatum victima. 653.b
Juventutis ædicula ubi. 552.b
Juvenum in theatris ſedes quæ. 175.b
Juvenum vota. 816.a

K.

ΚΑκ' ἐφ' αὑτὸν ἕλκει, ὥστε καικίας νέφος. 166.b
Καλάπυγος *quid.* 1200.a
Κοκοξενία. 983.a
Κηρύκειον *quid.* 35.b
Κλειτός. 478.a
Κονιτὶ, *quid.* 159.b
Κέραξ *qualis ſupplicii locus.* 582.a
Κρᾶσις ἀγαθοῦ δαίμονος. 304.b
Κρατὴρ δικῶν, *q. ſector litium.* 1048.a
Κύβοι *Græcis quid.* 790.a

L.

Λ & N in ſententiis ferendis quid ſignarint. 594.a
Labarum quid & quomodo pro vexillo uſurpatum. 871.a
Labdanum, caſtellum. 254.a
Labeones qui & unde ſic dicti. 58.a
Labeonis de ſupellectile ſententia. 139.a
Laboremus, cujus aliquando fuerit teſſera militaris. 883.a
Laborioſorum vota. 816.a
Labradei Jovis ſceptrum. 225.a
Lac cui offerri ſolitum. 706.a
Lacedæmonii cur hoſtes fugientes non inſequerentur. 938.a

Lacedæmonii cur ſaltationem inter quotidianas diſciplinas habuerint. 496.a
Lacedæmonii novos incolas non admiſiſſebant. 980.a
Lacedæmonii in cujus fuerint clientela. 328.b
Lacedæmonii jure ſcripto non utebantur. 521.b
Lacedæmonii noctu ſontes plectebant. 592.a
Lacedæmonii omnes comati, exceptis ſervis. 241.b
Lacedæmonii prælium inituri quid facerent. 876.a
Lacedæmonii quomodo adoleſcentes ſuos à temulentia absterreant. 477.a.
eorum in eoſdem ſevera diſciplina. ibid.
Lacedæmoniis adulteria incognita. 861.a
Lacedæmoniis quid exitio fuerit. 980.a
Lacedæmoniorum confidentia nimia contra Tegeates ut fruſtrata. 940.a
Lacedæmoniorum quanta cura in ſepeliendis in bello interfectorum cadaveribus. 604.b
Lacedæmoniorum in approbandis ſententiis confuſio quæ. 1006.a
Lacedæmoniorum in clypeis olim inſigne quod. 681.b
Lacedæmoniorum militum ſolitum juramentum. 162.a
Lacedæmoniorum in ephebos flagris deſævientium inſtitutum unde. 113.a
Lacedæmoniorum in obitu Regis luctus. 623.a
Lacedæmoniorum in prælio ineundo mos. 932.a
Lacedæmoniorum in ſervis manumittendis mos. 967.a
Lacedæmoniorum luctus quam diu duraret. 654.a
Lacedæmoniorum peritia militaris & ordo. 38.a
Lacedæmoniorum trophæum. 177.a
Lacedæmoniorum veſtes militares cujus coloris eſſent. 146.a
Lacænas ſolas viros parere, proverb. 476.a
Lacerna, qualis & quorum veſtis. 198.b. 240.b
Lacernis albis quando uterentur Romani. 252.b
Laciniæ Junonis ara quàm mira. 421.b
Laciniæ Junonis templum ubi. 468.b
Lacones ſummi palæſtritæ fuerunt. 494.a
Lacones porticum Perſicam de manubiis trophæi loco extruxere. 174.a
Lacones per quid jurarent. 89.b
Laconica centuria Antonino quæ. 711.b
Laconicarum nutricum commendatio. 488.a
Laconiſtæ unde quidam cognominati. 342.a
Laconum breviloquentia. 417.a
Lactacem herbam ferre, Perſis quid. 34.b
Lactaria columna quæ & ubi. 348.a
Lacte qui pro quotidiano cibo uſi. 678.a
Lactis quibus in ſacris uſus. 706.a.707.a
Lactiſſima, quale ſaltationis genus. 639.b
Lactucas qui cur primò apponerent. 292.b
Lactucini unde ſic vocati. 54.a
Lacyas tribus. 133.a
Lacydi philoſopho anſer quam fuerit charus. 603.b
Ladas, curſor inſignis. 448.a
Læna, qualis & quorum veſtis. 213.b. 240.b
Lænati [alibi Lænates] *unde quidam dicti.* 64.a
Læſtrigones unde geniti. 380.a
Lagus Ægyptiorum rex. 18.a
Lamachi Athenienſium ducis paupertas quanta. 684.a
Lamachi in milites bis peccantes dictum. 369.a
L. Lamia primus Roman. civium à Gabinio Coſ. relegatus. 788.a
Lamia meretrix quem Regem prope dementarit. 186.a
Lamiæ unde quidam cognominati. 71.a
Lamii unde oriundi. 69.a
Lamiſcus quis, ejuſque tertius digitus pedis lupinus erat. 1202.a
Lampon per anſerem jurabat. 88.b
Lamyrus cur quis cognominatus. 342.a
Lancea quibus olim propria. 683.b
Laneæ veſtes apud Ægyptios nec cum cadavere ſepeliuntur, nec in ædes deorum importantur. 617.a
Laneæ veſtes quibus invisæ in ſacris. 1093.a
Lanificium mulieribus quam olim fuerit decorum. 959.a
Laniſtæ quos committerent vel quomodo. 640.b
Laodicea in ſatrapeas diviſa. 511.a
Laodicæorum immanitas in ſacrificiis quæ. 748.b

Laomedontis cadaver ubi ſepultum. 1073.a
Laperſæ quid. 88.b
Lapide Lesbio extructas domos qui apud Græcos incolerent. 654.a
Lapidei pontes quando primum Romæ ſtructi. 308.a
Lapidicinis damnati qui. 587.a
Lapidum cumulus aggeſtus pro trophæo. 173.a. 174.a
Lapidum diverſę ſpecies unde productę. 80.b
Lapis tetragonus à quibus pro deo cultus. 1028.a
Lapis in Caryſto, quaſi lana intextus, nullo igne adurebatur. 645.a
Lappę unde quidam cognominati. 60.a
Laquearia verſatilia cœnationum à quo primum excogitata. 290.b
Laqueis ubi mulieres ex equis pugnent, non gladiis. 719.b
Lar Deus, cujus aliquando fuerit teſſera militaris. 883.a
Lar in atriis domorum. 329.b
Larentalia ſacra cui & à quo inſtituta. 199.a
Lares dii qui. 438.b. *ſecundum Ægyptios quot.* ibid.b
Lares quam ridiculè ornarentur & quid illis immolaretur. 702.a
Laribus quæ animalia propriè dicata. 697.a
Laribus qui ludi dicati. 634.b.635.b
Laris ſacra. 464.a
Larium cultus unde cœperit. 559.a
Larium ædes. 408.a
Larium in larario cultus unde. 596.b
Larium ſacellum. 101.a
Lariſſa, arx. 555.b
Lartes Tolumnius quorum Rex & à quo victus. 108.a
Larva fora quæ. 352.a
Laſanum quid. 664.a
Laſthenes Thebanus, curſor inſignis. 449.a
Lata via. 403.a. 405.a
Laterculis coctilibus Babylonii pro chartis uſi. 527.a
Lateritias domos qui primi fecerint. 337.b
Laticlavus equitum qualis. 519.a
Laticlavus & latior tunica, inſignia ordinis Senatorii. 208.b
Latii jus. 976.a. *privilegium eorum qui id haberent.* 977.a
Latina via. 723.a
Latinæ feriæ ubi, quomodo & à quibus agerentur. 49.b
Latini ſermonis uſus nonnullis coloniis pro munere datus. 530.a
Latini quomodo acies inſtruxerint. 935.a
Latinorum deus quis. 444.b
Latinorum ritus in ſponſalibus contrahendis. 270.a
Latinus populus in XXXV. *tribus quando diviſus.* 126.a
Latomiæ, carcer Romæ. 581.a. *Item Syracuſis.* 582.a
Latonæ oraculum ubi. 404.b. *templum.* 405.b
Latrones qui milites olim dicti. 713.b
Latrunculorum ludus quis. 788.a. *à quo primum inventus.* 789.a
Lavandi mos Scythis quis. 1157.a
Laudatio funebris apud Græcos. 643.a
Laudationes reorum unde, ſeu quando ſublatæ. 602.a
Laudes deorum inter epulandum quomodo canerentur. 1114.a
Lavernæ qui vota facerent. 816.a
Laverna furum dea. 1069.a
Lavernalis porta. ibid.
Lavicana porta. 1070.a
Lavinii quomodo annum ordinarint. 829.a
Laurea corona quis in ovatione uſus. 619.b
Laureata jacula qui aliquando ferrent. 214.a
Laureatæ literæ quæ. ibid.
Laureatam ſeu vittatam navem eſſe, quid indicaret. ibid.
Laureati faſces quando Coſſ. prælati. ibid.
Laureola in muſtaceis quid. 160.b
Lauretum quo in colle Romæ eſſet. 561.b
Lauri in ſacris uſus quis. 383.b
Laurus cui ſacra. 1088.a
Lautia quæ dicta. 246.a
Laxamatæ quam mirum habeant præliandi modum. 719.b
Laxamatarum virgines qua ratione nubant. 190.a. 191.a
Leænæ mulieris in tormentis patientia quæ, & quis ei inde honor. 234.a
Lebetes ænei ubi ſponte numeroſum ſonum ederent. 402.b
Lebetes quot quo in feſto ſua ſponte vino replerentur. 424.b
Lecaſtriæ quæ. 1131.a

Lectæ qui & unde ſic dicti. 63.a
Lecta hoſtia quæ. 687.a
Lecti Archiaci & Bœotici. 274.b. *ærati.* 275.b
Lecti in cœnaculis & triclinijs quot. 276.b
Lecti in funere defunctis ſtrati qui. 631.a
Lecticæ uſu quibus vetitum. 238 b. 613.b
Lecticarum muliebrium uſus & privilegium. ibid.
Lectores apud Romanos qui. 530.a
Lectus Genialis. 288.a
Leda poſt deificationem quomodo dicta. 443.b
Legata quomodo diſtribuerentur. 5.a
Legatarii qui dicti. ibid.
Legatio libera quæ. 431.b
Legati abſque Imperatore qui triumpharint. 428.b. 429.b
Legati Conſulum qui & unde crearentur. 427.b
Legati cur aliquando in ordinem redacti. 432.b
Legati externi quàm civiliter olim Romæ à publico tractarentur. 246.a. 247.a
Legati in Aphricam miſſi privilegium. 432.b
Legati legionum ubi crearentur. 432.b
Legati quot uni Imperatori aliquando conceſſi. 430.b
Legatis audiendis qui potiſſimum menſis deſtinatus. 1018.a
Legatis etiam lictores fuiſſe. 431 b
Legatis exteriſque gentibus Romani Latine tantum reſponſa dabant. 1017.a
Legatorum Conſulum officia & auctoritas. 427.b. 428.b
Legatum filio patrem fuiſſe. 429.b
Legatus Conſuli ſemper aderat. 1180.a
Legatus militiæ cui immediate ſubſit. 38.a
Lege Mevia cautum, ne filii parentibus oculos ſigillarent. 615.a
Legem Repetundarum quis primus tulerit & promulgarit. 69.a. 70.a
Leges initio nullæ apud Romanos ex ſcripto populi judicio. 723 b
Leges aliquot convivales. 318.b
Leges aliquot militares. 157.a. & ſeqq.
Leges aliquot pro ſervis contra dominos. 775.a. 776.a
Leges Draconis ſæviſſimæ. 597.a
Leges Juliæ multiplices non eodem tempore latæ. 858.a
Leges de bonis proſcriptorum publicandis. 821.a
Leges de iis qui Romani cives non eſſent. 773.a
Leges in fœneratores. 45.a. 46.a
Leges pro tergo aut capite civis Romani quæ. 770.a
Leges luxuriæ cohibendæ quam diverſæ. 685.a
Leges ſanctas quàm deceat eſſe breves. 607.b
Leges ſcriptas qui primi propoſuerint. 518.b. & ſeqq.
Leges ſepulchrales quæ & quam variæ. 597.b. 598.b. 599.b
Leges ſumptuariæ paulatim abrogatæ. 686.a
Leges quæ demum ratæ fierent. 607.b. 608.b. 723.b
Leges variæ contra ambitum. 755.a. & ſeqq.
Leges XII. tabularum quando Athenis Romam traductæ. 518.b
Leges XII. tabularum circa ultimas voluntates. 536.b
Legis XII. tabularum decreta aliquot qualia ſint. 522.b. & ſeqq. 542.b
Legibus malis conſtanter uti, melius eſſe, quàm bonis inconſtanter. 607.b
Legis actio quid. 527.b
Legis novæ auctor quàm ſit deteſtabilis apud Æginetas. 609.b
Legis vim quæ dicta ſeu reſponſa habeant. 723.b. 275.b. 727.b. 730.b
Legum & Plebiſcitorum differentia quæ. 726.b
Legum condendarum jus & arbitrium penes quos. 723.b. *Vide reliqua in Lex.*
Legum-latores aliquot diverſorum qui. 519.b. & ſeqq.
Legionariæ cohortes. 30.a
Legionarii milites qui. 694.b. 709.b
Legionariorum militum arma graviora & diſciplina ſeverior quam auxiliariorum. 146.a
Legio juſta. 37.a
Legio non ſemper uno eodemque ex numero fit. 31.a. & ſeqq.

Legio-

Legiones ſingulæ ſuam aquilam habuerunt inter Romanos. 866.a
Legiones ſubitariæ quæ. 885.a
Legionibus ſingulis quot præeſſent tribuni militares. 58.a
Legionibus victricibus quomodo epulæ exhiberentur. 500.b
Legionis educendæ ſignum quo cantu fieri ſolitum. 873.a
Legionis etymon. 31.a
Legionum diverſa nomina. 33.a
Legionum ſingularum tribuni quot. 621.b
Legitimæ nuptiæ quæ. 292.a
Legitimi milites qui. 702.b
Lemnii cur Venerem non colant. 378.a
Lemniorum deus quis. 449.b
Lemniſci quid. 289.b
Lemonia tribus unde ſic dicta. 127.a
Lemonium, pagus. 127.a
Lemuralia quot diebus & quo menſe fieri ſolita. 709.a. 710.a
Lemuralibus quid offerri & quibus ſolitum. ibid.
Lemuria [forte *Remuria*] *quando & cur inſtituta.* 294.a. 295.a
Lemures qui & quomodo juxta Platonem fiant. 441.b
Lemures quomodo è domibus ejici ſoliti. 710.a
Lenæ, Bacchanalium miniſtræ. 649.b
Lenæa ſacra quam ridicula & impia. 375.a
Lenæos Ionibus menſis quis. 835.a
Lenones olim Romæ quam fuerint contempti. 42.b
Leones ad præfecturam urbis quis provehere deſtinarit. 668.b
Lenotia, cujus conventus civitas. 850.a
Lentiginoſi quam olim invisi. 1081.a
Lentuli unde ſic dicti. 53.a
L. Lentulus, repetundarum accuſatus, haud multo poſt Cenſor ſanctiſſimus evaſit. 723.a
Leocratis factio Athenis. 887.a
Leonem qui coluerint. 745.b
Leones centum quibus in ſacris mactarentur. 808.a
Leonibus in triumpho quis vectus. 493.b
Leontis, Athenienſium tribus. 131.a
Leonum pellibus qui pro tonis uſi. 154.a
Leonū pugnas qui quando exhiberent. 645.b
Lepidi unde ſic appellati. 70.a
Leporem & currum qui nummis inſculpſerint. 1057.a
Leporibus ubi bina jocinora inſint. 346.b 349.b
Lepra, cujus regionis oppidum. 853.a
Lepræi quomodo adulteros puniant. 862.a
Leptis quam dives olim fuerit. 985.a
Lepus ab equa editus aliquando quid portenderit. 538.a
Lepus cui genti in epulis & ſacrificiis interdictus. 696.a
Lesbiorum fœditas Venerea inaudita. 183.a
Lethe amnis ubi. 634.a
Lethe, carceris nomen apud Perſas. 582.a
Lethæ fons ubi. 413.b
Leucoſia, inſula. 239.a
Lex Ægyptiorum de vino Regibus dando. 674.a
Lex Ælia. 544.b
Lex Ælia & Fuſia. 902.a. 903.a.
Lex Ælia Sentia. 776.a
Lex Agraria à quo lata. 136.a
Lex Athenienſium & Macedonum in ingratos. 7.b
Lex Aquilia. 663.a
Lex auguralis. 260.b. 262.b
Lex Bæbia. 383.a
Lex Calphurnia. 1125.a
Lex Cenſoria. 716.a
Lex Chreocopia. 48.a
Lex Cornelia de ſicariis. 331.a. 773.a
Lex Cornelii in Prætores. 727.b
Lex Curiata quæ. 308.a. 568.a
Lex Ebutia. 549.b
Lex Fabia. 568.a
Lex Fannia. 679.a. 685.a
Lex de ædilibus plebejis. 909.a
Lex de mortuis in urbe non ſepeliendis. 559.a
Lex de regendis civitatibus. 971.a
Lex de veſtibus publice militibus dandis. 149.a
Lex contra ambitum prima quæ. 755.a.
Lex funeralis quæ. 632.a
Lex judiciaria. 17.b
Lex Julia de faſcibus utri Conſulum prius dandis. 567.a.
Lex Julia de maritandis ordinibus. 396.a. 719.a. 949.a. 1159.a
Lex Julia de reddenda ratione adminiſtrati muneris. 925.a.

Lex Julia de vi. 773.a
Lex Julia theatralis. 177.b
Lex Lycurgi de ſponſæ veſtitu. 290.a
Lex Magiſtralis. 573.a
Lex C. Petilii de ambitu. 130.a
Lex Pompeii de Quæſturæ munere. 249 a
Lex Prætoria. 386.a
Lex Pupia de certis diebus ſenatu non habendo. 1018 a
Lex Roſcia theatralis. 177.b
Lex Siſachthia. 48.a
Lex Solonis de pecuniâ non credendâ filio, qui ſub patris jure eſt. 44.a
Lex in Co de morte irroganda ſenibus. 554.a
Lex Græcorum in Tyrannos. 396.a
Lex quæ abrogari poſſet & pro infecta haberi. 724.b
Lex quomodo unius alicujus ob gratiam aliquando abrogaretur. 725.b. *Vide reliqua in Leges.*
Libandi in conviviis mos quis. 297.b
Libellus repudii quis. 955.a
Liber & Apollo apud quos iiſdem ſacris & honoribus culti. 460.b
Liber & Hercules quorum dii patrii. 447.b 448.b
Liber quid, ſeu quæ corticis arborum pars. 525.a
Libera porta. 1059.a
Liberalis hominis natura. 4.b
Liberi patris in Libya oppidum & templum ab uno eodemque non poſſe bis inveniri. 422.b
Liberi qui parentes non alant, quomodo tractandi. 525.b. 526.b
Libero quid præcipuè immolaretur. 698.a
Libero quod animal immolaretur ab Ægyptiis. 695.a
Liberos quatuor aut plures habentis privilegium. 949.a
Liberorum & parentum vocabulo qui comprehendantur. 118.a
Liberos habere qui dicantur. 119.a
Libertas minor ſeu media quæ. 987.a. *minima quæ.* 988.a
Libertatis ædes à quo & ex qua pecunia ſtructa. 561.b
Libertatis atrium. 609.a
Libertatis porticus ex domo Ciceronis facta. 560.b
Libertatum ſpecies triplices apud Romanos. 967.a
Liberti in funere herili. 631.a
Liberti ingrati quomodo in priſtinam ſervitutem revocarentur. 777.a
Liberti leviter peccantes quomodo punirentur. 778.a
Libertini quando jus ſuffragii habere cœperint. 126.a. 127.a
Libertini pro civibus ſe gerentes quomodo à Claudio puniti. 778.a
Libertorum bona ad quem quomodo pertinerent. 538.b
Libitinæ ædes quarum rerum emporium. 363.b
Libitinenſis porta. 1070.a
Libra ex quot unciis conſtet. 446.a
Libralis aſſis. 1185 a
Libripens quis. 526.b
Libs, Antæi regia. 611.a
Libyes quem potiſſimum Regem eligerent. 1170.a
Lichanos, digitus quis. 1205.a
Lichas quid ſit. 439.a.440.a
Licinia lex. 756.a
Licinia & Mutia leges cujus belli occaſio fuerint. 971.a
Licinii qui & unde dicti. 57.a
Licinii in Alabandæos factum cavillum. 1030 a
Licinius Craſſus ex ædilitate ad cenſuræ honorem evectus. 725.a
Licinius Stolo, primus de plebe conſul, lege ſua damnatus. 54.a
Licium igni non obnoxium, ad quid olim uſurpatum. 645.a
Lictores quis primus habuerit. 204.a. *unde dicti.* 205.a. *eorum munera.* 205.a. 211.a
Lictores Dictatoris quot. 207.a. *Conſulum quot.* 208. a. *Prætoris in urbe quot.* 207.a. 392.a
Lictores cum faſcibus in urbe habere quibus permiſſum. 209.a.210.a
Lictores cum bacillis tantum quibus & ubi honoris cauſa conceſſi. 210.a
Lictores cum virgis laureatis. 211.a
Lien quibus deſit, natatu maxime valere. 450.b
Lienis ſitus, uſus & omina quæ. 350.b
Lienſi qui populi natura ſint. 249.b.351.b

Ligna delibrata qui pro diis coluerint. 743.b
Ligures natura quales. 1040.a
Ligurum quotuplex diviſio. 1041.a
Ligurum puerperę quam fortes. 485.a
Limi qui & unde dicti. 57.a
Lindi quam ridicule Herculi ſacrificent. 374.a
Lineum non laneum oportebat eſſe veſtitum mortui. 617.a
Linteaminibus qualibus nonnulli in convivio uſi. 299.b
Lintei libri. 526.a. 820.a
Linteum ſariſſæ appoſitum futuri certaminis ſignum apud Illyrios. 878.a
Literæ chartæque Phœnicum quales fuerint. 527.a
Literarum diverſarum inventores diverſi. 527.a. 528.a
Literæ laureatæ. 214.a
Literarum Phrygiarum primus inventor quis. 381.a
Litium concinnator quis. 1047.a
Lituus auguralis. 121.b. 310.a. 263.b. *regium inſigne.* 264.b
Lituus Romanis Regibus loco ſceptri eſt habitus. 225.a
Lituus quibus in bello peculiaris. 872.a
Livia, poſtquam nupſit Octavio, Auguſtæ nomen tulit. 8.a
Liviæ porticus. 822.a
Livii & Claudii cenſorum quanta ſimultas. 128.a
Livius poëta quo tempore Romæ fabulam dederit. 474.b
Lixæ qui dicerentur. 701.b
Lixæ militibus intervagari prohibiti. 157.a
Lixas & virgas loco lictorum habebant Athenienſes. 212.a
Loca augurandi certa fuiſſe, non fortuita. 266.b
Loca populi & patrum in Spectaculis diſcreta. 173.b
Loca ſacra quomodo prophana fieri poſſint. 611.b
Loca ſepulchrorum gentilitiorum Romanorum. 561.a
Locationis leges penes quos olim eſſent. 720.a
Lochia, Alexandriæ promontorium. 615.a
Loci ratio in conviviis apud diverſos. 309.b
Locrenſes natura quales. 1036.a
Locrenſes quam impia & ridicula vota diis facere ſoliti. 818.a
Locrenſium adverſus Crotoniatas votum quale. 815.a
Locrenſium mos in nuptiis. 273.a
Locri Zephyrii qui & ubi. 519.b.
Opuntii qui. ibid.b.
Epignemidii qui. ibid.b.
Ozolæ qui & unde dicti. ibid.b
Locri Epizephyrii quanta clade Crotoniatas afflixerint. 737.b
Locrorum in matrimonio contrahendo ritus. 188.a
Locupletes apud Chalcidenſes equitum nomina ferebant. 521.a
Locus fulmine ictus, illicò fit ſacer & religioſus. 605.b
Locuſtæ quorum ſint quotidianus cibus. 677.a
Locuſtarum in Cyrenaica quanta vis, & nullas earum occidiſſe, quantum peccatum. 596.a
Longobardorum mos in barbæ primæ lanugine ponenda. 199.a
Longus vicus. 403.a
Loricarum tegmina apud diverſos diverſa. 154.a
Lotio antiquo qui in balneis utantur, non aqua. 1157.a
Loto qui pro pane uſi fuerint. 677.a
Lotometrâ qui panes confecerint. ibid.
Lotophagorum ſepultura qua. 556.a.
Lotus capillata quæ. 116.b
Lucani quomodo pueros educarent. 478.a
Lucanorum hoſpitalitas. 983.a
Luceres tribus. 124.a
Lucina, quæ dea. 453.b. 754.b
Lucii Parthenopæi laus. 1030.a
Lucii prænomen quæ familia cur ſemper vitaret. 43.b.
Lucipores qui & unde appellati. 41.b
Lucius unde dictus. 38.b
Lucius Flaccus & Lucius Plautius Coſſ. 129.a
Lucos & nemora deorum nominibus appellabant Germani. 1092.a
Lucretiæ cum ſtupratore ſuo cognatio quanta. 387.b. 388.b

Luctus indicia, comæ & barbæ detonſio. 619.a. *in ignem injectio.* 621.a
Luctus in calamitate publica indicia. 253.b
Luctus patrius ut minueretur. 655.a
Luctus publicus ut tolleretur. ibid.
Luctus publicus in conſecratione ædis remiſſus. 595.b
Luctus publicus cur in luſtris minuendus. 377.b
Luctus quibus non deberetur. 650.a
Luctus tempus quàm diu olim duraret. 651.a
Luctus tempore ornatus omnis abjiciebatur. 653.a
Luculli convivia qualia. 299.b
Luculli laus ob Aſiam, ſænore demerſam, liberatam. 49.a
Lucullus qua potiſſimum re adeo ditatus fuerit. 814.a
Lucullus qualem navem Mithridate victo Romam miſerit. 214.a
Lucullus quo ornatu in bello ſolus ipſe uſus. 148.a
Lucumones qui. 849.a
Lucus Petelinus ubi Romæ. 570.b
Lucus Veſtæ ubi. 559.b
Ludicrum quinquennale triplex à quo inſtitutum. 652.b. 654.b
Ludiones ſcenici à quo tribu moti & ærarii facti. 632.b
Ludi per ædiles edendi qui. 915.a
Ludi quatuor impenſius curati qui. 662.b
Ludi quam levibus de cauſis pollui crederentur. 663.b.664.b
Ludi Apollinares ubi extra urbem fieri ſoliti. 259.a
Ludi Conſuales quomodo & ubi agerentur. 357.b
Ludi Epheborum qui. 801.a
Ludi funebres, eorumque apparatus. 639.b. 647.a. 649.a
Ludi magni qui & quando inſtituti. 629.b
Ludi muſici Saturnaliorum loco Saturno à Thebanis dicati. 463.a
Ludi plebeji cur & quando inſtituti. 655.b
Ludi ſeculares qui. 362.b
Ludi illuſtrium & doctorum virorum poſt ſeria negotia. 794.a. 795.a
Ludi quibus pecunia ludere licebat. 797.a
Ludis qui olim præſiderent. 174.b
Ludorum aliquot juvenilium apud Græcos recenſio. 797.a
Ludorum aliquot publicorum inter Græcos ratio quæ. 56.b. & ſeqq.
Ludorum differentia & cura Romanis olim quanta. 628.b. & ſeqq.
Ludorum vovendorum conſuetudo. 803.a
Ludorum luſoriorum ſpecies variæ. 788.a. & ſeqq.
Ludos ſingulis diis ſuos fuiſſe. 628.b
Ludovicus Matha quàm præter æquum in carcere excruciatus. 503.b.
Ludus literarius Ciceronis. 178.a. & ſeqq.
Ludus ſaltatorius. 495.a
Lugduni omne monetæ genus à Romanis cudebatur. 1191.a
Lugendi mos apud diverſos quàm diverſus. 620.a & ſeqq. 650.a. 652.a. 653.a.
Lugubrium veſtium color quis. 632.a
Lumen in navi prætoria quid innuere ſoleret. 882.a
Luminaria quot & quomodo Scipio navibus diſtribuerit. ibid.
Lunaris annus quis. 827.a
Luna à quibus culta. 743.b. 745.b. 746.b
Lunæ Noctilucæ templum ubi. 559.b
Luna Græcorum præſes. 436.b
Lunæ quod animal ſacrum. 697.a
Lunæ quod annimal immolaretur ab Ægyptiis. 695.a
Lunæ ædes in colle Aventino. 562.b
Lunæ quid libarint Athenienſes. 707.a
Lunæ vehiculum quæ animalia traherent. 356.b
Lunam in calceis adſcribere, quid notaret. 193.b
Luno deo ſacrificantibus quid felicitatis obtingeret. 951.a
Lunulæ, quæ fibulæ dicerentur. 192.b
Lupæ apud Latinos quæ. 1131.a
Lupercalibus quid immolaretur. 704.a
Lupercalium origo, cæremoniæ, licentia quæ. 1020.a
Lupercorum impudentia, & nequitia quanta. 1022.a
Lupi effigie ubi Apollo cultus. 400.b
Lupi qualia auguria faciant. 145.b
Lupiæ, oppidum. 235.a
Lupo aut bubone cellam Iovis aut Capitolium intrante quid fieri ſoleret. 374.b

Lupus

Lupus quibus pro deo cultus. 745.b
Lupus in fabula quid. 166.b
Lurconis trib. pl. edictum in ambitioſos. 759.a
Luſcinia in cujus infantis ore aliquando cecinerit. 135.b
Luſitania qualis provincia & ejus conventus quot. 511.a
Luſitani deſtinatos morti quomodo occidant. 595.a
Luſitani qualibus in bello galeis utantur. 156.a
Luſitanorum in nuptiis mos. 277.a
Luſitanorum in prœliis arma & ornamenta quæ. 715.b
Luſorium opus à quo Imperatore conſcriptum. 793.a
Luſtrandæ urbis Romæ tempus & cæremoniæ quæ. 374.b. 375.b
Luſtrandi ſpecies quot. 384.b
Luſtratio exercitus quomodo & quibus tantum animalibus fieret. 695.a
Luſtratio poſt funeris juſta abſoluta. 646.a
Luſtrationes quare aut quomodo fierent. 378.b. & ſeqq.
Luſtricus dies. 486.a
Luſtris condendis quid precari ſoliti. 376.b
Luxuriæ cohibendæ leges. 685.a
Luxus quando primum Romam invaſerit, quando Græciam. 685.a
Lyæus, cujus dei cognomen. 460.b
Lybicorum deus quis. 444.b
Lybiſſinus, deus quis. 457.b
Lycabas quid. 826.a
Lycæum Athenis quid. 659.a. 825.a
Lychni unde quidam cognominati. 343.a
Lychnus inextinctus in quibus olim templis ſervaretur. 104.b
Lycii quanti comam facerent. 245.b
Lyciorum in luctu mos. 622.a
Lyciacus conventus ex quot olim conſtaret urbibus. 850.a
Lyciæ ſortes quæ. 408.b
Lycius, cujus dei cognomen. 458.b
Lycopolitæ cur non utantur tubis. 877.a
Lycurgi diſciplina militaris. 946.a
Lycurgi diviſio militaris. 30.a
Lycurgi edictum quomodo in conciliis ſententiæ dicerentur. 1005.a
Lycurgi inſtitutum de domorum ædificatione. 340.b
Lycurgi lex in cœlibes. 947.a. 956.a
Lycurgi peregrinatio. 472.b
Lycurgi ſententia de ſepultura. 552.a. 560.a
Lycurgi ſacra fugalia. 454.a
Lycurgi quanta ambitio. 758.a
Lycurgi ſanctiones contra conviviorum apparatus & lautiores menſas. 686.a
Lycurgus è tota Sparta fœnus & uſuras exterminavit. 48.a
Lycurgus per ordines Reip. curam diviſit. 566.a
Lycurgus quot dierum ſpatio Lacedæmoniis luctum terminaverit. 654.a. 655.a
Lydi qui & ubi. 849.a. 852.a
Lydi natura quales. 1035.a
Lydiæ tibiæ. 870.a
Lydius canendi modus qualis. 875.a
Lydius ornatus quis. 363.a
Lydorum in elocandis virginibus mos. 191.a
Lydorum in fœdere percutiendo mores. 27.b
Lydorum Regum inſigne quid. 219.a
Lyen Siculis dea quæ. 464.b
Lymios deus quis. 456.b
Lymiræ piſces ad quid præter morem accommodi. 230.a
Lymirinorum in dignoſcendis filiis ex promiſcuo concubitu mos. 192.a
Lynces poſt amiſſam conjugem alii non junguntur. 265.a
Lyra quanto olim in pretio fuerit. 498.a
Lyrica muſca quæ mulier dicta. 654.b
Lyricorum vatum victima quæ. 653.b
Lyſandri diſſecti cor piloſum inventum. 349.b
Lyſias Pythagoræus cujus aliquando præceptor. 180.a
Lyſimachi canes, accenſo domini rogo, in flammas ſe injecere. 639.a
Lyſimachi theſaurus ubi ſervaretur. 254.a
Lyſimacho quid Alexandri candida faſcia portenderit. 218.a
Lyſimachus vim fati mira virtute ſuperavit. 538.a
Lyſis, cujus diſcipulus & ubi natus. 232.a

M.

Macedonia cui cognomen dederit. 332.a
Macedoniæ provinciæ quot. 511.a
Macedonica phalanx quæ. 587.b
Macedonibus cur vetitum trophæa erigere. 177.a
Macedonum acies ut inſtrueretur. 934.a
Macedonum conjugia inceſtuoſa. 182.a
Macedonum deus quis. 444.b
Macedonum in luctu mos. 622 a
Macedonum in præliis arma quæ. 718.b
Macedonum in contrahendis nuptiis mos. 270.a
Macedonum in recipiendis ſententiis mos quis. 1006.a
Macedonum lex militaris. 158.a
Macedonum regia ubi. 612.a. 613.a
Macedonum Regum diadema. 220.a
Macedonum Regum munera. 522 a
Macedonum theſauri ubi recondi ſoliti. 254.a
Macella unde dicta ſint. 821.a
Macellus quidam cur ſupplicio affectus, & cui rei nomen dederit. ibid.
Macerana quorum dea. 445.b
Macrianorum familia quid proprium habuerit. 435.a
Macronorum in fœdere percutiendo mos. 29.b
Mæandro qui ſacrificarint. 744 b
Mæcenatis horti ubi Romæ. 568.b
Mænades quæ. 648.b
Maones ubi & qui. 849.a. 852.a
Magi & Caramanges, Perſarum ſummus magiſtratus. 567.a
Magi Indorum quam rigide ac religioſe vivant. 1079.a
Magi Perſis qui. 1036.a
Magi quid in emittendis votis adhiberent. 811.a
Magi quomodo adulteria vindicarent. 863.a
Magorum inceſtuoſa matrimonia. 181.a
Magorum ſepultura quam execranda. 552.a
Magia ubi & quos olim pueros doceretur. 493.a
Magides quid. 140.a
Magiſter equitum una cum dictatore dictus. 1176.a
Magiſter equitum cui immediatè ſubſit. 38 a
Magiſter equitum ſemper dictatori aderat. 1180.a
Magiſter inter Salios quis dictus. 201.a
Magiſter vitæ apud Carthaginenſes quis. 723.a
Magiſtri militiæ apud Perſas grandævi. 144.a
Magiſtri puerorum quales eſſe debeant. 489a
Magiſtratus Athenis ad conciliandum diſſidentes cum maritis uxores. 958.a
Magiſtratus plebeji quibus illiciti. 733.b
Magiſtratu fungentes apud Carthaginenſes vino abſtinebant. 926.a
Magiſtratu fungentibus ex inſtituto Platonis vinum interdictum. 673.a
Magiſtratu fungentes defuncti ut efferrentur. 624.a. 630.a
Magiſtratu & imperio dejecti. 924.a
Magiſtratum eundem quoto demum anno eidem gerere liceret. 922.a
Magiſtratuum violentia quibus legibus & quoties compreſſa. 920.a. & ſeqq.
Magiſtratum ultra præſcriptum tempus gerentes, quomodo à diverſis gentibus diversè puniti. 927.a
Magiſtratuum in re militari ordo qualis. 38.a
Magiſtratuum Rom. ordo. 391.a
Magnetarchæ qui. 1166.a
Magni dii qui. 433.b
unde ſic dicti. 434.b
Magni ludi qui & quando inſtituti. 630.b
Magophonia quæ dies dicta. 1142.a
Maja, dea quæ. 509.b. 755.b
Majæ qui immolarent. 486.a
Majæ & Mercurio quid menſe Majo immolaretur à mercatoribus. 761.a
Majales, qui. 330.a
Majeſtatis reus quomodo puniretur. 860.a
Maji Idibus quid fieri ſolitum. 761.a
Majus menſis cui deo dicatus. ibid.
Majus cui deo ſacer. 836.a
Malacinus quis dictus. 205.b
Malæ Fortunæ ſacellum. 101.a
Malæ Fortunæ templum ubi. 568.b
Malleoli matricidæ pœna quæ. 588.a
Mallei unde quidam cognominati. 63.a
Malleo qui mactarent beſtias. 2107.a

Malum conſilium conſultori peſſimum, proverb. 166.b

Malus navis, an navis pars dicendus. 194.a

Mamercorum nomen unde. 69.a

Mamercus unde dictus. 39.b

Mamercus Æmilius cur à Cenſoribus tribu motus & ærarius factus. 714.a

Mammulæ unde quidam denominati. 63.a

Mamurræ domus ubi. 564.b

Mamurrius faber quid artificioſè effinxerit. 201.a. 202.a

Manalis lapis pluvias excitans. 1064.a

Mancipes qui dicti. 520.a

Mancipia à quibus ſale & vino empta. 788.a

Mancipia & pueros vendendi mos. 526.b

Mancipia ſub pileo vendendi jus quod. 752.a

Mandragoras à quo devictus. 14.a

Manduci effigies quomodo in triumpho ferretur. 491.b

Manes, quale in Phrygia nomen. 785.a

Manes ſervus fugitivus cur liber à Diogene Cynico dimiſſus. 775.a

Manes quibus cæremoniis expiarentur. 361.b. & ſeqq.

Maniæ deæ quomodo ſacrificatum ſit olim. 461.a

Manibus atro die parentare nefas. 362.b

Manibus & Diti quomodo vota fierent. 817.a

Manilia, Telegoni filia. 69.a

ab hac Manilii orti. 69.a

Manipulares milites qui & unde dicti. 710.b. 865.a

Manipularius quis. 589.b

Manipulus fœni quorum olim ſignum militare. 864.a

Manipulus levis ex quot militibus conſtaret. 27.a. *cur ſic dictus.* 28.a

Manipulus quot hominibus conſtet. 589.b

Manium evocatio apud Avernum. 365.b

Manium in ſacris qualia ſumi ſoleant auſpicia. 713.a

Manius unde dictus. 38.b

Manius Martius & Trebius ædiles pl. unde ſtatuas in Capitolio meruerint. 909.a

Manius Papyrius primus Rex ſacrorum. 846.a

Manlii Capitolini domus quid poſt dominum occiſum facta. 552.b. 820.a

Manlii rei ac damnati nemo ex cognatis m ſertus. 600.a

Manlius cur Senatu motus. 489.a

L. Manlius Imperioſus cur Dictator creatus. 40.a

T. Manlius unde Torquatus cognominatus. 64.a

Mannus, quorum deus. 444.b

Mantes qui ſemper adeſſe ſenatui voluerint. 1003.a

Mantua cujus regionis olim habuerit principatum. 851.a

Manubiæ Jovis cur rubræ. 125.b

Manumiſſi ingrati in ſervitutem revocabantur. 778.a

Manumiſſi ſæpiſſime ſibi prænomina patronorum arrogabant. 41.b

Manumiſſio quibus cæremoniis fieret. 966.a

Manumiſſorum plena libertas. 990.a

Manu ex jure conſertum quid. 543.b

Manum protendere, quid. 1207.a

Manus expedire & efferre quid ſignificaret. 885.a

Manus fidei ſacra quæ. 429.a

Manus Imperatori à militibus protentari, quid ſignet. 886.a

Manuum deoſculatio. 431.a

Maracanda, quorum regia. 613.a

Marathon, civitas ubi. 737.b

Marathonii primi divinos honores Herculi dedere. 370.a

Marcelli Imperatoris animadverſio in milites fugaces. 364.a

Marcelli theatrum. 1192.a

Marcellorum familia Romæ quæ fuerit. 66.a

Marci prænomen, cur velut infame, à pleriſque devitatum. 43.b

Marci prænomen cui familiæ interdictum. 820.a

Marcipores qui appellati. 41.b

Mardorum veſtitus qualis. 233.b

Mares Romani quot habuerint nomina. 79.a

Marica, cujus deæ cognomen. 443.b

Marici cujuſdam inſigne facinus. 344.a

Marii cujuſdam ſomnium verum. 83.a

Marii de Iugurtha & Cimbris duplex trophæum. 174.a

Marii leges. 756.a

Ma-

Marinos homines non eſſe fabuloſos. 656.a. 657.a
Maritandorum ordinum lex. 949.a
Mariti erga uxorem officium, & contra. 950.a
Mariti judicio nonnunquam uxoris offenſa permiſſa fuit. 957.a
Mariti mores uxori pro lege eſſe debent. 950.a
Maritis fuiſſe in uxores aliquod repudii jus, nullum uxoribus in viros. 952.a
Maritus ferus & malus quomodo Spartæ coërcitus. 948.a
Maritus ubi det uxori dotem, non ab ea recipiat. 956.a
C. Marius aquilæ ſigno ſolum uſus. 866.a
C. Marius plebi diu intermiſſum conſulatum reſtituit. 564.a
Marrhes, Ægypti Rex, cornicem nuncii vice habuit. 215.a
Marſorum pernicitas qualis. 419.a
Marſyæ pellis ubi olim ſuſpenſa videretur. 353.a
Marſyæ qui ſacrificarint. 745.b
Mars, cui equos immolant, Scythis præcipuus deorum. 436.b
Mars quibus pervigil deus & præſentiſſimum numen. 744.b
Mars, quorum præcipuus deus. 450.b
Marti humana victima qui litarent. 750.b
Marti quod animal ſacrum. 697.a. 701.a
Marti quam diverſa animalia diverſæ gentes immolent. 695.a. 701.a. 704.a
Marti quomodo ſacrum fiat in Scythia. 1095.a
Martis ædes cur diu in urbem non admiſſa. 257.a. 258.a
Martis lucus & ſacellum ubi Romæ. 568.b
Martis templum ubi. 552.b
Martis Ultoris ædes. 337.a. 348.a
Martiales ludi qui. 660.b
Martialis flamen. 572.b. 580.b
Martialis Poëta apertus ac minimè involutus. 857.a
Martialis Poëtæ loca aliquot diſcuſſa. 4.b. 344.a. 345.a. 350.a. 855.a. 856.a. 1157.a
Martiorum carmina ubi olim ſervarentur. 738 a
Martius unde dictus. 39.b
Martius Septimius ex fabro ferrario ad imperium evectus. 1203.a
quantum digitis valuerit. ibid.a
Martius menſis cui deæ ſacer. 835.a
Martius menſis quam variè olim à diverſis habitus. 829.a. 834.a
Martii Idibus quid fieri ſolitum. 760.a
Maſculæ Fortunæ templum. 96.a
Maſculas picturas in quibus ſacris abſcondi oporteret. 506.b
Maſiniſſæ ſatellites, canes. 693.b
Maſſæ unde quidam appellati. 71.a
Maſſæſylorum regiæ ubi olim fuerint, & quæ. 611.a
Maſſagetæ cui ſolùm deo immolent. 700.a
Maſſagetæ per quæ jurarent. 87.b
Maſſagetarum in bellum proficiſcentium veſtes cur ruſſatæ vel puniceæ. 146.a
Maſſagetarum in ſenes immanitas quanta. 554.a
Maſſagetis numina præcipua quæ. 436.b
Maſſilienſes juventuti nullum aditum in ſcenam vel theatrum conceſſere. 183.b
Maſſilienſium in morte alicujus conſuetudo quæ. 624.a. 655.a
Maſſilienſium lex in libertos doli admiſſi reos. 778.a
Maſſiniſſa quando Siphacem vicerit. 98.a
Mater, fluvius gemmifer. 854.a
Matresfamilias in qua domus parte agerent. 334.b
Matribus ipſis ſuos infantes alendos eſſe. 488.a
Matrimonia quoto cognationis gradu apud diverſos licita fuerint. 180.a. & ſeqq.
Matris deûm effigies. 1028.a
Matris Matutæ ſacellum ubi Romæ. 348.a
Matrona, quæ dea. 453.b
Matrona, quod claves cellæ vinariæ reſignaſſet, inedia mori coacta. 673.a
Matronæ ab athletarum ſpectaculis rejectæ. 184.b
Matronæ pudicæ quid Veneri in ſinum offerre ſolitæ. 764.a. 765.a
Matronæ cur carpento vectæ & in funere ſolenniter laudatæ. 952.a
Matronæ & ſpectatæ pudicitiæ mulieres quo ornatu uterentur. 215.b
Matronalia feſta quæ. 834.a
Matronarum auro inops ærarium ſublevatum. 952.a
Matronis in ſemitis viros cedere de via oportuiſſe. 955.a

Matronis quibus ludis intereſſe vetitum. 642.a
Matuta & mater deûm, eadem dea. 442.b. 695.a
Matuta Junonis ara ubi. 468.b
Mauris quot paſſim licuerit habere uxores. 187.a
Maurorum deus quis. 444.b
Maurorum inceſtus nefandus. 181.a
Maurorum in præliis ornatus quis. 719.b
Maurorum veſtes quales. 235.b
Maurusiorum veſtitus. 233.b
Maximi cognomen quot Romæ habuerint. 74.a
Maximini campeſtres exercitationes. 152.a
Maximus Curio, homo plebejus, Rex ſacrorum. 847.a
Mazacenorum in legibus dubiis interpretandis mos quis. 278.b
Mecænatis facilitas in repudianda & reconcilianda uxore. 953.a
Mecænatis teſſera militaris quæ. 884.a
Mecænatis veſtitus qualis. 204.b
Mechiris menſis quis. 835.a
Medi natura quales. 1038.a
Medi qualem Regem eligerent. 1170.a
Mediaſtini qui. 838.a
Mediatuticus Capuæ quis. 1167.a
Medicus digitus quis. 1205.a
Medimnus ex quot modiis conſtet. 443.a
Medio digito aliquid indicantes, quibus inſanire putati. 1204.a
Meditrina dea quæ. 515.b
Meditrinalia & Meditrinales dies qui. ibid.b
Medix Oſcis quis. 1166.a
Medorum in fœdere percutiendo mores. 27.b. 30.b
Medorum reges plures habebant uxores. 192.a
Medorum Regum diadema quale. 218.a. 219.a
Medorum veſtitus qualis. 232.b
Megabyzus quis, & cujus deæ flamen. 584.b
Megalenſes ludi qui, cui & à quo dicati. 632.b. 633.b
Megalobyzus quis dictus. 320.a
Megarenſes quam invisi Athenis. 981.a
Megarenſis purpura quæ. 634.b
Megarenſium curia quomodo à M. Antonio irriſa. 123.a
Megarenſium tribus. 134.a
Megarenſium in ſepeliendo conſuetudo. 557.a
Megas, digitus quis. 1205.a
Megaſthenes Chalcidenſis quas colonias deduxerit. 238.a
Megiſtanes, Armeniorum ſummus magiſtratus. 567.a
Megiſtanes apud Perſas quis. 1166.a
Meguliæ dos quanta. 955.a
Mel in conviviis quando exhiberetur. 278.b
Mel optimum cujate. 281.b
Meletidis ſtupiditas. 495.a
Melicerta qui deus & quibus aliis nominibus dictus. 442.b
Melii domus poſt necem domini quomodo dicta. 821.a
Melici pulli qui. 227.a
Μελίκρατον *quid.* 671.a
Meliſſa, Magnæ Matris ſacerdos apud Cretenſes. 320.a
Meliſſæ nymphæ inventum quod & cultus quantus. 1100.a
Melitta Aſſyriis quæ. 455.b
Melita via. 408.a
Melitæ templum Athenis quale. 569.b
Sp. Melius ob affectatum imperium ſupplicio affectus. 41.a
Mellaria quid. 507.b
Melophori qui. 692.b
Melopidæ ſemideæ templum ubi. 422.b
Membrum virile quo menſe, quo cultu, à matronis Romæ venerari, & quò deferri ſolitum. 764.a. 765.a
Memmii à quo ſic denominati. 68.a
Memnon & Anubis primi Ægyptiis literas intulere. 528.a
Memnonis regia ubi. 612.a
Memnonis ſtatua quam mira. 1029.a
Memoriæ fons ubi. 413.b
Memoriæ ſedes ubi. 432.a
Memphis Ægyptiis quid. 557.b
Menander à quo Poëta quare aliquando ſuperatus. 654.b
Mendacium qui maximè averſati & quàm variè punitum. 541.b. 542.b
Menelaus, Telemachi præceptor. 490.a
Menelaus ex qua Spartiatarum tribu. 134.a
Menianum quid. 102.b
Meniditæ, cujus urbis portæ. 1075.a

Menis Rex cur à Thebanis execratus. 684.a
Menſa inter res ſacras à veteribus habebatur. 297.b
Menſæ citreæ. 275.b
Menſæ in tricliniis quot. 276.b
Menſæ pro aris. 1114.a
Menſæ & cibus primi ſeculi Romæ quales. 273.b
Menſæ adminiſtrandæ ratio apud priſcos Romanos. 680.a
Menſas vacuas tolli non licuiſſe. ibid.
Menſalis Iuno ubi culta. 124.a
Menſarii triumviri qui. 743.a
Menſas argenteas quis primus habuerit. 277.b
Menſarum ſpecies multifariæ. 140.a
Menſi cuique ſuum numen. 835.a
Menſis ſecundis quid exhiberetur apud Romanos. 278.b. *Iberos.* 279.b *Græcos.* ibid.b
Menſium diverſorum diverſa apud diverſos nomina. 834.a
Menſurarum aliquot nomina. 443.a
Menſtruatis ubi templa adire vetitum. 1082.a
Mentiendi quibus modus nullus. 542.b
Mentina tribus quando cæteris addita. 130.a
Mentis ædes ubi. 552.b
Mentulâ porrectâ ſtatuas quibus in ſacris ferrent. 651.b
Mentum & genua attingere apud Græcos quid. 426.a
Mercatorum deus & dies feſtus quis. 761.a
Mercenario milite quomodo aut quando Romani uſi. 713.b
Mercenariorum vilitas. 714.b
Mercimonia apud diverſos quam diverſè fiant. 1051.a. & ſeqq.
Mercurii imago Græcis qualis. 1027.a
Mercurii nomina diverſa. 464.b
Mercurio lacte litabatur. 403.a
Mercurio qui dies ſacri apud Græcos. 766.a
Mercurio cur poſtremo libarent Græci. 304.b
Mercurio humano cruore qui litarent. 751.b
Mercuriorum numerus quis. 465.b
Mercurios non decere ex omni ligno exſculpi, Pythagoræ erat opinio. 1027.a
Mercurius Triſmegiſtus unde dictus. 324.a
Meretrices quot aſſidue in Veneris templo famularentur & fornicarentur. 753.b
Meretrices quo veſtitu incederent. 217.b. 218.b
Meretricibus quo tempore proſtare permiſſum. 1153.a
Meretricum vocabula aliquot diverſa. 1131.a
Meridies quomodo notari ſolitus. 1152.a
Meris, ſcutum quale. 679.b
Meroënſium ſacerdotum quanta olim auctoritas. 323.a
Meroës Regina cur Candaces vocentur. 17.a
Meroitarum dii indigetes qui. 443.b
Merottis quis qualiſve imperet. 1171.a
Meros cujus phalangis altera pars & quot contineat. 589.b
Meſa Varia, Heliogabali avia, ſedit in ſenatu. 1015.a
Meſade, Iudæorum Regibus quid. 557.b
Meſapii, populi qui. 235.a
Meſius quis apud Oſcos menſis. 834.a. 835.a
Meſos, digitus quis. 1205.a
Meſſalæ cognomen unde. 333.a
Meſſalina quomodo in triumpho vecta. 497.b
Meſſeniorum in clypeis olim inſigne quod. 681.b
Meſtris cujus unius & uxor & filia fuerit. 183.a
Metagetnion quis apud quos dicatur menſis. 834.a
Metapontinæ Iunonis templi columnæ vitigineæ. 422.b
Metapontinorum votum. 808.a
Metelli diſciplina militaris. 94.a
Metelli pontificis quantus labor in prolatione dictionis Opiferæ. 594.b 595.b
Metelli porticus. 822.a
Metelli de Sertorio trophæum. 174.a
Metellorum aliquot in patrem ſuum pietas quanta. 538.b
Metellorum cognomina. 62.a
Metellus cur Imperator dictus fuerit. 12.a
Metellus quas leges Cretenſibus ademerit, & quales dederit. 521.b

L. Metellus unde Vittati ſeu Diademati cognomen tulerit. 218.a
Metia porta. 1070.a
Metia tribus unde dicta. 128.a
Metium, oppidum pervetuſtum. 128.a
Metius Pompoſianus ob quam calumniam à Domitiano occiſus. 787.a
Metonicus annus quid. 831.a
Metreta quid dicatur. 444.a
Metretes unde quis cognominatus. 343.a
Mevia lex. 615.a
Mezentii quanta in vivos immanitas. 599.a
Micros digitus quis. 1205.a
Microtropeza quæ. 140.a
Midæ regis fortuna quanta. 537.a
Midas in teſſeris quid. 793.a
Midas, quorum numen apud Phryges. 785.a
Milciades ex qua fuerit tribu Athenienſium. 133.a
Milciades ob Marathoniam victoriam quid ab Athenienſibus conſequutus. 1129.a
Milciades cur mori coactus. 773.a
Milciadi qualia certamina à Cherſonitis inſtituta. 62.b
Milichii Iovis feſta. 713.a
Milichius, deus quis. 462.b
Mileſii ex quorum genere Regem eligere duntaxat ſoliti. 1169.a
Mileſii milites comati. 878.a
Mileſiorum factiones quot. 887.a
Mileſiorum in funere efferendo mos. 619.a. 620.a
Mileſius Apollo. 404.b
Miletus totius Ioniæ caput. 404.b
Miletus quot quantorumque excellentium ingeniorum parens. 472.b
Militare ſacramentum in quot duraret annos. 708.b
Militares notæ. 357.a. & ſeqq.
Militares veſtes quæ. 240.b
Militaria dona priſcorum Romanorum. 1118 a. 1123.a. 1124.a
Militaria dona ſummorum ducum. 1127.a
Militaria exercitia diverſa. 149.a. 150.a & ſeqq.
Militaria ſigna quæ fuerint apud Romanos. 864.a. & ſeqq.
Militaris ordo in comitiis conſularibus advocatus. 897.a
Militemus, cujus aliquando fuerit teſſera militaris. 884.a
Miles cui immediatè ſubſit. 38.a
Miles ubi prædæ particeps non fiat, niſi capite hoſtis oblato. 714.b
Militem externum in caſtris non admittebant Romani. 146.a
Milites draconarii qui. 870.a
Milites emeriti arma Laribus dicare ſoliti. 708.b
Milites externi virgis, Romani vitibus cædebantur. 988.a
in Milites extra ordinem deprehenſos quomodo animadverſum à Scipione. 157.a
Milites nominis Latini qui. 703.b
Milites Perſarum quam abſtemii & frugales fuerint. 674.a
Milites Romani initio quot annos ſuis expenſis meruerint. 712.b
Milites Spartani comati omnes. 878.a
Milites obeſi & præpingues quomodo mulctarentur. 366.a
Milites quoto ætatis anno conſcribi ſoliti. 141.a. 142.a
Milites quantum olim oneris præter arma ſecum ferre ſoliti. 159.a
Militi, niſi Imperatoris aut tribuni juſſu, extra munimenta abire non licuit. 93.a
Militibus barbam radi, cur juſſerit Alexander Macedo. 245.b
Militibus in prælio navali quid præter ſolitum faciendum. 945.a
Militibus præter modum audacibus vena ſolvebatur. 368.a
Militibus poſt triumphum munera data. 500.b
Militibus ubi vinum interdictum. 673.a
Militum Britannorum ſtipendium quod. 714.b
Militum bello peremptorum ſepeliendorum quanta cura fuerit Athenienſibus. 604.b
Militum capitalia crimina. 354.a
Militum in militiam proficiſcentium veſtes habituſque alii atque alii. 146.a
Militum in ſtationibus dormientium animadverſio olim quæ. 88.a
Militum ordines qui, eorumque nomina. 676.b. & ſeqq.
Militum varia nomina. 709.b. & ſeqq.
Militia exauctorati qui haberentur. 709.b

Militiæ idonei qui. 142.a
Militiæ vincula quæ & quot. 143.a
Militiæ vacatio quibus dari ſolita. 1124.a
Militiæ Romanæ vetus quoddam conſtitutum. 153.a. 156.a. 157.a
Militiam quomodo ordinarit Claudius Cæſar. 38.a
Milium quibus pro frumento fuerit. 676.a
Mille paſſus. 441.a
Milliaria cohors ex quot equitibus & militibus conſtaret. 29.a
Milliaria vaſa quæ. 804.a
Milliariæ porticus. ibid.
Milliaris apri. ibid.
Milvinæ tibiæ quæ. 876.a
Mimallones quæ. 649.b
Mimnermus cujas fuerit. 472.b
Minarum diverſitas. *1182.a. & ſeqq.
Minas, quorum legiſlator fuerit. 520.b
Minerva, quorum in clypeis inſigne. 681.b
Minerva ſignum militare Crateri & Neoptolemi. 868.a
Minervæ cognomina quàm ſint diverſa. 462.b. & ſeqq.
Minervæ oculi glauci. 420.a
Minervæ ſacra. 465.a
Minervæ ſacrificia qualia. 455.a
Minervæ Trenalis ſimulachrum. 1028.a
Minervæ ædes. 403.a. 550.b
Minervæ quibus animalibus Athenienſes annua ſolennia facere ſolerent. 700.a
Minervæ quomodo ſacrum fieret ſine victima à puellis in parte Aphricæ. 700.a. 701.a
Minervæ templum in colle Aventino. 561.b
Minervarum numerus quis. 464.b
Minervia, nomen præcipuæ legionis Hadriani. 35.a
Minimo digito provocare quid. 1207.a
Minimus digitus quis. 1206 a
Minio qui deorum ſimulacra illinere ſolerent. 1029.a
Minio illini ſoliti qui. 492 b
Minois regia ubi. 611.a
Minos quorum legiſlator. 519.b
Minos cur filius Jovis putatus. 380.a
Minutia porta. 1066.a
L. Minutius cur conſulatu abire juſſus. 575.a
M. Minutius & P. Veturius primi ex Patribus Quæſturæ munus Curiatis Comitiis cepere. 241.a
Miracula vitium in Germania & Britannia qualia. 961.a
Miraculum hominis ex carcere in tartarum ducti & reducti quale. 673.a
Miraculorum orbis unum Thebis, ara Apollinis Spodii. 407 b
Miſcellanei ludi qui. 661.b
Miſcellos ludos quos quis Lugduni primus exhibuerit. 652.b
Miſericordiæ ubi ara ſtatuta. 105.a
Miſſio quibus & quando daretur. 708.b
Miſſionum genera quot. 707.b
Μισῶ σοφὸν, ὃς οὐκ αὑτῷ σοφός. 163.b
Mithridates Eupator quotus Mithridatum fuerit. 17.a
Mithridates, Parthorum Rex, Arſacis cognomen ſibi adoptavit. 15.a
Mitra, amictus muliebris genus. 221 b
Mithra, dea quæ. 455.b
deus quis apud Perſas. 456.b
Mithras quis dictus. 318.a
Mithridatis ærarium ubi fuerit. 255.a
Mithridatis bibacitas quanta. 306.b
Mithridatis regia ubi. 612.a
Mithridatis ſimulachrum aureum à quo in triumpho ductum. 488.b
Mithridatis uxores quomodo ſeipſas interfecerint. 217.a
Mna quid & quot ſiclis appenderet. 1183.a
Mnemon unde quidam cognominatus. 343.a
Mnemonium Suſis quid. 556.b
Mnemoſynæ quid ſacrificarint Athenienſes. 707.a
Mnephos ubi cultus. 231.a
Mnota, quorum nomen apud Cretenſes. 785.a
Modeſtinus quid nomine ſupellectilis comprehendat. 139.a
Modiolus, vaſis genus. 666.a
Modiolus quota modii pars. 443.a
Modius quot chœnices ſeu ſextertia contineat. ibid.
Moduli tibiæ Phrygiæ quàm diverſi. 874.a & ſeqq.
Mœchandi occaſio in ſacris Bonæ deæ. 508.b
Mœchas à teſtamentis, quis licet tyrannus, benè excluſerit. 613.b

Mœnia

Mœnia ſeu muri civitatis quomodo ſint ſancti. 606.b. 607.b. 1072.a
Mœnium ſignandorum ratio ſeu cæremoniæ quæ. 609.b
Mola ſalſa quid & quomodo fieri ſolita. 688.a
Molæ frumentariæ quando ſertis coronarentur. 707.a
Molarum uſus veteribus Romanis incognitus. 675.a
Molorchus Herculem ſuſcepit hoſpitio. 67.b
Moloſſorum Regum cognomen. 17.a
Moneta Juno unde ſic dicta. 467.b. *ejus ædes ubi Romæ.* 466.b. 467.b
Monetæ aureæ primus inventor apud Perſas quis. 1053.a
Monetæ nullæ à condita urbe ad Pyrrhum regem fuere. 1190.a
Monetæ officina. 820.a
Monetales triumviri qui. 743.a
Monilia ferrea quæ mulieres geſtare collo ſoleant. 232.b
Monitoria fulgura quæ. 128.b
Mons quibus pro deo cultus. 744.b
Monſtri expiandi apud Athenienſes mos quis. 374.b. 387.b
Monſtroſi & defectuoſi partus quomodo olim ablegati. 482.a
Montianæ, placentarum genus. 282.a
Monyma, Mithridatis uxor, quomodo ſeipſam interfecerit. 217.a
Mores peßimi quid tandem pariant boni. 609.b
Mores unde primum corrupti. 685.a
Morichus, deus quis Siculis. 460.b
Morientis ſpiritum quis olim excipere ſolitus. 614.a
Moriones à quibus conviviis adhibiti. 311.b
Mortem ſibi conſciſcere, apud quos laudi, & apud quos contra probro detur. 390.b
Morti deo qui templa dicaverint. 105.a
Mortui noctu non interdiu efferebantur. 633.a
Morum degeneratio. 757.a
Morum præfectus quis. 670.b
Moſchus Antimolus quàm fuerit frugalis. 679.a
Moſes & Hebræi adorantes occidentem ſpectabant. 1098.a
Moſſynæci quomodo Regem delinquentem mulctarent. 674.a
Mugonia porta quo alio nomine dicta. 1059.a. 1070.a
Mulæ partus incertæ naturæ quid aliquando portenderit. 538.a
Mulæ ubi vulgò pariant. 350.b
Mulctæ apud Athenienſes in aram Jovis Servatoris dedicabantur. 586.a
Mulctæ pecuniariæ certam apud Romanos fuiſſe ſummam. 585.a
Mulctarum differentiæ. ibid. & ſeqq.
Mulctarum militarium differentia quæ. 354.a. & ſeqq.
Muli ubi nulli educentur. 350.b
Muliebres veſtes cur quidam in luctu induant. 622.a
Muliebris Fortunæ phanum. 98.a
Mulier Regem temulentum occidens quid præmii ferret apud Indos. 674.a
Mulieres caſtra ſequi, apud majores magnæ turpitudinis erat. 94.a
Mulieres cur in Thracia odioſæ viris. 378.a
Mulieres ubi in foro vacarent, viri vero penſa traherent. 960.a
Mulieres apud Medos ſordidæ & agreſtes habebantur, quæ paucioribus quinque viris nupſiſſent. 192.a
Mulieres in ſacris apud Romanos erant capite velato. 1082.a
Mulieres ubi circumcidantur. 479.a
Mulieres ubi ex equis, non gladiis, ſed laqueis pugnent. 719.b
Mulieres Senatum adire vetabantur. 1015.a
Mulieres poſt viri obitum matrimonium ineuntes quid facere tenerentur. 958.a
Mulieres Romanæ ſine cognomento, ſolis prænominibus, adjecto nomine denominabantur. 43.b
Mulieribus qui Reges pro cuſtodibus uſi. 692.b
Mulieribus Auguſtis etiam cuſtodes ſive ſatellites fuiſſe. 693.b
Mulieribus aliquando vetitum, ne verſicolori veſte uterentur. 218.b
Mulieribus olim vini uſus Romæ interdictus. 671.a. *earum, quæ id bibiſſent, pœna.* 672.a. 673.a
Mulieris, tres liberos habentis, privilegia. 949.a. 950.a

Mulierum Romanarum cultus. 258.b
Mullei, quales calcei. 225.b.226.b
Mulſi pocillum pro magno munere diis votum. 673.a.803.a
Multa cadere inter calicem ſupremaque labra, quid. 158.b
Multitudo quomodo olim puniri ſolita per decimationem. 355.a.356.a
Mulus cur victima in Conſualibus. 356.b
Mumartius ſub Tullo Hoſtilio quam præfecturam geſſerit. 665.b
Mundanus annus quis. 829.a
Mundum phanum Dei ſanctiſſimum exiſtimavit Diogenes. 456.a
Mundus univerſus quomodo & ubi per tres Saturni filios diviſus. 423.b
Muneris adminiſtrati ratio quando redderetur apud Romanos. 925.a
Muneris publici obeundi ætas quæ. 923.a
Munera nuptialia mittere, lege apud Romanos vetitum. 288.a
Municipii & coloniæ differentia. 974.a
Municipii jus. 973.a
Municipiorum duumviri qui. 741.a
Munychia Athenis quid. 556.b
Munychio quis menſis apud Athenienſes. 834.a
Munychionis (id eſt Januarii) undevigeſimo die quid Athenis fieri ſolitum. 764.a
Milvus diri malique ominis. 134.b
Murænæ unde quidam dicti. 77.a
Muralis corona in quam formam fieret. 1121.a
Murani cognomen quibus Regibus inditum. 14.a
Murem qui nummis incuſſerint. 1057.a
Mures quale auſpicium faciant. 147.b
Murtia quæ dea dicta. 562.b
Muſeum, pars regiarum Alexandriæ. 613.a
Muſarum templum ubi. 558.b
Muſca Lyrica quæ mulier dicta. 654.b
Muſcæ quò ex quibus locis ad tempus cedere ac reverti creditæ. 64.b
Muſcarum deum Acorem qui coluerint. 745.b
Muſica, quarum feſta. 70.b
Muſica à quibus laudata. 499.a.
vituperata. 498.a
Muſicæ honos. 498.a
Muſicæ ſtudium apud veteres Græcos quantum. 480.a
Muſis bos immolatus quandoque à Pythagora. 693.a
Muſis ubi immolaretur. 410.b
Muſtaceæ, placentarum genus. 282.b
Muſtela quale auſpicium faciat. 148.b
Muta exta quæ. 353.b
Mutabilior cothurno, quid. 157.b
Mutia dies unde dicta. 1141.a
Mutialis agger Romæ ubi. 569.b
Mutionis porta quæ, & ubi. 1066.a
C. Mutius unde Scævola cognominatus. 61.a
Mutuum mulos ſcabere, quid. 155.b
Mybæ cujus coloris amictu prælientur. 147.a
Myconii omnes naturâ calvi. 249.b
Mynias, Chryſæ filius, ubi & cujuſmodi habuerit æraria. 253.a
Myades deus quis. 64.b
Myrica qui coronentur in ſacris. 1091.a
Myricæus, deus quis & unde ſic dictus. 457.b
Myrtea corona cui daretur. 618.b
Myrtea Veneris ara ubi. 562.b
Myrti duæ ante Romuli templum quid portendere ſolitæ. 117.a
Myrti in expiationibus uſus. 385.b
ad Myrtum canere. 480.a
Myrtum cujus templo cur inferre non licuerit. 505.b
Myrtus cui ſacra. 1088.a
Myſia in adminiſtrationes diviſa. 511.a
Myſiæ Cereris ſacra qualia. 507.b
Myſorum cæremoniæ in votis. 811.a
Myſorum in galeis ornatus qualis. 156.a
Myſteria Cereris qualia. 658.b
Myſteriorum magnorum & parvorum ſolennis dies apud Athenienſes. 765.a

N.

Nabathæorum mos erga filios. 483.a
Nabathæorum mos quidam abominandus circa uxores. 192.a
Nænia funebris. 626.a. 627.a
Næniæ ſacellum cur extra urbem fuerit. 260.a
Najades in quibus ſacris repræſentarentur. 649.b
Nanciſcor quid ſignificet. 164.a
Nandi quantum Romanis olim ſtudium fuerit. 151.a

Napa-

Napatia, Candacis regia. 611.a
Narciſſi & Pallantis imagines quis inter Lares colnerit. 329.b
Nares totius populi quis Rex aliquando abſciderit. 598.a
Narnienſis, ſeu Arnienſis tribus. 128.a
Narnienſium deus peculiaris quis. 451.b
Narvalorum Pontifex muliebri ornatu ſemper ingrediebatur. 323.a
Naſamones cur morituros ſedentes conſtituant. 555.a. 615.a
Naſamones per quid jurarent. 91.b
Naſamonum fidei dandæ lex. 27.b
Naſi indicia quæ. 421.a
Naſi mutilatio quibus gentibus ſummi ſupplicii loco habita. 598.a
Naſicæ cognomen unde. 70.a
Naſicæ unde ſic dicti. 63.a
Naſones qui & unde ſic vocati. 58.a
Naſuti & naſum habere qui dicantur. 421.a
Natalitia feſta. 459.a
Natare qui olim diſcerent. 479.a
Nati ſub Delphino. 448.a.
ſub Piſcibus. 450.a
Naturalis annus quis. 830.a
Navales Circenſes. 77.b
Navales duumviri qui. 741.a
Navalis corona qua forma fiat. 1121.a
Navalis prælii ſigna ſeu indicia quo fieri ſoleant modo. 879.a
Naves quas ſeu quorum deorum imagines inſculptas haberent. 879.a.880.a
Navigium miræ artis. 881.a
Navim inſulis ornare quid. 882.a
Navis laureata ſeu vittata, cujus rei indicium eſſet. 214.a
Navium inſignia & nomina privata quæ. 880.a
Nautæ quibus diis potiſſimum vovere ſoliti. 816.a
Nautii unde orti. 68.a
Nautiorum familiæ quid proprium fuerit. 69.a
Ne decima quidem Syracuſanorum pars, quid indicaret. 162 b
Neapoli cujuſmodi aliquando eſſe ſoleret certamen. 654.b
Neapolitani in cujus fuerint clientela. 328.b
Neapolitani regni excidium quo modo olim prædictum. 734.a
Neceſſitatis phanum ubi. 117.a
Neoceri Aliaci quod olim in clypeis inſigne. 681.b
Neſaſti dies qui. 1140.a
Negligentes in re quærenda ubi & quomodo mulctari ſoleant. 718.a
Nemei ludi à quo & in cujus honorem inſtituti. 67.b. *eorum ceremoniæ & certaminum genera.* 67.b. & ſeqq.
Nemeſis dea qualis. 1205.a.
ejus ſimulachrum quale. 1206. a
Nemeſis quomodo ante apotheoſin dicta. 443.b
Neodomadæ qui habiti. 711.b
Neomenia quæ ſint. 766.a
Neoptolemi, Mithridatis ducis, felices victoriæ. 175.a
Neoptolemi ſignum militare. 868.a
Neoptolemus cujus filius. 16.a
Nepenthes ſuccus triſtitiam diſcutit. 675.a
Nepotes unde quidam appellati. 71.a
Neptuni filii qui dicti. 380.a
Neptuni Equeſtris ludi à quo inſtituti. 354.b
Neptuni phanum in Tanaro quid privilegii habuerit. 781.a
Neptuno & fluctibus ſacrificandi ratio. 353.b
Neptuno qui dies Athenis ſacri. 766 a
Neptuno quibus animalibus litaretur. 689.a 690.a
Neptunus quare Hippius dictus. 357.b
Neptunus, quorum olim in clypeis inſigne. 681.b
Neptunus, navis inſigne. 880.a
Nequicquam ſapere, quid indicaret. 163.b
Nereis ubi non multis abhinc annis viſa. 657.a
Nero *quid lingua Sabina ſignificet, & qui hoc nomine vocati.* 65.a
Nero delatorum licentiam compreſſit. 1160.a
Nero quod nomen præcipuæ legioni indiderit. 34.a
Nero quot Senatores & equites ſimul ad ferrum exhibuerit. 641.b
Nero Senatoribus qui tenui re familiari eſſent, annua ſalaria ſtatuit. 1018.a
Nero quem juſſerit menſem vocari Neroneum. 836.a
Nero nullam veſtem bis induit. 205.b

Nero in habitu citharœdi ſe nummo inſculpſit. 1057.a.1058.a
Neronis ædilitas qualis. 910.a
Neronis caſtrenſe theatrum. 1195.a
Neronis edictum in cauſarum patronos. 591.a
Neronis in triumpho inſolentia quanta. 493.b
Neronis convivia qualia. 298.b
Neronis quoddam ſtatutum. 923.a
Neronis in populum ſpectaculis inhiantem liberalitas. 473.a.474.a
Neronis Senatuſconſultum pro Quæſtoribus. 250.a
Nerſilia, poſt apotheoſin Hora dicta. 443.b
Nerva quid in ſervos dominorum delatores ſtatuerit. 778.a
Nervæ ferum. 349.a
Nervarum cognomen unde. 78.a
Neſtor, Agamemnonis præceptor. 490.a
Neſtorida, quod poculi genus. 668.a
Nevia porta. 1070.a
Nevius Poëta unde oriundus. 235.a
Nexi ob fœnus ſoluti, & ne in poſterum quis necteretur cautum. 47.a
Nicanor unde quis dictus. 341.a
Niciæ in condendis mortuis cura. 557.a
Niciæ novum ad Syracuſas ſtratagema. 93.a
Niciæ ſcutum quale. 681.b
Nicolai Perotti laus ſimul & vituperatio. 1157.a
Nicomedum cognomen qui Reges aſciverint. 16.a
Nidarion quid. 225.a
Nigrorum cognomen unde. 59.a
Nihil cum graculo fidibus eſſe, quid. 156.b
Nihil eſſe ſui cum amaracino, quid. ibid.
Nives rubræ in Scythia. 962.a
Nobiles qui. 191.b
Nobilium ambitio in Conſulatu adipiſcendo. 564.a
Nobilium à plebe inter barbaros quale diſcrimen. 255.b. & ſeqq.
Nobilitatem à vulgo quid apud Parthos & Perſas diſtingueret. 255.b
Noctis quæ animalia propriè dicata. 697.a
Noctis definitio. 534.b
Noctis partes olim quot. 1151.a
Noctu pugnare quibus lege vetitum. 717.b
Noctu qui tantum pugnent. 717.b
Noctua quando & quale augurium faciat. 140.a
Noctua, ſignum militare Athenienſium. 868.a
Noctua in numiſmate Athenienſium. 1056.a
Noctuæ figuram qui captivis inuſſerint. 241.b
Noctuas Athenas quid. 162.b
Nocturni cœtus qua lege vetiti. 533.b
Nocturni triumviri qui. 744.a. *Vide reliqua in Triumviri.*
Nodum in ſcirpo quærere, quid. 161.b
Nodus Herculaneus cur ſponſæ cingulo innexus. 276.a
Nomadum tectoria ex qua materia fierent. 90.a
Nomadum uxores communes. 861.a
Nomenclator quis. 413.a
Nomenclatores candidatorum qui. 891.a
Nomentana via. 723.a
Nominis eorum qui in deos referrentur, ratio quæ. 442.b
Non eſt cujuſque hominis adire Corinthum, quid indicaret. 162.b
Nomina quibus mutari ſolita. 521.a
Nominum pueris indendorum varia apud diverſos conſuetudo. 486.a.487.a
Nomophylaces qui. 188.b
Nonæ Caprotinæ quæ, & quid in his Romæ fieri conſuetum. 43.b
Nonii ſenatoris annulus. 435.a
Nonius unde dictus. 39.b
Nonus dies menſis Metagitnionis Carthaginenſibus qualis. 1143.a
Norcia, quorum dea peculiaris. 451.b
Norici & Pannonii in quot provincias diviſi. 511.a
Notæ genitivæ. 435.a
Notæ notariorum quanto olim apud Romanos fuerint in uſu. 530.a
Notæ ſervis & captivis inuri ſolitæ quales. 241.b. 774.a
Notati in politia & infrequentia qui. 360.a
Nova via. 410.a
Novæ legis auctor quàm ſit deteſtabilis apud Ægineas. 609.b

Novæ

Novæ nuptæ veſtis. 218.b
Novellius Tricongius raræ inter bibaciſsimos gloriæ. 306.b
November cui deæ ſacer. 836.a
Novembres menſes Demetrio Regi appellati qui. 765.a
Novemviri Athenis qui. 753.a
Novercam uxorem quis duxerit Romæ. 184.a
Novum antiquo abrogat. 542.b
Nox media quomodo notari ſolita. 1152.a
Nubarum rex ſeu deus quàm ridiculus, nempe canis. 416.b
Nuces cur in nuptiis ſpargerentur. 282.a. 283.a
Nuces ocellatæ quæ. 802.a
Nucibus ludere qui ſoliti. 800.a
Nudi qui quomodo prælientur. 715.b
Nudo pede qui incederent. 217.b
Nudum vidiſſe hominem, capitale apud Perſas. 483.a
Numa Pompilius quale ſacrificium inſtituerit. 200.a. 201.a. 688.a
Numa Pompilius quomodo annum diſtinxerit. 829.a
Numæ Pompilii domus ubi Romæ fuerit. 570.b
Numæ Pompilii corpus poſt multa ſecula in arca lapidea in Janiculo inventum. 549.a
Numæ commentarii. 110.a
Numæ regia ubi olim Romæ fuerit & quando perierit. 608.a
Numæ regis filii quot & qui. 69. a
Numæ ſacrificia qualia fuerint. 453.a
Numantia, cui cognomen dederit. 300.a. 336 a. 337.a
Numantia à quo deleta. 136.a. 489.b
Numatius Plancus orator, Ciceronis diſcipulus. 61.a
Numenius, Antiochi dux, uno loco, non eodem tempore duabus victoriis potitus. 175.a
Numentana porta. 1063.a
Numerandi ſtudium olim quale. 494 a
Numerare geſtu manus. 114.a
Numerus apud diverſas gentes quantulus tantum fuerit. 495.a
Numidæ natura quales. 1034.a
Numidæ pro modo facultatum habebant uxores. 287.a
Numidarum Reges pro majeſtate habebant, nulli mortalium impartiri oſculum aut ſalutem. 415.a
Numidarum Regum ſceptra. 220.a
Numidarum tabernacula ex qua materia fierent. 90.a
Numidarum veſtes militares cujus coloris eſſent. 146.a
Numidia cui Romano cognomen dederit. 332.a
Numine afflati ubi ſuper ignem innoxii incederent. 421.b
Nummi cum Cæſarum inſcriptione. 1057. a
Nummi in ſuffragatores diſtributi. 904.a
Nummi ex coriis boum. 1053.a
Nummorum aliquot veterum nomina & ſigna quæ. 1054.a. & ſeqq.
Nummorum argenteorum & aureorum inventores primi qui. 1052.a. 1053.a
Nummorum imagines & notæ apud veteres Romanos. 1191.a
Nummus argenteus quando primum Romæ ſignatus. 446.a. 1055.a.
aureus. ibid.
Nundina dea quæ. 487.a
Nundinæ quorum aut quales feriæ. 50.b
Nundinæ quoto die haberentur. 681.a
Nundinis quomodo olim balnearetur. 1153. a
Nuptiæ legitimę quæ. 292.a
Nuptialia carmina ubi primum inventa. 291.a
Nuptiarum alii atque alii apud diverſos ritus. 187.a
Nuptiarum cæremoniæ aliæ atque aliæ apud diverſos. 265.a. & ſeqq.
Nuptiæ tribus modis contrahebantur. 267.a
unde dictæ. 271.a
Nuptiis epulari quibus diebus fas non erat. 295.a
Nurcia, quorum dea peculiaris. 451.b
Nyctileia ſacra quæ. 650.b
Nymphades, cujus urbis portæ. 1073.a
Nymphæ in quibus ſacris repræſentarentur. 649.b
Nympharum Sparticarum antrum ubi. 398.b
Nymphides, quales calcei. 226.b
Nyſa civitas Libero conſecrata. 398.b

O.

O, navis Prætoriæ Bruti inſigne. 879.a
O Obæ quid. 887.a
Obeliæ panes. 282.b
Oblativa auſpicia quæ. 121.b
Obligatio ad ἀντίδοσιν quæ. 8.b
Oboli unde dicti. 1186.a
Oboli Græcis quid. ibid.
Obolus quid. 446.a.1184.a
Obſequentis Fortunæ templum. 97.a
Obſidionalis corona quanti olim habita. 1120.a
Obſidionali quis primus donatus. 1121.a
Obſigumia judicia quæ. 948.a
Oeſophagus, cujus dei cognomen apud Eleos. 458.b
Occidionis templum cui adire vetitum. 505.b
Ocellatæ nuces quæ. 802.a
Ochi Regis avaritia quanta. 940.a
Ochus Rex quo convitio ab Ægyptiis affectus. 1200.a
Ocioſi quomodo olim mulctati. 718.a
Ocreſies quàm prodigioſè Servium Tullium genuiſſe dicatur. 635.b
Octacilius unde dictus. 39.b
Octaviæ curia. 122.a
Octaviæ porticus. 822.a
Octavii matris ſomnium. 843.a
Octavii Auguſti animadverſio militaris. 364.a
Octavii trophæum. 174.a
Octavius Auguſtus adorationem repudiavit. 419.a
Octavius quo ludo maximè delectatus fuerit. 794.a
October cui deo ſacer. 836.a
Octobri menſe quid Athenis fieri ſolitum. 765.a
Octobris Idibus quid Romæ fieret. ibid.
Oculorum religio & indicia quæ. 420.a. 421.a
Oculos pætos habere laudi plerunque datum. 56.a
Oculos & os morientis claudere quis ſolitus. 614.a
Oculos rogo impoſiti cur patefacerent & cœlo oſtenderent. 634.a
Odoramenta in pyris defunctorum injici ſolita. 637.a
Oenandrum, cujus conventus fuerit oppidum. 851.a
Oneatæ qui dicti. 133.a
Oenis, Athenienſium tribus. 132.a
Oenotriæ inſula. 239.a
Oenotriorum regia ubi. 612.a
Oetoſcyros, deus quis Scythis. 457.b
Offendo quid ſignificet. 164.a
Offenſiones pedum quid portendant. 501.a. 502.a
Officii aut muneris nomine ſalutare. 414.a
Οἰνόμελι quid. 671.a
Olæ ara religioſiſſimè ab Athenienſibus culta. 353.a
Olana, caſtellum, Tigranis ærarium. 255.a
Olea cui ſacra. 1088.a
Oleæ ramum offerre quid. 426.a.427.a
Oleagina corona qui donarentur. 1129.a
Oleaſtrum arma peperiſſe. 353.a
Olei in luſtrationibus uſus. 385.b
Oleum & operam perdere. 155.b
Oleum in ore geſtare, quid. 160.b
Oleum in ſilice concluſum ubi repertum. 82.b
Oleum optimum cujate. 281.b
Olitorium forum. 348.a
Ollus letho datus, quando & ubi proclamaretur. 618.a
Olympia qui vicerint. 59.b
Olympiæ porticus. 824.a
Olympiadis, Pyrrhi filiæ, conjugium inceſtuoſum cum fratre. 182.a
Olympias quid & quot conſtet annis. 60.b. 831.a
Olympica ad ſpectacula non admittebantur mulieres. 61.b
Olympici ludi qui & in cujus honorem & à quo inſtituti. 57.b. & ſeqq.
Olympici ludi in agro Leontino. 63.b
Olympici victoris præmium. 60.b
Olympicorum ludorum varietas quæ. ibid. b
Olympii Jovis effigies. 1028.a
Olympii Jovis templum ubi. 420.b
Olympionicen eſſe, quanto olim fuerit honori. 67.b

Olym-

Olympiorum imagines per quos Romam tranſlatæ. 63.b
Olympius unde quidam cognominatus. 343.a
Omarii Jovis delubrum. 55.b
Omen belli unde Germani ſumere ſolerent. 931.a
Omina ex corde quæ. 347.b. *ex felle.* 348.b
ex jecinore quæ. 346.b. *ex liene.* 350.b
ex pulmone. ibid.b
Omina ex gallinaceorum fibris. 353.b.
ex fibris talparum. ibid.b.
ex ſuillis extis. ibid b
Omina ex pedum offenſione quæ. 501.a. 502.a
Ominis boni è pullis indicia. 230.a.
mali ominis ex iiſdem ſigna. 228.a
Ominis obſervatio ex ſternutatione. 501.a
Onomadeus quis, & quàm prudenter inimicos tulerit. 887.a
O'νος πρὸς αὐλὸν, quid. 157.b
O'νος λύρας, quid. ibid.
O'νε πόκας ζητεῖν quid. 156.b
Opalia feſta quæ. 511.b
Opertanea ſacra quæ. 701.a
Opheltes, Lycurgi filius, à ſerpente interemptus. 67.b
Ophentina tribus unde dicta. 129.a
Ophentina tribus quando veteribus addita. ibid.a
Ophiuſæ herbæ natura quæ. 598.a
Opi aperto capite ſacrum fiebat. 467.a
Opi quomodo vroveretur. 815.a
Opigena quæ dea dicta. 453.b
Opilii Macrini perniciale odium in adulteros. 863.a
Opilius Macrinus quibus honoribus pedetentim ad Imperium pervenerit. 671.b
Opima ſpolia quoties Romæ relata fuerint. 108.a. *quæ & unde dicta.* 109.a
Opimia baſilica. 347.a
Opimius conſul primus dictatoriam ſibi vim uſurpavit. 574.a
Opis varia nomina. 509.b. *ſacra qualia.* ibid.b. *ſimulacbrum quale.* 510.b.
ædes. 512.b
Opis ędes ubi Romæ. 403.a. 552.b
Opiſthocomæ qui. 524.a
Opiſtographa charta quæ. 513.a. 524.a
Opiſthotonicus morbus quis. 524.a
Opiter cur quis cognominatus. 75.a
Oppia lex. 685.a
Oppia lege quid mulieribus interdictum. 218.b
Oppius mons. 568 b
Opprobrium victis, quid indicet. 166.b
Ops dea quæ & quomodo illi votum fieret. 509.b
Optima mater, cujus aliquando fuerit teſſeris militaris. 883.a
Optimatum in theatris olim locus quis. 174 b
Optimi agnominatione quis Imperatorum gaviſus fuerit. 339.a
Optimi Maximi titulum qui Reges & Imperatores ſibi vindicarint. 344.a
Opuntii Locri ubi. 519.b
Opuntiorum Pontifices quot & quàm diverſa ſacrificia curent. 318.a
Oracal quis, & quorum deus. 450.b
Oracula Apollinis ambigua. 402.b
Oracula ex ſomniis ubi olim captarentur. 409.b. 410.b
Oraculi Delphici conſulendi ritus & cæremoniæ quæ. 399.b
Oraculorum omnium clariſſima olim habita quæ. 396.b
Oraculorum celeberrimorum catalogus. 396.b. & ſeqq.
Oraculorum per inſomnia ratio quæ. 841.a
O'ραμα quid ſit. 82.a
Oratæ unde quidam ſic vocati. 78.a
Orationem funebrem quis primum habuerit apud Romanos. 605.b. 642.a. *apud Græcos quis.* 643.a
Orca quid. 791.a
Orcheſtræ quorum in theatris olim ſedes. 173.b
Orchia lex. 685.a
Orcini qui. 840.a
Ordicalia feſta quæ. 702.a
Ordo equeſter quanti olim fuerit pretii. 516.a. 518.a
Ordo ex quot militibus conſtaret. 27.a
Ordo inſtituendi in literis apud Romanos. 492.a
Orctanorum in præliis arma quæ. 716.b
Organum quid. 195.a
Orgia ſacra quæ & à quo inſtituta. 650.b
Orichalcum veteribus pretioſius auro fuit. 1051.a

Originarii, qui. 840.a
Orius, deus quis. 458.b
Ornamenta Imperii unde ſumpſerint Romani. 850.a
Ornamenta virtutis militaris ferebant in caſtris. 1132.a
Ornatus omnis luctus tempore abjiciebatur. 653.a
Oronopoli qui. 188.b
Orphei quot putati. 379.a
Orpheus per quæ jurare permiſerit. 90.b
Orpheus à quibus diſcerptus. 378.a
Orthia phalanx quæ. 587.b
Orthius canendi modulus quis, & quando in bello adhiberi ſolitus. 875.a
Ortygia, eadem inſula quæ Delos. 4:5.b
Os Plutonium quid & ubi. 634.a
Oſchophoria Athenis quid. 43.b.763.a
Oſcines aves quomodo augurium faciant. 129 b
Oſculandi quotidianus uſus quando & à quo ſublatus. 672.a
Oſculari amicos inter ſe, ubi & quomodo uſurpatum. 418.a
Oſculum cur cognati affineſque mulieribus ferrent. 672.a
Oſiridis aſylum ubi. 783.a
Oſiridis effigies. 1025.a. 1028.a
Oſiris apud Ægyptios deus quis. 456.b
Oſiris à quibus maximè cultus. 746.b
Oſiris quale ſignum geſſerit militare. 868.a
Oſſibus humanis qui, quomodo in ſacris uſi. 748.b
Oſtenſionales qui dicti. 710.b
Oſtenta è cœlo quomodo expiarentur. 367.b & ſeqq.
Oſtia inferni ubi. 635.a
Oſtia quando condita. 378.b
Oſtiarii ſervi qui. 323.b
Oſtraca ad quid excogitata. 772.a
Oſtraciſmi finis in quo factus. 773.a
Oſtraciſmos quid. 774.a
Oſtrearius panis. 281.b
Oſtreis marinis qui domos conſtruerent. 339 b
Otho præcipuæ legioni quod nomen dederit. 34.a
Othonem quid ad imperium evexerit. 626.b
Othonis lex theatralis. 178.b
Otriculanorum dea peculiaris quæ. 451.b
Ovans quis primus urbem introierit. 617.b
Ovandi cauſæ quæ. 615.b. 616.b
Ovantes initio ſine exercitu & legionibus pedites urbem ingrediebantur. 619.b
Ovanti an equis obviam procedere, ſeu comitari liceret. 620.b
Ovantis pompa & apparatus. 617.b
Ovantium ſacra. 620.b
Ovatio & triumphus ut differant. 616.b 617.b
Ovationis etymologia. 620.b
Ovi quibus in ſacris uſus. 650.b
Ovicula cur quidam cognominatus. 71.a
Ovidii loca explicata. 162.a.163.a.387.b
Ovilia, locus quis Romæ. 410.a. 893.a
Oviniorum cognomen unde. 56.a
Ovis cui Veneri immolaretur. 696.a
Ovis quanti vulgo Romæ æſtimaretur. 586.a 1053.a
Οὐλαμός. 30.a
Ovum & mel cœnæ initium olim fecere. 278.b
Ovum in quorum ludorum pompa numeraretur primum. 656.b
Ozolæ qui & unde ſic dicti. 519.b

P.

PAbulum quibus pro pulmentario ceſſerit. 677.a
Pacis ſigna ſeu indicia diverſis diverſa. 912.a. & ſeqq.
Pactolus, fluvius. 853.a. 854.a
Pacuvius tragœdus quando & ubi natus. 235.a
Padus, fluvius. 854.a
Pæan, hymnus Apollinis. 1115.a
Pæanica tribus. 132.a
Pæones in ſtagna defunctos abjiciunt. 556.a
Pæonicus Deus quis. 458.b
Pæti unde ſic vocati. 56.a
Pagana quædam lex. 960.a
Paganalia feſta quæ. 550.b
Palæmon quis deus ſit, & quibus aliis nominibus dictus. 442.b
Palæmonis apud Corinthum ſpecus qualis. 97.b

Pa-

Palæſtrâ qui ſe quam maxime exercere ſoliti. 494.a. 799 a
Palæſtræ quorum nummis incuſſæ. 1057.a
Palamedes latrunculorum ludi primus inventor. 789.a
Palariæ ludus. 151.a
Palatiar quid. 550.b
Palatii præfectura quanti habita. 670.b. 671.b
Palatinæ ædes quales & cur inaugurarentur. 332.b
Palatina tribus quando & à quo inſtituta. 126.a
Palatini ludi qui. 661.b
Palatinus mons unde dictus, & quam varia ejus etymologia. 557.b. 558.b
Palatualis flamen à qua dea cognominatus. 573.b
Pale, quod ludi genus. 797.a
Pales, pabuli & paſtorum dea. 459.a
Palibroti qui Reges vocati. 15.a
Palicorum in ara qui jurare ſoliti. 95.b
Palilia quomodo ſerventur. 457.a. 458.a
Paliſci ara, aſylum apud Siculos. 782.a
Palla, qualis veſtis. 219.b
Pallas quorum præcipua dea. 449.b
Pallas Minerva quæ. 464 b
patrem cur interemerit. ibid.b
Palladi quotannis bos nigra à Cyzicenis immolata. 712.a
Palladi Anemotidi cur & ubi templum dicatum. 810.a
Palladis Atticæ ſimulachrum. 1027.a
Palladis ſacerdos apud Pedaſios. 322.a
Palladis templum quid privilegii habuerit apud Lacedæmonios. 782.a
Palladium & dii Penates in Veſtalium cuſtodia. 113.b
Palladium forum. 349.a. 352.a
Pallantis Claudii liberti quanta ſuperbia. 416.a
Pallantis & Narciſſi imagines quis inter Lares coluerit. 329.b
Pallium quibus peculiare. 203.b
Pallor deus. 104.a
Palloris templum cur extra urbem fuerit. 261.a
Palmata veſtis quorum. 209.b 210.b
Palmulis qui tanquam pane paſſim victitarint. 677.a
Palmus ex quot digitis conſtet. 459.a
Paludamentum qualis aut quorum veſtis & inſigne. 239.b. 310.a. 571.a
Palus quid. 151.a
Pambœotia ſacra quæ. 54.b
Pamenothus quis menſis apud Ægyptios. 834 a
Pamphilorum tribus quæ. 133.a
Pamphylii quem ventum coluerint. 809.a
Pan à quibus maximè cultus. 1023.a.
ejus ſimulacrum. 1024.a
Pani pro quibus animalibus & à quibus vota fierent. 817.a
Pani quod animal ſacrum. 698.a. 700.a
Panagyra feſta. 463.a
Panegyres Athenienſium. 54.b
Panætolium quid. 54.b
Panathenæa Athenis quid. 61.b. 661.b
Panathenaica duplicia. 69 b
Pancratiaſtes quis. 662.a. 663.a
Pancratium quid. 663.a. 797.a
Pandana porta quo alio nomine & unde dicta. 253.a. 1059.a. 1060.a
Pandemus, quæ Cypris cognominata dea. 455.b
Pandia qualia feſta. 70.b
Pandionis, Athenienſium tribus. 132.a
Pandoſia, quorum olim regia. 612.a
Panebiorum Reges quomodo humarentur. 556.a
Panemius quis menſis apud Athenienſes. 835.a
Panes & paniceæ menſę qualibus caniſtris inferrentur. 280.b
Panes ex ſe ſanguinis guttas emiſiſſe quid aliquando portenderit. 539 a
Panes facere quale aut quorum aliquando opus. 676.a
Panum genera quam varia & Romanis & Græcis. 280.b. 282.b
Panionia ſacra quæ. 55.b
Panionium forum. 352.a
Paniſci caput in ſaxo diffiſſo ubi inventum. 82.b
Panſi unde ſic cognominati. 61.a
Panthei ſacerdotes. 321.a
Pantomimi à quibus ejecti & à quibus reſtituti. 660.a
Papaverata veſtis. 209.b
Papia lex à quo abrogata. 1159 a. 1164.a

Paphia Venus Cypriis dea quæ. 466.b
Paphiæ Veneris ara. 408.b
Paphii ex quorum duntaxat genere Regem eligere ſoliti. 1169.a
Paphlagonia in tetrarchias diviſa. 511.a
Paphlagonum Regum cognomen quod. 16.a
Papiliones ex vermibus naſci, & ex ſemine papilionum vermes. 963.a
Papinianus, cujus diſcipulus, & quid nomine ſupellectilis comprehendat. 138.a
Papinianus quis fuerit. 729.b
quàm innocenter à Caracalla Imperatore occiſus. ibid.b
Papyraceos calceos qui gerant. 227.b
Papyri flore ubi coronentur dii. 1091.a
Papyria tribus unde ſic dicta. 128.a
Papyrianum jus quid & unde ſic dictum. 723.b
Papyrii fœneratoris inaudita crudelitas & nequitia. 47.a
Papyrius Curſor, pullis non addicentibus, feliciter dimicavit. 230.a
Papyrius unde Curſoris nomen acceperit. 66.a
Papyrus ubi naſcatur & quomodo temperetur ad inſcribendum. 526.b
Par impar Romæ qui luderent. 800.a
Parabiſton forum Athenis. 352.a
Parochus Græcis quis dictus. 280.a
Paralii Athenis. 886.a
Paranymphus quis. 265.a
Parapatius, Par borum rex, Arſacis cognomen ſibi adoptavit. 15.a
Paraſanga ex quot ſtadiis conſtet. 442.a
Paraſitos in ſecundis menſis quo novo edulii genere ſaginarit Heliogabalus. 280.b
Pardalis pro domo affixa Phrygibus quid. 331.b
Paradromides. 659.a
Paralus filius quam à patre Pericle defletus. 653.a
Parameſos, digitus quis. 12"5.a
Paratilmos, ſupplicii genus quod. 862.a
Parentalia ficta. 710.a
Parentandi mos quam diverſus apud diverſos. 363.b. 364.b
apud Romanos quis. 365.b
Parentatio ad Terei ſepulchrum. 365.b
Parentum cum filiabus inceſtus ubi olim licitus. 183.a
Parentum & liberorum vocabulo qui comprehendantur. 118.a
Parere quid ſignificet. 163.a
Pares victimæ quibus diis offerrentur. 711.a
Paris ab urſa enutritus. 537.a. 538.a
Parma quid. 678.b. 679.b
Parmenides cujus diſcipulus & ubi natus. 233.a
Parnaſſus bicollis. 397.b
Phocidis mons. 398.b
Parœnius modulus qualis. 875.a
Paroma quid. 881.a
Parrheſiaſtes unde quis dictus. 343.a
Parrici ſive parricidii Quæſtores qui. 209.a 248.a. *eorum numerus.* 249.a
Parricidæ quam horribiliter in Ægypto plecterentur. 589.a
Parricidarum apud diverſos pœna quæ. 588.a. 589.a
Parricidium cur dictæ Idus Martii. 761.a
Parthenope, Eumeli filia, cui urbi nomen dederit. 238.a
Parthi qui olim dicti. 14.a
Parthi nec mercenarios, nec ordinarios habebant exercitus. 714.b
Parthi nullum delictum adulterio gravius vindicabant. 863.a
Parthi qualibus in bello tympanis uterentur. 877.a
Parthi quem diem fauſtum felicemque obſervarint. 1141.a
Parthorum in fœdere percutiendo mos. 30.b
Parthorum in præliis arma quæ. 719.b
Parthorum Reges quid in emiſſione veterum adhiberent. 811.a
Parthorum Regum abominandus quidam mos. 15.a
Parthorum Regum duplex diadema. 221.a
Parthorum regiæ ubi. 611.a. 612.a
Parthorum ſepultura quam execranda. 552.a
Parthorum zelotypia quanta. 334.b
Partus ancillæ, cujus uſusfructus legatus fuit, an in fructu ſit. 79.a. 80.a
Parvæ Fortunæ ædes. 96.a
Paſithea quæ. 6.b
Paſtophorium quid. 318.a
Paſtorum deus quis. 817.a
Paſſus proprie quid ſit. 440.a
Pataræum oraculum & templum quale. 458.b

Pa-

Patavienſes equites. 521.a
Pater patratus quis. 32.b
Patræ, cujus regionis urbs. 850.a
Patina Æſopi quanti conſliterit. 300.b
Vitellii Clypeus Minervæ dicta. ibid.
Patres conſcripti. 991.a
Patres minorum gentium qui. 990.a
Patres qui filios ſuos defunctos non luxerint. 651.a
Patricii qui dicti. 990.a
Patricii magiſtratus cum plebe communicati. 733.b
Patricii quibus in rebus à plebeiis diſtincti. 191.b
Patricii mortui ut efferrentur. 629.a
Patriciorum artes quæ. 190.b
Patricius vicus. 402.a
Patrii dii qui. 447.b
Patrios deos qui non haberent. 450.b
Patris qui filium occidiſſet pœna. 589.a
Patris quanta olim in filios poteſtas. 523.b & ſeqq.
Patrocli patria quæ. 519.b
Patrocli cadaver quorum capillis & cur opertum. 621.a
Patroni qui. 327.b
Patroni clientem fraudantis pœna quæ. 540.b. 541.b
Patronorum jus in clientes. 776.a
in libertos ingratos. 777.a
Patruus, deus quis dictus. 457.b
Patutius Pater quis. 116.a
Pauli Æmylii lex contra ambitum. 756.a
Pauli Æmilii in uxorem ſuam repudiatam dicterium quod. 954.a
Pauli Æmilii manubiæ quàm opimæ. 720.a. 721.a
Pauli baſilica. 346.a
Paulus Corteſius, vir doctus. 217.a
Paulus JC. quid ſupellectilis nomine comprehendat. 138.a
Pavones ſibi ut deo immolari juſſit Caligula. 700.a
Paupertas quando primum Romæ probro haberi cœpta. 684.a
Paupertatis laus. 682.a
Paupertatis phana, cur extra mœnia fuerint. 262.a
Paupertatis ſacellum ubi. 106.a
Pauſaniæ frugalitas. 277.b
Pauſaniæ inſolentia. 819.a
Pauſanias ad quod aſylum fugiens morte mulctatus fuerit. 781.a
Pauſanias quàm mirè de Lydis victoria potitus. 113.a
Pauſicape quid & qui eâ plecterentur. 774.a
Peciri flamen. 572.b
Pectus Neptuno conſecravit antiquitas. 419.a
Pectus ſedes conſilii. 424.a
Pecudum ſepultura quàm quibuſdam olim religioſa. 603.b. & ſeqq.
Peculium equeſtre, quadringenta ſeſtertia. 520.a
Pecunia unde dicta & à quo primum facta. 1054.a
Pecunia parta quæ dicatur. 163.a
Pecuniam ſuam ubi pugnæ tempore deponerent milites. 888.a
Pecuniarum uſus nullus longo tempore fuit. 1050.a. 1051.a
Pecuniariæ mulctæ. Vide Mulctæ, &c.
Pedalii apud Indos quid tantum à diis petere ſoliti. 1100.a
Pedamen quid. 327.a. 328.a
Pedarii Senatores qui. 517.a. 1000.a
Pedatio quid. 328.a
Pedes Mercurio conſecravit antiquitas. 419.a
Pedibus incedere aut equo vehi, quid apud Perſas interſit. 255.b
Pedibus nudis qui adorarent & ſacrificarent. 1093.a
Pedii Athenis. 886.a
Peditibus quæ ſecum ferenda. 945.a
Pedum oſculatio. 431.a
Pegaſum qui nummis incuſſerint. 1057.a
Pegmata quid. 343.b
Pejum Phrygiæ, Dejotari ærarium. 254.a
Pelargus unde quis dictus. 343.a
Pelaſgica lingua ſæpe mutata. 528.a
Pelaſgicum quæ pars Athenarum dicta. 556.b
Pelatæ qui dicti. 786.a
Pelias ab equa enutritus. 537.a
Peligna cohors quæ. 687.b
Pellena, cujus regionis urbs. 850.a
Pellex cujus deæ aram tangere vetaretur. 468.b
Pellex, Numæ legibus, aram tangere vetabatur. 1101.a

Pelli-

Pellibus qui veſtirentur in luctu. 624.a
Pellices velut chariſsima pignora qui in militiam ſecum ferrent. 888.a
Pelopidas quoties Imperator fuerit. 13.a
Pelopidas quàm pauper & abſtinens fuerit. 684.a
Peloponneſus in quot factiones olim diviſa. 887.a
Peloria feſta apud Theſſalos. 462.a
Pelta quid. 677.b. 678.b
Peltaſtæ qui. 679.b
Peltati qui. 677.b
Pelta in cujus manus cœlitus delapſa. 201.a
Peltarum duodecim cuſtodes qui. ibid.
Penates dii qui & unde ſic dicti. 434.b. 435.b
Penates ab Ænea advecti quid fuerint & ubi cuſtodirentur. 113.b. 114.b
Peneſtæ, quorum nomen apud Theſſalos. 785.a
Pennæ variis coloribus diſtinctæ quibus in bello pro criſtis fuerint. 155.a
Penſa tractare, ubi ſit virorum opus, non mulierum. 960.a
Pentapharmacum Ælii Veri quid. 299.b
Pentathli qui. 797.a
Pentathlon ſeu Pentathlus quid. ibid.a. & 71.b
Penula, quorum veſtis. 198.b
Penulati in ludis funebribus ſpectatores erant. 252.b
Penulis quibus uti permiſſum. 1013.a
Peplum quo Imperatores Græcorum donarentur, quale & quid. 171.a.172.a
Perdicum Bœoticarum præſcripta in aëre meta. 1024.a
Perduellionis diem ad populum dicere quid. 741.a
Peregrinatio magnorum aliquot virorum qualis. 470.b. & ſeqq.
Peregrino Athenis in theatro ſaltare non licebat. 182.b
Peremptalia fulgura quæ. 128.b
Perenna unde dicta. 761.a
Perennæ cur & quando ſacra fierent. 760.a
Perfricuiſſe faciem qui dicti. 423.a
Pergamenarum chartarum uſus & appellatio. 526.b
Pergami theſaurus Lyſimachi ſervabatur. 254.a
Pergamus Eumenis regia. 611.a
Periander [leg. *Pyrander*] *cur à plebe lapidatus.* 251.a
Periandri laus ſimul & tyrannis. 540.a 541.a
Pericles cur Olympius cognominatus. 343.a
Pericles ex qua curia fuerit oriundus. 123.a
Periclis de filio luctus. 652.a
Periclis factio Athenis. 886.a
Periclis ſententia de trophæis. 177.a
Periclis trophæa quot. 174.a
Peripatetici ubi philoſopharentur. 825.a
Perjuri quomodo olim quaſi divinitus deprehenderentur & punirentur. 95.b. & ſeqq.
Perjurii pœna quæ. 547.b
Periſtylia & cava ædium. 329.b
Perniciosus civis quis. 1119.a
Perpenna quomodo prius conſul quàm civis Romæ fuerit. 1163.a
Perpenna Conſul externus de quo Romæ triumpharit. 480.a
Perſæpolis, quorum regia. 611.a
Perſæ natura quales. 1035.a
Perſæ fato defunctos, cera circumlitos, domi condebant. 553.a
Perſæ per quid jurarent. 87.b
Perſæ annum quî terminent. 826.a
Perſæ ebrii de rebus maximis conſultabant. 1007.
Perſæ an unquam ſervierint Romæ. 788.a
Perſæ quomodo aciem inſtruerent. 934.a
Perſis chariſsimum quid. 888.a
Perſis cur nulla templa. 455.a
Perſis nuptias contrahere, quo anni tempore tantùm conceſſum. 296.a
Perſarum dii qui. 444.b
Perſarum fora duplicia. 354.a
Perſarum inceſtuoſa matrimonia. 181.a. 182.a. & ſeqq.
Perſarum in bellum profecturorum mos. 149.a
Perſarum in pactis & fœderibus ineundis conſuetudo. 28.b
Perſarum in bellum profecturorum veſtes cujus coloris eſſent. 147.a
Perſarum in mortuis efferendis conſuetudo. 620.a
Perſarum milites quàm eſſent abſtemii. 674.a

Per-

Perſarum mos in fœdere matrimonii ineundo. 271.a
Perſarum mos erga parvulos ſuos. 483.a
Perſarum mos, inter pocula de rebus ſeriis conſultare. 296.b
Perſarum pretioſæ domus. 339.b
Perſarum ſigna militaria quæ. 867.a
Perſarum pueri quid in ſcholis ediſcerent. 493.a
Perſarum tribus. 134.a
Perſarum quanta apud Marathonem ſtrages. 737.b
Perſarum regiæ in montibus. 612.a
Perſarum reges magicis artibus imbui ſoliti. 494.a
Perſarum Reges ubi theſauros ſuos recondant. 255.a
Perſarum Reges plures ſimul habebant uxores. 187.a. 192.a
Perſarum Regum cognomen. 17.a
Perſarum Regum inſigne quid. 219.a.220.a
Perſarum Rex per vitam regnabat. 1168.a
Perſarum ſervi ut plecterentur, 774.a
Perſeu qui nummis incuſſerint. 1057.a
Perſicæ Dianæ quid offerri ſolitum. 700.a
Perſici Reges ex Achemenidarum familia ſoli fiunt. 1169.a
Peruſia, cujus regionis urbs. 851.a
Pes ex quot palmis conſtet. 439.a.440.a
Peſcennii frugalitas. 522.a
Peſcennii Nigri in furta militum animadverſio. 365.a
Peßinuntia, dea quæ. 443.b. 466.b. 509.b
Peſtifera fulgura. 128.b
Peſtilentia quomodo aliquando Romæ ſedata. 40.a
Petaliſmus quale exilii genus apud Syracuſanos. 773.a
Petaminarii qui. 438.a
Petauri ludus. 798.a
Petauriſtæ qui. 799.a
Petelinus lucus ubi Romæ. 570.b. 1071.a
Petere in militia, ut liceat defunctos ſepelire, quid præ ſe ferret. 941.a
Petilia lex contra ambitum quæ. 130.a 755.a
Petitii cujuſdam verum de Pompejo ſomnium. 843 a
Petoritum quid. 531.a. 533.a
Petræ cognomentum qui tulerint. 518.a
Petrejæ effigies quomodo in triumpho ferretur. 491 b
Petreji ſatellites qui. 691.b
Petrejorum factio in Theſſalia. 887.a
Peucetii, populi qui. 235.a
Phaacenſes rei navalis periti. 960.a
Phæcaſii qui dicti. 320.a
Phæus color qualis. 632.a
Φάλαγγα τίλλειν. 156.b
Phalangæ quæ, iiſque in præliis uti qui ſoleant. 717.b
Phalangis deſcriptio ac partes. 586. b & ſeqq.
Phalangitæ qui. 588. b
Phalangium non eundem ſemper fuiſſe numerum. ibid.b
Phalanx ex quot conſtaret. ibid.b
Phalanx Alexandri M., nomen præcipuæ legionis Neronis. 34.a
Phalanx Romanorum quâ fieri ſolita. 940.a
Phalaridis animadverſio in Leontinos. 363.a
Phalaridis in Zenonem tyrannis quæ. 233.a
Phalerina tribus quando veteribus addita. 129.a
Phalicus quid. 497.a
Phaneus, deus quis. 458.b
Φανίωνες qui Græcis dicti. 215.a
Phara, cujus regionis, ſeu conventus, civitas. 850.a
Pharaones qui Reges dicti. 17.a
Pharnaces, Parthorum Rex, Arſacis cognomen aſcivit. 15.a
Pharnaci Regi ſcirpus latior pro diademate datus. 222.a
Pharſali veraciſſimi. 315.b
Phaſelitæ qui, & quid Marti & diis immolarent. 701.a
Phaſis, fluvius. 188.a
Pherecydes Syrus proſæ orationis inventor. 528.a
Phiala, vaſis genus. 666.a
Phiditia Spartanorum feſta. 293.b
Phigalei vinolentiſſimi. 306.b
Philadelphi bibliotheca. 18.a
laus. ibid.
parricidia. ibid.
Philadelphus unde quis dictus. 340.a
Philena, dea quæ. 413.b
Philelphi diſceptatio de ludo literario Ciceronis. 177.a

Φιλ-

Φιλέταιρ. 478.a
Philini cujuſdam mira abſtinentia. 679.a
Philippei nummi. 1055.a
à quo inventi & cur bovis imaginem incuſſam haberent. 1056.a
Philippi in Alexandrum dictum, quod tam pulchre caneret. 498.a
Philippi Macedonis tabernaculum ubi & quomodo fieret. 90.a
Philippi porticus. 822.a
Philippus ubi jactu ſagittæ oculum amiſerit. 722 b
Philippus Imperator quàm ſolennes ediderit ludos. 645.b
Philolaus unde oriundus & cujus diſcipulus fuerit. 232.a
Philolaus quibus leges tulerit. 520 b
Philometor quis rex dictus. 18.a
Philomenis cognomine qui Reges uſi. 16.a
Philonides, curſor Alexandri M. 439.a
Philopater quis rex dictus. 18.a
Philopœmenes quoties Imperator fuerit dictus. 13.a
Philopœmenes ubi necatus. 583.a
Philoſophicæ veſtes quæ. 211.b. 236.b
Philoſophi per Socratem jurare ſoliti. 90.b
Philoſophi Græcorum. 1036.a
Philoſophorum opiniones de rerum principiis. 78.b. & ſeqq.
Philyra quid. 526.a
Phiton cujus regis cognomen. 18.a
Phoca, cujus regionis oppidum. 853.a
Phocion quàm acerbos habuerit militiæ delectus. 145.a
Phocion quantulo contentus vixerit. 684 a
Phocion quoties Imperator fuerit. 12.a
Phocion nudo pede incedere ſolitus. 227.b
Phocion, ob frugalitatem Chreſtus cognominatus. 343.a
Phocioni invito honores delati. 892.a
Phocionis ſepultura qualis. 602.b
Phœbades ubi & quomodo reſponſa darent. 398.b
Phœbe, dea quæ. 463.b
Phœbo qui dies ſacri apud Græcos. 766.a
Phœbus, cujus dei nomen. 458.b
Phœnices animalium figuras literarum loco inſcalpebant lapidibus. 527.a
Phœnices qualibus tibiis in funebri pompa uſi. 629.a
Phœnicum infanda ſacrificia. 749.b
Phœnicum ſacerdos quàm ſplendidè incedere ſolitus. 324.a
Phœnicum ſepeliendi conſuetudo. 557.a
Phœnicum Regum honos. 221.a
Phœnicum virgines quàm impudicè dotem mererentur. 189.a
Phœnicopteros ſibi ut numini quis Romæ mactari juſſerit. 700.a
Phœnix, Achillis præceptor. 490.a
Photinus in occidendo Pompejo M. miniſter. 19.a
Phrenetici quomodo vocum concentu reſipiſcant. 398.a
Phryges natura quales. 1035.a
Phryges nullo juramento adiguntur, nec alios ad dejerandum cogunt. 99.a
Phryges quanto odio perſequantur fures. 596 a
Phrygibus cadavera igni imponere, antiquiſſimus mos fuit. 556.a
Phrygibus familiare fuit proprios vendere filios. 482.a
Phrygia dea quæ. 509.b
Phrygiarum literarum primus inventor quis. 381.a
Phrygiata veſtis, quorum inventum. 210.b
Phrygiones qui & unde dicti. 959.a
Phrygius canendi modus qualis. 874.a 875.a
Phrygum mos in ſepeliendis ſacerdotibus. 555.a. *in reliquis.* 556.a
Phrygum Reges maximi. 222.a
Phthioticæ Thebæ. 412.b
Phylæ quid. 887.a
Phylactus, Cumæorum magiſtratus. 605.a
Phylaidarum curia ubi fuerit. 123.a
Phyſiognomia ex oculis. 421.a
ex naſo. ibid.
ex faciei coloribus. 424.a
Phyſcon unde quis dictus. 539.a
Phytii qui. 1181.a
Piacularis porta cur ſic dicta. 1066.a
Picea, arbor feralis. 653.a
Picentes quomodo propter fœdus cum Hannibale mulctati. 702.b
Pictoris cognomen Fabio unde. 72.a
Pictura certamen publicum ubi. 69.b
Picumnus deus. 775.b
Picus Martius quale augurium faciat. 135.b

Pi-

Pietatis ædes. 348.a
Pietas, cujus aliquando fuerit teſſera militaris. 883.a
Pilæ ludus quis. 794.a.
quorum maximè fuerit. 796.a
Pilani qui. 682 b. 929.a
Pileati qui prælientur. 715.b
Pilentum quid. 531.a.533.a
Pileus in haſta propoſitus quid indicaret. 885.a
Pilum quid & quibus proprium. 682.b. 683.b. 929.a
Pilumni unde ſic dicti. 54.a
Pilumnus deus. 754.b.755.b
Pinacotheca quid. 331.b
Pinarii unde orti. 370.a
Pinarii à quo ſic denominati. 69.a
Pinciana ſeu Collatina porta quæ. 1068.a
Pindarus quomodo ab Alexandro honoratus. 331.b
Pindeniſſus, oppidum. 299.a.300.a
Pingendi ars quam olim celebris. 480.a
Pinus cui ſacra. 1090.a
Piraci qui dicti. 134.a
Pirum, vicus quis. 406.a
Piſcarium forum. 349.a
Piſcatorii ludi qui. 660.b
Piſces qui pro diis conſecrarint. 745.b
Piſcibus qui ut pane victitent. 677.a
Piſidarum in adultero pœna quæ. 862.a
Piſiſtrati bibliotheca. 527.a
Piſiſtrati dolus. 542.a
Piſiſtratus ex qua curia fuerit. 123.a
Piſiſtratus quos ſatellites habuerit. 691.b
Piſo unde Frugi cognominatus. 76.a
Piſones unde ſic dicti. 53.a.676.a
Piſtores & coci olim iidem. 676.a
Piſtores quamdiu Romæ nulli. 675.a
Piſtores unde dicti. ibid.
Piſtorium forum ubi. 349.a.561.b
Piſtrino qui plecterentur. 774.a
Pitamites centuria Antonino quæ. 711.b
Pitana, Spartiatarum tribus. 133.a
Pitanata cohors apud Spartanos. 31.a
Pithecuſa quando inſula facta. 239.a
Pithœgia, feſtum. 516.b
Pitho, Græcis quæ. 455.b
Pittacus cur temulentos ſi quid deliquiſſent duplici pœna mulctaret. 674.a
Pittacus cur Sarapus cognominatus. 344.a
Pityocampa quid. 331.a
Pius unde quis cognominatus. 62.a
Poculorum in conviviis ordo quis. 297.b
Podiſmus quid. 496.a
Podium, quorum in theatris olim ſedes. 173.b
Pœcile Athenis quid. 1129.a
Pœnæ aliæ atque aliæ in delinquentes ſtatutæ. 580.a. & ſeqq.
Pœnæ duæ teterrimæ & inauditę in ſontes. 596.a. 597.a
Pœnam qui tanquam numen venerati ſint. 747.b
Pœni rubram veſtem tabernaculo ducis protendebant. 877.a
Pœni per quid jurarent. 90.b
Pœnis numina præcipua quæ. 436.b
Pœnorum deus quis. 444.b
Pœnorum in jurando mos. 91.b
Pœnorum mos in pituita infantium ſiſtenda. 480.a
Poëtarum certamen publicum ubi. 69.b
Poëtarum certamen ſeu ludicrum quis inſtituerit. 652.b. & ſeqq.
Poëtarum victima quæ. 653.b
Poëtico in certamine victoris præmium quale. 652.b
Polemarchus apud Ætolos quis. 754.a
Poletes quis Epidauriis dictus. 983.a
Poliadis Minervæ flamini quid tangere vetitum. 584.b
Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου. 158.b
Pollex quid & unde dictus. 1200.a. 1201.a
Pollicem premere, jungere, vertere, quid. 169.b. 1201.a
Pollia tribus quando cæteris addita. 130.a
Pollinctores qui dicti. 636.a
Pollinctura quid. 648.a
ad Pollinctum emere quid. ibid.
Pollionis apophthegma. 291.a
Pollus hiſtrio quam excellens fuerit. 76.a
Polycrates unde quis dictus. 341.a
Polycratis regia quæ. 613.a
Polydamas, Hectoris præceptor. 490.a
Polyhiſtor unde quis dictus. 342.a
Pomœrii proferendi jus qui tantùm haberent. 610.b
Pomœrium erat ſanctum. 606.b. 607.b
Pomona dea quæ. 572.b
Pomonalis flamen quis. ibid.b

Pompa funebris olim quæ. 630.a. 633.a
Pompeii nomen cui legioni in clypeis fuerit inſigne. 682.b
Pompeii M. adhuc equitis triumphus extraordinarius. 169.a
Pompeii M. erga Poſſidonium reverentia & modeſtia quanta. 211.a
Pompeii amphitheatrum. 1195.a
Pompeii curia. 121.a
cujus cæde infamis. ibid.
Pompeii lex contra ambitioſos. 757.a
Pompeji porticus. 821.a
Pompeii theatrum. 1193.a
Pompeii trophæa. 176.a
Pompeii Strabonis lex. 970.a
Cn. Pompeius frenos eloquentiæ dedit. 1010.a
Pompeius cur Imperatoris nomine, toto conſpirante exercitu, honeſtatus fuerit. 11.a
ejus modeſtia. ibid.a
Pompeius quam levi de cauſa affectati regni ſuſpectus. 218.a
Pompeius qua in re à Julio Cæſare imperitiæ accuſatus. 931.a
Pompeius qualem aliquando militibus dederit teſſeram. 883.a
Pompeius quid contra legem à ſe latam fecerit. 602.a
Pompeius quomodo præcipuam legionem appellarit. 35.a
Pompeius M. Ptolemai pueri juſſu interfectus. 19.a
Pompiliana curia. 121.a
Pomponia Græcina capitis & famæ poſtulata mariti judicio abſoluta. 957.a
Pomponii JC. de ſuppellectile ſententia. 138 a. 141.a
Pomponiorum nomen unde. 69.a
Pomponius Lætus, vir doctus. 120.a
Pomptina tribus quando reliquis adjecta. 130.a
Ponderum diverſa nomina. 445.a. & ſeqq.
Pondo idem quod libra. 1189.a
Pons olim ſacer habitus quis. 307.a
Pontes lignei diu Romæ fuere. 308.a
lapidei quando primum ſtructi. ibid.
Pontia tribus. 127.a
Pontici Reges Mithridatis nomina ſumpſere. 17.a
Pontificatus quibus cum Magiſtratibus ſimul eſſe poterat. 309.a
Pontifex maximus quis. 303.a
quibus præerat. 316.a
ejus munus. 304.a. & ſeqq.
Pontifices unde dicti. 307.a
Pontifices initio creari ſoliti qui. 311.a
Pontifices an immunes fuerint à contributione pecuniaria. 313.a
Pontifices minores qui, eorumque munus. 314.a
Pontifici maximo per deos tantum jurare licuit. 99.a
Pontifici quæ videre illicita. 315.a
Pontificis juramentum. 315.a
Pontificis admittendi cautio. 312.a
nominatio quando fieret. ibid.
Pontificis inſigne quod. 310.a
Pontificius honor quantus. 309.a
Pontificum numerus apud Romanos olim quis. 303.a. *eorum munus.* 304.a
Pontificum quorundam exterorum nomina. 318.a. & ſeqq.
Pontificum ſubrogandorum jus quis à Collegiis ad populum tranſtulerit. 311.a
Popæ qui. 1105.a
Popilia prima à Craſſo filio in funere laudata. 952.a
M. Popilii magnificum factum. 64.a
unde Lænatis cognomen adeptus. ibid.
Poppeæ forma & alia Fortunæ munera magnificè pro Roſtris à Nerone laudata. 952.a
Popularia ſacra quæ. 511.b
Populi & plebis differentia quæ. 726.b
Populi auctoritas apud Lacedæmonios. 995.a
Populi prærogativa potiſſima. 995.a. 996.a
Populorum ac nationum patroni. 327.b 328.b
Populum luſtrandi ratio. 382.b
Populus Comitiorum princeps. 891.a
Populus Latinus in xxxv. tribus quando diviſus. 126.a
Populus Rom. in centum turmas diviſus. 890.a
Populus Romanus quamdiu ſine ullis legibus vixerit. 518.b
Populus Romanus in quot tribus olim diviſus. 124.a
Populus arbor cui ſacra. 1088.a
Popyſma quid. 125.b
Porca cui immolari ſolita. 694.a. 695.a

Porcia

Porcia baſilica. 347.a
Porcia, Catonis filia, quomodo ſeipſa interemerit. 389.b. 390.b
Porcia lex & Sempronia. 770.a
Porciorum familia unde ſic dicta. 56.a
Porcus ſpōſaliorū die mactari ſolitus. 285.a
Pori, Indorum Regis, ſignum militare quod. 868.a
Porricere hoſtiam. 1110.a
Porſennæ ſtatua. 121.a
Porta Carmētalis cur Scelerata dicta. 298.a
Porta Viminalis. 570.b
Portę caſtrorum quot eſſe debeant. 85.a
Portarum caſtrenſium nomina quę. ibid.
Portę civitatis cur non ſanctę. 609.b. 1072.a
Portæ urbis Romæ quot. 1059.a. 1062.a.
Portarum apud exteros cognomina aliquot quæ. 1072.a
Portenta infelicitatis futuræ. 538.a
Portentorum expiatio quomodo fieri ſoleat. 385.b
Porticus centenarię & milliarię quę. 804.a
Porticus hoſtilibus ſpoliis ornatæ. 331.b
Porticus Perſica de manubiis trophæi loco. 174.a
Porticus Rom. quàm variæ fuerint. 821.a. & ſeqq.
Porticuum apud diverſos nomina. 823.a
Portuenſis porta. 1071.a
Portumnus quis deus. 442.b
Poſtliminii jus. 968.a
Poſſeſſores quomodo aliquando Syracuſis à clientibus exacti. 714.b
Poſideo menſis quis. 835.a
Poſidonius ſapientiæ profeſſor quanta à Pompejo reverentia affectus. 211.a
Poſthumi qui & unde dicti. 39.b. 75.a
Poſthumius Tubertus primus ovans urbem ingreſſus. 617.b
Poſtverta dea. 104.a. 754.b
Poſtvertæ deæ à quibus immolaretur. 484.a
Poſtularia fulgura. 128.b
Potandi ratio in conviviis ſolenn. quę. 290.b
Potina dea. 755.b
Potinæ deæ qui ſacrificarent. 485.a
Potitii unde orti. 370.a
Potus veterum quis eſſet. 673.a
Placentarum genera varia. 282.b
Placita Principum quando pro legibus haberi cœpta. 730.b
Planci unde dicti. 61.a

Platæenſes in parentationibus mancipia non admittebant. 374.a
Platæenſibus ob navatam inſigniter operam in bello Perſico quid donatum. 1129.a
Platæenſium princeps ferrum tangere, aut aliam quam candidam veſtem induere vetabatur. 1168.a
Platinæ laus ac ſtudium. 659.a
Plato magiſtratibus, donec in honore eſſent, vinum inhibuit. 673.a
Plato quo tempore floruerit. 471.b
Plato quibus leges tulerit. 520.b
Platonis bellaria. 279.b
Platonis dictum de Agrigentinis & Megarenſibus. 336.b
Platonis de mulcta conſtitutum. 586.a
Platonis ex facie phyſiognomia. 424.a
Platonis lex in mœchos. 863.a
Platonis leges in cœlibes. 948.a
Platonis opinio de Laribus & Lemuribus. 439.b
Platonis ridicula opinio de communitate uxorum. 863.a
Platonis ſententia de legum paucitate. 607.b
Platonicæ cœnæ. 680.a
Plauſtrum quid. 532.a. 535.a
Plauti & Ploti unde dicti. 61.a
Plautus quomodo & ubi Sibyllas ſit imitatus. 739.a
Plebeji dictatores. 1176.a
Plebeji ludi quando & cur inſtituti. 655.b
Plebeji magiſtratus quibus illiciti. 733.b
Plebejorum artes quæ. 190.b
Plebejus panis. 280.b
Plebis & populi differentia quæ. 726.b
Plebiſcita quę, unde dicta. 24.a. 12.b 725.b
Plebiſcita diverſa. 924.a
Plebiſcitorum & legum differentia. 726.b
Plebs Romana quomodo fuerit per clientelas diviſa. 328.b
Plethrum quid ſit. 441.a
Pliciæ, placentarum genus. 282.b
Plotii fœneratoris nequitia & inhumanitas. 46.a
Plumbo reſoluto qui necarentur. 582.a
Plumbeis libris quid inſcriberetur. 526.a
Plumbū in ripa poſitum quid. 195.a. 196.a
Plutarchi locus excuſſus. 217.a
Plutis, factio apud Mileſios. 887.a
Plutoni quod animal ſacrum. 705.a
Plutonis templū ubi & cujuſ. 117.a. 360.b

Platonium et quid & ubi. 634.a
Plutus qua facie à Spartanis cultus. 1028.a
Pluvia lapidea quomodo expiaretur. 367.b
Pluviæ excitandæ modus. 1064.a
Pluviis quæ ara nunquam infesletur. 422.b
Porcus ex omni ſcrofarum fœtu Sacerdotibus debebatur. 317.a
Præcentoriæ tibiæ quæ. 876.a
Præcidanea porca quæ. 694.a
Præcimitator quis dictus. 577.b
Præcincti quales olim habiti. 158.a
Præco quis, ejuſque munus. 206.a
Præconum honos apud Athenienſes. 992.a
Prædiorum ruſticor. ſervitutes quot. 438.a
Præfectura prætorii à quibus adminiſtrata. 518.a
Præfecturam urbis qui ſub quibus Regibus geſſerint. 665.b
Præfectura urbis in quot quinterniones apud Indos diviſa. 668.b
Præfectura urbis intermiſſa quoties & revocata. 665.b. 666.b
Præfecturæ origo quæ. 665.b
Præfecturæ honos, & paulò poſt quanta vilitas. 668.b
Præfecti ex quibus eligerentur. 667.b
Præfecti & Reges bini apud Lacedamonios. 566.a
Præfecti Vigilum munus. 742.a
Præfecti urbis officia quæ. 664.b. 666.b
Præfectorum & Romæ & alibi quanta diverſitas. 668.b. & ſeqq.
Præfectus annonæ quis. 669.b
Præfectus caſtrorum, legionum & Palatii quis. 670.b
Præfectus morum quis. ibid.b
Præfectus caſtrorum cui immediatè ſubſit. 38.a
Præfectus in ſacro Neptuni Heliconii quis. 668.b
Præfectus Latinarum quis. 668.b
Præfectus morum apud Carthaginenſes quis. 717.a
Præfectus prætorii ſemper Imperatori aderat. 1180.a
Præfectus urbis ſub Romulo quis. 665.b
Præfectus urbis ad quid crearetur. 664.b
Præfica quid olim in luctu facerent. 627.a
Prægnans ſus in ſacrificiis pura. 702.a
Præliares dies qui. 1140.a
Prænomina Romana unde & quomodo ſcribi ſolita. 37.b. 40.b
Prænomina quare inſtituta. 40.b
Præpetes aves quomodo augurium faciant. 129 b
Præpotens, quæ Thebanis cognominata dea. 455.b
Præſidio deceſſiſſe, ſemper capitale fuit. 357.a
Præſtites dii qui. 438.b
Præſul inter Salios quis dictus. 201.a
Prætexta, quorum fuerit veſtis. 196.b
Prætorem etiam ſine conſulibus triumphaſſe. 169.a
Prætores quando primum creati. 381.a. illorum poteſtas, numerus, off. 382.a. & ſeqq.
Prætores bini ubi imperitarint. 382.a. 393.a
Prætores de gradu dejecti. 390.a
Prætori urbano plus decem diebus ab urbe abeſſe non licebat. 392.a
Prætoris dignitas apud extero. 393.a
Prætoris lictores in urbe quot. 208.a
Prætoris poteſtas abſentibus conſulib. 390.a
Prætorum edicta quando & quam vim haberent. 727.b
Prætoria in caſtris porta quæ. 85.a
Prætoriæ cohortes. 30.a
Prætoriani milites qui. 687.b
Prætorianorum auctoritas & vis quæ. ib.b
Prandii tempus olim quod apud diverſos. 306.b. 307.b
Prandium olim in propatulo fiebat. 277.b
Precandum quid à diis. 1100.a
Precantes aram tenebant. ibid.
Precationes ſuæ cuique deorum. 1100.a
Precationis principium à Jano & Veſta. 1099.a
Precib. peractis quid facerēt Ethnici. 1101.a
Priami regia ubi. 613.a
Priapo quod animal ſacrum. 700.a
Priapus cujus aliquando fuerit teſſera militaris. 883.a
Prienenſium Juramentum. 90.b
Primani qui. 711.b
Primigeniæ Fortunæ templ. ubi. 97.a. 570.b
Primipilus qui diceretur. 28.a
ex tribus vexillis conſtabat. ibid.a
Primitiæ rerum Laribus dabantur. 703.a
Princeps ebrius apud quos morte mulctaretur. 674.a
Princeps Reipublicæ optimus quis. 936.a
Principalis via in caſtris quæ. 86.a

Principes Deorum ſecundùm alios atque alios qui. 434.b. 436.b
Principes milites qui & quem in acie locum tenerent. 933.a. 698.b
Principis imaginem quomodo Thebani effingerent. 590.a
Principium anni olim quod. 830.a. 832.a
Privata decreta Principum quo modo æſtimanda. 730.b
Probroſa miſſio quæ. 709.b
Probus Cæſar ultimus omnium Imperatorum triumphavit. 478.b
Prochyta quando inſula facta. 239.a
Procinctum teſtamentum quid. 901.a
Proconſulare officium cui primo oblatum. 503.a
Proconſul quis & quomodo crearetur. 503.a
Proconſul in quo differat à conſule. 506.a
Proconſul & proprætor auſpicia non habebant. 504.a
Proconſuli cum conſule æquatum imperium. 505.a
Proconſulis inſignia. 504.a
Proconſul ſine provincia. 506.a
Proconſulum dignitas quando eſſe deſierit. 512.a
Proconſulum poteſtas in urbe conſulibus abſentibus. 505 a
Proconſulum triumphus. ibid.
Proculi qui & unde dicti. 75.a
Prodicus Ceus atheus. 747.b
Prodigia ex Pontificum decreto enunciata, ſæpe procurata. 316.a
Prodigialis Jupiter quo ſacrificio placetur. 689.a
Prodigorum ſepultura apud Græcos qualis. 601.b
Πρόδικοι Lacedæmoniis qui. 539.b
Proditores quomodo ſepelirentur. 602.b
Profeſti dies qui. 1140.a. 1141.a
Prognopides, Homeri præceptor. 490.a
Projecta quæ dicantur. 103.b
Proletarii qui. 704.b
Promacus potando quid ab Alexandro meritus. 306.b
Promethea, cujuſmodi ludi vel feſta. 70.b
Prometheus à quibus vinctus & à quo ſolutus. 378.a
Promptuaria cella, quid quibuſdam loci fuerit. 583.a
Promulſidariã vaſa. 671.a
Pronuba quæ. 265.a
Propertii locus diſcuſſus. 237.a. 240.a
Elegiæ quando & ubi repertæ. 240.a
Propertius falsò nauta exiſtimatus. 238.a
Prophani à myſteriis exacti. 1117.a
Prophetæ Jovis in Creta qui, eorumq́, abſtinentia. 1079.a
Propinatio in ſacris quomodo fieret. 1104.a
Proprætores qui. 507.a
Propriæ Fortunæ delubrum. 101.a
Proquæſtores qui. 507.a
Prora & puppis, quid. 158.b
Proſa dea. 104.a. 754.b
Proſæ deæ à quibus immolaretur. 484.a
Proſæ orationis inventor quis. 528.a
Proſcenia & pulpita, quorum in theatris olim ſedes. 174.b
Proſeleni qui fuerint. 193.b
Proſerpina Stygia Siculis dea quæ. 466.b
Proſerpinæ & Ditis ara ubi Romæ. 359.b
Proſerpinæ propria victima quæ. 705.a
Proſerpinę quid à Grę̄cis immolatum. 703.a
Proſerpinæ ſacra apud Siculos. 660.b
Proſodia, cujus dei hymnus. 1115.a
Proſperæ Fortunæ templum. 97.a
Protagoras quibus leges tulerit. 520.b
Protervia, quod ſacrum. 703.a
Prothyrum quid. 343.b
Provinciæ minores quæ. 570.a
Provinciæ proconſulares, conſulares, præſidiales, & prætoriæ. 508.a
Provinciarum ſortitio inter conſules. 569.a
Provocatio à Regibus olim ad populum fuit. 921.a
Provocationes à quo tyranno inhibitæ. 922.a
Provocationis iniquæ mulcta quæ. 924.a
Prytaneon quid & ubi fuerit. 123.a
Prytanes apud Athenienſes qui. 566.a
Pſallendi & ſaltandi ſtudium quibus probro objectum. 499.a
Pſammetichus quo modo exercitum diſpoſuerit. 936.a
Pſaphon quorum & quàm ridiculus deus. 444.b
Pſylli quomodo experiantur an partus ſuæ originis ſint. 482.a
Ptera, Babyloniis quid. 557.b
Πτεροφόροι qui Græcis dicti. 214.a
Ptoëmbarorum rex ſive deus quam ridiculus, nempe canis. 416.b
Ptolemæi Philadelphi bibliotheca. 526.a

Ptolemæi cum ſorore inceſtus. 181.a. 182.a
Ptolemæi qui Reges dicti. 17.a. 18.a
Ptolemæorum origo, ſucceſſio, interitus. ib.a
Ptolemæorum ult. quis & quem occid. 19.a
Ptolemæus Lagus, gregarii militis filius, Ægyptum armis ſibi vindicavit. 17.a
Ptolemæus Auletes ab Ægyptiis regno exactus ab A. Gabinio reſtituitur. 19.a
Publicæ Fortunæ templum ubi. 570.b
Publicani quanto olim in pretio. 520.a
Publicani qui dicti. ibid.
Publicia tribus quando reliquis adjecta. 130a
Publicius clivus. 405.a
Publipores qui & unde appellati. 41 b
Publius Ebutius & Q. Servilius Coſſ. 832.a
Publius Mimographus quo in certamine victor ſuerit. 653.b
Publius Philo primus conſul cui prorogatum imperium fuit. 503.a.505.a
Pudicitiæ Patritiæ & plebejæ ara. 404.a
Pudicitiæ Patritiæ ſacellum. 348.a
Pudicitiæ ſtatua à qua ſolum tangi licita. 404.a. 405.a
Pudoris ſides quæ. 422.a
Pudori quantum tribuerint Romani. ibid.
Pudori deo ubi ara ſtatuta. 105.a
Puellæ ad cujus dei aram flagellarentur ad necem. 749.b
Puellæ Romanæ puppas Veneri ſuſpendebant, & matura viro, capillum compoſitum Palladi. 193.b
Puellatoria tibia quæ. 876.a
Puellis innuptis cur calceis uti non liceat apud Ægyptios. 229.b
Pueriles aliquot ludi. 801.a. 802.a
Pueri & puellæ flamineæ quæ. 577.b
Pueri in ſenatu admiſſi. 1016.a
Pueri cur in magiſtrorum & affinium conſpectu ſoris cœnitarent apud Rom. 679.a
Pueri in literarum ſtudio negligentes ut plecterentur. 492.a
Pueri in quorum deorum templo ad necem flagellarentur. 749.b
Pueri ix. annorũ miraculoſa celeritas. 449.a
Pueri ſeptenno minores non cremabantur in funere. 655.a
Puerorum diverſæ apud diverſos inſtitutiones. 475. & ſeqq.
Puerorum officium olim quod. 680.a
Pueros recens natos varii variè tractant. 475.a. & ſeqq. 480.a. & ſeqq.
Puerum vivum qui Jovi Lycæo mactare ſoliti. 748.b
Puerperæ ubi viris decumbentibus miniſtrent. 484.a. 485.a
Puerperii & puerorum apud Græcos ratio quæ. 488.a
Pugione brevi qui maxime prælientur. 715.b
Pugna infelix ad Alliam. 129.a
ad Cremeram. ibid.
Pugnare extra ordinem injuſſu ducis quàm ſtrictè prohibitum. 159.a
Pulchrorum familia Romæ quæ fuerit. 66.a
Pulla veſte conviviis intereſſe quid illicitum. 316.b
Pullarius quis. 218.a
Pullarii mentientis pœna. 231.a
Pullis veſtibus intereſſe ludis illicitũ. 252.b
Pullorũ è cavea emiſſorũ auſpicia. 226. & ſ.
Pullorum Chalcidicorum & Melicorum quantus olim honor. 227.a
Pulmonis locus, uſus & omina quæ. 350.b
Puls, ex qua Romani olim victitarunt, quomodo fieri ſolita. 675.a
Pulſare quid ſit. 768.a
ut differat à verberare. ibid.
Pulvinar, locus in theatris quis. 174.b
Pulvinaria in lectiſterniis deorũ quid. 370b
Punctis ſuffragandi mos quando & à quo introductus. 894.a
Puniceum forum ubi. 353.a
Puniceum paludamentum ſignum navalis pugnæ apud Athenienſes. 879.a
Puniendi aut occidendi facinoroſos modi quam diverſi Romæ. 581.a. & ſeqq.
Puniendorum delictorũ ratio diverſa. 580.a
Punitio multitudinis. 355.a
Pupilla tribus unde ſic dicta. 128.a
Pupinia unde. ibid.a
Puppæ à quibus Veneri offerri ſolitæ. 259.a
Purpura Megarenſis quæ. 634.b
Purpura plebeja quæ. 198.b
Purpura protenta futuri certaminis ſignum apud nonnullos. 878.a
Purpuram induere, quibus licitum. 197.b
Puteolani in cujus fuerint clientela. 328.b
Puteorum aliquot miracula quæ. 423.b
Puticolæ loci quid Romæ & ubi fuerit. 568.b
Pygme, quod ludi genus. 797.a
Pylaicus conventus. 53.b
Pylorus in Amphictyonibus quid. 850.a
Pyra quibus frumenti loco fuerint. 676.a

Pyræ pro mortuo extruendæ ratio. 636.a
Pyraica porta Athenis. 1073.a
Pyrenſium cum Attalo ſocietas. 133.a
Pyrini panes. 282.b
Pyrophorus quis. 35.b
Pyrrhicha ſaltatio quæ & à quibus inventa. 637.b
Pyrrhidæ qui Reges dicti. 17.a
Pyrrhi Epirotæ caſtrametandi ſcientia ſingularis. 83.a
*Pyrrhi interrogati, an Caphias vel Python, melior Muſicus videretur, reſponſ.*498.a
Pyrrhi manibus à quibus parentatum. 363.b 365.b
Pyrrhi pollex dextri pedis quam habuerit virtutem. 1202.a
Pyrrho cur Aquilæ nomen ab Epirotis inditum. 341.a
Pyrrho Regi ubi fatum prædictum. 353.a
Pyrrhus cujus filius. 17.a
Pyrrhus Epirota quid à diis precari ſolitus. 1100.a
Pyrrhus dum ſplene laborantibus mederetur, albo ſemper gallo ſacrificabat. 699.a
Pyſianactia Athenis quid. 824.a
*Pythagorei per quaternionem jurabant.*90.b
Pythagoræorum diſcipul. ſilentium. 493.a
Pythagoræorum ſepeliendi mos. 551.a
Pythagoræ ſacrificia qualia. 819.a
Pythagoræ veſtitus qualis. 236.b
Pythagoras Samius ſcholas ſophiſtarum in Italia habuit. 180.a
Pythagoras quo tempore floruerit. 471.b
Pythagoras unde ortus & ejus peregrinatio. 232.a. *diſcipuli aliquot præclari.* ibid.
Pythagoras nihil animatum diis immolanlandum cenſuit. 453.a
Pythagoras quæ animalia aliquando immolare ſolitus. 692.a.693.a
Pytheum quid. 400.b
Pythia, vates, & feſta. ibid.
Pythia infaſto die ab Alexandro vaticinari coacta quid reſponderit. ibid.
Pythii ludi qui, à quo & in cujus honorem inſtituti. 64.b. 65.b. 400.b
Pythii Spartanis qui. 401.b
Pythii Bithyni divitiæ incredibiles quantę. 738.b
Python oppidum unde ſic dictum. 400.b
Pythopoleos miri putei. 423.b
Pytiriæ panes. 282.b

Q.

QUadi ex quorum duntaxat genere Regem eligere ſoliti. 1169.a
Quadrans quot uncias contineat. 3.2.5.a
Quadrantal. 444.a
Quadrantes. 1186.a
Quadrigas agitare, apud quos puellare exercitium fuerit. 494.a
Quadrigati nummi unde dicti. 1055.a
Quadringenta ſeſtertia quos olim habere oportuerit. 520.a
Quadruplaris decuria quot conſtet. 589.b.
Quadruplaris phalangis partes quæ. 589.b
Quadruplatores qui & unde dicti. 1048.a. 1160.a
Quæſtionum exercendarum gratiâ Dictator creatus. 41.a
Quæſtoria in caſtris porta quæ. 86.a
Quæſtor legato prælatus. 432 b
Quaſtor parricus quis. 209.a
Quæſtor ſemper prætori aderat adjumento. 1180.a
*Quæſtorum origo.*241.a. *officium.* 243.a *genera diverſa.* 245.a.& ſeqq.
*Quæſtores primum bini creati.*ibid. *deinde quatuor.*242.a. *mox ſeni.* ibid. *tandem ultra viginti.* ibid. *à quibus eligerentur.* 244 a
*Quęſtores urbani qui,eorumq́; munus.*245.a
*Quæſtores Parrici ſive Parricidii qui.*248.a *eorum numerus.* 249.a
Quæſtores initio gladiatoria munera exhibebant. 250.a
Quæſtores Principis candidati & quod eorum munus. ibid.
Quæſtores Prætorum vicarii. 391.a
Quæſtura primus gradus ad reliquas dignitates. 249.a. *quantus ejus honor.* ibid. *annuus fuit magiſtratus.* 251.a
Quæſtura apud Athenienſes ampliſſimus fuit magiſtratus. 251.a
Quæſtura functi quid potiſſimum facere ſolerent. 753.a
Quæſtus Romæ interdictus quis. 190 b
Quanto & tanto, Latinè quomodo uſurpanda ſint. 516.b
Quarta Hecatombæonis Athenis olim qualis. 1141.a
Quarta decima Boëdromionis Athenienſibus qualis. ibid.
Quartadecimani qui. 711.b

Quartumviri cur creati. 746.a
Querculana porta quæ. 1068.a
Querculanus quis collis Romę dictus. 563.b 568.b
Quercus altiſſima prolevis ſigno ubi. 1027.a
Quercus ubi reſponſa ſeu oracula dediſſe ferantur. 401.b
Quernotrunco qui mactarent hoſtias. 1107.a
Quibus ſacris adeſſe non licebat. 1080.a. 1081.a. & ſeq.
Quietis phanum ubi. 260.a
Quincunx quot uncias contineat. 3.a
Quindecimviri quando & cur creati. 737.a
Quindecimviri apud exteros. 753.a
Quingentaria cohors ex quot equitibus & militibus conſtaret. 29.a
Quingentaria quota milliariæ pars. 589.b
Quingentaria manipuli quot. ibid.b
Quinquagenaria cohors ex quot militibus conſtiterit. 30.a
Quinquatria unde dicta. 465.a. 466.a
Quinquatrus minuſculæ quæ. 762.a
Quinquennale ludicrum à quo inſtitutum & quotuplex. 652.b. 654.b
Quinquertiones qui. 71.b. 797.a
Quinquertium quid. ibid.
Quinqueviri cur creati & quam varii fuerint. 746.a
Quinquevirorum cis & ultra Tiberim officium quod. ibid.
Quintadecima Julii Athenienſibus qualis. 1143.a
Quinta natura à quibus introducta. 79.b
Quinta, oppidũ, quorũ fuerit ærarium. 254.a
Quintana ſtatio in caſtris quæ. 86.a
Cn. Quintilius cur Dictator creatus. 40.a
Quintus unde dictus. 39.b
Quintus Publius Philo primus de plebe prætor factus. 382.a
Quirinalia cujuſmodi & quorũ feriæ. 688.a
Quirinalis collis unde dictus. 569.b
Quirinalis montis ædes ac templa. ibid.
Quirinalis flamen. 572.b. 580.b
Quirinalis porta unde dicta. 1062.a. 1063.a
Quirinalis tribus ex quibus inſtituta. 125.a
Quirini ædes ubi Romæ. 569.b
Quirini porticus. 822.a
Quirinus poſt apotheoſin dictus Romulus. 442.b
Quiritia Juno ubi culta. 124.a
Quiritiũ jus cui primo externo datũ. 973.a

R.

R *Litteræ inventor quis.* 66.a
Ramenta aurea qui Imperatores capillis inſperſerint. 243.b
Ranæ ubi non coaxent. 350.b
Randus quid. 1069.a
Randuſculana porta quæ. 1068.a
Raphaelis Volaterrani laus. 502.b
Rarana, cujus urbis porta. 1074.a
Ratæ leges Romanis quæ. 607.b. 608.b
Re ad Sagram geſta certius eſſe, quid. 157.b
Receptitius ſervus quis. 841.a
Receptui canendi ſignum quo inſtrumento fieri ſolitum. 873.a
Redemptor cauſarum quis dicatur. 1048.a
Rediculi dei templum ubi & cur ſic dictum. 260.a
Reducis Fortunæ templum. 99.a
Referendi alicujus inter deos cæremoniæ quæ. 446.b
Regalia exta quæ. 353.b
Regalia fulgura quæ. 128.b
Regem adire vel ſalutare ſine munere, apud Parthos nulli licitum. 323.b
Regem temulentum occidens mulier quid præmii ferret apud Indos. 674.a
Reges bini apud Iberos & Carthaginenſes. 565.a
Reges Parthorum in penetralibus regiæ occluſi. 334.b. 335.b
Reges vel Principes qui apud varias gentes cognomenta ex ſuo nomine poſteris reliquerint. 7.a. & ſeqq.
Reges delinquentes apud Moſſynæcos inedia mulctati. 674.a
Reges quis curru i ſuo præ ferocia jungere ſolitus. 494.b
Regia Indorum quàm ſumptuoſa. 339.b
Regia Perſar. in montibus eſſe ſolita. 612.a
Regiarum aliquot apud diverſas gentes deſcriptio. 610.a. & ſeqq.
Regina, quæ dea dicta. 453.b. 466.b
Regina ſacrorum quæ, & quod ejus privilegium. 847.a
Reginarum honos & amictus apud Ægyptios. 221.a. 229.b
Regio fertilis hebetiores, contra difficilis ingenioſiores producit. 1041.a
Regionum ab auguribus in cœlo notatarum nomina quæ. 264.b. 265.b
Regis nomen Romę intolerabile. 223. 1172.a

Regis

Regis ſacrorum officium quod & quis eam dignitatem primus adeptus. 846.a
quid ei proprium. 847.a
Regum Reges & maximi Reges qui habiti. 221.a. 222.a
Regum inauguratio quomodo fieri ſolita. 219.a
Regum Spartanorum funus quomodo celebrari ſolitum. 618.a
Rei criminis quomodo fiebant. 389.a
Religio quædam in membris hominis. 412.a
Religioſus quis quomodo fiat locus. 595.b 605.b
Reliquatores apud Jureconſ. qui dicti. 47.a
Remonium quid & ubi. 562.b
in Rempubl. hoſtilia qui moliti eſſent, quomodo punirentur. 589.a
Remuria quando agantur. 1139.a
Renes Veneri conſecrati. 419.a
Reo, capitis accerſito, non comparente, quid olim fieri ſolitum. 606.a
Reo quot horæ conſtitutæ, & quot accuſatori. 1010.a
Reorum habitus ſeu ſordes quales. 600.a
Reperio quid ſignificet, & quî differat ab Invenio. 162.a. *unde compoſitum.* ibid.
Repetundarum lex à quo primum lata. 69 a. 70.a
Repotia. 286.a
Repudii cauſæ quæ & quàm ſubinde leves. 953.a
Repudium à quibus vel punitum vel ægre latum. 953.a. 954.a
Repudium cum uxore quis Romæ primus fecerit. 954.a
Reſpicientis Fortunæ templum. 100.a
Reſpondendi de jure facultas quibus & à quo dari ſolita. 728 b
Reſponſa prudentum ſæpe pro legibus habita. 727.b. 728.b
Reſponſio Principum per libellos quomodo fieret & à quo vitata. 730.b
Reticentia in venditione quomodo mulctanda. 534.b
Reus ne imparatus accederet, præmonebatur. 601.a
Reus non convictus nec prætoris judicio condemnatus, an puniri poſſit. 602.a
Reus, ubi adæquarent ſuffragia, abſolvebatur. 603.a
Reus voti quis. 814.a
Rhadamanthus Aſſyriis primus literas intulit. 528.a
Rhamnenſis Fortunæ templum. 107.a
Rhamnenſis tribus unde ſic dicta. 124.a
Rhamnuſia dea quæ. 1205.a
Rhantumena porta unde ſic dicta. 1066.a
Rhea, deorum mater, quibus aliis nominibus dicta. 413.b. 465.b. 509.b
Rheda quid. 532.a
Rhegini natura quales. 1031.a
Rhegini ex quorum duntaxat ſtirpe Principem eligant. 1169.a
Rhena inſula quæ. 406.b. 407.b
Rhetorum ſtipendia. 493.a
Rhodi quot millia ſignorum fuerint. 1030.a
Rhodiorum deus quis. 449.b
Rhodiorum magiſtratus. 566.a
Rhodiorum ritus nuptiales. 280.a
Rhodus à quo devicta. 175.a
Rhombi figuram qui in acie effingant. 935.a
Rhomphæa quibus propria. 684.b
Rhoxanorum galeæ, thoraces & ſcuta unde fieri ſolita. 154.a. 155.a
Ricinus, quarum veſtis. 219.b
Ridica quid. 328.a
Riſus Sardonius. 164 b
Robigalia quæ, cur & à quo inſtituta. 513.b
Robigo deo quando ſacrificaretur. ibid b
Robigus deus. 104.a
Roboreæ frondes Druidis quam familiares. 1090.a
de Robore & ſaxo qui dejicerentur. 581.a
Rogis amicorum qui ſeipſos injecerint. 638.a 639.a
Rogo funerali inferri ſolita quæ. 637.a. 638.a. 642.a
Rogum luſtrandi ratio. 381.b
Roma quadrata à Romulo fundata. 558 b
Romæ olim quã ſimplex cultus fuerit. 336.b
Romana res quamdiu aliquando ſine conſulibus fuerit. 16.b
Romani à prima origine ſemper ſuo milite, nullo externo adjuti militarunt. 37.a
Romani aliquando phalange uſi. 590.b
Romani cur propalam cibum caperent. 679.a
Romani initio humi condebant, non cremabant corpora. 548.a
Romani in quot ordines diviſi. 189.b
Romani quando primum ſcriptas leges promulgarint. 519.b
Romani quantum atris diebus à re quapiam au-

auſpicanda abhorrerent, & contra. 1149.a
Romani quid quaque die lucri damnive feciſſent, literis deſignabant. 1146.a
Romani quomodo funera curarent. 614.a & ſeqq. 624.a
Romani quô adulteros punire ſoliti. 862.a
Romani quoto cognationis gradu matrimonia permiſerint. 183.a. & ſeqq.
Romani pueri quas literas primum docerentur. 492.a
Romani ubi mortuos conderent. 559.b
Romani uxores invicem uſuarias dabant. 193.a
Romanorum aggrediendi conflictus mos. 929.a
Romanorum cautio in milite externo non aſſumendo. 146.a
Romanorum civium prærogativum. 599.a
Romanorum devovendi mos. 818.a
Romanorum impietas, crudelitas & ſtultitia in ſacrificiis quanta. 753.b.754.b
Romanorum inſigniſſimæ victoriæ & clades. 739.b. & ſeqq.
Romanorum in bellum profecturorum mos. 149.a
Romanorum in jurando mos. 91.b
Romanorum mos & cæremoniæ poſt editum infantem. 485.a
Romanorum priſcorum ſingalitas. 675.681.a
Romanorum uſus de his, quorum parentes in bello cecidiſſent. 1129.a
Romanorum verecundia. 494.a
Romanorum pueri cur Arithmeticam diſcerent. 494.a
Romanorum Regis cultus. 223.a
Romanum civem in triumphum ducere non licebat. 170.a
Romanum forum. 346.a
Romanula porta quæ. 167.a.1068.a
Romilia tribus ex quibus inſtituta. 125.a
Romphi quid. 329.a
Romulius ſub quo Rege præfecturam urbis geſſerit. 665.b
Romuli & Camilli ſtatuæ togatæ ſine tunicis. 196.b
Romuli abſtinentia à vino. 672.a
Romuli aſylum. 781.a
Romuli cognomen cur non uſurparint Reges ſeu Imperatores Romani. 14.a
Romuli de Acrone Ceninenſium duce triumphus qualis. 170.a
Romuli lex pro uxoribus. 950.a
Romuli templum ubi, & an unquam apertum. 117.a. *ſepulchrum ubi.* ibid.
Romulus & Remus à lupa nutriti. 536.a
Romulus cur nullam in parricidas pœnam ſtatuerit. 589.a
Romulus optimus augur fuit. 259.b
Romulus in quot tribus pop. Rom. diviſerit. 114.a
Romulus quali ſcuto uſus. 680.b
Romulus quibus ceremoniis matrimonium iniiſſe tradatur. 270.a
Romulus quot menſium curriculo annum definiverit. 829.a
Romulus ſine curru triumphavit. 493.b
Rorarii milites qui. 29.a. 676.b
Roſcii hiſtrionis excellentia. 76.a
Roſtra quid, & ubi, & unde ſic appellata. 120.a. 122.a
Roſtrata corona quis primus donatus. 1123.a
Rota ubi olim frequens noxiorum pœna. 597.a
Rubigalibus quid offerri ſolitum. 704.a
Rubra veſtis tabernaculo ducis protenſa quid. 878.a
Rudiæ, oppidum. 234.a
Rudiariorum ætas quæ. 145.a
Ruforum cognomen unde. 59.a
Rufuli tribuni qui. 621.b
Rullus unde dictus. 73.a
Ruminæ ſacris vinum inferre nefas. 706.a
Ruminales beſtiæ quæ. 693.a
Rumon, locus quis in urbe. 359.b
Ruſſata ſcuta qui ferrent. 680.b
Ruſtica vinalia quæ. 515.b
Ruſticæ tribus. 127.a
Rutilii conſulis præcepta pugnandi. 144.a
Rutilii unde ſic dicti. 59.a
Rutuli tribuni qui. 621.b

S.

SAbæorum pretioſæ domus. 339.b
Sabatina tribus. 127.a. *unde ſic dicta.* 128.a
Sabba propheteiſſa. 738.a
Sabates, lacus. 128.a
Sabatus Æthiops quomodo fontes plectere ſolitus. 599.a
Sabazius quis deus dictus. 460.b
Sabina herba in dedicationibus quàm neceſſaria. 594.b

Sabi-

Sabinarum privilegium Romæ. 959.a
Sabinarum raptarum numerus. 357.b
Saca dies unde dictus. 1141.a
Saca, Scythica gens, cujuſmodi galeas in bello uſurparint. 156.a. 715.b
Saca quomodo pro ſponſa certent. 190.a
Sacciperium quid. 284.a
Saccularii qui. 839.a
Sacea feſta apud Babylonios. 462.a
Sacerdos Romæ pœnitentis furis confeſſionem quomodo prodere coactus. 503.b
Sacerdos ubi non vaticinetur, niſi ſanguine tauri epoto. 423.b
Sacerdotes an immunes fuerint à contributione pecuniaria. 313.a
Sacerdotes Solis apud Indos numero diverſi. 318.a
Sacerdotes eſſe non poterant bis nupti. 581.b
Sacerdotis ſacrificantis ornatus & cæremoniæ. 1092.a. 1097.a. & ſeqq.
Sacerdotis functi myſterio verba apud Græcos. 1117.a
Sacerdotum caſtitas apud Ethnicos. 1076.a. & ſeqq.
Sacerdotum comitia propria quæ. 900.a
Sacerdotum dignitas. 322.a
Sacerdotũ Ægyptiorũ cęremonię quę. 582.b
Sacerdotum apud Germanos auctoritas. 323.a
Sacerdotum Jovis in Meroë inſolens ac ſuperbum imperium in Reges. ibid.
Sacerdotii dignitas quanta. 313.a
Sacerdotii Saliorum dignitas. 203.a
Sacerdotium triplex qui geſſerint. 317.a
Sacra bonæ deæ qualia. 506.b. 507.b
Sacra Larium. 703.a
Sacra Neptuni. 690.a
Sacra Opertanea quæ. 701.a
Sacra ex herbis. 453.a
Sacra ex quibus in votis concipiendis. 811.a
Sacra ſine ſanguine quorum deorum ſint. 453.a
Sacra ſine victima. 700.a. 701.a. *ſine vino.* 694.a. 695.a. 705.a
Sacra cohors apud Athenienſes quæ. 690.b
Sacra ſolemnia ſtata, eorumque ritus & cæremoniæ. 366.b. & ſeqq.
Sacra ſua cuique deorum. 688.a. 689.a. 1076.a
Sacra porta Athenis. 1073.a. 1074.a
Sacra via & cur ſic dicta. 407.a
Sacra via apud Athenienſes & Mylaſas. 408.a
Sacramento militari non adſcriptis quid in bello vetitum. 159.a
Sacratæ leges quæ. 723.b. 725.b
Sacrificantes quomodo aras circumcurrerent. 1115.a
Sacrificia abominanda & crudelia olim quæ. 748.b
Sacrificia aliquot diverſorum diverſa. 688.a. & ſeqq.
Sacrificia capite aperto. 467.a
Sacrificia triumphantis quæ. 499.b
Sacrificii partes quatuor. 1104.a
Sacrificio in omni quid ſervatum. 1107.a
Sacrificio interdicere quanta Gallis pœna. 598.a
Sacrificiis idoneum tempus quod. 1098.a
Sacrificium à Numa Pompilio inſtitutum. 688.a
Sacrificuli à Maſſilienſibus cur ejecti. 718.a. 719.a
Sacrificulus rex quis fuerit apud Romanos. 845.a. & ſeqq.
Sacrilegorum pœna quæ apud Æthiopes Elephantinos. 589.a. 598.a
in Sacris Cereris vinum adhibere nefas. 693.a
Sacris præeſſe, quibus interdictum. 611.b
Sacriportus ubi. 559.b
Sacrorum Iſidis inauguratio. 219.a
Sacroſanctum quomodo quid fieret. 608.a
Sacrum quid. 591.b
Sacrum hominem cur facilius occidere licuerit, quàm non ſacrum. 595.b
Sacrum nullum abſque victima. 1103.a. *nec abſque igne.* 1105.a
Sadraca, cujus quondam regia. 611.a
Saga, quales veſtes. 240.b
Sagares quibus propriæ. 684.b
Sagaria quid. 729.a
Sagitta in vite. 330.a
Sagittandi exercitium apud Cretenſes & Cydonios. 151.a
Sagittandi peritiſſimi qui. 721.b. 722.b
Sagittariorum arma, uſus, peritia ac utilitas quæ. 687.b. 700.b
Sagittarius quorum nummis incuſſus. 1056.a
Sagittarum quantum quibuſdam nationibus ſtudium. 720.b. 721.b

Sagittas in ciſtam mitti ante regium tribunal, Perſis quid. 149.a
Sagittis qui maximè prælientur. 716.b
Sagmina quid ſint. 35.b
Sagogidæ Dionyſio tyranno qui. 1163.a
Sagra, Metapenti fluvius. 737.b
Sagum vel ſagus, quorũ veſtis. 198.b.213.b
Saïs, dea quæ apud Ægyptiós. 463.b
Saitanorum Reges quomodo ſepelirentur. 556.a
Sal in montibus unde. 81.b
Salapia, oppidum. 235.a
Salaria via. 723.a
Sale qui mancipia emerent. 788.a
Salem qui cur primò apponerent. 292.b
Salentini, populi qui. 235.a
Saletes quæ Minerva dicta. 464.b
Salii qui, quot, & à quo inventi. 201.a
Saliorum curia. 122.a
Saliorum inſigne. 201.a. *Carmina & tripudia.* 202.a. *Sacra & dies feſti.* ib.d.
Salinatoris cognomen unde. 65.a
Saltandi variæ ſpecies. 496.a
Saltare apud quos olim in precio maximo eſſet. 496.a.497.a
Saltatio, à Suetonio Trojæ nomine dicta, quæ. 637.a
Saltationes qui olim diſcerent. 495.a
Salve & Vale ſupremum ut conclamaretur. 645.a. 646.a
Saluſtiani horti ubi. 570.b
Salutandi conſuetudines. 413.a. 414.a. 415.a. 322.b
Salutaris digitus quis. 1102.a
Salutaris porta unde dicta. 1066.a
Salutaturis Imperatorem, quid antequam admitterentur, fieret. 323.b
Salutem precari in ſternutando. 501.a
Salutis ædes cui aggeri nomen dederit. 569.b
Salutis templum ubi. 570.b
Sambulos ubi & quid illic miri acciderit. 377.a
Sameæ navis ſignum qui captivis inuſſerint. 241.b
Samena quid. 880.a
Samia Sibylla. 739.a
Samiæ Junonis templum quàm ſplendidum. 422.b
Samnites cujus coloris veſte prælientur. 147.a
Samnites quod nomen darent præcipuæ legioni. 35.a
Samnites qualibus in prælio galeis uſi. 156.a
Samnitum in elocandis filiabus ritus. 189.a
Samnitum graviſſimum juramentum quod. 98.b
Samos, cujus quondam regia. 613.a
Sanazarii Æthiopis laus. 237.a
Sancta loca quæ. 606.b
Sanctæ leges quæ. 607.b
Sandaliarius vicus. 406.a
Sandalium quid. 406.a
Sandox, quòd male judicarat, quomodo à Dario punitus. 591.a
Sandracotti qui Reges aliquando vocati. 15.a
Sandrocotto quid miri obtigerit. 538.a
Sangualis porta. 1070.a
Sanguinis craſſi aut tenuis in victimis indicia quæ. 352.b
Sanitatis ſimulachro quid quæ offerre ſolitæ. 194.b
Sanqualis an ex aquilino genere ſit. 132.b
Sapienti an uxor ducenda. 946.a
Sapientium paucos in ſua patria ſepultos eſſe. 472.b
Saporis arrogantia quanta. 417.a
Sappho poëtria cujus. 473.b
Sapphus imago quorum nummis incuſſa. 1057.a
Sappinia tribus Bojorum. 134.a
Sarapus cur quis dictus. 344.a
Sardorum Regum honos. 221.a
Sardiana Sibylla. 739.a
Sardis, cujus regionis olim metropolis. 853.a
Sardonychis gemmæ proprietas. 434.a
Sariſſę quid & quibus proprię. 683.b.685.b
Sariſſas utraque manu torquere quis docuerit. 686.b
Sariſſophorus quid. 588.b
Sarmatæ ut aciem inſtruant. 934.a
Sarracum quid. 532.a
Satellitibus qui olim vel Reges vel tyranni uſi. 690.b.691.b
Satorum familiæ Thebanæ proprium quid. 435.a
Satrapes quis. 1167.a
Saturio in atrio quomodo tubæ luſtrarentur. 610.a
Saturitatis templum ubi. 315.b
Saturnalia quî olim ſervarentur. 461.a. 462.a

Saturni ædes Romæ ubi. 253.a
Saturni alæ ac oculi cur quatuor putati. 1030.a
Saturni effigies. 1025.a
Saturni templa cur nunquam apud Ægyptios intra urbem admiſſa. 262.a
Saturni templum. 405.a
Saturnia unde & quo alio nomine dicta. 253.a
Saturnia porta unde dicta. 1060.a
Saturnius collis quis. 550.b
Satyrica ſcena in theatris quæ. 175.b
Satyrorum in quibus ſacris fieret repræſentatio. 649.b
Sauromatæ quid tantum diis patriis offerrent. 700.a
de Saxo & Robore qui dejicerentur. 581.a
Scæa, cujus urbis porta. 1072.a
Scævola JC. quo ludendi genere ſe oblectare ſolitus. 795.a
Scævolæ cognomentum unde multis Romæ factum. 61.a
Scævum Græcis lævum ſignificat. ibid.
Scala anularia vicus ubi. 406.a
Scalæ Gemoniæ quid & ubi Romæ. 561.b. 584.a
Scaphium quid. 664.a
Scaptia tribus. 127.a
Scaptia, urbs. ibid.a
Scarabæi quibus pro diis habiti. 746.b
Scauri theatrum quam capax. 1193.a
Scaurorum cognomen unde. 62.a.
familia quando extincta. ibid.
Scaurus Mamercus ultimus familiæ Scaurorum. 62.a
Scelerata caſtra quæ dicta. 298.a
Scelerata porta quæ. 298.a. 1061.a
Sceleratus campus quis. 298.a
Sceleratus campus cur ſic dictus. 1067.a
Sceleratus vicus unde ſic dictus. 297.a
Scenarum in theatris diverſitas quæ. 174.b
Scenici ludi cui deo ſacri. 628.b.
quando & cur inſtituti. 630.b
Scenici infames apud Romanos. 661.a
Scenicorum honos apud Græcos. 662.a
Scenophori equites qui. 697.b
Scepſis, Æneæ regia. 613.a
Sceptra Regum diverſorum. 222.a. & ſeqq. 225.a
Scillis Sicyonius, urinator inſignis. 450.a
Scipio cur infamia notatus. 474.a
Scipio cur ſe Imperatorem dixerit. 12.a
Scipio Naſica à ruſticis tribubus repulſam tulit. 127.a
Scipionis animadverſio in milites extra ordinem deprehenſos. 157.a
P. Scipionis militaris animadverſio in transfugas. 361.a
Scipionis Æmyliani cum Sempronia conjugium. 136.a. *ejus abſtinentia & frugalitas.* ibid. *mors.* ibid. & 137.a. *apophthegma.* 137.a. *elogium de Marte.* ibid.
Scipionis Æmiliani in diſcrimine mortis cauſam dicentis confidentia. 601.a
Scipionis Æmiliani diſciplina militaris. 94.a
Scipionis Æmiliani verbum, malle ſe civem ſervare, quam multos hoſtes perdere. 360.a
Scipio Aphricanus conchas mari legendo, ſæpe curas remiſit. 795.a
Scipionis Aſiatici accuſatio & liberatio, 135.a
Scipionum cognomen unde. 76.a
Scipionum familia. 335.a
Scironi vento cur Athenienſes ſacrificarint. 809.a
Scirophoria Athenis quid. 661.b
Scirpus latior loco diadematis cui Regi datus. 222.a
Scita ſuffragiorum qui cuſtodirent. 893.a
Scolia quid. 294.b
Scoparii qui. 838.a
Scorpionum in Altenio Cariæ monte mira natura. 400.a
Scotinus unde quis dictus. 342.a
Scribæ ad ædilitatem non admiſſi. 915.a
Scribæ Pontificum. 314.a
Scribæ Quæſtorum olim Romæ qui. 243.a. 244.a
Scribarum apud Macedones dignitas quanta. ibid.
Scriboniana ala quæ. 36.a
Scrofæ cognomentum unde. 77.a
Scrupulus quid. 442.a. 446.a. 1184.a
Scuta quibus darentur. 679.b
Scutis qui nullis uterentur, ſed nudi pugnarent. 682.b
Scutorum diverſitas quanta. 678.b. & ſeq.
Scutula quot uncias contineat. 445.a

Scutulata veſtis, quorum inventum. 210.b
Scutum in acie amiſiſſe, capitale erat apud Græcos. 360.a. 367.a
Scutum in acie qui amiſiſſent, ubi ſacris intereſſe non poterant. 1081.a
Scyphus, vaſis genus. 666.a.667.a.1096.a
Scythæ natura quales. 1038.a
Scythæ calamitate aliqua preſſi quid facere ſoliti. 31.b
Scythæ quàm mirè inebrientur. 674.a. 675.a
Scythæ quomodo aciem inſtruerent. 934.a
Scytharum horrendus in cadaveribus ſepeliendis mos. 555.a
Scytharum inhoſpitalitas. 981.a
Scytharum in fœdere iciendo mos. 28.b
Scytharum mos in amicis parandis. 484.a
Scytharum ſolemne juramentum quod. 87.b
Scytharum veſtes quales. 235.b
Scythis præcipuus deus quis. 436.b
Scythiſſare quid. 287.b
Scythites, deus quis. 462.b
Scythotauri advenas pro hoſtiis immolabant. 982.a
Scythotaurorum horrenda ſacrificia quæ. 748.b
Sebenniticum Nili oſtium. 405.b
Sectiones & omnis generis ſectores unde emerſerint. 821.a
Seculares Circenſes. 77.b
Seculares ludi qui & quoto quoque anno fierent. 643.b
Secularium ludorum auctor, cæremoniæ, celebritas & origo. 644.b
Seculum qua finitione à veteribus terminatum. 643.b
Seculum Gallis quid. 829.a
Secundani qui. 711.b
Secundarum menſarum quàm vilis apparatus apud veteres Romanos. 680.a
Secundarius panis. 281.b
Secures cum faſcibus quibus in urbe prælatæ. 207.a
Securim & duas facies qui nummis incuſſerint. 1057.a
Securis quibus Regibus loco ſceptri fuerit. 225.a
Securium abjectio poſt reges exactos à quibus introducta. 207.a
Sedendo aliorum opinioni accedere quomodo licuerit. 1010.a
Sedigiti cognomen unde. 62.a
Seditioſorum militum pœna quæ. 355.a
Segetem alienam pellicere, quæ lex quomodo vetuerit. 527.b
Segoregiorum in virginibus elocandis mos. 190.a
Sejæ Fortunæ templum. 99.a
Seiſachtheia lex quæ. 545.b
Seleuci annulus fatalis. 435.a
Seleucidarum imperium. 16.a
Seleucus à quo devictus. 14.a
Seleucus vini oſor. 674.a
Selvi temeritas & calamitas. 344.a
Semeſtris puer ubi locutus. 733.a
Semiobolus. 1186.a
Semiramis quomodo expoſita & alita. 537.a
Semis quid. 3.a
Semoni Sango quæ ædes dicatæ. 560.b
Semonis Sangi ſacellum ubi. 569.b
Semproniæ cum Scipione Æmyliano conjugium. 136.a
Sempronia lex & Porcia. 770.a
Ti. Sempronii amor erga uxorem. 135.a
Sempronius Gracchus & Q. Fabius Maximus Coſſ. 503.a
Sempronius Muſca quo ſupplicio mœchum affecerit. 863.a
Sempronius quam levi de cauſa uxorem repudiarit. 649.a. 953.a
Semuncia. 442.a
Senaculum, baſilica in qua ſeniores aſſidebant. 347.a. 1001.a
Senaculum mulierum quis primus conſtituerit. 1015.a
Senator ſexagenarius onere reipub. exemptus. 1000.a
Senatores qui & quomodo eligebantur. 996.a
Senatores quot initio creati. 990.a
Senatores per quos domum reducerentur. 1020.a
Senatores quot Romæ ſimul aliquando ad ferrum exhibiti. 641.b
Senatores electi non ſtatim ſuffragabantur, ſed in ſententiam ibant. 998.a
Senatores pedarii qui. 517.a. 1000.a
Senatores mortui ut efferrentur. 629.a
Senatores ſub Julio & Auguſto Cæſaribus quot. 991.a
Senatoris inſignia & veſtes. 1013.a
Senatoris jus in ſententia ferenda. 1009.a. 1010.a

Senatoris officium. 995.a.
honos. 997.a. 998.a
Senatorum in theatris olim locus quis. 173.b
Senatorius ordo per Appium Claudium inquinatus. 997.a
Senatum non haberi quando decebat lege Pupia. 902.a. 1018.a
Senatus auctoritas quanta. 991.a. 994.a
Senatus à quibus convocaretur. 1001.a.
ubi & quando haberetur. ibid.
Senatus diverſarum gentium quot conſtaret perſonis. 991.a. & ſeqq.
Senatus ex equeſtri ordine à Bruto ſuppletus. 516.a
Senatus in atriis cogebatur. 332.b
Senatus legendi cauſa Dictator creatus. 41.a
Senatus princeps qui legeretur. 1007.a. 1008.a
Senatus rogandi ordo diverſus. 1007.a
Senatus ſanctior Athenis. 1012.a
Senatuſconſulta in ærarium depoſita. 1011.a
Senatuſconſulta tacita quæ. ibid.a.
non tacita. 1012.a
Senatuſconſulti in fœneratores ipſa verba. 45.a
Senatuſconſultum quid & quomodo demum ratum fieret. 726.b
Senatuſconſultum in candidatos. 759.a
Senatuſconſultum quomodo fieret. 1002.a. 1003.a
Senatuſconſultum per interceſſiones Tribunitias impediri poterat. 24.a
Senatuſconſultum Neronis pro Quæſtoribus. 250.a
Senectæ ſacellum ubi. 106.a
Senectæ templa cur à civitate arcuerint. 262.a
Senem ſimia non capi, quid. 161.b
Senes à quibus in militiam adſcripti. 145.a
Senes depontani qui. 905.a
Senes ſaltare, quid. 158.b
Senio in talis quid. 792.a
Seniores octo ſemper Regi Lacedæmoniorum aderant. 1181.a
Seniorum in theatris ſedes quæ. 175.b
Senonum conventus quam eſſet aliquando immanis. 55.b
Sententiam dividere quid. 1004.a
Sententiam noviſſimum dicere, ignominiæ loco habitum. 1011.a
Sententiam rogandi aut ferendi apud diverſos mos quis. 1005.a
Sepeliendi locus apud priſcos Romanos. 595.b. 596.b
Sepeliendi mos olim quis & quam diverſus. 549.a. & ſeqq.
Sepeliri in urbibus quæ leges quando vetuerint. 596.b. 597.b
Septa loca quæ & ubi. 409.a
Septem convivium, novem convicium faciunt. 283.b
Septematrus. 466.a
September cui deo ſacer. 836.a
September quibus initium anni fuerit. 830.a
Septemviri epulonum qui. 747.a
Septimatrus. 762.a
Septimius unde dictus. 39.b
Septimontium ſacrum ſeu feſtum quomodo & ubi fieret. 549.b. & ſeqq.
Septunx quid. 4.a
Sepulchra familiæ. 597.b
Sepulchra pro dignitate & opibus fiebant. ibid.b
Sepulchra beſtium an religioſa habenda. 602.b
Sepulchra operoſa quæ gentes cur aſpernatæ. 599.b
Sepulchrales canes Hyrcanorum. 553.a
Sepulchri licet diruti ſanctitatem in ipſo ſolo manere. 606.b
Sepulchris fulmine tactis quid honoris haberetur. 601.b. 605.b
Sepulchris ſingulis quot conderentur. 599.b 600.b
Sepulchrorum genera & differentiæ apud Ægyptios quot. 599.b
Sepulchrum Romæ in foro quis primus adeptus. 597.b
Sepultura intra urbem ubi pro honore daretur. 1128.a
Sepulturâ indigni qui cenſeantur apud diverſos. 600.b. & ſeqq.
Sepulturæ apud Æthiopes quàm fiant ſumptuoſæ. 599.b
Sepulturarum Græcis cura quæ. 602.b. 604.b
Serapis ſive Apis quid. 415 b
Serapis à quibus maximè cultus. 746.b
Serapis quando Româ exactus. 438.a
Serapis quomodo ab Ægyptiis placaretur. 457.a

Serapidis effigies. 1025.a. templum. 1029.a
Serapidis phana cur apud Ægyptios nunquam intra urbem admiſſa. 262.a
Seres quantopere cœtus & congreſſus hominum fugerint. 982.a
Sergia tribus unde ſic dicta. 131.a
Sergii unde originem traxerint. 68.a
M. Sergius ob parvitatem corporis à ſacris amotus. 611.b
Sericæ veſtes quando primum emerſerint. 964.a
Seriphii quomodo ſontes puniant. 595.a
Sero ſapere Phryges, quid indicaret. 163.b
Serpens quale auſpicium faciat. 147.b
Serpens quando latrarit. 733.a
Serra, locus quis in urbe. 359.b
Serra quorum nummis incuſſa. 1056.a
Serranæ familiæ quid proprium. 55.a
Serrani unde ſic vocati. 55.a
Sertorii in cohortem unam quàm ſevera animadverſio. 362.a
Servare bovem qui olim dicerentur. 772.a
Servi capti ad Regum Imperatorumque ſtatuas confugientes nexu ſolvebantur. 780.a
Servi cur ab Herculis ſacris arcerentur. 374.a
Servi ne in quæſtionem deducantur ratio. 778.a. 779.a
Servis & mancipiis olim nullum cognomen aut prænomen. 41.b
Servis vilioribus inhibitum, barbam & capillos tondere. 243.b
Servis vinum apud Romanos penitus interdictum fuit, niſi ſacrorum cauſa ſolennibus feſtiſque diebus. 672.a
Servi, dominorum delatores, quàm ſeverè à diverſis puniti. 778.a
Servi in Saturnalibus velut liberi agebant. 462.a
Servi contumaces quomodo puniantur apud Babylonios. 775.a
Servi Germanorum ut tractentur. 775.a
Servi quàm rigidè à Lycurgo puniti. 775.a
Servi Perſarum ut plecterentur. 774.a
Servi ubi cum dominis mortuis concremarentur. 640.a
Servi trans mare advecti quo ſigno venum proponerentur. 752.a
Servi nulli apud Parthos manumittuntur. 774.a
Servi quando militiæ adſcripti. 706.b
Servis comam nutrire ubi nefas. 242.b
Servorum apud diverſos nomina propria quæ. 784.a
Servorum ab ingenuis diſtinctio. 240.b
Servorum contumacium pœnæ diverſæ. 774.a
Servorum dies feſtus quis. 764.a
Servilia, ſoror Uticenſis, mater Bruti. 389.b
Servilii lex. 770.a
Serviliorum familiæ ſuperſtitio inaudita. 1191.a
Servilius unde dictus. 39.b
Servilius cur falsò Tribunus pl. creatus putaretur. 23.a
Servitus ubi duriſſima, & ubi rurſus nulla. 774.a. 775.a
Servius Tullius ubi ædes ſuas habuerit Romæ. 608.a
Servius Tullius cur Laris filius creditus. 635.b
Servius Tullius primus Parvæ Fortunæ ædem conſecravit. 96.a
Servius Tullius quam nefariè à filia ſua tractatus. 297.a
Servius Tullius quo die in lucem editus. 764.a
Seſamis arx ubi. 556.b
Seſoſtris, Ægypti Regis, trophæa qualia. 176.a
Seſoſtris inſolentia quanta. 494.b
Seſtertiorum genera. 1186.a
Seſtertius minor. 1186. a. minimus. ibid. major. 1187.a. Romanus. ibid. 1188.a
Seu dictio ultimæ diſpoſitioni appoſita, non disjunctiva, ſed coaugmentativa eſt. 256.a
Severi Imp. lenitas in crimino ſos. 356.a
Severi Imp. quanta laboris patientia. 152.a
Severi porticus. 824.a
Severi Cæſaris erga Chriſtum & Abraham religio quæ. 596.b
D. Severi edictum in ſervos dominorum delatores. 778.a
Severus Imperator habitu Alexandri nummos figuravit. 1058.a
Severus Imp. voluit, ut Romani Impp. ſicut Cæſaris, ſic in poſterum Antonini nomen ferrent. 9.a
Sexagenariis ducere uxores, unde vetitum, undeve permiſſum. 1159.a. & ſeq.
Sexatrus. 466.a. 762.a
Sextans quot uncias contineat. 3.a

Sextarius. 444.a.447.a
Sextarii Italici unciæ quot. 445.a
Sextarius Arabicus quid. ibid.
Sexticula, qualis veſtis. 215.b
Sextricium quid dictum. 584 a
Sextula. 412.a
Sextus unde dictus. 39.b
Schœnus. 447.a
Sibarum erga Herculem cultus quis. 378.a
Sibylla quis aliquando cognominatus. 77.a
Sibyllæ arcana evulgare, quam acriter olim vetitum. 736.a
Sibyllæ imaginem qui nummis incuſſerint. 1057.a
Sibyllarum aliquot nomina & patriæ quæ. 738.a. 739.a
Sibyllarum nomen quot ſibi præcipuè vindicarint. 738.a
Sibyllina carmina quiſnam ſtudioſe conquiri juſſerit. 737.a. 739.a
Sibyllini libri cum Martiorum carminibus ubi ſervarentur. 737.a.738.a.820.a
Sica, oppidum. 189.a
Sicæ quibus peculiares. 685.b
Siciliquum. 442.a
Sicinius Dentatus quot ultra omnes donis honeſtatus. 1125.a
Siclus quid. 1183.a
Siculæ menſæ. 315.b
Siculæ, placentarum genus. 282.b
Siculi natura quales. 1039.a
Siculi quadrato agmine in prælio uſi. 934.b
Siculorum deus quis. 444.b
Siculorum reges quibus cantibus ad ſomnum invitarentur. 877.a
Siculorum Regum honos. 221.a
Sicyonia, calcei muliebres. 223.b
Sidera qui pro diis coluerunt. 747.b
Sigillaria quæ ſint. 578.a
Sigillariorum dies. ibid.
Siginni, populi. 494.a
Sigiſmundi Fulginatis laus. 391.b
Signa quot & quàm diverſa Romani militiæ uſurparent. 865.a
Signa diverſa apud diverſos certaminis futuri. 878.a
Signis quam diverſis diverſæ nationes in bellis uſæ. 867.a. 868.a
Signo aquilæ qui ante Romanos uſi. 865.a
Signorum militarium ante prælium & in prælio locus quis. 867.a
Sileni in quibus ſacris repræſentarentur. 649.b
Silentii indicendi ſignum quî militiæ fieret. 873.a
Silentium, quorum olim eſſet rudimentum primum. 494.a
Sili qui & unde dicti. 57.a.59.a
Siligineus panis. 280.b
Siliqua quid. 1184.a
Siliqua & ſcrupulus idem. 446.a
Silo, Virgilii præceptor. 491.a
Silones qui & unde ſic vocati. 58.a.59.a
Simi qui & unde ſic dicti. 58.a
Simus naſi indicium. 421.a
Simia ab Ægyptiis pro deo culta. 456.a
Simiæ in cujus deæ templo diebus ſolennibus ſaltarent. 853.a
Similis, præfectus Palatii, quid moriens tumulo ſuo inſcribi voluerit. 671.b
Simonides poëta cujas fuerit. 473.b
Simonides quid primus inveniſſe dicatur. 528.a
Simonidis felicitas quanta. 474.b.475.b
Simplaris decuria quot conſtet. 590.b
Simplaris phalangis partes quæ. 589.b
Simulachra diverſa Fortunæ. 101.a.& ſeq.
Simulachra in quibus ædibus nulla. 106.b
Simulachra omnium deorum ubi Romæ fuerint. 552.b
Simulachris cur vincula quidam annecterent. 1025.a
Simulachrorum everſores qui. 1092.a
Sindonibus qui quomodo pro chartis uſi. 527.a
Sindonum in militibus ſepeliẽdis mos. 558.a
Singularium ala quæ. 36.a
Singultus quo putaretur levari. 1205.b
Siniſtræ adſidere, Cyro quid. 431.a
Siniſtram attigiße quid. ibid.
Sino *cum negatione quid ſignificet apud Jureconſultos & quam vim habeat in Edictis.* 25.a.26.a
Sinorigi cur à Cama venenum propinatum. 270.a
Sinoris quid. 73.b
Siphones quid. 342.b
Siſaclubia lex quæ. 48.a
Siſtro qui in bellis uterentur. 873.a
Siſtrum quid. 510.b
Sitones ubi & eorum dominium quale. 1171.a

Σκιμα-

Σχιμαλίζειν quid. 1199.a
Smerdis quid à fratre perpeſſus. 843.a
Sobrini filiam uxorem ducere nullæ leges vetuerunt. 184.a. 185.a
Sobrius vicus. 403.a
Socci, calceorum genus. 223.b
Sociani Galli qui & Solduni. 198.a
Socios Romani quos vocarent. 1172.a
Socratem jurare ſoliti qui. 88.b
Socrates nudo pede incedere ſolitus. 227.b
Socrates per quid juraret. 88.b
Socrates quàm pauper & abſtinens fuerit. 684.a
Socrates quid à diis precandum doceat. 1100.a
Socrates quo ſe ludo oblectare ſolitus. 795.a
Socrates quot & quas uxores uno tempore habuerit. 186.a
Socrates uxorem ſuam amico aliquamdiu mutuatus eſt. 193.a
Socratis dies natalis. 1142.a
Socratis veſtitus quis. 237.b
Sodales Æliani. 200.a. Antoniniani. ibid. Auguſtales. ibid. Aureliani. ibid. Idææ matris. ibid. Titii. ibid.
Sodalitati & hoſpitio renunciare. 36.b
Sodalitium συναποθνησκόντων apud Ægyptios. 198.a
Sogdianorum regia quæ. 613.a
Sol Perſarum Præſes. 436.b
Sol à quibus olim maximè veneratus. 743.b. 744.b. 745.b. 746.b
Soli quomodo ſacrificent Perſæ. 1108.a
Soli quid libari ſolitum ab Athenienſibus. 707.a
Soli quod animal ſacrum. 697.a. 699.a
Solis effigies. 1025.a. 1026.a
Solis imago cryſtallo incluſa ſuper tabernaculum Darii. 878.a
Solaria quomodo diſtinguerentur. 1152.a
Solaris annus quis. 827.a
Solduni [alii Soldurii] apud Gallos qui. 197.a. 198.a
Soleæ, calceorum genus. 225.b. 226.b
Soleas ex corticibus arborum qui gerant. 227.b
Solidus integer quis. 1185.a
Solitaurilia quæ, eorundemque cæremoniæ. 375.b
Solon cur in exilium actus. 772.a
Solon cur nullam in parricidas pœnam ſtatuerit. 589.a
Solon quorum legiſlator. 519.b
Solonis aliquot leges. 441.a. 956.a. 979.a
Solonis anni dimenſio. 827.a
Solonis adverſus adulteria remedium quale. 861.a
Solonis inſtitutum de lamentationibus in funere tollendis. 654.a
Solonis inſtitutum de viro ſponſam adituro. 286.a. de quibuſdam veſtibus ac vaſis à ſponſa ad virum ferendis. 287.a
Solonis lex de bove non ſacrificando. 692.a
Solonis lex de filiis, quorum parentes in bello perierant. 1128.a
Solonis lex de non credendâ pecuniâ filio, qui ſub patris jure eſt. 44.a
Solonis lex de orbis puellis genere proximis elocandis. 193.a
Solonis lex de tutoribus. 538.b
Solonis de veſtibus lex. 230.b
Solonis lex in mœchos. 863.a
Solonis lex in ocioſos. 718.a
Solonis peregrinatio. 472.b
Solutioni debiti quot dies præſtituerentur. 540.b
Somatophylaces Græcis qui. 692.b
Somnia contrarios eventus ſortiri. 845.a
Somnia plerumque vana, quæ. 844.a. 845.a
Somnia quomodo purgarentur. 382.b
Somniorum aliquot verorum deſcriptio. 82.a 83.a
Somniorum ratio quæ. 841.a. & ſeqq.
Somno ubi immolaretur. 410.b
Sophocles per quid juraret. 88.b
Sophocles quem poëtam quo in certamine vicerit. 653.b
Soricis occentu auſpicia dirimebantur. 270.b
Sororis inceſtus apud quas gentes licitus. 181.a. & ſeqq.
Sortes divinatoriæ ubi & à quo primum ſitæ. 107.a
Sortitio de loco inter duces militiæ quando fieret. 937.a
Sortitione nonnunquam ſponſalia inita. 269.a
Soſpitæ Junonis ædes ubi ſummo honore culta. 468.b
Soſidis verſutia quæ & quomodo deprehenſa & punita. 543.a
Soter unde quis dictus. 339.a
Spado, ſurculus in vite. 330.a

Spar-

Spargiticis Nymphis qui ſoli quotannis apud Athenienſes ſacram victoriæ facerent. 132.a
Sparta in quot factiones à Lycurgo diviſa. 887.a
Spartanæ mulieres ſolæ viros pariunt. 951.a
Spartanæ virgines innuptæ facie invelatâ, nuptæ verò velatâ prodibant. 275.a
Spartanarum virginum exercitia. 494.a
Spartani intra urbem cœmeteria habuerunt. 560.a
Spartani perfidiæ taxati. 100.b
Spartanis peregrinitas inviſa fuit. 980.a
Spartanorum conſtitutum in eos qui locupletum affinitates quærerent. 957.a
Spartanorum convivia qualia. 294.b
Spartanorum de claſſis præfecto inſtitutum quod. 13.a
Spartanorum difficilem pugnam initurorum mos. 878.a
Spartanorum in obeundis expeditionibus mos. 935.a
Spartanorum ἐπιπολεθρὴν *quid & quibus imprecari ſolita.* 815.a
Spartanorum mos in infantibus recens natis. 476.a. 481.a
Spartanorum quàm ſevera militiæ diſciplina. 367.a
Spartanorum quanta ad Thermopylas victoria. 738.b
Spartanorum regum poteſtas. 575.a
Spartanorum ritus rege defuncto. 618.a
Spartanorum pueri cur nudo pede incederent. 228.b
Spartiatarum tribus præcipuæ quæ. 134.a
Sparticarum Nympharum antrum ubi. 398.b
Sparus quibus olim proprius. 684.b
Spathæ Galatarum quales. 686.b
Specia tribus. 133.a
Spei ædes. 348.a
Spei templa quot & ubi Romæ. 262.a
Spectaculis quam dediti Romani. 170.b. & ſeqq.
Spectatores in feſtis ludis coronati. 662.b
Spectatores in ludis funebribus erant penulati, in cæteris togati. 643.b
Speuſticius panis. 281.b
Sphæræ ludus quis. 799.a
Sphæriſterium quid ſit. 731.a. 732.a
Sphæromachia quid. 799.a
Sphinctæ quæ. 1131.a

Sphyngis effigies, ſignum militare Thebanorum. 868.a
Spiculis brevibus qui pugnent. 716.b
Spiræ, placentarum genus. 282.b
Spithama quid ſit. 439.a. 440.a
Spithamæi quales conſtruerent domos. 339.b
Splen quibus deficiat, curſores inſignes. 448.a
Splene laborantibus quis Rex olim mederetur. 1202.a
Splenem ubi pecora non habeant. 349.b
Spodii Apollinis ara quam mira. 407.b
Spolia hoſtium in atriis domorum affixa. 330.b
Spolia opima à quibus relata. 108.a. & ſeqq.
unde opima dicta. 109.a
Σπονδοφόροι *qui.* 24.b
Sponſa unde dicta. 265.a
Sponſa ubi veſte virili utatur. 290.a
Sponſæ ad ſponſum proficiſcentis mos. 277.a & ſeqq.
Sponſæ cur poſtridie nuptias clavis daretur. 287.a
Sponſæ jam cum viro congreſſæ quot aſſes ferendi. 284.a
Sponſæ quid nuptiarum die ad virum deferre ſolitæ. 960.a
Sponſalibus quæ horæ accommodatæ. 267.a
Sponſaliorum dirimendorum ipſiſſima verba. 954.a. 955.a
Sponſalium contrahendorum cæremoniæ diverſæ. 265.a. b. & ſeqq.
Sponſalium etymologia. 266.a
Sponſi caput quî Athenis ornaretur. 285.a
Sponſi ad ſponſam ingreſſuri obſonia quæ. 285.a. 286.a
Sponſus ac ſponſa omnis cur & quando non ſuis appellarentur nominibus. 266.a
Sponſus & nova nupta quibus veſtibus induerentur. 270.a
Sportula ſalutantium quæ. 323.b
Spurius unde dictus. 38.b
Spurius Furius primus prætor fuit. 382.a
Spurius Lucretius ſub quo Rege præfecturam urbis geſſerit. 665.b
Spurius Poſthumius & Q. Martius Coſſ. 473.a
Stabilinus deus. 755.b
Stadium quid. 441.a
Stadium quod ludi genus. 797.a
Stanneos nummos qui percuſſerint. 1054.a
Stantes qui epularentur. 292.b. 293.b

Staſimon quid. 1116.a
Statano qui immolarent. 486.a
Statanus deus. 755.b
Statarii qui. 696.b
Stater quid ſit. 445.a
Stathmus quot paraſangas conficiat. 442.a
Statii Romæ qui ferè dicti. 784.a
Statio tribunorum in caſtris ubinam eſſe ſoleret. 623.b
Stationum caſtrenſium diverſa nomina. 86.a
Stativæ feriæ quæ. 50.b
Statius poëta quibus in ludis aut vicerit, aut victus ſit. 653.b
Statuę conſecrandę ritus & cęremōię. 594.b
Statuæ diis votæ. 803.a
Statuarum diverſis in locis multitudo olim quanta. 1030.a
Statumen quid. 328.a
Stellatina tribus. 127.a
Stellis volucres ſacræ. 697.a
Stephanophori Græcis qui. 319.a. 584.b
Stephephori qui. 188.b
Sternutamenta quid augurii faciant. 500.a. & ſeq.
Steſichorius in taxillis quid. 791.a
Stichus quorum nomen olim Romæ. 784.a
Stillicidiorum lex quæ. 527.b
Stipendia profeſſoribus conſtituta. 493.a
Stipendium quando primum Romanis militibus dari cœptum. 712.b
Stipendium in dies ſingulos initio quantū, ac deinceps quàm & quoties variatū. ibid.b
Stipendium quæ gentes non darent, ſed prædam tantum militibus concederent. 714.b
Stipis ſparſio in populum. 473.a
Στωὰ quid. 825.a
Stipite qui mactabant hoſtias. 1107.a
Stoïci ubi philoſopharentur. ibid.
Stola longa, quarum veſtis. 232.b
Stola, veſtis qualis. 218.b
Stola militaris, ubi adoleſcentium ornatus. 202.b
Stolones unde vocati. 54.a
Strabones unde ſic dicti. 56.a
Stragula quid ſit. 767.a
Streniæ ſacellum. 408.a
Strobilus quid. 497.a
Strophium quid. 221.b
Struppi quid. 370.b
Struthiocameli pennis qui in galeis uſi. 154.a
Stuprator Veſtalium quomodo puniretur. 117.b
Stygia Proſerpina Siculis dea quæ. 466.b
Stygis in Arcadia qualis aqua. 97.b
Suarium forum. 350.a
Sub corona & de lapide empti qui. 751.a
Sub haſta publica vendere quid. ibid.
Sub pileo vendendi mancipia jus quod. 752.a
Subcinericius panis. 281.b
Subitariæ legiones quæ. 885.a
Subſcriptores qui eſſent. 602.a
Subſellia equitibus & ſenatoribus in theatris à plebe diſcreta quot. 176.b. 177.b
Subſelliorum ornatus. 179.b
Subſtitutio Pontificis quî fieret. 313.a
Subulcis omnibus ubi templa ingredi vetitum. 1081.a
Subucula, veſtis. 196.b
Suburrana tribus quando & à quo inſtituta. 126.a
Succedendi jus inter matrem & filiam quæ lex non permittat. 548.b
Succeſſio regni apud Æthiopes quàm inſolita. 538.b
Succeſſus magnos ex magna calamitate qui olim adepti. 536.a
Sues quibus accepti & quibus inviſi. 696.a
Sues unungulì ubi naſcantur. 350.b
Suetonii locus diſcuſſus. 3.a. *laus.* 4.a
Suffecti tribuni qui. 621.b
Suffetes Carthaginenſ. qui. 566.a. 1165.a
Suffibulum quid. 115.b
Suffitio, quale expiationis genus. 646.a
Suffragandi rationes quam diverſæ. 893.a. & ſeqq.
Suffragia alia atque alia diverſis comitiis lata, quomodo ponderarentur. 897.a
Suffragia divitum in Centuriatis Comitiis prævalebant. 898.a
Suffragiorum ſcita qui ſervarent. 893.a
Suibus qui ſemper abſtinerent. 696.a
Suilli unde dicti. 55.a
Sulphur cur in luſtrationibus adhibitum. 377.b. 383.b
Sulpitii trib. pl. lex quæ & quomodo ab ipſo violata. 46.a
Sulpitii ſervus ob proditum dominum quomodo plexus. 778.a
Sulpitius flamen qua de cauſa ſacerdotio privatus. 576.b. 577.b
C. Sulpitius quam levem ob cauſam uxorem repudiarit. 953.a
Sulpitius tribunus quos ſatellites habuerit. 691.b

Sum-

Summanus quis. 125.b
Summenium Romæ quid. 1131.a
Sumptuariæ leges paulatim abrogatæ. 686.a
Suppellex quid, & ejus nomine quæ comprehendantur. 137.a
Superbiæ domicilium apud Campanos fuit. 1031.a
Supercilia cui Deæ ſacra. 422.a
Superciliorum indicia. ibid.
Superorum ara quomodo fieret. 1087.a
Superorum hoſtiæ quales. 1085.a
Supervaganeæ aves quomodo augurium faciant. 130.b
Supparo quæ naves pro inſigni uſæ. 881.a
Supparum, veſtimenti genus. 220.b
Supplicatio triumphi prærogativa. 372.b
Supplicationes quando, cur, & quomodo fierent. 369.b
Supplicationes apud Græcos quomodo fierent. 370.b
Supplicationes ob futiles cauſas decretæ cui & quæ. 371.b. 373.b
Supplicia de nocentibus noctu ſumebant Lacedæmonii. 592.a.
id cur apud Romanos vetitum. ibid.
Supplicia noxiorum apud diverſos quam diverſa. 587.a. & ſeqq.
Supplicia Romanorum poſteriorum quam crudelia. 603.a
Supplicia unde ſeu quare dicta. 586.a
Supplicio afficiendi in Ægypto quomodo tractarentur paulo ante mortem. 592.a. 593.a
Supplicium de Regibus ſumptum. 605.a
Supplicum geſtus apud diverſos. 425.a. & ſ.
Suræ unde quidam cognominati. 60.a
Surculata veſtis. 210.b
Sus fœderibus & ſponſalibus adhibebatur. 694.a
Sus, niſi prægnans, aliter in ſacrificiis non habetur pura. 702.a
Suſæ, oppidum, quorum fuerit ærarium & regia. 254.a. 611.a
Sutor ſupra crepidas, quid. 159.b
Sutrinorum dea peculiaris quæ. 451.b
Sybaris, Colchorum regia. 611.a
Sybaritarum libidinum in conviviis illecebræ quæ. 311.b
Sybaritidis fluvii potus quales faciat capillos. 250.b
Sycophanta, nomen quàm probroſum. 1200.a
Syginnorum virgines qua ratione nuptui dentur. 191.a
Sylla legum Romanarum everſor. 771.a.
primus Romanorum ſine populi judicio cives morte mulctavit. ibid.
Sylla quam legem à ſe latam ipſe infregerit. 599.b
C. Sylla primus crematus Romæ. 549.a
Syllæ lex de bonis proſcriptorum publicandis. 821.a
Syllæ de Archelao trophæum quale. 174.a
Syllarum cognomen unde. 77.a
Sylvæ in mari rubro. 82.b
Sylvano pro quibus animalibus vota fierent & quæ. 816.a
Sylvano quid immolaretur. 700.a
Sylvanus pueris infeſtus. 485.a
Sylvii qui Reges dicti. 13.a. 14.a
Symbola quæ dicta ſint. 500.a
Synagia quid. 589.b
Syngrapha quid. 525.a
Syntheſibus qui quando uterentur. 251.b
Syracuſanæ deliciæ. 315.a
Syracuſani natura quales. 1040.a
Syracuſani in cujus fuerint clientela. 328.b
Syracuſani quomodo jurarent. 90.b
Syracuſanis Hercules quam charus & cultus. 378.a
Syracuſanorum ærarium ubi fuerit. 254.a
Syracuſanorum improba quædam lex. 238.b
Syri natura quales. 1034.a
Syri quàm impensè Fortunam coluerint. 107.a
Syria in Toparchias diviſa. 511.a
Syrma, quorum veſtis. 219.b
Syrmea quid. 69.b
Syrorum dii qui. 444.b
Syrorum in condiendis cadaveribus mos. 550.a
Syrorum in prælio aggrediendo mos. 932.a
Syrorum à quoto anno maſculi, à quoto fœminæ tributum penderent. 985.a
Syrorum Regum honos. 221.a
Syſſitia quid. 294.b

T.

T & A per ſe poſita, quid in ſententiis ferendis ſignarint. 594.a
T littera in ſubſcriptione Tribb. pl. quid vellet. 24.a. quem numerum aliquando denotarit. 115.a
Tabellæ in triumpho quales præferrentur. 482.b

Tabellarii Cyri per intervalla locorum diſpoſiti. 215.a
Tabellariorum diverſa nomina. 214.a.215.a
Tabellarum cerearum uſus quis olim eſſet. 526.a
Tabellis ſententias qui ferrent. 595.a
Tabernacula ſua milites abituri incendebant. 95.a
Tabernaculorum caſtrenſium materia olim quę apud diverſas gentes. 90.a
Taciti Cæſaris edictum pro dominis contra ſervos quod. 779.a
Taciti nomen cui menſi inditum. 837.a
Taciturnitas in ſacris quam neceſſaria. 1079.a
Tænariorum deus præcipuus quis. 449.a
Tæpocos Græcis quid. 529.a
Tagus, fluvius. 854.a
Talchææ quomodo ſibi uxores parent. 190.a
Talentorum diverſæ genera. 1187.a
Talentum Achaicum. 1185.a
Talentum Romanorum. 1190.a
Taliluſorii quales. 789.a
Talionis lex. 548.b
Talparum fibræ quales. 353.b
Tanacra, cujus regionis civitas. 405.b
Tanaïs, fluvius. 299.a
Tanaquilis quanta caſtitas. 266.a. *lana, colus & fuſum.* 959.a
Tantum & quantum quomodo uſurpentur. 516.b
Taprobanis ſervi nulli. 775.a
Tapyræi uxores aliis uſuarias dabant. 193.a
Tarantati qui. 398.a
Tarantula quid. ibid.
Taras cujus filius, & quorum nummis incuſſus. 1057.a
Tarentinæ, placentarum genus. 282.b
Tarentini natura quales. 1039.a
Tarentini milites comati. 879.a
Tarentini quomodo ſe matutinis poculis ingurgitarent. 308.b
Tarpeja una ex Veſtalibus. 107.b
Tarpejus collis quis. 550.b
Tarquinii, cujus regionis olim oppidum & unde denominatum. 851.a
Tarquinis junioris techna. 541.a
Tarquinio Priſci in edendis ſpectaculis ſtudium. 170.b. *ſceptrũ quale.* 225.a.226.a
Tarquinii Superbi cum Collatino cognatio quæ. 388.b. *calliditas & tyrannicum factum.* 540.a. *ei quid prodigii obvenerit antequam exularet.* 733.a
Tarquiniorum ager quid Romæ poſtea factus. 820.a
Tarquinius Priſcus ubi ædes ſuas habuerit Romæ. 608.a
Tarquinius Superbus regni cupiditate ſocerum ſuum Servium Tullium interficiendum curavit. 297.a. *primus propter inſolentiam regno pulſus.* 924.a
Tauri amphitheatrum. 1195.a
Tauri an ſacrificio puri ſint quomodo explorent Græci. 693.a
Tauri Scythæ quos cum Regibus vivos ſepeliant. 199.a
Taurii ludi qui & cur ſic vel dicti vel inſtituti. 634.b
Taurina porta unde dicta. 1063.a
Taurorum familia unde ſic dicta. 56.a
Taurorum horrenda ſacrificia qualia. 751.b
Taurus æneus quorum fuerit ſignum militare. 868.a
Taurus Lunæ propriè dicatus. 697.a
Taurus, poëtarum victima. 655.b
Taurus quibus diis immolaretur. 689.a
Taxila, Indorum regia. 612.a
Taxiles qui Reges vocati. 15.a
Taxilis defuncta corpora vulturibus objicere mos erat. 552.a
Taxilorum impudentia in virginibus egentibus nuptui tradendis. 187.a
Taxillorum ludus qualis. 791.a
Tedæ ligni ſuccus quam efficax in cadaveribus conſervandis. 551.a
Tegeatum contra Lacedæmonios quanta & quam inſperata victoria. 940.a
Telemachi præceptor quis. 490.a
Telephus, Herculis filius, expoſitus. 537.a
Texlæ quid. 295.b
Telluris invocandæ mos quis. 817.a
Tellus à quibus culta. 744.b
Telum vehementius quàm haſta. 683.b
Temenitida, cujus urbis porta. 1075.a
Temperantiæ ſummæ exempla. 314.b
Tempeſtati quid ſolitum immolari. 700.a
Templa auguribus dicata quæ. 122.b 264.b
Templa clariſſima olim quæ. 416.b. & ſeqq.
Templa Deorum extra urbem quæ, & quæ poſtea ex his in urbem recepta. 257.a

Tem-

Templa deorum hoſtilibus ſpoliis ornata. 332.b
Templa diis vota. 803.a
Templa diverſa Fortunæ. 97.a. & ſeqq.
Templa Jani. 110.a. & ſeqq.
Templa ſine tecto quibus diis olim fierent. 454.a. 455.a
Templa ubi nulla. 455.a. 1092.a
Templi ambitus ſeu area quibus cæremoniis conſecraretur. 611.b
Templi Apollinis locus apud Delphos. 398.b. *honos.* 405.b
Templi conſecratio quibus cæremoniis fieri ſolita. 594.b
Templum juxta tabernaculum ducis. 91.a
Tempus apparandæ expeditionis. 885.a
Tempus ſacrificiis idoneum quod. 1098.a
Tempus luctus à Numa conſtitutum. 650.a
Temulentos duplici pœna caſtigandos cenſebat Pittacus, ſi quid deliquiſſent. 674.a
Teneatica porta Corinthi. 1073.a
Tenediarum mulierum pulchritudo quanta. 73.b
Tenediorum in Achillem odium quantum. 378.a. *in adulteros lex quàm ſevera.* 861.a. 862.a
Tenes, quorum deus. 439.b
Tenis templum quibus adire nefas. 505.b
Ter ſolum in vita lavare ubi ſtatutum. 1156.a
Teres ſepulchrum ubi. 1103.a
Terentii locus quidã elucidatus. 44.a. 301.a
Q. Terentius Culleo libertus Scipionis Aphricani elatum corpus pileatus præivit. 632.a
Termini ſacrum quale. 453.a
templum. 454.a. 456.a. 551.b
Terminalia feſta. 456.a
Terræ filii qui dicti. 380.a
Terrę motui quis deus præſit, ignorari. 386 b
Terræ motum Romæ nullum, niſi alicujus mali prænuncium, fuiſſe. ibid.b
Terræ motus quomodo expiarentur. ibid.b
Terræ quale votum voverit Artaxerxes. 812.a
Terræ ſacrum. 459.a.
ſimulachrum. 1026.a
Terram & aquam efferre, deditionis ſignum erat apud Perſas. 944.a
Teſqua, quorum locorum nomen. 267.b
Teſſera in militia. 871.a
Teſſera quibus pro caduceo fuerit. 34.b
Teſſera alia atque alia ſignificatio. 883.a. 884.a
Teſſeræ luſoriæ quales. 790.a
Teſtamenta quibus Romæ cuſtodienda tradi ſolita. 110.b
Teſtamentaria lex ex XII. tabulis quàm æqua. 536.b
Teſtamentorũ genera veteribus quot. 900.a
Teſtamentum militare quomodo fieri ſolitum. 901.a
Teſtandi de bonis ratio apud Germanos nulla. 537.b
Teſtantium vetus mos. 5.a
Teſtatori Solonis lege quid permiſſum. 537.b. *qua lege nimium permiſſum.* 548.b. 549.b
Teſtimonium falſum dicentis ſupplicium quod. 536.b
Teſtudines qui ut deos honorarint. 745 b. *quibus quotidianus cibus fuerint.* 677.a
Teſtudinis figuram quorum nummi habuerint. 1057.a
Teſtudinum teſtis qui domos conſtruant. 339.b
Tetracina, quorum nummus. 1055.a
Tetracomus quid. 496.a
Tetrapolitani conventus oppida quæ. 851.a
Tetricorum domus ubi Romæ. 564.b
Tetricus, vir Senatorius, à quo victus. 171.a
Teucri quo ornatu in galeis uſi. 156.a
Thala, Jugurthæ ærarium. 254.a
Thalami deſcriptio. 335.b
Thargelion menſis infortunatus. 1142.a
Thalaſſio quid ſit. 283.a
Thalaſſius quis fuerit. ibid.
Thales quem ſummum ſtatuerit deũ. 744.b
Thales aſtrologus quis cujaſve fuerit. 472.b. *quomodo annum diſtinxerit.* 828.a
Thaletis ſepeliendi mos. 549.a. *ſepulchrum.* 354 a
Thaletis Mileſii dictum de uxore ducenda. 946.a
Thaſii quali vino libarent. 707.a
Thaſiorum vina quàm mira & diverſæ naturæ. 413.b
Theatrales ludi quales & à quibus exhiberentur. 645.b. 646.b
Theatralium origo. 647.b
Theatra temporanea à quo primum excogitata. 1193.a
Theatris qui arcerentur. 182.b

Theatrorum Romæ quanta olim multitudo ac celebritas. 1191.a. & ſeqq.
Theatrum apud Fidenas lapſum. 1193.a
Theatrum lapideum. 1195.a
Thebæi per Oſiridem jurabant. 87.b
Thebani natura quales. 1039.a. *novos incolas non admittebant.* 980.a
Thebanis publica pœna frequens, cicuta aut venenum. 590.a
Thebanorum ſignum militare quod. 868.a
Thebanorum ſiniſtrum cornu. 935.a
Thebarum aër craſſus & pinguis. 1031.a
Thebarum diverſitas quæ. 410.b. & ſeqq.
Their Ægyptiis deus quis. 465.b
Themiſtocles à Spartanis quali corona donatus. 1129.a. *cur in exilium actus.* 772.a. *ex qua fuerit tribu Athenienſium.* 132.a
Themiſtocli quam levi de cauſa quidam prælati. 498.a
Themiſtoclis dexteritas in vitanda contentione. 936.a. *ſepulchrum.* 353.a
Themites deus quis. 456 b
Thinſa quid. 534.a
Theodori cujuſdam inaudita conſtantia. 233.a. 234.a
Theodoricus, Gothorum rex, quo tempore maximè placidus eſſet. 794.a. *ei quam exoſi fuerint gladiatores.* 643.b
Theodorus Cyrenæus atheus. 747.b
Theodorus Gadareus, Tiberii præceptor. 490.a
Theodorus Gaza quid aliquando monſtri in Peloponneſo viderit. 657.a
Theodoſius Bithynus quàm fuerit excellenti ingenio vir. 473.b
Theodoſius Imperator qualia aliquando vota fecerit. 804.a
Theogenes curſu, lucta & pugilatu celeberrimus. 59.b. 60.b
Theophanes orator cujas fuerit. 473.b
Theopompus hiſtoricus cujas fuerit. ibid.b
Theopompus in quo certamine victor fuerit. 654.b
Theophraſti laus & ſententia de remedio viperini morſus. 397.a
Theophraſtus Ariſtotelis aliquando præceptor. 180.a
Theoxenion quid. 69.b
Therani quos defunctos lugeant aut non lugeant. 650.a
Theratiæ Veſtali quid à populo datum. 109.b
Thermæ olim Romæ quam multæ & ſumptuoſæ. 1153.a. 1154.a
Therytlia quid. 670.a
Theſauri diverſorum populorum & Regum ubi olim tutò reconditi. 253.a. & ſeqq.
Theſaurus, carceris nomen apud Meſſenios. 583.a
Theſei ſepulchrum quid privilegii & juris habuerit. 781.a
Theſei tonſura quæ. 193.b
Theſeo qui dies ſacri apud Græcos. 766.a
Theſeus cur in Scyrum exactus. 772.a
Theſeus Iſthmiorum inventor. 66.b
Theſeus quid boni Athenienſibus contulerit. 16.a
Theſmothetæ quales Athenis fuerint. 754.a
Theſpienſes in quot genera diviſi. 190.b
Theſprotius ager ubi ſit. 237.a. 238.a
Theſſala fides. 100.b
Theſſalia in quas factiones olim diviſa. 887.a
Theſſalorum amictus. 229.b
Theſſalorum Regum cognomen. 16.a
Thetes qui dicti. 786.a
Thetidis argentei pedes. 420.a
Theutates Gallis deus quis. 465.b
Theutones cujuſmodi galeis in bello uſi. 155.a
Theutus, quorum deus. 445.b
Thiatis quis apud Athenienſes menſis. 835.a
Thomidæ factio Athenis. 887.a
Thoraces equorum apud Romanos olim quales. 695.b
Thorax Regis Amaſis linteus quam fuerit mirus. ibid.b
Thraciæ provinciæ quot. 512.a
Thraces mulieres ut nubant. 187.a. *ut cum maritis defunctis tumulentur.* 640.a
Thraces dum fulminat aut tonat, in cælum ſagittas intendunt. 126.b. *multitudine uxorum gaudent.* 192.a. *quomodo abſque potu inebriari ſoliti.* 675.a. *natos deplorabant, mortuis congaudebant.* 475.a *per Mercurium jurare ſoliti.* 87.b. *quem ornatum in galeis uſurparint.* 156.a
Thracia in ſtrategias diviſa. 511.a
Thracum deus quis. 444.b
Thracum luctus in funeribus nullus. 624.a. 655.a
Thracum numerus. 495.a
Thracum acies ut inſtruëretur. 934.a. *in acies prodeuntium veſtitus cujus coloris.* 147.a. *in fœdere percutiendo mos.* 29.b. *in Orpheum amor quantus.* 378.a. *in præliis arma quæ.* 716.b.

poſt intemperatiſſimas perpotationes mos. 296.b
Thracum ſapientes quam mire mori & ſepeliri ſoliti. 555.a
Thracum pueri ut inſtituerentur. 479.a
Θύα, cujus feſtum. 424.b
Thucydides ex qua tribu Athenienſium fuerit. 133.a
Thucydidis factio Athenis. 886.a
Thurii cur Boreæ uti deo vota perſolverint. 809.a
Thurii milites comati. 878.a
Thuriorum lex militaris. 366.a. lex de matrimoniis. 948. a. lex de tutoribus. 538.b
Thuriorum urbs in quot tribus diviſa. 133.a earum nomina. ibid.
Thuſci terra & mari bellicoſi. 848.a. eorum origo & etymon. 849.a
Thuſcorum civitates excellentiores quæ & quot. 851.a
Thuſculanus quis de ſua ipſius patria Romæ triumpharit. 480.a
Thuſcus vicus unde ſic dictus. 401.a
Thyas quis dictus. 320.a
Thybis menſis quis apud Ægyptios. 835.a
Thymele quid. 660.a
Thymelici qui dicti. ibid.
Thymochreſia Gallis quid. 692.b
Thymuchi apud Maſſilienſes qui. 993.a
Thyoſci Græcis qui. 849.a
Thyræos Græcis deus quis. 457.b
Tiara, quale Regum diadema. 220.a. ejus affinitas cum cidari. 225.a
Tibarenorum maritorum, poſt uxoris puerperium, mos. 484.a
Tiberii præceptor quis. 490.a
Tiberii Imperatoris lex de fœnore tollendo. 46.a. ſtatuæ ubi pro aſylo fuerint. 782.a.
Tiberius Cæſar quàm refugerit menſi alicui ſuum indere nomen. 836.a. quam ſevere militem prætorianum ob ſubtractum pavonem puniverit. 365.a. quid contra luxum tentarit & tamen omiſerit. 686.a quibus ſatellitibus uſus. 693.b
Tiberio Graccho, ea die qua in turba caſus occubuit, pulli non addixere. 229.a
Tibia Phrygia quam varium edere ſoleat ſonum. 874.a
Tibia in quorum funere uſurpari ſolita. 629.a
Tibiæ Romanæ quot foraminum eſſent. 876.a
Tibiæ ſacrorum unde fierent. 1084.a
Tibiarum genera quàm diverſa, & qui illis militiæ uti ſoliti. 874.a.876.a
Tibicines militiæ quando canerent. 873.a. quomodo aliquando Româ expulſi & eò reducti. 760.a
Tibicinum feſtus dies quis & quam ridicule tranſigi ſolitus. 760.a.762.a
Tibilinus, quorum deus. 445.b
Tigranes quomodo ſuum diadema ante pedes Pompeji projecerit. 218.a
Tigranes quorum Regum cognomentum. 16.a
Tigranis ærarium ubi fuerit. 255.a. inſolentia quanta. 494.b. regia ubi. 612.a
Tigribus in triumpho quis vectus. 494.b
Timalci tumulus ubi fuerit. 123.a
Timere à ſomno quid portendat. 845.a
Timoleontis auctoritas apud Syracuſanos. 619.a. dies natalis quibus feſtus & fauſtus. 1143.a
Timolus, ſeu Tmolus, quales ex ſe fontes emittat. 853.a
Timonia, Alexandriæ regia. 613.a
Timori deo qui templa dicaverint. 105.a
Timoris ſacellum à quibus erectum. 733.b
Timoris templum cur extra urbis mœnia. 262.a. Spartæ tamen intra urbem receptum. ibid.
Timotheus, Cononis F., ex fortunato quam infortunatus. 103.a
Timotheus muſicus cujas. 472.b.480.a quo cantu Alexandrum veluti furentem accendere ſolitus. 876.a
Tinnitu aurium quid præſentiatur. 432.a
Tintinnabula & tympana militiæ qui uſurpent. 868.a. 877.a
Titan quis dies cui dictus. 456.b. 1144.a
Titi convivia qualia. 299.b
Titiæ aves quæ. 200.a
Titii ſodales qui & cur inſtituti. ibid.
Titienſis tribus unde ſic dicta. 124.a.125.a
Titthenidia quid. 294.b
Tituli unde dicti. 38.b
Titus unde dictus. ibid.
Titus Tatius ubi ſepultus. 562.b
Tityri in quibus ſacris repræſentarentur. 649.b
Tityus unde genitus. 380.a
Toga qua ætate & quando ſumeretur ab adoleſcentibus. 199.b. 201.b

Toga arcta quæ. 201.b
Toga cum purpura, quorum propria. 202.b
Toga Gabina quæ. 113.a
Toga prætexta, conſularis & prætoria. 209.b. 392.a
Toga qualis ſeu quorum fuerit veſtis. 200.b 201.b
Togarum diverſitas quanta. 203.b
Tomyris quanta ſtrage Cyrum & Perſas ceciderit. 737.b
Tonderi à Rege maxima apud Indos pœna. 595.a
Tonitrus impares, pares, matutini, meridiani, ſereno tempore emiſſi, quid ſinguli portenderent. 126.b
Topiarii qui. 837.a. *unde dicti.* 838.a
Torquati nomen unde. 64.a
Torquibus quibus Romani, & quibus exteri donarentur. 1124.a
Tot Ægyptiis menſis quis. 835.a
Trabea, quorum veſtis. 211.b.571.a
Trabea quis primus uſus. 212.a
Trabearum genera quot. ibid.
Trabs cum lapide concreta ubi inventa. 81.b
Traduces quid. 329.a
Tragelinus menſis quis. 835.a
Tragica ſcena in Theatris quæ. 174.b
Tragœdi præmium quod. 653.b
Tragœdiam primus quis dederit. ibid.b
Tragœdorum certamen ubi. ibid.b
inſigne quod. 631.b
Trajani forum. 350.a
Trajani modeſtia, laus & prudentia. 730.b
Trajani uxori ſororique Senatus frequenti curiâ Auguſtarum cognomen dedit. 8.a
Trajanus Parthici cognomẽ recuſavit. 338.a
Optimi agnominatione gaviſus fuit. 339.a
ubi Alexandri M. manibus parentarit. 365.b. *primus Romæ ſepulchrum in foro meruit.* 597.b. *quo modo mortuus triumpharit.* 490.b
Tralliani quam levem in homicidas quoſdam pœnam ſtatuerint. 596.a
Tranquilli locus diſcuſſus. 3.a
Transfugæ quomodo tractarentur, aut in acie locarentur. 940.a
Transfugarum pœna. 361.a
Tranſitorium forum quod. 349.a
Tranſvectionis mos. 763.a
Trapezæ, quæ Græcis loca dicta. 140.a.753.a
Trapezophoræ quæ. 140.a
Traſpoducei qui dicti. 133.a
Tranſorum mos in condolendo natis & conlætando mortuis. 475.a
Trebatius quàm fuerit doctus & excellens vir. 729.b
Trebonius cur Aſper cognominatus. 70.a
Treſviri inter ſacerdotes adſciti qui. 747.a
Treviroũ in prælio aggrediendo mos. 932.a
Τρία κάππα κάκιστα, proverb. 1034.a
Triarii milites qui & quem in acie locum tenuerint. 29.a. 686.b. 933.a
Triaſia, cujus urbis porta. 1073.a
Triatrus. 466.a. 762.a
Triballi quomodo copias ſuas dividere ſolerent. 935.a
Tribubus ſingulis olim ſinguli augures præfecti. 260.b
Tribunal apud Bithynos ubi ſtatui ſolitum. 591.a
Tribunatui militari qui admitterentur. 627.b
Tribunatus plebis ad ſenatores & patricios tranſlatus. 13.b. 734.b
Tribunitia poteſtas quam inſolens & quam à Sylla comminuta. 12.b
Tribunitiæ poteſtatis honor quantus. 735.b
Tribuni ærarii qui. 17.b. 472.a.
comitiati. 901.a
Tribuni conſulari poteſtate quando & quibus auſpiciis creati. 16.b
Tribuni militares quot aliquando ſimul fuerint. 16.b. 17.b. 621.b. *per quos eligerentur.* ibid.b. & 622.b
Tribunorum militarium genera quot. 621.b
Tribunorum militarium officia quæ. 143.a. 623.b. 624.b. 625.b. *poteſtas.* ibid.b
Tribuni ſacroſancti. 736.b
Tribuni plebis initio quot. 9.b
decem deinde creati. 10.b
Tribuni plebis quando primum creati. 19.a. *non lictorem, ut Conſules, ſed viatorem habebant.* 20.a. *eorum poteſtas.* ibid.a. & ſeqq. *an iis ulla contra Dictatorem fuerit facultas.* 21.a. 22.a. *eorum imperium quouſq; extra urbem valeret.* 22.a. *an & quando iis ab urbe abeſſe liceret.* 23 a. *intra curiæ limites, cum frequens haberetur ſenatus, adeſſe iis illicitum.* 23.a. 24.a. *quando Senatores effici cœperint.* 24.a. *eorum fores cur per noctem, perque diem recluſas eſſe oporteret.* 25.a
Tribunum plebis neminem patre ſuperſtite eſſe poſſe. 23.a

Tribuni plebis, quomodo, ſi delinquerent, caſtigarentur. 735.b. 736.b
Tribuno plebis quando & ubi lictores conceſſi. 209.a
Tribunorum plebis in cenſores poteſtas. 10.b 725.a
Tribunorum ſortitio in jure dicundo quomodo fieret. 19.a
Tribunorum officium. 19.b
Tribunorum poteſtas à quo aucta. 14.b
Tribunus pl. à reliquis tribb. & populo puniri poterat. 13.b
Tribunus Celerũ ſemper Regi aderat. 1180.a
Tribunus militaris cui immediatè ſubſit 38a
Tribus quæ olim dictæ. 28.a
Tribus quæque in quot curias diviſa. 124.a
Tribus Romanæ olim quot & earum nomina. 124.a. & ſeqq. *urbanæ.* 126.a
Tribus decem Athenienſium. 132.a
earum nomina. ibid.
Tribus Auguſto peculiariter addictæ quæ. 128.a
Tribus Bojorum. 134.a
Tribus octo Corinthiorum. 133.a
Tribus duodecim Helecrum. 133.a
Tribus Hiberorum. 134.a
Tribus Indorum quot. 134.a
Tribus Megarenſium. 134.a
Tribus Ruſtica. 127.a
Tribus Spartarum. 133.a
Tribus Thuriorum decem. 133.a
earum nomina. ibid.
Tributa comitia quomodo fieri ſolita. 901.a
Tricennalia vota. 804.a
Tricepſos Romæ quid. 569.b
Triens in os cremandi cur olim ingeri ſolitus. 634.a
Trieteris quid. 831.a
Trigemina dea quæ. 463.b
Trigemina porta quæ. 1069.a
Trigillia porta. 1070.a
Triginta judices quomodo apud Ægyptios creari ſoliti. 753.a
Trigon quid loci ſit. 732.a
Trigonia porta unde ſic dicta. 1059.a
Trigonum forum Athenis. 352.a
Trinundino leges ferri quid. 725.b
Triobolus. 1186.a
Triorches qualis avis. 134.b. *cujuſmodi præbeat auſpicia & unde ſic dicta.* 64.a
Triphilii Jovis columna aurea. 420.b
Triplex forum apud Mart. quid velit. 350.a
Tripodes quid. 140.a
Tripudia qualia faciant auguria. 142.b
Tripudia Saliorum. 202.a
Triſmegiſtus quibus leges tulerit. 520.b
Tritæa, cujus regionis urbs. 850.a
Tritonis cujuſdam ſeu hominis marini apparitio. 656.a. 658.a
Trivertex Brutiis quid. 556.b
Triviæ templi privilegium apud Stratonicenſes. 782.a
Triumphalis porta. 1071.a
Triumphales viri quo ornatu ad rem divinam accederent. 1093.a. *ut efferrentur apud Romanos.* 624.a. 630.a
Triumphandi cauſæ quibus in locis tractari ſolitæ. 476.b. 477.b
Triumphandi leges. 166.a. 167.a
Triumphantes utrum ire in urbem pedibus, an vehi conſuevèrint. 170.a
Triumphanti ipſi præferri ſolitũ quid. 481.b *quis coronam ſupra caput ſuſtentaret.* 495.b
Triumphanti Senatus quid exhibere ſolitus. 500.b
Triumphantis currum qui ſequerentur. 496.b. *ornatus.* 491.b
Triumphantium aliquot inſolentiæ quæ. 493 b. 494.b
Triumphantiũ equis qui veherentur. 496.b
Triumphare de cive Romano quando primum & cui permiſſum. 170.a. 171.a
Triumphi aliquando à populo ſine Senatus auctoritate decreti. 478.b
Triumphi cæremoniæ ac pompa quæ. 481.b. & ſeqq. *prærogativa quid.* 372.b
Triumphi Græcorum qui. 171.a
Triumphi Romæ quot acti à condita urbe ad Veſpaſianum & Titum. 479.b
Triumphi Romanorum plures de Gallis acti, quam de reliquo terrarum orbe. 479.b
Triumphorum cauſæ à prima origine quàm exiles. 165.a. *eæ abrogatæ.* 166.a
Triumphos qui recuſarint. 480.b
Triumphum petenti quæ primum factu neceſſaria. 476.b
urbem inire nefas. ibid.b
Triumphus quando abſentibus decerneretur. 477.b
Triumphus quibus, etſi meritis, qua de cauſa negatus. 168.a. & ſeqq.
Triumphus quanti olim habitus ſit. 167.a
quibus tantum decerneretur. ibid.

Triumphus & ovatio ut differant. 620.b
Triumviri capitales qui, & cur & quando creati. 742.a
Triumvirorum diverſitas quanta. 742.a. 744.a. 745.a
Troas in quot principatus diviſa. 511.a
Trœzenii cur tridentem nummo effictum habuerint. 1056.a
Troglodytarum pernicitas inſignis. 449.a. *in virginibus elocandis abominandus mos.* 191.a. *ſepeliendi conſuetudo.* 556.a
Troglodytarum vulgus quid bibat. 672.a
Troja, ſaltationis genus apud Sueton. 637.b
Tromentina tribus. 127.a
Trophæa quibus ſtatuerentur & quo in loco. 174.a
Trophæa erigere Macedonibus cur vetitum. 177.a
Trophæa & encomia quibus negarentur. 175.a
Trophæa diverſa variarum gentium ex diverſis cauſis. 174.a
Trophæum quid. 172.a
Trophæum Fabii Æmiliani ad Rhodanum. 174.a
Trophonii ex antro reverſi quales ſemper eſſent. 413.b
Trophonii templum ac oraculum quale. 410.b. 412.b. *ſtatua.* 413.b
Troſſuli qui dicti. 688.b
Trulla quid ſit. 663.a.& ſeq.
Tuba in quorũ funere uſurpari ſolita. 629.a
Tubâ quibus fieret peculiare in bello ſignum. 872.a
Tubæ ſacrorum ubi luſtrarentur. 610.a
Tubæ qua de cauſa & quibus gentibus prohibitæ. 877.a
Tubarum & cornuum concentus quid indicaret. 871.a. 873.a
Tubero quid nomine ſupellectilis comprehendat. 138.a
Tuberonum laus à frugalitate & modeſtia. 682.a
Tubiluſtrium quid, 382.b.466.a
Τύχη ὀβειπτος. 100.a
Tuditanorum familia unde ſic cognominata. 62.a
Tudites quid ſint. 63.a
Tuiſton, quorum deus. 443.b
Tulli Hoſtilii turmæ. 125.a
Tulliæ in patrem flagitium quantum. 297.a
Tullianum quid loci fuerit. 584.a
Tulliolæ corpus inventum. 562.a
Tullius unde dictus. 39.b
M. Tullius. Vide Cicero.
Tullus Hoſtilius primò purpuratus cum faſcibus & lictoribus in publicum prodiiſſe dicitur. 204.a. *ubi ædes ſuas habuerit Romæ.* 678.a
Tumultuaria manus quæ. 885.a
Tumultuarii milites qui. 703.b.704.b
Tunica recta, quarum veſtis. 218.b
Tunicæ funebres Regum Indorum & Ægyptiorum. 645.a
Turcici belli portenta horribilia quæ. 733.a. 734.a
Turdetani in Hiſpania qui qualeſque habiti. 1037.a
Turma, quaſi terma, quot equites contineat. 28.a
Turma immortalium apud Perſas quid. 692.b
Turma quadrata. 30.a
Turmæ Tulli Hoſtilii. 125.a
Turmarum deſcriptio & forma. 929.a
C. Turmius, Garamantum victor, Garamantici cognomen recuſavit. 334.a
Turres ſeptem in Cyzico acceptas voces numeroſo percuſſu multiplicantes. 824.a
Turricula, fritillus. 791.a
Turtur marina quorum fuerit militare ſignum. 868.a
Tutano qui vota vovere ſoliti. 816.a
Tutela fiduciaria quæ. 538.b
Tutelares dii qui. 451.b. *quomodo evocarentur.* 450.b
Tutelaris magiſtratus quis & unde dictus. 386.a
Tutor is eſſe non poterat, ad quem poſt obitum pupilli bona redundarent. 538.b
Tutores quomodo & ex quibus conſtituerentur. ibid.b
Tutores duo filiorum apud Indos. 539.b
Tybarenorum erga hoſtes juſtitia. 37.b
Tybius quale in Paphlagonia nomen. 785.a
Tyrones qui. 686.b
Tyronum ætas quæ olim. 141.a.145.a. *inſtitutio.* 149.a. *primus congreſſus.* 929.a
Tyrunculorum cuſtos ac magiſter. 144.a
Typhoni boves ruffas immolabant Ægyptii. 692.a
Tyrii Herculem magni numinis inſtar habuere. 378.a
Tyrrhenum mare unde id nominis adeptum. 849.a

Tyr-

Tyrrhenus cujus filius & cui regioni nomen dederit. 849.a
Tyrtæus poëta cur à Lacedæmoniis civitate donatus contra inſtituta majorum. 981.a

V.

V*Acca cui Veneri immolaretur.* 696.a
Vacca prægnans à quibus inſtar puerperæ obſervaretur. 415.b
Vaccæi quam ſevere perſequantur fures. 596.a
Vaccam qui divino honore coluerint. 231.a. 745.b
Vacci prata. 821.a
Væjovis ædes. 104.a
Valentia quæ, ſeu quorum dea. 451.b
Valentinianus Cæſar cur duas uni uxores ducere permiſerit. 185.a
Valeria lex de provocatione. 899.a. 920. a. 921.a. 922.a
Valeria via. 723.a
Valerianus quod nomen dederit præcipuæ legioni. 35.a
Valerii Publicolæ lex. 927.a
Valerius Publicola primus oratione funebri uſus. 642.a. *Saturni ædem & ærarium cum condidiſſet, duos Quæſtores, qui publicæ pecuniæ præeſſent, creari voluit.* 241.a
Valerius Publicola ſecularium ludorum primus inſtitutor. 644.b. *aſſertor Majeſtatis Romanæ.* 207.a
Valerius unde Corvinus cognominatus. 64.a
Valerius Soranus cur mortis ſupplicio affectus. 458.a
Valetudinis remedia quomodo & ubi ex divinatione captarentur. 421.b. 422.b
Valgi unde ſic dicti. 61.a
Vallum caſtrenſe unde & quî fieret. 91.a. 92.a. & ſeqq. *ejus craſſitudo.* 92.a
Vallum Romanorum. 93.a
Vallum ex cadaveribus humanis. ibid.
Vanni quis quibus in ſacris uſus. 649.b
Vari qui & unde ſic cognominati. 61.a
M. Varro primus roſtrata corona donatus. 1123.a
Varro quod nomen dederit præcipuæ legioni. 34.a
Varroni quantus olim honos habitus. 527.a
Varus unde Pelargus cognominatus. 343.a
Vaſa Delphica quæ dicantur. 139.a
Vaſa promulſidaria. 671.a
Vaſcæ tibiæ quæ. 876.a
Vaſconum in præliis mos quis. 714.b
Vaſorum conclamatio in mutatione loci caſtrorum. 91.a
Vaſorum vinariorum ſpecies aliquot. 669.a
Vates inter Salios quis dictus. 201.a
Vatiæ unde quidam dicti. 61.a
Vaticana porta quæ. 1071.a
Vaticinandi mos inter Sibyllas olim quis. 739.a
Vaticinii ſedes cui inſit inteſtino. 345.b
Vatiniorum cognomen unde. 61.a
Ubiorum in prælio aggrediendo mos. 932.a
Vectigal furari, quibus ſummè capitale. 532.b. 596.a
Vectigales inter Græcos olim qui. 984.a
Vectigalia nova inſtituendi quibus jus eſſet. 710.a
Vectigalia per quos conſtituerentur. 916.a
Vectigalium novorum & ſordidorum inventores qui. 986.a
Vecturam facere quid. 730.a
Vehiculorum diverſa genera. 531.a
Vejentium ducis imago repræſentata per ſenem decrepitum quomodo in triumpho duceretur. 490.b
Veji, cujus regionis oppidum. 851.a. *Sardianorum colonia.* 490.b
Vejovi quid immolaretur. 702.a
Vejovis ſimulachrum. 1024.a. *templum.* 1025.a
Vela pro togis. 202.b
Velandi capitis ritum Æneas primus invenit. 468.a
Velina tribus quando reliquis adjecta. 130.a
Velites qui. 686.b. *unde ſic dicti.* 687.b
Velum purpureum cujus navis inſigne. 881.a 882.a
Venationum ludi cui deo ſacri. 628.b
Vendendi hominis mos ac verba quæ. 526.b. *mancipia ſub pileo jus quod.* 752.a
Vendere ſub haſta publica quid. 751.a
Venditor emptori prædicere quæ debeat, & quæ non. 392.b. 393.b
Venefici ut plectantur in Perſide. 598.a
Venerem in carminibus Saliaribus nominare nefas erat. 202.a
Veneres quot enumerentur. 379.a
Venereum jusjurandum quid. 100.b
Veneri columba propriè dicata. 698.a. *in Attide quam nefarie ſacrificaretur.* 375.a. *à qui-*

à quibus puppæ offerri ſolebant. 259.a
quàm diverſè immolaretur. 696.a
Veneris Calvæ ara ubi. 553.b.
Caſtnienſis phanum. 696.a
*Veneris diverſa nomina apud diverſ.*454.b. & ſeqq. *effigies in Cypro qualis.* 1027.a
Veneris Epitymbiæ ara. 363.b
Veneris Erycinæ ædicula ubi. 552.b. *templum cur diu in urbem non admiſſum.* 258.a
Veneris Myrteæ ara ubi. 562.b
Veneris Paphiæ ara quàm mira. 412.b
Veneris Paphiæ ſimulachrum. 1026.a
*Veneris Verticordæ ſimulachrum ubi.*259.a
Veneris templum in Aphrodiſio & Paphe quid privilegii habuerit. 782.a
Veneris templum in Cœlio monte. 564.b
Venetorum deus quis. 444.b
Venox cur quidam dictus. 73.a
Ventidii Baſſi fortuna ac virtus quanta. 479.b. *ipſe in triumphum ductus poſtea de Parthis triumphavit.* ibid.b
*Ventis qui ſacrum facere inſtituerint.*744.b
*Ventis vota perſoluta & aræ extructæ.*809.a
Venus genitrix, cujus aliquando fuerit teſſera militaris. 883.a
Venus in Lemno celi cur vetita. 378.a
Venus in talis quid. 792.a
Venus ubi præcipue culta. 438.b
Ver ſacrum quomodo voveretur, & quid in ſe comprehenderet. 807.a
Verba localia cum accuſativo quomodo conſtruantur. 513.a. 514.a
Verbena Veneri dicata. 273.a
Verbenæ fauſtæ in omnibus ſacris. 1087.a
Verbenæ in ſacris uſus quis. 383.b
Verbenarius quis. 31.b
Verberare quid ſit. 768 a
ut differat à pulſare. ibid.
Vergobretus Heduis quis. 1165.a
Vermiculi ſericum nentes quàm mirè naſcantur, neant & intereant. 963.a
Vernæ qui dicti. 808.a
Veronica, Mithridatis uxor, quomodo ſeipſam interfecerit. 217.a
Verpus digitus quis. 1204.a
Verrina epulis interdicta. 685.a
Verruca quid. 71.a
Verrucoſi cognomen unde. 71.a
Verſura, ſeu vorſura, *cur vetita.* 46.a
Vertens annus. 828.a
Verticorda, dea quæ. 454.b
Vertumnalia quæ & quando agerentur. 514.b
Vertumni ædes ubi. 402.a
Vertumnus deus quis. ibid.b
Veſpæ quando & quale auſpicium faciant. 141 b
Veſp. ſiani in fœneratores edictum. 49.a *in libertà ſe alieno ſervo jungenti.*1164.a *ſeveritas in milites qui ſe vivos capi permitterent.* 362.a
*Veſpaſianus quas regiones in provincias redegerit.*512.a. *quo tempore maximè affabilis eſſet.* 793.a. *quinquies ædilitatis repulſam paſſus, demum ad imperium fuit evectus.* 914.a
Viſperna quid. 308 b
Veſtæ ad ſacerdotium quæ cogi, vel non cogi poſſent. 107.b
Veſtæ in templo Senatum cogi non licebat. 106.b
Veſtæ templū quale, & quō adiretur. 105.b
Veſta quid eſſe credita. 106.b
quomodo à nonnullis effingatur. 106.b
Veſtæ ignis extinctus prodigii loco habitus eſt. 112.b
Veſtæ lucus ubi. 559.b
Veſta quomodo aut quid libaretur. 706.a
Veſtales initio quæ & quot. 107.b. *unde vel inſtitutæ vel Romam tranſlata.*104.b
aliquando ſpectaculis admiſſæ. 116.b
inceſti damnatæ quæ. 118.b
abſolutæ quæ. 119.b
innocentes condemnatæ quæ. ibid.b
Veſtales inceſti damnatæ ubi vivæ defodi conſuevere. 298.a.1067.a.117.b
Veſtales per quem eligi ſolitæ. 316.a
Veſtali etiam faſces præferri & à Conſulibus de via cedi. 111.b
Veſtalis ignis quotannis novus accendebatur Calendis Martiis. 113.b. *extinctus quomodo reſuſcitari ſoleret.* 112.b
Veſtalis ignem Veſtæ extingui ſinentis pœna quæ. 112.b
Veſtalis ſacrificii modus. 115.b
Veſtalibus quoto religionis ſuæ anno liceret nubere. 110.b
Veſtalium jusjurandum quale. 116.b
munus & honos. 109.b. 110.b. 111.b. 116.b. *ornatus in ſacrificando.* 114.b
Veſte tantum una qui uterentur. 230.b

Veſtem rubram tabernaculo ducis qui protenderent. 877.a
Veſtes etiam diir vota. 805.a
Veſtes ex provinciis nominatæ. 215.b
Veſtes militares aliæ atque aliæ. 146.a. & ſ.
ſericæ quando primum emerſerint. 964.a
Viſter tribunorum & plebejorum. 197.b
Veſtes triumphales. 210.b
Veſtibula domorum quid. 321.b
Veſtibus qualibus Romani uſi. 195.b
Veſtis barbarorum. 195.b
Veſtir pura & religioſa quæ. 1093.a
Veſtis ſacerdotir ſacrificantis qualis. 1092.a
Veſtitus antiquorum ex animalium pellibus. 237.b
Veſtitur auguris. 265.b
Veſtitus diſcrimen in mulieribus. 215.b
diſtinctio inter Patricios & Senatores. 208.b
Veſtium fures qui tyrannus non puniret. 532.b
Veſtium induendarum exuendarumve religio. 765.a
Viſtium lugubrium color apud Romanos & exteros. 632.a
Vetulonia, cujus regionis olim civitas & quid Romæ dederit. 851.a
Veturia tribus ejuſque prærogativa. 131.a. 893.a. 894.a
Veturio à fœneratore quid intentatum. 46.a
P. Veturius & M. Minutius primi ex Patribus Quæſturæ munus curiatis Comitiis cepere. 241.a
Vetuſta Ceres dea quæ. 466.b
Vexilla militaria diverſorum qualia. 869.a
Vexilla ſingula ſingulis turmis, manipulis, cohortibus fuere. ibid.
Vexillares cohortes quæ. 694.b
Vexillum ex quot hominibus fiat. 29.a
Via proprie quid ſit. 439.a
Via Principalis in caſtrir quæ. 86.a
Viarum Romę nomina & celeberrimæ quæ. 490.a. & ſeqq.
Vias olim qui curarent. 719.a. & ſeqq.
Viatores qui, & unde dicti. 205.a
Viatores cui potiſſimum ſupplicare ſoliti. 817.a
Vicarius ſervus quis. 840.a
Vicennalia vota. 804.a
Viceſimarium aurum quod. 252.a
Vicorum Romæ cognomina quæ & unde. 400.a. & ſeqq.
Victimarii qui. 1105.a
Victimæ fœminini generis potiores quàm maſculini. 710.a. *impares ſuperis, inferis pares offerebantur.* 711.a
Victimæ majores & minores quomodo offerrentur. 707.a. 708.a
Victimæ ſuæ cuique deorum. 688.a
Victima tempeſtivæ quæ. 691.a
Victimis fictitiis quando uti liceret. 712.a. 713.a
Victoria, cujus aliquando fuerit teſſera militaris. 883.a. 884.a
Victoriæ ædes ubi. 558.b
Victoriam incruentam laudabant Lacedæmonii. 177.a
Victoriati nummi qui & unde ſic dicti. 1055.a
Victorino viventi ſtatua in foro poſita. 527.a
Vicus Cyprius quis. 297.a
cur deinde Sceleratus dictus. ibid.
Vigeſima prima cujuſque menſis qualis. 1141.a
Vigeſimani qui. 711.b
Vigiliæ quo cantu militiæ indicerentur. 873.a
Vigiliarum caſtrenſium vices quo fierent. 87.a
Vigilum præfecti officium quod. 742.a
Vigintiviratus qualis fuerit magiſtratus. 748.a
Viminalis campus ubi. 570.b
collis Romæ unde dictus. 570.b
Viminalir flamen. 572.b
Viminalir porta unde dicta. 1062.a. 750.b
Viminei Jovis ara ubi. 570.b
Vina diis inferis libare Numæ legibus vetitum. 361.b
Vina qualia diis libarentur. 707.a
Vina Thaſiorum quàm miræ naturæ. 413.b
Vinalia quæ & quotuplicia. 514.b
Vinctir quo tempore vincula demerentur. 372.b
Vinctum quid eſſe in ſacris non licebat. 1094.a
Vincula cur quidam ſimulachris annecterent. 1025.a. 450.b
Vincula militiæ quæ & quot. 143.a
Vindemiſſa, nomen legionis. 35.a
Vindiciæ ſecundum libertatem aut ſervitutem quomodo darentur. 528.b
Vindicius cur primus libertate & civitate donatus. 966.a

Vin-

Vindicta qualis virgula & unde ſic dicta. 966.a
Vinibibæ mulieres quomodo aliquando Romæ mulctatæ. 672.a. 673.a
Vini abſtinentia apud Perſas. 484.a
Vini appellatione quid contineatur. 671.a
Vini conviviis exhibendi ratio quæ. 302.b
Vini dilutio apud Græcos. 288.b
Vini uſus mulieribus olim interdictus. 671.a
Vino abſtinere, maxima apud Hebræos cenſebatur mulcta. 595.a
Vino curas reprimebat Cato, non mergebat. 302.b
Vino madentes Græci quomodo perungant. 291.b
Vino qui mancipia emerent. 788.a
Vino veſtes inquinare quid portenderet. 143.b
Vinum in quibus ſacris adhibere nefas. 694.a. 695.a. 705.a. 706.a
Vinum in quibus ſacris lac vocetur. 506.b. 706.a
Vinum optimum cujate. 280.b
Violentiæ phanum ubi. 117.a
Viperæ ſolo halitu letales aut minus letales ubi. 400.a
Vipſanæ porticus. 823.a
Vir bonus quis dicendus. 395.b.
Civilis quis. ibid.
Virgæ faſcium, qui Magiſtratibus præferebantur, ex qua arbore fuerint. 216.a
Virgilii præceptor quis. 491.a
Virginem vivam qui Palladi mactare ſoliti. 748.b
Virgines (hoc eſt, innuptæ) ubi communes. 861.a
Virgines in Poliadis Minervæ templo Athenis quales. 104.b
Virgines innuptæ apud Spartanos facie invelata, nuptæ vero velatâ prodibant. 275.a
Virgines ludum literarium adibant. 492.a
Virgines nudis pedibus innoxiè ſuper prunas ambulantes. 420.b. 421.b
Virginis Fortunæ templum. 99.a
Virginum ac viduarum in nuptiis contrahendis diverſitas quæ. 294.a
Virginum certamen apud Naſamones quale. 72.b
Virginum veſtes propriæ quæ. 220.b
Virgulta aquis injecta ubi lapideſcant. 82.b
Viri de Republica bene meriti à quibus in deorum catalogum relati. 441.b
Viri in lectica uxoris privilegium quale. 238.b
Viri per Herculem, fœminæ per Caſtorem jurabant. 98.b
Viri ſub uxoris imperio apud quos. 951.a
Viriati Luſitani arrogantia trophæa. 175.a
Viridianus, quorum deus peculiaris. 451.b
Viridomarus, Gallorum dux, à quo victus. 109.a
Virilis Fortunæ templum. 97.a
Viriplacæ deæ ſacellum, & quid potiſſimum ibi tractaretur. 558.b. 957.a
Viris inacceſſa ſacra Bonæ deæ. 506.b. 508.b
Viſcatæ Fortunæ templum. 98.a
Viſceratio quid. 49.b
Viſcerationes poſt funus exhiberi ſolitæ quæ. 647.a
Viſceribus ſingulis ſua vis ineſt. 354.b
Viſcus in quercu quibus olim ſummum fuerit numen. 744.b
Vitelliana patina Clypeus Minervæ dicta. 199.b. 300.b
Vitellio Pontifici quid ominoſum acciderit. 307.a
Vitellio quàm mirum Viennæ obvenerit prodigium. 539.a
Vitellius matri cognomen Auguſtæ dedit. 8.a. oblatum ſibi Cæſaris cognomen recuſavit, Auguſti diſtulit. 9.a. id poſtea, deploratis rebus, dimiſſum revocavit. ibid. quanta aliquando cœna exceptus. 299.b. quo nomine appellarit præcipuam legionem. 34.a
Vitem frangentis aut centurionis manum inter cædendum tenentis pœna quæ. 623.b
Vites characatæ quæ. 328.a.
compluviatæ. 330.a
Vites mirabiles in Germania. 961.a
Vitia diverſarum regionum naturalia quæ. 1030.a
Vitilitigatores qui. 1048.a
Vitrea Fortuna ejuſque ſimulachrum. 103.a
Vitruvii Vacci domus quomodo poſt mortem domini vocata. 821.a
Vittæ quarum & quotuplices ſint. 221.b
Vittati cognomen unde. 62.a
Vittatus quis qua de cauſa Romæ dictus. 218.a
Vitulæ quàm fuerint laudatæ in ſacrificiis. 690.a
Vitulari quid. 372.b
Vitulina dea ubi culta. 106.a

Viven-

Viventes qui cœlo conſecrati apud Græcos. 441.b
Ulios, deus quis Deliis & Mileſiis. 457.b
Ulna quid proprie ſit. 440.a
Ulpianus ab Alexandro Severo præ cæteris honoratus. 729.b
ab Heliogabalo officio motus. ibid.b
Ulpium forum. 349 a
Umbracula ſenatorum. 1015.a
Umbrarum apparitiones non eſſe omnino fabuloſas. 324.a. & ſeqq. 319.b
Umbrarum diviſio quæ. 1152.a
Umbras ad convivium adducere. 317.b
Umbricia matrona, quod in ancillas ſupra modum ſæviret, in quinquennium à D. Hadriano relegata. 776.a
Uncia quot ſcrupulis conſtet. 442.a. 445.a
Unciæ aſſis quot. 3.a
Undevigeſimani qui. 711.b
Undulata veſtis. 210.b
Unguenta exotica ne quis venderet, à quibus inhibitum. 686.a
Unguentarii à Lacedæmoniis ejecti. 686.a
Vocatores qui dicti. 324.b
*Voces ignominioſę apud diverſ. quæ.*1200a
Voconia lex quæ & quam dura in mulieres. 612.b. 613.b
Volaterræ, cujus regionis urbs. 852.a
Volones qui. 705.b
Volſcinia tribus unde dicta. 129.a
Volſinienſes virgines ut nuberent. 191.a
Volſinienſium dea peculiaris quæ. 451.b
Voltuna, quorum olim dea. 852.a
Volucres aſtris & ſtellis dicatæ. 697.a
Voluntarios milites quis vocarit. 706.b
Vopiſci qui & unde dicti. 75.a
Vota pro quibus conciperentur. 805.a
*Vota Ægyptiorum pro pueris ægrotis.*811.a
Vota Agricolarum. 816.a. *Equitum.* ibid.
Furum. ibid. *Juvenum.* ibid.
Laborioſorum. ibid. *Nautarum.* ibid.
Paſtorum. 817.a. *Viatorum.* ibid.
Vota calamitoſorum & injuria affectorum qualia. 815.a
Vota ex auctoritate Collegii Pontif. 807.a
Vota ex incerta pecunia quomodo conciperentur. 807.a
Vota extremorum caſuum. 818.a
Vota Græcorum. 810.a
Vota quam diverſa per diverſos fieri ſolita. 802.a.b. & ſeqq.
Vota ſolennia. 811.a
Voti rei & damnati qui. 814.a
Votorum conceptio penes quos olim. 308.a
Vovendi Regibus Perſarum & Ponti cæremoniæ quæ. 810.a
Vox incerta Gallos adventare dicentis, ubi olim audita. 733.a
Urania, Eleis quæ. 455.b
Uraniæ quomodo Athenis ſacrificaretur. 707.a
Uranus, Maurorum deus. 444.b
Urbanæ cohortes. 30.a. *tribus.* 126.a
Urbem expugnaturi, diis tutelaribus ampliora templa promittere ſoliti. 450.b
Urbes quomodo in triumphum ductæ. 481.b
Urbicus clivus. 405.a. *vicus.* 403.a
Urbis deum nominare nefas. 458.a
Urbium luſtrandarum quam variæ & impiæ cæremoniæ. 378.b. 380.b
Urbs quamdiu ſine magiſtratibus ob ſeditiones. 758.a
Urinatores aliquot inſignes. 450.a
Urna ex quot ſextariis conſtet. 445.a
Urnarium quid. 140.a. 277.b
Urnarium quot amphorarum capax. 443.a
Urſinis pellibus qui ſuper galeas & loricas uſi. 154.a
Urſos centum quis aliquando ad venandum publice dederit. 646.b
Uſura à quo Spartæ exterminata. 48.a
Uſuram odibiliorem quàm furtum quibuſdam gentibus fuiſſe. ibid.
Uſusfructus legatio quomodo juxta Manilium & Scævolam intelligenda. 79.a
Ut cæcias nubes, proverb. 166.b
Utica, Maſſæſylorum regia. 611.a
Vulcanalis flamen. 572.b
Vulcani ædes cur diu in urbem non admiſſa. 257.a. *cujus Magiſtratus concilium eſſet.* 24.a
Vulcani ſimulachrum cum mure apprehenſo ubi. 1024.a
*Vulcano quid voveri & quomodo exolvi ſoleret.*811.a.*quomodo ſacrificaretur.*703a
*Vulcanum qui maxime venerati ſint.*746.b
Vulcanus quorum deus præcipuus. 449.b
Vulpes quale auſpicium faciat. 147.b
Vulpina pelle qui pro caſside uſi. 154.a
Vulſinii clavos indices numeri annorum fixos habebant in templo Nurciæ deæ. 40.a
Vulſinium, cujus regionis urbs. 852.a
Vultures quando & quale auſpicium faciunt. 131.b. 133.b

Vul-

[library stamp]

Vulturius in ludo talorum quid. 793.a
Vulturum alas in veſtibulis domorum, apud quos nobilitatis ſignum. 331.b
Vulva epulis quando & cur interdicta. 685.a
Uxor capitis & famæ poſtulata judicio mariti abſoluta. 957.a
Uxor Pontificis qualis eſſe debeat. 315.a
Uxores binas, unas ædes incolere, Lycurgi lege vetitum. 187.a
Uxores com[illegible]mes eſſe, an decorum ſit. 863.a
Uxores vocatæ ob vinum potum. 673.a
Uxores plures quando uni permiſſæ apud Romanos 185.a
Uxores Romanas ducere quibus aliquando pro munere conceſſum. 293.a
Uxores ſervilia munera non obibant. 950.a
Uxores ubi cum maritis defunctis cremantur. 630.a. *ubi emantur.* 187.a *ubi ſint communes.* 861.a
Uxores invicem uſurarias dabant Græci & Romani. 193.a
Uxori nullam fuiſſe repudiandi viri poteſtatem. 952.a
Uxori apud Germanos, viro mortuo, alteri nubere negatum. 955.a
Uxori quæ contra virum actio detur. 951.a
Uxoribus vim inferentes quô olim habiti. 950.a
Uxoris erga maritum officium & contra. 950.a
Uxoris, tres liberos habentis, privilegia. 949.a. 950.a
Uxoris ſororem, ſed mortuæ, Romanis ducere licuit. 183.a
Uxoris repudiatæ deſiderio qui quantuſque vir aliquando extabuerit. 954.a
Uxorum delicta ubi aut quomodo judicarentur. 957.a
Uxorum imperio ubi ſubſint viri. 951.a

X.

XAnthus hiſtoricus cujas fuerit. 473.b
Xenarchus à bibacitate Metretes dictus. 343.a
Xenocrates philoſophus cujas fuerit. 473.b
Xenophanis acre in Ægyptios ſcomma. 1111.a
Xenoph[illegible]us quis. 237.b
Xer[illegible] rex dictus, Titanem vocavit. 1144.a. *quantum cladis ad Thermopylas à paucis admodum Spartanis acceperit.* 738.b. *quomodo curſores ſuos diſpoſuerit.* 215.a
Xerxis abominanda luſtrandi exercitus ratio. 380.b. *impietas quanta.* 404.b *in Babylonios ad hoſtes deficientes pœna quæ.* 362.a. *viſio quem exitum ſort[illegible]a.* 842.a
Xyſtici qui dicti. 659.a
Ξυϛὸς quid. 660.a

Z.

Z in ſortibus qualis habita litera. 594.a
Zama, Jubæ regia. 611.a
Zamolxis, quorum deus. 444 b
Zamolxis quorum legiſlator. 520.b
Z E quem numerum aliquando denotarint. 115.a
Zeleucus Locrenſis quomodo adulteros puniret. 863.a. *quibus Locris quas leges ſcripſerit.* 519.b
Zelotypia Parthorum quanta. 334.b
Zeno, Antigoni præceptor. 490.a. *cujus & cujus diſcipulus.* 233.a. *Dialecticæ primus inventor.* ibid. *ejus conſtantia adverſus Phalarim tyrannum.* ibid. *cur Stoicæ ſectæ auctor perhibeatur.* 825.a *per capparim jurabat.* 88.b *quid in veſtitu prohibuerit.* 230.b
Zenonis ridicula opinio de communitate uxorum. 863.a. *veſtitus quis.* 237.b
Zenobia, Palmyrenſium regina, Imperatoris nomen adepta. 13.a. *à quo victa.* 171.a *quomodo in triumpho vecta.* 497.b
Zenocrates quid bibendo meritus. 305.b
Zenodium urbs à M. Craſſo ſubacta. 11.a
Zenones complures fuiſſe. 234.a
Zephyrii Locri quid primi fecerint. 519.b
Zeta quid. 44.b
Zetita, nomen magiſtratus Athenis. 47.a
Zeugma, oppidum, Babyloniorum Regum ærarium. 255.a
Zonam ſponſæ quis ſolvere conſuerit. 276.a 290.a
Zopyri callidum facinus. 541.a
Zoroaſtes quorum legiſlator. 519 b
Zymitæ quid. 282.b

FINIS.

GO[illegible]R
RESTAURO
19[illegible]